

58975

anale de istorie

anul XXIII 1 1977

1992.

0 III 2005

8975

ULU 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de
istorie

Anul XXIII
1
1977

SUMAR

70 de ani de la marea răscoală a țăranilor din România 3

CENTENARUL INDEPENDENȚEI NAȚIONALE A ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUȚURI : Programul P.C.R. despre independența națională a
României ca permanență a istoriei poporului nostru 15

ION COMAN : Comandamentul Armatei române în războiul de independență
din 1877—1878 39

ILIE CEAUȘESCU : File din cronica luptei poporului român pentru indepen-
dență 54

JUDEȚELE PATRIEI —
TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

SIMION DOBROVICI : Vrancea — prezență viguroasă în lupta poporului
nostru pentru progres social, pentru independență și unitate națională 78

CURS UNIVERSITAR

Probleme fundamentale ale istoriei patriei,
a Partidului Comunist Român

Cucerirea independenței naționale, rod al luptei poporului român, moment
istoric hotărâtor în evoluția României moderne : prof. univ. dr. *Nichita*
Adăniloae 93

Mișcarea muncitorească din România în perioada 1878—1916. Constituirea
partidului politic al clasei muncitoare și semnificația sa istorică :
Ion Mamina, dr. *Vasile Niculae* 108

26653.

România în anii primului război mondial : dr. <i>Viorica Moisuc</i>	129
Marea unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional : conf. univ. dr. <i>Mircea Mușat</i>	144
Mișcarea muncitorească din România în anii 1918—1921. Însemnătatea marelui congres al partidului clasei muncitoare din mai 1921 : dr. <i>Gheorghe Uncu</i>	160
Trăsăturile regimului social-politic din România în perioada interbelică. Lupta forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității României : conf. univ. <i>Ion Ardeleanu</i>	176
Lupta forțelor revoluționare, patriotice, în frunte cu P.C.R., împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist. Pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din august 1944. Participarea României la războiul antihitlerist : dr. <i>Gheorghe Zaharia</i>	195

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI REVOLUȚIONARE, DEMOCRATICE ȘI PROGRESISTE INTERNAȚIONALE

Deposdarea de putere a burgheziei monopoliste. Făurirea și rolul industriei socialiste în Republica Democrată Germană : <i>Friedler Helene, Menzel Helmut</i>	214
Coordonate ale istoriei africane contemporane : <i>Elena Voiculescu</i>	226

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Din activitatea pe linia relațiilor internaționale a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1976 : <i>Gheorghe Uncu</i>	234
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMARCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

1907 - 1977

70 de ani de la marea răscoală a țăranilor din România

La începutul acestui an se împlinesc șapte decenii de la marea răscoală a țăranilor din 1907, memorabilul eveniment al istoriei luptelor sociale din România, moment culminant al neîncetatei mișcări țărănești din ultimele decenii ale veacului trecut și de la începutul veacului nostru. Răscoala din 1907 a fost semnalul ridicării țăranimii române la luptă, alături de clasa muncitoare, de forțele progresiste ale societății pentru răsturnarea vechii orînduiri, pentru crearea orînduirii celor ce muncesc în țara noastră. „Prin proporțiile și intensitatea ei — se arată în Programul partidului nostru — răscoala din 1907 a scos în evidență necesitatea imperioasă a înlăturării relațiilor feudale din agricultura României, a rezolvării problemei agrare în favoarea maselor largi țărănești. Totodată, ea a dezvoltat marile energii revoluționare ale țăranimii, care a înscris în acel an una din paginile glorioase ale luptei sociale a poporului român. În cursul desfășurării răscoalei din 1907 s-au manifestat pentru prima dată în mod activ colaborarea și solidaritatea în luptă a muncitorimii cu țăranimea, prevestind zorii alianței muncitorești-țărănești ce avea să devină cea mai puternică forță socială și politică a societății noastre.“

În decursul istoriei milenare a poporului nostru, țăranimea a reprezentat o importantă forță a progresului. Lupta de clasă a țăranimii, a maselor populare împotriva asupririi a constituit factorul fundamental al tuturor transformărilor sociale, al înaintării poporului nostru pe calea progresului economico-social și a eliberării naționale.

Datorită particularităților dezvoltării sociale, orînduirea feudală a îmbrăcat în țările române, pe lângă caracteristicile clasice fundamentale, anumite forme specifice originale. Una dintre cele mai importante constă în împletirea relațiilor de exploatare feudală cu relațiile de proprietate țărănească individuală și de obște, în existența unor categorii de țărani liberi — răzeși și moșneni — stăpîni pe pămînt, care se bucurau de anumite drepturi economice și sociale. Această împrejurare a imprimat țăranimii, în întregul ei mediu, un rol deosebit în viața țărilor românești,

făcînd din ea atît forța socială principală a dezvoltării economico-sociale, cît și factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber. Țărănimea a constituit forța principală a armatelor mai multor voievozi, cum au fost Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hune-doara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul ș.a., care au dobîndit victorii strălucite împotriva oștilor cotropitoare ale unor puteri străine. Țărănimea a dus greul bătăliilor, ea a dat jertfele cele mai mari pentru a apăra glia strămoșească de dominațiile străine. Pe drept cuvînt, pămîntul țării îl exprimă pe țaran și țaranul exprimă acest pămînt. Niciodată, țărănimea nu s-a îndepărtat de meleagurile străbune, n-a înstrăinat civilizația poporului sub influența vreunei civilizații din afară. Astfel pentru țărănime, apărarea gliei însemna, deopotrivă, munca rodnică pentru făurirea bogățiilor țării și lupta plină de jertfe pentru păstrarea ființei de neam, a pămîntului străbun.

De-a lungul întregului ev mediu, țărănimea a suferit exploatarea de tip feudal, iobăgist. Relațiile agrare din țările române din epoca feudalismului au condus la înrăutățirea treptată a stării materiale a mării mase a țărănimii din care cauză în decursul veacurilor s-a dezvoltat o neîntre-ruptă luptă pentru eliberare de stăpînul feudal și pentru dreptul de a avea pămînt pentru muncă.

Răscoalele țărănești au reprezentat în istoria României forme specifice de apărare a intereselor generale ale poporului, etape de progres social în dezvoltarea societății pe teritoriul patriei noastre.

Împotriva acțiunilor feudalilor de aservire a obștilor, de îngrădire a drepturilor țăranilor liberi și împotriva adîncirii exploatării feudale, în secolele XIV—XV au avut loc numeroase răscoale, care au culminat cu marea răscoală a țăranilor din Transilvania de la 1437, cunoscută în istorie sub denumirea de răscoală de la Bobîlna. Agravarea situației țărănimii iobage ca urmare a generalizării raporturilor iobăgești, însoțite și de introducerea unor noi obligații feudale ca, de exemplu, nona (a noua parte din produse), alături de zeciuiala bisericească și creșterea rentei, a produs în rîndul țărănimii puternice frămîntări de ordin social care s-au transformat într-o luptă deschisă împotriva nobililor feudali. Cele mai puternice acțiuni țărănești s-au desfășurat în localitățile: Bobîlna, Aghireș, Cojocna, Dăbîca, Gilău, Vad (județul Cluj), Chiochiș și Nimigea (Bistrița-Năsăud), Gîlgău-Căpîlna și Almaș (Sălaș), Lazuri (Satu Mare), Sărmaș (Mureș) ș.a. La răscoală au participat iobagi români, maghiari, secuî și sași. Înfrîntă prin împotrivirea și perfidia nobilimii maghiare, secuiești și săsești care și-au dat mîna formînd „Unio-trium-nationum“, lupta țărănimii a continuat cu intensitate în deceniile următoare, cunoscînd o nouă culminație a ei în anul 1514, în timpul războiului țărănesc condus de Gheorghe Doja care a cuprins aproape întreaga Transilvanie. Și cu acest prilej s-a afirmat puternic spiritul de frăție și de unire în luptă al țărănimii exploatare din Transilvania, fără deosebire de naționalitate. Puternice acțiuni au avut

loc în comunele Biharia și Secuieni (Bihor), Apața și Hălchiu (Brașov), Cenad (Timiș), Gilău (Cluj), Șiria (Arad), Căuș (Satu Mare) ș.a.

O intensitate deosebită a cunoscut răscoala generală a secuilor de rînd din 1562. Documentele vorbesc de peste 40 000 de secui răsculați, adunați în tabere la Odorheiul-Secuiesc, apoi la Cristurul Secuiesc, Hoghilag și Acățari. Principalele lupte s-au dat însă în Valea Nirajului la Bahnea, Acățari, apoi la Gurghiu, Reghin și în apropierea orașului Tîrgu Mureș.

La sfîrșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, ca urmare a creșterii obligațiilor feudale în muncă, natură și în bani, a legării țăranilor de pămînt și a sporirii obligațiilor țărilor române față de Poarta otomană, lupta de clasă a țăranimii capătă un caracter tot mai pronunțat, împletindu-se cu lupta împotriva dominației străine. Cea mai mare răscoală din secolul al XVII-lea care a cuprins Moldova, Muntenia și Oltenia și la care au luat parte țăranii dependenți și cei liberi, oștenii precum și păturile sărace de la orașe a fost răscoala seimenilor, desfășurată cu intensitate mai mare în localitățile: Brîncoveni (Olt), Hotarele și Călugăreni (Ilfov), Gherghița (Prahova), Faraoani (Bacău), Bălțați (Iasi) ș.a.

În secolul al XVIII-lea, în Transilvania, la vechile cauze ale mișcărilor țăărănești s-a adăugat și încercarea habsburgilor de a catoliciza, cu forța, pe țăranii români. Numeroasele răscoale antifeudale, antihabsburgice și anticatolice care au avut loc în această perioadă au culminat cu marea răscoală din Transilvania din 1784—1785 condusă de Horea, Cloșca și Crișan, a cărei maximă amploare a fost atinsă în localitățile: Albac, Bucium și Hălmagiu (Alba), Curechiu (Hunedoara), Șiria (Arad), Ardud și Beltiug (Satu Mare) ș.a.

Această răscoală, moment crucial al luptei țăranimii din țara noastră în perioada de trecere spre epoca modernă, a reprezentat una dintre cele mai mari mișcări sociale țăărănești pe plan european, care, prin aspirațiile ei, a pus în evidență idei înaintate privind lupta împotriva iobăgiei și asupririi naționale, pentru libertate și progres social.

Rînduilele feudale, care în prima jumătate a veacului trecut erau apărute și conservate printr-o serie de legiuri între care Regulamentul Organic — acel „codice al muncii de clacă” cum l-a denumit Marx — făceau de nesuportat existența a milioane și milioane de țărani, excludeau de la viața politică majoritatea covârșitoare a populației țării; problema țăranimii reprezenta la jumătatea veacului trecut cea mai arzătoare problemă socială a țărilor române, a cărei soluționare se impunea în mod imperios.

Revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, care marchează începutul istoriei moderne a României, a exprimat într-un înalt grad rolul și potențialul revoluționar al țăranimii în deschiderea unor largi orizonturi ale luptei politice și sociale duse de întregul popor român pentru eliberarea socială și națională, pentru întărirea și afirmarea statului român în rîndul statelor moderne europene. Ea s-a desfășurat cu intensitate deosebită în comunele Padeș și Albeni (Gorj), Cîineni (Vâlcea), Dobrești (Teleorman), Merei și Pîrsov (Buzău), Scornicești (Olt).

Deși aflată într-o situație economică deosebit de grea și lipsită de drepturi politice, țăărăimea română a constituit un factor politic impor-

tant în timpul revoluției de la 1848. Ea a fost prezentă în acțiunile de la Islaz (Teleorman), Baia de Criș (Hunedoara), Mugeni-Lubița (Harghita), Pecica (Arad), Telega (Prahova), Cetate (Dolj), Aluniș (Mureș), Albeni (Gorj). Elementul popular în cadrul revoluției l-a reprezentat, alături de locuitorii orașelor, numeroși țărani.

Reprezentanții țărănimii în Adunările ad-hoc din 1857 susțin cu însuflețire cererile privind Unirea celor două principate sub numele de România, autonomia și neutralitatea noului stat. Însuflețiți de o profundă dragoste de țară, pe care o vroiau cât mai puternică pentru a-și putea apăra libertatea și independența, mii de țărani au participat și au influențat desfășurarea evenimentelor care au culminat cu Unirea, realizată prin alegerea unui singur domnitor în ambele Principate.

În adunările ad-hoc deputații țărani, în frunte cu Ioan Roată (Moldova) și Constantin Tănase (Muntenia) au arătat situația grea a țărănimii, cerînd ca imediat după realizarea marilor aspirații naționale ale poporului, Adunarea obștească să porceadă la rezolvarea problemei țărănești. „Clasa cea mai numeroasă — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — era țărănimea, crîncen exploatată de moșieri și arendași, profund interesată în lichidarea proprietății feudale, în realizarea reformei agrare și a altor schimbări cu caracter democratic, care reprezenta o puternică forță progresistă a țării”.

Legea rurală, adoptată în 1864, prin care țărănimea, eliberată de servituțile feudale, devenea liberă din punct de vedere juridic, realiza o împroprietărire parțială a țăranilor (circa 510 000 familii, cu peste 2 milioane de hectare) din pămîntul moșieresc. Această reformă agrară, deși a constituit una dintre cele mai radicale transformări sociale, realizată după revoluția de la 1848, marcînd începutul pătrunderii relațiilor de tip capitalist în economia agrară, nu a lichidat complet regimul feudal în agricultură. În ce privește țărănimea din provinciile aflate sub dominație străină, aceasta a cunoscut o dublă exploatare, provenită pe de o parte din condiția sa de clasă asuprită, iar pe de altă parte datorită legiurilor reacționare de împilare națională.

A rămas pentru totdeauna în conștiința poporului român contribuția hotărîtoare adusă de țărănime în gloriul război pentru cucerirea independenței depline a țării noastre. Pildele ei de eroism, devotamentul și dragostea nețărmurită pentru țară, precum și jertfele grele date pe cîmpurile de luptă au fost adînc înscrise în cartea de aur a României.

În condițiile regimului social-politic burghezo-moșieresc, în cadrul căruia relațiile agrare reflectau dominația politică a moșierimii în stat, situația țărănimii s-a înrăutățit din ce în ce mai mult. Țăranii, aserviți de condițiile tot mai grele pe care le impuneau moșierii, proprietarii de pămînt, au început să-și concentreze cererile într-una singură: pămînt. Au avut loc numeroase răfuiri, pe plan local, între țărani și istoviți de pretențiile proprietarilor de pămînt și moșierii sau arendași acestora. Legea privitoare la învoielile agricole, adoptată la puțin timp după reforma agrară din 1864, modificată de mai multe ori în deceniile următoare, a reprezentat lanțul „legal” al exploatării țărănimii de către moșierime. Lipsiți de pămînt pentru muncă, țăranii erau nevoiți să se „învoiască” cu moșierii pentru a munci pămîntul acestora, în condiții grele.

Marea răscoală a țăranilor din 1907 a fost precedată de numeroase răscoale mici, locale, care însă nu rareori se soldau cu morți și răniți,

arestări și condamnări la închisoare din rîndurile țăranilor. Treptat s-a săpat o adevărată prăpastie între clasele dominante și țărănime.

Încă de la înființarea sa, în 1893, partidul politic al clasei muncitoare din România a introdus în programul său ideea necesității antrenării potențialului revoluționar al țăranimii în lupta generală a proletariatului pentru emancipare, a desfășurat numeroase acțiuni în sprijinul țăranimii. Referindu-se la aceasta tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntarea rostită la adunarea festivă consacrată aniversării a 80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, arăta : „Muncitorimea a găsit de la început un aliat puternic în țărănime — clasa care a dus secole de-a rîndul lupta pentru păstrarea ființei noastre naționale, pentru neatîrnarea țării, și care, în noile condiții, se afirmă viguros, alături de muncitorime, ca o importantă forță revoluționară“. Astfel, din inițiativa muncitorilor revoluționari, s-au organizat la sfîrșitul secolului trecut cluburile socialiste la sate menite să antreneze țărănimea la lupta organizată pentru cucerirea de drepturi politice și economice. Deși au fost desființate cu forța de autorități cele cîteva sute de cluburi au creat o primă experiență de viață politică printre țărani, au contribuit la creșterea combativității țăranilor muncitori, iar în mișcările și frămîntările lor au apărut și elemente de organizare.

La sfîrșitul veacului trecut și la începutul veacului nostru situația țăranimii s-a înrăutățit și mai mult datorită condițiilor economice și social-politice din cadrul regimului burghezo-moșieresc. Numeroase răzvrătiri țărănești au avut loc în lumea satelor încă în ultimele decenii ale veacului trecut. Răscoale țărănești puternice — cum au fost cele din 1888 și 1889 — anunțau marele potențial de luptă al țăranimii împotriva exploatării moșierești. Ele au avut o mare amploare în comunele Ciocănești (Ialomița), Borlești (Neamț), Sipote (Iași), Gruin și Hotarele (Ilfov), Mușetești și Lunca Corbului (Argeș), Mihăilești (Buzău), Cornești (Dîmbovița), Ceptura (Prahova).

În contextul ascuțirii la maximum a contradicțiilor dintre țărănime și moșierime — în primul rînd din cauza stăpînirii celei mai mari părți din pămîntul țării de către moșierime, a fost suficientă o scînteie pentru a declanșa uriașul val al răscoalei din 1907. Conținutul obiectiv al luptei țăranimii a fost determinat de sensul transformărilor pe care această luptă le viza : înlăturarea puterii economice a moșierilor și sfărîmarea marii proprietăți moșierești. Întrucît aceasta ar fi asigurat rezolvarea burghezo-democratică a problemei agrare, potrivit etapei de dezvoltare a țării, și întrucît țăranii s-au afirmat ca o forță socială și revoluționară, răscoala de la 1907 a avut un conținut revoluționar-democrat.

Răscoala a început la 8 februarie, în satul Flămînzii, din județul Botoșani și a constituit un moment culminant al luptei seculare de clasă între țărănime și stăpînii pămîntului.

La sfîrșitul lunii februarie și începutul lunii martie răscoala s-a întins pe tot cuprinsul țării. Cele mai ample mișcări s-au produs în județele Vlasca, Teleorman, Romanați, Dolj, Mehedinți. Formele de luptă ale țăranimii le-au constituit atacarea și incendierea conacelor moșierești, pătrunderea în reședințele de județe pentru a cere autorităților pămînt și măsuri pentru îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de trai, distrugerea actelor înrobitoare din sediile primăriilor comunale etc.

Țărănimea răsculată a primit un puternic sprijin din partea muncitorilor, a socialiștilor, care au mers la sate, însușindu-i pe țărani, dându-le un țel clar în luptă.

În timp ce țara se afla zguduită de ridicarea țărănimii, partidele claselor dominante — conservator și liberal — au acționat împotriva țărănimii răsculate. Coaliția burghezo-moșierească a dezlănțuit o represiune sîngeroasă împotriva țăranilor răsculați, care s-a terminat cu uciderea a mii de țărani.

Desfășurarea evenimentelor în timpul răscoalei a dezvăluit limpede că forța socială care a sprijinit, în mod organizat (mitinguri de solidarizare, greve, participări directe alături de țărani la acțiunile revendicative ale acestora, campanii de presă), lupta țărănimii a fost clasa muncitoare. Afirmarea poziției mișcării socialiste și muncitorești față de răscoală a ridicat prestigiul acesteia în opinia publică a țării, contribuind la consolidarea rolului de cea mai hotărîtă forță politică adversară a regimului burghezo-moșieresc. Sprijinul dat de muncitorimea organizată luptei țărănimii a constituit un moment deosebit de important în afirmarea pe arena politică națională a muncitorimii revoluționare cît și a țărănimii — profund interesată în transformarea democratică a țării, în manifestarea unității și alianței celor două clase care militau pentru lichidarea exploataării și asupririi burghezo-moșierești.

Răscoala a pus, de asemenea, în evidență existența unui larg spirit protestatar în rîndurile unor pături diverse ale populației împotriva politicii regimului burghezo-moșieresc față de țărănime, a stimulat adeziunea acestor categorii sociale la ideea necesității urgente a îmbunătățirii situației maselor țărănești. Atît numeroși învățători care s-au aflat alături de țăranii răsculați, cît și reprezentanți de frunte ai culturii românești: I. L. Caragiale, N. Iorga, M. Sadoveanu, Al. Vlahuță, ca și tineri studenți înflăcărați, elevi din învățămîntul mediu — au condamnat represiunile sîngeroase. Răscoala a avut un ecou deosebit în provinciile românești aflate încă sub dominația străină, dezvăluindu-se și în felul acestor resurse puternice ale sentimentului de unitate cu „țara“ al românilor din toate provinciile.

Marea răscoală a țăranilor din România a stîrnit un ecou internațional deosebit de puternic.

Mulți comentatori străini căutau să descifreze cauzele mai profunde ale evenimentului, unic în istoria Europei moderne. Ziarul „Neues Wiener Abendblatt“ scria, caracterizînd pe țăranul român, că acesta are „o personalitate pronunțată și a moștenit de la strămoșii săi un puternic simț al independenței. Nu-i place să fie slugă, ci vrea să fie propriul său stăpîn“.

După primul război mondial, în condițiile avîntului revoluționar al maselor determinat, în primul rînd, de lupta clasei muncitoare, a țărănimii și presată de necesitățile economice obiective, burghezia română a fost silită să legifereze, în 1921, reforma agrară. Reforma agrară din 1921 a avut ca rezultat impulsivizarea dezvoltării capitalismului în agricultură, slăbirea puterii economice a moșierimii și reducerea rolului jucat de această clasă în viața politică a României. S-a accentuat, de asemenea, procesul de diferențiere în rîndul țărănimii.

Făurirea Partidului Comunist Român a situat pe coordonate superioare problema alianței muncitorești-țărănești, în condițiile în care

proletariatul avea în frunte detașamentul său de avangardă. Încă în cursul lucrărilor Congresului din mai 1921 s-a arătat că dezrobirea țărănimii nu mai putea fi „...opera unui regim al cărui rost și ideal social este stăpînirea individuală a mijloacelor de producție” și că rezolvarea acestei probleme va fi posibilă numai după ce proletariatul va smulge puterea politică și economică din mâinile claselor dominante, punînd-o „...în folosul obștesc prin organizarea societății pe baze socialiste”.

Problema agrară a continuat să preocupe conducerea Partidului Comunist Român în întreaga perioadă ce a urmat.

Un rol important în atragerea țărănimii pe făgașul luptei revoluționare l-a jucat Blocul Muncitoresc-Țărănesc, organizație de masă îndrumată de P.C.R., în programul căruia problema agrară ocupa un loc central; îndeosebi în anii crizei economice din 1929—1933, cînd condițiile de viață ale țărănimii s-au înrăutățit și mai mult, influența acestei organizații la sate a crescut în mod considerabil, situație oglindită și cu prilejul alegerilor parlamentare din 1931.

Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933 au exercitat o înrîurire puternică și asupra stării de spirit a țărănimii, apăsată de povara impozitelor, a datoriilor și supusă vexațiunilor de tot felul din partea organelor administrative și represive ale statului. În acest climat se consolidau premisele unor acțiuni unite ale proletariatului și țărănimii, ale făuririi alianței muncitorești-țărănești. Spre o astfel de evoluție și-a adus o importantă contribuție Frontul plugarilor, organizație democratică și progresistă constituită la începutul anului 1933, care a pus pregnant în evidență potențele revoluționare de care dispunea țărănimea.

Înfăptuirea victorioasă a insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste în august 1944, desfășurarea revoluției democrat-populare au creat bazele trainice ale alianței clasei muncitoare cu țărănimea. Chemările Partidului Comunist Român pentru desființarea rămășițelor feudale și înfăptuirea reformei agrare cu caracter revoluționar au trezit un puternic ecou în rîndurile maselor țărănești, angajate în lupta pentru pămînt și pentru instaurarea unui regim democratic.

Creșterea influenței partidului comunist la sate, extinderea organizațiilor Frontului plugarilor în întreaga țară, crearea comitetelor țărănești, sprijinul dat de muncitori țăranilor pentru a intra în stăpînirea pămînturilor moșierești au constituit tot atîtea evenimente și procese social-politice caracteristice perioadei de după insurecția națională antifascistă armată din august 1944. În desfășurarea lor — și în principal în focul luptei pentru pămînt — s-a cimentat alianța clasei muncitoare cu țărănimea, temelia de granit a puterii democrat-populare, principala forță social-politică în procesul de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și de trecere la construcția socialistă.

Înfăptuirea reformei agrare din anii 1944—1945 a constituit una dintre cele mai importante cuceriri ale poporului nostru, cu adînci consecințe în viața economică și social-politică: desființarea marii proprietăți funciare și, implicit, lichidarea moșierimii ca clasă, ca forță politică. Totodată, reforma a adus schimbări importante în situația țărănimii. Mai presus de toate însă, țărănimea s-a convins și mai mult de faptul că destinul și perspectivele dezvoltării sale sînt legate indisolubil de cele ale clasei muncitoare — cu sprijinul căreia reușise să-și realizeze idealul său

secular : stăpînirea pămîntului și a uneltelor pe care le folosea —, convingere care a atașat-o în mod indestructibil la cauza revoluției.

Trecerea la făurirea societății socialiste a situat problema agrară și consolidarea alianței muncitorești-țăărănești pe coordonate noi, atît sub raportul cerințelor cît și al posibilităților. Construcția socialistă reprezintă un proces unitar, care trebuie să se desfășoare nu numai la orașe, ci și la sate, relațiile de producție socialiste dobîndind astfel un caracter atotcuprinzător. De altfel, existența chiaburimii și păstrarea micii producții de mărfuri erau de natură să genereze în mod permanent relații de exploatare la sate, să încurajeze tendința spre capitalism a micului producător. Pe de altă parte, menținerea fărîmîțării proprietății agricole în mici gospodării țărănești nu permitea aplicarea mijloacelor moderne de lucrare a pămîntului, ceea ce păstra un nivel scăzut al rentabilității și al situației materiale a țărănimii. Mersul înainte al societății, desfășurarea procesului revoluționar al construcției socialiste făceau imperios necesară așezarea agriculturii pe aceleași baze cu industria, pentru a face posibilă acțiunea acelorași legi economice, ca dezvoltarea planică, creșterea continuă a productivității muncii etc. S-a impus, astfel, trecerea de la mica producție individuală la marea producție socialistă.

Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „fără realizarea unei economii socialiste unitare, care să asigure dezvoltarea tuturor forțelor de producție pe baze socialiste, nu este de conceput victoria socialismului, nu se poate vorbi de trecerea la făurirea societății comuniste“.

Înfăptuirea acestei transformări, care implica nu numai aspectele economice-tehnice, ci și, dimpotrivă, modificări în conștiința țărănimii și procese de ordin social, a reprezentat una dintre cele mai importante preocupări ale Partidului Comunist Român, o adevărată piatră de încercare a justetei politicii sale. În adevăr, dacă transformarea socialistă a agriculturii este o lege generală a transformării revoluționare a societății, modul său de realizare trebuie să țină seamă de condițiile specifice ale țării respective, de nivelul la care se află agricultura în fiecare țară, de tradițiile și de gradul de conștiință al țărănimii.

Tocmai acestor probleme le-a fost consacrată ampla analiză făcută la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 3—5 martie 1949, care a înfățișat în mod multilateral întreaga viață a satului românesc, pentru a putea stabili programul amplu de cooperativizare a agriculturii — sub aspectul dezvoltării forțelor de producție, al creării și dezvoltării relațiilor de producție socialiste la sate, al consolidării alianței muncitorești-țăărănești și al ridicării nivelului ideologic, politic și cultural al țărănimii.

Înfățișînd stadiul în care se afla agricultura în acea etapă istorică — de început a construcției socialiste — și exprimînd cerințele de transformare înnoitoare a satului nostru, documentele plenarei au direcționat întreaga muncă desfășurată de partid în acest domeniu, ele fiind mereu îmbogățite cu noi măsuri și soluții izvorîte din dinamica evoluției ulterioare a agriculturii, din experiența acumulată de-a lungul anilor în acest complex proces.

Concepînd transformarea socialistă a agriculturii ca un proces treptat, Partidul Comunist Român a indicat cu claritate factorii de care depinde și care fac posibilă această evoluție.

Încă în documentele plenarei din 3—5 martie 1949 s-a subliniat faptul că pîrghia principală de care depinde cooperativizarea agriculturii — ca, de altfel, și dezvoltarea în ritm rapid a întregii economii naționale — era industrializarea socialistă a țării; numai o industrie puternică — și în primul rînd o industrie grea — era capabilă să înzestreze agricultura cu mașinile și uneltele necesare, cu îngrășăminte chimice, cu antidăunători etc., în scopul creșterii productivității muncii și a producției agricole.

Alături de acest factor, un rol important îl avea asigurarea pregătirii cadrelor de agronomi și tehnicieni, capabili să organizeze și să conducă agricultura după metode științifice, moderne.

De o însemnătate deosebită pentru succesul cooperativizării agriculturii era și convingerea țărănimii muncitoare asupra avantajelor muncii în mari gospodării socialiste, convingere care se realiza printr-o susținută activitate politică-educativă, prin exemplul pe care-l puteau oferi gospodăriile agricole de stat și stațiunile de mașini și tractoare.

Plenara din 3—5 martie 1949, pornind de la aceste cerințe, a indicat un ansamblu de măsuri menite să stimuleze procesul de unire a țărănimii în forme socialiste de muncă și producție. Ținîndu-se însă seama de mentalitatea țărănimii, legată încă de stăpînirea individuală a bucății de pămînt pe care o lucra — mentalitate formată în decursul îndelungatei lupte pe care țărănimea a purtat-o împotriva marilor proprietari exploataitori —, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a subliniat că, pentru început, trebuiau folosite mai ales formele simple de asociere în muncă a țărănimii muncitoare (la treierat, la cosit, la exploatarea pădurilor etc.), forme care aveau o anumită tradiție în lumea satelor și care puteau convinge pe țărani asupra avantajelor pe care le oferea unirea forțelor în procesul de producție, pregătindu-i astfel pentru constituirea cooperativelor agricole de producție.

În perioada ce a urmat plenarei, organizațiile Partidului Comunist Român și-au intensificat activitatea de propagandă în rîndul țărănimii, arătîndu-i avantajele trecerii ei pe calea socialismului: concomitent, statul a întreprins o serie de măsuri în direcția întăririi bazei tehnice-materiale a agriculturii, a pregătirii cadrelor de tehnicieni.

La 24 iulie 1949 au fost inaugurate primele cinci cooperative agricole de producție, numărul acestora ridicîndu-se pînă la sfîrșitul anului la 56. Rezultatele obținute în producție — simțitor superioare celor din gospodăriile individuale, la aceasta concurînd și sprijinul multilateral acordat de stat prin fonduri bănești, semințe selecționate, asistență tehnică etc. — au făcut ca tot mai mulți țărani să ceară intrarea în cooperativele agricole create sau să se constituie altele noi, ceea ce a dus la creșterea rapidă atît a numărului acestora cît și a puterii lor economice. Este un merit incontestabil al conducerii Partidului Comunist Român de a fi realizat, într-o strînsă unitate, atît transformarea socialistă cît și obținerea unei producții agricole din ce în ce mai ridicate, de natură să aducă o contribuție însemnată la sporirea venitului național.

Ofensiva neînteruptă a socialismului în întreaga economie, succesele obținute în cooperativizarea agriculturii și în creșterea conștiinței politice a țărănimii — paralel cu reducerea puterii economice și a influenței chiaburimii — au făcut posibilă trecerea la lichidarea acesteia ca

clasă, implicit la înlăturarea oricărei forme de exploatare a omului de către om în agricultură. Ca urmare, Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale din martie 1959 a interzis „darea în parte sau arendă a terenurilor agricole, precum și orice fel de exploatare a muncii străine de către producătorii agricoli“.

Lichidarea oricărei forme de exploatare la sate a dat un nou impuls procesului de transformare socialistă a agriculturii. Se creaseră astfel premisele necesare îndeplinirii cu mult mai devreme a sarcinii trasate de partid cu privire la terminarea cooperativizării agriculturii până în anul 1965. În mod practic, în martie 1962 acest proces era încheiat. Evenimentul, de însemnătate crucială în viața țărănimii și în istoria țării noastre, de la a cărei dată se împlinesc 15 ani, a fost dezbătut în cadrul plenarei Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 23—25 aprilie 1962, urmată la câteva zile de Sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 27—30 aprilie 1962. La aceasta din urmă au participat, pe lângă deputați, 11 000 de invitați: președinții tuturor cooperativelor agricole de producție, lucrători din sectorul de stat al agriculturii, specialiști din domeniul agricol, oameni de știință și cultură, muncitori frunțași în producție, activiști de partid și de stat.

Încheierea cooperativizării agriculturii a însemnat rezolvarea uneia dintre cele mai complexe și dificile probleme ale vieții social-politice și economice din țara noastră. Generalizarea relațiilor socialiste în întreaga economie și făurirea economiei socialiste unitare, lichidarea oricărei forme de exploatare a omului de către om au ridicat pe o treaptă superioară alianța dintre clasa muncitoare și țărănime. În adevăr, în condițiile în care cele două forme de proprietate socialistă — de stat și obștească — au devenit atotcuprinzătoare, interesele fundamentale ale celor două clase converg înspre asigurarea dezvoltării multilaterale și armonioase a tuturor ramurilor economice — în primul rând a industriei, care joacă un rol hotărâtor, dar, de asemenea, și a agriculturii, ca una dintre ramurile de bază ale economiei naționale.

Marcînd victoria relațiilor de producție socialiste la sate, încheierea cooperativizării agriculturii nu a reprezentat însă stagnarea procesului de transformări înnoitoare în viața țărănimii, dimpotrivă, se poate afirma chiar că prin aceasta s-au făurit condițiile favorabile necesare ridicării agriculturii la nivelul cerințelor societății noastre în plină dezvoltare, apropierii ei de nivelul țărilor cu o agricultură avansată sub raportul bazei tehnice materiale și al rentabilității.

Acționînd în această direcție, Partidul Comunist Român a adoptat, îndeosebi în perioada de după Congresul al IX-lea și, mai ales, la Conferința Națională din decembrie 1967, un ansamblu de măsuri privind modernizarea producției agricole și îmbunătățirea conducerii acestei ramuri. Pornind de la constatarea prejudiciilor pe care le pot aduce nerespectarea principiului dezvoltării armonioase a tuturor sectoarelor producției sociale, neglijarea agriculturii, îndeosebi într-o țară cu condiții naturale adecvate cum este țara noastră, s-au inițiat acțiuni sistematice pentru dezvoltarea mecanizării și chimizării agriculturii, pentru lărgirea irigațiilor și a îmbunătățirilor funciare, în vederea creșterii producției agricole și asigurării unei mai bune aprovizionări a populației. În același sens, au fost întreprinse măsuri pe linia perfecționării formelor organi-

zatorice în agricultură: mai buna profilare a organelor agricole de stat, crearea organizațiilor proprii ale țărănimii — uniunile agricole coope­ratiste —, îmbunătățirea organizării, finanțării și creditării întreprinde­rilor agricole de stat.

Hotărârile adoptate de cel de-al X-lea Congres al Partidului Comu­nist Român, care a trasat ca obiectiv fundamental făurirea societății so­cialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, au însemnat un nou impuls și pentru agricultura socialistă din țara noastră.

Măsurile de ridicare a nivelului de trai, material și cultural, corelate cu măsurile de ocrotire a sănătății, au avut drept urmare îmbunătățirea stării de sănătate a populației, reducerea mortalității și morbidității, creș­terea duratei medii a vieții. Traiul de azi al țărănimii, viața ei spirituală capătă tot mai mult valențele civilizației moderne socialiste. Dezvoltarea învățămîntului, îmbunătățirea radicală a asistenței medicale, bogata acti­vitate cultural-artistică de masă întregesc fizionomia de astăzi a țara­nului din România.

Toate aceste schimbări petrecute în viața satelor noastre arată că so­cialismul, eliberînd țărănimea de asuprire și exploatare, îi asigură o viață tot mai bună, că cooperativa agricolă de producție îmbină în mod organic interesele țărănimii cu cele ale întregii societăți, constituind forma de unire a eforturilor oamenilor muncii de la sate și de organizare a pro­ducției agricole valabilă pentru întreaga perioadă de construire a socie­ității socialiste și comuniste.

În contextul general al vastului program de dezvoltare multilaterală a întregii noastre societăți s-au creat și s-au maturizat condițiile pentru lichidarea rămînerii în urmă de veacuri a satului față de oraș, pentru reducerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat. Apropierea satului de oraș, realizată în condițiile în care orașul însuși cunoaște o rapidă și multilaterală înflorire, constituie un proces complex și de lungă durată. Această apropiere are loc treptat, prin eforturi susținute, care asigură trăsături și condiții calitative noi în toate domeniile esențiale ale vieții țărănimii: modernizarea producției, a mijloacelor de muncă, a organizării și conducerii producției, creșterea nivelului general de viață și confort, crearea condițiilor ca populația rurală să se poată bucura de toate bunurile materiale și culturale pe care le creează socialismul și comunismul.

În prezent, țărănimea se află angajată cu toate forțele în tradu­cerea în viață a ansamblului de măsuri stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R. Prin realizarea prevederilor actualului cincinal, precum și a celor de mai lungă perspectivă, cuprinse în documentele partidului și statului nostru, țărănimea va aduce o contribuție crescîndă la sporirea potențialului economic al țării, la satisfacerea multiplelor nevoi ale so­cietății.

Evidențiind rezultatele bune obținute în agricultură în anul 1976, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în cuvîntarea la Plenara C.C. al P.C.R. din 2—3 noiembrie: „În agricultură, producția de cereale va fi de circa 19—20 milioane tone, realizîndu-se cea mai mare producție din istoria țării. După cum ați văzut din datele prezentate, vom avea un ritm de creștere al producției agricole superior celui din industrie — adică de aproape 16 la sută. Desigur, trebuie avut în vedere că aceasta se referă

la producția obținută într-un an care nu a fost dintre cei mai buni. De aceea merită subliniat progresul important realizat în agricultură“.

Ca urmare a acțiunilor inițiate de partidul nostru țărănimea cooperatistă s-a transformat într-o clasă omogenă ale cărei interese generale, comune sînt strîns legate de cele ale clasei muncitoare, ale întregului popor. Prin rolul important pe care îl joacă în economia națională, în producția de bunuri materiale necesare întregului popor, ca și în viața socială, țărănimea aduce o contribuție de mare însemnătate la dezvoltarea generală a societății noastre. Ea participă activ în organele centrale și locale de partid, ale puterii de stat, ale organizațiilor de masă și obștești, în forul suprem al puterii de stat — Marea Adunare Națională, în Frontul Unității Socialiste.

Beneficiind de o viață materială și spirituală tot mai bogată, avînd un orizont politic tot mai larg, o nouă conștiință și un grad de pregătire profesională în continuă creștere, țărănimea îndeplinește un rol de mare însemnătate în viața întregii noastre națiuni, în construirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră.

Programul Partidului Comunist Român, adoptat la Congresul al XI-lea, continuînd tradițiile revoluționare ale clasei muncitoare de luptă comună cu țărănimea și ale gândirii socialiste creatoare asupra problemei agrare din România, a dat în anii noștri cea mai completă viziune teoretică și practică privind locul și rolul țărănimii cooperatiste, al agriculturii socialiste în ansamblul procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Programul P.C.R. despre independența națională a României ca permanență a istoriei poporului nostru

ION POPESCU-PUȚURI

La 9 mai 1977 se împlinesc 100 de ani de la proclamarea independenței absolute a României, moment epocal în istoria românilor. Lupta poporului român pentru libertate și independență națională a constituit o permanență a istoriei patriei noastre „ea — se subliniază în Programul partidului nostru — și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gândi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric, caracterizat prin lupta hotărîtă plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară”¹.

În mod legitim la acest glorios jubileu vor fi evocate trăsăturile principale ale dezvoltării istorice a poporului român, continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri, lupta pentru păstrarea identității sale naționale în vatra strămoșească, împrejurările istorice care au constituit premisele obiective și subiective ale dobîndirii marelui act al independenței de acum un veac. „**Avem un trecut cu care ne putem mîndri** — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu. **În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii, el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte pe calea unei vieți mai bune. Iată de ce noi, comuniștii, cîstînd pe cei care în trecut și-au dat viața pentru fericirea poporului, tragem din lupta lor învățăminte pentru prezentul care îl făurim**”².

Zbuciumata, dar glorioasa noastră istorie stă mărturie grăitoare unui adevăr incontestabil, acela că, în pofida tuturor greutăților pe care poporul român le-a avut de împlinat din partea marilor puteri cîmpătitoare, lupta pentru apărarea dreptului de libertate, unitate și neatințare a reprezentat o constantă a existenței sale. Istoria noastră demonstrează că

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 29.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1969, p. 170.

asuprirea străină poate întârzia pentru o vreme dezvoltarea unui popor, dar nu-i poate stinge voința fermă de libertate națională și de dreptate socială, aspirațiile spre progres și civilizație. Poporul român a durat, de-a lungul veacurilor, strălucite dovezi ale hotărârii sale nestrămutate de a-și croi, în pofida tuturor vicisitudinilor, o viață liberă și demnă, într-o țară liberă și independentă. **„Întreaga istorie a poporului român, se subliniază în Programul P.C.R., se înfățișează ca istoria unor neconținute lupte de clasă, a bătăliilor purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație. Încă de la apariția primelor formațiuni statale românești, luptele maselor populare împotriva exploatării feudale au fost strîns împletite cu luptele împotriva dominației străine“**³.

*

Poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare europene, a cărui istorie începe cu cea a geto-dacilor s-a format și dezvoltat unitar în străbuna vatră a Daciei lui Burebista, unde a locuit neîntrerupt, a făurit și permanentizat pe aceste meleaguri o nouă înflorire economico-socială și a pus amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic. Urmaș al „celor mai dreپți și mai viteji dintre traci“ — cum îi numea Herodot pe geto-daci — poporul român s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr și dreptate, prin dîrzenie și neînfri-care în luptă, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate. Așa se explică și faptul că marile migrațiuni în Europa nu au putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului român.

Constituirea voievodatelor românești în secolele al IX-lea și al X-lea, pe teritoriul Moldovei, Munteniei, Transilvaniei, Dobrogei, Olteniei și Banatului, a marcat o epocă nouă în istoria poporului nostru, în dezvoltarea sa economică, socială și politică. Așa cum se arată în Programul Partidului Comunist Român, **„încegarea primelor nuclee statale — a voievodatelor — și apoi concentrarea acestora în state feudale puternice au asigurat atît dezvoltarea continuă a forțelor de producție, cit și conservarea ființei poporului, apărarea autonomiei țărilor române în fața marilor imperii ale vremii“**⁴.

În acest cadru istoric, viața de stat a cîștigat în coeziune și stabilitate, țările române pășind într-o perioadă de prosperitate și progres, de puternică înflorire a civilizației materiale și spirituale. Între statele feudale românești de sine stătătoare au continuat să existe și să se dezvolte permanente, trainice și multiple legături economice și politice, ilustrate de similitudinea organizării interne, a justiției, a armatei, a instituțiilor statale.

O caracteristică importantă a procesului de formare a statelor feudale românești și apoi a națiunii române, a statului nostru național unitar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — o constituie faptul că el a avut loc în condițiile vecinătății poporului român cu cele trei mari imperii ale vremii, începînd cu cel otoman, iar mai tîrziu cu imperiile țarist și habsburgic. Această împrejurare a făcut ca timp de peste 400 de ani

³ Programul Partidului Comunist Român..., p. 29.

⁴ Programul Partidului Comunist Român..., p. 28.

poporul nostru să fie obiectul unei permanente politici de dominație străină, să ducă lupte grele pentru a-și apăra libertatea, neatârnnarea, propria ființă, pământul străbun⁵. Stau mărturie eroica rezistență opusă de renumiți voievozi ca Gelu, Glad, Menumorut, Ioan, Farcaș, Litovoi, împotriva tendințelor expansioniste ale regalității maghiare și polone. Victoria lui Basarab I — la Posada, în 1330 — și mărețele bătălii conduse de Bogdan I contra dominației străine au consfințit independența Țării Românești și Moldovei. În același timp, luptele românilor au avut ca rezultat constituirea voievodatului autonom al Transilvaniei.

La sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, invazia otomană, ajunsă la Dunăre, amenința grav integritatea și independența românilor. Cu toate strălucitele victorii ale lui Mircea cel Bătrîn și ale celorlalți domnitori care i-au urmat, Dobrogea a fost smulșă din trupul țării și încorporată Imperiului otoman.

Puternica împotrivire a poporului român în fața invadatorilor, forța economică și politică a statelor românești, precum și prestigiul consacrat în glorioase lupte ale voievozilor români au făcut ca Țara Românească, Transilvania și Moldova să nu poată fi transformate în provincii turcești (pașalicuri), ci, dimpotrivă, ca Poarta să recunoască puterea suverană a domnitorilor, dreptul țărilor române de a se cîrmui liber, după legi și întocmiri proprii, iar în schimbul unor sume de bani pe care se obligau să le plătească sultanului și al altor avantaje, Turcia să le aperse integritatea teritorială. În înțelesul acestor tratate, denumite „capitulații”, nici Moldova, nici Țara Românească și nici Transilvania nu au fost niciodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat independența în accepția raporturilor de suzeranitate de tip feudal. Sesizînd însemnătatea politică deosebită a tratatelor încheiate cu Poarta, Nicolae Bălcescu scria că, potrivit acestor tratate, „țara își păstrează dreptul d-a se guverna cu legile sale, dreptul d-a face război sau pace, dreptul de a-și alege capul nației, îndatorindu-se numai la un ușor tribut... Acestea sînt drepturile noastre. Părinții noștri au vărsat prețiosul lor sînge pentru a ni le lăsa de moștenire și datoria noastră este de a le păstra cu aceeași putere pentru fiii noștri”⁶.

Trebuie spus că, în general, raporturile dintre țările române cu Poarta s-au înăsprit, s-au atenuat ori au înregistrat perioade de relativă stabilitate în funcție de capacitatea de rezistență a poporului român, de situația internă din Imperiul otoman și de conjunctura internațională.

Raporturile dintre țările române și Imperiul otoman, reglementate prin tratatele amintite, n-au fost de natură să împiedice încheierea de acte diplomatice, politice, economice, culturale cu alte state, pe principiile egalității și suveranității. Nenumăratele solii (trimiși diplomatici) la Varșovia, Buda, Viena, Praga, Veneția, Moscova, Londra, Paris, Teheran, Pekin pe care domnitorii români le-au trimis altor state suverane ori le-au primit confirmă din plin acest lucru.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 13.

⁶ N. Bălcescu, *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, în *Opere*, ediția G. Zane, tom. 1, partea I, București, 1940, p. 263—264.

Avînd în frunte domnitori patrioți, precum Mircea cel Bătrîn, Dan al II-lea, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, Ion Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu ș.a., masele populare au înscris pagini de epopee în lupta eroică de apărare a pămîntului străbun, pentru respectarea tratatelor încheiate de domnitorii români și pe care Poarta nu odată le încălcase. Greul acestor bătălii l-a dus țărănimea, aceea care în momentele de restriște, animată de profunde sentimente patriotice, a alcătuit „oastea cea mare” a țării. Probîndu-și virtuțile revoluționare în mari răscoale cu caracter social și național — la Bobilna (1437), sub conducerea lui Gheorghe Doja (1514), Horia Cloșca și Crișan (1784) — masele țărănimii au reprezentat factorul decisiv al strălucitelor victorii, de la Posada (1330), Rovine (1393), Vaslui (1457), Jiliștea (1574), Călugăreni (1595) etc. **„Țărănimea — se subliniază în Programul P.C.R. — a constituit forța principală a armatelor multor conducători de oști, care au înscris pagini de un înălțător eroism în lupta împotriva dominației străine. Figurile legendare ale lui Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și ale altor domnitori, care au dobîndit mari victorii în fruntea oștilor române, vor rămîne de-a pururi în conștiința poporului nostru, în istoria patriei. Țărănimea a dus greul bătăliilor împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru încheierea statului național unitar român”.**⁷

În vederea menținerii și consolidării independenței, autonomiei recunoscute prin tratate, dar tot mai grav amenințate de Imperiul otoman, unii domnitori, animați de un profund patriotism, au înțeles că o rezistență eficientă în calea tendințelor expansioniste era posibilă prin făurirea frontului comun al țărilor române — orientare politică constantă, ce reliefează cu putere legăturile organice între toate teritoriile românești, precum și realizarea unei concentrări de forțe a statelor amenințate, menite să stăvilească invazia otomană, să salvgardeze cuceririle civilizației europene.

În focul luptelor românilor pentru libertate se conturează tot mai clar necesitatea imperioasă a înfăptuirii unității politice a țărilor române, obiectiv fundamental determinat de însăși evoluția istorică a poporului nostru. Ideea unității poporului român este susținută de către marii cărturari ai neamului — Ion Neculce, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Simion Ștefan, Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai. Astfel, cronicarul Miron Costin, în **De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor**, apreciază: „...Locul acesta dar unde este acu Moldova și Țara Muntenească, este drept Dachia, cum și tot Ardealul cu Maramorășul și cu Țara Oltului. Alt nume mai vechi decît acesta, Dachia, nu să află în toți cît sînt istorici”.⁸

La rîndul său Bogdan P. Hasdeu, vorbind despre unitatea teritorială și lingvistică a poporului român de pretutindenă, scria: „Providențiala unitate a tuturor românilor de astă parte a Dunării e atît de intimă, încît chiar din punctul de vedere strictamente teritorial tot încă este

⁷ Programul Partidului Comunist Român..., p. 31.

⁸ Miron Costin, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* (1686—1691) în *Opere alese*, Editura științifică, București, 1967, p. 153.

imposibil de a trage o linie de demarcațiune între moldoveni și munteni... moldovenii sînt munteni, muntenii sînt moldoveni, moldovenii și muntenii sînt transilvăneni, transilvănenii sînt moldoveni și munteni, iată singurul aspect adevărat și posibil al acestui majestuos tablou, de o unitate națională fără exemplu în analele lumii !... Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului ; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiunile cele mai depărtate ale Carpaților ; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul cuvintele Antigonei către soru-sa Ismena în tragedia lui Sofocle...⁹.

Unitatea teritorială și de limbă a poporului român este constatată și de numeroși cărturari străini. Astfel Anton Maria del Chiaro Fiorentino, în *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia* (Istoria revoluțiilor moderne din Valahia), scria : „Toată întinderea de pămînt ce astăzi se numește Valahia, e o parte din vechea Dacie, în care se cuprindeau provinciile, denumite de geografii de azi Transilvania, Valahia și Moldova. [...] În limba lor ei își zic **români** patriei lor, adică Valahiei, **țara românească**, iar limbii **românească**...“¹⁰

Dimitrie Cantemir în una din lucrările sale insera și aprecierea lui Iohan Bun, din Gloverie Gheograful despre români și țara lor : „Lăcui-torii zice acestor țări (adecă a Moldovei, și a Munteniei, și a Ardealului) mai de nainte au fost Gheti, cărora după socoteala lui Plinie, Romanii li-au zis Dachi ; Iară după aceia s-au despărțit Dachia aceasta într-alte numere două. Deci care de mult s-au fost chemînd Dachia din mijloc, apoi s-au numit Transilvania, adecă cum zicem noi Ardialul. Între acestea și între Dunăre s-au zis Valahia mică, adecă țara Muntenească. Între Valahia mică și între apa Prutului, așijdere între Prut, și între Nistru, pînă la Marea Neagră — s-au chemat Valahia mare, adecă Moldova. Așijdere acelaș Gheograf, de Transilvania, Cap. 9 zice : Care țări acum, cu deosebire numere să cheamă, Valahia și Moldova, în vremile mai vechi tot cu-n nume, Valahia, să chema“¹¹.

În vederea împlinirii idealurilor de independență și suveranitate ale poporului său grav amenințate de necontenitele invazii ale trupelor otomane, Mihai Viteazul va declanșa epopeea militară ce-i va conferi pentru totdeauna admirația și recunoștința românilor și care-l va face un erou al luptelor pentru unitate statală și pentru apărarea independenței țării. El a înfăptuit cea dintîi reunire politică a țărilor române, aducînd sub autoritatea sa aproape întregul teritoriu al vechii Dacii. La Iași, în anul 1600, Mihai Viteazul se intitula „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“.

Dînd o înaltă apreciere acestui moment remarcabil din istoria poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că unirea înfăptuită sub conducerea marelui voievod „s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit,

⁹ „Românul“ din 6 august 1867.

¹⁰ Anton Maria del Chiaro Fiorentino, *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția, 1718 ; vezi *Revoluțiile Valahiei*, Editura „Nicolae Iorga“, Iași, 1929, p. 1—2, 5—6.

¹¹ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor* (1717), București, 1901, ediția Gr. Tocilescu, p. 13, 24—25, 57, 104, 304—305.

insufletețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național¹².

În pofida acestor acte de înalt eroism marile imperii vecine, promovind o politică de expansiuni teritoriale, își încalcă regulat propriile angajamente asumate. Pentru a-și realiza interesele, Imperiul otoman a cedat — fără a avea dreptul să o facă — teritorii din trupul țărilor române care au fost încorporate de Imperiul habsburgic: Transilvania în 1699, Oltenia și Banatul în 1718 și Bucovina în 1775, iar de Rusia țaristă, Basarabia în 1812.

Condamnând aceste acțiuni expansioniste ale marilor puteri, Karl Marx aprecia că „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd la Carlovitz, presată de poloni să cedeze Moldo-Valahia, ea răspunse că nu are dreptul de a face vreo cesiune teritorială deoarece Capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate”.¹³

Numeroasele războaie pustiitoare purtate adeseori pe teritoriul românesc de către aceste imperii au dus la jefuirea bogățiilor naționale, la distrugerea sau înstrăinarea a numeroase valori materiale și spirituale, la frînarea dezvoltării economice și politice a societății românești în epoca respectivă.

Merită însă subliniat faptul că, deși înconjurate de trei mari imperii, care într-o formă sau alta promovau aceeași politică de dominație și asuprire, țăările românești au reușit să-și păstreze permanent autonomia, constituind totodată și un puternic sprijin pentru celelalte popoare din Balcani în lupta lor de eliberare națională.

Deși imperiile străine erau interesate în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor de unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, nimeni și nimic n-a putut opri procesul obiectiv de dezvoltare economică, socială și politică a poporului român, drumul său ascendent pe calea civilizației și progresului. Mișcarea în legătură cu **Supplexul** din 1791, revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică de la 1848, Unirea Principatelor din 1859 și cucerirea independenței absolute la 1877 — reprezintă mari momente ale istoriei în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Ele au exprimat hotărîrea muntenilor, moldovenilor, transilvănenilor de a realiza unirea lor în cadrul frontierelor unui și aceluiași stat național, independent. Ilustrul revoluționar și cărturar Nicolae Bălcescu scria la mijlocul veacului trecut: „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră”; Cezar Bolliac, în consens cu Bălcescu, adăuga: „Unirea României într-un singur stat nu este o idee numai în capetele cîtorva români prea înaintați; nu este o idee ieșită din dezbaterile de la '48 încoace; ea a fost sentimentul națio-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 708.

¹³ Karl Marx, *Insemnări despre români*. Manuscrise inedite, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1964, p. 106.

nal în toate părțile României de când istoria a început a ne spune câte ceva despre Dacia“.

Peste împotrivirea deschisă a Porții și a unor mari puteri, ca Austria și Anglia care își asumaseră rolul de garante ale țărilor române, la 1859 a triumfat voința de unitate a poporului nostru. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei și Țării Românești în ianuarie 1859 — expresie a înțelegerii profunde a căilor de realizare a unei aspirații vitale a poporului — într-o conjunctură internațională nefavorabilă, a fost susținută cu entuziasm și bucurie de masele populare. Ea a consacrat unirea Moldovei cu Țara Românească, pas important pe calea realizării statului național unitar român. Relevându-se semnificația acestui important act al poporului român în Programul P.C.R. se arată : „**Un moment de o deosebită importanță istorică l-a constituit înfăptuirea în 1859 a statului național unitar, prin unirea Moldovei și Munteniei sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza. Aceasta a marcat intrarea țării noastre în noua etapă a evoluției capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare națională, mișcarea revoluționară a maselor muncitoare pentru drepturi și libertăți sociale**“¹⁴.

Unirea Principatelor, înfăptuirea unor reforme structurale cerute de modernizarea societății românești, ca și politica demnă dusă de Cuza în raporturile cu Turcia, Rusia țaristă și celelalte puteri europene au ridicat prestigiul țării noastre și i-au netezit drumul spre o neatîrnare completă. Dar înaintarea țării pe calea progresului social se putea realiza numai în condițiile obținerii independenței depline de stat, prin înlăturarea suzeranității turcești și a protectoratului puterilor europene. Guvernele române de atunci au acționat pe multiple planuri pentru înfăptuirea acestui obiectiv fundamental, invocând și de această dată tradiția de suveranitate a românilor din trecutul istoric (ab antiquo). Este semnificativ, în această privință, energicul protest din 1876 al guvernului român, ratificat pe Parlament, împotriva acelei prevederi din Constituția otomană prin care România se includea în mod abuziv între „provinciile privilegiate“ ale imperiului turc. „Astfel, domnilor, declara ministrul de externe, N. Ionescu, în parlament, atît capitulațiunile noastre cele vechi, cît și actele internaționale europene asigură României o existență liberă și independentă...“¹⁵

Fiind convins că România nu-și va putea cuceri neatîrnarea decît pe calea armelor, în lupta necruțătoare împotriva putredului Imperiu otoman — puternic lovit de mișcările de eliberare a popoarelor din Balcani, pe care acesta le subjugase transformîndu-le în „pașalicuri“ — poporul român a dezvoltat o puternică mișcare populară pentru libertate și independență națională. În același timp, guvernul român a desfășurat ample acțiuni diplomatice care să pregătească marea bătaie a neatîrnării depline, îndreptîndu-se spre o alianță cu Rusia, ale cărei interese expansioniste, de „moștenitoare“ a Imperiului otoman, urmăreau slăbirea acestuia. Astfel, deși războiul dezlănțuit de cele două mari imperii a avut un caracter nedrept, de reîmpărțire a acestei zone, el a fost folosit de România în lupta pentru cucerirea **independenței absolute**. Proclamarea independenței absolute a vizat : eliberarea de sub suzeranitatea Porții care în noile condiții ale dezvoltării României era depășită ; înlăturarea perico-

¹⁴ Programul Partidului Comunist Român..., p. 33.

¹⁵ „Monitorul oficial al României“, 6 (18) ianuarie 1877.

lului de reafirmare a protectoratului țarist asupra Principatelor Unite, precum și a eliberării de sub controlul celor șapte puteri garante, fapt de asemenea depășit de rapida evoluție și afirmare a țării noastre pe plan intern și internațional.

În baza convenției militare din 4 aprilie 1877, încheiată între guvernul român și cel rus, acesta obținea încuviințarea de a-și trece armatele prin teritoriul românesc, în Balcani, obligându-se de a „respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”¹⁶. Tratatul încheiat de pe poziții de egalitate, între state suverane, prin care integritatea României era oficial recunoscută de imperiul rus a reprezentat un important succes al diplomației românești. În aceste împrejurări, Adunarea deputaților, întrunită la 9 mai 1877 în ședință solemnă, proclamă independența de stat a României. În această istorică zi, Mihail Kogălniceanu, ministrul de externe al României, declara: „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... Nu am nici cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața Reprezentațiunii Naționale că sîntem o națiune liberă și independentă... Trebuie să arătăm că sîntem o națiune hotărîtă să ne ocupăm de noi, să ne ocupăm de națiunea noastră, să ne ocupăm de dezvoltarea bunei stări morale și materiale, niciodată ca să îngrijim, să neliniștim pe cineva”¹⁷.

Deputații au votat apoi moțiunea prin care Adunarea lua „act că războiul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența **absolută** a României au primit consacrarea lor oficială”¹⁸. În aceeași zi Senatul adoptă o moțiune similară¹⁹. Clădirea parlamentului era înconjurată de mii de locuitori ai Capitalei, veniți să afirme, prin puternice urale, unanima aprobare a țării față de istoricul act al neatîrnării. El a fost întîmpinat cu vibrantă aprobare în întreaga țară, hotărîtă să nu dea înapoi în fața vreunei greutăți, să nu se dea în lături de la nici o jertfă pentru cucerirea independenței depline a patriei.

Acest act măreț, căruia i se vor adăuga salve de tun trase peste Dunăre asupra pozițiilor otomane, va vesti Europei denunțarea oficială a suzeranității față de poartă și intrarea României în război alături de Rusia împotriva Imperiului otoman.

După proclamarea independenței de către corpurile legiuitoare Mihail Kogălniceanu, printr-o notă către agenții diplomatici ai României în străinătate, le cerea de urgență să notifice guvernelor europene, pe lângă care erau acreditați, că mișcarea națională care a dus la înfăptuirea actului de la 9 mai 1877 era de nestăvilit și că poporul e ferm hotărît să-și apere cu armele drepturile sale. Guvernul român cerea, totodată, ca puterile garante să recunoască independența deplină a României.

Atitudinea guvernelor principalelor puteri europene față de proclamarea de către România a independenței depline de stat a fost, însă, rezervată și rece, mergînd pînă la ostilitate din partea Imperiului otoman și a Angliei.

¹⁶ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1952, p. 111.

¹⁷ Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 315.

¹⁸ „Monitorul oficial”, nr. 118 din 27 mai 1877.

¹⁹ „Monitorul oficial”, nr. 132 din 12 iunie 1877.

În aceste condiții, cînd pe cale diplomatică independența deplină de stat a României nu a fost recunoscută, iar Turcia începuse ostilitățile împotriva țării noastre, bombardînd orașele de pe malul stîng al Dunării, se dovedea că numai prin război împotriva Imperiului otoman se putea cucerii independența. Și armata română, cot la cot cu cea rusă și cu voluntarii bulgari, s-a acoperit de glorie pe cîmpul de luptă, fiind un factor militar de importanță recunoscută la înfrîngerea Turciei.

La 16 iulie 1877, două regimente din Divizia 4 română au trecut Dunărea pentru a coopera cu trupele rusești la luptele din Bulgaria. În urma înfrîngerilor suferite de armatele rusești la Plevna, comandantul suprem al trupelor ruse, Marele duce Nicolae, a cerut domnitorului Carol al României, la 31 iulie 1877, printr-o telegramă, ajutor militar : „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești *. Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele”²⁰.

Ca urmare a altor telegrame insistente ale Marelui duce Nicolae, din 9 și 19 august 1877, au fost trimise încă două divizii românești, numărul soldaților români ridicîndu-se la 38 000, dintr-un efectiv de 58 700, cît avea armata română, în afară de serviciile de ordine, pază a frontierei, mișcări și gardă civică.

Trupele române au luptat cu eroism la Plevna și Grivița, la Rahova, Smîrdan și Vidin, pecetluind cu sîngele lor legămîntul de independență deplină de la 9 mai 1877.

Eroismul legendar al ostașilor noștri, al acelor „români de viță veche” cum îi numea Alecsandri, a fost recunoscut și omagiat nu numai în țară, ci și de personalități politice și militare străine, de presa timpului, de toți acei care au fost martori oculari ai bătăliilor în care armata română a dat un greu tribut de sînge — 10 000 bravi români căzînd la datorie sau fiind greu răniți — aducînd țării recunoașterea de jure a independenței României.

În timp ce pe front ostașii români însciau cu sîngele lor adevărate pagini de epopee, în țară întregul popor s-a mobilizat pentru susținerea materială a armatei. Independența, cauză nobilă a tuturor românilor, a fost susținută cu căldură de toate clasele societății, cuprinse de avînt și elan patriotic. Ca și în alte momente ale istoriei noastre, țărănimea a dovedit o înaltă înțelegere a comandamentelor naționale, subordonînd întreaga sa preocupare în luptă dezideratului major al țării — consolidarea cu arma în mînă a independenței absolute. Aceasta era atunci cerința istorică și în acest curs s-a înscris cu întreaga sa capacitate de acțiune și efort. A fost,

* La începutul acțiunilor militare Rusia țaristă a cerut ca Armata română să fie condusă direct de Comandamentul rus, cerință cu care Comandamentul român nu a fost de acord. Pierderile suferite de Armata rusă în primele lupte date pe pămîntul Bulgariei au determinat pe Nicolae să ceară insistent trecerea Dunării de către Armata română menționîndu-se în telegrama adresată prințului Carol că trecerea Dunării să fie făcută „cum dorește”, în sensul de a avea o conducere proprie care să colaboreze cu Comandamentul rus, fapt care de altfel în perioada următoare s-a realizat pe cîmpul de luptă. Era, în același timp, încă un act oficial de recunoaștere a independenței depline a statului român.

²⁰ *Pagini din lupta poporului român pentru independența națională*, Editura politică, București, 1967, p. 175.

de fapt, o ridicare generală a țărânimii, o participare de masă la obținerea victoriei și care a conferit, în chip decisiv, dimensiunile și sensul popular al mișcării naționale pentru independența țării.

Continuînd tradițiile luminoase ale cărturarilor patrioți, intelectua-litatea românească s-a dedicat cu trup și suflet cauzei independenței, atît prin înrolarea voluntară a mii de învățători, profesori, medici și alți intelectuali în rîndurile armatei, cît și prin creația literar-artistică, inspirată și dedicată acestui mare și permanent ideal.

Creînd un entuziasm național, războiul pentru deplina independență a avut un puternic ecou în rîndurile maselor populare din provinciile românești aflate încă sub dominație străină. Participarea a numeroși voluntari din aceste teritorii, înrolați sub drapelul românesc, a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor.

Datorită eforturilor materiale ale țării, frontul a putut fi asigurat, pe întreaga desfășurare a războiului cu necesarul de armament, echipament militar, medicamente, alimente. Și astfel, prin perfecta conjugare a doi însemnați factori — lupta eroică, plină de sacrificii a armatei și sprijinul total al maselor largi populare ale țării —, s-a făurit România ca stat pe deplin neatîrnat și suveran.

Cu toate că România a adus o contribuție importantă la desfășurarea războiului, la scurtarea acestuia, iar în anumite momente intervenția armatei române a fost hotărîtoare, marile puteri europene, în virtutea practicilor lor, de nesocotire a dreptului țărilor mici de a participa la soluționarea problemelor internaționale, n-au admis prezența delegației țării noastre la negocierile pentru semnarea armistițiului și a păcii, fenomene cu care România se va mai întîlni în cursul frămîntatei sale istorii. Recunoscută prin tratatul de la San Stefano, semnat la 19 februarie 1878, independența României era grav lezată de prezența trupelor țariste, care, contrar prevederilor Convenției din 4 aprilie 1877 și telegramei țarului Alexandru II către prințul Carol, au pus stăpînire pe importante poziții strategice ale țării. Numai hotărîrea armatei române, concentrată în Oltenia, de a opune rezistență, ca și protestul celorlalte puteri europene, au anihilat această acțiune *

Contestat de Anglia, Austro-Ungaria și Prusia, ce urmăreau și ele să participe la împărțirea moștenirii Imperiului otoman, tratatul de la San Stefano avea să fie înlocuit cu hotărîrile Congresului de pace de la Berlin, ținut între 1 iunie și 1 iulie 1878, la care, de asemenea, România n-a fost admisă ca parte beligerantă, delegații săi fiind doar ascultați spre a transmite punctul de vedere al țării.

La acest congres, delegația română, condusă de primul ministru I.C. Brătianu și de ministrul de externe Mihail Kogălniceanu, a apărut cu demnitate interesele naționale ale României, arătînd că independența noastră n-a fost un dar al Europei, ci a fost cucerită pe cîmpul de luptă, în conformitate cu drepturile cele vechi ale țării, și că problema care se punea era aceea a recunoașterii României ca stat neatîrnat și a respectării integrității sale teritoriale. Congresul a recunoscut independența Româ-

* Vezi „Anale de istorie” nr. 4/1968, p. 52—60.

niei, a restabilit autoritatea sa asupra Dobrogei; totodată, Congresul a hotărât ca cele trei județe (Cahul, Ismail și Bolgrad) să fie reîncorporate Imperiului țarist.

Cucerirea neatîrnării depline a României a deschis noi orizonturi dezvoltării țării și a creat cadrul favorabil intensificării luptei pentru desăvîrșirea statului național unitar român. Referindu-se la semnificația istorică a acestui măreț eveniment, Programul Partidului Comunist Român subliniază: „**Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă îniriurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare**“²¹.

Continuatoare, pe o treaptă superioară, a glorioaselor tradiții de luptă ale poporului român pentru apărarea dreptului său legitim la o viață liberă și independentă, într-o patrie unitară și suverană, mișcarea muncitorească din România a afirmat cu tărie în peisajul vieții politice o concepție înaintată, izvorită dintr-o temeinică analiză a realităților timpului, concepție pe care a promovat-o și a susținut-o cu consecvență, fapt care a determinat plasarea clasei muncitoare și a partidului său politic în centrul luptei întregului popor pentru împlinirea acestor deziderate fundamentale.

Pentru proletariatul român — născut din realitățile economice și social-politice ale țării de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea —, idealul independenței s-a constituit într-o adevărată permanență, el ilustrînd toate acțiunile pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a întreprins pe multiple planuri. Odată cu apariția mișcării muncitorești, cu crearea celor dintîi organizații proletare și pe măsura asimilării creatoare a socialismului științific, proletariatul începe să dea adevărata măsură a capacității sale de investigare a realităților timpului, să devină, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, „**purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat**“²².

În concepția mișcării noastre muncitorești, independența și unitatea, îngemănate organic, au fost socotite, pe drept cuvînt, ca imperios necesare atît pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale cu care se confrunta România, cît și pentru întărirea și dezvoltarea luptei clasei muncitoare împotriva exploatării, pentru făurirea unei noi societăți.

Mișcarea muncitorească și socialistă din România a dat strălucite dovezi ale patriotismului său, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza poporului și a patriei. În 1877, atunci cînd întreaga viață politică se concentra în jurul marelui eveniment pe care-l reprezenta proclamarea, la

²¹ Programul Partidului Comunist Român..., p. 34.

²² Programul Partidului Comunist Român..., p. 52.

9 mai, a independenței de stat a României, cele dintîi cercuri socialiste s-au manifestat și ca susținătoare active ale luptei pentru cucerirea neamfirării țării, ca purtătoare ale idealurilor patriotice ale poporului muncitor²³.

Această atitudine izvora din convingerea fermă că independența de stat a țării constituie o condiție esențială a propășirii naționale a poporului român și o bază necesară pentru continua dezvoltare a mișcării muncitorești. Sintetizînd poziția socialiștilor față de războiul de independență, atașamentul fierbinte la acest ideal secular al românilor, gazeta „Socialistul”, organul de presă al Cercului socialist din București, scrie în numărul său din 26 mai 1877: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”²⁴. Membri ai cercurilor socialiste, tineri medici, studenți s-au înrolat ca voluntari, punîndu-și viața, cunoștințele și elanul patriotic în slujba nobilei cauze a neamfirării țării.

Epoca modernă a pus în fața poporului român sarcini deosebit de mari și spinoase, apărarea și consolidarea independenței țării ocupînd un loc de prim ordin. Tocmai în atare împrejurări complexe, pline de greutate, s-a vădit patriotismul profund al clasei muncitoare, al partidului său.

La Congresul educației politice și al culturii socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu a subliniat că „Prima cerință a unui partid revoluționar constă în a conduce propriul popor în lupta pentru apărarea intereselor economice și politice ale maselor, pentru dreptate socială și democrație, pentru apărarea integrității și independenței țării. Rezultatele obținute în această luptă reprezintă criteriul esențial de apreciere a atitudinii revoluționare, marxist-leniniste a fiecărui partid. Aceasta nu numai că nu vine în contradicție cu solidaritatea internațională, ci, dimpotrivă, constituie o cerință sine qua non a adevăratului internaționalism proletar”²⁵. Sînt atribute esențiale ce caracterizează activitatea partidului clasei muncitoare din România de-a lungul întregii sale existențe²⁶.

Relevînd semnificația cuceririi independenței depline pentru poporul român, militanții partidului clasei muncitoare au subliniat că, proclamarea neamfirării României a fost, fără îndoială, un fapt de cea mai mare însemnătate, întrucît el a constituit o linie de despărțire între veacurile trecute și independența deplină de care ne bucurăm astăzi. Poporul român a știut, prin jertfe și abnegații și cu prețul singelui său, să-și cucerească

²³ Gheorghe Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independență și unitate statală — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 1/1975, p. 66.

²⁴ *Presă muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 42.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 99.

²⁶ Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 3/1975, p. 34—35; Ion Mamina, Vasile Niculae, *Mișcarea muncitorească — factor activ al luptei poporului român pentru independență, unitate și libertate națională*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 5/1975, p. 69—88.

neatîrnarea care să-i permită să se dezvolte în pace și să pășească pe calea civilizației²⁷, aceasta a fost, aprecia „România muncitoare“, o necesitate istorică, un rezultat al eforturilor eroice și al manifestării demnității unui întreg popor, ce trebuia, însă, apărată și consolidată²⁸.

Tocmai de aceea, apărarea și consolidarea independenței au stat permanent în atenția partidului politic al proletariatului din România, au constituit direcții majore ale gândirii teoretice și acțiunii sale practice, care s-au bucurat de o puternică rezonanță în epocă. De aici, atenția neabătută conferită relațiilor externe ale țării, dovadă elocventă a înțelegerii de socialiștii români a sarcinilor majore aflate în fața României pe linia desăvîșirii statului național unitar, a apărării independenței, suveranității și integrității sale teritoriale, în împrejurări complexe ale vieții internaționale dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste.

Analiza întreprinsă de militanții clasei noastre muncitoare asupra politicii externe a statului român a purtat girul realismului, ea ținînd seama de condițiile și posibilitățile interne ale țării, de situația specifică geografică și strategică a României, de jocul alianțelor marilor puteri, de evoluția și dinamica relațiilor internaționale.

Un merit al mișcării muncitorești este și acela de a fi descifrat mecanismul extrem de complex al politicii externe imperialiste promovată de marile puteri, politică bazată pe forță, pe expansiunea economică și cuceriri teritoriale, făcute cel mai adesea pe seama statelor mici. „Adevărul, tristul adevăr — scria Const. C. Bacalbașa în 1885 — este că puternicii stăpînitori ai lumii se joacă de-a mîngea cu micile popoare, că harta Europei se modelează, se prefăce, se reformează după cum le convine celor cîțiva arbitri ai omenirii“²⁹. „Politica de cucerire, sub diferitele ei forme — se remarcă în mișcarea adoptată la întrunirea publică convocată în București, la 16 mai 1912, de Partidul Socialist în semn de protest împotriva politicii expansioniste a marilor puteri pe seama unor teritorii românești — este strîns legată de existența regimurilor absolutiste și de dezvoltare a capitalismului, ea sugrumă drepturile imprescriptibile ale popoarelor“³⁰.

Ca urmare a acestei activități patriotice muncitorii și țărani români din teritoriile cîmpulite au început tot mai mult să vadă în socialiști, în partidul clasei muncitoare un sprijin și ajutor de nădejde în lupta pentru realizarea năzuințelor lor³¹.

Continua agravare a contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste în direcția unei confrăcări mondiale a impus Partidului Socialist, la începutul secolului al XX-lea, o examinare atentă, realistă și lucidă a situației, sub toate aspectele sale. Maturitatea partidului în această împrejurare se degajă și din activitatea teoretică și practică consacrată problemei războiului și păcii, inclusiv participarea la dezbaterile internaționale potrivnice războiului imperialist, unde socialiștii români au adus contribuția unei

²⁷ „Lumea nouă“, anul VI, nr. 43 din 7 mai 1900.

²⁸ „România muncitoare“, anul IV, seria a II-a, nr. 11 din 11—18 mai 1908.

²⁹ „Drepturile omului“, anul I, nr. 175 din 11 septembrie 1885.

³⁰ „România muncitoare“, anul VIII, nr. 39 din 20 mai 1912.

³¹ Vezi: *Miscarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 359—360.

mișcări revoluționare mature³². Reprezentanții partidului proletar au dezvăluit rădăcinile sociale, economice și politice ale războaielor, demascând caracterul imperialist, de jaf și cotropire a politicii statelor capitaliste dezvoltate, „adevărata cauză a războaielor“³³.

Totodată, socialiștii români au înțeles necesitatea istorică și justetea războaielor de apărare și de eliberare națională a popoarelor. În cazul unei cotropiri asupra teritoriului național „un stat atacat trebuie să se apere... Dacă noi am împiedica războiul defensiv... ar însemna să deschidem granițele țării pentru cucerirea externă“³⁴, deoarece „e de datoria și dreptul fiecărei țări de a se apăra contra oricărei tentative de violență din afară“³⁵. Sintetizând această poziție de principiu a partidului clasei noastre muncitoare, revista teoretică „Viitorul social“ scria, în mai 1908 : „Că țara trebuie apărată, aceasta este un lucru astfel de elementar, că e aproape de prisos a-l pomeni... Independența popoarelor — și apărarea acestei independențe — este unul din articolele programului nostru“³⁶.

Problema luptei de eliberare națională și-a găsit o temeinică fundamentare marxistă în programele mișcării socialiste, în scrierile unor militanți de frunte ai partidului politic proletar, care s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă. C. Dobrogeanu-Gherea scria în 1911 că : „O țară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice“³⁷, iar M. Gh. Bujor sublinia în 1915 că pentru socialiști „patriile sînt cadre naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor“, că ei „se ridică împotriva ciuntirii țărilor constituite, împotriva frîngerii popoarelor în bucăți, împotriva suprimării vieții naționale a popoarelor“³⁸.

La începutul secolului al XX-lea, dezvoltarea social-economică și politică a României, ca și creșterea conștiinței naționale a poporului român de pe ambele versante ale Carpaților au ridicat în fața națiunii necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării provinciilor românești aflate sub dominație străină și unirea lor cu Țara. România a participat la primul război mondial pentru cauza sa dreaptă — reunirea într-un stat puternic și independent a tuturor românilor. În luptele pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jefă și patriotism fierbinte.

³² Nicolae Copoiu, *Socialismul european și mișcarea muncitorească și socialistă din România, 1835—1921*, București, 1971, p. 104—113.

³³ *Calendarul muncii pe anul 1912*, Cercul de editură socialistă, București, 1911, p. 55.

³⁴ „România muncitoare“, anul VIII, nr. 76 din 30 septembrie 1912.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ „Viitorul social“, anul I, nr. 10, mai 1908, p. 317—318.

³⁷ C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra socialismului în țările înapoiate, postfață la Karl Kautsky, Bazele social-democrației*, București, 1911, p. 264.

³⁸ *Calendarul muncii pe anul 1916*, București, 1915, p. 54.

În împrejurările create de prăbușirea monarhiei austro-ungare și ale victoriei Revoluției din Octombrie, lupta pentru deplina desăvîrșire a statului național unitar ia un deosebit avînt, angrenînd întreg poporul, atît din România liberă, cît și din teritoriile cotate. În aceste teritorii, sub îndrumarea organismelor reprezentative de conducere, masele largi populare impun o administrație românească și își exprimă, în cadrul unor impresionante adunări publice, voința nestrămutată de unire cu Țara³⁹.

Imperativul istoric obiectiv al înmănușării tuturor românilor într-un singur stat național unitar și independent, rod al luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, operă a întregului popor, s-a realizat în memorabilul an 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbușirii imperiului țarist și habsburgic. Își afla astfel împlinire geniala previziune a lui Friedrich Engels care scria în 1888 socialistului român Ioan Nădejde : „dacă mîine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie“⁴⁰.

Desăvîrșirea unității național-statale a României demonstrează, cu tăria argumentului istoric, că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o multiseculară luptă, iar nu o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratativelor. „Istoria — se subliniază în Programul P.C.R. — demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment întîmplător, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor ; tratatul de pace n-a făcut decît să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare“⁴¹.

Unirea, al cărui proces s-a desăvîrșit la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a contribuit la înfăptuirea firească a năzuinței seculare a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

În contextul general al profundelor mutații politice și sociale petrecute în lume după primul război mondial, au avut loc și în România întregită mari schimbări, care au deschis perspective dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și, totodată, s-au creat condiții favorabile pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare.

Un moment de cea mai mare importanță în istoria dezvoltării mișcării muncitorești și a celorlalte forțe democratice și progresiste din țara noastră, în lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale l-a constituit marele Congres de unificare a organizațiilor socialiste la

³⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1976 ; 1918. *Socialiștii români în fruntea luptei maselor pentru încheierea procesului de formare a statului național unitar*, în „Anale de istorie“, anul XXI, nr. 6/1975, p. 45—57 ; Mircea Mușat, *Înfăptuirile maselor populare din România și confirmarea lor pe plan internațional*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 2/1976, p. 60—72.

⁴⁰ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 164.

⁴¹ *Programul Partidului Comunist Român...*, p. 37.

scara României reîntregite. Continuator direct al partidului politic creat în 1893, a celor mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, Partidul Comunist Român a devenit, în noile condiții istorice, exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor român. În Programul P.C.R. subliniindu-se importanța făuririi P.C.R. se arată că aceasta „a marcat o etapă nouă, superioară atât pe plan politic și ideologic, cât și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, a dat un puternic avânt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră”⁴².

În această ordine de idei, problemele apărării independenței și suveranității naționale, în pofida numeroaselor obstacole pe care le-a întâmpinat, au constituit un comandament de bază al întregii activități a P.C.R. Această concepție decurge, în mod firesc, din natura partidului revoluționar al clasei muncitoare, din sarcinile sale fundamentale. Orînduirea socialistă nu se construiește în mod abstract, ci practic. Pentru aceasta trebuie să existe patrie, să existe granițe sigure, în cadrul cărora să se poată făuri noua societate. De asemenea, pentru ca lupta partidului comunist în vederea transformării societății să fie încununată de succes, se impune cu necesitate independența și suveranitatea patriei în care acționează partidul respectiv, altfel, doctrina despre construirea socialismului rămîne fără conținut, fără suport material.

Iată de ce, în mod obiectiv, P.C.R. a continuat să pună, pe un plan prioritar, problema apărării independenței și suveranității naționale, a granițelor în interiorul cărora să se desfășoare activitatea concretă pentru sfărîmarea vechii orînduiri și edificarea societății socialiste⁴³.

Ancorat adînc în realitățile din țara noastră, atașat profund poporului, de soarta căruia și-a legat propria sa soartă, Partidul Comunist Român n-a putut fi abătut de la preocuparea sa firească de a conduce masele largi populare la lupta pentru apărarea independenței și suveranității țării, împotriva pericolului unei noi conflagrații mondiale. El a accentuat necesitatea cunoașterii profunde de către comuniști și masele largi populare a trecutului glorios de luptă comună a poporului român și naționalităților conlocuitoare pentru dreptate socială și națională și folosirea acestor tradiții în acțiunea de apărare a independenței și suveranității naționale. Partidul comunist și organizațiile de masă conduse sau influențate de el au demască cu vigoare politica vîrfurilor reacționare ale claselor exploatare de facilitare a pătrunderii capitalului monopolist occidental în economia României, arătînd că prin aceasta se creau condiții pentru ca interesele politice și economice ale țării noastre să fie subordonate tot mai mult puterilor străine, ceea ce ducea la știrbirea independenței și suveranității naționale.

Totodată, trebuie spus că apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, fiind o problemă vitală a României interbelice, a preocupat majoritatea covîrșitoare a poporului român. Constituția adoptată în 1923 proclama România stat independent, suveran și unitar. Poli-

⁴² Programul Partidului Comunist Român..., p. 40.

⁴³ Gheorghe I. Ioniță, *Activitatea teoretică desfășurată de P.C.R. în perioada interbelică pentru apărarea unității naționale, a independenței și suveranității țării*, „Anale de istorie”, nr. 4/1975, p. 56.

tica externă interbelică a guvernelor României a avut ca preocupare centrală menținerea și consolidarea statu-quo-ului teritorial consfințit prin tratatele de pace de la Paris, constituind un factor de stabilitate în această parte a Europei. Pornind de aci, au fost realizate o seamă de alianțe, sub egida Societății Națiunilor, cu acele state care aveau interese similare sau apropiate (Cehoslovacia, Iugoslavia, Turcia, Grecia, Franța ș.a.). România a aderat, de asemenea, la acele tratate internaționale care aveau drept scop apărarea păcii, crearea bazei politicii de securitate colectivă (în 1928, la Pactul Briand-Kellog, care condamna războiul ca instrument de politică națională, la Protocolul de la Moscova din 1929, care puneă în aplicare, pe plan regional, prevederile pactului la care ne-am referit).

Stegar al intereselor naționale fundamentale ale poporului român, partidul comunist s-a ridicat ferm în apărarea independenței și suveranității țării, a militat pentru o politică externă de pace și colaborare cu celelalte popoare, împotriva dominației străine, pentru prietenie și alianță între România și Uniunea Sovietică. Luptele sociale din perioada crizei economice, care au culminat cu bătăliile de clasă ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933, s-au împletit cu lupta împotriva monopolurilor străine care impuseseră guvernului român aplicarea „curbelor de sacrificiu”. Această eroică ridicare la luptă a muncitorimii române a dus la eșuarea planului de la Geneva, la suspendarea „curbelor de sacrificiu” și la retragerea din țară a consilierilor și experților străini, ceea ce a conferit acestei lupte pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională o puternică semnificație internațională, ea înscriindu-se printre primele mari acțiuni ale proletariatului după înscăunarea la putere a nazismului în Germania ⁴⁴.

În deceniul al patrulea, când fascismul devenise un pericol real, P.C.R. s-a adresat forțelor democratice și progresiste, arătând gravele primejdii care planau asupra țării, atât din interior, din partea agenturii hitleriste — Garda de fier —, cât și din afară, unde Reichul nazist zăngănea deja armele pentru revizuirea granițelor, căutându-și aliați și în acest scop.

O dată cu instalarea hitlerismului la putere în Germania, grave primejdii au început să apese și asupra unității statale a României, a independenței și suveranității sale naționale, problemele apărării în fața unor asemenea pericole au devenit permanente în preocupările politice zilnice ale diverselor partide și grupări democratice, și în primul rînd, ale Partidului Comunist Român.

Numeroase documente ale P.C.R. publicate în acești ani, concomitent cu apelul la întărirea unității de acțiune și a combativității clasei muncitoare, a tuturor forțelor progresiste, atrăgeau atenția asupra pericolului iminent care plana asupra poporului român din partea statelor fasciste. „Pericole grave amenință națiunea — avertiza partidul comunist... — Independența poporului este amenințată de statele din blocul fascist central european, zis bloc revizionist, format sub hegemonia im-

⁴⁴ 1933, *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura politică, București, 1971, p. 575—578.

perialismului german, care se înarmează în goana nemaivăzută pentru coteropirea în primul rînd a orientului european. Încercuirea României este un fapt⁴⁵. Același document al C.C. al P.C.R. preciza că dacă „banda hitleristo-horthystă crede că prin agenții săi, fasciștii români, va slăbi rezistența poporului față de planurile imperialiste, se înșală amarnic. Poporul român își va mobiliza toate slăvitele sale tradiții de luptă pentru independență și libertate și, în frunte cu proletariatul său, va sări la arme pentru a respinge pe coteropitorii imperialiști de sub semnul crucii încîrligate hitleriste și al coroanei habsburgice horthyste și a-și apăra existența. Forțele poporului vor lovi fără milă pe acei trădători de neam care s-au făcut uneltele dușmanilor națiunii.”⁴⁵

Hotărîrea fermă de a apăra prin orice sacrificiu și prin orice mijloace independența națională și integritatea teritorială și linia politică realistă a partidului comunist, de mobilizare în jurul acestui obiectiv fundamental al forțelor revoluționare, progresiste, antifasciste, au fost probate de acordul de Front popular democratic între Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Partidul Socialist, Frontul Plugarilor și Madosz din decembrie 1935, de înfrîngerea cercurilor reacționare în alegerile parlamentare parțiale din 1936 din județele Mehedinți și Hunedoara și în alegerile din 1937 pentru consiliile județene la Ploiești, Iași, Bihor și în alte localități.

Toate acestea duc la concluzia că, în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, în România au existat puternice forțe sociale care au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și subordonarea țării intereselor Germaniei naziste. Politica concesiivă în fața pretențiilor agresive ale hitleriștilor, adoptată de marile puteri, a influențat, însă, negativ și evoluția evenimentelor din România, ca și din alte țări europene.

În aceste împrejurări, cu sprijinul burgheziei industriale românești și al unor cercuri influente din Franța și din Anglia, în februarie 1938 în țara noastră s-a instaurat regimul de dictatură regală, care a trecut la dizolvarea partidelor politice și a organizațiilor muncitorești și la crearea Frontului Renașterii Naționale, ca singurul partid legal, transformat, în iunie 1940, în Partidul națiunii. În locul sindicatelor muncitorești au fost înființate breslele, organizații profesionale prin care se urmărea realizarea „armoniei sociale” menite să slujească interesele noului regim de dictatură regală.

Partidul comunist s-a ridicat, de la început, împotriva metodelor reacționare de guvernare ale acestui regim, a arătat urmările lui nefaste asupra țării noastre. „Masele populare din România — se releva într-un document al P.C.R. — nu vor dictatura regelui, ci un regim democratic parlamentar și constituțional, care să întărească alianța cu Franța democratică, Uniunea Sovietică, Mica Antantă, Înțelegerea Balcanică, să susțină cu toată tăria politica de pace și de securitate colectivă, să îmbunătățească cît mai neîntîrziat situația lor materială, culturală și morală”⁴⁶.

⁴⁵ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota Ab. XX—5, inv. nr. 958.

⁴⁶ Loc. cit., Cota Ab. XXII—9, inv. nr. 1011.

Totodată, aprecierile P.C.R. la adresa regimului porneau de la o viziune mai largă, care avea în vedere interesele vitale ale poporului român în ceea ce privește apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale în contextul situației interne și internaționale. P.C.R. a ținut seama de faptul că noul guvern, deși anticomunist, grupa totuși oameni politici și militari, burghezi cu orientare nefascistă și antihitleristă, interesați în salvarea independenței naționale și a integrității teritoriale. Pornind de la această constatare reală, partidul comunist a apreciat că „ar fi o mare greșeală să confundăm regimul actual, reacționar și anti-popular, cu fascismul, și Frontul Renașterii Naționale, cu o unealtă directă a acestuia“. Totodată se preciza că „dușmanul principal este și rămîne Garda de fier. Împotriva Gărzii de fier — a acestei agenturi teroriste de spionaj hitlerist — trebuie, în primul rînd, îndreptat focul principal“⁴⁷.

Atașati ideii apărării independenței naționale și integrității teritoriale, grav periclitate de acțiunile agresive ale Germaniei naziste și Ungariei horthyste, comuniștii reacționînd prompt împotriva acordului de la München, din septembrie 1938, prin care se lăsa mînă liberă hitleriștilor asupra Europei, au răspuns din primul moment mobilizării din primăvara anului 1939. Înrolîndu-se în armată, comuniștii, socialiștii, celelalte forțe progresiste exprimau hotărîrea maselor populare de a lupta cu arma în mînă împotriva Germaniei naziste, pentru apărarea granițelor țării.

Consecvent credo-ului său a acționat partidul comunist și în continuare. Printr-o declarație din 18 noiembrie 1937, C.C. al P.C.R. chema „toată democrația română la **unitatea de acțiune** pentru mobilizarea imediată a muncitorilor, țăranilor și a tuturor celorlalte mase muncitoare ale poporului român și naționalităților conlocuitoare din România, pentru împiedicarea Germaniei hitleriste de a se amesteca în treburile interne ale României, pentru dizolvarea agenturilor lui Hitler în România“...⁴⁸

Documentele vremii vorbesc cu puternica lor forță de convingere despre preocupările consecvente ale comuniștilor din România în problemele apărării independenței țării. Cu multă căldură apela P.C.R. de fiecare dată la membrii și simpatizanții săi ca ei să se plaseze în primele rînduri ale luptei pentru apărarea hotarelor țării. „Ne cheamă la luptă sîngele lui Doja, Horia și Tudor Vladimirescu — glăsuia vibrantul apel elaborat de C.C. al P.C.R. în ianuarie 1938 —. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem îngenunchiat și rob“. P.C.R. exprima, totodată, părerea că „rezistența armată a poporului român în caz de agresiune e legitimă și ea (muncitorimea — n.n.) va merge în primele rînduri ale bătăliei“⁴⁹.

Intervenită la scurt timp după instalarea dictaturii regale în România, ocuparea Austriei de către Germania hitleristă, în martie 1938, a stîrnit indignarea și revolta maselor din țara noastră. Un puternic ecou a avut în opinia publică românească manifestul C.C. al P.C.R. din aprilie

⁴⁷ „Scînteia“ din 24 ianuarie 1939.

⁴⁸ Loc. cit., cota A XXII—2.

⁴⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 5283, f. 216.

1938 în care se menționa : „După coteropirea Austriei de către armatele lui Hitler, independența țării noastre este grav amenințată, împreună cu existența țărilor mici vecine“⁵⁰.

Încă în primele zile ale anului 1939, P.C.R. a adoptat o serie de măsuri în vederea intensificării activității antifasciste, pentru pace. În cadrul unor ședințe, la care au participat activiști de seamă ai partidului, s-au discutat pe larg căile prin care să se aducă la cunoștința „maselor pericolul în care se găsește independența țării noastre din cauza agresivității din ce în ce mai accentuată a fascismului extern și intern“⁵¹. S-a propus ca aceste prilejuri să se folosească din plin în scopul propus „sărbătorirea zilei de 24 ianuarie, a cărei semnificație va fi pe larg dezbătută în coloanele ziarelor simpatizante“⁵².

Pe această linie, în ziarul „Scînteia“ a fost publicat articolul : **24 ianuarie 1859—1939**, în care, după ce se arăta importanța unirii săvîrșite cu 80 de ani în urmă, se sublinia : „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite, amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dîră și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru“⁵³.

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, coteropirea succesivă a unor țări europene, începutul celui de al doilea război mondial la 1 septembrie 1939 au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România. Încercările forțelor democratice, antifasciste de a se opune presiunilor cercurilor fasciste interne și ale Germaniei naziste, încercări în care s-au antrenat inclusiv exponenți ai cercurilor burgheze, au primit o lovitură la 21 septembrie 1939, cînd primul ministru al țării, Armand Călinescu — adversarul expansiunii Germaniei hitleriste — a fost asasinat mișelește de către elemente ale Gărzii de fier, cu complicitatea directă a Gestapoului.

Cu toate acestea, la începutul anului 1940, ostilitatea maselor împotriva fascismului german devine tot mai puternică. În aceste condiții însă în Directivele Cominternului adresate Partidului Comunist Român, în loc de a se aprecia justetea luptei contra războiului hitlerist și de a se chema la intensificarea acestei lupte, se aduc critici comuniștilor români pentru activitatea desfășurată împotriva agresiunii Germaniei și pentru poziția de apărare a independenței naționale a patriei. Subliniind netemeinicia unor astfel de directive în Programul P.C.R. se arată : „**Aceasta a făcut ca partidul să pună pe primul plan — în pofida unor teze greșite din acea perioadă, care afirmau că principalul pericol îl reprezintă imperialismul anglo-francez și nu hitlerismul — mobilizarea forțelor naționale împotriva politicii de dominație și subordonare promovată de Germania nazistă, politică ce prezenta un pericol grav atît pentru independența națională, cît și pentru pacea internațională**“⁵⁴.

În același timp, anul 1940 a adus cu sine o serie de acte care au contribuit la extinderea focarului de război pe continentul european. Sub loviturile armatelor hitleriste, țările mici apusene au căzut una după alta.

⁵⁰ A.I.S.I.S.P., cota A XXII—5, inv. 990.

⁵¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 219, fila 303.

⁵² *Loc. cit.*

⁵³ „Scînteia“ din 8 februarie 1939.

⁵⁴ *Programul Partidului Comunist Român...*, p. 45.

Capitularea Franței și înfrângerea Angliei pe continent, amenințarea ei cu invazia hitleristă au agravat și mai mult situația României.

La 26 iunie 1940, teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și partea de nord a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice.

La 30 august 1940, prin impunerea Dictatului fascist de la Viena, a fost smulsă din trupul patriei și predată Ungariei horthyste partea de nord-vest a țării.

Odată cu dezlănțuirea războiului fascist împotriva Uniunii Sovietice și angajarea României alături de Germania nazistă, Partidul Comunist Român, consecvent politiciii de apărare a statului sovietic socialist, inaugurată odată cu participarea revoluționarilor români la lupta pentru apărarea cu arma în mână a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a tînărului stat socialist sovietic, s-a ridicat cu hotărîre contra acestei agresiuni, pronunțîndu-se cu fermitate pentru ieșirea din război și alăturarea României forțelor coaliției antihitleriste. Mișcarea de rezistență, care începuse imediat după instaurarea dictaturii militare-fasciste și intrarea trupelor hitleriste în țară, a fost extinsă, cuprinzînd, treptat, cele mai diferite pături și categorii sociale.

În perioada care a urmat victoriei insurecției naționale, antifasciste, armate și antiimperialiste toate forțele democratice și progresiste, sub conducerea partidului comunist, au trecut la realizarea unui amplu program de transformări democratice, revoluționare menit să asigure progresul neconținut material, spiritual și național al țării și pregătirea premiselor trecerii la socialism.

În șirul marilor prefaceri revoluționare ale epocii, proclamarea Republicii Populare Române, la 30 decembrie 1947, a constituit un act de cea mai mare însemnătate pe linia progresului general al patriei noastre și a trecerii la socialism. Cucerirea întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare și aliații ei, dezvoltarea în ritm rapid a economiei naționale pe baza industrializării țării au creat condițiile consolidării continue a independenței și suveranității naționale. Mărețele realizări obținute de poporul român în opera de edificare a socialismului, în mod deosebit în ultimul deceniu, adoptarea de către cel de al XI-lea Congres al partidului a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism atestă cu tărie aplicarea creatoare de către Partidul Comunist Român a legiților generale la condițiile concrete ale societății românești și unirea eforturilor întregului popor în lupta pentru construirea noii orînduiri sociale.

Experiența și lupta pentru apărarea independenței a poporului român reprezintă fundamentul de granit al promovării neabătute de către Partidul Comunist Român a principiilor noi de relații între state — respectarea independenței și suveranității naționale, deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forța. „**Concentrîndu-și eforturile pentru ridicarea pe o treaptă superioară a societății românești**, se subliniază în Programul P.C.R., **partidul și poporul nostru vor participa activ la lupta generală a forțelor înaintate pentru inaugurarea unei ere noi în viața internațională pentru ca sfîrșitul acestui secol să marcheze excluderea războaielor din**

viața internațională, eliberarea popoarelor de povara cheltuielilor militare și de spectrul pericolului nuclear, înfăptuirea aspirațiilor vitale ale tuturor națiunilor de libertate și bunăstare, de transformare a naturii și societății spre binele și fericirea omului“⁵⁵.

În elaborarea și promovarea de către România pe plan extern a unei politici constructive, în imprimarea unui dinamism deosebit activității internaționale a statului nostru, o contribuție hotărâtoare aduce secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Personalitatea sa proeminentă se bucură de înaltă stimă și aleasă prețuire pe toate meridianele lumii, ceea ce se răsfrânge plener asupra poziției internaționale a patriei noastre. Numeroasele contacte directe pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a avut și le cultivă cu alți președinți sau conducători de state, atât în România cât și cu prilejul vizitelor oficiale la cel mai înalt nivel, documentele istorice încheiate joacă un rol de cea mai mare însemnătate în stringerea legăturilor politice, economice, tehnice-științifice, culturale ale României cu celelalte țări de pe glob, în promovarea multilaterală a relațiilor de colaborare și cooperare, în afirmarea principiilor suveranității și independenței depline naționale, ale respectului reciproc, ale înțelegerii și încrederii între popoare.

În același timp, pornind de la realitățile lumii contemporane, care atestă creșterea și diversificarea uriașă a forțelor ce se pronunță pentru transformarea vechii societăți, împotriva politicii imperialiste de agresiune, dominație și dictat, pentru democrație, progres și pace, de la convingerea că adâncirea proceselor noi pozitive de pe arena internațională reclamă acțiunea comună a acestor forțe, conlucrarea dintre diferitele detașamente și organizații ale clasei muncitoare, Partidul Comunist Român acționează neabătut pentru conlucrarea și întărirea unității între detașamentele clasei muncitoare — forța fundamentală a procesului revoluționar — a diferitelor organizații politice și sociale muncitorești, ca și ale tineretului, femeilor, țăranimii, intelectualității.

În acest context, P.C.R. acordă o atenție deosebită relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate. Experiența partidului nostru în lupta pentru eliberarea de sub dominația fascismului, în lupta pentru cucerirea puterii politice și trecerea la revoluția și construcția socialistă demonstrează că unitatea de acțiune, colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați, dintre toate organizațiile muncitorești este o cerință obiectivă a creșterii rolului clasei muncitoare, al forțelor progresiste din fiecare țară, a desfășurării cu succes a luptei de transformare revoluționară a societății. **„Dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale** — subliniază Programul Partidului Comunist Român — **impun mai mult ca oricând întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste. O importanță primordială are, în această direcție, dezvoltarea continuă a colaborării și unității dintre comuniști și socialiști. În vederea realizării acestui țel este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de**

⁵⁵ Programul Partidului Comunist Român..., p. 213.

pină acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiste, la întărirea colaborării lor⁵⁶. Unitatea de acțiune dintre comuniști și socialiști trebuie să constituie coloana vertebrală a unității tuturor forțelor care se opun politicii imperialiste de forță și amenințarea cu forța, luptă pentru dezarmare și securitate, pentru progres economic și social.

O însemnătate capitală pentru lichidarea definitivă a politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru afirmarea drepturilor tuturor popoarelor de a fi stăpîne pe destinele lor are solidaritatea internaționalistă a țărilor socialiste, a partidelor comuniste cu mișcările de eliberare națională, cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu partidele lor de guvernămînt. Partidul Comunist Român dezvoltă relațiile cu organizațiile politice din statele care au pășit pe calea dezvoltării de sine stătătoare din Africa, Asia, America Latină, cu mișcările de eliberare din țările care se mai află sub dominația colonială. Legăturile dintre P.C.R. și aceste partide și mișcări sînt animate de spiritul de solidaritate internaționalistă, care își găsește expresia în sprijinul consecvent și multilateral față de eforturile noilor state pentru consolidarea bazelor economice ale independenței, pentru preluarea controlului asupra bogățiilor naționale și folosirea lor în vederea lichidării subdezvoltării, moștenire a trecutului de împilare, precum și în situarea neclintită de partea popoarelor care, cu arma în mînă, se ridică pentru sfărîmarea ultimelor redute ale colonialismului, împotriva tendințelor neocolonialiste, pentru lichidarea politicii rasismului și apartheidului.

În ultimii ani Partidul Comunist Român a stabilit raporturi de conlucrare activă cu numeroase formațiuni politice din țările în curs de dezvoltare, iar România a fost vizitată de multe delegații ale mișcărilor de eliberare națională, cu care au fost încheiate documente de mare importanță, marcînd primele recunoașteri internaționale ale acestor mișcări, ca reprezentante legitime ale popoarelor respective. Și în viitor, așa cum prevede Programul Partidului Comunist Român, această linie de sprijin și solidaritate activă va fi urmată cu consecvență, pînă la lichidarea definitivă a colonialismului, neocolonialismului și rasismului și, în continuare, în construirea vieții noi, independente a popoarelor eliberate, pe calea progresului economic și social.

Partidul Comunist Român se pronunță în principiu pentru o unitate largă cu toate forțele progresiste, democratice ale lumii, cu toate detașamentele frontului antiimperialist și acționează consecvent, în mod practic, în această direcție. Această linie neabătută a partidului își găsește reflecție în tot ceea ce întreprinde pe plan extern statul nostru, în politica sa orientată spre întărirea neîntreruptă a prieteniei cu țările socialiste, spre întronarea unor raporturi de deplină egalitate, stimă și respect reciproc între toate națiunile lumii, spre dezvoltarea unui larg circuit mondial al schimburilor de valori materiale și spirituale, fără nici un fel de impe-

⁵⁶ Programul Partidului Comunist Român..., p. 212.

dimente sau obstacole, spre crearea condițiilor de afirmare plenară, liberă și nestingherită a tuturor popoarelor, spre triumful păcii și securității generale.

Pornind de la răspunderea istorică față de viitorul civilizației omenеști, Partidul Comunist Român consideră că trebuie găsite căile pentru întărirea colaborării tuturor forțelor revoluționare, progresiste în lupta pentru progres social, pentru pace, pentru dezvoltarea liberă și independentă a fiecărei națiuni pe calea civilizației și bunăstării. Concentrîndu-și eforturile pentru ridicarea pe o treaptă superioară a societății socialiste românești, Partidul Comunist Român participă activ la lupta generală a forțelor înaintate pentru inaugurarea unei ere noi în viața internațională, pentru ca sfîrșitul acestui secol să marcheze excluderea războaielor din viața internațională, eliberarea popoarelor de sub povara cheltuielilor militare și de spectrul pericolului nuclear, înfăptuirea aspirațiilor vitale de libertate și bunăstare ale tuturor națiunilor, de transformare a naturii și societății spre binele omului.

Comandamentul Armatei române în războiul de independență din 1877 – 1878

General-colonel ION COMAN
Ministrul Apărării Naționale

Războiul pentru independența deplină a României a evidențiat, pe multiple planuri, marile disponibilități creatoare, resursele morale și virtuțile militare alese ale poporului nostru. El a relevat, în același timp, capacitatea corpului de comandă al armatei române, concretizată în ansamblul de măsuri adoptate și aplicate, atât în perioada anterioară, cât și pe timpul războiului, pentru organizarea, instruirea, înzestrarea și conducerea oștirii.

În cursul evului mediu, în lupta pentru libertatea patriei, pentru dezvoltarea de sine stătătoare a poporului român, domnitorii patrioți au ridicat la arme masele largi populare, în special țărănimea; ei au recurs la un mod specific de purtare a războaielor de apărare, care s-a caracterizat prin crearea unui adevărat vid demografic și economic în calea inamicului și distrugerea forțelor acestuia în urma unor atacuri executate prin surprindere, combinate cu ample acțiuni ofensive, atunci când împrejurările erau favorabile. Acest gen de înfruntare armată este asemănător, în esența lui, cu ceea ce denumim astăzi război popular.

Oprindu-se cu atenție asupra învățămintelor istoriei naționale, gânditorii revoluționari români au reluat, la jumătatea veacului trecut, ideea înarmării poporului și au fundamentat-o teoretic. Ei au proclamat necesitatea înarmării poporului pentru apărarea revoluției și a patriei; în acest sens, au preconizat ca, paralel cu preluarea structurilor militare existente și a celor de factură populară tradițională, cum erau trupele teritoriale de dorobanți și grăniceri sau miliția, să se creeze și altele similare acestora din urmă (garda națională, voluntarii panduri), care să permită înrolarea unor mari efective combatante. În caz de agresiune, toate formațiunile, întrunite într-un singur organism de luptă, călăuzite în bună măsură de principiile strategice și tactice proprii războiului popular, trebuiau să respingă forțele agresoare.

Doctrina militară a revoluționarilor de la 1848, adaptată noilor împrejurări istorice interne și externe de după Unirea din 1859, a stat la temelia organizării puterii armate a României moderne.

Care era structura organismului militar făurit în perioada anilor 1859—1877, ce trăsături caracteristice avea și în ce consta forța lui?

O legislație succesivă, deschisă prin *legea organizării puterii armate din 1864*, urmată de cea din 1868 și modificată în anii 1872 și 1874, stabilea că puterea armată a țării era alcătuită din următoarele elemente: *armata permanentă*, cu rezerva ei; *armata teritorială*, cu rezerva ei; *milițiile*; *garda civică* la orașe și *gloatele* la sate. Datorită acestor structuri organizatorice, în apărarea țării se puteau ridica însemnate efective umane apte de luptă, instruite printr-un program specific de concentrări și manevre periodice.

Rățiunea care a stat la baza acestor alcătuirii era pe cât de simplă, pe atât de realistă, și anume că, numai pe calea ridicării la luptă a maseilor largi populare un stat mic, cu o economie aproape exclusiv agrară, fără o industrie de război, cu resurse financiare modeste, în contextul politicii internaționale dominate de marile puteri, putea să-și clădească o forță capabilă să opună o rezistență mai îndelungată, sau, într-o situație favorabilă, să realizeze, prin arme, imperativul dobândirii independenței naționale depline. Eficacitatea soluției românești de organizare a alcătuirilor ostășești naționale a fost probată în timpul ostilităților pe cîmpul de luptă și remarcată în termeni corespunzători de competențe militare străine.

Desigur că această închezare — îndelung gîndită și judicios folosită — a puterii armate a României în epoca modernă a fost opera factorilor politici de conducere ai țării. Ea a încorporat, însă, permanent și aportul de specialitate, priceperea, cunoștințele militare, imaginația profesională a șefilor militari promovați pe parcursul făuririi și dezvoltării statului român modern. Sudura exigențelor politice cu cele militare a fost, de altfel, favorizată de faptul că, la noi (ca și în alte țări, dar în mod specific), diverși șefi militari fuseseră militanți revoluționari, fruntași politici, erau sau aveau să fie militanți politico-sociali, demnitari de stat, după cum unii dintre cei mai marcați oameni de stat își începușeră activitatea ca militari, ca ofițeri ai armatei (Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Cristian Tell etc.). În acest fel, organismul militar al țării existent în preajma războiului de independență era moștenirea unor eforturi practice și a elaborărilor teoretice, rezultatul unui proces de gîndire și acțiune militară, asupra căruia și-au pus amprenta cerințele unei politici îndreptate spre salvagardarea intereselor naționale, a suveranității și independenței țării.

Activitatea de edificare a unei armate corespunzătoare obiectivelor politice naționale a intrat într-o nouă fază la jumătatea deceniului al optulea al secolului trecut. În 1875 s-a declanșat o nouă fază a „crizei orientale”*, împrejurare care a pus comandamentul militar român în fața unei situații politice și militare de acuitate nemijlocită, declanșarea războiului profilindu-se ca o probă de foc și pentru armata noastră. În desfășurarea evenimentelor s-au prefigurat, pentru forurile de decizie

* „Criza orientală” a fost formula folosită de diplomația epocii pentru a desemna procesul politic și militar de eliberare națională a popoarelor din sud-estul Europei de sub dominația otomană, pe de o parte, și competiția dintre marile puteri pentru preluarea succesiunii Imperiului otoman, pe de altă parte.

politică și militară din București, următoarele trăsături definitorii ale situației internaționale.

— Amplificarea năzuinței tuturor popoarelor din Peninsula Balcanică de a-și cuceri independența națională. Așa cum se cunoaște, insurtecției din Hertegovina și Bosnia, izbucnită în august 1875, i-a urmat, în aprilie 1876, răscoala bulgarilor din teritoriul dintre munții Balcani și Dunăre și războiul dintre Serbia, Muntenegru, pe de o parte și Imperiul otoman, pe de altă parte, război care a izbucnit în iunie 1876. Se contura, tot mai mult o răscoală generală a popoarelor supuse dominației Porții în Peninsula Balcanică.

— Slăbiciunea politică și militară a Imperiului otoman, care, în acest interval de timp, traversa o accentuată criză politică.

— Hotărîrea Rusiei de a interveni militar în sud-estul Europei pentru a-și adjudeca, în detrimentul altor mari puteri, poziții predominante în acest spațiu continental de mare însemnătate strategică.

— Înțelegerea — bănuită la București — dintre Rusia, Germania și Austro-Ungaria pentru o acțiune coordonată în „criza orientală”.

— Interesul Marii Britanii de a frîna expansiunea și întărirea influenței ruse spre sud-estul european; ea își manifesta tot mai deschis sprijinul față de Imperiul otoman.

— Incapacitatea marilor puteri de a realiza între ele un compromis general în așa-zisa criză orientală.

— În contextul internațional dat, România cunoscînd planurile marilor puteri, a căutat să realizeze o înțelegere cu Rusia. Aceasta a debutat în august 1876, prin vizita premierului I. C. Brătianu și a ministrului de război, colonelul Gheorghe Slăniceanu, la Livadia, reședința din Crimeea a țarului. Această apropiere s-a continuat prin tratativele din noiembrie 1876, cînd s-a conturat o convenție româno-rusă de trecere a trupelor Rusiei pe teritoriul României spre teatrul de operații balcanice și s-a finalizat în aprilie 1877, prin semnarea și ratificarea convenției politico-militare. În urma acestor evenimente, forurile responsabile de la București au întreprins acțiuni energice și ample în scopul de a accelera pregătirea oastei țării pentru încercarea ce se profila de a dobîndi neatîrnarea prin forța armelor.

Comandamentul militar român s-a remarcat prin activitatea neobosită desfășurată în vederea atingerii, în principal, a următoarelor obiective: asigurarea creșterii numerice a oștirii române; realizarea achizițiilor de armament, muniții și echipament în cantități satisfăcătoare pentru o viitoare campanie; efectuarea unor lucrări de fortificație în puncte strategice ale apărării teritoriului național; elaborarea de noi regulamente și ordine de instrucție și de luptă; organizarea și conducerea de manevre parțiale și generale ale trupelor. Activitatea intensă desfășurată, începînd din iarna anului 1875 și pînă la intrarea în campania din 1877, a solicitat din plin capacitățile comandamentului militar român și a presupus un însemnat efort financiar din partea statului.

Comandamentul a acționat energic pentru îmbunătățirea structurii organizatorice a armatei; în vederea soluționării problemelor ce decurgeau din această necesitate, șefii militari au mers pe două direcții:

una a constat din mărirea numărului de unități organice, iar cealaltă din înființarea de noi eşaloane de conducere superioară.

În ceea ce privește prima direcție, s-a procedat la constituirea unor noi unități, atât de infanterie și cavalerie teritoriale, cât și de artilerie. S-a dublat astfel, la 26 noiembrie 1876, numărul unităților de dorobanți, celor opt regimente existente, adăugându-li-se alte opt. Motivația acestei hotărâri deosebit de importante a fost, așa cum rezultă din raportul ministrului de război, colonelul Gheorghe Slăniceanu, ca „să se garanteze mai bine o mai grabnică mobilizare și un număr mai considerabil de forțe”¹. Cele 16 regimente de dorobanți existente de la 1 ianuarie 1877 intrau în compunerea celor patru „divizii teritoriale” militare în care fusese împărțit teritoriul (acestea nu erau însă mari unități combatante propriu-zise)*. Comparativ cu situația anterioară, noua organizare a unităților de dorobanți permitea o mai realistă exercitare a funcției de comandament și a administrației de către regimente, fiecare dintre acestea exercitându-și acum atribuțiile pe teritoriul a două județe în loc de patru.

La 4 martie 1877 s-a dublat și numărul regimentelor de artilerie. Pentru dotarea regimentelor de artilerie nou înființate s-a folosit materialul vechilor unități și al artileriei teritoriale deservite de pompieri².

În privința celei de a doua direcții, în perioada premergătoare războiului s-au întreprins măsuri pentru a spori suplețea în exercitarea comandamentului. Crearea unor noi eşaloane de comandament — cel de brigadă s-a înființat în 1876, cu competență între eşaloanele regiment și divizie³ — și mărirea numărului personalului comandamentelor de divizii teritoriale aveau în vedere determinarea unei funcționalități sporite a oștirii române într-o viitoare campanie.

În perioada imediat premergătoare intrării României în campanie s-a intensificat achiziționarea de material de război, în cea mai mare parte din străinătate. Opțiunile comandamentului român au făcut dovada unei reale competențe tehnice, el căutînd să realizeze un echilibru între posibilitățile financiare ale statului și tipurile de armament și munițiile oferite pe piața internațională. Din cauza dificultăților financiare, comandamentul român a trebuit să amîne, în decembrie 1875, procurarea

¹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență* (în continuare D.I.R.R.I.), vol. I, partea a II-a, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 487—488.

* *Divizia I teritorială* cuprindea Regimentul 1 dorobanți (județul Mehedinți și Gorj), Regimentul 2 dorobanți (județele Gorj și Vâlcea), Regimentul 3 dorobanți (județele Romanat și Olt), Regimentul 4 dorobanți (județele Argeș și Muscel); *Divizia 2 teritorială* avea în compunere regimentele 5, 6, 7 și 8 dorobanți, dislocate pe teritoriul județelor Teleorman și Vlașca, Ilfov și orașul București, Prahova și Dîmbovița, Buzău și Ialomița; regimentele 8, 9, 10, 11 și 12 dorobanți formau *Divizia 3 teritorială*, care își exercita competența pe teritoriul județelor Brăila, Rîmnicu Sărat, Putna, Tecuci, Covurlui, Cahul, Bolgrad, Ismail, Tutova și Fălciu; *Divizia 4 teritorială* (regimentele 13, 14, 15 și 16 dorobanți) acoperea județele Iași, Vaslui, Roman, Bacău, Neamț, Suceava, Botoșani și Dorohoi.

² *Memoriile regelui Carol I al României* (de un martor ocular) (în continuare M.R.C.), vol. IX, Editura ziarului „Universul”, București, (f.a.), p. 35.

³ General Radu R. Rosetti, *Partea luată de armata română în războiul din 1877—1878*, București, 1926, p. 19—20.

a 100 000 de puști „Chassepot“⁴. În aprilie 1877, au fost cumpărate însă din Rusia 25 000 puști „Krnka“ și 4 milioane de cartușe⁵. Materialul de artilerie comandat pe parcursul anilor 1875—1877 a inclus tunuri de fabricație Krupp model 1875, din care s-au organizat 8 baterii⁶; în vara anului 1877, artileria la dispoziția armatei române însuma 190 guri de foc⁷.

S-au făcut și importante aprovizionări de echipament și cazarmament din străinătate. Natura lor a fost diversă: la începutul lunii iunie 1877 sosea în țară un transport de 5 000 de corturi⁸, indispensabile unei armate în campanie pe un teritoriu cu o densitate relativ redusă a așezărilor și populației. S-au mai contractat, deși nu toate au sosit la beneficiar, șei, încălțăminte, cartușiere, chesoane etc.⁹ Autoritățile române au insistat pe lângă furnizori pentru a obține termene foarte scurte de livrare. Comanda de mic echipament, menționată mai sus, fusese onorată la circa 40 de zile de la semnarea contractului, interval de timp în care se include și cel aferent transportului.

Înzestrarea cu armament, echiparea și aprovizionarea armatei române în anii 1876—1877 a fost, în parte, acoperită și de producția autohtonă. Este drept că, avînd în vedere stadiul dezvoltării economice a României la acea epocă, sortimentele și cantitățile de furnituri militare destinate armatei de către capacitățile industriale naționale erau destul de limitate. Cunoscînd acest lucru, instanțele militare de conducere au căutat să angajeze la maxim resursele interne de asigurare materială. Astfel, mijloacele de transport pentru hrană, coloanele de muniții, materialul și echipamentul pentru geniu și pentru serviciul sanitar au fost asigurate de Arsenalul armatei; întreprinderile militare producătoare de muniții (Pirotehnia, Pulberăria și Arsenalul armatei) au fost solicitate și ele au acoperit, în general în condiții satisfăcătoare și la timp, necesarul pentru trupele române; s-au executat, de asemenea, reparații, modificări și adaptări ale unor categorii de armament etc.¹⁰.

Competența militară întemeiată pe buna cunoaștere a teoriei și practicii militare a timpului a fost vădită de comandamentul român atunci cînd s-a pus problema fortificării punctelor strategice Calafat și Barboși, și ea s-a manifestat prin înțelegerea corectă a însemnătății acestor două obiective. Valoarea strategică deosebită a Calafatului decurgea din faptul că luarea lui în stăpînire de către trupele otomane ar fi periclitat stabilitatea defensivei pe un întins sector de pe linia Dunării și ar fi ușurat pătrunderea în interiorul țării, pe direcția Vidin-Calafat-Craiova-București, ceea ce ar fi dus la transformarea teritoriului național în

⁴ M.R.C., vol. VIII, p. 27—28.

⁵ General Radu R. Rosetti, *Op. cit.*, p. 106.

⁶ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, partea I, București, 1887, p. 70.

⁷ General Radu R. Rosetti, *Op. cit.*, p. 18.

⁸ D.I.R.R.I., vol. III, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 518.

⁹ La 26 ianuarie 1877 era blocată de Austro-Ungaria intrarea în țară a 3 000 marmite, 15 300 gamele mici, 16 000 bidoane, tocmai pentru că se considera că sînt „obiecte care serv[esc] pentru campanie“ (D.I.R.R.I., vol. II, Editura Academiei R.F.R., București, 1952, p. 43).

¹⁰ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, partea I, p. 73.

teatru de război. Nodul feroviar de la Barboși avea o importanță vitală pentru menținerea legăturilor terestre între Moldova și Muntenia, iar în perspectiva colaborării militare cu Rusia, pentru efectuarea de comunicații directe între cei doi aliați; totodată, fiind situat în imediata vecinătate a porțiunii terminale a Dunării, punctul Barboși avea un rol deosebit în supravegherea militară a fluviului. Aflate amîndouă în imediata vecinătate a locului de concentrare a unor puternice forțe otomane, cele două puncte strategice puteau fi cucerite printr-o acțiune executată prin surprindere; de aceea, fortificarea și menținerea lor în stăpînirea trupelor române constituia o cerință imperioasă.

În toamna lui 1876 și primăvara anului următor, la Calafat și Barboși s-au efectuat lucrări de fortificații și au fost dislocate trupe înzestrate cu material de artilerie suficient pentru a face față oricăror eventualități. Aceste măsuri luate de comandamentul român și-au dovedit utilitatea; ele au exercitat o acțiune descurajatoare pentru comandamentul otoman, care nu a încercat acțiuni de anvergură în cele două sectoare și, în general, nici în alte sectoare la nord de Dunăre.

Perfecționarea procesului de instrucție, al pregătirii de luptă a trupelor a constituit un alt obiectiv urmărit cu asiduitate și pricepere de comandamentul militar român.

Pe plan teoretic într-o perioadă de numai cinci ani dinaintea izbucnirii războiului s-a înregistrat o evidentă intensificare a răspîndirii literaturii militare contemporane, și s-au depus eforturi pentru renovarea instrucțiunilor și regulamentelor de exerciții și de luptă, ale căror prevederi nu mai corespundeau exigențelor militare ale epocii. Treptat au fost introduse: *Regulamentul provizoriu asupra manevrelor și evoluțiilor bateriilor înhămate* (în 1872 și definitivat în 1875); *Regulamentul asupra serviciului în campanie și asupra manevrelor celor mari* (1873); *Regulamentul asupra exercițiului și manevrelor de infanterie* (1874); *Regulamentul asupra exercițiului de cavalerie* (1875), iar în 1877: *Regulamentul pentru tragerea în țintă*, *Regulamentul asupra exercițiului și manevrelor companiei sanitare*, *Instrucțiuni asupra îmbunătățirii artileriei în luptă*, *Instrucția (provizorie) pentru exerciții de luptă*.

Pe planul practicii militare, ridicarea nivelului instrucției, a pregătirii trupelor s-a concretizat în efectuarea de concentrări pentru instrucție, mobilizări și manevre. Pentru prima dată în istoria noastră militară, la aceste forme de pregătire de luptă au luat parte toate componentele sistemului național de apărare — atît armata regulată cît și trupele teritoriale, și milițiile sau gărzile orășenești. Totodată, s-a inițiat, prin forme și procedee adecvate, procesul de sincronizare a acțiunii tuturor componentelor în vederea îndeplinirii aceleiași misiuni.

O expresie a efortului comandamentului român de a omogeniza părțile componente ale organismului militar național a fost constituirea, în cursul manevrelor, a unor mari unități tactice mixte (divizii și brigăzi), în compunerea cărora intrau trupe permanente și teritoriale. În înaltul ordin de zi al comandantului suprem al armatei din 8 noiembrie 1876, cu ocazia manevrelor de toamnă, se sublinia: „Organizația mixtă a marilor unități tactice va înlesni mult instrucția corpurilor de

dorobanți, care,... printr-o stăruitoare aplicare vor ști a dobîndi validitatea corpurilor de linie ce trebuie a le servi de model¹¹.

Ca rezultat al măsurilor concepute sau aplicate de comandamentul român pentru a asigura trupelor — atît celor permanente și rezervelor acestora, cît și celor teritoriale sau milițiilor — o pregătire cît mai apropiată de cerințele cîmpului de luptă, s-a reușit a se omogeniza în bună parte structurile întregului organism militar. Nu același lucru se poate spune despre instrucția focului. Pînă în momentul mobilizării din aprilie 1877, armata permanentă trăsesse cam 35—40 cartușe de om, trupele teritoriale mai puțin sau chiar deloc¹², în acest domeniu manifestîndu-se încă insuficiențe.

Acțiunile pe care le-au inițiat și concretizat conducerea de stat și comandamentul militar român între 1875 și 1877, pentru a organiza și pregăti forțe naționale capabile să facă față în bune condiții unei campanii au necesitat un serios efort financiar, cheltuieli pentru furnituri militare peste prevederile bugetare*.

Efortul concepțional, organizatoric și aplicativ al comandamentului român a avut rezultate pozitive. Oastea română s-a putut angaja în bătălia neatîrnării încrezătoare în victorie, avînd sprijinul întregului popor. Funcționalitatea organismului militar român în campania din 1877—1878, demonstrată, cu prisosință, îndeosebi prin desfășurările militare de la sud de Dunăre, era, în bună măsură, un efect al capacității, al muncii asidue, neobosite, a comandamentului român.

Iminența intrării României în război a implicat noi măsuri structurale, atît la nivelul unităților și marilor unități, cît și al comandamentului superior al oștirii noastre. S-a delimitat mai clar competențele diferitelor eşaloane ale armatei în luarea deciziilor, stabilindu-se o ierarhie nominalizată; s-au constituit pentru luptă *brigăzi*, *divizii* și *corpuri de armată* (în perioada anterioară mari unități tactice luau ființă doar în timpul manevrelor și concentrărilor), avînd în subordine unități distincte.

La 29 aprilie 1877, printr-un înalt decret, s-a stabilit riguros structura comandamentului român. Comanda supremă revenea domnitorului țării; se înființa *Marele cartier general*, organism de conducere superioară a armatei române mobilizate. Armata era împărțită în două corpuri de armată, ale căror mari unități organice erau diviziile (cîte două de fiecare corp). Fiecare divizie avea o compunere mixtă (infanterie și cavalerie într-un raport de 2 : 1), cu baterii de artilerie în dotare : 2 brigăzi de infanterie (5, 6 sau 7 batalioane), 1 brigadă de cavalerie (8—12 escadroane), 3 baterii de artilerie, 1 coloană de muniții, 1 companie de geniu și 1 ambulanță. Omogenizarea puterii combative a diviziilor era vizată articulînd brigăzile de infanterie dintr-un regiment de linie și două de dorobanți. Proporția astfel obținută între diferitele genuri de

¹¹ D.I.R.R.I., vol. I, partea a II-a, p. 440.

¹² General Radu R. Rosetti, *Op. cit.*, p. 36.

* De pildă, cheltuielile prilejuite de măsurile militare din 1876 au depășit cu 35 la sută prevederile bugetare pentru Ministerul de Război. Totuși, programul de măsuri lansat în 1876, din care unele erau deosebit de costisitoare, ca manevrele și concentrările, a putut fi realizat îndeajuns de economic, depășirea prevederilor bugetului — aprobat în aprilie 1875 — fiind redusă.

arme, iar în cadrul aceleiași arme între unitățile armatei regulate și ale celei teritoriale, echilibra valoric cele patru mari unități tactice. De asemenea, eșalonul brigadă, în cadrul diviziei, avea o alcătuire de natură să permită îndeplinirea unor misiuni tactice cu un pronunțat caracter autonom.

Ulterior, în cursul operațiunilor militare, structura organică a armatei române a înregistrat remanieri, impuse de realitatea câmpului de luptă. Astfel, la 23 iulie 1877, când trecerea Dunării de către trupele noastre devenise iminentă, armata română a fost împărțită în două grupe strategice distincte: „Armata de operații” și „Corpul de observație”. „Armata de operații” a fost organizată pe trei divizii (din care una de rezervă), iar „Corpul de observație” pe două mari unități tactice. Cum era și firesc, s-a acordat prioritate „Armatei de operații”, ponderea acesteia față de „Corpul de observație” fiind de 4 : 1 la infanterie și cavalerie, 1,6 : 1 la artilerie.

După căderea Plevnei a fost adoptată, la 5 decembrie 1877, o nouă organizare de comandament. Marele cartier general cuprinde un șef de stat major, un subșef de stat major, trei secții — operații, topografică, artilerie —, comandanți ai artileriei, serviciilor de aprovizionare, celui sanitar, celui al coloanelor de muniții. „Armata activă” sau de „operații” era structurată într-un corp de armată (Corpul de vest), în compunerea căruia au intrat până la urmă 5 divizii — una în rezervă —, și o rezervă a acestui corp de armată.

Noua remanieră organizatorică, semnificând creșterea numărului de mari unități tactice, a fost impusă de misiunile ce-i reveneau armatei române în acea fază a războiului. Corpul de vest dispunea de 36 batalioane, 16 escadroane, 21 baterii, care compuneau diviziile 1, 2 și 4; Divizia a 3-a, cu 14 batalioane, 12 escadroane, 6 baterii, a escortat la București prizonierii luați în campanie; Divizia de rezervă (a 5-a), dislocată la nord de Dunăre, cu grosul forțelor în zona Calafat și pe o porțiune întinsă a malului stîng al Dunării, avea ca infanterie trupe de miliții; în rezerva Corpului de Vest se afla o brigadă de roșiori întărită, ceea ce, de asemenea, corespundea necesităților confruntării cu trupele otomane. Este de constatat, totodată, că, în noua organizare, trupele române destinate apărării teritoriului național — Divizia a 3-a și rezerva Corpului de Vest — aveau o valoare superioară forțelor destinate anterior acestei misiuni¹³.

Semnificativ apare și faptul că, în timpul campaniei a avut loc o permanentă schimbare a cadrelor de comandă la nivelul diviziilor și regimentelor, potrivit selecției valorice impuse, cu necesitate, de comportamentul lor în câmpul de bătaie. Asemenea modificări de comandament n-au ocolit uneori nici cadre cu vechi stagii de serviciu în anii de pace, dar care s-au dovedit lipsite de inițiativa, energia, priceperea și hotărîrea reclamate din plin în război.

Deciziile militare în domeniile strategice și tactice — acoperirea frontierei, trecerea Dunării și ocuparea pozițiilor de luptă — s-au luat, în ceea ce privește armata română, cu excepția perioadei luptelor de la Plevna, exclusiv de către comandamentul propriu. În timpul în care

¹³ General Radu R. Rosetti, *Op. cit.*, anexele I, II, III, IV, p. 157—169.

domnitorul Carol a deținut funcția de comandant al forțelor române și ruse de la Plevna, misiunile diviziilor române au fost stabilite în cadrul acestei structuri de comandament aliate.

Desfășurarea operațiunilor a probat atât calitatea muncii efectuate de comandamentul român până la intrarea în campanie, cât și valențele acțiunilor sale pe teatrul de luptă. O analiză atentă a deciziilor de comandament, a modalităților de executare a misiunilor primite și a rezultatelor obținute ne permite să desprindem câteva din caracteristicile care circumscriu activitatea generală a comandamentului român în cursul războiului.

Realismul măsurilor luate a fost evidențiat încă din momentul intrării în campanie, când guvernul și comandamentul român au cerut energetic forurilor politice și militare ruse — și au obținut în parte câștig de cauză — libertatea de a acționa independent și pe un segment distinct al teatrului de război de la sud de Dunăre. Această cerere a avut la bază, înainte de toate, considerente de prestigiu național; totodată, în mod justificat, s-a apreciat că aportul armatei române în luptă ar fi mult mai substanțial în condițiile în care și-ar păstra individualitatea ei.

Un episod important, care a relevat realismul comandamentului român, a fost cel legat de luarea deciziei asupra bătăliei a treia de la Plevna, la care urmau să participe și trupele române. În consiliul de război mixt, român și rus, care a avut loc la 25 august 1877, comandamentul suprem al armatei române a susținut necesitatea unei pregătiri mai temeinice a bătăliei (cercetarea nu era terminată, iar artileria insuficientă etc.); el a sugerat cucerirea localității prin blocare și a avut obiecții la hotărârea părții aliate de a se declanșa neîntârziat un asalt asupra grupării otomane din zona puternic fortificată a Plevnei. Obiecția nu a avut ecoul cuvenit, în practică s-a obținut doar o amânare de câteva zile, insuficientă pentru a se produce schimbări însemnate. La 30 august s-a declanșat asaltul, care a și eșuat, de altfel. Ulterior s-a procedat la încercuirea Plevnei și la asedierea ei, soluție perfect adecvată raportului real de forțe între beligeranți și puternicei organizări a defensivei de către inamic, iar rezultatele au fost cele scontate.¹⁴

Comandamentul român a manifestat realism nu numai în elaborarea deciziilor la nivel strategic, ci și la cel tactic. În timpul atacului asupra redutei Grivița 2, hotărât pentru 7 octombrie 1877, s-a pus un accent deosebit pe elementul surpriză. După un atac eșuat, și care s-a soldat cu pierderi însemnate în rândurile infanteriștilor români, comandantul Diviziei a 4-a a decis să suspende asaltul și să se efectueze un susținut foc de artilerie asupra pozițiilor inamice. Atacul a fost reluat noaptea, fapt cu antecedente glorioase în trecutul militar al poporului nostru. Motivația acestor decizii rezidă într-o apreciere realistă a raportului de forțe între părțile în conflict — cea otomană avînd superioritate de foc și aflîndu-se

¹⁴ Maior Radu Băldescu, *Războiul ruso-româno-turc. 1877—1878*, Sibiu, 1926, p. 100, 129. În memoriile sale, Carol nota în ziua de 2 septembrie 1877: „Din prima zi în care m-am convins despre situație și am recunoscut toate pozițiunile am declarat că Plevna nu se poate lua fără un asediu în formă și fără mase mari de trupe. N-au voit să mă creadă atunci, azi au ajuns și ei la aceeași convingere și generalul Todleben a fost chemat aici” (*M.R.C.*, vol. XI, p. 8—9; vezi și *M.R.C.*, vol. X, p. 90).

în defensivă — și reflecta grija comandamentului român, evidentă după atacurile de la 30 august 1877, de a evita sacrificiile inutile, pierderile mari și nejustificate în oameni.

Comandamentul român s-a dovedit receptiv la evenimente. Pe măsură ce experiența cîștigată pe cîmpul de luptă — de notat că era primul război al armatei naționale moderne — s-a îmbogățit, învățămintele extrase din diversele erori săvîrșite în aprecierea inamicului și a posibilităților proprii erau rapid însușite. Folosirea mai judicioasă a rezervelor, efectuarea cercetării, utilizarea crescîndă a atacului în „formație risipită” (desfășurată sau în trăgători), față de cel în coloană, o pregătire mai temeinică de artilerie și îmbunătățirea eficacității tragerilor, prin instalarea tunurilor în poziții cit mai apropiate de liniile inamicului, iată doar cîteva metode de acțiune pe care comandamentele române le-au însușit, aplicat și perfecționat cu succes, în urma studierii atente a realităților noi din teatrul de operații.

Inițiativa, calitate definitorie pentru acțiunea comandamentului, a fost o prezență constantă în campania neațîrnării. Episoadele de luptă care o confirmă sînt numeroase. Astfel, la 27 august 1877, comandantul Diviziei a 4-a a raportat că nu putea folosi eficient artileria afectată din cauza focului infanteriei inamice, care, adăpostită într-o lucrare fortificată avansată, împiedica dispunerea adecvată a bateriilor. El a propus să fie cucerită imediat fortificația respectivă, printr-o acțiune care să devanseze atacul general. Drept rezultat, s-a obținut o îmbunătățire substanțială a pozițiilor proprii¹⁵, ceea ce a înlesnit apoi atacul dat asupra redutei Grivița 1. Un alt exemplu semnificativ: la 28 noiembrie, descoperind că reduta Grivița 2 fusese evacuată de trupele otomane, locotenentul Ion Cotruț, comandantul Regimentului 6 linie, a raportat imediat eşaloanelor superioare și a pornit cu trupele sale la urmărirea îndeaproape a inamicului. Raportul lui a permis angajarea operativă a altor unități românești în acțiunea de urmărire a eşalonului al doilea otoman și ocuparea Plevnei¹⁶. Disponibilitățile comandamentului român în materie de inițiativă pe timpul campaniei aveau suport moral în abnegația cu care întreaga noastră armată se angajase în confruntarea, de mare însemnătate pentru destinele țării, în combativitatea ridicată a ostașilor români.

Spiritul de prevedere al comandamentului român și-a găsit o expresie preponderentă în importanța ce s-a dat acțiunilor de cercetare, obținerii de informații asupra evoluției situației din zona de operațiuni, mai ales că săvîrșirea unor erori la începutul campaniei — datorate în bună măsură și insuficienței informațiilor furnizate de comandamentul rus — se vădise dăunătoare, pricinuind pagube materiale și sacrificii inutile de vieți omenești. Cînd a fost executată cu pricepere, cercetarea a permis să se evite trenarea acțiunilor de luptă, a ușurat urmărirea rapidă și eficace a inamicului și a redus simțitor pierderile, îndeosebi în partea a doua a războiului.

¹⁵ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, partea a II-a și a III-a, București, 1898. p. 415.

¹⁶ General Radu R. Rosetti, *Op. cit.*, p. 74—75.

Cercetarea prin luptă a dus chiar la rezultate decisive. Astfel, în zilele de 8 și 9 ianuarie 1878, poziția Smîrdan a fost cercetată de generalul Mihail Cerchez și de către comandanții trupelor de infanterie și artilerie din Divizia a 2-a, după care s-a hotărît declanșarea unui atac pentru a sonda tăria inamicului. Drept rezultat al cercetării prin luptă a dispozitivului și forței adversarului au putut fi realizate întoarcerea flancului stîng al trupelor otomane și cucerirea poziției fortificate¹⁷. Inamicul a încercat, la 13 ianuarie 1878, să reocupe pozițiile pierdute cu o zi înainte la Smîrdan și Inova, însă comandamentele noastre „luaseră măsuri de prevedere”¹⁸. Înaintarea în dispozitivul advers a fost mult dinamizată de cercetarea efectuată și de informațiile obținute asupra inamicului.

Ordinele emise de comandamentele române în campanie purtau de multe ori expres specificația de a fi efectuată „o priveghere neadormită”, pentru ca trupele să fie „dispușe astfel ca la orice moment să poată intra în acțiune repede și a se transporta unde trebuința va cere” sau că este indispensabil ca atît șefii de brigăzi, cît și corpurile de trupe „să cunoască cu de-amănuntul tot terenul din față-le și în lături, pentru ca atît ziua cît și noaptea să poată mișca fără întîrziere în toate direcțiile unde va fi necesitate de ajutor”¹⁹.

Spiritul de prevedere al comandamentului român s-a manifestat și în domeniul logistic. Aprovizionarea trupelor cu materiale de război și subzistențele necesare, asigurarea căilor de comunicație cu teritoriul național au fost considerate, pe drept cuvînt, vitale pentru deznodămîntul victorios al luptelor. În 19 octombrie 1877, comandantul suprem al armatei române era solicitat să dispună „a se face mai mari aprovizionamente, timpul cel rău împiedicînd în curînd transporturile”²⁰. În aceeași lună se dădeau dispoziții comandanților de corpuri să se construiască „bordeie pentru oameni și adăposturi pentru cai”, ordin motivat de „timpul rău care poate sosi de la un moment la altul”²¹. Marele cartier general cerea, la 19 noiembrie 1877, o situație exactă a deficitului de revolvere în cadrul marilor unități tactice²². S-au construit de asemenea, depozite pentru muniții în imediata vecinătate a teatrului de operații, de regulă pe malul Dunării²³. Completările în efective erau pregătite din timp și expediate pe front „echipate complet în ceea ce privește îmbrăcămîntea”²⁴. Intendentul general al armatei române proceda, la 17 iulie 1877 — „pentru înlesnirea transporturilor și evitarea confuziilor” —, la o delimitare a teritoriului de aprovizionare a fiecărei divizii²⁵. În scopul ușurării aprovizionării armatei de operații s-au efectuat construcții de noi drumuri.

Capacitatea organizatorică a comandamentului român a fost dovedită pregnant, încă în cursul efectuării mobilizării din aprilie 1877. În-

¹⁷ General Henric Herkt, *Atacul și luarea Smîrdanului la 12 ianuarie 1878*, în „Revista armatei”, anul XVI, nr. 1 din 31 ianuarie 1898, p. 36—37.

¹⁸ M.R.C., vol. XII, p. 8.

¹⁹ D.I.R.R.I., vol. VII, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 8, 309.

²⁰ *Ibidem*, p. 36.

²¹ *Ibidem*, p. 230.

²² *Ibidem*, p. 506.

²³ *Ibidem*, vol. VI, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 49.

²⁴ *Ibidem*, p. 121.

²⁵ *Ibidem*, vol. V, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 27.

tr-un interval de timp destul de scurt pentru acea vreme — 19 zile — au putut fi mobilizați peste 100 000 de oameni. În condițiile sistemului de comunicații românesc și ale afluirii trupelor ruse pe teritoriul național înspre teatrul de război balcanic, operația de mobilizare a presupus o muncă calificată și tenace, căreia comandamentul român i-a făcut față cu succes. Ea a avut loc concomitent cu alte operații de amploare, ca acoperirea Dunării și concentrarea în locurile dinainte stabilite a unui însemnat număr de mari unități și unități *. Dificultățile logistice pricinuite de simultaneitatea acestor acțiuni militare au putut fi depășite datorită unei planificări judicioase.

În afară de soluțiile de articulare a comandamentului înfățișate mai sus, un alt element care probează capacitatea organizatorică a activității de comandament au fost lucrările de încercuire a Plevnei, efectuate gradual, prin construirea unui sistem armonios de fortificații în fața liniilor noastre, pentru a priva armata comandată de Osman pașa de orice șansă de spargere a blocaei.

Pregătirea atacurilor în cursul campaniei a demonstrat, în același timp, o continuă creștere a capacității organizatorice a comandanților de diferite trepte. Pentru a depăși greutățile ivite pe parcurs s-au luat măsuri — creșterea sprijinului artileriei, folosirea exclusivă a cavaleriei pentru acțiuni caracteristice (cercetare, recunoașteri, urmăriri etc.), utilizarea corespunzătoare a rezervelor de forțe din compunerea unităților tactice — menite să crească randamentul trupelor în acțiune. Dacă la începutul campaniei, sectoarele destinate unităților tactice erau foarte largi, pe parcursul ei acestea au cunoscut o micșorare, după criterii pe care le impuseseră experiența de război; a sporit, de asemenea, sprijinul reciproc al unităților tactice din dispozitiv.

Suplețea și operativitatea s-au evidențiat în modul în care comandamentul român, la diverse nivele, a luat deciziile și le-a pus în aplicare. Remanierile în dispozitivele tactice sau chiar în organica armatei, operate pe baza unei analize atente a realității, au fost hotărâte prompt și executate cu rapiditate. Astfel, pentru că, în momentul intrării în campanie, artileria nu era încă în întregime mobilizată, s-a efectuat o redistribuție, dictată de împrejurări, a materialului. Fiecărei divizii i-a fost repartizat câte un regiment de artilerie, care era format din două divizioane, renunțându-se la o ordine de bătaie stabilită cu puțin timp înainte și care nu mai corespundea cerințelor unei intervenții rapide pe cîmpurile de luptă ²⁶. La trecerea Dunării de către armata de campanie, necesitatea unui transfer rapid al trupelor la sud de fluviu a făcut ca, paralel cu construcția unui pod de pontoane la Siliștioara-Măgura, să se execute și o trecere pe porțițe a unei întregi divizii ²⁷.

* Armata română a „acoperit” militar traiectul Dunării pe o întindere de aproximativ 500 km — între Vîrciorova și gura Ialomiței; grosul forțelor a fost concentrat, pe părți, în locurile posibile de invazie otomană, spațiile dintre acestea fiind asigurate printr-un sistem de patrulare și supraveghere scrupulos executat.

²⁶ *Artileria în războiul pentru independență (1877—1878)*, în „Revista artileriei”, anul LVII, nr. 11—12, noiembrie-decembrie 1943, p. 322.

²⁷ Căpitanul Ion Ștefănescu, *Studiu critic asupra războiului ruso-român-turc 1877—1878*, București, 1902, p. 125.

Mecanismul de transmitere a deciziilor tactice a fost astfel conceput — și a funcționat —, încât timpul consumat între elaborarea hotărârii și declanșarea execuției să fie din ce în ce mai scurt. Totodată, procesul întocmirii hotărârilor de luptă a fost, datorită bunei funcționări a diverselor componente ale forului decizional respectiv, simplificat și finalizat într-un interval de timp tot mai redus.

Comandantul suprem al trupelor române se afla întotdeauna la un loc hotărât, „pentru a se ști unde să-l afle orice raport“; consultările statului major al armatei române cu cel al trupelor aliate aveau loc „oricând cere trebuința. Asemenea conferințe nu țin decât vr'o zece minute, între care se iau hotărârile și îndată se comunică ordinele“²⁸.

Expresie a adaptabilității crescînde a comandamentului român la condițiile concrete ale cîmpului de luptă, deciziile militare la orice nivel au inclus o doză sporită de suplețe în gîndire tactică, iar activitatea pentru aducerea lor la îndeplinire s-a caracterizat prin rapiditate, asigurîndu-se astfel ritmicitate în conducere.

Gîndirea tactică a cadrelor s-a maturizat continuu, ceea ce a dus la ridicarea gradului de competență în conducere și execuție. Analizînd ansamblul operațiunilor militare la care armata română avea să participe, comandamentul român a fixat ofensiva ca principală formă de luptă, dar nu a neglijat defensiva. Ele aveau să se completeze reciproc în timpul acțiunilor, dar natura campaniei impunea preponderența ofensivei. Pe fondul stipulațiilor regulamentare, comandamentul român a găsit soluții adecvate unor situații de luptă neprevăzute sau aflate într-o succesiune rapidă (în acoperirea flancurilor dispozitivelor de marș sau staționare, în „asamblarea“ dispozitivelor de atac, în impulsionarea defensivei sau asalturilor, în efectuarea manevrelor de forțe și mijloace aflate la dispoziție).

În elaborarea deciziilor, expresie elocventă a gîndirii tactice, au fost luate în calcul și elemente mai puțin sau deloc cuantificabile, ca starea morală a efectivelor proprii, ca și a adversarului. Atacul din 7 octombrie 1877 a fost hotărât, de exemplu, și ca urmare a existenței unui în-suflețitor avînt de luptă al maselor de ostași, al unui spirit ofensiv unanim.

Tot mai mult comandamentele române au recurs la diverse forme și metode de înșelare a vigilenței inamicului, în scopul dobîndirii, cu pierderi minime, a unor rezultate pozitive. S-a generalizat, mai ales în faza finală a războiului, procedeul apropierii de inamic pe vreme de ceață, la adăpostul întunericului, în zori, pentru a realiza surprinderea; s-au folosit cu succes acțiunile demonstrative menite să-l silească pe inamic să-și descopere dispozitivul.

Forța de înrîurire educativă a comandamentului merită, de asemenea, să fie subliniată. Resorturile principale de ordin moral ale victoriilor obținute în timpul războiului pentru independență — entuziasmul și dăruirea, patriotismul și mîndria ostășească, voința de a trăi într-o țară liberă și suverană — conturau un tablou edificator al stării de spirit a ostașului român. Priceperea comandamentului, la cele mai diverse nivele,

²⁸ „Resboiul“, nr. 54 din 15 septembrie 1877.

de a întreține la cote înalte combativitatea și abnegația ostașilor, a marcat una din marile virtuți ale corpului ofițeresc al armatei.

Exemplul personal al ofițerilor — mereu în fruntea coloanelor de asalt —, recunoașterea obiectivă a curajului și meritului luptătorilor și recompensarea acestora în cele mai diverse moduri, cuvintele înflăcărâte rostite de către comandanții unităților înainte de a se porni la asalt au fost tot atâtea modalități de întreținere în rîndurile armatei a unei atmosfere propice eroismului de masă. Starea de spirit s-a clădit pe temeiul idealurilor patriotice pentru care intrase în luptă întreaga armată a țării, „pentru întemeierea solidă a drepturilor noastre de națiune liberă și de sine stătătoare”²⁹.

Ofițerii și ostașii, animați de sentimentele înălțătoare ale iubirii de patrie, de credința nestrămutată în forțele lor, de voința înflăcărâtă de a obține victoria au clădit, laolaltă, o uriașă forță morală, care a făcut armata română invincibilă. Sudura sufletească între corpul de comandă și masa luptătorilor — o constantă a istoriei luptei pentru independență a poporului român — s-a transformat într-un factor material de însemnătate remarcabilă în izbînda repurtată de armata noastră acum un secol.

Comandamentul român, acționînd în condițiile unui război de coaliție modern, a manifestat un remarcabil *spirit de cooperare* pe toată durata desfășurării operațiilor militare. Considerăm oportun să subliniem cîteva trăsături ale cooperării de comandament româno-ruse în cursul campaniei : gradata instituire a unor relații de conlucrare, așezate pe principiile egalității și respectului reciproc ; fermitatea cu care comandamentul suprem român a insistat pentru păstrarea individualității armatei române în cadrul operațiunilor militare întreprinse la sud de Dunăre împreună cu armata rusă ; includerea, prin acord comun, în comanda supremă a trupelor române și ruse din fața Plevnei a unor reprezentanți ai ambelor armate (domnitorul Carol a fost numit comandant suprem, avînd șef de stat major pe generalul rus Zotov, — ulterior pe generalul prinț Imeretinski — dar păstrîndu-și propriul său stat major român) ; consultarea reciprocă între cele două comandamente în privința desfășurării de ansamblu a războiului.

O ilustrare elocventă a spiritului de cooperare care a animat comandamentul român a fost operația de asigurare a marșului strategic al trupelor ruse către teatrul de război balcanic și, ulterior, în cursul trecerii Dunării de către acestea, asigurarea de către armata română, desfășurată în Oltenia, a aripei drepte a dispozitivului rus.

Cooperarea pe cîmpul de luptă s-a concretizat sub multe alte forme : efectuarea în comun a unor acțiuni de încercuire ; sprijinirea reciprocă în domeniul logisticii ; întreprinderea unor atacuri la nivel tactic de către unități din ambele armate ; sprijinul acordat de artileria rusă infanteriei române (atacurile de la reduta Grivița 2) și de artileria română în susținerea trupelor ruse (trecerea Dunării, Nicopol, Gorni-Dubnic) ; lupte și incursiuni executate în comun de cavaleria română și rusă etc.

Activitatea comandamentului român în războiul de independență a încorporat o bogată experiență și a oferit învățăminte demne de luat în

²⁹ D.I.R.R.I., vol. V, p. 628--629.

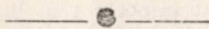
seamă. Nu lipsit de carențe în lucrul său — amintim existența dereglării produse în cooperarea dintre arme și eșaloane, insuficienta folosire în anumite situații a rezervelor etc. —, din care unele erau în fapt și o expresie a limitelor gândirii militare a vremii, forurile de concepție și conducere ale armatei române au răspuns onorabil exigențelor războiului.

Confruntat pentru prima dată cu cerințele unui conflict modern, corpul de comandă român a vădit valoroase resurse teoretice și aplicative, manifestate în transpunerea creatoare în viață a prevederilor regulamentare, în proporția însemnată de originalitate încorporată în decizii și în execuție. Au fost valorificate în mod competent calitățile remarcabile de combatant ale ostașului român : curajul, tenacitatea, ingeniozitatea, iscusința, spiritul combativ, disciplina, dăruirea, abnegația etc. Laolaltă cu masa luptătorilor, corpul ofițeresc a dovedit în fața opiniei publice românești și europene, care urmărea cu atenție desfășurările militare de la sud de Dunăre, tabloul unei armate viguroase, pline de energie și bărbăție, disciplinată, cu o capacitate organizatorică și o pregătire tactică și strategică notabile, capabilă să suporte cu succes vicisitudinile unui război dur, împotriva armatei experimentate a unui mare imperiu.

Cadrele armatei române au reușit să acopere, printr-o activitate susținută, procesele, actele de conducere reclamate nemijlocit de campania din 1877—1878. Ele au făcut dovada capacității de adaptare la condițiile cîmpului de bătălie, de a se perfecționa sub raport profesional în condițiile contactului nemijlocit cu războiul. Aceasta s-a reflectat concret în treptata reducere a erorilor în elaborarea deciziilor și executarea lor. Hotărârile s-au caracterizat, adeseori, prin realism și originalitate. La nivel strategic, acțiunea de comandament a vădit o largă viziune, soluțiile adoptate prefigurînd dezvoltări viitoare în arta militară. Nu este întîmplător faptul că, ulterior, a apărut o bogată literatură de specialitate, care a încercat interpretarea evenimentelor militare, desprinderea de concluzii și învățăminte de însemnătate pentru concepția militară a epocii, în special în tehnica blocării și a asaltării localităților fortificate.

Dinamismul acțiunilor desfășurate, spiritul combativ, bizuit pe forța morală izvorîată din justetea scopurilor urmărite în război, coeziunea crescîndă a unităților și subunităților, concretizarea originală a prescripțiilor regulamentare au fost cîteva din rezultatele activității de comandament în domeniul tactic. Selecția pe care au prilejuit-o exigențele luptelor în rîndurile cadrelor de comandă de la eșaloanele tactice a fost aplicată cu consecvență, iar promovările efectuate au dezvăluit marile resurse de comandament existente în cadrul oștirii.

Comandamentul român și-a îndeplinit cu succes misiunea încredințată în războiul de acum 100 de ani, s-a arătat la înălțimea efortului făcut de întreg poporul român pentru cucerirea independenței depline de stat a României.

File din cronica luptei poporului român pentru independență

ILIE CEAUȘESCU

- 514 î.e.n.** Prima știre istorică despre traco-geto-daci este, în același timp, evocarea unui episod de luptă a strămoșilor noștri împotriva cotropitorilor. În expediția sa împotriva sciților, Darius I, regele persilor, întâmpină în Dobrogea rezistența îndrăznică a geților, a celor pe care Herodot îi denumea „cei mai viteji și cei mai drepti dintre traci“.
- 300 î.e.n.** Regele geto-dacilor din cîmpia munteană, Dromihete, înfringe încercările lui Lisimah, regele Macedoniei, de a pune stăpînire pe teritoriul de la nordul Dunării. În cursul luptelor, însuși fiul regelui macedonean, Agatocles, comandantul trupelor, cade prizonier.
- 70 î.e.n.** Burebista, „cel dintîi și cel mai mare dintre regii din Tracia“, cum este numit în cunoscuta inscripție de la Dionysopolis, devine rege al uniunilor de triburi traco-geto-dace din regiunile intra și extracarpătice. Prin unirea acestora, el pune bazele statului centralizat dac, factor esențial de apărare în fața pericolului expansiunii romane.
- 87 e.n.** Prin iscusința lor în luptă, dacii, în frunte cu viteazul lor rege Decebal, înfrîng armata romană condusă de generalul Cornelius Fuscus, care se îndreaptă spre Sarmizegetusa. Este una dintr-ee cele mai mari înfrîngeri pe care le suferiseră romanii pînă atunci.
- 101 e.n.** Sub conducerea lui Decebal, dacii sînt nevoiți să angajeze una dintre cele mai grele dar necesare lupte pentru apărarea independenței și ființei de neam în fața invaziei legiunilor romane. După îndelungate războaie, care au slăbit statul dac, în anul 106, o parte din Dacia a fost cucerită și transformată în provincie romană. Cu toate aspectele ei negative, cucerirea a dus la împletirea celor două civilizații, a determinat o nouă înflorire economică-socială a acestor meleaguri.
- secolul al IX-lea (sfîrșit).** Voievodatele românești conduse de Menumorut (în Crișana), Glad (în Banat), Gelu (în podișul transilvănean) atestate de cronica **Gesta Hungarorum** — se ridică în apărarea independenței și ființei lor, în fața expansiunii triburilor ungare.
- 9—12 noiembrie 1330.** Un moment important al luptei pentru independență al poporului român este marcat de bătălia de la Posada, în depresiunea Loviștei, unde Basarab I, întemeietor al statului feudal al Țării Românești, obține o strălucită victorie asupra armatei cotropitoare a lui Carol Robert, regele Ungariei, afirmînd cu putere existența de sine-stătătoare a statului său. Această dată a marcat întemeierea statului feudal centralizat, independent Țara Românească.
- 1359.** Sub conducerea lui Bogdan I, voievodul venit din Maramureș, se unesc eforturile românilor de la răsăritul Carpaților împotriva tendințelor de dominație ale regatului ungar, întemeindu-se statul independent al Moldovei.

- noiembrie-decembrie 1369.** Vladislav I Vlaicu, domnul Țării Românești, ajutat de contingente din Transilvania, conduse de cavalerul Ladislau de Dăbâca, zdrobește prima invazie otomană peste Dunăre. După ce alungă pe cotropitori, oștile române trec fluviul și eliberează Vidinul de sub stăpânirea acestora.
- 27 mai 1387.** Se încheie tratatul de pace și de comerț între Ivanco, despotul român al Dobrogei, și statul genovez.
- 10 decembrie 1389.** Se încheie tratatul de prietenie și alianță, pe baze de deplină egalitate, între Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, și Wladislaw al II-lea Jagello, regele Poloniei.
- 1393.** Are loc încheierea tratatului (Capitulației) între Mircea cel Bătrîn și sultanul turc, care înscrisa raporturile și obligațiile reciproce ale celor două state. Țara Românească „să se cirmuiască după propriile sale legi...”, să aibă deplină putere de a face răzbel cu vecinii săi și de a încheia legături de amicitie cu dinșii orișicând va voi“. Poarta recunoștea independența, integritatea și drepturile suverane ale statului român în schimbul plății unui tribut anual. Tratatul Țării Românești și Moldovei cu Poarta au fost reînnoite și completate în secolele următoare: Vlad Tepeș (1460), Bogdan al III-lea (1511), Petru Rareș (1529), Vasile Lupu (1634), ele reconfirmând statutul politic și juridic internațional al țărilor române.
- 7 martie 1395.** Se încheie tratatul de alianță antiotomană între Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, și Sigismund, regele Ungariei, menit să contribuie la consolidarea independenței.
- 25 mai 1411.** Se încheie tratatul de alianță și ajutor reciproc între Alexandru cel Bun, domnul Moldovei, și Wladislaw al II-lea Jagello, regele Poloniei.
- 22 martie 1442.** Iancu de Hunedoara ridică la arme ostașii români din Transilvania, cărora se alătură oșteni din Țara Românească și Moldova, obținând o victorie categorică împotriva armatei cotropitoare conduse de Mezid, begul Vidinului.
- 2 septembrie 1442.** Are loc bătălia de pe cursul superior al râului Ialomița, încheiată prin strălucita victorie a lui Iancu de Hunedoara asupra otomanilor, conduși de Sehabeddin, beglerbegul Rumeliei.
- 11 februarie 1450.** Se încheie tratatul de alianță și prietenie între Bogdan al II-lea, domnul Moldovei, și Iancu de Hunedoara, guvernatorul Transilvaniei, prin care își făgăduiesc sprijin reciproc, astfel ca, în fața pericolului comun, „țara domniei mele și cu țara domniei sale să fie în una“.
- aprilie-iulie 1462.** Oastea română, în frunte cu Vlad Tepeș, domnul Țării Românești, poartă lupte împotriva armatelor cotropitoare ale sultanului Mahomed al II-lea, pentru apărarea independenței.
- 10 ianuarie 1475.** Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, obține strălucita victorie de la Vaslui împotriva armatei otomane (120 000 de oameni), în frunte cu Soliman Hadîmbul, beglerbegul Rumeliei. Recunoscută de înșiși cronicarii turci (o rudă a sultanului spunea că „niciodată armatele turcești n-au suferit un dezastru atât de mare“), ea a impresionat întreaga Europă.
- 25 ianuarie 1475.** Printr-o scrisoare circulară, Ștefan cel Mare chema monarhii creștini din Europa să se ridice împotriva Imperiului otoman, atrăgând atenția că „dacă această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută..., atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie“.
- 15 august 1475.** Se încheie tratatul de pace și prietenie, pe baze de deplină egalitate, între Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și Matei Corvin, regele Ungariei, prin care părțile se angajau să se sprijine reciproc în fața cotropitorilor.
- 12 iulie 1499.** Se încheie tratatul de pace și alianță între Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, și Ioan Albert, regele Poloniei, împreună cu frații săi, Alexandru, mare cneaz al Lituaniei, și Vladislav, regele Ungariei, prin care părțile se angajau să-și acorde sprijin reciproc împotriva tuturor dușmanilor.

- 1574.** Ioan Vodă Viteazul, domnul Moldovei, cu asentimentul Adunării țării, respinge cererea Porții de dublare a haraciului și pornește lupta cu arma în mână pentru apărarea drepturilor la dezvoltarea de sine-stătătoare a țării. În ziua de 14 aprilie, la Jiliște, el zdrobește armata otomană.
- 13 noiembrie 1594.** Începe războiul antiotoman de sub conducerea lui Mihai Viteazul, pentru neatîrnarea țărilor române.
- 13 august 1595.** Are loc bătălia de la Călugăreni, unde Mihai Viteazul, cu 16—18 000 de oameni, înfrînge armata de 100 000 de turci, condusă de marele vizir Sinan pașa. Au fost răpuși în luptă patru pașale, șapte sangeaci și „am cîștigat — scria domnitorul român — și un steag verde al proorocului lui Mahomed“.
- 9 iunie 1598.** Se încheie tratatul între Mihai Viteazul și Rudolf al II-lea, împăratul Austriei, prin care domnitorul român căuta să obțină sprijin în vederea luptei împotriva cotropitorilor otomani.
- mai 1600.** Mihai Viteazul reunește, pentru prima oară de la regatul Daciei lui Burebista și Decebal, toate provinciile românești, intitulîndu-se „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată țara Moldovei“.
- 17 mai 1656.** Se încheie tratatul de alianță între Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, și Alexei Mihailovici, țarul Rusiei, prin care se reglementau formele de colaborare politică și militară pentru lupta împotriva Imperiului otoman. Țarul făgăduiește sprijinul său pentru eliberarea cetăților de la Dunăre și Mare și recunoaște statutul de autonomie al Moldovei.
- 28 decembrie 1687.** Se încheie tratatul de alianță între Șerban Cantacuzino, domnul Țării Românești, și țarii Ioan și Petru ai Rusiei. Cei doi țari îl denumesc pe domnitorul român „suveran și voievod al pămîntului muntenesc“.
- 1703—1711.** Are loc răscoala antihabsburgică a transilvănenilor de sub conducerea lui Francisc Rákóczi al II-lea.
- 1709.** Printr-un tratat de alianță încheiat cu Rusia, Constantin Brîncoveanu, domnul Țării Românești, se angajează să sprijine cu un corp de 20 000 de ostași campania antiotomană proiectată de țar.
- 13 aprilie 1711.** Se încheie tratatul de alianță între Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, și Petru I, țarul Rusiei, care stabilea condițiile colaborării militare antiotomane; s-a înscris integritatea hotarelor țării.
- 24 iulie 1772—22 martie 1773.** Delegațiile Moldovei și Țării Românești cer, la Congresul de pace de la Focșani și București, independența de fapt, sub garanția Austriei, Rusiei și Prusiei, și unirea Moldovei și Țării Românești.
- 1 noiembrie 1784.** Izbucnește marea răscoală țărănească de sub conducerea lui Horia, Cloșca și Crișan, care înscrie ca țel lichidarea apăsătoarelor servituți feudale și eliberarea națională a românilor.
- 2 februarie 1788.** În proclamația adresată tuturor locuitorilor, Nicolae Mavrogheni, domnul Țării Românești, își afirmă hotărîrea de a apăra țara împotriva dușmanilor.
- ianuarie 1821.** Izbucnește revoluția națională și socială de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu. Ea urmărește, pe plan național, dobîndirea neatîrnării țării potrivit vechilor drepturi stabilite în tratatele încheiate între țările române și Poartă, iar pe plan social lichidarea rînduielilor feudale perimate.
- aprilie 1830.** Adunările de la București și Iași aprobă proiectul de lege privind organizarea armatei naționale, armată care, în decursul aceluiași an, își face apariția, în entuziasmul general, în cele două capitale și în alte orașe ale celor două țări românești.
- 5 noiembrie 1838.** Partida națională din Țara Românească încheie actul prin care se afirmă dreptul la independență și unitate, necesitatea unor transformări înnoitoare în societatea românească.

- mai 1840. Se constituie societatea secretă condusă de Dimitrie Filipescu, la care aderă Nicolae Bălcescu, Eftimie Murgu, C. Telegescu ș.a. Ea își propunea ca țel înfăptuirea independenței Țării Românești și lichidarea regimului feudal.
- 3—5 mai 1848. Marea Adunare Națională de pe Cîmpul Libertății din Blaj, la care au luat parte peste 40 000 de oameni, adoptă **Petițiunea națională**, a cărei idee centrală era: „Națiunea română se declară și se proclamă națiune de sine stătătoare“.
- 12 mai 1848. Revoluționarii români elaborează la Brașov programul: **Prinipiile noastre pentru reformarea patriei**, care afirma direct dezideratul unirii Moldovei și Țării Românești „într-un singur stat neatrnat românesc“.
- 9 iunie 1848. Are loc marea adunare populară de la Islaz, în cadrul căreia Ion Eliade Rădulescu citește programul revoluționar. La primul punct, se cerea independența administrativă și legislativă a Țării Românești, „pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad și neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale“.
- 14 iunie 1848. Guvernul revoluționar, în primul său decret, instituie drapelul național — tricolorul — pe care este înscrisă deviza: Dreptate—Frăție.
- august 1848. Se publică la Cernăuți **Dorințele partidei naționale în Moldova**, program care prevedea ca principal țel revoluționar și autonomia deplină a țării, unirea Moldovei și Țării Românești, „cheia boltei fără de care s-ar prăbuși tot edificiul național“.
- 18 martie 1856. Se încheie, la Paris, tratatul de pace între Austria, Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia în urma războiului Crimeii. Principatele române rămân, în continuare, sub suzeranitatea Porții, dar sînt puse sub ocrotirea marilor puteri garante. Nici o putere nu se va putea amesteca în treburile interne ale celor două țări române. Vor fi convocate adunări ad-hoc spre a hotărî viitoarea organizare a acestora. Principatele vor putea avea oștire națională pentru siguranța internă și apărarea granițelor. În cazul unor tulburări interne, nici o putere nu va putea pătrunde cu armata înainte de a se înțelege cu celelalte puteri garante. Conform tratatului, partea de sud a Basarabiei revenea la Moldova; de asemenea, potrivit articolului 21, trebuia să revină și Delta Dunării și Insula Șerpilor.
- 5 și 24 ianuarie 1859. Adunările electivă ale Moldovei și Țării Românești, reflectînd voința unanimă a românilor, consfințesc unirea celor două Principate, formarea statului național român modern, pas hotărîtor spre dobîndirea independenței românilor.
- 26 martie—25 august 1859. Are loc conferința de la Paris a reprezentanților puterilor garante. Franța, Marea Britanie, Prusia, Rusia și Sardinia recunosc oficial, la 1 aprilie, pe Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Țării Românești și Moldovei. La 25 august, el este recunoscut și de către Austria și Turcia.
- martie 1868. Corpurile legiuitoare votează legea de organizare a armatei, care inscria ca principiu fundamental înarmarea întregului popor pentru obținerea independenței țării.
- iulie 1875. Izbucnește răscoala țăranilor din Herțegovina și Bosnia, redeschizîndu-se astfel vechea „chestiune orientală“.
- 31 iulie 1875. Agentul diplomatic al României la Constantinopol, generalul Ioan Ghica, a declarat ministrului de externe turc, Savfet pașa, în legătură cu executarea de către statul român a unor lucrări de fortificații în fața localității Rusciuc, că „dreptul nostru de a ridica pe teritoriul nostru oricîte fortărețe și lucrări militare dorim este de netăgăduit, că în această privință nu depindem decît de noi înșine și că nu avem de dat socoteală nimănui. Dacă guvernul meu, am adăugat, a ordonat construirea unor lucrări fortificate pe acele locuri, este, desigur, o precauție pe deplin justificată de către evidenta înclinare a Turciei în acești ultimi ani de a încălca drepturile autonome ale României“.

1876

- 15 aprilie.** Guvernul, prezidat de generalul Ioan Em. Florescu, a prezentat Camerei deputaților și Senatului programul său, în care erau definite direcțiile politicii externe a României: „observarea scrupuloasă a celei mai stricte neutralități și observarea absolută a raporturilor noastre politice cu Înalta Poartă și cu marile puteri garante, bazate pe vechile capitulațiuni și pe tratatul și convențiunea de la Paris“.
- 27 aprilie.** Conducerea statului a fost încredințată unui guvern liberal, al cărui program prevedea o politică externă conformă cu tratatele internaționale care statorniceau condițiile politice ale României și care-i asigurau independența și îi garantau neutralitatea.
- 2 mai.** A început răscoala antiotomană a poporului bulgar. Declanșarea ei fusese hotărâtă într-o adunare a reprezentanților comitetelor revoluționare bulgare, care a avut loc la București, în ziua de 12 august 1875.
- 22 mai.** Pentru a veghea la apărarea integrității teritoriului și a neutralității, mai ales de-a lungul zonei Dunării, ministrul de război, colonelul George Slăniceanu, a ordonat comandanților unităților din armata teritorială să organizeze servicii și puncte de observații în toate porturile de pe malul românesc al Dunării.
- 13 iunie.** În urma informațiilor primite de la agentul diplomatic român la Belgrad, Alexandru Sturza, privitoare la pregătirile Serbiei în vederea începerii războiului eliberator împotriva Imperiului otoman, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, a informat guvernul sârb că România nu împiedică, ci, din contra, susține pregătirile care se fac de către voluntarii sârbi pe teritoriul țării noastre pentru sprijinirea războiului antiotoman.
- 15 iunie.** Ca urmare a hotărârii Serbiei de a declara război Porții și în vederea apărării integrității teritoriale a țării împotriva unor eventuale invazii otomane, guvernul român a hotărât să trimită un corp de observație, sub comanda colonelului Mihail Cerchez, pe malul Dunării, în zona localității Gruia, în fața gurii râului Timoc, cu misiunea de a „respinge orice atingere directă sau indirectă la neutralitatea României“.
- 16 iunie.** Guvernul român a adresat Imperiului otoman și puterilor garante un memoriu prin care cerea: a) recunoașterea individualității statului român și a numelui de România; b) admiterea reprezentantului ei în corpul diplomatic; c) asimilarea supușilor români din Turcia situației celorlalți supuși străini și recunoașterea dreptului de judecată a lor de către agenții diplomatice români; d) inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea insulelor Dunării; e) încheierea cu Imperiul otoman a unei convenții comerciale, poștale și telegrafice, precum și a unei convenții de extrădare a răufăcătorilor; f) recunoașterea pașaportului român și abținerea consulilor Turciei de a se amesteca în afacerile privind pe românii din străinătate; g) fixarea graniței între România și Turcia la gurile Dunării, pe talvegul brațului principal al acestui fluviu. Memoriul a fost socotit, la Londra, Paris și Petersburg, ca inoportun și, ca atare, România nu s-a bucurat de înțelegere din partea marilor puteri.
- 7 iulie.** La cererea ministrului de război, George Slăniceanu, Camera deputaților a aprobat, în unanimitate, chemarea sub arme a unei părți din rezerviști în vederea completării efectivului Corpului de observații, care, la acea dată, se găsea în dispozitiv în zona Gruia.
- 24 septembrie.** În vederea verificării pregătirii de luptă a unităților din armata permanentă, precum și a rezervelor, Consiliul de Miniștri a hotărât concentrarea, pentru instrucție și manevre, a trupelor permanente cu rezervele lor și a trupelor teritoriale, precum și deschiderea unui credit suplimentar de 200 000 de lei pentru acoperirea cheltuielilor necesare acestei concentrări.
- 26 septembrie.** O delegație guvernamentală română, condusă de prim-ministrul Ion C. Brătianu, din care făceau parte ministrul de război, George Slăn-

ceanu, mareșalul curții regale, Theodor Văcărescu, și adjutantul regal, maiorul Alexandru Singurov, a plecat la Livadia, în Crimeea, pentru convorbiri cu oficialitățile de stat ruse asupra înțelegerii privitoare la trecerea armatei ruse prin România spre viitorul teatru de operații militare la sud de Dunăre. În urma discuțiilor, manifestând multă sollicitudine și vizînd asigurarea condițiilor pentru dobîndirea independenței, delegația română a acceptat, în principiu, acest tranzit pe baza unei convenții care urma să fie încheiată în perioada următoare.

- 1 octombrie.** Prim-ministrul Ion C. Brătianu, șeful delegației guvernamentale la convorbirile româno-ruse de la Livadia, a informat pe domnitorul Carol I despre rezultatul discuțiilor pe care le-a avut cu oficialitățile ruse. Printre altele, el arăta că „Războiul e considerat ca inevitabil și spiritele în toată Rusia sînt încrezătoare și ațîțate”, iar prințul Aleksandr M. Gorceakov, cancelarul Rusiei, a afirmat că „România trebuie să permită fără condițiuni trecerea trupelor ruse pe teritoriul său”, altfel, a declarat el, acestea vor înainta fără nici o reținere, considerînd Moldova și Țara Românească ca făcînd parte din Turcia. În această privință, țarul a fost mai rezervat în discuții, nepunînd direct problema trecerii prin România cu forța. Toate chestiunile în legătură cu trecerea armatei ruse prin România au rămas să fie soluționate pe cale diplomatică între cele două guverne.
- 29 octombrie.** În scopul continuării pregătirii trupelor, al omogenizării instruirii și folosirii materialului și armamentului din dotare, dar și pentru a avea armata pregătită în cazul unor provocări sau încercări de debarcare a trupelor otomane, Adunarea deputaților și Senatul au împuternicit guvernul să prelungească concentrarea rezervelor armatei, care fuseseră chemate sub arme pentru manevrele de toamnă. Trupele au fost concentrate în zone favorabile respingerii unei agresiuni otomane.
- 1 noiembrie.** Camera deputaților, în răspunsul la mesajul tronului, expunea poziția României față de problemele care frămîntau atît țara noastră, cît și celelalte țări balcanice: „Nu uităm și nu vom uita că nouă, românilor, cei dintîi ne incumbă datoria de a fi apărătorii integrității teritoriului nostru, ai căminurilor și ai drepturilor noastre naționale, oricît de mare este avantajul asigurat României sub protecția puterilor garante. Nu e sacrificiu pe care națiunea să nu-l accepte... spre a apăra în măsura puterilor sale căminurile și drepturile strămoșești, ca să putem în orice caz să le afirmăm față cu cei ce le-ar amenința sau nega”.
- 18 noiembrie.** În împrejurările internaționale date, Marele Cartier General Român a luat în discuție problemele referitoare la mobilizarea generală și la dotarea armatei. S-a hotărît să se continue fortificarea Calafatului, ca punct strategic important pentru apărarea țării.
- 19 noiembrie.** A fost sancționată și promulgată legea privind deschiderea unui credit extraordinar de 4 000 000 lei Ministerului de Război pentru completarea armamentului și muniției necesare armatei.
- Ca urmare a faptului că Imperiul otoman a început să-și concentreze trupele de-a lungul Dunării și să-și întărească garnizoanele de la Rusciuc și Vidin, Marele Cartier General Român a hotărît ca Brigada 1, comandată de colonelul O. Sachelarie, din Divizia 1 infanterie, să se deplaseze la Calafat, cu misiunea de a-i asigura apărarea și fortificarea împotriva unui eventual atac otoman. Pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1877, printr-un efort extraordinar, au fost construite aici cinci baterii și o redută, care au fost legate între ele prin șanțuri și adăposturi.
- 22 noiembrie.** Marele stat-major al armatei române a ordonat executarea unei recunoașteri de detaliu între București și Giurgiu, „pentru cazul cînd, fiind atacați de inamic venind de la Dunăre”, să se poată lua măsuri de apărare a Capitalei.
- 25 noiembrie.** Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, a trimis agenților diplomatici ai României o notă circulară prin care le cerea să explice guvernelor pe lîngă care erau acreditați motivele chemării sub arme a rezervelor armatei și ale prelungirii termenului de concentrare a acestora. În notă, se

arăta că „s-au luat toate măsurile spre a se respinge o invaziune [otomană], deși eu nu cred însă că, în caz de război, comandantul armatei turcești va comite greșeala strategică de a trece Dunărea. În ce ne privește, noi nu vom ataca pe nimeni, însă iarăși vom face tot ce ne stă în putință spre a feri România de a deveni teatrul războiului”.

26 noiembrie. S-a hotărât constituirea a încă opt regimente de dorobanți, începînd de la 1 ianuarie 1877, pe lângă cele opt existente.

11 decembrie. A început, la Constantinopol, Conferința reprezentanților puterilor europene, menită a determina Poarta să acorde unele libertăți popoarelor supuse. Pentru torpilarea Conferinței, Poarta a proclamat, în aceeași zi, o constituție, cu aparențe liberale, în care România era declarată „provincie privilegiată” a Imperiului otoman, fapt care a stîrnit indignarea unanimă a poporului român.

17 decembrie. Agentul diplomatic român la Constantinopol, generalul Ioan Ghica, s-a adresat ministrului de externe al Porții, Savfet pașa, cerîndu-i să explice care sînt „provinciile privilegiate” vizate de articolul 7 al constituției otomane promulgate la 11 decembrie. Ministrul otoman a confirmat că „și România e socotită între provinciile privilegiate”. În aceeași zi, agenții diplomatici români în străinătate au încunoștințat guvernele pe lângă care erau acreditați despre „atingerea gravă” pe care o aducea constituția otomană tratatelor și altor acte internaționale „care au garantat existența noastră politică”.

21 decembrie. Parlamentul a autorizat pe ministrul afacerilor externe, Nicolae Ionescu, să trimită o notă de protest Porții și puterilor garante împotriva încălcărilor aduse drepturilor României prin prevederile articolului 7 al constituției otomane, iar a doua zi Camera deputaților a adoptat o moțiune în care protesta împotriva încălcării „drepturilor incontestabile ale României” de către Poartă. Guvernul român a declarat ca nule și neavenite toate prevederile constituției otomane referitoare la România, avertizînd că răspunderea și urmările unei atît de evidente încălcări vor cădea în întregime asupra guvernului otoman.

1 8 7 7

5 spre 6 ianuarie. Are loc o întrunire a majorităților parlamentare, care dezbat problemele privind semnarea convenției militare cu Rusia, pronunțîndu-se în favoarea încheierii acesteia.

8 ianuarie. Urmărind realizarea independenței absolute, România se orientează spre a „încheia o convenție militară cu Rusia și, de va fi nevoie, a ne bate împreună cu rușii contra turcilor”.

5 februarie. Pentru a mări capacitatea de foc a armatei și pentru a asigura fiecărei divizii de infanterie artileria necesară, în baza Înaltului decret nr. 211 se înființează încă două regimente de artilerie, cu cîte șase baterii, din care una călărească și cinci montate.

23 februarie. Un grup de soldați otomani, care trecuseră Dunărea, în zona Giurgului, pentru a jefui, este capturat de dorobanții români. La amenințarea Porții că, dacă nu vor fi eliberați prizonierii, va răspunde cu represalii, partea română a răspuns : „Vom respinge forța prin forță”.

28 februarie. Este votat bugetul Ministerului de Război pe anul 1877, care se ridică la peste 13,5 milioane de lei, în vederea pregătirii, dotării și modernizării armatei naționale.

17 martie. La cererea oficialităților ruse, primul ministru român, Ion C. Brătianu, a asigurat pe baronul Dimitrie Stuart, consulul general al Rusiei la București, că partea română va semna convenția de trecere a trupelor rusești prin România în momentul în care Rusia se va hotărî să declanșeze războiul împotriva Imperiului otoman.

- 21 martie.** Încercarea unui detașament otoman de a debarca pe malul românesc, în zona Giurgiului, între satele Smîrda și Malul Roșu, este respinsă de călărașii Regimentului 5, comandat de colonelul Constantin Formac.
- 31 martie.** Ca urmare a agravării situației în Balcani și a faptului că Rusia se găsea pe punctul de a declara oficial războiul împotriva Porții, guvernul român hotărăște mobilizarea generală.
- 1 aprilie.** Ședința lărgită a Consiliului de Miniștri a adoptat măsurile imediate vizînd pregătirea pentru un eventual conflict armat și a hotărît semnarea proiectului Convenției româno-ruse.
- 1 aprilie (seara).** Ministrul de război, colonelul George Slăniceanu, transmite comandanților diviziilor teritoriale ordinul de chemare imediată sub arme a tuturor rezervelor armatei permanente și de concentrare urgentă a regimentelor de dorobanți și de călărași, pentru ca trupele să fie gata de marș la primul ordin.
- 2 aprilie.** Generalul Alexandru Cernat este numit ministru de război, ca o recunoaștere directă a capacității sale militare și organizatorice. În aceeași zi, Mihail Kogălniceanu reintră în guvern și preia portofoliul Ministerului de Externe.
- 2 aprilie (seara).** La Marele Cartier General Român sosesc doi ofițeri din statul-major al armatei ruse, pentru a discuta cu autoritățile românești probleme referitoare la cooperarea armatei române cu cea rusă. Se propune, în acest sens, elaborarea unui plan concret de acțiune.
- 4 aprilie.** Se semnează la București, de către Mihail Kogălniceanu, din partea României, și de baronul Dimitrie Stuart, din partea Rusiei, a Convenției româno-ruse. Potrivit Convenției, se permitea armatei ruse libera trecere pe teritoriul României spre teatrul de operații de la sudul Dunării, toate cheltuielile determinate de transport, aprovizionare și alte trebuințe revenind guvernului rus. De asemenea, Rusia se obliga să mențină și să facă totul pentru a se respecta „drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României”. Convenția mai stipula că, pe lângă autoritățile militare ruse, să fie numiți comisari români, care să facă legătura cu autoritățile locale; un comisar — general — era destinat pe lângă comandantul-șef al armatei ruse pe timpul trecerii prin țară.
- 6 aprilie.** Guvernul român decretează mobilizarea armatei: „Art. I: Armata permanentă și cea teritorială, cu rezervele lor, este mobilizată. Art. II: Milițiile, după trebuința ce se va simți, vor fi organizate în corpuri active spre a lua parte la această mobilizare. Art. III: Gardele orășenești sînt adunate pe timpul concentrării trupelor să facă serviciile prevăzute prin lege. Art. IV: Un decret special va determina compunerea unităților tactice, precum și comandamentelor lor”. Pentru paza teritoriului au fost mobilizate 31 de batalioane de miliție, patru escadroane de miliție, garda națională, șase baterii de artilerie și detașamente de dorobanți și călărași pentru serviciul administrativ. Totalul de circa 100 000 de mobilizați (permanenți, cu schimbul, milițieni, garda națională etc.) reprezenta aproximativ 1,9 la sută din populația țării, care era atunci de 5 073 000 de locuitori. Armata activă era formată din 58 700 de oameni, 12 300 de cai și 190 de tunuri, dintre care 150 de tunuri „Krupp”, și circa 58 000 de arme.
- 11 aprilie.** Pe linia pregătirilor în vederea apărării teritoriului împotriva unei eventuale invazii a trupelor otomane, în baza Înaltului decret nr. 830 s-a trecut la constituirea batalioanelor și escadroanelor de miliții. Decretul prevedea alcătuirea cîte unui batalion de miliții pentru fiecare județ, Bucureștiul dispunînd singur de un batalion. Fiecare batalion urma să fie încastrat cu numărul de grade prevăzut pentru un batalion din armata permanentă, adică 21 de ofițeri, 3 asimilați și 373 trupă, în total 397 de oameni. S-a stabilit să fie organizate 33 de batalioane, un batalion fiind format din patru companii a 250 de oameni fiecare, în total 33 000 de oameni încadrați în batalioanele de miliții.

- 12 aprilie.** După ce cu o zi mai înainte trupele rusești intraseră pe teritoriul României, începîndu-și marșul spre teatrul de război — înainte ca România să fi ratificat, prin Camera deputaților și Senat, Convenția încheiată la 4 aprilie —, Rusia a declarat război Turciei, prin manifestul dat de țarul Alexandru al II-lea, la Chișinău.
- 13 aprilie.** În timp ce armata rusă își continua marșul spre teatrul de operații din sudul Dunării, Marele Cartier General al armatei române a luat măsuri de pază în zona Dunării, atît pentru asigurarea marșului trupelor rusești, cît și pentru prevenirea unui atac otoman asupra teritoriului românesc.
- 14 aprilie.** Corpurile legiuitoare, Adunarea deputaților și Senatul, s-au întrunit pentru a sancționa Convenția româno-rusă încheiată la 4 aprilie. În mesajul de deschidere a lucrărilor, se motiva linia politică pe care se angajase România prin aceea că stăruințele întreprinse pentru recunoașterea neutralității țării „ca un drept” fuseseră infructuoase. În consecință, România „nu are să conteze decît pe sine”, împrejurări în care țara trebuie ferită „să nu devină teatrul războiului”, „cu orice preț, cu orice sacrificiu”, chiar recurgîndu-se la brațul fiilor ei. Justificînd încheierea Convenției, mesajul arată că țarul Alexandru al II-lea a declarat „că nu este în intențiile sale, că nu este în voința sa” de a atinge drepturile și instituțiile României. În continuare, se cerea corpurilor legiuitoare să dea guvernului „mijloacele trebuitoare pentru a putea face față greutăților războiului, pentru a apăra drepturile și interesele României” și, „mai presus de toate, menținerea drepturilor ei, apărarea integrității hotarelor ei”.
- 14 aprilie.** Consiliul de Război hotărăște să fie consolidată cu trupe linia Sabarului și să se întărească cu noi forțe unitățile de pe linia Dunării, cu avangărzi la Oltenița și Giurgiu, spre a se putea împiedica o eventuală trecere a trupelor otomane. De asemenea, Consiliul hotărăște ca, în cazul unei invazii, să se asigure cu orice preț menținerea Capitalei.
- 17 aprilie.** Printr-o circulară, primul ministru, Ion C. Brătianu, cere prefectilor să dea tot concursul armatei ruse pentru aprovizionare, transport și cantonamente, „ca să nu sufere de nimic”.
- 20 aprilie.** Marele Cartier General Român ordonă armatei să ocupe dispozitivul de acoperire pe Dunăre, acțiune realizată pînă la 25 aprilie. Corpul 1 armată, cu diviziile 1 și a 2-a infanterie — în Oltenia, cu atenția îndreptată spre Calafat; Corpul 2 armată — la sud de București, cu Divizia a 3-a infanterie pe direcția Giurgiu și cu Divizia a 4-a infanterie pe direcția Oltenița.
- 21 aprilie.** În vederea întăririi și apărării zonei Calafatului, Marele Cartier General Român ordonă colonelului Mihail Cerchez, comandantul Diviziei 1 infanterie, să intre în Calafat și să adopte cel mai corespunzător dispozitiv pentru a putea „întîmpina și împiedica pretutîndeni orice călcare a teritoriului nostru din acea parte”.
- 21 aprilie.** Artileria otomană deschide un foc puternic asupra trupelor române de la Oltenița. În timpul acestui bombardament au căzut primii răniți din Divizia a 4-a infanterie: locotenentul Petru Rafael, sergentul Vasile Radu, soldații Ochian Costache și Ilie Stancu.
- 22 aprilie.** Ministrul de Externe al Imperiului otoman anunță guvernul român că Agenția diplomatică română din Constantinopol și-a încetat activitatea.
- 26 aprilie.** La ora 14,50, artileria otomană din Vidin a deschis focul asupra Calafatului. După al șaselea obuz, bateria românească „Ștefan cel Mare” din Regimentul 1 artilerie, comandată de locotenentul Elefterie Dănescu, a deschis focul, urmată de celelalte baterii. La auzul duelului de artilerie, au fost alarmate trupele din zona Calafatului, gata de a intra în acțiune.
- 26 aprilie.** Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, informează pe agenții diplomatice ai României de la Viena, Paris și Roma că artileria otomană a bombardat orașe românești, că săvîrșesc acte de piraterie pe Dunăre, iar bande de bașibuzuci trec fluviul, jefuind teritoriul românesc. Agenții sînt sfătuiți să informeze guvernele pe lângă care sînt acreditați despre „toate

aceste lucruri, care iau proporții prea mari și care nu sînt de natură de a se menține în neutralitatea pe care ne-am propus-o de la început“.

27 aprilie. Agentul diplomatic al României la Viena, Ion Bălăceanu, raportează Ministerului de Externe că reprezentantul diplomatic al Imperiului otoman la Viena i-a declarat că „Turcia se consideră ca fiind în stare de război cu noi încă de cînd am încheiat convenția cu Rusia“.

29 aprilie. Adunarea deputaților adoptă o rezoluție prin care aprobă acțiunile guvernului român, declară rupte legăturile României cu Poarta și „recunoaște starea de război a țării cu Imperiul otoman“. În același timp, „guvernul este autorizat să acționeze prin toate mijloacele pentru ca, la încheierea păcii, independența României să fie sancționată de marile puteri“; la 30 aprilie, Senatul votează o moțiune identică. Corespondentul ziarului francez „Le Constitutionnel“, comentînd starea de spirit a poporului român, nota: „Nu vă puteți face idee de indignarea care domnește la București contra turcilor. Lumea e hotărîtă la cele mai mari sacrificii pentru a cuceri independența“.

2 mai. Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, întîmpină la Ploiești pe marele duce Nicolae, comandantul armatei ruse destinată să opereze în Balcani. În aceeași zi, domnitorul Carol I se întîlnește cu marele duce Nicolae, care, în timpul discuțiilor, a stăruit din nou ca armata română să participe direct la operațiile militare, întrucît armata rusă pe care o comandă ar fi insuficientă. La aceasta, i s-a răspuns că armata română arde de „dorința de a intra în acțiune“, însă trebuie stabilite condițiile de cooperare cu armata rusă, care să permită ca armata română să aibă comandamentul său propriu. Tot cu această ocazie, șeful statului major general al armatei ruse, generalul Nepokoicinski, a apreciat și a elogiat măsurile luate de comandamentul român pentru apărarea punctului Barboși, „care a fost de mare folos pentru marșul armatei ruse“.

— Socialistul român, dr. Nicolae Codreanu, într-o scrisoare adresată doctorului C.I. Istrati, își manifestă dorința de a pleca pe front, arătînd, printre altele: „Țara noastră se află în război cu unul din mulții săi inamici: cu Turcia. Ideea despre datoria ce trebuie acum îndeplinită către țară pune pe gînduri... M-am gîndit și eu... în ce chip să mă arăt că sînt vrednic de un adevărat fiu al națiunii române; de aceea iată că m-am hotărît să părăsesc pentru cîțva vreme serviciul de medic de plasă și să mă duc acolo unde arma inamicului... zdrobește vieți tinere și puternice“.

5 mai. S-a constituit **Societatea femeilor din Sibiu**, cu scopul „de a veni cu mijloacele proprii posibile în ajutorul ostașilor români răniți și ușurarea suferinței femeilor celor căzuți în lupte“. Tot în luna mai, femeile române din Bucovina au înființat un **Comitet de ajutorare a răniților români**.

9 mai. Adunarea deputaților proclamă independența absolută de stat a României, ca o „încununare a unor năzuințe și lupte de veacuri ale poporului român“. Cu această ocazie, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, declară: Camera și Senatul „au recunoscut că sîntem în stare de rezel, au recunoscut că sîntem dezlegați de legăturile noastre cu Înalta Poartă și că acele legături sînt rupte mai întîi de către Înalta Poartă... În stare de rezel, cu legăturile rupte, ce sîntem? Sîntem independenți; sîntem națiune de sine stătătoare“. În aceeași zi, Adunarea deputaților votează o moțiune în care se arată: „Camera, mulțumită de explicările guvernului asupra urmărilor ce a dat votului ei de la 29 aprilie anul curent, ia act că rezelul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială“. O moțiune asemănătoare a votat și Senatul. În aceeași zi, Camera adoptă proiectul de lege privind instituirea ordinului „Steaua României“, cu cinci clase.

— Agentul diplomatic al României la Petersburg, generalul Ioan Ghica, raportează Ministerului de Externe că a avut o convorbire cu cancelarul Rusiei, Aleksandr A. Gorceakov, în legătură cu dorința României de a lua parte la război. În raport se arată: „Am văzut, cu toate reticențele sale, că guvernul rus declină pentru moment oferta cooperăției, de teamă ca nu cumva coope-

rarea noastră să compromită Rusia în fața puterilor și să nu dea loc la complicații. El ține mai presus de orice să pară [corect]; de asemenea, evită să ia angajamente, oricare ar fi ele, rareori față de noi. Am impresia că Cartierul general [rus] ar voi cooperarea cu condiția ca armata română să fie sub comanda marelui duce“.

- 18 mai.** Trupele române din pozițiile de la Rost resping un detașament otoman, care trecuse ostrovul din fața localității, luându-i, toată, prada făcută. În aceeași zi, un alt detașament otoman, care a încercat să debarce la Bistrețu, este anihilat.
- 27 mai.** Comandantul Corpului 2 armată, generalul Alexandru Radovici, ordonă comandantului Diviziei a 4-a infanterie, generalul George Manu, să dea tot concursul trupelor ruse, iar la Corabia să pună la dispoziție acestora 400—500 de ostași pentru executarea lucrărilor de geniu.
- 1 iunie.** Marele Cartier General Român pune în discuție problemele privind pregătirile necesare în vederea trecerii armatei pe frontul din Bulgaria.
- 9 iunie.** Bateriile de artilerie române de la Calafat deschid focul asupra lucrărilor de apărare ale trupelor otomane din partea de nord a Vidinului, producându-le mari avarii.
- Trupele române din pozițiile de la Gîrla Mare execută o recunoaștere pe malul drept al Dunării, angajînd o luptă cu trupele otomane de la Florentin și provocîndu-le pierderi.
- 10 iunie.** Pleacă din București, în zona de concentrare a trupelor române din Oltenia, prima ambulanță a Societății „Crucii Roșii Române“.
- 14 iunie.** În vederea pregătirilor pentru trecerea Dunării de către armata rusă, marele duce Nicolae cere telegrafic, de la Dracea, domnitorului Carol I să intervină în sprijinul acțiunii cu trageri de artilerie. În răspunsul trimis, domnitorul Carol I preciza: „Bombardarea a început azi la amiază pe toată linia“ și adăuga că armata română „așteaptă momentul a arăta lumii că și ea are virtuți militare“.
- Avînd sprijinul direct și eficace al trupelor române și, mai ales, al artileriei din zonă, armata rusă începe, în cursul serii, forțarea Dunării cu Corpul 8 armată, în punctul Zimnicea-Șiștov, debarcînd primele trupe pe malul drept al Dunării într-un moment în care trupele otomane nu erau pregătite să se opună forțelor rusești și române.
 - Se desfășoară un duel de artilerie între bateriile române de la Calafat și cele otomane de la Vidin. În timpul bombardamentului a fost rănit grav căpitanul Ioan Botez din Batalionul de geniu, primul ofițer român rănit în acest război. De asemenea, a căzut vitejește la datorie sergentul Nicolae Popescu, primul erou al războiului pentru independență.
- 3 iulie.** Corpul 9 armată rus, comandat de generalul Krüdner, execută atacul asupra cetății Nicopol. După lupte grele, trupele ruse, susținute de pe malul stîng al Dunării de bateriile de artilerie române, au încercuit cetatea.
- 12 iulie.** La insistențele comandamentului rus, Marele Cartier General Român ordonă generalului George Manu, comandantul Diviziei a 4-a infanterie, să treacă Dunărea în sprijinul trupelor ruse de la Nicopol.
- 16 iulie.** O brigadă română compusă din Regimentul 5 linie, Regimentul 14 dorobanți, Regimentul 3 călărași, Regimentul 8 călărași, sub comanda colonelului George Rosnoveanu din Divizia a 4-a infanterie, trece Dunărea și ocupă Nicopolul, preluînd și paza prizonierilor otomani. La intrarea în Nicopol, brigada a fost întîmpinată de generalul Stolipin, împreună cu statul său major și o gardă din Regimentul 19 infanterie rus, în acordurile fanfarei. Pe cetate a fost arborat tricolorul românesc.
- 17 iulie.** La sediul Marelui Cartier General Român de la Poiana are loc solemnitatea distribuirii drapelului de luptă noilor regimente de dorobanți și de artilerie. În ordinul de zi dat cu acest prilej, se arată: „Dîndu-vă drapelul Corpului, vă încredințez onoarea României, pe care o pun astfel sub scutul curajului,

devoamentului și abnegației voastre. Pentru prima oară se prezintă solemnă ocaziune de a primi drapelul în prețioasa mergerii pe cimpul de onoare; căutați a-l încununa de o nemuritoare glorie. Nu uitați niciodată că drapelul este simbolul patriei. Cea mai mare onoare... este de a vă da viața pentru a-l apăra și a-l păstra în mîinile voastre“.

- 19 iulie.** Domnitorul Carol I primește din Tîrnovo, de la marele duce Nicolae, următoarea telegramă cifrată: „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog faceți fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcării mele. Nicolae“. În legătură cu această cerere urgentă, Marele Cartier General Român răspunde că „înainte de primirea telegramei“ se dăduse deja ordin ca garnizoana din Nicopol să fie întărită cu restul trupelor din Divizia a 4-a infanterie; de asemenea, s-a ordonat Diviziei a 3-a infanterie să treacă Jiul și să preia pozițiile Diviziei a 4-a, care pînă la 24 iulie a trecut în întregul său Dunărea.
- 23 iulie.** În baza înaltului ordin de zi nr. 38, armata română este reorganizată pentru luptă, fiind împărțită în: **Armata de operații**, care, de la 20 august, va fi comandată de generalul Alexandru Cernat și **Armata de observație**, comandată de generalul George Lupu. Odată cu aceasta, au fost concentrate în Oltenia și unitățile de miliții, sub comanda generalului Nicolae Haralambie.
- 25 iulie.** În cadrul cooperării cu armata rusă, generalul Alexandru Cernat s-a înfîlțit cu marele duce Nicolae, cu care a avut o convorbire referitoare la viitoarele acțiuni de luptă comune. Marele duce Nicolae și-a exprimat mulțumirea pentru înțelegerea de care a dat dovadă Marele Cartier General Român de a trece Divizia a 4-a infanterie peste Dunăre, declarînd că atacul asupra Plevnei nu va avea loc pînă cînd nu vor sosi șase divizii din Rusia. Cei doi comandanți au fost de acord cu necesitatea de a fi tăiate mai întii toate comunicațiile dintre Plevna și Sofia, pentru ca Osman pașa să fie lipsit de posibilitatea de a se aproviziona. S-a apreciat, totodată, că vor mai trebui să treacă circa 20—30 de zile pînă la declanșarea unui nou atac asupra Plevnei.
- 27 iulie.** Comandantul Diviziei a 4-a infanterie, colonelul Alexandru Anghelescu, la cererea comandamentului rus, începe deplasarea treptată a unităților spre zona de luptă din fața Plevnei.
- 4 august.** Primul ministru, Ion C. Brătianu, și șeful statului major al Marelui Cartier General, colonelul George Slăniceanu, pleacă la sediul Marelui Cartier al armatei ruse, la Gorni Studen, pentru a discuta și a reglementa condițiile trecerii armatei române peste Dunăre.
- 9 august.** Trupele otomane, comandate de Mehmet Ali-pașa, trec la ofensivă. În această situație, marele duce Nicolae trimite domnitorului Carol I o nouă telegramă, în care cere: „Cînd poți să treci Dunărea, treci cît mai curînd. La Șipca e înverșunare. Mai multe atacuri au fost respinse în dimineața de 9 august. Bătăliile continuă și noaptea“.
- 10 august.** În răspunsul său către marele duce Nicolae, domnitorul Carol I precizează: „cu toate piedicile și sacrificiile considerabile ce-mi pricinuia schimbarea bazei mele de operațiuni, s-au luat toate dispozițiile pentru concentrarea a 30 de mii de oameni din armata mea spre a conversa cu armata imperială la luarea pozițiunii Plevnei, care e greutatea permanentă pentru viitoarele operațiuni“.
- 11 august.** Marele Cartier General hotărăște ca armata română să treacă Dunărea pe la Corabia, unde va fi construit podul, între punctele Siliștioara și Măgura.
- 12—14 august.** Divizia a 3-a infanterie, comandată de colonelul George Anghelescu, a trecut Dunărea pentru a forma capul de pod pe malul drept al Dunării, sub a cărui acoperire să poată lucra pontonierii la întinderea podului peste Dunăre între Siliștioara și Măgura.

- 14 august.** Compania de pontonieri, comandată de căpitanul Ioan Vasiliu, ajută de companiile 1 și a 3-a geniu și două companii din Regimentul 6 dorobanți, încep construirea podului de vase, care a fost terminat la 19 august.
- Martor ocular, pictorul Nicolae Grigorescu a consemnat în caietele sale de schițe importantul moment al trecerii Dunării de către armata română, la Corabia.
- 16 august.** Domnitorul Carol I are convorbiri cu Alexandru al II-lea, țarul Rusiei, și cu marele duce Nicolae, la Gornî Studen, în legătură cu reglementarea definitivă a raporturilor de cooperare între armata română și cea rusă pe cîmpul de luptă. De la această dată, domnitorului Carol I i-a fost încredințată comanda supremă a tuturor forțelor româno-ruse din jurul Plevnei (Armata de vest), avînd ca șef de stat major pe generalul Pavel Zotov.
- 17 august.** Domnitorul Carol I participă la un consiliu de război la cartierul marelui duce Nicolae, la care a fost discutat viitorul plan de acțiune al celor două armate. După analizarea situației generale a frontului, au fost abordate problemele trecerii întregii armate române peste Dunăre. În urma discuțiilor, generalii ruși și-au exprimat convingerea „că situațiunea e de tot critică și că intrarea în acțiune a armatei române e foarte binevenită și de cel mai mare ajutor”.
- 20 august.** Trupele române sînt trecute în revistă, la ora 12, de către comandantul suprem, domnitorul Carol I. În ordinul de zi al Marelui Cartier General Român, citit trupelor de generalul Alexandru Cernat, Comandantul Armatei de operații, se spunea: „Oșteni, a trecut anul de cînd lupta de peste Dunăre între turci și creștini pune în primejdie hotarele noastre. Pentru a le apăra, țara a făcut apel la voi. La glasul ei v-ați părăsit căminele cu avîntul oamenilor care au conștiința că de devotamentul lor atîrnă ființa statului român... Faceți dar să filfii din nou cu glorie drapelul românesc pe cîmpurile de bătălie, unde strămoșii voștri au fost secole întregi apărătorii legii și ai libertății. Înainte dar, oșteni români, înainte cu bărbăție și în curînd vă veți întoarce în familiile voastre, în țara voastră liberă, prin voi înșivă, acoperiți de aplauzele întregii națiuni”.
- 26 august.** La ora 5, începe pregătirea de artilerie a celei de-a treia bătălii de la Plevna, cu 146 de tunuri, care va continua și noaptea, cu foc mai rar, pentru a împiedica repararea de către otomani a lucrărilor genistice distruse. La această dată, trupele Armatei de vest ocupaseră, în cea mai mare parte, pozițiile prevăzute prin ordinul din ziua precedentă.
- În vederea viitoarelor acțiuni de luptă, se constituie Corpul de cavalerie româno-rus.
- 27 august.** După pregătirea de artilerie, se execută primul atac asupra pozițiilor înaintate ale inamicului, cu scopul de a permite apropierea pozițiilor artileriei proprii, în vederea sporirii eficacității focului asupra redutelor de la Grivița 1. Atacul a fost executat de Regimentul 13 dorobanți, un batalion din Regimentul 5 linie, Batalionul 2 vînători și o baterie din Regimentul 3 artilerie. După o luptă crîncenă, care a costat pe români 134 de ostași morți și răniți, redanul este cucerit.
- 29 august.** Se continuă cu intensitate bombardamentul de artilerie asupra Plevnei, cu 300 de tunuri românești și rusești, în timp ce la Marele Cartier General Rus, de la Radenița, are loc un nou consiliu de război, unde sînt reexamineate problemele privind atacul general asupra Plevnei. Se hotărăște ca atacul să fie dat în ziua de 30 august, la ora 15. În urma hotărîrii luate, comandantul Armatei de vest, domnitorul Carol I, dă ordinul de luptă, datat „Poradim, 29 august 1877”, pentru „atacul general asupra lagărului întărit Plevna”.
- 30 august.** La ora 6, pe frontul de la Plevna începe pregătirea generală de artilerie a atacului, executată cu 256 de guri de foc. Conform programului, s-au făcut două întreruperi, prima între orele 9 și 11, iar a doua între orele 13 și 14,30, după care bombardamentul a continuat pînă la ora 15, cînd trupele se găseau pe baza de plecare la atac în dispozitivele ordonate. La ora 15, a început atacul în următorul dispozitiv: în dreapta, Divizia a 3-a infanterie, comandată de colonelul George Anghelescu, avînd dispozitivul organizat pe

trei eșaloane: eșalonul de atac, sub comanda colonelului Grigore Ipătescu, eșalonul de flanc, sub comanda colonelului Alexandru Gramont, eșalonul de rezervă de divizie, compus din trei batalioane; în stînga, Divizia a 4-a infanterie, comandată de colonelul Alexandru Anghelescu, cu dispozitivul organizat pe trei eșaloane: eșalonul întîi de atac, comandat de colonelul Grigore Bornănescu, eșalonul de susținere, comandat de colonelul Grigore Cantili, eșalonul de rezervă de divizie, compus din Batalionul 2 din Regimentul 14 și Batalionul 16 dorobanți din Regimentul 13 dorobanți; Divizia de rezervă, comandată de colonelul Mihail Cerchez, a ocupat o poziție în spatele diviziilor a 3-a și a 4-a infanterie române, constituind rezerva generală a Armatei de operații. În flancul stîng, înapoia satului Grivița, se mai găseau în poziție două batalioane rusești, care trebuiau să pornească la atac odată cu trupele române, spre a lovi pe la sud-vest reduta. Asaltul Diviziei a 3-a infanterie a fost respins. După al patrulea atac, reduta Grivița 1 este cucerită de trupele române ale Diviziei a 4-a infanterie.

31 august. Marele Cartier General Român ordonă trupelor să rămînă pe pozițiile cucerite — reduta Grivița 1 — și să și le întărească prin șanțuri. În aceeași zi, la cartierul Armatei de vest a fost adus de către maiorul Alexandru Candiano Popescu, comandantul Batalionului 2 vînători, și soldatul prahovean Ion Grigore, din Batalionul 2 vînători, drapelul cucerit de la otomani în momentul în care trupele române au intrat în redută. Soldatul a fost decorat cu medalia „Virtutea militară” și s-a hotărît ca drapelul să fie dus la București. În cursul dimineții trupele otomane execută un violent atac asupra redutei Grivița 1, reușind să pătrundă în primele șanțuri. Au contraatacat însă Regimentul 13 dorobanți și un batalion din Regimentul 14 dorobanți, inamicii fiind respins, iar cucerirea redutei definitiv consolidată.

2 septembrie. Trupele otomane din reduta Grivița 2 execută cîteva atacuri pentru recucerirea redutei Grivița 1, dar ostașii români resping atacurile prin foc concentrat de infanterie, avînd și ajutorul artileriei.

4 septembrie. În cadrul unei consfături, la care au participat domnitorul Carol I și comandanții diviziilor române, se hotărăște pregătirea unui nou atac asupra redutei Grivița 2, care să fie dezlănțuit după ce vor fi săpate șanțuri de apropiere spre redută. În același scop, la ora 15, Divizia a 4-a infanterie execută — cu două companii din Regimentul 13 dorobanți — o recunoaștere, prin luptă, asupra redutei Grivița 2.

5 septembrie. Trupele otomane execută, din nou, două atacuri (unul noaptea) asupra redutei Grivița 1 și, cu toate că „s-au bătut cu disperare”, au fost respinse de apărătorii români. În aceeași zi, comandantul Armatei de operații, generalul Alexandru Cernat, dă ordinul de luptă nr. 57 privind atacul, în ziua următoare, asupra redutei Grivița 2.

6 septembrie. Se execută atacul asupra redutei Grivița 2, care este respins. Coloana de atac, comandată de colonelul O. Sachelarie, a fost formată dintr-un batalion din Regimentul 15 dorobanți, comandat de maiorul Ion Nicolae, Batalionul 2 din Regimentul 9 dorobanți, comandat de maiorul Grigore Hondoca, și Batalionul 2 din Regimentul 1 linie, comandat de maiorul Vasile Bădulescu. În rezervă acționa Regimentul 7 linie, iar în sprijin, în reduta Grivița 1, se mai aflau cinci companii din Regimentul 5 dorobanți și două companii din Regimentul 1 linie. De asemenea, pe drumul acoperit de lîngă redută se mai găsea o companie din Regimentul 7 dorobanți. Atacul a început la orele 14.30, după un puternic bombardament de artilerie. Trupele au ajuns pînă la șanțul redutei Grivița 2, dar de aici nu au mai putut trece. Pierderile totale ale trupelor române s-au ridicat la 10 ofițeri morți și 12 răniți, precum și 1 167 de soldați morți, răniți și dispăruți.

17 septembrie. Ziarul „The Daily Telegraph” scrie: „Românii au avut de îndurat o grea încercare în apărarea redutei Grivița. Turcii au atacat nu mai puțin ca de 11 ori acea redută, dar pînă la ora 7 aseară fără succes. Se admite de toți că trupele românești au apărat poziția cu foarte mare bravură... Tinerii soldați români se luptă în chip admirabil”.

- 18 septembrie.** La Marele Cartier General Român a avut loc o consfătuire, la care au luat parte domnitorul Carol I, marele duce Nicolae, precum și generalii comandanți, unde au fost discutate măsurile militare ce se impuneau a fi luate pentru a sili armata otomană să capituleze. În urma consfătuirii, s-a hotărât ca Plevna să fie încercuită sistematic, operațiune pentru care întreaga gardă imperială va fi subordonată Armatei de vest, la Gorni Studen urmînd să rămînă numai Divizia 2 de gardă, pentru a preveni un atac din partea lui Suleiman pașa, noul comandant al forțelor otomane de la Rusciuc.
- 1 octombrie.** În vederea continuării acțiunilor militare, Marele Cartier General Român ia în discuție problema executării unui nou atac asupra redutei Grivița 2, „care intră ca un cui în liniile românești, fiind pentru ele o amenințare continuă”.
- 7 octombrie.** Se execută atacul asupra redutei Grivița 2. Primul asalt începe la ora 12,30. Participă Regimentul 5 linie, comandat de locotenent-colonelul Ion Petrovan, și Batalionul 1 vînători, comandat de maiorul Achil Comăneanu. Al doilea asalt este executat la ora 18,30 de Regimentul 7 linie, comandat de colonelul Ion Grigore, Regimentul 13 dorobanți, comandat de locotenent-colonelul Dimitrie Macri și un batalion din Regimentul 15 dorobanți. Ambele asalturi au fost respinse. Generalul doctor Carol Davila a raportat după luptă comandantului Armatei de vest, domnitorul Carol I, că, în urma atacului, la ambulanțe au fost numărați 707 militari răniți și circa 300 de morți, dintre care 20 de ofițeri răniți și doi morți.
- 8 octombrie.** Întrucît înregistrase mari pierderi materiale și umane în lupte, Divizia a 4-a infanterie, comandată de colonelul Alexandru Anghelescu, este înlocuită cu Divizia a 2-a infanterie, comandată de colonelul Mihail Cerchez.
- La cartierul General al Armatei de vest sînt discutate, în liniile lor esențiale, problemele privind încercuirea completă a Plevnei. În urma discuțiilor, s-a stabilit tăierea tuturor legăturilor lui Osman pașa cu exteriorul și, în primul rînd, lichidarea pozițiilor trupelor otomane de la Orhanlia, Dolni Dubnik, Gorni Dubnik și Teliș. În acest scop, se hotărăște ca atacul asupra punctului Gorni Dubnik, care se află în centrul celorlalte poziții, să fie dat de trupele din garda imperială și să se supravegheze, în același timp, pozițiile de la Teliș și Dolni Dubnik. Corpul de cavalerie româno-rus, din flancul drept al trupelor române, urma să participe la atac.
- 10 octombrie.** Comandantul Armatei de operații, generalul Alexandru Cernat, dă ordinul de zi nr. 95, prin care stabilește misiunile trupelor române în vederea susținerii atacului trupelor de sub comanda generalului Iosif V. Gurko, din 12 octombrie. În ordin se preciza: Divizia a 4-a infanterie, comandată de generalul Dimitrie Racoviță, să ocupe, în ziua de 11 octombrie, localitatea Riben; Divizia a 3-a infanterie, comandată de colonelul George Anghelescu, formînd centrul frontului român de apărare de la Plevna, să pregătească, pentru a veni eventual în ajutorul Diviziei a 2-a infanterie, și o baterie de artilerie; Divizia a 2-a infanterie, comandată de colonelul Mihail Cerchez, să ocupe pozițiile de la Grivița cu o brigadă, întărită cu încă trei batalioane, iar cu alte trei batalioane și două baterii de artilerie să fie gata spre a interveni oriunde i se va cere.
- 12 octombrie.** La ora 7, artileria Armatei de vest deschide focul pe toată linia frontului pentru a masca atacul real care urma să fie dat asupra pozițiilor otomane de la Gorni Dubnik. În urma crîncenelor lupte de la Gorni Dubnik, care au durat pînă seara, inamicul este bătut, trupele româno-ruse luînd aproape 3 000 de prizonieri și o mare cantitate de armament și muniție. Trupele române (Batalionul 2 vînători, un batalion din Regimentul 16 dorobanți și o baterie de artilerie), care formau avangarda trupelor comandate de generalul Arnoldi, au înaintat pînă în fața poziției inamice de la Dolni Dubnik, de unde au deschis focul de artilerie și au angajat lupta cu avangardurile dușmane. Atacul propriu-zis nu s-a mai executat, deoarece inamicul dispunea de efective de trei ori mai mari decît cele româno-ruse care urmau să atace. Divizia a 2-a infanterie, comandată de colonelul Mihail Cerchez, întreprinde un nou atac demonstrativ asupra redutei Grivița 2.

- 15 octombrie.** La Cartierul General al marelui duce Nicolae are loc un consiliu de război, în prezența țarului Alexandru al II-lea, unde s-a hotărât ca Divizia 3 de grenadieri rusă să fie subordonată Armatei de vest; aceasta să treacă Vitul, pe la Riban, și să întărească cercul în jurul Plevnei. În încheierea discuțiilor s-a relevat că de luarea Plevnei depinde victoria întregii campanii și, ca atare, aici trebuie să fie folosite toate forțele pentru lovitura decisivă.
- În cadrul măsurilor stabilite pentru asediul Plevnei, în ziua de 15 octombrie, la ora 8, artileria română a deschis focul, care a durat pînă la ora 15. La ora 12, Brigada a 3-a infanterie, comandată de colonelul Matei Vlădescu, din Divizia a 2-a infanterie, a executat un atac demonstrativ asupra pozițiilor inamice. La cererea generalului Eduard I. Tottleben, șeful de stat major al Armatei de vest, artileria română a bombardat pozițiile inamice și în ziua următoare, de la orele 8 pînă la 15.
- 17 octombrie.** Pentru a preveni o încercare a lui Osman pașa de a ieși din Plevna, comandantul Armatei de operații, generalul Alexandru Cernat, ordonă trupelor din reduta Grivița 1 și din tranșee „să fie cu o priveghere neadormită” și „să fie dispuse astfel ca la orice moment să poată intra în acțiune repede și a se transporta unde trebuința va cere; să se facă neconținut observații asupra mișcărilor inamicului”.
- 22 octombrie.** În vederea atacului preconizat împotriva trupelor otomane din Rahova, detașamentul comandat de colonelul George Slăniceanu a trecut în întregime pe malul stîng al râului Isker și a intrat într-un nou dispozitiv.
- 29 octombrie.** Divizia a 4-a infanterie, comandată de generalul Dimitrie Racoviță, atacă înălțimile de la Susurlu, de unde avanposturile otomane împiedicau legătura ei directă cu Brigada 1, comandată de colonelul O. Sachelarie, din Divizia a 2-a infanterie, apoi respinge inamicul spre Opanez și întărește această poziție, astfel că valea Susurlu devine cale de comunicație pentru trupele româno-ruse.
- 30 octombrie.** La ora 8, trupele Diviziei a 4-a infanterie execută un nou atac asupra pozițiilor de la Susurlu. În urma asaltului Batalionului 1 vînător, comandat de maiorul Achil Comăneanu, avanposturile inamice sînt respinse, după care un batalion din Regimentul 5 dorobanți ocupă satul Susurlu. Prin ocuparea acestei poziții, linia de încercuire a Plevnei s-a micșorat cu 2 km.
- 3 noiembrie.** Colonelul George Slăniceanu, care își concentrase detașamentul la Ostrov, primește ordinul să pregătească atacul asupra Rahovei, avînd misiunea de a ocupa cetatea și să respingă, în același timp, trupele de bașibuzuci și cerchezi care jefuiau localitățile din zonă. Pentru atacul preconizat, detașamentul avea la dispoziție Regimentul 10 dorobanți, cîte un batalion din Regimentele 4 și 15 dorobanți, două batalioane din Regimentul 1 dorobanți, o companie din Regimentul 6 dorobanți, o companie de geniu. De asemenea, dispunea de regimentele 2, 8 și 9 călărași și de 22 de tunuri. Totodată, generalul George Lupu, comandantul Armatei de observație, a primit ordin să sprijine cu focul artileriei acțiunea detașamentului asupra Rahovei, iar maiorul Maican Dimitrie, din Flotila de Dunăre, avea misiunea de a supraveghea cu cea mai mare atenție monitorul turcesc aflat pe Dunăre la Lom Palanca.
- 5 noiembrie.** Comandantul Armatei de vest, domnitorul Carol I, a dat un ordin în baza căruia această armată, întărită, primea denumirea de Armata de asediu și rămînea în întregime sub comanda sa. Odată cu emiterea acestui ordin, frontul din jurul Plevnei a fost împărțit în 6 sectoare. Sectorul nr. 1, de la malul drept al Vitului și pînă la reduta Grivița 1, cel mai mare ca întindere (circa 15 km), a revenit trupelor române de sub comanda generalului Alexandru Cernat, în componența cărora intrau 36 de batalioane de infanterie și 96 de baterii de artilerie.
- 6 noiembrie.** Detașamentul care avea misiunea să atace Rahova, comandat de colonelul George Slăniceanu, s-a concentrat pe înălțimile de la Selanovcea, la 5 km est de Rahova. În seara zilei, comandantul detașamentului a stabilit dispozitivul pentru atacul de a doua zi asupra Rahovei.

- 7 noiembrie.** Începe atacul asupra Rahovei. Coloana principală, de sub comanda colonelului George Slăniceanu, acționează dinspre est, iar coloana secundară, de sub comanda generalului rus Meyendorf, dinspre vest. În acest atac au fost obținute succese parțiale, inamicul rămânând, pentru moment, stăpîn pe cetate și pe lucrările de apărare de pe căile de acces spre aceasta.
- 9 noiembrie.** Patrurile și avanposturile unităților române aflate în apărare la vest de Rahova dau alarma, deoarece trupele otomane încercau să iasă din Rahova. Căpitanul Constantin Merișescu organizează imediat apărarea. La ora 5, un batalion otoman atacă în forță poziția dorobanților de la podul de peste Ogosta, dar dorobanții rezistă cu bărbăție, respingîndu-l pe inamic. La ora 9, generalul George Lupu, care se afla la Bechet, fiind anunțat că forțele otomane au părăsit Rahova, trece Dunărea, cu trupele din Bechet și ocupă orașul și cetatea. La ora 10, detașamentul comandat de colonelul George Slăniceanu se îndreaptă spre Rahova, unde se aflau generalul George Lupu cu trupele sale și generalul Meyendorf cu două escadroane de ulani și două baterii de artilerie. Generalul George Lupu luase toate măsurile pentru asigurarea ordinii, liniștii și pazei. Trupele române au capturat cu această ocazie muniție, o mare cantitate de arme, tehnică de geniu și provizii. Generalul George Lupu este numit comandantul cetății Rahova. Domnitorul Carol I îl informează telegrafic pe marele duce Nicolae despre cucerirea de către trupele române a Rahovei. În telegramă se arată: „Sînt fericit de a te anunța că Rahova e în mîinile noastre. Atacul s-a dat luni, 7 noiembrie. Pozițiunile n-au putut fi luate pînă seara. Atunci turcii au rupt-o la fugă și au fost urmăriți de cavalerie și de un batalion de infanterie. A doua zi dimineață, generalul Lupu a trecut Dunărea pe pontoane cu 500 de dorobanți și a ocupat Rahova, unde se află acum toate detașamentele. Pierderile noastre, cunoscute pînă acum, sînt 2 maiori și 2 locotenenți uciși, un locotenent-colonel și 3 ofițeri inferiori răniți, 76 militari morți și 139 răniți. Ieri bateriile noastre de la Calafat au înecat un monitor turcesc”.
- 10 noiembrie.** La Marele Cartier General Român are loc o consfătuire între domnitorul Carol I, marele duce Nicolae și generalul Tottleben, în urma căreia s-a hotărît ca trupele române aflate de-a lungul Dunării să organizeze și să desfășoare acțiuni împotriva trupelor otomane din Lom Palanca și din Vidin. În Rahova a fost lăsată numai o mică garnizoană română.
- 12 noiembrie.** Cu prilejul victoriei trupelor române de la Rahova, comandantul Armatei de asediu a adresat armatei Ordinul de zi nr. 152, în care se spune: „Vitejia armatei noastre a avut din nou o izbîndă de o însemnată importanță. Luarea Rahovei va fi înscrisă cu litere de aur în analele noastre alături de luarea redutei Grivița 1; ca și prin alte fapte strălucite, bravura ostașilor români să rămînă de-a pururi neuitată. Ați vărsat sîngele vostru pentru independența scumpei noastre țări”.
- 23 noiembrie.** Divizia 1 infanterie, comandată de colonelul Dimitrie Leca, începe marșul din Rahova spre Lom Palanca.
- 25 noiembrie.** Trupele Diviziei se instalează la Golenți, pe riul Lom, în apropiere de Lom Palanca. A doua zi încep să execute lucrări de apărare în jurul localității.
- 27 noiembrie.** Marele Cartier General Român este informat de către comandanții trupelor din avanposturi că turcii au masat multe căruțe la podul de peste Vit, ceea ce denotă că trupele otomane din Plevna se pregătesc pentru o ieșire. De asemenea, generalul Alexandru Cernat informează telegrafic comandamentul Armatei de asediu că la Plevna domnește o mișcare cu totul neobișnuită și că turcii întind un pod peste riul Vit. Domnitorul Carol I ordonă ca avanposturile să fie dublate, iar trupele ținute în stare de alarmă, cu caii în ham, gata de a intra în luptă la primul semnal.
- 28 noiembrie.** Osman pașa încearcă să spargă blocada Plevnei, atacînd în forță în sectorul 6 al frontului, ocupat de Divizia 3 grenadieri rusă. În acest scop, Osman pașa își organizase întreaga armată, de circa 50 000 de oameni, în două eşaloane; primul eşalon, compus din 24 de batalioane și toată artileria, avea misiunea să atace trupele încercuitoare în sectorul 6, pentru a deschide

drumul trupelor otomane spre Sofia. În urma acestui eșalon, se înșirua un imens convoi de samare și căruțe. Al doilea eșalon, compus din 18 batalioane, avea misiunea să apere flancurile și spatele primului eșalon, pe care apoi trebuia să-l urmeze, după două ore, pentru a asigura reușita retragerii tuturor trupelor.

Atacul trupelor otomane din primul eșalon a reușit să rupă prima linie a grenadierilor ruși. Au intervenit, însă, trupele comandate de generalul Schuldner, întărind apărarea grenadierilor. În situația creată, comandantul Diviziei a 4-a române, generalul Dimitrie Racoviță, a lăsat o brigadă pentru atacul pozițiilor otomane de la Opanez, iar cu cealaltă brigadă, întărită cu rezervele sosite de la Brigada comandată de colonelul O. Sachelarie, a înaintat spre sud și a atacat flancul drept al primului eșalon otoman. Concomitent, artileria română a dezlănțuit un foc violent asupra trupelor otomane din eșalonul al doilea și asupra convoiului de care cu muniții și bagaje ale inamicului. În urma acțiunii trupelor române, eșalonul al doilea al lui Osman pașa nu a mai putut interveni în sprijinul primului eșalon, deoarece era angajat în luptă cu trupele române, care, după ce resping inamicul, îl urmăresc, ocupându-i pozițiile părăsite. La ora 14, otomanii au ridicat steagul alb, predându-se în frunte cu vestitul general Osman pașa. Au fost făcuți circa 45 000 de prizonieri, între care 10 pașale, peste 130 de ofițeri superiori și circa 2 000 de ofițeri inferiori; au fost capturate 77 de tunuri și o mare cantitate de armament, muniții și alte materiale militare.

2 decembrie. Domnitorul Carol I a dat Ordinul de zi nr. 172 pe armata română, cu prilejul cuceririi cetății Plevna, în care se spunea: „Străduințele voastre, nobilele și eroicele suferințe ce ați îndurat, sacrificiile generoase ce ați făcut cu sîngele și viața voastră, toate acestea au fost răsplătite și încununate în ziua în care îngrozitoarea Plevnă a căzut înaintea vitejiei voastre, în ziua în care cea mai frumoasă oaste a sultanului, cel mai ilustru și brav general al său, Osman biruitorul, a fost biruit și a depus armele înaintea voastră și a fraților voștri de glorie, soldați ai Maiestății Sale Împăratul Rusiei. Povestea faptelor mărețe ale trecutului voi ați îmbogățit-o cu povestea faptelor nu mai puțin mari ce ați săvîrșit; și cartea veacurilor va păstra, în neștersesele ei foi, numele acestor fapte, alături de numele vostru. În curînd, vă veți întoarce în țară, purtînd fiecare scris faptul său, vîrșutea sa de oștean și devotamentul lui pentru patrie, crucea «Trecerii Dunării» și medalia «Apărătorilor Independenței României». Atunci cînd veți ajunge la căminele voastre, în orașele, satele și cătunele în care v-ați născut, veți spune părinților, fraților, rudelor voastre ce ați făcut pentru țară. Bătrînii vă vor asculta amintindu-și de vremile de mîrire ale neamului românesc, de care, din moștrămoși, au auzit. Tinerii vor vedea în voi exemplu însuflețit al datoriei lor viitoare, iar măreța figură a României va privi mîndră și liniștită, că veșnică-i va fi viața, pe cît va avea fii cu inimile calde și brațe voinice ca ale voastre“.

5 decembrie. Marele duce Nicolae dă un ordin de zi pe armată, prin care se arată că misiunea dată Armatei de asediu româno-ruse, comandate de domnitorul Carol I, era încheiată. În ordin se declara: „Exprim recunoștința mea sinceră comandantului trupelor române din Corpul de împresurare, general Cernat..., care a știut să execute pînă la capăt greaua sarcină ce-i fusese încredințată“. De asemenea, se mulțumea „din inimă tuturor comandanților de corp de armată, șefilor de diviziune, comandanților de brigadă și regiment, tuturor ofițerilor și subalternilor Corpului de împresurare pentru oboselile și lipsurile ce au îndurat în împlinirea unei datorii grele, pentru curajul lor neatîrnat în fața unui dușman care se lupta cu disperare. Rezultatele strălucite care s-au dobîndit la Plevna sînt datorate în mare parte cooperățiunei bravei armate române“.

5 decembrie. Pentru continuarea noilor acțiuni de luptă, în baza Înaltului ordin de zi nr. 174, s-a stabilit o nouă organizare a armatei române, după cum urmează: Marele Cartier General, avînd ca șef pe generalul de divizie Alexandru Cernat; Marele stat-major, avînd ca șef pe colonelul Ștefan Fălcoianu; I. Corpul de vest, comandat de generalul Nicolae Haralambie, avînd ca șef de stat major pe colonelul Alexandru Gramont, cuprindea: Divizia 1 infanterie, comandată de colonelul Dimitrie Leca; Divizia a 4-a infanterie, coman-

dată de generalul George Anghelescu; Divizia de rezervă, comandată de colonelul George Slăniceanu; II. Divizii detașate: Divizia a 2-a infanterie, comandată de generalul Mihail Cerchez; Divizia a 3-a infanterie, comandată de generalul Dimitrie Racoviță; Rezerva de geniu și Rezerva de cavalerie. În baza aceluiași ordin, Divizia 1 infanterie urma să pornească în marș spre Lom Palanca, iar Divizia a 4-a infanterie spre Rahova, Divizia a 3-a infanterie să escorteze în țară prizonierii otomani, după care să se instaleze în zonele București, Giurgiu, Oltenița, Călărași. Divizia a 2-a infanterie trebuia să ocupe localitățile Nicopol, Plevna și Rahova. Ulterior, s-a dat un nou ordin, în baza căruia Divizia a 4-a infanterie urma să ocupe frontul Vidinului, alături de Divizia 1 infanterie, iar Divizia a 2-a infanterie, care, pentru moment, se găsea la Plevna, a pornit în marș spre Vidin și Belogradgik, îndată ce a devenit disponibilă, pentru a întări diviziile 1 și a 4-a infanterie.

12 decembrie. Marele duce Nicolae adresează, din Bogot, o scrisoare domnitorului Carol I prin care își manifestă satisfacția în urma colaborării cu armata română și elogiază victoriile comune obținute. „Operațiunile armatei rusă-română fiind încununate de o întreagă și strălucită izbândă — se arăta în scrisoare —, trupele care se aflau sub comandamentul Înălțimii Voastre vor primi alte destinațiuni. Mi-am făcut o datorie a le mulțumi printr-un ordin de zi special... Rezultatele strălucite care s-au obținut înaintea Plevnei sînt datorate, în mare parte, cooperațiunii vitezei armate românești... Îmi face o plăcere cu totul deosebită a exprima Înălțimii Voastre aceste sentimente, precum și mulțumirea sinceră ce am simțit de a vedea frăția de arme între trupele rusești și românești, stabilind legături noi între ambele popoare. Fericit că am fost în măsură a prețui cu această împrejurare însușirile eminente care disting pe Înălțimea Voastră și pe viteza oștire românească, eu voi păstra întotdeauna despre dîsele o adîncă și neștearsă amintire”.

18 decembrie. Marele Cartier General Român sosește la Rahova, de unde își continuă deplasarea la Lom Palanca, zonă în care se concentrează trupele române destinate să acționeze asupra Vidinului și de unde trebuia să coordoneze activitatea de recunoaștere spre Vidin și Belogradgik.

19 decembrie. Marele Cartier General Român discută viitoarele acțiuni ale armatei române asupra Vidinului. Întrucît forțele române destinate acestui scop (diviziile 1 și a 4-a) erau insuficiente, iar cele stabilite pentru a menține garnizoanele Rahova și Nicopol erau prea mari, s-a hotărît și s-a ordonat ca Divizia a 2-a infanterie să lase numai cîte un batalion în cele două cetăți, iar cu restul forțelor să se concentreze pe linia Lomului.

24 decembrie. În cadrul acțiunilor de împresurare a trupelor otomane din zona Vidin, comandantul Corpului de vest, generalul Nicolae Haralambie, a trimis împotriva cetății Belogradgik, situată la circa 5 km sud de Vidin, un detașament format dintr-un batalion din Regimentul 15 dorobanți, un batalion din Regimentul 4 dorobanți, un escadron din Regimentul 2 călărași și o secție de artilerie. Detașamentul s-a oprit în satul Ruzince, avînd misiunea să supravegheze fortăreața și să nu permită inamicului să-și consolideze pozițiile și să facă fuziune cu puncte întărite. Acest detașament a fost apoi schimbat de Brigada 1, comandată de colonelul Grigore Cantili, din Divizia a 2-a infanterie.

29 decembrie. Trupele Diviziei 1 infanterie, comandată de colonelul Dimitrie Leca, ocupă, după o luptă care durează trei ore, localitățile Nazir Mahala și Vitbol, trupele otomane retrăgîndu-se spre Vidin.

1878

2 ianuarie. Consiliul de Miniștri hotărăște trimiterea colonelului Eraclie Arion la Kazanlık, pentru a participa la negocierile privind condițiile de armistițiu și preliminariile păcii între România și Imperiul otoman.

6 ianuarie. Domnitorul Carol I trimite țarului Alexandru al II-lea o scrisoare prin care îi reamintește despre asigurările date de a susține, prin delegații Ru-

siei, cererile României la negocierile pentru încheierea armistițiului și pentru a accepta ca la aceste negocieri să participe și un delegat român.

9 ianuarie. Trupele române din Corpul de vest încheie operația de împresurare a cetății Vidinului. Cartierul general al Corpului de vest este instalat la Nazîr Mahala. Comandantul Corpului de vest, generalul Nicolae Haralambie, hotărâște ca atacul, preconizat pentru ziua de 10 ianuarie, în vederea cuceririi pozițiilor otomane de la Tatargik, Novoselo, Smîrdan și Inova, considerate „cheia apărării Vidinului”, să fie amânat pentru ziua de 12 ianuarie. În acest scop, s-au fixat misiunile unităților: Divizia a 4-a infanterie, comandată de generalul George Anghelescu, să ocupe Tatargikul (o parte a artileriei sale urma să execute trageri asupra Vidinului pentru a împiedica intervenția forțelor otomane spre Novoselo); Divizia 1 infanterie, comandată de colonelul Dimitrie Leca, să ocupe Rupcea și Novoselo (artileria Diviziei urma să sprijine atacul Diviziei a 2-a infanterie asupra Smîrdanului); Brigada a 2-a, comandată de colonelul Constantin Budișteanu, din Divizia a 2-a infanterie, să ocupe Smîrdanul și Inova, acțiunea ei urmînd să fie susținută și de Regimentul 9 dorobanți, comandat de colonelul Nicolae Holban. De asemenea, la dreapta, Brigada a 2-a să fie susținută de Regimentul 3 dorobanți, comandat de colonelul August Gorjan, ambele regimente trebuind să ocupe Rainovcea și Moara lui Omer. La stînga, acțiunea trebuia să fie susținută de Brigada de cavalerie, comandată de colonelul Pavel Cernovodeanu, și de Brigada de roșiori, comandată de colonelul Victor Crețeanu din Divizia 1 infanterie, care urma să ocupe Alvagii și Negovanița. Întreaga acțiune de luptă era susținută și de artileria română, dispusă în zona Calafat (52 de guri de foc).

11 ianuarie. Marele duce Nicolae trimite, de la Kazanlık, domnitorului Carol I o telegramă prin care îl informează că a primit scrisorile trimise prin delegatul român la negocieri, colonelul Eraclie Arion. „În ceea ce privește amănunțele condițiilor de pace cerute de guvernul român și ale negocierilor viitoare — preciza ducele Nicolae — adresează-te la Petersburg; eu nu le cunosc”. În urma acestui răspuns, prin care România era, de fapt, respinsă de la negocieri, ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, adresează consulului general al Rusiei la București, baronul Dimitrie Stuart, o notă prin care îi reamintește efortul făcut de România în război, drepturile sale la negocieri și la discutarea problemelor care priveau direct România. „Este absolut drept — declara Mihail Kogălniceanu — ca România să participe la negocieri așa cum a participat și la lupte”. De asemenea, guvernul român îl trimite la Petersburg pe generalul Ioan Ghica pentru a reprezenta și apăra interesele și cererile României.

12 ianuarie. În vederea declanșării atacului general asupra pozițiilor otomane înaintate de la Vidin — conform ordinului circular nr. 115 al comandantului Corpului de vest — comandantul Diviziei de rezervă, colonelul George Slăniceanu, primește ordin să bombardeze cu artileria Vidinul, pentru neutralizarea forțelor otomane. La ora 7, un detașament otoman, venit din pozițiile de la Smîrdan, execută o recunoaștere, dar acțiunea este respinsă de trupele Diviziei a 2-a infanterie. La ora 7,30, potrivit planului stabilit, începe atacul general al trupelor Corpului de vest pe frontul Vidinului; la ora 8, artileria celor trei divizii (84 de guri de foc) și a Diviziei de rezervă (52 de guri de foc) deschid focul asupra pozițiilor otomane, dar, din cauza unei cețe dese, la ora 9 tragerile încetează. Pînă la ora 8, trupele Diviziei a 4-a infanterie ocupă satul Tatargik, iar cele ale Diviziei 1 infanterie pun stăpînire pe localitățile Rupcea și Rainovcea, unde își consolidează pozițiile pentru a sprijini atacul Diviziei a 2-a infanterie. În vederea declanșării atacului asupra Smîrdanului și Inovei, la ora 12 generalul Nicolae Haralambie ordonă să se trimită de la Rainovcea trei companii din Divizia 1 infanterie, pentru a executa o recunoaștere în spatele pozițiilor otomane de la Smîrdan. La ora 14,30, trei salve de artilerie dau semnalul pornirii la atacul pozițiilor otomane de la Smîrdan și Inova. După trei ore de crîncene încheștări, trupele Diviziei a 2-a infanterie, cu sprijinul celorlalte unități date ca întărire, erau stăpînire pe pozițiile inamice, ducînd lupte de curățire a celor două sate, deoarece „nici obstacolele, nici rezistența energetică a turcilor nu au putut să-i

împiedice de a triumfa". În luptele din zilele de 12 și 13 ianuarie, din rîndul forțelor române au căzut la datorie cinci ofițeri și 233 de ostași, iar șase ofițeri și 364 de ostași au fost răniți. Trupele otomane au înregistrat un număr și mai mare de morți, răniți și prizonieri, pierzînd, totodată, patru tunuri și un steag, cucerite de ostașii români.

- 12 spre 13 ianuarie.** În timpul nopții, trupele otomane contraatacă în zona Capitanovcea, spre Inova, acțiune respinsă printr-o luptă aprigă, care i-a silit pe otomani să se retragă spre pozițiile lor de la Vidin, trupele române rămînînd în continuare stăpîne pe pozițiile cucerite. În urma acestui contraatac, artileria românească de coastă și de cîmp continuă să bombardeze pozițiile din jurul Vidinului, în scopul neutralizării forțelor otomane.
- 13 ianuarie.** Generalul Ioan Ghica, agentul diplomatic al României la Petersburg, comunică telegrafic Ministerului de Externe că, în urma discuțiilor cu țarul Alexandru al II-lea, acesta i-a precizat clar că „ar fi nepotrivit ca România să ia parte la tratative și să devină parte contractantă”, motivînd aceasta prin faptul că „independența sa n-a fost confirmată de Europa...”, că pentru moment este datoria Rusiei de a apăra interesele sale și de a le face să fie acceptate de către Congres, la care țara putea trimite o delegațiune consultativă”. Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, cere agentului său diplomatic să declare țarului „că e cu neputință guvernului român să primească situațiunea ce i se creează. Împăratul (Alexandru) a și recunoscut independența României; de aceea, nu se poate retrage guvernului român dreptul de a lua parte la negocierile de pace și la Congres”.
- 14 ianuarie.** Se definitivează împresurarea Vidinului prin cucerirea de către trupele Corpului de vest a localităților Capitanovcea, Kerumbek, Ceiselo și Cutova.
- 15 ianuarie.** Artileria de coastă (148 de tunuri), comandată de colonelul Maican Dumitrescu, și artileria de cîmp, comandată de maiorul Dionisie Fotino, reîncep bombardamentul asupra Vidinului în scopul sprijinirii acțiunilor trupelor terestre din zonă și al fortării trupelor otomane din cetate să capituleze.
- 19 ianuarie.** Protocolul ruso-turc încheiat la Adrianopol, în absența României, datorită refuzului Rusiei de a accepta participarea delegatului român la convorbiri, pentru fixarea bazelor păcii, consemnează la articolul trei recunoașterea de către Poartă a independenței României și a Serbiei. Cele două părți au convenit să „asigure Serbiei o despăgubire teritorială suficientă și o rectificare de frontieră României”.
- 22 ianuarie.** Marele duce Nicolae trimite din Adrianopol o scrisoare domnitorului Carol I, prin care îl înștiințează că s-a semnat armistițiul cu Turcia și îl roagă să ordone încetarea ostilităților pe frontul Vidinului. Ca urmare, domnitorul Carol trimite o scrisoare țarului Alexandru al II-lea, rugîndu-l „să găsească o soluțiune care să nu micșoreze demnitatea României, ci, din contră, să-i apere interesele”. Datorită încheierii armistițiului, comandantul Corpului de vest, generalul Nicolae Haralambie, ordonă „încetarea focului pe toată linia Dunării, pînă la noi dispoziții”, iar rezerviștii contingentului 1869 sînt trimiși la vatră.
- 23 ianuarie.** Consiliul de Miniștri, într-o ședință extraordinară, hotărăște trimiteră unei scrisori către marele duce Nicolae în care, după ce armata rusă este felicitată pentru victoriile obținute, se exprimă regretul pentru faptul că delegatul român nu a fost acceptat la negocierile pentru încheierea armistițiului. De asemenea, în scrisoare se precizează că armata română va rămîne în orașele ocupate pe malul Dunării „pînă la plata cheltuielilor de război și a despăgubirilor pe care Turcia le datorește României”.
- 31 ianuarie.** În urma încheierii acțiunilor militare pe frontul Vidinului, sediul Marilor Cartier General Român se stabilește la Calafat.
- 2 februarie.** Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, prezintă domnitorului Carol I conținutul notelor diplomatice către marile puteri și Poartă în legătură cu recunoașterea independenței României. În nota adresată marilor puteri, se declară: „Acum a sosit acest ceas hotărîtor în care puterile au a se rosti asupra noii stări de lucruri în Orient, și România speră că după ce

și-a sigilat (pecetluit) cu armele în mâini neațînarea ce și-a proclamat se va găsi de cuviință ca ea să fie primită în marea familie europeană. De aceea, se așteaptă ca puterile mari s-o pună în stare de a-și împlini misiunea la Dunărea de Jos“.

În nota adresată Porții, se arată că, „prin recunoașterea spontană a independenței României de către Turcia, se va forma între aceste două țări o legătură mult mai tare și mai de preț decât cea ruptă și care aparține acum trecutului“.

Nota adresată cancelarului rus, după ce se referă la o serie de acțiuni interne ale corpurilor legiuitoare în legătură cu problemele politice la zi, declară: „Cu toate că independența țării noastre n-a obținut încă consacrarea Europei, ne-am dat socoteala (seama), cu acel sentiment adânc de demnitate al unui popor ce are conștiință de sine însuși, că nici o parte din pământul proclamat în ajun independent nu putea să fie distrasă de la patrimoniul nostru fără consimțământul națiunii“.

12 februarie. Trupele române intră în Vidin, fiind primite la porțile cetății de guvernatorul civil al orașului, Iri pașa. Arborarea tricolorului românesc pe unul din bastioanele cetății a fost salutată cu trei salve de artilerie. A doua zi, trupele române au intrat în Belogradgik, în aplauzele locuitorilor. Și aici a fost înălțat tricolorul românesc.

— Ca urmare a încetării ostilităților, Marele Cartier General Român hotărăște desființarea Corpului de vest. Cu această ocazie, generalul Nicolae Haralambie dă un ordin de zi prin care aduce mulțumiri trupelor și le urează ca „aceeași disciplină, devotament real și bravură să fie singura emblemă a drapelului României“.

16 februarie. Marele Cartier General Român hotărăște ca Divizia a 2-a infanterie și Brigada de roșiori să fie dislocate în zona Craiova; Divizia 1 infanterie, împreună cu regimentele 1 și 5 călărași în zona Calafat, iar Divizia a 4-a infanterie, împreună cu Brigada de cavalerie, în zona Turnu-Severin. De asemenea, se hotărăște ca toate trupele române ce se aflau în Bulgaria să fie curînd retrase și aduse în țară.

19 februarie. Se încheie, la San Stefano, tratatul de pace între Rusia și Turcia, fără participarea statelor balcanice, inclusiv a României. Prin articolul 5, Poarta recunoaște independența României și drepturile sale la despăgubiri de război. Rusia consimte să înlocuiască despăgubirile de război datorate de Turcia prin următoarele cesiuni teritoriale: Sandgeacul Tulcea, adică districtele Chilia, Sulina, Mahmudia, Isaccea, Măcin, Babadag, Hirșova, Constanța și Medgidia, împreună cu insulele din Delta și Insula Șerpilor. Conform articolului 19, Rusia „nedorînd să anexeze acest teritoriu și nici insulele din Delta“ își rezervă facultatea de a le schimba cu partea Basarabiei reunită cu Moldova în 1856, mărginită la sud cu talvegul brațului Chilia și gura Stari-Stambul. Valabilitatea tratatului a fost contestată de celelalte mari puteri (Anglia, Austro-Ungaria și Prusia), acestea impunînd ținerea unui congres de pace, care își va desfășura lucrările între 1 iunie și 1 iulie 1878 la Berlin. După semnarea tratatului de la San Stefano, marele duce Nicolae îl informează pe domnitorul Carol I, printr-o telegramă: „Te anunț cu bucurie și cu plăcere că pacea s-a iscălit“.

25 februarie. Mihail Kogălniceanu trimite agentului diplomatic al României la Berlin, A. Degré, o notă în care sînt expuse problemele ce interesează România la Congresul păcii și se solicită concursul guvernului german în vederea recunoașterii independenței României de către marile puteri. În aceeași zi, guvernul rus propune guvernului român încheierea unei noi convenții militare, pentru a avea drum deschis spre Bulgaria încă doi ani, propunere care, din considerente multiple, rămîne fără rezultat.

3 martie. Agentul diplomatic al României la Petersburg are o nouă convorbire cu cancelarul Gorceakov în legătură cu respectarea de către Rusia a articolului al 2-lea din Convenția semnată la 4 aprilie 1877. Acest articol prevedea că guvernul rus „se obligă a menține și a respecta drepturile politice ale statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și apăra integritatea actuală a României“.

- 12 martie.** Președintele Consiliului de Miniștri, Ion C. Brătianu, și ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, formulează un protest împotriva articolului al VIII-lea din Tratatul de pace semnat la San Stefano. Acest articol prevedea, printre altele, că armata rusă de ocupație din Bulgaria va păstra comunicația cu Rusia și prin România („drum rusesc de etape”), „unde vor putea să-și organizeze depozitele necesare pentru durata ocupațiunei”.
- 13 martie.** Ministrul de externe român trimite o notă telegrafică agentului diplomatic la Berlin, Vîrnav-Liteanu, prin care îi dă instrucțiuni să susțină admiterea României la Congresul de pace, insistînd asupra faptului că „încă din timpuri vechi, chiar prin capitulațiunile recunoscute de tratatul de la Paris, România are dreptul de a face război și de a încheia tratate” și, ca atare, „nu trebuie pusă în legătură participarea României la congres cu recunoașterea independenței sale”. Reprezentantul diplomatic român trebuie să ceară ca România „să fie primită la Congres spre a protesta contra tratatului de la San Stefano încheiat fără colaborarea sa și ale cărei articole, aproape toate, vatămă interesele României în mod direct sau indirect”.
- Guvernul român hotărăște ca primul-ministru, Ion C. Brătianu, să plece la Viena și Berlin, iar Ioan Ghica la Londra pentru a duce tratative cu guvernele respective în legătură cu admiterea României la Congresul de pace și pentru susținerea intereselor României. În același scop, Consiliul de Miniștri trimite o scrisoare împăratului Wilhelm I, în care era expusă situația grea a României în fața Congresului de pace, atît din punctul de vedere economic, cît mai ales, politic, datorită neînțelegerii intereselor sale de către marile puteri.
- 26 martie.** În condițiile agravării relațiilor internaționale, ministrul de externe propune domnitorului Carol I ca întreaga armată și depozitele de muniții, hrană și medicamente să fie concentrate în Oltenia.
- 28 martie.** Adunarea deputaților votează legea pentru fixarea contingentului 1878, care urmează să fie chemat sub arme. Legea stabilește incorporarea a 6 000 de oameni pentru armata permanentă, 2 200 de oameni pentru trupele de călărași și 9 800 de oameni pentru trupele de dorobanți, în total 18 000.
- 20 aprilie.** Consiliul de Miniștri hotărăște ca armata română să ocupe un dispozitiv pe Carpați, între Pitești, Cîmpulung și Tîrgoviște. Sectorul urma să fie distribuit astfel: Divizia a 4-a infanterie în zona Pitești; Divizia a 2-a infanterie în zona Curtea de Argeș; Divizia a 3-a infanterie în sectorul Tîrgoviște; cavaleria urma să ocupe linia Argeșului, între Găiești și Titu. De asemenea, s-a hotărît repararea drumului de munte între Curtea de Argeș și Cîmpulung, întărirea unor poduri și construirea altora peste riul Dimbovița.
- 29 aprilie.** Guvernul solicită Adunării deputaților să aprobe un credit suplimentar Ministerului de Război în valoare de trei milioane lei pentru completarea materialului de război. La propunerea unui deputat, Camera a acordat, în unanimitate, un credit de patru milioane lei „ca urmare a stării de nesiguranță în care se găsea țara” și a lipsurilor provocate de război în dotarea cu materiale și armament a armatei. De asemenea, Camera a aprobat un credit suplimentar de 7 000 000 lei pentru plata rechizițiilor făcute în folosul armatei mobilizate.
- 30 aprilie.** Domnitorul Carol I, comandantul suprem al armatei române, părăsește Capitala, îndreptîndu-se spre Oltenia, locul de concentrare a trupelor române. Seara ajunge la Pitești, unde se găsea cantonată Divizia a 4-a infanterie. În vederea cunoașterii situației, a stării trupelor și a stadiului de pregătire pentru îndeplinirea unor eventuale misiuni, domnitorul Carol, împreună cu comandanții respectivi, începe o inspecție la unitățile concentrate în Oltenia.
- 13 mai.** Mihail Kogălniceanu remite consulului general al Rusiei la București o nouă notă prin care îi precizează că unele acțiuni ale armatei ruse depășesc înțelegerea convenită de a folosi teritoriul României numai pentru trecerea spre Rusia. Ministrul român cerea ca „prezența armatelor imperiale să-și reia caracterul de simplă trecere pe etape pentru întoarcerea lor în Rusia”.

- 22 mai.** Guvernul român este informat că marile puteri au hotărît ca Congresul de pace de la Berlin să-și înceapă lucrările la 1 iunie 1878, sub președinția cancelarului Otto Bismarck. În urma acestei precizări, guvernul român a hotărît ca din partea României să participe președintele Consiliului de Miniștri, Ion C. Brătianu, și ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu. În invitația făcută guvernelor marilor puteri pentru a participa la Congres se atrăgea atenția că guvernele, „primind invitarea, se vor învoi să admită discuția întregului tratat de la San Stefano“, problemă care venea și în sprijinul susținerii cauzei României.
- 1 iunie.** Se deschid la Berlin lucrările Congresului de pace, la care au fost reprezentate oficial Rusia, Turcia, Austro-Ungaria, Italia, Franța, Anglia și Germania. România nu a fost admisă ca participantă directă.
- 5 iunie.** Guvernul român hotărăște instituirea medaliei comemorative „Apărătorii Independenței“, care să fie decernată tuturor luptătorilor din campania 1877—1878.
- 12 iunie.** Reprezentanții României la Congresul de pace de la Berlin înmânează președintelui Congresului un memoriu prin care își exprimă speranța „că nu se va lua nici o hotărîre asupra României înainte ca ea să fi fost ascultată“. Memoriul cuprindea următoarele cinci puncte: „1 Nici o părțică din teritoriu să nu se deslipească de la statul român; 2 România să nu servească armatelor ruse ca drum de trecere; 3 Principatul României, în puterea drepturilor sale seculare, să ia din nou în stăpînire insulele Dunării și gurile Dunării...; 4 România să primească o despăgubire proporțională cu forțele ce a dus în luptă și în forma cea mai corespunzătoare; 5 Independența României va fi solemn recunoscută și teritoriul ei declarat neutru“.
- 13 iunie.** Delegații români la Congresul de la Berlin comunică guvernului că au făcut vizite tuturor membrilor Congresului, cu care au avut convorbiri pentru a susține interesele României. „Pretutindeni li s-au arătat simpatii, însă numai simpatii platonice“. De asemenea, ei informează că încă nu au primit „nici un răspuns la cererea lor oficială de a fi admiși la Congres“.
- 17 iunie.** Dimitrie Brătianu, care fusese trimis în misiune diplomatică la Constantinopol, se întoarce la București și informează guvernul că a fost bine primit de către „bărbați de stat turci“, iar sultanul și-a exprimat speranța că „de acum înainte relațiile dintre Turcia și România au să devină mai bune“.
- 20 iunie.** Delegații români la Congresul de pace de la Berlin sînt invitați la lucrările Congresului pentru a susține verbal memoriul scris al guvernului român. După expunerile făcute, Congresul a trecut la dezbaterile cererilor României, dar fără ca la discuții să fie prezenți și delegații români.
- 1 iulie.** Tratatul de pace de la Berlin recunoaște, prin articolul 43, independența României, legînd-o de condițiile expuse în articolele 44, 45, prin care partea de sud a Basarabiei este încorporată Rusiei țariste. Prin articolul 46, se recunoaște reunirea cu patria-mamă a Dobrogei pînă la o linie care „plecînd de la răsărit de Silistra, răspunde în Marea Neagră la miază-zi de Mangalia“.
- Ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, transmite o notă agenților diplomatici din străinătate prin care îi informează că Congresul de pace de la Berlin a recunoscut independența României și, ca atare, „guvernul român socotește că ar fi potrivit a transforma de pe acum agențiile diplomatice și consulatele generale de la București în legații, ai căror titulari ar primi calificarea de trimiși extraordinari și miniștri plenipotențieri. În virtutea principiilor de reciprocitate, agențiile diplomatice ale României în străinătate ar deveni legații conduse de către trimișii extraordinari și miniștri plenipotențieri“.
- 20 iulie.** În baza raportului nr. 458 al ministrului de război, generalul de divizie Alexandru Cernat, și a jurnalului Consiliului de Miniștri nr. 1 din 27 iulie, se decretează trecerea armatei pe picior de pace, cu începere de la 5 august 1878.

VRANCEA — prezență viguroasă în lupta poporului nostru pentru progres social, pentru independență și unitate națională

SIMION DOBROVICI

Prim-secretar al Comitetului județean Vrancea
al P.C.R.

Străvechi pământ cu nume de legendă și vatră de sta-tornicie a poporului român, Vrancea este unul dintre minunatele simboluri ale milenarei noastre istorii, ale luptei pentru apărarea ființei de neam, pentru idealurile libertății so-ciale și naționale. Focșani, Mărășești, Jiliște — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul unei vizite pe aceste meleaguri — sînt „locuri evo-catoare ale unui trecut glorios, ale vitejiei și patriotismului fierbinte ce au însuflețit lupta poporului român pentru libertate națională și socială, pentru o viață mai bună, pentru apărarea intereselor poporului”¹.

Aici, în Vrancea, și-au dat mîna, în curgerea vremii, peste Milcov și Carpați, trei provincii istorice surori ale aceluiași popor român. Capitala județului — municipiul Focșani — datează, după documentele de care dispunem în prezent, din 1546. În realitate, vechimea acestui centru tre-buie să fie cu mult mai mare, dacă avem în vedere poziția sa pe drumul care leagă dintotdeauna partea răsăriteană și sudică a țării².

Străjuît la vest de crestele munților Pietrosul, Goru, Coza și continuat de dealurile subcarpatice, de tăpșanul premontan și șesul cerealier spre est, județul Vrancea se înscrie în salba de podoabe a țării ca o unitate administrativă complexă și echilibrată, cu resurse materiale bogate, cu oameni harnici, care au contribuit din plin la dezvoltarea sa social-eco-nomică armonioasă.

Săpăturile arheologice și cercetările etnografice efectuate pe terito-riul județului au scos la iveală numeroase mărturii privind continuitatea de locuire și cultură a oamenilor acestor meleaguri. Descoperirile de la Vitănești, Bîrsești, Cîndești, Bonțești, Colacu, Muncelu, Lespezi, Focșani ș.a. ilustrează prezența locuitorilor perioadei paleolitice și neolitice pe aceste meleaguri, evoluția lor în pas cu dezvoltarea societății omenești.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 6.

² Arhivele statului Brașov, registrul vamal — 1546, cota III A 816, VI 18, fila 319.

Uneltele descoperite arată că, încă din această perioadă, oamenii se în-delețniceau cu agricultura și cu creșterea vitelor.

Strămoșii noștri traco-geto-daci au făurit și în aceste locuri o civi-lizație înfloritoare, atestată de descoperirile din epoca bronzului de la Cîn-dești, Terchești, Minăstioara, ca și de cele ale epocii fierului (așezările de la Caiata, Birsești, Nereju, cele de la Iugani, Anghelești, Ruginești). Ur-mele materiale scoase la iveală aici, cît și tezaurele monetare dacice, gre-cești și romane confirmă aprecierea că respectivele așezări erau veritabile centre economice, în care se făceau importante schimburi comerciale ale geto-dacilor cu grecii și romanii.

Viața statornică a locuitorilor Vrancei continuă pe un plan ascendent în epoca feudală, ținutul de la curbura Carpaților, dens populat, repre-zentînd un factor de intensificare a legăturilor dintre Moldova, Muntenia și Transilvania, părți componente ale uneia și aceleiași țări. Aici s-a con-stituit, de timpuriu, o formațiune statală, care, alături de celelalte „țări“ și voievodate — forme specifice de organizare social-politică la români —, a stat la temelia statului feudal centralizat de sine stătător al Moldovei. Dimitrie Cantemir, în a sa *Descriere a Moldovei*, arată că : „A doua repu-blică, dar mai mică, din Moldova este Vrancea, din ținutul Putnei, la hotarul Valahiei“, unde locuitorii sînt oameni liberi, care „se țin de legile lor“.

De meleagurile Vrancei sînt legate personalități de seamă ale isto-riei și culturii românești din acea epocă. Documentele atestă că actualul teritoriu al județului era condus de un staroste, investit cu depline puteri administrative. Printre cei care au îndeplinit această atribuție amintim pe cronicarii Miron Costin și Ion Neculce. Vrancea evocă numele stră-lucitului domnitor al Moldovei — Ștefan cel Mare, cel care, la vremuri de restriște, a găsit aici forțe și energii umane ce s-au angajat cu întreaga lor ființă în lupta pentru apărarea libertății țării. În aceasta rezidă su-portul adînc al legendei despre Vrîncioaia și cei șapte feciori ai ei, care, animați de un fierbinte patriotism, au urmat pe domnul țării în lupta pentru neatințare. Tot astfel, Ion Vodă Viteazul, personalitate marcantă a luptei pentru independență și libertate, își leagă numele de ținutul Vrancei prin strălucita victorie de la Jiliște, lângă Focșani, din aprilie 1574, la obținerea căreia a adus contribuția sa de preț și țărănimea de pe aceste meleaguri. În semn de recunoștință, vrîncenii i-au ridicat ilus-trului voievod un monument și au amenajat un punct muzeal pe locul unde, cu 400 de ani în urmă, s-a dat bătălia.

Dăltuirile domnitorilor Cantemirești se păstrează peste vremi în mo-numentul de înaltă artă românească a epocii feudale care este mănăstirea din comuna Mera. Sculpturile în lemn de la catapeteasmă, jețul arhieresc, picturile înfățișînd pe ctitori se constituie într-o expresivă sinteză a spi-ritualității românești, într-o adevărată *Descriere a Moldovei* tălmăcită prin mijlocirea artei.

În epoca modernă, mutațiile săvîrșite în acest județ își au un semni-ficativ corespondent în evoluția orașului Focșani, care va deveni capitala sa. Subîmpărțit pe vremuri în Focșanii Moldovei și Focșanii Munteniei, el a cunoscut, la jumătatea veacului trecut, o pronunțată dezvoltare eco-nomică-socială. Se remarcă, îndeosebi, puternica înflorire a vieții comer-ciale, datorată intensificării legăturilor economice dintre cele două țări române în urma încheierii, la Focșani, în 1835, a primei convenții econo-

mice dintre Moldova și Țara Românească. A avut loc o dezvoltare a burgheziei, a meșteșugurilor și breslelor, o creștere numerică a păturilor orășenești, a lucrătorilor, care vor participa activ la revoluția de la 1848.

În pofida măsurilor represive luate de autorități după izbucnirea acesteia, Gr. Balș și I. Sion reușesc, la 8 aprilie 1848, să se strecoare la Focșanii Munteni, prin punctul de frontieră care trecea prin fața mănăstirii Sf. Ioan (Piața Unirii de astăzi), în vederea coordonării luptei pentru cauza libertății naționale și sociale.

După instaurarea guvernului revoluționar la București, acesta numește, la 14 iunie 1848, ca administrator al județului Slam-Rîmnic pe Scarlat Filipescu, care adresează, la 16 iunie, un vibrant apel locuitorilor orașului pentru organizarea gărzii naționale. Apelul are un larg răsunet în conștiința focșănenilor, hotărâți să apere cu arma în mână revoluția. Printre primii care s-au înrolat în garda națională au fost meseriașii Vlad Neacșu și Ioan Gheorghe.

La 20 iunie 1848 are loc, în Focșanii Munteni, în Piața Unirii de astăzi, sărbătorirea zilei de 11 iunie, ziua proclamării Constituției revoluționare. Locuitorii orașului, purtând steaguri tricolor, cocarde și eșarfe, au salutat Constituția în fața administrației, apoi s-au îndreptat spre Piața Munteni, la hotarul cu Moldova, unde îi așteptau „Grămezi și mai multe de oameni și dorobanți înșiruiți, cu embleme patriotice, care i-au primit cu aclamații de bucurie: Să trăiască Constituția, Guvernul vremelnice (provizoriu) și binevoitorii țării!”³. Într-un înflăcărat discurs, învățătorul Teodosie a numit ziua de 11 iunie ca una dintre „cele mai frumoase ce au strălucit vreodată pe pământul României”. Această zi „se va scrie cu litere neșterse în analele românilor și se va serba cu mare dragoste de viitorime”. Evocând lupta de veacuri a poporului nostru pentru libertate națională, el a adresat un fierbinte apel locuitorilor orașului Focșani pentru apărarea revoluției: „Veniți de îmbrățișați cu căldură sfintele noastre steaguri părintești pe care iubita noastră patrie ni le dă și adevărații ei fii ni le întind. Cinstiți-le, după cum și strămoșii noștri le-au cinstit și le-au adorat. Ziceți cu toții împreună: Trăiască Constituția! Trăiască libertatea! Trăiască fraternitatea!”. Căpitanul Nicu Șonțu declara, la rîndul său, că „românul va ști arăta lumii cît de mult prețuiește aceasta (Constituția — *n.n.*) și se va lupta pînă la cea din urmă suflare pentru apărarea ei”⁴. Locuitorii Focșanilor, într-o mișcare entuziastă, și-au exprimat adevărată încredere în programul revoluționar, au asigurat guvernul că „toată obștea județului va răspunde la apelul patriei, cîtă trebuință vor cere a ne jertfi pentru dînsa”⁵. În orașul luminat feeric au răsunat, pînă noaptea tîrziu, salve de tun, ovațiile și aclamațiile mulțimii.

Idealul unirii naționale, afirmat cu o mare vigoare de revoluția de la 1848, a cunoscut la Focșani forme aparte de exprimare, datorită situației deosebite a orașului de dincoace și de dincolo de Milcov. Manifestația revoluționară de la Focșanii Munteni prilejuită de sărbătorirea zilei de 11 iunie a reunit, deopotrivă, locuitorii din Focșanii Moldovei, din Tecuci și Birlad, sub simbolul lozincii „Trăiască România toată!”

³ Arhivele statului Focșani, Magistratura Focșani, dosarul nr. 38/1849, fila 4.

⁴ *Anul 1848 în Principatele Române. Acte și documente*, tom. II, București, 1902, p. 7—8.

⁵ *Ibidem*, p. 1—2.

La sfârșitul lunii iunie 1848, Nicolae Bălcescu, aflat la Focșani, cu intenția de a merge la Iași, trimitea lui Al. Golescu o scrisoare în care se referea la misiunea sa, la măsurile grabnice ce trebuiau întreprinse aici pentru organizarea rezistenței armate, la trimiterea comisarilor în județe, pentru a-i îndemna pe țărani „la apărarea contra acelor ce ar voi a le lua drepturile dobândite”⁶. În timpul înăbușirii revoluției prin intervenția armatelor străine, din Focșani au fost arestați ca participanți activi la evenimente și trimiși la închisoarea Văcărești administratorul județului, Scarlat Turnăvițu, căpitanul Nicu Șonțu, Costache Șonțu, Mihalache Zăgănescu, subcîrmuitor.

După revoluție, orașul Focșani se afirmă ca unul dintre principalele centre ale luptei pentru realizarea dezideratului Unirii. Moțiunea din 18/30 iunie 1856 a vrîncenilor este un veritabil act de naștere al unui, dintre cele mai puternice comitete unioniste din țară. Ea proclama în mod solemn: „Subiscăliții cetățeni de toate clasele, locuitori ai ținutului Putna și ai orașului Focșani din Principatul Moldovei..., prin acest înscris în unanimitate declarăm și noi că dorințele noastre sînt: Unirea ambelor principate Valahia și Moldova într-un singur stat sub denumirea de România, o Constituție liberă potrivită cu trebuințele țării și o Adunare Obștească compusă din deputați aleși liberi din toate clasele”⁷. Între semnatarii înțîlnim pe revoluționarii de la 1848 Neculai Voinea și N. Șonțu, pe fruntașii unioniști Dumitru și Ștefan Dăscălescu, Scarlat Bontaș, C. Stamatin, Pavel Mincu, Lascăr Zamfirescu.

O vie efervescentă a cuprins ținutul Vrancei în timpul alegerilor pentru Adunările ad-hoc. La 5 septembrie 1857, sfatul orășenesc comunității Ministerului din Lăuntru alegerea țaranului pontăș Ion Roată din Cîmpuri, alături de orășeanul Gh. Ilie, ca deputați în Adunarea Moldovei. Tot astfel, partea munteană a orașului Focșani și-a trimis reprezentanții în Adunarea ad-hoc a Țării Românești, cu același mandat de a da glas voinței unanime de unire. În aceste adunări cu caracter democratic, larg reprezentativ, plebiscitar, care au pus în lumină dezideratele fundamentale ale edificării României moderne, s-a remarcat în mod deosebit delegatul țărănimii, Ion Roată.

Întorși la vetrele lor, deputații vrînceni și-au întetit activitatea pentru Unire, care a dominat întreaga viață politică și în Vrancea, ceea ce a determinat alegerea lui Mihail Kogălniceanu în Adunarea electivă a Moldovei, din partea orașului Focșani, și a economistului N. Suțu, din partea fostului județ Putna. La 5 ianuarie 1859, cînd Alexandru Ioan Cuza a fost ales domn al Moldovei, întîiul act al Unirii se înfăptuise. În acele momente de profund entuziasm, focșănenii munteni îi scriau viitorului domn al României: „Corpul electoral Focșanii Munteni, simțind cu dumneavoastră sentimentele de bucurie pentru fericita alegere a domniei voastre, vă felicită și strigînd: Glorie vouă fraților de peste Milcov. Trăiască România unită”.

Vestea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, la 24 ianuarie 1859, a stîrnit la Focșani o bucurie de nedescris. Orașul a căpătat aspectul zilelor solemne. Așa cum glăsuiesc mărturiile vremii, poporul, „făcînd o

⁶ *Ibidem*, p. 92—93.

⁷ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. III, București, 1889, p. 580.

sărbătoare din acea zi fericită, s-a dus în pompă la hotarul care merge prin inima acestei întinse și frumoase țări și au aruncat cu pietre într-în-sul, dorind ca nici urmele lui să nu se mai cunoască. Iar în telegrama adresată domnitorului, se spunea : „Sub impresia unui simț de bucurie extraordinară, inimile rămân unite și nu pot exprima toate cîte simțim. Orașenii focșăneni nu pot să zică decît : Să trăiască România. Să trăiască prințul lor”⁸. Atunci cînd, la 5 februarie 1859, Alexandru Ioan Cuza a trecut prin Focșani, îndreptîndu-se spre București, toți locuitorii au ieșit să-l întîmpine pe domnitorul Unirii, cel care, prin decretul din 10 iulie 1862, a stipulat : „Ambele părți ale orașului Focșani, de dincoace și de dincolo de Milcov, vor forma în viitor un singur oraș, care va fi reședința județului Putna”⁹.

Alături de întregul popor, locuitorii Vrancei au participat la bătălia pentru cucerirea independenței absolute a țării, în 1877. Sute și sute de țărani și lucrători s-au înrolat în unități militare, iar cei rămași acasă și-au încordat eforturile în sprijinirea războiului, ridicare patriotică înscrisă ca o pagină de glorie a istoriei acestor meleaguri.

Batalionul 1 al Regimentului 10 Dorobanți, comandat de maiorul focșănean George Șonțu, fiul revoluționarului Nicu Șonțu, și care a dat mari jertfe de sînge sub meterezele Plevnei, era alcătuit aproape în întregime din vrînceni. Batalionul avea următoarea alcătuire : Compania 1 Focșani, comandată de căpitanul Ion Stavrescu, cuprindea oameni din plășile Bîliești, Gîrlele și Focșani ; Compania a 2-a Vrancea, comandată de căpitanul Ion Vilcescu — oameni din plasa Vrancea ; Compania a 3-a Soveja, comandată de căpitanul Leon Cracalia — oameni din plasa Zăbrăuți ; Compania a 4-a Adjud, comandată de locotenentul Ion Ene — oameni din plasa Răcăciuni.

La 13 august 1877, Regimentul 10 Dorobanți trece Dunărea, iar la 20 august își începe deplasarea spre Plevna, împreună cu celelalte unități ale Diviziei a 3-a infanterie, căreia, alături de Divizia a 4-a, îi revenea misiunea de a cucerii reduta Grivița. Maiorul George Șonțu și-a pregătit oamenii din punctul de vedere tactic și moral pentru clipa grea și mare a atacului.

30 august 1877. Ploaia continua să cadă de două zile. În jurul orei 13, batalionul condus de Șonțu se deplasează spre Valea Bucov, ocupînd poziții de atac. În mijlocul ostașilor, comandantul rosti cuvinte pline de bărbăție. Ca un singur om, dorobanții s-au avîntat spre înălțimile redutei. Dușmanul a declanșat o ploaie năpraznică de gloanțe. Maiorul Șonțu îi îmbarbăta pe ostașii săi : „Înainte, băieții mei ! Ajunși pe culmea dealului, dorobanții au fost surprinși de Valea Lungă ce-i despărțea de redută, denumită ulterior „Valea plîngerii” ; de fapt, în loc de o singură redută, îi așteptau două : Grivița 1 și Grivița 2.

Porniți în iureș pe vale, dorobanții înaintau cu bărbăție. Unii cădeau răpuși, dar batalionul se apropia de redută pas cu pas. Un proiectil a explodat lîngă maiorul Șonțu, rănindu-l grav. Cu un ultim efort, bravul comandant rosti : „Sînt al vostru, copiii mei. Mergeți înainte și vin și eu”. O clipă mai tîrziu, el moare pe cîmpul de luptă. Jertfa sa a îndirjit și mai

⁸ *Acte și documente...*, vol. III, p. 363.

⁹ Arhivele statului Focșani, Magistratura Focșani, dosarul nr. 4/1862, fila 134.

mult atacul românilor. Dorobanții din Regimentul 10 se unesc cu cei din Batalionul 1 linie, comandat de Nicolae Valter Mărăcineanu. Trupele otomane sînt silite să se retragă în al doilea șanț. Pierderile sînt mari și de o parte și de alta. Lupta devine și mai crîncenă. Mărăcineanu arborează tricolorul pe redută. Cade eroinic, străpuns de gloanțe.

Cu prețul a sute de vieți, redutele sînt cucerite. Din Regimentul 10 Dorobanți din Focșani, care intrase în luptă cu 3 ofițeri superiori, 17 ofițeri inferiori și cu 1 070 de soldați și sergenți, au căzut la datorie sau au fost răniți 570 de luptători. Batalionul maiorului Șonțu a rămas cu numai 320 de oameni din cei 650 cu care plecase în luptă¹⁰. Printre sutele de eroi vrînceni care și-au dat viața pentru pecetluirea independenței naționale s-au numărat: Ion Costache, Ion Pavel, Dumitru Șerban din Focșani, C. Turică din Nămolosa, Nicolae Marin din Mărășești, Ghiță Petru din Balotești, Coman Telegar din Găuri, Costache Bicu din Nereju.

Drumul glorios al Regimentului 10 Dorobanți a continuat în luptele pentru luarea Rahovei, din zilele de 7,8,9 noiembrie 1877, unde și-au jertfit viața alți 60 de fii ai Vrancei, apoi în primele zile ale anului 1878, la cucerirea Vidinului. Pentru eroismul lor, dorobanții Regimentului 10 au fost citați în numeroase ordine de zi, iar peste 160 de luptători ai săi au fost decorați cu ordinele „Steaua României” și „Virtutea Militară”.

După cucerirea independenței de stat a României, alături de întreaga țară, Vrancea s-a înscris cu trăsături proprii pe coordonatele evoluției generale naționale. Treptat, iau ființă și se dezvoltă întreprinderi industriale: Depoul C.F.R. din Adjud, Atelierul de reparații vagoane și Fabrica chimică din Mărășești, Fabrica de cherestea din Gugești ș.a. Concomitent, cresc rîndurile clasei muncitoare; în Focșani existau, de pildă, în 1905, 1 803 lucrători și 1 214 meseriași¹¹.

Cercurile socialiste, create de timpuriu la Focșani au acționat intens — pe linia eforturilor întregii mișcări muncitorești — în vederea organizării de clasă a maselor muncitoare de la orașe și sate, a făuririi partidului politic al clasei muncitoare din România. Încă în 1880, socialiștii focșăneni se aflau printre sprijinatorii gazetei „Înainte” — „organ democratic socialist și al proletariatului român”. Semnificativă este și preocuparea lor pentru organizarea țărănimii vrîncene, alături de atenția permanentă acordată răspîndirii ideilor socialismului științific pe aceste meleaguri. De altfel, în Raportul delegației române la Congresul socialist internațional de la Bruxelles (1891), relevîndu-se succesele obținute pe linia acțiunii politice proletare, se preciza că socialismul are organizații puternice și mulți aderenți în România, între localitățile enumerate fiind și orașul Focșani¹².

După transformarea, în 1896, a Cercului socialist din Focșani în Clubul muncitorilor „Unirea” — organizație locală a partidului politic al proletariatului român —, activitatea revoluționară pe aceste meleaguri cunoaște noi dimensiuni. Se intensifică, atît în capitala județului, ca și la Adjud, Mărășești, Odobești, activitatea de promovare a ideilor socialis-

¹⁰ Documente privind războiul de independență, vol. V, p. 681.

¹¹ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909, Editura politică, București, 1975, p. 273.

¹² Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892, Editura politică, București, 1973, p. 728.

mului științific, de organizare politică și profesională a muncitorimii. În localul Clubului, aflat pe strada Dogăriei, nr. 35, se desfășura o susținută acțiune cultural-educativă. De aici plecau propagandiști pe întreg cuprinsul județului, aici a fost elaborată gazeta „Desrobirea” — care, atît prin conținut, cît și prin tematică, milita pentru unirea forțelor muncitorești în lupta împotriva exploatării, pentru izbînda socialismului —, aici veneau conferențieri din partea conducerii partidului sau a Comisiei Generale a Sindicatelor, care vorbeau muncitorilor, locuitorilor despre idealurile revoluționare și patriotice ale mișcării muncitorești, despre necesitatea luptei organizate pentru înfăptuirea lor.

Ca urmare, se extinde activitatea sindicatelor lucrătorilor feroviari, ale tîmplarilor, cizmarilor din Focșani, reflectată în ridicări revendicative, în acțiuni de solidarizare cu lupta muncitorimii întregii țări, cum a fost, de pildă, în 1898, cînd muncitorimea focșăneană a susținut activ greva lucrătorilor croitori din București¹³.

Reprezentanții muncitorimii organizate din Vrancea au luat parte la constituirea, la 2 iulie 1912, a Uniunii sindicale a lucrătorilor în piele din România¹⁴, și-au trimis reprezentanții în forumurile naționale ale partidului clasei muncitoare, cum au fost Conferința mișcării muncitorești din 1907, congresele partidului din 1912 și 1915, Congresul sindical de la Ploiești din 1914.

Relevantă este rodnicia muncii propagandistice și organizatorice depuse de socialiștii vrînceni în mijlocul țărănimii. Mărturii ale vremii atestă solul fertil pe care l-au găsit ideile socialiste la sate, materializate în activitatea bogată a cluburilor socialiste țărănești pe aceste meleaguri în anii 1898—1899. Preocuparea atentă pentru problemele lumii satelor o regăsim în solidarizarea muncitorimii cu cauza țărănimii în timpul mării răscoale din 1907, fapte care — așa cum se remarcă în Raportul delegației române la Congresul socialist de la Stuttgart (1907) — au atras represiunea autorităților vremii împotriva organizațiilor revoluționare din Vrancea¹⁵.

Apărarea independenței și libertății țării, desăvîrșirea statului național unitar s-au înscris ca obiective de prim ordin în conștiința și acțiunea vrîncenilor. La Focșani, ca și în întreaga țară, s-au organizat manifestații de simpatie cu mișcarea memorandistă declanșată de românii aflați sub dominația imperiului austro-ungar. Aici a desfășurat o amplă activitate politică o secțiune a Ligii pentru unitatea culturală a românilor, de sprijinire a luptei naționale a românilor din teritoriile cotate¹⁶. Organizațiile muncitorești s-au aflat în fruntea acțiunilor îndreptate împotriva politicii războinice, imperialiste a marilor puteri.

Meleagurile vrîncene au devenit, atunci cînd armatele cotate au invadat teritoriul patriei, un simbol al rezistenței și al izbîndei cauzei libertății poporului român. La Tișița, statuia *Victoria de la Mărășești*,

¹³ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1969, p. 499.

¹⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 401.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909*, p. 605.

¹⁶ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918* (sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), ediția a II-a, București, 1972, p. 215.

operă a sculptorului Oscar Han, amintește, prin simbolul victoriei, deviza: „Pe aici nu se trece!”. La Panciu, *Statuia infanteristului* evocă memoria celor 55 de eroi ai orașului, căzuți la datorie pe cîmpul de luptă.

Străoane, Muncelu, Varnița, Răcoasa se înscriu cu litere de foc în epopeea independenței, a eroismului ostașilor români, care, în vara anului 1917, s-au înfruntat cu vrăjmașul pe plaiurile vrîncene, plaiuri care păstrează matern, în pămîntul lor, alături de trupul copilei din localitatea Haret, de pe Valea Putnei, Măriuca Zaharia, și de trupul sublocotenentului focșănean Gabriel Pruncu, cele ale Ecaterinei Teodoroiu de pe Jiu, căpitanului Grigore Ignat, ale celorlalți fii ai țării veniți de pe toate meleagurile, întru apărarea pămîntului străbun, să lupte pentru idealul unirii tuturor românilor. Cîmpul istoric de la Mărășești, marcat peste vreme de impunătorul Mausoleu, vorbește despre vitejia unor oșteni mîndri și demni, oameni care au dat țării o glorie nepieritoare.

Făurirea statului național unitar român, la 1 decembrie 1918, a avut un ecou deosebit în Vrancea, unde vibra în conștiințe simbolul Unirii din 1859. În pas cu mersul țării, acest ținut va parcurge un drum circumscris evoluției societății românești în ansamblul său, dar și cu trăsături specifice, datorate caracterului său predominant agrar.

Secțiunea Focșani a Partidului Socialist, în anii de puternice acțiuni revoluționare 1918—1921, a coordonat întreaga activitate și luptă a muncitorimii vrîncene, a sindicatelor, a Cercului tineretului socialist, a Cercului feminin, a Cercului de studii sociale, prin intermediul cărora au fost promovate în masele largi principiile revoluționare ale partidului clasei muncitoare, pe linia maturizării politice și ideologice a proletariatului român. Datorită dezvoltării impetuoase a mișcării muncitorești, în vederea cuprinderii mai eficiente a acțiunii proletare, din punctul de vedere organizatoric, Secțiunea a fost încadrată în Regiunea Buzău, Rîmnic și Focșani a Partidului Socialist¹⁷.

Întreaga această perioadă este punctată de acțiuni greviste, de manifestații politice, la care au luat parte și țărani vrînceni, pentru drepturi, condiții mai bune de muncă și trai, libertăți democratice. Socialiștii din Vrancea, în rîndul cărora s-au remarcat militanți ca Panait Popescu, Alexandru Trușcă, Ion Călinescu, Ion Tatu, au protestat împotriva reperișurilor de la 13 decembrie 1918, cerînd cu hotărîre eliberarea celor arestați, desființarea cenzurii și a stării de asediu¹⁸. Ceferiștii din Mărășești și Adjud și-au manifestat solidaritatea muncitorească cu marile greve ale proletariatului român din iunie-iulie 1919 și aprilie 1920, lucrătorii din Focșani și Gugești au declanșat acțiuni revendicative, ce se remarcă prin durată și intensitatea luptei, ceea ce pune în lumină voința, puterea de luptă a muncitorimii vrîncene. Această activitate viguroasă a stîrnit îngrijorarea autorităților și patronilor, care au intervenit, arestînd fruntași socialiști, concediind activiștii sindicali din fabrici. Mai întîi lucrătorii ceferiști, apoi întreaga muncitorime vrînceană s-a încadrat cu toate forțele în marea grevă a proletariatului român din octombrie 1920. Amploarea

¹⁷ *Crearea Partidului Comunist Român. Mai 1921* (sub redacția lui Ion Popescu-Puțuri, Augustin Deac), Editura științifică, București, 1971, p. 187—188, 190

¹⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 169.

acțiunilor în Focșani a făcut autoritățile să ia măsuri pentru a împiedica manifestațiile publice în curs de desfășurare¹⁹.

Organizațiile revoluționare ale partidului clasei muncitoare s-au integrat activ în cursul viguros al întregii mișcări muncitorești avînd ca sens făurirea Partidului Comunist Român. Reprezentanții lor au participat activ în forumurile muncitorimii care au adoptat hotărîri importante privind acțiunea politică proletară, cum au fost: Consfătuirea regională a organizațiilor socialiste și sindicale din Moldova (27—28 septembrie 1919), Congresul Partidului Socialist (13 octombrie 1919), Congresul lucrătorilor tipografi din România (8 noiembrie 1919), Consfătuirea Consiliului General al partidului (31 ianuarie — 2 februarie 1920).

În același timp, socialiștii vrînceni și-au intensificat activitatea politică și ideologică. Se răspîndesc manifeste, au loc adunări, unde sînt puse în discuție probleme legate de pregătirea marelui congres al comuniștilor. În acest climat de efervescență revoluționară este editată, la Focșani, publicația săptămînală „Putna socialistă”, organ al Partidului Socialist de pe aceste meleaguri, prin intermediul căreia s-au lansat înflăcărâte ape-luri la organizare și acțiune maselor muncitoare. Prin intermediul său, Secțiunea socialistă Focșani a chemat și mobilizat „pe toți tovarășii și cetățenii la datorie”, de a intra „în rîndurile proletariatului conștient și alături să ducă lupta pentru dezrobirea clasei muncitoare”²⁰.

După istoricul Congres din mai 1921, la care socialiștii Vrancei și-au trimis mandatul de adeziune deplină, în lumina hotărîrilor adoptate se organizează și activitatea Secțiunii Focșani a partidului, întreaga acțiune a organizațiilor revoluționare ale muncitorimii vrîncene²¹. Sindicatele din Focșani aderă la principiile de luptă ale Sindicatelor unitare. Se creează cercuri și grupe ale femeilor muncitoare pe lângă aceste sindicate, care cuprind și soțiile de muncitori ce nu erau încadrate în unități productive. De asemenea, se formează grupe sportive muncitorești, cele din Focșani fiind reprezentate în mișcarea pe țară a „Prietenilor naturii”²².

În vederea răspîndirii în mase a obiectivelor de luptă ale comuniștilor, se organizează adunări, întruniri în sala din strada Teatrului nr. 12 din Focșani, urmărite cu interes de un număr mare de locuitori. De o deosebită popularitate s-au bucurat și șezătorile literare, formă propagandistică des folosită aici, unde s-au pus în dezbatere și probleme ideologice și politice, precum raportul dintre capital și muncă și altele.

Necesitatea menținerii și lărgirii legăturilor cu masele, în circumstanțele în care P.C.R. nu putea desfășura o activitate politică deschisă, au determinat comuniștii vrînceni să folosească toate posibilitățile și formele de activitate revoluționară, în vederea apărării drepturilor maselor muncitoare. Sînt semnificative în acest sens luptele desfășurate de comuniști în front comun cu social-democrații împotriva exploatării și asupririi, acțiunile de susținere a platformei de revendicări a Blocului

¹⁹ *Greva generală din România — 1920*, București, 1970, p. 220.

²⁰ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. III (1917—1921), partea a II-a (1919—1921), Editura politică, București, 1973, p. 616.

²¹ *Documente din istoria Partidului Comunist și a mișcării revoluționare din România. 1921—1924*, Editura politică, București, 1970, p. 107—108.

²² *Organizații de masă legale și ilegale create, conduse sau influențate de P.C.R. 1921—1944*, vol. I, Editura politică, București, 1970, p. 68, 87.

Muncitoresc-Țărănesc, prilej de afirmare a unității de luptă a maselor de muncitori și de țărani. Astfel, la Focșani, în campaniile electorale ale B.M.Ț. din anii 1927 și 1928, autoritățile au intervenit brutal pentru a împiedica propaganda revoluționară, interzicînd difuzarea ziarului „Înainte” — organ central al Blocului Muncitoresc-Țărănesc — și arestînd pe comuniști.

Scăderea nivelului de trai al oamenilor muncii și măsurile tot mai aspre în vederea îngrădirii drepturilor și libertăților democratice au stîrnit valuri de proteste în rîndurile proletarietului, țărănimii și intelectualității, ale micilor funcționari și ale altor categorii sociale, exprimate în numeroase demonstrații, mitinguri și greve. Închiderea unor fabrici a făcut să crească considerabil numărul șomerilor. La Focșani, unde activa un Comitet de ajutorare de pe lîngă Sindicatele unitare, s-au convocat întruniri pentru a se strînge fonduri destinate ajutorării șomerilor²³. Împotriva prigonirilor, a actelor represive se constituie la Focșani, în 1929, un Comitet pentru amnistie. Acesta și-a îndreptat atenția și asupra satelor, mobilizînd țărăimea în acțiunea largă pentru eliberarea celor aflați în închisori, pentru sprijinirea lor morală și materială.

Influența marilor bătălii de clasă din ianuarie-februarie 1933 se face simțită și în activitatea revoluționară a muncitorimii vrîncene. Sporesc acțiunile de protest ale ceferiștilor din Focșani, Adjud și Mărășești, ale lucrătorilor tipografii. Constatînd prezența unei propagande intense în rîndurile muncitorilor, influența organizațiilor comuniștilor, într-un raport din 17 iulie 1934 al chestorului poliției din Focșani se arăta că procesul conducătorilor ceferiști din 1933 a provocat o vie frămîntare, iar condamnarea acestora a produs „stupefacție, amărăciune și totodată ură contra sistemului burghez de a înmormînta prin sentințe tendințele clasei muncitoare de dezrobire”²⁴.

Anii care au urmat au fost brăzdați de nenumărate acțiuni îndreptate împotriva pericolului fascist, a politicii revanșarde hitleriste. Și în această parte a țării, comuniștii au mobilizat toate forțele democratice și patriotice, împotriva politicii reacționare a Gărzii de fier, la lupta pentru apărarea independenței, integrității și suveranității țării. După instaurarea dictaturii militare-fasciste, la Focșani se constituie un comitet cu sarcina principală de a coordona și îndruma acțiunile îndreptate împotriva propagandei și politicii fasciste. „Muncitori, țărani, intelectuali ! — se arăta într-un manifest —. Luptați pentru izgonirea guvernului legionar Antonescu provocator de război antisovietic ! Luptați pentru izgonirea armatei nemțești, că ea ne distruge prin scumpețe și foame”.

Acțiunile de luptă ale comuniștilor vrînceni s-au concretizat în primirea și răspîndirea materialului de propagandă, în munca de lămurire dusă de la om la om, în atragerea de noi membri și trimiterea ajutoarelor pentru cei închiși. Punîndu-și viața în primejdie, comuniștii au făcut cunoscut cuvîntul partidului în ținutul Vrancei, chemările și îndemnurile sale de luptă și rezistență îndîrjită împotriva regimului de dictatură militară-fascistă. Numai la sfîrșitul lunii ianuarie 1941 au fost arestați la Focșani 22 de membri ai celulelor P.C.R., ale U.T.C. și Ajutorului Roșu și

²³ Arhivele statului Focșani, dosarul nr. 4/1927, fila 73.

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 973, fila 189.

înaintați Tribunalului militar al Corpului 5 Armată Buzău ; dintre aceștia 11 au fost judecați și condamnați.

Lupta de rezistență a îmbrăcat și aici forme variate. Este cunoscut astfel faptul că, în munții Vrancei, au acționat grupe de partizani, care au luptat cu arma în mână pentru libertatea patriei.

În cursul epocii moderne și contemporane a României, meleagurile vrâncene au dat culturii naționale nume ilustre. Aici au trăit și au creat scriitorii Alexandru Vlahuță, Duiliu Zamfirescu, Barbu Ștefănescu-Delavrancea. La Liceul „Unirea” din Focșani s-au format publiciștii V. Haneș, M. Bantaș, geologul Șt. Mateescu, geograful Simion Mehedinți, inginerul Anghel Saligny, arhitectul I. Mincu. Aici au venit, în repetate rânduri, să conferențeze A. D. Xenopol, Nicolae Iorga, C. Rădulescu-Motru, Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, Ion Pilat, Șerban Cioculescu, Iorgu Iordan, fruntași ai culturii românești. Tot aici au apărut, în perioada interbelică, publicațiile : „Căminul” (1925), revistele „Freemătul” — întemeiată de Duiliu Zamfirescu —, „Libertatea”, la care scria pamflete Alexandru Macedonski, și „Luceafărul”.

După 23 August 1944, asemenea tuturor județelor țării, și în Vrancea s-au impus cu acuitate spre rezolvare sarcini vitale de care depindea înfăptuirea năzuințelor maselor spre progres, spre o viață mai bună. În această perioadă, Partidul Comunist Român a pus la ordinea zilei problema lichidării proprietății moșierești printr-o reformă agrară largă, democratică. Acest obiectiv a întrunit adeziunea imensei majorități a țărănimii, care, la chemarea comuniștilor, în strânsă alianță cu muncitorii, a trecut la ocuparea cu forța a pământurilor moșierești, peste capul reacțiunii, care se împotriva cu înverșunare. În tot județul au fost expropriate 105 moșii cu o suprafață de 12 669 hectare, fiind împrăștiate 14 272 de familii țărănești.

Concomitent cu înfăptuirea reformei agrare, masele populare, organizate și conduse de partid, au dat bătălia pentru alungarea elementelor reacționare, pentru democratizarea aparatului de stat. Manifestațiile și demonstrațiile de stradă desfășurate la Focșani, Adjud, Mărășești, Panciu au exprimat năzuința fierbinte a maselor pentru instaurarea unui regim cu adevărat popular.

Presa vremii, „Scînteia”, „România liberă”, ziarul local „Zorile”, au relevat amploarea valului acțiunilor populare, din zi în zi mai intense, mai puternice. La 1 martie 1945, organul central al partidului a dat publicității moțiunile adoptate la adunările țăranilor din Cotești, Urechești și Terchești, care cereau cu hotărîre : „Țara să fie cîrmuită de un guvern al Frontului Național Democrat !”.

La marile întruniri desfășurate pe tot cuprinsul județului, unde au luat cuvîntul muncitori, țărani, intelectuali, s-au adoptat moțiuni și telegrame, care au dat glas solidarității vrâncenilor cu lupta revoluționară a întregului popor, cu guvernul democrat, în frunte cu dr. Petru Groza.

O participare activă au avut vrâncenii în alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Pentru această bătălie politică s-au înființat în județ 65 de case ale alegătorilor și 41 de centre de votare. În acea zi de 19 noiembrie

1946, ziua cînd au avut loc alegerile, mii de cetățeni s-au adunat din primele ore ale dimineții în fața secțiilor de votare.

Alegerile au reprezentat o puternică înfruntare de clasă a maselor împotriva elementelor reacționare, care au organizat tot felul de manevre, cu scopul de a împiedica mersul înainte al procesului revoluționar. De pildă, un grup de reacționari din comuna Păunești s-a postat, încă din seara zilei de 18 noiembrie, la marginea comunei Ruginești, unde se găsea secția de votare, cu scopul de a împiedica pe cetățeni să voteze. Oamenii s-au strecurat, totuși, prin vii și prin curțile oamenilor pentru a-și exprima voința. La secția Mera s-a produs o busculadă între reacționari și grupele de ordine, la cele din Pădureni, Vidra, Străoane de Sus elementele reacționare au rupt cărțile de alegător ale cetățenilor, au distrus urnele, iar la Jariștea au tăiat firele telefonice, au devastat localul de vot și au aruncat urna în stradă.

Încercările disperate ale reacțiunii de a întoarce înapoi roata istoriei au suferit, însă, un eșec total. Rezultatul a fost net favorabil forțelor democratice. Astfel, lista acestora a înrunit, în orașele Mărășești, Adjud și Odobești, sută la sută din voturile exprimate. Deputat în parlamentul țării, din partea forțelor democratice, a fost ales profesorul universitar Gh. Vlădescu-Răcoasa, fiu al acestor meleaguri.

Încadrați în șuvoiul luptei revoluționare a întregului popor, muncitorii, țărani, intelectuali vrînceni, conduși de comuniști, și-au adus contribuția la consolidarea regimului democratic, consfințit prin proclamarea Republicii.

Anii ce au urmat de la proclamarea Republicii s-au înscris și în istoria județului Vrancea, asemenea întregii țări, cu un șir neîntrerupt de succese și înfăptuiri în opera de edificare a socialismului. Locul ateliereilor și micilor fabrici încep să-l ia marile întreprinderi și combinate create pentru a valorifica la un nivel tot mai înalt resursele materiale și umane din acest județ. Se înființează întreprinderi noi, ca : Vinexport, Vinalcool, Fabrica de confecții, C.P.L. Focșani, unități ale industriei locale și cooperativei meșteșugărești ; concomitent, a crescut numărul muncitorilor. Dacă România se situează astăzi printre primele țări din lume în ceea ce privește producția de mobilă, în aceasta se regăsește și contribuția vrîncenilor, a acelor care de ani și ani de zile se ocupă cu amenajarea plantațiilor, cu exploatarea și industrializarea lemnului. Paralel cu extinderea activității forestiere au apărut drumuri noi, modernizate, sate electrificate, blocuri, dispensare. Procesul de dezvoltare a ramurii forestiere a produs schimbări esențiale în viața satelor noastre din zona de munte. Centrele Vidra, Tulnici, Dumitrești, Soveja sînt exemple tipice de metamorfoză datorată procesului de industrializare socialistă.

Economia județului Vrancea a cunoscut în ultimii ani o tot mai mare dezvoltare. Prin politica de investiții a P.C.R., an de an s-au construit întreprinderi industriale, unele legate de tradițiile de producție din aceste locuri, pentru valorificarea resurselor naturale existente, altele de profiluri noi, determinînd o tot mai mare complexitate a economiei, apariția unor ocupații noi pentru locuitorii orașelor, creșterea volumului producției industriale, sporirea contribuției sale la diversitatea producției industriale naționale.

La Focșani s-a construit una dintre cele mai moderne fabrici de confecții din țară, a cărei producție globală se ridică la peste 1 miliard lei, și unde se realizează cele mai felurite tipuri de confecții, mai ales pentru export. Tot aici s-a înființat Întreprinderea de dispozitive, ștanțe, matrițe și scule așchietoare, o premieră reprezentând momentul de început al industriei constructoare de mașini în Vrancea. În ultimii 10 ani, dar mai ales în cincinalul 1971—1975, s-au construit întreprinderi pentru producerea materialelor de construcții, cu secții în orașele Odobești, Adjud și Doaga, Întreprinderea județeană de construcții-montaj, Întreprinderea de carne și preparate din carne, întreprinderi de produse lactate și de panificație.

În Vrancea se găsește cel mai puternic bazin viticol național, care realizează peste 19 la sută din producția totală de vinuri a țării. Acestei ocupații de tradiție pe aceste meleaguri, socialismul i-a dat o configurație nouă, ridicând-o la nivelul unei activități industriale. Pentru prelucrarea strugurilor aici s-au înființat întreprinderi specializate, ca : Întreprinderea de vinuri pentru export, Întreprinderea viei și vinului, care dispun de 19 uzine și centre de vinificație, cu o capacitate totală de prelucrare de peste 6 000 tone pe zi și de depozitare de peste 7 000 vagoane de vin. În ultimii cinci ani s-au construit instalații moderne pentru fabricarea coniacului, vermouthului și vinurilor spumante, creîndu-se condiții pentru valorificarea integrală a producției viticole.

Dat fiind profilul viticol al județului și existența a șase întreprinderi agricole de stat, din care în trei se cultivă exclusiv vița de vie, precum și a unui număr însemnat de cooperative agricole de producție viticole, în perioada 1968—1975 au fost luate măsuri, pe baza unui program special, pentru dezvoltarea și modernizarea patrimoniului viticol și pomicol ; în plus, s-au construit și dezvoltat combinate moderne, ca cele de la Cotești, Panciu (cel de la Odobești care va fi dat în funcțiune în acest an). Baza materială a sectorului viticol asigură condițiile cele mai bune pentru ca să industrializăm o cantitate de struguri, care, în anii normali, depășește 200 000 tone.

Progresele realizate în industria alimentară sînt legate de dezvoltarea și modernizarea și a altor unități de profil, ca, de exemplu, Întreprinderea de legume și fructe, sere și solarii pentru producerea legumelor timpurii, înființarea unor secții pentru pregătirea și prepararea produselor alimentare în cadrul unităților cooperației de consum, a industriei locale, a unităților comerciale.

Se poate constata că, de la o economie slabă, înapoiată, rudimentară și fărîmîțată, județul Vrancea a ajuns astăzi producător reputat, într-o serie de domenii ocupînd locuri fruntașe pe plan național.

Pe baza politicii P.C.R., în anii socialismului agricultura județului a cunoscut profunde transformări înnoitoare, determinate de dezvoltarea forțelor ei de producție și de reorganizarea sa pe baze socialiste. Ea a urmat transformările firești de la o agricultură fărîmîțată la o agricultură socialistă, prin înființarea întreprinderilor agricole de stat, a stațiunilor pentru mecanizarea agriculturii, a cooperativelor agricole de producție și a asociațiilor și complexelor pentru producția vegetală și animală.

În aceste condiții noi, agriculturii din Vrancea i s-au creat toate condițiile pentru obținerea unor producții superioare, pentru a participa, an de an, în tot mai mare măsură la realizarea fondului de produse agro-

alimentare al statului, la furnizarea de importante cantități de materie primă pentru industrie, la asigurarea volumului necesar de marfă pentru aprovizionarea populației.

Măsurile care au fost luate în ultimul deceniu în agricultură au făcut să crească potențialul său productiv. În primul rînd, pe baza unor programe anuale și a celor de largă perspectivă, s-a trecut la dezvoltarea patrimoniului viticol și pomicol al județului, proces care s-a desfășurat concomitent cu modernizarea plantațiilor, cu creșterea gradului de mecanizare și chimizare al lucrărilor. Importante măsuri au fost luate în ultimii ani pe linia dezvoltării legumiculturii, a culturii plantelor tehnice, dar mai ales a zootehniei. Au apărut unități de producție puternice, cum sînt complexele de porcine, bovine și avicole de la Vinători, Mărtinești, Golești, asociații ale cooperativelor agricole de producție pentru creșterea tineretului taurin, a oilor și vacilor de lapte. În producția vegetală s-au făcut însemnate progrese pe linia creșterii gradului de mecanizare, prin dotarea corespunzătoare a unităților cu mașini și tractoare, introducerea sistemelor de irigații, efectuarea unui însemnat volum de lucrări și îmbunătățiri funciare.

Anii care au trecut au fost ani de împliniri nu numai în planul activității economice, ci și în planul activității sociale și spirituale. Sub îndemnul permanent al partidului, județul Vrancea a raportat succese pe linia dezvoltării sale urbanistice. Numai în cincinalul 1971—1975 s-au construit din fondurile statului peste 7 000 de apartamente. În toate orașele și satele s-au construit case de cultură, cămine, dispensare și spitale, creșe și grădinițe. Județul Vrancea, care altădată avea două artere de circulație, este brăzdat de drumuri moderne, asfaltate, care permit exploatarea forestieră în locurile cele mai îndepărtate, dezvoltarea comerțului, turismului, crearea unor condiții mai bune pentru aprovizionarea populației, pentru satisfacerea nevoilor de sănătate și cultură. Un județ puțin cunoscut cu ani în urmă, el este astăzi vizitat de un număr tot mai mare de turiști, de oamenii muncii care-și petrec zilele de concediu într-un cadru natural de o neasemuită frumusețe, gustînd din plin frumusețea codrilor, a plajurilor viticole, a imensei bogății de tradiții și obiceiuri, de creație artistică populară de cea mai autentică valoare.

În Vrancea se desfășoară o bogată activitate cultural-artistică. În cadrul concursului „Cîntarea României” sînt înscrise și activează peste 500 de formații artistice de amatori, care și-au cucerit un binemeritat prestigiu atît la concursurile naționale cît și la diferitele festivaluri organizate în alte țări. Această bogată activitate constituie o contribuție valoroasă la realizarea obiectivelor și sarcinilor formulate de partid, de secretarul său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, la Congresul educației politice și al culturii socialiste, la ridicarea nivelului de conștiință al maselor.

În fața județului Vrancea, asemenea tuturor județelor patriei, pe baza hotărîrilor Congresului al XI-lea al P.C.R., se deschid minunate perspective de dezvoltare și înflorire. Acțiunea de dezvoltare economică va continua în cincinalul actual într-un ritm superior. Județului i s-au alocat fonduri de investiții de peste 10 miliarde lei, ceea ce înseamnă dublarea volumului de investiții față de cincinalul trecut. Aceste investiții sînt destinate, în primul rînd, dezvoltării industriei, construirii unor obiective economice importante. Anul acesta, în capitala județului vor intra în funcțiune

Fabrica de mase plastice, Filatura de lână pieptănată, Fabrica de tricotaje, iar în anii următori se vor mai construi, la Focșani, o fabrică de elemente hidraulice pentru mașini unelte, o întreprindere electromecanică, o fabrică de articole metalice pentru mobilă și binale; la Adjud, o fabrică de tip INTEGRATA pentru țesături groase; la Mărășești, o fabrică de chimizare a grăsimilor și alte unități. Acestea sînt numai cîteva din obiectivele prevăzute pentru că, de fapt, în toate localitățile se vor realiza obiective economice industriale și agricole, care vor ridica pe un plan tot mai înalt activitatea economică și socială, transformînd treptat Vrancea într-un județ armonios dezvoltat.

Corespunzător sarcinilor de dezvoltare economică, prin planul cincinal s-au prevăzut obiective menite să determine o ridicare a nivelului de viață al locuitorilor. În cincinalul actual urmează să se construiască peste 12 000 apartamente, școli, cămine, creșe și grădinițe. Se va continua acțiunea de dezvoltare și modernizare a căilor de comunicație, de dezvoltare a rețelei comerciale, se vor îmbunătăți condițiile de asigurare a sănătății oamenilor muncii.

Rezultatele pe care județul Vrancea le-a obținut pînă în prezent, faptul că în cincinalul care a trecut a reușit să-și realizeze planul înainte de termen și să obțină un însemnat spor de producție, că în anul 1976 — primul an al actualului cincinal —, sarcinile în industrie s-au realizat și depășit, că în alte sectoare de activitate s-au obținut rezultate mai bune în comparație cu alte perioade ne dau garanția că oamenii muncii din județ, sub îndrumarea permanentă a organelor și organizațiilor de partid, vor depune eforturi și mai mari pentru dezvoltarea și înflorirea județului lor, aducîndu-și în acest fel o contribuție tot mai mare la opera de dezvoltare a societății noastre, de ridicare a României socialiste pe trepte tot mai înalte de civilizație și bunăstare.

PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI,
A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Cucerirea independenței naționale,
rod al luptei poporului român,
moment istoric hotărîtor în evoluția României moderne

Cucerirea independenței de stat depline a României în anul 1877 a constituit una dintre cele mai glorioase pagini din istoria patriei noastre. Rezultat al unui îndelungat proces istoric, consecință firească a întregii dezvoltări a societății românești, dobîndirea independenței naționale a reprezentat, totodată, încununarea unor veacuri de lupte eroice ale poporului român pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber.

Lupta pentru apărarea libertății și a gliei strămoșești a constituit, de-a lungul secolelor, o permanență și o trăsătură caracteristică a istoriei noastre naționale. Năzuința spre libertate și neatințare a însuflețit pe oștenii lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, pe pandurii lui Tudor Vladimirescu, pe revoluționarii de la 1848 și pe făuritorii unirii Principatelor Române din 1859.

În pragul epocii moderne — odată cu destrămarea orinduirii feudale, cu apariția relațiilor de producție capitaliste și cu formarea națiunii române —, lupta poporului nostru pentru neatințare s-a îmbinat cu lupta susținută pentru unitate națională, menită să creeze un stat liber, în care toți românii să poată contribui, cu talentul și capacitatea lor creatoare, la tezaurul civilizației umane. Printr-o activitate îndelungată a cărturarilor și, în general, a oamenilor progresiști din țările române, aceste năzuințe firești au căpătat contururi precise în timpul revoluției de la 1848. În adevăr, revoluția de la 1848, creînd un cadru favorabil de manifestare, a deschis calea luptei de amploare pentru înfăptuirea unității și independenței naționale a poporului nostru, implicit pentru făurirea României moderne.

Chiar dacă la 1848, din cauza condițiilor externe nefavorabile, idealul românilor de a se uni într-un stat național independent nu s-a putut realiza, revoluționarii și urmașii lor vor lupta cu abnegație, în deceniile următoare, pentru a înfăptui, pas cu pas, acest măreț ideal. Încă în 1850, N. Bălcescu atrăsese atenția că mai rămîneau de înfăptuit alte două revoluții: una pentru unitatea națională și alta pentru independența națională pentru ca națiunea română „să reîntre în plenitudinea drepturilor sale naturale”; și viitorul avea să confirme previziunile marelui patriot în anii memorabili 1859, 1877 și 1918.

La mijlocul secolului trecut, o seamă de luptători patrioți români, ca N. Bălcescu, I. Cimpineanu, M. Kogălniceanu, Cezar Bolliac, C.A. Rosetti ș.a., fundamentînd dreptul poporului nostru la independență națională, au căutat, totodată, să demonstreze — pe plan intern și internațional, prin presă, broșuri și memorii — că Poarta otomană, nerespectîndu-și angajamentele asumate prin vechile tratate (capitulații) în privința neamstecului în treburile interne și a garantării integrității teritoriale a Moldovei și Țării Românești, și-a pierdut orice drept de suzeranitate asupra principatelor. Această realitate a fost consemnată și de Karl Marx — în timpul războiului Crimeii — care arăta că turcii, permițînd ocupația austriacă ori înstrăinînd provincii românești, „au săvîrșit astfel, ca și rușii odinioară, o încălcare flagrantă a drepturilor poporului moldo-valah. Ei n-aveau dreptul să treacă Prin-

cipatele dunărene sub ocupație austriacă, după cum n-aveau dreptul nici să le declare provincii rusești". Încălcind, prin aceasta, capitulațiile încheiate cu românii — continua K. Marx —, turcii „și-au pierdut dreptul la suzeranitate” asupra Principatelor¹.

În timpul războiului Crimeii (1853—1855) cind, datorită contradicțiilor survenite între marile puteri și a acțiunilor desfășurate în emigrație de revoluționarii pașoptiști, problema Principatelor căpătase o importanță europeană, patrioții români au acționat pe lângă cabinetele apusene nu numai pentru unirea Moldovei și Munteniei ci, totodată, și pentru înlăturarea suzeranității turcești și a protectoratului țarist, implicit, pentru neatîrnarea viitorului stat național. Unii dintre militanții pentru cauza neatîrnării românești se temeau ca, după înlăturarea suzeranității otomane, Principatele să nu trezească din nou apetiturile expansioniste ale imperiilor absolutiste limitrofe. Această teamă și prevedere i-au făcut, în condițiile cind principalele state din Europa nu agreau independența noastră, să preconizeze o autonomie deplină a Principatelor Române sub ocrotirea mai multor puteri, fapt ce ar fi eliminat posibilitatea însușirii de către una sau alta a vreunei părți din teritoriul românesc. În acest sens, hotărârile Congresului de pace de la Paris din 1856 (care a pus capăt războiului Crimeii) și ale Conferinței de la Berlin, din 1858, au statuat ca Principatele, rămînînd sub suzeranitatea Porții, să-și păstreze deplina autonomie pe temeiul capitulațiilor și, în același timp, să se bucure de „chezăsuirea colectivă” a celor șapte puteri garante — Anglia, Austria, Franța, Prusia, Rusia, Sardinia și Turcia —, semnate ale tratatului.

Prin voința fermă a poporului român, în 1859 s-a înfăptuit unirea celor două principate, punîndu-se, astfel, bazele statului nostru național, ale României moderne. Unirea din 1859 și înfăptuirea, în anii următori, a unor reforme structurale cerute de modernizarea statului român — care au contribuit eficient la întărirea capacității politice, economice și militare a țării — au constituit premise importante pentru obținerea independenței naționale depline. Dealtfel, odată cu Unirea din 1859 începe etapa finală a suzeranității otomane asupra Principatelor cind, în condiții mai propice, acțiunile întreprinse de poporul român pe linia dobîndirii neatîrnării statale vor continua, pe o treaptă și cu o intensitate superioare strădaniilor anterioare, ducînd la încununarea victorioasă și legică, totodată, din anul 1877.

În timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859—1866), Principatele Unite — care din 1862 luaseră oficial numele de România — au dus o politică de evasi-independență. Politica externă a fost orientată în direcția recunoașterii Principatelor ca membru cu drepturi egale în comunitatea europeană de state și a reglementării relațiilor țării pe baza normelor de drept internațional; treptat au fost abolite unele limitări aduse suzeranității naționale prin Convenția de la Paris și prin alte acte impuse din afară. Politica demnă dusă de Cuza în raporturile sale cu Turcia și cu celelalte puteri europene, a ridicat prestigiul țării și a netezit drumul spre o neatîrnare reală. Totodată, domnitorul s-a preocupat și de eventualitatea obținerii independenței pe calea armelor — atît în 1859 cit și mai tirziu —, ducînd tratative pentru o alianță antiotomană cu Serbia, Grecia și Muntenegru.

După abdicarea lui Cuza la 11 februarie 1866, în condițiile cind România era înconjurată de trei imperii absolutiste, instituirea unei monarhii constituționale cu un prinț străin — după exemplul Belgiei și Greciei — urma să contribuie la consolidarea statului național român, dîndu-i un plus de siguranță în dezvoltarea sa liberă.

Reprezentanții celor șapte mari puteri, întruniți în conferință, la Paris, în primăvara anului 1866, s-au declarat împotriva alegerii unui prinț străin, punînd în discuție și problema separării din nou a Principatelor Române pe considerentul că unirea acestora fusese recunoscută, în 1861, numai pentru perioada domniei lui Cuza. Divergențele dintre diplomați și ădirzenia manifestată de români în acele împrejurări critice au salvat unitatea și autonomia statului nostru național. Delegații Turciei, Austriei, Rusiei și Angliei s-au pronunțat pentru separarea Principatelor sau, cel puțin, pentru o nouă consultare a poporului român în acest sens.

¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 328.

În schimb reprezentanții Franței, Italiei și Prusiei, combătând acest punct de vedere, au arătat că poporul român dorește menținerea uniunii Principatelor. Majoritatea delegaților s-au opus aducerii unui domnitor străin pe tronul Principatelor pe motiv că aceasta ar echivala cu „declararea independenței acestor provincii”, cu știrbirea integrității și prestigiului Imperiului otoman întrucât nici un principen-ar fi „dispus a accepta poziția de vasal al Porții”. Ministrul de externe francez, președintele conferinței, a susținut însă cu tărie dreptul românilor de a alege un principen „fie străin, fie pămintean”.

În aprilie 1866, prin anunțarea plebiscitului în vederea alegerii principelui Carol, guvernul român a pus din nou puterile europene în fața faptului împlinit, pe care — mai devreme sau mai târziu — aveau să-l accepte, deși diplomații intruniți la Paris protestaseră formal împotriva acestei „încălcări” a tratatelor. Turcia a concentrat numeroase trupe în sudul Dunării amenințând cu invadarea României spre a restabili, chipurile, „ordinea de lucruri legală” și a impune hotărârile conferinței.

În fața primejdiei otomane, România a luat măsuri energice de apărare, mobilizându-și armata și organizând și un corp de 10 000 de voluntari — sub conducerea generalului Gh. Magheru. Pregătirea de ripostă a românilor și teama că exemplul lor va ridica la luptă și celelalte popoare din Balcani, declanșând „războiul în Orient”, a determinat pe majoritatea delegaților la Conferința de la Paris să respingă propunerea otomană de ocupare a țării noastre și să recomande Porții acceptarea domnitorului Carol dacă va avea o purtare „respectuoasă” față de puterea suzerană.

La 1866 nu s-a putut obține, deci, neatîrnarea cum sperau unii oameni politici. În acel an, reprezentanții puterilor garante îndemnau guvernul român, atît în cadrul Conferinței de la Paris cît și cu alte prilejuri, să nu discute chestiunea suzeranității turcești. Chiar și regele Prusiei — rudă cu principele Carol — scria tatălui domnitorului, în aprilie 1866, să nu-și facă nici un fel de iluzii în privința poziției trecătoare de vasal a fiului său, întrucît momentul realizării independenței României este încă foarte depărtat. Ba mai mult, cu ocazia recunoașterii lui Carol, demnitarii otomani au căutat să accentueze poziția de vasalitate a României față de Poartă și să stăvilească orice acțiune pregătitoare a independenței naționale. Prin firmanul de investitură, înminat la 12 octombrie 1866, i s-a impus lui Carol unele îngrădiri ale suveranității naționale care nu figurau nici în tratatul și nici în Convenția de la Paris.

Recunoașterea lui Carol și relativa destindere în relațiile cu Poarta otomană nu însemna însă că România renunță la lupta pentru dobîndirea independenței naționale alături de celelalte popoare din Balcani. De aceea, în anii 1866—1868 s-au dus tratative ori s-au purtat discuții de principiu în vederea închegării unei alianțe militare a popoarelor asuprite de turci — sau care aveau unele teritorii subjugate (cazul Greciei) — pentru cucerirea independenței. Inițiative pentru cooperare militară antiotomană au venit atît din partea României cît și din partea Serbiei și Greciei. Cu toate îndemnurile la moderație, venite din partea puterilor garante, România — ca de altfel și Serbia, Grecia și Muntenegru — a adoptat, în baza legii din 1868, un program masiv de înarmare și pregătire militară.

Paralel cu acțiunile întreprinse de guvern în vederea închegării unor alianțe militare cu statele din Balcani, România a acordat un larg sprijin organizării pe teritoriul ei a comitetelor, societăților, ziarelor cît și a grupurilor de bulgari care, înarmate, treceau Dunărea cu scopul de a dezlănțui o răscoală generală antiotomană. În anii următori, poporul nostru avea să sprijine, de asemenea, activitatea revoluționarilor L. Karavelov, V. Levski și H. Botev îndreptată spre eliberarea Bulgariei de sub jugul otoman.

Organizarea și înarmarea bulgarilor pe teritoriul României și sprijinul acordat românilor ardeleni împotriva dualismului austro-ungar au iritat Turcia și diplomația europeană, care acuzau guvernul român că tulbură pacea, că urmărește independența și unitatea națională în dauna Imperiului otoman și a celui habsburgic. Presiunile externe au determinat — spre sfîrșitul anului 1868 — chiar înlătu-

rarea guvernului liberal radical (condus de N. Golescu) care desfășurase o activitate intensă pe linia cuceririi neatîrnării statale.

Începînd din 1869 și, mai ales, după 1871 — odată cu aducerea la cîrma țării a guvernelor de nuanță conservatoare — calea revoluționară de obținere a independenței naționale va fi însă înlocuită cu calea desprinderii lente de Imperiul otoman. De altfel, în condițiile cînd marile puteri foloseau Imperiul otoman ca un avantajos debușeu economic și considerau menținerea integrității lui drept o garanție a păstrării echilibrului european, cînd forța militară turcească — după reformele tanzimatului — creștea continuu, orice încercare a României de a dobîndi neatîrnarea pe calea armelor — chiar printr-o luptă alături de popoarele din sudul Dunării — devenea tot mai grea. De aceea, în anii următori, fără a se neglija întărirea capacității militare a țării, se va da întietate activității diplomatice — dirijată spre a smulge Porții, pas cu pas, noi atribute ale suveranității statului român — așteptîndu-se o conjunctură europeană favorabilă care să ducă la o confruntare armată victorioasă cu asupritorii otomani.

Spre sfîrșitul anului 1870, gruparea politică de centru — condusă de V. Boerescu — a declanșat, prin ziarul „Pressa“, o campanie, cu răsunset european, privind posibilitatea și necesitatea independenței României drept compensare a denunțării de către Rusia a neutralității Mării Negre, stipulată prin tratatul de la Paris. Se preconiza că neatîrnarea țării trebuie dobîndită pe cale diplomatică la viitorul congres de pace ce urma să fie convocat după terminarea războiului franco-prusian. Se spera că eventualul congres european va crea României în Orient o situație similară cu aceea a Belgiei în Occident, adică un regat independent, neutru și garantat de marile puteri, un fel de „bulevard latin pe malurile Dunării“. V. Boerescu și adepții săi învederau — prin campania lor de presă — că proiectul de neatîrnare formulat satisface atît interesele de echilibru în această parte a Europei cît și interesele de securitate pentru Turcia, deoarece un stat român independent ar constitui o barieră între imperiile țarist și otoman și s-ar evita astfel eventualele conflicte militare dintre ele. Dar, războiul franco-prusian nu a fost urmat de un congres de pace al marilor puteri europene — în genul congresului de la Paris din 1856 — după cum nici conjunctura internațională favorabilă sperată de gruparea lui Boerescu nu s-a putut crea.

Infrîngerea Franței de către Prusia (care de acum va deveni Imperiul german) a avut implicații și asupra țării noastre, unde sentimentele de simpatie și recunoștință pentru cea dintîi, exprimate deschis de opinia publică, iritaseră pe domnitor și, nu mai puțin, pe cancelarul Bismarck. Victoria Prusiei a contribuit la menținerea lui Carol pe tronul României, iar mai tirziu și la orientarea politicii externe a statului nostru spre o apropiere de „puterile nordice“ — Germania, Austro-Ungaria și Rusia —, de la care se aștepta un sprijin eficient pentru obținerea neatîrnării. Speranțele nutrite de domnitorul Carol și de guvernanții conservatori, că Germania va interveni la Constantinopol pentru acordarea independenței României, au rămas zadarnice. Mai mult, cancelarul Bismarck a cerut Porții otomane o intervenție militară în România spre a o sili să plătească creditorii germani înșelați de falimentarul consorțiu Strousberg. Încercarea României de a-și proclama independența în anii 1873—1874, prin capitalizarea tributului și cointeresarea economică a puterilor nordice, a rămas, de asemenea, zadarnică, nefiînd sprijinită de nici una dintre aceste puteri. Aceste încercări infructuoase — ca și altele ce vor avea loc în 1876 — lovindu-se de miopia politică a miniștrilor otomani și de împotrivirea marilor puteri europene, vor demonstra că independența deplină a României nu se putea obține decît prin luptă într-o conjunctură externă favorabilă.

Intensificarea luptei pentru independență națională nu ar fi fost posibilă fără o dezvoltare corespunzătoare a economiei românești. De altfel, în urma formării statului național român și a înfăptuirii reformei agrare din 1864, economia capitalistă a țării — în pofida obstacolelor ridicate de Poarta otomană — s-a dezvoltat într-un ritm tot mai intens. Dezvoltarea industriei, comerțului, mijloacelor de transport, băncilor și societăților de asigurare au consolidat economia capitalistă și au întărit poziția burgheziei românești făcînd-o să suporte tot mai greu suzeranitatea otomană, care o împiedica să ducă o politică vamală protecționistă atît de necesară pentru a asigura prosperitatea industriei naționale. Înlăturarea tutellei otomane devenise, așadar, o necesitate imperioasă și pentru dezvoltarea economică și socială a României.

Suzeranitatea turcească reprezenta o frână serioasă și în afirmarea suveranității statului român pe plan intern și internațional. Îngrădirile aduse suveranității naționale de congresul de la Paris au fost accentuate de Poartă, în 1866, prin firmanul de investitură dat lui Carol. Prin acesta i se interzicea României să încheie tratate — politice și comerciale — cu alte țări, să aibă reprezentanțe diplomatice oficiale pe lângă celelalte guverne, să bată monedă națională fără aprobarea expresă a puterii suzerane, să creeze vreun ordin sau decorație, să-și majoreze forțele armate fără o înțelegere prealabilă cu Poarta etc. Cu toate acestea, între anii 1859—1877, România a avut numeroase și curajoase acțiuni politice și diplomatice prin care a izbutit să înlăture cea mai mare parte din îngrădirile menționate și să smulgă Turciei, pas cu pas, noi atribute ale suveranității naționale; ea a reușit să se desprindă tot mai mult de dependența față de Imperiul otoman și să-și afirme pe plan internațional existența de sine stătătoare și voința de independență statală deplină. Realitățile istorice ne învederează faptul că obținerea independenței absolute la 1877 nu a fost un act spontan, de conjunctură imediată, ci un salt calitativ, o etapă finală dintr-o succesiune de momente importante de afirmare categorică a suveranității și neatrănării țării.

Lupta României pentru obținerea independenței statale depline și-a găsit un cadru european favorabil de manifestare și împlinire în timpul crizei orientale, provocată de intensificarea mișcării de eliberare națională a popoarelor din Balcani, de amestecul marilor puteri, cu interese divergente, în această zonă.

În vara anului 1875, popoarele din Herțegovina și Bosnia, nemaiputînd suporta asuprirea, s-au răsculat împotriva Porții otomane. În anul următor s-au ridicat la luptă bulgarii, Serbia și Muntenegru, care au declarat război Turciei pentru a se elibera de dominația multiseclară a acesteia. Cu toate că România, spre a evita o ocupație străină, adoptase oficial o atitudine de neutralitate, ea a dat, în secret — în pofida amenințărilor Porții și ale majorității puterilor garante —, un însemnat ajutor sîrbilor și bulgarilor în lupta lor de eliberare. Astfel, România a permis trecerea pe teritoriul ei a voluntarilor plecați din Rusia în Serbia, înrolările de voluntari sîrbi și bulgari pe teritoriul românesc, transmiterea de armament către Serbia, evitînd numai transporturile masive și acțiunile prea vizibile care compromiteau neutralitatea țării în ochii puterilor garante. România a oferit adăpost și hrană miilor de refugiați sîrbi care, în august 1876 — cînd situația țării lor devenise critică —, spre a evita crunta represiune turcească, și-au găsit salvarea pe teritoriul românesc. De asemenea, în țara noastră și-au desfășurat activitatea numeroși revoluționari bulgari — în frunte cu Hristo Botev — care, trecînd apoi Dunărea, s-au jertfit eroic pentru eliberarea patriei lor de sub jugul otoman. Tot aici — lângă Ploiești — vor fi organizate și instruite, în 1877, detașamentele de voluntari bulgari care se vor distinge apoi, alături de trupele ruse, în luptele de la Sipka și Escki-Zaghra.

Politica de neutralitate a României, deși sugerată de cabinetele europene, n-a fost totuși garantată de acestea. Mai mult, miniștrii britanici declaraseră că țara noastră este garantată numai ca parte integrantă a Imperiului otoman — Anglia fiind interesată în existența lui — iar „ca stat independent puțin îi importă de este sau nu o Românie”.

Cu toate că nu se aștepta să fie sprijinit de puterile garante, guvernul român a adoptat, în vara anului 1876, o poziție mai fermă față de Poarta otomană cerîndu-i ca, în schimbul politicii de neutralitate, să dea o rezolvare dreaptă și urgentă „tuturor problemelor” ce interesează statul nostru și care erau încă în suspensie. Prin memoriul și nota diplomatică din 16 iunie 1876 ministrul de externe, M. Kogălniceanu, revendica: recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice de România, inviolabilitatea teritoriului român și fixarea graniței între România și Turcia, admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic, recunoașterea pașaportului român și neamestecul consulilor turci în afacerile privind pe românii din străinătate etc. În esență, revendicările românești reprezentau o cerere indirectă de independență statală.

Refuzul Porții de a satisface revendicările românești și excesele comise de trupele neregulate turcești în Bulgaria au indignat profund pe M. Kogălniceanu determinându-l — mai ales că intuia realizarea unui acord ruso-austriac în privința soluționării crizei orientale, la întrunirea ce avusese loc la Reichstadt — să încerce să precipite intrarea țării în războiul antiotoman, spre a-și cucerii independența. Pentru a pregăti terenul intrării în acțiune, M. Kogălniceanu a trimis, la 20 iulie 1876, o notă circulară agenților diplomatici români din străinătate, prin care le cerea să facă cunoscut guvernelor, pe lângă care erau acreditați, că este necesară o intervenție urgentă pentru a opri acțiunile turcești din Bulgaria. Înfierând aceste acte, ministrul de externe român atrăgea atenția că ne este „cu nepuțință... să rămânem nepăsători la strigătele de durere care ne vin de pe malul drept al Dunării...”, că frământarea în sinul poporului nostru crește pe zi ce trece, că un mare partid politic de la noi s-a și pronunțat categoric în favoarea creștinilor, că armata română freamătă sub jugul disciplinei, doritoare să ia parte la luptă. Șeful diplomației românești preciza, totodată, că pentru a preveni eventualitățile și a împiedica răul să ia proporții, este de datoria puterilor europene să intervină, cu toată greutatea, pentru a face respectate de către armatele turcești „drepturile omului, datoriile omeniei”.

Curajoasele acțiuni diplomatice întreprinse de M. Kogălniceanu s-au dovedit însă infructuoase, izbindu-se de împotrivirea Turciei și a puterilor garante; ridicarea poporului român la luptă hotărâtă, alături de Rusia și de popoarele asuprite din Balcani, împotriva suzeranității otomane, pentru eliberarea națională, nu mai putea fi aminată.

Toate clasele sociale doreau și erau interesate în obținerea independenței absolute a statului român; deosebiri erau numai în privința modului de realizare a acestui măreț ideal național. Moșierimea conservatoare mai spera încă să obțină independența prin bunăvoința puterilor europene, în schimbul unor concesii economice și prin menținerea unei politici de neutralitate în conflictul izbucnit în Balcani.

Burghezia însă, grăbită să înlăture piedicile pe care suzeranitatea turcească le ridica în calea dezvoltării industriei și comerțului, aprecia că, pentru creșterea prestigiului ei și al țării, independența națională trebuie cucerită, cât mai repede, printr-un război victorios, care să readucă poporului român încrederea în virtuțile militare strămoșești. Atitudinea burgheziei române în problema cuceririi independenței de stat depline corespundea, pe un plan mai larg, dorinței de eliberare națională a celor mai largi păături ale poporului român. Ziarul „Românul” scria, la 14 mai 1877, că participarea la războiul antiotoman este dorită și necesară pentru „mărirea și ridicarea patriei”, pentru ca „românii să-și datorească lor înșile independența absolută” a statului lor.

Forța socială hotărâtoare în lupta pentru cucerirea independenței de stat a României au constituit-o însă masele populare de la sate și orașe, animate de un adânc patriotism pus în slujba progresului și a idealului de eliberare națională. Ca în toate momentele de răscruce din frământata istorie a poporului nostru, țărăniimea s-a afirmat și la 1877 ca purtătoarea aspirațiilor de libertate și demnitate națională, a dus pe umerii ei principala povară a războiului și a dat jertfele cele mai mari de sînge pe cîmpul de luptă. Dealtfel, lupta țărănimii pentru independență se contopea cu lupta pentru pămînt și o viață mai bună, constituind izvorul unor minunate pagini de vitejie înscrise în războiul din 1877. Năzuința maselor orășenești de a obține independența națională se îmbina, de asemenea, cu nădejdea de a dobîndi drepturi și libertăți democratice.

Cercurile socialiste din România — care luaseră ființă cu puțini ani înaintea declanșării conflagrației militare — au sprijinit și ele cu entuziasm războiul de independență, considerîndu-l un război just, de eliberare națională. Organul de presă al acestor cercuri, ziarul „Socialistul”, scria în ajunul intrării armatei noastre în război: „Azi, însă, e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suverinilor trecute, iau armele pentru a-și apăra independența”. La izbucnirea războiului, unii dintre membrii cercurilor socialiste, studenți mediciști, au plecat voluntari pe front pentru a servi în ambulanțele militare.

Eșuarea conferinței de la Constantinopol, din decembrie 1876, cînd marile puteri europene încercaseră zadarnic să impună Porții otomane adoptarea unui pro-

gram de reforme necesare pentru provinciile răsculate din Balcani, a demonstrat încă odată că soluționarea chestiunii orientale — implicit eliberarea națională a popoarelor asuprite de turci — nu este posibilă decât pe calea armelor.

Spre deosebire de puterile occidentale — care urmăreau să mențină integritatea Imperiului multinational otoman — Rusia, interesată în slăbirea Turciei, a intervenit activ în sprijinul luptei de eliberare a popoarelor din Balcani. Pentru a potoli spiritul revoluționar din societatea rusă, a modifica clauzele tratatului de la Paris din 1856 și a-și extinde dominația asupra Peninsulei Balcanice și a strimto-rilor, țarismul a început, încă din toamna anului 1876, să pregătească un război împotriva Imperiului otoman. Cu alte cuvinte, țarismul „spera să-și întărească situația internă prin succese de politică externă“.

Intrucât Imperiul otoman era susținut de puterile occidentale iar Austro-Ungaria — împinsă și de Germania — avea propriile planuri anexioniste în Peninsula Balcanică, Rusia a căutat mai întâi să cîștige neutralitatea habsburgilor și apoi a așteptat apariția unei conjuncturi internaționale prielnice care să creeze impresia că acționează ca mandatară a Europei împotriva Porții otomane. După ce Turcia a respins și ultima propunere de reforme (Protocolul de la Londra) în favoarea popoarelor balcanice, la 12 aprilie 1877 Rusia îi declară război.

Cu jumătate de an mai înainte, atunci cînd războiul devenise inevitabil, au avut loc la Livadia (în Crimeea) negocieri între Rusia și România în privința condițiilor de trecere ale armatelor imperiale spre Dunăre. Cu această ocazie, primul ministru, I.C. Brătianu, a atras atenția miniștrilor țariști că, dată fiind noua situație politică internațională a României — garantată de cele șapte puteri europene —, armatele rusești nu mai pot trece ca în războaiele anterioare peste teritoriul țării noastre fără un consimțămînt scris, fără o convenție politică și militară bine precizată. Conform înțelegerii de la Livadia — de la sfîrșitul lui septembrie 1876 — în lunile următoare, Rusia a trimis la București mai mulți emisari pentru a elabora, împreună cu guvernul român, textul concret al convenției. Și astfel, la 4 aprilie 1877, s-a semnat convenția politică și militară româno-rusă prin care România acorda „liberă trecere“ trupelor țariste spre Dunăre, iar Rusia garanta apărarea și menținerea integrității teritoriale a României. Trecerea armatei ruse prin România a fost cerută de guvernul țarist deoarece principalele operații militare îndreptate împotriva Turciei urmau să se desfășoare în Balcani, unde se afla majoritatea trupelor otomane. La convenția politică era anexată o „convenție specială“ care cuprindea detalii referitoare la relațiile armatei ruse cu autoritățile românești, la aprovizionare, mijloacele de transport și la modalitățile de plată. Toate cheltuielile ocazionate de transportul și aprovizionarea acestei armate reveneau guvernului rus.

Deși nu prevedea și o cooperare militară a trupelor românești, convenția deschidea totuși calea pentru participarea României la războiul împotriva Porții otomane spre a-și cuceri independența. De altfel, în timpul discuțiilor de la Livadia, delegația română a arătat că trupele românești, acoperind și apărînd linia Dunării, vor servi ca avangardă armatei ruse, ușurîndu-i astfel înaintarea spre Balcani. Participarea țării la războiul antiotoman — după cum am menționat — era dorită nu numai de masele populare ci și de burghezie iar reprezentanții acesteia, aflați la guvern, vor pregăti acțiunile militare românești — în concordanță cu ale armatei ruse — spre a dobîndi cît mai repede și cu contribuție proprie neatrînarea statală. De aceea, în cadrul marii campanii militare ruso-turce din 1877 — 1878, România va purta un război propriu contra Porții otomane pentru a înlătura suzeranitatea acesteia și a-și cuceri independența națională.

La jumătatea lunii aprilie 1877, corpurile legiuitoare — Camera și Senatul — au fost convocate în sesiune extraordinară pentru a aproba convenția cu Rusia și unele măsuri financiare ale guvernului cerute de necesitățile războiului. Cu prilejul dezbaterilor și a votării de către parlament, convenția a devenit publică.

Vestea încheierii convenției româno-ruse și intrarea trupelor ruse în țară au provocat o vie reacție la Constantinopol, guvernul otoman declanșînd un șir de represalii împotriva României. Poarta otomană a început să atace țărmul stîng al Dunării. Vasele de război turcești au bombardat la 21 aprilie 1877 Brăila, unde ajunseseră de curînd trupele ruse. La 26 aprilie Calafatul, Bechetul, Oltenița și Călărașii au fost bombardate de artileria turcă deși în aceste orașe nu se găseau soldați ruși. În aceeași zi, artileria română răspundea la Calafat bombardamentului turcesc trăgînd asupra Vidinului. Se ajunsese, așadar, în fapt, la starea de război cu Turcia.

Armata, presa (în special ziarele „Românul” și „Telegraful”) și în genere opinia publică din România, condamnaud aceste acte dușmănoase ale Porții, cereau, cu insistență, proclamarea neîntirziată a independenței României și începerea războiului împotriva Porții otomane.

În aceste condiții, la 29 aprilie 1877 a fost declarată starea de război între România și Turcia; la 9 mai 1877, dînd expresie aspirațiilor seculare ale întregului popor, parlamentul român avea să proclame independența de stat absolută a României. În acea memorabilă zi, M. Kogălniceanu, ministrul de externe, releva, în aplauzele deputaților și ale publicului prezent în Cameră, că legăturile cu puterea suzerană fiind rupte, „sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... Așadar, d-lor deputați, nu am cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața reprezentanței naționale că noi sîntem o națiune liberă și independentă... Noua noastră condițiune cu definirea independenței... trebuie să fie acceptată de Europa. Aici încep greutățile și aici e nevoie de patriotismul românilor. Noi trebuie să dovedim că sîntem națiune vie... că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri și această misiune în momentele de față este încredințată fraților și fiilor noștri care mor la hotare.” În încheierea ședinței solemne, Adunarea a votat o moțiune prin care „la act că rezbetul între România și Turcia, că ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială”. O moțiune similară a votat tot atunci și Senatul.

În aceeași zi, parlamentul a votat, ca prime acte ale suveranității absolute a statului român, înființarea ordinului Steaua României cu care să se decoreze militarii și civili care se vor distinge în serviciul țării; de asemenea, printr-un proiect de lege s-a cerut ca tributul către Poartă să fie anulat, iar suma respectivă — 914 000 lei — să fie destinată pentru întreținerea armatei române.

Proclamarea independenței s-a făcut — așa cum atestă mărturiile vremii — „în cea mai mare înfrățire... deputații fraternizau cu tribunele”. Mulțimea, care asistasă în curtea și pe dealul Mitropoliei, se revărsa spre centrul capitalei. Imediat studenții, împreună cu negustorii și muncitorii bucureșteni, arborează drapele și manifestează cu forțe pe străzile capitalei cîntînd Deșteaptă-te române. Corespondeenții ziarelor străine semnalau că mulțimea era „beată de entuziasm”. Manifestații asemănătoare au avut loc și în alte orașe ale țării. Referindu-se la importanța istorică a proclamării independenței naționale depline a României, ziarul „Telegraful” arăta că acest eveniment a fost „dorit de secole” și el „va fi înscris cu litere de aur în analele române. Ideea pentru care au luptat atîția domni patrioți și atîtea generații... s-a împlinit”. În adevăr, proclamarea independenței de stat absolute a țării a fost determinată de năzuința de veacuri a poporului român spre o viață de sine stătătoare. Votul corpurilor legiuitoare n-a făcut decît să sancționeze, din punctul de vedere al normelor constituționale, acest drept legitim al poporului nostru.

Independența națională fiind un deziderat al întregului popor, era firesc ca la obținerea ei să contribuie toate clasele și păturile sociale românești, ca greutățile și victoriile ostașilor noștri de pe front să găsească un larg ecou în rîndul românilor de pretutindeni. Făcînd abstracție de anumite elemente provenite din rîndurile claselor dominante (în special moșieri și arendași) poporul român a răspuns cu entuziasm la ampla acțiune de sprijinire morală și materială a luptei pentru cucerirea independenței de stat a țării. În timpul războiului de neahtă — ca de altfel și în anii unirii Principatelor — s-a afirmat încă odată cu putere unitatea tuturor românilor, în pofida frontierelor impuse de vitregia vremurilor. Proclamarea independenței și războiul din 1877 au oferit un nou prilej poporului român de pe ambele versante ale Carpaților pentru a-și reliefa conștiința unității naționale, solidaritatea și aspirațiile comune.

Unitatea românilor din toate provinciile s-a observat în campania dusă de presă spre a demonstra Europei necesitatea și legitimitatea independenței naționale, în încurajarea armatei, în acțiunea de colectare a fondurilor și a ofrandelor pentru trebuințele ostașilor de pe front, în înrolarea de voluntari în rîndul armatei române etc. În toate acestea poporul român vedea conturată posibilitatea viitoarei desăvîrșiri a unității statale. Românii aflați încă sub ocupație străină, considerînd că lupta pentru înlăturarea suzeranității otomane este o cauză națională, scumpă întregului popor român, s-au solidarizat cu griile și bucuriile fraților lor de peste Carpați și au contribuit la susținerea campaniei militare din 1877, la alinarea

suferințelor ostașilor răniți. În acest sens, „Gazeta Transilvaniei“, care apărea la Brașov, sub redacția lui Iacob Mureșanu, scria la 2 iunie 1877: „Cauza ostașului român e o cauză generală română, victoria lui e a întregii națiuni, fie aceea risipită în oricare parte a lumii“.

Ziarul vienez „Der Osten“, arătând că România s-a proclamat „liberă și independentă“, sublinia că „milioanele de români din Transilvania, Banat și Bucovina urmăresc cu simțăminte frățești lupta glorioasă a fraților lor... Pretutindeni — continua ziarul — în provinciile române din Austria se rostesc rugăciuni către cer ca să binecuvinteze armele române“. Într-o declarație semnată de 300 de bucovineni și publicată în același ziar se scria: „Salutăm cu frățescă cordialitate România liberă și independentă. Urăm glorie și izbândă armelor sale“.

Independența absolută a României, proclamată la 9 mai 1877, trebuia consacrată și apărată pe cîmpul de luptă spre a putea fi impusă turcilor de o armată bine pregătită și instruită*.

Pentru a asigura o victorie rapidă asupra armatei otomane, guvernul român a propus, de la început, o cooperare militară româno-rusă la sud de Dunăre. Atît domnitorul Carol cît și primul ministru I.C. Brătianu au insistat, în cadrul discuțiilor purtate, — în aprilie și mai 1877 — cu marele duce Nicolae (comandantul suprem al armatei ruse de operațiuni din Balcani), ca armata română — colaborînd pe plan general cu cea rusă — să aibă peste Dunăre o bază proprie de operațiuni, un sector distinct de front la vest de Plevna și o comandă națională. Dezideratul guvernului român era legitim și el dădea posibilitate țării și armatei noastre să cucerească prin forțe proprii independența statală, să-și dovedească, pe cîmpul de luptă, întreaga sa capacitate militară. La rîndul său și marele duce Nicolae dorea colaborarea armatei române — pe care voia s-o aibă în subordine —, dar diplomația țaristă, nevoind să-și asume obligații „apriori față de noi“, se împotrivea oricărei colaborări. Într-o notă din 17 mai 1877, cancelarul Gorceakov, după ce respingea propunerea României de a lupta pe un teatru de operațiuni separat, preciza: „Rusia n-are nevoie de concursul armatei române. Forțele pe care le-a pus în mișcare pentru a lupta cu Turcia sînt mai mult decît suficiente ca să atingă înaltul scop pe care și l-a pus împăratul începînd războiul actual“. Guvernul țarist a adăugat însă că dacă totuși România, din considerente proprii și de onoare — care reies „din limbajul presei locale“ —, se crede îndreptățită să participe, pe scoteala și riscul ei, la o acțiune militară peste Dunăre, armata sa va trebui să fie subordonată comandamentului suprem rus.

Armata rusă — după o trecere demonstrativă la Măcin — forțînd Dunărea la 15 iunie, la Șistov, a ajuns, într-o lună, printr-o ofensivă fulgerătoare, la Stara Zagora, dincolo de Balcani; aici avangarda condusă de generalul Gurko întîmpinînd rezistența armatelor otomane a fost nevoită să se replieze spre pasul Șipka. Aripa de vest a armatei, condusă de generalul Krüdner, după ce a ocupat Nicopole, la 4 iulie 1877, a înaintat spre Plevna unde se instalase și se fortificase Osman Pașa cu circa 30 000 soldați veniți din Vidin. Două atacuri impetuoase date de armata rusă, la 8 și la 18 iulie, pentru ocuparea Plevnei au fost respinse de turci cu mari pierderi.

Trupele române au cooperat cu cele ruse atît la nimicirea flotei turcești de pe Dunăre cît și la fortarea marelui fluviu de către aliați; la 12 iulie 1877, în urma insistenței țarului, domnitorul Carol a trimis o brigadă de infanterie și una de cavalerie din Divizia a IV-a pentru a ține garnizoană la Nicopole și a coopera cu unitățile rusești în luptele din Bulgaria. Atunci cînd, după a doua înfrîngere de la Plevna, trupele ruse au ajuns într-o situație critică, guvernul țarist a hotărît să mobilizeze și să aducă pe cîmpul de luptă noi unități militare și, totodată, trecînd peste orgoliul lor de mare putere, au solicitat concursul urgent al întregii armate române, singura care, fiind în apropiere, putea opri o eventuală înaintare a turcilor. Astfel, la 19 iulie, marele duce Nicolae a trimis domnitorului Carol o telegramă în care arăta: „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia, demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele“. Imediat au fost trimise, peste Dunăre, restul trupelor din Divizia a IV-a. La 9 august marele duce a trimis o nouă tele-

* Pregătirea pentru intrarea în război și acțiunile militare ale Armatei române în războiul pentru cucerirea independenței deplină de stat sînt analizate și în studiul semnat, în acest număr, de general-colonel Ion Coman.

gramă lui Carol rugându-l să treacă Dunărea „Cît mai repede cu putință“, iar la 19 august o a treia telegramă în care se sublinia că este absolut necesar ca „armata română, oriunde ar fi, să treacă imediat Dunărea și să meargă înainte asupra Plevnei, pentru a ataca pe turci“. Grosul trupelor române au trecut Dunărea pe la Corabia între 12 și 20 august 1877.

În vederea cooperării militare româno-ruse, în prima jumătate a lunii august 1877, au avut loc tratative între factorii de conducere din cele două țări, convingându-se ca armatele aliate, rusă și română, dirijate spre Plevna să fie puse sub comanda domnitorului Carol, secundat de generalul Zotov — ca șef de stat major. Comanda efectivă a armatei române a fost încredințată generalului Alexandru Cernat, ministrul de război. Armata română care trecuse Dunărea în iulie și august avea un efectiv de 38 000 de ostași, ceea ce reprezenta jumătate din efectivul trupelor aliate îndreptate spre Plevna. Mai târziu, în toamnă, cînd au sosit pe front rezervele armatei ruse, inclusiv garda imperială, precum și încă o divizie română, armata noastră a reprezentat aproximativ o treime din totalul trupelor de încercuire a Plevnei.

Prima mare bătălie, la care a participat și armata română, a avut loc la 30 august 1877. În cadrul acestui atac general — cunoscut în istorie sub numele de „a treia bătălie de la Plevna“ — armatei române i-a revenit sarcina de a cucerii mai întii reduta Grivița care, prin poziția sa strategică, era considerată drept cheia Plevnei. După o intensă pregătire de artilerie, batalioanele românești, sprijinite și de cîteva unități rusești, au dat patru atacuri succesive împotriva fortificațiilor turcești, izbutind în cele din urmă să cucerească, cu grele pierderi, puternica redută Grivița 1. În focul luptei, soldatul Grigore Ioan a capturat un steag turcesc, iar camarazii săi au luat trei tunuri.

La 6 septembrie și 7 octombrie 1877 au avut loc noi asalturi singeroase pentru cucerirea celei de a doua redute de la Grivița, urmate de alte lupte pentru ocuparea Rahovei și încercuirea Plevnei. În toate acțiunile întreprinse, ostașii români — cot la cot cu soldații ruși —, conștienți că luptă pentru o cauză dreaptă, au acționat cu hotărîre și spirit de sacrificiu făcînd dovada unui eroism legendar.

Colaborarea militară română-rusă și vitejia celor două armate au constituit factorii hotărîtori în obținerea victoriei de la Plevna unde trupele lui Osman Pașa — cel mai vestit general turc al vremii — la adăpostul unor fortificații inexpugnabile, rezistaseră cu îndirjire timp de aproape cinci luni de zile.

La 28 noiembrie 1877, Osman Pașa împreună cu întreaga sa armată de aproape 50 000 de oameni, terminînd proviziile și munițiile din Plevna, a încercat să străpungă blocada româno-rusă pentru a se retrage spre Sofia. În dimineața acelei zile, în timp ce primul eșalon turcesc încerca, cu disperare, să-și croiască drum printre grenadierii ruși, trupele românești au început înaintarea din flanc, ocupînd Grivița 2 și redutele de la Opanez, după care au intrat în Plevna, obligînd ariergarda turcească să se predea. Aceste acțiuni, simultane cu respingerea primului eșalon de către trupele ruse, au produs o mare derută și dezorganizare în rîndul armatei otomane, obligînd-o să depună armele. Văzînd că orice rezistență este zadarnică, Osman Pașa s-a predat colonelului Cerchez, comandantul diviziei a 2-a române.

Prin cucerirea Plevnei, cea mai grea etapă a războiului a fost încheiată, victoria finală asupra turcilor devenind iminentă. La începutul lui decembrie 1877, cu armata refăcută, Serbia a reintrat în război împotriva turcilor. Armata română și-a îndreptat forțele principale spre Vidin și Belogradic, pe care le-a încercuit, reputînd apoi, la 12 ianuarie 1878, o mare victorie asupra turcilor la Smirdan; în același timp, armata rusă, printr-o ofensivă fulgerătoare, a ocupat Sofia, Filipopol, Adrianopol, ajungînd la cîteva kilometri de Constantinopol. În fața acestui dezastru, Turcia a cerut armistițiu.

Odată cu semnarea armistițiului dintre Rusia și Poarta otomană, războiul victorios dus de Rusia, România și popoarele din Balcani a luat sfîrșit. Deși România adusese o contribuție militară foarte importantă, care a ușurat și a scurtat durata războiului, totuși delegatul său n-a fost admis să participe la negocierile de armistițiu și de pace de la San Stefano, din februarie 1878.

Asupra situației internaționale nefavorabile și a atitudinii marilor puteri față de România se impun cîteva reflecții. Realitățile istorice învederează faptul că, pe plan european, marile puteri, deși aveau interese divergente, au căutat să se înțeleagă, să ajungă la compromisuri pe seama statelor mici și mijlocii. Astfel s-au petrecut lucrurile și în timpul crizei orientale și după terminarea războiului din

Balcani. Pentru a împiedica o alianță a Rusiei sau a Austro-Ungariei cu Franța, Bismarck a urmărit, în cadrul acordului celor trei împărați ai „puterilor nordice”, să determine pe guvernânții țariști și habsburgici să se înțeleagă între ei în complicata problemă orientală, care trebuia să le acapareze atenția și eforturile o perioadă îndelungată, distrăgându-i de la chestiunile vest-europene. De altfel, atât Rusia cât și Austria, pierzând teritorii în urma înfringerilor suferite în războaiele anterioare doreau compensații la Dunăre și în Balcani. La Reichstadt (iunie 1876) și la Budapesta (ianuarie 1877) cele două imperii au izbutit, temporar, să-și pună de acord interesele, să-și împartă sferele de influență și teritoriile pe seama României și a popoarelor balcanice, înainte ca armele să decidă soarta războiului cu Poarta otomană. Deși secrete, tranzacțiile de la Reichstadt și Budapesta au ajuns la cunoștința guvernului român provocându-i o legitimă îngrijorare, cu toate dezmințirile „liniștitoare” pe care încercau să le dea unii politicieni de la Viena și Petersburg. Aceste tranzacții secrete au ieșit, treptat, la lumină în timpul negocierilor de pace ruso-turce și a pregătirilor diplomatice pentru congresul de la Berlin, congres care avea să le sancționeze parțial.

În virtutea cobeligeranței și totodată pentru a preveni adoptarea unor clauze defavorabile țării — mai ales că exista temeri în acest sens — guvernul român a trimis pe colonelul Eraclie Arion să participe alături de reprezentanții Rusiei, la negocierile de pace cu turcii, de la Cazanlic. Calitatea de armată aliată i se recunoscuse oștirii noastre de către comandamentul militar rus încă din perioada luptelor de la Plevna. M. Kogălniceanu arăta însă pe bună dreptate — la 11 ianuarie 1878 — că „ceea ce a fost armata noastră în acțiune” trebuie să fie și în luarea deciziilor, „în ziua în care tratativele diplomatice vor urma bătăliilor și este absolut drept ca România să participe la negocieri așa cum a participat la lupte”. În pofda unei realități de necontestat diplomația țaristă a refuzat participarea reprezentantului României la aceste tratative. Motivele invocate drept pretext se refereau la „argumente” cum ar fi: independența statului român n-a fost recunoscută de Europa, Turcia nu poate fi atât de umilită încât să trateze cu foștii ei vasali, lucrurile se hotărăsc la Petersburg, marele duce Nicolae negociază direct cu domnitorul Carol, Rusia va trata problema păcii și în numele aliaților așa cum procedase Prusia la 1871.

Ațit în cadrul tratativilor de pace cât și direct față de guvernul român — prin generalul Ignatiev și cancelarul Gorceakov — a reieșit în mod evident intenția hotărâtă a Rusiei țariste de a încorpora cele trei județe din sudul Basarabei — Cahul, Ismail și Bolgrad — restituite Principatelor în 1856 de către Congresul de la Paris. Guvernul, corpurile legiuitoare, presa și opinia publică din România au protestat categoric împotriva acestei intenții (hotărâtă, de altfel, încă de la Reichstadt).

Guvernul a trimis note circulare agenților diplomați români din străinătate, iar o serie de oameni politici, ca Ion Ghica, D.A. Sturdza, I.C. Brătianu, au plecat la Viena, Berlin, Paris, Londra, Budapesta pentru a discuta cu cabinetele respective situația critică a României față de pretențiile și amenințările țariste, a cere sprijin în vederea participării țării noastre la viitorul congres de pace. Promisiuni și încurajări s-au primit de la marile puteri, nu însă și un sprijin efectiv. Chiar și Bismarck — în care domnitorul Carol își pusesese multă speranță — recomanda guvernului să se înțeleagă direct cu țarul Alexandru al II-lea care ar fi dispus să ofere României, în schimbul celor trei județe, un teritoriu dublu ca întindere în Bulgaria — Vidinul cu împrejurimile sale ori prelungirea Dobrogei pînă la linia Ruscic — Varna. Miniștrii români au respins însă această propunere.

O serie de ziare străine au luat apărarea României reliefînd importanta contribuție adusă de armata ei la victoriile de peste Dunăre în contrast cu atitudinea foștilor săi aliați. Astfel, ziarul vienez „Fremdenblatt” scria la 29 martie 1878 că România merită toată simpatia și sprijinul puterilor europene pentru că această țară mică „a știut să fie mare”.

În primăvara anului 1878 relațiile dintre guvernul român și cel țarist au devenit încordate. Ca urmare, domnitorul Carol a concentrat armata pe linia Tîrgoviște-Pitești-Slatina-Craiova pentru o eventuală rezistență națională la încercările de ocupare a țării. Rezistența hotărâtă a României și protestul unor mari puteri a împiedicat țarismul să-și pună în aplicare planurile sale.

Interesate în obținerea anumitor teritorii și sfere de influență în Imperiul otoman, marile puteri europene au contestat valabilitatea tratatului de la San Stefano și au impus ținerea unui nou congres de pace la Berlin, între 1 iunie și 1 iulie 1878. Revizuirea clauzelor de la San Stefano s-a făcut însă înainte de deschiderea lucrărilor congresului și toate modificările s-au operat după interesele marilor puteri și nu după cele ale micilor state mult mai îndreptățite din zona Carpatobalcanică. Discuțiile de la Berlin au avut un caracter formal deoarece marile puteri au venit cu convenții și aranjamente bilaterale anterioare: Austro-Ungaria și Rusia cu acordul de la Reichstadt și Budapesta; Rusia și Anglia cu memorandumul din 30 mai 1878, iar Anglia și Turcia cu convenția din 4 iunie 1878 prin care prima lua în stăpânire, de la a doua, insula Cipru. La Berlin se discuta deci soarta popoarelor din Balcani fără participarea reprezentanților acestora; au fost admiși ca o concesie numai pentru a-și expune cauza atunci când se va discuta despre țara lor.

Nici de data aceasta România (ca de altfel și Serbia) n-a fost admisă să participe ca țară beligerantă, pe motiv că independența sa nu era recunoscută. Admisă numai pentru a-și exprima punctul de vedere, delegația României la Berlin alcătuită din primul ministru I.C. Brătianu și ministrul afacerilor externe M. Kogălniceanu a apărut cauza independenței și a respectării integrității teritoriale a țării. Cei doi miniștri au subliniat, în fața participanților la congres, că România nu cere să i se dăruiască independența națională, căci ea și-a cucerit-o pe cimpul de luptă. România cere numai ca puterile europene să-i recunoască „de jure” această independență, potrivit „dreptului cel vechi” și a jertfelor de sînge ale ostașilor români în acest război. Dar cei doi delegați ai guvernului român au fost numai „ascultați” să-și expună memoriul și nu „consultați” în timpul lucrărilor congresului. Reprezentanții României au respins categoric cererea de a face o declarație de supunere la hotărârile congresului; nu voiau să lege în nici un fel țara de deciziile marilor puteri, dictate de „politica interesului și egoismului” care învinsese „pe aceea a dreptului”, cum foarte sugestiv releva în acele zile ministrul de externe român. Cu toate acestea, în pofida protestelor opiniei publice, România va trebui să se supună hotărârilor congresului de la Berlin fiind obligată — după cum remarcă N. Iorga — „a face păcii lumii sacrificii grele și dureroase”.

Congresul de la Berlin a recunoscut — cu anumite condițiuni — independența României, Serbiei și Muntenegrului și autonomia Bulgariei. În același timp, prin tratatul de pace de la Berlin s-a restabilit autoritatea statului român asupra Dobrogei, străvechi teritoriu românesc; iar Rusia a luat din nou în stăpânire cele trei județe din sudul Basarabiei.

Participarea armatei române în războiul din 1877—1878, rolul și contribuția sa la victoria finală s-au bucurat de aprecierea elogioasă a multor istorici, comandanți militari, oameni politici, ca și a majorității publiciștilor europeni contemporani. Vitejia și contribuția ostașilor români în luptele de la Plevna au fost puternic reliefate, în câteva scrisori și articole, de Karl Marx și Friedrich Engels, care au apreciat că românii „făcuseră posibilă victoria rușilor de la Plevna”².

Pentru opinia publică internațională, comportarea și vitejia armatei române pe cimpul de luptă au constituit o adevărată revelație. Mulți martori oculari străini, ofițeri ori corespondenți de presă, inclusiv turci, au subliniat eroismul și abnegația ostașilor noștri. Așa spre exemplu, Kohn Abrest, corespondentul ziarului belgian „Le siècle” și autorul unei valoroase lucrări despre acest război, referindu-se la asalturile redevutelor de la Grivița, relatea cu admirație: „În acest moment mi-am putut da seama de curajul de care e capabil soldatul român. S-au aruncat înainte cu o furie irezistibilă... acești bieți țărani români cu hainele uzate și cu căciula împodobită cu pene de curcan... Cu o îndrăzneală de necrezut se avîntă în această prăpastie a morții respinși, striviți, decimați de focul ucigător al unui dușman adăpostit, dar fără să dea înapoi nici un pas, fără să șovăie o clipă. Au fost acolo

² Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 43, 537.

scene de eroism pe care nu sînt în stare să le povestesc". Generalul turc Izzet-Faud Paşa releva, la rîndul său: „La aripa dreaptă, românii şi-au arătat de asemenea valoarea, iar atacul lor a reuşit; ei au luat faimoasa redută Griviţa...". Ziarul englez „Daily Chronicle" scria, la 17 septembrie 1877, că „tinerele trupe române luptă admirabil", iar „Journal de St. Petersburg", din 1 decembrie 1877, menţiona că „primele trupe care au intrat în Plevna au fost cele ale Diviziei a II-a române". Comandantul suprem al armatei ruse, marele duce Nicolae, arată că „rezultatele strălucite care s-au obţinut la Plevna sînt datorate în mare parte cooperării vitezei armate româneşti", în timp ce ţarul însuşi ţinea să sublinieze că „trupele române... au dat dovadă... de un curaj eroic, luptînd sub unul dintre cele mai nimicitoare focuri ale inamicului".

Aprecierile elogioase sînt, de altfel, îndreptăţite căci dorobanţii şi călăraşii români — alături de unităţile armatei permanente — au înscris adevărate pagini de glorie în luptele din Bulgaria. Eroismul lor a fost immortalizat în documentele şi ziarele vremii, în versurile lui V. Alecsandri şi Gh. Coşbuc, în povestirile literaţilor şi, nu mai prejos, în picturile celebre ale lui N. Grigorescu, Sava Henţia ori Carol Popp de Szathmary.

Cucerirea deplinei independenţe statale a constituit un eveniment de mare importanţă în evoluţia României moderne. „Rezultat al luptei eroice a armatei române împotriva imperiului otoman, al voinţei ferme de libertate şi neatîrnare a poporului nostru, care şi-a dovedit încă odată marea capacitate de luptă — se arată în Programul Partidului Comunist Român — dobîndirea independenţei naţionale a dat un nou şi puternic imbold dezvoltării economice şi sociale a ţării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluţii istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca naţiune de sine stătătoare".

Înlăturînd suzeranitatea otomană, România şi-a dobîndit egalitatea juridică cu toate statele suverane. Nici o putere nu mai avea dreptul de a interveni în afacerile interne ale ţării noastre şi nici a-i impune sau controla relaţiile externe. În anii următori, România — eliberată de tutela otomană — a încheiat o serie de tratate comerciale şi politice cu alte ţări, menite să-i asigure o dezvoltare economică şi o dotare tehnică modernă, o afirmare liberă şi suverană în concertul naţiunilor europene. Totodată, s-a creat posibilitatea ca poporul român să-şi poată dezvolta, în condiţii favorabile, atît lupta de eliberare socială cît şi lupta de întregire naţională prin unirea cu România a Transilvaniei şi a celorlalte provincii aflate sub stăpînire străină.

Cucerirea independenţei de stat a României a dat un impuls deosebit luptei de eliberare naţională a românilor aflaţi sub ocupaţie străină. În pofida unei severe cenzuri, ziarele româneşti din Transilvania izbuteau să strecoare în coloanele lor gîndurile spre unitate naţională care i-au însufleţit pe ardeleni în timpul războiului de la 1877. Încercători în vitalitatea naţiunii şi a armatei române, ardelenii arătau că într-o zi „dorobanţii şi călăraşii români pot porni către Transilvania", că întregul popor român speră „să ajungă şi acel moment în care să poată serba şi marea sărbătoare a reconstituirii, a unităţii sale". În Transilvania şi Bucovina se răspîndise chiar ştirea că, după căderea Plevnei, armata română se va îndrepta să elibereze aceste teritorii de sub ocupaţia habsburgilor. De aceea, victoria de la Plevna a fost sărbătorită peste tot de români cu o mare însufleţire naţională. Bucovinenii „vărsau lacrimi de bucurie, sărutîndu-se şi îmbrăţişîndu-se", văzînd că la orizont se ivesc „zorile unui viitor mai bun"; iar în Transilvania — arată un martor ocular — bucuria „era atît de mare, încît pana omenească nu o poate scrie". Studenţii prin cîntece şi veselie îşi întăresc speranţa neclintită că „din România independentă acum, în curînd se va naşte România mare". Într-o poezie publicată în revista „Familia", din decembrie 1877, Petre Dulfu arată că din cenuşa eroilor români căzuţi la Plevna „acuş va să răsară cerească libertate unind pe fraţi cu fraţi", iar Timotei Cipariu sublinia că „anul 1877 formează aurora plăcută a unui viitor plin de glorie" şi în inimile multora el „a semănat mari sperări". Toate

acestea ne îndreptăţesc să conchidem că dobîndirea neatîrnării depline a României, în anul 1877, a reprezentat un pas înainte şi o premisă importantă spre desăvîrşirea unităţii naţionale şi statale care se va înlăptui patru decenii mai tîrziu.

Dobîndirea neatîrnării statale a creat condiţii mai prielnice dezvoltării economice a ţării. Înfiinţarea unor instituţii cu caracter burghez (Banca Naţională, Creditul agricol) şi adoptarea unor legi corespunzătoare (aplicarea tarifului vamal protecţionist, legea pentru încurajarea industriei naţionale, modificarea constituţiei din 1884 etc.) — toate acestea vor duce la o creştere considerabilă a puterii economice şi politice a burgheziei româneşti şi la scăderea influenţei moşierimii în viaţa politică a ţării. Numărul întreprinderilor mari a sporit simţitor în deceniile următoare, favorizînd creşterea proletariatului, clasă care se va manifesta ca forţa cea mai înaintată şi consecvent revoluţionară a societăţii româneşti, tot mai conştientă de misiunea sa istorică.

Participarea poporului român la războiul din 1877—1878, prin care şi-a cucerit — prin forţe şi jertfe proprii — independenţa deplină, are şi o adîncă semnificaţie morală. Acest război a avut menirea să ridice conştiinţa naţiunii române libere care şi-a verificat, pe cîmpul de luptă, înaltele sale virtuţi morale; a creat o stare de spirit optimistă, încrezătoare în forţele interne şi capabilă de elanuri viitoare spre progres social şi desăvîrşirea unificării statului naţional român.

CONCLUZII:

— Independenţa naţională şi, deopotrivă cu ea, unitatea statală, au constituit deziderate fundamentale ale poporului nostru, prezente de-a lungul veacurilor şi accentuate în pragul epocii moderne, odată cu formarea naţiunii române. Ideile de libertate şi unitate naţională s-au întrepătruns şi s-au completat formînd un tot inseparabil în concepţia şi activitatea cîrturarilor şi luptătorilor români atît la 1848 cît şi în deceniile următoare. Fără unirea Principatelor Române nu se putea cuceri neatîrnarea statală la 1877, iar fără independenţa era problematică desăvîrşirea unităţii naţionale la 1918.

— După unirea din 1859 şi reformele lui Al. I. Cuza a crescut continuu capacitatea economică, politică şi militară a statului naţional român, fapt ce a permis ca să se pună cu mai multă fermitate problema abolirii suzeranităţii otomane. Printr-o luptă continuă politică şi diplomatică, poporul român a reuşit în acea perioadă să smulgă Turciei, pas cu pas, noi atribute ale suveranităţii naţionale, a izbutit să se desprindă tot mai mult de dependenţa faţă de Imperiul otoman şi să-şi afirme, pe plan internaţional, existenţa de sine stătătoare şi voinţa de independenţă statală. Proclamarea independenţei statale depline la 1877 — cînd s-a aruncat peste bord ultima verigă a suzeranităţii turceşti — a reprezentat un salt calitativ, o urmare logică şi logică a strădaniilor tot mai intense din acei ani şi, totodată, o încununare firească a unor veacuri de trude, zbuciumări şi lupte eroice ale poporului român împotriva asupririi otomane.

— Independenţa absolută, proclamată prin actul istoric de la 9 mai 1877, a fost apoi consfinţită, sigilată cu sînge şi apărată pe cîmpul de luptă spre a putea fi impusă Porţii otomane şi recunoscută de puterile europene. Cucerirea neatîrnării statale a fost un deziderat scump al întregului popor şi, de aceea, la această măreaţă operă naţională şi-au adus contribuţia toate clasele şi păturile sociale de pe întreaga cuprindere a meleagurilor româneşti.

— În timpul războiului de neatîrnare s-a accentuat, din nou, unitatea tuturor românilor, în pofida frontierelor arbitrare impuse de vitregia vremu-

rilor. Transilvănenii, bănăţenii şi bucovinenii s-au solidarizat cu grijile şi bucuriile fraţilor lor de peste Carpaţi, contribuind şi ei, prin trimiterea de voluntari, de fonduri şi de numeroase ofrande, la susţinerea campaniei militare, la alinarea suferinţelor ostaşilor răniţi.

— Armata română a trecut Dunărea şi a intrat efectiv în război, alături de trupele ruse, într-un moment critic al desfăşurării acestuia, când turcii erau în ofensivă. Cu toate acestea, luptând cu eroism, ea a contribuit din plin la echilibrarea situaţiei frontului, iar apoi la victoriile de la Plevna şi, odată cu aceasta, la scurtarea întregii campanii militare din 1877—1878. Vitejia armatei române, rolul şi contribuţia ei la victoria finală au fost subliniate de oameni politici, comandanţi militari şi publicişti europeni ai vremii.

— Cucerirea independenţei statale depline, urmare firească a evoluţiei societăţii româneşti, a contribuţiei maselor largi populare şi a jertfelor de sînge pe cîmpurile de luptă, a avut o adîncă semnificaţie morală; a ridicat conştiinţa naţiunii române libere şi prestigiul internaţional al ţării, a exercitat o înfrîurire binefăcătoare asupra dezvoltării economice şi social-politice interne şi a impulsionat, totodată, lupta pentru desăvîrşirea statului naţional unitar român.

Prof. univ. dr. NICHITA ADĂNILOAIE

Mișcarea muncitorească din România în perioada 1878 — 1916.

Constituirea partidului politic al clasei muncitoare și semnificația sa istorică

STADIUL

DEZVOLTĂRII ECONOMICE, SOCIALE

ȘI POLITICE A ROMÂNIEI

LA SFIRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA

ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Cucerirea independenței de stat depline, rod al luptei eroice a întregului nostru popor, al voinței sale ferme de libertate și neatințare, a determinat, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, „un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înriuire

asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai riguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”¹.

Însemnate progrese se înregistrează în dezvoltarea industriei. Datorită adopției unor măsuri cu caracter stimulator — cum au fost legile pentru încurajarea industriei zahărului, hirtiei, țesăturilor, tăbăcăriei (1881—1885), legea pentru încurajarea industriei naționale (1887), măsurile protecționiste din 1904—1906 și 1912 —, ritmul de înființare a întreprinderilor industriale a crescut. Dacă între 1866 și 1887 au luat ființă, anual, în medie câte 8,2 fabrici, între 1893 și 1906 ritmul mediu anual a fost de 18 fabrici nou create. În acest fel, față de anul 1860 când existau în România 12 867 unități industriale, în mare majoritate ateliere mici și mijlocii, la începutul veacului nostru ființau 62 188 stabilimente industriale, dintre care 625 întreprinderi mari și 235 exploatări miniere, ceea ce reprezenta o creștere de aproape cinci ori. Este perioada în care se intensifică procesul formării marii industrii capitaliste, dotată cu aparat tehnic productiv mașinist și deservită de proletariatul modern de fabrică, ce reprezenta, la sfîrșitul veacului al XIX-lea, aproximativ 30% din numărul total al clasei muncitoare. În decursul anilor 1900—1915, forța motrică din industria prelucrătoare a crescut cu 164% iar valoarea producției cu 138%. O rapidă ascensiune a cunoscut industria petrolieră, a cărei producție a sporit în același interval de șapte ori, de la 247 000 de tone la 1 810 000 tone.

Dezvoltarea economică generală a dus la profilarea unor importante centre industriale și muncitorești. București, centrul politic și administrativ al țării era, în același timp, și centrul industrial și proletar cel mai important. Condiții prielnice dezvoltării industriale au oferit, datorită bogatelor surse de materii prime, Valea Prahovei și bazinul carbonifer din Valea Jiului. Caracterul industrial și creșterea numărului de lucrători definesc profilul unor orașe, ca: Arad, Brăila,

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 34.

Braşov, Cluj, Galaţi, Hunedoara, Turnu-Severin, Paşcani, Reşiţa, Timişoara. În cadrul acestor centre urbane se remarcă prezenţa unor întreprinderi cu un număr relativ ridicat de muncitori, cum au fost: Atelierele C.F.R., Arsenalul armatei, R.M.S., S.T.B., uzinele „Lemaitre” şi „Vulcan” din Bucureşti, întreprinderile metalurgice din Reşiţa, Braşov, Tîrgu-Mureş, şantierele navale din Turnu-Severin şi Galaţi ş.a. Trebuie spus că producţia meşteşugărească şi industria casnică au continuat să se menţină, alături cu industria de fabrică, să păstreze o însemnată pondere (la începutul veacului nostru existau un număr de peste 54 000 de ateliere meşteşugăreşti, în care lucrau circa 100 000 de meseriaşi).

Acest proces a necesitat o tot mai intensă acumulare de capital, care s-a realizat şi prin atragerea şi folosirea capitalului străin; ca urmare, în economia românească — în industrie în primul rînd —, ponderea capitalului străin a crescut, atît pe calea împrumuturilor contractate de către stat la grupări financiare franceze, engleze, germane etc., cît şi prin investiţii productive ale unor firme străine în diferite ramuri ale producţiei industriale (cu deosebire în industriile uşoară şi extractivă). Pe măsura consolidării economiei naţionale va creşte însă treptat şi ponderea capitalului românesc, Banca Naţională a României, Creditul funciar rural, Banca agricolă ş.a. contribuind din ce în ce mai substanţial la finanţarea industriei naţionale.

Legate indisolubil de dezvoltarea industriei, transporturile feroviar, rutier, fluvial şi maritim au înregistrat un considerabil avînt; se extinde reţeaua de căi ferate (de la 1 229 km în 1878, la 3 099 km în 1900) şi cea rutieră (de la 3 219 km în 1878, la peste 24 000 km în 1900); sînt amenajate porturile Constanţa, Turnu-Severin, Brăila, Galaţi, Giurgiu, Tulcea şi se inaugurează curse maritime regulate spre porturile lumii; în 1890 se înfiinţează întreprinderea navală „Navigaţia Fluvială Română”; în 1895 se dă în folosinţă podul de la Cernavodă.

În agricultură se intensifică, de asemenea, procesul de dezvoltare a forţelor de producţie capitaliste, materializat în utilizarea pe scară din ce în ce mai largă a muncii salariate, în folosirea de maşini agricole, în extinderea suprafeţelor cultivate pentru comercializarea produselor agricole pe piaţa externă. Caracteristic pentru evoluţia capitalismului în agricultura României este imbinarea noilor relaţii de producţie capitaliste cu rămăşiţe de natură feudală. Din această împletire va rezulta un sistem de relaţii agrare bazat pe exploatarea ţărănimii de către proprietari şi arendaşi, pe diferenţierea accentuată a lumii satului. Această stare de lucruri a determinat existenţa, în continuare, a problemei agrare în ţara noastră şi a întretinut la sate o stare de permanentă revoltă, transformată în puternice ridicări la luptă ale ţărănimii, cum au fost cele din anii 1888, 1893—1894, 1899, 1904, 1907.

Existenţa îndelungată a suzeranităţii străine, dominaţia exercitată asupra unor străvechi teritorii româneşti şi-au pus pecetea asupra dezvoltării istorice a poporului român. La sfîrşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, progresele înregistrate pe drumul construcţiei României moderne plasau ţara noastră în prima fază a evoluţiei capitaliste, economia sa păstrînd un caracter predominant agrar.

Relaţiile economice ale ţării, evoluţia sa specifică pe drumul capitalismului au determinat mutaţii importante în structura şi raporturile de clasă din societatea românească.

Moşierimea, interesată în mod direct în menţinerea, consolidarea şi perpetuarea unor rînduiri social-economice ce-i asigurau o poziţie puternică în stat, era potrivnică reformelor ce ar fi atins marea proprietate funciară; o parte a acestei clase se va adapta însă formelor de producţie cu caracter burghez, trecînd la exploatarea capitalistă a pămîntului.

Ţărănimia, imensa majoritate a populaţiei ţării (circa 80%), puternică forţă socială revoluţionară, lupta pentru desfiinţarea proprietăţii moşiereşti, pentru drepturi şi libertăţi democratice. Receptivă la ideile înaintate ale timpului, ţărănimia va înţelege, cu tot mai multă claritate, necesitatea participării conştiente la viaţa politică a ţării, pentru a-şi impune propriile sale deziderate.

Pe măsura dezvoltării industriei, creşte ponderea burgheziei în angrenajul vieţii economice şi sociale şi, implicit, se întăresc poziţiile sale conducătoare pe plan

politic, în raport cu moșierimea. Interesată în desfășurarea largă a activităților economice, comerciale și în realizarea unor reforme corespunzătoare cerințelor obiective ale societății românești, burghezia manifesta și în această epocă atribuțiile unei forțe sociale ce se inscria pe linia progresului.

Societatea românească mai cuprindea categorii sociale mijlocii — meseriași, mici producători și comercianți, pături largi ale intelectualității, interesate în dezvoltarea democratică a țării.

Factorul de cea mai mare importanță pentru destinele României l-a constituit dezvoltarea și afirmarea puternică în arena vieții politice a proletariatului. În această perioadă, numărul muncitorilor a crescut, ajungând în anii 1913—1914 la peste 450 000 de persoane ocupate în întreaga țară în industria prelucrătoare, extractivă și în transporturi. „Proletariatul — se subliniază în Programul Partidului Comunist Român — devine tot mai mult purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponențului aspirațiilor vitale ale întregului popor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă”². În contextul dezvoltării generale a României, al schimbărilor în cadrul raporturilor de forțe politice, lupta proletariatului și-a înscris drept țel principal eliberarea sa și a maselor muncitoare de exploatare și asuprire, ea căpătând și un caracter național, patriotic, prin faptul că urmărea cu consecvență apărarea independenței și suveranității țării, afirma cu tărie dreptul sacru al poporului român de a se dezvolta de sine stătător.

Pe plan politic, în această perioadă istorică, sub pavăza prevederilor Constituției din 1866, atât puterea legislativă, cât și cea executivă erau apanajul burgheziei și moșierimii. Totodată, Constituția consacra existența unei democrații, care, deși ciuntită, oferea până la un anumit grad posibilități de desfășurare a activității politice. Constituția acorda o serie de drepturi și libertăți democratice, dar acestea nu erau totdeauna respectate, autoritățile centrale și locale eludind nu o dată prevederile legilor. În plus, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor țării devenea inoperantă în condițiile în care, tot prin Constituție, se legiferase sistemul de vot cenșitar, datorită căruia, practic, masele muncitoare erau împiedicate să participe nemijlocit la treburile politice ale statului.

Sistemul de vot cenșitar împărțea corpul electoral în colegii (din 1884, trei pentru Adunarea deputaților și două pentru Senat), în funcție de avere, astfel încât la o populație de aproximativ 6 000 000 locuitori abia circa 80 000 își puteau exercita acest drept. Mai mult, țărănimii nu beneficia de posibilitatea de a vota, la Colegiul al III-lea, prin delegați, câte unul la 50 de săteni, ceea ce a îngrădit și mai mult participarea sa în viața publică.

În aceste condiții, puterea executivă era apanajul celor două partide ale burgheziei și moșierimii — Partidul Național Liberal și Partidul Conservator —, pe care o exercitau în mod alternativ, potrivit intereselor claselor ce le reprezentau. În disputa pentru putere se constată, treptat, creșterea ponderii politice a liberalilor, corespunzătoare creșterii forței economice a burgheziei și, în același timp, extinderea deosebirilor acestora față de conservatori, adversari ai prefacerilor democratice din societate.

Apariția unor partide și grupări politice noi, unele dintre ele cu programe avansate, definește o altă trăsătură a vieții politice, ele reprezentând reacția firească a unor clase și categorii sociale mijlocii, interesate în progresul societății românești; așa au fost: Partidul Democrat-Radical, Gruparea democratică din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, Partida Țărănească, Partidul Conservator-Democrat, Partidul Naționalist-Democrat, cluburile politice ale meseriașilor.

În acest complex socio-politic dominat de necesitatea soluționării problemelor fundamentale ale viitorului României, pe linia desăvârșirii revoluției burghezo-democrate — apărarea independenței și suveranității patriei, desăvârșirea unificării statului național român, rezolvarea chestiunii agrar-țărănești, industrializarea țării, democratizarea profundă a regimului politic —, se va făuri și va activa partidul politic al proletariatului, apărător și luptător revoluționar pentru afirmarea dezideratelor clasei muncitoare, ale poporului, ale națiunii române.

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 32.

PE DRUMUL FAURIRII PARTIDULUI POLITIC AL CLASEI MUNCITOARE

liste existente spre centralizarea la nivelul întregii țări, în maturizarea mișcării profesionale muncitorești, în apropierea militanților socialiști de proletariat, în care au găsit clasa purtătoare a progresului social și național, a transformărilor revoluționare în societatea românească.

Acest proces de însemnătate istorică pentru evoluția mișcării noastre muncitorești, pentru înseși destinele patriei, s-a desfășurat în condițiile confruntării cu ideologia claselor dominante. Teoreticieni de cele mai diverse nuanțe, conservatori, junimiști, liberali, au încercat să acrediteze ideea că socialismul este o „plantă exotica”, un experiment lipsit de teren real în condițiile românești.

Socialiștii au relevat, cu argumente științifice, trăsăturile și specificitatea relațiilor social-economice și a sistemului politic din România, ale evoluției generale a societății românești, în cadrul căreia dezvoltarea clasei muncitoare, procesul proletarizării unor mase tot mai largi ale poporului, deveneau caracteristici definitorii. Prin aceasta, ei au demonstrat lipsa de consistență a tuturor teoriilor, care, invocând pronunțatul caracter agrar al economiei, numărul redus al proletariatului în ansamblul populației țării, eludau dinamica proceselor social-economice, înaintarea obiectivă a României pe drumul capitalismului.

În atare împrejurări, răspindirea ideilor socialismului științific în țara noastră și organizarea politică a clasei muncitoare își demonstrează perfectă legitimitate, proletariatul ajungând, în mod obiectiv, la înțelegerea necesității constituirii propriului partid politic, care să-i susțină interesele și aspirațiile. O deosebită amploare ia procesul de răspindire a marxismului în rindurile intelectualilor progresiști, ale muncitorilor. Această activitate a găsit un teren prielnic de dezvoltare datorită tradițiilor democratice ale gândirii politice românești, receptivității poporului nostru la ideile innoitoare ale timpului, climatului propice creat de activitatea desfășurată, în spirit materialist, de numeroși oameni de cultură, asupra cărora, la rîndul lor, concepțiile socialiste aveau o deosebită influență.

În coloanele publicațiilor socialiste — „Besarabia” (Iași, 1879), „Înainte” și „România viitoare” (București, 1880), veritabile tribune de afirmare a principiilor socialismului științific —, în bogata corespondență purtată între membrii cercurilor socialiste, apare cu insistență ideea necesității „formării în România a unui partid socialist”³, cu un program adaptat la condițiile specifice țării noastre.

Un moment deosebit în definirea scopurilor programatice ale mișcării l-a reprezentat Consfătuirea din 25 și 27 februarie 1879, desfășurată în două sedințe, la Ploiești și București, la care au participat reprezentanți ai organizațiilor socialiste, ca V. G. Manicea, C. Stăucanu, Al. Spiroiu, Eugen Lupu, C. Gorănescu. Consfătuirea s-a pronunțat pentru unificarea organizațiilor socialiste într-un singur partid, cu denumirea de „ Internaționala democratică din România” (denumire ce amintea de Asociația internațională a muncitorilor făurită la 1864 de K. Marx și F. Engels, în ale cărei secțiuni militaseră și socialiști români); cu acest prilej a fost elaborată și o schiță de program, în „spiritul și principiile socialismului democratic român”⁴. Congresul socialist de la Iași din octombrie 1879, la care au luat parte Eugen Lupu, dr. N. Russel, Ioan și Gheorghe Nădejde, Zamfir Arbore-Ralli, Teodor Speranția, a dezbătut o serie de măsuri privind întărirea organizatorică a mișcării și trasarea liniilor directoare ale programului său de acțiune, ale cărui obiective au fost sintetizate astfel de gazeta „Besarabia”, la 28 octombrie 1879: „Mintuirea poporului prin el însuși. Emanciparea lui economică... Solidaritatea poporului muncitor din toată lumea, fără deosebire de naționalitate”.

Principală consecință a acestor intense preocupări organizatorice și ideologice a constat în orientarea fermă a organizațiilor socialiste spre o activitate practică unitară, în care să fie cuprinse, alături de elementele intelectuale, masele de muncitori. Este cît se poate de semnificativ faptul că gazeta „Înainte” se subintitula

³ Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878, Editura politică, București, 1971, p. 852.

⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892, Editura politică, București, 1973, p. 14.

„organ democratic socialist și al proletariatului român“, în care calitate se angaja să se constituie în apărătorul drepturilor fundamentale ale muncitorimii.

Mișcarea socialistă română își axează preocupările în vederea integrării sale în viața politică a țării, ca o forță distinctă, reprezentantă pe plan politic a intereselor și aspirațiilor fundamentale ale maselor muncitoare. Documentele consemnează folosirea din ce în ce mai intensă a denumirii de „partid al muncitorilor“, de „partidă socialistă“, prin care era desemnată organizația socialistă din România. Încă în 1883, publicația „Dacia viitoare“ scria despre susținuta activitate desfășurată de „tînărul partid socialist român“, iar „Drepturile omului“, la 25 august 1885, sublinia: „Partidul muncitorilor! Iată ținta imediată a socialiștilor... Totdeauna clasa apăsată s-a liberat prin propriile ei puteri, zdrobind stăpîinii al căror jug îl suferea. Și tot așa va fi și acum“. Chiar dacă făurirea partidului, la nivelul întregii țări, nu fusese încă consfințită, ca formulă organizatorică în accepțiunea clasică a cuvîntului, cu o conducere unică, cu un statut propriu, mișcarea muncitorească se prezenta pe arena politică unită, de sine stătătoare pe plan național. Aceasta reprezenta o mărturie elocventă a eforturilor socialiștilor români în direcția afirmării rolului și structurii partidului politic proletar, ca singura forță capabilă să conducă cu succes lupta revoluționară eliberatoare.

Dezvoltarea organizațiilor socialiste a fost însoțită de o rapidă maturizare a mișcării profesionale a proletariatului, tendința firească fiind aceea de unire a celor două elemente într-un singur șuvoi revoluționar. În focul mișcării greviste, ce se intensifică după 1878, remarcîndu-se îndeosebi grevele minerilor din Petroșeni (1879), ale lucrătorilor din portul Brăila (1884), ale muncitorilor ceferiști din București și Galați (1887—1888), ale muncitorilor tipografi din București (1888) se constituie noi organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă, dintre care menționăm: Societatea generală a lucrătorilor tipografi din România „Deșteptarea“ (1879), societățile curelarilor, cizmarilor, caretașilor și lemnarilor din Iași (1880), Societatea lucrătorilor din portul Brăila (1884), Societatea curelarilor din București (1886), în fruntea cărora se aflau muncitori înaintați, precum Al. Ionescu, C. Olcescu, N. Acelenescu și alții.

În contextul dat, s-a simțit nevoia elaborării unui program marxist unitar de acțiune, care să coordoneze și să îndrume activitatea întregii noastre mișcări muncitorești. Avînd la bază experiența acumulată, dezbaterile de idei purtate în sinul mișcării, în cadrul Cercului de studii sociale „Drepturile omului“ (1884—1885), în publicații de certă ținută politică și ideologică, cum au fost: „Contemporanul“ (1881—1891), „Emanciparea“ și „Dacia viitoare“ (1883), „Revista socială“ (1884—1887), „Drepturile omului“ (1885), primul nostru cotidian socialist — apărut într-o perioadă cînd mari partide socialiste din țări europene puternic dezvoltate industrial nu dispuneau de organe de presă zilnice —, programul a izvorit ca o emanație firească a creșterii mișcării muncitorești în ansamblul său; el a fost scris de C. Dobrogeanu-Gherea și publicat, în 1886, sub forma lucrării semnificativ intitulată *Ce vor socialiștii români*.

Acest document programatic a stabilit poziția mișcării muncitorești și socialiste față de realitățile politice ale timpului, obiectivele cu caracter economic și politic înscrise pe steagul de luptă al proletariatului organizat. Prin întregul său conținut, el realizează o analiză aprofundată a relațiilor social-economice și politice românești, evidențiind mutațiile intervenite în dispoziția forțelor de clasă și politice din societatea românească. În acest cadru larg s-a pus cu vigoare în lumină locul și rolul ce-i revin partidului clasei muncitoare pe scena politică românească, partid cu un program propriu de acțiune, bazat pe învățătura marxistă, dar, în același timp, născut din realitățile specifice naționale și adaptat — prin strategie și tactică politică — acestor realități. „Școlari ai socialismului științific, membri ai marii familii socialiste europene — aprecia programul —, noi știm că felul activității noastre atîrnă de condițiile reale ale țării noastre și mai ales de cele economico-sociale... Un socialist modern, care ține la socialismul științific, își deduce idealul din mișcarea omenirii, din evoluția ei, iar mijloacele de lucrare și felul lucrării din condițiile în care se află un popor“⁵.

Scopul luptei hotărîte a socialiștilor — organizarea temeinică a proletariatului în partid politic, pentru a-l face conștient de menirea sa istorică: înlăturarea

⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 2, Editura politică, București, 1976, p. 72.

orinduirii capitaliste și făurirea societății socialiste —, este clar exprimat în cuprinsul programului. Totodată, pentru prima dată într-un document programatic socialist din România, era formulată ideea cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare și instaurării dictaturii proletariatului: „Poporul, proletariatul, ajungând la putere, după revoluția socială, proletară, va întreprinde dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele de viață ale societății socialiste”⁶.

Reflectând stadiul de dezvoltare al mișcării muncitorești, programul stabilea ca sarcini imediate pentru forțele socialiste și muncitoare din țară, „de a lumina poporul muncitor din sate și orașe asupra stării lui, de a organiza poporul în jurul unor cereri practice, care ating interesele lui și a căror realizare, pe de o parte, ar îmbunătăți starea lui de acum, iar pe de altă ar crea o stare de lucruri cât se poate mai potrivită pentru transformarea socialistă”⁷. Preconizând realizarea unor astfel de obiective, documentul se constituia în „programul partidei socialiste muncitoare, steagul în jurul căruia s-ar putea stringe tot ce e mai sănătos, mai bun, mai cinstit în țara aceasta”.

Programul marxist din 1886, profund național, fiind rezultatul preluării și aplicării la condițiile concret istorice ale României a principiilor generale ale socialismului științific, a reprezentat o mărturie grăitoare a maturizării ideologice a mișcării noastre muncitorești. El a dat un puternic imbold luptei pentru întărirea organizatorică a mișcării, pentru statuarea partidului politic al clasei muncitoare, corespunzător cerințelor momentului istoric și sarcinilor de perspectivă ale luptei proletariatului.

Poziția consecvent marxistă a mișcării noastre muncitorești, exprimată în dezbaterile de idei din epocă și materializată în programul din 1886, a primit înalte aprecieri din partea lui Friedrich Engels, care, într-o scrisoare adresată în 1888 lui Ioan Nădejde, scria: „Cu mare plăcere am văzut că socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și din America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx”⁸.

Având acest îndreptar ideologic limpede, mișcarea muncitorească înregistrează noi progrese. În 1887 se constituie la București, Iași, Brăila, Bacău, Turnu-Severin și în alte localități cercuri muncitorești, organizații cu caracter politic, ce vor acționa, în numele proletariatului organizat și al intelectualilor socialiști, ca organizații locale ale partidului muncitorilor. De asemenea, au fost înființate organizații socialiste în mediul rural, în special în Moldova, în anii 1887—1888, sub denumirea de „bresle ale lucrătorilor de pământ”. Aceasta marchează începutul procesului de făurire a alianței muncitorești-țărănești, ce va deveni uriașa forță socială și politică a transformărilor structurale viitoare din societatea românească.

Dispunind de cercuri de studii sociale, de școli de propagandă, de organe de presă proprii — „Dezrobirea” (București, 1887—1888), „Muncitorul” (Iași, 1887—1889), „Lampa” (Brăila, 1886—1887), „România viitoare” (Brăila, 1888), „Socialistul” (Turnu-Severin, 1888) —, cercurile muncitorești au desfășurat o amplă activitate propagandistică la orașe și sate, au susținut eforturile muncitorilor și țăranilor de organizare pe plan politic și profesional, au participat la campanii electorale parlamentare și comunale, încadrându-se activ în viața politică a țării.

Începând din anul 1890, aceste cercuri se transformă în cluburi ale muncitorilor, organizații politice cu un număr mai mare de membri, ce se considerau, pe drept cuvânt, secții ale unui și aceluiași partid al proletariatului român, a căror principală menire a fost aceea a pregătirii terenului pentru convocarea congresului socialist național, care să statuteze existența partidului clasei muncitoare din România. Scopul acestor organizații, se arăta în Statutul Clubului muncitorilor din București, însușit ulterior de celelalte cluburi muncitorești, este „să statornicească frăția și solidaritatea în general între toți muncitorii din țară...”, să lupte pentru îmbunătățirea stării materiale, morale și politice a muncitorilor, să-i organizeze într-un partid aparte al lor, servind de simbre în jurul căruia să se grupeze toate puterile partidului muncitorilor”⁹.

⁶ Ibidem, p. 54—55.

⁷ Ibidem, p. 112.

⁸ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 188.

⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1879—1892*, p. 631.

A fost, aşadar, o trăsătură specifică a mişcării noastre muncitoreşti, de a constitui mai întâi organizaţii politice proletare locale, îndrumate de un program unic, după care eforturile s-au îndreptat spre concentrarea lor într-un partid politic unitar şi centralizat, la scară naţională. Ea s-a datorat şi practicii democratice înceţăninită în organizaţiile noastre muncitoreşti de a supune unei largi dezbateri toate problemele cu care se confruntau, de a se adopta soluţii viabile, izvorite din analiza lucidă a realităţilor timpului. În aceşti ani au fost utilizate toate mijloacele propagandistice ale mişcării — presa : în special gazetele „Munca” (Bucureşti, 1890—1894), „Democraţia socială” (Ploieşti, 1892), „Critica socială” (Iaşi, 1891—1893), „Lucrătorul” (Galaţi, 1892—1893) ; cercurile de studii sociale, întrunirile şi demonstraţiile de 1 Mai, pentru a se dezbate şi argumenta ştiinţific necesitatea partidului, a programului, misiunea sa istorică în societatea românească.

CONGRESUL DE CONSTITUIRE

A PARTIDULUI POLITIC

AL CLASEI MUNCITOARE

DIN ROMÂNIA (1893)

Hotărîrea privind convocarea congresului socialist naţional, care să consfinţească constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România, adoptată în cadrul adunării generale a Clubului muncitorilor din Bucureşti de la 2 mai 1892, a întrunit adeziunea tuturor orga-

nizaţiilor muncitoreşti din ţară. O comisie formată din I. Nădejde, Al. Ionescu, V. Gh. Morţun, C. Mille, Al. Gh. Radovici, Al. Georgescu, A. Bacalbaşa a alcătuit proiectul de program al partidului, care a fost definitivat spre sfîrşitul anului 1892, publicat în gazetele „Munca”, „Democraţia socială”, „Lucrătorul”, şi supus dezbaterii tuturor organizaţiilor politice şi profesionale timp de peste trei luni de zile. Acest răstimp n-a reprezentat decît finalizarea îndelungatei activităţi de pregătire temeinică a congresului, consacrată făuririi unui partid puternic, unitar, prin concentrarea tuturor organizaţiilor muncitoreşti.

Lucrările Congresului de constituire a partidului politic al clasei muncitoare din România s-au desfăşurat în sala Clubului muncitorilor din Capitală, în zilele de 31 martie — 3 aprilie 1893. Au participat 63 de delegaţi din partea organizaţiilor politice şi profesionale din Bucureşti, Iaşi, Ploieşti, Galaţi, Craiova, Bacău, Roman, Tecuci, Tirgu-Frumos şi a Grupului studenţilor socialişti români de la Paris. Congresul a dezbătut şi a aprobat programul şi statutul partidului şi a votat o serie de moţiuni şi rezoluţii privind direcţiile de acţiune ale statului major marxist al proletariatului român. Pe baza unei aprofundate analize a coordonatelor dezvoltării economice şi social-politice a României, programul partidului a subliniat rolul istoric al proletariatului în eliberarea întregului popor muncitor de exploatare şi în „întemeierea societăţii socialiste”. El afirma convingerea neştrămutată a socialiştilor în izbînda idealului revoluţionar, în realizarea dezideratului final al proletariatului organizat — „prefacerea tuturor instrumentelor de muncă în proprietatea colectivă a societăţii întregi”¹⁰.

Programul partidului cuprindea şi deziderate practice imediate, cu conţinut general-democrat, corespunzătoare etapei istorice date, precum : votul universal egal şi direct pentru toţi cetăţenii trecuţi de 20 de ani, garantarea dreptului la întrunire, asociere, grevă, ziua de muncă de opt ore, repausul săptămînal, reglementarea muncii femeilor şi a copiilor, egalitatea juridică a femeilor cu bărbaţii, învăţămîntul obligatoriu şi gratuit, impozitul progresiv pe venituri, dezvoltarea industriei naţionale ş.a. Prezenţa în program a acestor obiective demonstra justă orientare a socialiştilor în funcţie de realităţile vremii, remarcîndu-se că aceste deziderate „reprezintă numai acele reforme care s-ar putea realiza chiar în societatea actuală şi a căror îndeplinire ar fi un pas uriaş către idealul nostru, prin faptul că s-ar stabili o stare mai prielnică pentru întemeierea unei societăţi socialiste, prin faptul că s-ar spori bunăstarea materială şi intelectuală a poporului muncitor şi deci puterea lui de luptă şi de împotrivire”¹¹.

Statutul adoptat de congres stabilea partidului denumirea de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România şi statornicea structura sa organizatorică,

¹⁰ Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România. 1893—1900, Editura politică, Bucureşti, 1969, p. 52.

¹¹ Ibidem, p. 56.

punindu-se astfel bazele organizării unitare, centralizate, a mișcării muncitorești din România.

Congresul socialist național a hotărît editarea unui organ de presă cotidian al partidului (în 1894, săptămînalul „Munca“ este transformat în ziarul zilnic „Lumea nouă“, fapt ce se va repercuta în mod pozitiv asupra desfășurării activității de propagandă socialistă); totodată, el s-a pronunțat pentru o acțiune largă, inclusiv pentru o politică de alianțe cu celelalte partide ale timpului, care însă să nu-i afecteze individualitatea politică. De asemenea, a fost ales Consiliul general al partidului, prima conducere unică a mișcării noastre muncitorești, din care făceau parte: I. Nădejde, V. Gh. Morțun, Al. Gh. Radovici, Al. Ionescu, C. Mille.

Constituirea partidului politic al clasei muncitoare din România, pe baza principiilor socialismului științific, a intrat în istorie ca un moment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului român. Acest eveniment a marcat apariția cadrului organizatoric și politic adecvat desfășurării activității muncitorimii, afirmării sale plenare ca forță social-politică revoluționară în societatea românească. „Anul 1893 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este anul nașterii detașamentului revoluționar, de avangardă, al clasei muncitoare din România. Iată de ce putem spune cu deplin temei că adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român — care continuă cele mai înalte tradiții de luptă ale poporului și își are rădăcinile împlîntate adînc în mișcarea muncitorească, socialistă din a doua jumătate a secolului trecut — coincid cu începutul activității partidului muncitoresc călăuzit de teoria revoluționară marxistă”¹².

Congresul de creare a partidului clasei muncitoare din România a produs o puternică impresie în opinia publică democratică. Ziarele „Românul“, „Lupta“, „Adevărul“ și alte publicații au acordat spații largi comentariilor asupra lucrărilor congresului, subliniind, îndeosebi, atenția acordată de socialiști întăririi unității mișcării muncitorești. „Lucrările acestui congres — remarcă „Adevărul“ la 2 aprilie 1893 — vor avea o importanță foarte mare pentru organizarea și întărirea partidului socialist din România“.

Prin programul său marxist, prin întreaga activitate desfășurată pe multiple planuri, partidul politic proletar a întruchipat, în peisajul vieții politice românești, singura forță revoluționară, ce avea înscris pe steagul său de luptă drept obiectiv fundamental făurirea societății socialiste.

UNITATE, CONTINUITATE

ȘI ASCENDENȚA REVOLUȚIONARĂ

Partidul proletariatului român și-a asumat, din prima clipă, misiunea istorică de a conduce lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice, împreună cu masele muncitoare.

El și-a creat o puternică bază de susținere în rîndurile clasei muncitoare și ale altor pături exploatate, înregistrînd însemnate succese pe planul întăririi și dezvoltării organizațiilor socialiste și profesionale, al mișcării greviste, al călîrîi ideologice marxiste a maselor proletare, al acțiunii politice muncitorești, al definirii poziției sale față de realitățile specifice societății românești.

În vederea atingerii acestor obiective fundamentale, masele largi ale poporului trebuiau în continuare atrase de partea ideilor socialiste printr-o activitate propagandistică și de educare adecvate, trebuiau organizate și conduse la acțiune politică conștientă. Nu a fost o sarcină ușoară, dacă ținem seama de faptul că proletariatul român era o clasă tină, cu o pondere redusă în ansamblul populației unei țări a cărei imensă majoritate o forma țărănimea, că ideile înnoitoare au avut de învins prejudecăți, formule teoretice retrograde și opoziția ideologilor claselor dominante.

Răspîndirea largă și promovarea consecventă a socialismului științific, ancorarea socialiștilor români în viața reală a țării au constituit fundamentul ce a permis dezvoltarea partidului clasei muncitoare și prin care el a dobîndit o largă adăziune în rîndurile altor clase și categorii sociale ale societății românești. Din acest punct de vedere, meritul partidului proletariatului constă în folosirea acelor struc-

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 263.

turi organizatorice corespunzătoare realităților social-politice ale epocii, nivelului atins de mișcarea muncitorească în evoluția sa ascendentă.

Partidul concentra, sub o conducere unitară, toate forțele muncitoare organizate, toate elementele care primeau „în întregime programul partidului și hotărârile congreselor”¹³. Nici un club muncitoresc și nici o organizație sindicală nu a rămas în afara partidului. Această structură organizatorică nu va rămâne osificată, imuabilă, ci, pe măsura dezvoltării mișcării muncitorești, va permite mutații, în raport nemijlocit cu dinamismul însuși manifestat de un partid în viguroasă afirmare.

Pe măsura evoluției generale a țării, a sporirii ponderii proletariatului în producția materială, a intensificării răspîndirii ideilor socialismului științific, în interiorul partidului s-a dezvoltat continuu spiritul revoluționar, exprimat în consolidarea organizațiilor politice și profesionale locale, în întărirea bazei sale proletare. O activitate asiduă a dus la înregistrarea unor succese însemnate în direcția înființării de noi organizații politice ale partidului într-un mare număr de orașe, precum și la sate, la consolidarea celor existente, la atragerea în partid a noi și noi membri. Viața intensă politică și ideologică care pulsa în aceste centre vitale ale partidului — în cluburile muncitorești, transformate la începutul secolului al XX-lea în cercurile „România muncitoare”, din 1910 din nou în cluburi, iar apoi, din 1914, în secțiuni ale partidului —, locul unde s-a pus în discuție sarcinile zilnice ale mișcării revoluționare, mijloacele tactice pentru îndeplinirea diferitelor obiective economice sau politice, unde s-au dezbătut de către muncitori, cu gravitate și simț de răspundere, probleme care vizau destinul României, a prilejuit manifestarea unei ample și rodnice acțiuni propagandistice.

Astfel, activitatea creatoare a membrilor partidului a născut, rînd pe rînd, cercurile culturale, cercurile de studii sociale, cluburile de luminare, cercurile amicilor partidului, școlile de propagandă socialistă, toate alcătuiind nucleele unei adevărate Universități populare, ale cărei cursuri le-au urmat nu numai membrii partidului, ci largi categorii sociale orășenești — funcționari, comercianți, meseriași —, cărora se adresau prin caracterul lor deschis. Editarea a numeroase organe de presă centrale sau locale — între care: „Lumea nouă”, „Lumea nouă științifică și literară”, „Literatură și știință”, „Evenimentul literar”, „România muncitoare”, „Lupta zilnică”, „Viitorul social”, „Calendarul muncii” —, a numeroase publicații cu caracter profesional, ca și tipărirea în edituri proprii ale partidului a broșurilor de popularizare a ideilor socialismului științific (unele dintre ele traduceri, altele elaborate de militanții români) au însoțit și completat această largă activitate ideologică, care a înriuit puternic spiritualitatea epocii.

Țelurile nobile, spiritul înnoitor, afirmate și promovate de partidul revoluționar au exercitat o forță de atracție asupra unei întregi pleiade de intelectuali ai vremii — oameni de știință, literați, artiști, din rîndurile cărora unii au devenit militanți activi ai partidului, alții susținători ai ideilor socialiste. Alături de intelectuali care și-au consacrat forțele de creație acțiunii politice-ideologice proletare, cum au fost: C. Dobrogeanu-Gherea, Raicu Ionescu-Rion, Sofia Nădejde, G. Grigorovici, Ecaterina Arbore, M. Gh. Bujor, C. Racovski, O. Călin, Eugen Rozvan, N.D. Cocea, la lumina și în spiritul ideilor socialismului au intrat în viața culturală și științifică numeroși savanți, oameni de cultură, ca: G. Ibrăileanu, I. L. Caragiale, M. Sadoveanu, Al. Vlahuță, O. Băncilă și mulți alții.

În cadrul celor 11 congrese și 4 conferințe ale partidului clasei muncitoare din România, desfășurate în perioada 1893—1916, la care au participat reprezentanți ai organizațiilor politice și profesionale, precum și delegați din teritoriile românești asuprite, s-au afirmat atît temeiurile luptei revoluționare, cît și direcțiile principale de acțiune corespunzătoare complexului social-politic național. Aceasta a permis dezvoltarea sa unitară și centralizată, a făcut ca la temelia mișcării revoluționare, la toate nivelele — partid, sindicate, organizații de tineret și de femei —, să fie așezate cu consecvență principiile luptei de clasă, unității de acțiune, ale patriotismului și internaționalismului proletar.

Crearea partidului a impulsionat procesul de dezvoltare a mișcării sindicale. Organizațiile sindicale, bazate pe principiul luptei de clasă, s-au remarcat ca centre de unire a lucrătorilor, ca școli de educație și maturizare revoluționară. În pofida măsurilor restrictive ale guvernanților vremii — între care amintim Legea meseriilor din 1902, ce prevedea constituirea unor organizații pe profesii formate din pa-

¹³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 61.

troni și lucrători, și Legea împotriva sindicatelor din instituțiile și întreprinderile statului din 1909 —, mișcarea sindicală cunoaște ample dimensiuni la începutul secolului al XX-lea, cuprinzând muncitori din numeroase orașe ale țării, din toate ramurile industriei; astfel de organizații se înființează și în rândurile muncitorilor agricoli, ale lucrătorilor comerciali, ale micilor funcționari de stat; se creează, de asemenea, organizații menite să vină în sprijinul muncitorilor, cum au fost: Societatea „Munca” — casă generală a mișcării sindicale, de ajutor reciproc pentru boală, bătrânețe, infirmitate, „Bazarul muncitorilor” — societate cooperativă a lucrătorilor.

Această situație a impus partidului să adopte măsuri în vederea centralizării și coordonării activității organizațiilor profesionale. După ce, în anul 1896, s-a ajuns la crearea Uniunii sindicatului breslelor, amplificarea în continuare a mișcării sindicale, sarcinile ce reveneau organizațiilor profesionale în luptele de clasă au dus la făurirea, în cadrul Conferinței mișcării muncitorești din 1906, a Comisiei Generale a Sindicatelor din România, for central de coordonare la nivel național — sub îndrumarea partidului — a întregii activități a mișcării sindicale (Uniuni sindicale de ramură ale lucrătorilor în fier și metal, în lemn și mobilă, în pielărie, ale lucrătorilor C.F.R. și din transporturi, a funcționarilor comerciali ș.a.; Comisii locale, sindicale mixte), reunită în cadrul larg al Uniunii Generale a Sindicatelor din România.

O atenție deosebită s-a acordat găsirii unor forme organizatorice corespunzătoare mișcării de tineret și de femei. Astfel, cercurile studenților socialiști români de la Paris și Bruxelles (1880), Cercul elevilor tipografi din București (1894), Cercul de propagandă al studenților socialiști (1896), Cercul ucenicilor (1908) au pregătit terenul pentru constituirea Comitetului central a mișcării „Tineretului muncitoresc” (1910), „pus sub direcția și supravegherea Partidului social-democrat din România”¹⁴, centru al mișcării tineretului revoluționar pe drumul făuririi Federației Tineretului Muncitor din România. În același timp, cercurile feminine existente se îndreaptă spre constituirea Uniunii femeilor socialiste din România.

Un proces similar a parcurs și mișcarea muncitorească din teritoriile cotoșite, reflectat în făurirea unor organizații politice puternice, în consolidarea organizațiilor profesionale, în prezența activă a muncitorimii pe arena vieții social-politice, în întărirea legăturilor multilaterale dintre masele proletare din toate ținuturile românești. Dezvoltarea legăturilor pe multiple planuri ale proletariatului de pe întreg cuprinsul țării s-a concretizat în schimburile reciproce frecvente de delegați la congrese și conferințe, de publicații și corespondență, în permanenta vehiculare de cadre, în acordarea de sprijin material și moral în acțiunile întreprinse. Inseși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialiștilor români de pretutindeni spre intensificarea și stringerea legăturilor dintre ei, în direcția creării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești.

Activitatea de organizare s-a împletit organic cu lupta în vederea apărării intereselor vitale ale proletariatului, pentru a impune, prin acțiuni revoluționare deschise, îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, scăderea orelor de lucru, sporirea salariilor, în ultimă instanță, o autentică legislație a muncii.

Partidul muncitorilor a îndrumat, prin intermediul organizațiilor politice și profesionale locale, mișcările greviste și le-a asigurat sprijinul și susținerea solidară din partea întregului proletariat organizat. Stau mărturie grevele lucrătorilor croitori din București, ale cizmarilor din Ploiești și ale brutarilor din Galați (1893), ale muncitorilor de la fabrica „Götz” din Galați (1896), greva generală a lucrătorilor tipografi din Capitală de la sfârșitul anului 1898 și începutul anului 1899 și altele. Menționăm, de asemenea, greva generală a minerilor din Reșița, Doman și Secul (1895), grevele minerilor de la Anina și cea a lucrătorilor de la Fabrica de tutun din Cluj (1897).

Tot mai mult se realiza în cursul acestor acțiuni o corelație directă între organizația politică, sindicat și grevă, ceea ce explică, în măsură esențială, de ce într-o țară cu un nivel scăzut al dezvoltării economice, gradul conștiinței de clasă era mai ridicat ca în alte țări. În acest spirit, la Conferința mișcării muncitorești

¹⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, Editura politică, București, 1968, p. 133.

din 1906 s-a subliniat: „în eforturile lor îndreptate spre același scop final, mișcarea socialistă sindicală și mișcarea socialistă politică se întregesc, se presupun, se sprijină una pe alta și se cer una pe alta”¹⁵.

Prin intrarea în arena istoriei a noi și importante detașamente muncitorești, la începutul secolului al XX-lea elementul nou, caracteristic, îl constituie, alături de creșterea numerică absolută a acțiunilor revendicative, combativitatea sporită a luptelor de clasă, durata și amploarea lor, faptul că aceste acțiuni au cuprins principalele ramuri ale economiei țării și au antrenat o masă apreciabilă de muncitori de toate categoriile și din toate ramurile economice. Larga mișcare grevistă s-a răsfrânt nu numai pe scara relațiilor dintre muncitori și patroni, ci și pe ansamblul regimului social-politic existent. Desfășurarea marilor acțiuni revendicative, cum au fost cele din porturile Brăila și Galați din anii 1907, 1910, 1912, 1913, ale metalurgistilor din București din 1912, greva generală din Transilvania pentru vot universal din 1912, acțiunile petroliștilor din 1913, ca și grevele din perioada neutralității (1914—1916), ilustrează forța mobilizatoare a partidului revoluționar al clasei muncitoare, ca și consecințele pozitive pe care le-au determinat pe planul conștiinței solidarității de clasă a proletariatului.

Atenția predilectă conferită efortului intens de organizare unitară și centralizare a mișcării muncitorești a permis depășirea rapidă a momentului dificil intervenit în viața partidului în 1899, și care a fost posibilă tocmai datorită înțelegerii profunde, în spirit marxist, a necesității consolidării temeiurilor întregii mișcări. Aceasta a fost o operă complexă și multilaterală datorată forțelor unite ale partidului, în frunte cu militanții ridicați din mijlocul clasei muncitoare — precum I. C. Frimu, Gheorghe Cristescu, Ștefan Gheorghiu, Dimitrie Marinescu, Vasile Anagnoste, Alecu Constantinescu, Ștefan Grigoriu, Ion Crețu, Voicu Andreescu-Riureanu, Dumitru Pop, Aurel Cristea, Gheorghe Oprescu —, și intelectualii înaintați, materializată în întărirea compoziției proletare a organizațiilor partidului, în sporirea capacității lor de acțiune revoluționară.

Plecarea din partid, în 1899, a acelor elemente cu concepții democrat-burgeze, care, nedepășind ideea programului minimal de acțiune politică în cadrele societății date, au fost depășiți de o mișcare ce își afirma tot mai plener virtuțile revoluționare, a produs, pentru scurt timp, perturbări la nivelul central al conducerii partidului, dar nu a abătut din drum mișcarea muncitorească. Cercul socialist „România muncitoare” din București (creat în iunie 1901, prin transformarea Clubului muncitorilor existent până atunci) și-a asumat și a îndeplinit, în primii ani ai secolului nostru, rolul de forță politică polarizatoare a întregii muncitorimi organizate, a condus activitatea celorlalte cercuri socialiste „România muncitoare” — create la Galați, Constanța, Brăila, Iași, Cimpina, Ploiești, Turnu-Severin și în alte orașe —, a cercurilor de studii sociale, a sindicatelor și a coordonat întreaga activitate politică-ideologică proletară până la făurirea Uniunii Socialiste din România (în 1907).

Așadar, evoluția structurii organizatorice a partidului clasei muncitoare, de la cercurile socialiste și muncitorești ce au dat naștere Partidei Socialiste Române, la cluburile muncitorești, în care a pulsat viața Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, la Cercul „România muncitoare” din București, la Uniunea Socialistă din România — rezultat al unificării tuturor cercurilor socialiste „România muncitoare” —, și apoi la cluburile și secțiunile Partidului Social-Democrat din România, constituit prin transformarea U.S.R. — în 1910, ne oferă imaginea globală a punctelor nodale, de continuitate a partidului proletariatului român, fundalul real al afirmării sale pe scena vieții politice românești. Prin aceasta se dezvăluie o caracteristică esențială a istoriei mișcării noastre muncitorești, definită de existența permanentă a unei singure forțe politice muncitorești organizate, conducătoare a procesului unitar revoluționar, treptele de ascendență organizatorică și politică ale partidului, sub diferitele denumiri pe care le-a îmbrăcat, fiind rezultatul unor succesive cuceriri calitative.

Antrenarea, în mod democratic, a maselor muncitoare organizate la discutarea chestiunilor de fond ale mișcării a fost unul dintre factorii decisivi ai cimentării unității proletare. Intotdeauna, documentele esențiale ale partidului au fost rodul, atît al unei atente elaborări înfăptuite de militanți socialiști de frunte, ca și al dez-

¹⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1900—1909, Editura politică, București, 1975, p. 434.

baterii largi, în mijlocul organizațiilor proletariatului, fiind, cu adevărat, expresia fidelă a gradului lor de maturizare revoluționară, rod al strădaniilor concentrice întreprinse de toate forțele mișcării muncitorești. Astfel, forumurile socialiste naționale, la care au luat parte trimișii organizațiilor politice și profesionale din întreaga țară, precum și delegații din teritoriile românești cotopte au reprezentat „concentrarea puterilor de gândire și de acțiune a mișcării întregi”, ce se înfățișa „ca un corp unit, ca o mișcare de sine stătătoare”, ca „simbolizarea întregului proletariat conștient din țară în lupta lui pentru dezrobire”¹⁶.

Înțelegerea tot mai profundă a raportului între mișcarea politică și cea sindicală, a rolului istoric al proletariatului au oferit suporturile teoretice partidului muncitorilor români pentru a se manifesta pe tărîmul practicii sociale ca un tot unitar principal. Pe acest teren, încercarea de infiltrare a „sindicalismului revoluționar”, a ideilor anarhiste sau reformiste, manifestate în unele țări europene, au fost respinse de organizațiile proletariatului român. Permanent s-a evidențiat necesitatea adoptării unei tactici de masă ca fundament al luptelor de clasă: „Mișcarea proletară din România — remarcă o rezoluție a Congresului partidului din 1912 — este o mișcare esențial revoluționară... Fiind o mișcare a maselor, noi respingem toate acele proceduri de luptă din epoca romantismului revoluționar”¹⁷.

Schimbările rodnice de idei din cadrul partidului, propriile clarificări politice și ideologice au determinat situarea sa în stînga Internaționalei Socialiste, i-au permis să se afirme ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale, capabil să reziste furtunilor anului 1914, care au dus la divizarea unor partide social-democrate europene.

AFIRMAREA

PARTIDULUI PROLETARIATULUI

ÎN VIAȚA POLITICĂ A ROMÂNIEI

Puternic ancorat în realitățile patriei, partidul clasei muncitoare a exprimat în peisajul politic al epocii o concepție proprie, conturată prin raportare nemijlocită la realitatea românească, privind obiectivele

aflăte în fața țării. Spunîndu-și cuvîntul față de marile și arzătoarele probleme izvorite din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului material și social, partidul politic proletar a preconizat soluții concrete, potrivit cu interesele și aspirațiile revoluționare și patriotice ale proletariatului, ale maselor largi populare.

Platforma politică generală a partidului proletar a subsumat, pe linia unei continuități de gândire și acțiune, cîștigurile luptelor de veacuri pentru libertate națională și socială ale poporului român, trecute prin filtrul înțelegerii superioare marxiste, propria experiență dobîndită în descifrarea căilor și mijloacelor de urmat în vederea făuririi României noi, socialiste, ceea ce a fost de natură să capteze interesul maselor largi, să le mobilizeze în jurul unui crez însușeșitor.

Întreaga existență a partidului politic al proletariatului român se înscrie ca parte integrantă a organismului economic și social-politic al țării, îl consacră drept purtătorul idealurilor celor mai nobile ale clasei muncitoare, ale întregului popor. În acest fel, partidul revoluționar al proletariatului a pus în lumină, totodată, rolul său de partid „național și democratic în sensul cel mai adînc al cuvîntului”, care luptă „nu numai pentru realizarea intereselor unei clase”, ci luptă pentru „apărarea intereselor profunde și fundamentale ale națiunii întregi”¹⁸.

Afirmînd, în focul bătăliilor de clasă, dezideratele fundamentale ale dezvoltării țării, partidul clasei muncitoare a pus în discuție datele esențiale ale prefacerilor corespunzătoare desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice — etapă necesară pe calea făuririi orînduirii socialiste pe pămîntul României —, precum și mijloacele revoluționare în slujba acestui ideal. În acest spirit, preluarea celor mai înaintate idealuri ale ideologiei de la 1848 și continuarea lor pe un plan superior a constituit pentru partidul muncitorimii unul dintre argumentele prin care și-a fundamentat legitimitatea luptei, girul prețios al obiectivelor programatice propuse. S-a putut desprinde astfel o concluzie extrem de importantă pentru înțelegerea direcțiilor principale de acțiune ale clasei muncitoare, precum și a mijloacelor tactice necesare fiecărui moment istoric: „Luptătorilor de sub steagul roșu de azi le cade datorita — scria organul central al partidului — de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite

¹⁶ „România muncitoare”, anul III, seria a II-a, nr. 18 din 1—7 iulie 1907.

¹⁷ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, p. 378.

¹⁸ Ibidem, p. 67.

de idealişti (vizionarii) de odinioară. Arma căzută din minile lor va fi ridicată de aceştia şi minuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roşie de acum cincizeci de ani vor deveni fapte”¹⁹. Tocmai de aceea, în programul partidului şi-au găsit locul firesc revendicările general-democratice, care, odată înlăpăţuite, reprezentau jaloane esenţiale pe drumul cuceririi de către clasa muncitoare, în fruntea poporului, a puterii politice şi a instaurării pe pămîntul românesc a socialismului.

Din acest punct de vedere, toate acţiunile îndreptate spre cucerirea de noi drepturi şi libertăţi, de reforme economice au fost subordonate obiectivului fundamental al partidului proletariatului — prefacerea structurală a societăţii, prin desfiinţarea oricărei asupririi şi exploatare.

Pe măsura creşterii de ansamblu a partidului, acţiunea politică proletară a căpătat contururi tot mai precise, definindu-se prin prezenţă şi atitudine fermă pe scena politică a ţării, poziţie clar delimitată faţă de celelalte forţe politice, creativitate şi originalitate manifestate în formularea punctelor de vedere proprii faţă de toate marile probleme aflate în faţa societăţii omenestii, prin dinamism şi vigoare dovedite în lupta pentru impunerea lor în viaţă.

Pentru înlăptuirea dezideratelor sale programatice, partidul clasei muncitoare, străduindu-se să aprecieze cît mai judicios stadiul de dezvoltare al ţării, raporturile între clasele sociale, între forţele politice, a căutat să adopte în practica politică o tactică corespunzătoare propriilor realităţi. În acest sens el a folosit o gamă variată de forme şi mijloace de acţiune, cum au fost: manifestaţii impunătoare anuale cu prilejul zilei de 1 Mai (începînd cu prima sa sărbătorire — în 1890 — pe plan internaţional), demonstraţii de stradă, campanii politice cu obiective precise (pentru vot universal, împotriva corporaţiilor, pentru legislaţie a muncii, pentru abrogarea legilor represive ş.a.), confruntările electorale, acţiunea în parlament, care, toate, convergeau în direcţia înlăptuirii sarcinilor revoluţiei burghezo-democratice şi a trecerii la revoluţia socialistă. „Năzuinţele populare — relevau militanţii partidului — nu pot fi îmbrăcate în haina unor legi prea strîmte, căci popoarele au un mijloc de a sfîşia această haină şi a se libera. Şi acest mijloc e revoluţia”²⁰. În genere, aceste forme de acţiune au fost folosite concomitent şi unitar, ceea ce nu a exclus însă posibilitatea utilizării cu precădere a uneia sau alteia dintre ele, în funcţie de cerinţele momentului istoric, de amploarea şi intensitatea fenomenului revoluţionar.

O problemă de importanţă istorică cu care era confruntată societatea românească se referea la depăşirea rămîinerii în urmă din punct de vedere al înzestrării tehnice-productive, la măsurile ce se impuneau pentru progresul continuu al industriei României. Aceasta a făcut ca industrializarea să devină o temă majoră a debaterilor şi a politicii economice din epocă.

În opera menită să asigure societăţii o solidă temelie materială, o bază trainică pe care să se sprijine întregul edificiu social, să-i imprime avînt şi tărie, să ducă la ridicarea nivelului de civilizaţie şi cultură al poporului, socialiştii români au văzut în industrializare elementul central. Adepţi ai creării unei industrii moderne, fundată pe cuceririle noi ale ştiinţei şi tehnicii, considerată, pe bună dreptate, ca o pirghie principală a progresului, a apărării şi consolidării independenţei naţionale, baza materială a viitoarei societăţi socialiste, militanţii partidului proletar au criticat curentele tradiţionaliste, ruraliste, de la nuanţele de tip conservator — ca junimismul sau sămănătorismul —, pînă la cele de coloratură mic-burgheză, ca poporanismul.

Astfel, în contrast cu poporanismul, care preconiza drept viitor al ţării o societate agrariană — complex social ipotetic, unde programul socialist ar fi fost inoperant, lipsindu-i baza socială, proletariatul —, gînditorii partidului clasei muncitoare au relevat caracterul capitalist al economiei româneşti, resursele interne, materiale şi umane, care ofereau cadrul şi posibilităţile unei industrii naţionale puternice. C. Dobrogeanu-Gherea remarcă faptul că dezvoltarea industriei constituie calea principală pentru înlăturarea rămîinerii în urmă a ţării, pentru deschiderea unor noi orizonturi societăţii româneşti. „Acolo unde strigătul strident al sirenei — scria el — cheamă mulţimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pămîntului, unde ciocane uriaşe spulberă blocuri de

¹⁹ „Lumea nouă”, anul IV, nr. 1155 din 27 mai 1898.

²⁰ C. Racovski, *Pentru votul universal, exproprierea totală, republică democratică*, Cercul de editură socialistă, Bucureşti, 1914, p. 8.

oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenestii asupra naturii..., acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă... Acolo naște viitorul²¹.

De asemenea, militanții mișcării muncitorești au legat indisolubil procesul industrializării țării de necesitatea dezvoltării învățămîntului profesional și tehnic, de îmbunătățirea situației economice a clasei muncitoare, preconizînd un larg evantai de reforme necesar realizării acestui deziderat: ziua de lucru de opt ore, repausul săptămînal, măsuri de protecție a muncii, asigurări sociale etc. În această direcție, lupta partidului proletariatului pentru condiții mai bune de muncă și de trai ale muncitorimii, pentru obținerea unei legislații a muncii a determinat adoptarea, de către guvernul vremii, a unui ansamblu de legiuri — cum au fost: Legea minelor (partea referitoare la asigurările muncitorești) din 1895, Legile privind repausul duminical din 1897 și 1910, Legea asupra muncii minorilor și femeilor (1906), Legea asigurărilor muncitorești (1912) ș.a. —, care, cu toate insuficiențele, s-au înscris printre cuceririle importante ale clasei muncitoare. Deloc întîmplător, se constată că, treptat, toate partidele politice au fost nevoite să înscrie în programele lor reforme privind legislația muncii.

Ținînd seama că imensa majoritate a populației țării o constituia țărănimea, clasă socială de bază a societății românești, partidul proletariatului și-a consacrat o parte însemnată a preocupărilor problemei agrar-țărănești, antrenării milioanelor de țărani în lupta generală a poporului muncitor.

Mișcarea noastră muncitorească a înțeles de timpuriu esența chestiunii agrare, acuitatea sa istorică pentru destinele României. Socialiștii români au analizat fizionomia, structurile socio-politice ce defineau sistemul agrar existent, fundat pe primatul marii proprietăți, dezvăluind consecințele exploatarei moșierești ca principală cauză a contradicțiilor, anomaliilor și situației grele a lumii satelor, și care, toate, conturau un tip de dezvoltare a realității rurale distinct în raport cu formele capitalismului occidental.

În cadrul larg al dezbaterilor teoretice și doctrinare vizînd această problemă, reprezentanții partidului clasei muncitoare au exprimat punctul de vedere socialist în privința căilor de rezolvare. O constantă a mișcării muncitorești a reprezentat-o atașamentul stăruitor față de formele organizării colective a producției în agricultură, care n-a exclus, însă, împroprietărirea țăranilor, ca o măsură impusă de cerințele practicii sociale, de înseși condițiile de muncă și de trai existente în lumea satului. Astfel, în timp ce Partidul Național-Liberal, după o jumătate de secol de la reforma agrară din 1864, abia ajunge la o propunere menită să limiteze ponderea excesivă a proprietății mari rurale, partidul clasei muncitoare preconizează — prin exproprierea silită și totală a acestora —, o măsură radicală în domeniul agrar, urmărind modificarea calitativă a structurii sale.

Efortul de descifrare a trăsăturilor unei realități istorice specifice s-a convertit și în acțiunea inițiată de socialiștii români, care a impus forumurilor mișcării muncitorești internaționale luarea în dezbateră a problemei agrare, ca o chestiune de interes major, cu implicații importante asupra strategiei și tacticii partidelor revoluționare dintr-o parte însemnată a țărilor lumii.

Țărănimea, cu potențialul său revoluționar dovedit de-a lungul veacurilor în lupta de eliberare națională și socială, clasa care, după ce s-a manifestat activ și constant, prin propriii săi reprezentanți, în actele istorice ce au pus temeiurile României moderne, a fost îndepărtată — prin sistemul votului cenzitar — de la viața publică, a găsit în partidul proletariatului apărătorul îndreptățit al idealurilor sale.

Partidul clasei muncitoare a dat expresie teoretică și materializare practică unității de interese ale muncitorilor și țăranilor, o unitate organică, ce a început să fie înțeleasă sub semnul unei solidarități militante capabile să asigure transformarea din temelii a societății. Sarcinile partidului clasei muncitoare, se arăta în Raportul delegației române la Congresul socialist internațional de la Zürich (1893), constau în a se ocupa de organizarea și ridicarea conștiinței de clasă, atît a proletariatului industrial, „avangarda socialismului”, cît și a maselor țăranimii, „ariergarda sa”²²; iar Congresul partidului din 1910 a reafirmat ideea că țărănimea găsește în partidul clasei muncitoare, „pavăza ei cea mai sigură, protectorul ei

²¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*, Editura „Socec”, București, 1910, p. 494.

²² Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, p. 148.

natural“²³, intrucit „muncitorii socialiști, în unire cu muncitorimea țărănească, vor fi aceia care vor transforma România“²⁴.

În acest sens, s-a acționat pentru atragerea țărănimii în organizații socialiste, în rindurile partidului clasei muncitoare, acțiune începută încă din anii 1887—1888 și dezvoltată prin cele peste 300 de cluburi socialiste la sate de la sfârșitul secolului al XIX-lea, care au evidențiat faptul că țărănimia era accesibilă organizării pe principiile celor mai înaintate programe ale vieții politice românești. Pentru a pregăti muncitorimea din orașe și din sate pentru „lupta mare a viitorului“, cum scriau publicațiile socialiste, partidul clasei muncitoare a relevat necesitatea ridicării gradului de cultură și educație al țărănimii, prin introducerea învățămîntului gratuit și obligatoriu (presupunind și construcția de școli, dezvoltarea școlilor profesionale agricole, ajutoare materiale pentru fiii sătenilor, îmbunătățirea condițiilor generale ale învățătorilor); a militat pentru acordarea de drepturi și libertăți țărănimii, pentru ca ea să participe în mod direct și activ la viața publică a țării.

Atunci cînd truditarii pămîntului s-au ridicat la luptă — cum au fost, în șirul luptelor țărănimii, marile răscoale din anii 1888 și 1907 —, clasa muncitoare s-a afirmat drept singura forță socială care, în ansamblul său, a dat întregul sprijin țărănimii. O puternică ilustrare a forței și a combativității mișcării revoluționare din țara noastră a reprezentat-o participarea clasei muncitoare, a socialiștilor, alături de toate forțele sociale progresiste, la evenimentele din 1907 — anul celei mai puternice răscoale țărănești din istoria modernă a României. Ampla ridicare revoluționară din primăvara anului 1907 a prilejuit afirmarea clasei muncitoare ca forță socială cea mai activă în sprijinul țărănimii. Stau mărturie momentele de luptă comună ale țărănimii și populației muncitoare din orașe (la Pașcani, Buhuși, Galați), grevele izbucnite în diferite localități, întrunirile de solidaritate cu cauza celor răsculați, ce au avut loc în diverse centre, din inițiativa și sub conducerea organizațiilor muncitorești.

Toate acestea atestă simpatia, interesul viu pe care clasa muncitoare, partidul său le-au nutrit față de țărănimie, reprezentînd, în același timp, mărturii ale afirmării și manifestării pe arena politică națională a unității și alianței muncitorimii și țărănimii, deopotrivă interesate în lichidarea exploatarei și asupririi, în făurirea noii orînduirii sociale, socialiste, pe pămîntul României.

Partidul revoluționar al proletariatului din România a supus unei analize profunde structurile regimului social-politic, punînd în lumină trăsăturile vieții politice a epocii, atitudinea diferitelor partide ale claselor dominante față de problemele politice și social-economice la ordinea zilei, a dezvăluit contradicțiile regimului existent, necesitatea luptei pentru democratizarea reală a vieții politice, pentru atragerea maselor largi ale poporului român la rezolvarea problemelor vitale, de interes național general.

Militînd pentru democratizarea reală a regimului politic, partidul s-a ridicat împotriva sistemului electoral cenzitar, cerînd legiferarea dreptului de vot universal, garantarea în fapt a drepturilor și libertăților înscrise în Constituție. În vederea impunerii unei reformări radicale a sistemului electoral, socialiștii au acționat pentru concentrarea eforturilor tuturor forțelor democratice favorabile realizării acestui obiectiv. Reprezentanții partidului clasei muncitoare au privit obținerea sufragiului universal ca o sarcină nemijlocită a momentului, ca o posibilitate concretă de acțiune împotriva unor structuri politice învechite, care generau și permiteau dominația burgheziei și moșierimii. Această revendicare politică era înțeleasă nu numai prin prisma rezultatelor sale nemijlocite, ci în legătură strînsă cu sarcinile permanente ale luptei clasei muncitoare.

În permanență, partidul muncitorilor a căutat să fructifice posibilitățile existente, să determine curențe de opinie favorabile ralierii unor forțe largi pentru înfăptuirea dezideratelor democratice înscrise în programul său. Pe această linie, s-au inițiat numeroase acțiuni de concentrare a eforturilor elementelor democratice, în scopul impunerii reformării radicale a sistemului electoral. Astfel, în 1895, din inițiativa sa se constituie „Liga votului universal“, la care au aderat grupările politice din jurul ziarelor „Românul“, „Evenimentul“ (Iași) și „Vremea“, sub auspiciile căreia s-au organizat mari întruniri pentru vot universal în numeroase orașe ale țării. De asemenea, partidul muncitorimii a înfăptuit o colaborare fruc-

²³ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, p. 18.

²⁴ „România muncitoare“, anul III, seria a II-a, nr. 46 din 13—20 ianuarie 1908.

tuasă cu gruparea democratică din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”, care de multe ori a fost foarte aproape de mișcarea muncitorească, condamnând represiunile autorităților împotriva organizațiilor muncitorești, făcând cauză comună cu socialiștii implicați în procese politice, colaborând cu partidul clasei muncitoare în alegeri, acționând în favoarea votului universal.

Acestea sînt doar exemple semnificative ale unei activități rodnice, concretizată în faptul că a impus necesitatea democratizării regimului politic ca o sîrîngă a momentului, partidele burgheziei și moșierimii fiind nevoite, mai mult sau mai puțin deschis, să o recunoască (reforme electorale și agrare, propuse în 1914 de liberali, fiind dovezi elocvente în acest sens).

Exprimarea mișcării noastre muncitorești în sfera confruntărilor electorale se relevă ca o componentă necesară, circumscrisă ariei largi de manifestare a acțiunii politice. Debutul socialiștilor români în lupta politică electorală s-a produs foarte devreme. Încă în 1883, Al. Brăescu, membru al Cercului socialist din București, este ales în Consiliul județean Putna, succes socialist, care, în alegerile pentru consiliile județene, îl vom regăsi repetat, în 1904, prin intrarea dr. C. Racovski în Consiliul județean Constanța. Participarea socialistă la alegerile generale parlamentare ca forță politică distinctă se produce, începînd cu ianuarie și octombrie 1888, cînd militanții mișcării muncitorești se confruntă cu cei ai forțelor politice ale vremii. Reprezentanții socialiști au luat parte și la alegerile generale pentru Adunarea deputaților din anii 1891, 1892, 1895, 1899, 1907, 1911, 1912, februarie și mai 1914. De asemenea, organizațiile proletariatului s-au manifestat ca o forță activă și pe planul acțiunii electorale comunale, obținîndu-se și succese prin alegerea listelor socialiste în unele comune, anulate însă prin intervenția autorităților administrative.

Locul și rolul conferite în epocă de teoria și practica revoluționară bătăliilor electorale s-a aflat în dependență nemijlocită cu procesul de clarificare și îmbogățire a mijloacelor tactice folosite de partidul clasei muncitoare. Tot mai mult, acțiunea parlamentară și-a ocupat un loc ce completa celelalte forme și metode de activitate politică ale partidului clasei muncitoare, care evidențiază maniera proprie de tratare a unor spinoase chestiuni de strategie și de tactică a partidului proletariatului român, în timpul cînd, în alte țări europene, succesele electorale ale unor partide socialiste au dus la exacerbară, în continuare, a căii parlamentare de acțiune. Fără a minimaliza semnificația obținerii unui număr cît mai mare de voturi în alegeri, socialiștii români au arătat că esențial în aceste acțiuni sînt afirmarea și popularizarea largă în mase a programului de luptă al partidului clasei muncitoare.

Campaniile electorale au fost un prilej pentru partidul clasei muncitoare de a-și exprima, odată în plus, prin manifeste răspindite în zeci de mii de exemplare, prin întruniri publice, programul său, au reprezentat momente favorabile de propagare intensă și penetrare a ideilor revoluționare în rîndul maselor de la orașe și în sate.

Activitatea în parlamentul țării a deputaților socialiști (V. Gh. Morțun în 1888—1889, 1891—1899 și I. Nădejde în 1888—1891) s-a axat, în principal, pe cîteva coordonate esențiale: prezentarea în fața Adunării deputaților a situației grele a clasei muncitoare și a țărănimii; fundamentarea teoretică a necesității adoptării unei legislații muncitorești și agrare; demascarea abuzurilor autorităților administrative; afirmarea energică a cerinței libertăților democratice pentru masele largi, a respectării și lărgirii drepturilor înscrise în Constituție. O astfel de activitate a întrunit adevărată și susținerea muncitorimii organizate, rezultatele sale, deloc neglijabile, reflectîndu-se cu precădere în curentul larg de opinie creat în favoarea soluționării unora dintre problemele pe care le-au ridicat în fața forului legislativ al țării.

Desfășurarea confruntărilor electorale, concluziile desprinse au permis precizări, nuanțări, în privința politicii de alianțe a partidului clasei muncitoare, a tacticilor sale electorale. Socialiștii și-au delimitat poziția atît față de partidele de guvernămînt (liberal și conservator), cît și față de celelalte formațiuni politice care au activat în epocă (Partidul Democrat-Radical, Partidul Conservator-Democrat, Partidul Naționalist-Democrat, Partida Țărănească, Gruparea democrată din jurul ziarelor „Adevărul” și „Dimineața”).

Față de partidele național-liberal și conservator, partidul clasei muncitoare a adoptat o poziție critică la adresa politicii desfășurate de acestea, atît atunci cînd s-au aflat la putere, cît și în opoziție, de demascare a rotativei guvernamentale, de

dezvăluire a caracterului de clasă al legiurilor votate de parlamentele cu invariabile majorități liberale sau conservatoare. Treptat, militanții partidului au început să sesizeze și deosebiri ce existau între aceste partide. Astfel, la Congresul socialist din 1893 s-a apreciat că, partidul proletariatului, „admițând existența luptei de clasă, știe că toate partidele burgheze, ori sub ce nume s-ar prezenta, sînt potrivnice clasei muncitorilor, însă în lupta și relațiunile lui cu ele va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate”²⁵. În virtutea acestei linii tactice, socialiștii au acceptat unele alianțe electorale locale, mai ales cu prilejul alegerilor comunale, cu liberalii, de pildă (în anii 1892, 1897, 1898), ca și cu conservatorii-democrați la unele alegeri parțiale desfășurate în anii 1908 și 1909.

În ceea ce privește atitudinea socialiștilor față de celelalte grupări politice, aceasta a evoluat în sensul aprecierii importanței desfășurării unor acțiuni comune, în parlament și în afara acestuia, în scopul apărării și afirmării intereselor politice și economice ale maselor largi. În împrejurările create pe scena politică românească după 1907, caracterizate prin întărirea partidului proletariatului, a forțelor democratice, în defavoarea celor conservatoare, moșierești, prin amplificarea considerabilă a vieții politice, semne prevestitoare ale prefacerilor înnoitoare, partidul clasei muncitoare a ajuns la înțelegerea imperativului închegării, peste partide, a unui larg front de acțiune democratică. Potrivit acestei concepții, se impunea realizarea unei coaliții de forțe politice și sociale, a unui Bloc democratic, care să concentreze, în jurul partidului proletariatului, grupările și elementele democratice emancipate de sub tutela partidelor burgheze, masele țărănești, păturile mijlocii orășenești, masele cetățenești interesate în democratizarea profundă a societății românești.

În materializarea acestei tendințe principiale nu s-a folosit o tactică suficient de suplă, socialiștii dînd dovadă, în unele cazuri, de rigiditate în folosirea cadrului și posibilităților propice creațe. Cu toate acestea, participarea partidului clasei muncitoare în confruntările politice electorale desemnează o direcție importantă de acțiune în sfera vieții politice, ele reprezentînd veritabile momente de călire ideologică și întărire organizatorică, de clarificare a strategiei și tacticii pe linia înfăptuirii telurilor general-democratice înscrise în programul său.

„Prima cerință a unui partid revoluționar — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în a conduce propriul popor în lupta pentru apărarea intereselor economice și politice ale maselor, pentru dreptate socială și democrație, pentru apărarea integrității țării. Rezultatele obținute în această luptă reprezintă criteriul esențial de apreciere a atitudinii revoluționare, marxist-leniniste a fiecărui partid”²⁶. Acestea s-au constituit în atribute esențiale, definitorii ale activității partidului clasei muncitoare în cursul unei epoci care a pus în fața poporului român sarcini deosebit de importante, între care apărarea și consolidarea independenței și desăvîrșirea statului național au ocupat un loc de prim ordin.

În concepția mișcării muncitorești, independența și unitatea au fost socotite, pe drept cuvînt, ca imperios necesare atît pentru propășirea, în ansamblu, a țării, pentru rezolvarea problemelor esențiale ale dezvoltării României, cît și pentru întărirea și dezvoltarea luptei clasei muncitoare împotriva exploatării, pentru făurirea unei noi societăți.

Mișcarea muncitorească din țara noastră a dat strălucite dovezi ale patriotismului său, ale dăruirii și devotamentului pentru cauza poporului și a patriei. Ea a militat pentru cucerirea independenței de stat depline, în războiul din 1877—1878, apoi, după ce acest deziderat vital al tuturor românilor a fost realizat, clasa muncitoare și partidul său politic și-au dovedit în mod plener atașamentul profund la consolidarea neatinării, la făurirea unității de stat, la înaintarea României pe drumul progresului și civilizației. „Proclamarea neatinării — relevau militanții socialiști — a fost, fără îndoială, un fapt de cea mai mare însemnătate, intrucît el a constituit o linie de despărțire între veacurile de asuprire, sub stăpînirea Turciei, și independența de care ne bucurăm astăzi. Poporul român a știut, prin jertfe și abnegații și cu prețul singelui său, să se elibereze de sub turci într-un război glo-

²⁵ Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1893—1900, p. 64.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 99.

rios, asigurându-și astfel o neafirmare care să-i permită să se dezvolte în pace și să păsească pe calea civilizației”²⁷.

Profund patriotică, mișcarea noastră muncitorească și-a afirmat, în același timp, sentimentele sale de solidaritate internațională, demonstrând, prin aceasta, înțelegerea superioară a relației dialectice dintre patriotism și internaționalism, ca laturi organice ale procesului unic și amplu de dezvoltare, pe noi trepte, a luptei revoluționare. Subliniind faptul că, „patria e un tezaur de progres și de civilizație, e sinteza evoluției unui popor, e comunitatea de limbă și obiceiuri și e sanctuarul libertății”²⁸, militanții socialiști relevau adevărul incontestabil: „Internaționalismul și patriotismul, în sensul cel bun și adevărat al cuvântului, nu numai că nu se exclud, dar sînt legate necesarmente între ele”²⁹.

În acest cadru, partidul clasei muncitoare a conferit o atenție neabătută relațiilor externe ale țării, dovadă elocventă a înțelegerii sarcinilor majore aflate în fața României în împrejurările complexe ale vieții internaționale dominată de politica forței și a intervenției brutale a marilor puteri imperialiste.

Analiza întreprinsă de militanții clasei noastre muncitoare asupra politicii externe a statului român a purtat girul realismului, ea ținînd seama de condițiile și posibilitățile interne ale țării, de situația geografică și strategică a României, de jocul alianțelor marilor puteri, de evoluția și dinamica relațiilor internaționale. Din acest punct de vedere, concepția socialistă în domeniul extern a fost convergentă, în aliniamentele sale fundamentale, cu acțiunea politică oficială, ce a urmărit apărarea independenței și înfăptuirea idealului național, obiective de interes major care au animat toate clasele și păturile sociale, au inspirat programele de acțiune ale tuturor partidelor politice. Totodată, ea a purtat pecetea propriei viziuni asupra modalităților și soluțiilor de înfăptuire, mișcarea muncitorească împletind activitatea desfășurată în direcția satisfacerii dezideratelor sociale ale poporului muncitor, cu acțiunile energice și hotărîte în vederea împlinirii aspirațiilor întregii națiuni.

Partidul clasei muncitoare a oferit și soluții proprii, destinate să potențeze capacitatea de apărare a țării, să întărească ființa statului, ele fiind rezumate de concepția despre înarmarea întregului popor, și care a derivat, în mod logic, dintr-o cerință obiectivă adînc resimțită de România, ca țară mică, aflată la confluența unor interese care convergeau, în ultimă instanță, la aceleași scopuri cōtropitoare. De asemenea, s-a ajuns la înțelegerea superioară a necesității adoptării unui sistem de apărare menit să angreneze întregul popor în sistemul defensiv național. „Sîntem pentru o armată permanentă cît mai puternică și cît mai bună”, se scria în cotidianul „Lumea nouă” la 2 aprilie 1898, deoarece „știm că pe armată se reazimă existența noastră de stat neatîrnat”. Măsurile necesare apărării independenței, au declarat în parlamentul țării reprezentanții partidului clasei muncitoare, „trebuie să le căutăm, trebuie să le găsim în noi, în neamul nostru care a știut, după vremuri, să se arate în stare de a păstra și a apăra cu vrednicie acest pămînt împotriva tuturor încălcărilor și a năvălirilor”³⁰.

Reprezentanții de frunte ai partidului s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă. Ei au remarcat că existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității. Sesizînd consecințele negative ale asupririi naționale pentru dezvoltarea popoarelor, C. Dobrogeanu-Gherea arăta „O țară ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice”³¹ — teză majoră a unei gîndiri socialiste mature, în consens cu sentimentele adînci și speranțele neslăbite de făurire a statului național unitar, care sălăsluiau în conștiința tuturor românilor.

În sprijinul luptei lor, socialiștii români au adus în discuție tîria argumentelor istorice. „Voim Dacia așa cum ea fu — scria la 16 februarie 1883, revista

²⁷ „Lumea nouă”, anul VI, nr. 43 din 7 mai 1900.

²⁸ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 39 din 20 mai 1912.

²⁹ „Munca”, anul III, nr. 10 din 1 mai 1892.

³⁰ V. Gh. Morțun, *Al V-lea răspuns la mesagiu*, Cuvîntare rostită în ședințele Camerei de la 13 și 14 decembrie 1896, București, 1897, p. 9.

³¹ C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra socialismului în țările înapoiate*, Postfață la: K. Kautsky, *Bazele social-democrației*, Cercul de editură socialistă, București, 1911, p. 264.

semnificativ intitulată „Dacia viitoare“ — fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul, ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pământ, udat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărina lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru“.

În abordarea acestei chestiuni de importanță vitală pentru destinele poporului român, militanții clasei muncitoare au avut permanent în vedere toate teritoriile românești, descifrând totodată, atît sarcinile mișcării de eliberare națională, derivate din situația specifică a fiecărei provincii, cit și direcțiile esențiale de acțiune ale partidului politic al proletariatului din România în problema națională. „Cînd vorbim de unitate națională, de ajutarea românilor de a se putea liber dezvolta — declarau socialiștii în revista „Contemporanul“ din aprilie 1891 —, fără îndoială că ne gîndim la toți românii, din orice parte și sub orice stăpînire ar fi. Acesta e un punct asupra căruia nu mai încap nici o discuție“.

Partidul clasei muncitoare a cultivat în permanentă contactele tradiționale firești cu românii aflați sub dominație străină. Prin felurite modalități s-au dezvoltat opiniei publice suferințele românilor subjugăți, oprimarea națională exercitată în viața economică, socială și politică, rezistența lor dirză și jertfele aduse în slujba mișcării de eliberare națională. Înseși cerințele luptei au impus îndreptarea eforturilor socialiștilor români de pretutindeni spre intensificarea și stringerea puternică a legăturilor dintre ei.

Revelatoare prin consecințe a fost și munca depusă de partidul proletar în direcția dezvoltării și afirmării unei puternice culturi naționale, care, alături de activitatea patriotică pe tărîm cultural a unor societăți și asociații progresiste, de presa și publicistica democratică, a potențat, peste barierele convenționale și arbitrar, conștiința națională a poporului român, i-a menținut mereu trează dorința de unire și libertate. Muncitorii și țărani români din teritoriile cotoprite au început tot mai mult să vadă în socialiști, în partidul clasei muncitoare, un sprijin și ajutor de nădejde în lupta pentru realizarea năzuințelor lor.

Continua agravare a contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste în direcția unei conflagrații mondiale a impus partidului clasei muncitoare, la începutul secolului al XX-lea, o examinare atentă, realistă și lucidă a situației, sub toate aspectele sale. Capacitatea partidului, demonstrată și în aceste împrejurări, se degajă și din activitatea teoretică și practică consacrată problemei războiului și păcii, inclusiv participarea la dezbaterile internaționale potrivnice războiului imperialist, unde reprezentanții săi au adus contribuția unei mișcări revoluționare mature.

Declanșarea, la 1 august 1914, a războiului imperialist, a provocat o vie reacție de protest în rîndul maselor muncitoare din întreaga lume, care știau că această conflagrație mondială le va aduce uriașe suferințe și vărsări de sînge, că ea va fi suportată pînă la urmă de cei ce muncesc. Dezvăluind primejdia ce plana asupra României din partea ambelor tabere imperialiste, socialiștii români au militat, în anii 1914—1916, pentru o politică de neutralitate, care să apere interesele statului român, amenințat de a fi strivit de marile puteri. „Să apărăm — scria „Lupta zilnică“ la 28 septembrie 1914 — cu toate puterile și contra oricui, împotriva tuturor asalturilor principiul neutralității, care reprezintă astăzi însăși existența și independența României“.

În cadrul forumurilor internaționale, socialiștii români au fost purtătorii unei poziții de atașament neabătut la principiile unității și solidarității clasei muncitoare, situîndu-se printre promotorii unei acțiuni internaționale în vederea curmării marelui mondial. Partidul clasei noastre muncitoare s-a remarcat ca un participant activ la desfășurarea Conferinței socialiste internaționale de la București (5—7 iulie 1915), a Conferinței socialiste internaționale de la Zimmerwald (5—8 septembrie 1915), situîndu-se pe pozițiile înaintate de condamnare a războiului imperialist, de dezavurare a oportunismului, care captase o parte din liderii și partidele socialiste europene.

Totodată, militanții partidului au înțeles necesitatea istorică și justetea războaielor de apărare și de eliberare națională a popoarelor. Sintetizînd această poziție de principiu a partidului proletariatului, revista teoretică „Viitorul social“ scria, în mai 1908: „Că țara trebuie apărată, aceasta este un lucru astfel de elementar, că e aproape de prisos a-l pomeni... Independența popoarelor — și apărarea acestei independențe — este unul din articolele programului nostru“. În cazul unei coto-piri asupra teritoriului național, scriau socialiștii români, „un stat atacat trebuie

să se apere", pentru că „e de datoria și dreptul fiecărei țări de a se apăra contra oricărei tentative de violență din afară”³².

În acest spirit, partidul clasei muncitoare, în consens cu atitudinea generală a maselor, nu a identificat caracterul imperialist al războiului mondial cu dreptul sacru al poporului român de a-și împlini idealul național. Atunci cînd, după intrarea României în primul război mondial, Armata română a trecut Carpații în vederea eliberării Transilvaniei și Bucovinei, partidul clasei muncitoare s-a plasat pe poziția sprijinirii acțiunii de eliberare a provinciilor românești aflate sub dominație străină, și-a adus, în tumultuoasa epocă ce a urmat, o prețioasă contribuție la înfăptuirea Unirii.

CONCLUZII

— Cucerirea independenței de stat absolute a României a dat un puternic impuls dezvoltării economice și sociale a țării. Se dezvoltă industria, transporturile, sistemul bancar și de credit, cresc numărul și ponderea proletariatului în ansamblul populației țării. Evoluția generală a capitalismului în economia românească este însoțită, în agricultură, de perpetuarea unor forme de producție învechite, care vor menține în prim plan chestiunea agrar-tărănească. La sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, România se afla în prima fază a dezvoltării capitalismului, economia sa păstrînd un caracter predominant agrar.

— În această epocă, mișcarea muncitorească cunoaște o fază superioară de dezvoltare, caracterizată prin extinderea organizațiilor socialiste la nivelul întregii țări, prin maturizarea mișcării profesionale, prin apropierea socialiştilor de proletariat. În confruntări cu ideologii claselor dominante, se demonstrează **legitimitatea socialismului în România**, necesitatea făuririi forței politice proprii a muncitorimii.

— Prin publicarea, în 1886, a programului marxist al mișcării muncitorești, cuprins în lucrarea **Ce vor socialiștii români**, s-au încununat intense și rodnice dezbateri, avînd ca sens exprimarea cu claritate, în spiritul principiilor socialismului științific, a scopurilor imediate și de perspectivă ale proletariatului organizat din România.

— **Avînd drept îndreptar ideologic un program născut din analiza realităților românești**, mișcarea muncitorească înregistrează progrese pe linia întăririi sale organizatorice, politice și profesionale. Cercurile muncitorești (1887), transformate în cluburi muncitorești (1890), acționau ca organizații locale ale partidului muncitorilor, care, deși nu se constituise ca formulă organizatorică în accepția clasică a noțiunii, se manifesta ca unica forță a proletariatului român în arena politică a țării. Este o trăsătură specifică mișcării muncitorești din România de a constitui mai întîi organizații locale, cu un program unic, ca fundament al procesului centralizării la scară națională.

— **Crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, la Congresul din 1893, a intrat în istorie ca un eveniment de excepțională însemnătate pentru destinele luptei revoluționare a proletariatului, a întregului popor.** Anul 1893 este anul nașterii detașamentului de avangardă al clasei noastre muncitoare, cel care reprezintă adevăratele începuturi ale Partidului Comunist Român. Prin programul său marxist, prin întreaga sa activitate, partidul politic proletar a reprezentat acea forță politică ce și-a propus drept obiectiv făurirea societății socialiste pe pămîntul României.

— **Partidul clasei muncitoare s-a prezentat pe scena politică a țării ca un tot unitar, grupînd în cadrul său toate organizațiile muncitorești existente.** Avînd la bază principiile luptei de clasă, ale patriotismului și solidarității internaționaliste, partidul revoluționar al proletariatului a desfășurat o amplă activitate de întărire organizatorică, atît pe plan politic, cît și profesional, de răspîndire a ideilor socialiste în masele de muncitori, țărani, intelectuali; a îndrumat mișcarea grevistă și a militat pentru organizarea tineretului și a femeilor muncitoare; a întreținut strînse legături cu organizațiile muncito-

³² C. Dobrogeanu-Gherea, *Război sau neutralitate*, București, 1914, p. 68—69.

rilor români din teritoriile cotopte, în vederea realizării, în fapt, a unității pe plan național a mișcării muncitorești.

— Puternic ancorat în realitățile patriei, **partidul clasei muncitoare a adus, în peisajul politic românesc, o viziune superioară asupra modalităților de rezolvare a marilor probleme izvorite din necesitatea dezvoltării României pe calea progresului**, fapt care i-a conferit calitatea de purtător și apărător al intereselor vitale ale întregului nostru popor. Preluarea și ridicarea pe o treaptă superioară a celor mai înaintate idealuri ale gândirii progresiste românești au fost unul dintre argumentele supreme ale legitimității luptei sale pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democrate, etapă necesară pe calea îndeplinirii obiectivului său esențial — făurirea societății socialiste pe pământul României.

— Prin intermediul presei, al întrunirilor și demonstrațiilor, al acțiunii politice electorale și parlamentare, militanții partidului s-au pronunțat cu tărie pentru industrializarea țării, pentru rezolvarea problemei agrare în interesul maselor de țărani, pentru democratizarea reală a vieții politice, pentru legislație muncitorească, pentru desăvârșirea unității naționale, pentru apărarea independenței și suveranității patriei.

— În împrejurările declanșării primului război mondial, proletariatul român, partidul său revoluționar au demască caracterul imperialist al participării la război a celor două coaliții de mari puteri și au militat pentru neutralitatea României. În același timp, partidul clasei muncitoare a înțeles esența și justetea războaielor de apărare și de eliberare națională a popoarelor, a afirmat cu vigoare dreptul sacru al poporului român de a-și împlini idealul național.

ION MAMINA, dr. VASILE NICULAE

România în anii primului război mondial

Primul război mondial, expresie a manifestării contradicțiilor anterimperialiste, a grăbit și a adâncit criza internă a marilor monarhii multinaționale. Lupta popoarelor oprite pentru autodeterminare și constituirea statelor naționale independente și suverane a intrat în faza ei decisivă după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie 1917 din Rusia, care a proclamat principiul autodeterminării naționale, ca principiu călăuzitor în politica oficială a statului sovietic.

În acest context, la 1 decembrie 1918 poporul român încheia îndelungatul proces de constituire a statului său național unitar.

Declarația de război adresată de România Austro-Ungariei în august 1916, într-un moment în care sorții războiului nu erau hotărâți, urmată de angajarea sa militară, cu toate forțele, pe frontul de vest, în scopul eliberării Transilvaniei, Bucovinei și Banatului au constituit o acțiune cu caracter național ce s-a înscris în lupta generală multiseclară a românilor pentru libertate și unitate națională. Participarea țării noastre la război împotriva Puterilor Centrale, sublinia secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, „a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea cu Transilvania, făurirea statului român unitar”¹.

Efortul României în războiul său just, contribuția adusă la înfringerea Puterilor Centrale și căderea monarhiei bicefale au impus marilor puteri ale Antantei, întrunite la Conferința de pace de la Paris, în 1919—1920, să recunoască legitimitatea voinței unanime a națiunii române, materializată în constituirea patriei unice.

AFIRMAREA PRINCIPIULUI NAȚIONALITĂȚILOR ȘI AL LEGITĂȚII CONSTITUIRII STATELOR NAȚIONALE INDEPENDENTE ȘI UNITARE

Privit prin prisma marilor transformări ce au avut loc în istoria popoarelor în anii 1914—1918, primul război mondial — deși provocat de setea de cuceriri a marilor puteri imperialiste din cele două tabere adverse — a favorizat amplul și complexul proces de mișcări națio-

nale burghezo-democratice finalizate în constituirea de state naționale independente.

Impetuoasa manifestare a luptei naționale era expresia convingerii națiunilor oprite că progresul nu mai era posibil decât în cadrele statului propriu suveran. Harta Europei în ajunul primului război mondial ilustra un statut politic și teritorial anacronic, illogic, statut care ignora legitimele drepturi ale națiunilor.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvârșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 713.

Dezvoltarea conștiinței naționale în direcția emancipării națiunilor de sub opresiunea absolutismului marilor imperii avea să intre într-o etapă calitativ nouă odată cu ridicarea pe scena politică a proletariatului. Clasa muncitoare concepe eliberarea națională ca parte integrantă a luptei sale de clasă, pentru făurirea orînduirii noi, iar constituirea statului național, ca fenomen legitim, legat nemijlocit de dezvoltarea capitalistă. Formarea statelor naționale independente, sublinia V.I. Lenin, „constituie o regulă și o «normă» a capitalismului, în timp ce statul cu o compoziție națională eterogenă indică o stare de înapoiere sau o excepție”; „orice mișcare națională tinde spre formarea de state naționale, care sînt menite să satisfacă în cel mai înalt grad aceste cerințe ale capitalismului contemporan. În această direcție activează factorii economici cei mai puternici, iar pentru întreaga Europă apuseană — mai mult chiar: pentru întreaga lume civilizată — statul tipic, normal pentru perioada capitalistă, este statul național”².

Sesizînd semnificația procesului obiectiv de constituire a statelor naționale în perspectiva dezvoltării istorice a popoarelor din estul și sud-estul Europei, Lenin sublinia în 1913 că „...în toată Europa răsăriteană (Austria și Balcanii) și în Asia, adică în țările vecine cu Rusia, transformarea burghezo-democratică a statelor — care pretindînd în lume a dus, într-o măsură mai mare sau mai mică, la crearea de state naționale independente, sau de state formate din naționalități cît mai apropiate și înrudite între ele — sau nu a luat sfîrșit, sau se află abia la început”³.

Evoluția acestui proces în direcția arătată de Lenin nu a fost oprită de războiul imperialist ce izbucnește în 1914. Pe alt plan, în noul context internațional, procesul de emancipare națională și constituire a statelor naționale va intra în etapa sa decisivă; națiunile ce tind a-și constitui o singură patrie, independentă și suverană, desăvîșoară o luptă susținută împotriva edificiului politic și social asupritor. În acest cadru, Lenin preciza că războaiele purtate de statele mici, a căror transformare în direcția burghezo-democratică nu era terminată, împotriva marilor imperii multinaționale reacționare pentru eliberare, sînt „războaie burghezo-progresiste, de eliberare națională”. El sublinia că aceste războaie naționale sînt pe deplin posibile și în epoca imperialismului⁴.

În contextul în care în Balcani se manifestau violent ciocnirile de interese ale diferitelor state, cercurile conducătoare de la București, menținîndu-se pe linia neangajării și acționînd pentru consolidarea independenței și suveranității țării, n-au subscris la politica imperialistă a Austro-Ungariei, care viza anexarea Serbiei, deși era legată de aceasta prin tratatul încheiat în 1883. Preocupările, direcțiile politicii externe românești în vederea desăvîșirii unității statului național aveau în vedere, pe de o parte, consolidarea internă și externă și conlucrarea cu factorii de conducere ai luptei naționale românești din Austro-Ungaria, iar pe de altă parte, adeviziunea opiniei publice internaționale la cauza poporului nostru. În 1904, marchizul Pallavicini, ministrul plenipotențiar al Austro-Ungariei la București, sublinia în rapoartele sale că oamenii politici români „au ca obiectiv al năzuințelor lor unirea tuturor românilor”⁵, „aspirații care sînt îndreptate în primul rînd împotriva monarhiei [habsburgice]”⁶. În 1909, cancelarul Germaniei, von Bülow, conștient de această situație, își manifesta cea mai mare neîncredere față de primul ministru al României, Ion I.C. Brătianu, iar prințul moștenitor al tronului imperiului german, Wilhelm, după o vizită făcută regelui Carol I în aprilie același an, era de părere că „în caz de război [România] va refuza în cel mai bun caz să-și îndeplinească obligațiile de aliat, dacă nu se va decide chiar să se alăture părții adverse”⁷.

În aceeași perioadă, Partidul Național Român din Transilvania a organizat ample manifestații populare îndreptate împotriva campaniei de persecuții, a deznaționalizării dusă de autorități în anii 1912—1913. Frontiera arbitrară dintre Româ-

² V. I. Lenin, *Teze în legătură cu problema națională*, în *Opere complete*, Editura politică, București, 1964, vol. 23, p. 281 și 284.

³ *Ibidem*, p. 333.

⁴ *Ibidem*, vol. 26, p. 318.

⁵ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, Secția manuscrise, Fond Corespondență diplomatică austriacă, mapa XLIX/1904, filele 99—100.

⁶ *Ibid.*, filele 52—53.

⁷ *Erinnerungen des Kronprinzen Wilhelm*, Stuttgart-Berlin, 1922, p. 109.

nia și Austro-Ungaria nu constituia un obstacol pentru lupta comună în slujba aceluiași ideal. Contactele politice și culturale se intensifică. În declarația-manifest publicată în ziarul „Românul” la 1/14 noiembrie 1912, sub semnătura a peste 40 de seriitori și literați români, dezideratul unirii este limpede exprimat. Numeroase societăți culturale, ca „Astra” în Transilvania, „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”, în vechea Românie, desfășurau o amplă activitate politică prin presă, conferințe, manifestații, publicații, atât în țară cât și în străinătate, făcând cunoscută cauza națională a românilor pe plan internațional. Ca urmare, în străinătate, propaganda antihabsburgică în favoarea principiului naționalităților, se intensifică. Sub auspiciile „Comitetului franco-român” (înființat la Paris în ianuarie 1914), personalități politice marcante, ca André Tardieu, deputat, Lacour-Gayet, președintele Comitetului, Stephan Lanzanne, redactor-șef al ziarului „Le Matin”, generalul Pellicier, Paul Deschanel, președintele Camerei Deputaților, și mulți alții desfășoară o activitate politică remarcabilă, propagând cauza românilor în largi cercuri ale opiniei publice franceze. În același timp, cunoscutul ziar „La Roumanie”, ce apărea la Paris, devine o tribună de luptă și propagandă românească.

Pe măsura ascuțirii contradicțiilor dintre marile puteri imperialiste ce evoluau în direcția unui război, pe de o parte, a creșterii prestigiului României pe plan internațional, a afirmării sale ca factor de însemnătate europeană, pe de altă parte, puterile Antantei, urmărind propriile lor interese, au depus eforturi în vederea atragerii României de partea lor, promițând satisfacerea dezideratului de unire cu Țara a teritoriilor sale aflate fără drept în stăpânirea Imperiului habsburgic. În fața unor asemenea perspective, constata în noiembrie 1912 ministrul Austro-Ungariei la București, „nu va rezista nici un om politic din Țară”⁸. Vizitele făcute la București de personalități politice franceze în vara lui 1912, urmate de vizita, în toamna aceluiași an, a marelui duce Nicolae Mihailovici al Rusiei, care a înmănat regelui Carol I bastonul de feldmareșal al armatei ruse, au demonstrat perspective clare ale consolidării raporturilor între România și Antantă.

Deschiderea către România a cunoscut o nouă etapă datorită politicii mai elastice promovate de ministrul de externe rus Sazonov. Contactele la nivel înalt româno-ruse au înregistrat un moment culminant prin vizita țarului Nicolae al II-lea la Constanța (14 iunie 1914) și convorbirile primului ministru român I.I.C. Brătianu cu Sazonov. Era perioada cind manifestațiile publice din România împotriva politicii de forță a Austro-Ungariei crescuseră în intensitate după încercările cancelariei vieneze de a determina realizarea unui „modus vivendi” între autoritățile ungare și române în Transilvania, astfel încât România să poată fi păstrată alături de Tripla Alianță.

Caracterul ireconciliabil al conflictului dintre monarhia habsburgică și națiunile oprimare nu putea fi însă lichidat sau atenuat cu măsuri ce aveau, de fapt, caracter de diversivne. Partidul Național Român din Transilvania, respingând tentativele Budapestei, și-a păstrat principiile programului său de luptă națională și politică, subliniindu-se o dată mai mult dezideratele de autodeterminare și de unire cu România. De altfel, contele Czernin, trimis ca ministru plenipotențiar în România în 1913, cu misiunea de a obține o ameliorare a relațiilor între Viena și București, constata cu luciditate în decembrie 1913 că tratatul secret de alianță dintre cele două state „nu are o valoare mai mare decât a cernelii și a hirtiei pe care este scris”⁹; în aceeași perioadă, regele Carol I îi avertiza pe reprezentanții la București ai celor două mari imperii „aliate” despre „imposibilitatea” punerii în practică a prevederilor tratatului secret în eventualitatea unui război, date fiind sentimentele opiniei publice românești¹⁰. După cum remarcă ziarul „Die Zeit”, la 16 mai 1914, puțin înainte de izbucnirea războiului, soarta românilor în Transilvania a fost la fel de grea și în 1883 (cînd se încheiasă tratatul secret între România și Austro-Ungaria — Germania — Italia) și ulterior, „dar românii și-au înăbușit durerea națională, deoarece alianța cu monarhia noastră în politica externă li se părea foarte prețioasă. Acum însă toată nemulțumirea națională, înăbușită timp de o generație, izbucnește cu atât mai puternic”.

⁸ Österreich — Ungarns Aussenpolitik von der bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914, Wien—Leipzig, 1930, vol. 5, doc. 4418.

⁹ Ibidem, vol. 7, doc. nr. 9052.

¹⁰ Die Grosse Politik der Europäischen Kabinette 1871—1914, Berlin, 1927, vol. 39, doc. nr. 15.807.

DECLANȘAREA

PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL.

INTERESELE NAȚIONALE ALE

ROMÂNIEI

ȘI DEFINIREA POZIȚIEI SALE

orientarea în politica externă a statelor mici din sud-est în direcția consolidării independenței și suveranității lor, desăvârșirii unității naționale, contracarării ingerințelor marilor puteri în relațiile dintre ele, fenomen ce se manifesta pregnant mai ales după 1913, adopta tot mai hotărât orientarea către o politică agresivă, de forță, în Balcani. Obiectivul urmărit era multiplu: distrugerea Serbiei, izolarea și slăbirea României — centrul catalizator al luptei pentru unitate a românilor din Austro-Ungaria —, atragerea Bulgariei la carul politicii balcanice a cancelariei de la Viena. Atentatul de la 28 iunie 1914, de la Sarajevo, a fost exploatat de cercurile conducătoare de la Viena și Budapesta în scopul dezlănțuirii agresiunii împotriva Serbiei. La 6 iulie 1914 cancelaria imperială germană aproba „o acțiune radicală și imediată împotriva Serbiei”, socotind-o ca fiind „cea mai bună soluție pentru reglementarea greutăților din Balcani”; guvernul german considera că „momentul este prielnic și nu trebuie amînat”¹¹. Atitudinea Germaniei se inscria pe linia vechilor principii bismarckiene: „Menținerea monarhiei austro-ungare ca mare putere, independentă și puternică, este, pentru Germania, o necesitate a echilibrului european pentru care, în caz de nevoie, pacea poate fi pusă în joc fără nici o remușcare”¹².

La 28 iulie 1914 — Austro-Ungaria declară război Serbiei, iar în noaptea de 30—31 iulie, mobilizarea generală este aproape concomitentă cu cea rusă; la 1 august 1914 — Germania declară război Rusiei, iar la 3 august 1914 — Franței și Belgiei; după încercarea nereușită de a rămîne în expectativă, guvernul englez intră în război împotriva Germaniei, la 4 august, alăturîndu-se Franței, care de la 1 august își așezase trupele la 10 km distanță de frontiera cu Germania. Astfel, în mai puțin de o lună de zile * de la declarația de război adresată Serbiei de Austro-Ungaria, războiul angrenase toate marile puteri europene.

În această mare încelestare a forțelor imperialiste care vizau împărțirea și reîmpărțirea de teritorii, de sfere de dominație și influență, participarea la război a unor națiuni și state a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național: apărarea în fața agresiunii, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub stăpînire străină, emanciparea națională și politică, constituirea sau întregirea statelor naționale și unitare, independente și suverane. Este cazul sîrbilor, croaților, slovacilor, românilor, polonezilor.

Din punctul de vedere al obiectivului major urmărit de România pe planul politicii externe — eliberarea de sub dominația străină a teritoriilor locuite de români și întregirea patriei — alianța și colaborarea cu Austro-Ungaria, imperiu care stăpînea mai multe provincii istorice românești, era exclusă în mod obiectiv. La 29 iulie 1914, în plină criză politică europeană, cancelarul Germaniei comunica Vienei „certitudinea” că, în cazul unei conflagrații, „România nu va merge cu Germania și Austria”¹³, iar ministrul Austro-Ungariei la București, Ottokar Czernin, referindu-se la reacția provocată în România de ultimatumul adresat Serbiei, constata cu îngrijorare că „peste tot întîlneai un amestec de revoltă și dorință crescîndă de a realiza, în sfîrșit, cea mai fierbinte dorință a inimii” (eliberarea Transilvaniei), țel care putea fi atins „nu cu monarhia, ci împotriva ei”¹⁴.

¹¹ Constantin Nuțu, *România în anii neutralității 1914—1916*, Editura științifică, București, 1972, p. 96—97.

¹² Otto von Bismarck, *Pensées et Souvenirs*, tome II, p. 253.

* La 5 august 1914 — Austro-Ungaria declară război Rusiei și Muntenegrului, la 6 august 1914 — Serbia declară război Germaniei, la 11 august 1914 — Franța declară război Austro-Ungariei, iar Muntenegru declară război Germaniei, la 13 august 1914 — Anglia declară război Austro-Ungariei, la 23 august 1914 — Japonia declară război Germaniei, la 25 august 1914 — Austro-Ungaria declară război Japoniei.

¹³ N. P. Comnène, *Notes sur la guerre roumaine (1916—1917)*, Payot, Paris-Lausanne 1917, p. 155.

¹⁴ Ottokar von Czernin, *Im Weltkrieg*, Berlin und Wien, 1919, p. 114—115.

Așadar, în perioada crizei din iulie când declarațiile de război se succedau de la o zi la alta, prinzând în țesătura conflagrației toate marile puteri, obiectivul central al politicii externe a României — eliberarea teritoriilor aflate sub dominația străină și întregirea țării — a căpătat o pondere și o valoare și mai mare; refuzul alierii cu Puterile Centrale, exprimând în fond opinia maselor populare, a diferitelor forțe politice din țară, reprezenta opțiunea României pentru colaborarea cu Antanta în vederea realizării dezideratului național.

Consiliul de coroană, întrunit la Sinaia, la 3 august 1914, luînd cunoștință de tratatul secret din 1883, a apreciat că agresiunea Austro-Ungariei împotriva Serbiei a încălcat caracterul defensiv al acestuia, precum și prevederile art. 2 referitor la casus foederis, interpretare pe care, de altfel, o dăduse și Italia, cînd hotărîse să nu se ralieze Puterilor Centrale. În același timp s-a precizat că România „n-are nici un interes să ajute Austro-Ungaria să distrugă Serbia”¹⁵. Ion I. C. Brătianu a propus proclamarea expectativei armate, soluție provizorie, care permitea un important răgaz pentru pregătirea militară și politică a acțiunii ce trebuia să ducă la realizarea idealului național. În notele sale zilnice, Al. Marghiloman consemna astfel starea de spirit în acel moment: „La Sinaia toată lumea e contra intrării în acțiune, mai ales alături de Austria”¹⁶. În adevăr, pentru formula amintită s-au pronunțat toți liderii politici participanți la dezbateri în afară de filogermanul P. P. Carp, care vedea oportunitatea alianței active cu Puterile Centrale. Consiliul de Miniștri, convocat imediat, a confirmat oficial poziția de expectativă armată a României.

HOTĂRÎREA

CORESPUNDEA INTERESELOR NAȚIONALE ALE ROMÂNIEI

La scurt timp după hotărîrea din 3 august, la 18 septembrie/1 octombrie 1914, printr-un schimb de note între Ion I. C. Brătianu și Sazonov, s-au concretizat termenii Convenției secrete de alianță româno-rusă,

care prevedea angajamente reciproce clare, și anume: „Rusia se obligă să se opună la orice atingere a statu-quo-ului teritorial al României în granițele ei de astăzi. Ea se obligă, de asemenea, să recunoască României dreptul de a-și anexa părțile din monarhia austro-ungară locuite de români... România poate ocupa teritoriile sus arătate cînd va crede de cuviință. Rusia se obligă să obțină din partea cabinetelor de la Londra și Paris aprobarea celor de mai sus”, în ceea ce o privea, România se obliga „a păstra o neutralitate prietenoasă față de Rusia...”¹⁷.

Așadar, schimbul de note București—Petersburg asigura recunoașterea de către Rusia, membră a Antantei, a dreptului României asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români și recunoașterea deplină libertății a României de a acționa în acest sens atunci cînd va socoti oportun. Împreună cu angajamentul de neutralitate favorabilă Rusiei luat de guvernul român, cele de mai sus alcătuiau baza colaborării între România și Antantă, colaborare care însă se circumscria strict la obiectivul național fundamental — întregirea patriei. Prin această colaborare astfel delimitată, România nu se încadra în politica imperialistă urmărită de marile puteri ale Antantei în războiul ce se desfășura.

Din punctul de vedere al capacității militare și economice, România se afla, în momentul declanșării ostilităților, într-o situație precară. În toată perioada de după 1878 existase o slabă preocupare de a crea o industrie proprie pentru dotarea armatei române cu tehnica de luptă la nivelul epocii; accentul principal s-a pus pe import, în special din Germania. În acest fel, echiparea armatei era subordonată acordurilor cu Germania, modului în care aceasta înțelegea să se achite de obligațiile luate. Declanșarea războiului a dus, printre altele, la reducerea masivă a posibilităților de import — Turcia blocînd Strimtorile — iar orientarea guvernului român către Antantă a ridicat și chestiunea mutării sursei de aprovizionare a României în Franța și Anglia. În acest scop s-a creat, la Paris, o comisie militară

¹⁵ Constantin Kiritzescu, *La Roumanie dans la guerre mondiale, 1916—1919*. (Préface de M. André Tardieu), Payot, Paris, 1934, p. 46.

¹⁶ Al. Marghiloman, *Note zilnice*, Ed. Institutului de Arte, București, 1927, vol. I, 1897—1915, p. 229.

¹⁷ N. Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Tip. Alexandru Țerek, Iași, 1936, p. 8.

permanentă care se ocupa de cumpărarea materialului de război. Transportul acestuia în România a devenit în scurtă vreme extrem de greu, din cauza drumului ocolit pe care-l parcurgeau convoaiele din Franța, prin nord, până în Rusia, la Arhanghelsk, iar de acolo, în România. Din inițiativa lui Ion I. C. Brătianu și a generalului Iliescu se înființează la 1 aprilie 1915 Comisia tehnică industrială de pe lângă Ministerul de Război, Direcția a 8-a Armament, avînd ca președinte pe inginerul Stratulescu. Sub conducerea acesteia se reorganizează Arsenalul armatei, Pirotehnia Cotroceni și Pulberăria Dudești, mărindu-li-se capacitatea. Pentru această acțiune, industria privată a primit comanda să producă 250 mașini-unelte de tot felul (strunguri de proiectile, mașini de frezat, de găurit, mașini speciale pentru fabricat cartușe, instalații speciale pentru pulberi etc.); în atelierele portului Constanța, în urma unor repetate experiențe, specialiștii români reușesc să treacă la fabricarea proiectilelor de mai multe tipuri. De asemenea, industriile alimentară și a echipamentelor sînt reorganizate și puse la dispoziția Intendenței Armatei.

Necesitățile crescînde legate de această acțiune de mari proporții — la nivelul de atunci al României — a dus la înființarea, în noiembrie 1915, sub îndrumarea ministrului de război, Ion I. C. Brătianu, a Direcțiunii Generale a munițiilor, condusă de inginerul Anghel Saligny. Organismul nou creat preia conducerea și organizarea întregii industrii pentru fabricarea materialului de război, lucrînd în strîns contact cu Marele Stat Major.

În pofida condițiilor foarte grele, atît interne cit și externe, efortul depus în acest domeniu s-a materializat, pînă la mijlocul lunii august 1916, în realizări importante. Astfel, în peste 60 de fabrici și ateliere mecanice se fabrica material de luptă — obuze de diferite calibre, cartușe, grenade, mașini unelte etc.; s-au demontat tunurile din fortificațiile Bucureștilor și ale liniei Focșani—Nămoloasa—Galați, constituindu-se în felul acesta o artilerie grea dispunînd de 129 guri de foc de tipuri și calibre diferite.

Desprinderea oficială a României de Puterile Centrale prin refuzul de a participa la război alături de acestea, hotărîrea de a rămîne în expectativă armată, luată la 3 august 1914, și specificarea expresă a drepturilor asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români, drepturi recunoscute de Rusia, membră a Antantei, au fost tot atîtea acte care au permis în perioada următoare promovarea unei acțiuni fășșe, pe multiple planuri, de afirmare a drepturilor românilor de unire într-un singur stat. Poziția adoptată oficial de statul român a constituit un puternic stimulent și un sprijin activ al luptei românilor de pretutindeni pentru unire cu Țara. Mișcarea unionistă a luat o amploare fără precedent, toate grupările politice, partidele, își orientau activitatea în funcție de un singur obiectiv: realizarea unirii. Liga culturală desfășoară o activitate de mare amploare, la care participă români de dincolo și de dincoace de munți. În septembrie 1914, în București, precum și în numeroase alte centre din țară au loc, sub auspiciile Ligii Culturale, manifestații populare, mitinguri cu caracter antihabsburgic, unde se adoptă moțiuni privind autodeterminarea națională.

O puternică grupare politică, desprinsă din partidul conservator, avînd ca animatori pe N. Filipescu, Mihai Cantacuzino, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, la care se vor alătura în scurt timp conservatorii democrați din jurul lui Take Ionescu, au constituit „Acțiunea Națională” — organizație ce se pronunța deschis pentru intrarea României în război alături de Antanta, pentru eliberarea teritoriilor românești anexate de imperiul dualist habsburgic. Activitatea propagandistică a „Acțiunii Naționale” precum și a „Federației unioniste” au o mare audiență în mase; lozincile „Să trecem Carpații”, „A sunat ora eliberării fraților” sînt adoptate cu entuziasm de opinia publică românească. Liderii mișcării naționale unioniste ardeleni, în frunte cu poetul Octavian Goga, preotul Vasile Lucaciu și alții vin în București și, în colaborare cu „Liga culturală”, „Acțiunea Națională” și alte organizații politice, susțin o activă propagandă în favoarea unirii. Personalități eminente ale vieții politice, culturale, științifice ca Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Ion Grădișteanu, A. D. Xenopol se pronunță pentru acțiune hotărîtă împotriva Austro-Ungariei. „Cercul Bucovinenilor și Transilvănenilor din București”, prin multiple mijloace de propagandă, dar cu deosebire prin gazeta „Ardealul”, militează pentru unire, pentru acțiunea hotărîtă a României în favoarea românilor din Austro-Ungaria. Vasile Lucaciu, în neobosită-i activitate de propagandă, de ridicare a spiritelor la înțelegerea imperativu-

lui momentului istoric, declara: „Noi nu voim subjugare, ci voim libertate; nu voim asuprirea altor țări și altor popoare, voim dezrobirea neamului românesc. Noi nu voim încălcarea altor teritorii ce nu ne aparțin, voim numai asigurarea drepturilor noastre naționale, de veacuri răpite cu nedreptul“.

Un eveniment de importanță istorică pentru lupta ce o desfășurau românii de dincolo și de dincoace de Carpați pentru dreptatea cauzei lor — unirea, îl constituie Congresul românilor de peste hotare aflători în țară, ținut în București, la 15 martie 1915, la Ateneul Român și în sala Dacia. În cuvîntul de deschidere a lucrărilor se spunea: „Acest congres al nostru va fi în același timp și ultimul, căci peste cel mult cîteva luni granițele României vor fi acolo unde sînt și granițele românismului“¹⁸. În moțiunea adoptată, congresiștii „roagă guvernul țării să grăbească liberarea fraților de sub stăpînirea austro-ungară amenințați cu exterminarea de dușmanii externi și interni“. Telegramele de solidaritate, trimise Congresului din toate colțurile țării, exprimau hotărîrea de „a fi gata la toate jertfele pentru dezrobirea Ardealului“ (Tulcea), de a da „concursul nostru necondiționat“ (Tecuci); se exprima solidaritatea cu toți luptătorii pentru unire, socotindu-se „momentul prielnic pentru a vedea Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul împreună și nedespărțite de regatul român“¹⁹ (Pitești).

Un fenomen cu caracter general petrecut în Austro-Ungaria care a dat, la rîndul său, măsura hotărîrii românilor de emancipare națională și unire într-un singur stat îl reprezintă împotrivirea — manifestată în diferite forme — a românilor încorporați în armata habsburgică de a lupta pentru o cauză ce nu era a lor. Pe fronturile din Rusia, Italia, Serbia, zeci de mii de soldați români au dezertat. Rapoartele și informările confidentiale arătau o situație „îngrijorătoare“ pe front. În octombrie 1914, de pildă, în unitățile de pe frontiera cu România s-a arborat tricolorul românesc și s-a cîntat „Deșteaptă-te române“; la Bistrița, soldații din Regimentul 63 infanterie făceau propagandă pentru unirea Transilvaniei cu România. Mulți treceau frontiera și se înrolau în armata română — la Brașov, Timiș, Măgureni, Beclean. Guvernatorul Bucovinei, contele Meran, consemna „numărul înspăimîntător de mare al elevilor fugiți din gimnaziile românești“ și care se refugiau în România. Fenomenul la proporții în anii 1915—1916, în pofida unor măsuri extrem de dure luate de autorități. Curțile marțiale au judecat și pronunțat sentințe de condamnare la moarte sau închisoare în nenumărate cazuri de nesupunere, dezertare, „trădare“ săvîrșite de românii încorporați. Arestările în masă efectuate de autorități în rîndul populației civile în sate și orașe au creat o atmosferă de revoltă fățișă.

Curentul unionist, poziția hotărîtă a opiniei publice românești în favoarea luptei antihabsburgice se reflectă și în dezbaterile parlamentare. În ziua deschiderii Parlamentului — 15 noiembrie 1915 —, discursul regelui este întîmpinat cu cuvintele „Vrem Ardealul!“; în discursurile lor, deputații au dezvăluit atrocitățile săvîrșite în Transilvania și Bucovina de autoritățile imperiale. N. Filipescu a citit în Senat „Proclamația“ contelui Meran, guvernatorul Bucovinei, dată la Gura Humorului, la 13 septembrie 1914, prin care locuitorii erau înștiințați că, date fiind cazurile „sigure de trădare față de trupele militare... comandanții militari au ordin strict să împuște imediat pe loc pe oricare s-ar face numai chiar suspicios de trădare sau de altă purtare suspicioasă statului“²⁰; în Cameră, Nicolae Iorga dă la iveală un mare număr de cazuri de brutalități, violențe împotriva românilor din Bucovina și Transilvania: „Peste Prut, în Bucovina — spunea marele patriot — se sting țărani harnici și dirzi, care pînă azi au păstrat cu sfințenie graiul strămoșesc și au păzit ca o strajă neadormită la un hotar îndepărtat obiceiurile românești... sute de mii de bărbați au mușcat din țărînă — și aceasta nu e retorică... ci însuși graiul unei inimi sîngerinde...“²¹.

Guvernul, răspunzînd opiniei maselor largi populare, curentului unionist căruia nimeni și nimic nu-i putea pune stavilă, acționează intens în vremea aceasta pentru cîștigarea, de partea cauzei române, a cercurilor politice, a opiniei publice din străinătate, pentru pregătirea politică și diplomatică a momentului trecerii de la expectativa armată la lupta deschisă împotriva Puterilor Centrale.

¹⁸ Unirea Transilvaniei cu România, 1 decembrie 1918, Ediția a II-a, București, 1972, p. 450—451.

¹⁹ Ibid., p. 462—463.

²⁰ N. Iorga, Discursuri parlamentare, vol. I, partea a II-a, București, Ed. „Bucovina“, 1939, p. 329.

²¹ Ibid., p. 336—337.

Ion I. C. Brătianu subvenționează acțiunile la Paris și Roma, în 1915, ale lui Constantin Diamandi și Ion Cantacuzino, C. Istrati, Vasile Lucaciu, Constantin Argetoianu, care, prin conferințe, publicații, convorbiri cu lideri politici occidentali, aduc un mare serviciu politicii de realizare a bazei de colaborare cu Antanta. În Rusia, Nicolae Filipescu apără cu succes cauza românească, în timpul vizitei din februarie-martie 1916, prin contactele avute cu șeful Marelui stat major țarist, generalul Alexeev (la Moghilev), cu ministrul de externe Sazonov și cu alți oameni politici.

INTRAREA ROMÂNIEI ÎN RĂZBOI

Politica externă a României în anii expectativei armate a fost „un lucru foarte greu“, pentru că întreaga națiune se pregătea în vederea momentului decisiv al luptei pentru desăvîrșirea statului unitar, în condițiile în care colaborarea cu Antanta trebuia organizată fără a atrage reacția violentă a Germaniei și Austro-Ungariei, contracara-ndu-se în același timp presiunile puternice exercitate și de o tabără și de cealaltă pentru a determina decizia guvernului. O atare politică a afirmat însă consecvent dezlăsatul unirii.

Păstrind relații „amicale“ cu Puterile Centrale, guvernul român a împiedicat totuși aprovizionarea frontului din sud-est de către acestea; în cursul anilor 1915—1916, sute de vagoane de armament și alimente — camuflate, bineînțeles, ce trebuiau să ajungă în Bulgaria, traversind România, au fost descoperite și trimise înapoi la frontiera cu Ungaria, în pofida amenințărilor, a „somațiilor“ Berlinului și Vienei, întovărășite de mari concentrări de trupe în Transilvania și Banat²². Cit privește puterile Antantei — Rusia, Franța, Anglia — acestea, urmărind scopuri imperialiste proprii, încercau să includă România în planurile lor strategice²³.

În acest context, România reușește să rămână în afara conflictului, dar presiunile ambelor tabere beligerante devin tot mai puternice. Prăbușirea Serbiei, la începutul anului 1916, pe de o parte, intrarea în război a Bulgariei, pe de altă parte, creează României o situație tot mai dificilă. În același timp, pentru Antantă, intrarea României în război devine urgentă. În ianuarie 1916, Victor Antonescu și colonelul Rudeanu, trimiși în misiune specială la Paris, fac cunoscute guvernului francez condițiile în care România ar fi dispusă a intra în război. Întrucât rațiunea intrării sale în război era eliberarea teritoriilor românești anexate Imperiului habsburgic, și nu angrenarea într-un război cu Bulgaria și Turcia, guvernul român vedea posibilă o ofensivă reușită în direcția Transilvaniei împotriva Austro-Ungariei, în situația în care Antanta ar fi asigurat frontul în Dobrogea, prin trimiterea unui corp de 200 000 de oameni, prin declanșarea ofensivei de către armata rusă pe frontul răsăritean, și de către armata franceză în Grecia (corpul expediționar de sub comanda generalului Sarrail). Comandamentul rus a apreciat însă neconvenabile aceste condiții, dată fiind lungimea frontului românesc — 1 300 km. Totodată, concentrarea forțelor armate ruse în Dobrogea și angajarea într-un război cu Bulgaria nu era dorită nici din punct de vedere strategic, nici politic, guvernul țarist având în vedere ipoteza unei păci separate cu Turcia și apropierea de Bulgaria. În consecință, în ianuarie 1916, generalul Alexeev își declară dezacordul cu propunerile românești, considerind că menținerea României în situația în care se afla (expectativa armată) era mai potrivită intereselor guvernului rus.

Declanșarea mării ofensive germane pe frontul de vest, în februarie 1916, a determinat insistența guvernului francez pe lângă guvernul rus pentru acceptarea colaborării cu România în condițiile propuse de aceasta. La 16 februarie, generalul francez Joffre îi adresa un mesaj generalului rus Alexeev, în care sublinia că „nu există preț pe care noi să nu trebuiască să-l plătim pentru concursul Româ-

²² „Echo de Paris“, 13 iulie 1915.

²³ *Constantinople et les Détroits*, Documents secrets de l'ancien Ministère des Affaires Étrangères de Russie. Traduction intégrale de l'Édition soviétique du Commissariat du Peuple des Affaires étrangères par S. Volski, G. Gausset et V. Paris. Sub redacția lui A. de Lappradelle, D. Eisenmann, B. Mirkine-Guetzevitch, P. Renouvin, Paris, Les Éditions Internationales, 1930, vol. I, doc. nr. IV, p. 106. Memorandum semnat de A. A. Neratov, adjunct al ministrului de externe al Rusiei, 14/27 decembrie 1914; Doc. nr. LXXXI, p. 215, telegrama nr. 1226, Petersburg, 5/18 martie 1915, semnată Sazonov, către A. P. Izvoiski, ambasadorul Rusiei la Paris; vol. II, doc. nr. 4, p. 10. Scrisoarea (1) din 15/28 decembrie 1914 a vicedirectorului cancelariei diplomatice de pe lângă Statul major al Generalisimului, N. A. Bazili, către ministrul de externe, S. D. Sazonov.

niei”²⁴, idee pe care o exprima și președintele Franței, R. Poincaré, în scrisoarea către țarul Nicolae al II-lea. Tratatul Paris—Londra—Petersburg au fost însoțite de o campanie de presiuni politice și diplomatice asupra guvernului român pentru a forța intrarea României în război. Aceste presiuni au căpătat, în a doua jumătate a lunii iunie, un caracter cvasiultimativ: la 19 iunie/1 iulie 1916, generalul Alexeev telegrafiază atașatului militar rus la București, colonelul A. Tata-rinov, să-i expună lui Ion I. C. Brătianu punctul de vedere al Rusiei: „Intrarea în acțiune a României în acest moment va avea, în desfășurarea comună a sfor-tărilor Puterilor Aliate, o valoare corespunzătoare, ceea ce nu se va întâmpla în cazul cind hotărîrea sa va fi aminată la o dată nedefinită. Situațiunea comandă românilor să se unească cu noi, acum ori niciodată”²⁵. A doua zi, la 20 iunie/2 iulie 1916, atașatul militar al Franței la București informa guvernul român, din însărcinarea comandantului șef al armatei franceze, că Franța „împărtășește în întregime modul de a vedea al înaltului Comandament rusesc și socotește că România trebuie să intre [în război] acum ori niciodată”²⁶.

În aceste împrejurări extraordinare, guvernul român nu se grăbește însă a-și da consimțămîntul fără o discutare prealabilă și fără stabilirea termenilor colabo-rării cu Antanta; la 21 iunie/3 iulie, Ion I. C. Brătianu avansează ministrului Franței la București condițiile în care România accepta intrarea în război numai împotriva Austro-Ungariei: asigurarea ritmică de către Antantă a aprovizionării cu muniții, pe toată durata războiului, cca 300 tone zilnic — prin Arhanghelsk și Vladivostok; ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie susținută de o ofensivă generală aliată; armata rusă să asigure spatele frontului românesc în Bucovina și Dobrogea. Tratatul între puterile Antantei s-au desfășurat într-un ritm din ce în ce mai alert: la 1 august, Franța și Marea Britanie cad de acord că „în ultimă instanță am putea să nu cerem [României] în mod imperios o decla-rație de război imediată adresată Bulgariei”²⁷, iar atacul Bulgariei — împinsă de Germania — împotriva României, în Dobrogea, să fie respins de trupe ruse, asigu-rind astfel spatele armatelor române care vor opera în Transilvania. La 5 august, generalul Alexeev consimte ca „efortul armatei române să fie exclusiv dirijat contra Austriei”²⁸, acceptînd ca operațiile împotriva trupelor bulgaro-germane să constituie o chestiune separată. La 6 august, R. Poincaré semnalează țarului „în-teresul foarte mare pe care statul major francez îl atribuie încheierii, cît mai repede posibil, a acordului cu România”²⁹. La 9 august, țarul Nicolae al II-lea își exprimă acordul cu privire la „necesitatea intrării imediate în acțiune a Româ-niei”³⁰ și informează pe Poincaré că ministrul Rusiei la București a primit dispo-ziție să semneze Convenția de alianță cu România.

Intrarea României în războiul pentru eliberarea Transilvaniei era cerută cu insistență, în vara anului 1916, de masele largi populare de pe ambele versante ale Carpaților. „Liga culturală”, „Federația unionistă” au desfășurat o largă cam-panie de propagandă în acest scop; presa făcea presiuni puternice asupra guver-nului pentru a determina decizia de intrare în război. La 19 iunie 1916 ministrul Austro-Ungariei la București, Czernin, informa Viena că mișcarea națională româ-nească a luat o amploare cu totul deosebită și că „zdrobirea monarhiei ia în men-talitatea română forme tot mai concrete”³¹. Autodeterminarea Transilvaniei și unirea ei cu România este cerută imperios de reprezentanții românilor la Confe-rința naționalităților de la Lausanne (28—29 iunie 1916), înaltă tribună de afirmare a principiului naționalităților ca factor determinant în configurația teritorială și politică a Europei.

În aceste împrejurări interne și internaționale se semnează la București, la 4/17 august 1916, tratatul de alianță între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, precum și convenția militară. Prin articolul I al tratatului, puterile An-tantei se angajau să „garanteze integritatea teritorială a regatului României în

²⁴ C. Nuțu, op. cit., p. 284.

²⁵ General D. Iliescu, *Documente privitoare la războiul pentru întregirea României*, Dis-curs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1924, București, 1924, p. 78—80.

²⁶ *Războiul României. Documente oficiale*, București, Editura „Cartea Românească”, f.a., p. 89—90.

²⁷ Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. II (3 Juin 1915—18 Août 1916), Paris, Plon, 1922, p. 326.

²⁸ *Ibidem*, p. 329.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*, p. 333.

³¹ *Cartea Roșie austro-ungară*, doc. nr. 61.

toată întinderea frontierelor sale actuale"; prin art. III și IV, ele recunoșteau României dreptul de a alipi Bucovina, Transilvania și Banatul³²; prin art. V, Antanta se obliga ca, în viitorul tratat de pace cu Puterile Centrale, să recunoască aceste teritorii ca făcând parte integrantă din regatul României. Pe plan militar, cooperarea dintre România și Antantă angaja România: să mobilizeze toate forțele sale de uscat și de apă și să atace Austro-Ungaria cel mai tirziu la 15/28 august 1916 (art. 1); Rusia se obliga ca „din momentul semnării prezentei convenții și în timpul mobilizării și concentrării armatei române”, să declanșeze operațiuni ofensive în Bucovina, să apere portul Constanța, oprind orice debarcare și pătrundere pe Dunăre a trupelor inamice, acțiunile militare comune în această zonă fiind dirijate de Comandamentul suprem al armatei române (art. 2); să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și una de cavalerie pentru a coopera cu armata română (art. 3); Franța și Anglia se obligau „să execute o hotărâtă ofensivă prin armata lor de la Salonic cel mai tirziu cu opt zile înainte de începerea atacului României”, ofensivă fixată a se declanșa la 7/20 august 1916 (art. 3); Antanta se obliga a furniza României muniții și material de război (în tranzit prin Rusia), cca 300 tone pe zi (art. 4), precum și echipament, provizii și medicamente (art. 5)*.

La 27 august 1916, orele 10, în baza înțelegerii cu puterile Antantei, înțelegere perfectată în cele două Convenții, Consiliul de Coroană a hotărât intrarea României în război împotriva Austro-Ungariei. Primul ministru, Ion I. C. Brătianu, explicând necesitatea acestui act, arăta că „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se prefăce, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui... În viața națiunilor — spune el — sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbînzi trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rîndul... De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotărârile etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jefte și acestor afirmări de drepturi”³³.

La orele 21, ministrul României la Viena s-a prezentat ministrului de externe al Austro-Ungariei, căruia i-a remis declarația de război**.

Ideea fundamentală a acestui document era aceea că intrarea României în război era subordonată unui singur țel — „înfăptuirea unității sale naționale”, precizîndu-se că acest obiectiv a stat întotdeauna în centrul politicii externe a statului român. Declarația de război constituia în același timp un amplu și dur rechizitoriu la adresa politicii față de naționalități, dusă de monarhia dualistă³⁴.

În aceeași zi s-a înminat textul declarației de război și ministrului Austro-Ungariei la București, O. Czernin; o înștiințare asupra hotărîrii luate de guvernul român s-a făcut concomitent și miniștrilor Germaniei, Bulgariei și Turciei la București. Un martor ocular, francezul Robert de Flers, scria în memoriile sale:

„Nu se poate admira îndestul îndemînarea cu care, pînă în ultima zi, pînă în ultima oră, reprezentanții imperiilor centrale, în ciuda abilității lor, au fost ținuți în totală ignoranță în ce privește hotărîrile guvernului român”. Tot el nota: „toate măsurile fuseseră luate de guvernul român și de organele administrative cu o precizie și o rapiditate cu totul remarcabile”³⁵.

Trupele române, însuflețite de un entuziasm general, au pătruns în seara zilei de 27 august 1916 în Transilvania, prin 18 puncte, adică prin toate defileele

³² N. Dașcovici, *op. cit.*, p. 9—11.

* Din partea României, Convențiile au fost semnate de primul ministru, Ion I. C. Brătianu; din partea Antantei: Stanislav Poklevski-Koziei, contele de Saint-Aulaire, Sir George Barklay și baronul Fasciotti, miniștrii Rusiei, Franței, Angliei și Italiei la București, precum și de atașatii militari ai celor patru mari puteri la București.

³³ C. Kirîțescu, *op. cit.*, p. 64.

** Într-o declarație făcută la 7 iunie 1917 corespondentului la Petersburg al ziarului „Petit Parisien” primul ministru al țării preciza încă o dată: „poporul român n-a intrat în război pentru a realiza cuceriri alături de Aliați; unicul său scop a fost de a elibera teritoriile românești aservite Ungariei, de a elibera pe români și a-i reda patriei lor”.

³⁴ Vezi N. P. Comnène, *Notes sur la guerre roumaine (1916—1917)*, p. 35.

³⁵ Robert de Flers, *Sur les chemins de la guerre (France—Roumanie—Russie)*, Ed. Pierre Lafitte, Paris, 1919, p. 124.

Carpaților. Ele totalizau 560 000 de soldați, subofițeri și ofițeri, încadrați în 356 batalioane de infanterie, 327 baterii de artilerie și 106 escadroane de cavalerie. La acestea se adăugau trupele de etape, din gărzile teritoriale, stabilimentele militare etc., în total 813 700 oameni mobilizați. Socotind și contingentul 1917, rezervele și alte categorii, numărul oamenilor aflați sub drapel era de 1 230 000 de oameni, reprezentând 15% din populația țării în vîrstă de 18—45 de ani. În linii generale, armata operativă era bine dotată; efortul național din anii 1914—1916, suplinind, în anumită măsură, lipsa aprovizionării din partea Angliei, Franței și Rusiei, a creat o bază proprie de susținere a campaniei³⁶.

Rezistența opusă de armata austro-ungară a fost slabă; la 29 august trupele române intrau în Brașov; pe valea Jiului, în Petroșani. Trei zile după declarația de război se aflau la Orșova, Sibiu și Miercurea-Ciuc. Entuziasmul populației românești din Transilvania în fața armatei române a făcut din înaintarea acesteia un marș triumfal în vechile ținuturi ale Daciei unde, după 300 de ani de la prima Unire, sub Mihai Viteazul, se înfăptuia din nou reîntregirea țării. „Gazeta Transilvaniei” din Brașov relatează „însuflețirea nemaipomenită” cu care au fost primiți ostașii români în acest vechi oraș românesc, bucuria întîlnirii dintre „cei de un singe și de-o lege”³⁷; peste 30 000 de români ardeleni au ieșit în întîmpinarea armatei, cerînd înrolarea imediată în rîndurile sale. Acțiunea de curățire a satelor și orașelor de trupele austro-ungare, de autoritățile străine a fost, de altfel, efectuată în bună măsură de populația civilă.

RETRAGEREA ȘI CAUZELE EI

Ofensiva puternică din primele zile a fost însă curînd oprită. La 28 august Germania, iar la 1 septembrie

Bulgaria, urmată de Turcia, au declarat război României. Conform Convenției militare încheiate la 29 iulie 1916 între Germania și Bulgaria (la care a aderat cîteva zile mai tîrziu și Turcia) planul general de acțiune împotriva României prevedea o ofensivă puternică pe linia Dunării și în Dobrogea, defensivă în Transilvania pînă cînd vor putea fi masate acolo forțe puternice. În acest scop, generalul german Mackensen, stabilit la Sofia, a preluat comanda tuturor forțelor germane, bulgare și turce. Odată cu intrarea României în război, mareșalul Hindenburg și colaboratorul său, generalul Ludendorff, au suspendat ofensiva contra Verdunului; cinci divizii germane de infanterie și una de cavalerie, luate de pe frontul de vest și de est, au primit ordin să se îndrepte spre noul front deschis în Transilvania.

Frontul român avea o formă extrem de dezavantajoasă (în echer) și o lungime considerabilă. El se întindea în lungul Carpaților de la Dorna (unde se termina aripa stîngă a frontului rus) pînă la Turnu Severin; cobora apoi de-a lungul Dunării pînă la Turcuia, și de aici la Marea Neagră. Lungimea totală a frontului românesc era de peste 1 300 km, depășind cu mult oricare alt front din Europa.

Trupele germane dislocate de pe Dvina și de la Riga, din Volânia, din Vosgi și de la Verdun, concentrate pe frontul din Transilvania, au trecut la ofensivă. Forțelor militare inamice, net superioare numeric și prin tehnica de luptă, li s-a opus o rezistență înversunată. Pe valea Oltului și a Sadului, 25 batalioane și opt escadroane române, dispunînd de 34 mitraliere și 18 baterii de artilerie ușoară, au luptat împotriva a 35 batalioane și 29 escadroane inamice, dispunînd de 207 mitraliere, 50 baterii de artilerie de cîmp și 13 baterii grele. Luptele de pe Olt, unde românii au dat dovadă de un eroism intrat în legendă, de la Sibiu, din Țara Birsei, Bran, Cîmpulung, Brașov au transformat victoria germană într-o campanie grea, plină de riscuri, soldată cu grele pierderi umane și materiale. Acea „Strafexpedition” ordonată de Kaiser n-a reușit. Generalul Falkenhayn, comandantul operațiunilor din Transilvania, remarcă, într-un interviu dat la 28 noiembrie 1916 unui corespondent al agenției „Associated Press” din New York, că „bravura sublimă de care au dat dovadă românii în atacurile lor repetate, neconținute, este recunoscută de întreaga armată germană”³⁸; la rîndul său, „Le Journal”, referindu-se la condițiile luptelor din Transilvania, la inegalitatea forțelor, sublinia că armata română „n-a cedat terenul decît luptîndu-se pentru fiecare palmă de pămînt”³⁹.

³⁶ C. Kirilescu, *Op. cit.*, p. 67.

³⁷ „Gazeta Transilvaniei” din 7 septembrie 1916.

³⁸ N. P. Comnène, *Note sur la guerre roumaine (1916—1917)*, p. 187.

³⁹ „Le Journal” din 9 martie 1917.

40 de zile după intrarea triumfală în Transilvania, armata română se afla din nou pe crestele Carpaților, apărind de data aceasta, în fața trupelor invadatoare austro-ungare și germane, Muntenia, Oltenia și Moldova.

Una din cauzele pierderii campaniei din 1916 o constituie neindeplinirea angajamentelor asumate de puterile Antantei, fapt pe care președintele Franței, Raymond Poincaré, avea să-l recunoască la Conferința de pace, spunând: „România nu s-a hotărât să intre în luptă decât pentru a realiza unitatea națională... Abandonată, trădată, sugrumată, ei i s-a impus un tratat odios...”⁴⁰.

În adevăr, dacă România și-a respectat în întregime obligațiile luate prin convențiile încheiate în august 1916 cu Antanta, Franța, Anglia și Rusia nu au îndeplinit nici una dintre obligațiile asumate prin aceleași tratate, și anume: 1. aprovizionarea armatei române, stabilită la 30 vagoane (300 tone) pe zi, s-a făcut conform Convenției, doar timp de 4 zile; 2. Ofensiva Antantei pe toate fronturile, concomitent cu ofensiva română în Transilvania, n-a avut loc. La Verdun s-a trecut la un război de poziție, „de uzură”, cum aprecia E. Ludendorff; el relatează că, la mijlocul lui noiembrie 1916, „așteptam cu îngrijorare pe Somme, ca și la Verdun, noile atacuri pe care ofensiva noastră în România putea să le provoace din partea inamicului. Dar diminuarea activității [militare]...” continuă⁴¹. La 29 ianuarie 1917, chiar, Conferința de la Petersburg a reprezentanților militari ai Antantei nu a reușit să stabilească un program unic de acțiune. Ion I. C. Brătianu, prezent „oficios” la Conferință, a plecat fără nici un rezultat practic pentru situația României.

Ofensiva rusă, care la intrarea României în război, „se afla la ultima suflare”⁴², după cum o aprecia ministrul Franței la Petersburg, M. Paléologue, n-a mai continuat; armata IX rusă din Carpații Bucovinei s-a menținut într-o inacțiune care a fixat pe poziții aripa dreaptă a armatei române de Nord; cu atât mai mult, ordinul dat la 4 octombrie de generalul Alexeev, în sensul concentrării armatelor ruso-române între Miercurea Ciuc și Brașov pentru a împiedica pătrunderea inamicului în Moldova prin Ghimeș-Oituz, a fost interpretat de Marele stat major român ca avînd scopul abandonării Munteniei și Olteniei.

Ofensiva pe frontul din Grecia, de sub comanda generalului Sarraill, nu s-a produs. Dezbaterile Camerei Deputaților din Franța, constituită în Comitet secret la 28 noiembrie 1916, dezbateri în cadrul cărora „tragedia României” a ocupat locul principal, relevă în mod concludent realitatea faptelor. Aristide Briand, președintele Consiliului de Miniștri și ministru de externe, preciza că „Niciodată, cel puțin pentru anul acesta, n-a fost în concepția aliaților de a întreprinde prin Salonic, mai ales în perioada tîrzie cînd această acțiune putea începe, o operație de asemenea natură încît să ne ducă la marile rezultate strategice pe care le-ați putea întrezări”⁴³. De altfel, documentele publicate de generalul Sarraill însuși dovedesc de deplin că, în chiar momentul încheierii convenției militare de la București, forțele armate engleze conduse de generalul Milne, din cadrul corpului expediționar de sub comanda lui Sarraill, erau înștiințate că „o ofensivă serioasă n-ar părea nici necesară nici posibilă pentru Dvs. în timpul celor trei sau patru săptămîni viitoare”⁴⁴.

Împotriva asigurărilor date de Boris Stürmer, președintele Consiliului de Miniștri al imperiului rus, în sensul că Bulgaria nu va ataca România, înainte chiar ca declarația de război să fie remisă ministrului român la Sofia, trupele bulgare au trecut frontiera între Bazargic și Balciș, începînd ostilitățile pe un front care, în scurt timp, s-a întins de la Turtucaia, pe Dunăre, pînă la est de Rusciuc și pînă la Marea Neagră, pe o lungime convențională de 160 km. Acest front, pe care s-a mutat greutatea războiului, trebuia să fie susținut în principal, conform convenției, de armata rusă, ceea ce nu s-a realizat. Rămînînd pe plan secundar în planurile generalului Alexeev, frontului din Dobrogea i s-a rezervat un corp format ad hoc, din foști prizonieri de război sirbi și cehi, care, după apre-

⁴⁰ Nicolas Basilescu, *La Roumanie dans la guerre et dans la paix*, tome I, Paris, Félix Alcan, 1919, p. 353. Referirea la „un tratat odios” se face la tratatul impus României de Puterile Centrale, încheiat la Bufta.

⁴¹ Erich Ludendorff, *Souvenirs de guerre (1914—1918)*, Payot, Paris, 1920, tome I, p. 319.

⁴² Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la grande guerre*, vol. III, 10 Août 1916 — 17 mai 1917, Paris, Plon, 1922, p. 7.

⁴³ *Războiul României. Documente oficiale*, p. 17.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 93.

cierea generalului rus Brussilov, nu erau în măsură să îndeplinească acea misiune⁴⁵. Ajungând tirziu pe front, după ce au rătăcit zile în șir prin stepele dobrogene, acești 30 000 de oameni nu au putut interveni la timp în luptele de la Turtucaia, pentru a preveni dezastrul armatei române, aflată într-o confruntare inegală cu trupele bulgaro-germano-turce.

Alături de cele de mai sus, divergențele de păreri între conducerile militare ale puterilor Antantei au adus mari prejudicii situației României. După dezastrul de la Turtucaia, generalul Joffre considera necesară organizarea unei mari ofensive în Dobrogea, plan respins de Stürmer și Alexeev, care, în schimb, cereau Franței ca generalul Sarraill să întreprindă ofensiva în Balcani.

În zilele următoare, cînd o mare parte din țară cădea sub ocupația inamicului, discuțiile franco-ruse n-au dus la nici un consens: Joffre insista pentru o ofensivă generală în România, în timp ce Alexeev ordona generalului Belaiev, aflat în România, să țină în afara luptei pe cei un milion de soldați ruși canta-nați în Moldova⁴⁶. La 22 noiembrie, Belaiev propune abandonarea Munteniei și retragerea în Moldova, ceea ce Joffre și Berthelot refuză.

În condițiile amintite, Marele stat major german hotărăște o acțiune convergentă a generalului Falkenhayn la nord și a generalului Mackensen la sud pentru ocuparea României. Lupte crîncene s-au dat pe tot teritoriul românesc, devenit cîmp de operațiuni militare. Armatele române, luptînd fără odihnă, în condiții neînchipuit de grele, s-au acoperit de glorie în încheștarea cu un inamic superior, în valea Cernei și la Oituz, la Azuga și Predeal, pe valea Argeșului la Aref, la Cîmpulung și Curtea de Argeș. „Înaintările noastre — recunoaște Falkenhayn — nu se fac decît cu prețul unor lupte grele. Românii rezistă disperat. Fiecare munte trebuie luat cu asalt. Și fiecare spărtură făcută inamicului, în oameni și materiale, este plătită cu mari sacrificii”⁴⁷.

Vechi tradiții ale războiului se regăseseră în 1916: în retragerea lor, armata, populația, autoritățile pustiesc totul. După un plan sistematic, dinainte stabilit, sînt scoase din funcțiune sonde, sînt distruse rafinării, unități industriale înfloritoare din regiunea Tirgoviște—Cîmpina—Ploiești.

La 28 noiembrie, trei armate germane declanșează ofensiva împotriva Bucureștilor; bătăliile de pe Neajlov și de pe Argeș, unde armata română s-a luptat tot singură, nu au putut salva capitala. Referindu-se la aceste lupte, Ludendorff aprecia că „Rușii n-au intervenit încă serios în luptele care se dăduseră pînă atunci. Nu se poate înțelege de ce ei au lăsat ca românii să fie bătuți, abandonîndu-i; ar fi putut s-o facă foarte bine în Valahia. Numai această situație ne-a făcut nouă posibilă victoria”⁴⁸.

La sfîrșitul lui decembrie 1916, în condițiile unei ierni foarte grele, trupele româno-ruse s-au stabilit pe linia fortificată Focșani—Nămoloasa—Galați.

Jertfa de sînge dată de români în timpul acestei prime faze a războiului este estimată la 50 000 de morți, 80 000 de răniți, 110 000 prizonieri. Această „încercare națională — spunea M. Paléologue — este una dintre cele mai crude încercări ce i-a fost dat să îndure unei țări”⁴⁹.

Conform hotărîrilor luate încă la 28 octombrie 1916, la conferința comună a reprezentanților Puterilor Centrale, s-a adoptat planul pentru „Administrația militară în România”, care prevedea înființarea „Statului major economic”. În raportul prezentat de maiorul von Kessler se preciza că „ideea călăuzitoare pentru exploatarea teritoriului ocupat constă în a procura fiecărui aliat ceea ce îi este necesar pentru continuarea războiului și pentru economia sa națională”, iar guvernatorul militar avea obligația să se îngrijească din răspunderi de a se ridica din România tot ceea ce poate fi ridicat”⁵⁰.

Statul major economic, instalat la București la 27 decembrie 1916, avea ca organ de execuție „Comisia economică mixtă din România” cu ramificații pînă în comune și sate. Sarcinile principale ale acestor organisme erau expedierea rapidă a

⁴⁵ *Mémoires du Général Broussilov, Guerre 1914—1918*, Hachette, Paris, 1920, p. 224.

⁴⁶ Maurice Paléologue, op. cit., p. 62.

⁴⁷ După C. Kirîțescu, op. cit., p. 212.

⁴⁸ E. Ludendorff, op. cit., p. 323.

⁴⁹ M. Paléologue, op. cit., p. 207.

⁵⁰ Direcțiunea generală a Statisticii. *Serviciul de clasare a documentelor lăsate de inamic, România sub ocupațiune dușmană*, Fascicola II, București, „Cultura Neamului Românesc”, 1920, p. 6.

stocurilor de cereale și furaje și „menținerea României ca grinar al Puterilor Centrale”⁵¹.

Jaful sistematic organizat și înregistrat în statistici oficiale este ilustrat, de exemplu, în două mari capitole, cu următoarele cifre: în perioada 1 decembrie 1916—31 octombrie 1918 au fost expediate în cele patru țări 2 161 905 tone cereale și 1 140 809 tone petrol și produse petroliere (la plecarea din România ocupanții au luat cu ei toate vagoanele cisterne pentru a paraliza aprovizionarea frontului). La toate acestea s-au adăugat nenumărate alte produse, rechiziționate de la populație.

Situația deosebit de grea a zonei ocupate s-a agravat și mai mult prin dezorganizarea circulației monetare, inflația provocată de punerea forțată în circulație a unor „lei” de hirtie fără acoperire.

Teritoriul Transilvaniei, repus sub administrație habsburgică, a cunoscut o exploatare crincenă: militarizarea vieții economice, exploatarea intensă a minelor de cărbuni și de fier, creșterea nemăsurată a exploatării în industrie, mai ales a industriei grele, creșterea impozitelor, a rechizițiilor de tot felul, la care se adăuga teroarea polițienească, arestările, au dus la adîncirea crizei interne a dublei mernarii, lupta națională de emancipare intrînd într-o fază decisivă.

REFACEREA.

RELUAREA OSTILITĂȚILOR

am înfrînt armata română, dar n-am putut s-o distrugem”⁵². Era recunoașterea unei realități. În epopeea națională a românilor, jertfelor de sînge din război le urma eroismul unei întregi națiuni în acțiunea de refacere a forțelor, reorganizare, întărire fizică și morală, pentru a relua totul de la început. Nimeni n-a considerat atunci, în decembrie 1916, în zilele și săptămînile exodului în Moldova, a refugiuului, în condițiile ocupării de dușman a celei mai mari părți din trupul țării, că România a depus armele. În acele momente grele, Nicolae Iorga proclama, de la tribuna parlamentului, crezul unui întreg popor, credința sa nestrămutată în dreptate: „sîntem hotărîți să mergem pînă la capăt, în credința că... nu se poate cu nici un chip ca, și înaintea celei mai sălbătice forțe organizate, să piară drepturile unui popor de a trăi pe pămîntul în care nu este un fir de țărînă care să nu fie acoperit de cel mai nobil sînge. Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg. În afară de acei care se luptă, de acei care-i ajută fiecare cu ce poate, în afară de cei care întovărășesc fiecare luptă cu suferința lor, cu adîncă vibrație a ființei lor întregi, în afară de ei toți, nu există popor românesc”⁵³.

În adevăr, pe teritoriul liber al Moldovei, într-o disciplină, austeritate, cu voință și dăruire — calități pe care marile încercări ale istoriei le scot o dată mai mult în evidență — poporul român și-a pregătit propria sa refacere națională.

Unitățile industriale subordonate producției de război au fost în întregime strămutate în Moldova și puse în stare de funcționare. Pînă în martie 1917 își reluaseră activitatea 35 de fabrici care produceau pentru armată. Arsenalul și Pirotehnia armatei, așezate la Iași, împreună cu atelierele Nicolina, reorganizate pentru fabricarea afetelor și proiectilelor, formau baza industriei de război. În primăvara anului 1918 se realizase, prin efort propriu, echiparea artileriei grele (tunuri de 150) și completarea diferitelor muniții de artilerie. Un act de mare îndrăzneală tehnică a fost adaptarea, prin strunjire, a proiectilelor de proveniență franceză la tunurile de proveniență germană. În această acțiune, muncitorii de la atelierele Nicolina lucrau încontinuu, ziua și noaptea, în trei schimburi. În timpul bătăliei de la Mărășești, de exemplu, proiectilele strunjite erau încărcate direct în vagoane și trimise pe front, unde obuzierele — spune un martor ocular — „trăgeau doar atîtea muniții cîte le sosea”⁵⁴.

Rezultatele efortului național în domeniul industriei de război au fost apreciate la valoarea de 70 milioane lei aur. Industria țării s-a dovedit pe deplin aptă a fabrica armament de toate tipurile, aptă de a se adapta în timp scurt unor cerințe foarte mari. Și-au dat aportul, în această acțiune patriotică de mare răspundere, peste 30 000 de lucrători de toate specialitățile, tehnicieni și ingineri.

⁵¹ *Ibidem*, p. 20.

⁵² G. Ludendorff, *op. cit.*, p. 331.

⁵³ N. Iorga, *Discursuri parlamentare*, vol. I, partea I-a, p. 352—355.

⁵⁴ „Buletinul Societății Politehnice”, anul XLII, nr. 5—8, mai—august 1928, București.

Concomitent au fost luate toate măsurile pentru refacerea armatei. O contribuție însemnată a adus-o în acest sens misiunea militară franceză condusă de generalul Berthelot. Marele stat major român, de comun acord cu Marele stat major francez au organizat această amplă acțiune pe teritoriul românesc.

În toată perioada anului 1917, forțele armate române, refăcute, au crescut prin înrolarea miilor de voluntari români din Transilvania, Bucovina, Rusia, constituiți în batalioane, veniți să lupte laolaltă pentru eliberarea și întregirea patriei. Sosirea la Iași a primului transport de voluntari a stîrnit un entuziasm indescriptibil.

În condițiile unei bune pregătiri fizice, morale, tehnice, armata română reia operațiile militare împotriva Germaniei, la 22 iulie 1917. Bătălia Moldovei — cu istoricele victorii de la Mărăști, Mărășești, Oituz, Varnița, Muscel și Cireșoia — a fost cea mai mare bătălie de pe teatrul de război din sud-est. Ea a salvat libertatea statului român, a întărit încrederea națiunii în propriile ei forțe.

Către sfîrșitul anului 1917 și începutul anului următor, situația internațională a României s-a agravat, atît în raport cu aliații săi cit și cu Puterile Centrale; Puterea sovietică a încheiat pace separată cu Germania și Austro-Ungaria. În acest context, România a fost nevoită să accepte condițiile de pace propuse de Puterile Centrale. Armistițiul de la Focșani a fost urmat de pacea de la București, din 7 mai 1918, semnată de Marghiloman, cunoscut filogerman, devenit șeful guvernului din Bucureștiul ocupat.

În conținutul său, și prin modul în care a fost impus României în condițiile internaționale amintite, tratatul de la București reprezintă un act de forță. România, pierzînd însemnate teritorii — Dobrogea, o fîșie de-a lungul graniței cu Austro-Ungaria —, impunîndu-i-se grele obligații economice și financiare, devenea, de fapt, un fel de colonie a Germaniei. Tratatul acesta nu a fost însă recunoscut și nici ratificat de rege sau de Parlamentul țării. În împrejurările internaționale amintite s-a salvat însă existența statului român și s-a putut continua pregătirea acțiunii de eliberare a țării.

În septembrie 1918, forțele aliate ale Antantei reiau ofensiva în Balcani. La 28 octombrie/10 noiembrie România adresează un ultimatum guvernului german, cerînd părăsirea teritoriului românesc în 24 de ore. În aceeași zi, armata română trece munții sub comanda generalului Moșoiu. În opt zile, în marșul său triumfal prin satele și orașele Transilvaniei, unde Consiliul Național Român își exercita de mult autoritatea de fapt, armata română a atins Tirgu Mureș, Bistrița și Năsăud. Era momentul cînd, la Alba Iulia, Marea Adunare Națională hotăra Unirea Transilvaniei cu România, încheind procesul de făurire a statului român național unitar.

CONCLUZII

Primul război mondial, izbucnit între marile puteri imperialiste aflate în două tabere opuse, Antanta și Tripla Alianță, a avut un caracter imperialist de ambele părți. În acest conflict, România a purtat un război just, împotriva Austro-Ungariei și a aliaților acesteia, subordonat unui singur obiectiv — eliberarea teritoriilor românești aflate sub jugul Imperiului habsburgic. Alierea sa cu Antanta a fost determinată de recunoașterea de către Rusia, Franța și Anglia a drepturilor României asupra acestor teritorii. Convenția din septembrie 1914 cu Rusia, precum și convențiile din august 1916 cu Franța, Anglia, Rusia și Italia consfințesc recunoașterea acestui drept legitim al poporului român.

Planurile strategice de război ale Marelui stat major român, alcătuite în concepția obiectivului amintit, au avut în vedere ofensiva pe un singur front, în Transilvania, împotriva Austro-Ungariei.

Efortul României în acest război a fost realizat de întreaga națiune română de pe ambele versante ale Carpaților. Prin scopul său, prin participarea maselor la realizarea lui, lupta armatei române din anii 1916—1918 a avut un caracter național. Ea face parte din epopeea național-patriotică a poporului nostru, de luptă pentru apărarea teritoriului, independenței și ființei sale naționale.

Dr. VIORICA MOISUC

Marea unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional

C oordonată fundamentală și permanentă a istoriei României, lupta pentru unitate și independență națională a constituit idealul și năzuința seculară a celor mai înaintate forțe ale societății românești, a maselor largi populare. Această luptă a însuflețit mintea, inima și pana celor mai proeminente personalități ale poporului român. Dezvoltarea societății, progresul economic și cultural al țării impuneau în mod imperios continuarea, pe plan superior, a actelor energice ale națiunii române de la 1859 și 1877. Această necesitate obiectivă se ridica nu numai în fața poporului român, dar și în fața altor popoare din centrul și sud-estul Europei, care, aflate sub dominația străină, nu reușiseră să-și realizeze încă state naționale.

Izbucnirea primului război mondial în vara anului 1914 a constituit o crîncenă și singeroasă înfruntare între marile puteri imperialiste. Războiul a precipitat cursul evenimentelor, a zguduit puternic rînduialile vechi, ascuțind la maximum contradicțiile sociale și naționale, determinînd un puternic val al luptei popoarelor pentru eliberare socială și națională. Războiul a ridicat și în fața poporului român probleme de mare însemnătate pentru însăși soarta națiunii. După cum se știe, în momentul declanșării războiului, un mare număr de români trăiau încă în afara granițelor statului, teritoriile românești se aflau încă sub stăpînire străină. Lupta pentru unitate națională angrena toate clasele sociale și forțele politice, atît din vechea Românie cît și din provinciile subjugate.

România a participat la acest război fără ca țelurile ei să coincidă cu cele ale marilor puteri imperialiste. Poporul român nu a intrat în război cu intenții de cîmpire și de anexiuni, ci din dorința realizării aspirațiilor sale profunde, de veacuri, spre unire.

Uriasele manifestații, demonstrații organizate în tot cursul războiului, miile de voluntari înrolați în lupta pentru cauza întregii țări, sprijinul acordat de masele largi ale poporului sînt numai cîteva fapte care dădeau glas voinței de unire a întregii națiuni române. Încrederea în apropierea ceasului izbăvitor era atît de mare, încît nici dramaticele evenimente din toamna anului 1916 și din primăvara anului 1917, cînd două treimi din teritoriul României a fost cîmpit de armatele Puterilor Centrale, nu au putut stăvili dorința și voința neclintită de unire a tuturor românilor.

În condițiile ocupării unei mari părți a teritoriului țării noastre de către trupele inamice, a înăsprii și mai mult a contradicțiilor economice și social-politice existente, s-a intensificat lupta revoluționară, de eliberare națională și socială, mișcarea pentru unitate națională; ea se desfășura în ritm crescînd, pe măsura prelungirii războiului, atît în provinciile subjugate de secole cît și în teritoriul României ocupat vremelnic de armatele Puterilor Centrale.

Mișcarea de rezistență împotriva cîmpitorilor cuprîndea cele mai largi clase și pături sociale, atîngînd momentele de culme ale eroismului popular la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Vestea revoluției din februarie din Rusia și prăbușirea țarismului, victoriei Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a răsunat ca un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspirațiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare națională, înfringerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar. Se adevărea astfel demonstrația pe care F. Engels i-a făcut-o socialistului român Ioan Nădejde în ianuarie 1888, cînd îi arăta că numai după ce țarismul se va prăbuși, fie într-o luptă cu foștii membri ai Sfintei Alianțe, fie printr-o revoluție internă, învechita monarhie austro-ungară va cădea și ea, iar națiunile de acolo se vor organiza după cum vor voi¹. Dezvoltînd această teză a lui Engels în 1916, V. I. Lenin califică monarhia austro-ungară drept „o uniune subredă a citorva clii de paraziți sociali”, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare”².

De altfel prăbușirea țarismului în februarie 1917 și victoria proletariatului rus, a partidului bolșevic, condus de V. I. Lenin, a însemnat, totodată, afirmarea, pe primul plan a vieții social-politice, a unei serii întregi de principii, de lozinci transformate în realitate, care aparțineau tezaurului socialismului științific, marxismului. Multe dintre ele figuraseră pe steagul de luptă al mișcării muncitorești din toate țările, decenii de-a rîndul, ele erau cunoscute maselor. Dar triumful lor în Rusia, aplicarea lor concretă în viață au dat un impuls nemaicunoscut pînă atunci avîntului de luptă al muncitorilor, al maselor populare, dornice de libertate și de o viață mai bună, pe diferite meridiane ale globului.

Unul dintre aceste principii a fost principiul autodeterminării popoarelor. Pe baza lui, lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român se intensifică și mai mult. Un rol important în această luptă l-au avut și cele 14 puncte expuse de președintele S.U.A., Woodrow Wilson, în fața Senatului, la 8 ianuarie 1918, care cuprindeau, de fapt, programul Antantei cu privire la problemele politice, economice și naționale ale Europei³. Afirmarea, de președintele Wilson, a principiului de dreptate pentru toate popoarele și națiunile și dreptul acestora de a trăi în condiții egale de libertate și siguranță, indiferent că erau puternice sau slabe, mici sau mari, însemna confirmarea implicită a dreptului națiunilor la autodeterminare.

În condițiile create de desfășurarea evenimentelor în anul 1918, destrămarea dublei monarhii nu mai putea fi aminată; masele largi populare, lupta lor pentru drepturi sociale și naționale au imprimat acestui proces legic, istoricește inevitabil, un ritm alert și un sens ireversibil. Chiar de la începutul anului are loc în Austro-Ungaria o grevă desfășurată cu o putere neobișnuită în principalele centre ale imperiului (Viena, Budapesta, Praga etc.), la care au participat sute de mii de muncitori care au cerut încetarea războiului și încheierea păcii, dreptul popoarelor din monarhie la autodeterminare etc.⁴.

În mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

Temeiul acțiunilor avea la bază principiile lui V. I. Lenin, care în broșura publicată în septembrie 1917, sub titlul „Sarcinile proletariatului în revoluția noastră”, arăta că: „În chestiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întîi proclamarea și înfăptuirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate”⁵.

¹ Presa muncitorească și socialistă din România, vol. I (1865—1899), partea I-a (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 188—190.

² V. I. Lenin, Opere complete, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 8.

³ I. Brown Scotie, President Wilson's Foreign Policy, New York, 1958, p. 361—362.

⁴ Destrămarea monarhiei austro-ungare (1900—1913), București, 1964, p. 99—100.

⁵ V. I. Lenin, Despre problema națională și național-colonială, București, E.P.L.P., 1953, p. 465.

La 27 martie 1918*, Basarabia a intrat în componența României.

În provinciile românești din Austro-Ungaria vestea victoriei Revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională, în cadrul căreia un rol important au avut foștii prizonieri transilvăneni, întorși din Rusia, martori direcți ai realității revoluționare și mulți dintre ei participanți la primele lupte pentru apărarea Puterii sovietice. Într-un vibrant articol, intitulat „Către frații ruși”, ziarul „Adevărul”, organul socialiștilor români din Transilvania, saluta, la 26 noiembrie 1917, Revoluția din Octombrie pentru nobila idee de pace între popoare pe care o anunța, pentru afirmarea dreptului popoarelor la autodeterminare, lozincă deosebit de apropiată aspirațiilor întregii populații românești a Transilvaniei subjugate imperiului austro-ungar. „Preamăriți fiți voi, socialiști ruși!... (pentru că) voi cereți ca nici o națiune să nu țină în asuprire pe alta, nici un neam să nu fie subjugat și fiecare popor să aibă dreptul de a se conduce”.

Ideea autodeterminării popoarelor, proclamată în Rusia bolșevică, a avut un ecou extraordinar de puternic în cele mai largi mase ale poporului român. Însuși cuvântul rusesc „samoopredelenie” (autodeterminare) devenise așa de cunoscut, încît scriitorul George Ranetti îl folosea ca titlu într-un editorial din ziarul „România”, la 4 ianuarie 1918, unde scria: „Cel mai covârșitor și de neprevăzut eveniment este acela petrecut în Rusia... Întîmplarea din Rusia, judecînd miezul lucrurilor, se cade să ne fie prilej de bucurie și să îndreptățească și mai mult speranțele noastre în triumful principiului naționalităților... Samoopredelenie! Dezrobirea națiunilor din Rusia a fost, pe lângă organizarea societății pe baze democratice, lozincă înscrisă pe steagul roșu al revoluțiunii, — și Samoopredelenie va fi”.

Referindu-se la perspectiva desăvîrșirii unității naționale a poporului român, ca urmare a afirmării principiului autodeterminării de către revoluția victorioasă din octombrie, cunoscutul scriitor conchidea: „Evenimentele ce se desfășoară în Rusia ar trebui să convingă și pe cei mai pesimiști dintre noi că niciodată izbîndirea idealului național românesc n-a fost mai aproape”⁶.

În aceste împrejurări lupta popoarelor subjugate din monarhia austro-ungară se accentuase atît de mult, încît pe plan internațional s-a impus în mod hotărît necesitatea de a desființa imperiul multinațional. Congresul naționalităților întrunit la Roma în zilele de 10—12 aprilie 1918, la care au participat reprezentanții cehilor, sîrbilor, polonezilor și românilor, a adoptat trei hotărîri de însemnătate deosebită cu privire la: dreptul fiecărei națiuni de a se constitui ca stat independent sau a se uni cu statul său național, dacă exista un astfel de stat; declararea Austro-Ungariei instrument al Germaniei și principal obstacol în realizarea drepturilor popoarelor asuprite; hotărîrea de a duce lupta în comun împotriva agresorului tuturor — monarhia austro-ungară⁷.

În contextul general al luptei românilor din provinciile istorice aflate sub dominație străină, Proclamația soldaților transilvăneni din armata austro-ungară, prizonieri în Rusia, adoptată la Darnița (lîngă Kiev), la 16/29 aprilie 1917, exprimă, în puține cuvinte, năzuința spre unire a românilor de pe tot întinsul vechii Dacii: „Astăzi, cînd noi, românii, ca și celelalte neamuri subjugate, ne-am convins definitiv, că nouă, ca români, nu ne mai este posibilă existența în cadrele statului austro-ungar și în întreaga noastră ființă etnică și politică, formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată incorporarea noastră la România liberă, pentru a forma împreună cu Ea, un singur Stat Național Românesc, pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații. Credem ferm — se spunea în încheiere — că între viitoarele state ferice, naționale și democratice, va fi și România tuturor românilor”⁸.

* Procesul istoric al acestei etape a formării statului național unitar este amplu analizat de același autor în colaborare cu Ion Ardeleanu în lucrarea „Viața politică în România. 1918—1921”, ediția a II-a, Editura politică, București, 1976.

⁶ „România”, organ al intereselor naționale, 4 ianuarie 1918.

⁷ G. Mironescu, *Aperçu sur la question roumaine*. Paris, 1918. Șt. Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 275.

⁸ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul, 1918—1923*, vol. I, București, 1929, p. 121—122.

Adunarea și manifestul-proclamație sînt acte de o valoare incontestabilă prin principiile afirmate, prin maturitatea programului politic formulat, prin orizontul larg al înțelegerii problemei naționale; ele sînt exprimarea limpede a voinței de autodeterminare a populației românești majoritare din Transilvania, de unire necondiționată cu România⁹.

După adunarea de la Darnița, zeci de mii de voluntari români din Ardeal s-au îndreptat spre România pentru a se înrola în armata română și a lupta pentru idealul național. Primul batalion de voluntari a plecat la 1 august 1917 pe front, participînd, sub comanda generalilor Alexandru Averescu și Eremia Grigorescu, la marile bătălii de apărare victorioase, din vara anului 1917, de la Mărăști, Mărăsești și Oituz.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea întregului popor la cauza unirii acțiunilor inițiate de asociațiile și societățile culturale, în fruntea lor aflîndu-se intelectuali și oameni politici ca Nicolae Iorga, Barbu Ștefănescu-Delavrancea, M. Sadoveanu, dr. I. Cantacuzino, ca și membri ai Consiliului național român de la Paris în frunte cu Take Ionescu, Nicolae Titulescu, Traian Vuia, Octavian Goga, Vasile Lucaciu ș.a., exprimau actul de voință al întregii națiuni române. Așa, de exemplu, în proclamația de la Iași din 6 octombrie 1918, adoptată la marea manifestație din Piața Unirii, organizată cu ocazia întoarcerii în țară a primelor detașamente de români transilvăneni, se spunea: „Cerem să fim eliberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și sîntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber”¹⁰.

În condițiile luptei generale a naționalităților asuprite din imperiul habsburgic, la 24 septembrie 1918 are loc ședința Comitetului executiv al Partidului Național Român din Transilvania în cadrul căreia se hotărăște reluarea contactelor cu conducătorii partidului social-democrat. La rîndul său, Comitetul Central al secției române a Partidului Social-Democrat a luat, la 25 septembrie, o hotărîre asemănătoare, privind legăturile cu P.N.R. Drept urmare, reprezentanții celor două partide ale românilor din Transilvania au hotărît, la 6 octombrie, colaborarea lor în vederea înfăptuirii unirii cu Țara, în cadrul unui Consiliu Național.

La 12 octombrie a avut loc la Oradea o nouă ședință a Comitetului executiv al P.N.R., în cadrul căreia s-a elaborat textul unei declarații de principii și se afirma hotărîrea poporului român la autodeterminare ce va fi citită în Parlamentul de la Budapesta, la 18 octombrie 1918, în aceeași zi în care Austro-Ungaria primea răspunsul negativ din partea Antantei cu privire la condițiile de armistițiu¹¹, iar Tiszá István, primul ministru ungar, recunoștea public că războiul a fost pierdut. „Comitetul executiv al Partidului Național Român din Ardeal și Ungaria — se spunea în declarația citită de Al. Vaida —, ca organ politic al națiunii române din Ardeal și Ungaria, constată că urmările războiului îndreptătesc pretențiunile de veacuri ale națiunii române la deplina libertate națională. Pe temeiul firesc că fiecare națiune poate hotărî singură și liber de soarta sa — un drept care este acum recunoscut și de către guvernul maghiar prin propunerea de armistițiu a monarhiei — națiunea română dorește să facă acum uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca, liberă de orice înrîurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere. Organul național al națiunii române din Ungaria și Ardeal nu recunoaște îndreptățirea acestui parlament și acestui guvern să se considere ca reprezentante ale națiunii române ca să poată reprezenta la congresul general de pace interesele națiunii române din Ungaria și Ardeal. Căci apărarea intereselor ei, națiunea română o poate încredința numai unor factori desemnați de propria ei adunare națională.

Națiunea română, care trăiește în monarhia austro-ungară, așteaptă și cere, după multe suferințe de veacuri, afirmarea și valorificarea drepturilor ei nestrămutate și inalienabile la deplina viață națională.”¹²

Declarația de autodeterminare a reprezentat un moment istoric fundamental pentru națiunea română, pentru desăvîrșirea unității sale politice și de stat, un document de mare importanță programatică și practică. Pe baza ei și în numele principiilor cuprinse în ea s-au desfășurat toate acțiunile națiunii române din Austro-Ungaria în perioada următoare. Prin conținutul ei, declarația a făcut o pu-

⁹ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 273—274.

¹⁰ *Marea unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1934, p. 28.

¹¹ Șt. Pascu, *Op. cit.*, p. 30.

¹² *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, p. 24—25.

ternică impresie asupra opiniei publice din monarhie și a fost primită cu deosebit entuziasm de românii de pe ambele versante ale Carpaților.¹³

Atitudinea națiunii române a contribuit în mod decisiv grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotice și agresiv, la sfărîmarea cătușelor asupra națiunilor în tot imperiul austro-ungar.¹⁴

La 14 octombrie 1918, Consiliul socialist din Praga dă semnalul unei greve generale; printre doleanțele greviștilor se afla înscrisă și dorința expresă de creare neîntîrziată a Republicii Cehoslovace independente.¹⁵ Masele muncitoare, conduse de comitete de acțiune sau de consiliile socialiste, cereau proclamarea Republicii Cehoslovace. La 28 octombrie, cînd la Praga s-a auzit că guvernul austriac a acceptat condițiile de pace, poporul a ieșit pe străzile orașului, cerînd cu insistență proclamarea oficială a independenței. Comitetul Național a proclamat în aceeași zi independența Cehoslovaciei, reușind ca în trei zile să preia administrația militară și civilă a viitorului stat cehoslovac.

În aceeași perioadă, la Zagreb și în alte orașe iugoslave au loc puternice demonstrații de masă în care se cere insistent proclamarea independenței; la 29 octombrie Consiliul Național Croat, întrunit la Zagreb, proclamă unirea croaților, sîrbilor și slovenilor din Austro-Ungaria și despărțirea lor de aceasta. La 24 noiembrie, Consiliul Național Croat proclamă unirea cu Serbia, care se unise și ea cu Muntenegru. La 1 decembrie 1918 s-a proclamat unirea tuturor slavilor de sud, luînd ființă astfel un singur stat sîrbo-croato-sloven, care avea să primească, în 1929, denumirea de Iugoslavia.¹⁶

Și polonezii din Austro-Ungaria au constituit la 28 octombrie 1918 o Comisie de lichidare, cu sediul la Cracovia, și au anunțat unirea Galiției cu Statul polonez, creat la 8 octombrie 1918; unirea a devenit efectivă la mijlocul lunii noiembrie.¹⁷

Avalanșa se rostogolea cu putere nimicitoare. Destrămarea Austro-Ungariei s-a repercutat inclusiv asupra națiunilor dominante. La 28 octombrie, la Viena, izbucnește greva generală; mii de muncitori și soldați manifestă pe străzile capitalei, cerînd pace și abolirea monarhiei. La 30 octombrie la Viena a fost convocată Adunarea națională provizorie, care la 12 noiembrie a proclamat Republica Austria.

La 25 octombrie 1918, la Budapesta s-a creat Consiliul Național Maghiar; la 28 octombrie, într-o manifestație de stradă, masele cer proclamarea republicii și preluarea puterii de către Consiliul Național. La 31 octombrie se formează un guvern alcătuit din reprezentanții Consiliului Național Maghiar; la 16 noiembrie este proclamată Republica Ungară Independentă.

Către sfîrșitul anului 1918, lupta pentru formarea statului național român unitar intră într-o nouă etapă de dezvoltare. Destrămarea monarhiei austro-ungare a accelerat lupta pentru unirea Bucovinei cu România.¹⁸ Atît mișcarea revoluționară democratică cit și mișcarea pentru unitate națională au acționat în același sens.

În ziua de 11/24 octombrie 1918, în casa doctorului Isidor Bodea, a avut loc o întrunire la care au participat intelectuali de frunte de la Universitatea din Cernăuți, în frunte cu Sextil Pușcariu. Participanții s-au pronunțat pentru libertate națională, pentru unire cu România. Totodată au adoptat o declarație de principii, ale cărei idei conducătoare au fost publicate în ziarul „Glasul Bucovinei”, apărut ca urmare a hotărîrii participanților la întrunire.¹⁹ În articolul editorial „Ce v.e.n.”, apărut în primul număr din „Glasul Bucovinei”, se scria: „Vrem să rămînem români pe pămîntul nostru strămoșesc și să ne ocîrmuim singuri precum o cer interesele noastre românești”²⁰. La rîndul său „Viața nouă”, care apărea la Suceava, reliefind lupta comună a românilor transilvăneni și bucovineni pentru unirea cu țara, declara că: „alături de ei ne e și locul nostru. Scarta ne cheamă ca împreună cu ei să începem o nouă viață națională, încheind una și aceeași individualitate de stat național și independent”.²¹

¹³ Desăvîrșirea unificării statului național român, București, 1968, p. 368.

¹⁴ Șt. Pascu, *Op. cit.*, p. 327.

¹⁵ I. N. Melnikov, A. I. Nedorozova, S. I. Prasałova, N. A. Leonov, *Istoria Cehoslovakiei*, vol. III, Moscova, 1960, p. 34.

¹⁶ Nicolae Copoiu, *Ideile marxismului biruitor și lupta popoarelor pentru autodeterminare în anul 1918*, în „Anale de istorie”, nr. 6/1968, p. 54-55.

¹⁷ Destrămarea monarhiei austro-ungare, p. 163.

¹⁸ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 16-17.

¹⁹ „Glasul Bucovinei”, nr. 1 din 22 octombrie 1918.

²⁰ *Idem*.

²¹ „Viața nouă”, anul V, nr. 19 din 20 octombrie 1918.

După lansarea manifestului din 3/16 octombrie 1918 al împăratului Carol I, Clubul parlamentar român din Viena s-a transformat în Consiliul național român. Protestînd energic împotriva inițiativei împăratului de a anexa Bucovina la Galizia, reprezentantul Consiliului național român a cerut pentru provinciile românești din Austro-Ungaria dreptul la autodeterminare. „Față de provocațiunile acestea — se arăta în memoriul adresat guvernului român de la Iași, de Consiliul național — noi românii bucovineni, singurii băștinași ai acestei frumoase țări, păstrătorii vechilor ei tradiții politice, naționale și culturale, protestăm cu toată hotărîrea împotriva acestor uneltiri și declarăm sus și tare că vom lupta cu toată îndrîjirea contra știrbirii integrității teritoriale a țării”²². Criticînd asuprirea națională la care era supusă populația românească din Imperiul austro-ungar, deputatul socialist George Grigorovici a declarat: „Unirea românilor este un ideal și o țintă pe care o vor urmări românii totdeauna și în veci, în tot momentul și în toate împrejurările... Bucovina trebuie restituită patriei...”²³.

La 14/27 octombrie 1918 a fost convocată la Palatul Național din Cernăuți o adunare politică la care au participat deputații români din parlamentul de la Viena, foști deputați din Dieta Bucovinei și primarii din întreaga provincie. Președintele Adunării, Iancu Flondor, în deschiderea lucrărilor, a spus că: „poporul român din Bucovina e pe cale de a sparge și a lepăda lanțul care i-a ferecat sufletul. Liber, în puterea suveranității naționale, D-voastră veți hotări astăzi, ce veți afla de bine pentru un viitor fericit și fainic al neamului românesc din Bucovina”²⁴.

Proclamîndu-se Adunare Constituantă, adunarea a votat o moțiune pentru „Unirea Bucovinei cu celelalte țări românești într-un stat național independent”, militînd în deplină solidaritate cu românii din Transilvania. Adunarea Constituantă a instituit un consiliu național, compus din 50 de membri, care a delegat din rîndul său un comitet executiv, condus de Iancu Flondor.

Intr-un strîns paralelism se desfășoară și evenimentele din Transilvania. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central, „ca unicul for care reprezenta voința poporului român”, format din șase social-democrați: Tiron Albani, Ion Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Renoiu, Basiliu Surdu și șase reprezentanți ai P.N.R.: Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihali, Ștefan Ciceo-Pop, Al. Vaida-Voevod și Aurel Vlad.²⁵

Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naționale regionale, locale și gărzi naționale, ca organe ale mișcării burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Național Român.

Constituirea Consiliului Național Român, cu larg caracter popular, a dat un nou impuls luptei pentru eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu țara. Într-un articol de fond, intitulat „Ce vrem?”, organul de presă al socialiștilor români, „Adevărul”, arăta că: „revoluția și capitulația a creat pentru toate națiunile din țară puțința ca singure să-și hotărască soarta, singure să decidă asupra viitorului lor și singure să-și croiască cadrele de stat în care vor dori să trăiască în viitor... Consiliul Național Român este chemat acum a merge cu un pas mai departe și a declara în mod clar și lămurit că voim ca întreg poporul român din Ungaria, Transilvania și Banat să fie întrebat prin referendum, printr-o votare oștească, în ce cadre de stat voiește să trăiască în viitor”²⁶.

La 10 noiembrie — în condițiile creșterii presiunilor din partea maselor populare pentru autodeterminare și unire — Consiliul Național Român a adresat Consiliului Național Maghiar un ultimatum, prin care cerea „puterea deplină de guvernare asupra teritoriilor locuite de români în Ardeal și Țara Ungurească, pe baza dreptului de autodispozițiune a neamurilor”, urmînd ca o comisie mixtă să stabilească modalitățile de predare a guvernării²⁷. Nota semnifica hotărîrea neclintită a poporului român de a se conduce singur, prin reprezentanții săi.

La 13 noiembrie, la Arad, au început tratativele între delegațiile Consiliului Național Român și Consiliului Național Maghiar (Budapesta). Răspunsul delegației maghiare la nota ultimativă din 10 noiembrie încerca, de fapt, să ocolească esența

²² Ion Nistor, „Istoria Basarabiei”, ed. II, Cernăuți, 1923, p. 272.

²³ „Glasul Bucovinei”, nr. 1 din 22 octombrie 1918.

²⁴ Idem, nr. 3 din 29 octombrie 1918.

²⁵ „Adevărul”, 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

²⁶ Idem, 28 octombrie/10 noiembrie 1918.

²⁷ I. Clopoțel, *Revoluția de la 1918 și Unirea Ardealului cu România*, Cluj, 1926, p. 80.

cererilor românilor, propunând menținerea integrității Ungariei „pînă la tratativele de pace”, ca un fel de scut față de „bolșevismul care amenința pe toți deopotrivă”, cu acordarea autonomiei grupurilor naționale din Transilvania. A doua zi, 14 noiembrie, la reluarea tratativelor, V. Goldiș a citit un Comunicat al Consiliului Național Român în care se declara că „națiunea română pretinde cu tot dreptul independența sa de stat și nu admite ca acest drept să fie întunecat prin rezolvări provizorii, care pe de altă parte nu oferă nici o garanție care și pînă la rezolvarea definitivă ar putea asigura ordinea publică, siguranța averii și a vieții pe teritoriile locuite de români”²⁸. O ultimă încercare a delegației maghiare de a menține Transilvania în frontierele Ungariei, prin acordarea unei largi autonomii („cele 11 puncte”) a fost și ea respinsă de reprezentanții românilor, care voiau recunoașterea clară a dreptului lor la autodeterminare. Pozițiile opuse ale celor două delegații au dus la eșecul tratativelor de la Arad.

La 15 noiembrie, a doua zi după eșuarea tratativelor, Consiliul Național Român face cunoscut „regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale”.

Consultarea poporului reprezenta modalitatea cea mai democratică de rezolvare a problemei majore ce frământa în această etapă conștiința întregii națiuni. Ea urma spiritul democratic de unire cu țara. Așa s-a ajuns, ca rezultat al unui întreg proces de evoluție social-politică, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, moment istoric în care poporul român a văzut calea de exprimare a năzuinței și conștiinței sale de unitate, de alcătuire a unui singur stat, care să cuprindă în granițele sale pe toți românii.

Evenimentele din Transilvania au influențat și au grăbit, la rîndul lor, desfășurarea celor din Bucovina. Aici, la 4 noiembrie 1918, Iancu Flondor la întîlnirea cu Etdorf, guvernatorul austriac al provinciei, a protestat contra înțelegerii secrete dintre Austria și Ucraina privitor la împărțirea Bucovinei și a declarat că românii stau neclintii pe pozițiile exprimate în adunarea Constituantă. Ca urmare, la 6 noiembrie s-a dezlănțuit o mare prigoană contra membrilor Constituantei, au fost devastate sediile Consiliului Național Român²⁹. În aceste împrejurări, la 12 noiembrie Consiliul Național al Bucovinei printr-un comunicat anunță că a luat pe seama sa puterea de conducere în Bucovina „și va exercita puterea prin guvernul său”³⁰. S-a stabilit atunci un guvern format din 14 miniștri³¹. A doua zi, socialistul George Grigorovici, membru în Consiliul Național, într-o declarație referitoare la programul guvernului a spus că: „unirea trebuie să rămînă un ideal pentru care, dacă nu-l vom îndeplini, nu merităm numele de români”³².

Pentru ziua de 15/28 noiembrie 1918 a fost convocat în Palatul Mitropolitan din Cernăuți un congres al reprezentanților populației din Bucovina la care au luat parte, pe baze democratice, 74 de delegați români, precum și 7 delegați ai naționalității germane, 6 delegați polonezi și 13 ruțeni. Au fost prezenți la Cernăuți mii de reprezentanți ai tuturor naționalităților și claselor sociale din toate părțile Bucovinei. Lucrările Congresului au fost conduse de Iancu Flondor, care a propus următoarea motiune: „Considerind că de la fundarea principatelor române, Bucovina care cuprindea vechile ținuturi ale Sucevei și Cernăuților, a făcut pururea parte din Moldova..., că în 1774, prin vicleșug, Bucovina a fost smulsă din trupul Moldovei și cu de-a sila alipită coroanei habsburgice..., că 144 de ani poporul bucovinean a îndurat suferințele unei ocîrmuiri străine, care îi nesocotea drepturile naționale și care prin strîmbătăți și persecuții căuta să-i înstrăineze firea și să învrăjbească celelalte neamuri, cu care el voiește să trăiască ca frate... Considerind că cu toate acestea, bucovinenii n-au pierdut nădejdea că ceasul mintuirii, așteptat cu atît dor și suferință, va sosi și că moștenirea lor străbună tăiată prin granițe nelegiuite, se va întregi prin realipirea Bucovinei la Moldova lui Ștefan, și că au nutrit vecinic credința că marele vis al neamului se va împlini, cînd se vor uni toate țările române dintre Nistru și Tisa într-un stat național unitar; constată că ceasul acesta mare a sunat!... Drept aceea noi, Congresul general al Bucovinei, întrerupînd suprema putere și fiind investiți singuri cu puterea legiuitoare, în nu-

²⁸ *Marea Unire de la 1 Decembrie*, p. 36—37.

²⁹ „Glasul Bucovinei”, anul 1, nr. 6 din 8 noiembrie 1918.

³⁰ Ion Nistor, *op. cit.*, p. 117.

³¹ *Ibidem*, p. 114.

³² *Ibidem*, p. 125.

mele suveranităţii naţionale, hotărîm: Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare pînă la Ceremuş, Colacin şi Nistru cu regatul României³³. Hotărîrea a fost adoptată în unanimitate de voturi. Reprezentantul delegaţilor germani s-a pronunţat în numele germanilor din Bucovina „pentru alipirea Bucovinei la regatul României”, delegatul polonezilor a salutat „călduros” ziua sfîntă a „renaşterii României unite”, iar reprezentantul ţărănimii ucrainene şi-a exprimat „dorinţa de a trăi împreună cu ţărănimia română şi că de aceea va vota moţiunea pentru unire”. Exprîmîndu-şi azeziunea faţă de actul unirii, delegatul socialistilor români George Grigorovici arăta: „Dacă-mi strînge cineva mina că am vorbit în sens naţional, trebuie să o spun că aceasta nu o fac numai ca român, ci tocmai ca socialist, căci doresc libertatea oricărui popor”.³⁴

Actul unirii Bucovinei cu România a fost salutat cu entuziasm de poporul român de pe întreg teritoriul ţării prin numeroase manifestaţii, telegrame, scrisori, prin presă şi recunoscut pe plan internaţional.³⁵ Astfel, ţinuturile Țării de sus, care păstrau osemintele lui Ştefan cel Mare şi ale altor voievozi români denumite impropriu Bucovina, locuite dintotdeauna de români şi alături de care în timpul stăpînirii străine se azezaseră şi alte naţionalităţi, ca ucrainenii, polonezii, germanii, îşi ocupau acum locul cuvenit alături de celelalte provincii istorice româneşti reunite cu patria mamă după 144 de ani de dominaţie străină.

În acest timp românii din Transilvania pregăteau marea adunare de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arăta că: „mersul irezistibil al civilizaţiunii omeneşti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conştiinţei de sine... Vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii, liberi şi independenţi”³⁶.

În editorialul „La Alba Iulia”, ziarul „Adevărul” scria că: „se vor întruni toţi reprezentanţii neamului românesc din Ungaria şi Ardeal, şi prin cuvîntul lor vor arăta lumii întregi voinţa întregului neam. Se va arăta în primul rînd că naţiunea română, care veacuri de-a rîndul a suportat jugul robiei naţionale, voieşte acum să devină cu desăvîrşire liberă şi să se contopească într-un singur stat naţional. Românii din Transilvania şi din Ungaria, fără deosebire de clasă, voiesc să se unească cu fraţii lor de peste munţi... Prin aceasta, se va înfăptui, în fine, ceea ce înainte de trei sute de ani a fost zădărnicit prin uneltirile barbare ale unor tirani şi prin lipsa de conştiinţă naţională a poporului românesc de atunci. Drama naţională săvîrşită pe cîmpia Turzii se va ispăşi acum prin hotărîrea istorică ce va lua-o Adunarea Naţională de la Alba Iulia. A sosit, aşadar, plinirea vremii. Dar nu e numai aceasta, ceea ce se va săvîrşi la Alba Iulia. Căci nu e vorba acum numai de dezrobirea naţională, ci şi de ridicarea asupritului popor român la o treaptă socială mai înaltă şi omenească”³⁷.

Alba Iulia — locul de convocare a Adunării — era pe deplin indicată pentru desfăşurarea Marelui Sfat Naţional; era un vechi centru al Daciei romane, centrul celei dintîi uniri politice a românilor sub Mihai Viteazul, locul martiriului lui Horia, Cloşca şi Crişan, locul întemniţării lui Avram Iancu; era oraşul cu numeroase şi adînci semnificaţii în istoria poporului român.³⁸

Cele zece zile în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrîgurate, mai emoţionante din istoria Românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aştepta ultimul act al desăvîrşirii unităţii sale statale-naţionale.

Adunările pentru alegerea deputaţilor în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriaşi, intelectuali, ţărani, femei şi bărbaţi, vîrstnici şi tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voinţa lor nestrămătată de unire. Din cele mai depărtate regiuni s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data şi locul Adunării, toţi cîntînd „Deşteaptă-te române” şi purtînd steaguri tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile Ilie Cristea în ziarul „Glasul Ardealului” — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în

³³ „Glasul Bucovinei”, anul I, nr. 13 din 28 noiembrie 1918.

³⁴ „Glasul Bucovinei”, 16/29 noiembrie 1918.

³⁵ I. Nistor, *Op. cit.*, p. 180—183.

³⁶ „Românul”, anul VII, nr. 11, 8/21 noiembrie 1918.

³⁷ „Adevărul”, anul XIV, nr. 46, 17/30 noiembrie 1918.

³⁸ Ştefan Pascu, *Op. cit.*, p. 365.

cutele cele mai adinci ale sufletului, se va rosti unanim, măreț și nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă".³⁹

La 1 decembrie 1918 (18 noiembrie stil vechi) s-au strâns la Alba Iulia, pe Cimpul lui Horea, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania, printre care oameni politici și fruntași ai mișcării naționale. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentând aproape 70 000 de muncitori organizați, atit români cit și maghiari, germani și de alte naționalități.⁴⁰

Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia”, prin care Marea Adunare Națională a proclamat solemn unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile.⁴¹

Lui Vasile Goldiș, om de vastă cultură și de înaintate concepții social-politice, i-a revenit cîntea să prezinte în fața delegaților o hotărîre care prevedea la punctul 1: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunată prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia, în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decreteează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dinșii cu România...”. În continuare, documentul prevedea: deplina libertate națională și drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare de a se instrui, administrație și judecată în limba națională, libertate confesională, vot universal, egal, direct și secret, libertatea presei și de asociere, reforma agrară etc.

Hotărîrea a fost primită în unanimitate de delegați cu mare însuflețire. Solemn, președintele Adunării a anunțat: „Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și părțile ungurene a primit rezoluțiunea prezentată prin Vasile Goldiș în întregimea ei și astfel unirea acestor provincii românești cu țara mamă este pentru toate veacurile decisă”⁴².

Atmosfera acelor clipe de neuit era astfel prezentată de poetul socialist Emil Isac într-un interviu acordat ziarului maghiar „Kolozsvári Hirlap”, din 3 decembrie: „Începe apoi actul oficial. Are cuvîntul Goldiș, care citește de pe hîrtie ceea ce este scris în inimi. Nu voi relata ceea ce spunea Goldiș, căci fiecare cuvînt al lui reprezintă o bucăică din timp. Și cînd răsună cuvîntul care este singura dorință a națiunii noastre române... se revarsă singura dorință, din mii de guri cuvintele bucuriei: românii s-au unit. Un lanț s-a sudat între inimi. El nu poate fi sfărîmat... Ceea ce a urmat ni se pare un vis. Ștafetele călări duc știrea. Răsună trîmbițele orchestrelor, este difuzat imnul român și masa pornește acum în joc. S-a înfăptuit. Un popor s-a eliberat.”

În ianuarie 1919, naționalitatea germană din Transilvania, întrunită la Mediaș, a hotărît în unanimitate recunoașterea unirii Transilvaniei cu România. Printr-un manifest s-a adus la cunoștință hotărîrea populației săsești de alipire la România, trimițînd „poporului român salutul său frășesc împreună cu urările cordiale la îndeplinirea idealurilor sale naționale”⁴³. Aceeași atitudine au adoptat și șvabii din Banat, care, întruniți în congresul de la Timișoara, din august 1919, și-au exprimat dorința unirii lor la România, considerînd că hotărîrea de la Alba Iulia este o cheazășie pentru dezvoltarea lor etnică și culturală.⁴⁴ În ianuarie 1919 populația evreiască din Transilvania a aderat și ea la hotărîrea de unire a Transilvaniei cu România.⁴⁵

Formarea statului național unitar român a fost opera întregului popor român. Marea Adunare populară de la Alba Iulia, care a proclamat unirea Transilvaniei cu România, uriașele manifestări organizate de masele populare din toate provinciile românești au consfințit voința de unire a întregii națiuni. Unirea a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a voinței întregului popor român.

³⁹ „Glasul Ardealului”, 17/30 noiembrie 1918.

⁴⁰ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 225—228.

⁴¹ Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente, vol. I, p. 14—18.

⁴² Ion Clopotel, *Op. cit.*, p. 121—123.

⁴³ I. Lupaș, *Lecturi din izvoarele istorice române*, București, 1929, p. 210—212.

⁴⁴ *Idem*, p. 293.

⁴⁵ Ștefan Pascu, *Op. cit.*, p. 387.

Caracterul evasiconcomitent al hotărîrilor de unire cu România, conţinutul identic al programelor mişcărilor revoluţionare burghezo-democratice de eliberare naţională a românilor, caracterul şi componenţa forţelor sociale participante la această luptă au ilustrat şi au dovedit unitatea de aspiraţii, comunitatea idealului naţional : desăvîrşirea statului român unitar.

Înfăptuirea marii uniri din 1918 nu a aparţinut unei singure clase sociale, unei pătri sociale sau unui partid politic, ci ea a constituit scopul şi acţiunea întregii naţiuni române ; pentru acest ideal au acţionat toate forţele societăţii româneşti. De aceea coordonata fundamentală a politicii externe româneşti promovată după 1918 de toate guvernele şi partidele politice nu putea să fie alta decît aceea de a impune spre confirmare şi recunoaştere pe plan internaţional a energicelor hotărîri pe care masele populare le înfăptuiseră prin lupta lor necurmată.

România a participat la Conferinţa de Pace de la Paris, din 1919, ca ţară care făcuse în primul război mondial supreme sacrificii umane şi materiale, îşi respectase obligaţiile asumate, fapt recunoscut şi de personalităţi politice ale vieţii internaţionale.

Eroismul românilor în lupta pentru desăvîrşirea unităţii naţionale şi statale fusese apreciat şi elogiat de conducători şi oameni politici din ţările aliate. Astfel, la 6 noiembrie 1918, secretarul Departamentului de Stat al Statelor Unite, Robert Lansing, scria lui Take Ionescu la Paris că „guvernul Statelor Unite simpatizează profund cu voi şi nu va neglija — îndată ce va veni momentul — să se folosească de influenţa sa, ca justele drepturi politice şi teritoriale ale poporului român să fie obţinute şi asigurate împotriva oricărei agresiuni străine”.⁴⁶ Citeva zile mai târziu, S. Pichon, în numele guvernului francez, dădea asigurări lui Take Ionescu că „în momentul cînd victoriile armatelor aliate anunţă triumful apropiat al principilor de justiţie care vor asigura eliberarea şi recunoaşterea României, aceia care ca dvs. n-au disperat niciodată şi aceia care vin mereu în număr tot mai mare să se înroleze pentru a lupta alături de noi, făcînd să fluture din nou pe cîmpurile de luptă culorile naţionale ale ţărilor române, vor prepara împreună cu noi, într-o colaborare credincioasă, un viitor din care cele două ţări ale noastre vor ieşi mai strîns unite şi prin încercările comune”.⁴⁷ La rîndul său, ministrul de externe al Marii Britanii, Arthur Balfour, apreciînd eforturile şi sacrificiile României, asigura că la Conferinţa de Pace se va bucura de întreaga simpatie şi sprijin din partea guvernului privind cauza comună.⁴⁸

Recunoaşterea în repetate rînduri de către marile puteri ale Antantei a principiului autodeterminării popoarelor şi a dreptului legitim al poporului român la unitatea naţională şi statală, afirmarea înaltelor principii de echitate şi dreptate ce urmau a sta la baza organizării postbelice a lumii, toate acestea erau de natură să sporească încrederea României, ca şi a altor state mici şi mijlocii, în opera ce urma s-o înfăptuiască Conferinţa de Pace. Mai ales că România aducea spre recunoaşterea oficială a acestui for internaţional hotărîrile istorice ale poporului român proclamate solemn şi definitiv în adunările reprezentanţilor maselor largi populare. De aceea, Conferinţa Păcii de la Paris nu a fost în situaţia de a crea ea un stat român întregit. Acesta era înfăptuit prin opera poporului român. Conferinţa a fost chemată să dea consacrare juridică noului statut teritorial şi politic, prin recunoaşterea principiului autodeterminării naţionale. Prin aceasta poporul român pune comunitatea internaţională în faţa unui fapt împlinit, ca şi la 1859.

Aşadar, Conferinţa de Pace nu urma să ofere României un dar, ci ea trebuia să consacre o cerinţă de bază a dreptului istoric care s-a dezvăluit cu atîta putere în faţa întregii lumi încît şi cei mai neîmpăcaţi adversari ai poporului român au trebuit să înţeleagă această cerinţă fundamentală a istoriei. Pentru realizarea acestei cerinţe România intrase în primul război mondial, transformînd participarea sa într-un război al întregului popor. Tocmai de aceea marile puteri nu puteau ignora situaţia de fapt din această parte a Europei, unde pe ruinele fostelor imperii se realizaseră statele naţionale unitare. Istoricul francez Pierre Renou-

⁴⁶ *Transilvania, Banatul, Crişana, Maramureşul, 1918—1928*, vol. III. Bucureşti, 1920, p. 1462.

⁴⁷ *Idem*, p. 1461.

⁴⁸ *Idem*, p. 1462—1463.

vin, în lucrarea sa „*Histoire des Relations internationales*“, ajunge și el la concluzia că „distrugerea dublei monarhii era un fapt împlinit înainte chiar ca guvernul imperial să fi semnat, la 3 noiembrie, armistițiul de la Villa-Giusti. Această distrugere a fost realizată prin voința popoarelor... Conferința de pace nu face altceva decât să înregistreze rezultatele obținute“. ⁴⁰ Asupra conținutului tratatelor de pace își vor pune amprenta aceste realități, expresie a voinței și luptei revoluționare a popoarelor de realizare a statelor naționale unitare.

Programul Conferinței de Pace, convocată pentru începutul anului 1919 la Paris, întrecea ca importanță pentru popoare toate congresele și conferințele din trecut. Pacea urma, în interesul tuturor, să împiedice orice posibilitate la o hegemonie politică, economică sau militară, să pună în aplicare principiile de autodeterminare națională, să recunoască statele nou constituite. În același timp, Conferința trebuia să refacă harta Europei, conform voinței popoarelor, în așa fel ca nici o națiune sau părți ale aceleiași națiuni să nu mai fie încorporate unui stat străin prin încălcarea flagrantă a voinței acestor popoare. Conferința Păcii se găsea în situația de a constata sfârșitul marilor imperii, a căror integritate era materialmente imposibil de a mai fi conservată și ai cărei moștenitori erau în general recunoscuți: Cehoslovacia, Polonia, România, Iugoslavia, Austria și Ungaria. Misiunea Conferinței era, astfel, redusă la fixarea detaliilor frontierelor, care practic fuseseră trasate prin lupta și voința maselor populare. „De fapt, — așa cum aprecia istoricul american J.A.S. Grenville — aliații și Statele Unite au venit la Paris ca să confirme statele noi, succesorale ale imperiului austro-ungar care s-a prăbușit în urma înfringerii“. ⁵⁰

În acest climat internațional, având pe ordinea de zi o mare complexitate de probleme, Raymond Poincaré, președintele Franței, a deschis la 18 ianuarie 1919, la Paris, Conferința de Pace. La Conferință au participat delegați din 32 de țări, cu un număr variat de membri, între 1 și 5. Dar acest „Parlament al lumii“, cum a fost caracterizată Conferința, se deschidea de fapt sub auspiciile Statelor Unite ale Americii, Marii Britanii, Franței, Italiei și Japoniei.

Din delegația română făceau parte primul ministru Ion I.C. Brătianu, șeful delegației, N. Mișu, ambasador la Londra, Victor Antonescu, ministrul României la Paris, generalul C. Coandă, Alexandru Vaida-Voievod, C. Diamandi, iar mai târziu N. Titulescu și dr. I. Cantacuzino. Delegația României, în temeiul mărețelor înfăptuiri ale poporului român, a jertfelor sale din timpul războiului precum și a tratatului din 4/17 august 1916, care prevedea că după război România urma să participe la încheierea păcii „cu aceleași drepturi ca și aliații“ ⁵¹, a militat pentru respectarea locului ce i se cuvenea.

Statele participante au fost împărțite în puteri mari, cu interese nelimitate, și în puteri mici, cu interese limitate, România fiind încadrată în a doua categorie. La deschiderea Conferinței, marile puteri, care încheiaseră cu România tratatul din august 1916, au declarat caduce ⁵² clauzele acestui tratat, inclusiv cele care prevedeau înfăptuirea idealului național. „Argumentul“ marilor puteri era nejust, dacă înținem seama de faptul că pacea de la Buftea-București fusese încheiată cu consimțământul Aliaților, aceștia recunoscând situația dramatică în care se găsea România după încheierea păcii de la Brest-Litovsk. Marile puteri și-au rezervat dreptul de a decide ședințele la care puteau să participe celelalte delegații, inclusiv delegația română. Partea română a fost de câteva ori invitată să-și expună punctul de vedere în fața „Consiliului celor patru“, al „Consiliului miniștrilor de externe“ sau a altor organe, în cadrul cărora dreptul de a decide îl aveau reprezentanții marilor puteri. ⁵³

Printre problemele cele mai grele ce urmau să fie luate în discuție și soluționate de Conferință au fost: problema teritorială, — mai cu seamă în zonele

⁴⁰ P. Renouvin, *Histoire des relations internationales*, vol. 7, Paris, 1958, p. 114.

⁵⁰ J.A.S. Grenville, *The Major International Treaties 1914—1973*, Methuen Co Ltd., p. 45.

⁵¹ Arhiva M.A.E., fond Conferința de pace de la Paris.

⁵² V.V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României, noiembrie 1919—martie 1920*, Sibiu, 1925.

⁵³ La început organul de conducere al Conferinței a fost „Consiliul celor zece“, format din șefii guvernelor și miniștrii de externe ai S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Japoniei. Din 24 martie 1919, însă, delegația Japoniei n-a mai luat parte la ședințele organului de conducere al Conferinței, decât atunci când s-au discutat probleme ce o interesau. S-a format și a funcționat, până la 28 iunie 1919, „Consiliul celor patru“, alcătuit din șefii guvernelor celor patru mari puteri, iar după aceea a funcționat „Consiliul șefilor delegațiilor marilor puteri“; concomitent a funcționat „Consiliul miniștrilor de externe“ ai marilor puteri.

unde, în decursul timpului, alături de populațiile de baștină se așezaseră și alte neamuri; problema repartițiilor urmărind stabilirea unui echilibru economic între țările europene victorioase, care au suferit grave pierderi materiale și umane în timpul războiului și Germania, care n-a cunoscut războiul pe teritoriul său, stabilirea echilibrului european și preîntâmpinarea violării dreptului internațional prin tendințe revizioniste și revanșarde; înființarea Societății Națiunilor, ca organism internațional ce avea misiunea de a asigura tuturor statelor, mari și mici, garanții mutuale și independență politică și integritate teritorială.⁵⁴

Din cauza deosebirilor de interese dintre marile puteri, care aveau cuvântul hotărâtor, lucrările Conferinței înaintau destul de greu, justificând expresia unui participant la Conferință, care declara că „este mai ușor să distrugi decît să clădești”.

După mai bine de 5 luni, tratatul de la Versailles a fost semnat la 28 iunie, în sala oglinzilor din istoricul palat al „Regelui Soare”, de către reprezentanții puterilor aliate și asociate și ai Germaniei învinse. Acest tratat a constituit baza și cadrul tratatelor speciale ce i-au urmat: Tratatul de la Saint-Germain din 10 septembrie 1919 cu Austria, Tratatul de la Neuilly din 27 septembrie 1919, cu Bulgaria, Tratatul de la Trianon din 4 iunie 1920 cu Ungaria, Tratatul de la Sèvres din 10 august 1920 cu Turcia.

Reprezentanții României au dialogat în primul rînd cu delegații din „Comitetul pentru studierea chestiunilor teritoriale privind România”, ale cărui lucrări au început la 11 februarie 1919. În cadrul acestui Comitet, care a discutat traseul frontierelor românești, Franța, Anglia, Italia și ulterior S.U.A. în virtutea dreptului istoric, a principiului autodeterminării naționale, a voinței plebiscitare a maselor populare exprimată la Alba Iulia, au recunoscut unirea Transilvaniei cu România.

Această hotărîre a reprezentat baza analizei întreprinse în Consiliul Miniștrilor de Externe și Consiliul Suprem, care la 11 și 13 iunie 1919 au recunoscut unirea Transilvaniei și Bucovinei cu România.

Concomitent se pregătea formularea condițiilor cuprinse în tratatele ce trebuiau prezentate țărilor învinse, Germania și Austria în primul rînd. În ceea ce privește România, marile puteri au refuzat să discute cu ea clauzele tratatului cu Germania. La 2 mai 1919, referindu-se la modul de a proceda al celor patru, șeful delegației române arăta că „situația creată statelor mici la conferință este nedreaptă, deoarece tratativele cu Germania începuseră „iar nouă nu ni s-au comunicat încă bazele pe care se fac. Sforțările mele în zilele acestea — spunea I.L.C. Brătianu — au drept obiect chestiunea despăgubirilor, care și ea este concepută în aceleași simțăminte de marile puteri”.⁵⁵ Potrivit tratatului de la Versailles semnat cu Germania, stabilirea „reparațiilor” germane și a cotelor convenite diferitelor țări, printre care și România, intrau în sarcina ulterioară a Comisiei de reparații, alcătuită din reprezentanții S.U.A., Angliei, Franței, Italiei și Belgiei. În ciuda protestelor sale, guvernul român nu a fost admis în comisie. Ca urmare, acordul de la Spa, din 16 iunie 1920, a rezervat României 1% din reparațiile datorate de Germania.

Repetatele intervenții ale delegației române în această problemă au rămas fără rezultat, marile puteri apreciind că Germania nu poate să fie considerată răspunzătoare pentru pagubele suferite de România. Se făcea o mare nedreptate poporului român care a suportat în timpul războiului jaful ocupanților germani și uriașe pierderi materiale care s-au ridicat la imensa sumă de 31 miliarde lei aur, precum și mari pierderi umane.

La 28 iunie 1919, România, pusă în fața faptului implinit, a semnat tratatul de pace cu Germania, fără a obține justele sale revendicări.

Tratatul de pace cu Austria a fost negociat de marile puteri în același spirit. Abia la 29 mai 1919, în urma unei note verbale adresate președintelui Conferinței de Pace, G. Clemenceau, de către delegațiile română, polonă, sîrbă, cehoslovacă și greacă, acestora li s-a prezentat un rezumat al proiectului de tratat. Proiectul recunoștea, prin articolul 59, unirea Bucovinei cu România, legiferînd astfel justetea

⁵⁴ P. Renouvin, *Le traité de Versailles*, Paris, 1969, p. 9—11.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fond 103, dosar 17. Vezi și Gh. Zaharia, *Considerații asupra politicii externe a României, 1919—1929*, în „Probleme de politică externă a României. 1919—1939”, București, Editura militară, 1971.

hotărîrii adunării constituante din 28 noiembrie 1918 de unire cu România a acestei părți a Moldovei de Sus, răpită de habsburgi în 1774⁵⁶. În același timp tratatul conținea o serie de clauze menite să faciliteze intervenția marilor puteri în viața economică și politică a României. Nemulțumit de „soluțiile” marilor puteri în această problemă, șeful delegației române la Conferința de Pace în telegrama din 3 iunie 1919 arată că „situația aici s-a precipitat și s-a agravat foarte tare. De fapt, în tratatul prezentat Austriei, România nu figurează decît pentru a-și vedea impuse condițiuni care-i jignesc independența politică și-i compromit grav libertatea economică. Convingerea mea este că noi în nici un fel nu putem primi asemenea condiții. Am moștenit o țară independentă și chiar pentru a-i consolida granițele, nu-i putem jertfi neatîrnarea”⁵⁷.

În tratat, sub pretextul griji față de drepturile minorităților naționale, marile puteri încercau să pună la îndoială deplina independența de stat a României și să-și asigure posibilitatea de a interveni în treburile interne ale țării. Edificator este articolul 60 al acestui tratat, care prevedea dreptul „principalelor puteri aliate și asociate” de a decide măsurile „pe care le vor crede necesare” pentru a ocroti drepturile și interesele minorităților naționale din România. Aceleași drepturi și le arogau marile puteri și în ce privește „ocrotirea” comerțului exterior și tranzitului⁵⁸. Corespunzător ultimelor prevederi din Proiectul de tratat, România trebuia să semneze o convenție care, timp de cinci ani după semnarea păcii cu Austria, acorda liberul tranzit pentru toate mărfurile, mijloacele de transport și supuși „puterilor aliate și asociate”, fără nici un fel de vamă și în condiții cel puțin egale cu cele rezervate cetățenilor români. Totodată se impunea României plata unei importante părți a datoriei de stat a fostei monarhii Austro-Ungare, precum și alte sarcini financiare. În acest fel marile puteri urmau deci să se bucure de „porți deschise” pentru pătrunderea în economia românească, acapararea petrolului și a celorlalte surse de materii prime.

De la început delegația română a refuzat acceptarea acestor prevederi. În intervenția din ședința plenară a Conferinței din 31 mai 1919, șeful delegației României a precizat că: „în interesul libertății și al justiției pentru toți, tot ca și în cel al propășirii sale interne, România este hotărîtă a asigura drepturile minorităților. În același interes, ea nu cere pentru sine ca stat independent nici un tratament excepțional; dar ea nu poate nici să primească a îndura un regim special, la care nu sînt constrinse alte state suverane”; totodată, el a propus pentru proiectul de tratat următorul text: „România acordă tuturor minorităților de limbă, neam și credință care locuiesc înăuntrul noilor sale hotare drepturi egale cu cele care aparțin cetățenilor români”. În privința comerțului, a propus de asemenea următoarea formulă: „România este dispusă a lua toate măsurile destinate a ușura tranzitul și a dezvolta comerțul cu celelalte națiuni”⁵⁹.

Atitudinea negativă a marilor puteri de respingere a propunerilor făcute de România a determinat, în cele din urmă, plecarea lui Ion I. C. Brătianu de la Paris la 19 iunie/2 iulie 1919⁶⁰. Memoriul depus pe masa Conferinței cu această ocazie sublinia că „în proiectul de tratat cu Austria se jignesc în chipul cel mai grav, în mai multe privințe, drepturile și interesele României”; amestecul marilor puteri în treburile sale interne prevăzute în tratatul cu Austria, „este incompatibil cu demnitatea, cu liniștea internă și cu interesele economice ale unui stat suveran”⁶¹. „I. I. C. Brătianu a reușit să demonstreze — așa cum arăta istoricul american Sherman D. Spector — că România nu mai putea să rămînă un permanent subiect de mășinațiune a marilor puteri care vor încerca să o folosească ca pe un pion. Brătianu a răsturnat conceptul stabilit, cum că țările europene mai mici au doar un control marginal asupra propriului lor destin”⁶².

Noul guvern, prezidat de generalul Văitoianu, a refuzat, în mod constant, semnarea tratatului cu Austria, în pofida notelor ultimative repetate trimise României

⁵⁶ M. Dașcovici, *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Iași, 1936, p. 22.

⁵⁷ Arhiva CC. al P.C.R., fond 104, dosar 8597, fila 81.

⁵⁸ I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghie, *Tratatul internațional ale României, 1354—1920*, București, 1975, p. 426.

⁵⁹ Arhiva M.A.E., fond Conferința de Pace de la Paris. Expunere făcută de Ion I. C. Brătianu la 31 mai 1919 în fața Conferinței de Pace; vezi și Mircea Djuvara, *Trebuie oare să semnăm tratatul cu Austria?*, București, 1919, p. 23—24.

⁶⁰ „Le Matin” din 26 iunie 1919.

⁶¹ Ion Rusu-Abrudeanu, *România și războiul mondial*, București, 1921, p. 306—313.

⁶² Sherman D. Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, New York, 1962, p. 235.

de către Consiliul suprem al celor patru. La 28 noiembrie 1919, răspunzând unei astfel de note, guvernul român, într-un lung memoriu adresat Conferinței de Pace, a demonstrat drepturile României, stat independent și suveran, de a decide liber asupra tuturor chestiunilor de politică internă și externă, marile sacrificii făcute în război alături de Antantă, încălcarea de către aliații ei a propriilor obligații luate în mai multe rânduri prin tratate internaționale, a demonstrat motivele pentru care nu poate accepta semnarea tratatului cu Austria și a tratatului special⁶³. Guvernul român — se arăta într-un memoriu — nu poate să adere, deci, la articolul din proiectul de tratat cu Austria, referitor la garantarea drepturilor minorităților și la organizarea tranzitului și comerțului. În forma sa actuală, acest articol prevede o obligație ce nu s-a impus niciodată până acum, nici chiar unui dușman învins. În rezultatele sale practice el compromite independența unui stat liber și constituie un fenomen de agitație neîncetată, o poartă deschisă intențiilor de a pune în pericol securitatea politică și dezvoltarea economică a României. Ca și celelalte acțiuni ale României, nici această nouă intervenție nu a fost luată în considerație de marile puteri diriguitoare ale Conferinței Păcii. Pentru a o izola și a pune România în fața unui fapt împlinit, marile puteri au semnat Tratatul cu Austria la 10 septembrie 1919. Chiar în aceste împrejurări guvernul român a insistat pentru impunerea cererilor sale juste și a continuat să refuze semnarea tratatului. Guvernul Văitoianu și-a dat demisia la sfârșitul lunii noiembrie. Guvernul de sub președinția lui Al. Vaida-Voievod, rezultat în urma primelor alegeri desfășurate pe baza votului universal, la care a participat și populația din teritoriile care se uniseră cu țara în anul 1918, a adoptat în mod firesc aceeași poziție. Aprobând poziția delegației la Conferința de Pace, Adunarea Deputaților în ședința din decembrie 1919 arăta: „Noi, ca orice stat independent, nu putem să primim în relațiile dintre stat și cetățenii săi, controlul vreunui alt stat. Și nici un stat independent, oricare îi ar fi întinderea, nu se cuvine să primească acest control. Nu poate să-l primească România pentru că nu există în concepțiunea noastră, în ce privește independența, «state mari și state mici», iar noi înțelegem ca să avem la noi relativ la legile interne și la relațiunile statului cu cetățenii săi în interiorul său, tot atita libertate și independență ca oricare altă mare putere”⁶⁴. La ultimatumul Consiliului Suprem, care cerea acceptarea condițiilor „fără discuție, fără rezerve și fără condiții”⁶⁵, guvernul român a declarat categoric miniștrilor aliați la București că nu va semna tratatul fără modificările cerute.

Tratatul semnat cu Austria la Saint-Germain la 18 decembrie 1919, în care se adusesese unele modificări, a confirmat dreptul popoarelor la autodeterminare și formarea unor state independente și suverane pe ruinele vechii monarhii austro-ungare.⁶⁶ Tratatul de pace cu Austria recunoștea și unirea Bucovinei cu România.

În timpul guvernului Vaida au început negocierile în vederea tratatului de pace cu Ungaria. Prin acest tratat se conferea consacrare juridică actului istoric împlinit de masele largi populare în memorabila adunare de la Alba Iulia prin care Transilvania se unise cu patria mamă. „Tratatul de la Trianon — scria Nicolae Titulescu, unul dintre semnatarii lui — apare tuturor românilor, și îndeosebi celor din Ardeal, o consfințire a unei ordini de drept mult mai redusă decât aceea pe care veacuri de convingere și suferințe comune au săpat-o în conștiința istorică... Această reacție instinctivă constituie cel mai frumos omagiu adus Conferinței Păcii și cea mai strălucită mărturie a permanenței operei ei”⁶⁷.

Dezbaterile privind încheierea acestui tratat au început la 3 martie 1920. Timp de două luni Conferința a studiat documentarea ungară. La 6 mai, ea a remis delegației ungare un complet de acte, alcătuit dintr-o scrisoare de trimitere, din răspunsul Conferinței la toate notele Ungariei și din textul definitiv al tratatului de pace. Scrisoarea adresată delegației ungare de A. Millérand, președinte al Conferinței de Pace, constituie dovada seriozității cu care Conferința de pace a dezbătut problemele Ungariei. „După matură chibzuință, puterile aliate și asociate au decis de a nu modifica pe nici un punct clauzele teritoriale conținute în condițiile de pace.

⁶³ Op. cit., p. 316 și 324. Vezi și V. Moisuc, *Diplomația României și problema apărării suveranității și independenței naționale în perioada martie 1938 — mai 1940*, București, 1971.

⁶⁴ Dezbaterile Adunării Deputaților. Ședințele din 16—17 decembrie 1919, p. 345.

⁶⁵ V. V. Tilea, Op. cit., p. 32 și 211.

⁶⁶ Eliza Campus, *Politica externă a României în perioada interbelică*, București, 1975, p. 9—10.

⁶⁷ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, București, 1976, p. 407.

Dacă s-au hotărât la aceasta, cauza este că s-au convins că orice modificare a frontariilor fixate de ele ar aduce inconveniente și mai grave decât acelea pe care le denunță delegația ungară⁶⁸. În continuare, subliniind faptul că Conferința Păcii a avut de confirmat o situație rezolvată prin lupta maselor populare, așa cum a fost și în cazul României, el nota: „Voința popoarelor s-a exprimat în zilele de octombrie și decembrie 1918, cînd dubla monarhie s-a năruit și cînd populațiunile de mult timp oprite s-au unit cu frații lor italieni, români, iugoslavi, cehoslovaci. Evenimentele care s-au produs la această epocă constituie tot atîtea mărturii noi despre sentimentele naționalităților pe vremuri subjugate”⁶⁹.

Această poziție adoptată de Conferință reflecta adevărul istoric întemeiat pe recunoașterea dreptului străvechi al populației românești asupra teritoriului său, chiar dacă în timpul perioadelor de opresiune străină, alături de ei, s-au așezat în împrejurări diferite și alte populații. Însăși delegația guvernului ungar la Conferința de Pace, care pretindea Transilvania în numele unor false argumente „istorice”, s-a văzut nevoită să recunoască faptul că, potrivit chiar statisticilor ungare din 1910, populația Transilvaniei era în majoritate românească.⁶⁹

Tratatul de pace cu Ungaria, iscălit la Trianon la 4 iunie 1920 de dr. I. Cantacuzino și N. Titulescu, recunoștea unirea Transilvaniei cu România. Adunarea Deputaților a României a ratificat tratatul de la Trianon la 26 august 1920, iar Senatul la 27 august⁷⁰. Ratificarea tratatului de Marea Britanie, Franța, a prilejuit cercurilor reacționare din aceste țări noi posibilități de susținere a vechilor stări de lucruri din centrul și răsăritul Europei, de a torpila hotărârile Conferinței de Pace prin insistența asupra unor plebiscite. Cu ocazia ratificării Tratatului de la Trianon în Camera Comunelor secretarul de stat Harmsworth preciza o realitate incontestabilă, „regatul Ungariei s-a descompus într-o largă măsură în părțile sale componente înainte de începerea lucrărilor Conferinței de Pace”⁷¹. În mai 1921, Marea Britanie a ratificat tratatul. Cu ocazia dezbaterilor prilejuite de ratificarea tratatului de la Trianon, în iunie 1921, Aristide Briand susținînd frontierele stabilite pentru România, integritatea sa teritorială, arăta: „Franța nu va interveni niciodată pe lângă guvernele aliate și prietene pentru a aduce vreo atingere oarecare, oricît de mică ar fi ea, drepturilor acesteia de suveranitate națională”⁷².

La 11 iunie 1919, Consiliul miniștrilor de externe al Conferinței de Pace a convocat pe reprezentanții României și ai Cehoslovaciei pentru a le comunica granițele stabilite între aceste țări și Ungaria de Consiliul Suprem; la 13 iunie, o notă semnată de G. Clemenceau și adresată guvernului român făcea cunoscut în mod oficial frontiera dintre România și Ungaria⁷³.

O altă latură a activității diplomatice a României a fost în anii 1918—1921 stabilirea unor relații de bună vecinătate cu Rusia Sovietică.

La 12 iulie 1919, V. I. Lenin aprecia că „în toate statele dușmane nouă cresc forțele ce ne sînt prietene. În statele mici, de pildă, în țări ca Finlanda, Letonia, Polonia, România, toate încercările de a coaliza marea și mica burghezie în vederea luptei împotriva noastră s-au soldat printr-un eșec”⁷⁴. Refuzul guvernului român de a participa la intervenția armată a puterilor occidentale în sprijinul lui Vranghel, Kolceak și altor generali albi, refuzul de a sprijini Polonia în războiul cu Rusia Sovietică a determinat o îmbunătățire a relațiilor dintre cele două țări.

Intr-un astfel de context, la începutul anului 1920 s-a manifestat din partea ambelor părți intenția începerii unor tratative bilaterale pentru așezarea relațiilor româno-sovietice în cadre juridice normale. Este de remarcat faptul că însăși angajarea acestor discuții — într-un moment cînd marile puteri occidentale nici nu se gîndeau să recunoască statul sovietic, duceau tratative cu reprezentanții emigrației ruse și cu „guverne” fantomă ale contrarevoluționarilor — ilustra luciditatea cercurilor conducătoare românești, care considerau o necesitate imperioasă pentru inte-

⁶⁸ The hungarian peace negotiations, vol. I, Buda-Pest, 1920, p. 163.

⁶⁹ Traite de Paix entre les puissances allées et associées et la Hongrie, Protocole et declaration. Du 4 Juin 1920 (Trianon), București, Imprimerie de l'état, 1920.

⁷⁰ Monitorul Oficial, nr. 136 din 21 septembrie 1920.

⁷¹ Viorica Moisuc, Tratatul de la Trianon — consacrare internațională a legitimității Unirii Transilvaniei cu România, „Anale de istorie” nr. 3/1976.

⁷² Ibidem.

⁷³ H. W. Templerley, A History of the Peace Conference, vol. IV, 1921—1924, London, p. 230.

⁷⁴ V. I. Lenin, Opere complete, vol. 39, București, 1966, p. 89.

reșele vitale ale României existența unor relații bune cu țara vecină, indiferent de regimul ei politic intern.

La 28 octombrie 1920 s-a semnat la Paris de către reprezentanții Angliei, Franței, Italiei și Japoniei, pe de o parte, și ai României, pe de altă parte, tratatul prin care se recunoștea suveranitatea României asupra teritoriului dintre Prut și Nistru.

Tratatul de pace încheiat în anii 1919—1920 consfințeau voința popoarelor de a-și făuri state naționale sau de a-și desăvârși unitatea de stat, așa cum au fost România, Polonia, Iugoslavia și Cehoslovacia.

Perioada anilor 1918—1921, ani de luptă eroică a poporului român pentru afirmarea lui ca națiune independentă și suverană, s-a încheiat cu recunoașterea internațională a hotărârilor luate prin voința unanimă a maselor populare, de unire a tuturor teritoriilor românești într-un singur stat național.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărârile Conferinței de Pace, pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a cîștigătorilor aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, de apărare a unității și integrității țării, de păstrare a independenței și suveranității naționale, care se identificau cu idealurile poporului român, au jalonat direcțiile politicii externe românești din perioada interbelică, cu toate limitele care au caracterizat interesele de clasă ale cercurilor burgheziei și moșierimii.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arată: „Alcătuirea statului românesc național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român”⁷⁵. Conferința de Pace de la Paris n-a făcut decît să consfințească o situație de fapt, creată de lupta poporului român.

Înfăptuirea unității statului român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înriurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării, pentru afirmarea ei pe arena internațională ca un stat unitar, suveran, animat de dorința menținerii păcii și colaborării între popoare.

Conf. univ. dr. MIRCEA MUȘAT

⁷⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilaterale dezvoltate și al comunismului în România*, București, 1976, p. 18.

Mișcarea muncitorească din România în anii 1918—1921.

Însemnătatea marelui congres al partidului clasei muncitoare din mai 1921

ROMANIA

IN PRIMII ANI POSTBELICI

Cadrul economic și social-politic în care s-a desfășurat viața societății românești după primul război mondial este dominat, în primul rînd, de

desăvîrșirea procesului istoric de formare a statului național român unitar. Unirea din 1918 a creat condiții propice pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, pentru înmănuncherea energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor, pentru concentrarea, la scară națională, a mișcării muncitorești revoluționare, a tuturor forțelor înaintate ale patriei. Odată cu desăvîrșirea statului național român s-au creat împrejurări mai favorabile pentru asigurarea independenței țării, au apărut noi posibilități, mai ample, ca poporul român să-și manifeste inițiativa și voința lui de propășire pe scena istoriei lumii.

Noua epocă a pus în fața poporului român sarcini noi, subsumate necesității transformării democratice a societății românești. În rîndul acestora, se înscriseră: înfăptuirea reformei agrare și a celei electorale, refacerea economiei distruse de război, consolidarea internă a statului, în primul rînd prin unificarea legislativă pe cuprinsul întregii țări, dezvoltarea unei industrii naționale avansate, democratizarea vieții politice și de stat. De realizarea acestor obiective depindea progresul mai rapid al țării pe multiple planuri, economic, social-politic și cultural.

Între problemele social-economice ce se impuneau a fi soluționate, cea mai arzătoare pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, în intervalul decembrie 1918 — iulie 1921, s-a legiferat în țara noastră reforma agrară. În baza legislației agrare au fost expropriate peste 6 000 000 ha, reprezentînd 66% din întreaga întindere de pămînt deținută de moșierime. Sub raportul suprafeței expropriate, reforma agrară din România a fost cea mai largă dintre legiuirile similare adoptate în țările din răsăritul și centrul Europei în această perioadă. Consecințele reformei, sub raport economic și social au fost însemnate. Ea a dus la accelerarea dezvoltării relațiilor de producție capitaliste în agricultură, la lărgirea pieței interne pentru industria națională, la ameliorarea situației maselor de țărani, la restringerea rolului moșierimii în viața social-politică a României. Reforma agrară a întărit pozițiile economice ale burgheziei sătose, menținînd, totodată, însemnate suprafețe de pămînt în stăpînirea marilor moșieri.

Curînd după încheierea războiului, s-a realizat un alt deziderat al maselor populare, pentru care cele mai înaintate forțe, în frunte cu clasa muncitoare, au militat decenii de-a rîndul, și anume, reforma sistemului electoral. Promisă, alături de reforma agrară, în primăvara anului 1917 și înscrisă, în 1918, în proclamațiile adunărilor plebiscitare de unire a teritoriilor românești cu țara, reforma electorală (decembrie 1918) prevedea: abolirea sistemului cenzitar perimat și introducerea votului universal, egal, direct, obligatoriu și secret. Potrivit legii, toți bărbații de la vîrsta de 21 de ani aveau drept de vot. Nu beneficiau de acest drept femeile și militarii. Legea electorală din 1918 a lărgit considerabil drep-

turile maselor, dînd posibilitate tuturor claselor și păturilor sociale de a participa la viața politică a țării.

Pornind de la realitățile istorice, de la faptul că, pe parcursul secolelor anterioare, alături de români, pe teritoriul țării noastre s-au așezat secui, maghiari, șvabi și sași și, într-un număr mai mic, alte naționalități, factorii de conducere a țării au proclamat egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate. Prin adoptarea statutului naționalităților s-a admis apariția de publicații și funcționarea de școli în limbile naționalităților conlocuitoare, dreptul acestora la organizare în partide politice, libertate pentru toate confesiunile din stat. Dar, ca și în oricare stat național burghez, peste prevederi legislative, clasele exploatatoare de toate naționalitățile au cultivat vrajba șovină, pentru a-și asigura exploatarea maselor indiferent de naționalitate.

S-au adoptat, de asemenea, o serie de măsuri pe linia redresării economice a țării, afectată de consecințele războiului, a unificării sistemului administrativ, legislativ și de învățămînt la scară națională. Această din urmă cerință se impunea cu atît mai mult, cu cît provinciile unite cu patria mamă, cunoscuseră regimuri de evoluție deosebite unele de altele, fapt ce reclama o dezvoltare în ritm armonios a întregii societăți românești. Astfel, prin decretele-legi din 4 aprilie 1920, organele administrative regionale au fost dizolvate, sarcinile lor fiind preluate de organele centrale. În același an a fost realizată unificarea monetară, prin convertirea în lei a celor patru monede care circulau în țară. Tot acum, s-a extins în noile provincii legea pentru încurajarea industriei naționale. S-a centralizat și unificat administrația căilor ferate. Se detașează prin însemnătate și legiuirea fiscală de după război (cunoscută sub numele de reforma Titulescu, după inițiatorul ei), prin care s-a introdus impozitul progresiv pe persoane, după natura venitului.

După anul 1918, învățămîntul de toate gradele a înregistrat progrese remarcabile, determinate de necesitățile sporite de cadre în economia națională, în viața politică și culturală a țării.

La Cluj se deschide, în toamna anului 1919, prima universitate din provinciile unite cu Țara. În anii următori, s-au creat institute de învățămînt superior și în celelalte regiuni ale țării.

Pe plan extern, perioada 1918—1921 s-a caracterizat prin eforturile depuse de diplomația românească în vederea recunoașterii de către Conferința de pace de la Paris a realizării statului național unitar român. Pusă în fața unui fapt împlinit, Conferința a consfințit, prin tratatele de pace cu România, epopeea națională a poporului român din anii 1916—1918.

Ca urmare a făuririi statului unitar național și a ansamblului de reforme sociale, economice și politice înfăptuite sub puternicul avînt revoluționar al maselor, în societatea românească s-au produs profunde mutații în poziția și structura claselor sociale. Moșierimea, clasa cea mai retrogradă, n-a mai putut să-și apere și să-și conserve pozițiile economice și politice. Lovită puternic în suporturile sale economice și politice prin legiferarea și înfăptuirea reformei agrare, prin aplicarea votului universal, moșierimii i se va reduce simțitor rolul și influența în viața social-politică a țării. Aceasta s-a răsfrint pe planul raporturilor sociale între clasele exploatatoare, care se schimbă radical în favoarea burgheziei.

Creșterea rolului economic al burgheziei, ca urmare a extinderii și consolidării controlului ei asupra pieții naționale, a sferei relațiilor de producție capitaliste, definește pregnant conținutul burghez al regimului politic din România. Dispunînd acum de o piață unică, neîngrădită de bariere artificiale, burghezia a putut acționa, în perioada următoare, cu mai multă forță pentru a-și dezvolta pozițiile pe plan intern, cît și în raportul cu capitalul străin.

Modificări importante s-au produs, de asemenea, în situația și structura clasei muncitoare și țărănimii. Reunirea cu statul român a provinciilor istorice românești aflate pînă în anul 1918 sub dominație străină, a dus la creșterea numărului a proletariatului, a rolului său în viața țării. Numărul muncitorilor din industrie și transporturi se ridică la aproape 550 000. În același timp, mai existau circa 200 000 de muncitori forestieri și alte sute de mii de lucrători agricoli. În rîndurile proletariatului a sporit ponderea muncitorilor din ramurile industriei grele, cu urmări pozitive asupra gradului de organizare, conștiință și combativitate a clasei muncitoare în ansamblul său.

Forța socială cea mai numeroasă a societății a continuat să rămînă țărăimea, în rîndul căreia, în acești ani, au survenit schimbări profunde. Ca urmare a legiferării și aplicării reformei agrare, la sate a devenit precumpănitoare mica pro-

prietate țărănească; a sporit categoria țăranului mijlocas, paralel cu creșterea simțitoare a elementelor burgheziei sătești.

O pondere însemnată în societatea românească o dețineau categoriile mijlocii — meseriași, comercianți, funcționari —, precum și pătura intelectualității.

Schimbările și deplasările intervenite în structura internă a claselor sociale s-au reflectat cu putere și pe plan politic. Din acest punct de vedere, anii de după război aduc unele elemente noi în comparație cu perioada precedentă. În acest context se cuvine a arăta că, partidele conservatoare, ca reprezentante ale celei mai retrograde clase — moșierimea —, după o existență efemeră în primii ani postbelici își încetează existența. Dispariția lor a adus după sine înlăturarea sistemului rotativei guvernamentale dintre liberali și conservatori, care a dominat avanscena politică românească o lungă perioadă de timp.

Partidul Național-Liberal, care continua să rămână cea mai veche organizație politică din țară, își menținea centrul de gravitate în vechiul Regat. Exponent al cercurilor burgheziei industriale și bancare din această parte a țării, în pofida unei scurte perioade de adaptare la noile condiții, el s-a redresat treptat, căpătând o influență sporită în societatea românească. Un loc marcant în arena politică a țării îl ocupă Partidul Național Român. Reprezentant al burgheziei transilvănene, cu o tradiție dobândită în mișcarea națională, P.N.R. grupa păături importante de țărani, mici burghezi și intelectuali, care continuau să-i acorde credit, văzând în el forța menită să asigure înlăturarea transformărilor democratice înscrise în Declarația Unirii adoptată la Alba Iulia.

Dintre partidele ce au acționat în perioada antebelică și care, după anul 1918, a căpătat un prestigiu și o influență deosebită a fost Partidul Socialist Român. Desăvîrșirea statului național unitar a întregit forțele organizațiilor politice ale proletariatului, a sporit capacitatea lor de a se situa în avangarda mișcării progresiste și revoluționare. Partidul clasei muncitoare s-a afirmat ca un partid de masă, ce cuprindea proletariatul și antrena însemnate păături muncitoare neproletare în lupta pentru transformarea democratică a societății românești.

Un fenomen caracteristic epocii l-a constituit apariția de noi partide și grupări politice. El s-a datorat legiferării și aplicării sufragiului universal, ceea ce a oferit condiții de manifestare în viața publică a maselor largi populare, a curentelor democratice, progresiste. Din șirul acestor noi partide s-a detașat Partidul Țărănesc, întemeiat în decembrie 1918, care s-a exprimat ca un partid democrat al intereselor micii burghezii. Punctul său forte l-a reprezentat baza socială ciștigată în rindurile țăranimii din vechea Românie. Rețeaua de cadre și însăși conducerea sa centrală erau dominate însă de intelectuali cu vederi progresiste, de exponenți ai țăranimii înstărite și de unii politicieni burghezi dornici să speculeze în scopuri caracteriste popularitatea partidului la sate. Sub conducerea generalului Al. Averescu a luat ființă în anul 1918 Liga poporului, numită, din aprilie 1920, Partidul poporului, formațiune politică burgheză, care a reușit să aibă în acest răstimp o mare popularitate, datorită promisiunilor de înlăturare a unor reforme democratice. Compoziția conducerii acestui partid era extrem de eterogenă, de la moșieri reacționari și pînă la unele personalități marcante din viața noastră politică și culturală, cu vederi democratice, progresiste.

De menționat că, în această perioadă au activat și alte partide burgheze de mai mică însemnatate, inclusiv partide reprezentind interesele claselor exploatare din rindul naționalităților conlocuitoare.

Toate partidele politice s-au străduit, în primii ani postbelici, să reformuleze sau să adopte programe corespunzătoare noilor realități ale țării, să schiteze doctrine și ideologii în spiritul noilor vremuri. Descifrind programele și ideologiile partidelor politice burgheze se impune a arăta că ele erau, în esență, destul de apropiate, dacă nu identice. Erau apropiate fiindcă toate partidele burgheze, de la cele reacționare pînă la cele democratice, pledau pentru menținerea și conservarea orinduirii existente. Cu toate acestea, între ele existau și deosebiri, în special în ceea ce privește căile de dezvoltare ale României de după anul 1918.

În legătură cu această importantă problemă, s-au confruntat, în principal, teza necesității evoluției României spre un industrialism modern, cu teza care preconiza rămînerea la un agrarianism tradițional. Prima teză era susținută de doctrinarii liberali, care au fundamentat formula dezvoltării țării „prin noi înșine”. Aceasta avea să însemne, după cum se exprima, la 4 octombrie 1919, „Viitorul”, organul central de presă al partidului: „O democrație care să asigure neatîrnarea economică a țării, prin dezvoltarea bogățiilor ei și prin sprijinirea capitalului, a energiilor și a muncii

românești". Era politica unei părți însemnate a cercurilor capitaliste autohtone, care voiau să dea statului român întregit o mai mare independență economică, de natură să faciliteze dezvoltarea capitalurilor proprii și obținerea unor profituri cât mai mari. Aceasta nu însemna însă excluderea capitalului străin. Prin lozincă menționată burghezia urmărea să-și asigure pozițiile de comandă în economie, exploatarea în favoarea ei a bogățiilor naturale ale țării. Pe linia concepției țărăniste, manifestate încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea, teoreticienii Partidului Țărănesc au susținut primatul agriculturii în economia națională, admitând doar o industrializare prin crearea de întreprinderi care să prelucreză materiile prime agricole și forestiere. Ei au formulat ideea „statului țărănesc”, susținând că țărănimia ar fi în stare să joace rolul principal în stat, clasei muncitoare conferindu-i-se un rol subordonat.

Asupra doctrinelor partidelor politice, atât ale celor noi, cât și ale celor vechi, dar care au căutat să se adapteze noilor împrejurări, o influență deosebită a avut ideologia clasei muncitoare, a partidului său politic. Astfel, concepția teoretică și practica mișcării noastre muncitorești cu corolarul lor, lupta de clasă, s-au făcut simțite și în unele teze ale partidelor politice din epocă. Așa, de pildă, în programul Partidului Țărănesc, adoptat la Congresul din noiembrie 1921, se vorbea despre comunitatea de interese dintre clasa muncitoare și țărănimie, stipulându-se principiul luptei de clasă, ca o realitate inevitabilă în societatea bazată pe exploatare. Programul însă răsturna raportul dintre aliați, considerind că proletariatul ar avea un rol subordonat țărănimii, care, în ansamblul ei, ar avea un caracter omogen, de la țăranul sărac și pînă la burghezia satelor. Vorbind despre influența ideologiei clasei muncitoare asupra partidelor politice se cuvine a arăta că și Partidul Național-Liberal a inclus în programul său unele deziderate ale proletariatului. Astfel, în manifestul-program liberal, elaborat în preajma alegerilor generale din noiembrie 1919, se proclama că partidul va asigura „participarea la beneficii” a muncitorilor.

Concomitent cu stăruința adoptării unor noi programe, potrivit realităților postbelice, toate partidele politice și-au pus ca o preocupare centrală, cuprinderea în rețeaua lor a provinciilor istorice reunite. În pofida acestor încercări, partidele burgheze n-au reușit să se extindă la nivelul întregii țări, continuind să rămână pînă în anul 1921 mai mult sau mai puțin regionale. Singurul partid, care, în acest răstimp, s-a constituit ca o formațiune politică unitară la scară națională a fost Partidul Socialist-Comunist.

AFIRMAREA PE SCENA VIEȚII POLITICE ROMÂNEȘTI A CLASEI MUNCITOARE

Comunist Român, „o vie efervescentă politică, în centrul căreia un rol tot mai important joacă clasa muncitoare, clasa cea mai avansată a societății”¹.

În contrast cu perioada antebelică, cînd contradicția dintre masele de țărani și moșieri dominase avanscena vieții sociale a țării (în pofida afirmării contradicției dintre proletariet și burghezie), dezvoltarea societății românești de după anul 1918 aducea tot mai mult pe primul plan antagonismul fundamental al orînduirii capitaliste, dintre clasa muncitoare și burghezie. Afirmarea pregnantă a acestei contradicții, proprie oricărei societăți burgheze, a generat polarizarea celorlalte pături sociale în jurul acestor două forțe principale ale societății românești.

Forța proletariatului român a ieșit cu pregnanță în evidență imediat după înfringerea Puterilor Centrale și izgonirea trupelor lor de ocupație (noiembrie 1918), cînd organizațiile socialiste, sindicale și de tineret și-au reluat activitatea legală pe teritoriul întregii țări. Odată cu reorganizarea și reactivizarea mișcării muncitorești, a început un puternic aflux al maselor spre organizațiile proletariatului. S-a înregistrat un fenomen fără precedent în această direcție, un adevărat miracol organizatoric, după cum susțin mărturiile vremii. Nicăieri în această parte a Europei afluența maselor de proletari spre organizațiile muncitorești nu a luat proporții atât de mari ca în România. Înseși autoritățile statului recunoșteau că,

În contextul larg al schimbărilor profunde în evoluția economică și politică a țării se produce, așa cum se remarcă în Programul Partidului

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 39.

după anul 1918, contingente tot mai numeroase de oameni ai muncii „își îndreaptă privirile spre socialism”², de la care așteaptă înnoirea fundamentală a societății românești. Corespunzând nevoilor și aspirațiilor poporului muncitor, Partidul Socialist a devenit un partid de masă, reunind în toamna anului 1919, aproape 150 000 de membri.

Partidul clasei muncitoare dispunea de secțiuni puternice la București și Timișoara, la Iași și Cluj, la Cernăuți și Brașov, în Valea Prahovei și Valea Jiului, în porturile dunărene și maritime, peste tot unde se aflau concentrate întreprinderi industriale. Partidul dispunea de o rețea largă de publicații, care jucau un rol însemnat în mobilizarea maselor la lupta pentru dreptate și progres social. În afară de „Socialismul”, organul central al partidului și sindicatelor, în acești ani au apărut sau continuau să apară: „Iașul socialist”, „Nădejdea”, „Lupta socialistă”, „Oltenia socialistă”, „Adevărul”, „Vremea nouă”, „Erdélyi Munkás”, „Arbeiter Zeitung” ș.a.

Concomitent cu reorganizarea mișcării socialiste s-a desfășurat un amplu proces de reconstituire a sindicatelor. În toamna anului 1919, numărul membrilor sindicatelor, bazate pe principiul luptei de clasă, a atins cifra de peste 250 000. Detașamentele principale ale mișcării sindicale erau alcătuite din muncitori aparținând ramurilor industriei mari: metalurgică, minieră, petrolieră, apoi din industriile lemnului, alimentară, textilă. Uniunile sindicale, organizate pe profesii, editau numeroase gazete, ca: „Metalurgistul”, „Minerul”, „Muncitorul căilor ferate”, „Lemnarul”, „Munca grafică” ș.a.

Un proces de creștere simțitoare a înregistrat mișcarea tineretului muncitor, care, în 1919, era apreciată drept cea mai puternică organizație de tineret din țările sud-est europene. În iulie aceluiași an, Mișcarea Tineretului Muncitoresc a luat denumirea de Mișcarea Tineretului Socialist din România, fapt ce semnifică — după cum menționa gazeta „Tineretul socialist” — „ceea ce sintem și ceea ce vrem să fim”. În București și Iași s-au constituit grupări organizatorice ale studenților socialiști.

Ținându-se seama de numărul mare de muncitori intrați după anul 1918 în organizațiile muncitorești, Partidul Socialist a depus o activitate stăruitoare pe linia răspîndirii culturii în general, și a celei socialiste în special, în rîndul maselor muncitoare, pentru a deveni participanți conștienți la lupta pentru propășirea și progresul social al țării. Un rol însemnat în această direcție l-a avut Cercul de editură socialistă, aflat sub conducerea directă a Comitetului executiv al Partidului Socialist. Editura s-a îngrijit ca, paralel cu reeditarea unor lucrări teoretice cunoscute ale conducătorilor partidului, să editeze și să difuzeze noi lucrări aparținînd socialiștilor români; ea s-a preocupat, de asemenea, cu editarea și traducerea unor lucrări ale lui K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin.

Preluînd experiența pozitivă cîștigată de mișcarea noastră muncitorească, Partidul Socialist a reactivizat și a constituit noi cercuri de studii sociale, în cadrul cărora militanții săi făceau expuneri pe teme de istorie a patriei și a mișcării muncitorești, de socialism și filozofie marxistă, de popularizare a științelor naturii. Cercul de studii sociale din București, și-a reluat activitatea în noiembrie 1918, sub denumirea de „Ștefan Gheorghiu”, ca un omagiu adus valorosului propagandist și talentatului orator proletar. Atare cercuri au ființat la Iași, Ploiești, Cimpina, Brăila, Craiova, Turnu Severin și în alte localități.

Amplul proces de reorganizare a mișcării muncitorești a fost însoțit de căutări programatice, care să corespundă noii etape de dezvoltare în care pășise România. Receptiv de fiecare dată la idealurile vremii și la aspirațiile maselor populare, partidul clasei muncitoare, cu mult înaintea celorlalte partide politice din țară, și-a reformulat programul în spiritul noului stadiu al societății postbelice românești. Încă din vara anului 1918, Comitetul executiv al partidului, împreună cu secțiunea din București, a trasat jaloanele unui nou program, care s-a concretizat în documentul programatic intitulat Declarația de principii, publicat la 9 decembrie 1918. Comentîndu-i conținutul, organul central al partidului, „Socialismul”, scria în aceeași zi, că acest program tinde să precizeze „noua orientare tactică a partidului nostru, orientare izvorită din principiile doctrinei socialiste, puse în lumina faptelor recente”. Ziarul preciza: „Nu e vorba de a face inovație în materie de doctrină socialistă”, ci, dimpotrivă, „avem credința că în formularea programului

² Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 96, dosarul nr. 213, f. 7.

nostru sintem în spiritul adevăratului socialism, al socialismului așa cum el se desprinde din opera lui Marx". Că nu era vorba de „o inovație” rezultă din faptul că, o serie de teze din Declarația de principii cu privire la obiectivul fundamental al partidului — lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice în stat și instaurarea dictaturii proletariatului — le întâlnim încă în primul program marxist al mișcării noastre muncitorești, din 1886.

Orientându-se în noile împrejurări și sintetizând experiența revoluționară pe plan internațional, documentul sesizează ca element nou aprecierea cu privire „la intrarea omenirii în faza revoluției sociale”, fază în care „triumful proletariatului se apropie”. În spiritul documentului, revoluția socialistă în România nu mai apărea ca un ideal îndepărtat, ci în termeni de acțiune apropiată. Concepută înainte de desăvârșirea statului unitar român, Declarația de principii nu putea să devină un program al întregii suflări socialiste din România întregită; ea n-a fost validată de nici o conferință sau congres. Cu toate acestea, documentul se înscrie ca o mărturie a gândirii avansate a socialismului revoluționar românesc. Tot acum, Partidul Social-Democrat din România își schimbă denumirea în Partidul Socialist din România. Nu era o simplă schimbare de titulatură, ci un act cu conținut politic-ideologic, care reflecta delimitarea față de partidele tradiționale ale social-democratismului.

Amplul proces de reorganizare a mișcării muncitorești avea loc pe fondul unor ample acțiuni de clasă, a unei vii efervescențe politice. Încă în perioada revoluționară a înfăptuirii marilor acte ale Unirii, s-a remarcat pe cuprinsul întregii țări o nemaiîntâlnită impulsivitate acordată problemelor sociale. Mișcarea socialistă, care, alături de toate forțele politice românești, și-a adus din plin contribuția la făurirea statului român unitar, după 1918 a fost promotoarea cea mai consecventă pentru realizarea dezideratelor sociale incluse în rezoluțiile adunărilor plebiscitare de unire cu Țara.

Interesele de clasă ale muncitorimii au fost în strinsă legătură cu problemele sociale ale țării, cu dezideratele generale ale poporului, ceea ce a făcut ca lupta clasei noastre muncitoare să reprezinte un factor de prim ordin al evoluției progresiste a societății românești. Amplele lupte de clasă ale proletariatului în anii 1918—1920, grevele, mitingurile și demonstrațiile, în timpul cărora masele muncitoare au ajuns nu o dată să stăpânească strada și-au pus pecetea asupra tuturor transformărilor democratice din acel timp. O pildă în această direcție o constituie faptul că, a doua zi după vigoarea demonstrație a muncitorimii bucureștene din 13 decembrie 1918, guvernul liberal a dat publicității decretul privind reforma agrară^{*}. Înăbușirea, prin focuri de armă, a luptelor din 13 decembrie, a întărit ideea că era necesar să se treacă la unificarea forțelor muncitorești la scara întregii țări, pentru a făuri o baricadă unică în fața burgheziei care-și consolida pozițiile economice și politice.

PROCESUL

DE UNIFICARE ORGANIZATORICĂ

A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI.

ÎNSEMNĂTATEA PROGRAMULUI

PARTIDULUI CLASEI MUNCITOARE

DIN MAI 1919

Încă din primele zile de după Unire, socialiștii români au pornit acțiunea unificării la scara întregii țări a organizațiilor muncitorești. Reflectând această preocupare majoră, ziarul „Socialismul” scria la 11 decembrie 1918: „În fața puterii burgheziei române, întărită prin unirea înfăptuită, se impune întărirea și unirea mișcării socialiste.

Ținta noastră e de a forma un singur partid socialist”. Aceeași voință se manifestă și în rindurile mișcării socialiste din provinciile revenite la patria mamă prin unirea din 1918. În comunicatul din decembrie 1918 referitor la convocarea în ianuarie 1919, la Sibiu, a Congresului social-democrației transilvănene, se afirma: „Noi vom fi chemați ca în România nouă, împreună cu tovarășii de dincolo, să clădim mișcarea muncitorească pe temelii solide și puternice, ca nici un vifor și nici o furtună să n-o poată dărâma”. La congresul menționat a fost validată poziția

^{*} Vezi: Gheorghe Unc, Constantin Mocanu, 13 Decembrie 1918, Editura politică, București, 1968.

adoptată de socialiștii transilvăneni, care, la Adunarea Națională de la Alba Iulia, „în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor”. Același consens pe linia unificării la scară națională a mișcării muncitorești exista și în sinul social-democrației bucovinene.

Dînd glas voinței unanime a socialiștilor de pe întreg cuprinsul țării de a acționa în cadrul unui partid socialist centralizat în cadrul României întregite, Comitetul executiv provizoriu al Partidului Socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor din România au publicat, în acest sens, la 13 februarie 1919, un document programatic oficial de o deosebită semnificație. Prin acest document, intitulat Declarație⁴, Partidul Socialist și Comisia sindicatelor salutau „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum” și se angajau „să respecte legămintele de unire hotărîte”. Prin intermediul documentului se făcea apel la toate forțele proletare din provinciile eliberate „pentru unificarea lor, formînd un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înaintea lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine!”. Așadar, pentru realizarea misiunii istorice a proletariatului român s-a impus cu necesitate unificarea și centralizarea mișcării muncitorești la nivel național.

Forumul suprem care urma să consfințească unificarea organizatorică a mișcării socialiste trebuia să fie Congresul general al partidelor socialiste, menit să înarmeze partidul unic cu un program și statut. În prealabil, în zilele de 23—26 mai 1919, la București s-a desfășurat Conferința mișcării socialiste, cu invitați reprezentînd partidele social-democrate din Transilvania, Banat, Bucovina și reprezentanți din Basarabia. Prin semnificația ei pentru unificarea mișcării socialiste, această reuniune a depășit limitele unei simple conferințe, întrucît, pentru prima dată după desăvîrșirea unității statale s-au întîlnit la o reuniune oficială delegați ai organizațiilor socialiste de pe întreg teritoriul țării. Documentele adoptate de conferință au fost emanația reprezentanților organizațiilor socialiste enunțate mai sus.

Programul adoptat de conferință⁵ a constituit o sinteză a preocupărilor programatice ale mișcării socialiste de după război. El reafirma teza din Declarația de principii din 1918 potrivit căreia „societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică aceea a revoluției sociale”. Într-un capitol consacrat prezentării condițiilor economice, politice și sociale ale țării noastre, se conchidea că, „odată cu dezvoltarea industriei s-a creat și în România un proletariat industrial care, ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești”. Precizîndu-și poziția față de celelalte partide și grupări politice, programul declara: „Partidul Socialist din România, prin firea lui, se găsește în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricît de înaintate”, și aceasta pentru că activitatea lor „nu poate trece de marginile societății actuale”. Partidul Socialist este un partid revoluționar, arăta programul în continuare, deoarece acționează pentru „schimbarea totală a organizației sociale burgheze”, scopul său fundamental fiind „cucerirea puterii politice și introducerea dictaturii proletariatului pentru ca prin socializarea mijloacelor de producere să ajungem la transformarea societății capitaliste în societate socialistă”.

Alături de program, conferința a adoptat și o platformă electorală, în care se preciza poziția partidului clasei muncitoare față de marile probleme ale țării.

Semnificația Conferinței din mai 1919 constă în aceea că a adoptat un program politic și electoral unic, obligatoriu pentru întreaga mișcare socialistă din România, marcînd o verigă esențială pe linia unificării la nivel național a organizațiilor socialiste regionale. Următorul pas pe această linie este făcut la Conferința de la Iași a organizațiilor socialiste (7—8 decembrie 1919), care a hotărît crearea Consiliului General al partidului, organ reprezentativ al întregii mișcări socialiste din România, format din reprezentanți ai tuturor organizațiilor socialiste regionale.

Urmînd pilda Partidului Socialist, și avînd sprijinul acestuia, s-a accentuat și procesul de unificare pe scară națională a organizațiilor sindicale și de tineret. Așa, de pildă, Conferința cercurilor Tineretului socialist, ținută la București în zilele de 10—12 august 1919, a imputernicit Comitetul Central să-și intensifice contactele cu

⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1966, p. 165—167.

⁵ Ibidem, p. 199—205.

organizațiile de tineret din Transilvania, Banat și Bucovina în vederea pregătirii unificării lor într-o singură organizație la nivel național. S-au apropiat între ele Uniunile sindicale pregătindu-se terenul centralizării lor pe întreaga țară.

Acționind unitar, pe baza unui program comun, organizațiile muncitorești din România s-au afirmat cu și mai multă tărie pe scena vieții politice românești.

POZIȚIA CLASEI MUNCITOARE

ȘI A PARTIDULUI SAU POLITIC

FAȚĂ DE PROBLEMELE FUNDAMENTALE

ALE ȚĂRII

Înscris pe stindardul său de luptă: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine!”, în elaborarea programului politic, cât și în activitatea de traducere în viață a prevederilor sale, partidul clasei muncitoare a ținut

seama de realitățile concrete ale societății noastre în epoca dată, de cerințele specifice ale dezvoltării României. Socialiștii români, în activitatea lor, au ținut mereu seama că ei acționează în cadrul națiunii proprii și, de aceea, au militat pentru consolidarea și propășirea statului național unitar român, la a cărui făurire și-au adus din plin contribuția. Socialismul — declarau militanții partidului — „nu tăgăduiește existența națiunilor și statelor naționale. Produse ale unei îndelungate evoluțiuni sociale, națiunea și statul național sînt realități ce nu pot fi contestate... Partidul Socialist, prin forța împrejurărilor, își dezvoltă activitatea lui politică în cadrul națiunii și al statului modern. El trebuie să țină seamă de toate condițiile în care se găsesc clasele sociale ale națiunii respective și în special proletariatul”. În aceeași ordine de idei, revista teoretică „Mișcarea socialistă” (apărută la București, în mai 1919), atrăgea atenția că, „tactica noastră trebuie să se adapteze împrejurărilor în care ființează și luptă Partidul Socialist”.

Ca și în trecut, socialiștii români s-au străduit și au reușit să aplice în mod creator adevărurile generale ale socialismului științific la condițiile istorice, sociale și naționale proprii României. Semnificative în acest sens sînt afirmațiile susținute de gazeta „Social-democrația” din Iași, care evidenția necesitatea ca „mișcarea socialistă să nu preia mecanic forme și metode de acțiune bune pentru alte meridiane, să aplice tezele teoretice marxiste nu în litera lor, ci să cerceteze — în lumina acestor teze — realitățile României și să stabilească astfel sarcinile de moment și viitor”. „Ar fi una din cele mai mari greșeli ale noastre — continua gazeta — dacă ne-am mărgini să recunoaștem adevărurile învățăturilor stabilite de socialismul științific fără a ne strădui să le aplicăm la condițiile și împrejurările speciale ale țării în care luptăm înarmați cu aceste învățături”.

Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul clasei muncitoare și-a spus cuvîntul față de toate problemele care frământau societatea românească postbelică, preconizînd soluții în conformitate cu interesele proletariatului, ale poporului. Această poziție înaintată a partidului și-a găsit reflectare în programele politice și electorale elaborate în anii 1918—1921, în publicațiile muncitorești ale vremii, în luările de cuvînt ale deputaților socialiști, în memoriile de revendicări ale muncitorilor, în dezideratele greviștilor.

În ceea ce privește sectorul industrial de care era legată clasa muncitoare, s-a prevăzut naționalizarea marilor uzine și întreprinderi industriale și punerea lor sub control muncitoresc, etatizarea mijloacelor de transport, a instituțiilor de credit și a societăților de asigurare. Reprezentanții muncitorimii au pledat pentru dezvoltarea industriei naționale și pentru îngrădirea capitalului străin; în același timp, au afirmat cerința adoptării unei legislații moderne a muncii, care să ușureze condițiile de muncă și de trai ale muncitorilor, prin: asigurarea tuturor salariaților în caz de boală, accidente, lipsă de lucru, invaliditate și bătrînețe, cu contribuția patronilor și a statului; protejarea muncii femeilor și copiilor; recunoașterea tuturor organizațiilor muncitorești și a dreptului la grevă etc.

Un loc important în preocupările socialiștilor români a continuat să-l ocupe problema agrară. Reflectînd acest fenomen, ziarul „Socialismul” scria: „De cînd există în țara românească un partid socialist, el a fost nevoit să se ocupe de această chestiune și să-i caute atît bazele ei teoretice sociale, cît și o rezolvare practică”. Referitor la această chestiune de importanță deosebită pentru viitorul țării, Partidul Socialist a exprimat cea mai avansată atitudine. El s-a pronunțat pentru o reformă agrară profundă, prin care să fie expropriate terenurile pînă la 30 ha, acestea urmînd a fi predate, fără plată, țăranilor. Reprezentanții partidului clasei

muncitoare au relevat necesitatea introducerii unor mijloace de lucru avansate în agricultură, și care să poată fi puse la îndemina țăranului. În același timp, ei au avansat ideea ca prețurile produselor agricole să fie fixate de către o comisie compusă din reprezentanți ai țăranilor, ai statului și ai consumatorilor de la orașe.

Militind pentru dezvoltarea alianței muncitorești-țăranesti, Partidul Socialist a preluat, în noile condiții, vechea tradiție a cluburilor socialiste create la sate la finele secolului trecut. Astfel, la începutul anului 1920, întâlnim atare cluburi în numeroase comune din județele Prahova, Buzău, Bacău, Neamț, Dolj ș.a.; în unele comune s-au constituit subsecții socialiste și sindicate agricole.

Importante soluții preconizate de socialiști se refereau la adăncirea drepturilor și libertăților politice ale maselor. Dacă reforma electorală reprezenta un punct programatic al tuturor partidelor politice, Partidul Socialist a fost singurul care a acționat ferm pentru extinderea sufragiului universal în privința femeilor și militarilor. El a cerut ca plafonul celor ce votau să coboare de la vârsta de 21 ani la 18 ani, pentru a da posibilitate tineretului să se afirme mai activ în viața politică; s-a pronunțat pentru „consultarea poporului prin dreptul de a propune și a confirma sau respinge legile votate de Cameră“.

Partidul Socialist a conferit o atenție deosebită instrucției publice, pronunțându-se pentru prelungirea duratei de școlarizare, etatizarea școlilor confesionale și laicizarea învățământului, acordarea de burse universitare pentru fiii de muncitori și țărani nevoiași.

Partidul clasei muncitoare și-a definit clar poziția față de problema națională, militind cu fermitate pentru lichidarea oricăror discriminări naționale, pentru egalitatea deplină în drepturi pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate.

În politica externă, Partidul Socialist se situa pe aceleași poziții înaintate, preconizind desființarea diplomației secrete, stabilirea de relații amicale cu toate țările, rezolvarea pe cale pașnică a diferendelor dintre state. Socialiștii români relevau că partidul clasei muncitoare nu admite amestecul statelor străine în afacerile interne ale României. În vederea consolidării independenței statului național unitar, partidul clasei muncitoare a reafirmat concepția înarmării întregului popor și a pregătirii sale în slujba cauzei apărării integrității și suveranității României.

Poziția avansată a Partidului Socialist față de marile probleme ale țării i-a atras simpatia și încrederea maselor largi de oameni ai muncii, a intelectualității progresiste, a oamenilor de știință și cultură înaintați, a altor categorii sociale, fapt reflectat și cu prilejul primelor alegeri din România întregită pe baza sufragiului universal, din noiembrie 1919. Cu acest prilej, Partidul Socialist s-a abținut, în urma unei hotărâri a Congresului său extraordinar, ținut la București, cu două săptămâni înainte de alegeri. Abținerea a fost motivată prin faptul că, alegerile nu puteau avea loc atât timp cât la cîrma guvernului se afla un general (A. Văitoianu), care menținea starea de asediu. De altfel, s-au mai abținut de la alegeri, Liga poporului și Partidul Conservator-Democrat (Take Ionescu). Cu toată eroarea tactică de a nu participa la alegeri, Partidul Socialist a întrunit 273 303 voturi, obținind 7 mandate în Adunarea deputaților. În alegerile parlamentare din mai 1920, Partidul Socialist a adoptat tactica participării efective la campania electorală și la alegeri, obținind 21 mandate în Cameră și 3 mandate în Senat. Rezultatul alegerilor a demonstrat adăncile legături ale partidului clasei muncitoare cu masele populare, prestigiul de care el se bucura în viața social-politică a țării.

Prezenți, așadar, atât în primul cît și în cel de-al doilea corp electoral al țării, deputații socialiști au popularizat de la tribuna Parlamentului cuvîntul partidului clasei muncitoare din România.

CREȘTEREA LUPTELOR MUNCITOREȘTI. INSEMNĂTATEA GREVEI GENERALE DIN OCTOMBRIE 1920

Partid de luptă și de acțiune, partidul clasei muncitoare nu s-a mulțumit numai cu propagarea orală sau în scris a punctului său de vedere privind soluționarea, în conformitate cu aspirațiile revolu-

ționare ale proletariatului, a marilor probleme care frământau societatea românească din acea vreme. Mai mult, acțiunea de transformare radicală a structurilor societății românești a fost susținută, în primul rînd, printr-o amplă luptă de clasă, ma-

terializată, prin greve repetate și acțiuni viguroase politice, cu profund ecou în rindurile tuturor oamenilor muncii.

Înăbușirea demonstrației de la 13 decembrie 1918 n-a dat rezultatele scontate de burghezie. După o scurtă acalmie, clasa noastră muncitoare s-a ridicat cu și mai multă vigoare. Printre cele peste 250 de mari greve care au avut loc în anul 1919, amintim: greva minerilor din Valea Jiului (ianuarie), greva ceferiștilor (mai-iunie), greva petroliștilor din Valea Prahovei (iulie-august), greva politică din 3 noiembrie împotriva guvernului care a organizat alegerile sub stare de asediu etc. Toate aceste acțiuni erau expresia voinței și capacității proletariatului de a lupta pentru drepturile sale și ale tuturor oamenilor muncii, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor poporului român. Puternicele acțiuni revoluționare desfășurate de proletariat i-au adus acestuia cucerirea unor însemnate revendicări, ca: ziua de muncă de 8 ore, recunoașterea repausului duminical, creșterea cuantumului salariilor, desființarea sistemului amenzilor, recunoașterea sindicatelor și consiliilor muncitorești ș.a.

Neliniștită de continua afirmare pe scena vieții social-politice a clasei muncitoare și a organizațiilor ei, burghezia a plănuit schimbarea guvernului constituit în urma primelor alegeri parlamentare pe baza votului universal și aducerea la cîrma țării a unui cabinet „autoritar” în stare să înăbușe lupta maselor. Astfel, la 13 martie 1920 a fost instaurat guvernul condus de generalul Al. Averescu, care a îmbinat practica de acordare a unor concesiuni cu aceea de reprimare a mișcării revoluționare. Unele cuceriri ale muncitorilor — ca instituirea în fabrici și uzine a consiliilor muncitorești — au fost suprimate, altele — ca Legea Trancu-Iași, prin care s-a legiferat arbitrajul între muncitori și patroni, cu asistența statului — erau nerespectate de autorități.

Măsurile antimuncitorești adoptate de guvern au primit o ripostă hotărîită din partea proletariatului. În intervalul martie-septembrie 1920 izbucnesc în întreaga țară puternice acțiuni greviste, care au cuprins ramuri întregi ale economiei naționale, cum au fost: greva generală a minerilor din bazinul carbonifer Valea Jiului, a ceferiștilor și a lucrătorilor din transporturile fluviale, greva metalurgiștilor din București, grevele generale ale tipografilor, ale funcționarilor de la poștă ș.a. Devin tot mai numeroase grevele generale pe localități, pe regiuni.

Mișcările de masă ale proletariatului culminează cu greva generală din octombrie 1920. Hotărîită în urma refuzului guvernului de a satisface memoriul de revendicări înaintate de Consiliul general al Partidului Socialist și al sindicatelor în numele întregii muncitorimi din țară, greva, care a început la 20 octombrie, a cuprins aproape totalitatea proletariatului român⁶. „Muncitorimea din România — se sublinia într-un apel al conducerii partidului socialist — a intrat azi în lupta cea mai mare pe care a dus-o vreodată”. În primele rinduri ale marii înclăștări de clasă se aflau muncitorii metalurgiști, mineri, ceferiști, portuari. Timp de o săptămînă (în unele localități mai mult) întreaga viață economică a țării a stagnat, dovedindu-se o dată în plus, forța proletariatului. Prin revendicările ei de interes general pentru masele populare, pentru progresul societății românești, greva generală a trezit largi simpatii în opinia publică din țară; ea a avut, totodată, ecou în mișcarea muncitorească internațională. Represiunea autorităților a dus în cele din urmă, la încetarea grevei. Dealtfel, însuși momentul declanșării ei n-a fost din cel mai prielnic, întrucît burghezia își avea consolidate pozițiile economice și politice.

Prin amploarea și combativitatea ei, greva generală a fost cel mai important moment din istoria luptelor de clasă de pînă atunci din țara noastră. Semnificația grevei rezidă și în faptul că a reprezentat prima mare acțiune a clasei noastre muncitoare desfășurată unitar, la scara României întregite. Greva generală a demonstrat cu putere că, prin unire, proletariatul român constituie acea forță socială capabilă să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni.

⁶ Vezi, pe larg, *Greva generală din România — 1920*, București, 1970, p. 236—358.

SOLIDARITATEA PROLETARIATULUI ROMÂN CU MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

Luptind pentru interesele proletariatului, ale poporului român, mișcarea muncitorească din România a continuat vechile sale tradiții de solidaritate cu lupta proletariatului din celelalte țări, manifestându-se și

în anii postbelici ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale.

Așa după cum se știe, proletariatul din România, socialiștii români, masele largi muncitoare și alte categorii progresiste, și-au exprimat activ, în ample manifestații, solidaritatea cu cauza Revoluției Socialiste din Octombrie. Numeroși revoluționari și militanți progresiști români au luat parte, cu arma în mână, la apărarea statului sovietic, unii dintre ei având legături directe cu V.I. Lenin, conducătorul Rusiei Sovietice.

Mișcarea muncitorească din România și-a exprimat, totodată, solidaritatea cu puternicele mișcări revoluționare din China, Germania, Ungaria, Turcia, cu lupta muncitorilor din Bulgaria, Iugoslavia, Austria, Polonia, Franța, Italia și alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste din această epocă constituie o mărturie neștearsă a solidarității proletariatului român cu lupta de eliberare națională a popoarelor din Coreea, Cuba, Egipt, India.

Mișcarea muncitorească din România a practicat pe scară largă metoda sa tradițională de efectuare a schimbului de experiență cu detașamentele muncitorești dintr-o țară sau alta. În această perioadă are loc o consultare reciprocă cu reprezentanți ai partidelor muncitorești din Ungaria, Bulgaria, Iugoslavia, Germania, Franța, Italia, Austria, Polonia, Cehoslovacia, precum și contacte cu organizațiile socialiste din Anglia, Belgia, Olanda, Danemarca, S.U.A., Grecia, Turcia etc.

Socialiștii români, care au întreținut legături cu Asociația Internațională a Muncitorilor făurită de Marx și Engels și au participat cu regularitate, așezându-se în poziții înaintate la congresele socialiste care au dat ființă Internaționalei a II-a, au urmărit cu atenție orientarea organismelor internaționale muncitorești nou create sau reconstituite după primul război mondial. Receptivi de fiecare dată la tot ce era nou în mișcarea muncitorească internațională, socialiștii români, întruniți în ședința Consiliului general al Partidului Socialist, în zilele de 11—12 aprilie 1920, a aprobat atitudinea conducerii partidului care s-a considerat desprins de Internaționala a II-a „încă din anul 1915, cu prilejul participării la Congresul de la Zimmerwald“.

După cum se știe, în legătură cu problema afilierii la Internaționala a III-a, au fost mari discuții în cadrul tuturor partidelor muncitorești. Atare dezbateri au avut loc și în mișcarea muncitorească din România, căreia i-a fost proprie întotdeauna abordarea deschisă, într-un cadru corespunzător, a problemelor care o frământau. În contrast cu grupurile comuniste, care se pronunțau pentru o aderare imediată la Internaționala a III-a, conducerea oficială a mișcării muncitorești din România a pus pe prim plan, consfințirea unificării mișcării noastre muncitorești prin convocarea congresului, care, el însuși, era în măsură să hotărască aderarea la forumul menționat. Încă la sfârșitul anului 1919, Comitetul Executiv al Partidului Socialist a declarat: înainte de afiliere, „trebuie întâi făcută unificarea mișcării muncitorești din întreaga țară, ca astfel, cu forțe întregite și chiar încincite, să intrăm în noua Internațională“. În continuare se arăta: „Pentru realizarea acestei unificări era nevoie de un congres general, la care să ia parte și delegați ai muncitorilor din provinciile istorice unite cu România“.

În plus, în anii 1919—1920, documentele și orientarea Internaționalei a III-a nu erau încă îndeajuns de cunoscute în România. Pentru a lua cunoștință de realitățile poporului rus în edificarea noii societăți și pentru a se informa asupra tezelor doctrinare ale Internaționalei a III-a și asupra condițiilor de afiliere la această organizație, o delegație a socialiștilor români a făcut o vizită în Rusia Sovietică în toamna anului 1920. Manifestându-și adeziunea la afilierea Partidului Socialist din România la Internaționala a III-a, membrii delegației au formulat, totodată, o serie de obiecții cu privire la amestecul acestei organizații în stabilirea componenței or-

ganelor de conducere ale partidului, considerînd, cu justețe, că aceasta este un drept al propriului partid, precum și cu privire la o serie de analize și aprecieri eronate făcute de Comintern la adresa situației din România.

PREGĂTIREA POLITICĂ ȘI IDEOLOGICĂ A CONGRESULUI PARTIDULUI SOCIALIST DIN MAI 1921

Începînd cu anul 1920, pe primul plan al preocupărilor mișcării muncitorești s-a situat convocarea congresului partidului, menită a unifica mișcarea noastră muncitorească și a o înarma cu un pro-

gram, cu o strategie și tactică pe măsura epocii, care să-i dea posibilitatea să-și poată asuma răspunderea conducerii întregii lupte revoluționare, pentru răsturnarea claselor exploatare, pentru înlăturarea revoluției proletare.

Concentrîndu-și întreaga activitate asupra convocării și pregătirii marelui forum al mișcării noastre muncitorești, socialistii români au apreciat că, în prealabil, era necesară organizarea congreselor regionale, unde — după cum arăta revista teoretică „Lupta de clasă” — să se dezbată la fața locului problemele aflate la ordinea de zi, urmînd ca apoi congresul general „să le dea formă definitivă și să proclame, în deplină claritate, unificarea”.

În spiritul acestei indicații, între 15—17 august 1920, la Cluj s-au desfășurat lucrările Congresului Partidului Socialist din Ardeal și Banat, care, în rezoluția „Politica generală a partidului” a afirmat dorința tuturor delegaților „pentru desăvîrșită unificare cu Partidul Socialist din România”. Exprimînd, în același timp, nivelul de dezvoltare a întregii noastre mișcări muncitorești, Congresul de la Cluj s-a pronunțat în vederea reorganizării partidului unificat, astfel încît să poată acționa pentru înlăturarea stăpînirii de clasă și făurirea unui nou sistem social, prin socializarea mijloacelor de producție. „În vederea realizării acestui deziderat — s-a subliniat la congres — Partidul socialist din Ardeal și Banat încetează de a mai ființa ca partid independent și lasă în grija Congresului general, ce va avea loc mai tîrziu cu participarea delegaților din toată țara, ca acesta să stabilească atît programul de acțiune, cît și statutul partidului unificat”⁸.

În același spirit și-a desfășurat lucrările și Congresul mișcării socialiste din Banat, ținut la Timișoara în zilele de 19—20 septembrie 1920. Rezoluția adoptată în unanimitate de congres a împuternicit noul comitet ales „să se pună imediat în legătură cu centrul mișcării din București, pentru a se proceda urgent la unificarea mișcării. Aceasta pentru ca cu forțe unite să putem lupta... pentru România socialistă de miine”.

Concomitent s-au desfășurat congrese și conferințe sindicale și de tineret, la care s-au adoptat rezoluții privind necesitatea unificării la nivelul întregii țări a mișcării profesionale și de tineret.

Potrivit tradiției mișcării noastre muncitorești, conducerea mișcării socialiste a redactat și dat publicității documente importante destinate marelui congres, pentru a fi pe larg dezbătute de masele muncitoare. Din rîndul acestora se detașa prin semnificație Proiectul de statut al Partidului Socialist-Comunist, adoptat la ședința Consiliului general al partidului din octombrie 1920, sub rezerva ratificării lui de către congres. Însăși titulatura sa lăsa să se întrevadă că unificarea în cadrul unui partid unic la scară națională se va face pe baze comuniste.

Măsurile represive întreprinse de autorități împotriva participanților la greva generală au aminat, dar n-au putut opri ascensiunea mișcării muncitorești spre convocarea marelui congres care urma să statueze cuceririle acesteia. Consiliul general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie-3 februarie 1921 a stabilit convocarea congresului pentru ziua de 8 mai 1921. La ședința consiliului, unele elemente conservatoare social-democrate, neliniștite de cursul comunist pe care-l luase întreaga mișcare muncitorească din România au declarat că se socotesc în afara partidului. Părăsirea mișcării de către această grupare minusculă n-a afectat cu nimic unitatea partidului. După cum sublinia și manifestul Consiliului general, partidul întreg „rămîne unit împrejurul steagului purtat cu cinste prin atîtea bătălii”. Social-democrații — remarcă ziarul „Socialismul” la 6 februarie 1921 — „au apărut ceea ce sînt, elemente izolate, care ar fi rămas, înlăuntrul partidului

⁸ Ibidem, p. 477.

tot atât de străine de năzuințele masei pe cât de străine sînt acum în afara partidului“.

Perioada premergătoare congresului general s-a caracterizat printr-o activizare deosebită a întregii mișcări muncitorești. „Socialismul“ a publicat, la 5 martie 1921, ordinea de zi a congresului. Au fost, de asemenea, publicate texte ale proiectelor unor materiale destinate dezbaterilor la congres: raportul asupra afilierei și programul partidului, proiectul de statut al sindicatelor, raportul asupra problemei agrare ș.a. În februarie, martie și aprilie 1921, săptămînal, au avut loc ședințe ale Comisiei de organizare a congresului, unde, pe lângă pregătirea documentelor, se discuta situația din secțiunile locale ale partidului și se luau măsuri pentru buna desfășurare a activității de pregătire a congresului. În presă, în cursul adunărilor secțiunilor, inclusiv în sindicate, a avut loc o vie dezbateri asupra principiilor politice, ideologice și organizatorice care urmau să stea la baza partidului unificat la scară națională. Ziarele socialiste au introdus rubrici și dezbateri, cum au fost „Tribuna liberă“, „Între noi“, „Discuții libere“, în care se confruntau opinii pe marginea proiectelor de documente, ce urmau a fi supuse congresului.

Într-o puternică efervescență politică, secțiunile Partidului Socialist din întreaga țară au organizat adunări de dări de seamă și alegeri de delegați pentru congres. Acolo unde adunările generale nu s-au putut convoca, s-a dat mandat altor secțiuni ca să reprezinte localitatea respectivă. Toți delegații au primit din partea organizațiilor locale mandate imperative pentru desăvîrșirea unificării organizațiilor muncitorești din România într-un singur partid politic la scară națională. Același mandat au primit și delegații aleși pe linie sindicală. De altfel, în circulara Comisiei generale a sindicatelor de la sfîrșitul lunii aprilie 1921, se atrăgea în mod deosebit atenția că: „Pentru unitatea mișcării sindicale atât de necesară clasei muncitoare, nu trebuie să lipsească nici o organizațiune sindicală de la congres... Clasa muncitoare din România trebuie să se unifice... oricare vor fi piedicele ce ni se opun din orice parte vor veni ele“⁹.

SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ

A MARELUI CONGRES

DIN MAI 1921

cinci legate de transformările apărute în societatea românească postbelică, și-a deschis lucrările la București, într-o atmosferă de mare însuflețire, în dimineața zilei de 8 mai 1921. Congresul a reprezentat, prin cele 540 de mandate, un număr mare de localități de pe întreg cuprinsul țării. În afară de cei peste 90 de delegați, la lucrările congresului au participat și un număr însemnat de invitați. Alături de români, printre delegații la Congres se aflau și muncitori aparținînd naționalităților conlocuitoare.

În mai 1921, pentru prima dată după constituirea statului național român unitar, s-au întrînit la un congres oficial delegați ai organizațiilor muncitorești de pe ambii versanți ai Carpaților. S-au întrunit cu toții animați de același țel de a statua unificarea mișcării muncitorești la nivel național și de a reorganiza detașamentul clasei noastre muncitoare în așa fel, încît să corespundă legămîntului formulat în februarie 1919, de a lupta pentru ca „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine!“. Una din gazetele muncitorești din Transilvania, înfățișînd importanța forumului socialist din București scria că aici participă „delegații muncitorimii din teritoriile unite, spre a se recunoaște reciproc, pentru a căuta remedii necazurilor și durerilor comune și pentru a-și hotări împreună noile căi ce urmează să le parcurgă“. Articolul se încheie cu un cald îndemn, izvorît din convingerea importantei evenimentului: „Să ne cunoaștem unii pe alții, să ne unim organizațiile. Să le facem puternice și viabile și să luptăm cu puteri comune împotriva capitalismului..., pentru făurirea unei societăți noi și mai frumoase“.

În ziua de 8 mai 1921, după alegerea prezidiului și a comisiilor de lucru, congresul a adoptat o serie de moțiuni: „Pentru pace, contra războiului“, „Pentru amnistie“, „Pentru cei închiși“, „Contra cenzurii și stării de asediu“, „Pentru cei

Congresul general al Partidului Socialist, căruia îi revenea sarcina istorică de a consfinți unificarea mișcării muncitorești din România și de a o adapta, prin documentele și hotărîrile votate, la noile sar-

⁹ Ibidem, p. 610.

lovii de grevă“, „Pentru proletariatul rus“, moțiuni care exprimau poziția revoluționară, profund patriotică și internaționalistă, a organizațiilor socialiste din întreaga țară.

Documentele programatice supuse dezbaterii, discuțiile care s-au desfășurat în jurul lor, oferă o imagine cuprinzătoare a hotărârii clasei noastre muncitoare de a-și înarma partidul cu o strategie și o tactică noi, pentru a-și putea îndeplini misiunea istorică de răsturnare a claselor exploatatoare de la putere și trecerea la făurirea societății socialiste. Această orientare spre o linie consecvent revoluționară — ceea ce a și marcat o etapă nouă, superioară, în dezvoltarea partidului — apare cu limpezime în Raportul de activitate al Comitetului executiv, în Programul partidului și în celelalte documente prezentate congresului și amplu dezbătute în zilele de 9 și 10 mai.

În documentele menționate se susținea că partidul clasei noastre muncitoare își propune drept obiectiv suprem: „trecerea puterii politice și economice în mina muncitorilor de la orașe și sate“. Pentru acea vreme, modul în care era înfățișată problema formelor de luptă în revoluție vădea o reală cutezanță de gândire. „Pentru atingerea acestui scop — se relevă în raport — masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistența adversarilor, pînă la conflict înarmat cu puterea de stat capitalistă“.

Această orientare teoretică și politică revoluționară, cu corolarul ei, revoluția socială, era pregnant reflectată și în proiectul de statut al partidului, întocmit, după cum s-a mai arătat, încă din octombrie 1920. În articolul 1 din Statut, partidul înseria cu majuscule țelul luptei clasei muncitoare — „cucerirea puterii politice“, adică „transformarea societății capitaliste... într-o societate socialistă, în care munca este organizată după un plan general cu eforturile tuturor“.

Din toate documentele se degajă cu putere calde aprecieri la adresa luminoaselor tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră. Făcîndu-se o analiză a drumului parcurs de mișcarea muncitorească raportul expus congresului constata cu îndreptățită mîndrie că „Partidul Socialist din România, în toată activitatea sa, desfășurată în folosul clasei muncitoare, a căutat să se inspire de la principiile socialismului revoluționar și de la tactica luptei de clasă“.

Ancorați în realitățile social-politice ale țării, delegații întruniți în congres au aberdat, în spiritul aspirațiilor poporului muncitor, marile probleme ale dezvoltării societății românești. Una dintre acestea a fost chestiunea agrar-țărănească. De altfel, pe ordinea de zi a congresului figura ca un punct distinct, problema agrară, pusă în dezbateri în ziua de 12 mai. Proiectul de program agrar, pornind de la realitățile satului românesc, prezenta un ansamblu de măsuri, din cadrul cărora se detașa revendicarea exproprierii tuturor moșiilor mai mari de 30 ha și intrarea lor în posesia țăranimii, fără nici o plată. Din conținutul acestui document se degajă cu pregnanță concepția alianței muncitorești-țărănești, consensul acțiunii celor două forțe sociale, cărora le revenea sarcina transformării revoluționare a societății.

Din cauza întreruperii desfășurării lucrărilor congresului de către autorități, unele documente menționate mai sus, precum și celelalte probleme de pe ordinea de zi (problema sindicală, tineretului, cooperativelor, chestiunea naționalităților ș.a.) nu au putut fi luate în dezbateri. Reține însă atenția modul marxist de concepere a rezolvării problemei naționale de către partid, concepție care și-a găsit expresia în proiectul de program pregătit în chestiunea naționalităților. „Toată atențiunea muncitorimii trebuie îndreptată — se specifica în document — spre marea luptă decisivă ce se va da cu capitalul cînd va veni ora socotelilor. Problema națională trebuie să fie privită de către muncitorime prin această prismă“. Totodată se puneau accentul pe lupta comună a maselor muncitoare pentru egalitatea deplină în drepturi între toți cetățenii țării, fără deosebire de naționalitate.

Abordarea de către congres a celor mai importante probleme izvorite din necesitățile dezvoltării României pe calea progresului social, cit și a celor privind consolidarea unificării mișcării muncitorești, dar mai ales efortul stăruitor de a le elucida într-un spirit nou, consecvent-revoluționar, au insuflat un spirit înnoitor general lucrărilor.

Discuții vii au prilejuit problema aderării partidului la Internaționala a III-a, Comunistă. În seara zilei de 11 mai, după îndelungate dezbateri, s-a trecut la vot. Rezultatul votului a fost: 428 de mandate pentru afiliere necondiționată la Internaționala a III-a și 111 cu rezerve. În ziua următoare, în timp ce se discuta problema agrară, în sală au pătruns jandarmi și polițiști, declarînd pe delegații care au

votat fără rezerve afilierea partidului la Internaționala a III-a, ca arestați sub învinuirea de „complot împotriva siguranței statului”. În astfel de condiții vitrege și-a continuat activitatea Partidul Socialist-Comunist. Această titulatură, folosită încă înainte de congres, era menită a sublinia unitatea dialectică a continuității și saltului calitativ în evoluția mișcării noastre muncitorești (denumire utilizată până la Congresul al II-lea al partidului).

Congresul din mai 1921 se înscrie la un loc de seamă în șirul congreselor partidului clasei muncitoare în cei 84 de ani de existență. El a intrat în istoria mișcării noastre muncitorești ca marele congres de unificare a organizațiilor socialiste la scara României reîntregite. Partidul Socialist-Comunist s-a afirmat ca unic reprezentant legitim al proletariatului din întreaga țară, care concentra toate organizațiile politice muncitorești de pe cuprinsul României. Partidul clasei muncitoare a fost primul partid politic care și-a unificat forțele la scara întregii țări, în timp ce toate celelalte partide nu realizaseră încă această performanță, rămânând mai mult sau mai puțin doar partide regionale. În același timp, Partidul Socialist-Comunist era singurul partid politic din România, care cuprindea în rindurile sale, alături de oamenii muncii români și pe cei aparținând naționalităților conlocuitoare.

Totodată, Congresul din mai 1921, pornind de la analiza noii etape în care intrase România după război, a adoptat la temelie acțiunii partidului unificat o strategie și tactică corespunzătoare vremii și noilor împrejurări — cea comunistă, care se potrivea atît condițiilor concrete ale țării, cît și nevoilor și aspirațiilor clasei muncitoare, poporului român. Ziarul „Socialismul” sublinia, în acest sens, că puterea partidului rezidă în faptul că el reprezintă „voința fermă a muncitorimii conștiente din toate colțurile țării, ceea ce-i conferă puterea, capacitatea de a lupta pentru realizarea misiunii istorice a clasei muncitoare — înfăptuirea noii societăți, lipsită de exploatarea omului de către om”. Relevind semnificația istorică a congresului din mai 1921, care a statuat unificarea mișcării muncitorești pe temelii comuniste, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Partidul comunist, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făuritor în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noile condiții ale dezvoltării României, lupta de eliberare socială și națională”¹⁰.

CONCLUZII

— După desăvîrșirea statului național unitar, poporul român a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice, în fața sa ridicîndu-se sarcini majore, subsumate necesității transformării democratice a societății românești.

— Ansamblul de reforme înfăptuite începînd cu anul 1918, sub puternica presiune a maselor populare, a produs profunde schimbări în viața economică și social-politică a țării. A crescut ponderea industriei, implicit a burgheziei, care ocupă poziții dominante în economie. Reforma agrară din 1921 a redus considerabil marea proprietate funciară și, prin aceasta, rolul moșierimii în viața politică. Modificări importante s-au produs, de asemenea, în situația și structura clasei muncitoare și țărănimii. A sporit ponderea categoriilor rurale mici și mijlocii. În rîndurile proletariatului a crescut numărul celor care lucrau în ramurile industriei grele, cu urmări pozitive asupra gradului de organizare, conștiință și combativitate a clasei muncitoare în ansamblul ei.

— Profunde modificări survenite în dezvoltarea economică și socială a țării au avut loc pe fondul unei ample efervescente politice, în centrul căreia un rol tot mai important îl joacă clasa muncitoare, forța socială cea mai avansată a societății românești.

— Creșterea numerică și întărirea organizațiilor politice proletare au sporit capacitatea clasei muncitoare de a se situa în avangarda mișcării progresiste și revoluționare. Mișcarea socialistă se afirmă ca o largă mișcare de masă, antrenînd însemnate pături muncitoare neproletare în lupta pentru înfăptuirea unor transformări sociale radicale.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, **România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate**, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 275.

— Procesul unificării mișcării socialiste, început imediat după desăvîrșirea unității statale, a constituit o trăsătură esențială a preocupărilor proletariatului din țara noastră. O importanță deosebită în această direcție a avut-o Conferința din mai 1919, cu invitați reprezentînd toate organizațiile socialiste din țară, care a adoptat un program unitar pentru întreaga mișcare socialistă din România întregită. Un proces amplu de unificare s-a înregistrat și în rîndul organizațiilor sindicale și de tineret.

— Înscriind pe stindardul său de luptă: „România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mâine!”, Partidul Socialist, în elaborarea documentelor sale programatice, cît și în activitatea de traducere în viață a prevederilor lor, a ținut seama de realitățile concrete ale societății românești, de cerințele specifice ale dezvoltării României în această epocă. Ancorat în realitățile social-politice ale țării, partidul clasei muncitoare s-a pronunțat ferm pentru industrializarea României, pentru aplicarea unei largi reforme agrare, pentru conferirea unui conținut cu adevărat democratic sufragiului universal, pentru drepturi și libertăți democratice.

— Acțiunea de transformare radicală a structurilor societății românești a fost susținută de partidul proletariatului printr-o amplă luptă de clasă, materializată prin greve repetate și acțiuni viguroase politice, care au culminat cu greva generală din octombrie, cea mai mare bătălie desfășurată pînă atunci de către clasa noastră muncitoare.

— Luptînd pentru interesele proletariatului, ale poporului român, mișcarea muncitorească din România s-a manifestat cu vigoare ca detașament activ al mișcării muncitorești internaționale. Masele largi muncitoare, partidul clasei muncitoare și-au exprimat solidaritatea internaționalistă cu Revoluția Socialistă din Octombrie, cu puternicele mișcări revoluționare din China, Germania, Ungaria, cu luptele muncitorilor din numeroase alte țări ale lumii. Socialiștii români au efectuat schimburi de experiență cu reprezentanții diferitelor partide proletare, au urmărit cu atenție orientarea organismelor muncitorești internaționale.

— După greva generală din anul 1920, întreaga activitate ideologică, politică și organizatorică a Partidului Socialist a fost concentrată în vederea pregătirii marelui congres din mai 1921.

— Congresul general al Partidului Socialist din mai 1921, reunind delegați din întreaga țară, a statuat unificarea mișcării muncitorești la nivel național, a înarmat partidul cu o strategie și tactică noi, pentru a-și îndeplini misiunea istorică de transformare revoluționară a societății românești. Congresul a votat afilierea la Internaționala a III-a, partidul luîndu-și denumirea de Partid Socialist-Comunist.

— Partidul Comunist Român, continuatorul direct al mișcării revoluționare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, a dus mai departe și a ridicat pe un plan superior, în noul cadru de dezvoltare a țării, lupta de eliberare socială a poporului român.

Dr. GHEORGHE UNC

**Trăsăturile regimului social-politic din România
în perioada interbelică, Lupta forțelor democratice,
în frunte cu P.C.R., împotriva primejdiei fasciste,
pentru apărarea independenței, suveranității și integrității României**

Desăvârșirea statului național unitar român a consolidat și a lărgit piața internă, prin concentrarea întregului patrimoniu național, a resurselor economice și spirituale ale poporului, deschizând posibilități noi pentru dezvoltarea forțelor de producție, pentru progresul general al societății.

**TRASATURILE
REGIMULUI SOCIAL-POLITIC**

În perioada interbelică, dezvoltarea forțelor de producție în România a avut loc în condițiile în care, pe plan mondial, capitalismul se afla

în criza generală, care și-a pus amprenta politică a tuturor țărilor capitaliste, mari sau mici, mai mult sau mai puțin dezvoltate.

În perioada anilor 1921—1930 are loc o dezvoltare mai accentuată a forțelor de producție, îndeosebi a industriei, ceea ce exercită o puternică influență asupra vieții economice-sociale a țării. Industria României a înregistrat modificări însemnate, cantitative și calitative. Cu excepția crizei economice din 1929—1933, când producția industrială manifestă o reducere substanțială, ea cunoaște o dezvoltare evidentă. Acest proces este ilustrat de o serie de date absolute și relative referitoare la perioada de la încheierea, în linii generale, a refacerii economice — 1924 — până în 1938. Astfel, industria a crescut cu 66% în 1929 față de 1924; în 1932, datorită scăderii producției în condiții de criză, ea reprezenta numai 47% față de 1924. După criză, industria înregistrează o creștere, ajungând să reprezinte 219% în 1938 față de anul 1924, luat ca bază. În această perioadă, industria s-a dezvoltat, în medie, cu un ritm de creștere anual de peste 5%.

În ceea ce privește nivelul de înzestrare tehnică a industriei, acesta era diferit. Așa, de pildă, nivelul tehnic al producției în unele întreprinderi mari — uzinele Malaxa, Reșița, Întreprinderile aeronautice române etc. — era mult superior majorității întreprinderilor industriale din țară.

Procesul de concentrare și centralizare a capitalului, prezent în toată perioada interbelică, s-a accentuat după 1933, mai ales în industria grea, extractivă și prelucrătoare. O serie de uniuni monopoliste, cum au fost cele de la uzinele Reșița, Titan-Nădrag-Călan, — în industria metalurgică, Petroșani — în industria carboniferă, Mica — în extracția de aur etc. încep să înregistreze un proces de consolidare în ultima perioadă. Cu toate acestea, uniunile monopoliste și capitalul financiar în dezvoltare, prin forța economică, prin aria de cuprindere, ca și prin dimensiunile lor, aveau o importanță locală. Ele erau foarte departe de a reprezenta forța de dominație și tendințele monopolurilor din țările capitaliste dezvoltate și nu participau la lupta pentru reîmpărțirea piețelor de desfacere și a izvoarelor de materii prime din afara țării.

Marea burghezie autohtonă nu dispunea de capital de export, România fiind o țară importatoare de capital și, deci, obiect al capitalului internațional în lupta pentru împărțirea și reimpărțirea lumii. Gradul și structura dezvoltării economice situau România în diviziunea internațională capitalistă a muncii, în relațiile economice internaționale, ca piață de desfacere a fabricatelor, în special de utilaje și mașini, a țărilor capitaliste dezvoltate, ca sursă de materii prime, agroalimentare și combustibil pentru piața mondială.

Dezvoltarea industriei în perioada interbelică a determinat creșterea numărului de muncitori în diferite ramuri, precum și accelerarea procesului de concentrare a forței de muncă. Astfel, numărul muncitorilor industriali a ajuns în 1938 la peste 800 000. Această creștere a avut drept urmare o dezvoltare a ponderii muncitorimii în structura societății românești.

În ceea ce privește agricultura, prin reforma agrară din 1921 a fost expropriată circa 66% din suprafața arabilă (6 000 000 ha), reprezentând moșii, domenii ale coroanei. Țăranilor li s-a dat pământ prin răscumpărare. Exproprierea unei importante suprafețe de pământ și împărțirea ei țăranilor au contribuit la dezvoltarea României pe calea capitalistă. Dar modul de aplicare a reformei agrare a făcut ca, spre sfârșitul perioadei interbelice, aproape o jumătate de milion de gospodării țărănești, însumind cel puțin 2 000 000—2 500 000 de suflete, să nu dispună decât de o suprafață de pământ de pină la 1 ha. În schimb, categoria țăranimii înstărite, cu suprafețe între 10 și 50 ha și marea gospodărie capitalistă, cu peste 50 ha, reprezentând 6,3% din numărul gospodăriilor, stăpîneau 40% din pământul agricol. Marea proprietate a continuat să existe într-o proporție însemnată. De aceea, și după reforma din 1921, problema fundamentală a agriculturii a constituit-o insuficiența sau lipsa de pământ pentru majoritatea țăranimii.

Caracteristicile relațiilor de producție în agricultură în perioada interbelică a constat în adîncirea procesului de diferențiere a țăranimii, agricultura rămînînd domeniul cel mai slab înzestrat din punct de vedere tehnic al economiei românești.

În 1938, din totalul populației active 11,5% era ocupată în industrie, 76,5% în agricultură, 12,10% în comerț, bănci, finanțe etc.

Dezvoltarea economică a țării era, în bună măsură, încetinită și de faptul că, o importantă parte a venitului național, produs prin truda poporului român, continua să fie înșușită de monopolurile străine, care dețineau poziții puternice în economia românească. D dominația monopolurilor străine în industrie a accentuat înrobirea economică a țării, dependența ei față de interesele puterilor imperia-liste. Potrivit unor calcule estimative, în ajunul celui de-al doilea război mondial, capitalul străin deținea 38% din capitalul societăților industriale pe acțiuni.

Ansamblul condițiilor economice s-a repercutat asupra situației materiale a maselor. Salariile muncitorilor și funcționarilor n-au ținut pasul cu creșterea prețurilor, ceea ce a determinat menținerea lor la un nivel scăzut sau, mai ales în perioada crizei economice, scăderea salariilor reale. Au crescut aproape continuu impozitele pe salarii, taxele impuse pe mărfurile de larg consum. La toate acestea, se adăugau condițiile grele de muncă din întreprinderi, exploatarea, îngrădirea libertăților și drepturilor cetățenești.

— **Așadar, în perioada interbelică, economia României prezenta caracteristicile unei economii capitaliste agrar-industriale. Structura ei era preponderent agrară (în 1938, industria participa la producerea venitului național cu 30,8%, iar agricultura cu 41%).** România s-a caracterizat, pînă la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, ca o țară capitalistă slab dezvoltată din punct de vedere economic.

În primii ani postbelici, în viața politică a României s-au produs modificări și reorientări în activitatea partidelor politice, determinate de transformările petrecute în structura economico-socială a țării. Din 1921, în viața politică a țării un prim loc va fi angajat de lupta eroică a Partidului Comunist Român. Clasa muncitoare, în condițiile cunoscute, a mai fost reprezentată în viața politică de Federația Partidelor Socialiste din România (1921—1927), Partidul Social-Democrat, constituit în 1927, Partidul Socialist al Muncitorilor din România creat în 1928, transformat în 1931 în Partidul Socialist Independent, Partidul Socialist înființat în 1933 și Partidul Socialist Unitar care a existat în anii 1933—1937. Un rol preponderent în cadrul regimului politic a continuat să-l dețină Partidul Național-Liberal, ca exponent al celor mai puternice cercuri ale burgheziei industrial-bancare, rol amenințat continuu de Partidul Național din Transilvania, care a căutat să-și extindă aria de activitate la nivelul întregii țări. Puternicele convulsii sociale, contradicțiile și re-

grupările care au avut loc în rindul forțelor politice au condus la apariția a noi partide: Partidul poporului, Partidul Țărănesc, Partidul Muncii. În jurul partidelor de guvernământ au gravitat și partidele naționalităților conlocuitoare (Partidul maghiar, Partidul german, Partidul evreiesc) constituite în aceeași perioadă. După guvernarea liberală (noiembrie 1918 — septembrie 1919), guvernul generalului Văitoianu (septembrie 1919 — noiembrie 1919), guvernul „blocului parlamentar” (decembrie 1919 — martie 1920) și guvernul Averescu (martie 1920 — decembrie 1921), în 1922 la conducerea țării se instalează Partidul Național-Liberal (ianuarie 1922 — martie 1926).

Unul din obiectivele acțiunii întreprinse de P.N.L. pentru preluarea guvernării a fost de a prezida elaborarea și adoptarea actelor instituționale menite să creeze un cadru politic propice pentru promovarea intereselor burgheziei. În acest context se înscrie Constituția din 1923, care a reflectat schimbările survenite în raportul forțelor sociale, în evoluția economică și politică a țării după făurirea statului național unitar. Constituția consfințește că România este un „stat național unitar și indivizibil”, că „teritoriul României este inalienabil”, proclamând caracterul independent și suveran al statului român.

Reflectând transformările petrecute, precum și cerințele dezvoltării capitaliste, ea a inclus o serie de prevederi burghezo-democratice, ca egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, „libertatea muncii”, „libertatea de asociere”, „libertatea presei” etc., care, însă, nu erau garantate în fapt. De asemenea, s-a consacrat „votul universal, direct, obligatoriu și secret”, ceea ce a creat posibilități mai largi pentru cetățenii țării de a-și exercita un drept politic (care nu era recunoscut femeilor, militarilor și funcționarilor de stat).

Pe baza Constituției au fost elaborate, ulterior, un număr de legi cu caracter administrativ și economic, reflectând atât unele necesități obiective ale vieții de stat, cât și esența politicii Partidului Național-Liberal. O importanță deosebită a avut legea pentru unificarea administrativă din 1925, care adecva mecanismul organizării administrative unitare a statului român la realitățile naționale ale României întregite.

Pe linia dezvoltării relațiilor capitaliste, a aplicării orientării economice a P.N.L., principala reglementare a constituit-o Legea minelor din anul 1924. Aceasta a proclamat principiul proprietății de stat asupra bogățiilor subsolului, cu excepția așa-ziselor „drepturi cistigate”. Concesiunea perimetrelor petrolifere nu se mai putea face decât societăților al căror capital se afla, în proporție majoritară, în mâinile cetățenilor români. Această prevedere a ridicat unele cercuri monopoliste străine împotriva guvernului, silindu-l, în 1925, să modifice unele articole ale legii. A doua lege importantă, reprezentativă pentru politica „prin noi înșine”, a fost aceea referitoare la „comercializarea și controlul întreprinderilor economice ale statului”. Conform prevederilor sale, întreprinderile cu caracter comercial aparținând statului puteau fi exploatate în asociație cu capitalul privat, fie românesc, fie străin, aceasta permițând capitaliștilor liberali să realizeze profituri mari cu investiții mici, în sectoare economice susținute în mare parte cu subsidii de stat.

Politica economică, metodele folosite în viața de stat de Partidul Național-Liberal, principalul beneficiar al stabilizării economice și politice, au provocat puternice frământări chiar și în rindul claselor dominante. Alte forțe politice burgheze s-au regrupat în formațiuni mai largi, destinate să le apere interesele, să opună rezistență mării burghezii liberale. Partidul Național, reprezentant al cercurilor burgheze bancare și industriale din Transilvania, a acționat în vederea fuziunii cu alte partide de aceeași orientare.

Unele evenimente petrecute în anii 1925 și 1926 în legătură cu succesiunea dinastică au determinat o apropiere a pozițiilor politice ale Partidului Național și Partidului Țărănesc. În martie 1926, după ce a impus o nouă reglementare electorală, de natură să îngreuneze accesul partidelor mici în parlament, liberalii au predat puterea unui guvern condus de generalul Al. Averescu, care se angajase să respecte instituțiile create de liberali și să urmeze aceeași politică economică. În fapt, marea burghezie liberală își menținea neatinsse privilegiile, aflându-se în continuare — acum în mod camuflat — la conducerea țării. În acest moment, sesizând imposibilitatea de a ajunge la guvern în mod separat, partidele național și țărănesc, aflate în opoziție, au decis să fuzioneze pentru a forma un „partid puternic de guvernământ”.

În noiembrie 1928, Partidul Național-Țărănesc a primit sarcina de a forma noul guvern. Guvernarea național-țărănistă a durat până în noiembrie 1933, cu în-

treruperea marcată de guvernul Iorga-Argetoianu în intervalul aprilie 1931 — iunie 1932. Ajunși la conducerea statului, național-tărăniștii au uitat repede de promisiunile făcute maselor muncitoare în timpul cînd se aflau în opoziție, cu privire la „ridicarea stării de asediu”, „desființarea cenzurii”, a „curților marțiale”, „traducerea în viață a amnistiei”, „libertatea organizațiilor, întrunirilor, grevelor, presei muncitorești și democratice” etc. Ei au menținut în vigoare aproape toate legile îndreptate împotriva clasei muncitoare, elaborînd noi legi cu caracter antimuncitoresc. Deși la început au pozat în apărători ai maselor nemulțumite, aflați la putere ei au intensificat exploatarea acestora și au recurs la măsuri de reprimare. La eșecul guvernării național-tărăniște au contribuit și consecințele crizei economice, precum și faptul că, acest partid era lipsit de unitate, fiind animat mai mult de dorința de a profita din plin, prin orice mijloace, de avantajele deținerii puterii în stat. În această situație, tendințele centrifuge din partid s-au accentuat provocînd separări ale unor grupuri: în 1930, P.N.Ț. a fost părăsit de grupul în frunte cu Constantin Stere, iar în 1932 s-a desprins gruparea lui Grigore Iunian, formînd Partidul Radical-Tărănesc.

Partidul Național-Liberal a suferit, de asemenea, un proces de fărîmîtare: în 1929, Th. Florescu formează Partidul Liberal Democrat, iar în 1930, Gheorghe Brătianu un alt Partid Național-Liberal.

Începînd din 1930, diviziunea și proliferarea partidelor claselor dominante s-au accentuat în mod deosebit în legătură cu problema dinastică. Fostul prim-moștenitor Carol, care în 1925—1926 renunțase singur la prerogativele sale, a revenit în țară în iunie 1930 cu intenția de a impune proclamarea sa ca rege. După unele ezitări, P.N.Ț. a acceptat această pretenție, atitudine împărtășită și de alte partide și grupări politice.

Împrejurările în care s-a produs acest eveniment, climatul politic caracterizat prin puternice disensiuni între partide și chiar în interiorul acestora, politicianismul veros și sterp, i-au întărit regelui convingerea că ar putea să lichideze într-un timp relativ scurt regimul parlamentar și să instaureze dictatura personală. Creîndu-și, treptat, un suport economic propriu și avînd sprijinul camarilei, el a promovat numeroase acțiuni antipopulare și antidemocratice, încurajînd fricțiunile dintre partide, sprijinînd activitatea unor cercuri reacționare. Pe această linie s-a înscris ajutorul dat de unii politicieni și membri ai camarilei regale unor organizații fasciste sau de tip fascist. Un cerc de politicieni național-tărăniști în frunte cu Al. Vaida-Voevod a încurajat activitatea Gărzii de fier, gruparea fascistă cea mai agresivă din România. Alături de ea își mai desfășurau activitatea Liga apărării naționale creștine, Liga „Vlad Țepeș”, Voinicii etc.

Criza economică din anii 1929—1933 a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă proprii sistemului capitalist. S-au adîncit în primul rînd contradicțiile dintre proletariat și burghezie, dintre straturile semiproletare ale țărănimii sărace, pe de o parte, și chiaburime, pe de altă parte; de asemenea, s-au dezvoltat contradicțiile dintre mîca burghezie și marea burghezie, dintre diferitele grupări ale burgheziei ca și cele dintre unele grupări ale burgheziei române și monopolurile străine.

Factorul principal al agravării divergențelor politice l-a constituit, în anii 1934—1937, contradicția constantă dintre forțele politice apărătoare ale regimului parlamentar burghez și cele care acționau în direcția instaurării unui regim totalitar, de dictatură fascistă, sau a instaurării dictaturii regelui. Adept și sprijinitor al cercurilor din jurul lui Carol al II-lea, Gh. Tătărescu și guvernul său, care a ființat de la începutul anului 1934 pînă în decembrie 1937, a acționat pe linia pregătirii terenului în vederea instaurării unui regim de dictatură personală a regelui. Tătărescu a permanentizat regimul stării de asediu, a lărgit sistemul de guvernare prin decrete-lege, ocolînd tot mai mult parlamentul care încă din această perioadă își pierde tot mai mult din importanță.

Față de interesele maselor muncitoare și de mișcarea muncitorească, partidele burgheziei s-au situat pe o poziție comună potrivnică. În același timp, contradicțiile de interese și poziția diferită față de ascensiunea fascismului au generat disensiuni puternice între ele. Forme acute au îmbrăcat în general divergențele dintre Partidul Național-Tărănesc, aflat, din 1933 în opoziție, și Partidul Național-Liberal, care se găsea la cîrma țării. Totodată, în cadrul P.N.L. s-au accentuat contradicțiile dintre diferitele grupări și lideri.

Astfel, au avut loc numeroase neînțelegeri între partizanii lui Dinu Brătianu, președintele partidului, care urmărea să guverneze și să domine viața eco-

nomică a țării fără amestecul cercurilor palatului, și cei ai lui Gheorghe Tătărescu, adept al liniei de colaborare cu elementele din jurul lui Carol al II-lea. În P.N.Ț. s-au conturat trei curenți principale. Unul, în frunte cu dr. N. Lupu, Petre Andrei, Dem Dobrescu ș.a., manifesta tendințe general-democratice; cel condus de Armand Călinescu, ocupa o poziție de centru, pronunțându-se pentru măsuri mai hotărâte împotriva mișcării fasciste dar și pentru o colaborare mai strinsă cu cercurile palatului; al treilea curent, al așa-numiților „intransigenți”, în frunte cu Iuliu Maniu, se declara pentru menținerea regimului parlamentar, dar manifesta și tendința de a cochetă cu fascismul intern, fapt ce s-a oglindit în încheierea „pactului de neagresiune electorală” cu Garda de Fier, în preajma alegerilor parlamentare din decembrie 1937.

În afară de P.N.L. și P.N.Ț. în anii 1934—1937 au acționat și alte grupări și partide politice burgheze, dintre care unele s-au situat pe o linie apropiată forțelor democratice. Printre acestea s-au aflat: Partidul Radical-Tărănesc condus de Grigore Iunian, Partidul Naționalist-Democrat al lui N. Iorga etc.

Un element caracteristic vieții politice l-a constituit intensificarea activității organizațiilor fasciste și profasciste. Din rîndul organizațiilor fasciste au făcut parte în această perioadă: Garda de fier, Cruciada românismului (organizație creată prin desprinderea din Garda de fier și care se orienta spre fascismul italian), Partidul Național-Creștin, Frontul românesc.

Garda de fier, agentură a hitlerismului în România; a fost cea mai odioasă grupare a fascismului în România; ea a reprezentat cel mai mare pericol pentru democrație, pentru mișcarea muncitorească, pentru întregul popor român. În domeniul politicii interne a urmărit înființarea unui stat fascist totalitar, prin lichidarea integrală a sistemului parlamentar și a ultimelor rămășițe ale libertăților democratice, iar pe plan extern a cerut imediată alăturare la Axă Berlin-Roma. Urmărind să dezorienteze pe oamenii muncii și să-i abată de la lupta revoluționară, Garda de fier a îmbinat în activitatea sa anticomunismul cu demagogia socială, prejudecățile mistice cu naționalismul, teroarea și asasinatul, drept metodă de bază în lupta politică. Împotriva acestei organizații, a rasismului și antisemitismului, Partidul Comunist Român a chemat la luptă, a unit și organizat clasa muncitoare, masele populare de la orașe și sate, intelectualitatea progresistă, numeroși oameni politici democrați.

După expirarea mandatului de guvernare al Partidului Național-Liberal, la sfîrșitul anului 1937 au fost organizate alegeri generale. Încheierea pactului de „neagresiune electorală” între P.N.Ț. și Garda de fier a afectat serios, pe lângă alți factori, eforturile de creare a unui front comun al forțelor democratice. În urma alegerilor, nici unul din partide n-a reușit să întrunească majoritatea în parlament și deci să formeze guvernul.

În aceste condiții, Carol al II-lea a însărcinat cu formarea cabinetului pe șeful Partidului Național-Creștin, partid cu slabă influență, pe care regele putea lesne să-l îndepărteze la momentul dorit. Măsurile antidemocratice ale guvernului Goga-Cuza au întîmpinat o puternică rezistență din partea forțelor democratice, silindu-l să preconizeze organizarea de noi alegeri parlamentare. Sub pretextul incapacității guvernului, Carol al II-lea l-a înlăturat la 10 februarie 1938 și a instaurat dictatura regală, ce s-a menținut pînă în septembrie 1940.

Pornind de la modificările care au intervenit în societatea românească — rolul precumpănitor în viața economică și politică al burgheziei, diminuarea esențială din punctul de vedere economic a mășierimii ca urmare a reformei agrare, dispariția partidului său politic — accentuarea influenței partidelor politice ale clasei dominante în conducerea de stat și, odată cu aceasta, intensificarea luptei de clasă îndeosebi dintre burghezie și proletariat, rezultă că în România în perioada interbelică a fost un regim social-politic burghez.

Această trăsătură esențială a regimului social-politic exprimată în structura de clasă a parlamentului, în sistemul aparatului de stat și electoral, precum și în sistemul judecătoresc s-a menținut pînă în toamna anului 1940.

În perioada de după primul război mondial, obiectivul fundamental al politicii externe a României a fost consolidarea independenței naționale, păstrarea și apărarea integrității teritoriale. Unirea realizată de întreaga națiune română în 1918 a fost consfințită prin tratate de pace. România a aderat la o seamă de tratate internaționale ce-și propuneau menținerea păcii și a statu-quo-ului teritorial, a încheiat tratate și convenții cu caracter regional și bilateral îndreptate în același scop.

Membră fondatoare a Societății Națiunilor, țara noastră a susținut, în întreaga perioadă interbelică, o politică activă de respectare a prevederilor Pactului Societății Națiunilor. România a aderat la Pactul Briand-Kellog din august 1928, care, pentru prima dată în istoria relațiilor internaționale, proclama interzicerea războiului ca mijloc de aplanare a diferendelor între state.

Pentru politica de consolidare a independenței României, un rol deosebit de important a avut Convenția de definire a agresiunii și teritoriului, semnată de mai multe state, printre care și România, la Londra, la 3 iulie 1933. În virtutea acelorasi țeluri, România a aderat la pactul de neagresiune și conciliațiune semnat la Rio de Janeiro la 10 octombrie 1933 care condamna războaiele de agresiune și achizițiile teritoriale obținute pe această cale.

Pactele regionale puse sub egida Societății Națiunilor au avut, în concepția diplomatică și politică românească, un rol principal în consolidarea securității în zona sud-estului și centrului Europei, prin colaborarea multilaterală între toate statele situate aici. Mica Înțelegere, creată la începutul deceniului al treilea (România, Cehoslovacia, Iugoslavia), și Înțelegerea Balcanică constituită în februarie 1934 (România, Iugoslavia, Grecia, Turcia) au fost organizații antirevizioniste defensive, care n-au avut caracter de bloc, au fost deschise oricărui stat din această zonă, organizații care, completând pactul Societății Națiunilor, își propuneau să păstreze și să apere statu-quo-ul teritorial și independența națională a membrilor lor.

În acești ani, România a întreprins o serie de măsuri menite să ducă la strângerea legăturilor cu U.R.S.S.: semnarea, în iulie 1933, a convenției propuse de Uniunea Sovietică privind definirea agresorului, stabilirea, în 1934, a relațiilor diplomatice cu această țară și perfectarea unor schimburi culturale și comerciale. Un rol important în politica externă a României a avut Nicolae Titulescu, care a militat împotriva pericolului fascist, pentru menținerea păcii, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale a României.

În anii 1936—1939, România mai conta în planurile sale pe influența Angliei și Franței. Cotropirea de către Germania, în martie 1938, a Austriei a produs consternare în România, mai cu seamă că pericolul se apropia de frontierele țării. România era hotărâtă să ajute Cehoslovacia. Guvernul român s-a împotrivit oricărei atingeri a tratatelor și statu-quo-ului teritorial. Politica concesivă a marilor puteri a agravat situația statelor din centrul și sud-estul Europei.

În fața primejdiei Germaniei hitleriste, după acordul de la München și ocuparea Cehoslovaciei, guvernul a luat hotărârea de a rezista. „Țara — arăta primul ministru Armand Călinescu — a răspuns cu entuziasm impresionant la chemare. Oamenii au alergat în cazărmi“. În fața uriașului pericol, guvernul a hotărât să părăsească ideea de a rezista presiunilor Germaniei. La 23 martie 1939, s-a semnat tratatul economic româno-german. Guvernul mai spera, totuși, să inițieze o anumită rezistență împotriva naziștilor, în perspectiva unui ajutor franco-englez. În țară, la suprafața vieții politice și-au făcut loc grupările și elementele de extremă dreaptă, fasciste, prohitleriste. În acele momente grele pentru destinele țării poporul român s-a găsit singur, fără nici un sprijin din afară, părăsit de toate puterile Europei.

CONFRUNTĂRI DE CURENTE ȘI IDEI ÎN VIAȚA SOCIAL-POLITICĂ

politică a României după marea unire din 1918. În această perioadă, Partidul Comunist Român, avangarda proletariatului, se afirmă ca portdrapelul aspirațiilor și intereselor fundamentale, sociale și naționale, ale poporului român. P.C.R. se pronunță și militează pentru asigurarea unor largi drepturi democratice în folosul maselor muncitoare, luptă împotriva mișcărilor de extremă dreaptă, a fascismului, se ridică cu hotărâre în apărarea independenței și integrității României. În acest context se înscrie pe arena vieții politice și Partidul Social-Democrat, celelalte partide muncitorești, care, în spiritul doctrinelor lor sociale acționează în sensul intereselor clasei muncitoare, pentru impunerea unor reforme democratice în societatea românească.

În împrejurările proprii tensiunilor economice-sociale ale anilor interbelici, apar în România, ca și în alte țări europene, organizații de dreapta și de extremă dreaptă, agitând slogane ce combinau rasismul cu ultranaționalismul și cu demago-

Conținutul și nivelul confruntărilor politice-ideologice în perioada interbelică reflectă schimbările intervenite în structura socială și în viața

gia socială. Aceste curente nu au avut, însă, o bază de masă și nici influență în viața ideologică.

În strinsă legătură cu consolidarea politică, economică și socială a burgheziei și, în special, a burgheziei industriale, se conturează tot mai mult în această perioadă, ca ideologie dominantă a regimului burghez, ideologia Partidului Național-Liberal, concepție socială denumită liberalism și prezentă într-o formă explicită mai întâi în scrierile lui I. C. Brătianu. Conturat în ultimul pătrar al veacului trecut, acest curent poartă și amprenta spiritului vremii, fiind fidel unor idealuri umanitariste, dar, mai presus de orice, el exprimă interesele economice și de dominație politică în primul rând ale marii burghezii industriale. Unul din cei mai de seamă teoreticieni ai acestui curent a fost Ștefan Zeletin. În lucrarea sa *Burghezia română* — originea și rolul ei istoric, elaborând o schemă a societății românești în afara realității istorice, el afirma că în România revoluția burgheză era încă în plină desfășurare, că mai avea o cale lungă de străbătut și că burgheziei îi revenea misiunea istorică de a transforma societatea. Burghezia urma să asigure la un moment dat — după Zeletin — chiar autotransformarea, pe baze neolibérale, în cadrul orinderii existente, a capitalismului în socialism.

Politica de consolidare a burgheziei în perioada imediat următoare primului război mondial se concretizează în formula: „prin noi înșine”, care exprimă pe planul doctrinar și al practicii politice necesitatea asigurării unor condiții favorabile capitalismului autohton și dezvoltării industriei naționale în cadrul colaborării cu capitalul străin.

Alături de doctrinele economice, sociale și politice ale burgheziei liberale și, de multe ori, în conflict cu acestea, acționează doctrina țărănistă, curent politic și ideologic apărut în România la sfârșitul secolului al XIX-lea, pe fondul mișcărilor țărănești. Această doctrină pornea de la ideea rolului conducător al țărănimii, considerată ca o clasă socială unitară, într-un stat preponderent agrar cum era pe atunci România. În lucrarea *Agrarianism, capitalism, imperialism*, Virgil Madgearu a dezvoltat teza potrivit căreia, „evoluția agriculturii urmează calea ei proprie” și că, deci, țările agrare „cu ordine deosebită de cea capitalistă” au o linie aparte de dezvoltare, că în agricultura României „gospodăria de muncă” ar fi putut constitui baza unei cooperării neinfluențate de structura economiei capitaliste. Exponenții țărănismului au preconizat „statul țărănesc” avându-și baza social-economică în țărănime, solidară prin unitatea de interese, omogenă și autonomă, inezestrată cu o conștiință de clasă matură și capabilă de acțiune politică independentă. În opoziție cu teza liberală „prin noi înșine”, doctrina țărănistă a dezvoltat teoria „porților deschise” în fața capitalului străin, mai ales după ce Partidul Național-Țărănesc a ajuns la putere, în 1928. Concepția țărănistă a suscitât numeroase confruntări de idei, atît din partea gînditorilor marxiști, cît și a ideologilor liberali, aceștia din urmă opunîndu-se și ei tezei dezvoltării de tip neindustrial a țărilor agrare.

În această perioadă s-au manifestat și curente de extremă dreaptă, cum a fost gîndirismul, din cadrul căruia unii reprezentanți au evoluat spre fascism. Doctrinarul principal al acestei orientări a fost Nichifor Crainic, care, în prima perioadă a afirmării sale ca ideolog se revendica de la ideile tradiționaliste, chiar sămănătoriste. Gîndirismul a însemnat însă, în fapt, o rupere totală cu tradițiile progresiste ale culturii românești, înlocuindu-le cu iraționalismul mistic. În plan filozofic, gîndirismul s-a caracterizat prin crearea unei „estetici teologale”, a unei etici creștine și a unei ontologii idealist-obiective. Gînditori ca Nichifor Crainic și Nae Ionescu recomandau întoarcerea la intuiția mistică ca mijloc de cunoaștere. Reprezentant al ideologiei fasciste, Nae Ionescu s-a afirmat ca un propagator al iraționalului cunoașterii, al existenței „purificate de ortodoxia activă și militantă”. El a extins tezele iraționaliste la variate domenii — logică, teoria religiei, filozofia culturii, filozofia politică. În acest din urmă domeniu, mai cu seamă, au devenit de tristă celebritate îndemnurile sale către studențimea română spre propagarea unei etnicități izvorite din abisurile inconstienței colective.

Activitatea ideologică a P.C.R. s-a desfășurat în strinsă legătură cu obiectivele sale politice și sub imperativul misiunii istorice a clasei muncitoare, forța socială pe care istoria o situa în fruntea luptei pentru lichidarea exploatarea omului de către om, pentru construirea societății socialiste. Ideologia marxist-leninistă, ideologie consecvent științifică a călăuzit întreaga gîndire și activitate a Partidului Comunist Român, ea fiind permanent exprimată în documentele sale, în activitatea editorială, de propagandă. Scopul principal al acestei bogate activități a fost analiza realităților social-economice și politice ale țării și evaluarea, pe această bază, a sarcinilor politice, de ordin tactic și strategic. Tot ca reprezentant al in-

tereselor clasei muncitoare s-a afirmat și Partidul Social-Democrat, care, recunoscînd în principiu necesitatea transformării socialiste a societății românești, însușindu-și ideologia marxistă cu privire la inevitabilitatea victoriei socialismului, a conferit însă o orientare unilaterală luptei parlamentare în ceea ce privește pregătirea proletaria-tului pentru revoluția socială.

În analiza fenomenelor sociale, P.C.R. a relevat contradicțiile interne de clasă, de ordin economic și social din societatea românească, a stabilit căile și etapele transformărilor revoluționare, forțele motrice ale revoluției în diferite momente și etape istorice. Totodată, preluarea de către P.C.R. a unor puncte de vedere străine, neconforme cu realitatea țării, a unor concepții dogmatice, sectariste, a avut repercusiuni negative asupra fundamentării concepțiilor sale ideologice. Astfel de teorii au fost formulate în problema agrară și națională, în atitudinea față de social-democrație, față de curentele teoretice burgheze sau cu orientare de stînga.

O poziție intransigentă a avut partidul comunist în lupta antifascistă atît pe tărîmul acțiunii politice, cit și al vieții ideologice a țării, fiind forța cea mai consecventă în demascarea și combaterea teoriilor fasciste și de extremă dreaptă. Prin editarea a numeroase publicații, cărți, periodice, concretizînd o largă activitate de propagare și promovare a principiilor socialismului științific, care au influențat gîndirea multor intelectuali, P.C.R. s-a afirmat ca o prezență activă în viața ideologică a epocii.

Cultivarea de către fascism a instinctului primar, a forței, a urii față de om a fost înfierată neconținut de intelectualii antifasciști. În numeroase organe de presă ilegale și legale ale partidului comunist, îndrumate de P.C.R., intelectuali ca Lucrețiu Pătrășcanu, Petre Constantinescu-Iași, Ilie Cristea, Gaál Gábor, N. D. Cocea, Miron Radu Paraschivescu, Al. Sahia și mulți alții au deschis o adevărată campanie publicistică pentru apărarea culturii legate de aspirațiile înaintate, patriotice, de pace, democrație și progres social.

O pleiadă de valoroși intelectuali comuniști și democrați antifasciști s-au angajat în luptă pentru a împiedica răspîndirea flagelului fascist în cultura noastră, în masele largi din România.

O preocupare principală a publicisticii promovate de P.C.R. a constituit-o relevarea interdependenței dintre criza economică și criza ideologică a sistemului capitalist. „Criza aceasta generală a sistemului capitalist — scria „Era nouă” în cuvîntul-program publicat în primul număr — e însoțită fără doar și poate și de o criză tot atît de generală și de acută a culturii și ideologiei acestui sistem”. Datorită înaltei ținute științifice, marxiste cu care a dezbătut problemele ideologice fundamentale ale culturii românești din acei ani, această revistă a P.C.R. a exercitat o influență deosebită în mediul intelectual. De altfel, P.C.R. a reușit să editeze — în pofida ilegalității, prigoanei, abuzurilor cenzurii burgheze — un mare număr de gazete ilegale și legale, în care tematica antifascistă ocupa un loc central, și care serveau de tribună de luptă numeroșilor slujitori ai scrisului iubitori de lumină și dreptate. Între 1933 și 1940 au apărut — „Scînteia”, „Lupta de clasă”, „Tînărul leninist”, „Cazarma”, „Era nouă”, „Korunk”, „Bluze albastre”, „Clopotul”, „Manifest”, „Cadran”, „Știri”, „Reporter”, „Omul liber”, „Azi” —, cele mai multe cu titluri general-democratice, care au publicat în paginile lor articole de poziție și mobilizatoare împotriva fascismului, luînd atitudine pentru apărarea culturii împotriva spiritului nociv al iraționalismului și misticismului.

O componentă principală a gîndirii umaniste și antifasciste din această perioadă a constituit-o filozofia marxistă, care s-a afirmat ca purtătoare a unui mesaj înaintat de încredere în rațiune, în știință, în capacitatea umană de cunoaștere și transformare a realităților inconjurătoare. Participînd la marile dezbateri care se purtau pe plan ideologic, gînditorii marxști au arătat că ceea ce se considera atunci o criză a culturii și civilizației umane era, în fapt, doar criza culturii retrograde din sistemul capitalist. Combătînd curentele subiective, mistice din filozofie, ei au demonstrat nu numai caracterul lor profund eronat sub raport științific, dar și rolul social îndeplinit de ele, ca instrumente ideologice ale unei clase aflate în criză. Publicațiile marxiste, numeroși intelectuali progresiști au dezvăluit obiectivul social real al campaniei de denigrare a rațiunii și de apologie a iraționalismului dusă de reprezentanții trăirismului și ortodoxismului.

O prodigioasă activitate în același sens, pentru apărarea culturii noastre contra infiltrării morbului fascist, a desfășurat Liga contra prejudecăților, care grupa un mare număr de intelectuali, medici, profesori, scriitori etc. Alte asemenea ligi,

organizații democratice și progresiste, personalități de frunte ale culturii noastre au marcat un aport de seamă în lupta pentru salvarea valorilor culturale, grav amenințate de fascism.

Pagini de înalt patriotism au înscris în această perioadă și numeroși intelectuali democrați, antifasciști, care-și desfășurau activitatea în universități și licee. Grație străduințelor lor asidue, rezistenței acerbe împotriva introducerii în școli a spiritului fascist, cultivat de legionari, tentativele de fascizare în acest domeniu au suferit un grăitor eșec.

În acei ani de restriște, P.C.R., care a militat perseverent pentru apărarea independenței patriei, împotriva contaminării culturii noastre de fascism, a convins partea cea mai înaintată a intelectualității, a oamenilor de știință și cultură de esența politicii sale, de necesitatea stringentă a unirii tuturor forțelor în lupta împotriva pericolului fascismului, a ideilor obscurantiste promovate de ideologii săi. De această unitate depindeau coordonatele majore ale existenței și viitorului poporului român.

MIȘCAREA REVOLUȚIONARĂ

ȘI DEMOCRATICĂ DIN ROMÂNIA.

LUPTA FORȚELOR DEMOCRATICE,

ÎN FRUNTE CU P.C.R.,

ÎMPOTRIVA PRIMEJDIEI FASCISTE,

PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI

ȘI INTEGRITĂȚII ROMÂNIEI

Partidul Comunist Român a înscris pe steagul său de luptă drept țel fundamental cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare, făurirea orînduirii socialiste, lupta organizată a întregului proletariat împotriva înfeudării țării puterilor străine, împotriva fascismului, pentru o politică de apărare a intereselor naționale, pentru dezvoltarea democratică a țării.

Între anii 1921 și 1924, P.C.R., asupra întăririi sale organizatorice și a definirii liniei generale politice. Un rol important în desăvîșirea unor măsuri organizatorice și stabilirea liniei politice de urmat l-a avut Congresul al II-lea (1922) al P.C.R., care s-a ținut la Ploiești. Deși condițiile în care și-a desfășurat activitatea erau grele, majoritatea cadrelor de bază aflându-se în închisori, partidul a reușit, treptat, să-și întărească structura organizatorică la nivel central și local, să editeze noi organe de presă muncitorești, să-și lărgască contactul cu masele de oameni ai muncii. În lumina sarcinilor sale esențiale, partidul comunist a militat pentru înfăptuirea unității politice și de acțiune a clasei muncitoare, pentru întărirea organizației revoluționare a tineretului și a sindicatelor.

Astfel, la Conferința generală a Tineretului Socialist din România, ținută în zilele de 19—20 martie 1922, la București, s-au pus bazele organizatorice și tactice ale mișcării revoluționare unice de tineret, care a activat din primul moment sub conducerea partidului comunist.

Problema sindicală avea un caracter deosebit de complex, datorită faptului că fusese promulgată Legea asupra sindicatelor profesionale (Legea Trancu-Iași), care, cu toate limitele sale, a însemnat recunoașterea de către autorități a dreptului de organizare profesională a clasei muncitoare. Poziția mișcării muncitorești față de această lege a fost fixată la Conferința sindicatelor din iunie 1921, ținută la Ploiești, precum și la Congresul sindicatelor de la Brașov, din octombrie aceleiași an, care au hotărât ca syndicatele să se organizeze pe baza acesteia, fără să renunțe la acțiunea pentru recunoașterea organizării lor pe principiul luptei de clasă. Deși grupate în două centrale (Comisia generală, cu sediul la București, și Consiliul general, cu sediul la Cluj), sindicatelor au cunoscut o dezvoltare ascendentă sub raport numeric și organizatoric. În zilele de 4—7 iunie 1922, la Sibiu, a avut loc Congresul general al sindicatelor, care a declarat mișcarea sindicală unită și centralizată și a ales Consiliul general al uniunilor sindicale din România.

După acest congres, activitatea sindicatelor s-a intensificat. Numărul membrilor sindicatelor a ajuns în vara anului 1923 la peste 70 000. Cu forțe unite, ele au acționat pentru ziua de muncă de opt ore, repaus săptămînal, salarii la nivel cu scumpetea, asigurări sociale de stat, concedii plătite, salariu egal la muncă egală, dreptul la grevă, recunoașterea demnității omenești și consacrarea acestor revendicări în contracte colective de muncă.

Mișcarea sindicală a trecut în anul 1923 prin grele încercări. În preajma deschiderii Congresului de la Cluj, au apărut două orientări: una promovată de liderii reformiști, care cereau afilierea la Federația Internațională Sindicală, cu sediul la Amsterdam, și alta care milita pentru afilierea la Internaționala Sindicală Roșie, cu sediul la Moscova. Pentru evitarea pericolului sciziunii și salvarea unității sindicale, P.C.R. a dat indicații ca, la congres — care a avut loc în septembrie 1923 —, să nu se pună la ordinea zilei problema afilierei la una sau alta dintre internaționalele sindicale, ci să se dezbată numai problemele care pot duce la întărirea unității sindicale, a muncitorilor de orice convingere politică. Chemarea partidului comunist: „La Cluj, să mergem să clădim, iar nu să dărimăm... Unitatea sindicală, front unic muncitoresc, lupta dirză — iată drumul spre dezrobire”, a avut un puternic ecou în rindul majorității muncitorilor din sindicate și al conducătorilor lor. Dar liderii reformiști nu au vrut să renunțe la proiectul lor de afiliere și au menținut această chestiune pe ordinea de zi a congresului. Mai mult de jumătate dintre delegați — 135 din totalul de 242 — s-au pronunțat împotriva afilierei la F.I.S. de la Amsterdam. În fața acestui vot, liderii social-democrați de dreapta au exclus din congres, cu concursul direct al poliției, pe delegații care s-au pronunțat împotriva afilierei și, pe baza votului delegaților rămași, au declarat mișcarea sindicală din România afiliată la F.I.S.

Dezaprobind acest act, reprezentanții sindicatelor excluse din congres s-au întrunit într-o conferință la București, în zilele de 28—29 octombrie 1923, și au creat Sindicatele Unitare, alegând Consiliul general al sindicatelor unitare (C.G.S.U.). Conferința a adoptat un manifest programatic, prin care Sindicatele Unitare se declarau independente, neafiliate nici unui for internațional, și își propuneau ca principal țel refacerea unității sindicale, apărarea, pe baza luptei revoluționare, a intereselor economice vitale ale clasei muncitoare.

În anii 1921—1924, cu toate măsurile întreprinse de autoritățile burgheze, în întreaga țară s-au desfășurat numeroase greve, multe dintre ele de lungă durată (15 săptămâni cea a metalurgiștilor din Tirgu-Mureș, patru săptămâni cea a metalurgiștilor de la „Lemaitre”, peste trei săptămâni cele ale tipografilor de la „Universul” și „Adevărul”). Muncitorii ridicăți la luptă au revendicat sporirea salariilor, ziua de muncă de opt ore, contractul colectiv de muncă și reglementarea muncii.

Odată cu scoaterea sa în afara legii, în 1924, în împrejurări complexe de ordin intern și internațional, Partidul Comunist Român a trecut la organizarea activității potrivit noilor condiții. Greutățile întâmpinate de clasa muncitoare în acea perioadă s-au datorat și sciziunii mișcării muncitorești. Prin crearea Federației Partidelor Socialiste din România (iunie 1921), s-a produs ruptura la nivelul organizării politice a clasei muncitoare. Aceasta s-a accentuat, pe de o parte, datorită unor lozinci și teze neconforme cu realitatea promovate de P.C.R., impuse din afară, iar pe de altă parte poziției unor lideri social-democrați care nu au înțeles realitățile dezvoltării mișcării muncitorești internaționale, sensul general al activității comunistilor, subsumate năzuințelor fundamentale ale poporului român.

În mai 1927, s-a constituit Partidul Social-Democrat din România, care și-a precizat atitudinea față de principalele probleme ale vieții social-politice românești. Cu toate că în activitatea sa de-a lungul anilor ce au urmat s-au vădit inconsecvențe, P.S.D. a militat pentru democrație, pentru soluționarea unor probleme politice, sociale, culturale ale maselor muncitoare; el a luat atitudine împotriva organizațiilor de extremă dreaptă, a pericolului fascist. În anii 1928—1937, așa cum s-a mai arătat, au ființat și alte partide muncitorești care prin activitatea lor au căutat să vină în întâmpinarea dezideratelor clasei muncitoare, au militat împotriva pericolului fascismului.

Desfășurându-și activitatea în condițiile ilegalității, partidul comunist a împletit munca ilegală cu cea legală, creind o serie de organizații de masă, cum au fost Blocul Muncitoresc-Țărănesc, Ajutorul Roșu, Prietenii naturii, Liga contra terorii ș.a., care au desfășurat o largă activitate politică în rindul muncitorilor, al țăranilor și altor categorii sociale. În același timp, partidul și-a îndreptat eforturile spre încheierea unității de acțiune a clasei muncitoare, spre consolidarea alianței muncitorești-țărănești.

Activitatea partidului a fost mult îngreunată de amestecul Internaționalei a III-a, prin impunerea unor teze și lozinci neconforme cu realitățile țării, de faptul că, în conducerea partidului s-au aflat, uneori, cadre ce nu cunoșteau realitățile țării, inclusiv persoane trimise de Comintern din alte țări. Astfel, în

documentele de partid adoptate la congresele al III-lea (1924), al IV-lea (1928) și al V-lea (1931) s-au impus o serie de aprecieri greșite privind problema națională, colaborarea cu alte forțe muncitorești și democratice; statul român a fost considerat ca „un stat tipic cu mai multe națiuni”, rezultat din „acapararea unor teritorii străine”.

Criza economică mondială din 1929—1933, care s-a resimțit din plin și în România, a avut grave repercusiuni asupra dezvoltării țării noastre, asupra nivelului de trai al maselor populare. Măsurile guvernanților de aruncare a efectelor crizei pe seama oamenilor muncii, creșterea șomajului, prelungirea zilei de lucru, reducerile succesive de salarii ale angajaților din întreprinderile și instituțiile de stat, cunoscute sub denumirea de „curbe de sacrificiu”, mărirea impozitelor, a chirilor, restrângerea libertăților democratice, pătrunderea tot mai intensă a capitalului străin în economia țării, care a dus la accentuarea dependenței economiei românești de monopoliurile străine, au afectat puternic clasa muncitoare, țărănimea, o serie de categorii mijlocii și părți însemnate ale intelectualității.

Această situație a stîrnit în întreaga țară un val de proteste, de manifestații cu larg caracter de masă, cuprinzînd rîndurile proletariatului, țărînimii, intelectualității, micilor funcționari și ale altor categorii sociale, ale tuturor celor care simțeau urmările crizei și ale politicii economice a marii burghezii și moșierimi. În aceste condiții i-a revenit Partidului Comunist Român sarcina istorică de a uni într-un unic șuvoi de luptă toate forțele patriotice și democratice ale țării, de a găsi acele forme și metode de acțiune menite să mobilizeze în lupta revoluționară mase tot mai largi ale poporului, pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare. Lichidarea luptelor fracționiste din anii 1929—1930, clarificarea unor probleme de ordin strategic și tactic la Congresul al V-lea al P.C.R. (1931) au avut drept consecință întărirea capacității partidului de a răspunde principalelor sarcini privind organizarea și conducerea luptei de clasă a proletariatului, a tuturor celor loviți de efectele crizei, spoliați de jaful și exploatarea capitalistă și moșierească, precum și de cea a cercurilor imperialiste străine.

Pentru pregătirea unor mari lupte greviste, a unor puternice acțiuni revoluționare ale maselor muncitoare, P.C.R. și-a concentrat atenția îndeosebi asupra principalelor detașamente ale clasei muncitoare, desfășurînd o intensă activitate în rîndurile muncitorilor feroviari, din industria petrolieră și minieră. Treptat, în condițiile creșterii luptelor revoluționare de clasă, ideea frontului unic și-a făcut tot mai mult loc în conștiința maselor și în rîndurile organizațiilor muncitorești.

Delegațiile muncitorilor alese de întreaga masă de salariați, împuternicite să trateze cu conducerile întreprinderilor și cu autoritățile, s-au transformat în comitete de acțiune, comitete de grevă, comitete de fabrică, comitete ale șomerilor, gărzi de autoapărare ș.a. Crearea unor adevărate nuclee ale unității, de exemplu în unele centre feroviare, a fost încununată în martie 1932, prin crearea Comitetului Central de acțiune al muncitorilor ceferiști, avînd ca secretar desemnat de P.C.R. pe Gheorghe Gheorghiu-Dej. Apariția și activitatea acestor noi organe ale Frontului Unic Muncitoresc, care reprezentau pe toți muncitorii, fie ei comuniști, socialiști, social-democrați sau fără apartenență de partid, au imprimat luptelor proletare din anii crizei economice un caracter unitar și combativ, au permis colaborarea Partidului Comunist Român cu celelalte organizații muncitorești, i-au dat acestuia posibilitatea să organizeze și să conducă mari bătălii de clasă, la care au fost antrenate, alături de clasa muncitoare, mase largi din rîndul altor categorii sociale. Stau mărturie în acest sens marile acțiuni de clasă care au început cu greva de la Lupeni din 1929 și au culminat cu luptele petroliștilor și ceferiștilor din 1933.

☛ Grefate pe fundalul marii crize economice din anii 1929—1933, luptele muncitorilor petroliști din Valea Prahovei — ianuarie 1933 — și ale muncitorilor ceferiști de la atelierele Grivița din 15—16 februarie 1933 au dovedit încă o dată marea forță a clasei muncitoare, condusă de P.C.R., hotărîrea ei nestrămutată de a lupta împotriva exploatării. Grevele petroliștilor și ceferiștilor, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, „au exprimat în modul cel mai grăitor spiritul combativ al clasei noastre muncitoare, afirmarea rolului partidului comunist, a capacității sale de a organiza și conduce lupta oamenilor muncii”. Clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești în lupta pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională. În cursul desfășurării luptelor și în perioada care le-a urmat s-au întărit legăturile partidului cu masele, a crescut rolul

elementelor muncitorești în partid, în conducerea sa ; de asemenea, s-a extins considerabil influența partidului, s-a ridicat prestigiul său politic și s-a îmbogățit experiența lui revoluționară. În vîltoarea luptelor s-au format și s-au călit numeroși activiști și militanți revoluționari, cadre legate de clasa muncitoare, de interesele și năzuințele poporului, care au jucat un rol important în organizarea și conducerea luptelor de clasă din anii următori.

În condițiile accentuării diferențierii economice a țărănimii, ale sărăcirii țăranilor cu pămînt puțin în favoarea chiaburilor, s-au intensificat mișcările la sate împotriva politicii claselor guvernante, în șirul cărora se înscrie răscoala țăranilor români și maghiari din Valea Ghimeșului (1934). Frământările și năzuințele țărănimii își găsesc ilustrarea în crearea Frontului plugarilor — în 1933 —, organizație democratică a țărănimii condusă de dr. Petru Groza, care a acționat pentru o politică democratică, favorabilă intereselor maselor țărănești, unirii lor în lupta cu clasa muncitoare.

După ieșirea din criza economică, se face simțit tot mai pregnant procesul de restrîngere a drepturilor și libertăților cetățenești. Se accentuează activitatea organizației teroriste de tip fascist Garda de fier.

Împotriva fascismului extern și intern s-a ridicat clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, masele largi populare și unele cercuri ale burgheziei. Numeroși oameni politici democrați și reprezentanți ai intelectualității progresiste își manifestă neliniștea față de activitatea legionarilor și de pericolul infeudării țării imperialismului fascist german. O serie dintre ei, printre care Nicolae Titulescu, Nicolae Iorga, Grigore Iunian, Virgil Madgearu, Dem Dobrescu, iau atitudine împotriva expansiunii agresive a Germaniei hitleriste, demască activitatea Gărzii de fier, militează pentru dezvoltarea colaborării cu alte state și întărirea securității țării.

În împrejurările în care pericolul fascist amenința direct interesele supreme ale țării, P.C.R. s-a situat în fruntea forțelor patriotice naționale, desfășurînd largi acțiuni politice pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor partidelor și organizațiilor, claselor și grupărilor sociale, ale căror interese coincideau cu cele ale patriei, ale democrației, într-un larg front popular de luptă pentru apărarea independenței și integrității țării, pentru a bara calea fascismului. Orientarea politică a comunistilor a permis inițierea unor noi acțiuni de front unic și încheierea unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești. Rezultatul acestei activități s-a concretizat și în crearea a zeci de organizații de masă democratice antifasciste. În iunie 1933 a luat ființă Comitetul Național Antifascist, organizație care la începutul anului 1934 avea peste 400 000 de adieșuni, cuprinzînd membri din rîndurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, femeilor și tineretului. În conducerea sa s-au aflat : Tudor Bugnariu, Șcarlat Callimachi, Nicolae Ceaușescu, Petre Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan, Barbu Lăzăreanu, Matei Socor.

Din rîndurile altor organizații de masă, cum au fost : Liga muncii, Blocul democratic, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz-ul), Frontul studențesc democrat, Frontul feminin ș.a., care au cuprins mii de aderenți de diferite categorii sociale, au făcut parte activiști de frunte ai mișcării comuniste și antifasciste, personalități de seamă ale vieții politice și cultural-științifice.

Înflăcăratele apeluri la unitate lansate de către P.C.R., avîntul luptei antifasciste a maselor și-au găsit expresia în amplele manifestații desfășurate sub lozincă Frontului popular antifascist pe întreg cuprinsul țării. „Ne cheamă la luptă singele lui Doja, Horea și Tudor Vladimirescu — se spunea într-un vibrant manifest răspîndit atunci de către P.C.R. Ne cheamă la luptă dragostea de țară, pe care nu vrem s-o vedem sfîșiată și cotropită, dragostea de acest popor, pe care nu-l vrem ingenucheat și rob”.

O bogată presă de partid a acționat neabătut împotriva pericolului fascist, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor largi populare. O contribuție importantă în acest sens au avut-o și ziarle social-democrate sau socialist-unitare.

Un rol important în orientarea activității P.C.R. potrivit cu imperativele majore ale momentului istoric în care se afla țara l-au avut Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 și, mai ales, cea din iulie 1936, care au analizat pe larg activitatea partidului, situația politică internă. Astfel, Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 a pus în centrul preocupărilor partidului analiza raportului forțelor de clasă din România. Pornind de la aprecierea că acest raport inclina, fără putință de tăgadă, în favoarea forțelor democratice antifasciste, a maselor muncitoare, plenara a conturat în termeni realiști tactica luptei pentru crearea Fron-

tului popular antifascist, care să grupeze pături și categorii sociale largi — muncitori, țărani, meseriași, intelectuali, mici negustori, funcționari —, în vederea îmbunătățirii condițiilor de muncă și de trai ale acestora, apărării libertăților democratice, împotriva primejdiei fasciste. Subliniindu-se necesitatea înfăptuirii Frontului unic muncitoresc ca o condiție esențială pentru crearea unui larg Front popular antifascist, plenara a preconizat adoptarea unor forme elastice de activitate, prin care să se reușească atragerea celor mai diverse pături și categorii sociale la luptă în jurul clasei muncitoare.

Experiența câștigată de P.C.R. în ultimii ani, în realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, în organizarea maselor la luptă împotriva pericolului fascist, a fost prezentată de delegația P.C.R. la lucrările Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste (iulie-august 1935). Delegația preciza că „încă înainte de congres a stat în fața maselor largi din România o sarcină urgentă — de a se uni într-un front popular antifascist puternic și, în februarie noi am fixat aceasta în hotărârile noastre”. Raportul a arătat în continuare că în România nu era încă o dictatură fascistă și nu se putea vorbi în acea perioadă „de existența dictaturii fasciste, după cum aceasta a fost afirmată în mod nejust acum cîțiva ani, la Congresul al V-lea al partidului nostru”. Delegația P.C.R. a subliniat faptul că era necesară o mai atentă analiză a claselor și grupărilor politice din țară, respingerea tendințelor schematic-dogmatice și adoptarea unei linii tactice realiste, care să asigure crearea unui front unit a tuturor forțelor sociale și politice, inclusiv grupările burgheze care vădeau o orientare antifascistă, propunându-și „să dovedească maselor că chiar în marginile ordinii sociale existente se poate obține, printr-o luptă reușită, formarea unui guvern de stînga, a unui guvern al frontului popular antifascist”.

Un an mai târziu, pe baza unei prețioase experiențe acumulate, a studierii profunde a ansamblului factorilor interni și externi, Plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a dat noi indicații, de mare însemnătate, în legătură cu linia politică-tactică a partidului. Punind în centrul atenției problema creșterii pericolului fascist, revizionist, care amenința integritatea teritorială a țării și însăși ființa națională a poporului român, eliminând erori comise anterior, plenara a apreciat că „România poate deveni un obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu un subiect”. Ea a relevat că, în caz de victorie, hitlerismul ar duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea poporului român, la acapararea tuturor bogățiilor țării de către imperialismul german”. Partidului comunist îi revenea, potrivit aprecierilor plenarei, sarcina de a „organiza rezistența față de un atac posibil din partea fascismului german și horthyst asupra României”. Exprimînd poziția patriotică a comunistilor, plenara arăta că ei „vor considera necesară apărarea fiecărei palme de pămînt a țării”, vor „intra în primele rinduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste”.

Pentru a spori eficiența mișcării generale antifasciste din România, partidul comunist s-a orientat, îndeosebi începînd din anii 1935—1936, spre concentrarea într-un front comun antifascist a tuturor organizațiilor revoluționare, democratice, lăsînd totodată deschise porțile pentru toate acele partide, grupări și organizații de alte nuanțe politice, dornice a colabora la o înfruntare fățișă cu fascismul, cu propaganda sa demagogică și acțiunile sale deșănțate. În acest sens, P.C.R. a și adresat în mai multe rinduri apeluri celor mai diverse partide și grupări politice și a obținut o serie de succese importante. Blocul democratic, de pildă, a fost cel care, la 26 noiembrie 1935 — la fel cum făcuse Frontul plugarilor cu Madosz-ul la 24 septembrie 1935, la Băcia —, a încheiat, la București, un acord de colaborare democratică, antifascistă cu Partidul Socialist (Popovici). „Încheind acest acord — se specifica în documentul adoptat —, cele două organizații sînt convinse că exprimă, prin concentrarea acțiunii lor, realitatea năzuințelor, luptelor și organizării mulțimilor muncitoare de la orașe și sate, ale intelectualilor, micilor comercianți, micilor industriași, meseriașilor, funcționarilor, pensionarilor și ale tuturor acolora care sînt expuși pericolului fascist, creator de mizerie, război și lagăre de concentrare”.

Aceste succese aveau să fie dezvoltate prin încheierea, la scurt timp, la 6 decembrie 1935, a acordului de la Tebea. Semnificația acestui acord, încheiat simbolic sub gorunul legendar al lui Horea și la mormîntul lui Avram Iancu, a fost cu totul deosebită, dovedindu-se prin aceasta posibilitatea reunită, pe o platformă comună de revendicări democratice, a maselor populare. Forțele coalizate au reușit să înfrîngă cercurile reacționare în alegerile parlamentare parțiale din

1936, din județele Mehedinți și Hunedoara și în 1937 în alegerile pentru consiliile județene la Ploiești, Cluj, Iași, Bihor.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare, a forțelor progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, amplizarea mișcărilor democratice, cit și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Instaurarea dictaturii regale, la 10 februarie 1938, a avut repercusiuni negative pe planul vieții politice interne și externe. Interzicerea activității partidelor politice, desființarea organizațiilor muncitorești, precum și alte măsuri dictatoriale au dus la agravarea asupririi și exploatării maselor muncitoare. Din ansamblul muncii politice și organizatorice desfășurate de P.C.R. în acei ani, Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din 1939 se detașează cu deosebire prin profunzimea analizelor întreprinse asupra unor probleme majore, de larg interes pentru soarta țării. Relevând extinderea agresiunii hitleriste, faptul că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm”, plenara stabilea drept sarcină centrală a partidului, concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a Frontului unic, a Frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra agresiunii hitleriste și pentru doborârea dictaturii regale”. Aceste forțe urmau să impună un guvern de salvare națională, care să restabilească regimul parlamentar democratic, să îmbunătățească nivelul de trai al maselor, să ducă o politică de securitate colectivă, de prietenie cu toți vecinii, de apărare a unității naționale a poporului român.

O contribuție importantă în lupta dusă de P.C.R. în anii 1922—1926 și în anii dictaturii regale a avut-o tineretul comunist. În acest sens, un rol însemnat a revenit Uniunii Tineretului Comunist, reorganizată în 1939, după aproape doi ani de întrerupere a activității sale. Din însărcinarea partidului comunist, tovarășul Nicolae Ceaușescu s-a aflat în fruntea Comitetului de reorganizare a U.T.C.

Sub conducerea P.C.R. au continuat să acționeze în acei ani organizațiile de masă: Uniunea democratică, Frontul plugarilor, Madosz-ul ș.a., care și-au reorganizat munca pe baze ilegale. Un teren important pentru munca legală a comunistilor au oferit, în anii 1938—1940, organizațiile și asociațiile profesionale, cultural-științifice, sportive.

Partidul Comunist Român, atent la evoluția gravă a evenimentelor ce se succedau cu repeziciune și cu consecințe din ce în ce mai grele, nu a conștientizat să cheme cele mai diferite forțe sociale și politice la vigoare și acțiune hotărâtă de rezistență. „Să nu capitulăm! Să ne împotrivim” — glăsuia unul din nenumăratele manifeste ale P.C.R. din acel timp. „Comuniștii vor lupta cu arma în mână în primele rânduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților lui revizionști” — se remarcă într-un alt document al partidului comunist.

Pe o platformă comună cu comuniștii s-au aflat în apărarea intereselor supreme ale țării o serie de cercuri politice și personalități a căror luciditate i-a îndemnat la sprijinirea cuvintului de ordine dat de P.C.R. Mihail Sadoveanu, dr. Gh. Marinescu, Dimitrie Gusti, Petre Andrei, Mihail Ralea, dr. C. I. Parhon, Gr. Iunian, C. I. Băicoianu, Mitiță Constantinescu, Victor Iamandi, Gr. Filipescu sînt numai câteva exemple de oameni care n-au prețuit să vină în întîmpinarea apelurilor făcute de partidul comunist.

Starea de spirit antihitleristă a maselor a cunoscut o puternică manifestare în timpul marilor demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939, care au avut loc în București și în alte centre ale țării. Desfășurate sub lozincile: „Vrem România liberă și independentă”, „Jos fascismul”, „Jos agresorul hitlerist”, manifestările de 1 Mai 1939 au produs o deosebită impresie peste hotare.

În toată această perioadă istorică, partidul politic al clasei noastre muncitoare s-a pronunțat cu hotărîre pentru deplina egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. În decursul anilor, el a desfășurat o largă activitate de apărare a intereselor oamenilor muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități, de organizare a acestora, de întărire a solidarității frățești între toți cei ce muncesc. După lichidarea pozițiilor greșite în problema națională s-au realizat progrese însemnate pe tărîmul activității politice în rîndul oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Politica justă a partidului în problema națională, politică de întărire a solidarității între toți oamenii muncii, s-a reflectat cu putere în luptele de clasă din anii 1929—1933, în cadrul mișcării antifasciste.

În pofida puternicei mișcări antifasciste care avea loc în țara noastră, ca și în alte țări ale Europei, a glasului tot mai răspicat al forțelor înaintate, care avertizau asupra pericolului agresiunii fasciste, marile puteri imperialiste, cercurile guvernante dintr-o serie de state au adoptat o poziție de cedare și compromis față de pretențiile Germaniei naziste, n-au înțeles necesitatea luptei unite împotriva agresorului. Aceasta a influențat negativ desfășurarea evenimentelor, a încurajat acțiunile agresive ale hitlerismului. „Politica imperialistă de reimpărțire a lumii și dominație mondială promovată de Germania nazistă — se arată în Programul Partidului Comunist Român — a dus la dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial. Concesiile și cedarea în fața hitlerismului, lipsa de fermitate și unitate a statelor europene și a altor state în fața politicii agresive a imperialismului german au permis lui Hitler să dezlănțuie războiul, atacind și subjugind pe rind un număr mare de state din Europa, printre care Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Franța, Belgia, Olanda, țările nordice”.

Această politică conciliatoristă a stimulat activitatea cercurilor celor mai reacționare din România, ca și din alte state europene, care au pășit deschis pe calea trădării naționale. Desfășurarea evenimentelor în perioada dintre primul și cel de-al doilea război mondial ilustrează această evoluție. Încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste în diverse țări. Astfel, în 1920 vine la putere dictatura fascistă horthyistă în Ungaria, în 1922 se instaurează fascismul în Italia, în 1923 se instaurează dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. Tot în 1926 se instaurează dictatura militară în Polonia, apoi dictatura militară-regală în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 dictatura hitleristă în Germania. În anul 1934 vine la putere fascismul în Austria, în 1936 dictatura militară în Grecia, în 1939 dictatura fascistă în Spania.

Analiza acestor evenimente demonstrează că, în Europa, fascismul a putut triumfa într-un mare număr de state, atât datorită unor cauze economice-sociale, cit și lipsei de unitate a clasei muncitoare, a comuniștilor și socialiștilor, a celorlalte forțe democratice antifasciste. După cum se știe, popoarele europene, ca de altfel întreaga omenire, au plătit scump faptul că n-au acționat cu fermitate, pentru a împiedica dezlănțuirea conflagrației mondiale.

Tratatul sovieto-franco-britanic de la Moscova, din vara anului 1939, în vederea încheierii unui pact de asistență mutuală, fuseseră urmărite cu un mare interes în România, unde opinia publică era convinsă că un asemenea pact ar fi schimbat raportul de forțe pe plan internațional în defavoarea agresorilor. Eșuarea acestor tratate l-au determinat pe primul ministru Armand Călinescu să considere „situația foarte gravă”.

În pofida speranțelor și acțiunilor de ultim moment ale cercurilor guvernante de a găsi noi soluții care să evite atragerea țării în viltarea gravelor evenimente ce se precipitau și care stimulau activitatea grupărilor ultrareacționare și fasciste ce militau pentru orientarea spre Axa fascistă Roma-Berlin, guvernul român s-a declarat, la 6 septembrie 1939, în stare de neutralitate binevoitoare față de Polonia și a intensificat eforturile pentru constituirea unui „bloc balcanic al neutrilor” în cadrul Înțelegerii Balcanice, care să unească toate țările din sud-estul continentului european dornic să rămână în afara conflictului, să întrețină și să dezvolte raporturi prietenești cu statele vecine. La 21 septembrie 1939 însă, șeful guvernului, Armand Călinescu, a fost asasinat de o echipă de legionari pregătiți anume de Gestapo. Deși crima a fost urmată de un val de reprimare a Gărzii de fier, prin lichidarea unui mare număr de șefi legionari pe plan central și local, precum și arestarea legionarilor cunoscuți, asasinarea primului ministru a timorat pe regele Carol al II-lea și cercurile industrial-bancare din jurul său. În plus, lărgirea zonei de frontieră cu Germania, la nord, informațiile cu privire la existența unui plan germano-ungar de invazie în România, izolarea în care aceasta se afla pe plan extern, multiplele interese internaționale ce se interferau în această zonă au făcut ca ideea blocului neutrilor să eșueze.

Dificultățile interne și internaționale proprii, slăbeau însăși Înțelegerea Balcanică, ai cărei reprezentanți s-au reunit, pentru ultima dată, la 2—4 februarie 1940, când guvernele Iugoslaviei și României au respins propunerile Greciei și Turciei de a se adopta măsuri defensive comune împotriva planurilor agresive ce le pindeau. La 2 mai 1940, regele Boris al Bulgariei, releva trimisului celui de-al III-lea Reich, Karl Clodius, convingerea că Bulgaria își putea „realiza aspirațiile naționale” numai alături de Germania, iar la 29 iunie, reprezentantul diplomatic german la Sofia raporta la

Berlin că regimul bulgar a rezistat, „în fața tuturor ofertelor ademenitoare și a respins orice încercare de a se forma un bloc balcanic“. Din Budapesta, începând din martie 1940, regimul horthyst a făcut repetate intervenții la Berlin și la Roma pentru rezolvarea pretențiilor sale revizioniste. Nevoind să dea prilejul unor complicații și intervenții nedorite înaintea rezolvării conflictului cu Franța și Marea Britanie, Hitler a sfătuit guvernele de la Roma și Budapesta să nu atace Iugoslavia, și, respectiv, România.

În acest context internațional, guvernul nazist declanșase o adevărată ofensivă economică și politică împotriva României, de la reproșuri față de neindeplinirea obligațiilor asumate prin Tratatul economic din martie 1939, până la amenințări, la folosirea forței și activizarea agenturilor sale din cadrul minorității germane din România și a Gărzii de fier. Căutând o cale de înțelegere cu Germania, regele Carol al II-lea a proclamat, în primăvara anului 1940, așa-numita politică de „pacificare națională“, a scos pe legionari din închisori, ceea ce le-a permis să treacă, cu sprijinul Berlinului, la pregătirea unei lovituri de stat fasciste.

În situația agravată, din lunile aprilie-iunie 1940, prin invazia germană într-o serie de țări din Europa occidentală, unele grupări ale cercurilor conducătoare, în frunte cu regele, au hotărât, la 28 mai 1940, să treacă la o politică a apropiere de Germania; în acest scop, au fost incluși în guvern cîțiva oameni politici care sprijineau orientarea progermană. La 29 mai 1940, guvernul român, astfel reorganizat, a semnat „Pactul petrol-armament“, etapă importantă pe calea înfeudării economiei românești față de Germania.

La 26 iunie, teritoriul dintre Prut și Nistru (Basarabia) precum și partea de nord a Bucovinei au fost incluse în componența Uniunii Sovietice.

Grupările interne progermane și profasciste, aduse de evenimente pe primul plan al vieții politice, au impus guvernului condus de Gh. Tătărescu să renunțe, la 1 iulie 1940, la garanțiile franco-britanice din aprilie 1939 și apoi, la 4 iulie, să cedeze locul unui guvern sub președinția lui Ion Gigurtu, în care numărul elementelor progermane era preponderent. Horia Sima, șeful Gărzii de fier, care fusese numit subsecretar de stat la Educația Națională (28 iunie), deținea acum șefia departamentului Cultelor.

În aceste împrejurări, Germania și Italia au impus României dictatul de la Viena din 30 august 1940, prin care a fost nevoită să cedeze Ungariei un teritoriu de circa 43 500 km pătrați și o populație de peste 2 500 000 de locuitori, dintre care majoritatea erau români, precum și importante bogății naturale și poziții strategice. Poporul român și-a exprimat indignarea și revolta față de sfirtecarea țării, manifestînd pentru integritatea teritorială a României, pentru apărarea intereselor sale naționale. În acele momente s-au ridicat cu hotărîre Partidul Comunist Român, Frontul Plugarilor, Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz), mișcarea revoluționară, democratică și antifascistă, întregul popor român la luptă împotriva dictatului fascist de la Viena. Țara întreagă a fost cuprinsă de un puternic val de demonstrații de protest.

În aceste împrejurări, care au stimulat activitatea grupărilor fasciste, aducîndu-le pe primul plan al scenei politice românești, istoria avea să înregistreze, în primele zile ale lunii septembrie 1940, înlocuirea dictaturii regale cu o dictatură militară-fascistă, și odată cu aceasta, începutul uneia dintre cele mai grele perioade ale istoriei moderne a poporului român.

SOLIDARITATEA MILITANTĂ A P.C.R.,

A CLASEI MUNCITORE DIN ROMÂNIA

CU MIȘCAREA CGMUNISTĂ

ȘI MUNCITOREASCĂ INTERNAȚIONALĂ

Marele congres din mai 1921 a marcat un moment de mare însemnătate în ridicarea pe o treaptă superioară a tradițiilor de solidaritate internațională ale mișcării muncitorești din România.

Întotdeauna revoluționarii români și-au făcut cu cinste datoria, atît față de propriul popor, cît și față de cauza generală a luptei forțelor revoluționare pentru progres și pace. În spiritul bogatelor tradiții ale poporului român, ale mișcării noastre muncitorești, Partidul Comunist Român a ridicat pe un nou plan aceste tradiții, înscriind pagini nepieritoare în istoria sa glorioasă. Solidaritatea internațională s-a manifestat atît prin ajutorul primit de mișcarea noastră revoluționară, de P.C.R., cît și prin sprijinul acordat de revoluționarii și comuniștii români altor partide, luptei revoluționare din diferite țări.

În septembrie 1923, în condițiile izbucnirii insurecției antifasciste din Bulgaria, P.C.R. a organizat numeroase mitinguri, adunări în sprijinul luptei poporului bulgar. Din inițiativa sa au fost create „Comitete pentru Bulgaria“, din conducerea cărora au făcut parte muncitori, țărani, intelectuali de frunte. Aceste comitete și-au afirmat atitudinea hotărâtă de protest împotriva terorii fasciste din Bulgaria. Aceeași poziție fermă, de solidaritate, a fost exprimată în anul 1924 față de răscoala muncitorilor din Hamburg, față de greva muncitorilor mineri englezi din 1926. Muncitorii români s-au ridicat cu hotărâre în apărarea celor mai buni fii ai proletariatului din alte țări. În anul 1927, oamenii muncii din România au protestat împotriva întemnițării și executării în S.U.A. a militanților sindicali Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti.

În perioada crizei economice din anii 1929—1933, clasa noastră muncitoare a fost în fruntea acțiunilor de solidaritate ale poporului român cu lupta popoarelor din Asia, Africa și America, ridicate împotriva exploatării și asupririi coloniale a imperialismului, s-a situat de partea luptelor maselor muncitoare din Austria, Belgia, Cehoslovacia, Franța, Grecia, Italia, Polonia, S.U.A., Cuba, Japonia etc. pentru apărarea intereselor lor vitale.

Comuniștii români au urmărit cu o deosebită atenție lupta poporului chinez împotriva asupririi străine. Congresul al V-lea al P.C.R. din 1931 a adresat un salut fierbinte Partidului Comunist Chinez, în care se arăta că, „succesele Partidului Comunist din China — conducătorul revoluției chineze, organizatorul luptei eroice a clasei muncitoare și țăranilor din China pentru alungarea imperialiștilor și răsturnarea Gomindanului contrarevoluționar — sînt succesele proletariatului internațional și întăresc lupta lui pentru răsturnarea puterii imperialiștilor, capitaliștilor și moșierilor“.

Față de reprimarea luptei muncitorilor din diferite țări, acțiunile de solidaritate organizate de Partidul Comunist Român au cunoscut variate forme. Astfel, în iulie 1932 au fost create comitete pentru apărarea conducătorilor comuniști unguri Imre Sallay și Sándor Fürst. În manifestul C.C. al U.T.C., prin care se înfiera executarea de către regimul horthyst a celor doi comuniști unguri se scria: „Nu putem să stăm nepăsători față de asasinările din Budapesta. Nu putem și nu vom sta“. În lunile iulie-septembrie 1932, au avut loc numeroase mitinguri și demonstrații muncitorești în fața Legației ungare împotriva asasinării lui Sallay și Fürst.

Luptele muncitorilor petroliști și ceferiști din ianuarie-februarie 1933, prin obiectivele și amploarea lor, au constituit prima acțiune proletară din Europa după instaurarea hitlerismului în Germania. În acele împrejurări, muncitorii, intelectuali din țara noastră, unindu-și eforturile cu lupta proletariatului din celelalte țări împotriva fascismului, a ideologiei și politicii lui agresive, au militat pentru apărarea libertăților democratice, a demnității naționale și a valorilor culturii. Luptele din 1933 au reprezentat un puternic semnal împotriva pericolului fascismului. Atît luptele, cit și procesele ce au fost înscenate conducătorilor petroliștilor și ceferiștilor au avut un profund ecou peste hotare. Din diferite țări europene și zone ale globului au fost adresate scrisori, telegrame, moțiuni de solidaritate cu lupta proletariatului din țara noastră. Aceasta era și o mărturie a prestigiului de care se bucura mișcarea revoluționară, antifascistă din România.

În fața pericolului fascist tot mai puternice au fost acțiunile organizate în țara noastră. Comitetul Național Antifascist, prin ziarele editate, prin manifeste și broșuri (cum a fost „Ciurma brună în Germania“, lucrare de largă circulație) a denunțat crimele hitleriștilor, a atras atenția asupra primejdiei pe care o prezenta fascismul pentru umanitate. O amploare deosebită au cunoscut în țara noastră acțiunile de solidaritate cu Gheorghe Dimitrov și tovarășii săi implicați în procesul de la Leipzig. În salutul adresat de C.C. al P.C.R. lui Gheorghe Dimitrov la 1 octombrie 1933, se scria: „Comitetul Central al Partidului Comunist din România, în numele partidului comunist... îți trimite, tovarășe Dimitrov, ție și celorlalți tovarăși arestați, un călduros salut revoluționar și asigurarea solidarității în lupta pe care tu în special o duci, la bara celei mai odioase justiții de clasă, contra fascismului“.

În anii 1933—1934, comuniștii români, masele muncitoare din țara noastră și-au ridicat glasul în apărarea lui Ernst Thälmann și a altor antifasciști căzuți victime represiunilor naziste. În multe localități din țară, la Brașov, Timișoara, Arad, s-au constituit comitete, care au editat manifeste, fluturări, prin care cereau eliberarea luptătorilor antifasciști germani.

Clasa muncitoare, forțele democratice din România și-au manifestat solidaritatea cu insurecția antifascistă a proletariatului austriac din anul 1934, a protestat cu vigoare împotriva represaliilor fasciste. În moțiunea adoptată la o adunare a muncitorimii din București din 16 februarie 1934 și trimisă Legației Austriei se declara: „Muncitorimea organizată din Capitală, îngrozită de barbariile comise de guvernul Dollfuss contra unei muncitorimi care apără regimul legal contra unei criminale acțiuni de dictatură, exprimă prin reprezentanții ei toată revolta și tot disprețul ei pentru cîrmuirea actuală, asasină și uzurpatoare a Austriei“. Iar un grup de peste 80 de intelectuali din Iași au trimis președintelui Austriei un protest, în care scriau că sînt „profund zguduiți de asasinarea în masă a muncitorimii austriece, luptătoare cu sublim eroism pentru apărarea libertății și a civilizației“.

Atunci cînd Italia fascistă a invadat Etiopia, în țara noastră au avut loc numeroase acțiuni de protest. Mulți patrioți români și-au exprimat atunci dorința să plece ca voluntari în această țară pentru a lupta cu arma în mînă împotriva fascismului.

La chemarea Partidului Comunist Român, în anul 1936, peste 600 de români au luptat ca voluntari în Spania împotriva reacțiunii interne și a agresiunii armate a Germaniei naziste și Italiei mussoliniene, alături de poporul spaniol și de fiii altor națiuni. În țară au fost create comitete pentru ajutorarea Spaniei republicane, sub patronajul cărora au fost organizate demonstrații și întruniri, manifestații în fața legațiilor spaniolă și germană, au fost editate numeroase materiale în care era exprimată solidaritatea cu lupta poporului spaniol, s-au organizat acțiuni de colectare de îmbrăcăminte, alimente pentru luptătorii revoluționari din Spania. Participarea voluntarilor antifasciști români la marea bătălie pentru apărarea Republicii spaniole a avut un puternic ecou internațional. „Poporul român — scria publicația „Rundschau“ (Basel) la 29 septembrie 1938 — are tradiții adînci de luptă pentru libertatea și independența țării sale. El a dus o luptă seculară, curajoasă împotriva diferiților cîmpitori care i-au amenințat existența sa liberă. Animați de aceste mărețe tradiții de luptă ale poporului, oamenii muncii din România au înțeles însemnătatea luptei eroice a poporului spaniol. Sute de voluntari români care luptă cu arma în mînă umăr la umăr cu poporul spaniol pentru libertate și pace, împotriva agresiunii hoardelor italiene și germane demonstrează puternicul atașament al poporului român pentru cauza păcii și democrației“.

În luptele crîncene purtate pe Ebru și în Catalonia, în Aragon, Brunete, Zaragoza, Teruel, Guadalajara și în multe alte zone ale frontului au căzut eroici Constantin Burcă, Constantin Bodeanu, Ștefan Megheri, Nicolae Roșu, Mihail Dobrescu, Ion Croitoru și mulți alții. Mulți dintre voluntarii români au participat mai tîrziu la acțiunile de rezistență din Franța și Belgia. La chemarea P.C.R. un număr de voluntari români din Brigăzile internaționale din Spania au plecat în China, unde au luptat alături de fiii poporului chinez pentru idealurile socialismului.

În anii 1938—1940, cînd hitlerismul a trecut la cîmpirea unor popoare, în țara noastră, muncitori, intelectuali, țărani, mobilizați de comuniști, și-au ridicat glasul de protest împotriva agresiunii. La 1 aprilie 1938, ziarul „Scînteia“, condamnînd încălcarea independenței Austriei scria: „Ocuparea Austriei marchează cea mai însemnată etapă pentru dezlănțuirea războiului. Ocuparea Austriei dă lui Hitler cheia pentru sugrumarea Cehoslovaciei și pentru subjugarea economică și politică a tuturor țărilor din bazinul dunărean și din Balcani“.

Acordul de la Mîunchen a deschis drumul agresiunii fasciste spre Balcani. Partidul comunist a editat atunci broșura intitulată semnificativ „Mîunchen — o crimă la adresa păcii“, în care se arăta: „Crima de la Mîunchen se încadrează în lunga listă de capitulări față de provocatorii de război ai fascismului internațional“.

Ocuparea statului cehoslovac în martie 1939 a dezlănțuit o puternică mișcare de protest în țara noastră. Oamenii muncii din București, din Baia Mare, Satu-Mare, Oradea, Timișoara, Jimbolia, Dej, Cluj, Sibiu, Făgăraș etc. au primit și înconjurat cu dragoste și simpatie pe refugiații cehi și slovaci nevoiți să-și părăsească patria din cauza cîmpitorilor hitleriști. Presa vremii, în titluri sugestive, și-a exprimat durerea față de agresiunea fascistă. Ziarul „Lumea nouă“ releva: „Sacrificiul Cehoslovaciei n-a asigurat nici securitatea, nici pacea“. Același organ de presă, relatînd un comunicat oficial din capitala Cehoslovaciei scria: „Praga spune lumii întregi: Nu vom uita niciodată dovezile de cinste și de credință ale poporului român“.

Atacul săvârșit de Italia fascistă asupra Albaniei a fost înfierat de mișcarea revoluționară, comunistă din țara noastră. Salutînd începutul rezistenței antifasciste în Albania „Scinteia” remarcă, la 1 iunie 1939, că „poporul albanez n-a încetat lupta pentru eliberarea sa de sub cîmpul mîinii mussolinienilor. Lupta armată a albanezilor continuă și se desfășoară în diferite părți ale Albaniei”.

Agresiunea hitleriștilor asupra Poloniei la 1 septembrie 1939 a fost înfierată de mișcarea revoluționară, de masele largi muncitoare din țara noastră, care s-au solidarizat cu lupta poporului polonez. În manifestul publicat la 2 septembrie 1939, Partidul Comunist Român arăta: „Poporul polonez este victima celei mai sălbatice agresiuni fasciste. Bestiile fasciste bombardează Varșovia. Orizontul este din nou întunecat de un nou război mondial”.

Acțiunile de sprijin ale luptei popoarelor împotriva fascismului se înscriau pe linia tradițiilor și luptei antifasciste promovate de mișcarea democratică, de Partidul Comunist Român. În perioada 1929—1939 mișcarea democratică, revoluționară din țara noastră a fost reprezentată la toate congresele internaționale antifasciste. Delegații români au aderat în toate împrejurările la moțiunile, hotărârile care condamnavă fascismul, agresiunea. Conferința mondială pentru pace și democrație de la Paris care a avut loc în mai 1939 a dat o înaltă apreciere luptei antifasciste a poporului român. Cu acest prilej au fost apreciate atît acțiunile organizate în sprijinul luptei antifasciste internaționale cît și puternicele demonstrații antifasciste care au avut loc în 1939 la București și în alte centre ale țării.

În întreaga perioadă interbelică mișcarea revoluționară din țara noastră a primit un puternic sprijin internaționalist, sub diferite forme, în lupta dusă împotriva exploatării și asupririi, pentru eliberare națională și socială.

Conf. univ. ION ARDELEANU

**Lupta forțelor revoluționare, patriotice, în frunte cu P.C.R.,
împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.
Pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste
și antiimperialiste, din august 1944.**

Participarea României la războiul antihitlerist

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din august 1944 și participarea României la înfringerea Germaniei naziste a fost opera tuturor forțelor patriotice și democratice naționale, unite pe baza unei platforme comune, pentru eliberarea țării de sub dominația hitleristă. Insurecția și contribuția României la victoria asupra fascismului au constituit corolarul luptei eroice, perseverente și pline de sacrificii date de cele mai largi mase ale poporului român în anii dictaturii militare fasciste, cei mai întunecați din istoria sa modernă.

**SITUAȚIA POLITICĂ A ROMÂNIEI
PREMERGĂTOARE INSTAURĂRII
DICTATURII MILITARE-FASCISTE**

Răsturnările produse pe arena politică internațională la sfârșitul lunii august — începutul lunii septembrie 1939 încheiaseră practic procesul izolării României pe plan extern. Suptă unor presiuni externe și lipsită

de un sprijin eficient din afară, ea a fost aruncată în brațele forțelor hitleriste, contrar voinței și năzuințelor poporului român¹.

Exploatind situația internațională ce-i era favorabilă², precum și situația internă, caracterizată prin deruta și panica virfurilor guvernante, cu acordul cercurilor politice reacționare românești și sprijinindu-se pe Garda de fier și pe alte agenții ale sale, cel de al III-lea Reich a impus aducerea la șefia guvernului, la 4 septembrie 1940, a generalului Ion Antonescu. În plină criză politică a regimului, la 6 septembrie, Carol al II-lea a abdicat în favoarea fiului său Mihai. La 14 septembrie, a fost instaurată dictatura legionaro-antonesciană, legionarii avind rolul dominant în guvern; România a fost proclamată „Stat național-legionar”.³ Totuși președinția Consiliului de Miniștri și armata au rămas factorii decisivi.

În cursul lunii octombrie, cu acordul dictaturii legionaro-antonesciene, în țară au intrat trupe germane, care au fost instalate în principalele puncte strategice, în special în zona petroliferă. În țară s-a instaurat un val de teroare fascistă, anti-comunistă.

Legionarii și-au îndreptat teroarea împotriva organizațiilor democratice și progresiste, împotriva oricăror mișcări sau personalități politice democratice, care

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, București, Editura politică, 1968, p. 371—375.

² Vezi Gheorghe Zaharia, *România în preajma și la începutul celui de-al doilea război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 58—77.

³ Ilie Petre, *Relațiile dintre Garda de fier și Germania nazistă*, în culegerea de comunicări „Împotriva fascismului”, București, 1971, p. 83—95.

luaseră în trecut atitudine — din motive diferite — împotriva ideologiei și politicii fasciste, a acțiunilor brutale și expansiunilor agresive ale celui de al treilea Reich. În zilele de 24—26 noiembrie 1940, ei au împușcat fără nici un fel de judecată, în închisoarea Jilava și în localul poliției din București, un număr de 67 de persoane, între care foști demnitari și funcționari superiori; între aceștia se afla și generalul Gheorghe Argeșanu, fost prim-ministru, care ordonase măsurile represive împotriva legionarilor, cu prilejul asasinării lui Armand Călinescu.

O vie indignare a stîrnit în întreaga țară asasinarea savantului de reputație mondială Nicolae Iorga. El a plătit cu viața poziția sa potrivnică ideologiei naziste și acțiunilor legionarilor, în care a văzut un grav pericol pentru însăși existența națională a statului român. De asemenea a produs o profundă impresie în păături largi ale societății asasinarea lui Virgil Madgearu, profesor universitar, personalitate a vieții politice și economice burgheze, fost secretar general al partidului național-tărănesc, de cîteva ori fost ministru de finanțe. Victimă a terorii legionare a căzut, de asemenea, Victor Iamandi, jurist, fruntaș al partidului liberal.⁴

La 23 noiembrie 1940, dictatura legionaro-antonesciană a aderat la „Pactul tripartit”; la 22 iunie 1941, împotriva voinței poporului român, România a fost împinsă în războiul hitlerist antisovietic ce-i fusese impus; la 6 decembrie 1941 a fost pusă în stare de război cu Marea Britanie, iar la 6 iunie 1942 și cu Statele Unite ale Americii.

Toate acestea erau rezultatul răsturnărilor politice produse pe plan extern în intervalul august 1939 — august 1940, care își puseseră puternic amprenta asupra situației interne și internaționale a României. Astfel se explică faptul că România, țară dominată de profunde sentimente potrivnice imperialismului și militarismului german s-a putut găsi timp de patru ani alături de Germania, deși aceste sentimente au continuat să persiste și să se manifeste în diferite forme.

INCEPUTUL REZISTENȚEI.

ATITUDINEA CLASELOR SOCIALE

ȘI A PARTIDELOR POLITICE

FAȚĂ DE DICTATURA MILITARĂ-

FASCISTĂ ȘI RĂZBOIUL HITLERIST

ca o permanentă chemare la luptă împotriva nazismului și acoliților lui. În fruntea acestei lupte s-a situat de la început clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea țării.

În ceea ce privește burghezia, aceasta a avut atitudini diferite față de noul regim. În condițiile dominației Germaniei naziste în Europa, exponenții partidelor politice burgheze nefasciste, avînd în vedere interesele generale ale clasei ce reprezentau, au hotărît să manevreze în așa fel încît, după ce, așa cum doreau, se va fi prăbușit dictatura regală, să se instituie un regim politic controlat de ei și să se formeze un guvern, în care să intre imputerniciți ai tuturor partidelor burgheze, dintre aceia care nu se compromiseseră în timpul dictaturii carliste, militari. Principalele partide burgheze voiau să aibă libertate politică, chiar și în anumite limite. Iuliu Maniu și Dinu Brătianu, șefii partidelor Național-Tărănesc și respectiv Național-Liberal, considerau că ascensiunea Germaniei în Europa cît și existența guvernului I. Antonescu pe scena politică a României erau fenomene de conjunctură. De aceea ei apreciau că era necesar să stea în umbră și, dacă se putea, să dirijeze lucrurile din această postură, să nu se afirme în viața politică oficială pînă ce situația dificilă avea să se consume, și cînd partidele lor să se situeze în fruntea trebu-rilor publice, în interesul orînduirii burgheze. În acest sens șefii celor două partide s-au pus de acord cu I. Antonescu. Includerea în guvern a legionarilor cu sprijinul nemijlocit al Germaniei, i-au determinat să refuze a participa oficial și angajant la o formație guvernamentală de acest gen. Ei au desemnat totuși cîteva specialiști în domeniul economic pentru a apăra, după cum scontau, interesele economice ale burgheziei române împotriva monopolurilor germane. „Regimul Antonescu — con-

Poporul român nu s-a împăcat cu dictatura militară-fascistă și dominația germană. În conștiința lui era încă vie ocupația militarismului german din primul război mondial, iar ura sa a crescut considerabil atunci cînd României i s-a impus cîntirea frontierelor sale. Dictatul fascist de la Viena din august 1940 suna

⁴ Vezi Matei Ionescu, *Tehnica și resorturile teroarei în perioada dictaturii legionaro-antonesciene*, în culegerea citată, p. 194—205.

sidera Iuliu Maniu — este o expresie a voinței germane... guvernul Antonescu își poate asigura un rol însemnat, ferind țara de noi concesii și ameliorind condițiile ce le vor impune germanii”⁵. La rîndul său, Dinu Brătianu, într-o scrisoare adresată lui Antonescu, în care critica o serie de măsuri ale regimului politic și îndeosebi acțiunile legionarilor, mărturisea totodată lapidar, esența politicii sale în împrejurările date: „Nu am pretenția că guvernul poate rezista la presiunea unei țări învingătoare pînă acum... (era vorba de Germania — n.a.). În situația de astăzi înțeleg să se concilieze interesele României cu ale Germaniei, dar să nu le sacrificăm”⁶. Cu alte cuvinte: pe de o parte, accepta unele acțiuni ale dictaturii care concordau cu dorințele celor două partide burgheze, iar pe de altă parte, critica acele măsuri care contraveneau în primul rînd intereselor lor și, în subsidiar, celor generale ale țării⁷.

Conducătorii celor două partide burgheze și-au reconsiderat poziția față de regimul antonescian, după îndepărtarea legionarilor din guvern.

Crimele și jafurile comise i-au compromis pe legionari în fața poporului, iar demagogia lor socială a stîrnit o profundă îngrijorare în numeroase cercuri ale burgheziei.

În aceste împrejurări, între grupările din guvern — antonesciană, pe de o parte, și șefii legionari, de altă parte — s-a deschis o luptă cu final sîngeros, pentru acaparea monopolului puterii. În ianuarie 1941 legionarii, cîntînd pe simpatia și sprijinul Germaniei, au încercat să-l înlăture pe Antonescu din guvern printr-un puci, în cursul căruia jafurile și asasinările au atins punctul culminant. Dar haosul și actele anarhice ale legionarilor îi convinseseră pe hitleriști că gruparea legionară nu era capabilă să asigure o stare de ordine în care ei să poată exercita sistematic și în mod organizat exploatarea economică a bogățiilor țării și atragerea armatei române în războiul antisovietic. Faptul că legionarii se dovediseră a nu putea asigura un regim stabil, a făcut ca guvernul german să dea cîștig de cauză grupării antonesciene.

Liderii politici burghezi și-au manifestat satisfacția pentru înfrîngerea legionarilor, precum și dorința de a sprijini pe Antonescu în noua situație. Maniu considera că, după îndepărtarea Gărzii de fier din guvern și lichidarea ei, „consolidarea regimului Antonescu este o necesitate”⁸. El promitea sprijinul său generalului Antonescu. În același sens s-a orientat și conducerea P.N.L., care sublinia că: „Un guvern ca cel actual poate face față pericolului intern și extern și poate frîna anarhia ce succedează marile frămîntări ale războaielor”⁹.

Aceste noi luări de poziție în favoarea lui I. Antonescu dovedeau limitele de clasă ale politicii burgheze, lipsa de realism din partea conducătorilor ei, grija ce o aveau de a nu întreprinde acțiuni care ar fi subminat pozițiile orînduirii burgheze. Toate acestea dăunau deosebit de mult intereselor naționale ale României.

O poziție mai realistă și mai puțin sinuoasă au avut partidele burgheze față de hitleriști, respingînd politica Germaniei naziste de subordonare a României. Această atitudine a fost pusă în evidență cu diferite prilejuri. Astfel, Dinu Brătianu, criticînd politica externă a dictaturii militare-fasciste, definea drept înrobitoare convenția comercială încheiată în decembrie 1940 cu Germania și condamna regimul antonescian pentru că acceptase „ocuparea României de o puternică armată germană”¹⁰. În același sens liderul liberal se adresa lui I. Antonescu printr-o scrisoare din 20 mai 1941: „Nu pot avea însă același optimism ca dumneavoastră cînd credeți că Germania vrea să ne refacă întregirea țării, pe care tot ea a distrus-o”¹¹.

⁵ Arhiva Ministerului de Interne, fond Președinția Consiliului de Miniștri, pachetul 2, dosar 369. Raport asupra activității grupării național-țărăniște și a lui Iuliu Maniu, de la 1 septembrie 1940 pînă în prezent (mai 1943 — n.a.).

⁶ Arhiva Comitetului Central al Partidului Comunist Român (în continuare: A.C.C.P.C.R.), fond 103, dosar 8174, f. 71—74.

⁷ Vezi Colonel Ilie Ceaușescu, *Aspecte privind poziția partidelor burgheze față de dictatura antonesciană și războiul împotriva U.R.S.S.* în *Insurecția din august 1944 și semnificația ei istorică*, București, Editura militară, 1974, p. 64—78.

⁸ A.M.I., fond Președinția Consiliului de Miniștri, pachet 2, dosar 369.

⁹ Arhivele Statului, București, fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 925/1941, p. 170.

¹⁰ *Ibidem*, f. 167—168.

¹¹ *Ibidem*, dosar 81/1940, f. 162.

Partidele burgheze considerau că aderarea guvernului I. Antonescu la pactul tripartit — alianța germano-italo-japoneză — depășea cadrul unei acțiuni de conjunctură, leza interesele majore de perspectivă ale țării, antrena după sine înstrăinări de teritorii românești, jefuirea economiei, pericolul real de atragere a țării în războiul dezlănțuit de statele fasciste și altele.¹²

Desfășurarea ulterioară a evenimentelor politice și militare va determina unele reorientări și deplasări în rindurile burgheziei și ale partidelor lor, participarea unor grupări la rezistența antihitleristă.

Lupta forțelor patriotice a căpătat o perspectivă clară, țeluri precise și s-a dezvoltat continuu în perioada războiului antisovietic. În primele luni ale acestei conflagrații, Partidul Comunist Român a elaborat o platformă-program judicioasă în vederea eliberării țării de sub dominația Germaniei fasciste și pentru răsturnarea regimului antonescian — platformă intitulată semnificativ Lupta poporului român pentru libertate și independență națională. În esență, platforma stabilea obiectivele rezistenței și modalitatea de îndeplinire a lor, unirea într-un front unic național de luptă a tuturor forțelor politice și personalităților culturale și științifice antihitleriste ale țării. Obiectivele rezistenței constau în: răsturnarea regimului antonescian și instaurarea unui guvern format din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice; încetarea războiului dus împotriva U.R.S.S. și alungarea trupelor germane din România; restabilirea independenței naționale; eliberarea părții de nord a Transilvaniei smulsă României prin Dictatul de la Viena; instaurarea unui regim de largi drepturi și libertăți democratice.

P.C.R. —

FORȚA FUNDAMENTALĂ A MASELOR

IMPOTRIVA DICTATURII MILITARE

FASCISTE ȘI A RĂZBOIULUI

ANTISOVIEȚIC

Situându-se în fruntea mișcării de rezistență, a organizării de acțiuni concrete, partidul comunist și organizațiile sale de masă au desfășurat o susținută activitate de propagandă prin viu grai, presă, manifeste, radio, pentru clarificarea politică a maselor și a armatei, pentru organizarea și mobilizarea lor la lupta de dobor-

rire a dictaturii antonesciene și de înlăturare a dominației Germaniei naziste.

Jignirea sentimentelor naționale de către germani, lipsurile materiale, rechizițiile și corveziile, oprimarea fizică și morală au provocat în rindurile poporului român o puternică stare de spirit antihitleristă. O mare influență asupra maselor populare au avut pierderile uriașe suferite de armata română în luptele pentru Odesa, noile mobilizări cerute de Hitler în 1942 și acceptate de Ion Antonescu, urmate de alte pierderi mari la Cotul Donului și în Caucaz, care au accelerat procesul crizei regimului dictaturii militaro-fasciste.

Partidul Comunist Român, cea mai consecventă forță politică a rezistenței din România¹³, a adresat tuturor forțelor politice nefasciste ale țării, indiferent de concepțiile politice, filozofice sau stare socială, chemarea să se unească într-un front antihitlerist național, fixind ca unic criteriu al acestei alianțe atitudinea antifascistă, antihitleristă¹⁴. El s-a menținut în tot timpul războiului ca organizație politică centralizată și a condus organizații de masă (Uniunea Tineretului Comunist, Uniunea patrioților, Apărarea patriotică) care au activat fără întrerupere, a tipărit și a difuzat manifeste și gazete ca „Presa liberă”, „Buletinul capitalei”, „Chemarea”, „România liberă” ș.a. Un important mijloc de propagandă antihitleristă al comuniștilor a fost postul de radio „România liberă”, care a funcționat în tot timpul războiului.

Sub conducerea comuniștilor și a altor patrioți antifasciști, lupta maselor a îmbrăcat forme dintre cele mai diverse. În marile centre industriale, acțiunea împotriva războiului hitlerist se împletea adesea cu acțiuni revendicative, economice ale salariaților. Paralel au fost organizate numeroase acte de sabotaj la uzinele bucu-reștene „Lemaître” (azi „Timpuri noi”), „Acta”, „Malaxa” (azi „Uzinele 23 august”),

¹² Colonel Ilie Ceaușescu, *Op. cit.*

¹³ Vezi Ion Popescu-Pufuri, *Spiritul creator al Partidului Comunist Român în pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste*, în: „Insurrecția din august 1944 și semnificația ei istorică”, p. 17-29.

¹⁴ Vezi Maria Covaci, *Lupta Partidului Comunist Român pentru organizarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste în România*, în: „Insurrecția din august 1944...”, p. 41-53.

în transportul feroviar la București, Ploiești, Brașov, Timișoara, Nicolina-Iași. În martie 1941 a fost incendiat depozitul de mine antitanc de la Mogosoaia (București), în iulie 1942 au fost distruse circa 200 de vagoane de muniții din depozitul de la Buzău și o altă importantă cantitate de muniție de la Arsenalul armatei din Tîrgoviște¹⁵. În lupta inegală împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului hitlerist au căzut eroic comuniștii Constantin David, Tereza Oesko, Filimon Sirbu, Ada Marinescu, soții Francisc și Lili Panet, dr. Kornhauser, Elisabeta Nagy, Petre Gheorghe, Pompiliu Stefu, Nicolae Mohănescu, Justin Georgescu, Dan Lazarovici ș.a.; mii de comuniști și alți antifasciști sufereau rigorile temnițelor și lagărelor.

Cu toate jertfele și pierderile suferite, Partidul Comunist Român n-a încetat lupta. El a continuat să se adreseze partidelor burgheze național-tărănesc și național-liberal, propunându-le organizarea unor acțiuni comune.

Pe măsura desfășurării războiului, pături tot mai largi, grupări și personalități diferite în ceea ce privește poziția socială și interesele economice și politice își manifestau din ce în ce mai fățiș adversitatea față de războiul hitlerist și de regimul dictaturii marelui Ion Antonescu.

Semnăind înmulțirea actelor de sabotaj, organele informative guvernamentale arătau, în toamna anului 1943, că „în ultimul timp incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse în seama întâmplării. Aceste incendii au, fără îndoială, altă cauză, care în majoritatea cazurilor trebuie căutată în actele de sabotaj organizate”.

Acțiunile antihitleriste ale muncitorilor au avut un puternic ecou în rindurile țărânimii, care se sustrăgea de la mobilizări, concentrări și rechiziții. Intelectualitatea înaintată condamnă războiul hitlerist, se opunea ofensivei ideologiei fasciste, apăra tradițiile progresiste, umaniste ale culturii românești.

Din diferite motive își manifestau opoziția față de dominația germană și de continuarea războiului și grupări ale burgheziei, inclusiv cercurile influente din jurul monarhului.

Victoriile armatelor sovietice, în bătăliile de la Moscova (iarna 1941—1942), Stalingrad (azi Volgograd — a doua jumătate a anului 1942) și Kursk (iulie 1943), succesele aliaților în Italia din iarna 1942—1943 și din vara și toamna anului 1943, înlăturarea dictatorului fascist italian Mussolini au influențat starea de spirit antihitleristă a populației. Evenimentele de mai sus au constituit totodată factori importanți în agravarea disensiunilor și contradicțiilor dintre guvernul marelui Antonescu și guvernul lui Hitler cu privire la reducerea efortului de război al României în anul 1943, precum și la modul de conducere a operațiilor în care erau implicate și trupele române, dintre Antonescu și cercurile palatului regal privind atît puterile asumate de dictator, cît și ieșirea din război. Perspectiva victoriei coaliției antihitleriste, a înfringerii militare a naziștilor căpătase contururi. Aceasta a contribuit la creșterea împotrivirii unor cercuri burgheze, a unor generali și ofițeri superiori din organele centrale de conducere ale armatei și din comandamentele marilor unități. În ianuarie 1942, generalul Iosif Iacobici, care s-a opus trimerii unor noi divizii pe front, afirmînd că războiul dus departe de hotarele țării era nepopular, a fost îndepărtat din fruntea Marelui Stat-Major. Succesorul acestuia, generalul Ilie Șteflea, sub diferite pretexte, a diminuat substanțial (cu circa o treime) efectivul trupelor și armamentul trimis pe front în vara anului 1942.

INFAPTUIREA ALIANTELOR POLITICE PRECONIZATE DE P.C.R.

Concomitent cu derularea acțiunilor menționate mai sus, partidul comunist a desfășurat o permanentă activitate pentru unirea tuturor forțelor

politice antihitleriste într-un Front Național Antihitlerist.

Pe baza propunerilor P.C.R. din iunie 1943, în toamna aceluiași an s-a realizat Frontul patriotic antihitlerist, la care participau partide și organizații patriotice de stînga, cum erau Frontul plugarilor, sub conducerea doctorului Petru Groza, Uniunea patrioților, Uniunea oamenilor muncii maghiari din România (Madosz), Partidul Socialist-Tărănesc, de sub conducerea profesorului universitar Mihail Ralea și a

¹⁵ Vezi Mihai Fătu, *Clasa muncitoare — forța socială hotărîtoare a mișcării de rezistență*, în: „Insurecția din august 1944...”, p. 54—63.

socialistului Lothar Rădăceanu. La acest front a aderat vremelnice (o lună) și Partidul Social-Democrat.

Adîncirea crizei dictaturii militaro-fasciste a imprimat o anumită activizare a liderilor partidelor burgheze, precum și a cercurilor palatului. Atitudinea lor evolua însă în cadrul unui proces lent, protestatar, refuzînd tot timpul acțiunile de luptă eficiente, cum erau sabotajul, rezistența armată ș.a. Ei au continuat să spere, pînă în ultimul moment, în găsirea unei soluții pentru ieșirea din război pe o cale care să-i scutească de colaborarea cu comuniștii și să ocolească Uniunea Sovietică. Existența însă a unor grupări cu poziții diferite în rîndul acestor partide, cum era gruparea lui Gh. Tătărescu la liberali și Gh. Pop și Grigore Niculescu-Buzești la țărăniști, vădea posibilitatea realizării unor înțelegeri chiar și limitate. În același timp, sub influența faptului că pe plan general războiul se ducea în cadrul unei largi alianțe de state cu orînduiri sociale și politice diferite, a legăturilor cu cercurile politice care se situau pe poziții potrivnice războiului dus alături de Germania, sporea numărul cadrelor militare care își manifestau dezacordul față de războiul hitlerist.

Deși regele Mihai dorea o soluție în care rolul exclusiv să-l aibă partidele burgheze, situația politică și militară din sud-estul Europei, perspectiva acestora și îngrijorarea pentru soarta monarhiei au determinat cercurile palatului să accepte, la sfîrșitul lunii august — începutul lunii septembrie 1943, contacte și discuții cu P.C.R.

Hotărîtoare pentru concentrarea activității Partidului Comunist Român spre îndeplinirea sarcinii răsturnării dictaturii militare-fasciste, eliberării țării de sub dominația Germaniei naziste și alăturării ei coaliției antihitleriste au fost măsurile adoptate în toamna anului 1943 de activul de bază al P.C.R., măsuri ce vizau întărirea unității rîndurilor partidului, ca principală condiție care să-i amplifice forța de mobilizare și de activizare a mișcării de rezistență. În noiembrie 1943, partidul a luat cursul spre organizarea unui aparat militar al său, constituit din „Formațiuni patriotice de luptă”, alcătuite din muncitori înarmați, adevrate sârmelor de luptă ale clasei muncitoare împotriva regimului antonescian și războiului antisovietic.

În conjunctura politică și militară din primăvara și vara anului 1944 se realizează Frontul Unic Muncitoresc (Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat, la jumătatea lunii aprilie), Coaliția Național Democratică (Partidul Comunist, Partidul Socialist-Țărănesc, Partidul Național-democrat și o grupare liberală sub conducerea fostului prim-ministru Gheorghe Tătărescu — în mai) urmate în iunie de înțelegerea cu Palatul Regal și constituirea Blocului Național Democrat (Partidul Comunist, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Țărănesc — Iuliu Maniu și Partidul Național-Liberal — Brătianu). Toate aceste înțelegeri au constituit, în fond, Frontul Național Antihitlerist, al cărui nucleu dinamizator și liant a fost Partidul Comunist Român, prezent în toate alianțele politice¹⁶.

O mare importanță s-a acordat legăturilor cu numeroși generali și ofițeri superiori, pentru atragerea armatei alături de forțele naționale patriotice. În această privință, un rol ce nu poate fi subestimat a avut prezența monarhului și a anturajului său în cadrul înțelegerilor realizate¹⁷.

O puternică influență asupra creșterii voinței de luptă a poporului român, a hotărîrii sale de a răsturna regimul de dictatură militară-fascistă, de a ieși din războiul hitlerist, au avut amploarea tot mai mare pe care o căpăta lupta popoarelor cîmpionate de naști, pentru cucerirea libertății. Strălucitele victorii ale Uniunii Sovietice, izbînzile celorlalte forțe ale coaliției Națiunilor Unite au dat noi puteri și au încurajat mișcarea de rezistență antihitleristă¹⁸.

La mișcarea de rezistență din unele țări ocupate de Germania și-au adus contribuția și patrioții români aflați, datorită unor multiple împrejurări pe teritoriul acestora. Peste 300 de români au activat în detașamente de partizani în Franța. Ei au participat la numeroase lupte și acte de sabotaj, precum și la insurecția din Paris. Din rîndurile lor au căzut vitejește peste 60 de combatanți. În anul 1943, la Paris a luat ființă în mod clandestin Frontul național român sub președinția savan-

¹⁶ Vezi Aurică Simion, *Politica de alianțe a Partidului Comunist Român în pregătirea insurecției*, în: „Insurecția din august 1944...”, p. 142—153.

¹⁷ Vezi colonel Vasile Mocanu, *Starea de spirit a maselor populare din România și a armatei în prima jumătate a anului 1944*, în „Insurecția din august 1944...”, p. 121—131.

¹⁸ Vezi colonel Loghin Leonida, *Situația pe frontul sovieto-german în toamna anului 1943 — primăvara 1944*; General-maior Ion Cupșa, *Situația pe fronturile din bazinul mediteraneei și Europa Occidentală în anii 1943—1944*; Nicolae Copoiu, *Dezvoltarea și semnificația mișcării de rezistență a popoarelor europene*, în „Insurecția din august 1944...”, p. 79—108.

tului Traian Vuia. Frontul național grupa toate elementele românești ce luptau în rezistență pe teritoriul Franței. Prin ziarul său „La Roumanie libre”, și pe alte căi, el a luat poziție împotriva dictatului de la Viena și a dominației Reichului asupra României, a cultivat tradiția prieteniei româno-franceze, a făcut cunoscute în Franța năzuințele de eliberare ale poporului român de sub dominația nazistă.

Cetățeni români au participat la rezistența din U.R.S.S. Mulți soldați români, reflectând starea de spirit antihitleristă din România, au trecut de partea partizanilor sovietici. Ei au acționat împotriva trupelor germane la Odesa, în Crimeea și în alte regiuni ale Ucrainei, în R.S.S. Bielorusă. După surse sovietice, numărul partizanilor români s-a ridicat la peste 200. O parte din ei, pentru vitejia dovedită, au fost decorați cu ordine și medalii de Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S.

Tot în Uniunea Sovietică, în octombrie 1943, cu concursul comuniștilor și al altor democrați români aflați în emigrație, cu aprobarea și ajutorul material al guvernului sovietic, a luat ființă o mare unitate română — Divizia 1 de voluntari români „Tudor Vladimirescu” formată din foști prizonieri români. Țelul voluntarilor era de a contribui cu arma în mână la lupta poporului român pentru eliberarea României de sub dominația fascistă. În aprilie 1944 a fost înființată și Divizia „Horia, Cloșca și Crișan”.

Numeroși patrioți români au acționat în detașamente de partizani din Iugoslavia, alții au luat parte la rezistența poporului polonez, iar în vara și toamna lui 1944, la diferite acțiuni de luptă în cadrul formațiunilor de partizani din Cehoslovacia.

PREGĂTIREA INSURECȚIEI ȘI ÎNFĂPTUIREA EI

Trecându-se la pregătirea efectivă a insurecției, în lunile mai—august 1944 au avut loc numeroase întâlniri conspirative în diferite componente.

La majoritatea acestora au participat ca reprezentanți ai Partidului Comunist Român Emil Bodnaraș și Lucrețiu Pătrășcanu. În problemele militare, Partidul Comunist Român a conlucrat îndeosebi cu un grup de generali și ofițeri superiori, ca generalii Constantin Sănătescu, Constantin Vasiliu-Rășcanu, Constantin Anton, colonelul Dumitru Dămăceanu și alții.

Concepția militară pentru dezlănțuirea și desfășurarea insurecției prevedea, printre altele, ca acțiunea să înceapă la București și să fie condusă de aici. Această decizie avea la bază considerente de ordin politic și strategic. În capitală se afla guvernul care trebuia să fie înlăturat și își aveau sediile și principalele comandamente militare germane din zona interioară a României, a căror paralizare din primele momente constituia un element important în obținerea succesului insurecției. Aici se găsea un nod de transmisiuni german legat cu frontul, cu Balcanii și Germania. Bucureștiul, ca principal centru politic, economic și cultural al țării, care avea un mare număr de muncitori gata să sprijine lupta de eliberare a țării, permitea totodată legătura cu toate unitățile militare din țară, o coordonare judicioasă a acțiunilor pe întreaga arie de desfășurare a insurecției.

Un alt pilon important al insurecției îl constituia orașul Ploiești și regiunea Văii Prahovei. În această zonă se găsea un mare număr de militari germani (circa 25 000) bine înarmați, a căror misiune consta în a menține în stăpânire bazinul petrolifer, iar în caz de nevoie, de a arunca în aer sau a incendia sondele și instalațiile industriale.

Din Ploiești, o rețea întregă de drumuri și căi ferate se îndreaptă spre toate regiunile țării, iar pe Valea Prahovei există comunicația cea mai importantă ce străbate Carpații. Menținerea Ploieștiului și a Văii Prahovei în mîinile noastre reprezenta o lovitură dintre cele mai sensibile date mașinii de război germane și, în același timp, asigura combustibilul necesar pentru ducerea războiului antihitlerist, al cărui început urma să-l marcheze insurecția. S-au stabilit, de asemenea, măsuri pentru încetarea din primul moment a ostilităților contra U.R.S.S., bombardamente aeriene pe diferite obiective militare germane etc.

Concepția generală militară și misiunile de luptă ale întregii armate române trebuiau să-și găsească inserarea în directivele și ordinele ce urma să le dea noua conducere a Marelui Stat Major român imediat după înlăturarea regimului dictatorial militar-fascist¹⁹.

¹⁹ Vezi colonel Ilie Petre, *Pregătirea insurecției*, în: „Insurecția, din august 1944...”, p. 154—164.

În ceea ce privește momentul începerii acțiunii, acesta depindea de terminarea pregătirilor din interior, precum și de dezlănțuirea unei ofensive sovietice la aripa sudică a frontului sovieto-german, care să angajeze în luptă rezervele operative germane astfel încât să nu poată fi dirijate de comandamentul nazist împotriva forțelor insurecționale.

În august 1944 pregătirea insurecției era în liniile ei esențiale terminată. În aceeași lună au fost create și împrejurările internaționale favorabile declanșării ei, prin marea operație strategică sovietică pe frontul de la Iași-Chișinău²⁰.

Comandamentul german considera de vitală importanță strategică teritoriul României; el era ferm hotărât să-l mențină, pentru a-și asigura exploatarea multiplelor resurse din sud-estul Europei, folosirea Dunării — cea mai importantă arteră de circulație pe apă ce străbătea Europa centrală și de sud-est — ieșirea la Marea Neagră, bararea a trei mari direcții de pătrundere: spre Balcani, spre Adriatică și nordul Italiei; spre cimpia Europei centrale (Budapesta—Viena).

Cunoscând starea de spirit antihitleristă a poporului și a armatei române, comandamentul german a dispersat trupele române, intercalându-le cu cele germane și luând alte măsuri de siguranță.

Continuând seria loviturilor decisive contra Germaniei, Comandamentul suprem sovietic a hotărât, în vara anului 1944, organizarea unei noi operații strategice la aripa de sud a frontului sovieto-german, înfăptuită cu forțele a două fronturi, cu circa 100 de divizii, plus importante forțe aeriene și navale însumând efective combatante de aproape un milion de militari. Misiunea celor două fronturi dată prin directiva Comandamentului suprem, era de a rupe apărarea grupului german de armate „Ucraina de sud” și de a încercui forțele lui principale; ulterior urma a înainta pe direcțiile Bacău—Focșani și respectiv Bolgrad-Galați și a ocupa poziții în fața fortificațiilor din această zonă.

După patru zile de puternice și ample acțiuni, forțele sovietice au eliberat o parte însemnată a teritoriului estic al României și au realizat, pînă în după amiaza zilei de 23 august, două mari breșe, adînci de circa 100 de kilometri, care convergeau către zona localității Leova, de pe riul Prut.

În aceste zile, partidul comunist și celelalte forțe politice cu care colabora, avînd efectuate toate pregătirile pentru insurecție, au considerat că a sosit timpul să treacă la declanșarea ei.

În după amiaza zilei de 23 august 1944, mareșalul Ion Antonescu, locțiitorul său, Mihail Antonescu și un număr de miniștri și alți slujitori importanți ai dictaturii antonesciene au fost arestați la Palatul regal, după planul pus de acord cu conducerea partidului comunist. Cu aceasta, a început insurecția poporului român, care a doborât regimul militar-fascist, a scos țara din războiul hitlerist antisovietic, a alăturat-o coaliției antifasciste. Au fost astfel zădărnice planurile Comandamentului german și ale guvernului dictaturii militare-fasciste de continuare a ostilităților împotriva armatei sovietice pe teritoriul țării. Prin aceasta s-a evitat pierderea a numeroase vieți omenești din rîndurile armatei și populației românești, cit și din rîndurile armatei sovietice.

În proclamația regelui Mihai I către țară, întocmită de comuniști și pusă de acord cu cercurile palatului, proclamație difuzată în seara zilei de 23 august la radio și publicată în presa din 24 august, se preciza: „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină”²¹.

Guvernul, format sub președinția generalului Constantin Sănătescu, cuprindea militari și tehnicieni, partidele politice din B.N.D. fiind reprezentate prin cite un secretar de stat fără portofoliu; reprezentantul P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu, deținea și interimatul la Ministerul Justiției.

²⁰ Vezi: Vl. Zaharescu, Rolul hotărîtor al operației ofensive sovietice de la Iași-Chișinău în zdrobirea Grupului German de armate „Ucraina de sud”, în „Insurecția din august 1944...”, p. 165—175.

²¹ Vezi Pentru eliberarea Patriei, documente, extrase din presă, memorii cu privire la lupta poporului român pentru eliberarea patriei de sub dominația fascistă (23 august—25 octombrie 1944), București, Editura militară, 1972, p. 29—30.

Forțele insurecționale din București au preluat, în noaptea de 23—24 august, paza obiectivelor guvernamentale române, au blocat pe cele germane și au trecut, succesiv, la atacarea lor, începând din dimineața zilei de 24 august. În zona Văii Prahovei, unități militare și grupe de patrioți înarmați au luat asupra lor paza principalelor uzine și instalații petroliere; în nordul țării, o grupare de grăniceri români de sub comanda colonelului Nestor Teodorescu, a declanșat atacul contra trupelor Diviziei 3 munte germană, în care era încadrată.

În cursul nopții, Marele Stat Major al armatei române, sub semnătura noului său șef, generalul Gheorghe Mihail, împuternicit și cu comanda supremă a armatei, a emis o directivă operativă în care se stabileau pentru toate grupările și marile unități române de pe întregul cuprins al țării misiunile de luptă ce le reveneau, în funcție de situația specifică în care se găseau²².

Printre primele acte de guvernământ adoptate în noaptea de 23/24 august 1944 a fost și decretul, propus de ministrul de justiție, cu privire la eliberarea din lagăre și din închisori a deținuților comuniști condamnați din 1918, și a tuturor acelor care s-au opus, într-un fel sau altul, fascismului, războiului hitlerist antisovietic, politiciii dictaturii militarofasciste²³. În declarația difuzată în ziua de 24 august 1944, Partidul comunist arăta că la temelia programului guvernului numit trebuiau să stea obiectivele pe baza cărora, cu două luni înainte, se constituise Blocul național democrat²⁴.

În dimineața zilei de 24 august a apărut primul număr legal al ziarului „România liberă”; el publica Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Proclamația regelui și Declarația guvernului. În același timp, un emisar al guvernului a fost trimis cu un avion special în Turcia, pentru a notifica oficial reprezentanților U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei coaliției antihitleriste. În aceeași zi, starea de război în fapt cu Germania a fost confirmată și printr-o declarație formală a guvernului, difuzată prin radio.

Răsturnarea dictaturii antonesciene, scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei coaliției antihitleriste au fost primite de întregul popor cu hotărîrea fermă de a se ridica la arme pentru eliberarea deplină a patriei și participarea cu toate forțele la înfringerea Germaniei naziste.

Sfidînd bombardamentele aeriene și respingînd atacurile de infanterie, artilerie și tancuri, date de germani din afara capitalei, după trei zile de lupte îndirjite (24—26 august), care au reliefat un impresionant eroism popular, unitățile militare din București, de sub comanda generalului Iosif Teodorescu, împreună cu formațiunile patriotice de luptă, au curățat capitala de hitleriști, stăpinind ferm orașul. La 28 august 1944 depuneau armele în apropiere de Ploiești, constrinși de comandamentul Armatei 4 române și trupe din unitățile sale, generalii Reiner Stachel și Alfred Gerstenberg, comandanții rămășițelor trupelor germane care încercaseră să ducă la îndeplinire misiunea dată de Hitler în noaptea de 23 spre 24 august, de a înăbuși în singe insurecția.

La București, în ziua de 30 august și-au aflat sfîrșitul carierei lor generalul de cavalerie Erik Hansen, șeful Misiunii militare germane pentru armata de uscat din România, precum și fostul ministru la București al celui de al III-lea Reich, baronul Manfred von Killinger, care s-a sinucis.

Forțele insurecționale din Ploiești au rezistat cu succes încercărilor germane de a ocupa orașul; pe Valea Prahovei au continuat acțiunile pentru dezarmarea inamicului, pentru nimicirea lui. Acțiuni asemănătoare s-au desfășurat și în alte centre și zone ale țării unde forțele insurecționale erau sau veneau în contact cu trupele germane care încercau să se retragă peste frontiere. Organizațiile P.C.R. din Turnu-Severin, Constanța, Timișoara, Craiova, Arad, Brașov ș.a. au trecut la mobilizarea forțelor patriotice, care au acționat împreună cu unitățile militare pentru zdrobirea trupelor hitleriste²⁵.

În timp ce unitățile militare române și formațiunile de luptă patriotice, sprijinite de întregul popor, duceau lupte incununate de succes în întreaga zonă interioară a țării, armata sovietică a desfășurat operații de lichidare a trupelor hitleriste care încercau să se retragă spre munți, pe valea râului Buzău. La 29 august, o bri-

²² *Ibidem*, p. 207—210.

²³ *Ibidem*, 32—33.

²⁴ *Ibidem*, p. 27.

²⁵ Vezi „Insurecția din august 1944...”, capitolul *Desfășurarea insurecției*, p. 179—270.

gadă mecanizată din Armata 6 de tancuri sovietică a dus lupte comune cu Divizia 18 de infanterie română pentru zdrobirea încercărilor germane de a cucerii orașul Ploiești, apărât cu fermitate de forțele insurecționale.

Între 23 și 31 august 1944, aproximativ 2/3 din teritoriul de atunci al țării a fost curățat de trupe hitleriste. Forțele insurecționale au provocat inamicului pierderi care se cifrează la peste 61 000 de oameni, printre care mai mult de 5 000 de morți. Au fost capturate 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, o mare cantitate de armament, tehnică de luptă și mijloace de transport. Pierderile forțelor insurecționale s-au ridicat la circa 9 000 de morți și răniți.

În dimineața zilei de 29 august, un avion ducea spre Moscova delegația română pentru încheierea armistițiului cu Națiunile Unite, delegație alcătuită din Lucrețiu Pătrășcanu, Barbu Știrbei, Ghiță Popp, general de brigadă Dumitru Dămăceanu ș.a. Convenția de armistițiu, semnată la 12 septembrie 1944, consemna, în art. 1 al preambulului său, că „de la 24 august 1944, orele 4 a.m., România a încetat cu totul operațiile militare împotriva Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții ei, a intrat în război și duce războiul de partea puterilor aliate, împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României...”²⁶

INSEMNATATEA INSURECȚIEI

În cursul celor opt zile de lupte, forțele insurecționale au zdrobit toate rezistențele trupelor germane

și au oprit încercările comandamentelor german și ungar de a pătrunde peste frontiere sau din partea nord-estică a Transilvaniei spre interiorul țării. Au fost crăuate de distrugere obiective industriale, căi de comunicație, porturile maritime și fluviale, care au fost puse la dispoziția frontului antihitlerist. Acționând cu rapiditate, forțele insurecționale române au asigurat eliminarea trupelor inamice din spațiul cuprins între linia fortificată, Dunărea maritimă, Marea Neagră, Dunărea mijlocie, frontierele româno-iugoslavă și româno-ungară, linia vremelnică de demarcație din Podișul Transilvaniei. Aceasta a determinat mutarea bruscă a frontului cu sute de kilometri, punind în pericol flancul și spatele dispozitivului german din zona arcu-lui carpatic și din Balcani.

Insurecția română din august 1944 a zădărnicit planurile comandamentului german și ale guvernului antonescian de a prelungi rezistența pe Carpații Orientali, pe linia fortificată Cașin, Focșani, Brăila, pe Dunărea maritimă și Delta, pe Carpații Meridionali și apoi, în ultimă instanță, pe Carpații Occidentali. Speranțele Comandamentului Suprem al Wehrmachtului de a-și reface apărarea pe arcu-l carpatic din România și a-l transforma într-o barieră greu de trecut în calea forțelor sovietice spre Balcani și sud-vestul continentului au fost spulberate. Istoricii militari sovietici apreciază, pe drept cuvânt, că, „după 23 August, în România s-au creat, în ansamblu, condiții politice și militare favorabile pentru acțiunile Armatei Roșii”. Arcu-l carpatic n-a mai constituit o fortăreață; prin trecătorile rămase libere, acoperite de divizii române care rezistau cu tenacitate presiunilor trupelor germano-ungare, apărind la nord și nord-vest de Carpații Meridionali un cap de pod de circa 50 000 km pătrați, forțele sovietice și române s-au putut concentra în Podișul Transilvaniei și în Banat, în vederea unor operații comune spre Cîmpia Tisei.

Ofensiva impetuoasă sovietică din zona Iași—Chișinău a dat posibilitate forțelor insurecționale române să-și desfășoare cu succes acțiunile împotriva trupelor germane aflate în interior și a celor care încercau să se salveze retrăgându-se din calea loviturilor forțelor sovietice. La rîndul ei, insurecția victorioasă a dat posibilitate armatelor sovietice să străbată un spațiu curățat de inamic, le-a înlesnit să ajungă, pînă la începutul lunii septembrie, din zona Focșani, Galați, Tulcea, la frontierele româno-iugoslavă și româno-ungară, Comandamentul sovietic putînd astfel să transforme ofensiva, începînd de la 27 august, într-un marș strategic de peste 600 km. La 30 și 31 august Bucureștiul primea, în entuziasmul populației, ca în toate localitățile pe unde au trecut, marile unități sovietice și Divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu”.

Puternicele operații ale armatei sovietice și insurecția națională victorioasă antifascistă și antiimperialistă a poporului român au schimbat net situația politică

²⁶ Ibidem, p. 108.

și militară din sud-estul Europei în favoarea coaliției antihitleriste. Trupele Germaniei naziste din Peninsula Balcanică erau amenințate să rămână fără comunicații, să fie izolate de restul forțelor germane din Europa; aceasta a facilitat, totodată, intensificarea războiului de eliberare a popoarelor iugoslave, lupta partizanilor albanezi, slovaci, cehi, polonezi, bulgari, greci.

Insemnătatea actului săvârșit de poporul român prin insurecția din august 1944 a fost amplu apreciată de numeroase personalități politice și militare, de presa internațională care au subliniat în mod just implicațiile ei politice și militare interne și internaționale²⁷.

O însemnătate deosebită a avut faptul că prin insurecție s-a înfăptuit alăturarea României la coaliția antihitleristă. Caracterul antifascist al insurecției s-a împletit indisolubil cu sarcinile luptei de eliberare națională a țării de sub dominația imperialismului fascist german; prin pozițiile dominante avute de masele populare, în frunte cu forțele revoluționare, atât în timpul pregătirii și înfăptuirii insurecției, cât și în perioada care a urmat, a fost spulberată posibilitatea restaurării oricărei dominații imperialiste asupra României. Faptele dezminț afirmațiile unor istorici străini, care încearcă să nege rolul forțelor interne, al maselor populare în schimbarea radicală a noii orientări a României, să diminueze rolul insurecției ca factor hotărâtor al acestei schimbări.

Insurecția a constituit, totodată, începutul revoluției populare în țara noastră. Sfărâmînd — la 23 August 1944 — dictatura militaro-fascistă, ea a descătușat energia revoluționară a proletariatului și a celorlalte categorii de oameni ai muncii. Partidul Comunist Român, organizatorul și unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala forță organizatoare și conducătoare a acesteia, a devenit participant la guvernarea țării. Masele populare, bucurîndu-se de drepturi și libertăți publice cum nu avuseseră pînă atunci, și-au croit drum larg în arena politică a țării, pe care se desfășura, cu forță irezistibilă, un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă în favoarea lor.

LUPTELE PENTRU ELIBERAREA COMPLETĂ A TRANSILVANIEI

tembrie 1944, inamicul a dezlănțuit cu forțele a șase divizii germane și maghiare o puternică ofensivă în Transilvania, cu scopul de a-și reface apărarea pe lanțul Carpaților Răsăriteni și Meridionali. Prin rezistența lor eroică, trupele armatelor 1 și 4 române au zădărnicit aceste încercări. Către a doua jumătate a lunii septembrie, în ajutorul trupelor române au sosit trupele sovietice ale Frontului 2 ucrainean, care de multe ori au intrat în luptă imediat, cu toată oboseala pricinuită de marșurile neîntrerupte pe sute de kilometri.

Concomitent cu zdrobirea acțiunilor ofensive ale trupelor germane și maghiare din sudul și sud-vestul Transilvaniei, s-au dus acțiuni ofensive în zona sud-estică a acestei provincii de către forțe sovietice și române.

De pe noile poziții atinse, Comandamentul Frontului 2 ucrainean a hotărît să treacă la o operație prin care să se elibereze partea de nord-vest a României și să se ajungă pe Tisa, în Ungaria. Acțiunile circumscrise în această operație au pornit din zona centrală a podișului transilvan, în jurul datei de 20 septembrie 1944. Apele Mureșului și ale Arieșului, precum și șesul mănăs din zona Turzii au cunoscut atunci unele din cele mai înverșunate încleștări. Eforturi uriașe și vitejești au făcut trupele române cu prețul vieții a 7 000 de oameni pentru cucerirea înălțimii Singeorgiu, care era cheia întregului sistem defensiv al ocupanților.

Acțiunile ofensive întreprinse în centrul Transilvaniei de forțele române și sovietice, deosebit de singuroase datorită rezistenței îndrăznețe a inamicului, au înlesnit înaintarea frontului pe ambele flancuri ale acestui spațiu și au realizat capetele de pod peste riurile Mureș și Arieș, favorabile unei noi lovituri de amploare, care să ducă la zdrobirea grupărilor inamice din Ucraina Subcarpatică, din partea nord-vestică a României, din estul Ungariei și al Iugoslaviei. În acest ansamblu

După insurecție, armata română a continuat lupta cot la cot cu armata sovietică, pentru eliberarea părții de nord-vest a României. La 5 sep-

²⁷ Ibidem, capitolul *Semnificația insurecției și a alăturării României la coaliția antihitleristă*, p. 295—343.

strategic, trupele Frontului 2 ucrainean au executat, între 6 și 28 octombrie, operația Debrețin, numită astfel după orașul ungar cu același nume, care constituia focarul principal al complexului bătăliei.

În cadrul Frontului 2 ucrainean au acționat în continuare armatele 4 și 1 română cu 22 de divizii, precum și corpul aerian și diverse alte unități speciale.

Operația Debrețin a început la 6 octombrie. Pe teritoriul român, luptele s-au desfășurat în zona Oradea, unde armata 6 germană a rezistat cu înverșunare.

Datorită pătrunderii masive în pusta ungară, trupele germano-ungare au pornit o retragere precipitată. Dar în unele zone marile unități inamice au opus o rezistență îndârjită, sensibil mai puternică decât acțiunile de hărțuire și întârziere desfășurate pretutindeni, pentru a temporiza și îngreua înaintarea sovieticilor și românilor, a menține deschisă principala comunicație Cluj, Huedin, Oradea.

Infringind rezistența unităților inamice, care se agățau de fiecare cută de teren, sfărîmînd repetatele contraatacuri dușmane, sovieticii și românii au ajuns pînă în fața Clujului. Depășite dinspre est și nord de români, lovite puternic de sovietici dinspre sud, unitățile fasciste au fost nevoite să abandoneze orașul. La 11 octombrie întreaga țară lua cunoștință cu profundă bucurie de eliberarea marelui centru administrativ, economic și cultural din nord-vestul României.

Ministrul de război român, general M. Racoviță a felicitat călduros pe ostașii români care au contribuit cu pricepere și vitejie la acest mare succes și a adus profunde mulțumiri forțelor sovietice, care au făcut încordate eforturi pentru dezrobirea acestui colț de pămînt al României.

Gruparea dușmană înfrîntă la Cluj, a pornit retragerea spre nord-vest. Deosebit de important a fost faptul că forurile militare germane nu au putut scoate din fața diviziilor române forțe pe care să le dirijeze spre Debrețin, în Ungaria, unde se dădea în acest timp bătălia decisivă. Frontul s-a aflat în mișcare în întreaga parte de nord-vest a României, forțele sovieto-române urmărind trupele germano-ungare aflate în retragere, spre a nu fi prinse în brațele cleștilor fronturilor 2 și 4 ucrainean, care se întindeau spre cotul Tisei superioare, în Ungaria. Înaintarea convergentă a acestor forțe sovietice dinspre est, spre vest, pe direcția generală Baia Mare, și a românilor dinspre sud-est, spre nord-vest, tot spre Baia Mare, a rîdus considerabil intrîndul format de frontul inamic.

După aproape două luni de lupte duse într-un teren muntos și deluros, trupele române și sovietice care acționau în această parte a României, au ieșit în Cimpia Someșului inferior. Zvîrlit în cîmpie, inamicul pierduse ultima barieră muntoasă din România, pozițiile tari pe care i le oferise natura terenului. El mai avea totuși posibilități de a rezista pe localitățile mari de la șes, pe riurile și canalele ce constituiau obstacole importante.

Adaptîndu-se noilor condiții, trupele armatei 4 române și ale armatelor 27 și 40 sovietice și-au continuat ofensiva.

Operînd pe direcția principală Carei, armata 4 română a avut de înfruntat în mod succesiv aproximativ trei linii de rezistență organizate de inamic cu scopul de a-și asigura stăpînirea zonei Carei—Satu Mare. La 22 octombrie, pe o vreme cețoasă și umedă, străbătînd prin noroiul arăturilor, biciuiți de vînt și ploaie, întîmpinați la tot pasul de roiul gloanțelor unor elemente înaintate ale dușmanului, ostașii Armatei 4 române au ajuns, în ziua următoare, să asalteze prima linie de foc. La 25 octombrie, forțele inamice au fost în întregime alungate de pe teritoriul României, iar armatele sovietice și române au pătruns — și prin această parte — pe pămîntul Ungariei.

O contribuție de seamă la bătăliile ostașilor români și sovietici pentru eliberarea completă a teritoriului țării a adus populația din zonele de operații. Numeroși cetățeni au furnizat ostașilor eliberatori informații despre inamic, s-au oferit călăuze în incursiuni, au transportat muniție, sub bombardamentele aviației dușmane, au dat adăpost, îngrijiri și hrană răniților și, uneori au participat direct la lupte. Ei s-au opus jafurilor săvîrșite de fasciști, acțiunilor acestora de distrugere a obiectivelor industriale, a lucrărilor de artă sau de evacuare a instalațiilor unor întreprinderi.

În luptele de pe Valea Arieșului, minerii de la Baia de Arieș, folosind dinamita destinată mineritului, au creat obstacole de netrecut în calea blindatelor dușmane. În acest scop au aruncat în aer un pod și au prăvălit o stîncă la un loc obligatoriu de trecere, pe o comunicație principală din regiune. În regiunea in-

dustrială bănăţeană, muncitorii de la minele din Anina au acţionat alături de unităţi ale Brigăzii 19 infanterie română. Pentru vitejia şi patriotismul de care au dat dovadă în acele împrejurări grele, ostaşii acestei mari unităţi precum şi muncitorii care i-au ajutat, au fost citaţi prin ordin de zi pe armată de către ministrul de război al României.

Numeroase fapte de patriotism au săvârşit în acest timp locuitorii din partea de nord a Transilvaniei, rămasă încă sub ocupaţie. Muncitori, ţărani, intelectuali — români, maghiari şi de alte naţionalităţi — s-au opus sub diferite forme ocupanţilor. Mii de locuitori, sustrăgându-se de la corvezi şi rechiziţii, s-au refugiat cu o parte din avutul lor în pădurile din munţi. Nesupunerile la ordinele de chemare şi dezertările din armata horthistă luaseră, de asemenea, un caracter de masă.

Deşi guvernul fascist ungar şi comandamentul german trecuseră, după 23 august 1944, pe ostaşii români transilvăneni din unităţile ungare în detaşamente de muncă, supravegheaţi îndeaproape şi sub pază severă, mulţi dintre aceştia au reuşit să fugă sau să treacă la partizani. Semnificativă este din acest punct de vedere şi starea de spirit a ostaşilor din unităţile de secui. După cum a consemnat generalul german H. Friessner în cartea sa de memorii, într-un timp scurt „au dezertat 700 de secui... Ei nu voiau să abandoneze casa şi gospodăria lor“.

În ajunul retragerii fasciştilor din Cluj, muncitorii au zădărnicit aruncarea în aer a unor întreprinderi şi a altor obiective importante, printre care şi atelierele feroviare. Muncitorii fabricii de încălzăminte „Dermata“ (azi Clujana), refuzând să încarce vagoanele, au împiedicat autorităţile fasciste să evacueze utilajul întreprinderii. Cei de la fabrica de produse din oţel (azi „Unirea“), forţaţi să demonteze întreprinderea, au defectat vagoanele sau le-au încărcat cu piese fără valoare şi au ascuns maşinile importante.

În noaptea de 10 spre 11 octombrie, garda muncitorească a uzinei electrice Aghireş, intervenind cu armele, a zădărnicit intenţia unui detaşament horthist de a arunca în aer uzina care alimenta cu energie electrică atît oraşul Cluj cît şi alte numeroase localităţi din partea nordică a Transilvaniei.

Într-una din seri, în localitatea Salva de lângă oraşul Năsăud, au poposit cîteva companii inamice aflate în retragere spre vest. Aflînd că acestea se pregăteau să arunce în aer podul de peste riul ce trecea pe lângă comună, sătenii au hotărît să le zădărnicească planul. Un grup a capturat, prin surprindere, o maşină militară inamică, a pus mina pe armele aflate în ea, apoi, patru oameni au pornit în plină noapte spre rîu, pentru a ataca santinelele de la pod. În timpul acesta însă podul a fost incendiat. Cuprinşi de minie că nu au putut să-l salveze, cei patru, căroră li s-au alăturat şi alţi locuitori, au organizat dezarmarea şi capturarea trupelelor staţionate în satul lor. După ce au lichidat santinela de la primul cantonament, sătenii au pătruns în casă, strigînd soldaţilor să se predea, deoarece în sat au intrat trupe române şi sovietice. Buimăciţi de somn şi cuprinşi de spaimă, cei somaţi au ridicat minile în sus. La fel au procedat sătenii şi la celelalte cantonamente, izbutînd să dezarmeze toate subunităţile din sat. Cu armamentul capturat — puşti, două mitraliere, cîteva aruncătoare de mine şi un tun antitanc — sătenii s-au instalat în poziţie de luptă pe marginea satului, de unde au deschis foc asupra unei coloane germane care se îndrepta dinspre o comună vecină, spre satul lor. Crezînd că sînt atacaţi de sovietici, adversarii au fugit în panică. La ora 11 cînd în adevăr trupele sovietice au sosit în localitate, sătenii le-au predat prizonierii şi armamentul capturat.

Acţiunile întreprinse de patrioţii români au fost cu atît mai meritorii, cu cît ele s-au produs în condiţiile unei crunte terori exercitate de ocupanţii fascişti. Printre asasinatelor în masă săvîrşite de fascişti o tristă notorietate a căpătat cel din localitatea Moiseiu, în Maramureş, unde faptele odioase s-au petrecut asemănător celor de la Oradour (Franţa) sau Lidice (Cehoslovacia). Nevoii să părăsească, în toamna lui 1944, şi ultima parte a pămîntului nostru, hitleriştii şi autorităţile horthiste ungare au adunat din diferite sate 30 de ţărani români, care sprijiniseră pe partizani sau încercaseră să se împotrivescă jafurilor săvîrşite de ocupanţi, şi i-au adus în localitatea amintită. Aici, deţinuţii au fost închişi în două case şi împuşcaţi prin ferestre. Pe cei care fuseseră numai răniţi de gloanţe, i-au străpuns cu baionetele. După această crimă a urmat a doua: în retragere, ocupanţii au incendiat satul, peste 260 de case fiind mistuite de flăcări.

Crimele şi silniciile naziste n-au înfricoşat populaţia din zonele ocupate. Dimpotrivă, populaţia din teritoriul cotropit, în dorinţa de a se elibera cît mai

curînd, a acţionat cu hotărîre şi spirit de sacrificiu, susţinînd eforturile armatei române şi sovietice prin toate mijloacele, salvînd obiectivele economice de distrugerile trupelor germano-ungare, care astfel au servit apoi în totalitate la ducerea cu succes a războiului antifascist.

Forţele populare au crescut şi s-au unit pe baza năzuinţei comune a eliberării de sub ocupaţia fascistă, a abolirii dictatului de la Viena, din 30 august 1940, pentru convieţuirea şi conlucrarea paşnică a populaţiei Transilvaniei în cadrul unei Românie noi, libere şi independente. Referindu-se la aceasta, gazeta „Keleti Ujság” din Cluj, scria în acele zile, în articolul intitulat „Maghiarii şi românii”, că atît unii cît şi alţii „trebuie să ajungă odată a înţelege — şi ştim că în rîndul unor pături largi ale maghiarilor din Transilvania această predispoziţie este deosebit de prezentă — că trebuie să trăim unii lingă alţii, că trebuie să ne înţelegem reciproc. Orice neînţelegere s-ar ivi între noi, nu putem nega că sîntem fraţi de lupte: sorbim laptele unei singure sorţi şi aceasta se reflectă în asemănările străduinţelor noastre sociale, politice şi economice... Şi a sosit momentul suprem, ca acum, la amuţirea armelor, punînd la o parte orice ură, orice rană dureroasă, să procedăm la construirea viitorului comun”.

Oamenii muncii români, maghiari şi de alte naţionalităţi şi-au pus toată capacitatea lor în serviciul luptei de eliberare şi au adus o contribuţie de seamă la acţiunile de zdrobire a forţelor fasciste de pe întreg teritoriul ţării, la lupta pentru eliberarea patriei de sub dominaţia şi ocupaţia străină. Ei sorbeau reciproc bravura din faptele de arme săvîrşite pentru eliberarea patriei, pentru înfrîngerea fascismului. De aceea, la 25 octombrie 1944, cînd a fost eliberată de sub stăpînirea fascistă ultima brazdă a pămîntului românesc, în toată ţara acest măreţ eveniment a fost salutat cu o imensă bucurie.

Efectivele totale ale armatei române participante la insurecţie şi la luptele pentru eliberarea completă a ţării s-au cifrat la peste 525 000 de oameni; pierderile suferite s-au ridicat la peste 58 000 de oameni (morţi, răniţi şi dispăruţi). Numeroase monumente, obeliscuri şi plăci memoriale ridicate în diferite localităţi glorifică memoria celor căzuţi, vitejia şi eroismul ostaşilor şi ofiţerilor români şi sovietici.

PENTRU ELIBERAREA UNGARIEI, CEHOSLOVACIEI ŞI AUSTRIEI

română a luptat la dreapta Frontului 2 ucrainean, cu 8 divizii, iar alte 5 divizii, în cadrul grupării principale a frontului, pe direcţia Arad, Debrecen şi Nyiregyháza. În acelaşi timp, Armata 1 română a participat cu 4 divizii la luptele de pe Tisa mijlocie, la aripa stîngă a frontului. Astfel, trupele române au participat, împreună cu trupele sovietice, la zdrobirea rezistenţelor unităţilor germane şi ungare care apărau direcţia Debrecen, la eliberarea acestui oraş şi la respingerea contraloviturilor executate în zonele Oradea, Szolnok şi Nyiregyháza.

În urma operaţiunilor desfăşurate în cursul lunii octombrie 1944, trupele germano-ungare de la aripa de sud a frontului sovieto-german au suferit pierderi grele; forţele sovietice şi române au eliberat partea de est a Ungariei şi au ieşit pe cursul superior şi mijlociu al Tisei, pe care au forţat-o în mai multe sectoare, iar aripile interioare ale Fronturilor 2 şi 3 ucrainene au ieşit pe Dunăre, în zona oraşului Baja.

Comandamentul hitlerist urmărea să menţină cu orice preţ aliniamentul de apărare pe care ajunsese, deoarece partea de vest a Ungariei prezenta o importanţă economică deosebită. Aici fusese mutată o parte însemnată din industria de război germană; tot în această zonă se afla una dintre cele mai mari exploatare de bauxită din Europa, materie primă folosită pentru fabricarea aluminiului necesar industriei de avioane, precum şi regiunea petroliferă Nagykánizsá. În plus, de menţinerea poziţiilor din Ungaria depindea în mare măsură asigurarea flancului drept al grupării de forţe care apăra direcţia strategică Varşovia—Berlin, interzicerea direcţiei strategice Budapesta—Viena şi asigurarea comunicaţiilor necesare trupelor fasciste din Peninsula Balcanică.

În acest scop teritoriul Ungariei fusese amenajat cu un vast sistem de lucrări genistice. Primul aliniament de apărare a fost organizat pe malul drept al Tisei. Al doilea se sprijinea pe munţii Hegyalja, Bükk şi Mátra, în continuare pe Buda-

După 25 octombrie 1944, armata română şi-a continuat ofensiva spre Tisa pe teritoriul Ungariei, în cadrul aceleiaşi operaţii Debrecen. Armata 4

pesta și pe malul drept al Dunării; mai înapoi, poziția „Margarita”, amenajată pe aliniamentul lacurilor Velence, Balaton și riul Drava, dădea sistemului o mare adâncime.

În scopul nimicirii forțelor fasciste dintre Tisa și Dunăre Comandamentul sovietic a hotărât să execute inițial o puternică lovitură cu forțele de la aripa stângă a Frontului 2 ucrainean, spre Budapesta. Prin executarea acestei lovituri dispozitivul strategic inamic a fost rupt în două și a fost eliberată capitala Ungariei. Lovitura principală a frontului a fost asigurată de o altă lovitură, dată cu forțele de la aripa dreaptă a Frontului 2 ucrainean, pe direcția Miskolc, având ca rezultat eliberarea părții de nord-est a Ungariei și încercuirea în spațiul central al Ungariei a forțelor principale germane și ungare care operau în acest sector.

Concomitent, Frontul 3 ucrainean a dezvoltat ofensiva peste Dunăre în direcția generală nord-vest și spre zona petroliferă Nagykanizsa, iar Frontul 4 ucrainean, acționat cu trupele de la aripa stângă spre Kosice. Aceste acțiuni s-au înscris în „operația Budapesta”, care a început la 29 octombrie 1944 și s-a terminat la 13 februarie 1945.

De la 30 octombrie, la această operație a participat și Corpul 7 armată română, aflat sub comanda generalului de corp de armată Nicolae Șova. Acționând cu o deosebită vigoare și pe o adâncime de peste 100 km, trupele române au ajuns în fața centurii exterioare de apărare a Budapestei, odată cu trupele sovietice. În decembrie 1944, Corpul 7 armată a acționat în cooperare cu mari unități sovietice pe căile de acces spre Budapesta, iar între 1 și 15 ianuarie 1945, în interiorul orașului, evidențiindu-se în mod deosebit în luptele de la hipodrom, pentru cucerirea cazărnilor Franz Joseph, a Gării de Est, a cimitirului Kerepes și a altor puncte importante din capitala Ungariei.

În total, pe timpul luptelor din oraș, forțele române au curățat de inamic peste 1000 de blocuri și case transformate în puncte de rezistență. Până la 15 ianuarie 1945, trupele române au pătruns prin lupte grele aproximativ 6,5 km în Budapesta, ajungând la 2 km de Dunăre. În seara acestei zile, Corpul 7 armată, care adusese o contribuție esențială la eliberarea Budapestei, a primit ordin să se deplaseze spre frontul din Cehoslovacia.

Trupele române ale Armatei 4, Corpului 4 armată și ale diviziei „Tudor Vladimirescu”, după lupte înverșunate, au forțat Tisa și, dezvoltând ofensiva spre nord-vest, au ieșit pe frontiera ungaro-ceslovacă, pe care au depășit-o, până la sfârșitul anului, în mai multe puncte.

La luptele încununate de succes purtate pe teritoriul Ungariei, armata română a participat cu 17 divizii, un corp aerian, două brigăzi de artilerie anti-aeriană, o brigadă de căi ferate și numeroase alte unități și formațiuni, totalizând peste 210 000 de oameni. În această perioadă trupele române au cucerit trei masive muntoase, au forțat 4 cursuri mari de apă și au eliberat 1237 de localități și alte așezări, dintre care 14 orașe.

Pierderile române în aceste lupte s-au ridicat la 42 700 de morți, răniți și dispăruți.

Operațiile desfășurate în Ungaria prezintă o mare importanță prin amploarea și rezultatele lor. Inițial, fiind înfrînte la est de Tisa și interceptându-li-se comunicațiile, forțele dușmane au fost aruncate în zona muntoasă din nordul Ungariei și spre Budapesta. Ulterior, prin eliberarea acestui oraș a fost deschisă Valea Dunării către Viena, centru economic și strategic foarte important pentru Germania, iar prin cucerirea munților Hegyalja, Bükk și Matra, s-au creat condiții pentru pătrunderea dinspre sud-est a forțelor sovietice și române pe teritoriul cehoslovac.

Pierderea cimpiei Tisei și a Dunării mijlocii a lipsit Germania hitleristă de unele materii prime vitale pentru continuarea războiului. Dar, cel mai important rezultat al acțiunilor desfășurate pe teritoriul ungar de forțele sovietice și române a fost eliberarea poporului maghiar de sub tirania fascistă.

Din a doua jumătate a lunii decembrie 1944, în cadrul aceleiași operații „Budapesta”, trupele române au început, în strînsă cooperare cu trupele sovietice, luptele pentru eliberarea Cehoslovaciei. La aceste acțiuni, armata română a participat cu 16 divizii, un corp aerian, o divizie de artilerie anti-aeriană, un regiment de tancuri și alte unități independente care au totalizat aproape 250 000 de oameni.

Deși era vizibil că războiul se apropia de sfârșit, comandamentul german continua să opună peste tot rezistență îndârjită. La începutul lunii mai 1945, după căderea Berlinului, în Cehoslovacia se afla o grupare de peste 1 000 000 de oameni

care urmărea să întîrzie ofensiva sovietică, pentru a se preda ulterior anglo-americanilor.

Pentru lichidarea acestei grupări, s-a declanșat, la 6 mai, operația „Praga”, în cadrul căreia trupelor române le-au revenit misiunea să urmărească ariergărzile dușmane din zona Brno, direct spre capitala Cehoslovaciei.

Pe timpul operațiilor „Viena” și „Praga”, desfășurate pe teritoriile Cehoslovaciei și Austriei, și-a adus contribuția și Regimentul 2 care de luptă, avînd 1 027 oameni, 66 tancuri și autotunuri și 13 autoblindate pentru cercetare, precum și unități și subunități din brigăzile de căi ferate (Regimentele 2 și 3 C.F.) și drumuri și poduri.

Sprîjinind diferite divizii ale Armatei 7 de gardă sovietică, Regimentul 2 care de luptă a luat parte, între 9 și 25 martie 1945 la acțiunile ofensive pentru forțarea riurilor Nitra (în zona localității Cernik), Vah (pe direcția Trnava) și pentru eliberarea capitalei Slovaciei, Bratislava.

Trecînd pe teritoriul Austriei, regimentul a participat la luptele pentru Viena, cele mai importante desfășurîndu-le în zonele localităților Hohenrappersdorf, Schrick, Wilersdorf (centru al bazinului petrolifer din nord-estul Austriei), Minstelbach, Eibenstahl și Poysdorf.

Reintrat pe teritoriul Cehoslovaciei, după ce suferise pierderi mari în oameni și mașini de luptă, regimentul a acționat în direcția Teli, încheindu-și misiunile de luptă odată cu participarea lui la eliberarea orașului Snojmo.

Pentru faptele de arme săvîrșite de tanchiști, Regimentul 2 care de luptă a fost citat de 3 ori prin ordine ale Comandamentului suprem sovietic și a fost evidențiat în 4 comunicate de război sovietice.

În ceea ce privește activitatea subunităților de căi ferate și drumuri și poduri, ea a adus o contribuție importantă la buna desfășurare a operațiilor armatelor sovietice și române, prin refacerea și întreținerea liniilor de comunicație feroviare și rutiere.

În Austria, unitățile feroviare au refăcut și întreținut liniile, instalațiile de telecomunicații și gările din secțiunile Viena—Mistelbach—Laa, Viena—Stockerau—Ziersdorf, Zollendorf—Laa, Leopoldau—Absdorf—Horn, Leopoldau—Stockerau—Absdorf—Hipersdorf.

În timpul celor cinci luni, cîtu durat luptele pe teritoriul Cehoslovaciei și Austriei ostașii români au participat la aproape 260 de lupte mai importante, au pătruns peste 400 km în sistemul de apărare al dușmanului, au forțat 14 cursuri de apă, au eliberat prin luptă 1 722 de localități și alte așezări, între care 31 de orașe, au provocat inamicului importante pierderi în morți și răniți și au capturat peste 20 000 de prizonieri și mari cantități de tehnică de luptă. Jertfele ostașilor români însumează peste 66 000 de militari (morți, răniți și dispăruți).

Subliniind calitățile de luptă, bărbăția și eroismul armatei române, autorii unei lucrări sovietice apărută sub redacția generală a lui P. A. Jilin, scriu: „Peste o jumătate de milion de ostași din armata română au luptat împreună cu armatele sovietice împotriva armatelor fasciste, de la 23 august 1944 pînă la sfîrșitul războiului. În aceste operațiuni, ei au dovedit remarcabile calități de luptă. Încercările generalului Friessner de a justifica cauzele înfrîngerii sale prin instabilitatea și trădarea armatelor române sînt dezmințite de excepționala bărbăție și de eroismul ostașilor români în lupta pentru o cauză dreaptă pentru eliberarea țării lor de fascism, iar apoi a Ungariei și Cehoslovaciei”.

BILANȚ GENERAL

ȘI APRECIERI EXTERNE

Poporul român a adus o contribuție apreciabilă la înfrîngerea Germaniei hitleriste. De la 23 august 1944 și pînă la 12 mai 1945, armata română

a străbătut prin lupte spațiul dintre Marea Neagră și Podișul Boemiei; ea a forțat 14 masivi muntoși și 12 cursuri mari de apă, a eliberat peste 3 800 de localități și alte așezări, dintre care 53 de orașe; a provocat inamicului pierderi cifrate la circa 18 000 de morți lăsați pe teren și peste 118 000 de prizonieri.

Pierderile proprii, în aceeași perioadă, s-au cifrat la circa 167 500 de oameni (morți, răniți și dispăruți), adică peste 30% din efectivele totale angajate în luptă. La acestea mai trebuie adăugate pierderile în rîndurile populației civile, cifrate, după date aproximative, la circa 150 000 de oameni uciși de trupele germano-ungare în retragere, în timpul bombardamentelor, în lagăre ale morții ș.a.

Pentru completarea pierderilor de pe front au fost trimise permanent rezerve, astfel încât la sfârșitul războiului, în Cehoslovacia se găseau 16 divizii și alte unități și formațiuni românești cu un efectiv de peste 190 000 de oameni. Contribuția totală a României în luptători s-a ridicat la cca 540 000 de oameni, cifră care nu include formațiunile patriotice de luptă și alți numeroși cetățeni care au luat parte la lupte în țară sau în rindul partizanilor din U.R.S.S., Franța, Iugoslavia, Polonia și Cehoslovacia.

Pentru faptele lor de arme, diferite unități române au fost evidențiate în numeroase ordine ale Ministerului de război al României, prin 7 ordine ale Comandamentului suprem sovietic și 21 de comunicate de război sovietice; peste 300 000 de soldați, subofițeri și ofițeri au fost decorați cu ordine și medalii românești, sovietice, cehoslovace și ungare.

În afară de aportul uman, poporul român a adus o importantă contribuție economică la obținerea victoriei, evaluată — după date provizorii — la cu mult peste un miliard de dolari (valută 1938), ceea ce echivalează cu cel puțin de patru ori veniturile bugetare ale României din anul bugetar 1937/1938.

Eforturile și sacrificiile făcute de masele populare în timpul războiului împotriva Germaniei fasciste constituie un mare exemplu de dragoste de patrie, de energie clocotitoare și eroism în muncă.

Pe lângă numeroasele jertfe ale luptătorilor care și-au dat viața pentru eliberarea țării și în operațiile desfășurate pe teritoriul Ungariei și Cehoslovaciei — contribuție esențială, de neprețuit în cifre —, poporul român a adus o însemnată contribuție economică, situându-se și prin aceasta în rindurile participanților activi la obținerea victoriei.

Semnificativ este faptul că pe tot timpul războiului antihitlerist baza de aprovizionare a armatei române a constituit-o în exclusivitate economia țării; concomitent România și-a îndeplinit — iar în unele direcții a depășit chiar — sarcinile de sprijinire a efortului de război pe care și le-a asumat față de puterile aliate și asociate participante la coaliția antihitleristă.

Conducătorul și organizatorul luptei maselor populare pentru sprijinirea frontului antihitlerist a fost Partidul Comunist Român. Uriașa muncă politică, educativă și organizatorică desfășurată de partidul comunist a unit și a îndreptat spre un țel comun eforturile poporului muncitor, subordonându-le cauzei eliberării patriei, zdrobirii Germaniei naziste, apărării și dezvoltării libertăților cucerite prin insurecția din august 1944. Învingând greutatea de tot felul, oamenii muncii de la orașe și sate, însuflețiți de cauza dreaptă a războiului, de dragoste față de patrie și ură adâncă față de fascism, au răspuns cu elan la chemarea patriotică a Partidului Comunist Român. Totul pentru front, totul pentru victorie!

În lupta pentru instaurarea regimului democrat-popular și rezolvarea sarcinilor grele și complexe legate de sprijinirea în aceste condiții a războiului antihitlerist, forțele progresiste ale țării, în frunte cu Partidul comunist, au acționat grupate într-o largă coaliție politică — Frontul Național-Democrat — care cucerise poziții în guvern și în aparatul de stat și care polariza în jurul clasei muncitoare majoritatea covârșitoare a poporului.

Pentru rezolvarea sarcinii naționale a susținerii frontului, P.C.R. s-a adresat în primul rînd clasei muncitoare, arătînd că rolul ei este de a sta în fruntea luptei poporului pentru libertate și independență sa deplină, că muncitorii trebuie să sprijine în modul cel mai activ efortul de război împotriva hitlerismului, pentru ca libertățile dobîndite prin insurecția din august 1944 să fie consolidate și lărgite.

Voința nestrămutată a clasei muncitoare de a face totul pentru asigurarea necesităților frontului a fost reafirmată, în numele tuturor muncitorilor, de la tribuna primului congres general al sindicatelor unite din ianuarie 1945. În rezoluția adoptată de congres se arată: „Trebuie dată o atenție deosebită frontului. Sindicatele și comitetele de fabrică trebuie să fie în fruntea luptei pentru organizarea și ridicarea producției de război, astfel ca cerințele frontului să fie împlinite și armata să fie bine aprovizionată”.

Chemarea Partidului Comunist Român în legătură cu susținerea activă a frontului antifascist a găsit sprijin la toate organizațiile democratice de masă din țară; Uniunea Tineretului Comunist, Frontul Plugarilor, Madosz-ul, Uniunea patrioților, Apărarea Patriotică și altele și-au dirijat eforturile în acest sens. Frontul Național-Democrat intruchipa baza largă populară a luptei revoluționare pentru înfăptuirea prefacerilor democratice și mobilizarea tuturor resurselor țării spre zdrobirea fascismului.

În susținerea efortului de război și-au adus contribuția și importante cercuri ale burgheziei interesate în eliberarea țării de sub dominația imperialismului german.

În momentul alăturării României la coaliția antihitleristă, situația economică a țării, ca urmare a jafului practicat de naziști și a distrugerilor provocate de război, era grea.

Datorită inițiativei și muncii eroice de care au dat dovadă muncitorii, inginerii, tehnicienii, masa largă a țărănimii, s-a reușit ca întreprinderile să aibă în bună măsură materiile prime necesare producției de război, să se mărească comenzile în acest scop.

Participarea României la războiul antihitlerist cu întregul ei potențial economic a fost rezultatul activității conștiente a forțelor revoluționare, al luptei maselor largi de cetățeni pentru ridicarea producției industriale, pentru refacerea economiei țării²⁸.

Apreciind importanța politică și militară a contribuției poporului român la înfrângerea fascismului, Prezidiul Sovietului Suprem al U.R.S.S. a conferit șefului statului român cea mai înaltă decorație de război sovietică, acordată unui număr foarte restrâns de mari comandanți „pentru îndeplinirea cu succes a acelor operațiuni militare (la scara unui front sau a mai multe fronturi), al căror rezultat duce la schimbarea situației în favoarea armatei sovietice” — cum se precizează în decretul pentru înființarea acestei înalte distincții. În decretul de decorare se spune: „Pentru actul curajos al cotiturii hotărâte a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alierea cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precisase clar înfrângerea Germaniei, Majestatea sa Mihai I, Regele României, se decorează cu Ordinul Victoria”.

După cum se știe, în străinătate acest ordin a mai fost acordat mareșalului Iosip Broz Tito, mareșalului polonez Mihal Żymerski-Rola, generalului nord-american Dwight Eisenhower și feldmareșalului britanic Bernard Law Montgomery.

Efortul de ansamblu al României la zdrobirea Germaniei naziste și-a găsit numeroase aprecieri peste hotare.

În septembrie 1944, A. Eden, pe atunci ministru de externe al Marii Britanii, declara în Camera Comunelor că „România a dat deja un ajutor substanțial cauzei aliaților...” La 7 ianuarie 1945 radio Londra arăta: „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste, România se situează azi în al patrulea rînd în ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului”. În aceeași perioadă, deputatul laburist Ivor Thomas, sublinia în parlamentul britanic: „România este a patra țară ca efective pe frontul împotriva Germaniei...”

Referitor la valoarea luptelor desfășurate de trupele române, postul de radio New York emitea următoarea apreciere, la 20 februarie 1945: „...acțiunea armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel cum, prin actul de la 23 August 1944 România a contribuit într-o bună măsură la schimbarea situației de pe întregul front răsăritean”.

În august 1946, ministrul de externe cehoslovac, Jean Masaryk arăta la Conferința de pace: „România a acordat ajutor poporului cehoslovac în clipele cele mai grele ale luptei sale împotriva cotropitorilor fasciști... Poporul cehoslovac nu va uita că trupele române au luptat voluntar împotriva germanilor pe teritoriul Cehoslovaciei, ajutînd la eliberarea ei”.

Comentatorii militari francezi, generalul Cochet și locotenent-colonelul Paquier menționau printre altele, în octombrie 1946: „Avînd aceleași virtuți ca și strămoșii lor, soldații români din 1945, iubind cu ardore libertatea, l-au izgonit din nou pe invadatorul german... România, care a fost de două ori ocupată de Germania, de două ori lovită în fiili ei și pămîntul ei, ca și Franța năpăstuită, pustiită, pusă sub călcîiul Wehrmachtului, a dat tot ce a avut mai bun pentru cauza aliaților”.

Insemnătatea alăturării României la războiul antifascist și a eforturilor depuse de ea în acest război au fost relevate de asemenea de oficialități sovietice, care cunoșteau cel mai bine sacrificiile făcute de poporul român pentru realizarea năzuințelor lui de libertate națională și progres social. Astfel, într-o notă adresată guvernului român la 6 august 1945, guvernul U.R.S.S. remarcă „Participarea activă a României, începînd de la 23 august 1944, în luptă de partea aliaților, în contra Germaniei hitleriste...”

²⁸ Vezi *România în războiul antihitlerist*, București, Editura militară, 1966, p. 547—576.

La Conferința de pace de la Paris din 1946, locțiitorul șefului delegației sovietice, A.I. Vișinski, arătând că la 23 August poporul român luase un nou curs, hotărât în politica externă a României, declara, la 13 august, că „România a acordat ajutor Națiunilor Unite și în primul rând Uniunii Sovietice, care, mai mult decât celelalte țări a suportat greutățile atacurilor militare din partea Germaniei și a sateliților ei. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat importanța pasului făcut de poporul român prin care el... s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul din participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși“. La rîndul său, V.M. Molotov, ministrul de externe al U.R.S.S. declara, la 10 octombrie, în același cadru, că „Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrîngerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze“.

*
* *

Poporul român cinstește amintirea vitejilor luptători care și-au dat viața pentru eliberarea patriei noastre, pentru salvarea omenirii de pericolul barbariei fasciste. Dînd expresie profundelor sentimente de recunoștință față de eroii luptei antihitleriste, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a spus, în cuvîntarea rostită la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale, din 22 august 1974: „Acum, cînd sărbătorim a XXX-a aniversare a răsturnării dictaturii militare-fasciste și a dominației hitleriste, aducem omagiul nostru fierbinte comuniștilor și luptătorilor antifasciști, care prin lupte și jertfe grele, neprecupețindu-și nici viața, au contribuit la realizarea acestei mărețe victorii...“

Aducem, de asemenea, prinos de recunoștință militarilor români care, prin vitejia și curajul demne de marile tradiții patriotice ale oștirilor române, prin sacrificiul greu, de sînge, pe care l-au dat, au contribuit la înfăptuirea actului istoric al insurecției, la alungarea armatelor hitleriste din România, la eliberarea patriei noastre, la victoria generală în marea înclăștare împotriva fascismului.

În aceste momente solemne ne plecăm în memoria ostașilor sovietici care și-au dat viața pentru eliberarea României și care, înfruntînd greutăți de nespus, au avut contribuția hotărîtoare la nimicirea Germaniei hitleriste, la salvarea omenirii de cel mai groaznic dușman. Aducem, de asemenea, omagiul nostru ostașilor celorlalte state din coaliția antihitleristă, luptătorilor din rezistență, tuturor militanților antifasciști care au contribuit, prin lupta lor, la înfrîngerea agresorului, la lichidarea pericolului robiei hitleriste“²⁹.

Dr. GHEORGHE ZAHARIA

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, Editura politică, București, 1974, p. 626—627.

Deposdarea de putere a burgheziei monopoliste. Făurirea și rolul industriei socialiste în Republica Democrată Germană

FRIEDLER HELENE,
MENZEL HELMUT

Luarea puterii politice și economice din miinile burgheziei monopoliste și crearea unei economii naționale bazată pe proprietatea socială a bunurilor de producție pe teritoriul R.D.G. a avut loc prin aplicarea creatoare a învățăturii marxist-leniniste la condițiile concrete din țara noastră. Marx și Engels au caracterizat proprietatea asupra mijloacelor de producție drept bază a puterii politice și economice a clasei dominante din momentul respectiv. În „Manifestul partidului comunist”, ei au stabilit că proletariatul are misiunea istorică de a „folosi dominația lui politică pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întreg capitalul, pentru a centraliza toate uneltele de producție în miinile statului, adică în miinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cât se poate de repede, masa forțelor de producție”¹.

Această teză a fost întărită de practica socială în prima țară a socialismului victorios, — Uniunea Sovietică — și s-a consacrat drept o legitate a trecerii de la capitalism la socialism și a construirii societății noi.

În condițiile eliberării poporului german de sub dominația fascistă de către armatele Uniunii Sovietice împreună cu popoarele unite în coaliția antihitleristă, Partidul Comunist din Germania, conducându-se după această teză marxist-leninistă, a lansat proclamația din 11 iunie 1945 prin care cerea lichidarea sistemului fascist cu rădăcinile sale social-economice, și crearea unei republici noi, democratice, deschizând în felul acesta poporului german calea spre socialism.

În acest document marxist-leninist, Partidul Comunist din Germania a pornit de la premisa că, prin victoria Uniunii Sovietice și a aliaților săi asupra fascismului imperialist german, raportul internațional de forțe s-a schimbat fundamental în favoarea forțelor democrației și ale progresului, apărind posibilitatea de a se lichida pentru totdeauna fascismul și militarismul, de a înfringe imperialismul și de a se crea relații democratice antifasciste. Inspirindu-se din experiența mișcării muncitorești germane și internaționale, îndeosebi a P.C.U.S. (b), precum și din învățăminte ale celui de al VII-lea Congres mondial al Internaționalei Comuniste și sprijinindu-se pe hotărârile conferințelor de partid de la Bruxelles, din 1935, și de la Berna, din 1939, P.C.G. a elaborat concepția despre modul în care trebuia să se pregătească pe pământul german trecerea, necesară din punct de vedere istoric, de la capitalism la socialism.

P.C.G. și-a îndreptat atacul principal împotriva criminalilor de război și a persoanelor care au sprijinit războiul și prin aceasta, împotriva marii burghezii imperialiste. În proclamația sa, P.C.G. a dezvăluit cauzele războiului imperialist și a catastrofei provocată de acesta, demascând burghezia monopolistă și iuncherimea germană ca adevărații răspunzători pentru introducerea regimului fascist, — această dictatură teroristă fătășă a celor mai reacționare și agresive cercuri ale capitalului financiar — pentru dezlănțuirea celui de al doilea război mondial și pentru crimele

¹ Karl Marx, Friedrich Engels, Manifestul partidului comunist, în : Karl Marx, Friedrich Engels, Opere, vol. 4, Berlin, 1972, p. 481.

săvârșite împotriva poporului german și a celorlalte popoare din Europa. De aceea, P.C.G. a cerut: „exproprierea totală a averilor liderilor naziști și criminalilor de război, preluarea acestor averi de reprezentanții poporului și punerea lor la dispoziția organelor de autoguvernare comunale sau provinciale”². El a relevat că pacea cucerită în Europa cu jertfe imense va putea fi asigurată pentru vreme îndelungată numai dacă bazele puterii politice ale burgheziei monopoliste vor fi zdrobite total și definitiv. Numai așa vor putea fi create premisele pentru instaurarea puterii politice a clasei muncitoare și a aliaților ei.

Pentru a atinge acest țel strategic al clasei muncitoare, a fost necesar ca, în toate domeniile vieții sociale, să aibă loc, transformări revoluționare. De aceea, în proclamația sa P.C.G. a cerut crearea de noi organe ale puterii de stat, înfăptuirea reformei agrare democratice, reorganizarea antifascistă a justiției, înlăturarea privilegiului la instrucțiune al burgheziei, printr-o reformă democratică a învățământului.

În lupta pentru realizarea programului de acțiune al P.C.G., ajutorul acordat de Uniunea Sovietică a fost de o valoare inestimabilă. Politica U.R.S.S. față de Germania și activitatea administrației militare sovietice în Germania (S.M.A.D.), în concordanță cu angajamentele asumate în spiritul dreptului internațional, erau îndreptate spre a lichida definitiv fascismul și militarismul german, pentru a sprijini poporul german la întemeierea unui stat unitar, democratic, iubitor de pace. Aceasta corespundea întru totul intereselor de viață ale clasei muncitoare și ale celorlalți oameni ai muncii. Măsurile adoptate de S.M.A.D., care serveau acestui țel, stăteau la baza acțiunii comunistilor și tuturor celorlalți muncitori având conștiință de clasă. Același lucru s-a întâmplat și cu ordinele S.M.A.D. nr. 124 și nr. 126 din octombrie 1945 prin care a confiscat proprietatea statului fascist, a partidului național-socialist german, a criminalilor naziști și de război activi. Această avere a fost încredințată mai întâi organelor de ocupație sovietice, care au numit custozi germani. Aceste dispoziții au în mare măsură același conținut cu dispozițiile elaborate deja de administrația de stat, respectiv, administrațiile regionale, cu propunerile pe care acestea le-au prezentat S.M.A.D. Hotărârea definitivă referitor la soarta întreprinderilor a revenit poporului german. S.M.A.D. a respectat cu consecvență principiul leninist al recunoașterii și respectării dreptului poporului german la autodeterminare. Aceasta înseamnă că transformările revoluționare durabile ale relațiilor sociale nu pot fi decât opera clasei muncitoare și a aliaților săi. Legi și dispoziții, care însemnau o intervenție profundă în condițiile sociale existente și erau părți componente ale transformării democratice-antifasciste, au fost de aceea prelucrate, hotărâte și impuse de către forțele democratice și antifasciste ale poporului german și de către organele parlamentare, de stat și administrative create de ele.

O lovitură eficientă a fost dată capitalului monopolist în toamna anului 1945, când prezidiul administrației de stat Saxonia (unul din cele cinci landuri, respectiv provincii ale zonei de ocupație sovietice), a luat hotărârea la 25 octombrie 1945, expropriării fără despăgubire a criminalului de război și proprietarului monopolist Friedrich Flick, și de a declara întreprinderile și averile sale drept proprietate a statului. Această acțiune a primit adevărată majoritate muncitorilor și salariaților numeroaselor întreprinderi și instituții. Cererile pentru exproprierea întreprinderilor aparținând criminalilor de război și activiștilor naziști au devenit tot mai numeroase printre oamenii muncii.

Pentru a înlătura complet și definitiv imperialismul, militarismul și fascismul, era totuși absolut necesară depășirea fisurii provocate în rindurile clasei muncitoare de imperialism și oportunism, reconstruirea unității ei pe baze revoluționare. Acest obiectiv a fost apărut cu fermitate de P.C.G.. Pentru aceasta, P.C.G. a început lupta pentru transformarea democratică-antifascistă. În comunitatea de acțiune dintre Partidul Comunist din Germania și Partidul Socialist German, în lumina experiențelor istorice, s-a impus tot mai mult necesitatea — chiar și la social-democrați — de a se crea un partid unic revoluționar al clasei muncitoare.

Prin unificarea P.C.G. și P.S.G. în Partidul Socialist Unit German [P.S.U.G.], în aprilie 1946, și prin crearea unei uniuni a sindicatelor unitare, clasa muncitoare a dobândit o mai mare coeziune și influență asupra maselor. Ea a desfășurat, sub conducerea P.S.U.G., lupta pentru putere, care era necesară pentru a distruge definitiv baza economică a imperialismului și militarismului. P.S.U.G. a schițat cu claritate în documentul „Principii și țeluri” sarcinile necesare pentru viitor. Documentul

² Documente și materiale referitoare la istoria mișcării muncitorești, seria III. vol. 1, Berlin, 1959, p. 19.

pornea de la concluziile lui Marx, Engels și Lenin, de la experiența mișcării muncitorești germane și internaționale, care indicau calea spre „eliberare de orice exploatare și asuprire, de crize economice, sărăcie, șomaj și amenințare de război imperialist”³. În continuare, urma să se treacă la mobilizarea întregii clase muncitoare și a tuturor celorlalți oameni ai muncii la lupta comună consecventă pentru „pedepsirea tuturor vinovaților de provocarea războiului și a criminalilor de război”⁴. Stabilind aceste obiective, P.S.U.G. urma prevederile tratatului de la Potsdam, în care se preciza: „În cel mai scurt termen posibil, viața economică germană trebuie să fie practic descentralizată, în scopul distrugerii concentrării excesive a forței economice, reprezentată îndeosebi prin carteluri, syndicate, trusturi și alte uniuni monopoliste”⁵.

În spiritul tradițiilor revoluționare ale luptei mișcării muncitorești germane împotriva imperialismului, militarismului și războiului, P.S.U.G. a orientat clasa muncitoare spre organizarea unui plebiscit popular în cadrul căruia cei vinovați de declanșarea războiului, cei care în timpul acestuia au acaparat mari averi precum și politicienii nazisti să fie judecați și expropriați fără despăgubiri. Votul și hotărârea poporului însemna pentru P.S.U.G. consolidarea hegemoniei clasei muncitoare în procesul de transformare antiimperialistă și totodată antrenarea în spiritul democrațismului consecvent, a celorlalți oameni ai muncii în acest proces. P.S.U.G. a arătat clasei muncitoare că aceasta trebuie să folosească toate cuceririle democratice pentru a-și realiza țelurile sale, asigurând în acest mod noile relații democrat-antifasciste pe baze stabile din punct de vedere economic.

Hotărârea luată de mase a fost înlăptuită în landul Saxonia. Aici erau fabricate aproximativ 40% din produsele industriale ale zonei de ocupație sovietice. Muncitorii obținuseră deja rezultate însemnate în transformarea democrat-antifascistă. Reprezentanții ai clasei muncitoare, care dispuneau de poziții importante în organele de stat, au realizat cu succes exproprierea concernului Flick. În această regiune activa organizația regională cea mai puternică numerică a partidului care, la unificare, număra aproape 416 000 membri. Aici a reușit P.S.U.G. să obțină progrese în formarea grupelor pe secții de întreprinderi, sub a căror conducere au fost introduse în întreprinderi controlul muncitoresc și drepturile sindicaliștilor la cointeresare și controlul producției.

La 25 mai, din inițiativa P.S.U.G., căreia i s-au aliat toate partidele democrat antifasciste, Uniunea sindicatelor libere germane (U.S.L.G.) din regiunea Saxonia, a fost prezentată administrației de stat propunerea pentru un referendum popular în vederea predării către popor a întreprinderilor aparținând criminalilor de război și criminalilor nazisti. În acest scop, s-a pregătit un proiect de lege corespunzător, care a fost aprobat în mai 1976 de cea de a doua conferință a conducerii de partid a P.S.U.G.. Pentru motivarea proiectului de lege, Blocul partidelor democrat antifasciste a publicat, în același timp, o proclamație. Prezidiul administrației de stat regionala Saxonia a trecut în aceeași zi la discutarea proiectului de lege și a propunerii partidelor democrat antifasciste împreună cu U.S.L.G. El a hotărât să supună poporului pentru aprobare proiectul de lege, la 30 iunie 1946.

Intrunirile și manifestațiile care au avut loc în săptămânile ce au urmat, la care au participat conducătorii P.S.U.G.: Wilhelm Pieck și Otto Grotewohl, precum și Otto Buchwitz, Wilhelm Koenen, Hermann Matern, Walter Ulbricht și alți reprezentanți din conducerea P.S.U.G., au sprijinit această hotărâre. Ei au confirmat revendicările politice cuprinse în lozincile: „Ceea ce este creat de miinile poporului trebuie să aparțină poporului!” și „Criminalii de război au fost tot timpul uniți. Acum, se unește poporul împotriva criminalilor de război!”

Din toate părțile populației, de la reprezentanții tuturor partidelor democrat antifasciste, ai U.S.L.G., ai Tineretului Liber German (T.L.G.), ai comisiilor de femei, ai organizației culturale pentru reînnoirea democratică a Germaniei, ai comisiilor pentru ajutorul reciproc țărănesc, ai bisericilor celor două confesiuni au sosit declarații de adeviere și confirmare de a sprijini această hotărâre a poporului.

În regiunea Saxonia, în care clasa muncitoare era puternică și dispunea de importante tradiții revoluționare, în care însă mulți criminali de război germani

³ Protocolul Congresului de unificare a Partidului Social-Democrat German (P.S.D.G.) și a Partidului Comunist German (P.C.G.), care a avut loc la 21—22 aprilie 1946 la Opera de stat „Admiralspalast” din Berlin. Berlin, 1946, p. 177/178.

⁴ Compară protocolul citat, p. 174.

⁵ Pentru o Germanie democrată antifascistă. Documente din anii 1945—1949, Berlin, 1968, p. 111.

își aveau consernele lor, s-a ajuns la conflicte serioase ale clasei muncitoare cu reacțiunea imperialistă. În timp ce numeroase forțe din Uniunea creștin-democrată (U.C.D.) și din Partidul liber-democrat german (P.L.D.G.) s-au alăturat P.S.U.G. și organizațiilor de masă democratice, reprezentanții reacționari ai acestor partide burgheze au încercat să împiedice mișcarea pentru înfăptuirea referendumului plebiscitului. De asemenea, unii fruntași ai social-democrației vest-germane au încercat să influențeze populația împotriva acestei acțiuni. Ei au declarat între altele: „Noi considerăm drept necorespunzător și lipsit de bun simț un plebiscit al cărui subiect nu a fost discutat și, împotriva unui adversar care zace la pământ”⁶. Cu astfel de argumente ei s-au plasat în fața mării burghezii, apărind-o. Această politică pro-imperialistă fără echivoc a conducătorilor social-democrației vest-germane a ajutat capitalul monopolist să-și salveze bazele puterii sale economice pe teritoriul actual al Republicii Federale Germania și a împiedicat deschiderea drumului spre progresul social.

Sprîjiiniți pe proclamația conducerii de partid a P.S.U.G., din 14 iunie 1946, privind plebiscitul în Saxonia, membrii P.S.U.G.-ului, împreună cu sindicaliștii și alte forțe democratice, au convins majoritatea covârșitoare a populației cu privire la necesitatea exproprierii întreprinderilor criminalilor de război și a celor naziști. Drept rezultat al muncii politice și ideologice a forțelor progresiste, la referendum au participat 93,71% din populația cu drept de vot. Dintre aceștia, 77,62% din alegători au răspuns afirmativ la întrebarea: Sinteți dvs. de acord cu legea cu privire la trecerea întreprinderilor criminalilor de război, și a celor naziști în proprietatea poporului?

Ca urmare a hotărîrii clasei muncitoare și bazați pe propunerile P.S.U.G., administrația de stat și toate administrațiile regionale din zona de ocupație sovietică, în pofida rezistenței forțelor reacționare, au emis ordine pentru exproprierea întreprinderilor aparținînd criminalilor de război și a celor naziști, ca, de exemplu, în landul Thüringen, la 24 iulie 1946, în provincia Saxonia, la 30 iulie 1946, în provincia Mark Brandenburg, la 5 august 1946, în landul Mecklenburg-Vorpommern, la 16 august 1946, la 13 februarie 1947 adunarea consilierilor municipali din Berlin a adoptat, cu o majoritate covârșitoare legea pentru trecerea concernelor și a celorlalte întreprinderi economice în proprietate obștească și, la 27 martie 1947, a adoptat în unanimitate, un decret pentru exproprierea bunurilor criminalilor de război și a celor naziști, sprijinitorilor războiului și activiștilor naziști. Cu toate acestea, reprezentanții concernelor din Berlin cu ajutorul forțelor de ocupație din sectorul de Vest al Berlinului — care s-au opus cu toate mijloacele la executarea acestei legi — au reușit să scape de expropriere. Numai după crearea la 30 noiembrie 1948, a consiliului municipal democrat în partea democrată a Berlinului, a fost îndeplinită voința poporului și, în cele din urmă, legile au putut fi aplicate.

Cu exproprierea întreprinderilor criminalilor de război și a celor naziști era pusă piatra fundamentală pentru întreaga proprietate socialistă a poporului privind mijloacele de producție, luînd naștere cel mai important element al relațiilor de producție socialiste. Pînă la mijlocul anului 1948, în zona de ocupație sovietică 9 281 întreprinderi au trecut în proprietate de stat, printre care, importante întreprinderi ale concernului von Flick, I.G. Farben, Mannesmann, Siemens, AEG și Krupp. Proprietate de stat au devenit și majoritatea instituțiilor bancare și de credit și cele mai importante sectoare de activitate ale transporturilor, precum și comerțul angro. Vînzarea sau trecerea întreprinderilor industriale aflate în proprietate de stat către organizații sau persoane particulare a fost interzisă.

Prin adoptarea legilor referitoare la trecerea întreprinderilor criminalilor de război și criminalilor naziști în proprietate de stat în toate landurile zonei de ocupație sovietică prin efectele lor profunde, bazele puterii economice ale imperialismului au fost zdrobite definitiv și relațiile de proprietate capitaliste în marea industrie desființate în esență. La început, proprietatea de stat în industrie, s-a dezvoltat în primul rînd sub forma de întreprinderi proprii regiunii. Împreună cu întreprinderile care se aflau în stăpînirea U.R.S.S., ele au produs partea hotărîtoare a producției industriale. Pe baza tratatelor interaliatate, întreprinderile industriale trecuseră, ca despăgubiri de război, în proprietatea Uniunii Sovietice. Ele au continuat producția în zona de ocupație sovietică, în forma societăților anonime pe acțiuni sovietice (S.A.G.).

⁶ Der Sozialdemokrat (Berlin), din 24 iunie 1946.

**PARTICIPAȚIA ÎNTEPRINDERILOR INDUSTRIALE NAȚIONALIZATE
LA PRODUCȚIA BRUTĂ INDUSTRIALĂ (FĂRĂ CONSTRUCȚII) 1947—1949**

Forme de proprietate a întreprinderilor	Participația formelor de proprietate ale întreprinderilor industriale la producția brută industrială		
	1947 în procente	1948 în procente	1949 în procente
VEB* și SAG	56,3	61,0	68,5
dintre acestea :			
Societățile anonime pe acțiuni sovietice	19,5	22,0	21,9
Întreprinderi industriale naționalizate	36,8	39,0	46,6
Întreprinderi particulare	43,7	39,0	31,5
TOTAL	100,0	100,0	100,0

* Prescurtare de la Volkseigener Betrieb = întreprindere socialistă.

În cea mai mare parte a economiei, exploatarea omului de către om a fost înlăturată. Burghesia monopolistă, la fel ca și marii proprietari agrari, încetase să mai existe ca clasă exploataătoare. Exproprierea întreprinderilor politicienilor naziști și ale criminalilor de război a corespuns, conform caracterului său, naționalizării marilor întreprinderi înfăptuită în țările de democrație populară.

Întreprinderile industriale de stat constituiau baza economică necesară pentru a consolida hegemonia clasei muncitoare, pentru a transpune în viață drepturile democratice ale poporului, și pentru a dezvolta planificat forțele de producție în interesul clasei muncitoare și a celorlalte pături ale oamenilor muncii. Alături de proprietatea de stat, în industrie mai exista încă un sector capitalist relativ puternic, sectorul producției mici de mărfuri sub forma de întreprinderi individuale țărănești, precum și întreprinderi mici și meșteșugărești.

O întărire substanțială a primit sectorul socialist al industriei prin sprijinul generos al Uniunii Sovietice. În ianuarie 1947 ea a predat organelor administrative germane 74 întreprinderi SAG⁷. Această măsură și altele asemănătoare au contribuit ca situația materială a populației să poată fi îmbunătățită și reconstrucția economică în zona de ocupație sovietică să progreseze mai repede.

La dezvoltarea în continuare a proprietății de stat, P.S.U.G. a trebuit să ia în considerație faptul că, în prima jumătate a anului 1948, condițiile interne și externe ale luptei de clasă se schimbaseră. Contradicția pe plan mondial între socialism și imperialism intrase într-o fază hotărâtoare. În Uniunea Sovietică și în democrațiile populare europene, cele mai mari distrugerii cauzate de război erau depășite. Sub conducerea P.C.U.S. (b), poporul sovietic a continuat construcția socialistă și, în țările de democrație populară, s-a început construirea socialismului. Aceste rezultate însemnau un socialism real și formarea sistemului mondial socialist. Pe de altă parte, sub conducerea S.U.A., puterile imperialiste trecuseră deschis la politica războiului rece care era, în primul rînd, îndreptată împotriva Uniunii Sovietice și a celorlalte țări socialiste. Prin încălcarea tratatului de la Potsdam, puterile imperialiste de ocupație au întărit măsurile pentru restaurarea relațiilor capitalist-monopoliste în zona de Vest și au trecut la sciziunea directă a Germaniei.

P.S.U.G. a răspuns acestei politici imperialiste prin aceea că a continuat transformarea revoluționară în zona de ocupație sovietică și a desăvîrșit și întărit realizările democratice antifasciste cucerite. El a introdus măsuri pentru a întări organele puterii revoluționar-democrate și pentru a impune în continuare rolul conducător și influența hotărâtoare a clasei muncitoare în interior, în economie și în celelalte domenii sociale. După ce la 14 iunie 1947 fusese creată Comisia economică germană (C.E.G.), în primăvara lui 1948 au fost create Uniunile întreprinderilor industriale de stat (U.I.S.). Nucleul măsurilor pentru continuarea transformării revoluționare era trecerea la planificarea economică centralizată.

⁷ Toate celelalte întreprinderi SAG, U.R.S.S. le-a predat R.D.G.-ului la începutul anilor cincizeci.

La cea de a 11-a Conferință, din iunie 1948, conducerea de partid a P.S.U.G. a adoptat hotărîrea cu privire la planul bienal pentru reconstrucția și dezvoltarea economiei de pace pentru 1949/1950. Cu această ocazie, conducerea de partid s-a călăuzit după ideea că numai printr-o planificare economică centralizată sectorul proprietate de stat se va dezvolta continuu în viitor, participația sa la economia națională se va extinde în mod sistematic iar noile legi economice, care au început să funcționeze pe baza proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, vor putea fi impuse. Numai pe această cale era posibil să se mărească forțele de producție, să se dezvolte în continuare inițiativa și forța de creație a clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii și, prin ridicarea productivității muncii să se îmbunătățească treptat condițiile de viață ale poporului muncitor. Lozincă noastră, se arăta la cea de a 11-a Conferință a conducerii de partid a P.S.U.G., este: „Planul bienal asigură un viitor mai bun poporului nostru! De aceea, îndeplinirea și depășirea planului! A produce mai mult — a trăi mai bine!”⁸. Trecerea la planul economic centralizat făcea posibilă dezvoltarea relațiilor economice ale zonei de ocupație sovietică cu economia planificată a Uniunii Sovietice și a celorlalte țări de democrație populară, dînd un puternic sprijin internațional relațiilor democratice-antifasciste.

P.S.U.G. și-a intensificat efortul pentru a dezvolta în rîndurile clasei muncitoare o atitudine nouă față de muncă. Premisele obiective pentru aceasta apăruseră prin crearea sectorului de stat. În lupta pentru o productivitate mai ridicată a muncii, au fost verificate experiențele mișcării activiștilor și ale mișcării novatorilor din Uniunea Sovietică — îndeosebi mișcarea Stahanov. Pregătit temeinic și sprijinit de organizația de partid a întreprinderii, la 13 octombrie 1948 minerul Adolf Hennecke a îndeplinit, la puțul de mină Karl Liebknecht din Oelnitz-Erzgebirge, norma de lucru cu 387%. Această performanță deschizătoare de drumuri noi, a constituit începutul pentru o largă acțiune de întreceri.

În octombrie 1949, prin crearea R.D.G. clasa muncitoare, în alianță cu țăranii și cu ceilalți oameni ai muncii, a instaurat sub conducerea P.S.U.G. puterea sa politică. A fost creat statul socialist al muncitorilor și țăranilor ca o formă a dictaturii proletariatului⁹. Cu aceasta, clasa muncitoare și aliații săi dețineau instrumentul principal pentru construirea orînduirii sociale socialiste.

Congresul al III-lea al P.S.U.G., din iulie 1950, a adoptat proiectul primului plan cincinal pentru dezvoltarea economiei naționale în R.D.G. pe anii 1951—1955, care, ulterior, a fost ridicat de Camera populară a R.D.G. la gradul de lege. Acest prim plan cincinal cuprindea sarcini fundamentale pentru construirea bazelor socialismului. Puterea politică a clasei muncitoare și proprietatea de stat asupra mijloacelor de producție făceau nu numai posibil, dar și necesar ca producția să fie planificată pe termen lung, conform cerințelor legităților economice ale socialismului și să amelioreze consecvent condițiile de viață ale poporului. Aceasta cerea ca, în același timp, știința și tehnica să se dezvolte cuprinzător. Proprietatea de stat și planificarea economică întemeiată pe aceasta s-au dovedit a fi baze pentru desfășurarea nestînjinită a forței creatoare a clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii. Acum erau toate condițiile pentru ridicarea nivelului educativ, pentru dezvoltarea vieții spirituale și culturale și pentru a se favoriza un progres constant al culturii și artei socialiste. Președintele P.S.U.G. și președintele R.D.G., Wilhelm Pieck, declara la cel de al III-lea Congres al P.S.U.G. că dorința de prim ordin a politicii partidului este „neîncetata îmbunătățire a condiției de viață a muncitorilor, salariaților, țăranilor și intelectualilor”¹⁰.

Primele măsuri eficiente pentru realizarea planului cincinal au creat totodată condițiile de bază, pentru ca, la cea de a doua conferință de partid din iulie 1952, să poată fi hotărîtă construirea, conform planului, a bazelor socialismului în toate domeniile sociale. Dezvoltarea cu succes a industriei de stat făcea posibil să se treacă la crearea relațiilor de producție socialiste și în agricultură. Cu aceasta, și

⁸ Documente ale Partidului Socialist Unificat German. Hotărîri și declarații ale conducerii de partid, ale secretariatului de partid și ale biroului politic. Vol. II, Berlin, 1952, p. 74.

⁹ Al IX-lea Congres al P.S.U.G., Berlin, 18—22 mai 1976. Programul Partidului Socialist Unificat German, Berlin, 1976, p. 7.

¹⁰ Protocolul dezbaterilor celui de al III-lea Congres al Partidului Socialist-Unificat German, care a avut loc între 20—24 iulie 1950 în sala Werner-Seelenbinder din Berlin, vol. I, Berlin, 1951, p. 66.

condițiile materiale pentru soluționarea sarcinilor sociale, culturale și ideologice puteau fi dezvoltate în continuare.

În procesul construirii socialismului, economia planificată socialistă a câștigat în însemnătate și a fost creată baza pentru participarea democratică a muncitorilor la elaborarea planului și la controlul planului, pentru o creștere continuă a producției și productivității muncii, pentru securitate socială și bunăstarea crescută a populației din R.D.G.

La crearea bazelor socialismului, P.S.U.G. a pornit de la legitățile general valabile care au stat la baza revoluției socialiste și la construirea socialismului în Uniunea Sovietică și în alte țări socialiste. Astfel, trecerea la industrializarea socialistă corespunde tezelor lui Marx, Engels și Lenin, precum și experiențelor P.C.U.S. și ale partidelor frățesti ale celorlalte țări socialiste, după care revoluția socialistă poate fi călăuzită numai atunci spre victorie, cînd întreprinderile de stat și, cu aceasta, puterea economică a clasei muncitoare va fi întărită în continuare.

Condusă de P.S.U.G., clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii au depus o muncă intensă pentru a construi baza tehnico-materială a socialismului și a dezvolta în continuare relațiile de producție socialiste. De asemenea, au fost create cu precădere noi mari întreprinderi de stat, au fost dezvoltate și reconstruite întreprinderi de stat existente. Prin aceasta, clasa muncitoare a depășit treptat proporțiile ce se manifestau în economie, provenite de pe urma războiului și a scindării Germaniei. În condiții aspre și cu multe sacrificii, clasa muncitoare a concentrat în întreprinderile de stat cea mai mare parte din avuția materială a noii societăți socialiste.

Impunerea relațiilor de producție socialiste și dezvoltarea forțelor de producție sociale în interesul poporului, impunea folosirea principiilor leniniste în conducerea economiei socialiste și a experienței P.C.U.S. în conducerea economiei naționale. Pentru aceasta era nevoie ca conducerea și planificarea centralizată a economiei naționale să fie perfecționată în continuare și să se ridice rentabilitatea întreprinderilor de stat. Pe baza hotărîrilor Comitetului Central al P.S.U.G. de la începutul anilor cincizeci, în întreprinderile de stat s-au introdus operațiile contabile economice, un regim strict de economie și sistemul contractual. Au fost introduse măsuri pentru o mai bună elaborare și un control mai eficient al planurilor de producție. S-a început aplicarea normelor economice pentru consumul de materiale și norme de lucru adecvate din punct de vedere tehnic, precum și principiul cointereseării materiale și morale a muncitorilor față de produsul muncii lor.

În ansamblul producției industriale a R.D.G., participația întreprinderilor industriale private care mai existau încă nu a fost neglijabilă. Prin planificare economică și prin contracte economice cu întreprinderile de stat, acestea au fost interesate în ridicarea producției lor în interesul societății. Concomitent, statul s-a îngrijit ca proprietatea privată capitalistă să nu se extindă mai mult. Organele de stat s-au conformat în 1956 propunerii unor întreprinzători pentru participarea statului la întreprinderile capitaliste. S-au creat întreprinderi cu participație de stat. Cu aceasta, P.S.U.G. a aplicat învățătura lui Lenin cu privire la capitalismul de stat în perioada de tranziție, la condițiile R.D.G.

O premisă esențială pentru dezvoltarea R.D.G. și îndeosebi pentru stabilizarea economiei de pace a fost colaborarea R.D.G. cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări socialiste, precum și ajutorul și sprijinul solidar al acestora. Primirea R.D.G. în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc (C.A.E.R.), în septembrie 1950, a fost expresia faptului că R.D.G. se putea bizui ferm pe colaborarea cu țările socialiste. Dezvoltarea continuă a comerțului exterior cu țările membre ale C.A.E.R., încheierea de acorduri cu privire la colaborarea tehnică și științifică în producție au contribuit în mod hotărîtor la dezvoltarea economică a R.D.G. și la îmbunătățirea continuă a condițiilor de viață ale populației. Activiștii și inovatorii au învățat cu bune rezultate de la inovatorii sovietici. A crescut schimbul de delegații de muncitori între U.R.S.S. și R.D.G.

În condițiile unor eforturi deosebite în primul rînd din partea muncitorilor din întreprinderile de stat, a fost posibilă îmbunătățirea continuă a condițiilor de viață, care la început erau extrem de dificile, și garantarea securității sociale a muncitorilor. Așa, de exemplu, în industria socialistă, în condițiile menținerii unui salariu constant, s-a ajuns ca timpul de muncă săptămînal să se micșoreze la 45 de ore în 1957. În 1958, ultimele resturi ale raționalizării alimentelor au putut fi desființate. Multe întreprinderi proprietate de stat și-au procurat fonduri pentru a

se crea numeroase amenajări sociale, cum sînt: complexe de cultură și arene sportive, case de odihnă, bucătării de uzină, policlinici și cămine pentru copii.

La începutul anilor '60, sarcinile stabilite la capitolul „principii și țeluri” la congresul de unificare al P.S.U.G., în lupta pentru socialism, au fost realizate. Sprijinită pe tezele marxism-leninismului, clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii, sub conducerea P.S.U.G., au impus în esență relațiile de producție socialiste în industrie și în agricultură, realizînd victoria revoluției socialiste. Sarcinile perioadei de tranziție de la capitalism la socialism erau îndeplinite și bazele socialismului erau create. R.D.G. intrase într-o nouă epocă de dezvoltare.

Prin faptul că în cursul anilor '60 P.S.U.G. a început crearea societății socialiste dezvoltate, acesta a putut să acumuleze experiențe însemnate pentru valorificarea mereu mai bună a avantajelor proprietății socialiste, în condițiile consolidării comunității statelor socialiste, a contradicțiilor între socialism și imperialism, și a revoluției tehnico-științifice. Prin activitatea depusă de P.C.U.S. în colaborare cu celelalte partide frățești, la sfîrșitul anilor '60 și începutul anilor '70 au fost elaborate strategia și tactica pentru crearea și desăvîrșirea în continuare a societății socialiste dezvoltate. În cadrul acestei activități P.S.U.G. și-a adus o contribuție importantă.

După evaluarea temeinică a bogatelor experiențe internaționale ale partidelor frățești și a experienței proprii, cel de al VIII-lea Congres al P.S.U.G., din iunie 1971, a fixat sarcinile care urmau a fi rezolvate în vederea făuririi societății socialiste dezvoltate. Linia general valabilă a acestui congres, bazată pe marxism-leninism, a eliberat mari forțe creatoare ale poporului din R.D.G. contribuind ca ultimii cinci ani să se înscrie ca cei mai fructuoși din istoria R.D.G.

Astăzi, hotărîrile celui de al VIII-lea congres al P.S.U.G. reprezintă o realitate socială. Prin hotărîrile trasate de congresul al VIII-lea sensul socialismului s-a concretizat în direcția concentrării tuturor eforturilor pentru binele oamenilor, pentru fericirea poporului, pentru interesele clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii. Principala sarcină constă în ridicarea în continuare a nivelului de viață material și cultural al poporului pe baza unui ritm de dezvoltare ridicat al producției socialiste, sporirea eficienței, al progresului tehnic și științific și al creșterii productivității muncii. Această expunere a țelului confirma identificarea partidului cu legea de bază a socialismului. Teza principală exprima unitatea politicii economice și sociale a partidului: dezvoltarea economiei servește celui țel care duce la satisfacerea mereu mai bună a cerințelor materiale și culturale ale poporului.

P.S.U.G. s-a condus și în trecut după această lege de bază. În cursul transformărilor revoluționare, proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție putea fi însă în așa fel dezvoltată cantitativ și calitativ, încît o dată cu formarea societății socialiste dezvoltate să fie posibilă legătura reciprocă dintre o realizare economică crescută și îmbunătățirea continuă a nivelului de viață.

Transpunerea în viață a hotărîrilor congresului al VIII-lea al P.S.U.G. a determinat dezvoltarea mai amplă a economiei socialiste conform cerințelor societății socialiste. În întreprinderile de stat, clasa muncitoare și toți ceilalți oameni ai muncii au trecut treptat la un mod intensiv de lucru, propriu socialismului, îndeosebi prin accelerarea progresului tehnico-științific, atît ca principală cale pentru creșterea eficacității cît și pentru ridicarea calității și cantității producției.

Intensificarea are ca scop mărirea producției prin folosirea mai bună a fondurilor de bază și prin introducerea modernizărilor, deoarece cu același număr sau cu unul mai restrîns de forțe de muncă se va produce mai mult. După congresul al VIII-lea al P.S.U.G. s-a obținut o cotă-parte mai mare a creșterii economice pe calea intensificării decît în cincinalele trecute. În anul 1975 industria a produs în șase săptămîni atît cît în întregul an 1949. Pentru 1000 mărci producție industrială brută erau necesare, în 1970, 22 de ore. În 1974 au fost necesare numai 18 ore. Prin aceste mari realizări ale muncitorilor, R.D.G. a putut să-și consolideze locul său printre primele zece țări industriale dezvoltate din lume.

În urma dezvoltării dinamice a economiei naționale au fost asigurate mijloacele care au făcut posibilă, după congresul al VIII-lea al P.S.U.G., îndeplinirea celui mai cuprinzător program social-politic din istoria R.D.G. În centrul programului social-politic P.S.U.G. a situat urgentarea construcției de locuințe, în perioada 1971—1975, fiind puse la dispoziție 609 000 locuințe nou construite sau modernizate, în primul rînd pentru muncitori și familiile cu copii numeroși, depășindu-se obiectivul prevăzut de Congresul VIII în mod considerabil. Aproximativ 3,7 milioane de

muncitori au primit salarii majorate. Tot în cadrul măsurilor social-politice, minimul de concediu pentru toți muncitorii a fost ridicat de la 15 la 18 zile. În total, încasările nete ale populației au fost pe anul 1975 cu 26,6 procente mai ridicate decît în 1970. Oferta de bunuri de consum a devenit mai îmblesugată. Aceste succese au fost obținute în condițiile unor prețuri stabile în comerțul cu amănuntul, ale tarifulor în traficul de pasageri, la chirii și prestări de servicii.

În condițiile formării societății socialiste dezvoltate, influența clasei muncitoare asupra tuturor domeniilor de viață a crescut în continuare și alianța cu țărani cooperatori, cu intelectualitatea și cu ceilalți oameni ai muncii s-a consolidat. Clasa muncitoare este principala forță politică și socială a progresului social și, numeric, cea mai puternică clasă din R.D.G. Participația muncitorilor și salariaților (inclusiv ucenicii) la populația activă în câmpul muncii se ridică de la 69%, în anul 1949, la 88,3%, în anul 1975. Jumătate dintre muncitori și salariați sînt femei.

Clasa muncitoare din R.D.G. este purtătoarea puterii politice, ea este strîns legată de proprietatea de stat și produce cea mai mare parte din avuția materială a întregii societăți. Baza activității ei este marxism-leninismul. Din clasa muncitoare provin majoritatea deputaților din Camera populară și a reprezentanților populari locali. În întreprinderi ea transpune în viață democrația populară. Pe lîngă aceasta, sindicatele se dovedesc a fi școli ale socialismului și apărătoare ale intereselor muncitorilor. Din cei peste 8 milioane membri, 250 848 lucrează ca oameni de încredere, 234 309 ca responsabili culturali și 172 114 în consfătuirile permanente de producție.

Sub conducerea partidului marxist-leninist clasa muncitoare călăuzește lupta tuturor muncitorilor spre progresul social. 56,1% din membrii și candidații P.S.U.G. sînt muncitori. După originea lor socială, 74,9% din toți activiștii provin din rîndul clasei muncitoare.

După congresul al VIII-lea rolul conducător al clasei muncitoare, în primul rînd în întreprinderile de stat, se exprimă printr-un mare avînt al inițiativelor de mase în întrecerea socialistă și al mișcării inovatorilor. Numărul muncitorilor care luptă pentru titlul „Colectiv al muncii socialiste“, a crescut la peste patru milioane. Participarea la mișcarea de inovatori în economia de stat a crescut de la 15,5%, în anul 1970, la 29,4%, în anul 1975. Din numărul total al inovatorilor, 454 000 au fost femei, 328 000 tineri și 911 000 muncitori din producție. Această mișcare de mase a fost favorizată și de îmbunătățirea permanentă a condițiilor pentru dezvoltarea instruirii lor complete, pentru cultură, sport, vindecare și menținere a sănătății. Aproximativ 90% din colectivele care au participat la întrecerea socialistă și-au realizat prin muncă planurile de cultură și de instruire. În prezent, fiecare al patrulea muncitor participă la o formă de ridicare a instruirii sale.

De asemenea, și transferarea întreprinderilor mici și mijlocii cu participarea de stat, a întreprinderilor industriale și de construcții private și a cooperativelor meșteșugărești de producție cu profil industrial în cadrul proprietății de stat a întărit rolul conducător al clasei muncitoare. Acest lucru a avut loc pe calea vînzării de bună voie a întreprinderilor sau a participațiilor întreprinzătorilor statului socialist. Transformarea socialistă a acestei forme de proprietate începută la mijlocul anilor 50, a fost încheiată în anul 1972. Crearea a aproximativ 11 000 noi întreprinderi de stat a avut rezultate cu consecințe foarte mari. Clasa muncitoare este aproape complet angajată în întreprinderile socialiste. Participația întreprinderilor socialiste la producerea venitului național care în 1950 era de 56,8% și în 1970 ajunsese deja la 85,5% s-a urcat în 1975 pînă la aproape 96%.

În procesul formării societății socialiste dezvoltate s-a confirmat în mare măsură că, pe baza proprietății socialiste și a rolului conducător al clasei muncitoare și a partidului său marxist-leninist, va fi tot mai posibil să se desăvîrșească conducerea și planificarea economiei îndreptată spre bunăstarea poporului și să dezvolte forța creatoare a clasei muncitoare.

Toate aceste cuceriri pe tărîmul politic-economic și-au aflat ancorarea în Constituția completată și modificată a R.D.G., care a intrat în vigoare la 7 octombrie 1974.

Dezvoltarea economică cu bune rezultate a R.D.G., a infirmat calomniile pe care dușmanul de clasă le-a proferat an de an împotriva ei. Imperialiștii au încercat să acrediteze ideea că proprietatea de stat va avea ca urmare rapidă prăbușire economică a R.D.G. Pe măsură ce socialismul s-a consolidat și și-a sporit forța sa de

influențare calomniile imperialiștilor au găsit un ecou tot mai mic în cercurile aflate sub controlul lor, ei căutând să dea „recomandări“ R.D.G.-ului. Ei recomandau limitarea influenței P.S.U.G. și ale statului socialist, ceea ce însemna îndepărtarea rolului conducător al P.S.U.G. și al funcției puterii de stat socialiste pe tărîmul economic și înlocuirea conducerii centrale și planificării prin descentralizare. Cu aceste „recomandări“, proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție trebuia lichidată, lipsind prin aceasta orînduirea socialistă în R.D.G. de baza ei stabilă.

Experiențele istorice demonstrează din nou că, construirea societății socialiste fără zdrobirea poziției de forță economică a burgheziei imperialiste, fără trecerea mijloacelor de producție de bază în proprietatea poporului nu este posibilă. Ele confirmă, în același timp, că pentru crearea bazelor tehnico-materiale și culturale-spirituale ale societății socialiste, pentru securitate socială sînt esențiale creșterea bunăstării și desfășurarea forțelor creatoare ale poporului muncitor, dezvoltarea conform planului a forțelor de producție și relațiilor de producție socialiste. Această transformare revoluționară este, totodată, baza pentru consolidarea economică și politică a puterii de stat socialiste, pentru apărarea militară a cuceririlor socialiste și prin aceasta, pentru schimbarea raportului de forțe în favoarea forțelor păcii și socialismului. De aceea, P.S.U.G., a dat acestor „recomandări“ ale imperialiștilor răspunsul cuvenit și a continuat politica sa în vederea consolidării proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, a economiei planificate socialiste și puterii de stat socialiste. Socialismul în R.D.G. s-a consolidat și forța sa de iradiere a crescut.

În obiectivele sale programatice și activitatea sa practică, P.S.U.G. se conduce totdeauna după interesele sistemului mondial socialist. El consideră drept o datorie internaționalistă consolidarea în continuare a R.D.G., fapt care contribuie la creșterea influenței sistemului mondial socialist asupra dezvoltării internaționale. Experiențele noastre au demonstrat că strînsa alianță frățească cu Uniunea Sovietică — și apropierea devenită tot mai strînsă dintre țările socialiste constituie o premisă indispensabilă pentru a demonstra că în condițiile socialismului proprietatea de stat asupra mijloacelor de producție are deplină valoare în interesul fiecărei țări socialiste și a întregii colectivități. Cu realizarea programului complex al integrării economice socialiste, hotărît de cea de-a XXV-a consfătuire a C.A.E.R., care a avut loc în iulie 1971 la București, colaborarea dintre țările socialiste a căpătat o nouă calitate. Solidaritatea socialistă a devenit astăzi o forță economică dinamică a lumii.

Conduși de P.S.U.G. muncitorii din întreprinderile de stat din R.D.G., au luptat pentru îndeplinirea îndatoririlor ce le-au revenit în cadrul acordurilor economice și îndeosebi, din măsurile de integrare. O mare influență asupra dezvoltării întreprinderilor de stat a avut-o soluționarea comună a problemelor tehnico-stiințifice și adîncirea specializării producției și a cooperării cu Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste, precum și participarea R.D.G. la proiectele de investiții în cadrul C.A.E.R., pentru prospectarea comună de materii prime. În felul acesta, în primul rînd, împletirea economiei naționale a R.D.G. și a Uniunii Sovietice va deveni din ce în ce mai strînsă.

Relațiile cu România se dezvoltă în spiritul prieteniei și colaborării tovarășești. Astfel, schimbul de mărfuri în cadrul comerțului exterior cu Republica Socialistă România a crescut în 1975 față de 1970 cu 213%, ajungînd astăzi la 2 016 milioane mărci valută.

La cel de-al XXV-lea congres al P.C.U.S. din februarie 1976, secretarul general al C.C. al P.C.U.S., L.I. Brejnev, a relevat succesul istoric al societății socialiste și a declarat: „Cu dezvoltarea fiecărei națiuni socialiste și cu consolidarea suveranității statelor socialiste, relațiile lor reciproce vor deveni tot mai strînse, apar mereu mai multe elemente comune în politica lor, în economia și în viața lor socială, nivelul lor de dezvoltare se egalează treptat unul pe altul. Acest proces al apropierii treptate al țărilor socialiste apare astăzi cu toată claritatea drept un fenomen legitim“¹¹.

Rezultatele obținute după Congresul al VIII-lea al P.S.U.G. confirmă justețea și rezultatul cursului politic al P.S.U.G., cu care P.S.U.G. s-a legat de mase mai strîns decît oricînd înainte.

¹¹ Al XXV-lea congres al P.C.U.S. Raportul de activitate al C.C. al P.C.U.S. și următoarele sarcini ale partidului în politica internă și externă. Raportor L. I. Brejnev, secretar general al C.C. al P.C.U.S., 24 februarie 1976, Berlin 1976, p. 9.

Cetățenii din R.D.G. au salutat de aceea, din toată inima, continuarea consecventă a cursului politic al partidului, hotărât de cel de-al IX-lea congres al P.S.U.G. din mai 1976. La Congresul al IX-lea al P.S.U.G. secretarul general al C.C. al P.S.U.G. a arătat: „Cum a fost până acum, va fi și în viitor: cel mai înalt țel al politicii noastre, sensul și scopul eforturilor noastre sînt bunăstarea clasei muncitoare și a tuturor oamenilor muncii, fericirea poporului în socialism și pace”¹². Cel de-al IX-lea congres al P.S.U.G. a introdus un nou capitol în istoria P.S.U.G., în dezvoltarea societății noastre socialiste. El este caracterizat prin aceea că „trebuie să se edifice în continuare în Republica Democrată Germană societatea socialistă dezvoltată, creîndu-se astfel premisele fundamentale pentru trecerea treptată la comunism”¹³. Această orientare este expresia politicii promovate consecvent de P.S.U.G. pentru realizarea intereselor clasei muncitoare și a întregului popor al R.D.G., prin ea țara noastră își indeplinește totodată îndatoririle sale internaționale.

Prin raportul C.C. al P.S.U.G., prin noul program de partid și prin statutul modificat s-a dat o orientare clară, pentru o perioadă de timp a mai multor cincinale. Partidul nostru îmbină edificarea premiselor de bază cu crearea premiselor pentru trecerea treptată la comunism, prin aceasta subliniindu-se unitatea dialectică a acestui proces. Tocmai de aceea, edificarea în continuare a societății socialiste dezvoltate va fi caracterizată ca un proces istoric cu profunde transformări politice, economice, sociale și cultural-spirituale. Prin aceasta pot fi evidențiate deplin avantajele și forțele motrice ale socialismului și drumul spre comunism poate fi deschis. Acest lucru aduce după sine noi cerințe radicale pentru forțele de producție socialiste și relațiile de producție socialiste. La dezvoltarea lor va trebui totdeauna să se pornească cu privirea îndreptată asupra viitorului comunist.

Corespunzător acestor condiții, prin directivele Congresului al IX-lea al P.S.U.G. privind cincinalul de dezvoltare a economiei naționale a R.D.G. în anii 1976—1980, au fost trasate sarcinile pentru următorii cinci ani. Ele asigură continuitatea politicii P.S.U.G.

De asemenea, au fost stabilite măsuri social-politice, dintre care multe vor fi realizate chiar în acest an. Nucleul rămîne programul construcțiilor de locuințe, care va încheia pînă în 1990 o problemă socială în R.D.G. — problema locuințelor.

Transpunerea în practică, în continuare a sarcinii principale privind unitatea politicii economice și a celei sociale, cuprinde în sine semnificative experiențe obținute prin muncă care vor fi folosite și în viitor. Ca urmare Congresul al IX-lea al P.S.U.G. a evidențiat cu pregnanță faptul de a se ridica în măsură considerabilă volumul și nivelul, eficiența și calitatea producției. Printr-o rentabilitate crescută, industria trebuie să folosească cea mai mare parte din mijloacele materiale pentru reproducția extinsă. Venitul național realizat de economia națională s-a cifrat în 1950, la aproximativ 27,2 miliarde mărci, a crescut, în 1975, la 141 miliarde mărci și va trebui să ajungă în 1980 la 182—185 miliarde mărci. Industriei socialiste îi revine peste 60 de procente.

Noile obiective impun ca toate fondurile de producție să fie folosite intensiv în industrie, să se dezvolte pe calea concentrării și specializării producției în masă, să se creeze relații de cooperare statornice și să se modernizeze mijloacele de producție. Fiecare muncitor este în viitor răspunzător pentru o mai mare proprietate socială. Producția pe cap de locuitor în industrie se va ridica în anul 1980 la aproximativ 90 000 de mărci.

P.S.U.G. urmărește realizarea unei transformări profunde a bazei tehnice materiale. Printre condițiile fundamentale se numără și construirea de acum înainte a unei puternice și moderne baze de energie și de materii prime. Producția de electroenergie va crește în anii 1975—1980 cu 126 procente și a oțelului laminat cu 134 procente. Economia de material trebuie să ajună în medie la un procent de 30% anual. De mare importanță în viitor pentru economia națională și pentru export este producția de echipament tehnic. Aici un loc cheie îl ocupă construcția de mașini, electrotehnice și electronice. Prin aceste ramuri, produsele progresului tehnic și științific sînt repartizate într-o mare cantitate în toate ramurile economiei naționale.

S-a confirmat că intensificarea ține de esența societății socialiste dezvoltate, are caracter îndelungat și cîștigă tot mai mult în importanță. Construcția bazei

¹² Direcția drumului nostru este clar. Din cuvîntul de închidere al secretarului general al P.S.U.G., tovarășul Erich Honecker, la cel de-al IX-lea Congres al P.S.U.G., în „Neuer Weg” 1976, p. 464, nr. 11.

¹³ Al IX-lea Congres al P.S.U.G., Berlin, 18—22 mai 1976. Programul Partidului Socialist Unit German, Berlin, 1976, p. 19.

tehnice-materiale și dezvoltarea producției sint, de aceea, legate și în viitor de toți factorii intensificării, începînd cu urgentarea progresului tehnic-științific pînă la dezvoltarea tot mai eficientă a capacităților creatoare ale muncitorilor. În creșterea producției industriale de mărfuri pe 1971—1975, 86 procente trebuie realizate prin creșterea productivității. Productivitatea muncii va crește pînă în 1980, cu 30—32 procente în total.

Realizarea noilor sarcini reprezintă un obiectiv social fundamental al clasei muncitoare, a țăranilor cooperatori, a intelectualității și a tuturor celorlalți oameni ai muncii. P.S.U.G. acționează pentru întărirea influenței clasei muncitoare asupra tuturor domeniilor sociale. Dezvoltarea în continuare a clasei muncitoare are loc, în primul rînd în procesul creșterii productivității muncii, în întrecerea socialistă și în mișcarea de inovatori, în participarea activă la conducerea și planificarea producției și a perfecționării mai largi a democrației socialiste. Astfel, tovarășul Erich Honecker a arătat cu privire la acest lucru: „Dacă în uzinele noastre muncitorii își fac gînduri asupra felului în care folosirea mijloacelor de bază pot fi reduse cu minute, cum poate fi economisit materialul gram cu gram, cum poate fi îmbunătățită calitatea produselor, atunci acest lucru dovedește o superioară atitudine socialistă față de muncă, da, se poate spune deja, înalt moral comunist”¹⁴.

Această atitudine față de munca socialistă, față de proprietatea socialistă se impune să fie reliefată.

Unul din elementele hotărîtoare pentru îndeplinirea hotărîrilor Congresului al IX-lea al P.S.U.G. rămîne și în viitor indestructibila alianță frățească cu Uniunea Sovietică, puternica ancorare a R.D.G. în comunitatea statelor socialiste.

R.D.G. este astăzi un stat socialist recunoscut, consolidat. Îndeosebi după Congresul al VIII-lea al P.S.U.G., sint exprimate tot mai clar prioritățile proprietății de stat și superioritatea socialismului asupra capitalismului. Ele fac cunoscute forța de creație a unui popor eliberat de exploatare. Înlăturarea proprietății capitaliste și crearea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, precum și continua creștere a acestei proprietăți socialiste este un eveniment revoluționar de semnificație istorică. Transformarea revoluționară a caracterului proprietății asupra mijloacelor de producție, care a avut loc sub conducerea clasei muncitoare, sint o dovadă a faptului că numai socialismul poate să soluționeze problemele de viață, în prezent și în trecut, și să aducă poporului muncitor pacea, libertatea, demnitatea, putere și securitatea socială. Acest adevăr fundamental al marxism-leninismului își află și în R.D.G. deplina lui confirmare.

¹⁴ Al IX-lea congres al P.S.U.G., Berlin 18—22 mai 1976. Raportul Comitetului Central al Partidului Socialist Unit German la cel de-al IX-lea congres al P.S.U.G. Raportor: Tovarășul Erich Honecker, Berlin, 1976, p. 70.

Coordonate ale istoriei africane contemporane

ELENA VOICULESCU

Continental african trăiește o epocă de efervescență politică, socială, economică de o creativitate istorică necunoscută până în prezent. Afirmarea și evoluția sa complexă destramă toate schemele și tiparele în care era încadrată, până nu de mult, existența Africii de către marea majoritate a istoricilor nemarxiști.

Cu aproape un secol și jumătate în urmă, în prelegerile sale de filozofie a istoriei, Hegel, reluând anumite teze ale lui D. Hume, prezenta Africa drept „anistoricul închis în sine, limitat întru totul la spiritul naturii” și conchidea că „ea nu este un continent al istoriei; ea nu prezintă nici o mișcare și nici o evoluție”¹. Numai cu câțiva ani în urmă, Regius Trevor-Ruper, profesor de istorie la Oxford, relua ad-litteram vechea teză hegeliană, afirmând că „Trecutul Africii este numai mișcarea lipsită de însemnătate a triburilor barbare în pitorești, dar neînsemnate locuri ale globului”², iar guvernatorul colonial britanic pentru Kenya, Philippe Mitchell, afirma, în 1954, că, „africanii tropicali nu au creat nimic timp de 30 000 de ani...”³.

¹ G. W. F. Hegel, *Prelegeri de filozofie a istoriei*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 98, 99.

² Citat după: Ivor Wilks, *African Historical Traditions Old and New*, în *Africa discovers her past*, edited by J. D. Fage, Oxford University Press, London, 1970, p. 7.

³ Philippe Mitchell, *Africa in the historical perspective*, în T. O. Ranger, *Emerging themes of African History*, University College, Dar Es Salaam, 1965, p. 190—191.

Situate în timp, aceste „concepții”, de proveniență dintre cele mai diferite, surprind perioada de început și de sfârșit în care „istoricii” Africii erau dominați de mitul superiorității albilor.

Modul specific african de cunoaștere, existența unei „logici sensibile”, a unei maniere noi de conceptualizare sint, din perspectiva structuralistă a lui Claude Levy-Strauss, „logică în același sens și în același fel ca și a noastră”⁴.

Ideea că Africa trăise în haos și stagnare până la descoperirea ei de către europeni a fost „teoretizată” în numeroase lucrări de istorie universală, de antropologie culturală nemarxiste. Mai mult, așa cum menționa Kwame Nkrumah, doctrinarul personalității africane, s-a ajuns să se vehiculeze teze cu privire la faptul că: a) popoarele africane nu ar fi popoare istorice, altfel spus că alte continente le-au modelat și le-au determinat cursul istoriei; b) africanii ar fi intrat pe orbita evoluției sociale numai datorită contactului cu Europa; c) în acest contact s-ar fi prăbușit istoria Africii tradiționale, existența Africii pre-coloniale nesemnificând decît o fază rudimentară, primitivă; d) istoria Africii ar fi o simplă extindere și continuare a istoriei europene.

Dar, pe bună dreptate — observă Kwame Nkrumah —, dacă istoria unui popor nu poate fi elaborată doar de clasa

⁴ Claude Levy-Strauss, *Gîndirea sălbatică*, Editura științifică, București, 1970, p. 439.

dominantă, atunci cu atât mai puțin ar putea fi concepută istoria unui continent ca un fragment din istoria unui alt continent. Trecutul Africii nu poate fi redus la dimensiunea spațială și temporală a colonialismului, și nici la ceea ce au scris cîndva despre ea călătorii, misionarii, administratorii nonafricani. Istoria Africii — arăta Kwame Nkrumah — „trebuie să fie scrisă ca istoria societății noastre”, și nu ca o povestire a aventurierilor europeni. Istoricii, sociologii și politologii africani cer ca societății lor să-i fie recunoscută și respectată legitimitatea istorică. În același sens istoria, după convingerea lor, trebuie să fie o oglindă a societății africane, iar „contactul cu Europa trebuie să-și găsească locul său conceput doar ca o experiență africană”⁵. Impactul colonialismului european, opina Kwame Nkrumah, se cere a fi judecat și apreciat din unghiul principiilor care au animat societatea africană. Numai astfel concepută și realizată, istoria devine „un îndreptar al acțiunii africane, un punct de plecare al renașterii spirituale a Africii”⁶.

Preocuparea pentru istorie nu este nouă la africani; ea s-a înrădăcinat adînc în tradițiile lor, fiind „parte componentă și însemnată a culturii lor”⁷. Trecerea de la vechea istoriografie tradițională la una modernă, științifică înseamnă, concomitent, preluare și depășire, continuitate și discontinuitate. Oricum, interesul contemporan pentru istorie se afirmă ca un mod de a fi al africanilor. Dacă în secolul trecut europenii au descoperit Africa, secolul al XX-lea este secolul în care africanii se redescoperă pe ei înșiși — aprecia Kwame Nkrumah. În urcușul anevoios de căutare și redobîndire a demnității și autoincrederii, este firesc ca africanii să înceapă cu cunoașterea propriului lor trecut, să sublinieze rolul deosebit al istoriei, al „considerării unei istorii naționale — cum serie cunoscutul exeget guineez Pathé Diagne — pornind de la o viziune internă care să lumineze

prin referirea la ea însăși trecutul și viitorul unui popor și care să servească cultura acestui popor; nimeni nu-și privește propria istorie cu ochii, fie ei chiar înțelegători, ai cuceritorilor”⁸. Cerința realizării unei apropieri cît mai adecvate a istoriei scrise de realitățile istorice complexe ale fiecărui popor african este nu numai dobîndire și respectare a adevărului istoric, ci, în același timp, o premisă a renașterii spirituale, a afirmării independenței politice. Sint de o valoare incontestabilă formulările sintetice, cu funcție de postulat, de tipul: „Nici un popor responsabil nu-și poate fixa ca obiectiv să reproducă istoria unei alte națiuni, oricît de apropiată i-ar fi ea, cu atât mai puțin să-și modeleze propria istorie prin prisma cuceritorilor săi”⁹. În procesul complex al „afirmării noilor națiuni în marea familie a popoarelor libere” — după remarcă președintelui republicii Zambia, dr. Kenneth Kaunda —, istoricului african i se configurează misiunea politică de a cunoaște și de a reda procesul anevoios, cu particularități determinate, al discontinuităților și discontinuităților constituirii lor, de a evidenția evenimentele lor epocale într-o înlănțuire logico-istorică în care colonialismul să fie doar o fază istorică, o experiență cu consecințe multiple și dramatice. „Rolul istoricului — afirma cu totul întemeiat poetul și omul politic martinican Aimé Césaire — este de a realiza dubla continuitate întreruptă de colonialism, continuitatea în raport cu lumea, continuitatea în raport cu noi înșine”¹⁰. Numai în acest mod studiul istoriei desemnează o contribuție de fapt la conturarea perspectivelor de viitor ale tinerelor națiuni. Căci cunoașterea istoriei proprii constituie un factor important al conștiinței de sine a poporului, al cunoașterii a ceea ce a fost înaintat în trecutul său, al abordării viitorului.

Este tot mai prezentă în gîndirea social-politică din țările africane concep-

⁵ Kwame Nkrumah, *Consciencism. Philosophy and Ideology for De-colonisation*, Pannaf, London, 1970, p. 62.

⁶ *Ibidem*, p. 63.

⁷ David Birmingham, *Historians and West Africa*, în *Africa discovers her past*, p. 53.

⁸ *La négritude et la 5-ème colonne*, în „Révolution Démocratique Africaine”, nr. 46, april 1972, p. 333.

⁹ Citat după: *La négritude — Vision historique aliénée*, în „Révolution Démocratique Africaine”, p. 287.

¹⁰ *Ibidem*, p. 289.

ția că istoria trebuie să devină element component, mai mult o dominantă majoră a ideologiilor naționale. În acest sens, istoriei autentice africane, scrise de africani și despre africani, din perspectiva ideologiilor naționale — socialiste, umaniste, democratice — se orientează spre a surprinde și a motiva existența independentă a Africii înainte de subjugarea colonială, spre reliefarea adevărului istoric că ea astăzi și-a recucerit independența politică, socială, spirituală, că are o istorie proprie de sute de ani, cu structuri sociale și ritmuri deosebite de dezvoltare, istorie care a atestat situarea Africii pe o poziție de egalitate cu celelalte popoare ale lumii, implicit cu cele ale Europei. Este fapt că, timp de peste 500 de ani, Africa, avind numeroase și variate legături externe, a devenit un însemnat partener comercial al Europei¹¹. Istoria universală confirmă faptul că între Africa, leagăn al unor străvechi culturi, și continentul nostru, izvor al unor curente reprezentative ale civilizației universale, a existat din toate timpurile un permanent circuit, cu dublu sens, de valori materiale și spirituale¹².

Rescrierea istoriei de către africanii înșiși, explorarea tuturor mărturiilor trecutului — din Africa, și nu doar din tratatele exogene de istorie —, cu metode adecvate, cu arsenalul de date oferite de celelalte discipline (antropologie culturală, arheologie, lingvistică, istoria religiilor etc.), sint apreciate, din perspectiva doctrinelor politice contemporane autohtone, ca fiind nu numai un imperativ național, ci și unul continental. „Noi credem — spunea Julius Nyerere, președintele Tanzaniei, la o întâlnire cu istoricii — că o cunoaștere și o înțelegere a istoriei africane sînt importante pentru afirmarea continentului african”¹³, că și prin intermediul istoriei se va dovedi „egalitatea Africii cu celelalte popoare și, de asemenea, se va ajunge la o mai completă și adecvată cunoaștere a prezentului”. Reactualizarea bogatei experiențe politice, social-artistice, juridice, etice înrădăcinate adînc în trecutul secular al popoarelor Africii se

inscrie ca unul din obiectivele programelor partidelor de guvernămînt, deoarece — așa cum sublinia Julius Nyerere — „o lumină aruncată asupra trecutului apropiat și îndepărtat mijlocește înțelegerea aspirațiilor și atitudinilor de astăzi ale Africii”¹⁴.

Legătura nemijlocită dintre istorie și ideologie relevă atît statutul istoriei în reconstrucția spirituală africană, cit și angajarea politică a istoricului de a înfățișa paginile luptelor, existenței zbuciumate ale popoarelor africane, rezistenței și supraviețuirii lor în fața migrațiilor forțate din interior, a comerțului cu sclavi, a subjugării coloniale etc., de a surprinde și a interpreta legătura dintre mișcările progresiste timpurii și mișcarea activă de eliberare națională a secolului al XX-lea etc. Realizarea legăturii dintre istorie și ideologie este nu numai necesară, ci și posibilă, în optica lui Kwame Nkrumah prin delimitarea ideologiilor proprii revoluțiilor din Africa, prin departajarea componentelor politice ale mișcărilor de eliberare¹⁵.

Reelaborarea unei istorii a Africii conduce, desigur, la surprinderea și analiza contribuției, locului și rolului fiecărei țări de pe acest continent, deoarece nimic nu ar fi mai hazardant decît a trata continentul african ca pe un tot omogen. Aceasta deoarece, după cum remarcă teoreticianul kenyan Tom Mboya, „Fiecare țară își are propria istorie, propria cultură, propriile instituții și resurse economice proprii”¹⁶, propriul său trecut și tocmai asupra acestuia se proiectează unghiul de lumină al cunoașterii și înțelegerii.

Istoriografia africană se află în fața unei opțiuni: adoptarea uneia din filozofiile asupra istoriei existente în afara continentului sau elaborarea unei gândiri istorice proprii. Alegerea este, firește, rodul condițiilor specifice ale afirmării tinerelor națiuni africane, care „și-au dobîndit independența în timpul celei mai revoluționare ere a dezvoltării umane”¹⁷, ele trebuind să hotărască ce vor prelua din tezaurul cunoașterii — inclusiv istorice — acumulat de omenire. Din această perspectivă — arăta Julius Nyerere —, istoricul african va trebui să învețe din aspectele relevante ale trecu-

¹¹ Basil Davidson, *Mama neagră. Anii încercărilor*, Editura politică, București, 1967, p. 11.

¹² A se vedea: Louis C. D. Joos, *Scurtă istorie a Africii negre*, Editura politică, București, 1968, p. 5.

¹³ *Speech by the president of Tanzania Julius Nyerere*, în T. O. Ranger, *Emerging themes of African History*, University College, Dar El Salaam, 1965, p. 2.

¹⁴ *Ibidem*, p. 6.

¹⁵ A se vedea: William R. Ochieng, *Ideology in African History*, în „Africa”, nr. 20, april 1973, p. 58.

¹⁶ Tom Mboya, *The Challenge of Nationhood*, Heinemann Educational Books, 1972, p. 76.

¹⁷ William R. Ochieng, *Op. cit.*, p. 58.

tului său, să scrie o istorie folositoare — expresie nemijlocită a necesităților popoarelor africane.

În acest sens, doctrinarii africani apreciază că se impun o reflecție adincă și o dezbateră de principii asupra diferitelor optici de cunoaștere, înțelegere și interpretare a istoriei existente în Europa — în cadrul cărora includ și istoriografia marxistă —, preluarea acelor care „s-au dovedit valide și fructuoase în contextul istoriei africane”¹⁸, folosirea acestora în mod corect, printr-o regândire și remodelare în vederea unei cit mai adecvate aplicabilități a lor la descrierea problemelor africane¹⁹.

Nu întimplător, istoriografia africană contemporană este înțeleasă adeseori ca fiind, prin excelență, interogativă, ca promovind înfăptuirea saltului de la propagarea necesității istoriei pentru evoluția popoarelor africane contemporane la întemeierea sa științifică, atît din punctul de vedere al metodologiei, cit și al teoriei istoriei. Clarificarea istoriei precoloniale, a locului și consecințelor comerțului cu sclavi pentru destinele popoarelor africane, analiza și interpretarea dintr-o nouă perspectivă, africană, a colonialismului, a consecințelor sale pentru trecutul și prezentul Africii contemporane se înfățișează ca direcții tematice fundamentale ale cercetării istorice. S-au făcut, firește, începuturi meritorii atît din partea istoriografiei africane, cit și încercări de analize obiective în istoriografia științifică europeană. Deși harta istorică a Africii este destul de variată, prezentînd particularități de ritm și complexitate de evoluție a diverselor sale regiuni, ea relevă, în cele din urmă, existența unor elemente asemănătoare, repetabile în esențialitatea lor cu epocile istorice respective din Europa. Generalul, repetabilul, nu există, firește, decît „încorporat în țesătura vie a istoriei, orice încercare de rupere a acestuia de matricea concretului istoric cantonează cercetarea în schematism”²⁰ și în acest sens o surprindere a socialului în pluridimensionalitatea sa implică o viziune integratoare, deterministă.

Adeseori, istoria Africii — cel puțin spre sfîrșitul secolului trecut și în primele decenii ale secolului nostru — a fost analizată dintr-o perspectivă spiritualistă doar prin prisma puterii coloniale și

religiei (creștinismul)²¹, rupîndu-se orice legătură cu trecutul precolonial. Cît privește criteriile de periodizare a istoriei, se „încetățenise” aproape a se lua epoca dominației coloniale drept axul care ar jalona istoria Africii în existență precolonială, colonială și postcolonială.

Perioadei precoloniale i-a fost consacrată o vastă literatură istoriografică europeană. Unele scrieri au supralicitat fenomenul „încet”, „primitiv”, „inferior”, iar altele au fost tributare concepțiilor idealiste, spiritualiste de interpretare (o absolutizare a determinismului geografic, a determinismului ideologic etc.).

Istoriografia africană relevă faptul că deși în faza precolonială Africa a depășit, în linii mari, stadiul comunei primitive, ea se afla într-un stadiu numit „feudalism elementar” (Jean Suret Canle) sau „feudalism tribal” (Basil Davidson). Organizarea socială centralizată, larg răspîdită în regiunea de coastă și legată nemijlocit de schimburile comerciale, s-a materializat în existență, de-a lungul litoralului Guineei, a unor „state-imperii” — Oyo, Benin, Denkyria, Akwamu..., care aveau să fie respectate de aventurierii europeni²². Mari state, ca Dahomey, „care a existat înainte de Oyo, între 1500 și 1894, cu renumitul rege Agadja”; Ashanti, „cel mai remarcabil dintre statele timpurii ale epocii precoloniale din Africa de Vest”, cunosc o existență și o istorie îndelungată pînă la „descoperirea lor de către europeni”²³. Istoria Africii negre cunoaște, desigur, numeroase meandre, contraste între state-orășe puternic dezvoltate și formațiuni tribale etc.

Faptele istorice sînt evidente pentru a reclama o regîndire a lor și a denunța substratul ideii potrivit căreia pentru Africa trecutul „n-ar fi decît o pictură plată căreia i-ar lipsi o a treia dimensiune”²⁴.

Feudalismul african, deși, în linii generale, asemănător celui european, a cunoscut și elemente specifice, o structură „esențialmente vasală”, cum o definește Basil Davidson. În statul Ashanti, sclavii rezultați din războaie erau vasali. „Un sclav se putea căsători, putea fi

¹⁸ D. G. Scanlon, *Church, state and education in Africa*, Teachers College Press, New York, 1966, p. 3.

¹⁹ Daryl R. Fair, *The negro in world politics*, în Joseph S. Roucek, *The negro impact on Western Civilization*, Copyright 1970 by Philosophical Library, p. 258.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Louis C. D. Joos, *Op. cit.*, p. 27.

¹⁸ Speech by the president of Tanzania Julius Nyerere, p. 5.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Damian Hurezeanu, *Generalul și individualul în istorie*, în *Filozofia istoriei*. Studii, Editura politică, București, 1969, p. 58.

proprietar, putea el însuși să aibă un sclav, putea presta jurământul, putea să fie mortor și, în ultimă instanță, să devină moștenitorul stăpînului său... Cu alte cuvinte, captivii deveneau vasali, vasalii deveneau oameni liberi, oamenii liberi deveneau conducători²⁵.

Stabilitatea și elasticitatea formelor de organizare socială a africanilor au făcut ca relațiile lor comerciale, cu toate că au suferit o însemnată influență din partea a numeroși factori externi, să nu ducă, totuși, la modificarea structurală a sistemului lor de conducere și de organizare socială.

Mărturiile și faptele istorice din epoca precolonială atestă atât existența stratificării sociale și a luptelor între triburi, state, cit și fenomene de migrație internă, de subjugare a unor popoare de către altele, de „detribalizare“, afirmare și întărire a orînduirii feudale. În toate regiunile africane în care state și imperii puternice au învins și au subjugat alte state, au zdruncinat și au schimbat vechea organizare tribală, a egalității sociale, apărînd noul fenomen al subjugării în masă a unui popor de către altul, se naște sclavia sub forma sa africană, „domestică“. Ceea ce s-a ignorat, de regulă, în scrierea istoriei acestei perioade a fost reliefaarea elementului de rezistență al vechilor state în fața invaziilor. Chiar și atunci cînd europenii au încercat cuceririi prin forța armelor, nu au reușit să obțină decît mici terenuri răzlețe în regiunea de coastă. Unii exploratori sau misionari au căutat să explice fenomenul de rezistență nu în și prin lupta statelor, a formațiunilor sociale africane, nu prin factori social-politici, ci exclusiv prin cei geografici — naturali.

O direcție fundamentală a cercetării istoriografiei africane contemporane o constituie analiza modificării raportului dintre Africa și Europa după aproximativ 500 de ani de relații de egalitate. În lucrarea sa *Which way Africa?*, Basil Davidson surprinde cinci faze principale ale experienței africane în raport cu Europa²⁶: 1 descoperirea reciprocă (comerțul cu mărfuri); 2 comerțul cu sclavi (începutul revoluției industriale pentru Anglia și Franța); 3 abolirea comerțului cu sclavi (creșterea imperialismului european și a rivalităților economice și politice); 4 invazia și subjugarea colonială; 5 etapa relațiilor cu o Africă indepen-

dentă²⁷. Analiza profundă, comparativă a cauzelor apariției comerțului cu sclavi, a consecințelor acestuia constituie una din direcțiile care concentrează eforturile istoricilor din Africa. Investigarea unui asemenea aspect urmărește nu numai latura demografică, a depopulării unor mari suprafețe, ci sesizarea și reliefaarea consecințelor sociale adînci, structurale, de ordin economic, politic, juridic, realizîndu-se legătura dintre această realitate istorică crudă și alt „cataclism“ social: subjugarea și dominarea colonială.

Rezultă, așadar, că trecutul Africii nu poate fi abordat și înțeles fără o muncă asiduă a fiecărui popor de pe acest continent pentru evaluarea și scrierea propriei istorii. Este, de asemenea, necesară o integrare a istoriei Africii în istoria universală, deoarece ea nu a evoluat și nici nu s-a aflat, așa cum afirma Hegel, în afara istoriei umanității.

Comerțul cu sclavi, apreciat de cunoscutul doctrinar și om politic Leopold Sédar Senghor ca „cel mai mare genocid al omenirii“, a dus nu numai la o depopulare a unor mari suprafețe, ci „a frînat dezvoltarea forțelor de producție în Africa prin însăși natura acestui negoț“²⁸. Este firesc astfel a nu se căuta cauza rămîinerii în urmă a Africii în structura natural-antropologică a populației de culoare, ci în contextul social complex, într-o evoluție în timp a relațiilor Africii cu alte continente, prin transformarea ei într-o piață a forței de muncă. Comerțul cu sclavi a constituit cauza care va conduce la o stagnare relativă a dinamicii sociale, la o blocare a evoluției normale în Africa, evoluție care începuse deja în alte părți ale lumii. În timp ce Europa înregistra și dobîndea tehnici noi de producție, feudalismul făcînd loc capitalismului, „societatea africană stagnează, iar dezvoltarea ei s-a oprit la stadiul primitiv sau al feudalismului elementar“²⁹.

Deși despre comerțul cu sclavi s-a scris mult în istoriografia europeană, este cu totul îndreptățită opinia formulată de istoricii africani asupra iminenței unui nou mod de analiză, a unei abordări dintr-o altă perspectivă, aceea a consecințelor tragice ale acestuia pentru Africa. „Cea mai dezastruoasă migrație din istoria omenirii“, cum o numește Basil Davidson, migrația forțată a omului de culoare

²⁵ Basil Davidson, *Which way Africa? The search for a new society*, Penguin Books, 1971, p. 42.

²⁶ *Ibidem*, p. 32.

²⁷ Basil Davidson, *Op. cit.*, p. 37—38.

²⁸ Jack Woodis, *Calea Africii*, Editura politică, București, 1965, p. 162.

²⁹ *Ibid.*

s-a repercutat dureros, poate chiar decisiv, asupra soartei multor colectivități africane³⁰.

Aprecierea obiectivă a colonialismului, conceput în procesualitatea lui, a consecințelor sale economice-sociale, politice și culturale pentru popoarele africane, delimitarea locului său în istoria continentului african exprimă o altă direcție fundamentală a cercetărilor istoriografice africane contemporane. În înțelegerea și interpretarea istorist-deterministă a colonialismului trebuie pornit — așa cum remarcă Kwame Nkrumah — de la descifrarea filozofică a doctrinelor imperialismului, precum doctrina exploataării, doctrina paternalismului (trusteeship), doctrina asimilării, pentru a se desprinde, în final, relația nemijlocită a colonialismului cu imperialismul³¹.

Un loc însemnat în literatura de specialitate cu privire la problematica africană îl ocupă analiza și aprecierea semnificației și consecințelor colonialismului asupra existenței și perspectivelor de evoluție ale popoarelor Africii. Numeroși istoriografi europeni enunță ipoteze dintre cele mai contradictorii, mergând până la catalogarea colonialismului în paginile istoriei universale contemporane ca momentul care inaugurează intrarea Africii în lumea modernă, deschizându-i „deliberat” calea egalității cu restul omenirii. Fiind într-un total dezacord cu o astfel de orientare, africanologul Basil Davidson remarcă, adeseori, că nu poate fi o aberație istorică mai mare și o ignorare mai crasă a realităților istorice ca aceea de a susține că civilizația, ordinea, legea, moralitatea sau chiar istoria însăși ar fi început esențialmente odată cu dominația colonială³². Perioadă destul de scurtă, raportată la scara întregii istorii a Africii, un episod de câteva decenii, colonialismul a reprezentat pentru popoarele respective anii cei mai înspăimântători și mai traumatizanți, accentuind și accelerând subdezvoltarea politică, economică și socială.

Se formulează și opinii după care aprecierea realistă a colonialismului „nu ar fi încă posibilă, fiind prea aproape în timp”, neexistând detașarea necesară pentru a distinge pozitivul de negativ. „E prea devreme — opinează un cercetător englez al istoriei Africii de Vest —

pentru a stabili dacă perioada colonială va apărea ca o epocă zguduitoare de prefaceri ireversibile sau ca o jumătate de secol ca oricare altul”³³.

Luînd drept criteriu raportul dintre continuitate și discontinuitate în istoria Africii, unii exegeți ai istoriei colonialismului au subliniat existența a două tendințe: una care ar absolutiza momentul continuității, al preluării unor structuri socio-politice africane tradiționale în perioada colonialismului. Întrebarea firească ce se impune în acest caz ar fi aceea dacă aceste structuri au supraviețuit în forma lor „autentic” precolonială, cristalizate în moduri de existență și de gândire proprii, oferind oamenilor posibilitatea menținerii și rezistenței ca africani în fața procesului „asimilării” coloniale sau dacă acestea au fost modificate, restructurate, golite de conținutul lor? O altă orientare, pornind de la exacerbară momentul discontinuității, caută să susțină că „Africanii nu creaseră nimic nici pînă la colonialism, nici în timpul colonialismului”, existența lor nesemnificând altceva decît „o tablă curată pe care administratorii europeni puteau scrie orice le convenea”³⁴. Substratul afirmației de mai sus este limpede; ea tinde să acrediteze ideea falsă după care colonialismul ar fi marcat nu numai o etapă nouă, distinctă în evoluția popoarelor africane, ci, nici mai mult, nici mai puțin, răsăritul de soare, lansarea acestora pe orbita mișcării istorice.

Pentru doctrinariii africani, colonialismul reprezintă mult mai mult decît un episod al istoriei lor, reprezintă, în primul rînd, pierderea independenței celei mai elementare, independența de a gândi, alienarea totală a negrului față de modul său de existență. Colonialismul conduce la exacerbară celui mai nesemnificativ aspect în raportul cu omul și omenescul din el: culoarea pielii. Istoriografia africană rămîne, cum se știe, prin excelență interogativă. Ce a semnificat colonialismul pentru civilizația trecută și pentru evoluția în viitor a popoarelor africane? Răspunsurile, departe de a fi complete, de a oferi explicații istorice multifuncționale și interpretative, constituie căutări și încercări firești de delimitare, de formulare a unor soluții care

³⁰ Basil Davidson, *Op. cit.*, p. 11.

³¹ Kwame Nkrumah, *Towards colonial freedom Africa, in The struggle against World Imperialism*, Heinemann, London-Melbourne-Toronto, 1962, p. 1.

³² Basil Davidson, *The Africans. An entry to cultural History*, Penguin Books, 1969, p. 314.

³³ David Birmingham, *Historians and West Africa*, in *Africa discovers her past*, edited by J. D. Page, Oxford University Press, London, 1970, p. 57.

³⁴ F. F. Ade Ajayi, *The continuity of African Institutions under Colonialism*, in T. O. Ranger, *Emerging themes of African History*, p. 191.

să ofere piste de cercetare inedite și adecvate.

Subscriind necesității unei analize obiective a colonialismului, politologiei, sociologiei și istoricii africani formulează judecăți de valoare care țin, desigur, de apartenența la o anumită orientare politică-ideologică, dar care se înlănesc în aprecierea unanimă a urmărilor profund dăunătoare pe care dominația colonialistă le-a avut asupra fiecărei țări africane, fără excepție. În concepția unor cunoscuți doctrinari, precum Kwame Nkrumah, Jomo Kenyatta, Kenneth Kaunda, Julius Nyerere, Ahmed Sekou Touré, colonialismul are consecințe mult mai adânci decît cele care vizează viața economică și politică, consecințe ce sînt înrădăcinate în mintea oamenilor³⁵. Cu toate că astăzi sistemul colonial devine „una din multiplele frunze moarte din pădurea progresului uman” — cum spune Jomo Kenyatta —, nu pot fi uitate mijloacele și scopurile urmărite de fostele puteri coloniale în vederea inoculării unui complex de inferioritate a cetățeanului de culoare față de alb în general, față de colonialist în special. Ele au urmărit să spulbere „orice idee cu privire la faptul că africanii ar putea și ar trebui să fie potriviți și pregătiți pentru conducere”³⁶. Iar Ahmed Sekou Touré, președintele Guineei, analizînd stadiul subdezvoltării în care se află această țară, conchidea că el rezultă, în esență, din rămănerile în urmă, „pe planul științei și tehnologiei în care imperialismul a lăsat infrastructura noastră umană, aceea care are drept sarcină să transforme în bunuri utile poporului imensele noastre resurse naturale”³⁷.

Alienarea omului de culoare a fost una din consecințele nemijlocite ale colonialismului, care, urmărind crearea unei societăți a elitelor, a impus alte criterii de apreciere a omului, cum ar fi averea și puterea de dominație.

Misiunea istoriei africane de a reda popoarelor autoîncrederea, mîndria și conștiința propriei lor meniri de transformare socială decurge cu prisosință din condițiile deosebite în care tinerele națiuni luptă nu numai împotriva colonialismului, ci și a neocolonialismului, nu numai pentru eradicarea acestuia, ci și

pentru realizarea decolonizării, a africanizării vieții lor sociale, a transformării acestora în adevărați subiecți creatori de istorie.

În cadrul efortului complex de edificare a unei noi societăți, echitabile, umane, istoriei îi revine, în concepția unanimă a teoreticienilor africani, menirea de a reda africanului „demnitatea și personalitatea jefuită de colonialiști”, de a le reda „propriul lor sistem de valori pe care societatea lor le-a plămădit de secole și din care ei au fost dezrădăcinați”³⁸. În aceste condiții în fața istoriografiei africane se deschid perspective largi cu privire la coordonatele sociale-politice-ideologice ale Africii contemporane în plin proces de dezvoltare independentă, suverană. Afirmarea națiunilor tinere în curs de formare și consolidare joacă un rol din ce în ce mai important în viața internațională. În procesul mersului lor ascendent, ele se bucură de sprijinul forțelor revoluționare, progresiste din întreaga lume.

Țara noastră, promovînd respectarea dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotări în mod liber calea dezvoltării viitoare, amplifică continuu legăturile de prietenie și solidaritate cu țările care pășesc pe calea dezvoltării libere, de sine stătătoare. „Ca țară socialistă și ca țară în curs de dezvoltare, România — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — este legată de aceste țări prin aspirații comune spre progres și prosperitate, prin lupta pentru abolirea vechii politici de inechitate, pentru promovarea unor relații noi, de egalitate între state. De aceea, înscrim relațiile noastre cu aceste țări în contextul luptei generale pentru lichidarea subdezvoltării, împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru asigurarea dezvoltării libere, independente a fiecărei națiuni”³⁹.

*

Problemele istoriei Africii au făcut obiectul unei literaturi de specialitate destul de bogate, dar, în același timp, foarte diverse ca interpretare. Paradoxal și anacronic, trecutul Africii a fost abordat de către istoriografia burgheză europeană îndeosebi din afara continentului,

³⁵ Kwame Nkrumah, *Speech at Conferența de Independent African States*, Accra, 15 april 1958, în *Axioms of Kwame Nkrumah*, Panof Books Ltd., 1969, p. 37.

³⁶ Jomo Kenyatta, *The challenge of Uhuru. The progress of Kenya. 1968 to 1970*, p. 5.

³⁷ Ahmed Sekou Touré, *Obiective actuale ale dezvoltării economice în Republica Guineea*, în „Era socialistă”, nr. 12, iunie 1973, p. 50.

³⁸ Tom Mboya, *Op. cit.*, p. 25.

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste. 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 79.

pe baza unor surse care nu izvorau din realitățile concrete ale acestuia, ci a mărturiilor și însemnărilor unor exploratori, navigatori, misionari sau guvernatori coloniali. Mai mult, s-a recurs la interpretări deliberat ostile și contrapuse adevărului istoric, urmărindu-se, în esență, supraestimarea locului și rolului colonialismului în aceste țări. Subiectul scrierilor istorice nu l-au constituit, în viziunea acestora, popoarele Africii în existența lor milenară precolonială, și nici modul lor de ființare și supraviețuire din epoca colonială, ci colonialismul european în Africa. Concepută astfel, istoria Africii nu era, de fapt, o istorie a africanilor, ci a „europenilor civilizatori” în Africa. Pornind tocmai de la această situație, orientarea conducerilor politice ale tinerelor națiuni africane spre o rescriere a istoriei proprii printr-o cunoaștere și interpretare obiectivă, științifică a acesteia apare un numai posibilă, ci și necesară. Rațiuni multiple naționale, politice-ideologice, spirituale reclamă în viziunea gînditorilor din Africa o schimbare structurală a modului de a face istoria. Una dintre rațiuni, apreciată de către aceștia drept primordială, este dobîndi-

rea conștiinței de sine, a identității și personalității politice, sociale, culturale autentice. Cunoașterea adevărului istoric cu privire la geneza, evoluția și afirmarea popoarelor Africii constituie — așa cum apreciază istoricii africani — nu numai principala cale de dobîndire a conștiinței de sine, ci și a prezenței active în cadrul istoriei universale. Miturile despre absența dimensiunii temporale-istorice, a izolării Africii — arată ei — nu pot fi, desigur, spulberate decît printr-o muncă perseverentă a istoricilor autohtoni de relevare a propriului trecut.

În acest sens istoria este înțeleasă de către conducătorii umaniști, democrați africani în primul rînd ca istorie a popoarelor. „Nu există istorie în afara poporului”⁴⁰ — remarcă Ahmed Sekou Touré, deci nu se poate concepe istoria în afara luptei și aspirațiilor popoarelor africane la o existență umană întemeiată pe dreptate socială și libertate națională, într-o organică imbinare a relației trecut-prezent-viitor.

⁴⁰ Ahmed Sekou Touré, *La révolution culturelle*, tome XVII, 1972, p. 154.

○ Din activitatea pe linia relațiilor internaționale a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în anul 1976

Sub îndrumarea conducerii de partid, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a desfășurat în anul 1976 o bogată și variată gamă de activități științifice cu caracter internațional. Cercetători ai Institutului au participat la simpozioane și sesiuni științifice bilaterale și multilaterale, la schimburi de experiență cu istorici din alte țări, au efectuat vizite de documentare etc.

În 1976, ca și în ceilalți ani, pe prim plan s-a situat amplificarea relațiilor de colaborare științifică cu institutele similare din alte țări. În baza acordurilor de colaborare, Institutul nostru a luat parte, prin cercetători ai săi, la șapte simpozioane bilaterale cu istorici de la aceste institute. Astfel, în zilele de 27—28 septembrie 1976, s-au desfășurat, la București, lucrările simpozionului comun cu istorici de la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al Partidului Popular Revoluționar Mongol, pe tema: *Principiile programatice, strategice și tactice ale P.C.R. și P.P.R.M. în etapa revoluției democrat-populare în România și Mongolia*. Între 18 și 20 octombrie, a avut loc, la București, simpozionul bilateral cu istorici de la Institutul de istorie contemporană din R.S.F. Iugoslavia, consacrat problemei alianței clasei muncitoare cu țărănimea în perioada construirii societății socialiste în cele două țări. Simpozionul științific cu istorici — colaboratori ai Institutului „Maurice Thorez”, ținut la Paris, între 27 și 29 octombrie, a avut ca temă: *Franța și România în perioada 1944—1947*. La Ber-

lin, s-a desfășurat, în zilele de 9—10 noiembrie, simpozionul comun cu istorici de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G., cu tema: *Învățămintele Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste în lupta pentru unitatea clasei muncitoare și a tuturor forțelor democratice împotriva fascismului și războiului în România și Germania*. La simpozionul științific cu cercetători ai Institutului mișcării muncitorești din cadrul Școlii superioare de științe sociale de pe lângă C.C. al P.M.U.P., ținut la Varșovia, în zilele de 18 și 19 noiembrie, a fost dezbătută problema alianțelor în România și Polonia în perioada construirii socialismului. La 24 și 25 noiembrie, a avut loc, la București, simpozionul bilateral cu cercetători ai Institutului de istorie al Partidului Comunist Bulgar, consacrat mișcării de rezistență din România și Bulgaria în timpul celui de-al doilea război mondial. În zilele de 24 și 25 noiembrie, s-au ținut, la București, lucrările simpozionului comun cu istorici de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., pe tema: *Legăturile P.C.R. și P.C.U.S. cu masele în etapa actuală*.

Simpozioanele bilaterale, desfășurate sub formă de discuții (întrebări, răspunsuri, expunerea punctelor de vedere), pe baza referatelor elaborate de către delegațiile participante, au avut o deosebită eficiență. Ele au oferit posibilitatea cunoașterii de către istoricii din alte țări a cercetărilor și concluziilor istoriografiei românești în probleme care au făcut obiectul simpozioanelor. La rîndul lor, istoricii români și-au îmbogățit cunoș-

tințele cu privire la istoria mișcării muncitorești din țările ai căror reprezentanți au participat la aceste simpozioane. Se cuvine a evidenția climatul științific în care au fost dezbătute problemele, atmosfera cordială, spiritul de conlucrări fructuoasă.

În anul 1976, cercetători ai Institutului de studii istorice și social-politice au luat parte, cu referate și comunicări, la reuniuni științifice internaționale organizate în alte țări. Amintim participarea la consfătuiri și sesiuni științifice organizate pe următoarele teme: *Italia de la eliberare la republică* (Florența, 26—28 martie 1976); *Poziția partidelor muncitorești față de mișcarea sindicală pînă în anul 1918* (Varșovia, 27—28 aprilie); *120 de ani de la nașterea lui Dimităr Blagoev* (Sofia, 13—14 mai); *Raportul dintre partidele muncitorești și sindicate în perioada pînă la primul război mondial* (Linz, 15—16 septembrie); *Consfătuirea conducerilor institutelor de marxism-leninism și de istorie a partidelor* (Berlin, 21—22 septembrie); *Consfătuirea directorilor de biblioteci ale institutelor de marxism-leninism și de istorie a partidelor* (Moscova, 12—14 octombrie); *Naționalizarea în țările socialiste europene* (Varșovia, 7—9 decembrie). În același timp, reprezentanți ai Institutului au făcut parte din delegații ale Academiei de Științe Sociale și Politice, participînd la diferite reuniuni științifice internaționale care au avut loc la Moscova, Varșovia, Sofia, Belgrad ș.a.

Pe linia popularizării istoriei mai îndepărtate sau mai apropiate a poporului român, cercetători ai Institutului au făcut expuneri, în calitate de lectori ai Comitetului Central, în U.R.S.S., R.S.F. Iugoslavia, R. P. Bulgaria, R. P. Polonă.

Participarea cercetătorilor Institutului la reuniunile științifice internaționale în anul 1976 s-a materializat în peste 40 de comunicări, intervenții, referate și expuneri, prin intermediul cărora au fost popularizate cuceririle la zi ale istoriografiei noastre în probleme axate pe istoria poporului român și a Partidului Comunist Român.

În baza acordurilor de colaborare încheiate cu institute similare din alte țări, în anul 1976 au continuat vizitele reciproce de schimb de experiență, documentare și informare. La 26 martie, a sosit în vizită la Institutul nostru FRANCO FERRI, *directorul Institutului „A. Gramsci” din Italia*. În discuțiile avute cu tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, *directorul Institutului de studii istorice și social-politice*, s-a făcut un util schimb de experiență și s-a analizat stadiul aplicării prevederilor acordului de colaborare științifică dintre cele două institute.

În anul 1976, au sosit în România în vizită de documentare și schimb de experiență RAISA SERGHEEVNA EMTOVA, *cercetător științific la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.*, LENERA OSCAROVNA VANHANEN, *din partea bibliotecii aceluiași institut*; WLADISLAV GORA, *cercetător științific al Institutului mișcării muncitorești din cadrul Școlii superioare de științe sociale de pe lângă C.C. al P.M.U.P.*, K. NAGY MAGDA, *cercetător științific la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U. din Budapesta*.

Numeroși istorici străini, sosiți în țara noastră ca oaspeți ai altor institute de cercetare și ai celor de învățămînt superior, au făcut vizite de documentare și schimb de experiență la Institut. În același timp, un cercetător al Institutului nostru a studiat, timp de 20 de zile, în arhiva și biblioteca Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U.

Vizite de schimb de experiență au avut loc și pe linia revistelor institutelor de istorie a partidului. Între 14 și 21 iunie 1976, a sosit la revista „Anale de istorie” WALTER ZIMMERMAN, *redactor șef al revistei „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung”, din R.D.G.* În perioada 5—12 iulie, a efectuat un schimb de experiență la revista Institutului nostru S. I. MOȘKIN, *șef de secție la revista „Voprosi istorii K.P.S.S.”*.

Revista „Anale de istorie” a consemnat problematica și aportul cercetătorilor noștri la reuniunile științifice internaționale, în cadrul rubricii *Viața științifică*. De asemenea, reviste similare de peste hotare au relatat pe larg despre

contribuția istoricilor români la reuniunile științifice internaționale.

O ilustrare a intensificării legăturilor internaționale ale Institutului de studii istorice și social-politice o constituie faptul că, în cursul anului 1976, el a fost vizitat de un număr mare de oaspeți de peste hotare — militanți ai unor partide comuniste, muncitorești și democratice, istorici, politologi, muzeografi, publiciști, doctoranzi, editori ș.a., atât

din țări socialiste, cât și din țări capitaliste și cele în curs de dezvoltare.

Oaspeții au fost primiți de tovarășul ION POPESCU-PUȚURI, *directorul Institutului*, care a împărtășit preocupările științifice ale Institutului în domeniul cercetării istoriei patriei, a Partidului Comunist Român, a mișcării muncitorești și democratice din țara noastră.

GHEORGHE UNC

● Simpozion româno-mongol

În zilele de 27—28 septembrie 1976 a avut loc, la București, simpozionul istoricilor de la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al Partidului Popular Revoluționar Mongol consacrat Principiilor programatice, strategice și tactice ale Partidului Comunist Român și Partidului Popular Revoluționar Mongol în etapa revoluției democrat-populare în România și Mongolia.

Delegația mongolă a fost formată din A. MINIS, *director-adjunct al Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.P.R.M.*, și dr. DÂNDĂVIIN DAȘ, *șef de sector la același Institut.*

Din delegația română au făcut parte NICHITA PARASCHIVA și dr. MIHAI FĂTU, *cercetători științifici principali la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.*

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de dr. GHEORGHE ZAHARIA, *director-adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.* Lucrările simpozionului au fost prezente, alternativ, de membrii celor două delegații.

Istoricii mongoli au prezentat comunicările: Politica Partidului Popular Revoluționar Mongol de transformare democratică a vieții social-economice a țării și principalele rezultate obținute, de A. MINIS; Unele probleme ale tacticii Partidului Popular Revoluționar Mongol în revo-

luția populară, de dr. DÂNDĂVIIN DAȘ.

Cercetătorii români au expus comunicările: Tactica Partidului Comunist Român în lupta pentru cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și aliații săi, de NICHITA PARASCHIVA; Obiectivele programatice ale P.C.R. în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947, de dr. MIHAI FĂTU.

În cadrul referatelor și al discuțiilor care le-au urmat, cercetătorii mongoli au abordat un cerc larg de probleme teoretice și practice referitoare la etapa democratică a revoluției populare în Mongolia (1921—1940). S-a arătat că Partidul Popular Revoluționar Mongol, partid al arașilor (țăranilor) revoluționari, creat în martie 1921, în condițiile noului avînt al mișcării de eliberare națională a poporului mongol, determinat nemijlocit de Revoluția din Octombrie, a condus lupta revoluționară națională, aplicînd învățătura marxist-leninistă la condițiile țării sale. În primul său program, adoptat la Congresul de constituire, partidul a înscris ca țel cucerirea independenței naționale a țării și asigurarea eliberării sociale a maselor populare, într-o unitate organică, iar ca obiectiv imediat instaurarea puterii populare. Calea de înfăptuire a acestor obiective a fost lupta armată împotriva exploatatorilor străini și a feudaților din interior, unirea în această luptă a tuturor forțelor progresiste, patriotice ale țării.

În lumina programului partidului, au fost soluționate principalele probleme

ale revoluției populare, cum au fost: cucerirea independenței Mongoliei, instaurarea puterii populare, transformarea revoluționară a vieții sociale, înfăptuirea rolului conducător al partidului. Determinarea justă și clară de către partid a țelurilor, sarcinilor și tacticii revoluției a constituit un factor hotărâtor în asigurarea victoriei acesteia. Prin caracterul și prin sarcinile sale, ea a fost o revoluție antiimperialistă și antifeudală, o revoluție democrat-populară.

După victoria revoluției populare, în fața partidului și statului mongol au stat sarcinile complexe ale realizării unor profunde transformări social-economice caracteristice etapei general-democratice a revoluției, pregătitoare a premiselor materiale și spirituale pentru trecerea la construirea socialismului. Urmatorea etapă a constituit-o lichidarea definitivă a dominației politice a clasei feudale și crearea puterii araților și, prin aceasta, înlăturarea monarhiei feudale teocratice, lichidarea forței politice a feudalilor la sfârșitul anilor '20.

În continuarea luptei pentru înfăptuirea puterii politice a feudalilor s-a desfășurat, sub conducerea partidului, lupta pentru lichidarea treptată a puterii economice a acestora, care a cuprins mai multe momente: soluționarea problemei agrare prin transformarea proprietății asupra pământului în proprietate a întregului popor (1921—1924), reglementarea problemei folosirii gratuite a pășunilor și a inventarului agricol de către masele populare, lichidarea iobăgiei (1922), confiscarea șeptelului și averii feudalilor (1929—1932). Aceste măsuri, larg susținute de țărănime, în frunte cu organizațiile de partid, au dus la creșterea conștiinței politice și a spiritului revoluționar al maselor, la îmbunătățirea situației lor materiale.

În anii 1930—1936 a avut loc exproprierea șeptelului mănăstirilor, printr-un sistem deosebit de trecere indirectă a acestuia în mâinile țăranilor, măsură care, alături de altele, inclusiv de politica impozitelor, a limitat, treptat, exploatarea araților de către mănăstiri. S-a relevat, de asemenea, că, în etapa democratică a revoluției populare, în Mongolia s-au realizat mari transformări în viața spirituală, în lupta pentru lichidarea ideologiei feudale și afirmarea ideologiei revoluționare, înlăturarea analfabetismului, crearea unui sistem de învățământ, lichidarea influenței religioase, formarea intelectualității,

dezvoltarea literaturii și artei revoluționare.

În comunicările pe care le-au expus, cit și în cadrul dezbaterilor pe marginea lor, istoricii români au relevat, prin problematica și datele analizate, rolul fundamental al tacticii și strategiei Partidului Comunist Român în desfășurarea procesului istoric de evoluție a țării în etapa revoluției popular-democratice din țara noastră (1944—1947). S-a arătat că existența premiselor obiective și subiective — create pe parcursul unei îndelungate perioade de frământări sociale —, pentru profunde transformări în structura politică și economică a țării și, în mod deosebit, capacitatea partidului comunist de a dirija forțele revoluționare, patriotice și democratice spre obiective mai înalte au asigurat dezvoltarea mișcării antifasciste a întregului popor în revoluția popular-democratică. Partidul Comunist Român a reușit să pună în mișcare și să educe, la școala insurtecției și a luptei politice ce a urmat, masele largi, știind că, odată descătușată, energia acestora va alimenta continuu și cu forțe sporite dezvoltarea progresistă a societății românești. Exponent fidel al intereselor vitale ale maselor, ale poporului român, preocupat de a aplica creator socialismul științific la realitățile țării și de a valorifica din plin bogata sa experiență acumulată în luptele revoluționare anterioare, P.C.R. s-a dovedit a fi singura forță politică capabilă să înfățișeze poporului un program de acțiune realist, cuprinzând soluții practice pentru rezolvarea problemelor fundamentale aflate în fața țării.

Situind în centrul platformei sale politice democratizarea vieții publice, participarea la războiul antihitlerist, exproprierea moșierimii și improprietărea țăranilor, reconstrucția economică, ca și înfăptuirea celorlalte sarcini ale revoluției, partidul a reușit să unească în jurul său masele largi populare și să le antreneze în luptă. Prin vasta sa activitate organizatorică și politică, precum și prin tactica sa principială și suplă față de celelalte forțe politice din țară, P.C.R. a exercitat un rol hotărâtor în înfrângerea unității de acțiune a clasei muncitoare, în făurirea și consolidarea alianței muncitorești-țăărănești, în coalizarea în jurul clasei muncitoare a tuturor forțelor democratice și patriotice ale țării și izolarea de mase a cercurilor reacționare ale burgheziei și mo-

șierimii. Analizînd schimbările politice și economice-sociale care s-au produs în țară după 6 Martie 1945, precum și noua situație creată după încheierea celui de-al doilea război mondial, partidul comunist a elaborat, la Conferința Națională din octombrie 1945, un vast program privind redresarea și dezvoltarea economiei naționale, consolidarea regimului democrat-popular, adîncirea procesului revoluționar și evoluția în perspectivă a țării.

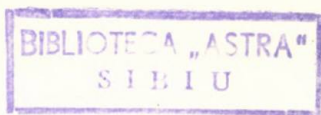
Anii 1944—1947 au marcat astfel înfăptuirea de către oamenii muncii, în frunte cu comuniștii, a revoluției popular-democratice, instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său.

În toate marile bătălii de clasă și mișcări revoluționare de masă, Partidul

Comunist Român s-a afirmat ca cea mai puternică forță politică din România, îndeplinindu-și cu cinste misiunea de organizator și conducător al clasei muncitoare, al maselor largi populare.

Prin întreg conținutul problematicii sale, simpozionul a evidențiat cu putere că, în etapa revoluției democrat-populare, partidele comuniste din România și Mongolia s-au afirmat ca forța conducătoare a maselor largi populare, au asigurat realizarea obiectivelor propuse prin aplicarea în mod creator a principiilor materialismului dialectic și istoric la condițiile specifice din cele două țări, aducîndu-și contribuția la dezvoltarea și îmbogățirea gândirii și practicii revoluționare a partidelor comuniste și muncitorești.

EMILIA CARABA

Redactori : Ion Mamina, Elena Mureșan, Nicolae Rauș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 274 ; 442 ; 722.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

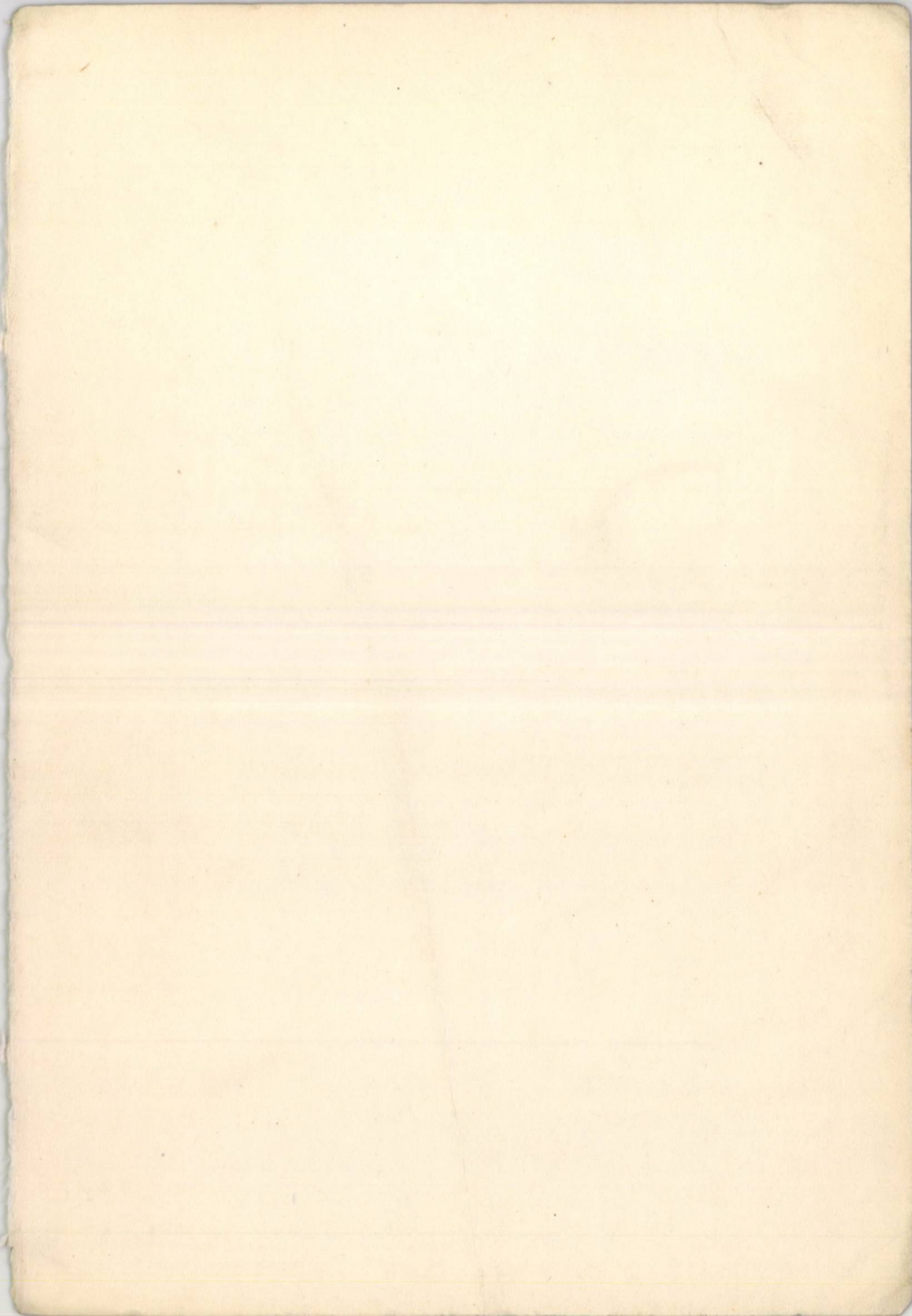
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii”

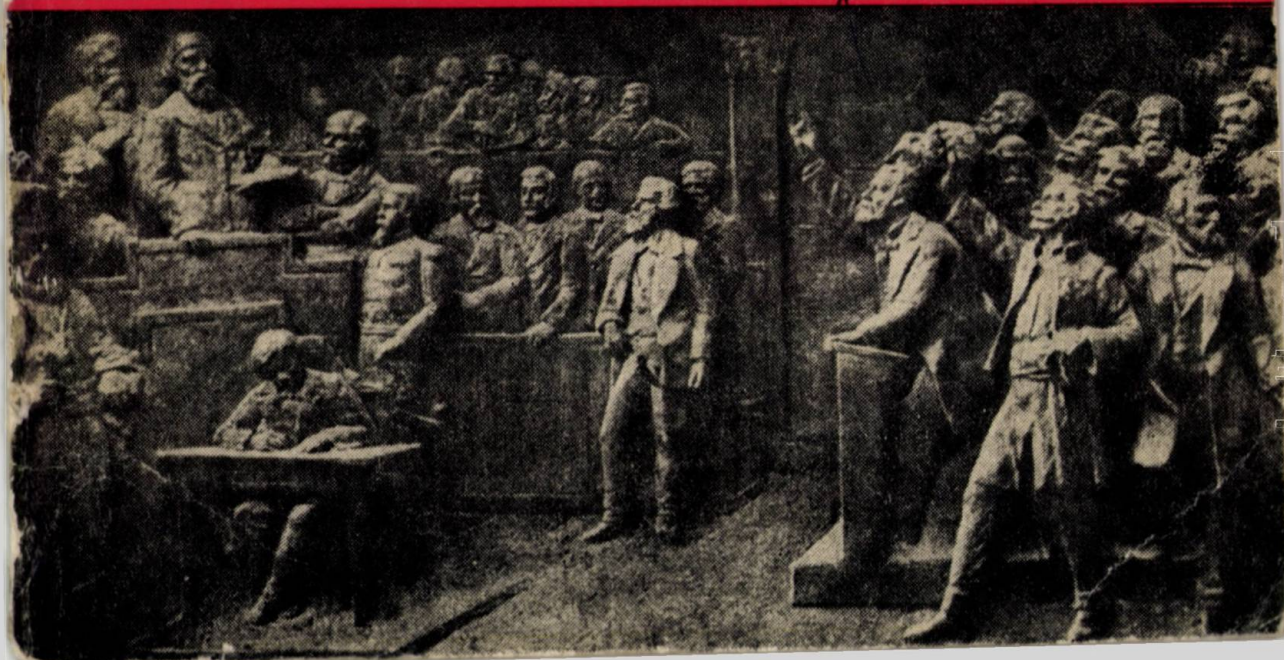
58976

anale de istorie

9 MAI 1877:

Independența absolută a României

a primit consacrarea oficială

1999

0 JUL 2005

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.anale de
istorie

Anul XXIII

2

1977

SUMAR

100 de ani de la proclamarea independenței depline a României

- Expunerea prezentată de tovarășul **NICOLAE CEAUȘESCU** la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României 3
- Proclamația Sesiunii solemne a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării Independenței de stat a României 26
- ★
- ION POPESCU-PUȚURI, MIRCEA MUȘAT** : Partidul Comunist Român, stegar al luptei pentru salvarea suveranității și independenței naționale a României 30
- GHEORGHE GOMOIU** : Caracterul național și popular al războiului României pentru independență 45
- CONSTANTIN OLTEANU** : Eroismul Armatei române în războiul pentru independența României 59
- VIORICA MOISUC, GHEORGHE ZAHARIA** : Politica externă a României de respectare a dreptului internațional, a existenței independente și suverane a popoarelor 80

ANIVERSĂRI

- Iosip Broz Tito. Cu prilejul împlinirii a 85 de ani de viață și a 40 de ani în fruntea partidului comunistilor iugoslavi 92

CURS UNIVERSITAR

Probleme fundamentale ale istoriei patriei, a Partidului Comunist Român

Revoluția democrat-populară în România (1944—1947): conf. univ. dr. Mihai Fătu	97
Desfășurarea operei de construire a socialismului în România în anii 1948—1962: conf. univ. dr. Ion Spălățelu	123
Consolidarea societății socialiste în România în anii 1962—1969. Congresul al IX-lea al P.C.R.: conf. univ. dr. Gheorghe Surpat	144
Trecerea la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism: conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță	158
Solidaritatea internațională a mișcării muncitorești și socialiste, a Partidului Comunist Român cu mișcarea revoluționară de pretutindeni, cu partidele comuniste și muncitorești: Virgil Smârcea	179
Locul și rolul poporului român în istoria universală: dr. Nicolae Copoiu	194

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Paris: Simpozion al istoricilor români și francezi	209
--	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

Expunerea prezentată de tovarășul
NICOLAE CEAUȘESCU
la Sesiunea solemnă comună
a Comitetului Central al P.C.R.,
Marii Adunări Naționale
și activului central de partid și de stat
consacrată sărbătoririi centenarului proclamării
independenței de stat a României

9 mai 1977

Dragi tovarăși și prieteni,

De la înalta tribună a sesiunii comune a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României, adresez întregului popor român un salut călduros și cele mai bune urări din partea conducerii partidului și statului, a mea personal.

(Aplauze puternice ; în picioare, asistența ovaționează îndelung pentru partid, pentru conducerea sa).

Cucerirea independenței României — urmare directă și firească a Unirii Principatelor și creării statului național român — a deschis o epocă nouă în istoria milenară a poporului român, afirmind cu putere, în fața întregii omeniri, voința și hotărîrea sa de a trăi liber, stăpîn în țara și pe destinul său. (Aplauze puternice, prelungite).

În mod fericit, la 8 mai sărbătorim făurirea, în 1921, a Partidului Comunist Român, care reprezintă astăzi forța politică conducătoare a întregii națiuni și căruia îi datorăm minunatele condiții de viață actuale, adevărata independență a patriei noastre. (Aplauze puternice).

Și la 9 mai sărbătorim marea victorie din 1945 asupra fascismului, la care poporul nostru, după răsturnarea dictaturii fasciste la 23 August 1944, a fost participant activ, cucerindu-și pe frontul de luptă libertatea, independența, dreptul la o viață nouă. (Aplauze puternice).

Putem deci spune că la această sesiune solemnă sărbătorim trei mari evenimente istorice scumpe poporului nostru și care, fiecare în parte, au deschis minunate perspective pentru dezvoltarea liberă a patriei noastre, pentru afirmarea demnă a poporului nostru în rîndul națiunilor lumii. (Aplauze îndelungate).

Poporul român sărbătorește centenarul independenței cu mărețe succese în îndeplinirea Programului adoptat de Congresul al XI-lea al partidului, în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism, cu realizări remarcabile în dezvoltarea relațiilor internaționale, în afirmarea sa tot mai puternică în lupta pentru progres social, democrație, libertate și pace între toate națiunile lumii. (Aplauze puternice, prelungite).

LUPTA NECURMATĂ PENTRU LIBERTATE ȘI NEATÎRNARE — TRĂSĂTURĂ CARACTERISTICĂ FUNDAMENTALĂ A ÎNTREGII ISTORII A POPORULUI NOSTRU

Dragi tovarăși,

Această măreață sărbătoare are loc în deceniul în care vom aniversa și împlinirea a 2 050 de ani de la constituirea, pe aceste meleaguri, a primului stat dac centralizat și independent de către Burebista — moment de cea mai mare importanță în istoria milenară a poporului nostru. Este cunoscut că încă din acele vremi, dacii, „cei mai drepți și cei mai viteji dintre tracii”, așa cum îi numea Herodot, au cunoscut o perioadă de puternică înflorire economico-socială, ridicată la un grad foarte înalt în timpul lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței. La această evoluție pozitivă a poporului dac, o contribuție importantă au

avut-o și amplele relații de influențare reciprocă cu marile civilizații ale antichității, cum au fost cea greacă, persană și apoi romană. Între statul dac și marele Imperiu roman vecin au existat strânse și îndelungate legături în cele mai diferite domenii. Ca urmare însă a politicii de expansiune duse de împărații de la Roma, între cele două state s-au născut conflicte, au izbucnit războaie. În decursul acestor crâncene încleștări armate s-a manifestat cu putere voința fermă a dacilor de a-și păstra neatîrnarea și integritatea teritorială, de a ține piept celei mai puternice forțe militare pe care a cunoscut-o antichitatea. Sînt cunoscute versurile puse de poeți pe seama lui Decebal, care, adresîndu-se poporului, pentru a-l îmbărbăta, spunea :

„Ei sînt romani, și ce mai sînt ?
Nu ei, ci de-ar veni Cel-sfînt
Zamolxe, c-un întreg popor
De zei, i-am întreba : Ce vor ?
Și nu le-am da nici lor pămînt
Căci ei au cerul lor !”

Și într-adevăr am apărat și vom apăra întotdeauna pămîntul patriei noastre. (*Aplauze puternice, îndelungate*). Lupta eroică a dacilor a stîrnit aprecierile cele mai elogioase ale istoricilor lumii vechi. După cucerirea Daciei de către romani — care, ca orice cucerire, a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împletirii strînse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres. Din unirea dacilor cu romanii s-a plămădit, în decursul secolelor, un popor nou, plin de energie și vigoare, moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași — poporul român. Păstrînd de la daci setea nestinsă de libertate, voința de a nu-și pleca fruntea sub jugul străin, hotărîrea de a rămîne mereu el însuși, unic stăpîn pe viața și pe soarta sa, și continuînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor, poporul român, nou apărut în lume, avea să împlinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltîndu-se continuu și afirmîndu-se cu putere în rîndul popoarelor și, astăzi, al națiunilor lumii. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Intrarea Imperiului roman în perioada declinului său politic și militar — ca urmare a puternicelor contradicții interne ce-l măcinau și a loviturilor date de popoarele ce se ridicau la luptă pentru eliberarea de sub dominația acestuia — a făcut ca legiunile romane să părăsească Dacia. În aceste împrejurări, poporul nostru, aflat încă în plin proces de cristalizare a fizionomiei sale etnice și spirituale, a rămas să facă față singur, prin propriile-i forțe, valurilor migratoare ce aveau să treacă peste teritoriile sale. În veacurile vastelor mișcări demografice, în vecinătatea țării noastre s-au așezat unele populații migratoare ; după cum se știe, între acestea și poporul român s-au statornicit de-a lungul timpului relații de prietenie și

intrajutorare reciprocă, de conviețuire pașnică și colaborare. În această perioadă deosebit de frământată, unele populații, cum sînt maghiarii, germanii, slavii, tătarii și alții, s-au așezat și pe teritoriile locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună. În același timp, populații de naționalitate română s-au așezat pe teritorii vecine, rămînînd să conviețuiască cu popoarele respective. Acestea au fost caracteristici specifice ale procesului de formare a poporului român și a popoarelor vecine, ca de altfel a multor altor popoare europene, ale constituirii lor în națiuni distincte, în state naționale de sine stătătoare.

Documentele istorice, descoperirile arheologice atestă faptul că pe teritoriile de bază ale vechii Dacii s-a accentuat procesul de formare și dezvoltare a poporului român, acesta continuîndu-și aici existența neclintit, muncind și creînd, pășind mereu înainte pe calea progresului și civilizației. Luptînd fără preget pentru păstrarea ființei proprii, pentru apărarea libertății și neatinării, a granițelor strămoșești, poporul român a dezvoltat, totodată, relații de prietenie și solidaritate cu popoarele vecine, participînd activ la viața comunității mondiale.

Odată cu terminarea marilor migrațiuni, dezvoltarea forțelor de producție și schimbarea caracterului relațiilor sociale, pe teritoriul țării noastre s-a trecut la o organizare administrativă superioară, luînd ființă primele nuclee voievodale, ai căror conducători, cum sînt Gelu, Glad, Menumorut, au dus lupte grele pentru apărarea și consolidarea entității politice distincte. Din această perioadă datează și începuturile conlucrării strînse dintre populația română și populația bulgărească așezată pe malul drept al Dunării, în cadrul regatului bulgaro-valah al Asăneștilor – condus cînd de români, cînd de bulgari – și care a contribuit la dezvoltarea ambelor popoare. Pe măsura dezvoltării lor economico-sociale tot mai puternice, formațiunile voievodale românești s-au unit în state feudale, constituindu-se astfel cele trei principate române cunoscute sub numele de Țara Românească, Moldova și Transilvania, între care s-au desfășurat tot timpul largi și strînse legături economice, sociale și culturale, politice și militare și care au fost unite pentru prima oară, într-un singur stat unitar, sub glorioasa domnie a lui Mihai Vodă Viteazul. (*Aplauze puternice*).

Concomitent cu acest proces de organizare și consolidare statală a principatelor românești, la sud de Dunăre a luat ființă Imperiul otoman, care, prin politica sa de dominație și asuprire, reprezenta un grav pericol pentru integritatea și libertatea multor popoare, inclusiv a poporului nostru. Ulterior, în vecinătatea țărilor române s-au creat și alte mari state și imperii, cum sînt imperiul țarist și imperiul habsburgic, care urmăreau, de asemenea, scopuri expansioniste.

Formîndu-se și dezvoltîndu-se în aceste împrejurări istorice și geografice particulare, poporul român a trebuit să ducă, timp de secole, bătălii grele contra cotropitorilor și agresorilor de tot felul, împotriva dominației străine, îndeosebi a Imperiului otoman. Lupta necurmată pentru

dezvoltarea de sine stătătoare, pentru libertate și neatîrnare constituie astfel trăsătura caracteristică fundamentală a întregii istorii a poporului nostru, determinînd însuși modul lui de existență, concepțiile și idealurile sale. Nenumăratele bătălii pe care poporul român a fost nevoit să le poarte de-a lungul timpului, ca și jafurile și agresiunile distrugătoare la care a fost supus, eforturile de refacere, birurile pe care a trebuit să le plătească au avut repercusiuni negative asupra dezvoltării sale, au îngreunat și încetinit evoluția sa economică și socială, au determinat rămînerea lui în urmă. În același timp, toate aceste suferințe și lupte l-au oțelit, i-au călit voința și dîrzenia, i-au sporit dragostea de țară, i-au întărit hotărîrea de a nu ceda în fața nici unei greutăți, de a nu pregeta în fața nici unei jertfe pentru apărarea patriei. Se poate spune că nu există palmă de pămînt care să nu fi fost udată cu sîngele moșilor și strămoșilor noștri în lupta pentru libertate și neatîrnare, pentru progres economic și social. (*Aplauze puternice*). Nenumărate sînt locurile care vorbesc despre neîntrecuta vitejie a înaintașilor! Nenumărați sînt marii domnitori și eroi populari care și-au înscris numele în mărețul nostru hronic național! În cartea de aur a țării au rămas nemuritori marii conducători de oști ca Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Ioan de Hunedoara, Ioan-Vodă cel Viteaz, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Mihai Viteazul și atîția alții. Dar și mai mulți sînt eroii anonimi, masele largi populare care, timp de sute și sute de ani, au făcut zid în calea cotorpitorilor, păstrînd prin vremuri, ca o flacără sacră, libertatea pămîntului străbun. Iată de ce, acum, cînd sărbătorim centenarul independenței naționale, ne îndreptăm gîndurile pline de recunoștință spre toți eroii neamului, spre nenumăratele generații care au rămas neclintite în marile furtuni ale istoriei. Întregul nostru popor îi va cinsti veșnic pe bravi și eroicii săi înaintași, pe toți aceia care, cu prețul vieții, au păstrat ființa patriei, au ținut sus steagul demnității și neatîrnării sale, au asigurat progresul economic-social al țării. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Dragi tovarăși,

Timp de aproape 500 de ani, țările române au cunoscut asuprirea străină, trebuind să plătească biruri grele Imperiului otoman. Cu toate acestea, spre deosebire de celelalte popoare din bazinul dunărean, care fuseseră integrate Imperiului otoman sau imperiului habsburgic, poporul român a reușit să-și păstreze autonomia statală. Ca urmare a hotărîrii cu care și-a apărat patria, poporul nostru a reușit să încheie cu Imperiul otoman, încă din vremea lui Mircea cel Bătrîn, tratate care prevedeau obligația Porții de a respecta organizarea țării și a nu se amesteca în treburile sale interne, și chiar angajamentul de a apăra țara împotriva atacurilor străine. Tratate conținînd înțelegeri și angajamente asemănătoare au încheiat domnitorii români și cu imperiul țarist. Desigur, în decursul timpului, aceste tratate nu o dată au fost încălcate, ceea ce a determinat riposta înverșunată a țărilor române, lupta lor fermă de apărare, impunerea cu arma în mînă a drepturilor sale legitime. Referindu-se la situația în care

se găsea România în secolul trecut, Karl Marx scria : „*Principatele dunărene sînt două state suverane sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei, și totodată să nu se amestece în treburile lor interne*”. Statutul de autonomie al țărilor române a asigurat condiții pentru un progres mai intens al forțelor de producție, pentru apariția noilor relații capitaliste, precum și pentru întărirea conștiinței unității naționale și desfășurarea luptei în vederea făuririi statului unitar deplin suveran. Aceasta a făcut ca țărilor române să poată duce cu succes lupta împotriva agresorilor și, în același timp, să ofere posibilitatea unor reprezentanți înaintați ai popoarelor vecine, subjugate de Imperiul otoman, să se refugieze pe teritoriile țărilor noastre și să organizeze lupta pentru eliberare, pentru afirmarea acestor popoare ca entități naționale distincte.

Secolul al XIX-lea a determinat profunde transformări revoluționare în viața poporului nostru, ducind la accelerarea dezvoltării forțelor de producție, la apariția relațiilor noi, capitaliste, la schimbarea structurii sociale prin intrarea pe arena istoriei a burgheziei în ascensiune și a noii clase revoluționare a proletariatului, prin realizarea de reforme economice, sociale și politice. S-a intensificat, de asemenea, lupta pentru unitate, care a culminat cu împlinirea visului secular al unirii Moldovei și Munteniei într-un singur stat. Crearea statului național român, dezvoltarea forțelor de producție și a noilor relații sociale, precum și situația politică internațională au pus la ordinea zilei, în modul cel mai imperios, lichidarea oricăror relații de dependență față de Poartă și abolirea prevederilor Tratatului de la Paris, ce stabilea dreptul de garant al marilor puteri europene față de România. Cucerirea deplinei independențe de stat a țării apărea ca o necesitate obiectivă pentru afirmarea noilor clase și forțe sociale, pentru progresul multilateral al societății și afirmarea națiunii române libere în marea familie a popoarelor lumii. (*Aplauze puternice*).

Împlinirea acestui deziderat vital devenea posibilă și ca urmare a condițiilor internaționale prielnice. Datorită puternicelor contradicții interne, precum și luptei de eliberare a popoarelor asuprite, forța Imperiului otoman slăbea tot mai mult. De asemenea, în această perioadă izbucnește un nou și acut conflict ruso-turc, ce evolua cu repeziciune spre declanșarea războiului în Balcani.

Hotărîrea de luptă creștea puternic în rîndurile tuturor categoriilor populației odată cu dezlănțuirea atacurilor armatelor otomane împotriva garnizoanelor române de la Dunăre și a populației civile de pe teritoriul țării noastre. În parlamentul român au avut loc în acest timp dezbateri furtunoase, majoritatea deputaților cerînd cu insistență intrarea țării în războiul împotriva Porții. Definind rațiunea superioară a acestui demers, care devenea imperios pentru destinele României, președintele Consiliului de Miniștri din acea vreme, I. C. Brătianu, spunea : „*Nu avem să cucerim..., nu avem să luăm Constantinopole ; avem să ne afirmăm și să ne asigurăm naționalitatea Română înaintea Europei, care trebuie să asculte dreptățile noastre*”. Iar ministrul de externe, Mihail Kogălniceanu, cerea cu

insistență : „Noi trebuie să dovedim că sîntem o națiune vie, trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri”. (Aplauze puternice).

Dînd curs voinței arzătoare a întregului popor, aspirațiilor și idealurilor sale fundamentale, Parlamentul român a hotărît să rupă total și definitiv raporturile de dependență față de Poarta otomană. În memorabila zi de 9 mai 1877, sfatul țării a proclamat, prin vot unanim, deplina independență de stat a României. (Aplauze puternice, îndelungate. Asistența, în picioare, ovaționează îndelung). Vor române adînc întipărite în memoria tuturor generațiilor cuvintele mișunii votate cu acest prilej : „Ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrară lor oficială”. (Aplauze puternice). Prin acest act solemn, ziua de 9 mai a intrat în istoria poporului nostru ca una din cele mai mari sărbători naționale. Proclamarea independenței a pus capăt oricărei dependențe politice față de puterile străine, a afirmat în mod răspicat caracterul de sine stătător al națiunii noastre, deschizînd o eră nouă în existența poporului român, în dezvoltarea României pe calea progresului și civilizației. (Aplauze puternice, îndelungate).

CUCERIREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI – MĂREAȚĂ VICTORIE DOBINDITĂ PRIN LUPTA EROICĂ A POPORULUI ÎN RĂZBOIUL DIN 1877

Dragi tovarăși,

După Unirea Principatelor și realizarea statului român unitar, printre importante reforme săvîrșite a fost și crearea și pregătirea tinerei noastre armate naționale. În 1877, forța militară de apărare a României număra peste 100 000 de oameni. Instruirea și dotarea armatei au fost intensificate pentru a putea respinge atacurile tot mai insistente întreprinse de oștirile otomane de pe celălalt mal al Dunării și pentru a fi gata să acționeze în îndeplinirea înaltei misiuni ce-i revenea în acele momente istorice. În întreaga țară s-a dezvoltat o largă mișcare patriotică pentru colectarea de fonduri necesare echipării oștirilor române și înrolarea voluntară în armată a tinerilor din toate categoriile sociale.

Evoluția războiului ruso-turc, a desfășurării luptelor pe frontul din Balcani, înțelegerile intervenite între guvernul român și guvernul rus, precum și necesitatea de a cucerii, pe cîmpul de luptă, dreptul la totală neatîrnare față de Imperiul otoman, care refuza să recunoască prerogativele suverane ale statului român, au făcut ca armata română să treacă Dunărea și să ia parte directă la marea înfruntare militară din Peninsula balcanică. În acest război, alături de munteni, olteni și moldoveni, au luat parte, într-o formă sau alta, și românii din celelalte provincii aflate sub stăpînire străină. Locuitorii din Transilvania, Bucovina, Banat și-au făcut auzit cu putere glasul în sprijinul luptei de independență a României. „Cauza ostașului român – scria „Gazeta Transilvaniei” – e o cauză ge-

nerală română, victoria lui e a întregii națiuni". În pofida măsurilor repressive luate de autoritățile austro-ungare, din aceste provincii au fost trimise ofrande pentru ostași, iar un mare număr de tineri au trecut munții și s-au înrolat în armată, vărsându-și sîngele în războiul pentru cucerirea independenței țării — aspirație scumpă a românilor de pretutindeni.

Merită să subliniem, totodată, faptul că și unii locuitori de origine maghiară din Transilvania și de origine germană și-au manifestat simpatia față de cauza poporului român și au acordat sprijin luptei pentru independență, unii oferindu-se chiar să se înroleze în unitățile românești și în serviciile de Cruce Roșie. Una din publicațiile maghiare ce se pronunțau cu hotărîre pentru independența României, ziarul „Alföld” din Arad scria că, așa cum arată experiența istorică, „maghiarii și românii trebuie să fie în orice împrejurare prieteni sinceri”, că noi „trebuie să dăm mîna ; atunci vom putea întîmpina fără teamă multe pericole” și că „maghiarii și românii numai împreună pot avea un viitor”. De altfel, în decursul istoriei nu o dată mulți maghiari, secui, sași, șvabi au luptat alături de oștile române și au pecetluit cu sîngele lor frăția, solidaritatea în lupta comună, pentru un viitor comun, liber pe aceste meleaguri. (Aplauze puternice, prelungite).

Oștile noastre au luptat pe teritoriul Bulgariei timp de aproape 6 luni, luînd parte la grele bătălii, pînă la victoria finală împotriva Imperiului otoman. În asaltul redutelor Plevnei, în luptele de la Grivița, Rahova, Smîrdan și în alte bătălii, ostașii români au dovedit un eroism fără seamăn, ducînd mai departe tradițiile glorioase de la Rovine, Călugăreni și Vaslui, afirmînd încă o dată înaltele virtuți ale poporului nostru, capacitatea sa de a-și cuceri cu arma în mînă drepturile fundamentale, libertatea și independența. (Aplauze puternice). În aceste lupte au luat parte peste 52 000 de ostași, din care peste 10 000 și-au dat viața. Marea epopee a bătăliilor pentru independență, actele de eroism și jertfele ostașilor români, patriotismul clocotitor de care erau animați, comportarea cu adevărat impresionantă în acest greu război a tinerei noastre armate au atras admirația și simpatia opiniei publice internaționale. Dînd o înaltă apreciere comportării strălucite a armatelor române în războiul din 1877, cunoscutul revoluționar italian Garibaldi spunea : „Descendenții vechilor noastre legiuni, românii, se luptă astăzi cu eroism pe țărmul Dunării pentru independența lor ; îmi pare că este bine a face să se audă o aplaudare din partea capitalei vechii lumi și a Italiei întregi, îndreptată valoroaselor noastre rude”. De asemenea, corespondentul de front al unor ziare americane și elvețiene comunica de la fața locului, încă după primele lupte purtate de ostașii noștri, că „Armata română merită a fi pusă lingă orice altă armată a Europei și oricine poate fi mîndru de soldații și ofițerii ei care au dat probe atît de strălucite de vitejie”. (Vii aplauze).

O adevărată incununare a victoriilor strălucite cîștigate de dorobanții români în marele război pentru independență îl constituie momentul, cu profunde semnificații, cînd faimosul comandant al armatelor otomane de la Plevna, generalul Osman Pașa, învins, și-a întins sabia colonelului român Cerchez și i-a spus : „Capitulez cu armata mea, predîndu-mă în mîinile junei și bravei armate române”. (Aplauze puternice, îndelungate).

În războiul de acum 100 de ani pentru cucerirea independenței de stat a României, oștile române au luptat cot la cot și și-au vărsat sîngele împreună cu armatele rusești. Consemnînd însemnătatea colaborării de arme

româno-ruse pentru cucerirea victoriei în războiul împotriva Imperiului otoman, țarul Alexandru al II-lea afirma la sfârșitul anului 1877, într-o scrisoare adresată prințului Carol cu prilejul decorării acestuia : „După o rezistență de cinci luni, eforturile unite ale trupelor noastre aliate au fost încununate de succes deplin. Armata lui Osman Pașa a depus armele și Plevna a căzut. Doresc a consacra amintirea acestui strălucit succes”. La rîndul său, Marele Duce Nicolae, în Ordinul de zi din 5 decembrie 1877, consacrat contribuției armatelor române la victoria operațiunilor militare din Balcani, spunea : „Împăratul a fost martor la abnegația voastră, la valoarea voastră fără margini, la bărbăția voastră... V-am admirat în nenumărate ocazii și vă reînnoiesc viu simțita și sincera mea grațitudine”. În cursul acestui mare război, care a avut o importanță hotărîtoare pentru cauza libertății și independenței popoarelor din Balcani, s-a încheiat o puternică solidaritate și frăție de arme între ostașii români și ostașii ruși, s-a dezvoltat și mai mult tradiționala prietenie, cu vechi rădăcini istorice, dintre cele două popoare. Faptele dovedesc că, în ciuda politicii imperiului țarist și acționînd împotriva acestei politici, între poporul român și poporul rus, între forțele democratice, progresiste din cele două țări au existat întotdeauna relații strînse. Aceste raporturi aveau să capete un conținut nou în condițiile dezvoltării mișcării muncitorești, revoluționare din cele două țări, ale întăririi solidarității de clasă dintre proletariatul din România și cel din Rusia, ale luptei pentru victoria Revoluției din Octombrie și apărarea tinărului stat sovietic, pentru progres și pace. (Aplauze puternice).

De asemenea, în războiul din 1877 s-a manifestat puternic solidaritatea poporului nostru cu poporul bulgar, care gemea sub jugul Imperiului otoman, frăția de arme cu luptătorii bulgari care au participat, alături de români și ruși, la bătăliile împotriva dușmanului. De altfel, întreaga luptă de eliberare națională purtată de forțele înaintate ale poporului bulgar este legată de colaborarea și sprijinul frățesc al poporului român. Pe teritoriul țării noastre și-au găsit adăpost și s-au organizat revoluționarii bulgari conduși de Hristo Botev. Tot aici, după înfrîngerea răscoalei bulgărești din aprilie-mai 1876, s-a ținut „cel dintîi parlament neoficial al Bulgariei” — cum i-a spus poetul revoluționar bulgar Ivan Vazov — care a hotărît trecerea la o nouă organizare a luptei de eliberare. În tabăra de la Ploiești au fost pregătiți circa 6 000 de voluntari bulgari. Comentînd toate acestea, fostul președinte al Sobraniei bulgare, Z. Stoianov, avea să scrie fruntașului socialist român Zamfir Arbore : „Timp de jumătate de secol, de-a lungul unor vremi teribile pentru noi, privirile poporului bulgar n-au încetat să se îndrepte spre malul stîng al Dunării ; toți cei care au fost cinstiți și mari, toți cei care aveau cîte o inițiativă, toți cei care nu puteau trăi și respira în Bulgaria aservită au trecut în sfînta Românie”. În aceste împrejurări istorice hotărîtoare, au fost dezvoltate relațiile tradiționale de prietenie și întrajutorare dintre poporul român și poporul bulgar, s-a întărit solidaritatea lor de luptă, continuată apoi în condițiile bătăliilor duse de forțele progresiste, revoluționare din țările noastre, pentru libertate și dreptate socială, pentru o viață mai bună. (Aplauze puternice).

Faptele, istoria arată că și alte popoare din Balcani, cum sînt grecii, sîrbii, albanezii, au găsit sprijin în organizarea luptei lor de eliberare națională pe teritoriul țării noastre. În perioada războiului de la 1877, în România s-au format și s-au instruit grupuri de luptători sîrbi care au luat

parte la bătăliile duse pe teritoriul Iugoslaviei împotriva dominației otomane. Aceste puternice manifestări de solidaritate și frăție sînt o ilustrare elocventă a relațiilor strînse de prietenie, bună vecinătate, colaborare și solidaritate care au existat timp de secole între popoarele din Balcani în lupta lor împotriva asupririi, pentru libertate, pentru o viață demnă. (*Aplauze puternice*).

Dobîndirea independenței de stat a României nu a fost deci rezultatul unor împrejurări întîmplătoare sau al unei conjuncturi politice, nu a reprezentat un dar primit din afară, ci este rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu marea victorie obținută în 1877 pe cîmpul de bătălie împotriva Imperiului otoman — ce a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre. Trebuie să spunem că fără cucerirea independenței România nu ar fi putut să-și asigure dezvoltarea și nu ar fi putut să se afirme din plin atît ca națiune, cît și pe plan internațional. (*Aplauze puternice, prelungite*). Lupta pentru neatîrnare a însoțit permanent dezvoltarea poporului nostru, căpătînd tot mai multă amploare și forță odată cu formarea națiunii române, cu crearea statului român unitar; ea a constituit o expresie a victoriei afirmării națiunii noastre, a voinței ei de a fi stăpînă pe propria soartă, pe propriul viitor, de a păși de sine stătător pe calea progresului și prosperității. Prin vitejia și sacrificiile date de armata noastră, de întregul popor, în marea familie a țărilor Europei apărea astfel un nou stat independent, o nouă națiune liberă, energică și viguroasă, hotărîtă să nu mai admită niciodată nici un fel de tutelă asupra sa, să participe cu drepturi egale la viața internațională. (*Aplauze puternice*).

Sărbătorind astăzi centenarul independenței de stat a României, evocînd această marea pagină a istoriei noastre naționale, ne plecăm cu profundă venerație în amintirea tuturor celor care au luptat și s-au jertfit pentru dreptul sacru al poporului român de a fi liber și stăpîn în țara lui. Eroismul înaintașilor de acum un secol va trăi veșnic în conștiința profund recunoscătoare a întregii națiuni, iar opera făurită cu singele lor, de generațiile de la 1877, va străluci întotdeauna în istoria noastră ca una din cele mai mari izbînzii pe drumul libertății, progresului, independenței și fericirii poporului român. (*Aplauze puternice; asistența, în picioare, ovaționează îndelung*).

Stimați tovarăși,

Acum, la aniversarea acestui mare eveniment, este bine să subliniem învățămintele profunde pe care le oferă istoria națiunii noastre, ca de altfel întreaga istorie universală. Greutățile prin care a trecut poporul român, adversitățile pe care le-a înfruntat, precum și victoriile pe care le-a cucerit în momentele de răscruce ale existenței sale demonstrează în mod incontestabil că un popor hotărît să-și apere glia, libertatea și neatîrnarea, decis să nu precupețească nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile, pentru a-și cuceri un loc demn sub soare, nu poate fi înfrînt și îngenunchat de nimeni și de nimic, niciodată! (*Aplauze puternice*). Chiar dacă el poate suferi înfrîngerii vremelnice, chiar dacă un timp forțele agresoare se dovedesc superioare, pînă la urmă el nu poate fi oprit din drumul său, victoria cauzei sale nu poate fi împiedicată și, mai devreme sau mai tîrziu, acel popor va ieși triumfător în lupta sa dreaptă. Cu atît mai valabilă este această concluzie

în zilele noastre, cînd raportul de forțe mondial s-a schimbat în favoarea popoarelor ce aspiră la o viață liberă, de sine stătătoare, la progres și prosperitate. Dreptul la libertate, la existență de sine stătătoare, la lichidarea exploatații și asupririi constituie unul din drepturile fundamentale ale omului, ale popoarelor și națiunilor. Cucerirea independenței și suveranității naționale se dovedește a fi legitate obiectivă a dezvoltării sociale, o necesitate a mersului înainte al civilizației umane, un imperativ fundamental al istoriei. Nu poate fi vorba de nici un fel de drept cînd nu există dreptul fundamental de a fi stăpîn la tine acasă, de a fi stăpîn pe destinele tale. (*Aplauze puternice ; urale ; asistența, în picioare, scandează îndelung „Ceaușescu-P.C.R. !”*).

Totodată, experiența istorică a poporului nostru, ca și întreaga experiență socială mondială confirmă adevărul de necontestat potrivit căruia orice stat care promovează o politică de dominație și asuprire, care nescotește și încalcă drepturile elementare ale altor popoare, oricît de puternic ar fi la un moment dat, de oricîtă forță militară ar dispune, el este sortit, pînă la urmă, înfrîngerii, prăbușirii, dispariției. (*Aplauze puternice*). Omenirea a cunoscut, de-a lungul existenței sale milenare, mari și puternice imperii care au invadat și subjugat alte popoare, dar care, ca urmare a luptei dirze, curajoase a acestora, au dispărut ca imperii pentru totdeauna de pe fața pămîntului. (*Vii aplauze*). Istoria confirmă cu putere justetea tezei universal valabile, pusă în evidență de teoria științifică materialist-dialectică, a marxismului, că un popor care asuprește alte popoare nu poate fi nici el cu adevărat liber, stăpîn în propria sa țară, nu se poate bucura nici el pe deplin de bunăstare și fericire. Acest adevăr este dovedit și de însăși situația poporului turc, care, în timpul Imperiului otoman era supus celei mai crunte asuprii feudale, trebuia să plătească cu propriul său sînge războaiele de cîmpire duse de clasele stăpînitoare. Numai raporturile de deplină egalitate între națiuni, conlucrarea rodnică și reciproc avantajoasă între state suverane pot asigura dezvoltarea nestîngherită, cu adevărat liberă, a fiecărui popor. (*Aplauze puternice*).

Poporul român a făcut întotdeauna o deosebire netă între politica de dominație și asuprire a claselor exploatare și masele largi populare, ele însele exploatate și asuprite. De aceea, poporul nostru a întreținut legături strîns pe popoarele din imperiile care au atentat la libertatea și suveranitatea sa națională, a dezvoltat relații de solidaritate cu forțele înaintate ale acestora în lupta pentru lichidarea orînduirilor perimate din punct de vedere istoric și dezvoltarea societății în concordanță cu cerințele obiective ale progresului, pentru înfăptuirea idealurilor de libertate națională și socială, pentru bunăstare și fericire. (*Aplauze puternice*).

Odată cu proclamarea independenței noastre naționale și cucerirea victoriei împotriva Imperiului otoman, și mai ales după marea revoluție democratică condusă de Kemal Atatürk, întemeietorul statului turc modern, care a pășit pe calea unei dezvoltări social-politice noi, între poporul român și poporul turc s-au dezvoltat relații de colaborare și bună vecinătate. Faptul că România și Turcia sînt astăzi state libere și suverane creează largi perspective pentru o colaborare tot mai fructuoasă, bazată pe stimă și prețuire reciprocă, pe respectul independenței și suveranității naționale, pe dreptul fiecărui popor de a-și făuri viața în mod liber, așa cum dorește. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Acum, sărbătorind centenarul independenței de stat a României în condițiile unor raporturi de prietenie, stimă și prețuire reciprocă cu toate statele vecine, dorim să afirmăm că vom face totul pentru dezvoltarea cooperării largi, multilaterale cu toate popoarele din Balcani, în interesul propășirii tuturor națiunilor din această zonă, al destinderii și colaborării internaționale. O importanță esențială are, în această direcție, lichidarea conflictului din Cipru prin asigurarea conviețuirii pașnice a celor două comunități și respectarea independenței și integrității acestei țări, soluționarea pe cale pașnică a problemelor litigioase dintre Turcia și Grecia, dintre toate statele din Balcani, în spiritul înțelegerii și respectului reciproc, extinderea colaborării, sub diferite forme, între națiunile din această regiune, instaurarea unui climat de încredere și cooperare pașnică și fructuoasă, în scopul transformării Balcanilor într-o zonă a păcii și bune vecinătăți, lipsită de arme nucleare, care să asigure popoarelor noastre dezvoltarea pe calea civilizației și progresului. (*Aplauze puternice*).

**DOBÎNDIREA NEATÎRNĂRII A DESCHIS CALEA FAURIRII
STATULUI NAȚIONAL UNITAR,
A DEZVOLTĂRII NAȚIUNII ROMÂNE,
A PROGRESULUI SOCIETĂȚII NOASTRE**

Dragi tovarăși,

Cucerirea independenței a marcat începutul unei etape noi în dezvoltarea economico-socială a României, în creșterea forțelor de producție și consolidarea noilor relații capitaliste. Are loc, în această perioadă, un puternic avânt al forțelor sociale noi, o intensificare a luptei revoluționare a maselor muncitoare de la orașe și sate. Proletariatul, care se afirmă tot mai puternic drept cea mai avansată clasă a societății, începe să joace un rol tot mai mare pe arena politică a țării, în lupta pentru dreptate socială și o viață mai bună. România participă tot mai activ la comerțul internațional, la schimbul de valori materiale și spirituale cu celelalte state. În această perioadă începe însă și penetrația capitalului străin în economia românească, ceea ce duce la dependență față de marile monopoluri imperialiste internaționale. Lupta proletariatului, a partidului clasei muncitoare este îndreptată acum nu numai împotriva exploatarei capitaliste și moșierești, ci și împotriva dominației marilor monopoluri, pentru salvarea independenței țării.

Progresul societății românești impunea, ca o cerință obiectivă, încheierea procesului de făurire a statului național unitar — aspirație multi-seculară a întregului nostru popor. În primul război mondial, armata română, masele populare duc o luptă eroică împotriva ocupanților militariști germani, pentru apărarea patriei, a integrității sale teritoriale, manifestându-și încă o dată, cu putere, înaltul spirit patriotic, vitejia și abnegația. Victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a dus la prăbușirea imperiului țarist, determină și dezmembrarea imperiului habsburgic, deschizând o eră nouă în istoria omenirii — era revoluției proletare, a eliberării sociale și naționale a popoarelor. (*Aplauze puternice*). În condițiile prăbușirii marilor imperii absolutiste din Europa, lupta maselor

populare din cele trei provincii românești impune unirea Transilvaniei cu România — măreț act de dreptate istorică pentru care s-au jertfit nenumărate generații ale înaintașilor. Făurirea statului național unitar român a fost astfel rodul luptei principalelor clase și pături ale societății, al întregului nostru popor, o expresie a legităților obiective ale progresului social și național, care a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizând calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii. Putem spune acum că fără cucerirea independenței din 1877 nu ar fi fost posibilă nici realizarea statului național unitar în 1918. (*Aplauze puternice*) ; așa cum nu ar fi fost posibile evenimentele următoare care au asigurat victoria socialismului în România. (*Aplauze puternice, asistența aplaudă în picioare*).

Odată cu realizarea statului național unitar, România intră într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, sociale și politice. În această perioadă are loc o puternică creștere a forțelor de producție, se produc mari schimbări în structura societății, în raporturile dintre clase, în afirmarea noilor forțe sociale, în întreaga viață politică a țării. Totodată, ca urmare a victoriei Revoluției Socialiste din Octombrie, pe plan internațional se înregistrează un puternic avânt al mișcării revoluționare a maselor muncitoare, al luptei de eliberare a popoarelor. În aceste condiții, în țara noastră se manifestă o tot mai intensă radicalizare politică a maselor muncitoare, ceea ce are ca rezultat crearea Partidului Comunist Român în 1921 bazat pe concepția științifică a materialismului istoric. Proletariatul, în frunte cu partidul său revoluționar, își propune sarcini noi, impuse de transformarea democratică a societății românești, devine stegarul luptei pentru salvarea suveranității și independenței naționale a României, pentru îndeplinirea aspirațiilor ei fundamentale. Și i-a revenit Partidului Comunist Român, detașamentul de avangardă revoluționară al proletariatului, al tuturor forțelor înaintate din România, misiunea de a conduce lupta victorioasă a poporului. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Sînt cunoscute marile bătălii de clasă desfășurate sub conducerea partidului pentru apărarea drepturilor și intereselor oamenilor muncii, pentru unirea forțelor democratice, patriotice, în vederea barării ascensiunii fascismului, pentru pace și prietenie cu Uniunea Sovietică, cu toate popoarele vecine.

Partidul nostru a organizat și condus masele largi populare la lupta împotriva politicii cercurilor guvernante, de înfeudare a țării Germaniei naziste, împotriva războiului dezlănțuit de Hitler contra Uniunii Sovietice, pentru ieșirea României din acest război și alăturarea ei coaliției antihitleriste. Realizînd o largă unitate a tuturor forțelor care se pronunțau pentru răsturnarea dictaturii militar-fasciste, întărind colaborarea cu forțele militare, partidul a pregătit și a dus la victorie insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, de la 23 August, care a deschis poporului român calea luării soartei în propriile sale mîini. După măreața victorie a insurecției, poporul român s-a angajat cu întreaga armată, cu toate forțele sale materiale și umane, alături de armata sovietică, de întreaga coaliție antifascistă în războiul antihitlerist, pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste. În luptele pentru realizarea acestei grandioase victorii — de la care se împlinesc astăzi 32 de ani — s-a pecetluit pentru totdeauna prietenia de nezdruccinat dintre poporul român și popoarele Uniunii So-

vietice, dintre Partidul Comunist Român și Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, dintre cele două țări ale noastre, s-au pus bazele colaborării multilaterale româno-sovietice în opera de edificare a socialismului și comunismului, a păcii pe planeta noastră. (*Aplauze puternice*).

Înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944 a deschis calea unei dezvoltări noi, democratice și progresiste a societății românești, precum și a lichidării definitive a oricărei dependențe a poporului nostru față de monopolurile străine, de cercurile imperialiste internaționale. România și-a dobândit, pentru prima dată în mod cu adevărat plenar, independența și suveranitatea națională, la baza cărora au fost puse eliberarea poporului de orice exploatare și asuprire, cucerirea puterii politice și economice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu celelalte forțe sociale, edificarea noii orînduiri socialiste în care masele muncitoare, poporul își făuresc în mod conștient propriul viitor, propria istorie. (*Aplauze puternice, prelungite*).

SUCCESELE ISTORICE OBTINUTE ÎN ANII SOCIALISMULUI DE POPORUL ROMÂN ELIBERAT PENTRU TOTDEAUNA DE EXPLOATARE ȘI ASUPRIRE, LIBER ȘI STĂPIN PE SOARTA SA

Stimați tovarăși,

În cele peste trei decenii care au trecut de la eliberarea țării, poporul nostru a parcurs mai multe etape ale dezvoltării sale istorice, înfăptuind revoluția democratică, prin instaurarea puterii muncitorești-țărănești, asigurînd triumful revoluției socialiste, construind cu succes și consolidînd orînduirea socialistă, trecînd la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism.

Succesele de însemnătate istorică obținute în anii socialismului în făurirea bazei tehnico-materiale a noii societăți, în înflorirea generală a țării demonstrează cu putere uriașa forță și capacitate creatoare a poporului român eliberat pentru totdeauna de exploatare și asuprire, liber și stăpin pe soarta sa. (*Aplauze puternice, prelungite*). Politica partidului de industrializare, de dezvoltare a forțelor de producție, alocarea în acest scop a unei însemnate părți a venitului național, a sporit potențialul economic al țării, bogăția națională a poporului nostru, a asigurat consolidarea tot mai puternică a independenței și suveranității României.

Sărbătorim centenarul independenței cu rezultate deosebite în realizarea prevederilor planului cincinal pe 1976-1980. Așa cum am mai arătat în alte împrejurări, planul producției industriale în anul 1976 a fost realizat în proporție de 101,9 la sută, obținîndu-se față de 1975 un ritm de creștere de peste 11,5 la sută, superior celui prevăzut în cincinal. În agricultură s-a înregistrat, de asemenea, o creștere a producției de peste 17 la sută, obținîndu-se cea mai mare recoltă din întreaga istorie a țării. Au fost realizate prevederile privind ridicarea nivelului de trai al poporului, au cunoscut un nou și important progres învățămîntul, știința, cultura, întreaga viață socială a patriei noastre. De asemenea, în primele 4 luni ale acestui an, în ciuda greutăților și pierderilor provocate de cutremurul catastrofal de la 4 martie, planul producției industriale a fost îndeplinit în proporție de 103 la sută,

cu o creștere de 12 la sută față de perioada corespunzătoare a anului trecut. Aceasta demonstrează forța economiei noastre socialiste, hotărîrea întregului popor de a transpune în viață obiectivele Congresului al XI-lea, justețea politicii marxist-leniniste a partidului nostru care aplică în mod creator legitățile generale la condițiile concrete ale României, exprimă faptul că clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea, intelectualitatea, întregul popor, liber și stăpîn pe destinele țării, pot gospodări mai bine, pot conduce mai bine destinele țării, pot să-i asigure un viitor demn, fericit – viitorul comunist. (*Aplauze puternice, urale ; se scandează : „Ceașescu-P.C.R. !”*).

Ca urmare a succeselor obținute în dezvoltarea economiei, a punerii în evidență a noi resurse și posibilități de sporire a producției de bunuri materiale și de creștere a eficienței întregii activități economice, Comitetul Central al partidului a adoptat recent hotărîrile, care au fost date publicității, cuprinzînd un amplu program de măsuri privind sporirea retribuției tuturor categoriilor de oameni ai muncii în acest cincinal cu 30 la sută, față de 18–20 la sută cît prevedeau Directivele Congresului al XI-lea (*Vii aplauze*), creșterea veniturilor țărâimii, îmbunătățirea sistemului de pensionare și majorarea pensiilor atît la orașe, cît și la sate, mărirea alocațiilor pentru copii, precum și alte măsuri menite să asigure ridicarea mai accentuată a nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor. Toate aceste măsuri demonstrează că partidul nostru acționează neabătut în spiritul hotărîrilor Congresului al XI-lea, al prevederilor Programului partidului, punînd pe primul plan al politicii sale, al întregii opere de construcție socialistă și comunistă omul, bunăstarea și fericirea sa, făurirea unei vieți tot mai îmbelșugate și prospere pentru întregul nostru popor. (*Aplauze puternice, prelungite*). Fără îndoială că toate aceste măsuri vor da un nou și puternic imbold activității creatoare a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, întregului nostru popor, vor determina intensificarea eforturilor pentru îndeplinirea planului pe 1977 și a planului cincinal, în vederea sporirii neconținute a producției industriale și agricole, valorificării superioare a resurselor materiale și umane ale societății, creșterii productivității muncii și, pe această bază, creșterii bogăției naționale, a venitului național, asigurării ridicării patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație, ridicării gradului de civilizație a întregului nostru popor. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Dragi tovarăși,

Odată cu dezvoltarea în ritm înalt, pe baza științei și tehnicii avansate, a forțelor de producție, a întregii economii naționale, s-au produs profunde schimbări și în structura socială a țării. Temelia de granit a orînduirii noastre o constituie alianța indestructibilă a clasei muncitoare – clasă conducătoare în stat – cu țărănimea, cu intelectualitatea și celelalte categorii sociale, unitatea tuturor oamenilor muncii în jurul partidului, forța politică conducătoare a națiunii noastre. Întreaga noastră societate este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale prietene, stăpîne pe mijloacele de producție și pe munca lor, care produc valorile materiale și spirituale și care asigură înaintarea accelerată a patriei spre culmi tot mai înalte de progres și bunăstare. În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvolt-

tate se accentuează apropierea acestor clase, a tuturor categoriilor sociale, conlucrarea lor armonioasă, se realizează ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, dintre munca agricolă și cea industrială, apropierea continuă a condițiilor de muncă și viață ale oamenilor muncii de la sate de cele de la orașe, omogenizarea tot mai pronunțată a nivelului general de civilizație al societății noastre socialiste.

Un factor important al dinamismului dezvoltării noastre economico-sociale, o expresie a superiorității orînduirii noi pe care o edificăm este perfecționarea continuă a democrației socialiste, asigurarea condițiilor pentru participarea activă și efectivă a oamenilor muncii, a întregului popor la elaborarea și înlăptuirea politicii interne și externe a țării, la conducerea tuturor domeniilor de activitate, a întregii societăți. În țara noastră există un larg sistem de organisme de conducere colectivă a tuturor întreprinderilor și instituțiilor economice și sociale, de jos și pînă sus, forme organizate de participare a oamenilor muncii de la orașe și sate la conceperea și realizarea programelor de activitate din toate sectoarele societății. În dubla lor calitate de proprietari ai mijloacelor de producție și producători ai tuturor bunurilor materiale și spirituale, oamenii muncii acționează direct, într-un spirit de înaltă răspundere, pentru asigurarea bunului mers al întregii activități economice și sociale, al construcției socialiste și comuniste. O ilustrare elocventă a cadrului larg de manifestare a maselor în viața social-politică a țării, de întărire a democrației socialiste o constituie și recentul Congres al țărănimii, care a stabilit programul de perspectivă al modernizării agriculturii noastre, precum și apropiatul Congres al consiliilor oamenilor muncii din unitățile economice, care va da o bază nouă activității acestor organisme și se va pronunța, totodată, asupra căilor de înlăptuire în continuare a politicii partidului de industrializare a țării, de înflorire continuă a economiei noastre naționale. Realitatea însăși dovedește că democrația noastră socialistă se deosebește fundamental de democrația formală de tip burghez, asigură oamenilor muncii posibilitatea de manifestare deplină în calitate de stăpîni ai bogățiilor naționale, de făuritori conștienți ai propriei lor istorii, ai propriului lor viitor fericit. Societatea noastră asigură înflorirea multilaterală a personalității umane, afirmarea plenară a tuturor energiilor și capacităților creatoare ale omului, manifestarea sa liberă, în condițiile împlinirii armonioase a intereselor personale cu interesele întregii colectivități, întregii națiuni, ale progresului neînterupt al patriei noastre socialiste. (Aplauze puternice).

Pornind de la realitatea că pe pămîntul patriei noastre, alături de poporul român s-au așezat de-a lungul timpului și populații de alte naționalități, că împreună au muncit, au creat și au luptat pentru libertate, progres și o viață mai bună, și ținînd seama de învățămintele istoriei, care arată că numai laolaltă își pot făuri un viitor fericit, partidul nostru a promovat și promovează cu consecvență o politică națională justă, marxist-leninistă. Partidul și statul nostru asigură egalitatea deplină în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, participarea lor activă la întreaga viață economică, socială și politică, adoptă măsuri consecutive pentru amplasarea judicioasă a forțelor de producție pe teritoriul

patriei, creînd astfel condiții de muncă și viață tot mai bune pentru toți cei ce muncesc. În același timp, în societatea noastră sînt create toate condițiile pentru ca oamenii să se poată manifesta activ, să poată folosi limba maternă în toate domeniile de activitate. Să facem totul pentru a întări continuu frăția și unitatea dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, dintre oamenii muncii români, maghiari, germani, sîrbi și de alte naționalități, în lupta comună pentru împlinirea idealurilor și aspirațiilor de progres și bunăstare, pentru făurirea destinului lor luminos, pentru înflorirea Republicii Socialiste România. (*Aplauze puternice ; urale ; se scandează : „Ceaușescu—P.C.R. !”*). Trebuie să fim pe deplin conștienți că promovarea unei politici naționale juste constituie și va constitui permanent o parte inseparabilă, esențială a operei de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a țării spre comunism.

Partidul nostru acționează constant pentru întărirea și perfecționarea continuă a statului socialist, pentru creșterea rolului său în organizarea întregii activități economico-sociale. Ne preocupăm consecvent de așezarea pe baze științifice a conducerii societății, de apropierea tot mai strînsă a factorilor de conducere de unitățile de bază, de întărirea legăturilor organelor de stat cu masele largi populare, de aplicarea fermă a legalității socialiste în toate sferele activității economico-sociale.

Manifestînd înaltă răspundere pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului, a muncii sale pașnice, creatoare, a independenței și suveranității patriei, partidul acordă și va acorda o atenție de prim ordin întăririi armatei noastre, pregătirii ei de luptă și politice, dotării cu mijloace moderne, creșterii continue a capacității de apărare a patriei. Pornind de la îndelungata experiență istorică a poporului nostru — inclusiv a războiului din 1877 — ca și de la experiența altor popoare, care dovedesc că rolul hotărîtor în apărarea patriei îl au masele populare, că neatîrnarea țării nu poate fi decît rodul luptei întregului popor, întărim continuu activitatea gărzilor patriotice, asigurăm pregătirea tineretului, a întregului popor pentru a fi gata în orice moment să apere cuceririle revoluționare ale socialismului, libertatea, independența și integritatea României. (*Aplauze puternice*).

Chezășia mersului ferm al poporului nostru pe calea progresului, a unei vieți tot mai prospere și luminoase, este creșterea continuă a rolului conducător al partidului în societate, manifestarea sa tot mai puternică ca centru vital al întregii națiuni. Partidul va milita cu hotărîre pentru a-și îndeplini cu cînte misiunea ce-i revine în elaborarea științifică a politicii de înaintare a României pe calea socialismului și comunismului, în conducerea întregii activități organizatorice, politice de înfăptuire a acestei mărețe opere, în asigurarea bunăstării, fericirii și libertății națiunii noastre. (*Aplauze puternice*). Aceasta pune răspunderi mari în fața tuturor membrilor partidului nostru, impune creșterea exigenței și combativității revoluționare a tuturor comuniștilor, situarea lor fermă în primele rînduri ale luptei pentru promovarea noului în întreaga viață socială, pentru unirea tuturor forțelor poporului în înfăptuirea politicii partidului și statului, pentru slujirea devotată a intereselor supreme ale națiunii noastre socialiste. (*Vii aplauze*). Un loc central în activitatea partidului nostru îl va ocupa și în viitor formarea conștiinței socialiste a maselor, lărgirea orizontului lor ideologic, politic și de cultură generală, educarea omului nou cu o concepție revoluționară

despre lume și viață, cu o înaltă ținută etică, animat de profunde sentimente patriotice, de nețărmurit devotament față de cauza poporului, a socialismului și comunismului. Marele Festival național „Cintarea României” constituie cel mai larg cadru de intensificare a activității cultural-educative, a participării maselor largi populare la dezvoltarea valorilor spirituale noi ale patriei — o formă nouă de afirmare a talentului, sensibilității și geniului creator al poporului nostru. La această mare sărbătoare a istoriei noastre naționale să facem angajament solemn că vom acționa neabătut pentru întărirea continuă a unității și forței partidului nostru, că nu vom precupeți nimic pentru înfăptuirea programului său de construcție a socialismului și comunismului, pentru îndeplinirea cu cinste a măreței misiuni ce-i revine în făurirea destinului nou, liber al patriei noastre. (*Aplauze puternice, îndelungate ; urale. Asistența, în picioare, aclamă îndelung, scandind : „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

Să ne angajăm solemn că vom acționa pentru întărirea necontenită a unității întregului popor în cadrul Frontului Unității Socialiste, în frunte cu partidul comunist, acționând neabătut pentru creșterea forței economice a patriei și sporirea bogățiilor sale naționale, că vom face totul pentru a asigura ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, viitorul luminos al României socialiste ! (*Aplauze puternice ; asistența, în picioare, ovaționează îndelung ; urale*).

**PRINCIPIILE RESPECTĂRII INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII
POPOARELOR, ALE DEPLINEI EGALITĂȚI ÎN DREPTURI
ȘI NEAMESTECULUI ÎN TREBURILE INTERNE —
CONDIȚIA ÎNTĂRIIRII PĂCII, SECURITĂȚII
ȘI COLABORĂRII INTERNAȚIONALE**

Dragi tovarăși și prieteni,

Trăim o epocă istorică a cărei caracteristică fundamentală o constituie procesul ireversibil de eliberare a tuturor popoarelor de sub dominația străină, lichidarea totală a rușinosului sistem colonial, afirmarea tot mai puternică a voinței națiunilor de a pune capăt oricărei politici imperialiste de dominație, ingerințe și dictat, a oricăror forme de asuprire străină. Întreaga evoluție mondială pune în evidență faptul că astăzi condiția esențială a întăririi păcii și colaborării este respectarea riguroasă a independenței și suveranității fiecărei națiuni, a dreptului fiecărui popor de a trăi liber, de sine stătător, de a se dezvolta corespunzător intereselor și aspirațiilor sale fundamentale, fără nici un amestec din afară. (*Vii aplauze*).

Poporul român — care a suferit el însuși consecințele asupririi străine, ale dominației imperialiste și a dat nenumărate jertfe pentru cucerirea independenței și libertății patriei — sprijină activ, într-un spirit de înaltă solidaritate, lupta popoarelor subjugate pentru afirmarea ființei naționale, pentru dreptul de a fi stăpîne pe soarta lor. (*Aplauze puternice*). Milităm

cu cea mai mare fermitate pentru respectarea dreptului tinerelor state independente de a-și făuri viața așa cum doresc, pentru întărirea independenței lor economice și politice, pentru afirmarea lor nestingherită în viața internațională contemporană. Pornim de la experiența istorică – inclusiv a poporului nostru – care arată că factorul hotărîtor al consolidării independenței naționale este dezvoltarea unei puternice economii naționale proprii.

România acordă sprijin activ popoarelor care luptă împotriva politicii rasiste, de apartheid, pentru lichidarea oricăror forme de tutelă sau dominație străină. Considerăm, de asemenea, că trebuie făcut totul pentru a se evita angajarea în conflicte și ciocniri a statelor africane între ele, deoarece aceasta nu poate aduce decît profunde daune intereselor lor naționale, cauzei independenței și suveranității popoarelor lor, nu poate sluji decît cerurilor imperialiste, deschizînd calea amestecului în treburile lor interne, împiedicînd dezvoltarea lor economică și socială, mersul lor înainte spre bunăstare și fericire.

Este necesar să se facă totul pentru soluționarea pe cale pașnică a oricăror diferenduri dintre aceste state, pentru întărirea unității lor și dezvoltarea unei largi colaborări africane, în scopul propășirii economico-sociale a fiecărei țări. *(Vii aplauze).*

România consideră că o problemă fundamentală a lumii de azi este intensificarea eforturilor pentru lichidarea subdezvoltării, a împărțirii lumii în țări bogate și țări sărace ca urmare a îndelungatei politici imperialiste de dominație colonială. În lichidarea înapoierii economice rolul hotărîtor îl au, desigur, înseși popoarele țărilor în curs de dezvoltare, care trebuie să-și mobilizeze forțele pentru punerea în valoare a tuturor mijloacelor și resurselor materiale și umane de care dispun. Dar, odată cu aceasta, de cea mai mare însemnătate este instaurarea unei noi ordini economice internaționale care să garanteze promovarea unei colaborări echitabile, respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe bogățiile naționale, accesul larg al țărilor rămase în urmă la cuceririle științei și tehnicii înaintate, ale cunoașterii contemporane, în vederea accelerării progresului lor economic și social. Lichidarea subdezvoltării și instaurarea noii ordini economice internaționale reprezintă o continuare firească a luptei pentru lichidarea tuturor vestigiilor colonialismului și neocolonialismului, pentru abolirea definitivă a politicii imperialiste pe plan mondial și, de aceea, vom acționa cu toate forțele în vederea înfăptuirii acestui deziderat arzător al epocii noastre. Trebuie să fim pe deplin conștienți că atît progresul țărilor slab dezvoltate, cît și stabilitatea economiei mondiale, progresul tuturor statelor, inclusiv al celor dezvoltate, sînt condiționate astăzi de realizarea noii ordini economice internaționale, de o politică nouă de egalitate și colaborare economică. *(Vii aplauze).*

În cadrul politicii noastre externe vom acorda și în viitor o atenție principală întăririi prieteniei, solidarității și colaborării multilaterale cu toate țările socialiste, vom întări în continuare relațiile cu țările în curs de dezvoltare și țările nealiniat, cu tinerele state care și-au cucerit indepen-

dența și au pășit pe calea dezvoltării economice și sociale de sine stătătoare. În spiritul coexistenței pașnice, vom promova, totodată, largi relații economice, tehnico-științifice, culturale cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială, inclusiv cu statele capitaliste dezvoltate, participând activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori. La baza tuturor raporturilor internaționale ale României vom situa, ca și pînă acum, în mod ferm, principiile deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței. Mai mult ca oricînd trebuie acționat astăzi cu cea mai mare fermitate pentru ca aceste principii să călăuzească întreaga viață internațională, să stea permanent la temelie relațiilor dintre toate statele lumii. (*Aplauze puternice*).

Un obiectiv central al activității internaționale a țării noastre va continua să fie și în viitor înfăptuirea securității și colaborării în Europa, transpunerea în viață a documentelor semnate de țările participante la Conferința general-europeană de la Helsinki — și care constituie un tot unitar. Trebuie făcut totul pentru pregătirea în bune condiții a reuniunii de la Belgrad, astfel încît aceasta să dea un nou și puternic impuls înfăptuirii în practică a prevederilor acestor documente. Considerăm că trebuie intensificate eforturile pentru dezvoltarea largă și neîngrădită a colaborării economice, tehnico-științifice, culturale și în alte probleme umanitare între toate statele continentului. În același timp, ținînd seama de uriașa concentrare de trupe și armamente existentă pe continentul nostru, apreciem că trebuie să se treacă la măsuri ferme de dezangajare militară în Europa — fără de care nu se poate vorbi de asigurarea unei securități și colaborări reale și trainice. (*Aplauze puternice*). Trebuie să facem totul ca în Europa să fie instaurate relații de deplină egalitate, respect reciproc și încredere între state, care să dea fiecărei națiuni garanția că se află la adăpost de orice agresiuni sau ingerințe în treburile lor interne, pentru a-și putea consacra plenar forțele cauzei înfloririi lor economice și sociale, progresului și prosperității.

Ca și pînă acum, vom continua să milităm, împreună cu toate statele iubitoare de pace, pentru înfăptuirea dezarmării generale și, în primul rînd, a dezarmării nucleare — cerință vitală a omenirii contemporane. Considerăm că o importanță deosebită ar avea, în acest sens, adoptarea unor măsuri parțiale, cum ar fi lichidarea bazelor militare de pe teritoriile altor state, retragerea în interiorul frontierelor naționale a trupelor străine și a armamentului acestora, reducerea treptată a armatelor naționale, desființarea blocurilor militare; aceasta ar duce, fără îndoială, la întărirea încrederii între state, la reducerea poverii cheltuielilor militare ce apasă pe umerii popoarelor, la diminuarea pericolului unui nou război mondial, ar da o nouă perspectivă luptei pentru colaborare și pentru pace în lume. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Soluționarea problemelor deosebit de complexe ale vieții internaționale impune instaurarea unei politici noi pe arena mondială, participarea

activă la viața lumii contemporane, în condiții de deplină egalitate a tuturor statelor, și îndeosebi a țărilor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a statelor nealiniat, care reprezintă marea majoritate a populației globului. În această direcție un rol important revine Organizației Națiunilor Unite, care oferă cadrul larg de participare organizată a statelor la dezbaterile problemelor și poate aduce o contribuție însemnată la democratizarea relațiilor internaționale, la respectarea fermă a principiilor dreptului internațional, la promovarea unei politici de destindere și colaborare pe planeta noastră.

De la tribuna acestei sesiuni solemne a organelor supreme de partid și de stat doresc să afirm încă o dată voința fermă a României socialiste, a întregului nostru popor de a dezvolta tot mai larg colaborarea și solidaritatea cu țările socialiste, cu țările din Balcani și din întreaga Europă, cu toate statele iubitoare de pace, întărind continuu conlucrarea pentru crearea unui climat internațional în care fiecare națiune să se poată dezvolta liber și suveran, să poată participa cu drepturi depline la realizarea unei politici de pace și colaborare, să-și asigure dezvoltarea corespunzătoare voinței proprii. (*Aplauze puternice ; se scandează : „Ceașescu—P.C.R. !”*). Sîntem ferm hotărîți să facem totul pentru întărirea continuă a colaborării și solidarității tuturor forțelor revoluționare, progresiste, democratice, anti-imperialiste de pretutindeni, în lupta pentru triumful idealurilor de libertate și independență a popoarelor, pentru cauza păcii și colaborării între toate națiunile lumii. (*Aplauze puternice ; urale ; asistența în picioare scandează : „Ceașescu—P.C.R. !”*).

Dragi tovarăși,

Sărbătorim cucerirea independenței României angajați într-o gigantică bătălie pe întinsul front al muncii și creației, pentru dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale, pentru înfăptuirea revoluției tehnico-stiințifice, pentru creșterea continuă a bogăției naționale, a venitului național și ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Obiectivul strategic al acestei uriașe bătălii, trasat de Programul partidului, este făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

În această gigantică bătălie, în realizarea acestor mărețe obiective, vom avea fără îndoială de învins încă multe greutăți, de trecut obstacole grele, vom avea de făcut față și unor insuccese, dar vom avea bucuria multor satisfacții și împliniri, vom avea bucuria de a realiza prin forța brațelor și minții noastre cea mai dreaptă societate din lume, de a asigura cu adevărat libertatea și independența patriei noastre. (*Aplauze îndelungate, urale*).

Acum, cînd intrăm în al doilea secol al independenței patriei noastre, să facem legămînt solemn în memoria marilor noștri înaintași, în fața întregului popor că nu vom da înapoi în fața nici unei greutăți, că vom ține întotdeauna și în orice împrejurări sus steagurile de luptă, atît tricolorul,

cît și steagul roșu, servind cu devotament și dirzenie cauza revoluționară a poporului, independența și suveranitatea patriei, cauza socialismului și comunismului în România. (*Aplauze puternice, urale ; în picioare se scandează : „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

Sîntem angajați și participăm activ, de asemenea, în uriașa bătălie pe marele front al luptei împotriva imperialismului, colonialismului și neo-colonialismului, pentru o politică nouă de egalitate între națiuni, de pace și colaborare între popoare.

Acum, la aniversarea centenarului independenței patriei noastre, declarăm solemn că vom acționa cu toată hotărîrea pentru întărirea solidarității cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, cu toate popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială, animați de dorința de a contribui activ la înfăptuirea năzuințelor tuturor națiunilor de a fi stăpîne pe bogățiile naționale și pe destinele lor, de a-și făuri în mod liber și independent viitorul lor fericit. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Avem deplina încredere că viitorul aparține popoarelor care vor să trăiască libere, că prin lupta lor unită se va înfăptui o nouă ordine economică și politică internațională, o lume mai dreaptă și mai bună, a prieteniei și păcii pe planeta noastră ! (*Aplauze puternice, îndelungate*).

Cinstind marile evenimente istorice, pe marii noștri înaintași, pe toți moșii și străbunii noștri, avem datoria de onoare de a fi participanți activi la făurirea noii istorii a patriei noastre, a istoriei sale socialiste, de a făuri condițiile pentru realizarea istoriei viitoare — istoria comunistă a poporului nostru. (*Aplauze îndelungate*).

Ce minunat ar răsuna în aceste împrejurări, adecvate momentului, versurile lui Eminescu :

Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie,
Țara mea de glorie, țara mea de dor ?
Viața în libertate veșnică să-ți fie,
La trecutu-ți mare, mare viitor !
Pe creste comuniste să te înalți slăvită,
Dacă fiii-ți mîndri aste le nutresc ;
Și să fii ca stîncă, tare și unită,
Dulce Românie, asta ți-o doresc !

(*Aplauze puternice ; în picioare se scandează : „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

În încheiere, doresc să vă adresez dumneavoastră, participanților la sesiunea solemnă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român și Marii Adunări Naționale, să adresez tuturor activiștilor de partid și de stat, întregului nostru popor noi și tot mai mari succese în construcția socialismului și comunismului, multă sănătate și fericire, o viață tot mai demnă, mai liberă, prosperă și îmbelșugată. (*Aplauze puternice ; asistența în picioare scandează : „Ceaușescu—P.C.R. !”*).

Să se întărească neconținut independența și suveranitatea patriei noastre !

Să înflorească continuu scumpa noastră patrie — Republica Socialistă România ! (Aplauze puternice ; urale prelungite ; cei prezenți, în picioare, scandează : „Ceaușescu și poporul !”).

Sub conducerea Partidului Comunist Român, forța politică conducătoare a națiunii noastre, înainte spre noi și tot mai mari victorii pe calea luminoasă a bunăstării și fericirii, a civilizației socialiste și comuniste ! (Aplauze, urale).

Să se întărească solidaritatea tuturor țărilor socialiste, a tuturor forțelor antiimperialiste, progresiste de pretutindeni ! (Aplauze puternice, prelungite).

Să triumfe pacea și colaborarea între toate popoarele lumii ! (Aplauze puternice, îndelungate ; urale. În picioare, asistența scandează cu înflăcărare : „Ceaușescu—P.C.R. !”, „Ceaușescu și poporul !”. Toți cei prezenți ovaționează îndelung, într-o atmosferă de puternic entuziasm, pentru Partidul Comunist Român, pentru Comitetul său Central, pentru secretarul general al partidului și președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu).

Proclamația Sesiunii solemne a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării Independenței de stat a României

Cetățeni ai Republicii Socialiste România,

Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării Independenței de stat a României, dînd o înaltă apreciere expunerii prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, își însușește pe deplin întregul conținut al acestui document de impresionantă ținută științifică, ideologică și politică, ce înfățișează procesul istoric al dezvoltării poporului român și afirmării națiunii noastre, luptele necurmate purtate pentru apărarea ființei proprii, a libertății și independenței patriei, pentru progres social și o viață mai bună, marile transformări revoluționare ale societății noastre, realizările mărețe dobîndite în construcția socialismului, precum și liniile directoare actuale și de viitor ale politicii interne și externe a partidului și statului nostru.

Aniversînd, într-o atmosferă de înălțător patriotism, mărețele evenimente de acum 100 de ani, sesiunea solemnă apreciază că dobîndirea Independenței de stat a României a constituit o încununare strălucită a eroicelor lupte seculare ale poporului nostru, un moment de importanță crucială în glorioasa istorie a patriei. Independența este rodul grelelor bătălii purtate pe cîmpul de luptă, al vitejiei fără seamăn a armatei române, a întregului popor, care, alături de armata rusă și voluntarii bulgari, au cucerit în 1877 epocala victorie împotriva oștirilor Imperiului otoman, stîrnind admirația și simpatia întregii lumi. România a intrat astfel în marea familie a țărilor Europei, ale întregii planete ca un stat nou, independent, ca o națiune liberă, energică și viguroasă, hotărîtă să nu mai admită nici un fel de tutelă asupra sa, să participe cu drepturi egale la viața internațională.

Evocînd această măreață pagină a istoriei noastre naționale, aducem cea mai fierbinte cinstire eroilor patriei și ne plecăm cu profundă vene-

rație în amintirea celor care au luptat și s-au jertfit pentru dreptul sacru al poporului român de a fi liber și stăpîn în țara lui. Eroismul înaintașilor de acum un secol va trăi veșnic în conștiința profund recunoscătoare a întregii noastre națiuni, iar opera făurită cu singele lor de generațiile de la 1877 va străluci întotdeauna în istoria noastră ca una din cele mai mari izbinzi pe drumul libertății, progresului și fericirii poporului român.

Sărbătorim centenarul Independenței de stat a României cu sentimente de adîncă mîndrie patriotică pentru mărețele succese dobîndite de poporul nostru, sub conducerea partidului, în dezvoltarea forțelor de producție și făurirea economiei noi, socialiste, în creșterea avuției naționale, în înflorirea multilaterală a patriei. Poporul român, eliberat pentru totdeauna de exploatare și asuprire, schimbînd din temelii înfățișarea țării, își făurește o viață demnă și prosperă, clădește cu succes civilizația socialistă și comunistă pe pămîntul României. Sesiunea solemnă relevă cu profundă stimă și deosebită prețuire rolul remarcabil și contribuția fundamentală pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus-o și o aduce, în fruntea partidului și statului, la istoricele progrese dobîndite de națiunea noastră liberă și suverană, la propășirea materială și spirituală a întregului nostru popor, la mersul ferm înainte al societății pe calea luminoasă a socialismului, bunăstării și fericirii, la consolidarea puternică a independenței naționale a României.

Sesiunea comună solemnă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat afirmă voința suverană a întregului nostru popor de a lupta fără preget pentru transpunerea în viață a hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului, pentru creșterea în ritm înalt și modernizarea continuă a economiei naționale, perfecționarea organizării conducerii societății și dezvoltarea largă a democrației socialiste, sporirea veniturilor maselor și satisfacerea în condiții superioare a cerințelor lor de viață, pentru progresul științei, învățămîntului, culturii și artei și lărgirea orizontului de cunoaștere al tuturor cetățenilor, asigurînd astfel ca deceniul al optulea al acestui secol să intre în istoria patriei ca o perioadă de puternică înflorire a țării, o nouă și importantă treaptă în ascensiunea impetuoasă a poporului nostru spre culmile strălucitoare ale civilizației și progresului.

În acest măreț efort creator, vom întări și mai mult prietenia și frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare, care timp de veacuri au muncit și luptat cot la cot pentru dreptate socială și națională, pentru o viață mai bună, vom întări și mai puternic unitatea și coeziunea întregului nostru popor, sub conducerea partidului, în cadrul Frontului Unității Socialiste, sub flamura idealurilor înălțătoare ale socialismului și comunismului. Cheazășia triumfului grandioasei opere constructive pe care o înfăptuim este conducerea neabătută a societății noastre de către Partidul Comunist Român — stegarul înflăcărat al intereselor supreme ale poporului, cîrmaciul încercat al destinului patriei noastre noi, apărătorul neînfricat al libertății, independenței și suveranității naționale a României.

Dragi tovarășși și prieteni,

Comitetul Central al partidului, Marea Adunare Națională, activul central de partid și de stat, reunite în această sesiune solemnă aniversativă, își exprimă profunda satisfacție pentru marile realizări dobândite de partidul și statul nostru în activitatea internațională, în afirmarea politicii externe a României de pace și colaborare cu toate națiunile, a cărei justete este confirmată de întregul curs al dezvoltării mondiale contemporane, bucurându-se de un binemeritat prestigiu internațional, de stima, prețuirea și simpatia popoarelor, a forțelor progresiste de pe toate meridianele globului. Sesiunea solemnă apreciază în mod deosebit rolul hotărîtor pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu îl are în elaborarea și aplicarea în viață a politicii externe a României, relevă cu cea mai mare considerație dinamismul, spiritul inovator și principialitatea cu care secretarul general al partidului și președintele Republicii Socialiste România acționează în slujba idealurilor înaintate ale omenirii, a cauzei libertății și progresului popoarelor, a destinderii și păcii în întreaga lume.

Sesiunea noastră reafirmă cu toată puterea, și în acest moment solemn, hotărîrea neclintită a întregului popor de a acționa neabătut pentru dezvoltarea continuă a prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu tinerele state care și-au cucerit independența și au pășit pe calea dezvoltării economice și sociale de sine stătătoare, cu țările în curs de dezvoltare, cu țările nealiniat, pentru promovarea, pe baza principiilor coexistenței pașnice, a unor relații largi cu toate statele, fără deosebire de orinduirea socială, participînd tot mai activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori. Sesiunea exprimă voința neclintită a României de a promova, în raporturile sale cu celelalte state și în întreaga viață internațională, principiile nobile ale egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu forța, dreptul sacru al fiecărui popor de a se dezvolta liber, potrivit voinței și aspirațiilor sale vitale.

Exprimăm, încă o dată, în modul cel mai ferm, angajamentul României de a acționa neobosit pentru dezvoltarea colaborării, prieteniei și bunei vecinătăți între toate țările din Balcani și transformarea acestei zone într-o regiune a păcii, lipsită de arme nucleare, pentru instaurarea trainică pe continentul nostru a unui climat de securitate, cooperare și deplină încredere între state, care să dea fiecărui popor garanția dezvoltării libere și suverane, la adăpost de orice agresiuni, presiuni din afară sau ingerințe în treburile sale interne. Vom milita, în continuare, cu toată energia, pentru soluționarea constructivă a problemelor majore cu care este confruntată omenirea contemporană — lichidarea subdezvoltării și înfăptuirea noii ordini economice și politice internaționale, stingerea focarelor de conflicte și încordare care mai dănuie în diferite puncte ale globului, trecerea la realizarea dezarmării generale și, îndeosebi, a dezarmării nucleare, democratizarea largă și reală a relațiilor internaționale, crearea unui climat de pace și colaborare rodnică între toate națiunile. Exprimăm hotărîrea fermă a Partidului Comunist Român, a României socialiste de a depune eforturi neslăbite pentru întărirea continuă a solidarității forțelor revoluționare, progresiste, democratice, antiimperialiste de

pretutindeni, în lupta pentru triumful idealurilor de libertate și independență ale popoarelor, pentru victoria cauzei destinderii, securității și păcii internaționale.

Cetățeni ai Republicii Socialiste România,

Sărbătorind marea aniversare a centenarului independenței, sesiunea solemnă a forurilor supreme ale partidului și statului vă adresează tuturor vibranta chemare de a munci și lupta fără preget pentru înaintarea fermă a patriei noastre pe calea prosperității materiale și spirituale, pentru afirmarea ei tot mai puternică în rîndul națiunilor avansate ale lumii.

Pentru toți fiii patriei noastre, fără deosebire de naționalitate — tineri și vîrstnici, bărbați și femei — nu există ideal mai înalt și datorie mai sacră decît acelea de a-și închina energia, forța creatoare, întreaga viață edificării celei mai drepte și mai umane orinduiți cunoscute în istorie — orinduirea socialistă și comunistă !

Să facem totul pentru ca prin eforturile noastre neîntrerupte să lăsăm generațiilor viitoare o Românie tot mai mîndră și înfloritoare, liberă și fericită !

Să nu precupețim nimic pentru marea și strălucirea patriei socialiste !

Să luptăm din toate puterile pentru triumful cauzei sacre a libertății și independenței tuturor popoarelor, pentru întronarea pe planeta noastră a unei politici noi, de egalitate deplină și respect între națiuni, de pace și securitate, pentru făurirea unei lumi mai drepte, mai echitabile, mai fericite !

Acesta să fie legămîntul nostru solemn, în ziua glorioasei sărbători a independenței patriei !

Partidul Comunist Român, stegar al luptei pentru salvagardarea suveranității și independenței naționale a României

**ION POPESCU-PUTURI,
MIRCEA MUȘAT**

Rezultat al unui îndelungat proces istoric, chintesență firească a întregii dezvoltări istorice a poporului român, cucerirea independenței depline a împlinit aspirația milenară a poporului român de scuturare a dominației străine, de înfăptuire a unității și independenței, de afirmare suverană a statului român în viața internațională. Ultima cătușă ruginită de sîngele atîtor generații de eroi, subțiată de activitatea politică, diplomatică, culturală și militară a înaintașilor noștri, se sfărîma o dată cu închinarea definitivă a steagului otoman în tranșeele de la Plevna, Smîrdan sau Grivița. Era finalitatea unor lupte seculare ale căror începuturi se pierd în veacurile de trudă și suferințe ale poporului român, dar și în răsunătoarele victorii mari ale lui Burebista și Decebal, ale celor de la Rovine, Vaslui sau Călugăreni.

Conștiința unității de neam și destin istoric, a continuității din timpuri imemorabile pe teritoriul unde s-a născut și s-a dezvoltat, a constituit un suport vital în toate luptele purtate de poporul nostru împotriva cotropitorilor. Idealurile independenței, suveranității și unității naționale au reprezentat o constantă a gândirii și acțiunii forțelor înaintate ale poporului român în toate epocile istorice; ele s-au împletit indisolubil cu idealurile de progres social, în același efort închinat ridicării patriei pe culmi mai înalte ale civilizației, bunăstării și fericirii.

De la începuturile istoriei sale poporul român a fost confruntat cu numeroase invazii ale populațiilor migratoare, împotriva cărora a trebuit să-și apere cu tenacitate vatra strămoșească și ființa sa etnică. Aflat pe o treaptă superioară de evoluție materială și spirituală, păstrător a unor tradiții și virtuți militare moștenite de la strămoșii săi geto-daci, poporul român a reușit să-i alunge pe migratori cucerindu-și în mod demn locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii. Confruntările din acele veacuri involburate n-au putut opri procesul de concentrare a formațiunilor voievodale române de pe teritoriul vechii Dacii în state puternice feudale, ceea ce a asigurat în perspectiva istorică atît dezvoltarea forțelor de producție, cît și apărarea în fața marilor imperii ale

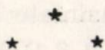
vremii. Întregul ev mediu românesc s-a caracterizat printr-un efort general al maselor — în rîndul cărora rolul principal a revenit țărănimii —, al oștirilor române, pentru păstrarea neatîrnării și apoi pentru redobîndirea ei deplină. În aceste lupte s-au distins Asăneștii, Basarabii, Mușatinii, Huniazii, din familiile cărora s-au desprins conducători de seamă care au înscris prin faptele lor pagini de glorie în istoria poporului român.

În lupta pentru apărarea gliei străbune, a independenței și suveranității patriei poporul român și-a făurit un mod propriu de purtare a luptei — războiul de tip popular — caracterizat prin mobilizarea la efortul militar a tuturor celor apti de a purta armele, a întregii populații în măsură să opună rezistență invadatorilor. S-au dezvoltat și menținut continuu legături multiple între românii aflați pe întreg teritoriul vechii Dacii, s-au păstrat strînse legături economice, politice, culturale și militare. Lupta pentru independență s-a împletit astfel în mod obiectiv cu aceea pentru organizarea la nivelul unității naționale, în cadrul aceleiași stat de sine stătător. În acest context, s-a înfăptuit la 1600, sub sceptrul lui Mihai Viteazul, prima unire politică a țărilor române într-un stat feudal centralizat, expresie a nestrămutatei voințe de libertate și unitate a poporului nostru.

Nesfîrșitul sir de lupte pentru independență purtate în evul mediu au impus statutul de autonomie permanentă a țărilor române față de imperiul otoman. Aceasta a fost folosită cu pricepere pentru menținerea ființei sale naționale făcînd să eșueze tentativele marilor imperii vecine de a-și consolida stăpînirea asupra teritoriilor românești.

În epoca modernă, aspirațiile poporului român la independență și unitate au căpătat noi valențe și împliniri. Ele s-au manifestat pregnant în timpul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, al mării ridicări sociale și naționale din 1848, cînd românii — moldoveni, munteni și transilvăneni — și-au exprimat hotărîrea de a sfărîma relațiile feudale, de a făuri unitatea statală și a lichida orice formă de dominație străină. Un moment de o deosebită importanță istorică a fost marcat de înfăptuirea în 1859 a statului național modern, prin unirea Munteniei cu Moldova. Acest măreț eveniment — deși nu rezolvase decît parțial problema unității naționale — a creat condiții favorabile atît pentru o nouă organizare economico-socială, cît și pentru cucerirea independenței absolute a României.

Secolele de jertfe și de neîntreprupte eforturi închinat libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la actul istoric din 9 mai 1877. Dînd expresie voinței și aspirațiilor întregului popor român, parlamentul a proclamat în acea zi, prin vot unanim, *independența absolută a țării noastre*.

Continuatoare, pe o treaptă superioară, a glorioaselor tradiții de luptă ale poporului român pentru apărarea dreptului său legitim la o viață liberă și independentă, într-o patrie unitară și suverană, mișcarea muncitorească din România a afirmat cu tărie în peisajul vieții politice o concepție, izvoată dintr-o temeinică analiză a realităților timpului, concepție pe care a

promovat-o și a susținut-o cu consecvență, fapt care a determinat plasarea clasei muncitoare și a partidului său politic în centrul luptei întregului popor pentru împlinirea acestor deziderate fundamentale.

Pentru proletariatul român — născut din realitățile economice și social-politice ale țării de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și din prima jumătate a secolului al XIX-lea —, idealul independenței s-a constituit într-o adevărată permanență, el ilustrând toate acțiunile pe care mișcarea muncitorească și socialistă le-a întreprins pe multiple planuri. Odată cu apariția mișcării muncitorești, cu crearea celor dintii organizații proletare și pe măsura asimilării creatoare a concepției materialist-dialectice, proletariatul începe să dea adevărata măsură a capacității sale de investigare a realităților timpului, să devină, așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, „purtătorul idealurilor celor mai revoluționare ale maselor populare, exponentul aspirațiilor vitale ale întregului popor muncitor spre dezvoltarea patriei pe calea progresului, spre o viață liberă și demnă, spre făurirea unității naționale și cucerirea independenței de stat”¹.

Războiul național și popular pentru cucerirea independenței de stat depline a României înscrie în înseși fundamentele victoriei sale puternica înrolare a lucrătorilor în lupta pentru împlinirea comandamentului istoric al libertății naționale. Era vremea în care muncitorimea română avea deja tradiții de luptă pentru o existență de sine stătătoare a poporului nostru, cărora le-au dat expresie documente cu caracter programatic și manifestări ale organizațiilor socialiste. Astfel în discursul rostit la 1 octombrie 1872, cu prilejul constituirii Asociației generale a lucrătorilor din România, muncitorul Nicolae Rădulescu, unul dintre conducătorii Asociației, remarcă rolul major al industriei în consolidarea independenței. Industria națională, care trebuia să devină „o putere a statului român” — spunea el — „face încă și respectul țării în afară”. Profund elocvent este apelul la organizare lansat în noiembrie 1872 de Asociația generală a lucrătorilor din România prin intermediul organului său de presă — „Lucrătorul român” —, în care se sintetizează un adevărat program de luptă al muncitorimii în domeniul național. „În momentele de față — glăsuiește apelul — nimic nu este mai necesar decât unirea întregului element român în contra relelor tendințe străine, tendințele care tind la cotorpirea patriei noastre, a căminului nostru, pentru care străbunii noștri au jertfit tot, chiar sîngele și viața lor, prin lupte și alte acte și fapte mari și oneste ca să ne poată conserva o frumoasă și curată patrie...”².

În 1877, cînd viața politică a României pulsa sub semnul celor dintii cercuri socialiste și organizațiile profesionale muncitorești s-au situat în centrul actualității evenimentelor, au acționat în primele rînduri ale mișcării generale pentru împlinirea istoricului deziderat național. Poziția lor, exprimînd aspirațiile cele mai înaintate din acea epocă, izvora din convingerea că neatîrnarea reprezintă o condiție absolut hotărîtoare pentru propășirea națională a poporului român și, în același timp, un cadru ne-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 32.

² Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878, Editura politică, București, 1971, p. 659.

cesar dezvoltării pe noi trepte a mișcării muncitorești. Pătrunși de crezurile revoluționare, de idealurile patriotice, socialiștii s-au pronunțat, împreună cu întregul popor, pentru lupta armată în scopul consolidării independenței și au promovat public poziția lor. „Azi însă — scria gazeta „Socialistul“, organul de presă al Cercului socialist din București — e timpul cînd românii, în avîntul și entuziasmul suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența”³. Membri ai cercurilor socialiste au plecat pe front ca voluntari, aflîndu-se în focul încheștării cu dușmanul. Nicolae Codreanu, într-o scrisoare din 2 mai 1877 către dr. C. Istrati, marele chimist român din acea perioadă, exprimă în mod semnificativ poziția socialiștilor în acele împrejurări: „Țara noastră este în rezbel cu unul din mulții săi inamici, cu Turcia... M-am gîndit și eu neapărat despre ceea ce eu trebuie să fac în împrejurările de față ale țării noastre, prin ce chip să mă arăt că sînt un vrednic fiu al națiunii române și m-am hotărît ca, în împrejurările de față ale țării noastre, să părăsesc pentru cîtva timp serviciul de medic de plasă, să mă duc acolo unde inamicul României zdrobește vieți tinere și forțe ale conaționalilor mei, unde se varsă pentru o cauză sfîntă sîngele românesc”⁴. C. I. Istrati, C. Stăucanu, Al. Spiroiu, V. Gh. Manicea și alții s-au angajat în serviciile sanitare ale armatei sau ale Crucii Roșii. Tinerii studenți socialiști, medici-niști care alcătuiau „Grupul celor 14” s-au înrolat, de asemenea, ca voluntari, dînd dovadă de un pilduitor curaj, iar doctorii I. Corvin și P. Lăzărescu și-au immortalizat numele prin suprema jertfă pentru cauza neahtîrării. Lucrătorii din fabrici și ateliere s-au aflat în rîndurile luptătorilor care au dat piept cu trupele otomane, faptele lor de arme gravîndu-se în cartea eroismului războiului de independență⁵.

Mișcarea generală pentru susținerea oștirii — la rîndul ei formă a voluntariatului de luptă — înscrisă largă contribuție patriotică a muncitorimii. Lucrătorii rămași acasă au depus impresionante eforturi prin a asigura fabricarea promptă a munițiilor, întreținerea mijloacelor de transport, confecționarea echipamentului necesar armatei, dotarea spitalelor cu utilaj. Ei au sprijinit îndeaproape armata, și-au oferit contribuția materială pentru folosul oștenilor, au făcut totul pentru triumful independenței, convinși că prin cucerirea acesteia se vor crea condiții mai favorabile împlinirii năzuințelor lor stringente pe tărîmul economic-social. Mărturiile vremii consemnează acte de donații făcute de lucrătorii din numeroase întreprinderi de pe tot cuprinsul țării.

Cucerirea neahtîrării depline este astfel și actul voinței și luptei lucrătorilor români, poartă în sine valorile idealului muncitoresc. În fața supremului imperativ național principal de coeziune al consensului general de luptă, conceptul de independență al mișcării socialiste s-a alimentat de la comandamentele și specificul istoric ale României, de la idealurile și năzuințele poporului nostru. Tezaurul de gîndire și simțăminte, devotamentul patriotic, eroismul pilduitor în slujba libertății și independenței naționale se vor materializa și vor cunoaște dimensiuni noi în principiile și lupta

³ „Socialistul” din 26 mai 1877.

⁴ *Documente privind începuturile mișcării muncitorești și socialiste din România. 1821—1878*, p. 807—808.

⁵ *Ibidem*, p. 809, 814, 818—824.

mișcării muncitorești, a partidului proletariatului român, purtătorul de stindard al libertății naționale și sociale a poporului român.

Apărarea independenței patriei a fost concepută de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor, în mod dialectic, în strînsă legătură cu realizarea pe plan național a unui ansamblu de măsuri cu conținut democratic, în favoarea maselor de muncitori și țărani. Măsurile necesare apărării independenței țării, sublinia de pildă deputatul socialist V. Gh. Morțun, „trebuie să le căutăm, trebuie să le găsim în noi, în neamul nostru care a știut, după vremuri, să se arate în stare de a păstra și apăra cu vrednicie acest pămînt împotriva tuturor încălcărilor și a năvălirilor”⁶. Pentru aceasta „trebuie să deșteptăm masele populare, să deșteptăm la viață politică pe fiii, pe urmașii acelor viteji care în atîtea rînduri și în scurgerea atîtor vremuri ne-au apărât țara și neamul”⁷. Dezvoltînd această poziție de principiu a partidului clasei muncitoare, revista teoretică „Viitorul social” scria, în mai 1908 : „Că țara trebuie apărată, aceasta este un lucru astfel de elementar, că e aproape de prisos a-l pomeni... Independența popoarelor — și apărarea acestei independențe — este unul din articolele programului nostru”.

Profund patriotică, mișcarea noastră muncitorească s-a situat pe o poziție activă militantă, în problema făuririi statului național unitar român. În sprijinul luptei lor, socialiștii au adus tîria argumentelor istorice, aspirația unanimă a poporului spre deplina unitate politică. „Voim Dacia așa cum ea fu — scria, în 1883, revista semnificativ intitulată „Dacia viitoare” — fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul, ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu singele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim de dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege... Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume”⁸.

Un merit al mișcării muncitorești este acela de a fi descifrat mecanismul extrem de complex al politicii externe imperialiste promovată de marile puteri, politică bazată pe forță, pe expansiunea economică și cuceriri teritoriale, făcute cel mai adesea pe seama statelor mici. Politica de cucerire, sub diferitele ei forme — se remarcă în moțiunea adoptată la întrunirea publică convocată în București, la 16 mai 1912, de Partidul Socialist în semn de protest împotriva politicii expansioniste a marilor puteri pe seama unor teritorii românești — este strîns legată de existența

⁶ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Mișcarea muncitorească — factor activ al luptei poporului român pentru independență, unitate și libertate națională (1877—1918)*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1975, p. 81.

⁷ Ion Mamina, Vasile Niculae, *Op. cit.*, p. 78—79.

⁸ „Dacia viitoare” din 16 februarie 1883, p. 21.

regimurilor absolutiste și de dezvoltare a capitalismului, ea sugrumă drepturile imprescriptibile ale popoarelor⁹.

Ca urmare a acestei activități patriotice muncitorii și țăranii români din teritoriile cotoprite au început tot mai mult să vadă în socialiști, în partidul clasei muncitoare un sprijin și ajutor de nădejde în lupta pentru realizarea năzuințelor lor. Socialiștii, scria gazeta „Munca“, se pronunță pentru „dezrobirea popoarelor, mai ales pentru dezrobirea românilor“¹⁰, iar „Evenimentul literar“ preciza: „Din punct de vedere politic e evident că socialiștii nu pot să nu recunoască fiecărui popor dreptul de a se stăpîni și a se cîrmui pe sine însuși. Aicea nici nu poate fi altă măsură decît conștiința și voința poporului însuși. Dacă vreun popor reclamă dreptul său și luptă pentru el, nu socialiștii vor fi aceia care să-i refuze simpatia lor“¹¹. Afirmînd „dreptul fiecărui popor la o existență proprie“¹², socialiștii români au vădit capacitatea de discernere judicioasă a trăsăturilor unui proces semnificativ care cuprinsese multe țări și popoare. „Nimeni mai mult decît socialiștii nu se ridică împotriva asupririi, sub orice formă, deci și sub forma de jug străin. Tot așa recunoșteam că unirea tuturor oamenilor, care grăiesc aceeași limbă, este un drept și o necesitate istorică“¹³.

Problema luptei de eliberare națională a poporului român și-a găsit o temeinică fundamentare marxistă în programele mișcării socialiste, în scrierile unor militanți de frunte ai partidului politic proletar, care s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă.

Dezvoltarea social-economică și politică a României, ca și creșterea conștiinței și a luptei naționale a poporului român de pe ambele versante ale Carpaților în primele decenii ale secolului XX au ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării provinciilor românești aflate sub dominația străină și unirea lor cu Țara. România a participat la primul război mondial *într-un război al ei*, alături de cei ce îi recunoșteau drepturile sale istorice, pentru cauza sa dreaptă — reunirea într-un stat puternic și independent a tuturor românilor. În luptele pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților germani din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, sub conducători și eminenți strategii militari, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte¹⁴.

Imperativul istoric al înmănuncherii tuturor românilor într-un singur stat național unitar și independent, rod al luptei maselor largi popu-

⁹ „România muncitoare“, anul VIII, nr. 39 din 20 mai 1912.

¹⁰ „Munca“, anul V, nr. 14 din 29 mai 1894.

¹¹ „Evenimentul literar“, anul I, nr. 21 din 9 mai 1894.

¹² „România muncitoare“, anul IV, seria a II-a, nr. 63 din 21 decembrie 1908.

¹³ C. Racovski, *Războaiele. Cauze-consecințe-sfîrșit*, Cercul de editură socialistă, București, 1914, p. 25.

¹⁴ Ion Popescu-Puțuri, *Programul P.C.R. despre independența națională a României ca permanență a istoriei poporului nostru*, în „Anale de istorie“ nr. 1/1977, p. 28.

lare, a muncitorimii, ţărănimii, intelectualităţii, a cercurilor înaintate ale burgheziei, operă a întregului popor s-a realizat în memorabilul an 1918, pe baza principiului dreptului popoarelor la autodeterminare, în urma prăbuşirii imperiului ţarist şi a celui habsburgic ¹⁵.

Desăvîrşirea unităţii naţional-statale a României demonstrează, cu tăria argumentului istoric, că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o multiseculară luptă, iar nu o consecinţă a conjuncturii externe sau a unor înţelegeri intervenite la masa tratativelor.

Profundele mutaţii săvîrşite în configuraţia politică şi social-economică a lumii după primul război mondial, crearea statelor naţionale unitare pe ruinele fostelor imperii multinaţionale, au determinat un nou şi puternic avînt al dezvoltării forţelor de producţie, al ştiinţei şi tehnicii, au ridicat pe o treaptă nouă întreaga civilizaţie a societăţii omeneşti. S-au produs puternice schimbări în structura societăţii, în raportul forţelor sociale, s-a afirmat cu tot mai multă vigoare proletariatul — clasa cea mai revoluţionară a societăţii —, a intervenit un amplu proces de radicalizare a maselor largi populare. Procesul de maturizare politică şi de clarificare ideologică din mişcarea muncitorească a grăbit crearea în numeroase ţări a partidelor comuniste, revoluţionare, călăuzite de teoria socialismului ştiinţific.

Adîncirea contradicţiilor de clasă a determinat în anii 1918—1921 în România o creştere impetuoasă a avîntului şi combativităţii revoluţionare a maselor muncitoare care doreau ca făurirea statului unitar român să fie însoţită de transformări sociale şi politice radicale, menite să ducă la îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă ale oamenilor muncii şi la democratizarea vieţii de stat. Activitatea ideologică şi organizatorică desfăşurată pentru organizarea pe baze noi, marxist-leniniste, a partidului a creat condiţiile corespunzătoare ca la Marele Congres de unificare a organizaţiilor socialiste din mai 1921 să se hotărască făurirea Partidului Comunist Român.

Partidul comunist, continuatorul direct al mişcării revoluţionare, socialiste, al partidului clasei muncitoare făurit în 1893, vlăstarul cel mai viguros al epocii contemporane a României, a dus mai departe şi a ridicat pe un plan superior lupta de eliberare socială şi naţională a poporului român. După crearea Partidului Comunist Român, care a înscris pe steagul său ţelul cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare şi făurirea orînduirii socialiste şi comuniste, proletariatul organizat a desfăşurat larg asaltul împotriva claselor dominante, a înfeudării ţării puterilor străine, pentru apărarea intereselor naţionale, pentru apărarea independenţei, suveranităţii şi integrităţii patriei.

P.C.R. a desfăşurat o activitate multilaterală şi susţinută, pentru unirea în luptă a tuturor forţelor muncitoreşti, democratice şi patriotice — în primul rînd pentru întărirea unităţii de acţiune a clasei muncitoare în frontul unic al comuniştilor şi socialiştilor.

Stegar al intereselor naţionale fundamentale ale poporului român, partidul comunist s-a ridicat ferm în apărarea independenţei şi suveranităţii ţării, a militat pentru o politică externă de pace şi colaborare cu cele-

¹⁵ Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Viaţa politică în România, 1918—1921*, ediţia a II-a, Editura politică, Bucureşti, 1976

lalte popoare, împotriva dominației străine, pentru prietenie și alianță între România și Uniunea Sovietică. Luptele sociale din perioada crizei economice, care au culminat cu marile bătălii de clasă ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933, s-au împletit cu lupta împotriva monopolurilor străine. În bătăliile de clasă purtate în anii crizei economice, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, pentru drepturi economice și politice, pentru democrație, independență și suveranitate națională¹⁶.

Odată cu instalarea fascismului la putere într-un șir de țări din Europa și îndeosebi în Germania, grave primejdii au început să apese și asupra unității statale a României, a independenței și suveranității sale naționale. De altfel, însăși desfășurarea evenimentelor istorice în perioada dintre primul și cel de-al doilea război mondial constituia pentru toate popoarele continentului un bogat izvor de învățăminte și concluzii. Așa cum este cunoscut, încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste în multe țări.

Astfel, în 1920 vine la putere dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 se instaurează fascismul la conducerea Italiei, în 1923 triumfă dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. Urmează apoi, în 1926, instaurarea dictaturii militare în Polonia, a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În anul 1934 se instaurează fascismul în Austria, în 1936 vine la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 se instalează dictatura fascistă în Spania.

Aflată în calea expansiunii revanșarde a Germaniei hitleriste și a celorlalte state revizioniste și datorită bogățiilor sale economice și a poziției sale strategice, România își vedea amenințată zi de zi independența și integritatea teritorială.

Înțelegând gravitatea deosebită a pericolului fascist, P.C.R. a chemat la luptă comună, alături de clasa muncitoare, masele largi pentru apărarea democrației, integrității teritoriale, independenței și suveranității naționale. Deși partidul comunist își desfășura activitatea în condiții grele, el a reușit să folosească o amplă gamă de forme și metode ale muncii de masă ilegale, semilegale și legale pentru a realiza o strânsă legătură cu masele largi. Astfel, P.C.R. a creat, îndrumat sau influențat din afară și din interior o serie de organizații de masă, cu preocupări specifice dintre cele mai diverse care asigurau rezolvarea sarcinilor de luptă antifascistă. În rândurile celor peste 60 de organizații au activat militanți de seamă comuniști, socialiști și social-democrați, în jurul lor raliindu-se personalități importante ale vieții politice, culturale și științifice din România. Dintre aceste organizații, un rol important a jucat Comitetul Național Antifascist, creat în 1933, menit să continue într-o formă mai largă activitatea Comitetului național antirăzboinic, înființat la inițiativa P.C.R. în 1932. Obiectivele urmărite de Comitetul Național Antifascist au fost făcute cunoscute prin Apelul ce l-a publicat în iulie 1933. „Stringind în

¹⁶ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști*, Editura politică, București, 1971, p. 575—578.

jurul acțiunii antifasciste pe toți acei care lucrează cu brațul sau cu mintea la orașe și sate — sublinia apelul — vom putea stăvili în România triumful unui curent care poartă în el germeul de distrugere a tot ce este izvor de muncă și gândire. Cu acest țel chemăm la organizare temeinică și luptă neșovăitoare¹⁷. Comitetul Național Antifascist se angaja pe calea luptei pentru asigurarea păcii, independenței și suveranității țării, împotriva planurilor revanșarde și revizioniste din exterior.

În deceniul al patrulea, cînd fascismul devenise un pericol real, pentru integritatea și suveranitatea patriei noastre, P.C.R. s-a adresat forțelor democratice și progresiste arătînd gravele primejdii care planau asupra țării, ca urmare a politicii revanșarde a Reichului nazist. Problemele apărării în fața unor asemenea pericole au devenit permanente în preocupările politice zilnice ale diverselor partide și grupări democratice și, în primul rînd, ale Partidului Comunist Român. Partidul, care își lărgeste contactele cu grupările și organizațiile democratice, stabilește legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și oameni cu un înalt prestigiu în viața social-culturală a țării. Ca urmare, în împrejurările politice de la începutul anului 1935, partidul comunist aduce unele corecturi orientării sale tactice. La Plenara C.C. al P.C.R. din februarie 1935 se precizează că „sarcina cea mai însemnată a P.C.R. constă în a respinge ofensiva capitalului și a reacțiunii fasciste, în a zdrobi orice încercare de a întrona în România dictatura fascistă fățișă“¹⁸. Pe baza analizei raportului forțelor de clasă existent în România, a aprecierii realiste a superiorității forțelor democratice, antifasciste în frunte cu clasa muncitoare, plenara a stabilit tactica luptei pentru crearea unui larg Front Popular Antifascist (F.P.A.). Rezoluția plenarei pune sarcina de a realiza acorduri cu masele de țărani dependente de partidele burgheze, în primul rînd de Partidul național-țărănesc. Se prevedea atragerea tineretului și femeilor în F.P.A. pe baza apărării cerințelor lor specifice. Tendinței de fascizare trebuie să i se contrapună apărarea drepturilor democratice ale poporului muncitor. Lupta contra fascismului trebuia îmbinată cu lupta contra pregătirilor de război sub lozinca „Fascismul înseamnă război“.

În documentele plenarei se evidențiază ideea că realizarea frontului unic muncitoresc constituia condiția de bază a făuririi Frontului Popular Antifascist.

Chemări pentru realizarea Frontului Popular Antifascist apar în permanență în literatura de partid în cursul anului 1935. Într-un manifest editat în luna septembrie, P.C.R. explicînd esența Frontului popular arăta: „Noi nu vrem ca Frontul popular să fie un partid îndreptat contra vreunui alt partid, ci vrem să fie o alianță politică a tuturor organizațiilor, partidelor, grupărilor care vor sincer să lupte contra fascismului“¹⁹.

Pe linia hotărîrilor Plenarei din februarie 1935 și după o largă campanie publicistică de mobilizare a întregii opinii publice a țării în jurul ideii de front popular, conducerea P.C.R. trece, în a doua jumătate a anului 1935, la acțiuni concrete vizînd constituirea acestui front. Primul pas în acest sens a fost făcut în luna iulie, la Cluj, unde s-a realizat întîlnirea

¹⁷ „Dimineața“ din 11 iulie 1933.

¹⁸ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., cota Ab XX-3, inv. nr. 956.

¹⁹ *Loc. cit.*

dintre reprezentanții P.C.R. și dr. Petru Groza, conducătorul Frontului Plugarilor — organizație revoluționar-democratică creată în ianuarie 1933. Întîlnirea a avut ca urmare încheierea, la Deva, a unei înțelegeri comune de luptă antifascistă.

Un nou pas în coalizarea forțelor democratice pe o platformă comună de luptă a fost marcat de încheierea acordului de la Băcia (județul Hunedoara), la 24 septembrie 1935, între Frontul Plugarilor și Uniunea oamenilor muncii maghiari (Madosz). Acordul de la Băcia s-a bucurat de un larg răsunet în întreaga țară, fiind considerat ca un prim început de Front popular. Această acțiune de coalizare a forțelor democratice a fost continuată prin încheierea la 26 noiembrie 1935, la București, a unui acord între Blocul Democratic și Partidul Socialist (Constantin Popovici), urmată la începutul lunii decembrie de realizarea Acordului de front popular democratic de la Țebea dintre Frontul Plugarilor, Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Partidul Socialist și Madosz. Acordul de la Țebea era expresia năzuințelor comune ale organizațiilor ce se raliaseră liniei politice a partidului comunist de luptă pentru crearea Frontului popular. „De la Țebea, din ținuturile lui Horia și ale lui Avram Iancu, luptători pentru libertate și dreptate socială — se arăta în documentul semnat —, ne adresăm întregului popor din această țară și tuturor organizațiilor : Partidul național-tărănesc, Partidul radical-tărănesc, Partidul social-democrat, Partidul socialist unitar, tuturor asociațiilor de meseriași, comercianți, funcționari, pensionari și intelectuali, cum și organizațiilor muncitorești, politice și sindicale, să se alăture acțiunii noastre, pentru a înfăptui, cu un ceas mai devreme, adevăratul front popular între toate forțele democratice din România, singura cheazășie a luptei pentru libertate și pace“.

Forțele democratice coalizate au reușit să obțină o serie de succese însemnate în viața politică a țării. Cu deosebită forță de convingere, „Scînteia“ — organul central de presă al P.C.R. — sublinia : „Existența neamului românesc ca națiune, existența României ca țară independentă sînt în joc. Poporul român trebuie să se decidă dacă înțelege să-și apere existența și independența. Iar poporul român nu poate da decît un singur răspuns. Cu toată energia, la nevoie cu arma în mînă, poporul român își va apăra existența contra bandiților hitleriști, care vor să ne răpească independența națională“.

Referindu-se la calea sigură pentru dobîndirea victoriei, ziarul conchidea : „Națiunea este în pericol. Poporul muncitor, apărîndu-se pe sine de ghearele fascismului, trebuie să apere națiunea de pieire, trebuie să apere țara de groaza războiului și de pierderea independenței. Timp de pierdut nu este“.

Orientarea tactică a conducerii P.C.R., exprimînd poziția sa realistă față de forțele politice din țară și față de caracterul politicii promovate de ele, și-a dovedit valoarea în alegerile parlamentare parțiale desfășurate în județele Hunedoara și Mehedinți, din februarie 1935.

În iulie 1936 a fost convocată plenara a V-a lărgită a C.C. al P.C.R., la care unul din semnatari a participat nemijlocit. Plenara a discutat situația creată în țară după alegerile parțiale și marile manifestări populare din vara aceluia an²⁰. Privind problemele României în lumina eveni-

²⁰ A.I.S.I.S.P., cota Ab XX-3, inv. nr. 956.

mentelor internaționale, plenara atrăgea atenția asupra creșterii agresivității imperialismului german și a celorlalte țări fasciste ce devenea o amenințare directă la adresa integrității teritoriale și a independenței țării noastre. Plenara avertiza că într-un eventual atac din partea Germaniei naziste „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă imperialistă a Europei, iar nu subiect”²¹. Plenara pune ca sarcină de bază organizarea rezistenței „față de un atac posibil din partea fascismului german și ungar asupra României”²², necesitatea „apărării fiecărei palme de pământ a țării”, deoarece triumful hitlerismului, în cazul unei agresiuni, ar duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor vecine fasciste și la înrobirea poporului român, la acapararea bogățiilor țării de către imperialismul german”²³. Apreciind că „fascismul nu este popular în România și nu are rădăcini în masele populare”, plenara arăta că aceasta „nu micșorează pericolul de fascism”²⁴. Pentru a putea asigura rezistența poporului în fața pericolului fascist era necesară coalizarea în jurul clasei muncitoare a maselor țărănești, mic-burgheze și ale burgheziei nefasciste. În rezoluțiile plenarei, P.C.R. propune o platformă largă de luptă împotriva pericolului fascist, declarându-se gata să trateze, pe baza acestei platforme sau a unora din punctele ei, cu alte partide și organizații.

În ansamblul ei, această plenară a reprezentat un vibrant apel la „întărirea capacității de apărare a țării și a armatei române”²⁵.

O trăsătură importantă a mișcării antifasciste din România în deceniul al patrulea o constituie larga și bogata contribuție adusă de organele de presă, de publicațiile comuniste și democratice, influențate pe multiple planuri de P.C.R. În coloanele gazetelor și revistelor din această perioadă, personalități prestigioase ale vieții politice și cultural-științifice au demască pe larg ororile fascismului pe plan internațional, politica expansionistă a Germaniei naziste, activitatea teroristă, criminală a Gărzii de fier, devenită coloana a V-a a hitlerismului în România... „Spre cinstea și mândria intelectualității noastre — arăta secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu — cei mai proeminenți savanți, scriitori și artiști români și din rindul naționalităților conlocuitoare au participat cu abnegație la lupta împotriva politicii de fascizare a țării, a trădării intereselor naționale de către clasele exploatare, pentru apărarea independenței și integrității patriei, iar unii dintre aceștia s-au apropiat de partid, au activat în rindurile sale, punându-și în serviciul poporului întreaga lor putere de creație și chiar viața”²⁶.

În focol acestor lupte pentru apărarea independenței și suveranității patriei, au acționat laolaltă comuniștii, social-democrații, socialiștii independenți, realizându-se unitatea de acțiune a clasei muncitoare, un larg front muncitoresc. Acționând în această direcție, C.C. al P.C.R., prin declarația din 18 noiembrie 1937, chema „toată democrația română la unitatea de acțiune pentru mobilizarea imediată a muncitorilor, țăranilor

²¹ Loc. cit.

²² Loc. cit.

²³ Loc. cit.

²⁴ Loc. cit.

²⁵ Loc. cit.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, 1974, p. 252.

și a tuturor celorlalte mase muncitoare ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare din România, pentru împiedicarea Germaniei hitleriste de a se amesteca în treburile interne ale României, pentru dizolvarea agenturilor lui Hitler din România...”²⁷

Nenumărate mărturii documentare din această perioadă relevă activitatea neobosită desfășurată de Partidul Comunist Român pentru apărarea independenței și suveranitatea țării. Prin revista sa teoretică „Lupta de clasă” din mai 1938 P.C.R., pornind de la învățămintele istoriei, evidențiază modul în care poporul român a știut „să lupte contra stăpînirii seculare a turcilor... contra monarhiilor absolute din Austro-Ungaria și Rusia”, lupte în cursul cărora „au ieșit eroii legendari ca Horea, Cloșca, Crișan, Avram Iancu, Doja, Ștefan Gheorghiu și alte mii de eroi necunoscuți”. Exprimîndu-și convingerea că nici în condițiile grele din acea perioadă poporul român nu se va lăsa sacrificat intereselor forțelor vrăjmașe, în articol se arată: „Astăzi, cînd planurile de cucerire ale Germaniei hitleriste sînt clare și cunoscute nu trebuie să fie nici un patriot care să nu vadă acest mare pericol ce amenință poporul român”. Dar numai în a vedea și înțelege acest pericol „nu este suficient. Acest pericol trebuie adus la cunoștința maselor largi populare și aceste mase trebuie organizate și conduse la lupta pentru înfrîngerea acestui pericol”²⁸.

Anul 1939 se caracterizează prin creșterea politicii revanșarde, de cuceriri a statelor fasciste care se apropie amenințător de hotarele țării noastre. În fața gravelor pericole care vizau independența și suveranitatea țării, P.C.R. a inițiat acțiuni menite să ducă la stringerea laolaltă a tuturor forțelor patriotice, antihitleriste.

Istoria a reprezentat pentru poporul nostru în timpurile de restriște o armă puternică în lupta cu cei care rîvneau la independența și suveranitatea patriei noastre. Împlinirea a 80 de ani de la unirea Moldovei și Țării Românești a reprezentat pentru P.C.R. un bun prilej de evocare a trecutului istoric pentru înțelegerea comandamentelor prezentului. „Astăzi, cînd independența națională a poporului român și unitatea României sînt din nou primejduite — scria ziarul „Scînteia” în articolul consacrat aniversării a 80 de ani de la unirea Țării Românești cu Moldova — amintirea luptelor duse pentru unire trebuie să îndemne la o luptă dirză și hotărîtă contra dușmanilor din afară și a agenților lor dinăuntru”²⁹.

Creșterea agresiunii Germaniei hitleriste, ocuparea Cehoslovaciei de către trupele hitleriste au mărit pericolele care planau asupra poporului român. În aceste împrejurări, C.C. al P.C.R. a adresat la 17 martie 1939 un apel întregului popor român, în care se arată: „Trupele de asalt ale lui Hitler au invadat Cehoslovacia și se găsesc la granița țării noastre. Întreg poporul să se pună în stare de alarmă... Să fie pregătit la luptă întreg poporul român pentru apărarea țării, împotriva cotropitorilor fasciști!”³⁰.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul nostru în fruntea clasei muncitoare, a forțelor progresiste, sub steagul democrației și independenței

²⁷ A.I.S.I.S.P., cota A XX-2.

²⁸ „Lupta de clasă” nr. 6/1938.

²⁹ „Scînteia” din 8 februarie 1939.

³⁰ Arhiva M.A.N., fondul nr. 299, dosarul 61, fila 38.

țării, amploarea mișcărilor democratice, cât și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Din ansamblul muncii politice și organizatorice desfășurate de P.C.R. în acei ani, Plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din 1939 se detașează cu deosebire prin profunzimea analizei întreprinse asupra unor probleme majore, de larg interes pentru soarta țării. Relevînd extinderea agresiunii hitleriste, faptul că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm”³¹, plenara stabilea drept sarcină centrală a partidului, concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a Frontului unic, a Frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra agresiunii hitleriste și pentru doborîrea dictaturii regale”³². Aceste forțe urmau să impună un guvern de salvare națională, care să restabilească regimul parlamentar democratic, să îmbunătățească nivelul de trai al maselor, să ducă o politică de securitate colectivă, de prietenie cu toți vecinii, de apărare a unității naționale a poporului român.

Partidul Comunist Român, atent la evoluția gravă a evenimentelor ce se succedau cu repeziciune și cu consecințe din ce în ce mai grele, nu a conținut să cheme cele mai diferite forțe sociale și politice, la vigoare și acțiune hotărîtă de rezistență. „Să nu capitulăm! Să ne împotrivim” glăsuia unul din nenumăratele manifeste ale P.C.R. din acel timp. „Comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților lui revizionști” — se remarcă într-un alt document al partidului comunist³³.

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, cîmpul de război succesiv al unor țări europene, începutul celui de al doilea război mondial la 1 septembrie 1939 au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România. Încercările forțelor democratice, antifasciste de a se opune presiunilor cercurilor fasciste interne și ale Germaniei naziste, încercări în care s-au antrenat inclusiv exponenți ai cercurilor burgheze, au primit o lovitură la 21 septembrie 1939, cînd primul ministru al țării, Armand Călinescu — adversarul expansiunii Germaniei hitleriste — a fost asasinat mișelește de către elemente ale Gărzii de fier, cu complicitatea directă a Gestapoului.

Cu toate acestea, la începutul anului 1940, ostilitatea maselor împotriva fascismului german devine tot mai puternică. În aceste condiții însă în Directivele Cominternului adresate Partidului Comunist Român, în loc de a se aprecia justetea luptei partidului nostru contra războiului hitlerist și de a se chema la intensificarea acestei lupte, dimpotrivă se aduc critici partidului pentru activitatea sa desfășurată împotriva agresiunii germane în Europa și a agenturii ei din România, Garda de fier, recomandîndu-se colaborarea cu această agentură hitleristă care, cu prilejul ruperii unei părți din teritoriul național prin Dictatul de la Viena, susținea în presă că ciuntirea teritorială a țării „nu are importanță cît timp

³¹ „Lupta de clasă”, anul XX, nr. 6 din 7 iunie 1939; „Scînteia”, nr. 21 din 26 iulie 1939.

³² *Ibidem*.

³³ A.I.S.I.S.P., cota A XXIII-1, inv. nr. 1030.

Legiunea este la Putere". Subliniind netemeinicia unor astfel de directive, în Programul P.C.R. se arată : „Aceasta a făcut ca partidul să pună pe primul plan — în pofida unor teze greșite din această perioadă care afirmă că principalul pericol îl reprezintă imperialismul anglo-francez și nu hitlerismul — mobilizarea forțelor naționale împotriva politicii de dominație și subordonare promovată de Germania nazistă, politică ce prezenta un pericol grav atât pentru independența națională, cât și pentru pacea internațională“.

Anul 1940 a adus cu sine o serie de acte care au contribuit la extinderea focarului de război pe continentul european. Sub loviturile armatelor hitleriste, țările mici apusene au căzut una după alta. Capitularea Franței și înfrângerea Angliei pe continent, amenințarea ei cu invazia hitleristă au agravat și mai mult situația României. După cum se știe, la 26 iunie 1940, teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și partea de nord a Bucovinei au fost alipite Uniunii Sovietice. La 30 august 1940, prin impunerea Dictatului fascist de la Viena a fost smulsă din trupul patriei și predată Ungariei horthyste, partea de nord-vest a țării.

Împotriva acestor acte s-au ridicat cu hotărîre Partidul Comunist Român, mișcarea revoluționară, democratică și antifascistă din țara noastră care întreagă a fost cuprinsă de un puternic val de demonstrații de protest.

Odată cu dezlănțuirea războiului fascist împotriva Uniunii Sovietice, la 22 iunie 1941, și angajarea României alături de Germania nazistă, Partidul Comunist Român, consecvent politicii de apărare a statului sovietic socialist, inaugurată odată cu participarea revoluționarilor români la lupta pentru apărarea cu arma în mînă a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a tinărului stat socialist sovietic, s-a ridicat cu hotărîre contra acestei agresiuni, pronunțîndu-se cu fermitate pentru ieșirea din război și alăturarea României forțelor coaliției antihitleriste. Mișcarea de rezistență, care începuse imediat după instaurarea dictaturii militare fasciste și intrarea trupelor hitleriste în țară, a fost extinsă, cuprinzînd, treptat, cele mai diferite pături și categorii sociale.

După victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste, toate forțele democratice și progresiste, sub conducerea partidului comunist, au trecut la realizarea unui amplu program de transformări democratice, revoluționare menit să asigure progresul neconținut material, spiritual și național al țării și pregătirea premiselor trecerii la socialism.

Cucerirea întregii puteri politice și economice de către clasa muncitoare și aliații ei, dezvoltarea în ritm rapid a economiei naționale pe baza industrializării țării au creat condițiile consolidării continue a independenței și suveranității naționale. Mărețele realizări obținute de poporul român în opera de edificare a socialismului, în mod deosebit în ultimul deceniu, adoptarea de către cel de al XI-lea Congres al partidului a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism atestă cu tărie aplicarea creatoare de către Partidul Comunist Român a legităților generale la condițiile con-

crete ale societății românești și unirea eforturilor întregului popor, în lupta pentru construirea noii societăți socialiste.

În anul aniversării centenarului proclamării independenței sale, România se înfățișează ca o țară liberă și independentă, o țară înfloritoare, în plină afirmare a capacităților creatoare ale poporului.

Trecînd în revistă lupta multiseculară dusă de poporul român pentru unitate și independență, omagiem, totodată, opera înaintașilor, a tuturor patrioților, maselor populare, care cu bărbăție și dîrzenie neînduplecată au apărat glia strămoșească, au durat societății românești temelii trainice, pe care s-au sprijinit generațiile zilelor noastre în ridicarea mărețului edificiu al socialismului.

Caracterul național și popular al războiului României pentru independență

General locotenent GHEORGHE GOMOIU,
adjunct al ministrului apărării naționale,
secretar al Consiliului Politic Superior
al Armatei

Eveniment de crucială însemnătate în lupta milenară a poporului nostru pentru apărarea ființei și libertății sale, războiul purtat în anii 1877—1878 a consacrat independența de stat deplină a României, a marcat intrarea ei, prin voința și acțiunea fermă a tuturor românilor, în rîndul statelor suverane ale lumii. Această măreață victorie, cucerită cu arma în mînă, prin imense sacrificii și jertfe, la mai puțin de două decenii după unirea Moldovei și Țării Românești, a pus în evidență — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru — că „ideea unirii țărilor românești, idealurile formării unui stat puternic pe meleagurile Daciei nu au putut fi ucise niciodată, pentru că ele sînt adînc împlîntate în înseși sîngele, în conștiința și spiritul întregului nostru popor”¹.

Prin amploarea și prin intensitatea angajării în războiul antiotoman, prin spiritul de sacrificiu și coeziunea de luptă dovedite în marea epopee a anilor 1877—1878, poporul român a demonstrat încă odată uriașa capacitate de a se ridica deasupra tuturor vicisitudinilor istoriei și de a-și mobiliza toate energiile într-un viguros front de luptă pentru libertate și neahtîrnare, pentru dezvoltarea națională și socială în cadrul unui stat național unitar și independent. În această unitate de voință și acțiune, în identificarea majorității covîrșitoare a poporului, a tuturor forțelor sociale și politice înaintate cu interesele fundamentale ale patriei — dezvoltarea liberă și afirmarea neîngrădită a națiunii române — s-a manifestat pregnant caracterul național și popular al războiului purtat de România împotriva Imperiului otoman.

Cucerirea independenței a reprezentat o verigă principală în vastul proces de emancipare și afirmare a națiunii române și a statului național

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 694.

unitar modern, a semnatificat împlinirea unui deziderat deopotrivă național și social, a răspuns năzuințelor și intereselor vitale ale întregului popor român. Ea a marcat, totodată, încheierea victorioasă a unei etape distincte a luptei românilor din întreg spațiul carpato-dunărean pentru libertate — lichidarea ultimelor vestigii ale dominației otomane, obiectiv ce însuflețise marile bătălii de eliberare națională și socială care prefăcaseră istoria modernă a patriei.

Conștiința identității de origine, limbă, tradiții, cultură și destin istoric, a unității și permanenței pe acest pământ, unde s-au născut și au trăit dintotdeauna, a dat românilor putința să reziste tuturor vitregiilor și să lupte cu tenacitate pentru a-și impune dreptul legitim la dezvoltarea de sine stătătoare în vatra strămoșească. Ea a fost suport și componentă fundamentală a tuturor programelor mișcărilor revoluționare și progresiste care au precedat și au pregătit cucerirea independenței de stat depline a României. Astfel, conducătorii revoluției de la 1848 s-au pronunțat ferm, în *Prințiipiile noastre pentru reformarea patriei*, pentru „Unirea Moldovei și Valahiei într-un singur stat neatârnat, românesc“, iar în *Proclamațiunea revoluțiunii din Țara Românească* au relevat în plin plan voința de libertate a poporului român care decretează: „Independența sa administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V. și neamestec al nici unei puteri din afară în cele din întru ale sale“. În același timp, pe Cîmpia Libertății de la Blaj, răsuna puternic glasul maselor revoluționare din Transilvania: „Vrem să ne unim cu Țara!“ Sintetizînd într-o viziune de perspectivă învățămintele revoluției de la 1848, Nicolae Bălcescu sublinia: „Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă cîtă vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este investit cu dreptul neprescriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este cheazășuirea libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amortească, ci, din contră, să poată crește și a se dezvolta“².

Intrat în faza decisivă a realizării sale, după unirea Moldovei și a Țării Românești, dezideratul independenței de stat depline a României s-a constituit într-o adevărată doctrină atotcuprinzătoare, care a angajat gîndirea, preocupările și acțiunile întregului popor român. Înfăptuirile transformatoare din timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza — reforma agrară și secularizarea averilor mănăstirești, reorganizarea administrației și justiției, dezvoltarea învățămîntului, organizarea forțelor militare ale țării etc. — urmăreau, pe plan intern, așezarea statului național unitar român pe baze moderne, progresul accelerat al vieții economice-sociale și politice. Aceste transformări contribuiau nemijlocit și la consolidarea luptei pentru independență, pentru lichidarea îngrădirilor externe impuse de puterea suzerană și de tranzacțiile dintre marile puteri europene, conjugîndu-se intim cu acțiunile politice-diplomatice întreprinse pentru consolidarea statutului internațional al României și re-

² Nicolae Bălcescu, *Opere*, ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, tomul I, partea a II-a, București, Editura Fundației, 1940, p. 105.

cunoașterea legitimității deplinei sale suveranități. Concomitent, s-a desfășurat o amplă activitate propagandistică de către românii aflați în diferite țări europene pentru a crea în opinia publică internațională un curent favorabil dezideratelor românești, s-au intensificat legăturile poporului nostru cu mișcările de eliberare națională ale popoarelor sîrb, bulgar, munte negrean, grec.

La mobilizarea tuturor forțelor națiunii în lupta pentru cucerirea independenței o contribuție deosebită a adus vasta activitate politică, literară, publicistică desfășurată de toate cercurile politice înaintate, de pleiada marilor cărturari patrioți — Kogălniceanu, Alecsandri, Rosetti, Bărnăușu, Bolintineanu, Eminescu și mulți alții. Încă în discursul asupra Proiectului de Constituție a Principatelor Unite, Mihail Kogălniceanu — vizînd perspectiva evoluției statului român — se adresa astfel marilor puteri: „dați-ne voie să împlinim misiunea ce și noi, ca fiecare popor, avem pe pămînt..., lăsați-ne să ne dezvoltăm în pace; lăsați-ne să trăim cu viața noastră și cu legile ce-i sînt neapărate pentru păstrarea și întărirea ei”³. Dînd glas năzuinței arzătoare a poporului român spre deplină libertate și unitate națională, cărturarul transilvănean Timotei Cipariu afirma, în 1867: „Simțul național s-a deșteptat în toată românia. Națiunea română a venit la cunoștința pozițiunii care i se cuvine între națiunile Europei; ea va face toți pașii conveniți pentru a ocupa această poziție cu demnitate”⁴.

Pașii de care vorbea Timotei Cipariu au fost făcuți ferm și consecvent, iar în privința necesității stringente a proclamării independenței de stat a existat un deplin consens național. Se deosebeau doar căile preconizate de diverse cercuri politice pentru atingerea acestui obiectiv. S-a afirmat și de această dată adevărul — reliefat de tovarășul Nicolae Ceaușescu drept o trăsătură caracteristică a istoriei patriei — că: „În întreaga istorie zbuciumată a luptei poporului român împotriva dominației străine, pentru eliberarea socială și națională, unirea forțelor progresiste naționale a reprezentat factorul determinant al victoriilor dobîndite”⁵. În acele împrejurări hotărîtoare pentru dezvoltarea națiunii — ca în toate marile bătălii purtate pe parcursul epocii medievale împotriva cîmpărilor străine și cum avea să se afirme în crîncenele înclăștări cu invadatorii în vara anului 1917, precum și, mai ales, în istorica ridicare la arme din August 1944 — s-a impus capacitatea poporului român de a realiza, în momente de răscruce ale istoriei, peste contradicțiile și frămîntările interne, o deplină unitate de voință și acțiune în lupta pentru libertatea țării.

Poporul român a fost convins că independența țării nu poate veni ca un dar din partea marilor puteri, ci trebuie cucerită prin efortul uni-

³ *Mărturii despre Unire*, Editura tineretului, București, 1959, p. 415.

⁴ Citat după: *O flacără străbate veacurile*. Editura militară. București, 1974, p. 93.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 239.

tar propriu, la nevoie prin lupta cu arma în mână. Acestei alternative îi răspundea și ansamblul măsurilor întreprinse sub domnia lui Cuza și continuate în deceniul următor pentru organizarea puterii armate a țării. Sistemul militar constituit în acei ani — bazat pe armata permanentă, cu rezervele respective, armata teritorială (unitățile de dorobanți și de călărași), cu rezervele sale, milițiile, garda civică la orașe și gloatele la sate — asigura instruirea militară și mobilizarea, în caz de necesitate, a întregii populații bărbătești apte să poarte armele, indiferent de naționalitate, cuprinsă între 20 și 50 de ani. S-a încheiat o doctrină militară a cărei dominantă era ideea apărării țării și neatrănării ei prin forțele întregului popor. S-au depus, de asemenea, eforturi pentru dezvoltarea bazei tehnice-materiale a sistemului militar. Sînt semnificative în acest sens nu numai măsurile întreprinse de stat, ci și ampla contribuție voluntară a populației la fondul de înzestrare a forțelor militare.

Concentrînd într-un viguros șuvoi voința și eforturile întregii națiuni, obiectivul obținerii independenței de stat depline a devenit de stringentă actualitate în condițiile crizei dominației otomane în Balcani, redeschisă prin răscoala din Bosnia și Herțegovina din vara anului 1875 și accentuată în anul următor prin răscoala din Bulgaria și războiul anti-otoman declanșat de Serbia. Poporul român a acordat un activ sprijin moral și material tuturor acestor lupte antiotomane și a intensificat, la rîndul lui, pregătirile pentru a obține independența prin forța armelor. Exprîmînd și explicînd această realitate, în articolul *Chestiunea Orientului și atitudinea României*, publicat în numărul din 4 mai 1877, ziarul „Românul” arăta: „Pentru noi, românii, rezelul este o condiție de viață. Puși în alternativa de a proba prin propria noastră valoare necesitatea existenței statului român la Dunăre sau de a fi șterși de pe hartă, sîntem datori să înălțăm cu orice preț spiritul și moralul poporului..., să reciștigăm pentru noi înșine independența morală și politică, pentru a ne asigura viitorul și-a ne scăpa de presiunile diplomatice cari au prăvălit națiunea și statul în mizerie prin stoarceri economico-financiare”⁶.

Declarația guvernului de la București privind starea de război survenită între România și Imperiul otoman, iar apoi proclamarea oficială a independenței absolute a țării noastre, la 9 mai 1877, au fost întîmpinate — reflectîndu-se și în aceasta hotărîrea întregii națiuni de a lupta pentru înfăptuirea dezideratului neatrănării — cu valuri de demonstrații și alte manifestări de aprobare, care au cuprins toată suflarea românească. Întruniri publice, mesaje scrise sau transmise guvernului prin delegații ce reprezentau toate categoriile populației, servicii religioase și festivități organizate ad-hoc dovedeau, deopotrivă, marea satisfacție pentru împlinirea idealului secular și hotărîrea tuturor românilor de a fi părtași cu gîndul și cu fapta la războiul antiotoman, prin care — așa cum spunea Mihail Kogălniceanu — „Noi trebuie să dovedim că sîntem națiune vie,

⁶ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională. 1877—1878* (Documente și texte social-politice), Editura politică, București, 1967, p. 100—101.

trebuie să dovedim că avem conștiința misiunii noastre, trebuie să dovedim că sîntem în stare să facem și noi sacrificii pentru ca să păstrăm această țară și drepturile ei pentru copiii noștri”⁷.

Referitor la momentul înălțător pe care îl trăia în acele zile istorice poporul român, unul dintre numeroșii cronicari contemporani evenimentelor consemna : „De la o margine a țării la alta toate inimile sînt cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un cuvînt, de la mic la mare, se rostesc gata la orice jertfe pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și singele ei, libertatea și neatințarea patriei... Ofrandele de servicii și ajutoare pentru armată, darurile în bani și în natură curg din toate părțile”⁸.

Privit din perspectiva istorică, prin țelurile lui, prin forțele angajate, prin hotărîrea cu care a fost susținut de întregul popor, războiul de independență din 1877—1878 s-a înscris în istoria patriei ca un măreț moment de convergență a intereselor naționale, care a reunit adevărată totu- ror claselor și păturilor sociale.

Greul războiului l-au dus masele populare, care, dovedind nețărmurită dragoste de țară, au făcut cele mai mari sacrificii materiale și umane, au avut o contribuție decisivă la cucerirea victoriei.

Țărănimea, care a acționat de-a lungul întregii epoci medievale ca principala forță a bătăliilor purtate de oștile române împotriva asupritorilor străini și care a avut o uriașă contribuție la toate marile acte ale făuririi României moderne, a purtat pe umerii săi și cea mai mare parte a efortului războiului de independență. „Țărănimea — se subliniază în *Programul Partidului Comunist Român* — a dus greul bătăliilor împotriva cuceritorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru încheierea statului național unitar român”⁹. Ea a alcătuit grosul efectivelor militare românești care s-au acoperit de nepieritoare glorie în luptele purtate pe Dunăre și la sud de fluviu, a asigurat aprovizionarea și deservirea armatei, atît prin contribuții voluntare cît și prin îndeplinirea cu dăruire a sarcinilor de rechiziții, de subzistențe, mijloace de transport etc.

Deși se afla la începuturile organizării sale, clasa noastră muncitoare a acționat în primele rînduri ale luptei pentru independență, s-a afirmat de pe atunci ca purtătoare fermă a idealurilor de libertate, de progres național și social¹⁰.

Continuînd tradițiile cărturarilor patrioți și participînd efectiv la înfăptuirea idealului neatințării, pe care l-a susținut și l-a propagat cu în-

⁷ *Războiul pentru independență națională. 1877—1878. Documente militare*, Editura militară, București, 1971, p. 175.

⁸ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în rezelul din 1877—1878*, București, 1887, p. 61—62.

⁹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 31.

¹⁰ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889). Editura politică, București, 1964, p. 42.

suflețire în perioada premergătoare războiului, intelectualitatea s-a angajat cu toate forțele sale în efortul de război. Mii de învățători, profesori, medici, studenți și alți intelectuali au luptat în rândurile armatei, mobilizați și voluntari. Scriitorii și artiștii, identificându-se cu interesele țării, cu lupta poporului, au avut un rol de seamă — prin scrierile, cuvîntul și atitudinea lor de înaltă răspundere față de destinele națiunii — în animarea la cel mai înalt grad a sentimentului datoriei patriotice, a spiritului de sacrificiu în rândurile luptătorilor și ale tuturor cetățenilor. Au rămas în memoria generațiilor conferințele și versurile lui Alecsandri, articolele scrise de Eminescu, Slavici, Caragiale, Baritiu, Odobescu, Rosetti, tablourile lui Grigorescu. Tineri scriitori și poeți au participat la lupta cu arma în mînă.

Proclamarea independenței și angajarea țării noastre în războiul antiotoman au determinat o puternică efervescență a mișcării naționale în rândurile românilor din teritoriile aflate sub dominație străină, care au acționat, împreună cu întregul nostru popor, în numele marelui comandament istoric al neatîrnării. Adeziunea lor la acest act istoric s-a concretizat în numeroase demonstrații de solidaritate, o amplă campanie de presă pătrunsă de ideea că oastea României luptă pentru cauza întregii națiuni, organizarea comitetelor de acțiune pentru susținerea frontului. Înfruntînd primejdia, grupuri de voluntari din provinciile românești subjugate au trecut granițele artificiale create de vicisitudinile istoriei, alăturîndu-se fraților lor. Participarea acestora „sub drapelul românesc la războiul pentru independență — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a constituit o pagină impresionantă de solidaritate națională în realizarea uneia din cele mai de seamă năzuințe ale întregului nostru popor”¹¹.

Unanimitatea cu care a acționat poporul român, animat de dragostea de țară și dorul de libertate, a fost relevată în toată măreția sa de eroismul de masă dovedit de ostași, de la soldat la general, în luptele purtate contra forțelor otomane, de legăturile indisolubile dintre oștire și popor, duse pînă la identificarea lor într-un suprem efort de voință și acțiune.

Armata a trecut Dunărea hotărîtă să suporte cu bărbăție eforturile, privațiunile și jertfele implicate de confruntarea decisivă cu dușmanul. „Părea că imaginea țării, România însăși — nota colonelul T.C. Văcărescu, martor ocular al evenimentelor — s-a întrupat aici, tînără, frumoasă, înviată la glorie și la neatîrnare. Ea pășea acum înainte cu fiii ei spre a-și păstra dreptul, a statornici independența și onoarea numelui său”¹². Pentru ilustrarea sentimentelor de care era stăpînită oștirea în acele zile, sînt sugestive și consemnările făcute de căpitanul Moise Grozea, bănățean ce trecuse în România în 1873, într-o scrisoare adresată lui Aurel Mureșianu: „Așteptăm ca fiecare moment să ne dea semnalul în urma căruia armele bravilor români să deștepte toată Europa și mai mult pe acei care de veacuri n-au vrut sau nu le-a convenit a ne vedea liberi și independenți și ne-au provocat a deveni aceasta prin arme. Da, prin arme! Cu atît mai bine, căci va avea totodată și ocazia a ni le respecta. «Victorie sau moarte» este deviza fiecărui soldat român, «să dăm tot ce

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 710—711.

¹² T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 62.

avem pentru bravii noștri soldați» este deviza fiecărui cetățean român. Așadar de asemenea sacrificii voluntare de sînge și materiale izbînda nu poate fi departe¹³.

Ostașii români au îndreptățit pe deplin încrederea și speranțele poporului nostru. În crîncena confruntare de la Plevna, din 30 august 1877, ei au scris o pagină de înălțător eroism, săvîrșit în numele libertății patriei. În această bătălie — releva ordinul de zi nr. 58 din 5 septembrie 1877, adresat de domnitor trupelor din zona Plevnei — „voi ați dovedit că virtutea strămoșească n-a pierit din rîndurile ostașilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție... sîngele vărsat nu va fi în zadar; dintr-însul va rodi mărirea și independența patriei“. Și capătă semnificație de simbol faptul că în fruntea coloanelor care au atacat reduta Grivița în acea memorabilă zi s-au aflat George Șonțu, din Moldova, Alexandru Candiano-Popescu, din Muntenia, Moise Grozea, din Banat.

Bătăliile înverșunate susținute de armata română, alături de cea rusă, la Plevna, Rahova, Vidin, au rămas adînc încrustate în conștiința poporului nostru ca pilde de eroism și sacrificiu în slujba independenței patriei, au stimulat încrederea întregii națiuni în forțele sale, au făcut larg cunoscute înaltele virtuți morale și de luptă ale ostașilor noștri. „Au trecut cele cîteva luni de zile — scria ziarul „Telegraful român“, în numărul său din 29 decembrie 1877 — și numele de «curcan» a ajuns a fi popular în Europa: la Plevna, la Rahova, la Palanca româniei au dovedit că sînt adevărați urmași ai străbunilor, că știu să apere o cauză, că sînt un popor de bărbați. Și astăzi nimeni nu mai cutează a deosebi pe români de români: fie oriunde, în Moldova, în Muntenia, în Ardeal... românul, cînd e vorba de faptă bărbătească, e român ca toți românii. Asta ne leagă, ne împreună și ne încheagă, asta silește lumea să recunoască în noi un popor compus din oameni din același fel... Și în curînd acest popor va dovedi că, afară de aceea că știe să apere o graniță, să mențină ordinea, mai știe să primească roadele muncii veacurilor și să comunice cultura societăților cu care se atinge, va arăta că poartă comori bogate în sufletul său“.

Victoriile repurtate de armata noastră la sud de Dunăre au constituit — după cum nota Titu Maiorescu — „o surprindere pentru opinia publică a Europei, care pînă atunci era obișnuită a-și dobîndi cunoștințele sale despre noi mai ales prin corespondenții de ziare. Astăzi oamenii luminați din străinătate par a simți că în privința întregii vieți a poporului român au fost prea puțin și prea rău informați și se întorc cu oarecare curiozitate spre cunoașterea unei națiuni ce a arătat o valoare mai mare decît i se presupunea“¹⁴.

Într-adevăr, înalta valoare combativă dovedită de armata noastră pe cîmpul de luptă a determinat o seamă de reconsiderări de poziții față de România și locul ce i se cuvenea în rîndul statelor Europei. Publicația americană „Gazeta de Chicago“ scria, în numărul din 12 septembrie 1877: „Armata română merită să fie pusă lîngă orice altă armată a Europei“. Periodicul belgian „Le Bien public“, din februarie 1878, arăta că „Românii s-au purtat cu vitejie; ei au luat o mare parte la împresurarea Plev-

¹³ „Magazin istoric“, anul X, nr. 11 (116) din noiembrie 1976, p. 30.

¹⁴ O flacără străbate veacurile, p. 180.

nei și la înfringerea definitivă a lui Osman-pașa, care a hotărât rezultatul campaniei ; ei și-au dovedit în război, ca și în timp de pace, dreptul de a exista ca națiune independentă". Armata română — se arăta într-un articol publicat în ziarul englez „Daily News" — „a luat dintr-un singur pas locul său între armatele europene. Consecințele acestui fapt sînt mai mari pentru țară și pentru chestiunea Orientului decît s-ar părea la prima vedere [...]. Mai întîi, România a cîștigat în ochii Europei o poziție diferită de aceea pe care o avusese pînă acum"¹⁵. Tot în sensul reevaluării atitudinii față de România, dar dintr-un alt unghi de vedere, periodicul austriac „Neue Freie Presse" atrăgea atenția că „Pe cînd acum un an se putea ierta nesocotirea armatei române, astăzi e necesar și chiar oportun ca în calculele militare armata română să fie pusă în cumpănă ca un factor îndreptățit".

Aprecierile elogioase făcute în străinătate la adresa armatei noastre erau, totodată, o recunoaștere a capacităților poporului român de a acționa ferm și unitar pentru înfăptuirea dezideratului neatîrnării. Înseși calitățile morale ale oștirii își trăgeau seva din această unitate de voință, din dragostea și încrederea cu care întregul popor sprijinea pe fiii săi angajați în lupta cu arma în mînă.

O grăitoare expresie a acestor realități a fost și înrolarea voluntară în rîndurile armatei, care s-a constituit într-o adevărată mișcare de masă, cu adeziune în rîndurile românilor din toate provinciile. Dincolo de proporțiile însemnate ale voluntariatului, se impune sublinierea prezenței în această acțiune a cetățenilor de cele mai diverse profesii și cele mai diferite apartenențe sociale, oglindindu-se și pe această cale caracterul național și popular al războiului. În rîndurile voluntarilor găsim pe sergent-major rezervist Gheorghe Țintilă, căruia i s-a aprobat înrolarea după mai multe insistențe și după ce s-a adresat autorităților guvernamentale ; pe tînărul Ion Pastia, în vîrstă de 17 ani, care tot după multe insistențe a primit aprobarea să-și părăsească colegii de la Liceul Național din Iași, să urmeze pe fratele său mai mare — și el voluntar — și care a căzut apoi pe cîmpul de luptă ; pe funcționarul Osari Lenș, înrolat cu gradul de sergent-major, și pe sergentul Grigore I. Ghica, fiul generalului Ion Ghica ; pe poetul Ion Nenițescu — care, între două lupte, scria versuri închinete vitejiei și patriotismului ostașilor români — și pe Vintilă C. A. Rosetti, chemat de tatăl său de la Paris, unde se afla la începutul ostilităților ; pe tînărul, în vîrstă de 18 ani, Ion Kogălniceanu, venit să lupte cu arma în mînă pentru actul istoric pe care părintele său îl proclamase, ca ministru de externe, de la tribuna Parlamentului : independența deplină a țării.

Înaltele idealuri politice-sociale care generau înrolarea voluntară în armată, ce se degajau din fiecare cerere, aveau același numitor comun : libertatea și progresul patriei. Tînărul Gheorghe I. Neguțescu, în cererea adresată Ministerului de Război, la 14 mai 1877, declara : „Instinctul datoriei mă îndeamnă să iau arma pentru cauza patriei..., căreia îi doresc mărirea, independența, gloria și fericirea". El considera că „punerea vieții în pericol, și chiar sacrificarea ei, este cel mai mare și cel mai sublim

¹⁵ *Pagini din lupta poporului român pentru independența națională. 1877—1878*, p. 253.

sacrificiu ce poate aduce un cetățean patriei sale, sau un fiu mamei sale“¹⁶. Paul C. Spiru, funcționar la Ministerul de Externe, scria ministrului, la 27 septembrie 1877 : „Avînd dorința de a mă înrola ca voluntar în armata română, astăzi cînd țara, în grelele circumstanțe prin care trece, are nevoie de brațele fiilor săi, vin cu respect a vă ruga, domnule ministru, să binevoiți a-mi acorda un concediu pe tot timpul cît va dura campania“¹⁷.

Aceeași arzătoare dorință de a contribui la consolidarea independenței, la victoria cauzei generale a românilor a îndrumat pașii a sute de transilvăneni, bucovineni și bănățeni spre cîmpurile de bătăie. Imediat ce au aflat vestea începerii ostilităților dintre România și Imperiul otoman și a proclamării independenței absolute, numeroși români din provinciile aflate sub stăpînire străină și-au manifestat hotărîrea de a se încadra voluntar în rîndurile armatei noastre. Sfidînd greutățile și prigoana autorităților austro-ungare, parcurgînd zeci și sute de kilometri pe jos, peste dealuri și munți, pe poteci ascunse, în condiții de timp vitrege, de cele mai multe ori flămînzi, o parte dintre ei au reușit să treacă dincoace de munți. Ulterior, mulți dintre aceștia au dat dovadă de vitejie și eroism în luptă, iar alții au căzut eroic la datorie în înclășările de la Grivița, Rahova, Opanez, Smîrdan. Avîntul pe care l-a luat voluntariatul în Transilvania, Banat și Bucovina a îngrijorat autoritățile austro-ungare, care au recurs la aspre măsuri polițienești pentru a frîna această mișcare și au adresat repetate proteste guvernului român.

Întărirea continuă a rîndurilor armatei cu voluntari din toate colțurile țării a contribuit la cimentarea legăturilor dintre oștire și țară. Presa, care elogia faptele de armă și sacrificiile întregului popor, corespondența luptătorilor cu cei de acasă, campaniile desfășurate sub diverse forme pentru susținerea materială și morală a războiului reflectau dominanta trăirilor individuale și preocupărilor generale : totul pentru libertatea și prosperitatea țării. Sînt grăitoare, în această privință, fragmentele pe care le reproducem mai jos din două scrisori trimise de pe cîmpul de luptă. Locotenentul Paul Bordeanu, care avea să cadă la datorie, scria soției sale : „Patria mă cheamă, dragă soție, trebuie să alergăm cu toții la strigarea ei... De va trebui să mor, îmi va fi dulce credința că mor pentru țară și că tu, fiică a neamului care a dat pe Ștefan cel Mare, vei ridica cu mîndrie fruntea în doliu în ziua cînd frații noștri vor reveni biruitori“¹⁸. Locotenentul Grigore Gheorghievici se adresa, la 29 august 1877, surorilor lui : „sîntem în ajunul unei mari bătălii : bătălie decisivă, de la care depinde soarta țării întregi : sau ieșim învingători, sau toți rămînem aici... Fiți cu curaj, cum sînt și eu, nu vă întristați pentru mine, căci luptăm cu toții pentru țară“¹⁹.

¹⁶ *Oastea cea mare. Tradiții înaintate ale luptei maselor populare din România pentru libertate și independență națională*, Editura militară, București, 1972, p. 174.

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *O flacără străbate veacurile*, p. 72.

¹⁹ *Pagini din lupta poporului român pentru independență națională. 1877—1878*, p. 281—282.

Caracterul popular al războiului și-a găsit o strălucită materializare în acțiunea de masă, desfășurată la scară națională, pentru asigurarea armatei cu armament și muniții, alimente, echipament, medicamente. În toate județele țării au luat ființă comitete pentru strângerea de fonduri necesare achiziționării de arme, în toate provinciile românești s-au constituit comitete, asociații, diverse organizații pentru sprijinirea materială a frontului. Astfel, locuitorii din Buzău, Brăila, Turnu-Severin, Galați, Vaslui, Ploiești și alte centre au hotărât, în întruniri publice, sumele cu care aveau să contribuie la efortul național; în alte localități s-au stabilit contribuțiile voluntare prin organismele constituite în acest scop, iar în mediul rural sufletul acestor acțiuni au fost învățătorii. Peste tot s-au situat, însă, la loc central ofertele individuale.

Valoarea colectelor publice pentru dotarea oștirii cu arme s-a ridicat la peste 1 200 000 de lei, cu care se puteau cumpăra peste 30 000 de puști. Totodată, valoarea rechizițiilor făcute de stat s-a cifrat la peste 11 000 000 de lei, reprezentând, în fapt, o contractare de împrumut față de cetățenii țării, care au participat și pe această cale la susținerea războiului. În contribuția voluntară a populației un loc deosebit au ocupat donațiile de alimente (făină, mălai, fasole, brinză, legume, animale pentru tăiat ș.a.), de îmbrăcăminte (lenjerie de corp, cojoace, fire și scame de lână), organizarea de ambulanțe și spitale, cumpărarea de medicamente. Sub acest ultim aspect este demn de subliniat aportul Crucii Roșii, a cărei activitate a pătruns în toate localitățile și în fiecare casă. A avut un puternic ecou apelul lansat de Comitetul Central al acestei organizații, în care se arăta: „Astăzi cetatea naționalității este făcută din brațele și piepturile părinților, fraților, soților și fiilor cari s-au adunat în jurul drapelului român la ziua de cumpănă“. După ce arăta că aceste brațe și piepturi au nevoie de sprijinul celor rămași acasă — mame, surori și soții —, că țara întreagă își însoțește armata nu numai cu lacrimi de iubire, urări și binecuvântări, ci și cu ajutoare de tot felul, apelul cerea: „cutreierați sate și orașe și adunați, adunați mereu ajutoare, ajutoare de toată natura, ajutoare după puterea fiecăruia... Nu e dar timp de pierdut! Gologanul săracului, banul văduvei, adaos la sumele de la cei mai cu prinsoare, vor da Crucii Roșii mijlocul de a îngriji în locul vostru, mame, surori, soții, pre cei iubiți... și tot ajutorul, datoria ce Crucea Roșie va primi de la voi, de la țară, va datori ea ocaziunea ca, îngrijind chiar și pre neamicul căzut sub arma română, să arate neamurilor culte cum România și-a luat cu merit, cu dreptate locul său frumos între ele“²⁰.

La marea acțiune de sprijinire materială a frontului au participat și românii din provinciile aflate sub stăpânirea austro-ungară. Încă înainte de proclamarea oficială a independenței, presa din Transilvania, Banat și Bucovina a început să transmită apeluri pentru organizarea de comitete de sprijinire a armatei române și să informeze despre constitu-

²⁰ *Ibidem*, p. 182—183.

irea acestora. După datele publicate de presă, numărul comitetelor care au funcționat numai în Transilvania s-a ridicat la aproape 350. În fruntea comitetelor și altor acțiuni întreprinse pentru sprijinirea războiului antiotoman s-au situat personalități cunoscute prin activitatea lor pe tărîmul dezvoltării conștiinței naționale, ca Iudita Măcelariu, soția fostului președinte al Partidului Național Român, Elena Pop, Coriolan Brediceanu, Teodor Păcățeanu. „Gazeta Transilvaniei“, „Telegraful român“, cît și alte organe de presă au publicat, începînd cu luna mai 1877, numeroase liste cu donatorii de ofrande și bani, scrisori ale donatorilor, apeluri ale unor comitete de sprijin, informații și scrisori de pe front. Într-un apel al Comitetului executiv al Societății femeilor din Sibiu, publicat de „Gazeta Transilvaniei“ în numărul din 8 mai 1877, se arăta : „În fața conflagrațiunei din Orientul Europei, conflagrațiune ce are să atingă și a atins deja pe frații și surorile noastre din România, noi, conduse de simțul inimii noastre și inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre și sîngele nostru vor avea de îndurat în această mare dramă, ce se prepară și s-a început deja pe frumoasele, istoricele și de vechi sînge fumegînde țarmuri ale Danubiului“. Aceeași gazetă a publicat, la 16 iunie 1877, relatarea din 10 iunie a unui corespondent, care scria : „Astăzi a plecat la cîmpul de război prima ambulanță a Societății «Crucei Roșii» din București... De-a lungul bulevardului erau înșirate trăsurile ambulanței, fluturînd deasupra lor două steaguri : unul era tricolorul țării și altul alb al Societății. Toate trăsurile-și aveau inscripțiunile lor... Era însă una, cam la mijlocul celorlalte, care atrăgea asupra-i în special privirile publicului ; această trăsură, fiind prea frumos împodobită, avea următoarea inscripție : «Doamnele române din Transilvania». Inimile românilor băteau de bucurie, văzînd că în fața nenumăratelor obstacole ce întîmpină ai noștri, ei totuși n-au încetat de a alerga cu obolul lor, de a se alipi cu inima și sufletul lor lîngă surorile lor, lîngă frații lor din România independentă spre a alina durerile ostașilor români răniți“. Membrii societății „Arboroasa“ din Bucovina, printre alte inițiative, au organizat o colectă pentru strîngerea de fonduri care să fie folosite la înarmarea grupului de studenți bucovineni și bănățeni ce urmau să se înroleze în armata română. Acțiunea s-a soldat cu strîngerea unor mari sume. O parte din bani au fost puși la dispoziția studenților români din valea Timocului, care se găseau în București, pentru a se încadra în armata română, iar restul a fost folosit pentru grupul de studenți bucovineni care s-au oferit să participe, ca voluntari, la războiul de independență.

Contribuțiile voluntare ale populației se concentrău în fondul general de aprovizionare a armatei cu alimente, îmbrăcăminte, medicamente, arme și muniții, care ajungeau la unitățile luptătoare tot printr-o angajare largă a efortului maselor, îndeosebi al țărănimii. De multe ori, cei ce își predaseră caii pentru armată participau cu animalele de tracțiune rămase la sate la transportarea muniției, furajelor și alimentelor, atît pentru unitățile noastre, cît și pentru cele ale armatei ruse. Infrun-

tind greutățile create de starea precară a drumurilor, convoaiele străbăteau pînă în pozițiile de luptă, aducînd, odată cu bunurile materiale, mesajele celor de acasă, mesajul țării, de încredere și îmbărbătare fiilor săi. Au fost numeroase situațiile, mai ales după sosirea sezonului de toamnă și apoi a celui de iarnă, în care convoaiele s-au împotmolit în cîmpiile desfundate de ploi sau în nămeți, dar nimeni nu s-a descurajat. Aceste greutăți, ca și toate eforturile și jertfele reclamate de nevoile războiului, au fost suportate cu neclintită îndîrjire de masele populare, de întreaga națiune.

Acest efort unitar al poporului român, făcut în numele înfăptuirii idealului neatîrnării depline, a constituit un solid suport material și moral al luptei eroice duse de oștile române la sud de Dunăre, al victoriilor obținute asupra forțelor otomane. Întreaga desfășurare a războiului a reliefat o grăitoare și însuflețitoare coeziune între oștire și popor, în numele idealurilor libertății și independenței, iar această trăsătură vine din istorie și caracterizează o întreagă istorie românească. „Ca un fir roșu trec prin întreaga istorie a patriei — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — legătura strînsă a oștirii cu poporul din sînul căruia s-a născut, identificarea cu idealurile de libertate, dreptate și neatîrnare ale maselor largi populare, hotărîrea nestrămutată de a apăra pămîntul străbun, dreptul poporului de a-și făuri viața după propria sa voință”²¹.

Încrederea acordată de către popor oștirii, marea satisfacție a datoriei patriotice împlinite și convingerea lui nestrămutată în justetea cauzei pentru care a făcut uriașe sacrificii au căpătat noi expresii în șirul manifestărilor populare organizate cu prilejul întoarcerii trupelor în țară și în garnizoanele de pace. „Pretutindeni — se consemnează într-o lucrare contemporană evenimentelor —, trupele au fost primite cu cea mai mare însuflețire de toate autoritățile și de tot poporul, cu urale entuziaste, cu buchete și cununi de flori și sărbătorite cu ospețe, atît ale municipalităților, cît și prin contribuțiuni particulare. Nu numai mindria națională era înflăcărată de a vedea pe bravii din sînul lor, cari ridicaseră numele de român și reînviaseră gloria străbună, dar bucuria la culme a părinților, soțiilor, fraților, surorilor, copiilor de a-și revede pe scumpii lor reînviind, înviați și încununăți cu laurii vitejiei și victoriei, dedea un spectacol măreț, duios, sfînt acestor sărbători sublime, amestecate cu lacrimi de bucurie și de cel mai nedescriptibil simțămînt național”²².

Unitatea de voință și acțiune a întregii națiuni a impus recunoașterea internațională a independenței de stat a României. Avînd acest puternic reazim intern, evident și afirmat cu toată fermitatea atît în

²¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 484.

²² *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*, partea a 2-a și a 3-a, București, Institutul de arte grafice Carol Göbl, 1898, p. 1074—1075.

perioada premergătoare războiului, cit și în timpul desfășurării acestuia, România a putut aplica o politică externă îndrăzneată, de promovare și apărare activă a intereselor naționale. Așa se explică, în cea mai mare măsură, faptul că în momentele dificile apărute în relațiile cu unele puteri ale vremii, acestea din urmă s-au văzut față în față cu un popor unit și hotărît să-și cucerească drepturile cu prețul oricăror sacrificii.

Cucerirea independenței naționale a deschis noi căi de dezvoltare a României moderne, a creat condiții prielnice pentru valorificarea potențialului său uman și material, pentru progresul general al țării, pentru afirmarea ei ca stat suveran în viața internațională. Totodată, au căpătat un nou avînt eforturile pentru desăvîrșirea statului național unitar român, problemă care avea să fie soluționată tot prin voință și lupta întregii națiuni, în împrejurările create la sfîrșitul primului război mondial.

Desigur, independența dobîndită în 1877, fiind obținută sub hegemonia burgheziei — clasă în ascensiune, ale cărei interese coincideau în acel stadiu cu necesitățile istorice obiective — a purtat amprenta orînduirii sociale din acea vreme. A revenit clasei noastre muncitoare misiunea istorică să ridice pe noi trepte steagul luptei de eliberare națională și socială, să mobilizeze și să conducă masele populare în lupta pentru independența națională în sensul cel mai deplin al cuvîntului. Mișcarea muncitorească și socialistă, care s-a dezvoltat continuu în toate provinciile românești, a militat ferm și consecvent pentru realizarea acestui țel, pentru desăvîrșirea unității statale a tuturor românilor. În acest sens se pronunța, alături de celelalte publicații socialiste, revista „Dacia viitoare”, care afirma : „Națiunile au aceleași drepturi ca și individele ce le compun : dreptul de a fi libere și egale între dîsele, dreptul de a se uni și dreptul de a se guverna singure”²³. Referindu-se la situația și aspirațiile românilor, aceeași publicație arăta : „istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie română. Acest pămînt, udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru. Voim dar ca ceea ce este al românului, lui să-i aparțină, ca injusta, neomenoasa și nedemna de secolul în care trăim de dominare a unei națiuni asupra alteia să înceteze, ca românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub niște dominațiuni străine și vitrege... Străbunii noștri ne-au conservat limba și pămîntul strămoșesc ; părinții noștri, generațiunea care se duce, au făcut unirea, independența și mult lucrat-au pentru libertate. Acum e rîndul nostru : nouă ne este dat de a completa unitatea națională, a întări libertatea și a face ca egalitatea să nu fie un van nume”²⁴.

Privit, deopotrivă, din perspectiva istoriei și a realităților zilelor noastre, războiul purtat de România în 1877—1878 a demonstrat încă o dată adevărul fundamental relevat cu putere în *Programul Partidului*

²³ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 2 din 16 februarie 1883.

²⁴ *Ibid.*

Comunist Român că asuprirea străină poate frîna sau întîrzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social — dacă el este hotărît să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism pentru drepturile sale. O atare înțelegere a rolului poporului în făurirea destinelor proprii a ocupat și ocupă un loc de frunte în gîndirea politică și în acțiunea Partidului Comunist Român. Unitatea de voință și acțiune a poporului, lupta fermă și consecventă pentru apărarea dreptului său la dezvoltarea liberă și neatîrnată reprezintă cheazășia propășirii sale multilaterale și afirmării sale demne în concertul națiunilor lumii.

Eroismul Armatei române în războiul pentru independența României

General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU

Proclamarea independenței depline a României și consfințirea ei pe câmpiile de bătălie reprezintă unul dintre momentele de culme ale luptelor purtate de poporul român pentru triumful idealurilor de libertate națională, unitate politică și progres social.

Pregătirea, ca și susținerea încordatului efort al războiului național a fost, ca în întreaga noastră istorie, opera poporului român, a maselor sale de bază, a țărănimii ce îi constituia majoritatea covârșitoare, a celor mulți, care au știut să se ridice la înălțimea imperativului istoric. În acest sens, măsurile adoptate de guvern pentru întărirea armatei, îndeosebi în a doua jumătate a anului 1876, mobilizarea parțială decretată ca urmare a agravării situației din Peninsula Balcanică, dispunerea unui „corp de observație” la Gruia, în fața confluenței Timocului, executarea unor lucrări de fortificație în puncte de importanță strategică etc. s-au bucurat de o largă aprobare din partea poporului. O stare de spirit asemănătoare, caracterizată prin devotament și abnegație patriotică, se manifesta pregnant și în armata țării, în rîndurile militarilor, de la soldat la general. Aveau să fie supuse la examenul aspru al focului eforturile făcute în ultimele decenii — cu atîtea dificultăți datorate situației economice și internaționale a țării, pentru regenerarea armatei române, pentru modernizarea ei —, îndeosebi în epoca domniei lui Alexandru Ioan Cuza, eforturi continuate cu eficiență în deceniul premergător războiului independenței, pentru ca oștirea să fie în măsură de a angaja acțiuni de anvergură comparabile cu acelea susținute de armatele consacrate ale vremii.

Agravarea continuă a relațiilor internaționale și, mai ales, iminența unui nou război între imperiile rus și otoman au determinat guvernul român să decreteze la 6 aprilie 1877, ca o măsură de prevedere, mobilizarea oștirii naționale, cu toate articulațiile ei (armata permanentă, cea teritorială, rezervele respective), acțiune dusă la îndeplinire în ordine, rapid și cu precizie, ceea ce a demonstrat atît competența forurilor mili-

tare de comandă de la diverse nivele, cit și înalta conștiință civică a generației independentei.

Caracterul drept al războiului, dorința fierbinte de a vedea patria liberă și independentă, speranța că după aceasta cei mulți își vor ameliora condițiile de existență au format fundamentul de masă al stării morale pozitive dovedite de armată în momentul mobilizării ca și al accelerării instruirii și pregătirii militare. O mărturie elocventă a audienței populare a ridicării la arme a constituit-o curentul înrolărilor voluntare ale atîtor cetățeni ce nu cădeau sub incidența obligației militare. Contemporanii au notat această fațetă a consensului național față de un efort armat care să aducă țării neatîrnarea : „Înrolările de bună voie în oștire și în ramurile ei auxiliare se îmbulzesc din toate părțile ; tineri și oameni maturi din toate stările sociale, bărbați care ocupau pozițiuni însemnate în administrațiune, în magistratură, în corpurile legiuitoare, părăsesc căminul și ocupațiunile lor, iau arma și aleargă în jurul steagurilor. Bătrînii, chiar, se simt întineriți de sfînta ardoare care încinge toate inimile și vin de-și pun experiența și autoritatea vîrstei la serviciul țării, organizînd felurite ajutoare pentru oștire, instituind ambulante și spitaturi pentru căutarea celor ce se vor răni în luptă”¹.

La fel au perceput atmosfera corespondenți străini și atașați militari prezenți la unitățile militare române. Ei au scos în evidență „frumoasa înfățișare a acestor trupe” și „pregătirea îngrijită”², „sîngele rece în acțiune al militarilor”³, faptul că „soldații sînt frumoși, viguroși, sobri și devotați. Ofițerii știu bine meseria lor”⁴.

Pînă la 25 aprilie acțiunea de mobilizare a fost încheiată, armata a fost organizată conform cerințelor de război. Totalul forțelor mobilizate se ridica la aproximativ 100 000 de luptători, din care efectivul armatei de campanie era de 58 700 de militari, 12 300 de cai și 190 de tunuri. Pentru paza teritoriului au fost mobilizate 33 batalioane, 4 escadroane și 6 baterii de miliții, precum și garda orășenească. În plus, au fost chemați sub arme, pentru instruire, în vederea completărilor, încă 14 000 de tineri din contingentul anului 1877. Din diversele măsuri luate pentru rapida completare a corpului de cadre se detașa, prin semnificație, legea adoptată de corpurile legiuitoare la numai cîteva zile după proclamarea independenței, potrivit căreia ofițerii de origine română care au servit în armate străine puteau fi primiți în armata română în timpul războiului cu gradul și vechimea avute în trupele unde își începuseră cariera. Statuarea parlamentară venea în întîmpinarea numeroaselor solicitări primite de la ofițeri de origine română din teritoriile aflate sub ocupație străină⁵, îndeosebi din Transilvania și Banat. În acest mod, votul

¹ T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în rezelul din 1877—1878*, București, 1887, p. 62.

² General Radu Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză 1877—1878*, în „Anuarul Institutului de istorie națională”, vol. IV (1926—1927), București, 1927, p. 368.

³ *Ibidem*, p. 369.

⁴ *La guerre d'Orient*, Paris, 1877, p. 124.

⁵ *Cronica participării armatei române la războiul pentru independență, 1877—1878*, Editura militară, București, 1977, p. 133.

parlamentului vădea și el că starea de spirit reclamînd cucerirea independenței era un bun comun al tuturor românilor.

După mobilizare oștirea țării a fost articulată în două corpuri de armată, care au intrat imediat în dispozitiv de acoperire strategică pe malul nordic al Dunării, pentru a preveni o eventuală invazie otomană. Deoarece zonele cele mai amenințate erau Calafatul și Bucureștiul, comandamentul român a hotărît ca diviziile 1 și 2 infanterie concentrate în Oltenia, formînd Corpul 1 armată, să se opună unei eventuale agresiuni otomane lansate de gruparea strategică de la Vidin, iar diviziile 3 și 4 infanterie, constituind Corpul 2 armată, să apere Capitala împotriva unei eventuale invazii lansate dinspre Ruscîuk și Turtucaia⁶. Armata română își constituise și o rezervă generală, compusă din două regimente de dorobanți, un regiment de roșiori și diverse formațiuni, dispusă în București.

Parte organică a efortului militar al țării, operațiunea de acoperire a Dunării a avut o mare importanță politică; destinată să apere actul proclamării independenței, ea a dat încredere armatei și poporului în forțele lor. Acoperirea a fost realizată de trupele române în exclusivitate, pe o distanță de 650 km, pînă cînd armata rusă, intrată pe teritoriul țării noastre, a ajuns în mai-iunie la Dunăre, pentru ca apoi operația să revină armatei noastre pe o porțiune însemnată a fluviului pînă spre sfîrșitul conflictului. În faza inițială, acoperirea strategică înfăptuită de români a permis ca marșul și concentrarea trupelor ruse să se efectueze prin teritoriul românesc la adăpost de orice confruntare cu inamicul, ceea ce constituia o schimbare esențială față de războaiele țaristo-otomane de pînă atunci. Sesizînd impactul strategic al acoperirii române, cunoscutul ziar „The Times” nota la 23 mai 1877: „trupele române, protejînd propria lor frontieră pe Dunăre, au făcut un mare serviciu rușilor prin faptul că i-au împiedicat pe turci să ocupe și să fortifice capetele de pod pe malul nordic al Dunării”⁷. În această configurație strategică forțele militare ruse destinate să acționeze în Balcani, comandate de marele duce Nicolae, au început să treacă Prutul în noaptea de 11 spre 12 aprilie 1877. La 12 aprilie Rusia a declarat război Porții.

Străbaterea teritoriului românesc a fost permisă forțelor țariste în baza convenției încheiate între cele două state. Pe măsură ce detașamente rusești atingeau Dunărea, marile unități române s-au regrupat treptat spre vest, rîul Olt devenind limita de despărțire dintre zonele de dispunere a celor două armate (ulterior comandamentul rus a solicitat unele reajustări care au împins zona română de acoperire pe o porțiune la est de confluența Oltului). Aflată în acest dispozitiv, armata română a desfășurat o intensă activitate de consolidare și dezvoltare a sistemului de fortificații, a dat riposte energice incursiunilor făcute de otomani la nord de fluviu.

Pătrunși de patriotism înflăcărat, aplicînd la condițiile date cunoștințele lor militare, ofițerii români au rezolvat cu competență problemele care li s-au impus de ordin organizatoric, tactic și educativ, iar masa

⁶ Documente privind istoria României. Războiul pentru independență (în continuare D.I.R.R.I), vol. II, Editura Academiei R.P.R., București, 1952, p. 276.

⁷ General Radu Rosetti, *Cîteva extrase din presa engleză 1877—1878*, p. 369.

soldatilor a început să facă dovada unui eroism ce a stîrnit entuziasmul observatorilor străini.

Încă din această etapă s-a degajat strînsa legătură dintre corpul ofițerilor și masa de soldați, ceea ce avea să genereze unitatea pe cîmpul de luptă, dăruirea pînă la sacrificiul suprem pentru obținerea victoriei. Documentele militare, amintirile și memoriile lăsate de participanți despre lupte scot la iveală fapte semnificative în această direcție : o disponibilitate populară a ofițerului român puțin sesizabilă la alte armate ale timpului, legăturile strînse existente între ofițeri și subordonați, afinitatea între aceștia, grija cu care ofițerii ascultau durerile și necazurile celor pe care-i comandau. Ofițerii împărtășeau de obicei aceleași greutăți cu ostașii, fie că era vorba de marșuri lungi, executate în condiții foarte grele, sau de suportat cele mai severe privațiuni și întotdeauna știau să insuflă oamenilor încrederea. Exemplul personal și modestia, dragostea față de subordonați, dorința de a studia cît mai mult pentru lărgirea orizontului de cunoștințe generale și speciale, simțul de răspundere au constituit calități ale corpului de ofițeri.

În perioada acoperirii strategice, ofițerii și soldații români au pus în evidență, de la bun început, neînfricarea, dîrzenia și hotărîrea de care erau animați pentru a asigura independența patriei. În urma violărilor otomane ale integrității teritoriului românesc, mai ales prin trageri de artilerie executate de la Vidin asupra Calafatului, forțele române de aici au lansat, la 26 aprilie, primul obuz asupra inamicului din fortăreața de pe malul opus. Era al bateriei „Ștefan cel Mare“, comandată de locotenentul Elefterie Dănescu. Onoarea începutului a avut-o tunul nr. 1 comandat de sergentul Dagnea Dudulicu, brigadierul (caporalul) Ion Păun și soldații Dumitru Vlad, Vasile Dumitru, Mitrică Nedelcu și Sava Badea. Sublocotenentul Constantin Vasiliu a ochit și a ordonat foc. „Semnalul apărării naționale s-a dat ; — scria ziarul „Telegraful“ din 28 aprilie 1877 — acum este datoria românilor în genere de a-l urma“.

Războiul dintre România și Poarta otomană era în fapt declarat. Tragerile de artilerie de o parte și de alta au continuat. Soldații români au stat neclintîți la posturile de luptă, executînd paza, lucrări de fortificații, instruindu-se. Aceasta avea să-l facă pe corespondentul ziarului „The Daily News“ să noteze la 27 mai : „Am văzut de două ori în timpul luptei pe români, fără a fi observat acea neliniște care nu este cu totul nenaturală unor soldați tineri și lipsiți de experiență“⁸.

În afara tot mai intensului foc de artilerie, ostașii români trebuiau să contracareze frecvențele încercări de cercetare și hărțuială executate la nord de Dunăre de trupe inamice neregulate, bașibuzuci și cerchezi. Ostașii români, animați de sentimentul datoriei, au reacționat cu însuflețire și pricepere, formînd un adevărat „brîu de foc al Dunării“ în apărarea independenței și integrității statului român.

Astfel, la 30 aprilie, la Gura Gîrlîții, soldați din Regimentul 9 doboranți au respins cu bărbăție o incursiune inamică ; s-a remarcat cu acest prilej caporalul Constantin Bun ; la 3 mai, ostașii aceluiași regi-

⁸ General Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 369.

ment s-au opus curajos unei noi încercări dușmane. Cu aceeași bravură și devotament și-au îndeplinit misiunile în avanposturi, la Oltenița, sergenții Anton Rîpilă, Ion Porumbeanu și brigadierul Ioan Gălățeanu, fapt pentru care au fost distinși cu medalia „Virtutea militară” de argint; la 23 mai s-au remarcat în zona Ostroveni dorobanții Regimentului 13 de la Iași; la 28 mai, lângă Bechet, dorobanții batalionului „Fălticeni” comandat de maiorul Ion Nicolae „s-au purtat bărbătește” — după cum se consemna într-un raport — și „numai apa prea mare, care n-a permis nici călărașilor și nici dorobanților să continue acțiunea, i-a scăpat pe turci”⁹.

Intervenția promptă și dirză a ostașilor români a contribuit, într-o măsură notabilă, la formarea opticii comandamentelor superioare inamice și, deci la abandonarea ipotezelor de a transfera strategic aria de bătălie pe teritoriul României.

Virtuțile ostășești ale trupelor au fost puse în evidență și cu prilejul incursiunilor și raidurilor executate la sud de Dunăre, fie ca ripostă la cele săvârșite de inamic pe teritoriul național, fie în urma nenumăratelor chemări de ajutor adresate de populația bulgară fie, în sfârșit, în scop de cercetare. Prescripțiile date de comandamentele superioare române aprobau să se execute incursiuni „spre a ataca porturile turcești, a ridica aprovizionări, dacă va fi posibil și a captura vasele lor”¹⁰, dar cereau să se evite orice angajări de amploare, iar trupele trimise în asemenea misiuni să se retragă la timp pentru a nu suferi pierderi mari. „Se va alege pentru aceste expediții — indica un ordin — oameni hotărâți, cu sînge rece și de bună voie. Se va lucra totdeauna cu multă prudență”. Se sublinia că „în asemenea operații surprinderea este singura șansă de succes. De aceea toate observațiile și dispozițiile trebuiesc luate mai înainte ca trupele să fie sosite pe localitățile din apropiere (locurile de unde și pe unde urma să se treacă peste Dunăre — n.n.) pentru ca să nu se dea nici un indiciu inamicilor despre scopul acestei operații”¹¹.

Indicațiile date de Marele Cartier General român veneau în întîmpinarea stării de spirit a trupelor, care își exprimaseră de nenumărate ori dorința și hotărîrea fermă de a angaja lupta cu trupele otomane. Această insufletire a ostașilor, apreciată ca „excelentă” de către corespondenții străini, dorința lor „de a se distinge”¹², după formulările acelorași observatori imparțiali, au determinat ca toate incursiunile și raidurile executate la inamic, numai pe bază de voluntariat, să cunoască un foarte mare aflux de cereri pentru participare.

Așa s-au petrecut lucrurile, de exemplu, atunci cînd maiorul Scarlat Scheletti, comandantul Batalionului 3 vînători, a organizat o acțiune la 7 iunie 1877. Cererea adresată pentru 25 de voluntari, necesari incursiunii în ostrovul din fața localității Cîrna, a antrenat întreaga campanie a locotenentului Ion Vasiliu. Dintre participanți s-au remarcat

⁹ D.I.R.R.I., vol. III, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 269—270.

¹⁰ *Ibidem*, p. 9.

¹¹ *Ibidem*, vol. II, p. 589.

¹² N. Iorga, *Războiul pentru independența României. Acțiuni diplomatice și stări de spirit*, București, 1927, p. 103.

soldatii Enuță Tăchiciu și Gheorghe Ioachim, care, prin foc precis, au împiedicat pe inamic să se apropie cu bărcile de ostrovul în care se aflau românii. La fel, pregătirea raidului prevăzut pentru noaptea de 12/13 iulie în apropiere de Vidin a dus în încăperea de lucru a comandantului grupuri de ofițeri și soldați ce se ofereau voluntari. Între aceștia, sublocotenentii George Berea și Constantin Spiroiu din Regimentul 4 dorobanți, cu 30 de soldați, căpitanul George Mavrodin și sublocotenentul Ion Manolescu din Batalionul 4 vînători, cu 50 de soldați. Acestora li s-au adăugat cei destinați ca vîslași, proveniți din Regimentul 1 dorobanți. Cu greu au putut comandanții să cuprindă pe cei ce se ofereau voluntar, arătîndu-le că în asemenea misiuni nu poate fi luat tot efectivul. Lupta angajată cu inamicul a pus în evidență curajul, calmul și singele rece al unor soldați, ca : Ion Ion, Florea Nicolae, Niță Stancu, Ion Tudor, Ion Șerban, Marin Barbocanu, Marin Ion și Florea Ion, toți din Regimentul 1 dorobanți. Aceștia „au avut un bun curaj, expunîndu-se pentru încurajarea oamenilor, a lucra cu arma chiar în linia tiraliorilor“, deși fuseseră luați numai ca vîslași. Raportul făcut despre această misiune evidențiază și alte multe nume de ostași care s-au comportat la fel de curajoși ¹³.

În iulie 1877, înaintea deplasării făcute de grosul armatei de campanie spre aria de bătălie de la Plevna, devenită principalul focar al teatrului de război din Balcani, s-au întetit ca număr și forță incursiunile și raidurile executate de români la sud de Dunăre, desigur acum cu prioritate pentru obținerea datelor de cercetare necesare vastului transfer strategic care avea să angajeze o mare parte a oștirii naționale. La incursiunea condusă de căpitanii George Mihăilescu și Ioan Boșman din Regimentul 1 infanterie în dreptul localității Salcia au luat parte 42 voluntari, între care s-au remarcat printr-un „curaj admirabil“ sergentii majori Popescu și Bădescu. Recunoașterea a pus în evidență „că spiritul în regiment este excelent“ ¹⁴. De asemenea, la raidul comandat de căpitanii Vasile Irimia și Grigore Andronescu din Regimentul 13 dorobanți în noaptea de 7/8 iulie spre satul Beșli au luat parte 40 de militari, iar locuitorii de pe malul sudic i-au primit „cu cea mai mare bucurie“ ¹⁵. În acțiunea din 9 iulie, tot la Beșli, condusă de căpitanul Arcadie Șeptilici și locotenentul Filip Georgescu au participat 40 de voluntari din Batalionul 2 vînători și 10 din Regimentul 8 călărași. Cu acest prilej, ofițerii „au arătat mult zel și energie. Asemenea gradele inferioare, sergentul Gruia Daniel, soldatul voluntar Beldiman Gheorghe din Regimentul 8 călărași, precum și sergentul Stan Gheorghe din Batalionul 2 vînători au dat probe de energie și curaj“ ¹⁶. S-au mai remarcat sergentul Ioan Porumbeanu, brigadierul Ianuș Percă, soldații Rudolf Sturza și Costache Ifrim, iar soldatul Gheorghe Donici, pentru comportarea deosebită din această incursiune, a fost avansat la gradul de brigadier (caporal). La întoarcere din misiunea executată în noaptea de 10/11 iulie, cu 25 de soldați din Regimentele 15 și 16 dorobanți, că-

¹³ D.I.R.R.I., vol. III, p. 746—748.

¹⁴ D.I.R.R.I., vol. IV, Editura Academiei R.P.R., București, 1953, p. 345—346.

¹⁵ *Ibidem*, p. 449.

¹⁶ *Ibidem*, p. 589—591.

pitanul Ion Grigore Năstase raporta: „conduita trupei mici a fost la înălțimea misiunii”¹⁷. Iar comandantul Regimentului 13 dorobanți raporta despre incursiunea întreprinsă în aceeași noapte spre Bešli de către căpitanul Gr. Andronescu și sublocotenentul Filip Scărlătescu, cu 30 de soldați, că „moralul trupei a fost excelent. N-am avut nici o pierdere de oameni”¹⁸ și remarca în mod special grupa comandată de sergentul Căpățînă.

Despre o altă acțiune, întreprinsă la 12 iulie, de locotenentul N. V. Dimitriu, cu peste 60 de soldați, asupra localității Vadin (punct fortificat din complexul cetății otomane Rahova de pe Dunăre), locotenent-colonelul Constantin Lepădatu, comandantul Regimentului 13 dorobanți, raporta comandantului de brigadă, colonelul Grigore Cantili: „Conduita trupei în general a fost în acord cu așteptările dvs. Oamenii s-au prezentat în diferite faze ca pe deplin pătrunși de datoriile lor. Zelul, activitatea, supunerea, devotamentul și ascultarea comenzii îi fac demni de cele mai binevenite considerațiuni din partea domniei voastre”. El remarca curajul și energia caporalului Costache Petrea, capacitatea acestuia „de conducere a soldaților din comanda sa pe teren străin; admirabilul sînge rece al soldatului Iosif Grigore, dovedit în momentul cînd se apropia de el un detașament de cavalerie advers pentru a ataca; calmul și siguranța sergentului Costache Vulpe și ale soldatului Ioan Băcăoanu, care au „deschis foc asupra cavaleriei inamice spre a-i opri elanul, omorînd pe comandantul acesteia”, cînd tocmai lansa ordinul de a se șarja spre a tăia retragerea detașamentului român; bravura caporalului Spuțulescu, care, cu o echipă lăsată în ostrov pentru a sprijini de acolo incursiunea, a „dezlănțuit cu multă precizie focul asupra inamicului, împiedicîndu-l să înainteze” și, totodată, permițînd detașamentului român să se înapoieze organizat și fără pierderi.”¹⁹

Tot în șirul eforturilor ce au constituit acest „brîu de foc al Dunării” s-a încadrat, la loc de cinste, contribuția notabilă adusă de armata română la marea forțare a Dunării întreprinsă pe la Zimnicea — Șiștov, de către armata rusă în noaptea de 14/15 iunie, ca și la cucerirea ulterioară a cetății Nicopole realizată de un corp al armatei ruse. Prințul Carol a acceptat rugămintea adresată de marele duce Nicolae ca armata română să dea ajutor forțării ruse, mai ales camuflării sale strategice, executînd o tragere de artilerie generală pe toată linia Dunării deținută de trupele române. Conform dispozițiilor date de Marele Cartier General român, întreaga artilerie aflată în poziție între Calafat și Olt a bătut cu foc timp de trei zile pozițiile otomane din dreapta fluviului.

Cu toate că adversarii au deschis foc violent asupra bateriilor române de la Izlaz, nimeni nu a părăsit poziția. Soldații și ofițerii, nota un memorialist, „deși au fost în tot timpul acesta expuși loviturilor inamicului, neavînd nici un fel de adăpost, totuși ...au stat neclintiți la postul lor, dînd dovadă de pătrunderea datoriei, de curaj și abnegațiune”, nelăsînd „în răgaz atît pe turcii ce erau la Samovit cît și pe cei

¹⁷ *Ibidem*, p. 518—519.

¹⁸ *Ibidem*, p. 520—521.

¹⁹ *Ibidem*, p. 556—560.

din pichetele din dreptul podului de peste Osma²⁰. Batalionul 2 din Regimentul 7 infanterie de linie, aflat în poziție la vărsarea Oltului în Dunăre pentru a proteja scurgerea materialului de pod și plute necesare armatei ruse, a deschis foc asupra inamicului de pe malul drept „și-l întreținu cu atîta stăruință, încît orice încercare din partea puterilor turcești de a se imbarca, spre a veni să împiedice coborîrea materialului rus, era cu totul zădărnicită”²¹.

Aprecieri elogioase cuprind și diversele relatări despre luptele duse de ostașii români în zilele de 27—30 iunie și 3 iulie pentru a ajuta asaltul rus dat asupra Nicopolului, asistență acordată de brigada comandată de colonelul Grigore Cantili și de artileria Diviziei 4 infanterie comandată de generalul George Manu, aflată în zona Izlaz și Turnu Măgurele. Generalii ruși Krüdner și Stolîpin au felicitat de mai multe ori pe artileristii și infanteriștii români pentru dîrzenia și spiritul de sacrificiu demonstrate în această acțiune, pentru „exactitatea tirului și energia cu care s-a pregătit și executat focul”. Generalul G. Manu sublinia în raportul înaintat Marelui Cartier General român: „Sînt cum nu se mai poate de mulțumit de trupele noastre și cred că criticul cel mai aspru nu ar avea decît să se feliciteze de dînsule. Bravînd primejdia, oștenii români au lucrat cu bărbăție, pot zice chiar cu eroism”²².

În urma apelurilor insistente ale țarului Rusiei și marelui duce Nicolae, comandamentul suprem român a încuviințat să detașeze la Nicopol o brigadă de infanterie și una de cavalerie pentru a-l ocupa și a face în acest fel disponibile forțele ruse ce se pregăteau pentru o nouă ofensivă asupra Plevnei. La 16 iulie, primele unități române au început să treacă Dunărea. „Acest prim transport fu întîmpinat pe malul drept de două companii ruse, cu muzică și drapel, din Regimentul Kostroma. Ele primiră cu ceremonialul cuvenit primul detașament român, care se coborî pe malul bulgar cu urale entuziaste. Atunci ambele trupe se salutară, drapele se înclinară de amîndouă părțile... După aceea pavilionul rus fu coborît de pe cetatea Nicopol și înlocuit cu cel român”²³.

Avînd acum disponibile toate forțele aripei de vest trupele ruse au încercat la 18 iulie un nou atac asupra Plevnei, dar și acesta a fost respins. A doua zi, comandantul suprem al armatei ruse din Balcani a adresat domnitorului României o telegramă în care solicita intervenția imediată a armatei române. Analizînd situația creată, conducerea statului român a acceptat ca armata noastră să participe la marea bătălie de la Plevna, urmînd ca detaliile de cooperare să fie discutate ulterior. Ca urmare, în seara de 19 iulie, Marele Cartier General român a trecut noi forțe peste Dunăre, concomitent cu intensificarea tragerilor de artilerie asupra trupelor otomane.

Pînă la 24 iulie au trecut fluviul forțele principale ale Diviziei 4 infanterie, care, pe lîngă defensiva Nicopolului, aveau misiunea de a

²⁰ Războiul pentru independență națională 1877—1878. Documente militare (în continuare D.M.), Editura militară, București, 1971, p. 272—291.

²¹ Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri, partea I, București, 1877, p. 169—170.

²² Pagini din lupta poporului român pentru independență națională, 1877—1878. Documente și texte social-politice, Editura politică, București, 1967, p. 169.

²³ Istoricul războiului din 1877—1878, partea I, p. 250.

sprijini iminenta trecere executată peste Dunăre de celelalte trupe române; s-au făcut pregătiri intense pentru a transporta peste fluviu și Divizia 3 infanterie, trecută la 12—14 august, și de rezervă, la 20 august. În urma discuțiilor purtate cu partea rusă s-a hotărât că, la Plevna, să se constituie din trupele ruse și române o singură grupare, sub denumirea de Armata de vest; comanda ei superioară a fost încredințată șefului statului român, principele Carol, care a avut ca șef de stat major, la început, pe generalul rus P. D. Zotov.

Pînă la 25 august cele trei divizii române au executat marșul de apropiere și s-au concentrat în zona Plevnei. Trupele ruse și române care formau Armata de vest (la început armata română constituia circa o jumătate din gruparea combinată, ulterior, circa o treime, după sosirea unor întăriri rusești) erau gata de a trece la o acțiune hotărîtă împotriva grupării otomane comandate de Osman-pașa. Pentru definativarea planului de operații la Marele Cartier General rus s-a convocat, la 25 august, un consiliu de război, ce a hotărît ca cel de-al treilea asalt asupra Plevnei să aibă loc în ziua de 30 August 1877, în fapt încă de a doua zi, considerînd data declanșării bătăliei de artilerie.

Garnizoana otomană de la Plevna ocupa o poziție strategică deosebită, aici încrucișîndu-se cîteva căi de comunicație importante, care făceau legătura între localitățile Nicopol, Rusciuk, Sofia, Tîrnovo, Filipopol. Terenul, în mare parte accidentat, cu dealuri în amfiteatru, cu văi și vîlcele străbătute în toate direcțiile de pîraie cu sau fără apă în acel moment era deosebit de apt pentru defensivă. Apreciind cu competență valoarea spațiului, Osman-pașa a ordonat amenajarea și fortificarea lui.

Bătălia dată timp de trei luni la Plevna de armata română s-a înscris ca una din cele mai glorioase componente ale istoriei ei multiseculare. În acea aprigă încheștare au apărut în toată plenitudinea curajul și dîrzenia combatanților români, bărbăția și eroismul, neînfricarea și avîntul lor nestăvilit în luptă.

Chiar de la începutul pregătirii de foc, la 26 august, armata română s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale, întrunind aprecieri elogioase unanime de la atașatii militari străini prezenți pe cîmpul înfruntării. A impresionat nu numai agerimea și precizia cu care executau focul tunarii, cît, mai ales, „îndemînarea și priceperea cu care șefii lor de baterii, care adesea nu sînt decît locotenenți”²⁴, își îndeplineau misiunea. Aceste aprecieri de început au fost amplificate prin comportarea eroică a trupelor române destinate să execute, în ziua de 27 august, atacul pentru ocuparea unei poziții otomane înaintate la Grivița, cunoscută în relatările istorice drept redanul din fața redutei Grivița 1.

Coloana de asalt — comandată de locotenent-colonelul Sergiu Voinescu, șeful de stat major al Diviziei 4 infanterie —, formată din Regimentul 13 dorobanți în eșalonul întîi, un batalion din Regimentul 5 infanterie de linie și Batalionul 2 vînători în eșalonul doi, a pornit la asalt la ora 16. Comandanții batalioanelor de dorobanți, maiorii Dimitrie Macri și Dimitrie Leca, au fost în fruntea liniilor de asalt asupra cărora se abătea grindina de obuze, șrapnele și gloanțe din redutele

²⁴ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 291.

al căror foc de artilerie părase înăbușit. Avangposturile otomane au fost respinse de companiile căpitanilor Panait Botez, Vasile Irimia și Grigore Andronescu, care au stat neclintiți în fruntea ostașilor lor, animându-i în luptă.

Rezistența inamicului a cerut să se introducă în prima linie companiile căpitanilor Ioan Pretorian și George Dimitriu și, totodată, să se execute o manevră de flanc de către batalionul 2 din Regimentul 5 de linie comandat de maiorul Leonida Iarca. Cu baioneta la armă și sprijiniți îndeaproape de secția de artilerie comandată de tânărul sublocotenent Alexandru Hartel, ostașii au atacat dezlănțuit și au pătruns în redan, de unde inamicul s-a retras spre reduta Grivița 1. Au căzut în timpul acestui asalt, luptînd pentru apărarea stindardului tricolor, sergentul major Alecu Alexandrescu — purtătorul de drapel, sergenții Leon Scărlătescu, Dumitru Pungă și Tănase Baciș și soldații Niculae Iurașcu, Ștefan Sirbu din garda drapelului, caporalul Ion Pastia, intrat voluntar în armată, și alții.

Această primă faptă de arme a românilor a avut o puternică influență morală asupra trupelor de la Plevna. În rapoartele lor, comandanții au evidențiat neînfricarea și dîrzenia de care dăduseră dovadă ostașii. Maiorul Leca raporta: „conduita trupeii și a ofițerilor a fost admirabilă, de un curaj și sînge rece nespus“²⁵; iar generalul Cernat nota: „trupa a înaintat la foc cu multă vigoare și bărbăție. Astă-noapte turcii au încercat să respingă pozițiile înaintate ocupate de Divizia 4, dar au fost respinși“²⁶.

Memorialiștii ne-au lăsat aprecieri elogioase asupra felului cum s-au comportat ostașii români în această primă luptă. T. C. Văcărescu, prezent la Plevna, scria: „Acest atac al infanteriei române — botezul său de foc și prima ei luptă piept la piept cu vrăjmașul — se săvîrșise cu minunată vigoare. Nu numai ofițerii, și în fruntea lor inimosul conducător al asaltului, locotenentul-colonel Voinescu, fură la înălțimea nobililor lor sarcini, dar soldații, mai virtuoși, dovediră în ce țesătură traicănică e urzită firea ostășească a românilor și ce se poate întreprinde cu dînsul, bine povățuit. Dorobanții... arătară că în ce privește vitejia, devotamentul și însușirile militare, ei pot să se pună alături de orice trupe de linie“²⁷. Cu deosebită mîndrie insera un corespondent al ziarului „Războiul“: „Speranțele României n-au fost înșelate. Juna noastră armată, în fața Plevnei, în fața celor mai bune și brave trupe ale Turciei, în fața armatei lui Osman-pașa compusă mai toată din arnăuți, luptătorii cei mai dîrji, a știut și a putut să se arate demnă de numele vitejesc al străbunilor ei“²⁸.

Ce-a de-a treia bătălie de la Plevna, la care Armata de operații română a atacat la început cu două divizii, a pus în evidență din nou înaltele virtuți ostășești ale românilor.

Asaltul executat de Divizia 3 infanterie, comandată de colonelul Gheorghe Angheliescu, asupra uneia din redutele Grivița considerate a

²⁵ D.M., p. 354.

²⁶ D.M., p. 353.

²⁷ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 297—298.

²⁸ „Războiul“ din 30 august 1877.

fi unica din acea zonă estică a Plevnei, deși s-a desfășurat în condiții deosebit de grele, datorită timpului ploios și necunoașterii exacte a pozițiilor otomane (unde sectorul fusese timp de peste o lună deținut de trupe ruse), a vădit bravura ostașilor regimentelor 8 infanterie de linie și 10 dorobanți. Înainte de atac, maiorul George Șonțu și-a îndemnat cu căldură părintească ostașii la luptă: „Băieți, să fiți viteji, și înaintați bărbătește. Ni s-a încredințat cinstea de a deschide lupta. Să fim vrednici de aceasta. Să arătăm că sîntem români și că nu ne temem de vrăjmași”²⁹. El a căzut în fruntea dorobanților săi pe drumul spre redută, după cum și căpitanul Leon Cracalia și locotenentul Chivu Stănescu, care i-au urmat la comandă. Atacul a continuat însă, iar căpitanul Nicolae Valter Mărăcineanu a reușit să ajungă cu infanteriștii săi și cu dorobanții putneni ai lui Șonțu pînă la parapetul redutei, unde, printr-un efort suprem, a făcut să filfiie fanionul batalionului înfipt în pămîntul jilav. Atunci bravului ofițer un glonte dușman i-a curmat firul vieții. Un grup de 30 de infanteriști, comandat de sublocotenentul Cazimir Cugler, a reușit să ajungă chiar pînă în șanțul redutei. Au căzut în luptă aproape toți ofițerii batalioanelor din linia întâi și aproape jumătate din efectivele lor, dar reduta otomană a rezistat.

În acel moment s-a văzut că, de fapt, Divizia 3 infanterie nu ataca aceeași redută ce trebuia să fie luată printr-un efort comun cu Divizia 4 infanterie, ci o altă redută, necunoscută anterior, și care avea să fie denumită Grivița 2. După încheierea luptei, colonelul Gr. Ipătescu, comandantul coloanei de asalt, raporta că „trupa sub foc a fost admirabilă, a mers înainte în liniște, fără zgomot și fără murmur, deși cădeau cu zecile la fiecare pas”, iar ofițerii „și-au făcut datoria... ținîndu-se mereu în picioare în fața trupelor”. Ziarul „Dorobanțul”, comentînd luptele, releva la 19 noiembrie 1877: „Maiorul Șonțu stropi cu sîngele său pămîntul roditor al gloriei. Memoria lui va fi scumpă tuturor celor care iubesc libertatea, dreptatea și curajul. Căpitanul Valter Mărăcineanu fu între cei dintîi care puseseră piciorul pe redută. Cu stindardul în mînă, pînă în ultimul moment el îmbărbătă pe bravii săi și pînă în ultimul moment fu exemplu devotamentului, căzînd unde datoria o cere... Și pe lîngă aceștia, cîți alții!”

La ora 15, concomitent cu Divizia 3 infanterie, a trecut la asalt asupra redutei Grivița 1 și Divizia 4 infanterie comandată de colonelul Alexandru Anghelescu. Coloana era formată din Batalionul 2 vînători în linia întâi, urmat de batalioanele 1 din Regimentul 16 dorobanți, 2 din Regimentul 5 infanterie de linie și 1 din Regimentul 14 dorobanți. Dispozitivul de atac avea în frunte pe locotenent-colonelul Sergiu Voinescu, maiorul Candiano-Popescu, căpitanul Moise Grozea.

Atmosfera care domnea în preajma asaltului este oglindită și de cuvintele de îmbărbătare adresate de maiorul Candiano-Popescu Batalionului 2 vînători: „Ofițeri, subofițeri, caporali și ostași! Într-o zi mare, dar zi de primejdie, am fost numit comandantul vostru. Sînt mîndru de această încredere a șefilor mei; încrederea lor în mine este întemeiată pe încrederea mea în voi. Veacuri sînt de cînd românii n-au văzut o zi mai măreață decît cea de azi. În față e dușmanul, alături de noi

²⁹ *Asalt la redute*, Editura militară, București, 1969, p. 51.

avem aliații..., pe ruși. Să ne batem dar vitejește, ca lumea să vadă că sîntem vrednici de strămoșii noștri, că sîntem ostași ai unei nații ce luptă pentru apărarea patriei și neatinerea sa”³⁰.

S-a înaintat cu multă bravură și bărbăție pînă la șanțurile avansate ale redutei, unde a început o înfruntare crîncenă. Prin rezistență disperată și un contraatac violent al otomanilor din redută, primul asalt al românilor a fost respins. Au fost zădărnice de inamic și atacurile date la orele 16,20 și 17, deși vînătorii, infanteriștii și dorobanții, sprijiniți puternic de artilerie, au ajuns pînă sub redută. Jertfele au fost mari, dovadă importantul număr de ofițeri și gradați căzuți — căpitanul Mihail Romano, sublocotenentul Gheorghe Botescu, sergenții Zamfir Nicolae și Avram Stan etc.

Neatingerea țelului n-a produs însă deznădejde în rîndurile românilor, ci le-a întărit hotărîrea de a continua pînă la capăt. Comandanții de batalioane, maiorii Candiano-Popescu, Alexandru Jipa, Leonida Iarca și Ion Arabu, ajutați de cei de companii și de plutoane, au reorganizat coloana de atac, au reînsuflețit pe soldați și la ora 18 au pornit un al patrulea asalt. Printr-o încordare supremă a voinței, reduta Grivița 1 a fost smulsă inamicului la ora 19, în urma unei crîncene lupte la baionetă. În vîltoarea înleștării, soldatul Ion Grigore, ajutat de sergentul Gheorghe Stan și caporalul Nica Vasile, toți din Batalionul 2 vînători, au capturat un steag otoman. Odată cucerită, reduta a fost organizată pentru apărare. Toate contraatacurile executate de otomani pentru a o recuceri au fost respinse cu pierderi grele pentru inamic. Cucerirea Griviței 1 a rămas singurul succes tactic al asaltului dat de Armata de vest asupra Plevnei la 30 august 1877, succes datorat în primul rînd vitejiei ostașilor români.

Calitățile militare și sufletești vădite de ostașii noștri în această bătălie au fost larg oglindite în rapoartele comandanților și în comunicatele oficiale, în presa internă și internațională. Astfel, „Monitorul oficial” din 4 septembrie consemna : „Trupele în tot timpul acțiunii au dat probă de cel mai mare devotament și abnegație ; s-au luptat ca niște eroi. Moralele lor este excelent”. Comandantul suprem al Armatei de vest, dînd o înaltă apreciere comportamentului armatei române, arăta în ordinul de zi din 5 septembrie 1877 : „În bătălia de la 30 august, ca în luptele care au precedat și urmat această memorabilă zi, voi ați dovedit că virtuțile străbune n-au pierit din rîndurile oștenilor români. Sub focul cel mai viu al inamicului ați înfruntat moartea cu bărbăție, ați luat o redută, un drapel și trei tunuri. Țara vă va fi recunoscătoare de devotamentul, de abnegația voastră”³⁰. De asemenea, în ziarul „România liberă” din 3 septembrie se scria : „S-au luptat ca niște lei copiii Carpaților !”, iar cei care s-au jertfit „au murit ca eroi, au murit jertfindu-se pentru o patrie adevărată, pentru deșteptarea trecutului glorios al României”³¹. Corespondentul ziarului „Războiul” consemna că, la 30 august, „o parte din trupele române au luat cu asalt alte întăriri de la Plevna. Avîntul vitejesc cu care s-au aruncat ele la baionetă a umplut de entuziasm pe toți cîți au

³⁰ Vasile Mocanu, *Maiorul George Șonțu*, Editura militară, București, [f.a.], p. 83.

³¹ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 371.

avut fericirea de a le vedea" și că însuși țarul Rusiei „a rămas adînc mișcat”³². Într-adevăr, țarul Alexandru al II-lea a apreciat că trupele române „au dat dovadă în zilele de 30 și 31 august de un curaj eroic, luptînd sub unul dintre cele mai nimicitoare focuri ale inamicului”³³.

Asaltul din 30 august, ca și celelalte două care l-au precedat, au demonstrat că Plevna nu putea fi cucerită decît printr-un asediu îndelungat, ceea ce comandanții militari români afirmaseră mai înainte. La consiliul de război aliat, convocat la 1 septembrie, s-au confruntat mai ales două soluții: prima, bazată pe propunerea unor generali ruși, prevedea să se suspende asaltarea Plevnei iar forțele aliate să fie retrase pe o poziție convenabilă în așteptarea unor masive trupe de sprijin, ce urmau a sosi din Rusia; a doua, susținută de generalul Miliutin, ministru de război rus, alți generali ruși, și împărtășită încă anterior de mari comandanți români³⁴, preconiza să se păstreze spațiul respectiv și să se procedeze la o asediere continuă a Plevnei. După dezbateri îndelungate, consiliul de război s-a pronunțat în favoarea celei de-a doua soluții, hotărînd în principal următoarele: să nu se mai dea nici un atac în forță; să se întărească pozițiile aliate din fața Plevnei pînă la sosirea unor noi trupe din Rusia; să se adopte măsuri pentru a împiedica aprovizionarea și sporirea efectivelor otomane.

În urma acestei hotărîri, care marca începutul etapei de încercuire și asediere completă a Plevnei, comandamentul român și-a îndreptat atenția spre organizarea cît mai eficientă a apărării redutei cucerite și spre efectuarea unor lucrări de fortificație care să asigure stabilitatea pozițiilor trupelor noastre. Totodată, comandamentul român, convins de importanța ce prezenta pentru întreaga apărare otomană reduta Grivița 2, a încercat să pună stăpînire pe ea, executînd un atac la 6 septembrie. Misiunea de a conduce acest asalt a fost încredințată colonelului O. Sachelarie. În linia întâi a fost destinat batalionul 1 din Regimentul 15 dorobanți, comandat de maiorul Ion Nicolae, în linia a doua batalionul 2 din Regimentul 9 dorobanți, comandat de maiorul Grigore Handoca, iar în rezervă batalionul 2 din Regimentul 1 infanterie de linie, comandat de maiorul Vasile Bădulescu.

Lupta desfășurată la 6 septembrie a întrecut, ca intensitate de foc din partea inamicului, pe cea de la 30 august. Nemaifiind atacați pe alte sectoare, otomanii au opus o rezistență înverșunată. Dorobanții, în frunte cu comandanții lor, au înaintat neclintiți prin ploaia de gloanțe, au dat peste cap din mișcare linia de avanposturi și s-au îndreptat cu baioneta la pușcă spre șanțul redutei. Au fost răniți mortal căpitanul Ion Grigore Năstase și sergentul Petre Mateescu, sublocotenentii Alexandru Dănescu și George Valentineanu. Ostașii din liniile de asalt au fost insuflețiți de căpitani Grigore Andronescu și Ioachim Rusu. A fost rănit grav maiorul Ion Nicolae, care, sprijinindu-se în sabie, a înaintat în mijlocul dorobanților pînă la ultima zvîcnire a inimii.

³² „Războiul” din 31 august 1877.

³³ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 352.

³⁴ Vezi și: Arhivele statului București, fond General Cernat, dosarul nr. 84/1877—1878, f. 17—18.

Cu rindurile rărite, dorobanții au cerut ajutor. Au fost introduși în luptă ostașii maiorului Handoca. Însă abia ieșiți peste parapet, ei s-au văzut ținuiți la pământ de artileria inamică. Aceeași soartă a avut-o și batalionul de linie al maiorului Bădulescu. Dorobanții de la redută s-au luptat pe viață și pe moarte, cei din spate însă nu mai puteau face nici un pas. A apărut acum în tranșee căpitanul Nicolae Lascăr Bogdan, adjutant domnesc, care a adunat un detașament de voluntari și a încercat să răzbească pînă la redută în ajutorul dorobanților. A fost însă lovit mortal. I-a luat locul locotenentul Dimitrie Călinescu, venit tot după informații, dar a căzut și el.

Grivița 2 a rezistat și de data aceasta, cu toate că ostașii români s-au luptat cu o dăruire totală. Ziarul „Dorobanțul“ din 4 mai 1878 avea să scrie : „Bravii dorobanți, eroii zilei, arătaseră aici acel avînt străbun al românilor care le asigură izbînda în contra vrăjmașilor înzeciti la număr. În toiul luptelor Mateescu și tovarășul său C. Popescu se disting. Ei căzură morți chiar în interiorul redutei în care intraseră cei dintîi, sigilînd astfel prin sîngele lor ideea independenței“. Comandantul Armatei de vest a informat pe marele duce Nicolae că trupele române au atacat reduta Grivița 2 și „după patru asalturi consecutive, rămase fără rezultat, au trebuit să se retragă. Soldații români, care au ajuns pînă la parapetele redutei, s-au bătut cu vitejie“³⁵.

După acest atac, comandamentul român a intensificat execuția lucrărilor genistice de apropiere de pozițiile inamicului, pentru a reduce cît mai mult spațiul pe care trupele de atac trebuiau să-l parcurgă într-un teren descoperit. Cînd distanța s-a redus sub 100 m, s-a declanșat o nouă acțiune ofensivă asupra redutei Grivița 2, la 7 octombrie, sub comanda colonelului Nicolae Dona dar și aceasta a rămas fără rezultat. Atît în timpul asaltului de la amiază, executat de trupele din Regimentul 5 dorobanți, Batalionul 1 vînători și genști, cît și în timpul celui de seară, întreprins în principal de Regimentul 7 infanterie de linie, în frunte cu comandantul, locotenent-colonelul Ion Grigore, ostașii români au confirmat cu prisosință bunul renume obținut pînă atunci, au confirmat aprecieri făcute la adresa lor chiar de inamic.

Răniți, comandantul regimentului, locotenent-colonelul Ion Grigore, și maiorul Moise Grozea au rămas la rămas la post, conducînd lupta. În locul ofițerilor căzuți, căpitanul Dimitrie Gănescu și sublocotenentul Dimitrie Lemnea, sau răniți, între care locotenentul Nicolae Tîrșoveanu și sublocotenentii Ion Ionescu și Simion Stamatopol, au trecut la comandă subofițerii și sergenții. Cu temei telegrafia prințul Carol marelui duce Nicolae, după consumarea asaltului, că „trupele s-au aruncat asupra șanțurilor redutei inamicului unde timp de aproape o oră ele s-au menținut făcînd eforturi repetate pentru a se menține stăpîni pe lucrare“. Artileria „și-a îndeplinit misiunea cu vigoare și precizie“³⁶. Generalul Cernat, propunînd pentru decorare cu ordinul „Steaua României“ pe locotenent-

³⁵ D.M., p. 382.

³⁶ *Ibidem*, p. 416.

colonelul Ion Grigore și pe căpitanul Dumitru Nicolae, sublinia că, „cel dintîi în capul regimentului său, iar cel de-al doilea în capul companiei sale au fost răniți amîndoi, înaintînd cu mult devotament, antrenînd trupa prin curajul și energia lor”³⁷.

A urmat apoi îndelungata fază a închiderii complete a cercului din jurul Plevnei, în răstimpul căreia trupele române au săvîrșit noi fapte de vitejie, atît în atacurile demonstrative de la Grivița, pentru a camufla asaltul dat de armata rusă asupra localității Gorni Dubnik, la 12 octombrie, unde a fost rănit colonelul Constantin Budișteanu și lovit mortal locotenentul Ioan Rosetti, cit și în angajamentele avute la Teliș, Dolni Etropol și Gorni Etropol.

Concomitent cu acțiunile din jurul Plevnei, trupele române au lansat în a doua jumătate a lunii octombrie 1877 o operație independentă, în altă arie strategică, vizînd cucerirea fortăreței otomane Rahova — port pe malul sudic al Dunării. Cetatea constituia un real și permanent pericol pentru trupele române și ruse participante la încercuirea Plevnei, deoarece forțele otomane concentrate aici — circa 3 000 de militari — puteau acționa oricînd asupra spatelui și flancurilor trupelor de asediu.

S-a prevăzut ca trupele destinate bătăliei de la Rahova să acționeze pe două direcții convergente. Misiunea principală a fost încredințată unui detașament comandat de colonelul George Slăniceanu, alcătuit din 6 batalioane de dorobanți, 10 escadroane de călărași și 22 guri de foc; el urma să atace fortăreața dinspre sud-est. Pentru acțiunea secundară a fost destinat un detașament mixt, româno-rus, comandat de generalul rus Meyendorff, format din 7 escadroane de roșiori, un batalion de dorobanți, o baterie călăreață — toate din armata română —, 4 escadroane de ulani ruși și o baterie călăreață rusă; misiunea grupului secundar era de a ataca cetatea dinspre vest. Regimentul 8 călărași români asigura flancurile interioare ale celor două detașamente, iar Regimentul 2 călărași flancul drept al coloanei principale spre Dunăre. Trupele române de pe malul de nord al Dunării urmau să sprijine cu focul artileriei atacul dat de detașamentele respective și, la nevoie, cu un grup de debarcare de 500 de dorobanți.

Asaltul asupra cetății-port propriu-zise a început în dimineața de 7 noiembrie 1877. În primul atac, dorobanții musceleni, în frunte cu maiorul Dimitrie Giurescu, care a cerut onoarea ca batalionul său să atace în linia întîi, asaltînd de dimineață și pînă seara fără odihnă, au reușit să cucerească o redută și să se apropie de alta. Încordarea luptelor și dăruirea cu care s-au avîntat la asalt în fruntea trupelor lor cadrele de ofițeri au fost evidențiate în felul cum s-au succedat la comandă: maiorul Giurescu a condus cu multă bravură și destoinicie linia de asalt pînă la 40 metri de redută, unde a căzut eroic; locotenentul Pavel Bordeanu i-a luat locul, pînă ce un glonț i-a curmat viața; au intervenit maiorul Constantin Ene și după el locotenentul Nicolae Radovici, ambii căzuți; sublocotenentul Constantin Spiroiu, grav rănit, a găsit forța necesară pentru a împlînta fanionul batalionului pe reduta cucerită, ceea ce a electrizat linia de asalt; după moartea ofițerilor liniei

³⁷ *Ibidem*, p. 424—425.

întii, au preluat conducerea maiorul Ștefan Burileanu și căpitanul George Chivu din linia a doua; locotenent-colonelul Gheorghe Măldărescu, deși rănit, a refuzat să părăsească cîmpul de luptă și de pe brancarda pe care a fost așezat a condus regimentul nou introdus în luptă.

Cu aceeași bărbăție și tenacitate au acționat și dorobanții comandați de maiorul Ștefan Mateescu în sectorul de la vest de Rahova. Rănit, comanda a fost luată de căpitanul Constantin Merișescu, ai cărui dorobanți, prin tenacitatea dovedită în zorii zilei de 9 noiembrie la podul de la Hirleț, au înscris una din frumoasele pagini de eroism ale unității mehedintene. Generalul Gheorghe Lupu, comandantul grupării strategice de pe malul românesc al Dunării, aprecia într-un raport că, „în tot timpul acțiunii atît ofițerii cît și trupele noastre au avut o conduită mai presus de orice elogii și că toți au mers la atac cu o abnegație și într-o ordine admirabilă”³⁸. Iar generalul rus Meyendorf a elogiat eroismul dorobanților români care au apărut într-un chip strălucit podul de pe Ogost și cărora „le revine onorul de căpetenie”³⁹ în cele două zile de luptă. La 9 noiembrie, fortăreața strategică otomană cădea în mîinile românilor. Această nouă victorie a fost datorată în întregime armatei române după cum aprecia marele duce Nicolae⁴⁰.

Paralel cu desfășurarea bătăliei pentru Rahova s-a restrîns treptat cercul din jurul Plevnei asediate. Pentru a zădărnici orice încercare a inamicului de a ieși din încercuire, comandamentul aliat a recurs la unele regrupări de trupe, precum și la o reorganizare a forțelor pe cercul interior. Întregul perimetru de aproximativ 50 km a fost împărțit în șase sectoare. Sectorul 1, cel mai mare — aproximativ 13 km —, revenea grosului forțelor române, sub comanda generalului Cernat, și se întindea de la riul Vid pînă la localitatea Grivița. Forțele române încadrate în dispozitivul de pe cercul interior al blocadei totalizau 41 batalioane de infanterie, 28 escadroane de cavalerie și 112 tunuri, însumînd un efectiv de aproximativ 35 000 de militari. În rezerva Marelui Cartier General român au fost reținute 4 batalioane, 12 escadroane și 14 tunuri⁴¹.

În cursul nopții de 27 spre 28 noiembrie întunericul și ceața deasă din zona Plevna au favorizat acțiunile armatei comandate de Osman-pașa pentru a încerca decroșarea de trupele române și ruse. Totuși, manevra unei mase care număra circa 50 000 de oameni (militari și civili — populație otomană compactă —, care doreau să se retragă din Plevna) nu a rămas, pînă la urmă, neobservată.

³⁸ D.M., p. 470.

³⁹ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 471.

⁴⁰ Într-o scrisoare adresată principelui Carol, marele duce Nicolae arăta: „Izbînda de la Rahova aparține întreagă armatelor române... Binevoiți a-mi permițe a mai spune iarăși și cu această împrejurare că am fost întotdeauna fericit a cunoaște vitejia și solidele calități militare ale oștirii românești” (T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 474).

⁴¹ *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri*, partea a 2-a și a 3-a, București, 1898, p. 757—758.

Desfășurarea evenimentelor a pus în evidență inițiativa și operativitatea cadrelor armatei române, eroismul și vitejia ostașului român. Informația adusă de caporalul Ion Păun că reduta Grivița 2 a fost evacuată de inamic a fost imediat transmisă de maiorul George Teleman, comandantul Regimentului 4 infanterie de linie, locotenent-colonelul Ion Cotruț, comandantul imediat superior. Acesta a ordonat acțiuni de cercetare și a cerut aprobarea colonelului Mihail Cerchez, comandantul Diviziei 2 infanterie, de a ocupa reduta pentru care se sacrificase atâtea vieți tinere. Totul s-a desfășurat rapid: s-a dispus ocuparea pozițiilor părăsite de otomani, au fost informați vecinii din stînga, respectiv Corpul 9 armată rus, și cei din dreapta, Divizia 3 infanterie română.

Din acel moment, ofițerii și soldații, subunitățile, unitățile și marile unități s-au întrecut în fapte de arme. Soldații Petre Bugilă și Stancu Ene, datorită vigilenței, au descoperit la timp că reduta Grivița 2 era minată; locotenentul Ilie Cumpănașu a executat o sondă de cercetare pînă la Plevna; locotenent-colonelul Ion Cotruț și-a condus trupele în urmărirea inamicului, împreună cu unități din Divizia 3 infanterie, comandată de colonelul Gheorghe Anghelescu.

Unitatea comandată de locotenent-colonelul Ion Algiu a intrat pe la ora 10 în Plevna, la cererea populației, fiind prima forță aliată pătrunsă în marele centru militar otoman. În alte sectoare pătrunderea finală a forțelor române a fost aprig disputată de unități otomane rămase pe loc pentru a acoperi retragerea comandamentelor proprii. Brigăzile române comandate de colonelii Gr. Borănescu și O. Sachelarie au trebuit astfel să atace redutele de la Opanez, cucerite după două ore de înfruntare crîncenă. Brigada comandată de colonelul Grigore Cantili a intervenit, aproape în goană, în ajutorul trupelor ruse presate puternic de gruparea otomană, iar bateriile comandate de căpitani Constantin Alexandrescu și George Grămătescu au lovit cu mare eficacitate coloanele inamice venite să atace pozițiile defensive ale Diviziei 3 de grenadieri rusă⁴². Întîmpinînd o rezistență tenace de front din partea ostașilor ruși, otomanii, atacați și din spate de diviziile 2 și 3 române, care pătrunseseră pînă aproape de riul Vid, au fost nevoiți să se predea. Primul comandant aliat pătruns acolo unde se stabilise comandamentul lui Osman-pașa a fost colonelul român Mihail Cerchez, comandantul Diviziei 2 infanterie.

Întreaga grupare comandată de Osman-pașa, formată din 10 generali, peste 130 de ofițeri superiori, 2 000 de ofițeri inferiori, aproximativ 40 000 de soldați (din care 1 200 de călăreți) și peste 77 de tunuri, a capitulat⁴³. Pierderile suferite de otomani la 28 noiembrie s-au ridicat la aproximativ 2 500 de morți și răniți. Românii au capturat: 2 pașale, 225 ofițeri, 10 227 soldați, 24 tunuri, 16 chesoane și 5 000 puști⁴⁴.

Capitularea grupării otomane de la Plevna a constituit un prilej de adevărată sărbătoare pentru învingători, ilustrată de entuziasmele ma-

⁴² *Ibidem*, p. 792.

⁴³ *Ibidem*, p. 796.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 820.

nifestații ale ostașilor români și ruși și ale populației bulgare. Memora-bila veste a fost întâmpinată de întregul popor român cu o imensă bucu-rie, exteriorizată în adunări și demonstrații de masă, în nenumărate moțiuni și telegrame adresate armatei.

Victoria de la Plevna trebuia exploatată imediat, pentru a nu da inamicului nici o clipă de răgaz ca să-și refacă forțele. În acest scop, în cadrul unui consiliu de război întrunit în ziua de 30 noiembrie, la care a luat parte și domnitorul Carol, s-a stabilit modul de acțiune viitoare. De această dată s-a putut realiza legitima dorință a forurilor statale și mi-litare române ca armata națională să aibă o zonă de operații distinctă, ex-clusiv sub comandament propriu. În esență, grosul oștirii urma să se lupte în zona Vidin, punct de sprijin al unei întregi grupări strategice oto-mane care menținea prezența ei pe traseul Dunării, la extremitatea nord-ică a Balcanilor occidentali, în vecinătatea și parțial în cuprinsul Ser-biei; Divizia 3 română și Divizia 9 rusă trebuiau să escorteze prizonierii otomani peste Dunăre.

Pentru îndeplinirea noii misiuni, s-a procedat la reorganizarea ar-matei române. Din trupele transferate de la Plevna și din fostul „Corp de observație“ s-a constituit Corpul de vest — sub comanda generalului Nicolae Haralambie, secundat, ca șef de stat major, de colonelul Alexan-dru Gramont —, în care intrau diviziile 1, 2, 4 și cea de la Calafat (ulte-rrior denumită a 5-a) a fostului Corp de observații. Rezerva generală era compusă dintr-o brigadă de roșiori, o companie de geniu, una de tele-grafie și un escadron de jandarmi ⁴⁵.

Deplasarea trupelor române spre noua zonă de luptă de la Vidin s-a executat în condiții foarte grele, datorită viscolului și a zăpezii mari ce acoperise toate drumurile, și așa greu practicabile, a gerului de pînă la minus 25 grade. Pe de altă parte, în aria largă a luptei au avut loc angajamente strînse pe diverse direcții și în numeroase puncte. În spe-cial brigăzile de cavalerie comandate de coloneii Pavel Cernovodeanu și Victor Crețeanu, împreună cu avangarda Diviziei 1 infanterie s-au aflat în permanentă înclăștare cu inamicul, l-au respins pas cu pas spre Vidin, asigurînd înaintarea grosului Corpului de vest.

Între acestea s-au înscris la loc de frunte luptele de la Sabri Pașa-kioi, din 24 decembrie, unde batalionul 2 din Regimentul 1 dorobanți și un escadron din Regimentul 2 călărași au opus o dîră rezistență ina-micului care a contraatacat pentru a reocupa pozițiile pierdute. Maiorul Mihail Vasilescu, căpitanul Alexandru Iablonski, locotenenții Vasile Stoenescu, Ion Prundeanu și sublocotenenții Gheorghe Pascu, Constan-tin Tomescu, Constantin Vasiliu și medicul Constantin Georgescu au fost acolo animatorii dorobanților și călărașilor. Au căzut eroic caporalii Dumitru Preda și Andrei Constantin ⁴⁶.

Un alt moment important al bătăliei de la Vidin l-au constituit luptele de la Nazîr Mahala din 29 decembrie. Aici s-a vădit atît capacitatea

⁴⁵ D.I.R.R.I., vol. VIII, Editura Academiei R.P.R., București, 1954, p. 69—75.

⁴⁶ D.M., p. 521—522.

organizatorică a colonelului D. Leca, comandantul Diviziei 1 infanterie, care a hotărât să cucerească localitatea printr-un atac de front, combinat cu întoarcerea ambelor flancuri, cât și energia și hotărîrea comandanților de brigadă, colonelii Constantin Cruțescu și Nicolae Dona, ale căror trupe au atacat fără întrerupere, trecînd peste multe dificultăți pînă la victorie. Românii au acționat cu o îndemînare și bravură atît de mare încît inamicul, surprins mai ales de acțiunile de la flancuri, unde nu se aștepta, a început retragerea spre Vidin, nu numai de la Nazîr Mahala ci și din pozițiile de la Vitbol și împrejurimi. Odată cu acest nou succes, trupele române au ajuns la porțile Vidinului, obiectivul final al bătăliei.

Analizînd în detaliu valoarea și dispunerea inamicului în zonă, comandantul Corpului de vest a hotărît să se procedeze mai întîi la încercuirea cetății, spre a o izola de exterior, după care să se execute un atac general pentru a cucerii, într-o primă etapă, puternicul sistem defensiv exterior al inamicului. În acest sens, la 9 ianuarie 1878 s-a decis ca toate satele din jurul Vidinului — Tatargik, Rupcea, Novoselce, Rainovcea, Smîrdan, Inova și Kapitanovcea — să fie atacate și cucerite concomitent. La acea dată, efectivele Corpului de vest aflate pe malul drept al Dunării în fața Vidinului se ridicau la 15 435 de infanteriști, 2 149 de călăreți și 84 de piese de artilerie. Urmau să participe la atac, prin trageri, și bateriile de artilerie dispuse pe malul stîng al Dunării, la Calafat și Ciuperceni.

În dimineața zilei de 12 ianuarie 1878, la ora 7, artileria română a declanșat un foc intens atît asupra pozițiilor inamice înaintate, cît și asupra Vidinului. Pregătirea de foc a durat 30 minute, urmată de asaltul impetuos al infanteriștilor români.

Atacul dat asupra Tatargikului a fost executat de Divizia 4 infanterie, comandată de generalul Gh. Anghelescu. Ostașii Regimentului 8 infanterie de linie, întăriți cu un batalion de dorobanți, în frunte cu locotenent-colonelul C. Poenaru, au înaintat curajos, silind inamicul să se retragă spre Vidin. După ocuparea Tatargikului, colonelul Gr. Ipătescu raporta diviziei că, atît ofițerii cît și soldații brigăzii „au fost animați de curajul cel mai mare și zeloși a-și îndeplini datoria lor cu cea mai mare sfințenie”⁴⁷. Erau evidențiați pentru spiritul de inițiativă, curajul și exemplul personal față de subordonați, maiorii George Cuciuc, Petre Macca, căpitanul Botez Diculescu, sublocotenentul Ilie Teodorescu, căpitanii artileriști Virgiliu Hepites și Dionisie Fotino.

Concomitent, Divizia 1 infanterie a atacat și ocupat localitățile Rupcea și Rainovcea⁴⁸. Cu toate încercările combinate ale diviziilor 1 și 4 infanterie întreprinse asupra localității Novoselce, inamicul rezista. Acțiunea eroică întreprinsă de un detașament din Regimentul 8 infanterie s-a încheiat cu pierderi sensibile, între care sublocotenentul Dimitrie Șerbănescu, sergenții Dimitrie Pedoiu și Alexandru Anton, soldatul Iancu Chirilă.

Cea mai grea luptă, pagina de glorie eternă înscrisă de trupele române la Vidin, s-a săvîrșit la Smîrdan și Inova de către Divizia 2 infan-

⁴⁷ D.I.R.R.I., vol. VIII, p. 574.

⁴⁸ D.M., p. 540.

terie, comandată de generalul Mihail Cerchez. Asaltul declanșat la ora 14 de Regimentul 4 linie, comandat de locotenent-colonelul George Teleman și batalionul 2 din Regimentul 6 linie, comandat de maiorul Eftimie Ulescu, a fost dat cu multă bravură și energie. Combinând atacul de front cu manevra de flancuri, linia întâi de atac, comandată de locotenent-colonelul Ion Cotruț, a obținut, cu toată rezistența disperată a inamicului, o victorie de prestigiu, prin cucerirea succesivă a redutelor 1 și 2, a satului Smîrdan și a clădirii unde era instalat telegraful.

Introducându-se în luptă eșalonul 2 — Regimentul 9 dorobanți, comandat de locotenent-colonelul Nicolae Holban —, ofensiva a continuat cu și mai mare vigoare. A fost cucerită reduta nr. 3, iar după trecerea râului Delena, a cărui apă era numai sloiuri, și a satului Inova. Toate încercările inamicului de a reocupa pozițiile pierdute au rămas fără rezultat. Ostașii români s-au menținut ferm pe poziții, consolidându-le.

În luptele de la Smîrdan și Inova au căzut eroic căpitanul Ioan Băjgoiu, locotenentul Lache Elefterescu, sublocotenentii Ioan Frunzetti și Vasile Verbiceanu, caporalii Ion Frățilă și Vasile Ion, soldații Nicolae Paraschiv și Neagu Petrescu și mulți alții. Generalul Haralambie, raportînd rezultatul luptei, sublinia că localitatea Smîrdan a fost luată „după o luptă singeroasă”, în timpul căreia trupele au luptat „cu cea mai mare vitejie; ele fură conduse cu energie și inteligență de șefii lor”⁴⁹.

Ofițerii au folosit cu iscusință terenul și condițiile meteorologice, au aplicat manevre largi spre a cădea în flancurile și spatele inamicului, au luptat alături de soldații din linia întâi. „Într-un cuvînt — nota T.C. Văcărescu —, ofițerii superiori și subalternii își făcură datoria”; locotenent-coloneii Ion Cotruț și George Teleman, maiorii Simion Stoilov și Eftimie Ulescu au dat „prin pilda lor, avînt și entuziasm trupelor”⁵⁰. Generalul Haralambie aprecia că, „Victoria de la Smîrdan, cîștigată în ziua de 12 ianuarie, este una din cele mai frumoase ale României”⁵¹; iar generalul Mihail Cerchez sublinia în ordinul dat pe divizii: „În ziua de 12 ianuarie ați gonit din pozițiile întărite un dușman tot atît de numeros ca și noi, ați luat prizonieri, tunuri, arme, muniții; ați ajuns la porțile unei cetăți care se credea că nu se poate lua”⁵².

După ocuparea pozițiilor înaintate din fața Vidinului, începînd cu 15 ianuarie, artileria română de pe ambele maluri ale Dunării, cu 148 guri de foc, a început să lovească intens cetatea. Focul compact al artileriei a durat pînă la 22 ianuarie, cînd s-a comunicat că se încheiase armistițiul ruso-otoman. La 12 februarie 1878, trupele române au intrat în Vidin, unde au capturat 190 guri de foc și o mare cantitate de alte materiale de război. A doua zi unitățile române au pătruns și în cetatea Belogradgik, unde, de asemenea, au pus stăpînire pe 22 piese de artilerie, magazii cu pulbere, arme și materiale de intendență. Populația bulgară a făcut o primire entuziastă trupelor române victorioase.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 538.

⁵⁰ T. C. Văcărescu, *Op. cit.*, p. 550.

⁵¹ *D.M.*, p. 572.

⁵² General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română la războiul din 1877—1878*, București, 1926, p. 92.

Odată cu înălțarea tricolorului românesc deasupra Vidinului și Belogradgikului s-a încheiat în mod glorios participarea armatei române la războiul de independență. Încă odată oștirea română se dovedise la înălțimea misiunii încredințate, fidelă idealurilor naționale, pentru care, de această dată, jertfise zece mii dintre componenții săi. Întregul ei drum de luptă din 1877—1878 adăugase noi temeuri respectului și dragostei hărăzite armatei țării de românii de pretutindeni.

Politica externă a României de respectare a dreptului internațional, a existenței independente și suverane a popoarelor

VIORICA MOISUC, GHEORGHE ZAHARIA

Concepția României socialiste despre problemele fundamentale actuale ale păcii și securității în lume, activitatea sa pe plan internațional se clădesc pe adânci tradiții ale istoriei unui popor care, de când există pe aceste meleaguri, și-a apărut cu strășnicie pământul strămoșesc, n-a rîvnit nimic de la nimeni, a întins mîini prietenoase tuturor, mai apropiați sau mai îndepărtați, și nu a îngăduit vreo atingere a libertății sale. În zbuciumata lor istorie, românii au fost un factor de pace și progres în această zonă a Europei, dezvoltarea civilizației lor pe trepte tot mai înalte avînd întotdeauna printre elementele sale constitutive schimbul activ de valori materiale și spirituale cu celelalte popoare și în primul rînd cu popoarele vecine. Conștiința națională, factor dinamizator al luptei pentru constituirea de state unitare, naționale, independente, a stimulat tradiționala cooperare, întrajutorare între popoarele din centrul și sud-estul Europei, zonă în care se ciocneau interese contradictorii ale marilor puteri sau se conciliau pe seama românilor, bulgarilor, grecilor, sîrbilor, turcilor, albanezilor, cehilor, slovacilor, polonezilor.

Operă istorică, desăvîrșirea statului național unitar român în 1918, a marcat începutul unui lung și complex proces de dezvoltare economică, socială, politică a României moderne. În perioada ce a urmat, a sporit forța industrială a țării, s-a înfăptuit o reformă agrară care a expropriat peste 6 000 000 ha de teren din marea proprietate, asigurînd totodată creșterea producției agricole. În 1923 a fost adoptată o nouă constituție, cu caracter burghezo-democratic, în care erau înscrise egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, dreptul la cuvînt, în presă și în întruniri publice, votul universal, egal, direct și secret, dreptul la grevă ș.a.

Structurile sociale au suferit importante modificări; burghezia și proletariatul au devenit principalele clase ale societății; instituțiile publice s-au modernizat; cultura, arta, știința, învățămîntul au continuat să

se dezvoltă pe linia tradițiilor umaniste — în contextul luptei de idei din epocă.

Evoluind în cadrul formal al democrației parlamentare burgheze, puterea de stat s-a caracterizat, însă, prin limitarea treptată a dreptului maselor muncitorești-țărănești de a se folosi de libertățile civice constituționale. Aceasta a accentuat contradicțiile interne și în mod deosebit contradicția dintre oamenii muncii și burghezie, ceea ce avea să se repercuteze într-o măsură asupra situației internaționale a României.

Pe un asemenea suport social-economic și politic intern și în cadrul general al relațiilor internaționale de după primul război mondial, politica externă românească a avut ca obiectiv central menținerea și consolidarea independenței naționale, a statu-quo-ului teritorial, obiectiv legat indisolubil de realizarea unui climat de pace și colaborare internațională. „Bunul cel mai de preț al unei țări — spunea Nicolae Titulescu, strălucit reprezentant al gândirii politice progresiste românești din perioada interbelică, slujitor al intereselor țării sale pe arena internațională — este pacea prelungită, care singură îngăduie unei națiuni să-și găsească drumul, care singură îngăduie să se aducă civilizației generale binefacerile creatoare ale geniului național“¹.

În adevăr, după primul război mondial, cînd problema organizării păcii se definea ca un imperativ în fața popoarelor, România s-a pronunțat pentru realizarea securității colective, pentru pace și colaborare internațională, pe baza strictei respectări a principiilor dreptului internațional și a tratatelor de pace, a egalității suverane a statelor, a independenței lor naționale, neamestecului în treburile interne. Vrem pacea, preciza ministrul de externe al României într-o importantă declarație făcută ziarului „Universul“ : „Pentru aceasta ne trebuiesc alianțe și amiciții cu toate popoarele fără deosebire... Eu nu fac o alegere între gloanțele care s-ar putea îndrepta spre țara noastră. Eu vreau ca România să trăiască. Și va trăi, căci acțiunea ei nu consistă în a substitui o ostilitate unei alte ostilități, ci în a suprapune o prietenie peste altă prietenie“².

Pornind de la această concepție, politica externă a României s-a orientat spre înțelegeri care să asigure menținerea statu-quo-ului teritorial postbelic, văzînd în aceasta cheazășia securității, integrității teritoriului țării — rezultat în urma actelor plebiscitare de unire din 1918, care își găsiseră consacarea în tratatele de pace de la Paris din anii 1919—1920 —, a întăririi independenței și suveranității poporului român. În acest sens, diplomația românească a acționat pe linia dezvoltării legăturilor cu marile puteri aliate în timpul războiului, realizării unor raporturi de colaborare pe multiple planuri cu statele constituite sau desăvîrșite în 1918, cu toate statele, inclusiv cu cele foste inamice, stabilirii unor relații de bună vecinătate cu statele din jur.

Politica enunțată mai sus a fost concretizată prin aderarea la Pactul Societății Națiunilor, România considerîndu-se prin aceasta aliata tuturor statelor membre ale numitei organizații. În cadrul prevederilor acestui pact, ea a încheiat, în 1921, un tratat cu Polonia (reînnoit în 1926 și în 1931); cu Cehoslovacia și Iugoslavia, punînd astfel bazele organizației defensive regionale Mica Înțelegere; în 1926, cu Franța și Italia, iar în 1928

¹ Nicolae Titulescu, *Discursuri*, Editura științifică, București, 1967, p. 407.

² „Universul“, anul 53, nr. 196 din 18 iulie 1936.

a semnat un tratat cu Grecia și Pactul Briand-Kellogg, precum și protocolul de la Moscova, din februarie 1929, la acest pact, pentru punerea lui imediată în aplicare de către U.R.S.S. și unele state vecine cu ea.

Ultimele două documente de drept internațional au fost primite cu vie satisfacție de partidele și personalitățile politice democratice, de opinia publică din România, care le-au apreciat ca evenimente de importanță mondială „în lupta dusă pentru stabilirea păcii între popoare civilizate, menite a exclude războiul în rezolvarea diferendelor“.

Faptul că imediat după încheierea tratatelor de pace, marile puteri s-au arătat dispuse ca, în schimbul unor avantaje economice consimțite de unele state interesate în revizuirea frontierelor postbelice, să admită modificări ale statu-quo-ului teritorial în dauna statelor nerevizioniste, care își realizaseră dezideratele naționale legitime (România, Iugoslavia, Cehoslovacia), a determinat diplomația românească — ca și în trecut — să țină seama, pînă la un anumit punct, de realități și să nu se lase antrenată în acțiuni care să-i lezeze relațiile cu vecinii. Ea a depus eforturi în anii 1929—1932 pentru impunerea principiilor dreptului internațional în cadrul discuțiilor pentru dezarmare și organizarea securității colective, acțiune eșuată, datorită revanșismului statelor învinse, lipsei de unitate, ca urmare a contradicțiilor existente între marile puteri garante ale tratatelor de pace, dispoziției acestora de a da curs politicii de revizuire a frontierelor postbelice. Explicînd ce pericol reprezenta pentru pacea și securitatea popoarelor politica de revizuire a tratatelor de pace și atitudinea concesivă a marilor puteri față de guvernele care promovau această politică, Nicolae Titulescu, adversar hotărît al amestecului în treburile interne ale statelor, făcea cu privire la România următoarea declarație ce caracterizează, peste ani, esența politicii externe românești : „Revizuirea — spunea el — nu este pentru România numai amputarea moșiei strămoșești. Revizuirea este amputarea atribuțiunilor istorice ale neamului nostru tocmai în clipa în care el și-a desăvîrșit unitatea. Din nedreptățile istorice suferite de poporul nostru, unii, care au fost feriți de ele, voiesc să deducă privilegii pentru țara lor. Noi nu revendicăm ranguri aristocratice în viața internațională, în schimb, nu vom renunța niciodată la egalitatea cu ceilalți...“³.

Eforturile diplomației românești în perioada primilor zece ani după întîiul război mondial au izbutit să realizeze unele instrumente de garanțare a securității României într-un cadru colectiv mai mult sau mai puțin larg. Aceste rezultate n-au fost totuși pe măsura strădaniilor depuse, datorită numeroaselor dispute internaționale (multe dintre ele vizînd România), frămîntărilor sociale interne, toate amplificate în anii crizei economice mondiale din 1929—1933, care a ascuțit contradicțiile lumii și a împins-o spre un nou cataclism mondial.

Pornind de la ideea indivizibilității păcii, concepția românească despre securitatea internațională organizată sub egida Societății Națiunilor avea în vedere securitatea regională ca parte integrantă a securității colective. Instrumente ale acestei politici, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică, alianțe defensive antirevizioniste, care au grupat într-un front comun de conlucrare majoritatea țărilor central-sud-est europene, nu

³ N. Titulescu, *România și revizuirea tratatelor*, București, 1934, p. 77.

constituiau un scop în sine, ci erau subordonate unui deziderat de interes general, acela al realizării securității generale.

Dictate de comandamentul major al consolidării tinerelor state naționale și unitare din această zonă, într-o conjunctură internațională precară, Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică s-au afirmat în toată perioada existenței lor și, în special, în anii creșterii pericolului reprezentat de politica revanșardă, agresivă a Germaniei hitleriste și a celorlalte state care acționau pentru revizuirea statu-quo-ului postbelic, ca factori activi de apărare a păcii și securității, ancorându-se puternic în dezbaterile tuturor problemelor de interes general privind organizarea păcii, promovind o largă colaborare cu toate statele, pe baza respectării dreptului internațional, a independenței și suveranității naționale.

Coordonatele activității lor politice și diplomatice, precum și organizarea lor s-au întemeiat pe principiile fundamentale ale dreptului internațional, pe normele de relații între state cuprinse în principalele acte privitoare la organizarea păcii (Pactul Societății Națiunilor, Pactul Briand-Kellogg, Convenția de la Londra pentru definirea agresiunii și teritoriului); ambele organizații n-au fost îndreptate împotriva nimănui, au fost deschise participării oricărui stat doritor să-și aducă contribuția la edificarea păcii. Rezultă de aici că ele nu au avut caracter de „bloc” politic sau militar opus principiului indivizibilității păcii. De altfel, perfecta compatibilitate între securitatea colectivă și securitatea regională a fost recunoscută și subliniată nu o dată în vremea respectivă.

Este semnificativ faptul că, cea de a 30-a Conferință interparlamentară (Istanbul, octombrie 1934) — for cu larg caracter democratic —, după ce a analizat rolul pozitiv jucat de organizațiile politice regionale pentru apărarea păcii, a adoptat o rezoluție prin care se recomandă guvernelor extinderea și dezvoltarea sistemului de pacte regionale „pentru a lupta împotriva oricăror folosiri a forței sau violenței. Aceste acorduri regionale de securitate — se preciza în rezoluție — trebuie să fie compatibile cu prevederile marilor pacte generale..., trebuie să fie coordonate cu acordurile particulare..., nu trebuie să fie îndreptate împotriva vreunei puteri sau grup de puteri”⁴. Dînd o înaltă apreciere activității desfășurate de Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică pentru apărarea păcii și securității internaționale, Maxim Maximovici Litvinov, Comisarul poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S., a accentuat asupra necesității „ca fiecare continent să fie acoperit cu pacte regionale care să apere fiecare regiune împotriva oricărui agresor”, precizînd totodată că „pactele regionale nu trebuie să înlocuiască ci să completeze Pactul Societății” (Națiunilor)⁵.

În contextul creșterii pericolului revanșismului regimului hitlerist instaurat în Germania la sfîrșitul lui ianuarie 1933, a politicii de revizuire teritoriale, România a participat activ la viața politică internațională, la acțiuni menite să asigure statu-quo-ul postbelic, pacea și securitatea colectivă în Europa. Diplomația românească a căutat să consolideze legăturile cu Franța și cu vecinii României, văzînd în colaborarea statelor din sud-estul Europei unul din mijloacele stăvilirii expansiunii Reichului. Ea a militat pentru întărirea pactelor regionale — Mica Înțelegere și Înțele-

⁴ Arhiva M.A.E., fond Societatea Națiunilor, vol. 12.

⁵ Loc. cit., vol. 15.

gereea Balcanică, a susținut definiția agresiunii, propusă de U.R.S.S., completată — la inițiativa României — cu definiția teritoriului statelor, fiind unul dintre primii semnatori ai convențiilor încheiate la Londra, în iulie 1933. În iunie 1934, România a sprijinit intrarea U.R.S.S. în Societatea Națiunilor. Între cele două state s-au stabilit relații diplomatice.

Înțelegând pericolul potențial pe care îl reprezenta Germania hitle-ristă pentru România și că de la Marea Britanie nu se putea aștepta un ajutor urgent și eficient, sub influența faptului că în rîndul cercurilor guvernante franceze se întărise pentru moment poziția acelor grupări care vedeau în alianța cu U.R.S.S. o contrapondere față de un atac al Germaniei, guvernul român a imputernicit, în iulie 1936, pe ministrul de externe, Nicolae Titulescu, să reia, în acest nou context internațional, tratativele cu U.R.S.S., în scopul încheierii unui pact de asistență mutuală. Concomitent, România preconiza realizarea unui tratat asemănător și cu Germania, cu condiția ca aceasta din urmă să „...garanteze integritatea teritorială a noastră și a țărilor aliate nouă”⁶. Un răsunet puternic a avut poziția adoptată de România la Societatea Națiunilor și în alte foruri internaționale în problema agresiunii Italiei fasciste împotriva Etiopiei, cerînd să se adopte măsuri eficiente împotriva agresorului.

Rapidele deplasări ce interveneau succesiv în politica mondială și implicațiile lor pentru pacea și securitatea popoarelor, au determinat conducerea partidului comunist să considere că „independența poporului român este amenințată de statele din blocul fascist, format sub hegemonia imperialismului german, care se înarmează în goană nemaipomenită, pentru cîntărire în primul rînd a orientului european”. Atrăgînd atenția că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă a Europei, iar nu subiect”, P.C.R. prevestea că triumful imperialismului german va însemna începutul înrobirii poporului român de către fascism și al „dezmembrării României în folosul țărilor vecine”⁷.

După cum este cunoscut, pe fondul contradicțiilor social-politice interne, precum și al evoluției și implicațiilor situației internaționale agravate, în februarie 1938 a fost instaurat în România regimul dictaturii cercurilor industrial-bancare avînd în frunte pe regele Carol al II-lea. Acest act se încadra în linia de orientare a cercurilor conducătoare din diferite țări, în care — în funcție de raportul de forțe și de apropierea războiului — s-au instaurat noi regimuri autoritare, de „mină forte”; în alte cazuri, regimuri totalitare fasciste.

Datorită presiunilor Germaniei naziste și ale aliaților acesteia, noul regim a căutat soluții proprii, ținînd seama de interesele contradictorii ale marilor puteri, sperînd să mențină astfel țara într-o poziție de echilibru. După ocuparea Austriei, România, ca și alte țări din centrul și sud-estul Europei amenințate de invazia statelor fasciste și revizioniste, a manifestat tendințe accentuate de a stabili înțelegeri cu vecinii, în scopul renunțării la forță pentru rezolvarea diferendelor dintre ele. Paralel cu aceasta, România a acționat în vederea susținerii aliatului său, Cehoslovacia, contra căreia cel de al III-lea Reich ducea o politică fățișă vizînd cîntărire ei, politică susținută direct și indirect de conciliatorismul și duplicitatea marilor puteri garante.

⁶ *Arhiva M.A.E.*, fond 71/Germania, 1933—1935, fila 238.

⁷ *Arhiva I.S.I.S.P.*, cota Ab. XX—3.

Integrarea totală teoretică și practică a politicii Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice în politica de apărare a păcii și securității pe continent, și prin aceasta, subordonarea activității lor slujirii intereselor vitale ale statelor membre, au fost trăsături ce au imprimat celor două organizații regionale capacitatea ca, într-o perioadă cînd marile tratate generale de securitate deveniseră petice de hîrtie, iar Societatea Națiunilor un forum de discuții sterile, să rămînă singurele bariere în calea politicii de conciliere sau reconciliere a intereselor imperialiste pe seama țărilor mai mici și mai slabe. Istoria crizelor politice succesive din anii 1938 și 1939 — crize care marchează tot atîtea etape în declanșarea celui de al doilea război mondial — consemnează eforturile statelor aliate din centrul și sud-estul Europei de a contracara cu mijloace proprii, desigur tot mai complicate și reduse ca eficiență, expansiunea statelor revizioniste și agresive în frunte cu Germania sau efectele concilierilor interimperialiste pe seama intereselor lor vitale.

La începutul celui de al doilea război mondial, în pofida garanțiilor franco-britanice și a altor acțiuni diplomatice de ultim moment, cum ar fi aceea pentru crearea blocului neutrilor în Balcani, România se afla, practic, izolată pe plan extern, supusă unor puternice ingerințe concentrice din afară. În astfel de împrejurări complexe și contradictorii, determinate de răsturnarea raportului de forțe pe plan internațional produsă în intervalul august 1939 — august 1940, ea a fost dislocată din vechiul sistem de alianțe și împinsă sub dominația celui de-al III-lea Reich.

În acei ani ai celei mai negre perioade din istoria modernă a României, Partidul Comunist Român a dat glas frămîntărilor și aspirațiilor mării majorități a populației țării, a organizat — împreună cu alte forțe patriotice și democratice antihitleriste — lupta pentru răsturnarea regimului antonescian și a dominației Germaniei naziste, alăturarea țării coaliției antifasciste, pentru restabilirea independenței și suveranității României.

★

„Poporul acesta al nostru este — spunea după Marea Unire Nicolae Iorga — minune a vremurilor. Noi am rezistat ca popor la toate încercările de a ne strămuta din rosturile noastre... poporul acesta stă la o răscruce... el are legături și de o parte și de alta, are interese și de o parte și de alta și el nu poate trăi rupînd unele legături pentru a păstra numai pe celelalte și nu-și poate păstra interesele decît avînd în vedere și pe unele și pe altele. De aici vine că politica țării românești este un lucru foarte greu. Dar, acest «lucru foarte greu» se poate realiza cu condiția ca cel ce se afla la cîrma țării să meargă în concordanță cu ceea ce înseamnă sufletul național. Numai cît sufletul național trebuie să știi a-l înțelege, trebuie să pricepeți ca acest suflet național, să-l lămuriți, să-l faceți pe deplin conștient, să-l transformați în energie, pentru ca la un moment dat să dispuneți în felul acesta de toată forța unui popor“⁸.

Adevăr cu adînci rezonanțe în gîndirea progresistă românească, judecată de valoare perenă, legătura indisolubilă și nemijlocită între interesele vitale obiective ale poporului, ale națiunii și obiectivele fundamen-

⁸ N. Iorga, *Dezvoltarea politicii externe a poporului românesc*, Tipografia „Cultura neamului românesc“, București, 1920, p. 23, 26.

tale ale politicii externe, a fost realizată în anii noștri când poporul român, stăpîn absolut pe destinele sale și-a ridicat la cîrma treburilor pe cei mai de seamă reprezentanți ai săi; politica externă românească, acel „lucru foarte greu“, a adus României, ca niciodată în trecut, prieteni adevărați pe toate meridianele lumii, a ridicat prestigiul ei pe plan internațional, a înălțat-o pe cele de mai sus trepte ale luptei pentru înnoirea politică, socială și economică a lumii. „Ne îndeamnă la această politică — relevă secretarul general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu — nu numai ideologia marxist-leninistă, ci și parcă din depărtările istoriei, strămoșii noștri Ștefan cel Mare, Mircea, Matei Corvin, Mihai Viteazul, Ioan de Hunedoara, Mușatinii, Basarabii și atîția alții care și-au închinat viața înălțării națiunii noastre“⁹.

Factor activ în viața internațională, România socialistă promovează o politică externă subordonată integral intereselor vitale ale poporului român, interese legate nemijlocit de consolidarea păcii și securității. „Asigurarea securității tuturor națiunilor — se subliniază în Programul Partidului Comunist Român — reprezintă o sarcină fundamentală a tuturor popoarelor europene, de aceasta depinzînd însuși progresul lor viitor“, apreciindu-se, totodată, că „În actuala etapă de dezvoltare există reale posibilități de a se îndeplini acest deziderat al popoarelor, de a transforma Europa într-un continent al colaborării și păcii. Aceasta va constitui o cucerire de importanță istorică nu numai pentru Europa, ci pentru întreaga omenire“¹⁰.

Profunde transformări revoluționare naționale și sociale care au avut loc în lume după ultimul război mondial au dat un impuls puternic luptei împotriva vechii politici de forță și dictat, politicii colonialiste și neocolonialiste. Ca urmare, s-au produs mutații radicale în raportul internațional de forțe, a căror caracteristică o constituie afirmarea voinței popoarelor de a-și făuri propriile destine, de a pune capăt politicii imperialiste, de a instaura în lume relații noi, bazate pe respectarea principiilor dreptului internațional. Toate acestea demonstrează în mod concludent că există perspective pentru îndeplinirea unei politici noi, întemeiată pe egalitate și respect reciproc între națiuni, pentru soluționarea problemelor majore ce frămîntă comunitatea internațională, corespunzător intereselor de pace și bunăstare a tuturor popoarelor. Acest proces s-a reflectat, în același timp, în trecerea de la „războiul rece“, la o politică de colaborare, ce a inaugurat cursul destinderii în viața internațională.

Constatînd aceste realități obiective nu se poate trece cu vederea însă pericolul enorm pe care-l reprezintă permanent pentru pace, politica imperialistă susținută de febrila cursă a înarmărilor. Dar schimbările pozitive petrecute în raportul internațional de forțe, existența țărilor socialiste, precum și a unui mare număr de state recent eliberate interesate în cel mai înalt grad în consolidarea independenței și suveranității lor, determină aprecierea că, pentru prima dată în istoria omenirii se deschide „perspectiva împiedicării declanșării unui nou război mondial“, se

⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 478.

¹⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 200.

„crează condiții pentru a se acționa cu succes în vederea asigurării păcii“¹¹.

În rezolvarea problemelor păcii și securității, România pornește în mod constant — subliniază secretarul general al partidului — „de la principiul universal că nu poate fi liber un popor care nu recunoaște libertatea și independența altui popor“, iar „realizarea unei păci drepte nu este posibilă decât prin recunoașterea suveranității fiecărui popor, a dreptului său la existență și dezvoltare liberă, la colaborare neîngrădită cu alte popoare“¹².

În concepția partidului și statului nostru, condiția sine-qua-non a asigurării unei păci durabile, a evitării războaielor și a stărilor de conflicte și încordare, o constituie abolirea hotărâtă a politicii de dominație și asuprire, instaurarea unor relații internaționale noi, cu adevărat democratice, întemeiate pe respectul principiilor independenței și suveranității naționale, deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, pe nerecurgerea la forță și la amenințarea cu forță în raporturile dintre state, pe dreptul fiecărui popor de a se dezvolta de sine stătător, de a-și făuri viața potrivit voinței și aspirațiilor proprii.

Este important a se preciza, că România socialistă, în virtutea unor vechi tradiții, a unei îndelungate experiențe istorice, a învățămintelor unui trecut nu demult apus, consideră că principiul suveranității este universal valabil și același pentru toate statele, indiferent de mărimea sau de orînduirea lor socială, că el nu poate fi conceput decât într-un singur sens, și în nici un caz nu poate fi aplicat sau interpretat diferit față de o țară sau alta. Principiile noi ce tind să se generalizeze în întreaga politică mondială contemporană trebuie să se transforme în *norme* ferme de conviețuire pașnică între toate statele, fără deosebire de orînduirea socială; pe o astfel de cale se poate realiza efectiv participarea activă a tuturor statelor la viața internațională, condiție pentru soluționarea marilor probleme ale zilelor noastre.

În concepția partidului și statului nostru, pacea și securitatea popoarelor lumii se pot realiza numai pe calea unei largi colaborări între toate statele — economică, tehnico-științifică, culturală —, a înlăturării oricăror bariere și restricții în vederea extinderii cooperării multilaterale, înlăturării din raporturile interstatale a mijloacelor și metodelor ce fac posibile imixtiuni în treburile interne sau presiuni, amenințări sau constrîngeri.

În spiritul acestor principii fundamentale și avînd în vedere interdependența tot mai strînsă care există astăzi între diferitele regiuni ale

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste. 2 iunie 1976*, Editura politică, București, 1976, p. 74.

¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 309.

lumii, România consideră, ca o cerință imperativă, stingerea tuturor focarelor de încordare, renunțarea la forță și soluționarea pe cale politică, pașnică, prin tratative, a tuturor problemelor litigioase între state, fiind conștientă că numai astfel se poate clădi o pace durabilă, se poate crea un climat de adevărată securitate internațională.

Desfășurînd o complexă și intensă activitate pe arena internațională, în sensul accelerării proceselor pozitive care au loc pentru consolidarea și asigurarea păcii, România acordă o atenție deosebită problemelor legate de înfăptuirea securității pe continentul european; aceasta reprezintă, după aprecierea tovarășului Nicolae Ceaușescu, „unul din obiectivele de prim ordin ale politicii externe românești” și totodată „o problemă fundamentală a întregii vieți internaționale”¹³.

Avînd în vedere marele potențial material și spiritual al continentului nostru, pe de o parte, precum și bogata experiență acumulată de popoarele europene de-a lungul frământărilor lor istorii, istorie strîns legată și de izbucnirea celor două războaie mondiale, România socotește necesar să se înfăptuiască asemenea relații în Europa, care să permită fiecărei națiuni, indiferent de orînduirea socială sau de mărime, să participe cu drepturi egale la soluționarea tuturor problemelor, să aibă asigurate independența și suveranitatea, să se bucure din plin de binefacerile dezvoltării economico-sociale, ale progresului și civilizației. „Considerăm că este de datoria noastră, a tuturor — afirma președintele României la cea de a XXIX-a sesiune a Comisiei economice a O.N.U. pentru Europa din aprilie 1974 —, de a face totul ca întregul ansamblu al relațiilor de colaborare și cooperare între statele continentului european să servească drept *model* (subl. ns.) pentru un nou tip de conlucrare, liberă, fructuoasă și reciproc avantajoasă între statele de pe toate continentele, între toate popoarele lumii, fără deosebire de orînduire socială”¹⁴.

Realizarea securității europene poate exercita o înrîurire favorabilă asupra destinderii în alte regiuni și continente, asupra climatului politic mondial. O astfel de situație derivă din influențarea și condiționarea reciprocă între toate zonele de pe glob, din legăturile strînse ce există între securitatea europeană, securitatea din regiunea Mediteranei sau cea din Orientul Mijlociu. Partidul Comunist Român apreciază că, departe de a se exclude una pe alta, securitatea regională este o parte a securității europene; așadar, înțelegerile regionale, bazate pe egalitatea deplină între state, respectul reciproc al independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, constituie un element de primă importanță în politica de colaborare egală între toate statele, de unire a lor în frontul comun al păcii pe continent. „Partidul Comunist Român consideră — se evidențiază în Programul P.C.R. — că înțelegerile regionale, diferitele grupări economice sau de altă natură nu trebuie să ducă la divizarea Europei. Securitatea europeană presupune colaborarea

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 110.

¹⁴ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 142.

egală între toate statele. Europa nu poate fi împărțită; pentru a se asigura pacea și securitatea, ea trebuie să rămână o entitate unitară¹⁵.

În acest cadru general, România este interesată direct în asigurarea păcii și securității în zona geografică a sud-estului european. „La marea școală a istoriei — se arăta în Mesajul adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu participanților la cel de-al doilea Congres internațional de studii sud-est europene la 4 septembrie 1974 —, popoarele sud-est europene au învățat că progresul și propășirea fiecăruia în parte sînt condiționate de cunoașterea, prețuirea și respectul reciproc, de dezvoltarea largă a colaborării dintre ele¹⁶. Într-un astfel de spirit, România acționează consecvent — a remarcat președintele țării la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki — „pentru transformarea Balcanilor într-o zonă a colaborării și păcii — parte integrantă a întăririi securității pe continent“, o zonă fără arme nucleare și baze militare străine¹⁷.

În vederea dezvoltării și diversificării colaborării între toate popoarele din sud-estul Europei acționează cu succes organismele interbalcanice, în cadrul cărora se pot realiza întărirea încrederii între state, raporturi de bună vecinătate, de înțelegere. O asemenea evoluție corespunde pe deplin intereselor vitale ale tuturor națiunilor din Balcani, din Europa, din zona mediteraneană, din Orientul Mijlociu. Este de la sine înțeles — se subliniază în documentele partidului nostru — că transformarea Balcanilor într-o asemenea zonă a păcii nu poate fi îndreptată împotriva nimănui, nu poate dăuna nici unei țări sau grupuri de țări; dimpotrivă, asemenea colaborare pașnică cu caracter regional constituie o cale sigură de consolidare a destinderii și securității întregului continent, a păcii mondiale. Cu alte cuvinte, colaborarea între statele sud-est europene, desfășurată în cadrul organizat al diferitelor organisme interbalcanice, activitate neîndreptată împotriva cuiva și deschisă participării internaționale, nu este opusă ci perfect compatibilă cu politica de securitate europeană și generală, completînd-o în mod fericit. De altfel, în concepția românească, politica „de bloc“ — politic, militar, economic — este depășită. „Progresul material, social și cultural al statelor de pe continentul nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — cere să se acționeze cu toată fermitatea și consecvența împotriva împărțirii Europei în blocuri economice închise, pentru relații nestingerite între toate statele continentului nostru“¹⁸.

În virtutea unei atare concepții, România consideră imperios necesară întărirea și creșterea rolului Organizației Națiunilor Unite, care oferă cadrul organizatoric cel mai adecvat pentru dezbaterile largă și democra-

¹⁵ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 200.

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 685.

¹⁷ Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, Editura politică, București, 1975, p. 29.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, p. 141.

tică a problemelor, pentru participarea activă la soluționarea lor a tuturor statelor. Interesele popoarelor cer nu lichidarea sau diminuarea rolului O.N.U., ci perfecționarea acesteia, ridicarea autorității sale în viața internațională.

În acest sens, România a adus o contribuție importantă nu numai prin activitatea sa permanentă, dar și prin propunerile concrete făcute privitor la modalitatea de sporire a rolului O.N.U., perfecționarea structurilor și a cadrului organizatoric, îmbunătățirea stilului și metodelor sale de lucru, astfel încât să devină posibilă o abordare eficientă a problemelor majore ale vieții internaționale, soluționarea acestora pe calea tratativelor, aplicarea consecventă a hotărârilor, evitarea confruntărilor militare, consolidarea încrederii și a securității mondiale. Lărgirea organismelor O.N.U., prin participarea zecilor de state care și-au câștigat independența, completarea Cartei O.N.U., sintetizându-se experiența postbelică, precum și adoptarea unui Cod de conduită cu caracter universal — toate constituind contribuții românești la practica și teoria relațiilor internaționale — se înscriu în aceeași viziune largă a politicii externe a României socialiste.

Cursul spre democratizare a relațiilor internaționale, determinat de mutațiile profunde petrecute în raportul de forțe pe plan mondial, așezarea relațiilor interstatale pe baze noi, relevă, ca fenomen caracteristic contemporan, rolul crescând al opiniei publice și al reprezentanților ei. Masele largi populare din toate țările, parlamentele, Uniunea interparlamentară influențează din ce în ce mai substanțial evoluția politicii mondiale și pot determina guvernele să acționeze în spiritul intereselor națiunilor, pentru întărirea păcii și securității internaționale. Partidul și statul nostru subliniază adevărul universal valabil, că „Trebuie manifestate considerație, respect și încredere deplină în capacitatea popoarelor de a judeca în mod just faptele și evenimentele internaționale, de a deosebi ceea ce este în interesul lor de ceea ce dăunează, de a acționa pentru apărarea dreptului lor sacru la o viață liberă și demnă, pentru promovarea încrederii și colaborării între națiuni”¹⁹.

Punând consecvent în aplicare concepția sa privind căile și metodele democratizării vieții internaționale, instaurării pe planetă a unei „lumi mai drepte și mai bune”, România a adus o contribuție de prim ordin la formularea conceptului despre noua ordine economică și politică, concept preluat în aspectele lui esențiale de actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki. Este de subliniat că noua ordine economică și politică internațională este chemată să creeze condițiile de prosperitate tuturor popoarelor, să favorizeze lichidarea subdezvoltării, aceasta constituind un sprijin direct acordat uneia din forțele sociale revoluționare, antiimperialiste care sînt țările recent eliberate. De altfel, o nouă ordine economică și politică internațională, care să facă posibilă asigurarea păcii în lume și dezvoltarea nestingherită a

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, p. 329.

tuturor popoarelor pe calea progresului și bunăstării materiale și spirituale, este o cerință obiectivă a progresului istoric.

Istoria glorioasă a patriei, paginile luminoase din cronica luptei de eliberare sînt izvoare de înălțător patriotism, oțlesc forțele poporului în apărarea și dezvoltarea cuceririlor sale. Partidul Comunist Român acordă o înaltă prețuire tradițiilor patriotice și revoluționare, cultivă dragostea și respectul față de moștenirea înaintată, progresistă a predecesorilor. Trăind în memorie, cu intensitatea unei flăcări nestinse, amintirea momentelor hotărîtoare ale luptei pentru libertatea și suveranitatea patriei, pentru instaurarea puterii populare, însuflețește astăzi întregul popor în munca plină de elan și dăruire de sine pentru îndeplinirea marilor obiective stabilite de partid, a Programului Partidului Comunist Român.

IOSIP BROZ TITO

Cu prilejul împlinirii a 85 de ani de viață
și a 40 de ani în fruntea partidului comuniștilor iugoslavi

Cu sentimente calde și de înaltă considerație, poporul român a participat la evenimentul de deosebită însemnătate pe care comuniștii, popoarele Iugoslaviei socialiste și prietene l-au sărbătorit la 25 mai 1977 : împlinirea de către tovarășul Iosip Broz Tito, președintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia, președintele Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, a 85 de ani de viață și a 40 de ani în fruntea partidului comuniștilor iugoslavi. Comuniștii, oamenii muncii din România îl prețuiesc și îl stimează profund pe tovarășul Iosip Broz Tito ca pe un conducător încercat al clasei muncitoare și al popoarelor Iugoslaviei, un mare prieten al poporului român, militant de seamă al mișcării comuniste și muncitorești

internaționale, personalitate proeminentă a vieții politice contemporane.

Așa cum se subliniază în Mesajul de felicitări adresat de tovarășul Nicolae Ceaușescu tovarășului Iosip Broz Tito cu prilejul acestei duble aniversări, timp de patru decenii tovarășul Iosip Broz Tito a desfășurat o activitate neobosită în fruntea partidului și a popoarelor Iugoslaviei, care au purtat aprige bătălii de clasă pentru eliberarea socială și națională, au dobândit o victorie strălucitoare împotriva ocupației fasciste în anii celui de-al doilea război mondial, au făurit un stat socialist, puternic, liber și independent. „Acordăm o înaltă prețuire remarcabilelor succese, legate indisolubil de îndelungata și rodnică Dumneavoastră activitate re-

voluționară — se relevă în Mesaj —, pe care popoarele Iugoslaviei le-au obținut în dezvoltarea economică și socială a țării, în construcția socialismului.

Eminent militant al mișcării comuniste și muncitorești internaționale — se arată în continuare în Mesaj —, v-ați ridicat cu hotărâre împotriva vechilor practici și ați adus o contribuție de seamă la afirmarea unor principii noi în relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești, la întărirea colaborării și solidarității lor, pe baza egalității în drepturi, a respectării independenței și neamestecului în treburile interne, la creșterea prestigiului și forței de atracție a socialismului în lume.

Activitatea Dumneavoastră în fruntea statului, în făurirea și transpunerea în viață a politicii sale externe de pace și colaborare a dus la afirmarea puternică în lume a Iugoslaviei socialiste, unul dintre fondatorii mișcării de nealinie, ca un factor activ al vieții internaționale, al promovării ideilor de independență și progres social, al luptei generale pentru democratizarea relațiilor dintre state, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice pe plan mondial, pentru statornicirea unui climat de destindere și înțelegere între națiuni.

Prieten apropiat al poporului român, Dumneavoastră, tovarășe Tito, ați contribuit în mod deosebit ca relațiile de colaborare multilaterală dintre Partidul Comunist Român și Uniunea Comuniștilor din Iugoslavia, dintre Republica Socialistă România și Republica Socialistă Federativă Iugoslavia, dintre popoarele noastre, legate prin străvechi relații de prietenie și bună vecinătate, să cunoască în anii socialismului o puternică înflorire, reprezentând un exemplu de raporturi între două țări socialiste suverane și egale în drepturi“.

Aceleași sentimente de înaltă stimă și prietenie și-au găsit o vie expresie și prin conferirea, în urmă cu 5 ani, la împlinirea de către tovarășul Iosip Broz Tito a vârstei de 80 de ani, a celor mai înalte distincții românești : titlul de „*Erou al Republicii Socialiste România*“ și Ordinul „*Victoria socialismului*“.

★

★ ★

Tovarășul Iosip Broz Tito s-a născut la 25 mai 1892 în localitatea Kumrovec (regiunea croată Zagorie), într-o familie de țărani săraci. A intrat de la 18 ani în mișcarea revoluționară. În 1914, când începea prima conflagrație mondială, a fost arestat pentru propagandă antirăzboinică și, ulterior, trimis pe frontul rus, unde, în 1915, a fost luat prizonier. În timpul captivității, sfidând prigoana țaristă, a stabilit legături cu revoluționarii ruși, participând apoi la lupta pentru victoria Revoluției din Octombrie și apărarea ei împotriva forțelor contrarevoluționare.

Reîntors în patrie în 1920, tovarășul Iosip Broz Tito devine membru al Partidului Comunist din Iugoslavia. Prigoana, arestările, temnițele nu fac decât să-l călească tot mai mult ; ca o recunoaștere a meritelor dovedite în intensă activitate de partid, este ales membru al Comitetului Central și, ulterior, membru al Biroului Politic al Comitetului Central.

Dirzenia revoluționară, calitățile de conducător, capacitatea politico-organizatorică determină alegerea tovarășului Iosip Broz Tito, în 1937, în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist din Iugoslavia. De atunci, în cele patru decenii care au trecut, el s-a aflat neîntrerupt la

conducerea partidului comuniștilor iugoslavi, în anul 1974, la Congresul al X-lea, fiind ales președinte al U.C.I. pe timp nelimitat.

Avînd în frunte pe tovarășul Tito, partidul comuniștilor iugoslavi și-a întărit rîndurile și și-a consolidat unitatea, a devenit o puternică forță mobilizatoare a maselor muncitoare. În anii celui de-al doilea război mondial, odată cu invadarea și ocuparea Iugoslaviei de către trupele fasciste ale Germaniei și Italiei, P.C.I. a ridicat cu hotărîre și neînfîcare steagul luptei împotriva cîmpitorilor, pentru libertatea și independența patriei. Epopeea războiului de eliberare națională, în care comuniștii, patrioții iugoslavi, formînd în întreaga țară detașamente de partizani, au înscris pagini de eroism legendar, este indisolubil legată de numele și activitatea tovarășului Tito. Avînd drept comandant suprem pe tovarășul Tito, căruia din 1943 i s-a conferit titlul de mareșal al Iugoslaviei, armata de eliberare națională a dat grele lovituri ocupanților hitleriști și acoliților acestora, cîștigîndu-și admirația unanimă a popoarelor.

În anii războiului de eliberare, între partidul comuniștilor și cele mai largi mase populare din Iugoslavia s-au dezvoltat adînci și trainice legături; popoarele iugoslave, unindu-se tot mai strîns în jurul partidului comuniștilor, l-au urmat cu hotărîre pe calea prefacerilor revoluționare, punîndu-se astfel temelii trainice unei Iugoslavii noi, independente, socialiste.

În perioada de după război, tovarășul Iosip Broz Tito, investit cu cele mai înalte funcții de partid și de stat, a desfășurat o vastă activitate pentru consolidarea puterii populare. Sînt cunoscute împrejurările în care popoarele Iugoslaviei au fost nevoite să facă față din nou unor grele încercări, pe care le-au depășit însă cu bărbăție, unindu-se și mai strîns în jurul partidului comuniștilor, al tovarășului Tito, demonstrîndu-și ferm voința de a nu se lăsa îngenunchate, de a-și apăra independența, deplina suveranitate națională, dreptul imuabil de a-și decide de sine stătător propriile destine, fără nici un amestec din afară.

Înfăptuind o politică de aplicare creatoare a principiilor generale ale socialismului la condițiile concrete și particularitățile specifice ale țării, Uniunea Comuniștilor din Iugoslavia a condus oamenii muncii la obținerea unor succese remarcabile în dezvoltarea economiei și culturii, în ridicarea nivelului de trai, în perfecționarea formelor autoconducerii sociale și lărgirea cadrului de participare a maselor la conducerea treburilor obștești, în toate sectoarele construcției socialiste. Deosebit de fertilă s-a dovedit perioada de la Congresul al X-lea, în care U.C.I. și-a consolidat unitatea ideologică și de acțiune, a obținut succese în întărirea rolului conducător al clasei muncitoare, al partidului în toate domeniile vieții politice, economice și sociale, în consolidarea unității și coeziunii frățești a popoarelor și naționalităților Iugoslaviei — în această privință o mare însemnătate avînd adoptarea noii Constituții, a legii muncii asociate, a altor măsuri îndreptate spre adîncirea democrației socialiste.

Eminent om de stat, președintele Tito se bucură de o deosebită stimă și considerație pe plan internațional pentru contribuția de seamă adusă de Iugoslavia socialistă la promovarea unor noi relații internaționale, la cauza libertății și independenței popoarelor, a socialismului, păcii și progresului în lume. O preocupare constantă manifestă Uniunea Comuniștilor din Iugoslavia pentru dezvoltarea relațiilor cu toate țările so-

cialiste, a solidarității și unității de luptă cu noile state independente, cu toate forțele democratice și progresiste — în concordanță cu cerințele întăririi frontului mondial antiimperialist.

Președintele Republicii Socialiste Federative Iugoslavia a avut și are un rol important în crearea și procesul de dezvoltare a mișcării țărilor nealiniate, care se afirmă tot mai mult ca o importantă forță progresistă, revoluționară, antiimperialistă a contemporaneității.

Este știut că tovarășul Tito s-a ridicat cu hotărîre împotriva vechilor practici, aducînd o contribuție de seamă la promovarea în relațiile din mișcarea comunistă a principiilor marxismului și solidarității internaționale, principiilor autonomiei, deplinei egalități în drepturi, neamestecului în treburile interne, strictei respectări a dreptului fiecărui partid de a-și stabili propria politică.

Sărbătorirea tovarășului Tito oferă prilej de a releva cu deosebită satisfacție legăturile strînse, frățești — cu izvorul în vechile și trainicele tradiții de luptă comună și ridicate pe o treaptă nouă în anii socialismului — dintre popoarele noastre, dintre Partidul Comunist Român și Uniunea Comunistilor din Iugoslavia, dintre România și Iugoslavia — adevărat model de raporturi de colaborare fructuoasă, bazată pe deplină egalitate și respect reciproc.

Evocînd rolul tovarășului Tito în dezvoltarea acestor relații, tovarășul NICOLAE CEAUȘESCU subliniază: „Activitatea tovarășului Tito a început în Partidul Comunist din Iugoslavia, iar întreaga sa viață a închinat-o clasei muncitoare și popoarelor iugoslave, comunismului. Dar, servind interesele popoarelor iugoslave și comunismului în Iugoslavia, el a contribuit mult la așezarea pe baze noi a relațiilor dintre poporul român și popoarele iugoslave. Noi, românii, îl știm ca pe un luptător dirz, hotărît, pentru socialism, pentru comunism și, în același timp, pentru relații de deplină egalitate între partide și popoare“.

În același sens, relevînd că „relațiile dintre România și Iugoslavia pot servi drept exemplu de colaborare între țări“, tovarășul IOSIP BROZ TITO arată că se cuvin menționate „meritele personale ale tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru astfel de relații și pentru contribuția mare adusă nu numai la construcția socialistă a României, ci și la afirmarea relațiilor egale în drepturi între state, la înțelegerea mai bună între popoare și la întărirea păcii“.

Un rol esențial, fundamental, în dezvoltarea amplă a relațiilor de prietenie, în adîncirea colaborării pe toate planurile — politic, economic, tehnico-științific, cultural — dintre România și Iugoslavia au avut contactele personale, întîlnirile dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Iosip Broz Tito. Desfășurîndu-se în spiritul prieteniei, respectului și înțelegerii reciproce, aceste întîlniri au marcat jaloane de importanță determinantă pentru continua extindere a colaborării frățești multilaterale româno-iugoslave.

Pe această linie tradițională s-a înscris ca un moment deosebit de însemnat vizita din septembrie 1976 a tovarășului Nicolae Ceaușescu în Iugoslavia, printre ale cărei rezultate fructuoase se numără semnarea de către cei doi președinți a *Declarației comune* — adevărată Cartă a prieteniei și colaborării româno-iugoslave —, precum și Acordul în legătură cu folosirea în continuare a potențialului hidroenergetic al Dunării, în

baza căruia centralei de la Porțile de Fier i se va adăuga o nouă și grandioasă sursă de lumină și energie.

În același timp, România și Iugoslavia conlucrează activ pe plan internațional, depunând în acest sens eforturi ca apropiata reuniune de la Belgrad să contribuie substanțial la traducerea în viață a prevederilor Actului final de la Helsinki, la progresul destinderii, înțelegerii și colaborării în Europa ; acționează pentru democratizarea relațiilor internaționale și instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, pentru soluționarea problemelor dezarmării și creșterea rolului O.N.U.

Congresul al XI-lea al P.C.R. a proclamat hotărîrea partidului și statului nostru de a face totul pentru ca prietenia și solidaritatea frățească a P.C.R. și U.C.I., a popoarelor României și Iugoslaviei să devină mereu mai strînse, mai puternice — preocuparea statornică în acest sens înscrîindu-se ferm în orientările Programului P.C.R. privind dezvoltarea continuă, în ansamblul activității internaționale a României, a raporturilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, în interesul cauzei socialismului și păcii.

Comuniștii români, întregul nostru popor adresează tovarășului Iosip Broz Tito cordiale felicitări, împreună cu cele mai bune urări de sănătate, viață îndelungată și succese în întreaga sa activitate, transmițînd, totodată, popoarelor Iugoslaviei un salut frățesc și urarea din inimă — de a obține noi și mari realizări în propășirea și înflorirea continuă a Iugoslaviei socialiste, vecine și prietene.

PROBLEME FUNDAMENTALE ALE ISTORIEI PATRIEI, A PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

Revoluția democrat-populară în România (1944 — 1947)

INSURECȚIA NAȚIONALĂ ANTIFASCISTĂ ARMATĂ DIN AUGUST 1944 — ÎNCEPUTUL REVOLUȚIEI POPULARE ÎN ROMANIA

Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944 a deschis, în istoria poporului român epoca unor profunde transformări democratice, revoluționare în structura economică, socială și politică a societății românești, reclamate de procesul obiectiv al desăvârșirii

revoluției burghezo-democratice, de condițiile interne și internaționale concret istorice pe care le parcurgea România în această perioadă.

Încadrată între două evenimente cruciale din istoria poporului român, 23 august 1944 — 30 decembrie 1947, revoluția democrat-populară marchează etapa în care s-a făcut saltul calitativ de la orinduirea capitalistă la orinduirea socialistă. În cursul acestei perioade istorice forțele democratice, revoluționare conduse de Partidul Comunist Român, cu sprijinul permanent al maselor largi populare, au cucerit puterea de stat, au abolit monarhia și au proclamat Republica populară, au asigurat trecerea la revoluția socialistă.

Din primele zile ale revoluției democrat-populare, Partidul Comunist Român a pus în fața forțelor democratice sarcini de mare importanță pentru destinele țării: eliberarea întregului teritoriu al țării de sub ocupația hitleristă-horthystă și participarea cu întregul potențial uman și economic la războiul antihitlerist; înfăptuirea unei reforme agrare democratice, defascizarea și democratizarea vieții publice și redobândirea independenței naționale; refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de trai ale maselor largi populare.

În funcție de aceste obiective, care se aflau într-o strinsă interdependență, Partidul Comunist Român și-a stabilit strategia și tactica sa în care politica de realizare a unei largi coaliții de forțe — mergînd de la clasa muncitoare pînă la grupări ale burgheziei — și-a dovedit pe deplin justetea. În aplicarea acestei tactici, P.C.R. a manifestat suplețea necesară, împletind politica de alianțe cu demascarea și combaterea pozițiilor cercurilor reacționare, conservatoare, care contraveneau legităților obiective ale procesului istoric în continuă efervescență, sistemul de alianțe cunoscînd o pronunțată dinamică, în funcție de evoluția raportului de forțe și de natura obiectivelor urmărite.

Desfășurîndu-se ca o acțiune de masă, născută din lupta antifascistă și de eliberare națională, revoluția democrat-populară urmărea împlinirea unor arzătoare idealuri de libertate și progres, pentru care militaseră atîtea generații de înaintași și care interesau imensa majoritate a poporului nostru. Prin aceasta, s-a reușit unirea sub steagul clasei muncitoare a unor largi forțe social-politice, che-

mate să-și făurească un nou destin istoric. În fapt, o asemenea coaliție se realizase încă în perioada pregătirii și desfășurării insurecției din august 1944, în acel timp predominând însă sarcinile cu caracter antifascist și de eliberare națională. Încheierea victorioasă a insurecției a determinat o anumită schimbare a ponderii pe care o aveau diferitele obiective urmărite, o importanță crescândă dobîndind-o lupta pentru instaurarea unui regim cu adevărat democratic, care singur putea oferi garanția realizării și a celorlalte sarcini istoricește reclamate.

Această dinamică a fost produsul obiectiv al schimbării continue a raportului de forțe social-politice, în care clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, interesat în înfăptuirea unor transformări revoluționare din ce în ce mai profunde, și-a consolidat tot mai mult rolul de clasă conducătoare, în timp ce partidele aparținînd moșierimii și cercurilor reacționare ale burgheziei, situate pe poziții antistorice, luptau pentru a împiedica, pe cît posibil, orice transformare de ordin social-politic de natură să afecteze esența orînduirii capitaliste, interesele lor de clasă. Aceste realități au făcut ca lupta dintre forțele democratice și reacționare să aibă un caracter obiectiv, profund și inevitabil. De logica acestui proces erau conștiente, fără îndoială, și clasele exploatatoare, precum și cercurile palatului; dacă ele au acceptat, totuși, colaborarea cu partidul comunist și cu alte forțe democratice, revoluționare aceasta se explică în primul rînd prin teama că rămînerea în rezervă ar echivala cu o părăsire a scenei politice în timp ce participarea la viața politică și de stat le putea oferi posibilitatea unor acțiuni de natură să limiteze evoluția istoriei într-un sens contrar intereselor lor. Reacțiunea a supraevaluat, desigur, capacitatea sa de acțiune, ca și valoarea sprijinului pe care-l aștepta din partea cercurilor imperialiste străine, subestimînd totodată forța de luptă a maselor, a forțelor de stînga, democratice, capacitatea lor de a imprima desfășurării evenimentelor pecetea voinței lor, aflată în strînsă corelare și reclamată de legitățile obiective ale dezvoltării istorice. Pornind de la analiza științifică a situației din țară, și luînd în considerare raportul real de forțe atît pe plan intern cît și pe plan internațional, Partidul Comunist Român s-a orientat în mod just spre folosirea tuturor forțelor și rezervelor ce puteau fi puse în acțiune în scopul atingerii obiectivelor majore ale revoluției, în funcție de fiecare etapă în parte.

Ținînd seama de împrejurarea că Partidul Național-Tărănesc și Partidul Național-Liberal participaseră, în limitele cunoscute, la mișcarea de rezistență antihitleristă, că acestea mai aveau influență politică asupra unor importante pături sociale, îndeosebi mic-burgheze, că ele formulau lozinci cu caracter democratic antihitlerist și își manifestau acordul cu participarea țării la războiul antihitlerist și cu realizarea altor sarcini ce vizau lichidarea vestigiilor regimului antonescian pe de o parte iar pe de altă parte de împrejurarea că regele participase la acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene și în plus dispunea de prerogative de a fi șeful suprem al statului și al armatei, Partidul Comunist Român a considerat utilă menținerea și după 23 august 1944 a colaborării cu partidele național-tărănesc, național-liberal și cu monarhia. În această tactică partidul comunist a luat în calcul atît raportul de forțe din acele momente cît și necesitatea imperioasă a îndreptării întregului efort în direcția sprijinirii cu toate forțele a războiului antihitlerist, refacerii economice a țării precum și înfăptuirii altor sarcini, interne și internaționale, imperios necesare. Participarea partidului comunist la Blocul Național Democrat, creat în iunie 1944, nu a însemnat însă renunțarea la vreunul din principiile sale programatice, de perspectivă. Așa cum se arăta în declarația P.C.R. publicată la 24 august 1944, „politică sa de bloc național, ca și aceea de front național patriotic, nu a răpit și nu răpește independența sa organizatorică, ideologică și politică, el păstrîndu-și deplina libertate în rezolvarea problemelor de bază ale României de azi și de mîine“.

Reprezentînd forța politică de prim rang consecvent revoluționară și în același timp dispunînd de clarviziunea pe care i-o asigura analiza științifică, materialist-dialectică a realităților din țara noastră, Partidul Comunist Român a trasat linia de perspectivă a dezvoltării României în noile condiții de după eliberarea

țării de sub dominația fascistă, iar traducerea acesteia în viață cerea o neconținută dezvoltare a influenței partidului în mase, organizarea și conducerea luptei revoluționare a acestora, păstrarea permanentă a inițiativei politice și realizarea unui raport de forțe predominant în favoarea democrației.

PRIMELE MĂSURI ÎNFAPTUITE DE GUVERNUL INSTAURAT LA 23 AUGUST 1944

latului regal și cite un reprezentant al partidelor politice din Blocul Național Democrat, în calitate de miniștri de stat fără portofoliu; Lucrețiu Pătrășcanu, care era și ministru intermediar la Ministerul Justiției, din partea Partidului Comunist Român, Constantin Titel Petrescu din partea Partidului Social-Democrat, Iuliu Maniu din partea Partidului Național-Tărănesc și Constantin C. I. C. (Dinu) Brătianu din partea Partidului Național-Liberal.

Componența guvernului instaurat la 23 August 1944 era expresia raportului de forțe sociale și politice din acel moment istoric, a coaliției largi de forțe anti-hitleriste, realizată din inițiativa partidului comunist, coaliție care cuprindea partide și grupări politice și militare reprezentând toate clasele și păturile sociale din țară, de la clasa muncitoare până la burghezie și cercurile monarhice.

Chiar în ziua de 23 August, în momentul constituirii sale, guvernul a adoptat decretul de amnistie generală și cel de desființare a lagărelor de concentrare, decrete care fuseseră pregătite din timp din inițiativa Partidului Comunist Român. Pe baza acestor decrete au fost eliberați din închisori și lagăre toți deținuții politici condamnați pentru activitatea antifascistă, revoluționară, democratică. S-a acordat amnistie generală pentru infracțiunile considerate politice și militare săvârșite după 1 ianuarie 1918, a celor condamnați prin legile speciale din timpul regimului antonescian. Acest fapt era un mare pas făcut înainte pe linia democratizării vieții politice, a înlăturării vestigiilor dictaturii militaro-fasciste.

La 31 august 1944, printr-un decret regal au fost repuse în vigoare dispozițiile Constituției din 1923, cu privire la drepturile cetățenești și exercitarea puterilor în stat. Prin același decret s-a stabilit ca, până la constituirea Reprezentanței Naționale, puterea legislativă să se exercite de către rege, guvernul să adopte legile, iar regele să le sancționeze.

La 12 septembrie 1944, o delegație a guvernului român, formată din Lucrețiu Pătrășcanu (conducătorul delegației), general Dumitru Dămăceanu, Barbu Știrbei și Ghiță Popp au semnat la Moscova Convenția de armistițiu dintre România și Națiunile Unite.

Armistițiul consfințea starea de fapt a ieșirii României, în ziua de 24 august, ora 4 dimineața, din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, consemna hotărârea României de a participa în continuare la războiul antifascist, cu întregul potențial militar și economic de care dispunea. Prin acest document se declară nul și neavenit Dictatul fascist de la Viena cu privire la partea de nord a Transilvaniei, sub rezerva confirmării lui prin Tratatul de pace, și se fixează ca frontieră de stat între U.R.S.S. și România cea stabilită la 28 iunie 1940.

REORGANIZAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN ȘI A ORGANIZAȚIILOR DE MASĂ ȘI OBȘTEȘTI DUPĂ 23 AUGUST 1944

masele în procesul neîntrerupt al revoluției. Partidul trebuia să-și reorganizeze întreaga activitate pe baze noi, legale, corespunzător sarcinilor care stăteau în fața sa, ca principala forță a coaliției democratice.

După răsturnarea dictaturii militare-fasciste, la conducerea țării a fost instalat un guvern prezidat de generalul Constantin Sănătescu. Guvernul era format din militari și tehnicieni, reprezentanți ai Pa-

partidelor politice din Blocul Național Democrat, în calitate de miniștri de stat fără portofoliu; Lucrețiu Pătrășcanu, care era și ministru intermediar la Ministerul Justiției, din partea Partidului Comunist Român, Constantin Titel Petrescu din partea Partidului Social-Democrat, Iuliu Maniu din partea Partidului Național-Tărănesc și Constantin C. I. C. (Dinu) Brătianu din partea Partidului Național-Liberal.

Componența guvernului instaurat la 23 August 1944 era expresia raportului de forțe sociale și politice din acel moment istoric, a coaliției largi de forțe anti-hitleriste, realizată din inițiativa partidului comunist, coaliție care cuprindea partide și grupări politice și militare reprezentând toate clasele și păturile sociale din țară, de la clasa muncitoare până la burghezie și cercurile monarhice.

Chiar în ziua de 23 August, în momentul constituirii sale, guvernul a adoptat decretul de amnistie generală și cel de desființare a lagărelor de concentrare, decrete care fuseseră pregătite din timp din inițiativa Partidului Comunist Român. Pe baza acestor decrete au fost eliberați din închisori și lagăre toți deținuții politici condamnați pentru activitatea antifascistă, revoluționară, democratică. S-a acordat amnistie generală pentru infracțiunile considerate politice și militare săvârșite după 1 ianuarie 1918, a celor condamnați prin legile speciale din timpul regimului antonescian. Acest fapt era un mare pas făcut înainte pe linia democratizării vieții politice, a înlăturării vestigiilor dictaturii militaro-fasciste.

La 31 august 1944, printr-un decret regal au fost repuse în vigoare dispozițiile Constituției din 1923, cu privire la drepturile cetățenești și exercitarea puterilor în stat. Prin același decret s-a stabilit ca, până la constituirea Reprezentanței Naționale, puterea legislativă să se exercite de către rege, guvernul să adopte legile, iar regele să le sancționeze.

La 12 septembrie 1944, o delegație a guvernului român, formată din Lucrețiu Pătrășcanu (conducătorul delegației), general Dumitru Dămăceanu, Barbu Știrbei și Ghiță Popp au semnat la Moscova Convenția de armistițiu dintre România și Națiunile Unite.

Armistițiul consfințea starea de fapt a ieșirii României, în ziua de 24 august, ora 4 dimineața, din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, consemna hotărârea României de a participa în continuare la războiul antifascist, cu întregul potențial militar și economic de care dispunea. Prin acest document se declară nul și neavenit Dictatul fascist de la Viena cu privire la partea de nord a Transilvaniei, sub rezerva confirmării lui prin Tratatul de pace, și se fixează ca frontieră de stat între U.R.S.S. și România cea stabilită la 28 iunie 1940.

Odată cu victoria insurecției din august 1944, în istoria Partidului Comunist Român începea una dintre cele mai importante perioade dar și dintre cele mai grele, aceea a muncii creatoare, constructive, care să-i permită să mobilizeze și să conducă

Partidul trebuia să-și reorganizeze întreaga activitate pe baze noi, legale, corespunzător sarcinilor care stăteau în fața sa, ca principala forță a coaliției democratice.

Imediat după 23 August 1944, activul partidului comunist, întărit cu cadrele eliberate din închisori și lagăre, a trecut la reorganizarea și întărirea rindurilor partidului și a întregii sale activități corespunzător noilor condiții în care urma să-și desfășoare activitatea ca și a sarcinilor mari și complexe ce-i reveneau. A fost reorganizat aparatul central, comitetele de partid regionale și județene, s-au constituit organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și sate, în toate județele.

Colectivul restrîns de conducere centrală constituit în aprilie 1944 din Constantin Pirvulescu, Emil Bodnaraș și Iosif Rangheț a fost lărgit cu militanți de frunte ai partidului ieșiți din închisori și lagăre. Un număr important dintre activiștii de partid cu experiență au fost trimiși în organizațiile de partid din principalele centre ale țării.

Partidul a desfășurat o vastă muncă de agitație și propagandă explicînd maselor populare poziția sa față de evenimentele ce se desfășurau și față de problemele ce stăteau la ordinea zilei. Pe lângă ziarul „România liberă”, care se edita din 1943, a început să apară, de la 21 septembrie 1944, ziarul „Scinteia”, organul de presă al C.C. al P.C.R., și numeroase ziare regionale și județene. A început să se organizeze învățămîntul politic de partid, au avut loc numeroase consfătuiri, dezbateri pe diferite probleme politice, teoretice cu cadrele de partid, etc. Procesul de reorganizare a activității partidului comunist potrivit noilor condiții istorice s-a încheiat, în linii fundamentale, după 6 martie 1945, partidul dispunînd de o vastă rețea de organizații care cuprindea toate sferele vieții social-economice și culturale ale țării.

La rîndul său și Partidul Social-Democrat și-a adaptat activitatea la noile condiții istorice. Conlucrarea directă a acestui partid cu partidul comunist din aprilie 1944, în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, dezvoltată după 23 August 1944 pe un plan superior prin activitatea întreprinsă de cele două partide în guvern, în sindicate, în organizarea unor acțiuni comune de masă, în rezolvarea unor sarcini economice și social-politice etc., a dus la creșterea influenței politice a acestui partid în rîndurile maselor populare.

Sub îndrumarea politică a partidului comunist, Uniunea Patrioților și Apărarea Patriotică, organizații de masă cu caracter democratic, antifascist, în fruntea cărora se aflau remarcabile personalități ale vieții științifice și culturale românești, ca și Uniunea Populară Maghiară, organizație democratică a oamenilor muncii maghiari, au desfășurat o bogată activitate.

Una dintre cele mai importante activități ale partidului comunist, împreună cu Partidul Social-Democrat, a constituit-o reorganizarea pe baze noi, revoluționare a mișcării sindicale. La 1 septembrie 1944 a fost creată Comisia de organizare a mișcării sindicale alcătuită din reprezentanți ai celor două partide muncitorești. Într-o perioadă scurtă, de numai cîteva luni, au fost constituite organizații sindicale în aproape toate întreprinderile industriale și comerciale din țară. Alături de muncitori și-au creat sindicate profesionale funcționarii și diverse categorii de intelectuali: profesori universitari și membri ai corpului didactic din învățămîntul elementar și mediu. La începutul anului 1945, numărul muncitorilor organizați în sindicate depășea 1 000 000 de membri.

Totodată, partidul comunist și-a dezvoltat vechile sale legături cu Frontul Plugarilor — organizație democratică a țărănimii avînd ca președinte pe cunoscutul patriot dr. Petru Groza — și a sprijinit dezvoltarea și extinderea acestei organizații în toate județele țării. La 30 noiembrie Frontul Plugarilor a fuzionat cu Partidul Socialist Țărănesc.

Comuniștii au desfășurat o vastă activitate politică și organizatorică în rîndurile tineretului, ale femeilor. Conducerea organizației comuniste a tineretului a fost încredințată unui activ, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu — secretar general al Comitetului Central al U.T.C. Sub conducerea partidului comunist, Uniunea Tineretului Comunist și-a adus o mare contribuție la mobilizarea tineretului, alături de toate forțele democratice, revoluționare, la îndeplinirea noilor sarcini pe

care istoria le-a ridicat în fața poporului român și cu deosebire la efortul țării în războiul antihitlerist.

În cadrul preocupărilor partidului de a găsi cele mai bune forme de activitate pentru cuprinderea întregului tineret, la sfârșitul lunii martie 1945 a avut loc ședința C.C. al U.T.C., care a analizat situația mișcării de tineret din țara noastră și a ajuns la concluzia că sînt necesare lichidarea fărîmîțării organizatorice existente în mișcarea de tineret și crearea unei singure organizații antifasciste a tineretului din România. Plenara lărgită a C.C. al U.T.C. din 9—10 aprilie 1945 a adoptat o hotărîre în vederea creării organizației Tineretului progresist, care urma să înmănuncheze toate organizațiile democratice de tineret. Puțin timp după plenară, în cursul lunii mai, Uniunea Tineretului Comunist a fost dizolvată în organizația Tineretului progresist. Așa după cum s-a apreciat ulterior, această măsură a avut o influență negativă asupra efortului P.C.R. de atragere în jurul său a tinerei generații, a frînat procesul de clarificare politică și ideologică revoluționară a acesteia, a lipsit frontul larg al tineretului democratic de o organizație revoluționară marxistă, posesoare a unei vaste experiențe de luptă în slujba idealurilor nobile ale luptei de eliberare socială și națională a maselor largi populare, cum a fost Uniunea Tineretului Comunist.

O atenție deosebită a manifestat partidul comunist față de intelectuali, dintre care mulți participaseră la lupta antifascistă și aderaseră la politica sa. Calea principală folosită de partid în munca cu oamenii de știință și cultură a constituit-o dezbateră deschisă a problemelor fundamentale politice, sociale și culturale, stimularea procesului de clarificare ideologică pe baza convingerii lor proprii de justetea concepției materialist-dialectice. Intelectuali de cele mai diferite categorii — scriitori, compozitori, artiști plastici, cadre didactice — s-au încadrat în partidele și organizațiile democratice și au participat sau au sprijinit lupta maselor populare. Numeroși intelectuali de prestigiu au devenit în această perioadă membri ai partidului comunist.

Sub influența P.C.R. și a celorlalte partide și organizații democratice de stînga, muncitorimea, țărănimea și celelalte pături de oameni ai muncii și-au croit drum larg pe arena politică a țării. Activitatea intensă și multilaterală a partidului comunist pentru organizarea maselor muncitoare de la orașe și sate a avut ca rezultat participarea acestora pe planuri tot mai largi la îndeplinirea obiectivelor legate de susținerea frontului antihitlerist, de democratizarea și refacerea economică a țării, la exercitarea puterii de stat, în pofida împotrivirii cercurilor conservatoare din guvern și din celelalte organe centrale și locale ale puterii de stat.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN — CONDUCĂTORUL ACȚIUNILOR DE MASĂ PENTRU DEMOCRATIZAREA VIETII PUBLICE, A APARATULUI DE STAT ȘI ÎNĂPTUIREA REFORMEI AGRARE

Situația în care se găsea țara impunea în primul rînd întărirea pozițiilor forțelor muncitorești-țărănești în guvern, în ansamblul vieții politice și de stat a țării. În fața amplitudinii pe care o lua procesul revoluționar, forțele reacționare și-au intensificat opoziția față de forțele de stînga, democratice muncitorești-țărănești, grupîndu-se tot mai mult în jurul monarhiei. În aceste condiții, în sinul Blocului Național-Democrat precum și în cadrul guvernului, colaborarea dintre partidele național-țărănesc, național-liberal și forțele democrat-revoluționare devenise tot mai greu de menținut. Ca urmare, partidul comunist a inițiat numeroase acțiuni politice pentru lărgirea Blocului Național Democrat prin cuprinderea în rîndurile sale a tuturor forțelor naționale antifasciste, democratice și revoluționare și prin transformarea acestuia într-un organism politic larg reprezentativ, dinamic, capabil să îndeplinească pînă la capăt obiectivele democrat-antifasciste stipulate în acordul B.N.D. din iunie 1944 precum și a altor prefaceri economico-sociale în care masele largi populare erau arzător interesate. Dar cercurile conducătoare ale celor două partide (P.N.Ț. și P.N.L.) s-au împotrivit, urmărind menținerea acestui organism politic în limitele programatice

vechi și în structura sa organizatorică inițială, care nu cuprindea toate forțele realmente democratice capabile și interesate în asigurarea dezvoltării țării pe coordonatele noi deschise de victoria insurecției din august. Prin aceasta cercurile reacționare urmăreau să limiteze participarea maselor la viața politică, accesul forțelor revoluționare, democratice la exercitarea puterii de stat. Așadar, din a doua jumătate a lunii septembrie 1944 devenise tot mai evident că guvernul instaurat la 23 August 1944, dominat de reprezentanți ai monarhiei și marii burghezii precum și Blocul Național Democrat nu mai corespundea raportului de forțe în continuă schimbare și nu erau capabile să satisfacă noile cerințe puse de lupta maselor în plin avânt revoluționar.

În aceste împrejurări, partidul comunist se orientează spre realizarea unei formațiuni politice noi care să coalezze toate forțele democratice, antifasciste, revoluționare, interesate în dezvoltarea accelerată a țării pe calea progresului, a democrației. O primă încercare în acest sens a avut loc la 6 septembrie 1944 prin constituirea Grupului patriotic antihitlerist la care au aderat, alături de partidul comunist, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților și Partidul Socialist-Țărănesc. Avind ca principal scop tactic coordonarea acțiunilor politice ale forțelor componente, această grupare politică nu avea la baza activității sale un program nou, rezultat din condițiile istorice noi create după victoria insurecției, actul său de constituire limitându-se la prefaceri cu caracter național-antifascist, în timp ce legitățile obiective ale procesului istoric reclamau transformări innoitoare în natura, în structura economico-socială și politică a societății românești în favoarea maselor populare, a covârșitoarei majorității a poporului român. În afară de aceasta nici Grupul patriotic antihitlerist nu cuprindea toate forțele democrat-revoluționare existente în cimpul vieții politice a țării, cum ar fi sindicatele, organizațiile democratice de femei, tineret, cele aparținând naționalităților conlocuitoare etc. Istoria pune, așadar, în fața partidului comunist sarcina realizării unei coaliții de forțe atotcuprinzătoare sub aspect organizatoric și care să aibă la baza activității sale un program nou care, înfăptuit, să asigure dezvoltarea ascendentă a țării pe calea democrației, a progresului.

Pornind de la aceste cerințe majore C.C. al P.C.R. elaborează Proiectul de platformă al Frontului Național Democrat din România și îl publică la 25 septembrie 1944, după ce anterior îl discutase, într-o consfătuire organizată în București între 20—25 septembrie, cu reprezentanți ai activului de partid din întreaga țară.

Noul program de acțiune propus de partidul comunist urmărea atât înfăptuirea pînă la capăt a sarcinilor antifasciste cit și făurirea unui regim consecvent democratic, înfăptuirea unor transformări social-economice cu caracter revoluționar, de clasă, care vizau structura societății existente. Pe lîngă obiectivele aflate în curs de înfăptuire, cum erau: participarea în continuare la războiul antihitlerist și purificarea vieții publice de rămășițele fasciste, proiectul de platformă preconiza înfăptuirea reformei agrare, prefacere cu adinci urmări în întreaga alcătuire socială și politică a țării; platforma conținea, de asemenea, prevederi referitoare la refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de trai ale populației muncitoare, stabilirea unui regim de reală democrație în care toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate, religie și sex să se bucure de largi drepturi și libertăți. Ea preconiza apoi adinci prefaceri în viața culturală, spirituală a țării prin accesul maselor largi populare spre învățămîntul de toate gradele, spre cultură în general. Rînd pe rînd, la acest document au aderat Partidul Social-Democrat, Comisia de organizare a mișcării sindicale, Uniunea Tineretului Comunist, Frontul Plugarilor, Uniunea Muncitorilor și Țăranilor Maghiari din România (Madosz), Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică. Aderarea diferitelor partide și organizații la proiectul de platformă propus de P.C.R. a fost însoțită de discutarea detaliată a fiecărui punct în parte, partidul comunist dovedind o înaltă principialitate și receptivitate față de prevederile și propunerile constructive.

Documentul a fost trimis și partidelor național-tărănesc și național-liberal, acestea fiind invitate să formuleze propuneri pentru îmbunătățirea lui și să adere, în final, la noul organism politic preconizat — Frontul Național Democrat.

Liderii celor două partide însă au respins propunerile P.C.R., declarând că se mențin în cadrul programului B.N.D. și în limitele organizatorice ale acestuia, căutând prin aceasta de a împiedica realizarea unei largi coaliții de forțe democratice și așezarea la baza luptei acesteia a unui program reclamat de noile împrejurări istorice. Orientarea Partidului Comunist Român spre constituirea noului organism politic — Frontul Național Democrat — și refuzul cercurilor conducătoare ale principalelor partide burgheze de a continua colaborarea cu partidele muncitorești, pe baza noilor obiective programatice, au marcat un moment decisiv în procesul de delimitare a pozițiilor diferitelor forțe politice antifasciste față de evoluția ulterioară a României. Cu acest prilej au început să se contureze două grupări de forțe distincte: pe de o parte forțele democratice, coalizate în jurul partidului comunist, hotărâte să asigure înfăptuirea unor adânci transformări social-economice și politice în favoarea maselor largi populare și în consens cu mersul obiectiv al istoriei naționale a României, iar pe de altă parte, cercurile reacționare, reprezentate prin partidele național-tărănesc și național-liberal, interesate să mențină dominația politică și economică a claselor exploataatoare, să stăvilească lupta revoluționară, să mențină societatea românească în limitele structurii ei economice, sociale și politice anterioare instaurării dictaturii regale din anul 1938.

La 8 octombrie 1944, cu ocazia unei mari întruniri pe stadionul A.N.E.F. din București, s-a lansat lozincă luptei pentru înlocuirea guvernului de militari și tehnicieni condus de generalul C. Sănătescu și formarea unui guvern compus din reprezentanții partidelor politice. Cu această ocazie s-a subliniat faptul că B.N.D. se transformase într-o frână în calea realizării luptei unite a tuturor forțelor democratice pentru înfăptuirea năzuințelor arzătoare ale maselor populare.

În ziua de 12 octombrie 1944 s-a constituit Consiliul Național al Frontului Național Democrat, grupare de forțe larg reprezentativă — muncitori, țărani, intelectuali, pături mic-burgheze, mici meseriași, negustori etc. — ca expresie a hotărârii covârșitoarei majorități a poporului român de a imprima dezvoltării României un nou curs, cel reclamat de cerințele arzătoare ale epocii istorice date ca și de necesitatea obiectivă a dezvoltării ei ulterioare pe coordonatele progresului general economic, social și politic care să situeze țara noastră în rindurile națiunilor avansate ale lumii.

Odată cu alcătuirea F.N.D., Blocul Național Democrat încetează de a mai ființa. Pentru a determina formarea unui nou guvern, la 16 octombrie 1944, din inițiativa P.C.R. au fost rechemăți din guvern cei doi miniștri de stat care reprezentau P.C.R. și P.S.D. Guvernul Sănătescu înceta astfel de a se mai numi ca fiind mandatarul partidelor din B.N.D.

Tratativele îndelungate între reprezentanții F.N.D. și conducătorii P.N.Ț. și ai P.N.L., numeroasele audiențe la rege, presiunea unor puternice manifestații populare de stradă au determinat, la 4 noiembrie 1944, constituirea sub președinția aceluiași premier, generalul Constantin Sănătescu, a unui guvern de coaliție dintre forțele politice muncitorești-tărănești și principalele partide burgheze precum și reprezentanți ai palatului regal.

În noul guvern P.C.R. și P.S.D. dețineau împreună cu celelalte organizații din F.N.D. vicepreședinția, prin dr. Petru Groza, șase ministere și trei subsecretariate de stat. Partidul comunist deținea ministerele: Comunicații (Gheorghe Gheorghiu-Dej) și Justiție (Lucrețiu Pătrășcanu); Partidul Social-Democrat, departamentele Educație Națională (Ștefan Voitec) și al Muncii (Lothar Rădăceanu); sindicatele — Ministerul Asigurărilor Sociale (prof. ing. Gheorghe Nicolau), iar Uniunea Patrioților — Ministerul Minorităților (prof. Gheorghe Vlădescu-Răcoasa).

Formarea acestui guvern a însemnat un pas important spre exercitarea puterii politice de către masele populare și o sensibilă înfrângere a cercurilor reac-

ționare burghezo-moșierești. Deși și în noul guvern cercurile din jurul conducerii reacționare a P.N.Ț. și P.N.L. precum și cele reprezentând palatul regal își păstrau, sub aspect numeric, poziții precumpănitoare, totuși masele muncitoare, forțele democratice aveau un nucleu solid, care reprezenta o garanție că reacțiunea din guvern nu va putea adopta măsuri care să afecteze cuceririle revoluționare.

În zilele ce au urmat, masele populare au intensificat acțiunile de instalare a reprezentanților lor în fruntea organelor locale ale administrației de stat — prefecturi, preturi și primării — împotriva voinței cercurilor reacționare din guvern și din afara acestuia. La sfârșitul lunii noiembrie 1944, în aproximativ 30 de județe din cele 58 existente în întreaga țară funcționau prefecti democrați, care acționau în spiritul programului F.N.D.

Profitând de pozițiile deținute în guvern și în organele locale ale puterii de stat, cercurile reacționare au început să adopte numeroase măsuri menite a stăvili avântul luptei revoluționare, folosind cu deosebire organele de reprimare ale Ministerului de Interne în fruntea căruia se găsea Nicolae Penescu, lider al P.N.Ț. În această situație, F.N.D. a formulat lozinca înlăturării lui Penescu de la Departamentul internelor și numirea în fruntea acestuia a unui titular din partea F.N.D. precum și completarea locului vacant la Ministerul de Război cu un general apropiat forțelor democratice. Dar liderii P.N.Ț. și P.N.L. au refuzat să dea curs cererii F.N.D., Ministerul de Interne refuzând în același timp să confirme prefectii instalați de mase.

În cea de a doua jumătate a lunii noiembrie 1944 F.N.D. a organizat numeroase acțiuni de masă împotriva reacțiunii, pentru obținerea cererilor formulate ce vizau schimbarea raportului de forțe din guvern în favoarea democrației, fără a formula lozinca înlăturării întregului guvern. Dar cercurile reacționare, urmărind înlăturarea reprezentanților din guvern și împiedicarea accesului maselor spre organele locale ale puterii de stat, au sfătuit pe C. Sănătescu să prezinte demisia întregului guvern, sperând că astfel vor putea realiza un guvern omogen reacționar. Spre sfârșitul lunii noiembrie, Sănătescu prezintă demisia guvernului și astfel o nouă criză de guvern devine realitate, la numai o lună de zile de la instalarea acestui cabinet.

În primele zile ale lunii decembrie între reprezentanții F.N.D., pe de o parte, cei din jurul lui Iuliu Maniu și C.I.C. (Dinu) Brătianu și ai casei regale, pe de altă parte, au avut loc numeroase tratative cu privire la formarea noului guvern. După numeroase refuzuri de a angaja tratative cu F.N.D. și manevre ce urmăreau instalarea unui cabinet omogen reacționar, „de tehnicieni”, în fața presiunii crescînde a maselor și ca urmare a elasticității tactice și răbdării forțelor democratice, s-a ajuns la un consens între cele două grupări de forțe, din care a rezultat un al treilea guvern. La 6 decembrie 1944, regele a însărcinat cu formarea noului guvern pe generalul Nicolae Rădescu, pînă atunci șef al Marelui Stat Major. În noul guvern F.N.D. își menținea în întregime pozițiile deținute în guvernul anterior, în schimb a obținut înlăturarea de la Ministerul de Interne și din guvern a lui N. Penescu, primul ministru N. Rădescu preluînd și conducerea acestui minister. Vechiul premier, generalul C. Sănătescu, a fost numit șef al Marelui Stat Major.

Sub presiunea maselor, care continuau să ceară înlăturarea obiectivelor cuprinse în platforma F.N.D., guvernul a adoptat unele dintre aceste obiective: legea sindicatelor profesionale, legile privind judecarea criminalilor de război și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării. La 6 februarie 1945 a fost legiferat Statutul Naționalităților Conlocuitoare.

Sfârșitul anului 1944 și începutul anului 1945 au fost pentru forțele democratice o perioadă de întărire a propriilor rînduri, a unității lor de acțiune, de stringere și mai mult a legăturilor cu masele, de perfecționare a formelor și mijloacelor activității politico-organizatorice, de organizare și conducere a luptei maselor, de călire și educație politică a acestora, de demasare a forțelor ce se opuneau mersului înainte al societății românești pe calea progresului și democrației populare. În această perioadă raportul forțelor sociale și politice se schimbă tot mai hotărît

în favoarea democrației, forțele reacționare fiind tot mai mult izolate în viața politică, împinse pe un plan secundar în exercitarea puterii de stat în general. Contradicțiile politice și de clasă se ascut neconținut ca urmare a refuzului cercurilor reacționare de a da curs cererilor arzătoare ale maselor, de a aplica consecvent acordul de colaborare intervenit între cele două grupări de forțe cu ocazia alcătuirii guvernului de la 6 decembrie. Partidul Comunist Român sublinia faptul că singura soluție pentru scoaterea țării din impas, pentru accelerarea procesului de democratizare a țării era înlăturarea de la putere a cercurilor reacționare, instaurarea la cîrmă a unui guvern al Frontului Național Democratic și atragerea de partea acestuia a tuturor rezervelor politice care, deși nu făceau parte din această coaliție de forțe, se pronunțau pentru unele transformări pentru care milita F.N.D. și erau imperios reclamate de mersul evenimentelor. Lărgirea bazei de masă a F.N.D., instaurarea unui guvern al F.N.D. și înfăptuirea, peste capul majorității reacționare din guvern, a reformelor democratice cerute de mase — pe primul loc situîndu-se reforma agrară — constituiau obiective de prim ordin pentru realizarea cărora urma a fi concentrată atenția partidului comunist, a tuturor forțelor democratice.

**ETAPA DECISIVĂ A LUPTEI
PENTRU INSTAURAREA UNUI GUVERN
DEMOCRAT-REVOLUȚIONAR
(IANUARIE 1945 — 6 MARTIE 1945)**

În vederea realizării acestor obiective fundamentale P.C.R. publică, la 29 ianuarie 1945, Programul de guvernare al F.N.D., document menit a da un nou impuls revoluției, aflată în plin avînt. Programul cuprindea o parte din obiectivele ce fu-

seseră înscrise în platforma F.N.D. din septembrie 1944, și anume cele ce-și păstrau actualitatea (participarea țării cu maximum de efort în războiul împotriva Germaniei hitleriste, democratizarea aparatului de stat, a armatei, a întreprinderilor publice și particulare, înfăptuirea reformei agrare ș.a.) și, totodată, prevedea unele măsuri noi față de platformă, vizînd îndeosebi intensificarea procesului de redresare economică. Subliniindu-se necesitatea luării unor măsuri severe împotriva sabotajilor și speculanților, forțele democratice se angajau totodată să sprijine pe acei industriași, meseriași și comercianți care vor colabora la refacerea întreprinderilor, la reorganizarea și ridicarea producției. Noul document-program constituia expresia efortului și capacității partidului comunist de a reexamina critic propriile-i lozinci tactice, elaborate în faza inițială a procesului revoluționar, de a renunța la acele prevederi programatice ce nu erau încă istoricește reclamate și nu erau în concordanță cu caracterul acelei etape revoluționare și de a adopta o conduită tactică menită a înlătura orice obstacol în calea antrenării tuturor forțelor înaintate, progresiste ale națiunii care, indiferent de apartenența politică, socială, națională, religioasă, erau interesate și capabile, dintr-un motiv sau altul, să-și aducă contribuția la progresul țării, să înfăptuiască programul formulat de forțele democratice în întregimea lui sau doar unele componente ale acestuia. Această conduită tactică a partidului comunist, rezultată din concluziile pe care partidul le-a desprins din experiența acumulată în luptele politice desfășurate în perioada ce a trecut de la victoria insurecției, a jucat un rol hotărîtor în desfășurarea ulterioară a evenimentelor, și-a pus pecetea pe întregul flux al istoriei ulterioare atît în lupta pentru instaurarea puterii revoluționar-democratice cît și în înfăptuirea, ulterior, a programului forțelor democratice. O expresie elocventă a acestei concepții tactice a P.C.R. a constituit-o eliminarea din noul document-program a prevederilor ce figurau în platforma F.N.D. din septembrie 1944 cu privire la naționalizarea unei părți din sistemul bancar, a unor întreprinderi industriale etc., lozinci care au avut menirea de a priva F.N.D. de sprijinul diferitelor cercuri ale burgheziei care, obiectiv, erau interesate în înfăptuirea unora din prevederile programului F.N.D. Ca o consecință a acestei orientări, F.N.D. a reușit încă la începutul anului 1945 să-și lărgască baza sa de masă, să obțină colaborarea cu cercuri

ale burgheziei și micii burghezii care pînă atunci adoptaseră o atitudine de rezervă față de F.N.D.

Această nouă situație s-a materializat în sporirea capacității forțelor democratice de a înfăptui imediat unele prevederi hotărîtoare ale programului lor. După cum se știe, în perioada 23 August 1944 — 6 martie 1945, lupta maselor populare pentru alungarea majorității reacționare din guvernele precedente și instaurarea primului guvern democratic s-a împletit strîns cu lupta pentru rezolvarea problemei agrare. La începutul anului 1945, P.C.R. a demascăat cu și mai multă tărie poziția cercurilor reacționare față de reforma agrară — chemînd masele să treacă la înfăptuirea ei pe calea revoluționară. La 10 februarie 1945 Frontul Plugarilor adresează țărănimii chemarea de a trece imediat, peste capul guvernului, la înfăptuirea reformei agrare, arătînd că reforma agrară trebuie imediat înfăptuită.

În acest mod, în România, încă de la începutul lunii februarie și mai cu seamă după 10 februarie 1945, încep marile bătălii pe întreaga țară pentru exproprierea moșierimii în limita criteriilor stabilite de Programul de guvernare al F.N.D.

În acest mod, procesul luptei pentru rezolvarea pe cale revoluționară a problemei agrare, din punct de vedere al conținutului, s-ar putea împărți în două mari perioade. Prima este perioada din toamna anului 1944 pînă în luna decembrie 1944 cînd, în multe județe ale țării, țărănimea, prin comitetele țărănești, a preluat pămîntul în întregime sau parțial al moșierilor fugiți cu hitleriștii și al celorlalți moșieri care s-au făcut vinovați de dezastrul țării. A doua, începînd cu anul 1945, mai cu seamă din luna februarie, cînd în acest proces al luptei pentru rezolvarea problemei agrare se aduc noi elemente de ordin calitativ, și anume faptul că țărănimea pe întreg teritoriul țării trece la exproprierea pe cale revoluționară a moșierimii și improprietărirea, cu pămîntul expropriat, a țărănimii fără pămînt și cu pămînt puțin, reformei agrare imprimîndu-i-se conținutul unei revoluții agrare. În preajma instaurării guvernului revoluționar-democratic de la 6 martie 1945 reforma agrară era în plină desfășurare, guvernului revenindu-i sarcina de a o continua, legifera și desăvîrși potrivit programului F.N.D. Concomitent cu înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare, începutul anului 1945 a marcat intensificarea luptei revoluționare a maselor pentru democratizarea aparatului de stat și economic, pentru înfrîngerea împotrivirii reacțiunii care nu a ezitat să recurgă la represalii armate pentru a-și păstra pozițiile și a evita înlăturarea ei de la cîrmă țării. Masele luau, tot mai hotărît, cu asalt prefecturile, preturile, primăriile, instalînd în fruntea acestora reprezentanți ai lor. Lupta de clasă cunoaște o încordare extremă. Alături de confruntările politice, de mijloacele curente ale propagandei și agitației (presă, conferințe, literatură politică etc.) forțele democratice au folosit strada ca arenă de luptă deschisă cu reacțiunea.

Împletirea luptei pentru înfăptuirea pe cale revoluționară a reformei agrare cu lupta pentru smulgerea din mîna reacțiunii a ultimelor poziții pe care le mai deținea în aparatul de stat, a constituit un factor decisiv care a condus la completa izolare a cercurilor reacționare în viața politică și de stat, la imposibilitatea acestora de a se menține la putere. În aceasta un rol de primă importanță l-a avut faptul că armata nu a putut fi atrasă de reacțiune în acțiuni de reprimare a luptei maselor, armata română situîndu-se de partea poporului, a forțelor democratice.

Creșterea și lărgirea mișcării revoluționare au adîncit deruta în rîndurile claselor dominante, provocînd noi disensiuni și sciziuni în cadrul grupărilor lor politice. Încă în toamna anului 1944, în Partidul Național-Țărănesc numeroși membri și chiar unele organizații locale au cerut conducerii centrale să renunțe la poziția ostilă față de dezideratele maselor și să sprijine activitatea forțelor democratice. În primele luni ale anului 1945, aproximativ o treime din organizațiile județene ale Partidului Național-Țărănesc, dîndu-și seama de caracterul antipopular al politicii promovate de conducerea lor centrală, s-au desprins de ea, raliîndu-se forțelor democratice. În februarie 1945, în plină luptă revoluționară pentru lichidarea dominației reacțiunii în guvern, un grup de fruntași național-țărăniști compus în-deosebi din intelectuali și liber-profesioniști cu orientare democratică, în frunte

cu Anton Alexandrescu, s-a desolidarizat, în mod public, de politica și activitatea reacționară a conducerii partidului lor și au aderat la Frontul Național Democratic. De asemenea, forțele democratice au reușit să atragă de partea lor gruparea burgheză liberală condusă de Gheorghe Tătărescu, desprinsă de P.N.L. — Brătianu în luna decembrie 1944. Această grupare se pronunța pentru colaborare cu F.N.D. și înfăptuirea unor transformări democratice cum ar fi reforma agrară, redresarea economiei naționale, obținerea și consolidarea independenței naționale, instaurarea unui guvern democratic pe baza programului de guvernare al F.N.D. În realizarea colaborării cu gruparea burgheză a lui Gh. Tătărescu partidul comunist ținea seamă de natura contradicție a acestei colaborări, de deosebirile de clasă existente între cercurile burgheze pe care le reprezenta și masele muncitoare, de faptul că prin realizarea unor obiective din programul F.N.D. aceasta urmărea rezolvarea anumitor interese de clasă ale burgheziei și că în perspectivă ea avea în vedere conservarea burgheziei ca clasă și menținerea rinduielilor social-economice bazate pe exploatare și asuprire. Aceste deosebiri și contradicții însă nu erau de natură să împiedice unitatea de acțiune dintre forțele muncitorești-tărănești și cercurile burgheze reprezentate politicește de gruparea tătăresciană, tocmai ca rezultat al existenței unor interese comune care, la acea dată, prevalau asupra contradicțiilor ce deosebeau cele două grupări de forțe. În tratativele desfășurate între reprezentanții F.N.D. și gruparea Gh. Tătărescu ambele părți au dovedit luciditate politică materializată în unele concesi reciproc, concesi care, însă, din partea F.N.D. nu au afectat problemele de fond care vizau dezvoltarea ascendentă a procesului revoluționar.

Astfel, partidul comunist a reunit în lupta pentru transformarea revoluționară a țării principalele forțe ale națiunii — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe și anumite cercuri ale burgheziei. Prin aceasta s-a realizat o largă concentrare de forțe opuse reacțiunii, ceea ce a facilitat amplificarea revoluției, creindu-se condițiile necesare înlăturării ei într-un timp scurt de la putere. Lupta forțelor democratice împotriva reacțiunii a atins o tensiune maximă la 24 februarie 1945, când în Capitală și în numeroase alte localități din țară au avut loc mitinguri de masă de o amploare necunoscută încă în istoria României. Astfel, la București au participat peste 600 000 de demonstranți, la Ploiești — aproape 70 000, la Timișoara — circa 30 000, la Craiova — 20 000, la Brașov — 35 000 etc.

În Capitală, din ordinul majorității reacționare din guvern, forțele jandarmerești au deschis focul asupra demonstranților; sub gloanțele ucigăse au căzut Pușcașu Nicolae, Banu Gheorghe, Stănescu C. Voicu, Miu Mircea, Dogaru Gheorghe, Halpern Iuliu, alți mulți fiind răniți. Și în alte centre din țară autoritățile reacționare, sprijinite de bande legionare, au atacat pe demonstranți, încercând să-i intimideze. Dar acțiunile de reprimare întreprinse de reacțiune au determinat un nou val de manifestații împotriva acesteia, agravând considerabil criza în care se afla guvernul Rădescu; de altfel acesta reușea tot mai puțin să stăpânească situația. După 24 februarie în țară au loc noi acțiuni demonstrative de mare amploare în care masele protestează împotriva provocatorilor reacțiunii.

În lupta împotriva reacțiunii, Partidul Comunist Român a avut permanent în vedere necesitatea de a fi pregătit pentru a face față oricăror împotriviri din partea dușmanului de clasă, îmbinând demonstrațiile de stradă, mitingurile și acțiunile politice cu lupta armată, în eventualitatea că reacțiunea ar impune folosirea unei asemenea căi. Viața a demonstrat justetea poziției adoptate de partidul comunist, gărzile patriotice de luptă, al căror efectiv se ridicase la începutul anului 1945 la 70 000 de oameni, jucând un rol important în sprijinirea marilor acțiuni întreprinse de mase.

În aceste împrejurări de mare avânt revoluționar al maselor populare, la 28 februarie 1945 Rădescu este obligat să-și prezinte demisia. Desfășurarea evenimentelor de la începutul lui martie a fost hotărâtoare pentru înlăturarea guvernului Rădescu, pentru victoria forțelor democratice. Voința maselor largi populare a triumfat! La 6 martie 1945 a fost instaurat, pentru prima dată în istoria modernă a României, un guvern cu adevărat democratic.

Vestea numirii guvernului democrat a provocat un nestăvilit entuziasm în rândurile maselor largi populare din întreaga țară. Pentru prima dată în istoria poporului român masele muncitoare își aveau un guvern al lor, în care precum-păneau reprezentanții clasei muncitoare și ai țărănimii. Noul guvern prezidat de dr. Petru Groza se înscrie în istoria patriei noastre ca primul guvern democratic — guvern revoluționar-democratic — cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, expresie a colaborării largi a forțelor ce se pronunțau pentru adânci transformări revoluționare, sociale și politice. Participarea la guvern a reprezentanților reacțiunii nu a afectat conținutul revoluționar al acestuia și nici înfăptuirea transformărilor revoluționare preconizate de F.N.D., tocmai ca urmare a faptului că rolul precumpănitor l-au avut reprezentanții maselor muncitoare, ai clasei muncitoare și țărănimii, partidele și organizațiile muncitorești-țărănești deținând poziții majoritare și hotărâtoare. Principalul partid de guvernământ devine Partidul Comunist Român alături de care un rol important l-a avut Partidul Social-Democrat, ceea ce a determinat ca Frontul Unic Muncitoresc să constituie nucleul politic de bază al guvernului care a imprimat activității acestuia pecetea voinței și intereselor clasei muncitoare, a țărănimii și altor categorii de oameni ai muncii.

Astfel, din cei 18 miniștri ai guvernului Groza, 4 erau reprezentanți ai P.C.R., 3 ai P.S.D., 3 ai Frontului Plugarilor, 1 al Uniunii Patriotice, 1 al Confederației Generale a Muncii, 1 al Uniunii Patrioților Democrați, 3 ai Partidului Național-Liberal (gruparea Tătărescu), 1 al Partidului Național-Țărănesc (gruparea Anton Alexandrescu) și 1 al armatei.

Prin instaurarea acestui guvern, procesul revoluționar din România a intrat într-o nouă etapă, al cărui obiectiv era încheierea procesului de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice și pregătirea trecerii la revoluția socialistă.

În același timp, victoria de la 6 martie 1945 a demonstrat în mod strălucit capacitatea partidului comunist de a aplica în mod creator tezele socialismului științific la îndoielile concrete ale țării noastre, aducându-și prin aceasta un aport deosebit la îmbogățirea tezaurului teoretic și practic privind problema cuceririi puterii politice în perspectiva trecerii de la capitalism la socialism. Totodată, actul de la 6 martie, prin consecințele și implicațiile sale, a avut un profund caracter antiimperialist; el a scos definitiv țara de sub dominația imperialistă, a pus bazele dezvoltării libere și independente a României, ale consolidării independenței naționale, ale manifestării suverane a patriei noastre, atât pe plan intern, cât și internațional.

Subliniind importanța istorică a victoriei de la 6 Martie 1945 tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că acesta este „rodul luptei eroice a clasei noastre muncitoare aliată cu țărănimea, cu intelectualitatea și celelalte categorii sociale muncitoare, rezultatul luptei unite a oamenilor muncii români, maghiari, germani și de altă naționalitate, desfășurată sub conducerea Partidului Comunist Român. În această luptă s-au afirmat din plin capacitatea revoluționară a clasei muncitoare din țara noastră, rolul și misiunea ei istorică de forță conducătoare a întregii națiuni, rol care s-a manifestat strălucit de-a lungul anilor în marea operă de făurire a orinduirii socialiste“.

LA BAZA ACTIVITAȚII GUVERNULUI DR. PETRU GROZA — ÎNFĂPTUIREA PROGRAMULUI F.N.D.

Obiectivele principale ale Programului F.N.D. cuprindeau: asigurarea participării în continuare a României la războiul antihitlerist, accelerarea procesului de democratizare a aparatului de stat, sancționarea criminalilor de război și a celor vinovați de dezastrul țării, legiferarea și

definitivarea reformei agrare, refacerea economiei naționale și îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale populației, stăvilirea speculei și înghețarea prețurilor ș.a.

O importanță de prim ordin în activitatea de început a puterii democrat-populare a reprezentat-o legiferarea reformei agrare.

La 7 martie 1945, în prima ședință a Consiliului de Miniștri, s-a stabilit ca una din cele mai urgente sarcini ale guvernului legiferarea și aplicarea reformei agrare. Pe baza legii au fost confiscate în întregime pământurile și alte proprietăți agricole ale persoanelor care colaboraseră cu Germania hitleristă, ale criminalilor de război și ale tuturor celor vinovați de dezastrul țării, precum și pământurile

cetățenilor români care s-au înscris voluntari pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite și ale celor ce s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război ori au părăsit țara după data de 23 august 1944.

Totodată au fost expropriate moșiile părăsite și ale marilor proprietari funciari care în ultimii șapte ani nu-și cultivaseră pământul în regie proprie, precum și terenurile agricole ce depășeau 50 hectare.

Au fost exceptate de la expropriere orezăriile, bunurile agricole aparținând așezămintelor bisericești, domeniilor coroanei, eforiilor și așezămintelor spitalești, Academiei Române, Casei Școalelor și altor așezăminte de cultură, obștilor și cooperativelor sătești ș.a.

Acțiunile de expropriere și confiscare au avut, așadar, un caracter anti-moșieresc și antifascist.

În cursul reformei agrare din 1945 au fost expropriate 1 468 000 ha din care peste 1 109 000, adică aproape 3/4, au fost împărțite țăranilor, iar restul, de peste 359 000 ha, a trecut în proprietatea statului. La improprietărea s-a acordat intiietate ostașilor concentrați și tuturor celor care luptaseră împotriva Germaniei hitleriste. Această prevedere a stimulat participarea activă a Armatei române pe frontul anti-hitlerist. Numărul total al improprietărilor a fost de 918 000; s-au creat peste 400 000 de noi gospodării țărănești, iar 500 000 de gospodării cu pământ puțin și-au mărit suprafața.

La sfîrșitul anului 1946, marea majoritate a pămîntului supus exproprierii se afla deja în posesia țăranilor care aveau dreptul la improprietărea.

Reforma agrară a determinat importante schimbări în structura economică și socială a satelor. Ea a desființat baza economică a moșierimii și a rămășițelor relațiilor de producție semifeudale din agricultură. Improprietărea a dus la creșterea procentului gospodăriilor țărănești care posedau între 1 și 3 ha de la 31,1% în 1941 la 36,08% și al celor care posedau între 3 și 5 ha de la 18,4% în 1941 la 22,56% în 1948; procentul gospodăriilor țărănești care posedau sub un hectar de pământ s-a redus de la 23,3%, cite existau în 1941, la 17,5% în 1948.

O caracteristică importantă a reformei agrare din 1945 o constituie exproprierea odată cu pămîntul și a celorlalte mijloace de producție — mașini, unelte și animale. Cu acest prilej au trecut în proprietatea statului 3 103 de tractoare, 1 274 de pluguri de tractor, 1 996 de batoze de cereale, 4 321 de semănători de cereale, precum și alte mașini agricole și instalații industriale. Unelte agricole și animalele de tracțiune confiscate au fost date țăranilor improprietăriți.

Tractoarele și mașinile mari expropriate împreună cu cele ale camerelor de agricultură au fost grupate, în toamna anului 1945, în 271 de centre de mașini și unelte agricole ale statului, menite să sprijine țăranimea în campaniile agricole.

După 6 martie 1945, problema redresării și dezvoltării economiei naționale a ocupat un loc central în activitatea guvernului, a partidelor și organizațiilor democratice. În acest sens P.C.R. și guvernul democratic au inițiat o serie de măsuri menite să introducă ordine în economia națională, să sporească rolul statului, al maselor populare în controlul și dirijarea vieții economice. Immediat după 6 martie guvernul a încredințat coordonarea activității economice a țării unui „Consiliu Interministerial Economic” — organism care a avut principala menire de a elabora coordonatele politicii economice a guvernului și să militeze pentru aplicarea lor în viață.

Guvernul a luat măsuri pentru impunerea excepțională a îmbogățirilor de război, precum și introducerea impozitului progresiv pe venitul global. La inițiativa P.C.R., Consiliul de Miniștri a elaborat în luna mai 1945 o serie de legi menite să îngreădească posibilitățile de speculă ale capitaliștilor; să întărească rolul statului în acțiunea de redresare a vieții economice; să scoată la iveală stocurile de mărfuri ascunse și să reglementeze circulația mărfurilor; să urmărească și să găsească mijloacele necesare stabilirii unui acord relativ între prețuri și salarii și să frîneze adîncirea haosului economic.

Prin legea privitoare la reglementarea salariilor și înființarea economatelor se urmărea oprirea urcării continue și anarhice a prețurilor, precum și îmbunătățirea aprovizionării salariaților cu produsele de consum strict necesare. În această lege se prevedea obligația pentru toate întreprinderile comerciale și industriale, care aveau un număr mai mare de 500 salariați în aceeași localitate, să înființeze economate pentru aprovizionarea salariaților cu alimente, îmbrăcăminte, combustibil.

Aceste măsuri sînt o mărturie a eforturilor guvernului pentru a întări controlul statului în viața economică, pentru a găsi soluții în ceea ce privește dirijarea și redresarea economiei naționale și a împiedica dezvoltarea fenomenelor negative din economie.

Imediat după 6 martie, partidul comunist s-a adresat maselor chemîndu-le să-și sporească eforturile în vederea sporirii producției, ca principală cale de învingere a greutăților economice. Clasa muncitoare s-a situat în fruntea luptei întregului popor pentru a înfrînge reacțiunea și pe terenul luptei economice. Există mii și mii de exemple de adevărat eroism al muncitorimii noastre care luptînd cu mari greutăți au obținut importante succese în producție. Zeci de colective de muncitori s-au angajat în întrecere patriotică pentru a ridica producția, a reface utilajele distruse, a repune în funcțiune fondul de mașini-unelte al unor întreprinderi sau ramuri industriale, a reface instalațiile distruse în industria petroliferă etc.

În același timp, trebuie remarcat sprijinul pe care clasa muncitoare l-a acordat țărănimii, dovedindu-se și pe această linie la înălțimea menirii sale de clasă conducătoare a revoluției. Comitetele sindicale din întreaga țară au trimis la sute mii de echipe de muncitori care au dat un neprețuit ajutor țărănimii în lupta pentru recoltă. De fapt, trebuie menționat că această experiență va fi continuată în anii ulteriori și va juca un important rol în întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime.

Pe lîngă eforturile pe plan intern pentru învingerea greutăților economice, guvernul democratic a inițiat o seamă de măsuri pe plan politic extern pentru a găsi soluții în vederea înlăturării greutăților economice. În vara anului 1945, guvernul dr. Petru Groza a inițiat încheierea unor acorduri comerciale cu mai multe țări. La 8 mai 1945 a fost încheiat un acord comercial între România și Uniunea Sovietică; la 1 iunie cu Franța; la 7 iulie cu Polonia; la 20 iulie cu Ungaria; la 12 octombrie cu Bulgaria; la 9 noiembrie cu Cehoslovacia; la 15 decembrie cu Iugoslavia. S-au dus de asemenea tratative pentru stabilirea de relații comerciale cu Elveția, Marea Britanie, Austria, Suedia, Egipt, Turcia.

În vara aceluiași an, în urma tratativelor de la Moscova din mai 1945, au luat ființă societățile mixte denumite „Sovromuri” în industria petroliferă, minieră și în transporturi, ulterior extinzîndu-se și în alte ramuri ale economiei ca și în domeniul bancar. Acestea s-au creat prin participații ale statului sovietic provenite din proprietățile capitalului inamic aflat pe teritoriul românesc și din participațiile statului român. Deși la început au fost concepute și organizate pe baze de avantaj reciproc, în cursul evoluției lor ulterioare principiul avantajului reciproc a fost anihilat și ca urmare economia națională a României a avut de suportat consecințe negative fapt pentru care ele au și fost desființate în anul 1956.

În acțiunea de refacere economică, guvernul democrat a avut de înfruntat opoziția cercurilor reacționare, a marii burghezii, care deținea importante poziții în principalele întreprinderi industriale, comerciale și bancare, a partidelor național-țărănesc și național-liberal care făceau totul pentru a adînci dificultățile economice, a discreditat guvernul democrat și a canaliza nemulțumirile populației împotriva acestuia. Folosindu-se și de sprijinul monarhiei, partidele reacționare sperau să poată provoca tulburări politice interne, care să constituie pretext pentru intervenția cercurilor imperialiste de peste graniță în viața politică a României. O expresie a acestei situații o constituie criza intervenită în relațiile dintre guvern și șeful statului, regele, care la 21 august, a cerut guvernului să-și prezinte demisia, începînd așa-numita „grevă regală”, perioadă în care regele a întrerupt orice legătură cu guvernul, a refuzat să acorde audiențe și să contrasemneze legile elaborate de guvern. Guvernul a refuzat să dea curs acestei acțiuni reacționare, rămînînd la postul său încredințat de popor. În situația creată evoluția raporturilor dintre monarhie și guvern a făcut în repetate rînduri obiectul analizei forțelor democratice, atît în cadrul Consiliului de Miniștri, al Consiliului F.N.D., cît și la conferințele și adunările publice care au avut loc în cea de a doua jumătate a anului 1945.

Pusă în fața unui eșec iminent, reacțiunea din România a încercat o nouă provocare prin care spera să determine tulburări în țară, să determine înlăturarea guvernului printr-o eventuală intervenție a puterilor imperialiste. În dimineața de 8 noiembrie 1945, grupuri de elemente reacționare, țărăniști, liberali și legionari, sub pretextul sărbătoririi zilei onomastice a regelui, au trecut de la manifestatii monarhice la atacarea unor instituții publice și sedii ale organizațiilor democratice, au tras cu arme de foc asupra cetățenilor pașnici și asupra ostașilor însărcinați cu paza ordinii publice. În Capitală, bandele de huligani au atacat Ministerul de Interne și Ministerul Propagandei, sediile C.G.M., Uniunii Patrioților, Uniunii Femeilor Antifasciste etc.

Față de provocările organizate de reacțiune, forțele democratice au opus hotărîrea de luptă și spiritul de sacrificiu al maselor populare. Cuceririle democratice și instituțiile atacate de huligani au fost apărate de către oamenii muncii din rîndurile cărora au căzut 14 iar 74 au fost răniți.

Poziția fermă a forțelor revoluționare, ca și consolidarea pozițiilor puterii populare au determinat pe rege și cercurile palatului ca, spre sfîrșitul anului 1945, să caute o soluție care, fără a afecta existența regimului monarhic, să faciliteze rezolvarea crizei în care se afla. Asupra desfășurării ulterioare a evenimentelor din România o importantă influență a avut-o hotărîrea Conferinței miniștrilor afacerilor străine ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii, care s-a desfășurat la Moscova între 16—26 decembrie 1945. Conferința a luat în considerare scrisoarea trimisă marilor puteri, la mijlocul lunii august, de către Mihai de Hohenzollern, prin care acesta cerea ajutor pentru formarea unui „guvern de uniune națională” în care să fie reprezentate și partidele conduse de Iuliu Maniu și Dinu Brătianu.

„Cele trei guverne — se precizează în comunicat — sînt gata să dea M.S. Regelui Mihai sfatul pe care l-a cerut în scrisoarea sa din 21 august 1945 asupra lărgirii bazei guvernului român. M.S. Regele va fi sfătuit ca un membru al partidului național-tărănesc și un membru al partidului liberal să fie cuprinși în guvern”. Ca urmare a consultărilor pe care Comisia interaliată le-a avut cu oficialitățile românești și a măsurilor ulterioare, la 8 ianuarie 1946, regele a re-luat oficial legăturile cu guvernul. În aceeași zi a avut loc ședința extraordinară a Consiliului de Miniștri în care dr. Petru Groza a prezentat o informare asupra acțiunilor întreprinse de guvern pentru aplicarea integrală a hotărîrilor de la Moscova și a anunțat numirea celor doi miniștri fără portofoliu din partea P.N.Ț. (E. Hașeganu) și din partea P.N.L. (M. Romniceanu).

Cu același prilej a fost adoptat în unanimitate un comunicat care prevedea efectuarea alegerilor generale legislative în cel mai scurt timp posibil. Ca urmare a angajamentului guvernului de a aplica recomandările Conferinței de la Moscova și a aprecierilor pozitive făcute asupra capacității guvernului român de a aplica aceste hotărîri, la 5 februarie 1946 Statele Unite și Marea Britanie au recunoscut guvernul democrat instaurat la 6 martie 1945. Cu aceasta a luat sfîrșit „greva regală” și s-a dat o lovitură puternică manevrelor cercurilor imperialiste care se foloseau de arma „nerecunoașterii” pentru a se amesteca în treburile interne ale României.

CONFERINȚA NAȚIONALĂ DIN OCTOMBRIE 1945 — ETAPĂ IMPORTANTĂ ÎN DEZVOLTAREA P.C.R. ȘI CONSOLIDAREA REGIMULUI REVOLUȚIONAR DEMOCRATIC

a Partidului Comunist Român care și-a desfășurat lucrările la București între 16 și 21 octombrie 1945. Conferința a reprezentat prima manifestare de amploare a forumului comuniștilor români după eliberarea țării. În acel moment, Partidul Comunist avea peste 250 000 de membri, cuprinși în 8 251 de organizații de bază grupate din punct de vedere teritorial în 58 de organizații județene și 12 organizații regionale. În rîndurile sale se aflau 134 158 de muncitori — ceea ce însemna mai mult de jumătate din efectivul său, 78 240 de țărani, 21 807 funcționari, 12 250 de mici meseriași, 5 945 de intelectuali și 1 434 de militari.

La lucrările Conferinței Naționale au participat 320 de delegați ai organizațiilor de partid, precum și numeroși invitați, conducători ai partidelor politice de-

În elaborarea liniei strategice și tactice care a stat la baza activității partidului în lupta pentru întărirea rolului său conducător, pentru desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice și consolidarea regimului revoluționar-democrat, un rol deosebit i-a revenit Conferinței Naționale

mocratice și ai organizațiilor de masă, membri ai guvernului, fruntași ai vieții științifice și culturale.

Pe ordinea de zi a Conferinței s-a aflat: Raportul politic al Comitetului Central, Proiectul de statut al P.C.R., alegerea Comitetului Central și a Comisiei Centrale de Revizie.

Cu clarviziune științifică, Conferința Națională, pornind de la condițiile concrete ale țării noastre, de la necesitățile dezvoltării României, a pus în centrul programului economic industrializarea țării, crearea unei puternice industrii grele și în primul rînd a unei industrii constructoare de mașini. În această direcție, în Raportul Comitetului Central al P.C.R., prezentat de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, se preciza că „...Progresul țării noastre este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării... De țaria industrială a țării depinde în mare măsură însăși independența statului nostru”, considerindu-se că acțiunea de refacere și reconstrucție a țării trebuie să se bazeze pe dezvoltarea cu precădere a industriei grele.

Punind, încă în 1945, problema dezvoltării industriei grele, partidul prefața ideea majoră a politicii sale de industrializare socialistă a țării care, în anii următori, s-a dovedit piatra unghiulară a întregii opere de edificare a socialismului. Astfel, pornind de la faptul că sarcinile progresului economic al României erau deosebit de complexe, că nu putea fi vorba numai de a reface ceea ce s-a distrus, ci și de a construi și dezvolta economia țării pe coordonate noi, Conferința a stabilit că „la baza acțiunii de refacere și reconstrucție a țării trebuie să stea refacerea și dezvoltarea industriei grele”.

Elaborînd programul dezvoltării economice a țării, Conferința a definit factorii care făceau posibilă industrializarea României, subliniind că „avem la îndemînă toate elementele care să ne permită să pășim la crearea unei industrii grele în țara noastră: avem materiile prime de bază; avem mina de lucru și rezervele necesare. Și dacă nu avem un utilaj industrial care să permită satisfacerea tuturor nevoilor schițate mai sus, avem în orice caz armătura necesară pentru a porni la drum”.

Pornind de la faptul că opera de refacere și dezvoltare a economiei naționale trebuie să se sprijine în primul rînd pe resursele interne și pe capacitățile de producție existente, ca punct de plecare pentru reorganizarea întregii economii pe baze noi, moderne, Conferința a stabilit obiective concrete și reale în vederea ridicării producției în toate ramurile economiei.

Alături de precizarea căilor de refacere și dezvoltare a economiei naționale, programul elaborat de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a acordat o mare atenție problemelor agriculturii, care au fost analizate prin prisma refacerii și dezvoltării economiei naționale, a sprijinirii gospodăriilor țărănimii muncitoare pentru consolidarea situației lor economice. Stabilind locul și rolul agriculturii în cadrul procesului de refacere și dezvoltare a economiei, în strînsă legătură cu dezvoltarea industriei, Conferința a trasat sarcinile partidului în consolidarea alianței muncitorești-țărănești, forța socială principală a regimului democrat-popular. Conferința a deschis perspectiva dezvoltării intensive a agriculturii, cu metode științifice, bazate pe o înzestrare tehnică modernă.

În atenția Conferinței au stat, de asemenea, problemele privitoare la valorificarea resurselor energetice ale țării, în general la electrificarea țării ca parte organică a amplului program de redresare și dezvoltare în perspectivă, pe cale modernă, a economiei noastre.

Conferința a indicat în același timp unele măsuri importante cu caracter social-cultural, printre care asigurarea cadrelor necesare refacerii și dezvoltării economiei naționale, reorganizarea învățămîntului, extinderea asistenței medicale îndeosebi în mediul rural ș.a.

Elaborînd acest amplu plan de refacere și dezvoltare economică și socială a țării, Conferința chema întregul popor la acțiune, arătînd că „tot ce este activ, energic și competent trebuie să contribuie la realizarea acestui plan de refacere și ridicare a țării noastre”.

De asemenea, Conferința Națională a partidului comunist a stabilit o serie de măsuri în vederea întăririi sectorului economic dirijat de stat, intensificării controlului statului asupra întreprinderilor particulare, pentru a fi îndrumate spre producția ce servea refacerii și dezvoltării economice a țării. Ea a preconizat extinderea rolului statului în îndrumarea distribuirii materiilor prime și a creditelor, în reglementarea circulației mărfurilor și a prețurilor de desfacere. Conferința are

meritul de a fi indicat sarcinile imediate ca și cele de perspectivă ce se puneau în toate domeniile economice — industrie, agricultură, transporturi, bănci, finanțe — privite ca un sistem unitar, precum și căile și mijloacele de împlinire a lor.

O importanță deosebită s-a acordat la Conferința rolului hotărîtor ce revenea clasei muncitoare în ansamblul vieții economice, politice și social-culturale a țării, subliniindu-se că pentru aceasta era imperios necesară lichidarea definitivă a sciziunii politice și organizatorice din mișcarea muncitorească. În abordarea acestei probleme, Conferința a luat în seamă faptul că erau create, în mare măsură, premisele pentru realizarea, într-o perspectivă relativ apropiată, a acestei sarcini istorice a clasei muncitoare din România. Aceste premise se creaseră în timpul colaborării dintre cele două partide muncitorești, în lupta pentru eliberarea țării de sub dominația fascismului, în perioada care a urmat insurecției, atât în probleme fundamentale de ordin programatic cit și în acțiuni concrete de organizare și conducere a luptei maselor, precum și pe linie de guvern. Pe baza experienței acumulate, conferința a formulat concluzia că unitatea clasei muncitoare trebuia să fie rezultatul adîncirii și dezvoltării colaborării comunistilor și social-democraților, concepend contopirea celor două partide într-un partid unic muncitoresc nu ca un act mecanic, „ci ca o unificare politică și organizatorică pe baze principiale, în urma unei acțiuni de lămurire ideologică și înlăturării unei depline unități de acțiune“.

În vederea continuării și adîncirii procesului de consolidare a regimului revoluționar-democratic, Conferința a subliniat necesitatea ca în alegerile parlamentare — în fața cărora se afla țara — să se mențină coaliția forțelor guvernamentale, dezvoltarea colaborării forțelor muncitorești-țărănești cu gruparea liberală burgheză condusă de Gheorghe Tătărescu.

În lucrările Conferinței, un loc important l-au ocupat problemele vieții interne de partid. Constatînd rămînerea în urmă a activității organizatorice a partidului față de influența sa politică în mase și pentru a se asigura creșterea rolului conducător al partidului la nivelul marilor sarcini pe care istoria le ridica în fața sa, Conferința a indicat ca sarcini principale creșterea rîndurilor partidului prin primirea celor mai buni muncitori, țărani și intelectuali; consolidarea organizațiilor de partid existente și crearea altora noi, îmbunătățirea metodelor de muncă și întărirea legăturilor cu masele; intensificarea activității de educație politică a cadrelor, a întregului efectiv al partidului, îmbunătățirea, în genere, a activității politico-ideologice pe toate planurile. Conferința a adoptat Statutul P.C.R. O mare atenție a fost acordată de Conferința metodelor conducerii de către partid a maselor, necesitatea aplicării consecvente a principiului centralismului democratic, rezolvării colective a problemelor, întăririi disciplinei de partid, dezvoltării spiritului critic și autocritic, folosirii metodei de convingere ca metodă de bază a muncii de partid în mase.

Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945 a marcat un moment important în istoria partidului și a patriei noastre. Ea a dovedit capacitatea partidului comunist, a cadrelor sale de bază de a elabora linia politică, pornind de la particularitățile concret istorice ale țării noastre, formele și metodele corespunzătoare pentru mobilizarea întregului popor la dezvoltarea și propășirea României; ea a constituit totodată un moment hotărîtor pentru sporirea rolului partidului ca forță conducătoare a poporului în lupta pentru democrație și socialism.

După Conferința Națională a Partidului Comunist Român, toate partidele și organizațiile democratice, simultan cu larga dezbatere a documentelor adoptate, au trecut hotărît la mobilizarea întregului popor pentru înlăturarea politicii generale de reconstrucție a țării, pentru aplicarea în practică a hotărîrilor Conferinței. În ciuda tuturor greutăților, se obțin o seamă de succese în sporirea producției, ca de pildă în industria carboniferă, petroliferă, în refacerea căilor ferate etc. În agricultură se consolidează activitatea celor 66 centre de închiriat mașini și a celor 111 ferme de stat. Paralel, guvernul democrat s-a preocupat de făurirea unor noi organisme de stat capabile să asigure înlăturarea măsurilor stabilite de Conferința Națională. La 24 noiembrie 1945 a fost creat Consiliul Superior al Economiei Naționale, organism guvernamental, menit să înlocuiască fostul Consiliu Interministerial Economic creat în martie 1945. Acest organism avea sarcina de a elabora programe, planuri de producție, cit și alte măsuri în domeniul financiar, circulația producției, investiții, comerț exterior, politică fiscală, vamală, cooperatie, regimul muncii etc. El aviza toate proiectele de decrete-legi privitoare la probleme economice care erau înaintate Consiliului de Miniștri. În componența Consiliului intra: ministrul industriei și comerțului, ministrul finanțelor, minis-

trul agriculturii și domeniilor, ministrul minelor și petrolului, ministrul muncii, ministrul comunicațiilor, ministrul cooperăției și guvernatorul Băncii Naționale a României.

La 30 noiembrie 1945, în prezența dr. Petru Groza, a fost constituit Consiliul Național al Cercetării Științifice în componența căruia au intrat personalități de seamă ale vieții științifice și culturale a țării, printre care: prof. Dimitrie Gusti — președintele Academiei Române, prof. Traian Săvulescu, prof. C.I. Parhon, prof. S. Stoilov, prof. Gh. Spacu, Gh. Macovei, prof. Petre Antonescu, prof. Andrei Rădulescu, prof. dr. D. Danielopol, prof. Horia Hulubei.

La 16 februarie 1946 au fost create pe lângă prefecturi, oficii economice județene, avînd rolul de a acționa, ca organe de stat, în domeniul aprovizionării și controlului producției, circulației și repartiției produselor și a aviza asupra stabilirii prețurilor. Aceste măsuri au fost completate cu altele care vizau frinarea speculei, mai ales în comerțul cu produse agricole, ca și ajutorarea regiunilor lovite grav de secetă — mai ales din Moldova și sud-estul Munteniei.

ALEGERILE PARLAMENTARE DIN 19 NOIEMBRIE 1946

Dînd curs indicațiilor Conferinței Naționale a P.C.R. din octombrie 1945, cu privire la organizarea alegerilor parlamentare, precum și recomandărilor Conferinței de la Moscova, Consiliul de Miniștri a hotărît în ziua de 8 ianuarie 1946 efectuarea alegerilor generale legislative și asigurarea libertății acestor alegeri, care urmau să fie făcute pe baza sufragiului universal și secret, cu participarea tuturor partidelor democratice și antifasciste, care aveau dreptul să-și prezinte candidați.

Partidul comunist aprecia bătălia alegerilor nu ca o simplă luptă pentru voturi, „ci ca o confruntare a forțelor democratice de o parte și a reacțiunii de altă parte“. De aceea pentru P.C.R. alegerile constituiau un prilej de mobilizare și antrenare a celor mai largi mase muncitoare în lupta politică împotriva reacțiunii, un prilej de activizare politică a întregului popor muncitor.

În elaborarea tacticii P.C.R. în alegerile parlamentare, un rol deosebit a avut Plenara din ianuarie 1946, care a făcut o temeinică analiză a situației politice internaționale și interne, a activității partidului în perioada scursă de la Conferința Națională din octombrie 1945. Tactica P.C.R. în alegeri stabilită de plenară a fost rezultatul unei analize profunde și multilaterale a particularităților noii etape, a raportului forțelor de clasă, a contradicțiilor existente, măsura în care fiecare din aceste contradicții poate influența și cum anume desfășurarea evenimentelor în viitor, s-a analizat poziția fiecărei clase sau pătri sociale, precum și a partidelor sau organizațiilor politice ce le reprezentau.

Analizînd potențialul de luptă al reacțiunii, ponderea și rolul fiecărui partid și organizație din tabăra reacțiunii, plenara a stabilit că adversarul principal în alegerile parlamentare îl constituiau partidele național-țărănesc, condus de Iuliu Maniu și național-liberal, condus de Dinu Brătianu. Pornind de la acestea, plenara a stabilit că în campania electorală P.C.R. trebuie să-și îndrepte focul principal asupra acestor forțe politice reacționare și îndeosebi împotriva P.N.Ț. — Maniu.

În fruntea întregului popor, a tuturor forțelor democratice unite, ca forță principală era chemată clasa muncitoare, unită în F.U.M. Numai clasa muncitoare putea asigura și imprimarea luptei întregului popor, a tuturor forțelor democratice, intransigența și fermitatea necesară pentru înfrîngerea reacțiunii. „Clasa muncitoare unită — sublinia Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946 — reprezentată de cele două partide — P.C.R. și P.S.D. —, trebuie să constituie în alegeri, iar apoi în guvern și parlament, baza în jurul căreia se vor grupa toate forțele democratice ale țării. Ea trebuie să-și îndeplinească și în această bătălie rolul de forță principală de atac a poporului nostru. De aceea P.C.R. considera că „hotărîtor pentru prezentarea unită a tuturor forțelor democratice în alegeri era întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, a F.U.M., obținerea unității P.C.R. și a P.S.D. în alegeri“.

Momentul cel mai important l-a constituit lupta pentru obținerea listei unite a partidelor muncitorești în alegeri. Plenara cerea să se lupte cu energie împotriva încercărilor reacțiunii care căuta să izoleze și să împiedice prezentarea pe liste unite în alegeri a celor două partide muncitorești, încercînd să atragă

P.S.D. de partea ei în alegeri. De aceea, P.C.R. aprecia bătălia pentru realizarea unității muncitorești în alegeri ca o bătălie împotriva reacțiunii.

Lupta P.S.D. alături de P.C.R. în Frontul Unic Muncitoresc, în marile bătălii de clasă din anii 1944 și 1945 a creat în rândurile acestuia un puternic curent revoluționar și convingerea că numai lupta comună a celor două partide muncitorești poate conduce la victorie. Acționând pentru consolidarea regimului democrat-popular, marea majoritate a membrilor P.S.D. se pronunța pentru continuarea acțiunii comune a celor două partide muncitorești și în alegerile parlamentare. Exprimind voința majorității partidului, Plenara C.C. al P.S.D. din februarie 1946 a hotărât convocarea unui congres al P.S.D. pentru „fixarea definitivă a modului de participare a P.S.D. în alegerile parlamentare”, cu recomandarea congresului ce urma să aibă loc pentru „participarea pe liste comune cu organizațiile muncitorești și democratice care au constituit guvernul de la 6 martie 1945”.

La 10 martie 1946, în plină desfășurare a alegerilor sindicale și în bună măsură sub influența spiritului de unitate manifestat aici, s-a desfășurat la București Congresul extraordinar al P.S.D. care avea să hotărască tactica partidului în bătălia electorală.

Congresul P.S.D. a hotărât menținerea și dezvoltarea colaborării cu P.C.R. atît în viitoarea bătălie electorală cit și ulterior. Realizarea punctelor de vedere comune ale celor două partide muncitorești asupra viitoarelor alegeri parlamentare a constituit premisa fundamentală pentru unirea într-un organism politic unic a tuturor forțelor care au pus bazele guvernului democratic la 6 martie 1945. Congresul P.S.D. a constituit un important pas pe calea consolidării Frontului Unic Muncitoresc ca nucleu politic al tuturor forțelor democratice ale țării, sporirii rolului clasei muncitoare ca forță socială conducătoare a revoluției. El a marcat de asemenea o hotărîită înfrîngere a manevrelor cercurilor reacționare din jurul lui Iuliu Maniu și Dinu Brătianu care urmăreau slăbirea unității de luptă a partidelor clasei muncitoare, spargerea Frontului Unic Muncitoresc, împiedicarea prin aceasta a realizării unității de acțiune a tuturor forțelor democratice în vederea alegerilor și înlăptuirii programului guvernului democratic. Totodată congresul a consacrat izolarea elementelor de dreapta din P.S.D. La sfîrșitul lunii martie gruparea de cadre din jurul lui C. Titel Petrescu, fost președinte al partidului, a fost eliminată din P.S.D. Ulterior aceasta a întemeiat o nouă formațiune politică social-democrată — Partidul Social-Democrat Independent, ostil unității muncitorești, care în timpul alegerilor a fost manevrat de cercurile reacționare împotriva democrației.

Acordul de principiu al tuturor partidelor care au pus bazele guvernului de la 6 martie 1945, de a merge unite în bătălia alegerilor, a constituit premisa hotărîtoare pentru crearea unui nou organism politic pe baza unui program corespunzător, în care să fie reflectate năzuințele arzătoare ale poporului, să țină seama de interesele reale ale tuturor claselor și categoriile sociale participante și să constituie un mijloc de mobilizare a tuturor energiilor sociale necesare zdrobirii reacțiunii în alegeri.

La 17 mai 1946 reprezentanții Partidului Comunist Român, Partidului Social-Democrat, Partidului Național-Liberal — Tătărescu, Partidului Național-Țărănesc — Anton Alexandrescu, Frontului Plugarilor, Partidului Național Popular*, au hotărît constituirea Blocului Partidelor Democratice, care să se prezinte în alegeri cu o singură listă electorală.

La 20 mai 1946 a fost dată publicității Platforma-program a partidelor politice coalizate în B.P.D. Documentul prevedea concentrarea eforturilor pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale, întărirea regimului revoluționar-democratic, ridicarea bunăstării materiale a populației, în primul rînd prin mărirea producției atît în industrie, cit și în agricultură, atragerea la opera de redresare a țării a tuturor forțelor sociale, inclusiv a capitalului privat. Se preconizau, de asemenea, etatizarea Băncii Naționale a României, democratizarea sistemului fiscal, reforma justiției, lărgirea drepturilor cetățenești, stimularea dezvoltării culturii, a științei și artei ș.a.

Caracterizînd conținutul și semnificația acestui important document-program, tovarășul Nicolae Ceaușescu, într-o cuvîntare rostită la 24 iulie 1946 în cadrul unei întruniri organizate de P.C.R. la Craiova, arăta: „Platforma-program a B.P.D.

* Partidul Național Popular s-a creat în ianuarie 1946 la Congresul Uniunii Patrioților care a hotărît transformarea acesteia în partid (P.N.P.).

este rezultatul muncii comune a celor șase partide. Ea se inspiră din realitățile românești și este un program de realizări imediate". Referindu-se apoi la scopurile urmărite de P.C.R. prin realizarea prevederilor platformei, ca și la faptul că împlinirea acestor prevederi era un pas important, un moment al luptei generale pentru prosperitatea economică și socială a poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta în continuare: „Noi vrem ca bogățiile țării să le folosim pentru bunăstarea întregului popor, nu ca până acum pentru îmbogățirea unui grup restrâns de profitori hrăpăreți. Noi vrem ca România să nu mai fie o țară inapoiată... Noi vrem să ne vedem țara în rîndul țărilor înaintate ale lumii. Realizarea platformei-program va fi un pas hotărîtor pe acest drum”.

O etapă importantă în pregătirea alegerilor a fost elaborarea și discutarea publică a Proiectului noii legi electorale. După ce la 11 iulie Consiliul de Miniștri a aprobat în ultima formă proiectul legii electorale, la 13 iulie 1946 a fost promulgată legea privitoare la organizarea Adunării Deputaților și cea privitoare la alegerea Adunării.

Noul sistem electoral a stabilit o singură reprezentanță națională — Adunarea Deputaților — desființându-se Senatul. În articolul 1 al acestei legi se stabilea că „reprezentanța națională se organizează într-un singur corp: Adunarea Deputaților”. Adunarea Deputaților, în noua sa componență socială și politică, avea menirea de a exprima direct opinia maselor populare, fără a fi supusă controlului și cenzurii unui alt organ legislativ — Senatul.

Una din prevederile legii pentru organizarea Adunării Deputaților stabilea că „alegerea se face... prin vot universal, egal, direct și secret”. Această prevedere, profund democratică, a fost apoi concretizată într-o seamă de articole care stabilesc dreptul de vot al tuturor cetățenilor țării „în vîrstă de cel puțin 21 de ani împliniți”. O deosebită semnificație politică a avut faptul că pentru prima dată în istoria țării noastre li s-au acordat femeilor drepturi egale cu ale bărbaților, stabilindu-se că ele „au drept de vot și pot fi alese în Adunarea Deputaților în aceleași condițiuni ca și bărbații”.

Conținutul democratic al legii electorale își găsește expresia și în faptul că pentru prima dată se acorda drept de vot militarilor și unor categorii de funcționari publici care în trecut fuseseră lipsiți de drepturi electorale.

Prin acordarea dreptului de vot universal, egal, direct și secret pentru toți cetățenii țării, de la vîrsta de 21 de ani, fără deosebire de sex, naționalitate, stare socială, credință religioasă sau grad de cultură s-a făcut un pas important spre democratizarea vieții politice românești.

Partidul comunist și aliații săi au folosit campania electorală ca un mijloc de a dezbate cu alegătorii problemele fundamentale de dezvoltare ale țării, de a atrage masele la activitatea economică și politică. În vara anului 1946 s-au desfășurat mari mitinguri electorale la care au participat sute de mii de oameni care au constituit, în același timp, un prilej de trecere în revistă a forței politice a P.C.R., a influenței în mase a partidelor din B.P.D. Concomitent cu activitatea politică electorală forțele democratice, guvernul au desfășurat o intensă activitate pentru continuarea procesului de redresare economică a țării, depășirii greutăților ivite ca urmare a unei noi secete cumplite care s-a repetat și în anul 1946. În același timp guvernul a luat un ansamblu de măsuri pentru asigurarea existenței materiale a maselor muncitoare, stăvilirea fenomenelor de speculă și inflație, înfringerea activității contrarevoluționare a reacțiunii și în domeniul economic.

Imbinarea armonioasă de către forțele democratice a luptei politice electorale cu activitatea pentru înlăturarea imediată în practică a programului electoral al B.P.D. a avut un rol hotărîtor în consolidarea legăturilor lor cu masele largi populare, schimbarea neconținută a raportului de forțe în favoarea democrației, creșterea gradului de izolare a reacțiunii în viața politică a țării, ruperea legăturilor dintre ea și acele categorii de oameni ai muncii care rămăseseră încă sub influența politică a acesteia.

Această schimbare calitativă superioară intervenită în raportul de forțe dintre democrație și reacțiune în cursul campaniei electorale s-a materializat cu prilejul sufragiului de la 19 noiembrie.

În ziua alegerilor au participat la vot aproape 7 000 000 de cetățeni. Rezultatele acestei consultări a corpului electoral au consfințit victoria categorică a Blocului Partidelor Democratice, care a obținut 79,86% din voturi. În același timp, Uniunea Populară Maghiară, care a participat la alegeri pe liste proprii, aderînd însă la platforma B.P.D., a obținut peste o jumătate de milion de voturi. Partidele

reacționare au suferit o înfringere zdrobitoare. Partidul Național-Tărănesc (Maniu) obținând 12,06%, iar Partidul Național-Liberal (Brătianu) abia 3,07% din voturi. Partidul Social-Democrat Independent nu a reușit să trimită nici un reprezentant în Adunarea Deputaților.

Pe baza victoriei Blocului Partidelor Democratice în alegerile parlamentare din noiembrie 1946, forțele muncitorești-tărănești au obținut în Adunarea Deputaților o mare majoritate. Din totalul de 414 deputați, 219 erau comuniști, social-democrați și membri ai Frontului Plugarilor. În guvernul reorganizat după alegeri a crescut numărul miniștrilor comuniști și social-democrați de la 6 la 8, iar al subsecretarilor de stat de la 4 la 6; partidele comunist, social-democrat și Frontul Plugarilor dețineau 13 departamente, iar gruparea liberală burgheză ce colabora cu aceste partide 4. Președinte al guvernului a rămas în continuare dr. Petru Groza.

Înfrinte în alegeri (P.N.T. obținând 33 mandate, iar P.N.L. doar 3) partidele reacționare conduse de Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu au adoptat tactica refuzului de a participa la lucrările Adunării Deputaților. Prin aceasta liderii celor două partide reacționare urmăreau să dovedească, chipurile, că noua reprezentanță națională nu exprimă voința națiunii și să obțină astfel o imixtiune externă în viața politică a României care să conducă la organizarea unor noi alegeri sub control străin, mijloc prin care sperau să obțină un rezultat care să le permită recistigarea vechilor lor poziții în viața politică și de stat a țării. Dar aceste manevre au eșuat cum a eșuat și încercarea de a se folosi din nou de monarhie pentru a obține anularea rezultatului alegerilor și a schimba astfel cursul vieții politice românești care, odată cu victoria de la 19 noiembrie, a intrat în noua fază a dezvoltării sale ascendente, în favoarea democrației, a progresului, a poporului român.

ÎNCHEIEREA TRATATULUI DE PACE ÎNTR- ROMÂNIA ȘI NAȚIUNILE UNITE

Terminarea celui de-al doilea război mondial prin victoria coaliției antihitleriste a adus pe primul plan al vieții internaționale problema organizării postbelice a lumii și încheierea păcii. În acest scop marile puteri au avut numeroase schimburi de vederi, iar începând din vara anului 1945, după Conferința de la Potsdam, Consiliul Miniștrilor Afacerilor Externe ai marilor puteri s-a ocupat nemijlocit de pregătirea tratatelor de pace cu Italia, România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda, de reglementarea raporturilor cu Germania, Austria și Japonia. Cele două sesiuni ale Consiliului Miniștrilor Afacerilor Externe ținute la Londra în septembrie-octombrie 1945 și la Paris în aprilie-iulie 1946 au fost consacrate pregătirii tratatelor de pace cu cele cinci țări europene foste satelite ale Germaniei.

Pentru România problemele referitoare la reglementarea situației sale internaționale postbelice și încheierii tratatului de pace cu Națiunile Unite aveau o importanță deosebită. Aceasta ca urmare a faptului că, după cum se știe, în determinarea de către marile puteri din coaliția antihitleristă a statutului internațional al țării noastre precum și în relațiile dintre guvernul instaurat la 6 martie 1945 și două mari puteri ale Națiunilor Unite — S.U.A. și Marea Britanie — au apărut o seamă de dificultăți încă în perioada anterioară terminării războiului în Europa. În acest sens trebuie menționat în primul rând faptul că deși România a ieșit din „Axă” și din războiul hitlerist printr-o acțiune proprie, internă — insurecția din august 1944 — că, începând cu 23 August 1944 țara noastră a participat efectiv la războiul antihitlerist pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste, la 9 mai 1945, totuși ea a fost calificată de către marile puteri din coaliția națiunilor unite, din punctul de vedere al dreptului internațional, ca o țară inamică, învinsă în război, cu care trebuia să se încheie un tratat de pace ca și cu oricare din celelalte țări care făcuseră parte din „Axă”. A rezultat de aici faptul că în determinarea coordonatelor Tratatului de pace cu România, Națiunile Unite au pornit de la această calificare, nesocotind, în fapt, în mare măsură particularitățile dezangajării țării din alianța cu Germania cît și efortul de război al țării noastre pentru înfringerea acesteia. Condițiile, mai cu seamă de ordin economic, impuse României prin tratatul de pace — cunoscute odată cu publicarea, la începutul lunii august 1946 a proiectului acestui document — au fost extrem de grele, ele afectînd grav situația economică și așa precară a țării, îngreunau efortul poporului român pentru redresarea economiei naționale distrusă de război.

În al doilea rând, imediat după 6 martie 1945, cercurile guvernante din S.U.A. și Marea Britanie au declarat guvernul dr. Petru Groza, împotriva realității, a adevărului istoric, ca fiind „nerepresentativ”, refuzând a-l recunoaște. Implicațiile internaționale și interne ale acestei atitudini au ieșit mai pregnant la iveală cu prilejul Conferinței șefilor de state ai celor trei mari puteri — S.U.A., U.R.S.S. și Marea Britanie — de la Potsdam din vara anului 1945, când reprezentanții S.U.A. și ai Marii Britanii, reluind poziția fixată față de guvernul român anterior, au declarat că nu vor angaja tratative în vederea încheierii păcii cu guvernul existent ci numai cu un guvern „representativ”, adică unul care să cuprindă în rândurile sale și forțele politice de așa-zisă opoziție, P.N.T. — Maniu și P.N.L. — Brătianu, și care deci să intrunească condițiile recunoașterii lui de către cele două mari puteri. Faptul că, în timpul tratativelor de la Potsdam s-a convenit ca fiecare dintre cele trei mari puteri să-și fixeze de sine stătător poziția față de guvernul român, fără coordonarea reciprocă a acestei poziții, a fost de bun augur pentru reglementarea raporturilor țării noastre cu marile puteri din coaliția antihitleristă. În acest context, la începutul lunii august 1945 guvernul român a fost recunoscut de către una din cele trei mari puteri — U.R.S.S. — între România și U.R.S.S. stabilindu-se relații diplomatice. Același act s-a petrecut, după cum s-a arătat, la începutul lunii februarie 1946, când guvernul român a fost recunoscut și de către guvernele S.U.A. și Marii Britanii.

Totuși în ceea ce privește încheierea tratatului de pace cu Națiunile Unite România avea să întâmpine numeroase dificultăți spre rezolvarea cărora își va concentra efortul guvernul, toate forțele democratice, poporul român. Un important pas înregistrat de țara noastră în reglementarea situației sale internaționale postbelice a fost cunoscut după Conferința miniștrilor de externe a marilor puteri de la Paris din aprilie — iulie 1946 când, în proiectul Tratatului de pace cu România se califică nul și neavenit Dictatul de la Viena din august 1940 privind Nordul Transilvaniei, frontiera dintre România și Ungaria este recunoscută ca fiind cea dinainte de 30 august 1940. Proiectul tratatului conținea însă clauze grele în alte domenii, cu deosebire de ordin economic, cit și al respectării, în fapt, a României ca țară independentă, suverană.

În urma invitației adresate la 9 iulie 1946 de către guvernul francez gazdă, în numele Națiunilor Unite, de a participa la Conferința de pace de la Paris, guvernul dr. Petru Groza, în ședința sa din 9 august, a aprobat poziția României față de problemele ce urmau a fi dezbătute la Conferința de pace și a stabilit componența delegației. Expresie a hotărârii țării noastre de a-și apăra cu fermitate cuceririle obținute, independența și suveranitatea, de a contribui la instaurarea unei păci juste, delegația română, formată din 73 de persoane, avea o componență care îmbina înaltul nivel de reprezentare cu temeinica cunoaștere a problemelor, experiența diplomatică și fermitatea politică.

A doua zi, la București, a fost dată publicității declarația dr. Petru Groza cu privire la atitudinea României față de Conferința de pace. În declarația prezentată de dr. Petru Groza în numele guvernului român se preciza că: „începând de la 23 August 1944, România a încetat a mai fi un satelit al agresiunii, dovedind din această zi o forță combativă în războiul de eliberare dus de Națiunile Unite, iar după 6 Martie a făcut eforturi și mai mari, mobilizându-și toate resursele pentru ducerea războiului antihitlerist”.

Pornind de la aceste considerente, guvernul român a formulat o seamă de obiective cu privire la modul în care urmau să fie soluționate în tratat problemele fundamentale asupra cărora avea obiecții. Pe primul loc se situa cerința de a se recunoaște României calitatea de cobeligerantă la războiul antihitlerist alături de celelalte forțe din cadrul Națiunilor Unite; se cerea apoi ușurarea clauzelor economice care erau mult mai mari decât în prevederile armistițiului încheiat la 12 septembrie 1944, pentru ca România să nu fie pusă în situația de a nu-și putea respecta obligațiile și pentru a nu-i înrăutăți situația; se pronunța pentru rezolvarea problemelor navigației pe Dunăre nu de către conferința păcii, ci de țările riverane.

Militind pentru apărarea intereselor fundamentale ale poporului român la Conferința păcii, guvernul, forțele democratice au avut de înfruntat o seamă de obstrucții provocate de reprezentanții marilor puteri într-o serie de probleme.

Problemele considerării datei de 23 August ca început al participării țării noastre la războiul antihitlerist ca și recunoașterea cobeligeranței României au suscitât discuții ample și contradictorii. În final s-a acceptat să se înscrie în tratat că România încă de la 24 august „a încetat toate operațiile militare împotriva U.R.S.S., s-a

retras din războiul contra Națiunilor Unite și a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi"; în ceea ce privește data de la care a început participarea activă la război, aceasta a rămas, contrar realității, 12 septembrie 1944, cînd s-a semnat Convenția de armistițiu.

În problema cobeligeranței, discutată mai ales în ședința din 27 august 1946 a Comisiei politice și teritoriale pentru România, după ce delegatul Ucrainei a argumentat necesitatea ca României să i se acorde acest statut, apreciindu-l drept „un act de justiție”, și după ce propunerea a fost susținută și de reprezentantul Cehoslovaciei, s-a trecut la vot; propunerea a fost respinsă cu 8 voturi contra și 4 pentru.

În ședința plenară din 5 septembrie, Comisia politică și teritorială pentru România a confirmat hotărîrea celor patru miniștri de externe din 7 mai 1946 în legătură cu frontiera dintre România și Ungaria.

În ciuda efortului guvernului și al delegației țării noastre la Conferință, în Tratatul a continuat să fie menținute clauze grele în domeniul economic, care aveau să influențeze negativ efortul ulterior al poporului român pentru înlăturarea urmărilor războiului. În pofida acestei situații, Tratatul de pace între România și puterile aliate și asociate, semnat la 10 februarie 1947, a avut o seamă de urmări pozitive pentru țara noastră: a pus capăt regimului de armistițiu și a deschis noi posibilități afirmării României pe arena vieții internaționale; România a putut să-și aducă mai eficient contribuția la rezolvarea marilor probleme ridicate de contemporaneitate, în conformitate cu interesele majore ale poporului român, ale progresului și păcii în lume.

MĂSURI CU CARACTER

ANTICAPITALIST ÎNȚIATE DE GUVERNUL DEMOCRAT-POPULAR ÎN ANUL 1947

În cursul anului 1947, activitatea guvernului și parlamentului democratic în domeniul economic a urmărit să asigure creșterea producției industriale și agricole, folosirea mai completă a capacității de producție existente, lichidarea inflației, a spe-

culei și sabotajului capitalist și satisfacerea necesităților stringente de consum ale populației.

O măsură deosebit de importantă luată în această direcție a fost etatizarea Băncii Naționale a României, la 20 decembrie 1946. Aceasta a avut o mare însemnătate pentru că a pus în mina statului democratic una din cele mai importante pîrgihii de comandă pentru refacerea economică a țării, dîndu-i posibilitatea de a coordona întregul sistem de finanțare a economiei naționale, orientînd efortul principal spre sectoarele productive, cheie. În același timp, etatizarea a constituit o grea lovitură dată capitalului brătienist și în general marelui capital, și tuturor planurilor acestuia de a submina opera de refacere economică a țării, a submina regimul democrat. În același timp, etatizarea a determinat consolidarea pozițiilor forțelor democratice, în frunte cu clasa muncitoare, în domeniul economic și în primul rînd în sistemul bancar și de credit.

Intensificarea procesului de refacere economică a țării ridica în fața P.C.R. și a guvernului necesitatea lărgirii formelor și mijloacelor de control și îndrumare a producției și repartiției de către stat, etatizarea B.N.R. înscriindu-se ca o primă măsură în acest sens.

Îndrumarea, controlul și organizarea vieții economice a țării cădea în sarcina Ministerului Economiei Naționale în fruntea căruia, după alegeri, a fost numit secretarul general al C.C. al P.C.R., Gheorghe Gheorghiu-Dej. În aprilie 1947 au fost luate o seamă de măsuri pentru reorganizarea activității acestui departament, menite a-i da posibilitatea de a îndruma, controla și organiza întreaga viață a țării în conformitate cu linia politică a P.C.R. Conform acestei legi votată în parlament la 5 aprilie 1947, Ministerul Economiei Naționale, a cărui denumire s-a schimbat după reorganizare în aceea de Minister al industriei și comerțului, era împuternicit să exercite controlul asupra tuturor domeniilor vieții economice, să orienteze întregul proces de refacere economică a țării în interesul maselor populare, al pregătirii condițiilor trecerii la revoluția socialistă.

Pentru îndeplinirea sarcinilor în domeniul refacerii economice a țării, P.C.R. a inițiat elaborarea legii pentru crearea oficiilor industriale votată de parlament în ziua de 25 mai 1947.

Oficiile industriale au fost organe mixte subordonate Ministerului Industriei și Comerțului, care au cuprins reprezentanții statului și ai capitalului privat, fiind

organizate pe ramuri industriale. Ele erau conduse de consilii de administrație în care intrau, pe principiul parității, reprezentanți ai Ministerului Industriei și Comerțului și ai proprietarilor capitaliști. Rolul hotărîtor în aceste consilii îl aveau reprezentanții statului la care se adăugau reprezentanții sindicatelor.

Oficiile industriale au fost un instrument cu ajutorul căruia clasa muncitoare a putut, în condițiile existenței proprietății privat-capitaliste asupra mijloacelor de producție, să îngrădească acțiunea burgheziei, obligînd-o să acționeze în conformitate cu interesele generale ale statului, ale maselor muncitoare.

La 14 iunie 1947, Consiliul de Miniștri a dezbătut și a adoptat ca hotărîre a guvernului Propunerile P.C.R. în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării, care prevedeau sarcini concrete menite a impulsiona procesul de redresare în toate ramurile economiei naționale. În domeniul industrial măsurile preconizate aveau ca obiectiv principal creșterea producției, astfel ca pînă la sfîrșitul anului 1947 să atingă 65—70% față de nivelul antebelic. Potrivit indicațiilor și sarcinilor cuprinse în aceste propuneri, principalele întreprinderi industriale au întocmit, în colaborare cu Ministerul Industriei și Comerțului, programe de producție și și-au desfășurat activitatea pe baza lor. Programele de producție au stimulat activitatea muncitorilor, care aveau de acum un țel precis — împlinirea și depășirea lor —, au făcut mai eficient controlul exercitat de comitetele de fabrică asupra patronatului.

Propunerile cuprindeau apoi numeroase măsuri pe linia folosirii raționale și integrale a capacităților de producție, a materiilor prime, a forței de muncă, întărirea disciplinei în producție, redresarea finanțelor țării prin lichidarea inflației și stabilizarea monedei ș.a.

Pentru a veni în ajutorul țărănimii muncitoare și a lovi în tendințele exploatare ale burgheziei satelor, parlamentul a promulgat, la 7 iunie 1947, Legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole. Legea stabilea dreptul de preemțiune al statului în actul de vânzare-cumpărare al imobilelor agricole, principiu potrivit căruia imobilele agricole nu puteau fi vîndute decît cu autorizația statului. Autorizația de dobîndire a oricărui imobil agricol, indiferent de întindere, se dădea de către Ministerul Agriculturii și Domeniilor. Astfel, s-a pus în mina statului un important instrument cu care se putea împiedica fărîmîșarea și trecerea pămîntului din mina celor care-l munceau în mina exploatare, chiaburilor și cămătarilor.

În același timp, printr-o lege specială, reforma agrară a fost declarată act de guvernămînt, de unde a rezultat faptul că terenurile cu care a fost înmormîntărită țărănimea în timpul reformei agrare nu puteau fi înstrăinate, iar pămînturile acelor țărani care au fost acaparate de elemente exploatare sub influența consecințelor nefaste ale secetei din anii 1945—1946 au fost redat proprietarilor legali fără nici un fel de despăgubire.

La 15 august 1947 a fost înfăptuită prima reformă monetară de după război. Prin această reformă s-a dat o lovitură puternică capitalului speculativ, parazitar, s-a pus capăt inflației și s-a lichidat haosul economic. Deținătorii de aur, devize, valută și mijloace de plăți străine au fost obligați să le predea statului.

Etatizarea Băncii Naționale, crearea oficiilor industriale, reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, reforma monetară ș.a. au avut, prin conținutul și prin urmările lor, un caracter democrat-anticapitalist. Ele au fost realizate printr-o luptă înverșunată împotriva reacțiunii și a sprijinitorilor săi.

Prin aplicarea măsurilor de evidență, dirijare și control asupra producției și repartiției produselor, statul democrat-popular și-a exercitat unele atribuții ale funcției economico-organizatorice chiar în condițiile în care burghezia era proprietara mării majorități a principalelor mijloace de producție. Aceste măsuri, ca și altele avînd același caracter, au determinat creșterea rolului clasei muncitoare ca forță conducătoare, determinantă inclusiv în procesul de redresare economică, de aplicare în viață a politicii economice a guvernului. De asemenea, acest ansamblu de măsuri a evidențiat și determinat creșterea rolului partidului comunist ca principal partid de guvernămînt, factorul politic primordial în determinarea și înfăptuirea inclusiv a politicii economice a statului. Pe fondul acestei realități și particularități, care devine tot mai pregnantă pe măsura evoluției vieții social-econo-

mice și politice a țării, raportul forțelor sociale și politice se deplasează tot mai hotărât în favoarea clasei muncitoare și a partidului ei de avangardă, acestor forțe aparținându-le inițiativa inclusiv în domeniul vieții economice a țării, a politicii economice a statului. Corespunzător, s-a diminuat rolul burgheziei nu numai în viața politică ci și în cea economică a României în pofida faptului că aceasta continua, de jure, să fie proprietară asupra principalelor mijloace de producție. Au loc, în aceste condiții, o seamă de modificări calitative în acțiunea legităților economice ale capitalismului, în sensul că burghezia este, treptat, privată de posibilitatea de a se folosi nelimitat de mijloacele de producție în scopurile proprii de clasă, de a exploata masele muncitoare după bunul său plac. Aceste fenomene, maturizându-se, au creat premisele, și sub aspect economic, a transformării revoluției democrat-populare în revoluția socialistă, trecerii la o nouă etapă istorică în procesul revoluționar în care este angajată țara odată cu insurecția din august 1944.

MĂSURI

POLITICO-ORGANIZATORICE

INIȚIATE DE P.C.R. ÎN ANUL 1947

PENTRU CREȘTEREA ROLULUI SĂU

CONDUCĂTOR ȘI ÎNTĂRIREA

LEGĂTURILOR LUI CU MASELE

campaniei electorale din noiembrie 1946 precum și măsurile ce se impuneau pentru creșterea în continuare a rolului său ca forță politică conducătoare a revoluției.

Pentru îmbunătățirea muncii organizatorice a partidului, plenara a hotărât desființarea Comitetelor regionale de partid și legarea activității Comitetelor județene de partid direct de Comitetul Central al partidului, asigurând astfel o mai mare operativitate în muncă.

Izvorită dintr-o necesitate practică, această măsură a urmărit mai multe obiective, printre care: întărirea legăturilor P.C.R. cu masele; întărirea cu cadre a comitetelor județene pentru a le spori capacitatea de muncă și de cuprindere a activității de partid; comitetele județene puteau primi direct ajutorul și îndrumarea C.C. Această măsură înlesnea posibilitatea C.C. să cunoască mai bine situația și activitatea organizațiilor de plasă, de sector și de bază ale partidului; noua organizare contribuia mai bine la cunoașterea și formarea cadrelor de partid, la ridicarea nivelului politic și ideologic.

Acțiunea de desființare a comitetelor regionale și de reorganizare a comitetelor județene a fost terminată în luna aprilie 1947, iar a plășilor în luna mai a aceluiași an. Analiza activității organelor de partid și îndepărtarea din rindurile P.C.R. a unui însemnat număr de elemente carieriste, străine, au contribuit în mod eficient la întărirea partidului și a legăturilor sale cu masele. O expresie a acestei realități o constituie și faptul că pînă în septembrie 1947 Partidul Comunist Român ajunsese să cuprindă în rindurile sale 726 973 de membri, dintre care 44% muncitori și 39% țărani muncitori.

În același timp Plenara a adoptat o seamă de măsuri pentru îmbunătățirea activității politice de partid în rindurile sindicatelor, organizațiilor de femei și tineret ca și a altor organizații de masă, creîndu-se, la toate comitetele de partid, secții, respectiv resoarte, compartimente destinate activității partidului în rindurile acestor organizații de masă. O atenție deosebită a fost acordată de plenară consolidării alianței dintre clasa muncitoare și masele de bază, muncitoare ale țărânimii. În acest sens au fost analizate și stabilite măsuri politico-organizatorice pentru îmbunătățirea raporturilor dintre partidul comunist și Frontul Plugarilor, sporirii rolului acestei organizații în consolidarea alianței muncitorești-țărănești, creșterii rolului Frontului Plugarilor ca organizație care să reprezinte interesele fundamentale ale țărânimii muncitoare.

Întărirea continuă a P.C.R. și a legăturilor sale cu masele concomitent cu evoluția tot mai pregnantă spre stînga a P.S.D. au făcut posibilă consolidarea Frontului Unic Muncitoresc, trecerea la adoptarea și aplicarea unui șir de măsuri în vederea realizării partidului unic.

În cadrul activității politice și organizatorice desfășurate de partidul comunist în această perioadă, Plenara C.C. al P.C.R. din 8—9 ianuarie 1947 ocupă un loc deosebit de important. Plenara a luat în dezbatere situația economică și politică a țării, și principalele concluzii rezultate din activitatea partidului desfășurată în timpul

DISPARIȚIA
DIN SCENA VIEȚII POLITICE
A „PARTIDELOR ISTORICE”.
PROCLAMAREA REPUBLICII

Ca urmare a profundelor transformări ce aveau loc în viața economică, a creșterii rolului Partidului Comunist Român, de conducător politic al întregii societăți, în viața principalelor partide reacționare — P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), ca ur-

mare a politicii lor antidemocratice și antipopulare — are loc un proces accentuat de destrămare, de pierdere a oricărei influențe politice, de dispariție a lor de pe scena vieții politice românești.

Partidul Național Liberal (Brătianu) și-a încetat definitiv existența la scurtă vreme după alegerile parlamentare din noiembrie 1946, Partidul Național Țărănesc (Maniu) a fost dizolvat de parlament la 29 iulie 1947, în urma tentativei unor cadre de conducere ale sale de a fugi peste graniță pentru a organiza un centru complotist împotriva ordinii de stat legale din țară.

Încetarea existenței principalelor forțe politice ale burgheziei, care în perioada 1944—1947 s-au opus înfăptuirii transformărilor social-economice radicale în favoarea maselor populare, a înlesnit forțelor muncitorești să înainteze și cu mai mare rezechiune spre revoluția socialistă.

În anul 1947, în procesul adoptării măsurilor de dirijare și control din partea statului democrat-popular asupra vieții economice, împotrivirea reprezentanților din guvern ai Partidului Național-Liberal (Tătărescu) devenise tot mai evidentă.

Reorganizarea guvernamentală din noiembrie 1947, în urma căreia a încetat colaborarea cu reprezentanții burgheziei, a marcat un nou salt calitativ în activitatea de cucerire de către clasa muncitoare și aliații săi a puterii politice, al transformării ei în putere a dictaturii proletariului. Caracterizând acest moment, Raportul politic al Comitetului Central al P.C.R. la Congresul de unificare din februarie 1948 avea să precizeze că „înlăturarea tătărescienilor n-a fost o remaniere oarecare de guvern, ci o fundamentală schimbare a caracterului pe care îl are guvernul nostru”.

Dezvoltându-se neîntrerupt și ascendent, revoluția democrat-populară ajunsese la acel stadiu în care se creaseră toate condițiile pentru înlăturarea nepotrivirii dintr-un conținut nou al puterii de stat și forma de stat monarhică. Transformările petrecute în perioada 1944—1947, noul raport de forțe social-politice, au făcut ca înlăturarea regalității să devină imperios necesară.

De fapt, în acest timp, regele, izolat aproape total, nu mai reprezenta o putere efectivă în stat. De altfel, la 12 noiembrie, dată la care printr-un comunicat al Casei Regale se anunța plecarea monarhului în străinătate, era dat publicității și decretul regal prin care guvernul era împuternicit să efectueze toate lucrările administrației publice, inclusiv numirile și revocările de funcționari, urmînd ca ele să fie sancționate ulterior.

După schimbările survenite la începutul lunii noiembrie în conținutul puterii de stat, evenimentele politice s-au desfășurat rapid, marcînd consolidarea continuă a rolului conducător al clasei muncitoare, apropiindu-se trecerea nemijlocită la revoluția socialistă.

La 21 decembrie 1947 dr. Petru Groza a avut o largă întrevvedere cu regele în cursul căreia a fost trecută în revistă situația din țară, prilej cu care primul ministru a atras atenția regelui asupra caracterului trecător al instituției monarhice precum și a eventualității lichidării ei.

La 24 decembrie 1947, Partidul Comunist Român a preluat și conducerea armatei, prin numirea lui Emil Bodnaraș, membru al C.C. al P.C.R., ca ministru al Apărării Naționale. Prin acest act se încheia șirul de măsuri care au pregătit condițiile doborîrii monarhiei la 30 decembrie 1947 și proclamarea țării ca Republică populară, moment care marchează, în istoria noastră națională, încheierea etapei strategice a desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Conf. univ. dr. MIHAI FATU

Desfășurarea operei de construire a socialismului în România în anii 1948 — 1962

REFACEREA UNITĂȚII POLITICE, IDEOLOGICE ȘI ORGANIZATORICE A CLASEI MUNCITOARE

voluției burghezo-democratice și trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste în România. Preluarea întregii puteri de către clasa muncitoare a imprimat un avânt nemaicunoscut activității constructive, atotcuprinzătoare a maselor populare, făuritoare ale istoriei.

Datorită întăririi neconținute a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, a coalizării tuturor forțelor democratice sub conducerea P.C.R., baza socială a revoluției populare în țara noastră a căpătat treptat un caracter democratic tot mai larg. Alături de proletariat și sub hegemonia sa, în procesul desăvârșirii revoluției burghezo-democratice au luptat țărănimea săracă și mijlocie, păturile mijlocii de la orașe, majoritatea intelectualității și, vremelnic, o însemnată parte a burgheziei liberale, ceea ce a dus în cele din urmă la reducerea totală a bazei sociale a forțelor reacționare. Lichidarea monarhiei — rezultat al elaborării strategiei și tacticii științifice a P.C.R., pe baza condițiilor obiective interne, în spirit marxist-leninist — a reprezentat înfrângerea forțelor reacționare și a cercurilor imperialiste de a opri înaintarea spre socialism a poporului român.

Noua etapă istorică în care a intrat țara noastră — etapa revoluției socialiste — impunea cu necesitate ca în fruntea poporului să acționeze unită clasa muncitoare, clasa conducătoare a societății românești, condusă de un singur partid politic revoluționar, bazat pe ideologia marxist-leninistă, cu o structură organizatorică unitară, capabil să elaboreze, corespunzător condițiilor concrete, specifice țării noastre, linia politică generală, formele și metodele de construire a socialismului.

Unitatea de gândire și de acțiune, trăsătură fundamentală a proletariatului din țara noastră, și-a pus cu putere amprenta, mai cu seamă în a doua jumătate a anului 1947 și la începutul anului 1948, pe acțiunile desfășurate de Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat în vederea clarificării politice și ideologice a tuturor membrilor lor în lupta pentru făurirea partidului unic, marxist-leninist, al clasei muncitoare.

Pentru a asigura condiții corespunzătoare dezvoltării unității proletare și a pune capăt oricăror acțiuni de dezbinare și sciziune, P.C.R. și P.S.D. au convenit să soluționeze „în spiritul cel mai obiectiv și tovărășesc diferendele existente”, să acționeze cu hotărâre și fermitate pentru întărirea neconținută a Frontului Unic

Schimbarea calitativă produsă în conținutul puterii, prin instaurarea dictaturii proletariatului în urma abolirii monarhiei, la 30 decembrie 1947, a marcat încheierea etapei strategice de desăvârșire a re-

Muncitoresc. Colaborarea tot mai intensă dintre comuniști și social-democrați a fost pusă cu putere în evidență de acțiunile inițiate în comun pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale, aprovizionarea orașelor și întreprinderilor, desfășurarea normală a procesului instructiv-educativ în școli, asigurarea sănătății maselor muncitoare, epurarea elementelor reacționare din instituții și din aparatul de stat etc. Presa celor două partide ale clasei muncitoare, îndeosebi „Scinteia”, organ al C.C. a P.C.R., și „Libertatea”, organ al C.C. al P.S.D., au trecut la desfășurarea unei intense activități de combatere a ideologiei burgheze, a concepțiilor și teoriilor reacționare susținute de reprezentanții claselor exploatatoare.

La 27 septembrie 1947, Birourile politice ale P.C.R. și P.S.D. întrunite în ședință comună, au hotărât: „să întărească și să adincească în toate sectoarele colaborarea de Front Unic Muncitoresc și, în vederea consolidării democrației populare în România și a îndeplinirii misiunii istorice a clasei muncitoare, să pună în discuția forurilor de conducere respective mijloacele practice pentru grăbirea înlăturării unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești”¹.

Această importantă hotărâre a fost dezbătută de către comitetele județene ale P.C.R. și P.S.D. în ședințe reunite, cit și în adunări comune ale comuniștilor și social-democraților. Starea de spirit a maselor largi muncitoare, hotărâte să facă totul pentru înlăturarea unității muncitorești a influențat în mare măsură asupra pregătirilor și desfășurării celui de al XVIII-lea Congres al Partidului Social-Democrat. Numeroase organizații locale ale P.S.D., cum au fost cele de la „Industria textilă Banat”, Întreprinderea „Atlanta”, Manufactura de tutun (Timișoara); Direcția regională C.F.R. Craiova, Fabrica „Oltenia” din Craiova, Fabrica de țigarete-Tg. Jiu, cele ale muncitorilor din Cugir, Petroșeni, Petrila, Vulcan, Reșița, Societatea de tramvaie București ș.a. au dat mandat expres delegaților lor să acționeze fără rezerve pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării muncitorești.

Dând expresie acestei stări de spirit dominante, existentă în mișcarea muncitorească din țara noastră, ziarul „Scinteia” din 5 octombrie 1947 scria în editorialul intitulat Pentru unitate: „Realizarea Partidului Unic Muncitoresc este dorința fiecărui membru al Partidului Comunist Român. Știm că aceasta este dorința și a muncitorilor, și a intelectualilor cinstiți din P.S.D. Clasa muncitoare așteaptă ca Congresul P.S.D. să meargă fără șovăire pe drumul care duce la realizarea acestei idei mărețe”.

În această atmosferă deosebit de favorabilă pentru înlăturarea unității depline a mișcării noastre muncitorești s-au desfășurat între 4—9 octombrie 1947, lucrările Congresului general al P.S.D. cu participarea a 378 delegați, care reprezentau peste 560 000 de membri. La lucrările congresului au fost prezenți ca invitați conducători ai P.C.R., președintele Consiliului de Miniștri, delegați ai Confederației Generale a Muncii, reprezentanți ai diferitelor partide și organizații muncitorești de peste hotare.

Dezbaterile din congres au evidențiat cu putere tendința generală spre unitate. În Rezoluția politică adoptată în încheierea lucrărilor se arată: „Congresul general al P.S.D. din România, întrunit la București în zilele de 4—9 octombrie 1947, ascultând rapoartele tovarășilor Ștefan Voitec și Lothar Rădăceanu privind situația politică internă și externă și aprobând aceste rapoarte, își însușește cu însuflețire comunicatul din 27 septembrie a.c. al Birourilor politice ale P.S.D. și P.C.R. prin care se proclamă drept obiectiv principal al clasei muncitoare din România «să întărească și să adincească în toate sectoarele colaborarea de Front Unic Muncitoresc și, în vederea consolidării democrației populare în România și a îndeplinirii misiunii istorice a clasei muncitoare, să pună în discuția forurilor de conducere respective mijloacele practice pentru grăbirea înlăturării unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești». Congresul împuternicește Comitetul Central al partidului să discute cu Comitetul Central al P.C.R. mijloacele practice pentru realizarea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești pe baza acordului ce se va stabili, să facă toate lucrările și formele pentru desăvârșirea unității în cadrul unui singur partid

¹ „Scinteia”, nr. 935 din 29 septembrie 1947; „Libertatea”, nr. 933 din 29 octombrie 1947.

al clasei muncitoare². Congresul a ales noul Comitet Central și Biroul său politic, compoziția acestora indicând victoria clară a elementelor revoluționare, devotate unității de acțiune cu comuniștii și, totodată, zdrobirea definitivă a scizioniștilor și reformiștilor din conducerea P.S.D.

Hotărârile adoptate de cel de al XVIII-lea Congres general al P.S.D. au avut un răsunător ecou în rindurile maselor largi, au contribuit la intensificarea procesului ireversibil de înfăptuire a unității muncitorești. „Acum — sublinia ziarul „Scinteia” — se pune în fața comuniștilor și socialiștilor sarcina unei munci pline de răspundere, a unei energice și stăruitoare acțiuni de lămurire a bazelor ideologice ale unificării politice a clasei muncitoare”³.

Sub puternicul impuls al preocupărilor P.C.R. pentru înfăptuirea cât mai urgentă a unității politice a clasei muncitoare, Biroul Politic al C.C. al P.S.D., în ședințele sale din luna octombrie, a analizat cele mai importante aspecte privind contribuțiile proprii la realizarea unificării. Poziția P.S.D. în această problemă de deosebită însemnătate a fost înfățișată într-un document referitor la „bazele teoretice și politice ale unificării”. La 28 octombrie au fost luate în discuție de către conducerea P.S.D. și problemele privitoare la unificarea Uniunii Tineretului Socialist, a Uniunii studenților socialiști și a Uniunii Femeilor Muncitoare.

Este de remarcat în același timp, creșterea activității C.C. al Frontului Unic Muncitoresc în problemele legate de aplicarea hotărârii birourilor politice ale P.C.R. și P.S.D. din 27 septembrie. Astfel la 29 octombrie C.C. al F.U.M. a stabilit începerea lucrărilor pregătitoare realizării Partidului Unic Muncitoresc. Au fost constituite două comisii din reprezentanți ai P.C.R. și P.S.D., care au primit sarcina să elaboreze Platforma, Statutul și planul organizatoric pentru înfăptuirea unificării.

Toate aceste acțiuni erau întreprinse în contextul ofensivei neîntrerupte a acțiunilor revoluționare ale maselor largi populare, care au dus, la 6 noiembrie 1947, la îndepărtarea din guvern a ultimilor reprezentanți ai burgheziei. Departamentele deținute de către aceștia — finanțe, externe, lucrări publice, culte ș.a. — au fost preluate de P.C.R., P.S.D. și Frontul Plugarilor, prin aceasta, clasa muncitoare și țărănimea, încetînd să mai împartă puterea în guvern cu reprezentanți ai burgheziei. Puterea de stat a României a devenit astfel pe deplin o putere populară, muncitorească-țăranască.

Un moment important în consolidarea continuă a unității de acțiune a clasei noastre muncitoare l-a reprezentat cel de al II-lea Congres al Confederației Generale a Muncii din România, desfășurat la București între 10 și 13 noiembrie 1947. Cei 680 de delegați, reprezentînd 1 337 586 de oameni ai muncii organizați în sindicate, au dezbătut amplu și temeinic activitatea desfășurată de mișcarea sindicală din țara noastră, sarcinile acesteia în noua etapă caracterizată de acțiuni concrete, perseverente pentru înfăptuirea partidului unic, muncitoresc.

Raportul prezentat la congres evidenția lupta celor mai felurite categorii de salariați împotriva elementelor scizioniste, ostile unității muncitorești, rolul alegerilor sindicale în consolidarea conducerilor sindicatelor cu elemente revoluționare, devotate înfăptuirii unității politice, organizatorice și ideologice a clasei muncitoare din România. Rezoluția adoptată de congres preciza: „Unitatea sindicală, realizată cu atîtea jertfe și care este scumpă întregii clase muncitoare, trebuie întărită și apărută cu orice preț împotriva uneltirilor și dușmanilor dinăuntru și din afară”⁴.

Expresie elocventă a maturizării politice a clasei noastre muncitoare, cel de al II-lea Congres al C.G.M., dezbătînd principalele probleme de politică internă și externă, a pus cu putere în lumină rolul fundamental al muncitorimii în viața socială a țării, în condițiile schimbării radicale a raportului forțelor de clasă în favoarea proletariatului și a aliaților săi. „Putem fi mîndri — scria ziarul „Libertatea” din 23 noiembrie — că datorită unității sindicale s-au creat premisele făuririi partidului unic muncitoresc, care alături de mișcarea sindicală unită va deveni un instrument hotărîtor pe drumul înfăptuirii socialismului în țara noastră”.

Cursul evenimentelor evolua vertiginos către momentul hotărîtor al împlinirii voinței de neclintit a muncitorimii noastre — făurirea partidului său unic marxist-leninist. La 11 noiembrie, Birourile politice ale P.C.R. și P.S.D., iar la

² „Libertatea”, nr. 943 din 11 octombrie 1947.

³ „Scinteia”, nr. 946 din 12 octombrie 1947.

⁴ Al II-lea Congres al Confederației Generale a Muncii din România, Editura C.G.M., 1947, p. 131.

12 noiembrie, Comitetele Centrale ale celor două partide s-au întrunit în ședințe de lucru, avînd la ordine de zi: a) proiectul de platformă a partidului unic muncitoresc; b) măsurile de organizare ale partidului unic. Discuțiile asupra documentului programatic — la care au luat parte 31 de vorbitori — au reliefat, pe de o parte, activitatea rodnică a celor două comisii mixte, iar pe de altă parte, colaborarea tot mai strînsă a P.C.R. și P.S.D. în înfăptuirea imediată a unificării. Documentele supuse dezbaterii au fost adoptate în unanimitate. La 14 noiembrie 1947 a fost dată publicității Platforma Partidului Unic Muncitoresc. Document de deosebită însemnătate teoretică și practică*, sinteză a experienței celor două partide muncitorești din țara noastră, platforma cuprindea principiile organizatorice, tactice, politice și ideologice care aveau să stea la baza partidului unic. Se sublinia că partidul unic muncitoresc trebuia să constituie avangarda clasei muncitoare, care să acționeze pe baza ideologiei de clasă a proletariatului pentru înfăptuirea socialismului și comunismului în România.

Pe baza analizei contextului vieții social-politice românești, platforma sublinia, potrivit consensului realizat între P.C.R. și P.S.D., că „Numai unitatea deplină a clasei muncitoare asigură alianța cu țărănimea muncitoare, cu masele populare ale naționalităților conlocuitoare, cu intelectualitatea progresistă, precum și mobilizarea maselor largi populare pentru înfăptuirea celor mai mărețe sarcini istorice care stau în fața poporului român”⁵. De o deosebită însemnătate principială și practică era sublinierea locului și rolului partidului unic muncitoresc în viața țării și a poporului român. „Partidul unic muncitoresc — se arăta în platformă — exprimînd interesele adevărate ale poporului, va fi însuflețit de dragoste de țară și popor. Străin de orice șovinism, necruțător față de orice înjosiri de rasă sau naționale, partidul unic muncitoresc se va călăuzi în întreaga sa conduită după ideologia internaționalismului proletar și a frăției între popoare”⁶.

Partidul unic muncitoresc își fundamenta întreaga activitate pe principiile centralismului democratic, manifestînd în permanență o atitudine vigilentă, combativă față de toți dușmanii unității muncitorești și ai poporului. O atenție aparte acorda platforma calităților membrilor partidului unic, care putea fi orice cetățean de la 18 ani în sus, fără deosebire de naționalitate sau sex, ce își însușea programul partidului, făcea parte dintr-una din organizațiile sale și activa hotărît pentru realizarea tuturor sarcinilor și a scopului final al partidului. Membrilor săi li se cerea să fie puternic legați de mase, să-și însușească învățătura marxist-leninistă, să fie exigenți și să zdrobească orice fel de uneltiri sau curente dușmănoase care ar pune în pericol unitatea ideologică, politică și organizatorică a partidului.

Situînd pe prim plan slujirea intereselor țării, ale poporului, în fața partidului unic muncitoresc — după cum se indica în platformă — stăteau o serie de sarcini imediate și obiective prioritare, ca: dezvoltarea industriei grele, sporirea producției industriale și agrare, întărirea, dezvoltarea și crearea întreprinderilor de stat și planificarea economiei, crearea de centre de închiriat mașini și folosirea agrotehnicii înaintate ș.a.

În domeniul politicii externe, platforma stabilea drept sarcini pentru partidul unic: dezvoltarea relațiilor de colaborare și prietenie cu toate popoarele iubitoare de pace și libertate și, în primul rînd, cu cele din țările democrate; ridicarea împotriva politicii imperialiste de dictat și amestec în treburile interne, pentru apărarea independenței și suveranității naționale.

Adoptarea platformei partidului unic a fost primită cu un deosebit entuziasm și deplină aprobare de către oamenii muncii de pe întregul cuprins al țării. Mărturie vie în această privință stau numeroasele ecouri publicate în presa vremii, în ziarele „Scînteia”, „Libertatea”, „România liberă”, „Viața sindicală”, „Frontul plugarilor” ș.a. „Înfăptuirea unității politice, organizatorice și ideologice — relata „Scînteia” — este un prilej de mari satisfacții și bucurii. Se pune, în sfîrșit, capăt sciziunii clasei muncitoare din România, ceea ce apropie realizarea idealului pentru

* Platforma cuprindea o introducere și următoarele capitole: I. Ideologia și principiile organizatorice; II. Morala proletară a partidului unic muncitoresc; III. Sarcinile imediate ale partidului unic muncitoresc pentru dezvoltarea democrației populare din România; IV. Politica externă; V. Scopul final al partidului unic muncitoresc.

⁵ Platforma partidului unic muncitoresc, Societatea națională de editură și arte grafice „Dacia traiană”, București, 1947, p. 14.

⁶ Ibidem, p. 18.

care atîția eroi ai clasei muncitoare au luptat, au suferit și și-au dat chiar viața”⁷. Acțiunile concrete, hotărîte ale muncitorimii române, sprijinite de întregul popor, pentru înfăptuirea partidului unic muncitoresc, s-au bucurat, în același timp, de o deosebită apreciere în rîndurile clasei muncitoare internaționale.

La sfîrșitul lunii noiembrie 1947 a fost dată publicității lista comisiilor mixte de unificare, din care făceau parte peste 600 de comuniști și social-democrați. Un rol deosebit de important în organizarea dezbaterii platformei cît și în pregătirea congresului partidului unic a revenit Comisiei centrale de unificare, constituită la sfîrșitul lunii noiembrie și care avea organe proprii în toate județele. S-a trecut de îndată la organizarea adunărilor generale ale membrilor P.C.R. și P.S.D. pe întreprinderi, instituții sau pe circumscripții pentru cei neîncadrați în producție, alegîndu-se cu acest prilej birouri unice ale organizațiilor de bază, comitete unice de sector, de plasă, și județene, precum și delegații la Congresul de unificare. Această acțiune de mare importanță în viața țării și a întregului popor a determinat creșterea avîntului politic al maselor largi, activizarea tuturor forțelor democratice, cît și izolarea totală a elementelor reacționare, dezorientarea și dezorganizarea acestora.

Într-o atmosferă de puternic entuziasm și deplină aprobare, confirmînd voința fermă de unitate a membrilor celor două partide, s-au desfășurat dezbaterile pe marginea documentelor ce urmau să stea la baza partidului unic muncitoresc. Este elocventă în acest sens rezoluția adoptată la 3 decembrie 1947 de metalurgiștii de la întreprinderea bucureșteană „Vulcan”, în care se spunea: „Noi, muncitorii comuniști și social-democrați ai uzinelor metalurgice «Vulcan», întîrîndu-ne astăzi 3 decembrie 1947 în ședință comună, luînd cunoștință de hotărîrea Comitetelor Centrale ale partidelor noastre de a înfăptui partidul unic muncitoresc, visul de totdeauna al clasei muncitoare, salutăm cu toată căldura și din tot sufletul această măreață inițiativă, care duce la unitatea desăvîrșită a clasei muncitoare. Totodată ne luăm angajamentul ca împreună să depunem toate eforturile pentru mărirea producției, depășind programul de lucru cel puțin cu 20%, conștienți fiind că efortul de muncă ce-l vom depune zi de zi va contribui la refacerea economică a țării, sprijinind opera de redresare a guvernului nostru democratic”.

Aceeași dominantă stare de spirit, de înzecire a eforturilor pentru realizarea partidului unic muncitoresc, și concomitent, de sporire a producției, necesară redresării economice și satisfacerii nevoilor de trai ale oamenilor muncii, s-a degajat și în cadrul ședințelor comisiilor din Capitală și din județele Constanța, Dolj, Gorj, Ialomița, Ilfov, Mehedinți, Olt, Romanați, Teleorman, Tulcea, Vlasca și Vîlcea, însărcinate cu pregătirea unificării. Dezbaterile au constituit, totodată, un prilej de educare revoluționară și patriotică a maselor largi populare, de creștere a combativității lor politice.

În strînsă legătură cu cerințele activității nemijlocite consacrate făuririi partidului unic, P.C.R. și P.S.D. au trecut, concomitent cu prelucrarea și însușirea de către masa membrilor de partid a conținutului platformei, tipărită de altfel în tiraj de masă și difuzată pretutindeni în țară, la desfășurarea unei vaste și bogate activități ideologice de clasificare a problemelor legate de unificare. Articole ca: Bazele ideologice ale partidului proletariatului, Partidul, avangarda clasei muncitoare, Falimentul încercărilor de revizuire a marxismului, publicate în „Scînteia” și Ideologia partidului unic muncitoresc, Democrația internă de partid, Critica și autocritica în partidul clasei muncitoare, apărute în „Libertatea”, au jucat un rol important în acest sens.

Lămurirea temeinică, atotcuprinzătoare, a aspectelor teoretice, ideologice era absolut necesară, pentru ca făurirea partidului unic muncitoresc să nu fie rezultatul contopirii mecanice a membrilor P.C.R. și P.S.D., ci rodul unei munci sistematice politice, organizatorice și de lămurire ideologică și principială a acestora. Astfel — așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — „colaborarea timp de aproape patru ani, în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, a dus la o mai bună cunoaștere între comuniști și social-democrați, la izolarea liderilor de dreapta pentru înfăptuirea deplinei unități politico-organizatorice a clasei muncitoare”⁸.

⁷ „Scînteia”, nr. 975 din 15 noiembrie 1947.

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 383.

Sub influența acțiunilor hotărâte desfășurate în vederea făuririi partidului unic al clasei muncitoare, la 12 ianuarie 1948 a fost publicată hotărârea Comitetelor Centrale ale Uniunii Tineretului Muncitoresc și Uniunii Tineretului Socialist de a desăvîrși unitatea politică a întregului tineret român în cadrul Uniunii Tineretului Muncitoresc; între 14—16 februarie s-au desfășurat la București, lucrările Conferinței pe țară a femeilor, constituindu-se cu acest prilej Uniunea Femeilor Democratice din România. La începutul lunii februarie a fost, de asemenea, perfectată unificarea Partidului Național-Tărănesc (Anton Alexandrescu) cu Frontul Plugarilor. În comunicatul dat publicității cu acest prilej de către Comitetul Executiv al Frontului Plugarilor se arăta că, organizația recunoștea în P.C.R. pe marele său aliat și sprijinitor, văzind în el avangarda luptei întregului popor român pentru pace și bunăstare.

Între 1—4 februarie 1948 au fost organizate adunările cu activul de partid pentru instalarea comitetelor județene ale partidului unic, care au preluat conducerea și răspunderea întregii munci de partid, comisiile mixte de unificare începându-și activitatea.

La 14 februarie 1948, Comisia centrală de organizare a partidului unic a dat publicității un comunicat, în care se fixau data și locul ținerii Congresului de unificare, anunțându-se și ordinea de zi. În același timp a fost publicat și proiectul de statut al partidului unic.

Lucrările Congresului de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat s-au deschis în sala Ateneului din Capitală, în ziua de 21 februarie 1948. La Congres au luat parte 822 de delegați cu drept de vot deliberativ, dintre care 760 de delegați aleși în adunările județene, 62 de membri ai celor două Comitete Centrale, precum și 8 delegați cu drept de vot consultativ. Au fost prezenți, de asemenea, numeroși invitați, personalități ale vieții politice, culturale și științifice, reprezentanți ai armatei, sindicatelor și ai altor organizații democratice. Timp de trei zile, pînă la 23 februarie, într-o atmosferă de însuflețit patos revoluționar au fost dezbătute atît problemele înfăptuirii unității forțelor politice ale clasei muncitoare din țara noastră, cît și cele ale evoluției țării, ale întregului popor român pe calea progresului și civilizației, a socialismului și comunismului.

La Congres au luat parte ca invitați, delegați ai partidelor comuniste, socialiste și ai altor organizații democratice din Albania, Anglia, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, Grecia, Iugoslavia, Italia, Olanda, Palestina, Polonia și Ungaria. Pe adresa Congresului au sosit numeroase telegrame și moțiuni de salut din partea oamenilor muncii de pe întreg cuprinsul țării, cît și din partea unor organizații și personalități democratice de peste hotare.

Ordinea de zi a congresului a cuprins: 1. Raportul politic general — prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej; 2. Raportul asupra proiectului de statut — prezentat de Lothar Rădăceanu; 3. Alegerea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român.

După cum se sublinia în Raportul politic, Congresul desăvîrșea de fapt ceea ce se realizase încă înainte de deschiderea lucrărilor sale în domeniul unificării politice și organizatorice: „Partidul Muncitoresc Român se încheagă ca un partid al luptei neîmpăcate împotriva exploatării, împotriva tuturor exploataților muncitorimii și țărănimii muncitoare, pentru dezvoltarea mai departe a democrației populare, pe care noi o considerăm ca drum spre realizarea marelui nostru scop final — societatea socialistă și societatea comunistă”⁹.

Remarcînd temeinicia unificării realizate, Raportul asupra proiectului de statut aprecia, printre altele, că: „Pășim astăzi la desăvîrșirea procesului de unificare nu numai cu bucuria pe care orice luptător revoluționar o simte în clipe atît de mărețe și însemnate, dar și cu conștiința fermă că ceea ce facem astăzi e bine făcut și făcut pentru totdeauna — o unificare organizatorică, izvorită din însăși realitatea luptelor noastre, din însuși procesul istoric al luptelor clasei noastre muncitoare”¹⁰.

Congresul a făcut o amplă și temeinică analiză asupra situației și evoluției vieții economice și social-politice a țării. În dezbateri a fost subliniată necesitatea industrializării României pe baza dezvoltării industriei grele și, în legătură indisolubilă cu aceasta, modernizarea agriculturii, înzestrarea ei cu mașini agricole, cu

⁹ Congresul Partidului Muncitoresc Român, Editura P.M.R., București, 1948, p. 21—22.

¹⁰ Ibidem, p. 176.

semințe și animale. Congresul a indicat să se treacă de îndată la elaborarea unei noi Constituții, la crearea organelor centrale și locale ale puterii oamenilor muncii, cât și la efectuarea unor reforme fundamentale în învățământ, administrația financiară, armată etc.

În domeniul politicii externe a țării, Congresul a dat o înaltă apreciere colaborării și înțelegerii cu toate popoarele remarcând în mod deosebit importanța pe care o aveau noile relații ce se stabileau între țările socialiste, faptul că acestea se întemeiau pe respectarea independenței și suveranității naționale a fiecărei țări în parte, circumscriindu-se astfel literei și spiritului principiilor Organizației Națiunilor Unite.

Congresul a aprobat Raportul politic general și Rezoluția, a adoptat Statutul și a ales Comitetul Central. Prim-secretar al C.C. al P.C.R. a fost ales Gh. Gheorghiu-Dej.

După cum rezultă din documentele Congresului de unificare (Congresul al VI-lea al P.C.R.), partidul unic al clasei muncitoare din România — P.M.R. — își inscria în program drept sarcini imediate și de perspectivă: făurirea relațiilor de producție socialiste, a bazei economice a socialismului; trecerea la dezvoltarea planificată a economiei naționale; industrializarea socialistă a țării; dezvoltarea și modernizarea agriculturii; crearea bazei tehnico-materiale a socialismului; elaborarea unei noi Constituții; înfăptuirea reformei administrative, a justiției și învățământului etc.

Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare din România, pe baza ideologiei marxist-leniniste a reprezentat un eveniment de însemnătate istorică în viața țării, a întregului popor român. S-a pus în acest fel capăt, pentru totdeauna, sciziunii mișcării muncitorești. Astfel, lupta clasei muncitoare a fost ridicată pe o treaptă superioară, rolul și forța ei în viața întregii societăți dobândind o substanțială creștere. O însemnătate istorică aparte a avut faptul că P.C.R. a devenit unicul conducător al luptei maselor muncitoare pentru construirea socialismului pe pământul românesc.

Experiența mișcării muncitorești din România în făurirea unității partidului său de avangardă a reprezentat o originală contribuție la dezvoltarea tezaurului învățăturii marxist-leniniste, la îmbogățirea formelor și metodelor practicii revoluționare. Dealtfel, chiar în timpul desfășurării Congresului reprezentanți ai delegațiilor de partid de peste hotare au remarcat prin luările lor de cuvânt valoarea de excepțională însemnătate pentru mișcarea muncitorească și comunistă internațională a exemplului românesc de făurire a partidului unic.

CREAREA ORGANELOR SUPREME ȘI LOCALE ALE PUTERII DE STAT

După unificare, partidul unic muncitoresc număra în rândurile sale aproape 1 000 000 de membri, fapt care „a asigurat forța politică și or-

ganizatorică necesară conducerii operei complexe de transformare socialistă a țării, de făurire a noii orinduirii sociale”¹¹.

Pe baza directivelor adoptate de Congresul al VI-lea, P.C.R. a trecut la luarea primelor măsuri în vederea construirii socialismului. Principala problemă care se punea cu deosebită acuitate la ordinea zilei era lichidarea neconcordanței dintre conținutul nou al puterii populare și formele concrete ale administrației de stat. Deși fusese înfăptuit un profund proces de democratizare a vechilor organe de stat, acestea nu corespundeau nevoilor construcției socialiste. În afară de aceasta, în aparatul de stat se aflau încă destule elemente reacționare ostile socialismului. Iată de ce, pentru ca statul să-și poată îndeplini menirea istorică de principal instrument al construcției socialiste, sub conducerea nemijlocită a partidului, s-a trecut la desfășurarea unei intense activități pentru crearea, înainte de toate, a organului suprem al puterii de stat și adoptarea unei noi constituții, pilonii principale în mina poporului, indispensabile în lupta pentru realizarea viitoarelor transformări socialiste.

În acest sens, încă la 24 februarie 1948, Adunarea deputaților, aleasă în noiembrie 1946, s-a autodizolvat și s-a trecut la organizarea alegerilor pentru Marea Adunare Națională. P.C.R. a pus un accent deosebit, în pregătirea alegerilor, pe unirea tuturor forțelor democratice într-un sistem organizatoric menit să asigure

¹¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 56.

coalizarea în jurul clasei muncitoare a tuturor forțelor sociale și politice interesate în propășirea țării pe calea democrației și progresului.

Astfel, la 27 februarie 1948 a fost creat Frontul Democrației Populare (F.D.P.), care cuprindea, inițial, P.C.R., Frontul Plugarilor, Partidul Național Popular și Uniunea Populară Maghiară; ulterior s-au alăturat toate organizațiile de masă ale oamenilor muncii.

Prin manifestul-program dat publicității la 5 martie, Frontul Democrației Populare a chemat masele largi să aleagă în Marea Adunare Națională pe cei mai buni reprezentanți ai poporului, capabili să asigure avântul necontenit al întregii vieți sociale și politice a patriei. Desfășurarea campaniei electorale a fost însoțită de un avânt politic fără precedent al maselor largi populare, de manifestarea lor puternică în întreaga viață politică, economică și socială. Acum a fost dat publicității și supus dezbaterii cetățenești proiectul primei Constituții a Republicii Populare Române.

În campania electorală s-au înfruntat o serie de partide politice. Cea mai mare parte a acestora, exprimând alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii de la orașe și sate, cu intelectualitatea legată de popor, s-au unit în cadrul Frontului Democrației Populare, sub conducerea P.C.R. Pe liste separate au participat la alegeri Partidul Național-Liberal (P. Bejan) și Partidul Țărănesc-Democrat. Alegerile, desfășurate la 28 martie, s-au încheiat cu o strălucită victorie a forțelor populare conduse de partidul comunist, care au obținut 93,2% din totalul voturilor exprimate, respectiv 405 mandate din 414. Aceasta a însemnat, în fapt, sfârșitul parlamentarismului burghez. Deputații au fost aleși din rândurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, militarilor și ale altor categorii de cetățeni, cunoscuți pentru activitatea lor în slujba patriei, a poporului.

După alegeri a fost constituită Marea Adunare Națională, organul suprem reprezentativ al puterii de stat, singurul în măsură, să elaboreze legile țării, să aleagă Consiliul de Stat (după 1961), organul executiv între sesiuni, să numească guvernul, pe președintele Tribunalului suprem și pe procurorul general. Marea Adunare Națională aprobă politica internă și externă a statului, planurile de dezvoltare economică-socială a țării.

La 13 aprilie 1948, Marea Adunare Națională a adoptat Constituția Republicii Populare Române, care consacra puterea politică a clasei muncitoare, drepturile și îndatoririle cetățenilor, înfăptuirea de transformări structurale cu caracter socialist în viața societății românești. Constituția stabilea, totodată, cadrul juridic pentru lichidarea proprietății capitaliste asupra principalelor mijloace de producție și transformarea acestora în proprietate a întregului popor.

Adecvat spiritului Constituției — legea fundamentală a noii orinduirii — au fost reorganizate ministerele, au fost desființate poliția și jandarmeria și a fost creată miliția, trecându-se, totodată, la o intensă activitate de făurire a armatei noi, populare. În rândul cadrelor de conducere din ministere și din alte instituții de stat au fost trimiși să lucreze un număr însemnat de reprezentanți ai clasei muncitoare, activiști de partid cu experiență, fapt care a determinat întărirea spiritului revoluționar-democratic în aparatul de stat. În iunie 1948 a fost creat Comitetul de Stat al Planificării, organism chemat să se ocupe de planificarea economiei naționale. În dezvoltarea învățământului, în general a culturii, un rol de seamă a avut Legea de reformă a învățământului, intrată în vigoare la 3 august 1948, care, în ciuda unor limite, a asigurat caracterul de stat, unitar și laic, al întregului nostru învățământ.

O deosebită atenție a acordat P.C.R. creării noilor organe locale ale puterii de stat. „O reformă administrativă democratică — se sublinia în documentele Congresului al VI-lea al P.C.R. — va trebui să înlocuiască formele învechite ale administrației locale, prin organele locale ale puterii populare — consiliile populare — alese de masa poporului, având largi atribuții în conducerea treburilor obștești și atrăgând la opera de guvernare masele populare”¹². Acționându-se cu consecvență în acest spirit, în aprilie 1949 au fost desființate primăriile, preturile și prefecturile, în locul acestora fiind instituite comitetele provizorii ale sfaturilor populare, care au reușit să antreneze în conducerea treburilor obștești zeci de mii de cetățeni. În iunie 1950 a fost înfăptuită noua organizare administrativ-economică a întregului teritoriu al țării. La 3 decembrie 1950 au fost organizate alegeri pentru sfaturile

¹² Rezoluții și hotărâri ale C.C. al P.M.R., 1948—1950, Editura P.M.R., 1951, p. 6—7.

populare. Acestea au constituit o vastă manifestare democratică, o vie afirmare a conștiinței politice și cetățenești. Milioane de muncitori, țărani, intelectuali, români și din rîndul naționalităților conlocuitoare, au luat parte la alegeri, noile organe locale ale puterii de stat fiind astfel expresia voinței unanime a întregului popor.

Datorită componenței lor, alcătuită în chip precumpănitor din muncitori și țărani, cit și structurii organice unitare de la comună, oraș și pînă la județ, noile organe ale administrației locale de stat și-au demonstrat de-a lungul anilor forța, viabilitatea și potențele lor creatoare în amplul proces de făurire a noii societăți, de dezvoltare a democrației socialiste. P.C.R. s-a preocupat în mod consecvent de perfecționarea continuă a activității lor în raport cu cerințele fiecărei etape în parte.

„Într-o perioadă scurtă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Expunerea prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste — oamenii muncii, sub conducerea partidului lor marxist-leninist, au străbătut mai multe etape istorice, trecînd de la vechea orînduire burghezo-moșierească la orînduirea socialistă”¹³.

Odată create, organele de stat, acționînd ca principal instrument al construirii socialismului au trebuit să-și dezvolte și să-și perfecționeze neconținut conținutul activității și formele de organizare, în strînsă legătură cu modificările petrecute în baza economică și în structura de clasă a societății, în dezvoltarea forțelor de producție, și pe măsura creșterii conștiinței și experienței maselor. Un accent deosebit a fost pus pe întărirea disciplinei de stat, respectarea legilor și hotărîrilor, înlăturarea manifestărilor de formalism și birocratism. P.C.R. a pus în fața organelor de partid și de stat drept una dintre cele mai importante sarcini apărarea și întărirea proprietății socialiste.

Realizările deosebite obținute de poporul nostru în construirea socialismului au impus elaborarea și adoptarea, în septembrie 1952, de către Marea Adunare Națională a unei noi Constituții. Dezbaterile pe marginea proiectului de constituție au avut caracterul unei ample acțiuni politice de masă, la care au participat peste 10 000 000 de cetățeni. Ei au făcut 18 836 de propuneri și amendamente la textul proiectului. Astfel, noua Constituție, reprezenta, în cel mai înalt grad expresia voinței și aspirațiilor poporului, reflecta mutațiile și prefacerile adînci din societatea românească.

Pentru consolidarea continuă a puterii de stat socialiste, de o însemnătate deosebită au fost hotărîrile Plenarei lărgite a C.C. al P.C.R. din august 1953 privitoare la întărirea rolului conducător al partidului în sistemul democrației socialiste și exercitarea controlului de partid asupra muncii organelor de stat.

Un rol important în perfecționarea organizării statului l-au avut hotărîrile adoptate de cel de al VII-lea Congres al P.C.R. (23—28 decembrie 1955). Au fost stabilite direcțiile de dezvoltare a vieții de stat pe baza centralismului democratic, s-au prevăzut măsurile necesare pentru participarea într-un grad și mai mare a cetățenilor la rezolvarea problemelor vieții de stat și obștești. Pe această linie, la începutul anului 1956 a fost îmbunătățită împărțirea administrativ-economică a țării, au fost lărgite drepturile electorale, abrogîndu-se prevederile care interziceau anumitor categorii de cetățeni exercitarea dreptului de vot (între 1950—1956 elementele exploatatoare erau lipsite de drepturile electorale); a fost realizată astfel desăvîrșirea universalității votului *.

P.C.R. a acționat consecvent pentru creșterea rolului statului în viața economică, în dezvoltarea industriei, transporturilor, comerțului, științei, culturii și învățămîntului, pentru perfecționarea planificării, a sistemului bancar și de credit. În vederea corelării juste între retribuție și prețuri, în 1956 a fost înființat Comitetul pentru prețuri de pe lîngă Consiliul de Miniștri. Întrucît se manifestau evidente tendințe de centralism excesiv, Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1956 a stabilit o serie de măsuri în vederea degrevării organelor centrale de stat de unele probleme și trecerea acestora în atribuția consiliilor populare, întreprinderilor, direcțiilor generale și ministerelor.

Concomitent s-a acordat o atenție sporită perfecționării activității Marii Adunări Naționale, creșterii rolului său de organ suprem al puterii de stat; au fost

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, Editura politică, București, 1976, p. 23.

* Drepturile electorale nu se acordă celor lipsiți de facultăți mintale și celor condamnați prin hotărîre judecătorească.

create noi organe ale M.A.N., s-au lărgit drepturile și atribuțiile celor vechi, iar activitatea legislativă a deputaților a fost simțitor impulsionată prin sporirea numărului comisiilor permanente. Importante măsuri au fost inițiate de partid și în vederea creșterii rolului Consiliului de Miniștri ca organ suprem executiv și de dispoziție al puterii de stat. În martie 1957, unele din sarcinile ce reveneau Consiliului de Miniștri au fost date în competența ministerelor, creindu-se astfel posibilitatea ca organul suprem de execuție al puterii de stat să-și concentreze eforturile într-o mai mare măsură asupra problemelor politicii interne și externe a țării, să asigure conducerea economiei și culturii în conformitate cu linia politică generală elaborată de partid. În vederea rezolvării operative a sarcinilor economice de către guvern a fost creat Consiliul economic, organ ajutător al Consiliului de Miniștri.

Pe baza legii votate în 1957 de Marea Adunare Națională privind organizarea și funcționarea sfaturilor populare a fost consacrat principiul potrivit căruia acestea conduc — conform legilor țării — în unitățile administrativ-teritoriale în care sint alese, întreaga activitate administrativă, economică, culturală, gospodărească și socială.

C.C. al P.C.R. s-a preocupat în continuare de întărirea activității statului, de consolidarea organelor aparatului de stat și sporirea aportului acestora în apărarea cuceririlor revoluționare, în ocrotirea cetățenilor, a bunurilor lor și ale statului. În cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din iunie 1958 au fost supuse criticii tendințele de nepăsare și neglijență ale unor organe de stat în gospodărirea și apărarea avutului obștesc.

Preocuparea față de perfecționarea activității statului pe măsura cerințelor procesului construcției socialiste, a fost puternic reliefată și în cadrul lucrărilor celui de al VIII-lea Congres al P.C.R. (20—25 iunie 1960). Documentele congresului au formulat cerința ca ministerele, departamentele, direcțiile generale, comitetele de stat să acționeze cu mai multă operativitate și inițiativă în rezolvarea sarcinilor ce le revin, iar organele locale ale puterii de stat să acorde atenție sporită respectării hotărârilor și directivelor organelor superioare, să se ocupe de atragerea într-o măsură și mai mare a maselor largi la rezolvarea problemelor de stat și obștești. În spiritul hotărârilor adoptate de congresul partidului, în 1961 s-au introdus unele modificări în Constituție, prevăzându-se noi atribuții ale Marii Adunări Naționale; a fost creat Consiliul de Stat, avînd sarcina de a asigura exercitarea puterii de stat între sesiunile Marii Adunări Naționale, iar președintele său, de a reprezenta țara în relațiile internaționale.

Prin toate aceste măsuri, statul nostru, sub conducerea P.C.R., și-a îndeplinit cu succes misiunea sa istorică, de instrument al clasei muncitoare în înfăptuirea orinduirii socialiste în România.

DESFAȘURAREA OPEREI DE CONSTRUIRE A SOCIALISMULUI ÎN ROMÂNIA ÎN ANII 1948—1962

Transformările profunde petrecute în viața politică și de stat a României în perioada 1944—1947, cit și cerințele obiective ale progresului social au impus drept un prim pas decisiv în realizarea mărețului țel — construirea socialismului —, trecerea revoluționară a principalelor mijloace de producție în miinile întregului popor. În realizarea acestui obiectiv, P.C.R. s-a călăuzit după învățătura lui Marx și Engels, care încă în Manifestul Partidului Comunist arătaseră că proletariatul are datoria să folosească întreaga putere politică „pentru a smulge burgheziei, pas cu pas, întregul capital, pentru a centraliza toate uneltele de producție în miinile statului, adică în miinile proletariatului organizat ca clasă dominantă, și pentru a mări, cit se poate de repede, masa forțelor de producție”¹⁴.

Înfăptuirea naționalizării era reclamată cu stringență atît de necesitatea lichidării pozițiilor economice ale burgheziei, folosite în scopul subminării puterii politice a proletariatului, cit și de nevoia creării sectorului socialist în economie, pe care să se bazeze clasa muncitoare în lupta ei pentru transformări socialiste în viața întregii societăți. Premergător înfăptuirii naționalizării, statul democrat-popular deținea un sector restrîns în economia țării, provenit din fostele proprietăți ale sta-

¹⁴ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 487.

tului burghez, compus din : 20% din industria siderurgică, 30% din industria metalurgică, transporturile feroviare, Banca Națională și aproape 20% din suprafața agricolă a țării. Toate acestea reprezentau prea puțin față de cerințele făuririi societății socialiste, lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție impunându-se ca o imperioasă necesitate.

P.C.R. a acordat o atenție deosebită naționalizării, pregătirii ei minuțioase. Au fost stabilite criteriile naționalizării, iar pentru coordonarea și desfășurarea acțiunii au fost create o comisie centrală de partid și o comisie tehnică. De asemenea, au fost inventariate din timp toate întreprinderile particulare și au fost pregătite temeinic cadrele care urmau să fie puse la conducerea celor naționalizate. Odată încheiate pregătirile, Plenara C.C. al P.C.R. din 10—11 iunie 1948 a hotărât trecerea la înfăptuirea actului naționalizării. Pe baza expunerii de motive la Proiectul de lege pentru naționalizarea întreprinderilor industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport, Marea Adunare Națională a aprobat, la 11 iunie 1948, Legea nr. 119 pentru naționalizare. Au fost trecute în proprietatea statului 8 894 de întreprinderi, dintre care 3 560 întreprinderi de interes local. Ulterior, în perioada 1949—1950, actul naționalizării a fost desăvârșit prin trecerea în proprietatea statului și a spitalelor, farmaciilor, cinematografele etc. Pretutindeni în țară, oamenii muncii au primit cu nespus entuziasm naționalizarea, manifestind combativitate și vigilență revoluționară în gospodărirea întreprinderilor și sporirea producției.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție a constituit astfel unul dintre momentele importante de deosebită semnificație ale revoluției socialiste, urmat de schimbări structurale în conținutul relațiilor de producție, de lichidarea exploatării omului de către om, de crearea unui larg cîmp de acțiune pentru planificarea economiei naționale.

Sectorul socialist, avînd rolul conducător în economie, împreună cu sectorul miciei producții de mărfuri și sectorul privat capitalist au constituit structura economiei românești în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Prin exproprierea capitaliștilor, ca urmare a actului naționalizării, s-a pus capăt pentru totdeauna dominației burgheziei, creîndu-se o bază economică puternică pentru puterea politică a proletariatului. Pe plan social, actul revoluționar al naționalizării a avut drept urmare lichidarea marii burghezii industriale, financiare și comerciale ca clasă socială. Au fost lichidate, totodată, pozițiile economice ale capitalului străin, amestecului statelor imperialiste în economia țării.

Stăpînă pe mijloacele de producție, clasa muncitoare a devenit clasa conducătoare și organizatoare a producției, îndeplinind cu înalt spirit revoluționar și patriotic rolul său de forță fundamentală în întreaga viață socială și politică a țării. Naționalizarea principalelor mijloace de producție a deschis astfel calea înfloririi depline a națiunii noastre, a creat condiții egale de muncă pentru toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, pentru afirmarea independenței și suveranității statului român.

Pentru România, industrializarea socialistă se impunea ca o necesitate obiectivă, drept singura cale menită să asigure făurirea unei economii unitare, puternice și înfloritoare. Ținînd seama de realități : industria slab dezvoltată și inzestrată, agricultura rudimentară, în care era ocupată aproape 4/5 din populația activă, dependența din punct de vedere tehnico-economic față de țările industrializate, repartizarea teritorială necorespunzătoare a forțelor de producție, partidul comunist s-a orientat cu fermitate către planificarea industrializării bazate pe valorificarea superioară a resurselor materiale și umane naționale, pe dezvoltarea prioritară a industriei grele cu pivotul ei industria constructoare de mașini. Împotriva teoriilor îndelung vînturate de către reprezentanții partidelor burgheze reacționare, potrivit cărora România trebuia să rămînă o țară „eminamente agricolă”, P.C.R. a fundamentat necesitatea industrializării, ca singura cale de lichidare a înapoierii economice și asigurare a progresului rapid și multilateral al țării, garanția apărării și consolidării continue a independenței și suveranității naționale.

În concepția Partidului Comunist Român, „hotărîtoare pentru dezvoltarea țărilor, care au moștenit de la capitalism o stare de înapoiere economică este in-

dustrializarea socialistă, singura cale prin care se asigură creșterea armonioasă, echilibrată, pe o linie mereu ascendentă și în ritm rapid a întregii economii naționale, sporirea continuă a productivității muncii sociale, dezvoltarea intensivă și complexă a agriculturii, ridicarea sistematică a nivelului de trai al poporului”¹⁵.

Începuturile industrializării au fost făcute prin planurile anuale de stat 1949 și 1950 de refacere a economiei naționale, de organizare și dezvoltare a ramurilor de bază ale industriei, a bazei energetice. Eforturile eroice ale clasei muncitoare au asigurat la încheierea celor două planuri de stat anuale depășirea cu 47% a nivelului producției globale industriale obținute în 1938. Printre altele, au fost reutilitate întreprinderile refăcute. S-au reconstruit două furnale și cinci cuptoare și s-au construit două noi cuptoare Siemens-Martin. Au fost de asemenea construite o fabrică de strunguri, o fabrică de rulmenți, o fabrică de scule și alte câteva noi întreprinderi — în ramuri industriale de primă necesitate. Pentru satisfacerea nevoilor de energie electrică a fost începută construcția centralelor de la Moroieni și Ovldiu II etc. Industria românească își înscria pentru prima dată în palmares realizarea unor produse ca strunguri de precizie, rulmenți, echipament de foraj, cazane cu aburi, tractoare, vase fluviale ș.a.

Orientarea fermă spre industrializarea socialistă a României, devenită cheia de boltă a întregii activități economice a partidului și statului, a fost pusă pregnant în evidență de hotărârile plenarelor C.C. al P.C.R. din octombrie și decembrie 1950 privitoare la planul de 10 ani de electrificare a țării (1951—1960) și, respectiv, planul cincinal de dezvoltare a economiei naționale pe anii 1951—1955. Principalul obiectiv urmărit îl constituia făurirea bazei economice și tehnico-materiale a socialismului, crearea unei economii complexe și echilibrate. Astfel, în perioada 1950—1955 volumul producției industriale a ajuns să fie de 2,9 ori mai mare decât în 1948. Au fost create noi ramuri industriale, ca: industria de utilaj petrolier, minier și energetic, industria constructoare de autocamioane, tractoare și mașini agricole ș.a. În aceeași perioadă producția de energie electrică a fost dublată prin construirea unor termocentrale și hidrocentrale la Doicești, Paroșeni, Comănești, Sîngeorgiu de Pădure, Hunedoara, Borzești, Sadu V etc. La sfîrșitul primului cincinal, sectorul socialist reprezenta: în industrie aproape 100%, în transporturi peste 90%, în sistemul bancar-financiar și de asigurări 100%, în comerțul exterior 100%, în cel interior 80%, iar în agricultură 34,7% din suprafața totală agricolă a țării. Organele și organizațiile de partid, de masă și obștești, colectivele de oameni ai muncii au încheiat, totodată, primul cincinal cu dobîndirea unei bogate experiențe în opera de construire a socialismului.

Directivele celui de al doilea cincinal (1956—1960), adoptate în 1955 de către Congresul al VII-lea al P.C.R. au stabilit ca sarcină principală făurirea economiei socialiste unitare, continuarea industrializării țării și a transformării socialiste a agriculturii. S-a prevăzut dezvoltarea continuă a industriei grele, cu pivotul ei, industria constructoare de mașini, îndeplinirea planului de electrificare a țării. Un accent deosebit s-a pus pe industria producătoare de mijloace de producție, pe dezvoltarea în ritm susținut a siderurgiei, construcției de mașini, energeticii, chimiei, pe ridicarea, în general, a nivelului tehnic al producției, extinderea tehnicii noi și a procedeelor tehnologice superioare, introducerea mecanizării și automatizării. Au fost prevăzute, în același timp, o serie de măsuri pentru dezvoltarea industriei bunurilor de consum și ridicarea calității acestora, mai ales pe baza folosirii maselor plastice și a fibrelor sintetice produse în țară.

La sfîrșitul acestei noi perioade din epoca construcției socialiste, industria României realiza în numai 12 săptămîni întreaga producție industrială a anului 1938, reușind să producă, prin forțe proprii, linii tehnologice complete pentru diferite ramuri ale economiei naționale. S-a dezvoltat industria constructoare de mașini, în mod deosebit subramurile specializate în producția de utilaj petrolier, construcții

¹⁵ Declarația cu privire la poziția P.C.R. în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Aprilie 1964, Editura politică, București, 1964, p. 31.

navale, mașini unelte, camioane, mașini agricole, utilaj tehnologic pentru industriile minieră, siderurgică, chimică, alimentară, electrotehnică ș.a.

La Reșița a fost dată în exploatare o nouă oțelărie și o turnătorie (1956), la Hunedoara au fost construite primul cuptor Martin automatizat (1956) și un mare laminor Bluming (1958), fiind rezolvată în același timp producerea de cox metalurgic cu caracteristici calitative superioare. Realizări remarcabile au fost obținute și în industria chimică, dezvoltându-se producția de îngrășăminte chimice, de fibre și fire sintetice, de mase plastice și medicamente. Un remarcabil succes l-a constituit realizarea sistemului energetic național prin interconectarea termo- și hidrocentralelor electrice într-o rețea unică.

Potențialul economic crescut și bogata experiență acumulată au permis adoptarea, de către Congresul al VIII-lea al P.C.R., a planului șesenal de dezvoltare a economiei naționale (1960—1965), al cărui principal obiectiv l-a constituit dezvoltarea bazei tehnico-materiale a socialismului, încheierea procesului de făurire a relațiilor de producție socialiste în întreaga economie. Industrializarea țării avea să urce astfel pe o treaptă cantitativă și calitativă superioare. Principalele măsuri hotărâte de Congres au vizat cu precădere creșterea volumului producției globale industriale până în 1965 de 2,1 ori față de 1959, într-un ritm mediu anual de 13%. S-a prevăzut o creștere mai rapidă pentru producția mijloacelor de producție (grupa A), de 2,2 ori mai mare la sfârșitul planului șesenal, iar pentru producția bunurilor de larg consum (grupa B), sporirea în aceeași perioadă de circa 2 ori.

Consecvent principiilor partidului de industrializare socialistă a țării, Congresul a stabilit concentrarea în continuare a eforturilor spre dezvoltarea principalelor ramuri ale industriei grele — siderurgiei, construcției de mașini —, cit și pentru dezvoltarea industriilor chimică și electrotehnică. În vederea intensificării ritmului de industrializare, Congresul a stabilit sarcini sporite și în ceea ce privește extinderea mecanizării, automatizării, modernizarea întreprinderilor existente, înzestrarea noilor întreprinderi cu utilaje și agregate la nivelul celor mai înaintate cuceriri ale tehnicii, asimilarea și diversificarea de noi mașini unelte. Baza realizării unui program atât de vast, de îndrăzneț a fost asigurată prin alocarea unui volum sporit de investiții — 170—180 de miliarde lei —, din care 58—59% erau destinate industriei.

Ca urmare a acestor măsuri și a muncii pline de abnegație și hotărâre a oamenilor muncii, economia națională a înregistrat în anii planului șesenal noi și strălucite succese, România situându-se în rîndul țărilor cu cele mai dinamice economii. Industria a devenit ramura conducătoare a economiei naționale, ponderea ei în venitul național crescînd de la 40,9% în 1959, la 48,9% în 1965. Producția globală industrială a fost în 1965 de 2,25 ori mai mare decît în 1959, ritmul mediu anual fiind de 14,5% față de 13% prevăzut în Directivele celui de al VIII-lea Congres al partidului. În 1965, România realiza o producție industrială de 10 ori mai mare decît în 1938. Numeroase mărturii atestă realizările remarcabile ale industriei românești. Instalația de foraj 3 DH 200, tractorul „U 650” au fost distinse cu medalii de aur la diferite tirguri internaționale, iar cargoul „București” a întreprins prima călătorie făcută de o navă românească în jurul pămîntului.

Au fost construite și date în funcțiune 502 întreprinderi și secții noi; s-a produs, pentru prima dată în țară, aluminiu, noi oțeluri aliate superioare, cauciuc sintetic, coloranți bazici speciali, celuloză din paie și stuf ș.a. În 1965, producția de energie electrică a atins 17,2 miliarde kWh. La rîndul ei, industria construc-toare de mașini a realizat circa 2 000 tipuri de mașini, utilaje și instalații, printre care locomotive Diesel electrice de 2 100 C.P., instalații de foraj de 315 tone, tractoare pe șenile de 130 C.P. Industria chimică, care a realizat în perioada șesenalului cel mai înalt ritm de dezvoltare din întreaga industrie, și-a sporit producția de 3,6 ori.

Un rezultat de seamă al politicii științifice de industrializare a țării s-a concretizat în îmbunătățirea repartizării judicioase a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, acordîndu-se cote mai mari de investiții zonelor rămase în trecut în urmă. Astfel, într-o serie de județe, ca: Argeș, Bistrița-Năsăud, Dolj, Gorj, Iași,

Maramureș, Olt, Mureș s-au construit importante obiective industriale, prin care au fost atrase în circuitul economic însemnate resurse materiale și de muncă.

În perioada construcției socialismului, volumul producției globale industriale a crescut de 6,6 ori față de 1938. Ritmurile de creștere ale industriei românești au fost printre cele mai ridicate din lume, depășind sub acest raport țări capitaliste dintre cele mai dezvoltate ca R.F.G., Franța, Italia, cit și din țări socialiste, ca Cehoslovacia, R.D.G. Industrializarea socialistă a asigurat valorificarea superioară a bogățiilor naturale ale țării, a potențelor creatoare ale clasei noastre muncitoare, ale întregului popor. Cu toate succesele obținute, industria românească a continuat să rămână în urma țărilor avansate. Numeroase instalații de mecanică fină, instalații electrice, mașini-unelte, aparatură de automatizare erau în continuare procurate din import.

Concomitent cu desfășurarea procesului de industrializare socialistă, P.C.R. s-a preocupat îndeaproape de transformarea socialistă a agriculturii, condiție indispensabilă a făuririi unei economii socialiste unitare. Existența micilor gospodării țărănești, fărâmițate (circa 20 000 000 de parcele aparținând unui număr de aproape 3 100 000 de gospodării țărănești, în 1948) făcea aproape imposibilă folosirea tehnicii moderne, mecanizarea și organizarea pe baze științifice a producției agricole. În același timp, mica producție de mărfuri genera în permanență relații de exploatare la sate. „Experiența țării noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — ca de altfel întreaga istorie modernă, ilustrează incapacitatea micii producții de mărfuri de a asigura dezvoltarea forțelor de producție în agricultură în pas cu evoluția științei și tehnicii, cu necesitățile în continuă creștere ale economiei și consumului populației”¹⁶.

În asemenea condiții, transformarea socialistă a agriculturii reprezenta o necesitate obiectivă, o lege generală a construcției socialismului și în țara noastră. Lichidarea răminerii în urmă din punct de vedere social-cultural a satului față de oraș, consolidarea continuă a alianței muncitorești-țărănești, transformarea țărănimii într-o clasă nouă, omogenă au determinat din partea P.C.R. intense preocupări pentru elaborarea politicii sale agrare, pentru stabilirea căilor și metodelor de atragere a maselor țărănești pe calea socialismului.

Programul P.C.R. de transformare socialistă a agriculturii a fost definitivat și adoptat de către Plenara C.C. al P.C.R. desfășurată între 3 și 5 martie 1949. Liniile directoare ale programului prevedeau: conducerea procesului de transformare socialistă a agriculturii de către clasa muncitoare în frunte cu P.C.R., întărirea și consolidarea continuă a alianței muncitorești-țărănești, făurirea bazei tehnice-materiale a agriculturii, unirea de bună voie a țăranilor în cooperative agricole de producție, pe baza respectării liberului lor consimțământ și a cointeresării materiale, sprijinirea de către stat a cooperativelor agricole de producție cu credite, semințe de soi, cadre de specialiști etc. În acest sens, statul dispunea de importante pîrghii pentru înfăptuirea cooperativizării agriculturii, și anume, industria socialistă, instituțiile de credit, S.M.A., I.A.S., comerțul de stat, transporturile ș.a.

Pornind de la structura socială a lumii satului, P.C.R. a promovat o politică de sprijinire și ajutorare a țăranimii nevoiașă, de cointeresare și convingere a țăranilor mijloaci și de îngrădire și lichidare a mijloacelor țăranilor înstăriți de a folosi muncă străină. Printr-o politică suplă, originală, corespunzătoare realităților satului românesc, partidul comunist s-a preocupat de valorificarea întregului potențial al agriculturii în sporirea producției, de atragerea treptată a tuturor categoriilor de țărani pe calea cooperativizării. O atenție permanentă a fost acordată aplicării consecvente a îngrădirii posibilităților de exploatare la sate, prin sistemul de cote și impozite, de interzicere a vânzării și circulației pămîntului spre a nu mai încăpea în mîinile exploatatorilor. La 2 martie 1949, prin decret al Prezidiului Marii Adunări Naționale, exploatarea agricolă pînă la 50 ha, rămase moșierilor

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2. Editura politică, București, 1968, p. 257.

după reforma agrară din martie 1945, și fermele model au fost trecute în proprietatea statului ca bunuri ale întregului popor.

O mare importanță pentru transformarea socialistă a agriculturii a avut vasta muncă politică-organizatorică, dusă de organele și organizațiile de partid, în vederea atragerii țăranilor muncitori, mai întâi, în forme simple, accesibile, de muncă în comun (întovărașirile agricole) — inspirate din tradițiile străvechi ale în-
trajutorării în muncă ale țăranimii române — și, în cele din urmă, în formele cele mai avansate de organizare socialistă a muncii — cooperativele agricole de producție.

În iulie 1949, ținând seama de cererile unui număr însemnat de țărani muncitori, C.C. al P.C.R. a aprobat crearea primelor cinci cooperative agricole de producție : „Viața nouă” (comuna Rășcani, județul Vaslui), „Zorile” (comuna Turnișor, județul Sibiu), „Ogorul roșu” (comuna Laslea, județul Tîrnava Mare), „Drum nou” (comuna Zăbrani, județul Arad) și „Victoria” (comuna Luna de Jos, județul Cluj). Pînă la sfîrșitul anului 1950, ca rezultat al muncii de convingere și atragere pe calea agriculturii socialiste desfășurate cu răbdare și perseverență de către organele și organizațiile de partid, au fost constituite 1027 de cooperative agricole de producție, din care făceau parte 67 719 familii, cu o suprafață agricolă de 288 900 ha.

Pentru a veni în sprijinul țăranilor dornici să-și lucreze pămîntul în comun, statul a înființat școli speciale pentru pregătirea președinților, contabililor, brigadierilor, normatorilor. În septembrie 1951, C.C. al P.C.R. a luat măsuri pentru întărirea comitetelor raionale de partid și a organizațiilor de bază din C.A.P. cu peste 4 000 de membri de partid cu experiență din întreprinderile industriale. Periodic C.C. al P.C.R. a organizat consfătuiri cu reprezentanți ai țăranimii muncitoare în vederea cunoașterii și generalizării celor mai bune rezultate obținute în întărirea economică-organizatorică a sectorului socialist al agriculturii.

Pe baza măsurilor stabilite de Congresul al VII-lea al P.C.R. procesul cooperativizării agriculturii a cunoscut un ritm ascendent de desfășurare. Începînd din 1957 agricultura a început să fie înzestrată în proporții de masă cu tractoare, combine și alte mașini agricole, cît și cu cadrele necesare de specialiști. S-a ajuns astfel ca, încă în 1959, sectorul socialist al agriculturii să devină preponderent, cuprinzînd peste 60% din suprafața agricolă a țării. Aceasta s-a datorat și faptului că, la începutul anului respectiv, Prezidiul Marii Adunări Naționale a emis decretul pentru „Lichidarea rămășițelor oricăror forme de exploatare a omului de către om în agricultură”, prin care erau trecute în folosința C.A.P. sau a altor unități socialiste terenurile agricole care depășeau puterea de muncă a țăranilor.

Concomitent cu trecerea treptată a țăranimii pe calea agriculturii socialiste, producțiile agricole vegetală și animală nu numai că nu au fost stînjinite cu nimic, ci dimpotrivă au înregistrat importante creșteri. Media anuală a producției totale de cereale în anii 1956—1960, de pildă, a fost cu 1 170 000 tone mai mare decît media anilor 1934—1938.

Pe baza unei analize cuprinzătoare, Congresul al VIII-lea al P.C.R., ținînd seama de avîntul cu care țăranii muncitori pășeau pe calea socialismului, a stabilit măsuri concrete pentru încheierea cooperativizării agriculturii și statornicirea relațiilor de producție socialiste în economia națională. Într-un singur an, din iunie 1960 și pînă în iunie 1961, au intrat în cooperativele agricole de producție 610 000 familii, cu o suprafață de aproape un milion și jumătate hectare teren agricol. Trebuie remarcat că, politica partidului de industrializare a țării a asigurat baza tehnică-materială necesară a agriculturii. În 1962, agricultura dispunea de 57 500 tractoare fizice, 54 200 semănători mecanice, 28 400 combine pentru păioase, de cantități însemnate de îngrășăminte chimice ; de asemenea, în mediul rural lucrau 38 900 de specialiști cu studii superioare, 21 000 cu studii medii și 58 234 de tractoriști mecanizatori.

Începutul anului 1962 a fost marcat de intrarea în masă a țăranilor muncitori în C.A.P. Încheierii cooperativizării agriculturii i-a fost consacrată sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din aprilie 1962. În cadrul sesiunii s-au stabilit o serie de măsuri pentru întărirea economică-organizatorică a cooperativelor agricole de producție.

Încheierea cooperativizării agriculturii a constituit o transformare fundamentală în modul de viață și de muncă al țărănimii, ce a deschis largi perspective pentru dezvoltarea și modernizarea agriculturii. „Trecerea micii producții țărănești cu posibilitățile sale limitate la marea producție socialistă a reprezentat — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — o profundă revoluție în viața satului, în relațiile de producție din agricultură, creînd condiții favorabile pentru progresul rapid al acestei ramuri esențiale a economiei naționale”¹⁷. În acest proces al cooperativizării agriculturii, satul românesc a cunoscut schimbări radicale și, cu toate că, condițiile climatice au fost mai puțin favorabile, creșterea producției agricole a urmat o linie ascendentă, ajungînd în 1965 la 12,6 milioane tone, cea mai mare producție din istoria țării noastre de pînă atunci.

Cooperativizarea agriculturii a asigurat caracterul unitar al întregii economii naționale, a dus la generalizarea relațiilor de producție socialiste, marcînd astfel victoria deplină și definitivă a socialismului în România — cea mai mare realizare politică a Partidului Comunist Român după cucerirea puterii.

O atenție deosebită a fost acordată de către P.C.R. în această epocă istorică ridicării nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii.

Încă din primii ani ai construcției socialiste, partidul și statul au luat o serie de măsuri pentru creșterea bunăstării materiale a întregului popor. Astfel, numai în anii primului cincinal, volumul desfacerii de mărfuri către populație a crescut de două ori față de 1950. Tuturor cetățenilor le-a fost asigurat dreptul la muncă. A fost introdus sistemul socialist de retribuție. An de an, pe măsura dezvoltării industriei, a sporit numărul angajaților. Veniturile realizate de populație au fost într-o continuă creștere. Succesele obținute de oamenii muncii în toate domeniile producției de bunuri materiale au făcut posibilă, în 1954, desființarea sistemului de aprovizionare pe bază de cartele și rații. Intensificarea eforturilor oamenilor muncii pentru creșterea neconținută a productivității muncii a dus la adoptarea unor măsuri în vederea reducerii prețurilor. Numai în 1955, de pildă, au fost efectuate două reduceri de prețuri la o serie de produse industriale și alimentare.

Schimbări profunde s-au produs și în viața țărănimii. Anii primului cincinal au fost marcați, printre altele, de construirea la sate a unui număr de circa 200 000 case noi. În perioada 1948—1955, statul a alocat peste 32 de miliarde lei pentru învățămînt, asistență medicală, concedii de odihnă, pentru dezvoltarea artei și culturii.

Continuînd preocuparea statornică pentru ridicarea neconținută a nivelului de trai material și spiritual al poporului, cel de al VII-lea Congres al P.C.R. a prevăzut noi și importante măsuri în această direcție. Ca urmare, în 1956 a fost realizată îmbunătățirea retribuției unor categorii de muncitori, cadre didactice, funcționari; a fost introdusă alocația de stat pentru copii. Importante măsuri au fost prevăzute de Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1956, care a stabilit aplicarea unui sistem îmbunătățit de retribuție. Experimentat în decursul anilor 1957—1958, și însoțit de o amplă și democratică dezbatere, aplicarea noului sistem de retribuție a determinat un puternic avînt al întrecerii socialiste. În cadrul aceleiași plenare a fost hotărîtă desființarea cotelor obligatorii pentru țărani, fapt ce a avut urmări pozitive atît pentru sporirea producției agricole, cît și pentru nivelul de viață al celor de la sate.

Acționînd cu consecvență și hotărîre în spiritul principiului fundamental al partidului de a situa în centrul acțiunilor sale politice omul cu nevoile sale, Plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1959 a hotărît majorarea retribuției tuturor categoriilor de oameni ai muncii în medie cu 12,5%, reducerea impozitelor pe retribuție și scutirea de impozit a tuturor celor cu retribuții mici. Au fost majorate pensiile și s-a operat o nouă reducere de prețuri la diverse produse. Prin toate aceste măsuri, veniturile reale ale populației au crescut cu 4,7 miliarde lei anual. Retribuția reală a muncitorilor, tehnicienilor și funcționarilor înregistra în 1959 o creștere cu 33% față de 1955.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 511.

Bilanțul creșterii nivelului de trai în perioada 1956—1960 evidențiază, totodată, faptul că, la orașe au fost construite din fondurile statului circa 94 000 de apartamente, iar la sate peste 330 000 de locuințe personale.

Un deosebit avânt a cunoscut în anii construcției socialiste revoluția culturală. În 1948 a fost înfăptuită reforma învățământului, care a pus pe baze noi organizarea școlii de toate gradele, învățământul devenind în totalitatea sa de stat. Conținutul întregului proces instructiv-educativ a fost conceput în lumina concepției marxist-leniniste, a ideologiei partidului nostru. S-a diversificat învățământul tehnic și economic, atît cel mediu, cît și cel superior. Pentru a se veni în sprijinul oamenilor muncii aflați în producție, au fost luate importante măsuri pentru dezvoltarea învățământului fără frecvență și seral.

Eforturi deosebite au fost depuse pentru dezvoltarea științei, artei și culturii. În 1948 a fost reorganizată Academia română, creîndu-se filiale ale acesteia la Iași, Cluj, și baze de cercetare la Timișoara și Tirgu-Mureș. Au fost construite și dotate cu aparatură modernă Institutul de fizică atomică, Institutul de fizică București, Institutele de chimie ale Academiei din Iași și Cluj, Institutul de inframicrobiologie, Institutul de endocrinologie București ș.a. În cadrul vastului program elaborat de partid în vederea dezvoltării artei și literaturii s-a înscris constituirea uniunilor de creație ale scriitorilor, compozitorilor, arhitecților, artiștilor plastici, care și-au adus însemnate contribuții în opera de făurire a orînduirii socialiste în țara noastră.

Pentru răspîndirea culturii în rîndul maselor largi, partidul și statul au acordat un sprijin deosebit de prețios construcției de cămine culturale, cluburi, case de cultură, cinematografe, teatre, stadioane, într-un mare număr de localități din mediul urban și rural. Între 2—16 august 1953, la București s-a desfășurat cel de-al IV-lea Festival mondial al tineretului și studenților. A fost puternic sprijinită dezvoltarea Radiodifuziunii și a Televiziunii române (care a început să funcționeze din 1955). A sporit, în același timp, numărul ziarelor și revistelor, atît în limba română, cît și în limbile naționalităților conlocuitoare.

Dezvoltarea în ritm susținut a economiei naționale a asigurat, în perioada 1960—1965, un spor de creștere a venitului național de aproape 65%. Veniturile bănești ale populației de la orașe și sate au crescut de 1,8 ori în 1965 față de 1959. În 1965, numărul satelor electrificate a ajuns la peste 7 000. Statul a cheltuit în decursul planului șesenal suma de 108 miliarde lei pentru realizarea unor acțiuni social-culturale de mare însemnătate pentru cetățeni. În aceeași perioadă au fost construite la orașe din fondurile statului 270 000 de apartamente, iar la sate 530 000 de case din fondurile proprii ale populației.

Pe linia continuiei dezvoltării a învățământului au fost date în folosință noi cămine și cantine studentești și pentru elevi. Au fost construite localul Universității din Timișoara și noi spații de învățămînt la Universitatea din Iași. În 1965 a fost încheiată generalizarea învățămîntului de 8 ani, iar din anul școlar 1960/1961, elevilor din învățămîntul de cultură generală li s-au asigurat gratuit manualele școlare. Față de anul școlar 1948/1949, cînd numărul elevilor a fost de 1 936 000, iar al cadrelor didactice din școlile de cultură generală de 75 800, în anul școlar 1965/1966, numărul elevilor a ajuns la peste 3 300 000, iar al cadrelor didactice la circa 130 000. În decursul planului șesenal s-a întărit legătura învățămîntului cu viața, cu nevoile producției. Învățămîntul superior a pus la dispoziția economiei și culturii peste 77 000 de specialiști, iar învățămîntul tehnic și profesional 383 000 tehnicieni și muncitori calificați.

Grija purtată de partid nivelului de trai material și spiritual al tuturor cetățenilor țării s-a concretizat și în dezvoltarea rețelei de ocrotire a sănătății, în construirea de noi spitale și policlinici, în asigurarea unui număr sporit de locuri în stațiunile balneoclimaterice de la munte și de la mare.

Construirea noii societăți în România ar fi fost de neconceput fără existența în fruntea națiunii române a avangărzii clasei muncitoare — Partidul Comunist Român. Așa cum se apreciază în Programul P.C.R., rolul conducător al partidului în procesul făuririi orînduirii socialiste, recunoscut de întregul popor, este „rezul-

tatul politicii sale juste, marxist-leniniste, al identificării lui depline cu interesele vitale ale maselor populare, al capacității sale de a conduce cu fermitate poporul pe calea eliberării sociale și naționale, a făuririi societății socialiste, a ridicării bunăstării materiale și spirituale¹⁸.

Necesitatea conducerii de către P.C.R. a procesului revoluționar de făurire a orînduirii socialiste a fost determinată în mod obiectiv de rolul istoric al clasei muncitoare, de complexitatea și volumul sarcinilor economice și politice, de faptul că noua orînduire nu poate fi decît creația conștientă a maselor largi, a întregului popor, strîns unit în jurul partidului comunist.

În elaborarea politicii de edificare a socialismului, partidul nostru s-a preocupat în permanență de aplicarea creatoare a legilor generale ale construcției socialiste, elaborate de clasicii marxism-leninismului, a ținut seama de condițiile concrete din țară, de schimbările petrecute în viața societății românești de la o etapă la alta. Pentru a putea conduce cu succes opera de construire a noii societăți, P.C.R. a acordat în primul rînd atenție întăririi propriilor rînduri, formelor organizatorice și metodelor sale de muncă. Astfel, în primii ani ai construcției socialiste au fost sistate primirile în partid, realizîndu-se totodată o amplă verificare a tuturor membrilor. Prin aceasta au fost înlăturate din rîndurile comuniștilor elemente străine de interesele poporului, întărindu-se vigilența revoluționară, unitatea și disciplina în partid.

Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1950 a hotărît trecerea la primirea în rîndurile partidului a celor mai buni cetățeni, evidențiați în muncă și în acțiunile politice organizate de comuniști. Această măsură a asigurat creșterea continuă a rîndurilor partidului care în 1965 număra peste 1 450 000 membri.

Un rol important în întărirea partidului l-a avut măsura luată, începînd din martie 1951, de alegere prin vot secret și individual a organelor conducătoare de partid. De mare însemnătate au fost, de asemenea, sarcinile privind întărirea disciplinei de partid, dezvoltarea criticii și autocriticii, stabilite de Congresul al VII-lea al P.C.R., cit și hotărîrile adoptate de Congresul al VIII-lea privind calitățile politice-morale și profesionale ale celor care solicită intrarea în partid, criteriile pentru alegerea, creșterea și repartizarea cadrelor.

De o atenție deosebită s-a bucurat în anii construcției socialiste munca de partid în rîndul maselor, conducerea și îndrumarea de către partid a organizațiilor de masă și obștești. P.C.R. a desfășurat o vastă activitate ideologică pentru dezvoltarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii, a moralei socialiste, a atitudinii înaintate față de muncă, a intransigenței față de ideologia burgheză. O însemnată dezvoltare a luat învățămîntul de partid, mijloc important de răspîndire a cunoștințelor politico-ideologice. A fost reorganizată Școala superioară de partid „Ștefan Gheorghiu”. S-au înființat un număr mare de școli de partid și universități serale de marxism-leninism. La 26 martie 1951 a fost creat Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. În școli și universități s-a introdus predarea științelor sociale.

O contribuție de seamă în dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor a adus vasta activitate editorială. Între anii 1949 și 1965 au fost tipărite peste 45 000 titluri de cărți. Operele lui K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin au fost tipărite în aproape 3 000 000 de exemplare. Tirajul total al ziarelor și revistelor tipărite în anul 1965 se ridica la peste 1 090 000 000 exemplare. Toate aceste mijloace au dus la afirmarea puternică a gândirii marxiste în România, care, în lupta cu concepția burgheză, filozofia idealistă, teoriile retrograde, mistice, reacționare, a devenit ideologia dominantă a societății.

Partidul Comunist Român a acționat, totodată, consecvent ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, sprijinind lupta oamenilor muncii, a popoarelor de pe toate continentele pentru cauza libertății, progresului și păcii în lume. Expresii concludente ale afirmării partidului nostru ca fac-

¹⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 112.

tor activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale au fost contactele și schimburile de păreri cu partidele comuniste din U.R.S.S., Bulgaria, Cehoslovacia, Iugoslavia, Franța, Polonia, Ungaria și din alte țări, participarea reprezentanților țării noastre la numeroase reuniuni internaționale, congrese, conferințe, consfățuiri ș.a.

Munca desfășurată pe plan internațional în domeniul relațiilor externe a dus în perioada respectivă la consolidarea poziției P.C.R. și a statului român. Numai în perioada 1947—1949, România a stabilit relații diplomatice cu 34 de state. În 1949, țara noastră, împreună cu alte state socialiste, a participat la crearea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc. Ca răspuns la constituirea — în 1949 — a pactului N.A.T.O., România, împreună cu alte șapte state socialiste, a participat — în 1955 — la încheierea Tratatului de securitate colectivă și asistență mutuală de la Varșovia. În vara anului 1958, în conformitate cu hotărîrea luată de comun acord de guvernele român și sovietic, trupele sovietice care staționau pe teritoriul României s-au întors în U.R.S.S.

An de an poporul român și-a sporit contribuția la creșterea prestigiului socialismului în lume, la apărarea păcii, a independenței și suveranității popoarelor. Primirea la 14 decembrie 1955 a României în Organizația Națiunilor Unite a reprezentat una dintre dovezile elocvente ale creșterii neconținute a prestigiului poporului nostru în lume. La cea de a XV-a sesiune a Adunării Generale a O.N.U. (august 1960), guvernul României a propus înscrierea pe ordinea de zi a punctelor: 1 „Acțiuni pe plan regional în vederea îmbunătățirii relațiilor de bună vecinătate dintre statele europene aparținând unor sisteme social-politice diferite”; 2. „Acțiuni pentru promovarea în rîndurile tineretului a ideilor păcii, respectului și înțelegerii între popoare” — adoptate în cadrul aceleiași sesiuni, la 10 decembrie, ca Rezoluție a O.N.U. În 1961, Adunarea generală a O.N.U. a ales România, pentru un an, membru nepermanent al Consiliului de Securitate, iar la 13 decembrie același an, țara noastră a fost aleasă în Comitetul celor 18 state pentru dezarmare. În 1963, România a aderat și a semnat Tratatul privitor la interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, în spațiul cosmic și sub apă, încheiat la Moscova, între U.R.S.S., Anglia și S.U.A. La sfîrșitul anului 1965, România întreținea relații diplomatice și consulare cu 67 de state.

Perioada construcției socialiste, a fost una dintre cele mai fructuoase din istoria patriei noastre.

În anii construcției socialiste, sub conducerea Partidului Comunist Român, în România au fost înfăptuite profunde transformări economice, sociale și politice. Victoria deplină și definitivă a socialismului în țara noastră a consfințit generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională, lichidarea pentru totdeauna a exploatarei omului de către om, crearea bazei economice și, în linii generale, a bazei tehnice-materiale a socialismului. Proprietatea socialistă în economie a dus la statornicirea între membrii societății de relații de strînsă colaborare și întrajutorare, a asigurat schimbări esențiale în structura societății românești, alcătuită din clase și pături sociale prietene, animate de aceleași interese comune național-patriotice.

În anii construcției socialiste, clasa muncitoare s-a afirmat într-o măsură tot mai mare, drept cea mai importantă forță socială în viața întregii societăți românești. Au sporit neconținut maturitatea ei politică, înaltul său spirit revoluționar, abnegația patriotică. Detașamentele ei au sporit permanent de-a lungul perioadei construcției socialiste, de la 1 200 000 muncitori în 1950 la circa 3 000 000 în 1965. An de an a fost îmbogățită experiența clasei noastre muncitoare în întreaga activitate materială și spirituală, în conducerea societății pe calea socialismului și progresului.

Plămădită în anii construcției socialiste din categoriile atît de eterogene ale țărănimii din trecut, țărănimea cooperatistă a devenit, odată cu victoria deplină a socialismului, o clasă omogenă, avînd aceleași interese fundamentale cu cele ale clasei muncitoare, ale întregului popor. Bazată pe proprietatea cooperatistă asupra

pământului, pe munca în comun, țărâniea s-a ridicat la condiții superioare de existență și afirmare a ei ca aliat de nădejde al clasei muncitoare, ca participantă activă la conducerea treburilor de stat și obștești pe plan național cit și local, ca factor hotărîtor în realizarea unor producții agricole superioare, pe baza posibilităților create de industrializarea socialistă și de cuceririle agrotehnicii moderne.

Ca urmare a înfăptuirii neabătute a revoluției culturale, a dezvoltării învățămîntului, științei, artei, literaturii, a prefacerilor social-economice și a amplei activități ideologice desfășurate de partid, însemnate și înnoitoare transformări a cunoscut și intelectualitatea. Ea a devenit un detașament omogen, compus din intelectuali aparținînd tuturor generațiilor, atașați construcției socialiste, obținerii de succese tot mai importante în dezvoltarea economică, culturală și științifică a țării.

Transformările profunde petrecute în structura economică și socială a României, politica națională marxist-leninistă a Partidului Comunist Român au asigurat realizarea în anii construcției socialiste a deplinei egalități în drepturi a naționalităților conlocuitoare cu poporul român, întărirea unității și frăției tuturor cetățenilor țării. Rezolvarea problemei naționale a constituit astfel una din marile realizări ale socialismului în patria noastră.

Triumful socialismului pe pămîntul românesc a deschis noi și luminoase perspective pentru înflorirea națiunii noastre socialiste, pentru afirmarea puternică a tuturor energiilor și forțelor creatoare ale poporului.

Victoria socialismului în România — operă de o amploare și de o complexitate fără precedent în istoria noastră națională —, realizările mărețe obținute prin truda și priceperea întregului popor român, condus de partidul său comunist, au creat o bază trainică pentru dezvoltarea în perspectivă a societății socialiste, pentru înflorirea ei multilaterală.

CONCLUZII:

— Perioada 1948—1965 se inscrie în istoria poporului român drept una dintre cele mai complexe. În acest interval de timp a fost înlăturată vechea orînduire de stat capitalistă și a fost făurită noua orînduire social-economică — orînduirea socialistă.

— De o deosebită importanță pentru succesul deplin al transformărilor înnoitoare fundamentale petrecute în viața poporului român au fost înfăptuirea unificării organizatorice-politice a clasei muncitoare și crearea, în februarie 1948, a partidului său unic, prin unificarea Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat, pe baza principiilor marxism-leninismului.

— În anii construcției socialiste s-a afirmat tot mai puternic rolul conducător al Partidului Comunist Român în întreaga viață socială și politică a țării. Ca partid de guvernămînt, P.C.R. s-a preocupat de organizarea și întărirea propriilor rînduri, de imprimarea unui înalt spirit revoluționar și patriotic în întreaga viață a societății românești, a acționat cu fermitate, în funcție de condițiile specifice ale României pentru aplicarea creatoare a legilor obiective generale ale construcției socialiste.

— O atenție deosebită a fost acordată de către partid creării organelor superioare și locale ale puterii de stat, pentru ca astfel, statul să-și poată îndeplini în cele mai bune condiții menirea sa istorică, de principal instrument al construcției socialiste.

— Pentru făurirea unei economii unitare, puternice și înfloritoare, P.C.R. a acționat cu fermitate, după naționalizarea, în 1948, a principalelor mijloace de producție, pentru planificarea industrializării socialiste, bazate pe

valorificarea superioară a resurselor materiale și umane naționale, pe dezvoltarea prioritară a industriei grele, cu pivotul ei — industria constructoare de mașini.

— Concomitent și în strînsă dependență de rezultatele de seamă obținute în industrializarea socialistă, partidul nostru s-a preocupat îndeaproape, începînd din 1949, de transformarea socialistă a agriculturii, condiție indispensabilă a făuririi economiei naționale unitare, proces încheiat în 1962.

— Făurirea orînduirii socialiste în țara noastră a asigurat continua îmbunătățire a condițiilor de viață materiale și spirituale ale întregului popor. Triumful socialismului a deschis noi orizonturi dezvoltării impetouase a națiunii noastre socialiste.

— Partidul Comunist Român s-a afirmat ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale; România și-a extins relațiile de colaborare, economice, tehnico-științifice, în primul rînd cu țările socialiste, cît și cu toate celelalte state fără deosebire de orînduirea lor socială, pe baza principiilor neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc, respectării independenței și suveranității naționale.

Conf. univ. dr. ION SPALĂȚELU

Consolidarea societății socialiste în România

în anii 1962 — 1969.

Congresul al IX-lea al P.C.R.

Victoria socialismului în România, marcată de încheierea procesului de edificare a economiei socialiste unitare în cursul cincinalului 1961—1965, a consfințit generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie națională. Triumful socialismului a fost rezultatul profundelor transformări economice, sociale și politice, al luptei maselor populare, în frunte cu clasa muncitoare, sub conducerea Partidului Comunist Român. În conștiința poporului român, s-a înrădăcinat adânc convingerea că socialismul este singura cale pentru a asigura progresul țării.

Edificarea socialismului a determinat schimbări radicale în structura economică. Imprimarea unor ritmuri înalte dezvoltării industriei a creat condițiile transformării acesteia în ramura conducătoare a economiei. Ponderea industriei în venitul național reprezenta 48,9% în 1965, față de 30,8% în 1938, iar cea a agriculturii 28,9%, față de 38,1% în 1938, deși în această perioadă ea a cunoscut creșteri importante. Scăderea ponderii agriculturii în realizarea veniturii naționale — în condițiile măririi absolute a venitului național creat în această ramură — a constituit un proces pozitiv, imprimând, treptat, economiei românești trăsăturile unei țări industrial-agrară. Producția industrială în perioada 1948—1965 a crescut de 11 ori; concomitent, a sporit numărul muncitorilor din industrie, de la 1 222 900 în 1950 la 3 109 900 în 1965. Producția agricolă vegetală totală a crescut, în aceeași perioadă, de la 5 149 200 de tone la 12 601 300 de tone. Pe baza sporirii producției și a productivității muncii, venitul național a crescut, în anii 1950—1965, de peste 4 ori, retribuția reală de 3 ori, iar veniturile reale totale ale populației de 4,4 ori. Politica Partidului Comunist Român în domeniul învățământului și al științei s-a concretizat în dezvoltarea continuă a învățământului de toate gradele, a cercetării științifice și a bazei sale materiale, a creației literare și artistice.

Transformările fundamentale petrecute în relațiile de proprietate, în structura economică a României în anii construirii socialismului, avântul remarcabil al forțelor de producție au constituit baza obiectivă a mutațiilor de esență survenite în configurația socială și de clasă a societății noastre, care a dobândit un caracter omogen, o structură socială nouă, unitară, compusă din clasa muncitoare, țărănimea cooperatistă, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii. Recensământul populației din anul 1966 a arătat că, din totalul populației țării, muncitorii reprezentau aproape 40%, față de circa 15% în 1950, țărănimea — 38,6%, intelectualitatea și funcționarii — 12,3%. De asemenea, exista un procent mic (circa 5%) de țărani cu gospodării individuale situate în zonele de munte și submontane, precum și meseriași cooperatori și individuali, care dețineau împreună o pondere de 3,2% din totalul populației.

Comunitatea de interese economice și politice fundamentale, cultura socialistă au determinat făurirea unității morale, politice și ideologice a întregului popor în jurul partidului comunist.

Construirea socialismului, procesul de consolidare a omogenizării social-politice și ideologice a societății au ridicat la un nivel superior dezvoltarea națiunii, au creat condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului. În procesul de formare și dezvoltare a noii orinduirii sociale, națiunea a cunoscut profunde mutații, în urma cărora s-a realizat o formă superioară de comunitate umană — națiunea socialistă.

În procesul edificării bazelor socialismului, operă de mare complexitate, P.C.R. a desfășurat o intensă activitate politică-organizatorică, reușind să soluționeze în mod corespunzător multiplele probleme ale făuririi noii orinduirii sociale. Partidul a unit eforturile poporului pentru depășirea unor greutăți, pentru lichidarea lipsurilor, asigurând mersul înainte al construcției socialiste.

Pe temelia relațiilor de producție socialiste generalizate în întreaga economie națională, a devenit posibilă soluționarea multiplelor probleme de natură economică, socială, culturală, ideologică, etică pe care le implică vasta operă de transpunere în viață a idealurilor socialismului. În fața Partidului Comunist Român s-a ridicat sarcina privind dezvoltarea continuă a societății socialiste românești, astfel încât să se asigure înfăptuirea plenară a principiilor socialiste. „Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, cu adoptarea noii Constituții și proclamarea Republicii Socialiste România — apreciază Programul Partidului Comunist Român —, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului. Planul cincinal 1966—1970 a avut rolul de a consolida construcția socialistă, baza tehnico-materială a noii societăți”¹.

CONGRESUL AL IX-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN. Între 19 și 24 iulie 1965, a avut loc, la București, Congresul al IX-lea al partidului, cu participarea a 1359 de delegați cu drept de vot deliberativ și a 209 delegați cu drept de vot consultativ, reprezentând 1221877 de membri de partid și 189189 de candidați de partid. Au luat parte, ca invitați, delegați ai partidelor comuniste și muncitorești și ai unor partide democratice din 57 de țări.

Prin conținutul de idei și prin spiritul novator al documentelor dezbătute și adoptate, marele forum al partidului a marcat un moment de cotitură în orientarea politicii de construcție economică-socială a țării, începutul unei perioade noi, de excepțională însemnătate în viața Partidului Comunist Român și a poporului, în dezvoltarea socialistă a României.

Congresul a aprobat în unanimitate propunerile făcute de tovarășul Nicolae Ceaușescu privind schimbarea denumirii partidului din Partidul Muncitoresc Român în Partidul Comunist Român, care corespunde schimbărilor petrecute în societatea românească, stadiului de dezvoltare a partidului, țelului său final — construirea orinduirii sociale comuniste. De asemenea, Congresul a hotărât — la propunerea Comitetului Central — ca membrilor de partid care în anii regimului burghez au desfășurat activitate permanentă în mișcarea revoluționară, fără a fi fost atunci membri de partid, și au avut o comportare demnă față de dușmanul de clasă să li se acorde vechimea în partid din momentul intrării lor în mișcarea revoluționară. În același timp, ținându-se seama că Partidul Comunist Român este rezultatul unificării P.C.R. și P.S.D., Congresul a hotărât să acorde vechime în partid tuturor membrilor care au făcut parte din fostele partide social-democrat și socialist, de la data înscrierii lor în aceste partide. Expresie a prețuirii pe care partidul nostru o acordă tuturor celor ce au luptat împotriva exploatării, au contribuit la eliberarea țării, la cucerirea puterii de către clasa muncitoare, la construcția socialismului, această hotărâre venea să înlăture orice urmă de diferențiere a membrilor de partid după criteriile apartenenței lor înainte de unificare.

Dând glas hotărârii unanime a întregului partid, Congresul a ales în funcția de secretar general al Partidului Comunist Român pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărâre întâmpinată cu deosebită satisfacție de către întregul popor.

Congresul a făcut bilanțul muncii poporului pe drumul socialismului, a dezbătut obiectivele majore și sarcinile de viitor ale politicii interne și externe,

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 59.

a stabilit direcțiile de dezvoltare a României în perioada 1966—1970, în vederea continuării pe o treaptă superioară a procesului de consolidare a construcției socialiste în toate domeniile de activitate, economică, social-culturală și științifică. Pentru realizarea acestui obiectiv, Congresul a stabilit următoarele direcții de dezvoltare a României în anii 1966—1970: continuarea neabătută și în ritm susținut a industrializării socialiste a țării; lărgirea bazei de materii prime a industriei, prin atragerea în circuitul economic a noi resurse; valorificarea superioară a bogățiilor țării; îmbunătățirea continuă a repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării; dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, în scopul sporirii susținute a producției agricole; îmbunătățirea calității produselor, ridicarea caracteristicilor tehnice și economice ale acestora, prin perfecționarea proceselor tehnologice; promovarea progresului tehnic în toate domeniile de activitate, extinderea mecanizării și automatizării, înzestrarea economiei cu instalații la nivelul tehnicii moderne, în vederea ridicării productivității muncii și a reducerii în continuare a cheltuielilor de producție; creșterea rolului științei, în producția de bunuri materiale, în întreaga viață socială; dezvoltarea învățământului pentru formarea și perfecționarea cadrelor de specialiști, ridicarea nivelului de pregătire profesională a muncitorilor și cadrelor tehnice; perfecționarea relațiilor socialiste de producție, dezvoltarea democrației socialiste, ridicarea continuă a nivelului de trai, material și spiritual, al poporului.

Documentele adoptate de Congresul al IX-lea al P.C.R. — Directivele cu privire la planul de cinci ani (1966—1970) și la planul de zece ani de electrificare a țării (1966—1975), Statutul partidului —, obiectivele fundamentale și sarcinile de viitor ale politicii interne și externe ale partidului stabile de Congres au înarmat poporul român cu programul dezvoltării întregii noastre societăți pe o treaptă superioară.

Trăsătura esențială a programului de dezvoltare a României în anii 1966—1970 a constatat în faptul că a stabilit continuarea neabătută a liniei generale de dezvoltare complexă și echilibrată a întregii economii, a politicii de industrializare socialistă a țării și, în cadrul acesteia, dezvoltarea cu prioritate a producției mijloacelor de producție, concomitent cu creșterea și perfecționarea continuă a producției bunurilor de consum; lărgirea bazei de materii prime a industriei prin atragerea în circuitul economic a noi resurse, îmbunătățirea continuă a repartizării forțelor de producție pe teritoriul țării.

În domeniul agriculturii — ramură deosebit de importantă pentru mersul înainte al economiei naționale —, Congresul a prevăzut un complex de măsuri și hotărâri menite să asigure dezvoltarea intensivă și multilaterală a acesteia, încadrarea ei armonioasă în procesul dezvoltării economice generale. Directivele Congresului au prevăzut mobilizarea susținută a rezervelor și posibilităților existente în această ramură, prin accentuarea eforturilor de înzestrare tehnică, consolidarea și extinderea rezultatelor pozitive obținute în dezvoltarea gospodăriilor agricole de stat și a cooperativelor agricole de producție, extinderea irigațiilor, folosirea mai rațională a întregului fond funciar, în scopul creșterii și ieftinirii producției agricole la hectar. Congresul a acordat, totodată, o mare importanță perfecționării relațiilor de producție din agricultură, a stabilit direcțiile de îmbunătățire a conducerii și îndrumării unitare și competente a tuturor unităților agricole socialiste, a întregii agriculturi.

Pornind de la cerințele și exigențele determinate de revoluția tehnică-științifică contemporană, Congresul a trasat, ca un obiectiv important, intensificarea activității de cercetare științifică, introducerea largă în toate ramurile producției materiale a celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, creșterea contribuției științei la dezvoltarea economiei, a întregii noastre societăți, perfecționarea continuă a învățământului de toate gradele. Relevând unele lipsuri în organizarea și îndrumarea cercetării științifice, Congresul al IX-lea al P.C.R. a subliniat necesitatea dezvoltării activității proprii de cercetare științifică fundamentală și aplicativă, folosirii în cercetare și în activitatea practică a tot ceea ce știința și tehnica mondială creează mai bun, intensificării legăturilor, schimburilor de experiență, informației și documentării științifice. A fost reliefată necesitatea stimulării schimbului larg de opinii, a confruntării deschise a punctelor de vedere, în spirit constructiv și cu deplină obiectivitate științifică, a îmbunătățirii sistemului de organizare și conducere a activității științifice, a concentrării cadrelor și mijloacelor materiale spre obiectivele de cea mai mare însemnătate și de maximă eficiență.

La Congres s-a acordat atenție îmbunătățirii continue a formelor și metodelor folosite în conducerea și planificarea economiei. Relevând eficacitatea și justetea

principiilor organizării și conducerii planificate a economiei noastre naționale — centralismul democratic, conducerea colectivă și răspunderea personală —, Congresul a criticat, totodată, neajunsurile de ordin organizatoric, imperfecțiunile și lipsurile în metodele de conducere și de planificare pe diferite trepte. A fost evidențiată necesitatea luării permanente în considerare a cerințelor legilor obiective care acționează în societatea noastră, cum sînt legea dezvoltării planice, proporționale a economiei naționale, legea economică fundamentală a socialismului, legea valorii ș.a.

Ocupîndu-se pe larg de problemele construcției de partid, Congresul al IX-lea al P.C.R. a hotărît măsuri de mare însemnătate menite să ducă la creșterea continuă a rolului conducător al partidului în toate domeniile de activitate. În acest sens, o semnificație deosebită a avut adoptarea noului Statut al partidului, care a creat cadrul politic și organizatoric propice pentru manifestarea plenară a rolului conducător al partidului, afirmarea deplină a normelor democrației interne, întărirea unității și coeziunii rindurilor partidului, stringerea și mai puternică a legăturilor sale cu cele mai largi mase populare.

În contextul măsurilor adoptate de Congresul al IX-lea al P.C.R., de întărire a partidului și a legăturilor sale cu masele, de ridicare a rolului său conducător, se evidențiază hotărârile referitoare la așezarea întregii munci de partid pe baza principiului conducerii și al muncii colective. Măsurile luate de Congres pentru întărirea principiului conducerii colective în toate verigile de partid — de la organizațiile de bază pînă la organele Comitetului Central —, cit și în aparatul de stat și în activitatea organizațiilor obștești s-au întemeiat pe analiza unei etape întregi din viața partidului cînd acest principiu, deși declarat în repetate rînduri și înscris în diferite documente de partid, nu a fost aplicat în mod consecvent. Prin înrădăcinarea și generalizarea principiului conducerii și muncii colective, s-a urmărit ca orice hotărîre importantă să fie rodul dezbaterii colective în cadrul organelor și organizațiilor de partid și, totodată, ca acest principiu să-și găsească aplicare largă pe scara întregii vieți sociale, în toate sectoarele de activitate.

Documentele Congresului al IX-lea au trasat liniile directoare ale activității P.C.R. pe plan extern, în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale, ale relațiilor dintre partidele comuniste și dintre statele socialiste, ale vieții internaționale în genere. Congresul a exprimat convingerea profundă a comunistilor români că ceea ce unește partidele comuniste — ideologia comună, unitatea de țeluri și interese, lupta comună, misiunea istorică unică — va precumpăni asupra oricăror deosebiri de vederi și unitatea va fi restabilită. Așa cum se relevă în Rezoluția Congresului, „esențial pentru realizarea și întărirea acestei unități este respectarea consecventă a normelor de bază ale raporturilor dintre partide, a principiilor independentei, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne ale altor partide. O deosebită importanță are dezvoltarea relațiilor de încredere, stimă și respect reciproc între partide, orice problemă de interes comun discutîndu-se nemijlocit de la partid la partid, de la conducere la conducere, în mod sincer, tovărășesc”².

Congresul a dezbătut, totodată, probleme de excepțională importanță teoretică și practică pentru înaintarea țării în condițiile victoriei depline a socialismului. Printre acestea, la loc de frunte s-au situat: rezultatele economice, sociale, politice ale industrializării în România; căile procesului de industrializare socialistă și ale dezvoltării armonioase a economiei naționale în condițiile revoluției tehnice-științifice contemporane; creșterea rolului statului și înflorirea națiunii în noua etapă pe care o traversează societatea noastră; însemnătatea problemei întăririi unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, a țărilor socialiste. Definitoriu pentru modul de abordare a problemelor teoretice și practice este spiritul creator, conceperea socialismului științific ca o știință revoluționară vie și dinamică, a cărei viabilitate rezidă în permanenta adaptare la dezvoltarea societății, la marile cuceriri ale cunoașterii științifice.

Pe baza și în conformitate cu hotărârile Congresului al IX-lea al partidului, a fost adoptată, la 21 august 1965, Constituția Republicii Socialiste România, considerată, pe bună dreptate, Constituția socialismului victorios. Oglîndînd noul stadiu

² Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. 19—24 iulie 1965, Editura politică, București, 1966, p. 848.

al dezvoltării societății românești, Constituția a proclamat țara noastră republică socialistă. Ea consfințește existența puterii suverane a poporului, noua structură socială a societății românești, formată din clase și categorii sociale unite prin țeluri comune, existența economiei socialiste, bazate pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție. Constituția României socialiste reprezintă un aport al poporului nostru la marea cauză a libertății popoarelor și victoriei socialismului în lume. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, Constituția „reflectă împlinirea aspirațiilor de libertate ale celor ce muncesc, ea reprezintă Carta libertății și suveranității naționale, a înfloririi națiunii socialiste, a egalității depline în drepturi pentru toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate, a afirmării multilaterale a demnității și personalității omului, constructor al socialismului, făuritor conștient al propriei sale istorii”³.

Perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R. se înscrie drept cea mai dinamică și cea mai fertilă a vieții și activității partidului comunist, a României în perioada de după eliberarea țării noastre de sub dominația fascistă. În acest răstimp, datorită eforturilor constructive ale maselor largi populare, societatea socialistă românească a cunoscut o dezvoltare impetuoasă, echilibrată, în toate domeniile.

PERFECTIONAREA ACTIVITĂȚII ȘI CONDUCERII VIEȚII ECONOMICE ȘI SOCIALE. După Congresul al IX-lea, partidul a desfășurat o amplă muncă pentru îmbunătățirea și perfecționarea activității de planificare și conducere a economiei, pentru dezvoltarea democrației socialiste, pentru stimularea puternică și multilaterală a inițiativei creatoare a tuturor oamenilor muncii în construcția noii orinduirii. S-au intensificat dezbaterile publice și schimbul de opinii în probleme majore ale vieții economice și sociale. Pornind de la principiul, verificat de viață, că formele și metodele de conducere și organizare socială nu sînt imuabile, stabilite odată pentru totdeauna, că ele trebuie mereu perfecționate ori modificate în funcție de schimbările și de sarcinile pe care le impune procesul obiectiv al dezvoltării societății, Partidul Comunist Român a elaborat un complex de noi măsuri, supuse unei largi dezbateri populare, statuate apoi de Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 6—8 decembrie 1967. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul cu privire la măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale și la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a României, prezentat la Conferință, „legitățile progresului social impun îmbunătățirea continuă a metodelor de conducere și a organizării diferitelor secțiuni de activitate. Practica arată că adaptarea sistematică a formelor și metodelor de conducere la cerințele realității în continuă schimbare este de natură să contribuie la accelerarea întregii dezvoltări sociale. Dimpotrivă, nesocotirea realităților, rămînerea în urmă pe tărîmul organizării și conducerii duc, mai devreme sau mai târziu, la contradicții, la apariția unor fenomene negative, care creează greutăți mersului înainte al economiei, culturii, al întregii societăți”⁴.

Conferința a jalonat direcțiile de acțiune pentru promovarea celor mai adecvate forme și metode de organizare și conducere socială. Măsurile adoptate au urmărit să înlăture elementele de centralism excesiv și de birocratism, să dea expresie cerinței etapei pe care o traversa România de a se îmbina mai flexibil conducerea centrală pe baza planului cu o largă autonomie operațională a unităților. La baza măsurilor adoptate de partid au stat principiile majore ale organizării și conducerii societății, cum sînt: creșterea rolului conducător al partidului în societate, centralismul democratic, conducerea colectivă, legalitatea socialistă, dezvoltarea și adîncirea continuă a democratismului socialist prin atragerea tot mai largă a maselor populare la opera de guvernare.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea construcției socialiste a avut aplicarea unui larg complex de măsuri pentru perfecționarea planificării, organi-

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, București, 1968, p. 127.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 521.

zării și conducerii economiei naționale, creîndu-se condiții pentru o conducere mai dinamică, menită să asigure sporirea eficienței economice. Măsurile adoptate în domeniul îmbunătățirii planificării economiei au avut drept scop întărirea rolului planului în dirijarea proceselor social-economice, ținîndu-se mai bine seama de necesitățile și posibilitățile economiei, precum și de tendințele dezvoltării economice pe scară mondială. În concepția Partidului Comunist Român, planul național unic — atribut esențial și inalienabil al independenței și suveranității naționale — asigură concentrarea tuturor forțelor materiale și umane ale societății în scopul dezvoltării rapide a industriei, agriculturii, științei și culturii și, pe această bază, ridicarea nivelului de viață al întregului popor. Planul este un instrument indispensabil pentru realizarea coordonării pe baze științifice și unitare a economiei naționale, potrivit intereselor imediate și de perspectivă ale țării, avîndu-se în vedere necesitățile și posibilitățile economice, precum și extinderea relațiilor internaționale.

Potrivit directivelor aprobate de Conferința Națională a partidului, accentul principal în munca de planificare s-a pus pe unitățile economice, pe activitatea de elaborare a propunerilor de plan de către întreprinderi și centrale — nucleele de bază ale economiei naționale —, care cunosc cel mai bine potențialul și rezervele de care dispun, întronîndu-se practic principiul elaborării planului de jos în sus. Planul cincinal 1966—1970 a fost defalcat pe ani, ramuri și unități economice, ceea ce a asigurat o mai mare elasticitate, operativitate și eficiență mecanismului de conducere planificată, creșterea rolului planului, o îmbinare mai strînsă între activitatea de planificare curentă și cea de perspectivă.

În viziunea partidului nostru, activitatea de perfecționare a conducerii, organizării și planificării vieții social-economice este un proces continuu, constituind o preocupare permanentă a partidului și statului nostru, determinată de dialectica accelerată a economiei socialiste, de nivelul crescînd al forțelor de producție, de gradul tot mai înalt de diversificare a economiei naționale.

Necesitățile avîntului economiei naționale, cerințele organizării științifice a producției și a muncii au impus îmbunătățirea structurii organizatorice și de conducere a industriei, menită să înlăture paralelismele între verigile organizatorice, care îngreunau relațiile dintre întreprinderi sau diferitele ramuri economice și forurile superioare, diminuau răspunderea lor pentru îndeplinirea sarcinilor de plan. Întreaga activitate de conducere a industriei republicane a fost organizată pe trei verigi fundamentale, cu atribuții și răspunderi bine determinate, și anume: întreprinderea — centrala industrială — ministerul economic de ramură. S-a asigurat, astfel, o mai judicioasă determinare a locului și rolului întreprinderilor în sistemul de organizare a economiei și al centralelor în ceea ce privește atât procesul de producție, cit și problemele legate de coordonare și conducere, s-au realizat condițiile unei mai bune specializări și cooperări a unităților socialiste. Crearea acestui sistem a asigurat, totodată, apropierea conducerii centrale, a ministerului economic, de producție, a întărit răspunderea ministerelor și a altor organe centrale de stat pentru îndeplinirea politicii partidului și statului în ramura sau domeniul pe care le conduc.

Partidul a acționat, de asemenea, pentru perfecționarea democrației socialiste și, în primul rînd, a democrației economice, pentru instituționalizarea conducerii colective, pentru asigurarea cadrului corespunzător participării mai intense, efective a maselor de oameni ai muncii — în dubla lor calitate, de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători — la gospodărirea întreprinderilor și instituțiilor, a avuției naționale socialiste, la conducerea societății. Conferința Națională a P.C.R. din 1967 a apreciat că principiul conducerii unipersonale nu mai corespundea stadiului de dezvoltare a economiei naționale, volumului și complexității activității și sarcinilor unei întreprinderi, cu atît mai mult ale unor mari unități industriale. În condițiile proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție, se impunea realizarea unei conduceri colective, participarea nemijlocită a oamenilor muncii la conducerea activității economice.

Pe baza concluziilor desprinse din aplicarea hotărîrilor Conferinței Naționale și a propunerilor venite din partea producătorilor înșiși, Marea Adunare Națională a adoptat Legea nr. 11/1971, potrivit căreia conducerea întreprinderilor se realizează pe baza principiului conducerii colective, prin participarea nemijlocită a muncitorilor și a celorlalți oameni ai muncii la dezbaterile și soluționarea problemelor activității economice-sociale a unității, la elaborarea și la îndeplinirea măsurilor privind îndeplinirea sarcinilor de plan, îmbunătățirea condițiilor de muncă și

de viață ale întregului colectiv. Potrivit legii, au fost create o serie de organisme de conducere colectivă, care au dus la adâncirea democrației muncitorești, atât în sfera producției materiale, cât și în viața de stat. Astfel, la nivelul întreprinderilor și centralelor, al tuturor unităților economice și instituțiilor sociale, s-au constituit consilii ale oamenilor muncii, cărora le-au fost conferite importante atribuții și răspunderi în dezvoltarea producției, înfăptuirea judicioasă a repartiției, gospodărirea avutului obștesc, întărirea proprietății socialiste. Au fost, de asemenea, instituționalizate adunările generale ale oamenilor muncii, care funcționează ca foruri supreme de conducere în întreprinderi, centrale și instituții, dezbătând atât planurile de producție, cât și dările de seamă ale organelor administrative, bunul mers al întregii activități. În scopul preîntâmpinării caracterului formal al conducerii colective, organelor de conducere li s-a atribuit caracter deliberativ, de lucru, și nu reprezentativ; de asemenea, aceste organe sunt îndrituite să ia hotărâri cu valabilitate legală în toate problemele esențiale ale activității pe care o conduc. Văghind ca munca în colectiv să nu conducă la tergiversări sau la diminuarea răspunderii, partidul nostru a subliniat necesitatea întăririi atât a răspunderii colective, cât și a celei individuale. P.C.R. s-a preocupat de asigurarea creșterii răspunderii tuturor organelor de stat, a tuturor cadrelor de conducere din aceste organe pentru activitatea lor și a organelor din care fac parte.

Crearea organismelor de conducere colectivă a asigurat cadrul organizatoric corespunzător participării active a maselor de oameni ai muncii la conducerea activității economice, a ridicat pe o treaptă superioară democrația economică muncitorească, socialistă.

Ținând seama de importanța agriculturii — ramură de bază a economiei naționale —, Plenara C.C. al P.C.R. din 11—12 noiembrie 1965 a adoptat măsuri cu privire la îmbunătățirea conducerii și planificării acestui domeniu, la mai buna organizare și profilare a organelor agricole de stat. În lumina hotărârilor Plenarei, agricultura a fost integrată, ca și celelalte ramuri ale producției materiale, în planul unic național, ceea ce a permis dezvoltarea ei în ritmurile și proporțiile cerute de nevoile întregii economii. În acest scop, s-a constituit, în ianuarie 1966, Consiliul Superior al Agriculturii, investit cu largi atribuții în organizarea, planificarea și conducerea unitară a agriculturii. Un ansamblu de măsuri a fost adoptat de Congresul cooperativelor agricole de producție din 7—9 martie 1966, care a hotărât crearea organizației proprii a țărănimii — Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție și uniunile județene, organizații obștești reprezentative ale țărănimii, cu importante atribuții organizatorice, economice, politice și sociale —, consacrarea adunării generale a cooperativelor ca for suprem de conducere a cooperativei agricole de producție. Congresul a adoptat, totodată, noul statut al cooperativelor agricole de producție și a hotărât constituirea Casei de pensii a membrilor cooperatori. Prin Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție se asigură participarea organizată a țărănimii cooperatiste la conducerea agriculturii și a întregii vieți sociale. Președintele acestei Uniuni este membru al guvernului, în care reprezintă direct țărănimea cooperatistă. Membrii Consiliului Uniunii Naționale și ai consiliilor uniunilor județene conlucrează strâns cu Ministerul Agriculturii și cu alte ministere, iar pe plan local cu consiliile populare, comitetele executive și organele locale de specialitate — direcțiile județene agricole.

Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție militează pentru întărirea continuă a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, asigurând participarea acestora la viața economică, socială și politică a țării. Ea unește eforturile întregii țărănii pentru dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii, pentru ridicarea continuă a nivelului de trai al cooperativelor pe calea consolidării economice-organizatorice a cooperativelor agricole, a modernizării agriculturii, în concordanță cu cerințele progresului întregii economii naționale; elaborează și avizează proiecte de legi, hotărâri și alte acte normative referitoare la activitatea economică, organizatorică, socială și culturală a unităților agricole cooperatiste.

Urmărind perfecționarea întregului mecanism al producției sociale, Conferința Națională a partidului din decembrie 1967 a stabilit un ansamblu de măsuri pentru îmbunătățirea utilizării multilaterale a tuturor pîrghiilor economice, cum sînt sistemul financiar, cel de aprovizionare și desfacere, sistemul de prețuri, pentru

gospodărirea judicioasă a fondurilor materiale și bănești, pentru ridicarea eficienței întregii activități economice.

În strinsă legătură cu ansamblul măsurilor referitoare la perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, a metodelor de organizare și conducere a vieții sociale, s-a trecut la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării, acțiune menită să creeze cadrul aplicării acestor măsuri în condiții optime. În reorganizarea administrativ-teritorială, partidul a pornit de la constatarea că vechea organizare administrativ-teritorială, care se baza pe măsuri adoptate încă în 1950, nu mai corespundea noii etape de dezvoltare a țării, acționând ca un factor de frinare ce afecta inițiativa locală, ducând la apariția unor manifestări de paralelism și verigi intermediare inutile. Prevederile referitoare la îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale s-au sprijinit tocmai pe necesitatea înlăturării unor asemenea neajunsuri, odată cu cerința deschiderii unor căi largi pentru dezvoltarea rapidă a tuturor forțelor și capacităților creatoare de pe întinsul țării, pentru ridicarea mai rapidă a unor zone insuficient dezvoltate. Principiile reorganizării administrativ-teritoriale a României, adoptate de Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, au fost definitivare în urma consultării largi a opiniilor cetățenilor, specialiștilor, a activiștilor de partid și de stat și aprobării propunerilor cu privire la organizarea județelor și municipiilor de către Plenara C.C. al P.C.R. din 14 februarie 1968. Noua organizare administrativ-teritorială a căpătat apoi putere de lege prin adoptarea acestor propuneri de către Marea Adunare Națională în sesiunea din 16 februarie 1968. Potrivit hotărârii organului suprem de stat, teritoriul României a fost împărțit, din februarie 1968, în 39 de județe (plus municipiul București). A fost desființată veriga intermediară dintre unitățile de bază și județ, raionul. Prin noua organizare administrativ-teritorială a țării, s-a avut în vedere ca fiecare județ să constituie o unitate complexă din punctul de vedere economic și social-cultural, care să cuprindă într-un sistem de legături și căi de comunicație directe și lenicioase orașe, centre industriale, comerciale și culturale, în stare să asigure rezolvarea eficientă și operativă a diferitelor sarcini ce revin organelor de conducere locale.

Perfecționarea structurii administrativ-teritoriale a reprezentat o pirghie însemnată pentru realizarea funcțiilor organizatorice și politice ale statului, a înlăturat verigile intermediare, care întârziu și îngreunau înlăptuirea directivelor organelor centrale, determinau o dispersare a forțelor, generau numeroase suprapuneri de atribuții, afectau inițiativa unităților de bază, diminuau răspunderea organelor locale și conduceau la menținerea unui aparat administrativ nejustificat de mare. În Expunerea cu privire la organizarea administrativ-teritorială, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că „îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale asigură aplicarea mai eficientă a principiului centralismului democratic, creează condiții pentru ridicarea întregii activități a organelor locale ale puterii și administrației de stat pe o treaptă calitativ superioară, potrivit cu sarcinile complexe ce revin în etapa actuală județelor, municipiilor, orașelor și comunelor”⁵. Perfecționarea organizării administrativ-teritoriale a asigurat apropierea conducerii centrale de unitățile de bază — orașul și comuna —, a făcut din județ unica treaptă între organele centrale și unitățile de bază. Ea a avut o mare însemnătate pentru înlăptuirea politicii partidului de dezvoltare armonioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, de ridicare a nivelului de civilizație și bunăstare al tuturor orașelor și satelor, al întregului nostru popor.

Odată cu noua organizare teritorial-administrativă, a fost adoptată și Legea consiliilor populare, care a precizat mai bine rolul acestora ca organe de conducere colectivă, a acordat o largă autonomie județelor, orașelor și comunelor în soluționarea problemelor de interes local, sporindu-le, totodată, răspunderea față de întreaga activitate economică-socială din județele și localitățile respective.

Adoptarea, în această perioadă, a o serie de măsuri întemeiate pe centralismul democratic, conducerea colectivă, legalitatea socialistă, dezvoltarea și adâncirea continuă a democratismului socialist, creșterea operativității în activitatea organelor statului prin îmbunătățirea stilului de muncă, înlăturarea fenomenelor de formalism și birocratism, a dus la întărirea rolului organelor alese, începând cu organele locale ale puterii pînă la forurile centrale și organul suprem — Marea Adunare Națională —, conferindu-le un conținut mai consecvent democratic. Au fost perfecționate metodele

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 8.

de lucru ale Marii Adunări Naționale, s-a instituit sistemul sesiunilor deschise, cu durată mai mare, în care M.A.N. lucrează în plenul său sau pe comisii, s-a pus un deosebit accent pe creșterea rolului deputaților și al comisiilor permanente în dezbaterile și adoptarea actelor normative sub formă de lege, pe dreptul Marii Adunări Naționale de a asculta informări periodice din partea miniștrilor și a celorlalți conducători ai organelor centrale de stat, s-a întărit cerința situării legilor la baza întregii activități sociale, economice, politice. Legea electorală votată în 1966 a prevăzut posibilitatea depunerii pentru un loc de deputat în Marea Adunare Națională sau în consiliile populare a mai multor candidaturi, fie pe circumscripții, fie pe liste care să cuprindă mai mulți candidați decît urmează a fi aleși. La alegerile pentru Marea Adunare Națională din 2 martie 1969 au participat la vot 13 577 145 de cetățeni, dintre care 99,75% au votat pentru Frontul Unității Socialiste. Compoziția Marii Adunări Naționale alese la 2 martie 1969 a reflectat cuprinderea tuturor claselor și categoriilor sociale, asigurîndu-se o egală reprezentare a tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, a profesiilor, precum și a generațiilor de cetățeni, o largă reprezentare a femeilor. Este ilustrativ că dintre cei 465 de deputați ai Marii Adunări Naționale aleși la 2 martie 1969, 265 lucrau nemijlocit în producție. Un număr de 67 de deputați erau femei, 88 proveneau din rîndurile oamenilor de știință, artă, cultură; 403 deputați erau români, 41 maghiari, 12 germani, 9 alte naționalități. Din cei peste 140 000 de deputați aleși în 1969 în consiliile populare, 79,8% lucrau nemijlocit în producție — în industrie și agricultură; 27,41% erau femei, peste 12% erau oameni ai muncii din rîndurile naționalităților conlocuitoare. Din totalul de peste 12 580 de deputați în consiliile populare orășenești (fără municipii), 52% erau muncitori și tehnicieni, 31% intelectuali, 7,6% țărani cooperatori.

CREȘTEREA NIVELULUI DE TRAI MATERIAL ȘI CULTURAL AL POPORULUI. În lumina sarcinilor trasate de Congresul al IX-lea al partidului, a fost adoptat, în cursul anilor 1966—1970, un ansamblu de măsuri importante cu caracter social, cum sînt: îmbunătățirea sistemului de retribuire și majorarea retribuițiilor; creșterea duratei concediilor de odihnă și îmbunătățirea reglementării acestora; elaborarea unui nou sistem de pensionare; întărirea familiei etc.

De o deosebită importanță socială și economică a fost măsura privind majorarea, începînd din august 1967, a retribuițiilor mici la circa un milion de persoane din toate ramurile de activitate. Plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1967 a hotărît adoptarea unor măsuri privind îmbunătățirea sistemului de retribuire și continuarea eșalonată pe ramuri, începînd din 1968, a acțiunii de majorare generală a retribuițiilor, astfel încît în 1970 să cuprindă toate categoriile de angajați. Majorarea generală a retribuițiilor, încheiată la 1 martie 1970, s-a făcut diferențiat pe ramuri și subramuri, precum și pe categorii de personal. La nivelul ultimului an al cincinalului, veniturile bănești ale angajaților au crescut cu peste 10,5 miliarde lei. Prin creșterea an de an a retribuiției medii, s-a asigurat o sporire a acesteia de la 1 115 lei în anul 1965 la peste 1 400 de lei în 1970. De asemenea, măsurile luate de Comitetul Central și de guvern în 1968 pentru lichidarea unor forme de retribuiție nelegate direct de muncă, pentru perfecționarea cointeresării materiale au așezat pe baze mai juste repartitia între membrii societății, asigurînd, totodată, creșterea răspunderii fiecărui membru al societății pentru felul în care își îndeplinește atribuțiile, pentru pregătirea sa profesională, științifică și culturală.

În cursul anilor 1967—1970, statul a alocat importante fonduri pentru construirea de locuințe, pentru construirea și amenajarea în mediul urban de noi creșe, grădinițe și case ale copilului; de asemenea, în cadrul cooperativelor agricole de producție au fost organizate numeroase creșe și grădinițe pentru copiii preșcolari.

Pe linia sarcinilor trasate de Congresul al IX-lea al P.C.R., au fost luate și alte măsuri importante cu caracter social, cum sînt: reglementarea întreruperii sarcinii și ajutorarea familiilor cu mulți copii, îmbunătățirea legislației divorțurilor, în scopul creșterii natalității, al întăririi familiei, al ridicării rolului și răspunderii ei în viața societății noastre socialiste.

În perioada analizată, s-a acordat o importanță mare ridicării pe o treaptă superioară a învățămîntului de toate gradele, luîndu-se noi măsuri în vederea mai

bunei lui organizări, a trecerii la școala obligatorie de 8 ani și apoi de 10 ani, legării mai strinse de producție a învățământului. Prin Directivele C.C. al P.C.R. privind dezvoltarea învățământului, aprobate de Plenara C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968, au fost stabilite măsuri care au dus la îmbunătățirea acestuia. Directivele s-au bazat pe analiza multilaterală făcută societății românești de Congresul al IX-lea al partidului, pe direcțiile principale de dezvoltare și perfecționare continuă a învățământului stabilite de Congres: asigurarea condițiilor necesare în vederea măririi duratei învățământului obligatoriu; extinderea și diversificarea învățământului liceal; **perfecționarea programelor și legarea mai strinsă a învățământului de toate gradele de practică; întărirea activității de educație patriotică și cetățenească a tineretului.**

Pe baza Directivelor C.C. al P.C.R. din aprilie 1968, la 14 mai 1968 a fost adoptată Legea învățământului din Republica Socialistă România, care stabilea următoarea organizare a învățământului: învățământul preșcolar; învățământul obligatoriu de cultură generală cu durata de 10 ani; învățământul liceal cu licee de specialitate și cultură generală; învățământul profesional; învățământul superior și învățământul postuniversitar. Măsurile adoptate au permis așezarea învățământului de toate gradele pe baze moderne, ridicarea acestuia la nivelul cerințelor noului stadiu de dezvoltare în care se afla România.

În scopul asigurării dezvoltării științei în pas cu exigențele pe plan mondial, activitatea de cercetare științifică a fost organizată pe baze noi; s-au stabilit modalități noi de stimulare a creației științifice, de intensificare a cercetării științifice, fundamentale și aplicative, de îmbunătățire a sistemului de organizare a acesteia. În acest scop, a fost înființat, în 1965, Consiliul Național al Cercetării Științifice, care, ulterior, s-a transformat în Consiliul Național pentru Știință și Tehnologie. Consiliul are ca rol principal elaborarea, pe baza directivelor și hotărârilor partidului, a direcțiilor de dezvoltare și a programului unitar de cercetare științifică. Concomitent, s-a dezvoltat baza tehnică-materială a cercetării științifice. În perioada 1965—1970, numărul unităților de cercetare a crescut de la 216 la 303, din care al institutelor de cercetare, de cercetare și proiectare de la 102 la 157, al laboratoarelor uzinale de la 33 la 104. O mai bună coordonare și organizare a cercetării științifice și a vieții academice s-a realizat prin crearea unor noi academii de științe, specializate pe ramuri și domenii, care au preluat în componența lor, de la Academia Republicii Socialiste România, institutele din sfera lor de specialitate, reușindu-se astfel să se grupeze mai omogen, într-o ambianță unitară, unități de același fel.

CREȘTEREA CONTINUĂ A ROLULUI CONDUCĂTOR AL PARTIDULUI.

În perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R., s-a îmbunătățit activitatea Comitetului Central; plenarele lui s-au ținut cu regularitate, dezbătând și adoptând hotărâri într-o serie de probleme importante ale muncii de partid, de stat și din alte domenii. Organele colective ale Comitetului Central au desfășurat o intensă activitate pentru realizarea hotărârilor, au elaborat și au înfăptuit măsuri în vederea îmbunătățirii muncii în diferite sectoare. Problemele activității de conducere au fost supuse în mod sistematic examinării organelor colective de conducere ale partidului, iar cele mai importante hotărâri s-au dezbătut cu activul, cu toți membrii de partid, cu întregul popor. În scopul largirii cadrului organizat al participării comuniștilor la dezbaterile și la elaborarea colectivă a hotărârilor, ca și la controlul îndeplinirii lor, pe lângă Comitetul Central, precum și pe lângă organele locale și comitetele de partid din întreprinderi și instituții, au fost înființate comisii pe probleme în diferite domenii, formate din membrii organelor de partid și alți activiști cu experiență.

În scopul înlăturării unor paralelisme și suprapuneri în activitatea de partid și de stat, al soluționării unitare și operative a problemelor de către organele de partid și de stat, al participării tot mai directe a activului de partid, a comuniștilor la conducerea vieții sociale, Conferința Națională a partidului din decembrie 1967 a hotărât ca de același domeniu de activitate să se ocupe o singură persoană din conducere, atît pe linie de partid, cit și pe linie de stat. Noua organizare administrativ-teritorială — prin crearea organelor județene, municipale, orașenești și comunale de partid — a asigurat apropierea conducerii politice de unitățile productive și social-culturale, a permis o legătură mai directă între organele locale

și organizațiile de bază ale partidului, îmbunătățirea îndrumării și controlului, ridicarea la un nivel mai înalt a muncii de partid. În virtutea tuturor acestor măsuri, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, a devenit și președintele Consiliului de Stat al Republicii Socialiste România; primii secretari ai comitetelor județene și ai comitetelor municipale și orașenești ale P.C.R. au început să cumuleze și funcția de președinți ai consiliilor populare respective. Experiența care s-a acumulat de la luarea acestor măsuri a dovedit că ele au dus la creșterea operativității și eficienței în muncă, la sporirea răspunderii în activitatea de conducere, la întărirea legăturilor organelor partidului și statului cu masele. „Fără îndoială că în perspectivă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul la Conferința Națională a partidului din 19—21 iulie 1972 — vom asista la o împlinire tot mai strinsă a activității partidului, statului și a celorlalte organisme sociale, acesta fiind un proces legic al dezvoltării socialiste și comuniste”⁶.

Pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea, Comitetul Central a acționat pentru promovarea spiritului democratic în întreaga activitate de partid, pentru respectarea riguroasă a principiilor statutare și a normelor vieții de partid. C.C. al P.C.R. a examinat, în mai multe rânduri, o serie de greșeli, abuzuri și ilegalități săvârșite într-o anumită perioadă a activității partidului și statului, care au costat viața unor activiști de seamă ai partidului, printre care și a lui Lucrețiu Pătrășcanu. Un număr mare de activiști au fost persecutați și excluși din partid. În urma unei temeinice analize, Plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 a adoptat hotărîrea de reabilitare a acestora, considerînd că acuzațiile ce li se aduseseră la timpul respectiv au fost neîntemeiate. Analizînd cu principialitate comunistă aceste fenomene, Plenara a explicat cauzele care le-au generat și a adoptat măsuri pentru întărirea muncii colective, pentru respectarea riguroasă a normelor comuniste ale vieții interne de partid și a legalității socialiste, astfel încît asemenea acte, străine orînduirii noastre socialiste, să nu se mai poată produce și repeta niciodată.

Partidul Comunist Român a luat măsuri eficiente pentru aplicarea consecventă a centralismului democratic, respectarea strictă a democrației interne în viața partidului. Statutul adoptat la Congresul al X-lea al partidului (1969) a cuprins o serie de prevederi menite să adîncească democrația internă de partid, să asigure participarea activă a tuturor comunistilor la dezbaterile și la soluționarea problemelor care privesc organizația din care fac parte și întregul partid. De asemenea, au sporit răspunderile și atribuțiile ce revin comitetelor județene, municipale, orașenești și comunale, obligativitatea ca organele de partid să supună în prealabil unei largi dezbateri în organizațiile de partid și cu oamenii muncii principalele măsuri privind activitatea economică și social-culturală ce urmează a fi adoptate, dreptul adunărilor și conferințelor de partid de a discuta și a propune candidații pentru organele de partid imediat superioare.

Creșterea continuă a autorității și influenței partidului în mase s-a reflectat prin intrarea în rîndurile sale a celor mai înalți muncitori, țărani, intelectuali, oameni ai muncii români și de alte naționalități. În perioada cuprinsă între congresele al IX-lea și al X-lea, efectivul partidului a crescut cu peste 460 000 de membri, numărul total al membrilor P.C.R. ridicîndu-se în 1969 la peste 1 924 000. Partidul și-a sporit capacitatea politică-organizatorică, îndeplinindu-și cu cinste rolul de organizator și conducător al construcției socialiste, de forță politică revoluționară ce călăuzește neabătut națiunea noastră pe calea progresului și civilizației, a bunăstării și fericirii.

Partidul Comunist Român, urmărind lărgirea continuă a democrației socialiste, s-a preocupat de găsirea unor forme noi de împlinire a activității de stat și obștești, de adîncire a caracterului democratic al funcționalității organelor de stat și obștești. În acest sens, Legea privind conducerea ministerelor și a celorlalte organe centrale ale administrației de stat pe baza principiului conducerii colective din 17 noiembrie 1969 a prevăzut includerea reprezentanților organizațiilor obștești în componența diferitelor organisme statale, centrale și locale. Astfel, reprezentanții organizațiilor de masă și obștești participă în organele de conducere ale

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 506.

unităților economice și de învățămînt, în consiliile populare, pînă la nivelul ministerelor și al guvernului. Președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, președintele Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, președinta Consiliului Național al Femeilor și primul secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist sînt membri de drept ai Consiliului de Mîniștri și, în această calitate, purtători ai voinței și intereselor maselor muncitoare în guvern.

O importanță deosebită pentru ridicarea rolului organizațiilor obștești, pentru coordonarea activității lor la nivelul dezvoltării societății socialiste românești a avut crearea Frontului Unității Socialiste, în noiembrie 1968, organism politic, revoluționar, democratic, reprezentativ, cu activitate permanentă. Frontul Unității Socialiste constituie rezultatul transformărilor care au avut loc în situația obiectivă a claselor și categoriilor sociale, în structura economică, socială și politică a societății românești în perioada construcției socialiste. El răspunde necesităților legice reclamate de noul stadiu pe care îl parcurge țara noastră după victoria socialismului în dezvoltarea și perfecționarea întregului mecanism economico-social, moral, politic al societății. Frontul Unității Socialiste unește în rîndurile sale, sub conducerea Partidului Comunist Român, organizații de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile oamenilor muncii ale naționalităților conlocuitoare, uniunile creatorilor, asociațiile și societățile științifice, cultural-artistice și sportive, cultele etc., oglindind unitatea de voință și de scop a întregii națiuni.

Frontul Unității Socialiste a fost investit cu atribuții largi în organizarea politică a tuturor cetățenilor și în asigurarea participării lor la conducerea vieții sociale, în dezvoltarea controlului obștesc, precum și în coordonarea activității educative, de formare a omului nou, de promovare în viața socială a principiilor echității socialiste.

DESFĂȘURAREA UNEI AMPLE ACTIVITĂȚI DE CĂTRE P.C.R. ȘI STATUL ROMÂN PENTRU REALIZAREA ȘI DEZVOLTAREA UNOR RELAȚII NOI, PROFUND DEMOCRATICE ÎNTRE NAȚIUNI. Înfăptuind orientarea generală trasată de Congresul al IX-lea în domeniul relațiilor externe, partidul și statul nostru au dezvoltat continuu, în perioada pe care o analizăm, raporturile de prietenie și colaborare ale României cu celelalte țări socialiste. Reprezentanții P.C.R. și statului român s-au întîlnit cu reprezentanți ai conducerilor de partid și de stat din țările socialiste, au avut loc numeroase schimburi de vizite oficiale — la cele mai diferite nivele — între România și celelalte țări socialiste. Concomitent, Guvernul Republicii Socialiste România a desfășurat o politică externă activă de solidaritate și colaborare economică, politică, tehnică-științifică și culturală cu tinerele state independente, cu țările în curs de dezvoltare, a sprijinit activ lupta popoarelor pentru lichidarea politicii coloniale și neocoloniale. De asemenea, a extins colaborarea cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate țările lumii, fără deosebire de orînduire socială. Rezultatele acestei politici s-au oglindit în creșterea numărului statelor cu care România întreține relațiile diplomatice, de la 67 în 1965 la 94 în 1970, și al statelor cu care întreține relațiile economice și tehnice-științifice, de la 98 la 108.

În perioada dintre congresele al IX-lea și al X-lea, ca urmare a intensificării vizitelor reciproce la nivelul conducătorilor de stat și la alte nivele între țara noastră și alte țări, România a fost vizitată de delegații guvernamentale din 48 de țări; de asemenea, delegații guvernamentale ale României au vizitat 52 de state.

În concordanță cu orientările fundamentale ale întregii politici externe, la baza legăturilor internaționale ale României au stat principiile deplinei egalități în drepturi, respectului suveranității și independenței naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forța în raporturile interstatuale, asigurării dreptului fiecărui popor de a se dezvolta în conformitate cu interesele sale.

Ținînd seama de interdependența tot mai strînsă dintre situația diferitelor regiuni ale lumii, partidul și statul român au militat pentru întărirea forțelor antiimperialiste, au acționat pentru stingerea tuturor focarelor de incordare și conflicte, pentru soluționarea pe cale politică, prin tratative, a tuturor problemelor

litigioase între state. România s-a pronunțat pentru respectarea dreptului sacru al poporului vietnamez de a-și alege de sine stătător calea de dezvoltare, conform voinței și intereselor sale vitale, a sprijinit mișcările de eliberare națională din Angola, Mozambic, Guineea-Bissau, lupta popoarelor împotriva regimurilor rasiste din Rhodesia și Republica Sud-Africană. România s-a pronunțat, de asemenea, pentru înțelegeri regionale, inclusiv pentru crearea unor zone în care să nu existe arme nucleare. În acest sens, țara noastră a considerat că statornicirea unor relații de bună înțelegere între statele din Balcani, dezvoltarea colaborării și cooperării economice și tehnico-științifice dintre ele reprezintă o contribuție prețioasă la cauza securității europene. Un loc important în politica externă a României a ocupat problema dezarmării generale, îndeosebi realizarea dezarmării nucleare, lichidarea bazelor militare străine de pe teritoriile altor state, retragerea tuturor trupelor străine în interiorul granițelor lor naționale.

Ca detașament activ al forțelor revoluționare al contemporaneității, Partidul Comunist Român s-a preocupat stăruitor de întărirea solidarității de luptă cu toate partidele comuniste, cu partidele și organizațiile muncitorești, democratice, progresiste. El a acordat o deosebită atenție realizării unei unități de tip nou în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, care, pornind de la concepția marxist-leninistă, de la diversitatea condițiilor în care acționează partidele, de la varietatea formelor de trecere la socialism, să se bazeze pe principiile deplinei egalități între toate partidele, neamestecului în treburile interne, pe respectarea dreptului fiecărui partid de a-și elabora de-sine-stătător politica internă și internațională, de a-și stabili direcțiile, formele și metodele de activitate.

P.C.R. consideră că între lupta pentru apărarea intereselor naționale și manifestarea solidarității internaționale există o strinsă interdependență. Așa cum a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu în Cuvîntarea la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova din iunie 1969, „Nu poți lupta cu succes pentru apărarea intereselor clasei muncitoare din propria țară dacă nu dezvolti colaborarea strînsă cu clasa muncitoare din alte țări; de asemenea, nu poți fi internaționalist dacă nu te îngrijești de apărarea intereselor clasei muncitoare și ale propriului popor. Numai o îmbinare justă a intereselor naționale cu cele ale luptei internaționale poate asigura adevărata înfăptuire a principiilor marxist-leniniste”⁷.

În perioada 1966—1970, ca urmare a muncii eroice depuse de întregul popor, a vastei activități politice și organizatorice desfășurate de Partidul Comunist Român pentru dezvoltarea continuă a orînduirii noastre socialiste, au fost obținute realizări de seamă în producția de bunuri materiale, în întreaga activitate socială, s-a ridicat continuu nivelul de trai, material și spiritual, s-a înfăptuit perfecționarea conducerii societății și lărgirea democrației socialiste. „Realizarea cu succes a obiectivelor perioadei 1966—1970 — arată Programul Partidului Comunist Român — a consolidat economia națională, a întărit baza tehnico-materială a societății, a cimentat și mai puternic orînduirea noastră socialistă, permițînd trecerea la o nouă etapă de dezvoltare a țării”⁸.

În acești ani, au fost îndeplinite prevederile privind dezvoltarea industriei, factor hotărîtor al progresului general al țării, al creșterii bunăstării poporului, al consolidării independenței naționale. Ca urmare a dezvoltării în ritm rapid a unor ramuri industriale moderne, cum sînt energia electrică, construcțiile de mașini și chimia, electrotehnica și mecanica fină, ponderea acestora în producția industrială a sporit de la 42% în anul 1965 la peste 50% în anul 1970. Industria participa în 1970 la crearea venitului național cu 60,3%, față de 48,9% în 1965. Populația ocupată în industrie și construcții a crescut, în aceeași perioadă, de la 2,5 milioane la peste 3 milioane persoane, iar în agricultură s-a redus de la 5,4 milioane la 4,8 milioane. Ca urmare a alocării a peste 34 de miliarde lei, în perioada 1966—1970, pentru modernizarea agriculturii, față de 24,6 miliarde lei în 1961—1965, a crescut parcul de mașini și tractoare, revenind în 1970 un tractor la 91 ha suprafață arabilă, față de 121 ha în 1965; cantitatea de îngrășăminte chimice substanță activă pe un hectar a crescut de la 25 kg la 57 kg. Producția de cereale a înre-

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 95.

⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 61.

gistrat, în aceeași perioadă, o medie anuală de 13 milioane tone, față de 11 milioane tone în perioada 1961—1965 și 8 milioane tone în perioada 1934—1938.

În contextul dezvoltării generale, economice și social-culturale a țării, s-au îmbunătățit condițiile de viață și a crescut nivelul de trai al poporului. Retribuția reală a oamenilor muncii a sporit în perioada 1965—1970 cu 20% ca urmare a măsurilor adoptate de Comitetul Central al partidului privind perfecționarea principiului socialist de retribuție, majorarea retribuțiilor mici, reducerea și reasezarea impozitelor pe retribuții și alte venituri, majorarea pensiilor și a ajutoarelor sociale, a alocației de stat pentru copii. Au sporit, în această perioadă, cu 63% și fondurile acordate din bugetul de stat pentru cheltuielile social-culturale, s-au obținut realizări însemnate în domeniul ocrotirii sănătății, a crescut într-un ritm mult mai susținut construcția de locuințe, toate aceste înfăptuiri contribuind, alături de creșterea retribuției reale, la ridicarea bunăstării oamenilor muncii.

Pe baza rezultatelor obținute în toate domeniile de activitate, Congresul al X-lea al P.C.R. a apreciat că s-au creat condițiile necesare pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a României, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Conf. dr. GHEORGHE SURPAT

**Trecerea la edificarea societății socialiste
multilateral dezvoltate.**
**Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste
multilateral dezvoltate
și înaintare a României spre comunism**

Bogata și rodnică activitate desfășurată de partidul și statul nostru în perioada care a trecut de la Congresul al IX-lea, în vederea asigurării mersului înainte al societății noastre, perfecționării neconținute a întregii activități economice și sociale a condus la consolidarea și maturizarea orînduirii noastre socialiste, determinînd deschiderea unei noi etape în progresul său multilateral, a perspectivelor trecerii pe un front larg la etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Conținutul și obiectivele fundamentale ale acestei etape au fost profund analizate de Partidul Comunist Român în documentele Congresului al X-lea din august 1969, ale Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 și ale Conferinței Naționale a partidului din 19—21 iulie 1972.

**SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ
A CONGRESULUI AL X-LEA AL P.C.R.**

Trăsăturile caracteristice, definitorii ale noii etape, ca și obiectivul ei fundamental au fost stabilite de Congresul al X-lea al P.C.R., care

a avut loc la București, în Sala Palatului Republicii, în zilele de 6—12 august 1969. Pe baza normelor de reprezentare, au participat la Congres un număr de 1915 delegați, corespunzător numărului de 1915232 membri de partid existenți la 31 mai 1969 și 1416 invitați. Au fost prezenți, de asemenea, reprezentanții a 70 de partide comuniste și muncitorești, socialiste, democratice, antiimperialiste, pe adresa Congresului primindu-se 15 mesaje de salut din partea altor partide comuniste și muncitorești.

Deschizînd Congresul, tovarășul Nicolae Ceaușescu a propus următoarea ordine de zi: 1. Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea P.C.R. în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea al P.C.R. și sarcinile de viitor ale partidului — **raportor Nicolae Ceaușescu**; 2. Directivele Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român privind planul cincinal pe anii 1971—1975 și liniile directoare ale dezvoltării economiei naționale pe perioada 1976—1980 — **raportor Ion Gheorghe Maurer**; 3. Raportul comisiei Centrale de Revizie — **raportor Constantin Pîrvulescu**; 4. Modificările ce se propun a fi aduse Statutului Partidului Comunist Român — **raportor Virgil Trofin**; 5. Alegerea Comitetului Central al Partidului Comunist Român și a Comisiei Centrale de Revizie.

Făcînd bilanțul marilor înfăptuiri ale poporului român, condus de partid, pe drumul construcției socialismului, Congresul a relevat salturile calitative înregistrate în răstimpul celor 25 de ani scurși de la Eliberarea țării în August 1944. „Viața a confirmat din plin — se sublinia în Raport — justetea liniei generale, marxist-leniniste, a partidului nostru, priceperea sa de a aplica principiile socialismului la condițiile concrete din România, capacitatea sa de a uni eforturile între-

gului popor în vederea propășirii economice și sociale a țării¹. Pe temelia de granit a realizărilor obținute, Congresul al X-lea al partidului a trasat și aprobat obiectivele de bază și liniile directe ale dezvoltării viitoare, economice și social-culturale a României.

Obiectivul fundamental propus de Congres a fost „lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”. Realizarea acestui țel major de perspectivă înseamnă: în primul rînd, „creșterea intensă a forțelor de producție, crearea unei economii avansate, a unei industrii și agriculturi moderne, în stare să satisfacă cerințele mereu sporite ale societății”; în al doilea rînd, „dezvoltarea susținută a științei, învățămîntului și culturii — factori de bază ai culturii și civilizației”; în al treilea rînd, „crearea condițiilor în vederea ridicării bunăstării materiale și spirituale a tuturor oamenilor muncii, înfăptuirea repartiției bunurilor produse de societate în spiritul dreptății și echității socialiste”; în al patrulea rînd, „perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a organizării societății, crearea cadrului organizatoric care să permită manifestarea în sfera vieții sociale a fiecărui cetățean, participarea tot mai activă a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării, lărgirea libertăților, dezvoltarea democrației socialiste”.

Prin toate acestea — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congres —, „societatea socialistă multilateral dezvoltată se va înfățișa din toate punctele de vedere superioară orînduirii capitaliste. Se vor pune astfel baze trainice trecerii treptate spre comunism — societatea care va ridica omenirea pe noi trepte de civilizație materială și spirituală”².

Potrivit obiectivului fundamental stabilit au fost detaliate sarcinile în toate domeniile de activitate. Astfel, atît Raportul Comitetului Central cit și dezbaterile au pus un mare accent pe necesitatea continuării în ritm susținut a industrializării socialiste, apreciată drept temelia progresului general al societății, a creșterii bunăstării poporului și dezvoltării intensive, multilaterale a agriculturii. Un mare accent a fost pus pe politica de dezvoltare a acumulărilor, condiție hotărîtoare a întăririi bazei tehnico-materiale a societății, a înfloririi patriei. De asemenea, Congresul a dezbătut pe larg problemele extinderii relațiilor economice, ale cooperării în producție, ele constituind o necesitate a progresului material, un factor al păcii și colaborării internaționale. O concepție sistematică a guvernat dezbaterile privind problematica pregătirii cadrelor, a dezvoltării învățămîntului și științei, corespunzător exigențelor în continuă creștere ale societății socialiste.

Un loc importat a acordat Congresul analizării modalităților de ridicare continuă a bunăstării materiale și spirituale a poporului — țelul suprem al politicii partidului nostru.

Congresul al X-lea al partidului a abordat pe larg chestiunile referitoare la perfecționarea relațiilor socialiste de producție, a orînduirii noastre sociale și de stat, insistînd în mod special asupra rolului statului în etapa actuală a edificării socialismului în România. Înflorirea națiunii socialiste, dezvoltarea forței și coeziunii sale au fost teme intim legate de problematica perfecționării statului socialist.

Congresul a pus un accent deosebit pe adîncirea democrației socialiste, pe intensificarea participării poporului la conducerea statului, preconizînd un șir amplu de măsuri în această direcție.

Cu multă atenție și profunzime au fost abordate de Congres problemele activității partidului — forța politică conducătoare a națiunii noastre; s-au preconizat o serie de noi măsuri pentru creșterea neconținută a rolului conducător al partidului. Congresul a luat act cu vie satisfacție că numărul membrilor partidului se afla în continuă creștere, că fiecare al șaptelea cetățean major al țării se afla în rîndurile partidului. În strînsă legătură cu problemele creșterii rolului conducător al partidului au fost discutate problemele activității ideologice-educative a partidului pentru ridicarea conștiinței socialiste și a nivelului de cultură al maselor, apreciîndu-se rezultatele obținute, dar semnalîndu-se, în același timp, și o serie de rămîineri în urmă.

Congresul al X-lea al partidului s-a referit pe larg la poziția României de factor activ în lupta pentru triumful socialismului și păcii în lume. În acest cadru a fost analizat raportul de forțe pe arena internațională, s-a apreciat pozitiv faptul

¹ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, Editura politică, București, 1969, p. 22.

² Ibidem, p. 25.

că în centrul politicii noastre externe se află consecvent prietenia și colaborarea cu țările socialiste, s-a reliefat activitatea României pentru coexistență pașnică. O mare importanță a fost conferită analizei problematicei întăririi solidarității internaționaliste cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele antiimperialiste.

Discuțiile fructuoase din Congres și din cele 11 secții ale sale, atît pe marginea raportului principal cit și a celorlalte documente, au scos în evidență unanimitatea de vederi a comuniștilor din România, hotărîrea lor fermă de a pași imediat la îndeplinirea sarcinilor istorice stabilite. Rezoluția Congresului al X-lea al P.C.R. a consemnat magistral toate aceste simțăminte. O mare semnificație au avut salutarile adresate de reprezentanții partidelor comuniste și muncitorești prezenți la congres, cuvintele de caldă apreciere și prețuire rostite în legătură cu politica patriotică și internaționalistă a Partidului Comunist Român.

În ultima zi a Congresului a fost ales în unanimitate, în înalta funcție de secretar general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu. S-au ales apoi Comitetul Central al partidului (165 membri și 120 membri supleanți) și Comisia Centrală de Revizie (45 membri). Plenara C.C. al P.C.R. din 12 august 1969 a ales Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., alcătuit din 21 de membri și 11 membri supleanți, membrii Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., Secretariatul Comitetului Central al P.C.R. și Colegiul Central de Partid.

TRECEREA DESFĂȘURATĂ LA ÎNDEPLINIREA HOTĂRIRILOR CONGRESULUI AL X-LEA AL P.C.R.

Răstimpul relativ scurt scurs de la cel de al X-lea Congres al partidului ne oferă posibilitatea să constatăm pe baza cunoașterii aprofundate a realităților societății noastre că obiectivele istorice stabilite

au prins de mult viață. Succeselor de prestigiu obținute pe tărîmul dezvoltării economice a țării li se adaugă alte realizări de seamă dobîndite pe planul perfecționării activității partidului. În lumina hotărîrilor Congresului al X-lea, partidul a desfășurat o vastă activitate și pe un plan superior pentru temeinica pregătire politică, ideologică, culturală și de specialitate a membrilor de partid, dezvoltarea spiritului partinic și a simțului lor de răspundere, intensificarea educației comuniste. În acest context se înscriu hotărîrile plenarei C.C. al P.C.R. din februarie 1971 referitoare la pregătirea și reciclarea cadrelor, la creșterea exigențelor față de calitățile moral-politice și profesionale a comuniștilor, precum și hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din august 1971 cu privire la transformarea Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” în Academia „Ștefan Gheorghiu” pentru pregătirea cadrelor de conducere a activității de partid, social-politice, economice și administrației de stat.

Partidul Comunist Român condiționează înlăptuirea rolului său conducător de adîncirea caracterului atotcuprinzător al activității sale. Toate forțele sociale care compun societatea românească, toate organisme, organizațiile și instituțiile economice și sociale ale statului, toate domeniile de activitate (economia, știința, cultura, arta ș.a.m.d.) se află sub conducerea sa politică și acționează în mod unitar în direcția edificării orînduirii noi. P.C.R. subliniază că nu trebuie să existe nici un domeniu în care să nu se exercite controlul și îndrumarea politică și ideologică a partidului.

O deosebită importanță pentru creșterea rolului conducător al partidului în întreaga viață socială o are împletirea tot mai strînsă a activității partidului cu cea a statului și a celorlalte organisme sociale. În acest sens, partidul nostru a și găsit o serie de soluții concrete, printre care crearea unor organisme mixte de partid și de stat. Un asemenea organism este Consiliul Culturii și Educației Socialiste, rezultat în urma reorganizării, prin Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 15 iulie 1971, a Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, și însărcinat cu atribuții mai largi, avînd drept scop asigurarea înlăptuirii politicii partidului și statului în domeniul educației socialiste a maselor. De asemenea, Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale funcționează, potrivit hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din noiembrie 1972, ca organism de partid și de stat pentru a asigura controlul unitar al politicii economico-sociale a partidului.

Un moment esențial în analiza succeselor înregistrate pe baza aplicării hotărîrilor Congresului al X-lea al partidului l-a reprezentat Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologic și al activității politice și cultural-educative din 9 iulie 1971. Cu acest prilej au fost dezbătute pe larg realizările obținute în munca politică-ideologică, de educare marxist-leninistă a membrilor de partid, a

tuturor oamenilor muncii, în lumina propunerilor de măsuri prezentate de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, și adoptate în unanimitate de Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R., în ședința din 6 iulie 1971. Analizând multilateral activitatea din acest domeniu, dezvăluind existența anumitor rămăneri în urmă, a unor lipsuri și neajunsuri care au făcut ca rezultatele în dezvoltarea conștiinței socialiste să nu se ridice la înălțimea cerințelor, conducerea de partid a formulat un ansamblu de propuneri de măsuri care să elimine aceste neajunsuri, să impulsioneze și să ridice întreaga activitate politică-educativă și culturală la un nivel superior. Dezbătute de întregul popor, propunerile din iulie 1971 ale tovarășului Nicolae Ceaușescu au fost examinate și adoptate de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971.

Măsurile din iulie 1971 și hotărârile plenarei din noiembrie 1971 au devenit, în ansamblul lor, programul ideologic al Partidului Comunist Român, ca parte componentă a programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate. Având drept scop formarea profilului spiritual al omului societății socialiste multilateral dezvoltate, programul ideologic al partidului, adoptat de plenara din noiembrie 1971, urmărește însușirea de către mase a concepției materialist-dialectice despre lume, promovarea valorilor moralei comuniste, realizarea unei temeinice instrucții științifice și tehnice-profesionale, a atitudinii socialiste, înaintate față de muncă, a unui înalt nivel de cultură și unui larg orizont umanist³.

Condiția hotărîtoare a realizării amplului program de educație socialistă a maselor a fost considerată activitatea desfășurată de organele și organizațiile de partid, de organizațiile de masă și obștești, de toate instituțiile cultural-educative. Tocmai de aceea, plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 a stabilit un ansamblu de măsuri în vederea sporirii răspunderii organelor și organizațiilor de partid în conducerea muncii politice-ideologice și cultural-educative, pentru creșterea rolului lor conducător. Printre acestea se numără participarea activă a tuturor comunistilor, în primul rînd a cadrelor, la activitatea politică-educativă și de propagandă, conducerea unitară a întregii munci politice-educative, desfășurată atît pe linie de partid cît și pe linia organizațiilor de masă și obștești, a instituțiilor ideologice, de învățămînt și cultural-educative, întărirea vieții interne de partid și creșterea rolului educativ al adunărilor generale, îmbunătățirea muncii de primire în partid și de educare partinică a membrilor de partid, ridicarea rolului comunistilor în întreaga viață socială.

În viziunea P.C.R., cea mai importantă latură a conducerii societății noastre în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate o constituie diversificarea modalităților prin care clasa muncitoare, masele largi populare participă la rezolvarea problemelor obștești. Conferința pe țară a cadrelor de conducere din întreprinderi și centrale industriale și de construcții, ca și prima conferință pe țară a secretarilor comitetelor de partid și a președinților consiliilor populare comunale, care au avut loc în anul 1972, s-au înscris în linia generală a conducerii partidului și statului nostru de a se consulta cu cadrele de bază de partid și de stat, cu masele largi populare, în vederea găsirii celor mai indicate căi pentru soluționarea problemelor complexe ale dezvoltării societății noastre socialiste. Vizitele de lucru ale conducerii de partid, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu personal, încetățenirea consultării largi a maselor asupra principalelor probleme politice-sociale, consfătuirile, în care cetățenii își exprimă opinia asupra modului de gospodărire a treburilor țării și de înfăptuire a hotărîrilor partidului, propunerile făcute cu acest prilej pentru înlăturarea lipsurilor și alte numeroase forme constituie cadrul în care oamenii muncii din țara noastră participă la conducerea societății. Un asemenea stil democratic de conducere permite să se cunoască realitățile, cerințele vieții și să se elaboreze o politică științifică, realistă, care să corespundă năzuințelor și intereselor poporului.

CONFERINȚA NAȚIONALĂ

A P.C.R. (19—21 IULIE 1972)

siuni operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate a constituit-o Conferința Națională a Partidului Comunist Român din 19—21 iulie 1972, desfășurată la București, în sala Palatului Republicii. La Conferință au participat un

O strălucită afirmare a capacității partidului nostru de a-și îndeplini rolul de forță conducătoare a societății noastre și de a da noi dimen-

³ Plenara C.C. al P.C.R. (3/5 noiembrie 1971), Editura politică, București, 1971.

număr de 2 200 de delegați, precum și 500 de invitați, reprezentând toate organizațiile județene ale partidului, precum și organizația de partid a Capitalei.

Ordinea de zi a Conferinței a cuprins un singur punct — dezbaterea raportului „Cu privire la dezvoltarea economico-socială a României în următorii ani și în perspectivă, la perfecționarea conducerii planificate a societății și dezvoltarea democrației socialiste, la creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, la activitatea internațională a partidului și statului”, prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului.

Pentru a da posibilitatea unui număr cât mai mare de delegați să ia cuvântul, precum și pentru aprofundarea analizei întreprinse, Conferința Națională a hotărât ca discuțiile să aibă loc atît în ședințe plenare, cît și în cele 10 secțiuni pe probleme.

Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu a cuprins un bilanț atotcuprinzător al activității complexe desfășurate de partidul nostru în anii care trecuseră de la Conferința Națională din decembrie 1967 și de la Congresul al X-lea și a stabilit noi orientări de cea mai mare însemnătate teoretică și practică pentru activitatea viitoare.

Prima parte a raportului s-a referit la înfăptuirea programului elaborat de Congresul al X-lea pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, oprindu-se în mod special asupra angajamentului plenar al poporului de a îndeplini planul cincinal înainte de termen și stabilind măsuri concrete pentru dezvoltarea economico-socială mai accelerată a țării. Analiza întreprinsă pe această problemă a constituit o abordare deschisă, realistă a posibilităților, criticarea neajunsurilor, stabilirea liniei de conduită pentru perfecționările ce se cereau aduse în toate domeniile.

În acest cadru, Conferința Națională a pus un accent deosebit pe necesitatea asigurării și pregătirii forței de muncă, pe dezvoltarea cercetării științifice în pas cu nevoile societății. Într-o nouă și extrem de cuprinzătoare arie de aspecte s-a luat în discuție problema participării României la diviziunea internațională a muncii, a dezvoltării colaborării și cooperării economice cu alte țări.

Creșterii bunăstării materiale și spirituale a poporului, Conferința i-a oferit noi căi de realizare, preconizînd măsuri concrete în acest sens.

Un mare interes au prezentat orientările și direcțiile fixate de Conferință dezvoltării economico-sociale a României în deceniile următoare. Transpunerea în viață a obiectivelor propuse — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — „va marca parcurgerea unei etape istorice de importanță decisivă pentru viitorul poporului român, asigurînd crearea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră, așezarea temeliiilor trainice pentru edificarea comunismului în România”⁴.

Importante măsuri au fost propuse pentru perfecționarea conducerii planificate a societății socialiste, avîndu-se în vedere în principal: sporirea rolului factorului conștient în înfăptuirea programului partidului, îmbunătățirea în continuare a planificării activității economice, dezvoltarea și adîncirea democrației socialiste, intensificarea participării maselor la conducerea societății, continua înflorire a națiunii noastre socialiste.

Problematica creșterii rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului a fost, de asemenea, larg dezbătută. Conferința Națională a luat act de sporirea forței organizatorice a partidului, concretizată, între altele, în existența la 30 iunie 1972 a unui număr de peste 2 300 000 membri de partid, din care peste 1 023 000 muncitori, peste 534 000 țărani, peste 511 000 intelectuali. Aceasta însemna că, în acel moment, muncitorii împreună cu țăranii se aflau în partid în proporție de 70 la sută. Conferința lua, totodată, act de faptul că mai mult de 20 la sută din populația activă a țării se află în rîndurile partidului. Din punctul de vedere al compoziției naționale, 88 la sută din membrii partidului erau români; 8 la sută maghiari, 3 la sută germani și restul de alte naționalități.

Conferința a raportat că partidul dispune de peste 64 500 organizații de bază, 6 980 organizații de partid în întreprinderi și alte unități economice-sociale, 2 702 organizații comunale, 253 organizații municipale și orășenești, 39 comitete județene și comitetul municipal București.

⁴ Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iulie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 39.

Însușindu-și integral și adoptînd conținutul programului ideologic elaborat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie, Conferința Națională a partidului a exprimat angajamentul ferm al tuturor comuniștilor de a duce la îndeplinire acest program în interesul dezvoltării neconținute a conștiinței socialiste a tuturor oamenilor muncii.

Cu mult interes au dezbătut participanții la Conferință problemele dezvoltării social-politice a lumii contemporane, activitatea internațională a P.C.R. și a României socialiste. Cîteva teme distincte s-au detașat în cursul dezbaterilor: întărirea prieteniei, solidarității și colaborării multilaterale cu toate țările socialiste; relațiile României cu țările care au pășit pe calea dezvoltării independente; colaborarea cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială; contribuția României la înfăptuirea securității europene; schimbările în raportul de forțe mondial și concluziile ce se impun pentru promovarea unei politici de egalitate în drepturi între state, de colaborare și destindere, de pace în lume; rolul O.N.U. în promovarea dreptului internațional în relațiile dintre state, stingerea focarelor de război — necesitate imperioasă a vieții internaționale; dezarmarea generală și, în primul rînd, cea nucleară — deziderat vital al întregii omeniri.

Conferința Națională a analizat, de asemenea, în profunzime politica P.C.R. de întărire a solidarității internaționaliste cu partidele comuniste și muncitorești, cu forțele democratice, antiimperialiste, progresiste din întreaga lume.

Dezbaterile din Conferință, extrem de fructuoase, au dus la elucidarea întregii problematice propuse. Cîteva documente finale ale Conferinței Naționale au sintetizat dezbaterile și au consemnat hotărîrile adoptate: rezoluția generală de aprobare a raportului; rezoluția cu privire la îndeplinirea înainte de termen a planului cincinal (1971—1975), creșterea continuă a eficienței activității economice, dezvoltarea colaborării și cooperării economice internaționale; rezoluția cu privire la perfecționarea organizării și conducerii vieții sociale și la dezvoltarea democrației socialiste; rezoluția cu privire la principalele orientări ale dezvoltării economico-sociale a României în următoarele două decenii, hotărîrea cu privire la pregătirea forței de muncă și creșterea nivelului de trai al populației; directivele cu privire la sistematizarea teritoriului, a orașelor și satelor, la dezvoltarea lor economico-socială; rezoluția cu privire la perfecționarea activității politico-organizatorice și ideologice a partidului; proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste; rezoluția cu privire la înflorirea națiunii socialiste și la problema națională în Republica Socialistă România; rezoluția cu privire la politica și activitatea internațională ale Partidului Comunist Român și Republicii Socialiste România.

Conferința Națională a modificat, totodată, unele prevederi ale Statutului partidului și a ales noi membri supleanți ai C.C. al P.C.R. Numărul membrilor C.C. al P.C.R. a crescut la 185 (față de 165 la Congresul al X-lea), iar al membrilor supleanți la 135 (față de 120).

Cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la încheierea Conferinței Naționale a partidului a surprins trăsăturile esențiale ale istoricei dezbateri și a exprimat hotărîrea tuturor celor prezenți, a tuturor comuniștilor, a întregului popor de a duce la îndeplinire cele stabilite. „Putem spune că, prin amploarea problemelor la ordinea zilei, Conferința noastră Națională — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu — depășește multe congrese din trecutul partidului nostru. Iată de ce Conferința are o însemnată istorică pentru partidul nostru. Avem un program de lucru marxist-leninist care se bucură de aprobarea unanimă a partidului și poporului”⁵.

Conferința Națională a P.C.R. a marcat un nou și important pas înainte în dezvoltarea multilaterală a României, a declanșat un puternic avînt constructiv, creator al poporului român în făurirea viitorului său comunist. Perfecționarea continuă a conducerii societății românești contemporane, întărirea rolului conducător

⁵ Ibidem, p. 543—544.

al partidului urmărească realizarea cât mai largă, deplină a guvernării poporului de către popor, lărgirea democrației socialiste, înflorirea personalității umane, înălțarea patriei pe trepte tot mai înalte de progres și civilizație.

**DE LA CONFERINȚA NAȚIONALĂ DIN 1972
LA CONGRESUL AL XI-LEA
AL P.C.R.**

privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate, stabilite de Congresul al X-lea și Conferința Națională din iulie 1972, demonstrează justetea liniei politice generale a Partidului Comunist Român, spiritul creator în care abordează fenomenele, în continuă dezvoltare ale societății românești, capacitatea sa de a conduce cu fermitate și pricepere poporul român pe calea socialismului și comunismului.

O semnificație deosebită au avut lucrările plenarei C.C. al P.C.R. din 25—26 martie 1974, în cadrul căreia, dându-se expresie voinței și sentimentelor întregului partid, ale tuturor cetățenilor patriei, a fost recomandată instituirea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România și s-a propus alegerea în această calitate a tovarășului Nicolae Ceaușescu.

În cadrul aceleiași plenare s-a dat citire unei scrisori din partea lui Ion Gheorghe Maurer în care a solicitat, din motive de sănătate și datorită vârstei, să fie eliberat din funcția de președinte al Consiliului de Miniștri. Aprobând în unanimitate această cerere, plenara a recomandat Marii Adunări Naționale să aleagă pe tovarășul Manea Mănescu în această funcție, fapt ce s-a petrecut imediat după plenară în cadrul sesiunii M.A.N.

La 28 martie 1974 — dată înscrisă cu litere de aur în istoria contemporană a României — Marea Adunare Națională a consfințit, într-un cadru solemn, crearea înaltei funcții de președinte al Republicii Socialiste România și a proclamat, într-o entuziastă unanimitate, alegerea în această funcție a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Un gând și un sentiment de dimensiunile unei țări s-a concretizat — profund însuflețitor pentru contemporaneitate, pilduitor pentru generațiile viitoare — în îmbrățișarea eșarfei tricolore peste pieptul în care ard cele mai fierbinți sentimente datorite țării, demnității și înfloririi ei, viitorului luminos al poporului.

În lumina acestui înalt adevăr, se poate spune pe bună dreptate că, în acel moment solemn, sub cupola Marii Adunări Naționale, s-a aflat prezentă întreaga țară, că votul exprimat a fost votul întregii națiuni, unită în același cuget, în aceeași simțire: dragostea, încrederea față de Partidul Comunist Român, față de conducerea sa, față de întiiul președinte al României, al cărui jurământ, rostit în fața aleșilor poporului, în fața patriei, s-a gravat în conștiința noastră, a tuturor: „Jur că îmi voi face întotdeauna datoria cu cinste și devotament pentru strălucirea și măreția națiunii noastre socialiste, a Republicii Socialiste România”.

Un legământ în a cărui împlinire cred cu neștrămutată convingere toți fiii patriei noastre. Pentru că este propriul lor legământ de cetățeni ai unei țări puternice și libere, stăpînă pe destinele ei. Pentru că sînt deplin încrezători în forța care le călăuzește drumul spre viitor — Partidul Comunist Român.

Această imagine amplă a încrederii și a unității de granit a întregului popor în jurul partidului, al secretarului său general a fost ilustrată în mod expresiv, emoționant, în miile de mesaje adresate, în acele zile, de pe întreg cuprinsul țării, întiiului președinte al Republicii Socialiste România. Din orașe și sate, din inima țării, Capitala, sau din cătunul ascuns sub cetina Carpaților, din marea uzină sau din mărunțul atelier, de pe șantierul întins peste cinci județe sau din laboratorul omului de știință și de artă, de pretutindeni, oameni de vîrste diferite, de toate profesiile și de diferite naționalități, români, maghiari, germani, au ținut să-și aștearnă pe hirtie gîndul de adevărată învestitură, sentimentele de prețuire și dragoste pentru întiiul fiu al țării, încrederea în înalte sale calități de patriot și cetățean, de comunist, de eminent om de stat, de proeminentă personalitate a lumii contemporane.

Puternice semnificații pentru viața politică a țării au purtat lucrările primului Congres al Frontului Unității Socialiste, care s-au desfășurat, la București, în zilele de 23—25 mai 1974. Într-o atmosferă de puternic entuziasm, în unanimitate, Congresul a ales în funcția de președinte al Frontului Unității Socialiste pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Cea de-a XXX-a aniversare a eliberării patriei de sub dominația fascistă a prilejuit efectuarea unui amplu bilanț al realizărilor obținute în cele trei decenii și, în acest cadru, al succeselor înregistrate de poporul român în aplicarea sarcinilor istorice ale celui de al IX-lea și al X-lea Congres al partidului. Această glorioasă aniversare s-a înscris și va rămâne ca o împrejurare istorică, la care au fost date noi și substanțiale impulsuri operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră și de trecere treptată spre comunism.

O POLITICĂ EXTERNA ACTIVĂ,

O PREZENȚĂ VIE A ROMÂNIEI

PE PLAN INTERNAȚIONAL

Întreaga politică a Partidului Comunist Român, în indisolubilă unitate a laturilor sale interne și externe, corespunde pe deplin atît intereselor fundamentale ale poporului român, cît și intereselor generale ale

cauzei socialismului în lume, colaborării între popoare, statornicirii și întăririi păcii.

Datorită succeselor interne, precum și politicii sale externe principiale și constructive, țara noastră a ajuns să se bucure în lume de un prestigiu fără precedent în întreaga sa istorie. De la România de odinioară — aservită economic și dominată politic de diferite mari puteri, izolată, slab cunoscută în lume, la Republica Socialistă România de astăzi — liberă, independentă și înfloritoare, cu înaltă autoritate și prietenii pe toate meridianele, respectată și apreciată cu căldură pentru prezența deosebit de activă și dinamică, pentru cuvîntul chibzuit și realist pe care îl aduce la soluționarea problemelor mondiale potrivit cu năzuințele popoarelor este un drum istoric.

Activitatea de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate se desfășoară în condiții internaționale complexe, caracterizate prin amploarea luptei forțelor antiimperialiste, democratice și progresiste pentru înțelegere și destindere în lume, pentru progres social și pace, prin creșterea continuă și accentuarea superiorității lor în raportul mondial de forțe, prin ofensiva lor pe toate planurile vieții sociale. Evoluția evenimentelor din lumea contemporană, procesele petrecute în viața internațională, mutațiile în raportul de forțe confirmă pe deplin justetea principiilor și orientărilor fundamentale ale Congreselor al IX-lea și al X-lea ale partidului, politica promovată cu consecvență de partid în domeniul relațiilor externe.

România socialistă situează în mod constant în centrul politicii sale externe relațiile de prietenie și colaborare multilaterală cu toate țările socialiste. Acționînd pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței, suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne și întrajutorării tovarășești, țara noastră amplifică legăturile de colaborare în cele mai diverse domenii, cu toate țările socialiste. România dezvoltă consecvent relațiile sale de colaborare și cooperare multilaterală cu țările membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, cu toate țările socialiste, văzînd în aceasta un factor de bază al dezvoltării fiecărei țări socialiste în parte, al întăririi sistemului mondial socialist în ansamblu. De asemenea, țara noastră își aduce contribuția la colaborarea politică-militară în cadrul organizației Tratatului de la Varșovia, dezvoltă legăturile de prietenie ale armatei noastre cu armatele statelor membre ale acestui Tratat, cît și cu armatele celorlalte țări socialiste. România militează cu consecvență pentru întărirea unității țărilor socialiste, pentru creșterea forței și influenței sistemului mondial socialist — principalul factor al luptei antiimperialiste în întreaga lume.

Partidul Comunist Român, România socialistă militează cu consecvență pentru extinderea și consolidarea solidarității cu statele care au pășit pe calea dezvoltării economice-sociale independente, cu popoarele care acționează pentru schimbări sociale progresiste în viața societății, pentru dreptul inalienabil al fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum o dorește, fără nici un amestec din afară. Este o realizare deosebit de importantă a acestor ani stringerea legăturilor prietenești ale României cu numeroase state în curs de dez-

voltare din Asia, Africa și America Latină, așezarea bazelor unei cooperări stabile, reciproc avantajoase și de amplă perspectivă. Cunoscind numeroase interferențe ale destinelor istorice și aspirațiilor de libertate și progres, relațiile de prietenie, colaborare și solidaritate dintre poporul român și popoarele acestor state răspund intereselor bilaterale și reprezintă, totodată, o contribuție însemnată la cauza uniității forțelor antiimperialiste mondiale.

Manifestind un înalt spirit de solidaritate internaționalistă, România socialistă a acordat și acordă sprijin activ, multilateral, mișcărilor de eliberare națională, cauzei drepte a popoarelor care se mai află încă sub dominația colonială. Țara noastră acționează cu consecvență pentru recunoașterea pe plan internațional a legitimității luptei acestor mișcări naționale, singurele în măsură să reprezinte voința popoarelor respective, acordă tot sprijinul său luptei pentru a se pune capăt politicii imperia- liste de forță și dictat, colonialismului și neocolonialismului.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, România dezvoltă relații multila- terale cu toate statele lumii, fără deosebire de orinduire socială. Extinderea consi- derabilă a raporturilor internaționale ale țării noastre în cele trei decenii de la Eliberarea patriei de sub dominația fascistă își găsește expresie în faptul că Româ- nia are relații diplomatice cu 129 state (față de 25 state în 1947). Au cunoscut o largă extindere și o continuă creștere calitativă acțiunile de cooperare economică cu țările socialiste, cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu alte țări ale lumii, indiferent de sistemul lor social-politic.

Ca țară europeană, România a acționat cu neabătută consecvență pentru instaurarea pe continent a unui climat trainic de securitate și cooperare, s-a pronun- țat pentru încheierea cu succes a Conferinței general-europene, pentru ca aceasta să ducă la așezarea raporturilor dintre statele continentului pe principii noi, să asigure o largă colaborare între toate țările europene, să dea mai multă garanție fiecărui popor că se va putea consacra dezvoltării sale economice-sociale, fără peric- olul vreunei agresiuni sau imixțiuni din afară.

În acest spirit, România s-a pronunțat și a întreprins multiple acțiuni practice pentru dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate între țările din Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, prieteniei și conlucrării rodnice între popoare, fără arme nucleare.

Poporul român, solidar de la început cu lupta dreaptă a poporului vietnamez, a salutat cu satisfacție Acordurile de la Paris cu privire la încheierea păcii în Vietnam, ca și Acordul de restabilire a păcii și înțelegerii naționale în Laos, întreaga evoluție a evenimentelor din Indochina demonstrând, că poporul hotărât să lupte cu orice sacrificii pentru apărarea libertății și drepturilor sale naționale este de neînvinș.

România a depus eforturi susținute pentru realizarea unei păci drepte și juste în Orientul Mijlociu. Aceasta presupune retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, asigurarea independenței și integrității tuturor statelor din zonă, rezolvarea problemei poporului palestinian în conformitate cu aspirațiile sale legitime. Vizitele întreprinse și discuțiile purtate de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu conducătorii a numeroase țări arabe — Egipt, Algeria, Sudan, Maroc, Libia, Siria, Liban, Irak, ca și vizitele la București ale conducătorilor Egipt- ului, Tunisiei, Iordaniei și Organizației pentru eliberarea Palestinei au evidențiat cu putere amploarea și căldura relațiilor de pretenie româno-arabe, simpatia și respectul de care se bucură România în lumea arabă, au deschis noi și ample perspective adâncirii și diversificării colaborării reciproc avantajoase.

Pornind de la marile comandamente ale păcii, România a acționat și acționează pentru realizarea unor progrese efective pe calea dezarmării generale, pentru adop- tarea unor măsuri care să ducă la oprirea cursei înarmărilor, la limitarea și reducerea treptată a bugetelor militare, începînd cu bugetele statelor mari, la interzicerea folo- sirii armamentului nuclear și a altor arme de distrugere în masă, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile altor state și retragerea trupelor străine în granițele lor naționale, stabilirea de zone denuclearizate.

Participantă activă la acțiunile constructive pe plan internațional care slujesc păcii și înțelegerii între popoare, România a contribuit și contribuie, prin acte și inițiative concrete, la creșterea rolului și eficienței Organizației Națiunilor Unite în viața internațională, acționează stăruitor pentru ca O.N.U. să-și îmbogățească acti-

vitatea, să devină forul cel mai larg al participării active a tuturor statelor, pe baza deplinei egalități, la rezolvarea problemelor majore ale omenirii.

CONGRESUL AL XI-LEA AL P.C.R. —

EVENIMENT REMARCABIL ÎN

VIATA PARTIDULUI, A ȚĂRII

ȘI ÎNTREGULUI POPOR ROMÂN.

ADOPTAREA PROGRAMULUI P.C.R.

DE FAURIRE A SOCIETĂȚII SOCIALISTE

MULTILATERAL DEZVOLTATE

ȘI ÎNĂINTARE A ROMÂNIEI

SPRE COMUNISM

În istoria patriei noastre vor rămâne înscrise cu litere de aur pentru totdeauna puternicele semnificații ale celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român. Într-o atmosferă de puternic entuziasm și efervescență politică, întregul popor a întâmpinat cu noi și prestigioase succese, în toate sectoarele de activitate, deschiderea celui de al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român. În același timp, au fost larg dezbătute proiectul Programului

partidului, și proiectele celorlalte documente pregătite pentru Congres. Această dezbateră, de amploare fără precedent, demonstra adâncirea caracterului democratic al partidului nostru, dezvoltarea continuă a democrației socialiste în România.

În această ambianță politică s-au desfășurat în Capitala patriei, în Sala Palatului R.S. România, între 25 și 28 noiembrie 1974, lucrările celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a adresat delegaților și invitaților prezenți la marele forum al partidului și poporului român un călduros salut comunist și cele mai bune urări: „Considerăm, dragi tovarăși de peste hotare, că participarea dumneavoastră la lucrările Congresului Partidului Comunist Român constituie o expresie a solidarității dintre partidele, organizațiile și popoarele noastre, a voinței și hotărîrii comune de a întări colaborarea și unitatea în lupta pentru progres social, pentru o politică de destindere și conlucrare pașnică între toate popoarele”⁶.

În conformitate cu normele C.C. al P.C.R., pentru Congres au fost aleși în conferințele județene 2 462 de delegați. Totodată, la Congres au participat 139 delegații și reprezentanți ai partidelor comuniste, socialiste, democratice, ale mișcărilor de eliberare națională și altor organizații progresiste, antiimperialiste din 104 țări.

După alegerea prezidiului și a altor organe de lucru, Congresul a adoptat în unanimitate următoarea ordine de zi: 1. Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al X-lea și Congresul al XI-lea al P.C.R. și sarcinile de viitor ale partidului; 2. Raportul Comisiei Centrale de Revizie; 3. Proiectul Programului Partidului Comunist Român de faurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism; 4. Proiectul de Directive ale Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român cu privire la planul cincinal 1976—1980 și liniile directoare ale dezvoltării economico-sociale a României pentru perioada 1981—1990; 5. Cu privire la modificarea unor prevederi ale Statutului Partidului Comunist Român; 6. Proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste; 7. Alegerea Comitetului Central al partidului, a secretarului general al Partidului Comunist Român și a Comisiei Centrale de Revizie.

Pentru a se da posibilitatea unui număr cit mai mare de delegați să ia cuvîntul la dezbateră și aprofundarea problemelor înscrise pe ordinea de zi, lucrările s-au desfășurat atît în ședințe plenare, cit și în 12 secțiuni, pe domenii de activitate.

Întîmpinat cu un deosebit entuziasm de delegați și invitați, tovarășul Nicolae Ceaușescu a prezentat Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea Partidului Comunist Român în perioada dintre Congresul al X-lea și Congresul al XI-lea al P.C.R. și sarcinile de viitor ale partidului.

Document de inestimabilă valoare teoretică și practică, Raportul constata că, într-o perioadă istorică scurtă, poporul român a obținut mari succese în toate domeniile de activitate, în realizarea planului cincinal înainte de termen, în dezvoltarea liberă a țării, în ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație socialistă.

⁶ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, 25—28 noiembrie 1974, Editura politică, București, 1975, p. 8.

„Măreţele realizări dobândite — releva Raportul — demonstrează concludent justetea politicii partidului, care se bazează pe aplicarea creatoare a adevărilor general valabile la condiţiile concrete ale României, care înfăptuieşte neabătut principiile marxist-leniniste în întreaga operă de construcţie a noii orânduiri sociale”⁷.

O parte însemnată a Raportului a fost consacrată prezentării activităţii şi politicii internaţionale a partidului şi statului între cele două congrese, liniilor directe ale politicii României pe arena mondială. Strălucita abordare a unei asemenea problematice majore a putut conduce la desprinderea unor concluzii cu adîncă valoare politică şi ştiinţifică. În acest context, Raportul a acordat un spaţiu larg analizării dezvoltării consecvente a prieteniei şi colaborării ţării noastre cu toate ţările socialiste, colaborării multilaterale cu ţările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, în interesul cauzei progresului, destinderii şi păcii internaţionale, necesităţii lichidării subdezvoltării, a instaurării unei noi ordini economice şi politice mondiale, a democratizării relaţiilor internaţionale, a făuririi unei lumi mai bune şi mai drepte; în Raport a fost amplu abordată problema dezarmării, considerată o cerinţă imperioasă a destinderii şi păcii, o cauză vitală a tuturor popoarelor. Un loc larg a fost conferit în Raport politicii internaţionaliste a P.C.R., întăririi colaborării şi solidarităţii cu toate partidele comuniste, cu partidele socialiste şi democratice, cu forţele progresiste, revoluţionare, antiimperialiste din întreaga lume.

În cadrul Congresului al XI-lea al partidului, atenţia principală a fost consacrată relevării necesităţii creşterii şi modernizării continue, în cîincinalul 1975-1980, a industriei şi agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naţionale, ridicării României pe o treaptă superioară de dezvoltare, parcurgerii unei părţi însemnate a drumului de făurire a societăţii socialiste multilaterale dezvoltate. În acest sens, se au în atenţie cu precădere: continuarea dezvoltării în ritm înalt a bazei tehnice-materiale a societăţii, pregătirea forţei de muncă, dezvoltarea învăţămîntului de toate gradele, sporirea contribuţiei cercetării la înfăptuirea revoluţiei tehnice-ştiinţifice în România, ridicarea nivelului de trai material şi spiritual al întregului popor — ţelul suprem al politicii partidului —, participarea activă a României la diviziunea internaţională a muncii, la schimbul mondial de valori materiale şi spirituale. În acest cadru au fost amplu analizate schimbările profunde ce se produc în structura societăţii româneşti, întărirea rolului partidului în conducerea întregii noastre naţiuni pe calea edificării societăţii socialiste multilaterale dezvoltate şi a comunismului în România, perfecţionarea continuă a activităţii de conducere a vieţii economice şi sociale, ridicarea rolului statului în organizarea construcţiei socialiste.

Urmare firească a activităţii sale în slujba poporului, a încrederii de care se bucură în mase, rîndurile partidului au crescut continuu, el numărînd la Congresul XI aproape 2 480 000 de membri — cu peste 500 000 mai mult decît la Congresul al X-lea. Ponderea muncitorilor în partid a crescut de la 42,6 la sută în 1969, la 48,37 la sută în 1974, iar numărul membrilor de partid proveniţi din rîndurile ţărănimii cooperatiste a ajuns la circa 22 la sută şi a celor din rîndul intelectualităţii la peste 21 la sută. Peste 71 la sută din efectivul total al partidului lucrează nemijlocit în sfera producţiei materiale, în timp ce din numărul total al membrilor de partid, aproape 25 la sută îl reprezintă femeile. În ce priveşte compoziţia naţională, peste 89 la sută din membrii partidului sînt români, circa 8 la sută maghiari, iar restul de naţionalitate germană şi de alte naţionalităţi.

În consonanţă cu întreaga dezvoltare a ţării, Congresul a înfăţişat pe larg sarcinile deosebite ce revin organelor şi organizaţiilor de partid în noua etapă, a precizat, totodată, căile de intensificare a eforturilor organizaţiilor de masă şi obşteşti, componente ale Frontului Unităţii Socialiste, la perfecţionarea continuă a construcţiei socialiste în ţara noastră.

Consecvent preocupărilor sale pentru neconţenita îmbunătăţire a activităţii politice-ideologice, pentru educarea oamenilor muncii în spiritul concepţiei revoluţionare despre lume şi viaţă a partidului, pentru promovarea normelor şi principiilor comuniste de etică şi echitate, Partidul Comunist Român şi-a stabilit la cel de al XI-lea Congres, în spiritul programului de activitate ideologică adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, un amplu plan de continuare a muncii în acest domeniu.

⁷ Ibidem, p. 21.

Raportul de la cel de-al XI-lea Congres a analizat pe larg problematica Programului Partidului Comunist Român — carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului, care „deschide perspectiva unei epoci noi în dezvoltarea economică-socială a României, trasează linia strategică generală și orientările tactice pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea țării spre comunism”⁸. Amplu dezbătut de masele largi în perioada premergătoare Congresului, Programul — exprimând voința și interesele întregii națiuni române — a fost pe drept cuvânt denumit în Raport Programul poporului român de ridicare a patriei pe culmile luminoase ale civilizației comuniste.

Înfățișând programul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, direcțiile progresului accelerat al României în perspectiva trecerii spre comunism, Congresul al XI-lea al P.C.R. a acordat în același timp o deosebită atenție problematicii creșterii forțelor mondiale ale progresului social, ilustrându-se astfel, încă odată, relația de strinsă unitate dialectică între factorul intern și cel internațional, definitorie pentru întreaga politică a partidului. În același sens, concentrând și polarizând atenția vie a națiunii noastre socialiste, a întregului popor, înaltul forum al comuniștilor români s-a înscris el însuși ca un eveniment de largă rezonanță în mișcarea muncitorească și, în general, pe plan internațional.

Un viu și puternic interes l-a determinat analiza profundă, marxist-leninistă, lucidă și realistă cuprinsă în documentele Congresului — Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Programul partidului, Tezele C.C. al P.C.R. — asupra proceselor fundamentale ale vieții internaționale și a tendințelor lor de evoluție. Au fost făcute, astfel, fundamentale aprecieri asupra fenomenelor de criză din lumea capitalistă, care cuprind toate sferele vieții economice-sociale și spirituale; caracterul încă fragil al cursului spre destindere; problema acută a subdezvoltării; necesitatea înfăptuirii unor măsuri autentice de dezarmare; concluzia generală, desprinsă din cîntărirea atentă a modificărilor survenite în raportul de forțe pe plan mondial, potrivit căreia stă în capacitatea maselor populare de a infringe manifestările vechii politicii imperialiste de dominație, dictat, agresiune și de a impune, prin acțiune convergentă și unitară, o nouă ordine politică și economică mondială.

Așa cum s-a subliniat în cadrul congresului, trăsăturile caracteristice analizei problemelor vieții internaționale, cuprinsă în documente, sînt indisolubil legate de personalitatea secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Studiarea științifică a proceselor și tendințelor lumii contemporane, capacitatea de a pătrunde sensul lor profund, sesizarea cerințelor noi ale realităților internaționale în dinamica lor, spiritul creator străin oricăror scheme rigide sau tipare prefabricate, rigozitatea concluziilor, realismul și claritatea telurilor propuse poartă pecetea puternică a acestei prodigioase personalități. Rolul hotărîtor în elaborarea teoretică, principală a orientărilor politicii externe s-a conjugat și de această dată cu o neobosită activitate practică — așa cum a ilustrat excepțional de bogata activitate de contacte, întâlniri și convorbiri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu cu un mare număr de delegații de peste hotare, în timpul Congresului și în zilele ce au urmat.

Congresul al XI-lea al P.C.R. a prilejuit o vie reflectare a relațiilor deosebit de ample și de diverse ale Partidului Comunist Român pe arena mondială, a multitudinii legăturilor internaționale pe care le întreține, a trăinicieii cu care este ancorat în rîndul forțelor progresiste ale contemporaneității. Așa cum s-a arătat, la Congres au participat nu mai puțin de 139 de delegații și reprezentanți ai unor partide și organizații politice din 104 țări; acestora li s-au adăugat numeroase alte partide care nu au putut participa direct — fie datorită faptului că unele din ele au adoptat, mai demult, hotărîrea de principiu de a nu trimite delegații la congresele altor partide, fie că s-au văzut în imposibilitate practică din cauza evenimentelor din țările respective —, dar au ținut totuși să fie într-un fel prezente, trimițînd Congresului călduroase mesaje de salut. Toate acestea au alcătuit un tablou viu, care, încununînd activitatea practică atît de bogată a acestor ani pentru dezvoltarea largă a contactelor și relațiilor de solidaritate internaționalistă ale partidului, a materializat pozițiile de principiu cuprinse în Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, în celelalte documente ale Congresului.

⁸ Ibidem, p. 79.

Dacă ar fi să exprimăm în mod sintetic caracteristica principală a Congresului, din unghiul de vedere internațional, s-ar putea spune că acesta a fost un Congres al unității, că lucrările sale s-au desfășurat, de la un capăt la altul, sub frontispiciul ideii de unitate și coeziune. În adevăr, fermitatea și claritatea cu care Congresul s-a pronunțat pentru întărirea unității tuturor țărilor socialiste și a întregii mișcări comuniste mondiale constituie un obiectiv central al activității internaționale a P.C.R. La tribuna Congresului s-a exprimat hotărârea de a se acționa neabătut atît pentru dezvoltarea, în continuare, a relațiilor de prietenie, colaborare și cooperare multilaterală cu toate țările socialiste, cit și pentru consolidarea unității acestora, a statelor sistemului socialist mondial, pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului reciproc, al independenței, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc și intrajutorării tovarășești — singurele în măsură să asigure relații trainice, frățești, să înlesnească dezvoltarea politică și egalizarea nivelurilor economice, progresul comun al tuturor, să ofere lumii exemplul unor raporturi internaționale cu adevărat noi.

În cursul lucrărilor Congresului, în activitățile adiacente acestuia, tot ce au spus, întreprins sau preconizat comuniștii români a corespuns intereselor unității; poziția principală, consecventă a P.C.R., exprimată cu atîta claritate încă de Congresul al X-lea și devenită acum poziție programatică — de a nu participa în nici un fel la condamnarea sau blamarea altor partide, de a nu întreprinde nimic în sensul adîncirii divergențelor, ci de a face totul pentru depășirea lor — și-a găsit pe deplin reflectarea în desfășurarea lucrărilor Congresului. Acest spirit de unitate a fost conjugat și s-a consolidat prin afirmarea puternică a principiilor de bază ale edificării unei unități noi, superioare, a mișcării comuniste și muncitorești, bazate pe egalitatea și autonomia tuturor partidelor, pe dreptul fiecăruia de a-și stabili de sine stătător linia politică, strategia și tactica, formele și metodele de activitate potrivit condițiilor istorice concrete, pe neamestecul în treburile interne, pe stima și respectul reciproc, în spiritul principiilor marxism-leninismului și solidarității internaționaliste proletare.

Una din trăsăturile cele mai semnificative ale Congresului a constituit-o înțelegerea largă a conceptului de colaborare, conlucrare și întărire a unității de acțiune cu toate forțele progresului social, cu toate detașamentele frontului antiimperialist. Partidul Comunist Român, nu numai că se pronunță în principiu pentru o unitate largă cu toate forțele progresiste, democratice ale lumii, dar și acționează practic în această direcție.

Acest lucru rezultă din activitatea practică atît de intensă din acești ani, cit și din prezența la Congres a reprezentanților unui foarte mare număr de mișcări de eliberare, care prin mesaje lor au dat glas sentimentelor de grațitudine pentru relațiile de solidaritate și sprijin statornicite cu România socialistă.

La fel de semnificativă a fost și larga participare la Congres a partidelor de guvernămînt din țările care au pășit pe calea dezvoltării de sine stătătoare de pe toate continentele — din numeroase state ale Africii, ale Asiei, dintr-un mare număr de țări ale Americii Latine —, expresie grăitoare a puternicei dezvoltări a relațiilor de prietenie și solidaritate, care au cunoscut în acești ani o veritabilă creștere calitativă. O vie ilustrare în acest sens au constituit-o mesaje transmise de partidele de guvernămînt și alte organizații politice din țările arabe. Fiind reprezentată cvasitotalitatea acestor state, din Orientul Apropiat pînă la țărmurile Atlanticului, ele au dat o înaltă apreciere poziției și sprijinului primit din partea Partidului Comunist Român și a României socialiste în lupta împotriva imperialismului și neocolonialismului, pentru dreptul popoarelor de a fi stăpîni pe propriile destine și resursele naționale, pentru afirmarea drepturilor legitime ale acestor popoare.

Congresul al XI-lea a prilejuit nu numai afirmarea teoretică, principală, dar și o puternică materializare a concepției P.C.R. despre rolul hotărîtor al popoarelor și, în primul rînd, al acțiunii unite a clasei muncitoare, a importanței pe care o dobîndește în condițiile actuale dezvoltarea colaborării dintre comuniști și socialiști atît pe plan național, cit și la scară internațională. În acest context se reliefează ca deosebit de semnificativă participarea atît de largă a partidelor socialiste și social-democrate reprezentate la Congresul al XI-lea al P.C.R.

Partidul nostru militează, așa cum este bine știut, pentru dezvoltarea legăturilor cu cele mai diverse forțe care se situează pe poziții democratice, progresiste, în vederea extinderii neîntrerupte a frontului de luptă pentru pace și progres — orientare concretizată și prin prezența la Congres a unui important număr de partide

și organizații cu caracter liberal, radical, de alte orientări și tendințe, unele dintre aceste organizații fiind prezente pentru prima oară la congresul unui partid comunist. Desigur, această participare trebuie înțeleasă, în același timp, ca reflectând profunde mutații din lumea contemporană, transformările adânci petrecute în gândirea și acțiunea politică, creșterea interesului față de experiențele și rezultatele țărilor socialiste, față de contactele cu partidele comuniste, afirmarea tot mai puternică a cursului spre colaborare și schimburi de vederi, pe deasupra deosebirilor ideologice.

S-au creat, astfel, deschideri de o reală utilitate pentru partidul nostru — și, desigur, nu numai pentru P.C.R. —, s-au acumulat experiențe și s-au conformat căi pe care, mergându-se cu perseverență și manifestându-se spirit constructiv, se vor putea obține rezultate de seamă în lărgirea frontului tuturor forțelor, care, într-un fel sau altul, se pronunță pentru transformări înnoitoare, pentru pace, libertate și progres.

Congresul a prilejuit o afirmare a spiritului de solidaritate internaționalistă a P.C.R. cu comuniștii, cu toți militanții democrați și progresiști, care, în diferite țări ale lumii, înfruntă, cu bărbăție și credință revoluționară, represuniile și prigoana antipopulară.

Se cuvine evocat și un alt aspect al relației dintre factorul intern și cel internațional. Numeroase partide, organizații și mișcări politice-sociale, fie prin mesajele transmise, fie în cadrul contactelor și convorbirilor avute, au ținut să sublinieze însemnătatea internațională a realizărilor obținute de poporul român sub conducerea P.C.R., ca o contribuție internaționalistă concretă, materială, la întărirea forțelor mondiale ale păcii și socialismului, democrației și libertății, ca un exemplu însuflețitor, un sprijin și o sursă de îmbărbătare în lupta lor.

Congresul al XI-lea al P.C.R. a avut un larg ecou internațional, ceea ce și-a găsit reflectarea în amplele relatări ale presei mondiale, ale marilor agenții de informații, ale posturilor de radio și televiziune, în știrile și comentariile consacrate acestui eveniment. „Un Congres al viitorului”, „Dezbateri deschise, constructive, oglindind participarea maselor la conducerea treburilor țării”, „Programul P.C.R. — o contribuție originală la tezaurul mișcării comuniste internaționale”, „România are o politică externă care suscită stimă și prietenie” — asemenea citate sînt concludente pentru interesul trezit de lucrările forumului suprem al comuniștilor români.

Desfășurate într-o ambianță de deplină unanimitate față de problemele supuse dezbaterii, lucrările Congresului s-au încheiat în cursul zilei de 28 noiembrie 1974. Au fost aprobate Raportul și activitatea Comitetului Central, Programul partidului, Proiectul de norme ale vieții și muncii comuniștilor, ale eticii și echității socialiste. Totodată, înaltul forum al comuniștilor a hotărât să imputernicească noul Comitet Central, ca, pe baza documentelor Congresului, dezbaterilor și propunerilor făcute, să definitiveze și să dea publicității Rezoluția Congresului al XI-lea al partidului.

Dînd glas dorinței exprimate de către toți comuniștii, de către întregul popor, Congresul a reales ca secretar general al Partidului Comunist Român pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Congresul a procedat la alegerea membrilor Comitetului Central (în număr de 205), a membrilor supleanți ai Comitetului Central (în număr de 156) și a membrilor Comisiei Centrale de Revizie.

Plenara C.C. al P.C.R., în prima sa ședință, a ales Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., alcătuit din 23 membri și 13 membri supleanți, Secretariatul C.C. al P.C.R., alcătuit din 7 membri, și a constituit Colegiul Central de partid.

Încheindu-și lucrările într-o atmosferă de puternic entuziasm al întregului popor, de strînsă unitate a acestuia în jurul partidului, al Comitetului Central, al secretarului general al partidului, Congresul al XI-lea — istoricul forum al comuniștilor români — a deschis largi perspective construcției socialiste și comuniste a patriei, stabilind direcțiile evoluției viitoare a României. Rămîn în acest sens călăuză de fiecare zi chemările vibrante adresate de tovarășul Nicolae Ceaușescu întregului popor, în cuvîntul de închidere a lucrărilor Congresului al XI-lea al partidului: „Am adoptat în aceste zile hotărîri de importanță istorică. Avem o linie generală politică, marxist-leninistă justă, verificată în focul unei lupte și munci îndelungate. Acum este necesar să trecem cu hotărîre la muncă în toate domeniile de activitate, pentru realizarea în cele mai bune condiții a tuturor hotărîrilor care vor asigura ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație socialistă... Dorim să spunem

deschis, dragi tovarăși și prieteni, că nu pornim la plimbare, pornim la un drum de muncă! În această ascensiune vom avea și greutăți de învins, va trebui să trecem și obstacole. Dar, așa cum în milenara sa istorie poporul nostru a știut să meargă victorios înainte, avem toată garanția că, în frunte cu comuniștii, vom înfringe toate greutățile, că națiunea noastră va merge tot mai ferm înainte spre comunism!"⁹

Prin toate hotărârile sale, Congresul al XI-lea a răspuns intereselor poporului român, a dat glas voinței națiunii. Și este, fără îndoială, un izvor de reală satisfacție convingerea fermă, întemeiată pe fapte că, o dată cu îndeplinirea mandatului încredințat de poporul român, Congresul s-a înscris ca un moment de seamă în marea luptă a popoarelor pentru făurirea unei lumi noi, mai bune și mai drepte, pentru triumful socialismului și cauzei păcii, libertății și progresului.

ROMANIA SOCIALISTĂ PE DRUMUL ÎNFĂPTUIRII ISTORICELOR HOTĂRÎRI ALE CONGRESULUI AL XI-LEA AL P.C.R.

În perioada care s-a scurs de la cel de-al XI-lea Congres al P.C.R., s-a încheiat cu succes cincinalul 1971—1975 și s-a trecut la îndeplinirea noului plan cincinal, a tuturor istoricelor hotărâri ale Congresului. Cincinalul încheiat a marcat o perioadă

de mărețe realizări și profunde transformări innoitoare în întreaga viață economică-socială a țării. În decursul acestor ani au fost obținute progrese remarcabile în dezvoltarea și modernizarea forțelor de producție, în creșterea potențialului economic al țării, în sporirea avuției naționale. Dezvoltarea industriei într-un ritm de peste 13 la sută anual a avut drept urmare realizarea, în anul 1975, a unei producții globale egale cu cea creată în întreg deceniul 1951—1960. Față de anul 1970, producția industrială a crescut, pe întregul cincinal, cu aproape 85 la sută, iar venitul național cu peste 70 la sută. A continuat procesul de dezvoltare intensivă a agriculturii — ramură de bază a economiei noastre naționale —, care, în ciuda unor condiții climatice nefavorabile, a realizat o producție cu peste 25 la sută mai mare decât în perioada cincinalului precedent. Au fost înregistrate mari progrese în dezvoltarea învățământului, științei și culturii, în toate ramurile economiei naționale și vieții sociale.

Au fost îndeplinite cu succes prevederile cincinalului 1971—1975 în domeniul creșterii nivelului de trai, material și spiritual al poporului. Aplicarea noului sistem de retribuiri și generalizarea majorării retribuțiilor au făcut ca, la finele anului 1975, retribuția medie să se ridice la 1 975 lei. Pe ansamblu, veniturile reale ale populației au sporit, față de 1970, cu 46 la sută, respectiv, cu 74 miliarde lei.

S-a dezvoltat în continuare construcția de locuințe, realizându-se pe întregul cincinal, din fondurile și cu sprijinul statului, peste 512 000 apartamente și aproape 240 000 case în regie proprie din fondurile populației. S-a lărgit și îmbunătățit rețeaua instituțiilor social-culturale și de ocrotire a sănătății publice.

Marile victorii obținute în anii cincinalului 1971—1975 demonstrează cu putere, realismul orientărilor partidului nostru în toate domeniile de activitate, capacitatea sa de a asigura progresul neîntrerupt al României pe calea luminoasă a socialismului și comunismului, a prosperității și fericirii întregului nostru popor. Aceste remarcabile succese confirmă încă odată justetea politicii sale marxist-leniniste, care are la bază aplicarea creatoare la realitățile și în condițiile concrete ale României a legităților socialismului științific, a adevărilor universal-valabile, ale materialismului dialectic și istoric. Ele sint rodul activității intense, a muncii pline de abnegație desfășurate de clasa muncitoare, de țărănime, intelectualitate, de toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, care aplică neabătut politica partidului nostru comunist, al cărui țel suprem este slujirea intereselor întregului popor, făurirea unei vieți demne și îmbelșugate, întărirea independenței și suveranității României socialiste.

Făcînd bilanțul strălucit al cincinalului trecut, întregul nostru popor s-a angajat cu toate forțele sale la îndeplinirea obiectivelor însușitoare stabilite de cel de-al XI-lea Congres, a prevederilor noului cincinal, care marchează intrarea patriei noastre într-o etapă nouă, superioară, de propășire economică și socială, etapă caracterizată prin accentuarea procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate.

⁹ Ibidem, p. 847—848.

În actualul cincinal se continuă politica de dezvoltare în ritm înalt a forțelor de producție, de modernizare a întregii economii. Ca urmare, producția globală a industriei va crește într-un ritm mediu anual de 10,2—11,2 la sută, urmînd să ajungă în 1980 la circa 1 000 miliarde lei. Vor căpăta o extensiune puternică industria constructoare de mașini — îndeosebi de mașini-unelte și utilaje tehnologice —, industria metalurgică și industria chimică, precum și celelalte ramuri promotoare ale progresului tehnic în întreaga economie. De asemenea, se acordă o atenție deosebită dezvoltării și modernizării industriei bunurilor de consum, industriei ușoare și alimentare, în vederea satisfacerii în condiții superioare a nevoilor de viață ale întregii populații. Încă în cursul primului an al cincinalului oamenii muncii au obținut realizări remarcabile, care depășesc parametrii stabiliți. Astfel, în anul 1976 producția industrială a crescut într-un ritm de 11,5 la sută, înregistrînd progrese însemnate pe calea ridicării nivelului tehnic, a sporirii productivității muncii și eficienței economice. Semnificativ este faptul că sporul absolut de producție realizat în producție, de peste 68 miliarde lei, este de 2,4 ori mai mare decît întreaga producție realizată în anul 1950.

Cincinalul 1976—1980 prevede, de asemenea, dezvoltarea intensivă a agriculturii și, ca urmare, creșterea cu 28—44 la sută a producției globale agricole față de perioada 1971—1975. Chiar din primul an al cincinalului s-au obținut succese importante în acest domeniu, țara noastră înregistrînd în 1976 cea mai mare recoltă din istoria ei, producția globală agricolă fiind cu peste 17 la sută mai mare ca în anul 1975. Paralel cu sporirea culturilor vegetale, un accent special se pune pe asigurarea progresului rapid al zootehniei. Se prevede înfăptuirea unui vast program de irigații și amenajări funciare, care să permită gospodărirea cit mai rațională a fondului funciar, precum și accelerarea procesului de mecanizare și chimizare a producției agricole.

O importanță deosebită pentru accelerarea dezvoltării economice în perioada cincinalului 1976—1980 are înfăptuirea planului de investiții, care însumează 1 000 miliarde lei; aceasta va asigura creșterea puternică și repartizarea rațională pe tot cuprinsul țării a forțelor de producție, ridicarea economico-socială substanțială a tuturor județelor țării. Se acționează pentru aplicarea programului național de sistematizare a localităților urbane și rurale, realizîndu-se în acest cadru, concomitent cu dezvoltarea în continuare a actualelor orașe, transformarea treptată în orașe agricole sau agro-industriale a unui număr de circa 120 de centre comunale. Acțiunea de sistematizare va contribui într-o măsură însemnată la apropierea condițiilor de muncă și de viață de la sate cu cele de la orașe, la ridicarea gradului de civilizație a întregii noastre societăți.

În cincinalul 1976—1980 va crește potențialul economic al României, bogăția noastră națională, care urmează să se cifreze în 1980 la aproape 2 000 miliarde lei. Venitul național va spori, de asemenea, într-un ritm anual de 10—11 la sută.

Pe baza dezvoltării în continuare în ritm înalt a economiei socialiste, a creșterii produsului social și a venitului național, în cincinalul 1976—1980 se va înfăptui un vast program de ridicare a nivelului de trai material și cultural al poporului, de sporirea gradului de civilizație și bunăstare a tuturor celor ce muncesc. În această perioadă veniturile totale reale ale oamenilor muncii vor crește cu 35—40 la sută. Retribuția reală va spori cu 18—22 la sută, iar veniturile reale ale țărănimii, provenite din munca în C.A.P. și gospodăriile personale, pe o persoană activă, cu 20—29 la sută. Numai în 1976, veniturile reale totale ale populației obținute din retribuție și din fondurile sociale de consum au sporit cu 9,5%, într-un ritm superior celui prevăzut pe ansamblul cincinalului.

Pe întreaga economie, în actualul cincinal, se vor crea încă 1—1,2 milioane noi locuri de muncă. Totodată, se vor mări cu peste 50 la sută cheltuielile social-culturale ale statului, ajungînd în 1980 la circa 11 000 lei pe o familie, față de 7 400 lei în 1975. În această perioadă se vor construi din fondurile statului 815 000 apartamente, estimîndu-se, totodată, că populația își va construi, în regie proprie, încă circa 300 000 locuințe noi. Astfel, în cursul anului 1976 au fost construite și date în folosință peste 138 000 locuințe, precum și cămine pentru nefamiliști totalizînd peste 72 000 locuri. De asemenea, s-a dezvoltat rețeaua de ocrotire a sănătății, s-au extins acțiunile de asistență medicală.

Ca rezultat al continuării ferme a politicii de industrializare, al dezvoltării puternice a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, în 1980 peste 70 la sută din forța de muncă activă va lucra în sectoarele neagricole, iar din aceasta, aproape

50 la sută în industrie și construcții. Aceasta va constitui o schimbare fundamentală în structura forțelor de producție și în cea socială a țării noastre, marcind transformarea României într-o țară industrial-agrară, în care rolul preponderent îl va avea industria.

Toate realizările de până acum, precum și prevederile privind dezvoltarea patriei în noua etapă demonstrează justetea politicii partidului nostru de repartizare a venitului național pentru fondul de consum și fondul de dezvoltare. Datorită acestei politici, a alocării unei treimi din venitul național pentru dezvoltare, s-a putut asigura progresul accelerat al economiei și, ca urmare, creșterea în ultimii 10 ani de circa 2,5 ori a venitului național. Pe această bază s-a putut spori venitul național pe locuitor de la circa 7 670 lei, cit era în 1965, la peste 17 000 lei în 1975.

Odată cu creșterea forțelor de producție are loc o continuă perfecționare a relațiilor de producție și sociale. Ca urmare a schimbărilor economice-sociale obiective și a aplicării politicii partidului și statului, va continua procesul de omogenizare a societății socialiste românești. Se va realiza apropierea tot mai accentuată dintre clasele și categoriile sociale ce compun societatea noastră, se vor întări unitatea și coeziunea întregului nostru popor, sub conducerea Partidului Comunist Român. Una dintre cele mai importante schimbări va fi creșterea în continuare a rîndurilor clasei muncitoare, ridicarea nivelului său profesional, politic și ideologic, creșterea ponderii sale în dezvoltarea avuției naționale, întărirea poziției sale conducătoare în opera de făurire a noii orînduirii, în asigurarea progresului general al României. Și în această etapă istorică va crește rolul conducător al clasei muncitoare în societate și, totodată, se va întări unitatea între muncitori, țărani și intelectuali, între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, asigurîndu-se astfel forța socială capabilă să determine progresul neînterupt al României pe calea comunismului.

Conducînd și organizînd eforturile întregii națiuni în marea cîștigătoare a poporului și civilizației moderne, partidul nostru asigură condițiile pentru dezvoltarea continuă a democrației socialiste, pentru perfecționarea formelor organizatorice de participare nemijlocită a întregului popor la conducerea statului — considerînd că aceasta este o necesitate obiectivă a însăși înaintării pe calea socialismului și comunismului, un factor determinant al întăririi orînduirii noastre noi.

Un moment deosebit de important în istoria patriei noastre l-a constituit hotărîrea din 17 martie 1975 a Marii Adunări Naționale, prin care, în numele întregii noastre națiuni, exprimînd voința fierbinte a partidului, a întregului popor, a reales pe tovarășul Nicolae Ceaușescu în funcția de președinte al Republicii Socialiste România.

Abordînd într-o largă perspectivă probleme fundamentale ale operei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării noastre spre comunism, Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare municipale, orășenești și comunale (februarie 1976), Congresul Uniunii Generale a Sindicatelor din România (mai 1976) și Congresul educației politice și al culturii socialiste (iunie 1976), ședinței comune a C.C. al P.C.R., M.A.N., Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și activului central de partid și de stat (28 martie 1977), Congresul Consiliilor de conducere ale unităților agricole socialiste, al întregii țărănime (aprilie 1977) au contribuit la aprofundarea pe coordonatele lor specifice a istoricei dezbateri angajate de Congresul al XI-lea al P.C.R. în problema făuririi noii societăți românești.

În șirul acestor evenimente, o însemnată covîrșitoare pentru activitatea politică-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, a avut Congresul educației politice și al culturii socialiste. Magistrala expunere făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu acest prilej constituie un amplu plan de acțiune după care ne călăuzim în întreaga muncă politico-ideologică și cultural-educativă.

În expunere, ca dealtfel în întreaga desfășurare a lucrărilor congresului, un spațiu larg s-a acordat prezentării rolului și locului istoriei în ansamblul activității noastre politico-ideologice și cultural-educative. „Congresul apreciază că în educarea socialistă a maselor — se arată în Rezoluția adoptată — cunoașterea istoriei patriei constituie un factor important al dezvoltării conștiinței de sine a poporului, o condiție a asimilării a ceea ce a fost înaintat, cu adevărat revoluționar în trecutul său. Studiarea istoriei trebuie să fie călăuzită permanent de concepția

materialist-dialectică, a marxism-leninismului, să pună în lumină adevărul obiectiv, rolul maselor, al popoarelor, lupta de eliberare națională și socială, să combată tot ceea ce a fost negativ în trecut, politica de dominație a altor popoare și de învrăjpire națională dusă de clasele asupritoare¹⁰.

În spiritul documentelor Congresului educației politice și al culturii socialiste, cu deosebit entuziasm, la începutul noului an de învățămînt 1976/1977, cadrele didactice din domeniul științelor sociale și al învățămîntului de partid și U.T.C. s-au îndreptat, din toate colțurile României socialiste, spre Capitala țării, pentru a-și spune cuvîntul, cîntărit și responsabil, în sprijinul Programului de măsuri aprobat de Comitetul Politic Executiv al C.C. al P.C.R., în septembrie 1976, pentru a-și exprima încă o dată adevărată deplină la politica internă și internațională a partidului și statului nostru, pentru a se angaja în fața celui mai iubit fiu al poporului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că vor face tot ceea ce depinde de ele pentru a traduce în viață integral spiritul înaripat al cartei de bază ideologice, teoretice și politice a partidului, cheia de boltă a construcției trainice a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

La sfîrșitul fructuoasei dezbateri, la care au participat, prin cuvîntul lor angajat, reprezentanți din toate județele țării, secretarul general al partidului nostru, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a făcut o amplă expunere, trasînd în cuprinsul ei liniile directoare ale activității noastre viitoare, prefigurînd căile necontenitei perfecționări a activității noastre ideologice.

Eforturile creatoare ale poporului român au suferit o grea lovitură în urma cutremurului din 4 martie a.c. După cum se știe, cutremurul care a lovit la începutul lunii martie 1977 țara noastră, a provocat mari distrugerii și avarii în Capitală și în 9 județe ale țării, a afectat grav o serie de centre, a nimicit aproape în întregime orașul Zimnicea și un număr de sate, soldîndu-se cu mari pierderi umane și materiale.

În aceste momente grele, în această aspră încercare cu stihiiile naturii, poporul român s-a dovedit, ca în atîtea rînduri în trecut, ferm, hotărît să facă față tuturor greutăților. El și-a strîns și mai mult rîndurile în jurul partidului și a dat dovadă de o maturitate politică, de o înaltă ținută cetățenească, de un adînc umanism, atitudinea întregului popor caracterizîndu-se prin eroism, abnegație, hotărîre, calm, unitate, capacitate de organizare și mobilizare.

În împrejurările tragice create de cutremurul catastrofal, Partidul Comunist Român și-a confirmat, la cea mai înaltă cotă de responsabilitate și eficiență, rolul său de forță politică conducătoare. Din primul moment și neîntrerupt de-a lungul zilelor care au urmat cataclismului, Comitetul Central al partidului, Comitetul Politic Executiv, Secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, au desfășurat o intensă și neîntreruptă activitate pentru mobilizarea tuturor forțelor în vederea limitării dezastrului, înlăturării urmărilor sale și restabilirii cursului normal al vieții localităților sinistrate, a întregii țări.

În încercarea la care a fost supusă, țara noastră nu s-a simțit singură. Alături de noi, manifestîndu-și solidaritatea și compasiunea, dorința de a ne veni în sprijin și de a-și dovedi prietenia și spiritul de întraajutorare tovarășească s-au aflat și se află popoarele celorlalte țări socialiste. Totodată, numeroși oameni de bună credință și numeroase instituții din alte țări au ținut să sprijine eforturile poporului român pentru înlăturarea urmărilor cutremurului.

Prin muncă neobosită, prin unirea tuturor eforturilor sale creatoare, poporul român va depăși toate greutățile, planul de dezvoltare a României, mărețele sarcini trasate de Congresul al XI-lea al partidului, prevederile planului cincinal vor fi integral și la timp îndeplinite.

Perioada care a trecut de la Congresul al XI-lea a prilejuit desfășurarea în continuare a unei largi activități internaționale de către partidul și statul nostru, activitate ce se situează neabătut pe linia unei politici noi, de colaborare și înțelegere între țări și popoare, pentru progres și pace, pe planeta noastră.

În acest cadru s-a înscris participarea activă a delegației României la Conferința europeană pentru securitate de la Helsinki, precum și contribuția adusă de delegația Partidului Comunist Român la buna pregătire și desfășurare a Con-

¹⁰ Congresul educației politice și al culturii socialiste. 2-4 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 409.

ferinței partidelor comuniste și muncitorești din Europa, care a avut loc la Berlin. În ambele împrejurări, prin glasul tovarășului Nicolae Ceaușescu, partidul și statul nostru și-au spus cuvântul, cîntărit și responsabil, în legătură cu marile probleme care confruntă azi lumea contemporană.

Credincioase principiilor coexistenței pașnice și profund devotate cauzei păcii și prieteniei între popoare, Partidul Comunist Român, România socialistă acționează stăruitor pentru dezvoltarea colaborării pe plan economic, tehnico-științific, politic și cultural cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pentru adîncirea și consolidarea cursului spre destindere, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, întemeiate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a-și decide singur calea evoluției sociale și politice. Așa cum subliniază cu atîta înțelepciune secretarul general al partidului nostru, „apărarea libertății și independenței este o condiție esențială a înfăptuirii idealurilor socialismului și comunismului în lume”, aceasta constituind „piatra de încercare a adevăratului internaționalism proletar revoluționar”¹¹.

Totodată, prin întreaga sa politică, P.C.R. își reafirmă solemn hotărîrea sa, a clasei muncitoare, a întregului popor, pentru întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru solidaritatea cu toate țările socialiste și partidele comuniste și muncitorești, cu lupta tuturor popoarelor pentru dezvoltare independentă, împotriva imperialismului, colonialismului, neocolonialismului, pentru victoria socialismului și cauzei păcii în întreaga lume.

Ca detașament activ al forțelor revoluționare ale contemporaneității, Partidul Comunist Român se preocupă stăruitor de realizarea unei unități noi a mișcării comuniste și muncitorești, care, pornind de la concepția marxist-leninistă, de la diversitatea condițiilor în care acționează partidele, de la varietatea formelor de trecere la socialism să se bazeze pe principiile deplinei egalități în drepturi între toate partidele, neamestecului în treburile interne, pe respectarea dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător politica internă și internațională, de a-și stabili directivele, formele și metodele de activitate.

Legăturile internaționale largi, raporturile de prietenie, solidaritate și colaborare tovarășească statornice între P.C.R. și celelalte partide comuniste și muncitorești, stima și respectul de care se bucură partidul nostru datorită pozițiilor constructive și consecvent principiale adoptate față de problemele mișcării comuniste mondiale sînt un izvor de forță al României socialiste.

O contribuție esențială, hotărîtoare a adus-o tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România, la elaborarea și fundamentarea teoretică și practică a liniilor directe ale politicii interne și externe stabilite de Congresul al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, de Conferința Națională din 1972, momente de deosebită importanță în înnoirea întregii noastre vieți social-politice și de stat.

Legătura strînsă cu poporul și realitățile țării, capacitatea remarcabilă de dezvoltare creatoare a marxism-leninismului, dinamismul și spiritul novator, înaltele calități de militant și conducător comunist — clarviziunea, pasiunea și principialitatea revoluționară, devotamentul nețărmurit față de patrie și popor, internaționalismul consecvent — au făcut ca numele tovarășului Nicolae Ceaușescu să fie indisolubil legat de toate marile transformări petrecute în anii aceștia în societatea românească. Activitatea prodigioasă a secretarului general al partidului, președintele republicii s-a dovedit și se dovedește un puternic factor de accelerare a mersului înainte al patriei.

În prezent, partidul nostru, întregul popor român întîmpină cu noi și prestigioase succese în toate sectoarele de activitate Conferința Națională a P.C.R., ce se va desfășura în acest an, și care va da noi contururi — pe coordonatele contemporaneității — operei căreia i se dedică de decenii — făurirea societății socialiste și comuniste în patria noastră.

Acest edificiu va corespunde pe deplin năzuințelor și zbuciumului patriotic, revoluționar al atîtor generații de înaintași, care au militat cu gîndul și cu fapta pentru un trai mai bun, pentru o Românie liberă și independentă. Către toți aceștia ne întoarcem privirile în trecut cu venerație și pioasă recunoștință. O facem fiecare

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 609.

dintre noi, o face consecvent partidul comunist printr-o bogată și sistematică activitate de aniversare și comemorare a tuturor faptelor mari din trecut, a făuririlor lor intrați pentru totdeauna în istoria patriei noastre, a poporului. Căci — după cum prea bine se știe — istoria a judecat dintotdeauna fiecare generație, fiecare personalitate după contribuția adusă la progresul societății ale cărei interese le-au slujit. Timpul curge neîntrerupt și generațiile de revoluționari, care s-au străduit să dea un nou curs istoriei poporului român — prea împilat și nedreptățit sub toate regimurile bazate pe exploatarea omului de către om — se așază în chip firesc în fața judecății drepte pe care o realizează istoria. Toți cei care au binemeritat — și este cazul tuturor generațiilor de revoluționari, începînd cu cei de la jumătatea veacului trecut, continuînd cu toți ceilalți, inclusiv cu făuritorii societății socialiste multilateral dezvoltate de azi și mîine — sînt onorați de verdictul judecății drepte pe care o realizează istoria, iar generațiile prezente și viitoare, înțelegîndu-și cu exactitate rosturile și dînd curs chemării de a dezvolta, de a duce mai departe tot ce a fost mai eroic și mai drept în trecut, vor acționa cu hotărîre și vor binemerita la rîndu-le.

CONCLUZII:

— În ansamblul eforturilor depuse de poporul român pentru înfăptuirea obiectivelor însușitoare ale Congresului al IX-lea al partidului, odată cu Congresul al X-lea (august 1969) s-a inaugurat o etapă calitativ superioară, concretizată în trecerea desfășurată, pe un front larg, la **etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate**.

— Măsurile propuse în iulie 1971 de către tovarășul Nicolae Ceaușescu și hotărîrile istorice ale Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971 — devenite, în ansamblul lor, programul ideologic al P.C.R., și parte componentă a Programului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate — au contribuit într-o înaltă măsură la creșterea neconținută a rolului conducător al partidului, la perfecționarea întregii activități de partid și de stat.

— Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972 a marcat un nou și important pas înainte în dezvoltarea multilaterală a României, a declanșat un puternic avînt constructiv, creator al poporului român în făurirea viitorului său comunist.

— La 28 martie 1974 — dată înscrisă cu litere de aur în istoria României — Marea Adunare Națională a consfințit, într-un cadru solemn, crearea înaltei funcții de președinte al Republicii Socialiste România și a proclamat, într-o entuziasă unanimitate, alegerea în această funcție a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

— Congresul al XI-lea al P.C.R., eveniment remarcabil în viața partidului, a țării și întregului popor român, a dat noi contururi operei de făurire a societății socialiste și comuniste în patria noastră. Însemnătatea istorică epocală a acestui congres constă în faptul că a adoptat cartă ideologică fundamentală a partidului, **Programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism**.

— În perioada care s-a scurs de la cel de-al X-lea congres al P.C.R. s-a încheiat cu succes cincinalul 1971—1975 și s-a trecut la înfăptuirea noului plan cincinal, a tuturor istoricelor hotărîri ale Congresului al XI-lea al partidului. Cincinalul încheiat a marcat o perioadă de mărețe realizări și profunde transformări înnoitoare în întreaga viață economico-socială a țării.

— Bilanțul însuflețitor al realizărilor obținute în înfăptuirea programului Congresului al IX-lea, contururile luminoase ale evoluției viitoare a României socialiste proiectate de obiectivul strategic al partidului privind făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate stabilite de Congresul al X-lea, de Conferința Națională a partidului din iulie 1972 și de Congresul al XI-lea al P.C.R. demonstrează justetea liniei politice generale a P.C.R., spiritul creator în care abordează fenomenele în continuă dezvoltare ale societății românești, capacitatea sa de a conduce cu fermitate și pricepere poporul român pe calea socialismului și comunismului.

— Remarcabilelor succese obținute de poporul român în opera de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, li se adaugă prestigioasele

realizări pe planul afirmării României în viața internațională. O semnificație deosebită a avut-o participarea activă a delegației României la Conferința europeană pentru securitate de la Helsinki, precum și contribuția adusă de delegația P.C.R. la buna pregătire și desfășurare a Conferinței partidelor comuniste și muncitorești din Europa care a avut loc la Berlin.

— Intreaga politică a P.C.R. și statului nostru, în indisolubila unitate a laturilor sale interne și externe, corespunde pe deplin atît intereselor fundamentale ale poporului român, cît și intereselor generale ale cauzei socialismului în lume, colaborării între popoare, statornicirii și întăririi păcii.

— La elaborarea și fundamentarea teoretică și practică a liniilor direc-toare ale politicii noastre interne și externe, o contribuție esențială, hotărîtoare o aduce tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România. Activitatea prodigioasă a secretarului general al partidului nostru s-a dovedit și se dovedește un puternic factor de accelerare a mersului ascendent al patriei pe calea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Conf. univ. dr. GHEORGHE I. IONIȚA

**Solidaritatea internațională a mișcării muncitorești și socialiste,
a Partidului Comunist Român cu mișcarea revoluționară de pretutindeni,
cu partidele comuniste și muncitorești**

SOLIDARITATEA

INTERNAȚIONALĂ, CONSTANTA

A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI,

A ACTIVITAȚII

PARTIDULUI POLITIC

AL CLASEI MUNCITOARE

DIN ROMÂNIA

Exprimînd interesele fundamentale ale poporului român din rîndul căruia a ieșit, mișcarea muncitorească din România, organizațiile ei revoluționare s-au afirmat, de la început, ca parte integrantă a mișcării muncitorești internaționale, dezvoltînd relații de solidaritate proletară cu mișcarea revoluționară internațională, cu organizațiile muncitorești și socialiste naționale și internaționale, cu conducători eminenți ai proletariatului.

„Istoria mișcării revoluționare, istoria partidului nostru — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie o dovadă grăitoare a felului în care comuniștii români — iar în anii construcției socialiste întregul nostru popor — au știut și știu să răspundă acestor înalte îndatoriri internaționaliste. Am fost prezenți și pe bariadele Comunei din Paris și ale revoluției din Rusia, am luptat împotriva fascismului din Spania și din alte țări; în timpul celui de-al doilea război mondial, comuniștii și antifasciștii români și-au dat din plin contribuția de sînge la victoria finală asupra fascismului; de asemenea, armata română, poporul român au luptat și au dat grele jertfe în bătăliile pentru înfringerea Germaniei hitleriste. Aș putea spune că nu este moment mai important în mișcarea revoluționară din ultimii o sută de ani în care revoluționarii români să nu fi fost prezenți, să nu-și fi adus contribuția lor la lupta forțelor revoluționare pentru progres social și pace, pentru victoria socialismului...”

Dezvoltarea luptei clasei muncitoare este legată indisolubil de apariția și răspîndirea în țara noastră a socialismului științific. Tradiția democratică din gîndirea românească, intensa activitate pe tărîm teoretic desfășurată de gînditori progresiști și revoluționari, ca Nicolae Bălcescu, Cezar Bolliac, Mihail Kogălniceanu, C.A. Rosetti și alții, au creat un climat favorabil răspîndirii ideilor socialiste. Încă de la începutul secolului al XIX-lea pătrunseseră în țara noastră ideile socialismului utopic, al cărui reprezentant de frunte era Teodor Diamant, inițiatorul falansterului de la Scăeni-Prahova din 1835, figură reprezentativă a socialismului fourierist pe plan european. De altfel, în perioada revoluției din 1848, Marx aprecia Bucureștiul ca un centru important al mișcării revoluționare din această parte a Europei. Scrisorile lui Engels către socialiștii români de la sfîrșitul secolului al XIX-lea oglindesc, de asemenea, interesul viu și simpatia cu care marii dascăli ai proletariatului

tului urmăreau dezvoltarea mișcării revoluționare și muncitorești din țara noastră. Incepute în perioada de după 1848, cînd unii revoluționari români au venit în contact nemijlocit cu cercurile revoluționare din Apusul Europei, mai ales de la Londra și Paris, unde activau Marx și Engels, legăturile internaționaliste cunosc noi trepte de dezvoltare în timpul activității Asociației Internaționale a Muncitorilor, Comunei din Paris. Tineri revoluționari români, ca Mircea Rosetti, Gheorghe Panu, Vasile Conta, Zamfir Arbore, Titus Dunca și alții, au fost membri activi ai unor secții europene ale Internaționalei I, iar muncitorii socialiști Gheorghe Ungureanu și Carol Farcaș au întreținut legături strînse cu conducători ai Asociației Internaționale a Muncitorilor sau cu fruntași ai secțiilor acesteia din diferite țări. Președintele Asociației generale a muncitorilor din Timișoara, Carol Farcaș, a participat la Congresul de la Haga al Internaționalei (septembrie 1872). El a adus o contribuție constructivă la lucrările acestui congres, susținînd propunerile militanților revoluționari, în frunte cu Marx și Engels, și declarîndu-se, alături de întemeietorii socialismului științific, pentru întărirea Internaționalei. De asemenea, pe baricadele primei revoluții proletare din istorie s-au aflat numeroși fii ai poporului român, care s-au înrolat voluntar în batalioanele de luptă ale Comunei din Paris.

O expresie elocventă a legăturilor strînse dintre mișcarea noastră muncitorească și cea internațională a constituit-o prezența activă a socialiștilor români în forurile socialiste internaționale, sprijinul moral și material acordat luptelor purtate de proletariatul din alte țări și continente, întîlnirile directe și corespondența purtată cu Friedrich Engels și cu alți conducători ai unor partide și organizații socialiste, aniversarea cu consecvență a zilei de 1 Mai, ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc etc. În perioada de la sfîrșitul veacului trecut, socialiștii români au participat la congresele socialiste internaționale de la Paris (1889), Bruxelles (1891), Zürich (1893), Londra (1896), în cadrul cărora s-au înscris ca promotori ai dezbaterii problemei agrare și ca susținători ai luptei împotriva anarhismului.

Partidul muncitorilor a dezvoltat largi relații cu partidele socialiste din alte țări. Multiple și strînse legături s-au statornicit între mișcarea muncitorească din țara noastră și cea din Rusia. Ele și-au găsit expresia, pe de o parte, în activitatea de sprijinire de către socialiștii români a grupărilor revoluționare ruse în transportarea spre Rusia a literaturii ilegale tipărită în Apus, iar pe de altă parte în ajutorul moral și material acordat socialiștilor ruși emigrați în România. „Lumea nouă”, organul de presă al partidului politic al proletariatului din România, publica frecvent știri despre mișcarea revoluționară din Rusia, iar în 1897, prin gazeta „Mișcarea socială”, socialiștii români și-au exprimat simpatia și solidaritatea cu grupul revoluționarilor ruși, printre care se afla și tînărul Ulianov — Vladimir Ilici Lenin —, pe care guvernul țarist îl deportase în Siberia. O amploare deosebită au cunoscut legăturile mișcării noastre muncitorești cu cele din Bulgaria, Serbia, Polonia, pămîntul ospitalier al României oferind loc de azil multor refugiați politici revoluționari din aceste țări. Strînse legături au fost stabilite, de asemenea, cu partidele socialiste din Germania, Franța, Italia, Belgia și din alte țări. Paginile presei muncitorești și socialiste din acele vremuri constituie o mărturie a solidarității proletariatului român cu luptele muncitorilor din Norvegia, Danemarca, Olanda, Elveția, Spania, China, Australia, Statele Unite ale Americii, Cuba și din alte țări ale lumii, ca și a sprijinului internaționalist primit de mișcarea muncitorească de la noi din partea muncitorimii din alte țări. Prezența reprezentanților P.S.D.R. la reuniunile internaționale, prilejuite de creșterea pericolului izbucnirii războiului în Europa, a adus pe socialiștii români într-un contact strîns cu mișcarea muncitorească internațională, liderii acesteia pufînd cunoaște capacitatea politică, valoarea conducătorilor Partidului Social-Democrat din România.

În acest sens un loc de seamă, care relevă maturitatea mișcării muncitorești din România, raportată la scară internațională, l-a avut atitudinea față de politica externă a statelor în problema războiului și a păcii.

Partidul Social-Democrat din România, prin atitudinea adoptată în problema războiului, atunci cînd toate partidele socialiste din lume erau chemate a-și preciza poziția, s-a situat în rîndul partidelor cu o orientare înaintată.

Congresele internaționale de la Copenhaga (1910) și Basel (1912) hotărâseră ca partidele socialiste să militeze pentru menținerea păcii, iar în cazul izbucnirii războiului între cele două mari blocuri imperialiste trebuiau folosite noile condiții pentru dezvoltarea luptei revoluționare a muncitorimii în scopul eliberării sociale. În cadrul acestor congrese și al conferințelor internaționale din sud-estul Europei, socialiștii români au fost purtători ai poziției mișcării muncitorești din România, dezvăluind esența imperialistă a războiului pregătit de marile puteri și luptând pentru a demasca conținutul său reacționar. Este o notă de cinste pentru mișcarea muncitorească din România ca în momente grave pentru istoria popoarelor să se fi situat, prin partidul său, printre partidele socialiste promotoare ale unei acțiuni internaționale în vederea curmării măcelului mondial care începuse. Comitetul Executiv al P.S.D.R., încă înainte de izbucnirea războiului, pregătea Conferința socialistă interbalcanică pentru vara anului următor, la București, și care avea printre obiective lupta împotriva războiului. Odată izbucnit războiul și văzând pasivitatea Internaționalei a II-a, Comitetul Executiv al P.S.D.R., în ședința din ianuarie 1915, a hotărât să intervină pe lângă Biroul Socialist Internațional, printr-o amplă scrisoare, pentru a determina convocarea unei conferințe internaționale a partidelor socialiste, deoarece „este inadmisibil să stăm impasibili față de întinderea măcelului și grozăviile lui”.

Respectând locul și rolul fiecărui partid socialist în țara proprie și în mișcarea socialistă internațională, P.S.D. din România a trimis și partidelor socialiste din celelalte țări copii de scrisori adresate Biroului Socialist Internațional, invitându-le la o acțiune concertată.

Împreună cu reprezentanți ai Partidului Socialist din Italia și ai Partidului Muncii din Elveția, a decis să insiste pe lângă Biroul Internațional pentru convocarea conferinței. Refuzul din iarna anului 1915 a fost urmat de noi insistențe, la care s-a raliat și gruparea tesneacilor (socialiștii de stînga) bulgari. Pînă la convocarea conferinței europene, s-a organizat Conferința socialistă interbalcanică de la București, din iulie. Această conferință sublinia rolul mișcării muncitorești din statele mici în dezbaterile problemelor majore ale popoarelor, precum și importanța legăturilor regionale pentru a contribui la rezolvarea obiectivelor naționale și internaționale ale mișcării muncitorești. Principala temă a conferinței, la care luau parte socialiști de prestigiu internațional ca C. Dobrogeanu-Gherea, Dimităr Blagoev, Gheorghe Cristescu, Gheorghe Dimitrov, Cristian Racovski, Vasili Kolarov, Al. Constantinescu, Dimitrie Marinescu, Gheorghe Kirkov și alții, a fost atitudinea fermă a partidelor socialiste împotriva războiului marilor puteri imperialiste. În telegrama adresată Partidului Muncii din Elveția, care urma să organizeze Conferința internațională europeană, P.S.D.R. aducea la cunoștință că la Conferința interbalcanică de la București, proclamîndu-se fidelitatea față de principiile luptei de clasă, s-a făcut apel la partidele socialiste din țările beligerante pentru a reveni la rolul lor de conducător al luptei energice și eficace în vederea restabilirii păcii.

La Zimmerwald, în septembrie a aceluiași an, delegația română participa ca reprezentanta unui partid care își afirmase prin acte prestigioase răspunderea internațională față de problemele acute pe care le ridica războiul imperialist. Manifestul conferinței avea să fie semnat și de delegația română, împreună cu alte nouă delegații din Elveția, Italia, Rusia, Bulgaria, Suedia, Norvegia, Franța, Germania, Olanda. Dacă delegațiile unor partide ca cele din Germania, Franța, Bulgaria și altele reprezentau doar grupările care condamnau ferm războiul imperialist, iar restul partidelor dintr-o serie de țări susțineau politica agresivă a guvernelor burgheze, delegația română a reprezentat poziția întregului partid, fiind expresia atitudinii antirăzboinice a mișcării noastre muncitorești, care dovedise prin numeroase manifestații și acțiuni politice că este net potrivnică războiului marilor state imperialiste.

Congresul P.S.D. din România, din octombrie 1915, dezbătînd sarcinile mișcării noastre muncitorești în acele împrejurări dramatice pentru popoare și de mari răspunderi pentru partidele muncitorești, trimitea Comisiei Socialiste Internaționale, cu sediul în Elveția (Bernă): „adeziunea la deciziunile luate la Conferința de la Zimmerwald, contra războiului și pentru triumful socialismului internațional” și îi promitea „tot concursul său moral și material”.

La izbucnirea conflagrației mondiale imperialiste, statul român aflat în prima fază de dezvoltare a capitalismului și la interferența unor puternice interese ale marilor puteri, obiect de dispută între puterile imperialiste, a fost nevoit să țină seama de complexitatea împrejurărilor create și, în funcție de acestea, să acționeze în direcția asigurării independenței, suveranității și integrității sale, ca și în direcția realizării aspirației de veacuri a poporului român, încheierea desăvârșirii statului național unitar român. De aceea, izbucnirea primului război mondial a stîrnit la început în opinia publică românească pe lingă teamă — deoarece războiul se declarase de către Austro-Ungaria Serbiei, după care foarte ușor putea veni rîndul României — și multă speranță, întrucît conflictul între marile puteri putea crea o conjunctură politică favorabilă pentru realizarea aspirațiilor naționale. România s-a declarat neutră.

Această hotărîre a fost un succes al cauzei românești. Opinia publică românească, indiferent de orientările politice ale vremii, năzuia fierbinte spre desăvîrșirea unității statului național, căile și formele de realizare difereau de la grupare la grupare, de la personalitate la personalitate.

Susținerea de către clasa muncitoare a neutralității izvoara din analiza condițiilor concrete create României prin izbucnirea războiului imperialist.

După părărea socialiștilor români, soluția de care era legată însăși existența țării era apărarea neutralității României. Bazîndu-se pe aprecierile lui K. Marx și Fr. Engels asupra rolului reacționar al țarismului și pe situația creată ca urmare a izbucnirii războiului mondial, ținînd seama de politica acaparatoare a marilor puteri imperialiste, Austro-Ungaria, Germania, etc., urmărită prin declanșarea războiului, socialiștii români susțineau cu perseverență necesitatea promovării unei politici externe de neutralitate. „Într-adevăr — declară unul dintre socialiștii români, Ottoi Călin —, ambele tabere au nevoie de ajutorul nostru. Nici una din ele însă... nu dorește mărirea noastră. Cu atît mai mult ele s-ar opune la o mărire a țării noastre fără mari sacrificii din partea ei. Dacă Rusia țaristă ar fi zdrobită, Austria n-ar sta cu miinile în sin, ... pentru că după cum ea n-a tolerat o Serbie mare, tot așa nu va tolera o Românie mare, chiar făcută în detrimentul unei țări dușmane. Dacă Austria ar ieși zdrobită, sîntem siguri că Rusia s-ar opune cu mai multă energie încă împotriva alipirii Transilvaniei și Bucovinei de țara noastră, pentru că, dacă Rusia urmărea distrugerea Austriei, mai de mult și cu mai multă încăpăținare urmărește la netezirea căii care ar duce, de-a lungul Mării Negre, înspre Balcani și Bosfor și, prin urmare, cu mai multă îndîrjire s-ar opune ea la crearea unei Români mari, care ar fi o veșnică stavilă în calea care o duce spre Constantinopol”. Iată de ce socialistul român conchidea: „Nu există nici o alternativă. Ori neutralitatea desăvîrșită, categoric, oficial, declarată, cită vreme integritatea noastră teritorială nu va fi atinsă, ori greutățile unui război, fie că-l întreprindem acum, mai tîrziu sau la sfîrșitul conflictului european, cu riscul, cu cea mai mare posibilitate de a fi la sfîrșit zdrobiți și înghițiți de una din cele două puteri uriașe în luptă”.

Socialiștii români păstrau viu în memorie aprecierile lui Fr. Engels, care încă în 1888 arătase într-o scrisoare adresată lui Ioan Nădejde, directorul revistei „Contemporanul”, că, atîta timp cît vor exista cele două mari puteri absolutiste, Rusia țaristă și Austro-Ungaria, problema românilor, ca și a celorlalte popoare asuprite nu putea fi rezolvată, că înfrîngerea uneia dintre aceste mari puteri și victoria celeilalte constituia un permanent pericol pentru însăși ființa statului român, că „în asemenea luptă n-am putea să ținem cu vreunul din luptători; dimpotrivă, le-am dori să fie cu toții bătuti dacă s-ar putea”. Astfel Partidul Social-Democrat din România a înțeles în lumina previziunilor lui Marx și Engels locul și rolul marilor state în declanșarea conflictelor internaționale.

Această genială previziune a lui Engels avea să-și găsească întruchiparea după 1917, cînd, în plin război nimicitor, Rusia țaristă se va prăbuși, sub loviturile revoluției, iar Austro-Ungaria își anunța iminenta dispariție de pe fața continentului.

În România prăbușirea țarismului și vestea victoriei Revoluției din Octombrie a fost salutăată cu profundă simpatie și entuziasm de oamenii muncii, care și-au manifestat activ solidaritatea cu tînăra putere sovietică prin ample acțiuni desfășurate pe întreg cuprinsul țării, prin participarea, cu arma în mînă, a unui număr însemnat de români la apărarea statului socialist împotriva intervențiilor.

Primul mare detașament internaționalist creat la scurtă vreme după Revoluția din Octombrie a fost alcătuit din muncitorii români aflați sub înfruntarea militanților socialiști refugiați în sudul Rusiei. În timp ce mereu noi detașamente revoluționare românești luptau la Harkov, Odesa, Poltava, pînă la Omsk, în Siberia, pentru apărarea cuceririlor revoluției împotriva armatelor intervenționiste ale statelor capitaliste, muncitorimea din România contribuia efectiv prin acțiunile sale de solidaritate la menținerea țării în afara intervenției antisovietice.

Un important aspect al spiritului de solidaritate al proletariatului din țara noastră îl reprezintă participarea cu arma în mînă la lupta pentru apărarea Republicii Ungare a Sfaturilor. Un loc aparte îl ocupă participarea clasei muncitoare din România la greva politică din 21 iulie 1919, organizată pe plan internațional în semn de solidaritate cu Revoluția Socialistă din Octombrie și cu revoluția proletară ungară, care a confirmat încă odată solidaritatea directă a mișcării muncitorești din România cu proletariatul internațional, creșterea combativității ei revoluționare.

Partidul Comunist Român, continuînd și ridicînd pe o treaptă superioară cele mai bune tradiții patriotice și de solidaritate ale mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră, s-a afirmat de la început ca un detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Manifestările internaționaliste ale P.C.R. în perioada dintre cele două războaie mondiale au îmbrăcat forme dintre cele mai variate; privite în totalitatea lor, ele adaugă noi elemente și trăsături distincte la tabloul mondial al mișcării de solidaritate cu lupta celor ce muncesc de pretutindeni.

Ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al marelui front antiimperialist, Partidul Comunist Român a considerat încă de la înființarea sa că succesele raportate în lupta împotriva exploatații și oprimării sociale și naționale în propria țară constituie prinosul adus la lupta generală a clasei muncitoare, a mișcării comuniste internaționale pentru pace, democrație și socialism. De-a lungul anilor, acționînd pentru rezolvarea problemelor fundamentale ale României, comuniștii, clasa muncitoare, toate forțele progresiste s-au solidarizat cu lupta forțelor progresiste și democratice de pretutindeni.

Militînd pentru triumful ideilor socialiste în țara noastră, Partidul Comunist Român și-a făcut o preocupare primordială și constantă — încă din primii ani ai existenței sale — din susținerea tinerei puteri sovietice. P.C.R. a popularizat continuu munca eroică a poporului sovietic, realizările social-economice și culturaleștiințifice ale statului socialist, a militat cu consecvență pentru dezvoltarea legăturilor cu U.R.S.S., pentru o politică de pace și prietenie cu Uniunea Sovietică. Urmărind promovarea unor relații de prietenie, înțelegere și respect reciproc între cele două țări și popoare, P.C.R. a inițiat și condus asociația „Amicii U.R.S.S.”, „Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și U.R.S.S.”, folosînd, totodată, în vederea realizării aceluiași scop, și alte organizații legale și ilegale, democratice, inspirate și conduse de comuniști.

Proletariatul român a condamnat cu tărie instaurarea fascismului în Italia în 1922 și teroarea sălbatică dezlănțuită împotriva clasei muncitoare și a organizațiilor sale, manifestîndu-și solidaritatea cu lupta militanților revoluționari și a antifasciștilor italieni împotriva regimului mussolinian. Alături de comuniști, socialiștii au înfierat atrocitățile săvîrșite de căpeteniile fasciste din Italia. Într-un salut al Partidului Socialist din România — secțiunea București — către Partidul Socialist Italian, trimis după asasinarea lui Giacomo Matteotti (iunie 1924), se arăta că „Organizația socialistă a Capitalei românești trimite tovarășilor italieni, greu încercați prin această pierdere, salutul său de îmbărbătare și solidaritate frățească și socialistă”.

Insurecția antifascistă din septembrie 1923 a poporului bulgar, organizată și condusă de partidul comunist, a fost urmărită cu atenție și simpatie de către masele muncitoare din țara noastră. În timpul singeroasei înăbușiri a răscoalei, muncitorii, țărani și intelectuali din România, la chemarea P.C.R., și-au ridicat glasul de protest împotriva represiunilor din Bulgaria, au sprijinit sub forme variate pe antifasciștii bulgari. Oamenii muncii au primit cu bucurie pe refugiații bulgari, oferindu-le o frățească ospitalitate și sprijin.

Solidari cu lupta proletariatului din alte țări pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață liberă și demnă, comuniștii români au ripostat cu vehemență atunci cînd forțele reacționare lansau atacuri împotriva mișcării munci-

toarești și a militanților revoluționari. Un exemplu în acest sens îl constituie și condamnarea măsurilor represive adoptate de clasele dominante din Iugoslavia împotriva proletariatului și a organizațiilor sale politice și profesionale. Un articol-manifest apărut la 15 februarie 1926 în ziarul „Viața muncitoare” sublinia, printre altele, faptul că muncitorimea din România „înțelege cel mai bine suferințele fraților din Iugoslavia, cărora le trimite un salut de îmbărbătare”.

Oamenii muncii din România au protestat împotriva întemnițării și executării în S.U.A. a militanților sindical Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti în august 1927. Proletariatul român s-a situat în primele rinduri ale acțiunilor de înfiere a executării de către horthyști, în iulie 1932, a conducătorilor comuniști unguri Imre Sallai și Sándor Fürst.

După instaurarea fascismului în Germania, mișcarea antifascistă din România a avut, prin obiectivele sale, un caracter profund patriotic, național, precum și un pronunțat caracter internaționalist. Acționând împotriva pericolului fascismului din propria țară, poporul român și-a adus contribuția la bătălia pe plan internațional contra fascismului, manifestându-și activ solidaritatea cu lupta antifascistă a popoarelor de pretutindeni. Partidul Comunist Român, conștient de faptul că țaria forțelor antifasciste din propria țară constituie o condiție a țării frontului unic muncitoresc și pe această bază a unui larg front popular antifascist, capabil să împiedice ascensiunea fascismului la putere în România, a militat pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, a independenței și integrității teritoriale a patriei. Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupuri politice ale claselor conducătoare, au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

În aceste condiții istorice, forțele muncitorești și democratice din România și-au exprimat cu vehemență protestul împotriva represiunilor și actelor de teroare săvârșite de hitleriști în Germania. Oamenii muncii au demonstrat de nenumărate ori în fața legației și a consulatelor germane din București, Cluj și Oradea împotriva monstruosului proces de la Leipzig din 1933. Docherii din porturile Constanța, Galați și Brăila au refuzat să încarce și să descarce vapoarele aflate sub pavilion hitlerist, cerind punerea în libertate a lui Gheorghe Dimitrov și a tovarășilor săi implicați în odiosul proces.

Comuniștii, masele muncitoare din țara noastră au luat parte activă la vasta mișcare internațională pentru salvarea lui Ernst Thälmann și a celorlalți antifasciști germani victime ale represiunilor naziste. Într-o serie de localități, ca Brașov, Timișoara, Arad, s-au înființat comitete pentru eliberarea lui E. Thälmann.

Mișcarea antifascistă din România și-a manifestat via simpatie cu insurrecțiile antifasciste ale proletariatului austriac și spaniol. O formă a mișcării de solidaritate a reprezentat-o stringerea de ajutoare materiale pentru antifasciștii din Austria. „Comitetul Național Antifascist din România — se arată într-o declarație publicată în „Cuvînt nou” — în numele maselor de muncitori, țărani și intelectuali antifasciști din întreaga țară, protestează și cere încetarea masacrării maselor muncitoare spaniole și eliberarea tuturor celor închiși și stingerea tuturor proceselor în curs de judecată”.

Oamenii muncii au salutat victoria Frontului Popular din Franța în alegerile parlamentare din 1936. La București, Arad, Turda, Sighetul Marmăției, Baia Sprie etc., masele și-au exprimat în numeroase întruniri și demonstrații solidaritatea cu lupta forțelor democratice din Franța. O serie de asociații culturale, ca, de exemplu, „Amicii Franței”, „Tinerimea amică româno-franceză”, „Anatole France”, „Louis Barthou” și altele au desfășurat în acei ani o rodnică activitate pe linia popularizării în țara noastră a succeselor Frontului Popular din Franța.

O altă direcție a activității internaționaliste a P.C.R. au constituit-o apărarea cauzei popoarelor coloniale și dependente din Asia, Africa și America Latină, sprijinirea prin diverse mijloace a luptei de emancipare națională și socială a acestor popoare, care dădea puternice lovituri sistemului de dominație și asuprire al imperialismului. Comuniștii români au demascat formele și metodele brutale de exploatare și de asuprire folosite de către colonialiști în Coreea, Indochina, India, Egipt, Maroc, Siria etc.

O deosebită amploare a cunoscut campania de solidarizare a proletariatului român cu revoluția chineză. Partidul comunist, clasa muncitoare au susținut cu

fermitate „mișcarea aceasta a unui popor de 400 milioane de oameni pentru eliberarea sa de sub jugul imperialismului“, văzînd în Partidul Comunist Chinez forța cea mai înaintată a revoluției din China, organizatorul și conducătorul poporului chinez în lupta pentru independență națională și prefaceri sociale.

În deceniul al patrulea, cînd poporul chinez înfrunta cu eroism agresiunea japoneză, Partidul Comunist Român a mobilizat masele largi muncitoare și democratice la o amplă acțiune de sprijinire politică și morală a Chinei. La apelul P.C.R., în mai multe orașe de pe cuprinsul țării s-au format comitete de acțiune, care s-au ocupat cu strîngerea de bani și medicamente destinate revoluționarilor chinezi. Din rîndul muncitorilor și al intelectualilor democrați s-a constituit la București „Cercul amical chino-român“. Unii voluntari români, după retragerea brigăzilor de voluntari din Spania, au plecat în China, unde au luptat pentru triumful cauzei eliberării naționale a poporului chinez.

Clasa muncitoare din România și-a manifestat, de asemenea, solidaritatea cu lupta antiimperialistă a popoarelor din alte țări. Gazetele muncitorești și democratice din România consemnau cu satisfacție evoluția mișcărilor revoluționare din Coreea, grevele și demonstrațiile muncitorilor coreeni din Seul, Makpo, Nedchion ș.a. Revista „Facla“ arăta, în articolul intitulat „Cauzele revoltei anamite“, că această mișcare, din Indochina, pentru independență „este determinată de capitalismul francez, care naște prin însăși esența lui aceste răscoale“.

Presa muncitorească și democratică din România a demascăat cu vehemență metodele de exploatare a Indiei de către colonialiștii britanici, a popularizat pe larg luptele antiimperialiste ale poporului indian. Relatînd despre mișcările anticolonialiste și sociale din India în anii crizei economice, revista „Stînga“ scria, în articolul „Calvarul Indiei“, că „masele muncitoare și țărănești din India s-au angajat în una din luptele cele mai eroice. Ele au pornit să-și cucerească drepturile în fabrici, drepturile în contra latifundiilor, în contra străinilor care îi exploatează“.

Opinia publică democratică din România a desfășurat numeroase acțiuni de solidarizare cu mișcarea de eliberare națională a țărilor arabe. La campania de solidarizare cu lupta poporului egiptean, în perioada interbelică, alături de reprezentanții clasei muncitoare, s-au raliat și unele personalități cu vederi înaintate din rîndul intelectualității române. În anii 1925—1926 presa muncitorească și democratică din România a condamnat cu vehemență războaiele colonialiștilor francezi împotriva mișcării de eliberare din Siria și Maroc. În acest context se înscrie și participarea unui număr de voluntari români, muncitori și țărani, la bătălia cu arma în mînă, alături de poporul marocan din ținutul Rif, împotriva armatelor colonialiste franceze și spaniole.

În același timp, clasa muncitoare din România, opinia publică progresistă și-au exprimat solidaritatea cu lupta antiimperialistă a popoarelor de pe continentul latino-american. În manifestul intitulat „Jos cu teroarea albă și cu intervenția militară în Cuba“, lansat în septembrie 1933, Ajutorul Roșu din România chema masele muncitoare din țara noastră să se solidarizeze cu lupta poporului cuban împotriva imperialismului.

După ce Italia fascistă a atacat Etiopia, clasa muncitoare și forțele democratice din țară s-au ridicat cu hotărîre în apărarea poporului etiopian. De la protestele exprimate prin presa vremii sau adresate direct Consulatului italian din București, conferințe, întruniri și adunări de simpatie pentru Etiopia, inițierea creării unor comitete de ajutorare a etiopienilor și pînă la plecarea unor medici români pe front, care s-au încadrat în unele detașamente sanitare pentru salvarea răniților etiopieni, toate acestea au reprezentat forme ale solidarității masele populare din România cu lupta poporului etiopian.

Prin acțiunile de solidaritate cu mișcările de eliberare națională, clasa muncitoare din România a adus o contribuție însemnată la dezvoltarea tradițiilor internaționaliste ale proletariatului român, la promovarea relațiilor de prietenie și stimă cu toate popoarele din lume.

O expresie vie a spiritului de solidaritate al comuniștilor români a constituit-o mobilizarea de către Partidul Comunist Român a întregului potențial militar și economic al poporului român în sprijinul frontului antifascist. P.C.R. a făcut din participarea activă a României la înfrîngerea hitlerismului o componentă a procesului revoluționar unic, început la 23 August, o latură inseparabilă a luptei pentru prefaceri social-politice radicale. Intorcînd armele împotriva Germaniei hitle-

riste la 23 August 1944, prin propria sa voință, poporul român, luptînd pentru cauza sa și pentru cauza altor popoare copleșite de fascism, s-a angajat în modul cel mai activ, cu întreaga sa armată, cu toate forțele sale materiale și umane pentru zdrobirea Germaniei hitleriste. Poporul român a făcut și de această dată, ca de atîtea ori în trecut, dovada voinței sale de libertate, a spiritului său internaționalist, rezultat dintr-o experiență istorică milenară.

PARTIDUL COMUNIST ROMÂN —
DETAȘAMENT ACTIV
AL MIȘCĂRII COMUNISTE
ȘI MUNCITOREȘTI
INTERNAȚIONALE

Partidul Comunist Român, conducînd opera de edificare a socialismului, a acționat cu consecvență ca un detașament activ al mișcării comuniste, muncitorești și revoluționare internaționale, al frontului mondial antiimperialist, sprijinind în permanență lupta oamenilor muncii, a

popoarelor de pe toate continentele pentru cauza libertății, progresului și păcii în lume. P.C.R. a conceput și realizat o politică de prietenie și alianță frățescă cu toate statele socialiste, cu partidele marxist-leniniste și muncitorești, de solidaritate cu clasa muncitoare și forțele democratice antiimperialiste de pretutindeni. În același timp, în munca și lupta sa pentru construirea socialismului, Partidul Comunist Român, poporul nostru s-au bucurat de solidaritatea și simpatia clasei muncitoare internaționale, a partidelor frățesti, acest sprijin constituind un factor însoțitor în opera de făurire a noii orînduirii.

Partidul Comunist Român a situat și situează statornic în centrul politicii externe a României prietenia, alianța frățescă și colaborarea multilaterală cu toate statele socialiste, cu partidele marxist-leniniste din aceste state. Partidul Comunist Român consideră că asigurînd dezvoltarea cu succes a operei de construcție socialistă în România, întărind colaborarea cu țările socialiste și militînd pentru întărirea unității lor își îndeplinește atît principala îndatorire națională față de popor cît și obligațiile internaționaliste față de țările socialiste, față de cei ce muncesc de pretutindeni. Îndeplinindu-și datoria internaționalistă, Partidul Comunist Român desfășoară o luptă hotărîtă împotriva imperialiștilor, o vie activitate pentru triumful socialismului și comunismului.

Poziția consecvent internaționalistă a Partidului Comunist Român, a clasei muncitoare pornește de la înțelegerea profundă a imperativului unirii tuturor mișcărilor și organizațiilor, a tuturor curenților care macină imperialismul și favorizează afirmarea tot mai puternică a socialismului.

Ocupîndu-se de problema relațiilor reciproce dintre partidele comuniste, documentele partidului nostru au subliniat principiile care trebuie să guverneze relațiile dintre statele socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești: egalitatea, independența și suveranitatea, neamestecul în treburile interne și respectul mutual, elaborarea de sine stătătoare a politicii, ca și a formelor și metodelor de activitate, solidaritatea internaționalistă. Aceste principii formează un tot unitar dialectic. Dezbaterea problemelor asupra cărora există deosebiri de păreri politice și ideologice trebuie să se desfășoare în mod principal și respectîndu-se normele de bază ale relațiilor dintre partidele frățesti și dreptul fiecărui partid de a hotărî singur asupra politicii și activității sale. Deosebirile de păreri nu trebuie să impiezeze asupra legăturilor normale dintre partide, să aibă repercusiuni asupra relațiilor dintre statele socialiste. Pentru discutarea problemelor de interes comun, pentru schimburile de păreri, inclusiv în problemele în care există deosebiri de vederi, există — subliniază partidul nostru — o cale justă, sigură, principală și eficientă: calea contactului direct, de la partid la partid, de la conducere la conducere, discutarea principală, în spirit tovarășesc, constructiv, a tuturor problemelor de interes comun.

Partidul Comunist Român consideră că o unitate nouă, reală a mișcării comuniste poate fi obținută numai prin promovarea unor relații între partide care să se bazeze pe dreptul fiecărui partid de a-și elabora politica potrivit condițiilor din țara sa, întrajutorării reciproce, a egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne. „Este știut — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea la adunarea solemnă consacrată semicentenarului glorios al partidului — că, încă în 1943, în hotărârile Prezidiului Comitetului Executiv al Cominternului privind autodizolvarea Internaționalei Comuniste, evidențiindu-se deosebirea adîncă a

problemelor ce se pun în fața clasei muncitoare în diferite țări, se sublinia că rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară luată separat, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întâmpina piedici de netrecut. Experiența ulterioară a activității Biroului Informativ a confirmat câtă dreptate a avut Prezidiul Cominternului când a hotărât să se autodizolve. Cu atât mai mult astăzi, când numărul partidelor comuniste a crescut foarte mult, când ele s-au călit și maturizat, dovedindu-și capacitatea de a gândi și acționa în mod autonom, când mișcarea revoluționară s-a amplificat și a îmbrăcat forme noi, existența sub orice formă a unui centru în mișcarea comunistă nu mai e nici necesară, dar nici posibilă. De aceea, relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești trebuie să se bazeze, în mod obligatoriu, pe deplina egalitate în drepturi și autonomia fiecăruia, pe stimă și respect reciproc, pe dezvoltarea solidarității și întrajutorării tovarășești.

Partidul Comunist Român a împletit și împletește organic patriotismul cu solidaritatea față de lupta oamenilor muncii de pretutindeni pentru libertate, progres și pace; el și-a dovedit și își dovedește solidaritatea internaționalistă în acțiuni practice, convins fiind că unitatea clasei muncitoare, a partidelor comuniste și muncitorești constituie o armă invincibilă în lupta pentru triumful idealurilor celor ce muncesc, împotriva exploatării și asupririi, pentru progres social.

Experiența și lupta pentru apărarea independenței poporului român reprezintă fundamentul de graniț al promovării neabătute de către Partidul Comunist Român a principiilor noi de relații între state — respectarea independenței și suveranității naționale, deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forță. „Concentrându-și eforturile pentru ridicarea pe o treaptă superioară a societății românești — se subliniază în Programul P.C.R. — partidul și poporul nostru vor participa activ la lupta generală a forțelor înaintate pentru inaugurarea unei ere noi în viața internațională, pentru ca sfârșitul acestui secol să marcheze excluderea războaielor din viața internațională, eliberarea popoarelor de povara cheltuielilor militare și de spectrul pericolului nuclear, înlăturarea aspirațiilor vitale ale tuturor națiunilor de libertate și bunăstare, de transformare a naturii și societății spre binele și fericirea omului“.

În elaborarea și promovarea de către România pe plan extern a unei politici constructive, în imprimarea unui dinamism deosebit activității internaționale a statului nostru, o contribuție hotărâtoare aduce secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu. Personalitatea sa proeminentă se bucură de înaltă stimă și aleasă prețuire pe toate meridianele lumii, ceea ce se răsfinge plenar asupra poziției internaționale a patriei noastre. Numeroasele contacte directe pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu le-a avut și le cultivă cu alți președinți sau conducători de state, atât în România cât și cu prilejul vizitelor oficiale la cel mai înalt nivel, documentele istorice încheiate joacă un rol de cea mai mare însemnătate în stringerea legăturilor politice, economice, tehnice, științifice, culturale ale României cu celelalte țări de pe glob, în promovarea multilaterală a relațiilor de colaborare și cooperare, în afirmarea principiilor suveranității și independenței depline naționale, ale respectului reciproc, ale înțelegerii și încrederii între popoare.

În același timp, pornind de la realitățile lumii contemporane, care atestă creșterea și diversificarea uriașă a forțelor ce se pronunță pentru transformarea vechii societăți, împotriva politicii imperialiste de agresiune, dominație și dictat, pentru democrație, progres și pace, de la convingerea că adâncirea proceselor noi pozitive de pe arena internațională reclamă acțiunea comună a acestor forțe, conlucrarea dintre diferitele detașamente și organizații ale clasei muncitoare, Partidul Comunist Român acționează neabătut pentru conlucrarea și întărirea unității între detașamentele clasei muncitoare — forța fundamentală a procesului revoluționar —, a diferitelor organizații politice și sociale muncitorești, ca și ale tineretului, femeilor, tărânimii, intelectualității.

În acest context, P.C.R. acordă o atenție deosebită relațiilor cu partidele socialiste și social-democrate. Experiența partidului nostru în lupta pentru eliberarea de sub dominația fascismului, în lupta pentru cucerirea puterii politice și trecerea la revoluția și construcția socialistă demonstrează că unitatea de acțiune, colaborarea dintre comuniști, socialiști și social-democrați, dintre toate organizațiile muncitorești este o cerință obiectivă a creșterii rolului clasei muncitoare, al forțe-

lor progresiste din fiecare țară, a desfășurării cu succes a luptei de transformare revoluționară a societății. „Dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale — subliniază Programul Partidului Comunist Român — impun mai mult ca oricând întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste. O importanță primordială are, în această direcție, dezvoltarea continuă a colaborării și unității dintre comuniști și socialiști. În vederea realizării acestui țel este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de până acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiiste, la întărirea colaborării lor“. Unitatea de acțiune dintre comuniști și socialiști trebuie să constituie coloana vertebrală a unității tuturor forțelor care se opun politicii imperialiste de forță și amenințarea cu forța, luptă pentru dezarmare și securitate, pentru progres economic și social.

Un eveniment de însemnătate deosebită în viața continentului, în dezvoltarea mișcării comuniste și muncitorești internaționale, în adâncirea solidarității partidelor comuniste și muncitorești îl reprezintă Conferința partidelor comuniste și muncitorești din Europa desfășurată în 1976 la Berlin.

Conferința a ilustrat justetea poziției partidului nostru, reafirmată cu vigoare și putere de convingere de către secretarul său general, care, în cuvântarea sa la reuniune, sublinia că în noua etapă istorică, cînd, într-un număr de țări, partidele comuniste și muncitorești au devenit partide de guvernămînt, iar în alte țări ele îndeplinesc un rol mereu mai important în viața națională, diversitatea de condiții reclamă, în mod obiectiv, elaborarea de sine stătător a liniei de urmat de către fiecare partid, corespunzător particularităților politice, economice și sociale ale țării în care își desfășoară activitatea. Solidaritatea, colaborarea și unitatea mișcării comuniste și muncitorești este pe deplin firesc — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — să se bazeze pe respectarea independenței fiecărui partid, fără nici un amestec din partea altor partide. Realizarea unei astfel de unități de tip nou va fi, fără îndoială, superioară din toate punctele de vedere, asigurînd deplina solidaritate în lupta pentru progres social, pentru securitate și pace în Europa și în lume. Într-adevăr — și experiența perioadei postbelice a dovedit-o — noua unitate a partidelor clasei muncitoare nu se poate realiza decît pornindu-se de la recunoașterea principiului elaborării de către fiecare partid a liniei sale politice, pe baza aplicării creatoare a adevărilor majore ale marxism-leninismului și legităților universale valabile ale socialismului științific.

Înscrind acest principiu în documentul său, conferința de la Berlin deschide noi perspective mișcării revoluționare atît pe planul promovării unității sale, cit și pe acela al impulsiei proceselor pozitive din viața și activitatea partidelor comuniste și muncitorești, al consolidării rolului lor pe scena politică a țării în care există și acționează. După cum releva cu tărie tovarășul Nicolae Ceaușescu, fără a asigura, din toate punctele de vedere, deplina independență și autonomie a fiecărui partid, nu se va putea ajunge la creșterea rolului lor, la transformarea lor în partide puternice, pe care națiunile și popoarele să le urmeze în lupta victorioasă spre socialism, spre o viață mai bună.

În cadrul conferinței a fost puternic afirmată răspunderea ce revine fiecărui partid comunist, în primul rînd față de propriul popor și propria clasă muncitoare, și legătura organică dintre lupta pentru socialism, în propria țară, și solidaritatea militantă a tuturor partidelor clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii, a mișcărilor democratice și progresiste, a tuturor popoarelor în lupta pentru libertate, pace și socialism în lumea întreagă. În aceasta se exprimă, în zilele noastre, solidaritatea internațională, în condițiile schimbărilor revoluționare ce s-au produs și continuă să se producă în lume. După cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, în contextul actual, solidaritatea internațională înglobează atît unitatea țărilor socialiiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a clasei muncitoare, cit și sprijinul mișcărilor de eliberare națională, lupta împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, împotriva subdezvoltării, pentru făurirea noului ordinii economice internaționale, înfăptuirea dezarmării, lupta pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. „Se poate afirma — arăta secretarul general al Partidului Comunist Român — că noțiunea de internaționalism presupune în zilele noastre participarea activă la soluționarea democratică, corespunzător intereselor fiecărui popor, a tuturor problemelor complexe ale lumii de azi, precum și întărirea solidarității militante cu toate forțele progresiste, antiimperialiste,

luarea în considerație și salvagardarea intereselor fiecărei națiuni și, pe această bază, slujirea intereselor generale ale socialismului, progresului social și păcii”.

Documentul adoptat la conferință mărturisește un autentic spirit de solidaritate, o deschidere largă spre acțiuni unitare și spre dezvoltarea colaborării cu toate forțele progresiste, democratice de pe continent, el dînd expresie dorinței participanților de a se depăși deosebiri de vederi și de a se promova colaborarea largă a partidelor comuniste cu partidele socialiste, social-democrate, cu alte partide de alte orientări, cu toate forțele care se pronunță pentru dezvoltarea pașnică a continentului.

„Am ajuns la concluzii comune, care dau o perspectivă bună în unirea popoarelor din Europa, pentru înfăptuirea năzuințelor lor de pace și colaborare” — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la ședința comună a C.C. al P.C.R. și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României, referindu-se la rezultatele conferinței partidelor comuniste și muncitorești. Este o apreciere a cărei importanță semnificație se degajă, cu deosebire, dacă ținem seama că, la aproape un an de la adoptarea Actului final de la Helsinki, constatarea care se impune este că în acest interval au fost întreprinși prea puțini pași concreți în direcția soluționării problemelor complexe existente în această regiune a lumii. În funcție de această situație, conștient de răspunderea ce le revine pentru a asigura popoarelor Europei un climat de securitate și pace, propice colaborării lor prietenești, partidele comuniste și muncitorești și-au propus să găsească, de comun acord, căile cele mai potrivite pentru a se da un nou și puternic impuls luptei pentru consolidarea cursului — încă fragil — spre destindere, pentru extinderea și adîncirea cooperării pe planuri multiple între toate țările continentului.

Schimbul liber de păreri asupra situației din Europa, caracterul democratic al desfășurării lucrărilor lor au înlesnit participanților la conferința partidelor comuniste și muncitorești ca în documentul adoptat — fără a trasa sarcini sau dispoziții obligatorii, de neconceput astăzi cînd nu mai poate exista un centru sau for conducător în mișcarea muncitorească — să ajungă la concluzii de natură a deschide noi orizonturi solidarității militante a partidelor clasei muncitoare, să releve obiectivele esențiale pentru întărirea cursului destinderii, mobilizatoare pentru cele mai largi forțe sociale, în vederea intensificării cu succes a luptei pentru pace, securitate, cooperare și progres social.

Documentele însă, oricît de bune și de complete ar fi ele, nu își pot exprima valoarea decît prin și în măsura în care ele sînt traduse în viață.

Este acesta și cazul documentului adoptat de conferința partidelor comuniste și muncitorești din Europa. După cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, ceea ce se impune acum este acțiunea. „Dacă nu vom întări solidaritatea, dacă nu vom acționa pentru a impune, prin mobilizarea largă a popoarelor, înfăptuirea principiilor securității europene, dacă nu vom intensifica lupta pentru dezvoltarea democrației și cuceririlor oamenilor muncii, atunci oricît de bun ar fi acest document, el își va pierde orice însemnătate”. Însușindu-și acest adevăr, Comitetul Central al Partidului Comunist Român subliniază, în Hotărîrea sa, voința comuniștilor din România de a acționa cu cea mai mare fermitate pentru a-și aduce contribuția, alături de celelalte partide comuniste și muncitorești, la promovarea unui climat de pace și securitate, de colaborare nestîngherită între națiuni, la împlinirea aspirațiilor spre mai bine ale maselor muncitoare și ale popoarelor din Europa și de pretutindeni.

Succesul conferinței partidelor comuniste și muncitorești este rodul activității colective a 29 de partide. Este rodul participării lor egale la pregătirea și desfășurarea conferinței, la elaborarea importantului său document. Este rodul contribuției fiecăruia dintre ele. Este, așadar, și rodul contribuției Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În cadrul conferinței s-a afirmat din nou, cu hotărîre și convingere, principialitatea fermă a partidului nostru, prezența sa vie la marea dezbatere asupra problemelor ce preocupă mișcarea revoluționară mondială, aportul său concret, neobosit în direcția valorificării eficiente a schimbului de idei între partidele comuniste și muncitorești. Strălucita expunere a tovarășului Nicolae Ceaușescu la conferința partidelor comuniste și muncitorești constituie încă o mărturie elocventă a modului în care partidul nostru acționează, în spiritul și litera orientărilor programatice ale Congresului al XI-lea.

Expunerea secretarului general al Partidului Comunist Român, întemeiată pe o riguroasă analiză științifică a realităților fundamentale ale mișcării comuniste și

muncitorești internaționale, oferă un exemplu al înaltei responsabilități pe care P.C.R. o acordă rolului și locului partidelor clasei muncitoare în societatea de astăzi, constituie o nouă dovadă a atașamentului României socialiste la marile cauze ale popoarelor Europei și ale întregii omeniri, cum sînt securitatea și colaborarea, progresul în pace și prietenie spre o lume mai drept întocmită, spre o viață mai fericită trăită.

Rolul activ al tovarășului Nicolae Ceaușescu la dezvoltarea prieteniei și colaborării dintre partidele comuniste și muncitorești a fost elocvent demonstrat nu numai în expunerea la conferință, ci și în activitatea sa intensă de întâlniri, contacte și convorbiri cu ceilalți participanți. Într-o atmosferă de caldă prietenie, înțelegere cordială și prețuire reciprocă, tovarășul Nicolae Ceaușescu a avut întâlniri și convorbiri cu conducători ai partidelor comuniste din toate țările socialiste reprezentate la conferință, cu numeroși conducători ai partidelor comuniste din alte țări europene. Marcind dorința adîncirii raporturilor reciproce cu aceste partide, întîlnirile au reprezentat, totodată, o contribuție concretă la cauza întăririi solidarității în cadrul mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Conferința partidelor comuniste și muncitorești a îndreptățit așteptările. Prin caracterul său democratic, prin schimbul deschis și liber de idei asupra unor probleme de maximă importanță, prin concluziile desprinse, în consens, de către toți participanții, ea a îmbogățit experiența revoluționară a clasei muncitoare, pe plan teoretic și practic, și-a adus o contribuție de valoare la dezvoltarea creatoare a marxism-leninismului în condițiile dezvoltării contemporane a societății. Prin toate acestea, este pe deplin îndreptățită convingerea exprimată în Hotărîrea Comitetului Central al partidului nostru că reuniunea partidelor comuniste și muncitorești din Europa va da un nou impuls luptei popoarelor de pe continent pentru realizarea unei reale securități și a unei ample cooperări, va întări solidaritatea partidelor clasei muncitoare, a tuturor forțelor înaintate ale societății, pentru obținerea de succese mereu și mereu mai importante în direcția împlinirii aspirațiilor de pace și bunăstare ale popoarelor din Europa și din lumea întreagă.

ACTIVITATEA P.C.R.

DE COLABORARE ȘI SOLIDARITATE CU FORȚELE PROGRESISTE ȘI DEMOCRATICE DE PRETUTINDENI

politice din țările în curs de dezvoltare, din statele nealiniate, după cum dezvoltă și întărește legăturile de solidaritate și sprijin multilateral cu mișcările de eliberare națională. În concepția conducerii P.C.R., această colaborare se înscrie în cadrul cerințelor generale obiective de intensificare a relațiilor dintre partidele comuniste și toate celelalte forțe politice progresiste, antiimperialiste, interesate în triumful libertății, independenței, democrației, progresului și păcii în lume.

Desfășurarea raporturilor internaționale cu aceste partide și mișcări politice are loc într-o epocă a dezvoltării social-istorice a omenirii, caracterizată prin largi și profunde transformări revoluționare, naționale și sociale, prin mutații deosebit de semnificative, care se succed cu rapiditate, în raportul de forțe mondial. Asistăm, astfel, la o afirmare deosebit de viguroasă a voinței popoarelor, a tuturor forțelor sociale înaintate, de a înlătura definitiv vechile orînduiri întemeiate pe dominație și spoliere, de a deveni pe deplin stăpîni asupra propriilor destine, de a folosi, în mod suveran și în interesul propriu, potențialul material sau uman național, de a-și alege regimul social, calea dezvoltării economico-sociale fără nici un amestec străin, de a face să triumfe un nou curs și o nouă politică în relațiile internaționale, precum și idealurile eliberării sociale și progresului.

Experiența istorică a poporului român, care, timp de secole, a dat un greu tribut de jertfe în lupta împotriva asupririi străine, arată că realizarea, în fapt, a dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn în propria țară reprezintă un factor decisiv care descătușează energiile sale creatoare, îi oferă posibilitatea să realizeze, într-o perioadă relativ scurtă, transformări radicale în viața socială, să modifice, în esență, înfățișarea țării și viața locuitorilor ei. De altfel, o reală independență politică poate fi asigurată și consolidată numai prin crearea unei economii puternice

Acționînd în conformitate cu linia generală și orientările stabilite în documentele sale fundamentale, Partidul Comunist Român militează activ și consecvent pentru amplificarea continuă a raporturilor de conlucrare prietenească și solidaritate cu partidele de guvernămînt, cu alte forțe

și viabile, prin dezvoltarea rapidă a industriei, agriculturii, învățămîntului, științei, tehnicii și culturii, prin mobilizarea activă și generală a tuturor forțelor naționale, patriotice, în acest efort revoluționar constructiv.

Iată de ce P.C.R. a apreciat, în repetate rânduri, în temeiul unor analize realiste, înfrîurirea crescîndă pe care o capătă, în prezent, asupra vieții politice internaționale actuale, forțele politice, popoarele din țările în curs de dezvoltare, din statele nealiniat, precum și mișcările de eliberare națională, rolul lor dinamic și eficient în procesul promovării unor noi relații de egalitate și respect între națiuni.

Din acest punct de vedere, P.C.R. consideră că imperativul fundamental al triumfului luptei pentru crearea unei lumi mai bune și mai drepte, din care să dispară amenințările la adresa independenței și suveranității naționale, vechea politică imperialistă, bazată pe dominație și dictat, opresiunea colonială și practicile neocoloniale, politica de apartheid, îl constituie instaurarea unor raporturi cu adevărat democratice între state, așezarea durabilă a acestora pe principii deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță.

Acționînd pe baza acestor realități și a principiilor enunțate, P.C.R. a determinat ca ultimii ani să marcheze o amploare fără precedent a relațiilor sale cu partidele de guvernămînt, cu alte forțe politice progresiste din țările Africii, Asiei și Americii Latine. Un rol esențial în adîncirea și diversificarea cunoașterii reciproce, a dialogului și consultărilor politice, a schimbului de vederi, de informații și de experiență cu acestea l-au avut vizitele oficiale și convorbirile purtate de către secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, adoptarea unor documente oficiale comune, de majoră importanță, care au conferit un trainic fundament relațiilor prietenești, de solidaritate și colaborare cu popoarele respective, deschizîndu-le ample și fertile perspective.

Militînd neabătut pentru extinderea și diversificarea relațiilor sale cu factorii politici care conduc destinele statelor africane, asiatice și latino-americane pe calea propășirii economico-sociale, independente, P.C.R. — în calitate de forță conducătoare a unei țări ea însăși în curs de dezvoltare — a promovat, totodată, lărgirea cooperării economice, tehnico-științifice și culturale cu aceste state, în forme variate, reciproc avantajoase, a sprijinit activ, prin politica sa, eforturile lor de a-și pune în valoare resursele materiale și energia umană, de a-și asigura înaintarea pe calea progresului și civilizației.

Înțelegînd și împărtășind, pe deplin, legitimitatea luptei popoarelor, aflate încă sub opresiunea străină, pentru eradicarea colonialismului, pentru emanciparea lor națională și socială P.C.R. a manifestat, în mod constant, deplina sa solidaritate militantă și a acordat un sprijin larg — politic, diplomatic, moral și material — mișcărilor de eliberare națională angajate ferm și decisiv în lupta pentru încheierea rapidă și victorioasă a procesului de decolonizare. Momente de deosebită semnificație cu puternic ecou în opinia publică internațională le-au constituit înfrînirile la nivel înalt, dintre tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., și liderii acestor mișcări, în care schimburile de vederi, consultările politice, dialogul liber, deschis oricărei probleme din realitatea lumii noastre, s-au întruchipat fericit într-o serie de Declarații sau Comunicate comune — primele documente internaționale ale acestor mișcări — și care au anticipat, prin conținutul lor, recunoașterea acestora pe plan mondial ca reprezentante unice și legitime ale popoarelor respective.

Împreună cu toate forțele iubitoare de libertate, pace și progres din întreaga lume, poporul român a salutat cu multă căldură și adîncă satisfacție victoriile istorice ale popoarelor care și-au cucerit, recent, sub conducerea mișcărilor lor de eliberare națională și la capătul unor lupte îndelungate, deosebit de grele, libertatea și independența națională, dreptul la o dezvoltare de sine stătătoare.

Intrarea în Organizația Națiunilor Unite a acestor noi state, salutată cu bucurie firească de poporul român, de toate popoarele lumii, reprezintă consacrarea definitivă a independenței și libertății lor, creează un nou cadru și condiții tot mai favorabile pentru consolidarea independenței politice și economice, pentru participarea, în condiții de deplină egalitate, alături de celelalte state, la soluționarea marilor probleme ale lumii contemporane.

Ca partid de guvernămînt al unei țări socialiste, P.C.R. a promovat, în modul cel mai hotărît, la O.N.U. și în alte organisme internaționale, în cele mai diverse împrejurări, măsurile și acțiunile de natură să accelereze procesul de eliminare a

oricăror forme de aservire și asuprire a altor popoare, de lichidare a ultimelor enclave ale colonialismului, de abolire a politicii anacronice de discriminare rasială și apartheid, promovată de regimurile din Africa de Sud și Rhodesia.

În acest cadru, se cuvine reliefată frecvența contactelor și marea varietate a formelor de colaborare politică promovate de P.C.R., în raporturile sale cu partidele și mișcările de pe continentele african, asiatic și latino-american. Acestea s-au materializat în vizite și schimburi de vederi oficiale, la nivel înalt, dialoguri rodnice cu prilejul unor reuniuni internaționale, consultări periodice pe probleme politice de interes comun, schimburi de delegații, schimburi de informații și de experiență, acțiuni de conlucrare activă în relațiile internaționale. Apare evident că o asemenea evoluție deosebit de fructuoasă a acestor relații constituie, în același timp, un factor de dinamizare a colaborării dintre România socialistă și statele respective, contribuie substanțial la extinderea schimburilor reciproce în domeniile economic, tehnic, cultural și științific, determină creșterea interesului acelor popoare pentru cunoașterea experienței P.C.R., a poporului român, în organizarea social-economică și de stat, în opera de edificare a noii societăți.

Documentele comune încheiate de P.C.R. cu forțele politice din țările în curs de dezvoltare, din statele nealiniat, convorbirile oficiale și dialogul frecvent cu conducerile acestora au evidențiat convergența sau apropierea punctelor de vedere într-o serie de probleme cardinale pentru evoluția viitoare a omenirii.

Astfel, s-a evidențiat că o problemă de cea mai mare importanță și urgență a vieții internaționale actuale, care trebuie să-și găsească o soluționare cât mai grabnică prin acțiunile comune și energice ale tuturor popoarelor, o reprezintă lichidarea stării de subdezvoltare în care se află numeroase țări din Africa, Asia, America Latină. Așa cum a rezultat și din lucrările reuniunilor țărilor în curs de dezvoltare și nealiniat de la Lima și Manila și ale celei de-a VII-a sesiuni extraordinare a Adunării Generale a O.N.U., în lume s-a cristalizat o puternică opinie de masă care consideră că actualele fenomene negative din cadrul economiei mondiale sînt consecința unor relații economice inechitabile, a politici imperialiste și neocolonialiste, de spoliere a bogățiilor naționale ale altor popoare, de îmbogățire și dezvoltare accelerată pe seama altora. Perpetuarea decalajelor existente duce, inevitabil, la adîncirea instabilității politice și economice internaționale, la accentuarea surselor de tensiune și conflict și poate impieta asupra progresului economic general al umanității.

Pentru a feri omenirea de efectele nocive ale unei asemenea evoluții, se dovedește imperios necesară instaurarea unei noi ordini economice internaționale, ale cărei obiective primordiale trebuie să fie rezolvarea echitabilă a problemelor privind materiile prime și energia, stabilirea unui raport just între prețurile materiilor prime și cele ale produselor industriale, promovarea unor largi raporturi comerciale și de cooperare tehnico-științifică, stabilizarea relațiilor valutare-financiare, soluționarea, în interesul tuturor popoarelor, a problemelor alimentare, egalizarea treptată a nivelurilor creșterii economice și accelerarea cu prioritate a progresului țărilor în curs de dezvoltare, asigurarea condițiilor de pregătire a cadrelor naționale, accesul neîngrădit la cuceririle științei și culturii, ale civilizației contemporane.

Apreciind, de comun acord, rolul și influența interdependențelor în lumea de azi, s-a relevat că lichidarea răminerilor în urmă a unor vaste zone ale lumii, creșterea nivelului lor de civilizație și de prosperitate sînt aspirațiile care privesc, în mod necesar, nu numai țările subdezvoltate, dar și pe cele avansate economic, care rămîn, oricum s-ar judeca lucrurile, într-o strînsă interdependență față de cele dintîi. Dar faptul că progresul general se poate dobîndi printr-o intensă colaborare internațională, prin accentuarea interdependențelor, nu poate duce la concluzia că realitățile naționale, independența și suveranitatea fiecărui popor și-ar fi epuizat rolul lor istoric. Evoluția actuală a omenirii confirmă din plin că națiunea se va menține încă o foarte lungă perioadă de timp ca o formă fundamentală de înche-gare a fiecărei comunități umane și va continua să dețină un rol important în pro-gresul istoric, iar libertatea națiunilor va continua să reprezinte condiția esențială a ascensiunii fiecăreia dintre ele.

Au fost evidențiate, în deplin consens, rolul și influența prefacerilor revoluționare, progresiste din epoca noastră, precum și necesitatea găsirii unor soluții realiste și durabile la o serie de probleme de interes vital pentru întreaga omenire: înlăturarea focarelor de încordare și conflict, rezolvarea litigiilor dintre state pe cale politică, organizarea unui sistem durabil de securitate și pace în Europa și în întreaga lume, încetarea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării generale, în

primul rind a acelei nucleare, înlăturarea forței și amenințării cu forța în relațiile dintre state, lărgirea cooperării internaționale pe baze echitabile — prin asigurarea respectării egalității suverane a statelor, democratizarea largă și reală a întregii vieți internaționale — îndeosebi prin întărirea rolului O.N.U.

În majoritatea lor, reprezentanții partidelor și mișcărilor menționate și-au exprimat deplinul acord cu postulatul formulat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., conform căruia nu poate fi securitate reală fără adoptarea unor măsuri efective pentru curmarea cursei înarmărilor și realizarea dezarmării, nu poate fi pace și stabilitate în lume fără lichidarea gravelor decalaje existente, fără o justă reasezare, pe alt fundament, a raporturilor economice și financiare dintre state.

Salutînd de comun acord progresele înlăptuite pe calea destinderii și colaborării internaționale, proces aflat abia într-o formă incipientă, P.C.R., partidele și forțele politice, cu care colaborează, au relevat, în același timp, necesitatea de a se face totul pentru consolidarea noului curs și transformarea lui într-un proces ireversibil, pentru atragerea celor mai largi și diverse categorii sociale — inclusiv catolici, militari și altele — în ampla confruntare ce are loc în prezent și care are drept finalitate triumful idealurilor libertății, independenței, propășirii economice și sociale, păcii și înțelegerii între popoare.

În acest context, a fost evidențiat faptul că, pentru rezolvarea justă a problemelor cruciale cu care sînt confruntate astăzi popoarele, se impune, cu necesitate, participarea liberă și egală la întreaga viață internațională a tuturor țărilor, în primul rînd a celor mici și mijlocii, a țărilor în curs de dezvoltare, a celor nealiniat, care sînt interesate, în cel mai înalt grad, pentru găsirea de soluții în acord cu interesele majore ale omenirii muncitoare, pentru promovarea, în relațiile dintre state, a unor noi raporturi de egalitate și respect mutual.

În deplină convergență de vederi, s-a reafirmat concepția conform căreia, pentru succesul luptei în vederea înnoirii radicale a relațiilor internaționale, împotriva perimatei politici imperialiste de aservire a popoarelor, pentru făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, este imperios necesar să fie întărită unitatea de acțiune a tuturor forțelor progresiste, democratice, a întregului front antiimperialist, atît în cadrul intern, cît și în viața internațională.

Întreaga activitate de solidaritate internaționalistă a P.C.R., pe aceste coordonate, este străbătută de încrederea deplină că, acționînd unite și cu fermitate, forțele progresiste din întreaga lume vor putea obține victorii hotărîtoare în eforturile lor susținute pentru propășirea economică și socială a umanității, pentru rezolvarea problemelor arzătoare ale acestei perioade istorice în interesul tuturor națiunilor, al cauzei colaborării între popoare, păcii și securității internaționale.

VIRGIL SMĂRCEA

Locul și rolul poporului român în istoria universală

Poporul român este unul dintre cele mai vechi și stabile popoare ale Europei. Atestarea documentară a existenței lui sub numele de geto-daci — care erau o ramură din marea familie a tracilor, poporul cel mai numeros din antichitate, după indieni, în judecata istorică a lui Herodot — este cunoscută și recunoscută de istorici și continuu îmbogățită de noile descoperiri arheologice. Această însușire care privește vechimea sa se împletește strâns cu o altă caracteristică a poporului român, aceea de a fi avut aproape totdeauna o organizare statală. Cu 2050 de ani în urmă geto-dacii au constituit, sub regele lor Burebista, unul dintre statele cele mai mari și puternice din antichitate, rival de temut pentru imperiul roman. Confruntarea daco-romană s-a produs un veac și jumătate mai târziu, când regele Decebal al dacilor a înfruntat cu bărbăție pe împăratul Traian al romanilor (105—106 e.n.), ceea ce a avut ca rezultat istoric, după înfrângerea dacilor — după cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „urmări tragice pentru poporul dac“ — introducerea stăpînirii romane asupra lui.

Stăpînirea romană a determinat o împletire a două civilizații care au conviețuit vreme îndelungată. În realitate poporul geto-dac și-a păstrat trăsăturile sale specifice, „hotărîrea de a rămîne el însuși“, preluînd spiritul rațional, judecata și pasiunea creatoare a romanilor. Pe trunchiul dacic, cum se exprima istoricul A.D. Xenopol „s-a altoit o puternică și frumoasă coroană de încrengături, frunză și floare romană“. Trei mari monumente care au rezistat timpului, cel puțin în parte, amplasate la mari distanțe unul de altul, amintesc lumii moderne locul dacilor în istoria antică: Columna lui Traian din Roma, Monumentul de la Adamclisi din Dobrogea („Trofeul lui Traian“) și podul de peste Dunăre de la Drobeta-Tr. Severin, construit în timpul războaielor daco-romane. Semnificația istorică inestimabilă a primelor două constă în transmiterea, sub forma imaginilor în piatră a chipului strămoșilor noștri daci, chip atît de asemănător țăranului român din vremurile noastre, încît cînd Badea Cîrțan s-a aflat la picioarele Columnei din Roma, s-a putut afirma că „un dac a coborît de pe Columnă“.

Retragerea stăpînirii romane de la nord de Dunăre la 271 e.n. a marcat, pentru populație, începutul unei îndelungate perioade mai puțin luminată de documente, situație caracteristică de fapt întregului continent. Migrația unor popoare din Asia spre Europa a creat, după cum se știe, dislocări, deplasări, apariții și dispariții de neamuri pe diferite teritorii.

Așezat la o răscruce a drumurilor continentale, în bazinul Dunării inferioare, de-a lungul Munților Carpați, teritoriul și populația dacă, în rîndurile căreia s-au integrat mulți coloniști romani, au avut de suportat sute de ani confruntarea cu noile popoare. Unele dintre acestea, cum au fost slavii și ungurii, stabilite definitiv pe teritoriile vecine au avut legături mai trainice cu poporul român. Ceea ce este important de remarcat e faptul că, în pofida acestor vicisitudini, poporul aflat pe acest

teritoriu, poporul plămădit din unirea dacilor cu romanii, poporul român nu și-a alterat identitatea sa etnică, și-a conservat limba și, după ce a parcurs o epocă de frământări, a apărut în primele secole ale mileniului nostru atît cu propria sa identitate daco-romanică din trecut, cît și cu forme de organizare statală. Documentele atestă existența unui numeros popor valah, a „Vlahilor” pe un spațiu întins în sud-estul Europei. În timp ce pe teritoriul românesc s-au așezat, în acea epocă de uriașe mișcări demografice, unele populații cum erau maghiari, germani, slavi, tătari și alții, populații românești s-au stabilit pe teritorii vecine, unde au conviețuit cu popoarele respective. În secolele XII—XIII la sudul Dunării s-a creat un stat puternic bulgaro-valah, al Asăneștilor, condus cînd de români, cînd de bulgari. Existența în fondul lexical al limbilor popoarelor din această parte a Europei a unui mare număr de cuvinte comune, — care cel mai probabil sînt de origine traco-dacică — reflectînd viața societății de atunci, confirmă legăturile puternice dintre poporul român și popoarele din vecinătatea teritoriului său.

În secolul al XIV-lea statele românești au căpătat și contur precis pe hărțile Europei sub numele de Muntenia (Valahia), în partea de sud a Carpaților Meridionali și Dunăre, Moldova la răsărit de Carpați și Transilvania, între cele trei culmi ale Carpaților și în cîmpia Tisei.

Existența vieții statale a românilor sau a Valahilor, cum le spuneau străinii — numele generic al populației românești din cele trei state — s-a desfășurat în condițiile unei permanente lupte de apărare împotriva unor vecini, dacă nu totdeauna mai puternici, în orice caz mai agresivi. În timp ce Transilvania a trebuit să lupte pentru a-și menține o anumită identitate statală, ca voievodat în cadrul regatului Ungariei (pînă în secolul al XVI-lea), Muntenia și Moldova au avut de înfruntat, încă de la sfîrșitul secolului al XIV-lea, pericolul expansiunii Imperiului otoman.

Statele române feudale Muntenia și Moldova constituite în secolul al XIV-lea ca state independente au trebuit să lupte atît pe cale militară, cît și pe cale diplomatică, pentru a se apăra de agresiunile statelor vecine mai puternice. Scrutînd istoria de cîteva secole a acestei părți a Europei, se constată că cele două state românești și-au păstrat permanent, în primul rînd, identitatea statală. Multe state sau formațiuni statale vecine cu românii au dispărut, în aceeași perioadă de timp temporar sau definitiv de pe harta politică a Europei. Poporul român, cu prețul unor mari războaie — și trebuie să arătăm că cel puțin sub Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, aceste războaie au avut o incontestabilă însemnătate europeană — a reușit să apere independența statelor lui, să impună respect puterilor agresoare.

Între acestea, Imperiul otoman a fost, începînd de la sfîrșitul secolului al XIV-lea, puterea străină cu care statele românești s-au confruntat cel mai mult într-o epocă ce s-a încheiat în 1877. Dar această confruntare nu a constatat numai în războaie, ci și pe alte căi. În decursul istoriei, poporul nostru și conducătorii săi au dovedit, alături de virtuți militare și înțelepciune politică, Românii au știut nu numai să lupte ci și să coexiste cu alte popoare, cu alte state, chiar dacă acestea erau mai puternice. Expresia practică de coexistență — termenul, deși modern, exprimă exact un conținut istoric din trecutul mai îndepărtat — au constituit-o relațiile româno-turcești reglementate în tratatele încheiate de domnitorii români Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Bogdan III și Petru Rareș cu sultanii turci Baiazid I, Mahomed II, Selim I și Soliman II. Aceste tratate (din 1393, 1460, 1513 și 1529), reconfirmate prin alte documente oficiale turcești, conțineau ca principală prevedere politică recunoașterea de către Poarta otomană a autonomiei depline a Moldovei și a Țării Românești. Prin aceste tratate, numite în mod tradițional CAPITULAȚII, se explică de ce pe teritoriul românesc nu s-au aflat niciodată (cu excepția perioadelor conflictuale) trupe turcești de ocupație, de ce structurile vieții interne ale celor două state românești și-au păstrat autonomia totală. În schimbul acestor angajamente de a nu se amesteca în treburile interne ale statelor lor, domnitorii români plăteau anumite sume de bani — tributul — sau bunuri materiale. Dimitrie Cantemir aprecia valoarea acestor tratate, socotînd că „domnitorii mai cuminți, ori de cîte ori puteau răscumpăra cu bani vreo asuprire, preferau, pe bună dreptate... să facă pagubă pungii decît țării și supușilor lor”. O prevedere importantă a Capitulațiilor, tot mai frecvent invocată în secolul al XVIII-lea și în prima jumătate a celui următor, era obligația puterii suzerane de a apăra integritatea teritorială a țărilor române împotriva unor agresiuni din afară.

În asemenea condiții, cele două state feudale românești s-au bucurat de o puternică dezvoltare economică, socială și culturală, ale căror urme au rezistat pînă

în zilele noastre : splendidele minăstiri din Moldova, Curtea de Argeș, numeroasele tipărituri, care mergeau și peste granițe, înflorirea centrelor urbane, care presupunea un larg comerț internațional al românilor.

Începînd din secolul al XVIII-lea, relațiile speciale, bilaterale româno-turcești au fost influențate de apariția a două noi puteri expansioniste la frontierele statelor române : Austria habsburgică și Rusia țaristă. În același timp Imperiul turcesc a început să decadă și, lovit succesiv, în mai multe războaie de la 1718, pînă la 1829 de către puterile mai sus menționate, a devenit, la începutul veacului al XIX-lea, „bolnavul” Europei, așteptat să sucombe și să fie moștenit. De către cine ? Iată întrebarea care a născut „chestiunea orientală”, în jurul căreia diplomația europeană și-a găsit de lucru un secol și jumătate.

Cum se întîmplă de obicei, amatorii de moșteniri au dorit să mărească cît mai mult patrimoniul „bolnavului” și astfel au considerat că statele românești trebuie să fie privite și ele ca făcînd parte din această moștenire. Pretențiile acestor puteri s-au izbit însă de rezistența poporului român, care a știut, în condiții deosebit de grele și complexe, să se opună cu energie unor asemenea planuri de cîmpire și să dea joacă, pînă la urmă, toate manevrele puterilor străine.

Această confruntare de forțe ce a avut loc la hotarele românești și deseori chiar pe teritoriul românesc în secolul al XVIII-lea a produs consecințe grele pentru viața și economia poporului român. Dar faptul că domnitorii români — „fanarioții” — care erau de multe ori de origine vlahă sud-dunăreană, au fost antrenați energic în relațiile internaționale — pe cale diplomatică — a produs consecințe pozitive în dezvoltarea cultural-națională a poporului român. Numirea unor domni cînd în Moldova, cînd în Țara Românească a contribuit la apropierea instituțiilor celor două state românești, marcînd de fapt un pas important spre pregătirea unirii lor. O serie de realizări importante în domeniul cultural-artistic exprimă stadiul înalt ce fusese atins (Palatele brîncovenești, Văcăreștii ș.a.) în acel timp.

Pe plan social-economic realitățile românești au generat inițiative și mișcări, idei care se aflau în concordanță cu stadiul de dezvoltare a societății europene. Răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan din 1784 a formulat o serie de obiective antif feudale, conforme progresului social, pe care avea să le traducă în viață marea revoluție franceză, cîțiva ani mai tîrziu.

Veacul al XIX-lea a fost pentru Europa veacul afirmării unor puternice curente de eliberare națională și socială. Dezvoltarea forțelor de producție, a științei și tehnicii, prima revoluție industrială, toate acestea au constituit temelia afirmării ideilor progresiste propagate de marea revoluție burgheză din Franța (1789), iar către mijlocul secolului a ideilor socialismului științific și a dezvoltării mișcării muncitorești, expresie a afirmării pe scena istoriei a noii clase sociale — a proletariatului.

În același timp Europa a cunoscut în secolul al XIX-lea o serie de mari revoluții cu caracter burghezo-democratic, în anul 1848, iar în 1871 victoria temporară a primei revoluții a clasei muncitoare, comuna din Paris.

Relațiile internaționale au evoluat în secolul al XIX-lea sub semnul unor reglementări stabilite de trei congrese, de obicei, la capătul unor mari războaie : la Viena, în 1815, la Paris, în 1856 și la Berlin în 1878, ce au reunit pe reprezentanții marilor puteri.

Războaiele napoleoniene au tulburat profund vechile rînduiri politice pe care însă Congresul de la Viena din 1815 a încercat să le restabilească și să le pună sub tutela unei „Sfinte alianțe”, alcătuită din puterile învingătoare, în primul rînd din Rusia, Prusia și Austria. Dar vechea concepție, de tip feudal, că statele se puteau constitui pe baza forței militare, fără să țină seama de dorința popoarelor, avea să fie supusă neîncetat unor lovituri puternice tocmai din partea popoarelor care își reclamau dreptul de a se elibera de sub stăpîniri străine.

Un profund proces de delimitare și constituire a statelor naționale în zona centrală, sudică și răsăriteană a continentului, începînd odată cu veacul al XIX-lea, avea să dureze un secol și să se încheie la sfîrșitul primului război mondial, în 1918—1919. În acest răstimp mai multe popoare europene, luptînd pentru a-și afirma personalitatea etnică și statală, au declanșat răscoale, revoluții și războaie de eliberare națională. În cadrul acestui proces istoric, poporul român a ocupat un loc de frunte prin marile lui ridicări din 1821 (revoluția condusă de Tudor Vladimirescu), din 1848 (revoluția din toate cele trei țări românești), din 1859 (prin Unirea Țării Românești cu Moldova), din 1877, prin războiul pentru cucerirea independenței depline a statului unitar român. Toate aceste momente istorice, fundamentale în cadrul luptei pentru eliberare și unitate a poporului român, s-au aflat într-o strînsă

legătură cu viața social-politică a altor popoare, cu sistemul relațiilor internaționale. Ceea ce este specific poporului român în tot acest timp se referă la caracterul activ, chiar dinamic al prezenței sale pe arena vieții politice și sociale europene. Marile evenimente din țările române au fost în cea mai mare măsură rezultatul spiritului creator românesc, ele nu au fost importate, deși există în mod firesc similitudini între anumite evenimente care s-au produs la români și la alte popoare (exemplul revoluției de la 1848, lupta pentru unitate națională, principiul guvernării prin suverani aparținând unor mari familii domnitoare din Europa etc.).

Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, „a fost o revoluție, o puternică și îndrăzneată revoluție“, cum o aprecia Nicolae Iorga, și ea a reprezentat „un pas mai departe în concepția politică a libertăților naționale și populare în părțile acestea răsăritene“¹. După cum se știe, la începutul veacului al XIX-lea au dezlănțuit războaie de eliberare națională mai multe popoare din Balcani care se aflau sub stăpânire turcească, cum au fost sîrbii și grecii. Spre deosebire de războaiele acestora, care își aveau cauza într-o „intolerabilă suferință“, revoluția condusă de Tudor se sprijinea pe „pravile“, pe „dreptul natural“, așa cum l-a definit Rousseau. Tudor se adresa „locuitorilor acestei țări“, pornea deci de la existența comunității statale a românilor, chema la „restabilirea vechilor drepturi ale țării“, făcea apel la „adunarea poporului din toate județele țării“, milita pentru unitate națională — „împreunarea glasului nostru într-una“ împotriva „balaurilor“ care exploatau norodul și îi încălcau drepturile.

Cu toate că s-a aflat în legătură cu mișcarea de eliberare grecească, cu Eteria, ridicarea la luptă a românilor s-a detașat de aceasta, formulind obiective specifice societății românești în acel timp. Tocmai pentru că încorporea într-un chip larg aspirațiile de libertate socială și națională, deși revoluția condusă de Tudor a fost înfrântă, ea a lăsat urme deosebit de profunde în conștiința poporului și a silit marile puteri vecine interesate să privească cu mai multă atenție problemele românești. Convenția de la Akkerman din 1826, încheiată între Rusia și Poarta otomană, recunoștea — în urma „turburărilor“ de la 1821 — alegerea domnilor „din rindurile boierilor indigeni“ — „conform cu obiceiul străvechi al țării“.

Suflul innoitor european care a germinat marea mișcare revoluționară de la 1848 a avut printre protagoniștii săi o întreagă pleiadă românească de gânditori și oameni politici, iar revoluția din Țara Românească și Transilvania a antrenat masele largi ale poporului într-o asemenea măsură încît se poate vorbi cu temei de o mare revoluție populară. Pe Cîmpia Libertății de la Blaj s-au reunit la 3/15 mai 1848 peste patruzeci de mii de oameni, adunare care vorbea prin ea însăși de conștiința națională a românilor din Transilvania. Adunarea politică de la Blaj a fost prin amploarea ei una dintre cele mai mari, iar prin suprafața teritoriului de pe care au venit participanții, poate cea mai mare și mai reprezentativă adunare populară a anului 1848 din Europa.

Atît la 1848, cît mai ales în perioada următoare, românii au formulat un obiectiv care, deși era un rezultat specific al dezvoltării statale feudale românești, a constituit, cel puțin prin vigoarea cu care a fost susținut și realizat, un eveniment de anvergură și însemnătate europeană: unirea statelor românești într-un singur stat unitar.

Realizarea Unirii în 1859 și mai apoi efortul românilor de a consolida noul stat unit românesc a avut influențe indiscutabile și asupra altor popoare care au cunoscut o situație asemănătoare — italian și german. Istoricul german Max Dunker aprecia însemnătatea internațională a constituirii statului român unit ca un precedent și pentru unitatea națiunii germane. „Prusia, scria el la 8 aprilie 1866, trebuie să încerce a susține, în marginile posibilității, constituirea naționalității românești, care se dorește la Paris (unde avea loc o conferință a Puterilor, după abdicarea lui Cuza — n.a.), pentru a atrage de va fi cu putință, pe împăratul Franței spre constituirea națiunii germane“².

Se poate afirma, de altfel, cu destul temei, că — începînd mai ales din deceniul al 4-lea al veacului trecut, de cînd a apărut la Paris lucrarea lui F. Colzon și pînă la 1877—1878, cînd politica guvernului român și bravura armatei românești la Plevna s-au aflat în centrul atenției opiniei publice europene — problemele și evenimentele românești au constituit una dintre temele cele mai frecvente care au ocu-

¹ N. Iorga, *Comemorarea lui Tudor Vladimirescu* în „Analele Academiei Române“, seria II, tom. XLI, p. 362—363.

² „Magazin istoric“ nr. 9 (114), septembrie 1976, p. 27.

pat paginile marilor publicații de pe continentul european și nu numai european. O contribuție remarcabilă la aceste campanii politice au adus în primul rînd oamenii politici români, luptători revoluționari de la 1848, luptători pentru unire cum au fost Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Dim. Brătianu, N. Golescu, C. A. Rosetti, Vasile Boerescu, Costache Negri, Vasile Alecsandri și mulți alții. Aceștia, fie că au tipărit ei înșiși articole și broșuri despre problemele românești, fie că au stimulat o serie de mari personalități ale științei și culturii, precum și oamenii politici din țările occidentale, au reușit să informeze opinia publică și guvernele țărilor apusene asupra trecutului istoric glorios al poporului român, cu privire la rolul statelor românești în acțiunea de zăgăzuire a expansiunii stăpînirii turcești în Europa. Jules Michelet, Edgar Quinet, Paul Bataillard, A. Ubicini, E. Regnault ș.a., prin lucrările lor, au servit cauza dreaptă a unității și independenței depline a poporului român.

Împrejurările specifice epocii moderne a continentului european, afirmarea unor noi mari puteri, confruntarea dintre acestea și cele ce se aflau în declin, au angajat poporul român și statele sale — Moldova, Transilvania și Țara Românească — în centrul relațiilor internaționale. Cum s-a spus pe bună dreptate, problema românească a devenit o „problemă europeană“.

După ce în secolul al XVIII-lea, țările române — Moldova și Țara Românească — au reușit, e drept cu prețul unor importante pierderi teritoriale și a știrbirii atributelor suveranității statelor lor, în primul rînd a dreptului factorilor interni de a alege pe domnitor, să-și păstreze identitatea statală și autonomia internă, chiar în primul deceniu al secolului următor ele încearcă în chip viguros să folosească contradicțiile dintre marile puteri pentru a-și recîștiga independența. Oamenii politici români s-au adresat împăratului Napoleon, aflat în plină glorie politică și militară, în anul 1807, cu propunerea de a lua în considerare, în cadrul politicii sale internaționale, necesitatea ca „cele două provincii actuale, Țara Românească și Moldova, să nu formeze în viitor decît o singură suveranitate «sub vechea denumire de Dacia»“³. Împăratul Napoleon avea informații destul de aproximative, ca de altfel și alte guverne occidentale, asupra statelor românești și a relațiilor speciale dintre acestea și Poarta otomană, socotind în mod eronat că ele erau simple provincii sub stăpînirea acesteia, ce puteau fi negociate în cadrul planurilor sale nerealiste de împărțire a Europei. Într-adevăr, în tratatul de la Erfurt din 1808 Napoleon a consimțit să treacă în sfera de dominație a Rusiei țările atît Moldova cît și Valahia⁴. Acestea se aflau deja sub ocupația trupelor țariste din 1806, cînd Rusia declarase război Turciei, și vor rămîne sub această ocupație pînă în 1812, cînd campania lui Napoleon a grăbit încheierea păcii între Rusia și Turcia. Prin tratatul de pace de la București teritoriul dintre Prut și Nistru intra în componența Rusiei țariste. Intenția țarului față de teritoriul din dreapta Prutului reieșea cu claritate din modul curios cum era formulat articolul V al tratatului, ca și cum țarul era cel care „cedează și restituie sublimiei porți otomane acea parte a Moldovei care este situată pe malul drept al Prutului, ca și Marea și Mica Valahie...“⁵.

În perioada următoare, evenimentele internaționale au cuprins într-o măsură tot mai mare țările române.

Viața economică a Țării Românești cunoștea în primele decenii ale veacului trecut un început de transformare în sens capitalist, de modernizare, deși periodic era afectată de calamitatea războaielor ruso-turcești sau turco-austriece care aduceau după sine ocuparea teritoriului de către armatele străine, secătuirea economică a țării, distrugerea localităților unde aveau loc luptele, la care se adăugau epidemiile de ciumă. Revoluția lui Tudor Vladimirescu a avut fără îndoială un caracter antifeudal în sensul că țărani și panduri vroiau să se răfuie cu boierii exploatare. Dar sensul principal al acțiunii politice a lui Tudor Vladimirescu era acela de a readuce țara în drepturile ei statale pe care turcii le încălcau flagrant în timpul domniilor fanariote, iar Rusia țaristă, sub pretextul eliberării creștinilor, se străduia să-și lărgească expansiunea în sudul continentului, spre Constantinopol, trecînd peste țările române.

³ Studii, nr. 2, 1965, p. 415.

⁴ Istoria Diplomatiei, vol. I, sub redacția: V. A. Zorin, V. S. Semionov, S. D. Skazkin, V. M. Hvostov, ediția a II-a revăzută și completată. Ed. științifică, București, 1962, p. 415.

⁵ Ion Popescu-Puțuri, Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suveranității și independenței patriei, în „Anale de istorie“, nr. 1, 1976, p. 27—28.

După înlăturarea monopolului turcesc asupra comerțului țărilor române prin Pacea de la Adrianopol, în 1829, bogățiile economiei românești, în special cele agricole, au început să fie cunoscute pe plan european. Cei mai buni cunoscători ai acestor bogății erau comandanții oștilor țariste, ale căror memoriale scrise în timpul războaielor purtate pe teritoriul românesc ne-au lăsat aprecieri semnificative. În aprecierea unui asemenea călător, Dimitrie Bantiș-Komenski, din 1808, Bucureștiul apărea ca un oraș „cu puțin mai mic decât Moscova”⁶; în memorialul generalului Ciceagov, din 1812, Muntenia era socotită „poate regiunea cea mai roditoare din Europa”⁷. Această opinie în legătură cu bogățiile pământului românesc o găsim exprimată și mai patetic într-o relatare a unui călător rus care, după ce străbătuse drumul de la Măcin la Giurgiu, scria: „Partea aceea e bogată în roade și cereale, îndestulată de Dunăre și de riuri mai mici, de izvoare ce curg din munți și păduri, bogată în pești și în toate roadele și păduri și lanuri de griu, și vite și stupi cu albine...”⁸. Acest stil apologetic era frânt de o constatare a drumețului, la fel de adevărată: „Cită sărăcie și jaf în norodul ei; așa sărăcie în popor rar mi s-a întâmplat să văd”⁹. Cauzele acestei sărăcii a populației călătorul străin o află în războaiele „din zece [cel] mult doispoteze ani”.

Așadar, în ciuda marilor resurse ale țării, situația economică era marcată de relațiile internaționale, de competiția dintre marile imperii vecine pentru acapararea acestor teritorii bogate. În asemenea situație devine clar de ce oamenii politici români au văzut, ca principală sarcină istorică a momentului, eliberarea țării de amestecul din afară, cum glăsuia primul punct al programului revoluționar de la 1848. Pentru a putea realiza un asemenea obiectiv, patrioții români au devenit foarte receptivi la viața politică internațională, la toate curentele noi care apăreau în Europa. Ei au inaugurat în felul acesta practica, ce avea să devină o tradiție a intelectualității românești, de a avea o informație la zi largă din lumea întreagă. În această privință sînt semnificative însemnările de călătorie ale unui general rus, în trecere prin București, în 1829: „O adevărată plăcere mi-a pricinuit descoperirea unei librării, în care am găsit o bună parte din cărțile interzise în Rusia... Văzîndu-mă printre cărți, am început să respir un aer ce-mi era parcă mai familiar. Mi se părea că m-am transportat în Europa”¹⁰.

În aceste condiții, conducătorii cei mai luminați ai poporului român invocă tot mai insistent respectarea și de către alte puteri a ceea ce respectase Turcia mai multe sute de ani: autonomia țărilor române. Textele „capitulațiilor” încheiate între domnitorii români și sultanii turci au fost publicate în mai multe lucrări difuzate în limbile greacă, franceză, germană, astfel încît întreaga Europă ia cunoștință de un fapt pe care îl cunoscuse mai puțin sau de care se dezinteresase, că Valahia și Moldova nu erau părți componente ale Imperiului turcesc, ci state autonome care constituiseră timp de câteva veacuri o barieră între Turcia și puterile Europei centrale și occidentale. Perspectiva acestor țări, așa cum se profila ea după 1812, a trezit interesul puterilor occidentale, îngrijorate de moștenirea „bolnavului Europei”, pentru locul românilor într-o nouă configurație politică a acestei părți a continentului.

O privire sumară asupra prevederilor tratatului de pace semnat la Adrianopol în 1829 ne arată că cele două imperii recunoșteau, prin articolul V, „toate privilegiile și imunitățile care le-au fost acordate, fie prin capitulațiile lor, fie prin tratatele încheiate între cele două imperii”. Într-un „act separat privind Principatele Moldovei și Țării Românești”, încheiat la 2/14 septembrie 1829 și anexat Tratatului de pace ruso-turc, din nou se evocau drepturile domnitorilor de a „reglementa în mod liber toate afacerile interne ale provinciilor lor”, că „nu vor fi turburați în administrația lor internă prin nici un ordin contrar acestor drepturi”.

Dar într-un alt „Act separat”, semnat în aceeași zi, referitor la despăgubirile pretinse de Rusia țaristă de la Turcia pentru pagubele suferite „după anul 1806”, se prevede că „provinciile Valahia și Moldova... vor fi păstrate ca o garanție de către curtea imperială a Rusiei pînă la achitarea în întregime a sumei pe care Poarta otomană s-a angajat s-o plătească pentru despăgubirile de război...”¹¹. După cum

⁶ Gheorghe G. Brezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 174.

⁷ *Ibidem*, p. 186.

⁸ Gheorghe G. Brezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 349.

⁹ Gh. Brezviconi, *Op. cit.*, p. 270.

¹⁰ D. A. Sturdza, Ghenadie Petrescu și D. C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, București, 1888, p. 329—331.

se știe, țarismul a reușit prin aceste prevederi : să țină țările române sub ocupație militară și să instaleze în fruntea lor un guvernator rus (Kiselev) timp de mai mulți ani, deși, formal, guvernul de a Petersburg recunoștea autonomia țărilor române. În timpul guvernatorului rus, însăși Adunarea boierilor și-a pierdut vechile atribute de decizie, deoarece președinția ei a fost preluată de consulul rus.

Referindu-se la anumite aspecte din relațiile internaționale, Marx a remarcat scăderea neconținută a puterii Turciei în prima jumătate a secolului trecut și întărirea puterii țariste. Marx a făcut numeroase aprecieri cu privire la modul cum a acționat în acest scop, în diferite momente, guvernul țarist¹¹. „Țarul la Tilsit reclama teritoriul lor (al românilor — n.n.). Dar acest teritoriu era prea aproape de Constantinopol și Napoleon nu voia să predea cheia a două continente“¹². Marx aprecia că în 1812 „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd la Carlowitz (1699 — n.n.) presată de poloni să le cedeze Moldo-Valahia, ea răspunse că nu are dreptul de a face vreo concesie teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate“¹³. Un moment important al luptei pe care o ducea Rusia țaristă pentru expansiune în sud, pe seama pierderii de forță, a Imperiului otoman, l-a constituit tocmai războiul din 1828—1829, încheiat prin tratatul de la Adrianopol, despre care Marx spunea că „... a despărțit de fapt Moldova și Valahia de Turcia și le-a trecut sub supremația Rusiei“¹⁴, considerînd că Imperiul țarist, erijîndu-se în „eliberator“ al popoarelor creștine de sub dominația otomană, urmărea de fapt propriile scopuri de cuceriri.

Desigur, aceste practici ale țarismului nu au putut să nu influențeze opinia publică românească și, nu întîmplător, pregătirea revoluției de la 1848 are în vedere în primul rînd apărarea dreptului la independență a țărilor române. Primul articol al Proclamației de la Islaz prevedea „independența administrativă și legislativă a poporului român pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad (Țepeș) și neamestec al niciunei puteri din afară“.

Cum au reacționat marile puteri vecine față de revoluția română, se știe : în timp ce Austria habsburgică a înăbușit revoluția din Transilvania, Poarta otomană și Rusia și-au trimis trupele în Principate „tînd și fulgerînd“, după cum se exprima Marx „împotriva poporului valah pe care îl acuza că a instaurat republica și a proclamat comunismul“¹⁵.

Înțelegerea între cele două mari puteri — suzerane și protectoare s-a concretizat la 1 mai 1849 într-o convenție semnată la Balta-Liman care, în articolul IV, reglementa un drept quasipermanent al celor două puteri de a ocupa militaricește principatele : „Cele două curți imperiale au căzut de acord să prelungească prezența unei anumite părți a trupelor rusești și otomane care ocupă în prezent țara, și, îndeosebi pentru a apăra frontiera Valahiei și Moldovei de accidente din afară, s-a hotărît ca pentru moment să fie lăsați aici 25 pînă la 35.000 de oameni de fiecare dintre cele două părți. După restabilirea liniștei numitelor principate, vor rămîne în ambele țări 10.000 de oameni de fiecare parte, pînă la desăvîrșirea lucrărilor de îmbunătățire organică, și pînă la consolidarea liniștei interne a celor două provincii. Apoi trupele celor două puteri vor evacua complet Principatele, dar vor mai rămîne încă destul de aproape pentru a putea intra în ele imediat, în cazul în care împrejurări grave, survenite în Principate, ar cere din nou adoptarea acestei măsuri“¹⁶. Trupele celor două puteri au părăsit Principatele în aprilie 1851, dar au rămas „încă destul de aproape“, astfel încît în iulie 1853 au trecut din nou frontierele românești, de data asta pentru a se război între ele.

În timpul războiului Crimeii din anii 1853—1856, desfășurat între Rusia pe de o parte, și Turcia, Franța, Anglia și Sardinia pe de alta, oamenii politici români

¹¹ N. Copoiu, *Unele probleme ale istoriei României în lucrările lui K. Marx*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.“, nr. 2, 1963, p. 88.

¹² K. Marx, *Insemnări despre români*, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 106.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, 1959, p. 150.

¹⁵ K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 330.

¹⁶ *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. I, București, 1888, p. 359.

— aflați în diferite capitale europene — au încercat să folosească acest război care se desfășura și pe pământul românesc pentru obținerea recunoașterii autonomiei țărilor române din partea puterilor europene. Prevederile favorabile poporului român cuprinse în Tratatul de la Paris erau tocmai rezultatul acțiunilor desfășurate în timpul războiului de oamenii politici români. Ion Ghica a publicat, sub pseudonimul G. Chainoi studiul politic *Dernière occupation des Principautés*, în care atrăgea atenția asupra importanței politice a participării românilor la războiul declanșat în 1853 alături de aliați. Planul unei asemenea participări a fost acceptat, ajungându-se pînă la pregătirea manifestului adresat poporului român. Comandantul unităților românești urma a fi generalul Magheru, invitat la Constantinopol în 1854 în acest scop. Tot planul fusese întocmit și aprobat, dar înainte ca Magheru să plece în țară pentru a-și mobiliza ostașii, a intervenit Austria care a amenințat că, în cazul cînd românii se vor angaja în război alături de aliați, ea va intra în război alături de Rusia. În caz contrar ea va observa neutralitatea trimițîndu-și trupele în Principate după ce armatele țariste vor fi scoase de aici de aliați. Așa dar poziția activă a românilor a contribuit la victoria aliaților, asigurîndu-le neutralitatea binevoitoare a Austriei¹⁷.

În tratatul de la Paris se reflectă unele din obiectivele românilor. Articolul XXII al Tratatului din 1856 stipula un nou statut internațional al Principatelor române. „Principatele Valahia și Moldova vor continua să se bucure, sub suzeranitatea Porții și sub garanția Puterilor contractante, de privilegiile și de imunitățile pe care le au. Nici o protecție exclusivă nu va fi exercitată asupra lor de vreuna dintre puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de amestec în treburile lor interne”¹⁸ (subl. autorului). Așadar prevederile acestui articol cuprind elemente noi în situația internațională a Principatelor, deoarece în raport cu prevederile tratatului de la Adrianopol din 1829 și cu prevederile Convenției de la Balta Liman din mai 1849, Poarta otomană, puterea suzerană, pierdea dreptul de a interveni singură în Principate, la fel și Rusia, puterea protectoare. Pentru prima oară își făceau simțite prezența în viața politică a Țărilor române, în mod direct trei puteri din Europa occidentală — Franța, Anglia și Prusia, a căror politică internațională influențase destul de puțin pînă atunci situația din această parte a Europei.

Pe baza recomandărilor cuprinse în Tratatul de la Paris, reprezentanții celor șapte puteri s-au reunit tot la Paris, sub președinția ministrului de externe al Franței, contele Walewski, unde au elaborat textul Convenției din 7/19 august 1858, un fel de constituție pentru „Principatele unite ale Moldovei și Valahiei”, care înlocuia definitiv regulamentul organic.

Organismul politic, constituit la 1856 — „cele șapte puteri” — care în problema românească îndeplineau rolul de puteri „garante”, a acționat ca atare timp de peste două decenii. Între cele două reuniuni, numite „Congrese”, convocate la sfîrșitul a două războaie — în 1856, la sfîrșitul războiului Crimeii, și în 1878 la sfîrșitul războiului ruso-româno-turc — reprezentanții celor șapte puteri s-au reunit de mai multe ori, la Paris, la Constantinopol, la Londra.

Pentru problema românească, cele șapte puteri și-au reunit reprezentanții în primăvara anului 1859 (cînd au deliberat asupra recunoașterii Unirii principatelor din ianuarie 1859), în 1866 (cînd au încercat să impună separarea Principatelor) și în 1876 (cînd nu au mai putut stabili nimic). Chiar dacă diplomația românească nu a fost prezentă direct la aceste reuniuni internaționale care dezbăteau tocmai problemele poporului român, ea a influențat considerabil desfășurarea lor prin acțiunile directe ale reprezentanților români pe lingă participanți sau prin intermediul opiniei publice.

Rînd pe rînd, statul român a reușit să anuleze sau să diminueze hotărârile potrivnice ale marilor puteri : a impus recunoașterea Unirii (împotriva prevederilor restrictive ale Convenției din august 1858) ; a secularizat averile minăstirești în 1863 lovind în avantajele unor mari puteri ; a modificat formal și direct Convenția, în 1865, fără să provoace intervenția puterilor ; în momentul cînd a văzut că ascensiunea statului român unit a iritat unele puteri împotriva domnitorului Cuza, a fost proclamat domnitor un prinț străin (Filip de Flandra), care prin legăturile lui cu împăratul Franței Napoleon III, a neutralizat dorința unor mari puteri vecine de a

¹⁷ Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri*, Ed. Minerva, București, 1976, p. 194—197.

¹⁸ Textul integral al Tratatului de la Paris, din 1856, a fost publicat, în traducere, în *Magazin istoric* nr. 7, 1975, p. 18.

intervenii pentru a impune separarea din nou a celor două Principate. Flexibilitatea diplomației românești trebuie apreciată în chip deosebit în legătură cu modul cum a știut să aducă și să folosească pe prințul Carol de Hohenzollern pentru a apăra unirea și a continua procesul de cucerire a independenței depline a statului român.

Diplomația românească a făcut din vechile tratate româno-turcești — un adevărat fundament al autonomiei statului român unit. Prevederile acestora, recunoscute de reprezentanții tuturor marilor puteri, inclusiv de reprezentantul Turciei, au constituit tot atâtea drepturi ale staului român de a înfăptui reformele necesare întăririi lui pe toate planurile, și în deosebi pe cel militar, cum s-a întâmplat în timpul domniei lui Cuza.

Nu de teama Turciei, România nu s-a proclamat independentă înainte de 9 mai 1877 ci din cauza opoziției altor puteri. De mai multe ori, românii au încercat să proclame independența — în 1870, în 1873 — punând Turcia în fața faptului împlinit, dar au fost de fiecare dată avertizați de cabinetele din Londra, Petersburg și chiar de la Berlin și Paris că acțiunea românească va provoca războiul. În aceste împrejurări gestul deplasat și provocator al guvernului turc de a declara în 1876, cu prilejul adoptării noii constituții, că România ar fi fost, chipurile, „provincie privilegiată” a imperiului, a stîrnit o indignare legitimă la București și românii au reluat iarăși demonstrația că țările lor niciodată n-au fost „provincii” turcești, nici privilegiate, nici neprivilegiate.

Era evident că, în afara unor cadre militare capabile, Turcia nu dispunea în acel moment — anii 1876—1877 — de oameni politici lucizi. Situația aceasta a contribuit la declanșarea războiului ruso-turc din 1877, pe care diplomația românească l-a prevăzut și a luat măsurile de prevedere corespunzătoare. După cum aprecia recent un istoric turc, generalul de corp de armată B. Demirel, „cererea României de a-și dobîndi independența nu a fost luată în considerare datorită miopiei autorităților otomane... Politica greșită a acestora a schimbat nu numai destinul imperiului, dar a și accelerat înfringerea și decăderea sa”¹⁹.

Diplomația statului român modern a știut să mențină un contact permanent sau quasipermanent cu toate marile puteri, prin misiuni diplomatice corespunzătoare și agenți ai guvernului, care au exercitat în fapt sarcinile unor veritabile servicii diplomatice.

În timpul domniei lui Cuza, cele mai importante agenții au fost la Paris și Constantinopol unde Vasile Alecsandri (și mai ales fratele acestuia, Iancu Alecsandri) și respectiv Costache Negri au desfășurat o permanentă acțiune de apărare și susținere a intereselor statului român. În deceniul următor, centrul de greutate al diplomației românești s-a deplasat, cum era de așteptat, mai ales după 1871, la Berlin și Viena. Misiuni sporadice importante au vizitat Capitala Rusiei dar contactele cele mai importante cu diplomația rusă s-au produs în 1876 la Livadia, în Crimeea și la București în 1877.

Spre mijlocul deceniului al 8-lea, Rusia, intensificându-și acțiunile de sprijin pentru popoarele din sudul Dunării, avea nevoie de serviciile de tranzit ale guvernului român. Trebuie subliniat faptul că și guvernul de la Petersburg, aflat în bune relații cu Germania și Austro-Ungaria (în 1872 avusese loc întâlnirea celor trei împărați, în 1873 împăratul Wilhelm I vizitase Petersburgul) se obișnuise cu ideea că, între Dunăre, Carpați și Prut, exista un stat, a cărui suveranitate trebuia respectată, altfel de cum o făcuse timp de 150 de ani cînd trupele țarului intrau pe teritoriul românesc, sub motivul că atacau Turcia, fără nici o înțelegere prealabilă cu autoritățile statelor românești. Perspectiva războiului cu Turcia, mai ales după ce s-a încheiat Acordul de la Reichstadt (iulie 1876) și de la Budapesta (ianuarie 1877) între Rusia și Austro-Ungaria, a determinat guvernul rus să propună și să grăbească tratative cu guvernul român pentru a obține dreptul de trecere a armatelor ruse pe teritoriul românesc spre Peninsula balcanică.

★

★ ★

În raport cu celelalte popoare din această parte a Europei, poporul român avea o situație deosebită: atît înainte de 1859, Muntenia și Moldova, cît și după unirea Principatelor române sub domnitorul Cuza, statul român s-a bucurat de o

¹⁹ „România liberă” nr. 10 119, 7 mai 1977.

largă autonomie internă, în raport cu Poarta otomană, cu care avea relații de îndelungată vechime istorică, consacrate prin tratatele româno-turcești. „Atunci, eram singurii în genunchi în mijlocul celor căzuți la pământ: în mâinile noastre era măcar o spadă ruptă, de ale vecinilor atirau lanțuri seculare, cu care se deprinsese. Eram singurii care aveam domni creștini; vasal, cum era, scaunul domnilor noștri era un Tron, pe baldachinul căruia strălucea crucea. La noi sunau în voie clopotele bisericilor și treceau în voie steagurile oștilor”²⁰. Această situație a țărilor române a fost recunoscută prin Convenția de la Paris, din 7/19 august 1858, semnată de șapte puteri europene, inclusiv Turcia. În baza acestui tratat internațional pe teritoriul statului român nu putea intra nici o armată străină, nici a puterii suzerane. Acest sistem constituia în fapt nu o „garanție” pentru poporul român, ci o garanție reciprocă între marile puteri că nu vor încerca să-și întindă dominația, una fără acordul celorlalte, asupra bogatului pământ românesc.

În aceste condiții, teritoriul statului român a fost tot timpul un loc de refugiu al luptătorilor pentru libertate din rindul popoarelor de la sud de Dunăre, mai întâi al grecilor (în primele decenii ale secolului trecut), apoi al sîrbilor și mai ales — în anii premergători lui 1877 — al bulgarilor. „Grecii nu pot uita niciodată, spunea Constantin Caramanlis, primul ministru grec la 26 mai 1975, cu prilejul vizitei la București, că își datorează libertatea și existența ca stat contemporan luptei care a început tocmai de pe acest teritoriu, al României. La Galați și Iași a fost proclamată, în 1821, revoluția elenă... Românii care și-au vărsat singele pentru a ajuta la creșterea arborelui libertății grecești sînt numeroși...”.

Atît în secolul al XVIII-lea cit și în prima parte a secolului trecut, Țările române au contribuit, prin școlile organizate aici în limba greacă la menținerea culturii acestui vechi popor al Europei. Ion Heliade Rădulescu scria în „suvenirile” sale referindu-se la Grecia: „Cînd fiii tăi rătăceau în lume, fără patrie și familie, România le deschidea sinul, le dădea adăpost. Limba ta, degenerată chiar în sinu-ți... găsea azil și onoruri pe pămîntul meu natal”²¹.

După constituirea statului unit român, teritoriul României a devenit într-o măsură și mai mare loc de refugiu și de organizare pentru luptătorii popoarelor din sudul Dunării. „Timp de jumătate de secol, de-a lungul unor vremi teribile pentru noi, scria Z. Stoianov, președinte al Sbraniei bulgare, privirile poporului bulgar n-au încetat să se îndrepte spre malul stîng al Dunării... toți cei care nu puteau trăi și respira în Bulgaria aservită au trecut în sfînta Românie”. Referindu-se la aceleași relații tov. Todor Jivkov, primul secretar al C.C. al P.C.B. spunea: „Nu pot să nu amintesc cu profundă recunoștință de ospitalitatea pe care poporul român a acordat-o revoluționarilor noștri, luptătorilor pentru eliberarea națională a poporului bulgar, lui Racovski și Karavelov, lui Botev și Levski, cetelor lui Hagi Dimităr și Stefan Karagea, Panaiot Hitov și Filip Totiu care au fost formate și înarmate pe teritoriul român...”²². La București, Galați, Brăila, Giurgiu și în alte localități din România au luat ființă organizații de luptă pentru eliberarea poporului bulgar, formate din emigranți bulgari, au fost editate publicații în limba bulgară. Autoritățile românești și mai ales cercurile progresiste ale opiniei publice au primit cu ospitalitatea tradițională pe luptătorii bulgari, i-au sprijinit și i-au încurajat în nobilele lor acțiuni. Prin teritoriul românesc s-au efectuat numeroase transporturi de arme din Rusia pentru poporul sîrb care lupta împotriva jugului otoman. Trebuie să spunem, totodată, că guvernul român, recunoscînd dreptul guvernului rus de a ajuta popoarele slave, în lupta lor antiotomană, avea el însuși un interes similar de a ajuta populația românească din Balcani în același scop. „Trenurile căilor ferate române, se nota în jurnalul domnitorului Carol, în 1876, transportă zilnic de la Ungheni la Vîrciorova numeroși voluntari ruși care trec apoi peste Dunăre în Serbia. Arme se transportă, de asemenea”²³. Colaborarea popoarelor din această parte a Europei s-a reliefat puternic în timpul evenimentelor din anii 1877—1878, ea apărînd ca un rezultat firesc al unor manifestări similare anterioare.

Această colaborare a căpătat un caracter politic și statul unit român a știut să negocieze în anii 1876—1877 o convenție politică cu guvernul de la Petersburg. Este adevărat că aceste negocieri româno-ruse exprimau noua poziție internațio-

²⁰ N. Iorga, *Luptele Românilor cu Turcii de la Mihai Viteazul încoace*, București, 1898, p. 45—46.

²¹ I. Heliade Rădulescu, *Suvenir și impresii ale unui proscris*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 88.

²² *Memoriile regelui Carol I, de un martor ocular*, vol. VIII, p. 80.

nală, mai puternică, pe care o dobândise statul român unit de două decenii. Din acest motiv guvernul de la Petersburg a trebuit să țină seama de existența statului român și să propună el însuși negocieri în vederea obținerii dreptului de a trece trupele spre Balcani, prin România. Pentru prima oară de la Dimitrie Cantemir, armata rusă nu a mai pătruns pe teritoriul românesc decât după ce a obținut acordul statului român. Prin Convenția româno-rusă din 4 aprilie 1877, încheiată în urma tratatelor ce au durat peste șase luni, guvernul rus recunoștea suveranitatea statului român. Aceasta prevedea în articolul I că „guvernul Majestății sale împăratului Rusiei se obligă să păstreze și să apere integritatea actuală a României“.

Convenția ruso-română, semnată la București în ziua de 4/16 aprilie 1877 de Mihail Kogălniceanu din partea română și de baronul Stuart, ministrul rus la București, după cum preciza Kogălniceanu „n-are alt caracter politic decât a ne face a ni se respecta și în timpul războiului individualitatea noastră politică precum ea este garantată prin Tratatul de la Paris, adică statu-quo-ul hotarelor, drepturilor și instituțiilor noastre“²³.

Deși prevederile Convenției erau limitate la fixarea modalității trecerii armatei ruse pe teritoriul românesc în sudul Dunării și a raporturilor acestuia cu autoritățile românești, ea a acționat de fapt ca un tratat militar româno-rus. Când artileria turcească a început să bombardeze orașele românești de pe Dunăre, ca sancțiune pentru încheierea convenției româno-ruse, guvernul român avea suficiente temeiuri politice și militare să proclame independența deplină a României, adică ruperea legăturilor de suzeranitate cu Poarta otomană și a sistemului de garanție a celor șapte puteri.

Sosirea țarului și a suitei sale la Ploiești a fost salutăată cu simpatie de autoritățile românești. Stabilirea sediului imperial la Ploiești și nu în Capitala țării era un semn al respectării suveranității statului român, țarul urmîndu-și de aproape armata, conform Convenției. Cu toate acestea au avut loc un schimb de vizite reciproce, la București și Ploiești, între șeful statului român, prințul Carol și țarul Alexandru, care a contribuit la adîncirea colaborării româno-ruse.

La Ploiești, au sosit mii de bulgari, refugiați pe teritoriul românesc care s-au organizat imediat pentru a participa la război, alături de armata rusă și de armata română.

Intrarea armatei române în războiul antiotoman pe care îl declanșase Rusia, din motivele arătate mai sus, s-a produs la cererea comandantului șef rus, care s-a văzut pus în dificultate de apărarea turcească de la Plevna. De data aceasta angajarea armatei române s-a făcut sub comandament propriu, iar în timpul bătăliei pentru Plevna comanda supremă a trupelor ruse și române a avut-o domnitorul Carol.

Armata română, reinnoind vechile acte de eroism ale înaintașilor ei Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, a făcut dovadă în fața întregii Europe că reprezintă un popor care știe să lupte pentru drepturile sale, pentru independența patriei sale. Însuși țarul Rusiei recunoștea în scrisoarea sa adresată lui Carol la 5 septembrie 1877 că „trupele române, reunite cu armata mea și puse sub comanda altei voastre, au dovedit un curaj eroic în zilele de 30 și 31 august, luptîndu-se sub focul cel mai ucigător al dușmanului“. Căderea Plevnei, după mărturia comandantului armatei turcești s-a datorat, în principal armatei române. Lupta antiotomană din 1877—1878 a angajat, alături de armata rusă și armata română, mii de voluntari bulgari, iar în ultima parte a războiului și armata sîrbă. Această frăție de arme a întărit și mai mult vechile legături de prietenie și de bună vecinătate dintre popoarele din sudul continentului.

Colaborarea militară și politică internațională a poporului român a lăsat urme puternice în conștiința popoarelor vecine. Tînăra mișcare muncitorească ce își făcea apariția în ultimele decenii ale veacului în Rusia, în România, în Bulgaria, în Serbia a preluat tradiția prieteniei și a așezat-o pe fundamentul solid al solidarității proletare.

Evenimentele din centrul și sud-estul Europei, în care istoria poporului român a ocupat un loc important, după cum s-a arătat, au fost urmărite cu atenție de Marx

²³ M. Kogălniceanu, *Documente diplomatice*, Editura politică, București, 1972, p. 141.

și de Engels. Preocupat de evoluția fenomenului istoric care se petrecea în răsăritul Europei, la mijlocul veacului trecut — slăbirea continuă a Imperiului otoman și expansiunea Rusiei țariste —, Marx a remarcat rolul important pe care îl jucau Principatele Române în cadrul acestei mari rivalități. La acesta trebuie adăugat și faptul că, pe teritoriul locuit de români au avut loc în acest timp, o serie de evenimente de răsunet în toată Europa, pentru a căror explicare justă un om de știință de talia lui Marx avea nevoie de o cercetare mai profundă a istoriei Țărilor române.

Modul cum Marx a selectat, rezumat și comentat materialul istoriografic pe care l-a avut la îndemână reflectă interesul lui pentru o serie de probleme importante din istoria poporului român. Dintre acestea, în primul rând trebuie menționate originea românilor și aria geografică a răspîndirii lor, legăturile speciale existente timp de câteva veacuri între Țările române și Imperiul otoman, dezvoltarea spiritului revoluționar și de independență la poporul român în prima jumătate a secolului al XIX-lea (indeosebi momentele 1821 și 1848), neîncetatele manevre diplomatice, politice și militare ale Rusiei țariste pentru ocuparea Țărilor române și înăbușirea spiritului revoluționar de aici și, în sfîrșit, sistemul de exploatare practicat de boierii români, mai ales în epoca Regulamentului Organic.

După părerea lui Marx, țăranul a fost elementul principal în mișcările revoluționare, începute încă din 1784, cînd „un țăran, Horea, plănuiește eliberarea neamului său”. După înfringerea mișcării lui Horea, acesta „a devenit eroul povestirilor populare și simbolul renașterii Daciei”²⁴.

La mijlocul secolului trecut, Marx aprecia că Moldova și Valahia, prin bogăția lor în cereale, erau „grîinare ale Europei”²⁵. Aceeași caracterizare — „cele două grîinare ale Europei” — era făcută de Marx Principatelor și în lucrarea sa de mare întindere *Lordul Palmerston*²⁶.

Numeroase referiri în opera lui Marx privesc anul revoluționar 1848. Chiar în scurta prezentare a unor elemente privitoare la originea și istoria poporului român, Marx sublinia că „spiritul revoluționar a pătruns și în aceste Principate, așa cum a dovedit-o revoluția din 1848”²⁷. Totodată, el își exprima părerea că acest spirit va crește după 1848, în condițiile ocupațiilor străine, ceea ce va face, opina Marx, ca „naționalitatea valahă să joace un rol important în rezolvarea definitivă a problemei acestor teritorii”²⁸. Atenția lui Marx era atrasă neîncetat asupra rolului guvernului țarist în viața Principatelor, pentru a putea conchide, în privința revoluției de la 1848, că „ideea politică fundamentală a revoluției de la 1848 de la București a fost o mișcare împotriva protectoratului rus”²⁹, protectorat întru chipat îndeosebi prin prevederile Regulamentului Organic. În relatarea mersului revoluției de la 1848, comentariile lui Marx vădesc admirația lui pentru spiritul revoluționar al poporului român, în special al țărănimii și al unor conducători.

În anii următori revoluției din 1848, Marx a semnalat de mai multe ori continuarea și dezvoltarea spiritului revoluționar în rîndurile poporului român. În 1854, de pildă, aruncînd „...o privire asupra Europei”, Marx vedea „simptome de revoluție”³⁰, alături de alte țări și în Țara Românească, ca urmare a situației „extrem de grea în care se află acest Principat”, provocată de trupele străine aflate aici.

Peisajul politic și social al Europei a fost puternic marcat în ultimele decenii ale veacului trecut de dezvoltarea mișcării muncitorești și de apariția partidelor socialiste în cele mai multe dintre țările continentului, în cadrul căruia mișcarea muncitorească și partidul politic al clasei muncitoare s-au afirmat cu vigoare.

De la 1877 pînă la 1944 statul român independent departe de a rămîne pe o poziție secundară în cadrul relațiilor internaționale, s-a aflat printre protagoniștii de seamă, din două motive: 1) prin poziția sa geografică confruntările dintre cele două grupări de state înainte de primul război mondial (Tripla Alianță și Tripla Înțelegere) vizau și România, după cum și tendințele expansioniste ale Germaniei hitleriste spre răsărit nu puteau fi urmărite fără angajarea României; 2). Deși și-a cucerit independența deplină în 1877, Statul Român a continuat să ducă lupta pentru

²⁴ K. Marx. *Însemnări despre români*, București, 1964, p. 419.

²⁵ K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, vol. 9, Editura politică, București, 1959, p. 419.

²⁶ *Ibidem*, vol. 10, p. 642.

²⁷ *Ibidem*, vol. 9, p. 9.

²⁸ *Ibidem*, vol. 9, p. 10.

²⁹ *Ibidem*, vol. 13, p. 539—546.

³⁰ *Ibidem*, vol. 10, p. 521—522.

apărarea acestei independențe, amenințată permanent de tendințele marilor puteri de a o nesocoti.

Afirmarea puterii militare a României în războiul din 1877—1878 a asigurat țării un prestigiu ce avea să se vadă la începutul primului război mondial, cînd alianța românească a fost viu disputată de diplomația celor două tabere beligerante. Presiunile unor mari puteri vecine au silit România să își asigure garanția din partea Germaniei care însă nu i-a acordat-o direct, ci prin aderarea României la Tripla Alianță. Această alianță, angajată de România în 1883, cu un obiectiv strict defensiv, a fost reînnoită succesiv în perioada ulterioară, pînă în 1913, cînd guvernul român a reînnoit-o pentru ultima oară. Rămăsese secret din cauza ostilității opiniei publice față de o alianță cu Austro-Ungaria între hotarele căruia se aflau patru milioane de români ce luptau pentru afirmarea drepturilor lor naționale, tratatul României cu Puterile Triplei Alianțe a devenit caduc, în ajunul primului război mondial, cînd orientarea României a căpătat o nouă direcție, împotriva Austro-Ungariei.

Evenimentele din Balcani din anii 1912—1913 au contribuit la afirmarea statului român pe plan internațional și pacea de la București din vara anului 1913 a stabilit frontierele din Balcani care s-au menținut, cu mici modificări, pînă în zilele noastre.

Războiul general din 1914 la declanșarea căruia Austro-Ungaria a avut rolul principal, a reprezentat, din capul locului un mare pericol pentru România, aflată, cu începere din 1915, literalmente, înconjurată de state beligerante. Guvernul român a desfășurat o politică prudentă, reușind să obțină prin tratate scrise din partea Rusiei (la 1 octombrie 1914) și din partea tuturor puterilor Antantei (la 4 august 1916) dreptul legitim de a uni teritoriile românești aflate în cadrul Austro-Ungariei. Pe această bază guvernul României a notificat guvernului Austro-Ungar, la 15 august 1916 intrarea armatei române în Transilvania. Imediat Germania și ceilalți aliați ai puterilor centrale au declarat război României. În aceste condiții războiul țării noastre era un război just de eliberare națională și de apărare împotriva unor armate invadatoare străine.

Armata română a luptat cu vitejie și eroism în timpul primului război mondial, ea apărînd o cauză dreaptă, independența României și unitatea întregului popor român. Jertfele sale care s-au ridicat la mai multe sute de mii — morți și răniți — au fost dintre cele mai mari în raport cu mărimea țării. Ca și în 1877, cînd contribuția de sînge a armatei române a smuls recunoașterea independenței statului român din partea marilor puteri, la Congresul de la Berlin — tot astfel marile jertfe ale României, la care s-a adăugat voința hotărîtă a maselor populare, au silit conferința de la Versailles să recunoască dreptul la unitate națională a tuturor provinciilor românești.

România, ca și alte state din această parte a Europei — Iugoslavia, Cehoslovacia, Polonia — și-a desăvîrșit în 1918 statul unitar, obiectiv pe care îl formulaseră cu energie și clarviziune luptătorii patrioți încă de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea.

Statul român a participat la crearea Ligii Națiunilor, în 1919 și în spiritul prevederilor Pactului acesteia, a încheiat o serie de acorduri și tratate bilaterale cu state vecine sau din această parte a Europei : cu Polonia (în 1921, reînnoit în 1926 și în 1931), cu Cehoslovacia și Iugoslavia — în 1920—1921 — alcătuiind o organizație defensivă sub numele de Mica înțelegere).

În 1934 România a aderat la o nouă grupare politică de state — Înțelegerea balcanică — alături de Iugoslavia, Grecia și Turcia. În general, politica externă românească în perioada interbelică a urmărit consolidarea statului român unitar pe plan internațional, combaterea tendințelor revanșarde pe care le promova Germania hitleristă și celelalte puteri învinse în primul război mondial. Guvernul român a fost adeptul principiului securității colective iar prin ministrul său de externe Nicolae Titulescu, fost timp de doi ani președinte al Ligii Națiunilor (1930—1931) a militat pentru folosirea unor mijloace eficiente împotriva agresorilor fasciști. Guvernul român a restabilit relațiile diplomatice cu guvernul sovietic în iunie 1934 și a militat pentru dezvoltarea unor relații de bună vecinătate între cele două state, colaborînd activ și pe plan internațional.

Evoluția evenimentelor pe plan internațional în ajunul celui de-al doilea război mondial a fost nefavorabilă României, în sensul că încercările ei de a rezista presiunii țărilor revanșarde au eșuat datorită acordurilor dintre marile puteri și Germania hitleristă. Prăbușirea Cehoslovaciei, în martie 1939, și a Poloniei șase luni mai tîrziu, a adus România în imediata vecinătate cu forțele hitleriste. Ultima

speranță într-o victorie a aliaților occidentali împotriva Germaniei s-a năruit odată cu prăbușirea Franței. Izolată pe plan internațional, România nu a mai putut împiedica nici pe plan intern ascensiunea spre putere a forțelor de dreapta, care simpatizau cu Germania. În cursul anului 1940 trupul țării a fost sfirtecat. Cercurile conducătoare românești, lipsite de autoritate și prestigiu în ochii poporului, datorită politicii lor reacționare, în special după instaurarea dictaturii regale, n-au avut curajul să cheme poporul la luptă, deși masele largi ale acestuia, în frunte cu clasa muncitoare și partidul ei comunist se pronunțau viguros pentru rezistența cu arma în mină împotriva celor care atentau la independența și integritatea țării. Adus la conducerea țării, ca o soluție în vederea unor acțiuni militare, generalul Antonescu a adoptat formula alianței cu Hitler. Alianța cu Germania hitleristă a avut drept consecință angajarea țării în războiul antisovietic. Deși Garda de fier, principala organizație fascistă din România a fost înlăturată de la putere în ianuarie 1941, dictatura antonesciană și mai ales prezența armatelor hitleriste pe teritoriul național a conferit regimului din anii 1940—1944 un caracter profund antipopular. De aceea încă din anul 1940 forțele patriotice, în frunte cu comuniștii au inițiat acțiuni care să slăbească dictatura antonesciană, să scoată țara din războiul antisovietic și să lupte, alături de națiunile unite, împotriva Germaniei hitleriste.

Înfăptuirea insurecției naționale, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 marchează un moment hotărâtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, deschizând calea eliberării de sub dominația Germaniei naziste și trecerii la realizarea unor profunde transformări sociale revoluționare în România. Totodată, victoria insurecției și intrarea armatei române în războiul antihitlerist au fost apreciate pe plan internațional ca acte cu profunde implicații asupra cursului celui de-al doilea război mondial. Aceasta a accelerat prăbușirea frontului hitlerist în această zonă a Europei, a dejuțat încercările lui Hitler și Antonescu de a organiza pe teritoriul României o nouă linie de rezistență militară, a deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice în Balcani și spre centrul continentului. Reunite pe baza obiectivului comun al scoaterii țării din războiul hitlerist — deși opuse ca interese și concepții asupra dezvoltării ulterioare a vieții social-politice a țării — forțele politice interne coalizate au constituit factorul hotărâtor în organizarea și înfăptuirea doborârii dictaturii militare-fasciste și alăturării României la coaliția antihitleristă.

Participarea României la războiul antihitlerist era o necesitate morală a poporului român de a se afla și de această dată, ca de atâtea ori în trecutul său istoric, pe poziția apărării libertății și independenței sale naționale. Iată pentru ce poporul, deși istovit de cei patru ani de dominație fascistă, și-a regăsit la îndemnul comunistilor, a Frontului Național Democrat, vigoarea sa tradițională și a putut să-și câștige, prin eroismul și jertfele fiilor săi, locul de cinste în istoria zdrobirii hitlerismului.

Cu toate acestea, la sfârșitul celui de-al doilea război mondial, poziția internațională a României a fost slăbită, ca urmare a nerecunoașterii calității de cobeligerant la Conferința de Pace din 1946. După ce a contribuit cu mari jertfe de sînge și materiale la zdrobirea Germaniei hitleriste, grăbind după aprecierile specialiștilor militari cu cel puțin șase luni sfârșitul războiului, România a fost considerată de puterile aliate un stat învins și i s-a impus un tratat de pace cu grele clauze economice. În același timp ea a fost lipsită de orice despăgubiri de război.

Din aceleași motive, România nu a putut deveni membră a Organizației Națiunilor Unite în 1945, la constituirea acesteia, ci după zece ani, în 1955.

Evoluția vieții social-politice din România după 23 August 1944 s-a caracterizat printr-un proces revoluționar în fruntea căruia s-a aflat clasa muncitoare din țara noastră, care continuînd lupta începută cu multe decenii în urmă, în împrejurările favorabile din anii 1944—1947 a desăvîrșit revoluția burghezo-democratică și a trecut la construirea societății socialiste, așa cum preconizaseră gînditorii socialiști români încă din ultimele decenii ale veacului trecut.

La fel ca poporul român, dar cu particularități determinate de condițiile specifice locale, alte popoare din sud-estul și centrul Europei au înlăturat vechile rîndueli social-economice și politice și au trecut la crearea noii orînduiri socialiste. Între România și aceste țări — Albania, Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Iugoslavia, Polonia, Ungaria, Uniunea Sovietică, unde socialismul era victorios încă din 1917, s-au creat relații internaționale de tip nou, în spiritul egalității în drepturi, întrajutorării, respectării independenței și suveranității, neamestecului în tre-

burile interne. România are tratate bilaterale de alianță și prietenie cu statele socialiste și participă, din 1955 la Tratatul de la Varșovia. Cu state socialiste europene, România are un tratat de colaborare și ajutor economic reciproc (CAER) la care participă și Iugoslavia și Mongolia. România socialistă a dezvoltat și dezvoltă relații de prietenie pe toate planurile cu celelalte state socialiste : China, Cuba, R. S. Vietnam, R. P. D. Coreea. În același timp, țara noastră a promovat, îndeosebi după 1965, o politică de colaborare cu alte state, indiferent de orînduirea lor socială.

Vocația internațională, pe care de atîtea ori a dovedit-o în trecutul său poporul român, a dobîndit în epoca noastră o expresie practică, nemaicunoscută în întreaga sa istorie. Ca țară în curs de dezvoltare, România găsește largi posibilități și promovează principii corespunzătoare intereselor tuturor țărilor din lumea „a treia“, pe linia colaborării cu ele.

Aceste rezultate se datoresc politicii generale a Partidului Comunist Român, efortului personal al președintelui Republicii, tovarășului Nicolae Ceaușescu. Zeci de șefi de state și guverne au vizitat țara noastră, exprimînd sentimentele lor de prietenie și elogiul la adresa realizărilor poporului român, numeroase solii de pace conduse de președintele țării au dus mesajul de respect și prietenie al poporului nostru pe toate continentele planetei. Contactele și dezbaterile problemelor internaționale au dus la cristalizarea principiului unei noi ordini economice și politice în lume pentru care România militează neabătut.

Dr. NICOLAE COPOIU

Paris: Simpozion al istoricilor români și francezi

În continuarea dialogului științific, început la București în 1974, Institutul „Maurice Thorez” și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. au organizat la Paris, în zilele de 28—29 octombrie 1976, o nouă reuniune științifică bilaterală.*

Cel de-al doilea simpozion româno-francez, avînd tematica Aspecte principale ale evoluției vieții politice din Franța și România în anii 1944—1947, și-a desfășurat lucrările în marea sală de conferințe a Institutului „Maurice Thorez”. Reuniunea a fost prezidată de Georges Gogniot, președintele Institutului „Maurice Thorez”, vechi militant al partidului și Jean Burles, directorul Institutului, membru al C.C. al Partidului Comunist Francez.

Cu acest prilej, cercetătorii români au prezentat referatele: „Trăsături fundamentale ale dezvoltării politice a României în perioada august 1944—1947”, de dr. Cristian Popișteanu și „Procesul realizării unității de acțiune a clasei muncitoare din România în perioada 1944—1948 și unificarea celor două partide, P.C.R. și P.S.D., în februarie 1948”, de dr. Mihai Fătu. Participanții francezi — Germaine Willard, profesoară de istorie la cursurile pregătitoare preuniversitare, colaboratoare a Comisiei Rezistenței franceze din cadrul Institutului și Jean Paul Scot, asistent universitar la Facultatea de istorie din Amiens, unul dintre responsabili colectivului de studii asupra perioadei 1944—1947 — au susținut comunicările consacrate analizei semnificațiilor istorice ale momentului eliberării Franței, a raportului forțelor politice și sociale franceze în anii 1944—1947, iar membri ai Colegiului de redacție al revistei „Cahiers d’Histoire”, ai Comisiei de studii a Institutului privind epoca 1944—1947 și activiști ai C.C. al P.C.F. au intervenit deseori în discuții, concretizînd prin numeroase exemple momentele de seamă ale istoriei celor două țări în epoca menționată.

Publicăm, în continuare, textele celor două comunicări ale istoricilor comuniști francezi prezentate în cadrul simpozionului.

* Vezi „Anale de istorie”, anul XX, nr. 6/1974, p. 164—166

Prof. Germaine Willard :
**CÎTEVA SEMNIFICAȚII ISTORICE
 ÎN MOMENTUL ELIBERĂRII FRANȚEI**

Intervenția mea nu constituie un raport. Vreau numai să prezint cîteva considerații, capabile să înlesnească o comparație între situațiile celor două țări ale noastre în momentul Eliberării. Bineînțeles, această scurtă expunere nu pretinde a fi exhaustivă... Pe de altă parte, deoarece se fac încă intense cercetări istorice asupra acestei perioade, expunerea va împrumuta, pe alocuri, forma unor întrebări.

În ceea ce privesc *trăsăturile comune* ale situației din cele două țări ale noastre sînt evidente :

— Importanța mișcării populare, naționale și democratice, dezvoltate în lupta antifascistă.

— Situația internațională în care raportul de forțe a evoluat net în favoarea forțelor populare și democratice. Acest raport de forțe nu este însă definitiv ; el nu este nici măcar radical răsturnat. Este suficient să reamintim puterea și influența imperialismului american.

Pe de altă parte, *trăsăturile diferite* sînt numeroase. Deosebiri constau atît în *structurile* fundamentale ale celor două țări, cît și în *condițiile* precise ale *momentului* istoric.

Dacă încercăm să caracterizăm pe scurt Franța, din punct de vedere structural, constatăm, în primul rînd, că este vorba de o formațiune economică și socială de tip capitalist, în care revoluția

burgheză, antifeudală, a luat sfîrșit de mai mult de un secol.

Franța este o țară dezvoltată, care, între cele două războaie mondiale, a devenit o mare țară industrializată. În Franța există o burghezie imperialistă puternică, dispunînd de o concentrare financiară remarcabilă, ce se accentuează sub regimul de la Vichy. Această mare burghezie a început chiar să introducă în societate numeroase elemente ale capitalismului monopolist de stat. Ea dispune, de asemenea, de importante poziții în străinătate, deși acestea au fost afectate în timpul războiului.

La sate, orice urmă a regimului feudal a dispărut. De la Revoluția franceză, țărănimea este formată, în marea sa majoritate, din mici proprietari „independenți”. Bineînțeles, aceștia sînt înglobați în sistemul capitalist dominant. Dar exploatarea capitalistă a țărănimii nu are loc, în mod esențial, în cadrul marii proprietăți. Ea recurge la alte mijloace : prin intermediul marilor societăți alimentare sau comerciale, care sînt principalii cumpărători ai surplusului de produse, prin prețurile de monopol impuse țăranilor la îngrășăminte și material agricol, prin impozite etc. Este vorba, deci, de o exploatare capitalistă indirectă, mascată. Ea este cu atît mai greu resimțită, cu cît ideologia dominantă exaltă independența și individualismul micului proprietar.

**PARTICULARITĂȚILE ISTORICE ALE EVOLUȚIEI FRANCEZE SE REGĂSESC
 ÎN DOMENIUL POLITIC**

— Problema statului național este rezolvată de foarte mult timp. Problema națională se pune în alți termeni, aceia ai luptei împotriva dependenței, a „colonizării” americane.

— Dominația burgheză s-a instaurat în cadrul unei democrații liberale. Acest cadru a fost impus, în mare măsură, de luptele populare, cărora le-a favorizat dezvoltarea ; este cunoscut caracterul combativ al mișcării muncitorești, populare, din Franța secolelor XIX și XX.

În cadrul acestei lupte sociale, burghezia a acumulat și ea o mare experiență. Ea și-a rafinat fără încetare mijloacele politice de dominație ; a devenit extrem de experimentată în jocul partidelor, în manipularea informației, în po-

litica de alianțe avînd drept scop să izoleze clasa muncitoare. Ea a dobîndit o mare capacitate de manevră și de adaptare, lucru ce se va vedea clar, în momentul Eliberării.

Condițiile istorice ale Franței au favorizat, de asemenea, dezvoltarea unui important curent social-democrat. Social-democrația din Franța este puternică, organizată, înrădăcinată în istorie și are o lungă tradiție în politica colaborării de clasă. Ea a avut, pînă la cel de al doilea război mondial, o influență dominantă asupra mișcării muncitorești. Desigur, în timpul războiului, ea și-a pierdut această influență, dar a redevenit rapid un factor important al vieții politice.

NE PUTEM PUNE, ACUM, CITEVA ÎNTREBĂRI ASUPRA CONDIȚIILOR MOMENTULUI ISTORIC AL ELIBERĂRII

— În Franța exista o rezistență puternică și eficace, cu o solidă bază populară, în care rolul Partidului Comunist a fost determinant. Pentru a aprecia însă importanța pe care a avut-o, în momentul Eliberării, mișcarea populară, trebuie să reamintim câteva fapte și să punem câteva întrebări.

— Dacă Rezistența a fost o acțiune a maselor, națiunea nu s-a ridicat, în întregime, la arme, pentru a pune capăt războiului.

— În sinul Rezistenței, chiar, a existat continuu o ascuțită luptă de clasă. Ea s-a exprimat, în mod special, în cele două concepții, opuse, ale Rezistenței: o Rezistență populară, a maselor, și o Rezistență a „elitei”. Desigur, prin activitatea sa, Partidul Comunist a făcut să triumfe propria sa concepție și și-a mărit astfel influența. Dar Rezistența a adus, de asemenea, la lumină un curent politic original, gaullismul, care, succint, ar putea fi caracterizat ca fiind o mișcare de dreapta, bazată pe mase și de expresie reformistă. Acest curent va servi drept punct de sprijin politicii marii burghezii.

— Unitatea muncitorească nu a fost realizată. Ea este incompletă, pe plan sindical. Pe plan politic, unitatea de acțiune rămânea să fie abia construită între Partidul Comunist și S.F.I.O.

— Ar trebui să studiem, în sfârșit, consecințele politicii guvernului de la Vichy. Chiar dacă guvernul colaboraționist a fost înlăturat, ideologia sa nu a lăsat oare un oarecare număr de urme, mai ales în sinul țărănimii și al păturilor de mijloc, atât de numeroase în Franța? Procentajul ridicat de abțineri, cu ocazia alegerilor ce au avut loc imediat după Eliberare, ar putea fi un semn în acest sens. Mai mult chiar, nu trebuie să uităm rolul pe care și l-a asumat biserica, pentru a susține anumite teme ale politicii de la Vichy.

Dacă vom încerca acum, luând în considerație forțele populare, să conturăm pe cele ale marii burghezii, problema nu este deloc simplă.

— Desigur, marea burghezie, conducătorii săi și partidele sale au ieșit slăbiți din război. O retrospectivă asupra cauzelor războiului, asupra colaborării, a pus în lumină caracterul antinațional și antidemocratic al „trusturilor”. Încă din timpul Rezistenței au fost puse bazele acestui proces de slăbire a marii bur-

ghezii: programul Consiliului Național al Rezistenței (adoptat în unanimitate în martie 1944) prevedea confiscarea bunurilor trădătorilor și naționalizarea monopolurilor. Numai că, prin aceasta, marea burghezie nu a dispărut. Ea își păstrează partea esențială a pozițiilor economice, își păstrează poziții importante în aparatul de stat, și aceasta nu numai datorită lui de Gaulle, ci și permanenței aparatului și personalului de la Vichy. În acest domeniu, Eliberarea nu constituie o ruptură cu trecutul.

— Nu trebuie să uităm nici prezența trupelor anglo-americane. Armatele celui mai puternic stat imperialist se vor strădui din toate puterile să bareze calea mișcării populare.

Se poate astfel afirma că în momentul Eliberării, raportul de forțe între mișcarea muncitorească, populară și democratică, pe de o parte, marea burghezie și reacțiunea, pe de altă parte, este un raport de forțe extrem de strâns. Din acest scurt tablou al situației Franței, am putea extrage câteva ipoteze de lucru în legătură cu o posibilă comparație cu România.

— În primul rînd, marile probleme generale care se pun în fața clasei muncitoare sînt aceleași. Ele vizează, în mod fundamental, să conducă țara pe o cale democratică și națională. Marile probleme se pun însă în mod diferit, fie că este vorba de unitatea muncitorească, fie de problema alianțelor, fie de posibilitățile de a izola forțele reacționare etc.

— În ceea ce privește România, Eliberarea constituie o ruptură cu trecutul, un salt hotărîtor înainte. Tovarășii noștri de la Institutul de studii istorice și social-politice din București au arătat felul în care toate contradicțiile anterioare au fost rezolvate dintr-o dată. Eliberarea constituie astfel o ruptură decisivă și creează bazele unor transformări din ce în ce mai radicale, aceasta datorită inițiativei și acțiunii comuniștilor.

Nu aceeași este situația în Franța. Acțiunea Partidului Comunist se situează în cadrul unei contraofensive reacționare permanente, care se dezvoltă imediat, atât pe plan intern cît și pe plan european. Este suficient să reamintim sfîrșitul anului 1944, cu evenimentele din Belgia și din Grecia. Marja aceasta strîmță a raportului de forțe, aspectele

contradictorii ale acestui raport de forțe sînt vădite. Perioada '44-'47 este cea în care se succed, adesea se împletesc, pașii înainte și înapoi ai mișcării demo-

cratice. Institutul nostru studiază în prezent tocmai datele istoriei acestor ani și încearcă să clarifice importanța acestei evoluții a mișcării democratice.

Prof. J.P. Scot : **EVOLUȚIA RAPORTULUI DE FORȚE POLITICE ȘI SOCIALE ÎN FRANȚA ÎNTRE 1944 ȘI 1947**

Lupta de clasă a îmbrăcat în Franța, între anii 1944 și 1947, un caracter extrem de complex, căci bătăliile din timpul Rezistenței și al Eliberării nu au atenuat confruntarea dintre clase, deși situația nu a devenit astfel revoluționară. Partidul Comunist Francez nu a considerat niciodată, de altfel, această perioadă, ca fiind revoluționară, deoarece Eliberarea nu duce implicit la o răsturnare a raportului de forțe între clase.

Cu siguranță, în perioada 1944—1945 am putea distinge două faze istorice : cea a luptei naționale antifasciste pentru eliberare și pentru dobîndirea independenței națiunii, pînă la victorie ; cea a luptei pentru un guvern democratic și pentru aplicarea programului Consiliului Național al Rezistenței, începînd din mai 1945 și pînă la demisia generalului de Gaulle la 20 ianuarie 1946.

Problema naturii guvernului, a transformării aparatului de stat și a aplicării programului Rezistenței fusese pusă deja în timpul primei faze. De altfel, nu se poate spune că anul 1946 a fost un an de guvernare democratică, axată pe realizarea unui Front unic muncitoresc, deoarece, chiar dacă Partidul Comunist participă la guvernul tripartit, predominantă este alianța dintre Partidul Socialist (S.F.I.O.) și Mișcarea Republicană Populară (M.R.P.).

Preferăm să distingem două faze ale mișcării populare, două faze în evoluția raportului dintre forțele politice : o primă fază, a ofensivei democratice a maselor populare, pînă în primăvara lui 1946, și apoi o etapă de reflux, de consolidare temporară, înaintea excluderii, la 4 mai 1947, a miniștrilor comuniști din guvernul prezidat de Paul Ramadier (socialist). Data aceasta marchează un puternic regres al forțelor democratice și pune în evidență diviziunea clasei muncitoare.

PRIMA FAZĂ : De la Eliberare pînă în primăvara lui 1946, predomină mișcarea ascendentă a luptelor naționale antifasciste, pentru renașterea și independența Franței, pentru dezvoltarea de-

mocrației, dîndu-se „cuvîntul poporului” și aplicîndu-se programul Consiliului Național al Rezistenței. În această etapă, P.C.F. joacă un rol determinant, din punct de vedere politic, și își dezvoltă strategia de *unire a națiunii franceze*, strategie caracterizată de un relativ succes al alianței clasei muncitoare cu țărănimia, ca și de un relativ succes al unității de acțiune între forțele revoluționare și cele reformiste.

Cum se prezintă, sub aspect global, raportul de forțe contradictorii din această perioadă ?

1. Clasele conducătoare, deși slăbite din punct de vedere economic și discreditate din punct de vedere politic, pun din ce în ce mai multe obstacole în calea renașterii Franței. Deși se situează pe poziții defensive, forțele conservatoare nu și-au pierdut întreaga influență politică, nici măcar în sinul Rezistenței. Efortul cerut de război și reluarea activității economice sînt sabotate de trusturi, care invocă dificultăți obiective (dezorganizarea mijloacelor de transport, lipsa de energie și de mașini), dar care, de fapt încearcă să se opună noului rol al clasei muncitoare. Numeroase întreprinderi răspund creșterilor de salarii și primelor cuceriri de ordin social cu concedieri sau închideri de uzine. Practic, marea burghezie se sprijină pe trei factori principali :

PRIMUL FACTOR : Grija de cîpății a generalului de Gaulle a fost „restaurarea statului”, adică instaurarea unei noi administrații, capabilă să preia conducerea după autoritățile de la Vichy fără să dea naștere unei crize de stat sau unui „vid politic” ; aceasta, pentru a impune autoritatea guvernului provizoriu în fața autorităților militare anglo-americe, pentru a impune supremația Rezistenței exterioare față de forțele organizate ale Rezistenței din interior, pentru a depozita poporul francez de rolul pe care l-a jucat în procesul Eliberării. Dorind să guverneze în mod autoritar, fără investitură, de Gaulle întîrzie convocarea Adunării Consultative pînă la 7 noiembrie 1944 și încearcă să

nu aplice politica socială, democratică a Consiliului Național al Rezistenței, opunînd între ele diverse curente ale Rezistenței și limitînd rolul Partidului Comunist. Reacțiunea încearcă să dezvolte ideea, că P.C.F. vrea să dizolve unitățile de miliție populară, respinge integrarea reală a F.F.I. în cadrul unei mari armate naționale și întîrzie, cît poate de mult, reintroducerea lui Maurice Thorez.

AL DOILEA FACTOR: Clasele conducătoare păstrează un relativ control al aparatului de stat, căci, deși restaurat, natura de clasă a acestuia nu se schimbă. Forțele politice antifasciste predomină, cu certitudine, în armată, în poliție, dar ele sînt controlate de rezistența gaullistă. Aparatul judiciar și administrativ nu este, practic, epurat, iar epurarea antifascistă va fi foarte curînd sabotată. Politica reformistă își întărește pozițiile, în special în ceea ce privește menținerea aparatului economic de stat creat sub regimul de la Vichy. Aceasta este, de fapt, opera ministrului producției industriale, socialistul R. Lacoste, care limitează rechizițiile și confiscările aplicate trusturilor colaboraționiste. Aparatul economic rămîne în mîinile burgheziei, iar guvernul provizoriu, în loc să aplice o politică de luptă împotriva speculei, pentru îmbunătățirea aprovizionării, încearcă, printr-o inflație neselectivă, să pună în conflict interesele populației muncitorești de la orașe, celor ale țărănimii.

AL TREILEA FACTOR pe care se sprijină clasele conducătoare: Presiunile imperialiștilor anglo-americani amenință independența Franței, atît pe plan politic, cît și pe plan economic și financiar.

— Guvernul provizoriu este recunoscut cu întîrziere ;

— Se refuză eliberarea porturilor franceze ocupate ;

— Contribuția la refacerea transporturilor este slabă ;

— Acordurile de creditare-închiriere sînt suspendate iar furnizarea de materii prime necesare Franței este redusă ;

— Încetează imediat după victorie comenzile plasate în industria franceză ;

— Două milioane de soldați anglo-americani sînt prezenți în Franța, timp de mai mult de opt luni.

Forțele naționale gaulliste au trebuit să se servească, în aceste condiții, pentru a contrabalansa situația, de alianța franco-sovietică. Nu trebuie să se creadă că este vorba de o politică voit antiimperialistă. Aceasta este, de fapt, o consecință a rivalității interimperialiste. Imperialismul francez, deja slăbit, refuză

să-și vadă pozițiile încă o dată deteriorate în interesul anglo-americanilor. Pe de altă parte, pe plan intern, antisovietismul se va dezvolta curînd, ca o latură esențială a ideologiei dominante.

Păstrîndu-și poziția economică de clasă dominantă, forțele reacționare, unite în spatele lui de Gaulle, ascunse în umbra anumitor organe ale Rezistenței, sînt capabile, încă din 1944—1945, să ia inițiative politice autonome, fără a crea o criză de stat ; aceste inițiative (restaurarea statului, epurări, alegeri municipale în mai 1945, referendum constituțional în octombrie 1945) avînd drept scop diviziunea forțelor Rezistenței și contracararea inițiativelor politice ale P.C.F. Perioada Eliberării naționale antifasciste este, deci, în Franța, o perioadă în care se confruntă două lanțuri de inițiative politice, două concepții de clasă diferite, pentru a restabili instituțiile democratice.

2. CARE A FOST STRATEGIA P.C.F. ? Să analizăm mai întîi perioada de la Eliberare pînă la Congresul din iulie 1945.

Începînd de la ședința Comitetului Central, ținută la Paris, la 31 august 1944, politica P.C.F. poate fi definită prin deviza : „Să ne unim, să luptăm și să muncim“, „pentru ca Franța să figureze printre marile națiuni“. Este o adaptare, la situația concretă, a strategiei unirii națiunii franceze în lupta pentru Eliberarea națională, antifascistă, pentru independență și pentru restabilirea democrației. Liant al unității naționale, unitatea sindicală a clasei muncitoare a fost realizată, în mare parte, prin reunificarea Confederației Generale a Muncii. Sindicatele muncitorești creștine au refuzat însă reunificarea. Unitatea de acțiune politică a clasei muncitoare este scopul Comitetului de înțelegere socialist-comunist creat la 4 decembrie 1944. Pentru a apăra unitatea mișcărilor de rezistență și pentru a consolida frontul forțelor antifasciste, P.C.F. acceptă dizolvarea forțelor civice și republicane și reafirmă că rolul Comitetelor de eliberare nu este acela de a se substitui autorităților guvernamentale. Trebuia impusă însă aplicarea programului Rezistenței, care reprezenta aspirațiile forțelor patriotice și naționale. A cere mai mult, în acel moment, ar fi însemnat o acceptare a diviziunii acestor forțe. Sarcina principală rămînea încă lupta națională antifascistă. Acesta este sensul în care se orientează Comitetul Central, în ședința ținută la Ivry, între 21 și 23 ianuarie 1945. În aceeași ședință sînt corectate anumite practici,

din cadrul strategiei unirii națiunii franceze.

Dacă această strategie obține un oarecare succes, prin regrouparea țărănimii într-o singură mare organizație: Confederația Generală a Agriculturii (16—18 martie 1945), ea suferă și un eșec, prin refuzul Mișcării de Eliberare Națională de a fuziona cu Frontul Național. Unitatea rezistenței rămâne nerealizată, iar mișcărilor de rezistență vor dispărea.

Al X-lea Congres al P.C.F. (26—30 iunie 1945) se deschide la o lună și jumătate după victoria asupra Germaniei naziste. Programul luptei naționale antifasciste este în parte realizat. Acum trebuie aprofundate cuceririle democratice. Deviza Congresului va fi: „În slujba Franței, pentru Renașterea țării, pentru Democrație și pentru Unitate“.

RENAȘTEREA FRANȚEI era pusă sub semnul întrebării de dificultățile internaționale create de comportarea imperialismului anglo-american, ca și de dificultățile interne, legate de dezastrul din industrie și din agricultură, de inflația financiară ce permitea forțelor reacționare să speculeze. Ținând cont de resursele reale ale națiunii, Congresul elaborează un program de *luptă pentru producție*, vizând sectoarele de importanță hotărâtoare. Această luptă pentru producție este principala sarcină, pentru moment. Ea este o datorie națională, o datorie de clasă, fiind singura capabilă să apere alianța dintre țărănime și clasa muncitoare, singura cale de a păstra independența națională și singurul mijloc de a izola marea burghezie.

Restaurarea unei democrații reale era impusă de necesitatea de a ieși cât mai repede din provizorat, de necesitatea de a da Franței o Constituție suverană, capabilă să controleze efectiv activitatea guvernului, să garanteze libertățile și egalitatea în drepturi. Prin mobilizarea maselor, prin inițiativa acestora, trebuie dezvoltate la maximum tradițiile democratice franceze, trebuie „dat cuvântul poporului“.

Unitatea politică a clasei muncitoare. Unirea națiunii trebuie să se reflecte în unirea partidelor democratice, într-un guvern de largă uniune democratică. Baza unității naționale este însă unitatea politică a clasei muncitoare. Astfel, Congresul al X-lea adoptă un proiect de Cartă a unității, în vederea unirii comunistilor și socialistilor într-un mare partid muncitoresc francez, al cărui scop ar fi „realizarea victoriei socialismului în Franța, în condițiile adecvate situației și datorită geniului național al țării“. Pe

termen scurt, Congresul al X-lea al P.C.F. propune Partidului Socialist o înțărare a unității de acțiune.

Sprîjinindu-se pe mase, P.C.F. a devenit primul partid din Franța. El va trebui să-și asume responsabilități noi în cadrul guvernului, iar acest lucru devine fapt împlinit în noiembrie 1945. Acum se pune problema reînnoirii și aprofundării democrației.

3. Efectiv, înainte de primăvara lui 1946, *anumite contradicții, de ordin secundar, au fost rezolvate*, au fost dobândite noi cuceriri democratice, dar fără să se poată vorbi despre un guvern al Frontului Unic.

BĂTĂLIA PENTRU PRODUCȚIE. Victoria este raportată în primul rînd în transporturi. Partidul Comunist, chiar înainte de a-și asuma responsabilitățile guvernamentale respective, s-a lansat, cu toate puterile, în *bătălia pentru cărbune*, pentru energie electrică, obținută în hidrocentrale, pentru producția industrială. Aceasta, în ciuda sabotajului patronatului, a criticilor reformiștilor și a încetinelii guvernului în adoptarea măsurilor de naționalizare.

BĂTĂLIA PENTRU REVENDICĂRI o însoțește pe cea pentru producție. În octombrie 1944, în primăvara și în toamna lui 1945, prin intervenția statului, salariile au fost modificate. Dacă se ia în considerare nivelul intens de exploatare din timpul războiului, se constată o netă ameliorare a puterii de cumpărare; totuși, aceste modificări ale salariilor se fac sub nivelul real al prețurilor și nu se duce oficial o luptă serioasă împotriva speculei, pentru îmbunătățirea aprovizionării, cu toate protestele comunistilor.

S-au înregistrat progrese vizibile în alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, datorită politicii de reajustare a prețurilor agricole, politică propusă de comunisti, în momentul în care reacțiunea și reformiștii încearcă să acrediteze ideea că țărănii sînt adevărații profitori ai speculei. Dată fiind diversitatea regională a tipurilor de agricultură, dată fiind inegală influența a P.C.F. în rîndurile țărănimii, această strategie este mai bine înțeleasă în regiunile agricole în care aprovizionarea era mai slabă, sau în cele care participaseră mai mult la Rezistență. Cum însă predominantă era forma micii gospodării agricole individuale, și aceasta de la Revoluția franceză, care a realizat reforma agrară democratică burgheză, alianța dintre clasa muncitoare și țărănime nu a putut avea decît baze fragile, fiind în opoziție cu intermediarii paraziți și cu diversele po-

litici ale prețurilor fixate de monopourile care divizează piața. Fragilitatea și limitele acestei alianțe au originea tocmai în insuccesul luptei împotriva speculei și pentru o mai bună aprovizionare.

Se remarcă totuși o *reușită parțială în acțiunea de naționalizare*, ca și aplicarea unor măsuri democratice, naționale. În toamna lui 1945, unitatea oamenilor muncii permite o extindere a naționalizărilor, în timp ce, pînă atunci, de Gaulle și marea burghezie reușiseră să se opună, în fapt, naționalizării monopolurilor. Fuseseră realizate numai cîteva naționalizări-sanctiuni (minele de cărbuni din Nord-Pas de Calais, Compania de aeronautică, uzinele Renault).

Încă de la 2 mai 1945, socialiștii și comuniștii ajunseseră la un acord, pentru a limita pe plan național puterea trusturilor, pentru a dezvoltă investițiile în interes național, pentru a face ca oamenii muncii să participe la gestiunea întreprinderilor, pe calea unor naționalizări veritabile, cu caracter democratic, și nu socialist.

Din noiembrie 1945 pînă în aprilie 1946, în urma marilor lupte politice și sindicale ale maselor, au fost naționalizate: cele patru mari bănci de credit; cele unsprezece principale companii de asigurări; industria gazului și a electricității; totalitatea minelor. Au fost, de asemenea, create, apoi democratizate, Comitetele de întreprindere.

Încercînd să cîștige timp, marea burghezie a căutat să golească de substanță programul C.N.R. Parțial, ofensiva a și eșuat, dar a reușit totuși să împiedice crearea unei Adunări și a unui guvern cu adevărat democratice. Poate exista în Franța o democratizare progresivă a puterii, datorită intervenției maselor și a presiunii populare?

4. OARE PROBLEMA PUTERII DE STAT SE PUNE CU TOT MAI MULTĂ STRINGENȚĂ, CA ȘI CEA A NATURII GUVERNULUI? Problema puterii de stat nu se pune numai în momentul Eliberării, ci de-a lungul întregii perioade. Ea se pune din ce în ce mai stringent, deoarece nu este vorba numai de *aparatul de stat*, ci și de *natura statului* și a regimului.

Marea burghezie se străduiește, în 1945, din toate puterile, să îndepărteze masele de la democrație. Ea face totul pentru a se opune supraviețuirii Comiteteleor de Eliberare. Creează partide noi, care pot revendica participarea lor la rezistență, ceea ce îi permite să regrupeze forțele conservatoare în spatele participanților autentici la rezistență,

care vor să facă, cu de Gaulle, o „*revoluție în ordine și în lege*“. Marea burghezie mizează pe politica numită „a celei de a treia forțe“. Ea opune un guvern puternic, unui guvern democratic.

Această politică este activ sprijinită de majoritatea responsabililor socialiști. Léon Blum renunță, la Congresul Partidului Socialist, din august 1945, la materialismul dialectic. El renunță și la noțiunea de luptă de clasă, în favoarea celei de „*acțiune de clasă*“. El dezvoltă teza alianței privilegiate cu M.R.P., în scopul de a împinge spre marginea vieții politice Partidul Comunist și acea parte a clasei muncitoare care îl urmează. Congresul socialist a respins unitatea organică, dar, din cauza curentului favorabil unității, nu a putut denunța unitatea de acțiune. Nu se poate vorbi, în nici un caz, despre un progres în procesul de formare a Frontului Unic Muncitoresc.

Cu siguranță, Partidul Socialist s-a raliat ideii unei Adunări Constituante suverane, idee lansată de Partidul Comunist și de Stările Generale ale Renașterii Franceze, dar, de fapt, el s-a raliat unei limitări a puterii acestei Adunări, deci, practic, poziției lui de Gaulle.

Partidul Comunist s-a ridicat împotriva acestei concepții, ce limita puterile Adunării Constituante. Acel NU spus de Partidul Comunist a reunit 33% din sufragii, mai precis 6,6 milioane de voturi. Cu ocazia alegerilor, Partidul Comunist a primit 5 milioane de voturi, avînd astfel 151 de deputați. Pentru prima dată în istorie, P.C.F. a devenit cel dintîi partid al Franței, depășind în ceea ce privește influența electorală a S.F.I.O. și reușind chiar să antreneze o importantă parte a electoratului socialist pe pozițiile sale constituționale. Influența, conducătoare, a Partidului Comunist, se întinde dincolo de bazele sale. Raportul de forțe între socialiști și comuniști s-a inversat; în plus, cele două partide sînt majoritare în Camera Deputaților. Noi perspective par să se deschidă în fața forțelor democratice, iar obstacolele din calea dezvoltării democrației pot fi acum înlăturate.

1. În noiembrie 1945, Confederația Generală a Muncii, Partidul Comunist, Partidul Socialist, Partidul Radical și Liga Drepturilor Omului adoptă un program comun de guvernare. Acesta nu este, de altfel, decît o actualizare a Programului elaborat de C.N.R. Comitetul Central al P.C.F. cere însă și crearea unui guvern conform cu imaginea națiunii, adică un guvern socialist-comunist, căruia i s-ar asocia acele forțe care do-

resc, în mod real, să pună în practică Programul delegației forțelor de stînga.

2. Conducerea socialistă refuză și constrînge Partidul Comunist să accepte un guvern tripartit, avîndu-l pe de Gaulle ca șef al guvernului. Dar de Gaulle vrea să limiteze participarea comunistă la un rol secundar. Pentru a doua oară, conducătorii socialiști refuză ideea unui guvern socialist-comunist. Presiunea populară permite însă un compromis, adică participarea a cinci miniștri comuniști la acest guvern tripartit. Văzînd că unitatea dintre socialiști și comuniști se întărește, în privința concepției asupra viitoarei constituții, generalul de Gaulle, sperînd să creeze o criză gravă, demisionează la 20 ianuarie 1946. M.R.P. rămîne însă la putere.

S-ar putea deci crede că, de la 8 mai 1945 și pînă la 20 ianuarie 1946 s-a scurs o perioadă istorică caracterizată printr-o luptă unitară pentru un guvern democratic. Lucrurile nu sînt chiar așa de simple, deoarece nu se poate vorbi, în Franța, despre un Front Unic Muncitoresc. În trei momente esențiale, Partidul Socialist a făcut să eșueze perspectiva unității de acțiune dintre comuniști și socialiști. Dinamica unitară, aplicarea Programului delegației forțelor de stînga și succesul obținut în bătălia pentru producție au permis însă, tot de trei ori, Partidului Comunist, să reia inițiativa și să joace un rol determinant.

Partidul Comunist nu este însă, în acel moment, singurul partid care ia inițiative politice. Raportul de forțe, în 1946, se anunță complex, căci :

— *Natura guvernelor tripartite nu se schimbă, după criza din ianuarie 1946 ;*
— *În afara guvernului, gaullismul va dispune de posibilități sporite de manevră, pentru a face presiuni extrem de puternice, mai ales asupra M.R.P.*

În 1946, guvernele sînt, cu certitudine, democratice, dar ele nu sînt axate pe Frontul Unic Muncitoresc, ci pe alianța M.R.P. — Partidul Socialist.

A doua fază : În măsura în care contradicția între participarea guvernamentală și democratizarea puterii de stat nu este rezolvată, în măsura în care lupta maselor nu a reușit să impună un guvern democratic bazat pe Frontul unic, perioada dintre primăvara lui 1946 și primăvara lui 1947 este o fază de regres obiectiv al mișcării revoluționare și de masă, la capătul căreia forțele muncitorești, forțele democratice avansate se văd izolate. Burghezia se întoarce, în mod deschis, către reacțiune și recurge, în mod direct, la presiunile imperialiștilor

anglo-americani. Alianța clasei muncitoare cu țărînimea este din ce în ce mai precară. În sfîrșit, unitatea politică de acțiune este abandonată de socialiști, chiar înainte de excluderea miniștrilor comuniști din guvern.

A existat, desigur, și o contraofensivă a Partidului Comunist, care, în condiții grele, voia să apere și să garanteze cuceririle democratice din perioada Eliberării. S-au înregistrat progrese evidente, atît din punct de vedere calitativ cît și cantitativ, în ultima parte a anului 1946, în rîndul forțelor „democratice avansate”. Dar curentul revoluționar, dominant mai mult ca oricînd în rîndurile clasei muncitoare, a pierdut o parte din influența sa asupra claselor mijlocii. De ce ?

1. **CONTRADICȚIA DINTRE PARTICIPAREA COMUNIȘTILOR LA GUVERN ȘI DEMOCRATIZAREA PUTERII DE STAT NU A FOST REZOLVATĂ.** Socialiștii refuză, pentru a treia oară, în ianuarie 1946, crearea unui guvern socialist-comunist, a unui „guvern de luptă”, care ar fi fost majoritar, atît pe plan național, cît și în Adunarea Constituantă. Socialiștii au impus soluția unui cabinet tripartit, în care a fost reprezentat și M.R.P. Înseamnă aceasta un regres decisiv ? După părerea noastră, nu, căci a existat un acord guvernamental cu privire la bătălia pentru producție, la naționalizări, la reforma administrativă și a instituțiilor.

Mai grav este însă eșecul înregistrat în mase de primul proiect de Constituție. Acest fapt reflecta un regres al influenței socialist-comuniste în sinul națiunii. M.R.P. a refuzat să susțină proiectul unei Constituții laice și sociale. Biserica și reacțiunea au lansat puternice atacuri, axate mai mult pe teme legate de societatea civilă decît pe probleme politice precise. În loc să facă campanie comună cu comuniștii, socialiștii au participat la vasta campanie anticomunistă declanșată de reacțiune, și care s-a accentuat după celebrul discurs al lui Winston Churchill de la Fulton.

Acest regres este cu atît mai grav, cu cît, pe plan politic, se înfăptuiesc naționalizările și se dizolvă organismele economice ale regimului de la Vichy, ca urmare a unor lupte aprinse, care au opus pe comuniști Mișcării Republicane Populare, și adesea, socialiștilor. Cum se explică acest recul al socialiștilor, această stagnare a comuniștilor, în momentul în care M.R.P. devine cel mai important partid din Franța ? Ar trebui să cunoaștem mai bine impactul mișcării gaulliste

asupra păturilor populare și natura sa contradictorie, tot așa cum ar trebui să înțelegem mai bine natura acestui partid „între clase”, care este M.R.P.

Oare numai neaplicarea Programului delegației forțelor de stînga a condus la zdruncinarea alianței dintre clasa muncitoare, țărănime și păturile mijlocii? Nu, căci un început de aplicare a acestui program a existat. Deoarece însă nu a fost aplicată o politică de Front unic, intervine o primă schimbare în raportul de forțe, în detrimentul democrației. Marea burghezie își poate relua astfel ofensiva pe toate fronturile.

2. CONTRADICȚIA FUNDAMENTALĂ CAPITAL-MUNCĂ REAPARE, MAI PREGNANT, ODATĂ CU RELUAREA ACTIVITĂȚII ECONOMICE, ÎN 1946. Cea mai mare parte a marelui capital, în loc să fie investită pentru dezvoltare, preferă să fie orientată spre consum, în scopul de a se crea stocuri speculative, de a relansa inflația și de a face ca investițiile pe termen lung să fie asumate de finanțele publice.

Partidul Comunist acceptă totuși să facă parte dintr-un guvern tripartit, condus de M.R.P., cu condiția să fie satisfăcute cererile de majorare ale salariilor, în urma creșterii prețurilor. Mari manifestații populare cer mărirea salariilor și organizarea asigurării sociale. Parțial, victoria este dobîndită la Conferința de la Palais Royal, conferință arbitrată de stat. Dar, începînd cu al doilea semestru al anului 1946,arele capitale, prin intermediul miniștrilor finanțelor și ai economiei naționale reprezintă M.R.P., favorizează reapariția inflației, care are ca efect dizolvarea alianței dintre clasa muncitoare, țărănime și păturile mijlocii.

În momentul în care bătălia pentru producție este pe cale să reușească, problema esențială devine următoarea: cum poate fi finanțată în viitor acumularea, și cum poate fi modernizat echipamentul de producție, avîndu-se în vedere rolul finanțelor publice. Statul devine arena în care operează contradicția dintre politica fiscală antimonopolistă, politica financiară, despăgubirile germane, planul de ajutor anglo-american, implicarea capitalului monopolist, exploatarea largită a clasei muncitoare și a țărănimii, independența națională sau subordonarea față de imperialismul dominant.

Pe plan economic, dar și pe plan politic, contraofensiva reacțiunii a devenit posibilă datorită regresului maselor muncitoare și democratice, și inițiativelor politice ale M.R.P. De ce? Creșterea

rapidă a producției a creat, poate, din nou, bazele obiective ale unui reformism spontan, ale unui anumit economism. Diviziunea politică este însă cea care a îngrădit, în mod fundamental, acțiunea maselor.

3. ACEASTĂ OFENSIVĂ DIRECTĂ A REACȚIUNII FACE SĂ CREASCĂ CONTRADICȚIA DINTRE CURENTUL REFORMIST ȘI CURENTUL REVOLUȚIONAR. Reacțiunea și imperialismul controlează, ca hegemoni, politica reformistă; de exemplu: acordurile Blum — Byrnes, negocierile anglo-americane cu privire la planul Monnet, tratatul franco-britanic etc. Curentul reformist nu-și dă seama că alinierea sa în cadrul imperialismului contravine intereselor oamenilor muncii din Franța, deoarece el dezvoltă teza potrivit căreia numai ajutorul american poate atenua efortul și suferințele poporului. Reformiștii nu-și dau seama că acest „ajutor generos” nu va împiedica revărsarea crizei americane asupra Europei occidentale, unde va avea „consecințe catastrofale”.

În legătură cu cel de al doilea proiect de Constituție, S.F.I.O. face concesii antidemocratice. Mișcării Republicane Populare, S.F.I.O. renunță mai ales la orice unitate de acțiune cu comuniștii, mai ales după congresul său, din august 1946. S.F.I.O. relansează viguros anticomunismul și antisovietismul, încercînd să organizeze primele sciziuni sindicale. Cu toată nemulțumirea populară profundă, ce se reflectă amplu în rîndurile S.F.I.O. la congresul din august 1946, se impune, atît noi conducători, cît și întregului partid, o tendință spre acomodarea cu imperialismul. Această schimbare intervenită în conducerea Partidului Socialist nu provoacă o modificare a politicii S.F.I.O., prezentată ca fiind o ultimă speranță a libertății. Practic, toate tendințele S.F.I.O. sînt, în mod egal, supuse ideologiei dominante a marii burghezii și a imperialismului, tendințele zise „de stînga” neavînd alt rol decît de a împiedica o alunecare populară prea largă spre Partidul Comunist, deci de a izola curentul revoluționar și de a putea scinda clasa muncitoare.

4. PARTIDUL COMUNIST TREBUIE DECI SĂ REIA OFENSIVĂ, ÎN CONDIȚIILE ÎN CARE REACȚIUNEA CÎȘTIGĂ TEREN. Pentru moment, nu mai pare posibilă dezvoltarea unei politici economice democratice, la nivel global. Trebuie consolidate mai întîi cuceririle democratice și sociale. Apoi, trebuie atrase masele reformiste și republicane spre o Constituție republicană, socială și laică.

Numeroase țeluri importante au fost atinse : adoptarea programului de asigurare socială, în sistemul cel mai dezvoltat și mai democratic din toate țările capitaliste ; extinderea puterilor delegațiilor personalului și ai Comitetelor de întreprindere ; îmbunătățirea legislației cu privire la salarii, condiții de muncă și garantarea locului de muncă ; adoptarea statutului funcționarilor publici ; noul statut al închirierii agricole și al arendeii, care limitează atotputernicia marilor proprietari și acordă fermierilor o parte mai mare a produsului muncii ; crearea Centrului Național de Cercetări Științifice și a Comisariatului Energiei Atomice ; elaborarea planului Langevin-Wallon de democratizare a învățămîntului, ce a fost pus în aplicare mai târziu.

Începînd din mai 1946 nu a mai fost obținută nici o mare cucerire democratică care să implice *direct* puterea marelui capital. Dar mișcarea populară a impus, chiar după primăvara lui 1946, o întreagă serie de cuceriri sociale și democratice, care, în mod indirect, au pus în cauză această dominație. Reacțiunea își va concentra atacurile asupra celui de-al doilea proiect de Constituție, al cărui eventual eșec ar fi repus în discuție toate reformele. Totuși, în octombrie, cu o majoritate destul de mică, această Constituție este ratificată.

Trei trăsături caracterizează raportul de forțe, cu ocazia alegerilor legislative de la 10 noiembrie 1946 :

— Progresul evident al forțelor democratice avansate, Partidul Comunist fiind din nou primul partid din Franța, de data aceasta cu 28,5% din voturi.

— Puternicul regres al socialiștilor, radicalilor și M.R.P., care plătesc astfel alianța lor privilegiată în guvern și al căror electorat este dezorientat.

— Importanta victorie a candidaților gaulliști și ai reacțiunii.

Este deci vorba de un al doilea regres al forțelor democratice, ca urmare a dezagregării lor, datorită politicii duse de Partidul Socialist și de M.R.P. Se pot organiza forțele democratice în jurul P.C.F. ? Programul democratic nu a fost desăvîrșit, și s-ar putea deschide noi perspective.

5. PARTIDUL COMUNIST, CONȘTIENȚĂ DE RESPONSABILITĂȚILE SALE ASPIRĂ LA CONDUCEREA TREBURILOR ȚĂRII, ÎN SCOPUL DE A RECONSTITUI UN AUTENTIC FRONT DEMOCRATIC. Aceasta implică o aprofundare a problemei rolului democrației, rol care nu a luat sfîrșit odată cu primele lovituri date trusturilor sau

odată cu instaurarea celei de a IV-a Republici. Între democrație și trecerea la socialism vor exista, de acum înainte, noi legături. Luată în sine, nici o democrație nu va genera socialismul. Dar democrația poate exercita o anumită influență asupra vieții economice și sociale, și poate grăbi transformarea economiei și a societății, suferind ea însăși influența acestor dezvoltări. În celebrul său *interviu*, acordat ziarului *Times*, la 18 noiembrie 1946, Maurice Thorez preciza : „Progresele democrației, în lumea întreagă, permit să luăm în considerație, pentru drumul socialismului, și alte căi decît cele urmate de comuniștii ruși“.

O asemenea perspectivă implică ideea că între comuniști și socialiști ar trebui să existe un acord, bazat pe un program de guvernare, capabil să primească sprîjinul tuturor republicanilor și democraților sinceri. P.C.F. ia inițiativa de a propune, apoi redactează singur, un program de guvernare, care este un adevărat program de legislatură, un program mobilizator, un stimulent pentru acțiunea maselor. Trebuie apărute, desăvîrșite și extinse naționalizările, nu numai pentru a salvagarda independența națională, ci și pentru a putea conduce economia în mod democratic. Aceasta implică, pentru perioada imediat următoare, o intervenție conjuncturală capabilă să stăpînească inflația, să salveze francul, să rezolve criza financiară, fără a cădea însă sub jugul imperialismului.

Presiunea maselor a fost insuficientă, în acel moment, și poate Partidul Comunist nu era bine pregătît pentru o astfel de inițiativă. Mai mulți conducători socialiști au făcut să eșueze candidatura lui Maurice Thorez la funcția de șef al guvernului. Așa a fost format guvernul socialist omogen prezidat de Léon Blum. Aceasta a fost prima tentativă de a înălțura miniștrii comuniști din guvern, un refuz de a aplica regulile democrației, atunci cînd ele permiteau comuniștilor să conducă guvernul. Mai ales însă, aceasta a fost o imixtiune directă a imperialismului în afacerile interne franceze, prin atenuarea obiectivelor planului Monnet, prin alinierea guvernului socialist la pozițiile anglo-americane, prin șantajul exercitat cu credite externe și prin începutul războiului din Indochina.

Vigilența maselor a permis, desigur, comuniștilor, să participe la un nou guvern, în ianuarie 1947, și pînă în luna mai a aceluiași an, dar în poziție subalternă. Tactica mării burghezii și a reformiștilor era să constrîngă P.C.F. să

abandoneze puterea, sau să aleagă colaborarea de clasă.

Divergențele se adânceau pe toate planurile. Partidul lupta, făcea tot ce era posibil, pentru a apăra interesele clasei muncitoare. Puși în fața nemulțumirii populare, dar conștienți de faptul că

clasa muncitoare era izolată de restul națiunii, și chiar divizată, în parte, socialiștii și-au asumat responsabilitatea pentru a elimina, la 4 mai 1947, miniștrii comuniști din guvern, ceea ce nu a însemnat decât realizarea planului reacțiunii și imperialismului.

Concluzie : Cu toate cuceririle democratice, politice, economice și sociale, se poate spune că marea burghezie și-a păstrat în Franța un loc preponderent în *conomie* și în *aparatul de stat*. Evident, ea a pierdut controlul politic al Adunării Naționale, și chiar al guvernului, pierzând în primul rînd, inițiativa politică, în 1945—1946 și controlul asupra maselor. Începînd cu a doua jumătate a anului 1946, prin politica așa-numitei „forțe a treia”, datorită reformiștilor și ofensivei imperialiste, reacțiunea a răsturnat, în favoarea sa, raportul forțelor politice, în popor și în guvern, izolînd curentul revoluționar, divizînd clasa muncitoare și respingînd Partidul Comunist de la conducerea țării.

СОДЕРЖАНИЕ

100-летия годовщина провозглашения
полной независимости Румынии

Речь товарища Николае Чаушеску на Совместной торжественной сессии Ц.К. Р.К.П., Великого Национального Собрания и центрального партийного и государственного актива, посвященная празднованию 100-летия со времени провозглашения государственной независимости Румынии 3

Прокламация совместной торжественной сессии Ц.К. Р.К.П., Великого Национального Собрания и центрального партийного и государственного актива, посвященная празднованию 100-летия со времени провозглашения государственной независимости Румынии 26

★

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЪ, МИРЧА МУШАТ: Румынская коммунистическая партия — знаменосец борьбы за охрану суверенитета и национальной независимости Румынии. 30

ГЕОРГЕ ГОМОЮ: Национальный и народный характер войны Румынии для завоевания своей независимости. 45

КОНСТАНТИН ОЛТЯНУ: Отвага румынской армии в войне для завоевания независимости Румынии 59

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ, ВИОРИКА МОИСУК: Внешняя политика Румынии соблюдения международного права, независимого и суверенного существования народов 80

ЮБИЛЕИ

85-ая годовщина товарища Иосипа Броз Тито 92

УНИВЕРСИТЕТСКИЙ КУРС

Основные вопросы истории родины и Румынской коммунистической партии Народно-демократическая революция в Румынии (1944—1947 гг.): преп. унив. др. Михай Фэту 97

Развитие дела социализма в Румынии в период 1948—1962 гг.: преп. унив. др. Ион Спэлэцелу 123

Упрочение социалистического общества в Румынии в период 1962—1969 гг. IX-й Съезд Р.К.П.: преп. унив. др. Георге Сурпат 144

Переход к строительству многосторонне-развитого социалистического общества. Программа Р.К.П. создания многосторонне развитого общества и продвижения Румынии по пути к коммунизму: преп. унив. др. Георге И. Ионице 158

Международная солидарность рабочего и социалистического движения, Румынской Коммунистической Партии с революционным движением, с рабочими и коммунистическими партиями: Вирджил Смырча 179

Место румынского народа в универсальной истории: др. Николае Копою. 194

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Париж: Совместный симпозиум румынских и французских историков. 209

SOMMAIRE

100 ans de la proclamation de l'indépendance complète de la Roumanie

Le récit présenté par le camarade Nicolae Ceaușescu à la session solennelle commune du Comité Central du P.C.R., de la Grande Assemblée Nationale et de l'actif central du parti et de l'état consacrée à l'anniversaire du centenaire de la proclamation de l'indépendance d'état de la Roumanie. 3

La Proclamation de la Session solennelle du C.C. du P.C.R., de la Grande Assemblée Nationale et de l'actif central du parti et de l'état consacrée à l'anniversaire du centenaire de la proclamation de l'indépendance d'état de la Roumanie. 26

★

ION POPESCU-PUTURI, MIRCEA MUȘAT: — Le Parti Communiste Roumain, le port-drapeau de la lutte pour la sauvegarde de la souveraineté et de l'indépendance nationale de la Roumanie. 30

GHEORGHE GOMOIU: — Le caractère national et populaire de la guerre de la Roumanie pour l'indépendance. 45

CONSTANTIN OLTEANU: — L'héroïsme de l'armée roumaine dans la guerre pour l'indépendance de la Roumanie. 59

GHEORGHE ZAHARIA, VIORICA MOISUC: — La politique extérieure de la Roumanie pour le respect du droit international, de l'existence indépendante et souveraine des peuples. 80

SUMMARY

Centennial of the Proclamation of the Total Independence of Romania

Report delivered by Comrade Nicolae Ceaușescu at the Solemn Session of the Central Committee of the R.C.P., of the Great National Assembly and of the Party and State Central Active on the Occasion of Celebration the Centenary of the Proclamation of the Total State Independence of Romania. 3

The Proclamation of the Solemn Session of the Central Committee of the R.C.P., of the Great National Assembly and of the Party and State Central Active on the Occasion of Celebration the Centenary of the Proclamation of State Independence of Romania. 26

★

ION POPESCU-PUTURI, MIRCEA MUȘAT — Romanian Communist Party, Standard Bearer of the struggle for safeguarding

ANNIVERSAIRES

85 ans de la naissance du camarade Iosip Broz Tito. 92

COURS UNIVERSITAIRE

Problèmes fondamentaux de l'histoire de la patrie, du Parti Communiste Roumain.

La révolution démocrate-populaire en Roumanie (1944—1947): conf. univ. dr. Mihai Fătu. 97

Le déroulement de l'oeuvre de l'édification du socialisme en Roumanie dans les années 1948—1962: conf. univ. dr. Ion Spălățelu. 123

La consolidation de la société socialiste en Roumanie dans les années 1962—1969. Le IX-ème Congrès du P.C.R.; conf. univ. dr. Gheorghe Surpat. 144

Le passage à l'édification de la société socialiste multiplement développée. Le Programme du P.C.R. de création de la société multiplement développée et de l'avancement de la Roumanie vers le communisme: conf. univ. dr. Gheorghe I. Ionță. 158

La solidarité internationale du mouvement ouvrier et socialiste, du Parti Communiste Roumain avec le mouvement révolutionnaire mondial, avec les partis communistes et ouvriers: Virgil Smârecea. 179

La place et le rôle du peuple roumain dans l'histoire universelle: dr. Nicolae Copoiu. 194

VIE SCIENTIFIQUE

Paris: Symposium des historiens roumains et français. 209

Sovereignty and National Independence of Romania. 45

GHEORGHE GOMOIU — The National and Popular Character of the War for Independence of Romania.

CONSTANTIN OLTEANU — The Heroism of the Romanian Army in the War for Independence of Romania. 59

GHEORGHE ZAHARIA, VIORICA MOISUC — The Foreign Policy of Romania of Observing International Law, the Independent and sovereign Existence of Peoples. 80

ANNIVERSARIES

Comrade Iosif Broz Tito's 85th Anniversary. 92

LECTURES

Fondamental Problems of the History of the Motherland and of the Romanian Communist Party. 97

The Democratic-People's Revolution of Romania (1944—1947): dr. Mihai Fătu	123	of Romania Towards Communism: dr. Gh. I. Ioniță	179
The Construction of socialism in Romania 1948—1962: dr. Ion Spălățelu	144	The International Solidarity of the Workers' and Socialist Movement of Romania, of the Romanian Communist Party With the Revolutionary Movements and Communist and Workers Parties all over the World. Virgil Smârcă	194
The Consolidation of the socialist Society in Romania 1962—1969. The IX-th Congress of the R.C.P. dr. Gh. Surpat	158	The Place of the Romanian People in the World History: Nicolae Copoiu	
The Beginning of the Construction of the Multilaterally Developed Socialist Society. The Programme of the R.C.P. for the Construction of the Multilaterally Developed Society and of the Advancing		SCIENTIFIC LIFE	
		Paris: Symposium of the Romanian and French Historians.	209

SUMARIO

100 años de la proclamación de la independencia absoluta de Rumania

Exposición del presidente Nicolae Ceaușescu presentada en la sesión solemne común del Comité Central de P.C.R., La Gran Asamblea Nacional y el activo central de partido y de Estado consagrada a la celebración del centenario de la proclamación de la independencia estatal de Rumania.	3
La Proclamación de la Sesión solemne común del C.C. de P.C.R., La Gran Asamblea Nacional y el activo central de partido y de Estado consagrada a la celebración del centenario de la proclamación de la independencia estatal de Rumania.	26

*

ION POPESCU PUȚURI, MIRCEA MUȘAT: El Partido Comunista Rumano, portabanderín de la lucha por salvaguardar la soberanía y independencia nacional de Rumania.	30
GHEORGHE GOMOIU: El carácter nacional y popular de la guerra de Rumania por la independencia.	45
CONSTANTIN OLTEANU: El heroísmo del ejército rumano en la guerra por la independencia de Rumania.	59
GHEORGHE ZAHARIA, VIORICA MOISUC, Política externa de Rumania de respetar el derecho internacional, la existencia independiente y soberana de los pueblos.	80

CUMPLEAÑOS

85 años del nacimiento del camarada Iosip Broz Tito.	92
---	----

CURSO UNIVERSITARIO

Problemas fundamentales de la historia de la patria del Partido Comunista Rumano.	
La revolución democrata-popular en Rumania (1944—1947): conf. univ. dr. Mihai Fătu	97
El desarrollo de la obra de la construcción del socialismo en Rumania en los años 1948—1962; conf. univ. dr. Ion Spălățelu	123
La consolidación de la sociedad socialista en Rumania en los años 1962—1969. Congreso IX-o del P.C.R. conf. univ. dr. Gheorghe Surpat	144
El pasaje a la edificación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada. El Programa P.C.R. de forjamiento de la sociedad multilateralmente desarrollada y el avance de Rumania hacia el comunismo: conf. univ. dr. Gheorghe I. Ioniță	158
La solidaridad internacional del movimiento obrero y socialista del Partido Comunista Rumano con el movimiento revolucionaria de por doquier: Virgil Smârcă	179
El lugar del pueblo rumano en la historia universal: dr. Nicolae Copoiu	194

VIDA CIENTIFICA

Paris. Simpósium de los historicos rumanos y francesas.	209
---	-----

INHALT

100 Jahre seit der Verkündigung der vollkommenen Unabhängigkeit Rumäniens

Darlegung auf der gemeinsamen Festtagung des Zentralkomitees der Rumänischen Kommunistischen Partei, der Grossen Nationalversammlung und des zentralen	
--	--

Partei- und Staatsaktivs, dem Feiertag des Zentenariums der Ausrufung der staatlichen Unabhängigkeit Rumäniens gewidmet.	3
---	---

Die Proklamation der Festtagung des Zentralkomitees der Rumänischen Kom-	
--	--

munistischen Partei, der Grossen Nationalversammlung und des zentralen Partei- und Staatsaktivs, dem Feiertag des Zentenarium der Ausrufung der staatlichen Unabhängigkeit Rumäniens gewidmet.	26	Die volksdemokratische Revolution in Rumänien (1944—1947): conf. univ. dr. Mihai Fătu	97
ION POPESCU-PUTURI, MIRCEA MUȘAT: Die Rumänische Kommunistische Partei, Banner des Kampfes für die Verteidigung der nationalen Souveränität und Unabhängigkeit Rumäniens.	30	Der Verlauf des Aufbauwerkes des Sozialismus in Rumänien in den Jahren 1848—1962: conf. univ. dr. Ion Spălățelu	123
GHEORGHE GOMOIU: Der nationale- und populäre Charakter des rumänischen Krieges für Unabhängigkeit	45	Die Befestigung der sozialistischen Gesellschaft in Rumänien in den Jahren 1962—1969. Der IX. Parteitag der RKP: conf. univ. dr. Gheorghe Surpat	144
CONSTANTIN OLTEANU: Das Heldentum der rumänischen Armee im Unabhängigkeitskriege Rumäniens.	59	Der Übergang zur Gestaltung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft. Das Programm der RKP für die Gestaltung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft und des Vorranschreitens Rumäniens zum Kommunismus: conf. univ. dr. Gheorghe I. Ionlă	158
GHEORGHE ZAHARIA, VIORICA MOISUC: Die Aussenpolitik Rumäniens für die Hochachtung des internationalen Rechtes, der unabhängigen und souveränen Existenz der Völker	80	Die internationale Solidarität der Arbeiter- und sozialistischen Bewegung, der Rumänischen Kommunistischen Partei mit der revolutionären Weltbewegung, mit den Kommunistischen- und Arbeiterparteien: Virgil Smăreca	179
GEBURTSTAGE		Der Platz des rumänischen Volkes in der Weltgeschichte; dr. Nicolae Copolu	194
85 Jahre seit der Geburt des Genossen Iosip Broz Tito.	92		
UNIVERSITÄTSPREDIGUNG		DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN	
Hauptprobleme der Geschichte des Vaterlands, der Rumänischen Kommunistischen Partei		Paris: Das Simposium der rumänischen Historiker.	209

BIBLIOTECA „ASTRA“
SIBIU

Redactori : Ion Mamina, Elena Mureșan, Nicolae Baus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 274 ; 442 ; 722.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

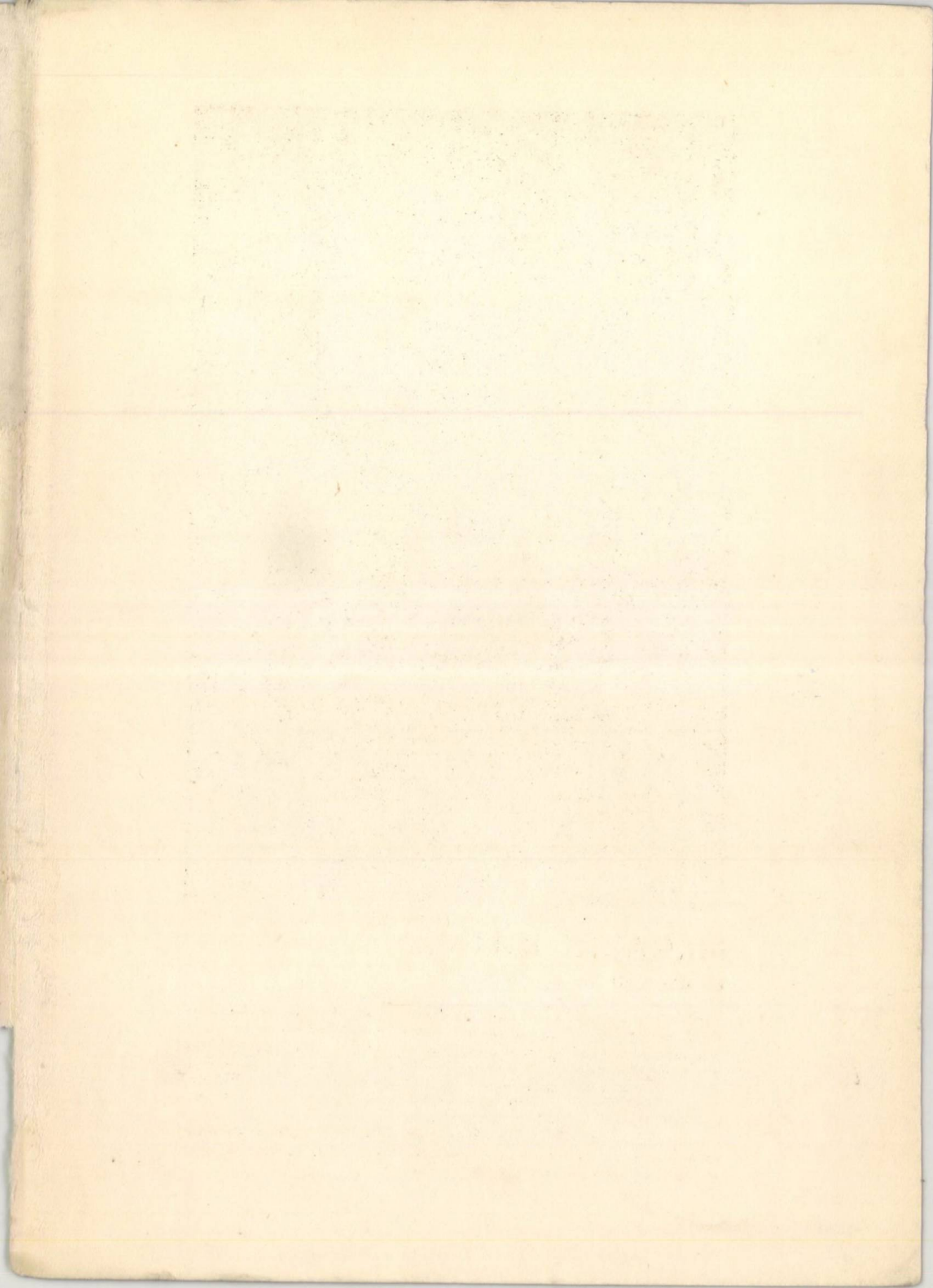
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii”

Galachia per quā lata regio ē a transilvanis incipiens vsq; in Euxinus protendit. Cetera et aquarū indigua, cum meridie bislet fluvius exoritur. Septentrionem versus turbatos appellat et versus fluvium ibi am nomades scilicet genus quoddam hanc terrā incolere quondā gerbe, qui et daniū distaspiā filii turpi fuga rebus affecit. postremo romani armis subacti ac celen sunt et colonia romana ducta dūce quodā flacco a quo flacca nuncupata. Et inde iōgo tps trāducta et pro flacca valachi appellati. Ferno adhuc genti romanus minit illico vix intelligibiles. Inter valachos compellat nra duo genera drāgulaz, sed hūc daniū impares essent atq; ab illis multatā armis adiuti daniū pene ad interitū delevērūt. Daniū opē ferēs nō tā illos restituit q̄s sibi ipi claritē et opes aucreptos et sibi et posteris perpetui possidere retinēdū peccen insulam apud veteres fama notam. Et in trā parā hungaria parer. nō me latet difficiliani effari oportet non solū parū verū etiam inter se gites pro diuini auctate ac notetia ferē

MAGAZIN ISTORIC

un deceniu de apariție

Publicație prestigioasă cu largă audiență în masa cititorilor *Magazin istoric* marchează cei 10 ani de activitate cu un rodnic bilanț.

Integrată în climatul spiritual novator al societății noastre, în exigențele operei de promovare a culturii istorice, revista își ilustrează împlinirile prin valoroase reflecții ale eroice epocii naționale a poporului român, din străvechi timpuri și pînă în prezentul nostru socialist al istoriei popoarelor Europei și din celelalte continente.

Magazin istoric și-a creat o tradiție ca revistă de exprimare publicistică specifică, ce se va continua în viitoarele sale reușite, pe temeiul și în pas cu progresele istoriografiei românești.

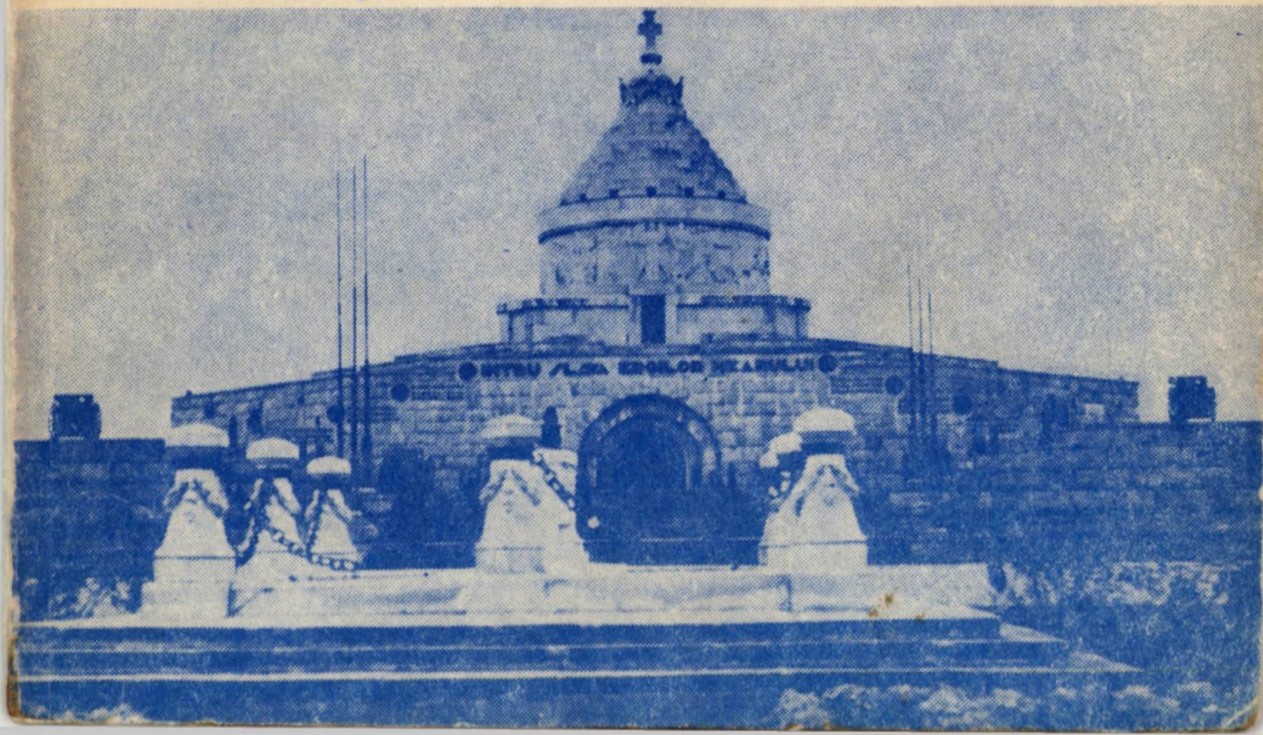
Lei 6

I 8977

anale de istorie

60 de ani

MĂRĂȘTI — MĂRĂȘEȘTI — OITUZ

0 IIII 2005

8977

— DEL. 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIII

3

1977

SUMAR

60 DE ANI DE LA MĂREȚELE IZBINZI DE LA MĂRĂȘTI-MĂRĂȘEȘTI-OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA : Mărăști-Mărășești-Oituz — marea epopee din vara anului 1917	3
N. N. CONSTANTINESCU, I. CUPȘA : Efortul militar și material al Româ- niei în anii primului război mondial	13
CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU : Caracterul popular al războiului de reîntregire națională	23

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

ILIE RĂDULESCU : Județul Hunedoara în contextul istoriei patriei . .	33
--	----

ARTICOLE — COMUNICĂRI

GHEORGHE PRODEA : Programul P.C.R. despre imperativul istoric al co- laborării dintre comuniști, socialiști și alte forțe democratice și pro- gresiste în etapa actuală	55
FLOREA DRAGNE : Afirmarea sindicatelor în viața politică a României (1918—1921)	71
ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU : Ideologia și practica nealinierii	82

DEZBATERE

Cu privire la căile de trecere la socialism : Valter Roman	93
--	----

26655.

TRECUTUL DE LUPĂ AL POPORULUI ROMÂN

OBIECT DE STUDIU ȘI EVOCARE ÎN MIȘCAREA NOASTRĂ

MUNCITOREASCĂ

Statutul politico-juridic al țărilor române de la formarea lor și pînă la proclamarea independenței de stat depline a României : Dumitru V. Firoiu .	106
Femeile române în lupta pentru independența națională a țării : Maria Totu, Doina Smârcea	125

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (V)	141
--	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

4—6 mai 1977. Sesiune științifică internațională prilejuită de aniversarea centenarului independenței naționale a României	169
<i>Giurgiu</i> — inaugurarea Muzeului luptei pentru independența poporului român	171
<i>Berlin</i> . Simpozion româno-german	172

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

Mărăști-Mărășești-Oituz — marea epopee din vara anului 1917

GHEORGHE ZAHARIA

În urmă cu șase decenii, în vara fierbinte a anului 1917, pe dealurile și măgurile din sud-vestul Moldovei, de la malurile râpoase ale Siretului și pînă pe pantele munților de la pasul Oituzului, ostașii români scriau cu sîngele lor una din cele mai strălucite pagini de vitejie și eroism din istoria luptei poporului nostru pentru apărarea existenței sale într-un stat național unitar și independent. Desfășurate într-o perioadă cînd Antanta înregistra insuccese pe toate fronturile, bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au constituit victorii decisive nu numai pentru România, ci pentru întreaga coalitie a Antantei, influențînd desfășurarea în ansamblu a războiului.

Izbucnit la 1 august 1914, primul război mondial a fost rezultatul ascuțirii contradicțiilor dintre statele imperialiste, Franța, Anglia și Rusia formînd alianța cunoscută sub denumirea de Tripla Alianță sau Antanta de o parte, Germania și Austro-Ungaria formînd alianța Puterilor Centrale de partea cealaltă, o continuare, cu alte mijloace, a politicii reacționare a guvernelor și claselor stăpînitoare din aceste state, care urmăreau reîmpărțirea sferelor de dominație în lume, acapararea de colonii și teritorii străine.

În această mare înclăștare a forțelor imperialiste, care vizau împărțirea și reîmpărțirea lumii, participarea la război a unor națiuni și state mijlocii și mici din Europa a fost subordonată exclusiv unor obiective de interes național : apărarea în fața agresiunii, eliberarea unor teritorii ce se aflau sub stăpînire străină, constituirea sau întregirea statelor naționale, independente și suverane. Acesta era cazul românilor, al belgienilor, cehilor, slovacilor, croaților, polonezilor, sîrbilor, slovenilor. Definind țelurile urmărite de marile puteri în război și țelurile pe care și le propuneau popoarele asuprite, V. I. Lenin scria în 1915 : „... de aproape o jumătate de veac, guvernele și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Germania, și din Italia, și din Austria, și din Rusia au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mis-

cării muncitorești [...]. În special politica dusă și de Austria și de Rusia, atît în timp de pace cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor, și nu de eliberare a lor. Dimpotrivă, în China, Persia, India și în alte țări dependente observăm, în ultimele decenii, o politică de trezire la viață națională a zeci și sute de milioane de oameni, de eliberare a lor de sub jugul «marilor» puteri reacționare. Războiul dus pe această bază istorică poate fi și în prezent un război burghezo-progresist, de eliberare națională¹.

În momentul izbucnirii războiului, lupta poporului român pentru unitatea sa națională antrenase toate clasele sociale și forțele politice din vechiul regat și din provinciile care se aflau încă sub stăpînire străină. Faptul că țara se afla între doi coloși imperialiști, interesați în atragerea României de partea lor, date fiind bogățiile țării și poziția ei strategică, a determinat cercurile guvernante și forțele politice să adopte o poziție precaută. În acest sens, Consiliul de coroană, întrunit la Sinaia, la 3 august 1914, a hotărît adoptarea expectativei armate, soluție provizorie, care permitea un important răgaz pentru pregătirea militară și politică a acțiunii ce trebuia să ducă la realizarea idealului național.

În anul 1916, Antanta intenționa să cucerească inițiativa strategică, prin trecerea la ofensivă pe toate fronturile (de vest, oriental și de sud). Puterile Centrale, la rîndul lor, hotărîseră să acționeze ofensiv, armata germană îndreptîndu-și lovitura pe frontul de vest asupra Verdunului, iar armata austro-ungară pe frontul italian. Pînă la jumătatea lunii august 1916, marile operații proiectate de cele două coalitii se consumaseră fără ca nici una dintre părți să-și fi atins scopurile propuse. În aceste împrejurări, puterile Antantei au cerut ultimativ României să intre în război, cu scopul — nemărturisit — de a atrage forțe dușmane și a ușura situația de pe propriile lor fronturi.

Guvernul român nu s-a grăbit a-și da consimțămîntul, fără stabilirea exactă a termenilor colaborării cu Antanta. În această privință, guvernul român a cerut : asigurarea ritmică de către Franța a aprovizionării cu muniții, pe toată durata războiului (circa 300 de tone zilnic, trimise prin porturile rusești Arhanghelsk și Vladivostok) ; ofensiva română împotriva Austro-Ungariei să fie susținută de o ofensivă generală aliată ; armata rusă să asigure spatele frontului român în Bucovina și Dobrogea².

În aceste împrejurări, se semnează la București, la 4/17 august 1916, tratatul de alianță între România, Rusia, Franța, Anglia și Italia, precum și convenția militară, prin care părțile semnatare își asumau, printre altele, următoarele obligații : România se angaja să mobilizeze toate forțele sale ; cel mai tîrziu la 15/28 august 1916, să intre în război împotriva Austro-Ungariei, acționînd în direcția generală Budapesta. Comandamentul rus se angaja să acționeze pe întreg frontul oriental și, mai ales, în Bucovina, în scopul de a acoperi mobilizarea și concentrarea armatei române. Ceilalți aliați se obligau să preceadă cu opt zile intrarea României în război printr-o „ofensivă fermă” a armatelor lor de pe frontul sudic (Salonic), pentru a ușura mobilizarea și concentrarea armatei române. Rusia se mai angaja

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 26, Editura politică, București, 1964, p. 318—319.

² Maurice Paléologue, *La Russie des Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. II (3 Juin 1915—18 Août 1916), Paris, Plon, 1922, p. 329.

să trimită în Dobrogea două divizii de infanterie și una de cavalerie „pentru a coopera cu armata română contra armatei bulgare“. Flota rusă din Marea Neagră urma „să asigure portul Constanța, să împiedice orice debarcare a trupelor inamice pe țărmul român și orice incursiuni pe Dunăre“. Aliații se mai obligau să procure României muniție, alte materiale de război, echipament, medicamente și subzistențe³.

În noaptea de 14/15 august 1916, forțele române au trecut la ofensivă pe toată lungimea arcului carpatic, silind trupele austro-ungare să se retragă pe întregul front. În numai câteva zile, trupele române au pătruns adânc în Transilvania, fiind primite cu entuziasm de masele populare, dornice să scape de sub opresiunea străină. Ele au ieșit în întâmpinarea trupelor române potrivit tradiționalului obicei al ospetiei, cu piine și sare, întocmai cum, cu trei secole în urmă, locuitorii acestor ținuturi primiseră oștirea lui Mihai Viteazul. Salutînd, la rîndul său, populația Transilvaniei și explicînd misiunea armatei române, comandantul Armatei 2 române, generalul Alexandru Averescu, a spus atunci: „Armata românească, pășind pe pămîntul sfînt, pe care răsună de veacuri graiul neamului nostru obișnuit, nu a venit cu gînd de dușmănie împotriva oamenilor de orice lege și orice neam, rămași pe la vetrele lor, ci, dimpotrivă, însuflețită de cele mai frățești sentimente pentru tot norodul pașnic“.

Pentru a face față situației, comandamentele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acțiunilor militare pe frontul român, urmărind cîmpirea teritoriului nostru bogat în resurse petroliere și agroalimentare. Neangajate puternic pe nici unul din fronturile principale, așa cum se stipulase în Convenția militară, Puterile Centrale au realizat o superioritate de forțe zdrobitoare pe frontul român.

Armata română a luptat cu dîrzenie și dăruire. Covîrșită însă de forțele adverse, a trebuit să se retragă, apărînd pas cu pas pămîntul patriei. Capitala și aproape două treimi din teritoriul țării au căzut sub ocupația Puterilor Centrale, dar fără a-și fi putut atinge scopul de a zdrobi rezistența românească. Cu toate eforturile făcute, trupele lor au fost oprite de forțele româno-ruse, spre sfîrșitul anului 1916, pe linia Carpaților Răsăriteni, cursul inferior al Putnei, al Siretului și al Dunării. Recunoscînd eșecul, generalul Erich Ludendorff, șeful Marelui Cartier General german, avea să scrie în amintirile sale: „Noi am respins armata română, dar n-am putut s-o nimicim. A trebuit să lăsăm în Dobrogea și Muntenia forțe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontul occidental sau în Macedonia“⁴.

În teritoriul cîmpit, autoritățile de ocupație au introdus un regim de teroare, au săvîrșit violențe și abuzuri, au ucis oameni pașnici lipsiți de apărare, au evacuat cu forța familii din locuințele lor, au rechiziționat animalele, întreaga producție de cereale, zahăr și alte produse alimentare, produsele petroliere, tot felul de obiecte de metal, ca și obiecte de uz casnic și personal. În plus, populația din teritoriul ocupat a fost impusă la o contribuție de război de 750 de milioane lei, ceea ce reprezenta o sumă imensă pentru acel timp.

³ Marele Stat-Major, *România în războiul mondial*. Documente, vol. I, p. 11—14.

⁴ E. Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, vol. I, Paris, 1934, p. 331.

Caracterizînd situația din teritoriul cîmpit de Puterile Centrale, Nicolae Iorga scria în articolul *Ne pierde neamul*: „Acolo în ținuturile ocupate, domnesc foametea și jaful cel mai barbar. Pumnul de fier este singurul stăpîn. Execuțiile și persecutarea populației civile se țin lanț. Este exterminarea organizată“.

Pe toată durata ocupației Puterilor Centrale, România a suferit pagube în valoare de aproximativ 31 de miliarde lei aur, plus emisiunile de bani de război pe care guvernul român a trebuit să-i retragă.

*

În cursul iernii și primăverii anului 1917, pe frontul român nu s-au desfășurat operații militare de amploare. În aceste împrejurări, cu prețul unor uriașe sacrificii ale populației, guvernul și Comandamentul român au procedat la refacerea armatei, în condiții neasemuit de grele, din cauza lipsei de hrană, de îmbrăcăminte, de combustibil și, mai ales, din cauza epidemiei de tifos exantematic, care a făcut ravagii în rîndurile populației civile și ale unităților militare. Au fost organizate 15 divizii de infanterie, 2 divizii de cavalerie și alte cîteva brigăzi și unități independente. Interesate ca România să rămînă în război, guvernele Franței, Angliei și Rusiei au furnizat materialele tehnice cerute de guvernul român⁵.

O contribuție la refacerea armatei au adus unitățile industriale românești subordonate producției de război și puse în stare de funcționare în teritoriul liber. Pînă în martie 1917 își reluaseră activitatea 35 de fabrici, care produceau pentru armată⁶.

Rezultatele efortului național în domeniul industriei de război au fost apreciate la valoarea de 70 de milioane lei aur. Industria țării s-a dovedit pe deplin aptă a fabrica armament de toate tipurile, de a se adapta în timp scurt unor cerințe foarte mari. Și-au dat aportul în această acțiune patriotică de mare răspundere peste 30 000 de lucrători de toate specialitățile, tehnicieni și ingineri⁷.

La jumătatea lunii iunie 1917, trupele române reorganizate, constituite în Armata 1, s-au reîntors pe front, ocupînd un sector pe Siretul inferior, între Armatele 4 și 6 ruse.

Pentru 1917, Comandamentul Antantei hotărîse să treacă la ofensivă pe toate fronturile, în scopul înfrîngerii Puterilor Centrale și al terminării victorioase a războiului în acel an. În acest cadru, forțele româno-ruse din Moldova urmau să acționeze în sectorul Nămolosa, cu efectivul Armatei 1 română și 6 rusă, precedat de o lovitură secundară în sectorul Mărăști, dată de Armatele 2 română și 4 rusă. Prin dezvoltarea ofensivei în adîncime, pe direcții convergente, se urmărea recucerirea unei părți din teritoriul ocupat de inamic în prima campanie.

La rîndul lui, comandantul Puterilor Centrale a hotărît să treacă și el la ofensivă, în același sector de la Nămolosa, și apoi să-și dezvolte ofensiva spre nord, pe la est de Siret, pentru a cădea în spatele forțelor

⁵ Al. Ioanițiu, *Războiul României*, București, 1928, p. 283 și urm.

⁶ *Ibid.*

⁷ „Buletinul Societății Politehnice“, București, anul XLII, nr. 5—8, mai-august 1928, p. 25 și urm.

româno-ruse și a le încercui, în cooperare cu o altă grupare germano-austriacă, care urma să opereze de la nord către sud, în Galiția și Bucovina.

*La 11 iulie 1917, Armata 2 română, în cooperare cu Armata 4 rusă, a trecut la ofensivă în sectorul Mărăști. Zdrobit de focul artileriei și de atacurile neîntrerupte ale infanteriei, inamicul a fost constrâns să părăsească succesiv pozițiile; la 17 iulie, unitățile Armatei 2 române și ale Armatei 4 ruse au ajuns în valea superioară a râului Putna, unde ofensiva a fost oprită*⁸.

În situația creată, comandamentul german a renunțat la planul inițial al unei ofensive ample, limitându-se la luarea unor măsuri de consolidare, cu o parte din forțele destinate acelei operații, a apărării în sectorul Mărăști și la executarea a două lovituri convergente pentru a încercui și a nimici forțele principale ale Armatelor 2 română și 4 rusă. Punerea în aplicare a acestui nou plan a dat naștere la două bătălii, care s-au desfășurat simultan: bătălia de la Mărășești și bătălia de la Oituz.

La rîndul său, comandamentul româno-rus, datorită ofensivei germano-austriece care se desfășura în Galiția și Bucovina, hotărîse să renunțe la ofensiva proiectată în sectorul Nămolosa și să transporte în nordul Moldovei Armata 4 rusă, instalată pe Siret, perpendicular pe direcția Mărășești—Focșani, urmînd ca trupele sale să fie înlocuite de Armata 1 română⁹.

În dimineața zilei de 24 iulie (6 august) 1917, cînd primele unități românești se apropiau pentru a începe înlocuirea trupelor ruse, s-a declanșat pregătirea de artilerie germană, care vestea începutul bătăliei de la Mărășești. Întreg efortul Armatei 9 germane s-a exercitat asupra unei singure divizii ruse; strivită de superioritatea covîrșitoare a inamicului, după o rezistență îndîrjită, trupele sale au început să se retragă spre nord.

După o înaintare de cîțiva kilometri, trupele germane, care se credeau victorioase, s-au pomenit în fața unei rezistențe puternice și neașteptate. Prima divizie din Armata 1 română trecuse Siretul și se instalase în apărare înapoia trupelor ruse. Toate încercările inamicului de a înfrînge noua rezistență au fost respinse cu pierderi mari. Tenacitatea luptătorilor români, focul dens al armamentului automat și tragerile precise ale artileriei grele române arătau inamicului că „românii erau adversari respectabili”¹⁰.

În zilele următoare, comandamentul german a mutat, succesiv, efortul spre vest; după 10 zile de lupte sîngeroase, ofensiva lui s-a împotmolit. Rezistența dîrză și numeroasele contraatacuri executate de trupele române au subminat capacitatea ofensivă a armatei germane.

În timp ce trupele române zdrobeau ofensiva Armatei 9 germane din valea Siretului, diviziile Armatei 2 române duceau lupte grele de apărare în sectorul Oituz. Datorită superiorității sale numerice, adversarul a reușit, cu prețul unor pierderi sîngeroase, să realizeze o pătrundere

⁸ Arhiva M.A.N., fondul Armata a 2-a, Secția operații, dosarul nr. 4, filele 86—87 și dosarul nr. 159, fila 18.

⁹ Loc. cit., fondul Marele Cartier General, Secția operații, dosarul nr. 17/1, 1917, fila. 41.

¹⁰ General Kurt von Morgen, *Meiner Truppen Heldenkämpfe*, Berlin, 1920, p. 125.

mică în dispozitivul de apărare al trupelor române. Regrupându-și forțele, Armata 2 română a trecut însă imediat la contraofensivă și a reușit să recucerească o parte din terenul pierdut ¹¹.

În urma înfrîngerilor suferite la Mărăști, Mărășești și Oituz, comandamentul german a fost silit să renunțe definitiv la operații ofensive pe acest front și, la 21 august 1917, să treacă la apărare.

După oprirea acțiunilor ofensive ale Puterilor Centrale și pînă la 6 octombrie, cînd Marele Cartier General a ordonat trecerea la apărare pe întregul front, trupele române au mai dus unele acțiuni locale pentru îmbunătățirea pozițiilor pe care le dețineau. În înfruntările acerbe de la Mărăști, Mărășești și Oituz, ele au făcut din nou dovada înaltelor virtuți ostășești moștenite de la vitejii lor strămoși. Hotărîrea și dîrzenia cu care s-au bătut pentru a înfrînge pe cotropitori, eroismul și neînfricarea în luptă își au explicația în sentimentul înalt al dragostei de patrie și de pămîntul ei, în dorința lor fierbinte de a-și apăra statul și de a-și elibera căminele cotropite. Luptele regimentelor 32 Mircea, 47 și 51 infanterie, 3 și 9 vînători constituie pilde de tenacitate și spirit de sacrificiu. Faptele săvîrșite de căpitanul Grigore Ignat și sublocotenentul Ecaterina Teodorescu, de caporalul de grăniceri Gheorghe Mușat și copila Măriuca Zaharia, de mii de alți ofițeri și ostași au intrat în patrimoniul eroismului legendar.

Succesele obținute de trupele române în bătăliile din vara anului 1917 au avut un răsunet deosebit în cadrul Antantei, fiind socotite, pe drept cuvînt, ca unele din cele mai importante victorii ale acestei coaliții împotriva Puterilor Centrale. Într-o declarație făcută corespondentului ziarului „l'Entente“, care apărea la Petrograd, generalul Henri Mathias Berthelot, șeful Misiunii militare franceze în România, sublinia că „poporul român posedă pînă la cea mai înaltă treaptă calitățile esențiale ale unui soldat, acelea care constituie armatele de elită: bravură, spirit de disciplină, energie, în sfîrșit, un puternic patriotism... Armata română este completă și o putem considera ca avînd, la efectiv egal, aceeași putere ofensivă ca oricare dintre armatele aliate“ ¹². Într-o telegramă de răspuns către generalul Eremia Grigorescu, comandantul grupului de armate de la Mărășești, același general francez remarcă „bravura ofițerilor și soldaților români, care atrag în acest moment admirația tuturor armatelor aliate și cărora chiar dușmanii le aduc omagiile lor“ ¹³.

Impresionat de vigoarea cu care au acționat trupele române și de eroismul lor de masă, generalul Luigi Cardona, comandantul armatelor italiene, a telegrafiat reprezentantului său militar de pe lîngă Marele cartier general român: „Exprimați Comandamentului suprem român via mea admirație pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Mărășești și Oituz“ ¹⁴.

La rîndul său, generalul american John Joseph Pershing, comandantul Misiunii militare americane din Franța, s-a exprimat, într-o convorbire avută la Paris cu Elena Văcărescu, în termeni elogioși la adresa României și a armatei sale, spunînd: „Admir splendidul eroism al Ar-

¹¹ Arhiva M.A.N.—M.St.M., dosarul nr. 55, vol. I, filele 12—18.

¹² „România“ din 4 august 1917.

¹³ „România“ din 14 august 1917.

¹⁴ Arhiva M.A.N.—M.St.M., dosarul nr. 456/23, fila 25.

matei române, care și-a apărât cu îndârjire pământul patriei. Acum cunoaștem întreg sufletul României“¹⁵.

Aprecierile generalilor au fost întărite de cele ale șefilor guvernelor unor state aliante. Într-o telegramă trimisă guvernului român, președintele Consiliului de Miniștri al Franței, Georges Clemenceau, spunea: „Franța salută națiunea română, sora sa curajoasă, care a arătat, în mijlocul greutăților de acum, cele mai eroice virtuți“¹⁶. La rîndul său, primul ministru britanic, Lloyd George, declara: „Cine ar putea să omită importanța rezistenței armate pe care România o opune inamicului comun?... Românii s-au luptat cu succes și chiar germanii s-au mirat de această rezistență eroică“¹⁷.

Aprecieri elogioase au fost făcute și de presa puterilor Antantei. Ziarul britanic „Times“ scria, la 17 august 1917, că „românii s-au bătut cu un eroism mai presus de orice laudă. Soldații germani au fost atît de violent atacați încît aruncau armele pentru a fugi mai iute, ca să nu fie făcuți prizonieri. Această înfrîngere este lovitura cea mai importantă pe care au primit-o germanii în răsăritul Europei“. La rîndul său, ziarul ucrainean „Iujnii Krai“ a publicat un articol al corespondentului său ce fusese pe frontul român la mijlocul lunii august 1917, în timpul grelelor lupte de la Mărășești, în care scria: „Românii sînt bravi și se luptă ca lei. Azi, cînd Germania amenință să ocupe și treimea de teritoriu ce a mai rămas românilor“, ei se luptă „pentru fiecare bucățică din pămîntul lor așa de sălbatic, ca și lupoaica cînd i se răpește ultimul pui“.

Ecoul puternic pe care l-au avut în lumea întreagă victoriile repurtate de către armata română în vara anului 1917 evidențiază semnificația și importanța acestora în desfășurarea generală a primului război mondial. Prin ridicarea la luptă, prin sacrificiile și eforturile pe care le-a făcut, ca și prin eroismul ostașilor săi, poporul român a adus o contribuție însemnată la înfrîngerea Puterilor Centrale.

Războiul dus pentru realizarea unității statale a poporului român a avut un caracter drept și a fost sprijinit de întregul popor. Caracterul său popular este ilustrat de modul în care toți românii au răspuns la efortul economic și militar necesar pentru purtarea lui, de convingerea tuturor în victoria cauzei pentru care luptau.

În perioada victoriilor vremelnice ale Puterilor Centrale asupra României, românii transilvăneni nu și-au pierdut speranța în eliberarea lor. Valahii — se arăta într-un raport din 2 noiembrie 1916 al poliției ungare — „au o credință neclintită în reîntoarcerea oștirilor valahe, și această convingere poate fi identificată și în mijlocul soldaților români de pe front“¹⁸.

Numeroși tineri din Bucovina, Transilvania și Banat, fugiți de sub stăpînirea austro-ungară, au cerut să fie înrolați în armata română. „La chemarea patriei noastre — declarau unii dintre ei — am răspuns sute de tineri și am cerut înrolarea noastră ca voluntari la diferite regimente. Am făcut aceasta împinși de dragostea de patrie. Ne-am înrolat ca volun-

¹⁵ Loc. cit., fila 26.

¹⁶ „România“ din 24 august 1917.

¹⁷ „Mișcarea“ din 30 august 1917.

¹⁸ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, ediția a II-a, București, 1972, p. 469.

tari pentru a merge și a lupta pe cîmpiile de onoare¹⁹. Autoritățile austro-ungare apreciau că atît înaintea intrării României în război, cît și după aceea, au trecut din Austro-Ungaria în România 20 000 de oameni capabili să lupte²⁰. În momentul intrării armatei române în Transilvania, aproximativ 30 000 de români transilvăneni s-au prezentat la unitățile române, cerînd să fie primiți voluntari.

O acțiune de mare însemnătate politică au întreprins românii din unitățile armatei austro-ungare căzuți prizonieri pe fronturile din Rusia, Italia și Franța. Aproximativ 100 000 de soldați și subofițeri și peste 1 500 de ofițeri din teritoriile românești anexate de Austro-Ungaria s-au alăturat armatei române. În aprilie 1917, prizonierii români din lagărul de la Darnița, lângă Kiev, au lansat un manifest prin care arătau că nu mai este posibilă existența românilor „în cadrele statului austro-ungar”; ei au cerut „cu voință nestrămutată” unirea cu „România liberă, pentru a forma, împreună cu ea, un singur stat național românesc, pe care îl vor zidi pe bazele celei mai înalte democrații”²¹.

În teritoriul vremelnice ocupat, Puterile Centrale au avut de înfruntat o puternică rezistență din partea populației, care a săvîrșit numeroase acte de sabotaj, nu s-a supus ordinelor, s-a constituit în grupuri de partizani. Prizonieri evadați din lagăre, țărani din satele din vecinătatea frontului se strecurau pe cărări numai de ei știute pentru a duce comandamentelor românești informații prețioase asupra ocupanților. Este cunoscută în acest sens activitatea desfășurată de-a lungul frontului, din Munții Buzăului și pînă în Vrancea, de către Vasile Chilian, Toma Cotea, Dumitru Pantazică, Ștefănaș Secăluș și Vasile Gălățeanu, ajutați de numeroși alți localnici, care au plătit cu viața pentru aceasta. În județele Mehedinți și Gorj, grupul de partizani de sub conducerea sublocotenentului de rezervă Victor Popescu a lansat o chemare locuitorilor, îndemnîndu-i să se ridice la luptă „cu arma în mînă, considerînd eliberarea teritoriului românesc ca o datorie de cinste față de țară, față de înaintași. Să nu gîndească nici un român că noi rămînem la nemți ! Nu ! Asta niciodată”. Luni de zile acest grup de partizani a hărțuit pe nemți, atacîndu-le patrulele, gărzile satești, sediile comandaturilor, convoaiele de transport etc., reușind să elibereze, în 1917, pentru scurt timp, orașul Tirgu-Jiu. Autoritățile de ocupație, alarmate de ecoul pe care luptele partizanilor le aveau în rîndul locuitorilor și temîndu-se de „o răscoală generală a populației de la sate”, au căutat să nimicească grupul de partizani. Cu toate eforturile depuse, ei nu au reușit însă să-l distrugă, partizanii fiind puternic sprijiniți de populație. Pentru a se răzbuna, ei au împușcat, la 11 iulie 1917, 10 locuitori din județul Mehedinți, pregătind împușcarea unui alt grup de 10 ostateci „în cazul cînd valahii ar îndrăzni cumva să se revolte”. În cele din urmă, grupul de partizani, în frunte cu Victor Popescu, a reușit să treacă linia frontului, în vara anului 1917, și să continue lupta împotriva cîmpitorilor în cadrul armatei române²².

Forma cea mai răspîndită de rezistență, care a căpătat uneori caracterul unui fenomen de masă, a fost nesupunerea individuală sau colec-

¹⁹ „Adevărul” din 3 septembrie 1916.

²⁰ *Unirea Transilvaniei cu România...*, p. 468.

²¹ *Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureșul. 1918—1928*, vol. I, p. 121—122.

²² Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați la Tr. Severin*, Timișoara, 1924.

tivă la lucru. Numeroase au fost, de asemenea, cazurile în care populația din teritoriul ocupat, în special țăranii s-au opus diverselor rechiziții sau corvezi ordonate de autoritățile de ocupație, au distrus liniile telefonice și telegrafice, au provocat distrugerii celorlalte căi de comunicații, au incendiat obiective militare și, nu de puține ori, au răspuns măsurilor de represiune ale autorităților de ocupație prin omorîrea jandarmilor germani sau a reprezentanților poliției și administrației de ocupație ori chiar a ostașilor și ofițerilor din trupele combatante care se dedau la acte de barbarie. Pe bună dreptate afirma Nicolae Iorga, la 16 decembrie 1916 : „Armata noastră în împrejurările de față reprezintă un popor întreg”²³.

★

Intrată în luptă alături de Antantă, pentru eliberarea teritoriilor românești anexate de Austro-Ungaria, războiul crease împrejurări favorabile *pentru realizarea integrală* a aspirațiilor de unitate ale poporului român, ca rezultat al puternicelor zguduiri sociale ce s-au produs în ambele tabere beligerante.

Triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a dat popoarelor de la periferiile Rusiei posibilitatea să-și aleagă singure calea de urmat. Aceasta a constituit un stimulent pentru popoarele din Europa și Asia, care luptau pentru realizarea aspirațiilor lor de libertate națională și progres social. Sub loviturile marilor mișcări revoluționare, de eliberare națională și pentru transformări sociale burghezo-democratice ale polonezilor, cehilor, slovacilor, slovenilor, sîrbilor, croaților, românilor, ungurilor, Imperiul austro-ungar s-a prăbușit; pe ruinele lui au luat naștere state independente.

În aceste împrejurări, la 27 martie 1918, reprezentanții aleși ai populației din Moldova dintre Nistru și Prut (denumită de țăriști Basarabia) au hotărît unirea cu România; hotărîrea lor a fost urmată, la 28 noiembrie același an, de reprezentanții aleși ai populației din partea nordică a Moldovei (denumită de habsburgi Bucovina). La 1 decembrie 1918, în prezența a peste 100 000 de participanți, Marea Adunare de la Alba Iulia a hotărît unirea Transilvaniei cu Țara, consfințind, prin votul ei unanim, încheierea procesului de făurire a statului național român unitar.

Caracterul plebiscitar al hotărîrilor de unire, conținutul identic al programelor mișcărilor național-revoluționare de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național : realizarea statului național român unitar. Voința atît de clar exprimată de poporul român, jertfele grele date pe cîmpul de luptă au impus marilor puteri ale Antantei recunoașterea, în tratatele de pace încheiate la Paris, în 1919 și 1920, a actului împlinit de mase.

Referindu-se la faptele remarcabile ale înaintașilor pentru refacearea unității statului național, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, aprecia : „Ceea ce n-au putut realiza domnitorii la timpul respectiv au continuat alții : la '48, în '59, în '77, în '918 și prin voința unanimă a poporului s-a înfăptuit unitatea statului nostru național. Nu a

²³ N. Iorga, *Războiul nostru în note zilnice. 1916—1917*, vol. II, Craiova, p. 210—211.

fost rezultatul nici unui tratat de pace, nu a fost voința unei puteri din afară ; unirea a fost rezultatul voinței poporului român, dornic de libertate și independență“²⁴.

Așadar, unirea din 1918 a constituit înfăptuirea visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice. Ea nu a aparținut unei singure clase, unei singure pătri sociale sau unui singur partid politic ; ea a constituit scopul și acțiunea energică a întregii națiuni române ; pentru acest ideal au acționat toate forțele societății românești. De aceea, coordonata fundamentală a politicii externe românești promovată după 1918 de toate guvernele și partidele politice nu putea să fie alta decât aceea de a impune spre confirmare și recunoaștere pe plan internațional a hotărârilor ferme ale maselor populare, înfăptuite prin lupta lor ne-curmată. „Istoria — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment întâmplător, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor ; tratatul de pace n-a făcut decât să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare“²⁵.

Realizarea statului național român unitar a avut consecințe din cele mai profunde în viața poporului nostru ; ea a înfăptuit cadrul național și social-economic care a permis creșterea mai rapidă a forțelor de producție, precum și a forțelor progresiste ale societății, în frunte cu mișcarea muncitorească revoluționară, dezvoltarea luptei lor pentru progresul multilateral și neîntrerupt al României. Expresie a legităților obiective ale progresului social și național, unirea din 1918 „a asigurat unitatea deplină și pentru totdeauna a națiunii noastre, deschizând calea afirmării ei tot mai puternice în viața economică și politică a lumii“²⁶.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 697—698.

²⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 37.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului independenței de stat a României*. 9 mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 25.

Efortul militar și material al României în anii primului război mondial

N. N. CONSTANTINESCU, I. CUPȘA

În ajunul primului război mondial, România constituia în cadrul economiei mondiale o țară slabă din punct de vedere economic, în care precumpănea producția agricolă, o țară cu o industrie puțin dezvoltată, în care monopolurile străine dețineau poziții dominante, cu o agricultură înapoiată, în care persistau însemnate rămășițe de natură feudală; ea constituia obiect de dispută între marile puteri, care urmăreau s-o mențină în postura de furnizoare de materii prime agricole și minerale, în piață de desfacere pentru industria lor și zonă profitabilă pentru exportul capitalului străin. În același timp, problema făuririi statului național unitar, aspirație seculară a poporului român, era încă nerezolvată, o parte foarte însemnată a teritoriului țării fiind sub ocupația unor puteri imperialiste.

Legițile dezvoltării istorice au impus cu stringență încheierea procesului de formare a statelor naționale aflate sub dominația marilor imperii din Europa. În larga mișcare de autodeterminare națională și scuturare a dominației străine se încadrează și lupta poporului nostru pentru formarea statului național unitar român. Încă în ianuarie 1917, V. I. Lenin scria că „...foarte mulți români și sîrbi (în raport cu numărul total al românilor și sîrbilor) locuiesc în afara granițelor statului «lor», că în general «construcția de stat» în direcția burghezo-națională nu s-a terminat în Balcani...”¹.

Aflată într-o situație deosebit de complexă, la interferența intereselor expansioniste a unor mari puteri, România a adoptat în primii doi ani ai războiului linia unei politici de neutralitate. Totodată, în condițiile declanșării primei conflagrații mondiale și ale blocării de către Turcia a strimtorilor Bosfor și Dardanele, România s-a văzut tot mai izolată de Anglia, Franța, Belgia, ceea ce a făcut ca străduințele sale de a achiziționa armament din străinătate spre a-și întări capacitatea de apărare

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 355.

să dea adeseori greș. Încercările de a-l produce în țară s-au vădit și ele grele, întrucît nu se dispunea de o industrie corespunzătoare.

Către mijlocul anului 1916, ca urmare a desfășurării războiului, a apărut pericolul ca neutralitatea României să fie încălcată. Astfel, încă în cursul anului 1915, în cancelariile Puterilor Centrale a început să fie studiată posibilitatea atacării României; totodată s-au accentuat presiunile din partea Antantei, în special prin Franța, care cerea în mod ultimativ României intrarea în război contra Puterilor Centrale, pentru a produce o slăbire a ofensivei forțelor inamice pe frontul de vest.

În aceste împrejurări, pornind de la năzuința legitimă a întregului popor român de a-și îndeplini unitatea sa națională și obținînd, prin tratatul încheiat cu Antanta, promisiunea de satisfacere a dezideratului unirii cu Țara a Transilvaniei, Banatului, Crișanei, Maramureșului și Bucovinei, străvechi teritorii românești aflate sub jugul austro-ungar, guvernul român a declarat la 14 august 1916 război Austro-Ungariei. În felul acesta, cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a intrat în război călăuzit de intenții de cotropire și anexiune teritorială, ci pentru a-și salva ființa națională și a se elibera de jugul străin.

Punîndu-și armata pe picior de război, România a mobilizat 833 601 oameni, dintre care 19 843 ofițeri și elevi. În afară de efectivele mobilizate, mai rămînea o rezervă, care ridica totalul disponibilului pentru mobilizare la 1 234 000 oameni, ceea ce reprezenta 15% din populația țării și 30% din cea bărbătească². Aceasta era un efort foarte mare pentru acel timp, suportat în principal de masele muncitoare de la orașe și de la sate.

În anii 1914—1916 s-au făcut mari eforturi pentru adaptarea unor instalații industriale particulare existente în țară la producția de război. Se întîmpinau însă greutăți, deoarece lipseau utilaje, specialiști și parte din materiile prime necesare. Puterile Antantei s-au angajat însă să furnizeze României armament³ și să-i asigure asistență tehnică, dar angajamentele au fost respectate numai în mică măsură și cu mare întîrziere, ceea ce a determinat lipsuri în înzestrare⁴.

România a intrat în război într-un moment cînd situația militară nu era favorabilă Antantei. În primăvara și vara anului 1916 avuseseră loc operații importante pe fronturile principale europene, iar pe la jumătatea lunii august se ajunsese la un oarecare echilibru pe toate fronturile. Dar germanii presau încă pe frontul de vest, la Verdun, și comandamentul francez aștepta cu mult interes intrarea României în război, pentru a degaja propriul său front prin atragerea unor mari unități inamice pe frontul român.

Forțele Puterilor Centrale, nefiind angajate puternic pe nici un front, vor putea realiza o superioritate covârșitoare pe cel român. Puterile Antantei se angajaseră, prin convenția militară încheiată cu guvernul român, să acorde sprijin României printr-o ofensivă a armatelor lor

² Marele Stat Major, *România în războiul mondial 1916—1919*, vol. I, București, 1934, p. 58—59.

³ C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, vol. I, ediția a II-a, Editura „Casei școalelor”, București, (f.a.), p. 198.

⁴ H. Giossanu, S. Rădulescu, *Curs de întrebuițare tactică a aeronauticii*, București, 1926, p. 29.

de pe frontul de la Salonic, în scopul de a atrage acolo forțele bulgare și a împiedica atacarea României dinspre sud. Acest angajament n-a fost îndeplinit, deoarece trupele de la Salonic nu aveau capacitatea necesară unei ofensive de amploare, iar comandamentul englez a refuzat să trimită întăririle cerute. Nici ofensiva promisă de comandamentul rus la aripa sudică a frontului său strategic nu s-a produs și inamicul a putut lua de aici mai multe divizii și să le trimită pe frontul român.

Ostașii români, animați de dorința arzătoare de a elibera pe frații lor de sub dominația străină, n-au precupețit însă nici un efort, nici un sacrificiu și au dat dovadă de eroism și vitejie în situațiile excepțional de grele în care au fost puși.

În noaptea de 14/15 august 1916, armata română a trecut Carpații, declanșând ofensiva pentru eliberarea Transilvaniei. Ostașii noștri au fost primiți cu un entuziasm de nedescris de populația eliberată. „Stăm încă uluiți, nu găsim cuvinte să dăm glas bucuriei înăbușite de suferințele seculare... Frații liberatori au sosit... Bine ați venit și să mergeți cu bine tot înainte!”, scria „Gazeta Transilvaniei” după eliberarea orașului Brașov, dînd glas unei stări de spirit de adînc patriotism.

Pentru a face față situației, comandamentele Puterilor Centrale au mutat centrul de greutate al acțiunilor militare pe frontul român, urmărind cîmpirea teritoriului nostru bogat în resursele petroliere și agro-alimentare. În acest fel a fost concentrată o mare cantitate de forțe inamice, ușurîndu-se fronturile aliaților. Insuficient sprijinită de puterile Antantei, în fața unui inamic care avea experiența a doi ani de război, care era înzestrat cu cele mai moderne mijloace tehnice ale timpului și dispunea de o covîrșitoare superioritate numerică, armata română a luptat cu dîrzenie și dăruire. În aceste împrejurări, armata română a trebuit să se retragă, apărînd pas cu pas pămîntul patriei. Capitala și aproape două treimi din teritoriul țării au căzut sub ocupația Puterilor Centrale.

Dar acestea nu și-au putut atinge scopul de a zdrobi rezistența românească. Cu toate eforturile făcute, trupele lor au fost oprite, spre sfîrșitul anului 1916, pe linia Carpaților Răsăriteni, cursului inferior al Putnei, al Siretului și al Dunării. Chiar generalul Ludendorff, șeful Marelui Cartier General german, a fost silit să recunoască eșecul, relevînd faptul că armata română a putut fi doar respinsă și nu nimicită⁵. Obținerea acestui rezultat a fost însă plătită de poporul român cu un însemnat tribut material și de sînge. Armata română a pierdut în cursul campaniei din anul 1916 : 250 000 oameni (morți, răniți și dispăruți), 290 000 de puști, 250 mitraliere și 450 guri de foc, ceea ce reprezenta 45% din efectivele inițiale, 67% din puști, 55% din mitraliere și 24% din tunuri⁶.

Retragerea a fost însoțită de distrugerii sistematice de instalații, construcții, utilaje industriale, rezerve de combustibil și alimente. La cererea Angliei, spre exemplu, au fost făcute, sub conducerea unei misiuni britanice în frunte cu colonelul Norton Griffiths, mari distrugerii în regiunea petrolieră. În scopul de a nu cădea în mâinile invadatorilor, în Muntenia au fost distruse circa 2 500 de sonde, rezervoarele de petrol și petrolul înmagazinat în ele (circa 150 000 m³), ca și aproximativ 70 de

⁵ E. Ludendorff, *Souvenirs de guerre*, vol. I, Paris, 1934, p. 331.

⁶ I. Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, București, 1967, p. 179.

rafinării. Numai prin incendierea rezervelor de petrol, paguba se ridica la 600 milioane lei aur. La cererea misiunii militare franceze conduse de generalul Berthelot au fost distruse marele pod de la Cernavodă pe Dunăre, o serie de fabrici, ca și depozitele alimentare care nu au putut fi evacuate. De asemenea, au mai fost distruse numeroase căi ferate, poduri etc.

În Moldova, acel colț românesc la porțile căruia fuseseră oprite armatele cotropitoare, cu toată situația economică deosebit de grea, românii au făcut eforturi uriașe în vederea sporirii extracției de cărbune și petrol pentru satisfacerea nevoilor de combustibil ale căilor ferate, armatei și întreprinderilor industriale, spre a-și întări astfel forțele în lupta contra invadatorilor. Cu aceleași scopuri, a luat o amploare deosebită exploatarea fondului silvic. S-a reușit, de asemenea, ca o serie de mașini și instalații evacuate de la diferite întreprinderi din București (de exemplu, de la Arsenal, de la Fabrica Wolf etc.) să fie puse în funcțiune.

Cu adevărat eroic a fost efortul depus de țărâtime pe pământul din această parte a țării, care trebuia să hrănească o populație al cărui număr se dublase prin venirea refugiaților și a armatei.

Pentru proporțiile efortului economic făcut de România în acea perioadă în bătălia contra invadatorilor este grăitoare mișcarea finanțelor publice. Dacă în anul bugetar 1916—1917, veniturile statului au fost de 363 milioane lei iar cheltuielile de 831,1 milioane lei, în anul bugetar 1917—1918, veniturile au fost numai de 104,9 milioane lei, pe cînd cheltuielile s-au ridicat la 820,5 milioane lei. Pentru acoperirea acestei vertiginoase creșteri a cheltuielilor provocate de războiul de apărare, statul a contractat la B.N.R., din 1916 pînă în 1918, patru împrumuturi (în afară de alte patru contractate în perioada neutralității), ceea ce a făcut ca datoria statului la Banca Națională să crească de aproximativ trei ori și jumătate, la sfîrșitul anului 1918 fiind de 1 596 milioane lei. A crescut enorm și datoria publică externă. Încă înainte de intrarea în război, România a obținut trei împrumuturi secrete peste graniță (în Italia și Anglia), totalul acestora ridicîndu-se la 313,6 milioane lei. În noiembrie 1916 a mai fost obținut de la Banca Angliei un credit în valoare de 1 miliard lei.

Mutată la Iași, Banca Națională a fost forțată, pentru acoperirea cheltuielilor de război, să sporească vertiginos emisiunea monetară (banii se tipăreau la Iași, în Franța și în Rusia). Drept urmare, de la 1 473,3 milioane lei la 31 decembrie 1916/13 ianuarie 1917, circulația biletelor B.N.R. a crescut la 2 613,8 lei în decembrie 1918, ceea ce însemna de patru ori mai mult decît în 1914. Încă din august 1916, convertibilitatea biletelor B.N.R. a fost suspendată. Canalele circulației au fost, de asemenea, încărcate cu bonuri de rechiziții emise de stat, însumînd 1 miliard lei.

În ceea ce privește teritoriul ocupat de armatele Puterilor Centrale, acesta se afla sub administrația militară a comandamentului german. Comandamentele austro-ungar, turc și bulgar aveau pe lîngă guvernatorul militar german cîte un împuternicit. După cum arată chiar comandanți germani din acea vreme, datorită urii neîmpăcate a poporului român față de cotropitori, Puterile Centrale au fost obligate să țină numeroase trupe pe teritoriul românesc invadat.

Regimul impus de autoritățile militare străine a fost un regim de teroare și jaf necruțător. De la început, ocupanții au trecut la organizarea unei exploatare economice sistematice a țării, fapt pentru care au și creat un stat major economic special (Wirtschaftsstab). Acesta era constituit dintr-un organism central cu sediul în București (împărțit în 17 secțiuni, corespunzând cu tot atâtea ramuri de producție sau de exploatare economică) și o rețea de oficii filiale, astfel organizate și subîmpărțite în mod meticulos, încît să cuprindă orice colț din pămîntul cotropit care putea fi jefuit în folosul Puterilor Centrale⁷. Precizînd sarcinile de ocupație în România, printr-o ordonanță specială din 8/21 aprilie 1917, Înaltul comandament german declara că „cea mai importantă datorie a administrației militare în România constă în exploatarea economică a țării cît mai complet posibil”. În acest scop, încă în octombrie 1916, puterile ocupante încheiaseră între ele o convenție privind împărțirea utilajului industrial din România. Astfel, Austro-Ungaria și-a rezervat instalațiile din fabrici și instrumentele de toate categoriile, Germania mașinile speciale, Turcia mașinile textile și din industria de pielărie, iar Bulgaria — împreună cu Turcia — mașinile necesare fabricării cartușelor de infanterie⁸. De asemenea, începînd din 1917 s-au rechiziționat de la populație obiectele de aramă, bronz și cositor. Pe baza unei ordonanțe din 24 aprilie 1917, ocupanții au trecut chiar la „sechestrarea clopotelor de la biserici”⁹. Folosind astfel de metode de jaf, de la 1/14 decembrie 1916 pînă la 31 octombrie /13 noiembrie 1918 s-au scos din România 57 475 tone mașini, instrumente și diferite metale¹⁰. În ultimă instanță, în felul acesta, cotropitorii căutau să lichideze și orice posibilitate de dezvoltare industrială a poporului român în viitor.

În scopul asigurării unei jefuiri cît mai sistematice a bogățiilor petrolifere ale țării, ocupanții au trecut toate perimetrele petrolifere care aparțineau statului român unei companii monopoliste formate din societățile cu capital german din România. Totodată, administrația militară germană a creat un comandament special pentru uleiurile minerale. În vederea aprovizionării mașinii lor de război, ocupanții au făcut mari eforturi pentru repunerea în funcțiune a sondelor, reușind să extragă 666,8 mii tone țiței în 1917 și 817,9 mii tone în 1918. Ei s-au străduit să utilizeze pentru aceleași scopuri și industria carboniferă. Metodele lor de jaf, însă, care ignorau pînă și necesitatea întreținerii galeriilor, au dus pînă la urmă la numeroase surpări de mine. De asemenea s-a căutat să se repună în funcțiune, pentru exploatarea lemnului, și o serie de fabrici de cherestea, de hîrtie etc., în timp ce industria alimentară a fost pusă să lucreze pentru Germania și Austro-Ungaria.

În domeniul agriculturii, încă în februarie 1917, printr-o ordonanță confidențială a guvernatorului militar german către secțiile statului major economic, se preciza: „Stocurile de cereale și furaje aflate în România trebuiesc expediate cît se poate de repede în patrie. Acest lucru for-

⁷ C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, vol. III, ediția a II-a, Editura „Casei școalelor”, București, (f.a.), p. 176—177.

⁸ Ilie I. Georgianu, *România sub ocupațiunea dușmană*, fascicola II : *Exploatarea economică a țării*, București, 1920, p. 34.

⁹ *Ordonanțe pentru populația României în cuprinsul Administrației militare*, București, nr. 10 din 15 mai 1917, p. 72.

¹⁰ Ilie I. Georgianu, *Op. cit.*, p. 22.

mează problema principală care preocupă administrația militară. A doua problemă principală a statului major economic constă în asigurarea recoltei viitoare. În acest scop se va cultiva pe cât posibil tot terenul arabil. Se va lucra cu străduință și din toate puterile, *deoarece este necesar ca România să fie menținută ca grănarul Puterilor Centrale*¹¹. Întrucît țărănimea română nu voia să lucreze pentru ocupanți, aceștia au introdus munca obligatorie și un sistem de rechiziții masive, care, uneori, însemna ridicarea întregii recolte.

În felul arătat se pune în aplicare în mod riguros planul stabilit încă în octombrie 1916 la Berlin de către reprezentanții Puterilor Centrale, pentru „a se ridica din România tot ce poate fi ridicat”¹².

Potrivit statisticii comandamentului căilor ferate, între 1/14 decembrie 1916 și 31 octombrie/13 noiembrie 1918 au fost scoase din România 1 140 809 tone de produse petroliere, 57 475 tone de mașini, unelte etc., 201 153 tone de lemn, 93 945 tone de sare, 14 679 tone de piei brute și prelucrate, 10 028 tone de textile, 8 687 tone de alcool, tutun, țigarete, 2 059 tone de chimicale, 34 408 tone de diverse produse industriale¹³. În plus, ocupanții au mai luat pentru trebuințele armatei de pe front și ale administrației militare încă 13 048 de vagoane de material lemnos și, de asemenea, însemnate cantități de diferite produse industriale.

În ce privește jaful în producția agricolă, el este ilustrat de faptul că, în aceeași perioadă, ocupanții au scos din România pe calea ferată 2 161 905 tone de grâu, porumb, leguminoase, oleaginoase, furaje etc., ca și 86 292 vite cornute, 106 351 de porci, 97 563 de oi și capre, 25 870 de păsări ș.a.m.d.¹⁴. La aceasta trebuie adăugat că toate trupele de ocupație au fost întreținute din produsele românești, iar potrivit unui ordin adresat trupelor sale de Mackensen în martie 1917, orice militar avea dreptul să trimită acasă un număr nelimitat de pachete cu alimente și să mai ia cu el, la plecare, încă o ladă încărcată cu alimente, în greutate de pînă la 25 kg. În toamna anului 1918, atunci cînd aveau să considere ca inevitabilă înfrîngerea lor militară, ocupanții au accelerat scoaterea din țară a produselor agricole și au luat țăranilor pînă și cerealele de sămînță, punîndu-i în situația de a nu mai putea face însămînțări.

Jaful practicat de cotropitori a fost și mai mult agravat prin emisiunea de către ocupanți a așa-numiților lei noi.

După ce mai înainte sechestraseră sediul din București al Băncii Naționale a României, în februarie 1917, comandamentul german a dat Băncii Generale Române, veche bancă cu capital german, dreptul de a emite bani de hîrtie, obligînd populația să-i primească „în deplina lor valoare nominală”. Aceluia care refuza vînzarea mărfii contra leilor emiși de Banca generală i se rechiziționa marfa sau, dacă avea prăvălie, i se închidea și aceasta. Biletele Băncii generale erau considerate ca fiind acoperite formal printr-un „depozit în numerar la Banca Imperiului german, Berlin”, depozit care, însă, era fictiv. Cantitatea de bilete emisă de Banca generală s-a ridicat la 2 172 milioane de lei, din care 1 380 milioane pentru armatele germane, 624 milioane pentru armatele austro-un-

¹¹ *Ibid.*

¹² *Ibidem*, p. 6.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibidem*, p. 24.

gare, iar restul pentru celelalte trupe de ocupație. Cu acești lei de hîrtie emiși de ei, ocupanții au „plătit“, atunci cînd nu le confiscau direct, mărfurile luate din România. Tot cu ei se „cumpărau“ de către diferiți agenți mine, rente de stat etc.

În protocolul consfătuirii din 29 octombrie 1916, care avusese loc la Berlin între reprezentanții Germaniei, Austro-Ungariei și Bulgariei, consfătuire care decisesese efectuarea emisiunii acestor lei ai Băncii generale, se prevedea deschis că „retragerea biletelor de bancă emise ar urma să se facă la încheierea păcii de către guvernul român“¹⁵, lucru care, de altfel, avea să fie prevăzut și cu prilejul „păcii de la Buftea“.

Circulînd alături de biletele B.N.R., lei emiși de către ocupanți au dezorganizat profund circulația monetară, dînd inflației proporții necunoscute vreodată în țara noastră.

În Transilvania, aflată sub jugul habsburgic, Imperiul austro-ungar a militarizat întreaga viață economică și, în primul rînd, minele de cărbuni și de minereu de fier, industria metalurgică etc., industria transilvăneană fiind destinată să aprovizioneze o bună parte din nevoile frontului. Numeroase întreprinderi care lucraseră pentru populația civilă s-au închis, dînd naștere unui însemnat șomaj. La rîndul ei, agricultura a fost secătuită prin rechiziții masive și dezorganizată prin mobilizări. În același timp, povara impozitelor a crescut continuu. Autoritățile au intensificat teroarea prin arestări, condamnări la închisoare, execuții și trimeri pe front a acelor care se ridicau contra lor. Guvernanții unguri au sporit foarte mult asuprirea națională a populației românești, manifestată în politica de maghiarizare forțată a românilor.

Exploatarea cruntă, distrugerile și jafurile la care a fost supus poporul român în timpul războiului din partea Puterilor Centrale s-au ridicat la valori uriașe pentru țară. Daunele materiale provocate României de către Puterile Centrale, chiar și fără pagubele aduse industriei petrolului, s-au ridicat la suma de peste 31 miliarde lei aur¹⁶.

În iarna și primăvara anului 1917, în Moldova s-a desfășurat o activitate febrilă pentru refacerea și întărirea puterii militare a țării, care fusese serios afectată în cursul campaniei din 1916. Reorganizarea armatei s-a făcut în condiții neasemuit de grele. Forțele retrase în timpul luptelor, trupele ruse venite pentru consolidarea frontului și persoanele refugiate din teritoriul cîștigat au dublat populația Moldovei. În aceste condiții, hrana, îmbrăcămintea și locuințele erau neîndestulătoare, iar apariția unei violente epidemii de tifos exantematic a produs în rîndurile populației civile și ale armatei mai multe victime decît luptele purtate timp de aproape patru luni. Cu toate acestea, armata a fost reorganizată și reutilată. Succesele obținute pe această direcție s-au datorat, în primul rînd, maselor largi, care au învins toate greutățile, au suportat cu stoicism toate lipsurile, fiind hotărîte să înfrîngă cu orice preț pe dușman și să elibereze teritoriul cîștigat al patriei.

La sfîrșitul primei campanii, armata română rămăsese cu un efectiv de aproximativ 300 000 de oameni. Pentru completare au fost încorporate contingentele 1917 și 1918, ceea ce a dus la ridicarea numărului to-

¹⁵ Banca Națională a României, legi, statute etc., p. 375—376.

¹⁶ Anexe, acte și documente, Memoriul guvernului român din 1923 în ce privește problema reparațiilor, p. 366.

tal al militarilor la aproximativ 700 000 oameni, dintre care 460 000 formau armata operativă¹⁷.

Din materialul tehnic pe care armata îl avusese la începutul războiului o parte fusese distrus sau se degradase în bătăliile din prima campanie. Completarea armamentului s-a făcut cu cel primit din Franța și Anglia, pe baza convențiilor încheiate mai înainte. S-au primit puști, mitraliere, puști-mitraliere, grenade, tunuri ușoare, tunuri și obuziere grele, mortiere de tranșee. Din Franța s-au mai primit avioane de cercetare și de luptă. Cu materialele primite de la aliați s-au organizat : 6 escadrile de observare (cercetare), a 6—8 avioane ; 4 escadrile de vânătoare a 7 avioane ; 2 escadrile de bombardament cu câte 4 avioane fiecare și cinci companii de aerostație cu câte un balon captiv fiecare, pentru misiuni de observare. Dacă în prima campanie inamicul domina în aer, în cea de a doua el va fi silit să ducă lupte aeriene, care se vor solda cu înfrângerea sa în văzduh¹⁸. A mai fost completat echipamentul și s-au primit în cantități îndestulătoare câști, măști contra gazelor, material de transmisiuni.

Înzestrarea armatei române cu armament s-a făcut însă pe baza unor împrumuturi împovărătoare contractate în Franța și Anglia.

În urma reorganizării, armata română a devenit mai suplă, mai puternică, dotată cu mijloacele de luptă moderne pentru acel timp și pregătită să le minuiască după metodele reieșite din experiența anilor de război anteriori. Aceasta, moralul ridicat al luptătorilor și conducerea corespunzătoare exercitată pe toată scara comandamentelor vor explica succesele remarcabile pe care ea le va obține în campania din vara anului 1917. „Un măreț elan însuflețea armata română reînviată și consolidată ; ofițerii și soldații așteptau cu nerăbdare bătălia, spre a răzbuna eșecurile din 1916 și spre a elibera teritoriul ocupat” — scria generalul rus Monkevici¹⁹. Poetul transilvănean Octavian Goga scria la rîndul său : „oaste nouă mai vîrtoasă ca cea dintîi, încercată de război și cu brațul greu de răzbunare, o oaste care e mîndria țării așteaptă cu sete ordinul de înaintare. Niciodată n-a fost în sufletul românesc mai multă încredere și mai multă îndrîjire”²⁰.

Pe la începutul lunii iunie 1917, cînd reorganizarea armatei române era aproape terminată, s-a produs un eveniment de natură să întărească și mai mult elanul și dîrzenia luptătorilor : au sosit primele batalioane de voluntari transilvăneni care intrau în rîndurile armatei române. Încă din anul 1914, autoritățile austro-ungare trimiseseră, mai ales pe frontul rusesc, unde operau forțele principale ale monarhiei austro-ungare, un mare număr de români din Transilvania și Bucovina, silindu-i să lupte pentru scopuri contrare intereselor lor. După intrarea României în război alături de puterile Antantei, prizonierii români din Rusia — proveniți din armata austro-ungară — au cerut și au obținut din partea guvernului rus permisiunea de a forma unități de voluntari, care să lupte pe frontul român. Ei veneau să-și aducă contribuția, alături de frații lor, la apărarea țării, la înfrângerea cotropitorilor și la desăvîrșirea statului național, prin unirea tuturor teritoriilor locuite de români.

¹⁷ Al. Ioanițiu, *Războiul României (1916—1918)*, vol. I, București, 1928, p. 283.

¹⁸ I. Cupșa, *Mărăști, Mărășești, Oituz*, București, 1967, p. 17—18.

¹⁹ A. Monkevici, *La décomposition de l'armée russe*, Paris, (f.a.), p. 74.

²⁰ O. Goga, *Cître soldații României Mari*, în „România” din 27 iulie 1917.

Declanșată la 24 iulie 1917, a doua campanie pe frontul român s-a desfășurat vertiginos. Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au însemnat victorii răsunătoare pentru forțele armate române refăcute. Ele au zdrobit încercarea dușmanului de a cotropi întregul teritoriu al României și a-și deschide drum spre grâнарul Ucrainei și spre portul Odesa. Speranțele Puterilor Centrale și în special ale Germaniei că, prin ocuparea Moldovei și a sudului Ucrainei, își vor consolida situația economică din ce în ce mai șubredă au fost spulberate.

Succesele obținute de trupele române în bătăliile din vara anului 1917 au avut un răsunet deosebit în cadrul Antantei, fiind socotite, pe drept cuvânt, ca unele dintre cele mai importante victorii ale acestei coaliții împotriva Puterilor Centrale.

Ecoul puternic pe care l-au avut în lumea întreagă victoriile obținute de armata română în vara anului 1917 evidențiază semnificația și importanța acestora în desfășurarea generală a primului război mondial. Prin ridicarea la luptă, prin sacrificiile și eforturile pe care le-a făcut, ca și prin eroismul ostașilor săi, poporul român a adus o contribuție însemnată la înfrângerea Puterilor Centrale.

În anul 1918, ca urmare a luptelor revoluționare ale popoarelor din Austro-Ungaria, stimulate de influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, dubla monarhie, înfrântă în război, s-a dezmembrat, popoarele din cadrul ei eliberându-se de sub asuprirea națională. În condițiile prăbușirii imperiului austro-ungar, ale triumfului Revoluției din Octombrie, care a dat o puternică lovitură sistemului imperialist, a apărut posibilitatea încununării victorioase a luptei de eliberare națională a poporului nostru.

Efortul supraomenesc făcut de poporul român în lupta sa de apărare a ființei naționale și de creare a statului său național unitar nu s-a terminat însă odată cu încetarea războiului în 1918. Țara era distrusă, tezaurul Băncii Naționale nu se întorsese în țară, pe piață circulau încă monede ale fostelor imperii dominante și cele emise de germani, care trebuiau retrase din circulație. La aceasta se adăugau grelele obligații impuse de către aliați României în contul armamentului, echipamentului și alimentelor considerate a fi fost furnizate de Anglia, S.U.A., Franța și Italia în timpul războiului.

Potrivit convențiilor pentru consolidarea și plata datoriilor de război încheiate cu respectivele țări, România a fost declarată datoare : a) față de Anglia cu 18 448 200 lire sterline, dar totalul anuităților pe care trebuia să i le plătească România se ridica la 31 295 000 lire ²¹ ; b) față de Statele Unite ale Americii, datoria precizată prin convenția încheiată era de 44 590 000 dolari, dar totalul anuităților de plată se ridica la 122 506 260 dolari ²² ; c) față de Franța datoria de război, conform convenției încheiate, se ridica la 525 000 000 franci aur, dar totalul anuităților pe care România trebuia să le plătească se ridica la 924 105 350 franci aur ²³ ; d) față de Italia, datoria era stabilită la

²¹ Convenția pentru consolidarea datoriilor de război ale României încheiată cu Regatul Unit al Marii Britanii, în „Monitorul oficial” din 26 martie 1926.

²² Convenția pentru consolidarea datoriilor de război ale României încheiată cu S.U.A., în „Monitorul oficial” din 28 martie 1926.

²³ „Monitorul oficial” din 27 iulie 1928.

157 911 817 lire italiene, dar totalul anuităților de plată însuma 247 500 000 lire italiene. Tratatetele de pace au obligat, de asemenea, România la plata de despăgubiri cetățenilor marilor puteri care suferiseră pierderi sau distrugerii pe teritoriul nostru.

Dar lucrurile nu s-au limitat la atât. Deși participase la război alături de aliați, deși suferise pierderi îngrozitoare în timpul războiului și contribuisese la obținerea victoriei, România a fost obligată prin tratatele de la Saint Germain și Trianon să-și asume o mare parte din datoria publică externă a fostului imperiu austro-ungar, adică a imperiului care asuprise atât timp poporul român și contribuisese atât de mult la nenorocirile țării. În consecință, România a fost obligată la plata a 69 422 309 dolari, 227 802 749 franci elvețieni, 71 941 574 franci aur, 1 806 313 florini olandezi ²⁴.

Deosebit de nedrepte au fost însă tratatele de pace și când a fost vorba de plata despăgubirilor care se cuveneau României pentru uriașele distrugerii ce fuseseră efectuate pe teritoriul ei de către Puterile Centrale. Aceste despăgubiri au fost nu numai derizorii, dar nici măcar plătite în întregime

Considerînd datoria publică atât internă cît și externă rezultată pentru România numai din primul război mondial, totalul acesteia se ridica la 72 643 191 077 lei ²⁵.

După ce făcuse eforturi umane și materiale uriașe pentru cauza libertății și unității naționale, pentru înfrîngerea Puterilor Centrale, poporul român era astfel nedreptățit, impunîndu-i-se poveri financiare deosebit de grele. Cu dragostea lui fierbinte de țară, cu hărnicia și perseverența care-l caracterizează, poporul român, acum unit în propriul său stat național, va reuși însă să depășească greutățile, să asigure dezvoltarea țării

²⁴ Arhiva Ministerului de Finanțe al României, Direcția datoriei publice, dosar 13/1946 : *Situația generală a datoriei publice externe a României*.

²⁵ Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României. Imprumuturile contractate. 1823—1933*, București, 1933, p. 477.

Caracterul popular al războiului de reîntregire națională

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU

Prin obiectivul fundamental urmărit — desăvîrșirea unității național-statale —, prin larga și intensă acțiune a maselor populare de sprijinire a efortului militar, participarea României la primul război mondial, lupta ei împotriva blocului militar al Puterilor Centrale a avut un caracter profund național. Relevînd această trăsătură a luptei poporului nostru în anii 1916—1918, secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arată că acțiunea militară a României „a coincis cu dorința arzătoare a maselor largi populare de a realiza unirea cu Transilvania, făurirea statului român unitar”¹. Aceeași trăsătură distinctivă a luptei duse de țara noastră în scopul eliberării teritoriilor românești aflate sub dominații străine este subliniată de *Programul Partidului Comunist Român* : „În timpul luptelor din primul război mondial pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvarea unității și integrității teritoriale, oștirile române, masele populare din România au înscris în istoria țării o pagină nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte”².

Sprijinul de care s-a bucurat hotărîrea din 14/27 august 1916 a factorilor de conducere ai României se explică prin năzuința fierbinte a întregului nostru popor de a trăi unit în hotarele aceluiași stat național propriu, pentru a cărui independență și integritate teritorială era gata la orice sacrificii³.

Țelul desăvîrșirii unității național-statale a însuflețit nu numai opinia publică de dincoace de Carpați ; românii care se aflau încă sub stăpî-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 713.

² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică București, 1975, p. 37.

³ Pentru împrejurările luării acestei decizii și, în genere, pentru situația României în anii 1916—1918, a se vedea : Viorica Moisuc, *România în anii primului război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 1/1977, p. 129—143.

nire străină au acționat în același consens general cu frații lor din statul român, realizând în anii grelelor încercări ale războiului o unitate morală care a precedat și a prefigurat Unirea din 1918. Acest consens național se cuvine a fi relevat în toată plenitudinea lui atunci când se vorbește de caracterul național și popular al participării României la primul război mondial. Lupta acestora din anii 1916—1918 nu a avut nimic comun cu acel gen de acțiuni militare care, după tiparul „clasic”, scontează biruințe războinice pentru a fi urmate de tratate internaționale ce prevăd anexiuni teritoriale. Războiul României din 1916—1918 a fost expresia voinței întregului nostru popor, care și-a mobilizat resursele umane, economice, politice și militare pentru a-și împlini un ideal legitim și stringent, la care aspirase secole de-a rândul. Ostașii români care, la 15 august 1916, au trecut Carpații nu păseau pe un pământ străin; ei își regăseau frații de același neam, de care fuseseră separați în mod artificial de forțe externe potrivnice. Nu era, deci, vorba de cuceriri, ci de o regăsire voită de toți, dintotdeauna, și care făcuse din lanțul Carpaților nu un zid despărțitor, ci o punte de legătură.

De altfel, poporul român s-a înfățișat în întreaga sa istorie ca o realitate etnică întru totul omogenă, a cărei unitate nu a putut fi știrbită de opresorii străini. Legăturile strânse care au existat între Țara Românească, Transilvania și Moldova pe plan economic, politic și cultural au exprimat o unitate care a trecut cu succes toate încercările grele ale istoriei.

Cheia biruințelor românești, „secretul” faptului că poporul nostru și-a salvat în evul mediu, în fața unor mari imperii aflate în plină expansiune, structurile sale de stat, că și atunci când dominația străină, în speță cea otomană, s-a întins la nord de Dunăre, țările românești și-au putut asigura recunoașterea unui statut de autonomie, rezidă în caracterul popular al războaielor de apărare a independenței. Cunoscător erudit al trecutului poporului său și, în același timp, luptător înflăcărat pentru unirea națională, Nicolae Iorga sublinia, în primele zile ale războiului, viguroasa noastră continuitate istorică de la daci, care și-au apărat pământul în fața legiunilor romane, pînă la soldații români din anii 1916—1918, care își eliberau frații de sub dominația străină: „Așa au fost din neam în neam. Miniaturile ungurești arată la 1330 pe ciobanii români biruitori asupra lui Carol Robert, sprinteni ca o căprioară, așa cum cutare drumeț din evul mediu înfățișează pe frații lor din Balcani, voioși și plini de bucurie, cu saricile lor aruncate pe umeri și cu dirza căciulă jugulată. Așa i-a văzut la Dunăre francezul Wavrin o sută de ani pe urmă, întrecînd bubuitul vechilor tunuri cu chiotul lor. Așa vor fi făcut să răsune văile în neguroasa zi de ianuar la Vaslui, în calda amiază de august la Călugăreni [...]. Acum o mie, două de ani tot așa chiuiau strămoșii pe cari Roma nu i-a putut învinge...”⁴.

Adeziunea poporului a fost factorul decisiv și în realizarea Unirii de la 1859, și în cucerirea independenței de stat depline a României în 1877. Acțiunile politice și diplomatice întreprinse de personalitățile vieții publice românești n-ar fi putut izbuti dacă nu s-ar fi rezemat pe o largă

⁴ Nicolae Iorga, *Războiul nostru în note zilnice, 1916—1917*, vol. II, Craiova, f.a., p. 97.

bază populară, pe brațul de luptă al obștei țării. Marile momente naționale ale făuririi României moderne sînt astfel expresia voinței, tăriei de luptă, spiritului de eroism legendar al poporului — purtătorul și făptuitorul istoriei acestor meleaguri.

*

Caracterul popular al participării României la război a conferit societății românești o forță și o unitate morală care s-au detașat printre factorii hotărîtori ai victoriei. Simpla comparație cu situația din celelalte state beligerante relevă însemnătatea factorului popular, rolul său asupra desfășurării războiului. Este îndeobște cunoscut că propaganda desfășurată de cercurile conducătoare din marile state imperialiste, presiunea ideologică a acestora au făcut ca izbucnirea ostilităților, în vara anului 1914, să producă o largă rezonanță în rîndurile opiniei publice din respective țări angajate în conflict. Chiar partidele socialiste din Germania, Franța etc. au cedat în fața valului de șovinism, de solidarizare cu propria burghezie, minată de țeluri imperialiste. Iluzia unei „comunități de interese” între burghezia națională, călăuzită de scopuri anexioniste, și masele populare, carnea de tun destinată să satisfacă aceste interese, nu putea fi însă de durată. Spulberarea ei, iar în cazul Rusiei, Germaniei și Austro-Ungariei prăbușirea „frontului interior” au fost expresia înstrăinării progresive a maselor populare de mobilurile politicii urmărite de clasele exploatare prin punerea la cale a mării conflagrații.

Nimic asemănător în țările care — ca Serbia sau România — duceau un război de apărare, de desăvîrșire a unirii național-statale. Oricît de grele au fost încercările prin care au trecut aceste țări, adeviziunea populară a conferit politicii de stat un caracter național, care i-a asigurat, în cele din urmă, izbînda. Într-adevăr, invadarea unei însemnate părți a teritoriului național în toamna anului 1916, rigorile iernii din 1916 — 1917, presiunea extraordinară exercitată asupra frontului românesc în vara anului 1917 și, în sfîrșit, „pacea” înrobitoare de la București din martie 1918 nu au putut frînge voința poporului român de a-și desăvîrși unirea național-statală. Privățiuni, suferințe, jertfe, nimic nu a putut clătina moralul poporului român, care vedea în participarea țării la război mijlocul de realizare a unui deziderat național. Realitatea românească confirmă, așadar, pe deplin constatarea că războiul imperialist — așa cum sublinia V. I. Lenin — „nu exclude cîtuși de puțin războaiele naționale, de pildă cele pornite de state mici (să zicem anexate sau asuprite din punct de vedere național) *împotriva* puterilor imperialiste, după cum nu exclude nici mișcările naționale pe scară largă în Răsăritul Europei”⁵.

În spiritul dreptății istorice a acestui popor, intrarea României în război a fost salutată de masele populare ca un eveniment care exprima sentimentele cele mai adînci ale opiniei publice din toate teritoriile locuite de români. Entuziasmul cu care au fost întîmpinate cele dintîi comunicate care vesteau trecerea Carpaților nu a avut nimic comun cu exploziile de șovinism pe care Europa le înregistrase în 1914. Războiul nu era privit ca război în sine, ci ca mijloc impus de contextul internațional pentru realizarea dezideratului unirii naționale. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „poporul român nu a participat la acest război

⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București, 1964, p. 8.

călăuzit de intenții de cotropire și anexiune teritorială ; cedînd presiunilor puterilor Antantei, cercurile conducătoare ale țării au hotărît intrarea în război alături de Anglia, Franța și Rusia, care promiteau satisfacerea dezideratului unității noastre naționale“⁶.

Încă din 1915, autoritățile militare românești au fost asaltate de numeroase cereri adresate de refugiați transilvăneni, bucovineni sau bănațeni pentru a fi înrolați ca voluntari. Un grup de refugiați exprima astfel dorința lor de luptă : „La chemarea patriei noastre, am răspuns sute de tineri și am cerut înrolarea noastră ca voluntari la diferite regimente. Am făcut aceasta împinși de dragostea de patrie. Ne-am înrolat ca voluntari pentru a merge și a lupta pe cîmpiile de onoare...”⁷.

Pătrunderea trupelor române în Transilvania a fost salutăată cu bucurie de populație. Prin sate — scria un ofițer din Regimentul 29 infanterie —, „e sărbătoare cînd ne vîd. Ne sînt cei mai buni conducători prin ascunzișurile munților”⁸. Aproximativ 30 000 de oameni au ieșit în întîmpinarea unităților române, cerînd înrolarea imediată. „Armata românească — scria „Gazeta Transilvaniei” din Brașovul eliberat —, pășind pe pămîntul sfînt pe care răsună de veacuri graiul neamului nostru obijduit, nu a venit cu gînd de dușmănie împotriva oamenilor de orice lege și orice neam rămași pe la vetrele lor, ci, dimpotrivă, însuflețită de cele mai frățești sentimente pentru tot norodul pașnic”⁹. Populația Transilvaniei, împreună cu toată obștea țării, afirma cu putere și concepea lupta ca o mișcare generală a întregului popor. În zadar continuă mobilizarea Austro-Ungaria — afirma un țaran din ținutul bistrițean — „fiindcă nici așa nu vor putea stăvili calea armatei române”, care „va pleca pe front pînă la ultimul om, fiindcă acolo [în România veche — *n.n.*] nu va sta nimeni de pază căilor ferate și podurilor, aceasta o vor asigura cei care nu vor face parte din armată, dacă nu o vor face chiar românele”. În teritoriile care vor fi eliberate „abia nu vor necesita nici pază, fiindcă acelea ni le vom păzi noi înșine [transilvănenii — *n.n.*], iar dacă nu noi, atunci femeile noastre”¹⁰. Găsim exprimate aici, sintetic și plastic, comunitatea de gînd a românilor de pretutindeni, voința lor de a lupta pentru victoria în care credeau, acceptarea conștientă a îndatoririi de luptători care incumba fiecăruia, indiferent de apartenență socială sau politică, de teritoriul pe care se găsea în acele momente de cumpănă pentru destinul națiunii române. Cursul evenimentelor militare din anul 1916 nu a clintit încrederea în victorie a românilor din Transilvania. Un ofițer din poliția ungară constata într-un raport trimis superiorilor la 2 noiembrie 1916 că atitudinea românilor este „în secret plină de nădejde. Ei au o credință neclintită în reîntoarcerea oștirilor valahe, și această convingere poate fi identificată și în mijlocul soldaților români de pe front”¹¹.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 467.

⁷ „Adevărul”, anul XXIX, nr. 10 591 din 3 septembrie 1916.

⁸ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, București, 1970, p. 475.

⁹ „Gazeta Transilvaniei”, anul LXXXV, nr. 185 din 7 septembrie 1916.

¹⁰ Citat după : *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, p. 446—447.

¹¹ *Ibidem*, p. 478.

Românii de pretutindeni, de la cei din teritoriul liber la cei care sufereau vicisitudinile ocupației străine, de la cei care, încorporați fiind în armata austro-ungară, au devenit prizonieri în lagărele rusești pînă la cei emigrați în S.U.A., s-au simțit peste toate aceste mari spații sub același steag al unității naționale. Resortul popular al acestei unități a imprimat un caracter democratic acțiunilor de luptă întreprinse în acei ani. Masele năzuiau la așezarea României întregite pe noi baze, la modificarea structurilor economice, sociale și politice ale societății românești, astfel încît viața lor să cunoască un făgaș statornicit de rînduiei democratice. Simțit întotdeauna, teoretic și ideologic, acest curent popular și-a găsit ilustrare în numeroasele manifeste, apeluri, chemări, care au cunoscut o întinsă circulație în rîndurile românilor aflați atunci pe cele mai îndepărtate meridiane ale globului ¹².

Analiza efortului militar depus începînd din august 1916 de poporul român scoate în evidență puternicul entuziasm al maselor, spiritul de jertfă al românilor de pretutindeni, încrederea lor necurmată în justetea luptei pe care o desfășurau, în marea victorie. Formele luptei de eliberare au fost multiple; ele au angajat, întîi de toate, armata regulată, iar alături de ea s-a aflat poporul înarmat, care a dat un mare tribut de sînge în epopeea reîntregirii naționale. În teritoriile invadate de dușman s-a lovit fără cruțare și permanent în forțele inamice; în teritoriul liber, poporul a angajat gigantica bătălie pentru aprovizionarea frontului cu cele necesare și a făcut posibil, în acest fel, marile victorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917.

Mobilizarea efectivelor combatante ale României, în vara anului 1916, a avut loc într-o atmosferă de puternic elan patriotic, de entuziasm înrolare sub arme. Apelul către țară, prilejuit de intrarea României în război, sub care s-a desfășurat ofensiva eliberatoare în Transilvania, chema ostașii să poarte „steagurile... peste hotarele unde frații voștri vă așteaptă cu nerăbdare și cu inima plină de nădejde” ¹³. El a găsit un răspuns prompt și edificator în rîndurile maselor. Un memorialist arată că „mobilizarea s-a făcut în cea mai mare ordine și cu un entuziasm care nu se poate descrie. În cinci zile întreaga armată română a fost mobilizată... 800 000 de oameni, adică aproape 130% din întreaga populație, coeficient pe care celelalte state beligerante l-au atins abia tîrziu după intrarea lor în campanie” ¹⁴. V. Cancicov scria că: „Soldații sînt entuziasmați, încărcăți de flori, cîntă în cor, împreună cu publicul de pe peron, «La arme»” ¹⁵.

Funcționarea sistemului de logistică al armatei române în condițiile anilor 1916—1917 ar fi fost de neconceput fără un larg concurs popular. Performanțele economiei de război românești în acei ani reliefează o impresionantă dăruire a muncitorilor români, care au asigurat aprovizionarea armatei cu muniții și combustibil în cele mai dificile împrejurări. Este mai mult decît elocvent că producția de cărbune a Mol-

¹² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul XVII, dosarul nr. 975.

¹³ Vasile Bianu, *Însemnări din războiul României mari*, tomul 1, Cluj, 1926, p. 12.

¹⁴ *Ibidem*, p. 20.

¹⁵ Vasile Th. Cancicov, *Impresiuni și păreri personale din timpul războiului României*, vol. 1, București, 1921, p. 14.

dovei a sporit de la 14 122 de tone în 1916 la 56 469 de tone în 1917 și la 93 403 tone în 1918. La rîndul ei, extracția de petrol s-a ridicat de la 32 801 tone în 1916 la 57 380 de tone în 1917 și la 50 690 de tone în 1918. Aceste cifre sînt și mai relevante dacă se are în vedere că, în urma ofensivei Puterilor Centrale, Oltenia și Muntenia fuseseră cîmpionate, unicele resurse de petrol și cărbune rămînînd cele din Moldova. Situate în vecinătatea frontului, aceste resurse erau în 1917 unul din principalele obiective ale ofensivei germane. Sporirea producției de cărbune și petrol pe teritoriul Moldovei constituia un factor important în susținerea potențialului militar al țării. Asigurarea funcționării sistemului de transporturi pe căile feroviare a necesitat, de asemenea, mari eforturi, care ar fi fost imposibile fără participarea activă a muncitorilor ceferiști.

Caracterul popular al participării României la război s-a manifestat, la rîndul său, în amplificarea mișcării politice pentru unirea națională, în animarea sentimentelor patriotice. De la soldatul care își jertfea viața pînă la donatorul din orice colț al țării, fiecare locuitor al pămîntului românesc a fost angajat, într-un fel sau altul, în marea luptă a desăvîrșirii unității național-statale. Oricît de temeinică ar fi fost opera de refacere a armatei în anul 1917, aceasta n-ar fi putut face față șocului ofensiv al inamicului din vara aceluiași an dacă tehnicii de luptă și instruirii ostașului nu i s-ar fi adăugat înaltul patriotism care a însușit pe luptătorii de la Mărăști, Mărășești și Oituz. „Pe aici nu se trece!” — a fost un comandament de masă în sensul cel mai deplin al cuvîntului. Frontul și spatele frontului s-au sudat într-o unitate deplină, care a făcut din tranșeele românești un zid de nepătruns. Ca și cu secole în urmă, țara a fost confruntată cu invazia unui adversar superior în număr și tehnică. S-a aplicat atunci străvechea tactică românească a pîrjolirii pămîntului în fața dușmanului cîmpionat. „Începu a se da foc hambarelor cu grîne, a se surpa podurile peste rîuri, a se mina și arunca în aer tunelurile, arsenalele și pulberăriile. Se dărîmă morile, fabricile, se bombardează silozurile și se aprinde întreaga regiune petroliferă...”¹⁶

De pretutindeni din țară afluviau spre front contribuțiile materiale ale populației, în bani și în obiecte. Categoriile dintre cele mai diverse — muncitori, țărani, intelectuali, funcționari, tineri și vîrstnici, bărbați și femei — au dăruit din avutul lor, uneori extrem de precar, obiecte și bani în cantități și valori substanțiale, participînd și pe această cale la susținerea armatei române în lupta pentru alungarea cîmpionatului. Astfel, în mai 1917, Marele stat-major a mulțumit „autorităților, instituțiilor și refugiaților care, neavînd decît strictul necesar de rufărie, au contribuit cu sume bănești care se ridică la 21 465 lei”¹⁷. Dintr-o lungă listă de contribuții materiale pentru care Ministerul de Război exprima profunde mulțumiri, amintim donația în bani a salariaților Depozitului vamal București-antrepozite, făcută „spre a se acorda din ea premii soldaților care vor captura și păstra un tun de la inamic sau acelora care, prin bravura lor, vor captura alte materiale de război” și sumele

¹⁶ General C. Găvănescul, *România. Războiul făcut pentru înfăptuirea unității sale naționale, în legătură cu drepturile sale bimilenare*, București, 1921, p. 22.

¹⁷ „Monitorul oastei”, nr. 44 din 7 mai 1917, p. 901.

oferite de doi locuitori din orașul Roman, destinate „să se cumpere lină pentru fabricarea postavului spre a se confecționa haine pentru militarii aflați pe front”¹⁸.

Armata română de operații — ea însăși o expresie a națiunii — a beneficiat de un substanțial aport popular, concretizat în forme diverse. Ei i s-a adăugat un contingent important de trupe, rezultat al unei puternice mișcări de voluntariat. În toamna anului 1916, când apropierea de Capitală a trupelor germane făcea încheștarea deosebit de dură, trei sute de elevi ai liceelor bucureștene s-au prezentat la un regiment, „rugiindu-se... să fie înrolați, ca să meargă acolo, pentru a înroși cu sîngele lor tînăr un cîmp de luptă”¹⁹.

În același timp, au existat momente ale desfășurării operațiilor cînd trupelor combatante li s-a alăturat populația civilă: tineri cercetași, locuitori ai orașelor și satelor, bărbați și femei. Un episod semnificativ în acest context îl constituie rezistența eroică, în toamna anului 1916, a populației orașului Tîrgu-Jiu, care, luptînd umăr la umăr cu trupele regulate, au întîrziat considerabil înaintarea inamicului, superior numeric. La chemarea: „La pod, la pod, să nu lăsăm dușmanul să intre!”, locuitorii orașului, de la vîrstnici pînă la elevi, au ocupat poziții pentru a riposta inamicului în ofensivă. Femei și copii au lucrat intens la transportul muniției. Coloana germană care ajunsese pe pod a fost respinsă. Cetățenii orașului au rezistat pînă la venirea armatei române. S-a afirmat, pe bună dreptate, că „dacă lupta de la podul Jiului nu va fi înregistrată în manualele de artă militară, ca exemplu de înaltă concepție strategică sau de discuită execuție tactică, ea vă rămîne întipărită în sufletele românilor ca o mărturie a puterii pe care a putut s-o dea dragostea de vatra strămoșească”²⁰.

Exemple similare au oferit locuitorii satelor. Țăranii care nu fuseseră chemați la oaste n-au șovăit să-și apere cu arma în mînă vetrele cînd ele au fost amenințate de năvala dușmanului. În prima zi a bătăliei de la Sibiu (26 septembrie 1916), cînd detașamentele Corpului alpin german ajunseseră la Ciineni, un ofițer care asigura transmiterea corespondenței secrete a Corpului de Olt român a organizat apărarea satului, devenită vitală pentru dispozitivul românesc. Cei treisprezece țărani cărorora locotenent-colonelul Toma Popescu le-a încredințat această misiune au ținut în loc pe germani pînă la sosirea trupelor române. După ocuparea pozițiilor de către unitățile combatante, țăranilor li s-a încredințat misiunea apărării podului din jos de Ciineni. „Mulțumită acestui act de inițiativă și a atitudinii dirze a unei mîini de țărani bătrîni ce-și apărau plaiurile și satul, îngustul coridor n-a putut fi astupat de dușman la Ciineni”²¹.

O altă direcție în care s-a manifestat concursul dat armatei de locuitorii satelor și orașelor din zonele de operații a fost furnizarea de informații asupra dispozitivului și a mișcărilor trupelor inamice. Mai mult, s-au constituit adevărate rețele de informații din locuitorii așeză-

¹⁸ *Ibidem*, p. 668.

¹⁹ „Viitorul”, anul IX, nr. 3 121 din 14 octombrie 1916.

²⁰ C. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României*, ediția a II-a, vol. I, București, 1925, p. 103.

²¹ C. Kirițescu, *Op. cit.*, vol. I, p. 286.

rilor situate în apropierea liniilor inamice. Un exemplu elocvent îl constituie grupul condus de Vasile Chilian, locuitor din ținutul Vrancei. El a izbutit să organizeze o rețea în care acționau țărani, învățători, preoți, salariați de la spitalul din Vidra etc. Folosind relațiile stabilite cu ofițerii germani, ei au izbutit să cunoască și să transmită Comandamentului român hărți cu pozițiile germane și informații cu privire la efectivele inamicului. Același grup a reușit să intercepteze convorbirile telefonice dintre unitățile germane. Succese importante au fost obținute de grupul lui Vasile Chilian în organizarea trecerii peste front a soldaților români evadați din lagărele de prizonieri sau a celor care pierduseră legătura cu unitățile lor și rămăseseră în teritoriul vremelnice ocupat de inamic. Numai printr-un singur punct de pe apa Putnei au fost trecuți în Moldova, din decembrie 1916 până la 21 mai 1917, peste 2 000 de militari ²². Descoperiți în cele din urmă de germani, conducătorii grupului au fost executați la 17 august 1917. În testamentul scris în grabă, Vasile Chilian a transmis lapidar gândul care i-a călăuzit temerara acțiune: „Mor pentru țara mea!”.

Ilustrativ pentru adeziunea poporului român în întregimea lui la lupta împotriva invadatorului este rezistența opusă de populația din teritoriul ocupat. Reconstituind formele pe care ea le-a îmbrăcat, timpul și locul în care s-au desfășurat diversele acțiuni, se constată că teritoriul aflat vremelnice sub ocupație a fost în permanență nesigur pentru dușman, constituind un adevărat spațiu de luptă. „Pacificarea” acestor teritorii a reclamat concentrarea unor efective inamice numeroase și a dus la instituirea unui sever regim de intimidare și terorizare a populației. Nici unul din mijloacele utilizate de inamic nu a putut să zăgăzuiască însă mișcarea de rezistență a maselor, care a cunoscut o permanentă amplificare. De la nesupunerea la mobilizarea forțată pentru muncă la sabotaje, de la răpunerea unor militari inamici izolați la atacarea sau incendierea unor sedii de unități sau subunități, de la organizarea rețelelor de informații la activitatea grupurilor de distrugere a lucrărilor de comunicație ale inamicului, de la demonstrațiile deschise antigermane la detașamentele de partizani, iată succint gama rezistenței populare românești din cursul primului război mondial.

Una dintre cele mai răspândite forme de rezistență prin care s-a manifestat caracterul popular al împotrivirii față de ocupant a fost nesupunerea la lucru. Marea majoritate a celor 20 000 de persoane arestate, condamnate la privațiune de libertate sau amendate în timpul ocupației, se făcuseră „vinovate” de refuzul de a efectua diferite prestații, în special munci agricole ²³. Numai în județul Ilfov numărul cazurilor de „nesupunere” s-a ridicat la 1 618 ²⁴.

O altă formă de rezistență care a îmbrăcat un caracter de masă a fost refuzul de a preda produsele supuse rechiziționării. În numeroase județe, autoritățile de ocupație au sancționat cu amenzi grele și au condamnat la pedepse cu închisoarea pe cei care refuzaseră să predea cantitățile de lână, unt, ouă etc. la care fuseseră impuși.

²² Constantin Căpșuneanu, *Eroul Vasile Chilian*, București, 1936, p. 13.

²³ Eftimie Antonescu, *Sacrificiile românești*, vol. II, București, 1924, p. 68.

²⁴ Arhivele Statului, Serviciul regional București, fond Prefectura județului Ilfov, Administrația generală, dosarul nr. 27/1918, fila 8.

Acțiunile represive ale autorităților de ocupație, departe de a slăbi spiritul de împotrivire, au dus la intensificarea rezistenței de masă. Deveneau tot mai numeroase cazurile de împotrivire deschisă a cetățenilor față de trupele de ocupație și de exterminare a militarilor inamici izolați sau în grupe mici. Astfel, la 17 iunie 1917, administrația de ocupație a anunțat executarea a trei locuitori, acuzați, între altele, „de a ațîța populația la nesupunere față de autoritățile militare germane”²⁵. Alți trei locuitori, din comuna Brădiceni, județul Gorj, au fost executați sub acuzația de a fi ucis un soldat german „care jefuise populația din comunele Brădiceni, Peștișani și Șomăești”²⁶.

Acolo unde luptătorii din rezistență nu au putut fi identificați, ca, de pildă, în comunele Costești și Stîlpul din județul Prahova, Cărpiniștea, Beceni, Nicorești, Sărulești, Sohoiu, din județul Buzău, pe teritoriul cărora fuseseră uciși soldați germani, respectivele localități au fost impuse la amenzi de cîte 15—20 de mii de lei.

Distrugerea liniilor telefonice a fost, de asemenea, larg folosită în rezistența populației românești. Alături de aceasta, actele de sabotaj au provocat pagube importante inamicului. Întreruperea sau distrugerea rețelelor de cale ferată, incendierea clădirilor și depozitelor unităților militare de ocupație sînt frecvent amintite în documentele administrației militare germane.

Forma cea mai înaltă a rezistenței a constituit-o organizarea detașamentelor de partizani. Astfel, în zona subcarpatică a județelor Mehedinți și Gorj, sub conducerea sublocotenentului de rezervă Victor Popescu, a luat ființă un grup de partizani în care au intrat și militari rămași în Oltenia după retragerea grupului Cerna. În apelul lansat către locuitori, conducătorul grupului îndemna poporul la luptă cu arma în mînă, eliberarea teritoriului românesc fiind înțeleasă ca „o datorie de cînstă față de țară, față de înaintași”. Exprimînd încrederea fermă în izbînda finală, apelul declara în încheiere: „Să nu gîndească nici un român că noi rămînem la nemți! Nu! Asta niciodată”²⁷.

Deși puțin numeros, acest grup s-a dovedit deosebit de eficace, datorită sprijinului pe care l-a primit din partea locuitorilor din satele celor două județe și, mai ales, a comunelor Negomiru, Roșca de Jiu, Peșteana de Sus, Bolboci, Raci, Stejesi, Uridari, Ohaba, Fărcășești, Breboși, Rovinari, Broșteni, Brădet, Covrigi, Cenigi. Pentru a pune capăt acestei conlucrări directe, autoritățile germane au trecut la arestări în masă, în special în rîndurile țăranilor, și, pentru a intimida populația, au condamnat la moarte zece locuitori din comunele Negomiru, Drăgotești, Bolboși, Horăști și Covrigi, care au fost executați la 11 iulie 1917, la Turnu-Severin. Ultimele lor cuvinte au fost: „Trăiască România Mare!”²⁸.

Numeroase acțiuni de rezistență s-au înregistrat în mediul muncitoresc. Neprezentarea la lucru, sabotajele, manifestațiile de protest, gre-

²⁵ Biblioteca Muzeului militar central, fondul Diverse III—107, fila 18.

²⁶ Arhivele Statului București, fondul Ministerul de Interne, dosarul nr. 374/1919, fila 131.

²⁷ Nicolae Bolocan, *Cei zece martiri executați la Tr. Severin*, Timișoara, 1924, p. 15.

²⁸ Luchian Deaconu, *Locul luptelor de partizani din județele Gorj și Mehedinți în cadrul mișcării de rezistență a populației din teritoriul vremelnice ocupat în anii 1916—1918*, în „Histria”, anul II/1971, p. 202—205.

vele au fost principalele forme de luptă ale proletariatului din România, în frunte cu socialiștii, împotriva ocupației străine. O amploare deosebită a avut greva de la Atelierele C.F.R. „Grivița” din Capitală, desfășurată în mai 1917, când peste 800 de muncitori au organizat manifestații de stradă. Inițiatorii multora din aceste acțiuni au fost militanții socialiști rămași în teritoriul vremelnice ocupat, în frunte cu : Gheorghe Cristescu, Ilie Moscovici, Alecu Constantinescu, dr. Ecaterina Arbore, C. Titel Petrescu ș.a. Tot ei au organizat și evadarea unor muncitori deținuți de autoritățile germane pe valea Prahovei. Sub conducerea socialiștilor, au avut loc acțiuni și manifestații ale muncitorilor la București, Ploiești, Craiova, Turnu-Severin.

Partidul politic al clasei muncitoare din țara noastră s-a pronunțat ferm în favoarea sprijinirii luptei armate române, socialiștii luptând cu arma în mână împotriva cotropitorilor. Este deosebit de grăitor că secretarul Comitetului Executiv al partidului, Dimitrie Marinescu, a căzut eroic în luptele pentru eliberarea Transilvaniei²⁹.

Rezistența dîră, animată de patriotismul fierbinte al maselor populare, a confirmat, prin însuși faptul existenței ei, prin intensitatea pe care a cunoscut-o, că războiul pe care-l ducea poporul român împotriva invadatorilor era propria lui luptă, călăuzită de un ideal măreț : desăvîrșirea unirii național-statale și dezvoltarea liberă, independentă a țării. De altfel, un reprezentant al trupelor de ocupație consemna laconic că „este exclusă o colaborare militară a populației române în teritoriul ocupat cu Puterile Centrale”³⁰. Se surprinde aici starea de spirit, demnitatea, voința de independență a unui popor întreg, care a învățat din tată în fiu înalta școală a apărării cu orice sacrificii a libertății naționale.

Pe bună dreptate afirma Nicolae Iorga la 19 decembrie 1916 : „Armata noastră, în împrejurările de față, reprezintă un popor întreg. În afară de acei care se luptă, de acei cari-i ajută fiecare cu tot ce poate, în afară de acei care întovărășesc fiecare lupta cu suferința lor, cu adîncă vibrațiune a ființei lor întregi, în afară de ei toți nu există popor românesc”³¹. Cuvintele marelui istoric ilustrează o realitate fundamentală a istoriei naționale în anii primului război mondial. Revenirea tuturor românilor în cadrul aceluiași frontarii naționale este rezultatul luptei întregului nostru popor, în care acțiunea militară nu a reprezentat decît una din formele de manifestare ale acestei lupte.

²⁹ A se vedea mai pe larg : Nicolae Copoiu, *Cu privire la aprecierea poziției socialiștilor români față de participarea României la primul război mondial*, în „Anale de istorie”, anul XIX, nr. 3/1973, p. 158—161.

³⁰ E. C. Decuseară, *România sub ocupația dușmană*, fascicula I, *Organizarea și activitatea poliției militare*, București, 1920, p. 17.

³¹ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, p. 210—211.

Județul Hunedoara în contextul istoriei patriei*

ILIE RADULESCU

prim-secretar al Comitetului județean
Hunedoara al Partidului Comunist Român

Așezat la întretăierea principalelor drumuri de comunicație ce străbat țara noastră dinspre est spre vest și de la sud la nord, dispunând de importante bogății naturale, ținutul Hunedoarei a oferit omului condiții propice de viață din cele mai îndepărtate timpuri. Începând cu comuna primitivă, fiecare epocă istorică a lăsat reprezentative urme materiale, dovadă incontestabilă a existenței societății omenești pe aceste meleaguri.

Primele atestări de viață omenească în părțile Hunedoarei, ca de altfel în întreaga Transilvanie, ne conduc în urmă cu sute de mii de ani. Urme materiale ale omului primitiv, locuitor al peșterilor, unelte de piatră și resturi fosile umane sau ale faunei au fost date la iveală în peșterile de la Ohaba Ponor, Cioclovina, Federi.¹

Numeroase sînt mărturiile arheologice aparținînd epocii fierului — descoperirile de la Boiu, Hunedoara, cimitirul de incinerare de la Deva, precum și așezările cu o lungă existență, avînd straturi de cultură bogate în urme materiale, cum sînt cele de la Deva, Simeria, Hunedoara. Acum încep să apară așezări fortificate cu valuri de pămînt și șanțuri, capabile să adăpostească întreaga comunitate, împreună cu avutul ei. O astfel de așezare fortificată, dispusă pe înălțimea dealului Pietriș, la Subcetate, pare a constitui reședința unei uniuni de triburi ce stăpînesc zona văilor Strei și a Mureșului.²

Generalizarea folosirii fierului în procesul de producție a impulsionat întreaga viață economică și socială. În societatea tribală își fac loc treptat, dar ireversibil, premisele trecerii la formațiuni politice superioare. Geto-dacii, unul dintre cele mai vechi popoare ale Europei, apar-

* Studiul a fost elaborat cu contribuția tovarășilor : I. Andrițoiu, O. Palamariu, V. Ionaș, D. Barna, M. Cerchidean, I. Frățilă, Șt. Marinescu, C. Drozd, I. Cădariu, L. Măceanu.

¹ I. Andrițoiu, *Mărturii ale dezvoltării societății omenești pe teritoriul Devei în vremurile străvechi*, în „Sargetia”, XI—XII, 1974—1975, p. 393—398.

² M. Moga, „Sargetia”, II, 1941, p. 287—289.

ținând marii familii a tracilor, cu adânci rădăcini în întreaga zonă carpato-balcanică, constituie prima populație din spațiul carpato-danubian căreia izvoarele istorice din antichitate îi semnalează existența și participarea la evenimentele vremii. În secolul I î.e.n. a avut loc încheierea primului stat centralizat al dacilor, realizat sub conducerea lui Burebista, personalitate pe care o inscripție antică îl denumește „cel dintii și cel mai mare dintre toți regii care au dominat vreodată asupra Traciei”³.

Dacii — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „au cunoscut o perioadă de puternică înflorire economico-socială, ridicată la un grad foarte înalt în timpul lui Decebal — eroul legendar, intrat în conștiința poporului nostru ca simbol al neînfricării și spiritului de jertfă în apărarea libertății și independenței”⁴.

După cum se știe, meleagurile hunedorene au fost leagănul și centrul statului dac. Aici s-a ridicat marele complex de fortificații și așezări civile din munții Orăștiei: Costești, Blidaru, Piatra Roșie, Bănița, Sarmizegetusa Regia; aici și-a dobândit civilizația geto-dacilor expresia ei clasică. Ingenios concepute, cetățile din această parte sînt mărturiile unui efort constructiv pe care îl putea realiza doar un popor bine organizat și cu tradiții în tehnica și arta construcțiilor. Cetățile din preajma capitalei Sarmizegetusa Regia (Grădiștea de Munte) nu sînt însă singurele vestigii dacice cunoscute în aria județului Hunedoara. Cercetări mai recente asupra așezărilor civile și punctelor fortificate descoperite pe cursul mijlociu al Mureșului, la Ardeu, Deva, unde a fost localizată Singidava, Cozia, Cimpuri Surduc, dovedesc cu prisosință că pe meleagurile hunedorene civilizația dacică este o prezență statornică, puternic individualizată, care se continuă și sub stăpînirea romană. O dovadă în acest sens o reprezintă chiar așezările romane ridicate pe pămîntul hunedorean după biruința lui Traian. Astfel, băile de la Geoagiu, binecunoscute în antichitate, și-au păstrat de-a lungul epocii numele autohton dacic — Germisara, după cum o așezare atît de importantă ca cea de la Vețel s-a numit Micia. Însăși capitala provinciei romane furnizează un argument în favoarea continuității dacice. Împodobindu-i denumirea inițială — Colonia Dacică — sub care fusese întemeiată de Traian cu un lung șir de epitete latinești, împăratul Hadrianus i-a adăugat la 118 e.n. și numele dacic de Sarmizegetusa. Faptul avea valoare de simbol, semnificînd prezența masivă a populației dacice, continuarea rezistenței ei față de Imperiul roman. La Micia, atît în castru cît și în așezarea civilă, au ieșit la iveală o seamă de vestigii aparținînd incontestabil populației dacice. Săpăturile arheologice de la Deva și Cinciș dovedesc prezența viguroasă a dacilor

³ H. Daicoviciu, *Dacii*, Editura științifică, București, 1965; C. Daicoviciu, Al. Ferenczi, *Așezările dacice din Munții Orăștiei*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1951; C. Daicoviciu, *Cetatea dacică de la Piatra Roșie*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1954; C. Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea romană*, Editura Dacia, Cluj, 1972; C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1973.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*. 9 Mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 6—7.

într-un complex agricol și o exploatare minieră de tip roman. Studiul acestor vestigii a pus în același timp în lumină strînsa conviețuire între daci și romani.

Retragerea armatei și administrației romane în anul 271 nu a clintit continuitatea de viață și acțiune a locuitorilor din spațiul carpato-dunărean, rămași statornici în vatra lor de viață.

Numeroase mărturii arheologice demonstrează această continuitate. Astfel, în fosta capitală a provinciei, Ulpia Traiana Sarmizegetusa, populația rămasă a transformat în locuințe vechile palate (Palatul Augustalilor), iar amfiteatrul, prin blocarea porților de acces, într-o adevărată fortăreață unde să se poată refugia în clipe de primejdie. Într-una din lojile acestuia s-a găsit un tezaur monetar de bronz, ascuns la sfîrșitul secolului al IV-lea e.n. Săpăturile arheologice au scos la iveală o fibulă digitală, databilă în secolul VII, care indică o locuire ce s-a prelungit sute de ani în fosta capitală a Daciei Traiane. La Micia (Vețel) a fost făcută una din cele mai însemnate descoperiri ale veacului al IV-lea e.n. : o fibulă de argint transformată în inel, purtînd inscripția latină *QVARTINE VIVAS*, dovadă prețioasă a continuității.

Meleagurile hunedorene ilustrează, la rîndul lor, printr-o densă istorie, evoluția pe multiple planuri a societății românești, care a cunoscut în mileniul I prefaceri structurale de ordin economic, social și spiritual, concretizate pe plan politic în organizarea statală feudală specifică, denumită voievodat.

În a doua jumătate a secolului al XI-lea și în cel următor statul feudal maghiar a început să cotopească Transilvania, înaintînd pe văile rîurilor Someș, Mureș și Tîrnava Mică, ajungînd cu vremea să-și întindă dominația asupra unei însemnate părți a acestor meleaguri.

O caracteristică comună proprie tuturor formațiunilor politice românești este lupta lor fermă pentru a-și păstra autonomia în fața tendințelor expansioniste. Astfel, în cronica *Gesta Hungarorum* se menționează că pentru a putea riposta acestor tendințe formațiunile politice românești aveau armată și erau împînzite de cetăți. Printre acestea amintim pe cele existente pe teritoriul hunedorean : Cetatea de Colț, reședință a voievozilor români Cîndea din Rîu de Mori, considerată drept „o adevărată cheie“ a drumului care duce peste Retezat în Valea Jiului, turnul de pază de la Crivadia, puternic bastion de observare și apărare ș.a.

Pe măsura înstăpînirii sale asupra teritoriului din interiorul cercului carpatic, regalitatea maghiară a căutat să înlocuiască vechile organizări teritorial-administrative, avînd atribuții administrative, juridice, fiscale și militare, cu comitatele, instituții locale politico-administrative⁵, conduse de un comite⁶.

Organizarea comitatensă a necesitat, din partea regilor unguri, eforturi susținute, datorită opoziției „acelora ce se străduiau din răspuțeri să-și apere vechile organizații și instituții social-economice și social-politice“⁷.

⁵ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, vol. I, Editura Dacia, Cluj, 1971, p. 99.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibidem*, p. 100.

Nu întâmplător comitatele Zarand și Hunedoara sînt atestate documentar abia pe la 1261 și respectiv 1276, deoarece teritoriile lor înglobau vechi districte românești ce vor fi opus rezistență la încercările de organizare ale feudalității maghiare. Dintre ele, cel mai vechi și mai însemnat era districtul Hațegului, amintit la 1247 ca „Țara Hațegului“, iar la 1360 ca „districtul Hațegului“. „Țara“ aceasta aparținea la 1247 voievodatului lui Litovoi, fiind cucerită definitiv de către oștile ungare abia după înfrîngerea și omorîrea acestuia în luptă.

Districtele românești, deși cucerite, au încercat și au reușit să-și păstreze o puternică autonomie, pînă în secolul al XV-lea. Acest lucru este atestat în special în actele de judecată păstrate, din care reiese că obștea cnezială judeca întotdeauna după dreptul cnezial.

Documentele ce relevă existența unor autonomii românești arată limpede că la venirea cuceritorilor unguri existau în ținuturile hunedorene organizații vechi, cu instituții de drept cristalizate, care o bună bucată de vreme au reușit să reziste încercărilor de impunere a rîndu-ielilor aduse de stăpînitari.

În istoria evului mediu, una dintre figurile luminoase ale veacului al XV-lea este Iancu de Hunedoara, fiu al acestor meleaguri și luptător neobosit pentru independența țării. În lupta îndelungată împotriva noului dușman care amenința țara — Imperiul otoman, Iancu s-a sprijinit pe contingentele de luptători proveniți din popor, pe românii din părțile Hunedoarei, Țării Hațegului, Banatului și Maramureșului.

În această perioadă, creșterea rentei feudale, manifestată mai ales prin sporirea obligațiilor în bani față de stăpînul feudal, față de biserică și de stat, provoacă mari nemulțumiri în rîndul țărănimii aservite. La rîndul ei, țărănimea liberă și cnezii care trăiau în obștii libere trebuiau să înfrunte încercările de supunere venite din partea marii nobilimi. Din această cauză are loc în anii 1433—1434 o mișcare în Țara Hațegului, în fruntea căreia sînt cnezii de rînd și preoții de sat. Acțiunile lor sînt îndreptate atît împotriva feudalilor cotropitori, cît și împotriva regelui și a voievodului Transilvaniei, sprijinitorii acestei politici. Răsculații au pustiit și au prădat domeniile nobiliare și regești. Revolta țărănimii din Hațeg a fost însă înfrîntă, iar moșiile celor ce i-au condus au fost confiscate.⁸

O altă mișcare socială la care au participat locuitorii comitatului Hunedoarei a fost războiul țărănesc de la 1514, condus de Gheorghe Doja.

Sfîrșitul secolului al XVII-lea avea să însemne pentru Transilvania începutul stăpînirii habsburgice. Principiile ce urmau să reglementeze conducerea și administrarea principatului fură stabilite prin „Diploma leopoldină“, din 4 decembrie 1691, care avea să țină loc de constituție a Transilvaniei mai bine de un veac și jumătate.

Nemulțumirilor mai vechi li se adaugă acum cele legate de sarcinile apăsătoare impuse de dominația habsburgică, precum și datorate constrîngerii românilor la unirea cu biserica Romei. Au loc agitații, emi-

⁸ *Istoria României*, vol. II, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, p. 402.

grări spre celelalte meleaguri românești, se constituie cete de haiduci, deosebit de active în părțile Hunedoarei și a Munților Apuseni.

Astfel, în 1759 a avut loc o răsccoală condusă de călugărul Sofronie din Cioara, în cadrul ei revendicările sociale împletindu-se cu lupta pentru păstrarea credinței ortodoxe. Călugărul Sofronie, închis în temnița unui nobil din Bobilna, a fost eliberat cu forța de o ceată numeroasă de țărani, care l-au ținut ascuns în ținutul Zarandului. De aici va pleca, însoțit de o mare mulțime, la Zlatna. Tulburările s-au întins apoi în mai multe zone din Transilvania, țăranii cerind renunțarea la unirea cu biserica Romei, reducerea sarcinilor feudale și chiar suprimarea iobăgiei.

În Transilvania sînt introduse o serie de modificări în structura instituțiilor, menite să modernizeze administrarea provinciei. La 1763 iau ființă tablele continue, organe permanente de conducere ale comitatelor, avînd atribuții de natură economică, juridică și administrativă. Sediul tablei continue a comitatului Hunedoara va fi stabilit la Deva, în pofida repetatelor încercări ale nobilimii de a o muta la Hunedoara. Pentru apărarea granițelor sînt create, în anul 1764, regimente de graniță. În regimentul I român au intrat și un sat din zona Orăștie, 26 din ținutul Hunedoarei și 9 din Țara Hațegului. În schimbul serviciului militar, locuitorii care aveau statut de grăniceri se bucurau de anumite avantaje, cum erau scutirea de sarcini publice și de sarcini iobăgești.

De asemenea, imperiul habsburgic inițiază măsuri energice pentru exploatarea cît mai intensă a bogățiilor provinciei — fierul și aurul. Preocupat de extragerea aurului, statul ia măsuri pentru mărirea producției la minele pe care le administra direct. Așa erau exploatarea de la Săcărimb, unde documentele înregistrează în anul 1771 un număr de 309 mineri salariați, dintre care mulți copii. Folosirea forței de muncă salariate în minerit crește permanent, ajungînd să fie preponderentă în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea. În acest sector de activitate se constată, spre sfîrșitul secolului, numeroase elemente capitaliste, care vestesc schimbările profunde ce se vor ivi în relațiile de producție.

Între îndeletnicirile locuitorilor de pe valea Mureșului amintim plutăritul, ocupație străveche, care avea ca obiect transportarea sării și a altor mărfuri de la Partoș (lîngă Alba Iulia) pînă în Ungaria; plutașii beneficiau, în schimbul unei munci grele și pline de riscuri, de unele avantaje în îndeplinirea sarcinilor față de nobili și comitat. Ocupația de bază a locuitorilor rămîne însă agricultura. În zonele muntoase, cu deosebire în sudul județului, era dezvoltată creșterea vitelor și oieritul, numeroși păstori trecînd cu turmele la iernat în Țara Românească.

Regimul austriac a menținut vechile relații, încercînd, totodată, să reglementeze raporturile dintre nobili și țărani — prin legiurile din anii 1714—1747 și 1769 — pentru ca slăbind sarcinile iobagului față de stăpîn să-l transforme într-un bun contribuabil în folosul fîscului imperial. Plîngerile țăranilor, ca și actele oficiale atestă o permanentă încălcare a acestor reglementări, țăranii fiind obligați să lucreze după bunul plac al stăpînilor de pămînt. Alături de prestațiile în muncă, existau numeroase alte obligații, cum erau dijmele și darurile în bani, păsări de curte, vinat, fructe etc., cărora li se adăugau sarcinile întreținerii armatei staționate în

comitat, reparării drumurilor, aprovizionării cetății Deva cu alimente, apă și lemne de foc, precum și numeroase obligații ocazionale.

Toate acestea au generat multiple forme ale luptei de clasă, pornind de la cele mai simple și ajungând pînă la răscoală. Menționăm în acest sens numeroasele petiții înaintate guvernului și împăratului Iosif al II-lea, cu prilejul vizitei acestuia în Transilvania, la 1773, emigrările în țările românești libere, foarte numeroase în deceniile 7 și 8 ale secolului al XVIII-lea. Uneori emigrările iau forma unui adevărat exod, așa cum s-a întîmplat în anul 1776, cînd 70 de familii din mai multe sate din jurul Orăștiei au emigrat cu tot avutul lor în Țara Românească.

În 1784 izbucnește în părțile Zarandului cea mai importantă mișcare țărănească din secolul al XVIII-lea, avînd în frunte pe Horea, Cloșca și Crișan, care a zguduit întreaga Transilvanie.

Din Zarand, răscoala s-a întins în comitatul Hunedoara. Ajunși în fața Devei la 6 noiembrie, țărani au încercat să atace cetatea, dar au trebuit să se retragă cu mari pierderi. Încercători în biruință, răsculații adresară la 11 noiembrie nobililor refugiați în fortăreața Devei cunoscutul ultimatum, dat în numele lui Horea: „nobili să nu mai fie, ci fiecare să trăiască dintr-o slujbă dată de împărat; stăpînii de moșii să-și părăsească odată pentru totdeauna moșiile; nobilii să plătească dare ca și poporul de rînd; pămînturile nobiliare să se împartă între poporul de rînd”⁹.

Deși înăbușită în cele din urmă, răscoala a dovedit necesitatea unor reglementări menite să stabilească și să uniformizeze sarcinile iobăgești față de nobili, să limiteze această sursă de permanente și nemiloase abuzuri. În acest scop se întocmește conscripția urbanială din 1785, adevărată oglindă a situației economice și sociale a satelor transilvănene. Împăratul se văzu nevoit să ia încă o măsură, aceea de legiferare a dreptului de liberă mutare pentru iobagi.

Din perioada imediat următoare răscoalei lui Horea ni se păstrează și primul recensămînt de populație, întocmit pe baze moderne. Aflăm din el că pe cei 7 618 km² ai comitatului trăiau 167 806 locuitori, cu o densitate de 22 locuitori pe km². Numărul localităților este de 430, dintre care șase țirguri (Deva, Hunedoara, Hațeg, Dobra, Ilia și Baia de Criș) și 424 sate. Între acestea nu figurează Orăștie, avînd pe atunci statut de oraș liber regesc. Din punct de vedere al structurii sociale, nobilii, potrivit datelor recensămîntului, formau 2,5% din totalul bărbaților, țărani iobagi 18,4% și jelerii 24,3%.

După răscoala lui Horea, lupta țăranilor de pe aceste meleaguri continuă sub diferite forme. Sînt semnalate adesea ciocniri între țărani și nobili, fuga de pe domenii, refuzul de a presta obligații iobăgești (la Vălișoara, Fornădie, Cînel etc.), haiducia. Frecvent, într-un colț sau altul al comitatului, în Hațeg sau în Zarand, se zvonea că flacăra răscoalei se va aprinde din nou.

Sub influența mișcării din 1791, cunoscută sub numele de Supplex Libellus Valachorum, au loc frămîntări în rîndul intelectualilor și micii

⁹ Arhivele statului, Deva, fondul Prefectura județului Hunedoara, dosarul nr. 866/1784.

nobilimi din comitat. Nobilimea mică se agită în anii 1791—1793 și cere să fie scutită de grănicerie. Cere, în același timp, și dreptul de a participa la adunarea comitatului, precum și egalitate la funcții: „Să avem și noi vot în scaunul comitatului, ca oricare om, libertate nobiliară“. În același spirit, la 11 octombrie 1791, nobilii români din vreo 30 de sate prezintă o petiție prin care cer să se aleagă și dintre ei oficianți ai comitatului ¹⁰.

Masele populare din ținuturile hunedorene și-au manifestat adeziunea la mișcările sociale care au avut loc peste munți. În 1821, în timpul revoluției lui Tudor Vladimirescu, mulți țărani nutreau speranța că pandurii și „craiușul Todoraș“ vor trece munții pentru a-i elibera pe frații lor de sub asuprirea străină, pentru a face și „aicea dreptate“.

Zorile revoluției de la 1848 găseau cea mai mare parte a țărănimii din ținuturile hunedorene în starea grea de iobăgie, suferind, în același timp, și din cauza asupririi naționale. Aceasta a determinat încă din primăvara tumultuosului an 1848 ca pretutindeni pe aceste meleaguri să se facă simțită o puternică efervescență revoluționară.

În masa țărănimii participante la Adunarea de la Blaj s-au aflat și numeroși țărani hunedoreni, care au aderat la hotărârile formulate cu acest prilej. Ca peste tot în Transilvania, iobagii și jelerii de pe pământurile nobiliare refuză prestarea în continuare a obligațiilor feudale. Nobilii trec la represii, pentru a-i intimida pe țărani și a-i obliga la prestarea robotelor. Au loc execuții militare în satele Fizești-Băgara, Bretea Mureșană, Cues, Bacea, Dănulești. Numeroși țărani sînt bătuiți, alții sînt arestați și închiși la Deva.

În rîndurile regimentului grăniceresc român din Hațeg suflul revoluției își face simțită prezența. La 15 august, grănicerii români primesc ordin să se îndrepte spre granița Banatului. „Grănicerii — relatează preotul Mihail Maximilian la 19 august — se revoltă împotriva ordinului primit cu cea mai mare nevoie și neplăcere, răpșind și strigînd multe..., pe lîngă altele spunînd și aceea că ei din graniță mai departe nu vor merge, nici nu se vor bate cu sîrbii“ ¹¹. În luna septembrie are loc a treia Adunare Națională de la Blaj, ce hotărăște ridicarea armată a românilor pentru apărarea drepturilor lor seculare. Acum sînt formulate obiective precise, printre care la loc de frunte figurează instituirea unei administrații românești capabilă să satisfacă cerințele poporului român. „Lupta maselor țărănești ia amploare, înlăturînd în multe localități vechea administrație și înlocuind-o cu administrația nouă, revoluționară“ ¹².

În zilele de 17—18 octombrie, românii înconjoară orașele Deva, Hunedoara și Hațeg, dezarmînd și înlăturînd aparatul administrativ existent. Acțiunea de dezarmare și înlăturare a vechilor reprezentanți ai unui regim odios se termină în fostul comitat Hunedoara în jurul datei de 1 noiembrie.

¹⁰ David Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, Editura științifică, București, 1967, p. 417.

¹¹ Liviu Maior, *Aspecte ale desfășurării revoluției din anii 1848—1849 în comitatul Hunedoara*, în „Sargetia“, V, 1968, p. 229.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară de pe Cîmpia Libertății de la Blaj consacrată aniversării revoluției de la 1848*, 17 mai 1973, Editura politică, București, 1973, p. 14.

În fruntea prefecturii hunedorene este numit Nicolae Solomon. Specificul acestei prefecturi, cu prefect și administrator — organ cu puteri civile depline —, ilustrează în mod pregnant ceea ce a însemnat țara românească organizată în Munții Apuseni, regimul popular instaurat de masele populare.

În luna noiembrie, în fostul comitat au loc adevărate răscoale țărănești împotriva stăpînilor feudali. Astfel, la Geoagiu de Jos se adună țărani din 16 sate, care cer să li se dea nobilii fugiți din comitatul Zarand și din Valea Hațegului care au găsit scăpare în Orăștie. Conduși de frații Demian, țăranii din Geoagiu se îndreaptă și împotriva funcționarilor austrieci, cerînd ca „și oficialii împărătești de la Săcărimb să se desarme”. Într-un raport al lui Petre Dobra se arată că poporul înțelege revoluția într-o legătură firească cu răscoala lui Horea, care în această parte a țării a atins puncte maxime.

Primind ordine de la Comitetul din Sibiu, Nicolae Solomon își unește forțele cu ale altor prefecti pentru a putea face față presiunii militare maghiare. Acționînd ca comandant militar, avînd în subordine cam 4 000 de oameni din zona Hunedoarei, el participă la toate luptele din Munții Apuseni, lupte în care masele populare au înscris pagini de neasemuit eroism.

Războiul pentru independență a avut un puternic ecou în ținuturile hunedorene. Au fost constituite mai multe comitete pentru colectarea de bani și bunuri necesare ostașilor. De asemenea, numeroși tineri au trecut granițele și au luptat ca voluntari, vîrsîndu-și sîngele pentru cauza nobilă și comună tuturor românilor. Așa a fost cazul tinerilor Nicolae Ciuceanu din Orăștie și Adam Hențescu din Rișca, primul înrolat ca simplu soldat, al doilea ca oficiant farmacist în serviciul sanitar al armatei române.

La Deva, principalii animatori ai acțiunii de subscripție au fost tînărul candidat de avocat Francisc Hossu-Longin și Ana Petco, președinta comitatului pentru ajutorarea ostașilor români răniți. Pe listele de subscripție s-au înscris numeroși oameni din cele mai diverse categorii sociale. Însemnate ajutoare vin din Hațeg, femeile de aici colectînd o sumă apreciabilă de bani și mari cantități de feși, pînză, tifon, scame etc.

O lungă listă de subscripție se întocmește și la Orăștie, iar populația orașului Hunedoara își dă prinosul său celor care luptau pentru independența țării, trimițînd, la 4 noiembrie 1877, ajutoare colectate pe o listă de subscripție întocmită de primarul Gheorghe Dănilă. Ofrande mai sînt adunate de locuitorii din Baia de Criș ca și alte localități hunedorene.

Numeroase au fost și manifestările de adeziune pe plan spiritual la cauza independenței țării. Mulți transilvăneni își exprimă gîndurile în scris, în versuri sau în proză, în coloanele ziarelor. Unul dintre ei este Nicolae Herlea, țaran din Vinerea, care, în versuri însuflețite de un înalt patriotism, își mărturisește astfel admirația: „Frați eroi ai gîntei mele / Care la Plevna v-ați luptat / Și ca lei în lupte grele / Fortul Grivița ați luat /. De azi soarta gîntei mele / O prevăd în viitor / Țara va scăpa de rele / Voi veți fi nemuritori...”¹³.

¹³ „Gazeta Transilvaniei” din 20 septembrie 1877.

După cum se știe, spre sfârșitul secolului al XIX-lea lupta românilor din Transilvania pentru dreptate socială și libertate națională ia un nou avânt. În cadrul acestei lupte, locuitorii de pe meleagurile hunedorene își aduc o contribuție de primă importanță. Astfel, în 1892 în preajma înaintării memorandumului redactat de fruntașii Partidului Național Român în numele poporului român, pentru drepturi sociale și naționale, la Deva au loc ședințe de noapte în casele preoților și învățătorilor, în care se dezbateau aceste probleme ce frământau adânc masele de transilvăneni¹⁴. În timpul procesului memorandiștilor de la Cluj, ziarul „Tribuna” a publicat o scrisoare de solidaritate a românilor din Deva cu cei inculpați pe nedrept. În scrisoare se spunea: „Poporul român, bărbați, femei, tineri, bătrâni, mici și mari din opidul Deva cu trup și suflet declară că procesul Memorandumului e procesul lor; judecându-se și osîndindu-se reprezentanții legitimi ai noștri, judecați și osîndiți vom fi noi, poporul”¹⁵. Unul dintre cei care îi va apăra pe memorandiști în timpul procesului de la Cluj va fi avocatul din Deva Francisc Hossu-Longin, dîrz luptător pentru drepturile românilor.

În ceea ce privește dezvoltarea forțelor de producție, caracteristică începuturilor capitalismului, în Transilvania, și implicit în județul Hunedoara, ea a cuprins numai anumite ramuri ale economiei, ca urmare a politicii duse de Imperiul habsburgic de lărgire a bazei de materii prime în provinciile pe care le asuprea, obligîndu-le în acest fel să devină piețe de desfacere pentru produsele manufacturiere. Astfel, se intensifică exploatarea minelor din zona Bradului, care după 1884 sînt acaparate de o societate cu capital străin din Gotha. O altă mină de importanță europeană a fost cea de la Săcărîmb, deschisă la 1746, după 6 ani de cercetări. În 1782, munceau aici 884 de lucrători. Se introduc mașini noi, mai productive, o contribuție importantă avînd în acest sens meșterii localnici. Amintim doar pe Munteanu Ursu din Săcărîmb, care propunea la 1796 un șteamp ce urma să funcționeze cu apa folosită la spălătul aurului. Mașina de spălat aurul, inventată tot de Munteanu Ursu, realiza o creștere a productivității muncii de 2370%, ceea ce pentru epoca respectivă reprezenta un adevărat record. În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea mai funcționau minele de la Băița, avînd în 1782 angajați 275 de mineri.

Tot în județul Hunedoara au fost cunoscute și exploatate mine de cupru la Deva, minereuri complexe la Ciinel, Muncelul Mic etc., care au cunoscut o continuă dezvoltare.

Bogatele resurse de minereu de fier de la Ghelar și mai tîrziu de la Teliuc au făcut ca în acest ținut să se dezvolte cel mai important centru de producere a fierului din Transilvania. În cursul anilor pe riul Cerna au funcționat nouă ateliere de topire și de prelucrare a fierului, pe valea Govăjdiei au funcționat șapte ateliere, pe Valea Zlaștiului două ateliere ș.a.¹⁶. Cît privesc metodele de lucru, este de remarcat că se semnalează o tehnologie de tip românesc, menționată ca atare în do-

¹⁴ *Unirea Transilvaniei cu România*, Editura politică, București, 1970, p. 219.

¹⁵ *Ibidem*, p. 228.

¹⁶ *Combinatul siderurgic Hunedoara. Tradiție și progres în siderurgie 1884—1974*, Editura pentru turism, București, 1974, p. 18—23.

cumentele vremii. Forța folosită pentru punerea în mișcare a foalelor de la topitorii, cât și a ciocanelor de la atelierele de bătut fierul era cea hidraulică, iar pentru extragerea și transportul minereului se folosea forța animală.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea se înregistrează o nouă perioadă de avânt a producției de fier. Sînt deschise noi galerii la minele existente, se construiesc instalații și furnale noi, moderne. În 1882 începe construirea la Hunedoara a primelor două furnale, care înseamnă de fapt începutul siderurgiei moderne hunedorene. Treptat, în jurul acestora (terminată în 1884) s-au construit și alte anexe, oțelării, laminare, punîndu-se baza unei adevărate uzine de topire și prelucrare a fierului.

În 1869, la Călan a început construcția unui furnal care urma să se aprovizioneze cu minereu de fier de la Teliuc. În 1873 este pus în funcțiune al doilea furnal, iar în 1877 intră în producție turnătoria. Începutul exploatării industriale în Valea Jiului este făcut în 1848, de o familie de bănăteni, pentru ca, în final, cel mai important bazin carbonifer din țară să fie acaparat de două principale societăți: Societatea Salgotarjan și Uricani — Valea Jiului; concentrarea de capital în Valea Jiului a căpătat, astfel, în primii ani ai secolului nostru contururi clare.

Dezvoltarea tot mai accentuată a forțelor de producție care a avut loc în județul Hunedoara, începînd cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, a determinat schimbări radicale și în relațiile de producție. După 1848, cînd este desființată iobăgia, oferta liberă de forță de muncă a dat posibilitatea trecerii desfășurate la producția de tip capitalist în principalele ramuri economice.

Primele decenii ale secolului al XX-lea înregistrează în Transilvania o continuă dezvoltare a capitalismului, pe fondul căreia se accentuează exploatarea și se intensifică mișcările de eliberare socială și națională. Un avînt deosebit cunoaște acum industria extractivă și metalurgică, numărul muncitorilor ridicîndu-se în județele Hunedoara și Caraș Severin la 24 000 în anul 1900, iar în 1910 apropiindu-se de 36 000. Aceasta înseamnă că la fiecare mie de locuitori reveneau 127 de muncitori, dintre care 75 erau ocupați în marea industrie¹⁷. Valea Jiului devenise cel mai important centru muncitoresc din județul Hunedoara, ca urmare a interesului pe care-l prezenta zăcămintele carbonifere. Muncitorii lucrau însă în condiții tehnice foarte înapoiate. Profitul înalt era asigurat în bună măsură întreprinderilor străine pe seama folosirii unei forțe de muncă extraordinar de ieftine.

Alături de exploatarea economică, muncitorimea era supusă și oprîmării naționale, fapt care a determinat o continuă adîncire a luptelor de clasă. Astfel, în februarie 1906, din cauza salariilor extrem de mici, a izbucnit greva minerilor din Lupeni, care s-a încheiat cu victoria muncitorilor. În iulie 1906 au intrat în grevă muncitori de la minele de aur „Ruda 12 apostoli”, Gura Barza, Musariu și Valea Morii. La sfîrșitul lunii

¹⁷ N. N. Constantinescu, *Din istoria formării și dezvoltării clasei muncitoare din România pînă la primul război mondial*, Editura politică, București, 1959, p. 135.

august 1906 a izbucnit o puternică grevă la Petroșani, constituind una din cele mai mari ridicări la luptă a muncitorimii hunedorene în perioada de dinaintea primei conflagrații mondiale. În anii primului război mondial, paralel cu formele luptei pasive, muncitorimea hunedoreană a desfășurat, în ciuda legilor excepționale, o serie de greve îndreptate împotriva exploataării nemiloase și a abuzurilor practicate de patroni. O astfel de grevă a avut loc în Valea Jiului, în anul 1916. Documentele vremii notează între cauzele imediate ale grevei : salariile foarte scăzute în raport cu scumpetea generală, insuficiența și lipsa alimentelor și în-deosebi a făinei, existența detașamentelor de muncă în care erau înrolați muncitorii rămași la vatră, munca suplimentară de duminică și din zilele de sărbătoare¹⁸. Această primă ridicare deschisă la luptă a muncitorilor hunedoreni împotriva exploataării și războiului imperialist a fost începutul unui șir neîntrerupt de greve economice și politice, care au cuprins adesea toate localitățile din Valea Jiului, exercitând o puternică influență și asupra altor centre miniere transilvănene.

Concomitent cu luptele greviste din Valea Jiului, în luna iunie 1916, au intrat în grevă și muncitorii mineri de la mina de cărbuni Țebea, cerind îmbunătățirea aprovizionării cu alimente, în special cu făină de grâu și porumb¹⁹.

La 18 mai 1917, un număr de 300 mineri din Lupeni, aparținând societății „Uricani — Valea Jiului“, declară grevă din cauza salariilor scăzute și a lipsei de alimente. La 26 octombrie 1917 a izbucnit o mare grevă la Uzinele de fier din Hunedoara. După multe ceasuri de încordare în care direcția uzinei a încercat să-i determine pe muncitori să reînceapă lucrul cu sprijinul poliției, aceștia au prezentat — în cadrul tratativelor pe care au izbutit să le impună — următoarele revendicări : să fie primiți la lucru muncitorii concediați, să fie recunoscută organizația sindicală, să se majoreze salariile și să se sisteze trimiterea la armată a muncitorilor „nedisciplinați“, adică revoluționari²⁰. Revendicările formulate denotă că muncitorii de la Uzinele de fier din Hunedoara luptau atît pentru îmbunătățirea condițiilor economice, cît și pentru recunoașterea și lărgirea drepturilor politice, ceea ce indica maturizarea lor revoluționară.

După terminarea primului război mondial situația economică a țării era dezastruoasă. Un număr mare de întreprinderi și-au închis porțile, iar altele lucrau doar cu o parte redusă a capacității lor de producție. Cantitatea de cărbune extrasă în Valea Jiului scade, iar producția de metal a uzinelor din Hunedoara se reduce. La minele din Munții Apuseni, după cum arată statisticile vremii, producția de aur a scăzut mult. Toate acestea au avut consecințe grave asupra situației muncitorilor, determinînd creșterea numărului de șomeri și înrăutățirea evidentă a condițiilor de muncă și de viață ale populației.

În anul 1918 idealul unirii tuturor românilor într-un singur stat s-a transformat în realitate, hunedoreni aducîndu-și și ei contribuția la această măreață cauză. La adunările pentru desemnarea delegaților care îi vor re-

¹⁸ Arhivele statului, Deva, fondul Inspectoratul geologic și minier Deva, Secția Petroșani, dosarul nr. 906/1916.

¹⁹ *Ibidem*, Secția Brad, dosarul nr. 1666/1916.

²⁰ *Ibidem*, fondul Parchetul tribunalului Hunedoara, dosarul nr. 23/1917.

prezenta la Alba Iulia, cît și cu alte prilejuri, țărani, muncitorii și ceilalți participanți își exprimă voința de unire. Astfel, adunarea electorală din comuna Certejul Superior (județul Hunedoara) a dat mandat reprezentanților aleși pentru Adunarea Națională să voteze „unirea Ardealului cu patria-mumă, România“, iar organizația social-democrată din Hunedoara s-a pronunțat pentru unirea cu statul român și înfăptuirea unor reforme democratice²¹.

Delegații și mulți alți locuitori ai Hunedoarei au participat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, votînd unirea cu România.

Într-un asemenea climat, în județul Hunedoara, în special în Valea Jiului, unde se formase unul din cele mai puternice detașamente ale muncitorimii din țara noastră, iau ființă comisiile și gărzile muncitorești. Punînd stăpînire vremelnice asupra puterii militare și civile, acestea au dat dovadă de maturitate revoluționară și, deși condițiile vremii nu îngăduiau o izbîndă deplină, se poate considera această încercare drept o reușită experiență revoluționară, care a stimulat lupta muncitorimii din anii următori.

În repetate rînduri, în cursul anului 1919, muncitorii înaintează Direcției societății miniere Petroșani și Consiliului Dirigent numeroase memorii, prin care se cere introducerea ajutoarelor de boală, a concediilor plătite, reorganizarea „caselor de frăție“ și aprovizionarea cu cele necesare traiului zilnic. Față de aceste revendicări conducerea societății se plînge într-un raport că organizația socialistă impune pretenții formulate cu o jumătate de an înainte de comisiile muncitorești și cere Consiliului Dirigent „să ia măsuri cît mai drastice pentru concedierea și expulzarea din Valea Jiului a elementelor revoluționare“²¹.

Cu toate măsurile represive, amintita societate va fi din nou nevoită să arate că agitațiile continuă cu tot mai mare amploare, iar în lunile noiembrie și decembrie ale aceluiași an să declare că „producția s-a scumplit considerabil prin repetatele greve ale muncitorimii“²².

La 5 ianuarie 1920 minerii din Valea Jiului (din Lupeni, Vulcan și Petroșani) se ridică din nou la luptă; ei declară o grevă, cerînd mărirea salariilor, acordarea de alimente și îmbrăcăminte, reducerea orelor de muncă. În urma satisfacerii parțiale a unor revendicări de ordin economic și după eliberarea celor arestați în timpul grevei, muncitorii au început lucrul în după-amiaza zilei de 8 ianuarie. Datorită terorii dezlănțuite de autoritățile militare, după două săptămîni greva izbucnește din nou, cu o mai mare intensitate. De data aceasta cele mai mari ciocniri dintre muncitori și armată au avut loc la Lupeni. Greva a fost înăbușită, iar 78 de mineri acuzați ca organizatori ai ei au fost trimiși la Curtea marțială din Sibiu.

Nemulțumirile cresc, spiritul revoluționar se amplifică. La 19 martie 1920 muncitorii înaintează Direcției minelor din Petroșani un ultimatum în care se arată că, dacă în 24 de ore nu li se satisfac cererile, ei vor declara grevă. Cum era de așteptat, revendicările nu le sînt satis-

²¹ *Ibidem*, fondul Subinspectoratul muncii Deva, dosarul nr. 14/1919.

²² *Ibid.*

făcute, ba, mai mult, salariile pe care trebuiau să le primească nu li se achită nici la 20 martie. Și, așa cum relatează un document al vremii: „Ne mai putînd îndura mizeria, foamea, condițiile grele de muncă, nelegiuirile și prigoana autorităților, muncitorii mineri români și maghiari din Petroșani au declarat grevă la 22 martie 1920, grevă care la 26 martie a cuprins și Aninoasa, Petrila și Lonea, numărul minerilor aflați în grevă în această zi ridicîndu-se la 9000”²³. Armata intră în acțiune și începe evacuarea muncitorilor din case pe străzi. Mulți muncitori se retrag în munții din apropiere, iar după reîntoarcerea acasă demonstrează pe străzi pentru eliberarea celor arestați. La o a doua intervenție a armatei, cînd se înregistrează ciocniri sîngeroase, muncitorii sînt nevoiți să cedeze.

Dezvoltarea rapidă a luptelor greviste, și în special a grevelor pe ramură de producție, orașe sau zone, anunță premisele unei greve generale pe întreaga țară. Începută în ziua de 20 octombrie, printre obiectivele ei s-au înscris recunoașterea sindicatelor și a comitetelor de întreprindere, retragerea gărzilor militare din întreprinderi, încetarea represiunilor împotriva membrilor organizațiilor muncitorești etc. Greva s-a manifestat mai puternic în unele centre ale Transilvaniei, îndeosebi în Valea Jiului, la atelierele din Simeria și la Călan. Într-un raport al Inspectoratului minier din Petroșani se menționează că în dimineața zilei de 21 octombrie 1920 greva avea un caracter general în toată Valea Jiului. Durînd 14 zile, ea a îmbrăcat aici „diferite forme de luptă, de la retragerea în păduri și ocuparea galeriilor, pînă la demonstrații de stradă, ca aceea de la Vulcan”²⁴.

Făurirea în mai 1921 a Partidului Comunist Român, etapă nouă, superioară, în dezvoltarea politică-ideologică și organizatorică a detașamentului de avangardă revoluționară al proletariatului, a dat un puternic avînt bătăliilor politice și sociale ale maselor muncitoare, luptei poporului nostru pentru dreptate socială și națională. Ca în întreaga țară, și în ținuturile hunedorene are loc o intensificare a acțiunilor muncitorești, concretizate, în anul 1922, prin grevele minerilor din Petroșani, Lupeni, Anina ș.a. Sub directa conducere a comuniștilor, syndicatele miniere din bazinul carbonifer al Văii Jiului încheie (în anul 1922—1923) cel de-al treilea contract colectiv cu societățile miniere, care, în conținutul lui general, avea să constituie pe întreaga perioadă a regimului capitalist contractul de bază în reglementarea raporturilor sociale de muncă dintre muncitori și patroni, semnificînd, totodată, cea mai de seamă cucerire revoluționară a minerilor de pe Jiu. Datorită delegaților comuniști, care au luat parte la dezbaterile arbitrajului, în contractul colectiv a fost înscrisă drept prevedere participarea directă a muncitorilor la rezolvarea problemelor de producție.

Scoaterea în afara legii a partidului comunist, interzicerea activității sindicatelor unitare, izgonirea fruntașilor mineri revoluționari din centrele muncitorești au lovit aspru în unitatea de luptă a proletariatului din Valea Jiului. În această conjunctură se intensifică ofensiva patronală.

Sub conducerea comuniștilor, muncitorimea hunedoreană s-a ridicat cu hotărîre la luptă împotriva exploatării capitaliste, desfășurînd un șir de acțiuni greviste.

²³ *Ibidem*, fondul Chestura de poliție Deva, dosarul nr. 28/1920.

²⁴ *Ibidem*, fondul Subinspectoratul muncii Deva, dosarul nr. 24/1920.

Astfel, de pildă, în anul 1928 are loc o puternică acțiune grevistă în toată Valea Jiului. Adresându-se muncitorimii cu ocazia zilei de 1 Mai, Partidul Comunist Român arăta într-un manifest că această zi trebuie să fie „un strigăt de luptă contra ofensivei capitaliste și împotriva prigoanei ce sugrumă pe luptătorii clasei muncitoare”. Greva, care izbucnește în 3 mai 1928, a fost pregătită sistematic de către comuniști, fapt subliniat de altfel chiar de către autorități. Așa cum se arată într-un referat al Inspectoratului muncii, „situația se poate atribui elementelor locale comuniste”: „printr-o propagandă ascunsă și puternică, vechile nuclee comuniste au dovedit că și-au reluat activitatea”²⁵.

În perioada crizei economice din anii 1929—1933 alături de clasa muncitoare din întreaga țară și muncitorimea hunedoreană s-a ridicat la luptă împotriva exploatării capitaliste. În întreg județul au loc adunări ale sindicatelor, în care se discută despre situația muncitorilor, acordarea amnistiei politice, ieftinirea produselor de primă necesitate etc. Speriate de amploarea acțiunilor muncitorești, autoritățile au trecut la reprimarea sindicatelor unitare și desființarea lor.

În cursul lunilor aprilie și mai 1929 au loc greve ale muncitorilor din Călan, Lupeni și Petroșani. Întrucât, după aproape 8 luni de tratative, nu s-a putut încheia un nou contract colectiv în condițiile cerute de muncitori, s-a hotărât declararea grevei generale în întregul bazin carbonifer Valea Jiului. Problemele legate de organizarea acestei acțiuni au fost examinate în ziua de 3 august 1929 la consfătuirea comuniștilor din Valea Jiului, ținută la Petroșani. Autoritățile au izbutit să preîntîmpine declanșarea grevei generale, cu excepția Lupenilor, unde greva a început la 5 august 1929, fiind în cele din urmă reprimată sîngeros. Printre numeroasele greve ce au loc în Valea Jiului în anii următori amintim pe cele din ianuarie 1930 din Lonea și Sălătruc-Livezeni, în această din urmă localitate izbucnind noi greve în ianuarie, martie și octombrie 1932, soldate cu satisfacerea revendicărilor muncitorești.

Luptele ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 au avut o mare influență asupra maselor populare hunedorene, întărind combativitatea lor revoluționară. Pe Valea Jiului, la Hunedoara, Simeria, Deva etc. s-au desfășurat mari demonstrații și întruniri de protest împotriva înăbușirii în sînge a acestor eroice lupte ale muncitorimii.

Paralel cu creșterea spiritului revoluționar al clasei muncitoare are loc, în acești ani, o evidentă radicalizare a maselor țărănești hunedorene, organizate de dr. Petru Groza în Frontul plugarilor, a păturilor funcționarilor și intelectualilor, concretizată între altele în rezultatul alegerilor județene din vara anului 1937.

Instaurarea dictaturii regale în 1938 și apoi a celei militaro-fasciste au însemnat o grea lovitură dată tuturor forțelor democratice din țara noastră. Lupta maselor populare hunedorene nu a încetat însă nici în aceste condiții. Astfel, cu prilejul zilei de 1 mai 1939, la Petroșani a fost organizată o mare demonstrație a oamenilor muncii, desfășurată sub lozincile luptei împotriva pericolului fascist și a războiului.

La 30 august 1940, cînd s-a făcut cunoscut public Dictatul de la Viena, locuitorii orașului Deva, la fel ca și întreg poporul român, și-au

²⁵ *Ibidem*, fondul Direcția Minelor Lupeni, dosarul nr. 3/1928, filele 230—242.

manifestat indignarea față de intervenția brutală a puterilor fasciste asupra suveranității și integrității teritoriale a României.

Urmind indicațiile partidului comunist, Frontul plugarilor a început o intensă propagandă antirăzboinică printre țărani, demascând politica dictaturii militaro-fasciste de a țări țara în război alături de Germania nazistă. „Petru Groza și statul său major — se arată într-un raport al Poliției din Deva — a dat tuturor nucleelor care fac parte din organizația Frontul plugarilor (ordin — n.n.) să înceapă o propagandă antirăzboinică. Ordinul arată că actualul regim trăște plugarii români în război pentru interesele Germaniei. Fiecare membru este obligat a face propagandă printre țărani și muncitori... Ordinul cere să se înceapă de îndată propaganda, deoarece războiul bate la ușă”²⁶.

Dintre acțiunile greve care au avut loc în această perioadă amintim greva generală a muncitorilor din Valea Jiului, care a durat trei săptămîni (1940), îngreunînd aprovizionarea armatelor hitleriste aflate în țară; acțiunile muncitorilor ceferiști de la Simeria din anii 1943 și 1944; acțiunile metalurgiștilor din Hunedoara ș.a.

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din 23 August 1944 desemnează o piatră de hotar în istoria poporului român, deschizînd calea eliberării definitive a țării noastre de sub dominația imperialistă, a înlăturării năzuințelor legitime ale poporului român de a fi liber și stăpîn pe propriul destin.

Chiar din primele momente ale insurecției cetățenii județului Hunedoara, în frunte cu clasa muncitoare, s-au înregimentat în marea bătălie care începea. Pe primul plan al preocupărilor era alungarea definitivă de pe teritoriul patriei a trupelor hitleriste. Prin Apelul Uniunii Tineretului Comunist către toți tinerii, adresat de Comitetul Regional din Banat, aceștia sînt chemați să se înroleze în armată pentru a contribui la alungarea cîmpitorilor fasciști.²⁷ În recomandările făcute în decembrie 1944 de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin intermediul ziarului local „Zori noi”, se arată: „Tineretul român trebuie să contribuie cu toată forța sa la lupta pentru înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste... Întreg tineretul trebuie să se considere mobilizat... Asta înseamnă că nu numai pe front, dar și în spatele frontului tineretul trebuie să-și facă datoria ca soldat al luptei contra fascismului”.²⁸ Mulți tineri din județ urmează apelul și se prezintă voluntari. De asemenea, față de sabotajele membrilor partidelor liberal și țărănesc, ale legionarilor, la apelul C.C. al P.C.R. din 11 septembrie 1944, un mare număr de muncitori din unitățile economice hunedorene se înrolează în gărzile patriotice. În același timp, se urgencează organizarea comitetelor de fabrică și a sindicatelor.

Aplicarea programului F.N.D. elaborat de partidul comunist a fost însoțită în județul Hunedoara, la fel ca și în întreaga țară, de creșterea nivelului politic al maselor muncitoare, de participarea acestora la realizarea sarcinilor revoluționare. Un act de mare importanță din această perioadă l-a reprezentat schimbarea vechii administrații. La 26 noiembrie 1944 a fost organizată la Deva o mare adunare populară la care au parti-

²⁶ *Ibidem*, fondul Chestura de poliție Deva, dosarul nr. 13/1941, fila 9.

²⁷ *Documente hunedorene din istoria mișcării revoluționare 1920—1944*, Deva, 1971, p. 230.

²⁸ „Zori noi” din 21 decembrie 1944.

cipat peste 10 000 de muncitori din oraș și județ, țărani din Frontul plugarilor, tineri uteciști, formațiuni de luptă patriotice, numeroși cetățeni, finalizată cu alungarea prefectului fascist și instalarea prefectului democrat, în persoana dr. Augustin Almășan.

Înfăptuirea reformei agrare în județul Hunedoara s-a desfășurat în cursul lunilor februarie și martie 1945, fiind realizată de către comitetele Frontului plugarilor, ajutate de muncitori. Astfel, Comitetul județean P.C.R. a organizat trimiterea la sate a unui număr de peste 500 de muncitori, care au dat un sprijin substanțial țăranimii la confiscarea și împărțirea celor 6 044 ha de pământ. Au fost împroprietăriți 2 832 de țărani, dintre care 876 capi de familie ce luptau încă pe frontul antihitlerist.

Lupta pentru instalarea unui guvern cu adevărat democratic a cunoscut o puternică dezvoltare în județul Hunedoara, mari adunări populare având loc în toate centrele urbane ale județului, la Petroșani, Hațeg, Orăștie, Lupeni, Aninoasa, Ghelar, Deva, Hunedoara ș.a.

Sub presiunea maselor, a marilor demonstrații populare, la 6 martie 1945 la conducerea țării a fost instalat un „guvern revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-țăranesc — expresie a colaborării largi a forțelor ce se pronunțau pentru adinci transformări revoluționare, sociale și politice”²⁹, prezidat de dr. Petru Groza.

Avându-i în frunte pe comuniști, locuitorii acestor meleaguri au sprijinit cu însuflețire acțiunile guvernului pentru înfăptuirea reformei agrare, în campania de însămînțări, aratul ogoarelor, repararea de către echipele comuniste a uneltelor agricole și susținerea campaniei „Totul pentru front, totul pentru victorie!”

În anul 1946, viața politică a țării a fost dominată de bătălia pentru cîștigarea alegerilor parlamentare. Măsurile concepute de P.C.R. în vederea ridicării producției, lichidării inflației și înfăptuirii reformei monetare s-au bucurat de un larg ecou în rîndurile maselor populare hunedorene. Toamna anului 1946 găsește în Hunedoara toate unitățile economice în funcțiune, muncitorii străduindu-se să mărească zilnic producția.

Proclamarea Republicii populare a fost primită în județul Hunedoara cu un mare entuziasm. Într-un mare număr de așezări urbane și rurale se desfășoară adunări și mitinguri, se trimit moțiuni de adeziune la acest act de importanță cardinală, care se impunea ca o cerință firească a cursului revoluționar de așezare a României pe temeliile socialismului. Aceasta a însemnat încheierea procesului de cucerire a întregii puteri politice de către clasa muncitoare, aliată cu țăranimea și cu celelalte categorii de oameni ai muncii, trecerea țării în etapa revoluției socialiste, de prefaceri radicale în toate domeniile economico-sociale, politico-ideologice și culturale.

Toate acestea, și uriașa energie creatoare a maselor, au asigurat înflorirea fără precedent a tuturor sectoarelor economice din județ, ca de altfel în întreaga țară.

Sursa principală a acestei dezvoltări o constituie realizarea în județ în anii construcției socialiste a unui uriaș program de investiții, fondurile

²⁹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 53.

alocate cifrindu-se la peste 51 miliarde lei, din care mai mult de trei sferturi s-au cheltuit pentru dezvoltarea industriei și îndeosebi a industriei grele : minerit, siderurgie, energetică etc.

S-au construit și pus în funcțiune obiective industriale de o deosebită importanță pentru economia națională și a județului, cum sînt : exploatarea carbonifere Uricani, Paroșeni, Dilja, Bărbăteni, Livezeni și Mes-teacăn, Uzina de preparare a cărbunelui Coroiești, Uzina de preparare a minereurilor de fier Teliuc, minele de fier Teliuc Est și Ghelari Est, mina cuprifera Deva, centralele termoelectrice Paroșeni și Deva, Uzina cocso-chimică, fabricile de aglomerare, furnalele de 700 și 1000 mc, oțelăria SM nr. 2 și grupul de laminare de la Hunedoara, uzina de semicocs și turnă-toriile de la Călan, fabricile de materiale de construcții și prefabricate de beton de la Bîrcea, Fabrica de ciment Chișcădaga, Fabrica de încălțăminte Hunedoara, Țesătoria de mătase Deva, Abatorul Hațeg, Fabrica de produse lactate Livezeni, fabricile de nutrețuri combinate de la Orăștie și Mintia ș.a. De asemenea, s-au dezvoltat și modernizat toate celelalte întreprinderi și exploatarea miniere din județ.

Punerea în funcțiune a noilor obiective precum și dezvoltarea și folo-sirea cît mai completă a capacităților de producție au făcut ca județul Hunedoara să devină o principală forță industrială a patriei.

Ca urmare a politicii partidului și statului nostru de industrializare socialistă peste 71,7% din totalul populației locuiește în mediul urban, indi-cator care situează județul Hunedoara pe primul loc între județele țării. Numărul populației județului a crescut din anul 1948 pînă în anul 1976 cu 71%, ceea ce înseamnă o creștere medie de 7 779 locuitori anual.

Pînă în anul 1966 creșterea demografică s-a realizat în proporție de peste 3/4 pe seama sporului migrator, ca urmare a imigrării aici a forței de muncă din alte județe, în timp ce în ultimii zece ani creșterea s-a realizat aproape exclusiv pe seama sporului natural, consecință a creșterii natali-tății și reducerii mortalității. Din totalul populației, 47,3% este populație activă, ceea ce înseamnă că tot al doilea locuitor este ocupat în producție și realizează venituri din muncă. În județ lucrează 184 mii de angajați, revenind în medie la fiecare 1 000 locuitori 350 lucrători, din care 179 în industrie, cifră care situează județul peste media pe țară.

În cadrul județului își desfășoară activitatea trei centrale industriale, 33 de întreprinderi industriale republicane, o întreprindere locală și nouă unități cooperatiste.

În anul 1976, județul a realizat 3,4% din producția industrială a țării și a ocupat locul 8 în ierarhia județelor după volumul producției globale industriale (locul I în producția de minereu de fier extras și huilă și locul II în producția de energie electrică, cocs metalurgic, fontă, oțel, laminate).

Producția națională din anul 1938 se realizează acum în județul Hunedoara în numai 18 zile la fontă, 28 de zile la oțel, 29 de zile la mine-reu de fier, 46 de zile la laminate finite pline, 55 de zile la energie electrică și 122 de zile la cărbune.

În anul 1976, județul Hunedoara a realizat 34,8% din producția țării de cocs metalurgic, 61,8% din producția de minereu de fier, 34,6% din producția de oțel, 36,4% din producția de fontă, 34,6% din producția de laminate finite pline, 30,1% din producția de cărbune și 12,9%

din producția de energie electrică. S-au realizat, de asemenea, importante cantități de minereuri cuprifere, materiale de construcții (marmură, piatră, dale mozaicate, cărămizi dialit, vată minerală, beton celular autoclavizat, polistiren, prefabricate din beton, var, cărămizi și blocuri ceramice), mașini și utilaje în special pentru industria minieră și metalurgică, țesături din mătase, produse din materiale plastice, produse din lemn și produse alimentare.

O importantă contribuție la creșterea producției județului și asigurarea necesarului de bunuri de consum și prestări de servicii către populație a adus industria locală și cooperatistă. Producția globală a acestora a crescut în perioada 1951—1976 de 29 de ori, respectiv de 64 ori. Producția industrială globală realizată în cadrul județului pe un locuitor este de 1,4 ori mai mare decât media pe țară.

Paralel cu creșterea producției industriale a crescut și eficiența economică în această ramură. Astfel, sporul de producție obținut în ultimii șase ani s-a realizat în proporție de 87% pe seama creșterii productivității muncii, iar prin reducerea permanentă a cheltuielilor de producție, beneficiile au sporit în această perioadă cu 77%.

Concomitent cu industria s-a dezvoltat pe baze noi, socialiste, și agricultura județului, eforturile principale fiind îndreptate spre întărirea bazei tehnico-materiale și creșterea producției vegetale și animale. Creșterea potențialului productiv al unităților agricole socialiste din județ este reflectată de sporirea fondurilor fixe în ultimii 16 ani de peste 6 ori. Suprafața agricolă a județului a crescut în această perioadă cu 15%, în special pe seama pășunilor, fînețelor, livezilor și pepinierelor pomicole.

Comparativ cu anul 1960, numărul tractoarelor agricole a crescut de 7,5 ori, cel al cultivatoarelor mecanice de 6,4 ori, al semănătorilor mecanice de 4,8 ori, iar cel al combinelor de 15,6 ori. Numai în ultimii 12 ani agricultura județului a beneficiat de fonduri de investiții de peste 1,4 miliarde lei.

În prezent, cele cinci întreprinderi agricole de stat, 11 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii și 135 cooperative agricole de producție sînt deservite de 330 ingineri și medici veterinari și de 140 tehnicieni agricoli și zootehniști. Producția globală agricolă a județului a crescut în perioada 1951—1976 de 2,7 ori. Prin mecanizarea lucrărilor agricole, chimizarea și utilizarea mai bună a pămîntului, producțiile medii la hectar au crescut față de anul 1950 de 2,8 ori la grîu și de 3,5 ori la porumb.

Efectivele de animale au sporit față de anul 1950 cu 19,5% la bovine, de 2,8 ori la porcine și cu 11,4% la ovine. Creșterea efectivelor de animale, îmbunătățirea raselor, furajarea rațională și îngrijirea mai corespunzătoare a animalelor au dus la creșterea producției de carne, lapte și ouă.

În cooperativele agricole de producție, care dețin 27,5% din suprafața agricolă a județului și din care fac parte peste 34 mii de familii, s-a obținut în ultimul deceniu o creștere a producției globale de 30% și o creștere a veniturilor bănești de 98%. Pe această bază și prin măsurile luate de către stat pentru atribuirea și creșterea pensiilor, acordarea de alocații pentru copii, scutirea de taxe medicale și altele s-a asigurat ridicarea continuă a nivelului de trai al țărănimii cooperatiste.

O însemnată dezvoltare au cunoscut în anii socialismului și celelalte ramuri ale economiei județului, cum sînt construcțiile, transporturile și telecomunicațiile, circulația mărfurilor și gospodăria comunală. Pe șantierele de construcții, pe care lucrează 24 000 oameni, s-au realizat în ultimul an lucrări în valoare de peste 1,8 miliarde lei.

Ca urmare a creșterii veniturilor bănești ale populației (retribuiția medie a crescut de 3,3 ori în ultimii 20 de ani) și a numărului de locuitori, a diversificării și creșterii producției bunurilor de consum și a dezvoltării bazei tehnico-materiale a comerțului, volumul mărfurilor cumpărate de populație a crescut față de anul 1950 de 12,5 ori.

Dezvoltarea economică, creșterea numărului de locuitori și nevoia de a se asigura condiții tot mai bune de locuit a necesitat creșterea fondului locativ și dezvoltarea edilitar-gospodărească a localităților județului. Prin grija statului în perioada 1950—1976 s-au construit 74 754 apartamente. De asemenea, populația și-a construit din fonduri proprii 38 638 locuințe.

Realizările obținute în anii construcției socialiste au determinat schimbări importante și în viața social-culturală a județului. Ridicarea nivelului de instrucție și cultură și îmbunătățirea stării de sănătate a populației au constituit preocupări permanente ale organelor de partid și de stat centrale și locale. Pentru dezvoltarea bazei tehnico-materiale a învățămîntului, culturii și ocrotirii sănătății s-au alocat fonduri de investiții care însumează peste 750 milioane lei numai în ultimii 12 ani.

Asistența sanitară a cunoscut o continuă îmbunătățire. În prezent în județ funcționează 13 spitale, două sanatorii, 93 circumscripții sanitare, 56 dispensare, 14 policlinici și șase case de nașteri, în care lucrează 746 de medici, 158 farmaciști și 4 919 cadre sanitare medii și inferioare. Dacă în 1938 reveneau la un medic din județ 2 908 locuitori, în prezent revin 703 locuitori.

Baza materială a învățămîntului s-a dezvoltat prin construirea și darea în folosință a unor noi localuri de școală, prin extinderea numărului de săli de clasă, prin construirea de săli de sport, laboratoare și ateliere, precum și prin înzestrarea acestora cu toate cele necesare ridicării calitative a procesului de instrucție.

În anul școlar 1976—1977 funcționează în județ 505 școli generale, 27 de licee, 10 școli profesionale, patru școli de măștri, trei școli de specializare postliceală și două institute de învățămînt superior cu nouă facultăți, fiind frecventate de 108 000 elevi și studenți, pe care îi pregătesc 4 663 cadre didactice. De asemenea, în cele 282 grădinițe de copii sînt cuprinși 17 258 preșcolari.

O însemnată dezvoltare a cunoscut și activitatea culturală. În județ există șapte case de cultură cu 16 filiale, 360 de cămine culturale, 203 cinematografe, două teatre, șase muzee și 193 biblioteci publice. În anul care a trecut la manifestațiile cultural-artistice au participat peste 7,5 milioane spectatori.

Bibliotecile publice, care dispun de peste 1,4 milioane volume, au fost frecventate de 86 300 cititori, care au împrumutat în medie anual 11 cărți.

Creșterea nivelului de cultură și civilizație este ilustrată și de numărul mare de abonamente la radio și televiziune. La sfîrșitul anului 1976, la fiecare 1 000 locuitori din județ reveneau 145 abonamente la radio și 158 la televizoare.

Întreaga dezvoltare economică și social-culturală din anii socializmului a vizat omul și nevoile sale, țelul suprem al politicii partidului și statului nostru.

Aplicarea politicii realiste a P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră va însemna și pentru județul Hunedoara în anii viitori o nouă perioadă de înflorire. Numai în actualul cincinal investițiile alocate județului depășesc 27,5 miliarde lei, reprezentând față de perioada 1971—1975 o creștere de peste 12,1 miliarde lei, ajungându-se la finele actualului cincinal la peste 29 miliarde lei. Un asemenea program de investiții va asigura o creștere a producției globale industriale cu 135%, a producției agricole cu 146%, a desfacerilor de mărfuri cu 142% și a prestațiilor de servicii cu 160%, incluzându-se aici, totodată, ridicarea gradului de echipare a tuturor orașelor, comunelor și satelor județului cu dotări tehnico-edilitare, social-culturale și locuințe, pe măsura exigențelor civilizației moderne.

Se vor construi 131 obiective industriale, valoarea totală a investițiilor în industrie reprezentând cca 47% din valoarea investițiilor alocate județului, continuând să se dezvolte ramurile cu tradiție — industria metalurgică și cea extractivă.

Se prevede, de asemenea, dezvoltarea și a celorlalte ramuri și anume ramura construcțiilor de mașini, cea a materialelor de construcții, orientată spre valorificarea resurselor existente în județ și introducerea lor în circuitul economic, precum și spre diversificarea producției în întreprinderile existente. Astfel, Întreprinderea de materiale de construcții Deva se va extinde cu o secție de elemente moderne pentru clădiri de locuit și social-culturale. Obiectivul principal în această ramură îl constituie Întreprinderea de lianți Deva, care a intrat parțial în funcțiune din acest an. Sînt prevăzute creșteri în ramura energiei electrice și termice, prin extinderea Centralei termoelectrice Mintia, precum și prin amenajările hidroenergetice de pe Riul Mare și Mureș.

Ramura de prelucrare și industrializare a lemnului va fi orientată spre prelucrarea superioară a masei lemnoase și diversificarea producției — prin construirea unui combinat de prelucrare a lemnului în orașul Hațeg, iar cea a industriei ușoare, spre industria textilă, de tricotaje și confecții, a încălțămintei, marochinăriei și pielăriei, avînd ca scop satisfacerea cerințelor mereu sporite ale oamenilor muncii. Se vor construi două fabrici de tricotaje tip lină la Hunedoara și Petroșani, o fabrică de textile nețesute la Vulcan, o fabrică de confecții la Hunedoara, o țesătorie de mătase la Brad.

Industria alimentară, urmărind valorificarea superioară a resurselor interne de materii prime agricole, va fi orientată spre sporirea produselor cu o valoare alimentară ridicată și va fi reprezentată prin noi obiective.

Agricultura județului va evolua și în viitor pe linia valorificării potențialului productiv agricol, îndeosebi dezvoltîndu-se zootehnia și pomicultura. În ce privește pomicultura, aceasta se va dezvolta prin creșterea suprafeței de care dispune cu circa 500 ha — prin plantarea versanților

ocupați în prezent de pășuni și finețe, aplicându-se măsuri de combatere a eroziunii solului, prin înlocuirea livezilor bătrine cu plantații intensive și suprainstabilizate de preferință pe terenuri mecanizabile.

În sectorul zootehnic, prevederile de sporire a efectivelor la toate speciile și în toate sectoarele se îmbină cu măsurile de obținere a unor randamente sporite pe cap de animal.

Cît privește cultura cerealelor, legumelor și plantelor de nutreț se prevede creșterea producției acestora prin folosirea intensivă a suprafețelor, mecanizarea lucrărilor agricole și extinderea chimizării.

Creșteri substanțiale va cunoaște și desfacerea mărfurilor, al cărui volum va fi la finele cincinalului de cca 5,6 miliarde — prin sporirea numărului de unități, extinderea suprafețelor de desfacere și diversificarea sortimentelor de marfă în concordanță cu nevoile populației.

Se vor obține realizări însemnate și în domeniul prestațiilor de servicii, în sectorul transporturilor, telecomunicațiilor, în sectorul cooperației meșteșugărești, de consum, gospodăriei comunale și locative, turismului.

Potrivit programelor de dezvoltare pe perioada 1976—1980, volumul prestațiilor de servicii în anul 1980 va fi de 1,2 miliarde lei, cu 61,6% mai mare față de anul 1975. Se vor pune la dispoziția populației noi unități prestatoare în orașe și comune, se va îmbunătăți și moderniza profilul prestațiilor, înființându-se activități noi în localitățile deficitare: spălătorii, curățătorii chimice, ateliere de întreținere și reparații a obiectelor de uz casnic și folosință îndelungată, secții de reparații radio și televizoare, autoservice etc.

Paralel cu realizarea celor arătate mai sus se vor instala centrale telefonice automate în centrele urbane, se va reglementa transportul în comun pe măsura dezvoltării cartierelor periferice ale municipiilor și orașelor, se va realiza un transport de călători rapid și de mare capacitate.

În cadrul planului de dezvoltare economico-socială 1976—1980 sînt prevăzute a se construi un număr de cca 22 000 apartamente, din care cca 20 000 în localități urbane și 2 000 în localități din mediul rural, în special în cele ce vor deveni centre cu caracter urban. Din totalul apartamentelor, circa 56,3% se finanțează din fondurile statului și 43,7% din fondurile populației cu sprijinul statului.

Și rețeaua de învățămînt va cunoaște o dezvoltare accentuată. Dacă în prezent în județul Hunedoara există 1 983 săli de clasă, în cincinalul 1976—1980 sînt prevăzute a se mai construi încă 442 săli de clasă, rețeaua de învățămînt completîndu-se și cu 756 locuri în atelierele școlare, 200 locuri în cămine studențești, 2 688 locuri în internate, 4 765 locuri în grădinițe.

Ocotirea sănătății și dezvoltarea sportului se vor caracteriza prin creșterea considerabilă a dotărilor din acest domeniu. Astfel, se vor construi un nou spital, două policlinici, șase dispensare, două centre stomatologice ș.a.

Baza materială a activităților culturale se va îmbogăți cu o casă de cultură la Hunedoara și cu un număr de șase cinematografe, totalizînd 3 150 locuri.

Dezvoltarea impetuoasă a județului Hunedoara în anii construcției socialiste, nivelul înalt de creștere economică, dinamismul și intensitatea industrializării sînt factori care stau la baza gradului înalt de urbanizare a populației.

În concordanță cu dezvoltarea impetuoasă a economiei județului, cu creșterea populației și ridicarea nivelului său de trai material și cultural, se impune și necesitatea remodelării rețelei de așezări rurale din punct de vedere al funcțiilor pe care acestea trebuie să le îndeplinească într-un viitor apropiat. În acest sens, se urmărește în principal ca prin lucrările de sistematizare a comunelor și satelor hunedorene să sporească elementele de confort și civilizație ale oamenilor care locuiesc la sate, să se îmbunătățească condițiile de muncă, de locuit și de odihnă, să se pună în valoare mediul înconjurător : monumentele istorice și de artă, peisajul natural, locurile de agrement ; să se restrîngă perimetrul construibil al localităților rurale, folosind și pe această cale, rațional și eficient, întreaga suprafață de teren, să se transforme în centre economice și sociale cu caracter urban unele localități, care prin dotări, putere economică și condiții naturale au o asemenea perspectivă.

Condițiile existente într-o serie de localități, prezența unităților industriale și meșteșugărești, ca și existența unor dotări tehnico-edilitare de tip urban și a unor obiective social-culturale a determinat includerea în categoria viitoarelor centre economice și sociale cu caracter urban a șapte localități : Ilia, Geoagiu, Ghelari, Dobra, Baia de Criș, Sarmizegetusa și Pui, din care, în acest cîncinal, cu prioritate comunele Ilia, Geoagiu și Ghelari.

O atenție deosebită se acordă realizării centrelor civice comunale și satelor model ce urmează a fi construite. În acest cadru, în majoritatea localităților, în centrele civice se va termina modernizarea drumurilor, se va introduce apă potabilă și se va extinde canalizarea. În mijlocul acestor centre se va amplasa, potrivit legii sistematizării, sediul politico-administrativ, unitățile comerciale, de învățămînt și ocrotirea sănătății, de prestări de servicii, precum și locuințe.

Programul de dezvoltare de largă perspectivă a județului Hunedoara, parte integrantă a programului național de dezvoltare economico-socială, stabilește măsuri îndrăznețe, dar perfect realizabile, ținînd seama de hărnicia puternicilor colective de oameni ai muncii, care vor situa județul Hunedoara pe locuri fruntașe atît din punct de vedere industrial, cît și social-cultural între județele României socialiste.

Programul P.C.R. despre imperativul istoric al colaborării dintre comuniști, socialiști și alte forțe democratice și progresiste în etapa actuală

GHEORGHE PRODEA

Situația actuală a lumii capitaliste se caracterizează prin agravarea crizei, care cuprinde toate aspectele vieții economice, sociale, politice, morale și culturale.

Sub raport economic, această nouă fază a crizei — care afectează profund sistemul capitalist în ansamblul său și influențează asupra tuturor schimburilor economice la scară mondială — își exercită consecințele sale dezastruoase asupra oamenilor muncii, a maselor populare, lovite de șomaj și de creșterea prețurilor; în același timp, se zbat în imense dificultăți masele țărănești, meșteșugarii și micii producători. O asemenea criză dezvăluie incapacitatea sistemului capitalist de a face față necesităților impetuoasei dezvoltări a forțelor de producție, inclusiv a științei și tehnicii, necesității asigurării dreptului la muncă, ridicării nivelului de trai, dezvoltării culturii, afirmării tuturor valorilor umane. Forțele marii capital și ale imperialismului încearcă să profite de această situație pentru a pune în pericol cuceririle economice, sociale și politice ale oamenilor muncii și ale poporului. Clasa muncitoare, însă, masele populare pot, prin lupta lor, să înfrângă aceste tentative, să obțină noi cuceriri.

În realizarea acestor obiective primordiale, de apărare a intereselor fundamentale, de largire a drepturilor și libertăților democratice, un rol esențial îl are unitatea de acțiune, singura în stare să asigure vigoarea și forța necesare cuprinderii maselor largi ale oamenilor muncii, a tuturor forțelor sociale dornice de progres și libertate. Lipsa de unitate, divizarea forțelor muncitorești nu pot fi decât în folosul adversarilor clasei muncitoare, al reacțiunii și imperialismului.

Unitatea de luptă a clasei muncitoare se materializează, în primul rând, în acțiunea comună a partidelor politice care îi reprezintă interesele, partide ce exprimă în mod concentrat și conștient interesele sale, în funcție de condițiile sociale și istorice ale fiecărei țări. Așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului nostru, viața pune în lumină „rolul tot mai important pe care partidele comuniste și muncitorești îl au astăzi în viața internațională, în transformarea revolu-

ționară a societății și în mobilizarea largă a forțelor înaintate, democratice și progresiste în lupta pentru o politică nouă, de pace și colaborare internațională¹.

Este meritul istoric al partidului nostru că, în documentele sale, a subliniat permanent necesitatea și posibilitatea unității de acțiune a partidelor care reprezintă clasa muncitoare. În condițiile de azi, forțele înaintate ale societății și, în primul rând, clasa muncitoare și partidele ei nu scontează pe prăbușirea de la sine a sistemului capitalist sub presiunea puternică a propriei crize, ci desfășoară o amplă luptă pentru lichidarea orînduirii perimate. Pornind de la analiza științifică a realităților contemporane, Programul P.C.R., document de însemnătate istorică în viața partidului, statului și poporului nostru, relevă: „Pentru ca aceste posibilități să devină realitate este necesar să se asigure unirea tuturor forțelor revoluționare, progresiste, antiimperialiste — atît pe plan național, cît și internațional — pentru creșterea continuă a rolului lor în viața social-politică a lumii. Unirea strînsă a acestor forțe, creșterea influenței partidelor comuniste și muncitorești în rîndul lor constituie un factor determinant pentru transformarea revoluționară a societății omenești, pentru instaurarea egalității, colaborării și respectului reciproc între națiuni”².

Sesizînd adevărul incontestabil al realităților contemporane, partidul nostru a evidențiat în mod concret, cu clarviziunea care îi este caracteristică, necesitatea și posibilitatea colaborării dintre detașamentele politice ale clasei muncitoare și, în primul rînd, dintre partidele comuniste și cele socialiste sau social-democrate. „Considerăm că realizarea colaborării pe plan internațional între aceste forțe — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — trebuie să aibă la bază o strînsă colaborare și pe plan național între comuniști și socialiști, între toate forțele progresiste și democratice. Numai astfel poate spori forța lor în lupta pentru transformări înnoitoare în societate, pentru destindere și colaborare pe plan mondial”³. În același sens, în Raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din iulie 1972, secretarul general al partidului nostru releva: „Mai mult ca oricînd este necesară colaborarea strînsă între comuniști și socialiști cu toate deosebirile de păreri care există asupra unor probleme fundamentale. Experiența partidului nostru stă mărturie în această privință; tocmai o asemenea colaborare a creat condițiile realizării cu succes a insurecției naționale antifasciste și înfăptuirea revoluției democrat-populare, a asigurat victoria revoluției populare, a garantat succesul în făurirea noii orînduiri socialiste. De aceea, considerăm necesar să se depună noi și noi eforturi în direcția dezvoltării colaborării”⁴. Ca un corolar al acestei poziții este aprecierea, de o deosebită semnificație politică, teoretică, principială și practică, făcută de tovarășul Nicolae

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 332.

² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 209.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 667.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 595.

Ceaușescu de la tribuna celui de-al XI-lea Congres al partidului referitoare la posibilitatea și la necesitatea reconcilierii istorice între partidele comuniste și socialiste: „Dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale impun mai mult ca oricând întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste. O importanță primordială are, în această direcție, colaborarea și unitatea dintre comuniști și socialiști. În vederea realizării acestui țel este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de până acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiste, la întărirea colaborării lor”⁵.

Unul din domeniile importante ale vieții contemporane, care constituie terenul propice unor aprecieri comune, al colaborării și unității în pozițiile adoptate este acela al analizării principalelor aspecte ale situației internaționale. În această direcție, punctele de convergență sînt foarte largi, aprecierile mergînd pînă la identitatea de păreri în problemele cardinale care confruntă omenirea, ale păcii și războiului, securității și colaborării internaționale, dezarmării și destinderii, solidarității cu popoarele asuprite etc. Asemenea poziții demonstrează, odată în plus, posibilitatea concretă de găsire a unui limbaj comun, a unității de acțiune în lupta pentru libertate, independență națională, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru a împiedica izbucnirea unui nou război mondial, pentru dreptul fiecărui popor de a-și alege calea dezvoltării sale.

Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „rezolvarea marilor probleme ale omenirii de azi cere unitate, unitate și iar unitate. Cere unitatea forțelor naționale, progresiste din fiecare țară, cere unitatea pe plan mondial, unitatea țărilor socialiste, a mișcării internaționale revoluționare, dezvoltarea colaborării cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu alte partide și forțe democratice din toate țările, cu toate forțele antiimperialiste. Însăși destinderea, însuși viitorul omenirii depind de lupta popoarelor. Considerăm că, dacă popoarele vor acționa unite, vor putea asigura triumful noii politici de colaborare, de pace, progresul general al omenirii”⁶.

Ca o confirmare a justetei acestor aprecieri cu caracter generalizator, în Documentul final adoptat de Conferința partidelor comuniste și muncitorești din Europa, ținută la Berlin în zilele de 29 și 30 iunie 1976, care este rezultatul activității colective a 29 de partide, se arată: „Participanții la conferință salută progresele realizate atît într-o serie de țări, cît și pe plan internațional în ce privește dezvoltarea colaborării dintre partidele comuniste și partidele socialiste sau social-democrate. Ei consideră că interesele fundamentale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii impun depășirea obstacolelor existente care stau în calea colaborării și care creează dificultăți luptei maselor celor ce muncesc împotriva capitalului monopolist, a forțelor reacționare și conservatoare”⁷.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 47—48.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 618.

⁷ „Scînteia”, anul XLV, nr. 10 532 din 1 iulie 1976.

Istoria contemporană stă mărturie posibilităților realizării unității de acțiune între comuniști și socialiști. Făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare în țara noastră a contribuit la creșterea combativității ei revoluționare și a capacității de a polariza în jurul și sub conducerea sa toate forțele patriotice, antifasciste, a asigurat ridicarea pe culmi tot mai înalte a luptei poporului nostru pentru o nouă viață. Existența unității de acțiune a proletariatului, consolidarea ei în focul luptelor au constituit una din premisele politice esențiale ale stabilirii în țara noastră a unui raport al forțelor de clasă favorabil desfășurării și dezvoltării revoluției populare. Militînd pentru întărirea colaborării dintre comuniști și social-democrați, pentru asigurarea unei trainice unități muncitorești, Partidul Comunist Român a pornit de la concepția că nu există rețete universal valabile care să conducă la împlinirea acestui deziderat. Diversitatea, practic nelimitată, a condițiilor concrete, naționale și sociale, dintr-o țară sau alta, atrage după sine folosirea unor căi și mijloace diferite, proprii fiecărei țări.

Unitatea de acțiune a clasei muncitoare din România, realizată prin acordul de Front Unic Muncitoresc, încheiat în aprilie 1944 între conducerile P.C.R. și P.S.D., s-a dezvoltat pe multiple planuri în lupta pentru înfăptuirea transformărilor revoluționare din anii 1944—1947 și, prin făurirea unui singur partid, marxist-leninist, s-a ridicat pe o treaptă superioară. Această cucerire istorică, de o importanță excepțională în asigurarea rolului conducător al clasei noastre muncitoare în opera de transformare socialistă a țării, a fost rezultatul unei îndelungate și susținute activități desfășurate de cele două partide muncitorești pe linia dezvoltării continue a bazelor de colaborare, a perfecționării formelor de organizare și a metodelor de muncă, a biruirii cu forțe unite a greutăților survenite.

În acest sens, experiența dobîndită de clasa muncitoare din România are o elocventă valoare istorică. Evident, condițiile actuale diferă mult, de la țară la țară, față de cele existente în timpul și la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Dar, în pofida acestor deosebiri, concepția partidului nostru, confirmată prin examenul practicii revoluționare, oferă elemente de certă actualitate.

Evoluția recentă a situației din cadrul mișcării muncitorești din unele țări vest-europene vine să stea mărturie în această privință.

Deceniul actual este martorul unor acțiuni concrete menite să reînnoade o tradiție și o necesitate în cadrul mișcării muncitorești din Italia. Acum, ca și în trecut, inițiatorii au fost comuniștii. „Trebuie să înlăturăm miturile și prejudecățile — spunea Enrico Berlinguer, secretarul general al Partidului Comunist Italian —. Nu ajută la nimic să repetăm obișnuitele formule privind concepțiile diferite ale partidelor noastre asupra problemelor internaționalismului, puterii, libertății. Noi sîntem primii conștienți de diferențele profunde, chiar și de cele cu caracter general, existente între toate forțele progresiste. E clar că nu este vorba de a repeta experiența frontistă, care, totuși, cu luminile și cu umbrele ei, a avut o mare valoare în faza istorică în care s-a afirmat”⁸.

⁸ Enrico Berlinguer, *Raport la Plenara C.C. al P.C.I.*, în „l'Unità” din 18 iulie 1971.

Conștiința întregii acestei situații — arăta cu un alt prilej Enrico Berlinguer — „s-a reflectat deja pe larg în reînvierea unitară din ultimii ani, caracterizată prin depășirea oricărei false opoziții dintre exigența unității și existența autonomiei partidelor muncitorești. Reafirmăm convingerea noastră că atât interesul fiecăruia dintre cele două partide, cât și în mai mare măsură interesul democrației italiene cer dezvoltarea relațiilor unitare dintre P.S.I. și P.C.I., cu respectarea specificului și a autonomiei fiecărui partid”⁹.

Unul din elementele primordiale care stau la baza acestor chemări la unitate este, fără îndoială, și schimbarea pozitivă intervenită în P.S.I. „Recunoaștem această schimbare — spunea Enrico Berlinguer la Congresul al XIII-lea al P.C.I. din martie 1972 — cu atât mai multă tărie cu cât știm că politica noastră unitară, urmată cu perseverență chiar și în clipele în care polemica era cea mai înverșunată, a fost una din condițiile realizării ei”¹⁰. În același context, Luigi Longo, președintele Partidului Comunist Italian, afirma: „Adevărata noutate a situației constă în faptul că noua orientare a P.S.I. s-a realizat pe baza unei experiențe cu două puncte de referire: pe de o parte, denaturarea tradiției și caracteristicilor partidului ca o consecință a politicii de unificare cu social-democrației, pe de altă parte caracterul de mișcare de masă ce s-a desfășurat în Italia din 1968 și care continuă și azi. Dacă se ține seama de aceste două date, se înțelege că îmbunătățirea generală a relațiilor între diferitele componente ale stângii italiene, ca și experiența unitară de tip nou pe care ea o înfăptuiește, nu poate fi considerată doar ca o înțelegere între partide, ca o inițiativă, să-i spunem așa, subiectivă sau la nivel de conducere. Ea este reflexul unei mișcări de masă de proporții, în măsură să implice și noi raporturi între partidele muncitorești. De aceea, este just să se vorbească despre o nouă perspectivă unitară la care noi considerăm că trebuie să-și aducă contribuția”¹¹.

La rîndul lor, socialiștii au vorbit pe larg despre schimbări de atitudine, despre poziții noi. Un moment de cotitură în afirmarea poziției socialiștilor față de dialog l-a constituit Plenara C.C. al P.S.I., din octombrie 1971. „Acum, cînd condițiile istorice sînt complet diferite — declara De Martino, pe atunci secretar general al P.S.I. — și noi ne-am schimbat... Față de P.C.I., metoda justă constă în a valorifica istoria noastră, așezarea noastră politică, patrimoniul nostru doctrinal. Astăzi, problema este de a ne alătura tuturor forțelor sociale și politice care acceptă un mare plan reformator și înnoitor al societății pentru anii '70, să vedem cu cine avem convergențe pentru a-l edifica”¹².

Sînt ilustrative, de asemenea, aprecierile făcute în documentele celor două partide în această perioadă. Astfel, în Rezoluția Congresului al XIII-lea al P.C.I., după ce se subliniază din nou că strategia alianțelor trebuie să ia naștere prin recunoașterea unei adevărate autonomii rezultate dintr-o linie care să identifice în orice domeniu interesele cele mai profunde ale maselor, se arată: „Unitatea stîngii, formată din compo-

⁹ Enrico Berlinguer, *Raport la Plenara C.C. al P.C.I. din 26—27 iunie 1973*, în „Lumea”, nr. 17/1973.

¹⁰ „L'Unità” din 13 martie 1972.

¹¹ „Rinascita” din 10 martie 1972.

¹² „Avanti” din 10—12 octombrie 1971.

nentele existente în mișcarea muncitorească, socialistă și democratică avansată, trebuie să stabilească forme de convergență, înțelegeri și angajamente unitare de acțiune în marile probleme, care să promoveze o linie menită să ducă la hegemonia clasei muncitoare în societate. O astfel de linie nu are nimic de-a face cu exclusivismul și integralismul de partid, ci, dimpotrivă, este deschisă unei pluralități de forțe sau de contribuții. Procesul unitar al forțelor de stînga a mers înainte. Au devenit solide relațiile dintre P.C.I. și P.S.I., îndeosebi s-a realizat un angajament comun în cadrul marilor mișcări de masă și, în special, în bătălia antifascistă și pentru reforme¹³. La rîndul său, Rezoluția Plenarei C.C. al P.S.I. exprima dorința „realizării de noi legături între marile forțe politice care reprezintă componentele din punctul de vedere istoric și politic hotărîtoare pentru dezvoltarea democratică a țării”. De asemenea, se exprima „angajamentul de a construi noi acțiuni reformatoare, care să se nască din elaborarea autonomă a P.S.I. și din consimțămîntul celorlalte mari forțe din lumea muncii, reprezentante ale maselor populare”¹⁴.

Un moment important în analizarea raportului dintre cele două mari partide l-a constituit Congresul al 39-lea al P.S.I., ținut în anul 1972. În tezele Congresului se arăta: „Ca partid de clasă de stînga, P.S.I. are multe puncte comune sau similare cu Partidul Comunist, în special pe planul reformelor, al revendicărilor muncitorești, din care se nasc acțiuni comune pe obiective concrete. În Partidul Comunist Italian se desfășoară un proces de evoluție pozitivă, atît în ceea ce privește contribuția sa, în diferite împrejurări, la politica de reforme susținută de guvernele de centru-stînga și, în speță, de Partidul Socialist, cît și în ceea ce privește hotărîrea de a-și asuma responsabilități în conducerea statului democratic. Ne unesc, totodată, aprecierile asupra unor importante evenimente internaționale”¹⁵.

Analiza făcută de Enrico Berlinguer tezelor Congresului P.S.I. constituie un prilej de adîncă reflecție asupra stadiului actual și perspectivelor colaborării dintre cele două partide. „Noi plecăm de la recunoașterea de fapt a rolului specific al P.S.I. atît în actuala perioadă politică, cît și într-o mai amplă perspectivă istorică” — spunea secretarul general al P.C.I. Reamintind că, prin caracteristicile sale, care îl diferențiază de alte partide socialiste și social-democrate europene, P.S.I. reprezintă un element indispensabil al vieții politice italiene, „un organism perfect înrădăcinat în societatea italiană și o forță încă vitală, care are o legătură cu mișcarea maselor muncitoare”, Enrico Berlinguer subliniază că din existența acestor două partide ale mișcării muncitorești derivă în Italia necesitatea de a exista relații de colaborare între ele, „colaborare, desigur, între forțe diverse, distincte, care au, însă, unele elemente fundamentale și această comunitate trebuie păstrată fără a pierde unul sau altul, sau amîndouă, propria natură”¹⁶.

Consecvenți unor asemenea analize, spiritului de unitate și colaborare, comuniștii italieni au continuat cu perseverență să-și expună părerile, să cheme la îndeplinire practice în acest domeniu. La Plenara C.C.

¹³ „L'Unità” din 13—17 martie 1972.

¹⁴ „Avanti” din 12 octombrie 1971.

¹⁵ „Avanti” din 9 octombrie 1972.

¹⁶ „Rinascita” din 21 octombrie 1972.

al P.C.I. din decembrie 1974, Enrico Berlinguer declara : „Desfășurarea unei acțiuni eficiente și nedivergente din partea celor două mari partide italiene, dezvoltarea de raporturi unitare dintre P.C.I. și P.S.I. constituie o condiție esențială pentru a împinge înainte procesele de reînnoire. Aceasta este o chestiune esențială, așa cum este aceea a unui angajament comun al socialiștilor și comuniștilor pentru a deschide calea unei transformări în sens socialist a societății. Pornind de la aceasta, considerăm că a sosit momentul unei discuții și al unei meditații asupra stadiului raporturilor dintre cele două partide în mod sincer și deschis, în scopul de a duce înainte un proces de o mai sporită unitate politică și de idei a clasei muncitoare italiene chiar în reafirmata distincție și deplina autonomie a partidelor sale”¹⁷.

În cadrul Conferinței naționale de la Florența din anul 1975, socialiștii au răspuns prin De Martino, care a recunoscut ca utilă dezvoltarea dialogului între comuniști și socialiști, menționând că „Majoritatea reală a P.S.I. a fost și este sensibilă la problema raporturilor cu P.C.I. și contrară oricum tezei de închidere «apriori» față de acest partid”¹⁸.

Relațiile de înțelegere și colaborare dintre cele două partide — de altfel expresia concretă și țelul suprem al dialogului — și-au găsit oglindirea în câteva acțiuni comune de o deosebită importanță. Alegerile generale din mai 1972 au demonstrat cum nu se poate mai elocvent avantajele colaborării. Așa cum se știe, ambele partide și-au sporit numărul de voturi obținute, deci și de reprezentanți în cele două camere ale Parlamentului. Ilustrativ este și faptul că 15% din consiliile comunale sînt formate în exclusivitate din comuniști și socialiști. Același lucru s-a evidențiat și cu prilejul alegerilor administrative parțiale din 18—19 noiembrie 1973, la care a participat 4,5% din electorat și unde atît comuniștii, cît și socialiștii au avut de cîștigat.

Extrem de importante au fost consecințele referendumului de la 12 mai 1974, prin care poporul italian s-a pronunțat împotriva abrogării legii divorțului. Apreciind rezultatele acestui referendum și subliniind rolul activ al comuniștilor, conducerea P.C.I. remarcă : „În campania respectivă, s-a reliefat aportul altor partide muncitorești, ca, de exemplu, P.S.I., ceea ce a confirmat valoarea prezenței sale în larga grupare politică și democratică”¹⁹.

Partidul Comunist și Partidul Socialist colaborează activ și conduc Liga Națională a Cooperativelor și Ajutorul Mutual, care cuprinde circa 9 000 de cooperative, cu un efectiv de aproape două milioane de membri și un capital ce se ridică anual la circa 300 de miliarde lire. Liga concentrează 42,2% din numărul total al cooperativelor și aproximativ 60% din potențialul social și economic al cooperației italiene.

În esență, toate aceste realizări au avut ca scop împiedicarea extinderii forțelor de dreapta și, în primul rînd, ale fascismului, mobilizarea maselor largi de muncitori, țărani, meseriași și mici comercianți la apărarea și dezvoltarea cuceririlor democratice. „Sintetic, se poate afirma că s-au realizat însemnate progrese, s-au relevat noi potențe — arăta Enrico Berlinguer la ultimul Congres al P.C.I., din decembrie 1974. În toate

¹⁷ „L'Unità” din 11 decembrie 1974.

¹⁸ „Avanti” din 10 februarie 1975.

¹⁹ „L'Unità” din 18 mai 1974.

aceste direcții există ample posibilități pentru importanți și noi pași înainte cu scopul de a extinde și a întări momentele de convergență în cadrul luptei clasei muncitoare pentru reînnoire”²⁰.

Plenara C.C. al P.C. Italian ce a avut loc la începutul ultimei decade a lunii iulie a.c. a arătat că P.C.I. atribuie „o maximă importanță raporturilor sale cu socialiștii italieni și invită întregul partid să privească aceste raporturi ca pe un fapt fundamental”.

La rîndul său, Direcțiunea Partidului Socialist Italian a făcut aceleași aprecieri referitoare la colaborarea cu comuniștii.

O trecere în revistă a istoriei postbelice a mișcării muncitorești din Franța, prin prisma realizării unității sale de acțiune, este, de asemenea, edificatoare. Concepția de luptă a comuniștilor, avînd în vedere atitudinea pe care o au în Franța forțele capitalului monopolist, s-a îndreptat spre realizarea unei unități cu putere neegalată a forțelor sociale. În consecință, a fost aleasă calea unei activități tenace a forțelor de avangardă în rîndul maselor populare pentru a le uni în cadrul luptei împotriva monopolurilor, pentru o democrație avansată și pentru socialism. Necesitatea frontului unit era cuprinsă în însăși ideea instaurării unui raport de forțe favorabil tuturor categoriilor sociale afectate de capitalul monopolist. Unitatea clasei muncitoare, unirea tuturor forțelor populare avea să fie linia de acțiune a comuniștilor. Dincolo de dificultăți, de perioadele de reflux, acțiunile au fost elocvente, oglindind succese tot mai importante ale luptei unitare. După plebiscitul din septembrie 1958, Maurice Thorez declara: „În primul rînd, nu trebuie să renunțăm a-i atrage pe muncitorii socialiști și, în general, pe cei care au votat «da». Dimpotrivă”²¹. La Plenara C.C. al P.C.F. din 4 octombrie 1958, Maurice Thorez făcea următoarea propunere, considerată cutezătoare pentru împrejurările momentului respectiv (venirea lui de Gaulle la putere, sprijinit și de socialiști): „Trebuie să ne gîndim la elaborarea eventuală a unui Program comun, la liniile mari ale unui acord între toți republicanii”²².

Anii '60 au fost martorii unor importante acțiuni unitare ale forțelor muncitorești, democratice și progresiste, duse, îndeosebi, de comuniști și socialiști. După puciul nereușit de la Alger, în 1961—1962, cînd „Organizația Armatei Secrete” (O.A.S.) amenința libertățile democratice în Franța, riposta forțelor unite de stînga a fost hotărîtă. Lozinca P.C.F. în acel moment era: „Să înlăturăm tot ce ne desparte, să nu ținem seama decît de ceea ce ne unește!”. În alegerile legislative din 1962, cuvîntul de ordine: „Să mergem umăr la umăr, să luptăm împreună” avea să ducă la o primă slăbire a partidelor marelui capital. Începînd din 1963, se dezvoltă anumite forme de acțiuni comune între comuniști și socialiști. La sfîrșitul anului 1963 și, în special, la Congresul al XVII-lea al P.C.F., din 1964, a fost reafirmată ideea, exprimată cu șase ani în urmă, a elaborării unui Program comun. Maurice Thorez releva că, pentru prima oară, Partidul Socialist punea problema necesității unor legături mai strînse între democrația economică și cea politică.

²⁰ „L'Unità” din 11 decembrie 1974.

²¹ Maurice Thorez, *Raport la Plenara C.C. al P.C.F.*, în „L'Humanité” din 5 octombrie 1958.

²² *Ibid.*

O nouă etapă a luptei pentru unitate a fost marcată de candidatura unică a stîngii în alegerile prezidențiale din decembrie 1965, cînd François Mitterrand a obținut peste 10,6 milioane de voturi din totalul de 24 de milioane de votanți. Un an mai tîrziu, la 20 decembrie 1966, conducătorii partidelor comunist și socialist încheiau un acord electoral pentru alegerile din martie 1967, care s-au soldat cu o creștere considerabilă a numărului de deputați; comuniștii au înregistrat un milion de voturi în plus, iar Federația stîngii necomuniste (F.G.D.S.) — 500 000.

Aspirația maselor muncitoare spre unitate s-a concretizat în februarie 1968 prin semnarea Declarației comune a P.C.F.—F.G.D.S., care consemna punctele de convergență și cele de divergență referitoare la marile reforme economice-sociale și de politică externă, considerate la ordinea zilei în Franța. Dar nu era încă vorba de un program comun, care să ofere o perspectivă clară și să polarizeze masele largi populare. De altfel, valoarea acestui document a fost verificată în timpul evenimentelor din mai-iunie 1968, cînd lipsa de unitate a principalelor forțe de stînga nu numai că a dus la „pierderea unei șanse istorice” pentru schimbări radicale în Franța, dar a permis forțelor reacționare să-și consolideze pozițiile.

În decembrie 1969, P.C.F. și P.S.F. au hotărît să reia dialogul în vederea elaborării unui program comun de guvernămînt. Însuși obiectul acestui dialog a fost, de la bun început, mai larg, mai fundamentat și mai precis decît în discuțiile precedente, de data aceasta fiind vorba de înțelegeri asupra condițiilor de bază ale unui acord politic vizînd înlocuirea sistemului cu un regim nou, de democrație economică și politică avansată, care să deschidă căile de trecere la socialism, luîndu-se în considerație tradițiile, caracteristicile proprii și aspirațiile poporului francez.

Primul bilanț al discuțiilor dintre P.C.F. și P.S.F. cu privire la condițiile fundamentale ale unui acord politic a fost publicat la 22 decembrie 1970. Făcînd o analiză a punctelor convergente, trebuie arătat că fiind semnificativă și importantă afirmarea, pentru prima dată, a unei largi concordanțe de păreri cu privire la analiza societății franceze. Dacă în Declarația comună din februarie 1968 accentul era pus pe denunțarea „regimului puterii personale..., a administrației gaulliste..., prizonieră a opțiunilor fundamentale ale puterii și ale marilor întreprinderi capitaliste”, în bilanțul din decembrie 1970 se apreciază că funcționarea societății franceze este „supusă legii profitului capitalist și dominației politice a reprezentanților săi”. „Întrepătrunderea marilor firme particulare și a statului” explică agravarea situației maselor muncitoare, golirea de conținut a democrației politice. Aceasta este o constatare esențială, din care decurge aprecierea că un guvern democratic „nu va putea avea drept scop doar de a prelua pîrghiile de comandă, ci... de a transforma, treptat, structurile economice și politice” în vederea înlăturării intereselor imensei majorități a populației.

În legătură cu instaurarea și construirea socialismului în Franța, cele două partide fac o deosebire între faza democratică și faza socialistă propriu-zisă. „Oricare ar fi valoarea reformelor profunde ce vor fi înfăptuite, transformarea socialistă nu poate fi numai rezultatul sau suma

unor reforme care corectează efectele capitalismului". Trecerea la socialism „constituie o transformare revoluționară" a societății.

Pe plan economic, noul regim „își va asigura deținerea principalelor instrumente financiare și mijloacelor de producție", îndeosebi pe calea lărgirii treptate a naționalizărilor. Ritmul și formele transformărilor socialiste vor diferi în funcție de diversele sectoare de activitate: proprietate națională asupra mijloacelor de producție și de schimb la nivelul economiei naționale; varietăți de forme de proprietate colectivă în celelalte sectoare; menținerea unui sector particular pentru o întreagă perioadă; garantarea proprietății private acumulate prin muncă și a transmiției sale prin moștenire; planificare lipsită de orice centralism excesiv sau deformare birocratică.

În legătură cu problema puterii, P.C.F. apreciază că aceasta trebuie să se inspire din legile generale ale construcției socialiste și să țină seama de experiența țărilor care au trecut deja la socialism, cu luarea în considerare a particularităților specifice Franței. P.S.F. „nu se referă la un tip anumit de societate". În ceea ce privește natura puterii, P.C.F. o definește de pe poziții de clasă, ca „puterea clasei muncitoare și a celorlalte pături ale populației muncitoare", iar P.S.F. prin forma sa juridică: „puterea majorității ce se exprimă prin sufragiu universal eliberat de restricțiile de fapt pe care i le impune dominația de clasă capitalistă".

Bilanțul discuțiilor dintre comuniști și socialiști din 1970 a fost apreciat, încă de atunci, ca o reflectare a posibilităților reale de a se ajunge la un program comun de luptă și de guvernare al forțelor de stînga din Franța, care să pună capăt puterii monopolurilor, să instaureze un regim de democrație avansată, să deschidă calea spre socialism.

Discuțiile dintre comuniștii și socialiștii francezi au fost reluate în aprilie 1972 și încheiate la 27 iunie 1972, prin adoptarea Programului comun de guvernămînt, moment apreciat de întreaga opinie publică franceză drept „cel mai mare eveniment politic, de însemnătate istorică, după eliberarea Franței de sub ocupația hitleristă". El este rodul luptei consecutive și perseverente, îndeosebi din ultimii 10—15 ani, în scopul unirii în jurul clasei muncitoare a celor mai largi forțe democratice și progresiste pentru a impune astfel schimbări sociale și politice fundamentale, care să deschidă calea construirii unei noi societăți, socialiste, în Franța. Două luni mai tîrziu, la acest Program a aderat și Mișcarea Radicalilor de Stînga.

Prima mare confirmare a viabilității Programului comun în mase a avut loc în timpul alegerilor legislative din martie 1973. Candidații celor trei partide semnatare, ducînd, în multe locuri, o campanie comună și folosind metoda desistărilor în turul al doilea de scrutin, au înregistrat mari succese. Comuniștii au obținut 73 de locuri în parlament, socialiștii 89, iar radicalii de stînga 11. Așadar, coaliția partidelor de stînga trecuse cu bine primul examen. Programul comun începuse să-și dovedească aderența în mase.

Marele examen a fost trecut în timpul alegerilor prezidențiale din mai 1974, care, după cum aprecia cunoscutul politolog Maurice Duverger, „departe de a o defavoriza, așa cum pretindeau pronosticurile, au ridicat stînga la scorul cel mai înalt pe care l-a atins vreodată (în afară de octombrie 1945, cînd împrejurările erau excepționale). Mai mult decît atît, alegerile i-au conferit o coeziune nouă, neegalată în alianțele din

trecut. Între 5 și 19 mai, întreaga stîngă a dat bătălia în jurul lui François Mitterrand cu un spirit de unitate și o căldură umană care nu vor fi uitate curînd”²³.

Discuțiile purtate în iulie a.c. între reprezentanții partidelor semnatare, în vederea actualizării Programului comun constituie o nouă și elocventă mărturie a faptului că unitatea stîngii continuă să fie un obiectiv primordial și totodată cheazăia unei evoluții democratice a vieții politice din Franța.

Problema colaborării între comuniști și socialiști a fost și este parte componentă a vieții politice din Finlanda, a istoriei celor două partide. În perioada postbelică, Partidul Social-Democrat a trecut printr-o criză marcată de lupta internă dintre sprijinatorii înțelegerii cu comuniștii și așa-ziii „intransigenți”, care a dat, inițial, cîștig de cauză aripii anticomuniste. Congresul din iunie 1963 al P.S.D.F. a marcat reorientarea pozitivă a politicii social-democrației finlandeze în ceea ce privește colaborarea cu comuniștii, iar următoarele trei congrese (1966, 1969 și 1972) au reafirmat aceeași poziție. La rîndul său, Congresul Partidului Comunist Finlandez din 31 martie — 2 aprilie 1974 a adresat Partidului Social-Democrat apelul de a se iniția tratative între cele două partide, în vederea elaborării și adoptării unui program comun de acțiune, care să aibă la bază următoarele obiective: extinderea democrației în întreprinderi, instituții și învățămîntul superior; îngrădirea puterii marelui capital în societate și economie; înfăptuirea celor mai acute revendicări ale clasei muncitoare. Deși nu a acceptat propunerea partidului comunist privind adoptarea unui program comun, P.S.D.F. și-a însușit sugestiile privind continuarea colaborării cu comuniștii în formele utilizate pînă acum, adică în cadrul parlamentului, pe plan local, în mișcarea sindicală și în alte domenii asupra cărora conducerile celor două partide vor cădea de acord.

În Norvegia, în perioada pregătirii referendumului în legătură cu aderarea la Piața comună (1972), s-a încheiat „Mișcarea populară împotriva Pieței comune”, organizație în care Partidul Comunist din Norvegia a acționat, pe baza unei platforme comune de luptă împreună cu Partidul Socialist Popular, organizațiile de tineret ale tuturor partidelor politice (cu excepția organizației de tineret a Partidului Conservator), parlamentari, membri ai altor partide. În timpul campaniei, organizația a ajuns să aibă 80 000 de membri. Forțele care au votat la referendum împotriva aderării Norvegiei la Piața comună au obținut majoritatea.

La 12 aprilie 1973 a luat ființă o nouă grupare politică, „Alianța electorală socialistă”, care reunea forțele de stînga din mișcarea muncitorească norvegiană: Partidul Comunist, Partidul Socialist-Popular, Partidul Socialiștii Democrați (A.I.K.), precum și personalități politice cu vederi de stînga. Evenimentul a fost considerat deosebit de important pe planul mișcării muncitorești norvegienne și al vieții politice naționale în general, întrucît stînga muncitorească s-a prezentat unită la alegerile parlamentare din 10 septembrie 1973, obținînd 16 locuri.

Este de remarcă că toți participanții la această alianță au subliniat că ea nu-și va îndrepta atacul împotriva social-democraților, ci împotriva partidelor burgheze și a forțelor de dreapta din societatea norvegiană.

²³ „L'Express” din 30 mai 1974.

Programul de acțiune al Alianței electorale socialiste a făcut referiri și la unele obiective mai îndepărtate, vorbind despre „societatea socialistă a dreptății și a demnității omului“. Pe plan organizatoric, s-a înregistrat o evoluție rapidă, ajungându-se, în 1975, la crearea Partidului Socialist de stînga.

Un eveniment de o deosebită rezonanță s-a petrecut în Suedia în toamna anului 1970. După ce, timp de mai multe decenii, social-democrații suedezi au considerat că pot ignora chiar existența Partidului de Stînga-Comuniștii, în ajunul alegerilor pentru Riksdag din septembrie 1970 ei au făcut o încercare de a-l elimina complet din arena parlamentară, aprobînd o lege conform căreia un partid care obținea în alegeri mai puțin de 4% din totalul voturilor era lipsit de dreptul de a fi prezent în parlament. Pînă atunci, comuniștii suedezi obținuseră 3% din voturi. Dar, în alegerile respective, social-democrația suedeză a pierdut majoritatea absolută, cele trei partide ale opoziției burgheze avînd un loc mai mult decît social-democrații. Comuniștii suedezi nu numai că n-au fost eliminați din Riksdag, dar, cîștigînd aproape 5% din voturi, au obținut 17 locuri de deputați, față de 4 cît aveau înainte. Cu alte cuvinte, pentru a-și salva guvernul, social-democrații au trebuit să caute sprijinul acelor pe care au vrut să-i scoată din parlament. Și dacă, la ultimele alegeri, social-democrații au fost îndepărtați de la guvern după 44 de ani, una dintre cauze este și poziția greșită față de colaborarea cu comuniștii.

La sfîrșitul anului 1973, comuniștii belgieni au propus crearea unui comitet permanent de concentrare a stîngii mișcării muncitorești și au prezentat următoarele sugestii în vederea adoptării unei platforme politice comune : „garantarea venitului, a puterii de cumpărare și a locului de muncă pentru toți oamenii muncii, controlul muncitoresc pentru apărarea veniturilor și asigurarea folosirii brațelor de muncă, drepturi sociale egale pentru muncitorii imigranți, adoptarea de către parlament a unui plan general antimonopolist pe cinci ani de dezvoltare pentru ansamblul țării, naționalizarea sectoarelor creditului, asigurărilor și energiei, măsuri antimonopoliste pentru apărarea libertății presei și reforma democratică a statutului radioului și televiziunii“²⁴.

Analizînd aceste propuneri, Louis van Geyt, președintele Partidului Comunist din Belgia, arăta : „Nu este vorba să se stabilească în Belgia un program comun între Partidul Socialist Belgian și Partidul Comunist din Belgia. Pentru forțele de stînga de la noi și, în special, pentru forțele socialiste și comuniste, este vorba să conlucreze pentru a uni pe baza unui program politic comun ansamblul forțelor muncitorești și populare și, mai întîi, pe acelea grupate în cele două ramuri ale frontului comun sindical. Nu trebuie niciodată pierdut din vedere că nu poate fi definită o perspectivă de schimbare în cadrul grupării forțelor progresiste fără a se depăși tendința «fiecare pentru sine»“²⁵.

În unele cantoane din Elveția (Geneva, Vaud, Neuchâtel) s-a ajuns, în ultimii ani, la o colaborare între Partidul Socialist Elvețian și Partidul Elvețian al Muncii asupra unor importante probleme ale politicii locale. Astfel, a fost adoptată o Declarație comună a organizațiilor celor două partide din cantonul Geneva în vederea alegerilor pentru Marele Consiliu,

²⁴ „Le Drapeau Rouge“ din 18 decembrie 1973.

²⁵ „Le Drapeau Rouge“ din 24 aprilie 1974.

care au avut loc în toamna anului 1973. Declarația, fără a fi un program comun, definea principiile pe care se bazează colaborarea și obiectivele pe care cele două partide urmăresc să le atingă prin acțiuni comune în parlamentul cantonal și în lupta de fiecare zi. „Cele două partide — se arată în Declarație —, reafirmându-și atașamentul lor față de libertate, pace, democrație și pluralitate de partide, își propun, printre altele, următoarele obiective : a) elaborarea unei politici de dezvoltare a economiei, de natură să asigure folosirea deplină a forței de muncă ; b) controlul economiei de către puterea publică, pe de o parte, și de către oamenii muncii pe de altă parte ; realizarea unui vast program de construcții de locuințe ; repartizarea mai echitabilă a sarcinilor fiscale ; apărarea libertăților printr-o respectare mai riguroasă a drepturilor democratice ale cetățenilor“²⁶.

Fenomene similare pot fi observate și în Luxemburg, unde, în 1971, o mare parte a vechiului Partid Social-Democrat s-a pronunțat deschis în favoarea cooperării cu comuniștii. Elementele de dreapta au răspuns scindînd partidul și formînd un nou partid. Ca urmare a colaborării dintre comuniști și socialiștii de stînga s-a obținut majoritatea într-o serie de consilii locale.

În Marea Britanie s-au înregistrat unele succese în direcția realizării unității forțelor de stînga prin îmbunătățirea relațiilor dintre sindicate, laburiști de stînga și comuniști. Comuniștii și deputații laburiști au colaborat în anumite campanii, cum a fost cea împotriva legislației locuințelor, în acțiuni în favoarea Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, în diverse acțiuni și campanii antiimperialiste și antirăzboinice, în cea pentru pace în Vietnam, în mișcarea studențească. „Ceea ce se impune în prezent este extinderea acestei colaborări, elaborarea unei alternative politice și strategice globale la politica dreptei, în jurul căreia să se regrepeze toate forțele de stînga, împotriva capitalului, pentru socialism“²⁷.

Evenimentele de zi cu zi din Spania demonstrează cu putere rezultatele pozitive ale colaborării dintre comuniști și socialiști, care constituie nucleul forțelor de opoziție, ceea ce va face ca, sub presiunea forțelor de stînga și cu sprijinul nemijlocit al oamenilor muncii, Spania de mîine să fie o adevărată democrație.

Dacă dialogul și colaborarea între comuniști și socialiști stau la baza frontului unit de acțiune al clasei muncitoare, constituie embrionul acestei unități, nu mai puțin importantă este și atragerea altor forțe și partide politice care continuă să aibă serioase influențe asupra unor mase largi ale populației, în rîndul țărănimii, intelectualității și păturilor mijlocii.

În lumina tendințelor noi care se manifestă în societatea contemporană, a afirmării tot mai puternice a forțelor avansate în viața politică, națională și internațională, tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază că „Cerințele progresului și păcii reclamă în modul cel mai imperios întărirea unității și solidarității tuturor acestor forțe, a colaborării lor

²⁶ „Voix Ouvrière“ din 23 mai 1973.

²⁷ Jack Woddis, *Este timpul să schimbăm cursul*, Editura politică, București, 1975, p. 27.

active, pentru promovarea ideilor și aspirațiilor înaintate ale tuturor popoarelor”²⁸.

În Declarația comună adoptată de Partidul Comunist Francez și Partidul Comunist Italian în noiembrie 1975, se arată că „pentru garantarea succesului în lupta împotriva dușmanului principal al clasei muncitoare și al maselor populare — capitalismul monopolist — este necesar să se realizeze o înțelegere liberă între diferite forțe sociale și politice în rindul cărora clasa muncitoare unită să știe să cucerească capacitatea de conducere. În afara alianței dintre comuniști și socialiști, care constituie în prezent fundamentul unei cooperări solide și trainice, se poate constata că astăzi pături largi ale lumii catolice capătă conștiința crescândă a contradicției ce se deschide între realitatea imperialismului și capitalismului, pe de o parte, și aspirațiile lor cele mai profunde pe de altă parte. Acest fapt creează posibilități tot mai mari pentru o întâlnire între comuniști, ansamblul mișcării muncitorești și forțele populare de inspirație creștină. Ele pot și trebuie să aibă un rol important în crearea unei noi societăți”²⁹.

Partidul Comunist Francez a subliniat, în repetate rânduri, că Programul comun nu poate fi îndeplinit exclusiv de forțele organizate ale stângii, ci prin acțiunea comună pentru realizarea Uniunii poporului francez. Conferința Națională a P.C.F. din iulie 1972 s-a pronunțat pentru „o largă grupare a tuturor forțelor muncitorești, democratice și naționale, a tuturor francezilor și francezelor — oricare ar fi convingerile lor filozofice sau religioase — care se opun politicii actuale și aspiră la transformări democratice profunde”³⁰. Raportul la Congresul al XXI-lea extraordinar al P.C.F. explică pe larg, într-un capitol aparte, cum este concepută de către comuniștii francezi Uniunea poporului francez. Iar în documentele Congresului al XXII-lea, din februarie 1976, se arată : „Uniunea poporului francez este o componentă esențială și permanentă a strategiei politice a P.C.F. Ea constă în gruparea tuturor forțelor umane ale națiunii împotriva baronilor marelui capital. Uniunea poporului francez respectă diversitatea tuturor componentelor (masa salariaților, țărani, intelectuali, păturile mijlocii grupate în jurul clasei muncitoare), diversitate care nu este numai socială, ci și filozofică și politică”³¹.

Așadar, comuniștii francezi, bazați pe experiența proprie și pe cea a mișcării muncitorești, avansează cu luciditate spre împlinirea țelurilor propuse, în sensul de a-și asigura, de la bun început, un sprijin larg din partea maselor muncitorești și populare pentru a se proceda, ulterior, la schimbări democratice profunde. În acest context se încadrează eforturile comuniștilor de a ridica Uniunea stângii pe o treaptă calitativ superioară și de a făuri în jurul ei Uniunea poporului francez³².

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, Editura politică, București, 1976, p. 12.

²⁹ „L'Humanité” din 16 noiembrie 1975.

³⁰ „L'Humanité” din 10 iulie 1972.

³¹ „Cahiers du Communisme”, nr. 2/1976, p. 52.

³² A se vedea și : Ion Mușă, Gheorghe Prodea, *Programul P.C.R. despre faza actuală a crizei sistemului capitalist și schimbarea continuă a raportului de forțe pe plan mondial. Necesitatea unității de acțiune a tuturor forțelor care militează pentru dezvoltarea progresistă a societății*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 1/1976, p. 138—149.

Unitatea de acțiune a tuturor forțelor politice și sociale a fost exprimată în repetate rânduri de Partidul Comunist Italian. În cuvântările sale, Palmiro Togliatti acorda o mare atenție politicii unitare și convergențelor dintre toate forțele populare, între partidele clasei muncitoare, în cadrul unei politici naționale, democratice și progresiste, arătând că „Noi tindem, cu alte cuvinte, către o înțelegere reciprocă care să permită desprinderea ideii că există astăzi o problemă a salvării civilizației cu aceleași obiective pentru lumea comunistă și lumea catolică, ce pot colabora pentru a le realiza”³³.

Cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a nașterii lui Palmiro Togliatti, Luigi Longo sublinia că în această învățătură a lui Togliatti se află „bazele politicii noastre unitare și convergențele pe care le urmărim între toate forțele populare din țara noastră (comuniste, socialiste, catolice) în cadrul unei politici naționale, democratice și progresiste”³⁴.

Ulterior, Partidul Comunist Italian a adus o contribuție majoră la exprimarea acestei poziții prin elaborarea tezei „compromisului istoric”, care expune pe larg locul și rolul catolicilor, al democrat-creștinilor, al altor forțe politice, democratice și populare, punând la baza nucleului pe comuniști și socialiști. În mod sintetic, ceea ce constituie miezul problemei a fost exprimat de Enrico Berlinguer în articolul *Alianțe sociale și grupări politice*, care, alături de alte două articole, a stat la baza elaborării tezei „compromisului istoric”. „Evident, unitatea, forța politică și electorală a stângii și înțelegerea tot mai trainică între componentele lor diferite și autonome — a arătat secretarul general al Partidului Comunist Italian — sînt condiția indispensabilă pentru menținerea în țară a unei presiuni crescînde în vederea schimbării situației și pentru determinarea ei. Dar ar fi întru totul iluzoriu să se creadă că, chiar dacă partidele și forțele de stînga ar reuși să atingă 51 la sută din voturi și din reprezentanța parlamentară (lucru care ar însemna, prin el însuși, un mare pas înainte în raporturile de forță între partidele din Italia), acest fapt ar asigura supraviețuirea și activitatea unui guvern care să fie expresia unei asemenea cifre de 51 la sută. Conștiința de aceasta, noi am considerat întotdeauna că unitatea dintre partidele oamenilor muncii și forțele de stînga nu este o condiție suficientă pentru a garanta apărarea și progresul democrației dacă acestei unități i se opune un bloc de partide care se situează de la centru pînă la extrema dreaptă. Problema politică centrală din Italia a fost, și continuă să fie, mai mult decît oricînd, tocmai aceea de a evita să se ajungă la o legătură stabilă și organică între centru și dreapta, la un larg front de tip clericalo-fascist și de a reuși, în schimb, să deplasăm pe poziții consecvent democratice forțele sociale și politice care se situează în centru. Iată de ce noi vorbim nu despre «alternativa de stînga», ci despre o «alternativă democratică», adică despre perspectiva politică a unei colaborări și a unei înțelegeri între forțele populare aflate sub influență comunistă și socialistă și forțele populare de inspirație catolică, precum și cu formațiuni de alte orientări democratice”³⁵.

În aceste zile sîntem martorii justetei acestei îndelungate și perseverente atitudini a comuniștilor italieni. Acordul programatic dintre parti-

³³ Palmiro Togliatti, *Scriseri alese*, Editura politică, București, 1973, p. 242

³⁴ *Ibidem*, p. XVII—XVIII.

³⁵ „Rinascita” din 28 septembrie 1973.

dele „arcului constituțional“ (democrat-creștin, comunist, socialist, socialist-democratic, republican și liberal), cu privire la măsurile urgente ce trebuie întreprinse în prezent în Italia, constituie o treaptă calitativ nouă.

Așa cum se arăta la plenara C.C. al P.C. Italian din 19—21 iulie 1977 „acesta este faptul politic cel mai semnificativ din ultimii ani, care a deschis pentru comuniști o perioadă nouă, ce pune în fața partidului noi responsabilități și îndatoriri“.

Partidul Comunist din Japonia își propune „să depună eforturi susținute pentru realizarea unității de clasă a celor mai largi pături de oameni ai muncii, prin susținerea revendicărilor fundamentale ale tuturor celor ce muncesc, ale tineretului, femeilor, inginerilor și ale altor pături sociale, prin activizarea sindicatelor, prin apărarea diferitelor grupări ce se pronunță împotriva ridicării prețurilor, pentru apărarea împotriva poluării mediului ambiant, pentru ridicarea pensiilor etc., astfel încât să fie principalul promotor al luptei comune desfășurate de întregul popor“³⁶.

Referindu-se la necesitatea de a se realiza o unitate cât mai largă a forțelor din țară, Rezoluția politică a ultimului Congres al Partidului Comunist din S.U.A., ținut în iunie 1975, sublinia: „S-au creat condiții noi și favorabile pentru cîștigarea de noi aliați ai clasei muncitoare, prin realizarea unității oamenilor de culoare, a celor de origine asiatică și a albilor în valul crescînd al grevelor, a comitetelor lor de organizare, a întăririi ferme a luptei împotriva discriminărilor rasiale. Trebuie, de asemenea, să se folosească intrarea masivă a muncitorilor tineri și a femeilor în rîndul forțelor muncitorești, ceea ce adaugă noi dimensiuni luptei de clasă“³⁷.

Dialogul, colaborarea, unitatea de acțiune a forțelor celor mai largi — grupate în jurul nucleului de bază format din comuniști și socialiști —, toate acestea nu se realizează ușor. Dar procesul evolutiv, spre o poziție realistă, izvorîtă din necesități de actualitate și de perspectivă, este ireversibil.

Este necesar, de asemenea, să subliniem imensele posibilități de colaborare și înțelegere existente între partidele comuniste aflate la putere în cele 14 țări socialiste și partidele socialiste și social-democrate din țările capitaliste aflate la guvernare sau în opoziție în diferitele momente ale zilelor noastre. În această direcție, partidul nostru se află angajat plenar, îndeplinindu-și înalta datorie de a aduce întreaga sa contribuție, și pe această cale, la constituirea unei lumi mai drepte, la edificarea păcii mondiale. În spiritul solidarității internaționale care i-a animat dintotdeauna, comuniștii români militează cu perseverență pentru o nouă unitate, pentru dezvoltarea colaborării cu toate partidele, pentru refacerea și întărirea coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru întărirea solidarității de luptă a tuturor forțelor antiimperialiste, în slujba cauzei păcii, democrației, independenței naționale și progresului social.

³⁶ „Japan Press News“ din iulie 1974.

³⁷ „Daily World“ din 6 iunie 1975.

Afirmarea sindicatelor în viața politică a României (1918 — 1921)

FLOREA DRAGNE

De la începuturile sale, mișcarea sindicală din România, sub conducerea partidului clasei muncitoare, a fost o prezență activă în toate momentele hotărâtoare ale dezvoltării poporului român.

După primul război mondial și încheierea formării statului național unitar român, la care clasa muncitoare, împreună cu întregul popor, a adus o contribuție însemnată, țara noastră a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice. În fața mișcării sindicale, ca de altfel a celorlalte organizații politice ale clasei muncitoare se puneau sarcini noi legate de transformarea democratică a societății românești. Sindicatele se angajează pe o linie hotărât progresistă în rezolvarea marilor probleme care se ridicau în fața țării și a poporului român: consolidarea statului unitar român, dezvoltarea industrială, asigurarea unor condiții mai bune pentru oamenii muncii, adoptarea de legi muncitorești, participarea la viața politică a tuturor cetățenilor țării, deplină egalitate în drepturi, sprijinirea înfăptuirii reformei agrare etc.

Întregirea țării, reluarea activității productive, refacerea și înființarea de noi întreprinderi capitaliste, au dus, după terminarea războiului, la creșterea numerică a proletariatului. În 1920, numărul muncitorilor industriali și din transport se ridica la circa 750 000¹. Odată cu această creștere s-a mărit și posibilitatea organizării mai temeinice, politice și profesionale, a clasei muncitoare. Condițiile obiective și subiective din primii ani postbelici au favorizat nu numai dezvoltarea neconținută a mișcării sindicale, ci și sporirea forței și combativității organizațiilor sindicale. Sub directa îndrumare a Partidului socialist, syndicatele revoluționare, situându-se în fruntea acțiunilor revendicative, au continuat, în noile condiții, bogatele tradiții de luptă pentru libertate socială și națio-

¹ *Situația clasei muncitoare din România 1914—1944*, sub redacția prof. univ. dr. N. N. Constantinescu, București, Editura politică, 1963, p. 100 și urm. Vezi *Greva generală din România. 1920*, București, 1970, p. 30—31.

nală ale mișcării sindicale antebelice. Ele au mobilizat masele de salariați la luptă pentru realizarea principalelor obiective economice și politice, de transformare radicală a orânduirii sociale, înscrise în programul de acțiune al Partidului socialist.

Sindicatele din România, ca organizații ale clasei muncitoare cu cel mai mare număr de membri, s-au afirmat, în anii avântului revoluționar din 1918—1921, din ce în ce mai puternic în viața social-politică și economică a României. Poziția sindicatelor față de problemele majore ale țării, față de progresul ei social era similară cu cea a Partidului socialist. Ele au acordat o importanță deosebită atât sarcinilor izvorâte din necesitatea consolidării statului național unitar român, a organizării acestuia pe temelii moderne, profund democratice, cât și sarcinilor generate de necesitatea asigurării acestei baze democratice prin înfăptuirea deplinei egalități în drepturi, participării la viața social-politică a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate.

Situându-se ferm pe pozițiile proletare, syndicatele au desfășurat energice acțiuni și lupte împotriva exploatării capitaliste, pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale maselor muncitoare. Ele au inițiat, organizat și condus mari greve revendicative și demonstrații de stradă revoluționare împotriva oricăror forme de inegalitate, pentru desființarea tuturor formelor de exploatare și asuprire a omului de către om. Acționând ca organizatori și conducători încercați ai clasei muncitoare, militanții mișcării sindicale, membri ai Partidului socialist s-au ridicat cu curaj contra măsurilor represive ale claselor dominante prin care se urmărea anihilarea spiritului revoluționar al mișcării muncitorești. Comisia generală provizorie a Uniunii sindicatelor considera de datoria sa să protesteze împotriva deselor represiuni ale autorităților împotriva organizațiilor și a acțiunilor de luptă ale maselor muncitoare². Sindicatele au protestat, de asemenea, împotriva tendințelor vădite ale cercurilor guvernante de a defăima, compromite și crea greutăți dezvoltării mișcării muncitorești. Ele s-au ridicat contra oricăror restringeri a libertății de presă și de agitație, cerind ridicarea stării de asediu și a cenzurii. Principalul țel al Partidului socialist și al sindicatelor din România în acel timp era: democratizarea țării, restabilirea cât mai grabnică a sistemului constituțional: „înăfăptuirea reformei electorale și a reformei agrare drepte și radicale“³.

Documentele vremii atestă cu prisosință rolul însemnat ce revenea sindicatelor în societate și în viața social-politică a țării. Referindu-se la acest rol, D.R. Ioanițescu, cunosător al mișcării muncitorești din anii 1918—1921, scria: „...rolul sindicatelor apare decisiv, în fazele prin care a trecut regimul muncii atât pe plan internațional cât și pe plan național“⁴.

Comisia Generală a Sindicatelor din România a acționat permanent pentru a determina adoptarea unor măsuri care să ducă la apărarea

² „Socialismul“ din 10/23 februarie 1919.

³ „Adevărul“ din 13/26 ianuarie și din 20 ianuarie/2 februarie 1919.

⁴ D. R. Ioanițescu, *Istoricul organizării sindicale din România*, București, Tipografia „Remus Cioflec“, 1945, p. 3.

avuției naționale, refacerea grabnică a țării, îmbunătățirea situației materiale a maselor muncitoare. Conținutul acestei acțiuni capătă o adâncă semnificație politică, ea ilustrând creșterea conștiinței de clasă a proletariatului român, înaltul său patriotism. Astfel, syndicatele tindeau să devină un instrument activ prin care oamenii muncii să poată participa efectiv la soluționarea problemelor social-politice ale țării în noua etapă istorică, considerînd aceasta ca o datorie față de întregul popor, față de cauza progresului și civilizației.

Unul dintre factorii prin care clasa muncitoare organizată a influențat viața social-politică a țării a fost ampla mișcare grevistă organizată de syndicate în anii 1918—1920. În pofida unor legi și măsuri antimuncitorești luate de guvernele care s-au perindat la cîrma țării, lupta grevistă a clasei muncitoare a crescut continuu. În 1919, primul an după război, s-au înregistrat circa 215 greve, iar în 1920 numai în perioada 1 martie și 20 octombrie au izbucnit în întreaga țară 345 de greve, dintre care 112 în București. Mișcarea grevistă din acești ani, care a atins apogeul în octombrie 1920, a avut o însemnătate deosebită. Clasa muncitoare a reușit prin lupta ei să-și îmbunătățească condițiile de muncă și de trai. Dar, acțiunile greviste ale clasei muncitoare au avut și o adâncă semnificație politică. Grevele au constituit „o armă foarte puternică de propagandă directă pentru dezvoltarea conștiinței de clasă și atragerea în sindicat a maselor muncitorești neorganizate încă”⁵, o școală politică vie pentru zeci de mii de oameni ai muncii din cele mai diferite clase și păături sociale. Așa cum arăta „Socialismul”, în focul luptelor greviste „se călesc sufletele, se formează conștiințele, se prinde în inima lucrătorilor ideea că ei formează o clasă distinctă de cea a exploatatorilor”.

Dintre mișcările greviste mai importante care au constituit îndemnuri la luptă pentru masele de funcționari, intelectuali, meseriași, țărănime, fiecare în parte interesate în satisfacerea propriilor revendicări (majorarea salariilor în raport cu scumpetea, reducerea impozitelor, împroprietărire, democratizarea vieții publice etc.) și au cuprins ramuri întregi ale economiei naționale, amintim greva generală a ceferiștilor și a muncitorilor din transporturile pe apă, greva metalurgiștilor din București, grevele muncitorilor de la R.M.S., Arsenal, ale tipografilor și desigur greva generală din octombrie 1920 — cea mai importantă acțiune a mișcării noastre muncitorești din perioada interbelică. Grevele erau însoțite de numeroase și vigoase întruniri populare și demonstrații pentru drepturi și libertăți democratice, pentru progres social. Printre acțiunile muncitorești de acest gen cu puternic ecou în opinia publică sînt grevele generale politice, ca de pildă, cea din 21 iunie 1919 și din noiembrie același an. În această zi Comisia Generală a Syndicatelor din România a chemat masele să participe activ la greva generală cu caracter politic internațional pentru apărarea Rusiei sovietice și a revoluției proletare din Ungaria. Cu acest prilej — după cum releva ziarul „Socialismul” — muncitorimea a făcut dovada celei mai desăvîrșite conștiințe de clasă, căci în „disprețul tuturor măsurilor vexatorii luate de organele

⁵ „Socialismul” din 26 iunie 1919.

administrative, a încrucișat brațele, arătînd încă odată extraordinara sa forță⁶.

În această zi, muncitorimea din București, Ploiești, Iași, Bacău, Buzău, Turnu Severin, Craiova, Reșița, Cîmpina, Timișoara și din multe alte centre industriale a părăsit în masă fabricile și atelierele. La Galați și Brăila greva a avut succes desăvîrșit. „Muncitorimea din port, șantiere, fabrici și ateliere a încetat lucrul pe timp de 24 ore, paralizînd întreaga viață industrială și comercială”⁷.

O acțiune similară a avut loc în noiembrie 1919, cu prilejul primelor alegeri pe bază de vot universal, cînd muncitorimea organizată în sindicate s-a ridicat împotriva cenzurii, a celorlalte măsuri inițiate de guvernanți, contra represiunii în care se desfășura campania electorală. Ea și-a afirmat cu vigoare punctul de vedere printr-o grevă generală demonstrativă, cu un profund caracter politic, pentru a determina autoritățile să respecte drepturile și libertățile cetățenești. Pentru clasa noastră muncitoare, care avea de îndeplinit sarcina istorică de a scăpa masele de exploatarea capitalistă și a crea civilizația socialistă, existența drepturilor politice era o chestiune de viață. Ei bine — remarca „Socialismul” — „muncitorii țării românești s-au ridicat astăzi pînă la conștiința acestor interese, generale și permanente ale țării, care se confundă cu ale clasei proletare, încît au făcut și sînt ferm decîși să continue cu acest sacrificiu, ba și cu altele mai mari pînă cînd tuturor cetățenilor acestei țări le va fi asigurat aerul politic fără de care un om liber nu poate trăi azi: libertatea”⁸.

Deși motivele aduse în sprijinul neparticipării la alegeri au fost reale, tactica adoptată de Partidul socialist și însușită de Comisia Generală a Sindicatelor din România de a se abține de la vot nu era pe deplin justificată. Participarea la alegeri a partidului socialist în conjunctura frămîntărilor politice din primii ani postbelici, cînd era vădită orientarea spre stînga a unei părți însemnate a corpului electoral, ar fi determinat o pondere mult mai mare a forțelor democratice în parlament, o adîncire a conținutului democratic al reformelor preconizate, urgentarea soluționării lor și izolarea grupărilor politice burgheze care se opuneau înlăptuirii unor reforme mai radicale⁹.

Organizațiile muncitorești au ales totuși, în 1919, un număr de 7 deputați *, care se înregistraseră în listele electorale înainte de hotărîrea Partidului socialist și a Comisiei Generale a Sindicatelor de a se abține de la alegeri, adoptată la 14 octombrie 1919. De la tribuna Parlamentului reprezentanții clasei muncitoare au făcut cunoscută poziția Partidului socialist și a sindicatelor în problemele fundamentale ale țării, cum erau: *semnarea păcii, demobilizarea, desființarea stării de asediu, a cenzurii, a legii electorale, a reformei agrare, refacerea țării ș.a.*

⁶ „Socialismul” din 23 iulie 1919.

⁷ „Socialismul” din 24 iulie 1919.

⁸ „Socialismul” din 10/23 februarie 1919.

⁹ Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a, Editura politică, București, 1976, p. 343.

* Deputații clasei muncitoare aleși în 1919 în Cameră erau: Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Cristescu, Ilie Moscovici, Alexandru Dunăreanu, Toma Dragu, Al. Oprescu și Gh. Panaitescu.

În lupta pentru revendicări economice, sindicatele și-au propus obiective care exprimau interesele și aspirațiile celor mai largi mase muncitorești, fapt ce le conferea un însemnat rol în viața social-politică a țării. Faptele arată că sindicatele, mai mult decât alte organizații de masă, sînt strîns legate de evoluția istorică a țării, de dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, de gradul la care ajunseseră în acea vreme accentuarea contradicțiilor sociale din România.

În condițiile paralizării vieții economice și a dezorganizării producției provocate de război, a lipsei de materii prime, lupta pentru asigurarea locurilor de muncă pentru toți lucrătorii și atragerea în procesul producției industriale a noi brațe de muncă, pentru ridicarea salariului și reducerea zilei de lucru întîmpina numeroase obstacole. Această realitate a generat în rîndurile sindicatelor o intensă preocupare pentru găsirea unor forme organizatorice care, în pofida consecințelor războiului, să influențeze desfășurarea neîntreruptă a procesului de producție și îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă în întreprinderi. Acțiunea sindicatelor s-a concretizat prin alcătuirea unor organizații denumite *Consilii muncitorești* care să reprezinte toți salariații dintr-o întreprindere. *Sarcina principală a acestor consilii era introducerea în întreprinderi a controlului muncitoresc asupra producției.*

Prin Consiliile muncitorești, ca cele mai reprezentative organe ale muncitorimii, sindicatele își puteau exercita influența nemijlocită asupra producției industriale a țării; ele puteau astfel să-și desfășoare activitatea eludînd legislația burgheză care învinuia Partidul socialist și sindicatele revoluționare de imixtiune în treburile private ale patronilor, de depășire a atribuțiunilor etc.

Controlul muncitoresc era necesar întrucît de multe ori muncitorii dintr-o ramură sau alta sufereau din pricina sabotării producției de către capitaliști, care deseori găseau o mai avantajoasă plasare a capitalurilor în afaceri speculative în speranța obținerii unor profituri mai mari. Pentru a sili pe muncitori să primească condițiile de muncă apăsătoare sau pentru a evita noi investiții de capital în producție, patronii prezentau situații false pentru a demonstra nerentabilitatea uneia sau altelea dintre fabrici.

Apărarea împotriva sabotării producției de către capitaliști a legat strîns pe muncitori în Consiliile muncitorești, indiferent de convingerile lor politice. Consiliile muncitorești, alese de toți lucrătorii dintr-o întreprindere, erau organizațiile de masă cele mai largi ale proletariatului. Proclamînd controlul muncitoresc asupra aprovizionării cu materii prime și asupra operațiilor financiare ale industriașilor, Consiliile muncitorești luptau pentru organizarea producției, pentru înlăturarea speculei, a dezorganizării și a scumpetei.

Consiliile muncitorești exprimau puternica solidaritate a lucrătorilor apărută, în noi forme organizatorice, în procesul mișcării greviste. Ele cuprindeau delegații tuturor muncitorilor din întreprinderile în care luau ființă. În București, asemenea consilii au fost create la întreprinderile metalurgice „Vulcan“, „Lemaître“, „Wolf“, la C.F.R. și Regie, iar în Valea Prahovei la întreprinderile petrolifere „Româno-Americană“,

„Orion“, „Vega“ din Ploiești¹⁰ etc. Izvorite din condițiile luptei revoluționare din România, consiliile muncitorești — așa cum se arăta într-un memoriu înaintat de către muncitorii greviști din București în vara anului 1919 — trebuiau să constituie *regulatorul tuturor angajamentelor dintr-o întreprindere sau alta*. Ele aveau menirea de a reprezenta pe muncitori în fața autorităților și patronilor, de a veghea asupra modului în care proprietarii de întreprinderi și direcțiile lor își respectă angajamentele asumate față de lucrători în urma grevelor¹¹.

Desigur, clasele dominante au considerat de la început Consiliile muncitorești drept „*embrion al socialismului*“¹² și nu s-au împăcat niciodată cu ideea existenței lor. În fața puternicului avânt revoluționar pe care l-a înregistrat mișcarea muncitorească în anii 1918—1921, ele au fost nevoite să cedeze acceptînd ca una dintre revendicările politice principale ale muncitorimii recunoașterea Consiliilor muncitorești¹³.

Consiliile muncitorești au stat tot timpul în atenția Comisiei Generale a Sindicatelor din România. Aceasta cu atît mai mult cu cît în procesul dezvoltării acțiunilor revoluționare ale clasei muncitoare din țara noastră, cele politice vor căpăta o pondere crescîndă. În toate conflictele dintre muncitori și patroni, ivite după alegerile parlamentare de la începutul lunii noiembrie 1919, printre revendicările formulate se găsește permanent și recunoașterea Consiliilor muncitorești¹⁴.

Evidențiînd rolul politic deosebit al acestor organe muncitorești, Constantin Popovici, secretarul Comisiei Generale a Sindicatelor din România, arăta : „Consiliile muncitorești vor avea și atribuții de care se sperie patronii. Dar aceasta nu va fi numai opera unui memoriu înaintat unei fabrici, unui sindicat și chiar unei Uniuni, ci opera întregii mișcări sindicale, a partidului socialist : va fi solidarizarea“¹⁵. Toate acestea denotă rolul mare ce se conferea Consiliilor muncitorești. „Serii întregi de întruniri se țin la toate sălile secțiunilor — se arăta într-un raport al organelor de siguranță din martie 1920 —, unde chiar membrii Comitetului executiv au propagat învrăjbirea dintre patroni și muncitori, ațîțindu-le pornirea lor contra capitalismului. În fiecare seară aproape se predica de la tribună socializarea mijloacelor de producție și se făcea apel la solidaritatea pentru atingerea scopului final“¹⁶. Pe seama Consiliilor muncitorești era pusă și combativitatea ridicată a grevelor, precum și amploarea demonstrațiilor și agitațiilor clasei muncitoare.

Proiectul de statut al mișcării sindicale pregătit pentru congresul general al sindicatelor (care urma să se țină la Cîmpina, în august 1920), pornind de la noile cerințe ale mișcării muncitorești, propunea statuarea Consiliilor muncitorești, fixîndu-le următoarele atribuții : supravegherea ordinii în timpul producției și în toate relațiile lucrătorilor întreprinderii ; cunoașterea situației exacte a întreprinderii, atît de necesară la stabilirea schimbării condițiilor de muncă și salarii ; supravegherea mer-

¹⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 195, filele 260—268.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 6199, fila 91.

¹² *Ibidem*, dosarul nr. 195 ; *Greva generală din România '20*, București, 1970, p. 69—70.

¹³ „Socialismul“ din 19 iunie 1920.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția nr. 50, dosarul nr. 751, fila 47.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, fila 46.

sului organizării, tehnicii și conducerii producției; menținerea unor strânse legături cu sindicatele și comisia locală respectivă, executind și raportând organelor superioare toate evenimentele survenite în întreprinderi; Consiliile muncitorești rămâneau subordonate tuturor organelor superioare și ele nu puteau angaja sau întreprinde nici un fel de acțiuni contrare statutelor și regulamentelor mișcării sau care au primit aprobarea sindicatelor și comisiilor locale¹⁷.

Consiliile muncitorești luaseră o asemenea dezvoltare încît în vara anului 1920 se punea problema constituirii unor Consilii muncitorești centrale în fiecare localitate, care, împreună cu Comisiile locale și Comitetele secțiunii, să hotărască asupra tuturor chestiunilor politice și economice ce nu privesc numai o breaslă, un sindicat etc., ci care angajează toată muncitorimea organizată din localitate¹⁸.

Consiliile muncitorești din perioada avîntului revoluționar 1918—1920 au contribuit la creșterea combativității acțiunilor revendicative organizate de sindicate, constituind un mijloc eficace de afirmare a proletariatului din România în viața politică a țării.

Mișcarea sindicală revoluționară din România s-a dezvoltat într-o luptă neîncetată dusă atît împotriva lipsei de drepturi economice și politice, cît și împotriva metodelor provocatoare ale cercurilor guvernante de dezbinare a organizațiilor muncitorești, prin care urmăreau să-i anihileze sau să-i slăbească forța și capacitatea de luptă anticapitalistă, și în acest fel să-i diminueze rolul în viața social-politică a țării.

În fața imposibilității de a împiedica impetuosul proces al reorganizării și dezvoltării mișcării politice și profesionale a proletariatului, guvernul a opus sindicatelor revoluționare și Consiliilor muncitorești un nou tip de organizații profesionale, numite înșelător „naționale”. Ele au fost înființate cu sprijinul direct al Ministerului de Interne — al cărui titular era G.G. Mîrzescu —, cu scopul nemărturisit de a sparge unitatea organizatorică a clasei muncitoare și a acționa pentru apărarea intereselor capitaliștilor și conservarea regimului burghez. Aceste organizații au fost numite de muncitori sindicate galbene, spre a fi delimitate mai clar de sindicatele muncitorești revoluționare¹⁹. Scopul acestor sindicate reiese clar dintr-un ordin circular strict confidențial, emis de Ministerul de Interne, în septembrie 1919, care cuprindea un amplu și detaliat plan de măsuri pe care sindicatele „galbene” trebuiau să-l urmeze pentru a contracara activitatea revoluționară din ce în ce mai intensă desfășurată de sindicatele muncitorești²⁰ și totodată pentru a scoate de sub influența lor un număr din ce în ce mai mare de muncitori.

¹⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), Cota D. V—7. A fost elaborat și un regulament cu atribuțiile delegaților Consiliului muncitoresc, tipărit de Uniunile sindicatelor pe cărțile de delegați.

¹⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 439. După venirea la putere a guvernului Al. Avarescu ofensiva împotriva Consiliilor muncitorești a devenit evidentă.

¹⁹ „Socialismul” din 17 februarie (2 martie) 1919.

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 762, fila 67.

În pofida tuturor acestor mijloace represive împotriva organizațiilor reale ale clasei muncitoare și de sprijinire a celor artificiale, create de autorități, acestea din urmă s-au dovedit lipsite de viabilitate, dispărând mai repede decât au apărut.

În scurt timp, însă, majoritatea celor intrați în sindicatele galbene își dau seama că au fost induși în eroare și, ca urmare, încep să se îndepărteze treptat de obiectivele pe care le promovau conducătorii acestor sindicate. Lucrătorii și mecanicii C.F.R., spre exemplu, protestează în vara anului 1920 (iunie) împotriva măsurilor teroriste antimuncitorești. La ședința sindicatului galben C.F.R. Ploiești, din 31 iulie 1920, ținută în sala „Eliseu“, s-a cerut apropierea de socialiști, „aceștia fiind mai bine organizați, deci siguri în obținerea doleanțelor“. În urma neînțelegerilor ivite în sindicatul galben C.F.R. Buzău, mecanicii și fochiștii au părăsit sindicatul și s-au întâlnit cu socialiștii pentru a hotărî modul de unire cu partidul socialist²¹. În timpul grevei ceferiștilor din mai-iunie 1919, membrii sindicatului galben înșelați de autorități și-au dat seama că locul lor este alături de întreaga muncitorime, în rîndul sindicatelor revoluționare. Ca urmare, sindicatul galben s-a dizolvat, iar membrii săi au aderat la sindicatul revoluționar C.F.R. Cînd, la întrunirea greviștilor din Capitală, unul din liderii fostului sindicat galben a anunțat că la C.F.R. „nu mai există sindicat galben ci unul singur, revoluționar, care va milita în folosul întregii clase muncitoare, sala aplaudă cu frenezie“²².

Șirul exemplelor care dovedesc descompunerea sindicatelor galbene în vara și toamna anului 1920 și intrarea în masă a membrilor lor în sindicatele revoluționare ar putea fi continuat. Clasa muncitoare din România a învățat din izbinzile și înfrîngerile suferite că, în sistemul de producție capitalist, este cu neputință să se obțină condiții omenești de viață, atîta timp cît în fruntea sindicatelor nu se află militanți devotați intereselor proletariatului, care să nu fie numai propovăduitori ai ideii socialismului ci și conducătorii hotărîți ai luptei economice revendicative a muncitorimii. Pornind de la o asemenea necesitate a fost cu putință dezagregarea sindicatelor galbene și trecerea majorității membrilor lor la sindicatele revoluționare, care luptau atît pentru revendicări economice în care muncitorimea era vital interesată, cît și pentru transformarea revoluționară a societății românești.

În primăvara anului 1920 sindicatele din România erau angajate în organizarea și îndrumarea amplelor lupte revoluționare ale clasei muncitoare. Era continuarea unei acțiuni prin care sindicatele reușiseră, sub conducerea Partidului socialist, să se impună ca o forță activă în viața politică și socială a țării. Lupta maselor (greve, demonstrații de stradă, întruniri și mitinguri etc.), conjugată cu acțiunea deputaților și senatorilor socialiști și democrați — care făceau un aspru rechizitoriu claselor dominante —, au făcut să se adîncească teama și deruta cercurilor

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., colecția 50, dosarul nr. 760, fila 99.

²² „Chemarea“ din 17 iunie 1919; *Greva generală din România '20*, București, 1970, p. 72.

guvernante, care cu greu restabileau ordinea grav periclitată²³. Sub presiunea luptelor sociale izbucnite cu atîta putere, clasele dominante ajung la concluzia necesității unui guvern de mină forte. Ca urmare, la 13 martie 1920, regele Ferdinand hotărăște formarea unui nou guvern²⁴. Noul guvern, dorind să mențină și să stăvilească avîntul luptelor revoluționare ale maselor muncitoare, a îmbinat politica de acordare a unor concesiuni cu politica de reprimare a mișcării revoluționare. Guvernul instaurat a adoptat o serie de măsuri care au contribuit la redresarea economiei naționale, ca: definitivarea legii de reformă agrară, unificarea monetară, normalizarea transporturilor pe căile ferate ș.a. Totodată, acest guvern a adoptat măsuri care au dat puteri largi administrației și organelor judecătorești.

Datorită politicii guvernului — în care Constantin C. Argetoianu deținea portofoliul internelor — mișcarea sindicală din România, ca de altfel întreaga noastră mișcare revoluționară, s-a aflat în fața unor probleme deosebit de grele, ca niciodată pînă atunci.

În acest moment sindicatele din țara noastră reprezentau o forță de care guvernul era nevoit să țină seama, de lupta lor pentru democratizare, pentru elaborarea unei legislații muncitorești, pentru promovarea unei politici externe de pace și colaborare cu toate popoarele.

În acest context luptele organizate de sindicate au constituit unul din factorul cel mai de seamă care a influențat și determinat guvernul să treacă la adoptarea unei legislații muncitorești. Sub presiunea mișcării revoluționare a proletariatului, în martie 1920, a fost creat, pentru prima dată în România, un *Minister al Muncii și Ocrotirilor Sociale*²⁵, care să concentreze în cadrul unui singur organ legislația muncii și supravegherea aplicării ei. Prin aceasta se recunoștea de fapt utilitatea organizării sindicale pentru întreprinderile muncitorești. Referindu-se la împrejurările în care s-a înființat Ministerul Muncii, titularul acestuia, Gr. Trancu-Iași, remarca că „pe atunci exista o agitație extraordinară provocată de mișcarea muncitorească, grevele nu conteneau, în fiecare zi pe străzi se vedeau cortegii, în frunte cu drapele roșii, nu știa nimeni dacă a doua zi va avea lumină sau piine...”²⁶.

Căutînd să dea o reglementare legală relațiilor dintre muncitori și patroni, guvernul a adoptat Decretul lege pentru înființarea Casei Muncii C.F.R. și legea pentru rentele provenite din accidente de muncă. În același timp însă guvernul a luat și unele măsuri cu caracter restrictiv, antimuncitoresc²⁷. Așa, de pildă, la 20 martie 1920, guvernul a adoptat un *jurnal al Consiliului de Miniștri, cu putere de lege, prin care a fost instituit arbitrajul obligatoriu limitîndu-se dreptul muncitorilor la*

²³ *Greva generală din România '20*, p. 91.

²⁴ I. Angelescu, *Îndrumări în politica economică și financiară a României*, București, 1920, p. 4.

²⁵ „Monitorul oficial”, nr. 272 din 30 martie 1920, p. 1533.

²⁶ Gr. Trancu-Iași, *Op. cit.*, p. 32.

²⁷ *Mișcarea muncitorească și legislația muncii în România. 1864—1944*, Editura științifică, București, 1972, p. 83.

grevă. În baza lui a fost constituită o comisie de arbitraj pe lângă Ministerul Industriei și Comerțului care urma să „concilieze”, să hotărască asupra fiecărui conflict de muncă în parte.

Comisiile de arbitraj, necuprinzând și reprezentanți ai muncitorilor, acționau ca un instrument în mâinile autorităților și ale patronilor. Ca urmare, arbitrajul obligatoriu a fost supus unor critici hotărâte din partea organizațiilor muncitorești. Comisia Generală a Sindicatelor a apreciat că prin acest arbitraj se urmărea crearea unei diversiuni în rindurile maselor, creîndu-se impresia că condițiile mai bune de muncă și salarii nu se cuceresc prin dreptul și forța clasei muncitoare, ci prin bunăvoința și bunul plac al arbitrilor; nu prin luptă de clasă, ci prin clemența acestui arbitru. Respingînd obligativitatea arbitrajului, Comisia Generală a Sindicatelor și uniunile profesionale considerau greva „ca un drept legitim și intangibil al maselor exploatate și nu vor permite nimănui să le răpească acest drept, și dacă se va stăruii totuși în această intențiune, se va da loc unei acute lupte de clasă... Clasa muncitoare, conștientă de valoarea, dreptul și forța ei, își va valorifica acest drept prin luptă și nu prin cersire sau primirea silită a arbitrajului obligatoriu”²⁸.

În strînsă legătură cu arbitrajul obligatoriu este Legea pentru reglementarea conflictelor colective de muncă, prima legiuire a Ministerului Muncii, adoptată de parlament la 11 august 1920. Prin această lege, inițiată sub imperiul nestăvilitelor lupte dintre muncă și capital, guvernul urmărea să apară în fața patronilor ca apărător al producției capitaliste prin limitarea considerabilă a dreptului de grevă, în fața sindicatelor ca apărător al egalității de tratament între proprietarii de întreprinderi și salariați, iar în fața angajaților ca apărător al principiului libertății omului de a munci²⁹.

Neputința claselor dominante de a distruge mișcarea sindicală în toamna anului 1920 și refacerea relativ repede a acesteia, după loviturile grele primite în timpul grevei generale din octombrie, au determinat în cele din urmă guvernul să recunoască puternica forță socială pe care o reprezenta mișcarea sindicală. Clasele dominante, în frunte cu monarhia, și-au dat seama că în noua etapă istorică nu se mai putea vorbi despre dezvoltarea democratică a societății românești fără a nu lua în considerație clasa muncitoare și organizațiile ei politice și profesionale.

Pornind de la această realitate, ca și de la necesitatea unificării legislative, impusă de cerințele consolidării politice a unității statului național român, cercurile guvernante au adoptat unele măsuri care să preîntîmpine noi convulsii sociale. Oamenii politici burghezi recunoșteau public că lupta prin organizarea în asociații profesionale s-a dovedit superioară luptei individuale. „Azi (1921 — n.a.) mai mult ca oricînd — scria D.R. Ioanițescu — spiritul vremii impune solidaritatea maselor. Trebuie să fim de acord cu ele, nu le putem ignora. Le cunoaștem bine și

²⁸ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Editura politică, București, 1966, p. 347—348.

²⁹ Gr. L. Trancu-Iași, *Legislația muncitorească și cooperatistă*, București, 1928, p. 37.

tocmai pentru că le cunoaștem vrem ca pe căile legale să le îndrumăm spre o evoluție firească”³⁰.

Așa s-a ajuns, după legea reglementării conflictelor colective de muncă, la elaborarea legii sindicatelor profesionale din mai 1921. Prin această lege sindicatelor nu le era îngăduit să urmărească scopuri politice. Militanții revoluționari din conducerea sindicatelor și deputații clasei muncitoare s-au ridicat împotriva limitării stricte a activității sindicatelor la atribuții profesionale. Aceasta părea o imposibilitate deoarece — așa cum arăta Gh. Cristescu în cadrul dezbaterilor parlamentare — partidul socialist și syndicatele muncitorești „sînt în cea mai strînsă legătură, fiindcă interesele lor sînt contopite”³¹.

Cu toate aceste prevederi, legea sindicatelor profesionale din mai 1921 acorda și unele drepturi foarte importante pentru proletariat. Printre acestea figura și *înscrierea dreptului de asociere în cadrul unei măsuri legislative cu caracter general*, care dezvolta, astfel, un principiu constituțional — acordarea personalității juridice sindicatelor de lucrători. *Acest fapt a contribuit la întărirea autorității organizațiilor muncitorești în fața patronilor, dînd mai multe șanse de izbîndă luptei lor împotriva exploatării capitaliste, a statului burghez.*

Demn de remarcat era însuși efortul făcut de cercurile guvernante de a încadra mișcarea sindicală prin această lege „pe calea largă a unei activități licite, cu scopuri mărturisite de natură strict profesională”³². Prin elaborarea și adoptarea de către parlamentul burghez a legii asociațiilor profesionale din mai 1921, *se recunoștea de fapt, chiar de către adversarii organizațiilor muncitorești, rolul sindicatelor în viața social-politică a României.*

Experiența dobîndită în perioada avîntului revoluționar din 1918—1921 a fost deosebit de utilă în anii următori, cînd syndicatele muncitorești s-au afirmat cu putere în cadrul forțelor progresiste pentru dezvoltarea industriei și a întregii economii, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă ale clasei muncitoare, pentru respectarea dreptului de asociere, a libertății presei și a întrunirilor etc. Rodul luptei îndelungate a mișcării sindicale din România se va materializa într-o legislație muncitorească care făcea dovada maturizării mișcării noastre sindicale, a rolului ei tot mai important în viața social-politică a țării. Sub îndrumarea și conducerea P.C.R. syndicatele s-au manifestat ca instrumente puternice de luptă ale clasei muncitoare pentru rezolvarea problemelor majore ale țării; ele au militat împreună cu celelalte forțe politice pentru apărarea independenței și suveranității naționale, a integrității teritoriale, probleme de larg interes național, care subliniază încă odată prezența activă a sindicatelor din România în viața social-politică a țării.

³⁰ D. R. Ioanițescu, *Op. cit.*, p. 27.

³¹ „Monitorul Oficial”, nr. 78 din 13 aprilie 1921. *Dezbaterile Adunării deputaților*, sesiunea 1920—1921, p. 1651.

³² George Strat, *Organizația socială a muncitorilor din România*, Imprimeria națională, București, 1938, p. 14.

Ideologia și practica nealinierii

ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU

Deși are o istorie limitată la perioada de după cel de-al doilea război mondial, nealinierea — un concept dintre cele mai interesante și mai controversate din diverse unghiuri de vedere — s-a impus adânc în limbajul științelor politice, economice, juridice și, bineînțeles, în limbajul și problematica relațiilor internaționale. Aceasta deoarece, înainte de toate, nealinierea este o realitate ce interesează deopotrivă mai multe ramuri ale științelor social-politice. Ea semnifică, de asemenea, un concept cu valențe, cu virtuți multidisciplinare, iar sensurile pe care le-a cunoscut de-a lungul vremii depășesc numărul țărilor cuprinse în mișcare. Studiul nealinierii antrenează, în consecință, politologi, juriști, istorici, economiști, polemologi, psihologi. Simbioza disciplinelor social-politice limitrofe se găsește, s-ar putea spune, într-o formă concentrată în acest concept. Fără a reprezenta o sumă matematică a politicilor interne a țărilor care au aderat la ea, nealinierea este o chintesență a principalelor note ce caracterizează atât politica internă, cit și cea externă a statelor și națiunilor respective.

Din perspectivă *cantitativă*, mișcarea nealinierii a cunoscut o diagramă greu de comparat sau de egalat cu cele ale altor mișcări sau grupări de politică externă. Astfel, de la prima Conferință la nivel înalt (Belgrad, 1961) și pînă la Conferința de la Alger (1973) numărul țărilor participante cu drepturi depline s-a triplat, iar dacă avem în vedere și țările care dispun de statut de observator și invitat la Conferința miniștrilor cu probleme externe ținută la Lima, în 1975, observăm că el se cifrează la 97 de state. Dacă însumăm populația aparținînd acestor țări, cifra tinde către două miliarde de oameni, iar aria geografică pe care o acoperă depășește cu mult 100 de milioane de km. Evident, odată cu apariția a noi și noi state independente, nu este exclusă o lărgire a sferei nealiniaților în viitor, în perspectiva desființării blocurilor, a organizațiilor politico-militare. După cum se apreciază în literatura noastră, „mișcarea de nealinierie va cunoaște o continuă dezvoltare istorică, cuprinzînd tot mai multe state fără deosebire de sistem social, dar unite prin preocupări fundamentale comune: întărirea independenței, egalitatea în drepturi, progresul economico-social, statornicirea unor relații noi, democratice pe plan mondial”¹.

¹ Nicolae Corbu, *Nealinierea, mișcare progresistă a contemporaneității*, în „Contemporanul”, nr. 20 (1540), 1976, p. 12.

În același sens, Bogdan Osolnik relevă că extinderea cercului țărilor ce au optat pentru politica de nealinie constituie o mărturie a forței vitale a acestei politici, mișcarea de nealinie devenind un factor care exercită o influență crescândă asupra evenimentelor internaționale, o expoență a aspirațiilor unei fracțiuni considerabile a umanității. „La ora actuală — arată autorul — nimeni nu se mai îndoieste că politica de nealinie poate fi profund angajantă. Depart de a se reduce la o opoziție de blocuri, ea urmărește scopuri mai mult decît generale, instaurarea relațiilor politice și economice internaționale, în care dominația și hegemonia să fie excluse”².

Sub raport *calitativ*, mișcarea nealinierii a urmat un drum extrem de riguros. De la primele formulări ale miezului său doctrinar, ca o politică de promovare a păcii, a bunelor relații între state, a respectării coexistenței pașnice, a abținerii de la intrarea în vreo grupare politică sau militară și pînă la pozițiile dobîndite între timp — printre care acelea ale unei politici active, constructive în problemele de democratizare a relațiilor internaționale, de asigurare a creșterii rolului statelor mici și mijlocii în planul vieții internaționale — de promovare a unei noi ordini internaționale — mișcarea în cauză a înregistrat un salt calitativ dintre cele mai spectaculoase. Este interesant de observat că la Conferința de la Cairo (1961) s-au precizat următoarele principii ale doctrinei nealinierii : a) promovarea unei politici independente, bazate pe coexistența pașnică ; b) sprijinirea mișcărilor de eliberare națională ; c) neangajarea în blocuri militare colective ; d) refuzul instalării de baze militare străine pe teritoriile respective. În Declarația Conferinței ministeriale de la Lima (1975) obiectivele esențiale ale nealiniaților și țărilor în curs de dezvoltare în genere sînt astfel sistematizate : a) întărirea suveranității ; asigurarea identității sociale și culturale, a valorilor naționale ale țărilor în curs de dezvoltare ; b) afirmarea lor, dreptul suveran al statelor de a-și redobîndi resursele naturale în chiar dreptul de naționalizare ; c) promovarea reformei structurilor economice și sociale ; d) încurajarea acțiunii comune a țărilor în curs de dezvoltare pentru a apăra prețurile materiilor prime pe care le posedă ; e) promovarea procesului de integrare la nivelul regional și subregional etc. În aceeași ordine de idei constatăm că cele două dimensiuni ale mișcării — *cantitate-calitate* — unite între ele prin ceea ce filozofic numim măsură — închid între ele o pronunțată eterogenitate. Astfel, mișcarea nealinierii apare ca o piramidă, formată din state socialiste (Iugoslavia, Cuba ; la Lima, în 1975, R.S. Vietnam și R.P.D. Coreeană au cerut să devină membri plini) ; state cu sisteme monarhice (Nepalul ; pînă acum aproape trei ani și Etiopia) ; state capitaliste ; țări în curs de dezvoltare. Această „entropie” de state, bazate pe structuri și sisteme politico-sociale diferite, conduce, pe de o parte, la o solidaritate a piramidei, fiindcă pilonii ei reprezintă, am zice, fizionomia structurii lumii de azi, iar, pe de altă parte, prin extrema lor eterogenitate, și la anumite dificultăți. Privită în acest mod, piramida nealinierii este un sistem pe cît de larg, pe atît de elastic. Acest mondo-sistem include, deci, nume-

² Bogdan Osolnik, *Universalité de la politique de nonalignement*, în „Revue de Politique Internationale” nr. 624 (5), 1976, p. 5.

roase sisteme naționale, izolate sau grupate în subsisteme: socialiste, state în curs de dezvoltare, state capitaliste.

Pornind de la această imagine se constată, în același timp, o diversitate doctrinar-ideologică. „Purtătorii materiali“ ai acestei structuri — statele și națiunile aparținând, *geografic*, mai multor continente, *politic*, unor structuri și sisteme deosebite, *istoric*, diferitelor momente din dezvoltarea lor ca state naționale, sînt conduși către anumite orientări politice și ideologice.

Dacă mai adăugăm la acestea și faptul că unele din statele ce aparțin mișcării de nealiniere au aderat în ultimii ani la structuri regionale, zonale, cu profil politic, militar, economic, așa cum ar fi aceea a Commonwealth-ului sau Piața comună — fapt ce contravine prevederilor inițiale ale mișcării — putem înțelege și mai bine sincretismul, caracterul ei complex.

Cum se precizează în documentele noastre de partid, în cuvîntările, interviurile, mesajele secretarului general al P.C.R., mișcarea de nealiniere aduce o contribuție de seamă la politica de pace, afirmîndu-se tot mai mult ca o puternică forță a progresului social, a luptei pentru promovarea unor relații echitabile între state și însănătoșirea atmosferei internaționale. „Poporul român participă activ, alături de toate forțele progresiste, înaintate din întreaga lume, la lupta pentru lichidarea oricăror rămășițe ale colonialismului și neocolonialismului, este solidar și sprijină cu hotărîre lupta de eliberare națională a popoarelor subjugate, eforturile pentru consolidarea independenței și suveranității naționale a țărilor care s-au eliberat de sub dominația străină“³.

Arătînd că este caracteristic pentru toate țările care și-au dobîndit independența faptul că au optat pentru politica de nealiniere, unul dintre ctitorii mișcării, Iosip Broz Tito, explică aceasta prin aceea că „Politica de nealiniere s-a născut ca expresie a aspirației istorice a popoarelor pentru independență, egalitate și pace, opunîndu-se războiului rece și divizării lumii în blocuri“⁴; totodată, ea „întrunește trăsăturile caracteristice universalității întrucît, în fond, ea exprimă interesele întregii umanități“⁵. Avînd în vedere *locul, rolul* și mai ales *tendințele* evoluției viitoare, pentru cercetătorii și politologii marxiști studiul mișcării nealiniatilor, al acestei experiențe contemporane originale este o preocupare de înaltă răspundere.

Astăzi, cînd omenirea este pusă în fața opțiunii pentru o nouă ordine mondială, mișcarea de nealiniere din care fac parte majoritatea statelor în curs de dezvoltare capătă dimensiuni noi. Astfel, „Instaurarea unei noi ordini internaționale este totodată și o opțiune politică a nealiniatilor prin care se tinde la instaurarea unor raporturi mai echitabile în viața internațională, bazate pe respectul mutual al independenței, suveranității și... neamestec în treburile altor state“⁶.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 9, Editura politică, București, 1974, p. 141.

⁴ Interviul președintelui I. B. Tito acordat ziarului „Dignes Nyheter“, *Le nonalignement exprime les interets de l'humanité tout entière*, în „Revue de Politique Internationale“, nr. 624 (5), 1976, p. 13.

⁵ *Ibid.*

⁶ Mladen Gavrilavic, *Pour contribuer à la paix et au progrès*, în „Revue de Politique Internationale“, nr. 624 (5), 1976, p. 7.

În același sens, în literatura noastră se apreciază că, dată fiind politica lor externă independentă, principiile și obiectivele pe care le urmăresc, „statele nealiniat e joacă un rol activ tot mai important în viața internațională, ocupă un loc de prim plan în politica mondială, în cadrul forțelor care militează pentru pace, securitate și colaborare, pentru statornicirea unor relații noi, cu adevărat democratice, bazate pe deplina egalitate în drepturi și echitate, pe respectul dreptului sacru al fiecărui popor de a se dezvolta liber, corespunzător voinței sale suverane”⁷.

Fără a ne propune să facem un istoric al nealinierii, trebuie subliniat că pentru studiul acestei mișcări e interesant de analizat nu atât ce desparte țările și statele nealiniat e, ci mai ales ce le unește, notele definitorii comune ale acestei mișcări. Atât geneza, cât, mai ales, rezultatele la care a ajuns această structură socio-politică sui generis sînt plenar ilustrate în documentele Conferinței ministeriale de la Lima din 1975.

Cum este cunoscut, în Declarația politică și strategică privind instaurarea păcii și securității internaționale și consolidarea solidarității și ajutorului reciproc între țările nealiniat e, adoptată la această conferință, se precizează că *țările nealiniat e luptă împotriva imperialismului, colonialismului, rasismului, șovinismului, apartheid-ului*, „contra tuturor celorlalte forme de dominație străine”. Se relevă, pe aceeași linie, că „țările nealiniat e au devenit unul din factorii decisivi pentru schimbările semnificative care au loc în relațiile internaționale; datorită acțiunilor lor ferme în favoarea păcii, libertății și independenței, în favoarea eliberării popoarelor, pentru o nouă ordine economică internațională și democratizarea relațiilor internaționale, influența și responsabilitățile țărilor nealiniat e au crescut”. Documentul remarcă faptul că influența sporită a politicii de nealinier e a fost dovedită de acțiunile coordonate și eficiente ale țărilor nealiniat e desfășurate cu ocazia celei de-a VI-a sesiuni speciale și a celei de-a XXIX-a sesiuni ordinare a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite, precum și la Conferința de la Dakar, la Conferința O.N.U.D.I. de la Lima, în strategia adoptată de țările în curs de dezvoltare cu ocazia Conferinței pentru energie, materii prime și dezvoltare de la Paris, ca și cu prilejul consfătuirilor Biroului de coordonare la Alger, New York și Havana.

Menționînd că actuala destindere internațională permite o distanțare de atmosfera războiului rece, forumul nealiniaților apreciază că totuși „acest proces de destindere va rămîne limitat și precar dacă nu va fi extins la toate zonele geografice ale lumii și dacă nu va determina o democratizare efectivă a relațiilor internaționale, prin participarea la rezolvarea marilor probleme și la eliminarea focarelor de tensiune care afectează omenirea a tuturor membrilor comunității internaționale, în scopul asigurării unei păci durabile și stabile care să permită dezvoltarea complexă a tuturor și a fiecăruia”.

Deși născută mai întîi în Asia — avînd ca principali reprezentanți pe un Javaharlal Nehru, A. Sukarno, G. A. Nasser, iar apoi în Iugoslavia pe I. B. Tito — mișcarea de nealinier e se extinde destul de repede în America Latină și Africa. Pentru popoarele africane politica nealinierii a fost

⁷ Ion Mielcioiu, *Unele considerații asupra mișcării de nealinier e și poziția României față de această mișcare*, în „Revista română de studii internaționale”, anul X, nr. 3 (33), 1976, p. 269.

o formulă, un mod propriu de afirmare în contextul mondial, așa cum, din alte puncte de vedere, fusese doctrina negritudinii, a personalității africane, iar pentru popoarele arabe — arabismul. În Africa, exponentul principal al acestei orientări a fost Kwame Nkrumah, unul din autorii africanismului⁸. Cu spiritul său politic și filozofic pătrunzător, Nkrumah a menționat în repetate rânduri că pe planul politicii externe poporul ghanez și în general popoarele africane sînt interesate într-o politică care să le permită o manifestare liberă, independentă. De prea multă vreme, după opinia sa, Africa a vorbit prin glasul altora, or, este momentul, spunea el cu peste 15 ani în urmă, ca Africa să se exprime prin vocile fiilor ei. Nealinierea, consideră el, „se bazează pe cooperarea cu toate statele, fie ele capitaliste, socialiste, sau cu economie mixtă”⁹. Deși africanii, spunea el, mai ales dacă aici nu se are în vedere popoarele arabe, au venit ceva mai târziu în incidența mișcării de nealinie, ei au ajuns repede la concluzia că aceasta este mînușa care, în domeniul politicii internaționale, li se potrivește cel mai bine*.

Panafricanismul, formulind un limbaj specific, care condiționează, după autorii lui, gîndirea și politica întregului continent¹⁰, dă o interpretare pe cît de largă pe atît de originală nealinierii. Mișcarea și gîndirea nealinierii — se consideră în această concepție — nu este nici o politică neutră, nici un echilibrism între un bloc sau altul, nici un izolaționism, nici o a treia forță; ea exprimă libertatea deciziei în problemele internaționale¹¹.

Nealinierea trebuie să slujească, în optica africană, la examinarea problemelor internaționale în lumina intereselor naționale și a intereselor Africii, în lumina intereselor de pace și coexistență a acestor popoare.

Arătînd că Ghana se pronunță pentru un neutralism pozitiv, activ și nu pentru unul negativ, Kwame Nkrumah menționează că cei care consideră că în lumea de azi „statul își poate asigura securitatea sa dacă se abține în întregime de la problemele internaționale ale războiului și păcii, evitînd luarea unei poziții ferme în problemele care afectează echilibrul puterii pe plan mondial, se situează pe o poziție nerealistă, neconstructivă”¹².

⁸ Kwame Nkrumah este socotit un adevărat decan al gîndirii africane. După moartea lui, regretatul Amílcar Cabral spunea: „Noi africanii sîntem ferm convinși că morții continuă să fie alături de noi... Nkrumah va renaște în fiecare zi odată cu zorile, în inima și în hotărîrea luptătorilor pentru libertate, în acțiunile tuturor patrioților autentici” (Cf. Janheinz John, *Istoria literaturii neo-africane*, Editura Univers, București, 1975, p. 11).

⁹ Kwame Nkrumah, *Neo-colonialism the Last Stage of Imperialism*, Heinemann Educational Books Ltd. London Ibadan Nairobi, 1965, p. X.

* Din inițiativa sa a avut loc, în aprilie 1958, la Accra, prima conferință a statelor independente din Africa care s-a pronunțat pentru politica de nealinie, consolidarea unității africane, aplicarea principiilor de la Bandung, respectarea prevederilor Cartei și a rezoluțiilor O.N.U. Aceleași orientări în politica externă a statelor africane independente au fost evidențiate și la cea de-a doua conferință a acestor state, care s-a desfășurat în iunie 1960 la Addis-Abeba. Vezi Ion Mielcioiu, *Op. cit.*, p. 271.

¹⁰ A se vedea Colin Legum, *Panafricanism... A short Political Guide*, „Pall Mall Press”, London, 1965, p. 113.

¹¹ *Ibidem*, p. 117.

¹² Kwame Nkrumah, *Address to the Belgrade Conference*, 1961. Cf. Colin Legum, *Op. cit.*, p. 14.

Regretatul om politic și teoretician kenian Tom Mboya aprecia categoric : „Noile noastre națiuni caută să se stabilească în comunitatea națională ca state libere, suverane și independente. Ele vor să aibă influență în relațiile internaționale. Ele vor să-și stabilească o identitate și o imagine proprie”¹³. În spiritul unei politici internaționale active, cu o identitate proprie se pronunță și originalul doctrinar politic african Leopold Sedar Senghor. Recent, cu prilejul vizitei în România, scoțind în evidență contribuția activă a țării noastre și a președintelui ei pe plan internațional, acesta menționa : „Nu este întâmplător faptul că la Conferința nealiniatilor inaugurată la 8 august 1976 la Colombo * țara dumneavoastră a primit statutul de invitat”¹⁴. Cu același prilej au fost relevate principiile după care se călăuzesc țările africane : „Este vorba ca pe baza principiilor suveranității naționale, integrității teritoriale, neamestecului, dar și al interdependenței dintre națiuni, să se instaureze un climat de securitate și pace care să permită dezvoltarea nu numai a coexistenței pașnice, ci, mai ales, a cooperării armonioase între toate națiunile lumii, indiferent de mărimea lor sau ideologia la care aderă”¹⁵.

În recenta Cartă Națională a Algeriei se menționează, între altele, că „...nealinierea este o linie politică constantă a Algeriei”, că este expresia voinței de independență totală față de orice putere străină. „Politica de nealiniere, se precizează în același document, constituie o bază solidă pentru acțiunea solidară a tuturor țărilor din lumea a treia, care își exprimă voința de luptă pentru eliberarea lor totală, emanciparea lor politică și apărarea intereselor lor economice față de orice dominație străină”.

Nu este greu de observat convergența dintre principiile promovate de nealiniști și cele pentru care luptă țările socialiste, forțele progresiste și revoluționare de pretutindeni.

Mișcarea de nealiniere a fost și este privită, în genere, de lumea africană, de politologii africani, ca un cadru care deși neriguros organizat, neinstituționalizat, precum alte mișcări și grupări existente, oferă totuși posibilitatea unui dialog neîncorsetat. Nealinierea — arată Kenneth Kaunda — este o mișcare care „are un foarte important rol de jucat în viitor nu numai pentru țările în curs de dezvoltare, dar pentru omenire în general”¹⁶. El consideră că politica și doctrina nealinierii se sprijină pe

¹³ Tom Mboya, *The Challenge of Nation hood*, Heinemann Educational Books, 1970, p. 4.

* Martin Verlet apreciază că întâlnirea de la Colombo a marcat un veritabil tur de orizont asupra mișcării de eliberare și, după vii confruntări ideologice, ea a condus la o îmbogățire profundă a conținutului antiimperialist al acestei mișcări. Înscriindu-se într-o nouă etapă a mișcării de eliberare națională, aceea a afirmării suveranității pe plan economic, această întâlnire va contribui, după opinia sa, într-o măsură sporită la traducerea în fapte și în acte, va conferi un nou impuls în activitatea țărilor nealiniat pe scară internațională și în același timp va marca un nou impuls al luptei popoarelor pentru emancipare economică și socială (Martin Verlet, *Le nonalignement en perspective*, în „Cahiers du Communisme”, nr. 12/1976, p. 74).

¹⁴ Toastul președintelui Leopold Sedar Senghor, în „Scinteia” din 25 februarie 1977.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Zambia and Non Aligment*, Extracts from Speeches by the President of the Republic of Zambia, dr. K. D. Kaunda, Lusaka, 1970, p. 28.

convingerea majorității popoarelor că periculoasele contradicții care amenință lumea noastră bipolară nu pot fi înlăturate decît prin intermediul efortului unit al țărilor cuprinse în sfera respectivei mișcări. „Una din cele mai importante caracteristici ale nealinierii este unitatea în diversitate¹⁷, afirmă liderul umanismului zambian pornind de la realitatea că țările care formează acest ansamblu au sisteme economice, sociale, politice și culturale diferite; doctrinarul Zambiei, în acord cu ceilalți teoreticieni ai mișcării, relevă că africanii respectă aceste diferențieri și că nu încearcă nici împreună, nici separat să-și impună voința asupra altor țări. „Respectul independenței și suveranității altor națiuni independente și neamestecul în treburile lor interne — declară Kaunda în cuvîntul de deschidere a celei de-a treia Conferințe a națiunilor nealiniate, ținută la Lusaka, la 8 septembrie 1970 — sînt chestiuni fundamentale pentru viitorul mișcării de nealinieră“¹⁸. Evidențiind rolul crescînd al statelor mici și mijlocii, care se opun politicii de forță și dictat, președintele Republicii Zambia sublinia în cuvîntul de închidere a aceluiași forum că țările participante nu sînt împotriva vreunei puteri, vreunei țări, ci ele își exprimă doar dezacordul și împotrivirea față de dominația bazată pe injustiție, pe opresiune, pe diferențe rasiale. „Noi nu avem nici o altă ideologie cu excepția ideologiei păcii și dezvoltării bazate pe libertate și dreptate“¹⁹.

Potrivit opiniei unei alte personalități zambiene, E. H. K. Mudendo, actualul prim-ministru al Zambiei, țările nealiniate au acceptat unitatea în diversitate ca o trăsătură principală a acestei mișcări. Opoziția lor față de imperialism, colonialism, neocolonialism, rasism și opresiune sînt în conformitate cu Carta Națiunilor Unite. În strădania lor pentru pace, ele s-au angrenat într-un proces de continuă consultări asupra a numeroase probleme internaționale. Mișcarea nealinierii, consideră președintele Kenneth Kaunda, reprezintă un factor pozitiv în dobîndirea păcii și securității internaționale, care contribuie la depășirea bipolarismului rigid în relațiile internaționale și va conduce în mod cert la democratizarea relațiilor internaționale.

Este, desigur, de așteptat ca aportul țărilor Africii la mișcarea de nealinieră să sporească în viitor pe măsura consolidării acestor state și națiuni, pe măsura realizării procesului de decolonizare efectivă din fiecare țară în parte, a înaintării lor pe o cale nouă. Cum arăta secretarul general al partidului nostru, „problema făuririi unei orînduiri sociale noi, a transformării revoluționare pe baze socialiste a statelor africane e o problemă complexă, a cărei soluționare cere multe eforturi, impune înțelegerea realităților, necesitatea de a porni de la aceste realități. Dar se poate spune că ele au perspective minunate, că Africa pășește într-adevăr și se înregimentează în mod ferm alături de popoarele care doresc să construiască o orînduire nouă!“²⁰.

Astăzi, echilibrul de forțe în cadrul acestui forum internațional nu poate să negligeze prezența și afirmarea activă în cadrul său a continentu-

¹⁷ *Ibid.*

¹⁸ *Ibid.*

¹⁹ *Ibidem*, p. 38.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 204—205.

lui african. El își aduce contribuția activă atât în *punerea*, cât și în *soluționarea* problemelor care interesează această mișcare. La rîndul ei, mișcarea de nealinierie ocupă o pondere însemnată în raportul de forțe pe plan mondial.

România socialistă acordă o importanță deosebită mișcării și doctrinei nealinierii.

În fapt, între politica de independență și cea de nealinierie — cum observă tovarășul Nicolae Ceaușescu — există o mare asemănare. După convingerea partidului nostru, a vorbi de nealinierie înseamnă a fi pentru o politică de egalitate internațională, împotriva politicii imperialiste de forță și dictat, pentru triumful unor relații noi între state, menite să asigure afirmarea deplină a fiecărei națiuni. Colaborarea dintre România și țările nealiniat, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, „se integrează perfect în politica generală a țării noastre — țară socialistă și în același timp în curs de dezvoltare — de întărire a solidarității cu toate forțele progresiste, de promovare a principiilor coexistenței pașnice și largire a colaborării cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială, în vederea depășirii politicii de blocuri, a realizării destinderii și securității internaționale”²¹.

Similitudinile acestei mișcări cu politica promovată de țările socialiste, de mișcarea revoluționară în general sînt plenar evidențiate în mesajul președintelui Nicolae Ceaușescu adresat Conferinței la nivel înalt a țărilor nealiniat de la Colombo, în care se reafirmă că țara noastră a urmărit întotdeauna cu deosebit interes activitatea țărilor nealiniat, considerînd că aceasta reprezintă un factor de mare importanță în promovarea noilor principii de relații între state, acționînd totodată pentru a dezvolta largi raporturi de prietenie și colaborare cu aceste țări. Din aceasta derivă interesul manifestat de România de a participa direct la diferitele reuniuni, manifestări și activități ale mișcării țărilor nealiniat *.

În urma hotărîrii țărilor nealiniat ca România să participe ca invitată la reuniunile lor, țara noastră se străduiește să acționeze și mai activ pentru dezvoltarea continuă a raporturilor de prietenie și colaborare cu aceste țări și să-și aducă contribuția efectivă la afirmarea principiilor noi de relații internaționale, țel de care sînt animate și statele nealiniat.

Cum se știe, în Comunicatul comun semnat de președinții Nicolae Ceaușescu și Leopold Sedar Senghor la încheierea vizitei președintelui Senegalului în țara noastră, se menționează că : „Cei doi președinți au evi-

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Marea Adunare Națională cu privire la mărețele realizări ale poporului român în cincinalul 1971—1975 și la politica externă a României, pusă în slujba păcii și colaborării internaționale*, 18 decembrie 1975, Editura politică, București, 1975, p. 22.

* „În ultimii ani, șeful statului român a efectuat vizite oficiale în peste 30 de state nealiniat și a primit vizita în România a aproape tot atîția șefi de state sau guverne din aceste țări... Cu aceste prilejuri au fost semnate numeroase acorduri și înțelegeri de colaborare, iar schimburile comerciale au cunoscut o dezvoltare permanentă, ponderea lor în comerțul general al țării fiind în anul 1975 de 18,50%, față de numai 4% în 1960. Volumul comerțului va continua să crească și în actualul cincinal, astfel că pînă în 1980 țările în curs de dezvoltare să dețină 30% din totalul schimburilor economice externe ale țării noastre” (Ion Mielcioiu, *Op. cit.*, p. 278).

dențiat rolul pozitiv al mișcării de nealiniere în procesul de afirmare și consolidare a noilor principii ale relațiilor internaționale. Ei au apreciat rezultatele obținute de această mișcare în lupta contra colonialismului, neocolonialismului și imperialismului și pentru independența reală a tuturor statelor, pentru democratizarea vieții internaționale“. De altfel, și în Comunicatul comun semnat în februarie 1977 cei doi șefi de stat „au reafirmat necesitatea așezării relațiilor dintre state pe stricta respectare a principiilor independenței și suveranității naționale, integrității teritoriale, neamestecului în treburile interne ale altor state, renunțării la utilizarea forței sau la amenințarea cu forța, deplinei egalități în drepturi a statelor, a tuturor principiilor înscrise în Declarația solemnă comună a României și Senegalului, semnată la București la 24 aprilie 1976“²². În același document se precizează că șefii celor două state au ținut să reafirme necesitatea recunoașterii și acceptării — ca un fenomen ireversibil — a rolului din ce în ce mai mare pe care îl joacă țările în curs de dezvoltare, statele nealiniat, țările socialiste în reglementarea problemelor internaționale²³.

În același sens, cu prilejul recente vizite făcute în unele țări africane, președintele țării noastre relevă că aceasta se înscrie în contextul politicii generale a României socialiste de a dezvolta larg relațiile de colaborare economică, științifică cu țările în curs de dezvoltare. De asemenea, ea „se înscrie și în contextul luptei generale pe care o duc astăzi popoarele — și doresc să menționez îndeosebi țările în curs de dezvoltare, țările nealiniat — pentru lichidarea vechilor relații de inechitate și pentru promovarea unor relații noi bazate pe egalitate, pentru făurirea noii ordini economice și politice internaționale“²⁴.

În Declarația solemnă comună româno-ghaneză se prevede — în acest spirit — o lărgire și o intensificare a colaborării în domeniul politic și diplomatic, pe plan bilateral și multilateral, în cadrul Organizației Națiunilor Unite și al altor organizații internaționale, al „Grupului celor 77“ și al mișcării de nealiniere, precum și în alte forumuri internaționale²⁵.

De asemenea, în Comunicatul comun româno-mauritan se specifică importanța activității țărilor nealiniat în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru apărarea drepturilor fundamentale ale popoarelor de a fi deplin stăpîne pe soarta lor, pentru independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială, precum și pentru reducerea și lichidarea subdezvoltării și edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale. Cu această ocazie, cei doi președinți „și-au exprimat convingerea că viitoarea reuniune la nivel ministerial a Biroului de coordonare a țărilor nealiniat, care va avea loc la New Delhi, va contribui la intensificarea eforturilor vizînd realizarea acestor importante obiective“²⁶.

În Comunicatul comun româno-nigerian se precizează că cei doi președinți „au subliniat rolul și contribuția țărilor socialiste, a țărilor în

²² „Scînteia“ din 26 februarie 1977.

²³ *Ibid.*

²⁴ *Ibid.*

²⁵ „Scînteia“ din 1 martie 1977.

²⁶ „Scînteia“ din 24 februarie 1977.

curs de dezvoltare, a statelor nealiniat în examinarea și reglementarea problemelor internaționale majore”²⁷. Și, tot aci, este evidențiată : „contribuția pozitivă a țărilor nealiniat la reglementarea problemelor vieții internaționale, la lupta pentru pace și cooperare în lume”²⁸. Aceste forțe — se precizează în context — își concentrează eforturile pentru soluționarea problemei subdezvoltării economice și instaurarea în lume a unei noi ordini economice și politice²⁹.

În timpul vizitei în Nigeria tovarășul Nicolae Ceaușescu a evidențiat necesitatea „ca toate țările mici și mijlocii, țările în curs de dezvoltare, țările nealiniat să aibă un rol tot mai important în activitatea internațională”³⁰.

Prin urmare, România socialistă probează o politică constantă față de mișcarea și orientarea țărilor nealiniat, privește această mișcare ca o forță de excepțională importanță în raportul mondial de forțe, cu o contribuție efectivă și originală la soluționarea problemelor majore cu care se confruntă omenirea.

Cu prilejul acestei solii de pace, pentru înțelegere și colaborare între popoare, la adresa politicii interne și externe a țării, a contribuției originale, perseverente, de înalt umanism aduse de către președintele României socialiste au fost formulate, la cel mai înalt nivel, aprecieri care dovedesc stima, respectul și prețuirea de care se bucură politica și diplomația românească în lume „Mindru de trecutul său, dar hotărât orientat spre viitor, poporul român — se arată în toastul președintelui Felix Houphouët-Boigny —, condus de oameni înțelepți, nu s-a închistat în cercul strict al unor alianțe, el n-a aruncat anatema asupra națiunilor care au ales căi diferite spre progres social și economic, urmînd astfel principiile de bază ale politicii sale externe : deplina egalitate în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne ale altor state”³¹. Președintele Republicii Coasta de Fildeș, remarcînd interesul manifestat de țara noastră, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru cunoașterea problemelor concrete cu care se confruntă Africa, precum și sprijinul efectiv acordat acestor țări africane, afirma categoric că prin vizita președintelui Nicolae Ceaușescu „cooperarea ivoriană-română va deveni, fără îndoială, mai bogată și mai puternică”³².

Cunoscuta personalitate politică Leopold Sedar Senghor a subliniat în toastul său rolul pe care tovarășul Nicolae Ceaușescu l-a avut în fruntea poporului nostru „în lupta pentru eliberarea lumii a treia”, rolul important jucat la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa, care s-a desfășurat în iulie 1975 la Helsinki, precum și la reuniunea în problemele cooperării a reprezentanților țărilor balcanice care s-a ținut la Atena în ianuarie 1976³³.

În același sens, șeful guvernului militar federal al Republicii Federale a Nigeriei — Olusegun Obasanjo, releva : „Sinteți în această privință promotorul și purtătorul de drapel al noii ordini internaționale și știm că

²⁷ „Scînteia” din 6 martie 1976.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ „Scînteia” din 1 martie 1977.

³² *Ibid.*

³³ „Scînteia” din 25 februarie 1977.

putem conta pe colaborarea României în afirmarea acestui concept³⁴. Totodată el formulează o judecată de valoare mai largă atunci când afirmă că România se numără printre acele națiuni iubitoare de pace ale lumii „care acordă sprijin material și moral fraților noștri care sînt încă asupriți în multe regiuni ale continentului nostru, care fac sacrificii supreme în lupta pentru eliberarea lor națională, pentru demnitatea tuturor africanilor”³⁵.

Pornind de la politica sa activă, întreprinzătoare, realistă, de la raportul de forțe pe plan internațional, de la evenimentele complexe din viața internațională, România socialistă consideră că sînt necesare eforturi susținute pentru aplicarea în relațiile dintre state a principiilor de egalitate, respect al independenței și suveranității, neamestec în treburile interne, renunțarea la forță și la amenințarea cu forța. În acest sens țara noastră apreciază că în viitor se impune o participare activă a țărilor nealiniatelor, a tuturor statelor dornice să-și asigure dezvoltarea independentă la soluționarea, într-un spirit nou, democratic, a problemelor complexe cu care se confruntă astăzi omenirea.

Este ferma convingere a țării noastre, a României socialiste, a președintelui ei, tovarășul Nicolae Ceaușescu, că „interesele supreme ale luptei pentru lichidarea subdezvoltării și făurirea unei noi ordini economice impune ca între țările în curs de dezvoltare și țările nealiniatelor să se realizeze o colaborare tot mai strînsă, să se întreprindă acțiuni comune pentru soluționarea problemelor progresului lor economico-social tot mai rapid și instaurarea unei politici noi, a noii ordini economice pe plan internațional”³⁶.

Evidențiind necesitatea ca toate statele și națiunile să-și concentreze și mai mult eforturile pentru făurirea noii ordini economice internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu conchidea că în acest sens țările nealiniatelor — care în majoritatea lor sînt în curs de dezvoltare — au de jucat un rol important și că „între grupul țărilor în curs de dezvoltare și țările nealiniatelor să se stabilească o colaborare mai strînsă, spre a acționa împreună în scopul realizării acestui obiectiv de importanță hotărîtoare pentru progresul economico-social general, pentru pacea lumii”³⁷. De asemenea, președintele României socialiste aprecia cu același prilej „că mișcarea nealiniatelor trebuie să acorde o atenție mai mare problemelor dezarmării, și în primul rînd dezarmării nucleare, soluționării problemelor din Orientul Mijlociu, a problemelor Africii, lichidării pe calea înțelegerii pașnice între țările africane a conflictelor și stărilor de încordare care au apărut, astfel încît să se ajungă la întărirea solidarității și unității africane. Acționînd în această direcție, mișcarea nealiniată poate avea, într-adevăr, un rol tot mai important în viața internațională”³⁸.

³⁴ „Scînteia” din 6 martie 1977.

³⁵ *Ibid.*

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea partidului și întregului popor pentru înlăturarea urmărilor cutremurului catastrofal din 4 martie, dezvoltarea economico-socială actuală a țării, activitatea internațională a partidului și statului și situația politică mondială*, Editura politică, București, 1977, p. 66.

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Interviu acordat ziarului iugoslav „Politika”, „Scînteia” din 27 mai 1977.*

³⁸ *Ibidem.*

Cu privire la căile de trecere la socialism*

VALTER ROMAN

Problema legităților, a căilor de trecere la socialism, reprezintă, fără îndoială, una dintre problemele fundamentale ale contemporaneității, ale socialismului științific din zilele noastre. Este foarte bine că de cîtva timp are loc pe plan internațional o dezbatere pe tema căilor de trecere la socialism (mă refer, în primul rînd, la activitatea teoretică a partidelor comuniste din țările capitaliste dezvoltate). *Această dezbatere* nu poate fi considerată însă, după părerea mea, ca ceva terminat; ea abia începe; nu poate fi vorba de un ultim cuvînt, ci, mai degrabă, de o primă aproximație. Ceea ce putem considera însă ca pozitiv este însuși faptul că în mișcarea comunistă se recunoaște astăzi tot mai mult — deși nu fără anumite reticențe, rezistențe și durtăți — legitimitatea și chiar inevitabilitatea existenței unor căi de luptă diferite pentru transformări sociale cu caracter progresist, pentru socialism; se recunoaște tot mai mult necesitatea și posibilitatea unui dialog între marxști, cît și între marxști și gînditori socialiști și progresiști de diferite orientări, în vederea dezvoltării și întăririi socialismului ca proces revoluționar mondial.

În orice caz această nouă situație pune capăt, într-un fel (și este bine așa) ideologiei „monolitismului” și a „modelului unic” pe scara mișcării comuniste mondiale, mișcare ce a suferit atît de mult de pe urma sistemelor ideologice dogmatizate, legate, în special, de existența unui centru conducător, de pe urma faptului că, în discutarea și în încercarea de lămurire a unor probleme majore ale mișcării comuniste și muncitorești, ale lumii contemporane, nu arareori, s-a recurs la metoda *condamnării* și nu a *criticii* tovarășești, ceea ce nu a contribuit nici la elucidarea problemelor, nici la întărirea atît de necesară a coeziunii forțelor comuniste, muncitorești, progresiste. Apariția mai întii a „cazului” căii iugoslave și, în anii din urmă, a „compromisului istoric” italian, a „socialismului avînd culorile naționale” francez, a „eurocomunismului” etc. nu mai pot fi con-

* Text prescurtat al intervenției făcută la ședința laboratorului „Progresul istoric și procesul revoluționar mondial”, al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, consacrată dezbaterilor actuale privind căile de trecere la socialism în lumea contemporană. 15 decembrie 1976.

siderate astăzi drept căi eretice, deoarece aceste strategii se bazează pe consacrarea libertății de alegere, pe critica propriilor experiențe istorice și își conturează perspectivele mai îndepărtate în cadrul propriilor lor particularități și aspirații istorice, fără a pierde din vedere legile generale, respingînd, însă, stimulentele de proveniență exogenă (așa cum a fost în trecut).

Enunțarea și respectarea dreptului fiecărui partid de a elabora, în mod autonom, propria sa linie politică, dreptul de a alege căi proprii în lupta pentru transformări sociale reprezintă una din orientările fundamentale, cu valoare de principiu, ale partidului nostru. În documentele P.C.R. sînt mereu reliefate principiile pe care trebuie să se bazeze relațiile dintre partidele comuniste și muncitorești.

Cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea P.C.R., la 7 mai 1966, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Experiența dovedește că clasa muncitoare și partidul său pot asigura succesul revoluției proletare numai elaborîndu-și linia strategică și tactică corespunzător condițiilor și particularităților țării respective”¹. În raportul C.C. al P.C.R. la al X-lea congres al său, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Noi pornim de la faptul că partidele comuniste și muncitorești își desfășoară activitatea în condiții istorice, sociale, naționale deosebite, că însuși nivelul diferit de dezvoltare a forțelor de producție și a relațiilor sociale face ca abordarea unor probleme ale dezvoltării contemporane și ca unele sarcini ale luptei imediate să se diferențieze de la o țară la alta. A înțelege această realitate înseamnă a considera absolut firesc ca partidele comuniste și muncitorești, călăuzindu-se după adevărurile generale ale marxism-leninismului, să-și elaboreze de sine stătător linia politică, strategia și tactica. Numai înfăptuind aceste principii ca un tot unitar, indisolubil, se poate asigura o unitate nouă, trainică în mișcarea comunistă și muncitorească, incomparabil superioară celei din trecut”².

Căutarea și alegerea unor căi noi de trecere la socialism au la bază aceleași poziții de clasă în analiza fenomenelor și proceselor sociale ca și cele realizate pînă acum și nu înseamnă negarea sau abandonarea legităților generale ale revoluției socialiste. Ea arată doar o elasticitate mai mare în folosirea unor modalități variate de luptă pentru putere, inclusiv pe căi parlamentare.

Studierea căilor de trecere nu poate fi ruptă nici de cunoașterea cît mai aprofundată a capitalismului contemporan (a contradicțiilor și transformărilor acestuia) și nici de cunoașterea (definirea) a ceea ce este (sau trebuie să fie) socialismul în lumea contemporană (aș zice inclusiv cunoașterea contradicțiilor și slăbiciunilor acestuia). Nu se poate face abstracție de realitățile concrete.

Este cunoscută existența unei agravări a crizei generale a capitalismului. Dar această constatare în sine nu este suficientă. Există și o criză a societății industriale. E cazul de a face distincțiile necesare. O dată cu lichidarea capitalismului nu se pune problema lichidării și a societății industriale. Este evident, totodată, că nu se poate merge înainte pe vechile

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Editura politică, 1968, p. 405.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, 1970, p. 342.

cărări ale primei revoluții industriale. Analiza serioasă a originilor și structurilor acesteia contribuie însă la o mai bună înțelegere a esenței revoluției științifice și tehnice, care poate fi considerată, într-un anumit sens, ca prelungirea primei, ca un fel de revoluție superindustrială (cum se exprimă unii). Existența societăților multinaționale obligă la o gândire, să-i zicem, tot multinațională și la un control multinațional: toate acestea aparțin așa-ziselor probleme globale și soluțiile nu pot fi decât, de asemenea, globale.

Importanța acestei probleme (privind căile de trecere în condițiile agravării crizei generale a capitalismului) este cu atât mai mare cu cât modul de ieșire din această criză nu poate fi indiferent pentru popoare, pentru viitorul omenirii. Să nu uităm că ieșirea din criza 1929—1933 a avut loc în unele țări pe calea fascismului. O ieșire spre dreapta din criza actuală nu poate fi înlăturată cu desăvârșire. Asupra unui asemenea pericol atrage atenția, de exemplu, și Olof Palme: „există o criză a sistemului capitalist; există și pericolul ca aceasta să declanșeze o evoluție de tip fascist“.

Cred că, în acest cadru, este cazul să cunoaștem, să studiem și pozițiile partidelor socialiste și social-democratice cu privire la progresul social, la căile de trecere la socialism, cu privire la democrație și socialism. Este interesant de menționat schimbul de păreri și de scrisori ce a avut loc în ultimii ani între Willy Brandt, Bruno Kreisky și Olof Palme, apărut în lucrarea „*Briefe und Gespräche*“, în 1975, și în care sînt puse în discuție pozițiile acestora cu privire la marile probleme ale contemporaneității.

Cred, de asemenea, că aceste investigații nu trebuie limitate numai la țările capitaliste dezvoltate din Occident, ci și la țări ale lumii a treia. Este vorba de trecerea de la un capitalism dezvoltat la socialism, dar și de trecerea, în general, la socialism.

În general ar fi de mare ajutor a se studia, a cunoaște cum a trecut omenirea de la o *epocă istorică* la alta. Cum s-a născut ROMA (democrația antică); cum s-a născut MAREA BRITANIE (epoca revoluției industriale și a industrializării capitaliste); cum s-au născut ȚĂRILE SOCIALISTE (epoca revoluțiilor socialiste și a revoluției științifice și tehnice). Toate aceste evenimente au reprezentat mutații istorice; au trezit la viață un ansamblu de moduri de viață noi (obiceiuri, practici, legi etc.), care au dobîndit pînă la urmă dimensiuni universale. Aceasta presupune o analiză sistemică a epocilor istorice. Acea orînduire socială care se află la un nivel superior de dezvoltare, domină epoca istorică respectivă, impunînd, tot mai mult, lumii propriile sale legi și obiceiuri.

I. APLICAREA UNOR METODOLOGII DIN DOMENIUL ȘTIINȚELOR CONTEMPORANE ALE NATURII ÎN DOMENIUL ȘTIINȚELOR SOCIALE, RESPECTIV APLICAREA LOR LA STUDIUL PROCESULUI REVOLUȚIONAR DE TRECERE LA SOCIALISM

În fond există în momentul de față două strategii revoluționare (diferite): calea violenței, a luptei armate, a războiului civil — calea nepașnică și calea democratică, — calea pașnică.

În legătură cu calea pașnică se pot pune următoarele întrebări:

1. A fost oare posibilă aplicarea strategiei bazate pe o cale pașnică în tre-

cut? 2. Strategia bazată pe recurgerea la violență, la lupta armată și-a pierdut complet viabilitatea? (atît în țări dezvoltate cît și în țări nedezvoltate). 3. Strategia căii pașnice (pluralism, alternanță) este singura posibilă în țările capitaliste dezvoltate?

Consider că orice absolutizare precum și orice contrapunere ar fi greșită. Calea pașnică nu poate însemna, ab ovo, renunțare la orice element de violență. Aplicarea unei anumite strategii, respectiv a celei pașnice, nu depinde numai de forțele socialiste și democratice. Acțiunile adversarilor, ale forțelor politice reacționare influențează fără doar și poate desfășurarea evenimentelor. Există posibilitatea unor elemente (momente) de violență chiar în cadrul căii democratice. Santiago Carrillo, secretarul general al Partidului Comunist din Spania, a spus la Berlin, în iunie 1976: „Dorim ca acest proces să se realizeze pe căi pașnice... Totuși, noi nu înălțurăm eventualitatea unei recurgeri la forță pentru a apăra libertățile democratice în cazul în care minorități reacționare, condamnate de votul popular, le amenință printr-o lovitură de stat“.

Problema violenței, a violenței revoluționare a preocupat pe toți marii gînditori revoluționari, inclusiv și în primul rînd pe Marx și Engels. După cum se știe ei dădeau o mare importanță violenței revoluționare ca agent al progresului istoric. Cu toate schimbările radicale ce au avut loc în lume, consider totuși că nici astăzi nu se poate nega ivirea unor situații, într-o țară sau alta, care să oblige forțele revoluționare să recurgă la violență. Ar fi însă o gravă greșeală să considerăm că procesele revoluționare se vor desfășura și astăzi la fel ca în trecut, că dispariția sau reducerea rolului violenței în transformările revoluționare, deci înfăptuirea revoluției socialiste fără insurecție și fără război civil ar fi imposibilă.

Este demn de remarcat că, încă prin anii 80 ai secolului trecut, Constantin Dobrogeanu-Gherea s-a ocupat de această problemă, dedicîndu-i, în revista „Drepturile omului“, un studiu special „*Socialismul științific și mijloacele violente*“. El scria: „*Socialismul... nu cere ca condiție sine qua non terorism sau mijloace violente. Totul atîrnă de împrejurările în care trăiesc oamenii ce își iau sarcina de a face o realitate din ideea ce îi animă*“³.

Trebuie avut în vedere că revoluția științifică și tehnică a schimbat radical producția modernă și structura socială a țărilor capitaliste dezvoltate, a făcut ca mase largi ale intelectualității și claselor mijlocii să se apropie mult de clasa muncitoare — care a suferit de asemenea adînci transformări — ceea ce face posibilă și istoricește necesară o alianță largă a tuturor forțelor populare de tendință socialistă. Vechea formulă a alianței muncitorești și țăranilor nu mai exprimă, în aceste țări, esența forței motrice a revoluției socialiste. Trecerea unei părți a forțelor culturii de partea clasei muncitoare (urmare a schimbărilor structurale, ca rezultat al RST), dezvoltarea vijelioasă a forțelor de producție care duce la diminuarea deosebirilor dintre munca manuală și intelectuală, toate acestea fac ca exploatarea și alienarea să lovească atît în muncitorii manuali cît și intelectuali.

³ Constantin Dobrogeanu-Gherea, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, 1976, p. 380—381.

Am intrat, de fapt, într-o epocă nouă a procesului revoluționar mondial, a luptei pentru triumful socialismului în lume, respectiv în etapa cînd se deschid posibilități reale de transformări revoluționare în țările capitaliste dezvoltate, posibilitatea unor rupturi revoluționare în aceste țări, care, înfăptuindu-se în cu totul alte condiții istorice, să se realizeze cu alte mijloace, pe alte căi decît cele de pînă acum. E cazul de a nu trece sub tăcere faptul că forța crescîndă economică, social-politică etc. a țărilor socialiste a redus spațiul de manevră al imperialiștilor, ușurînd, în acest fel, lupta forțelor revoluționare, a partidelor comuniste, contribuind la posibilitatea realizării căii pașnice spre socialism în țările capitaliste dezvoltate. Socialismul a devenit o necesitate obiectivă pentru majoritatea zdrobitoare a omenirii.

Este de amintit că însuși Lenin atrăgea nu odată atenția asupra diversității formelor de trecere la socialism în diferite țări, negînd concepțiile conform cărora formele revoluției socialiste se vor repeta în toate țările.

Pare a fi evidentă marea diversitate de forme în care se va realiza revoluția socialistă, dar, totodată, simultaneitatea (concomitența) acestui proces revoluționar în occidentul Europei. Poate nu vom greși dacă ne vom gîndi la producerea simultană a revoluțiilor socialiste în țările capitaliste din occidentul Europei, gradul de probabilitate al acestei variante devenind tot mai mare în condițiile internaționalizării unor procese și fenomene, în condițiile existenței societăților transnaționale și a existenței unor serii de organe comunitare din Europa capitalistă. Firește, aceasta nu înseamnă că diversitatea formelor în care s-ar înfăptui aceste procese revoluționare ar dispărea. Cred, dimpotrivă. Una nu exclude pe cealaltă. Simultaneitatea nu este identică, nu este sinonimul uniformității. Firește, diversitatea tot mai mare a căilor nu înseamnă că esența lor istorică și socială n-ar rămîne aceeași.

Există forme diferite în care se elaborează și se preconizează calea democratică către socialism de către diferite partide comuniste : P.C. Italian, francez, din Spania etc. Apare evident, totodată, că este imposibil de a preciza astăzi formele concrete ale revoluției socialiste în aceste țări, căci, cum preciza încă Marx, revoluțiile nu se fac la comandă.

Vorbînd de calea democratică, pașnică nu putem pierde din vedere poziția credincioșilor și chiar a bisericii din diferite țări, deoarece aceasta deschide unele posibilități de alianță de o importanță și de o semnificație realmente istorice. E vorba de o alianță largă atît în sînul clasei muncitoare, cu forțele progresiste și democratice cît și chiar cu forțele creștine, cu masele credincioșilor.

Cred că nu putem exclude nici una nici alta din căile revoluționare, cînd vorbim de trecerea la socialism, că, de fapt, se poate vorbi de complementaritate a celor două căi ; ele nu se exclud, nu se contrapun, ci devin complementare pe plan mondial. Este nevoie ca această contrapunere să nu se facă din partea nimănui. Nimeni nu trebuie să conteste dreptul celui alt de a elabora propria sa strategie, propriul său punct de vedere în orice problemă și nici să conteste valoarea realizărilor obținute.

Este de subliniat că principiul complementarității, care s-a născut și și-a confirmat justetea în domeniul microfizicii, a mecanicii cuantice

reprezintă un principiu metodologic general, care poate fi aplicat, în anumite condiții, la cele mai diferite sfere ale cunoașterii umane, permițând lărgirea descrierii obiective a unor fenomene și procese. De aceea, cred că nu greșim dacă afirmăm că aplicarea principiului complementarității poate folosi în descrierea obiectivă și a proceselor istorice.

În ce privește strategia majoritară, legată deci de evoluția viitoare a societății, respectiv în aprecierea valorii acestei strategii într-un fel de ordin previzional, după părerea mea, este cazul de a se atrage atenția asupra ideii (faptului) că în abordarea și aprecierea acestui proces previzional, pentru a nu greși, nu putem face abstracție de un alt principiu, care își are originea, la fel ca și principiul complementarității, tot în domeniul științelor naturii, respectiv de principiul sau relația de nedeterminare (de incertitudine, de imprecizie). Cercetările contemporane au confirmat concluzia cu privire la caracterul, la existența unui grad de incertitudine a oricărui proces previzional. „În domeniul prognozelor există, acționează... un tip de «relație de incertitudine»”⁴.

Încă Marx a atras atenția asupra importanței cardinale a deslușirii tendințelor în dezvoltarea istorică. Marxismul s-ar putea defini și ca învățătura despre tendințele istorice. Marx spunea „legea acționează numai ca tendință, al cărui efect nu se manifestă evident decât în anumite împrejurări și în decursul unor perioade de lungă durată”⁵. Și este evident că în ce privește viitorul, principiile previzionale, ceea ce se poate stabili cu o precizie mai mare sînt tendințele generale ale dezvoltării istorice, dar nu concomitent și coordonatele spațio-temporale ale unor evenimente istorice concrete, cum ar fi și cazul revoluției socialiste în țările capitaliste dezvoltate. Este vorba de caracterul statistic al legilor mișcării sociale, de recunoașterea caracterului probabilist al determinismului social obiectiv, căci determinismul activității umane se manifestă la nivelul ansamblurilor statistice (al grupurilor sociale) și nu la nivelul indivizilor luați aparte. Iată de ce consider justificată și justă aplicarea și a metodologiei relației de nedeterminare în domeniul științelor sociale, ținînd seama, firește, de condițiile specifice ale evoluției social-istorice.

În reușita acestei strategii o importanță decisivă — după părerea mea — va avea faptul (circumstanța) dacă noua clasă socială, clasa muncitoare (a cărei definiție nu se poate confunda pur și simplu cu definiția dată proletariatului încă nu demult) va deveni, încă înaintea preluării puterii, forța realmente conducătoare a întregului popor, din punct de vedere moral și politic (la fel cum de exemplu burghezia franceză devenise forța conducătoare a societății în Franța încă înaintea marei revoluții franceze din 1789). Firește, trebuie avut în vedere noile condiții istorice, față de sfîrșitul secolului al XVIII-lea, ceea ce înseamnă, între altele, și necesitatea unei alianțe largi a clasei muncitoare, a partidelor clasei muncitoare cu alte forțe sociale și partide progresiste și democratice care optează pentru socialism.

⁴ V. Roman, *Pentru o teorie științifică (marxistă) a RST*. Comunicare prezentată la 1 noiembrie 1968. Publicată în „Contemporanul” din 3 și 10 ianuarie 1969. Reprodus în volumul „Revoluția științifică și tehnică. Eseuri”, Editura politică, 1970, p. 409.

⁵ Marx-Engels, *Opere*, vol. 25, Editura politică, 1969, p. 242.

Este vorba deci, de abandonarea determinismului clasic, de tip mecanicist, care duce la fatalism, care înseamnă eliminarea conceptului de posibil din descrierea realității și trecerea categorică la cauzalitatea cuantică, care introduce probabilitatea ca element primar necesar și inevitabil și care înlătură, în principiu, caracterul predeterminat al proceselor istorice, ale evenimentelor ce au loc în lume. În acest fel, cum spune Heisenberg „determinațiile desemnează determinările posibile care însă, în mod fundamental nu se pot realiza simultan”⁶. Astfel, spune Weizsäcker, comentînd pe Heisenberg, „conceptul de posibil este introdus iar în descrierea prezentului; de aceea el nu poate fi eliminat nici din descrierea viitorului”. Trebuie să părăsim pretenția unor descrieri matematice exacte a evenimentelor și proceselor viitoare, acceptînd abordarea din unghiul probabilității și al posibilității.

Dacă probabilitatea unor evenimente ulterioare poate fi dedusă, nu arareori, din evenimente anterioare, nu același lucru se poate spune despre o situație inversă și anume rar sau foarte rar se poate deduce probabilitatea unor evenimente anterioare din cele ulterioare.

În paranteză să fie spus, există însă, din nefericire, și o situație în care chiar și calculul probabilității își pierde orice valabilitate, cînd de fapt se „depășește”, se părăsește acest domeniu (calculul probabilității) și se intră în, ceea ce putem denumi, incalculabilul. Aceasta se referă la posibilitatea unui eventual război global rachetotermionuclear. Acolo și atunci intrăm într-adevăr în domeniul incalculabilului.

În acest context al folosirii unor principii metodologice din domeniul științelor naturii, consider că partidele comuniste din occidentul Europei ar trebui să folosească și metoda elaborării unor scenarii cu privire la evenimentele și procesele viitoare.

În ce privește problema reversibilității sau ireversibilității proceselor sociale, trebuie spus că a accepta teza ireversibilității înseamnă a ne apropia de concepții teleologice, finaliste, opuse determinismului, opuse explicațiilor cauzal-deterministe. Să nu uităm că prin transformarea, de către unii marxiști, a filozofiei în teleologie marxismul a devenit, devine o dogmă. Firește, există, ca și în natură, posibilitatea unei ireversibilități, dar aceasta este legată, de regulă, de degradarea sistemului respectiv. Discuțiile actuale în domeniul științelor naturii pun însă în evidență posibilitatea creării unor sisteme ireversibile și, totodată, echilibrate. E sarcina științelor sociale de a studia această problemă în sistemele sociale și a găsi soluții corespunzătoare. Societatea socialistă, comunistă trebuie să însemne realizarea unui grad superior de organizare socială, cu un caracter antientropic, activitatea tehnico-științifică are drept obiectiv elaborarea unor metode și mijloace care să ducă la transformarea antientropică a naturii și societății. Firește, pînă la urmă, evoluția concretă a lucrurilor depinde de om, de gradul de stăpînire a fenomenelor și proceselor naturale și sociale. Atît reversibilitatea cît și ireversibilitatea reprezintă variante posibile. Se știe că și pasul de la sublim la ridicol este reversibil.

⁶ Reprodus după Carl Friedrich von Weizsäcker. Revista „Universitas”, nr. 7—1976

E cazul de a folosi rațiunea în locul miturilor, îndoiala în locul certitudinilor („de omnibus dubitandum“) diferențierea în locul absolutizărilor, unitatea organică în locul contrapunerilor.

II. ANALIZA UNOR CORELAȚII CARE INFLUENȚEAZĂ MERSUL EVENIMENTELOR ISTORICE

Se pune marea problemă a corelației dintre reformism și revoluție. E cazul de a ne aduce aminte, de a porni de la celebra controversă (de la începutul acestui secol) dintre Bernstein, Kautsky și Bebel. Este cunoscută faimoasa formulare de atunci care încerca să prezinte reformismul ca democratism, pe de o parte, și revoluționarismul ca nedemocratism, ca lipsă de democrație, pe de altă parte. Este adevărat, Kautsky a apărut, atunci, așa-zisa cale democratică a dezvoltării revoluționare, ceea ce însă nu se poate nici identifica, nici confunda cu ceea ce se numește astăzi calea democratică spre socialism. În sinul social-democrației se duce și astăzi o discuție în legătură cu definirea conceptului de reforme, de reformism. După unii reforma ar trebui să însemne eliminarea sistemului social (capitalist) existent, după alții aceasta ar însemna doar ameliorarea sistemului; iar alții — un al treilea grup — căutînd, evident, un compromis între cele două poziții, spun că însuși faptul că reformele tind să lărgască sfera libertăților, contribuie la transformarea sistemului *.

Divergențele cele mai serioase se referă însă la modul, căile de urmat spre un socialism-democratic sau democrație socială. Pe prim plan se situează problema violenței, a violenței revoluționare. Se cuvine a nu ascunde faptul că există chiar în sinul socialiștilor unii care afirmă că: „noi sîntem gata a accepta că pot exista situații în care violența trebuie să fie considerată o ultimă soluție“ (Olof Palme). Firește, aceasta nu oglindește poziția reală a întregii social-democrații ca atare. Dar, cred, e bine de a înregistra și această poziție, dacă vreți, și pentru a putea combate cît mai bine anumite poziții de dreapta din rîndurile social-democrației. Aprecierile rigide, dogmatice din trecut sau din prezent trebuie abandonate. Se impun și aici reevaluări, care au și început să fie făcute. Firește se cere menținut un anumit echilibru pentru a nu cădea în cealaltă extremă.

Este deosebit de important de a acționa și în acest domeniu cu cea mai mare înțelepciune, principialitate și flexibilitate, ținînd seama de imperativul înțelegerii, alianței forțelor de stînga și, în primul rînd, al comuniștilor și socialiștilor pe plan național și mondial. „O importanță primordială are, în această direcție, colaborarea și unitatea dintre comuniști și socialiști. În vederea realizării acestui țel este necesar să se pornească de la ceea ce unește, de la experiența pozitivă de pînă acum și să se acționeze din ambele părți pentru depășirea oricăror greutăți, spre a se ajunge la o adevărată reconciliere istorică între partidele comuniste și socialiste, la întărirea colaborării lor“⁷.

* Vezi: „Briefe und Gespräche“, 1975.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, 1975, p. 47—48.

Există câteva probleme încă serios controversate în sinul social-democrației : — problema corelației dintre economia de piață și planificare, între economia de piață și democrație, problema separării puterii legislative de cea executivă, deci separarea acestor puteri pentru a se echilibra una prin cealaltă ; problema controlului democratic al puterii, — acest cancer al libertăților, cum spun unii ; problema coexistenței mai multor forme de proprietate ș.a. Trebuie să spunem că — așa cum arată experiența de până acum — simpla lichidare a proprietății private asupra mijloacelor de producție nu a însemnat, în mod automat, și o mărire a libertăților umane.

Trecînd la o altă problemă e cazul de a stabili o anumită corelație între obiective și modalități, între scop și mijloace. Punem astfel accentul pe căile de realizare a obiectivelor, a scopurilor, pe modalitatea de înlăptuire a țelului propus.

Nu putem accepta în nici un caz lozinca, teza : scopul scuză mijloacele. Scopurile — aceasta arată întreaga experiență istorică — nu vor putea justifica niciodată mijloacele. Numai mijloacele pot justifica scopul. „Scopul se găsește în mijloace, așa cum copacul se găsește în sămîntă“, a spus, pe bună dreptate, Gandhi. Există mijloace care, în loc să justifice, compromit scopul, chiar și atunci cînd pretinde că-l servesc. Mijloacele trebuie să aibă prioritate în procesul cunoașterii, căci ele reprezintă, în ultima instanță, garanția pentru atingerea scopului sau scopurilor fixate, într-o lume care este departe de perfecțiune, deși forțele revoluționare tind către acest scop, care însă și el (scopul) trebuie modificat în permanență, în raport cu experiența cotidiană și istorică, pentru a putea termina cu subordonarea mijloacelor folosite față de un scop ales nu arareori în mod arbitrar. Marile valori umane, între care și adevărul, rezidă nu în scopuri, ci în mijloace. Orice dogmă, atunci cînd devine un scop în sine, are drept consecință arbitrarul, sub cele mai diferite și grave forme de manifestare. Mijloacele trebuie să fie adecvate scopurilor urmărite. Ori socialismul, scopul lui înseamnă în primul rînd democrație, înseamnă democrație din plin realizată. Socialismul nu este altceva decît democrația aplicată cu toată consecvența în toate domeniile vieții social-politice, căci democrația este în aceeași măsură mijloc și scop. Democrația apare, în condițiile țărilor capitaliste dezvoltate din punct de vedere economic și cu vechi tradiții democratice, drept mijloc pentru trecerea la socialism și, totodată, ca însăși forma înlăptuirii sale. Sau cum spunea Marx : societatea viitoare va fi rezultatul unor serii întregi de procese istorice, care vor modifica în întregime atît oamenii, cît și condițiile.

Este evident că, în noile condiții istorice, corelația dintre factorii *interni* (endogeni) și *externi* (exogeni) care influențează procesul revoluționar dintr-o țară sau alta a suferit o schimbare simțitoare, factorii externi îmbrăcînd o importanță crescîndă. Existența superputerilor, a faptului că între ele există nu numai rivalitate dar și colaborare, introduce o necunoscută în plus în greaua ecuație a strategiei politice. Partidele comuniste trebuie să aibă o atenție mărită față de factorii externi în elaborarea strategiei lor revoluționare, în ce privește înrîurirea acestor factori asupra evoluției procesului revoluționar de trecere la socialism.

Legat de aceste probleme, respectiv de posibilitatea înfăptuirii căii pașnice, se pune, în țările occidentale, și așa-zisa problemă a *credibilității*, a încrederii în partidele comuniste, a unor mase largi, în cuvîntul acestor partide. Unii spun că în prezent comuniștii vorbesc de democrație, de pluralism, de alternanță etc., dar cînd vor veni la putere vor recurge la vechile metode ale monolitismului. Această problemă se pune astăzi altfel decît în trecut. Factorii obiectivi și subiectivi sînt diferiți. Crește neîncetat numărul acelor care consideră că noua orientare a comuniștilor, de exemplu a celor italieni, *n-ar* fi o tactică de moment — cum a declarat chiar și Andreotti la 20 noiembrie 1976. Totuși, același Andreotti a afirmat cu numai cîteva zile mai tîrziu, la New York, că nu este în măsură să spună dacă comuniștii italieni se vor menține pe noile poziții politice; „numai timpul va arăta care va fi atitudinea lor finală“, a adăugat el.

Credibilitatea nu se cîștigă atît de ușor. Aceasta este un proces istoric cu caracter sinusoidal și, se pare, mai îndelungat decît cred unii. Aceasta datorită — și nu în ultimă instanță — existenței unei întregi perioade dogmatice în gîndirea și practica mișcării comuniste mondiale.

III. — ANALIZA UNOR EVENIMENTE ISTORICE DINTR-UN TRECUT NU PREA ÎNDEPĂRTAT, CARE POT ADUCE ANUMITE CLARIFICĂRI ÎN PROBLEMA SUPUSĂ DEZBATERII

Există unii tovarăși care spun că *nu* e cazul de a vorbi, în acest context, de Spania anilor '36—'39. Acești tovarăși nu cunosc că în Spania a avut loc, atunci, nu numai un război civil, ci și o *revoluție* din care avem de tras (și astăzi) învățăminte. Acolo s-a înfăptuit pentru prima oară în istorie un *sistem politic democratic, pluralist*; o republică, un stat în care se pot descoperi germeni ai unor teze și practici de astăzi, elemente premergătoare, într-un fel, democrațiilor populare. În Spania republicană au fost înfăptuite adînci transformări sociale; a fost prima experiență a unei colaborări între diferite partide muncitorești, progresiste, democratice, catolice într-o luptă democratică care deschidea perspectiva socialismului. N-ar trebui să negăm, să ignorăm sau să subestimăm nici această experiență istorică, deși este de adăugat că, firește, și acolo s-au comis nu puține greșeli care au deformat procesul istoric și care au constituit, fără îndoială, una dintre cauzele înfrîngerii. Nu se poate pune totul pe seama factorilor externi, care, în în Spania, după părerea mea, au fost totuși *determinanți* în înfrîngerea Republicii.

În ce privește evenimentele tragice din Ungaria — octombrie 1956 — există două interpretări diferite, amîndouă cu caracter absolutizant. Unii spun că ar fi fost o încercare de a restabili democrația, a restabili sau a stabili un sistem pluralist-democratic. Alții continuă să afirme și astăzi că a fost o pură, o tipică contrarevoluție.

Discuțiile în jurul acestor evenimente din Ungaria au reizbucnit cu ocazia împlinirii a 20 de ani de la data acestora. A vedea numai o parte (o latură) a problemei și nu întregul ei ar însemna a nu vedea corect, înseamnă a nu putea da nici astăzi o apreciere realistă, științifică.

După părerea mea, evenimentele tragice din Ungaria au pornit ca o revoltă justificată, datorită nemulțumirilor acumulate din cauza politicii greșite, pe alocurea criminală, a clicii lui Rákosi (exagerări în industrializare, sacrificii grele în ce privește nivelul de trai, represii dure, încălcarea criminală a legalității socialiste, pierderea independenței naționale, deformări grave ale principiilor de egalitate și respect reciproc care ar fi trebuit să caracterizeze relațiile dintre țările socialiste), dar s-a transformat, treptat (totuși cu mare repeziciune), într-o contrarevoluție.

Cu privire la problema relațiilor dintre țările socialiste, respectiv cu privire la încălcarea principiilor de egalitate dintre țările socialiste e cazul de a aminti „Declarația guvernului U.R.S.S. despre dezvoltarea și întărirea prieteniei și cooperării dintre Uniunea Sovietică și celelalte țări socialiste“, dată publicității la 30 octombrie 1956. În acest document, care conținea recunoașterea erorilor comise și a avut atunci un efect pozitiv asupra desfășurării evenimentelor, se spunea, între altele : „În decursul stabilirii unui nou regim și a transformărilor revoluționare profunde ale societății, s-au ivit nu puține dificultăți, n-au fost rezolvate unele probleme și s-au comis pur și simplu greșeli. Aceste violări și aceste erori au redus importanța principiilor de egalitate în drepturi în relațiile dintre țările socialiste. Al XX-lea Congres al P.C.U.S. a condamnat hotărât aceste violări și erori și a hotărât... să țină seamă de istoria și de particularitățile fiecărei țări... să suprimă orice posibilitate de a aduce daune principiilor suveranității naționale, intereselor reciproce și de egalitate în drepturi în raporturile economice“. Interesele și principiile nu trebuie să fie incompatibile ; ele trebuie să fie armonizate.

Dacă ne referim la evenimentele din Cehoslovacia — august 1968 — atunci trebuie să repetăm că acolo nu a fost o contrarevoluție, nu a existat un pericol virtual al unei contrarevoluții și, deci, măsurile luate de din afară nu se justifică.

Una dintre problemele ce se impun astăzi cu mare acuitate în legătură cu evenimentele din septembrie 1973 din Chile este problema legitimității revoluționare în condițiile democrației pluraliste, a societății pluraliste. Nu se poate rămâne prizonierul legitimității democrației burgheze. Aceasta poate duce la paralizia, la propria ta dezarmare în fața încercărilor ilegale ale unei opoziții reacționare, care recurge la subversiune, la crime împotriva democrației. Să nu uităm că burghezia permite existența sistemului pluripartid numai cu condiția ca aceasta să nu pună în pericol puterea de clasă a capitalului. Problema democrației pluraliste mai necesită studii serioase și confruntări cu practica social-politică. Pluralismul democratic presupune, reclamă înfăptuirea unor transformări sociale serioase, cât și luarea de măsuri pentru apărarea hotărâtă a cuceririlor obținute, inclusiv pe plan militar, ceea ce, din nefericire, nu a fost făcut de „Unitatea Populară“ în perioada „verii“ chilene.

Exemplul Chilei (și nu numai al Chilei) arată că dacă a fost greșită teza lui Stalin cu privire la ascuțirea continuă a luptei de clasă în condițiile construirii societății socialiste, la fel de greșită este și teza cu privire la dispariția, stingerea treptată și automată a luptei de clasă, a considera această teză ca singura reală posibilă. Este evident că atât absolutizarea primei cât și celei de a doua teze este la fel de greșită și periculoasă.

Consider că problema sistemului monopartid sau pluripartid, concep-tul pluralismului nu trebuie privite rigid, căci ea nu poate constitui o problemă principială. Nu în aceasta constă esența socialismului. Firește, socialismul se poate construi și în condițiile unui sistem pluripartid, cu condiția unității forțelor politice, adevăte idealului socialist. Este de adăugat că concep-tul de pluralism nu se poate limita doar la existența mai multor partide. Acesta este ceva mai larg, mai cuprinzător. Pluralismul și omogenitatea nu sînt noțiuni care se exclud reciproc și pluralismul nu este o caracteristică numai a societăților bazate pe clase antagoniste. Confruntarea de idei, lupta dintre concepții și vederi diferite, cu privire la aceleași probleme, sînt obiectiv necesare atît în *toate* domeniile științei, cît și în societatea socialistă, deoarece n-au existat, nu există și nu poate exista vreo societate în care toți să gîndească absolut la fel.

Problema căilor spre socialism — cum de altfel nici socialismul — nu pot fi rupte de problemele libertății, democrației, a participării maselor la luarea deciziilor. Nu se poate compagina socialismul cu lipsa libertăților democratice, cum nu poate fi considerată ca justă nici ideea univocității căilor spre socialism și a formelor de socialism.

Din toate cele spuse pînă acum rezultă necesitatea dezvoltării teoriei revoluționare. Se impune cu atît mai mult cu cît această dezvoltare are și trebuie să aibă loc în condițiile unor abordări contradictorii a mecanismelor și legităților care o caracterizează și care sînt proprii proceselor de creștere a cunoștințelor în epoca contemporană.

Consider că atît pericolul unei absolutizări a momentului discontinuității, cît și supraviețuirea unor concepții metafizice, dogmatice, respectiv sublinierea continuității sînt reale. Poate cea din urmă reprezintă astăzi — în orice caz în anumite domenii — un pericol mai mare. A nega justetea noului și a considera orice fenomen și proces nou doar ca o ilustrație și o confirmare „strălucită“ a legilor generale deja descoperite ar fi un procedeu mult prea simplist și care ne-ar împinge pe cărări și la concluzii greșite. Istoria științelor (și științele sociale sînt de asemenea științe) arată necesitatea imperioasă a formulării unor generalizări teoretice noi, a unor teorii noi, descoperirea unor legități noi ale naturii și societății care să reflecte atît cunoașterea mai profundă a fenomenelor și proceselor istorice, a noilor realități istorice. La aceasta ne împinge nu numai apariția unor noi fapte, dar și (la fel ca în științele naturii) logica internă a dezvoltării teoriei.

Elaborarea marxismului contemporan, a unei teorii marxiste contemporane, regîndirea continuă a problemelor, se înfățișează ca o necesitate istorică. „Se pune cu o deosebită acuitate și problema rămîinerii în urmă a științelor sociale..., consider că rămîinerea în urmă a științelor sociale se raportează nu atît la corelația dintre științele naturii și științele sociale, cît la corelația dintre teorie și practica socială...“⁸. Este necesară „elaborarea marxismului contemporan, dovedind în fața lumii întregi că marxismul a fost și este nu numai un instrument de analiză și de critică a capitalismului, ci și a socialismului..., marxismul contemporan fiind conștiința

⁸ V. Roman : Intervenție la Plenara C.C. al P.C.R. Vezi volumul *Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 3—5 noiembrie 1971*. Editura politică, 1971, p. 163—164.

critică a epocii noastre"⁹. Nu trebuie numai revenit la marxism; el trebuie îmbogățit, perfecționat mereu, ca orice știință, căci nimic nu există în stare de perfecțiune. RST înseamnă realizarea unui salt calitativ și în științele sociale. E nevoie de înfăptuirea unei „revoluții cuantice” în științele sociale.

Firește, nu poate fi vorba numai de simple adăugiri la ceea ce există deja și nici de o interpretare și în continuare univocă a marxismului, care, din nefericire, a dominat o epocă întreagă; dezvoltarea gândirii marxiste presupune și elaborarea unor teorii noi, în concordanță cu noile realități. La fel cum mecanica cuantică nu este o simplă prelungire a mecanicii clasice, la fel nici marxismul contemporan nu poate fi o simplă prelungire a teoriei lui Marx. După cum se știe încă Lenin spunea cu multă tărie că „teoria lui Marx nu reprezintă cîtuși de puțin ceva încheiat și intangibil; dimpotrivă sîntem convinși că ea a pus numai piatra unghiulară a acelei științe pe care socialiștii trebuie s-o dezvolte mai departe în toate direcțiile, dacă nu vor să rămînă în urma vieții”¹⁰.

Desigur, că elaborînd noi teorii, îmbogățind marxismul — o parte componentă a culturii umane — pentru a nu „rămîne în urma vieții” nu este exclus să comitem greșeli. Nici comuniștii nu sînt feriți de greșeli. Dar nefăcînd nimic ne expunem la a face greșeli și mai mari decît „riscînd” să aprofundăm noile realități în permanentă și accelerată dezvoltare deosebit de contradictorie și care duc la schimbări, de regulă, neprevizibile cu exactitate matematică.

⁹ *Ibidem*, p. 165.

¹⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 4, Editura politică, 1964, p. 177—178.

TRECUTUL DE LUPTĂ AL POPORULUI ROMÂN OBIECT DE STUDIU ȘI EVOCARE ÎN MIȘCAREA NOASTRĂ MUNCITOREASCĂ

Statutul politico-juridic al țărilor române de la formarea lor și pînă la proclamarea independenței de stat depline a României

DUMITRU V. FIROIU

Existent aici, în străbuna vatră a Daciei lui Burebista și Decebal, pe care a locuit-o neîntrerupt de milenii, poporul român s-a dezvoltat, datorită vicisitudinilor istoriei, într-o luptă continuă pentru apărarea vetrei strămoșești și a ființei sale etnice, împotriva armatelor invadatoare, a tentativelor expansioniste ale unor regate și imperii vecine.

Aniversarea centenară a lui 9 mai 1877 readuce în actualitate acel moment crucial din lupta poporului nostru pentru libertate națională, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară: proclamarea independenței de stat depline a României.

Fără pretenția de a face o analiză de mari proporții, ne propunem în materialul de față să schițăm drumul neafirmării, pentru că actul fundamental de la 9 mai 1877 n-a fost rezultatul unei întîmplări, al unei conjuncturi favorabile, ci consecința unui complex proces istoric. Dorim a face să se înțeleagă și mai bine, pe de o parte, situația de drept internațional a țărilor române într-o perioadă de aproape o mie de ani, iar, pe de altă parte, pentru a sublinia semnificația profundă a cuceririi independenței absolute, prin care s-a împlinit aspirația seculară a poporului nostru de a scutura orice dominație străină, de afirmare suverană a statului român în viața internațională.

Înainte de toate, se impune precizarea, care trebuie avută permanent în vedere, că, în această seculară evoluție a poporului român s-a conturat ca o realitate istorică definitivă, existența permanentă a statelor românești independente sau într-o neîncetată luptă pentru afirmarea independenței lor¹.

¹ Vezi: Ion Popescu-Puțuri, *Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suveranității și independenței patriei*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 1/1976, p. 16—34; Gheorghe Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independență și unitate statală — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 1/1975, p. 58—60; Ion Popescu-Puțuri, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială și națională. P.C.R., continuatorul tradițiilor de luptă pentru suveranitatea și independența poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 23—44; Mircea Mușat, *Lupta poporului român pentru libertate, unitate și independență națională — permanență a istoriei patriei*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 3—8; Dumitru Almaș, *Statele feudale românești în secolele XIV—XVIII și lupta lor pentru apărarea independenței, pentru libertate și unitate. Unirea tuturor românilor sub conducerea lui Mihai Viteazul*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 115—123; Ion Ionașcu, *Locul și rolul țărilor române în relațiile internaționale în secolele XIV—XIX. Autonomia statală a românilor*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 124—134; Constantin C. Giurescu, *Drumul de lupte și jertfe al independenței*, „Magazin istoric”, anul XI, nr. 1 (118), ianuarie 1977, p. 2—5; Ion Popescu-Puțuri, *Programul Partidului Comunist Român despre independența națională a României ca permanență a istoriei poporului nostru*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 1/1977, p. 15—38; Ilie Ceaușescu, *File din cronica luptei poporului român pentru independență*, în „Anale de istorie”, anul XXIII, nr. 1/1977, p. 54—77; Nichita Adăniloae, *Cucerirea independenței naționale — încununare a aspirațiilor seculare de libertate ale poporului român*, în *Revista de istorie*, tom 30, nr. 4/1977, p. 369—395.

Ni se pare foarte importantă, pentru o înțelegere cit mai corectă a problemelor ce se vor analiza, schițarea etapelor pe care le-au parcurs țările române din punct de vedere al statutului lor de drept internațional.

*

Etapa istorică cuprinsă între secolul al IX-lea și secolul al XV-lea a însemnat pentru poporul nostru parcurgerea drumului de la organizarea voievodatelor românești — primele state feudale pe întregul teritoriu al țării noastre —, la formarea statelor feudale românești centralizate de sine stătătoare și la realizarea organizării lor interne: voievodatul Transilvania, Țara Românească și Moldova, perioada primelor strădanii ale poporului nostru de a asigura o dezvoltare liberă alcătuirilor sale de stat.

Cum s-a manifestat această strădanie, care a făcut ca, mai ales Țara Românească și Moldova, să apară în secolul al XIV-lea ca state independente pe harta Europei, iar Transilvania ca o țară cu o pronunțată autonomie?

În primul rînd, remarcăm lupta cu arma în mină dusă de voievodatele românești din secolele X—XIII împotriva celor ce doreau să le cotopească și să le subjuge. Voievozii transilvăneni Menumorut și Gelu și-au măsurat puterile — într-o luptă inegală, așa cum va fi în tot decursul istoriei lupta poporului român cu dușmanii săi din afară — cu oastea statului feudal maghiar cotoptor, iar la 1273 sau 1277, voievodul sudcarpatin Litovoi de pe Jaleș și-a apărât cu arma în mină independența voievodatului său, a țării Lytua, plătind cu viața curajoasa lui acțiune.

În al doilea rînd, amintim că formarea statelor feudale românești de sine stătătoare, care a însemnat unificarea teritorială la nivelul provinciilor noastre istorice², a fost legată nemijlocit de acțiuni menite să le consacre ca state independente. Cu toate că s-a format în perioada pretențiilor de extindere a dominației statului feudal maghiar și a încercărilor acestuia de a suprapune o nouă organizare de stat și noi norme de drept peste vechea, seculara organizare românească și peste *lex antiqua olahorum*, voievodatul Transilvania (denumire a autohtonilor, a românilor, menținută de puterea cotoptoare, ca foarte multe alte denumiri găsite la populația românească existentă aici) a fost un regnum autonom, autonomie manifestată în felurite modalități — de la acțiuni de puternică opoziție față de regalitatea maghiară, cum au fost cele ale voievozilor din familia Borș (și n-au fost singurii), la războaie, cum a fost cel dintre Ștefan, fiul lui Bela al IV-lea, ajuns voievod al Transilvaniei, și tatăl său. Astfel, la 1257, în urma stăruințelor și presiunilor fiului său Ștefan, regele Bela al IV-lea este nevoit să-i cedeze acestuia Transilvania³ și vreme de 13 ani „regele cel tinăr” a condus Transilvania ca o țară autonomă. Mai mult, între tată și fiu au avut loc lupte, fiul respingînd pe această cale pretențiile tatălui asupra Transilvaniei, iar pacea care s-a încheiat în 1266, s-a încheiat ca între doi suverani a două state distincte.

Sigur, pentru această etapă se impune a menționa aici poziția Transilvaniei în istoria Europei în timpul marelui comandant de oști și strateg militar — românul Iancu de Hunedoara —, ajuns voievod al Transilvaniei și regent al Ungariei.

În privința Țării Românești și a Moldovei: prima, în urma bătăliei victorioase de la Posada (9—12 noiembrie 1330), cînd oastea lui Basarab I Întemeietorul a zdrobit oastea regelui ungar Carol Robert d'Anjou asigurîndu-și neatinerea; ce-a de-a doua, la 1359 și după aceea, prin acțiunile militare conduse de Bogdan Întemeietorul — venit de peste Carpați, de la Cuhea Maramureșului — împotriva oștilor ungare ale lui Ludovic cel Mare, și-a asigurat de asemenea independența de stat.

Cît privește Dobrogea, mai ales sub conducerea celui ce-a fost destoinic comandant militar — Dobrotici —, s-a dezvoltat într-o permanentă luptă contra pe-

² Vezi: Ștefan Olteanu, *Etapile procesului de formare a statelor feudale românești*, în „Revista de istorie”, tom 30, nr. 2/1977, p. 324—330.

³ Dumitru V. Fîroiu, *Istoria statului și dreptului românesc*, Editura didactică și pedagogică, București, 1976, p. 45.

ricolului extern. Unită cu Țara Românească în timpul lui Mircea cel Bătrîn va fi cucerită în secolul al XV-lea, rămânând în cadrul Imperiului otoman pînă la 1877.

Datorită condițiilor concrete în care s-a dezvoltat poporul român de-a lungul veacurilor, forța militară nu a fost suficientă pentru apărarea independenței și a ființei de stat a țărilor române. Un rol însemnat l-a avut forța diplomației, a tratativelor, a alianțelor consemnate în tratate, care și-au adus în bună măsură contribuția la găsirea unui drum propriu în istorie pentru țările române⁴. În acest cadru, trebuie să subliniem că după formarea Țării Românești și a Moldovei ca state feudale centralizate de sine stătătoare, prin acțiunile întreprinse pe plan extern, ele s-au manifestat ca subiecte independente de drept internațional, lucru pe care l-au recunoscut și partenerii de tratative, cei cu care au fost încheiate diferite tratate. Așa, de pildă, în tratatul de alianță încheiat între Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, și Vladislav al II-lea, Iagello, regele Poloniei, la 10 decembrie 1389, părțile semnatare, aflate pe picior de egalitate, au arătat că legămîntul de prietenie „să se țină de amîndouă părți în veci nestrîcat”⁵.

La finele veacului al XIV-lea, Imperiul otoman se apropie vertiginos de Dunăre. Pentru țările române (și în primul rînd pentru Țara Românească), începea o nouă și lungă luptă pentru apărarea independenței lor împotriva acestei noi amenințări. Iar această luptă se va duce atît pe cale diplomatică, cît și pe calea armelor.

După ce timp de mulți ani Mircea cel Bătrîn, domnul Țării Românești, a reperat importante succese diplomatice, dar mai ales militare, ajunge să plătească tribut Porții (dar nu pentru a permite instaurarea dominației otomane asupra țării, ci pentru a evita ca țara să aibă soarta statelor din sudul Dunării — transformate în pașalicuri). Moldova va plăti tribut turcilor la 1456, iar Transilvania numai după 1541.

*

Analiza problemelor privind cea de-a doua etapă a statutului de drept internațional al țărilor române este facilitată prin referirea la documente fundamentale ale istoriei naționale adoptate în secolul al XIX-lea. Astfel, poporul român a cerut prin art. 1 al Proclamației de la Islaz (1848): „Independența sa administrativă și legislativă, pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V. (subl. ns.) și neamestec al nici unei Puteri din afară în cele din întru ale sale”⁶ și aceasta „în cît către cele din afară, nu supără pe nimeni, respectă toate Puterile și cere a respecta și ele drepturile lui stipulate prin tractaturile lui Mircea și Vlad V., recunoscute de toate tractatele încheiate apoi între Î. Poartă și Rusia, și protestă asupra oricărei fapte ce s-a făcut împotriva acestor tractate. Poporul român voiește cu o voință tare a-și păstra neatîrnarea administrației sale, neatîrnarea legiurii sale, dreptul său suveran în cele dinăuntru și rămîne în aceleași legături, și mai strînse, prin luminile veacului, cu Î. Poartă. Această voință e legală, e pe credința tractatelor și nu e paguba nimului”⁷.

După ce prin Tratatul de pace de la Paris (1856), Turcia se obliga să respecte administrația națională și independentă a Principatelor Române, ca și libertatea deplină a cultului, legislației, comerțului și navigației⁸, adunările obștești de la 1857 au cerut din nou „respectarea drepturilor Principatelor și îndeosebi a autonomiei lor, în cuprinderea vechilor capitulații încheiate cu Înalta Poartă”⁹ (subl. n.s.). Convenția de la Paris (1858) a confirmat legitimitatea acestui deziderat, prevăzînd:

⁴ Vezi: Virgil Cîndea, Dinu C. Giurescu, Mircea Malița, *Pagini din trecutul diplomației românești*, Editura politică, București, 1966; Mircea Malița, *La diplomatie roumaine. Aperçu historique*, Edition „Meridiane”, Bucarest, 1970.

⁵ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, Editura politică, București, 1971, p. 83—84.

⁶ Anul 1848 în Principatele Române, tom 1, București, 1902, p. 495.

⁷ Anul 1848 în Principatele Române, tom 1, București, 1902, p. 491.

⁸ Ghenadie Petrescu, Dimitrie A. Sturdza, Dimitrie C. Sturdza, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, vol. II, p. 1075—1084.

⁹ Vezi: Dimitrie A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor ad-hoc din Iași și București în istoria renașterii României*, București, 1912, p. 343—347.

„În puterea Capitulațiilor încheiate cu sultanii Baiazid I, Mahomed II, Selim I și Soliman II, care constituie autonomia lor, reglementându-le relațiile cu Înalta Poartă și pe care mai multe hațiserife, anume acela din 1834, le-au consfințit; asemenea în conformitate cu art. 22 și 23 din Tratatul încheiat la Paris în 30 martie 1856, principatele vor urma a se bucura sub garanția colectivă a puterilor contractante, de privilegiile și imunitățile în a căror stăpânire se află. Prin urmare, principatele se vor administra liber și fără nici un amestec al Înaltei Porți, în marginile stipulate prin învoirea puterilor garante cu curtea suzerană”¹⁰ (subl. ns.).

Documentele citate ilustrează faptul că, în secolul al XIX-lea, atunci când lupta pentru cucerirea deplină a independenței noastre de stat nu numai că s-a amplificat, dar a intrat în faza decisivă, s-au invocat cu stăruință capitulațiile încheiate de Principatele Române cu Poarta otomană, și trebuie să reținem că tot mai multe minți luminate și înaintate au invocat conținutul acestor tratate în susținerea luptei poporului român pentru independență, unitate națională și neafirmare.

Referindu-se la Capitulația din 1393, încheiată de Mircea cel Bătrîn cu sultanul (pe care o prezentăm mai jos), marele democrat-revoluționar Nicolae Bălcescu scria următoarele, în lucrarea sa *Drepturile românilor către Înalta Poartă*: „Țara noastră românească nu fu niciodată supusă cu sabia, ci de bună voia sa se recunoscuse sub protecția turcilor. La anul 1393 părinții noștri, după ce se luptară mai multe veacuri pentru independența lor cu atâtea potoape de nații barbare ce se vărsară pe pământul nostru, văzându-se slabi și amenințați totdeauna de unguri și de turci, se învoiră cu Mircea cel Bătrîn, domnul lor cel vestit, și împreună închinară țara turcilor, cu făgăduința ca să-i ajute în războiul ce aveau cu ungurii”¹¹. Apreciind această capitulație, Bălcescu o considera un tratat, prin care „țara își păstrează dreptul de a se guverna cu legile sale, dreptul de a face război sau pace, dreptul de a-și alege pe capul nației, îndatorindu-se numai la un ușor tribut”¹² și de aceea acest tratat „nu poate fi primit după dreptul gîntelor (neamurilor) altfel decît ca un tratat de protecție... Acest tratat însă — continua Bălcescu — nu ținu mult: românii iubeau prea mult independența; ei jertfiseră prea mult pentru dînsa, ca să-l poată suferi cu plăcere, oricît de nesupărător era. Turcii însă mai întîi începură a nu-l păzi. Atunci o luptă ce ținu o jumătate de secol începu între români și turci”, timp în care românii „făcură minuni de vitejie, apărară țara lor neîntinuită de vrăjmași, zdrobiră în mai multe rînduri armatele lor și le goniră pînă la Adrianopole”¹³. Referindu-se la încheierea capitulației din 1460 de Vlad Țepeș, Bălcescu, subliniind că acest tratat era încă în vigoare în timpul său, scria că acesta „asigurează poporului dreptul de a-și da legi, dreptul de-a face război și pace; prin urmare nu poate fi privit ca un tratat de supunere, ci numai ca un tratat de protecție, ca o alianță neegală, căci supremația, care este numai un drept de onoare, și tributul, singurele drepturi ce are Poarta, nu ating întru nimic suveranitatea nației române”¹⁴ (subl. ns.).

Capitulațiile încheiate de către domnii țărilor române cu Poarta otomană au fost analizate de K. Marx, care scria, în 1854, următoarele: „Din aceste capitulații, care continuă să fie și azi în vigoare, intrucît n-au fost anulate prin nici un tratat ulterior, reiese că Principatele dunărene sînt două state suverane, sub suzeranitatea Porții, căreia îi plătesc tribut, însă cu condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii din afară, oricare ar fi ei, și totodată să nu se amestece sub nici o formă în treburile lor interne”¹⁵.

Românii au folosit în decursul istoriei lupta pentru apărarea libertății și independenței numai atunci cînd calea tratatelor, diplomația, n-a putut soluționa pe cale pașnică diferendele. Tocmai de aceea ne vom referi în continuare cu precădere la capitulațiile ce au fost încheiate cu Poarta otomană și vom prezenta conținutul citorva dintre ele, pentru a vedea la ce s-au angajat părțile semnatare și de aici a stabili ce raporturi s-au statornicit între ele.

¹⁰ Ibidem, p. 601—609.

¹¹ Nicolae Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea I, ediție critică G. Zane, București, 1940, p. 263.

¹² Ibidem, p. 263—264.

¹³ Ibidem, p. 264.

¹⁴ Ibidem, p. 265—266.

¹⁵ K. Marx, Fr. Engels, *Opere*, vol. 10, Editura politică, București, 1961, p. 329.

1393, NICOPOL. TRATAT (CAPITULAȚIE) ÎNCHEIAT ÎNTRE MIRCEA CEL BATRÎN, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI ȘI SULTANUL BAIAZID I:

Art. 1. — Prin marea noastră clemență, consimțim ca principatul nou supus de forțele noastre invincibile să se guverneze după propriile sale legi, iar domnitorul Valahiei să aibă dreptul de a face război și pace și acela de viață și de moarte asupra supușilor săi.

Art. 2. — Toți creștinii care, îmbrățișind religia lui Mahomed, vor trece apoi din regiunile supuse puterii noastre în Valahia și vor deveni acolo din nou creștini, nu vor putea fi reclamați în nici un fel și atacați.

Art. 3. — Toți cei din Valahia care ar merge într-o parte oarecare a posesiunilor noastre vor fi scutiți de haraciu și de orice altă contribuție.

Art. 4. — Domnitorii creștini vor fi aleși de către mitropolit și boieri.

Art. 5. — Dar din cauza acestei înalte clemențe și deoarece noi am înscris pe domnitor în lista celorlalți supuși ai noștri, el va fi obligat de asemenea să plătească anual, tezaurului nostru imperial, trei mii piaștri roșii ai țării sau 500 piaștri de argint în moneda noastră¹⁶.

Această capitulație a fost reinnoită în 1460 de către Vlad Țepeș și Mahomed al II-lea, sultanul angajându-se să apere Țara Românească contra oricărui dușman, domnitorul urmînd a plăti Porții un tribut*.

1511. TRATAT (CAPITULAȚIE) ÎNCHEIAT ÎNTRE BOGDAN AL III-LEA CEL „ORB“, DOMNUL MOLDOVEI ȘI SULTANUL SELIM I:

Art. 1. — Poarta recunoaște Moldova ca țară liberă și necucerită.

Art. 2. — Religia creștină, profesată în Moldova, nu va fi niciodată oprită, nici tulburată, iar nația sa va avea libera dispoziție de bisericile sale, ca și în trecut.

¹⁶ Apud: N. Copoiu, *Capitulațiile — tratate fundamentale privind istoria suveranității de stat a țărilor române*, în „Magazin istoric”, anul IX, nr. 3 (96), martie 1975, p. 35. Vezi și: Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României. 1354—1920*, texte rezumate, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975, p. 13.

* Art. 1. — Sultanul consimte și se angajează, pentru el însuși și pentru urmașii săi, să protejeze Valahia și s-o apere contra oricărui inamic, fără a pretinde altceva decît supremația asupra suveranității acestui principat, al cărui voievozi vor fi obligați să plătească Sublimei Porți un tribut de 10 000 piaștri.

Art. 2. — Sublima Poartă nu va avea nici un amestec în administrația locală a zisului principat și nu va fi permis nici unui turc să meargă în Valahia fără un motiv evident.

Art. 3. — În fiecare an, un trimis al Sublimei Porți va pleca în Valahia pentru a primi tributul și la întoarcerea sa va fi însoțit de către un reprezentant al voievozului pînă la Giurgiu, pe Dunăre, unde va fi numărată încă o dată suma predată, și se va da o a doua chitanță; iar după ce va fi fost transportată pe celălalt mal al Dunării, Valahia nu va mai fi responsabilă, orice accident s-ar putea produce.

Art. 4. — Voievozii vor continua să fie aleși de arhiepiscop, episcopi și boieri, iar alegerea va fi recunoscută de Poartă.

Art. 5. — Nația valahă va continua să se bucure de libera exercitare a propriilor sale legi, iar voievozii vor avea dreptul de viață și de moarte asupra supușilor lor, ca și acela de a face pace sau război, fără a fi supuși la nici o responsabilitate față de Sublima Poartă.

Art. 6. — Toți creștinii care, îmbrățișind o dată credința musulmană, s-ar duce în Valahia și ar reveni acolo la religia creștină, nu vor putea fi reclamați de către nici o autoritate otomană.

Art. 7. — Supușii valahi care ar avea ocazie să meargă în orice parte a posesiunilor otomane nu vor putea fi forțați să plătească haraciul sau taxa de capitație la care sînt supuși locuitorii creștini.

Art. 8. — Dacă vreun turc are un proces în Valahia cu un supus al acestei țări, cauza va fi ascultată și judecată de către Divanul valah, în conformitate cu legile locale.

Art. 9. — Toți negustorii turci, plecați în acest principat pentru a cumpăra sau a vinde acolo mărfuri, vor trebui să aducă la cunoștință autorităților locale timpul ce trebuie să stea acolo și vor trebui să plece cînd va expira acest timp.

Art. 10. — Nici un otoman nu este autorizat să ducă cu el unul sau mai mulți servitori născuți în Valahia, de orice sex ar fie ei; și nu va exista niciodată nici o moscheie în nici o parte a teritoriului valah.

Art. 11. — Sublima Poartă promite să nu elibereze niciodată un firman la cererea unui supus valah, pentru afacerile sale din Valahia, de orice natură ar putea să fie ele, și nu-și arogă niciodată dreptul de a chema un supus valah la Constantinopol sau în orice altă parte a posesiunilor otomane, sub orice pretext ar putea să fie (Apud: N. Copoiu, *Op. cit.*, p. 35—36).

Art. 3. — Poarta se angajează să apere Moldova contra oricărei agresiuni eventuale și s-o mențină în starea în care se găsea mai înainte, fără să i se facă nici cea mai mică nedreptate și fără a suferi nici cea mai mică știrbire a teritoriului ei.

Art. 4. — Moldova va fi condusă și guvernată după propriile ei legi, fără ca Poarta să se amestece în aceasta în nici un fel.

Art. 5. — Domnitorii săi vor fi aleși pe viață de nație și confirmați de Sublima Poartă.

Art. 6. — Stăpînirea domnitorilor se va extinde peste întregul teritoriu moldovenesc; ei vor putea întreține în solda lor o trupă înarmată pînă la un efectiv de douăzeci mii de oameni, autohtoni sau străini.

Art. 7. — Moldovenii vor putea întreține și cumpăra o casă la Constantinopol, ca reședință a agentului lor. Ei vor putea avea acolo de asemenea și o biserică.

Art. 8. — Turcii nu vor putea avea, nici să cumpere, pămînturi în Moldova; ei nu vor putea nici să construiască acolo moscheie, nici să se stabilească acolo în vreun fel.

Art. 9. — Ca semn al supunerii, domnitorul, împreună cu nația, va avea grijă să trimită Porții în fiecare an, prin doi boieri din Moldova, patru mii ducăți turcești, adică unsprezece mii piaștri, 40 șoimi și 40 iepe gestante, totul sub titlul de dar.

Art. 10. — În caz de înarmare pentru război, domnitorul Moldovei va furniza armatei imperiale contingentul ce i se va cere ¹⁷.

Și acest tratat a fost reînnoit de mai multe ori. Amintim, spre exemplificare, *Tratatul (capitulația) încheiată în 1529 între Petru Rareș, domnul Moldovei și sultanul Soliman al II-lea **, prin care țara și-a păstrat vechile libertăți; precum și *Tratatul (capitulația) încheiată, la 1634, de Vasile Lupu, domnul Moldovei, cu sultanul Mahomed al IV-lea, prin care Moldova a fost din nou recunoscută de Poarta otomană ca țară liberă și nesupusă, locuitorii săi bucurîndu-se de legile, obiceiurile și libertățile lor fără piedică. Se prevedea că Poarta otomană nu se amesteca în treburile interne ale țării* ¹⁸.

¹⁷ Apud: N. Copoiu, *Op. cit.*, p. 36; Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României. 1354—1920*, p. 69.

* Art. 1. — Sultanul recunoaște că Moldova a oferit de bună voie și fără rezistență făgăduială de supunere față de Imperiul otoman.

Art. 2. — Nația moldovenească se va bucura, la fel ca în vechime, de toate libertățile, fără nici o molestare și fără ca Poarta otomană să poată pune nici o piedică în această privință. Legile, datinile și obiceiurile, drepturile și prerogativele acestei țări vor fi în veci inviolabile.

Art. 3. — Domnitorii vor exercita liber stăpînirea lor asupra țării, ca în trecut, fără ca Poarta să se poată amesteca în aceasta în nici un fel, direct sau indirect.

Art. 4. — Poarta nu se va amesteca, de asemenea, în nici o cauză sau diferend între particulari, ci domnitorul, cu adunarea sa, va fi cel care va trebui să judece; în nici un caz Poarta nu va putea pune în această privință vreo piedică oarecare, fie ea directă sau indirectă.

Art. 5. — Hotarele Moldovei vor fi păstrate intacte în întreaga lor întindere.

Art. 6. — Exercițarea cultului musulman este interzisă pe întregul teritoriu moldovenesc.

Art. 7. — Nici un musulman nu va putea avea în Moldova, cu titlu de proprietate, nici pămînt, nici casă, nici prăvălie; el nu va putea pune nici o stea în țară pentru afaceri negustorești decît atîta timp cît va fi autorizat de către domnitor.

Art. 8. — Comerțul Moldovei va fi deschis tuturor națiilor comerciale. Totuși turcii vor avea preferință asupra tuturor națiilor pentru cumpărarea produselor țării, pe care le vor negocia prin bună învoială în porturile de la Galați, Ismail și Chilia; dar ei nu vor putea pătrunde mai departe în interiorul țării, fără o autorizație expresă din partea domnitorului.

Art. 9. — Moldovei i se păstrează titlul de țară independentă; el va fi reproduș în toate actele scrise ce-i va adresa Poarta otomană domnitorului.

Art. 10. — Turcii pe care îi va trimite Poarta cu hirtii pe adresa domnitorului nu vor trece Dunărea; ei se vor opri pe malul opus al fluviului, transmitînd depeșele lor guvernatorului de la Galați, care va face să parvină domnitorului și va transmite la fel răspunsurile acestuia curierului Sublimei Porți.

Art. 11. — Domnitorii moldoveni vor fi aleși de către diferitele clase ale populației țării. Alegerea va fi recunoscută de către Poartă fără ca ea să se poată amesteca în aceasta, să numească pe domn, să ridice cea mai neînsemnată greutate sau cea mai mică piedică în această privință.

Art. 12. — Țara va fi apărută de către Poarta otomană în orice împrejurare în care nația moldovenească ar cere sprijinul sau ajutorul ei.

Art. 13. — În schimbul tuturor acestor avantaje, nația moldovenească nu va da Porții otomane decît un dar anual de patru mii ducăți (Apud: N. Copoiu, *Op. cit.*, p. 36).

¹⁸ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României. 1354—1920*, p. 101.

În privința Transilvaniei, devenită după 1541 principat autonom, în anul 1541 s-a încheiat între sultanul Soliman I și Ioan Zápolya, voievodul Transilvaniei, Tratatul privitor la haraciul¹⁹, prin care aceasta urma să plătească anual Porții 10 000 ducați. La 17 decembrie 1575, sultanul Murad al III-lea a confirmat vechile privilegii acordate Transilvaniei — cu mențiunea că ele vor fi respectate și după moartea principelui Ștefan Báthory, în vremea urmașilor săi —, împreună cu garantarea apărării teritoriului țării în schimbul măririi haraciului la 15 000 ducați²⁰. Ulterior, la 7/17 iulie 1614, a fost încheiată o convenție între sultanul Ahmed I și Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei, prin care s-a stipulat că „cele trei stări” ale principatului își puteau alege în continuare prințul ce urma a fi recunoscut de Poartă²¹, prevedere reconfirmată printr-un ahdaname (act de confirmare) dat la 16—18 iunie 1649 de sultanul Mahomed al IV-lea lui Gheorghe Rákóczy al II-lea, principele Transilvaniei²².

Aceste tratate nu au fost acte care să consfințească subordonarea țărilor române Imperiului otoman, ci tratate bilaterale, prin care s-au stabilit cu exactitate drepturile părților contractante. Domnitorii țărilor române au urmărit prin încheierea acestor tratate să obțină garantarea și menținerea păcii, asigurarea că țările lor nu vor fi atacate de armatele turcești. Așa rezultă din scrisoarea-ultimatum trimisă în 1545 de sultanul Mahomed al II-lea lui Petru Rareș²³, haraciul plătit Porții fiind o modalitate de răscumpărare a păcii, fără ca drepturile statului moldovean să fi fost în vreun fel limitate; așa relatează și cronicarul Radu Popescu, care, referindu-se la domnia lui Mircea cel Bătrîn, scria: „Deci, după ce au făcut Mircea vodă aceste izbînde (cronicarul se referea la victoriile domnitorului muntean la Rovine și pe Ialomița — n.n.), văzînd obrăznicia turcilor, s-au împăcat cu ei și i-au fost dînd plocon, pentru ca să se odihnească țara cu pace”²⁴.

În al doilea rînd, trebuie spus că, prin aceste acte, părțile și-au asumat obligații reciproce. Și trebuie să reținem că Poarta otomană se angaja la mai mult decît domnitorii români, conținutul capitulațiilor fiind din acest punct de vedere elocvent. Dar ceea ce trebuie să mai fie aici subliniat este faptul că, raportat la primele capitulații, nici mai tîrziu, atunci cînd încălcarea vechilor capitulații, pretențiile și opresiunea otomană s-au amplificat, conținutul noilor capitulații nu a diferit mult de cel al celor mai vechi. Mai mult chiar, după glorioasa epopee a lui Mihai Viteazul — înfăptuitorul întîiei noastre uniri politice — pretențiile otomane față de țările române nu numai că nu au crescut, ci, dimpotrivă, au scăzut.

Dar să vedem la ce s-au obligat sultanii față de domnitorii țărilor noastre, în schimbul tributului?

Sultanii s-au angajat să apere țările române contra oricărui dușman: „Sultanul consimte și se angajează, pentru el însuși și pentru urmașii săi, să protejeze Valahia și s-o apere contra oricărui inamic” (art. 1 al „Capitulației” din 1460); „Poarta se angajează să apere Moldova contra oricărei agresiuni eventuale și s-o mențină în starea în care se găsea mai înainte” (art. 3 al „Capitulației” din 1511). De fapt, acesta este și sensul, conținutul instituției feudale denumită suzeranitate, care a însemnat transpunerea în raporturile de drept internațional dintre unele state a ceea ce a fost cunoscut pe plan intern sub denumirea de raport de vasalitate.

Că așa au stat lucrurile o dovedesc prevederile acestor tratate, care consfințeau: „Poarta recunoaște Moldova ca țară liberă și necucerită” (art. 1 al „Capitulației” din 1511) sau ca țară liberă și nesupusă (în 1634). S-a stabilit apoi că mahomedanii nu vor putea deveni proprietari în țările române: „Turcii nu vor putea avea, nici să cumpere, pămînturi în Moldova” (art. 8 al „Capitulației” din 1511); „Nici un musulman nu va putea avea în Moldova, cu titlu de proprietate, nici pămînt, nici casă, nici prăvălie” (art. 7 al „Capitulației” din 1529).

Este foarte important de reținut din conținutul acestor tratate alte cîteva prevederi, care ni se par definitorii pentru statutul juridico-politic al țărilor noastre

¹⁹ *Ibidem*, p. 81.

²⁰ *Ibidem*, p. 88—89.

²¹ *Ibidem*, p. 99.

²² *Ibidem*, p. 107—108.

²³ *Ibidem*, p. 44.

²⁴ Constantin C. Giurescu, *Drumul de lupte și jertfe al independenței*, în „Magazin istoric”, anul XI, nr. 1 (118), ianuarie 1977, p. 5.

în această etapă. În primul rînd, Imperiul otoman se angaja să nu se amestece în treburile noastre interne. În „Capitulația” din 1393 s-a prevăzut: „Principatul... să se guverneze după propriile sale legi”; în 1460 s-a stabilit: „Sublima Poartă nu va avea nici un amestec în administrația locală a zisului principat și nu va fi permis nici unui turc să meargă în Valahia fără un motiv evident”, și că: „Țara Românească va continua să se bucure de libera exercitare a propriilor sale legi”. În privința Moldovei, în „Capitulația” din 1529 s-a înscris că aceasta, „se va bucura, la fel ca în vechime, de toate libertățile, fără nici o molestare și fără ca Poarta otomană să poată pune nici o piedică în această privință. Legile, datinile și obiceiurile, drepturile și prerogativele acestei țări vor fi în veci inviolabile”. În plus, ni se pare important a aminti pe aceeași linie a neamestecului otoman în treburile interne ale țărilor române, prevederea potrivit căreia, toți negustorii turci, plecați pentru a cumpăra sau a vinde mărfuri „vor trebui să aducă la cunoștința autorităților locale timpul ce trebuie să stea acolo și vor trebui să plece cînd va expira acest timp” (art. 9 al „Capitulației” din 1460), că: „Nici un musulman nu va putea... nici să stea în țară pentru afaceri negustorești decît atîta timp cît va fi autorizat de către domnitor” (art. 7 al „Capitulației” din 1529).

Prin acte oficiale s-a stabilit că domnitorii țării se alegeau după obiceiul locului: „Domnitorii creștini vor fi aleși de către mitropolit și boieri” (art. 4 al „Capitulației” din 1393); „Voievozii vor continua să fie aleși de arhiepiscop, episcopi și boieri” (art. 4 al „Capitulației” din 1460); „Domnitorii moldoveni vor fi aleși de către diferitele clase ale populației țării” (art. 11 al „Capitulației” din 1529). Și chiar dacă la un moment dat s-a stipulat că Poarta trebuia să recunoască această alegere (și numai în art. 5 al „Capitulației” din 1511, s-a prevăzut confirmarea alegerii domnitorului), această prevedere n-a schimbat sistemul (la început bazat pe principiul ereditar-electiv, iar mai apoi pe principiul eligibilității), iar formularea pretenției de recunoaștere a fost însoțită de mențiunea că aceasta nu înseamnă amestec în alegerea domnitorilor, Poarta neputînd numi pe domnitori și nici să ridice „cea mai neînsemnată greutate sau cea mai mică piedică în această privință” (art. 11 al „Capitulației” din 1529). Principii Transilvaniei, aleși pe viață de către Dieta țării, au fost confirmați de către Poartă.

Legat de domnie, se cere a evidenția pe aceeași linie a autonomiei țărilor române, faptul că prin aceste tratate nu s-au adus știrbiri atribuțiilor șefilor statelor noastre, și nici celorlalte organe centrale ale statului. Așa de pildă, prin „Capitulația” din 1460 s-a prevăzut că domnitorii țării „vor avea dreptul de viață și de moarte asupra supușilor lor, ca și acela de a face pace sau război, fără a fi supuși la nici o responsabilitate față de Sublima Poartă”, iar în „Capitulația” din 1529 s-a stipulat că domnitorii își vor exercita prerogativele ca și în trecut, fără ca Poarta să le aducă vreo atingere directă sau indirectă și fără ca să se amestece în nici o altă afacere particulară a țării, care urmau să fie rezolvate de către domnitor și sfatul țării. În același sens sînt foarte importante prevederile referitoare la armată, la credința religioasă (biserica), la comerț, la frontierele țării, precum și la așa-numita „jurisdicție consulară”, aspecte semnificative în legătură cu atributul de suveranitate al statelor românești feudale.

În afară de înscrierea dreptului domnitorilor români de a declara război, drept ce implică existența neapărată a armatei, sînt capitulații care prevăd expres existența armatei autohtone. În art. 6 al „Capitulației” din 1511 s-a stipulat că domnitorii „vor putea întreține în solda lor o trupă înarmată pînă la un efectiv de douăzeci mii de oameni, autohtoni sau străini”.

În legătură cu comerțul țărilor române, în afară de cele relatate mai sus, ni se par demne de reținut prevederile prin care s-a stabilit: „Comerțul Moldovei va fi deschis tuturor națiilor comerciale. Totuși turcii vor avea preferință asupra tuturor națiilor pentru cumpărarea produselor țării, pe care le vor negocia prin bună învoială în porturile de la Galați, Ismail și Chilia; dar ei nu vor putea pătrunde mai departe în interiorul țării, fără o autorizație expresă din partea domnitorului” (art. 8 al „Capitulației” din 1529), ca în 1634 să se prevadă, că acest comerț va fi liber și că nici un mahomedan nu putea trece prin Moldova pentru negoț, decît cu incuviințarea domnitorului.

Problemele religioase sînt prezente în toate aceste tratate atît în privința cultului musulman, care, fie că este interzis direct (art. 6 al „Capitulației” din 1529), fie indirect, prin oprirea construirii pe teritoriul țărilor noastre a moscheilor (art. 10 al „Capitulației” din 1460 sau art. 8 al „Capitulației” din 1511). În schimb s-a în-

scris că, religia creștină „nu va fi niciodată oprimată, nici tulburată, iar nația sa va avea libera dispoziție de bisericile sale, ca și întrecut“ (art. 2 al „Capitulației“ din 1511).

În privința frontierelor țărilor române sînt de menționat două feluri de prevederi ale acestor tratate. Mai întîi s-a stabilit că atribuțiile și autoritatea domnitorilor noștri (în speță și a principilor Transilvaniei) se întindeau „peste întregul teritoriu“ (1511); iar pe de altă parte s-a stipulat că Poarta respectă hotarele țărilor noastre, că, deci nu se va atinge de ele (1529), principiiu reafirmat și la 1634.

În fine, în legătură cu situația străinilor, arătăm că, prin capitulații, atunci cînd s-au făcut referiri la modalitățile de rezolvare a unor conflicte juridice pe teritoriul românesc între autohtoni și supușii musulmani, competente au fost instanțele noastre și s-au aplicat legile românești, cum stabilea art. 8 al „Capitulației“ din 1460 sau art. 4 al „Capitulației“ din 1529.

Toate aceste prevederi erau acordate în schimbul plății tributului, și mai rar și al menționării ajutorului armat dat otomanilor de țările române, în caz de război. În legătură cu menționarea tributului în capitulațiile la care ne referim, trebuie să observăm că numai „Capitulația“ din 1460 îl înscrie în unul dintre primele ei articole (art. 1); toate celelalte îl înscriu în finalul lor (art. 5, ultimul — 1393; art. 9, penultimul — 1511; art. 13, ultimul — 1529).

Statutul de drept internațional al țărilor române, ca state cu o viață autonomă, cu instituții interne care au funcționat independent de orice putere străină, este ilustrat și de faptul că, în această etapă, imensa majoritate a domnitorilor români au încheiat o serie de tratate politice, militare, economico-comerciale și culturale cu nenumărate state europene, și în primul rînd cu statul polon și cu statul maghiar — vecinii noștri —, iar către sfîrșitul etapei și cu statul rus, fără a fi nevoie de vreo aprobare prealabilă din partea Porții — puterea suzerană. În plus, s-au încheiat foarte multe asemenea tratate între domnii Țării Românești, ai Moldovei și principii Transilvaniei, o manifestare elocventă a conștiinței comunității de neam, prezență constantă în acele vremuri la români.

Așa au fost, în primul rînd, tratatele de alianță militară, cele mai multe dintre ele îndreptate contra Imperiului otoman, mai ales că după ce acesta a cucerit Chilia (1484) și Belgradul (1521), și după victoria de la Mohács (1526), și-a deschis drum larg către centrul Europei, pericolul pentru țările române crescînd în mod deosebit. Sînt multe asemenea tratate. Astfel, în Tratatul de pace și de alianță încheiat de Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, cu Ioan Albert, regele Poloniei, și cu frații săi Alexandru, mare principe al Lituaniei, și Sigismund, prin mijlocirea fratelui lui Vladislav al II-lea, rege al Ungariei și al Boemiei, domnitorul român se angaja să-l ajute pe regele polon, pe frații și urmașii săi întotdeauna cu sfatul și cu fapta, „cît va sta în putința noastră“, împotriva dușmanilor. La fel se prevedea că și regele polon, frații și urmașii săi urmau a-l ajuta pe domnul Moldovei, pe urmașii săi și țara Moldovei față de toți vrăjmașii, cu sfatul și cu oameni și cu toată puterea, întotdeauna. S-a stipulat că atunci cînd regele ungar și cel polon vor merge în persoană să lupte împotriva otomanilor, același lucru îl va face și domnul Moldovei, iar atunci cînd sultanul l-ar forța să meargă și el, împotriva voinței, contra Poloniei sau Ungariei, să se știe că el nu este vinovat de aceasta și că va rămîne, împreună cu fiul său Bogdan și supușii săi, credincios alianței, „căci turcilor, pe cît vom putea, le vom fi neprieteni“²⁵.

În același sens au fost încheiate tratate de alianță și pace între Ștefăniță Vodă, domnul Moldovei și Sigismund I, regele Poloniei (1518), între Petru Rareș și Sigismund I al Poloniei (1527), prin care s-au confirmat și reînnoit vechile tratate, caracterul lor antiotoman fiind elocvent; între Mihai Viteazul și Rudolf al II-lea, împăratul Germaniei și rege al Poloniei, în vederea continuării campaniei antioto-

²⁵ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, p. 132—140.

mane (1598) ș.a., etapa cunoscând în finalul ei Tratatul de alianță dintre Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei și Petru I, țarul Rusiei.

În privința tratatelor comerciale trebuie să arătăm că epoca istorică la care ne referim a cunoscut nenumărate privilegii comerciale acordate negustorilor din diverse state europene (și rețin atenția privilegiile acordate negustorilor din orașele transilvănene), demn de subliniat fiind faptul că problemele dezvoltării relațiilor comerciale au figurat, fie în tratate militare și de alianță, fie în tratate comerciale propriu-zise — încheiate la nivelul conducerii superioare de stat — și care au avut ca principiu fundamental, pe cel al reciprocității, lucru foarte important pentru garantarea și siguranța acestei activități, dar, în același timp, o expresie a egalității și independenței părților contractante. Vom cita, spre exemplificare, Tratatul de pace încheiat la 20 martie 1510 între Bogdan al III-lea, domnul Moldovei, și Sigismund I, regele Poloniei, unde s-a stipulat că negustorii poloni și lituanieni vor putea trece în Țara Românească și Turcia, plătindu-și vama obișnuită și respectând locurile de depozit; la fel, negustorii din Moldova puteau trece în Polonia²⁶. De asemenea, în Tratatul de alianță și comerț încheiat între același Sigismund I al Poloniei și Ștefăniță vodă, domnul Moldovei, la 9 martie 1518, s-a prevăzut ca negustorii români să fie liberi să facă comerț în „țările” regelui polon, plătind vama veche, la fel și negustorii poloni să fie liberi să facă comerț în Moldova, cu aceeași condiție a plății vechilor vămi²⁷. Asemenea dispoziții se găsesc și într-o serie de tratate ale domnilor Țării Românești încheiate fie cu regii unguri, fie cu voievozii și mai apoi cu principii Transilvaniei sau cu conducerea comunităților orășenești, mai ales cu cele din Sibiu și Brașov.

Așa cum s-a demonstrat deja „nu trebuie să cădem în tendința idealizării unei perioade istorice, plină totuși de vicisitudini pentru poporul român... Nici o relație interstatală, reglementată chiar pe baza unor tratate scrise, nu va rămâne imuabilă, în virtutea însăși a dialecticii dezvoltării societății. Fiecare parte urmărește să-și îmbunătățească poziția în raport cu cealaltă și dacă turcii în megalomania lor expansionistă și cotropitoare erau cei care au încălcat tratatele, impunând mărirea tributului și amestecându-se în competiția pentru domnie, nu este mai puțin adevărat că setea de libertate a poporului și dorința de ripostă la abuzurile turcești au determinat pe mulți domnitori români să încerce prin forță înlăturarea completă a «suzeranității» turcești sau cel puțin limitarea la condițiile ei inițiale, prevăzute în tratate”²⁸.

Sigur că evoluția raporturilor dintre țările române și Imperiul otoman au fost determinate de o serie de factori, dintre care un loc aparte au ocupat: capacitatea de rezistență a poporului român, situația internațională și succesul mai mult sau puțin pregnant al acțiunilor militare antiotomane întreprinse (individual sau colectiv) de către statele europene și, nu în ultimul rând situația internă și internațională raportată la alte state și teritorii decât cele europene a acestui colos feudal-militar. Și așa, sub conducerea unor străluciți conducători de oști, poporul român a obținut victorii de răsunet în lupta sa pentru libertate și unitate națională, pentru neatințare, apărând nu numai vatra strămoșească, ci și civilizația bătrânului continent european. Și tocmai în aceste împrejurări grele, cruciale, conștiința de neam a locuitorilor de pe ambele versante ale Carpaților, din spațiul carpato-dunărean, s-a ridicat la înțelegerea imperativului că din unirea tuturor românilor s-ar fi născut o forță care ar fi fost capabilă să se opună și cu mai mult succes pericolului otoman. Aceasta a dovedit-o cu prisosință marele comandant de oști Iancu de Hunedoara, în timp ce Mihai Viteazul a făcut ca ideea de unire să se materializeze în 1600.

²⁶ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României, 1354—1920*, p. 68.

²⁷ *Ibidem*, p. 71. În același sens s-au stipulat obligațiile reciproce pentru negustorii moldoveni și cei unguri în Tratatul de alianță încheiat de Petru Rares cu Ferdinand I în 1535 (*Ibidem*, p. 78—79) și într-o serie de multe alte tratate încheiate de domnitorii Moldovei cu șefii de state din Europa.

²⁸ Ion Popescu-Puțuri, *Din trecutul de luptă al poporului român pentru apărarea suveranității și independenței patriei*, p. 23.

Din cele expuse, se impun câteva concluzii. În primul rînd se reține că țările române n-au fost transformate în provincii ale Imperiului otoman, n-au fost prefăcute în pašalicuri.

În al doilea rînd, țările române au fost și s-au manifestat ca state autonome, cu instituții interne proprii, care s-au constituit și au funcționat independent de vreo putere străină. Raporturile lor cu Poarta otomană au fost raporturi de suzeranitate (caracteristice în orînduirea feudală), și a fost vorba doar de o suzeranitate nominală a Imperiului otoman; n-au fost raporturi de dominație a unei puteri străine. Mai mult chiar, ca state autonome, țările române au întreținut însemnate și destul de diverse relații cu multe state din Europa.

Nu este mai puțin adevărat că, în fața pericolului otoman mereu crescînd, al tendințelor acestuia de a agrava, în favoarea sa, raporturile cu țările române, de a știrbi și a încălca prevederile capitulațiilor semnate, poporul român, cu arma în mînă, sub conducerea unor vajnici conducători, s-a ridicat la luptă pentru neatințare și independență. De fapt, această luptă n-a îmbrăcat numai forma armată — cu toate că această formă a fost cea mai importantă —, ci a utilizat și alte forme, manifestîndu-se foarte adesea prin refuzul plății tributului. De fapt, cei mai mulți dintre domnitorii români s-au opus plății tributului și a altor dări, cei mai mulți dintre ei nu s-au supus de bunăvoie dorințelor sultanilor. Reînnoind, la 15 septembrie 1485, Tratatul de omagiu și credință față de Cazimir al IV-lea, regele Poloniei, Ștefan cel Mare folosește o formulă inedită în acest tratat, utilizată pentru prima dată, și anume: „Noi sîntem domn al Moldovei prin voia lui Dumnezeu“, ceea ce însemna că viteazul domnitor accentua că el nu datoră domnia nici unei puteri străine, neîfiind supus nici Porții²⁹.

Rezistența, prin diferite mijloace și modalități în fața agresiunii otomane și ridicarea epopeică a lui Mihai Viteazul au avut consecințe pozitive pentru țările române în raporturile lor cu Poarta. Numai așa se explică și conținutul unor acte emise la Constantinopol, cum este și cel al Hatîșerifului dat la 1663 de sultanul Mahomed al IV-lea, privind relațiile Imperiului otoman cu Țara Românească, stipulînd din nou că Poarta nu se putea amesteca în treburile țării³⁰.

★

Sfîrșitul secolului al XVII-lea și primele decenii ale secolului al XVIII-lea, într-un complex de factori interni și internaționali, au adus unele schimbări în statutul de drept internațional al țărilor române, care se vor răsfrînge și asupra autonomiei și neatințării lor. Prin Diploma leopoldină (1691) s-a dat de Imperiul habsburgic o nouă organizare centrală Transilvaniei, iar pacea de la Karlowitz (1699) a stabilit încorporarea Transilvaniei în Imperiul austriac.

În privința Moldovei și a Țării Românești, în urma victoriei obținută de turci, în 1711 și a noii orientări politice a celor doi domni — Dimitrie Cantemir și Constantin Brîncoveanu —, atunci Imperiul otoman era frămîntat de puternice contradicții interne și destul de serios amenințat din afară, Poarta a hotărît instituirea regimului fanariot în țările române.

Peste regimul politic impus poporului român, mai bine de un secol, a creșterii imixtiunilor otomane în treburile sale interne, a îngrădirilor pe care statele românești le-au suferit pe plan extern trebuie remarcat că nici în această perioadă istorică țările române n-au fost transformate în pašalicuri, iar instituția centrală a statului a rămas tot vechea domnie și dregătoriile — creație românească a veacurilor anterioare.

Încălcînd vechile tratate, Imperiul otoman își întărește dominația sa politică, economică și financiară. Mai mult, în fața pretențiilor și presiunilor tot

²⁹ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatul internațional ale României. 1354—1920*, p. 58.

³⁰ *Ibidem*, p. 111.

mai insistente ale imperiilor vecine, Poarta consimte fără a avea vreun drept să se desfacă părți din trupul pământului românesc³¹.

În 1718, prin Tratatul de la Passarowitz, Oltenia și Banatul au fost anexate Imperiului habsburgic, Oltenia rămânând sub această dominație pînă în anul 1739. Cu toate că prin Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi (1774) se prevedea că Principatelor Române li se recunoșteau aceleași privilegii „de care s-au bucurat în timpul domniei de fericită amintire a lui Mahomed IV”, prevedere care era de fapt o reconfirmare a vechilor capitulații, Poarta a acceptat la 1775, printr-o înțelegere secretă cu Austria, ca partea de nord a Moldovei — Țara de Sus, denumită de acum Bucovina —, să fie ruptă din vatra strămoșească și cedată Imperiului habsburgic. La fel, în 1812, prin Tratatul de pace încheiat între Imperiul țarist și cel otoman, Poarta a cedat, fără drept, Rusiei țariste o parte a Moldovei, teritoriul dintre Prut și Nistru.

Referindu-se la aceste acțiuni expansioniste ale marilor imperii europene și condamându-le, K. Marx sublinia că: „Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea, pentru că Poarta otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși recunoscuse acest lucru, cînd la Karlowitz, presată de poloni să le cedeze Moldo-Valachia, ea răspunse că nu are dreptul de a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de suzeranitate”³².

Cu toate că imixtiunea otomană în treburile interne ale țărilor române se va accentua, românii vor invoca mereu vechiul statut contractual cu Poarta. Așa, de pildă, în 1772, la Focșani, în discuțiile care au avut loc între reprezentanții puterilor angajate în conflictul armat ruso-turc, delegații românilor, conștienți de pericolul de cîmpire ce se profila din partea trupelor străine, au adus la masa tratativelor textul capitulațiilor româno-turce, punînd în lumină că „principatele moldo-române au stat întotdeauna slobode sub domnii lor pămînteni”. Poarta va confirma această stare de lucruri. Astfel, din Cartea de legi (Kanunname) sau Legea nouă (Kanun-i Cedid), care cuprinde 28 de articole comune pentru Țara Românească și Moldova³³, rezultă autonomia de care se bucurau în raporturile lor cu Imperiul otoman. La punctul 25 al acestei Cărți se arată că Țara Românească și Moldova au fost „din trecut și pînă acum, slobode în toate privințele” (subl. ns.).

În același timp, domnitorii fanarioți, ca și aparatul de stat, au avut o serie de atribuții, printre care aceea de ordin legislativ a ocupat un loc aparte, pe care le-au exercitat fără a avea o aprobare specială a Porții, iar prin activitatea lor reformatoare au contribuit, cei mai mulți dintre ei, la stimularea procesului obiectiv al destrămării orînduirii feudale, al nașterii și dezvoltării noilor relații de producție, capitaliste. Să amintim, fără a intra într-o analiză detaliată, analiză ce ni se pare că trebuie să ocupe un loc mai important în preocupările istoricilor noștri, pentru a da ce se cuvine epocii, de reformele lui Constantin Mavrocordat și cea „constituție” a țărilor noastre, de reformele lui Alexandru Ipsilanti și de codul denumit *Pravilniceasca condica* (1780), de legiferările din epoca lui Caragea și Callimachi, mai ales Codul Callimachi fiind o expresie, pe plan juridic, foarte elocventă a împletirii dintre nou și vechi, a faptului că noul, cu tenacitate căuta să se impună în condițiile cînd forțele retrograde din interior, dar mai ales imperiile ce ne înconjurau, căutau să facă totul pentru a frîna ascensiunea pe calea progresului a societății românești.

Tot pe plan intern, evidențiem că, din punctul de vedere al judecării străinilor, cu toate că conflictele dintre ei se soluționează de acum de către consulatele respective (înființate din această perioadă), s-a împămîntenit și s-a legiferat totuși principiul aplicării legii locului. În *Hatîșeriful* adresat domnitorului Moldovei,

³¹ Vezi: Augustin Deac, *Revoluția națională și socială de la 1821 — început al epocii moderne în istoria României*, în „*Anale de istorie*”, anul XXII, nr. 5—6/1976, p. 147—149.

³² K. Marx, *Insemnări despre români* (manuscrise inedite), Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 106.

³³ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, p. 246—260.

Grigore Ghica, în 4 noiembrie 1774³⁴, prin care se garanta de către Poarta otomană o mai bună administrare a țărilor noastre, s-a prevăzut că pricinile dintre turci și supușii români urmau a fi judecate de domnitorii țărilor noastre³⁵, regulă cuprinsă și în alte acte. De fapt, referitor la conflictele dintre autohtoni și străini s-a stabilit că erau competente în această epocă: isprăvnicatul străinilor — ca instanță de prim grad, mai ales în cazurile mărunte, și departamentul străinilor — instanță de apel, dar și instanță de prim grad pentru pricini importante.

Trebuie să se rețină apoi măsurile care au fost luate în această etapă în legătură cu modul de percepere, strângere și predare a obligațiilor față de Poartă. Ele se plăteau de acum din doi în doi ani (art. XVI, pct. 8 al Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, în care s-a stipulat că: „la sfârșitul plății acestor impozite, nici pașalele, nici guvernatorii, nici vreo altă persoană nu va trebui să le înglobeze în datorii, nici să le impună alte plăți sau impozite, indiferent sub ce pretext sau denumire; dimpotrivă, ele (țările române — n.n.) vor trebui să se bucure de absolut toate avantajele de care s-au bucurat în timpul domniei răposatului sultan“ (subl. ns.). Ulterior, printr-o serie de alte acte, Poarta a reconfirmat aceste prevederi, lucru foarte important pentru statutul politico-juridic al țărilor române. Astfel, prin Senedul sultanului privitor la privilegiile Țării Românești și Moldovei, din 1783, stabilindu-se sumele pe care trebuiau să le dea Porții țărilor române (Țara Românească urma a plăti drept tribut 309 500 piaștri, iar bairam și altele 130 000 piaștri; Moldova — 167 944 piaștri drept tribut și 115 000 piaștri bairam și altele), s-a prevăzut că nici o altă sumă în plus nu putea fi ridicată de dregătorii Porții. În privința furniturilor de cereale și oi ce urmau a fi livrate, s-a stipulat că acestea trebuiau plătite la prețul convenit, iar Principatele Române le furnizau doar în măsura în care ele însele nu erau în lipsă³⁶.

În fine, pare foarte interesantă prevederea pct. 9 din art. XVI al Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, care permitea țărilor române să aibă la Constantinopol cîte un reprezentant creștin, aceștia fiind „considerați ca persoane care se bucură de dreptul internațional, adică vor fi la adăpost de orice violență“.

*

Cu toate că, așa cum se știe, dominația străină asupra țărilor române a dus, între altele și „la prelungirea în timp a orînduirii feudale, la întîrzierea procesului dezvoltării societății românești, care a rămas în urmă față de țările din centrul și apusul continentului, unde destrămarea orînduirii feudale, trecerea la capitalism și închegarea statelor naționale s-au putut realiza cu mult înainte“³⁷, cerințele obiective ale dezvoltării economico-sociale au determinat în secolul al XIX-lea intensificarea dezvoltării relațiilor de producție capitaliste în toate cele trei țări românești. Aceasta a impus înfăptuirea unor reforme sociale, menite să permită desfășurarea liberă a activității economice, industriale și comerciale, precum și lărgirea pieței interne prin desființarea frontierelor artificiale dintre cele trei țări românești, unirea acestora într-un singur și unitar stat național.

În acest cadru, prima jumătate a veacului trecut a avut ca dominantă lupta de eliberare națională a poporului român, înfăptuirea unității sale statale, „ca o necesitate imperioasă ridicată de însăși dezvoltarea societății, ca o condiție indispensabilă de care depindea înscrierea poporului român pe orbita progresului. alături de țările avansate ale Europei“³⁸.

În privința statutului politico-juridic al Principatelor Române, etapa istorică s-a caracterizat prin aceea că Poarta a fost în continuare puterea suzerană — deși

³⁴ Vezi: Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României, 1354—1920*, p. 141—142.

³⁵ *Ibidem*, p. 128.

³⁶ *Ibidem*, p. 133; vezi și firmanul Porții din 1802, în care înscriindu-se drepturile și libertățile țărilor române, s-a prevăzut că aceste țări, plătindu-și haraciul, să nu se mai supere cu alte dări și nimeni, în afară de oamenii orînduiți (era vorba de oamenii Porții) să nu intre în țările noastre (*Ibidem*, p. 140).

* Această prevedere a fost reafirmată și în Convenția explicativă a Tratatului de la Kuciuk-Kainargi, încheiată la 10/21 martie 1776.

³⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 29—30.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 709.

această calitate i-a fost încălcată uneori de unele puteri europene* —, că o bună perioadă de timp, până la Tratatul de pace de la Paris din 1856, Rusia țaristă și-a exercitat rolul de putere „protectoare“, rol obținut prin Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi. Totodată, s-a încercat și până la urmă s-a și consacrat „internaționalizarea chestiunii române“³⁹.

În tot acest răstimp, viitorul țărilor române a preocupat forțele social-politice înaintate interne, fiind elaborate un număr impresionant de proiecte în această privință⁴⁰, apogeul gândirii românești fiind atins de gândirea revoluționar-democratică de la 1848, care a înțeles legătura dialectică dintre „libertatea internă“ și „libertatea din afară“.

Dar situația țărilor române a început să intereseze tot mai mult și forțele externe, care priveau problemele române prin prisma soluționării propriilor interese și țeluri politice. Se cunoaște că, și înainte de revoluția de la 1821, unele puteri europene formulaseră proiecte în legătură cu țările noastre (cum a fost cel al regelui Frederic II al Prusiei, care urmărea să despăgubească Polonia, sau mai precis ce mai rămăsese din aceasta după împărțirea de la 1772, dându-i-se Moldova și Țara Românească; sau așa-numitul „proiect grecesc“ al țarinei Ecaterina a II-a, care intenționa crearea, în urma dezagregării Imperiului otoman, a unui imperiu grecesc și transformarea Moldovei și Țării Românești într-un stat subordonat Rusiei țariste⁴¹, care nu au avut scopul să rezolve situația țărilor române, ci să încerce o încheiere a răfuieiilor dintre marile puteri în estul continentului⁴².

După 1821, marile puteri, propunându-și reglementarea situației Țării Românești și a Moldovei, nu au încercat s-o facă prin prisma temeiurilor naționale, ci s-au condus încă după ideea că ele erau provincii ale Imperiului otoman. Cu toate acestea, faptul că Poarta a admis până la urmă numirea de domnitori pămînteni — una din principalele revendicări românești — a însemnat un prim pas important către ceea ce se va întâmpla în deceniul premergător anului 1848, cînd „chestiunii române“ i se atribuie pe plan politic oficial sensul ei adevărat, cel național⁴³.

Perioada de după 1840 a cunoscut internaționalizarea existenței politice a Imperiului otoman, și odată cu aceasta și cea a Principatelor Române. De aceea, obținerea independenței depline și făurirea unității naționale nu se vor putea realiza decît prin înlăturarea suzeranității turcești, a protectoratului rusesc și a stăpînirii habsburgice.

Și acum, în mod concret, cîteva măsuri care au vizat statutul politico-juridic al Țării Românești și Moldovei (Transilvania a rămas pe mai departe încorporată Imperiului habsburgic, care, după răscoala condusă de Horea, Cloșca și Crișan, a amplificat politica represivă, lovind fără cruțare în mișcarea de eliberare națională și socială a românilor).

Se știe că în 1822, cele două delegații ale marii boierimi (șapte boieri din Țara Românească și șase din Moldova), unite la Constantinopol, au prezentat Porții o serie de revendicări, dintre care amintim: restabilirea domniilor pămîntene, consolidarea privilegiilor boierimii prin concentrarea puterii în mîinile unui grup restrîns de mari boieri, dreptul exclusiv al pămîntenilor de a ocupa slujbele publice, introducerea unor reforme ș.a. Poarta le va da o primă satisfacție, acceptînd numirea de domni pămînteni (și nu alegerea acestora).

A urmat apoi semnarea Convenției ruso-turce de la Akkerman (1826) care, reconfirmînd clauzele art. 5 ale Tratatului de pace dintre Rusia și Turcia semnat

* Așa, de exemplu, la 25 aprilie/7 mai 1828, trupele Rusiei au trecut Prutul și în cîteva zile au ocupat Moldova și Țara Românească, instituindu-se o administrație militară țaristă; la 21 iunie/3 iulie 1853, fără a declara război Turciei, armatele Rusiei au trecut Prutul, intrînd pe teritoriul românesc, care era considerat sub suzeranitatea Porții.

³⁹ Vezi Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Editura „Junimea“, Iași, 1975.

⁴⁰ Valeriu Sotropa, *Proiectele de constituție, programele de reforme și petițiile de drepturi din țările române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1976.

⁴¹ Leonid Boicu, *Op. cit.*, p. 34, 46.

⁴² *Ibidem*, p. 47.

⁴³ *Ibidem*, p. 92.

în 1812 la București, prin Actul separat relativ la principatele Moldova și Țara Românească a cuprins prevederi care au marcat un pas înainte pe linia revenirii la vechea autonomie a țărilor noastre. S-a stipulat că domnitorii țărilor române urmau a fi aleși dintre „boieri băștinași” de către Adunările obștești „după vechiul obicei al țării”, după consimțământul și voința Porții. „Dacă, din motive serioase, numirea candidatului ales nu va fi cituși de puțin pe placul Sublimei Porți, în acest caz, după ce motivele serioase vor fi fost confirmate de cele două curți, va fi îngăduit să li se recomande numiților boieri să procedeze la alegerea unei persoane convenabile”. Durata domniei a fost fixată la șapte ani și destituirea domnitorului înainte de împlinirea acestui termen nu se mai putea face decât dacă acesta a comis vreun delict verificat și confirmat atât de către Poartă cit și de puterea „protectoare”. S-au făcut apoi referiri în acest act la instituția căimăcămiei, prevăzându-se că: „în cazul destituirii, abdicării sau morții hospodarului și pînă cînd va fi dat un succesor, administrarea principatului va fi încredințată unor caimacamii numiți de divanul numitului principat”. Domnitorii, împreună cu boierii divanurilor, aveau dreptul de a stabili și fixa impozitele și plățile anuale ale țărilor noastre, pe baza regulamentului stabilit în urma hătișerifului din 1802⁴⁴.

A urmat războiul ruso-turc încheiat cu Tratatul de pace de la Adrianopol (2/14 septembrie 1829). Sint, mai întii, de reținut, dispozițiile art. V, în care, între altele, se arăta: că Principatele Moldovei și Țării Românești „își vor păstra toate privilegiile și imunitățile care le-au fost acordate, fie prin capitulațiile lor, fie prin tratatele încheiate între cele două imperii, sau prin hătișerifurile date în diverse momente. În consecință, ele se vor bucura de libera exercitare a cultului lor, de o siguranță perfectă, de o administrație națională independentă și de o deplină libertate a comerțului⁴⁵ (subl. ns.).

În Actul separat relativ la Principatele Române s-a stipulat: domniile țărilor române erau „investiți cu această demnitate pe viață”; Poarta se angaja „să vegheze în mod scrupulos ca privilegiile acordate Moldovei și Valahiei să nu fie încălcate în nici un chip de către comandanții săi de la frontiere; să nu îngăduie nici un amestec din partea lor în treburile celor două provincii și să împiedice orice incursiune a persoanelor riverane de pe malul drept al Dunării pe teritoriul valah și moldovenesc”; țăările române „bucurîndu-se de toate privilegiile unei administrații interne independente” (subl. ns.), vor „putea să stabilească nestingherit cordoane sanitare și carantine de-a lungul Dunării și în altă parte în țară unde va fi nevoie de ele, fără ca străinii care ajung acolo, atât musulmani cît și creștini, să se poată dispensa de exacta respectare a regulamentelor sanitare”, cu mențiunea că atât pentru aceste servicii, cît și pentru supravegherea siguranței frontierelor, menținerea ordinii interne și executarea legilor și regulamentelor, se permitea fiecărui principat să aibă un număr de gărzii înarmate, „numărul și întreținerea acestei miliții vor fi reglementate de hospodari în înțelegere cu divanurile respective, pe baza vechilor exemple”; s-a lichidat monopolul otoman asupra comerțului țărilor române, locuitorii lor bucurîndu-se „de deplina libertate a comerțului pentru toate produsele solului și industriei lor, fără nici un fel de restricții”, decât cele stabilite de conducerea țării, pentru interesele naționale. S-a mai prevăzut libertatea navigației pe Dunăre cu bastimente proprii, că nu se va mai cere țărilor române să dea lucrători pentru fortificații „și nici o altă corvoadă, de orice fel ar fi ea”, libertatea comerțului pentru români în cadrul Imperiului otoman, „fără să fie maltratați de percepătorii haraciului sau expuși la vreo jignire”⁴⁶.

De la punerea în aplicare a acestui tratat de pace, s-au întreprins o serie de acțiuni ce confirmă creșterea continuă a autonomiei țărilor române, situație în care suzeranitatea Porții devine tot mai nominală. Astfel, în aprilie 1830, Adunările obștești de la București și de la Iași au aprobat proiectul legii pentru organizarea

⁴⁴ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, p. 280—283.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 284.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 285—288.

armatei naționale; în 1833, Poarta a recunoscut Principatelor Române dreptul de navigație sub pavilion național; în 1840 s-a pus în aplicare în Țara Românească *Condică de comerț* (o traducere a Codului de comerț al Franței din 1807).

Revoluția română de la 1848 a pus cu vigoare în lumină cerința dobândirii independenței depline. În Programul revendicărilor națiunii române, adoptat la Blaj în ziua de 4/16 mai 1848 s-a afirmat: „Națiunea română, răzimată pe principiul libertății, egalității și frăției, pretinde independența sa națională în respectul politic, ca să figureze în numele său”⁴⁷; Prințiile noastre pentru reformarea patriei a înscris ca deziderat fundamental: „Unirea Moldovei cu Valahia într-un singur stat neatrnat românesc”⁴⁸, în timp ce Proclamația de la Islaz afirma „Independența sa (a poporului român — n.n.) administrativă și legislativă pe temeiul tractatelor lui Mircea și Vlad V., și neamestec al nici unei puteri dinafară în cele întru ale sale”⁴⁹.

Revoluția română a fost înăbușită datorită, în primul rind, intervenției brutale a forțelor reacționare din afară, a marilor imperii vecine — otoman, țarist și habsburgic. Drept consecință, Transilvania a fost reincadrată în Imperiul habsburgic, iar Țara Românească și Moldova au suportat prevederile Convenției ruso-turce de la Balta Liman din 19 aprilie/1 mai 1849, care a stîrbit vechile drepturi ale țărilor române.

Prin faptul că domnitorii români nu mai erau aleși pe viață, ci erau numiți de sultan pe termen de șapte ani, prin prelungirea staționării în Principate a trușelor celor două mari puteri semnate, prin prezența în fiecare principat a cîte unui comisar extraordinar, rus și turc, „însărcinat să supravegheze mersul treburilor și să dea împreună sfaturi hosphodarilor”, convenția, fixată pe termen de șapte ani, încerca să impună dominația celor două mari imperii asupra țărilor române”⁵⁰.

Infringerea revoluției burghezo-democratice de la 1848 n-a însemnat lichidarea luptei poporului român pentru libertate, unitate națională și neatrnat. Dimpotrivă. Anii ce au urmat au cunoscut numeroase acțiuni în această direcție, care, nu numai că au demonstrat hotărîrea poporului român de a-și redobîndi și exercita deplinele sale drepturi suverane, ci s-au coordonat și cu o serie de acțiuni internaționale ale puterilor europene, preocupate și interesate din ce în ce mai mult de situația țărilor române.

În acest context, prezintă o importanță aparte Tratatul de pace de la Paris din 1856, prin care țăările române au intrat sub regimul garanțării colective a celor șapte puteri europene, prin aceasta dîndu-se recunoaștere formală și oficială internaționalizării „chestiunii române”.

Au urmat apoi evenimente vitale pentru viitorul țărilor române, cum au fost: alegerea, constituirea și activitatea adunărilor obștești (divanurile ad-hoc), în al căror program, alături de Unirea Principatelor într-un singur stat sub numele de România, s-a înscris neutralitatea și inviolabilitatea noului stat.

Visul secular al unirii Moldovei cu Țara Românească l-a înfăptuit poporul român la 1859, peste capul și deciziile marilor puteri. „Crearea statului național român, dezvoltarea forțelor de producție și a noilor relații sociale, precum și situația politică internațională au pus la ordinea zilei, în modul cel mai imperios, lichidarea oricăror relații de dependență față de Poartă și abolirea prevederilor Tratatului de la Paris, ce stabilea dreptul de garant al marilor puteri europene față de România. Cucerirea deplinei independențe de stat a țării apărea ca o necesitate obiectivă pentru afirmarea noilor clase și forțe sociale, pentru progresul multilateral al societății și afirmarea națiunii române libere în marea familie a popoarelor lumii”⁵¹.

⁴⁷ G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. II, Sibiu, 1890, p. 120.

⁴⁸ V. Popovici, *Dezvoltarea mișcării revoluționare din Moldova după evenimentele din martie 1848*, în „Studii și cercetări științifice”, Iași, nr. 1—2, 1954, p. 447.

⁴⁹ Anul 1848 în Principatele Române, tom I, p. 495.

⁵⁰ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368—1900)*, p. 325—329.

⁵¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat, cu ocazia celebrării împlinirii a 100 de ani de la cucerirea independenței de stat a României*, în „Scînteia”, anul XLVI, nr. 10 799 din 10 mai 1977.

Anii domniei lui Alexandru Ioan Cuza și cei ce au urmat pînă la actul istoric de la 9 mai 1877 au fost bogați în fapte și evenimente ce demonstau că se realiza cu fiecare zi cadrul favorabil coordonării luptei generale a poporului român pentru cucerirea deplinei independențe de stat cu multiple acțiuni întreprinse pe linie de stat ce vizau aceeași țintă.

Să amintim aici că domnitorul Cuza a reușit să obțină recunoașterea îndoitei sale alegeri în fruntea statului nostru, din partea puterilor europene, și că la 11/23 decembrie 1861 a dat Proclamația către națiune, prin care aducea la cunoștință oficială că „Unirea este îndeplinită, naționalitatea română este întemeiată“, „...Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie“⁵², idei reafirmate la deschiderea la București a lucrărilor primului parlament al României, în ziua de 24 ianuarie/5 februarie 1862. Toată activitatea reformatoare și legislativă a lui Cuza și a guvernului său, prin care a urmărit și a și reușit să pună bazele economico-sociale și politico-juridice ale României moderne, s-a desfășurat fără aprobarea vreunei puteri din afară, inclusiv a Turciei, care în concepția marilor puteri mai era încă suzerana țării noastre.

Între aceste măsuri, amintim în ordine cronologică: în 1862 a fost pusă în circulație o nouă emisiune de mărci poștale și s-a fixat un tarif uniform de francare a corespondenței; la 1/13 ianuarie același an a intrat în vigoare legea (votată în 1861) privind instituirea monopolului total al statului asupra sării (cu excepția drepturilor vrîncenilor); în august 1862 s-a adoptat un regulament de navigație pentru marina comercială a Principatelor Unite; la 17/29 decembrie 1863 s-a adoptat Legea pentru secularizarea averilor mănăstirești; în 1864 au fost elaborate: Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris și o nouă lege electorală — care au adus importante modificări în organizarea și compunerea, dar și în activitatea organelor centrale ale statului —, precum și importante legi și decrete privind organizarea puterii armate în România, înființarea Consiliului de stat, organizarea comunelor și județelor, organizarea judecătorească, introducerea sistemului de măsuri și greutăți metrice, înființarea unei autorități sinodale centrale pentru afacerile religiei române (prin aceasta punîndu-se capăt legăturilor de subordonare ale bisericii noastre față de patriarhia de la Constantinopol și proclamîndu-se autocefalia bisericii române), legea pentru reforma agrară ș.a. În 1864 și 1865 au fost realizate marile coduri ale dreptului României moderne: Codul civil și Codul de procedură civilă, Codul penal și Codul de procedură penală.

Și activitatea desfășurată pe plan extern de Al. I. Cuza și sfetnicii săi a fost o dovadă concludentă a luptei pentru dezvoltarea independentă și suverană a poporului român. Astfel, au fost create primele agenții diplomatice românești în străinătate (la 26 august/7 septembrie 1860 a fost instituită prima agenție diplomatică a Principatelor Unite la Paris, iar la 12/24 martie 1863 s-a înființat agenția diplomatică română de la Belgrad), la 1/13 august 1862 a fost constituit Ministerul Afacerilor Străine al României. De asemenea au fost încheiate o serie de convenții cu diferite state de pe poziții de independență și egalitate. La 3/15 decembrie 1860 a fost semnată Convenția telegrafică cu Rusia, prima convenție internațională a Principatelor Unite; la 16/28 iunie 1862 a fost încheiată, la Timișoara, o convenție între țara noastră, Austria, Turcia, Serbia, referitoare la reglementarea serviciului telegrafic internațional, iar la 27 iulie/8 august 1865, România a aderat la Convenția telegrafică internațională de la Paris împotriva voinței Turciei, care ar fi dorit ca aceasta să se producă concomitent cu propria sa aderare; la 16/28 iunie 1864, în timpul vizitei pe care Al. I. Cuza a făcut-o la Constantinopol, a fost semnat actul adițional la Convenția de la Paris, în care se specifica: „Principatele Unite vor putea în viitor modifica și schimba legile care privesc ocîrmuirea lor internă, cu concursul legal al tuturor puterilor statului și fără nici o intervenție externă“⁵³, ceea ce echivala cu recunoașterea categorică a autonomiei depline a României.

⁵² Apud: Constantin C. Giurescu, *Viața lui Cuza Vodă*, Editura științifică, București, 1966, p. 109.

⁵³ Apud: Constantin C. Giurescu, *Op. cit.*, p. 260.

Reformele lui Cuza, care întăreau România modernă, manifestările de independență nu erau însă pe placul imperiilor vecine, care urmăreau interese proprii în spațiul carpato-danubian. De aceea, ele au pornit o campanie de denigrare a acțiunilor întreprinse de guvernul român, pentru desfacerea unirii, Imperiul țarist manifestându-se cel mai zelos în acest sens. În aceste împrejurări, pentru a menține și consolida ceea ce se realizase și pentru a impulsiona lupta pentru independență și unitate națională statală deplină, abdicarea lui Alexandru Ioan Cuza în favoarea unui prinț străin devenise un act necesar. Cel ales avea să asigure, la acea epocă, eliminarea pericolelor externe și continuarea operei politice a întiiului domn al României moderne.

Forțele politice ale țării, în imensa lor majoritate, înțelegeau că, pentru progresul țării era absolut necesară respingerea oricărei pretenții de dominație, indiferent de unde venea și indiferent de forma sub care se manifesta. În continuare s-a realizat coordonarea luptei poporului român pentru cucerirea independenței depline a țării cu acțiunile și măsurile luate de către conducerea statului. Trebuie arătat că, în împrejurările cind marile puteri foloseau Imperiul otoman ca un avantaj debuseu economic și cind considerau menținerea integrității lui drept o garanție a păstrării echilibrului european, iar forța militară otomană — după reformele tanzimatului — creștea continuu, statul român va desfășura o intensă activitate diplomatică, urmărind lichidarea ultimelor vestigii ale suzeranității otomane.

Actele politice-juridice interne adoptate: Constituția României (1/13 iulie 1866), Legea monetară, care a adoptat ca unitate monetară națională leul cu 100 de bani (22 aprilie/4 mai 1867), Legea privind organizarea armatei țării (17/29 iulie 1868), constituirea Sinodului bisericii autocefale ortodoxe române (19/31 decembrie 1872), Legea generală a vămilor (15/27 iunie 1874), ș.a., însoțite de acțiunile intense pe plan extern, constind în crearea unor noi misiuni diplomatice în străinătate (1868 — Viena, 1872 — Berlin, 1873 — Roma, 1874 — Petersburg), încheierea de noi convenții peste capul și voința Porții, pe picior de egalitate și în mod independent, cu diferite state europene au contribuit la afirmarea neatarnării statului român.

Anii 1876—1877 au constituit punctul de vîrf al luptei poporului român pentru cucerirea independenței depline. Cu toate că nu se aștepta să fie sprijinit de puterile garante, guvernul român a pretins Porții în vara anului 1876: recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice de România, inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea insulelor Dunării, fixarea frontierei între România și Turcia la gurile Dunării, luîndu-se ca bază talwegul brațului principal al acestui fluviu, admiterea reprezentantului României în corpul diplomatic, recunoașterea pașaportului român și abținerea consulilor turci de a se amesteca în afacerile privind românii din străinătate etc., ceea ce semnifica recunoașterea independenței depline a statului român.

Au fost întreprinse noi acțiuni și au fost luate noi măsuri care arată hotărîrea fermă a poporului român și a conducătorilor săi de a nu ceda nimic de pe drumul luptei pentru independență deplină și neatarnare. Astfel, la întrevvedere româno-rusă de la Livadia (Crimeea), din 29 septembrie/11 octombrie 1876, partea română a acceptat, în principiu, trecerea armatelor rusești pe teritoriul țării noastre, în caz de război cu Turcia (dar pe baza unei convenții care se va semna ulterior). Amintim apoi vehementul protest al parlamentului român și declarația primului ministru al țării, față de prevederea Constituției proclamată de Poartă la 11/23 decembrie 1876, și prin care România era desemnată „provincie privilegiată” a Imperiului otoman; hotărîrea guvernului român din 31 martie/12 aprilie 1877 de mobilizare generală în fața refuzului Porții de a se supune protocolului semnat la Londra la 19/31 martie 1877, de către puterile semnatare ale Tratatului de la Paris, prin care se recomanda Turciei să acorde unele libertăți popoarelor ce-i erau supuse.

Războiul ruso-turc izbucnit în primăvara lui 1877, indiferent de motivele care l-au determinat și de țelurile pe care le-au urmărit cei ce l-au declanșat, a fost folosit în lupta de eliberare a popoarelor din Balcani.

După hotărîrea mobilizării generale, la 1/13 aprilie 1877, Consiliul de Miniștri a hotărît, cu participarea președintelui Adunării Deputaților și a șefilor grupărilor din opoziție, cu majoritate de voturi, semnarea proiectului Convenției româno-ruse, care a avut loc la București, la 4/16 aprilie. Permițînd trecerea trupelor rusești pe teritoriul țării, guvernul român a obținut următoarele garanții: „Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul majestății sale, împăratul tuturor Rusiilor, se obligă a menține și a face a se respecta drepturile politice ale Statului român, cum rezultă

din legile interioare și tratatele existente, precum și a menține și a apăra integritatea actuală a României”⁵⁴ (subl. ns.).

La 10/22 aprilie 1877 au fost rupte relațiile diplomatice dintre România și Turcia, la 11/23 aprilie trupele rusești au trecut frontiera României, iar la 12/24 aprilie Rusia a declarat război Turciei, care, în săptămânile următoare a efectuat bombardarea asupra orașelor noastre de la Dunăre, la care s-a răspuns cu bombardarea Vidinului de către artileria românească.

În această conjunctură, după ce la 29 aprilie/11 mai și respectiv 30 aprilie/12 mai 1877, Adunarea deputaților și apoi Senatul au adoptat cu majoritate de voturi moțiunea prin care se declara starea de război a țării noastre cu Imperiul otoman, la 9 mai 1877, Adunarea deputaților, în sesiune extraordinară, a proclamat independența de stat deplină a României, prilej cu care M. Kogălniceanu, ministrul de externe al României, a declarat: „Sîntem independenți, sîntem națiune de sine stătătoare... Nu am nici cea mai mică îndoială și frică de a declara în fața Reprezentațiunii Naționale că sîntem o națiune liberă și independentă”⁵⁵. După aceea, în Adunarea deputaților a fost votată moțiunea prin care se lua act „că războiul între România și Turcia, cu ruperea legăturilor noastre cu Poarta și independența absolută a României au primit consacrarea lor oficială”⁵⁶.

Abia proclamată, independența a trebuit să fie consfințită și întărită pe cîmpul de luptă. Proclamarea sa, rod al bătăliilor neîntrerupte a poporului nostru pentru libertate națională, pentru apărarea dreptului sacru de a trăi liber, într-o patrie unitară, independentă și suverană, al luptei eroice a armatei române în războiul neahtîrării de la 1877, a avut consecințe adînci pentru întreaga dezvoltare a societății românești.

⁵⁴ Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Tratatele internaționale ale României, 1354—1920*, p. 219—220.

⁵⁵ Mihail Kogălniceanu, *Texte social-politice alese*, Editura politică, București, 1967, p. 315.

⁵⁶ „Monitorul oficial”, nr. 118 din 27 mai 1877.

Femeile române în lupta pentru independența națională a țării

MARIA TOTU, DOINA SMARCEA

Lupta pentru dreptate socială, pentru unire și independență a fost expresia permanentă a existenței și acțiunii istorice a românilor. Generații și generații de înaintași au suferit nemăsurate privațiuni, s-au jertfit eroic pentru împlinirea acestor idealuri. Femeile române, fiice ale acestui pământ, s-au integrat organic în cursul istoric de aspre și necontenite bătălii sociale și naționale duse de-a lungul veacurilor de poporul nostru, au aparținut de fapt acestei lupte, mărturie a dragostei fierbinți față de țară, a convingerii neclintite în viitorul ei, a atașamentului față de năzuințele maselor. Nu numai că ele au dat patriei luptători neînfricați, pentru care aspirațiile celor mulți, libertatea și neatârarea gliei strămoșești erau bunurile cele mai de preț, ci, la vremuri de restriște, au fost parte nedespărțită din scutul ei apărător, dăluind momente de nepieritor eroism, alături de întreaga obște a țării. „În istoria noastră, ca și în întreaga istorie a omenirii — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, sînt nenumărate exemple de eroine. Femeile nu au făcut cu nimic mai puțin decît au făcut bărbații în diferite împrejurări grele ale luptei revoluționare”¹.

Încă din îndepărtate timpuri, numele demnelor și curajoaselor românce din rîndul maselor poporului, ca și ale soțiilor domnitorilor patrioți s-au acoperit de virtuțile eroismului. În viața social-politică a românilor — scria Nicolae Iorga — „Nu e nici un colț de taină unde să se ascundă sfioase femeile. Dimpotrivă..., cînd domnul cade, ea e gata să joace rolul lui”². Așa au procedat Despina, soția și colaboratoarea lui Neagoe Basarab, Elena, soția lui Petru Rareș, și numeroase altele³. Stanca, soția lui Mihai Viteazul, l-a însoțit pe marele voievod în drumul eliberator în Transilvania, fiind alături de el în dramaticele momente ale luptelor⁴. Sfătuitoare și colaboratoare apropiată în făurirea mărețelor acte naționale a fost pentru Mihai Viteazul și Velica, nepoată de domn, care, prin faptele sale — așa cum aprecia Nicolae Iorga —, „își ia locul între figurile trecutului nostru”⁵. Elisabeta, soția lui Eremia Vodă, a organizat cu iscusință și energie apărarea Moldovei în fața incursiunii otomane din februarie 1616, a condus, din Hotin, lupta pentru alungarea armatelor străine. În scurt timp, pînă în aprilie 1616, o parte însemnată a Moldovei și Iașul erau eliberate. Învinsă prin trădarea și lașitatea boierilor, Elisabeta a fost silită să ia drumul robiei, privind la dezastrul țării cu inima împietrită de durere. Faptele curajoasei luptătoare, care, în acel început de veac XVII, a condus țara cu bărbăție, au fost evocate elogios de contemporanii vremii. Un raport olandez din Constanti-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 652—653.

² Nicolae Iorga, *Viața femeilor în trecutul românesc*, Vălenii de Munte, 1910, p. 94.

³ *Ibidem*, p. 17.

⁴ Em. E. Cretzulescu, *Doamna Stanca Kretzulescu Basarab*, București, 1924, p. 12—13.

⁵ Nicolae Iorga, *Op. cit.*, p. 44.

nopol, datat 6 august 1616, o caracteriza drept „o vitează eroină”, care „s-a ținut atîta timp în stăpînire împotriva turcilor”⁶.

Cam în aceeași vreme, se distingea, prin cultura și activitatea sa, o altă româncă, Elina, soția lui Matei Basarab, fiica unui strălucit ostaș al lui Mihai Viteazul și sora lui Udriște Năsturel. Ea a luat cîrma țării în 1633, cînd Matei Basarab a plecat la Constantinopol pentru confirmarea domniei⁷.

Perioada de după revoluția din 1821 a prilejuit afirmarea mai largă a sentimentelor patriotice de care era animată femeia română. Deși menținute într-o condiție de inegalitate, masele de femei au participat la înfăptuirea marilor momente revoluționare ale epocii, au făurit pagini de înălțător eroism colectiv. Istoria acelor ani evocă faptele cu valoare de simbol ale Anei Ipătescu, Mariei Rosetti, Sevastiței Bălcescu, Zoei Golescu, Pelaghiei Roșu și ale altor femei luptătoare, participante la revoluția română de la 1848. În fruntea mulțimii, Ana Ipătescu, dovedind un deosebit curaj și inițiativă, a eliberat guvernul revoluționar arestat în urma complotului contrarevoluționar de la 19 iunie 1848.

În Munții Apuseni, femeile au participat, ca forță combatantă, alături de întreaga suflare românească din aceste locuri, la eroica rezistență revoluționară din a doua jumătate a anului 1848 — prima jumătate a anului 1849. Pelaghia Roșu, în fruntea buciumanelor, a luat parte la lupta de la Fintinele, de la începutul lunii iulie 1849, împotriva trupelor invadatoare conduse de Vasvari⁸.

Zoe Golescu, mama revoluționarilor Nicolae, Ștefan, Radu și Alexandru C. Golescu, cea care, în vara anului 1848, purta cu mîndrie cocarda tricoloră, a fost socotită, așa cum o înfățișa C. A. Rosetti, „modelul mumelor societății viitoare”⁹. Zoe Golescu a susținut moral și material activitatea revoluționară a fiilor săi, a fiilor patriei, în anii emigrației de după 1848. Încrezătoare în viitorul luminos al patriei, ea își îmbărbăta permanent fiii, îi îndemna să continue lupta în vederea împlinirii idealurilor revoluționare. „Da, bunii mei copii — scria Zoe Golescu de la Sibiu, unde se refugiase în urma invaziei străine —, vorbesc sigură de acest viitor ferice și foarte apropiat. Luați pildă de la mama voastră, vedeți ea rămîne tare în credință”¹⁰. Autoritățile de ocupație turco-țariste n-au admis prezența ei în țară, astfel că, în aprilie 1849, a fost silită să ia calea exilului. Ajunsă la Istanbul, Zoe Golescu a încurajat intențiile lui Radu și Alexandru Golescu, internați la Brussa, de a evada și a se reîntoarce să lupte pentru revoluția română în Transilvania.

Pentru idealul înfăptuirii României libere și independente a militat și Maria Rosetti, soția revoluționarului C. A. Rosetti. Crezurile înaintate de care era animată, curajul și abnegația i-au îndrumat faptele în revoluția de la 1848. În condițiile ocupației străine, temerara luptătoare a însoțit grupul fruntașilor revoluționari arestați, printre care se aflau Nicolae Bălcescu, C. A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad, I. C. Brătianu, Cezar Bolliac, Dimitrie Bolintineanu și numeroși alții, trimis sub escortă otomană la Giurgiu, Ruscuc și apoi pe Dunăre, pînă la Semlin (Zemun — Iugoslavia). Ascunzîndu-se, travestindu-se, a străbătut, cu feteița sa Liby (Liber-tatea) în brațe, așezările situate de-a lungul Dunării și, împreună cu Dimitrie Brătianu, evitînd ochii înscoditori ai autorităților de ocupație și ohranei țariste, a asigurat revoluționarilor transportați în ghimile turcești hrana necesară, le-a furnizat știri cu privire la situația din țară. Fapta ei a insuflat curaj și încredere. După o călătorie istovitoare, de o lună de zile, revoluționarii captivi au reușit, cu ajutorul Mariei Rosetti, să evadeze, la Svinîța. Ea mobilizase în acest scop un grup de țărani din localitate¹¹. În exil și apoi revenită în țară, Maria Rosetti a fost un reazim de nădejde pentru activitatea revoluționară a lui C. A. Rosetti și, în același timp, o participantă activă la lupta pentru Unire, în care s-au ilustrat numeroase alte militante — Hermiona Asachi, Constanța Dunca, Sofia Cocea ș.a. În anii Unirii, Sofia Cocea a publicat în „Steaua Dunării”, „Reforma”, „Rumânul” articole pline

⁶ Nicolae Iorga, *Doamna lui Eremia Vodă*, în „Analele Academiei Române”, Memoriile Secțiunii istorice, tomul XXXII, p. 1067.

⁷ Nicolae Iorga, *Doamna Elina a Țării Românești ca patroană literară*, în „Academia română, Memoriile Secțiunii istorice”, seria a III-a, tomul XIII, mem. 2, p. 6. A se vedea și: C. Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, 1943, p. 199—200.

⁸ Silviu Dragomir, *Avram Iancu*, Editura științifică București, 1965, p. 199.

⁹ G. Fotino, *Din vremea renașterii naționale a Țării Românești. Boierii Golești*, vol. III, București, 1939, p. 390.

¹⁰ *Ibidem*, vol. II, p. 192.

¹¹ C. Colescu-Vartic, 1848. *Zile revoluționare*, București, 1898, p. 426, 433. A se vedea și: N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 116.

de fierbinte patriotism, care au avut un rol mobilizator în cadrul mișcării generale pentru înfăptuirea statului național modern român. Scriitoarea Dora d'Istria (Elena Ghica), larg cunoscută peste hotare la acea epocă, a promovat prin scrisul său numele României în Europa. Pe fondul amplificării raporturilor de conlucrare a românilor cu mișcarea de eliberare a celorlalte popoare din Balcani, ea a întreținut legături cu personalități recunoscute ca partizane ale luptei de eliberare a popoarelor oprite. Garibaldi însuși i s-a adresat în acele împrejurări, apreciind-o ca promotoare a luptei armate a popoarelor din această zonă pentru înlăturarea dominației străine¹².

În cursul războiului pentru cucerirea independenței de stat depline a României, când întreaga națiune și-a concentrat efortul în numele imperativului unic al dobândirii victoriei, masele de femei au făcut, la rindul lor, să strălucească virtuțile strămoșești ale angajării tenace în slujba marelui ideal național. Participarea în masă a războaielor de pretutindeni la susținerea războiului de neam a contribuit din plin la manifestarea caracterului popular și național al acestuia. Este drept că femeile n-au putut fi atunci combatante pe front, dar ele au acționat sub diverse alte forme, cu abnegație și devotament, în cadrul mișcării generale a întregului popor pentru cucerirea independenței. Nu se poate uita că mamele au educat eroii de la Plevna, Rahova sau Vidin, care, înainte de a intra în luptă și a se jertfi pentru țară, își îndreptau gândul la patria-mamă și la mama din vatra strămoșească.

În lumea satelor, femeile au preluat atunci grelele poveri pe care le implica lucrul cimpului, ale cărui roade serveau în primul rind frontul. De asemenea, în campania permanentă de stringere a ajutoarelor destinate oștirii, au fost antrenate, prin suferințele de comitate care au activat, în acest scop, zeci și zeci de mii de femei.

Primul comitet de femei a luat ființă la 18 aprilie 1877, în Iași. În numele celor 51 de române, cit grupa inițial comitetul¹³, s-a adresat maselor de femei Maria Rosetti Roznovanu. „Femeile din Iași, urmașe demne ale mamei lui Ștefan cel Mare — spunea ea într-o chemare —, se grăbesc a încuraja pe soții și fiii lor să-și facă datoria astăzi când patria-i cheamă a-și vărsa singele pentru dinsa, promițând, la rindul lor, că nu vor cruța nici sacrificii, nici osteneli spre a le îndulci suferințele războiului, fiind pururea lângă dinșii și dindu-le ajutoarele necesare”. Aceeași patriotă arăta că în „ora supremă a sacrificiilor care a sunat și pentru române, când fiii țării luptă cu vitejie strămoșească”, nu trebuie să se cruțe „nici bucăți zilnică pentru a alerga în ajutorul bravilor noștri”¹⁴.

În scurtă vreme, în toată țara s-au înființat comitete de ajutorare¹⁵, la activitatea cărora femeile au participat în număr mare, constituind chiar majoritatea și în comitetele Crucii Roșii din capitalele de district¹⁶.

Aceste comitete de femei, avînd menirea de a asigura mobilizarea în masă a femeilor la susținerea frontului, au organizat, cu deosebit succes, acțiunea de stringere a contribuțiilor în bani și obiecte pentru serviciul sanitar al armatei, pentru ajutorarea răniților și a familiilor combatanților lipsite de mijloace, ca și pentru achiziționarea de mijloace de luptă.

Pentru împlinirea acestor cerințe a fost nevoie de o activitate permanentă și bine dirijată. În scopul stringerii fondurilor, spre exemplu, Comitetul Central al femeilor din Iași a repartizat membrele sale în cele cinci „cvartale” ale orașului, unde au acționat pentru colectarea ajutoarelor pînă la sfîrșitul războiului. Cu concursul unor mari artiști și oameni de cultură — Vasile Alecsandri, Mihail Pascaly, Maria Flechtenmacher, Gavriil Musicescu și mulți alții — au fost organizate spectacole artistice, sumele încasate adăugîndu-se fondului de ajutorare a oștirii. Răspunzînd apelului femeilor din Iași, Gavriil Musicescu se declara „la dispoziția

¹² Ibid.

¹³ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, *Actele Comitetului Central de doamne de la Iași. 1877—1878*, vol. III, A. 717, fila 319. A se vedea și: Radu Rosetti, *Ambulanța doamnelor din Iași în 1877—1878*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii istorice”, tomul XXII, S. III, 1939—1940, p. 181.

¹⁴ „Curierul”, anul V, nr. 31 din 23 aprilie 1877; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, *Actele Comitetului Central de doamne de la Iași, 1877—1878*, vol. III, A. 717 (c), filele 194, 226; fondul *Actele Societății femeilor române din Tecuci. 1877—1878*, A. 735, filele 35, 87.

¹⁵ Loc. cit., *Actele Societății femeilor române din Tecuci*, filele 76, 136.

¹⁶ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dosarul *Acte privitoare la constituirea Societății de Cruce Roșie, 1876*, filele 194, 196, 226, 247—248.

onorabilului Comitet Central pentru ajutorul ostașilor români răniți, pe timp cit va crede că serviciile mele vor fi cit de puțin folositoare ajutorului bravilor apărători ai patriei noastre¹⁷.

Datorită unei permanente și energice activități, Comitetul Central al femeilor din Iași a adunat suma de 108 760 de lei și numeroase donații în obiecte¹⁸. A contribuit la acest fructuos rezultat și tineretul studios din Iași. O studentă în drept, Sofia Balasan, cooptată în iulie 1877 în Comitet, a depus o stăruință deosebită pentru colectarea ajutoarelor bănești și prin intermediul clubului studenților universitari din oraș¹⁹.

Mișcarea de masă pentru susținerea materială a frontului a cuprins și tineretul din școli. Bunăoară, Școala de fete nr. 1 din Turnu-Severin a trimis Crucii Roșii din București obiecte confecționate pentru răniți²⁰. Asemenea ajutoare au fost primite și din Vaslui, Chilia, Cahul, Tecuci²¹.

Este profund elocvent că baza mișcării de sprijinire materială a luptătorilor de pe front au reprezentat-o masele de femei de la orașe și sate. Asemenea lucrătoarelor Zinca și Vera Cristodoru, Anica Teodorescu de la Fabrica de timbre din București²², sute și sute de femei muncitoare din București, Brăila, Craiova, Galați, Cahul, Slatina, Tirgu-Jiu, Buzău, Rîmnicu-Sărat, Focșani, Roman, Rîmnicu-Vilcea s-au adresat direct Crucii Roșii din Capitală, trimițând sume de bani sau obiecte sanitare, însoțite de emoționante scrisori pătrunse de simțămînt patriotic. Una din acestea, semnată Maria, consemna, la 12/24 iulie 1877: „În împrejurările prin care țara noastră este silită să treacă, fiecare fiu al ei are cite o datorie de împlinit. Eu, în lipsă de orice avere și puteri, nu pot face alt decît să ofer 500 grame scamă cu 9 bandaje pentru juna și brava noastră armată... Nu mi-am ales această cale cu scop d-a se publica oferta mea, din contra; țin mult și vă rog chiar să nu faceți aceasta, fiindcă obolul văduvei și al săracului, scutit trebuie să fie de orice paradă“²³.

În frontul general de luptă pe care îl reprezenta atunci țara întreagă s-au înscris cu fapte eroice, alături de celelalte române, și masele de femei din Transilvania, Banat, Bucovina aflate în acel timp sub dominație străină. Și aici, solidarizarea cu Țara a căpătat forme deosebit de viguroase și un caracter de masă. S-au constituit, în aceste părți ale patriei noastre, numeroase comitete de femei, din rîndul cărora se detașează, cu deosebire, cel de la Sibiu²⁴. Inițiativa și președinția acestui comitet, creat la începutul lunii mai 1877, a fost Iuditha Măcelariu, soția primului președinte al Partidului Național Român din Transilvania, Ilie Măcelariu. Întrucît P.N.R. nu putea acționa în forme deschise pentru mobilizarea românilor din Transilvania în marea luptă națională, soțiile, surorile, mamele și fiicele fruntașilor mișcării naționale de peste Carpați au devenit factori de impulsioneare a campaniei de sprijinire materială a războiului neahtirării. Aceasta era, în același timp, o acțiune cu caracter politic, afirmînd crezul general al românilor din teritoriile aflate sub dominația străină că independența de stat deplină a României va asigura posibilitatea apropiatei înfăptuiri a visului de unire a tuturor fiilor țării într-o patrie liberă. S-au remarcat, prin activitatea lor, Emilia Rațiu, soția lui Ioan Rațiu, Maria Cosma, soția lui Partenie Cosma, Elena Pop, fiica lui George Pop de Băsești, Maria Velisar, Victoria, Aurelia, Maria și Octavia, soția și fiicele lui George Barițiu, Natalia Hurmuzachi din Bucovina și numeroase altele²⁵.

Inițiativa femeilor din Sibiu s-a extins cu rapiditate în toată Transilvania și în Banat. Partidul Național Român o dirija și o urmărea îndeaproape. Activitatea periodicelor românești era și ea subordonată, în bună măsură, asigurării, prin comi-

¹⁷ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, *Actele Comitetului Central de doamne de la Iași*, vol. I, 1877—1878, A. 717, fila 258.

¹⁸ Loc. cit., vol. III, 1877—1878, fila 399.

¹⁹ Loc. cit., vol. I, fila 234.

²⁰ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., filele 235, 269.

²¹ Loc. cit., fila 264.

²² „Românul“, anul XXI din 27 iulie 1877.

²³ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dosarul *Acte privitoare la fondarea Societății Naționale de Cruce Roșie*, 1876, fila 257.

²⁴ A se vedea: Paul Abrudan, *Ajutorul bănesc și material al transilvănenilor în sprijinul războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „Revista de istorie“, tomul 30, nr. 1/1977 și nr. 2/1977; Elisabeta Ioniță, *Aportul femeilor în sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României*, în „Revista de istorie“, tomul 29, nr. 4/1976.

²⁵ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, fila 424.

tetele de femei, a unei participări de masă la mișcarea pentru susținerea războiului de independență. În apelul-manifest semnat de George Barițiu și difuzat prin intermediul „Gazetei Transilvaniei” din 8/20 mai 1877, se sublinia în chip semnificativ că armata română luptă „în sensul cel mai strins al cuvîntului pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate”.

Amploarea acțiunii de solidarizare cu patria luptătoare a înspăimîntat autoritățile ungare, care au interzis, începînd din 12/24 mai 1877, constituirea comitetelor de ajutorare, adevărate organisme ale mișcării naționale, și au dispus dizolvarea lor. Dar o atare măsură era, dintru început, sortită eșecului. Odată cu activitatea de colectare a contribuțiilor materiale, s-a declanșat o vastă campanie de protest față de hotărîrea guvernului ungăr de dizolvare a comitetelor, încurajată permanent de românii de dincoace de Carpați. Așa bunăoară, Constanța Argetoianu exprima în „Gazeta Transilvaniei” din 9/21 iunie 1877 convingerea că nici un ordin nu-i putea opri pe români „de a iubi românește, de a lucra românește”.

Pătrunse de sentimentul datoriei față de națiunea căreia aparțineau, membrele comitetelor de femei au continuat, ca persoane particulare, activitatea de colectare și expediere, pe adresa Crucii Roșii din București, a ajutoarelor materiale ale românilor de peste Carpați, ceea ce făcea ca, practic, comitetele să ființeze clandestin. Este astfel ilustrativ că 368 de localități au contribuit cu sume bănești și alte 133 cu mari donații în obiecte²⁶. Comitetul de la Sibiu și-a desfășurat activitatea pe o vastă arie, cuprinzînd localități din județele Sibiu, Brașov, Alba, Sălaj, Hunedoara, Caraș-Severin, Timiș, Bihor, Maramureș și chiar în rîndurile românilor aflați în Viena și Budapesta. Munca susținută, organizată și permanentă a femeilor dusă în condițiile grele, de teroare, de după dizolvarea comitetelor s-a materializat, numai la Sibiu, în considerabila sumă de 10 013,31 lei, în sute de kilograme de scamă, pînză, lenjerie de corp etc., expediate pe adresa Crucii Roșii din București²⁷. Caracterul de masă al participării femeilor la susținerea războiului neatîrnării este ilustrat și în zona Brașovului de viguroasă activitate a 6 000 de românce, în frunte cu Sevastia Mureșianu și Hareți Stănescu²⁸, alături de care se aflau Maria Zănescu, Sofia Spudercă, Dina Manole, Ecaterina Archimandrescu, Polixenia Sotir, Maria Alecsandrescu, Elena Anken, Carolina Chircu, Ana Patiția, Claudia Indreu și altele²⁹. Din Tîrgu-Mureș, Maria Szebeni Hossu expedia la București importante sume de bani³⁰. S-au remarcat, de asemenea, Ana Filip și Ana Gall din Abrud, Emilia Rațiu din Turda, Ida Mladin din Macea, Ana și Sofia Bogdan din Sibiu, Catinca Tipei din Sebeș, Ileana Mocioni și fiicele sale, Aurelia Babeș din Budapesta, Elena Pop din Băsești, Maria Poruțiu din Ceanul Deșert (Turda), Ludovica Borgovan din Gherla, Eufrosina Cirlea și Eufemia Pîpoșu din Alba Iulia și numeroase altele. „Pentru ajutorul fraților noștri, ostași români răniți în România liberă luptătoare pentru cauza națională și mărirea neamului român — scriau tinerele E. Cirlea și E. Pîpoșu la 9 iulie 1877 —, ca în toate părțile locuite de români, așa și la noi, se grăbesc cu toții a-și aduce ofrandele lor”. Activitatea de colectare a ajutoarelor materiale a continuat, fără întrerupere, din iulie 1877 pînă în martie 1878³¹.

Din Banat se îndreptau spre București alte însemnate donații, cele mai numeroase fiind din Lugoj, Deva, Caransebeș, Timișoara, Arad, Lipova. Sint cunoscute pentru activitate patriotică depusă în această direcție Emilia Sturdza din Sepreș, Elena Țăranu din Lipova, Iulia Rotariu din Timișoara ca și tinăra Zoe Lorenzo din Ciacova³². Aceasta din urmă, expediind la 27 noiembrie 1877 o însemnată sumă de bani (106 florini și 70 creițari), făcea cunoscut că avea un frate înrolat voluntar în regimentul doroanților din Tirgoviște. Ca și Elena Pop din Băsești, Zoe Lorenzo a străbătut satele pentru a strînge contribuțiile materiale destinate sprijinirii războiului neatîrnării.

²⁶ Paul Abrudan, *Transilvănenii în sprijinul independenței României*, în „Revista de istorie”, tomul 30, nr. 2/1977, p. 298.

²⁷ *Ratiociniu publicu despre colectele întreprinse pe seama ostașilor români răniți în resbelul orientale din anul 1877 de colectanta Juditha Măcelariu*, Sibiu, 1878; Arhiva Crucii Roșii din România, dosarul Documente și acte privitoare la războiul de independență, 1877-1878, filele 277-280.

²⁸ *Unirea Transilvaniei cu România*, 1 Decembrie 1918, Editura politică, București, 1970, p. 186.

²⁹ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., fila 438.

³⁰ Loc. cit., fila 283.

³¹ Loc., cit., filele 437, 457, 458.

³² I. D. Suciu, *Românii bătășeni și războiul de independență*, în „Revista de istorie”, tomul 30, nr. 3/1977, p. 404, 406.

Aceeși dragoste fierbinte de țară a călăuzit activitatea femeilor din Bucovina. Și în acest ținut strămoșesc s-au constituit, începând din mai 1877, comitete de susținere a luptei pentru independența patriei. Un apel adresat bucovinencelor de a se înrola în armata luptătorilor pentru susținerea războiului de independență purta semnăturile Victoriei Zotta, Eufrosina Petrino, Pulcheria Stirce, Catinca și Aglaia Vasilco, Olga Grigorcea, Elena Popovici³³. După interzicerea de către autoritățile habsburgice a comitetelor de femei pentru ajutorarea răniților români, semnatarele au continuat să-și desfășoare activitatea trimițând spre București numeroase contribuții în bani. S-a remarcat, cu deosebire, acțiunea de colectare desfășurată de Aglaia de Flondor și Elena Popovici³⁴.

Larga mișcare de susținere a oștirii era însuflețită de vibrante chemări patriotice. La 12 august 1877, „Familia” publica apelul Aureliei Crișan și Carolinei Pop, sora revoluționarului de la 1848 Al. Papiu-Ilarian, Către frații din cîmpie, la care se adaugă chemarea româncei Ioana Boiu-Moldovan, adresată femeilor de pe Tîrnava și intitulată Totul pentru ostașii români răniți. Iuditha Măcelariu publica, la rîndul său, în „Gazeta Transilvaniei” din 15/27 septembrie 1877, o nouă chemare către toate comunele și orașele. Un alt apel, semnat de Ludovica Borgovan la 8 octombrie 1877 și publicat în Cărțile săteanului român, era adresat femeilor din părțile Someșului³⁵.

Au răspuns acestor chemări nu numai femeile din Transilvania, ci și școlile, organizațiile și asociațiile culturale etc. S-au strîns și s-au expedit ajutoare materiale și prin intermediul gazetelor. Mircea V. Stănescu, redactorul publicației „Gura satului” (Arad), anunța, la 31 iulie 1877, Crucea Roșie din România că deschisese o colectă „pentru alinarea durerilor fraților noștri ce-și varsă singele în resbel, apărînd drapelul și onoarea națiunii române”. Printre donatoare se aflau Ana Dogariu, Elena Rosin, Iulia Dobre și foarte tinăra Iulia Rusu³⁶. O activitate febrilă pentru pregătirea obiectelor sanitare necesare răniților și stringerea de contribuții materiale se desfășura în școli. Orele de lucru, devenite ore de educație patriotică, insuflau elevilor dragostea vie față de patrie, datorită de a sluji și în viitor interesele națiunii române, sădeau convingerea că ceasul izbăvirii de sub dominația străină se apropia. Învățătoarea din Tesvinu-Recasu, Emilia Lungu, adresa la 31 octombrie 1877 Crucii Roșii o vibrantă scrisoare, în care sublinia: „Cauza cea sintă pentru care luptă frații noștri și ajutorul răniților a străbătut toate piepturile române. Pentru a da și eu un atom de ajutoriu am streformat ora de lucru la școala fetițelor din comuna Tesvinu, pentru a face scame, ca să le trimit acum. Primiți cele mai frenese urări pentru brava armată, care este fala românilor din patru unghiuri”³⁷.

Din imensele contribuții strînse de femei s-au dotat spitale, s-au constituit ambulanțe, au fost ajutați răniții și familiile acestora, s-au susținut achizițiile destinate armatei. Spitale organizate și întreținute de femei au funcționat la București, Iași, Craiova, Ploiești, Piatra-Neamț, Tecuci, Turnu-Măgurele. În Capitală, spre exemplu, s-au amenajat, cu participarea masivă a femeilor, spitalele-barăci de la Filantropia, Cotroceni și Școala militară³⁸. Bine organizate erau și spitalele de la Iași, Tecuci și Piatra-Neamț. La buna funcționare a spitalului de la Ploiești și-au adus contribuția Ecaterina Cantacuzino, Maria Th. Văcărescu și Smaranda Maruzzi³⁹. O eficiență maximă au atins, de asemenea, cele două spitale pentru răniți organizate în apropierea frontului, la Turnu-Măgurele. Unul din acestea, care a funcționat pînă în februarie 1878, a fost întreținut de comitetele de femei din Iași, Piatra-Neamț, Tecuci și avea în frunte pe Eliza Liteanu și Natalia Șutu. Celălalt fusese organizat în august 1877 din inițiativa Mariei Rosetti⁴⁰, care a inițiat și „Spitalul independenței” de la Craiova.

³³ „Familia”, anul XIII, nr. 23 din 19 iunie/1 iulie 1877.

³⁴ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., fila 288.

³⁵ I. Măcelariu, *Op. cit.*, p. 15, 74; V. Bologa, *Ajutorul românilor ardeleni pentru răniții războiului de independență*, Sibiu, 1941, p. 16.

³⁶ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., fila 239.

³⁷ *Loc. cit.*, fila 281.

³⁸ Maurițiu Schapira, *Serviciul sanitar român în 1877—1878 descris de specialiști străini*, Cluj, 1935, p. 12; Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., fila 394; Ludovic Flalla, *Reminiscențe din resbelul român-ruso-turc*, București, 1906, p. 17.

³⁹ Societatea de Cruce Roșie din România, *Dare de seamă*, București, 1879, p. 49.

⁴⁰ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., filele 50, 52; Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, *Actele Comitetului Central de doamne de la Iași*, vol. I, 1877—1878, A, 717, fila 36; vol. III, A, 717 C, fila 260; *Actele societății femeilor române din Tecuci. 1877—1878*, A, 735, fila 222.

Femeile au contribuit, de asemenea, la organizarea și desfășurarea activității ambulanțelor Crucii Roșii, inclusiv a primei dintre ele, trimise în Serbia în vara anului 1876. Printre femeile care au contribuit cu ajutoare materiale la realizarea acesteia s-au aflat și sâtencele din plasa Oltețu (Județul Vilcea)⁴¹. Comitetul Central de femei din Iași a organizat, a echipat, a condus și a întreținut în tot cursul războiului neatîrnării o ambulanță care a însoțit Divizia a IV-a în luptele din Balcani⁴².

În spitale și ambulanțe întreținute de comitetele de femei, cit și în cele ale Crucii Roșii, numeroase tinere și vîrstnice au servit ca infirmiere și surori de caritate. Printre acestea s-a numărat și nepoata lui Vasile Alecsandri, Lucia Duca, cea care l-a îngrijit la spitalul din Cotroceni, din București, pe eroul, devenit legendar, Peneș Curcanul (C. Țurcanu). Din scrisorile adresate nepotei sale la 4 și 12 decembrie 1877, aflăm că Vasile Alecsandri a creat în respectivele împrejurări o piesă în versuri dedicată acestuia, poezia *Sergentul de dorobanți și scena La Turnu Măgurele*⁴³. Alte femei, printre care Zoe Costa-Foru, au făcut parte din personalul de îngrijire a răniților în cele două trenuri militare ale Crucii Roșii, care asigurau transportul acestora la București⁴⁴.

În spitalul organizat și condus cu deosebită abnegație de Maria Rosetti la Turnu-Măgurele s-au distins, prin activitatea depusă, soția generalului Al. Cernat, Irina Cimpineanu. Spiritul de sacrificiu a caracterizat, de asemenea, activitatea Eugeniei Conduratu la spitalul din același oraș al Comitetului Central al femeilor de la Iași⁴⁵.

Gata de a se înrola în această bătălie a salvării erau numeroase alte femei. În numele a 60 din absolutele ale cursului intensiv de mică chirurgie organizat la Spitalul „Colțea” din București se adresa președintele Crucii Roșii din România, D. Ghica, la 1 august și 1 septembrie 1877, Ministerului de Război. Garantînd pentru buna lor pregătire și pentru adîncile sentimente patriotice, el cerea să se aprobe înrolarea lor în trenurile sanitare, în spitalele militare și în ambulanțele de pe front⁴⁶.

O singură femeie — Eugenia Conduratu — a reușit să treacă însă Dunărea, ca însoțitoare a ambulanței organizate de femeile din Iași. Ea a participat astfel la luptele de la Plevna, începînd din 27 august 1877. Numeroase ordine de zi ale Diviziei a IV-a ilustrează bravura de care a dat dovadă personalul acestei ambulanțe. Colonelul Al. Anghelescu, comandantul Diviziei, în ordinul din 25 august 1877, sublinia că „devotamentul și curajul personalului sanitar este o încurajare pentru trupe. Ambulanța doamnelor din Iași a dat probe de un devotament și zel demn de laudă, d-na Eugenia Conduratu în particular, n-a încetat a da îngrijirile sale răniților. Disprețuind și ostenelele, și intemperiiile, a ajutat continuu serviciul medico-chirurgical. Devotamentul ei este cu atît mai meritoriu cu cît este voluntar”⁴⁷. Eugenia Conduratu a rămas pe front pînă aproape de sfîrșitul anului. Bogata sa corespondență ilustrează adîncile sentimente patriotice de care era animată.

Faptele eroice ale româncelor în sprijinirea războiului neatîrnării au fost recunoscute prin zeci și zeci de decorații ce le-au fost acordate. Acționînd ca fiice ale patriei luptătoare, ele au înscris pagini de glorie nepieritoare, aducînd o substanțială contribuție la dobîndirea marii victorii.

În anii 1916—1918, în condițiile dramatice ale cîmpirii unei importante părți a teritoriului țării, româncele au găsit în ele uriașe resurse de energie și tenacitate, un deosebit curaj, mergînd pînă la sacrificiul suprem în slujba patriei⁴⁸. Lupta lor s-a materializat în organizarea de acțiuni pentru sprijinirea frontului,

⁴¹ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dos. cit., filele 49, 113, 115.

⁴² Radu Rosetti, *Op. cit.*, p. 181.

⁴³ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, 3294 ; S. ¹⁷⁽⁶⁾ LVIII

⁴⁴ Societatea de Cruce Roșie din România, *Dare de seamă*, București, 1879, p. 20—21.

⁴⁵ „Românul”, anul XXI din 22 iunie și 16 septembrie 1877.

⁴⁶ Arhiva Societății Naționale de Cruce Roșie din România, dosarul *Documente privitoare la războiul de independență, 1877—1878*, fila 330.

⁴⁷ Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, fondul manuscrise, *Actele Comitetului Central de doamne de la Iași*, vol. III, 1877—1878, A 717/C, fila 74.

⁴⁸ A se vedea : E. Popescu, *Contribuția femeilor în lupta pentru apărarea independenței și integrității teritoriale, pentru desăvîrșirea unității de stat a României, 1916—1918*, în *Din lupta poporului român pentru independență*, București, 1977, p. 223.

în condițiile retragerii forțate în Moldova pentru asigurarea asistenței sociale pentru refugiați și pentru militarii români în teritoriul liber, pentru prizonierii și militarii români din teritoriul căzut sub vremelnică ocupație străină. Femeile române au fost combinate pe front și eroice luptătoare în mișcarea de rezistență din teritoriul invadat de trupele Puterilor Centrale.

Activitatea de asistență socială, în care s-au remarcat cu deosebire femeile, a îmbrăcat, în condițiile războiului, forme ample de organizare și cuprindere. Ele au lucrat ca sanitare în spitalele militare și ale Crucii Roșii, în trenurile sanitare, îngrijind și transportând răniți din tranșee în spatele frontului. Multe au pierit în gările și spitalele bombardate din București, Constanța, Măcin, Sulina, Călărași, Tîrgu-Jiu, Panciu sau Fetești⁴⁹. În teritoriul liber, a luat ființă, în decembrie 1916, sub conducerea Olgăi Sturdza și a Mariei Balș, un Comitet Central de acțiune pentru ajutorarea populației refugiate. O rețea puternică de comitete județene, subordonate celui din Iași, constituite rapid în aceeași perioadă, avea ca obiectiv să asigure ajutorarea cu deosebire a tineretului și copiilor, precum și a răniților.

Prin subscripții publice, donații particulare, colecte, spectacole și conferințe, s-au strîns fonduri pentru amenajarea a numeroase cămine și cantine, spitale și colonii pentru copii și tineret, ateliere de țesut și croitorii, ultimele servind și nevoilor frontului. Asemenea cămine, cantine și colonii s-au organizat în toată Moldova, printre care amintim pe cele de la Iași și împrejurimile sale, Bărboi, Tăutești, Miroslava, Păușești, Dumești, cele din Botoșani, de la Popăuți-Roșiori, sau din Oprinești (Suceava), Berești (Covurlui), Buhaiu (Dorohoi) ș.a.⁵⁰.

La buna organizare și activitate a acestor instituții au contribuit zeci și zeci de femei, cum au fost tinăra institutoare Agata Apostoleanu, învățătoarea Lucreția Istrati, profesoara Luiza Berescu. Colonia de copii din Popăuți-Roșiori (Botoșani) se bucura de sprijinul deosebit al sâtenelor, mobilizate de învățătoarea Amalia Mera⁵¹. La Tecuci, un grup de tinere, în frunte cu Suzana Caragiani, au organizat și au condus un cămin pentru 400 de evacuați și un spital de contagioși, în care au funcționat ca infirmiere și ca surori de caritate. În aceeași direcție și-au desfășurat activitatea doctorița Bușilă, în căminul-spital din Bîrlad⁵² sau tinăra Ecaterina Constantinescu la Bacău. Aceasta din urmă, doctor în filozofie la Oxford, s-a dedicat în întregime slujirii patriei în anii 1916—1918. A lucrat de la începutul războiului și pînă în decembrie 1917 ca infirmieră voluntară în diverse spitale pentru răniți și bolnavi contagioși. Animată de o dragoste neîmămurită față de patrie, a organizat și a ținut în toată Moldova un ciclu de conferințe, din septembrie 1917 pînă în ianuarie 1919, cu o tematică inspirată din lupta eroică a acelor ani pentru libertate. Ea a vorbit femeilor, tineretului și combatanților la Vaslui, Dorohoi, Fălticeni, Piatra-Neamț, Tecuci, Huși, Bîrlad, precum și sâtenilor din Bujor și Berești (Covurlui), Răducăreni, Olteni, Băsești, Vulcani (Fălciu). Prin conferințele sale, Ecaterina Constantinescu a strîns suma de 73 mii de lei pentru a veni în ajutorul orfanilor și invalizilor de război. Pe această bază, ea a organizat un orfelinat la Prăcătau (Bacău) și a ajutat cu alimente și îmbrăcăminte sute și sute de copii infometăți din opt comune ale județelor Fălciu și Covurlui, precum și din Dorohoi și Rădăuți⁵³.

Același spirit de angajare și sacrificiu a dovedit profesoara de științe naturale Elena Cancicov, înrolată voluntar ca soră de caritate, într-un spital militar din București. A căzut la datorie la 8 ianuarie 1917, în refugiu la Iași⁵⁴.

Cu abnegație și-a servit țara, în calitate de infirmieră și soră de caritate, începînd din noiembrie 1916, Ecaterina Raicoviceanu-Fulmen. Alături de ea, în spitalele din Botoșani, Moinești, Socola și Galați din Iași, Pingărați, Piatra-Neamț au lucrat, jertfindu-și chiar viața, numeroase alte femei, multe tinere cu puțin trecute de 18 ani⁵⁵.

⁴⁹ Les sacrifices roumaines pendant la guerre. Les victimes civiles, Paris, 1919, p. 100—101.

⁵⁰ Dare de seamă asupra activității desfășurate de Comitetul Central de acțiune în perioada activității desfășurate de la 9 decembrie 1916—31 martie 1917, Iași, 1917, p. 3.

⁵¹ Ibidem, p. 21—29.

⁵² Arhiva istorică centrală de stat, fondul Casa regală, dosarul nr. 5/1917, fila 1.

⁵³ Memoriu d-rei Ecaterina Constantinescu, dr. în filozofie de la Facultatea Oxford-Londra, Activitatea din timpul războiului 1916—1918, p. 4, 65.

⁵⁴ Anton D. Velcu, Memoriei distinsei profesoare Elena Cancicov, București, 1936, p. 19, 21—22.

⁵⁵ Ecaterina Raicoviceanu-Fulmen, Jurnalul unei surori de caritate 1916—1918, București, 1920, p. 10, 22, 62, 64—65, 97.

Au luptat pentru patrie și femeile din teritoriul românesc vremelnic ocupat. Printr-o amplă acțiune organizată, s-a urmărit, din primele zile ale ocupației, ajutorarea prizonierilor și ostaticilor, salvarea celor bolnavi sau răniți, redarea lor luptei. Din inițiativa Martei Bibescu și sub egida Crucii Roșii, s-a constituit în acest scop un comitet de acțiune, care a mobilizat mari și numeroase grupuri de femei pentru întreținerea și buna funcționare a spitalelor Crucii Roșii de la Giurgiu, Tirgoviste, Slatina, Pitești, Corabia, Constanța etc.⁵⁶. La Alexandria, în spitalul lagărului pentru prizonierii români, s-au remarcat infirmierele și surorile voluntare conduse de Maria Văleanu, care a murit la post.

Cu concursul patriotic al femeilor române, au funcționat, cu bune rezultate, și spitalele Crucii Roșii. Bunăoară, spitalul instalat în seminarul central era condus de Elena Sturduza, soră a dr. I. Cantacuzino. O altă soră a sa, Constanța Cantacuzino, inițiasă o ambulanță particulară. În spiritul dragostei și responsabilității față de patrie a acționat și Alexandra Fălcoianu în conducerea Spitalului de contagioși nr. 118 din București. Alături de aceste inimoase românce s-au distins, prin devotamentul lor, Ana Florescu, Nasta Mitilineu, Zotta Manu, Elena Golesecu⁵⁷.

Dacă prizonierii și ostatici români din lagărele constituite pe pământul martirizat al patriei erau relativ mai ușor de ajutat cu hrană, îmbrăcăminte sau medicamente, situația celor internați pe teritoriul Puterilor Centrale era de-a dreptul dezastruoasă. Pentru a veni în ajutorul lor, în 1916 s-au constituit, din inițiativă particulară, puternice comitete în jurul legațiilor de la Paris, Haga, Geneva și Berna. Prin extinderea activității lor, acestea au devenit, din decembrie 1916, secții ale comitetelor internaționale destinate ajutorării prizonierilor de război.

În activitatea celor nouă servicii ale Comitetului de la Paris, condus de Ana Cantacuzino, președinte, și Mihaela Catargi, vicepreședinte, a fost antrenat un mare număr de românce. Necesitatea unor rapide și eficiente intervenții pentru salvarea vieții celor 70 000 de prizonieri din lagărele germane, a celor 45 000 de prizonieri din lagărele austro-ungare, precum și a numeroșilor ostatici și deportați la muncă forțată, a impus oficializarea de către guvernul român, în iunie 1917, a activității comitetelor, precum și repartizarea responsabilităților între centrele internaționale în care existau asemenea organisme. Activitatea comitetelor a fost salutară, pentru că, așa cum scria Ana Cantacuzino, „Informațiunile arătau că, fără un ajutor urgent, prizonierii noștri erau condamnați la o moarte atroce. Listele oficiale germane aveau o elocvență care ne dispensează de orice comentariu — 40% și, uneori, 50% din prizonierii noștri au murit în primele patru luni — în majoritate de epuizare generală și tuberculoză”⁵⁸.

O atare situație arată că de bunul mers al activității comitetelor depindea, într-o măsură însemnată, salvarea a zeci de mii de vieți. Aceste comitete, alcătuite mai ales din femei, erau astfel un puternic simbol al patriei luptătoare, care nu-și uită fiii nici în cele mai grele momente. De aceea, o deosebită atenție s-a acordat procurării fondurilor bănești, prin donații particulare și subvenții ale statului român, cumpărării alimentelor și expedierii lor celor care le așteptau. Deși fondurile au fost mici, în raport cu necesitățile, s-au expediat în 1917 mii și mii de tone de alimente, 169 000 de pachete individuale, 22 de vagoane de îmbrăcăminte⁵⁹. Distribuția lor în lagăre revenea comitetelor românești de prizonieri, formate din soldați și ofițeri. Astfel de comitete, constituite prin alegeri, au imprimat o viață de colectiv, au contribuit la animarea sentimentelor naționale, la crearea unui climat de strinsă apropiere între trupă și ofițeri, la păstrarea moralului și a încrederii în victoria poporului român. Este grăitor că în aceste lagăre au fost respinse cu hotărâre încercările de recrutare a „voluntarilor” care, prin repatriere, să devină unelte ale politicii germane în teritoriul românesc vremelnic ocupat⁶⁰.

⁵⁶ Societatea Națională de Cruce Roșie a României, *Dări de seamă. 1916—1920*, p. 22—23; Arhiva istorică centrală, fond. cit., dosarul nr. 74/1917, fila 38.

⁵⁷ Alexandra Fălcoianu, *Din zile grele*, 1937, p. 41.

⁵⁸ *Compte-rendu de l'activité de la section roumaine de vêtement du prisonniers de guerre*, Paris, 1918, p. 6.

⁵⁹ *Resumé de l'activité du comité de la section roumaine de comité Bernais de secoure aux prisonniers du guerre*, Paris, 1918, p. 17.

⁶⁰ Arhiva istorică centrală, fondul Casa regală, dosarul nr. 128/1918, filele 376—377.

Femeile române au înscris, în anii 1916—1918, pagini de glorie nepieritoare ca temerare combatante, pe front și în rezistența organizată împotriva ocupației străine. Centre ale luptei de rezistență s-au constituit în orașe, în întreprinderi, în spitalele Crucii Roșii conduse și întreținute de femei, ca și în lumea satelor.

Distragerea sistematică de la munca obligatorie, manifestațiile de protest, grevele, activitatea propagandistică au fost forme de luptă promovate de clasa muncitoare împotriva ocupanților. Femeile au fost în primele rânduri ale acestor acțiuni de rezistență. De altfel, potrivit unor aprecieri contemporane, ele constituiau, în Bucureștiul vremelnice ocupat, „aproape întreaga populație”. Printre cele mai active militante ale Comitetului de acțiune ilegală creat din inițiativa socialiștilor la București, pentru organizarea și conducerea luptei împotriva cotropitorilor, s-au aflat Rozalia Frimu și Ecaterina Arbore. Puternice demonstrații au fost declanșate de femeile muncitoare din Capitală începând de la 23 martie 1917 împotriva ocupației străine⁶¹.

Cu ajutorul femeilor, sute și sute de prizonieri au fost redați frontului, fiind ajutați să evadeze și să treacă în Moldova. Asemenea acțiuni au avut un caracter organizat în spitalele conduse de Alexandrina Cantacuzino, Alexandra Fălcoianu sau Elena Sturdza. Spre exemplu, în spitalul în care lucra Alexandrina Cantacuzino, au fost ajutați să evadeze, până în septembrie 1917, nu mai puțin de 162 soldați și ofițeri⁶². Sprijiniți de surorile de caritate și de infirmiere, în frunte cu Alexandrina Fălcoianu, numai în martie 1917 au scăpat din captivitate 24 de militari români⁶³.

În aceste instituții spitalicești pulsa o intensă viață românească, se organizau biblioteci, cursuri. Mai mult chiar, în unul din spitalele amenajate de femei în teritoriul ocupat a fost sărbătorită, în 1918, ziua de 24 Ianuarie, cu care ocazie s-au pregătit și s-au difuzat manifeste. O participantă la aceste acțiuni, infirmiera voluntară Virginia Stoicescu, a fost surghiunită pentru că a redactat manifeste în care se îndemna la lupta împotriva cotropitorilor și se exprima încrederea în triumful idealului național⁶⁴.

Pentru acțiuni patriotice, antigermane, pentru înlesnirea a numeroase evadări, au fost cercetate de comandamentul german surorile și infirmierele Spitalului de contagioși nr. 118 din București, condus de Alexandra Fălcoianu⁶⁵.

Lupta continua și în afara spitalelor, eroine ale ei fiind cu deosebire femei din rindul maselor largi populare. O tinăra din București, S. Codreanu, a fost condamnată la închisoare pentru că a „insulțat” armata germană, iar o fetiță de 14 ani, arestată pentru că distrusese afișe în limba germană, a preferat închisoarea decât să învețe conținutul acestora ca preț al eliberării ei⁶⁶. Asemenea manifestări nu erau singulare. Alte femei, ca Ana P. Constantinescu din Mehedinți și Maria Gh. Georgescu din Odobești, au fost deportate pentru că au desfășurat acțiuni propagandistice în sprijinul cauzei drepte a poporului român⁶⁷. Sute de alte femei au fost condamnate la închisoare sau trimise în Germania, Austro-Ungaria sau Bulgaria pentru că ascundeau și treceau peste munți, în Moldova, grupuri de soldați români. Era o acțiune cu caracter de masă, în care s-a remarcat prezența masivă a sâtenelor din Buzău, Muscel, Rîmniceu-Sărat, Vlașca, Ialomița, Ilfov, Romanați, Bacău, Mehedinți. Printre acestea se afla bătrîna Buncu din Muschetul Țiganului (județul Buzău), mamă a unui luptător în Regimentul 8 Buzău, tinăra Manda, „cea mai săracă fată din Punga”, din același județ, care conducea permanent grupuri de foști prizonieri peste munți, pe la Cosieni⁶⁸, și atîtea altele, ca Elena Ionescu și Florica Ștefănescu din Pitești, Ioana Dumitru, Lina Oprina, Ioana Ghiță, Lina Enache Stoica din Nanești (Prahova), Vasilica Dobrescu din Vidra (Putna), Dinca Radu și Maria Danciu din Vartescoci (Rîmniceu-Sărat), Leanca Anghel Ghiță din Tamădan (Ilfov), arestate, condamnate la închisoare sau deportate în Germania, sub aceeași acuzație de sprijinire a militarilor români de a trece în teritoriul liber pentru a relua lupta⁶⁹.

⁶¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare — A.I.S.I.S.P.), fondul nr. 2, dosarul nr. 551, fila 750.

⁶² „Neamul românesc”, anul XIII, nr. 79 din 21 martie 1918.

⁶³ Alexandra Fălcoianu, *Op. cit.*, p. 21.

⁶⁴ Arhiva istorică centrală, fondul Casa regală, dosarul nr. 74/1917, filele 45—46, 57; „Neamul românesc”, anul XIII, nr. 79 din 21 martie 1918.

⁶⁵ A. Fălcoianu, *Op. cit.*, p. 41.

⁶⁶ Virgiliu N. Drăghiceanu, *707 zile sub cultura pumnului german*, București, 1920, p. 272.

⁶⁷ *Les sacrifices roumains pendant la guerre. Les victimes civiles*, Paris, 1919, p. 329, 350.

⁶⁸ N. Russu-Ardeleanu, *Prizonier în țara ta*, 1918, p. 74—15.

⁶⁹ *Les sacrifices roumains pendant la guerre*, p. 252 și urm.

Au fost închise sau deportate ani de zile pentru rezistența față de rechiziții sau pentru refuzul de a preda armele, femei din județele Dimbovița, Romanați, Argeș, din localitățile Văleni, Albești și Titești (Muscel), Odobești, Focșani, și chiar comune întregi, printre care Buturoasa, Georgești, Slănic (Bacău), Grasna (Gorj), Căzănești (Ialomița), precum și grupuri de sâtence din Crețești, Facăsești, Caluim sau Ciocadia (Gorj)⁷⁰. Multe din ele au pierit în captivitate.

Un mare număr de femei au asigurat permanent armatei române informații militare, culese din teritoriul ocupat. Au fost arestate, condamnate la închisoare și deportate sub această acuzație Zoe Stănculescu din Caracal, institutoarea Ștefania Nicolaescu din Rotunda, Aneta Petre din Turnu-Severin, Rica Bărbulescu din Mehedinți, Elena Gh. Ghețu din Balbăși (Gorj), Zinca Ioan Stoica Carabacea din Rucăr, Maria Sfetescu din Brăila ș.a. Ultima, condamnată la o deportare de 10 ani în Germania, a fost eliberată la Delitz, în noiembrie 1918, de o patrulă de soldați revoluționari⁷¹. Alte 10 femei au participat la acțiunile patriotice ale grupului de partizani inițiat și condus de Vasile Chilian în Munții Vrancei în decembrie 1916 — mai 1917. Descoperirea și executarea de către autoritățile germane de ocupație a principalilor inițiatori ai rezistenței vrâncene au fost urmate și de condamnarea la 10 ani închisoare a următoarelor femei: Clemensa Chilian, soția eroului, Stanca Pantazică, Ioana Catea, Florica Pop, dr. Vasilia Dobrescu⁷².

Toate acestea demonstrează puternica participare a femeilor la mișcarea de rezistență din teritoriul ocupat. În fapt, nu se poate vorbi de rezistență fără a se sublinia contribuția deosebită a femeii române la acțiunile acesteia.

În luptele pentru apărarea pământului patriei împotriva ocupanților militariști germani, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, ostirea română, masele populare au înscris la Mărăști, Mărășești și Oituz pagini de înălțător eroism și abnegație, de jertfă și patriotism fierbinte. În aceste bătălii au dat nenumărate jertfe și femeile române, care, acționând în cadrul serviciilor sanitare, atît în primele linii de luptă, cit și în spatele frontului sau inrolindu-se direct în armată, au contribuit la marile victorii românești din vara anului 1917. Neuitate vor rămîne în amintirea poporului nostru numele luptătoarelor Maria Manciulea, Sanda lui Timotei, Carmen Ciudin, Maria Zamfir și ale altor tinere care, luînd arma în mînă, au apărât cauza patriei⁷³.

Epopeea războiului detasează profilul luminos al eroinei sublocotenent Ecaterina Teodoroiu, încununat de măreția faptelor prin care s-a acoperit de glorie. A fost prima femeie ofițer din istoria armatei române. Fiica plaiurilor Jiului, din vîlstarul care l-a dat pe Tudor Vladimirescu, „a însemnat cu viața ei scurtă o diră luminoasă pe cărările întunecate ale calvarului războiului nostru începînd cu Jiu, unde a răsărit și sfîrșind cu Muncelu, unde a apus“⁷⁴. Pentru înaltele sale acte de vitejie și dăruire în slujba libertății și demnității poporului român, Ecaterina Teodoroiu, alături de Maria Manciulea, a fost răsplătită cu înalta distincție „Virtutea Militară“.

Lupta împotriva ocupanților, înfringerea acestora s-au încununat prin reunirea tuturor românilor într-un singur stat național, în memorabilul an 1918. La împlinirea acestui măreț ideal femeile au avut o importantă contribuție. Semnificativă este chemarea scriitorilor din România, Ardeal și Bucovina adresată la 31 ianuarie 1918 locuitorilor Basarabiei, care poartă și adeviziunea femeilor, exprimată simbolic prin semnarea acestui document de către Izabela Sadoveanu: „A sosit ceasul cel mare, întru care atîta am nădăjduit, să ne întindem mîinile și să ne îmbrățișăm — se spune în chemare —. A sunat ceasul înfrățirii, în care frate cu frate se caută“⁷⁵. În preajma pregătirii istoriceii adunări de la Alba Iulia, femeile adresau, din Sibiu, o scrisoare Consiliului Național Român Central, cu următorul conținut: „Azi, cînd în virtutea suveranității sale naționale, neamului românesc i se deschide un viitor strălucit și fericit, femeia română, cu viu entuziasm, sprijină acțiunea me-

⁷⁰ Ibidem, p. 252 și urm.

⁷¹ Ibidem, p. 258 și urm.

⁷² Aurel Gavrilă, *Eroi în umbră*, 1937, p. 163.

⁷³ A se vedea mai pe larg: Eufrosina Popescu, *Contribuția femeilor la lupta pentru apărarea independenței și integrității teritoriale, pentru desăvîrșirea unității de stat a României (1916—1919)*, în *Din lupta poporului român pentru independență*, p. 233.

⁷⁴ Constantin Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, ediția a II-a, Cartea românească, București, 1925, p. 664—665.

⁷⁵ „România nouă”, anul II, nr. 9 din 1 februarie 1918.

nită să arate lumii că neamul nostru e vrednic de cea mai desăvîrșită libertate și e în stare să se conducă însuși pe sine”⁷⁶. Aceleași sentimente sînt exprimate de Elena Pop în apelul adresat în acele zile femeilor din țară: „Pînă unde străbate graiul nostru dulce, românii din patru unghiuri vor veni cu toții, invocînd cerul și pămîntul ca mărturie să le fie jurinței lor solemne”⁷⁷.

O prezență viguroasă au avut femeile în zilele tumultuoase ale desfășurării Adunării de la Alba Iulia. În istorica zi de 1 Decembrie 1918, printre cei care au făcut cunoscută rezoluția Adunării de la Alba Iulia s-a aflat și Eleonora Lemeni Răzvan⁷⁸. Actul unirii Transilvaniei cu România, pecetluit la Alba Iulia, a avut un puternic ecou în țară și peste hotare. În numele Uniunii femeilor române din Brașov, Elena Săbădeanu telegrafia din Alba Iulia: „Dragostea de surori către frați ne îndeamnă să zicem celor întruniți la locul preamărit al neuitatului Mihai Viteazul... într-un ceas bun consolidarea neamului”⁷⁹.

Desăvîrșirea statului național unitar român — operă a maselor largi din toată țara, a întregului nostru popor — a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție, pentru înmănunchierea energiilor și capacităților creatoare ale poporului nostru, a creat condiții favorabile forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare, în rîndurile căreia se vor afirma, prin activitatea desfășurată, nenumărate femei.

Hotărîrea fermă a maselor de femei de a apăra independența națională, de a acționa în spiritul liniei realiste a partidului comunist de mobilizare în jurul acestui obiectiv fundamental a tuturor forțelor revoluționare, progresiste, antifasciste s-a materializat și prin constituirea, în anii 1934—1937, a unor organizații de luptă proprii — Comitetul antifascist al femeilor și Frontul feminin. În același timp, activitatea femeilor a fost cuprinsă în celelalte organizații de masă, cum au fost Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Liga contra prejudecăților, Patronajele populare, Blocul democratic ș.a.

Din inițiativa P.C.R., avocata Ella Negruzzi a lansat prin presă un apel către masele de femei, chemîndu-le să adere la Comitetul pentru apărarea antifasciștilor, constituit la București, iar pe măsura creșterii numărului de aderenți să-și organizeze comitete proprii⁸⁰. „Perspectiva condamnărilor (antifasciștilor — n.n.) pentru convingeri — se spune în apel — nu poate lăsa indiferenți pe cetățenii conștienți ai acestei țări, care au datoria să-și unească eforturile pentru a protesta în contra nedreptății ce se face aceluia care luptă pentru ideea de libertate și independență”⁸¹.

Femeile cuprinse în organizația Frontul feminin au participat la ample acțiuni de masă, cum a fost, spre exemplu, grandioasa demonstrație antifascistă de la 31 mai 1936. De altfel, urmărirea atentă a evoluției vieții politice interne, participarea intensă la lupta forțelor democratice împotriva pericolului fascist revizionist tot mai amenințător au constituit nota dominantă a activității Frontului feminin. La una din întrunirile care au avut loc în 1936 în sala „Arta” din Capitală, reprezentantele acestei organizații au făcut o puternică manifestație antirăzboinică, pentru apărarea hotarelor țării, a independenței și suveranității patriei. Manifestări calde în sprijinul păcii, al apărării independenței au făcut, de asemenea, femeile la o serie de congrese ale organizațiilor feminine burgheze, cum au fost cele de la Constanța și Chișinău, desfășurate în august 1936. Reprezentantele Frontului feminin au adresat un apel prin care cereau tuturor femeilor „să pornească o luptă hotărîtă pentru realizarea dezideratelor tineretului feminin, pentru intensificarea luptei pentru pace și apărarea independenței și suveranității patriei”⁸². Apelul a avut un larg ecou în rîndul femeilor democrate din întreaga țară. Organe de presă ale vremii au reluat și au comentat pe larg textul apelului pentru pace lansat de Frontul feminin. „Femeile — scria „Cuvîntul liber” — înțeleg că, luptînd pentru pace, luptă pentru soțul, fiul, tatăl amenințați să fie măcelăriți într-un eventual război

⁷⁶ „Românul”, anul VII, nr. 15 din 11/24 noiembrie 1918.

⁷⁷ „Românul”, anul VII, nr. 17 din 16/29 noiembrie 1918. A se vedea și: Elisabeta Ioniță, *Cronologia mișcării organizate a femeilor din țara noastră*, în „Anale de istorie”, anul XX, nr. 4/1975, p. 97.

⁷⁸ *Unirea Transilvaniei cu România. 1 Decembrie 1918*, p. 695.

⁷⁹ Arhiva Muzeului Unirii, Alba Iulia, fondul Documentele Unirii, vol. IV, p. 36.

⁸⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 484. A se vedea și articolul: *Intervenția d-nei Ella Negruzzi*, în „Cuvîntul liber”, anul III, nr. 14 din 18 februarie 1936.

⁸¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, filele 485, 486, 489.

⁸² A.I.S.I.S.P., cota XX, inv. nr. 787.

și vor răspunde apelului care cheamă la luptă contra războiului, pentru apărarea suveranității țării”⁸³.

La scurt timp după publicarea apelului, pe adresa Frontului feminin au început să sosească numeroase scrisori de adeziune. „Noi lucrătoarele de la R.M.S. — se spune într-una din scrisori —, citind apelul adresat tuturor femeilor de către Frontul feminin pentru apărarea păcii și independenței, azi mereu amenințată, aderăm la această acțiune, în vederea unui front al păcii; ...mai mult ca oricând, filiiie steagul morții în numele țărilor doritoare de război ale Italiei fasciste, Germaniei hitleriste și Ungariei horthiste și în miinile trădătorilor care vor să ne răpească ceea ce a fost cîștigat cu prețul de sînge a sute de mii de muncitori și țărani”. De aceea, declarau lucrătoarele de la R.M.S., „sîntem alături de politica externă a d-lui Nicolae Titulescu”, de aceea „salutăm congresul de la Brașov al Uniunii C.F.R., care, în unanimitate, a hotărît să apere pacea și independența periclitată”, de aceea „adresăm un călduros apel ca toți cărora le e scumpă viața și libertatea să vină alături de noi”⁸⁴.

Documentele vremii vorbesc cu o puternică forță de evocare despre atitudinea hotărîtă a femeilor revoluționare îndreptată împotriva politicii revanșarde a statelor fasciste, a planurilor lor de încălcare a independenței și suveranității României. Astfel, după discursul rostit de Mussolini la 1 noiembrie 1936, opinia publică din țara noastră a fost cuprinsă de o puternică stare de indignare și revoltă. În cadrul unei mari întruniri din orașul Cluj-Napoca, Sofia Mateș, exprimînd poziția femeilor, arăta: „Să nu știe oare d. Mussolini că în trecuțul cu dureri ale Ardealului, în ceasurile cele mai grele, sora noastră Italia, cunoscîndu-ne suferința și dreptatea, a fost de atîtea ori alături de noi pentru a ne încuraja și a ne lua apărarea? Așa, de pildă, în vremurile de urgie ale Memorandumului de la sfîrșitul veacului trecut, cînd întreg Ardealul era străbătut de un lung suspin și jale, un protest al Comitetului național al femeilor române împletit cu fulgere de revoltă împotriva prigonitorilor, a stîrnit indignarea întregului parlament italian, care a votat o moțiune de condamnare a prigonitorilor iscălită de 277 de deputați”⁸⁵. La o altă întrunire, protestînd împotriva proiectatului atentat asupra integrității teritoriale naționale, femeile universitare române se declarau gata să lupte „pînă la una pentru a păzi neștirbite granițele române obținute prin drepturi imprescriptibile”⁸⁶. Ca răspuns celor care amenințau „să ne cotopească într-o zi țara, femeile au ridicat protestul lor indignat”, după cum aprecia unul din ziarele vremii. „Ridicîndu-se contra revizionismului, femeile au ridicat stîndardul celui mai înalt patriotism”⁸⁷.

Conștiente de faptul că ridicîndu-se împotriva fascismului internațional, acțiunează, implicit, pentru libertatea României, femei din țara noastră au plecat să lupte pe pămîntul Spaniei republicane, pentru cauza dreaptă a poporului spaniol, pentru cauza democrației și păcii în lume. Alături de ceilalți fii ai poporului român, care, la chemarea P.C.R., au luptat în cadrul războiului național-revoluționar din Spania, s-au aflat farmacista Sanda Sovar, doctorița Fina Stoian, sora-șefă Galia Burcă la spitalul „Casa Raja”, precum și alte femei, care au lucrat în spitale și ambulanțe spaniole⁸⁸.

În anii 1938—1940 — anii accentuării agresiunii hitleriste și ai declanșării celui de-al doilea război mondial —, femeile s-au afirmat în lupta pentru apărarea libertăților democratice, împotriva dictaturii regale, pentru independența și integritatea patriei, împotriva antrenării României în războiul ce ajunsese la hotarele țării.

Femeile muncitoare — comuniste, socialiste sau fără apartenență de partid — au participat tot mai larg la grevele și demonstrațiile care au avut loc în acei ani, în special la marea demonstrație antifascistă de la 1 Mai 1939, pregătită și condusă de Partidul Comunist Român. Sub conducerea și influența luptătorilor comuniști, acțiunile culturale organizate în cadrul diverselor bresle muncitorești din Capitală au căpătat un pronunțat conținut revoluționar și patriotic în spiritul luptei împo-

⁸³ „Cuvîntul liber” din 8 august 1936.

⁸⁴ „Scînteia” din 15 septembrie 1936.

⁸⁵ „Dimineața” din 14 noiembrie 1936.

⁸⁶ „Dimineața” din 20 noiembrie 1936.

⁸⁷ „Fapta” din 1 octombrie 1936.

⁸⁸ David Iancu, *Din activitatea voluntarilor români în serviciul sanitar al brigăzilor internaționale*, în *Voluntari români în Spania*, Editura politică, București, 1971, p. 395, 398.

triva pericolului fascist, pentru apărarea suveranității și integrității teritoriale a țării⁸⁹.

În București, grandioasa manifestație antifascistă de la 1 Mai 1939 a cuprins în rîndurile sale numeroase femei, care, alături de bărbați, au demonstrat sub lozincile: „Trăiască Frontul popular antifascist“, „Jos fascismul“, „Vrem România liberă și independentă“⁹⁰.

În vara anului 1940, cînd, prin Dictatul de la Viena, României i s-au impus grele cesiuni teritoriale, întreaga țară și-a ridicat indignată glasul de protest. Muncitori, țărani, intelectuali, funcționari, ostași și ofițeri, bărbați și femei, tineri și vîrstnici și-au manifestat hotărîrea de a apăra pămîntul strămoșesc. În sufletul fiecărui român s-a născut dorința de a lupta împotriva amputării teritoriului țării, întreaga populație fiind cuprinsă de indignare pentru nedreptatea ce se comitea⁹¹.

Glasului bărbaților li s-a alăturat protestul femeilor, „care, de-a lungul secolelor, au întreținut vie conștiința națională“ și, încrezătoare în trăinicia poporului, „nu se lasă doborîte de durere, pentru că ele își păstrează credința în cauza românilor“⁹².

Prin amploarea și caracterul lor antifascist, prin lozincile sub care s-au desfășurat, prin faptul că au antrenat cetățeni aparținînd diferitelor clase și categorii sociale, demonstrațiile împotriva dictatului imperialist de la Viena au avut un înalt conținut patriotic, dovedind faptul că poporului român îi erau scumpe, atunci ca și totdeauna în frământata sa istorie, independența și integritatea teritorială a țării, îi era proprie hotărîrea de a le apăra împotriva oricărui dușman.

Părăsită de marile puteri ale Europei, România a fost lăsată la cheremul agresivității Germaniei, a fost aruncată de fapt în brațele hitleriştilor, care sprijiniți de cercurile politice cele mai reacționare și, în mod deosebit, de Garda de fier, au instaurat la 6 septembrie 1940 regimul de dictatură militară-fascistă.

P.C.R., conducătorul luptei poporului român pentru apărarea independenței și suveranității țării, împotriva fascismului, și-a expus poziția față de noua situație politică a României în documentul intitulat: Punctul nostru de vedere, publicat la 10 septembrie 1940. Sintetizînd sarcinile de luptă care reveneau întregului popor, documentul sublinia: „Femeile române trebuie să aibă și vor avea un rol de frunte în organizația Frontului Unic Național al poporului român⁹³. Răspunzînd chemării adresate de P.C.R., femeile au participat în anii grei ai dictaturii militare-fasciste la lupta dusă de întregul popor împotriva politicii antonesciene, a războiului hitlerist. Rezoluția C.C. al P.C.R. din ianuarie 1942, relevînd contribuția femeilor la mișcarea de rezistență din România împotriva dictaturii militare-fasciste, a dominației Germaniei naziste, arăta: „Prin delegații de masă, prin demonstrații în fața primăriilor, femeile demonstrează pentru pîinea și hrana copiilor și a familiei răpite de lăcustele hitleriste“⁹⁴.

O formă a luptei antifasciste, la care femeile au participat în variate modalități, a reprezentat-o sprijinirea militanților antifasciști deținuți în închisori și lagăre, activitate, care, în anii dictaturii militare-fasciste, s-a desfășurat îndeosebi în cadrul Apărării Patriotice. Aici au activat: Maria Iliescu, Maria Popescu-Puțuri, Victoria Sirbu, Maria Constantinescu-Iași, Margareta David ș.a.⁹⁵.

Multe femei comuniste și uteciste au fost condamnate pentru activitatea lor revoluționară, antifascistă la ani grei de detențiune sau la moarte. Întemnițarea unora a avut, adesea, urmările cele mai tragice. Așa, de pildă, legionarii au arestat-o la Arad pe militanta comunistă Tereza Ocskó, membră a Comitetului Regional Banat al P.C.R., pentru activitatea sa revoluționară îndreptată împotriva nazismului, pentru ieșirea țării din războiul hitlerist, pentru independența și suveranitatea României. Ea a murit eroic, în urma schingiuirilor de la siguranță, fără a-și trăda tovarășii⁹⁶. De asemenea, au căzut la datorie Suzana Pîrvulescu, membră a Comitetului Central

⁸⁹ Olimpiu Matichescu, 1 Mai 1939, moment semnificativ în lupta poporului român împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, Editura politică, București, 1974, p. 33.

⁹⁰ Ibidem, p. 54.

⁹¹ Arhiva M.F.A., M.St.M., dosarul nr. 113/1940, fila 13; dosarul nr. 134/1940, fila 17.

⁹² Arhiva M.A.E., fondul nr. 71, Transilvania, 1920—1940, vol. 44, fila 223.

⁹³ A.I.S.I.S.P., cota A.b. XXIV-1.

⁹⁴ Loc. cit., cota A.b. XXVI-1.

⁹⁵ A se vedea mai pe larg: Olimpiu Matichescu, Apărarea Patriotică, Editura științifică, București, 1971.

⁹⁶ Aurică Simion, Regimul politic în România în perioada septembrie 1940—ianuarie 1941, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 102.

al Apărării Patriotice, Elena Pavel, militantă de frunte a organizației P.C.R. a Capitalei.

În anii 1940-1944, P.C.R. a inițiat numeroase acțiuni pentru sabotarea mașinii de război hitleriste — incendierea unor depozite militare naziste, aruncarea în aer a unor obiective militare hitleriste, a trenurilor care transportau armament etc. În aceste acțiuni pline de riscuri au fost antrenate multe femei. Dintre ele, Ada Marinescu, Lili Paneth și Elisabeta Naghi, alături de doctorul Kornhauser și de inginerul chimist Francisc Paneth, au participat la pregătirea de explozibil. Arestate și judecate în grabă, ele au fost condamnate la moarte și executate în noiembrie 1941⁹⁷.

Lupta femeilor române pentru zdrobirea fascismului înscrie și numele celor care, departe de patrie, au reînviat tradițiile strămoșești. În Franța cotropită de fascism, au luptat în rândurile combatanților francezi, pentru libertate, și o serie de militante din țara noastră⁹⁸.

Jertfele poporului român în lupta împotriva fascismului, pentru libertate și independență au culminat cu insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944 — actul energic de voință al întregii națiuni, strălucită afirmare a hotărârii poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și stăpin deplin în țara sa, de a-și hotări singur destinele.

În București, ca și în toată țara, femeile au fost alături de forțele largi insurecționale în lupta împotriva trupelor hitleriste. Pentru modul cum au acționat în salvarea răniților căzuți în luptele duse în zilele insurecției împotriva unităților naziste la nord de București, au fost decorate cu distincții militare: Florica Romală, Silvia Văitoianu, Elisabeta Stănescu, Irina Cicatrici, Mariana Ghiorghiu, Sașa Caracaș, Julieta Bicliu, Elisabeta Alexandru, Viorica Cuniț, Viorica Ardeleanu, Elena Marinescu și multe altele⁹⁹.

Evocând participarea populației din București la luptele insurecționale, ziarul „Universul” scria: „Exemplul pe care îl dă populația Capitalei noastre este întremător. Cu căminele sfărâmate, cu avutul prăpădit, trăind zile și nopți fără întrerupere sub trăsnetul împărțitor de moarte al bombelor dușmane, populația bucureșteană de toate treptele, femei, bărbați și tineri, nu numai că nu s-a lăsat intimidată de urgia loviturilor, dar, acolo unde s-a ivit ocazia, a dat sprijin real, am putea spune ostășesc acțiunii de dezarmare a trupelor germane, care atacau din case și din adăposturile unde se baricadaseră”¹⁰⁰.

Demn de memoria istoriei a rămas eroismul dovedit de femeile de la Societatea română de telefoane în zilele de 23—26 august 1944. În plin bombardament, Palatul Telefoanelor fiind una din clădirile cele mai vizate, operatoarele nu și-au părăsit posturile. Fiecare lucra cu precizie la poziția sa, primind și transmițând permanent știrile cu privire la mișcarea trupelor germane, la starea de spirit a populației etc. Informațiile veneau prompt, clipă de clipă. Bombardamentul din 24 august a fost cumplit pentru întreaga Capitală, dar naziștii s-au năpustit, în primul rînd, asupra clădirii telefoanelor. Cu toate acestea, telefonistele și-au continuat activitatea normal; sfidînd pericolul și moartea, ele au rămas la posturi în timp ce ploaia de bombe distrugea edificii din jur¹⁰¹.

În bătălia pentru victoria finală asupra fascismului, numeroase tinere au cerut să lupte ca voluntare, acoperindu-se de glorie prin faptele de arme pe care le-au săvîrșit. Astfel, în timpul luptelor duse în zona orașului Arad, s-a remarcat, prin destoinicie și curaj, tinăra Maria Debeleanu, care, în plin foc, a indicat ofițerilor noștri amplasamentele de armament greu ale inamicului, identificate de ea în prealabil, și a însoțit unitatea în asalt. Tinăra patriotă a căzut apoi în iureșul luptelor¹⁰².

Telegrafista Elena Ghenescu de la oficiul telefonic din Deta și-a riscat viața stabilind și menținînd legătura telefonică cu garnizoana Timișoara. Ea a transmis continuu informații asupra amplasamentului, forței și acțiunii trupelor germane care ocupaseră localitatea. Pentru patriotismul și curajul ei, pentru serviciile de o deose-

⁹⁷ Paraschiva Cîncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România*, Editura politică, București, 1976, p. 141.

⁹⁸ *Români în rezistența franceză*, Editura politică, București, 1969, p. 24.

⁹⁹ Arhiva Ministerului Apărării Naționale, fondul 457, dosarul 69, fila 181.

¹⁰⁰ „Universul” din 30 august 1944.

¹⁰¹ Octavian Rădulescu, *Bombele n-au produs panică*, în *Almanahul Femeia*, 1969, p. 18.

¹⁰² Arhiva M.F.A., M.St.M., dosarul nr. 1/7, fila 22.

bită importanță aduse armatei române, Elena Ghenescu a fost citată prin ordin pe întreaga armată și decorată¹⁰³.

Dincolo de hotarele țării, în luptele pentru eliberarea Budapestei, a căzut eroic sergentul Elena Chiriță, care se înrolase voluntar în armată încă din septembrie 1944 și luase parte la luptele de la Păuliș. Pentru tenacitatea și devotamentul de care a dat dovadă, tinăra luptătoare a fost decorată cu „Virtutea Militară”¹⁰⁴.

În continuare, în luptele duse împotriva hitleriștilor pe teritoriul Cehoslovaciei, ostașii și partizanii români s-au acoperit de virtuțile vitejiei, ale dăruirii în slujba cauzei libertății. Într-unul din detașamentele de partizani a luptat studenta Elena Risca; ea a făcut parte din grupa de partizani de pe muntele Sitna. Acolo, pe muntele Sitna, unde au căzut mai mulți partizani cehoslovaci și a fost rănită Elena Risca, locuitorii au așezat o piatră comemorativă, pe care este gravat și numele tinerei studente. Pînă astăzi dăinuie în Slovacia amintirea studentei Elena Risca din București, care avea pe atunci 20 de ani. Luptătoare dirză, ea a acoperit cu focul mitralierei retragerea unității sale, continuînd să tragă și după ce a fost rănită. Comandantul nazist își puna mari speranțe în arestarea ei, însă această fată vitează n-a trădat. La 6 ianuarie 1945, a fost executată la Bratislava¹⁰⁵.

O contribuție remarcabilă au adus femeile la susținerea efortului de război. „Muncitoarele de la C.F.R. — relatea ziarul „Scînteia” — au lucrat în frig și pe ploaie reparînd vagoanele în două săptămîni care se refăceau în două luni. La «Dîmbovița» și «Lyons», femeile au terminat o comandă pentru armată cu trei zile înainte de termen”¹⁰⁶. Este unul din numeroasele exemple care ilustrează contribuția deosebit de importantă a femeilor din spatele frontului la susținerea efortului material al României în războiul antihitlerist.

În perioada care a urmat, femeile din țara noastră, în frunte cu comunistii, au participat la marile lupte revoluționare, care au dus la realizarea unor profunde transformări sociale, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare. Ele au fost o prezență activă, combatantă în opera de refacere a economiei naționale, de realizare a reformei agrare și a altor reforme structurale cu caracter democratic revoluționar, cu un cuvînt la înfăptuirea revoluției popular-democratice, instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său.

Astăzi, în anii măreți ai edificării pe pămîntul românesc a societății socialiste multilateral dezvoltate, milioanele de femei de pe întreg cuprinsul patriei, din cele mai diferite sectoare ale muncii socialiste, acționează cu entuziasm și hotărîre pentru ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație, aducîndu-și contribuția tot mai însemnată la dezvoltarea producției materiale și spirituale, la formarea și educarea tinerelor generații, la progresul social multilateral al țării.

Femeile, care au iubit dintotdeauna pămîntul străbun al patriei, care l-au muncit și l-au apărut alături de părinții, frații și soții lor sînt participante active la opera de făurire a celei mai înaintate societăți pe pămîntul greu încercat al acestei țări, gata la nevoie să ia arma în mîini pentru apărarea patriei și a mărețelor sale cuceriri.

¹⁰³ Loc. cit., fondul decoratii, dosarul nr. 97, fila 3.

¹⁰⁴ Loc. cit., dosarul nr. 150, fila 118.

¹⁰⁵ România în războiul antihitlerist. 23 August 1944—9 mai 1945, Editura militară, București, 1966, p. 462.

¹⁰⁶ „Scînteia” din 15 ianuarie 1945.

Din arhiva istoriei României (V)

„Chestiunea orientală“, prezentă în preocupările marilor puteri europene, evolua, în pragul secolului al XX-lea, în contextul intereselor divergente, contradictorii ale acestora, în legătură nemijlocită cu împărțirea sferelor de dominație și influență în China și Extremul Orient. Analizînd într-un raport din ianuarie 1901 politica externă țaristă prin prisma intereselor imperiului german, baronul von Marschall, ambasadorul german în Turcia, pune pe seama evenimentelor din China precum și a prezenței Germaniei în Orientul Apropiat și Peninsula Balcanică, aminarea pentru moment a „rezolvării“ problemei orientale din partea cabinetului de la Petersburg. El nu lipsea însă să precizeze că „stăpînirea Strîmtorilor“ și „înglobarea unor vaste părți de teritorii turcești în sfera de dominație rusească“ constituie „punctul central în politica orientală rusească“ (doc. nr. 79).

Intr-o conjunctură politică internațională net defavorabilă afirmării micilor state, recunoașterii și respectării intereselor lor vitale de către marile puteri, politica externă a regatului României rămînea orientată spre alianța cu Puterile Centrale. În legătură cu aceasta, ministrul Franței la București, Henry, surprindea, în raportul său din 8 aprilie 1901 către ministrul de externe Delcassé, faptul că o astfel de orientare „răspunde, de altfel, intereselor esențiale ale politicii românești, așa cum o concep cea mai mare parte a oamenilor politici din această țară, care constă în a asigura în același timp o protecție împotriva ambițiilor amenințătoare ale Rusiei și un punct de sprijin în raporturile totdeauna dificile, uneori periculoase, cu Pesta... Aceste două garanții — considera el — n-ar putea fi obținute, în condițiile actuale ale Europei, decît prin adeziunea României la acordurile ce unesc Germania și Austro-Ungaria“ (doc. nr. 80).

Poziția conducătorilor de atunci ai României în chestiunea reînnoirii tratatului politic secret cu Austro-Ungaria a rămas, de aceea, cu atît mai mult legată de extinderea semnificației acestui tratat prin asocierea Germaniei și Italiei ca părți nemijlocit participante la încheierea lui (doc. nr. 81, 85). Din punctul de vedere al cabinetului de la Berlin, dezideratul românesc era contrar intereselor germane; la Auswärtiges Amt se considera în iulie 1901 că „distanța de la Berlin la Petersburg este mai scurtă decît cea de la Petersburg la București, adică Germania ar putea face concesii mai mari față de Rusia în contul României, decît România față de Rusia în contul Germaniei și, dacă ar fi să se caute, ar fi poate posibil să se constate faptul că luarea în considerare a intereselor României de către Germania a constituit piedică din cauza căreia au eșuat încercările pentru o apropiere ruso-germană“

VIORICA MOISUC

1899, iulie 29 (st. n.) Haga. CONVENȚIE PENTRU REGLEMENTAREA PAȘNICĂ A CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE (A). REZERVELE FORMULATE DE GUVERNELE STATELOR UNITE ALE AMERICII, ROMÂNIEI ȘI SERBIEI LA UNELE ARTICOLE DIN CONVENȚIE (B) *

A. Majestatea Sa împăratul Germaniei, rege al Prusiei; Majestatea Sa împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei; Majestatea Sa regele Belgiilor; Majestatea Sa împăratul Chinei; Majestatea Sa regele Danemarcei; Majestatea Sa regele Spaniei și în numele său Majestatea Sa regina-regentă a regatului; Președintele Statelor Unite ale Americii; Președintele Statelor Unite ale Mexicului; Președintele Republicii Franceze; Majestatea Sa regina Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei, împărăteasa Indiilor; Majestatea Sa regele Elenilor; Majestatea Sa regele Italiei; Majestatea Sa împăratul Japoniei; Alteța Sa regală Marele Duce de Luxemburg, Duce de Nassau; Alteța Sa prințul de Muntenegru; Majestatea Sa regina Țărilor de jos; Majestatea Sa imperială Șahul Persiei; Majestatea Sa regele Portugaliei și al Algarvelor etc.; Majestatea Sa regele României; Majestatea Sa împăratul tuturor Rusiilor; Majestatea Sa regele Serbiei; Majestatea Sa regele Siamului; Majestatea Sa regele Suediei și al Norvegiei; Consiliul Federal Elvețian; Majestatea Sa împăratul Otomanilor și Alteța Sa regală prințul Bulgariei.

Însuflețiți de voința fermă de a coopera la menținerea păcii generale;

Hotărâți să ajute din toate puterile reglementarea prin buna înțelegere a conflictelor internaționale;

Recunoscînd solidaritatea care îi unește pe toți membrii societății națiunilor civilizate;

Voind să extindă puterea dreptului și să întărească sentimentele dreptății internaționale;

Convinși că instituirea permanentă a unei jurisdicții arbitrale, accesibilă tuturor, în sinul Puterilor independente poate contribui cu eficacitate la acest rezultat;

Considerînd avantajele unei organizări generale și regulate a procedurii arbitrale;

Socotînd, împreună cu Augustul inițiator al Conferinței Internaționale de Pace, că trebuie să se consfințească printr-un acord internațional principiile de echitate și de drept pe care se sprijină securitatea statelor și bunăstarea popoarelor;

Dorînd să încheie o Convenție în acest scop, au numit drept plenipotențieri ai lor, și anume:

Majestatea Sa împăratul Germaniei, rege al Prusiei:

Exelența Sa contele de Münster, prinț de Derneburg, ambasadorul său la Paris.

Majestatea Sa împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei:

Exelența Sa contele R. de Welsersheimb, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar.

Dna Alexandra Okolicsanyi de Okolicsna, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Majestatea Sa regele Belgiilor:

Exelența Sa dl. Auguste Beernaert, ministrul său de stat, președinte al Camerei Reprezentanților.

Dl. conte Degrelle Rogier, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Dl. cavaler Descamps, senator.

Majestatea Sa împăratul Chinei:

Dl. Yang Yü, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Petersburg.

* Felix Stoerk, *Nouveau Recueil général de Traités et autres actes relatifs aux rapports de droit international*, Continuation du grand recueil de G. Fr. Martens, 2-e série, tome XXVI, Leipzig, 1901, p. 920—949; 1008—1010 (originalul în limba franceză).

Majestatea Sa regele Danemarcei :

Șambelanul său Fr. E. de Bille, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Londra.

Majestatea Sa regele Spaniei și în numele său, Majestatea Sa regina regentă a Regatului :

Excelența Sa ducele de Tetuan, fost ministru al afacerilor străine.

Dl. W. Ramirez de Villa Urrutia, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Bruxelles.

Dl. Arthur de Baguer, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Președintele Statelor Unite ale Americii :

Excelența Sa dl. Andrew D. White, ambasadorul Statelor Unite la Berlin.

Dl. Seth Low, președintele Universității „Columbia“ din New York.

Dl. Stanford Newel, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Dl. Alfred T. Mahan, căpitan de marină.

Dl. William Crozier, căpitan de artilerie.

Președintele Statelor Unite ale Mexicului :

Dl. de Mier, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris.

Dl. Zenil, ministru-rezident la Bruxelles.

Președintele Republicii Franceze :

Dl. Léon Bourgeois, fost președinte de Consiliu, fost ministru al afacerilor străine, membru al Camerei Deputaților.

Dl. Georges Bihourd, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Dl. baron d'Estournelles de Constant, ministru plenipotențiar, membru al

Camerei Deputaților.**Majestatea Sa regina Regatului-Unit al Marii Britanii și Irlandei, împărăteasa Indiilor :**

Excelența Sa prea onorabilul baron Pauncefote de Preston, membru al Consiliului Privat al Majestății Sale, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar la Washington.

Sir Henry Howard, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Majestatea Sa regele Elenilor :

Dl. N. Delyanni, fost președinte de Consiliu, fost ministru al afacerilor străine, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Paris.

Majestatea Sa regele Italiei :

Excelența Sa contele Nigra, ambasadorul său la Viena, senator al regatului.

Contele A. Zannini, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Dl. comandor Guido Pompili, deputat în Parlamentul italian.

Majestatea Sa împăratul Japoniei :

Dl. I. Motono, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Bruxelles.

Alteța Sa regală Marele Duce de Luxemburg, duce de Nassau :

Excelența Sa M. Eyschen, ministrul său de stat, președinte al guvernului Marelui Ducat.

Alteța Sa prințul de Muntenegru :

Excelența Sa dl. consilier privat Actuel de Staal, ambasador al Rusiei la Londra.

Majestatea Sa regina Țărilor de Jos :

Dl. Jonkheer A.P.C. van Karnebeek, fost ministru al afacerilor străine, membru în a Doua Cameră a Statelor-Generale.

Dl. general J.C.C. den Beer Poortugael, fost ministru de război, membru în Consiliul de Stat.

M.T.M.C. Asser, membru în Consiliul de stat.

M.E.N. Rahusen, membru în Prima Cameră a Statelor-Generale.

Majestatea Sa Imperială Șahul Persiei :

Aghiotantul său general Mirza Riza Khan, Arfa-ud-Dovleh, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Petersburg și la Stockholm.

Majestatea Sa regele Portugaliei și al Algarvelor etc. :

Dl. conte de Macedo, pair al regatului, fost ministru al marinei și al coloniilor, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Madrid.

Dl. d'Ornellas de Vasconcellos, pair al regatului, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Petersburg.

Dl. conte de Selir, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Majestatea Sa regele României :

Dl. Alexandru Beldiman, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Berlin.

Dl. Ioan N. Papiniu, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga.

Majestatea Sa împăratul tuturor Rusiilor :

Excelența Sa dl. consilier privat Actuel de Staal, ambasadorul său la Londra.

Dl. de Martens, membru permanent în Consiliul ministrului imperial al afacerilor străine, consilierul său privat.

Consilierul său de stat Actuel de Basily, șambelan, director al primului Departament al Ministrului Imperial al Afacerilor Străine.

Majestatea Sa regele Serbiei :

Dl. Miyatovitch, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Londra și la Haga.

Majestatea Sa regele Siamului :

Dl. Phya Suriya Nuvatr, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Petersburg și la Paris.

Dl. Phya Visuddha Suriyasakti, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Haga și la Londra.

Majestatea Sa regele Suediei și Norvegiei :

Dl. baron de Bildt, trimisul său extraordinar și ministru plenipotențiar la Roma.

Consiliul Federal Elvețian :

Dl. dr. Arnold Roth, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar la Berlin.

Majestatea Sa împăratul otomanilor :

Excelența Sa Turkhan Pașa, fost ministru al afacerilor străine, membru în Consiliul său de Stat.

Noury Bey, secretar-general la Ministerul Afacerilor Străine.

Alteța Sa regală prințul Bulgariei :

Dl. dr. Dimitri Stanciov, agent diplomatic la Petersburg.

Dl. maior Hristo Hessaptiev, atașat militar la Belgrad.

Care, după ce și-au prezentat deplinele împuterniciri, găsite în bună și cuvenită formă, s-a convenit asupra următoarelor dispozițiuni :

Titlul I

ASUPRA MENȚINERII PĂCII GENERALE

Articolul 1

Pentru a preveni pe cât posibil recurgerea la forță în raporturile dintre state, Puterile semnatare convin să depună toate eforturile pentru a asigura rezolvarea pașnică a diferendelor internaționale.

Titlul II

DESPRE BUNELE OFICII ALE MEDIERII

Articolul 2

În caz de neînțelegere gravă sau de conflict, înainte de a se recurge la arme, Puterile semnatare convin să se recurgă, în măsura în care împrejurările o vor permite, la bunele oficii ale uneia sau mai multora dintre Puterile prietene.

Articolul 3

Independent de aceasta, Puterile semnatare consideră util ca una sau mai multe Puteri, străine de conflict, să ofere din proprie inițiativă, pe cât posibil, bunele lor oficii sau medierea lor statelor în conflict.

Dreptul de a oferi bunele oficii sau medierea aparține Puterilor străine de conflict, chiar în cursul ostilităților.

Exercitarea acestui drept nu poate fi considerată de către una sau alta din Părțile în litigiu ca un act puțin amical.

Articolul 4

Rolul de mediator constă în concilierea pretențiilor divergente și aplanarea resentimentelor ce s-ar fi ivit între statele în conflict.

Articolul 5

Funcțiile de mediator încetează din momentul în care s-a constatat, fie de către una din părțile în litigiu, fie de însuși mediatorul, că mijloacele de conciliere propuse de acesta nu sînt acceptate.

Articolul 6

Bunele oficii și medierea privind fie ajutorul dat părților în conflict, fie inițiativa puterilor străine de conflict, au un caracter exclusiv de sfat și nu sînt niciodată obligatorii.

Articolul 7

Acceptarea medierii nu poate avea drept urmare, în afară de o înțelegere contrarie, de a întrerupe, de a întârzia sau de a împiedica mobilizarea și alte măsuri de pregătire a războiului.

Dacă medierea intervine după începerea ostilităților, ea nu întrerupe, în afară de o înțelegere contrarie, operațiunile militare în curs.

Articolul 8

Puterile semnate sînt de acord să recomande aplicarea, în limita posibilităților, a unei medieri speciale, în forma următoare.

În caz de diferend grav compromițînd pacea, statele în conflict aleg respectiv o Putere căreia îi încredințează misiunea de a intra direct în legătură cu Puterea aleasă de cealaltă parte, în scopul prevenirii ruperii relațiilor pașnice.

În timpul duratei acestui mandat, al cărui termen, în lipsa unei stipulații contrarii, nu poate depăși 30 de zile, statele în litigiu încetează orice raport direct la cauza conflictului, care este considerat ca deferit în exclusivitate Puterilor mediatoare. Acestea trebuie să depună toate eforturile pentru medierea conflictului.

În caz de ruptură efectivă a relațiilor pașnice, aceste Puteri rămîn însărcinate cu misiunea de a folosi orice ocazie pentru a restabili pacea.

Titlul III

COMISII INTERNAȚIONALE DE ANCHETĂ

Articolul 9

În litigiile de ordin internațional, care nu angajează nici onoarea, nici interesele esențiale și care provin dintr-o deosebire de păreri asupra punctelor în cauză, Puterile semnate socotesc necesar ca părțile care nu ar fi putut cădea de acord pe căile diplomatice, să instituie, în limita posibilităților, o Comisie internațională de anchetă, însărcinată să faciliteze soluționarea acestor litigii lămurind, printr-o examinare imparțială și conștiincioasă, chestiunile în cauză.

Articolul 10

Comisiile internaționale de anchetă sînt constituite printr-o convenție specială între părțile în litigiu.

Convenția de anchetă precizează faptele de examinat și extinderea puterilor comisarilor.

Ea stabilește procedura.

Ancheta are loc în mod contradictoriu.

Forma și amănuntele de respectat, în măsura în care sînt fixate de convenția de anchetă, sînt determinate de însăși Comisia.

Articolul 11

Comisiile internaționale de anchetă sînt formate, în lipsă de stipulații contrare, conform articolului 32 al prezentei Convenții.

Articolul 12

Puterile în litigiu se angajează să ofere Comisiei internaționale de anchetă, în măsura cea mai largă pe care o vor socoti posibilă, toate mijloacele și toate facilitățile necesare pentru cunoașterea completă și aprecierea exactă a faptelor în litigiu.

Articolul 13

Comisia internațională de anchetă prezintă Puterilor în litigiu raportul ei, semnat de toți membrii Comisiei.

Articolul 14

Raportul Comisiei internaționale de anchetă, limitat la constatarea faptelor, nu are în nici un caz caracterul unei sentințe arbitrale. El lasă Puterilor în litigiu o deplină libertate asupra urmărilor ce se vor da acestei constatări.

Titlul IV

ASUPRA ARBITRAJULUI INTERNAȚIONAL

Capitolul I: Asupra justiției arbitrale

Articolul 15

Arbitrajul internațional are drept obiect reglementarea litigiilor dintre state de către judecători, la alegerea acestora, și pe baza respectării dreptului.

Articolul 16

În chestiunile de ordin juridic, și în primul rînd în chestiunile de interpretare sau de aplicare a convențiilor internaționale, arbitrajul este recunoscut de către Puterile semnatare ca mijlocul cel mai eficient și în același timp cel mai echitabil de reglementare a litigiilor care nu au fost rezolvate pe căi diplomatice.

Articolul 17

Convenția de arbitraj este încheiată pentru contestații deja ivite sau eventuale.

Ea se poate referi la orice litigiu sau numai la anumite litigii determinate.

Articolul 18

Convenția de arbitraj implică angajamentul de a se supune de bună credință sentinței arbitrale.

Articolul 19

Independent de tratatele generale sau particulare care stipulează în prezent obligația, pentru Puterile semnatare, a recurgerii la arbitraj, aceste Puteri își rezervă dreptul de a încheia, fie înainte ratificării prezentului act, fie după aceasta, noi acorduri, generale sau particulare, în scopul de a-și extinde arbitrajul obligatoriu asupra tuturor cazurilor pe care ele le socotesc posibile a le fi supuse.

Capitolul II: Asupra Curții permanente de arbitraj

Articolul 20

În scopul de a înlesni recurgerea imediată la arbitraj, în cazul diferendelor internaționale care nu au putut fi rezolvate pe cale diplomatică, Puterile semnatare se angajează să organizeze o Curte permanentă de arbitraj, accesibilă oricînd și funcționînd, cu excepția stipulării contrare a părților, conform regulilor de procedură inserate în prezenta Convenție.

Articolul 21

Curtea permanentă va fi competentă pentru toate cazurile de arbitraj, în afară de cazul în care Părțile s-ar înțelege asupra stabilirii unei jurisdicții speciale.

Articolul 22

Un Birou internațional stabilit la Haga servește de grefă a Curții.

Acest Birou este intermediarul comunicărilor relative la reuniunile acesteia. El păstrează arhivele și gestiunea tuturor problemelor administrative.

Puterile semnate se angajează să comunice Biroului internațional de la Haga o copie certificată conformă a oricărei stipulații de arbitraj intervenită între ele și a oricărei sentințe arbitrale care se referă la ele și pronunțată prin jurisdicții speciale.

Ele se angajează să comunice de asemenea Biroului legile, regulamentele și documentele constatând eventual executarea sentințelor date de Curte.

Articolul 23

Fiecare Putere semnatară va desemna, în următoarele trei luni de la ratificarea de către ea a prezentului act, un număr de cel mult patru persoane, a căror competență să fie recunoscută în problemele de drept internațional și bucurându-se de cea mai înaltă considerare morală și dispuse a accepta funcțiile de arbitri.

Persoanele astfel desemnate vor fi înscrise, ca membri ai Curții, pe o listă care va fi notificată de toate Puterile semnate, prin grija Biroului.

Orice modificare a listei arbitrilor este adusă, prin grija Biroului, la cunoștința Puterilor semnate.

Două sau mai multe Puteri pot să se înțeleagă asupra desemnării în comun a unui sau mai multor membri.

Aceeași persoană poate fi desemnată de Puteri diferite.

Membrii Curții sint numiți pe termen de 6 ani. Mandatul lor poate fi prelungit.

În caz de deces sau de retragere a unui din membrii Curții, se prevede a se proceda la înlocuirea lui, după metoda fixată pentru numirea lui.

Articolul 24

Cînd Puterile semnate vor să se adreseze Curții permanente pentru reglementarea unui diferend survenit între ele, alegerea arbitrilor chemați a forma Tribunalul competent pentru a statua asupra diferendului, trebuie făcută de pe lista generală a membrilor Curții.

În lipsa constituirii unui Tribunal arbitral prin acordul imediat al Părților, se procedează în felul următor:

Fiecare Parte numește doi arbitri și aceștia aleg un supraarbitru.

În caz de deosebire de păreri, alegerea supraarbitrului este încredințată unei terțe Puteri, desemnată de comun acord de către Părți.

Dacă totuși nu se poate cădea de acord în această privință, fiecare Parte desemnează o altă Putere și alegerea supraarbitrului este făcută, de comun acord, de către Puterile astfel desemnate.

Tribunalul astfel compus, Părțile notifică Biroului decizia lor de a se adresa Curții și numele arbitrilor.

Tribunalul arbitral se reunește la data fixată de către Părți.

Membrii Curții, în exercițiul funcțiilor lor și în afara țărilor lor, se bucură de privilegiile și imunitățile diplomatice.

Articolul 25

Tribunalul arbitral are, obișnuit, sediul la Haga.

Sediul nu poate fi schimbat de către Tribunal, decît în cazuri de forță majoră, numai cu asentimentul Părților.

Articolul 26

Biroul internațional de la Haga este autorizat să pună la dispoziția Puterilor semnate localurile și organizația sa, pentru funcționarea oricărei jurisdicții speciale de arbitraj.

Jurisdicția Curții permanente poate fi extinsă, în condițiile prescrise de regulamente, la litigiile existente între Puterile nesemnate sau între Puteri semnate și Puteri nesemnate, dacă Părțile au convenit să recurgă la această jurisdicție.

Articolul 27

Puterile semnate consideră drept o datorie, în cazul în care un conflict acut ar amenința să izbucnească între două sau mai multe dintre ele, să reamintească acestora că Curtea permanentă le stă la dispoziție.

Prin urmare, ele declară că faptul de a reaminti Părților în conflict dispozițiunile prezentei Convenții, și sfatul dat, în interesul superior al păcii, să se adreseze Curții permanente, nu pot fi considerate decît ca acte de bunăvoință.

Articolul 28

Un Consiliu Administrativ permanent compus din reprezentanți diplomatici ai Puterilor semnate, acreditați la Haga și din ministrul afacerilor străine al Țărilor de Jos care va îndeplini funcțiile de Președinte, va fi constituit în acest oraș cît mai curînd posibil după ratificarea, de către minimum nouă Puteri, a prezentului act.

Acest Consiliu va fi însărcinat să stabilească și să organizeze Biroul internațional, care va rămîne sub conducerea și controlul său.

El va notifica Puterilor constituirea Curții și va răspunde de instalarea acesteia.

El va fixa regulamentul de organizare ca și alte regulamente necesare.

El va decide asupra tuturor chestiunilor de ordin administrativ care vor surveni privind funcționarea Curții.

El va avea depline puteri în numirea, suspendarea sau revocarea funcționarilor și salariaților Biroului.

El va fixa indemnizațiile și va controla bugetul general.

Prezența a cinci membri în ședințele convocate reglementar este suficientă pentru a permite Consiliului să delibereze în mod valabil. Deciziile sînt luate cu majoritate de voturi.

Consiliul comunică fără întîrziere Puterilor semnate regulamentele adoptate de către el. El le adresează în fiecare an un raport asupra lucrărilor Curții, asupra funcționării serviciilor administrative și asupra cheltuielilor.

Articolul 29

Cheltuielile Biroului vor fi suportate de Puterile semnate în proporția stabilită pentru Biroul internațional de către Uniunea poștală universală.

Capitolul III: Asupra procedurii arbitrale

Articolul 30

În scopul de a înlesni dezvoltarea arbitrajului, Puterile semnate au fixat următoarele norme care vor fi aplicabile la procedura arbitrală, în măsura în care Părțile nu au convenit asupra altor norme.

Articolul 31

Puterile care recurg la arbitraj semnează un act special (compromis) în care sînt precis determinate obiectul litigiului ca și extinderea puterii arbitrilor. Acest act implică angajamentul Părților de a se supune cu bună credință sentinței arbitrale.

Articolul 32

Funcțiile arbitrale vor putea fi conferite unui arbitru unic sau mai multor arbitri desemnați prin voința lor, sau aleși de ele dintre membrii Curții permanente de arbitraj stabilită prin prezentul act.

În lipsa unui Tribunal constituit prin acordul imediat al Părților, se procedează în felul următor :

Fiecare Parte numește doi arbitri și aceștia aleg împreună un supraarbitru.

În cazul deosebiriilor de vederi, alegerea supraarbitrului este încredințată unei terțe Puteri, desemnată de comun acord de către Părți.

Dacă nu cad de acord asupra acestui subiect, fiecare Parte desemnează o Putere diferită și alegerea supraarbitrului se face de comun acord de către Puterile astfel desemnate.

Articolul 33

Cînd un suveran sau un șef de stat este ales drept arbitru, procedura arbitrală este condusă de el.

Articolul 34

Supraarbitrul este de fapt Președinte al Tribunalului.

Cînd Tribunalul nu are un supraarbitru, îl numește atunci pe președintele său.

Articolul 35

În caz de deces, de demisie sau de împiedicare, de orice fel ar fi, a unuia din arbitri, se prevede înlocuirea lui urmînd modul fixat pentru numirea lui.

Articolul 36

Sediul Tribunalului este desemnat de către Părți. În lipsa acestei desemnări, Tribunalul are sediul la Haga.

Sediul astfel fixat nu poate, în afara cazului de forță majoră, să fie schimbat de către Tribunal decît cu asentimentul Părților.

Articolul 37

Părțile au dreptul de a numi, pe lîngă Tribunal, delegați sau agenți speciali, cu misiunea de a servi drept intermediari între ele și Tribunal.

Ele sînt de altfel autorizate a însărcina cu apărarea propriilor lor drepturi și interese în fața Tribunalului, consilieri sau avocați numiți de ele în acest scop.

Articolul 38

Tribunalul decide asupra alegerii limbilor de care se va folosi și a căror utilizare va fi autorizată față de el.

Articolul 39

Procedura arbitrală cuprinde, în general, două faze distincte: instrucția și dezbaterile.

Instrucția constă în comunicarea făcută de către agenții respectivi membrilor Tribunalului și Părții adverse, a tuturor actelor tipărite sau scrise și a tuturor documentelor conținînd procedeele invocate în cauză. Această comunicare va avea loc în forma și în detaliile stabilite de către Tribunal în baza articolului 49.

Dezbaterile constau în dezvoltarea orală a procedeeleor Părților în fața Tribunalului.

Articolul 40

Orice piesă produsă de una dintre Părți trebuie să fie comunicată celeilalte Părți.

Articolul 41

Dezbaterile sînt conduse de către președinte.

Ele nu sînt publice decît în virtutea unei decizii a Tribunalului, luată cu asentimentul Părților.

Ele sînt consemnate în procese-verbale întocmite de secretarii pe care îi numește președintele. Numai aceste procese-verbale au un caracter autentic.

Articolul 42

Instrucția fiind încheiată, Tribunalul are dreptul de a îndepărta din dezbateri toate actele sau documentele noi pe care una din Părți ar vrea să i le supună fără consimțământul celeilalte Părți.

Articolul 43

Tribunalul rămâne liber de a lua în considerare actele sau documentele noi asupra cărora agenții sau consilierii Părților îi solicită atenția.

În acest caz, Tribunalul are dreptul de a solicita întocmirea acestor acte sau documente, fără obligația de a le aduce la cunoștința Părții adverse.

Articolul 44

Tribunalul poate, de altfel, solicita agenților Părților întocmirea oricărui act și poate cere orice explicații necesare. În caz de refuz, Tribunalul ia act de aceasta.

Articolul 45

Agenții și consilierii Părților sînt autorizați a prezenta oral Tribunalului toate procedeele pe care le socotesc utile în apărarea cauzei lor.

Articolul 46

Ei au dreptul de a releva excepții și incidente. Deciziile Tribunalului asupra acestor puncte sînt definitive și nu pot da loc la nici o discuție ulterioară.

Articolul 47

Membrii Tribunalului au dreptul de a pune întrebări agenților și consilierilor Părților și de a le cere lămuriri asupra punctelor neclare.

Nici întrebările puse, nici observațiile făcute de către membrii Tribunalului în timpul dezbaterilor nu pot fi privite ca expresie a opiniilor Tribunalului în general sau a membrilor săi în particular.

Articolul 48

Tribunalul este autorizat să determine competența sa interpretînd compromisul, ca și alte tratate ce pot fi invocate în materie, și aplicînd principiile dreptului internațional.

Articolul 49

Tribunalul are dreptul de a da ordonanțe de procedură pentru conducerea procesului, de a determina formele și detaliile asupra cărora fiecare Parte va trebui să tragă concluzii și să procedeze la toate formalitățile pe care le comportă administrarea probelor.

Articolul 50

După ce agenții și consilierii Părților au prezentat toate lămuririle și dovezile în sprijinul cauzei lor, președintele pronunță închiderea dezbaterilor.

Articolul 51

Deliberările Tribunalului au loc cu ușile închise.

Orice decizie este luată cu majoritatea membrilor Tribunalului.

Refuzul unui membru de a lua parte la vot este consemnat în procesul-verbal.

Articolul 52

Sentința arbitrală, votată cu majoritatea de voturi, este motivată; ea este redactată în scris și semnată de fiecare dintre membrii Tribunalului.

Acei dintre membri care au rămas în minoritate pot consemna divergența lor.

Articolul 53

Sentința arbitrală este citită în ședință publică a Tribunalului, agenții și consilierii Părților prezenți sau convocați cu forme legale.

Articolul 54

Sentința arbitrală, pronunțată legal și notificată agenților Părților în litigiu, decide definitiv și fără drept de contestare.

Articolul 55

Părțile își pot rezerva dreptul de a cere revizuirea sentinței arbitrale.

În acest caz și fără convenție contrarie, cererea trebuie să fie adresată Tribunalului care a dat sentința. Ea nu poate fi motivată decît prin descoperirea unui fapt nou care ar fi de natură să exercite o influență decisivă asupra sentinței și care pînă la închiderea dezbaterilor, era necunoscut Tribunalului însuși ca și Părții care a cerut revizuirea.

Procedura de revizuire nu poate fi deschisă decît printr-o decizie a Tribunalului, constatînd în mod expres existența faptului nou, recunoscîndu-i caracterele prevăzute în paragraful precedent și declarînd pe această bază cererea primită.

Compromisul [actul] determină termenul în care trebuie depusă cererea de revizuire.

Articolul 56

Sentința arbitrală nu este obligatorie decît pentru Părțile care au încheiat compromisul.

Cînd este vorba de interpretarea unei convenții la care au participat alte Puteri decît Părțile în litigiu, acestea notifică primelor compromisul pe care l-au încheiat. Fiecare din aceste Puteri are dreptul de a interveni în proces. Dacă una sau mai multe dintre ele au profitat de această facultate, interpretarea conținută în sentință este obligatorie și față de ele.

Articolul 57

Fiecare Parte suportă propriile cheltuieli și o parte egală din cheltuielile Tribunalului.

DISPOZIȚII GENERALE

Articolul 58

Prezenta Convenție va fi ratificată în cel mai scurt timp posibil.

Ratificările vor fi depuse la Haga.

După fiecare din ratificările depuse se va întocmi un proces-verbal, după care o copie certificată conformă va fi înaintată, pe cale diplomatică, tuturor Puterilor care au fost reprezentate la Conferința Internațională de Pace de la Haga.

Articolul 59

Puterile ne semnate, care au fost reprezentate la Conferința Internațională de Pace, vor putea adera la prezenta Convenție. Ele vor trebui, în acest scop, să aducă la cunoștința Puterilor contractante adeziunea lor, printr-o notificare scrisă, adresată guvernului Țărilor de Jos și comunicată prin acesta tuturor celorlalte Puteri contractante.

Articolul 60

Condițiile prin care Puterile care nu au fost reprezentate la Conferința Internațională vor putea adera la prezenta Convenție, vor forma obiectul unei înțelegeri ulterioare între Puterile contractante.

Articolul 61

În cazul în care una din Marile Părți contractante ar denunța prezenta Convenție, această denunțare nu-și va produce efectele decît după un an de la notificarea făcută în scris către guvernul Țărilor de Jos și comunicată imediat de către acesta tuturor celorlalte Puteri contractante.

Această denunțare nu va avea efect decît asupra Puterii care ar fi notificat-o. Drept care, plenipotențiarii au semnat prezenta Convenție și au întărit-o cu propriul lor sigiliu.

Făcut la Haga, în 29 iulie o mie opt sute nouăzeci și nouă într-un singur exemplar, ce va rămîne depus în arhivele guvernului Țărilor de Jos și ale cărui copii, certificate conforme, vor fi înaintate pe cale diplomatică Puterilor contractante.

Pentru Germania :

(L.S.) Münster Derneburg

Pentru Austro-Ungaria :

(L.S.) Welsersheimb

(L.S.) Okolicsanyi

Pentru Belgia :

(L.S.) A. Beernaert

(L.S.) Conte de Grelle Rogier

(L.S.) Ch. Descamps

Pentru China :

(L.S.) Yang Yü

Pentru Danemarca :

(L.S.) F. Bille

Pentru Spania:

(L.S.) El. Duque de Tetuan

(L.S.) W.R. de Villa Urrutia

(L.S.) Arturo de Baguer

Pentru Statele-Unite ale Americii :

(L.S.) Andrew D. White

(L.S.) Seth Low

(L.S.) Stanford Newel

(L.S.) A.T. Mahan

(L.S.) William Crozier

Pentru Statele Unite Mexicane :

(L.S.) A. de Mier

(L.S.) J. Zenil

Pentru Franța :

(L.S.) Léon Bourgeois

(L.S.) G. Bihourd

(L.S.) d'Estournelles de Constant

Pentru Marea Britanie și Irlanda :

(L.S.) Pauncefote

(L.S.) Henry Howard

Pentru Grecia :

(L.S.) N. Delyanni

Pentru Italia :

(L.S.) Nigra

(L.S.) A. Zannini

(L.S.) G. Pompili

Pentru Japonia :

(L.S.) I. Motono

Pentru Luxemburg :

(L.S.) Eyschen

Pentru Muntenegru :

(L.S.) Staal

Pentru Țările de Jos :

(L.S.) V. Karnebeek

(L.S.) den Beer Poortugael

(L.S.) T.M.C. Asser

(L.S.) E.N. Rahusen

Sub rezerva declarațiilor făcute la
ședința plenară a Conferinței din
25 iulie 1899.

Pentru Persia :

(L.S.) Mirza Riza Khan, Arfa-ud-Dovleh

Pentru Portugalia :

(L.S.) Conte de Macedo

(L.S.) Agostinho d'Ornellas de Vasconcellos

(L.S.) Conte de Selir

Pentru România :

(L.S.) A. Beldiman

(L.S.) I.N. Papiniu

Sub rezervele formulate la articolele 16, 17 și 19 ale prezentei Convenții (15, 16 și 18 ale proiectului prezentat de Comitetul de examinare) și consemnate în procesul-verbal al ședinței celei de a treia Comisii din 20 iulie 1899.

Pentru Rusia :

(L.S.) Staal

(L.S.) Martens

(L.S.) A. Basily

Pentru Serbia :

(L.S.) Chedo Miyatovitch

Sub rezervele consemnate în procesul-verbal al celei de a treia Comisii din 20 iulie 1899.

Pentru Siam:

(L.S.) Phya Suriya Nuvatr

(L.S.) Visuddha

Pentru Regatele-Unite ale Suediei și Norvegiei :

(L.S.) Bildt

Pentru Elveția :

(L.S.) Roth

Pentru Turcia :

(L.S.) Turkhan

(L.S.) Mehemed Noury

Sub rezerva declarației făcute în ședința plenară a Conferinței din 25 iulie 1899.

Pentru Bulgaria :

(L.S.) D. Stanciov

(L.S.) Major Hessaptciev

Publicația cu privire la ratificarea convențiilor și declarațiilor semnate la Conferința de Pace de la Haga din 29 iulie 1899 și la depunerea documentelor de ratificare, precum și la rezervele făcute de Statele Unite ale Americii, România și Serbia la semnarea și ratificarea convenției de rezolvare pe cale pașnică a unor litigii internaționale.

Convențiile tipărite mai sus, semnate la Conferința de pace de la Haga, la 29 iulie 1890 :

1. pentru rezolvarea pașnică a unor litigii internaționale,
 2. privind legile și obiceiurile războiului pe uscat,
 3. privind aplicarea principiilor convenției de la Geneva, din 22 august 1864 la războiul pe mare
- și declarațiile :
1. privind interzicerea aruncării de proiectile și materiale explozive din aeronave sau pe alte căi,
 2. privind interzicerea utilizării de proiectile cu gaze sufocante sau otrăvitoare,
 3. privind interzicerea de proiectile care în corpul omenesc se dilată sau se comprimă, au fost ratificate de statele ai căror reprezentanți le-au iscălit, cu excepția Chinei și Turciei, precum și convenția prevăzută la punctul doi privind legile și obiceiurile războiului pe uscat, cu excepția Statelor Unite ale Americii, Suediei și Norvegiei.

Documentele de ratificare au fost depuse la Haga. Procesele verbale despre depunerea documentelor de ratificare au fost încheiate pentru Germania, Austro-Ungaria, Belgia, Danemarca, Spania, Statele Unite ale Americii, Franța, Marea Britanie, Italia, Olanda, Persia, Portugalia, România, Rusia, Siam, Suedia și Norvegia, precum și Bulgaria, la 4 septembrie 1900; despre depunerea documentelor de ratificare pentru Japonia la 6 octombrie 1900; pentru Muntenegru la 16 octombrie 1900, pentru Elveția la 29 decembrie 1900; pentru Statele Unite ale Mexicului la 17 aprilie 1901; pentru Serbia la 11 mai 1901 și pentru Luxemburg la 12 iulie 1901.

B. Rezervele cu care a fost semnată și ratificată de către Statele Unite ale Americii, România și Serbia convenția referitoare la rezolvarea pașnică a litigiilor internaționale.

Rezerva pronunțată de delegația Statelor Unite ale Americii în ședința plenară a Conferinței de Pace de la Haga din 25 iulie 1899, cu care a semnat această delegație convenția privitoare la rezolvarea pe cale pașnică a unor litigii internaționale sună precum urmează :

Delegația Statelor Unite ale Americii, semnind Convenția pentru reglementarea pașnică a conflictelor internaționale, așa cum ea este propusă de către Conferința Internațională de Pace, face următoarea declarație :

„Nimic din ceea ce este cuprins în această Convenție, nu poate fi interpretat astfel încât să oblige Statele Unite ale Americii de a se abate de la politica lor tradițională, în virtutea căreia ele se abțin să intervină sau să se amestece în chestiunile politice, în politica sau în administrația internă a vreunui stat străin. De asemenea, se înțelege de la sine, că în Convenție nimic nu va putea fi interpretat ca implicind o abandonare de către Statele Unite ale Americii a atitudinii lor tradiționale cu privire la chestiuni pur americane“.

Rezervele ce s-au făcut de către reprezentanța României la articolele 16, 17, 19 ale Convenției pentru rezolvarea pe cale pașnică a unor litigii internaționale (articolele 15, 16, 18 ale proiectului prezentat de către comisia de examinare) și sub care a fost semnată Convenția de către această reprezentanță, sună în conformitate cu procesul-verbal al ședinței comisiei a treia din 20 iulie 1899, după cum urmează :

La Articolul 15 al proiectului (articolul 16 al Convenției) :

„Guvernul Regal al României devotat în întregime principiului de arbitraj facultativ, a cărui întregă importanță o apreciază în relațiile internaționale, nu înțelege, însă, să ia, prin articolul 15 un angajament de a accepta un arbitraj în toate cazurile ce sînt prevăzute acolo și consideră necesar să formuleze rezerve exprese în această privință.

El nu poate prin urmare vota acest articol decît sub această rezervă“.

La Articolul 16 al proiectului (articolul 17 al Convenției) :

„Guvernul Regal al României declară că el nu poate adera la articolul 16 decît cu rezerva expresă, consemnată în procesul-verbal, că el este decis să nu accepte în nici un caz un arbitraj internațional, pentru contestații sau litigii anterioare încheierii prezentei Convenții“.

La articolul 18 al proiectului (articolul 19 al Convenției) :

„Guvernul Regal al României declară că prin aderarea la articolul 18 al Convenției, nu înțelege să ia nici un angajament în materie de arbitraj obligatoriu“.

Rezervele cu care convenția pentru rezolvarea pe cale pașnică a unor litigii internaționale a fost semnată de către reprezentanța Serbiei, sună, în conformitate cu procesul-verbal al Comisiei a treia din 20 iulie 1899, după cum urmează :

„În numele Guvernului Regal al Serbiei, avem onoarea să declarăm că adoptarea de către noi a principiului de bune oficii și de mediere nu implică o recunoaștere a dreptului pentru State terțe de a uza de aceste mijloace altfel decît cu rezerva extremă cerută de natura delicată a acestor demersuri.

Noi nu vom admite bunele oficii și medierea decît cu condiția de a păstra pe deplin și în întregime caracterul lor de sfat pur amical și noi nu le vom accepta niciodată în forme și împrejurări care ar putea să le imprime caracterul unei intervenții“.

76

1899, octombrie 18, Londra. TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMAN, CONTELE VON HATZFELD, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE*

Nr. 332

Londra, 18 octombrie 1899

Ținând seama de importanța chestiunii ridicate de către ambasadorul imperial la Constantinopol¹ pentru viitoarea noastră politică externă, cred că trebuie să atrag atenția asupra faptului că raționamentele și premisele sale privind politica previzibilă a Angliei și Rusiei în Orient, — care în condițiile de pînă acum au fost desigur corespunzătoare realității — nu mai pot fi aplicate la situația recentă, desigur încă necunoscută lui, a politicii engleze în Orient și la intențiile de acum ale oamenilor de stat de aici, competenți în aceste chestiuni. Cunoscuta declarație a lordului Salisbury față de mine despre intențiile sale în Orient și tot ceea ce știm noi despre intențiile lui Chamberlain în această direcție ne impun, după părerea mea, să avem în vedere cazul că cei de aici, ca și în cazul războiului din Transvaal, dorind să se asigure împotriva oricăror eventualități, poate și împotriva politicii noastre în cazul eșuării tratativelor privitoare la Samoa, vor merge atît de departe încît să cedeze de bună voie Dardanelele rușilor. Din acest punct de vedere, concentrarea vremelnică a navelor engleze în Salonic, dacă prin aceasta s-a avut în vedere o acțiune politică, apare — cum cred eu — în sensul că (în felul acesta) trebuie să fie lămurii rușii, că Anglia și în perioada crizei transvaaliene este destul de puternică să contracareze cu succes eventualele intenții îndreptate asupra Dardanelor, dacă la Petersburg lumea nu se arată înclinată să consimtă la un acord amical și acceptabil pentru Anglia.

Sub această premisă, Rusia are cu atît mai puțin vreun motiv pentru o incursiune în Constantinopol, împotriva căreia s-ar ridica și celelalte motive scoase în evidență de baronul von Marschall, cu cît ea prin concesiune de bună voie va obține aici aproape tot ceea ce ar putea dori în Orient. O dată cu trecerea Dardanelor în miini rusești, Sultanul va deveni un vasal rus și ocuparea, în fapt, a Constantinopolului ar fi pentru Rusia de prisos.

Mi se pare a fi sub semnul întrebării doar faptul dacă oamenii de stat ruși, cînd vor lua cunoștință de înclinarea Angliei spre o înțelegere privind Dardanelele, nu vor ezita să acționeze, pentru că ei cred că pe o altă cale, și anume împotriva Angliei pot obține mai mult și în alte puncte, nu numai în Orient. Această tendință împotriva unei înțelegeri cu Anglia va prevala însă, decisiv la Petersburg, cred eu, numai atunci cînd Rusia va ajunge — din eventualele indicii ale unei înstrăinări între noi și Anglia — la convingerea, că ea ar putea să creeze o Triplă Alianță capabilă de operațiuni, prin participarea Germaniei împotriva Angliei.

Fac observația că, în măsura în care sînt eu capabil să apreciez, ideea unei înțelegeri cu Rusia privind Dardanelele, după concepția ambilor oameni de stat [englezii] competenți, depinde încă de forma pe care vor lua-o relațiile între Germania și Anglia. De aceea, eu nu cred că aici li s-a făcut deja vreo aluzie rușilor, dar nici nu mă îndoiesc că aceasta se va întîmpla, dacă, eventual după eșuarea tratativelor privind Samoa, se ajunge la convingerea că se poate conta pe o atitudine neprietenească a Germaniei și pe o cotitură a politicii germane față de Rusia, respectiv Franța.

Hatzfeldt

* G.P.E.K. 1871—1914, vol. XVIII, partea I, doc. nr. 5642, p. 412—413 (originalul în limba germană).

¹ La 15 octombrie baronul von Marschall, ambasadorul Germaniei la Constantinopol, într-un raport al cărui conținut era aprobat de împăratul Wilhelm al II-lea, informa despre politica Angliei și a Rusiei în Orient. Concluzia diplomatului german era că Rusia va căuta prin toate mijloacele să profite de angajarea Angliei în războiul cu burii din Africa de Sud pentru a obține stăpînirea asupra Strîmtorilor și a Constantinopolului. Germania, după părerea sa, trebuia să sprijine, în mod tacit, Anglia. (n.n.)

1900, mai 3, Petersburg. **RUSIA, AUSTRO-UNGARIA ȘI GERMANIA.**
ARTICOL EDITORIAL PUBLICAT DE GAZETA
„BIRJEVYIA WIEDOMOSTI“ *

Cam de pe la 15 aprilie pînă azi presa din Germania și din Austro-Ungaria se deda continuu la combinații și născociri politice, sperînd publicul european cu fel de fel de alianțe și coaliții. În statele Triplei-Alianțe aceste zvonuri și păreri se luau în serios de masa poporului, asupra imaginației căreia influențau enorm pregătirile mărețe de la Berlin cu ocazia vizitei acolo a împăratului Frantz Iosif. Însemnătății întrevederii de la Berlin a doi monarhi trebuia să-i corespundă forma externă a serbărilor și astfel e foarte natural, ca de la „zilele de la Berlin“ multă lume din Austro-Ungaria și Germania aștepta nu numai o simplă aprobare a Triplei-Alianțe, nu numai asigurări oficiale devenite de mult timp banale în privința dragostei pentru pace, — ci un semn de a se feri aici din partea Rusiei căreia i se atribuiau planuri asupra Bulgariei, de a se păzi acolo de cunoscutele partide din Franța care speră a recuceri cele două provincii pierdute, și în sfîrșit de a veghea asupra alianței franco-ruse, cu existența căreia nu se pot împăca încă multe centre politice ale Europei.

Deodată însă toate aceste așteptări s-au recunoscut a fi ușuraticе atît în Rusia cit și în Franța, unde presa le considera drept niște simptome de sovăire a ideii actuale politice, drept niște produse bolnave ale stării actuale de lucruri în general din Europa, unde pacea se apără cu armate pregătite pentru război. Iată de ce știrile liniștitoare primite ieri și azi prin telegraf despre declarațiile pacifice făcute de contele Goluchowsky la Budapesta prezintă un interes excepțional pentru acel public din apusul european, care s-a încîntat cu ușurință de zvonurile senzaționale ale presei. Acel public află tocmai la timp din discursul ministrului de externe austro-ungar, că alianța Austriei cu Germania găsește prîncios un compliment îmbucurător în relațiunile-i bune cu Rusia și că în virtutea înțelegerii cu Rusia, Austro-Ungaria nu se poate amesteca în afacerile interne ale Bulgariei și Serbiei.

În privința opiniei publice din Rusia acest fel de declarațiuni nu reprezintă nici chiar un simplu interes de noutate, căci oricui îi este cunoscut că amestecul Austro-Ungariei în afacerile statelor balcanice și înțelegerea ruso-austriacă sînt două lucruri, care se exclud unul pe altul. E chiar foarte greu a-și închipui astfel de lucruri, precum e tot atît de greu de a presupune, cum că Germania ar sprijini un astfel de amestec austro-ungar în Peninsula Balcanică și ar întreține în aceeași vreme tradițiunile sale relațiuni amicale cu Rusia. Din declarațiunile contelui Goluchowsky ne vine, să spunem, că pacea depinde acum în Europa mai mult de raporturile reciproce dintre statele dublei-alianțe și Germania, decît de realitatea relațiunilor de alianță între monarhiile Habsburgilor și Hohenzollernilor. Pășirea Austriei în domeniul intereselor politice din Balcani ale Rusiei împingea totdeauna lucrurile la niște rezultate triste, în primul loc pentru popoarele slave, cum vedem acum de pildă în anarhia internă din Serbia, sau în criza financiară din Bulgaria. Pînă cînd această pășire nu are un sprijin din partea Germaniei, nu e de temut de nimic. Împotriva acestei pășiri poate sluji drept piedică de o parte înțelegerile dintre Petersburg și Viena, iar de altă parte creșterea continuă a conștiinței naționale a popoarelor din Balcani.

Declarațiunile contelui Goluchowsky sînt pătrunse de convingerea asupra simplului adevăr spus de împăratul Frantz Iosif cu o zi înainte, că Austro-Ungaria urmărește „învoirea cu Imperiul rus în toate chestiunile relative la Orient“. Numai o astfel de învoire, excluzînd orice idee de amestec al Austro-Ungariei în afacerile balcanice, cu sprijinul Germaniei, asigură oamenilor de stat de la Viena posibilitatea de a se ocupa în liniște de greaua chestiune de a împăca și a regula relațiunile dintre elementele germane și slavone ale Austriei, de a liniști conștiința națională a cehilor, de a reține pe loc tendința centrifugă a diferitelor naționalități vrăjmașe una alteia, cu un cuvînt de a dezlega toate acele

* „Birjevyya Wiedomosti“, nr. 119 din 3 mai 1900 (originalul în limba rusă).

probleme interne, care prin prezența lor impun de multă vreme Austriei un rol pasiv în concertul puterilor în general și în Tripla-Alianță în particular.

E de o însemnătate netăgăduită să se știe ce combinații noi se vor pune în curs în politica internă a Austriei după întrevvederea de la Berlin la care s-a accentuat cu atîta zgomot „mărirea și forța Monarhiei Habsburgice”. Nu găsim însă nici un indiciu asupra acestei chestiuni în declarațiunile de ieri ale contelui Goluchowsky. Lucrul nu este însă de mirare: nici un fel de combinații externe nu-s în stare să scoată Austria din labirintul contradicțiilor interne sau să-i adauge puteri noi și o stabilitate mai mare.

78

**1900, decembrie 4, Berlin. NOTELE CONSILIERULUI VON HOLSTEIN,
DIN MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE AL GERMANIEI ***

Berlin, 4 decembrie 1900

La începutul acestui an, contele Osten-Sacken s-a străduit să determine guvernul german să încheie o convenție specială cu Rusia cu privire la Asia Mică și la Strimtori. Prin această convenție Rusia urma să obțină tot felul de avantaje politice, teritoriale, în timp ce Germania avea să se mulțumească cu dreptul de a face negoț și de a construi căi ferate în Asia Mică și Mesopotamia. Ceea ce a împiedicat acceptarea de către partea germană a propunerii rusești a fost nu atît inegala împărțire a bunurilor, cît, mai curînd, faptul că înțelegerea proiectată a atîns interese care sînt în litigiu între Rusia și Anglia și asupra cărora nici Tratatul de la Berlin nu a dat vreo decizie clară. Contele Osten-Sacken, cînd a văzut că lumea de aici ezită, a lăsat să se înțeleagă că, probabil, Anglia și Rusia se vor înțelege atuncî între ele. Rusia, dacă nu va ajunge la nici o convenție cu noi, va face — după cum se poate prevedea — largi concesii englezilor. Amenințarea aceasta a rămas fără efect, Germania nu a căzut la înțelegere asupra niciuneia convenții antiengleze, dar nici între Rusia și Anglia nu s-a realizat nimic.

O dată cu începerea încurcăturilor chinezești, între Germania și Anglia s-a ajuns la o stare de neîncredere reciprocă referitoare la ținutul Iangtse. Germania avea motive să presupună că factori de mare influență ai politicii engleze intenționează să atragă Iangtse în întregime și exclusiv în zona de putere engleză. De aceea, la sfîrșitul lunii iulie, reprezentantul german de la Petersburg a fost însărcinat să discute acolo ideea că interesul Puterilor cere ca diferitele chestiuni ce se ivesc legate de Iangtse ca, de ex., supravegherea flotei chineze și apărarea locuitorilor străini din Sanghai, să fie tratate drept chestiuni de interes general. Contele Lamsdorff a replicat că el înțelege foarte bine că chestiunea Iangtse este de mare importanță pentru anumite Cabinete, totuși, în ceea ce-l privește, a manifestat o totală indiferență față de această chestiune.

După această tentativă rusească neizbutită, guvernul german s-a hotărît pentru tratative directe cu Anglia. S-a întîmplat, spre norocul nostru, ca, așa cum Germania nu avea încredere în intențiile engleze, tot așa nici Anglia să nu aibă încredere în intențiile germane, neîncredere la care a contribuit, probabil, și prezența flotei de cuirasate germane. S-a reușit pînă la urmă să se realizeze o convenție care, cu toate că se referă la porturile maritime și fluviale chineze, totuși obiectul ei principal îl formează ambele părți ale Iangtse-ului. Cuprînsul convenției a exclus orice idee de cucerire ambii contractanți căzînd de acord să mențină, după posibilități, circulația neîngrădită în toate porturile Imperiului chinez și să-și îndrepte politica lor, de asemenea, spre apărarea integrității teritoriale a Chinei. Chiar pentru cazul cînd integritatea ar fi prejudiciată de către un terț, nu s-a prevăzut nici o constrîngere împotriva acestuia din urmă. Această convenție, prin urmare, nu a avut vreun vîrf împotriva vreunei Puteri, ea nu a avut — așa cum fusese cazul la convenția ruso-germană propusă mai înainte — drept obiect interese în litigiu ale unui terț. Convenția urmărea un singur scop și anume, să înlătore o primejdioasă zonă de fricțiuni între Anglia și Germania și, în această privință, ea era oricum dezavantajoasă Rusiei; căci politica rusă se

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, Berlin, 1924, doc. nr. 5381, p. 6—8 (originalul în limba germană).

complăcea foarte mult în situația existenței unei permanente neîncrederi între Anglia și Germania. Rusia însă nu ne poate face nici un reproș din pricina convenției, deoarece atunci când fusese vorba să ne asigurăm interesele noastre la Iangtse, noi ne-am adresat mai întâi Rusiei și abia după ce aceasta, zimbînd cu răceală, ne-a refuzat, am tratat cu Anglia. Răspunsul pe care ni l-a dat la sfîrșitul lunii iunie contele Lamsdorff a lămurit într-un mod clar, lipsit de diplomație, că Rusia s-a pregătit în tihnă să rămînă spectator față de conflictul Iangtse ce se aștepta să izbucnească. Acest conflict, cel puțin pentru prezent, este înlăturat, și din cauza acestei socoteli greșite diplomația rusească este prost dispusă. Ea amenință acum cu luarea de măsuri din pricina provinciilor Alsacia-Lorena, după cum a amenințat în primăvară cu înțelegerea ruso-engleză. Încă în urmă cu peste 70 de ani — a spus un ambasador francez — că rolul Rusiei este: „Menacer souvent, frapper rarement“ (să amenințe des, să lovească rar). În acest rol se complăcea Rusia și astăzi și, desigur, nu va renunța la el dacă ar observa cumva că amenințările sale ne impresionează. Micul împărat timid și infricosatul ministru de finanțe¹, — care, neprimind de nicăieri bani, poate menține acoperirea — aur numai prin întrebuințarea tezaurului de aur și retragerea creditului extern — vor să evite cu orice preț un război și din mijloacele lor profilactice face parte și amenințarea care nu costă nimic și cu care ei pot spera să intimideze, poate, totuși pe ceilalți.

Față de aceasta, atitudinea Germaniei este indicată clar: să avem grijă de interesele noastre, căci și prințul Bismarck era de părere că nu se poate lua nimănui în nume de rău dacă are grijă de interesele sale; să evităm în același timp orice provocare inutilă în vorbe și fapte împotriva unui terț, împotriva Rusiei, de asemenea; totodată însă — și aici este punctul principal — să facem practic totul, spre a putea atinge țelul nostru — fixat cu moderație și cuminenie — și fără Rusia, fiindcă în afara Rusiei mai există și alții care sînt gata cu plăcere să facă împreună cu Germania o afacere. Dacă vom arăta o dată rușilor aceasta, atunci, la următoarea ocazie ce se va oferi pentru o afacere, îi vom găsi mai dispuși și mai puțin aroganți ca astăzi, cînd au pretenția să creadă — pe baza, în principal, a declarațiilor unei minorități de ziare germane — că noi îi considerăm indispensabili. Dacă însă îi menținem pe ruși în credința indispensabilității lor, arătîndu-le că proasta lor dispoziție și amenințările lor ne impresionează, atunci ajungem într-o situație penibilă din care, mai tirziu, nu vom putea ieși decît printr-o atitudine foarte energică. Ținînd seama unilateral de îngimfarea rusească atragem asupra noastră primejdia care acum poate fi ușor evitată, și care, de fapt, nici nu există.

Holstein

79

1901, ianuarie 14, Pera. RAPORT AL AMBASADORULUI GERMAN LA CONSTANTINOPOL, BARONUL VON MARSCHALL, CĂTRE CANCELARUL IMPERIAL, CONTELE VON BÜLOW *

În domeniul înaltei politici stăpînește aici de multă vreme o liniște deplină. Chiar printre diplomați rareori este atinsă această temă. Se vorbește de ciumă, de arbitrajul grec, de nevoia de bani a turcilor, de stările din palat etc., în timp ce lipsesc aproape cu desăvîrșire comentariile spirituale cu privire la situația politică, care obișnuiesc să formeze condimentul convorbirilor diplomatice. S-ar putea crede că Orientul Apropiat, care pînă acum cîțiva ani a fost centrul preferat al artei diplomatice, a pierdut orice interes politic pentru puterile europene. Firește această presupunere nu este reală. Oricît de pașnice și împăciuitoare ar suna înțelegerile ce au fost încheiate în cursul ultimilor ani între diferitele puteri, se confruntă aici totuși, nemijlocit, ca și mai înainte, marile interese politice speciale. Pentru soluționarea

¹ Witte (nota red.).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, Berlin, 1924, doc. nr. 5 444, p. 117—122 (originalul în limba germană).

practică a marii probleme orientale pe cale pașnică lipsesc și astăzi încă toate premisele. S-a renunțat deocamdată la impunerea acelor interese speciale. Pentru prezent aceasta este liniștitor, fără a acorda nici o garanție pentru viitor.

„Chestiunea orientală” își are încă punctul său central în politica orientală rusească. Aceasta din urmă este un rezultat aspru a ceea ce se obișnuiește să se numească în mod comun politică¹. Ea nu s-a cristalizat din constatarea bărbaților de stat conducători, ci din instinctele religioase și naționale ale unor vaste cercuri populare, care împing cu violență spre realizarea anumitor idealuri în Orient. Se reunesc cele mai diferite elemente pentru a promova în fapt acea realizare. Despre atitudinea Rusiei oficiale, de rezistență mai mare sau mai mică pe care ea o opune acestei presiuni, depinde, cel puțin deocamdată încă, dacă și câtă vreme va exista liniște și pace în Imperiul turcesc. Pe aceasta se bazează, în afară de situația geografică, influența dominantă pe care o exercită Rusia asupra situației politice de aici. Acțiunile politice ale altor puteri sint examinate de partea turcească în primul rând sub aspectul efectelor lor asupra Rusiei. De cind Rusia se străduiește aici să aibe o atitudine reținută din punct de vedere politic, s-au înlăturat și acele acțiuni. Această reținere și limbajul pașnic al diplomației reușești nu pot trece peste faptul că Rusia oficială s-a identificat de mult cu programul oriental al tradiției ortodoxe-naționale și urmărește cu ea aceleași obiective finale, și anume stăpînirea Strimtorilor, eliberarea creștinilor de sub jugul turcesc și înglobarea unor vaste părți de teritorii turcești în sfera de dominație rusească. În susținerea acestui program de către cercurile populare largi constă tăria politicii de stat rusești; în incapacitatea de a subordona mișcarea populară în orice moment rațiunii de stat, slăbiciunea ei.

Dacă față de aceasta vrem să caracterizăm pe scurt politica orientală austro-ungară, atunci ea poate fi calificată ca o poziție de apărare împotriva celui program care la Viena — pe drept sau pe nedrept, aceasta n-o discutăm — conțea în punctele lui esențiale ca neconcordanț cu interesele vitale ale Monarhiei. Conte Goluchowsky a considerat ca un triumf al politicii sale cind, înainte cu patru ani, a convenit cu contele Muraviev punctele în care Rusia se obliga, chiar dacă într-un mod condiționat, la menținerea statu-quo-ului în Peninsula Balcanică. Eu nu împărtășesc acest optimism². Rusia și-a eliberat atunci un certificat de altruism pe care nici nu-l posedă și nici nu-l va avea vreodată. Și chiar dacă i-ar avea, i-ar lipsi puterea să-l impună cind vor interveni anumite evenimente. Dacă bărbații de stat austrieci s-au abandonat într-adevăr credinței că acele puncte formează o Magna Charta pentru aprecierea intereselor austriece în Balcani, din partea Rusiei e sigur că deziluzia nu va întârzia³.

Contradicția ascuțită dintre Rusia și Anglia, care odinioară punea amprenta asupra situației politice de aici, s-a atenuat fără îndoială în cursul anilor. Anglia, întinzindu-și mina protectoare, din motive de umanitarism greșit înțeles, asupra supușilor revoluționari ai Turciei, a prestat o muncă în favoarea Rusiei și a promovat prin aceasta obiectivele finale ale vechiului ei adversar, încit printr-o serie de erori aproape și-a nimicit complet influența sa aici⁴. De atunci se vorbește de „dezinteresarea” Angliei în problemele orientale și se motivează cu indiciul că Anglia, prin stăpînirea Egiptului și a Ciprului, și-a asigurat deja o bogată parte din moștenirea de odinioară a Imperiului turcesc. Eu nu pot crede, totuși, în acea reținere. Dacă Rusia ia în posesiune Strimtorile, iar Marea Neagră o declară mare închisă, atunci interesele maritime și comerciale engleze vor fi grav afectate. La Londra se vor ridica atunci [glasuri] pentru apărarea acestor interese⁵, dacă Austro-Ungaria n-ar face prostia, ca, în locul Angliei, să poarte ea un război cu Rusia pentru aceasta⁶. Că Italia se socotea astăzi, ca și mai înainte, chemată să comoștenească succesiunea turcească, se știe. O modificare categorică față de obiectivele politice orientale rusești se poate constata, în schimb, în ceea ce privește Franța. Republica mai păstrează anumite pretențiuni, îndeosebi în ceea ce privește apartenența Siriei la sfera de interese franceze, dar de cind cu vestita alianță rusească, ea cedează pas cu pas și suportă fără murmur loviturile pe care i le aplică scumpul aliat fără nici o considerație, de îndată ce un interes francez îi apare în cale. Poate că Franța

¹ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Bine” (nota red. germane).

² Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Nici eu !” (nota red. germane).

³ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Corect” (nota red. germane).

⁴ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Bietul Stratford” (nota red. germane).

⁵ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Aceasta nu e foarte sigur ! ! Depinde dacă merită să se lupte pentru aceasta !” (nota red. germane).

⁶ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Corect” (nota red. germane).

cea mindră va fi încă forțată să-i acorde un ajutor militar adversarului ei de odinioară, când Rusia va ataca întreaga problemă din Orient și cu această ocazie să lichideze și resturile fostei măreții franceze¹.

Așadar, dacă actuala liniște politică de la Cornul de Aur se datorează, indeosebi, pasivității politice a Rusiei, prezintă interes examinarea motivelor ce determină această atitudine. Referirea la marea dragoste de pace a actualului împărat rus mi se pare că nu rezistă. Predecesori cu aceleași sentimente, dar cu o fire mai fermă, au fost împinși la războaie singeroase cu turcii a căror evitare o doreau stăruitor. Mai important este argumentul că în momentul de față atenția și puterea Rusiei sînt pe deplin solicitate de evenimentele din China. Că aceasta are de fapt consecințe și asupra atitudinii de aici a Rusiei, o pot dovedi prin două exemple. Înainte cu cîteva luni, ambasada rusă a ținut, în chestiunea reprimirii refugiaților armeni de către Turcia, un limbaj amenințător și a pus în vedere măsuri grave în cazul cînd nu se va da urmare cererii sale. De atunci afacerea este dispărută ca și cum s-ar fi scufundat, fără ca Sultanul să fi făcut nici cea mai mică concesie. Cînd de curînd consulul rus din Wan a devenit victima unui atac banditesc din partea kurzilor, ambasada a stăruit cu încetineală în reclamația sa privitoare la aceasta, într-o manieră care a contrastat în mod ciudat cu virulența cu care au fost tratate mai înainte cazuri mai neînsemnate de către partea rusească.

Nici evenimentele chineze nu sînt însă suficiente pentru a explica atitudinea Rusiei, căci deja cu ocazia tulburărilor greco-turce din anul 1897, cabinetul de la Petersburg a manifestat o moderație care a fost cu atît mai remarcabilă cu cît o intervenție energetică împotriva Turciei ar fi putut conta pe simpatie la diferitele puteri, grecii fiind adversarii. Motivele care fac să i se pară Rusiei inoportună o punere pe rol a problemei orientale trebuie deci să fi existat încă de atunci. Eu le găsesc în faptul că Rusia oficială a făcut proaste experiențe cu acțiunile politice și militare mari în Orient, chiar dacă a fost învingătoare, și de aceea, deocamdată, lasă puternicului său concurent, „tradiției”, să promoveze treptat obiectivele comune, pe calea activității mărunte politico-religioase. Rusia vrea să aștepte în speranța că fructele îi vor cădea de la sine în poală, cînd vor fi coapte². Un ultim motiv ce influențează atitudinea Rusiei îl văd în apariția Germaniei în Orient. Cînd înainte cu zece ani am apărut aici pentru întîia dată cu programul de a dezvoltă economic Turcia prin utilizarea forțelor ei naturale, noi ne-am pus într-o opoziție latentă cu Rusia, care consideră pauperizarea economică treptată a Imperiului turcesc ca o parte integrantă a politicii sale. O impresie mult mai adîncă a făcut asupra Rusiei cînd Germania a caracterizat, în anul 1897, pe greci drept ceea ce erau și anume tulburători ai păcii și ai liniștii și a propus măsuri severe în interesul păstrării păcii³. Această impresie mai există și astăzi. Posibilitatea că Germania, în ciuda dezinteresului său în politica orientală, ar putea să arunce în balanță și în viitor, la o conflagrație amenințătoare, un cuvînt greu în interesul păcii generale, include în calculul oriental rusec, care pînă acum era obișnuit să conteze pe numere cunoscute, un X a cărui soluționare n-a reușit pînă acum. Prin aceasta se explică și marele interes pe care, potrivit informațiilor concordante ce mi-au parvenit, îl manifestă ambasada rusă față de tot ce acționăm noi aici. Aceasta mă îndeamnă la o prudentă deosebită, căci nu am nici cea mai mică poftă să furnizez rușilor vreun material pentru soluționarea problemelor lor⁴.

În parte, stagnarea politică se datorează și unor cauze locale. Există o vreme în care personalitatea marilor viziri imprima o anumită pregnanță orientării politice turcești în problemele interne și externe și se socotea ca un succes politic al unei ambasade cînd era chemat la conducerea afacerilor un bărbat de stat binevoitor ei. Se vorbea de mari viziri cu simpatii engleze, rusești sau austriece. Toate acestea au dispărut de mult și nu se vor reîntoarce niciodată, atîta vreme cît sceptrul este ținut de Abdul Hamid. Miniștrii și opinia sînt astăzi lucruri incompatibile în Turcia. Un bărbat de stat turc care are o părere politică încetează să fie un „ministeriabil” și poate fi bucurat dacă nu i se întîmplă ceva mai rău. Sultanul nu decide după ce i-a ascultat pe miniștri, ci miniștrii hotărăsc corespunzător deciziei

¹ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Corect” (nota red. germane).

² Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Politica fructului copt” (nota red. germane).

³ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Corect, «Flota»” (nota red. germane).

⁴ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Corect” (nota red. germane).

Marelui Senior¹, asupra conținutului căreia ei nu pot exercita nici o influență directă. Dacă am vrea să ne facem o imagine grafică a acestor stări, să ne imaginăm Sultanul în centrul mai multor cercuri concentrice. Primul și cel mai apropiat cerc îl formează servitorii și garda personală, al doilea eumucii, al treilea ulemanii, al patrulea funcționarii palatului, al cincilea și ultimul, în sfârșit, miniștrii². Dacă un ambasador dorește să vorbească cu Sultanul, aceste cercuri se deschid pentru a se închide din nou îndată după audiență. Miniștrilor, inclusiv Marelui Vizir și ministrului afacerilor străine, le rămâne închis accesul, făcând abstracție de ceremoniile oficiale. Numai prin mijlocirea primului secretar pot să comunice în interes de serviciu cu Sultanul. Și ar fi totuși, o eroare ca acest funcționar să fie considerat deosebit de „influent”. Și primul secretar și-ar pierde imediat postul dacă ar vrea să fie altceva decât fidelul executant al voinței imperiale constatate sau presupuse.

Pasivitatea Rusiei în legătură cu stările locale descrise constituie o explicare suficientă pentru împotmolirea în care a ajuns aici treptat înalta politică³. Chiar și activitatea austro-ungară, care are în baronul Calice un reprezentant competent, nu va schimba nimic în această situație. Orice acțiune politică ar trezi în acest moment neîncrederea sultanului și ar fi folosită de ruși ca un pretext să-și pună în lumină clară propria sa comportare bună. Neîncrederea și teama sînt leit-motivale politicii externe a lui Abdul Hamid. Neîncrederea privește mai mult sau mai puțin toate puterile ce urmăresc aici scopuri politice. Cheia friicii o are în buzunar exclusiv Rusia⁴. În clipa în care ea va face uz de acest mijloc al puterii, va câștiga jocul față de Sultan, înainte de a se putea impune orice altă contraacțiune⁵.

Situația actuală este firește, cu atît mai de dorit Sultanului, cu cît o consideră ca rodul propriei sale arte politice. Și devierea puterilor spre Orient îndepărtat el o simte ca o ușurare binefăcătoare. Vanitatea sa este satisfăcută de faptul că, după ce a figurat atîta vreme ca „omul bolnav”, a apărut pe scena mondială un „om și mai bolnav” în colegul său chinez. Fără îndoială Sultanul va trage concluziile și din mersul lucrurilor chineze și va găsi confirmată constatarea ce formează baza politicii sale : și anume că puterile rareori sînt unite ; chiar dacă se realizează formal unitatea, rușii merg totuși, totdeauna, pe propriile lor drumuri⁶.

80

1901, aprilie 8, București. RAPORT AL MINISTRULUI FRANȚEI LA BUCUREȘTI, HENRY, CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE AL FRANȚEI, DELCASSÉ *

D. nr. 14 Confidențial

București, 8 aprilie 1901

(primit: Cabinet, 29 aprilie 1901; Dir. pol. 1 mai 1901)

De mai mulți ani, una din preocupările constante ale acestei legații a fost de a determina natura exactă și condițiile precise ale înțelegerii care unește Regatul României cu Tripla Alianță sau, cel puțin, cu Austro-Ungaria.

Nu pare că ar putea să existe îndoială cu privire la realitatea și caracterul permanent al acestei înțelegeri; ea a avut ca bază și ca punct de plecare sentimentele personale ale regelui Carol, fondate pe originile sale ca și pe concepțiile sale

¹ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Corect, și aceasta este corect pentru Orient !” (nota red. germane).

² Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Dar unde rămîne cercul măreț al doamnelor” (nota red. germane).

³ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Foarte bine ! Să rămînă așa !” (nota red. germane).

⁴ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Exact” (nota red. germane).

⁵ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Da” (nota red. germane).

⁶ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea : „Foarte corect”. Observația finală a împăratului : „Foarte bine scris ! Deplina mea recunoaștere ! W.” (nota red. germane).

* D.D.F. (1871—1914), 2-ème série (1901—1911), tome 1, 2 janvier — 31 décembre 1901, Imprimerie Nationale, Paris, 1930, doc. 179, p. 219—223 (originalul în limba franceză).

politice afirmate chiar din epoca sosirii sale în România, menținute, de atunci încolo, de-a lungul tuturor evenimentelor domniei sale cu o încăpăținare calmă, care este trăsătura dominantă a caracterului său. Ea răspunde, de altfel, intereselor esențiale ale politicii românești, așa cum o concepe cea mai mare parte a oamenilor politici din această țară, care constă în a asigura în același timp o protecție împotriva ambițiilor amenințătoare ale Rusiei și un punct de sprijin în raporturile, totdeauna dificile, uneori periculoase, cu Pesta. Aceste două garanții, socotite indispensabile pentru a asigura securitatea și constanța politicii românești, n-ar putea fi obținute, în condițiile actuale ale Europei, decît prin adeziunea României la acordurile ce unesc Germania și Austro-Ungaria.

O astfel de orientare politică, care actualmente nu întîmpină, pentru a spune astfel, opoziții în România, a întîmpinat piedici chiar de la început și a fost întîrziată de diverse cauze, printre care trebuie să se noteze: sentimentele franceze și republicane multă vreme persistente în sinul claselor mijlocii ghidate de discipolii lui Quinet și Michelet, mai tirziu de către aceia ai lui Gambetta, influența rusească întemeiată pe amintirea luptelor pentru independență, pentru comunitatea religiei și care a fost multă vreme dominantă printre boieri și țărani, — pasiunile iredentiste ațîțate împotriva opresorilor Transilvaniei și Bucovinei, — dar mai ales atitudinea permanent dură, aproape ostilă, de la care prințul Bismarck nu s-a îndepărtat niciodată în legătură cu România, unde el nu dorea dezvoltarea influenței germane care era, dimpotrivă, rațiunea de a fi și suprema ambiție a Hohenzollern-ului devenit rege.

Timpul a modificat puțin cite puțin această situație. Războiul din 1870 a descu-rajat și slăbit clientela noastră; cel din 1877 și Congresul de la Berlin au lăsat amintiri foarte amare împotriva rușilor; în sfîrșit, orientarea politicii germane în Balcani a încetat puțin cite puțin să se inspire din maximele lui Bismarck.

Regele Carol a știut să profite de toate aceste împrejurări pentru a face să se impună vederile sale, și se pare că a reușit în mod definitiv, în 1895, cu ocazia unei întrevederi cu împăratul Frantz Iosif la Ischl, întrevedere despre care ziarele austriece au publicat atunci dări de seamă, făcînd să reiasă importanța sa excepțională, și cu ocazia căreia domnul Carp, foarte informat atunci ca și acum despre problemele austriece, a declarat, într-un interviu publicat de *Neue Freie Presse*, că România s-a legat de Austro-Ungaria printr-un aranjament precis, „cuprinzînd reciprocitatea cooperării armate”. Anul următor, în octombrie 1896, împăratul a venit la București, însoțit de ministrul său al afacerilor străine și de ministrul său de război; armata română a fost pregătită pentru trecerea sa și a existat atunci, în România, impresia că nu era primit ca un oaspete, ci ca un aliat.

Aceasta era atunci situația, al cărei caracter exact s-au străduit să-l determine predecesorul meu și domnul de Fonton, atunci ca și astăzi ministru al Rusiei la București, și care a determinat o serie de rapoarte interesante în care contele d'Aubigny și-a exprimat propriile sale îndoieli, iar declarațiile foarte nete ale ministrului Rusiei, exprimau părerea că nu exista între România și Austro-Ungaria nici o înțelegere formală, nici o convenție militară, nici un angajament precis între suverani, și că România înclinînd către Tripla Alianță, rămînea liberă față de politica acesteia și nu și-a pierdut libertatea.

Domnul de Fonton persistă în acest sentiment, pe care îl susține cu toată căldura, apărînd o convingere personală și un sistem în care s-a angajat. Desigur, opiniile ministrului Rusiei, care este un diplomat foarte experimentat și care cunoaște temeinic politica românească, au o foarte mare greutate, dar există în maniera sa de a vedea această chestiune un element personal susceptibil să-l influențeze, chiar fără să-și dea seama.

Domnul de Fonton, cînd a venit să-și ocupe postul la București, înainte cu vreo zece ani, a primit misiunea de a ameliora relațiile destul de încordate dintre Rusia și România după războiul din 1877. Predecesorii săi, și mai ales domnul Hitrovo, s-au arătat duri și tranșanți în raporturile cu autoritățile române; domnul de Fonton a preconizat utilizarea altor procedee și pretindea că va aduce această țară în orbita influenței rusești prin bună voință și metode adecvate. S-a străduit în acest sens de zece ani încolo, cu cea mai mare perseverență; dar nu trebuia să se considere că dacă eforturile sale n-au avut alt rezultat decît de a face mai ușoară sau, cel puțin, de a nu împiedica încheierea unei alianțe amenințătoare pentru Rusia, el ar fi înregistrat un eșec. Este deci firesc că e îndemnat să culegă informații ce tind

să ateste că România nu s-a legat definitiv de Austro-Ungaria și să înlăture indiciile contrare. Discutînd de curînd cu mine, el mi-a declarat că își păstrează convingerea nezdruncinată că nici un tratat, nici o convenție nu unea România nici de Tripla Alianță, nici de Austria singură; el a reînnoit confidențele pe care le făcuse odinioară predecesorului meu și a adăugat că, cu ocazia prezenței regelui României la Petersburg, el a putut să obțină în această privință noi asigurări ce i s-au părut atunci și i se par încă și acum peremptorii.

Spre deosebire de sentimentul exprimat cu atîta insistență de către domnul de Fonton, eu cred că trebuie să aduc la cunoștința Excelenței Voastre informații ce mi-au fost furnizate de către domnul Milovanovici, fostul ministru al Serbiei la București, chemat de curînd să facă parte din cabinetul sîrbesc, în calitate de ministru al comerțului. Domnul Milovanovici aparține partidului radical, ale cărui tendințe ruso-file și anti-austriece el le împărtășește; el a făcut parte vreme îndelungată din redacția ziarului „Temps” și exprimă simpatiile cele mai vii pentru țara noastră, unde și-a făcut studiile. Eu am întreținut cu el cele mai bune relații în cursul scurtei sale șederi la București și el îmi împărtășea tot ce socotea în măsură a mă interesa din informațiile ce-i parveneau în calitate de multiplă de diplomat, ziarist și, cîva timp, de ministru al afacerilor străine la Belgrad.

De mai multe ori, în ultima vreme, domnul Milovanovici mi-a spus: „că rezultă din informațiile sale personale, de altfel în acord asupra acestui punct cu alte informații parvenite de la Belgrad, că domnul Carp a obținut, în cursul ultimei sale vizite la Viena, reînnoirea pentru zece ani a aranjamentelor ce există, începînd din 1895, între România și Austro-Ungaria¹, aranjamente a căror formă și text eu nu le cunosc, a spus ministrul Serbiei, dar care trebuie să fie, fără îndoială, analoge cu acelea care legau, în acești ultimi ani, Serbia de Austria și care fuseseră negociate de către ministrul Ristici. Ele erau cunoscute numai de rege și de președinții de consiliu ce au urmat la Belgrad; ele comportau o garanție teritorială pentru Serbia care, din partea sa, se angaja să mențină la un anumit grad de pregătire forțele sale militare, și să adapteze politica sa externă directivelor venite de la Viena. Eu am temeiuri să cred, mi-a spus el terminînd, că înțelegerea dintre Austria și România trebuie să fie analogă și că ea trebuie să constituie un secret cunoscut numai de rege, de domnul Carp și de domnul Sturdza”.

În urma audienței sale de plecare, domnul Milovanovici mi-a spus că regele, după ce l-a întrebat despre intențiile Serbiei în ceea ce privește înarmarea sa și refacerea artileriei de cîmp, — și la răspunsul că artileria ar urma să fie cerută probabil de la fabrica Creuzot — ar fi spus că și el constata necesitatea de a-și reînnoi materialul de război, dar că el credea în superioritatea tunurilor germane și că era decis să se adreseze uzinei Krupp. Domnul Milovanovici credea a ști că se realizase un acord, cu ocazia călătoriei domnului Carp la Viena, între generalul Jacques Lahovary, atunci ministru de război și statul major austriac, în vederea adoptării, în ambele țări, cu ocazia comenzilor noii artilerii, de piese de aceeași natură și de același calibru, pentru a putea fi utilizate aceleași muniții și să permită tuturor formațiunilor ce pot fi chemate să ia armele să opereze în comun.

Între afirmațiile ministrului Rusiei la București și motivele de îndoială care se degajă din raportul ce precede, eu nu cred că aş putea să mă pronunț. Înelin totuși să cred că domnul de Fonton este poate puțin prevenit și se arată prea optimist, și că, după toate probabilitățile, există cel puțin sub forma unei convenții militare un acord între România și Imperiul austro-ungar. Cercetarea în această privință n-ar putea fi considerată ca încheiată și nu voi neglija nici o ocazie pentru a mă informa.

Henry

¹ Protocolul de la Sinaia din 30 septembrie 1896 a prelungit durata tratatului din 1892 pînă la 25 iulie 1903. Un protocol semnat la București la 14 aprilie 1902 a prelungit termenul pînă la 25 iulie 1908 (nota red. franceze).

81

**1901, aprilie (mai), Berlin. ÎNSEMĂRĂRILE MINISTRULUI ROMÂN
ALEXANDRU BELDIMAN, DESPRE CONVORBIREA
AVUTĂ CU SECRETARUL DE STAT
BARONUL VON RICHTHOFEN (DOCUMENT NEDATAT) ***

Cu privire la memoriul secret din 7/20 aprilie, Excelența Sa secretarul de stat von Richthofen s-a exprimat, din însărcinarea cancelarului imperial contele von Bülow, în modul următor față de ministrul plenipotențiar român¹.

Ambele propuneri ale guvernului regal român referitoare la relațiile contractuale ce urmează a fi reinnoite, ale României față de Tripla Alianță, au fost studiate în amănunt de către guvernul imperial german și primite cu bunăvoință amicală cu care sînt întîmpinate aici toate afacerile românești.

Referitor la primul punct, guvernul german înclină spre părerea că poate² este de preferat să nu se admită nici o modificare a formei de pînă acum în care s-a stipulat apartenența României la Tripla Alianță. Această formă — (tratat de alianță între Austro-Ungaria și România, la care au aderat celelalte două Puteri prin declarații de adeziune) — a cauzat cîteva greutăți la vremea sa, cînd au luat ființă, în anul 1883, aceste relații contractuale ale României față de Tripla Alianță. Prin soluționarea acestor dificultăți convenite atunci, România a fost obiectiv acoperită astfel ca și cum ar fi încheiat tratate de alianță directe și cu Germania și cu Italia și va rămîne mai departe la fel. Stabilirea unei noi forme a relațiilor contractuale ale României cu Tripla Alianță ar putea eventual să dea prilej la noi dificultăți și discuții, ceea ce ar fi mai bine să se evite.

Din punctul de vedere special german forma de pînă acum ar corespunde mai bine relațiilor reale, dat fiind că interesul german în apartenența României la Tripla Alianță nu este unul direct, ci numai unul derivat, adică unul ce rezultă în principal numai ca urmare a alianței dintre Germania și Austro-Ungaria.

Totuși trebuie să se aștepte și răspunsul guvernului de la Viena înaintea unei decizii definitive privitoare la această chestiune de formă; propunerea a fost făcută și guvernului austriac³.

Fiind întrebat, Excelența Sa a comunicat că tratativele privitoare la prelungirea Triplei Alianțe ce este în vigoare pînă în august 1902⁴ n-au început încă între puterile participante.

Cît privește al doilea punct al memoriului, concepția germană despre tratatul de alianță este că România este protejată deja astăzi, pe baza înțelegerilor existente, contra unui atac neprovocat din partea Bulgariei la fel cum este apărată împotriva unui atac al Rusiei sau din partea oricărei alte puteri. Din partea germană nu există nici o îndoială în această privință conform textului și spiritului⁵ tratatului⁶. De aceea n-ar exista, obiectiv, nici un motiv de a face din eventualitatea unui atac al Bulgariei contra României subiectul unei stipulații speciale.

În legătură cu schimbul de păreri privitor la memoriul secret, ministrul plenipotențiar român a adus în discuție, din prea înaltul ordin al suveranului său, posibilitatea ca Bulgaria să atace Macedonia și să ocupe această provincie. Aceasta ar fi o astfel de dislocare a raporturilor de forțe spre sud de Dunăre în dezavantajul României, încît Majestatea Sa s-ar vedea nevoit să-și mobilizeze armata și să întărească forțele militare din Dobrogea.

La aceasta, Excelența Sa a replicat că urmările unei astfel de mobilizări, dacă ea ar trebui să ducă la un conflict cu Bulgaria sau cu Rusia⁷ nu s-ar încadra între premisele tratatului de alianță existent astăzi. România ar proceda atunci pe

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, Berlin, 1924, doc. nr. 5 798, p. 655—656 (originalul în limba germană).

¹ Potrivit observației marginale a baronului von Richthofen din 25 mai 1901 s-a restituit însemnarea ministrului plenipotențiar Beldiman, după efectuarea cîtorva corecturi. Modificările efectuate sînt notate la sfîrșitul documentului (nota red. germane).

Modificările baronului von Richthofen:

² Este șters cuvîntul „poate”.

³ Acest aliniat este șters.

⁴ Cuvintele „august 1902” sînt înlocuite prin „mai 1903”.

⁵ Cuvintele „și spiritului” sînt șterse.

⁶ Înainte de „tratatul” este pus „articolul II al”

⁷ Cuvîntul „Rusia” este înlocuit prin „altcineva”

propria ei răspundere și, fără discuție, n-ar fi acoperită de către Tripla Alianță. După efectuarea mobilizării din partea românească din cauza invaziei bulgare în Macedonia și fără amenințarea directă a României din partea Principatului, un atac al acestuia din urmă împotriva Regatului n-ar putea fi considerat complet neprovocat, în sensul tratatelor Triplei Alianțe. Această chestiune ar fi cel puțin îndoielnică și i s-ar putea da un răspuns numai ținând seama de împrejurările respective¹. În orice caz, România are nevoie într-un astfel de caz de un acord special cu puterile Triplei Alianțe, pentru a se asigura dacă acestea s-ar declara solidare cu acțiunea sa.

82

1901, iunie 19, Viena. **TELEGRAMA TRIMISĂ DE AMBASADORUL
FRANȚEI LA VIENA, MARCHIZUL
DE REVERSEAUX, MINISTRULUI AFACERILOR
STRĂINE, DELCASSÉ***

D. nr. 75

Viena, 19 iunie 1901

(primit: Cabinet, 19 iunie 1901; dir. pol. 19 iunie 1901)

Călătoria triumfală ce face în acest moment domnul Cearikov² în Serbia, sub conducerea ministrului de comerț, și ovațiile pe care le culege în rîndul populației sîrbe, produc o vie nemulțumire în presa și în cercurile politice din Viena. Se vede în aceasta intenția nedeghizată a cabinetului de la Petersburg de a face propagandă rusească într-o țară care, cu ocazia înțelegerii dintre cele două Imperii pentru asigurarea păcii în Balcani, a fost recunoscută ca intrînd în sfera de acțiune austriacă. În orice caz, o neutralitate absolută a fost consimțită de către guvernele austriac și rus, care trebuiau să se abțină reciproc de la orice ingerință în politica internă a Serbiei și a Bulgariei. Austria, după spusele contelui Goluchowsky, respectă în mod scrupulos angajamentele sale; nu este la fel în ce privește Rusia, care permite agenților săi o acțiune personală despre care mi-a vorbit foarte adesea ministrul afacerilor străine și la care s-a referit, așa cum v-am scris, în discursul său în fața delegațiilor. Acest nou incident nu este de natură a calma susceptibilitățile și a înlătura impresia supărătoare resimțită în Austria în urma lipsei de concordanță între promisiunile și actele guvernului de la Petersburg.

83

1901, iulie 22, Berlin. **TELEGRAMA SUBSECRETARULUI DE STAT
LA MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE AL GERMANIEI,
VON MÜHLBERG, CĂTRE CANCELARUL IMPERIAL,
CONTELE VON BÜLOW AFLAT LA NORDERNEY****

Berlin, 22 iulie 1901

Ministrul plenipotențiar Beldiman mi-a comunicat că guvernul său nu poate considera lichidată chestiunea reinnoirii tratatului de alianță în formulă nemodificată, prin răspunsul dat de guvernul Majestății Sale împăratului. Primul ministru Sturza, care sosește astăzi după amiază la Essen pentru comenzi de arme, este, de aceea, însărcinat de regele Carol să viziteze pe Excelența Voastră la Norderney.

Deoarece unele declarații ale d-lui Beldiman mi s-au părut ciudate, pentru a

¹ Această frază este stearsă.

* D.D.F. (1871—1914), 2-ème série (1901—1914), tome 1, doc. 287, p. 334—335 (originalul în limba franceză).

² Ministrul Rusiei la Belgrad (nota red.).

** G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5800, p. 659—662 (originalul în limba germană).

nu spune șocante, l-am rugat să mi le prezinte pe hirtie. În nota¹ anexată aici s-a exprimat mai rezervat decât înainte verbal, fără a-și interzice în întregime referirea la perspectiva unei apropieri româno-ruse deschisă prin vizita marelui duce Alexandru Mihailovici². Pe eficacitatea acestui mijloc de presiune la Berlin și la Viena, pare să-și bazeze dl. Beldiman cea mai mare speranță, căci alte argumente n-au fost invocate și deosebi nu s-a făcut nici o încercare să se combată cumva răspunsul motivat dat la vremea sa, din ordinul Excelenței Voastre, și al cărui conținut este rezumat în instrucțiunile cifrate către domnul Kiderlen din 25 mai³, de asemenea anexate.

Domnul von Kiderlen a comunicat deja într-un raport cifrat din 9 i.c., care îmi permit să-l alătur ca a treia anexă⁴, că dl. Sturdza i-a predat ministrului plenipotențiar austriac un Promemoria, în manuscris, al d-lui Beldiman cu cererile privitoare la modificarea alianței și intenționează, de asemenea, ca la trecerea sa prin Viena să susțină acolo și verbal punctul de vedere românesc.

Toate semnele de pînă acum arată că, ideea de a transforma Tripla Alianță într-o Qvadruplă alianță și de a include ca ceva nou un eventual atac al României contra Bulgariei în anumite condiții de casus foederis în dispozițiile tratatului, pleacă de la dl. Beldiman⁵. Dacă dl. Sturdza și-a însușit proiectul, atunci este îndreptățită presupunerea că a fost determinat la aceasta de considerații de ordin personal. Dacă i-ar reuși să impună un tratat care situează la paritate România cu cele trei mari puteri, și pe lângă aceasta — în opoziție cu politica de pînă acum a Triplei Alianțe — sancționează o politică românească, atunci dl. Sturdza ar apare în ochii regelui și a poporului din România ca cel mai mare bărbat de stat al României iar imediat după el și-ar ocupa locul dl. Beldiman. În cazul unei respingeri a proiectului, dl. Sturdza ar continua să aibe în ochii regelui meritul de a fi voit ce e mai bun, iar restul lumii din afară n-ar afla nimic despre eșec⁶.

Pentru Germania și pentru Austro-Ungaria situația de astăzi este deosebit de nepotrivită pentru discutarea unei alianțe românești modificate și extinse. Căci nu s-ar putea evita să nu fie atrasă și Italia în discuție, iar Italia ar sesiza cu entuziasm ideea ca în viitor să poată conta în politica ei de mărire teritorială pe sprijinul unei alianțe și să vrea să includă în tratat o clauză relativă la Albania. Dar Austria n-ar prea accepta o astfel de clauză și cu aceasta s-ar pune în discuție directă existența Triplei Alianțe.

Acest motiv al refuzului nostru va trebui să-l trecem sub tăcere față de români, în schimb ar fi desigur folositoare o aluzie, cît se poate mai repede față de dl. Szögyény, deși se poate spera că guvernul de la Viena va recunoaște pericolul ce se ascunde în propunerea românească, și fără inspirații din afară.

Pentru Austria ar rezulta și un alt dezavantaj din realizarea propunerii românești de modificare. România, dacă ar fi avansată formal ca al patrulea partener paritetic, ar deveni numai decît mai independentă față de Austro-Ungaria decît astăzi cînd monarhia formează elementul de legătură formal între România și Tripla Alianță. Sentimentul independentei sporite ar găsi curînd o expresie în aceea că România oficială ar avea în relațiile sale cu irendentismul român mai puțină constrîngere decît e necesară astăzi⁷. Și acest punct de vedere s-ar putea recomanda pentru discuția confidențială cu dl. von Szögyény.

Ambele aluzii — la Albania și la iridenta română — sînt suficiente pentru a determina Austria să adopte o atitudine de refuz categoric. Pentru Germania, just

¹ Vezi anexa (nota red. germane).

² La 15 iulie 1902 flota rusă sub comanda marelui duce Alexandru Mihailovici a vizitat portul Constanța (nota red. germane).

³ Vezi doc. nr. 5799.

⁴ Nu este reproduș aici, deoarece conținutul este suficient caracterizat (nota red. germane).

⁵ Era vorba de faptul, demonstrat de altfel și în documentele publicate de noi anterior, că România simțindu-se direct amenințată de planurile expansioniste țariste și de folosirea de către cabinetul din Petersburg a Bulgariei ca element de manevră în sudul Dunării, încerca să obțină includerea în tratat ce trebuia să fie reînnoit, a unei clauze de casus foederis în cazul unui atac neprovocat din partea Bulgariei. Ideea, departe de a-i aparține lui Beldiman, constituia dezideratul clar exprimat de regele Carol I și colaboratorii săi (nota red.).

⁶ Aceste supoziții ale lui Mühlberg privind pe primul ministru Sturdza și pe ministrul român la Berlin, Beldiman, sînt total eronate, concepția românească despre reînnoirea tratatului cu Tripla Alianță aparținînd tuturor factorilor de decizie (nota red.).

⁷ Se referă la legăturile permanente dintre regatul român cu mișcarea de eliberare națională a românilor din dubla monarhie (nota red.).

ar fi să nu apară nici în față nici în spate, ci simplu, alături de Austria, repetind conținutul primului răspuns ordonat de Excelența Voastră, așa cum a fost el rezumat în ordinul nr. 198 din 25 mai.

Vizita primului ministru român la Excelența Voastră ar fi interpretată astăzi, din cauza tulburărilor macedonene și sirbești, ca o atragere a Germaniei în problemele balcanice, și anume în sens antirusesc. De aceea ași dori să-mi permit să pun în discuție că poate Excelența Voastră ați putea evita vizita primului ministru român prin aceea că ați lăsa să i se comunice în forma cea mai îndatoritoare că vizita sa va fi în orice altă împrejurare o satisfacție și plăcere, totuși în momentul actual din punctul de vedere al Triplei Alianțe ar fi stingheritor, deoarece acordată mare importanță faptului de a evita orice aparență că ați vrea — într-o chestiune foarte importantă, în care cabinetul de la Viena este în primul rînd și chiar topografic cel mai direct interesat —, să anticipați hotărârile acestuia, respectiv să exercitați asupra lui o presiune.

În încheiere, mai trebuie amintită Comisiunea dunăreană, față de care dl. Sturdza ar vrea să angajeze în mod anticipat guvernul imperial pentru o politică antirusă. Fără a vrea să decid sumar aici această chestiune delicată, îmi pot totuși permite a remarca faptul că dacă, mai tirziu, cînd va veni în discuție continuarea Comisiei, va trebui să fim obligați de interesele germane să adoptăm o concepție ce se va abate de la cea rusească, guvernul rus nu va avea nici un motiv să ne-o ia în nume de rău. Dar el ar fi sensibil atins, și nu fără motiv, dacă ar afla că opoziția germană a fost determinată de România. De aceea și discutarea acestei chestiuni cu dl. Sturdza ar duce la neplăceri pentru Germania.

Îmi permit să rog pe Excelența Voastră, prea supus, să-mi indicați telegrafic dacă mai întii trebuie să-l încunoscîntez pe dl. Beldiman dacă și de ce Excelența Voastră are în momentul actual o obiecțiune împotriva vizitei d-lui Sturdza; în al doilea rînd, dacă trebuie să-i spun d-lui von Szögyény, a cărui prezență, în trecere pe aici, se prevede pentru curînd, de ce, după părerea Excelenței Voastre, modificarea tratatului românesc dorită de d-nii Strudza și Beldiman, n-ar corespunde intereselor Austro-Ungariei.

Mühlberg

A N E X A

MINISTRUL PLENIPOTENȚIAR ROMÂN LA BERLIN, BELDIMAN,
CĂTRE SUBSECRETARUL DE STAT ÎN MINISTERUL AFACERILOR
STRAINE GERMAN, VON MÜHLBERG

Scrisoare particulară

Berlin, 22 iulie 1901

În legătură cu convorbirea noastră de astăzi am onoarea a mă folosi de foarte amabila dvs. mijlocire, pentru a face să ajungă următoarea întrebare confidențială la Excelența Sa dl. cancelar imperial.

Majestatea sa regele, prea grațiosul meu stăpîn, a binevoit să însărcineze pe dl. prim ministru Sturdza, ca, cu ocazia șederii sale în Germania — (la Essen, la Krupp, pentru probleme de înarmare foarte importante și la Emden din cauza stabilirii de relații comerciale directe între acest port și România) — să viziteze pe Excelența Sa, dl. conte von Bülow, dacă e posibil, și să discute cu Excelența Sa următoarele probleme ce sînt de mare interes pentru România:

1. În legătură cu memoriul din 7/20 aprilie predat la Berlin¹, care este supus din...² și guvernului austro-ungar, dl. prim ministru Sturdza este însărcinat de guvern să revină asupra primei dintre propunerile făcute acolo, a cărei acceptare din partea puterilor aliate, Majestatea Sa îi acordă o mare valoare.

2. Cît privește al doilea punct din memoriu, el a fost de fapt lămurit prin răspunsul guvernului imperial; rămîn însă totuși în aceeași corelație, deschise, probleme foarte serioase care vizează direct poziția politică și viitorul României atît în Peninsula Balcanică cît și față de Rusia, chiar dacă ele nu sînt prevăzute în textul tratatului de alianță. Pentru discutarea acestor chestiuni din punctul de vedere al apartenenței României la Tripla Alianță, au oferit, recent, din nou un

¹ Vezi doc. nr. 5797, anexă.

² Data este lăsată deschisă. Potrivit telegramei lui Kiderlen, memoriul a fost predat numai la 9 iulie (nota red. germane).

prilej, convorbirile pe care le avusese marele duce Alexandru Mihailovici, în timpul vizitei sale la Constanța, cu primul ministru Sturdza.

3. Majestatea sa regele consideră că România are foarte mare interes în menținerea Comisiei Europene a Dunării, ale cărei depline puteri se apropie de sfârșit. Există semne că Rusia nu se situează favorabil pentru continuarea existenței acestei instituții internaționale pe o perioadă mai îndelungată. Disparația ei ar atrage însă după sine urmări economice și politice serioase pentru România.

În acest cadru, ar evolua discuțiile politice în cazul când Excelența Sa, dl. cancelar imperial ar fi dispus să-l primească pe dl. prim ministru Sturdza.

Dl. Sturdza sosește azi după masă la Essen, unde va rămâne câteva zile, și ar putea să vină spre sfârșitul acestei săptămâni, în cazul când vizita sa la Norderney ar fi agreată.

În așteptarea unei foarte amabile comunicări dacă această întâlnire cu Excelența Sa contele von Bülow se găsește în domeniul posibilității, rămân, mult stimat d-le subsecretar de stat,

al dvs. devotat
A. Beldiman

84

1901, iulie 24, Berlin. NOTELE CONSILIERULUI VON HOLSTEIN DIN MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE AL IMPERIULUI GERMAN *

Berlin, 24 iulie 1901

Desigur, Dl cancelar al Imperiului se va bucura sincer ca, într-o ocazie când nu sînt de temut interpretări false, să reîmprospăteze contactul personal cu dl. Sturdza, care i-a lăsat cele mai plăcute amintiri. Actualul moment nu este totuși potrivit pentru o întâlnire, care ar fi acum neplăcută pentru contele von Bülow din punctul de vedere al Triplei Alianțe; acesta [Bülow] ține foarte mult să evite impresia că ar vrea, în chestiunea foarte importantă a alianței române, în care Cabinetul de la Viena este interesat în primul rînd (și topografic chiar mai aproape), să anticipeze asupra hotărîrilor acestuia, respectiv să exercite asupra lor o presiune.

Contele Bülow speră totuși că ceva mai tîrziu situația politică generală se va constitui astfel încît să se poată produce o întâlnire a celor doi bărbați de stat, fără consecințe dăunătoare.

În ceea ce privește ideea unei schimbări a orientării politicii românești față de Rusia, aruncată în discuție de către dl Beldiman, guvernul Majestății Sale împăratului n-o consideră realizabilă și de aceea nu vrea să reacționeze deocamdată față de ea. Distanța de la Berlin la Petersburg este mai scurtă decît cea de la Petersburg la București, adică Germania ar putea face concesii mai mari față de Rusia în contul României, decît România față de Rusia în contul Germaniei, și dacă ar fi să se caute, ar fi poate posibil să se constate faptul că luarea în considerare a intereselor României de către Germania a constituit piedica din cauza căreia au eșuat încercările pentru o apropiere ruso-germană. De aceea guvernul german este în situația să aștepte liniștit evoluția viitoare a discuțiilor ce sînt astăzi în suspensie între București și Viena, și refuză în mod expres să preseze guvernul de la Viena să adopte o hotărîre care acolo n-ar fi considerată corespunzătoare intereselor austro-ungare.

Holstein

Observația lui Mühlberg¹ pe marginea documentului:

Ministrul plenipotențiar român a fost încunoștințat astăzi de mine corespunzător însemnării alăturate.

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5802, p. 664—665 (originalul în limba germană).

¹ Mühlberg, subsecretar de stat în Ministerul Afacerilor Străine al Germaniei (nota red.)

4 — 6 mai 1977. Sesiune științifică internațională prilejuită de aniversarea centenarului independenței naționale a României

La București, în zilele de 4—6 mai 1977, s-au desfășurat lucrările Sesiunii științifice cu participare internațională organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, Academia „Ștefan Gheorghiu”, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Educației și Învățământului, Institutul de studii istorice și social-politice, avînd ca temă: *Lupta seculară a poporului român pentru independență națională*.

La lucrările sesiunii au luat parte activiști de partid și de stat, oameni de știință, cercetători din țară precum și invitați din Anglia, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, China, Cuba, Franța, R. D. Germană, R. F. Germania, Grecia, Italia, Iugoslavia, Mongolia, Polonia, Suedia, S.U.A., Turcia, U.R.S.S., Ungaria.

În cuvîntul de deschidere, MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, după ce a remarcat semnificația evenimentului istoric aniversat, care marchează cu o pecete durabilă un lung și memorabil proces istoric, deschizînd orizontul unei dezvoltări mai largi și mai fericite în perspectiva viitorului, a salutat prezența la această reuniune științifică jubiliară a celor șaiszeci de istorici de peste hotare, reprezentînd 18 țări, veniți în semn de prietenie față de România, față de istoria poporului român. În continuare, în prima ședință plenară au fost prezentate comunicările: *Lupta pentru libertate, unitate și independență națională — permanență a istoriei poporului român —*

prof. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga”; *Partidul Comunist Român — continuatorul celor mai bune tradiții de luptă pentru suveranitate și independență națională* — ION POPESCU-PUȚURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice; *Războiul de independență — cauză a întregului popor român* — ȘTEFAN MOCUȚA, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean Cluj al P.C.R.; *Apărarea independenței și suveranității naționale în doctrina militară a României socialiste* — general colonel ION COMAN, ministrul apărării naționale; *Manifestări de solidaritate ale românilor din Țara de Sus în sprijinul războiului de independență* — ALEXANDRU ILIESCU, prim-secretar al Comitetului județean Suceava al P.C.R.; *Primele bătălii ale războiului de independență (Calafat și Brăila)* — IANCU RADU, primarul orașului Calafat, și DUMITRU BĂLAN, prim-secretar al Comitetului județean Brăila al P.C.R.; *Politica României de afirmare a principiilor suveranității și independenței naționale ca norme de bază ale relațiilor internaționale contemporane* — ȘTEFAN ANDREI, membru supleant al Comitetului Politic Executiv, secretar al C.C. al P.C.R.

Lucrările sesiunii s-au desfășurat — după ședința în plen — pe trei secțiuni.

La Secțiunea I, care a avut ca temă *Lupta poporului român pentru unitate statală și independență națională*, au fost prezentate comunicările: *Independența României — eveniment crucial în istoria poporului român* — acad. prof. ȘTEFAN PASCU; *Afirmarea națiunii române și cucerirea independenței* — prof. dr. D. HUREZEANU; *Mișcarea socialistă și democratică față de independența deplină a României* — dr. ION ARDELEANU; *Independența României în politica marilor puteri* — dr. NICOLAE COPOIU; *Contribuția maselor populare din toate provinciile românești la cucerirea independenței naționale a României* — dr. A. DEAC și dr. N. ADĂNILOAI; *Războiul de independență reflectat în literatură și artă* — prof. dr. doc. ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA și prof. univ. ION FRUNZETTI; *România și sud-estul Europei în perioada premergătoare și în timpul războiului de independență* — prof. dr. doc. MIHAI BERZA; *Diplomația română și recunoașterea independenței* — VASILE GLIGA, adjunct al ministrului afacerilor externe; *Unitatea și libertatea națională, obiective majore ale poporului român în perioada 1878—1918* — prof. univ. VASILE MACIU; *Țărănimea română în războiul pentru independență* — CORNEL ONESCU, prim-secretar al Comitetului județean Teleorman al P.C.R. La această temă au participat și invitați de peste hotare cu comunicările: *Britania și independența română* — prof. G. H. N. SITON-WATSON, membru al Academiei Britanice; *Istoriografia independenței naționale a României* — prof. FREDERIC KELLOG, Universitatea Tucson-Arizona; *Colaborarea cehoslovacă-română în lupta de eliberare națională de la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX* — dr. KAREL GHERMAN de la Institutul de istorie a Cehoslovaciei și de istorie universală; *Atitudinea presei periodice piemonteze față de evenimentele din România în 1877* — prof. univ. ALBERTI-ARNOLDO, Italia; *Capitalul german în România în anii '70 ai secolului al XIX-lea* — prof. dr. FRITZ KLEIN, R. D. Germană; *Cucerirea de către România a independenței sale naționale și relațiile româno-ruse* — prof. dr. VLADLEN VINOGRADOV, U.R.S.S.; *Rolul Rusiei în eliberarea popoarelor balcanice de sub jugul turcesc* — prof. BORIS SEMIONOVICI POPOV, U.R.S.S.

Secțiunea a II-a a dezbătut tema: *Armata română în războiul din 1877—1878 și însemnătatea internațională a acesteia*. General-locotenent GHEORGHE GOMOIU, adjunct al ministrului apărării naționale, a vorbit pe larg despre *Caracterul popular și național al războiului de independență*. Pe aceeași temă au mai fost prezentate comunicările: *Arta militară românească în perioada războiului din 1877—1878* — colonel dr. AL. GH. SAVU; *Armata română în ajunul războiului de independență* — colonel GH. TUDOR; *Cooperarea militară româno-rusă în războiul de independență* — general de armată ION TUTOVEANU; *Armata română în luptele de la Plevna* — general-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU; *Lupta de eliberare a popoarelor din Balcani — factor determinant în cucerirea independenței lor* — conf. dr. N. CEACHIR; *Armamentul și materialul de război în dotarea trupelor române în 1877—1878* — locot. colonel CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU.

În cadrul acestei secțiuni oaspeții de peste hotare au susținut următoarele comunicări: *Prezentarea în Austria, în perioada respectivă, a războiului României pentru independență* — dr. JOHANN CHRISTOPH ALLMAYER-BECK, Austria; *Participarea armatei române la eliberarea Bulgariei de sub sclavia otomană* — GHEORGHI ILIEV IAZAROV, Institutul de istorie militară Bulgaria; *Experiența și instruirea militară a armatei naționale privind patriotismul socialist și internaționalismul proletar* — colonel dr. HEINZ HEKKEL, R. D. Germană; *Războiul din 1877—1878 în viziunea observatorilor militari italieni* — general RINALDO CRUCCU, Italia; *Rolul armatelor sîrbă și română în lichidarea dominației turcești din Bulgaria de nord-vest în anii 1877—1878* — dr. VLADIMIR STOJANCEVIĆ, R. S. F. Iugoslavia; *Lupta poporului român pe calea independenței și unității naționale a României* — general de corp de armată BEDRETTIN DEMIREL, Turcia; *Colaborarea de luptă a armatelor rusă și română în războiul ruso-turc din anii 1877—1878* — colonel dr. IVAN IVANOVICI ROSTUNOV, U.R.S.S.

Secțiunea a III-a a avut ca temă *Independența și suveranitatea — principii de bază ale dezvoltării societății contemporane*. Au fost prezentate comunicările: *Ideile independenței și*

suveranității naționale în Programul P.C.R. — prof. dr. ARON PETRIC; *Conceptul de independență națională în diplomația românească — 1877—1977* — prof. dr. doc. IOAN CETERCHI; *Sensurile contemporane ale independenței României socialiste* — prof. dr. doc. TITU GEORGESCU; *Educarea și formarea tinerei generații în spiritul patriotismului socialist, al idealurilor de unitate și independență națională* — ION TRAIAN ȘTEFĂNESCU, prim-secretar al C.C. al U.T.C.; *Respectul suveranității tuturor statelor — element definitoriu al eticii internaționale* — prof. dr. MARIN VOICULESCU. În cadrul acestei secțiuni participanții la sesiune de peste hotare au prezentat comunicările: *Relațiile dintre național și internațional în socialism* — conf. MITA TVETKOVA DUNCIOVOKA, Bulgaria; *Raportul dintre independența națională și internaționalismul proletar pe baza experienței istorice și contemporane a poporului cehoslovac* — dr. doc. INDRZICH VOLEK, R. S. Cehoslovacă; *Omagiul către poporul român care luptă eroic pentru independența sa de stat* — LISUN, R. P. Chineză; *Colaborarea dintre emigranții politici polonezi și români înainte de cucerirea independenței României* — prof. dr. IRENA KOPERDOVA, Polonia; *Marele octombrie și formarea principiilor leniniste ale poli-*

ticii externe sovietice — prof. VLADIMIR PAVLOVICI NAUMOV, U.R.S.S. etc.

În cadrul ședinței plenare de închidere au fost prezentate comunicările: *Lupta multiseclară a poporului român pentru libertate națională și socială* — acad. prof. CONSTANTIN C. GIURESCU; *București — Capitala României, în istoria luptei pentru unitatea, independența și suveranitatea țării* — ION DINCĂ, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului Municipal București al P.C.R., primarul general al Capitalei; *Clasa muncitoare — forța hotărâtoare în înflorirea României socialiste și afirmarea țării ca stat independent și suveran* — GHEORGHE PETRESCU, vicepreședinte al Consiliului Central al U.G.S.R.; *Dezvoltarea liberă și independentă a popoarelor — cerință obiectivă a contemporaneității* — GEORGE MACOVESCU, ministrul afacerilor externe; *Afirmarea suveranității și egalității în drepturi a tuturor popoarelor în cadrul unei noi ordini economice și politice mondiale* — prof. dr. MIRCEA MALIȚA, membru al Prezidiului Academiei de Științe Sociale și Politice.

La închiderea lucrărilor sesiunii a luat cuvîntul tovarășul LEONTE RĂUTU, membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., rectorul Academiei „Ștefan Gheorghiu“.

Giurgiu — inaugurarea Muzeului luptei pentru independența poporului român

În municipiul Giurgiu a avut loc, în ziua de 22 iulie a.c., festivitatea inaugurării Muzeului luptei pentru independența poporului român, lăcaș cultural reprezentativ înființat din inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în semn de cinstire a trecutului glorios de luptă al poporului nostru pentru libertate și neam.

În parcul din preajma muzeului a fost inaugurată, totodată, „Aleea eroilor care s-au jertfit în războiul din 1877, pentru împlinirea idealurilor de libertate națională ale poporului român“.

La festivitate au luat parte reprezentanți ai organelor locale de partid și de

stat, organizațiilor de masă și obștești, numeroși locuitori ai municipiului.

Participanții au vizitat cu interes cele 23 de săli ale muzeului, unde sînt orînduite numeroase exponate care marchează momentele cruciale ale existenței milenare a poporului nostru. Un loc distinct îl ocupă războiul popular purtat de viteaza armată română împotriva stăpînirii otomane, precum și desăvîșirea unității naționale în decembrie 1918. Istoria modernă a României, mișcarea muncitorească, lupta Partidului Comunist Român își găsesc oglindirea în interesante documente și imagini. Se reliefează pregnant rolul Partidului Comunist Român, al secretarului său general,

tovarășul Nicolae Ceaușescu, în afirmarea ideii de unitate, suveranitate, independență și progres ca temelie a politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru.

În cadrul festivității, tovarășul Aldea Militaru, prim-secretar al Comitetului județean Ilfov al P.C.R., președintele Comitetului executiv al consiliului popular județean, a relevat semnificația și însemnătatea acestui important lăcaș de cultură și educație patriotică.

Într-o atmosferă de puternic entuziasm, participanții la festivitate au adresat o telegramă C.C. al P.C.R., tovarășului Nicolae Ceaușescu, în care se spune, între altele: „Cu adâncă emoție și recunoștință, mulțumim partidului, dumneavoastră personal, iubite tovarășe secretar general, pentru hotărîrea de a înălța aici, la Giurgiu, străvechi leagăn

de istorie, acest muzeu pe care îl considerăm o contribuție inestimabilă la patrimoniul cultural-științific al județului Ilfov, menit să adauge noi valori vieții spirituale a locuitorilor din orașele și satele așezate în marea Cîmpie a Dunării.

Ne angajăm ca lăcașul de cultură pe care îl inaugurăm astăzi să slujească din plin opera educativă a partidului nostru, să cultive mîndria pentru trecutul glorios al poporului român, sentimentul nobil al dragostei pentru patria socialistă. Vă asigurăm că noua instituție de cultură și educație va contribui din plin la punerea în lumină a frumuseții și trăinicieii marilor idealuri și crezuri aflate la temelie procesului de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate pe străvechiul pămînt al României“.

Berlin. Simpozion româno-german

În cadrul acordului de colaborare dintre Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G., a avut loc la Berlin, simpozionul bilateral cu tema: *Învățămintele Congresului al VII-lea al Internaționalei Comuniste privind lupta pentru unitatea clasei muncitoare și a tuturor forțelor democratice împotriva fascismului și războiului în România și Germania*.

Reprezentanții Institutului de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G. au expus referatele: *Învățămintele celui de-al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste și lupta pentru unitatea clasei muncitoare și a tuturor forțelor democratice în bătălia împotriva fascismului și războiului în Germania*, de prof. dr. KLAUS MAMMACH; *Pentru înfăptuirea politicii frontului unic și a frontului popular în lupta antifascistă a mișcării muncitorești internaționale*, de HORST SCHUMACHER.

Delegația română a prezentat referatele: *Activitatea P.C.R. pentru coalizarea tuturor forțelor progresiste și democratice în lupta împotriva pericolului fascist*, de dr. GHEORGHE UNC și dr. ION BABICI; *Experiența mișcării muncitorești revoluționare din România privind realizarea frontului unic și Congresul al VII-lea al Internaționalei Comu-*

niste, de dr. MARIN C. STĂNESCU și FLORIAN TĂNĂSESCU.

Referatul prezentat de prof. dr. KLAUS MAMMACH a analizat activitatea Partidului Comunist din Germania pentru refacerea unității clasei muncitoare și coalizarea forțelor democratice și antifasciste în lupta împotriva dictaturii hitleriste. Un rol important în fixarea căilor și mijloacelor pentru realizarea acestor obiective — s-a arătat în referat — a avut Conferința de la Bruxelles a Partidului Comunist German, desfășurată în octombrie 1935. „O parte componentă a strategiei și tacticii dezvoltate de Conferința de la Bruxelles — a relevat autorul — au fost restabilirea unor relații noi între P.C.G. și social-democrație, înfăptuirea unității sindicale prin constituirea, în continuare, în comun a unor noi grupe ilegale ale sindicatelor libere, activitatea antifascistă în organizațiile de masă ale partidului nazist, care cuprindeau milioane de cetățeni, precum și în armată, spre a dobîndi tovarăși în lupta împotriva fascismului și a pericolului de război“.

Conferința de la Bruxelles a reliefat că elaborarea noii tactici s-a impus atît ca urmare a modificărilor survenite în situația internă din Germania, cît și datorită experienței pozitive acumulate de comuniști în lupta revoluționară. La Conferință s-a subliniat faptul că, încă înainte de instaurarea hitlerismului la

putere în Germania, P.C.G. s-a orientat în lupta antifascistă spre colaborarea cu alte forțe politice — muncitorești și nemuncitorești. Între momentele semnificative ale acestei colaborări un loc însemnat a ocupat acțiunea antifascistă din mai 1932, la care au participat mii de comuniști, social-democrați, membri ai sindicatelor, ai Asociației „Reichsbanner”, aflată sub influența P.S.D., ai organizației antifasciste „Kampfbund”, condusă de comuniști, cit și elemente din rindul intelectualității și micii burghezii.

La Conferință s-a subliniat că Partidul Comunist din Germania a manifestat preocupări pentru atragerea la acțiuni comune antifasciste și a Partidului Socialist din Germania. Inițiativele P.C.G. au rămas, însă, fără rezultat datorită refuzului liderilor acestui partid de a colabora cu comuniștii.

S-a evidențiat, totodată, faptul că în timp ce P.C.G. depășea unele aprecieri greșite și se orienta spre colaborarea cu forțe muncitorești și burghezo-democrate, „liderii social-democrați bagatelizau primejdia fascistă și mișcarea nazistă și apreciau eronat caracterul de clasă al fascismului. Ei se pronunțau pentru colaborare cu părți ale marii burghezii și întăreau anticomunismul lor, ceea ce, printre altele, ieșea în evidență prin punerea pe același picior a fascismului cu comunismul”.

Analizând aceste aspecte, Conferința P.C.G. de la Bruxelles arăta că organizațiile comuniste, după venirea lui Hitler la putere, s-au orientat cu mai multă fermitate spre realizarea unei colaborări efective, atât pe plan local, cit și la nivelul unor ținuturi, cu organizații politice și sindicale muncitorești de nuanță social-democrată sau cu unele cercuri creștine.

După Conferința de la Bruxelles, P.C.G. a inițiat noi contacte cu grupări politice muncitorești și burghezo-democrate pentru organizarea în comun de acțiuni antifasciste. În acest sens, autorul a relevat colaborarea realizată la nivel uzinal și local cu elemente social-democrate și foști membri ai sindicatelor în organizarea unor greve și acte de sabotaj în industria de armament, în elaborarea și difuzarea de manifeste etc.

Dat fiind faptul că în afara granițelor Germaniei exista un mare număr de emigranți germani, P.C.G. s-a orientat și spre atragerea acestora la lupta împotriva regimului hitlerist. În toamna anului 1935, din inițiativa P.C.G., la Paris a luat ființă un comitet pregătitor al Frontului popular german, „din care

făceau parte comuniști, citiva social-democrați de frunte, foști politicieni și funcționari de stat din vechile partide burgheze, scriitori burghezi de stînga și burghezi, ziariști și oameni de știință”.

Asemenea inițiative s-au luat și în Marea Britanie, unde au fost constituite Comitetul prietenilor Frontului popular german și Asociația culturală „Germania liberă”, în Cehoslovacia — pînă la cîmpirea ei de către Reichul hitlerist, unde a luat ființă organizația Tineretului liber german, precum și în alte țări europene.

Toate aceste inițiative — după cum a arătat autorul — care reliefa dorința comuniștilor de a se realiza o largă coaliție de forțe antihitleriste, nu s-au soldat cu înfăptuirea Frontului popular antifascist în Germania, datorită atitudinii ostile a partenerilor — fie social-democrați, fie grupări politice burghezo-democrate — față de comuniști.

În perioada de sfîrșit a celui de-al doilea război mondial, în condițiile prăbușirii Reichului hitlerist, pe teritoriul Uniunii Sovietice a luat ființă, în anul 1943, Comitetul național al „Germaniei libere”, care „reunea adversari ai lui Hitler de cele mai diverse nuanțe politice”.

În partea finală, referatul a analizat cauzele care au condus la nerealizarea Frontului popular antifascist în Germania, între care: politica anticomunistă „dușmănoasă frontului unic”, promovată de social-democrați; atitudinea anticomunistă „a forțelor burgheze ale opoziției antihitleriste”; teroarea dezlănțuită de hitleriști, al cărui ascuțit s-a îndreptat îndeosebi împotriva mișcărilor comuniste; cucerirea marii majorități a poporului german „de ideologia fascistă, de demagogia națională și socială, de rasismul, șovinismul și anticomunismul regimului hitlerist”.

În referatul său, HORST SCHUMACHER a pornit de la necesitatea obiectivă a înfăptuirii unității clasei muncitoare și a Frontului popular antifascist în lupta împotriva fascismului și a războiului în deceniul al patrulea. „Politica frontului unic și frontului popular — a arătat autorul —, privită în ansamblu — și în acest sens realizarea sa a devenit, de fapt, o chestiune vitală pentru popoare întregi, înainte de toate în lupta împotriva fascismului și a războiului pe baza unor experiențe concrete ale clasei muncitoare (Italia, Germania, Austria, Franța, Spania) — se întemeiază pe recunoașterea că învingerea unor structuri de putere reacționare, precum

și orice alte progrese sociale depind în măsură tot mai mare de unitatea de acțiune a clasei muncitoare și alianța ei cu celelalte clase și pături ale celor ce muncesc”.

Originile politicii frontului unic și a Frontului popular antifascist — s-a relevat în referat — trebuie căutate în experiența de luptă a clasei muncitoare, care a acționat în condiții istorice deosebite de la o perioadă la alta. Politica frontului unic și a frontului popular, promovată de către partidele comuniste, nu a fost proprie numai lor, ci și altor forțe muncitorești, aceasta găsind răsunet și la păturile și categoriile sociale neproletare ostile fascismului. Factorul dinamizator și consecvent al antrenării maselor muncitoare pe făgașul colaborării antifasciste l-au constituit partidele comuniste, care au manifestat preocupări pentru adecvarea tacticii lor în conformitate cu împrejurările concret istorice din propria lor țară.

Un moment important în definirea tacticii partidelor comuniste în problema Frontului popular antifascist — s-a arătat în continuare — l-a constituit Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste, desfășurat în vara anului 1935, care a evidențiat forțele potențial adverse ale fascismului și favorabile unei colaborări pe planul luptei antifasciste, cu toate deosebirile de concepții și orientări existente între acestea. „Premisa cea mai însemnată a unei mișcări opoziționiste antifasciste largi — a apreciat autorul —, Congresul al VII-lea al Cominternului a indicat unitatea de acțiune a comuniștilor și social-democraților în toate domeniile naționale și internaționale. Congresul a îndreptat în mod consecvent toate aprecierile false (teze despre social-fascism) și s-a opus cu fermitate tendințelor sectariste din rândurile comuniștilor. În același timp, a pretins și mișcării social-democrate, în interesul luptei antifasciste comune, să-și revizuiască atitudinea față de comuniști și s-a opus anticomunismului și antisovietismului, care s-au dovedit și în continuare a fi principalul obstacol în calea politicii antifasciste a frontului unic și a frontului popular”.

Privitor la alte aspecte legate de lucrările Congresului al VII-lea al Cominternului, referatul a arătat că la acest congres s-a subliniat posibilitatea ca formele prin care urma a fi înfăptuită politica antifascistă de front popular să fie diverse, în funcție de condițiile concrete existente în fiecare țară, că punctele programatice care ur-

mau a constitui obiectul unor acțiuni comune puteau fi diferite și că însuși frontul unic, ca bază a Frontului popular antifascist, rămânea o problemă deschisă, în sensul că anume necesități și situații obiective reclamau înghegarea mai întâi a frontului popular.

Generalizând experiența unor partide comuniste din Europa, Congresul al VII-lea al Internaționalei Comuniste s-a pronunțat pentru crearea de guverne de front popular în țările cu tradiție democratică, de tip parlamentar — constituțional, ca un obiectiv strategic al mișcării comuniste în procesul luptei pentru socialism. Se atrăgea, însă, atenția că partidele comuniste trebuie să reprezinte forța cea mai activă în lupta antifascistă și că reprezentanții acestora trebuiau „să preia conducerea într-un guvern de front unic sau popular”. În legătură cu acest din urmă aspect, autorul referatului concluzionează: „În acest sens, politica antifascistă a frontului unic și a frontului popular nu a avut niciodată un caracter defensiv, ci întotdeauna ofensiv, orientat spre schimbarea relațiilor sociale”.

Analizând succint realizările și efectele politicii de front unic și front popular asupra evoluției raporturilor de forțe pe plan internațional, HORST SCHUMACHER scoate în evidență și unele din cauzele care au frânat și au estompat colaborarea dintre partidele comuniste cu organizații, grupări și partide politice muncitorești și nemuncitorești. După părerea autorului, una din principalele cauze ale nerealizărilor în această direcție a constatat în politica anticomunistă a liderilor mișcării social-democrate și în menținerea neabătută „de către aceștia a alianței de clasă cu burghezia”. În continuare, în referat se apreciază: „Cu orientarea în continuare spre lupta simultană împotriva comunismului și fascismului și cu activitățile lor dușmănoase frontului unic și frontului popular, liderii oportuniști de dreapta — printre ei și ai social-democrației germane — au lăsat în mare parte nefolosit potențialul considerabil antifascist al mișcării social-democrate și au tulburat mereu și mereu legăturile dintre comuniști și socialiști”.

Referindu-se la tactica frontului unic și a frontului popular promovată de către partidele comuniste în deceniul al patrulea, autorul a arătat că aceasta a contribuit la creșterea rolului și influenței clasei muncitoare, a maselor populare asupra cursului dezvoltării istorice, îndeosebi în perioada care a urmat în-

cheierii celei de a doua conflagrații mondiale.

În referatul prezentat de dr. GHEORGHE UNC și dr. ION BABICI a fost analizată pe larg activitatea Partidului Comunist Român pentru coalizarea tuturor forțelor progresiste și democratice din România în lupta împotriva pericolului fascist extern și intern în deceniul al patrulea, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. După analiza evoluției situației internaționale din acea perioadă, autorii au prezentat factorii interni care au condus la cristalizarea premiselor constituirii unei largi coaliții de forțe antifasciste, în contextul unor realizări concrete pe terenul colaborării dintre comuniști, socialiști, social-democrați și forțe politice burghezo-democratice.

Experiența pozitivă acumulată de către P.C.R. prin constituirea unei organizații legale de masă la scară națională — Comitetul Național Antifascist —, starea de spirit antifascistă a covârșitoarei majorități a poporului român au făcut posibilă înfăptuirea unor acorduri de colaborare cu organizații socialiste și democratice. În context, autorii au evidențiat însemnătatea plenarelor C.C. al P.C.R. din 1935 și 1936 în elaborarea unei tactici elastice, în concordanță cu evoluția dispozitivului de forțe de pe arena politică românească.

Promovind o politică de coalizare a grupărilor și partidelor politice muncitorești și democratice, P.C.R. — se subliniază în referat — a făcut repetate demersuri pe lângă conducerea acestora, unele dintre ele soldându-se cu importante realizări, cum a fost participarea în comun la alegerile parlamentare parțiale din februarie 1936 sau la cele comunale din următorul an, la apărarea sediilor publicațiilor democratice în vara anului 1936 etc.

Chiar în condițiile grele interne și internaționale din perioada 1938—1944, Partidul Comunist Român s-a manifestat constant ca un promotor al procesului de formare a unei largi concentrări de forțe antifasciste.

Lupta forțelor muncitorești și democratice din România împotriva fascismului, fără a fi epuizat toate posibilitățile existente în acea vreme, s-a înscris ca o contribuție de seamă la lupta popoarelor împotriva fascismului.

Partea din referat consacrată solidarității internaționale a mișcării muncitorești și democratice din România cu lupta antifascistă pe plan internațional ilustrează manifestările de solidaritate

prin numeroase acțiuni inițiate și desfășurate de către clasa muncitoare din România, de către poporul român. Între acestea, autorii enumeră: solidaritatea cu U.R.S.S., cu victimele terorii hitleriste din Germania și cu lupta curajoasă a P.C.G., cu Etiopia cotropită de trupele fasciste italiene, cu lupta eroică a poporului chinez și a celui spaniol etc.

Referatul expus de dr. GHEORGHE UNC și ION BABICI a înfățișat, de asemenea, aspecte ale mișcării de rezistență antifascistă din România în contextul prezentării procesului de realizare a uriașei concentrări de forțe care a făcut posibilă înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944.

Dr. M. C. STĂNESCU și FL. TĂNĂSESCU, în referatul prezentat, s-au ocupat de problema activității P.C.R. pentru înfăptuirea frontului unic muncitoresc, pentru restabilirea unității depline — politice și profesionale — a clasei muncitoare din România. Făcând o incursiune în istoria mișcării muncitorești din România în întreaga perioadă interbelică, autorii au relevat tendința continuă a muncitorimii române spre unitate, fapt care a permis ca, practic, sciziunea să nu se manifeste în acțiunile de clasă desfășurate de proletariat în acea vreme. Ei au evidențiat concepția tactică a P.C.R. privind înfăptuirea frontului unic muncitoresc, evoluția sa în funcție de modificările survenite în situația internă, realizările obținute în această direcție. O ilustrare a viabilității acestei linii tactice — se arată în referat — au constituit-o marile bătălii revoluționare din anii 1929—1933, care au culminat cu luptele petroliștilor și feroviarilor din ianuarie-februarie 1933, iar apoi amplele acțiuni de luptă împotriva pericolului fascist, de apărare a independenței și suveranității României, la care au luat parte comuniști, socialiști, social-democrați, precum și oameni de cele mai diferite concepții politice, indiferent de naționalitate. Între acestea din urmă acțiuni, autorii au evocat colaborarea în organizarea sărbătoririi Zilei internaționale a oamenilor muncii, în desfășurarea mișcărilor greviste, în respingerea atacurilor grupurilor huli-ganice fasciste, în organizarea și participarea la campaniile electorale comunale și parlamentare, în manifestarea solidarității internaționale cu proletariatul din alte țări etc. Refacerea unității sindicale în anii 1935—1936 a impulsionat procesul de apropiere între organizațiile politice muncitorești din

România, care, reciproc, au renunțat la poziții rigide și s-au întâlnit tot mai mult pe terenul colaborării în lupta revoluționară și antifascistă.

În condițiile dictaturii regale, dar, mai ales, în timpul regimului de dictatură militară-fascistă din anii 1940—1944, comuniștii, socialiștii și social-democrații, ținând seama de împrejurările grele prin care trecea țara, cit și de evoluția evenimentelor internaționale, și-au dat mâna, participând în comun la mișcarea de rezistență a poporului român, la pregătirea și organizarea de acțiuni îndreptate împotriva dictaturii antonesciene, pentru doborârea acesteia, constituirea unui guvern democrat, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antifascistă. Drept urmare a acestei fructuoase colaborări, în aprilie 1944 s-a ajuns la încheierea acordului de front unic între P.C.R. și P.S.D. Înființarea Frontului Unic Muncitoresc — se relevă în referat — a

reprezentat încununarea unui proces obiectiv, rezultatul activității de-a lungul vremii în această direcție a Partidului Comunist Român, activitate susținută de majoritatea membrilor P.S.D.

Experiența mișcării revoluționare din România demonstrează că unitatea proletariatului reprezintă o necesitate imperioasă pentru asigurarea victoriei revoluției și construcției socialismului.

★

Lucrările simpozionului au constituit o reușită manifestare științifică, un prilej de cunoaștere reciprocă a realizărilor pe tărîmul istoriografic, a preocupărilor istoricilor din cele două țări prietene, de adîncire a colaborării dintre Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.S.U.G. și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R.

FLORIAN TĂNĂSESCU

REZISTENȚA EUROPEANĂ. 1938—1945

vol. III, Editura militară, București, 1976, 374 p.

Dacă cercetările istoricilor români au reușit pînă acum să redea, într-o bună măsură, o imagine de ansamblu veridică asupra rezistenței poporului român în anii celui de-al doilea război mondial, a luptei sale împotriva Germaniei naziste și a dictaturii antonesciene, să releve amploarea și semnificația acestei lupte, să evidențieze importanța internă și internațională a insurjecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, contribuția poporului român la lupta Națiunilor Unite împotriva Germaniei hitleriste, rezistența celorlalte popoare din Europa, ca și de pe alte continente, împotriva celui de-al treilea Reich și a aliaților săi — Italia fascistă și Japonia militaristă — a fost mai puțin cercetată. Sint, totuși, și în această direcție câteva contribuții meritorii, care trebuie amintite: au fost publicate

unele studii tratînd rezistența popoarelor din zona sud-estului european și cea învecinată direct cu aceasta — cea mediteraneană; referiri la rezistența popoarelor din Europa sau Asia au apărut în lucrări de sinteză asupra celui de-al doilea război mondial; au fost publicate, de asemenea, lucrări cu caracter memorialistic privind contribuția românilor în rezistența franceză și, în acest cadru, s-au făcut ample referiri la rezistența din Franța; au apărut lucrări — de regulă cu caracter memorialistic — privind rezistența în lagărele de exterminare naziste și altele. Dar o cercetare specială asupra rezistenței popoarelor în anii celui de-al doilea război mondial nu exista și această lipsă se resimțea. În 1974 a apărut însă, sub auspiciile Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., un prim volum din *Re-*

zistența europeană. 1938—1945, în care era prezentată rezistența popoarelor din Europa centrală și de sud-est. A fost un „prim pas” pe care specialiștii și publicul larg l-au primit cu foarte mult interes. A urmat, la un interval nu prea mare de timp, volumul al doilea, apărut sub îngrijirea unei comisii formate din dr. Gheorghe Unc, Gheorghe Adorian, Marin Badea și dr. Milică Moldoveanu, care analizează rezistența popoarelor din Europa occidentală și nordică, înțelegînd, astfel, tabloul de ansamblu al rezistenței europene.

Ca și în cazul primului volum, modalitatea aleasă de autori pentru investigarea fenomenului rezistenței a fost prezentarea, în cadrul unor studii distincte, a rezistenței în fiecare țară, în ordinea angrenării lor în război: Franța (autori: Gheorghe Adorian și dr. Gheorghe N. Cazan), Danemarca (autor: dr. Traian Caraciu), Norvegia (Ladislau Gergely), Belgia (dr. Constantin Botoran), Olanda (dr. Alexandru Vianu), Luxemburg (dr. Milică Moldoveanu), precum și

din țările Axei — Italia (dr. Maria Covaci) și Germania (Marin Badea). O asemenea abordare a permis autorilor să evidențieze particularitățile rezistenței în fiecare țară, rezultat al unui complex de factori sociali, economici și politici, dar și elementele comune, izvorite din comunitatea țărilor și idealurilor.

În stadiul actual al cercetărilor istoricilor români asupra rezistenței în general, și asupra rezistenței europene, în special, considerăm că această modalitate de abordare este cea mai indicată. Pentru că o lucrare românească de sinteză asupra fenomenului rezistenței, care să țină seama de desprinderea unor caracteristici comune tuturor rezistențelor naționale și, pe această bază, la formarea unor concluzii, la desprinderea unor trăsături generale ale rezistenței nu se poate elabora decât după cunoașterea rezistenței în cadrul ei specific de manifestare, cel național.

Studiile cuprinse în volum, prin faptele și datele pe care le conțin, ca și prin interpretarea pe care autorii o dau acestora relevă cu putere o idee fundamentală cu privire la rezistență: popoarele au trebuit să lupte pentru apărarea a înseși ființei lor naționale, a existenței lor statale independente, împotriva politicii de exterminare fizică sau înrobire totală urmărită de hitleriști, pentru restabilirea independenței și suveranității naționale. Acest obiectiv reprezentând o cauză general-națională, în frontul rezistenței s-au încadrat clase și păături sociale diverse, partide și organizații politice într-un evantai foarte larg. Această nu a însemnat însă

ștergerea deosebirilor de clasă, nu a însemnat dispariția luptei de clasă, dar ele s-au exprimat, în condițiile ocupației hitleriste și ale pierderii independenței, prin existența unor curente și tendințe diverse în cadrul rezistenței.

Forța socială fundamentală a rezistenței — studiile cuprinse în volum relevă aceasta cu claritate — a reprezentat-o clasa muncitoare. În condițiile grele ale ocupației, clasa muncitoare a demonstrat prin fapte profundul ei atașament față de cauza națională, patriotismul său consecvent, a arătat că-i sînt scumpe idealurile independenței și libertății. Alături de ea s-au înrolat în rezistență țărănimea, intelectualitatea, păături importante ale burgheziei. Din punct de vedere politic, în mișcarea de rezistență s-au încadrat comuniști, socialiști, social-democrați, democrați, radicali, monarhiști, grupări politice religioase etc. Rolul acestor forțe politice a fost diferit de la o țară la alta, tactica de luptă pe care ele au preconizat-o împotriva dușmanului a fost, de asemenea, variată.

În cadrul forțelor care au luptat în rezistență comuniștii au jucat un rol deosebit de activ. Studiile cuprinse în volum arată rolul important pe care partidele comuniste l-au jucat în mișcarea de rezistență din Franța, Luxemburg, Olanda, Belgia, Danemarca, Norvegia, din Italia și Germania. Dînd dovadă de un profund patriotism, de înțelegerea clară a situației, a imperativului epocii — lupta împotriva celui de-al treilea Reich — comuniștii s-au

înrolat de la început în rezistența popoarelor împotriva Germaniei naziste, în ciuda unei oarecare derute și confuzii pe care au creat-o în rîndul comuniștilor unele directive ale Cominternului, care considerau războiul ca fiind imperialist din partea ambelor părți, eludîndu-se astfel caracterul particular al politicii țărilor fasciste, ce avea ca obiectiv nu numai cucerirea unor colonii sau zone de influență, ci realizarea unei dominații mondiale cu orice mijloace, subjugarea totală și distrugerea fizică a unor popoare.

Comuniștii au reprezentat partea cea mai activă în cadrul rezistenței popoarelor europene, jertfele pe care ei le-au dat în lupta împotriva dușmanului fiind impresionante. Comuniștii au jucat un rol dinamizator în angrenarea unor largi păături ale populației în luptă, au militat consecvent pentru crearea unor largi fronturi naționale împotriva ocupanților. Procesul de unificare pe scară națională a diverselor componente ale rezistenței este urmărit cu multă atenție de către autori, care consideră, pe bună dreptate, crearea fronturilor naționale ca momente cruciale în dezvoltarea mișcării de rezistență, condiție de bază a succesului.

În fiecare țară mișcarea de rezistență a avut de înfruntat condițiile unor regimuri de ocupație între care, cu toate asemănările de fond, existau, totuși, deosebiri importante. În Norvegia și Danemarca, de exemplu, germanii au menținut formal guverne și administrații „independente” pe cînd în nordul Franței administra-

ția a fost direct preluată de ocupanți. Modul în care s-a exercitat ocupația a avut o puternică influență asupra intensității și formelor de luptă ale rezistenței din fiecare țară. De relevat faptul că autorii studiilor nu reduc rezistența la formele ei superioare de manifestare — cea politică și militară —, cum fac, nu de puține ori, unii autori, ci înglobează în acest fenomen toate modalitățile prin care popoarele s-au opus ocupanților, la formele cele mai elementare de rezistență, până la războiul de partizani, activitatea desfășurată de rezistență în interior, pe pământul ocupat, cât și în afara țării, prin crearea unor guverne în exil și a unor formațiuni militare subordonate lor, care au luptat alături de aliați pe front sau au îndeplinit diverse sarcini în spatele frontului. Rezistența — în accepțiunea pe care o dau autorii studiilor — a cuprins toate domeniile activității sociale, ea s-a manifestat pe plan economic, politic și militar, dar și cultural, științific, spiritual, al raporturilor umane. Dincolo de importanța metodologică a unei astfel de extinderi a sferei rezistenței, o astfel de abordare atrage după sine „lărgirea” ariei participanților la rezistență, importante categorii sociale ale populației participând activ la formele simple de rezistență.

Punînd accentul pe evidențierea rolului factorului intern în determinarea fenomenului rezistenței în fiecare țară, autorii relevă, totodată, influența pe care factorii externi — și aici trebuie amintită în primul rînd evoluția situației militare de pe fronturi — au avu-

t-o asupra rezistenței. Cotitura produsă în desfășurarea războiului în favoarea coaliției anti-hitleriste, victoriile armatei sovietice pe frontul din răsărit, succesele aliaților occidentali în nordul Africii, în Italia și nordul Franței — operațiunile militare din vest interesînd în modul cel mai direct rezistența popoarelor francez, belgian, olandez, danez, norvegian, luxemburghez și italian — au activizat mișcarea de rezistență a acestor popoare.

Rezistența a constituit în istoria popoarelor europene un fenomen de importanță crucială, ale cărui consecințe au marcat puternic evoluția postbelică a popoarelor. Este un merit al autorilor — pe care îl relev cu plăcere — că au reușit să sesizeze această caracteristică a Europei postbelice. Instituțiile politice și sociale din Europa occidentală de azi își au originea în majoritatea cazurilor — dacă nu în totalitate — în principiile care i-au animat pe oamenii Rezistenței. Toate partidele politice de azi din Europa occidentală, cu largă aderență în masă — comuniști, socialiști sau social-democrați, creștini democrați sau gaulliști — au trecut prin aspra încercare a luptei de rezistență, care a constituit un criteriu fundamental de apreciere politică. Iar mulți dintre oamenii politici din anii de după război — dintre care unii sînt încă prezenți pe scena politică și în zilele noastre — s-au distins în anii rezistenței.

Primele guverne create în țările europene după eliberare au fost formate în exclusivitate sau au avut în componența lor

reprezentanți ai partidelor, grupărilor și mișcărilor politice participante la rezistență. Așa s-a întîmplat, de exemplu, în Franța, unde conducerea țării a luat-o un guvern de coaliție format din Partidul Comunist Francez, Partidul Socialist Francez și Mișcarea Republicană Populară, avîndu-l în frunte pe generalul Charles de Gaulle. Originile Republicii Italiene, proclamată în 1946, se află tot în rezistența antifascistă. Și exemplele ar putea continua.

Un loc aparte în cadrul volumului îl ocupă studiul semnat de dr. Gheorghe Unc, intitulat: *România și rezistența popoarelor din Europa occidentală și nordică în timpul celui de-al doilea război mondial*. Problemele urmărite de autor se referă la atitudinea opiniei publice din România față de invadarea țărilor din Europa occidentală și nordică de către Germania hitleristă, modul în care a fost reflectată rezistența din aceste țări în publicistica ilegală din România, prezența patrioților români în mișcarea de rezistență din Europa occidentală și din lagăre, ecoul pe care l-a avut insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din România în țările din Europa occidentală și nordică, modul în care a fost reflectată de presa română de după 23 august 1944 eliberarea acestor țări.

Un deosebit interes prezintă pentru cititorul din țara noastră paginile din acest studiu care arată prezența românilor în rezistența din Franța și Belgia, din lagărele de concentrare, faptele lor de eroism. Dintre românii aflați în Franța (aproximativ 14 000), primii

care s-au încadrat în rezistență au fost voluntarii români care luptaseră în Spania și care s-au încadrat în primele organizații de rezistență din Franța, Organisation Spéciale. Li s-au alăturat și alți români: muncitori, studenți, intelectuali etc. Aria geografică a zonelor din Franța unde au acționat luptători români a fost deosebit de vastă: Paris și regiunea pariziană, Marsilia, Bordeaux, Nancy, Limoges, Grenoble, Toulouse, Ardèche, Corrèze, Lyon, Toulon, Pas-de-Calais etc. Românii au dat numeroase jertfe în lupta de rezistență a poporului francez: după date incomplete, până în august 1944 au căzut la datorie peste 60 de patrioți români, printre care Nicolae Cristea, Francisc Wolf-Boczor, Ion Călin, Andrei Dragoș Sas, Alexandru Lazăr, Iancu Zilberman, Olga Bancic, Iosif Clisci, Ion Crăciun și alții.

Un grup de patrioți români constituit din muncitori și voluntari din brigăzile internaționale din Spania a participat la mișcarea de rezistență a poporului belgian, luptând cu eroism în cadrul unor detașamente de partizani, participând la numeroase acte de sabotaj, la colectarea de fonduri etc. Dintre participanții români la rezistența din Belgia, în studiu sînt amintite numele muncitorilor Gheorghe

Faur, Tudor Ștefan, Lévai Iosif, Grigore Teodor, Victor Crăciunescu, Nicolae Moraru și alții.

Fapte și date interesante găsim și în paginile consacrate rezistenței românilor în „lagărele morții” de la Buchenwald, Oswiecim, Dachau, Bergen-Belzen, Treblinka, Ravensbrück, Birkenau și altele. Din teritoriul vremelnice ocupat de horthyști din Transilvania au fost deportați în aceste lagăre peste 200 000 de oameni, din care 148 288 evrei. Între sîrmele ghimpate ale lagărelor, în condiții crîncene de teroare, deținuții — printre care și mulți cetățeni români sau proveniți din teritoriul românesc vremelnic ocupat de horthyști — și-au organizat lupta pentru supraviețuire, pentru salvarea vieții fiecăruia, au organizat răscoale.

Lucrarea: *Rezistența europeană în anii celui de-al doilea război mondial. 1938—1945*, vol. II: *Rezistența din Europa occidentală și nordică*, prezintă o realizare meritorie a istoriografiei noastre. Nu ne gîndim neapărat, cînd facem această afirmație, la faptul că literatura noastră istorică este destul de săracă în lucrări de istorie universală, în general, și asupra rezistenței, în special, ci avem în vedere valoarea în sine a lucrării. Fără a beneficia de existența unei literaturi ro-

mânești asupra acestei teme și chiar a unui fond de documentare mai variat și mai bogat (se resimte în special lipsa unor informații de primă mînă asupra rezistenței, ca: documente, presă, memorii — deși la acest capitol situația este relativ mai bună, în special pentru rezistența din Franța și Italia), autorii reușesc să dea o imagine de ansamblu veridică — după opinia noastră — asupra rezistenței. Și, ceea ce trebuie relevat îndeosebi, să realizeze sinteze originale, nu numai ca mod de organizare a materialelor, ci — mai ales — în modul de interpretare a unor fapte și date, în evidențierea anumitor trăsături ale rezistenței, a rolului jucat de anumite clase și forțe politice. Desigur, aceste trăsături nu sînt comune în aceeași măsură tuturor studiilor, unele, după părerea noastră, punînd un accent exagerat pe latura pur documentară, factologică, fără să facă o analiză profundă a faptelor, cu concluzii mai mult enunțate decît demonstrate. Sînt, acestea, observații care nu pot diminua valoarea de ansamblu a lucrării și, cu atît mai mult, semnificația ei, interesul ce se face tot mai mult simțit în rîndurile istoricilor români față de problemele de istorie universală.

ION CALAFETEANU

Ion Ghica : SCRISORI CATRE VASILE ALECSANDRI

Ed. Minerva, București, 1976, p. 454

Dintre toți oamenii politici români din prima linie ai secolului al XIX-lea, singurul — sau în

orice caz, cel mai profund dintre ei — care ne-a transmis memorii politice a fost Ion Ghica. Printr-o

ironie a destinului omului, înzestrat și realizat pe mai multe planuri, posteritatea i-a refuzat lui Ion Ghica tocmai aceste calități de istoric și memorialist politic. Scrisorile lui către Vasile Alecsandri — care în fond constituie memoriile excepțional de dense în informații ale

unui om politic cu o bogată activitate — au fost atît de unanim apreciate din punct de vedere literar încît valoarea lor de izvor istoric, dacă nu chiar de scriere istorică, a rămas cu totul în umbră. Pe bună dreptate academicianul Șerban Cioculescu, autorul remarcabilului portret din *Istoria literaturii române* (vol. III) semnalează absența unei ediții „într-adevăr științifice” a scrierilor lui Ghica, care „va trebui să fie alcătuită în colaborare cu un colectiv de cercetători științifici cu serioasă pregătire istorică, spre a face partea adevărului”. Deși în secolul nostru, alți oameni politici ne-au lăsat memorii și jurnale, trebuie să reținem părerea aceluiași critic că Ion Ghica pînă acum, după peste 85 de ani, n-a fost „depășit în genul memorialistic” (p. 444).

Recenta reeditare în colecția „Patrimoniul” a editurii „Minerva” a volumului „Scrierile către V. Alecsandri” ne oferă prilejul să semnalăm și noi valoarea deosebită din punct de vedere istoric a acestor scrieri și să ne exprimăm, pe de altă parte, surprinderea că numeroase date și aprecieri oferite de un autor competent cu privire la istoria poporului român din secolul al XIX-lea au fost și continuă să fie ignorate de istoriografia românească.

Observația noastră pornește în primul rînd de la faptul că mărturia unui participant la evenimente, oricît de subiectivă ar fi, este un izvor istoric peste care nu se poate trece. El, izvorul, poate fi combătut dar nu ignorat. Cînd literatura noastră memorialistică este foarte săracă, cel puțin pentru secolul tre-

cut, apare și mai de neînțeles de ce nu a fost luată în considerare memorialistica unui fost prim ministru român, în mai multe rînduri, a unuiia dintre conducătorii revoluției de la 1848.

Strălucirea literară a acestei scrieri a contribuit, fără îndoială, la preluarea și însușirea ei de către istoria literaturii, în dauna istoriografiei. Personalități proeminente ale culturii noastre, apăsînd pe forța literară de evocare a autorului, au dat totuși a înțelege că trebuie luată în considerare și valoarea istorică a faptelor evocate de Ion Ghica. Chiar destinatarul — Vasile Alecsandri —, le considera nu simple „scrisori”, nume consacrat dar minimalizator al scrierilor — ci „memorii istorice” care „să îmbogățească Analele Academiei noastre și comoara literaturii române”. Pînă acum perspectiva presupusă de Alecsandri s-a confirmat întru totul numai în partea a doua căci Analele Academiei Române au refuzat lui Ion Ghica aportul științific pe linia reconstituirii istoriei patriei. Ilarie Chendi vorbea despre „Ghica prozatorul și Ghica istoricul”, despre credința acestuia „că scrie istorie”, iar poetul socialist Traian Dăbulețu, unul dintre primii recenzenți ai „Scrierilor”, le acorda „un caracter istoric și politic”. G. Călinescu descoperind autorului „o cantitate de cunoștințe naționale și internaționale nemaipomenite” și „o imaginație arabă”, îi recunoștea „punctele de plecare [care] sînt documentare, amintiri, studii economice, sociale”.

Așadar, critica literară a intuit, dincolo de valoarea literară a textului

scrisorilor și valoarea lor istorică. Era de datoria istoricilor, așa cum recomanda recent Șerban Cioculescu să introducă în cărțile de istorie *informația* și chiar *opinia* memorialistului privind anumite momente din istoria poporului român, cum ar fi revoluția de la 1821, domniile pămîntene, factorii pregătitori ai revoluției de la 1848, Țările Române în timpul războiului Crimeii ș.a.

Istoricul literar Ion Roman care a îngrijit și comentat în urmă cu zece ani ediția „operelor complete” ale autorului, după care s-a alcătuit volumul la care ne referim ne ajută să înțelegem într-o oarecare măsură de ce istoricii nu s-au grăbit să-l asocieze pe Ion Ghica izvoarelor de care s-au folosit. Ion Roman enumeră și alte date în afara celor menționate fugar mai sus cu „un cert caracter documentar”, făcînd mențiunea că „și în cazul cînd datele nu sînt calendaristic exacte... imaginea de ansamblu a personajului, a evenimentului rămîne *adevărată* sau cel puțin perfect *verosimilă*”. Înaintea acestor constatări, criticul s-a simțit dator să-l prevină pe cititor (textul a fost publicat în 1967, dar este reeditat și în 1976) că în cîteva cazuri, „adevărul” pe care-l comunică e... „un adevăr falsificat”. Și primul dintre aceste cazuri este „modul în care se desfășoară drama răscoalăi condusă de Tudor Vla dimirescu [care] se resimte de *cunoscuta simpatie a autorului față de otomani*”. Am subliniat noi cuvintele care explică de ce și istoriografia românească a lăsat de-o parte mărturia unui prețios martor al istoriei noastre naționale: pre-

judcata, după care orice patriot român din secolul trecut trebuia să fie neapărat antiotoman!... Într-adevăr, dintre toți corifeii revoluției de la 1848 Ion Ghica a fost cel mai puțin „antiotoman”. Dar, alături de el, se afla și Nicolae Bălcescu și de fapt, pe o poziție de negociere cu Poarta otomană s-a situat întreaga revoluție română de la 1848, iar în perioada următoare, cînd țările românești au fost ocupate de trupele țariste și austriece direcția de luptă nu a fost antiotomană. În acest scop, românii au reușit să determine cabINETELE europene, inclusiv Poarta, să recunoască oficial regimul statelor românești, Moldova și Valahia ca fiind cel determinat de tratatele vechi (Capitulații) încheiate de domnii români Mircea cel Bătrîn, Vlad Țepeș, Bogdan cel Chior și Petru Rareș cu sultanii turci. Articolul 2 al Convenției de la Paris din 1858, care prevedea cele de mai sus, este de fapt recunoașterea de către cele șapte puteri, inclusiv Turcia, a primului punct din Proclamația de la Islaz: „independența administrativă și legislativă a poporului român pe temeiul tratatelor lui Mircea și Vlad I și neamestec al oricărei puteri din afară”.

Evenimentele care s-au petrecut în viața poporului român de la 1848 pînă la 1877 l-au avut pe Ion Ghica printre protagoniștii de seamă și, obiectiv, rolul lui în politica românilor nu poate fi trecut cu vederea. Pe acest plan Șerban Cioculescu, îl consideră „marele învins al politicii interne”, sentimentă excesivă, pentru că multe acte importante ale statului român modern

poartă semnătura lui Ion Ghica. Acolo unde Ion Ghica a fost un învins, acționat împrejurări complexe pe care istoricii de astăzi au datoriat să le descifreze mai nuanțat decît s-a făcut în ultima sută de ani. Tocmai de aceea păreriile lui, păreriile unui om care a cunoscut de aproape faptele și evenimentele, trebuie să intereseze pe istoriograf. Este adevărat că evocările lui Ion Ghica, cum sînt cele referitoare la revoluția lui Tudor Vladimirescu sînt indirecte, motiv pentru care s-a zis imediat că e vorba de niște „amintiri” ale altora, cărora însuși autorul le-ar fi acordat mai multă atenție literară decît istorică. Aici trebuie să subliniem că tocmai în evocarea revoluției lui Tudor „Din timpul zăverei”, autorul, prevăzînd neîncrederea cititorului, a ținut să facă o profesiune de credință pe care nimic nu ne îndeamnă să n-o respectăm: „Mie, spune omul politic Ion Ghica în 1880, nu-mi este iertat să scriu decît numai atunci cînd pot spune un adevăr... Țin mult, dar foarte mult, a nu-ți spune decît ceea ce a fost și așa cum a fost... Este un păcat a pune pe lume să citească ceea ce n-a fost” (p. 58, 60). Și încă odată autorul, muncit de teama de a nu fi bănuț de cei ce-l vor citi, îi mai asigură că „nici odată nu le vor putea găsi (scrisorile lui N.C.) alături cu adevărul” (p. 61).

Iată, de pildă, această scrisoare „Din vremea zăverei” care, într-un chip sintetic, înfățișează ceea ce a intrat în conștiința românească sub numele de revoluția lui Tudor Vladimirescu. Titlul însuși are o substanță istorică tulburătoare: el arată aventura semantică

a cuvîntului străin *zavera*, în limba română, unde forța limbii noastre încărcă cu sensuri noi, localizate istoricește, cuvinte ale altora. Armatele țariste de multe ori pătrundeau pe teritoriul românesc în numele *credinței* (*za vera*). Consecințele acestor războaie au ieșit însă din sfera credinței și poporul român a preluat cuvîntul *zaveră* echivalînd-l tocmai cu consecințele: frămîntări, ridicări sociale. Nu revoluția lui Tudor este *zaveră*, ci pătrunderea „zavergiiilor” pe teritoriul românesc, pătrunderea lui Ipsilanti, a cărui trupă „din insurgenți în contra turcilor se prefăcuseră în cete de hoți” (p. 23).

În descrierea faptelor, Ion Ghica apelează la simțul său de om politic, ceea ce nu e puțin lucru, deoarece faptele în cauză sînt bătălii politice. În paranteză fie spus istoricii cei mai redutabili dacă nu știu să se plaseze pe terenul politic în interpretarea faptelor și se mărginesc la litera documentelor, riscă să nu înțeleagă ei înșiși ceea ce scriu. Vedem din scrierile istorice ale lui Ion Ghica o bogăție de evenimente politice în care țările române și reprezentanții lor apar în roluri importante pe eșichierul internațional după 1821. Desigur, situația românilor era grea, înconjurată din toate părțile de state mai puternice, dar tocmai datorită acestui fapt trebuie, cum zice chiar Ghica, să nu limităm istoria la cele trei-patru momente și la cîțiva oameni căci „acel strigăt de durere și de indignare al națiunii era opera unei lucrări stăruitoare de mai multe generațiuni” (p. 86). Așa cum

obișnuim să cităm din Bălcescu sau Kogălniceanu opinii despre evenimente la care au participat, trebuie să ne obișnuim să cităm și din scrierile lui Ion Ghica. Informațiile lui cu privire la antecedentele uniunii din 1859 — care premerg cu mult chiar revoluției de la 1848 — sînt demne de luat în seamă. Cel puțin două portrete, în afara celor devenite clasice prin intermediul manualelor școlare — ale lui Bălcescu și Gr. Alexandrescu, — au o substanță istorică ce merită să fie puse în evidență: al lui Ion Cîmpineanu și al lui Teodor Diamant. Primul, evocat în discursul de recepție la Academie, este o admirabilă pagină de istorie a epocii dintre cele două revoluții românești (1821 și 1848), și ne reconstituie o puternică personalitate românească, mentor și precursor a lui Bălcescu; al doilea ne evocă figura de socialist utopic a lui Teodor Diamant. Părerile lui Ghica, după care „mulți, foarte mulți din oamenii care au jucat un rol în țară îi datoresc lui Diamant ideile generoase și patriotice”, nu este fără acoperire: Țările române au fost un centru puternic al ideilor înnoitoare revoluționare ale secolului trecut.

Gîndirea socială și politică românească, așa numită „pașoptistă” a avut un corolar material și oamenii politici ai vremii, din alte țări nu fără motiv se refereau la Țările române ca la un focar al revoluției, al „comunismului”.

Sînt cîteva probleme de politică națională românească asupra cărora mărturiile lui Ion Ghica constituie piese esențiale. Astfel, de pildă, prezen-

tarea evenimentelor politice din Țările Române după revoluția lui Tudor Vladimirescu ne evocă unele elemente semnificative pentru înțelegerea obiectivelor de luptă a forțelor progresiste, patriotice; ne semnalează o schimbare importantă survenită în statutul de state autonome ale Țării Românești și Moldovei, prin prevederea ca Regulamentele să fie ratificate de Poarta suzerană și de Curtea protectoare (pînă la această dată toate legiunile interne ale țărilor române nu se supuneau unor asemenea aprobări din afară).

Ion Ghica este pe deplin autorizat să ne comunice despre grupul celor vreo 20 de tineri munteni și moldoveni aflați la studii în capitala Franței care în anii 1835—1840 au declanșat în apus campania pentru unirea principatelor, pentru salvagardarea autonomiei lor, încălcată după 1829. „Hotărîsem (în 1839) ca unii din moldoveni să vie să se stabilească în București și unii din munteni să meargă la Iași ca să propagăm unirea” (p. 107). Ion Ghica va fi, într-adevăr în spiritul acestei hotărîri unul dintre profesorii Academiei Mihailene și un element de legătură între forțele unioniste din cele două principate.

Nu este greu de observat că amintirile lui Ion Ghica evocă de regulă momente și evenimente *mai puțin cunoscute*. Și, ceea ce s-a remarcat mai puțin, nu evocă perioadele în care el a îndeplinit un rol de prim plan în viața politică (cum ar fi de pildă, revoluția de la 1848, momentul 1866 etc.) S-ar putea spune că memorialistul a ținut să

întregească, să completeze anumite goluri în informațiile privitoare la istoria politică a țării. În această direcție mărturiile lui privitoare la dorința românilor de a participa la războiul Crimeii, negocierile conduse chiar de el la Constantinopol, problemă pe care o confirmă N. Golescu într-o scrisoare către Napoleon III, ni se pare revelatoare pentru starea de spirit a poporului român din acel moment (1854) și chiar de mai tîrziu.

Desigur, faptul că Ion Ghica, un revoluționar de la 1848 devine guvernator în insula Samos poate să apară surprinzător numai pentru cei care privesc unilateral obiectivele revoluției. Oamenii politici de la 1848, în frunte cu Nicolae Bălcescu, au avut o viziune largă a problemelor românești, au negociat cu toate puterile și în primul rînd cu Turcia. Legăturile speciale cu Turcia constituiau un fundament pentru redobîndirea autonomiei țărilor române, pierdută la 1829. Ion Ghica a crezut în posibilitatea folosirii vechilor relații cu Turcia, dar conducătorii turci i-au înșelat așteptările în 1854—1857, cum aveau să i le înșele și în 1876—1877, prin lipsa lor de luciditate politică. Poziția lui Ghica în 1857 la Constantinopol era așa de puternică încît sultanul i-a cerut propunerii de caimacam, în locul lui Todiriță Balș. Propunerile succesive ale lui Ion Ghica erau respinse, însă nu de sultan ci de ambasadorii „Puterilor”. Așa ne explicăm apariția în fruntea Moldovei a caimacamului Niculae Vogoride, acceptat de „ambasadori”, de-

oarece era total necunoscut, în timp ce candidații propuși de Ion Ghica erau tovarășii lui de luptă: Costache Negri, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu ș.a.

Convingerea noastră este că literatura istorică românească nu ar pierde, ba dimpotrivă, ar câștiga, dacă ar prelua cel puțin în câteva momente, mărturia întru to-

tul demnă de crezare a lui Ion Ghica, eminent om politic și de știință al României secolului al XIX-lea.

NICOLAE COPOIU

LA TRECUTU-ȚI MARE, MARE VIITOR

*Album editat de C.C. al U.T.C., București, 1977.
140 fotografii, facsimile și grafice*

Destinată educării revoluționare și patriotice a tineretului, lucrarea configurează, prin mijloace specifice, momente de marcantă însemnată și strălucire din trecutul poporului român, din istoria partidului și a mișcării revoluționare și democratice din țara noastră, constituindu-se într-o ilustrativă sinteză a unui drum glorios de mari și triumfătoare lupte pentru dreptate socială și libertate națională. Într-o expresie unitară, imaginea și textul fiecăruia din momentele evocate, prefațate de aprecierile de o deosebită însemnată teoretică și metodologică ale secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, transmit idei și simțăminte care se dăltuiesc în inima cititorului, detașând înalte semnificații.

Prima parte a albumului este consacrată istoriei îndepărtate a meleagurilor noastre. Sunt redate reprezentativ mărturiile arheologice, care argumentează existența omului pe acest teritoriu încă de acum mai bine de un milion și jumătate de ani. Extrase din scrierile unor autori antici atestă că, de la formarea sa de către Burebista, în secolul I î.e.n., și până în vremea lui Decebal, statul dacic centralizat a cu-

noscut o mare dezvoltare și înflorire, s-a afirmat ca o puternică forță politică și militară a antichității, constituind, datorită bogățiilor sale, un neîncetat punct de atracție pentru imperiul roman, care, în acea perioadă, traversa mari dificultăți economice. Înfruntarea decisivă dintre romani și daci, amfnată în timpul domniei lui Burebista, a devenit iminentă în timpul împăratului Traian. Cele două războaie dintre daci și romani (101—102 și 105—106), deopotrivă grele pentru ambele forțe și care s-au încheiat prin cucerirea Daciei de către romani, sunt înfățișate atât prin text, cât și prin imagini, între care portretele celor doi mari conducători, Decebal și Traian, ce deschid, de altfel, volumul, și Columna lui Traian, veritabila cronică în piatră a individualității istorice a poporului nostru. Volumul reflectă ideea că cucerirea și transformarea unei mari părți a Daciei în provincie a imperiului roman — cu toate aspectele negative pe care le-au implicat — au condus la împletirea celor două civilizații, la conviețuirea îndelungată a dacilor și romanilor, determinând o nouă înflorire economică-socială a acestor meleaguri și pu-

nindu-și amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din spațiul carpato-danubian.

Un capitol distinct al lucrării îl formează istoria medie a României, în care sunt înfățișate procesul unificării și centralizării voievodatelor — formă statală feudală specifică la români, încheiat prin constituirea statelor feudale centralizate la sud și la răsărit de Carpați, luptele împotriva cotorpitorilor străini. Portretele domnitorilor, mari bărbați ai neamului și iluștri comandanți de oști, care au făcut totul pentru apărarea ființei de sine stătătoare a pământului străbun, pentru libertatea poporului nostru, trezesc în sufletul tinerilor o legitimă mândrie patriotică. O profundă vibrație comunică evocarea personalității de mare diplomat și strateg militar a lui Mihai Viteazul, „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei“ care a înfăptuit prima unire politică a țărilor românești.

Albumul subliniază, în continuare, vigoarea luptei maselor populare împotriva asupririi, pentru libertate socială și națională. Sunt reproduse imagini ale celor trei mari ridicări cu conținut social și național ale țărânimii — răscoala de la Bobilna (1437—1438), războiul țărănesc de sub conducerea lui Gheorghe Doja (1514), răscoala con-

dusă de Horea, Cloșca și Crișan. Prin variate modalități, se reliefează eroismul cu care a acționat țărănimea, secole de-a rîndul, ca principală forță socială revoluționară a țării, pentru împlinirea aspirațiilor fundamentale ale poporului, pentru asigurarea progresului economic și social și afirmarea de sine stătătoare a patriei.

Istoria modernă a României este prezentată într-un aranjament grafic distinct al momentelor care o ilustrează în modul cel mai elocvent: revoluția de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția de la 1848. Unirea Moldovei și Țării Românești și înfiptuirea statului național român modern în 1859, cucerirea independenței de stat depline prin eroice lupte cu arma în mînă, prin jertfe de sînge și imense eforturi economice ale întregului popor. Facsimilul din Monitorul oficial al României care reproduce Moțiunea adoptată de Parlament în istorica ședință din 9 mai 1877, cele două imagini de luptă — una immortalizînd vitejia ostașilor români la Grivița, cealaltă capitularea armatei otomane la Plevna —, portretul legendarului Peneș Curcanul, simbol al patriotismului și dăruirii de sine a oșteanului român, recompun momentul 1877.

Cu multă forță de evocare este înfățișată în volum marea răscoală din 1907, una din paginile cele mai mărețe și mai tragice din istoria luptei țărănimii pentru dreptate socială, pentru o viață mai bună, subliniindu-se solidaritatea activă a clasei muncitoare cu masele de țărani, poziția fermă a proletariatului de sprijinire a cauzei drepte a țăr-

rănimii exploatate și asuprite.

În album, este puternic configurat momentul istoric de la 1 Decembrie 1918 al unirii Transilvaniei cu Țara și desăvîșirii statului național unitar român, rod al luptei neobosite purtate de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, proces legitim al dezvoltării istorice, sociale și naționale, a poporului român.

Lucrarea evocă într-un cadru relevant bogatele și eroicele tradiții revoluționare și patriotice ale mișcării muncitorești din România, organic ancorată în realitățile societății românești, în problematica fundamentală a evoluției istorice a poporului român. Este înfățișat, printr-o suită de imagini, momentul istoric al fărîrii Partidului Comunist Român, etapă nouă, superioară, atît pe plan politic și ideologic, cît și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, care a dat un nou și puternic avînt luptelor sociale și politice desfășurate de proletariat, de masele largi.

Fărîrea Partidului Comunist Român a marcat o cotitură radicală în mișcarea revoluționară și democratică de tineret din țara noastră, generînd profunde transformări în structura organizatorică, în conținutul activității și, cu deosebire, în orientarea sa politică. În acest context, este oglindită crearea Uniunii Tineretului Comunist din România, moment care a pus în evidență odată mai mult rolul esențial al conducerii tineretului de către partid.

Se relevă, în continuare, viguroasa afirmare a

partidului nostru ca o puternică forță politică capabilă să ducă la victorie lupta clasei muncitoare, a maselor largi împotriva orînduirii exploatatoare, pentru libertate și dreptate socială, marile acțiuni greviste și demonstrațiile organizate în special în perioada crizei economice, faptul că, în întreaga perioadă interbelică, P.C.R. s-a ridicat cu hotărîre împotriva fascismului și a războiului, pentru salvarea independenței și integrității teritoriale a României.

Albumul înfățișează activitatea tînarului luptător comunist Nicolae Ceaușescu, care s-a remarcat în scurt timp prin calitățile sale de militant revoluționar, prin arzătoarea sa dăruire în slujba cauzei libertății clasei muncitoare, a poporului român. Facsimilul reportajului **Impresii de la un proces**, publicat de poetul Eugen Jebeleanu în „Cuvîntul liber” din 6 iunie 1936, dă expresie pilduitoarelor trăsațuri revoluționare ale neînfricacului luptător, pe care îl caracterizau încă la acea vîrstă fragedă, o gîndire și o maturitate politică ce au produs o puternică impresie în rîndurile opiniei publice.

Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe democratice, patriotice, a înfăptuit insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din august 1944, moment hotărîtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou.

Participarea României în războiul antihitlerist, cu întregul său potențial militar și economic, instaurarea guvernului revoluționar-democratic condus de dr. Petru Groza, Conferința Națio-

nală a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, proclamarea Republicii, realizarea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare prin unificarea P.C.R. și P.S.D. și făurirea, pe baza concepției marxist-leniniste, a partidului unic al clasei muncitoare, sînt momente de mare însemnătate reprezentate în lucrare la dimensiunile lor istorice.

De o atenție deosebită se bucură și evocarea luptei duse de tineri în războiul antihitlerist, cît și pe frontul reconstrucției patriei, alături de întregul popor. Figurile de eroi uteciști care s-au jertfit pe cîmpurile de bătălie din Ungaria și Cehoslovacia, precum și activitatea tinerilor constituiți în brigăzi pe șantierele naționale de muncă patriotică evidențiază eroismul de care tinăra generație a dat dovadă în acele momente din istoria poporului român.

O perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării noastre, în activitatea partidului a fost marcată de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. Acest moment de excepțională însemnătate este marcat în album printr-un montaj înfățișînd desfășurarea Congresului. Înaltul forum al P.C.R. l-a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărîre în-

tîmpinată cu deosebită satisfacție de întregul popor român. Perioada care a urmat Congresului al IX-lea se înscrie drept cea mai rodnică în împliniri din întreaga istorie a patriei.

Sînt subliniate, în continuare, evenimentele politice deosebite din viața partidului și țării — Congresul al X-lea al P.C.R., alegerea de către Marea Adunare Națională, la 28 martie 1974, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cel mai strălucit și mai iubit fiu al națiunii române, ca președinte ale României socialiste, act istoric ce înfrunghiează voința întregului popor. Albumul prezintă, totodată, marile citadele ale economiei naționale, grafice privind dezvoltarea viitoare a țării, precum și aspecte din viața și activitatea tinerilor. Este reliefată însemnătatea Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român, care, prin documentele istorice adoptate, dau poporului nostru o perspectivă măreață pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

În încheiere, albumul redă aspecte de la desfășurarea lucrărilor Congresului al X-lea al Uniunii Tineretului Comunist, eveniment de mare însemnătate în viața tineretului țării, care, în lumina hotărîrilor celui de-al XI-lea Congres al partidului, a trasat sar-

cini deosebit de importante pentru întreaga activitate politică-educativă a organizațiilor de tineret. Și — ca o expresie a relației organice trecut, prezent și viitor — o casetă cu cele mai importante obiective ale Cincinalului revoluției tehnice-științifice prefigurează perspectivele luminoase ale României anului 1980.

Pe întreg parcursul albumului se evidențiază larg ideea că atît în munca și lupta dusă de-a lungul veacurilor, cît și în prezentul socialist al patriei, alături de români s-au aflat și se află cot la cot, în numele aceluiași năzuințe comune, oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Este un pilduitor mesaj pentru tinăra generație, care învață, muncește și trăiește în deplină frăție cu tinerii aparținînd naționalităților conlocuitoare.

Prin conținutul său, prin îmbinarea izbutită a mijloacelor de redare, cît și prin condiția grafică excelentă, albumul își îndeplinește menirea de a contribui la evocarea fiilor de aur ale istoriei noastre, la educarea tineretului în spiritul glorioaselor tradiții revoluționare și patriotice de luptă pentru progresul și dezvoltarea ascendentă a țării, pe care le vor duce mîine mai departe.

ION TOMESCU

СОДЕРЖАНИЕ

60 — ЛЕТИЕ ВЕЛИКИХ ПОБЕД ПОД МЭРЭШЬ, МЭРЭШЕНЬ И ОЙТУЗ

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Мэрэшть, Мэрэшеншь и Ойтуз — великая эпопея лета 1917 года.	3
Н. Н. КОНСТАНТИНЕСКУ, ИОН КУПША: Военное и материальное усилие Румынии в годы первой мировой войны.	13
КОНСТАНТИН КЭЗЭНИШТЯНУ: Народный характер войны за национальное восстановление.	23

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ИЛИЕ РЭДУЛЕСКУ: Уезд Хунедоара в контексте истории родины.	33
---	----

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

ГЕОРГЕ ПРОДЯ: Программа РКП о историческим повелительным сотрудничества Между коммунистами, социалистами и другими демократическими и прогрессивными силами на современном этапе.	55
ФЛОРЕА ДРАГНЕ: Утверждение профсоюзов в политической жизни Румынии 1918—1921 годов.	71
ЕЛЕНА ВОЙКУЛЕСКУ, МАРИН ВОЙКУЛЕСКУ: Идеология и практика невыравнивания.	82

ДЕБАТЫ

О путях перехода к социализму: Валтер Роман.	93
---	----

БОЕВОЕ ПРОШЛОЕ РУМЫНСКОГО НАРОДА — ПРЕДМЕТ ИЗУЧЕНИЯ И ВОСПОМИНАНИЙ В НАШЕМ РАБОЧЕМ ДВИЖЕНИИ

Политическо — юридический статут Румынских княжеств со времени их формирования и до провозглашения полной государственной независимости Румынии: Думитру В. Фирою.	106
Женщины Румынии в борьбе за национальную независимость страны: Мария Тоту, Дойна Смырча.	125

ДОКУМЕНТЫ

Из архива истории Румынии (5)	141
-------------------------------------	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ

SUMMARY

60 TH ANNIVERSARY OF THE GREAT VICTORIES AT MĂRĂȘTI, MĂRĂȘEȘTI AND OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA: Mărăști, Mărășești and Oituz the Great Saga of the Summer of 1917.	3
N.N. CONSTANTINESCU, ION CUPȘA: Romania's Military and Material Efforts During World War I.	13
CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU: Popular Nature of the war for National Unity.	23

MOTHERLAND'S COUNTIES — TRADITIONS AND CONTEMPORANEITY

ILIE RĂDULESCU: Hunedoara in the Context of Motherland's History.....	33
---	----

ARTICLES — PAPERS

GHEORGHE PRODEA: The Programme of the R.C.P. Concerning the Historical Demand for Co-operation Among Communists, Socialists and Other Democratic and Progressive Forces in the Present Stage.	55
FLOREA DRAGNE: The Affirmation of the Trade Unions on Romania's Political Scene (1918—1921).	71
ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU: The Ideology and Practice of Nonalignment.	82

DEBATS

Concerning the Ways of Passing on to Socialism: Valter Roman	93
--	----

THE PAST OF STRUGGLE OF THE ROMANIAN PEOPLE OBJECT OF STUDY AND EVOCATION IN OUR WORKERS' MOVEMENT

The Political and Juridic Status of the Romanian States From Their Formation Until the Proclamation of Total State Independence of Romania: Dumitru V. Firoiu	106
Romanian Women in the Struggle for the Country's National Independence: Maria Totu, Doina Smârcea	125

DOCUMENTS

From the Archives of the History of Romania	141
---	-----

SCIENTIFIC SCENE

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

SOMMAIRE

60 ANS DEPUIS LES VICTOIRES GRANDIEUSES DE MĂRĂȘTI,
MĂRĂȘEȘTI ET OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA: Mărăști, Mărășești et Oituz la grande épopée de l'été de 1917	3
N.N. CONSTANTINESCU, ION CUPȘA: L'effort militaire et matériel de la Roumanie pendant les années de la première guerre mondiale	13
CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU: Le caractère populaire de la guerre pour la réintégration nationale	23

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET CONTEMPORAIN

ILIE RĂDULESCU: Le district de Hunedoara dans le contexte de l'histoire de la patrie	33
--	----

ARTICLES — COMMUNICATIONS

GHEORGHE PRODEA: Le programme du P.C.R. sur l'impératif istorique de la collaboration entre communistes, socialistes et autre forces démocratiques et progressistes dans l'étape actuelle.	55
FLOREA DRAGNE: L'affirmation des syndicats dans la vie politique de la Roumanie (1918—1921).	71
ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU: Idéologie et pratique du nonalignement.	82

DEBAT

Des voies de passage vers le socialisme: Valter Roman	93
---	----

LE PASSÉ DE LUTTE DU PEUPLE ROUMAIN OBJET D'ÉTUDE ET
D'ÉVOCATION DANS NOTRE MOUVEMENT OUVRIER

Les statuts politico-juridiques des pays roumains depuis leur formation jusqu'à la proclamation de la pleine indépendance d'état de la Roumanie: Dumitru V. Firoiu	106
Les femmes roumains dans la lutte pour l'Indépendance nationale du pays: Maria Totu, Doina Smârcea.	141

DOCUMENTS

De l'archive de l'histoire de la Roumanie (5)	125
---	-----

VIE SCIENTIFIQUE

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

SUMARIO

60 AÑOS DE LAS GRANDIOSAS VICTORIASS DE LA MĂRĂȘTI,
MĂRĂȘEȘTI Y OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA: Mărăști, Mărășești y Oituz — grandiosa epopeya del verano del año 1917.	3
--	---

N.N. CONSTANTINESCU, ION CUPȘA: El esfuerzo militar y material de Rumania en los años de la primera guerra mundial.	13
CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU: El caracter popular de la guerra de reintegro nacional.	23

LOS DISTRICTOS — TRADICIÓN Y CONTEMPORANEIDAD

ILIE RĂDULESCU: El distrito Hunedoare en el contexto de la historia de la patria.	33
--	----

ARTICULOS — COMUNICACIONES

GHEORGHE PRODEA: El programa del Partido Comunista Rumano con respecto al imperativo historico de la colaboración entre los comunistas, socialistas y otras fuerzas democraticas y progresistas en la etapa actual.	55
FLOREA DRAGNE: La afirmación de los sindicatos en la vida politica de Rumania (1918—1924).	71
ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU: Ideologia y practica de los no alineados.	82

DEBATES

Concerniente a las vias de pasaje hacia el socialismo: Valter Roman.	93
--	----

EL PASADO DE LUCHA DEL PUEBLO RUMANO — OBJETO DE ETUDIO Y EVOCACIÓN EN EL MOVIMIENTO OBRERO RUMANO

El estatuto politico — juridico de los países rumanos desde la formación hasta la proclamación de la independencia integral de estado de Rumania: Dumitru V. Firoiu	106
Las mujeres rumanas en la lucha por la independencia nacional del país: Maria Totu, Doina Smârcea.	125

DOCUMENTOS

Del archivo de la historia Rumana (V).	141
---	-----

VIDA CIENTIFICA

CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

INHALT

60 JAHREN SEIT DEN GROSSEN SIEGEN VON MĂRĂȘTI, MĂRĂȘEȘTI UND OITUZ

GHEORGHE ZAHARIA: Mărăști, Mărășești und Oituz: Marea Epopee aus dem Sommer 1917.	3
N.N. CONSTANTINESCU, ION CUPȘA: Die militärische und materielle Austrenzung Rumäniens in den Jahren des ersten Weltkriegs.	13
CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU: Der Volkscharakter des Krieges für nationale Wiedervereinigung.	23

DIE KREISEN DEN VATERLANDES — TRADITIONS UND ZEITGENOSSENSCHAFT

ILIE RĂDULESCU: Der Kreis Hunedoara im Zusammenhang der Geschichte des Vaterlandes.	33
---	----

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

GHEORGHE PRODEA: Das Programm der RKP über die historische Notwendigkeit der Zusammenarbeit zwischen den Kommunisten, Sozialisten und anderen demokratischen und fortschrittlichen Kräften in der gegenwärtigen Etape.	55
FLOREA DRAGNE: Die Durchsetzung der Gewerkschaften im politischen Leben Rumäniens (1918—1921).	71
ELENA VOICULESCU, MARIN VOICULESCU: Die ideologie und Praxis der Nichtpaktgebundenen	82

DEBATTE

Im Zusammenhang mit den Wegen des Überganges zum Sozialismus: Valter Roman	93
--	----

DIE KAMPFVERGANGENHEIT DES RUMÄNISCHEN VOLKES.

STUDIUM—UND SCHIEDERUNGSFACH IN UNSERER ARBEITERBEWEGUNG

Der politisch — gerichtliche Statut der rumänischen Länder von ihrer Gründung bis zur Volständigen Ausrugung der Statsunabhängig keit Rumäniens: Dumitru V. Firoiu.	106
Die rumänischen Frauen im Kampf für die nationale Unabhängigkeit des Landes: Maria Totu, Doina Smârcea.	125

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der Geschichte Rumäniens.	141
--	-----

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

Redactori: Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este: București, strada Ministerului nr. 4, telefon: 17.01.60, interior 274; 442; 722.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

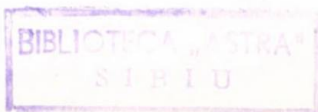
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

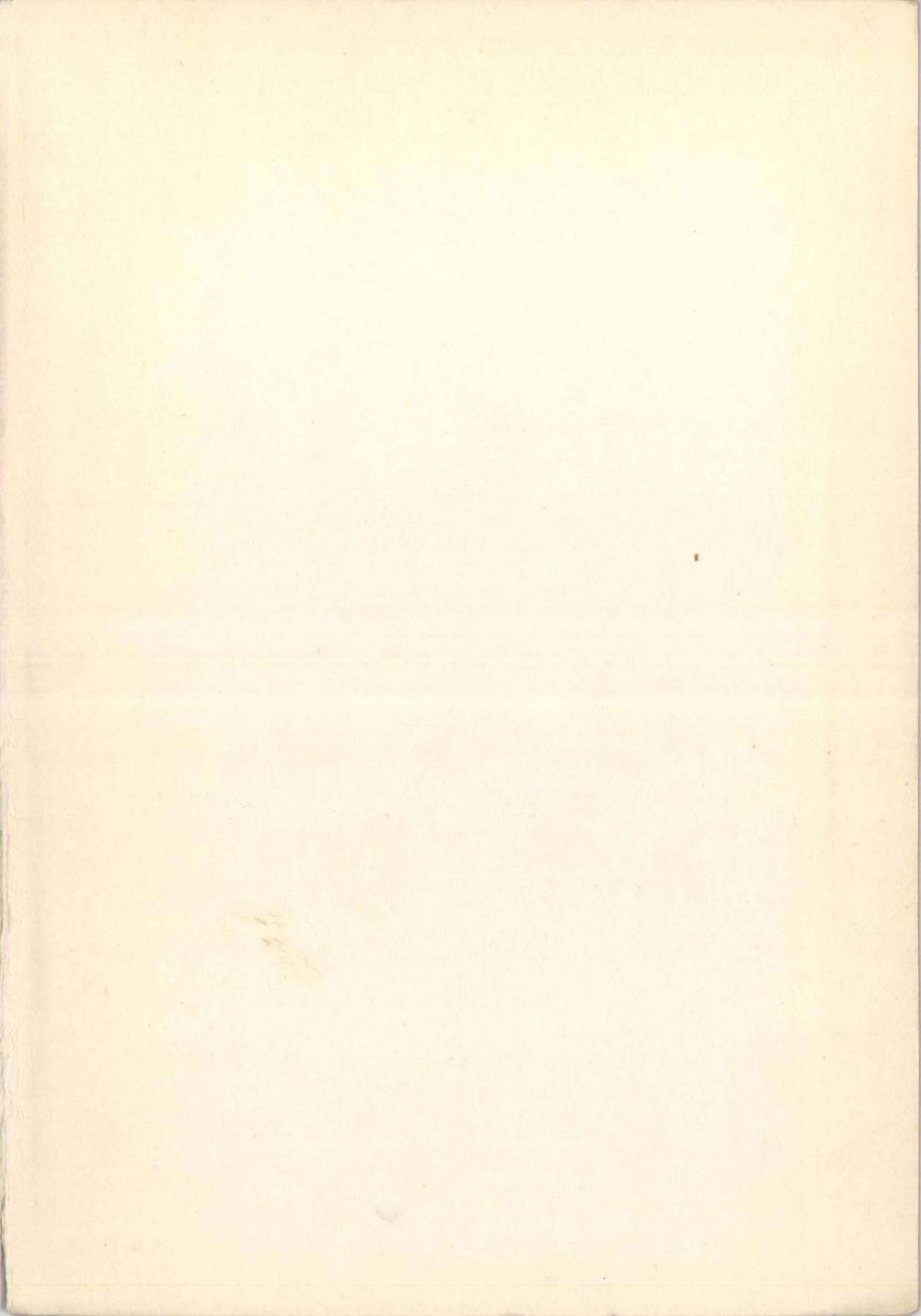
Prețul unui număr — 6 lei; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scînteii”

58978

anale de istorie

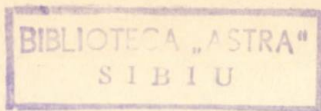
anul XXIII 4 1977

1990

0 III 2005

97

78978

-- ULU 2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIII

4

1977

SUMAR

GHEORGHE SURPAT : Politica P.C.R. de dezvoltare multilaterală a omului, de ridicare a nivelului de trai, în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate	3
DUMITRU MAZILU : Solidaritatea militantă a poporului român cu lupta popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului, pentru independență și suveranitate deplină, pentru progres social	23
VASILE BÎRZĂ : Fapte de eroism ale tineretului în insurecție și în războiul antihitlerist	35
ION ENESCU : Politica externă a României în anii 1944—1947	58

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

MIHAI TELESU : Județul Timiș pe coordonatele istoriei poporului român	77
---	----

TRECUTUL DE LUPTĂ AL POPORULUI ROMÂN — OBIECT DE STUDIU ȘI EVOCARE ÎN MIȘCAREA NOASTRĂ MUNCITOREASCĂ

Din cronica luptei pentru unirea Moldovei cu Muntenia : <i>Mircea Mușat</i>	106
Femeile — participante active la elaborarea și la aplicarea politicii P.C.R. de dezvoltare multilaterală a României socialiste (II) : Doina Smârcea	123

26656.

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (VI)	133
---	-----

DOCUMENTAR

Înfrățiți în lupta și munca comună, pentru înflorirea României : <i>László Gergely, Nicolae Rauș</i>	172
--	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică cu tema : „Eroismul poporului român în lupta pentru apărare a țării“	198
Dezbateri privind periodizarea istoriei poporului român	199
Simpozionul româno-iugoslav	202
A doua sesiune a comisiei mixte de istorie româno-polone	203

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMÂRCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

Politica P.C.R. de dezvoltare multilaterală a omului, de ridicare a nivelului de trai, în procesul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate

GHEORGHE SURPAT

Politica generală a Partidului Comunist Român de construire a socialismului și comunismului, care a făcut din idealurile și năzuințele istorice ale clasei muncitoare, ale poporului român, țelul luptei sale istorice, are drept scop suprem „ridicarea continuă a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, sporirea gradului de civilizație a vieții întregii societăți”¹. Acestui scop îi sînt subordonate toate eforturile îndreptate spre : dezvoltarea în ritm intens a economiei naționale pe baza industrializării țării ; asigurarea creșterii susținute a venitului național și a unui raport corespunzător între fondul de consum și fondul de dezvoltare în vederea creșterii în ritm înalt a întregii economii ; dezvoltarea științei, învățămîntului, înflorirea culturii și artei ; perfecționarea activității politice, ideologice și educative de formare a omului nou, de afirmare în viață a principiilor eticii și echității socialiste ; perfecționarea relațiilor de producție și sociale, a conducerii și organizării activității economico-sociale, adîncirea democrației socialiste.

Între dezvoltarea economiei naționale socialiste, complexe și echilibrate, creșterea producției materiale, a productivității muncii sociale și asigurarea unei înalte civilizații materiale și spirituale pentru întregul popor există o legătură indisolubilă. Dezvoltarea economică în socialism nu este un scop în sine, ci instrumentul pentru satisfacerea nevoilor reale ale societății, ale membrilor ei, în permanentă lărgire.

În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate pe care o traversează în prezent România, înaintarea pe noi trepte ale civilizației materiale și spirituale, ale progresului economic și social se sprijină pe dezvoltarea neîntreruptă a forțelor de producție, pe baza continuării

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, București, Editura politică, 1975, p. 88.

ferme a politicii de industrializare și orientarea ei spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate. Trăsătura caracteristică a politicii generale a P.C.R. în etapa actuală constă în faptul că ea cuprinde într-o viziune unitară progresul economiei, științei, învățămîntului și culturii, perfecționarea organizării și conducerii societății, a relațiilor de producție și sociale, ridicarea nivelului de trai, dezvoltarea și perfecționarea democrației socialiste, crearea condițiilor pentru înflorirea multilaterală a personalității umane, asigurarea unei înalte civilizații materiale și spirituale pentru întregul nostru popor. „Tot ceea ce facem în țara noastră — sublinia secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, în Cuvîntarea la adunarea populară din orașul Motru din 11 august 1977 — este destinat dezvoltării și modernizării bazei economice a societății, ridicării continue a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor — țelul suprem al socialismului, al politicii partidului nostru comunist, care pune pe primul plan omul cu cerințele sale, bunăstarea și fericirea lui“.

În procesul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, partidul se preocupă constant de perfecționarea întregii activități sociale în vederea asigurării permanente a concordanței între dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, între relațiile dinamice ale vieții materiale și spirituale și formele și metodele de organizare și conducere a societății.

Un loc important în activitatea partidului și statului nostru îl ocupă asigurarea corelației armonioase între creșterea economică, a venitului național și sporirea absolută și relativă a veniturilor oamenilor muncii, perfecționarea continuă a *relațiilor de repartitie și a formelor de repartitie*. Această perfecționare se înfăptuiește prin politica de repartizare planificată a venitului național în fondul de consum și fondul de dezvoltare, în conformitate cu interesele fundamentale ale societății noastre socialiste și ale membrilor ei, de creștere rapidă și continuă a producției și productivității muncii, de ridicare a bunăstării materiale și spirituale a întregului popor, de îmbunătățire a repartizării mijloacelor de producție între ramurile producției materiale și între județele țării, de perfecționare a repartitei bunurilor de consum după cantitatea, calitatea și însemnătatea socială a muncii prestate etc. Legea retribuirii după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, adoptată în 1974², proclamînd munca un drept și, în același timp, o necesitate obiectivă pentru creșterea avuției naționale, prevede că fiecare om al muncii este retribuit în raport cu cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii, conform principiului: retribuție egală pentru muncă egală. De asemenea, legea cuprinde o seamă de principii foarte importante, cum sînt: nimeni nu poate realiza venituri prin exploatarea muncii altora, fără o muncă socialmente utilă, efectiv prestată, nu poate avea mai mult de o retribuție tarifară; fiecare este retribuit nu în primul rînd după titlu, ci după munca efectiv prestată.

² *Legea privind retribuția după cantitatea și calitatea muncii*, în „Buletinul Oficial“ nr. 133—134 din 1 noiembrie 1974.

În procesul construirii societății socialiste a avut loc, concomitent cu dezvoltarea economiei naționale, a venitului național, creșterea continuă a retribuiției celor ce muncesc, așa cum rezultă din datele următoare :

	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1976
	1	2	3	4	5	6	7
Retribuția minimă netă lunară lei	160	240	450	613	800	1 114	1 425
Retribuția medie netă lunară lei	337	449	802	1 028	1 289	1 595	2 200
Retribuția maximă netă lunară lei	3 673	4 395	5 231	5 924	5 493	6 165	6 430

Retribuția minimă a crescut de la 161 lei în 1950 la 613 lei în 1965 și 1 425 lei în 1976, iar retribuiția maximă de la 3 673 lei în 1950 la 5 924 lei în 1965 și 6 430 lei în 1976. Retribuția reală, în aceeași perioadă, a sporit de 3,2 ori.

Programul privind creșterea retribuiției și a altor venituri, a nivelului de trai al populației pe perioada 1976—1980, adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977, prevede sporirea, în această perioadă, a retribuiției medii nominale nete cu 38%, iar a retribuiției medii reale cu 30,2%, față de 18—20% cât se prevăzuse în Directivele Congresului al XI-lea. Potrivit prevederilor Programului cresc veniturile tuturor categoriilor sociale, asigurându-se totodată creșterea mai rapidă a veniturilor directe.

Promovînd o politică socială revoluționară de aplicare a principiilor eticii și echității socialiste, partidul și statul nostru au urmărit constant reducerea decalajului dintre veniturile mari și cele mici, asigurarea unor proporții cât mai echitabile între veniturile diferitelor categorii de oameni ai muncii, în raport cu contribuția concretă a fiecărui om al muncii în creația de bunuri materiale și spirituale. Raportul dintre retribuiția maximă și minimă s-a diminuat de la circa 23 ori în 1950 și 12 ori în 1965 la 5,5 ori în 1975. În interiorul acestui raport, veniturile diferitelor categorii de lucrători sînt diferențiate în funcție de calificarea, contribuția și răspunderea fiecăruia în producția socială. Apropierea nivelurilor retribuiției are la bază atît considerente de echitate socialistă, cît și modificările obiective care intervin în caracterul muncii, ca urmare a generalizării învățămîntului de 10 ani, a creșterii generale a nivelului de calificare și de cultură generală, a reducerii substanțiale a numărului celor necalificați etc. În etapa actuală acest raport corespunde principiilor socialiste de retribuire după cantitatea și calitatea muncii, asigură o cointeresare materială corespunzătoare, ține seama de contribuția adusă la producția de bunuri materiale și la activitatea socială de către fiecare categorie de oameni ai muncii. Realizarea acestui raport s-a înfăptuit printr-o creștere mai substanțială a veniturilor mici, îndeosebi a veniturilor mici ale muncitorilor calificați. În perioada 1950—1975 retribuiția minimă netă lunară a crescut de circa 7 ori, în timp ce retribuiția maximă netă lunară a sporit de numai 1,7 ori. De măsurile privind creșterea cu precădere a retribuițiilor mici beneficiază, în primul rînd, tineretul pentru că el este acela care, în primii ani de activitate, ocupă, de regulă, primele trepte din sistemul de retribuire. Ele constituie deci,

o expresie a preocupării partidului și statului de a asigura tineretului, în primii ani de activitate, condiții tot mai bune.

Paralel cu creșterea generală a retribuiției muncii s-a îmbunătățit repartizarea lucrătorilor pe grupe de retribuiție, a scăzut ponderea celor cu retribuiții mici, crescând în schimb ponderea celor cu retribuiție mijlocie și mare. Astfel, ponderea personalului cu retribuiții mai mici, până la 1 300 lei lunar, a scăzut, în perioada 1960—1975, de la circa 90% la numai 3,5%. Pentru cea mai mare parte a personalului, peste 70%, retribuiția lunară s-a situat, în 1975, între 1 500 lei și 2 500 lei.

În atenția politicii partidului și statului nostru se află și preocuparea pentru apropierea între veniturile oamenilor muncii de la orașe și cei de la sate. Pe baza măsurilor adoptate de partid și de stat, au fost create condițiile care au permis trecerea la forme perfecționate de retribuire, care, avînd la bază repartitia după muncă, corespund condițiilor economice și sociale ale fiecărei unități agricole, specificului fiecărui sector de activitate, asigurînd, totodată, o legătură directă între rezultatele obținute și nivelul retribuiției. O principală formă de retribuire a muncii în cooperativele agricole de producție este *acordul global*, a cărui caracteristică principală constă în faptul că leagă nemijlocit veniturile cooperatoarelor de rezultatele obținute. În același timp, pentru asigurarea unor venituri permanente, cooperativa agricolă de producție și asociația economică intercooperatistă cu profil agrozootehnic asigură, începînd din 1971, cooperatoarelor care participă activ la muncă o retribuiție denumită *venit garantat*, cu condiția efectuării volumului de lucru și a obținerii nivelurilor de producție planificată. Venitul garantat creează condiții pentru permanentizarea, în tot cursul anului, a veniturilor bănești pentru țărani cooperatori. În prezent se accentuează tendința de apropiere a veniturilor țăranilor cooperatori provenite din muncă cu cele ale lucrătorilor din agricultura de stat și din industrie datorită măsurilor luate privind creșterea veniturilor cooperatoarelor în raport cu munca și producția obținută, stabilirea unui venit minim lunar garantat, acordarea de pensii cooperatoarelor la bătrînețe și în caz de incapacitate de muncă, a ajutoarelor pentru incapacitatea temporară de muncă, gratuitatea asistenței medicale, a cazării și alimentației pe timpul spitalizării etc. În perioada 1976—1980, potrivit prevederilor *Programului privind creșterea veniturilor lucrătorilor din agricultura de stat, a țăranimii cooperatiste și ale țăranilor din zona necooperativizată*, adoptat de Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977, veniturile reale ale țăranilor cooperatori vor spori, în medie pe o persoană activă, cu circa 30%. „Partidul — se arată în Programul P.C.R. — va urmări ca, pe măsura creșterii producției agricole și dezvoltării cooperativelor, să sporească continuu și veniturile cooperatoarelor. Veniturile garantate ale cooperatoarelor vor fi corelate în mod corespunzător cu creșterea retribuiției minime în toate sectoarele de activitate. Și în agricultura cooperatistă se va stimula aplicarea acelor forme de retribuire menite să asigure creșterea veniturilor cooperatoarelor în strînsă legătură cu sporirea producției”³.

Manifestînd o preocupare permanentă pentru asigurarea unui raport echitabil între retribuiția minimă și maximă, pentru a nu se crea decalaje nejustificate între diferitele categorii de oameni ai muncii, determinînd

³ Op. cit., p. 89.

schimbări pozitive de structură în grupele de retribuții, partidul și statul nostru se pronunță, în același timp, împotriva oricăror tendințe egalitariste, de nivelare a veniturilor, care, eludînd principiul retribuției după muncă, nu au în vedere contribuția și activitatea socială, deosebirile existente ce se vor menține încă multă vreme între diferitele forme concrete ale muncii sociale.

Sporirea și diversificarea producției, creșterea veniturilor, întărirea continuă a puterii de cumpărare a oamenilor muncii, precum și alți factori economici și sociali au dus la îmbunătățirea cantitativă și calitativă a consumului populației. Au sporit sensibil consumurile de îmbrăcăminte și încălțăminte, de bunuri de folosință îndelungată de confort, fapt reflectat în dinamica vânzărilor de mărfuri prin comerț — principala cale de realizare a produselor necesare consumului populației. În perioada 1950—1975 volumul desfacerilor de mărfuri prin comerțul socialist a crescut de aproape 9 ori — de la 739 lei în medie pe un locuitor în 1950, la 6 627 lei în 1975 ; de asemenea, volumul serviciilor pentru populație a sporit de la 185 lei în medie pe un locuitor în 1950 la 1 306 lei în 1975. Producția bunurilor de consum a înregistrat un ritm mediu anual de creștere de 10,6%, fiind, în 1975, de 12 ori mai mare decît în 1950. În această perioadă, producția industriei alimentare a crescut de 7 ori, cea textilă de 12 ori, a confecțiilor de 16 ori, simultan cu diversificarea sortimentelor și ridicarea calității produselor. Totodată, producția agricolă a asigurat satisfacerea necesităților populației cu produse agroalimentare. În deceniul 1966—1975, producția medie anuală de cereale a fost de 14 200 600 de tone, adică cu 42% mai mare decît în deceniul anterior. Pe această bază, consumul de produse alimentare, pe locuitor, a cunoscut însemnate creșteri. În 1975, comparativ cu 1950, consumul mediu pe un locuitor la carne, grăsimi, zahăr, țesături, confecții și altele a crescut de circa 3 ori. Sporuri substanțiale s-au înregistrat la înzestrarea populației cu obiecte de folosință îndelungată la 1 000 de locuitori. Astfel, comparativ cu 1955, în 1975 aceasta a fost de 5,5 ori mai mare la aparate de radio, de 43 de ori la televizoare, de 239 de ori la frigidere, de 136 de ori la mașini de spălat rufe, de 69 de ori la autoturisme etc. În etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — se arată în Programul P.C.R. — „producția bunurilor de consum va asigura satisfacerea tot mai deplină a necesităților oamenilor muncii stabilite în mod rațional, urmărindu-se, totodată, împiedicarea risipei de materii prime și materiale. Se vor crea condiții pentru realizarea unei alimentații în concordanță cu recomandările științei”⁴. Această orientare se oglindește în prevederile programelor speciale privind creșterea bunurilor de consum și dezvoltarea serviciilor adoptate în 1976 : „Programul privind creșterea producției și desfacerii către populație a bunurilor de consum pe perioada 1976—1980” ; „Programul privind dezvoltarea creșterii animalelor pe perioada 1976—1980” ; „Programul de dezvoltare a industriei alimentare în perioada 1976—1980” ; „Programul de dezvoltare a prestărilor de servicii către populație pe perioada 1976—1980”. Măsurile prevăzute în aceste programe vizează satisfacerea la un nivel calitativ superior a nevoilor materiale și spirituale ale oamenilor muncii în concordanță cu dezvoltarea

⁴ Op. cit., p. 90.

tarea economică-socială a țării, cu creșterea venitului național. Potrivit prevederilor programelor, volumul desfacerilor de mărfuri la bunurile de consum crește, în perioada 1976—1980, cu peste 52%, iar volumul serviciilor pentru populație cu peste 75%. Sporuri însemnate se vor realiza la carne, unt, ulei, frigidere, mobilă, autoturisme de oraș, articole pentru copii etc. În acest context, se cuvine a se reliefa că bunăstarea omului, în concepția Partidului Comunist Român, nu se limitează exclusiv la producerea unei abundențe de bunuri materiale. Partidul militează consecvent pentru realizarea aceluși complex de factori de a căror adecvată îmbinare depinde calitatea reală a vieții omului: asigurarea tuturor condițiilor necesare împlinirii armonioase a personalității umane, a factorilor în stare să determine o sănătate fizică și intelectuală propice, un mediu ambiant în care viața să poată fi trăită în mod superior.

În politica de repartizare a fondului de consum, Partidul Comunist Român urmărește asigurarea unei *proporții judicioase între veniturile directe* ale oamenilor muncii provenite din repartitia după muncă și cele *provenite din fondurile sociale de consum*. În etapa actuală, partidul și statul nostru, aplicînd consecvent principiul socialist al repartitiei după cantitatea și calitatea muncii, pune accent pe creșterea mai rapidă a retribuției și veniturilor directe față de fondurile sociale. Se cuvine să arătăm, totodată, că, deși ponderea cea mai mare din fondul de consum revine consumului pe seama veniturilor directe, totuși fondurile destinate consumului social sporesc continuu, deținînd o pondere importantă în bugetul de stat.

Fondul de consum social a crescut, în perioada 1950—1975, de la 3,4 miliarde lei la 50,9 miliarde lei. Calculate pe locuitor, cheltuielile pentru acțiuni social-culturale au fost în medie de 725 lei în 1960 și 2 400 lei în 1975⁵. În cincinalul 1976—1980, cheltuielile social-culturale finanțate de la bugetul statului cresc la 316,6 miliarde lei, față de 219,7 miliarde lei în cincinalul 1971—1975, adică cu 44,1%. Din totalul cheltuielilor social-culturale, peste 220 miliarde lei sînt destinate învățămîntului, ocrotirii sănătății și pensiilor de asigurări sociale. Crește, de asemenea, cu 30% alocația de stat pentru copii, precum și ajutoarele pentru mamele cu mulți copii; în acest scop, în perioada 1976—1980, s-au prevăzut fonduri cu 29% mai mult decît în cincinalul precedent. În 1980 volumul cheltuielilor social-culturale pe o familie va fi de circa 10 000 lei, față de 7 400 lei în 1975.

O pondere importantă în cadrul fondurilor sociale dețin *pensiile*, care reprezintă în cincinalul 1976—1980 peste 87 milioane lei. În România socialistă, datorită creșterii duratei vieții la 69 ani în 1975, ponderea persoanelor de 65 ani și peste în totalul populației a crescut de la 7,9% în 1966 la 9,6% în 1975. Statul garantează fiecărui om al muncii dreptul la pensie. Pensia se stabilește în raport de contribuția adusă de fiecare om al muncii la dezvoltarea societății, potrivit principiului socialist al retribuiri muncii după cantitatea, calitatea și importanța ei, și se diferențiază în funcție de vechimea în muncă, retribuția avută în grupa de muncă; ea asigură tuturor cetățenilor care au îndeplinit vîrsta prevăzută de legea pensiilor, ori și-au pierdut total sau în cea mai mare parte capacitatea de muncă, condiții corespunzătoare de viață, potrivit nivelului de

⁵ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1976, p. 405.

dezvoltare a economiei naționale. Fondurile necesare pentru plata pensiilor de asigurări sociale de stat se constituie din contribuțiile pe care le plătesc unitățile socialiste, precum și din sumele alocate în acest scop de la bugetul de stat⁶. În cursul cincinalului 1976—1980 pensiile de asigurări sociale de stat se majorează în medie cu 23%. Se cuvine să arătăm, totodată, că dezvoltarea continuă a potențialului economic al unităților agricole cooperatiste, sprijinul substanțial acordat acestora de către stat au creat condițiile organizării, în 1965, a *sistemului de pensionare a țăranimii cooperatiste*. Pe lângă Uniunea Națională a Cooperativelor Agricole de Producție a fost organizată Casa de pensii, instituindu-se sistemul unitar de pensionare a membrilor cooperatori. În acest mod a fost rezolvată o problemă socială cu multiple implicații pentru agricultură și țăranime, ea exprimând un aspect esențial al politicii de îmbunătățire a condițiilor de viață și de trai la sate. În anul 1977, ca urmare a măsurilor adoptate, sistemul de pensii și indemnizații de asigurări sociale ale membrilor cooperativelor agricole de producție s-a îmbunătățit, iar pensiile au fost majorate. Pe baza noilor reglementări pensia țăranilor cooperatori se acordă în funcție de vechimea în producție, venitul realizat în cooperativă, participarea la muncă și caracterul sectorului în care lucrează⁷. De asemenea, au fost adoptate măsuri privind organizarea — pentru prima dată în România — a unui *sistem de pensionare a agricultorilor din zonele necooperativizate* ale țării. Pensia acestora se stabilește în funcție de contribuția personală la fondul de pensii și asigurări sociale, precum și după vechimea în muncă și valoarea produselor livrate la stat⁸.

În perioada 1976—1980 pensiile țăranilor cooperatori se majorează în medie cu 20%. Totodată, veniturile operatorilor pensionari sporesc, față de încasările din pensii, cu ajutoarele în natură și în bani de la cooperativele agricole, precum și venitul din gospodăria personală.

În vederea ocrotirii sănătății tuturor celor ce muncesc a fost dezvoltată baza materială, construindu-se numeroase unități spitalicești utilizate cu aparatură modernă de investigare și tratament. În 1975 reveneau 620 de locuitori la un medic și 8 paturi de asistență medicală la 1 000 de locuitori, față de 1 047 de locuitori la un medic și 4,2 paturi de asistență medicală în 1950. Unitățile spitalicești și cadrele medicale au fost judicios repartizate pe întreg teritoriul țării. De asemenea, au fost create maternități și secții de specialitate în unități spitalicești, care asigură ca aproape toate mamele să aducă pe lume copii într-o instituție sanitară, asistate de personal medical calificat. Întregul sistem de ocrotire a sănătății este dirijat și finanțat de stat. În întreprinderile industriale au fost înființate servicii de medicină a muncii, iar pe lângă mari întreprinderi și grupe de întreprinderi, spitale și staționare de întreprindere, sanatorii de recuperare, secții spitalicești de boli profesionale. Protecția muncii este parte integrantă a procesului de producție, fiind asigurată încă din faza de proiectare a obiectivelor, de realizare a investițiilor —

⁶ *Legea privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistența socială*, în „Buletinul Oficial”, nr. 61 din 8 iulie 1977.

⁷ *Lege privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale membrilor cooperativelor agricole de producție*, în „Buletinul Oficial”, nr. 61 din 8 iulie 1977.

⁸ *Lege privind pensiile și alte drepturi de asigurări sociale ale țăranilor cu gospodărie individuală din zonele necooperativizate*, în „Buletinul Oficial”, nr. 61 din 8 iulie 1977.

clădiri, instalații, utilaje, echipamente, mașini, aparate, dispozitive — și exploatarea acestora, precum și la introducerea de noi procese tehnologice, corespunzător științei și tehnicii moderne.

Pentru a crea un cadru mai larg în vederea punerii în valoare a potențialului de muncă feminin, care reprezintă aproape jumătate din resursele de muncă ale țării, a fost elaborat un program complex de măsuri menit să asigure pregătirea profesională și atragerea în muncă a unui număr tot mai mare de femei. Au fost întocmite nomenclatoare cuprinzând 640 de meserii, specialități și funcții care pot fi ocupate de femei, în totalitate sau în anumite proporții; s-au prevăzut măsuri de cuprindere într-o proporție cu mult mai mare a fetelor în licee industriale, școli profesionale și cursuri de calificare. Totodată, s-au prevăzut crearea în unitățile productive a unor condiții de muncă corespunzătoare, adaptarea echipamentelor tehnice, a mașinilor și locurilor de muncă, la caracteristicile psihofiziologice și antropometrice ale femeilor; stabilirea unor programe de lucru care să corespundă cât mai bine atît intereselor întreprinderilor, cît și ale femeilor; îmbunătățirea serviciilor și, în general, crearea unor condiții mai bune pentru utilizarea timpului de care dispun femeile etc.

Conform programului de măsuri adoptat pentru traducerea în viață a hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R., din 18—19 iunie 1973 cu privire la creșterea rolului femeii în viața economică, politică și socială a țării, începînd cu anul 1974 s-au adoptat noi reglementări privind stabilirea pentru femeile cu greutăți familiale a unui regim de lucru zilnic mai redus, cu plata orelor efectiv lucrate, precum și a unui program săptămînal diferențiat, cu plata zilelor efectiv lucrate.

Un obiectiv important al politicii sociale a partidului este *reducerea duratei săptămînii de lucru*. În extracția minereurilor, a cărbunelui și în alte locuri de muncă un mare număr de persoane beneficiază de săptămîna de lucru redusă. În cursul cincinalului 1976—1980 se va trece, treptat, la săptămîna de lucru de 44 ore, pe baza introducerii largi în producție a mecanizării și automatizării, a organizării științifice a activității tuturor unităților economice, a creșterii substanțiale a productivității muncii. Paralel cu măsurile de reducere a timpului de lucru săptămînal, vor fi create și condițiile necesare — așa cum prevede Programul P.C.R. — în vederea folosirii raționale a timpului liber al oamenilor muncii, atît pentru odihnă, cît și pentru educație, pentru acumularea unei bogate informații științifice și de cultură generală, pentru lărgirea continuă a orizontului lor de cunoaștere. Concediul, care, în funcție de vechimea în cîmpul muncii, are o durată variînd între 15 și 24 de zile lucrătoare, se mărește pentru cei care muncesc în locuri cu condiții deosebite, de la caz la caz, cu 3—12 zile de concediu suplimentar, uneori și mai mult, concediul integral putînd ajunge pînă la 30 zile lucrătoare. Cît privește munca tinerilor pînă la 18 ani, aceștia au dreptul la concedii de mai lungă durată.

Prin fondurile alocate, an de an, de la bugetul statului, precum și din fondurile sindicatelor a sporit considerabil spațiul de cazare în *stațiunile de odihnă și tratament*. S-au ridicat hoteluri noi și moderne baze de tratament. Milioane de oameni ai muncii își petrec anual concediul de odihnă sau își îngrijesc sănătatea în condiții tot mai bune. În anul 1975, de pildă, numărul persoanelor care și-au petrecut concediul în stațiunile

de la munte și mare a fost de 1 769 000. O bună parte dintre aceștia suportă numai circa 35% din costul biletelor, diferența fiind acoperită din fondurile de asigurări sociale⁹.

Grija statornică a partidului și statului față de condițiile de muncă și de viață ale oamenilor muncii străbate ca un fir roșu prin toate prevederile *Codului muncii* — atît cele privind retribuirea, avantajele și înlesnirile acordate prin fondurile sociale, garanțiile referitoare la dreptul la odihnă și repaus, măsurile de protecție și igienă a muncii, ajutoarele materiale în caz de incapacitate de muncă, cît și cele privind reglementările de încadrare și promovare în muncă, apărarea stabilității raporturilor de muncă, jurisdicția muncii, controlul aplicării legislației muncii etc.

Partidul se preocupă îndeaproape de *întărirea familiei*, promovînd cu consecvență o politică de larg sprijin material pentru încurajarea natalității, pentru creșterea și educarea copiilor. Întreaga legislație privind familia — Constituția, Codul familiei și ansamblul măsurilor legislative, economice, administrative, culturale — asigură egalitatea între soți, responsabilitatea față de contractarea căsătoriei și față de copii, sprijinirea familiilor cu mulți copii. Sintetizînd concepția Partidului Comunist Român asupra valorilor morale care conferă trăinicie familiei în societatea românească, Programul P.C.R. subliniază că fiecare comunist, fiecare cetățean trebuie să manifeste un înalt simț de răspundere pentru întemeierea familiei — nucleul de bază al societății —, promovarea principiilor moralei socialiste, ale egalității, respectului și afecțiunii reciproce între soți, pentru înfăptuirea rolului familiei în creșterea și educarea sănătoasă a copiilor și întărirea națiunii socialiste.

Familia primește în societatea socialistă românească sprijin material prin sistemul alocațiilor de stat pentru copii, acordarea de ajutoare mamei cu mai mulți copii și soțiilor de militari în termen, de indemnizații de naștere, prin asistența medicală și medicamente complet exceptate de plată, prin prețuri comparativ mai reduse la confecțiile pentru copii, prin organizarea de creșe, cămine, grădinițe, colonii și tabere pentru copii. În cincinalul 1976—1980, alocația de stat pentru copii se majorează cu 30%¹⁰ și se va asigura satisfacerea completă în domeniul creșelor.

Ca urmare a preocupării constante a partidului și statului pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și ocrotirea sănătății populației, sprijinirea și întărirea familiei, nivelul mortalității generale a scăzut de la 18—20‰ în perioada 1930—1940 la 9,95‰ în perioada 1965—1975. Succese remarcabile au fost obținute și în ceea ce privește reducerea nivelului mortalității infantile. Sporirea natalității și scăderea ratei mortalității, precum și ridicarea sistematică a standardului de viață al poporului a dus la creșterea continuă a populației țării, care, la 5 ianuarie 1977, era de 21 559 416, față de 15 872 624 la 25 ianuarie 1948. Numai în perioada 1966—1976, așa cum arată datele recensămîntului din ianuarie 1977, populația țării a sporit cu aproape 2 500 000 locuitori (12,9%), într-un ritm mediu anual de 1,1‰, ca urmare a sporului natural determinat de o nata-

⁹ I. Mărculescu, N. Nichita, *Serviciile și modernizarea economiei românești*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1977, p. 177.

¹⁰ *Decret privind majorarea alocației de stat pentru copii; Decret privind ajutoarele ce se acordă mamei cu mai mulți copii și soțiilor de militari în termen, precum și indemnizația de naștere*, în „Scînteia” din 16 iulie 1977.

litate medie de 20,8 născuți vii la mia de locuitori și de scăderea mortalității generale. Durata medie a vieții a ajuns la aproape 70 de ani¹¹. Concomitent s-au produs mutații calitative în structura populației, au crescut în ritm rapid rîndurile clasei muncitoare. Ponderea populației ocupate în industrie a sporit de la 12% în 1950 la 29,4% în 1975, iar cea a populației ocupate în agricultură a scăzut de la 74,1% la 38,2% ; de asemenea, în celelalte ramuri neagricole ponderea populației a crescut de la 13,9% în 1950 la 32,4% în 1975. Deplasările de populație agricolă către ramurile neagricole și, în primul rînd, către industrie, au determinat modificări calitative în nivelul de instruire profesională, mărind astfel productivitatea muncii, fapt ce se răsfrînge pozitiv asupra sporirii veniturilor.

Pornind de la faptul că populația este un factor activ al creșterii economice, Partidul Comunist Român promovează concepția potrivit căreia trebuie susținută și încurajată creșterea rațională a populației și, în consecință, adoptă măsuri și mijloace de cointerese și influențare materială și morală care să concure la crearea unui spor demografic normal, la reproducerea pe baze lărgite a populației și în condiții de structură cît mai corespunzătoare.

Potrivit aprecierilor Programului Partidului Comunist Român, populația României va ajunge în 1990 la 25 de milioane, iar în anul 2000 la circa 30 de milioane. S-a avut în vedere evoluția și posibilitățile de influențare a cursului fenomenelor demografice prin măsuri economice, sociale și sanitare. Condițiile din România pot asigura necesitățile pentru o populație mult mai mare. La actualul nivel al tehnicii agricole, spre exemplu, producțiile medii la hectar pot fi dublate și chiar triplate¹². În perioada la care se referă Programul P.C.R., ca urmare a intensificării procesului de modernizare a producției industriale, a dezvoltării învățămîntului, creșterea populației urmează să aibă loc în condițiile unor profunde modificări calitative în structura forței de muncă, în structura socio-profesională a clasei muncitoare ale cărei rînduri au crescut de la un milion în 1950 la 5 200 000 la începutul anului 1977. În 1990, potrivit aprecierilor Programului P.C.R., forța de muncă activă va ajunge la 11 500 000 ; se va produce în continuare deplasarea forței de muncă spre industrie și celelalte activități neagricole, care vor cuprinde, în 1990, aproape 9,5 milioane persoane ; în agricultură, ponderea celor ocupați va reprezenta 10—15% din totalul populației ocupate, față de 38% în 1976. În cadrul acestui proces se va accentua apropierea dintre clasele și categoriile sociale, se va adînci coeziunea societății socialiste, unitatea întregului popor.

În această ordine de idei, problema *locuințelor* ocupă, în politica socială a partidului și statului nostru, un loc de prim rang, locuința avînd o influență covârșitoare asupra creșterii calității vieții. Pe măsura amplificării potențialului economic al țării au sporit, an de an, fondurile de investiții pentru construcția de locuințe. Statul alocă fondurile necesare realizării unui însemnat număr de locuințe proprietate de stat pe care

¹¹ Comunicat privind rezultatele preliminare ale recensămîntului populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, în „Scînteia” din 14 iunie 1977.

¹² A se vedea : Constantin Grigorescu, *Populație și economie*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.

le pune la dispoziția oamenilor muncii și, totodată, acordă credite materiale și alte mijloace oamenilor muncii pentru a-și construi locuințe proprietate personală. Soluționarea problemei locuințelor pentru toți membrii societății reprezintă în România o problemă de stat și se desfășoară organizat, planificat și în strînsă dependență cu dezvoltarea de ansamblu a economiei țării.

În perioada 1948—1975 au fost construite din fondurile statului și din fondurile proprii ale populației peste 4 000 000 locuințe, mutîndu-se în case noi peste 12 000 000 de oameni ai muncii, adică mai mult de jumătate din populația țării. La recensămîntul din ianuarie 1977 reveneau 9,6 mp spațiu locativ pe o persoană din municipii și orașe, față de 8,4 mp la recensămîntul din 1966. În comune suprafața camerelor de locuit pe o persoană reprezintă 8,3 mp în 1977, față de 7,7 mp în 1966¹³. Se cuvine să arătăm ca deosebit de important faptul că în toate județele țării evoluția fondului locativ a devansat sporul populației, ceea ce a contribuit la îmbunătățirea condițiilor de locuit ale oamenilor muncii. Unele greutăți ce mai există în acest domeniu sînt rezolvate treptat prin eforturile statului și prin contribuția cetățenilor.

În cincinalul 1976—1980 construcția de locuințe și *acțiunea de sistematizare a localităților țării* cunoaște o importanță amploare, urmînd să fie realizate din fondul statului peste 1 000 000 de apartamente iar din fondurile populației 300 000 locuințe. Potrivit prevederilor Programului P.C.R., pînă în 1990 se vor construi peste 3,5 milioane locuințe. Prin aceasta, se va asigura soluționarea în linii generale a problemei spațiului locativ, realizîndu-se, totodată, transformarea radicală a înfățișării orașelor și satelor. Paralel cu construcția de locuințe se dezvoltă construcțiile social-culturale la orașe și sate, se extinde rețeaua instituțiilor cultural-artistice, se amenajează noi parcuri de odihnă, terenuri de sport etc.

Politica partidului și statului nostru de industrializare, ca și cooperativizarea agriculturii, a contribuit în mod hotărîtor la ridicarea nivelului de urbanizare a țării. La recensămîntul populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977 populația din mediul urban reprezenta 47,5% din totalul populației, față de 38,2% în 1966. Realizarea în perioada cincinalului 1976—1980 a primei etape a *Programului național de sistematizare a teritoriului și localităților urbane și rurale* va contribui la ștergerea treptată a deosebirilor esențiale dintre oraș și sat prin ridicarea satelor la nivelul orașelor. Circa 100 de comune, cîte 2—4 în fiecare județ, vor fi transformate în centre urbane, devenind orașe agricole sau agroindustriale. Potrivit prevederilor *Programului Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, în perspectivă se vor crea circa 300—400 de noi centre orășenești, urmînd ca în jurul orașelor existente și al celor noi să graviteze toate localitățile rurale.

În activitatea de sistematizare, o atenție deosebită se acordă conservării frumuseților naturale, protejării pămîntului, apelor, aerului, pădurilor, zonelor verzi, a monumentelor istorice și de artă, a întregului mediu ambiant. În acest scop a fost elaborat un program național privind

¹³ Comunicat privind rezultatele preliminare ale recensămîntului populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977, în „Scînteia” din 14 iunie 1977.

protecția mediului înconjurător, prevederile sale fiind introduse în planul național unic de dezvoltare economică-socială. La realizarea lui contribuie toate ramurile industriale, institutele de cercetare și proiectare, institute de învățământ superior. Ținându-se seama de însemnătatea acestei probleme, în 1973 a fost adoptată *Legea privind protecția mediului înconjurător*, iar în 1974 au fost adoptate *Legea apelor* și *Legea privind sistematizarea teritoriului și localităților urbane și rurale*, potrivit cărora membrii societății sînt chemați să apere împotriva poluării aerul, apa, solul și subsolul, pădurile, fauna terestră și acvatică, rezervațiile și monumentele naturii, așezările omenești, precum și toți ceilalți factori creați prin activitățile umane. Planurile de dezvoltare economică și socială, schițele de sistematizare a teritoriului, orașelor și satelor, studiile tehnico-economice și proiectele de execuție a noilor unități prevăd fondurile bănești și mijloacele materiale necesare apărării mediului, prevenirii și combaterii poluării.

Protecția mediului înconjurător în țara noastră constituie o problemă de interes național, o componentă a politicii partidului și statului. „Partidul — se arată în Programul P.C.R. — va promova o politică consecventă de împiedicare a poluării naturii, de aplicare strictă a prevederilor legii cu privire la conservarea nealterată a mediului înconjurător, asigurînd condiții de viață corespunzătoare poporului nostru atît în prezent cît și în viitor“. Odată cu sistemul multilateral de măsuri economice-sociale pentru protejarea mediului înconjurător se desfășoară o vastă acțiune de educație, de formare a conștiinței oamenilor în vederea participării acestora, în forme tot mai diverse, la protejarea mediului înconjurător. În acest sens, preocuparea respectivă își găsește loc, ca principiu etic fundamental, și în *Codul principiilor și normelor muncii și vieții comunistilor, ale eticii și echității socialiste*, aprobat de cel de al XI-lea Congres al partidului. „Toți cetățenii — se subliniază în Cod — trebuie să manifeste o grijă permanentă pentru buna gospodărire a pămîntului, apelor, pădurilor, a tuturor avuțiilor și frumuseților naturale ale patriei, să participe activ la acțiuni de protejare a acestora, să lupte hotărît împotriva degradării mediului ambiant“¹⁴.

În perioada care a trecut s-au cheltuit fonduri însemnate pentru protecția mediului natural. Eforturile au fost îndreptate, îndeosebi, spre combaterea surselor de poluare din acele sectoare care solicitau o intervenție prioritară. În același timp, s-au pus bazele unei activități de largă perspectivă.

În politica sa de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, Partidul Comunist Român consideră *dezvoltarea democrației socialiste, crearea cadrului organizatoric cel mai potrivit participării întregului popor la conducerea vieții economico-sociale un factor esențial și o necesitate obiectivă*. Acționînd pentru adîncirea democrației socialiste, partidul acordă o permanentă atenție problemelor conducerii științifice a societății, creșterii rolului său conducător în toate sectoarele vieții sociale, perfecționării stilului și metodelor sale de muncă, perfecționării formelor orga-

¹⁴ *Codul principiilor și normelor muncii și vieții comunistilor, ale eticii și echității socialiste*, în vol. „Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român“, București, Editura politică, 1975, p. 816—823.

nizatorice și instituționale ale democrației, asigurării participării clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității și celorlalte categorii de oameni ai muncii, indiferent de naționalitate, la guvernarea țării. Partidul Comunist Român privește creșterea rolului său conducător și adâncirea continuă a democrației ca părți componente ale unui proces unitar, legic ce condiționează progresul societății socialiste românești. Politica P.C.R. de continuă lărgire și perfecționare a democrației socialiste servește dezvoltării multilaterale și împlinirii omului ca personalitate, caracteristica esențială a democrației socialiste constând în faptul că ea asigură și garantează material tuturor oamenilor muncii drepturi și libertăți cetățenești din cele mai largi — ca dreptul la muncă, la odihnă, dreptul de a fi stăpîn pe munca depusă și pe roadele ei, dreptul la învățătură, la folosirea liberă a limbii materne, dreptul de a alege și de a fi ales în organele și organismele politice, sociale, de a participa activ la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, la conducerea întregii țări, de a se asocia în organizații sindicale, cooperatiste, de tineret, de femei, social-culturale, în uniuni de creație, asociații științifice, tehnice, sportive, precum și în alte organizații obștești.

Baza democrației socialiste o reprezintă în țara noastră proprietatea socialistă asupra întregii bogății naționale și repartitia venitului în conformitate cu principiile eticii și echității socialiste, precum și deținerea puterii în stat de către clasa muncitoare, țăranime, intelectualitate și celelalte categorii de oameni ai muncii. Societatea socialistă românească a lichidat exploatarea omului de către om și este alcătuită din clase și categorii sociale prietene. „Condiția indispensabilă a democrației reale — subliniază Programul P.C.R. — este lichidarea inegalităților economice și sociale de clasă, înlăturarea exploatatorilor, cucerirea puterii de către cei ce muncesc, instaurarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție și realizarea repartitiei după principiul socialist. Numai pe această cale se creează condiții pentru ca oamenii muncii să poată beneficia cu adevărat de roadele muncii lor, de cuceririle progresului și civilizației și, totodată, să se poată manifesta liber în sfera vieții sociale, să-și valorifice energia și forța creatoare în interesul lor și al societății, să se bucure de libertăți și drepturi garantate material“¹⁵.

Pornind de la principiul socialismului științific că societatea socialistă se poate realiza numai cu poporul și pentru popor, partidul nostru s-a preocupat și se preocupă cu consecvență de asigurarea *cadrelor organizatorice* cel mai potrivit participării clasei muncitoare, a întregului popor la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, în calitatea lor de producători și de proprietari ai mijloacelor de producție. Acestei orientări cu profunde semnificații îi răspund importantele măsuri adoptate, în ultimul deceniu, pentru perfecționarea organizării, conducerii și planificării economiei naționale, generalizarea formelor de conducere colectivă, sporirea autonomiei unităților de producție, afirmarea tot mai eficientă a controlului oamenilor muncii asupra dezvoltării economice, promovarea principiilor eticii și echității socialiste. Concepute într-o gândire unitară, în condițiile aplicării principiului centralismului democratic, măsurile

¹⁵ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 131.

adoptate îmbină armonios conducerea pe baza planului național unic a activității economice-sociale cu asigurarea unei largi autonomii a tuturor sectoarelor de activitate.

În prezent în țara noastră există un larg sistem de organisme la nivel central și local¹⁶ care asigură participarea organizată și activă a tuturor categoriilor sociale ale poporului la elaborarea și adoptarea deciziilor care privesc mersul înainte al țării, la conducerea societății. Referindu-se la acest cadru organizatoric nou statornicit, tovarășul Nicolae Ceaușescu evidențiază faptul că „am creat un sistem de organizare a statului, unic în felul său, un sistem democratic larg, care asigură dezbaterea și adoptarea hotărârilor și legilor cu participarea întregului nostru popor”¹⁷.

Compoziția Marii Adunări Naționale — organul suprem al puterii de stat —, a consiliilor populare, ca organe locale ale puterii de stat, reflectă o reprezentare judicioasă în aceste organe a tuturor claselor și categoriilor societății noastre. În această structură se oglindesc elocvent participarea efectivă la conducerea țării a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a femeilor, a tinerei generații, a cadrelor cu experiență în munca de conducere. Din cei 349 de deputați ai Marii Adunări Naționale, aleși în sesiunea din martie 1975, un număr de 115 lucrează nemijlocit în producție, dintre care 70 își desfășoară activitatea în industrie, construcții, transporturi, iar 45 în agricultură. În consiliile populare, din cei 51 441 de deputați, 6 624 sînt muncitori și 22 822 țărani care lucrează nemijlocit în producție, 4 509 intelectuali, 17 320 activiști de partid și de stat și 166 alte categorii. Peste 30% din numărul total al deputaților îl reprezintă femeile. Este concludentă, de asemenea, pentru justetea politicii naționale promovate de Partidul Comunist Român reprezentarea corespunzătoare în Marea Adunare Națională și în consiliile populare a oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. În Marea Adunare Națională, 88,7% deputați sînt români, 8,2% maghiari, 2,2% germani și aproape 1% de alte naționalități. În consiliile populare din totalul de 51 441 de deputați, 46 268 sînt români, 3 774 maghiari, 824 germani și 575 de alte naționalități*.

O mare însemnătate în exercitarea conducerii țării de către popor are *Frontul Unității Socialiste*, creat în 1968, care reprezintă un organism politic larg, revoluționar și democratic, care reunește, sub conducerea Partidului Comunist Român, toate organizațiile politice, de masă și obștești, asociațiile și societățile științifice, cultural-artistice și sportive, cultele, consiliile oamenilor muncii, ale naționalităților conlocuitoare.

¹⁶ A se vedea Ion Ceterchi, *Democrația socialistă. Principii și acțiune politică*, București, Editura politică, 1974.

¹⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, București, Editura politică, 1976, p. 49.

* În Republica Socialistă România, din totalul de 21 559 416 locuitori, la recensămîntul din 5 ianuarie 1977, de naționalitate română erau 19 001 721 locuitori, reprezentînd 88,137% din populația țării, iar 2 557 695 locuitori (11,863%) s-au declarat că aparțin altor naționalități („Comunicat privind rezultatele preliminarilor ale recensămîntului populației și al locuințelor din 5 ianuarie 1977”, publicat în „Scînteia” din 14 iunie 1977).

Frontul Unității Socialiste este investit cu atribuții largi în organizarea politică a tuturor cetățenilor, în asigurarea participării lor la conducerea vieții sociale, în dezvoltarea controlului obștesc, în coordonarea activității educative, de formare a omului nou, de promovare în viața socială a principiilor echității socialiste; F.U.S. simbolizează unitatea de voință și de acțiune a întregului popor.

Instituționalizarea organelor colective de conducere în întreprinderi și instituții — *adunarea generală a oamenilor muncii și consiliile oamenilor muncii* — oferă posibilitatea participării reale a muncitorilor și a celorlalți oameni ai muncii — direct sau prin reprezentanți — la activitatea de conducere, a valorificării inițiativei și înțelepciunii colective în soluționarea problemelor care privesc accelerarea ritmurilor de dezvoltare, mobilizării și folosirii cât mai depline și raționale a resurselor materiale și umane. Prin intermediul adunării generale — forum suprem de conducere colectivă — membrii colectivului de muncă al unității examinează problemele majore ale activității lor. Ea dezbate atît planurile de producție, cît și dările de seamă ale organelor de conducere, avînd dreptul să ia hotărîri în toate problemele, inclusiv să propună schimbarea cadrelor de conducere dacă acestea nu-și îndeplinesc răspunderile ce le revin. Adunările generale ale oamenilor muncii, așa cum arată experiența, constituie unul din locurile cele mai fertile de manifestare plenară și afirmare a rolului social conducător al clasei muncitoare, de întărire a disciplinei și responsabilității sociale, de exercitare a unui control exigent asupra îndeplinirii obiectivelor planului de stat. În vederea perfecționării continue a democrației muncitorești, a creșterii rolului clasei muncitoare, al oamenilor muncii în conducerea nemijlocită a economiei, a fost instituționalizat Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi ca for suprem de conducere a activității din aceste domenii, el întrunindu-se periodic, o dată la cinci ani.

În desfășurarea procesului de continuă democratizare a vieții publice în România s-a încetățenit metoda instituționalizării și organizării de congrese și conferințe (Congresul consiliilor populare județene și al președinților consiliilor populare, Congresul consiliilor de conducere a unităților agricole socialiste, al întregii țărâni, Conferința pe țară a președinților consiliilor populare, ș.a.) cu caracter național în cele mai importante sectoare ale activității economice, sociale, a unor consfătuiri pe ramuri de producție, vizite ale secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, ale celorlalți conducători de partid și de stat la fața locului (în județe, comune, întreprinderi, cooperative agricole de producție, instituții), dialogul direct cu masele de cetățeni etc., care permit dezbaterăa cu oamenii muncii a tuturor problemelor. O trăsătură definitorie a democrației socialiste o constituie și practica potrivit căreia cele mai importante legi, hotărîri de stat sau de partid, înainte de a fi supuse dezbaterii și adoptării organelor competente, sînt supuse discuției publice a maselor. Formele diverse prin care se desfășoară dezbaterăa problemelor de interes general oferă largi posibilități tuturor cetățenilor de a-și spune cuvîntul asupra modului în care se gospodăresc treburile țării și se îndeplinesc hotărîrile partidului și statului, de a putea critica neajunsurile din orice domeniu de activitate și de a participa la înlăturarea acestora. Partidul și statul nostru stimulează manifestarea eficientă a opiniei publice în-

intate împotriva fenomenelor negative, posibilitățile de exprimare a acestei opinii. Comisiile permanente ale consiliilor populare, întâlnirile periodice ale alegătorilor cu deputații, comitetele de cetățeni, scrisorile, sesizările adresate diverselor organe de stat și obștești, presa, radioul ș.a. îndeplinesc un rol din ce în ce mai mare în exprimarea și cunoașterea opiniei publice și, prin aceasta, în atragerea maselor largi de cetățeni la dezbateră nemijlocită a tuturor laturilor vieții economice și sociale a țării.

În contextul preocupării pentru adâncirea și perfecționarea democrației socialiste are loc sporirea și instituționalizarea participării *tineretului* la toate nivelurile decizionale ale vieții economice și social-politice în cadrul formelor democrației directe și ale democrației reprezentative. Reprezentanții organizațiilor de tineret, ai tineretului în general participă la activitatea de conducere în unități economice de stat și cooperatiste, în școli și universități, în toate domeniile de activitate. De asemenea, un număr din ce în ce mai mare de tineri participă ca deputați în organul suprem al puterii de stat, iar reprezentanții aleși ai tineretului fac parte din diferitele colegii și foruri de conducere ale unor ministere, instituții și organisme centrale de stat, care, prin problematica activității lor, vizează și aspecte ale muncii și vieții tinerei generații.

Societatea noastră care a cunoscut, în procesul construirii socialismului, profunde mutații calitative în sfera relațiilor de producție, în structura socială, în nivelul de trai și în conștiința oamenilor muncii, parcurge, în etapa actuală a edificării socialismului multilateral dezvoltat, un amplu proces de dezvoltare a democrației socialiste, de întărire a conducerii colective la toate nivelurile și în toate domeniile, de perfecționare a sistemului de organizare a statului, asigurându-se participarea largă și efectivă a maselor la conducerea societății. În desfășurarea acestui proces are loc trecerea unora din funcțiile și atribuțiile statului — care are un rol important în edificarea socialismului și comunismului în țara noastră — pe seama organismelor obștești, ale colectivelor de oameni ai muncii. Ținând seama de schimbările înnoitoare care au avut și au loc în societatea noastră socialistă, de necesitatea perfecționării continue a democrației noastre, precum și de amploarea activității ideologice, politice și cultural-educative, de necesitatea întăririi spiritului de răspundere a organizațiilor de partid, a comuniștilor, a tuturor celor care-și desfășoară activitatea în acest domeniu, Plenara C.C. al P.C.R. din 28—29 iunie 1977 a adoptat Hotărîrea cu privire la creșterea rolului și răspunderii organizațiilor de partid și de stat, de masă și obștești, a uniunilor de creație, a conducerilor colective ale redacțiilor, radioteleviziunii, editurilor, caselor de filme, instituțiilor de spectacole în activitatea de informare și educare a oamenilor muncii. Ca urmare a sporit rolul acestor mijloace de informare și educare, al organismelor lor colective, al comuniștilor, al cadrelor din acest domeniu, care poartă răspunderea în orientarea justă, în spiritul politicii P.C.R., a activității lor privind formarea omului nou, dezvoltarea conștiinței socialiste, a întregii activități ideologice, politice și cultural-educative. În același timp, Partidul Comunist Român consideră că ampla și complexa activitate de formare a omului nou nu se poate înfăptui doar de către activiștii din acest domeniu sau de către intelectuali, ci presupune conlucrarea acestora cu oamenii înaintați din toate categoriile sociale, cu masele largi ale oamenilor

muncii și, pe această bază, crearea unei ample mișcări populare în domeniul educației și culturii. „Ca în toate sectoarele vieții materiale și spirituale, rolul determinant în crearea culturii noi, revoluționare, — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — îl au masele populare, geniul inepuizabil și mereu inovator al poporului. Educația socialistă, dezvoltarea culturii revoluționare constituie o problemă de cea mai mare importanță pentru întreaga societate și ea nu poate fi soluționată decît cu participarea activă a maselor populare, a întregului popor. Această activitate se integrează, de altfel, în procesul lărgirii continue a democrației noastre socialiste, reprezintă un factor de mare importanță în dezvoltarea generală a țării, în participarea întregului popor la construirea conștientă a propriului său destin”¹⁸.

Dezvoltarea democrației noastre socialiste, care se împletește în mod necesar cu legalitatea, ordinea și disciplina, cu etica și echitatea, este strîns legată de creșterea nivelului *politico-ideologic, a conștiinței socialiste a întregului popor*. Democrația socialistă se adîncește pe măsura ridicării gradului de pregătire și competență a oamenilor muncii, lărgirii orizontului de cunoaștere și nivelului lor ideologic și politic, înțelegerii juste a fenomenelor economice, sociale și politice.

Partidul Comunist Român desfășoară o intensă activitate ideologică și politică-educativă, asigură dezvoltarea învățămîntului, științei și culturii, a tuturor pîrghiilor de formare și ridicare a nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor. În anii construirii socialismului, partidul nostru a orientat ideologic creația cultural-științifică în spiritul concepției materialist-dialectice, a promovat o politică de amplă culturalizare a maselor, de ridicare a nivelului lor de cunoaștere și cultură, de difuzare a valorilor științei și culturii, acestea devenind un bun al întregului popor. Atenția acordată instrucției și educației în societatea socialistă din România, dezvoltării științei, a culturii izvorăște din concepția Partidului Comunist Român cu privire la însăși esența orînduirii pe care o făurim ca orînduire a dezvoltării multilaterale și armonioase a tuturor oamenilor muncii, a afirmării plenare a personalității umane; în același timp, lărgirea permanentă a orizontului politic, profesional, tehnic și de cultură generală este înțeleasă ca o principală condiție a înfăptuirii cu succes a sarcinilor pe care le implică făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. „Rezultatele acestei ample și consecutive activități — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi — se evidențiază în abnegația cu care întregul popor înfăptuiește politica partidului, în realizările deosebite pe care oamenii muncii le obțin în toate domeniile. Trăsăturile omului nou al societății noastre își găsesc expresie în înaltul său patriotism, în atașamentul profund față de cauza socialismului, în fermitatea cu care acționează pentru înfrîngerea oricăror greutăți, în intransigența față de lipsuri, față de orice manifestări ce contravin normelor societății noastre, principiilor eticii și echității socialiste“.

Pornind de la faptul că în societatea noastră *învățămîntul* constituie un factor principal de educație și formare a omului nou, partidul și statul au asigurat dezvoltarea bazei materiale a acestuia. Eforturile materiale

¹⁸ Op. cit., p. 54.

făcute de stat pentru dezvoltarea și perfecționarea învățămîntului se reflectă în creșterea sistematică a fondurilor sociale alocate de la buget pentru învățămînt, care reprezintă, în cincinalul 1976—1980, peste 77 miliarde lei din totalul de 316 miliarde lei al cheltuielilor sociale, în sporirea continuă a populației școlare. Numărul elevilor în învățămîntul obligatoriu de cultură generală a crescut de la 1 575 477 în anul școlar 1948/1949 la 3 019 800 în 1976/1977, iar cel din învățămîntul liceal, tehnic și profesional de la 99 537 la 1 091 209 ; de asemenea, numărul studenților a crescut de la 48 676 la 164 567 ¹⁹. Învățămîntul de toate gradele este gratuit ; totodată, statul suportă cheltuielile pentru manualele din învățămîntul de cultură generală, liceal și profesional. Aproape 70% din numărul studenților primesc burse de stat, peste 65% locuiesc în cămine. Tineretul, toți cetățenii țării au acces la toate formele de învățămînt, fără nici o îngrădire sau discriminare. Pentru tinerii aparținînd naționalităților conlocuitoare s-au înființat școli în care predarea se face în limba maternă. Au fost create condiții de studiu și pentru oamenii muncii aflați în producție.

Sistemul de învățămînt și conținutul acestuia a fost perfecționat continuu. Durata învățămîntului obligatoriu a fost prelungită la 10 ani, iar pînă în anul 1990 se va generaliza învățămîntul obligatoriu de 12 ani ; s-a extins educația preșcolară care, la sfîrșitul anului 1980, va cuprinde 83% din numărul copiilor de vîrstă între 3—6 ani ; de asemenea, în cincinalul 1976—1980, numărul studenților va spori cu peste 40 000 ²⁰. În concordanță cu cerințele actuale și de perspectivă ale dezvoltării economiei naționale, cu exigențele revoluției tehnico-științifice, învățămîntul de toate gradele, ca urmare a măsurilor adoptate în ultimii ani și ale Plenarei C.C. al P.C.R. din iulie 1977, a fost reorganizat și profilat astfel încît să asigure întregului tineret o pregătire multilaterală și calificarea într-o meserie, cunoștințele necesare integrării rapide și eficiente în activitatea utilă a societății, precum și continuarea studiilor, specializării în domeniile necesare ale producției și vieții social-economice.

Ținîndu-se seama de faptul că progresul tehnic-științific contemporan, creșterea gradului de complexitate a tehnicilor moderne, cerințele conducerii și organizării științifice a producției și a muncii impun acumularea continuă de cunoștințe, improspătarea și completarea lor după terminarea cursurilor obligatorii de învățămînt, în țara noastră a fost creat un sistem național de perfecționare a pregătirii profesionale a tuturor oamenilor muncii, avînd ca scop : improspătarea și îmbogățirea sistematică a cunoștințelor profesionale, aprofundarea unui anumit domeniu al specialității de bază, însușirea noilor realizări ale științei, tehnicii și culturii din specialitatea respectivă sau din cele înrudite ; obținerea unei calificări suplimentare pe lîngă profesiunea de bază ; schimbarea calificării în cazul în care profesiunea de bază nu mai corespunde cerințelor tehnicii moderne sau structurii economiei ; însușirea unor metode și procedee moderne în domeniul conducerii și organizării producției și muncii, precum și a cunoștințelor economice necesare exe-

¹⁹ Anuarul statistic al Republicii Socialiste România, 1976, p. 410—411.

²⁰ Suzana Gâdea, *Orientări în dezvoltarea învățămîntului în condițiile revoluției științifice și tehnice și influența lor asupra apărării patriei*, în „Viitorul social“, nr. 2/1977, p. 252.

cutării sarcinilor etc. În cincinalul 1976—1980 vor fi cuprinse în forme de perfecționare a pregătirii profesionale circa 1 700 000 de persoane. „Partidul — subliniază Programul P.C.R. — va acorda în continuare atenția necesară perfecționării cunoștințelor tuturor oamenilor muncii, organizînd reciclarea periodică în vederea înarmării lor cu cele mai noi cunoștințe. O atenție deosebită se va da ridicării nivelului de pregătire a cadrelor de conducere din toate domeniile de activitate”²¹.

Întregul proces al perfecționării pregătirii este legat de desfășurarea de către Partidul Comunist Român a unei ample activități ideologice și politico-educative, orientată spre însușirea bazei teoretice și programatice a partidului — materialismul dialectic și istoric, socialismul științific aplicat creator realităților concrete ale țării noastre, ridicarea nivelului de cunoaștere științifică, profesională și de cultură a maselor, promovarea umanismului socialist. Partidul nostru acordă toată atenția dezvoltării științei, cultivării spiritului de creație propriu, organizării cercetării științifice în strînsă concordanță cu cerințele producției materiale și activității sociale, asigurînd dezvoltarea corespunzătoare atît a cercetării aplicative, cît și a cercetării fundamentale de perspectivă.

Considerînd formarea omului nou ca o condiție esențială a înaintării pe calea socialismului și comunismului, Partidul Comunist Român a elaborat un program de perfecționare a activității ideologice, politice și cultural-educative. Un rol de cea mai mare importanță au avut orientările stabilite de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 noiembrie 1971, care a elaborat programul ideologic de largă perspectivă, avînd drept obiectiv fundamental ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste. Elementele constitutive ale acestui program statuat de Plenară se regăsesc în documentele Conferinței Naționale a partidului din iulie 1972, ale Congresului al XI-lea, sînt înmănușiate și sintetizate într-o concepție unitară, de largi dimensiuni, dezvoltate creator în *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*. Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976, dezvoltînd Programul ideologic al partidului, a stabilit sarcinile organelor și organizațiilor de partid, ale organizațiilor de masă și obștești, ale tuturor organismelor cu caracter educativ, în activitatea de ridicare a conștiinței socialiste, de formare a omului nou. „Urmărim — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — crearea condițiilor celor mai propice ca omul să se poată manifesta plenar în toate domeniile vieții sociale, fiecare cu capacitățile, personalitatea și felul său de a fi, în spiritul comun al întregii societăți, al dragostei de dreptate și adevăr, al curajului și cinstei, al simplității, al hotărîrii de a lucra împreună cu semenii săi pentru fericirea proprie, pentru fericirea întregii societăți”²².

²¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 94—95.

²² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, București, Editura politică, 1976, p. 111.

Partidul Comunist Român acționează constant pentru folosirea deplină a tuturor mijloacelor de care dispune societatea, începînd cu școala și terminînd cu mijloacele moderne de informare — radioul, televiziunea, presa —, în vederea ridicării continue a nivelului general de cultură — profesional, politic, științific — al maselor largi populare, pentru înarmarea lor temeinică cu cele mai avansate cuceriri ale geniului uman, cu cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării sociale.

În concepția partidului nostru „activitatea ideologică, propaganda de partid trebuie să acționeze pentru a studia și — pe această bază — pentru a ajuta la înțelegerea justă a fenomenelor sociale care au loc în societatea noastră ca rezultat al dezvoltării forțelor de producție, al perfecționării relațiilor sociale și de producție, să contribuie la elaborarea căilor pentru a stimula această activitate, pentru asigurarea unei concordanțe cît mai depline între caracterul forțelor de producție și relațiile de producție, pentru a asigura astfel mersul ferm înainte al întregii noastre societăți”²³. Societatea noastră dispune de un vast sistem de instituții și așezăminte culturale la orașe și sate. La sfîrșitul anului 1975 funcționau peste 8 300 cămine culturale și case de cultură, peste 21 000 biblioteci cu circa 140 000 000 volume, 361 muzee, 141 de teatre și instituții muzicale, circa 6 200 cinematografe, peste 1 000 universități populare, 6 studiouri de radio, peste 31 de cotidiane și 444 reviste și publicații periodice; producția de carte a însumat 3 900 de titluri într-un tiraj de peste 65 000 000 exemplare.

Bilanțul bogat în realizări înregistrat de România pe calea civilizației socialiste și perspectivele luminoase ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate dovedesc, cu argumentele indubitabile ale faptelor, că poporul român liber și stăpîn în țara sa, dezvoltînd mereu avuția națională și asigurînd creșterea venitului național, își făurește temelia trainică a înfăptuirii bunăstării sale materiale și spirituale.

²³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei* — 9 septembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 9.

Solidaritatea militantă a poporului român cu lupta popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului, pentru independență și suveranitate deplină, pentru progres social

DUMITRU MAZILU

**Lupta pentru independență și suveranitate națională —
baza trainică a solidarității României cu popoarele eliberate
de sub dominația imperialismului**

Relațiile de solidaritate și strinsă cooperare dintre România și țările în curs de dezvoltare au rădăcini adânci în trecutul nostru istoric, fiind, în același timp, în deplin consens cu tendințele obiective ale evoluției contemporane, cu conținutul fundamental al epocii noastre, caracterizată prin intensificarea luptei popoarelor pentru independență și organizare social-politică de-sine-stătătoare *. După cum releva tovarășul Nicolae Ceaușescu, „România a cunoscut ea însăși mult timp dominația străină, a dus lupte grele pentru a-și câștiga independența națională. De aceea, întotdeauna ea a sprijinit și sprijină lupta de eliberare națională, lupta fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale”¹. În concepția țării

* Numai în ultimul sfert de veac peste un miliard și jumătate de oameni au scuturat lanțurile asupririi coloniale și au apărut peste 50 de state noi pe ruinele fostelor imperii coloniale. În timp ce în 1919 coloniile și semicolonile cuprindeau 77,2% din suprafața globului și 69,2% din populația lumii, în 1975 aceste țări cuprindeau numai 5,1% din suprafață și 0,9% din populația globului. Lupta de eliberare națională s-a accentuat cu deosebire în ultimii ani. Astfel, din totalul de peste 50 de state suverane, mai mult de 30 și-au cucerit independența politică în ultimii 7 ani. Alături de popoarele Asiei, își sfărâmă cătușele robiei coloniale popoarele din Africa, socotită pînă nu de mult un „uriaș adormit”, chipurile fiind incapabilă să se trezească la o viață liberă. Grăitor este faptul că într-un singur an — 1960 — și-au dobîndit independența 17 state africane, cu o populație de aproape 82 000 000 de locuitori ; din totalul de 240 000 000 de africani, peste trei sferturi s-au eliberat de dependența colonială. Tot în ultimii ani s-a deschis un front de luptă activă împotriva imperialismului și în America Latină. Victoria revoluției cubaneze a deschis noi perspective și a dat un puternic impuls luptei de eliberare a popoarelor din țările Americii Latine.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 892.

noastre, lichidarea subdezvoltării și instaurarea unei noi ordini economice internaționale constituie o continuare logică a luptei pentru lichidarea vechii politici imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru afirmarea neîngrădită a tuturor popoarelor pe plan mondial.

Dirrecția principală a eforturilor depuse în statele care s-au eliberat de sub dominația imperialistă o constituie dobândirea independenței depline politice și economice, făurirea unei economii naționale proprii, care să valorifice resursele naționale și să asigure maselor populare un nivel de viață corespunzător. Preocuparea majoră a guvernului zambian — releva în acest sens, președintele Kenneth David Kaunda, cu prilejul vizitei tovarășului Nicolae Ceaușescu în Republica Zambia — în cadrul planului de dezvoltare națională este de a continua să construiască infrastructura economică și socială a țării, care reprezintă piatra de hotar a obiectivelor de creare a locurilor de muncă, de creștere a veniturilor și ridicare a nivelului de trai pentru toți ². Iar președintele Léopold Sédar Senghor, referindu-se la problemele noii ordini mondiale, atrăgea atenția asupra faptului că „nu vom institui noua ordine economică mondială dacă nu instituim, mai întâi, o nouă ordine culturală. Disprețul cultural al țărilor dezvoltate explică și repulsia lor față de egalitatea economică” ³.

Este cunoscut că, pe parcursul anilor, România a acordat și continuă să acorde un sprijin susținut mișcărilor de eliberare națională, luptei popoarelor pentru scuturarea dominației străine, pentru dobândirea independenței și suveranității naționale. Acest sprijin se concretizează în mijloace materiale, într-un ajutor politic și moral susținut, atât în contactele politice directe, cât și în cadrul organizațiilor internaționale, nu numai pentru recunoașterea acestor mișcări, ci și pentru crearea condițiilor necesare îndeplinirii misiunii istorice pe care și-au asumat-o — construcția unei vieți noi, lipsite de exploatare și asuprire. Cu prilejul numeroaselor întâlniri cu conducătorii mișcărilor de eliberare națională — din Mozambic și Angola, din Guineea-Bissau și Insulele Capului Verde, cu reprezentanții Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud și ai Frontului Unit Național al Cambodgiei etc. — s-au stabilit modalități practice de colaborare pentru sprijinirea acestora din punct de vedere economic, politic și diplomatic; au fost semnate înțelegeri privind căile de realizare a acestui ajutor; au fost încheiate programe ale unei strînse colaborări viitoare. Așa, de exemplu, la 12 februarie 1974 a fost semnat la București protocolul prin care guvernul Republicii Socialiste România — în spiritul deplinei solidarități cu lupta justă a populației sud-vietnameze pentru libertate, independență, suveranitate și reunificare a țării — a acordat guvernului revoluționar provizoriu al Republicii Vietnamului de Sud un ajutor nerambursabil; de asemenea, un ajutor concret a fost acordat Partidului African al Independenței din Guineea-Bissau și Insulele Capului Verde, precum și celorlalte mișcări de eliberare națională *.

² „Scînteia” din 28 martie 1972.

³ „Scînteia” din 25 februarie 1977.

* La 15 iulie 1971, Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. a hotărît *crearea unui fond de solidaritate și sprijin a mișcărilor de eliberare națională*, a statelor în curs de dezvoltare și pentru acordarea de ajutor altor țări în cazul unor calamități naturale.

O solidaritate activă în lupta pentru dobândirea independenței politice depline

Solidaritatea militantă a României cu lupta de eliberare a popoarelor pentru dobândirea independenței politice depline își găsește expresie în numeroase acțiuni politico-diplomatice, în declarațiile guvernului român în legătură cu lupta acestor popoare, precum și cu modalitățile de soluționare a stărilor conflictuale existente. Așa, de exemplu, la 6 aprilie 1968, guvernul Republicii Socialiste România a dat publicității o declarație în care și-a exprimat deplinul său sprijin față de punctul de vedere al guvernului Republicii Democratice Vietnam; după limitarea bombardamentelor de către S.U.A. asupra teritoriului său, R. D. Vietnam a decis să numească un reprezentant cu însărcinarea de a stabili contacte cu un reprezentant al guvernului de la Washington în vederea încetării necondiționate a bombardamentelor și a celorlalte acte de războaie ale S.U.A., astfel încât să poată începe convorbirile de pace. În declarația guvernului român din 6 mai 1970 se subliniază că desfășurarea evenimentelor în Asia de sud-est îi confirmă aprecierile în legătură cu pericolul reprezentat de extinderea conflictelor militare în această zonă și se condamnă în modul cel mai categoric acțiunile agresive îndreptate împotriva popoarelor din Indochina. La 10 februarie 1971, opinia publică din țara noastră și-a exprimat profunda îngrijorare față de intervenția militară americano-saigoneză în Laos. La 10 mai 1972, printr-o declarație apărută în presă, guvernul român și-a exprimat dezaprobarea față de minarea porturilor, extinderea bombardamentelor și celelalte măsuri de escaladare a agresiunii americane împotriva Republicii Democratice Vietnam, acte care continuau o nouă și primejdioasă intensificare a războiului din Indochina. Guvernul României și-a declarat deplinul acord cu propunerile Republicii Democratice Vietnam și ale guvernului revoluționar provizoriu al Republicii Vietnamului de Sud ca bază de reglementare pașnică a problemei vietnameze și a cerut să se depună toate eforturile pentru reluarea tratativelor cvadripartite de la Paris în vederea rezolvării politice a războiului din această zonă, cu respectarea drepturilor naționale ale popoarelor indochineze.

Primind cu satisfacție știrea despre „Acordul privind încetarea războiului și restabilirea păcii în Vietnam“, realizat la 22 octombrie 1972 între S.U.A. și R. D. Vietnam, opinia publică din țara noastră și-a exprimat speranța că în cadrul convorbirilor de la Paris se va ajunge la semnarea acestui acord. La 21 decembrie 1972, printr-o declarație dată publicității, opinia publică din țara noastră a cerut cu hotărîre să se pună capăt bombardamentelor — reluate de S.U.A. — asupra întregului teritoriu al Republicii Democratice Vietnam. La 12 martie 1970, guvernul țării noastre a condamnat actul ilegal al regimului rasist din Rhodesia de Sud săvîrșit la 2 martie 1970, cînd autoritățile rasiste de la Salisbury au proclamat „Republica Rhodesia“. Guvernul român a considerat că acest act încălca principiile fundamentale ale Cartei O.N.U., Declarația cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, rezoluțiile Organizației Unității Africane privind lichidarea dominației colonialiste în Rhodesia de Sud, contravenind în mod flagrant aspirațiilor legitime spre libertate și independență ale poporului zimbabwe, care reprezintă

imensa majoritate a populației din Rhodesia de Sud. La 21 martie 1972 s-a dat publicității răspunsul președintelui Consiliului de Miniștri la mesajul transmis de președintele celei de-a XXVI-a sesiuni a Adunării Generale a O.N.U. privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, în care se exprima sprijinul țării noastre pentru măsurile concrete recomandate în acest mesaj.

România socialistă acordă un ajutor efectiv popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului în lupta pentru dobândirea independenței politice depline în cadrul O.N.U. și al altor organizații internaționale. Așa, de exemplu, la 19 august 1969, guvernul român a transmis secretarului general al O.N.U. răspunsul la scrisoarea referitoare la sărbătorirea a 10 ani de la adoptarea Declarației cu privire la acordarea independenței țărilor și popoarelor coloniale, în care se subliniază că întreaga activitate internațională a României se bazează pe respectarea dreptului fiecărui popor de a-și hotări singur soarta; la 26 august 1971, România devine coautoare la cererea de înscriere pe ordinea de zi a sesiunii Adunării Generale a punctului intitulat: „Retragerea trupelor S.U.A. și a tuturor celorlalte trupe străine care ocupă Coreea de Sud sub drapelul O.N.U.“; la 15 septembrie 1971, guvernul român a transmis secretarului general al O.N.U. răspunsul cu privire la aplicarea Declarației asupra întăririi securității internaționale, adoptată la cea de-a XXV-a sesiune a Adunării Generale, în care se relevă că respectarea independenței și suveranității naționale a fiecărui stat reprezintă piatra unghiulară a păcii și securității în lume; la 26 ianuarie 1972, România este coautoare la Declarația în legătură cu condamnarea continuării agresiunii S.U.A. în Indochina, adoptată la Praga de Consfătuirea Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia; la 21 iulie 1972 este adoptată Rezoluția Conferinței Naționale a P.C.R. cu privire la poziția partidului și statului nostru față de cele mai importante probleme ale vieții internaționale, rezoluție difuzată tuturor statelor membre ale O.N.U. ca document oficial al Adunării Generale. Documentul subliniază necesitatea respectării dreptului sacru al tuturor țărilor la existența liberă, precum și dreptul lor legitim de a se apăra cu toate mijloacele, inclusiv cele militare, împotriva oricărui atentat la adresa suveranității și independenței lor naționale*.

O expresie elocventă a solidarității României cu lupta popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului, pentru consolidarea independenței lor politice, o reprezintă recunoașterea guvernelor revoluționare instaurate și stabilirea imediată a relațiilor diplomatice cu statele respective. Este știut că România, recunoscând mișcările de eliberare națională, a stabilit relații permanente cu ele chiar înaintea obținerii victoriei depline și constituirii statului național; așa a fost, de exemplu, în cazul Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud și al Organizației pentru Eliberarea Palestinei. La 30 iulie 1968, România și Fron-

* În iulie 1967, august 1968, martie 1970, decembrie 1970, Marea Adunare Națională a adoptat hotărâri prin care se aprobă politica externă și activitatea internațională a Republicii Socialiste România și se reafirmă hotărârea statului nostru de a sprijini, în continuare, lupta popoarelor aflate sub dominația colonială și a lărgi relațiile de colaborare cu tinerele state independente pentru dezvoltarea lor liberă, de-sine-stătătoare.

tul Național de Eliberare din Vietnamul de Sud au înființat reciproc reprezentanțe permanente ; la 13 septembrie, același an, a avut loc stabilirea reprezentanței permanente în România a Frontului Național de Eliberare din Vietnamul de Sud ; la 12 iunie 1969, România recunoaște guvernul revoluționar provizoriu al Republicii Vietnamului de Sud, iar reprezentanța permanentă a Frontului Național de Eliberare devine reprezentanță a Guvernului revoluționar provizoriu al Republicii Vietnamului de Sud și se bucură de statut diplomatic la nivel de legatie ; la 26 iunie același an, între cele două guverne au fost stabilite relații diplomatice la nivel de ambasadă.

Ca dovadă a sprijinului direct acordat tinerelor state independente, România socialistă a recunoscut imediat guvernele Republicii Guineea-Bissau, Sao-Tome și Príncipe, Mozambic și Angola, stabilind relații diplomatice cu aceste țări la nivel de ambasadă. Cu prilejul vizitei președintelui Nicolae Ceaușescu în Republica Guineea (9—11 martie 1974), Aristides Pereira, secretar general al Partidului African al Independenței din Guineea-Bissau și Insulele Capului Verde, și Louis Cabral, președintele Consiliului de Stat al Republicii Guineea-Bissau, au dat o înaltă apreciere faptului că Republica Socialistă România, în spiritul poziției statornice adoptate față de mișcările de eliberare, a recunoscut de la început noul stat independent*, reprezentantul diplomatic român în Guineea-Bissau fiind primul ambasador al unei țări din afara Africii care a fost acreditat în noul stat.

Acordind o mare importanță relațiilor cu țările în curs de dezvoltare, România a stabilit cu ele în cursul ultimilor zece ani relații diplomatice la rang de ambasadă. S-a creat, în felul acesta, un cadru adecvat cooperării ample, pe multiple planuri, cu toate statele și popoarele care au pășit pe calea dezvoltării independente, în spiritul respectului reciproc, al demnității și suveranității naționale.

Un sprijin susținut în dobîndirea independenței economice, în dezvoltarea social-culturală proprie

Un alt aspect al sprijinului pe care România socialistă îl acordă popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului vizează dobîndirea independenței economice, organizarea și dezvoltarea economiei proprii, progresul științei și culturii. Experiența a demonstrat că asigurarea independenței politice prezintă o importanță deosebită ; însă, în măsura în care ea nu este completată cu cea economică, este insuficientă pentru asigurarea unei activități suverane depline a statului respectiv. În temeiul unei analize realiste a evoluției vieții economice și sociale, cei mai mulți autori din aceste țări au ajuns în această privință la concluzia că „elementul esențial al strategiei este acela al mobilizării resurselor interne, ceea ce va permite să se beneficieze, în termen scurt, de mari

* La 28 septembrie 1973, Consiliul de Stat și guvernul român au hotărît să recunoască Republica Guineea-Bissau ca stat independent și suveran ; la 16 noiembrie, același an, cele două țări au stabilit relații diplomatice la nivel de ambasadă.

capacități potențiale, încă nevalorificate”⁴. După cum se știe, țările în curs de dezvoltare întâmpină greutăți în realizarea programului de dezvoltare națională independentă, deoarece nu dispun de mijloacele de producție necesare, de resurse proprii pentru organizarea economiei naționale. Astfel, în mai multe state lipsește o industrie proprie constructoare de mașini; mecanizarea, automatizarea sînt realizate de cele mai multe ori foarte slab; agricultura cunoaște metode și mijloace puțin perfecționate. Neajunsuri însemnate se înregistrează și în industria transporturilor. Exploatarea economiei naționale se efectuează la un nivel scăzut, cu mult sub nivelul tehnicii mondiale*.

De asemenea, în domeniul culturii, tinerele state care s-au eliberat de sub dominația imperialistă cunosc numeroase rămîineri în urmă. Acest fenomen se datorează faptului că în anii de dominație străină nu s-au creat condiții pentru dezvoltarea culturii naționale, ci, dimpotrivă, s-a împiedicat prin toate mijloacele acest proces, importîndu-se cultura străină, nelegată prin nimic de particularitățile naționale ale popoarelor respective, înăbușindu-se adesea tradiții înaintate.

Sprîjinul acordat de România acestor țări în eforturile pe care le depun pentru dezvoltarea independentă a economiei, științei și culturii se concretizează atît în acțiuni bilaterale, în numeroase acorduri de cooperare economică, științifică și tehnică, culturală, cît și în acțiuni multilaterale, în cadrul organizațiilor economice, științifice și culturale, cu caracter internațional.

După cum se cunoaște, acordurile, înțelegerile și protocoalele de cooperare ale României cu țările în curs de dezvoltare ocupă un loc deosebit de important în relațiile noastre externe. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „înscriem relațiile noastre cu aceste țări în contextul luptei generale pentru lichidarea subdezvoltării, împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru asigurarea dezvoltării libere, independente a fiecărei națiuni”⁵. Aceste relații au luat o amploare deosebită, mai ales în ultimii ani, în baza orientărilor fundamentale stabilite de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R. Punînd la baza cooperării dintre ele principiile intrajutorării reciproce și avantajului mutual, între România și țările care au pășit pe calea dezvoltării independente s-au încheiat numeroase înțelegeri, în urma contactelor directe, la cel mai înalt nivel, la București sau în capitalele acestor țări; s-au constituit societăți mixte și s-a dezvoltat cooperarea în producție cu țări din Africa, America Latină și Asia; s-au încheiat

⁴ Carlos Quitana, *America Latină, căile și perspectivele dezvoltării*, în „Lumea”, nr. 14, din 2 aprilie 1970, p. 13.

* Programul cabinetului Junius Richard Jayewardene în Sri Lanka este semnificativ în acest sens, prevăzînd: *pe plan intern*, dezvoltarea accelerată a sectorului de stat în economie, limitarea acțiunilor capitalului străin, realizarea reformei agrare și ridicarea nivelului de trai al populației, iar *pe plan extern*, o politică de independență corespunzătoare intereselor naționale, solidaritatea cu lupta de eliberare națională. Programe similare, cu unele elemente specifice, întîlnim și în activitatea celorlalte guverne ale statelor eliberate de sub dominația imperialismului.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 79.

acorduri de extindere a relațiilor și cooperării în producție cu țările arabe, ceea ce constituie o bază pentru dezvoltarea acestor relații pe termen lung. În ansamblul relațiilor noastre economice, ponderea țărilor în curs de dezvoltare a sporit de la 18% în 1975 la 21,30% la începutul acestui an, urmînd să atingă în 1980 peste 25%. Țara noastră acordă un sprijin susținut acestor state, atît pe calea dezvoltării unor relații economice cu adevărat echitabile, cît și prin acordarea de asistență tehnică și prin pregătirea cadrelor de specialiști necesare construirii unei industrii și economii moderne.

Cooperarea economică cu țările africane vizează realizarea în comun a unor obiective miniere, petroliere, industriale și agrare, care vor contribui la dezvoltarea forțelor de producție proprii în aceste state, la ridicarea lor economică, la extinderea schimburilor economice reciproc avantajoase.

Cooperarea economică cu țările latino-americane a înregistrat în ultimii patru-cinci ani un progres simțitor; legăturile tradiționale ale României cu aceste țări, afinitățile existente, dorința reciprocă de colaborare în continuare oferă largi perspective pentru o și mai mare extindere, în următorii ani, a schimburilor economice și a cooperării în producție. Relațiile economice, întrajutorarea reciprocă și ajutorul mutual își găsesc expresia în conlucrarea pe multiple planuri, în proiectarea și realizarea unor obiective de interes comun, în folosul dezvoltării economice reciproce; în timpul convorbirilor care au avut loc între diferite companii din aceste țări și întreprinderi românești s-au elaborat soluții menite să conducă la echilibrarea balanței, precum și la o dezvoltare a schimburilor economice și comerciale.

În ultimii ani, între România și țările în curs de dezvoltare s-au încheiat acorduri științifice și culturale, stabilindu-se dezvoltarea schimburilor în domeniul culturii, artei, învățămîntului, inclusiv în domeniul radioteleviziunii și presei. Numeroși specialiști români lucrează în diferite țări din Africa, America Latină și Asia, bucurîndu-se de unanimă apreciere pentru calitatea lucrărilor executate. În același timp, în România învață cîteva mii de tineri din aceste țări, viitori specialiști. Desigur că în viitor colaborarea și cooperarea pe multiple planuri dintre țara noastră și țările în curs de dezvoltare va atinge parametri superiori, existînd în acest sens posibilități încă nevalorificate. După cum releva în această direcție tovarășul Nicolae Ceaușescu, România apreciază colaborarea cu aceste țări „atît ca un factor activ în asigurarea progresului economic și social al fiecărei țări, cît și ca o expresie a dezvoltării solidarității în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, pentru lichidarea subdezvoltării și realizarea unor relații noi pe plan mondial, pentru afirmarea cu putere a noii ordini economice și politice internaționale”⁶.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, p. 209—210.

Ajutor multilateral în cadrul organizațiilor internaționale

Ca țară socialistă în curs de dezvoltare, România este hotărâtă să acționeze în mod consecvent, împreună cu celelalte țări socialiste, cu celelalte țări în curs de dezvoltare, pentru a-și aduce contribuția la promovarea unei largi cooperări economice și tehnico-științifice între popoare în scopul edificării unei lumi mai drepte și mai bune. În dezbaterile Organizației Națiunilor Unite, în cadrul instituțiilor sale specializate, precum și în cadrul altor organizații internaționale, țara noastră a subliniat întotdeauna că se impune ca extinderea cooperării internaționale să contribuie la făurirea unei industrii proprii în țările în curs de dezvoltare, la valorificarea superioară a resurselor lor naturale și a forței de muncă, astfel încât ele să poată participa activ, în condiții de egalitate, la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori. Pornind de la realitatea că majoritatea țărilor bogate, avansate economic, și-au asigurat progresul pe seama exploatarei fostelor colonii, a țărilor subdezvoltate, care s-au aflat sub dominația lor, România susține cu hotărâre că este moral și echitabil ca acestea să restituie o parte din ceea ce și-au însușit, contribuind, sub diferite forme, la eforturile țărilor subdezvoltate de a-și făuri o economie modernă, de a lichida rămânerea în urmă. În concepția statului nostru, obligația țărilor dezvoltate de a veni în sprijinul popoarelor care s-au eliberat de sub dominația imperialismului nu reprezintă un act de bunăvoință, un gest de caritate, ci o obligație morală față de țările asuprite în trecut și, totodată, o necesitate obiectivă pentru însuși sistemul relațiilor internaționale. Reprezentanții țării noastre s-au pronunțat în acest sens la prima Conferință internațională a Organizației Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), în martie 1964, la Geneva; la cea de a II-a Conferință internațională a acestei organizații, în februarie 1968, la New-Delhi; la cea de a III-a Conferință, în aprilie 1972, la Santiago de Chile; la cea de a IV-a Conferință a UNCTAD, în mai-iunie 1976, la Nairobi. După cum a rezultat din analiza efectuată la ultima Conferință a UNCTAD, în lume continuă să existe profunde contradicții, determinate de opoziția țărilor dezvoltate economic de a acționa în mod practic pentru înfăptuirea unor relații economice noi, cu adevărat echitabile. În cursul dezbaterilor, România a susținut în mod ferm *Programul adoptat la Manila*, „considerind că realizarea acestuia ar reprezenta un pas important pe calea asigurării stabilității prețurilor materiilor prime, a creării unui raport just între acestea și prețurile produselor industriale, a lichidării decalajelor dintre state și instaurării noii ordini economice internaționale. În acest spirit țara noastră a hotărât să participe la formarea fondului comun de finanțare a constituirii unor rezerve de materii prime în vederea întăririi stabilității prețurilor mondiale”⁷.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 80—81.

Țara noastră desfășoară o activitate intensă în vederea dezvoltării unei cooperări economice internaționale, prin luarea în considerare a intereselor popoarelor eliberate de sub dominația imperialismului, și în alte organizații internaționale, cum sînt Organizația Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială (ONUDI), Comisia Economică a O.N.U. pentru Europa, Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) etc. Astfel, în cadrul lucrărilor Consiliului Organizației Națiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială, care s-au desfășurat la Viena, la 9 mai 1973, delegația noastră a declarat că România împărtășește punctul de vedere potrivit căruia menținerea unor zone întregi ale lumii în stadiul de subdezvoltare este în contradicție cu exigențele fundamentale ale epocii contemporane, reprezentînd un obstacol în calea dezvoltării generale, a unei veritabile cooperări între popoare, a progresului social. Cu același prilej, România a arătat că înțelege să sprijine, în continuare, potrivit propriilor sale posibilități, celelalte țări în curs de dezvoltare, în domenii specifice de activitate, în care economia noastră a atins un nivel superior. În mesajul adresat la 13 martie 1975 celei de-a II-a Conferințe Generale a O.N.U.D.I. de la Lima, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia că este de dorit să se adopte „noi măsuri pentru stimularea cooperării industriale și realizarea de obiective economice prioritare în țările în curs de dezvoltare, pentru facilitarea transferului de tehnologie modernă spre aceste țări și stabilirea de noi forme de cooperare industrială și tehnico-științifică, care să ducă la o largă și eficientă participare a acestor țări la diviziunea internațională a muncii”⁸. La Sesiunile a XXIX-a, a XXX-a și XXXI-a ale Comisiei Economice a O.N.U. pentru Europa, delegația română a relevat că este necesar ca țările dezvoltate să acorde avantaje sub formă de preferințe generalizate tuturor țărilor în curs de dezvoltare, indiferent de sistemul lor social-politic și de zona geografică în care sînt situate, în vederea aplicării nediscriminatorii a sistemului de preferințe.

Ca dovadă a solidarității militante a României cu țările și popoarele care pășesc pe calea dezvoltării independente, la 29 noiembrie 1973, la Conferința anuală pentru stabilirea contribuțiilor voluntare la Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, reprezentantul României a anunțat că guvernul țării noastre a hotărît să fixeze nivelul contribuției sale în anul 1974 la 2 milioane de lei, cu peste 40% mai mult decît în 1973. România participă și în felul acesta la cooperarea economică internațională promovată prin intermediul organizațiilor din sistemul O.N.U., atît în calitate de donator, cît și în calitate de beneficiar*. În același timp, țara noastră și-a sporit contribuția voluntară la ONUDI cu 25% față de anul 1973.

Cu ocazia pregătirii și desfășurării Conferinței mondiale a populației, care a avut loc la București între 19—30 august 1974, România a

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multi-lateral dezvoltate*, vol. 11, p. 310—311.

* La 21 ianuarie 1972 s-a deschis la București reprezentanța Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare; la 18 iunie 1973, Consiliul de administrație al Programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare a aprobat *Programul de cooperare cu România pentru perioada 1973—1977*.

inițiat rezoluția intitulată „Pentru o lume mai dreaptă“, la care s-au raliat Algeria, Columbia, Ecuador, Guineea, Mexic, Filipine și Sudan. Această rezoluție a fost adoptată în unanimitate de către participanții la Conferință, apreciindu-se că reflectă sensurile și tendințele obiective fundamentale ale evoluției mondiale, potrivit principiilor de echitate și justiție care trebuie să guverneze relațiile internaționale. Ca o recunoaștere a preocupărilor și contribuției active a României la realizarea acestor obiective, la 28 august 1974 s-a semnat la București Acordul între guvernul român și O.N.U. privind înființarea în capitala țării a Centrului demografic (CEDOR).

O largă cooperare cu reprezentanții țărilor în curs de dezvoltare a realizat țara noastră cu prilejul pregătirii și desfășurării celor două sesiuni extraordinare — a VI-a și a VII-a — ale Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite. Țara noastră a participat, împreună cu reprezentanții țărilor care au pășit pe calea dezvoltării independente, la elaborarea „Declarației asupra instaurării unei noi ordini economice internaționale“ și a „Programului de acțiune“, documente finale ale celei de-a VI-a Sesiuni extraordinare a Adunării Generale a O.N.U. consacrate problemelor materiilor prime și dezvoltării, adoptate prin consens, la 2 mai 1974. Cea de a VII-a Sesiune extraordinară a Adunării Generale a O.N.U. a adoptat, prin consens, la 16 septembrie 1975, rezoluția intitulată „Dezvoltarea și cooperarea economică internațională“ *.

În dezbaterile Adunării Generale a O.N.U., în cursul sesiunilor UNESCO și ale altor organizații internaționale, România s-a pronunțat și se pronunță pentru măsuri concrete în vederea realizării unui larg transfer de tehnologie modernă către țările și popoarele care au pornit pe calea dezvoltării independente și pentru asigurarea asistenței tehnice în toate domeniile de dezvoltare; totodată, țara noastră a scos în evidență necesitatea promovării și stimulării cercetării științifice în aceste state, propunând — în scopul atingerii acestor obiective — convocarea Conferinței mondiale pentru știință și tehnologie sub egida O.N.U. România consideră că este posibil și util să se constituie un Fond special pentru burse, administrat de către UNESCO, la care să contribuie, în primul rînd, țările avansate din punct de vedere economic, urmînd să se creeze posibilitatea ca țările în curs de dezvoltare beneficiare să-și aleagă — potrivit propriilor lor interese — domeniul sau sectorul de activitate, precum și țara în care să folosească bursele acordate **.

* România a prezentat la această sesiune declarația intitulată: „Poziția României cu privire la instaurarea unei noi ordini economice internaționale“, care dă expresie solidarității militante a țării noastre cu lupta popoarelor care s-au eliberat de sub dominația imperialismului, pentru consolidarea independenței economice, organizarea economiei, științei și culturii pe baze proprii.

** La 22 martie 1973, de pildă, în cadrul Comitetului interguvernamental al științei și tehnologiei pentru dezvoltare, care și-a desfășurat lucrările la New York, reprezentantul român a subliniat că stabilirea opțiunilor politicii științifice și tehnologice face parte din dreptul suveran al fiecărui stat de a dezvolta și formula propriile strategii ale dezvoltării social-economice, de a stabili direcțiile evoluției sale în concordanță cu necesitățile imediate și de perspectivă, cu linia politicii sale generale.

**Primirea României în „Grupul celor 77”
și invitarea ei la lucrările Conferinței țărilor nealiniate —
recunoaștere a solidarității sale militante
cu lupta pentru independență a popoarelor
care s-au eliberat de sub dominația imperialismului**

După cum se știe, România a fost primită — la Reuniunea ministerială de la Manila (2—7 februarie 1976) — ca membră a „Grupului celor 77” *. Este, fără îndoială, o dovadă a recunoașterii internaționale a rolului activ al țării noastre în promovarea unei politici de independență și suveranitate națională, a sprijinului acordat popoarelor care au pășit pe calea dezvoltării libere, de sine stătătoare. În Comunicatul Ședinței Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 12 februarie 1976 se subliniază că „acest act reprezintă o expresie a relațiilor tot mai strânse, de solidaritate și cooperare existente între România și țările în curs de dezvoltare, a amplificării raporturilor prietenești cu aceste state, a conlucrării dintre ele pe arena internațională”. Poporul român vede în primirea României în „Grupul celor 77” o nouă apreciere a justeței politicii externe a partidului și statului nostru, prin care se militează ferm și consecvent pentru unirea popoarelor în lupta pentru libertate și independență națională, pentru eliminarea din viața internațională a vechii politici imperialiste, de dominație și inechitate, de forță și dictat, pentru promovarea unor noi relații între state, bazate pe încredere și respect, pe egalitate și avantaj reciproc. De asemenea, invitarea țării noastre la Conferința ministerială a țărilor nealiniat de la Lima, în august 1975 **, și la cea de a V-a Conferință la nivel înalt a acestor țări, care a avut loc anul trecut la Colombo, vădește respectul de care se bucură poziția constructivă a României în viața internațională. În Comunicatul cu privire la ședința Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. din 26 august 1975 sînt exprimate mulțumiri statelor care au adoptat hotărîrea de a invita țara noastră la Conferința de la Lima, fiind reafirmată, totodată, dorința României de a acționa, ca și pînă acum, în direcția dezvoltării relațiilor și a întăririi colaborării cu țările în curs de dezvoltare, cu țările mici și mijlocii, cu statele nealiniat, în lupta pentru asigurarea dreptului fiecărui popor de a-și hotărî de sine stătător propriile destine, pentru făurirea

* „Grupul celor 77” s-a constituit în timpul primei sesiuni a UNCTAD, care a avut loc la Geneva, între 15 martie — 15 aprilie 1964; el nu este o instituție internațională propriu-zisă, ci s-a format cu scopul de a contribui la armonizarea punctelor de vedere exprimate de țările în curs de dezvoltare, ca reacție față de încercarea țărilor capitaliste dezvoltate de a reduce la minimum concesiile lor comerciale și financiare față de aceste țări. Hotărîrile în cadrul acestui grup se iau pe bază de consens, iar sesiunile sale au loc înaintea conferințelor de mare amploare ce dezbat probleme economice, în special ale Conferințelor Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare. Deși Grupul numără în prezent 119 membri, își păstrează denumirea tradițională.

** La 25 august 1975, în capitala peruană s-au deschis lucrările Conferinței miniștrilor de externe din țările nealiniat. Această reuniune diplomatică, la care au fost reprezentate peste 80 de state, s-a bucurat de un larg interes, ea constituind, prin amploarea participării și tematica înscrisă pe ordinea de zi, un eveniment de o deosebită semnificație internațională. România a participat la reuniunea de la Lima în calitate de invitat. Propunerea de invitare a țării noastre a fost făcută de către Biroul de coordonare a mișcării nealiniaților, primind girul unei hotărîri, luată prin consens și adoptată de plenara conferinței.

unei lumi mai drepte și mai bune. Comunicatul subliniază că „participarea României, ca și a altor țări socialiste, la Conferința țărilor nealiniat este tocmai o expresie a solidarității și colaborării existente între țările socialiste și țările lumii a treia, împotriva politicii imperialiste, coloniale și neocoloniale, pentru soluționarea în interesul popoarelor a problemelor complexe economice și politice contemporane, pentru lichidarea subdezvoltării economice, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale“.

Principiile și obiectivele pentru care militează țările nealiniat, acțiunile întreprinse de ele pentru afirmarea dreptului inalienabil al fiecărui stat la o dezvoltare suverană, independentă, potrivit propriei voințe și intereselor sale vitale, precum și a necesității promovării unei politici noi, de egalitate internațională, reprezintă un factor puternic de consolidare și dezvoltare a procesului de democratizare a raporturilor internaționale, exigență prioritară a instaurării unei noi ordini economice și politice în lume, a păcii și progresului social.

De altfel, evoluția vieții contemporane demonstrează că o înrîurire deosebit de pozitivă asupra relațiilor existente între națiuni și popoare exercită tinerele state independente, țările în curs de dezvoltare, statele nealiniat, care au pășit pe calea afirmării economice și politice de-sine-stătătoare, popoarele care s-au eliberat de sub dominația străină și care își manifestă tot mai puternic hotărîrea de a folosi în interes propriu bogățiile lor naționale, de a-și hotărî destinele fără nici un amestec din afară. Între România și aceste state s-au statornicit legături de solidaritate trainică, militantă, pornind de la rolul pozitiv, constructiv pe care ele îl joacă pe arena mondială, de la contribuția lor la cauza afirmării unor raporturi internaționale noi, de cooperare, în condiții de echitate. Relațiile largi pe care România le promovează cu țările care au trecut pe calea dezvoltării economico-sociale de-sine-stătătoare se înscriu în sfera generală a luptei împotriva imperialismului, pentru cauza propășirii libere a fiecărei națiuni pe calea progresului și civilizației.

Fapte de eroism ale tineretului în insurecție și în războiul antihitlerist

VASILE BÎRZA

Simbolul unei întregi istorii, întruchiparea unui energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944, în fruntea căreia s-a aflat — promotor și dinamizator — partidul comunistilor, reprezintă o strălucită manifestare a hotărîrii poporului român de a pune capăt oricărei asupriri, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și decide singur viitorul, de a se cîrmui pe principii democratice. Ca de atîtea ori în decursul milenarei lupte a românilor pentru apărarea ființei naționale, pentru dezvoltarea nestîinjenită în vatra de viață a părinților lor, insurecția este expresia unui mare consens național, în condițiile și la nivelul comandamentelor istorice majore pe care le afirma epoca și care formau stindardul de acțiune al forțelor revoluționare din societatea românească. În acele zile fierbinți din August 1944, poporul român, fiind împotriva a tot ceea ce este străin și ostil libertății naționale și sociale, adevăratului umanism, spiritului civilizației, s-a ridicat ca o unică și irezistibilă forță în vederea asaltului final împotriva dominației fasciste, care călca cu brutalitate în picioare drepturile omului și amenința vehement existența lui prin teroarea morții și lagărele de concentrare. Muncitorii, țărani, intelectualii, alte categorii sociale, militari și civili, vîrstnici și tineri, bărbați și femei, de pe întreaga cuprindere a țării, au acționat cu nestrămutată dirzenie, cu pilduitor spirit de jertfă, într-un impunător acord colectiv, fiecare simțindu-se un combatant pe deplin angajat și integrat în această bătălie generală pentru interesul suprem al țării, pentru un nou destin istoric al poporului român.

Vibrante pagini de eroism și dăruire patriotică a dăltuit în epopeea insurecției, a războiului antihitlerist, tineretul țării, care, alături de întregul popor, s-a aflat la postul de luptă, în încheștarea directă cu dușmanul sau în spatele frontului, acționînd cu o impresionantă energie pentru marea cauză a libertății, împotriva forței odioase a fascismului, străin firii, tradițiilor și intereselor fundamentale ale poporului român. Evenimentele petrecute dovediseră cu prisosință tinerilor că ideologia

nazistă nu însemna altceva decît otrăvirea conștiințelor cu morbul violenței și al urii față de om, proclamarea non-valorilor și refuzul culturii autentice, cultul războiului și trădarea propriului popor. Atitudinea lor, asemenea întregului popor, a fost de respingere categorică și totală, de repulsie profundă și împotrivire viguroasă față de dictatura militară-fascistă și dominația Germaniei naziste. Ei au făcut parte din formațiunile de luptă patriotice, din unitățile militare, au îndeplinit misiuni de luptă în întreprinderi și instituții, în orașe și sate, neprecupețind nimic pentru înfrîngerea trupelor fasciste. Insurecția din August 1944, războiul antihitlerist ilustrează astfel, cu o neasemuită forță, că generația de tineri, al cărei avanpost au fost uteciștii — educați la școala luptei revoluționare și patriotice a partidului comunist —, urînd cu întreaga ei ființă fascismul, iubind cu ardoare patria și năzuind cu temeritate spre orizonturile libertății naționale și sociale, ale viitorului descătușat, a fost parte inseparabilă a conștiinței, voinței și tăriei de acțiune a poporului român, înscriindu-se, prin jertfe imense, în rîndul făurarilor acelui moment de însemnătate care a deschis făgașul istoric nou al României în epoca contemporană.

În vîltoarea insurecției, pe drumul lung și greu al războiului antihitlerist, luptătorul român s-a aflat la înălțimea imperativelor istoriei. Devotamentul său fără margini pentru cauza libertății patriei, eroismul pînă la jertfa supremă în încheștarea cu cotropitorii vin din depărtarea zbuciumatei noastre istorii, aparținînd modului de a fi și de a gîndi al oamenilor acestui pămînt. În profilul luptătorului din insurecție și din războiul antihitlerist se întruchipează trăsături ale vitejiei strămoșești, ale oșteanului care la Rovine, Vaslui, Plevna, Mărășești a apărut pe viață și pe moarte ființa națională, suveranitatea și independența țării.

Episoadele pe care le evocăm în cele ce urmează reflectă, prin paleta atît de diversă a faptelor, prin virtutea eroismului și măreția jertfei supreme, participarea activă a tineretului patriei noastre, alături de întregul popor, la înfăptuirea insurecției, la războiul antihitlerist.

★

În Capitală, tinerii — militari sau membri ai formațiunilor de luptă patriotice — au desfășurat acțiuni îndrjite pentru lichidarea rezistențelor hitleriste de la Școala superioară de război (unde își avea sediul Mișcarea militară germană din România pentru armata de uscat), de la hotelurile „Princiar“, „Ambasador“, „Splendid“, „Grand“ și din ale puncte ale orașului. La hotelul „Princiar“, acțiunea pentru dezarmarea hitleriștilor a fost executată de o grupă de luptă din Regimentul 2 călărași purtat. În seara zilei de 23 August, ostașii acestei grupe, avînd în frunte pe tinărul sublocotenent Radu Cocoș și pe sergentul Nicolae Dumitrescu, în vîrstă de 24 de ani, au atacat mai întîi și au neutralizat cele două sanctuarele hitleriste care făceau paza intrării în hotel, apoi au dezlănțuit un foc necruțător asupra intrărilor și ferestrelor clădirii. Luați prin surprindere de acțiunea hotărîtă a ostașilor români, militarii germani, în majoritate ofițeri și subofițeri, înarmați, au capitulat imediat¹.

În zorii zilei de 24 august, două escadroane din Regimentul 2 călărași purtat au atacat trupele hitleriste baricadate în clădirea fostei

¹ Arhiva M.A.N. — M. St. M., dosarul nr. 242/1, fila 72 ; Arhiva Muzeului Militar Central, dosarul nr. 1, filele 13—18.

prefecturi a județului Ilfov, unde își avea sediul Misiunea germană din România pentru armata aerului. Aici, naziștii au opus o rezistență acerbă. Amenajînd șanțurile antiaeriene din curtea clădirii, ei au ocupat de îndată poziții de luptă. Trăgeau cu armament automat, atît din șanțurile antiaeriene, cît și din incinta clădirii, de la intrări și ferestre. Ostașii români au fost țintuiți pe caldarîmul străzii, neavînd nici o protecție împotriva potopului de gloanțe care se abătea asupra lor. După ore în șir de luptă, muniția ostașilor noștri era pe terminate. În acele momente critice a sosit un grup de militari și civili, care a adus un tun antitanc. Luptătorii români au reluat atacul. În fruntea unei subunități se afla locotenentul Gheorghe Dumitrescu. Deși rănit, trăgea din mers cu o pușcă-mitralieră. Bravul ofițer a fost, însă, din nou lovit de focul dușmanului. Soldatul Nicolae Pascu a sărit în ajutorul comandantului său, dar amîndoi au fost răpuși de o rafală de mitralieră. Tovarășii de luptă ai celor doi eroi, într-un asalt bărbătesc, au pătruns în clădire². Rezistența inamicului a fost definitiv lichidată.

Exemplu de angajare pînă la jertfa supremă au dat și ostașii secției I din Bateria 117 a Regimentului 3 artilerie antiaeriană. Tunurile acestei secții erau amplasate în centrul dispozitivului unităților germane de pe Aeroportul Băneasa. În dimineața zilei de 24 august, mica subunitate românească a fost încercuită. Hitleriștii s-au năpustit asupra grupului de ostași români pentru a-l lichida. Dar hotărîrea tunarilor noștri era de neînfînt. În fruntea lor se afla comandantul secției, sublocotenentul Virgil Sălăgeanu. Tinărul ofițer, în vîrstă de 24 de ani, nutrea o ură nestînsă față de cei care-i cotropiseră locurile dragi ale copilăriei. A văzut lumina zilei în satul Hotoan, o mică așezare din nord-vestul țării. Cu toate că nu mai aveau legătură telefonică cu unitatea, vajnicul ofițer și subordonații săi rezistau eroic. La ordinul comandantului, unii ostași trăgeau cu tunurile împotriva avioanelor care-i mitraliau și a trupelor terestre ale inamicului; alții, luînd poziție de luptă, trăgeau cu arme individuale, cu pușca-mitralieră, aruncau grenade.

În crîncena înclăștare, rîndurile ostașilor români au început să se rărească. O parte dintre artileriști au fost scoși din luptă, morți sau răniți. S-a stins din viață și comandantul, ciuruit de gloanțe și de schije de grenadă. Locul său a fost luat, mai întîi, de sergentul major Petre Baroană, apoi de sergenții Nicolae Florescu și Gheorghe Vîrtej. Dar și acești trei luptători au căzut la datorie. Servanții rămași teferi, puțini la număr, au luptat pînă la terminarea gloanțelor, apoi au aruncat asupra dușmanului ultimele grenade și, cu răniții în spate, s-au retras în dispozitivul de luptă al altei subunități. După ce suferise însemnate pierderi, inamicul a reușit să pătrundă în poziția secției. Dar, în scurt timp, el avea să fie înfrînt definitiv de forțele insurecționale³.

În timp ce unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice erau angajate în grele bătălii pentru lichidarea rezistențelor hitleriste din interiorul Capitalei, dinspre nord, pe la Băneasa și Pipera, și dinspre sud, pe la bariera Rahovei, trupele germane încercau să pătrundă în oraș pentru a înăbuși insurecția. Căile dușmanului erau însă barate de ostașii

² Arhiva M.A.N., fondul decorații, dosarul nr. 66, fila 24; dosarul nr. 67, fila 50.

³ Loc. cit., dosarul nr. 233, filele 109—110.

noștri, care opuneau o rezistență tenace. La podul Băneasa, ostașii unui pluton din Regimentul de gardă călare ridicaseră o baricadă. În dimineața zilei de 24 august, pe șosea și-a făcut apariția o coloană motorizată hitleristă, cu tunuri și armament automat. Vrînd să-și deschidă drum spre interiorul Capitalei, fasciștii și-au îndreptat amenințător tunurile spre poziția plutonului. Ostașii noștri nu s-au clintit în fața dușmanului. La un semnal, servanții tunurilor antitanc au dezlănțuit un foc nimicitor, izbind în plin coloana hitleristă. În scurt timp, ei au distrus cinci tunuri și patru camioane încărcate cu muniție. Hitleriștii s-au retras în debandadă. Primele două tunuri ale subunității românești care dezlănțuise aprigul foc au fost comandate de doi sergenți tineri: Gheorghe Virtosu, de 24 de ani, și Nicolae Zamfir, cu un an mai mare. Tânăr era și soldatul Stelian Nicoară, un flăcău din Comarnic, care a căzut în această încheștare⁴. Avea 22 de ani. Tot din Comarnic era și tânărul Petre Terecoasă, caporal în Regimentul 3 grăniceri, care a luptat în nordul Moldovei. El a căzut eroic în preajma Voronețului, la cota 908. În această luptă și-a jertfit viața și fruntașul Ilie Volintiru, un tânăr originar din satul Gura Teghii. Printr-o acțiune de un curaj deosebit, el a reușit să neutralizeze un cuib de rezistență inamic. „Era cel mai bun trăgător la mitralieră” — a scris comandantul său în propunerea de decorare cu „Virtutea Militară”.

La Băneasa, Otopeni și Pipera, zeci de tineri de la Centrul de instrucție al aeronauticii și-au jertfit viața în lupta cu cotropitorii. Cornel Crăciunescu și Gheorghe Cîrciumaru, elevi ai Batalionului de parașutiști, deși răniți, au continuat să tragă. Puștile-mitraliere pe care le minuiuau au amuțit abia atunci cînd au fost răpuși de gloanțele inamicului.

Documentele militare înscriu multe nume de luptători care au căzut în marile încheștări din preajma Bucureștiului. Unul dintre ei este elevul plutonier adjutant Dinică Zaharia, de 19 ani, absolvent al Școlii militare tehnice aeronautice. În ziua de 24 august, s-a oferit voluntar și a luptat ca mitralior împotriva unui inamic mult superior în oameni și armament. „Deși rănit — consemnează un document al acelor zile — refuză a fi evacuat, rămînînd să lupte mai departe pînă ce a fost răpus de inamic. În tot timpul luptei a dat dovadă de un curaj și spirit de sacrificiu demne de admirat”. La poarta secundară a Aerodromului Băneasa mînuia o mitralieră un alt absolvent al Școlii tehnice aeronautice — elevul plutonier adjutant Constantin Ivan, tot de 19 ani, originar din Ivești. Atacat de o grupă a inamicului, el rămîne la post. „Cu un elan și un spirit de sacrificiu nemaipomenit — consemnează documentele —, se angajează în luptă, trăgînd cu mitraliera”. A luptat aici pînă la ultima suflare de viață.

În același sector se afla la datorie elevul caporal Decebal Popescu din București, care, în acea zi de 23 August 1944, își aniversase, prin luptă, 20 de ani de viață. Deși împresurat, el a continuat focul. A secerat mulți dușmani, pînă în clipa în care a fost străpuns de baionetele hitleriștilor⁵. Decebal Popescu a luptat vitejește la Băneasa asemenea tatălui său la Mărășești și bunicului său la Plevna și Smîrdan. O biografie pilduitoare, ca atîtea altele, pentru ilustrarea continuității neabătute în lupta dusă

⁴ Loc. cit., dosarul nr. 27, filele 52—54; dosarul nr. 59, fila 63.

⁵ Loc. cit., dosarul nr. 4 bis, filele 233—235.

de poporul nostru din generație în generație și cu prețul jertfei supreme în vederea apărării libertății și neatinării pământului strămoșesc.

În zilele insurecției, pe străzile Capitalei circulau din mină în mină manifeste și ziare editate de Partidul Comunist Român. Slova lor de foc mobiliza, înflăcăra poporul în lupta pentru alungarea forțelor hitleriste. „Chemarea noastră, chemarea țării, cu toții la arme!” — astfel glăsuia un apel lansat în ziua de 24 august 1944. Cuvântul partidului a avut un puternic ecou în rîndurile populației. Numeroși cetățeni s-au alăturat unităților militare sau formațiunilor de luptă patriotice.

Filip Covaciu, în vîrstă de 19 ani, a fost unul dintre tinerii care, în istoricele zile ale insurecției, s-a prezentat, din proprie inițiativă, într-unul din punctele cele mai fierbinți ale bătăliei împotriva hitleriștilor. Este vorba de sectorul Pipera, unde totul era copleșit de vuietul asurzitor al puștilor, mitralierelor, grenadelor. Ostașii români se băteau pe viață și pe moarte cu dușmanul. Hitleriștii sufereau mari pierderi. Dar cădeau mulți și din rîndurile luptătorilor noștri. Un ostaș român, unul dintre mulți alții, a fost răpus. Mîna eroului a rămas încleștată pe arma cu care trăsesese pînă la ultimul strop de viață. Ca din pămînt, în locul acela a apărut Filip Covaciu, tînărul îmbrăcat în haine civile. A apucat arma fără să stea pe gînduri. Ostașii români tocmai porneau la atac. Inamicul, superior numeric, rezista. Era nevoie de fiecare pușcă, de fiecare luptător.

Civilul trăgea fără răgaz, alături de soldați. Cine era el? Cei mai mulți dintre ostași n-au aflat, poate, niciodată. Muncise ca mecanic auto la un atelier din București. De loc, era din județul Buzău, din satul Măgura.

Lupta continua cu înverșunare. Grupa din care făcea parte Filip Covaciu dispunea acum și de cîteva arme automate, capturate de la inamic. Avea și un tun antiaerian, luat tot de la hitleriști, cu multă muniție. Dar cine să-l minuiască? Oamenii din grupă nu erau artileriști. Și, totuși, tunul a intrat în acțiune. Cîteva luptători, printre care voluntarul Filip Covaciu, au devenit artileriști în răstimpul dintre două dueluri de foc. Proiectilele au început să zboare spre barăcile în care inamicul avea un cuib de mitralieră și alte forțe. Curînd, barăcile ardeau ca niște torțe.

În amurgul zilei, Filip Covaciu și tovarășii săi din grupă se aflau în plin atac. Filip era din nou pușcaș. Înainta tîrîș și în salturi, se oprea, trăgea. Prin pînza gloanțelor, oamenii din grupă au răzbit la drumul care ducea de la Pipera la Aeroportul Băneasa. S-au adăpostit în șanțul șoselei și au deschis foc. Filip a țîșnit din șanț și s-a avîntat peste șoseaua bătută de gloanțele hitleriștilor. Dar acolo, o rafală de gloanțe l-a sîcîtat...

Printre cei care s-au distins în mod deosebit în luptele din nordul Capitalei se numără și tînărul ploieștean Constantin Stanciu, sergent în Regimentul 6 dorobanți. Trăgînd cu o pușcă-mitralieră, el a reușit să pătrundă în poziția inamicului de la grupul de clădiri al Școlii de horticultură. Ostașii grupei pe care o comanda, urmînd exemplul bravului sergent, s-au angajat în lupta la baionetă și grenadă și, în scurt timp, au izbutit să distrugă rezistența dușmană.

În cronica acelor zile de epopee și-a înscris numele și sergentul Năstase Matei din Regimentul de gardă călare, originar de pe plaiurile Teleormanului. Acționînd cu bărbăție în luptele din comuna Băneasa și

în crincena încheștare de la hangarele Aeroportului, la grenadă și corp la corp, el și ostașii grupei pe care o comanda au scos din luptă 16 hitleriști.

Aproape simultan cu acțiunile pentru zdrobirea forțelor hitleriste din Capitală și împrejurimi, lupte grele s-au desfășurat în numeroase alte localități ale țării. Ținând seama de importanța economică și strategică a județului Prahova, aici rezistența inamicului a fost deosebit de îndirjită; la Ploiești și pe Valea Prahovei, hitleriștii dispuneau de efective însemnate. Înfrângerea lor a fost realizată și aici prin lupte de o mare intensitate, prin numeroase jertfe de vieți.

Ion Leonte, 21 de ani, Vasile Radu, 20 de ani, Titu Zaharia, 20 de ani... Trei soldați tineri din Regimentul 7 dorobanți, trei dintre luptătorii care și-au dat viața în ziua de 28 august 1944 în orașul Ploiești. Alături de ei a căzut la datorie Mircea Mihăescu, un tinăr care nu împlinise 17 ani. În ziua aceea, el se oferise să-i ajute pe luptătorii noștri. Pe strada Găgeni, strada copilăriei lui, a călăuzit ostașii unei subunități pînă la linia ferată, unde le-a arătat pozițiile inamicului. A rămas apoi alături de ei. În toiul bătăliei, i-a aprovizionat cu muniție și le-a indicat cuiburile de arme automate ale hitleriștilor pînă în clipa în care a fost răpus de schizele unui obuz⁶.

La Ploiești a primit botezul focului și a luptat vitejește tinărul vlăscean Anton Minea, licențiat al Universității din București, fecior de plugari din comuna Iepurești. În vara anului 1944, după absolvirea unei școli militare de ofițeri, a obținut gradul de sublocotenent de rezervă. Încadrat în Regimentul 7 dorobanți, i s-a încredințat comanda unei subunități de mitraliere. Ulterior, în munții Cehoslovaciei, fiind în fruntea unui pluton de infanteriști din Regimentul 1 vînători, s-a dovedit același „brav și neînfricat luptător” — după cum se menționează într-un document militar. S-a remarcat în mod deosebit în acțiunile de pe râul Hron, în atacurile de la Lescovec și Lukove, unde a fost citat pe regiment prin Ordinul de zi nr. 536. Rănit în luptele de la Buten, refuză să fie evacuat la ambulanța sanitară. Rămîne la datorie, în prima linie a frontului, și „continuă lupta dîră, fiind întotdeauna în fruntea plutonului său” — după cum consemna comandantul său într-un document. La atacul de la cota 958, „numai cu doi ostași, reușește să pătrundă în poziția inamică, producînd panică”. A fost răpus în luptă în ziua de 12 aprilie 1945. Comandantul Regimentului a propus avansarea sa „post-mortem” la gradul de locotenent⁷.

Un deosebit curaj și iscusință în acțiune au dovedit tinerele operatoare Steliana Enescu și Elena Ionescu. Prima lucra la oficiul telefonic din Mislea, iar a doua la centrala telefonică din Slobozia. Erau de vîrstă apropiată — 17 și, respectiv, 18 ani. În seara zilei de 23 August 1944, Steliana Enescu primise consemnul să nu dea legături telefonice trupelor germane. Ea a făcut totul pentru a servi prompt unitățile române din zonă. Hitleriștii cereau și ei legături. „Defecțiune la centrală!” — le răspundea tăios Steliana. Singură la centrală, a menținut legătura cu unitățile române. În zori, a auzit în ușa masivă de stejar bătaia repezi. Steliana a sărit la geam. Afară se aflau militari germani. Un ofițer i-a poruncit

⁶ Arhiva Muzeului Militar Central, dosarul nr. 70, volumul II, filele 1, 23, 76—177.

⁷ Arhiva M.A.N., Foaia calificativă — Memoriul nr. 452.

amenințător : „Deschide, dacă vrei să scapi cu viață !“. Operatoarea nici nu se gîdea să răspundă. Dar abia s-a ferit din văzul lor că geamurile s-au prefăcut în țandări. Hitleriștii trăgeau rafale automate, strigau, izbeau în ușă. Păstrîndu-și calmul, Steliana a trecut la postul ei. S-a ghemuit jos, lingă centrală, și-a prins casca pe cap și a fixat, pe rînd, fișele în locurile lor, răspunzînd solicitărilor unităților românești, care aveau să-i trimită ajutoare.

Cînd a conținut vuietul luptei, operatoarea de la Mislea încheia opt nopți și opt zile de muncă încordată, de emoții și trudă. Pentru faptele sale, Steliana Enescu a fost decorată cu o medalie de război ⁸.

Cu același curaj a acționat la postul său Elena Ionescu. Pe străzile Sloboziei se purtau lupte violente. Legăturile telefonice între unități și comandamentele din alte localități erau absolut necesare. Elena Ionescu a înțeles bine acest lucru. În ziua de 29 august, a fost rănită de mai multe ori, dar nu și-a pierdut firea, cu toate că hitleriștii atacaseră centrala telefonică, pentru a o scoate din funcțiune. Cînd trupele ultimei coloane germane erau înfrînte, Elena Ionescu avea corpul ciuruit de gloanțe și de schije. Douăzeci și opt de răni a avut de vindecat într-un spital din București. Ea a învins moartea. Astăzi povestește cu emoție și cu mîndrie despre faptele ei, despre vitejia ostașilor români care au luptat la Slobozia ⁹.

O acțiune îndrăzneată a avut loc în comuna Cornu. La liziera de sud a satului Cornu de Jos, pe malul stîng al Prahovei, se afla amplasată bateria 40 antiaeriană germană. Artileriștii germani, 44 la număr, refuzau să depună armele. Flăcării din comună, tineri între 18 și 20 de ani, au obținut de la postul de jandarmi arme, gloanțe și grenade. Unii au primit misiunea de a patrula pe străzi, iar alții s-au instalat pe dealul de pe Malul Vadului, de unde au început să tragă cu armele asupra poziției tunurilor germane. Tinerii supravegheau orice mișcare a inamicului și raportau Comandamentului Corpului 5 teritorial, care se afla în comuna Breaza.

În ziua de 26 august 1944, militarii germani de la Cornu aveau temeinice motive să fie neliniștiți. Grupurile hitleriste din vecinătatea lor erau, rînd pe rînd, dezarmate sau zdrobite prin luptă de forțele in-surecționale. Pe la ora prînzului, doi militari germani, un subofițer și un soldat, au pornit din poziția bateriei spre centrul comunei. Voiau, probabil, să obțină informații de la locuitori. Cei doi au urcat panta abruptă a dealului de la sud de sat pe o potecă ce șerpuia printre salcîmi. Cînd s-au apropiat de șoseaua principală, au fost văzuți de un grup de copii, care au pornit în fugă spre primărie, pentru a da de veste. La prima serpentină a șoselei l-au întîlnit pe Ion Alexandrescu, un flăcău de 18 ani, care avea asupra sa o pușcă. Au hotărît de îndată să-l informeze pe el.

Ca și alți tineri din comună, Ion Alexandrescu se prezentase cu o zi înainte la postul de jandarmi, unde primise armă, un sac de merinde cu o sută de cartușe și trei grenade. Fusesse instruit în grabă, iar acum se afla la datorie. De cum primi știrea, îndepărtă copiii și se așează la pîndă la cotitura drumului. Abia își fixă pușca în umăr, că cei doi hitleriști au

⁸ Loc. cit., fondul decorații, dosarul nr. 35, fila 62.

⁹ Arhiva M.A.N. — M.St.M., dosarul nr. 2/9, fila 15 ; dosarul nr. 297/11, filele 171—174.

și apărut în fața lui. „Stai!“ — a strigat flăcăul din răspuțeri. Surprinși, militarii germani au ridicat miinile. Soldatul rămase cu ochii pironiți la civilul cu armă, în timp ce subofițerul rostea, precipitat, cuvinte din care Alexandrescu nu înțelegea o iotă. Ridicînd din umeri, flăcăul le făcu semn să înainteze pe șosea. La un moment dat, soldatul german se aruncă la vale, rostogolindu-se în josul pantei pe care abia o urcase și se făcu nevăzut, printre salcîmi. Alexandrescu rămase doar cu subofițerul. Cu arma îndreptată asupra lui, îl escortă spre primărie. În mijlocul comunei, îl întîmpină un grup de tineri înarmați, care fuseseră anunțați de copii și veneau într-un suflet în ajutorul său.

Spre seară, cîțiva flăcăi s-au urcat pe înălțimile de pe Malul Vadului și, de acolo, supravegheau mișcările artileriștilor germani, trăgînd cu puștile asupra lor. Seara, luptătorii de la Cornu au primit ajutoare. Comandantul Corpului 5 teritorial de la Breaza a trimis aici o subunitate. În timpul nopții, luptătorii români, militari și civili, au încercuit bateria germană. Iar în dimineața zilei de 27 august 1944 hitleriștii au fost obligați să depună armele. Cu acest prilej, ostașii români au capturat 3 tunuri antiaeriene, în perfectă stare, muniții și alte materiale de război¹⁰.

La nord-vest de Ploiești, în pădurea și gara Buda, ostașii români au dus aprige lupte pentru zdrobirea forțelor hitleriste din acea zonă. Sfirșitul acestor acțiuni a avut loc în ziua de 30 august 1944, cînd, printr-un asalt impetuos, trupele hitleriste au fost înfrînte. Peste 700 de militari germani au fost dezarmați. Aproape 80 dintre acești prizonieri au fost capturați de subunitatea comandată de sublocotenentul Silvan Nițulescu din Regimentul 4 vînători moto, un tînăr brav, în vîrstă de 21 de ani, fost elev al Liceului „Gheorghe Lazăr“ din București, care a căzut eroic în fruntea plutonului său *.

În aceste lupte s-au remarcat, prin elan și spirit de jertfă, mulți ostași. Printre aceștia se numără și sergentul Drăgan Șerban, caporalii Ioan Dragomir și Teodor Luca, tineri din județul Ialomița **.

Lupta fără preget, eroismul, sacrificiul suprem în slujba libertății patriei s-au manifestat viguros pretutindeni unde au avut loc înclеștări cu dușmanul, reprezentînd modul de acțiune al poporului nostru în împrejurările date.

Nu departe de Brașov, drumul umbrît de păduri urcă spre Întorsura Buzăului, trecînd și prin comuna Teliu. Această așezare, cu casele rînduite de o parte și de alta a unei văi, străjuiește ieșirea din defileu ca o santinelă. Aflînd că o coloană hitleristă se apropie de comuna lor, muncitorii de la cariera/de piatră au anunțat pichetul de grăniceri. Inamicul trecuse de Întorsura Buzăului și încerca să se strecoare prin văile munților, în Transilvania. El urmărea să facă joncțiunea cu trupele germane din preajma Oltului și, împreună, să înainteze spre orașul de la poalele Timpei.

Ostașii români care se aflau la Teliu, împreună cu muncitorii și cu țărani din localitate, au hotărît, în comun, să bareze drumul coloanei dușmane. Militarii români au împărțit arme și muniții tinerilor care se oferiseră să lupte. După ce au fost organizați pe grupe și echipe, flăcăii

¹⁰ Loc. cit., dosarul nr. 221/26, filele 118, 172, 200, 202, 207; Arhiva M.A.N., fondul decorații, dosarul nr. 22, filele 58, 79, 80.

* Loc. cit., dosarul nr. 52, filele 5—10.

** Loc. cit., dosarul nr. 22, filele 87—88.

au primit misiuni. Unii au asigurat paza primăriei, a telefoanelor și a gării; alții, împreună cu grănicerii, au trecut la organizarea pozițiilor de luptă.

Coloana hitleristă se mișca încet, cu teamă. În față, se aflau mașini încărcate cu materiale de război. După ce au pătruns în comună, hitleriștii au rămas pe loc pînă a doua zi. Terenul din jurul localității le era întru totul defavorabil. Drumul pe care urmau să-și continue înaintarea șerpuieste îngemănat cu apa de pe firul văii. De o parte și de alta a drumului se ridică două dealuri. Ceva mai jos, cam pe la mijlocul comunei, ele se unesc cu doi masivi stîncoși. Luptătorii noștri stabiliseră că acesta era cel mai potrivit punct pentru atacarea hitleriștilor.

Între timp, apărătorii români, cărora li s-au alăturat alți locuitori ai comunei, au început să ridice o baricadă. Militarii și muncitorii de la cariera de piatră sfredeleau stîncile, introduceau trotil și declanșau explozii. Blocuri mari de piatră se prăvăleau în valea îngustă. Unindu-și puterile, bătrîni și tineri, femei și copii ridicau din ele obstacole greu de trecut. Un grup de douăzeci de flăcăi, între 18 și 20 de ani, în frunte cu Gheorghe Șerban, Ion Nistor, Iancu Hiloche, Vasile Savu și Gheorghe Bălăceanu, au ocupat poziție de luptă în spatele baricadei, așteptînd cu armele în mîini apariția dușmanului. La flancurile baricadei se aflau grupe de ostași cu puști-mitraliere.

În poziția luptătorilor au sosit, călare, doi militari români. Unul dintre ei era căpitanul Constantin Fulga. El avea misiunea de a purta tratative cu șefii coloanei hitleriste — de altfel cunoștea bine limba germană —, pentru a se evita o inutilă vărsare de sînge. După un scurt popas, căpitanul Fulga și însoțitorul său au pornit, în galopul cailor, spre locul în care staționau trupele hitleriste, purtînd fiecare cîte un steguleț alb în mînă. Aici au discutat cu o delegație a acestora, condusă de un colonel. În ideea salvării de vieți omenești, căpitanul Fulga le-a cerut hitleriștilor să depună armele, dar aceștia au refuzat, amenințînd cu aroganță că vor forța trecerea prin defileu cu trupe și tancuri.

Mîhnit și indignat, căpitanul Fulga s-a întors la baricadă, unde a luat măsuri pentru asaltarea cotropitorilor. După o vreme, se auzi huruit de camioane. Hitleriștii înaintau cu prudență, trăgînd din mers rafale de arme automate. Cînd avangarda coloanei a ajuns în fața baricadei, căpitanul Fulga a dat semnalul luptei. Armele automate și puștile luptătorilor români au țesut o pînză de foc pe firul văii. Autocamioanele s-au oprit. Soldați și ofițeri inamici au sărit din mașini. Încercînd să-și croiască drum, ei trăgeau desperați cu armament automat. Neizbutind să treacă de baricadă și suferind mari pierderi în oameni, armament și mașini, s-au retras, împrăștiindu-se prin hățîșurile munților. Dar nici acolo n-aveau să scape. Hăituiți de grupurile de militari români și de patrioții înarmați din Teliu și din împrejurimi, s-au predat. Numai în acea zi de 27 august au fost dezarmați 495 de militari germani, din care 9 ofițeri și 58 de subofițeri.

Pentru faptele ostăvești săvîrșite în luptele de la Teliu, mai mulți tineri din localitate au fost distinși cu medalii de război. Printre ei se numără și Gheorghe Șerban, care, împreună cu alți doi flăcăi, a dezarmat și a făcut prizonieri 30 de hitleriști ¹¹.

¹¹ Arhiva M.A.N., fondul decorații, dosarul nr. 18, filele 12, 39.

Cîte acte de viteză legendară, cîte nume de eroi au imortalizat documentele vremii !

Prin Ordinul de zi nr. 215, comandamentul Grupului I de artilerie munte cita faptele eroice ale sublocotenentului Mircea Pisai, în vîrstă de 25 de ani, originar din comuna vrînceană Tulnici. În zilele de 5 și 6 septembrie 1944, fiind în preajma Oltului, doar cu un mănunchi de ostași și un tun anticar, a stăvilit un atac inamic dat cu tancuri, reușind să distrugă patru dintre ele. Adversitatea tînărului ofițer față de cotropitori, de războiul hitlerist, care adusesse atîtea nenorociri poporului român, era fără margini. În primăvara anului 1944, părinții săi pieriseră în orașul Ploiești, sub dărîmăturile unui bombardament aerian. Tatăl său, veteran al primului război mondial, fusese unul dintre vitejii bătăliilor de la Mărăști și Oituz.

În luptele de la Mureș din ziua de 26 septembrie 1944 a fost răpus tînărul sublocotenent Constantin Petcu din Ploiești, absolvent al Liceului comercial „Spiru Haret“, fost salariat la Rafinăria Teleajen.

În puternicele lupte de pe dealul Singeorgiu, la cota 495, a căzut eroic sublocotenentul de rezervă Victor Mărcuș, în vîrstă de 21 de ani, unul dintre studenții eminenți ai Academiei de muzică și artă dramatică din Cluj. Pentru faptele sale vitejești, a fost decorat cu cea mai înaltă distincție de război din acea vreme — Ordinul „Mihai Viteazul“¹².

Cu același Ordin au fost decorați sublocotenenții Valeriu Bugariu și Constantin Corodeanu din Regimentul 2 roșiori, în vîrstă de 22 de ani. În luptele din Transilvania, în apropierea Clujului, la Răscruți și în alte acțiuni, cei doi tineri s-au remarcat prin numeroase fapte de arme, dovedind inițiativă, curaj și spirit de sacrificiu. În luptele din Cehoslovacia, la Kóhanovce, îndeplinindu-și pînă la capăt datoria, sublocotenentul de rezervă Valeriu Bugariu, student al Academiei comerciale din București, a dăruit patriei tot ce avea mai scump — viața¹³.

Într-una din zilele lui septembrie 1944, pe cîmpul de luptă din preajma Arieșului și-a făcut apariția studentul Iordan Cîmpeanu, în vîrstă de 20 de ani. Cu o pușcă în mîini, s-a prezentat la postul de comandă al Regimentului 14 dorobanți : „Vreau să mă înrolez voluntar — a spus el comandantului unității —. Sint de aici, din Cîmpia Turzii. Cunosc bine împrejurimile. Știu și locurile unde-și au fasciștii poziții întărite“.

După ce s-a convins că avea în față un flăcău de ispravă, comandantul regimentului și-a dat consimțămîntul. Astfel, studentul în medicină a devenit combatant. Lupta cu îndirjire, iar după încetarea focului acorda îngrijire răniților și îi ducea la postul de prim-ajutor. Într-o noapte, a trecut de 11 ori apa rece a Arieșului, transportînd de fiecare dată cîte un rănit. Apoi, în fruntea unei patrule, a făcut o incursiune în rîndurile inamice, de unde s-a întors cu doi prizonieri. Pentru faptele sale eroice, a fost avansat la gradul de caporal și propus la decorare.

În ziua de 4 octombrie, în apropierea Fabricii de cărămidă din Cîmpia Turzii, fasciștii au reușit să facă o spărtură în dispozitivul regimentului. În această situație, caporalul Iordan Cîmpeanu, din proprie

¹² Loc. cit., dosarul nr. 55, fila 97.

¹³ Arhiva M.A.N. — M.St.M., dosarul nr. 549/3, filele 108—109 ; Arhiva M.A.N., fondul decorații, dosarul nr. 186, filele 207—215 ; dosarul nr. 225, fila 179.

inițiativă, a luat comanda unei grupe de șoc și, cu o pușcă-mitralieră în mîini, s-a năpustit asupra lor. A tras cîteva rafale din fugă, apoi văzînd că inamicul, descumpănit, bate în retragere, a dezlănțuit un foc năpraznic. Cotropitorii au părăsit lupta. Neînfricatul luptător a pornit după ei. Trăgînd „în secerare“, a doborît zece militari inamici. S-a întors în liniile noastre cu doisprezece prizonieri ¹⁴.

Pentru Iordan Cîmpeanu a fost un moment obișnuit de luptă. Nimic nu i se părea greu cînd era vorba de apărarea meleagurilor în care a văzut lumina zilei și a învățat să năzuiască, să spere la un viitor mai bun. Iar lupta pentru libertatea locurilor de baștină era, de fapt, și simboliza lupta pentru libertatea țării.

Țara întregă a aflat despre faptele de eroism legendar ale artiștilor unui tun din bateria 21 antiaeriană. În ziua de 13 septembrie 1944, cînd trupele hitleriste și horthyste atacaseră într-o zonă din vestul țării, acest mănunchi de ostași le-a opus o rezistență de netrecut. Ca odinioară cei 18 plăieși ai lui Ștefan cel Mare, care au apărut Cetatea Neamțului, luptînd împotriva unei întregi armate cotropitoare, tot astfel tunarii comandați de căpitanul Romulus Pete, cu un singur tun, au apărut la Șofronea, lingă Arad, șoseaua pe care șuvoiul inamic încerca să-și croiască drum spre interiorul țării. Șapte ore în șir a rezistat pe poziție tunul, cu toate că servanții lui cădeau la datorie, rînd pe rînd. În cele din urmă, la tun au rămas căpitanul Romulus Pete, cîțiva ostași și elevul Virgil Iovănaș de la Liceul „Aurel Vlaicu“ din Arad. Iovănaș nu avea decît 15 ani; se înrolase voluntar în dimineața aceleiași zile, cînd a aflat că trupele inamice ocupaseră comuna lui natală, Curtici. După un nou atac fascist, au căzut grav răniți și ultimii luptători. Un document al acelor zile evocă în mod grăitor eroismul dovedit de servanții tunului de la Șofronea, în frunte cu viteazul ofițer: „în urma acțiunii întreprinse în satul Șofronea — Arad, s-au produs inamicului următoarele pierderi: 7 tancuri, un autocamion, 45 soldați inamici omoriți“ ¹⁵.

Trupele hitleriste și horthyste au ocupat, pentru scurt timp, Aradul și alte localități, continuîndu-și ofensiva pe valea Mureșului. La gura defileului, în zona Păuliș-Cuvin-Miniș-Ghioroc, ele au fost oprite de ostașii Detașamentului „Păuliș“, alcătuit, în majoritate, din efectivele Școlii de subofițeri rezervă de infanterie de la Radna. Elevii școlii, tineri între 19 și 22 de ani, au ridicat un zid de nepătruns în fața cotropitorilor. Au primit botezul de foc într-o luptă aprigă cu tancurile dușmane desfășurată în ziua de 14 septembrie 1944. Unul cîte unul, lupturile inamicului au fost oprite și respinse. Cînd umbrele înserării se cuibăreau pe valea Mureșului, tinerii luptători destrămau ultimul atac dușman din acea zi. Suferind pierderi imense, inamicul s-a retras spre satul Simbăteni, lăsînd pe cîmpul de luptă morți, răniți, mașini, tancuri.

A doua zi, 15 septembrie, după un masiv bombardament de artilerie, hitleriștii și horthystii, cu numeroase forțe de infanterie și tancuri, au năvălit din nou la atac. Dar neînfricații luptători români nu s-au clintit din fața dușmanului. S-au angajat cu tenacitate într-o luptă inegală. În scurt timp, cîțiva coloși de oțel se înecau în flăcări, iar primele valuri ale

¹⁴ Arhiva M.A.N., dosarul nr. 222, filele 278, 280; „Cuvîntul poporului“, anul II, nr. 40 din 1 septembrie 1945.

¹⁵ Arhiva M.A.N., dosarul nr. 93, filele 55—61; dosarul nr. 203, filele 54, 56, 61.

atacatorilor erau secerate. Dușmanul a aruncat în luptă noi forțe. Mitralierele românilor trăgeau fără încetare. Cădeau soldații inamici cu zecile, dar erau mulți, iar numărul elevilor începuse a se împuțina.

Tancurile dușmanului au pătruns în pozițiile ostașilor noștri. Atunci s-a încins o luptă extrem de crâncenă. Elevii scriau cu sîngele lor o nepieritoare pagină de eroism. Elevul sergent Achim Grozav, în vîrstă de 21 de ani, trăgător la un tun antitanc, a distrus trei care de luptă ale inamicului.

Unul din coloșii de oțel a ajuns în dispozitivul luptătorilor români. Cîțiva elevi au fost răpuși, iar alții grav răniți. Sergentul Ion Motreanu, un tînăr de pe plaiurile Gorjului, în vîrstă de 20 de ani, a sărit pe tanc și, cu grenade, a reușit să-l scoată din luptă. Alte blindate și-au continuat înaintarea în rîndurile elevilor. Cînd s-au apropiat de amplasamentul în care se afla elevul sergent Grigore Cașotă, trăgătorul unei puști-mitraliere, acesta a încetat focul. S-a ghemuit pe fundul gropii, lăsînd tancurile să treacă deasupra lui. A dezlănțuit apoi un foc năpraznic asupra infanteriștilor dușmani care însoțeau tancurile. Temerarul sergent a pricinuit inamicului însemnate pierderi, pînă în clipa în care a căzut în lupta corp la corp.

Elevul sergent Constantin Comănescu, luptînd la baionetă și cu grenade, a respins valul dușman din fața grupei sale. A căzut eroic după ce aruncase ultima grenadă.

Mircea Fota e numele unui alt elev-sergent erou, trăgător la o pușcă-mitralieră. Deși fusese depășit de inamic într-o luptă inegală, el a continuat focul. A căzut la datorie. După recucerirea poziției, în jurul corpului său se aflau 23 de militari inamici morți.

Ceasuri de-a rîndul, lupta a continuat cu înverșunare. Aducînd noi rezerve, fasciștii au reușit să străpungă dispozitivul Batalionului 2 de elevi și să înainteze, ajungînd la un șanț antitanc, în sectorul Companiei a 6-a. Din această subunitate făcea parte și sublocotenentul Gheorghe Cismaru, un tînăr din București, în vîrstă de 22 de ani. Era comandantul plutonului 1.

Lupta devenea tot mai aprigă. La grenadă și corp la corp. Inamicul a reușit să se apropie de postul de comandă al Companiei a 6-a. Aici, sublocotenentul Gheorghe Cismaru și căpitanul Ioan Fătu, comandantul companiei, luptau din răzputeri, cot la cot cu elevii plutonului 1. În amurg, valurile de asalt ale dușmanului au fost din nou întărite. Cei doi ofițeri și elevi grupați în jurul lor erau amenințați cu încercuirea. Dar nu conțineau lupta. „Să contraatace Compania!” — s-a auzit atunci glasul căpitanului Fătu. Cu oamenii pe care-i mai avea, sublocotenentul Cismaru pornește la contraatac. Cu grenada și pistolul, el scoate din luptă cinci militari inamici. Cade eroic în această acțiune, așa cum avea să cadă și căpitanul Ioan Fătu.

Elevii Companiei a 6-a au executat ultimul ordin al comandantului. Cu o hotărîre de nestăvilit, s-au năpustit la contraatac. În scurt timp, dușmanul a fost înfrînt, iar dispozitivul de apărare refăcut. Pe cîmpul de luptă, în sectorul Companiei a 6-a de elevi, au fost numărați 367 de morți, soldați și ofițeri inamici ¹⁶.

¹⁶ Arhiva M.A.N., dosarul nr. 26, fila 65; dosarul nr. 21, fila 9; dosarul 250, fila 194; Arhiva M.A.N. — M.St.M., dosarul nr. 341/53, filele 202, 203, 205.

După alte lupte crâncene, fasciștii s-au poticnit. Ei n-au reușit să pătrundă în defileul Mureșului. Cu rîndurile destrămate, au fost nevoiți să facă cale întoarsă. Pierderile suferite de dușman în aceste lupte s-au ridicat la 919 morți lăsați pe teren. La acest bilanț s-au adăugat cei 387 de militari inamici căzuți prizonieri, multe tancuri și mașini, armament, muniții și alte materiale de război.

În timpul luptelor din defileul Mureșului, se găsea la datorie și Elena Chiriță, o tinărară de pe plaiurile Argeșului. Era infirmieră la Spitalul de zonă interioară nr. 303, care, în acea perioadă, se afla la Lipova. Alături de surori și de medici, zile și nopți în șir, Elena Chiriță a depus eforturi pentru salvarea ostașilor răniți. De bunăvoie, a pornit apoi spre cota 471, unde ostașii Batalionului 1 din Regimentul 96 infanterie purtau lupte grele. Acolo a devenit sanitara unei subunități. Pansa răniții, îi îmbărbăta, se îngrijea de transportarea lor la spital. Și nu o dată i s-a întîmplat să pună mîna pe armă și să pornească cu infanteriștii la asalt.

Pentru comportarea exemplară în luptă, Elena Chiriță a fost de două ori decorată. „Pilda ei de curaj și eroism — glăsuiește un document — aduce admirația ostașilor români și sovietici, completîndu-i funcția de sanitară cu aceea a unei adevărate luptătoare de linia I a frontului”¹⁷.

Tot în acea zonă de la granița de vest a țării, pe valea Crișului Alb, au luptat eroic elevii școlilor de ofițeri de rezervă de infanterie de la Bacău și Botoșani. În fruntea elevilor pe care-i instruiseră, au căzut la datorie trei ofițeri. Alături de comandanții lor și-au jertfit viața opt elevi. Unul dintre aceștia a fost Petre N. Popescu, elev-sergent al Școlii de ofițeri de rezervă de infanterie nr. 2 Bacău, în vîrstă de 20 de ani. Pentru faptele sale, el avea să fie decorat post-mortem cu „Virtutea Militară”. Un document păstrat în Arhiva Ministerului Apărării Naționale evocă faptele sale de eroism : „În luptele din ziua de 18 septembrie 1944, a distrus cu tunul său anticar trei tanchete. Moare lovit de schijele unui proiectil de aruncător”¹⁸.

Ostașii români, cu sprijinul larg al populației, au purtat lupte înverșunate pentru nimicirea forțelor inamice din interiorul țării, au făcut zăgaz de netrecut în fața ofensivei date de trupele hitleriste și horthyste în podișul Transilvaniei și în Banat, au pornit apoi la ofensivă spre nord-vestul țării. Pe răbojul luptelor au fost înscrise numele multor eroi, care s-au avîntat în marele asalt al unităților române și sovietice, acționînd cu spirit de jertfă la zdrobirea forțelor inamice de pe aliniamentul orașelor Carei și Satu-Mare.

În ziua de 23 octombrie, în fruntea companiei de infanteriști pe care o comanda, a fost răpus sublocotenentul Victor Neghină, un tînăr de 22 de ani. Familia eroului din Plenița-Dolj avea să afle zguduitorul veste printr-un răvaș trimis de soldatul Ion Rotaru, originar din Galicea Mare : „Vă trimit această scrisoare cu o mare durere și cu multe lacrimi în ochi despre faptele cele bune ale domnului sublocotenent Neghină, pentru că a căzut în fața orașului Carei, lovit de trei cartușe în piept...”.

La Mădăraș, în ziua de 24 octombrie, și-a jertfit viața sergentul Gheorghe Carată din Regimentul 3 călărași, un flăcău de 23 de ani din

¹⁷ Arhiva M.A.N., fondul decorații, dosarul nr. 45, fila 26.

¹⁸ Loc cit., dosarul nr. 25, fila 27.

cîmpia Bărăganului, de la Săveni. Într-o acțiune personală, cu grenada, el a distrus un cuib de arme automate și a scos din luptă trei militari inamici ¹⁹.

Sublocotenentul Toma Roșescu, comandant al unui pluton de tunuri antitanc din Regimentul 2 dorobanți, caporalul artilerist Nicolae Rusu, mitraliorul Constantin Vasilescu și mulți alții s-au jertfit în luptele pentru eliberarea orașului Satu-Mare. Devotamentul pentru cauza libertății României și faptele lor de glorie și-au avut seva în dragostea de țară, în ura nestinsă față de cotropitori.

Prin luptele duse cot la cot de ostașii români și sovietici, la 25 octombrie 1944, după eforturi încordate, cotropitorii au fost alungați de pe pământul României. Continuînd lupta, diviziile românești au trecut pe teritoriul Ungariei. În pusta ungară, zi și noapte, ostașii noștri au luptat cu aceeași dăruire și îndrăjire.

Sublocotenentul Nicolae Vrinceanu, comandantul unei subunități de artilerie antiaeriană, a căzut eroic într-un aprig duel cu mai multe tancuri inamice. La 13 noiembrie, într-o altă înfruntare cu blindatele dușmanului, servanții bateriei antitanc a Diviziei 11 infanterie au oprit un puternic contraatac, pricinuind naziștilor însemnate pierderi. Artileriștii români au scos din luptă două tancuri. În această acțiune s-au distins în mod deosebit caporalii Gheorghe Alecu, Ștefan Neacșu și sergentul Victor Lisaru.

Printre cei care și-au înscris numele în cartea eroilor se numără și tinerii sublocotenenți rezerviști Remus Ghișe din Regimentul 1 dorobanți și Partenie Singeorzan din Regimentul 94 infanterie, ambii comandanți de plutoane. În fruntea subunității, sublocotenentul Remus Ghișe era pildă de tenacitate și bărbăție. În luptele de la Tiszáug, împreună cu ostașii plutonului său, a oprit năvala unui contraatac dușman. A rezistat pe poziție, trăgînd personal cu o pușcă-mitralieră. În această acțiune, a fost răpus de un glonte ²⁰. La Alpár, într-o luptă crîncenă, a căzut în prima linie de foc sublocotenentul Partenie Singeorzan, fecior de plugari din comuna Nazna, județul Mureș. Avea 24 de ani...

În șirul actelor de bravură săvîrșite de ostașii români în bătălia Tisei se înscrie și incursiunea executată de o grupă de luptători din Regimentul 18 infanterie. Sub comanda sergentului Nicolae Zelea, soldații Nistor Bucur, Ioan Jecan, Teodor Lupaș, Nicolae Trăistaru, caporalul Ilie Epure și alți trei ostași au trecut riul cu o barcă. Ajunși pe malul drept al Tisei, au acționat prin surprindere, capturînd mai mulți militari inamici, printre care un ofițer. De la prizonieri s-au obținut informații prețioase. În zorii acelei zile, 19 noiembrie, cei nouă luptători, împreună cu ostașii altor subunități, au creat în acel punct un cap de pod.

Sublocotenentul Constantin Stăniloiu din Regimentul 5 roșiori, în vîrstă de 21 de ani, era un înalt exemplu pentru ostașii plutonului pe care-l comanda. „Bravul ofițer — se scrie într-un document militar — se întrece pe el însuși, prin disprețul categoric care îl arată în fața pericolului și prin elanul nestăpînit cu care se avîntă la atac“. Pentru faptele sale, i s-a conferit Ordinul „Mihai Viteazul“ ²¹.

¹⁹ Loc. cit., dosarul nr. 242, filele 70—71 ; dosarul nr. 245, fila 22.

²⁰ Loc. cit., dosarul nr. 123, fila 57.

²¹ Loc. cit., dosarul nr. 186, filele 157—159.

La sfârșitul anului 1944, unele divizii românești, luptând alături de trupele sovietice, au ajuns în Cehoslovacia, iar altele se aflau încă pe teritoriul Ungariei. Printre acestea se numărau și marile unități ale Corpului 7 armată — diviziile 2 și 19 infanterie și Divizia 9 cavalerie —, care, împreună cu două corpuri de armată sovietice, aveau să realizeze încercuirea forțelor inamice din Budapesta. Au urmat lupte violente pe străzile și bulevardele capitalei ungare. Zile și nopți infernale. Bombardamentele artileriei și ale aviației zguduiau pământul, năruiau edificii. Din cazemate și tancuri, din beciuri și adăposturi, din curți și grădini izbucneau explozii, țîșneau șuvoaie de proiectile, flăcări și fum. Fasciștii rezistau cu încăpăținare. De pe acoperișuri și de la ferestre răpăiau arme automate, se aruncau grenade, sfichiuiau plumbii lunetiștilor dușmani. Fiecare casă, fiecare etaj sau subsol erau smulse din mâinile fasciștilor cu jertfe de sînge.

Înaintînd de la est spre Dunăre, prin eforturi susținute, ostașii români au asaltat peste o mie de clădiri, care fuseseră transformate de inamic în puncte de rezistență. Printre luptătorii care au participat la acțiunile de la Budapesta s-au numărat și ostașii Diviziei 19 infanterie. Din această mare unitate făcea parte și Elena Chiriță, sanitara care primise botezul focului în luptele din defileul Mureșului. Era acum sergent. Trecuse prin bătălia Tisei, prin năpraznicele încelestări de la Mindszent, Alpár și Isaszeg. Într-o zonă de la periferia capitalei ungare a fost grav rănită de explozia unei mine de aruncător. „În ziua de 1 ianuarie 1945 — nota unul dintre comandanți în propunerea de decorare a neînfriccatei luptătoare cu medalia „Virtutea Militară“ —, în atacul de la Forrásimajor, Elena Chiriță cade rănită de un proiectil de brand, fiindu-i fracturate ambele picioare. A contribuit în mare măsură la antrenarea soldaților Batalionului 1 la atac“. Transportată în țară, Elena Chiriță s-a stins din viață pe patul unui spital din Arad²².

În luptele din interiorul capitalei ungare, ca și în acțiunile precedente, combatanții români au înscris pilduitoare acte de vitejie. Mulți dintre autorii faptelor eroice au rămas anonimi, contopindu-se în măreția acestor fapte. Altor li se cunosc numele, și ele sînt pentru totdeauna gravate pe răbojul izbînzilor. Căpitanul Stan Micu, unul dintre cei mai temerari ofițeri ai Regimentului 94 infanterie, s-a distins în multe acțiuni, începînd cu asaltul pentru înfringerea trupelor hitleriste din Orșova în timpul insurecției. Luptînd cot la cot cu ostașii săi, a căzut la datorie într-un cartier al Budapestei. În lupta de la Poșta Centrală și-a jertfit viața locotenentul Constantin Marinescu, comandantul Companiei a 3-a din Regimentul 26 dorobanți. În preajma gării de est a fost răpus sublocotenentul Dominic Pop, student al Facultății de drept din Cluj. Pentru faptele sale de arme, consemnate în documentele Regimentului 95 infanterie, a fost decorat și avansat post-mortem la gradul de locotenent.

Un curaj deosebit a dovedit fruntașul pionier Iosif Toma, în vîrstă de 24 de ani, care, în ziua de 4 ianuarie 1945, a nimicit un grup de rezistență dușman baricadat într-o clădire. Se oferise voluntar pentru această misiune riscantă, în care a minuit cu pricepere trotil și dina-

²² Loc cit., dosarul nr. 119, filele 122—123; dosarul nr. 150, fila 116.

mită. Mai târziu, în luptele din Cehoslovacia, neînfricatul ostaș — flăcău din Fofeldea Sibiului — avea să fie secerat de tirul unei mitraliere ²³.

Sublocotenentul Vasile Rusu din Regimentul 7 artilerie grea îndeplinea funcția de observator înaintat al unui divizion. În ziua de 7 ianuarie, din proprie inițiativă, a trecut prin furtuna de gloanțe și s-a urcat pe tribuna principală a hipodromului, cu toate că în subsolul clădirii se aflau militari inamici, care trăgeau continuu focuri de arme. De acolo, avînd un larg cîmp de observare, a descoperit numeroase cuiburi de arme automate, piese de artilerie și cazemate. Dirijînd focul tunurilor, obiectivele dușmane au fost nimicite sau neutralizate. Rănit pe străzile Budapestei, Vasile Rusu a refuzat să plece la spital. S-a pansat și a continuat lupta. Viteazul ofițer avea 22 de ani ²⁴.

Disciplinat și energic, exemplul de angajare în luptă — așa îl țîn minte pe sublocotenentul Nicu Belecciu Chirvasă cei care l-au însoțit pe drumul de foc al războiului antihitlerist. Deși încadrat de puțină vreme în Regimentul 31 dorobanți, tînărul ofițer, originar de pe plaiurile Fălciului, era stimat atît de ostașii din subordine, cît și de superiori săi. Împreună cu mitraliorii plutonului pe care-l comanda, a nimicit multe cuiburi de arme automate ale dușmanului, a stăvilit numeroase contraatacuri. În momente de răgaz, chipul îi era luminat de zîmbet și prietenie. Aveai în față un tînăr cu vorbă domoală, un moldovean blajin. În timpul asalturilor devenea aprig, glasul lui căpăta asprime. Dimineața zilei de 9 ianuarie 1945 l-a găsit în focul unui atac asupra rezistențelor inamice aflate în dreapta hipodromului din Budapesta. Subunitățile Batalionului 2, din care făcea parte, și-au continuat înaintarea. În amurg, luptau în preajma căii ferate din fața cazărării „Franz Joseph”. Fasciștii ripostau. În această situație, sublocotenentul Belecciu a pătruns în flancul inamicului și, cu focul unei mitraliere, a susținut înaintarea ostașilor. A ajuns apoi pe rambleul căii ferate, de unde a declanșat un foc intens de gloanțe asupra fasciștilor. Cînd subunitățile române asaltau pozițiile dușmane din fața cazărării, mitraliera mînuită de sublocotenentul Belecciu nu mai trăgea. Glasul ei se frînsese în vîlmășagul luptei... Nicu Belecciu Chirvasă, care nu împlinise încă 24 de ani, a căzut eroic ²⁵.

În ziua de 10 ianuarie, sergentul Ioan Chiriac din Regimentul 94 infanterie a primit o importantă misiune : să atace din flanc, cu grupa sa, rezistențele dușmane care, cu un foc violent de arme automate, stăvileau înaintarea companiei din care făcea parte. Sergentul a ajuns în punctul indicat fără ca dușmanul să prindă de veste. Și-a lăsat subordonații camuflați în apropierea inamicului, gata de acțiune, iar el s-a avîntat spre un cuib de arme automate. A aruncat patru grenade și a scos din luptă mai mulți fasciști. În fruntea grupei, a continuat atacul asupra altor rezistențe dușmane. Compania și-a reluat înaintarea. După alte două zile de lupte, sergentul Ioan Chiriac a fost grav rănit ²⁶. A stat luni în șir în spitale, apoi, fără o mînă, s-a întos în Șimian, comuna lui natală de pe malul Dunării.

²³ Loc cit., dosarul nr. 26 bis, fila 128.

²⁴ Loc cit., dosarul nr. 91, filele 1 094—1 095.

²⁵ Loc. cit., dosarul nr. 93, filele 170—174.

²⁶ Loc. cit., dosarul nr. 252, fila 11.

În zona hipodromului, într-o împrejurare deosebită, sergentul Ioan Dascăr, din Divizia 9 cavalerie, a căzut prizonier. Nici o clipă nu s-a împăcat cu această postură. S-a luptat, corp la corp, cu militarul german care-l escorta, doborându-l cu o lovitură de lopată. A capturat apoi o armă automată și, cu focul ei, a ținut piept, singur, împotriva unei subunități inamice, până i-au venit în ajutor ostașii sovietici care se aflau în preajmă. Ulterior, a săvârșit multe acte de bravură, pentru care a fost răsplătit cu „Virtutea Militară“.

Îndeplinind, mai întâi, funcția de observator înaintat, apoi de comandant al unei baterii de tragere, locotenentul de rezervă Daniel Pop din Regimentul 6 artilerie s-a remarcat prin spirit de inițiativă, prin abnegație și dîrzenie. Favorizat de pîcla unei zile mohorîte și de fumul exploziilor, s-a urcat pe turnul de apă aflat în partea de răsărit a Budapestei, de unde a identificat multe poziții fortificate ale dușmanului. Observînd efectele loviturilor, făcea reglări de tragere prin fir telefonic, după care comanda focul de baraj al tunurilor. Nu după mult timp, inamicul a descoperit „ochiul“ artileriștilor români. Trei mitraliere și-au îndreptat șuvoaie de foc asupra locotenentului Daniel Pop. Gloanțele mușcau din acoperișul de beton al turnului. Ofițerul și-a găsit adăpost într-un căuș de beton. După căderea întunericului, a avut posibilitatea să coboare și să se retragă la ai săi. Cînd, în luptele de pe bulevardul Rákoczy și din piața Barossy, servanții unui tun, executînd trageri directe la vedere împotriva forțelor fasciste, au căzut la datorie, rînd pe rînd, morți sau răniți, locotenentul Daniel Pop a devenit ochitor și trăgător. Cu proiectile de ruptură și incendiere a zdrobit rezistențele dușmane din trei clădiri și a ieșit biruitor dintr-un duel deschis cu tunuri ale inamicului ²⁷.

Pe locotenentul de rezervă Savu Manta, originar din Turcinești, județul Gorj, războiul l-a smuls de la catedra la care funcționa ca învățător și l-a adus la comanda unei companii din prima linie a frontului. Cu iscusință și spirit de jertfă, el a conceput și a executat atacuri și manevre îndrăznețe. Împreună cu ostașii subunității sale, a realizat asalturi prin surprindere, soldate cu capturarea a numeroși fasciști. „Pentru acțiunile încununate de succes pe străzile Budapestei — a notat într-un document comandantul Regimentului 95 infanterie — locotenentul Manta Savu a fost citat la radio în ziua de 12 ianuarie 1945“. Deși cu rîndurile rărite, compania locotenentului Savu Manta a continuat lupta cu aceeași dăruire, cu același elan imprimat de comandant, înaintînd în dispozitivul dușmanului. Asaltînd clădire după clădire, pe bulevardul Rákoczy, în ziua de 15 ianuarie a capturat 59 de militari inamici. Acești prizonieri s-au adăugat la numărul militarilor inamici dezarmați în luptele anterioare de compania locotenentului Savu Manta. La 4 martie 1945, cînd ofițerul avea să fie răpus în luptele din Cehoslovacia, subunitatea totaliza 277 de prizonieri ²⁸.

Sergentul Petre Bucura din Regimentul 13 călărași avea o faimă binemeritată în toată unitatea. Numele și bravurile sale erau cunoscute în Divizia 9 cavalerie și la Corpul 7 armată. Era lung șirul faptelor sale de arme. Acest tînăr de 24 de ani, voinic și energic, a fost citat prin mai

²⁷ Loc cit., dosarul nr. 91, filele 1 052—1 058.

²⁸ Loc. cit., dosarul nr. 93, filele 162—167.

multe ordine de zi date de Divizie, Corp și Armată. Era mereu în fruntea grupei sale, neînfricat în atacuri, dirz în fața tancurilor, iar în misiuni de cercetare iscusit și abil. Numeroasele incursiuni făcute de el în spatele frontului dușman sau în liniile de luptă ale fasciștilor, singur ori însoțit de trei sau patru ostași, aveau ca rezultat informații prețioase și capturarea de militari inamici. Un document de arhivă consemnează că viteazul luptător a făcut 30 de prizonieri. În luptele de la Budapesta, la hipodrom, Petre Bucura a distrus cu grenade un cuib de rezistență alcătuit din 4 hitleriști. Pe drumul greu al luptelor, el a fost rănit de patru ori. Dar tot de patru ori a refuzat să stea la ambulanță sau la spital și s-a întors în prima linie, alături de tovarășii săi. Evocînd virtuțile sale ostășești, un reporter de război scria în „Gazeta luptătorilor“ : „Un întreg corp de armată, de la general și pînă la ultimul soldat, îi poartă numele din gură în gură“. La întoarcerea de pe front în satul său natal din fostul județ Muscel, Petre Bucura purta pe epoleți galoanele de plutonier, iar pieptul său era împodobit cu „Virtutea Militară“ și cu alte decorații ²⁹.

Cu medalia de război „Virtutea militară“ a fost răsplătită și vitejia sergentului major Ioan Mihăilă din Regimentul 24 infanterie, un tînăr cu fire domoală, din județul Vaslui. Avea 23 de ani. Pe drumul de foc al războiului antihitlerist a fost de trei ori rănit. „Om al datoriei“ — cum a menționat într-un document comandantul unității —, s-a reîntors din nou pe cîmpul de luptă, unde i s-a încredințat comanda unui pluton de mitralieri. În luptele grele din munții Cehoslovaciei a îndeplinit multe misiuni în care s-a remarcat prin „curajul și înaltul spirit de sacrificiu“. La cota 757, în seara zilei de 19 aprilie 1945, batalionul din care făcea parte a fost încercuit de trupe hitleriste. Mihăilă reușește să ajungă în liniile proprii. Profitînd de întunericul nopții, cu un „mănunchi“ de ostași, pătrunde în dispozitivul inamicului și, prin surprindere, cu grenade și cu o mitralieră, dezlănțuie un atac vijelios. Exploziile grenadelor au creat panică în rîndurile dușmanilor. Hitleriștii au părăsit poziția de luptă, lăsînd în urma lor morți și răniți. Batalionul român a fost salvat.

În timp ce în fabrici, pe ogoare, pretutindeni la locul de muncă, tineretul se angaja cu toate forțele pentru asigurarea producției și creșterea ei, pentru susținerea frontului antihitlerist, răspunzînd cu înflăcărare chemării Partidului Comunist Român : „Totul pentru front, totul pentru victorie !“, mulți tineri, muncitori, țărani, intelectuali, se înrolau voluntar în unitățile armatei. În decembrie 1944 și ianuarie 1945 au pornit spre front două eșaloane de voluntari formate din mai multe detașamente. Primul eșalon avea un efectiv de cîteva sute de tineri, iar al doilea peste o mie. O mare parte dintre ei erau comuniști și uteciști. Hotărîrea lor exprima semnificații adînci, care scoteau în evidență patriotismul fierbinte al comuniștilor și uteciștilor, fermitatea lor neclintită de a lupta cu arma în mînă pînă la victoria finală împotriva nazismului, spiritul de solidaritate internațională în care au fost educați de către partid.

Voluntarii detașamentelor plecate din țară în luna decembrie 1944

²⁹ Arhiva C.M.J. Dimbovița (foaia matricolă) ; Arhiva M.A.N., fondul decorațiilor, dosarul nr. 70, filele 45—47 ; „Gazeta luptătorilor“, anul II, nr. 23 din 26 februarie 1945.

s-au oprit în localitatea Verpelét din Ungaria, unde a luat ființă un batalion de instrucție denumit „Batalionul de cadre“. Aici, tinerii recruți au fost echipați și organizați pe trei companii, după care au început instrucția militară. Dar voluntarii doreau să intre imediat în luptă. În clipele de repaus, scandau : „Vrem pe front, vrem în linia întâi !“. În rîndurile lor se aflau tineri care participaseră la insurecție și la luptele pentru eliberarea deplină a teritoriului patriei. Considerîndu-se instruiți, ei cereau cu insistență să li se aprobe plecarea în prima linie. Evocarea unor episoade din biografia voluntarilor uteciști va pune în evidență mobilul dorinței lor de a da piept cît mai grabnic cu dușmanul.

Paraschiv Dragu, un flăcău de 19 ani, a pornit spre front cu detașamentul voluntarilor din București. S-a născut în orașul Călărași. Mai tîrziu, împreună cu părinții săi, a venit în Capitală. În acea zi de 16 februarie 1933, zi de neuitat pentru muncitorii de la „Grivița“, Paraschiv Dragu, care nu împlinise încă opt ani, se afla la poarta Atelierelelor C.F.R. Adusese mîncare tatălui său, care se afla printre luptătorii greviști. A văzut baionetele amenințătoare ale forțelor represive, i-au șuiertat gloanțele pe la urechi. I-a văzut pe muncitorii ceferiști dirji în fața morții. Întorcîndu-se acasă, copilul a povestit mamei sale tot ce văzuse. Cîteva zile în șir n-a mai conținut cu întrebările : „De ce i-au împușcat pe muncitori ? De ce l-au omorît pe ucenicul de la sirenă ?“. Cu ochii înecați în lacrimi, părinții i-au răspuns atît cît credeau că poate înțelege copilul. Multora din problemele nedelegate atunci Paraschiv le-a găsit tîlcul mai tîrziu, în cei doi ani de ucenicie la Uzinele „Laromet“. Acolo, în anii dictaturii militare-fasciste, ai războiului hitlerist, a îndurat mari suferințe și umiliri, a fost bătut și încarcerat. Ura împotriva exploata-torilor, a dictaturii militare-fasciste, a nazismului a crescut mereu în sufletul său. În acea zi de August 1944, cînd a auzit răpăitul mitralie-relor și bubuitul tunurilor, s-a încadrat într-o formațiune de luptă pa-triotică. A primit armă și a pornit spre Băneasa, luptînd eroic împotriva cîmpitorilor hitleriști.

După înfrîngerea trupelor germane de la nord de București, Pa-raschiv Dragu s-a întors în oraș cu o coloană de militari și civili. Era obosit, cu chipul acoperit de colb și sudoare. Dar se simțea mîndru cu un automat atîrnat de gît și cu o pușcă pe umăr. Așa s-a prezentat la sediul Comitetului Central al Partidului Comunist Român, unde a fost încadrat în garda de pază.

Peste cîteva zile, Paraschiv Dragu a devenit utecist. De atunci, a fost mereu prezent în acțiunile organizate de partid și U.T.C. La chemarea P.C.R., s-a înrolat voluntar. În ziua plecării spre front, a trecut pe acasă să-și ia rămas bun de la părinți. „Măi, băiete, gîndește-te bine ce faci — i-a spus tatăl său la despărțire —. Să știi că nu pleci la nuntă. Pleci la război. Dacă ești hotărît să mergi pe acest drum, atunci să mergi pînă la capăt“.

După instruire, Paraschiv Dragu avea să lupte în munții Ceho-slovaciei, pînă la Kisla, unde, în ziua de 11 martie 1945, a căzut eroic cu mîinile încheștate pe automat...

Emil Cojocaru avea doar 17 ani cînd s-a înrolat voluntar în armată. Era elev la un liceu din Capitală și activist al U.T.C. La chemarea Uniunii Tineretului Comunist, împreună cu alți tineri, a plecat pe frontul antihitlerist. Trăsăturile caracterului și atitudinii sale, profunzimea gîn-

dului și faptelor l-au impus în fața tinerilor. Cuvintele lui erau ascultate cu luare aminte, constituiau teme de meditație. Într-o zi, când trenul vointarilor bucureșteni alerga prin pusta ungară, Emil a evocat momente din viața sa...

La vremea când începuse a desluși câte ceva din rosturile vieții, a înțeles că părinții săi activau în rindurile partidului comunist. Avea atunci 13 ani și tot atunci a intrat în luptă. Nimeni nu bănuia că, de multe ori, în ghiozdanul său de școlar, ducea ziare ilegale, manifeste și alte materiale editate de P.C.R. Dar, într-o zi din iarna anului 1943, casa lor a fost împresurată de agenți ai siguranței. Părinții săi au fost arestați. Mai târziu, băiatul avea să afle că tatăl era deținut la închisoarea Văcărești, iar mama în lagărul de la Tîrgu-Jiu. Emil n-a uitat suferințele prin care a trecut pînă în ziua cînd și-a îmbrățișat din nou părinții. Adunase în sufletul său multă ură împotriva hitleriștilor și a acoliții lor.

După perioada de instruire militară, a fost repartizat la Regimentul 2 infanterie, care se afla în Cehoslovacia. Cu această unitate a luat parte la acțiunile din munții Javorina, distingîndu-se prin acte de înalt curaj. I s-a încredințat apoi funcția de locțiitor al comandantului de pluton. În apropiere de riul Hron, într-o încăleștare cu inamicul, a fost grav rănit de explozia unui proiectil.

Tînărul Daniel Mircea din orașul Pucioasa, în vîrstă de numai 17 ani, s-a aflat, în acel fierbinte August 1944, pe cîmpul de onoare alături de patrioții care au luptat pe dealurile din preajma orașului Moreni. Rănit la un picior s-a pansat singur și, după terminarea luptelor, a venit la Pucioasa. N-a zăbovit acasă. A plecat la Tîrgoviște, unde îl aștepta munca încordată de activist al Comitetului județean Dîmbovița al U.T.C.

Era zi și noapte pe teren. Făcea zeci de kilometri pe jos, pentru a duce tineretului muncitor de la sate cuvîntul partidului. Neobosit, Daniel, la fel ca ceilalți activiști, se întorcea la sediu noaptea târziu. Se odihnea două-trei ceasuri, după care pornea din nou la drum. Cînd a ajuns în prima linie de luptă, așa cum i-a fost dorința, i s-a încredințat o pușcă-mitralieră. Pe meleagurile Cehoslovaciei, în munții Javorina, avea să îndeplinească multe misiuni, începînd de la cota 568 — pe înălțimea Kalutovo, pe cotele 570 și 549, la Dekis, la Visoka și Moderstolnia — pînă în apropiere de riul Hron. Acolo, în ziua de 9 martie 1945, într-o luptă aprigă, Daniel Mircea avea să fie răpus.

În perioada de instruire, Paraschiv Dragu, Emil Cojocar și Daniel Mircea făcuseră parte din Compania 1, în fruntea căreia se afla Constantin Godeanu, membru al C.C. al U.T.C. Godeanu avea 25 de ani. S-a născut în 1919, în comuna Pietroasele din județul Buzău. În toamna anului 1934 s-a angajat ucenic la Atelierele C.F.R. „Grivița” din București, unde a învățat meseria de electrician. Mediul muncitoresc a exercitat o puternică înrîurire asupra sa, pregătindu-l și călindu-l pentru lupta revoluționară. Curînd, avea să fie primit în rindurile organizației comuniste de tineret, în cadrul căreia s-a remarcat prin elanul și spiritul său combativ. Pătruns de înaltele țeluri revoluționare și patriotice ale partidului, s-a avîntat în luptă. În 1940, a fost arestat și întemnițat timp de peste un an. Hotărîrea sa nezdruincată de a lupta o mărturisește vibrant și în scrisorile adresate părinților săi: „În momentul în care un

om intră într-o luptă, trebuie să meargă pînă la capăt. Trebuie să lase interesele personale și să lupte pentru interesele celor mulți. Cei care părăsesc lupta se numesc lași". Într-o altă scrisoare, el spunea : „Pentru mine există numai un drum ; acest drum l-am ales, pe el voi merge, indiferent ce se va întîmpla“.

De la Verpelét, voluntarii primului eșalon au executat un marș pînă la Endréfalva, unde aveau să-și completeze instruirea militară. Au pornit apoi spre front. Trecînd pe teritoriul Cehoslovaciei, „Batalionul de cadre“ s-a oprit la Batovce. Aici, în ziua de 8 februarie 1945, voluntarii au depus jurămîntul militar. Cu privirile ațintite la drapelul tricolor, ei au făcut jurămînt de credință patriei și poporului : „Jur poporului meu să lupt pentru libertatea și propășirea lui“.

În numele voluntarilor, tînărul comunist Ioan Prică, în vîrstă de 24 de ani, a rostit cuvinte înflăcărâte, de profundă semnificație pentru tenacitatea cu care porneau la luptă : „Am depus jurămîntul, dar noi nu vom avea răgaz pînă ce nu vom pune în aplicare cele ce am jurat. Ne luăm angajamentul ca, alături de Armata Roșie, să mergem înainte, spre victorie, pînă la distrugerea definitivă a fascismului“. ³⁰

A doua zi, 9 februarie 1945, efectivele „Batalionului de cadre“ au fost repartizate la unitățile Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“, în prima linie a frontului. Au urmat zile și nopți de eforturi : atacuri și contraatacuri, cote cucerite, sate eliberate, jertfe...

În condițiile unei ierni grele, în munții Cehoslovaciei, prin geruri și viscole, ostașii români — luptînd în frăție de arme cu ostașii sovietici și cu partizanii cehoslovaci — au dat nenumărate pilde de eroism. Mulți tineri și-au jertfit viața în înclăstarea cu dușmanul, înscriindu-și numele în cartea eroilor patriei : Constantin Godeanu, muncitor ceferist de la „Grivița“ ; Petre Vișcu, petrolist din comuna Gura Ocniței ; Dumitru Negrea, tîmplar din Drobeta-Turnu Severin ; Ludovic Czeller-Gáll, student, activist al Comitetului județean Cluj al U.T.C. ; Alexandru Rusu, utecist din ilegalitate, membru în Biroul județean Brașov al U.T.C. ; Zoltan Egri, activist al Comitetului județean Brașov al U.T.C. ; Nicolae Bancă din București ; Ilie Cotoră și Constantin Petrescu, doi bravi uteciști plecați pe front din Craiova ; Iosif Petru, utecist, de la Uzinele „Astra“ din Brașov, în vîrstă de 23 de ani, pușcaș-mitralior, care, în luptele de stradă de la Kopaniče, și-a salvat subunitatea de la încercuire cu prețul vieții. Voluntarii detașamentului plecat de la Brașov aveau să-l țină minte pe Iosif Petru pentru actele sale de curaj. Neuitat va rămîne gestul său de dăruire pentru salvarea unui tovarăș de luptă. Într-o noapte, tîrîndu-se prin troiene de zăpadă și prin gropi de obuze, a depășit prima linie și a ajuns în „țara nimănu“. Cînd s-a întors, aducea cu sine pe utecistul Teodor Iancu, un tînăr care împlinise 18 ani în tranșeele de pe hotarul comunei Bohuniče, unul dintre cei mai îndrăzneți voluntari, care, grav rănit, rămăsese între liniile frontului, la marginea satului Visoka.

Pe străzile Kopaniče, unde luptele s-au desfășurat cu deosebită violență, tinerii uteciști s-au distins prin curaj și bărbăție. Haralambie Munteanu, utecist în vîrstă de 17 ani, îndeplinind funcția de locuitor de

³⁰ „Înainte“ din 9 februarie 1945.

comandant la un pluton de pușcași, își înflăcăra subordonații prin exemplul său. Utecistul Nicolae Sidea, strungar în fier la secția sculărie a uzinelor „Astra” din Brașov, deși avea tîmplele bandajate (fusese rănit de o schijă de obuz și de explozia unei grenade), se afla în primele rînduri ale subunității sale. Tînărul comunist Ioan Bărbulescu, de 22 de ani, cercetaș de direcție al unui pluton de pușcași, se afla mereu în avangardă. Îndeplînise multe misiuni riscante. În timpul atacului dat pe înălțimea „Stam-poh”, înaintarea subunității fusese oprită de focul armelor automate. Făcînd un ocol printr-o pădure, Bărbulescu a izbutit să răzbată în spațele inamicului. De acolo, s-a năpustit spre hitleriști, aruncînd asupra lor mai multe grenade. Rezistența dușmană a fost distrusă. Voluntarul român scosese din luptă patru hitleriști. La Kopaniče, în seara zilei de 5 martie 1945, compania din care făcea parte Ioan Bărbulescu trecea din nou prin momente grele. Inamicul pornise la contraatac, protejat de focul unei mitraliere, care flanca șoseaua principală. Ostașii români au ripostat numaidecît. În toiul înrîncenării, și-au dat seama că muniția era pe terminate. Vrăjmașii cîștigau teren; înaintau printr-o livadă. În acele clipe, Ioan Bărbulescu s-a repezit spre colțul unei case, s-a strecurat pe lîngă împrejmuirea de piatră a unei curți. La lumina unei rachete, a văzut mitraliera inamicului, care trăgea de lîngă ghizdul unei fîntini. S-a tîrît în grabă pînă la un pom și a tras cîteva gloanțe, apoi s-a aruncat spre fîntină. Surprinși și îngroziți, servanții armei automate s-au făcut nevăzuți prin livadă, lăsînd mitraliera în perfectă stare de funcționare. Ioan Bărbulescu a devenit numaidecît mitralior. Lîngă fîntină era atîta muniție încît mitraliera capturată a funcționat toată noaptea.

În asalturile înaintării spre riul Hron, tinerii voluntari au săvîrșit numeroase fapte de eroism. Ștefan Bogdan, Vasile Boantă, Olimpiu Francisc Balogh, Alexandru Bartha, Mircea Bălașa, Constantin Cîmpeanu, Constantin Drulă, Aurel Gegiu, Andrei Szell, Mihai Moraru, Ioan Petricean și alții au fost răniți la cotele 568, 489, 606, 618, în zona satelor Dekys, Vísoka, Kopaniče, Kísla, Hodruša, Dolné Hamry, Repisko și Lukavitzce.

Printre tinerii luptători căzuți eroic în luptele din Cehoslovacia și-a înscris numele și voluntarul Aurel Suciu, în vîrstă de 20 de ani, muncitor metalurgist, secretarul celulei U.T.C. de la Fabrica „Unirea” din Cluj. La Muzeul Militar Central se păstrează ultima scrisoare a sa adresată părinților. Din rîndurile ei se desprind limpede crezul său de viață, năzuințele pentru care a luptat înflăcăratul utecist: „Eu sînt militar într-o armată democratică și lupt contra fascismului, pentru dezrobirea muncitorimii și pentru libertate”.

În clocotul luptelor de la Hron s-a stins din viață tînărul comunist Ioan Prică, plecat pe front de la Uzinele „Vulcan” din București. În 1940, cînd avea 20 de ani, a fost arestat pentru activitatea sa revoluționară și condamnat la zece ani închisoare. Aproape patru ani a stat în temnițat la Jilava, Caransebeș și Lugoj. La chemarea partidului comunist, a plecat pe front. Ajungînd în prima linie, a îndeplinit funcția de loctiitor de comandant la un pluton de pușcași. Pentru eroismul dovedit în lupte, a fost propus la decorare și avansare: „Este exemplu pentru ostașii lui, fiind tot timpul în fruntea lor” — se scrie în propunerea la decorare. Același document consemnează lapidar o serie de acțiuni la care a luat parte Ioan Prică și rezultatele obținute de subunitate în apri-gele înclăștări de la cotele 722 și 618. Plutonul său a scos din luptă

47 de militari inamici. În ziua de 18 martie, în timpul unei grele acțiuni, explozia unui proiectil de artilerie l-a rănit mortal. Ultimele cuvinte pe care el le-a rostit au fost îndemnuri de luptă adresate tovarășilor săi de arme.

★

Dragostea fierbinte pentru pământul strămoșesc, ura nestinsă față de cotropitorii naziști, conștiința datoriei împlinite, gândul de a vedea îndeplinite năzuințele de veacuri ale poporului nostru — libertatea și independența, o viață mai bună — au îndemnat tineretul la luptă, alături de întreaga țară, l-au angajat pe drumul de foc al insurecției și războiului antihitlerist. Pe cîmpul de onoare, luptătorii au transformat crezul apărării pământului străbun, cu prețul sacrificiului suprem, în fapte pilduitoare înscrise pentru totdeauna în istoria patriei, fapte ce ilustrează continuitatea neabătută în lupta dusă de poporul nostru din generație în generație împotriva invadatorilor, angajarea și eroismul poporului român în slujba mărețelor idealuri de pace, libertate și independență.

În ziua de 9 Mai 1945, Germania hitleristă a capitulat fără condiții. Marea victorie a fost cucerită cu prețul unor eforturi și jertfe uriașe date de popoarele unite în coaliția antifascistă și, în primul rînd, de popoarele Uniunii Sovietice, care au purtat greul războiului antihitlerist, au dat cele mai mari jertfe și au adus contribuția hotărîtoare la zdrobirea nazismului.

Cu mîndrie patriotică, poporul român are satisfacția de a fi adus o contribuție substanțială la dobîndirea victoriei, la cauza dreaptă a națiunilor iubitoare de libertate. La 9 mai 1945, poporul român se prezenta cu un bogat bilanț, rezultat al participării active la marea bătălie dusă pentru zdrobirea forțelor fasciste din Europa. Armata română a participat la războiul antihitlerist cu peste o jumătate de milion de oameni; în lupte grele ea a pierdut 167 525 de militari (morți, răniți și dispăruți).

Timp de 260 de zile, de la 23 August 1944 și pînă la 9 Mai 1945, ostașii români au pătruns peste 1 000 de kilometri în dispozitivul inamic, au eliberat 3 831 de localități, dintre care 53 de orașe, au provocat inamicului însemnate pierderi, care se ridică la 136 529 de oameni. Dintre aceștia, 117 798 au fost dezarmați și luați prizonieri. Numai în zilele insurecției au fost scoși din luptă peste 61 000 de militari ai armatei germane.

Ostașii români au străbătut 17 masive muntoase mai importante și au forțat 12 cursuri mari de apă. Pe lungul drum al luptelor, ei au dat dovadă de eroism legendar, înscriind pagini nemuritoare în cartea tradițiilor de luptă ale poporului nostru pentru neîntinare. Faptele lor de arme, pilda eroică a comuniștilor și uteciștilor, dîrzenia, spiritul de sacrificiu al poporului nostru — care cu întregul său potențial militar și economic a participat la războiul antihitlerist — vor rămîne dăltuite în istoria acestui pămînt, în istoria marilor izbînzii ale popoarelor Europei, constituind îndemn nepieritor pentru tineretul patriei noastre de a fi gata oricînd să dăruiască totul pentru patria noastră socialistă, pentru viitorul ei liber și fericit.

Politica externă a României în anii 1944 — 1947

ION ENESCU

Revoluția popular-democratică în țara noastră, desfășurată în anii 1944—1947, a marcat realizarea unor profunde transformări sociale, cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii, trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

În această etapă, s-a produs o cotitură radicală și în politica externă a României. Ieșirea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antifascistă, încheierea armistițiului cu această coaliție, participarea României cu întreaga sa armată, cu întreg potențialul său material și uman la războiul antihitlerist, până la victoria finală asupra Germaniei naziste, activitatea desfășurată de guvernul revoluționar-democratic instaurat la 6 Martie 1945 în vederea recunoașterii lui de către principalele puteri ale coaliției antihitleriste, a restabilirii și extinderii relațiilor diplomatice, comerciale și culturale ale României cu statele Națiunilor Unite, mai ales cu U.R.S.S., precum și cu celelalte țări vecine, eforturile guvernului pentru apărarea intereselor țării noastre la Conferința de pace de la Paris — toate acestea au fost acte care au contribuit la consolidarea pozițiilor forțelor democratice în viața internă, precum și la schimbarea și întărirea rolului României în viața internațională postbelică, a cursului spre independență și suveranitatea de stat a țării. Acțiunile de politică externă ale României și evenimentele internaționale din anii 1944—1947, mutațiile survenite în raportul de forțe pe plan mondial în favoarea democrației și progresului au creat climatul extern propice luptei poporului român pentru progres economic-social, pentru o dezvoltare de sine stătătoare, potrivit propriilor sale interese, pentru inaugurarea unei noi ere în istoria României.

Ne propunem să analizăm, în cele ce urmează, evenimentele și acțiunile care au avut loc în politica externă a țării noastre, precum și pe plan internațional în acei ani, să evidențiem lupta neobosită a Româ-

niei pentru a ocupa un loc demn în rîndul țărilor iubitoare de pace și progres, ca factor activ al colaborării și securității internaționale.

★

Victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din august 1944 a pus capăt unuia dintre cele mai întunecate capitole din istoria României, a constituit „un moment hotărîtor în dezvoltarea țării noastre pe un drum nou, deschizînd calea eliberării de sub dominația Germaniei naziste și trecerii la realizarea unor profunde transformări sociale revoluționare în România”¹. Răsturnarea dictaturii militare-fasciste și ieșirea României din războiul hitlerist au determinat adînci schimbări și în orientarea politicii externe a țării. Guvernul prezidat de generalul C. Sănătescu, rezultat în urma insurecției victorioase, a proclamat ca obiective imediate pe plan extern încheierea armistițiului cu Puterile Aliate, lupta alături de Națiunile Unite împotriva Germaniei naziste și pentru eliberarea întregului teritoriu al țării, pentru redobîndirea independenței naționale.

Desprinderea de coaliția hitleristă, încetarea stării de război cu Națiunile Unite și începerea operațiunilor militare contra trupelor hitleriste și horthiste au creat condiții pentru încheierea armistițiului cu Uniunea Sovietică și cu celelalte două puteri principale ale coaliției antifasciste — S.U.A. și Marea Britanie.

Convenția de armistițiu de la 12 septembrie 1944, care a apărut ca rezultat al coordonării acțiunilor celor trei Puteri Aliate, „garanta — după cum preciza ziarul „Pravda” din 14 septembrie 1944 — atît interesele Uniunii Sovietice, cît și interesele aliaților”. Aceasta a făcut ca acordul de armistițiu să aibă, prin conținutul și forma sa, o serie de particularități : pe de o parte, unele prevederi nu făceau altceva decît să confirme niște stări de fapte create de victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, și consecințele ce i-au urmat — ieșirea din războiul antisovietic, alăturarea țării la coaliția antifascistă și ducerea războiului împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthiste —, iar pe de altă parte stabilea obligațiile de ordin militar, politic și economic ale României față de Aliați.

În primul articol al Convenției, se arăta : „cu începere de la 24 august, ora 4 a.m., România a încetat cu totul operațiunile militare împotriva U.R.S.S. pe toate teatrele de război, a ieșit din războiul împotriva Națiunilor Unite, a rupt relațiile cu Germania și sateliții săi, a intrat în război și va duce războiul alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei și Ungariei, cu scopul de a restaura independența și suveranitatea României, pentru care scop va pune la dispoziție nu mai puțin de 12 divizii de infanterie, împreună cu serviciile tehnice auxiliare”². Prin aceasta, a fost recunoscută participarea României la războiul antihitlerist *începînd cu ziua de 24 august, ora 4 a.m.*, și nu cu data la care a fost semnată Convenția, oficializîndu-se, în același timp, ducerea războiului alături de Puterile Aliate împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthiste. Ace-

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 50.

² Convenția de armistițiu, București, 1944, art. 1, p. 4.

lași articol al Convenției a consfințit și noua situație internațională a României.

✓ Guvernele celor trei Puteri Aliate au recunoscut nevalabilitatea Dictatului de la Viena cu privire la partea de nord-vest a Transilvaniei, socotindu-l nul și neavenit, și au fost de acord ca acest teritoriu rupt din trupul țării să fie restituit României, sub condiția confirmării prin Tratatul de pace³.

Potrivit prevederilor Convenției, în țara noastră a fost instituită Comisia Aliată de Control, organ al comandamentelor militare ale celor trei puteri, cu misiunea de a supraveghea aplicarea ei⁴.

Conținutul Convenției oglindea faptul că România a fost tratată de Aliați nu ca o țară care a ieșit din războiul hitlerist *în urma unei insurrecții proprii, a unei insurecții naționale*, ci ca țară învinsă, inamică, ceea ce și-a pus pecetea asupra întregii evoluții care a premers semnării Tratatului de pace și s-a reflectat cu prisosință și în prevederile acestuia.

Intrarea țării noastre în război alături de Națiunile Unite, hotărîrea și efortul cu care s-a angajat în lupta împotriva Germaniei hitleriste îi dădeau, însă, dreptul firesc de a dobîndi calitatea de țară aliată sau, cel puțin, de țară cobeligerantă. „Prin eroismul și contribuția adusă la războiul antifascist, la înfrîngerea Germaniei naziste — se arată în *Programul P.C.R.* —, poporul român a dovedit că nu avusese nimic comun cu participarea fascismului din țara noastră la războiul împotriva Uniunii Sovietice“.⁵

Ieșind din războiul hitlerist și semnînd Convenția de armistițiu, România era animată nu numai de hotărîrea de a-și îndeplini obligațiile ce rezultau din noua ei situație internațională, ci și de dorința de a-și reglementa cît mai curînd posibil relațiile cu Puterile Aliate. Dar acest lucru avea să fie greu de realizat, deoarece România, prin statutul juridic creat de Convenția de armistițiu, era considerată „în stare de război“ cu Națiunile Unite. În acest fel, procesul de normalizare a raporturilor sale cu statele coaliției antihitleriste s-a desfășurat anevoios, începînd să se contureze abia în a doua jumătate a anului 1945 și să se dezvolte în 1946.

Necesitatea restabilirii și consolidării independenței naționale a României reclama cu stringență angajarea tuturor forțelor sale umane și materiale în vederea eliberării depline a teritoriului țării de sub dominația fascistă și participarea, în continuare, la războiul antihitlerist, alături de țările Națiunilor Unite, pînă la victoria finală asupra Germaniei. Aceasta a fost sarcina principală asupra căreia guvernul de uniune națională format la 23 August 1944 și-a concentrat atenția din momentul constituirii lui.

Paralel, România a inițiat o serie de acțiuni pe plan extern, impuse de necesitatea precizării noii sale atitudini, a noii sale orientări în politica externă. Pe această linie s-au înscris declararea, la 25 august 1944, a stării de război între România și Germania hitleristă⁶, iar la 8 septembrie

³ *Ibidem*, art. 19, p. 10.

⁴ *Ibidem*, art. 18, p. 10.

⁵ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 50.

⁶ A. Hillgruber, *Hitler, König Carol und Marschall Antonescu. Die deutsch-rumänischen Beziehungen 1939—1944*, F. Steiner Verlag, Wiesbaden, 2, Auflage, 1965, p. 225.

1944 între România și Ungaria horthistă⁷, încetarea recunoașterii așa-ziselor republici croată, slovacă și fascistă italiană⁸; ruperea relațiilor diplomatice cu Japonia militaristă⁹ și cu guvernele projaponeze din Manciuria și Nanchin. Aceste acte de politică externă izvorau dintr-o adâncă necesitate istorică, ele bucurându-se de sprijinul întregului popor, care și-a găsit expresia în lupta trupelor române, alături de armatele Uniunii Sovietice și ale celorlalți aliați, împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthiste.

Instaurarea guvernului revoluționar-democratic, la 6 Martie 1945, a marcat o fază nouă în desfășurarea revoluției din țara noastră, caracterizată prin trecerea puterii politice în mâinile clasei muncitoare, ale țărănimii și ale celorlalte forțe democratice, punându-se, totodată — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, „bazele dezvoltării libere și independente a României, ale consolidării independenței naționale, ale manifestării suverane a patriei noastre atât pe plan intern cât și internațional”¹⁰.

Țelul imediat al politicii externe a României era normalizarea și restabilirea raporturilor diplomatice cu Națiunile Unite, în primul rînd cu cele trei Puteri Aliate, semnatare ale Convenției de armistițiu, încă înainte de încheierea păcii.

Totodată, guvernul democratic și-a pus ca scop reluarea vechilor legături de prietenie cu țările care au căzut victimă fascismului german — Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia —, statornicirea unor relații de strînsă colaborare cu Bulgaria și Ungaria, care se aflau într-un proces de democratizare și de transformări social-economice în interesul maselor, dezvoltarea colaborării cu celelalte popoare iubitoare de pace și libertate.

Una din primele realizări ale guvernului democratic, care a marcat un pas înainte pe calea consolidării poziției externe a României, a întăririi independenței și suveranității ei de stat și care a avut o mare importanță pentru tratativele ulterioare privind încheierea Tratatului de pace cu România, a fost reunirea cu țara a părții de nord-vest a Transilvaniei, răpite prin Dictatul fascist de la Viena din august 1940.

Evoluția ascendentă a noului curs al politicii externe a României, în conformitate cu interesele și năzuințele tuturor forțelor democratice, ale întregului nostru popor se afla într-o strînsă interdependență cu recunoașterea guvernului democratic instaurat la 6 Martie 1945, în primul rînd de către marile puteri ale coaliției antifasciste. Tratarea chestiunii recunoașterii lui în legătură cu caracterul regimului politic din țara noastră a făcut ca aceasta să constituie o problemă-cheie a acceptării României la Conferința de pace.

Cercurile guvernante din S.U.A. și Marea Britanie, ostile transformărilor revoluționare din societatea românească și îngrijorate de perspec-

⁷ „Universul”, nr. 248 din 9 septembrie 1944.

⁸ „Universul”, nr. 240 din 1 septembrie 1944.

⁹ Arhiva M.A.E., fondul 71—1939, E. 9, XX, „România în anii 1944—1947”, vol. 352, fila 162.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 636.

tiva pierderii pozițiilor pe care le deținuseră în România, au încercat, în repetate rânduri, să se amestece direct în treburile interne ale țării noastre, condiționând recunoașterea guvernului dr. Petru Groza de includerea în componența lui a reprezentanților așa-ziselor partide de opoziție, P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu).

Guvernul sovietic, adoptînd o poziție fermă de sprijinire a guvernului revoluționar-democratic român, s-a opus încercărilor de imixtiune ale S.U.A. și Marii Britanii în afacerile interne ale României, propunînd celorlalte două mari puteri ale coaliției antihitleriste restabilirea de relații diplomatice cu țara noastră ¹¹.

✧ Nefiind acceptată propunerea Guvernului sovietic, problema restabilirii relațiilor cu România a fost discutată la Conferința șefilor celor trei guverne de la Potsdam, din 27 iulie—2 august 1945, unde s-a hotărît restabilirea de relații diplomatice de către cele trei puteri cu România, Bulgaria, Ungaria și Finlanda încă înainte de încheierea păcii. „Cele trei guverne — se menționa în Comunicatul Conferinței —, fiecare în parte, sînt de acord să studieze în timpul apropiat, în lumina condițiilor ce vor exista atunci, problema de a stabili, în măsura posibilităților, relații diplomatice cu Finlanda, România, Bulgaria și Ungaria, înainte de încheierea tratatelor de pace cu aceste țări” ¹².

La 6 august 1945, deci la numai cîteva zile după încheierea Conferinței de la Potsdam, Guvernul sovietic a hotărît restabilirea relațiilor diplomatice cu România, iar după două săptămîni s-a procedat la schimbul de ambasadori. Prin aceasta, s-au consolidat pozițiile internaționale ale țării noastre, s-a realizat un important pas pe calea afirmării pe mai departe a poporului român în rîndul popoarelor iubitoare de libertate, în rîndul Națiunilor Unite.

Recunoașterea guvernului dr. Petru Groza de către una din principalele puteri ale coaliției antihitleriste și parte coordonatoare la Convenția de armistițiu cu România a constituit primul pas pe calea normalizării relațiilor țării noastre cu Națiunile Unite, mai întîi cu S.U.A. și Marea Britanie, precum și cu alte state înainte de încheierea Tratatului de pace.

Acordul de la Potsdam lăsa, totuși, unele posibilități de interpretare, dînd noi speranțe reacțiunii interne și externe, care urmărea răsturnarea guvernului democratic român și reinstaurarea vechiului regim. În aceste condiții, reacțiunea internă a început să se folosească de rege în vederea paralizării activității guvernului și, în ultimă instanță, să determine răsturnarea lui. În acest scop, după ce a cerut dr. Petru Groza să-și prezinte demisia, la 21 august 1945 regele a adresat reprezentanților politici ai marilor puteri din coaliția antifascistă scrisori în care se arăta că, dat fiind refuzul președintelui Consiliului de Miniștri de a înainta demisia guvernului, cere intervenția lor. Regele solicita, totodată, să fie

¹¹ M.A.E. al U.R.S.S., *Correspondența președintelui Consiliului de Miniștri al U.R.S.S. cu președinții S.U.A. și prim-miniștrii Marii Britanii din timpul Marelui război pentru apărarea patriei*, Editura de stat pentru literatură politică, București 1958, vol I, documentul nr. 476, p. 453; vol. II, documentul nr. 327, p. 291.

¹² *Teheran, Ialta, Potsdam*. Culegere de documente, ediția a II-a revăzută, Moscova, 1970, p. 398; *Foreign Relations of the United States. Conference of Berlin (Potsdam) 1945*, vol. II, p. 1509.

ajutat în formarea unui guvern care ar putea fi recunoscut de cele trei principale Puteri Aliate, ceea ce ar da României posibilitatea de a încheia un tratat de pace și de a intra în O.N.U.¹³ Prin aceste acțiuni se urmărea, de fapt, un singur țel: răsturnarea guvernului revoluționar-democratic.

Guvernul prezidat de dr. Petru Groza, sprijinit de popor, a hotărât, însă, să rămână neclintit la postul său¹⁴, continuând desăvârșirea operei începute la 6 Martie 1945. În fața atitudinii ferme a guvernului democratic român, regele a refuzat să mai întrețină legături cu acesta.

Consolidarea și dezvoltarea regimului democrat-popular, întărirea poziției României pe plan extern se aflau într-o strînsă legătură cu schimbarea statutului ei juridic internațional, cu încheierea Tratatului de pace. Țara noastră era vital interesată în elaborarea și semnarea cît mai grabnică a Tratatului de pace cu Națiunile Unite, punîndu-se în acest fel capăt stării de armistițiu și tuturor consecințelor care decurgeau din această situație.

Conferința de la Londra, din 11 septembrie—2 octombrie 1945, a Consiliului miniștrilor de externe — creat în baza hotărîrilor de la Potsdam — a adîncit disensiunile între cele trei puteri, S.U.A., Anglia și U.R.S.S., în problema elaborării tratatelor de pace cu România și Bulgaria, deoarece delegațiile americană și engleză au condiționat semnarea tratatelor de pace cu aceste țări de reorganizarea guvernelor lor. Impasul la care s-a ajuns la reuniunea de la Londra a fost depășit la Conferința miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A. și Marii Britanii de la Moscova, din 16—26 decembrie 1945. La această reuniune, s-a realizat o înțelegere comună, potrivit căreia, în prima fază, miniștrii de externe ai țărilor care au semnat condițiile de armistițiu urmau să fixeze termenii tratatelor de pace cu cele cinci state (Bulgaria, Finlanda, Italia, România, Ungaria), iar în faza a doua să se convoace, cel mai tîrziu pînă la 1 mai 1946, o conferință de pace la care să ia parte cei cinci membri ai Consiliului de Securitate al O.N.U. și toate celelalte state care au participat cu contingente militare importante la războiul împotriva fascismului¹⁵. Totodată, s-a hotărît ca adjuncții miniștrilor de externe să-și reia lucrările în vederea elaborării proiectelor tratatelor de pace.

La Moscova, delegațiile americană și engleză, ridicînd din nou problema reorganizării guvernului român, miniștrii de externe au ajuns la un acord comun, potrivit căruia guvernele sovietic, american și englez declarau că sînt gata să dea regelui Mihai „sfatul” pe care l-a cerut în scrisoarea sa din 21 august 1945 cu privire la lărgirea bazei guvernului. Totodată, ele recomandau regelui să includă în guvern cîte un reprezentant al P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu). Cele trei guverne au declarat, de asemenea, că iau notă că guvernul român astfel constituit va

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 979, filele 8, 9, 11 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 24 august 1945); André Fontaine, *Histoire de la Guerre froide*, vol. I, *Les grandes études contemporaines*, Paris, Fayard, 1965, p. 351.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 979, fila 17 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 24 august 1945).

¹⁵ Académie Diplomatique Internationale, *Dictionnaire diplomatique*, Tom. IV, Paris, p. 744; „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 414 din 29 decembrie 1945.

organiza alegeri libere cît mai curînd posibil, va asigura dreptul tuturor partidelor democratice și antifasciste de a participa la aceste alegeri și de a prezenta candidați și că va acorda libertate presei, cuvîntului și dreptul de asociere. De îndată ce hotărîrile celor trei guverne vor fi îndeplinite și se vor da asigurările cerute, „guvernul României, cu care guvernul sovietic întretine relații diplomatice — se arăta în Comunicatul Conferinței —, va fi recunoscut de guvernul Statelor Unite și guvernul Regatului Unit”¹⁶. În vederea aplicării în practică a acestor hotărîri, A. I. Vișinski, A. Harriman și Sir Archibald Clark-Keer, în calitate de Comisie, au sosit la București, la 31 decembrie 1945, pentru a se consulta cu regele și cu guvernul dr. Petru Groza.

Acordul la care s-a ajuns la Conferința de la Moscova cu privire la România a însemnat o schimbare importantă în situația și poziția țării noastre pe plan internațional. Precizarea în Comunicatul Conferinței cu privire la recunoașterea guvernului dr. Petru Groza de către S.U.A. și Marea Britanie și admiterea acestui guvern la tratativele pentru încheierea Tratatului de pace au însemnat un nou pas înainte pe calea consolidării poziției externe a României, creîndu-se astfel premisele deplinei normalizări a situației internaționale a țării noastre cu principalele puteri ale coaliției antihitleriste, iar apoi cu celelalte state ale Națiunilor Unite.

În urma includerii în componența guvernului dr. Petru Groza a cîte unui reprezentant din partea P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu)¹⁷, s-a pus capăt așa-zisei greve regale, iar cercurile oficiale din S.U.A. și Marea Britanie nu au mai putut invoca înțelegerile și hotărîrile anterioare ale celor trei șefi de state, adică cele de la Ialta și Potsdam, pentru a cere reorganizarea guvernului din țara noastră.

La 5 februarie 1946, guvernele american și englez au făcut cunoscut că sînt gata să recunoască guvernul român și să restabilească relații diplomatice cu el¹⁸. În notele adresate de guvernul român la 7 februarie 1946 guvernelor S.U.A. și Marii Britanii a fost exprimată satisfacția pentru actul recunoașterii, precum și dorința de a relua relațiile cu cele două țări, prin numirea unui reprezentant al României la Washington și Londra¹⁹.

Recunoașterea guvernului român și de către celelalte două mari puteri ale coaliției antihitleriste a constituit un mare succes al politicii guvernului democratic instaurat la 6 Martie 1945. În același timp, aceasta a contribuit în mod nemijlocit la consolidarea situației internaționale a țării noastre, realizîndu-se, totodată, una din condițiile cerute de încheierea păcii cu România.

Reluarea raporturilor diplomatice româno-americane și româno-englize și, ulterior, a celor culturale și economice a avut o mare însemnătate pentru afirmarea României pe plan internațional, constituind, în

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVII, nr. 421 din 9 ianuarie 1946.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8190, filele 154—155 (Comunicatul Președinției Consiliului de Miniștri); Arhiva M.A.E., fondul 71, dosarul E. 9, fila 178; „Scînteia”, seria a III-a, anul XVII, nr. 445 din 7 februarie 1946.

¹⁹ Arhiva M.A.E., fondul 71, dosarul E. 9, filele 177, 179.

același timp, un preludiu al normalizării relațiilor țării noastre și cu celelalte state ale Națiunilor Unite.

Guvernul democratic, acționînd pentru consolidarea României libere, democratice, pentru întărirea prieteniei cu toate popoarele iubitoare de pace și libertate — sarcini obiective puternic reliefate de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 —, și-a concentrat atenția, chiar din primele zile după instaurarea sa, în direcția scoaterii țării din izolarea diplomatică în care se afla. Astfel, încă în 1945, a inițiat o serie de acțiuni diplomatice vizînd reluarea relațiilor cu un număr însemnat de state. În afara restabilirii relațiilor dintre România și U.R.S.S., dintre România și S.U.A., respectiv Anglia, a avut loc un schimb de reprezentanți politici cu Franța, Olanda și Cehoslovacia, fiind apoi reluate relațiile diplomatice cu aceste țări, ca și cu Iugoslavia, Polonia și apoi cele cu Bulgaria și Italia, care suferiseră numai o întrerupere. De asemenea, România și-a normalizat relațiile cu Norvegia, Luxemburg, Belgia, Argentina, Iran, Turcia, Austria.

Paralel cu stabilirea relațiilor diplomatice și intensificarea contactelor pe plan internațional, România a desfășurat o vie activitate în vederea reluării schimburilor economice, parte integrantă a acțiunii de refacere și de dezvoltare a economiei, grav afectată de pe urma războiului. Refacerea și dezvoltarea țării impuneau în mod obiectiv extinderea colaborării economice cu alte state și folosirea avantajelor ce rezultau din aceasta. „Comerțul exterior — se sublinia în Raportul Comitetului Central la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 — trebuie să fie o parte componentă în sistemul general de reglementare a economiei țării”²⁰. Pornind de la acest comandament major, guvernul român a încheiat acorduri și protocoale cu o serie de țări: la 9 ianuarie și 12 octombrie 1945 cu Bulgaria, la 8 mai și 13 septembrie 1945 cu U.R.S.S., la 7 iulie cu Polonia, la 9 noiembrie 1945 cu Cehoslovacia, la 15 decembrie 1945 cu Iugoslavia, la 13 aprilie 1946 cu Ungaria, la 29 iunie 1946 cu Elveția și la 3 iulie 1946 cu Franța. În anii 1945—1946, s-au făcut importuri și exporturi și cu alte țări, fie în cadrul unor acorduri mai vechi, fie în compensație sau cu plata în devize libere. Relațiile economice cu alte țări au constituit un factor important în crearea condițiilor necesare redresării economice și participării sporite a României la schimbul internațional de valori materiale și spirituale.

Anul 1946 a marcat o etapă decisivă în procesul de consolidare a puterii populare în țara noastră. Trăsătura majoră a vieții politice a constituit-o confruntarea amplă și deosebit de ascuțită dintre forțele democratice, în fruntea cărora se afla P.C.R., și forțele reacționare în vederea cîștigării bătăliei în alegerile parlamentare²¹.

Pe plan extern, guvernul român a desfășurat o laborioasă activitate diplomatică în legătură cu elaborarea și cu definitivarea Tratatului de

²⁰ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 368 din 2 noiembrie 1945.

²¹ A se vedea pe larg: Mihai Fătu, 1946 — *din istoria politică a României contemporane*, Editura politică, București, 1968 și *Un vot decisiv (noiembrie 1946)*, București, 1972; *România în anii revoluției democrat-populare. 1944—1947*, Editura politică, București, 1971, p. 210—222; Ștefan Lache, *Alegerile din noiembrie 1945 și semnificația primului parlament democratic din România*, în „Anale de istorie”, anul XVII, nr. 5/1971.

pace cu România, dar, mai ales, la Conferința de pace de la Paris, din 29 iulie — 10 octombrie 1946.

Sarcina definitivării proiectelor tratatelor de pace cu cele cinci state a revenit Conferinței de la Paris a miniștrilor de externe, care și-a desfășurat lucrările în două sesiuni : prima între 20 aprilie și 16 mai 1946, iar a doua între 16 iunie și 12 iulie 1946. Guvernul român, fiind direct interesat în rezultatele acestei conferințe, a inițiat și unele acțiuni diplomatice concrete încă înainte de începerea ei. Urmărind ca interesele țării noastre să fie cât mai bine apărute, guvernul a remis, în aprilie 1946, adjunctilor miniștrilor de externe, reuniți la Londra, un memoriu în care a fost înfățișat în mod detaliat efortul militar și economic al României în războiul anti-hitlerist²². Prin aceasta, guvernul țării noastre dorea să atragă atenția autorilor proiectelor tratatelor de pace că România era îndreptățită să obțină calitatea de stat cobeligerant, așa cum i se promisese la încheierea armistițiului, o ușurare a viitoarelor ei obligații ce urmau a fi stipulate în Tratatul de pace. Totodată, guvernul român a explicat în memoriu argumentele care o îndreptăteau să primească reparații și despăgubiri din partea Ungariei și Germaniei, împotriva cărora a luptat alături de Aliați.

Discuțiile privind proiectul de Tratat de pace cu România au început la 7 mai 1946, un loc de frunte în cadrul acestora ocupându-l problema părții de nord-vest a Transilvaniei. În aceeași zi, Consiliul miniștrilor de externe, în cea de-a 19-a ședință a sa, a declarat nul și neavenit Dictatul de la Viena, restabilindu-se astfel frontiera între România și Ungaria potrivit celei existente la 1 ianuarie 1938, adică pe linia de delimitare prevăzută prin Tratatul de la Trianon din 1919²³. Anularea sentinței de la Viena din 30 august 1940 a fost primită cu deosebită satisfacție de către poporul român. De asemenea, presa străină, în special cea franceză, a constatat caracterul definitiv al acestei hotărâri juste, luate de Consiliul miniștrilor de externe. Totodată, miniștrii de externe au ajuns la un acord potrivit căruia frontiera dintre România și Bulgaria este conformă celei fixate de Tratatul de la Craiova din 7 septembrie 1940, iar cea româno-sovietică a fost stabilită în limitele celei de după 28 iunie 1940.

Un loc important în cadrul reuniunii de la Paris a miniștrilor de externe au ocupat discuțiile privind statutul internațional al Dunării, ca urmare a propunerii făcute de delegațiile engleză și americană, potrivit căreia navigația pe Dunăre urma să fie menținută liberă și deschisă tuturor țărilor în condiții de completă egalitate, pronunțându-se, în fapt, pentru repunerea în vigoare a vechiului statut al Dunării²⁴. Propunerile engleze și americane au fost, însă, respinse de reprezentantul Uniunii Sovietice, care a susținut că, în problema navigației pe Dunăre, trebuie să fie consultate toate statele interesate, în primul rând cele riverane, înainte de a se lua o decizie finală²⁵.

Clauzele de natură economică ale Proiectului Tratatului de pace cu România au constituit obiectul dezbaterilor celei de a doua sesiuni a

²² Académie Diplomatique Internationale, *Dictionnaire diplomatique*, Tom. IV, p. 967.

²³ Conferința de la Paris a miniștrilor de externe ai U.R.S.S., S.U.A., Marii Britanii, Franței, Ministerul Informațiilor, Direcția Radio, p. 58.

²⁴ *Ibidem*, fila 139.

²⁵ *Ibidem*, fila 148.

Conferinței miniștrilor de externe de la Paris. Animat de o înaltă responsabilitate politică pentru destinele țării, guvernul român a inițiat o serie de acțiuni politice-diplomatice în vederea apărării intereselor României la această conferință. În afara memoriilor înaintate, pe lângă Conferința miniștrilor de externe a început să funcționeze o comisie română, prezidată de R. Franasovici, ambasadorul țării noastre la Londra, care a avut ca sarcină studierea Proiectului de Tratat, în special a clauzelor economice, a purtat tratative cu diferite personalități din rîndul delegațiilor Puterilor Aliate pentru elucidarea punctelor neclare, a avut convorbiri cu diverși oameni politici în legătură cu lucrările viitoarei Conferințe de pace, a pregătit unele studii analitice privind clauzele economice și a elaborat proiecte de memorii, care au servit ca bază pentru observațiile guvernului român la Conferința de pace.

Paralel, a fost desfășurată o vie activitate diplomatică de către miniștrii României acreditați la Belgrad, Bruxelles și în alte capitale²⁶. În țară s-au făcut, de asemenea, pregătiri intense la care au fost antrenate — pe lângă Ministerul Afacerilor Externe —, ministerele Finanțelor, Comerțului Exterior, Căilor Ferate, Banca Națională etc.; acestea au elaborat studii și referate asupra prevederilor Proiectului Tratatului de pace, necesare delegației guvernamentale care urma să participe la Conferința de pace de la Paris, ale cărei lucrări au început la 29 iulie 1946.

La 31 iulie 1946 a fost publicat, simultan, la Londra, Paris, Moscova și Washington textul Proiectului Tratatului de pace cu România, iar în ziua de 3 august 1946 presa română a adus la cunoștința opiniei publice conținutul acestui tratat.

Din analiza clauzelor politice, dar, mai ales, a celor economice și militare, rezultă că măsurile stipulate în Proiectul Tratatului de pace cu țara noastră erau, într-o serie de privințe, necorespunzătoare. Unele clauze aveau un conținut discriminatoriu, iar clauzele economice ale Tratatului erau de natură să împiedice pentru o perioadă îndelungată refacerea țării, lipsind-o de participarea activă la opera de colaborare și cooperare între națiuni.

Preambulul Proiectului Tratatului de pace proclama încetarea stării de război dintre Națiunile Unite și România, creîndu-se în acest fel o nouă situație juridică pentru țara noastră și, deci, perspectiva de a intra în rîndul Națiunilor Unite. Totodată, aceasta deschidea drum larg normalizării relațiilor țării noastre cu celelalte țări, creîndu-se premisele pentru dezvoltarea colaborării viitoare a României cu toate statele. În Preambul se preciza, de asemenea, că, pe baza relațiilor amicale dintre Puterile Aliate și România, Tratatul de pace va da acestora posibilitatea să sprijine cererea României de a deveni membră a Organizației Națiunilor Unite și de a adera la orice convenție încheiată sub auspiciile Națiunilor Unite²⁷. Prin aceasta, poporul român putea ca, în viitor, să-și afirme voința în cel mai înalt forum internațional, dovedind dorința de a contribui mereu mai activ la întărirea păcii și colaborării între popoare.

Pe de altă parte, în Preambul nu se făcea nici o referire la declarația de război a României împotriva Ungariei horthiste, notificată la 31 au-

²⁶ Arhiva M.A.E., fondul 71, E. 9, filele 99 și 200.

²⁷ *Proiect de Tratat de pace între Puterile Aliate și România*, Tipografia „Universul”, București, 1946, p. 3.

gust 1944, ca și la intrarea în război a țării noastre împotriva acesteia — factori care meritau a fi luați în considerare. Preambulul conținea și o inexactitate, aceea că România a participat activ la războiul contra Germaniei după 12 septembrie 1944, adică după încheierea armistițiului cu U.R.S.S., Marea Britanie și S.U.A. Or, după cum este știut, țara noastră a început operațiunile militare împotriva Germaniei hitleriste în dimineața zilei de 24 august 1944, ora 4, fapt consemnat și în Convenția de armistițiu. De asemenea, deși România a participat la război pînă la victoria finală asupra Germaniei naziste, mobilizînd și trimițînd pe front 37 de divizii, nu i s-a recunoscut calitatea de cobeligerantă. Avînd în vedere contribuția masivă a țării noastre la războiul împotriva Germaniei naziste, fiind a patra națiune în cadrul coaliției antihitleriste prin numărul efectivelor și efortul economic ce l-a făcut, nerecunoașterea acestei calități a constituit o nedreptate istorică față de poporul român. „Contribuția economică a României la înfrîngerea Germaniei hitleriste — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — s-a cifrat cu mult peste un miliard de dolari (în valuta anului 1938), ceea ce echivalează cu cel puțin de patru ori veniturile bugetului României din anul 1937—1938”²⁸.

Stipularea în Proiectul de Tratat a calității de cobeligerantă, a intrării în război la 24 august 1944, și nu la 12 septembrie 1944, ca și precizarea faptului că România a dus război și împotriva Ungariei horthiste, avea o importanță de principiu. Aceasta ar fi modificat statutul juridic al României, situînd-o nu între învinși, ci alături de învingători, ceea ce ar fi dus la schimbarea naturii celorlalte articole ale Proiectului de Tratat de pace cu țara noastră.

În clauzele politice ale Proiectului de Tratat, una din principalele prevederi era cea cuprinsă în articolul 2, prin care partea de nord-vest a Transilvaniei²⁹ a fost recunoscută definitiv ca făcînd parte din statul român. În acest fel, s-a pus capăt unei mari nedreptăți care se comisese față de țara noastră. Celelalte clauze politice, respectiv articolele 3—6, conțineau, în esență, prevederile Convenției de armistițiu din 12 septembrie 1944.

Clauzele militare ale Proiectului Tratatului de pace (articolele 11—20) reflectau în mod direct faptul că România a fost tratată ca țară învinsă, căreia nu i s-a recunoscut statutul de cobeligerantă. Din analiza acestor clauze rezultă că, în general, nu s-a ținut seama de aportul forțelor armate române la războiul dus împotriva Germaniei naziste și a Ungariei horthiste; ele nu oglindeau nici principiul legitimei apărări, care era formulat și în articolul 5 al Cartei Națiunilor Unite.

Clauzele economice (articolele 22—23)³⁰ cuprindeau cele mai grele prevederi pentru România. Stipulațiile economice privind „despăgubirile și restituirile” erau de natură a constitui pentru țara noastră sarcini cărorora nu le putea face față. Unele din clauze erau mari și grave. Grave pentru că impuneau eforturi financiare și economice considerabile, în special articolele 22, 23, 24, referitoare la restabilirea drepturilor și intereselor Națiunilor Unite și ale supușilor acestora în România, restituiri,

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 11, Editura politică, București, 1975, p. 573.

²⁹ *Proiect de Tratat de pace între Puterile Aliate și România*, art. 2, p. 4.

³⁰ *Ibidem*, p. 7—16.

despăgubiri, reparații sau compensații, sau care presupuneau renunțarea la anumite drepturi pe care le avea România față de alte țări (articolele 25 și 27), adică renunțarea de către țara noastră la creanțele sale asupra Germaniei și supușilor ei.

Implicații serioase pentru economia țării noastre creau pretențiile pe care le ridicau puterile occidentale în anexele articolului 24, ca, de exemplu, anexele „4D Petrolul” și „4C Vasele”, pe baza cărora România era obligată să plătească compensații, să despăgubească societățile străine petroliere cu „devize convertibile”³¹, în vederea reparării pagubelor sau să despăgubească pe proprietarii vaselor pentru toate pierderile și toate ciștigurile nerealizate în timpul războiului și în moneda Națiunilor Unite interesate³².

Pe linia lezării intereselor țării noastre se înscriseră și articolul 34, care, conform propunerii anglo-americane, prevedea că „navigația pe Dunăre, pe afluenții săi navigabili și pe canalurile de joncțiune, va fi liberă și deschisă, în condițiuni de completă egalitate supușilor, vaselor de comerț și mărfurilor tuturor statelor”, fapt ce era în contradicție cu interesele țărilor riverane.

În general, clauzele economice ale Proiectului Tratatului de pace constituiau o sarcină greu de îndeplinit, ele compromițând refacerea și dezvoltarea economiei României.

Clauzele finale ale Proiectului Tratatului de pace aveau un caracter contradictoriu. Dintre acestea, articolul 38 era susceptibil de a fi cel mai mult criticabil. Pe de o parte, prin acest articol se cerea României să ratifice Tratatul, iar pe de altă parte se stipula că el va intra în vigoare independent de faptul dacă această ratificare va fi dobândită sau nu din partea statului român. Or, este un principiu unanim admis că ratificările, și nu simpla semnătură, conferă tratatelor valoarea lor definitivă, iar convențiile nu devin obligatorii decât în virtutea ratificării lor.

Cu toate aceste neajunsuri, elaborarea Proiectului de Tratat a marcat sfârșitul unei perioade importante pe calea făuririi păcii, constituind, totodată, baza viitoarelor tratative la Conferința de pace de la Paris a celor 21 de națiuni.

Fixarea poziției României la această Conferință, stabilirea componenței delegației, modul ei de lucru, acțiunile diplomatice ce trebuiau întreprinse pentru apărarea intereselor României au polarizat atenția nu numai a guvernului, ci și a tuturor partidelor și forțelor politice, determinând noi delimitări în viața politică a țării. În timp ce partidele și organizațiile constituite în Blocul Partidelor Democratice își concentraseră preocupările în direcția creării unui climat politic necesar încheierii păcii, obținerii unor clauze ale Tratatului de pace care să corespundă aspirațiilor de progres și democrație ale poporului și contribuției României la victoria asupra hitlerismului, forțele politice reacționare, grupate în jurul P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), acționau în contradicție cu aceste interese, pentru menținerea vechilor rânduiri și schimbarea orien-

³¹ *Ibidem*, p. 23—25.

³² *România și Conferința de pace*, București, 1946. Expunerea șefului delegației române la Conferința de pace, Gh. Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor externe, ținută la 13 august 1946, p. 13—14.

tării politicii externe a țării. Aceste forțe se bucurau, în continuare, de sprijinul cercurilor dominante din S.U.A. și Marea Britanie, care declarau că nu vor accepta încheierea Tratatului de pace cu guvernul prezidat de dr. Petru Groza, că delegația ce urma să participe la Conferința de pace ar avea un caracter nereprezentativ etc.*.

Guvernul român, pornind de la interesele majore ale țării, și-a fixat poziția de principiu față de Conferința de pace de la Paris în Declarația sa din 12 august 1946. În acest document s-a arătat că România, pe baza contribuției sale de ansamblu la războiul antihitlerist, era în drept să obțină din partea Națiunilor Unite recunoașterea calității de cobeligerantă. Declarația cerea atenuarea restricțiilor privitoare la armamentul și forțele armate necesare apărării țării; soluționarea chestiunii regimului Dunării printr-o convenție specială, la a cărei încheiere să participe numai țările riverane. Guvernul român și-a exprimat, totodată, satisfacția și mulțumirea pentru consfințirea reintegrării părții de nord-vest a Transilvaniei în granițele României democratice.

Începînd cu ziua de 11 august 1946, în urma invitației primite de guvernul țării noastre la 8 august 1946³³, delegația română, condusă de Gheorghe Tătărescu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor externe, a început să desfășoare o vie activitate la Conferința de pace de la Paris. Din delegație au făcut parte: Gheorghe Gheorghiu-Dej, ministrul comunicațiilor și lucrărilor publice, Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul justiției, Ștefan Voitec, ministrul educației naționale, Lothar Rădăceanu, ministrul muncii, Ion Gheorghe Maurer, subsecretar de stat, Florica D. Bagdazar, Elena Văcărescu, general de brigadă adjutant Dumitru Dămăceanu etc., precum și numeroși experți³⁴.

La 13 august 1946, în fața celei de a 15-a ședințe plenare a Conferinței, șeful delegației române a expus *Declarația României la Conferința de pace*³⁵. După ce a fost subliniată recunoștința pentru anularea sentinței de la Viena din 30 august 1940 și restabilirea frontierei româno-ungare corespunzător celei existente la 1 ianuarie 1938, au fost prezentate observațiile guvernului român referitoare la clauzele politice, militare și economice ale Proiectului de Tratat de pace.

În primul rînd, constatîndu-se lipsa unei mențiuni care să consacre țării noastre calitatea de cobeligerantă, s-a relevat de către conducătorul delegației române că efortul militar și economic al poporului român în războiul antihitlerist dădea României dreptul să revendice această calitate și că, ținîndu-se seama de contribuția țării noastre la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, la obținerea victoriei finale asupra Germaniei hitleriste, era cazul să se recunoască și să se precizeze intrarea în război a

* A se vedea notele diplomatice remise de guvernele american și englez guvernului român la 27 mai, 14 iunie și 28 octombrie 1946, în care au intervenit în favoarea reacțiunii din România (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 190, filele 150—152; dosarul nr. 9 015, fila 60; *Romania at the Peace Conference of Paris 1946*, Printed in Switzerland, p. 129—133; „Libertatea”, nr. 667 din 4 noiembrie 1946).

³³ *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, 1946, Tom. I, p. 8—9; Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris”, 1946, vol. 74, fila 235.

³⁴ Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris”, 1946, vol. 71, filele 9—21; vol. 74, fila 302; *România și Conferința de pace*, p. 6; „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 598 din 12 august 1946.

³⁵ *România și Conferința de pace*, p. 6—15.

României la 24 august, și nu la 12 septembrie 1944, faptul că ea a dus războiul nu numai împotriva Germaniei, ci și împotriva Ungariei horthiste³⁶.

Guvernul român a cerut în Declarația prezentată în fața Conferinței o ameliorare a clauzelor economice foarte grele impuse României, în comparație cu eforturile depuse de ea în războiul antihitlerist și cu situația economiei sale, grav afectată de distrugerile din timpul războiului. Totodată, România și-a rezervat dreptul de a pretinde despăgubiri și reparații atât față de Germania, cât și față de Ungaria³⁷.

Clauzele militare ale Proiectului Tratatului de pace au fost apreciate ca fiind departe de a oferi echivalentul contribuției țării noastre la efortul comun al Națiunilor Unite, aceste clauze având un caracter nedrept și punitiv³⁸.

Declarația expusă de conducătorul delegației române a produs o impresie pozitivă în unele cercuri ale Conferinței de pace și diplomatice, care au relevat înțelepciunea, sobrietatea și demnitatea ei. Astfel, reprezentantul U.R.S.S., A.I. Vișinski, a reliefat faptul că, la 23 August 1944, când „nu erau încă evidente perspectivele desfășurării evenimentelor militare și când soarta Germaniei hitleriste era departe de a fi clară, politica externă a României a luat o întorsătură hotărâtoare”³⁹, că ea a încetat operațiunile militare împotriva Uniunii Sovietice și s-a alăturat Națiunilor Unite. „Întrucât România și-a lichidat vechea politică, atât cea internă, cât și cea externă și pășește pe drumul nou de democratizare consecventă a orânduirii sale sociale și de stat — arăta A. I. Vișinski —, noi toți trebuie să tindem și să ținem seama de aceasta în proiectul Tratatului de pace, pentru a ușura României eforturile pe care le face înaintând pe drumul cel nou..., care năzuiește la colaborarea și prietenia cu toate țările”⁴⁰. Jan Masaryk, ministrul afacerilor externe al Cehoslovaciei, a relevat tonul măsurat al Declarației României, subliniind, în același timp, grija, prietenia și înțelegerea poporului român față de popoarele ceh și slovac în cele mai grele momente ale istoriei lor, ca și contribuția țării noastre la eliberarea Cehoslovaciei⁴¹.

De asemenea, o parte a presei franceze și engleze a relevat caracterul sobru al Declarației expuse în fața Conferinței de pace. Astfel, ziarul francez „L'Ordre” din 14 august 1946 sublinia că „discursul a fost foarte moderat și foarte demn: toate argumentele au o valoare certă, iar revendicările formulate pe un ton lipsit de orice amărăciune n-au putut să apară spiritelor obiective decât ca justificate în întregime”.

Între 16 august și 25 septembrie 1946, Comisia Politică și Teritorială pentru România a dezbatut prevederile stipulate în Preambul: Partea I (referitoare la frontiere); Partea a II-a (referitoare la clauzele

³⁶ *Recueil des documents de la Conférence de Paris, 1946, Tom. II, p. 281—283; România și Conferința de pace, p. 7—10.*

³⁷ *Ibidem, p. 284—285, respectiv p. 11—14.*

³⁸ *Ibidem, p. 283, respectiv p. 11; Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference, 1946, 1, vol. IV, p. 223.*

³⁹ *Recueil des documents de la Conférence de Paris, 1946, Tom. II, p. 286; România și Conferința de pace, p. 48.*

⁴⁰ *Ibidem, p. 287, respectiv p. 51.*

⁴¹ *Ibidem, p. 290, respectiv p. 52.*

politice); Partea a III-a (clauzele militare); Partea a IV-a (retragerea forțelor aliate din România) și clauzele finale. În cadrul dezbaterilor, un loc important au ocupat problemele privind recunoașterea calității României de cobeligerantă, modificarea datei intrării sale în război — 24 august, în loc de 12 septembrie 1944 —, precizarea că țara noastră a luat parte activă la război nu numai împotriva Germaniei naziste, ci și împotriva Ungariei horthiste. În toate aceste chestiuni de o deosebită importanță pentru România, mai ales pentru dezvoltarea ei ulterioară, nu s-a ținut seama de cererile prezentate de delegația țării noastre, ceea ce a însemnat o negare a realităților istorice și o mare nedreptate făcută poporului român. Amendamentul delegației Republicii Ucrainene, susținut de delegația Cehoslovaciei, de a i se recunoaște României calitatea de putere cobeligerantă, a fost respins cu 8 voturi (S.U.A., Anglia, U.R.S.S., Australia, Canada, India, Noua Zeelandă și Uniunea Sud-Africană) și 4 pentru (Biелorusia, Cehoslovacia, Franța și Ucraina)⁴². Propunerea delegației cehoslovace de a se stipula în Preambul că România a luptat, de asemenea, și împotriva Ungariei horthiste a fost respinsă tot cu 8 voturi (S.U.A., Anglia, U.R.S.S., Franța, Canada, India, Australia și Uniunea Sud-Africană) și 4 voturi pentru (Biелorusia, Noua Zeelandă, Cehoslovacia și Ucraina)⁴³. Împotriva modificării datei intrării României în război alături de Națiunile Unite au votat toate delegațiile⁴⁴.

După adoptarea Preambulului fără modificări, delegația României a adresat, la 28 august 1946, Comisiei Politice și Teritoriale o scrisoare în care a reluat cererile formulate anterior, arătând temeinicia lor și a solicitat, totodată, ca acestea să fie avute în vedere în faza procedurală⁴⁵.

La 5 septembrie 1946, Comisia Politică și Teritorială pentru România a adoptat, în urma unor dezbateri în mai multe reprize, textul articolului 2, care stipula anularea Dictatului de la Viena privind nord-vestul Transilvaniei, în formularea cuprinsă în proiectul de Tratat, cu 10 voturi pentru (U.R.S.S., S.U.A., Biелorusia, Canada, Franța, Anglia, India, Noua Zeelandă, Cehoslovacia, Ucraina) și 2 abțineri (Australia și Uniunea Sud-Africană)⁴⁶. Adoptarea articolului 2 și, odată cu aceasta, și recunoașterea graniței româno-ungare așa cum a existat ea la 1 ianuarie 1938, a produs o mare satisfacție poporului român.

Clauzele economice au fost analizate în Comisia Economică pentru Balcani și Finlanda, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 16 august și 10 octombrie 1946. În cadrul acestei comisii au fost discutate articolele referitoare la reparații și restituiri, clauzele economice și aplicarea automată pentru toate Națiunile Unite a clauzei națiunii celei mai favorizate, anexele 4, 5 și 6 referitoare la legislația petrolieră, regimul efectelor negociabile. Totodată, au fost dezbătute propunerile și amendamentele făcute de unele delegații.

⁴² *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Tom. II, p. 188; Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris”, 1946, vol. 72, filele 40—42.

⁴³ Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris”, 1946, vol. 80, fila 68.

⁴⁴ *Loc. cit.*, fila 166.

⁴⁵ *Loc. cit.*, filele 82—83; vol. 72, filele 154—157.

⁴⁶ *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Tom. II, p. 193; Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris”, vol. 73, fila 312.

În legătură cu dezbaterea acestor probleme, delegația română a desfășurat o vie activitate. La 23 august 1946 a depus memoriul guvernului român referitor la articolele 22, 23, 26, 27, 29 și 30, anexele 4 și 6⁴⁷, a făcut observații la amendamentele propuse, a dat răspunsuri la diferite chestionare și întrebări ale unor delegații, prin care s-a încercat să se obțină o ameliorare a prevederilor clauzelor economice, o scădere a datoriilor⁴⁸.

La 10 septembrie 1946 a fost expus în plenul Comisiei Economice punctul de vedere al țării noastre cu privire la clauzele economice : atenuarea prevederilor privind restituirile, reducerea cotelor prevăzute, revendicarea bunurilor românești aflate în străinătate⁴⁹. În prezentarea cererilor sale, guvernul a pornit de la faptul că România merita un alt tratament, date fiind atât actul de la 23 August 1944, cât și valoarea acțiunilor ei politice și militare care au avut loc ulterior acestui act. Cu toate acestea, clauzele economice au fost adoptate, în general, fără modificări⁵⁰.

Un al treilea domeniu asupra căruia delegația română și-a concentrat atenția a fost Partea a III-a a Proiectului de Tratat, care cuprindea clauzele navale, militare și aeriene⁵¹. Prevederile acestor clauze au reflectat direct consecința faptului că România a fost tratată ca țară învinsă, că nu i s-a recunoscut calitatea de cobeligerantă.

Clauzele cuprinse în Partea a III-a a Proiectului de Tratat au fost examinate în Comisia militară. La 12 septembrie 1946, delegația română a prezentat amendamentele țării noastre la clauzele militare, solicitând, între altele, un spor la efectivele militare și de tonaj pentru marină și aviație⁵², cereri care n-au fost acceptate.

La 10 octombrie 1946, în cea de-a 39-a ședință plenară a Conferinței, au avut loc discuțiile generale asupra Tratatului de pace cu România, după care s-a procedat la votarea lui pe articole. În cadrul acestei ședințe, prezidate de ministrul afacerilor externe al U.R.S.S., V. M. Molotov, au făcut declarații reprezentanții Marii Britanii, Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Bielorusiei, Belgiei, S.U.A., Australiei, Uniunii Sud-Africane. Votarea a avut caracterul unei operațiuni pur tehnice, votul făcându-se nominal, iar articolele au fost adoptate, în general, așa cum au fost aprobate în Comisie⁵³.

Problemele nesoluționate de Conferința de la Paris au fost definitivat de reuniunea miniștrilor de externe de la New York, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 4 noiembrie și 12 decembrie 1946. La această

⁴⁷ Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris“, vol. 72, filele 79—81 și 83—91.

⁴⁸ *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Tom. III, p. 148—149 ; Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris“, vol. 74, filele 231—240.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 29, 30, respectiv filele 219—227 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 015, filele 36—38 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 23 septembrie 1946).

⁵⁰ A se vedea concluziile Comisiei Economice pentru Balcani și Finlanda, în : *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Tom. III, p. 147—171.

⁵¹ Arhiva M.A.E., fondul „Conferința de pace de la Paris“, vol. 72, filele 51—58.

⁵² *Loc. cit.*, vol. 73, filele 224—233.

⁵³ *Recueil des documents de la Conférence de Paris*, Tom. IV, p. 169—198 ; *Foreign Relations of the United States, Paris Peace Conference 1946*, vol. IV, p. 430—470

conferință, guvernul român a trimis ca observator pe R. Franasovici, ambasadorul României la Londra, care a avut sarcina de a urmări desfășurarea acestei importante reuniuni și de a interveni în favoarea rezolvării cererilor țării noastre. Totodată, guvernul a înaintat Conferinței celor patru miniștri de externe — convocată pentru redactarea finală a Tratatelor de pace — un memoriu intitulat: *Observațiile guvernului român privitoare la proiectul Tratatului de pace cu România*, în care au fost formulate o serie de cereri și revendicări ale țării noastre. Printre acestea se numărau cele cu privire la recunoașterea calității de cobeligerantă, eliminarea din Tratat a unor prevederi vexatorii, nedrepte sau deosebit de grele — articolele 3, 23, 24 și 24 bis, 25, 26, 27, 30 bis și 34, care conțineau importante chestiuni politice, economice și militare, precum și cele referitoare la regimul de navigație pe Dunăre⁵⁴.

Conferința miniștrilor de externe de la New York, analizând aspectele finale ale Tratatului de pace cu România, a luat în considerare unele din observațiile guvernului român, cum erau: reducerea despăgubirilor la două treimi, acordarea de indemnizații în lei cetățenilor Națiunilor Unite, despăgubiri echitabile, restituirea bunurilor care au aparținut României sau cetățenilor români duse cu forța în Germania după 12 septembrie 1944 etc. În același timp, n-au fost acceptate unele sugestii cuprinse în memoriu, iar clauzele unor articole, în special cele militare, au căpătat un caracter mai agravant. Astfel, de pildă, deși au fost recunoscute în mod unanim jertfele făcute de România în războiul antihitlerist, nu i s-a recunoscut calitatea de cobeligerantă, nu s-a înlăturat obligativitatea aplicării automate și unilaterale a clauzei națiunii celei mai favorizate, iar punctul de vedere pentru care a militat delegația română — ca la viitoarea conferință ce urma să reglementeze noul regim al Dunării să participe numai statele riverane — nu a fost admis⁵⁵.

În pofida acestor neajunsuri, România a reușit să obțină recunoașterea de către Conferința de pace că ea „a participat activ la războiul împotriva Germaniei”; consfințirea anulării Dictatului de la Viena; angajamentul Puterilor Aliate și Asociate de a sprijini cererea țării noastre de a deveni membră a O.N.U.

Redactarea finală a Tratatului de pace a însemnat crearea condițiilor care au permis schimbarea statutului juridic al țării noastre pe plan internațional, sfârșitul stării de armistițiu și, odată cu aceasta, o nouă situație internațională pentru România, fapt ce a creat posibilitatea ca ea să se afirme din plin pe arena internațională.

Odată definitivat Tratatul de pace, guvernul român a hotărât, în pofida nerecunoașterii cobeligeranței, caracterului nejust sau exagerat al unor articole, să-l semneze. În săvârșirea acestui act, a pornit de la faptul că regimul democratic se va întări, iar poziția țării noastre se va consolida, putând în acest fel să aibă o mai mare libertate de acțiune și să contribuie

⁵⁴ Arhiva M.A.E., fondul *Conferința de pace de la Paris*, 1946, vol. 74, filele 241—252.

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9028, fila 23 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 1 februarie 1947).

în mod direct la rezolvarea problemelor ce stăteau în fața omenirii, la întărirea colaborării între popoare.

În nota remisă de conducătorul delegației române la 8 februarie 1947 reprezentanților Puterilor Aliate și Asociate, reuniți la Paris, și în care erau prezentate ultimele observații ale guvernului țării noastre referitoare la Tratatul de pace cu România, se preciza: „Semnînd Tratatul de pace impus de Puterile Aliate și Asociate, România declară prin reprezentanții săi că va depune toate eforturile pentru a executa obligațiunile ce-i revin prin dispozițiunile cuprinse în acest tratat”⁵⁶. În continuare, guvernul declara că „va purcede cît mai grabnic la începerea negocierilor directe cu statele interesate pentru a adapta clauzele Tratatului la posibilitățile actuale ale României, precum și pentru a clarifica dispozițiunile ce i se par imprecise sau contradictorii”⁵⁷.

La 10 februarie 1947 a avut loc la Paris, în palatul Ministerului Afacerilor Externe, semnarea Tratatului de pace între România și Puterile Aliate și Asociate, iar la 23 august 1947 Parlamentul țării a ratificat Tratatul⁵⁸.

La 15 septembrie 1947, odată cu depunerea instrumentelor de ratificare la Moscova, în păstrarea guvernului sovietic, Tratatul de pace cu România a intrat în vigoare⁵⁹. Prin semnarea și intrarea în vigoare a Tratatului au fost create premisele externe ale dezvoltării și propășirii poporului român, țara noastră reluîndu-și locul ce-i revenea printre popoarele libere, ceea ce îi deschidea și porțile Organizației Națiunilor Unite.

România, făcînd profesiune de credință față de principiile colaborării internaționale, și-a definit țelurile pe plan extern: promovarea unei politici de prietenie și colaborare cu Națiunile Unite, realizarea unei conlucrări active cu toate țările vecine, precum și cu toate statele europene și din întreaga lume.

Prin semnarea și intrarea în vigoare a Tratatului de pace s-a încheiat un capitol important în politica externă a României, în lupta pentru apărarea independenței și suveranității ei naționale. Totodată, aceasta a marcat o nouă etapă în politica externă a țării noastre, în relațiile ei internaționale. „Sîntem dornici — sublinia dr. Petru Groza într-o declarație — de a avea relațiile cele mai strînse de prietenie și de schimburi economice cu toate țările, sîntem dornici de cea mai strînsă colaborare internațională pentru asigurarea unei păci de lungă durată care să mulțumească toate popoarele, dar toate aceste relații le dorim pe baza respectului reciproc și egalității tuturor statelor mari sau mici”⁶⁰.

Ca urmare a eforturilor depuse de guvernul democratic pentru a extinde relațiile diplomatice și economice ale României cu un număr cît mai mare de state, la sfîrșitul anului 1947 România a ajuns să aibă legături diplomatice cu 26 de țări, cu perspectiva de a le extinde cu succes în anii următori.

⁵⁶ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 748 din 14 februarie 1947.

⁵⁷ „Drapelul”, nr. 798 din 26 august 1947.

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 924 din 17 septembrie 1947.

⁶⁰ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 630 din 20 septembrie 1946.

Paralel cu dezvoltarea relațiilor diplomatice și economice, guvernul român a acordat atenție largirii colaborării și pe plan cultural cu alte state, participării la diferite reuniuni internaționale cu caracter cultural și științific.

„Odată cu înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947 — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale. Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste”⁶¹. Prin aceasta au fost create noi premise în vederea afirmării suverane și depline a României în viața internațională, pentru participarea ei tot mai activă la rezolvarea marilor probleme ale lumii contemporane.

În perioada care s-a scurs de la proclamarea Republicii și, mai ales, după Congresul al IX-lea al P.C.R., România a desfășurat o amplă activitate pe planurile vieții internaționale, aducând din plin contribuția sa la soluționarea marilor și multiplelor probleme ale contemporaneității, corespunzător intereselor majore ale poporului român, cauzei progresului, civilizației și păcii în lume. Evenimentele care au avut loc în ultima vreme pe plan mondial au confirmat și confirmă pe deplin realismul aprecierilor, concluziilor și orientărilor Congresului al XI-lea al P.C.R. cu privire la evoluția vieții internaționale, evidențiază justetea politicii externe a partidului și statului nostru, clarviziunea tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, în orientarea întregii activități internaționale pe care o desfășoară România.

⁶¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 55.

Județul Timiș pe coordonatele istoriei poporului român

MIHAI TELESCU

membru supleant al Comitetului Politic Executiv
al C.C. al P.C.R.,
prim-secretar al Comitetului județean Timiș al P.C.R.

Timișul este o străveche vatră românească, ai cărei locuitori, alături de întreaga obște a țării, învingînd vicisitudinile istoriei, ne-au transmis valorile statorniciei și continuității pe pămîntul strămoșesc, ale creației și luptei eroice pentru dreptate socială și libertate națională, pentru progres.

Oamenii acestor meleaguri, români și de alte naționalități — germani, maghiari, sîrbi — au trăit, au muncit și au luptat laolaltă de veacuri, au făurit bogățiile acestor locuri, aducîndu-și contribuția viguroasă și permanentă la înfăptuirea unor ample procese istorice pe pămîntul României, la continua înaintare a poporului nostru pe treptele vremurilor. „Împreună, de-a lungul timpurilor — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu —, ei au creat bogăția materială și spirituală a acestor meleaguri, împreună au dus nenumărate lupte împotriva asupritorilor comuni, pentru dreptate socială, pentru o viață mai bună”¹.

În anii socialismului, ca rezultat al politicii Partidului Comunist Român, al muncii pline de abnegație, muncitorii, țăranii și intelectualii timișeni, sub conducerea comuniștilor, au dat viață istoricelor înfăptuiri din județul nostru, care a cunoscut o intensă dezvoltare politică, economică și social-culturală, au înscris un măreț aport la realizarea marilor progrese cu care se mîndrește poporul nostru, asigurîndu-și o viață prosperă.

Capitala județului — Timișoara —, unul dintre marile centre industriale și culturale ale României, s-a afirmat în decursul veacurilor, alături de Lugoj, ca un important factor de progres în viața țării noastre. Timișoara — releva tovarășul Nicolae Ceaușescu în Mesajul adresat municipiului cu prilejul aniversării a 700 de ani de atestare documentară a existenței sale, „a marcat în cursul întregii sale istorii o prezență viguroasă în lupta poporului nostru pentru independență, libertate socială

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 517.

și națională. De numele lui sînt legate pagini glorioase din trecutul de luptă al oamenilor muncii români, germani, maghiari, sîrbi și de alte naționalități împotriva jugului feudal și a asupririi străine, aici s-au înscris file luminoase ale mișcării muncitorești și democratice din România, din istoria revoluției populare și a construcției socialiste².

★

Mărginit spre nord de Lunca Mureșului, spre răsărit și sud de munții și muncii Banatului, iar spre vest de frontierele de stat ale României cu Republica Socialistă Federativă Iugoslavia și Republica Populară Ungară, județul Timiș are un teritoriu de 8 678 de km², reprezentînd 3,6% din suprafața țării. Potrivit datelor provizorii ale ultimului recensămînt, populația județului se cifrează la 696 736 de locuitori. Configurația geografică a județului este caracterizată printr-un relief variat, începînd cu munții Poiana Ruscă și sfîrșind cu vasta și mînoasa cîmpie timișană, udată de numeroase riuri, care fertilizează un ținut bogat.

Prin întreaga sa istorie, din cele mai îndepărtate vremuri, aceste meleaguri sînt o componentă organică a trecutului țării noastre, a prezentului ei socialist, a făuririi viitorului comunist al poporului român.

Ca pe întreg cuprinsul României, descoperirile arheologice de pe raza județului nostru (Românești, Parța, Giulvăz și alte localități)³ atestă prezența, cu sute de mii de ani înaintea erei noastre, a comunităților omenești de vînători și culegători, iar mai apoi de agricultori, care au găsit aici condiții prielnice pentru dezvoltarea vieții materiale și spirituale.

În a doua jumătate a mileniului al II-lea î.e.n. și la începutul primului mileniu, actualul teritoriu al județului constituia un puternic focar de civilizație nord-tracică, ce a contribuit la formarea civilizației originale a geto-dacilor. Vestigiile de cultură materială scoase la iveală, mai cu seamă în ultimii ani, demonstrează că triburile geto-dace din această parte a vechii Dacii, integrate în statul dac centralizat și independent întemeiat în secolul I î.e.n. de către Burebista, au avut o viață economică-socială și spirituală înfloritoare, prezentînd, în esență, aceleași caracteristici specifice tuturor geto-dacilor, care au constituit o unitate puternică, ce a izbutit să înfrunte cu vitejie Imperiul roman.

După cucerirea Daciei de către romani, care, ca orice cucerire, a avut și consecințe tragice pentru poporul dac, pe baza împletirii strînse a celor două civilizații, ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală a meleagurilor patriei a cunoscut un nou și puternic progres, punîndu-și amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic. Părăsirea Daciei de către romani nu a cîntit viața populației autohtone. Statornică în vatra sa de viață, ea a dezvoltat cu hărnicie acest pămînt, l-a apărut cu îndîrjire în fața oricăror invadatori și asupritori străini, și-a păstrat viața de sine stătătoare, pe drumul înfăptuirilor de progres. Populația din această zonă

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 423—424.

³ A se vedea mai pe larg: Fl. Mogoșanu, *Information générale sur le paléolithique du Banat (Sud-Ouest de la Roumanie)*, în „Dacia”, anul XVI, 1972, p. 5—28; Gh. Lazarovici, *Cu privire la neoliticul din Banat*, în „Tibiscum” anul III, Timișoara, 1974, p. 45—63.

a avut un important rol în menținerea legăturilor economice și culturale dintre vechea Dacie și romanitatea sud-dunăreană.

În virtutea unor vechi tradiții, și locuitorii de pe teritoriul de azi al județului se îndeletniceau, în principal, cu agricultura și păstoritul, așa cum o adeveresc cele peste 3 000 de descoperiri arheologice făcute aici, ceea ce ilustrează caracterul sedentar și statornic al așezărilor din acele timpuri. Se relevă, cu un bogat material istoric, existența pe aria județului a obștilor românești agricole și pastorale, integrate în sistemul economiei naturale, cum au fost cele de la Remetea Mare sau Jebel, obști care au constituit celulele economice-sociale ale apariției organizației statale.

Închegarea treptată a puternicului voievodat al lui Glad și al urmașului său, Ahtum, care-și avea unul din principalele centre la Urbs Morisena (Cenadul de azi) și care, în veacurile X—XI, cuprindea o bună parte din actualul județ Timiș, a stimulat lupta cu arma în mână a populației de pe acest teritoriu împotriva expansiunii armatelor regatului feudal ungar.

Împrejurările vitrege ale vremurilor au făcut ca, în veacurile XII—XIV, teritoriul județului să se afle sub dominația regatului feudal ungar. Alături de cetăți puternice și orașe întărite, cum au fost Timișoara — atestată documentar în 1266⁴ —, Cenad, Jdioara, Lugoș, Ciacova și altele, ființau, în acea perioadă, numeroase districte românești, care beneficiau de o jurisdicție proprie și de o largă autonomie, de pe cuprinsul cărora țărănimea liberă, precum și cea dependentă s-a ridicat la luptă sub conducerea voievozilor români împotriva exploatarei sociale și asupririi străine. În cadrul mișcărilor țărănești din acea perioadă se detașează răscoala din anii 1382—1390 în sprijinul încercării domnului Țării Românești, Dan I, de a elibera Banatul de sub dominația străină.

În veacurile XIV—XVI, masele țărănești și orășenești de pe cuprinsul județului Timiș, români și de alte naționalități, au înbinat strîns lupta comună pentru libertate socială cu lupta împotriva pericolului otoman. La începutul veacului al XV-lea au fost organizate numeroase campanii împotriva armatelor otomane la sud de Dunăre, în care a luptat împreună țărănimea din Țara Românească și Banat. Ele au prefigurat marile campanii antiotomane de sub conducerea lui Iancu de Hunedoara de la jumătatea veacului al XV-lea, sub stindardul căruia au luptat alături țărănimea din Transilvania, Banat și Țara Românească. Luptele au continuat și în cea de a doua jumătate a veacului al XV-lea, cînd țărănimea română, maghiară și sîrbă, cuprinsă în oastea legendarului Paul Chinezul, a înfruntat cu succes incursiunile otomane în Transilvania și Banat, amînînd, pentru o vreme, ocuparea Banatului de către Poartă⁵.

Agravarea exploatarei feudale a provocat vii nemulțumiri în rîndurile țărănimii, care au culminat cu războiul țărănesc de sub conducerea lui Gheorghe Doja, din 1514. Coloana principală a răsculaților a acționat direct pe teritoriul de azi al județului Timiș, ocupînd cetatea Cenadului și asediînd cetatea Timișoarei, sub zidurile căreia răscoala a fost înăbușită cu cruzime de către nobilime.

⁴ Timișoara — 700. *Pagini din trecut și de azi*, Timișoara, 1969, p. 40.

⁵ *Ibidem*, p. 41—52.

Deși, la mijlocul veacului al XVI-lea, teritoriul județului Timiș și cetatea Timișoarei au fost ocupate de armatele otomane, iar la începutul veacului al XVIII-lea de către Imperiul habsburgic, datorită luptei maselor populare din această parte a țării și a legăturilor cu celelalte provincii românești viața social-economică și spirituală a acestor meleaguri a continuat să se dezvolte în strânsă legătură cu dezvoltarea de ansamblu a societății românești, opresorii străini nereușind să schimbe acest curs, cum nu au putut schimba destinele generale ale poporului român.

Lupta necurmată dusă de țărănimea timișană împotriva asupririi sociale și naționale s-a amplificat spre sfârșitul secolului al XVI-lea, în condițiile frământărilor generale ale poporului român pentru înfăptuirea idealului unirii politice a țărilor românești, al cărui stegar a fost Mihai Viteazul. Documentele atestă prezența în Banat, în numeroase rînduri, a domnitorului Țării Românești, Mihai Viteazul, sub influența căruia lupta populației timișene pentru libertate, neatîrnare și unitate națională a luat un avînt deosebit.

În anul 1718, în urma păcii de la Passarowitz, datorită slăbirii Imperiului otoman și expansiunii habsburgice spre Balcani, Banatul, inclusiv teritoriul actualului județ Timiș, în care 83% din locuitori erau români, va fi cedat de către Poartă, fără a avea dreptul, Imperiului habsburgic și transformat într-o provincie a acestuia. Austriei au organizat provincia cucerită ca un domeniu al coroanei instaurînd o administrație militară prin intermediul căreia au intensificat asuprirea maselor muncitoare. Ca urmare, în mai multe rînduri (1737—1739, 1788), au avut loc răscoale ale populației din această zonă împotriva politicii spoliatoare și a abuzurilor administrației militare habsburgice, care au fost înăbușite în sînge. Vestea izbucnirii marii răscoale a românilor transilvăneni de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, a avut un puternic răsunset și în părțile timișene. Țăranii au început să se frămînte, unii dintre ei înrolîndu-se în rîndurile „lotrilor” — cum se numeau haiducii bănățeni ⁶.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, pe cuprinsul județului s-au dezvoltat simțitor forțele de producție. La Timișoara și Lugoj au luat avînt meșteșugurile, manufacturile și comerțul. Totodată, s-a dezvoltat învățămîntul. În anul 1778 funcționau în Banatul timișan 270 de școli, dintre care 147 cu limba de predare română, iar în 1802 numărul școlilor sătești a ajuns la 650 ⁷. Lugojul s-a afirmat tot mai mult, încă din acea perioadă, ca un puternic centru al vieții spirituale românești din această parte a țării.

Un moment important în promovarea aspirațiilor de libertate națională și progres social ale românilor din Timiș l-a constituit revoluția română de la 1848, generată și aici de aceleași mari cauze interne, de aceleași contradicții fundamentale specifice regimului feudal în declin, la care se adaugă, pentru Banat, Transilvania și celelalte provincii românești aflate sub dominație străină, asuprirea națională. Poziția politică a românilor bănățeni în timpul revoluției a fost exprimată cu vigoare de întrunirea din 4/16 martie și de marea adunare populară din 15/27 iunie 1848,

⁶ Aurel Țintă, *Colonizările habsburgice în Banat. 1716—1740*, Editura Facla, Timișoara, p. 76—82.

⁷ V. Țircovnicu, *Contribuții la istoricul învățămîntului românesc în Banat. 1780—1918*, Editura didactică și pedagogică, București, 1970, p. 56, 64—66.

de la Lugoj, la care au participat 15 000 de oameni. Dezideratele naționale și sociale ale românilor din această parte a țării, în consens cu obiectivele revoluției române în ansamblul său, au fost sintetizate în documentul intitulat : *Petiția neamului românesc din Ungaria și Banat*. Faptul că și în Banat revoluția a fost parte organică a revoluției din cele trei țări românești este atestat atât de caracterul unitar al obiectivelor programatice, cât și de participarea la adunarea de la Lugoj a unor fruntași din Moldova ai revoluției, ca Alecu Russo, M. C. Epureanu, Lascăr Rosetti. În Banat, ca și în Transilvania, revoluția a fost înăbușită de către trupele imperiale austriece. Eftimie Murgu și alți conducători revoluționari bănățeni au fost aruncați în închisoare.

Din anul 1867, în urma constituirii statului dualist austro-ungar, cea mai mare parte a Banatului, inclusiv părțile timișene, au fost alipite, împotriva voinței majorității românești a populației, Ungariei. Dualismul a însemnat înăsprirea asupririi naționale și sociale, masa populației românești împotrivindu-se cu fermitate asupririi și înființând, în 1869, un partid național la Timișoara.

Unirea Moldovei și Munteniei în 1859 — pas important în făurirea statului național unitar român — a fost primită cu deosebit entuziasm de locuitorii județului nostru, care, ca și ceilalți români aflați sub stăpânire străină, au înțeles că prin aceasta se va împlini năzuința de unire a tuturor. Pentru a împiedica acțiunile de simpatie cu actul Unirii și alegerii lui Alexandru Ioan Cuza în fruntea statului român, autoritățile habsburgice au luat măsuri aspre. Sub influența nemijlocită a actului de la 24 ianuarie 1859, la Timișoara a avut loc, în zilele de 18 și 19 noiembrie 1860, o adunare națională a românilor din Banat în care au fost reafirmate dezideratele politice și social-economice ale românilor din această parte a țării. Atmosfera entuziastă în care au avut loc dezbaterile la adunarea sus-menționată i-a prilejuit lui Vasile Maniu, unul din apropiații lui Eftimie Murgu, să reafirme vechile aspirații de unire ale românilor aflați sub ocupația habsburgică : „Noi trebuie să le mărturisim [celor ce ne acuză de daco-românism] că nu vom abjura crezul nostru, că nu ne vom sinucide pentru ca să le deschidem succesiunea, dar nici că vom renunța la legitimizele noastre speranțe și drepturi ; vom lupta pentru patrie și pentru unitatea națională [...] Ne place viața de unitate națională sub cerul patriei străbune“.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu procesul dezvoltării industriei, numărul muncitorilor salariați pe cuprinsul județului a sporit, ajungând, în 1870, la 5 598, iar împreună cu cei ocupați în transporturi și comerț la 7 892. Construcțiile de căi ferate din a doua jumătate a aceluiași secol au determinat transformarea Timișoarei într-un puternic nod feroviar, ceea ce a contribuit la dezvoltarea economică a județului.

Și în această parte a țării, începutul organizării lucrătorilor a avut loc sub forma unor asociații de întrajutorare, pe drumul spre organizațiile revoluționare de clasă. Prima asociație — Casa comună de ajutor de boală și călătorie a tipografilor din Timișoara — a luat ființă la 30 septembrie 1851, fiind una dintre cele mai vechi organizații muncitorești din România. Treapta următoare în dezvoltarea mișcării muncitorești a constituit-o crearea organizațiilor socialiste. La 11 octombrie 1868 a luat ființă, din inițiativa lui Carol Farcaș și Gheorghe Ungureanu, Asociația generală a

muncitorilor din Timișoara (din 1869 secție a Internaționalei I), cu subsecții la Reșița, Arad, Anina, care — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „înscrie între preocupările sale de bază răspîndirea ideilor marxiste“⁸. În 1869, Asociația avea, numai la Timișoara, 1 000 de membri.

Deși, în anul 1871, Asociația a fost interzisă, mișcarea muncitorească din județ a continuat să se dezvolte, sub conducerea revoluționarului marxist Gheorghe Ungureanu. La sfîrșitul anului 1890, s-a constituit la Timișoara organizația social-democrată, care a desfășurat o intensă activitate organizatorică, politică și ideologică. În 1893, Timișoara a fost vizitată de Constantin Mille, redactorul șef al gazetei socialiste „Munca“ din București, ceea ce a contribuit la întărirea legăturilor dintre organizațiile muncitorești timișene și ansamblul mișcării muncitorești din țara noastră⁹. La 24 ianuarie 1903 a apărut la Timișoara primul număr al gazetei „Votul poporului“, organ în limba română al P.S.D.

Mișcarea muncitorească din părțile timișene a desfășurat o susținută activitate pentru organizarea luptei clasei muncitoare și a țărănimii împotriva exploatării sociale și a asupririi naționale. În același timp s-a dezvoltat mișcarea generală de eliberare națională a românilor, îndeosebi după unificarea, în 1881, a Partidului național român din Banat cu cel din Transilvania. Gazeta „Luminătorul“, iar apoi „Dreptatea“, editate la Timișoara, sub conducerea dr. Valeriu Braniște, au desfășurat o campanie sistematică de denunțare a regimului dominației austro-ungare, de solidarizare cu mișcarea memorandistă. Din 1901 și pînă la desăvîrșirea statului național unitar, în 1918, ele au jucat un rol de seamă în amplificarea mișcării naționale românești. Constituirea organizației social-democrate a muncitorilor din Transilvania, în 1903, a stimulat lupta maselor muncitoare timișene împotriva exploatării, cît și lupta de eliberare națională a românilor.

În timpul primului război mondial, în pofida terorii la care s-au datat autoritățile austro-ungare, acțiunile revoluționare ale maselor și mișcarea de eliberare națională s-au intensificat. La 1 mai 1917, muncitorii timișoreni au organizat o mare demonstrație împotriva politicii de asuprire imperialistă, iar la 2 decembrie 1917, în cadrul unei impunătoare manifestații, și-au exprimat solidaritatea cu Revoluția din Octombrie¹⁰. Manifestațiile și grevele muncitorești, care s-au intensificat în cursul anului 1918, au lovit cu putere în Imperiul austro-ungar, aflat în plin proces de dezagregare.

Este meritul socialiștilor de a fi creat, împreună cu Partidul național român, Consiliul național român, organ comun de conducere a luptei de eliberare națională. Peste o mie de muncitori, țărani și intelectuali bănățeni au participat la istorica Adunare de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918¹¹. Dintre cei 1 228 de delegați aleși, 132 au reprezentat populația din cuprinsul actualului județ Timiș¹². Sint date elocvente, care atestă

⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 259.

⁹ „Munca“ din 19 septembrie 1893.

¹⁰ William Marin, Ion Munteanu, Gheorghe Radulovici, *Unirea Banatului cu România*, Muzeul Banatului, Timișoara, 1968, p. 115.

¹¹ *Ibidem*, p. 166.

¹² *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1943.

că idealul Unirii Transilvaniei și Banatului cu România a fost susținut de întreaga populație de aici, reprezentînd actul ei de voință și de acțiune.

Integrat organic în procesul legic de dezvoltare a statului național unitar român, județul Timiș a devenit, în noua perioadă de evoluție economică, socială și politică a țării de după 1918, unul dintre județele cu o pondere însemnată în economia națională, avînd o industrie relativ dezvoltată, un comerț și o activitate bancară în intensificare. În acea perioadă s-au creat întreprinderi în domeniul electrotehnic și al construcțiilor de mașini, a luat ființă Institutul politehnic din Timișoara (1921). La Timișoara și în județul Timiș erau concentrați un număr mare de muncitori. În același timp, județul a constituit o importantă bază cerealiară a țării.

Datorită, însă, consecințelor generale ale economiei bazate pe proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție, pe exploatarea omului de către om, condițiile de viață ale celor ce muncesc erau grele, procesul de pauperizare relativă a acestora înscriindu-se la aceleași cote ca în întreaga țară. Contradicțiile dintre masele muncitoare și clasele exploatare s-au ascuțit neconținut, întreaga perioadă interbelică înregistrînd ample confruntări politice și sociale. Astfel, încă o dată cu perioada de sfîrșit a primului război mondial, în rîndurile maselor muncitoare din județul Timiș exista o puternică efervescență revoluționară, materializată în numeroase greve și alte acțiuni muncitorești. Greva din august 1920, de pildă, a antrenat, numai la Timișoara, peste 10 000 de muncitori. În focul marilor bătălii de clasă din acei ani s-a realizat unificarea mișcării muncitorești și sindicale la scară națională. În organizațiile din Timișoara ale partidului socialist erau cuprinși, în vara anului 1920, 16 000 de membri, iar numărul membrilor sindicatelor muncitorești din municipiul Timișoara era de 20 000 ¹³. În condițiile creșterii avîntului revoluționar, muncitorii din Timișoara și Lugoj au participat la greva generală pe țară din octombrie 1920, care a paralizat toate sectoarele de activitate economică ale celor două centre ¹⁴.

Creșterea conștiinței politice a proletariatului, avîntul tot mai puternic al luptei de clasă au dus la formarea, în 1921, a Partidului Comunist Român, pe baza concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric. Muncitorimea timișană a contribuit activ la acest act istoric. Conferința Partidului Socialist din Banat organizată la Timișoara, în ziua de 20 martie 1921, a adoptat o moțiune exprimînd voința muncitorimii care se pronunța pentru transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist, iar la Congresul mișcării noastre muncitorești din mai 1921, delegații din județul Timiș au dat expresie acestui mandat încredințat de muncitorimea timișană, care se înscrie astfel în rîndurile făurarilor Partidului Comunist Român.

Formarea Partidului Comunist Român — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a constituit o strălucită victorie politică, ideologică și organizatorică a mișcării noastre muncitorești, un mare pas înainte în

¹³ „Arbeiter Zeitung“ din 4 mai și 6 septembrie 1920.

¹⁴ „Socialismul“ din 28 noiembrie 1920.

desfășurarea luptelor sociale, în apărarea intereselor maselor populare, în lupta pentru dreptate socială și națională”¹⁵.

În anii ce au urmat Congresului din mai 1921 organizațiile de partid din județul Timiș au desfășurat o puternică activitate revoluționară, conducând luptele politice și sociale ale muncitorilor. După ilegalizarea P.C.R., în anul 1924, organizațiile de partid din județ și-au adaptat formele și metodele de acțiune potrivit noilor împrejurări. Comuniștii s-au situat în fruntea bătăliilor revoluționare ale maselor muncitoare, care s-au amplificat în întreaga perioadă următoare. Încă în acei ani au avut loc numeroase greve ale muncitorilor din județ, printre care amintim marea grevă din mai—iulie 1924, la care au participat muncitorii din 18 întreprinderi timișorene. Ea a durat 11 săptămâni și s-a încheiat cu victoria muncitorilor. Succesul grevei s-a datorat solidarității în luptă a tuturor muncitorilor din Timișoara, indiferent de naționalitate și de apartenența lor politică — comuniști, social-democrați sau fără partid¹⁶.

Criza economică din anii 1929—1933 a avut repercusiuni dintre cele mai grele și asupra maselor muncitoare din județul Timiș. Falimentul sau restrângerea capacității de producție a unui număr mare de întreprinderi din Timișoara și Lugoj a dus la aruncarea în stradă a sute și mii de muncitori. La Timișoara, după date oficiale incomplete ale vremii, în intervalul 1 decembrie 1931—15 mai 1932 existau 4 059 de șomeri¹⁷.

În acele condiții, mobilizați de către Comitetul județean de partid, muncitorii din Timișoara au desfășurat o amplă luptă grevistă împotriva politicii cercurilor guvernante și a patronatului de aruncare a greutăților crizei pe seama celor ce muncesc. La 26 februarie 1929, muncitorii timișoreni au organizat o grevă pentru amnistie, încetarea concedierilor și acordarea de ajutoare șomerilor, în timpul căreia a avut loc o demonstrație la care au luat parte circa 15 000 de oameni¹⁸.

Un moment important în lupta proletariatului timișean, ca, de altfel, a întregii mișcări muncitorești din România, l-a constituit Congresul Sindicatelor Unite, ținut la Timișoara între 2 și 5 aprilie 1929. Lucrările Congresului au prilejuit o puternică manifestare a voinței de luptă a muncitorimii timișene pentru drepturile sale, împotriva măsurilor represive ale autorităților.

În focul luptelor de clasă din anii 1929—1931, în județul Timiș a crescut influența Blocului Muncitoresc-Țărănesc. În alegerile parlamentare din 1931, B.M.Ț. a înregistrat o răsunătoare victorie, obținând în acest județ 10 487 de voturi. Militantul comunist Lucrețiu Pătrășcanu a primit din partea alegătorilor timișeni mandatul de a reprezenta B.M.Ț. în Parlamentul României. Era primul comunist ales în Parlamentul țării.

Efervescența de luptă a muncitorilor din județul Timiș s-a amplificat în anii crizei, cînd au avut loc marile mișcări revoluționare ale proletariatului din țara noastră, care au culminat cu grevele ceferiștilor și

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, 11 iulie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 11.

¹⁶ Arhiva Comitetului județean Timiș al P.C.R., dosarul nr. 6, filele 30—40.

¹⁷ Arhivele Statului — Timișoara, fondul Directoratul VII Ministerial, dosar nr. 31, fila 9.

¹⁸ Petre Constantinescu-Iași, *Comitetul de amnistie*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 4/1958, p. 25.

petroliștilor de la începutul anului 1933. La 9 februarie 1933, la Timișoara și Lugoj au avut loc consfătuiri ale reprezentanților muncitorimii — comuniști, social-democrați, ai sindicatelor ș.a. —, cu care prilej au fost dezbătute sarcinile reclamate de necesitatea mobilizării muncitorilor timișeni, alături de proletariatul ceferist și petrolist, pentru apărarea revendicărilor lor economice și politice.

În anii cînd, pe plan mondial, se agrava pericolul războiului din partea statelor ce promovau revizionismul teritorial care viza direct și țara noastră, cînd se intensifica activitatea forțelor reacționare, a organizațiilor fasciste, Partidul Comunist Român s-a situat, din primele momente, în fruntea luptei pentru apărarea țării împotriva primejdiei fasciste, pentru salvagardarea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României. P.C.R. a creat numeroase organisme menite a mobiliza toate forțele naționale la lupta antifascistă. La Timișoara s-a constituit, la sfîrșitul lunii august 1932, Comitetul local antirăzboinic, format din muncitori, profesori de la Institutul politehnic, scriitori, ziariști și alți intelectuali, care au organizat numeroase acțiuni împotriva pericolului fascist și a războiului.

În acea perioadă, lupta pentru impunerea revendicărilor cu caracter economic ale maselor muncitoare din județ s-a împletit cu lupta politică a tuturor forțelor naționale, democratice ale națiunii împotriva pericolului fascist. În anii 1933 și 1934 au avut loc greve cu un pronunțat caracter antifascist la „Industria linii“, Atelierele C.F.R. și alte întreprinderi din orașul Timișoara, care s-au desfășurat pe baza Frontului Unic. Organele de represiune au arestat și au condamnat numeroși militanți revoluționari, antifasciști¹⁹. Cu toate acestea, lupta revoluționară antifascistă a continuat, imprimîndu-i-se un caracter de masă tot mai pronunțat. La scurt timp a avut loc, la Timișoara, o mare adunare antirevizionistă, la care au luat parte peste 30 000 de țărani veniți din 263 de comune și sate ale județului²⁰, iar în ziua de 24 mai 1936, la o nouă manifestație antirevizionistă, au participat peste 50 000 de oameni ai muncii — români și de alte naționalități. Demonstrații similare s-au desfășurat în tot cursul anului 1936.

Odată cu ocuparea de către Germania a Austriei, în martie 1938, a crescut pericolul expansiunii celui de al treilea Reich spre România. Partidul Comunist Român, forțele naționale antifasciste din România și-au intensificat lupta pentru stăvilirea ascensiunii fascismului, apărarea independenței și integrității teritoriale a țării. În județul Timiș, din inițiativa Comitetului județean al P.C.R., au avut loc numeroase acțiuni de masă, prin care muncitorii, intelectualii și țăranii s-au ridicat împotriva agresivității Germaniei hitleriste. Această luptă a luat o nouă amploare după ocuparea de către Germania nazistă a Cehoslovaciei, în martie 1939. Dînd glas hotărîrii maselor populare din județ de a apăra cu arma în mînă integritatea teritorială a patriei, ziarul timișorean „Cuvîntul satelor“ scria : „noi plugarii de pe aceste meleaguri vom ști să ne apărăm pămîntul strămoșesc, la caz de nevoie, să ne apărăm granițele naturale și istorice ale țării noastre“²¹. Aceeași stare de spirit a caracterizat și oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare din județ. Într-un raport al sigu-

¹⁹ „Neue Zeitung“ din 20—22 septembrie și 10 octombrie 1934.

²⁰ „Cuvîntul satelor“ din 16 și 25 decembrie 1934.

²¹ „Cuvîntul satelor“ din 23 septembrie 1939.

ranței din Timișoara, din martie 1939, intitulat: „Starea de spirit a populației din Banat“, se menționează că populația de naționalitate maghiară „este tot mai mult împotriva politicii revizioniste și revanșarde și se pronunță pentru apărarea cu arma în mână, alături de poporul român, a independenței și integrității teritoriale a statului român“²².

Politica de cedare în fața Germaniei pe plan internațional, cât și politica antinațională a cercurilor celor mai reacționare din România, instaurarea dictaturii militare-fasciste, în septembrie 1940, au deschis calea aservirii complete a țării de către Germania hitleristă. Ca în întreaga țară, în rândurile opiniei publice din județ s-a produs o puternică stare de neliniște și îngrijorare, dar și hotărîrea de a lupta pentru apărarea intereselor supreme ale poporului român. Într-un document emis de Plasa Recas, în ianuarie 1940, se consemna că și aici „Nu prinde nici o agitațiune contra aspirațiilor naționale românești“²³. De asemenea, la adunarea șvabilor din comuna Lenauheim, din 18 august 1940, s-a afirmat răspicat că „germanii din Lenauheim nici nu vor să audă de cedarea vreunei părți din teritoriul României“²⁴.

După dictatul fascist de la Viena din 30 august 1940, prin care nordul Transilvaniei a fost anexat Ungariei horthyste, în rândurile populației din județul Timiș, ca în întreaga țară, s-a declanșat o puternică reacție împotriva fascismului și dorința de a se opune cu arma în mână consecințelor dictatului imperialist. Primii care au dat semnalul luptei au fost muncitorii de la Atelierele C.F.R. din Timișoara, care, în frunte cu comuniștii Leontin Sălăjan, Ștefan Plăvăț și alții, au hotărît, în ziua de 2 septembrie 1940, să declare grevă. A fost prima grevă de protest din țară împotriva dictatului de la Viena. A doua zi, în fața catedralei din centrul orașului, peste 10 000 de muncitori, intelectuali, studenți, elevi — români, germani, maghiari, sirbi și de alte naționalități — au cerut hotărît anularea odiosului dictat²⁵.

Pătrunderea în țară a trupelor naziste și tirirea României în războiul hitlerist, contrar voinței poporului român, au deschis în istoria țării cel mai negru capitol. Au fost grav încălcate și amenințate independența și suveranitatea națională a poporului român, ființa României ca stat de sine stătător. Masele muncitoare, toate forțele patriotice, democratice, antifasciste, sub conducerea comuniștilor, s-a ridicat ferm, de la început, și în județul Timiș împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei forțelor coaliției antihitleriste. Forța politică hotărîtoare a luptei antihitleriste a poporului român a fost partidul comunist, care a formulat sarcinile privind realizarea frontului unic național al poporului român pentru salvarea țării.

Încă din toamna anului 1940 a fost reorganizată activitatea Comitetului Regional Banat al P.C.R., care își avea sediul în Timișoara. Au fost adoptate măsuri pentru sporirea capacității organizațiilor de partid de a organiza și a conduce lupta antihitleristă a maselor. În orașul Timișoara, ca și în alte centre ale județului, și-au desfășurat activitatea nu-

²² Ladislau Bánya, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, Editura politică, București, 1971, p. 216.

²³ „Dacia“ din 22 ianuarie 1940.

²⁴ „Dacia“ din 31 ianuarie 1940.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 286, filele 9, 37, 77 și 82.

meroase organizații de partid. Comitetul județean Timiș al P.C.R. dispunea de o importantă rețea de celule în principalele uzine, instituții, la sate (Jimbolia, Sînnicolaul Mare, Diniaș, Recaș, Tormac). În județul Timiș acționau, de asemenea, un număr mare de simpatizanți ai P.C.R., social-democrați, membri ai unor organizații de masă conduse de P.C.R. : Uniunea Patrioților, Madosz și altele. Ca urmare a vastei activități politice desfășurate de comuniști, în anii 1940—1943 în județul Timiș au avut loc numeroase acțiuni antihitleriste, acte de sabotaj, ca cele de la Atelierele C.F.R., Fabrica de lanțuri, Uzinele „Boszak” ș.a.

Un loc important în activitatea comuniștilor din județ a ocupat pregătirea condițiilor în vederea luptei cu arma în mână pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și alungarea trupelor naziste din țară. În anul 1942, din însărcinarea Comitetului județean Timiș al P.C.R., comuniștii din Timișoara și Lugoj au trecut la procurarea de armament, exploziv și muniții. A fost desfășurată o intensă muncă politică pentru intensificarea legăturilor în rândurile unităților militare aflate la Timișoara și Lugoj, în vederea atragerii acestora la lupta antifascistă. În primele luni ale anului 1944 au fost organizate grupul de partizani „Mă-răști” și un comitet pentru coordonarea formațiunilor de luptă patriotică. Comuniștii din județul Timiș au constituit principalul nucleu al detașamentului de partizani care a acționat, sub conducerea lui Ștefan Plăvăț, în munții Carașului.

Lupta antifascistă desfășurată în județul Timiș sub multiple forme a reprezentat o contribuție nemijlocită la victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din august 1944, moment de răscruce în destinele poporului român. „Răsturnarea dictaturii militaro-fasciste — subliniază *Programul Partidului Comunist Român* — a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația imperialistă, a înfăptuirii năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpin pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin. Aceasta a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și masele largi populare”²⁶.

Insurecția din august 1944 a constituit începutul revoluției democrat-populare în România, care a pregătit condițiile trecerii la socialism. În noua epocă istorică, poporul român avea de rezolvat o seamă de sarcini de care depindea hotărîtor întreaga evoluție ulterioară a țării : eliberarea întregului teritoriu național de sub dominația fascistă ; participarea cu întregul potențial uman și economic la războiul antihitlerist ; defascizarea și democratizarea vieții publice și redobîndirea independenței naționale ; improprietărirea țăranilor și lichidarea rămășițelor feudale în agricultură ; refacerea economică a țării și îmbunătățirea condițiilor de trai ale poporului ; instaurarea unui guvern democratic capabil să acționeze pentru înfăptuirea cerințelor maselor. La realizarea obiectivelor revoluției democrat-populare au fost antrenate toate forțele democratice, progresiste, revoluționare ale țării, sub conducerea clasei muncitoare, în frunte cu partidul comunist. În fața P.C.R., a tuturor organizațiilor sale teritoriale,

²⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1974, p. 52.

locale s-au ridicat o seamă de sarcini rezultate din realitatea istorică a epocii, cînd, pentru prima dată în istoria sa, partidul era chemat să conducă nemijlocit, ca principală forță politică a societății, în guvern și în afara guvernului, înfăptuirea unor profunde transformări democratice revoluționare pe calea progresului general al patriei.

În această largă perspectivă istorică s-au înscris și activitatea organizațiilor partidului din județul Timiș, unde P.C.R. avea un puternic efectiv de membri, cu tradiții îndelungate în mișcarea revoluționară, în lupta de clasă. La eliberare, în Timișoara își aveau sediul Comitetul Regional Banat al P.C.R., condus de Leontin Sălăjan, organizația județeană Timiș-Torontal, reorganizată în luna septembrie 1944. În alte orașe, precum și la sate, își desfășurau activitatea un important număr de organizații de partid. Existînd o structură organizatorică deja încheată, imediat după eliberare activul de partid ieșit din ilegalitate a trecut la reorganizarea întregii activități pe baze noi, legale, potrivit noilor condiții istorice, precum și la primirea în partid a acelor oameni ai muncii care acționaseră, ca simpatizanți ai partidului, în mișcarea revoluționară, antifascistă înainte de 23 August 1944, precum și a acelor care s-au îndreptat spre partid imediat după eliberare.

Concomitent, Partidul Comunist Român a acordat o deosebită atenție întăririi Frontului Unic Muncitoresc, dezvoltării colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. În luna septembrie 1944 au avut loc mai multe întruniri ale conducătorilor organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din județ, în care s-au discutat modalitățile și s-au elaborat măsuri de acțiune comună împotriva reacțiunii.

Printre cele mai importante probleme care au stat în atenția organizațiilor celor două partide muncitorești din județ a fost reorganizarea pe baze noi, revoluționare a mișcării sindicale. În ședința comisiei de organizare a sindicatelor din Timișoara din 26 septembrie 1944 s-a arătat că, la acea dată, numărul muncitorilor membri de sindicat era de 5 000 ²⁷.

Reorganizarea activității organizației regionale a Uniunii Tineretului Comunist a fost hotărîtor determinată de prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretar al Comitetului Central al Uniunii Tineretului Comunist, la Timișoara, în decembrie 1944. Tovarășul Nicolae Ceaușescu a îndrumat activitatea organizațiilor revoluționare de tineret în vederea îndeplinirii sarcinilor de mare răspundere care stăteau în fața tineretului în lupta, alături de toate forțele democratice, revoluționare, pentru nimicirea fascismului, în susținerea războiului antihitlerist, refacerea țării, înfăptuirea reformei agrare, democratizarea vieții publice, educarea tineretului în spiritul revoluționar, pentru a participa la realizarea marilor obiective pe care istoria le-a ridicat în fața poporului român ²⁸.

Spre sfîrșitul lunii octombrie a fost încheiată, în linii generale, reorganizarea activității organizațiilor locale ale Frontului Plugarilor, Uniunii Patrioților, Apărării Patriotice, Madoszului, care, activînd sub conducerea Comitetului județean de partid, au desfășurat o susținută activitate în rîndul maselor pentru mobilizarea acestora la înfăptuirea înnoirilor revoluționare. În cadrul forțelor democratice, progresiste din Banat și-au

²⁷ „Luptătorul bănățean“ din 29 septembrie 1944.

²⁸ „Luptătorul bănățean“ din 18 decembrie 1944.

desfășurat activitatea organizația antihitleristă germană, organizația antifascistă slavă și organizația antihitleristă evreiască, aducând o importantă contribuție la mobilizarea oamenilor muncii aparținând acestor naționalități conlocuitoare la lupta pentru transformări revoluționare în această parte a țării.

Publicarea, la 25 septembrie 1944, a Proiectului de platformă al F.N.D., elaborat de C.C. al P.C.R., care reprezenta un vast program de transformări democratice, a determinat amplificarea luptei revoluționare din județ pentru dezvoltarea țării pe noile coordonate arătate de partid. Sub conducerea Comitetului județean Timiș al P.C.R. au avut loc mari întruniri populare, ca cea din 8 octombrie 1944, din sala cinematografului „Capitol“, unde muncitorii, țărani, intelectualii — români, germani, maghiari, sîrbi și de alte naționalități — și-au exprimat adeziunea la politica P.C.R. Rezoluția adoptată cu acest prilej și prezentată adunării de Leontin Sălăjan releva: „Muncitorimea din Timișoara e hotărîtă să lupte pentru traducerea în viață a Platformei F.N.D., pentru curățirea fabricilor și a aparatului de stat de hitleriști și de rămășițele legionare și antonesciene, instaurarea unui guvern al Frontului Național Democrat care să cuprindă toate forțele democratice ale poporului, crearea unor condiții de muncă și de viață omenești pentru clasa muncitoare, înfăptuirea unei largi reforme agrare²⁹. Acțiuni asemănătoare au avut loc în aproape toate localitățile județului Timiș.

În lupta maselor muncitoare pentru lichidarea rămășițelor legionare-fasciste, un rol deosebit de important au avut formațiunile de luptă patriotice de pe teritoriul județului Timiș³⁰. Ele au adus o contribuție importantă la lichidarea unor grupuri legionare-hitleriste din județul Timiș-Torontal și din Banat, cum au fost cele din comunele: Bencec, Giarmata, Orțișoara, Freidorf³¹. Cu ajutorul muncitorilor, al populației, au fost arestați 10 foști conducători ai Grupului Etnic German, fostul comandant al serviciului hitlerist de contraspionaj pentru Balcani. La Timișoara au fost descoperite și confiscate importante cantități de armament și muniții. La această acțiune, ca, de altfel, în toate bătăliile de clasă din anii anteriori, și-au adus contribuția, alături de oamenii muncii români, și cei aparținând naționalităților conlocuitoare din județ, mulți dintre ei jertfindu-și viața pentru cauza întregului popor. În numeroase localități din județ, resturi de trupe hitleriste în retragere au comis acte de crimă și barbarism împotriva populației pașnice, cum au fost cele din comunele Periam, Alioș, Pesac, Satchinez, Biled, Giroc și altele. În Jimbolia au fost împușcați mai mulți comuniști și antifasciști, români și germani — Matei Schmit, Nicolae Petri, Petru Hofler, Ioan Keller, Ioan Leohotzki, Francisc Koch, Ioan Farle.

Masele populare din orașele și comunele județului, însuflețite de cauza dreaptă a războiului antihitlerist, de dragoste față de patrie și ură adîncă față de fascism, au răspuns cu elan la chemarea patriotică a Partidului Comunist Român: *Totul pentru front, totul pentru victorie!* În primele rînduri s-au aflat muncitorii ceferiști, care au reușit, în scurt timp, să redea circulației liniile de cale ferată, parcul de locomotive și

²⁹ „Luptătorul bănățean“ (supliment) din 2 octombrie 1944.

³⁰ Arhivele Comitetului județean Timiș al P.C.R., dosar F.L.P., 1944.

³¹ „Neue Banater Zeitung“ din 13 septembrie 1968.

vagoane, atelierul de reparare a vagoanelor și locomotivelor, ceea ce a făcut ca întreaga capacitate a stației C.F.R. Timișoara să fie readusă, în luna ianuarie 1945, la situația de dinainte de război. Un mare efort au depus muncitorii din industria ușoară și alimentară, domeniu în care s-au înregistrat, de asemenea, importante creșteri ale producției ³².

Masele muncitoare din județul Timiș au adus, în același timp, o importantă contribuție la lupta pentru democratizarea vieții politice și instaurarea puterii revoluționar-democratice. Un moment important în acest proces l-a constituit marea manifestație de la Timișoara, din 29 noiembrie 1944, la care au participat mii de muncitori și țărani din satele apropiate, în cadrul căreia masele au alungat vechiul prefect și au instalat în fruntea prefecturii pe reprezentantul forțelor democratice, Gheorghe Ciorman. Cu același prilej, a fost instalat ca primar al municipiului Timișoara militantul antifascist, intelectual de prestigiu, profesorul universitar dr. Coriolan Drăgulescu.

La începutul anului 1945, în cadrul luptei maselor din întreaga țară pentru răsturnarea guvernului Rădescu și instaurarea unui guvern al F.N.D., Comitetul județean Timiș-Torontal al P.C.R. a organizat mari întruniri, demonstrații, mitinguri, la care au participat mii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate. În această vastă campanie s-a înscris marea demonstrație din 11 februarie 1945 de la Timișoara, în cadrul căreia cei 35 000 de participanți și-au exprimat, alături de întregul popor, hotărîrea de a instaura un guvern al F.N.D. Mii de cetățeni au demonstrat la Lugoj și în alte localități ale județului ³³. La 6 martie 1945, alături de cei aproape 800 000 de cetățeni ai Bucureștiului, de masele din întreaga țară, la Timișoara au avut loc mari întruniri, în sălile „Apolo” și „Libertatea”, la care au luat parte muncitori, țărani, militari și care au cerut aducerea la putere a unui guvern democrat-revoluționar.

Aceste largi acțiuni de masă care au avut loc și în județul Timiș, ca pretutindeni în țară, arată că „Victoria istorică de la 6 martie — așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — a fost rezultatul luptelor revoluționare ale maselor largi populare, desfășurate sub conducerea Partidului Comunist Român, pentru lichidarea vechii puteri burghezo-moșierești și făurirea unei noi orînduiri sociale. Astfel, constituirea guvernului Groza nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră: instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor” ³⁴.

Populația timișoreană a participat din primele zile de după 6 Martie la lupta întregului popor pentru consolidarea poziției guvernului democrat. Cu prilejul unei adunări organizate de Comitetul județean Timiș-Torontal al P.C.R. la cinematograful „Capitol” din Timișoara, se releva cu putere că „Vom lovi în toți acei care încearcă a dezbină guvernul de popor și nu vom înceta lupta pînă la nimicirea definitivă a rămășițelor fasciste și reacționare” ³⁵.

³² Arhiva Comitetului județean Timiș al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 2, filele 25—28.

³³ „Luptătorul bănățean” din 22 februarie 1945.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 4, Editura politică, București, 1970, p. 623—624.

³⁵ „Luptătorul bănățean” din 10 septembrie 1945.

Una dintre cele mai adânci prefaceri revoluționare din acei ani a fost reforma agrară. Prima comună din județ în care țărani au trecut la înfăptuirea reformei agrare a fost Giarmata. În județul Timiș-Torontal au fost expropriate 173 000 ha pământ, din care 143 000 ha au fost împărțite la 41 000 de familii de țărani. 30 000 ha au rămas ca rezerve ale statului ³⁶.

Un moment important în lupta comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii din județul Timiș pentru consolidarea și dezvoltarea regimului revoluționar-democratic l-a constituit Conferința regională Banat a P.C.R., care a avut loc la Timișoara, în zilele de 14 și 15 august 1945. Conferința a analizat activitatea comuniștilor, a forțelor democratice din această parte a țării în perioada care trecuse de la 23 August 1944 și a jalonat sarcinile viitoare pe linia înfăptuirii politicii partidului și guvernului, un loc hotărâtor ocupându-l problemele redresării economice și ale consolidării puterii revoluționar-democratice. Printre sarcinile stabilite de Conferință s-au înscris: terminarea construcției Ateliereilor C.F.R. și repunerea în funcțiune a întregului parc de mașini-unelte; valorificarea integrală a capacităților de producție ale fabricilor din industria textilă; reconstrucția Fabricii de lanțuri; încheierea lucrărilor reformei agrare; diversificarea producției agricole și folosirea parcului de mașini agricole și tractoare, a celor 30 de centre de închiriat mașini agricole existente în județ; îmbunătățirea situației materiale a populației; intensificarea luptei împotriva rămășițelor fasciste, hitleriste din județ ³⁷.

Prin glasul delegaților aleși la Conferința Națională a partidului, din octombrie 1945, comuniștii, toți oamenii muncii din județul nostru și-au afirmat hotărârea de a milita în frontul unit al maselor muncitoare, în frunte cu P.C.R., pentru dezvoltarea procesului revoluționar în care era angajată țara. Conferința Națională a P.C.R., ale cărei hotărâri au avut o mare importanță și pentru județul Timiș, s-a preocupat pe larg de situația economică, socială și politică din țară, stabilind o seamă de măsuri pentru consolidarea regimului revoluționar-democratic. Printre obiectivele de importanță deosebită în acest sens a fost și cel referitor la organizarea și cîștigarea bătăliei alegerilor parlamentare. Plenara C.C. al P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946, care a elaborat tactica forțelor democratice, a preconizat prezentarea în alegeri pe o singură listă a tuturor forțelor care au pus bazele guvernului de la 6 Martie 1945. Realizarea unității de acțiune pentru înfrîngerea reacțiunii în alegeri a constituit dominantă activității organizațiilor de partid din județul Timiș.

Imediat după Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946, la Timișoara a avut loc adunarea activului de partid, la care, din partea Comitetului Central, a luat parte Iosif Rangheț. Cu acest prilej s-au dezbătut sarcinile organizațiilor de partid privind popularizarea politicii partidului și guvernului în rîndul maselor de alegători, demascarea reacțiunii în campania electorală. În județul Timiș, partidul comunist, cît și celelalte formațiuni politice din Blocul Partidelor Democratice au organizat o vastă activitate politică. Practic, în acțiunile de propagandă electorală au fost cuprinse toate localitățile, întreprinderile și instituțiile.

³⁶ „Luptătorul bănățean“ din 8 februarie 1946.

³⁷ „Luptătorul bănățean“ din 16 și 24 august 1945.

Cei peste 1 400 de propagandiști, pregătiți la cursuri speciale organizate de Comitetul județean de partid și de B.P.D., s-au deplasat sistematic în cele 224 de comune ale județului.

Un moment important l-a constituit popularizarea candidaților B.P.D., din rândurile cărora au făcut parte reprezentanți ai partidelor din B.P.D., muncitori, țărani, intelectuali — români, germani, maghiari, sîrbi și de alte naționalități (Iosif Rangheț, Teohari Georgescu, Eugenia Rădăceanu, Ludovic Takács, Miloș Todorov și alții). Activitatea forțelor democratice pentru victoria în alegeri s-a desfășurat în județul Timiș, ca, de altfel, în întreaga țară, în condițiile unei ascutite lupte de clasă. Reacțiunea s-a dedat la numeroase acte teroriste cum au fost atentatul împotriva lui Ion Caramanciu, președintele sindicatului din Ruschița, uciderea lui Gheorghe Franțescu, secretarul de plasă al organizației P.C.R. Lugoj, rănirea a doi muncitori la Berzovia și altele. În pofida actelor singeroase, combinate cu activitatea demagogică, la care a recurs reacțiunea, masele cele mai largi au dat glas voinței lor. La 19 noiembrie 1946, din 191 244 de voturi exprimate, 151 473 au fost acordate candidaților forțelor democratice, care au fost reprezentate în parlament de 12 deputați. Victoria obținută de partid, de forțele democratice în alegeri — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — a demonstrat cu putere că „partidul dobindise prin politica sa — ce exprima interesele vitale ale națiunii noastre — adeziunea imensei majorități a populației țării, reliefind, totodată, voința maselor largi populare de a continua drumul dezvoltării democratice, revoluționare a societății noastre, de a instaura în România un regim nou, de libertate, dreptate și echitate socială și națională”³⁸.

Anul 1947 a intrat în istoria României ca un an hotărîtor al luptei pentru îndeplinirea sarcinilor revoluției democrat-populare și pregătirea condițiilor trecerii la socialism. Etatizarea Băncii Naționale a României, la 20 decembrie 1946, reorganizarea, în aprilie 1947, a Ministerului Economiei Naționale, înființarea, în mai 1947, a oficiilor industriale, o seamă de măsuri menite a consolida situația economică a gospodăriilor țărănimii muncitoare și reforma agrară, realizarea propunerilor P.C.R. din iunie în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării, stabilizarea monetară din august 1947 au constituit și pentru masele muncitoare din județul Timiș coordonate fundamentale pe care și-au înscris eforturile în anul 1947 pentru dezvoltarea procesului revoluționar.

Lozinca lansată de partidul comunist, în vara anului 1947: „Cu fața spre producție”, a prilejuit intensificarea eforturilor maselor muncitoare din județ pentru îndeplinirea programului P.C.R. în acest domeniu. În cea de a doua jumătate a anului 1947, redresarea economică a județului a cunoscut un ritm susținut de creștere. La mijlocul lunii august, „Luptătorul bănățean” aprecia că rezultatele deja obținute „în toate ramurile industriale arată, în general, o depășire însemnată a cantităților de produse”, datorită faptului că „întreaga muncitorime a răspuns la aplicarea planului de redresare economică a țării”³⁹. Ca urmare,

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 631.

³⁹ „Luptătorul bănățean” din 11 august 1947.

multe întreprinderi din județ au realizat, încă în acea perioadă, producții la nivelul celor antebelice, grăbind încheierea procesului de redresare economică postbelică⁴⁰.

La rîndul ei, agricultura județului, nefiind afectată de secetă, a contribuit atît la efortul muncitorimii pentru redresarea și sporirea producției industriale, cît și la înlăturarea efectului secetei din zonele afectate de această calamitate. Țărănimea din județul Timiș a furnizat populației din zonele calamitate sute de vagoane de cereale și alimente; mari sume de bani au fost donate de populația județului, la care se adaugă faptul că mii de copii proveniți din aceste zone au fost ocrotiți și salvați de consecințele secetei⁴¹.

Înlăturarea din viața politică a țării a partidelor burgheze, reacționare, îndepărtarea din guvern a grupării tătărăsciene, abolirea monarhiei și proclamarea Republicii Populare Române au găsit oamenii muncii din județ plenar angajați pe drumul pregătirii condițiilor trecerii la socialism.

Noua etapă istorică în care a pășit țara noastră odată cu preluarea puterii politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii, a adus, prin lupta maselor, transformări structurale și în viața locuitorilor din orașele și satele timișene, care au participat activ la toate marile procese ale făuririi societății socialiste în România.

Cursul spre realizarea unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare a prilejuit o puternică efervescentă politică în rîndurile organizațiilor celor două partide muncitorești, ale tuturor oamenilor muncii din județ. Dezbaterea Platformei-program a partidului unic muncitoresc, alegerea organelor de conducere ale organizațiilor de jos și Comitetului județean la sfîrșitul anului 1947 și începutul anului 1948 au constituit și în județul Timiș pași importanți pe calea realizării unității depline a clasei muncitoare, a făuririi, în 1948, a partidului unic al muncitorilor din România care — așa cum arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — „a pus pentru totdeauna bazele unității depline a partidului revoluționar, ce conduce cu fermitate destinele națiunii noastre”⁴².

Cei 25 de delegați care au reprezentat organizațiile P.C.R. și P.S.D. din județul Timiș la Congresul de unificare, acționînd în spiritul mandatului încredințat, și-au adus din plin contribuția la succesul lucrărilor acestui forum, votînd pentru înfăptuirea, pe temeliile de neclintit ale materialismului dialectic și istoric, a partidului unic al clasei muncitoare, conducătorul luptei pentru construirea socialismului pe pămîntul României. Congresul de unificare din februarie 1948, alegerile pentru Marea Adunare Națională de la 28 martie a aceluiași an și adoptarea noii Constituții, la 13 aprilie 1948, au dat un puternic imbold luptei oamenilor muncii din județul nostru, fără deosebire de naționalitate, pentru consolidarea și adîncirea cuceririlor revoluționare, înfăptuirea politicii partidului de construire a socialismului, prin industrializarea

⁴⁰ „Luptătorul bănățean” din 31 august 1947.

⁴¹ „Luptătorul bănățean” din 6 aprilie 1947.

⁴² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, p. 14.

țării, transformarea socialistă a agriculturii, realizarea sarcinilor revoluției socialiste în domeniul vieții spirituale.

Oamenii muncii din județul Timiș au participat activ la actul revoluționar de trecere a principalelor mijloace de producție, la 11 iunie 1948, în proprietatea statului, ca bunuri ale întregului popor. În multe din cele peste 200 de întreprinderi mai importante naționalizate la Timișoara, Lugoj, Jimbolia, Deta, Periam, Buziaș, Nădrag, actul naționalizării a prilejuit organizarea unor însuflețite adunări și mitinguri, în cadrul cărora muncitorii s-au angajat să apere și să dezvolte continuu această măreață cucerire revoluționară, care a creat baza puterii economice a clasei muncitoare din România. „Zestrea“ pe care muncitorimea timișană a smuls-o burgheziei n-a fost, însă, prea bogată. Deși se număra printre zonele cele mai industrializate ale României, județul Timiș dispunea de o industrie insuficient dezvoltată, bazată, în principal, pe unități mici, mai ales din ramurile industriei ușoare și alimentare, ponderea principală deținând-o atelierele cu 5—30 de salariați.

Sub conducerea organizațiilor de partid, muncitorii, inginerii și tehnicienii și-au unit eforturile în vederea consolidării actului naționalizării și încheierii procesului de redresare economică, reușind să asigure, în toate întreprinderile, depășirea celor mai înalte producții obținute în perioada antebelică. Încă din acei ani, plini de patos revoluționar, datează, în județul nostru, tradiția muncii voluntar-patriotice, consacrate constituirii unor noi unități economice, cum a fost cazul întreprinderilor „Electromotor“, ridicată în 1949 de muncitorii timișeni, pe locul unor vechi ateliere dotate cu tehnică rudimentară.

Au urmat ani de eroice eforturi, în scopul făuririi pe aceste meleaguri a unei industrii moderne. În anii primelor trei planuri cincinale (1951—1965), în orașele și centrele muncitorești ale județului s-au dezvoltat puternic, din mici ateliere, o seamă de obiective industriale, ca Uzinele mecanice Timișoara, „Electrobanat“, „Tehnometal“, „Solventul“, „Dermatina“, „Azur“, „Industria Lîinii“, „Bumbacul“, „Victoria“, „Garofița“-Timișoara, „Ciocanul“-Nădrag, Industria textilă Lugoj, întreprinderile de produse ceramice din Lugoj și Jimbolia, Filatura de mătase naturală Lugoj, Fabrica de sticlă Tomești etc. Au luat ființă întreprinderi noi, ca „6 Martie“, „Bega“, Întreprinderea de reparații auto, Întreprinderea de industrializare a laptelui, Întreprinderea poligrafică, C.I.L.T., „Electrometal“, „Extraceram“, I.I.L. Banatul-Timișoara, „Timișul“-Lugoj și altele. În acea perioadă — în care producția globală industrială a județului a crescut de aproape 5 ori — a avut loc o creștere continuă a ponderii construcțiilor de mașini și a chimiei⁴³, iar pe porțile întreprinderilor au ieșit tot mai multe produse noi, de mare complexitate: mașini de ridicat și transportat, motoare electrice, aspiratoare, mașini agricole, produse de mase plastice etc., la care s-au adăugat mărfurile tradiționale, în sortimente tot mai bogate.

Organizația județeană de partid Timiș a desfășurat o vastă activitate pentru traducerea în viață a obiectivelor stabilite de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, care a elaborat programul partidului de reorganizare pe baze socialiste a agriculturii. În îndeplinirea sarcinilor complexe din acest domeniu, Comitetul județean de partid a avut în

⁴³ „Drapelul roșu“ din 7 martie 1975.

vedere particularitățile județului, la care s-a adăugat, ca în întreaga țară, vasta activitate politică-organizatorică desfășurată de P.C.R., de puternicele organizații de partid din satele timișene, toate acestea favorizând desfășurarea într-un ritm rapid a procesului de cooperativizare a agriculturii în județul nostru.

Primele cooperative agricole de producție din județ, și printre cele dintii din țară, au luat ființă încă în anul 1949, în comunele Lenauheim (31 iulie) și Cenad (28 august). Caracteristic pentru constituirea acestora este faptul că nucleul lor l-au alcătuit țăranii comuniști, care au devenit exemplu pentru ceilalți locuitori ai satelor. Bunăoară, la inaugurarea cooperativei agricole de producție „Ștefan Plăvăț” din Cenad, din cei 126 de membri, 76 erau comuniști⁴⁴. An de an, activitatea de atragere a țăranimii pe făgașul agriculturii socialiste s-a amplificat. Numărul cooperativelor a crescut în 1950 la 66, în 1955 la 152, iar în 1959 la 195, încheindu-se astfel, în linii generale, cooperativizarea agriculturii în zona de șes a județului.

Ca pe întreg cuprinsul patriei, transformarea socialistă a agriculturii — una din marile victorii ale politicii partidului — a schimbat din temelii întreaga viață a satului timișean, condițiile de muncă și de viață ale țăranimii. Marea proprietate socialistă și-a dovedit din plin superioritatea, asigurând cele mai largi posibilități pentru folosirea rațională a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, a științei și tehnicii moderne. Reorganizarea relațiilor sociale a fost însoțită de creșterea continuă a producțiilor agricole. Dacă, în anul 1950, producția globală agricolă a județului a fost de 1 339 de milioane lei, în 1965 ea a ajuns la 3 274 de milioane lei. O serie de unități agricole de stat — printre care cele de la Jimbolia, Carani, Variaș, Giarmata, Grabat, Teremia Mare, precum și cooperativele agricole din Lenauheim, Sandra, Cărpiniș, Biled, Recaș, Topolovăț și altele — au devenit, încă în acei ani, adevărate modele de gospodărire socialistă.⁴⁵ Un accent deosebit s-a pus pe dezvoltarea și modernizarea zootehnicii, creîndu-se aproape în fiecare localitate complexe de creștere a animalelor. Drept urmare, în perioada 1950—1965, efectivele de animale au sporit la bovine de la 117 150 la 188 850, la porcine de la 106 800 la 381 519, la ovine de la 300 120 la 465 909.

În sporirea producției agricole, un rol de seamă au avut sprijinul tot mai puternic al statului pentru extinderea mecanizării și chimizării, aplicarea pe scară mereu mai largă a rezultatelor cercetării științifice, concretizate în noi soiuri de hibrizi de înaltă productivitate, desfășurarea unor ample lucrări de hidroameliorații, prin care au fost redat agriculturii peste 100 000 ha, situate, îndeosebi, în partea de șes a județului.

Perioada construirii bazelor economice ale socialismului a fost marcată, în același timp, de profunde transformări în domeniul vieții spirituale. Întregul proces instructiv-educativ a fost așezat pe temelii

⁴⁴ Arhiva Comitetului județean Timiș al P.C.R., fondul nr. 3, dosarul nr. 35/1949, fila 46.

⁴⁵ Loc. cit., fondul nr. 25, dosarul nr. 2/1967, fila 38.

materialismului dialectic și istoric, școlile și-au deschis larg porțile pentru toți fiii oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Rețeaua școlară de toate gradele din județul Timiș s-a diversificat, sporindu-și contribuția la pregătirea cadrelor necesare tuturor sectoarelor de activitate. O deosebită dezvoltare a cunoscut învățământul superior. Pe lângă vechiul Institut politehnic și institutele agronomic și de medicină înființate în 1945, a luat ființă, în 1948, Institutul pedagogic de la Timișoara, care, în 1962, s-a transformat în Universitate, împlinindu-se astfel un vechi deziderat al locuitorilor din această parte a țării. Drept urmare, Timișoara a devenit unul din cele mai puternice centre universitare ale țării. Dacă în 1938 exista un singur institut de învățământ superior, cu 463 de studenți, în 1964—1965 funcționau patru institute, cu peste 12 000 de studenți. Noua clădire a Universității, numeroase laboratoare, căminele și cantinele din Complexul studențesc întregesc, an de an, baza materială tot mai puternică a centrului nostru universitar. Se dezvoltă, de asemenea, activitatea de cercetare științifică, la care își aduc contribuția institutele de învățământ superior, Baza de cercetări științifice din Timișoara a Academiei, numeroasele institute de cercetări științifice înființate în această perioadă, ca și laboratoarele de cercetare organizate în marile întreprinderi. Putem afirma că intelectualitatea din toate generațiile, fără deosebire de naționalitate, a adus o contribuție activă și entuziastă la soluționarea marilor probleme ale dezvoltării industriei și agriculturii, a învățământului, științei, culturii și artei, la ridicarea nivelului de cunoștințe ale maselor largi populare.

Succesele înregistrate în toate domeniile în perioada făuririi bazei economice a socialismului sînt rezultatul intensei activități a organelor și organizațiilor de partid, care și-au sporit continuu forța politică și organizatorică, legăturile cu masele de oameni ai muncii, pe care le-au mobilizat la înfăptuirea politicii partidului în toate domeniile vieții economice, sociale și spirituale.

Îndeplinind cu succes hotărârile congreselor al VII-lea și al VIII-lea ale partidului, oamenii muncii români, germani, maghiari, sirbi și de alte naționalități de pe meleagurile timișene și-au alăturat eforturile celor ale întregului popor pentru consolidarea societății socialiste, a bazei sale tehnice-materiale, pentru trecerea la o nouă etapă, cea a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul României.

În vastă activitate a partidului și statului nostru o importanță excepțională a avut Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, din iulie 1965, care a trasat un vast și mobilizator program de acțiune, stimulînd puternic forța de creație, inițiativa și energiile tuturor oamenilor muncii. Prin conținutul de idei și prin spiritul novator al documentelor dezbătute și adoptate, marele forum al partidului a marcat un moment de cotitură în orientarea politicii de construcție economică-socială a țării, începutul unei perioade noi în viața partidului și poporului nostru, în dezvoltarea socialistă a României. „Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, cu adoptarea noii Constituții

și proclamarea Republicii Socialiste România — subliniază *Programul Partidului Comunist Român* —, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului. Planul cincinal 1966—1970 a avut rolul de a consolida construcția socialistă, baza tehnico-materială a noii societăți⁴⁶.

Se deschidea atunci un nou și strălucit capitol al istoriei noastre naționale, partidul nostru avînd în frunte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, remarcabil militant revoluționar, eminentă personalitate a lumii contemporane, care și-a cîștigat dragostea, încrederea și respectul întregului nostru popor, stima și prețuirea popoarelor de pretutindeni, pentru contribuția de seamă pe care a adus-o și o aduce la edificarea unei Româнії prospere și independente, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte. Toate momentele, cu largi rezonanțe în conștiința maseilor, care au avut loc începînd de atunci: congresele al X-lea și al XI-lea — care au stabilit coordonatele etapei făuririi societății socialiste multilaterale dezvoltate —, complexul de măsuri vizînd perfecționarea planificării, organizării și conducerii economiei și a întregii vieți sociale, adîncirea continuă a democrației socialiste poartă din plin pecetea gîndirii științifice creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, a laborioasei sale activități teoretice și practice novatoare, de aplicare a socialismului științific la condițiile concrete ale României.

În crearea cadrului propice înfăptuirii obiectivelor economice, politice, sociale și spirituale stabilite de partid, un moment deosebit l-a constituit reorganizarea administrativ-teritorială a țării din anul 1968. Avînd înscrise pe harta sa municipiile Timișoara și Lugoj, orașele Jimbolia, Sinnicolaul Mare, Buziaș și Deta, precum și 76 de comune, județul Timiș se prezenta, încă de atunci, în tabloul luminos al României socialiste ca o unitate administrativ-teritorială cu o fizionomie bine conturată, în care se îmbină armonios industria cu agricultura, activitatea cultural-științifică cu bogăția folclorică și etnografică, tradiția cu contemporaneitatea.

Activitatea desfășurată de Comitetul județean al P.C.R., de celelalte organe și organizații de partid pentru mobilizarea oamenilor muncii la îndeplinirea obiectivelor înscrise în planurile cincinale 1966—1970 și 1971—1975 a determinat obținerea unor succese fără precedent în dezvoltarea industriei, agriculturii, a celorlalte sectoare ale economiei, a vieții social-culturale. Ca pe toate meleagurile patriei, acest deceniu reprezintă perioada cea mai rodnică în împliniri din întreaga istorie a județului nostru.

În activitatea consacrată dezvoltării social-economice a județului, am beneficiat din plin de sprijinul deosebit de prețios al conducerii de partid și de stat, personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu care, cu prirele numeroaselor vizite de lucru făcute în județul nostru, a analizat și a dat indicații de o deosebită valoare pentru dezvoltarea ascendentă, economico-socială și spirituală a acestei părți a țării. Acest sprijin s-a concretizat, între altele, în alocarea unor fonduri de investiții mereu sporite, care au însumat 8,1 miliarde lei în anii 1966—1970 și 16 miliarde lei în 1971—1975, față de 9,2 miliarde lei în întreaga perioadă 1950—1965. Prin ma-

⁴⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 59.

terializarea acestor fonduri de investiții a continuat pe un plan superior înfăptuirea politicii partidului de industrializare socialistă. Numai în cincinalul 1971—1975, cel mai bogat în realizări din întreaga perioadă a construcției socialiste, au fost date în funcțiune circa 80 de obiective și capacități de producție noi, între care unități industriale de prim rang, cum sînt : Întreprinderea de aparate electrice de măsurat, „Electrotimiș“, Secția de memorii pentru calculatoare electronice, Fabrica de tramvaie, Întreprinderea de prefabricate din beton Timișoara, Întreprinderea de utilaj și piese de schimb pentru industria ușoară, Fabrica de materiale ceramice Lugoj, Întreprinderea de prelucrare a tulpinelor de cinepă Sinnicolaul Mare, Fabrica de țigle de la „Ceramica“ Jimbolia, Fabrica de cărămizi de la Chizătău, noi secții la toate întreprinderile din Timișoara, Lugoj, Deta, Jimbolia, Nădrag, Marginea, Tomești, Periam etc.

Dezvoltîndu-se într-un ritm mediu de 11,6 în cincinalul 1966—1970 și de 12,3% în cincinalul 1971—1975, producția globală industrială a județului a atins, în 1975, 20,4 miliarde lei. Pentru a reliefa puternica dezvoltare pe care a cunoscut-o industria timișană, este suficient să arătăm că, în 1975, s-a realizat, în numai 15 zile, întreaga producție industrială din 1938.

Principalele realizări din industria județului — accentuate și mai mult începînd cu anul 1970 — constau în crearea de noi ramuri industriale, în schimbarea structurii activității industriale, în sensul creșterii greutății specifice a ramurilor și subramurilor care valorifică superior resursele de materii prime și munca socială, cum sînt : electrotehnica, electronica, mecanica fină, chimia. Ponderea producției unităților constructoare de mașini și chimice a atins, în 1975, un nivel de peste 48% din totalul producției industriale. Un alt element caracteristic pentru dezvoltarea industrială a județului îl constituie concentrarea producției în unități puternice, cu un mare număr de muncitori. În județ, funcționează astăzi 81 de mari întreprinderi industriale, care au între 500 și peste 5 000 de angajați.

În deceniul 1966—1975, ca rezultat al repartizării raționale a forțelor de producție în toate zonele județului, s-au creat noi centre industriale : Sinnicolaul Mare, Buziaș, Ciacova, Gătaia, Făget, întreprinderile amplasate aici asigurînd, în principal, valorificarea resurselor și forței de muncă locale.

Prin eforturile conjugate ale muncitorilor și specialiștilor din întreprinderi cu cele ale cadrelor din institutele de învățămînt superior și cele de cercetare și proiectare, în acești ani gama de produse ale industriei timișene s-a diversificat continuu, cuprinzînd : macarale și poduri rulante, mașini de ridicat ; mașini de prelucrat prin electroeroziune ; motoare electrice speciale cu cuplu mărit ; utilaje și scule pentru echiparea industriei electrotehnice ; memorii pentru calculatoare electronice ; aparate electrice de măsură electromagnetice și magnetoelectrice ; baterii și pile galvanice ; corpuri de iluminat ; instalații de muls mecanic ; baterii pentru pui de carne și găini ouătoare, cu bandă colectoare ; prefabricate din beton armat ; o gamă largă de plastifianți, detergenți, lacuri și vopsele, materiale de construcții, bunuri de larg consum.

Județul Timiș ocupă locuri de frunte la o serie de produse de mare tehnicitate, cum sînt mașinile de ridicat și transportat, motoarele electrice, memoriile pentru calculatoare și multe altele.

Succesele înregistrate în crearea unor produse noi, de înalt nivel tehnic, competitive pe piața internațională, au făcut posibilă creșterea continuă a volumului de mărfuri livrate beneficiarilor externi. Astăzi, întreprinderile timișene exportă produse în peste 70 de țări din toate continentele.

În lumina sarcinilor ce decurg din documentele Congresului al XI-lea al partidului, a indicațiilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu prilejul vizitelor de lucru în județul nostru, Comitetul județean de partid orientează eforturile colectivelor de oameni ai muncii din industrie spre organizarea pe temeuri științifice a producției și a muncii, adîncirea conlucrării dintre unitățile productive și cele de cercetare științifică pentru creșterea mai accentuată a productivității muncii, reducerea consumurilor de materii prime, materiale, combustibili și energie, spre realizarea unor produse cu parametri superiori.

O puternică dezvoltare a cunoscut agricultura, ramură cu o mare pondere în economia județului Timiș, care deține 4,7% din suprafața agricolă a României. Pe teritoriul județului își desfășoară activitatea 36 de întreprinderi agricole de stat, 206 cooperative agricole de producție, grupate în 34 de consilii intercooperatiste, 34 de stațiuni pentru mecanizarea agriculturii și o importantă bază de cercetare științifică în domeniul producției cerialiere — Lovrin.

În cursul cincinalelor 1966—1970, 1971—1975, ca și în cincinalul pe care-l parcurgem, agricultura timișeană a făcut pași importanți în direcția dezvoltării și modernizării bazei sale tehnice-materiale, ceea ce a permis valorificarea pe un plan superior a marilor rezerve de care dispun unitățile agricole. Față de numai 483 de tractoare fizice existente în 1938, numărul lor a ajuns astăzi la peste 7 000. De asemenea, unitățile agricole au la dispoziție 3 700 de combine, 2 600 de semănători mecanice, 880 de mașini pentru împrăștiat îngrășăminte chimice, precum și alte mașini și utilaje. Au sporit continuu cantitățile de îngrășăminte chimice și ierbicide. Fondurile de investiții alocate de stat, cărora li s-au adăugat investițiile realizate din fondurile proprii ale cooperativelor agricole, au permis crearea a două mari întreprinderi, la Beregsău și Birda, pentru creșterea porcilor — adevărate uzine de carne —, a complexelor de taurine de la Grabăți și Hodoni, a unor unități de creștere a păsărilor — în sectorul de stat —, înființarea unităților intercooperatiste pentru îngrășarea porcilor, a taurinelor, a vacilor de la Periam, Bacova, Racovița, Peciu Nou, Variaș, Sînandrei și altele, intrarea în funcțiune a fabricilor de nutrețuri combinate de mare capacitate de la Beregsău și Birda, a complexelor de sere de tip industrial de la Timișoara, Lovrin, Tomnatic, Variaș, Cărpiniș, Jimbolia, a unor întinse suprafețe de solarii etc. În același timp, au fost continuate cu o amploare sporită lucrările de hidroameliorații, cărora, numai în cincinalul 1971—1976, le-au fost alocate fonduri de investiții însumînd peste un miliard de lei.

Prin activitatea unităților specializate, ca și prin munca patriotică a mii și mii de locuitori ai satelor și orașelor, au fost scoase de sub excesul de umiditate zeci de mii de hectare, din zonele Vinga-Biled-Beregsău, Checea-Jimbolia și altele. Totodată, crearea unor lacuri de acumulare la Ianova și Giarmata, Dumbrăvița și Buziaș, Satchinez și Surduc permite irigarea unor întinse suprafețe. Alte lucrări în curs de execuție

vor extinde la peste 500 000 ha terenurile redade unei agriculturi moderne.

Dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii, aplicarea fermă a măsurilor stabilite de partid după Congresul al IX-lea pentru perfecționarea conducerii și planificării agriculturii, a formelor de organizare și retribuire a muncii, munca plină de avânt a lucrătorilor din agricultură au permis creșterea continuă a producției vegetale și animale. În anul 1974, când pentru întâia oară pe meleagurile noastre s-a obținut o producție de cereale de peste un milion de tone, județului Timiș i-a revenit cinstea de a găzdui, în prezența tovarășului Nicolae Ceaușescu, a altor conducători de partid și de stat, într-o atmosferă de puternic entuziasm, festivitățile cu caracter național consacrate „Zilei recoltei“. Indicațiile date atunci de conducătorul stimat al partidului și statului nostru constituie o permanentă călăuză în activitatea organelor și organizațiilor de partid pentru propășirea agriculturii noastre socialiste.

Despre modul exemplar în care oamenii muncii din agricultura timișeană înțeleg să-și aducă contribuția la înfăptuirea politicii agrare a partidului ne vorbesc și cele peste 100 de ordine și medalii, din care 24 de titluri de Erou al Muncii Socialiste și 13 medalii de aur „Secera și Ciocanul“, conferite de către conducerea de partid și de stat, în cinciinalul 1971—1975, unităților agricole fruntașe din județul nostru. Au fost distinse, printre altele, pentru producții mari obținute, întreprinderile agricole de stat Variaș și Grabăți, I.S.C.I.P. Beregsău, cooperativele agricole Lenauheim, Topolovățul Mare, Diniaș, Variaș, Comloșul Mic, Tomnatic, Sandra, Sîmpetru-Mic, Bărăteaz, Gelu și altele.

Acționîndu-se pentru generalizarea experienței acumulate în unitățile fruntașe, anul 1976 s-a înscris în istoria județului ca anul unei producții de cereale record. În același an, județul nostru s-a situat pe locul I pe țară la producția grîului; un număr de șapte unități au obținut, în regim neirigat, peste 6 000 kg la ha, iar alte 14 între 5 000 și 6 000 kg la ha. Totodată, două cooperative agricole au obținut, în medie, peste 8 000 kg porumb boabe la ha, iar alte opt unități 7 000—8 000 kg la ha.

Realizări importante au fost obținute și în domeniul zootehniei. În cinciinalul 1971—1975, comparativ cu rezultatele din perioada 1966—1970, efectivele de animale au sporit cu 17% la bovine și 35% la porcine, iar producțiile animaliere livrate fondului central au crescut cu 32,7% la carne, 34,1% la ouă, 11,3% la lînă etc.

În lumina hotărîrilor Congresului al XI-lea și ale recentului Congres al țărănimii, a indicațiilor tovarășului Nicolae Ceaușescu, Comitetul județean de partid a luat o seamă de măsuri pentru folosirea mai judicioasă a pămîntului, realizarea unei agriculturi intensive, de înalt randament, prin aplicarea consecventă a cuceririlor științei agricole și accelerarea acțiunii de mecanizare, spre a se asigura astfel producții vegetale și animale tot mai mari, pe măsura condițiilor și posibilităților de care dispunem.

Ca pe întreg cuprinsul patriei, și în județul Timiș se fac din plin simțite măsurile sistematice ale conducerii de partid și de stat privind ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii — țelul suprem al întregii politici a partidului nostru. Au sporit, an de an, veniturile populației,

datorită atât creșterii retribuției celor ce muncesc, cât și creșterii numărului de angajați. În perioada anilor 1965—1976, în unitățile economice și sociale din județ au fost create aproape 80 000 de noi locuri de muncă, din care 62 000 în industrie și construcții. Este demn de remarcat că femeile reprezintă 41,3% din totalul personalului angajat.

Importante realizări au fost obținute în direcția creării unor condiții tot mai bune de locuit. Au fost date în folosință, numai în perioada 1971—1975, aproape 22 000 de apartamente și peste 14 000 de locuri în cămine muncitorești. În același timp, s-au înregistrat progrese în direcția urbanizării localităților județului. Încă în 1965 a fost încheiată, în linii generale, electrificarea la sate; un număr de 53 de localități dispun de rețea de distribuire a apei potabile în sistem centralizat. Acționându-se în spiritul prevederilor înscrise în schițele de sistematizare a teritoriului și localităților, se desfășoară o amplă activitate urmărind ridicarea gradului de civilizație al tuturor localităților, un accent deosebit punându-se, în acest sens, pe dezvoltarea economică-socială și edilitar-gospodărească a viitoarelor orașe ale actualului cincinal — Recaș, Făget, Nădrag, Lovrin —, precum și a numeroase alte comune, cum sînt Ciacova, Periam, Peciu Nou, Gătaia, Orțișoara și altele, care au perspective de a deveni, în viitorul apropiat, centre cu caracter urban. Drept urmare, populația urbană, care numără în prezent 53% din totalul populației județului, față de 25,2% în 1948 și 46% în 1966, va crește continuu, reflectînd fidel marile transformări de ordin economic și social la scara județului, ca și a întregii țări.

Datorită sporirii veniturilor oamenilor muncii, volumul desfacerilor de mărfuri, prin comerțul de stat și cooperatist, a crescut de la 584 de milioane lei în 1950 la 2,9 miliarde lei în 1965 și 6,6 miliarde lei în 1976. În ceea ce privește asigurarea serviciilor către populație, valoarea acestora a crescut de la 733 de milioane lei în 1970 la 1,3 miliarde lei în 1975.

În domeniul ocrotirii sănătății populației, eforturile statului s-au materializat, în județul nostru, în darea în folosință a unor noi unități sanitare, printre care Spitalul clinic județean, cu 770 de paturi, cuplat cu policlinică, inaugurat în anul 1974, a noi dispensare, maternități, creșe. În perioada 1966—1975, numărul paturilor de asistență medicală a crescut de la 6 233 la 8 088, cel al locurilor din creșe de la 1 102 la 3 293. La un medic revin astăzi circa 550 de locuitori.

De acești ani este legată, de asemenea, modernizarea stațiunilor balneare Buziaș și Călacea, care înregistrează în actualul cincinal un și mai înalt ritm de dezvoltare. Au cunoscut și cunosc o evoluție ascendentă sportul de masă și cel de performanță, se amplifică neîncetat baza materială a turismului, căruia în ultimii ani i s-au adăugat noi obiective, printre care Hotelul „Continental”-Timișoara, motelurile și popasurile turistice de la Valea lui Liman, Sag-Timiș, Albina, Coștei, hanul „Ana Lugojana” și altele, care oferă oamenilor muncii posibilități de recreere în timpul liber.

Ultimul deceniu a marcat realizări de seamă și în domeniul vieții spirituale. O puternică dezvoltare a cunoscut Centrul universitar Timișoara. Institutele de învățămînt superior din acest municipiu sînt frecventate de 16 000 de studenți, cărora li s-au pus la dispoziție, în ultimii

ani, noile complexe ale Institutului agronomic și Facultatea de electrotehnică a Institutului politehnic, secțiile de prototipuri și microproducție cu profil mecanic și electric, stațiile pilot ale Facultății de inginerie chimică, Poligonul de îmbunătățiri funciare și altele, care creează condiții pentru integrarea învățământului cu cercetarea și producția. În ultimul deceniu, instituturile de învățământ din Timișoara au dat țării între 1 500 și 2 200 de specialiști anual.

La progresul științei românești își aduc contribuția, alături de cadrele din învățământul superior, numeroși cercetători de la Institutul de sudură și încercări de materiale, Institutul de cercetări și proiectări pentru mașini de ridicat și transportat uzinal, precum și de la cele 12 filiale ale unor instituții de cercetări centrale, care cuprind o gamă variată de domenii: tehnică de calcul, mașini hidraulice, chimie, energetică, construcții, industria lemnului, agricultură și altele.

În județ funcționează, de asemenea, o largă rețea școlară: 421 de unități de diverse grade și profile, în care sînt cuprinși peste 105 000 de elevi. Concomitent cu generalizarea învățământului obligatoriu de 10 ani, organele și organizațiile de partid, consiliile populare au acționat cu consecvență pentru înfăptuirea hotărîrilor conducerii de partid și de stat privind întărirea legăturilor școlii cu viața, cu producția, spre a aduce o contribuție sporită la satisfacerea cerințelor tuturor sectoarelor și, în mod deosebit, a industriei, construcțiilor și agriculturii, cu forță de muncă calificată necesară. În acest scop, au fost create 491 de ateliere școlare, 11 microîntreprinderi, 134 de microcooperative agricole de producție, elevii realizînd, numai în cursul anului școlar 1975—1976, o producție de peste 25,5 milioane lei. Ilustrativ pentru evoluția învățământului timișean este și faptul că 76,06% din totalul elevilor de liceu frecventează, în actualul an școlar, cele 24 de licee de specialitate, care dispun de o bază materială corespunzătoare exigențelor actuale ale pregătirii forței de muncă. Județul nostru dispune și de o largă rețea de unități preșcolare, în care sînt cuprinși 93% din totalul copiilor de 3—5 ani și 97,4% din cei între 5 și 6 ani. În deplină conformitate cu politica națională marxistă promovată cu consecvență de partidul nostru, pentru a crea condiții tineretului provenit din rîndul naționalităților conlocuitoare de a studia în limba maternă, în județul Timiș funcționează 145 de școli și secții cu limbile de predare germană, maghiară, sîrbă și slovacă.

Județul Timiș cunoaște o viață cultural-artistică din ce în ce mai intensă, la care participă șapte instituții de artă profesionale — Opera, Teatrul Național, teatrele german și maghiar de stat, Teatrul de păpuși, Filarmonica, Ansamblul de stat „Banatul“, care dispune și de o secție de folclor sîrbesc — toate creații ale regimului nostru. La această rețea de instituții de artă se adaugă Muzeul Banatului, Muzeul din Lugoj și numeroasele expoziții muzeale, Asociația scriitorilor din Timișoara și filialele celorlalte uniuni de creație artistică, cele 305 case de cultură și cămine culturale, 225 de cinematografe, 741 de biblioteci, cu peste 5 milioane de cărți.

Ziarele județene — „Drapelul roșu“, „Neue Banater Zeitung“, „Szabad Szó“ —, revistele „Orizont“, „Banatske Novine“, „Knijevni Jivot“, Studioul de radio și televiziune, care și-a sporit considerabil timpul de emisie, precum și Editura „Facla“, înființată în anul 1972, contribuie la înarmarea oamenilor muncii cu politica partidului și statului nostru,

asigură valorificarea creației literare și științifice în limba română și în limbile naționalităților conlocuitoare.

Înfăptuirea hotărîrilor Congresului al XI-lea al partidului și ale Congresului educației politice și al culturii socialiste a determinat și în județul nostru o puternică efervescență a vieții cultural-artistice prilejuite de Festivalul Național „Cîntarea României“. În prima lui etapă, Festivalul a antrenat 2 700 de formații artistice și numeroase cercuri de creație din județ, cuprinzînd 67 000 de artiști amatori — români, germani, maghiari, sîrbi și de alte naționalități —, care, în faza finală, au obținut peste 80 de premii și mențiuni.

Succesele înregistrate în vasta operă constructivă ce se desfășoară în județul nostru, ca pe întreg cuprinsul patriei, sînt indisolubil legate de activitatea plină de pasiune și răspundere a organelor și organizațiilor de partid, care-și exercită în mod dinamic rolul conducător, însuflețind eforturile creatoare ale oamenilor muncii din toate sectoarele vieții economice și sociale. Constituind un puternic detașament al partidului nostru, Organizația județeană de partid Timiș cuprinde peste 87 000 de comuniști, fiecare al șaselea cetățean major fiind membru al P.C.R. Reflectînd veridic compoziția socială și națională a populației județului, 74% din efectivul comuniștilor își desfășoară activitatea în sfera producției materiale; 52,87% sînt muncitori. Din totalul membrilor de partid, 30,49% sînt femei, iar 28,24% oameni ai muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare.

Consolidîndu-se neîncetat din punctul de vedere politic și organizatoric, primind în rîndurile lor pe cei mai înaintați muncitori, țărani și intelectuali, organele și organizațiile de partid desfășoară o vastă activitate pentru soluționarea în bune condiții a complexelor probleme legate de bunul mers al fiecărui loc de muncă.

În preocupările organelor și organizațiilor de partid, un loc important îl ocupă înarmarea comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii cu cunoașterea politicii interne și externe a partidului, a ideologiei sale revoluționare — materialismul dialectic și istoric —, în sistemul învățămîntului politic-ideologic fiind cuprinși circa 300 000 de cursanți

În transpunerea în viață a politicii partidului, un rol deosebit revine cadrelor. De aceea, comitetul județean, comitetele municipale, orășenești și comunale de partid, înfăptuind cu consecvență politica de cadre a partidului, promovează în funcțiile de conducere în toate sectoarele de activitate oameni ai muncii români și din rîndul naționalităților conlocuitoare cu înalte calități moral-politice și profesionale.

Sub conducerea organelor și organizațiilor P.C.R. participă activ la înfăptuirea politicii generale a partidului, în forme specifice de activitate, organizațiile de tineret și de femei, celelalte organizații de masă și obștești componente ale Frontului Unității Socialiste, care asigură participarea largă și efectivă a maselor populare la soluționarea problemelor construcției socialiste, la conducerea activității economice-sociale. Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu de la Congresul Consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi, care a avut loc în iulie a.c., a deschis noi orizonturi perfecționării stilului și metodelor de muncă ale acestor organisme de conducere colectivă în sporirea răspunderii și competenței pentru realizarea programului partidului de dezvoltare multilaterală a patriei. Un rol important în adîncirea democrației muncitorești îl au

adunările generale ale oamenilor muncii și consiliile oamenilor muncii, din rîndul cărora fac parte 6 552 de membri, din care 4 707 români, 789 germani, 618 maghiari, 438 de alte naționalități; 1 440 sînt femei. Aceste organisme constituie un cadru adecvat manifestării spiritului de inițiativă, novator, critic al făuritorilor bunurilor materiale și spirituale, în scopul valorificării gîndirii și experienței acestora, pentru ridicarea pe un plan superior a întregii activități de organizare și conducere a producției.

În aceeași direcție a lărgirii democrației socialiste acționează consiliile județene ale oamenilor muncii de naționalitate germană, maghiară și sîrbă, create în anul 1968. Expresie a înfăptuirii consecvente a politicii marxiste a partidului nostru, acestea contribuie la asigurarea participării active a oamenilor muncii din rîndul naționalităților conlocuitoare la conducerea treburilor obștești, a vieții economice și sociale, la întărirea continuă a frăției și unității tuturor oamenilor muncii din județul nostru în munca și lupta comună pentru făurirea viitorului comunist al patriei.

Aceste coordonate fundamentale pe care a evoluat județul Timiș în milenara sa istorie, transformările de mare profunzime ce au avut loc în anii revoluției și construcției socialiste și, îndeosebi, în perioada ce a trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, constituie o puternică bază și, totodată, garanția dezvoltării mereu mai impetuoase a acestor străvechi meleaguri românești spre culmile civilizației comuniste. O importantă etapă care prefigurează acest viitor o constituie prevederile planului cincinal 1976—1980, în profil teritorial. La sfîrșitul cincinalului revoluției tehnice-științifice, în anul 1980, producția globală industrială a județului va ajunge la circa 40 de miliarde lei. Activitatea industrială se va orienta ferm spre ramurile și subramurile de înaltă tehnicitate, urmînd să intre în funcțiune combinate și întreprinderi din domeniul petrochimic, al utilajelor de ridicat și transportat, precum și o serie de capacități noi în unitățile existente, astfel încît, în anul 1980, ponderea construcțiilor de mașini și a chimiei, în ansamblul producției noastre industriale, va fi de 55,2%. În același timp, vor fi dezvoltate toate celelalte ramuri industriale și, în mod deosebit, industria ușoară și alimentară, prin intrarea în funcțiune a unor unități și secții noi la Timișoara, Lugoj, Buziaș, Recaș, Gătaia, Sînnicolaul Mare, Făget, Tomești și în alte localități. Depășirea planului producției globale cu 408,3 milioane lei în 1976 și cu 450 de milioane lei în primul semestru al anului 1977 ne dă garanția că obiectivele prevăzute în industria județului, pe întregul cincinal, vor fi îndeplinite cu succes.

Potrivit prevederilor cincinalului va crește, de asemenea, producția agricolă vegetală și animală, care urmează să ajungă în 1980 la 6,1—7,1 miliarde lei, cu circa 1,5—2,5 miliarde lei mai mult decît în 1975. Investițiile alocate de stat permit dezvoltarea în continuare a bazei tehnico-materiale a agriculturii, efectuarea unor importante lucrări de desecare și combatere a eroziunii solului, creșterea la 50 000 ha a suprafețelor amenajate pentru irigații în sisteme mari, construirea unor noi fabrici de nutrețuri combinate și silozuri, a 28 noi complexe zootehnice etc.

Puternica dezvoltare a bazei tehnico-materiale a agriculturii va face ca, în actualul cincinal, producția medie anuală de cereale să ajungă

la circa 1,44 milioane tone, respectiv două tone de cereale pe locuitor. Vor fi obținute, de asemenea, cantități sporite de plante tehnice, legume, fructe, struguri, carne și lapte.

Concomitent cu dezvoltarea impetuoasă a tuturor sectoarelor economiei se prevăd realizări importante în ridicarea nivelului de trai al oamenilor muncii. Se vor construi 27 889 de apartamente, cămine muncitorești cu peste 11 000 de locuri, spații comerciale însumând 50 971 mp, cinci hoteluri, două spitale cu câte 300 de paturi și trei policlinici, complexe sanatoriale cu 1 500 de locuri la Buziaș și Călacea, creșe și grădinițe cu peste 7 000 de locuri, 399 de săli de clasă, internate, noi spații destinate învățămîntului superior, precum și noi cinematografe, case de cultură și cămine culturale. Totodată, se va extinde rețeaua de apă și canalizare, atât la orașe, cât și în încă circa 20 de localități rurale; vor fi modernizate 436 km de drumuri.

Sintem conștienți că înfăptuirea acestor obiective cere din partea tuturor cetățenilor județului nostru o muncă asiduă, plină de pasiune și răspundere. De aceea, organele și organizațiile de partid desfășoară o intensă activitate politică și organizatorică pentru mobilizarea oamenilor muncii români, germani, maghiari, sirbi și de alte naționalități, bărbați și femei, tineri și vîrstnici, la înfăptuirea exemplară a sarcinilor ce ne revin, cu convingerea fermă că astfel aducem o contribuție tot mai substanțială la asigurarea progresului și bunăstării poporului, la înflorirea scumpei noastre patrii — România socialistă.

Experiența acumulată de-a lungul anilor de organele și organizațiile de partid, de toți comuniștii din județ în conducerea întregii vieți economice și social-culturale, elanul și hărnicia oamenilor muncii timișeni, pătrunși de sensurile adînci ale muncii lor, constituie o puternică garanție a înfăptuirii marilor obiective pe care ni le-am propus, expresie a continuității neîntrerupte a efortului oamenilor muncii de aici, din cele mai vechi timpuri, orientat spre o viață materială și spirituală mereu superioară, spre progres și libertate socială și națională, a mersului impetuos de azi, alături de întregul popor, spre culmile civilizației socialiste și comuniste.

TRECUTUL DE LUPTĂ AL POPORULUI ROMÂN — OBIECT DE STUDIU ȘI EVOCARE ÎN MIȘCAREA NOASTRĂ MUNCITOREASCĂ

Din cronica luptei pentru unirea Moldovei cu Muntenia

MIRCEA MUȘAT

Consacrare a unei aspirații multiseculare, expresie a unor necesități obiective, Unirea Principatelor Române, Moldova și Muntenia reprezintă o adevărată piatră de hotar a istoriei noastre naționale, marchează intrarea țării și a poporului nostru într-o nouă etapă de dezvoltare, pe calea progresului social-economic și cultural, pe calea luptei pentru cucerirea deplină a independenței, a făuririi statului național unitar român. Subliniind importanța acestui act istoric tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Victorie remarcabilă a maselor de țărani, meșteșugari, lucrători și țirgoveți, a cărturarilor progresiști și patrioți, Unirea Principatelor a reprezentat actul care a pus bazele statului național român modern“.

Lupta pentru realizarea unirii și independenței naționale apare în perspectiva istorică ca o permanență a gândirii, simțirii și acțiunii poporului român, coordonată fundamentală a istoriei patriei noastre¹. „Această particularitate specifică și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gândi al poporului român, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin lupta hotărâtă, plină de sacrificii, pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară“ — subliniază Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Tocmai de aceea, unirea din 1859 își identifică rădăcinile în întreaga dezvoltare istorică anterioară a poporului român, tocmai de aceea unirea din 1859 va însemna un punct de referință pentru toate eforturile desfășurate în continuare de poporul român pentru cucerirea independenței absolute în 1877 și încheierea procesului de făurire a statului național unitar român în memorabilul an 1918.

Unirea din 1859 s-a făurit pe temelia de granit a comunității de viață economică și spirituală a poporului român — popor plămădit unitar într-o patrie comună —, și-a găsit suportul în aspirația permanentă de unitate și independență, de progres și civilizație a locuitorilor acestei țări². Năzuința formării unui stat unitar, eliberat deplin și definitiv de dominația opresiunii străine, în care românii, strînși laolaltă, să-și afirme în fața umanității propria lor menire, a dominat gîndirea culturală și social-politică, planurile militare și diplomatice ale înaintașilor noștri, ale conducătorilor de țară și de oaste și ale mișcării noastre muncitorești, devenind

¹ Ion Popescu-Puțuri, *Programul Partidului Comunist Român despre independența națională a României ca permanență a istoriei poporului nostru*, în „Anale de istorie“, anul XXIII, 1/1977, p. 15—38.

² Constantin C. Giurescu, *Drumul de lupte și jertfe al independenței* în „Magazin istoric“, anul XI, nr. 1 (118), ianuarie 1977, p. 2—5.

în epoca modernă idealul suprem al întregii națiuni române, țelul ei politic fundamental. Pe bună dreptate, Nicolae Bălcescu avea să scrie în anul 1850: „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dinsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră”.

Prefacerile innoitoare petrecute în structura social-economică a țărilor române, în secolul al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, au pus cu stringență la ordinea zilei problema făuririi unității naționale și statale ca o cerință logică, imperioasă a progresului societății românești în ansamblul ei. Hotărîrea de a înfăptui unirea a primit o expresie deosebit de pregnantă în timpul revoluției de la 1848, care a izbucnit aproape simultan în toate țările române. Avînd un caracter unitar, evenimentele revoluționare de la 1848 au plasat în centrul lor cerințele desființării servituților feudale, introducerii libertăților democratice burgheze, ale scuturării dominației străine și îndeosebi al realizării unității și independenței naționale — obiective democratice, progresiste, care interesau cele mai largi pături sociale, corespundeau năzuințelor afirmării de sine stătătoare a națiunii române. Îmbinînd lupta pentru răsturnarea vechii orînduiri feudale cu lupta împotriva asupririi străine și pentru făurirea unității naționale, revoluția română de la 1848 a avut un caracter deosebit în ansamblul mișcărilor revoluționare ale timpului; tocmai pe o asemenea bază, ea a antrenat masele largi populare — meseriași, meșteșugari, țirgoveți, țărani, intelectuali —, toate forțele progresiste ale societății românești. Înăbușită în singe, datorită împotrîvirii forțelor reacțiunii interne și intervenției brutale a imperiilor otoman, țarist și habsburgic, revoluția română de la 1848 a continuat să rodească, ideile ei, nutrite în cele mai largi straturi ale societății, punîndu-și în continuare, amprenta asupra evoluției poporului român. Dînd expresie unei gîndiri și simțiri comune, unei voințe de nezdruincinat, animînd la fel de puternic pe cei ce trăiau de o parte și de alta a Milcovului, de o parte și de alta a Carpaților, Nicolae Bălcescu scria în 1850: „Vrem să fim o nație una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misie a împlini în omenire... Aceste condiții de putere de care avem nevoie nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfîrșit, prin nevoia de a se păstra și de-a se mintui”³.

Bogata moștenire ideologică și culturală a revoluționarilor de la 1848, puternicile tradiții democratice, idealurile de unitate și libertate națională au fost preluate, amplificate și ridicate pe noi trepte, în deceniul următor, de forțele progresiste ale poporului român. Se verifică în practică adevărul cuvintelor lui Mihail Kogălniceanu care aprecia, în august 1848, în „Dorințele Partidei naționale în Moldova”, că unirea Moldovei cu Muntenia reprezintă „cheia boltei, fără care s-ar prăbuși tot edificiu național”. „Dorința cea mai mare, cea mai generală, aceea hrănită de toate generațiile trecute, aceea care este sufletul generației actuale, aceea care, împlinită, va face fericirea generațiilor viitoare — avea să spună același Mihail Kogălniceanu, în 1857 — este Unirea Principatelor într-un singur stat, o unire care este firească, legiuită și neapărată, pentru că în Moldova și în Valahia sîntem același popor, omogen, identic ca nici un altul, pentru că avem același început, același nume, aceeași limbă, aceeași religie, aceeași istorie, aceeași civilizație, aceeași instituții, aceleași legi și obiceiuri, aceleași temeri și aceleași speranțe, aceleași trebuințe de îndestulat, aceleași hotărîri de păzît, aceleași dureri în trecut, același viitoriu de asigurat și, în sfîrșit, aceeași misie de împlinit”. Ideea unirii, prezentă în conștiința maselor, care sperau ca, odată cu ea, să se îplinească un amplu program de reforme, dobîndea, pe zi ce trece, o forță sporită, antrenînd în acțiune straturile cele mai largi ale poporului; ea stringea într-un adevărat torent revoluționar toată conștiința și forța unui popor hotărît să-și făurească destinul său istoric, potrivit necesităților și aspirațiilor sale⁴.

Procesul firesc al unirii țărilor române a continuat să fie stînjinit de politica marilor imperii europene. Pe bună dreptate, Karl Marx scria: „Ciocnirea de interese

³ „România viitoare”, nr. 18, aprilie 1850.

⁴ Gheorghe Zaharia, Mircea Mușat, *Lupta pentru independență și unitate statală — permanență a istoriei poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXI, nr. 1/1975 p. 63.

dintre marile puteri în această parte a Europei a făcut ca nici una din ele să nu fie indiferentă faţă de problema unirii ţărilor române”⁵.

* * *

Revoluţia română de la 1848 fusese înăbuşită în singe. Fruntaşii ei au fost nevoiţi să ia drumul greu al exilului. Imperiul ţarist — în calitate de „protector” — şi Imperiul otoman — în calitate de suzeran — s-au grăbiţi să încheie, la 19 aprilie/1 mai 1849, Convenţia de la Balta-Liman, prin care-şi legiferau „pină la consolidarea liniştii interne” dreptul de a ocupa cu trupe Moldova şi Muntenia. Domnii celor două ţări române — consideraţi ca înalţi funcţionari ai Imperiului otoman — nu mai erau aleşi pe viaţă, ci numiţi direct de sultan, pe termen de 7 ani. Adunările obşteşti ordinare se suspendau, rămânând a fi înlocuite cu Consilii sau Divanuri Ad-hoc. Se prevedea, de asemenea, înfiinţarea unor Comisii speciale însărcinate cu revizuirea Regulamentului organic şi indicarea modificărilor celor mai „potrivite” pentru „îmbunătăţirea pe care o cere situaţia actuală a Principatelor şi abuzurile administrative ce s-au produs...” Pe timpul cît avea să dureze ocupaţia turco-ţaristă, cele două imperii continuau a avea în principate cite un comisar extraordinar, însărcinat a „urmări mersul lucrărilor şi politica domnilor”. În baza aceleiaşi Convenţii au fost numiţi domni pe şapte ani : Barbu Ştirbey în Muntenia şi Grigore Al. Ghica în Moldova.

Administraţia acestor domnitori, îngrădită — atât prin rolul atribuit boierimii conservatoare cît şi prin controlul exercitat de reprezentanţii civili şi militari ai celor două imperii — se remarcă totuşi printr-o serie de măsuri care încercau să amelioreze în parte unele din cauzele care au generat marea ridicare la luptă din anul 1848. Sesizînd acest fapt, N. Bălcescu scria în 1850 : „Revoluţia era atât de îndreptăţită de relele care o precedaseră, încît şi cele două Puteri îşi luaseră de comun acord angajamentul solemn de a reforma acest monstruos Regulament care strivea de optsprezece ani de zile Principatele”⁶.

Dar, perioada de relativă acalmie care a urmat, mai ales din aprilie 1851 — după evacuarea trupelor de ocupaţie —, nu a durat nici doi ani încheiaşi. În vara anului 1853, liniştea care părea că se instalează în Europa, după anii furtunoşi ai revoluţiei, este întreruptă de conflictul pentru rivalităţi economice şi politice, pentru anexiuni şi expansiuni teritoriale şi comerciale în Orient şi în sud-estul european. Pe bună dreptate K. Marx scria în aprilie 1853 : „Ori de cite ori uraganul revoluţionar se linişteşte pentru moment, se pune inevitabil din nou pe tapet una şi aceeaşi chestiune : eterna „problemă orientală”⁷.

Izbucnit între Rusia şi Turcia, ca urmare a refuzului celei din urmă de a accepta cererea Rusiei ţariste, cu privire la aşa zisul „protectorat asupra creştinilor ortodocşi”, conflictul militar dintre Rusia şi Turcia, intrat în istorie sub denumirea de „Războiul Crimeii”, a antrenat în vîrtejul său Anglia, Franţa şi Sardinia de partea Turciei şi menţinerea, pentru moment, a Austriei şi Prusiei în neutralitate. Şi astfel aşa cum scria istoricul american T.W. Riker „Războiul Crimeii a făcut din cauza moldo-valahilor, o problemă europeană”⁸.

DIN NOU ÎN DISPUTA MARILOR IMPERII. Pentru a constrînge Turcia să dea satisfacţie cererii amintite, la 21 iunie 1853, fără nici o declaraţie de război, armatele ţariste — ca de atîtea ori în decursul istoriei — trec Prutul şi ocupă Moldova şi Muntenia. La 30 august sultanul ordonă domnilor români Barbu Ştirbey şi Grigore Al. Ghica, să „părăsească Scaunele întrucît nu s-ar face ca funcţionarii Porţii să stea în nişte ţări ocupate de duşmani...”⁹ Siliţi să se pronunţe pentru politica ţaristă sau otomană, domnii români — numiţi în mai 1849 cu acordul celor două imperii — au ales o altă soluţie, plecînd la Viena, deoarece considerau Austria ca fiind neutră în acest război.

În noua situaţie creată, Imperiul habsburgic îşi pune în practică politica duplicitară considerînd că a sosit momentul pentru a ocupa ea Moldova şi Muntenia, aşa cum procedase în secolele anterioare cu Transilvania, Banatul şi Bucovina.

⁵ K. Marx, *Insemnări despre români*, Editura Academiei Republicii Populare Române, Bucureşti, 1964, p. 107.

⁶ Nicolae Bălcescu, *Opere*, tom. I, partea a II-a, Bucureşti, 1940, p. 105.

⁷ K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 9, Bucureşti, Editura politică, 1959, p. 5.

⁸ T. W. Riker, *Cum s-a înfăptuit România*, Bucureşti, 1940, p. 41.

⁹ Manolache Drăghici, *Istoria Moldovei pe 500 de ani pînă în zilele noastre*, Iaşi, 1857, p. 294.

Astfel, după o serie de manevre și avertismente date Rusiei, prin care-i cerea să-și retragă armatele din cele două țări românești, Curtea de la Viena reușește în iunie 1854 să încheie o convenție cu Poarta otomană, prin care se obliga să contribuie la evacuarea trupelor țariste din cele două țări românești prin toate mijloacele ce-i stăteau la dispoziție — de la negocieri amicale pînă la intervenția armată.

În fața presiunilor habsburgice cit și datorită faptului că operațiunile militare se mutaseră în Crimeea, Rusia este nevoită să-și retragă trupele din țările române, operație încheiată în iulie 1854. Locul lor este luat de trupele de ocupație habsburgice care aduceau cu ele și pe domnitorii Știrbey și Ghica. Prin aceasta, Curtea de la Viena demonstrează că „ordinea legală” pe care încerca s-o restaturnicească în Principatele române era cea impusă în 1849 prin Convenția ruso-turcă de la Balta-Liman¹⁰.

Stabiliți în țările române, habsburgii au început imediat să lucreze după lozincă primită de la Viena: „Atenția funcționarilor împărătești în timpul ocupației trebuie să fie de la început astfel îndreptată, încît interesele naționale și economice ale Austriei să se contopească cu cele ale Principatelor”¹¹. Și într-adevăr, pentru „contopirea acestor interese” habsburgii și-au inaugurat ocupația prin abuzuri și imixțiuni directe în politica internă și externă a țărilor române, prin măsuri abuzive îndreptate în primul rînd împotriva elementelor progresiste. Alarmată de lupta pentru unire, ce se accentua în toate provinciile românești, Curtea de la Viena transmitea șefilor militari din Muntenia și Moldova ordinul de a lua măsuri energice pentru a „curăța Principatele de toate elementele dubioase”¹².

Dorind să sfîrșească cit mai repede războiul, Puterile aliate Turciei au adresat Rusiei la 28 decembrie 1854 un memoriu de negocieri, prin care-i prezentau unele condiții pentru încheierea păcii. Pentru discutarea acestor condiții de pace după discuții preliminare, s-a deschis la 15 martie 1855 la Viena o conferință la care au luat parte: Anglia, Franța, Austria, Rusia și Turcia¹³.

După ce marile puteri au căzut de acord asupra garantării integrității Imperiului otoman, considerată „o condiție a echilibrului european”, au trecut la discutarea situației Moldovei și Munteniei care „atingea foarte de aproape interesele obștești ale Europei”¹⁴. Sfîrșitul „protectoratului rusesc” și înlocuirea lui cu „protectoratul colectiv” al puterilor europene participante la Conferință, libertatea navigației pe Dunăre ș.a. se situau în fruntea listei problemelor ce urmau să fie discutate. Cum trecerea celor două țări sub protectoratul colectiv al puterilor europene impunea de la sine și schimbarea statutului lor de organizare internă, problema unirii Moldovei cu Muntenia a devenit „o problemă europeană”, iar soluționarea ei subordonată intereselor economice și politice ale marilor puteri europene¹⁵. Războiul Crimeii a constituit de fapt, punctul culminant al luptei duse în prima jumătate a secolului al XIX-lea de către marile puteri pentru supremație în bazinul Mării Negre, pentru luarea în stăpînire a Strimtorilor și a gurilor Dunării. Soarta țărilor române intrase în combinațiile de culise ale „concertului european”, conturînd astfel atitudinea marilor puteri față de situația politico-administrativă a celor două țări române¹⁶.

Turcia, s-a pronunțat de la început împotriva Unirii celor două țări române. Pentru ea, Unirea însemna constituirea unui stat relativ puternic care ar fi dus în ultimă instanță, la limitarea influenței sale economice și politice și, în același timp, ar fi constituit un pas hotărîtor spre dobîndirea independenței prin înlăturarea suzeranității ei. Pentru Austria, Unirea însemna spulberarea aspirațiilor ei anexioniste sau cel puțin de înfeudare economică și politică a celor două țări. Totodată, făurirea statului român prin Unirea Moldovei cu Muntenia însemna recunoașterea nucleului politic național, centrul în jurul căruia urma să graviteze aspirațiile de unire ale românilor din toate provinciile românești aflate sub ocupație străină. Anglia, interesată în menținerea Imperiului otoman care se afla la remorca interese-

¹⁰ Manolache Drăghici, *Op. cit.*, p. 294—295.

¹¹ Mihail Popescu, *Documente inedite din preajma unirii Principatelor*, București, 1928, p. 8.

¹² *Ibidem*, p. 9.

¹³ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 52.

¹⁴ *Ibidem*, p. 55.

¹⁵ K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 11, București, Editura politică, 1962, p. 21.

¹⁶ Leonid Boicu, *Geneza chestiunii române ca problemă internațională*, Editura „Junimea”, Iași, 1975.

lor ei economice şi politice, motiva că momentul unirii celor două ţări „este încă inoportun”. Rusia — urmărea dezmembrarea Imperiului otoman şi înlăturarea influenţei habsburgice din ţările române. Din timpul ocupaţiei ţărilor române pentru a-şi pune planurile în practică, Rusia lansase formula Unirii Principatelor şi independenţa lor sub un prinţ din familia Romanovilor. Franţa, sprijinea unirea deoarece socotea că un stat român unit, la Dunărea de jos, va fi un punct de sprijin al influenţei politice şi al expansiunii economice franceze în sud-estul european. În acelaşi timp, referindu-se la scopurile politice urmărite de Napoleon al III-lea, K. Marx arăta că „În forul său interior Bonaparte nutreşte speranţa că va pune, cu ajutorul Rusiei, un Bonaparte pe simulacru de tron al unei Româniî improvizate cu ajutorul protocoalelor diplomatice”¹⁷.

La Viena, când s-a trecut la discutarea celorlalte condiţii de pace, pe care trebuia să le accepte Rusia, aceasta refuză, şi Conferinţa şi-a întrerupt lucrările fără nici un rezultat. Insemnătatea pe care a avut-o pentru ţările române această conferinţă constă în aceea că ea a luat pentru prima dată în discuţie problema unirii Moldovei cu Muntenia, conturând, în acelaşi timp, şi poziţia marilor Puteri faţă de acest act istoric al poporului român.

De la Viena, Conferinţa şi-a mutat lucrările la Constantinopole, în ianuarie 1856, „unde — aşa cum scria Nicolae Iorga — trebuia să se discute într-o atmosferă turcească soarta poporului nostru”¹⁸. Aşa se face că la această Conferinţă, ideea unirii celor două ţări nu mai apare de loc în discuţia delegaţilor, „pentru a nu jigni ţara-gazdă”. În schimb, Conferinţa adoptă o serie de măsuri care întreceau aproape aşteptările Turciei. Protocolul din 11 ianuarie prevedea: „Valahia şi Moldova ale căror teritorii fac parte întregitoare din împărăţia otomană, vor păstra ca şi în trecut o cîrmuire separată şi neatîrnată, domniî vor fi numiţi de Poartă; Principatele vor fi reprezentate în relaţiile cu ţările străine de către agenţii sultanului, iar tratatele încheiate de Turcia sînt valabile şi pentru cele două ţări”¹⁹.

Dar, aceste hotărîri reacţionare stabilite la Constantinopole, împotriva voinţei poporului român, nu puteau stăvilî procesul istoric obiectiv al luptei seculare al românîlor pentru reunirea lor într-un stat unitar şi independent.

Lupta pentru Unire, pentru făurirea statului naţional român reprezenta, în acelaşi timp, lupta pentru eliberare socială şi politică, pentru o ţară democratică nouă, cu administraţie şi legi noi, reformatoare²⁰. Legăturile dintre fruntaşii revoluţiei române de la 1848 exilaţi în principalele capitale europene şi cei din ţară se întesc. Unirea Moldovei cu Muntenia una într-un torent toată conştiinţa şi forţa unui popor hotărît să-şi făurească alt destin. Numeroase ziare şi gazete ca: „Zimbrul”, „Steaua Dunării”, revista „România literară” ş.a. militează pentru înfăptuirea unirii. În acelaşi timp, în presa occidentală sînt publicate numeroase articole în favoarea actului istoric al românîlor. Hotărîrile potrivnice Unirii elaborate la Constantinopole au determinat proteste şi frîmîtări în toate straturile societăţii româneşti. Zeci şi zeci de memorii, adrese şi petiţii se îndreptau spre cabinetele din Londra, Paris, Petersburg, Viena sau Constantinopole, sau către reprezentanţi ai opiniei publice progresiste care se pronunţau pentru înfăptuirea cauzei românîlor²¹.

În această atmosferă şi-a deschis lucrările, la 28 februarie 1856, Congresul de la Paris avînd ca scop principal încheierea păcii şi stabilirea „echilibrului european” zdruncinat în urma războiului Crimeii. Pe lîngă reprezentanţii celor cinci puteri — Turcia, Austria, Franţa, Anglia şi Rusia — au participat şi reprezentanţii Sardiniei şi Prusiei.

Delegaţii marilor puteri participante la Congres, deşi cunoşteau dorinţa unanimă de Unire a poporului român, s-au pronunţat pentru aceasta sau împotriva ei, prin prisma propriilor lor interese, a politicii lor de dominaţie şi influenţă economică în această parte a Europei.

Problema Unirii celor două ţări române a fost ridicată de Franţa în şedinţa din 8 martie, cînd chestiunea Principatelor s-a aflat pe ordinea de zi. Deschizînd dez-

¹⁷ K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 12, Bucureşti, Editura politică, 1962, p. 258.

¹⁸ Nicolae Iorga, *Istoria românîlor*, vol. IX, Bucureşti, 1938, p. 275.

¹⁹ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruşi şi turci şi înfrîngerea lor asupra Ţărilor române*, vol. I, Iaşi, 1880, p. 246.

²⁰ Vezi pe larg, D. A. Sturdza, *Acte şi documente relative la Istoria Renaşterii României*, vol. I—III.

²¹ Ion Popescu-Puturi, *Lupta multiseclară a poporului român pentru apărarea dreptului de libertate socială şi naţională. P.C.R. continuatorul tradiţiilor de luptă pentru suveranitatea şi independenţa poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XXII, nr. 3/1976, p. 23—24.

baterile asupra acestei probleme, Walewski — ministrul de externe francez și președintele Congresului — a spus : „Înainte de a se atinge chestiunea noii organizări a Principatelor, este de cercetat dacă ele trebuie a mai trăi sub o organizare separată și dacă nu ar fi în interesul atît al acestor țări, cit și al Europei, ca ele să fie întrunite într-un singur stat”²². Delegatul Angliei, Clarendon — se pare sub influența lui Napoleon al III-lea, cu care avusese mai înainte o convorbire — sprijină și el propunerea lui Walewski, afirmînd că „dorințele poporului trebuie luate în seamă”²³. Pe aceeași poziție s-a situat și Orlov delegatul Rusiei. Reprezentantul Austriei, Buol, care credea că a găsit în această frază puntea de salvare ca problema Unirii să fie aminată de Congres, a răspuns că : „nu se poate lua vreo hotărîre, fără a se consulta mai întîi dorințele poporului”²⁴. Reprezentantul Turciei, Ali-Pașa, pronunțîndu-se împotriva unirii a arătat că „despărțirea acestor două țări datează din cele mai vechi timpuri și este urmare firească a moravurilor și obiceiurilor lor”, că „tulburările ce au domnit în Principate erau de dată recentă și că nu pot fi atribuite stării de separațiune a celor două țări”. Cu alte cuvinte, el încerca să „convîngă” pe delegații marilor puteri că cele două principate, chipurile nu ar fi de acord cu unirea lor într-un singur stat românesc.

Așa a apărut la Congres ideea convocării unui plebiscit prin care să se consulte dorințele românilor. „Astfel Austria și Turcia — cum scrie Riker — își frînaseră armele în propriile lor mâini”.

După lungi dezbateri, la 30 martie 1856, s-a semnat la Paris, Tratatul de pace.

În problema țărilor române se stabilise următoarele :

Se desființează protectoratul Rusiei, instituit în urma păcii de la Adrianopole; principatele sînt scoase de sub tutela Turciei și puse sub garanția celor șapte Puteri ; Sultanul în colaborare cu ambasadorii Puterilor semnatare de la Constantinopol, va întocmi un firman electoral în baza căruia să se convoace în ambele țări, adunări care să reprezinte interesele tuturor claselor ; o comisie specială de informare, compusă din reprezentanții celor șapte Puteri, se va întruni la București și va culege dorințele poporului, asupra viitoarei organizări a Principatelor. Rezultatele vor fi trimise la Paris, unde printr-o Convenție se va stabili organizarea lor și vor fi comunicate românilor într-un Hatîșerif ; Tratatul mai prevedea că în cazul cînd liniștea internă în Principate va fi amenințată sau compromisă, Poarta nu putea interveni cu trupe, fără aprobarea celorlalte Puteri²⁵.

Scoaterea țărilor române de sub tutela Turciei și punerea lor sub garanția colectivă a celor șapte Puteri, reprezenta o posibilitate mai mare de afirmare pe plan internațional a năzuinței spre unire a poporului român. Se păstra suzeranitatea Porții, dar așa cum scria istoricul german Haner, „ce suveran poate fi acela care nu are dreptul de a intra într-o țară ce și-o pretinde a lui ?”²⁶.

Cum plebiscitul nu se putea desfășura în prezența trupelor de ocupație²⁷, Congresul a luat în discuție și retragerea trupelor austriace. Întîmpinînd o puternică opoziție din partea Austriei — care invoca motivul retragerii mai întîi a trupelor rusești din sudul Basarabiei revenit Moldovei, — prin același Tratat dezbaterile s-au încheiat cu o hotărîre echivocă : „Retragerea să se facă cit mai curînd cu putință”²⁸.

În momentul cînd Congresul și-a încheiat lucrările, nimeni nu bănuia că vor exista numeroase greutăți în aplicarea și respectarea hotărîrilor lui. Lupta pentru realizarea Unirii trecea în sarcina poporului român hotărît să înfrîngă toate obstacolele care i se ridicau în cale.

UNIREA — CAUZA VITALĂ A POPORULUI ROMÂN. În primăvara anului 1856, lupta pentru Unire intra într-o etapă nouă, prin hotărîrea luată de Congresul de la Paris de a se organiza plebiscitul care urma să decidă asupra viitoarei organizări a românilor. Idealul poporului român, cauza nobilă a Unirii Principatelor a găsit un larg ecou și un sprijin activ din partea unor eminente personalități științifice și culturale, precum Jules Michelet, Edgar Quinet, J. Ubcini, Saint Marc, Girardin, Thibault, Lefebvre, J. A. Vaillant, Paul Bataillard, Léon Plée, Cernișevski, Do-

²² D. A. Sturdza, *Acte și Documente*, vol. II, p. 623.

²³ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 68.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ D. A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor Ad-hoc din Iași și București*, p. 30.

²⁶ A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, vol. XII, p. 200.

²⁷ *Ibidem*, p. 202.

²⁸ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 72.

broliubov, Marco Antonio Careini Vegezzi Russcalla, ca şi din partea unor influente ziare franceze, belgiene, britanice ş.a.

Amploarea luptei pentru Unire care cuprindea zi de zi masele cele mai largi a determinat pe unioniştii din Iaşi să constituie la 25 mai 1856 „Asociaţia Unirii”, alegind în aceeaşi zi un „Comitet al Unirii” format din 39 de membri, printre care se aflau patrioţii şi revoluţionarii români: M. Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Costache Negri şi alţii²⁹. Numeroase ziare, reviste, broşuri, foi volante, memorii şi petiţii atît din Moldova şi Muntenia cît şi din celelalte provincii româneşti aflate încă sub dominaţie străină sprijineau activ cauza Unirii. În adunări unioniste, judeţele trimiţau către „Comitetul Unirii” din Iaşi adevărate în sprijinul măreţei cauze a poporului român. Puternice legături se realizează între unioniştii din Moldova şi cei din Muntenia. Unirea — devenise cauza vitală a poporului român.

Intensificarea luptei pentru unirea Moldovei cu Muntenia determină o reacţie violentă din partea boierimii reacţionare antipatriotice, sprijinite prin toate forţele de Austria, Turcia şi Rusia ţaristă. Lupta împotriva Unirii devenise mobilul acţiunii separatiştilor interni şi externi. Cum Unirea trebuia împiedicată numai în una din cele două ţări, toate manevrele separatiştilor s-au îndreptat spre Moldova, care era mai departe de sediul Comisiei Speciale de Informare stabilită la Bucureşti, şi unde se găseau mai mulţi adepţi ai separatismului, îndeosebi în rîndul boierimii conservatoare, care-şi va vedea, „ameninţată” prin Unire puterea politică şi economică³⁰.

Folosindu-se de una din clauzele acordate de Congresul de la Paris, care lăsa la „bunul simţ al Porţii schimbarea domnilor actuali”, Turcia, constatînd că aceştia împiedică „libera rostire a dorinţelor ţării” a luat hotărîrea înlocuirii lor. La 26 iunie 1856, în urma unei depeşe telegrafice trimise de Poartă, domnitorii Ghica şi Ştirbey au fost nevoiţi să părăsească domnia³¹. În această situaţie, conform articolului 18 din Regulamentul Organic, locul lor trebuia luat de o locotenentă domnească formată din trei: preşedintele Divanului, logofătul dreptăţii şi ministrul treburilor dinlăuntru, care erau în funcţie la plecarea ultimului domn. Aceştia nu aveau dreptul să acorde titluri de noblete, să destituie funcţionari şi nici să numească dregători în anumite funcţii decât ca suplinitori pînă la confirmarea lor de către viitorul domn. Profitînd de faptul că celelalte Puteri nu cunoşteau „prevederile” Regulamentului Organic, Turcia şi Austria au considerat momentul prielnic pentru a numi în cele două ţări oameni fideli politici separatiste, cu ajutorul cărora să înceapă lupta pentru distrugerea mişcării unioniste de masă şi a partidului unionist. În acest scop au fost numiţi în grabă cite un singur caimacam în fiecare ţară: Teodor Balş în Moldova şi Alexandru Ghica în Muntenia. Prin aceasta, seria încălcărilor prevederilor Tratatului de la Paris abia începea.

Numirea lui Teodor Balş a fost bine aleasă de cele două puteri potrivnice Unirii. Balş era unul dintre cei mai mari boieri ai Moldovei şi deţinea şi funcţia de şef al grupării reacţionare separatiste. Puţin inteligent, dornic să ajungă domn, apărătorul fidel al separatismului, acesta era acela care făcuse jafuri băneşti pe lingă demnitarii turci, vrînd să fie sigur că ajunge caimacam şi apoi domn al Moldovei în schimbul cerinţei Turciei şi Austriei de a face totul pentru împiedicarea Unirii Moldovei cu Muntenia.

La ordinele Austriei şi Turciei, T. Balş porneşte la luptă hotărît să înăbuse toate glasurile care cereau Unirea. Astfel, în urma unui ordin primit de la Poartă, Balş a dat la 10 septembrie 1856, un decret pentru desfiinţarea libertăţii presei şi introducerea cenzurii³².

Conducus şi încurajat în permanenţă de Turcia şi Austria, servind interesele grupării conservatoare a marii boierimi, caimacamul a început acţiunea pentru schimbarea tuturor funcţionarilor care sprijineau unirea şi înlocuirea lor cu oameni cărora nu li se cerea altceva, ca de altfel şi lui, decît să lupte şi să apere cauza separatistă. Arestările, schingiuirile împotriva unioniştilor, se ţin lanţ şi toate acestea pentru a demonstra că „Moldova nu doreşte unirea”. Cu fiecare zi se organizau mijloace tot mai violente împotriva unirii, ajungîndu-se pînă acolo încît se interzicea chiar şi îmbrăcarea costumelor naţionale³³.

Pentru a-şi consolida poziţia, Balş a hotărît să dizolve vechiul Divan judecătorec, în decembrie 1856. Lista noului guvern separatist, a fost întocmită de Balş

²⁹ D. A. Sturdza, *Acte şi Documente*, vol. III, p. 261.

³⁰ A. D. Xenopol, *Istoria partidelor politice din România*, p. 333.

³¹ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc...*, p. 82.

³² D. A. Sturdza, *Acte şi Documente*, vol. III, p. 209.

³³ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, vol. XII, p. 104.

cu concursul și sub directa supraveghere a consulului austriac la Iași, Gödl. Ministru al finanțelor a fost numit Nicolae Vogoride, ministru dinlăuntru Nicolae Cantacuzino, iar Nicolae Istrati — teoreticianul separatismului, a fost numit șef al Departamentului lucrărilor publice³⁴.

În aceste împrejurări, cînd abuzurile, teroarea și josniciile caimacamului Balș nu mai cunoșteau margini, unioniștii din țară și din afară adresează memorii marilor Puteri, în care cereau să se pună capăt prigoanei din țările române și să se respecte clauzele Tratatului de la Paris.

La 13 ianuarie 1857, după lungi discuții, Firmanul de convocare a Divanurilor Ad-hoc era întocmit, trupele austriace urmau să se retragă din țările române pînă la 30 martie același an, iar Comisia Specială de Informare era așteptată să sosească la București. În aceste condiții, unioniștii din Moldova s-au constituit, la începutul lui februarie 1857, în „Comitetul Electoral al Unirii“, adoptînd și un program de acțiune³⁵.

Gîndindu-se că a sosit momentul să dea o nouă lovitură unioniștilor prin desființarea acestui Comitet și, în același timp, urmărind să cheme trupele turcești să ia locul celor austriace, Balș adresează Porții o „plingere“ în care declara că nu mai poate face față „singur tulburărilor interne provocate de unioniști“. În urma acestui fapt, situația se agrava și mai mult, Moldova găsindu-se din nou în fața unei ocupații străine.

Dar la 1 martie 1857, o moarte fulgerătoare a pus capăt caimăcămiei lui Teodor Balș.

Primăvara anului 1857, părea că alungase norii negri ai furtunii dezlănțuite de Balș. Moartea caimacamului, retragerea trupelor austriace, redactarea firmanului, sosirea membrilor Comisiei Speciale de Informare la București, toate păreau că duc la o schimbare a situației din Moldova.

Dispărînd astfel cel mai înverșunat dușman al unirii și cea mai supusă unealtă a Turciei și Austriei, unioniștii din Moldova au cerut puterilor garante o căimăcămie de trei. O căimăcămie de trei membri susținea la început și Consulul francez la Iași, Victor Place, care îi spunea lui Walewski: „Dați-mi voie a persista în propunerea ce am prezentat mai înainte a unei căimăcămii de trei membri... Orice căimăcămie individuală are de rezultat, mai mult sau mai puțin, de a da naștere la speranțe de Hospodarat și este foarte greu pentru un om care are puterea să nu caute a realiza speranțele sale“³⁶.

Dar Poarta și Austria nu erau de acord cu o căimăcămie de trei, ele acționînd pentru recrutarea unui succesor la fel de fidel ca Teodor Balș.

Imperiul Otoman, pentru care înlocuirile de domnie în Principate erau un izvor nesecat de venituri, hotărâște la 7 martie 1857 numirea lui Nicolae Vogoride în funcția de caimacam al Moldovei. Vogoride nu fusese ales întîmplător de Poartă să conducă cauza separatistă în Moldova, tocmai în această perioadă. El era fiu al lui Ștefanache Vogoride, care fusese o vreme în serviciul lui Scarlat Vodă Callimachi. A fost, de asemenea, capuhehaia Moldovei în Constantinopol, unde se bucura de mare influență. Nicolae Vogoride, actualul caimacam, fusese născut și crescut în Moldova, unde s-a și căsătorit cu fata lui Costache Conachi. Prin această căsătorie, Vogoride și-a mai adăugat și numele de Conachi, de care făcea mare caz, mai ales cînd voia să-și atingă scopurile sale, adică domnia Moldovei³⁷.

În timpul căimăcămiei lui Balș, Vogoride a ocupat funcția de ministru de finanțe, și tot în acest timp a fost ridicat de Poartă la rangul de Rutlei-Ullea primînd și dreptul de a purta uniformă de general de divizie turc, adică de pașă *. Conform cu demnitatea sa, el purta întotdeauna fesul roșu, semnul dregătorilor otomani. Înainte de a fi numit caimacam, Vogoride cu Nicolae Istrati, frații Drăghici, Costin Catargiu și alții, făceau parte din clubul separatist prezidat de consulul austriac Gödl³⁸.

³⁴ D. A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 144—145.

³⁵ *Ibidem*, p. 152—167.

³⁶ A. D. Sturdza, *Op. cit.*, p. 170—171.

³⁷ Nicolae Iorga, *Acte și documente*, vol. IV, București, 1889, p. 28.

* Merită să ne oprim puțin și asupra „relațiilor europene“ ale lui Nicolae Vogoride. Într-adevăr, tatăl său locuia la Constantinopol, unde cu toată vîrsta înaintată se mai bucura încă de mare prestigiu și influență. Joana, o soră a lui Vogoride era căsătorită cu Fotiade, care deținea în acest timp rolul de capuhehaie a Moldovei la Constantinopol. Alexandru Vogoride fratele său, era secretar al ambasadei otomane la Londra. Musurus-Pașa — cumnatul lui, era ambasador al Turciei la Londra.

³⁸ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci*, vol. I, Iași, 1880, p. 267—280.

Așadar, pentru activitatea sa, pentru toate relațiile lui, și mai ales pentru lipsa-i de personalitate și inteligență, Turcia și Austria își instalaseră această mario-netă pe care trebuia să o manevreze din culisele Constantinopolului și ale Vienei împotriva cauzei și năzuinței seculare a românilor.

Sosiț la Iași, pentru a prezenta firmele de convocare a Divanurilor Ad-hoc³⁹ Fotiade — cumnatul caimacamului — nu s-a sfiit să declare deschis consulului francez V. Place : „Poarta nu vrea cu nici un preț Unirea și omul pe care ea l-a numit caimacam nu-și îndeplinește datoria, dacă nu lucrează pentru împiedicarea acestui act“⁴⁰.

Cunoscând lucrurile mai dinainte, Vogoride a păstrat intact întregul aparat de stat moștenit de la Balș. O singură schimbare a făcut, dar și aceasta în cadrul cabinetului său, și anume : a trecut pe Nicolae Cantacuzino de la ministerul dinlăuntru la Ministerul Justiției, iar pe Costin Catargiu de la Justiție la Interne. La această ședință secretă, la care au participat printre alții Fotiade și Gödl, Nicolae Cantacuzino fiind întrebat dacă-și asumă răspunderea de a conduce alegerile viitoare, „astfel încît să nu iasă în Divan decît separatiștii“, acesta a răspuns că va lucra astfel, dar că nu-și poate lua această obligație. Costin Catargiu, care era de față, s-a arătat dispus să-și ia această răspundere și astfel a fost numit la resortul de Interne⁴¹. A doua zi, într-o ocazie solemnă, noul ministru de interne a declarat funcționarilor săi: „Voi sdrobi, voi sfărîma Partidul unionist...“.

Obiectivul principal al separatiștilor devenise în această perioadă desființarea tuturor comitetelor unioniste existente în județe și întreruperea oricăror legături cu Comitetul Unirii din Iași și București. Această operație trebuia făcută înainte de a se începe întocmirea listelor electorale. Pe aceeași linie, adresa secretarului de stat din 22 martie 1857 către Departamentul dinlăuntru glăsuia : „Față de urmările unei partide din acest principat, care și-a însușit dreptul de a se constitui formal în Comitete, a iscăli jurnale, a publica programe și proclamații litografiindu-le, S.A.I. găsește de cuviință a da următoarea deslegare : Niște asemenea Comitete neștiute de guvern avînd ramificații în toate reședințele județene, nu pot fi îngăduite, căci pe cînd guvernul este mișcat de cea mai vie dorință să vadă la alegeri o completă nepărtinire, aceasta aduce rătăcire și amenință sinceritatea alegerilor“⁴².

În această atmosferă de îngrădire a oricăror libertăți poporul român, unioniștii din Moldova, trebuiau să ducă mai departe activitatea pentru înfăptuirea Unirii. Lupta devenea din zi în zi tot mai grea. Conducerea destinului țării era încredințată unor oameni care făceau totul pentru a mulțumi Poarta și a-și atinge scopurile lor personale. „Alegerea lui Nicolae Vogoride, C. Catargiu, N. Cantacuzino ș.a. pentru a purta cruciada contra ideii naționale — spunea Victor Place — nu este nici fericită, nici onorabilă. Niciodată acești oameni n-au provocat o repro-bare mai generală într-o țară unde sînt cu toate acestea destule motive ca oamenii să fie indulgenți“⁴³.

Cu cît se apropia ziua întocmirii listelor electorale, cu atît prigoana împotriva unioniștilor creștea. Persecuțiile, arestările, încep să fie la ordinea zilei. Iată ce scria Comitetul Unirii din Birlad, Comitetului Central al Unirii din Iași : „În timpul adunării unul dintre neguțători, Ștefan Dobrovici, a fost chemat afară prin oamenii poliției. Neîșind acela a fost pîdit în calea lui de poliție, a fost dus la telegraf unde era și administratorul județului și silit să arate pe toți cei care au fost în adunare spre a fi arestați, precum s-a și făcut. Pe profesorul școlii publice, Popescu, pe motiv că a asistat la adunare, l-au depărtat din postul său cu porunca departamentului culturii că nu-și urmează datoria. Pe Tudor Alexe din satul Chileni, administrația a trimis pe însăși maiorul de jandarmi, l-au ridicat și l-au închis la cazarmă. Sînt comisari în toate ocoalele care lucrează contra unirii“⁴⁴.

Asemenea scrisori de protest la actele violente ale guvernului sosesc din toate colțurile țării. O scrisoare din Dorohoi vorbea de scoaterea lui Iancu Anastasie din postul de președinte al „Sfatului Municipal“ pe motiv că participase la adunări unioniste⁴⁵.

³⁹ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, București, 1889, p. 28.

⁴⁰ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 129.

⁴¹ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 170.

⁴² *Ibidem*, p. 216.

⁴³ D. A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 200.

⁴⁴ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 208.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 281—282.

Abuzurile separatiștilor aveau la bază declarația făcută de Costin Catargiu, unioniștilor: „Am să vă satur de întruniri și de asociații“. De fapt, dacă Vogoride era întrebât de ce săvârșește aceste fapte, răspunsul era același: „pentru a apăra sinceritatea alegerilor“.

La sfârșitul lunii martie 1857, trebuia să se înceapă întocmirea listelor electorale în vederea ținerii alegerilor și convocării Divanurilor Ad-hoc. Dar abia sosită la București, Comisia Specială de Informare este nevoită să-și întrerupă lucrările, deoarece caimacamul din Muntenia, Alexandru Ghica, care voia și el să amine alegerile, a cerut Comisiei unele lămuriri asupra aplicării Firmanului, și anume: „trebuia să se dea tuturor preoților drepturi electorale sau numai acelor care formau treapta cea mai înaltă în ierarhia ortodoxă“; „cum aveau să fie stabilite diferite categorii de proprietari într-o țară în care nu există statistici vrednice de încredere?“; „avea deținătorul unei proprietăți ipotecate drept de vot?“ ș.a.

Primind aceste „nedumeriri“, Comisia care nu avea competența necesară spre a se pronunța asupra lor, trebuia să le defere comisiei ambasadorilor de la Constantinopol. Pînă la primirea răspunsurilor ea fu nevoită să-și întrerupă activitatea.

Profitind de acest fapt, Turcia și Austria socotesc că acum este momentul prielnic pentru a zădărnici alegerile din Moldova. Constrâns din toate părțile, Vogoride a fost nevoit să declare că „nedumeririle ridicate de Ghica sînt valabile numai pentru Muntenia, iar în ceea ce privește Moldova, care are alt specific de viață și organizarea nu întîmpină nici o greutate în buna desfășurare a alegerilor“.

Dîndu-și seama că victoria separatiștilor în alegeri nu se poate realiza numai prin violență, se hotărî atragerea de partea lor a tuturor oamenilor corupți, compromiși, incapabili, cărora dîndu-le diferite funcții și titluri li se cerea un singur lucru: să voteze împotriva unirii. Iată ce ne relatează Victor Place despre aceste lucruri: „Aga Nicolae Burki, membru al Divanului de Apel s-a pomenit destituit și înlocuit cu Pappofil, care sub guvernul Ghica a fost scos din serviciu pentru defraudări considerabile dovedite și condamnate într-un referat al Ministerului Justiției. Dl. Ștefan Silion, destituit și înlocuit, de asemenea, cu Dl. Dimitrie Burduja, omul de afaceri al Prințului Vogoride“. Caimacamul deschide porțile armatei pentru toți acei ce simpatizează cu el dînd ranguri de ofițeri la oameni care niciodată nu fuseseră în armată⁴⁶. N. Vogoride semnează în grabă mii de decrete de boierie — titlurile și numele rămîind în alb. În momentul alegerilor, prefecții aveau dispoziție să-i cheme pe alegători și să le arate „ce oferă guvernul în schimbul unui simplu vot împotriva Unirii“⁴⁷. În același timp, sperie pe țărani că dacă vor vota pentru unire, „aceasta le va duce fiii la lucrul șoselelor și cetăților tocmai la Craiova“. Pe proprietari îi sperie cu împărțirea pămîntului, iar pe preoți cu introducerea religiei catolice ca religie a statului. În acest scop au și fost difuzate manifeste prin țară în care se cerea împărțirea pămîntului și introducerea catolicismului, manifeste pe care separatiștii din Moldova le atribuiau unioniștilor din Muntenia⁴⁸. Prefecții se întreceau în abuzuri și amenințări, căutînd să înșele și să intimideze pe țărani și pe micii proprietari cu puterea lor administrativă. De fapt, ei erau aceia care trebuiau să întocmească listele de alegători și tot ei aveau dreptul să le revizuiască, deci să-și „îndrepte“ propria lor operă.

În aceste împrejurări grele pentru viitorul Moldovei și al poporului român membrii Comitetului Central Electoral din Iași întocmesc o petiție în care arată toate abuzurile săvîrșite de Vogoride și pe care le prezentase Comisiei Speciale de Informare de la București.

Luînd cunoștință de atmosfera care domnea în Moldova, membrii Comisiei Speciale de Informare iau hotărîrea de a se deplasa la Iași.

În timpul acestei deplasări, comisarul Franței, Talleyrand, călători în triumf de la București pînă la Iași. La Bacău, „trăsura a fost deshămată și trasă de mulțimea care purta steaguri tricolore naționale ale unirii“⁴⁹. Tot astfel fură primiți și delegații țărilor care sprijineau cauza dreaptă a poporului român. În schimb, „delegatul Austriei — cum mărturisește V. Place — a fost primit cu o răceală pe care cred că a simțit-o. În locul populației atît de numeroase care de bunăvoie s-a dus întru întîmpinarea celorlalți comisari, și pe care i-au aclamat cu atîta entu-

⁴⁶ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 249, 322.

⁴⁷ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 250—251.

⁴⁸ A. D. Xenopol, *Războaiele dintre ruși și turci*, vol. I, p. 180.

⁴⁹ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX, p. 307.

ziasm, el a întâlnit la barieră opt persoane". Dar — „delegatul Austriei și Turciei — după cum bine scrie Riker — au avut și ei mulțumirea de a fi adus «încurajări» caimacamului Vogoride»⁵⁰.

La Iași, membrii Comisiei deși constataseră măcar în parte abuzurile săvârșite de Vogoride, n-au putut interveni, deoarece Congresul de la Paris dădea dreptul Comisiei doar la un rol de „supraveghere a bunei desfășurări a alegerilor”. Singurul rezultat practic și imediat al comisarilor, veniți la Iași, a fost înlăturarea din guvern a lui Costin Catargiu. Iată ce-i scria V. Place contelui Walewski despre această schimbare: „Reprobarea generală a devenit atât de mare și ultimele lui măsuri purtau pecetea unei astfel de mari nerușinări încât Turcia însăși a recunoscut că avea într-însul un prieten prea compromițător”⁵¹.

Înlăturarea lui Catargiu nu însemna decât un schimb de persoane. Locul lui a fost luat de logofătul Vasile Ghica, alt separatist declarat, acela care fusese propus de austrieci să fie caimacam după moartea lui Balș. Vasile Ghica, noul ministru de interne, nu aducea cu el decât mai multe forme de luptă și mai multă prudență, fiind astfel mult mai periculos decât înaintașul său.

Așadar, sosirea comisarilor la Iași nu schimbă nimic din atitudinea caimacamului Vogoride și a guvernului său. Așa se face că la 23 aprilie caimacamul repeta ordinul prin care declară orice manifestație pentru unire ca o „nelegiuire care trebuie să atragă după sine aplicarea legilor după gravitatea delictului”⁵². Totul se desfășura acum în cea mai mare grabă pentru a se termina cu alegerile din Moldova „pentru ca un vot potrivit unirii să vină din Iași și să lovească cu toată tăria și în votul ce se știa bine că nu poate fi împiedicat din partea Divanului din Muntenia”⁵³. Iată ce-i comunica consulul austriac Gödl lui Vogoride chiar în seara cînd membrii comisiei speciale sosiseră la Iași: „Impuneți-vă autoritatea și nu pierdeți nici o clipă, totul să se desfășoare energic și repede”⁵⁴.

Astfel comitetele unioniste sînt dizolvate. La 4 mai se emite ordinul departamentului de interne prin care se cerea: „să se confişte și să se distrugă orice program sau proclamație care ar avea tendințe unioniste peste tot locul, unde s-ar găsi în țară”⁵⁵. Mulți fruntași ai Unirii sînt arestați. Cînd consulul francez a cerut lămuriri asupra acestui lucru, Vogoride cu ajutorul lui Gödl a răspuns că: „Acestea sînt chestiuni de ordin intern”⁵⁶. Iată ce mărturisea el, reprezentantului său la Constantinopol, în legătură cu întocmirea listelor electorale: „Mă voi îngriji personal ca toate numele care nu sînt întrutotul «justificate» conform firmanului, să fie îndepărtate”⁵⁷.

Documentele vremii, însă, scot în relief faptul că nu i se poate atribui lui Vogoride prea multă inițiativă asupra acțiunilor luate de el împotriva unirii. Corepondența secretă întrefînută de el în perioada 3 aprilie—20 mai 1857, demonstrează cine dirija politica separatistă din Moldova. Cele 17 scrisori ajunse în mîinile unioniștilor prin intermediul soției lui Vogoride demonstrează elocvent cine se afla în spatele său. Iată, de exemplu, ce-i scria lui Vogoride, fratele său Alexandru Vogoride, secretar al ambasadei otomane din Londra: „Mă grăbesc să-ți spun că lordul Palmerston este cu totul contra Unirii. După cum ți-am mai spus este mare nevoie să-ți dai din timp toate silințele ca moldovenii să nu-și exprime dorințele pentru unire, pentru a te face vrednic de bunăvoința înaltei Porți și de sprijinul Angliei și Austriei, care și ele sînt împotriva Unirii. Trebuie să lucrezi cu istețime și finețe, avînd față de Moldoveni o atitudine generoasă, față de boieri politicoasă, și lovește în Unire. Trebuie să le spui că Unirea nimicește drepturile Moldovei și nu poți consimți ca în timpul domniei tale să se întîmple asemenea faptă”⁵⁸. În altă scrisoare, același demnitar îl sfătuia: „să urmezi orbește pe consulul austriac, de ar fi chiar mai scirbos, și cu toate defectele sale. Trebuie să te gîndești că acest om lucrează numai după instrucțiunile guvernului său și cînd va fi mulțumită Austria va fi mulțumită și Turcia și Anglia. Va veni în curînd ziua cînd te vei

⁵⁰ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 132.

⁵¹ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 242.

⁵² D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 397.

⁵³ D. A. Sturdza, *Op. cit.*, p. 394.

⁵⁴ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 135.

⁵⁵ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 247.

⁵⁶ *Ibidem.*, p. 247—248.

⁵⁷ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 137.

⁵⁸ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 329.

bucura și tu de rodul muncii tale”⁵⁹. Pe aceeași linie, Musurus-Pașa, ambasadorul Porții la Londra scria lui Vogoride: „Eu nu doresc nimic altceva decât aceea să urmați aceeași cale ca și până acum și astfel numele vostru va deveni ilustru în Europa, iubit de Moldoveni, demn de a fi rostit de generațiile viitoare”⁶⁰, iar cumnatul său, Fotiade, Capuchehaia Moldovei la Constantinopol, îi scria în legătură cu pregătirea alegerilor: „Mă mărginesc a-ți atrage atenția să acționezi energie asupra alegerilor pe care trebuie să le grăbești cit se poate de mult, căci totul depinde de rezultatul lor”⁶¹. Asemenea scrisori primește Vogoride și de la tatăl său cit și de la Stratford și Prokesch — ambasadorii Angliei și Austriei la Constantinopol.

Susținut și incurajat de Anglia, Turcia și Austria, Vogoride continua „energetic” politica de falsificare a alegerilor în prezența membrilor Comisiei Speciale de Informare, care aveau doar sarcina de spectator fără a putea interveni pentru curmarea abuzurilor. Toți funcționarii statului, care manifestau cea mai mică simpatie față de Unire, sint schimbați fără nici o teamă. Este suficient să arătăm că din 107 membri citi formau Divanul Judecătoresc înainte de Balș, rămaseră acum în funcție numai nouă⁶². Sint semnificative în acest sens, cuvintele de protest adresate de unioniștii din Moldova, Comisiei Speciale de Informare de la București: „Cum poate cineva să-și închipuie că un Tratat care a costat atâtea jertfe, atita singe și atita suferință, un Act care a fost dezbătut și subscris de cele mai mai Puteri din lume, așa de curind să fie sfărîmat în aplicarea sa și redus la o înșelătorie veterată. Cum să-și închipuie cineva că un singur funcționar al Înaltei Porți, un caimacam, ar ajunge fără frică de pedeapsă să-și bată joc de o țară”⁶³.

În fața acestei situații, la 12 mai 1857, ambasadorul Franței la Constantinopol, Thouvenel, ceru lui Resid-Pașa să-i comunice lui Vogoride că trebuie să suspende pregătirea alegerilor pînă ce Comisia va da răspuns la „nedumeririle” lui Ghica, caimacamul din Muntenia. Neprimind răspuns, Thouvenel, stăruind din nou și după multe tergiversări se hotărî să se țină o conferință la 30 mai. La această ședință, după discuții destul de furtunoase se hotărî a se trimite telegrafic instrucțiuni lui Savfet — reprezentatul Turciei la București —, care să-i comunice la rîndul său lui Vogoride să țină seama de răspunsurile lui Ghica „spre a fi aplicate cit mai exact cu puțință în afară de cazurile excepționale care ar fi particulare Moldovei”⁶⁴. În această formă, instrucțiunile nu prevedeau nimic care să-l împiedice pe Vogoride de a fi el însuși judecătorul a ceea ce era sau nu aplicabil și în Moldova. Așadar, caimacamul, îmbrăcînd și „toga de judecător” își continua neștiințerit activitatea de falsificare a listelor electorale. Listele întocmite de către prefectii separatiști au fost trimise la Iași și „examineate definitiv” sub supravegherea consulului austriac Gödl. V. Place relatează acest lucru într-o scrisoare către Walewski: „Dl. Gödl a supravegheat această lucrare pînă în ultimul moment, mergînd adeseori la tipografia statului în timpul cînd se tipăreau listele și acolo încă a mai făcut ștersături”⁶⁵.

Din 2 000 mari proprietari citi figurau în Moldova, numai 350 erau trecuți în listele întocmite. Din 20 000 proprietari mici, numai 2 264 au fost incluși în ele. Clasa profesiilor libere era reprezentată de 11 alegători, iar cele 15 orașe, reședințe de județ, erau reprezentate prin 1 788 de alegători, deși chiar în tabelele vîstieriei figurau 12 000 de neguțători și meșteșugari. Fuseseră excluși din liste chiar și unioniștii de frunte, cum erau Panu, Mavrogheni ș.a.

Un răsunet mare a avut demisia din funcția pe care o deținea a colonelului Alexandru Ioan Cuza ca protest împotriva falsificărilor și abuzurilor în întocmirea listelor de alegători⁶⁶.

În ciuda persecuțiilor la care era supusă, mișcarea unionistă se dezvoltă tot mai mult. Întreg poporul era angajat în lupta pentru unire și indignarea maselor era atît de mare față de samavolnicile guvernului, încît țara se afla pe punctul de a începe o mișcare violentă, lucru de care se temeau Place care-i raporta lui Walewski: „Pînă acum poporul s-a mulțumit în căile legale, dar cred că a ajuns la ultimele margini ale răbdării și dacă se îngăduie a se face alegeri în condiția

⁵⁹ Ibid., p. 330.

⁶⁰ Ibid., p. 331.

⁶¹ Ibid., p. 616.

⁶² D. A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 256.

⁶³ Ibidem, p. 276—278.

⁶⁴ D. A. Sturdza, *Insemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 276—278.

⁶⁵ Ibid., p. 147.

⁶⁶ Nicolae Iorga, *Istoria românilor*, vol. IX, București, 1938. p. 311.

de faţă, nu răspund de liniştea publică“⁶⁷. Poarta otomană abia aştepta acest lucru pentru a-şi întemeia cererea ei pe care o şi trimisese Franţei şi Angliei „că este necesar să se trimită trupe în Moldova, deoarece agitaţiile care domnesc aici pot să provoace tulburări imediate“⁶⁸.

Neţinînd seama de nimic, Vogoride fixă data alegerilor pentru ziua de 12 iulie 1857. În faţa abuzurilor şi jосniciilor la care se dedau separatiştii în frunte cu Vogoride, în faţa amestecului direct al Turciei şi Austriei, sprijinite puternic de Anglia, celelalte Puteri care susţineau Unirea nu puteau să mai rămînă pe poziţia de pînă acum. Situaţia la Bucureşti şi Constantinopol devenise încordată.

La 25 iunie, ambasadorii Franţei, Rusiei, Prusiei şi Sardiniei la Constantinopol adresară Porţii o notă identică, prin care îi aduceau la cunoştinţă că „nu pot lua legătura cu un divan care nu exprimă adevăratele dorinţe şi trebuinţe ale ţării“⁶⁹. În faţa acestei situaţii, Poarta era gata să cedeze şi să dea dispoziţii să se revizuiască listele electorale, dar încurajată de Austria şi Anglia îşi revine şi ordonă lui Vogoride să procedeze la alegeri. Iată ce-i scrie Stratford lui Vogoride: „Situaţia Principatelor Dunărene este critică şi viitorul lor depinde de guvernele lor. Nu mă îndoiesc de situaţia cu care dumneavoastră o să justificaţi încrederea Înaltei Porţi. Sînt bucuros să întreţin cele mai bune legături cu D-voastră“⁷⁰. Stratford trimite şi pe secretarul său Alison, ca însărcinat special la Iaşi, spre a se interesa de listele electorale. După cîteva zile acesta comunică lui Stratford: „Listele nu pot fi socotite cu totul lipsite de faţă sau blam, au fost însă întocmite în mod legal şi corect“⁷¹.

Evenimentele duceau din zi în zi la o agravare tot mai serioasă a relaţiilor dintre Marile Puteri. Iată ce declara Clarendon — ministru de externe al Angliei — la acuzaţia lui Walewski, care-l făcea vinovat de tot ceea ce se întîmpla în Moldova pe Stratford, reprezentantul acestei ţări la Constantinopol: „Nu sînt informat prea bine de ce se întîmplă în Moldova, dar cred că n-are rost ca pentru o provincie barbară de la capătul Europei, pacea în lume să fie tulburată“⁷². Oare chiar atît de nevinovat şi indiferent era guvernul englez faţă de această „provincie barbară“ care s-a ridicat să tulbure pacea lumii? Adevărat este că lupta din interiorul ţării, ce se purta între unionişti şi separatişti, se reflecta acum, pe plan extern, în lupta aprigă dintre Marile Puteri care-şi vedeau îndeplinite scopurile lor economice sau politice, sprijinind cauza unionistă sau separatistă. Şi această luptă se mutase pentru moment în culisele ambasadorilor de la Constantinopol.

La 7 iulie ambasadorii Franţei, Rusiei, Prusiei şi Sardiniei cer Porţii să dea răspunsuri clare la următoarele întrebări: Dacă interpretările Comisiunii relative la Muntenia erau obligatorii şi pentru Moldova?; dacă cele 30 zile prevăzute de firman pentru examinarea listelor electorale, nu trebuiau considerate după ce listele electorale vor fi fost rectificate?; dacă Vogoride nu trebuie să suspende pregătirile electorale, pînă ce vor fi examinate aceste întrebări? Reprezentantul Turciei, Resid-Paşa propune din nou o conferinţă pentru a stabili aceste lucruri, dar această propunere a fost respinsă categoric de cele patru Puteri. Constrins, Sultanul consimţi aminarea alegerilor cu încă 15 zile, timp în care să se revizuiască listele, conform cu interpretările Convenţiei. Se părea că lucrurile merg către o înţelegere. Cînd reprezentanţii Angliei şi Austriei au luat cunoştinţă de această hotărîre a Sultanului, au redactat o notă de protest prin care învinuiau Poarta că a hotărît de una singură „călcînd în picioare prevederile Tratatului de la Paris“ şi mai mult, „se amestecă în treburile interne ale Moldovei“. Ei constrîng pe Sultan să accepte aminarea alegerilor numai cu 8 zile. Sultanul este nevoit în ultimă instanţă să accepte propunerea care-i venea din partea „prietenilor“ şi care-i era şi lui mult mai convenabilă, propunere pe care i-o comunică şi lui Vogoride, dar nu şi reprezentanţilor celor patru Puteri. Astfel că unele ţări ştiau că alegerile sînt amîinate cu 15 zile, iar altele cu 8 zile.

Alegerile s-au desfăşurat la 19 iulie 1857. Separatiştii nu prevăzuseră însă că pe listele de alegători întocmite cu atîta migală, se aflau şi unionişti care în această conjunctură nu au avut altă alternativă decît abţinerea de la vot. Astfel, din cei

⁶⁷ D. A. Sturdza, *Acte şi documente*, vol. IV, p. 884.

⁶⁸ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 249.

⁶⁹ *Ibid.*, p. 208.

⁷⁰ D. A. Sturdza, *Acte şi documente*, vol. IV, p. 225.

⁷¹ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 165.

⁷² T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 164.

3 263 preoți, rămăseră înscriși pînă la urmă 193, dintre care au votat 17. Din 3 000 mari proprietari au fost înscriși 465, dintre care s-au prezentat la vot 207. La celelalte categorii de țirgoveți, meșteșugari, orășeni etc., numărul celor care s-au abținut era și mai mare⁷³. Pentru moment separației manevrați de Turcia, Austria și Anglia au obținut un succes efemer. Dar problema Unirii Moldovei cu Muntenia care antrena toată suflarea românească ajunsese atît de departe încît a imprimat alt curs relațiilor internaționale. Cele patru Puteri, și, în primul rînd, Franța, nu era dispusă să rămînă învinsă de diplomația Angliei, Austriei și Turciei, iar Rusia țaristă nu putea să renunțe la propriile sale planuri de a ocupa Moldova sau de a accepta unirea celor două țări sub sceptrul său politic. Puși în fața faptului implinit, cei patru ambasadori cer Porții la 29 iulie, printr-un ultimatum, să anuleze alegerile din Moldova. La acest ultimatum, Poarta răspunde că ea nu poate anula alegerile, deoarece ea este doar o simplă cosemnatară a Tratatului de la Paris. În schimb, ea poate doar „amîna convocarea Divanurilor Ad-hoc, pînă ce Puterile se vor întruni din nou și vor hotări întreaga chestiune”⁷⁴. Răspunsul dat de Imperiul otoman fu respins din nou de cei patru ambasadori și într-o convorbire cu Sultanul, Thouvenel îl făcu înovot de tot ce se întîmplase pe Resid-Pașa. Sultanul, crezînd că poate aplana conflictul, hotări să-l înlocuiască pe Resid-Pașa din funcția de Mare Vizir cu Mustafa-Pașa. Noul guvern turc, după multe dezbateri, propuse ca cei doi caimacami să fie chemați la Constantinopol și anchetați, iar rezultatele să fie discutate într-o conferință a ambasadorilor⁷⁵.

Văzînd că Turcia caută să tergiverseze lucrurile, dar în fond ea nu este dispusă să anuleze alegerile pentru care depusese atîta „trudă”, cei patru ambasadori declarară la 5 august 1857 rupte relațiile cu Poarta otomană. Europa se găsea astfel din nou în pragul unui război. „Dacă o chestiune ca aceasta — spunea Clarendon — ar fi să aprindă un război în lume, niciodată istoria n-ar putea să creadă într-o cauză atît de neînsemnată pentru evenimente atît de mari”. Aceasta reflectă poziția marilor puteri de ignorare și desconsiderare a intereselor și aspirațiilor popoarelor, pentru care unirea și independența națională se înscriseră ca coordonate fundamentale ale devenirii lor istorice.

Reprezentantul Franței, Thouvenel, crezînd că ruperea relațiilor ar fi putut influența politica Turciei, hotări să-i facă o vizită Sultanului pentru a vedea care este poziția Porții față de acest conflict declarat, dar neînțeput. Iată ce relatează el despre această convorbire: „Am fost anunțat M. S. Sultanul care îndată ce m-a văzut a venit spre mine cuprins de o mare emoție. Am luat cuvîntul și i-am zis: «Sire, de mai bine de o oră nu mai aveți la Constantinopol ambasadorul Franței, am dorit însă să iau concediul meu de la M.V. ca un simplu particular onorat de bunăvoința voastră». Sultanul a rămas ca împietrit dinaintea realității unui fapt desăvîrșit. Cu încetul a recăpătat vocea și după expresiuni foarte abile pentru persoana mea el mi-a zis cu durere: «sînt foarte nenorocit de o asemenea întîmplare, de ruptura relațiilor cu o Putere care a făcut totul pentru Imperiul meu și pentru mine, sînt nenorocit că acestea se petrec fiind Abdul Medgid sultan». Aceste cuvinte au făcut pentru mine lumină, căci am văzut că nu se mai poate remedia nimic. Am răspuns: Sire, nu vreau să vă prelungesc o scenă care tulbură inima M. Voastre”⁷⁶.

Așadar, Turcia, Austria și Anglia nu erau dispuse să anuleze alegerile chiar cu riscul unui război. Dar războiul fu oprit de compromisul de la Osborne.

Napoleon al III-lea, văzînd că din cauza Angliei nu poate înfrînge rezistența Turciei, se hotări pentru un compromis cu Anglia. Înțelegerea a avut loc la Osborne între Napoleon al III-lea și Regina Victoria a Angliei, însoțită de lordul Palmerston.

După discuțiile purtate între 6—10 august 1857, s-a ajuns la un compromis, care consta în următoarele: Franța renunță la Unirea țărilor române, mulțumindu-se numai cu o unire vamală, militară și judecătorească, iar Anglia făgăduiește în schimb să obțină de la Turcia anularea alegerilor. Astfel, Napoleon al III-lea a obținut anularea alegerilor sacrificînd „fondul”, adevărata Unire — cauza supremă a poporului român⁷⁷.

La 10 august, Walewski trimite următoarea telegramă lui Talleyrand la București: „Cred că anularea alegerilor va fi pronunțată la Constantinople. Se va începe revizuirea listelor electorale care se va termina în 15 zile... Vrem pe cit

⁷³ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 160.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 166.

⁷⁵ T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 167.

⁷⁶ D. A. Sturdza, *Însemnătatea Divanurilor Ad-hoc*, p. 311.

⁷⁷ *Ibidem*., p. 311—312.

posibil a trece cu buretele peste trecut⁷⁸. În același timp, Musurus-Pașa trimitea și el Porții următoarea telegramă : „Clarendon mi-a confirmat că renunțarea Franței la unirea Principatelor este completă și mi-a recomandat din nou să ținem cel mai mare secret asupra acestui punct⁷⁹.”

Acest secret a fost într-adevăr bine păstrat. Poporul nu știa decât atât : Puterile care-l susține au purtat victoria. Ordinul de anulare a alegerilor falsificate trebuia să sosească din moment în moment. La 21 august, la două săptămâni după înțelegerea de la Osborne, Ali-Pașa trimite Caimacamului Moldovei următoarea telegramă : „Înalta Poartă, în baza înțelegerii stabilite cu cele șase Puteri semnatare ale Tratatului de la Paris, vă ordonă : Să anulați alegerile ce s-au făcut în această provincie ; să revizuiți listele electorale ; să procedați la noi alegeri după 15 zile de la primirea acestui ordin⁸⁰.”

A doua zi apare ordinul caimacamului Vogoride, adresat Consiliului Administrativ Extraordinar, prin care anunță anularea vechilor alegeri cu rezultatele lor și ținerea unor noi alegeri peste 15 zile, accentuându-se în mod deosebit : „Să nu se impiedice în nici un chip libera consfătuire a alegătorilor ori de ce opinie ar fi. Orice amestec direct sau indirect al autorităților, va fi considerat ca abuziv și pedepsit. Autoritățile având numai partea administrativă, a priveghea ținerea liniștii și a bunei rânduiei în timpul alegerilor⁸¹.” Referindu-se la această „nouă” atitudine a lui Vogoride, istoricul american T.W. Riker scria : „Dacă-și atrăsese neplăceri pentru că se folosise de situație ca să zădărnicească unirea, era acum gata a se arunca în tabăra opusă cu tot atita însuflețire, numai să-și mulțumească în acest fel Suveranul și să-și scape politicește pielea⁸².”

Atât țările potrivnice Unirii, cât și separatiștii din Moldova nu renunțaseră la luptă ; dar își dădeau seama că trebuie să sacrifice alegerile în schimbul asigurării că „oricare vor fi dorințele Divanurilor, Unirea tot nu se va mai face”. Pentru a ilustra mai bine acest fapt, este suficient să cităm o parte din telegrama lui Musurus-Pașa trimisă Porții : „S-a convenit că oricare va fi opinia Divanurilor Ad-hoc, Anglia și Franța în întrunirea Conferinței de la Paris, vor menține suzeranitatea Porții și își vor da toate silințele pentru a restatornici în Principate, o organizare care le va uni în ceea ce privește raporturile lor militare, financiare și juridice, însă sub guvernarea a doi hospodari separați. Poarta va fi scăpată de toate încurcăturile momentului și de celelalte cari se vor fi ivit mai târziu, câștigând punctul principal : părăsirea definitivă a Unirii⁸³.”

Deci anularea alegerilor din Moldova nu însemna pentru Turcia și separatiștii de aici pierderea bătăliei, ci doar îndeplinirea unui lucru formal pentru a câștiga „fondul” ; asigurarea dată de Franța și de celelalte Puteri că Unirea nu se va mai face.

Dar „fondul” acestei probleme de care vorbeau ei nu se găsea pe plan extern, acolo unde-l căutau, ci în interior, aici unde procesul de dezvoltare a societății românești cerea cu necesitate înfăptuirea Unirii, aspirație seculară a poporului român.

Cînd se află de anularea alegerilor, lumea românească — cum scria V. Plăce — fu în culmea fericirii. Noile alegeri care au început la 20 septembrie 1858 s-au desfășurat într-un entuziasm general. O mare însuflețire domnea pretutindeni. „Din 86 deputați aleși, numai 6 erau separatiști. Nimeni nu bănuia că pînă la urmă toți deputații, afară de doi (Alecă Balș și Episcopul Nectarie) aveau să sfîrșească votînd pentru Unire⁸⁴.”

În această însuflețire generală își încep lucrările Divanurile ad-hoc, „care au fost după secole, întîile adunări naționale care sub ochii Europei întregi au rostit cu vrednicie voința națiunii române⁸⁵.”

⁷⁸ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 706.

⁷⁹ *Ibidem.*, p. 707.

⁸⁰ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 708.

⁸¹ *Ibidem.*, p. 708—709.

⁸² T. W. Riker, *Op. cit.*, p. 180.

⁸³ D. A. Sturdza, *Acte și documente*, vol. IV, p. 318.

⁸⁴ D. A. Sturdza, *Însemnătatea divanurilor Ad-hoc*, p. 326.

⁸⁵ *Ibidem.*, p. 330.

Adunările ad-hoc — organisme a căror creare a fost prevăzută în hotărârile Congresului de la Paris, în scopul de a se pronunța asupra viitoarei organizări a țărilor române — au exprimat dorința de unire a moldovenilor și muntenilor. Europa a fost pusă, astfel, în fața unei categorice manifestări de unitate națională. Prin Convenția de la Paris, încheiată la 7/19 august 1858, se hotăra ca Moldova și Muntenia să poarte numele de Principatele Unite, se constituia o Comisie Centrală pentru pregătirea legilor, se prevedea înființarea unei Curți de Casație, comună, ambele cu sediul la Focșani, măsuri de organizare identică a armatei ș.a. În același timp, prin Convenția de la Paris, se hotăra că fiecare țară va avea domnul ei, guvernul ei, adunarea sa legislativă, administrația sa separată, ceea ce nu mai corespundea aspirațiilor de unitate ale locuitorilor celor două țări române. Prevederile Convenției de la Paris reliefa încă odată, cu claritate, poporului român dificultatea, dacă nu imposibilitatea, de a-și vedea împliniți idealul prin bunăvoința sau jocul de interese ale puterilor străine, impuneau în mod logic concluzia că numai prin luptă proprie, hotărâtă, aspirația realizării unirii poate primi consacrare. Câtă dreptate avea Nicolae Bălcescu când, în 1850, adresându-se românilor, scria : „În zadar veți îngenunecha și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceea ce le smulg popoarele. Fiți gata dar, a vă lupta bărbătește, căci prin lucrare și jertfire, prin singele vărsat, poporul dobândește conștiința drepturilor și datoririlor sale“.

Concentrându-și eforturile în jurul constituirii și lucrărilor celor două adunări electivă, masele populare aveau să-și dovedească, încă odată, curajul și înțelepciunea, capacitatea lor de a influența și determina mersul evenimentelor, conținutul însuși al hotărârilor acestor organisme reprezentative. La 5 ianuarie 1859, adunarea electivă de la Iași proclamă în unanimitate drept domn al Moldovei pe colonelul Alexandru Ioan Cuza, unul din fruntașii revoluției de la 1848, care, în acele zile eroice, cerind rezistența armată a poporului, spunea : „Cu moartea noastră trebuie să deschidem un viitor nației noastre, vrednic de mărirea strămoșilor noștri“. Sub presiunea maselor populare, a zecilor de mii de meseriași, lucrători, comercianți, țărani — adunați pe Dealul Mitropoliei din București, în zilele de 22—24 ianuarie 1859 — care au reușit să impună voința poporului, adunarea electivă de la București proclamă drept domn al Munteniei tot pe colonelul Alexandru Ioan Cuza. Succesul cu adevărat istoric obținut în aceste zile a fost posibil datorită devotamentului neclintit la poporului român față de cauza unirii, care a dejucat prin acțiune energică și unită — deopotrivă manevrele unor cercuri reacționare interne, ca și intențiile unor puteri europene care-și vedeau stânjenite, prin crearea unui stat românesc unitar, intențiile lor expansioniste în această parte a continentului. Ca toate celelalte acte definitorii ale istoriei noastre naționale, Unirea Principatelor — înfăptuită ca expresie a voinței poporului român de unitate și libertate națională — a pus în evidență, încă odată, în modul cel mai convingător, rolul maselor ca făuritoare ale istoriei, rolul major pe care îl pot juca acele personalități ce se identifică cu aspirațiile maselor largi populare și înțeleg sensul devenirii istorice. Acelora care revendicau pe nedrept meritul de a fi realizat unirea, Mihail Kogălniceanu le răspundea, cu toată forța verbului său, într-o cuvîntare, rostită în 1863, în fața aleșilor națiunii : „Unirea, domnilor, eu nu recunosc nimănui dreptul să zică că Unirea este actul său individual, proprietatea sa exclusivă ; Unirea e actul energic al întregii națiuni române, e marea noastră conchistă, și, de aceea, domnilor, nici chiar domnitorului, dar încă unui singur particular, nu-i recunosc și nici nu-i voi da vreodată dreptul acesta de a zice că el a făcut singur Unirea. Nu, domnilor, Unirea națiunea a făcut-o, națiunea care a ales un domn pentru ambele țări, cu misiunea de a realiza Unirea...“

Unirea Principatelor s-a bucurat de un deosebit ecou și în celelalte provincii românești, aflate încă sub stăpînire străină, care dobîndeau noi temeiuri pentru speranța lor permanentă de a se uni într-un corp comun, identificînd în actul din 1859 coloana de susținere. Alexandru Papiu-Ilarian scria în 1860 : „...Românii din Transilvania, în împrejurările de față, numai la principate privesc, numai de aici așteaptă semnul, numai de aici își văd scăparea. Cînd s-a ales Cauza domn, entuziasmul la românii din Transilvania era poate mai mare decît în Principate...“

De asemenea, unirea s-a bucurat de un larg ecou şi într-o serie de ţări ale Europei în care înfăptuirea unităţii de stat era o problemă la ordinea zilei.

Eveniment cu adevărat epocal al istoriei României, unirea din 1859 a pus bazele statului naţional român modern, a permis angajarea ţării noastre pe drumul progresului şi civilizaţiei pe multiple planuri. Consolidarea noului stat va conduce la accelerarea dezvoltării social-economice a ţării, a constituit cadrul pentru înfăptuirea unui şir larg de reforme cu adevărat progresiste în diferite domenii de activitate, a deschis noi şi ample perspective evoluţiei ţării pe calea capitalismului. „Unirea din 1859 şi reformele care i-au urmat — sublinia tovarăşul Nicolae Ceauşescu — au asigurat condiţii pentru dezvoltarea industriei naţionale, a activităţii ştiinţifice şi culturale, pentru extinderea relaţiilor capitaliste, pentru accelerarea progresului economic şi social al României“. Întreg acest proces a deschis calea pentru ascensiunea pe scena vieţii social-politice româneşti a unor noi forţe, în primul rând a clasei muncitoare, care va prelua şi ridica pe o treaptă superioară idealurile de dreptate socială, de unitate şi independenţă naţională ale poporului român, situându-se cu consecvenţă în primele rânduri ale luptei acestuia pentru împlinirea lor. Determinantă pentru întreaga evoluţie internă a ţării, unirea din 1859 a creat posibilităţi noi de afirmare şi acţiune ale ţării noastre în planul relaţiilor internaţionale. Unirea din 1859 a fost prologul necesar al obţinerii independenţei depline şi condiţia de bază a desăvîrşirii unităţii naţionale a poporului român.

Femeile — participante active la elaborarea și la aplicarea politicii P.C.R. de dezvoltare multilaterală a României socialiste (II)

„Activistele noastre de partid, și în ilegalitate, și după cucerirea puterii politice, și în anii revoluției și construcției socialiste, au dovedit că știu să-și îndeplinească în bune condițiuni, câteodată chiar mai bine decât bărbații, sarcinile încredințate“.

NICOLAE CEAUȘESCU

Victoria insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din August 1944 a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația străină a înfăptuirii năzuințelor poporului român de a dispune de bogățiile și munca sa, de a-și construi propriul său destin. Aceasta a inaugurat epoca unor profunde transformări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea și masele largi populare. „Epoca ce a urmat a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în propria sa țară“¹.

În zilele fierbinți din perioada de după victoria insurecției, cînd masele populare desfășurau puternice acțiuni revoluționare, femeile continuînd și dezvoltînd bogatele tradiții revoluționare ale poporului român s-au aflat în primele rînduri ale luptei pentru învingerea greutăților pricinuite de război, pentru dezvoltarea liberă și democratică a patriei. Întreaga activitate revoluționară desfășurată de masele de femei aparțin organic luptei generale a poporului nostru pentru triumful idealului socialist. „Nu este practic posibil să judecăm activitatea femeilor rupt de activitatea generală a națiunii noastre — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — de lupta întregului popor pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate, de eforturile pentru ridicarea tuturor cetățenilor patriei la un nivel de viață și de civilizație tot mai înalt“².

Direcționînd și conducînd acest proces de transformări fundamentale, partidul comunist s-a preocupat îndeaproape de activitatea femeilor. În octombrie 1944, Comitetul Central al Partidului Comunist Român, a publicat Proiectul de revendicări speciale pentru femei în care se arăta că trebuiau urmărite îndeaproape dezideratele specifice ale muncitoarelor, țărancelor, intelectualelor și gospodinelor, deoarece activitatea în rîndurile femeilor avea o însemnătate deosebită, ele constituind mai mult de jumătate din populația țării și reprezentînd o importantă forță economică și politică. Din aceste motive — se sublinia în continuare — era necesară mobilizarea femeilor în lupta pentru democratizarea țării³.

Răspunzînd cu înflăcărare chemării partidului comunistilor, femeile au depus eforturi eroice în refacerea întreprinderilor distruse de război, în creșterea

¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. Editura politică. București, p. 52.

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 8, Editura politică, București, 1973, p. 646—647.

³ Paraschiva Cîncea, *Mișcarea pentru emanciparea femeii în România*, Editura politică, București, 1976, p. 146.

producției, s-au aflat printre participanții activi la ample acțiuni revoluționare, au contribuit la ajutorarea țărănimii. Referindu-se la aceasta tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „noi știm bine că și în ilegalitate, și în anii de după victoria insurecției, sute, mii de activiste umblau din sat în sat, din comună în comună, din oraș în oraș, săptămîni întregi, făcîndu-și datoria fără să se plîngă“⁴.

Prin acțiunile lor — adunări, mitinguri, moțiuni, participarea la marile demonstrații de stradă din ianuarie-februarie 1945 — femeile au contribuit la instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului revoluționar-democratic prezidat de dr. Petru Groza și au salutat cu entuziasm în adunarea lor festivă de la 8 martie a aceluiași an, marea victorie dobîndită de masele largi populare⁵. Evocînd această susținută activitate una din reprezentantele femeilor, deputată în primul parlament democrat arăta în ședința din 28 octombrie 1947: „Conștientă că în regimul democrat pot găsi condițiile unei vieți mai omenești, că regimul democrat le poate asigura și apăra drepturile și o viață pusă la adăpost de pericolul războaielor, femeile din România au luptat pentru aducerea la cîrma țării a unui guvern democrat, pe care, de la 6 martie 1945 l-au sprijinit nu numai prin muncă ci și printr-o luptă deschisă“⁶.

Un moment important în activitatea revoluționară a femeilor l-a reprezentat crearea, din inițiativa P.C.R. în aprilie 1945 a Uniunii Femeilor Antifasciste din România. Sarcinile principale ale organizației au fost sintetizate în Apelul Uniunii Femeilor Antifasciste din România, în care se evidențiază că, „numai cu participarea activă și organizată a miilor de femei vom putea face față acelor sarcini uriașe ce stau în fața poporului nostru“. Tocmai de aceea se lansa însuflețitoarea chemare: „Dublați-vă puterile, măriți producția pentru a grăbi refacerea țării... Unite în cadrul Uniunii Femeilor Antifasciste din România, ne vom face datoria față de copiii noștri, față de poporul nostru“⁷. Activitatea U.F.A.R. pentru stringerea laolaltă a tuturor organizațiilor de femei a dus la crearea, în martie 1946, a Federației Democratice a Femeilor din România, la care au aderat U.F.A.R., Uniunea Femeilor Muncitoare, secțiile de femei ale Frontului plugarilor, ale Uniunii Populare Maghiare, Asociația femeilor ortodoxe, Comisia de femei a sindicatelor, Femeile universitare⁸. S-a înțeles atunci, de toate aceste organizații, care reprezentau o mișcare de masă impresionantă, că o colaborare activă, coordonată între femeile din organizațiile democratice este nu numai posibilă, ci deosebit de necesară în lupta pentru democrație, pentru egalitatea în drepturi a femeii în toate domeniile, pentru ridicarea nivelului lor de viață material și cultural⁹.

În acest proces, făurirea Uniunii Femeilor Democratice, la Conferința din februarie 1948, a semnificat realizarea unității de acțiune a forțelor organizate ale femeilor din întreaga țară, ceea ce a dus la întărirea și dezvoltarea mișcării feminine. Cu acest prilej s-a lansat lozinca „Cu fața la sate“, ca o sarcină de prim ordin a organizațiilor de femei și care, în scurt timp a prins viață. „Mereu mai multe sătence — se releva în Raportul Comitetului Executiv al U.F.D.R. prezentat la plenara C.C. al U.F.D.R. din 19 iulie 1948 — iau parte activă la munca organizației noastre și la viața politică și economică a satelor. Aceasta s-a arătat în mod deosebit în timpul campaniei electorale, cînd sub influența muncii electorale generale, încurajate de prevederile Constituției, mii și mii de sătence s-au transformat în îndrumătoare, ducînd muncă efectivă pentru victoria F.D.P.“¹⁰.

Una dintre sarcinile U.F.D.R., izvorită din noua condiție social-politică a femeii, a constat în atragerea reprezentantelor sale în conducerea și îndrumarea unor sectoare ale vieții economice și politice. Învîingînd unele prejudecăți, U.F.D.R., printr-o activitate stăruitoare a reușit ca, în pas cu marile transformări sociale și politice, ca tot mai multe femei să fie antrenate în activitatea de producție, în conducerea țării. Numeroase femei conduc cooperative și întreprinderi, sînt alese deputate, lucrează în munci de răspundere în aparatele organizațiilor politice și de stat.

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru de la Comitetul Central al Partidului Comunist Român*, 23 septembrie 1977, Editura politică, București, p. 17.

⁵ Lina Ciobanu, *Rolul și locul femeii în societatea românească contemporană*, în „Revista de istorie“, nr. 12/1975, p. 1850.

⁶ „Monitorul Oficial“, partea a III-a, nr. 4 din 30 octombrie 1947.

⁷ *Apelul Uniunii Femeilor Antifasciste din România*.

⁸ Lina Ciobanu, *Op. cit.*, p. 1852.

⁹ *Raport de activitate al Uniunii Femeilor Muncitoare*, 4-8 octombrie 1947, Editura P.S.D., București, 1947, p. 13-14.

¹⁰ *Raportul Comitetului Executiv U.F.D.R. ținut în ziua de 19 iulie 1948 în cadrul plenarei C.C. U.F.D.R.*, p. 4.

Partidul Comunist a urmărit cu atenție dezvoltarea mișcării feminine. Sub conducerea sa, s-au ridicat mii și sute de mii de femei în munca de producție și lupta politică. Sub îndrumarea partidului, în lupta pentru reforma agrară, pentru curățirea aparatului de stat; în asalturile date primăriilor și prefecturilor; în timpul luptei pentru guvernul de la 6 martie; pentru instaurarea Republicii; în lupta de ridicare a producției; de ridicare a stării sanitare și culturale; în lupta în întreprindere și în cartier contra exploatării; a speculei și a sabotajului economic; în campania electorală, femeile, în primul rînd muncitoare, au cîștigat experiența luptei, s-au ridicat și, împreună cu bărbații, au asigurat cuceririle democratice ale regimului, au învățat să lupte pe tărîm politic, social și economic și au dobîndit conștiința cetățenească și respectarea drepturilor democratice ale femeilor¹¹.

Orînduirea socialistă a adus schimbări radicale în situația femeilor din țara noastră. Nu există domeniu important al vieții politice și sociale în care femeile să nu fie prezente, unde să nu se manifeste, prin energia, priceperea și spiritul lor gospodăresc ca un însemnat factor de progres, aducîndu-și contribuția la mersul înainte al societății noastre.

Anii primelor cincinale au avut în femei acea largă și impetuoasă forță socială, care a adus elanul, sacrificiul adesea pentru a construi, înfruntînd mari greutăți, bazele socialismului. Nimic din tot ce s-a creat nou, măreț și adevărat în acei ani nu poate fi trecut în filele istoriei fără a sublinia locul cuvenit femeilor¹².

Conferința Națională a Consiliului Național al Femeilor din 1962 consemna la bilanțul primelor două cincinale succese importante atît în privința condițiilor materiale, a afirmării femeilor în viața țării, cît și în privința creșterii conștiinței lor socialiste. În cuvîntul lor, reflectînd acest nivel, delegatele la conferință au arătat posibilitățile mari existente în antrenarea femeilor la o operă de complexitate mereu mai mare. Pe fondul marilor realizări obținute în domeniul vieții economice și spirituale ale poporului român din acești ani, care au dus la victoria socialismului în România, s-a creat un cadru larg de condiții materiale și morale, care au permis femeilor să-și afirme nestîinjenit capacitățile și aptitudinile, să ocupe din ce în ce mai mult în societate un loc corespunzător muncii și pregătirii lor.

Unul din capitolele luminoase ale istoriei naționale la care femeile au avut o participare activă a fost marcat de Congresul al IX-lea al P.C.R., desfășurat la București între 19 și 24 iulie 1965. Documentele dezbătute și adoptate de Congres, Raportul general prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, document de covîrșitoare însemnătate teoretică și practică, în care și-au găsit o strălucită expresie clar-viziunea și spiritul novator, au trasat întregului popor un program vast și mobilizator de acțiune.

Exprimînd hotărîrea femeilor din țara noastră de a da viață programului complex de dezvoltare echilibrată a întregii economii, Suzana Gîdea, delegată a organizației orășenești de partid București, arăta: „În realizarea programului de dezvoltare a industriei socialiste, un rol de seamă revine marelui număr de muncitoare, tehniciene și ingineri din întreprinderi. Ele încredințează conducerea partidului că, perfecționîndu-și pregătirea profesională la nivelul tehnicii cu care sînt înzestrate întreprinderile, vor lupta cu hotărîre, împreună cu ceilalți oameni ai muncii, pentru îndeplinirea importantelor obiective stabilite de Congres: creșterea productivității muncii, reducerea prețului de cost, ridicarea calității produselor, pentru îndeplinirea și depășirea ritmică a planurilor anuale de producție.”¹³

Delegatele la Congres au exprimat hotărîrea de a lupta fără preget pentru traducerea în viață a Directivelor partidului, pentru prosperitatea patriei, și îmbunătățirea pe mai departe a condițiilor de viață ale celor ce muncesc, și, în același timp, au făcut numeroase propuneri, menite să ducă la creșterea productivității muncii și a calității produselor.

Ocupîndu-se pe larg de problemele construcției de partid, Congresul al IX-lea a hotărît măsuri de mare însemnătate pentru creșterea continuă a rolului condu-

¹¹ Ibidem, p. 5.

¹² Elena Georgescu, Titu Georgescu, *Miscarea democratică și revoluționară a femeilor din România*, Editura „Scrisul românesc”, Craiova, 1975, p. 251; Lina Ciobanu, *Op. cit.*, p. 1840—1861; Paraschiva Cîncea, *Op. cit.*; Elisabeta Ionită, *Cronologia mișcării organizate a femeilor din țara noastră*, în „Anale de istorie”, nr. 4/1975, p. 104.

¹³ Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, 19—24 iulie 1965, Editura politică, București, 1965, p. 536.

cător al partidului în toate domeniile. În acest sens, o semnificație deosebită a avut adoptarea noului Statut al partidului. Ampla dezbatere a Proiectului de Statut al P.C.R. a antrenat și reprezentante din rîndul celor 269 de delegate femei. Astfel, Eleonora Cojocaru — delegată a organizației orășenești de partid București a spus: „Ținînd seama de faptul că organizațiile de partid lucrează nemijlocit în rîndul maselor, că desfășoară o bogată activitate politico-educativă, că au crescut conștiința politică și nivelul general de cunoștințe al maselor, consider ca foarte binevenită propunerea din proiectul de Statut al P.C.R. ca în viitor primirea în partid să se facă fără stagiul de candidat”¹⁴.

În domeniul agriculturii — ramură deosebit de importantă pentru mersul înainte al economiei naționale — Congresul a prevăzut un complex de măsuri și hotărîri menite să asigure dezvoltarea intensivă și multilaterală a acesteia, încadrarea ei armonioasă în procesul dezvoltării economiei generale. Abordînd o latură a acestor măsuri, Maria Bălțatu, delegată a organizației regionale de partid Dobrogea, pornind de la sarcinile trasate de Congresul al IX-lea al P.C.R., a arătat că „e necesar ca fiecare cooperativă agricolă de producție să aibă un inginer zootehnist propriu. În acest scop aș propune să se studieze posibilitățile de lărgire a rețelei de pregătire a cadrelor de zootehniști, eventual prin înființarea de noi facultăți de zootehnie în care să se poată pregăti un număr mai mare de cadre potrivit cerințelor actuale”¹⁵.

Referindu-se la faptul că Raportul Comitetului Central a subliniat necesitatea creșterii competenței organizațiilor de partid în rezolvarea sarcinilor în toate domeniile de activitate, Maria Ghirțoi, delegată a organizației regionale de partid București, a apreciat ca deosebit de importantă „prevederea din proiectul noului Statut ca organizațiile de bază din școli să pună în centrul activității lor ridicarea în continuare a calității procesului instructiv-educativ, să se preocupe de ridicarea nivelului politic și ideologic al cadrelor didactice, de educarea elevilor în spiritul patriotismului socialist și internaționalismului proletar, al dragostei și atitudinii înaintate față de muncă, al principiilor moralei comuniste”¹⁶.

Într-o atmosferă de deosebit entuziasm delegații și delegatele au ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, hotărîre întîmpinată cu o unanimitate aprobată de către întregul popor.

Hotărîrile Congresului au declanșat pretutindeni în țară o vie preocupare pentru realizarea obiectivelor stabilite, pentru dezvoltarea experienței în construcția socialistă. Participarea tot mai activă a maselor populare, a femeilor, la dezbaterea și înfăptuirea principalelor probleme ale politicii interne și externe a statului a devenit caracteristica definitorie a lărgirii continue a democrației socialiste. Aceasta s-a materializat în cadrul Conferinței Naționale a Femeilor din iunie 1966, al Conferinței Naționale a P.C.R. din decembrie 1967, moment remarcabil în lupta pentru înfăptuirea hotărîrilor Congresului al IX-lea al Partidului Comunist Român.

Făcînd bilanțul marilor înfăptuiri ale poporului român, condus de partid, pe drumul socialismului, Congresul al X-lea al partidului care și-a desfășurat lucrările în zilele de 6—12 august 1969, a trasat și aprobat obiectivele de bază și liniile directe ale dezvoltării viitoare, economice și social-culturale a României. Obiectivul fundamental propus de Congres a fost „lărgirea și perfecționarea continuă a bazei tehnico-materiale a țării, făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate”.

La Congresul al X-lea al P.C.R. au participat 421 delegate, adică 21,98% din totalul delegaților avînd o prezență activă pe întreaga desfășurare a sa.

Cu emoție, delegatele femeilor, alături de întregul Congres, de întregul popor, au exprimat dorința ca tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reales în înalta funcție de secretar general al partidului. Astfel, Maria-Magdalena Fanbank, delegată a organizației județene de partid Satu-Mare, arăta: „Oamenii muncii din județul Satu-Mare — români, maghiari, germani și de alte naționalități — în frunte cu comuniștii, într-o frățească unitate, dau o înaltă apreciere înțelepciunii cu care partidul nostru, Comitetul său Central, promovează o politică științifică, realistă, în deplină concordanță cu năzuințele și aspirațiile de progres și prosperitate ale poporului. Noi știm că un mare merit în promovarea fermă a acestei politici revine tovarășului Nicolae Ceaușescu. Vreau de aceea, să dau glas dorinței comuniștilor, a tuturor oamenilor muncii din județul nostru — exprimată cu multă căldură la Conferința județeană de partid — ca tovarășul Nicolae Ceaușescu să fie reales în înalta

¹⁴ *Ibid.*, p. 237.

¹⁵ *Ibid.*, p. 256.

¹⁶ *Ibid.*, p. 684.

funcție de secretar general al partidului. Sintem pe deplin încredințați că dînd viață ideilor sale adînc omenești, întemeiate pe învățătura marxist-leninistă, idei de mare însemnătate pentru înflorirea multilaterală a României, vom obține succese și mai mari în construirea viitorului de aur al patriei, al copiilor noștri”¹⁷.

Delegatele la Congres au evidențiat obiectivele principale ale documentelor aflate pe ordinea de zi — continuarea consecventă a industrializării pe baza celor mai noi cuceriri ale revoluției tehnico-științifice contemporane, dezvoltarea industriei grele, avansate, cu o structură modernă, diversificarea bazei energetice, intensificarea producției de înlocuitori ai materiilor prime etc. „Am reținut sublinierea făcută în Raport — arăta Maria-Magdalena Fanbank — cu privire la importanța și necesitatea promovării largi a progresului tehnic în economia noastră națională, a extinderii proceselor tehnologice avansate, a ridicării calității produselor, a asimilării de noi produse în pas cu cerințele revoluției tehnico-științifice, cu exigențele crescînde ale pieței interne și externe”¹⁸.

O parte componentă a politicii economice elaborate de congres, a constituit-o dezvoltarea intensivă, multilaterală a agriculturii, prin folosirea rațională a pămîntului, realizarea unui amplu program de irigații, chimizarea complexă și dotarea cu o gamă variată de mașini agricole.

Subliniind un aspect legat nemijlocit de dezvoltarea agriculturii, Floarea Barbu, delegată a organizației județene de partid Teleorman, s-a referit la sprijinul concret pe care trebuie să-l dea specialiștii și îndrumătorii care se deplasează în cooperativele agricole. „De aceea, subscriu la indicația dată de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca lucrătorii organelor agricole să fie prezenți mai mult în unitățile noastre și să ne ajute efectiv în organizarea muncii și în aplicarea măsurilor agrotehnice. Agricultura nu poate fi condusă prin hirtii și decizii, oricît de juste ar fi ele. Se cer măsuri concrete, operative, pentru că orice întîrziere se soldează cu pierderi însemnate de recoltă. De aceea, prezența permanentă a specialiștilor la fața locului este absolut necesară”¹⁹.

În Raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu în cadrul Congresului s-a indicat ca principală sarcină instituțiilor de stat, organizațiilor de masă și obștești, asigurarea participării intense a maselor de femei muncitoare, țărânci, intelectuale — în toate tărimurile de activitate — promovarea lor în funcții de răspundere. Referindu-se la aceasta, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, delegată a organizației județene de partid Brașov, arăta : „Mai întîi, această subliniere denotă un foarte interesant prim aspect al adîncirii democrației socialiste, prin prezența tot mai accentuată a valorilor feminine în viața cetățenească, prin creșterea rolului comitetelor și comisiilor de femei în toate sectoarele, de la realizarea indicilor de plan în producție pînă la perfecționarea în știință și tehnică, pînă la gospodărirea treburilor publice, cu un cuvînt în toată opera uriașă de edificare a socialismului. Deci aspectul promovării femeilor în toate domeniile de activitate este fixat ca o orientare politică a partidului. Și acest lucru ne bucură și ne obligă”²⁰.

Înfăptuirea vastului program elaborat de Congresul al X-lea privind dezvoltarea economico-socială, traducerea în viață a măsurilor de perfecționare a conducerii planificate a societății au impus îmbunătățirea continuă a muncii organizatorice și politico-ideologice a partidului.

În analele istoriei contemporane a României, Conferința Națională a P.C.R. din 19—21 iulie 1972 reprezintă un moment de o excepțională însemnătate. Ea s-a înscris pe linia intensei activități teoretice și practice a partidului nostru, menită să asigure dezvoltarea continuă a societății noastre socialiste.

Dezbaterile din cadrul Conferinței a problemelor privind dezvoltarea economico-socială a României în anii imediat următori și în perspectivă, perfecționarea conducerii planificate a societății și adîncirea democrației socialiste, creșterea rolului conducător al partidului în edificarea socialismului și comunismului, definirea rolului națiunii — probleme cuprinse în istoricul Raport prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu au fost amplu analizate de delegați și delegate. Astfel Maria Fluscă, Agurița Alexandrescu, Ecaterina Brumărică, Amelia Popinceanu, Natalia Ștefănescu au exprimat în fața conferinței preocupările și hotărîrea femeilor de a con-

¹⁷ Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român, 6—12 august 1969, Editura politică, București, 1969, p. 167—168.

¹⁸ *Ibid.*, p. 168.

¹⁹ *Ibid.*, p. 418.

²⁰ *Ibid.*, p. 360.

tribui la vastul proces de perfecționare a întregii vieți economice și sociale care îl trasează Conferința Națională.

Conferința Națională a stabilit pentru partid, pentru popor un program de lucru clar, puternic mobilizator, avînd ca obiectiv imediat mobilizarea tuturor energiilor, a tuturor resurselor pentru realizarea prevederilor planului cincinal și, în același timp, depășirea prevederilor Congresului al X-lea.

Pe această linie în cadrul Conferinței Naționale au fost discutate probleme legate de asigurarea condițiilor propice creșterii contribuției femeilor la îndeplinirea programului elaborat de Congresul al X-lea al partidului. Abordînd această problemă, delegata Ana Miclescu, în numele colectivului de muncă al uzinelor textile din Arad arăta: „Orientarea dată de conducerea partidului, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a se promova cu curaj femeile în funcțiile de conducere trebuie să se materializeze cit mai curînd. Pe această linie, comitetul uzinal de partid va trebui să militeze cu mai multă fermitate pentru a elimina din gîndirea unor conducători o anumită optică învechită privind rolul femeii în procesul de producție și în societate. Totodată, mai avem mult de făcut în ce privește eliminarea acestei concepții chiar din mintea unor femei, însuflețindu-le încredere în forțele lor proprii, preocupîndu-ne în mod deosebit de ridicarea nivelului lor de pregătire profesională, ideologică, culturală”²¹. Referindu-se la aceeași problemă delegata Ecaterina Brumărică în numele femeilor din Teleorman a spus: „Pentru funcții pe linie de partid, de stat și obștești, sînt solicitate prea puține femei. Și, desigur, procedura de a le promova numai de dragul de a pune în funcții de conducere femei, fără competența necesară, nu este conformă normelor socialiste. Astfel de improvizații au o viață scurtă, sînt respinse de realitate. De aceea, cred că, ținînd seama de criteriile promovării femeilor în munci de răspundere trebuie să le recrutăm cu mai mult curaj în formele de pregătire”²².

Conferința Națională a P.C.R., pornind de la prețuirea capacității femeilor și preocupîndu-se de creșterea rolului lor în întreaga viață social-economică, a hotărît completarea numărului membrilor și membrilor supleanți ai Comitetului Central al Partidului Comunist Român cu un număr mai mare de femei.

Alegerea la Conferința Națională din 1972 a tovarăsei Elena Ceaușescu ca membră a C.C. al P.C.R., iar la Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1973 ca membră a Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. și re alegerea sa la Congresul al XI-lea ca membră a C.C. al P.C.R. și a Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. este expresia recunoașterii meritelor militantei comuniste Elena Ceaușescu în mișcarea noastră muncitorească în cadrul căreia s-a înrolat și activat cu nefermîrit devotament din fragedă tinerețe și, deopotrivă a rolului politic și social al femeii pînă în forurile supreme ale societății noastre.

Profilul de militant al tovarăsei Elena Ceaușescu este elocvent pentru rolul pe care l-au avut femeile în activitatea revoluționară a partidului nostru. Atașată idealurilor comuniste, a intrat în mișcarea comunistă de tineret, remarcîndu-se prin energie și clarviziune în îndeplinirea sarcinilor, în conducerea activității.

În tumultul luptei revoluționare împotriva pericolului fascist, pentru apărarea drepturilor maselor largi muncitoare, pentru apărarea independenței și suveranității României tovarășa Elena Ceaușescu desfășoară în cadrul Partidului Comunist Român o pilduitoare activitate. Marile momente ale luptei P.C.R. din deceniul al patrulea și, în primul rînd, impunătoarea demonstrație antifascistă a populației din București de la 1 Mai 1939 de particulară semnificație pentru amploarea luptei antifasciste a poporului român, evidențiază rolul revoluționar al tovarăsei Elena Ceaușescu.

Anii războiului au pus în evidență, în condiții de aspre vicisitudini trăsături caracteristice ale luptătoarei revoluționare. În pofida riscurilor și primejdiilor din timpul războiului, a privațiilor de tot felul, tovarășa Elena Ceaușescu, activînd în cadrul organizației P.C.R. București a luat parte activă la organizarea acțiunilor desfășurate de femeile muncitoare pentru sprijinirea morală și materială, pentru apărarea vieții comuniștilor și antifasciștilor din lagăre și închisori. Au fost ani care au ilustrat personalitatea tovarăsei Elena Ceaușescu ca luptătoare revoluționară pentru cauza dreaptă a partidului și poporului.

După eliberarea țării de sub dominația fascistă, tovarășa Elena Ceaușescu a probat înaltele virtuți ale femeii române care își poate afirma nestăvilit capacitatea

²¹ Conferința Națională a Partidului Comunist Român, 19–21 iulie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 175.

²² Ibid., p. 188.

de acțiune politică și socială în slujba ridicării României pe culmile progresului și civilizației. Pentru deosebitele merite în cercetarea științifică, în impulsționarea și dezvoltarea ei, pentru prestigioasele lucrări publicate, tovarășa Elena Ceaușescu, a fost aleasă membră a Academiei Române și onorată de alte Academii și înalte foruri științifice de peste hotare cu titluri academice, expresie a strălucitoarelor valori științifice pe care le pot afirma femeile din țara noastră în condițiile socialismului.

În istoria patriei noastre vor rămâne înscrise cu litere de aur pentru totdeauna puternicele semnificații ale celui de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român care și-a desfășurat lucrările între 25—28 noiembrie 1974.

Document de inestimabilă valoare teoretică și practică, Raportul prezentat la Congres constată că, într-o perioadă istorică scurtă, poporul român a obținut mari succese în toate domeniile de activitate, în realizarea planului cincinal înainte de termen, în dezvoltarea liberă a țării, în ridicarea ei pe noi culmi de progres și civilizație socialistă.

Inscriindu-se organic în contextul măsurilor de perfecționare a organizării și conducerii societății, a relațiilor de producție și sociale, a fundamentării liniei politice generale a partidului, a tacticii și strategiei sale în perioada actuală și în perspectivă, „documentele supuse spre dezbateră și adoptare înaltului forum al comuniștilor — arăta Otilia Indrea delegată a organizației județene de partid Satu-Mare — poartă pecetea contribuției creatoare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cel mai iubit fiu al națiunii noastre socialiste, care de mai bine de patru decenii își închină cu înaltă abnegație comunistă întreaga energie și putere de muncă împlinirii celor mai nobile aspirații ale celor ce muncesc, fericirii și prosperității întregului popor român”²³.

În cadrul Congresului al XI-lea al partidului, atenția principală a fost consacrată relevării necesității creșterii și modernizării continue, în cincinalul 1975—1980, a industriei și agriculturii, a celorlalte ramuri ale economiei naționale, ridicării României pe o treaptă superioară de dezvoltare, parcurgerii unei părți însemnate a drumului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Subliniind sarcinile care se ridică în lumina documentelor congresului pentru industria ușoară, Otilia Indrea a înfățișat activitatea pe care o desfășoară colectivul întreprinderii „Mondiala” din Satu-Mare, ce numără peste 3 400 de lucrători, dintre care circa 85% sînt femei, pentru realizarea cincinalului înainte de termen. „Preocuparea întregului nostru colectiv de muncă — arăta Otilia Indrea — de a îndeplini sarcinile și indicațiile date de conducerea superioară de partid și de stat cu privire la creșterea calității produselor, sporirea volumului produselor destinate exportului și a eficienței acestuia se reflectă în faptul că față de începutul cincinalului actual, cînd livrăm 55% din producție pe piețele externe, urmează ca la sfîrșitul acestui cincinal peste 80% din producția noastră să fie destinată exportului. Considerăm însă că avem încă mult de făcut pentru realizarea ritmicității corespunzătoare a producției, statornicirea unui climat optim de muncă, respectarea cu rigurozitate a disciplinei tehnologiei și de producție, pentru asigurarea cu forțe de muncă calificată a tuturor zonelor de lucru”²⁴.

Luînd cuvîntul în cadrul Congresului, Elena Nae, delegată a organizației municipale de partid București, a relevat munca entuziastă a colectivului din Întreprinderea de confecții și tricotaje Bueurești, grija și prețuirea permanentă pe care partidul și statul nostru o acordă femeilor din patria noastră, creării condițiilor necesare afirmării lor în toate domeniile de activitate. „Rezultatele obținute în întreprinderea noastră sînt dovada grăitoare a capacității femeilor de a participa activ la făurirea bunurilor materiale și construirea noii societăți, a competenței ei dragostei cu care s-au integrat în efortul general al întregii națiuni pentru propria ei prosperitate. Fără îndoială că participarea femeilor la viața și activitatea socială este nemijlocit legată de gradul de pregătire politică și profesională. Iată de ce, una din preocupările noastre o constituie calificarea și perfecționarea pregătirii profesionale a femeilor. Numai în acest an, prin școala-fabrică a întreprinderii noastre și prin alte forme de învățămînt profesional au fost pregătite 1 600 de femei, iar alte 3 000 au urmat cursurile de perfecționare”²⁵.

Exprimînd certitudinea că, sprijinindu-se pe munca politico-organizatorică a organizațiilor de partid, centralizînd energia și puterea creatoare a lucrătorilor — din

²³ Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român, 25—28 noiembrie 1974, Editura politică, București, 1974, p. 315.

²⁴ Ibid., p. 315—316.

²⁵ Ibid., p. 514.

care ponderea principală o dețin femeile — Iuliana Bucur, delegată a organizației de partid Constanța, în numele celor 520 000 de oameni ai muncii care lucrează în industria ușoară a dat glas „hotărîrii de a se munci cu abnegație și responsabilitate comunistă pentru sprijinirea efectivă a creșterii calificării și perfecționării fondului de cadre de care dispune industria ușoară, de a se promova cu mai multă consecvență femeile în munci de răspundere”²⁶.

Permanenta grijă a conducerii partidului pentru dezvoltarea armonioasă a tuturor județelor patriei, materializată în prevederea din Raport ca la sfîrșitul viitorului cincinal să nu existe nici un județ cu o producție industrială mai mică de 10 miliarde de lei, a constituit un punct de referință pentru numeroși delegați. „În mod concret — arăta Georgeta Podaru, delegată a organizației județene de partid Botoșani — județul Botoșani, va avea investiții de două ori mai mari decît în ultimul deceniu, o producție industrială de 3,1 ori mai mare decît în 1975, respectiv un ritm anual de creștere de peste 25% unități noi în ramuri moderne, purtătoare ale progresului tehnic, cum sînt electronica, chimia, o creștere a numărului de angajați cu aproape 30 000, numeroase construcții cu caracter social-cultural și lucrări edilitare gospodărești care vor face viața oamenilor de pe meleagurile lui Eminescu și Enescu tot mai frumoasă și mai îmbelșugată”²⁷.

În cadrul Congresului s-a subliniat că în perioada care a trecut de la Congresul al X-lea al P.C.R., învățămîntul românesc a cunoscut ca urmare a preocupării conducerii partidului, nemîllocit a tovarășului Nicolae Ceaușescu, o cotitură radicală, în sensul legării sale organice de producție, de practica socială. „Indicațiile de mare valoare teoretică și practică — arăta Maria Stănescu, delegată a organizației de partid Iași — date personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința Națională a cadrelor didactice, la celelalte întîlniri cu cadrele didactice, inclusiv la întîlnirea din toamna acestui an, au fost determinante în orientarea mai hotărîtă — spre o cotitură — în activitatea și mentalitatea oamenilor școlii, care sîntem convinși că se va reflecta în profilul personalității viitorilor specialiști. În practica didactică, aceasta va însemna nu numai formarea tinerilor la nivelul celor mai înaintate cuceriri ale științei și tehnicii contemporane, ci și pregătirea lor pentru producție prin activități desfășurate direct în întreprinderi, orientarea lor în spiritul concepției materialist-dialectice și istorice despre natură și societate, spre a deveni continuatori demni și de nădejde ai construcției socialismului și comunismului”²⁸.

Referindu-se la sarcinile Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști în transformarea revoluționară a școlii superioare românești, în concordanță cu ansamblul proceselor care au loc în societatea noastră, Ileana Antonescu, delegată a organizației municipale de partid București, arăta că: „asociațiile studenților comuniști, sub conducerea organizațiilor de partid își vor intensifica activitatea politico-ideologică; ele vor urmări creșterea spiritului de responsabilitate socială a fiecărui student, realizarea unui mod de gîndire și acțiune comunist, astfel ca viitorul absolvent, conștient că trebuie să fie prezent acolo unde nevoile economiei naționale o cer, să devină cu adevărat un transformator social, un militant revoluționar pentru îndeplinirea Programului Partidului Comunist Român. Pornind de la sarcinile puse de partid în fața tineretului, fiind permanent mobilizați de chemarea adresată de tovarășul Nicolae Ceaușescu, preocuparea esențială a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști va fi afirmarea fiecărei organizații ca un autentic colectiv de luptă pentru formarea și educarea comunistă a studenților”²⁹.

O amplă dezbateră a documentelor Congresului al XI-lea s-a realizat în cele 12 secțiuni. În cadrul acestora reprezentantele femeilor au abordat probleme fundamentale ale construcției socialiste evidențiind schimbările profunde ce s-au produs în structura societății românești, întărirea rolului partidului în conducerea întregii noastre națiuni, pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și a comunismului în România, perfecționarea continuă a activității de conducere a vieții economice și sociale, ridicarea rolului statului în organizarea construcției socialiste.

Lucrările Secțiunii pentru cercetare științifică și proiectare, au fost conduse de tovarășa academician dr. ing. Elena Ceaușescu, care a rostit cuvîntul de deschidere.

Subliniind importanța istorică a Congresului al XI-lea tovarășa Elena Ceaușescu a spus: „Congresul al XI-lea va rămîne în istoria partidului și a patriei noastre ca un moment epocal care marchează ridicarea națiunii noastre pe o treapă superioară de

²⁶ Ibid., p. 452.

²⁷ Ibid., p. 571.

²⁸ Ibid., p. 463.

²⁹ Ibid., p. 552.

dezvoltare, înfăptuirea unei puternice baze tehnico-materiale și asigurarea condițiilor necesare ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor. În realizarea acestor obiective de mare perspectivă, Programul și Directivele acordă un rol important științei ca factor de bază al întregii activități de dezvoltare economico-socială a țării.

Intr-adevăr, în actuala epocă a revoluției tehnico-științifice, progresul oricărui popor, și cu atât mai mult al unui popor care își propune să edifice cea mai superioară orînduire socială, nu se poate realiza decît pe baza celor mai noi cuceriri ale cunoașterii umane³⁰.

Secțiunii pentru cercetare științifică și proiectare ca parte integrantă a Congresului al XI-lea, i-a revenit marea răspundere de a face o analiză temeinică cu privire la activitatea și contribuția acestor sectoare la toate marile realizări obținute de poporul nostru în acest cincinal. „Se poate spune — sublinia tovarășa Elena Ceaușescu — că nu există sector de activitate în care cercetarea și proiectarea să nu fi fost prezente, să nu fi contribuit la tot ceea ce se înfăptuiește în țara noastră. Totodată, secțiunii noastre îi revine îndatorirea de a analiza și stabili, în lumina prevederilor din Program și Directive, măsuri necesare în vederea îmbunătățirii întregii activități de cercetare și proiectare, pentru creșterea rolului acestor sectoare la realizarea planului de dezvoltare economico-socială a țării în cincinalul următor și în perspectivă³¹.”

Evidențînd sarcinile generale care se ridică în toate domeniile activității științifice, tovarășa Elena Ceaușescu a arătat că „este necesar să ne concentrăm atenția, așa cum se arată în Program și Directive, asupra activității de cercetare științifică în descoperirea de noi rezerve de materii prime și surse de energie, în elaborarea tehnologiilor de valorificare a acestora în condiții de maximă economicitate³².”

Încheind, tovarășa Elena Ceaușescu, a spus : „Aș dori să exprim acordul deplin cu documentele istorice supuse spre dezbateri Congresului, cu raportul Comitetului Central, precum și cu activitatea internațională desfășurată de partidul și țara noastră, în vederea dezvoltării continue a colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele, fără deosebire de orînduire socială. Înăptuirea tuturor prevederilor de dezvoltare a țării noastre, progresul activității de cercetare sînt nemijlocit legate de asigurarea unei largi colaborări internaționale, a unei păci trainice. Și în acest domeniu cercetării științifice îi revin sarcini importante în vederea dezvoltării colaborării pe linia cercetării științifice și proiectării cu institutele similare din țările socialiste, din alte state ale lumii. Să facem în așa fel încît cercetarea științifică să devină un factor activ și în înăptuirea politicii internaționale a partidului și statului nostru³³.”

Dezbatările acestei secțiuni au constituit o afirmare puternică a adeziunii comunistilor, a tuturor cercetătorilor și proiectanților la documentele partidului, supuse spre aprobare Congresului al XI-lea, și tuturor oamenilor muncii din aceste sectoare la politica internă și externă a partidului și statului nostru, a hotărîrilor de a-și aduce o contribuție tot mai însemnată la făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate din patria noastră și înaintarea spre comunism.

Congresul al XI-lea a adoptat Programul Partidului Comunist Român — carta fundamentală ideologică, teoretică și politică a partidului.

Programul partidului exprimă cu claritate concepția P.C.R. asupra rolului femeii în etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, precum și sarcinile ce revin comitetelor și comisiilor femeilor, rolul lor în sistemul democrației socialiste : „Partidul — se subliniază în Program — acordă o deosebită prețuire capacității femeilor, se preocupă de creșterea rolului lor în întreaga viață economico-socială. Femeile au o contribuție esențială în producția materială și spirituală a societății noastre, în întărirea familiei, în dezvoltarea națiunii, în menținerea tinereții poporului, în creșterea și educarea tinerei generații. Și în perioada următoare, femeile — care reprezintă peste jumătate din populația țării — vor continua să se afirme ca o forță remarcabilă a construcției socialiste și comuniste, aducîndu-și contribuția tot mai însemnată la dezvoltarea producției materiale și spi-

³⁰ Ibid., p. 382.

³¹ Ibid., p. 383.

³² Ibid., p. 385.

³³ Ibid., p. 386.

rituale, la formarea și educarea tinerelor generații, la progresul social multilateral al țării³⁴.

Congresul al XI-lea, istoricul forum al comuniștilor români, — în cadrul căruia reprezentantele femeilor au avut o participare activă — a deschis largi perspective construcției socialiste și comuniste a patriei, stabilind direcțiile evoluției viitoare a României. Pentru femei ca și pentru toți oamenii muncii din țara noastră rămân ca o călăuză de fiecare zi chemările vibrante adresate de tovarășul Nicolae Ceaușescu întregului popor, în cuvîntul de închidere a lucrărilor Congresului al XI-lea al partidului: „Am adoptat în aceste zile hotărîri de importanță istorică. Avem o linie generală politică, marxist-leninistă justă, verificată în focul unei lupte și munci îndelungate. Acum este necesar să trecem cu hotărîre la muncă în toate domeniile de activitate, pentru realizarea în cele mai bune condiții a tuturor hotărîrilor care vor asigura ridicarea patriei noastre pe noi culmi de progres și civilizație socialistă.”³⁵

Activitatea neobosită desfășurată de femei pentru edificarea socialismului în patria noastră, participarea la elaborarea și aplicarea politicii P.C.R. în forurile supreme ale acestuia, în Marea Adunare Națională, în celelalte organe de partid și de stat, pune tot mai mult în evidență necesitatea ca femeile să ocupe în activitatea de partid și de stat locul care li se cuvine. Referindu-se la sarcinile care se ridică în fața partidului, privind participarea femeilor la elaborarea și aplicarea politicii P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „Este necesar să înțelegem că această forță uriașă, care reprezintă mai mult de jumătate din populația țării, trebuie să-și aibă locul corespunzător atît în partid, cit și în conducerea diferitelor sectoare de activitate. Sînt sectoare — știți bine — unde femeile reprezintă 50—60—70 la sută din forța de muncă. Sînt unități economico-sociale unde aproape 90—95 la sută sînt femei și unde, cînd găsești cîțiva bărbați, aceștia sînt directori sau șefi ai unor sectoare. Or, dacă, într-adevăr, femeile sînt în stare să ducă pe umerii lor activitatea unității respective, nu sînt în stare să o și conducă? Să înlăturăm această concepție retrogradă! Trebuie să înțelegem că o altă latură, importantă, a organizării unei bune conduceri a sectoarelor de activitate, a societății noastre în general, este promovarea femeilor în munci de răspundere”.

Cunoașterea și însușirea Programului partidului, a Directivelor referitoare la planul cincinal 1976—1980, ca și a liniilor directoare ale dezvoltării economico-sociale a României pentru perioada 1981—1990, a celorlalte documente ale congresului al XI-lea, precum și a documentelor elaborate de P.C.R. în anii următori, au ca principal rezultat ridicarea pe o treaptă superioară a activității maselor largi de femei, sporirea contribuției lor la edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerea la construirea comunismului în România. Aceasta constituie, fără îndoială, cea mai elocventă expresie a creșterii conștiinței politice și patriotice a femeilor, a angajării lor depline și responsabile la eforturile constructive ale întregului popor, pentru transformarea României într-un stat modern, multilateral dezvoltat, cu o înaltă civilizație socialistă și comunistă.

DOINA SMÂRCEA

³⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 137—138.

³⁵ Nicolae Ceaușescu, România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, vol. 10, Editura politică, București, 1975, p. 847—848.

Din arhiva istoriei României (VI)

Reînnoirea Triplei Alianțe ridică pentru Germania problema poziției Italiei în cadrul rivalităților ce se amplifică între marile puteri pentru influență și dominație în Balcani și Orient. „Pentru Germania — aprecia cancelarul von Bülow la 9 ianuarie 1902 — nu este vorba, deci, dacă Italia ne va asista pe noi contra unui atac francez izolat, ci dacă în general, ar mai trebui să se conteze încă, și în ce condiții, pe sprijinirea Germaniei de către Italia în caz de război” (doc. nr. 89). Evoluția relațiilor franco-italiene într-o direcție neconvenabilă intereselor Reichului, îl determina pe von Bülow să-și exprime părerea că prudența guvernului german în problema reînnoirii tratatului Triplei Alianțe trebuie să fie mereu sporită. Convorbirea din 12 ianuarie dintre cancelar și ambasadorul Italiei la Berlin, contele Lanza, precedată de întâlnirea Prinetti (ministrul de externe italian) — contele Wedel (ambasadorul german) la Roma au fost de natură a preciza condițiile în care cele două guverne erau dispuse a prelungi vechea alianță: Germania își dădea asentimentul pentru politica Italiei în chestiunea Tripolitaniei (fără însă ca poziția Germaniei la Constantinopol să fie prejudiciată — vezi doc. nr. 92) precum și „acordul cu orice înțelegere pe care ar realiza-o Italia cu Austro-Ungaria referitoare la afacerile balcanice” (vezi doc. nr. 90, 97). Interesele Italiei privind consolidarea poziției sale în Mediterana erau legate nemijlocit de păstrarea statu-quo-ului în Balcani, Constantinopol, Marea Neagră; de aici decurgea preocuparea guvernului de la Roma pentru obținerea unor garanții în plus din partea Triplei Alianțe, „prin care s-ar tăia calea, în primul rînd, înaintării rusești contra Constantinopolului” (vezi doc. nr. 93). Aceste conciliabule în jurul chestiunii reînnoirii tratatului Triplei Alianțe, aveau loc în împrejurările cînd, prin Declarația de la Paris, din 20 martie 1902 relațiile franco-ruse cunoșteau o substanțială dezvoltare, extinzîndu-se alianța dintre cele două state de la sfera de probleme europene la aceea a problemelor din Extremul Orient. Păstrarea, în acest context, a bunelor raporturi între Berlin și Petersburg, asigurările de caldă prietenie și colaborare date reciproc de țarul rus și împăratul german se înscrie în politica imperiului german de a „nu-și pierde libertatea de acțiune” nici pe scena europeană nici pe cea asiatică (vezi doc. nr. 98, 99).

Interesele imperiului țarist în Balcani s-au manifestat concludent prin încheierea, la 16 mai 1902, a acordului militar secret cu Bulgaria; se prevedea colaborarea dintre cele două armate, sub comandă rusă, pe uscat și pe apă — Dunăre și Marea Neagră. Această alianță militară, se preciza în art. 1 „nu

urmărește scopuri agresive, ci numai contracararea convenției militare dintre Austro-Ungaria și România“ ; „ea nu are deci în vedere — se arăta în art. 2 — decât o acțiune contra Austriei și României și nu poate fi îndreptată nici contra Turciei, nici contra unei alte puteri balcanice“ (vezi doc. nr. 101).

În aceste împrejurări, al patrulea tratat al Triplei Alianțe, semnat la Berlin, la 18 iunie 1902 (doc. nr. 102—103), precum și reînnoirea tratatului României cu cele trei puteri (doc. nr. 100, 108) au fost de natură a menține echilibrul de forțe în această zonă geografică. Legăturile între cele trei mari puteri — Germania, Austro-Ungaria, Italia — s-au consolidat în urma declarației dată guvernului italian de Austro-Ungaria, prin care aceasta din urmă se angaja să nu contracareze cu nimic acțiunea Italiei în Tripolitania și Cirenaica (doc. nr. 105, 106).

VIORICA MOISUC

85

1901, august 5, Sinaia. RAPORT AL MINISTRULUI FRANȚEI LA BUCUREȘTI, HENRY, CĂTRE DELCASSÉ, MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE *

Am ținut la curent pe Excelența Voastră cu faptele și impresiile ce mi-a fost posibil să notez cu ocazia venirii marelui duce Alexandru în porturile bulgare și române.

Vizita la Burgas și la Varna, anunțată la puțin timp după întrevvedere de la Abbazia, și primirea mareșalului von Beck la Sinaia au fost considerate aici, se pare pe drept, ca un răspuns la aceste două demonstrații al căror caracter puțin prea răsunător au început să-l regrete tardiv. S-a manevrat atunci foarte activ la București în vederea atenuării, pe cât se mai putea face, a semnificației supărătoare pentru România a manifestărilor ce se pregăteau în Principat. Domnul de Fonton s-a asociat regelui și vederilor guvernului român, și a sfătuit să se trimită marelui duce o invitație de a veni la Sinaia — invitație care a fost refuzată prin serviciul contelui Lamsdorff. A fost o nesocotire sensibilă a amorului propriu al regelui și un eșec pentru guvernul său și pentru ministrul Rusiei. Nu s-a ascuns deloc, mai întâi, amărăciunea impresiilor ; dar și-au revenit destul de repede și s-au oprit la hotărîrea înțeleaptă de a înmulți avansurile și bunele procedee în scopul de a salva cel puțin aparențele. S-a hotărît că prințul regal și președintele consiliului se vor duce la Constanța. Marchizul Pallavicini, ministrul Austriei, consultat privitor la oportunitatea acestei atitudini, și-a dat aprobarea, socotind fără îndoială că guvernul său, sigur pe relațiile cu cel de la București, nu era nicidecum interesat într-o tensiune a raporturilor dintre România și Rusia. Am raportat despre primirile de la Constanța¹. Procedeele și toasturile au fost de o parte și de cealaltă corecte și n-au dat loc la nici un incident. „Regele — mi-a spus marchizul Pallavicini în urma unei audiențe — a fost foarte satisfăcut de întrevvederea marelui duce și a prințului Ferdinand precum și de telegrama de mulțumiri pe care i-a adresat-o țarul. El socotește că vizita marelui duce în Bulgaria a pierdut astfel o parte din importanța sa ; dar că ea își păstrează totuși semnificația și furnizează o indicație în plus că Rusia, degajată în Extremul Orient, inaugurează o politică mai activă în Balcani“.

Flota rusească a sosit ieri la Constanța și venirea sa a dat loc de asemenea unui incident destul de neplăcut pentru guvernul român. Ea era așteptată joia trecută și domnul Ionel Brătianu ministrul lucrărilor publice, însărcinat cu portofoliul războiului în timpul absenței domnului Sturdza, plecase la Constanța cu un anumit număr de ofițeri. Se făcuseră pregătiri pentru o serbare pe uscat, o trecere în revistă a trupelor și un banchet, în ultimul moment, s-a aflat fără nici o explicație,

* D.D.F. (1871—1914), 2-ème Série (1901—1911), tome I, doc. nr. 347, p. 416—419 (originalul în limba franceză).

¹ A avut loc în ziua de 15 iulie 1901 (nota red.).

că sosirea flotei fusese întârziată; serbările au fost contramandate, iar ministrul părăsi brusc Constanța, spunind mai multor persoane, pe un ton de supărare și ofensă, că el are ceva mai bun de făcut decît să pîndească de pe mal sosirea flotei ruse.

Amiralul Hildebrandt, comandantul escadrei, însoțit de cîțiva ofițeri, a plecat astăzi la Sinaia. Un dejun a avut loc la palat, la sfîrșitul căruia au fost schimbate toasturile de rigoare în astfel de împrejurări. Aparențele vor fi deci încă o dată salvate; dar regele și miniștrii nu vor putea să nu păstreze o amintire destul de amară a atitudinii puțin disprețuitoare prin care a răspuns guvernul rus la dovezile lor de îndatorire.

Aceste incizii care îmi furnizează ocazia să informez pe Excelența Voastră despre condițiile în care funcționează diplomația rusă la București. Aceasta nu se concentrează nicidecum în legația condusă de zece ani de către domnul de Fonton; ea se completează și poate se complică prin intervenția mai multor agenți, independenți unii de alții, reprezentînd influențe distincte sau rivale și care, așa cum se întîmplă totdeauna într-un caz analog, recurg la mijloace de acțiune care adesea se contrazic, și cheltuiesc cea mai bună parte a eforturilor lor în a se ataca reciproc și a se disculpa. Ministrul, domnul de Fonton, a primit sau și-a atribuit misiunea de a dezvoltă prin bune procedee, bunăvoința și aparențele de încredere, bunele relații între cele două țări. El desfășoară în această sarcină destul zel, experiență și convingere. Preferințele sale germane și sentimentele sale autoritare, fac din el un adversar ireductibil al alianței franceze și un partizan stăruitor al înțelegerii cu Berlinul. Ca toți oamenii cu idei preconcepute, el închide ochii în fața evidenței, și n-a vrut să vadă nici înțelegerea manifestă a României cu Austro-Ungaria, nici progresele amenințătoare ale Germaniei la București și la Constantinopol. Altfel, domnul de Fonton este un agent foarte vigilent și exercită în această țară o acțiune considerabilă prin panslavismul a cărui supraveghere și dirijare sînt conferite primului său secretar, domnul de Somoff, și prin ortodoxia asupra căreia acționează prin episcopii români cărora le distribuie subvenții abundente și cu care întreține relații permanente. El a considerat că politica sa și-a atins scopul cînd, acum doi ani, regele României a plecat la Petersburg; dar nu pare că această călătorie să fi avut consecințe politice importante sau, cel puțin, durabile; iar dușmanii d-lui de Fonton susțin că toată moderația și toată complezența sa n-au avut alt rezultat decît acela de a-i face semeți pe români și de a-i liniști cu privire la consecințele relațiilor lor din ce în ce mai intime cu Austria. Ei adaugă că slăbiciunea domnului de Fonton nu este numai rezultatul unui calcul politic, ci i se impune prin incorectitudinea vieții sale private care furnizează românilor o armă împotriva lui, de unde nevoia pentru el de a-i menaja. În acest sens sînt afirmațiile agentului militar rus la București, colonelul Leontovici, care atacă în mod deschis politica șefului legației, sub autoritatea căreia îl plasează, de altfel, funcțiunile sale. Colonelul Leontovici îi tratează pe români cu asprime extremă și fără nici un menajament. El nu-și ascunde sub forma cea mai amenințătoare și mai agresivă, înțelegerile sale cu sîrbii și bulgarii. Își afirmă sentimentele sale antigermane și foarte simpatice față de Franța. Antagonismul său cu domnul de Fonton a mers pînă la ruptură. Se pare însă că guvernul rus și-a menținut întreaga încredere în agentul său militar, fiindcă de curînd l-a însărcinat, împreună cu el pe amiralul Birileff, cu o misiune diplomatică la Belgrad și la Sofia și a adăugat Principatul bulgar la țările a căror supraveghere militară o avea deja.

Un al treilea personaj, poate mai influent decît cei doi reprezentanți oficiali ai Rusiei, acționează în umbră la București de mai mulți ani. Este colonelul Grabo, a cărui misiune secretă constă în a informa guvernul de la Petersburg privitor la toate faptele ce interesează politica rusă, nu numai în România, ci în toată Peninsula Balcanică. Colonelul Grabo este în relații cu legația de la București, dar corespundează direct cu Petersburgul. El dispune de mijloace considerabile nu numai în vederea informației, dar chiar a acțiunii sub toate formele ei. Oficial este în raporturi cu guvernele sîrb și bulgar care, potrivit înțelegerii cu guvernul rus, îi creează toate facilitățile pe teritoriile lor respective. Supravegherea sa se extinde la anumite părți ale Austro-Ungariei și se exercită îndeosebi pe linia Pesta-Belgrad-Sofia-Constantinopol, pe care are un agent în permanență. Această situație este puțin cunoscută la București. Sînt totuși încunoștințat că guvernul român, care este informat despre aceasta, suportă, neîndrăznind să protesteze, și că ministrul Austriei, care n-are în această privință decît informații vagi, încearcă să se informeze. Dom-

nul Milovanovici, ministrul comerțului din Serbia, pe care îl întrebam într-o zi care sînt relațiile guvernului său cu colonelul Grabo, a părut surprins să constate că sînt la curent și nu mi-a ascuns relațiile sale cu șeful poliției ruse în Balcani; el a adăugat: este un om de temut, gata la toate sarcinile, un veritabil demon. Cînd a avut loc atentatul împotriva regelui Milan, a fost bănuie Grabo cu totul în mod firesc de a fi fost inspiratorul lui; i s-a spus cu oarecare menajamente; el s-a limitat să răspundă: „Dacă m-aș fi amestecat în asasinat, el ar fi reușit”.

Într-o astfel de situație, poziția domnului de Fonton a devenit dificilă. La București există impresia, și de un oarecare timp de mai multe ori a circulat zvonul rechemării sale. Domnul Take Ionescu îmi spunea acum cîteva zile: „Dacă Rusia se decide la o politică de acțiune, ea va trebui să-și înlocuiască ministrul, iar aceasta va fi supărător pentru România”. Vorbind astfel, domnul Take Ionescu exprima în mod fidel sentimentul tuturor compatrioților săi; această constatare, oricît de măgulitoare ar fi ea pentru ministrul Rusiei, n-ar fi însă fără indoială de natură să-i întărească situația față de guvernul său.

Henry

86

1901, august 20, Wilhelmshöhe. TELEGRAMA ÎMPĂRATULUI GERMANIEI, WILHELM AL II-LEA, CĂTRE CANCELARUL IMPERIAL, CONTELE VON BÜLOW, LA NORDERNEY *

Nr. 2

Wilhelmshöhe, 20 august 1901

Azi dimineață cînd m-am sculat am primit știrea „Havas” privitoare la vizita țarului în Franța¹ și mă grăbesc să v-o trimit. Este însă foarte curios că nici una dintre sursele noastre [de informații] din Petersburg nu a aflat nimic și nu ne-a comunicat ceva despre aceasta. Căci ultimul raport despre mișcările din toamnă ale țarului, care a parvenit aici în urmă cu aproximativ trei săptămîni, a arătat mișcarea de la Darmstadt, vizita de la Copenhaga și Kiel, pe urmă vizita-vinătoare la Spala și Skiernewice și apoi Crimeea. Este totodată curios că Osten-Sacken, întorcîndu-se de la Petersburg, după o mai lungă ședere acolo, în ciuda tuturor asigurărilor de prietenie, nu va făcut nici cea mai slabă aluzie despre evenimentele în perspectivă. De asemenea, dă de gîdit și faptul că împăratul înconjoară o vizită „de rubedenie” făcută mie toamna, cu măsuri de prevedere colosale și tăinuiri pentru un lucru neînsemnat, oprindu-se menționarea acesteia chiar și în presa noastră, pe cînd această vizită este la Petersburg în același timp obiectul conversației generale și de stat. Ținerea în secret a acesteia mi s-a indicat de către omul de încredere al Majestății Sale, ca fiind motivată de teama expresă față de recriminările franceze. După părerea mea, cazul se înfățișează prin urmare astfel: 1. ori toți rușii ne-au păcălit și au ascuns față de noi vizita franceză de mult plănuită; și, spre a ne abate de la urmele mirosite, ne-au aruncat drept mîngiere și preocupare știrea vizitei. Acest lucru ar fi posibil pînă la persoana țarului pe care nu mă pot hotări încă să-l consider un excec așă de strașnic. Sau 2. situația în Rusia a devenit atît de proastă încît domnul Witte, cu absolutismul său financiar, n-o mai scoate la capăt. El are nevoie de un împrumut mare și acesta nu poate fi obținut decît în schimbul persoanei Majestății Sale, așadar acesta din urmă trebuie să se ducă acolo. Sau 3. din afacerea chinezească, relațiile Germaniei cu Franța, în special ale celor două armate, una cu cealaltă, precum și bunăvoința în Franța pentru persoana mea au ieșit atît de întărite și consolidate încît din cauza aceasta pe ruși i-a cuprins o

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5388, p. 14—16 (originalul în limba germană).

¹ Conform unei știri „Havas” din 20 august, țarul Nicolae al II-lea, a intenționat să meargă în Franța pentru a vizita armata și flota franceză; știrea a surprins neplăcut nu numai pe împăratul german, ci și pe regele Eduard al VII-lea al Angliei care, la 23 august se găsea la Wilhelmshöhe (nota red. germane).

groază cumplită și consideră necesar să-i orbească din nou pe gali cu strălucirea țarului cărunt care pare să cam fi pălit și să facă Republicii iar ceva bucurie din partea prietenei și aliatei sale.

Pe noi problema ne poate lăsa indiferenți și reci, dar trebuie să construim înainte forturile noastre blindate de pe Rin și să așezăm un șir de noi garnizoane, precum ne-am înțeles, la Posen și Prusia occidentală, în care scop, eu — în trecut fie zis — am și dat sarcină ministrului de război. De asemenea, edificarea flotei noastre trebuie să fie cât se poate de repede întreprinsă. Cei care vor încasa, însă, o sperietură bună, sint englezii și, probabil, că aceasta se și urmărește. Ocazional, într-un răspuns către regele Eduard pe care i l-am trimis azi dimineață la anunțarea vizitei sale am menționat într-o doară știrea, ca ceva cunoscut de mult. Sint curios să văd fața regelui și a lui Lascelle care vor să vină să mănince la mine vine-rea; dacă eu aș fi rege al Angliei, atunci l-aș aștepta pe țar cu toată flota de manevră engleză de 150 vase la intrarea canalului, l-aș saluta solemn și l-aș însoți cu întreaga escadră la Dunkerque, aș saluta acolo flota franceză de nord și apoi mi-aș lua tălpășița.

Nu este imposibil ca țarului, care zăbovește de săptămîni de zile la Peterhof într-o izolare completă, să-i fi scăpat cu totul faptul că vizita pe care a intenționat să mi-o facă, și ținerea în secret a căreia o dorea atît de mult, a fost luni de zile în mod public obiectul convorbirilor de stat în Petersburg. Această birfă publică a ajuns, desigur, la urechile contelui de Montebello, și, deoarece nu a fost dezmințită, ea a fost raportată ca un fapt la Paris. Și acum s-a întîmplat tocmai ceea ce țarul dorise să evite. Adică francezii au aflat prea devreme despre intenția sa de a mă vizita și în consecință i-au pus pistolul la timplă într-un fel nedichisit. Totuși te face să rîzi felul cum Agenția „Havas“ răspîndește pretutindeni în lume vestea invitării solemne a lui Loubet și acceptarea acesteia de către țar, în timp ce eu nu i-am putut comunica nici măcar aghiotantului meu vizita țarului anunțată încă în primăvară și de atunci pregătită în secret pînă în cele mai mici detalii; căci după telegrama din primăvară, în care țarul prezintă posibilitatea unei astfel de vizite ca nefiind cu totul exclusă, absolut nici un anunț oficial nu am mai primit de la el, ci doar comunicări misterioase și aluzii ale atașatului de marină către cabinetul de marină, chiar dacă din însărcinarea personală a țarului.

Wilhelm II R.

87

1901, august 21, Norderney. TELEGRAMA CANCELARULUI GERMANIEI, CONTELE VON BÜLOW, CĂTRE IMPARATUL WILHELM AL II-LEA, LA WILHELMSHÖHE *

Nr. 14

Norderney, 21 august 1901

Stimata telegramă de ieri a Majestății Voastre¹ mi-a parvenit în cursul nopții. Felul cum Majestatea Voastră aruncă lumină asupra legăturii și motivelor ce determină efectuarea vizitei țariste în Franța prezintă pentru mine, ca să pot aprecia situația, cel mai mare interes și valoare, și îmi exprim cu adevărat recunoștința.

După ce azi dimineață, plimbîndu-mă singur pe plajă, am analizat adînc situația cu ajutorul telegramei Majestății Voastre, am ajuns la convingerea că la declanșarea acestui eveniment au acționat împreună toate momentele scoase în evidență de Majestatea Voastră. Witte care are nevoie de bani, de mulți bani, știe de mult că marea finanță franceză consideră vizita țaristă în Franța drept condiție indispensabilă a unui important împrumut rusesc, care să fie acceptat cu bunăvoință de masa populației franceze. Anul trecut, împăratul Nicolae nu a putut să se ho-

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5390, p. 17—18 (originalul în limba germană).

¹ Vezi doc. nr. 109 (nota red.).

tărăscă, desigur în principal de teama unor atentate nihiliste în Paris, să viziteze expoziția mondială, vizită care era așteptată, în general, în Franța. Deoarece, în orice caz, nevoia de bani a rușilor a sporit încă, Delcassé, în ultimul său sejur la Petersburg¹, nu a lăsat să persiste nici o îndoială ministrului rus al finanțelor, în sensul că alimentarea în continuare a casieriiilor de stat rusești cu centime franceze economisite, nu este posibilă decât dacă țarul se arată iarăși francezilor. Este foarte probabil ca diplomația rusă, în ceea ce o privește, consideră o asemenea vizită ca pe un mijloc de a opri, sau cel puțin a încetini, văditul proces de apropiere a cercurilor franceze sociale, artistice, științifice și militare de Germania — sau mai corect zis, de persoana Majestății Voastre. În sfârșit, trebuie arătat și englezilor, că acul de compas franțuzesc indică pe magnetul rusesc, ca și mai înainte.

Majestatea Voastră are toată dreptatea să spună că noi, în toată treaba aceasta, avem o conștiință curată. Sintem destul de tari spre a nu fugi nici după ruși, nici după englezi. A face prea mult curte primilor pare să nu fie, de aceea, indicat, pentru că de fapt, față de înalta și puternica persoană a Majestății Voastre a fost totuși o măsură ciudată ca vizita la Danzig [a țarului] să fie tratată doar cu aluzii misterioase și comunicări ale atașatului militar, pe căi neoficiale și aproape așa ca și cum ar fi vorba de ceva care ar trebui să se teamă de lumina soarelui, pe cînd vizita țaristă în Franța să fie organizată de la Cabinet la Cabinet și pe cale oficială și prezentată pretutindeni drept un act de înaltă politică. Rușii (țarul, contele Lamsdorff și Witte) nu vor să lase să se rupă sîrma ce-i leagă de Germania, ei ar vrea chiar pe cît posibil să ne atragă spre ei, însă relațiile cu noi să nu poarte un caracter politic, iar toată lumina politică să fie concentrată asupra călătoriei țarului în Franța. Aici trebuie căutată explicația, desigur, și a ideii rusești, că nu au trebuit să fie de față nici ambasadorul rus pe lîngă înalta persoană a Majestății Voastre nici cancelarul Reichului al Majestății Voastre la întrevvedere de la Danzig, în timp ce în Franța, firește, vor defila toate personalitățile politice.

Despre felul cum este comentată vizita țarului de către presa franceză, însărcinatul cu afaceri al Majestății Voastre telegrafiază din Paris: „Impresia făcută de hotărîrea țarului este stricată aici din cauza vacanțelor Camerei, absenței din Paris a lumii politice și...“² Dintre organele de presă mai importante, comentarii fac, pînă acum, numai „Figaro“, „Gaulois“, „Matin“, „Eclair“. „Figaro“, influențat probabil de către Ministerul Afacerilor Străine, este satisfăcut de intenția țarului și vede pe Majestatea Sa nu numai la Dunkerque și la Reims, ci și la Paris și Compiègne. După „Gaulois“, vizita, care va avea loc numai în cîntea armatei și flotei franceze, ar fi pur și simplu un răspuns la atacurile partidelor guvernamentale îndreptate contra armatei. După „Matin“, țarul și-ar fi exprimat încă de ani de zile dorința de a face cunoștință cu președintele Loubet. Ziarul naționalist „Petit Journal“ acordă vizitei o însemnătate politică deosebită, ținînd seama de situația prezentă a politicii externe.

Am avut grijă imediat, după posibilități, de discutarea adecvată și plină de tact a situației în presa noastră.

Bülów

88

1901, noiembrie 4, Berlin. ÎNSEMNĂRILE CANCELARULUI GERMANIEI, CONTELE VON BÜLOW *

Berlin, 4 noiembrie 1901

Secret.

Despre impresiile sale de la Spala mi-a povestit Alteța Sa Regală principele Heinrich de Prusia³ strict confidențial următoarele: Majestatea Sa împăratul Nicolae

¹ 22—24 aprilie 1901 (nota red. germane).

² Lipsește grupul (nota red. germane).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5 399, p. 34—35 (originalul în limba germană).

³ Prințul Heinrich cu soția au stat de la 3 octombrie pînă la 2 noiembrie la perechea imperială rusă la Spala (nota red. germane).

a fost extrem de amabil, prietenos și s-a purtat cu el cum te porți cu o rudă. Când principele vroia de repetate ori să plece spre a se întoarce la Kiel și spre a nu deveni o povară pentru gazda sa, țarul îl ruga insistent să rămână, întrucât vizita sa constituie pentru el o bucurie și o binefacere.

Prințul Heinrich l-a descris pe țar ca fiind binevoitor și întotdeauna amabil în aparență, dar nu atât de moale cum se presupune de multe ori. Țarul știe ce vrea și nu-și îngăduie nimic (este exigent). Este uman, însă vrea să mențină neapărat sistemul autocrat în vigoare. În intimitate, țarul cugetă liber asupra lucrurilor religioase, dar în mod public nu se va situa niciodată în contradicție cu ortodoxismul. Este absolut pașnic, cu toate că se interesează profund de armată și marină, are înțelegere pentru treburile militare și este un soldat bun.

Împăratul nostru a insuflat respect țarului, în special politica transoceanică a Majestății Sale și felul cum a reînviat flota în ciuda rezistenței parlamentului și a poporului. Țarul îl place acum și personal pe Majestatea Sa. El crede în intențiile pașnice ale Majestății Sale, în care, după Danzig, a căpătat o încredere deplină. „Danzig a fost o mare lovitură pentru noi“. Acum însă nu trebuie forțată nota față de țar (aluzie la plimbarea spre Wistitten), deoarece rușii consideră aceasta ca o țineră de capul cuiva. Trebuie să fim prietenoși cu țarul, să nu-l facem bănuitor, dar trebuie să-l lăsăm în pace.

În anturajul țarului, rolul principal este jucat de baronul Fredericks¹. El nu lasă să pătrundă în cercul care înconjoară perechea țaristă nici un om important. Conte Benckendorff pare să fie bine-intenționat, dar în situația sa relativ subalternă nu are nimic de spus. Baronul Fredericks nu este antigerman; marea sa avere întărește poziția sa.

Din păcate — prințul Heinrich nutrește o simpatie vie față de Anglia — țarul vorbește de rău Anglia. Din punct de vedere politic nu-i plac englezii. Nu are încredere în politica lor și disprețuiește în același timp armata engleză precum și sistemul de guvernare constituțional-parlamentar englez. În această privință țarul este cu totul rus. Cu toate că țarul personal ține la unchiul său, regele Angliei, acesta, în calitate de monarh, nu-i insuflă prea mare respect. Țarul a declarat: „Acesta nu are nici un cuvânt de spus în țara sa“. Totuși, țarul nu vrea să întreprindă nimic împotriva Angliei. Africa, făcând abstracție de anumite simpatii pentru buri, îi este indiferentă. În Asia ar vrea să se țină în defensivă. Țarul este bucuros că problemele chineze s-au rezolvat (tant bien que mal). El regretă chiar că trupele sale trebuie să mai staționeze în Manciuria. El, de fapt, nu vrea Manciuria, dar nici s-o lase, firește, pe seama altora.

Referitor la Coreea, țarul a declarat prințului Heinrich: „Eu însumi nu vreau să am Coreea, dar nu pot suporta în niciun caz ca japonezii să-și pună piciorul acolo. Dacă ei încearcă aceasta, atunci pentru Rusia s-ar ivi casus belli. Stabilirea japonezilor în Coreea ar însemna tot atât ca și crearea unei noi probleme-Bosfor în Asia Răsăriteană. Rusia nu poate îngădui în nici un caz aceasta.“ Țarul ar putea să considere inevitabilă o ciocnire mai curînd sau mai târziu cu Japonia, speră însă că aceasta nu va avea loc înainte de trecerea a patru ani, iar pînă atunci Rusia va fi ajuns la superioritate maritimă în Oceanul Pacific.

Interesul principal al țarului rezidă în calea ferată siberiană. El nădăjduiește că aceasta va fi terminată în 5 pînă la 6 ani. Pentru această cale ferată are el nevoie de bani franțuzești. Despre Franța și călătoria franceză a fost vorba mai mult în glumă. Flota germană a făcut asupra țarului o puternică impresie, dar el nu se teme de aceasta și dorește chiar edificarea ei în continuare, pentru că este convins, că Germania și Rusia vor merge întotdeauna împreună.

Bülou

¹ Ministrul Casei Imperiale (nota red. germane).

89

**1902, ianuarie 9, Berlin. TELEGRAMA CANCELARULUI
IMPERIULUI GERMAN, CONTELE VON BÜLOW,
CĂTRE CONTELE KARL VON WEDEL,
AMBASADOR LA ROMA ***

Berlin, 9 ianuarie 1902

Nr. 13

Comunicările pe care le-a făcut Excelenței Voastre, domnul Prinetti cu privire la natura relațiilor franco-italiene, au fost între timp completate prin cuvântul domnului Barrère și prin declarațiile făcute de domnul Delcassé redactorului ziarului „Giornale d'Italia”¹. Dar tocmai această multitudine de lămuriri îngreuează posibilitatea observatorului de a-și face o judecată și o privire de ansamblu. De aceea, înainte de a lua poziție față de problema înnoirii Triplei Alianțe, va trebui să așteptăm o altă lămurire a relațiilor pe care trebuie să contăm.

Conform tratatelor Triplei Alianțe, casus foederis intervine când unul dintre contractanți este atacat de una sau mai multe puteri. Numai în ce privește Franța, regula este accentuată, în sensul că un simplu atac izolat al Franței contra Germaniei sau Italiei este suficient pentru a pune în mișcare pe toți trei aliații. (Articolul 2). Îl putem crede pe domnul Prinetti când spune că nu i-ar fi de dorit anularea acestui articol, căci nu se știe până când se va menține în Franța actualul guvern ostil bisericii (principala persoană, domnul Waldeck Rousseau, pare a fi deja obosit de funcțiune), și față de un guvern francez clerical Italia ar fi, fără acoperirea germană și dată fiind apatia Angliei, într-o poziție foarte periclitată. Pentru Germania în schimb anularea articolului 2 ar fi fără importanță sensibilă, căci putem prezice încă de pe acum că Franța ne va ataca pe noi numai în cazul când va fi sigură de sprijinul unei a treia puteri. Deci dacă articolul 3 al tratatului Triplei Alianțe, în care se prevede atacul mai multor puteri contra uneia dintre puterile Triplei Alianțe, ar rămâne în vigoare, iar articolul 2 care se referă la un atac francez izolat s-ar elimina, atunci Italia ar fi, fără îndoială, cea care ar pierde, deoarece acoperirea contra unei agresiuni franceze izolate sau contra unei amenințări în același sens dacă n-are o însemnătate practică pentru Germania, o are însă în schimb pentru Italia. În agitația de presă pe care a stîrnit-o domnul Barrère pentru anularea articolului 2, acesta a avut în vedere, desigur nu atât eventuale conflicte franco-germane cit franco-italiene.

Pentru Germania nu este vorba, deci, dacă Italia ne va asista pe noi contra unui atac francez izolat, ci dacă în general ar mai trebui să se conteze încă, și în ce condiții, pe sprijinirea Germaniei de către Italia, în caz de război. Aceasta este chestiunea pe care trebuie să o examineze guvernul Majestății Sale împăratul. Împrejurarea că, așa cum anunțați Excelența Voastră în raportul nr. 13², domnul Barrère apare ca un consilier al domnului Prinetti pentru formularea unui nou tratat al Triplei Alianțe, este de natură să sporească și mai mult prudența noastră.

Eventualitatea unui atac concentric împotriva Germaniei, prevăzută de alianța germano-austriacă și căreia tratatul Triplei Alianțe îi datorează nașterea

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5 712, p. 515—518 (originalul în limba germană).

¹ Este vorba de un interviu pe care l-a acordat Delcassé la începutul lui ianuarie 1902 corespondentului la Paris al ziarului „Giornale d'Italia”, Ojetti (Geti). Potrivit gazetei italiene, ministrul francez s-ar fi exprimat în sensul că realizarea echilibrului intereselor italiene și franceze pe întreaga coastă a Mediteranei pînă în Maroc, a fost ceva ușor, deoarece interesele italiene se situează, în esență, în răsărit, iar cele franceze, în vest. Dorința fierbinte a Franței este acum menținerea statu-quo-lui. Și cu privire la Balcani, Italia și Franța ar urma să se înțeleagă. Nici o altă putere n-ar putea înțelege și favoriza mai bine tendințele Italiei în Balcani, decît aliata Franței, Rusia. Prinetti, pe care l-a interelat contele Wedel în privința declarațiilor lui Delcassé, le-a considerat pe acestea apocrife; și Barrère a declarat că pasajul referitor la Peninsula Balcanică, e imposibil să fie exact. Deși Delcassé însuși a dezmințit prin agenția „Havas” declarațiile sale, totuși gazeta italiană le-a menținut (nota red. germane).

² Vezi doc. 5 711 (nota red. germane).

sa, a trecut treptat pe un plan îndepărtat și astăzi mai e luată în considerare numai pentru cazul în care forțele revoluționare din imperiul țarist ar cîștiga preponderență. Țarul și guvernul său își dau perfect seama că Franța va lăsa la o parte politica sa orientală veche de nouă sute de ani și va rămîne aliatul Rusiei, numai atîta vreme cît Germania va continua să constituie pentru Franța obiectul urii speciale și a unei îngrijorări deosebite, și că odată cu forța Franței crește și forța blocajului francez în fața intrării de nord a Bosforului. Adevărul acestor două idei a apărut din nou în mod clar în fața guvernului rus cu ocazia recentului conflict franco-turc. Prin expediția la Mytilene guvernul francez s-a angajat într-un curs energic și vast pentru recîștigarea vechiului său prestigiu istoric în orientul turcesc. Pentru întia dată de la răscoala poloneză din 1862 cînd Prusia trecuse de partea Rusiei și Franța de partea polonezilor, Franța s-a plasat acum din nou în opoziție directă cu obiectivele Rusiei. Diplomația rusească s-a comportat liniștită dar a pornit energic la treabă, și sub efectul acțiunii ei, a redus expediția de la Mytilene doar la proporțiile unor exerciții. Acest succes Rusia îl datorește indirect prezenței Germaniei puternice, căci altfel Franța n-ar fi cedat, ținînd seama de deziluzia nemască și amărăciunea ce s-a putut observa atunci în toate organele opiniei publice franceze. Nu este exclus ca acea căldură cu totul deosebită și cordialitatea cu care țarul l-a întîmpinat la Danzig pe suveranul nostru prea grațios, a fost prilejuită și de experiența lucidă făcută de curînd prin incidentul provocat de domnul Constance cu prietenul și aliatul francez; de la războiul Crimeei, Franța și-a descoperit pentru întia dată cărțile sale orientale.

Poate că este în corelație cu dispariția îngrijorării față de Rusia că în cercurile politice de aici se discută acum mai mult decît în anii precedenți chestiunea avantajului ce am mai putea aștepta în viitor de la alianța cu Italia drept echivalent pentru marile și permanentele dificultăți ce rezultă pentru situația internă a Germaniei și Austro-Ungariei, din faptul că Tripla Alianță acordă o protecție sigură regatului Italiei față de politica prietenilor puterii laice.

Această privire de ansamblu a relațiilor germano-italiene trebuie să o aibă în vedere Excelența Voastră mai întîi pentru orientarea sa și să folosească diferitele puncte de vedere numai atunci, și anume ca păreri proprii — cînd discutarea lor este provocată de domnul Prinetti.

Pentru prezent este de ajuns dacă Excelența Voastră îi va comunica ministrului că ați primit răspuns la ultimele dumneavoastră rapoarte, că în măsura în care ar urma să fie luate în considerare chestiunile Balcanice, noi am putea fi de acord, în ce ne privește, cu cele asupra cărora s-ar înțelege Roma și Viena; că apoi, în ce privește Tripoli, Germania s-a declarat deja gata prin articolul nouă al tratatului din 1891 să sprijine pretențiile Italiei împotriva tuturor celorlalți competitori. Orice altă întărire a pretențiilor italiene relative la Tripoli va fi deci salutăată cu satisfacție de Germania. Nu ne îndoiim că perspicacitatea și abilitatea guvernului Italian îi vor permite să găsească momentul potrivit și forma potrivită pentru anexare.

Bülow

90

1902, ianuarie 12, Berlin. ÎNSEMNĂRILE CANCELARULUI IMPERIULUI GERMAN, CONTELE VON BÜLOW PE MARGINEA CONVORBIRII AVUTE CU CONTELE LANZA, MINISTRUL ITALIEI LA BERLIN *

[...] ¹ Relativ la Tripla Alianță, am continuat eu, n-aș avea să-i spun ambasadorului italian mult mai mult decît îi spuseseam în particular, la 1 ianuarie, și de

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5 715, p. 523—524 (originalul în limba germană).

¹ Începutul însemnării lui Bülow privitoare la convorbirea sa cu contele Lanza din 12 ianuarie, care se referă în mod special la chestiunea Tripolitaniei — contele Bülow a re-

curind în mod public despre această chestiune în Reichstag¹. Tratatul cu Italia nu este pentru noi o problemă vitală. Ar putea fi eventual pentru noi posibil să găsim sprijin, despăgubire, contraservicii și compromisuri în altă parte. O izolare, este pentru noi, din mai multe motive, mai puțin amenințătoare decât ar fi ea pentru Italia.

Chestiunea italiană, este mult mai delicată și mai dificilă decât chestiunea Alsaciei și Lorenei. Înnoirea Triplei Alianțe cu o doream pentru Germania mai mult din pietate față de o creație veche, verificată, pentru Italia însă o doream ca prieten al acestei țări, deoarece pentru Ea Tripla Alianță este o chestiune de existență, căci altfel ar ajunge în completă dependență de Franța. Eu sint gata să-mi înnoiesc Tripla Alianță dar în două condiții :

1. Italia trebuie să ne declare că ea nu a încheiat nici un fel de înțelegeri cu alte state, care ar putea afecta eficacitatea defensivă a tratatelor Triplei Alianțe ;

2. Tripla Alianță ar trebui să rămână nemodificată în ceea ce ne privește, în timp ce probabil am fi de acord cu orice înțelegere pe care ar realiza-o Italia cu Austro-Ungaria referitoare la afacerile balcanice, sau cu toate modificările în această privință ale tratatului. Aici am mai lăsat să se înțeleagă că m-aș putea feri de impresia că domnul Prinetti ar fi fost foarte slab și prea încrezător față de domnul Barrère² și că aș începe să cred ceea ce ni s-ar insinua din partea franceză referitor la înclinarea perechii regale italiene spre Franța.

Am mai observat, în sfârșit, că din cauza încheierii tratatului Triplei Alianțe, nu insist, dar atrag atenția că dacă partea italiană ar tergiversa lucrul, aceasta l-ar putea face foarte ușor neîncrezător pe Majestatea Sa împăratul. Ce urmări ar putea avea o neîncredere gravă a prea grațiosului meu suveran față de Italia, pentru orientarea viitoare a politicii noastre și cu aceasta și pentru Italia, este incalculabil.

Bülów

91

1902, februarie 5, Viena. TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMANIEI LA VIENA, PRINȚUL ZU EULENBURG, CATRE CANCELARUL IMPERIULUI, CONTELE VON BÜLOW *

Nr. 40 Secret

Am vorbit ieri cu contele Goluckowski despre actualul stadiu al discuțiilor sale cu Italia, referitor la alianță. El a primit de la Berlin comunicarea că contele Wedel are convorbiri cu domnul Prinetti, și l-a însărcinat din partea sa pe baronul

petat asigurarea că Germania nu are nimic împotrivă ca italienii să ajungă în posesiunea Tripolitaniei — se găsește în vol. XVIII, partea a II-a, doc. nr. 5 850. Impresia existentă o clipă la ministrul Prinetti că Germania ar fi nu tocmai prietenoasă față de aspirațiile Italiei asupra Tripolitaniei n-a fost fără influență asupra poziției sale referitoare la înnoirea Triplei Alianțe ; numai cind Prinetti (ministrul afacerilor străine al Italiei — n.n.) a fost încunostințat prin contele Wedel, la 11 ianuarie, de dispozițiile favorabile ale Germaniei în chestiunea Tripolitaniei, a consimțit să autorizeze pe contele Lanza, să facă declarația că Italia este gata să înceapă imediat tratative pentru reînnoirea tratatului Triplei Alianțe. În orice caz a insistat asupra condiției ca Germania și Austria să-și manifeste voința de a reînnoi și tratatele comerciale (nota red. germane).

¹ La 8 ianuarie contele Bülow s-a referit în Reichstag asupra situației internaționale. El a stăruit mai îndelungat în cuvîntarea sa asupra Triplei Alianțe. În cuvîntarea sa a spus între altele : „Tripla Alianță continuă să se bucure de cea mai bună situație și eu cred și sper că îi va merge tot așa, ca persoanelor despre care se spune în mod fals că sint moarte și trăiesc foarte îndelungat“. Și mai departe : „Tripla Alianță nu este o comunitate lucrativă, ci o societate de asigurare“.

² Ambasadorul Franței la Roma (nota red.).

* G.P.E.K. (1871—1914), Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5 723, p. 537—538 (originalul în limba germană).

Pasetti¹ să supună problemele acestea unei discuții amănunțite. De îndată ce va afla amănunte de la Roma, el le va comunica la Berlin, la fel cum speră că și Berlinul îl va orienta cu privire la rezultatul convorbirilor dintre contele Wedel și domnul Prinetti.

Contele Nigra² imi pare a fi devenit, în ultima vreme, ceva mai liniștit. El atribuie un efect binefăcător convorbirilor dintre Excelența Voastră și contele Lanza. Și contele Goluckowski are această impresie și mi-a spus că contele Nigra nu mai are acum decît impresia că tinărul ministru italian de externe vrea doar să-și dea importanță și să-și pună numele pe o redactare puțin modificată a instrumentului alianței.

Cît privește diferitele puncte pe care domnul Prinetti le vrea incluse în instrumentul de alianță, contele Goluckowski s-a exprimat cu privire la ele în modul următor :

„Am refuzat să fie inclus în tratat un paragraf deosebit relativ la relațiile noastre în Balcani, la fel am refuzat să fixăm sau să delimităm interesele noastre referitoare la Albania. Noi am tratat destul cu privire la acest punct și rămîne stabilit că nu vrem să modificăm statu-quo-ul. Același lucru este valabil pentru toate chestiunile balcanice. De ce ar trebui să se includă toate acestea în tratatul, care prin întreaga sa esență, este un tratat defensiv. Cu cît sînt cuprinse în el mai multe detalii, cu atît devine mai neclar și mai complicat. Cît privește atingerea sferei de interese tripolitane, dorită de Prinetti, n-aș avea nimic să obiectez împotriva ei. Referitor la dorința reinnoirii tratatului comercial, și stipularea acestuia în tratatul de alianță, nu pot să consimt, firește, în nici un caz. Italia trebuie să se resemneze cu tratatul comercial cît mai mult posibil. Dificultatea constă desigur în clauza privitoare la vinuri ; dar noi nu-l putem reinnoi sub nici o condiție“.

Contele Goluckowski mi-a comunicat aceste amănunte mai mult pentru informarea mea decît pentru intenția de a face ca ele să ajungă prin mine la Berlin. Dimpotrivă, el va formula toate aceste chestiuni atunci cînd vor căpăta o formă mai precisă, și le va comunica Excelenței Voastre prin domnul Szögyény. Pentru orientarea generală, consider totuși folositor să-i comunic Excelenței Voastre conținutul convorbirii mele.

Cît privește forma reinnoirii tratatului : dacă să se pronunțe prelungirea printr-un protocol sau să se creeze un nou instrument al alianței, contele Goluckowski acordă acestui fapt mai multă importanță decît aceluia ca, în general, Alianța să se mențină. El are impresia că Italia nu poate fi cîștigată pentru protocol, ci va pretinde un nou instrument contractual. Ministrul mi-a spus că vrea să se alăture hotărîrilor Berlinului, deoarece, cum s-a spus, nu acordă o valoare deosebită formei.

P. Eulenburg

92

1902, februarie 14, Berlin. ÎNSEMNAREA CANCELARULUI IMPERIULUI GERMAN, CONTELE VON BÜLOW *

Berlin, 14 februarie 1902.

Majestatea Sa împăratul, căruia i-am expus astăzi în linii mari actuala stare a tratatelor privitoare la reinnoirea Triplei Alianțe, a binevoit să-mi spună că imi lasă în această privință mină absolut liberă. Preagrațiosul nostru stăpîn a fost de acord cu mine cînd i-am expus motivele care ne recomandă să reinnoim Tripla Alianță în formă neschimbată. Majestatea Sa a presupus totuși în această privință, că se va ajunge la o reinnoire a Triplei Alianțe.

Ambasadorului austro-ungar i-am spus cu mare certitudine că n-am putea lăsa să se modifice nimic în ceea ce privește Tripla Alianță. Aceasta este valabil

¹ Ambasadorul Austro-Ungariei la Roma (*nota red.*).

² Ambasadorul Italiei la Viena (*nota red.*).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5724, p. 538—539 (originalul în limba germană).

aproape chiar mai mult în privința Tripolitaniei decît pentru Balcani, deoarece punctul mai întîi menționat, este și mai sensibil. Referitor la aceasta, am observat că Majestatea Sa împăratul s-a exprimat față de mine, relativ la Tripolitania, că firește nu dorește ca din cauza acestei chestiuni să piardă încrederea sultanului și poziția noastră la Constantinopol, dar altfel n-am putea să lăsăm să apară față de italieni nici un fel de gelozie sau teamă din cauza Tripolitaniei.

Cînd i-am explicat domnului Szögyény că, dacă Italia ar insista asupra modificărilor tratatului Triplei Alianțe, pentru noi inacceptabile, am lăsa să se ajungă la desprinderea Italiei și atunci ne-am înțelege cu Rusia privitor la Orientul turcesc, efectul acestei observații s-a asemănat cu impresia pe care o face atingerea cu o butelie de Leyda. Domnul Szögyény nu s-a liniștit nici cînd i-am spus că eu mă gîndeam numai la o eventuală înțelegere cu Rusia în trei, el a părut deosebit de mișcat cînd am vorbit de anumite dorințe tradiționale rusești de care ar trebui să ținem seama, într-un astfel de caz amîndoi.

Desigur, sub impresia acestor sugestii ale mele, ambasadorul I. R. mi-a declarat pe ton solemn, că, vizita arhiducelui Franz Ferdinand la Petersburg ¹ nu are nici o însemnătate politică și că, bineînțeles, cu ocazia acestei călătorii nu s-a făcut la Petersburg nimic, nici nu s-a realizat vreo înțelegere.

Bülów

93

1902, februarie 22, Berlin. TELEGRAMA CANCELARULUI IMPERIULUI GERMAN, CONTELE VON BÜLOW, CATRE CONTELE ALVENSLEBEN, AMBASADOR LA PETERSBURG *

Expedit la 23 februarie

nr. 139

Excelența Voastră comunicați în întregime contelui Lamsdorff ordinul ² ce urmează ca anexă așa cum se arată deja la sfîrșitul lui; aș prefera să i-l citiți încet, dar las totuși totul la aprecierea dumneavoastră. Dacă contele ar dori să i se lase o copie — ceea ce nu prea cred, dată fiind firea lui rezervată — veți refuza aceasta, referindu-vă la lipsa unei împuterniciri în acest sens. Ca motivare a ceea ce se spune în anexă referitor la curentul antirusesc crescînd, remarc totuși confidențial și exclusiv pentru dumneavoastră următoarele:

La 22 a lunii curente contele Wedel a comunicat într-un raport privitor la convorbirile inițiate de domnul Prinetti referitor la înnoirea tratatului Triplei Alianțe, textual: „Baronul Pasetti, care m-a vizitat astăzi, mi-a povestit în modul cel mai confidențial, că a conferit alaltăieri cu domnul Prinetti invitat de el. În această convorbire, ministrul a accentuat necesitatea menținerii statu-quo-ului în Peninsula Balcanică și a declarat că Constantinopolul nu trebuie să devină nici rusesc, dar nici bulgar sau în general slav, deoarece în acest caz, Marea Neagră ar deveni un mare port rusesc care ar amenința serios poziția Italiei în Marea Mediterană. Cu această ocazie domnul Prinetti s-a referit și la preluarea posibilă din partea Germaniei a anumitor garanții pentru statu-quo-ul în Peninsula Balcanică, dar ambasadorul a răspuns că nu crede că noi am prelua o obligație formală, dată fiind tradiționala noastră politică în Orient“.

Se mai spune într-o copie predată aici de pe un ordin al contelui Golukowski către baronul Pasetti, datată din 6 februarie a.c., în care se discută de asemenea reinnoirea Triplei Alianțe: „Atenția sa principală, a spus domnul Prinetti, este îndreptată asupra Constantinopolului și a pericolului unei acțiuni ru-

¹ La 5 februarie moștenitorul tronului austriac a călătorit la Petersburg în calitate de reprezentant al împăratului Franz Joseph (nota red. germane).

* G.P.E.K. (1871—1914), Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5 723 (originalul în limba germană).

² Este vorba de ordinul nr. 140 din 22 februarie 1902, în care a fost menționat, după expunerea motivelor ce au împiedicat Germania să adere la declarația franco-rusă publicată la 16 martie 1902, că, apărînd treptat un curent antirusesc în politica mondială, în special cu privire la problemele balcanice, tocmai Tripla Alianță nu poate adera la tendințele anti-rusești (rezumat al notei red. germane).

sești sau bulgare contra acestuia ce domină legătura dintre Marea Neagră și Marea Mediterană". De aceea el intenționează să propună o redactare a articolului VI din tratatul existent, prin care contractanții s-ar obliga, prin reînnoirea acestuia „să se opună oricărei tentative a unei terțe mari puteri de a modifica statu-quo-ul teritorial în orient“.

Trebuie să adaug că această sugestie este considerată în ordinul austriac a fi fără perspectivă. Mai importantă în această chestiune este totuși împrejurarea că domnul Prinetti îi permite ambasadorului francez Barrère, după cum se știe, o influență vastă asupra hotărârilor sale și chiar s-a referit cu o anumită naivitate, în cursul discuției chestiunilor Triplei Alianțe, în mod repetat și expres la părerea acestuia din urmă. Apare deci ca sigur că domnul Prinetti n-a ascuns față de ambasadorul francez, ideea unei garanții în Balcani din partea Triplei Alianțe, prin care s-ar tăia calea, în primul rînd, înaintării rusești contra Constantinopolului; se poate chiar ca sugestia să fi plecat de la acesta din urmă căci pentru Franța ar fi o situație ideală să le poată spune rușilor:

„Noi v-am hărăzi bucuos strimtorile, dar se opune Tripla Alianță dominată de Germania. De aceea vă propunem să lichidăm mai întii, cu puteri unite, Germania“.

Complotul, care urmărește de a face din Tripla Alianță un instrument al politicii franceze antirusești în Marea Mediterană, aruncînd însă răspunderea în ochii Rusiei exclusiv asupra Triplei Alianțe este atît de evident, încît mă văd determinat prin aceasta să-l sfătuiesc pe Majestatea Sa suveranul nostru prea grațios, să refuze, la reînnoirea tratatului Triplei Alianțe, orice modificare mare sau mică. Se va putea spune atunci, cu conștiința împăcată, că totul a rămas cum a fost și guvernul rus știe de mult că actuala Triplă Alianță nu are un virf antirusec.

Cele comunicate în acest ordin vă rog să le considerați ca o deosebită dovadă a încrederei mele în discreția dumneavoastră delicată. Prin aceasta sînteți pus în situația să-i puteți spune contelui Lamsdorff, dacă nu vrea să admită ceea ce am spus eu în anexa privitoare la apariția curentului antirus, aproximativ următoarele: „Diferitele puncte de reper pentru exactitatea părerii contelui Bülow le cunosc și trebuie în orice caz să constat că este vorba de mai mult decît simple prezumții, totuși nu vă pot spune mai mult“.

În sfîrșit mai am de observat doar că puteți face ca contele Lamsdorff să nu aibe iluzia că am urmărit vreun scop special, de moment, în controversa actuală. Scopul este, dimpotrivă, unul cu totul general, și anume de a răspîndi adevărul că Germania nu va promova în propriul său interes bine calculat nici o orientare antirusă în politica mondială, deoarece guvernul Majestății Sale împăratului are convingerea că nici guvernul rus nu intenționează să-și folosească mijloacele puterii sale pentru o păgubire a Germaniei.

Bülow

94

1902, martie 20, Paris. TEXTUL DECLARAȚIEI FRANCO-RUSE *

Guvernele aliate ale Franței și Rusiei, primind comunicarea convenției anglo-japoneze din 30 ianuarie 1902¹, încheiată cu scopul de a asigura statu-quo-ul și pacea generală în Extremul Orient și de a menține independența Chinei și Coreei, care trebuie să rămîn deschise comerțului și industriei tuturor națiunilor, sînt pe deplin satisfăcute de a găsi în aceasta afirmarea principiilor esențiale pe care ele insele, în mai multe rînduri, le-au declarat că formează și rămîn baza politicii lor.

Cele două guverne estimează că respectul acestor principii este în același timp o garanție pentru interesele lor speciale în Extremul Orient. Cu toate acestea,

* D.D.F., 2-e série (1901—1911), vol. 2 (1-er janvier — 31 décembre 1902), doc. nr. 145, p. 177—178 (traducere din limba franceză).

¹ Comunicarea a fost făcută la 12 februarie 1902 de ministrul Japoniei la Petersburg contelui Lamsdorff, ministrul afacerilor străine al Rusiei. La rîndul său, Lamsdorff a comunicat-o în aceeași zi marchizului de Montebello, ambasadorul Franței în Rusia (nota red.).

obligăția de a avea în vedere cazul în care fie prin acțiunea agresivă a unei țări puteri, fie a unor noi tulburări în China¹, care ar pune sub semnul întrebării integritatea și libera dezvoltare a acestei puteri, ar deveni o amenințare pentru propriile lor interese, cele două guverne aliate se rezervă de a aviza eventual mijloacele de a le asigura apărarea.

95

1902, martie 21, Paris. TELEGRAMA
 AMBASADORULUI GERMAN LA PARIS, PRINȚUL VON RADOLIN,
 CATRE CANCELARUL IMPERIULUI, CONTELE VON BÜLOW *

Paris, 21 martie 1902

Nr. 204

Răspunsul Franței și Rusiei la tratatul anglo-japonez² a stîrnit aici o senzație generală³.

Majoritatea vocilor se pronunță în sensul că această extindere a alianței ce se referea pînă acum numai la problemele europene⁴ s-a făcut în principal în interesul Rusiei⁵. Căci conflictele în care ar putea să ajungă această țară din cauza Manciuriei și a Coreei, sînt mult mai importante decît eventualele atacuri contra coloniilor franceze din Asia de est. Se crede că d-l Delcassé s-a lăsat convins în special de aceasta la încheierea tratatului, fiindcă a voit să-și scoată în evidență din nou persoana sa, trecută prea mult pe planul al doilea. De asemenea, i-a fost binevenită ocazia să se facă simpatizat în cercurile mai largi, căci noul tratat place francezilor deoarece conține o săgeată contra Angliei⁶.

Se aude adesea părerea că Germania are avantajul cel mai mare din situația politică din Asia de est⁷. Independența sa este demnă de invidie; a fost o capodoperă⁸ să se mențină departe de orice obligații față de alte state, oferindu-i-se astfel posibilitatea să joace, în cazuri de litigiu, rolul de arbitru între cele două grupări de aliați⁹. Deoarece pînă acum nu s-a hotărît pentru nici una din constelații, ajutorul ei este solicitat din toate părțile¹⁰.

Radolin

¹ Articolul 3 al Convenției anglo-japoneze nu menționa tulburări în China (nota red. franceze).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, zweiter teil, doc. nr. 5 901, p. 825 (originalul în limba germană).

² Se referă la declarația franco-rusă din 16 martie contra alianței anglo-japoneze, cf. vol. XVII, cap. CX, nr. 5060, anexe. Germania nu s-a alăturat acestei declarații, spre marea neplăcere a Rusiei (nota red. germane).

³ Observații marginale ale împăratului Wilhelm al II-lea: „Aceasta sună ca o auto-ironie!” (nota red. germane).

⁴ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Adică Alsacia-Lorena” (nota red. germane).

⁵ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Firește, aceasta este totdeauna decisiv” (nota red. germane).

⁶ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Delcassé are foarte mult haz!” (nota red. germane).

⁷ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Să sperăm” (nota red. germane).

⁸ Observații marginale ale împăratului Wilhelm al II-lea: „Da”: „La petite declaration” s-a făcut totuși fără cooperarea noastră! E mai bine așa” (nota red. germane).

⁹ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Oui madame!” (nota red. germane).

¹⁰ Observație marginală a împăratului Wilhelm al II-lea: „Q[uod] e[rat] d[emonstrandum]” (nota red. germane).

96

**1902, martie 22, Petersburg. TELEGRAMA MARCHIZULUI
DE MONTEBELLO, AMBASADORUL FRANȚEI ÎN RUSIA,
CATRE DELCASSE, MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE
AL FRANȚEI ***

Nr. 34

Petersburg, 22 martie 1902

Ambasadorul Austriei, în numele guvernului său, a făcut pe lângă contele Lamsdorff, un demers pe care, fără îndoială, și contele Wolkenstein¹ a fost însărcinat să-l facă pe lângă dvs.:

Guvernul austro-ungar mulțumește pentru comunicarea care i-a fost făcută cu privire la declarația noastră și se asociază în întregime principiilor afirmate în aceasta.

Comunicându-mi aceasta, baronul Aehrenthal m-a făcut să observ că guvernul său n-a luat act de convenția anglo-japoneză și că, în consecință, demersul pe care-l face are caracterul unei adeziuni complete la declarația noastră. În plus, el a insistat asupra faptului că Anglia, deși satisfăcută de efectul pe care l-a avut, trebuie să regrete de a fi provocat o declarație solemnă de alianță între Franța și Rusia asupra problemelor în afara domeniului european că această alianță nu pare să fi fost oficial avută în vedere până acum.

97

**1902, martie 28, Veneția. TELEGRAMA CANCELARULUI
IMPERIULUI GERMAN, CONTELE VON BÜLOW,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE ****

Veneția, 28 martie 1902

Nr. 8

Strict secret

Domnul Prinetti, care în prima noastră convorbire de ieri nu atinsese chestiunea reinnoirii Triplei Alianțe, înaintea celei de a doua l-a pus pe contele Wedel să mă întrebe dacă poate să-mi expună „în mod academic” motivele modificărilor dorite de el, deoarece își rezervă să facă propunerile sale în această privință la Berlin, prin contele Lanza.

Argumentația sa o rezum după cum urmează: 1. Domnul Prinetti nu se gîndește să...² în legătură cu aceasta mai observ că toți cunoscuții mei italieni mă asigură, că orice guvern italian care ar vrea să se angajeze acum în aventura din Tripolitania ar fi imediat răsturnat. Țara n-a fost niciodată mai puțin bucuroasă de o acțiune decît în momentul de față, iar actualul minister este și mai puțin întreprinzător decît ar fi un cabinet Rudini sau Sonnino. În schimb toți italienii ar fi de acord că, dacă mai iute sau mai târziu s-ar ajunge la o nouă prădare sau destrămare a Turciei, Italia n-ar trebui să rămînă cu miinile goale, ci ar trebui să primească singura parte a moștenirii turcești la care poate reflecta după starea lucrurilor și anume Tripolitania. Față de această atmosferă generală din Italia, domnul Prinetti ar dori să-și poată atribui, în asigurarea pretențiilor italiene la moștenire în Tripolitania, un merit cit se poate de mare. Din cauza chestiunii Tripolitane domnul Prinetti nu va lăsa să eșueze reinnoirea Triplei Alianțe, cu atît mai puțin cu cît îi vom înlătura orice îndoială prin întorsături neobligatorii, generale și amicale, că-i hărăzim Italiei deșerturile stîlcoase din Tripolitania.

* D.D.F. 2-e série (1901—1911), vol. 2 (1-er janvier — 31 décembre 1902), doc. nr. 156, p. 187—188 (originalul în limba franceză).

¹ Ambasadorul Austro-Ungariei la Paris (nota red.).

** G.P.E.K. (1871—1914). Band 18, zweiter teil, doc. 5 739, p. 560—562 (originalul în limba germană).

² Lipsă în text (nota red.).

2. Cu privire la chestiunea Balcanică îl preocupă pe domnul Prinetti înainte de toate progresele rusești indiscutabile în Orient și posibilitatea unei instalări rusești la Constantinopol. Temerile sale în aceste direcții pornesc în mod evident atît dintr-o concepție diletantă a marii politici, care în toate țările fac ca micii burghezi să se înspăimînte de lozincile „panslavismului“ și de „testamentul lui Petru cel Mare“ ca și de influența franceză. Pentru orice caz însă i-am arătat că aceste îngrijorări ale sale, ni le poate comunica în scris așa încît noi le vom avea la dosar. Și din cauza chestiunii Balcanice, cu greu va face domnul Prinetti să eșueze reinnoirea Triplei Alianțe, chiar dacă regretă mereu că Italia este „sufocată“ între o Rusie ce domină Dardanelele și Franța aliată cu aceasta. Aceasta este îndeosebi și părerea regelui.

3. Domnul Prinetti a accentuat în mod viu dorința sa de a întreține pe cît se poate bune relații cu Anglia. El speră să le poată dezvolta mai prietenos decît ar fi fost sub Visconti Venosta și Canevaro.

4. El crede că noi sîntem foarte intimi cu Rusia și această presupunere sporește în mod hotărît respectul său față de noi. Apropierea Austro-Ungariei de Rusia care după părerea sa crește îi inspiră teamă; el a lăsat să se înțeleagă că între Rusia și Austro-Ungaria ar putea să existe înțelegeri secrete de care el nu știe nimic și vrea să audă că guvernul de la Viena aderă la declarația franco-rusă privitoare la Asia de răsărit¹.

5. Domnul Prinetti simte că poziția sa este zdruncinată; sper însă să se mențină pînă în toamna viitoare. El ar dori și pentru sine să reinnoiască cît mai curînd posibil Tripla Alianță, vrea însă mai întîi să lase să treacă prin parlament discutarea bugetului său, pentru ca în timpul acesta să n-aibe nevoie să își dea gîndurile pe față.

Declarațiile mele privitoare la chestiunea Triplei Alianțe le-am rezumat în sensul următor:

„Modificările ce propuneți sînt bine motivate în ele însele și ar constitui poate o ameliorare a tratatului. Dar în chestiuni atît de mari mai binele este dușmanul binelui, orice modificare a tratatului ar deschide ușa unor neîncrederi, agitații, combinații care ar pune în pericol liniștea Europei și ar putea tulbura pacea lumii, fără a vorbi de atingerea profundă ce ar aduce încrederii reciproce între suverani și marile cabinete. Iată pentru ce noi nu putem admite nici o modificare a tratatului actual și nu-l vom reinnoi decît în forma sa prezentă“². În cazul cînd contele Lanza va face acolo noi propuneri de modificări, vă rog ca acestea să fie înlăturate în această formă și în modul cel mai prietenesc.

În ce privește declarația de politică economică dorită de domnul Prinetti, i-am spus că și eu am în fața mea un parlament și m-aș găsi în absolută imposibilitate să pierd încrederea lui printr-o promisiune care obiectiv este de prisos, deoarece condițiile minime nu ating Italia, iar celelalte condiții ar deveni obiect de tratative și întregul tarif nu oferă Italiei nici un motiv de neliniște. Domnul Prinetti a fost deplin de acord cu aceasta, a fost însă de părere că din partea Austriei are nevoie de o declarație privind menținerea tratatelor comerciale; deoarece nu poate formula o astfel de pretenție numai față de Austria, ar dori el proforma să o ceară și de la noi³.

În discutarea întîlnirii mele cu domnul Prinetti de către presă, trebuie să se evite tot ce ar putea să indispuină pe italieni în general și pe domnul Prinetti în special sau care ar putea diminua însemnătatea vizitei acestuia care trebuie să arate adversarilor noștri din Europa că și actualul guvern italian acordă importanță unor bune relații cu noi. De altfel nu consider folositor ca discuțiile privitoare la reinnoirea Triplei Alianțe să ocupe un loc larg înaintea efectuării reinnoirii.

Bülów

¹ Se referă la declarația franco-rusă din 16 martie 1902 (vezi vol. 17, cap. 110, doc. nr. 5064) la care de fapt guvernul austriac aderase în principiu la 22 martie în opoziție cu Germania (nota red. germane).

² Pasajul între ghilimele este în original în limba franceză (nota red.).

³ Potrivit declarațiilor ministrului Prinetti, față de ambasadorul austriac Pasetti, din 30 martie, la convoorbirea cu contele Bülów, ar fi insistat în mod accentuat necesitatea pentru Italia, de a nu-și asuma obligații în tratatul Triplei Alianțe care ar putea amenința liniștea și securitatea Franței. Într-un extras din raportul lui Pasetti predat la 15 aprilie, Ministerului Afacerilor Străine al Germaniei se spune în această privință: „Ministerul italian de externe a asigurat că este foarte satisfăcut de discuția cu cancelarul imperial german. În cursul convoorbirii cu contele Bülów a fost discutată amical situația europeană, el Prinetti, a expus în deosebi relațiile neschimbate ale Italiei cu Franța și a trasat limitele pînă la care Italia este hotărîtă

**1902, aprilie 3, Berlin. ÎNSEMNAREA SECRETARULUI DE STAT
LA MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE AL GERMANIEI,
BARONUL VON RICHTHOFEN, PENTRU CANCELARUL IMPERIAL,
CONTELE VON BÜLOW ***

Berlin, 3 aprilie 1902

Majestatea Sa împăratul mi-a dictat astăzi următoarele pentru a fi comunicate Excelenței Voastre :

Majestatea Sa l-a primit ieri pe atașatul marinei din Rusia, von Paulis. Acesta i-a remis din însărcinarea specială a Majestății Sale țarului, programul pentru întrevederea de la Reval. Din ordinul țarului, acest program nu a fost pînă acum prezentat nimănui decît împăratului spre a putea primi eventual propuneri de modificare. În general programul este la fel cu cel pentru Danzig. Sositrea la Reval este prevăzută pentru dimineața zilei de 6 august, iar sejurul [celor doi monarhi] de trei zile. Din punct de vedere militar, este vorba în principal de demonstrații secrete de tehnică de artilerie și tragere. Excelența Voastră este așteptată să ia parte. Prezența ambasadorului nu este necesară.

Majestatea Sa țarul l-a primit pe Paulis foarte prietenos și într-o audiență lungă la sfîrșitul iernii, cînd acesta s-a întors la Petersburg venind de la Berlin. Țarul a fost foarte bine dispus, manifestînd încredere deplină în persoana împăratului nostru și dorește o nouă convorbire explicativă (consecința favorabilă a Danzig-ului). Acest lucru este în special demn de menționat, deoarece pe ici pe colo și acum i se fac greutăți în familie Majestății Sale țarului ; în legătură cu aceasta nu s-au dat nume de personalități de către Paulis. Majestatea Sa [țarul] și-a exprimat regretul față de contele Lamsdorff că nu l-a primit pe Paulis și ca urmare a acestui lucru, Paulis a fost invitat la dîneu la Lamsdorff. Acesta din urmă nu simpatizează cu Germania și, în consecință, își exercită influența asupra țarului în sens contrar.

Aceasta a ieșit la iveală mai ales cu ocazia acelei „petite declaration“ pe care i-a propus-o Lamsdorff țarului imediat după publicarea tratatului anglo-japonez, care pe Lamsdorff l-a surprins cu totul. Paulis s-a exprimat despre aceasta cam drastic : „Il a dormi et Isvolsky a aussi dormi“. Țarul i-a replicat lui Lamsdorff : „Declarație numai a trois cu Germania“ (semn marginal personal al Majestății Sale făcut pe raport). Aceasta a fost întrebarea adresată Excelenței Voastre. Răspunsul dilatoriu cu referire la comerțul cu Japonia, a fost folosit de Lamsdorff spre a semăna la țar neîncredere față de Majestatea Sa și de cancelar, făcînd observația : „Comme je l'ai toujours dit à Votre Majesté, on ne peut pas se fier à l'Empereur qui aura toujours recours à sa politique de bascule entre la Russie et l'Allemagne“. Majestatea Sa, împăratul nostru nu a fost însă păgubit deloc prin aceasta la țar, care are ca și mai înainte, o încredere necondiționată în el [împărat]. Lamsdorff este un cinovnic, dar meschin în concepții, în politică și, de asemenea în intrigile sale. Împăratul Nicolae, în ultima vreme, i-a dat de înțeles prin indicii neîndoelnice, nemulțumirea sa ; înainte de orice, pentru el sînt cu desăvîrșire excluse inițierea și executarea unor planuri și idei mari pentru viitorul Rusiei. Probabil că se va prăbuși în scurt timp.

Din punct de vedere social, Paulis fusese plăcut surprins de totala răsturnare intervenită în vederile Petersburgului cu privire la Germania. Chiar și în cercurile din jurul marelui duce, care se pronunțaseră mereu în sens puternic panslavist și antigerman, i s-a explicat spre marea sa mirare, din proprie inițiativă, necesitatea de a se merge împreună cu Germania. Și în saloane el a auzit cu surprindere acelaș lucru. Atrage atenția în special asupra unui salon, acela al generalului Bogdanovici („celui qui a fait l'alliance franco-ruse“ care din pricina activității sale

să meargă în obligațiile sale față de Franța și anume să nu-și asume nici un fel de obligații care ar putea amenința liniștea și siguranța Franței. Deoarece contele Bülow a ținut la aceea ca Tripla Alianță să fie reînnoită complet nemodificată, Prinetti a lăsat să cadă modificări nepropuse de el în acest tratat (nota red. germane).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5 408, p. 47—50 (originalul în limba germană).

din Franța i-a dispăcut așa de mult prințului Bismarck, încît în urma intervențiilor acestuia în Rusia a fost scos de către împărat [țar] din toate posturile ce le avea ; mai tirziu însă, a fost reabilitat de Alexandru al III-lea, cu prilejul încheierii alianței. Acest general, un puternic adversar al Germaniei, a trecut acum în celălalt curent și vorbește limba unei înțelegeri cu Germania. Salonul său dă tonul la Petersburg, deoarece toate cercurile se întîlnesc acolo și acolo se poate afla totul. Paulis din cauza aceasta a și introdus acolo doi domni de la ambasadă (printre care Schimmelmänn¹) cu scopul de a fi pe cit posibil în contact cu toate curentele care dau tonul.

Witte este omul atotputernic, el l-a întrebuințat pe Meščersky² pentru răspîndirea ideilor sale. Este important să se analizeze cu grijă articolele lui Meščersky. Ele provin, înainte de toate, de la Witte și corespund perfect cu vederile și ideile acestuia.

Witte a plasat intenționat ultimul împrumut în Germania și îi dă înfățișarea unui act politic. El a vrut să arate francezilor, din cauza cărora este supărat, că nu are neapărată nevoie de ei. Majestatea Sa împăratul a răspuns la aceasta că se bucură, pentru că a putut să răspundă intențiilor ministrului finanțelor, prin permiterea plasării în Germania [a împrumutului].

În încheiere, Paulis a menționat ca o dovadă a faptului cit de departe a pătruns la Petersburg ideea unei întîlniri cu Germania, o declarație făcută recent de Montebello, care, frîgîndu-și miinile a exclamat : „Il n'est point à nier : l'entente russo-allemande est en train de se former“.

„Cu privire la acea «petite declaration» (mica declarație), — i-am răspuns lui Paulis — (deoarece acesta merge direct la Majestatea Sa, țarul), că eu personal (împăratul Germaniei) am dispus să se transmită lui Osten-Sacken pentru Majestatea Sa [țarul], că trebuie să am miinile libere spre a putea acoperi Majestății Sale [țarului] spatele în Europa, pentru ca să nu-l amenințe nici pe apă, nici pe uscat atacuri din spate în Europa. Flota mea este abia în construcție, porturile mele nu sînt încă gata, numărul vaselor mele capabile de luptă este atît de neînsemnăt încît nu le-aș putea angaja decît într-un singur loc de bătălie, și acesta este deocamdată Europa, și nu Asia.

Rusia și Franța au atît de multe crucișătoare și cuirasate noi, care pot alcătui în Asia răsăriteană o escadră superioară cu mult nouă, încît puținele noastre vase pe lingă aceasta nici nu se pot lua în considerație. De aceea, în Europa pot fi mult mai de folos împăratului [țarului] decît dacă aș fi prezent și eu în Asia. Spre a dovedi aceasta nu e nevoie de nici o declarație. De altfel, Majestatea Sa [țarul] se poate bizui absolut pe mine. Paulis s-a declarat foarte satisfăcut de aceasta.

Rusia ne face curte cu foarte multă căldură și insistență. Probabil că se teme grozav de ceva“.

Observația baronului Richthofen la începutul documentului : Din dispoziția domnului cancelar al Reichului acesta trebuie să fie comunicat domnului conte von Alvensleben la următoarea prezență a domnului referent (cu referire specială la generalul Bogdanovici).

1902, aprilie 5, Veneția. TELEGRAMA TRIMISĂ DE CANCELARUL REICHULUI, CONTELE VON BÜLOW, MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE, PENTRU A FI COMUNICATĂ ÎMPĂRATULUI *

nr.24

Veneția, 5 aprilie 1902

Pentru Majestatea Sa împăratul și regele.

Așez la picioarele Majestății Voastre Imperiale și Regale cu toată stima, recunoștința pentru onorata telegramă primită ieri și pentru comunicarea, tocmai

¹ Baronul von Schimmelmänn, atașat de marină pe lingă ambasadă germană la Petersburg (nota red. germane).

² Prințul Meščersky, editorul publicației „Grajdanin“ (nota red. germane).

* G.P.E.K. 1871-1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5409, p. 50-51 (originalul în limba germană). Contele Bülow a stat de la 23 martie pînă la 8 aprilie în Veneția (nota red.).

acum parvenită mie și deosebit de prețioasă pentru orientarea mea, despre întrevvedere cu Paulis. Încrederea personală a Majestății Sale împăratului Nicolae în Majestatea Voastră este bastionul cel mai puternic al păcii mondiale și cartea cea mai bună în jocul nostru politic. De aceea mă bucură infinit tot ceea ce a raportat Paulis în această privință. Răspunsul pe care Majestatea Voastră i l-a dat referitor la atitudinea noastră față de „la petite declaration“ îl găsesc excelent și mizînd mai ales pe țar. Împăratul Nicolae va pricepe că Majestatea Voastră îi poate fi mai mult de folos „in the long run“, dacă Germania își ține forțele adunate în Europa, decît dacă le-ar risipi în Orientul îndepărtat, lucru împotriva căruia, în trecut, rușii ne sfătuiseră doar întotdeauna în mod amical și insistent. Găsesc foarte bine că Majestatea Voastră a înțeles aici să evite orice promisiune de neutralitate germană. Atît rușii cît și englezii ar vrea să ne înhame fără contraservicii suficiente la carul lor, primii din frică de Japonia și Anglia, ultimii din teamă de Rusia și Franța. Majestatea Voastră, însă, a observat pe bună dreptate, că nu este în interesul nostru să ne pierdem cumva în prealabil libertatea noastră de acțiune, în cazul cînd pe scena est-asiatică, afară de Rusia ar apărea activ și o altă putere europeană, fie ea Franța, sau Anglia. Atragerea atenției făcută de Paulis asupra generalului Bogdanovici o consider foarte folositoare. După cum îmi aduc aminte foarte bine, Bogdanovici este un general energic, de genul Fadeiev-Comarov-Sco-belev, dar, spre deosebire de acesta din urmă, mai puternic cu pana și cu gura decît cu sabia, dar bun de utilizat, cu prevederea corespunzătoare, de către personalul legației Majestății Voastre de la Petersburg. Admirabilă este aluzia făcută de Majestatea Voastră lui Paulis, că prietenia Majestății Voastre față de Majestatea sa împăratul Nicolae a fost bagheta magică ce i-a deschis lui Witte piața germană pentru împrumutul său.

Cu mulțumiri repetate și urările cele mai fidele, preasupusul...

Bülou

100

1902, aprilie 17, București. REÎNNOIEREA TRATATULUI DINTRE AUSTRO-UNGARIA ȘI ROMÂNIA DIN 25 IULIE 1892 *

Majestatea Sa împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei, și M. S. regele României, însuflețiți de aceeași dorință de a menține pacea generală conform scopului urmărit de alianța austro-ungaro-germană, de a asigura ordinea politică și de a garanta contra oricăror eventualități perfecta prietenie care îi leagă, luînd în considerare stipulațiile tratatului semnat în acest scop la 25 iulie 1892, între Austro-Ungaria și România, tratat care prin natura sa esențialmente conservatoare și defensivă nu urmărește decît scopul de a îi apăra împotriva pericolelor ce ar putea să amenințe pacea statelor lor; și dorind să constate, o dată mai mult înțelegerea stabilită între Majestățile lor în vederea anumitor even-tualități menționate în tratatul din 25 iulie 1892, a cărui durată a fost prelungită pînă la 25 iulie 1905 prin protocolul semnat la Sinaia, la 30 septembrie 1896 au decis să reînnoiască și să confirme printr-un nou acord angajamentele conținute în mai sus numitul tratat.

În acest scop, Majestățile lor au numit ca plenipotențieri ai lor, anume:

M. S. Împăratul Austriei, rege al Boemiei etc., și rege apostolic al Ungariei: pe domnul marchiz Jean Pallavicini, șambelanul său, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lingă Majestatea Sa regele României, comandor al ordi-

* A. F. Pribram, op. cit., vol. 1, doc. nr. 20 a, p. 118—121 (originalul în limba franceză).

nului imperial austriac Franz Iosif cu placă, cavaler al ordinului austriac imperial Leopold.

M. S. regele României :

pe domnul Dimitrie A. Sturdza, preşedintele Consiliului de Miniştri, ministrul său de finanţe şi ad-interim la război, marea cruce a ordinelor Steaua României, Coroana României şi a ordinului imperial austriac Leopold cu briliante, cavaler clasa I a ordinului imperial austriac al Coroanei de fier, care, după ce şi-au comunicat deplinele lor puteri, găsite în bună şi cuvenită formă, au convenit asupra următoarelor articole :

ARTICOLUL I

Sînt reînnoite şi confirmate de comun acord stipulaţiile conţinute în articolele 1, 2, 3, 4 şi 6 ale tratatului semnat la 25 iulie 1892 între Austro-Ungaria şi România, şi al cărui text urmează aici în continuare :

Articolul 1

Înaltele părţi contractante îşi promit pace şi prietenie şi nu vor intra în nici o alianţă sau angajament îndreptat contra unuia dintre statele lor. Ele se angajează să urmeze o politică amicală şi să-şi acorde un sprijin mutual în limitele intereselor lor.

Articolul 2

Dacă România, fără nici o provocare din partea sa, ar urma să fie atacată, Austro-Ungaria este obligată să-i dea în timp util ajutoarele şi asistenţa contra agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în aceleaşi împrejurări, în una din părţile statelor sale limitrofe cu România, pentru aceasta din urmă s-ar prezenta numai decît casus foederis.

Articolul 3

Dacă una din Înaltele părţi contractante ar fi ameninţată de o agresiune în condiţiile mai sus menţionate, guvernele respective se vor pune de acord cu privire la măsurile de adoptat, în vederea unor cooperări ale armatelor lor. Aceste chestiuni militare, îndeosebi acea a unităţii operaţiunilor şi a trecerii peste teritoriile respective, vor fi reglementate printr-o convenţie militară.

Articolul 4

Dacă, contrar dorinţei şi speranţei lor, Înaltele părţi contractante ar fi forţate la un război comun în circumstanţele prevăzute în articolele precedente, ele se angajează să nu negocieze, nici să încheie pacea în mod separat.

Articolul 6¹

Înaltele părţi contractante îşi promit reciproc secretul privitor la conţinutul prezentului tratat.

ARTICOLUL II

Articolele reproduse mai sus vor rămîne în vigoare pentru o nouă perioadă de cinci ani, începînd de la 25 iulie 1903, adică pînă la 25 iulie 1908. Dacă cu un

¹ Articolul 5 al Tratatului din 1892 determina durata sa (nota Pribram).

an înaintea expirării sale nu se denunță prezentul tratat sau dacă nu este cerută revizuirea sa de către nici una din părțile contractante, el va fi considerat ca prelungit pentru o durată de alți trei ani și așa mai departe din trei în trei ani, în lipsa unei denunțări.

Articolul III¹

Prezentul tratat va fi ratificat², iar instrumentele de ratificare vor fi schimbate într-un termen de trei săptămâni sau mai devreme dacă e posibil.

Drept care plenipotențiarilor respectivi l-au semnat și i-au aplicat sigiliul cu însemnele lor.

Făcut la București, la 4/17 din luna aprilie anul de grație 1902.

Pallavicini
L. S.

D. Sturdza
L. S.

101

1902, mai 16. CONVENȚIA MILITARĂ RUSO-BULGARĂ *

1. Prezentul acord nu urmărește scopuri agresive, ci numai contracararea convenției militare dintre Austro-Ungaria și România.
2. El nu are deci în vedere decît o acțiune contra Austriei și României și nu poate fi îndreptată nici contra Turciei, nici contra unei alte puteri balcanice.
3. Rusia va coopera cu toate forțele sale la apărarea integrității și inviolabilității teritoriului Bulgariei.
4. În cazul în care Bulgaria sau Rusia vor fi atacate fiecare în parte sau ambele deodată de către Austro-Ungaria sau România (sau de ambele puteri deodată sau de Tripla Alianță), puterile contractante vor folosi toate forțele și resursele lor pentru a lupta împotriva agresorului, fără a da înapoi de la nici un sacrificiu pentru a obține un succes complet.
5. Dacă Austria nu sprijină agresiunea României contra Bulgariei, Rusia poate rămîne neutră.
6. În cazul unui război cu România și Austria, Bulgaria va păstra cea mai strictă neutralitate față de Turcia și va arăta cea mai mare circumspecție în raporturile sale cu ea. Nelăsînd în sudul Balcanilor decît un corp de observație, Bulgaria își va grupa restul armatei sale pe Dunăre.
7. Planurile de mobilizare și de concentrare ale armatei bulgare, ca și acelea priuitoare la defensivă și ofensivă pentru a executa misiuni și de a atinge scopurile indicate de către Statul Major General rus, vor trebui să fie elaborate cit mai curînd posibil, sub direcția acestui stat major în colaborare cu Ministerul de Război bulgar. Ele vor trebui ratificate de către Majestatea Sa împăratul...³
8. În timp de război comandantul suprem rus va comanda armatele Rusiei și Bulgariei și va conduce operațiunile lor, indiferent că ele vor acționa împreună sau separat... Dacă Alteța Sa numește un comandant suprem, el va trebui, în calitate de șef al Statului Major, să fie ales de acord cu Ministerul de Război rus și sub rezerva aprobării Majestății Sale împăratul. (Pe lingă comandantul armatei bulgare și pe lingă fiecare din corpurile și detașamentele sale va fi plasat cite un ofițer rus, care va avea cuvînt deliberativ în hotărîri.)

¹ Identic cu articolul 7 din Tratatul din 13/25 iulie 1892 (nota Pribram).

² Ratificarea împăratului Franz Iosif a avut loc la 23 aprilie 1902, la Viena; Regele Carol a ratificat tratatul la 13/26 aprilie 1902, la București; schimbul instrumentelor de ratificare, a avut loc la București la 13/26 aprilie 1902 (nota Pribram).

* Emile Laloy, *Les documents secrets des archives, du Ministère des Affaires Etrangères de Russie publiés par les bolcheviks*, Editions Bossard, Paris 1919, doc. nr. 4, p. 14-17 (textul în limba franceză). Convenția este republicată de E. Laloy după Culegerea de documente secrete extrase din arhivele fostului minister rus al afacerilor străine, publicată în limba rusă de guvernul sovietic în perioada decembrie 1917 — februarie 1918; în această culegere acest document poartă numărul 25 (nota red.).

³ Conform cu originalul (nota red.).

9. Flota rusă va putea utiliza porturile bulgare și va lua măsurile necesare în vederea apărării lor.
 10. Prezentă convenție intră în vigoare imediat și constituie un secret de stat de o importanță particulară¹.

General maior,
Jilinski

General,
Paprikov.

102

**1902, iunie 1, Berlin. PROTOCOLUL DINTRE AUSTRO-UNGARIA ȘI
 IMPERIUL GERMAN CU PRIVIRE LA PRELUNGIREA DURATEI
 TRATATULUI DIN 7 OCTOMBRIE 1879 ȘI A PROTOCOLULUI
 DIN 22 MARTIE 1883 ***

PROTOCOL

Subsemnații Ladislau Szögyény-Marich von Magyar-Szögyén și Szolgaegyháza, ambasador extraordinar și plenipotențiar al M.S. împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei, și contele Bernhard von Bülow, cancelarul imperiului german, s-au întâlnit în această zi la Berlin, în baza unei împuterniciri a suveranilor lor, pentru a delibera asupra menținerii tratatului secret dintre M.S. împăratul Austriei, rege al Boemiei etc., rege apostolic al Ungariei, și M.S. împăratul german, rege al Prusiei, semnat la Viena la 7 octombrie 1879, ratificat în ziua de 21 a aceleiași luni și prelungit în mod expres deja o dată prin protocolul redactat la Viena la 22 martie 1883 și ratificat la 1 aprilie același an, și, în deplinătatea împuternicirilor date de majestățile lor, au schimbat următoarea declarație:

Declarațiile articolului III din tratatul secret dintre M.L. împăratul Austriei, rege apostolic al Ungariei, și împăratul Germaniei, rege al Prusiei, semnat la 7 octombrie 1879 și ratificat la 21 din aceeași lună, precum și stipulațiile de la punctele 1 și 2 din protocolul de la 22 martie 1883, reînnoind tratatul, conform intențiilor ce au prevalat cu privire la acest subiect la încheierea tratatului, trebuie să fie interpretate în sensul că durata tratatului va fi prelungită întotdeauna în mod automat din trei în trei ani, atâta vreme cât cei doi contractanți, în termenul prevăzut la punctul 2 al protocolului din 22 martie 1883 nu vor începe, înaintea expirării uneia din aceste perioade de trei ani, negocieri pentru a stabili dacă situația ce a servit de bază tratatului, continuă să existe.

Prezentul protocol va fi supus și recomandat spre ratificare celor doi auguști suverani, iar schimbul instrumentelor de ratificare va avea loc în termen de trei săptămâni la Berlin.

Drept care protocolul a fost întocmit în două exemplare, semnat și sigilat. Făcut la Berlin, întâi iunie una mie nouă sute doi.

L.S. Szögyény

L.S. Bülow

103

**1902, iunie 28, Berlin. AL PATRULEA TRATAT AL TRIPLEI ALIANȚE
 ÎNTRE AUSTRO-UNGARIA, IMPERIUL GERMAN ȘI ITALIA ****

Majestățile Lor împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei, împăratul Germaniei, rege al Prusiei, și regele Italiei, ferm hotărâți să asigure statelor lor continuarea binefacerilor ce le garantează — din punct de ve-

¹ Acest ultim articol a fost adăugat convenției la 22 mai 1902, cu prilejul aprobării acesteia de către țar. Din partea Bulgariei, convenția a fost semnată de către generalul Paprikov la 31 mai/13 iunie 1902. Semnarea de către partea bulgară s-a făcut în conformitate cu indicațiile contelui Lamsdorff, ministrul afacerilor străine al Rusiei, potrivit căroră, din cauza situației de vasal a prințului Ferdinand, nu se punea problema semnării convenției de către țarul Nicolae al II-lea, fiind suficientă semnarea ei de către plenipotențiarul (*nota red.*).

* A. F. Pribram, *op. cit.*, doc. nr. 21, p. 124—125 (originalul în limba germană).

** A. F. Pribram, *op. cit.*, doc. nr. 22, p. 126—131.

dere politic precum și din cel monarhic și social — menținerea Triplei Alianțe, și voină în acest scop să prelungească durata acestei alianțe încheiată la 20 mai 1882, iar a doua oară prin tratatul din 6 mai 1891, au numit, în acest scop, ca plenipotențieri ai lor, anume :

M.S. împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei : pe domnul Ladislau Szögyény-Marich de Magyar Szögyén și Szolgaegyháza, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar pe lângă M.S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei ;

M.S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei, pe contele Bernhard von Bülow, cancelar al imperiului, președintele Consiliului de miniștri al Prusiei ; și

M.S. regele Italiei : pe contele Carlo Lanza di Busca, locotenent-general, senator, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar pe lângă M.S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei, care, după schimbarea deplinelor lor puteri, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit asupra următoarelor articole :

Articolul I

Înaltele părți contractante își promet mutual pace și prietenie, și că nu vor intra în nici o alianță sau angajament îndreptat contra unuia dintre statele lor.

Ele se angajează să procedeze la un schimb de idei asupra chestiunilor politice și economice de natură generală, care ar putea să apară, și își promet, pe lângă aceasta, sprijinul mutual în limita propriilor lor interese.

Articolul II

În cazul cînd Italia ar fi atacată, fără provocare directă din partea sa, de către Franța, indiferent din ce motiv, celelalte două părți contractante vor fi obligate să acorde părții atacate ajutor și asistență cu toate forțele lor.

Aceeași obligație va incumba Italiei, în cazul unei agresiuni indirecte provocată de Franța, împotriva Germaniei.

Articolul III

Dacă una s-au două din Înaltele părți contractante ar fi atacate, fără provocare directă din partea lor, și se vor găsi angajate într-un război cu două sau mai multe mari puteri nesemnate ale prezentului tratat, casus foederis se va prezenta simultan pentru toate Înaltele părți contractante.

Articolul IV

În cazul cînd o mare putere nesemnatară a prezentului tratat ar amenința securitatea statului uneia dintre Înaltele părți contractante, iar partea amenințată s-ar vedea forțată să-i facă război, celelalte două părți se obligă să observe, față de aliatul lor, o neutralitate binevoitoare. Fiecare își rezervă, în acest caz, facultatea de a participa la război, dacă o va socoti indicat, pentru a face cauză comună cu aliatul său.

Articolul V

Dacă pacea uneia dintre Înaltele părți contractante ar urma să fie amenințată în împrejurările prevăzute de articolele precedente, Înaltele părți contractante se vor concerta în timp util asupra măsurilor militare de luat în vederea unei cooperări eventuale.

Ele se angajează, chiar din prezent, ca în toate cazurile de participare comună la un război, să nu încheie nici armistițiu, nici pace, nici tratat, decît printr-un acord comun între ele.

Articolul VI

Germania și Italia, avînd în vedere doar menținerea pe cît posibil, a statu-quo-ului teritorial în Orient, se angajează să folosească influența lor pentru a preveni, pe coastele și în insulele otomane din Marea Adriatică și din Marea

Egee, orice modificare teritorială care ar aduce pagube uneia sau celeilalte dintre puterile semnatare ale prezentului tratat. Ele își vor comunica reciproc în acest scop toate informațiile de natură a le clarifica asupra propriilor lor hotărâri de luat precum și privitor la cele ale altor puteri.

Articolul VII

Austro-Ungaria și Italia, neavind în vedere decît menținerea pe cit posibil a statu-quo-ului teritorial din Orient, se angajează de a face uz de influența lor pentru a preveni orice modificare teritorială care ar aduce pagube uneia sau celeilalte dintre puterile semnatare ale prezentului tratat. Ele își vor comunica reciproc, în acest scop, toate informațiile de natură a le clarifica asupra propriilor lor hotărâri de luat, precum și privitor la acele ale altor puteri. Totodată, în cazul cînd, în urma desfășurării evenimentelor, ar deveni imposibilă menținerea statu-quo-ului în Balcani sau pe coastele și insulele otomane din Adriatica și Marea Egee, și că, fie ca urmare a acțiunii unei terțe puteri fie în alt fel, Austro-Ungaria sau Italia ar considera necesar de a modifica statu-quo-ul printr-o ocupare temporară sau permanentă din partea lor, această ocupație nu va avea loc decît după un acord prealabil între cele două puteri, bazat pe principiul unei compensații reciproce pentru orice avantaj, teritorial sau de altă natură, pe care fiecare dintre ele l-ar obține în afara statu-quo-ului actual și dînd satisfacție intereselor și pretențiilor bine întemeiate ale celor două părți.

Articolul VIII

Stipulațiile articolelor VI și VII nu se vor aplica în nici un fel la chestiunea egipteană, cu privire la care Înaltele părți contractante își păstrează libertatea lor de acțiune, ținînd seama totdeauna de principiile pe care se sprijină prezentul tratat.

Articolul IX

Germania și Italia se angajează să contribuie la menținerea statu-quo-ului teritorial în regiunile nord-africane, riverane Mediteranei, și anume Cirenaica, Tripolitania și Tunisia. Reprezentanții celor două puteri în aceste regiuni vor avea instrucțiuni de a se afla în cea mai strînsă legătură de informații și asistență mutuală.

Dacă, din nenorocire, ca urmare a unei mature examinări a situației, Germania și Italia ar recunoaște și una și cealaltă, că menținerea statu-quo-ului devine imposibilă, Germania se angajează conform unui acord formal și prealabil, să sprijine Italia în orice acțiune, sub forma ocupării sau orice altă garanție, pe care aceasta din urmă ar trebui s-o întreprindă în aceleași regiuni în virtutea interesului de echilibru și legitimă compensație.

Se înțelege de la sine că pentru o astfel de eventualitate cele două puteri ar căuta să se pună de acord, de asemenea, cu Anglia.

Articolul X

Dacă s-ar întîmpla că Franța ar face un act de extindere a ocupației sale sau a protectoratului său, sau a suveranității sale, sub o formă oarecare, asupra teritoriilor nord-africane iar drept consecință a acestui fapt Italia ar crede că trebuie, pentru a salvagarda poziția sa în Mediterana, să întreprindă ea însăși o acțiune în numele teritorii nord-africane, sau să recurgă la măsuri extreme pe teritoriul francez din Europa, starea de război ce ar rezulta între Italia și Franța ar constitui ipso facto, la cererea Italiei, și ca sarcină comună a Germaniei și Italiei, casus foederis prevăzut în articolele II și V din prezentul tratat, ca și cum o astfel de eventualitate ar fi vizată în mod expres.

Articolul XI

Dacă șansele oricărui război întreprins în comun împotriva Franței de către cele două puteri, ar face ca Italia să caute garanții teritoriale față de Franța, pen-

tru securitatea frontierelor regatului și a poziției sale maritime, precum și în vederea stabilității și a păcii, Germania n-ar ridica nici un obstacol la aceasta și, la nevoie, în măsura compatibilă cu circumstanțele, se va strădui să faciliteze mijloacele de a atinge un astfel de scop.

Articolul XII

Înaltele părți contractante își promit mutual secretul privind conținutul prezentului tratat.

Articolul XIII

Puterile semnatare își rezervă să introducă ulterior, sub formă de protocol și a unui acord comun, modificările a căror utilitate ar fi demonstrată de împrejurări.

Articolul XIV

Prezentul tratat va rămâne în vigoare pentru durata de șase ani începînd de la schimbul instrumentelor de ratificare; dar, dacă n-a fost denunțat cu un an înainte de către una sau cealaltă dintre Înaltele părți contractante, el va rămâne în vigoare pentru aceeași durată de alți șase ani.

Articolul XV

Instrumentele de ratificare ale prezentului tratat vor fi schimbate la Berlin, într-un termen de cincisprezece zile sau mai curînd, dacă e posibil¹.

Drept care plenipotențiarilor respectivi au semnat prezentul tratat și au aplicat sigiliul cu însemnele lor.

Făcut la Berlin, în triplu exemplar, în ziua de douăzeci și opt din luna iunie una mie nouă sute doi.

L.S.
L.S.
L.S.

Szögyény
Bülow
C. Lanza

104

1902, iunie 28, Berlin. PROTOCOL FINAL AL CELUI DE-AL IV-LEA TRATAT AL TRIPLEI ALIANȚE *

PROTOCOL

În momentul semnării tratatului din această zi dintre Austro-Ungaria, Germania și Italia, subsemnații, plenipotențiarilor ai acestor trei puteri, autorizați formal la aceasta, declară mutual ceea ce urmează:

1. Sub rezerva aprobării parlamentare pentru stipulațiile efective ce ar decurge din prezenta declarație de principiu, Înaltele părți contractante își promit, din acest moment în materie economică (finanțe, vămi, căi ferate), în afară de tratamentul națiunii celei mai favorizate, toate facilitățile și toate avantajele particulare ce ar fi compatibile cu exigențele fiecăruia dintre cele trei state și cu angajamentele lor respective față de terțe puteri.

¹ Ratificarea împăratului Franz Iosif I, într-un exemplar pentru Imperiul german și unul pentru Italia, la 1 iulie 1902, Viena; a împăratului Wilhelm II, la 2 iulie 1902, Kiel, la bordul iahtului „Hohenzollern”, a regelui Victor Emmanuel III, la 3 iulie 1902, Roma. Protocolul privind schimbul instrumentelor de ratificare între Austro-Ungaria, Imperiul german și Italia, s-a încheiat la 8 iulie 1902 la Berlin (nota Pribram).

* A. F. Pribram, *op. cit.*, doc. nr. 22 b, p. 131 (traducere din limba franceză).

2. Adeziunea Angliei fiind deja cîştigată, în principiu, la stipulațiile tratatului din această zi, referitoare la Orientul propriu zis, anume la teritoriile Imperiului otoman, înaltele părți contractante vor stărui, la momentul oportun, și în măsura în care ar comporta-o împrejurările, să obțină o adeziune analoagă privitoare la teritoriile nord-africane din partea centrală și occidentală a Mediteranei, inclusiv Marocul. Această adeziune s-ar putea realiza prin acceptarea din partea Angliei a programului stabilit în art. IX și X din tratatul de astăzi.

Drept care, cei trei plenipotențieri au semnat, în triplu exemplar, prezentul protocol.

Făcut la Berlin, ziua douăzeci și opt din luna iunie una mie nouă sute doi.

L.S.
L.S.
L.S.

Szögyény
Bülów
C. Lanza

105

1902, iunie 30, Roma. DECLARAȚIA AUSTRO-UNGARĂ REFERITOARE LA TRIPOLITANIA FĂCUTĂ GUVERNULUI ITALIAN *

Secret

DECLARAȚIE

Eu, subsemnatul ambasador al M. S. Imperiale și Regale apostolice, am fost autorizat să declar guvernului M. S. regelui Italiei că dorind în continuare menținerea statu-quo-ului teritorial în Orient, guvernul austro-ungar, neavînd vreun interes special de salvagardat în Tripolitania și Cirenaica, este decis să nu întreprindă nimic ce ar putea contracara acțiunea Italiei în cazul cînd, ca urmare a unor circumstanțe fortuite, starea de astăzi a lucrurilor stabilită în aceste regiuni ar suferi o alterare oarecare și ar forța guvernul regal să recurgă la măsuri ce ar fi dictate de propriile lui interese.

Se subînțelege că prezenta declarație va rămîne secretă și că ea n-ar putea fi făcută publică decît în virtutea unui acord prealabil între cele două guverne.

Roma, 30 iunie, 1902.

M. baron Pasetti, m.p.

106

1902, iunie 30, Roma. NOTA GUVERNULUI ITALIAN CĂTRE GUVERNUL AUSTRO-UNGAR PRIVIND DECLARAȚIA REFERITOARE LA TRIPOLITANIA **

MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE

Secret

Excelenței Sale domnului baron Pasetti
Ambasador I. și R. al Austro-Ungariei
Roma, 30 iunie 1902.

Domnule ambasador,

Conform dorinței pe care Excelența Voastră a binevoit să mi-o exprime, prin nota sa secretă cu data de astăzi, nr. 27, am onoarea a-i confirma primirea

* A. F. Pribram, op. cit., doc. nr. 22 c, p. 132 (tradus din limba franceză).

** A. F. Pribram, op. cit., doc. nr. 22 d, p. 132—133 (tradus din limba franceză).

declarației privind Tripolitania — Cirenaica, pe care excelența voastră mi-a transmis-o cu nota mai sus citată, potrivit instrucțiunilor guvernului său.

Binevoii a primi, domnule ambasador, asigurarea prea înaltei mele considerații.

Prinetti

107

1902, iulie 2, Londra. MEMORANDUM-UL LUI T. H. SANDERSON, SUBSECRETAR DE STAT LA FOREIGN AFFAIRS, PRIVIND TRIPLA ALIANȚĂ ȘI ALTE ÎNȚELEGERI ADIȚIONALE *

În toamna anului 1879, ca o consecință a atitudinii de amenințare a Rusiei, așa precum prințul Bismarck a explicat mai tirziu, a fost încheiată o alianță defensivă între Austro-Ungaria și Germania. Tratatul a fost semnat la Viena la 7 octombrie 1879 și a fost în cele din urmă publicat în „Buletinul Oficial” din Berlin din 3 februarie 1888 cu scopul de a pune capăt indoielilor în ceea ce privește caracterul său pur defensiv.

Prevederile tratatului erau următoarele :

Dacă oricare dintre cele două Imperii ar fi fost atacat de către Rusia, cele două Imperii ar fi obligate să-și vină în ajutor unul altuia cu întreaga lor putere militară și să nu încheie pacea decît împreună, pe baza unei înțelegeri mutuale.

Dacă oricare dintre Înaltele părți contractante ar fi atacată de o altă putere, cealaltă înaltă parte contractantă va fi obligată să păstreze cel puțin o atitudine de neutralitate binevoitoare față de prietena sa înaltă parte contractantă. Dar dacă Rusia ar sprijini puterea atacantă printr-o cooperare activă sau prin măsuri militare, obligația pentru asistență mutuală între Înaltele părți contractante ar intra în vigoare precum s-a stipulat mai sus.

Tratatul va fi păstrat secret și va fi comunicat oricărei alte țerte puteri doar printr-un acord mutual. Înaltele părți contractante își exprimă speranța lor că, după sentimentele exprimate de către Împăratul Rusiei la întîlnirea de la Alexandrovo, nu se va dovedi în realitate că înarmările Rusiei reprezintă o amenințare pentru ele dar, dacă această speranță se va dovedi eronată, ele vor considera ca o obligație de loialitate să-i aducă la cunoștință împăratului Alexandru, cel puțin confidențial, că ei trebuie să considere un atac împotriva oricăreia dintre ele ca un atac împotriva amîndurora.

S-ar părea că în 1882 Italia a făcut propuneri la Berlin pentru admiterea ei în alianța care era cunoscut că există între Austro-Ungaria și Germania, că guvernului italian i s-a spus că ei vor trebui să obțină consimțămîntul Austro-Ungariei ca un prim pas către un astfel de aranjament și că ei (guvernul italian) a izbutit să dea asigurări care au fost satisfăcătoare în ceea ce privește viitoarea politică a Italiei.

Bazele aranjamentului se pare că au fost puse în 1882, dar există cîteva indicații că nu a fost în realitate semnat pînă în aprilie 1883. El a fost reînnoit în 1887, 1891, 1895 și 1899 și a fost din nou reînnoit acum probabil pentru o nouă perioadă de patru ani, începînd cu data prezentă (iulie 1902) sau de la o anumită dată din aprilie 1903 cînd perioada obișnuită ar fi expirat.

În legătură cu prevederile Triplei Alianțe și cu natura exactă a documentelor în care ea este înregistrată, informația noastră este fragmentară. Cea mai amănunțită dare de seamă în această privință este cea conținută într-un raport diplomatic primit de la Sir Augustus Paget, pe atunci ambasador la Roma, No. 119, strict confidențial, din 13 aprilie 1883.

* *British Documents on the Origins of the War, 1898—1914*, Edited by G. P. Gooch, D. Litt, F.B.A. și Harold Temperley, Litt D, F.B.A., vol. VIII, Londra, 1932 (în continuare : B.D.), doc. nr. 10, p. 25—26 (originalul în limba engleză).

Din aceasta s-ar părea că alianța este, sau a fost inițial consemnată nu într-un tratat formal ci într-un schimb de rapoarte sau note diplomatice; că Italia s-a angajat prin aceasta să promoveze pentru viitor „o politică corectă față de irendentism și să împiedice tot ceea ce ar putea provoca neliniștea Austro-Ungariei în această privință”; că nici o altă problemă politică specifică nu a fost menționată dar că cele trei puteri au recunoscut în general că nu există nici o problemă în Europa în care interesele lor să fie separate, că ele sînt de acord ca în eventualitatea apariției oricărei probleme importante să ajungă la o înțelegere concertată cu scopul de a stabili o linie politică comună și că ele se angajează ca, dacă una dintre ele ar fi atacată, celelalte două să-i vină în ajutor. Cuvîntul „garantarea” teritoriului nu a fost menționat și nici o putere nu a fost desemnată ca făcînd în mod special obiectul înțelegerii.

Din alte surse noi cunoaștem că alianța lasă fiecărei țări libertatea de a crește sau diminua forțele sale militare și navale în concordanță cu starea sa financiară (Mr. Trench, No. 117, foarte confidențial, Berlin, 29 aprilie 1892), că Alianța are în întregime un caracter pașnic și defensiv și că ea lasă fiecăreia dintre părțile contractante deplină libertate de acțiune în ceea ce privește problemele legate în mod special de interesele proprii ale fiecăruia. (Sir A. Paget, No. 115, și 116 din 12 și 13 aprilie 1883).

T. H. Sanderson.

108

1902, iulie 12/25, Sinaia. ACTUL DE ADERARE A GERMANIEI LA TRATATUL DINTRE AUSTRO-UNGARIA ȘI ROMÂNIA DIN 17 APRILIE 1902

Majestatea Sa împăratul Austriei, regele Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei, și M. S. regele României, încheind, la București, la 17 aprilie anul curent, tratatul de prietenie și alianță următor:

(Urmează tratatul din 17 aprilie 1902, pînă la sfîrșitul celui de-al treilea articol).

Au invitat pe M. S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei, să adere la dispozițiile susziselui tratat.

În consecință, M.S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei, a acordat deplinele sale puteri în acest scop reprezentantului său la București, mai sus numitul Alfred de Kiderlen-Waechter, consilierul său intim de legație, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pentru a adera formal la stipulațiile conținute în tratatul susmenționat. În virtutea acestui act de adeziune, M.S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei, ia în numele Imperiului German față de M.M.L.L. împăratul Austriei, rege al Boemiei etc., și rege apostolic al Ungariei, și de regele României, iar în același timp M.M.L.L. împăratul Austriei, rege al Boemiei etc. și rege apostolic al Ungariei, și regele României, prin mai jos numiții, domnul marchiz Jean Pallavicini, șambelanul său, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar pe lângă M.S. rege al României, și domnul Dimitrie A. Sturdza, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul său de finanțe și ad-interim la război, autorizați în acest scop, iau față de M. S. împăratul Germaniei, rege al Prusiei aceleași angajamente la care s-au obligat mutual înaltele părți contractante prin stipulațiile zisului tratat inserat aci mai sus.

Prezentul act de adeziune va fi ratificat iar instrumentele de ratificare vor fi schimbate într-un termen de trei săptămîni sau mai curînd, dacă e posibil.¹

Drept pentru care plenipotențiarii respectivi l-au semnat și i-au aplicat sigiliul cu însemnele lor.

¹ A. F. Pribram, op. cit., vol. 1, doc. nr. 20 b, p. 121—122 (tradus din limba franceza).

Făcut la Sinaia la doisprezece/douăzecișicinci din luna iulie anul de grație o mie nouă sute doi.

L.S.
L.S.
L.S.

Pallavicini
Kiderlen
D. Sturdza

109

1902, august 8, Reval. TELEGRAMA CANCELARULUI REICHULUI, CONTELE VON BÜLOW, CĂTRE AMBASADORUL GERMAN LA LONDRA, CONTELE VON METTERNICH *

Reval, 8 august 1902

Nr. 741. Strict confidențial

Intrevederea¹, care a avut loc în rada [portului] de aici, între Majestatea Sa împăratul și regele [Germaniei] și Majestatea Sa împăratul Rusiei în aceste zile, s-a desfășurat spre deplina satisfacție a stăpînilor noștri preamilostivi². Nici cea mai mică neînțelegere nu a tulburat șederea împreună a celor doi monarhi. Relațiile dintre împăratul nostru și împăratul Nicolae au avut caracterul unei spontaneități amabile și unei calde prietenii. Majestatea Sa a reușit, sub toate aspectele, ca țarul, precum și anturajul său, inclusiv contele Lamsdorff să capete cea mai bună dispoziție. Prin aceasta s-a asigurat în prealabil desfășurarea favorabilă și un rezultat îmbucurător al vizitei.

Majestatea Sa împăratul Nicolae a avut bunătatea să mă atragă adesea în convorbiri mai lungi și intime în care, exprimindu-și încrederea în mine se pronunța în mod deschis și despre diferite probleme. De repetate ori și-a manifestat împăratul sincera sa bucurie provocată de întâlnirea cu stăpînul nostru preamilostiv. La Petersburg el este atît de ocupat cu audiențe încît are neapărată nevoie o dată pe an de odihnă; de aceea obișnuiește să meargă toamna la Spala sau în Crimeea: șederea, împreună cu împăratul Wilhelm la marginea apei este tot atît de odihnitoare și binefăcătoare pentru el, ca și sejurul la Livadia sau la castelul său de vînătoare. Atunci cînd împăratul Nicolae mi-a predat, însoțit de cuvinte pline de grație, portretul său într-o ramă scumpă și cînd i-am zis că înțeleg aceasta ca semn al strînsei prietenii existente între cei doi împărați, țarul a răspuns: „Sur cette amitié vous pouvez compter pour toujours et sûrement“. Arătînd spre tresele de adjutant prusac așezate de el, împăratul a spus în continuare: „Ces aiguillettes que nous avons échangées sont un symbole les liens indissolubles qui m'unissent à l'Empereur Guillaume“. În această ordine de idei, împăratul s-a pronunțat în spiritul păcii. La o remarcă a mea, că și politica stăpînului meu imperial este îndreptată spre menținerea păcii, țarul a replicat cu fermitate: „Yes, peace and good will between nations“.

Împăratul Nicolae se interesează — precum mi-a spus — foarte mult de continuarea acțiunii internaționale împotriva anarhismului. A resimțit o satisfacție personală pentru faptul că noi am participat la demersul de la Berna³. Este important ca Italia să fie cîștigată pentru demersul nostru, deoarece opt zecimi din toți anarhiștii, sînt italieni. În ce privește Franța, el a menționat președintele Republicii, la Petersburg, necesitatea luării unor măsuri comune împotriva anarhismului. „Je l'ai beaucoup prêché dans ce sens“ (I-am predicat mult în acest sens). Domnul Loubet i-a replicat că legislația franceză nu poate fi, desigur, modificată, însă legislația exis-

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5 416, p. 63—66 (originalul în limba germană). O notă cu același conținut s-a trimis la celelalte legații mai importante și ambasade precum și la legațiile prusace din Germania (nota red. germane).

¹ Intrevederea a avut loc între 6 și 8 august (nota red. germane).

² În scrisoarea sa către împăratul Nicolae al II-lea, din 2 septembrie 1902, Wilhelm al II-lea se exprimă extrem de satisfăcut despre întâlnirea de la Reval. Scrisoarea împăratului a primit o replică la 8 septembrie printr-o scrisoare de răspuns a țarului, scrisoare care, de asemenea, exprimă deosebită satisfacție privind întâlnirea de la Reval (nota red. germane).

³ Demers făcut de Germania, în februarie 1902, pentru aplanarea unui diferend între Italia și Elveția provocat de acțiuni ale anarhiștilor (nota red.).

tență va fi cu totul suficientă pentru procedura severă pe care o promite. Cel mai greu, — a fost de părere împăratul Nicolae, — este de tratat cu Anglia. Este vorba de fapt de înăbușirea presei anarhiste, căci instigarea publică fără teamă de pedeapsă, la asasinare de principii, duce direct la atentate. Era neîndoielnic că împăratul Nicolae consideră tot ceea ce privește combaterea anarhismului drept o problemă personală în cel mai înalt grad.

Referitor la situația internă din Rusia țarul s-a exprimat în spirit mai reacționar decît anul trecut. Pe Lev Tolstoi l-a numit „le mauvais génie de la Russie“ și a subliniat că orice cotire spre căile constituționale ar însemna „la fin de la Russie“. Este ferm decise să contracareze cu energie toate tendințele de asemenea natură.

Din cele spuse mie de împăratul Nicolae despre Asia răsăriteană, a rezultat din nou, că el urmărește cu deosebit interes evenimentele de acolo și privește consolidarea și extinderea înfrîurii rusești în acele părți ale lumii drept tocmai sarcina guvernării sale. Nu poate fi contestată la țar existența unei anumite iritări personale împotriva Japoniei, care își găsește explicație în afară de aspirația japoneză la Coreea și în atentatul comis împotriva sa la timpul său de un japonez, în timp ce, dimpotrivă, călătoria siberiană pe care a întreprins-o ca țarevici, constituie punctul de plecare al interesului manifestat de el pentru dezvoltarea puterii rusești în Orientul Îndepărtat.

Convorbirile mele repetate cu contele Lamsdorff au avut un caracter la fel de satisfăcător. Declarațiile sale strict confidențiale despre Franța scot în evidență că este foarte nemulțumit de ministerul¹ actual și de bătaia culturală condusă în prezent de către acesta. El pare să creadă într-o cădere neîntîrziată a acestui cabinet. Președintele Loubet, — a opinat ministrul, — cu toate că este un bărbat de treabă, este totuși „trop mou“. Pe Waldeck-Rousseau l-a caracterizat drept cel mai important francez în momentul de față, pe care l-ar vedea cu plăcere ca urmaș al lui Loubet pe scaunul prezidențial francez. Contele Lamsdorff îl admiră, ca și în trecut, pe domnul Delcassé, a cărui poziție din fericire, s-a consolidat din nou, după ce fusese zguduită din pricina unor relații familiare și mai puțin din motive politice. În cursul convenției, contele Lamsdorff a lăsat să-i scape remarcă aceasta confidențială că Franța este o țară care ar trebui privită ca fiind în declin sub toate aspectele.

În Orient contele Lamsdorff nu vede nici un punct negru special. El explică aceasta, de fapt, prin acordul ruso-austriac², care a fost un document înțelept și cuminte. Popoarele balcanice trebuie să fie pătrunse de adevărul că nici Rusia, nici Austria nu sînt dispuse, să se certe „pour leurs beaux yeux“ și că ambele puteri sînt unite în dorința de a menține pacea și statu-quo-ul în Peninsula Balcanică. Turcia ar trebui îndemnată spre reforme, atunci ar putea să mai țină încă mult. Sultanol, în măsura în care se pune problema siguranței sale personale, este un prost, dar în ce privește conducerea relațiilor internaționale ale Turciei el s-a dovedit a fi unul din cei mai mari diplomați în viață. Nădăjduim că va trăi încă mult, deoarece este un factor al liniștii din lume. De altfel, domnul Zinoviev³ este de părere, că chiar dacă sultanul ar muri, nu se va ajunge la nici o complicație în Turcia.

Contele Lamsdorff a vorbit cu stimă și simpatie despre regele Victor Emmanuel și cu recunoașterea meritelor domnului Prinetti, ale cărui păreri despre politica balcanică și a Mării Mediterane sînt deosebit de cuminți. Ceea ce zările răspindesc despre intenții italiene nelinistitoare, este fără teme. Domnul Prinetti este mult prea înțelegător spre a intra pe undeva în vreo aventură. Ministrul rus este îngrijorat numai din cauza anarhismului din Italia, avînd în vedere, mai ales, vizita, în perspectivă, a țarului la Roma⁴. Italienii în orice caz i-au dat asigurări — a arătat contele Lamsdorff — că la Roma chiar nu există nici un pericol pentru împăratul său. Și contele Lamsdorff a ajuns să vorbească despre demersul nostru în trei la Berna și a fost recunoscător pentru participarea noastră. Se impune urgent continuarea acțiunii dezbătute cu un an în urmă la Danzig pe baza indicațiilor celor doi împărați împotriva anarhismului.

¹ La 7 iunie cabinetul Combes, care a ieșit înainte de toate în evidență prin lupta sa împotriva congregațiilor, a schimbat cabinetul Waldeck-Rousseau; Delcassé a făcut parte din ambele guverne în calitate de ministru al afacerilor străine (nota red. germane).

² Din 1897 (nota red. germane).

³ Ambasadorul Rusiei la Constantinopol (nota red. germane).

⁴ Vizita internațională pentru mijlocul lui octombrie a țarului la Roma — drept contravizită pentru vizita regelui la Petersburg din iulie 1902 — a fost contramandată la 11 octombrie din cauza unor demonstrații socialiste la Roma (nota red. germane).

Asupra acelei „petite declaration“, cerută de la noi la timpul său de partea rusească împotriva alianței anglo-japoneze, contele Lamsdorff nu a mai revenit, așa cum nu a menționat cu nici un cuvânt schimbul de scrisori din decembrie 1897 privind Kiauo-Ciau și Port-Arthur. El mi-a relatat că domnul Isvolsky scrie din Tokio că japonezii au devenit în ultima vreme hotărît mai liniștiți; totuși ei rămân imprezvizibili; trebuie să li se spună mereu și mereu de către toate Puterile că nu va fi suportată tulburarea păcii în Asia răsăriteană. Periculoasă este apropierea progresivă a Japoniei de China. O Chină condusă de japonezi ar însemna o mare primejdie pentru Europa „le vrai péril jaune“. Contele Lamsdorff speră în colaborarea plină de încredere între reprezentantul nostru de la Pekin și ambasadorul rus, lăudat de el, de acolo, domnul Lessar. Față de relațiile est-asiatice ale omului de stat rus eu am avut o atitudine de simplu auditor, deoarece timpul și ocazia nu mi s-au părut suficiente și propice pentru o dezvoltare a punctului nostru de vedere în acest domeniu.

În rest, contele Lamsdorff a subliniat cu energie, că toată lumea dorește menținerea păcii și a liniștei. Poate că niciodată nu a fost atât de generală nevoia de pace cum este în prezent. Cel mai mare preț îl pune el pe continuarea bunelor, tradiționalelor raporturi dintre Rusia și noi. El dorește și speră să mențină direct cu ambasadorul nostru la Petersburg tot mereu relația plină de încredere existentă între Germania și Rusia. Dacă între cele două imperii vecine ar interveni, totuși, deosebiri de păreri, despre ele trebuie să se vorbească întotdeauna în mod deschis și liber, deoarece avînd în vedere interesele concordante ale celor două popoare și bunăvoința cabinetelor, nu ar putea fi vorba decît de neînțelegeri trecătoare.

Bülów

110

1902, octombrie 11, Terapia. TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMAN ÎN TURCIA, BARONUL VON MARSCHALL CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE *

Nr. 354. Strict confidențial

Terapia, 11 octombrie 1902

În cursul zilei de ieri mi-a parvenit pe cale indirectă o informație, că țarul, deși a răspuns la telegrama în care sultanul i-a mulțumit pentru trimiterea marelui duce Nicolae¹ cu vorbe foarte amabile, a făcut însă în telegramă aluzia că readucerea în viață a tratatului de la Unkiar-Iskelessi din 26 iunie/8 iulie 1833² ar corespunde relațiilor dintre Rusia și Turcia. Tratatul acela cuprinde o alianță defensivă între cele două state, el definește că Rusia „par suite du plus ardent désir d'assurer la durée, le maintien et l'entière indépendance de la Sublime Porte“ în cazul unei cereri în acest sens a Porții se obligă „de fournir par terre et par mer autant de troupes et de forces que les deux Parties contractantes jugeraient nécessaires“. Într-un articol separat se spune, că țarul, spre a nu împovăra Turcia cu vreun sacrificiu material, nu va cere de la aceasta altceva decît închiderea Dardanelor, adică „à ne permettre à aucun bâtiment de guerre étranger d'y entrer sous un prétexte quelconque“.

Informația în chestiune provine de la un înalt funcționar de la Poartă, al cărui caracter exclude presupunerea că el ar fi inventat-o. Însă în condițiile de aici ar fi, totuși, posibil să fi fost victima unei legende. Cînd astăzi primul dragoman al legației³ s-a dus la domnul secretar Izzet Pașa pentru o problemă curentă, el, conform

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5 650, p. 420—422 (originalul în limba germană).

¹ Marele duce Nicolae Nicolaei i-a făcut sultanului o vizită la 2 octombrie (nota. red. germane).

² Tratatul confirmă tratatul de pace semnat la Adrianopol la 2 septembrie 1829; în art. secret adițional se stipulează închiderea Dardanelor în caz de război, pentru toate flotele străine cu excepția celei rusești (nota red.).

³ Dr. Gies (nota red. germane).

însărcinării mele, a adus vorba despre schimbul de telegrame, menționind că el a auzit că cu prilejul vizitei marelui duce, între cei doi suverani s-au schimbat telegrame foarte amabile. Izzet Pașa a confirmat aceasta și apoi a continuat: „nu există nici o îndoială că rușii ar vrea astăzi să se întoarcă la punctul de vedere al Tratatului de la Unkiar-Iskelessi, și că și sultanul este dispus să caute, pe calea unui astfel de tratat, o legătură mai strânsă cu Rusia. Sultanul are, în calitate de reprezentant al unui principiu autocrat, o simpatie naturală față de Rusia, guvernată după același sistem. Această înclinație spre Rusia provine în primul rînd din considerentul privind siguranța sa personală, dar și din nevoia politică, avînd în vedere pericolele întîmpinate de imperiu, de a căuta ocrotire și sprijin la vecinul puternic. Dacă Sultanul ezită să acționeze în vederea obținerii unui sprijin la Rusia pe calea unui tratat, atunci motivul constă în îngrijorarea, deloc nejustificată, că un asemenea tratat va dezlănțui amărăciunea populației și mai ales a clerului. Din păcate vremurile lui Palmerston au trecut: politica engleză actuală nu-i mai oferă Turciei nici o ocrotire așa după cum a dovedit-o recent atitudinea cabinetului englez în chestiunea cretană“. Cu aceasta a luat sfîrșit întrevederea primului dragoman cu Izzet Pașa în legătură cu acest punct.

Izzet Pașa, care și-a caracterizat drept strict confidențiale comunicările sale, este [considerat] după cum se știe, nedemn de încredere, și — de asemenea se cunoaște dușmănia sa împotriva lui Tashin Pașa, care este considerat ca fiind în solda rușilor, — îi dă motive să vopsească în negru cînd este vorba de planuri rusești. În fine, nu este exclus ca informația menționată să provină din dorința de a ne determina la o politică orientală activă; oricum, fapt este că Izzet Pașa, la o remarcă cu totul nevinovată privind schimbul de telegrame, a început de îndată să vorbească despre Unkiar-Iskelessi, într-o concordanță atît de frapantă cu știrea primită ieri de noi din cealaltă parte, încît m-am considerat obligat să fac un raport provizoriu.

Dacă Rusia a abordat aici, într-adevăr, în vreo formă ideea alianței, atunci momentul nu a fost ales nefavorabil. Sultanul, din pricina evenimentelor din Macedonia și a sărbătoririi luptei de la Sipca este neliniștit, Anglia s-a retras, iar Austro-Ungaria nu s-a priceput să trezească aici încredere. Că Rusia va trage foloase din această stare de lucruri și că ea trebuie să apară din ce în ce mai mult sultanului ca acea putere de la care el trebuie să aștepte efectivă ocrotire, am arătat din nou, ultima dată, în scrisoarea mea despre politica orientală austro-ungară.

Sir Nicholas O'Connor¹ mi-a explicat cu de-amănuntul acum cîteva zile că numai Rusia posedă aici o influență politică și s-a plîns că nu mai există o „contrapondere“ (contrapondere) împotriva acestei influențe. O atare precizare trebuie să fie, desigur, o atragere a atenției prietenească, de a nu se crede că Germania nu are în comparație cu Rusia o influență politică, sau poate chiar o somație de a face aici politică antirusească. Eu i-am răspuns lui Sir Nicholas O'Connor, că el apreciază absolut just situația de aici. I-ași fi putut spune în continuare, că pentru lipsa unei contraponderi împotriva Rusiei este în primul rînd politica engleză vinovată și că noi nu putem și nici nu vrem să conducem aici afacerile Angliei.

Marschall

111

1902, octombrie 13, Berlin. **TELEGRAMA CANCELARULUI REICHULUI, CONTELE VON BÜLOW, CĂTRE AMBASADORUL GERMAN LA CONSTANTINOPOL, BARONUL VON MARSCHALL ***

Nr. 140. Confidențial

Berlin, 13 octombrie 1902

Răspuns la telegrama 354²

Lordul Lansdowne³ a făcut recent, față de însărcinatul cu afaceri imperial⁴, observația că în afară de trecerea din nou a vaselor torpedo rusești prin Strimtori

¹ Ambasadorul Marii Britanii la Constantinopol (nota red.).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster Teil, doc. nr. 5 651, p. 422—424 (originalul în limba germană).

² Vezi doc. nr. 113 (nota red.).

³ Lord Lansdowne, secretar de stat pentru afacerile străine al Marii Britanii (nota red.).

⁴ Baron von Eckardstein (nota red. germane).

sînt și alte indicii care vorbesc despre intenția Rusiei de a face încetul cu încetul ineficace hotărârile tratatului de la Paris. Cum privește, deci, guvernul german această chestiune ?

Însărcinatul cu afaceri a replicat, că la Berlin, în măsura în care el cunoaște situația, atitudinea și declarațiile lordului Salisbury din ultimii ani au fost înțelese așa, că Anglia se dezinteresează¹ de problemele „Orientului apropiat“. Lordul Lansdowne a remarcat la aceasta, că Anglia are, ca și în trecut, interesul ca dispozițiile Tratatului de la Paris și Berlin să fie respectate.

Prin urmare, lordul Lansdowne a avut desigur cunoștință despre ceva planuri sau măsuri rusești.

Încuviințez pe de-a întregul o eventuală rezervă față de ambasadorul englez. La convorbirea cu personalități turcești competente, recomand ca Excelența Voastră să exprime fără timiditate și în mod academic următoarele idei :

„Caracterul pașnic și nobil al țarului garantează faptul că Rusia nu va încerca să obțină cu forța concesiile de la sultan. Orice alte colportări sînt considerate de dumneavoastră tot atît de lipsite de temei ca și zvonurile răspîndite în urmă cu cîteva luni despre o acțiune violentă a Italiei împotriva Tripolisului. Altceva este dacă Sultanul ar vrea de bună voie să se întoarcă la tratatul de la Unkiar-Iskelessi, adică să se oblige să dea rușilor drepturi în regiunile turce, să se oblige, în afară de aceasta, la închiderea completă a Dardanelelor. Prin aceasta ar fi înlăturat articolul 2 al Tratatului de la Londra din 13 martie 1871, care recunoaște sultanului dreptul de a deschide Strîmtorile în timp de pace vaselor de război ale puterilor prietene în măsura în care Poarta consideră necesar acest lucru pentru respectarea dispozițiilor tratatului de la Paris din 1856 (adică pentru asigurarea independenței și integrității teritoriale a Imperiului otoman). Aceste dispoziții sînt și astăzi în vigoare în conformitate cu articolul 63 al Tratatului de la Berlin. Ele au luat ființă, la timpul lor, din inițiativa engleză, respectiv franceză, și urmăresc scopul să cointereneze flotele puterilor occidentale în respingerea unui eventual atac rus. O reinnoire a Tratatului de la Unkiar-Iskelessi ar însemna, dimpotrivă, că Turcia, în calitate de aliată a Rusiei, își ia angajamentul, ca împreună cu Rusia să apere intrarea în Marea Neagră împotriva altor Puteri maritime.

Politica orientală a Angliei s-a schimbat în ultima sută de ani, manifestînd, cînd un interes serios, cînd o vizibilă indiferență. În ultimul timp, interesul englez față de chestiunea Mării Mediterane pare să fie din nou mai viu, dar nu știu nimic precis în legătură cu aceasta. În schimb, Franța stă și azi pe punctul de vedere al tratatului de la Paris. Tradiția și interesul o mențin la acest punct de vedere, și eu trebuie să mărturisesc, că atunci cînd am auzit vorbindu-se despre o posibilă întoarcere la tratatul de la Unkiar-Iskelessi, mi-am spus : „probabil că vor să lase să transpire chestiunea, spre a da un indiciu Franței, de a vîra aceasta ca tampon între Turcia și Rusia“. În realitate, Franța nu poate să negocieze în problema strîmtorilor. Acest lucru îl știu precis, cu toate că relațiile dintre Franța și Germania exclud o abordare confidențială a chestiunilor politice. De altfel, repet ceea ce am spus deja la început, și anume că problema se va rezolva în mod pașnic.

¹ Pentru aceasta la Ministerul Afacerilor Străine existau toate motivele, deoarece lordul Salisbury s-a exprimat în asemenea sens în discursuri diplomatice precum și în cercurile diplomatice, încă din anul 1895. O expresie deosebit de caracteristică a dat premierul englez acestei concepții, conform unui raport al contelui Metternich din 7 mai 1900, cu ocazia introducerii ambasadorului sîrb Lozanici. După acest raport, Lordul Salisbury, la rugămintea ambasadorului sîrb, ca Anglia, dacă va fi cazul, să binevoiască să intervină pentru independența Serbiei, ar fi răspuns cu brutalitate : „că, dacă Rusia ar aduce Bulgaria și Muntenegru sub dependența sa, Austria este chemată să anexeze Serbia. Politica engleză nu mai manifestă nici un interes față de soarta statelor balcanice, precum și în chestiunea orientală, în general, și Anglia nu se poate apuca de un război din cauza Serbiei, cu Rusia, și nici nu-i poate pune la dispoziție un carnet de cecuri“ (nota red. germane).

În cazul cînd colegii Dvs. sînt informați de problemă și vor s-o aducă în discuție față de Dvs., — pot să las la propria Dvs. apreciere ce să spuneți acestora în cea mai mare măsură posibilă, și cu și mai multă grijă decît față de turci.

Bülów

112

1902, octombrie 15, Terapia. TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMAN ÎN TURCIA, BARONUL VON MARSCHALL, CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE *

Nr. 361. Strict confidențial

Terapia, 15 octombrie 1902
(expediat la 16 octombrie)

Răspuns la telegrama nr. 140

Deoarece primul dragoman al Legației a avut de vorbit cu Izzet Pașa într-o problemă curentă, i-am dat misiunea, să-i spună acestuia în cursul convorbirii, într-un mod degajat: „La știrea privind recenta întrevvedere și după examinarea tratatului de la Unkiar-Iskelessi necunoscut mie mai înainte, eu am declarat că problema mi se pare cu totul de neînțeles. Acest tratat, care fusese încheiat în urmă cu 70 de ani, a fost între timp, prin Tratatul de la Paris, Protocolul de la Londra din 1871 și Tratatul de la Berlin în ceea ce privește punctele sale cele mai importante, adică strimtorile, înlăturat de mult în favoarea turcilor, și anume pe baza propunerilor Angliei și Franței cu scopul de a face să participe flotele acestor puteri eventual la o respingere a unui atac rus asupra Turciei. O reînnoire a Tratatului de la Unkiar-Iskelessi ar însemna, dimpotrivă, că Turcia se obligă, în calitate de aliată a Rusiei, să apere intrarea în Marea Neagră împotriva puterilor occidentale și atunci cînd acestea ar acționa în favoarea Turciei. Pentru mine este o adevărată ghicitoare cum s-a ajuns în clipa de față, să ne gîndim din nou la acest tratat“.

Izzet Pașa a răspuns la aceasta, așa precum mi-a raportat în scris primul dragoman, strict confidențial următoarele: „Telegrama țarului nu conține nici o pomenire a Tratatului de la Unkiar-Iskelessi. Tot atît de puțin a fost pronunțat numele acestuia în convorbirile dintre Sultan și Marele Duce. Numai cuprinsul telegramei țarului a deșteptat amintirea acestui instrument. Acest tratat a fost privit de către adevărații patrioți ca o rușine pentru Turcia. Realizarea încheierii acestuia cu contribuția oamenilor de stat turci de pe atunci nu a fost luată în serios, și a urmărit pur și simplu aducerea aici a intervenției puterilor occidentale care apoi s-a și petrecut. Căci, imediat după ce cei 40 000 de oameni ai trupelor rusești au aterizat la Unkiar-Iskelessi pentru sprijinirea Turciei pe atunci grav încolțite de către Mehmed Ali Bey din Egipt — el înaintase după cucerirea Siriei pînă la Kutahia — a urmat intervenția franceză și engleză în Egipt și Siria (bombardamentul de la Alexandria și Saint Jean d'Acre), și trupele rusești au trebuit să plece cu treaba neterminată. La fel s-a întimplat la timpul său cu tratatul de la San Stefano: Marele vizir de atunci Ahmed Tewfik Pașa a dat lui Server Pașa, însărcinat cu conducerea tratativelor de pace, instrucțiuni de a nu ridica împotriva condițiilor draconice ale Rusiei nici o obiecție specială, cu nădejdea secretă, că acestea vor provoca amestecul Europei, ceea ce pînă la urmă a și fost cazul. Sultanul nu are nevoie de un prilej deosebit, spre a i se insufla gîndul sprijinirii de Rusia. Dorința aceasta există la Sultan, și încă nu numai din nevoie politică, ci direct din simpatie față de Rusia, și și-a găsit din nou expresia în felul de a proceda al Majestății Sale în chestiunea vaselor torpedo, precum și în aceea a trecerii cuirasatelor rusești. Să încheie un tratat în scris nu va îndrăzni niciodată, din considerentul chiar față de soarta

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster Teil, doc. nr. 5 652, p. 424—427 (originalul în limba germană).

unchiului său, care a urmat o politică absolut rusofilă prin persoana omului său de stat Mahmud Nedimow și a plătit pentru aceasta cu tronul și viața sa. Scopul urmărit de politica rusească prin încercările sale de apropiere de Turcia și prin asigurările sale prietenești, este de a aduce pe aceasta din urmă într-o situație de dependență de Rusia care să-i anuleze independența politică, cam așa ceva cum este aceea a Emirului de la Chiva față de această putere din urmă, așa precum s-a exprimat domnul Maximov¹ recent, cherchelit, ceea ce însă nu scade nimic din importanța acestei declarații. Cît de departe merge sultanul cu simpatia sa față de Rusia o confirmă printre altele și împrejurarea că Dardanelele, deși corespunzător — chiar dacă nu îndeajuns — întărite, sînt lipsite la intrarea Mării Negre de orice lucrări de apărare serioase. Marele maestru al Artileriei, Zeki Pașa, care a cutezat în urmă cu trei pînă la patru luni, în interesul apărării intrării Bosforului, să dispună așezarea unor proiecte la Tophane, a căzut atunci în dizgrație și a fost cit pe ce să-și piardă postul. Preferința oarbă susamintită a sultanului pentru Rusia rezultă și din circumstanța că el pune răspunderea pe seama Austriei pentru evenimentele macedoniene, în timp ce o asemenea răspundere ar trebui pusă pe seama ambelor state care își luaseră angajamentul prin convenția din 1897 pentru menținerea în comun a statu-quo-ului de acolo. Chiar dacă situația politică de azi a Turciei are o oarecare asemănare cu izolarea din 1833 datorită căreia devenise util tratatul de la Unkiar-Iskelessi, totuși readucerea în viață a situației de atunci este imposibilă (exclusă). Mai curînd, sultanul speră ca prin folosirea din nou a rețetei întrebuintate în anul 1833, dacă nu chiar sub formă de tratat — acest lucru este cu totul exclus — totuși pe calea unei reale sprijiniri pe Rusia, să determine Anglia și Franța la o politică mai activă în interesul Turciei². Aceste declarații confirmă presupunerea Excelelenței Voastre, că sultanul, prin trecerea vaselor torpedo rusești și a cuirasatelor rusești, precum și prin recente dovezi demonstrative de prietenie ale Rusiei³ arătate Turciei, vrea să pună în valoare...³ cu referire la o cit se poate de strînsă legătură a ambelor țări și modificarea tratatelor Strimtorilor în sens rusesc, vrea să probeze, dacă și în ce măsură mai există contraponderea, pe care odinioară puterile occidentale o formaseră împotriva aspirațiilor rusești. Comunicările lui Izzet confirmă și părerea exprimată de mine, că politica rusă se străduiește și în continuare, cu succes, să insuflă sultanului neîncredere față de Austro-Ungaria.

Cînd Izzet vorbește despre „Simpatia Sultanului“ față de Rusia, atunci el spune un neadevăr. El știe precis că leitmotivul politicii sultanului față de Rusia îl constituie teama. Dar el joacă o festă împotriva lui Tasin Pașa, dușmanul său, atunci cînd îl prezintă pe sultan ca fiind cîștigat pentru Rusia.

Marschall

113

1902, octombrie 22, Berlin. COMUNICAREA CANCELARULUI IMPERIAL, CONTELE VON BÜLOW, CĂTRE ÎMPĂRATUL WILHELM II *

Berlin, 22 octombrie 1902

Strict secret.

Majestății Voastre imperiale și regale supun cu toată stîmă în anexa 1 o comunicare scrisă a ambasadorului englez, prin care — conform însărcinării lordului Lansdowne —, el constată punctul de vedere al guvernului Majestății Voastre în chestiunea Strimtorilor turcești. După părerea lordului Lansdowne guvernul otoman s-ar face vinovat de o încălcare de tratat dacă ar permite trecerea prin

¹ Interpret la Ambasada rusă din Constantinopol (nota red. germane).

² Se referă la vizita marelui duce Nicolae Nicolaevici la Constantinopol (nota red.).

³ Lipsă în text (nota red. germane).

* G.P.E.K. 1871—1914, Band 18, erster teil, doc. nr. 5 654, p. 427—433 (originalul în limba germană).

Strimtori a două vinătoare torpedo rusești (nearmate). În cazul când această permisiune s-ar acorda totuși, guvernul britanic își rezervă dreptul să ceară același lucru pentru sine. Sir N. O'Connor are ordin să vorbească în acest sens cu guvernul turc, și Lordul Lansdowne vrea, de asemenea, în viitorul cel mai apropiat — adică, desigur, după sosirea răspunsului de la Berlin, să facă demersuri la Paris și Roma.

Deoarece Majestatea Voastră, încă de la începutul guvernării Sale, a făcut cunoscut cu toate ocaziile intenția sa fermă, de a nu se lăsa împins împotriva Rusiei din cauza chestiunii Strimtorilor, de aceea, și în acest caz va fi vorba numai despre felul în care să fie motivată neparticiparea guvernului Majestății Voastre la măsurile avute în vedere de partea engleză. Justificarea cea mai eficientă a reținerii noastre este în orice caz de găsit în declarațiile prin care Lordul Salisbury, în calitatea sa de plenipotențiar la Congres, cit și de ministru conducător din anul 1878 până în cele din urmă timpuri a caracterizat¹ rezerva guvernului englez față de chestiunea Strimtorilor. Că lordul Lansdowne² vrea să apuce o nouă direcție politică, nu aș vrea să presupun astăzi din capul locului, ci mai curînd îmi imaginez că procedeul său diplomatic de acum urmărește pur și simplu scopul de a determina un grup de puteri congresiste la o luare de poziție demonstrativă împotriva Rusiei — țel pe care și Lordul Salisbury căuta să-l ajungă cu încăpăținare, însă în zadar.

Anexa 2 cuprinde un Aide-mémoire care — dacă Majestatea Voastră binevoiește să-l aprobe — este destinat să fie predat ambasadorului englez în loc de răspuns verbal. În această notă se arată că Lordul Salisbury a dat la 11 iulie 1878 la Congresul de la Berlin o declarație care urma să restrîngă angajamentele Angliei în problema Strimtorilor. El a declarat deci, că Anglia prin acest act și-a asumat obligații în mod exclusiv față de sultan, și nu obligații față de celelalte puteri. După această declarație, nu ar exista motiv de amestec pentru puteri sau cel puțin pentru Anglia, atîta vreme cît sultanul nu se simte constrins și nu caută ajutor. În problema celor două vinătoare torpedo rusești prin urmare, intrucît sultanul a îngăduit trecerea lor în bucăți libere, în conformitate cu normele engleze nu poate fi găsit motiv de intervenție³.

De asemenea, se citează unele declarații date în mod îndepărtat ca timp unele de altele, ale primului ministru englez față de Majestatea Voastră, în care primul explică deslășit că însemnătatea minoră a chestiunii Strimtorilor pentru Anglia, exclude o participare a Angliei la apărarea acestora⁴. În sfîrșit se amintește și felul cum lordul Salisbury, în iulie și august 1895 a adus vorba la început la contele Hatzfeld și apoi chiar la însăși Majestatea Voastră⁵, despre ideea unei împărțiri a Imperiului otoman, cu care prilej s-a luat în considerație mai ales ca Italia să fie despăgubită cu Albania pentru înțiturile abisiniene pierdute. Aceste referiri sînt potrivite spre a demonstra că nu numai chestiunea Strimtorilor, ci și chestiunea balcanică sînt de fapt o „Hecubă” pentru Anglia⁶. Nu s-a trecut sub tăcere nici faptul că după refuzul pe care îl primise premierul englez în august 1895 de la Majestatea Voastră, el a fost cuprins de o indispoziție care, încetul cu încetul, s-a răspîndit și asupra altor grupări și cercuri mai largi și care durează încă și azi în ciuda atitudinii adoptate de Majestatea Voastră față de încercările de mediere din timpul războiului cu Burii. Atît prin comunicările primite de la ambasada Majestății Voastre, cit și prin articolele unor importante ziare engleze, se confirmă că atmosfera neprietenoasă față de Germania, continuă. Această împrejurare face ca să fie de datorie Majestății Voastre, ca dintre interpretările contradictorii ale tratatelor Strimtorilor, să-o aleagă pe aceea care este cea mai puțin potrivită să atragă Germaniei noi dușmăni⁷.

Inițiativa engleză oferă, după părerea mea, prea supusă un prilej util de a lămuri pe Lordul Lansdowne despre măsura în care politica⁸ lordului Salisbury a acționat, atît asupra stadiului actual al chestiunii strimtorilor și chestiunii balcanice, precum pe de altă parte, asupra relațiilor germano-engleze⁹. Poate că această relatare va exercita o influență favorabilă asupra lordului Lansdowne, căruia preistoria chestiunii Dardanelelor, probabil că nu i-a fost încă prezentată în mod obiectiv. În interesul unor relații pline de încredere cu lordul Lansdowne cit și cu Anglia, fac totul ca Aide-mémoire-ul să rămînă strict secret și să fie comunicat numai ambasadorului Majestății Voastre la Londra, spre luare de cunoștință cu totul confidențială și orientare a felului său de a vorbi, dar în afară de aceasta, în nici o parte.

Observațiile marginale ale împăratului :

1) Just

2) Acesta nu, dar Chamberlain !

deoarece nu îi este pe plac unirea puterilor continentale, lucru dovedit prin echilibrarea de interese ale triplei și dublei alianțe după Reval. În această unire trebuie vârit un spin, reprezentat cînd de Macedonia, cînd de Dardanele, cînd de „Reforme“ etc. 3) Just ; 4) Just ; 5) Da ! la Osborne ; 6) Da ; 7) Da ; 8) funestă 9) Da.

Observația finală a împăratului :

Trebuie adăogat încă ceva. Cu cîțiva ani în urmă — cred că imediat după ocuparea Port Arthur-ului — Rusia a vrut să transporte în Asia, din Marea Neagră, cantități foarte mari de artilerie grea, muniție ș.a. Sultanul, desigur instigat de Anglia, s-a arătat foarte îngrijorat ; s-a temut de trădare, agresiune, ocuparea Istanbulului etc. etc. De aici a ajuns, prin deducție, la întrebarea dacă noi sîntem oare de părere, că ar trebui să se permită trecerea vaselor rusești indesate cu tunuri ? Intenția era doar lîmpede ! Eu am dispus să i se răspundă că, întrucît tunurile sînt toate desigur împachetate, este imposibil să funcționeze cu ocazia trecerii ! — Contelui Osten-Sacken i-am comunicat imediat, personal acest răspuns, conform cu înțelegerea mea avută cu cancelarul Reichului, lăsînd să se înțeleagă, în același timp, că desigur, acest gen de transport ar putea fi utilizat eventual și pentru alte vapoare — ca vapoare de transport — la care „tunurile“ din „obișnuință“ „ar sta jur împrejur pe covertă“ neambalate. Dacă acestea ar fi depozitate pe undeva extra demontate, atunci sultanul nici cu cea mai mare bunăvoință nu poate avea nimic împotriva unor astfel de „transportoare“, chiar dacă acestea ar avea blindaj și cu cîțiva omeni în plus mai mult ca echipaj, decît obișnuitele „transportoare“. Contele a fost foarte încîntat și mi-a transmis curînd un mulțumesc de la împărat. Pe atunci rușii aveau mare interes să aducă vase de război repede în Asia și, desigur, Sevastopol este pe acolo mai aproape decît prin Kronstadt. Aflînd prin spionaj de această situație, prin felul de a vorbi am făcut aluzia că cel puțin eu nu le voi face așa, pe nepregătite, dificultăți ; deoarece am știut că Anglia și Salisbury nu vor interveni cu nici un preț pentru Dardanelele și nici nu vor lupta tîria pentru ele ; de teamă, că francezii i-ar putea ataca din spate și le-ar putea tăia flota dacă ar intra în Bosfor ! Și aceasta pe deasupra încă înaintea de terminarea construcțiilor de la Biserta !

Wilhelm II. R.

ANEXA Nr. 1

SECRETARUL DE STAT ENGLEZ DE LA EXTERNE, MARCHIZUL DE LANSDOWNE CĂTRE AMBASADORUL ENGLEZ DE LA BERLIN, SIR FRANK LASCELLES

17, Octombrie 1902

Ambasadorul Majestății Sale de la Constantinopol a fost informat telegrafic că noi am înțeles că navele distrugătoare — torpedo rusești — nu au fost încă expediate de la Kronstadt. După părerea noastră ar fi în opoziție cu obligațiile lor contractuale dacă guvernul turc ar permite acestor vase să treacă prin Strimtori și, în caz dacă li se acordă această permisiune, noi ne vom rezerva dreptul de a cere privilegiul de aceeași natură.

Sir N. O'Connor a primit instrucțiuni să vorbească cu guvernul turc în acest sens, și dumneavoastră să luați măsuri de a vă convinge de opinia guvernului german.

Voi întreba în curînd pe ambasadorii italian și francez ce părere și-au format guvernele lor, iar pe însăcinatul cu afaceri austriac l-am și rugat să fixeze opinia guvernului său.

ANEXA Nr. 11

AIDE-MÉMOIRE

Berlin, 21 octombrie 1902

După Congresul de la Berlin, politica puterilor cu privire la Strimtori a fost influențată de constatarea că Anglia și-a manifestat de repetate ori intenția de a se dezinteresa de această chestiune. Încă la Congres chiar, lordul Salisbury, în calitate de al doilea plenipotențiar englez la consfătuirea problemei Strimtorilor, a dat o declarație care a fost destinată să restrângă pe cât posibil îndatoririle Angliei în această direcție. Declarația sună textual:

„Considerind că Tratatul de la Berlin va modifica o parte importantă a aranjamentelor sancționate prin Tratatul de la Paris din 1856, și că interpretarea articolului 2 al Tratatului de la Londra, care depinde de tratatul de la Paris, poate fi supusă astfel unor contestații:

Eu declar din partea Angliei că obligațiile Majestății Sale Britanice privind închiderea Strimtorilor se limitează la un angajament față de Sultan etc.“

La următoarea ședință a Congresului, plenipotențiarul ruși au dat la aceasta o contradeclarație în care ei demonstrează opinia că, cu acele aranjamente, puterile nu preluaseră numai îndatoriri față de Sultan, ci și îndatoriri unele față de celelalte.

Congresul, ca atare, nu a luat poziție față de nici una din cele două declarații, prin urmare nu există o autentică interpretare a Congresului privitor la articolul despre Strimtori.

Lordul Salisbury, în cursul ultimului deceniu, ca președinte al Consiliului de miniștri englez, în diferite ocazii, a precizat mai bine punctul de vedere care fusese exprimat în declarația engleză la Congres. După certificarea documentelor noastre, ultima declarație în această direcție a reprezentantului englez a fost dată față de reprezentantul german, în octombrie 1899², Raportul respectiv afirmă:

„În cursul întrevederii noastre și înainte de discutarea chestiunii Samoa Lordul Salisbury a ajuns să vorbească despre călătoria contelui Muraviev în Spania și la Paris. El a spus în legătură cu aceasta că aci nu este vorba de Africa de Sud, nici de China sau Persia, ci de Dardanele, pe care Rusia vrea să le țină deschise pentru ea și închise pentru alții. El, Salisbury, a crezut mai înainte, că se poate opune acestui țel al rușilor, dar acum a renunțat la aceasta. Dacă Rusia ar urmări acum obiectivul în chestiune, Anglia nu ar putea întreprinde nimic împotriva“.

În octombrie 1899 chestiunea Transvaalului l-a preocupat în orice caz pe primul ministru englez în primul rînd. Dar și pe timpul cînd chestiunea transvaaleză nu era pe ordinea de zi — în conformitate cu documentele noastre —, poziția sa față de chestiunea Strimtorilor era aceeași. Așa raportează, spre exemplu, contele Hatzfeld mai jos, în darea de seamă din 31 august 1895:

„Cînd mi-am luat rămas bun de la lordul Salisbury ținînd seama de concediul în perspectivă, am ajuns să vorbim în legătură cu chestiunea armenescă din nou despre eventualitățile viitorului. Ministrul a pornit în mod cu totul deschis de la premisa că rușii vor cere intrarea din Marea Neagră în Marea Mediterană și a caracterizat aceasta după concepția sa, ca fiind cu totul acceptabilă pentru Anglia³. Și Egiptul, care atunci cu greu va putea fi menținut, nu este de o asemenea importanță încît să nu se poată renunța aici la el. Cînd am făcut remarcă: „Firește pentru o altă compensație în Marea Mediterană?“, a zis Lordul Salisbury: „Non, mes convoitises sont ailleurs, plutôt du côté de l'Euphrate“.

În aceeași vreme, în iulie și august 1895, Lordul Salisbury a adus vorba despre ideea unei împărțiri a Imperiului otoman nu numai față de ambasadorul german, ci și față de Majestatea Sa împăratul, imediat după sosirea acestuia în Anglia⁵. Deosebirea de vederi rezultată la ultima întrevedere a provocat o indispoziție, care pe urmă s-a transmis și în alte domenii și — în ciuda atitudinii adoptate de către guvernul Majestății Sale împăratul, în momentele decisive ale războiului contra burilor — pare să continue cu toată forța încă și astăzi. Cel puțin reprezentanța imperială de la Londra, sprijinită în aceasta de ieșirile unor importante ziare engleze, a arătat de mai multe ori, în cursul acestui an, necesitatea de a ține seama de posibilitatea unei izbucniri acute a amărăciunii engleze împotriva Germaniei.

Printr-o stare a lucrurilor astfel dată, guvernul german va fi condus ca în primul rînd să evite tot ceea ce ar putea trezi noi dușmăanii. De aceea, la aprecierea

chestiunii Strimtorilor, — bazați pe faptul că o autentică interpretare a articolului 63 al tratatului de la Berlin nu există, — noi trebuie să ne pregătim ca, în caz de nevoie, din interpretările contradictorii existente, să alegem pe aceea care este cea mai puțin capabilă să ne aducă într-un conflict acut ⁶.

Între timp nu considerăm probabilă — făcând abstracție de neclaritățile existente din punctul de vedere al dreptului contractual, — o schimbare rapidă a situației existente conform obișnuinței a Strimtorilor, deoarece guvernul rus a manifestat în ultimul timp, cu diferite ocazii, — așa spre exemplu cu prilejul tulburărilor macedonene năzuința hotărâtă de a preintimpina toate frecuşurile în problemele orientului turcesc.

Observațiile marginale ale împăratului Wilhelm II :

1. Just ; 2. cu puțin înainte de a mă fi dus în Anglia ; 3. Același punct de vedere l-a reprezentat față de mine mereu prințul de Edinburg, pe cînd era încă amiral comandant britanic. 4. Nu, acolo sîntem noi ! Kuweit, Golful Persic. 5. Da. 6. Just.

Observația finală a împăratului :

Bine.

Înfrățiți în lupta și munca comună pentru înflorirea României

În cadrul străvechii unități a pământului și a civilizației sale, poporul român a edificat, de-a lungul secolelor, valori de originalitate și trăinicie, făcând ca bogata sa cultură materială și spirituală, dezvoltată neîntrerupt în datele unei vieți stabile și intense, să însemne, în același timp, o puternică forță de iradiere, de atracție și admirație.

Spiritualitatea românească a exercitat o înrîurire decisivă asupra maghiarilor, germanilor, secuilor și altor naționalități care s-au așezat pe teritoriul patriei noastre începînd din secolul al X-lea, îndeosebi în părțile Transilvaniei și ale Banatului. Trăind aici în cadrul relațiilor tradiționale de conviețuire ale maselor poporului român fondate pe aspirațiile muncii constructive și pașnice, pe spiritul de dreptate și libertate, această înrîurire a lucrat atît de adînc încît a dus la însușirea de fapt de către naționalități a civilizației românești, la înrădăcinarea lor în ființa țării. Participarea oamenilor muncii din rîndurile naționalităților conlocuitoare, împreună cu poporul român, la producerea bunurilor materiale și culturale, angajarea viguroasă în luptele împotriva exploatării și asupririi sociale, pentru unitatea și neatinerea patriei comune poartă amprenta apartenenței lor la glasul unuia și aceluiași pămînt al țării, la același destin. Naționalitățile conlocuitoare și-au făurit astfel identitatea ca o componentă organică a societății românești, în cadrul căreia au parcurs drumul ascendenței istorice, ajungînd, împreună cu poporul român, la împlinirile socialiste din zilele noastre, grandioasă operă a familiei unite a țării. Într-o perioadă deosebit de frămîntată — relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu —, naționalități conlocuitoare „s-au așezat și pe teritoriile locuite de români, legîndu-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurînd laolaltă progresul material și spiritual, luptînd cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună“.

Documentele pe care le reproducem în paginile de față, din multitudinea mărturiilor reprezentative păstrate de istorie, ilustrează cu o netăgăduită forță de atestare că, în pofida politicii dezbinatoare și opresive a claselor stăpînitoare, masele muncitoare aparținînd naționalităților conlocuitoare, oamenii politici lucizi, personalitățile proeminente ale științei și culturii din rîndurile acestora au simțit, au gîndit și s-au exprimat, prin întreg sensul vieții lor, ca

fii ai gliei, identificându-se deplin cu idealurile cardinale, cu țelurile istorice ale poporului român. Sînt reflectate participarea unită și adevărată la marile evenimente ale istoriei patriei, colaborarea și înfrățirea în luptele împotriva coteropitorilor străini, pentru apărarea neamului purtat de reputații domnitori, ca Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, în impunătoarele mișcări cu caracter social și național din perioadele următoare, cum au fost cea de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan, revoluția de la 1848—1849, Unirea Moldovei și Țării Românești și făurirea statului național modern român, în 1859, războiul pentru cucerirea independenței de stat depline a țării, în 1877, făurirea statului național unitar, român, în 1918, insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă, din August 1944.

Cu profundă elocvență se relevă, ca trăsătură specifică a istoriei noastre, că mișcarea muncitorească a reprezentat cadrul cel mai înalt de înfăptuire și de promovare a unității și frăției dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, de luptă pentru apărarea intereselor naționalităților conlocuitoare, pentru cucerirea egalității lor în drepturi cu poporul român. Partidul Comunist Român, pornind de la realitățile țării noastre, de la concepția materialismului dialectic și istoric, a ridicat pe un plan superior lupta împotriva politicii de asuprire națională de orice fel, pentru apărarea intereselor tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, s-a pronunțat pentru deplina egalitate în drepturi între toți cetățenii.

În același timp, documentele publicate în acest grupaj detașează cu putere adevărul că muncitorii, țăranii și intelectualii din rîndurile naționalităților conlocuitoare au evocat și au apreciat istoria României ca fii ai patriei, văzînd în aceasta un act de atitudine revoluționară și patriotică, de manifestare a sentimentelor de mîndrie pentru glorioasele ei file, pentru participarea la cursul istoric mereu progresiv al acestor meleaguri. Se subliniază, în aceste documente, idei fundamentale ale istoriografiei românești, cum sînt: caracterul drept al eroicelor lupte duse de daci împotriva coteropirii străine, în speță a celei romane, statornicia românilor în străvechea vatră dacică, dănuirea Daciei prin poporul român, legătura intrinsecă dintre Transilvania și celelalte două țări românești, legendarele virtuți ale poporului român, spiritul său revoluționar și patriotic, temeiurile și legitimitatea luptei sale sociale și naționale, ale înfăptuirilor istoriei românești, rolul hotărîtor al acestor înfăptuiri pentru însuși destinul naționalităților conlocuitoare din România, poziția înaintată a mișcării muncitorești din țara noastră în problema națională, afirmarea Partidului Comunist ca forța care întrușipează și simbolizează unitatea tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate.

Acest bogat tezaur de tradiții ale conviețuirii și luptei comune a oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare cu poporul român, unitatea de cuget, de voință și năzuințe stau la temelie reală egalității în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, înfăptuită în anii socialismului, ca una dintre marile realizări istorice ale Partidului Comunist Român. Soluționarea acestei probleme a fost concepută de P.C.R. nu ca o sarcină exterioară sau adiacentă procesului revoluționar, ci ca un obiectiv esențial, dependent și corelat cu toate celelalte sarcini fundamentale ale revoluției și construcției socialiste.

Etapa istorică a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate marchează un plan superior în evoluția națiunii și a naționalităților conlocuitoare. Obiectivele economice și culturale, sarcinile perfecționării vieții sociale și ale lărgirii democrației socialiste, ridicarea gradului de conștiință și de cunoaștere al tuturor cetățenilor, fără deosebire de naționalitate, perfecționarea vieții de stat și a relațiilor sociale etc. constituie tot atîtea elemente care asigură, în continuare, dezvoltarea plenară a națiunii noastre socialiste și a naționalităților conlocuitoare, egalitatea deplină, adîncirea și perfecționarea relațiilor de unitate și frăție pe pămîntul patriei natale.

LÁSZLÓ GERGELY, NICOLAE RAUȘ

1

Johannes Honterus ¹,
**„ȚARA DACILOR ESTE ACUM STĂPÎNITĂ DE MOLDOVENI,
 DE ROMÂNI TRANSALPINI ȘI DE TRANSILVĂNENI“**

Tara dacilor este acum stăpînită de moldoveni, de români transalpini și de transilvăneni ², cu cele șapte cetăți ale lor, inconjurate de către Carpați ³.

2

„Siebenbürgische Provinzialblätter“,
**„ACTUALA TRANSILVANIE SE NUMEA, DIMPREUNĂ CU MOLDOVA,
 ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI CU REGIUNILE APROPIATE DE UNGARIA,
 DACIA“**

În cele mai vechi timpuri cunoscute, în Transilvania și în țările învecinate locuiau dacii, numiți și geți; după ei, actuala Transilvanie se numea, dimpreună cu Moldova, Țara Românească și cu regiunile apropiate de Ungaria, Dacia. Printre regii ei sînt, mai ales, patru al căror nume merită să fie amintit: Dromichaites, Burebista, Cotiso și Decebal, iar dintre aceștia cel mai remarcabil este chiar cel din urmă. Reședința sa se numea Sarmizegetusa și se afla în actualul comitat al Hunedoarei, în valea Hațegului, unde este astăzi satul Grădiște. El a fost un principe cu multă experiență în ceea ce privește războiul și un mare rege. Decebal le-a dat mult de furcă romanilor, care, pe vremea aceea, subjugau totul, adeseori băgînd groaza în ei. În anul 85, a silit chiar pe împăratul Domițian la un tribut anual ⁴.

3

Daniel Roth ⁵,
„VIITORUL DACIEI APARTINE POPORULUI NUMEROS ROMÂN“

Moldovenii și muntenii vor libertate politică și de gîndire, o constituție și instituții care să garanteze dezvoltarea liberă a poporului pe bază națională... Fără Transilvania, țara compusă din Moldova și Muntenia nici n-ar avea o situație geografică bună — împreună cu Transilvania, România [veche] ar primi o formă rotunjită, solidă. [...]

¹ Johannes Honterus (1498—1549), umanist cu contribuții în domeniile tiparului, grăvurii, pedagogiei, matematicii, editării operelor gînditorilor antichității.

² Honterus ilustrează această remarcă printr-o hartă, intitulată: *Dacia, Transylvania, Valachia, Moldavia*.

³ Johannes Honterus, *Rudimenta Cosmographiae [Elemente de cosmografie]*, Cracovia, 1530. Lucrarea a cunoscut o largă răspîndire în Europa. Retipărită în mai multe rînduri, ea a servit, pînă în secolul al XVII-lea, ca manual de geografie și astronomie.

⁴ Probe aus des seel. Herren Corector Ballmann's in Handschrift hinterlassenem Compendium der Geschichte Siebenbürgens [Notă din manuscrisul compendiului de istorie a Transilvaniei lăsat de decedatul vicerector Ballmann], în „Siebenbürgische Provinzialblätter“ („Foaia locală transilvăneană”), Sibiu, anul III, 1908, p. 217.

⁵ Daniel Roth (1801—1859), literat și medic.

Viitorul Daciei (Transilvania, Moldova, Țara Românească împreună) nu aparține nici națiunii ungare, nici celei germane, ci poporului numeros român⁶.

4

**„CU MARE DAR ȘI DRAGOSTE, TE RUGĂM PE MĂRIA TA
SĂ FACI BUNĂTATE SĂ TE APROPII DE ACEASTĂ ȚARĂ,
SPRE A O FERI DE ACEI TURCI“**

Multă supușenie și slujbă-ți aducem înainte de toate măriei tale. Parcă ai fost ales și trimis de dumnezeu pentru cirmuirea și apărarea Transilvaniei. Îți dăm de știre că sintem în mare primejdie și la mare strimtoare din pricina turcilor nespūs de crinceni... Pentru aceea, cu mare dar și dragoste, te rugăm pe măriia ta să faci bunătațe să te apropii de această țară spre a o feri de acei turci⁷.

5

**Koós Ferenc⁸,
„CONTRIBUȚIA DE ARME A SECUILOI VITEJI
ÎN MAREA LUPTĂ PENTRU LIBERTATEA NAȚIONALĂ
A ȚĂRII ROMÂNEȘTI“**

În seara zilei de 14 august [1595], voievodul Mihai s-a retras pe riul Argeș⁹, la vadul din Copăceni, în ziua următoare sosind prin valea Dimboviței în satul Ungureni, unde, timp de trei zile, și-a odihnit oastea. La 17 august, a plecat la Tirgoviște, de aici, peste câteva zile, a ajuns în cetatea lui Radu Negru, unde a poposit timp de opt zile; de aici a plecat în sus, spre Stoenesti, unde și-a asigurat tabăra cu o centură de șanțuri, așteptînd, totodată, sosirea lui Sigismund Báthori... Sibiu, Brașov, Mediaș și Bistrița au echipat câte o mie de soldați. La aceștia s-au alăturat Boeskaï István, căpitan în Oradea, cu 800 de călărași în armurie și 12 mii de pedestrași, Veicher Ioan cu trei sute de cazaci, Reibicz Albert cu 1 600 de pedestrași germani și Piccolomini Silvio cu 57 de călăreți florentini, unguri transilvăneni cu 12 800 de soldați.

Oastea adunată astfel a trecut la 7 septembrie granița pe la Bran și, încă în ziua aceea, a ajuns pînă la satul Rucăr, așezat la o depărtare de trei mile. Aici li s-au alăturat voievodul moldovean Ștefan Răzvan, cu 2 400 pedestrași, 800 călăreți și 22 de tunuri... Oastea astfel aranjată a sosit la 15 octombrie la Tirgoviște, capitala de atunci a Țării Românești, care era deja apărată de patru mii de ieniceri aleși, sub comanda lui Ali-pașa... Oastea de apărare [otomană] a rezistat disperat, dar, pînă la urmă, a cedat. [...]

⁶ Daniel Roth, *Von der Union und nebendei ein Wort über eine mögliche Daco-romänische Monarchie unter Oesterreichs Krone* (Despre uniunea [a Transilvaniei cu Ungaria] și, în afară de aceasta, un cuvînt despre o eventuală monarhie daco-romană, sub coroana austriacă), Editura Hochmeister, Sibiu, 1848.

⁷ Scrisoare a sașilor din Brașov, adresată în 1472 lui Ștefan cel Mare (Documentele lui Ștefan cel Mare. Publicate de Ioan Bogdan, vol. II, București, 1913, p. 354).

⁸ Koós Ferenc (1828—1905), intelectual profund atașat idealurilor năzuite de masele populare, militant al înfrățirii dintre poporul român și maghiari.

⁹ Această retragere de după istorica bătălie de la Călugăreni a avut ca scop pregătirea de către Mihai Viteazul a viitoarelor lupte pentru eliberarea Tirgoviștei, pe atunci capitala Țării Românești, și alungarea trupelor otomane la sud de Dunăre.

Am povestit, prieteni tineri, contribuția de arme a secuilor viteji în marea luptă pentru libertatea națională a Țării Românești. Razele acestor fapte luminoasă asupra urmașilor și, dintr-un trecut de trei secole, asupra nepoților care s-au stabilit aici, în capitala României, renăscută din cenușă, între frații români¹⁰.

6

„SINTEM MĂRIEI SALE VOIEVODULUI MIHAI
SLUGI JURATE CREDINCIOASE“

Noi, cari sintem mării sale voievodului Mihai slugi jurate credincioase : Mihai Theoreok din Bolonya, la fel Martin Hyrch din Bolonya, iarăși Martin Nagy din Bolonya, am jurat mării sale domnului nostru milostiv că avem să înștiințăm pe măriă sa dacă am auzi astfel de lucruri cari ar fi spre stricăciunea domnului nostru milostiv au țării noastre. Vrem să înștiințăm pe domnul nostru milostiv, prin slugile credincioase tot domnului nostru milostiv, cari sint slugi jurate ale mării sale, anume Nicolae Deac, vicehotnoghiul Ion Csizmadya, vicehotnoghiul Laurențiu Kecskeméty, prin astfel de oameni, că astfel au grăit acei nemeși, adică mai sus scrișii Dumitru Szörceș și Valentin Kálnoky... „mai avem atîția bani ca să putem plăti soldă lunară turcilor și tătarilor, odată dar ii aducem, totuși, și pustiim țara, că dacă țara nu poate fi a noastră, să nu fie nici a altora“. Noi, persoanele scrise deasupra, le-am scris acestea după credința noastră și le-am întărit și cu pecetea noastră¹¹.

7

Köteles Sámuel¹²,
„SA NĂZUIM A NU FI PRINȘI DE PREJUDECĂȚI“

Să gîndim liber ; adică, prin propria noastră activitate, trebuie să năzuim a nu fi prinși de prejudecățile care izvorăsc din educație, naționalitate, religie, diferite ranguri și stări¹³.

8

Anton Kurz¹⁴,
„VREM SĂ CULTIVĂM TRADIȚIA PROGRESISTĂ“

Vrem să cultivăm tradiția progresistă, în ciuda birocrațiilor înrăiți... Să facem țândări odioasa barieră dintre diferitele națiuni și limbi.

¹⁰ Koós Ferenc, *Történelmi dolgozatok a magyar és román nemzet viharos korszakából* [Lucrări istorice din epoca furtunoasă a națiunilor ungară și română], caietul I, Tîrgu-Mureș, 1870, p. 56.

¹¹ Scrisoare adresată lui Mihai Viteazul, datată Brașov, 25 ianuarie 1600, în : *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești (1600—1601)*. Publicate de Andrei Veress, Cartea românească, București, 1933, p. 15—16.

¹² Köteles Sámuel (1770—1831), gînditor iluminist, promotor al unor reforme antifeudale.
¹³ Köteles Sámuel, *Logika vagy az értelem tudománya* [Logica generală sau știința intelectului], Alud, 1830, paragraful 259, *Impotriva prejudecăților*.

¹⁴ Anton Kurz (1800—1849), gînditor și publicist. A participat, în Transilvania, la revoluția de la 1848. A căzut în luptele de la Albesti.

9

**Bölöni Farkas Sándor ¹⁵,
„LIBERTATEA NOASTRĂ POATE FI ASIGURATĂ
NUMAI DACĂ NE OBLIGĂM A NU VIOLA
LIBERTATEA CELUILALT“**

Marea parte a nobililor maghiari are un concept grozav de fals despre libertate. Nu încap în capul lor acea filozofie a legii după care libertatea noastră poate fi asigurată numai dacă ne obligăm a nu viola libertatea celui alt ¹⁶.

10

**„Siebenbürger Zeitung“
„SPERĂM SĂ VEDEM ÎN CURÎND
SĂPAT ÎN ARAMĂ CHIPUL LUI HOREA“**

Horea... Întunecată și plină de tristețe, aspră și pătrunzătoare este privirea sa. O statornică seriozitate i-a brăzdat obrazii mai mult decît fruntea. O barbă subțire și neagră îi umbrește și mai mult trăsăturile întunecate ale feței. Dar sperăm să vedem în curînd săpat în aramă chipul celui răscolat neadormit și veșnic agitat ¹⁷.

11

**Josef Marlin ¹⁸,
[RĂSCOALA ȚĂRANILOR
DE SUB CONDUCEREA LUI HOREA, CLOȘCA ȘI CRIȘAN
A IZBUCNIT ÎNAINTEA REVOLUȚIEI FRANCEZE
DE LA 1789]**

Încă înainte de a se plămădi Republica franceză din singele tronului regal, fiind semnalul de alarmă pentru Europa adormită, încă înainte de a fi răsunat în

¹⁵ Bölöni Farkas Sándor (1795—1842), gînditor și scriitor progresist, unul dintre propagatorii ideilor socialismului utopic.

¹⁶ Bölöni Farkas Sándor Naploja [Jurnalul lui Bölöni Farkas Sándor], Editura Kriterion, București, 1971, p. 40. (Însemnările de mai sus au fost scrise la 25 ianuarie 1835).

¹⁷ „Siebenbürger Zeitung“ („Gazeta Transilvaniei“), Sibiu, anul II, nr. 3 din 9 ianuarie 1785.

¹⁸ Josef Marlin (1824—1849), istoric, scriitor și publicist. S-a consacrat, cu deosebire, istoriei românilor. Autorul romanului *Horra (Horea)*, evocare a răscoalei țăranilor de la 1784, și al piesei de teatru *Decebal*, în care glorifică lupta dacilor împotriva legiunilor coteropitoare romane.

Franța : «Război palatelor, pace bordeielor !», răsunase deja în văile Transilvaniei, de pe buzele minioase : «Război palatelor, pace bordeielor !»¹⁹

12

Josef Marlin,
„SÎNT ALĂTURI DE LUPȚA VOASTRĂ,
CĂCI E O LUPȚĂ PENTRU LIBERTATE“

Sînt alături de lupta voastră, căci e o luptă pentru libertate, de care e însetată și inima mea²⁰.

13

Nemes Ödön²¹,
„ACEI MAGHIARI CARE AU CĂUTAT SCUT LA IANCU
AU FOST PĂRTAȘI DE CEA MAI ONESTĂ TRATARE“

Iancu cel onest și serios a fost inamicul faptelor neomenoase. Acei maghiari care au căutat scut la el au fost părtășii de cea mai onestă tratare. Acesta e un fapt pe care nimeni nu-l poate nega : Iancu căuta lupta pe față, el a vrut să se războiască ca soldat²².

14

Dózsa Dániel²³,
„DAȚI, DECI, MÎNA ÎN NUMELE PATRIEI COMUNE
ȘI AL LIBERTĂȚII TUTUROR“

Românimea, care, chiar sub apăsarea îndelungatei oprimări, și-a păstrat naționalitatea, merită libertatea și propășirea... Dați, deci, mîna, în numele patriei comune și al libertății tuturor, căci numai forțele noastre unite pot întemeia și menține o țară puternică, pe care să n-o poată lovi biciul despotismului²⁴.

15

„PRINCIPATUL TRANSILVANIEI SE AFLĂ ÎN STRÎNSĂ CONEXIUNE
ECONOMICĂ ȘI NAȚIONALĂ CU ȚARA ROMÂNEASCĂ“

Întrucît acest mare Principat [al Transilvaniei] se află în strînsă conexiune economico-comercială, și atît religioasă, cit și națională, cu Țara Românească vecină, cu drept cuvînt ne putem aștepta ca aceste tulburări, asemănătoare așa-zisului tumult al lui Horea, și ca aceste principii primejdioase [ale revoluției pandurilor

¹⁹ Introducere la romanul *Horea* (1848).

²⁰ Motto la romanul *Horea*.

²¹ *Nemes Ödön* (1847—1902), scriitor și pedagog.

²² „*Hazánk és külföld*“ („Țara și străinătatea“), nr. 39 din 1872.

²³ *Dózsa Dániel* (1821—1889), scriitor și publicist.

²⁴ „*Ellenör*“ („Controlorul“), Cluj, septembrie 1848.

lui Tudor Vladimirescu] să se răspindească... printre poporul de rind, așa de receptiv în vremea aceasta ²⁵.

16

Bolyai János ²⁶,

**„NIMENI NU IUBEȘTE, PREȚUIEȘTE,
ȚINE PARTE MAI MULT DECÎT MINE NAȚIUNII ROMÂNE“**

Nimeni nu iubește, prețuieste, ține parte mai mult decît mine națiunii române, și iubesc în ea pe om exact așa ca în cea maghiară, acceptînd cu plăcere și crezînd a găsi și a recunoaște într-însa unul dintre vlăstarele cele mai adevărate, cele mai curate, atît de îndelung asuprite, dar, din fericire, cu inepuizabilă forță de viață...²⁷.

17

Szentiváni Mihály ²⁸,

„SĂ TINDEM LA O ALIANȚĂ FRĂȚEASCĂ“

Domnilor, să mărturisim și să ne dăm seama cum tratăm noi de veacuri națiunea română, un popor care numără pe pămîntul comitatelor de douăzeci de ori mai multe suflete decît nobilimea... Trebuie să tindem la o alianță frățească între națiuni, pe care le leagă interese comune, un viitor comun²⁹.

18

Stephan Ludwig Roth ³⁰,

**„CÎND SE DISCUTĂ DESPRE UN GRAI COMUN AL ȚĂRII,
NOI CREDEM CĂ, PRIN ACEASTA, NU POATE FI VORBA DE ALTUL
DECÎT DE CEL ROMÂN“**

Nu văd nevoia de a impune o limbă oficială a țării. Căci noi avem deja o limbă a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci este limba română! Oricît ne-am suci și ne-am învîrti noi, națiunile reprezentate în Dietă, nu putem schimba nimic. Asta este realitatea... Cînd se discută despre un grai comun al țării, noi credem că, prin aceasta, nu poate fi vorba de altul decît de cel român. În zadar își viră struțul fugărit capul în nisip, fiind de părere că, dacă el nu vede, s-ar putea ca să nu fie nici văzut. Socot că în zadar nu se spune una ca aceasta; chiar dacă nu se spune, faptul e, totuși, acesta. Mai bine e să spui și să gîndești despre acest lucru decît să nu spui și să nu gîndești nimic. Această realitate nu poate fi contestată. De îndată ce se întîlnesc doi cetățeni de naționalități diferite și nici unul nu cunoaște limba celuilalt, de îndată limba română le slujește ca

²⁵ Din circulara lui Bánffy György, guvernator al Transilvaniei, adresată la 14/26 februarie 1821 autorităților din comitatele Transilvaniei, cu ocazia izbucnirii revoluției de la 1821, condusă de Tudor Vladimirescu. (A se vedea: Andrei Oțetea, *Țăranii români din Ardeal și mișcarea lui Tudor Vladimirescu*, în „Studii. Revistă de istorie”, anul IX, nr. 6/1956, p. 69).

²⁶ Bolyai János (1802—1860), gînditor cu înaintate idei filozofice și social-politice, savant de renume mondială, unul dintre creatorii geometriei neeuclidiene. Rîndurile de mai sus au fost scrise în timpul revoluției de la 1848—1849.

²⁷ Biblioteca „Teleki-Bolyai” din Tîrgu-Mureș, fondul Bolyai János, inv. nr. 476. (A se vedea și: Benkő Samu, *Bolyai János vallomásai*. [Confesiunile lui Bolyai János], Editura Kriterion, București, 1972, p. 175.

²⁸ Szentiváni Mihály (1813—1842), scriitor și publicist.

²⁹ Antal Árpád, Szentiváni Mihály, Editura de stat, București, 1958, p. 131—132.

³⁰ Stephan Ludwig Roth (1796—1849), gînditor revoluționar, istoric și profesor.

tălmaci. Cînd faci o călătorie, cînd te duci la iarmaroc, limba română o cunoaște oricine. Înainte de a face încercarea dacă cineva știe limba germană sau celălalt cea maghiară, conversația începe în graiul român... E explicabil; ca să înveți limba maghiară sau cea germană ai nevoie de cursuri școlare; limba română o înveți singur, pe stradă; în contactul zilnic cu oamenii. Ușurința cu care se învață nu se întemeiază numai pe marea mulțime de cuvinte latinești, pe care acest popor... le-a adoptat odată cu contopirea sa cu coloniștii romani și care nouă, transilvănenilor, ne sînt preacunoscute, prin educația noastră în spiritul latin, de pînă acum, ci pe viața însăși, care ne pune zilnic în contact cu poporul acesta numeros...³¹.

19

Kövény László³²,
„TINERII MAGHIARI ȘI ROMÂNI ERAU ÎMPREUNĂ“

Într-una din serile lunii martie, tinerii maghiari și români erau împreună³³. Un tinăr deșirat, cu o barbă roșiatică, urmărea dirz discuția în jurul deziobăgirii și, deodată, a spus răspicat: desființarea robotelor fără despăgubire sau moarte!... Iancu era fiul unui iobag..., eliberarea poporului era ținta vieții sale..., el n-a fost decît purtătorul de cuvînt al maselor³⁴.

20

**SPRE BLAJ SE ÎNDREPTAU ȘI SAȘI,
 „CHIAZ DIN ACEIA CARE VENEAU DE LA MARI DEPĂRTĂRI“**

În dimineața zilei de 30 aprilie [1848], mai ales sătenii aparținînd moșiiilor episcopoești, fie din comitatul Alba de Jos, fie din cel al Tîrnavei, se îndreptau spre Blaj, ca și cînd ar fi fost zi de tîrg. S-au văzut, ce-i drept, și sași din Sona îndreptîndu-se spre Blaj, și chiar din aceia care veneau de la mari depărtări³⁵.

21

Stephan Ludwig Roth,
**„IDEEA UNUI STAT AL ROMÂNILOR
 TRĂIEȘTE ÎN MII ȘI MII DE INIMI“**

Dacă majoritatea Dietei din Cluj (adică ungurii) proclamă uniunea [Transilvaniei cu Ungaria], națiunea română va privi lucrul acesta — cum și este în realitate — drept un refuz al recunoașterii naționalității sale. Cît ne privește pe noi, ungurii fanatizați vor încerca să ne silească a primi uniunea. Va trebui atunci să chemăm în ajutor românii. Pun foarte puțin temei pe Viena, acolo nu se știe cine-i bucătarul și care-i ospătarul... Ideea unui stat al românilor trăiește în mii

³¹ Stephan Ludwig Roth, *Der Sprachkampf in Siebenbürgen* (Lupta pentru limbă în Transilvania), Editura Johann Gött (tipograf brașovean), Brașov, 1842 (Reprodus după: *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*. Ediție bilingvă. Studiu introductiv și alegerea textelor de Carol Göllner. Prefață de Vasile Maciu, Editura științifică, București, 1966, p. 101—102).

³² Kövény László (1819—1907), scriitor și istoric.

³³ Este vorba de adunarea tinerilor revoluționari ținută la Tîrgu-Mureș în ziua de 25 martie 1848.

³⁴ Kövény László, *Erdély története 1848—49—ben* [Istoria Transilvaniei în 1848—49], Pesta, 1861, p. 54—55.

³⁵ Din raportul comitetului suprem al comitatului Tîrnava. Haller Ignác, adresat la 1 mai 1848 Guberniului transilvan (Arhivele statului Tîrgu-Mureș, comitatul Tîrnava, 1848, inv. nr. 2 009, act. 278).

și mii de inimi. Materia este inflamabilă, nu poate să rămână multă vreme fără efect, chiar dacă va fi să curgă singe ³⁶.

22

Jakab Elek ³⁷,

**LA BLAJ, „ENTUZIASMUL ȘI ASCULTAREA DE INDEMNURILE
ORATORILOR ERAU NEMĂRGINITE“**

Entuziasmul cu care [poporul] asculta cuvintele însuflețitoare și ascultarea de indemnurile oratorilor erau nemărginite. Cine va mai zice că poporul român e popor sălbatic? Cine ar mai avea așa înșoială, păcat că n-a venit la Blaj, la duminea Tomii, să-l vadă pe acest popor și să se convingă ³⁸.

23

Gyulai Pál ³⁹,

„SÎNTEM FII AI ACELEIAȘI MAME“

De veacuri, români și maghiari suferă și se bucură împreună. Și nu numai numele unui singur român strălucește pe paginile istoriei maghiare... Dacă sintem fii ai aceleiași mame, de ce să nu fim frați? ⁴⁰.

24

Stephan Ludwig Roth,

**„MULTIMEA ÎMBRĂȚIȘASE ACEST CREZ AL NAȚIONALITĂȚII
ATÎT DE CĂLDUROS,
STRÎNGÎNDU-L LA INIMA EI ENTUZIASTĂ“**

Pină la urmă, ideea de naționalitate era atît de adinc înrădăcinată în inimile tuturor [participanților la marea adunare revoluționară de la Blaj din 3/15 mai 1848], încît ea nu va mai putea fi vreodată stîrpită. Multimea îmbrățișase acest crez al naționalității atît de călduros, strîngîndu-l la inima ei entuziastă, ca și stegarul rănit pe cîmpul de luptă drapelul său. Acest sentiment puternic de a trăi și a muri pentru naționalitatea lor l-au exteriorizat și l-au consfințit cu numele de român; și unde este puterea care să le poată lua această naționalitate, unde se află dreptul care ar putea să le-o conteste? ⁴¹.

25

Józsa Béla ⁴²,

**„POPORUL ROMÂN ADUNAT LA BLAJ DOREA UN SINGUR LUCRU :
SĂ REVENDICE ȘI SĂ OBTÎNĂ DREPTURILE CE-I APARTÎN“**

Poporul român și-a ridicat glasul pentru drepturile legitime, poporul român adunat la Blaj dorea un singur lucru : să revendice și să obțină drepturile ce-i

³⁶ Scrisoarea din 25 mai 1848 a lui Stephan Ludwig Roth către Samuel Schiel, profesor la Liceul din Brașov. (Reprodus după : *Stephan Ludwig Roth. Viața și opera*. Ediție bilingvă, p. 158.)

³⁷ Jakab Elek (1820—1897), istoric. În pasajul de mai sus, el se referă la adunarea revoluționară a celor peste 4000 de țărani români, care a avut loc la Blaj în ziua de 30 aprilie 1848.

³⁸ Jakab Elek, *Szabadságarcunk történetéhez* (Cu privire la lupta noastră pentru libertate). Budapesta, 1881, p. 55—56.

³⁹ Gyulai Pál (1826—1909), literat.

⁴⁰ Reprodus după „Előre“ („Înainte“), București, anul XXI, nr. 6 250 din 9 decembrie 1967.

⁴¹ Stephan Ludwig Roth, *Die Volksversammlung der Rumänen in Blasendorf* [Adunarea populară a românilor de la Blaj], în „Transilvania“, nr. 43 din 16 iunie 1848.

⁴² Józsa Béla (1898—1943), militant al Partidului Comunist Român.

aparțin. Cuvîntarea lui Bărnău de la Blaj reprezenta rechizitoriul la adresa lipsei de clarviziune și a tiraniei nobiliare. [...] Să învățăm din trecut, să ne apropiem în mod deschis unii de alții în înțelegere frățească, pe baza drepturilor egale ⁴³.

26

Balogh Edgár ⁴⁴,

**[LUPTA ROMÂNILOR DIN TRANSILVANIA DE LA 1848—1849
A FOST O LUPTĂ PENTRU LIBERTATE NAȚIONALĂ ȘI SOCIALĂ]**

Mișcarea națională română de la 1848—1849 din Transilvania, în fruntea căreia se aflau conducători conștienți, a fost o luptă pentru libertate. [...] Poporul român din Transilvania era cel mai puternic susținător al eliberării iobagilor, și tot românii sînt aceia care, cu consecvența idealurilor de libertate europene, revendicau libertatea națională ⁴⁵.

27

**„DORIM ÎN ACEASTĂ ȚARĂ PACE ȘI LIBERTATE,
DE ROADELE DULCI ALE CĂRORA
SA NE PUTEM BUCURA ÎMPREUNĂ CU VOI“**

În mină ne sînt armele, iar în piept hotărîrea bărbătească de a apăra patria și libertatea tuturor cetățenilor ei. Să nu credeți însă că am ridicat armele împotriva voastră, să nu credeți că avem gînduri dușmane față de voi. Dorim în această țară pace și libertate, de roadele dulci ale cărora să ne putem bucura împreună cu voi; dorim să menținem cu sfințenie legăturile frăției... Respectăm naționalitatea, limba și credința voastră și sîntem gata să le apărăm cu tăișul armelor noastre. Sîntem prietenii noii libertăți a foștilor iobagi și dorim să vă sprijinim frățeste în menținerea ei. Dorim egalitate în drepturi și egala împărțire a obligațiilor și sîntem dușmanii declarați ai acelor care voiesc altceva ⁴⁶.

28

**„Kronstädter Zeitung“,
UNIREA MOLDOVEI ȘI ȚĂRII ROMÂNEȘTI —
„OPERĂ PATRIOTICĂ ATÎT DE MĂREȚĂ“**

Ziua de 24 ianuarie este ziua de eliberare a României, este o zi memorabilă, din generație în generație, a poporului român. Prin alegerea unanimă și liberă a tuturor deputaților din Moldova și Țara Românească, s-a realizat Unirea în persoana lui Alexandru Ioan Cuza. Puține popoare de pe globul pămîntesc au realizat cu sacrificii mai mari o operă patriotică atît de măreță ⁴⁷.

⁴³ Józsa Béla, *Petőfi és az 1848—49-es magyar szabadságharc* [Petőfi și lupta pentru libertatea maghiarilor în 1848—1849], ediția a II-a, Munkás Athenaeum, Cluj, 1939, p. 17 și 25.

⁴⁴ Balogh Edgár (n. 1906), scriitor și publicist. A făcut parte din conducerea Uniunii Populare Maghiare.

⁴⁵ Balogh Edgár, *Iratlan történelem* [Istoria nescrisă], Erdélyi Enciklopédia, Cluj, 1939, p. 92 și 94.

⁴⁶ Din proclamația: *Frați sași și români*, votată de adunarea seculilor organizată la Lutița, în ziua de 17 octombrie 1848, (Kövár László, *Okmánytár az 1848—49-es erdélyi eseményekhez* [Documente cu privire la evenimentele din Transilvania din anii 1848—49], Cluj, Demjény László Bizománya, 1861, p. 93 și 99).

⁴⁷ „Kronstädter Zeitung“ („Gazeta Brașovului“), nr. 36 din 5 martie 1859.

29

„PENTRU LEGĂTURA FRĂȚEASCĂ DE NEDESPĂRȚIT“

Muncitori !... Uniți-vă !
 Să ne întindem o mină frățească
 Pentru legătura frățească de nedespărțit,
 Căci numai cu puteri unite
 Înaintează bărbăția.

Cu salutări socialiste
 Schrodt Lajos,
 calfă pantofar ⁴⁸

30

**„Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“,
 „ROMÂNII NU SE VOR LĂSA ÎNFRICOȘAȚI
 NICI DE EVENTUALE LUPTE ARMATE CU OTOMANII“**

În ivirea unui prilej favorabil, [românii] nu se vor lăsa înfricoșați nici de eventuale lupte armate, numai pentru a scăpa definitiv de turci ⁴⁹.

31

**„Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“,
 „ONOAREA DE ARME
 PE CARE ȘI-A CUCERIT-O ARMATA ROMÂNĂ“**

Un rezultat interesant al luptelor de pînă acum de pe Dunăre este onoarea de arme pe care și-a cucerit-o armata română. În toate ciocnirile, soldații români s-au dovedit buni luptători ⁵⁰.

32

Fialla Lajos ⁵¹,

**„AM MÎNDRIA CĂ AM FĂCUT TOT CE AM PUTUT ;
 AM CONTRIBUIT VOIOS LA INDEPENDENȚA ROMÂNĂ“**

Am fost martor al evenimentelor, am văzut cum s-a scris cu litere de foc o mare pagină în istoria noastră ; am văzut poporul român cu arma în mînă săpînd din nou numele său pe pagina gloriei.

Independența României n-a fost decît o consecință a faptelor eroice...

Ferice de fiecare căruia i-a dat soarta un rol cît de mic în gigantica evoluțiune a vieții poporului român !

⁴⁸ Articol-manifest despre necesitatea organizării muncitorilor din Arad, apărut în „Munkás Heti Krónika“ („Cronica săptămînală a muncitorilor“), Budapesta, din 19 aprilie 1874.

⁴⁹ „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“ („Foaia zilnică germană din Transilvania“), Sibiu, din 24 martie 1875 (A se vedea : „Magazin istoric“, anul XI, nr. 5 (122), mai 1977, p. 49 și urm.).

⁵⁰ „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“ din 26 mai 1877.

⁵¹ Fialla Lajos (1831—1911), medic. În 1857, se stabilește în București, unde funcționează ca profesor la Școala de medici și farmaciști condusă de Carol Davilla. În 1877, participă activ la organizarea serviciului sanitar al Armatei române.

Am mîndria că am făcut tot ce am putut ; am contribuit voios la „Independența română“ și am lucrat puternic la alinarea suferințelor ostașilor noștri ⁵².

33

**„NOI, MESERIAȘII UNGURI, AM ȘI FORMAT DEJA ACI
UN COMITET ÎN AJUTORUL RĂNIȚILOR SOLDAȚI ROMÂNI“**

Noi, care ne hrănim de zeci de ani într-această țară ca patrie adoptivă, vă declarăm pe conștiință că o iubim din toată inima și pe locuitorii ei asemenea îi respectăm ca pe niște frați cu care trăim. Și pentru ca să încredințăm de cele zise mai sus, ne facem o datorie d-a vă anunța cu această ocazie că noi, meseriași unguri, am și format deja aci un comitet și, în curînd, vom trimite la locul destinat micile noastre ofrande date în ajutorul răniților soldați români ⁵³.

34

Lajos Lakos ⁵⁴,

[VITEJIA ARMATEI ROMÂNE ÎN RĂZBOIUL DIN 1877]

Această numire [„războiul ruso-turc“] nu are loc. Numai singura numire bazată pe fapte istorice de „războiul ruso-româno-turc“ (sublinierea autorului) poate fi justă. [...]

Armata română a operat împreună cu oștirile rusești de la trecerea acestora peste Prut, în 23 aprilie 1877, pînă la luarea pasului de la Șipca, în ianuarie 1878, adică pînă la bubuitul ultimei împușcături. Deopotrivă, a jertfit material și vieți de oameni ; a suferit împreună înfringeri în mai multe locuri și împreună a împărțit laurii victoriei, prin urmare a suportat greutăți egale și s-a bucurat de drepturi egale.

N-am fi dar drept dacă, sub astfel de împrejurări, în ce privește denumirea războiului decurs, noi n-am lua cunoștință de România, ca parte beligerantă, și, mai cu seamă, avînd în vedere cazul că tocmai vitejia ei a adus la învingere armatele rusești, în momentul deciziei rezultatului final al războiului, rezultat care ajunsese la punctul zero al incertitudinii ⁵⁵.

35

**[MUNCITORII, FĂRĂ DEOSEBIRE DE NAȚIONALITATE,
VOR ACȚIONA UNIȚI]**

Duminică, 8, luna aceasta, muncitorii din Timișoara au ținut o adunare populară cu foarte frumoasă asistență, al cărei obiect l-au format chestiunile accidentului minier de la Anina și a comisiilor de arbitraj stabilite în legea muncii.

Ungureanu, în numele convocatorilor, a deschis ședința făcînd cunoscut scopul acesteia și s-a procedat la alegerea prezidiului. Au fost aleși Gheorghe Ungureanu, ca președinte, și Takács și Gertheisz ca secretari. Ca raportori au funcționat Anton Vörös și Robert Blum.

Într-o cuvîntare atestată cu fapte, raportorii au zugrăvit situația gravă a clasei muncitoare, starea nesigură la care este osîndită în urma nepăsării patronilor. [...]

⁵² *Reminiscențe din rezelul româno-ruso-turc al anului 1877 și rolul Societății „Crucea Roșie“, București, Tipografia Ioan Weiss, 1892, p. 111—112.*

⁵³ Din scrisoarea adresată ziarului bucureștean „Telegraful“ de Ștefan Naghi, Albert Szabo, Vizi Doneșiu, Debreți Iosef, Ștefan Abraham, Sandor Iosef, György Takács, Vitos Ferentz („Telegraful“ din 30 mai 1877).

⁵⁴ *Lajos Lakos (1851—?), corespondent militar în 1877—1878.*

⁵⁵ *Ludovic Lakos, Reamintiri despre Turcia (1875, 1876, 1877). Traducere din limba maghiară. București, Tipografia și fonderia de litere Thoma Basilescu, 1896, p. 107—109.*

Referitor la comisiile de arbitraj stabilite prin legea muncii, adunarea a declarat că pentru a face ca comisiile de arbitraj să-și atingă scopul, muncitorii din Timișoara vor acționa uniți în vederea alegerii în componența lor a unor muncitori de încredere și energici ⁵⁶.

36

**[MUNCITORII SE ORGANIZEAZĂ ÎMPREUNĂ,
INDIFERENT DE NAȚIONALITATE]**

La noi [în Orăștie], s-a inițiat o mișcare în favoarea folosirii unui cerc general meșteșugăresc și muncitoresc [...], care nu are nici o nuanță de naționalitate și nici una de religie, ocrotește pe toată lumea fără deosebire de condiție și, dacă membrul respectă statutul, îl sprijină și îl ajută ca pe un prieten devotat al său și, tot astfel, în caz de deces oferă urmașilor un ajutor îndestulător. [...]

Recunoscînd deci necesitatea unui astfel de cerc, să ne stringem mîinile, toți care sîntem oameni luminați; să zorim și să sprijinim cit se poate de mult fondarea cercului.

La o parte cu zidurile despărțitoare naționale și religioase, acestea n-au ce căuta între oameni demni; să declarăm drept lozincă: Sus pentru înființarea cercului! ⁵⁷.

37

**„Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“,
ROMÂNII DE DINCOLO ȘI DE DINCOACE DE CARPAȚI
„SE SIMT CA O ENTITATE STRÎNS LEGATĂ“**

Între românii din Transilvania și frații lor din regatul învecinat există legături interne, directe, seculare, încît aceste două unități etnice, separate prin frontieră, se simt ca o entitate strîns legată. Ceea ce folosește sau prejudiciază unei părți, o bucură sau o interesează, o simte și cealaltă în egală măsură. Trebuie, deci, privit ca o realitate faptul că în Ungaria [este vorba de Transilvania] în ceea ce privește problema națională trebuie să se țină seama nu numai de cele trei milioane și jumătate de români indigeni, ci de toți românii de dincolo și de dincoace de Carpați ⁵⁸.

38

**[LUPTA UNITĂ A MUNCITORILOR AGRICOLI ȘI A
ȚARANILOR SĂRACI, FĂRĂ DEOSEBIRE DE NAȚIONALITATE]**

O telegramă din ziua de azi a adus deja știrea despre singeroasa răzmeriță muncitorească care a agitat în cel mai înalt grad ieri liniștea micii noastre comune Batin din județul Cenad [...]

⁵⁶ Corespondență publicată în „Népszava“ („Cuvîntul poporului“), Budapesta, din 22 martie 1885.

⁵⁷ „Népszava“ din 20 ianuarie 1889.

⁵⁸ „Siebenbürgisch-Deutsches Tageblatt“ din 27 septembrie 1889.

Răzmerița a izbucnit în jurul amiezii împotriva prim-pretorului Hervay, acuzat de unii instigatori de a fi ascuns ordinul emis de minister în interesul muncitorilor agricoli. O masă de circa 1 000 de oameni s-a adunat în fața primăriei, amenințând autoritățile și pe prim-pretor. Atunci comisarul de jandarmi Lung, împreună cu 4 jandarmi chemați acolo, l-a arestat pe principalul instigator, Păcurar Dumitru, la care mulțimea s-a înfuriat și mai tare și a cerut eliberarea lui Păcurar. În urma marelui scandal iscat, pretorul Hervay s-a dus la primărie și, considerind că mulțimea nu poate fi ținută în friu cu numai patru jandarmi, l-a eliberat pe Păcurar.

Mulțimea, prinzind curaj, a izbucnit... și a cerut ca pretorul să facă cunoscut ordinul favorabil al ministrului. Acesta abia a reușit să se salveze în clădirea primăriei. Mulțimea s-a repezit după el, oamenii au spart poarta, au spart geamurile, au făcut țandări mobilele care le-au căzut în mină și au aruncat asupra clădirii o adevărată ploaie de pietre. Pretorul și fruntașii primăriei s-au ascuns care cum au putut de furia poporului. Mulțimea a început să se bată cu jandarmii, cineva a tras în ea, un jandarm a fost lovit cu o biță. Atunci jandarmii au tras întâi în aer, apoi în mulțime. Muncitorul Németh József, care a vrut să-i smulgă unui jandarm arma din mină, a fost împușcat în cap. În afară de el au mai murit doi, iar alți doi sînt pe moarte. Au fost răniți mai ușor 20 de oameni ⁵⁹.

39

„SĂ SE ÎNTĂREASCĂ RELĂȚIILE PRIETENEȘTI DINTRE LUCRĂTORII ROMÂNI ȘI CEI GERMANI, PENTRU CA, UNIȚI FIIND, SĂ POATĂ CUCERI DREPTURILE POLITICE“

Prieteni,

Îndeplinind cererea d-voastră relativă la întrunirea ce s-a ținut în Lugoj, vă facem cunoscut următoarele :

Ședința s-a deschis la ora 4 p. m. de către prietenul Brecko din Reșița, care vorbește în limba română și de către prietenul Honeck, care vorbește în limba germană. Se dă apoi cuvîntul prietenului Straus din Timișoara, care, într-o frumoasă cuvîntare, arată rolul socialismului față cu reaua stare a lucrurilor de azi și sfîrșește în aplauzele mulțimei, pe care o îndeamnă să agiteze cît se poate pentru răspîndirea ziarului „Munca“ printre românii din localitate și să citească cît mai multe scrieri socialiste pentru ca să se lumineze.

...Prietenul Brecko termină zicînd : toți acei care suferă de jugul capitalismului sînt frați !

Prietenul Honeck vorbește despre serbarea de 1 Mai, apoi spune, între altele, vorbind despre votul universal, că societatea burgheză se poartă ca o mamă vitregă cu 3/4 din populație prin faptul că nu le dă drepturi politice și sfîrșește zicînd că „dorește ca întrunirea de azi să întărească relațiile prietenești dintre lucrătorii români și cei germani, pentru ca, uniți fiind, să poată cuceri drepturile politice...“

La sfîrșit, prietenul Straus amintește tuturor să sărbătorească ziua de 1 Mai și, precum de aci încolo vor lupta împreună, tot astfel să sărbătorească și ziua de 1 Mai împreună !

secretar : Carl Meier ⁶⁰.

⁵⁹ Relatare publicată în „Kis Ujság“ („Ziarul mic“), Budapesta, din 23 iunie 1891.

⁶⁰ Scrisoare din 6 martie 1894 către redacția ziarului „Munca“ din București, în care se relatează despre o întrunire muncitorească ținută la Lugoj („Munca“ din 18 martie 1894).

40

**„A Munka Öre“ și „Új Világ“,
[PENTRU EDITAREA ÎN TRANSILVANIA
A GAZETEI DE PARTID SOCIAL-DEMOCRATE
ÎN LIMBA ROMÂNĂ]**

Toate naționalitățile ce viețuiesc în Ungaria [este vorba de Transilvania] își au foaia lor social-democrată în limba ce o vorbesc. Numai frații noștri români nu au! În capitala României se află o puternică presă de partid social-democrată, numai românii din Ungaria [Transilvania] sînt lipsiți de ea.

Ridicați-vă, concetățeni români, stringeți-vă rindurile și uniți-vă pentru ca să putem crea și în Ungaria [Transilvania] o gazetă de partid social-democrată în limba română⁶¹.

41

**„PENTRU A SE DECIDE ÎN PRIVINȚA MODULUI ORGANIZĂRII
MUNCITORILOR ATÎT DIN TRANSILVANIA,
CÎT ȘI DIN ROMÂNIA VECHĂ“**

Onorați colegi. La 3 și 4 iunie a.c., are loc aci conferința țării a partidei noastre. Este și în interesul colegilor din România [veche] să trimită cîțiva delegați la acest congres pentru a se decide în privința modului organizării muncitorilor, atît din Transilvania, cît și din România [veche].

Pentru partidul socialist
V. Knaller
secretar-casier
BRAȘOV⁶²

42

**[MUNCITORII ROMÂNI, MAGHIARI, GERMANI SE ÎNTRUNESC
ÎMPREUNĂ ȘI DEZBAT PROBLEMELE PROPRII COMUNE]**

Conferința Partidului social-democrat din comitatul Arad a ținut 2 zile⁶³. În casa orașului din Arad s-au ținut sfaturile, la care au luat parte aproape 200 de frați români, maghiari și nemți. Ca delegați au fost de față 66 frați din partea altor 33 comune și 5 reuniuni de muncitori...

Fratele Todor Popa (Siclău), românește, Iosif Mülek (Elecuș), nemțește, Básti Lajos (Năbad), ungurește, Pavel Petrov (Otlaca), românește, Tudor Draușan (Co-

⁶¹ Chemare a editorilor gazetelor „A Munka Öre“ și „Új Világ“ din Arad, datată octombrie 1898 și intitulată: *Către micii gospodari și muncitori plugari, precum și către meseriașii și muncitorii din industrie*, în „A Munka Öre“ („Apărătorul muncii“) din 1 noiembrie 1898.

⁶² Adresa Secțiunii Brașov a P.S.D. către socialiștii de peste Carpați, pentru a participa la Conferința din 3 iunie 1900 („Lumea nouă“ din 14 mai 1900).

⁶³ Conferința a avut loc la Arad, în zilele de 12/25—13/26 decembrie 1903.

vasint), românește, Mihai Nuț (Chișineu), ungurește și românește, Simion Orădan (Sinte), românește, vorbesc despre starea poporului din comunele lor și cu toții referează că poporul începe să se lumineze și social-democrația zi de zi se răspindește în cercuri tot mai largi ⁶⁴.

43

Heinrich Fabritius ⁶⁵,
**ALBA IULIA — „VISUL UNUI VIITOR LUMINOS,
 AL UNEI AFIRMĂRI NAȚIONALE, AL UNEI UNIRI
 A TUTUROR ROMÂNILOR DE PRETUTINDENI“**

Miine se vor aduna în Valea Mureșului, la Alba Iulia, sute de mii de români, reprezentanți ai tuturor ținuturilor locuite de români. Reședința principelui Transilvaniei, vechiul Bălgrad, va fi martorul unei deșteptări emoționante a unui popor viguros trezit de ideea libertății... Pe pământul istoric de la Apulum, unde Legiunea a XIII-a își aducea ofrandele și pe locul unde și-au vărsat singele eroii libertății, Horea, Cloșca și Crișan, națiunea română își va proclama suveranitatea ei... Visul unui viitor luminos, al unei afirmări naționale, al unei uniri a tuturor românilor de pretutindeni într-o singură patrie se împlinește miine ⁶⁶.

44

Consiliul Național Săsesc :
**„DREPTUL LEGITIM AL POPORULUI ROMÂN
 PENTRU UNIRE“**

Avind în vedere unirea Transilvaniei cu România și fiind convinși de importanța mondială a acestui act, sașii din Transilvania se pronunță, conform principiului de autodeterminare, pentru unirea Transilvaniei cu România. Salută cordial poporul român și îl felicită pentru îndeplinirea idealurilor sale naționale. Poporul săsesc ia act nu numai de un proces istoric de importanță mondială, ci și de dreptul legitim al poporului român pentru unire și formarea unui stat ⁶⁷.

45

„NE-AM ALIPIT VOLUNTAR ȘI LOIAL ROMÂNIEI MARI“

Noi, germanii din România Mare, ne-am alipit voluntar și loial României Mari, deoarece credem în dreptatea și clarviziunea națiunii frate și fiindcă hotăr-

⁶⁴ „Adevărul“ („Glasul poporului“), anul I, nr. 21 din 21 decembrie 1903.

⁶⁵ Heinrich Fabritius (1860—1921).

⁶⁶ Heinrich Fabritius, *Die Nationalversammlung von Alba Iulia* [Adunarea națională de la Alba Iulia], în „Schässburger Zeitung“ („Gazeta Sighișoarei“), din 30 noiembrie 1918.

⁶⁷ Din Rezoluția adunării largite convocate de *Consiliul Național Săsesc* (*Sächsischer Nationalrat*) și întrunite la 8 ianuarie 1919 în orașul Mediaș, în „Mediascher Zeitung“ („Gazeta Mediașului“) din 11 ianuarie 1919.

ririle de la Alba Iulia ne dau garanții neclintite pentru viitor. Noi întârim astăzi în adunarea festivă a delegaților hotărîrea noastră fermă și asigurăm noua noastră patrie de contribuția noastră loială la înălțarea unui nou stat⁶⁸.

46

**[ȘVABII EXPRESSĂ CONFERINȚEI DE PACE DE LA PARIS
VOINȚA LOR DE A-ȘI CONSTRUI VIITORUL
ÎN CADRUL ROMÂNIEI ÎNTREGITE]**

Votînd rezoluția de unire cu România, adunarea națională a poporului șvab a ținut să accentueze două fapte, pe care ne permitem, domnule președinte, să le supunem în mod special atenției dv. Este vorba, mai întîi, de dorința categoric exprimată de unanimitatea adunării ca tot poporul șvab să fie reunit cu poporul român..., pe care îl iubește și pe care-l respectă și de care se simte legat...

Secolele de viață comună ne-au învățat să apreciem pe vecinii și conlocuitorii noștri la justa lor valoare, și experiența din timpurile din urmă n-a făcut decît să ne întărească convingerea că numai unirea cu România va putea să ne ofere garanțiile suficiente pentru existența și progresul nostru⁶⁹.

47

**Adolf Schullerus⁷⁰,
„UNIREA ÎN VECI NEDESPĂRȚITĂ CU ROMÂNIA
ȘI SPRIJINIREA EI CU TOATĂ VLAGA NOASTRĂ,
LUPTĂTOARE ȘI ECONOMICĂ“**

La 8 ianuarie 1919, reprezentanții poporului săsesc întreg din Ardeal s-au strîns la Mediaș și, după cîteva expuneri luminoase ale împrejurărilor, fără altă zăbavă sau discuție discordantă, s-a hotărît cu unanimitate și din adîncă... convingere de trebuință absolută, unirea în veci nedespărțită cu România și sprijinirea ei cu toată vlagă noastră, luptătoare și economică...⁷¹.

48

**Kós Károly⁷²,
„DESTRĂMAREA IMPERIULUI A GĂSIT ÎN TRANSILVANIA
NAȚIUNEA ROMÂNĂ ORGANIZATĂ, TÎNĂRĂ,
ÎN PLINĂ DEZVOLTARE“**

La începutul lunii decembrie 1918, Marea Adunare Națională a românilor, la care a fost reprezentată și naționalitatea săsescă, a declarat unirea necondi-

⁶⁸ Din Rezoluția adoptată la Adunarea festivă din 8 septembrie 1919 a delegaților naționalității germane din Banat, la care au luat parte și socialiști de naționalitate germană, în „Deutsche Tagespost“ („Curierul zilnic german“), anul 12, nr. 206 din 11 septembrie 1919.

⁶⁹ Din: Memoriul, prezentat în august 1919 la Conferința de pace de la Paris de către delegația șvabilor din Banat și semnat de Ștefan Frecot, Andreas Buschmann, Franz Timon, Thomas Fernbacher (Reprodus după: Carol Gölner, *Muncă și năzuințe comune. Din trecutul populației germane din România*, București, 1972, p. 92—93. Colecția „Biblioteca de istorie“).

⁷⁰ Președinte al Consiliului Național Săsesc din Transilvania (1919).

⁷¹ Adolf Schullerus, *Interviu*, în „Neamul românesc“, anul XIV, nr. 17 din 22 ianuarie 1919.

⁷² Kós Károly (1883—1977), arhitect, pictor și scriitor.

ționată a Transilvaniei cu România... Destrămarea imperiului a găsit în Transilvania [națiunea] română organizată, tină, în plină dezvoltare, cu un crez arzător, neclintit, plină de speranță, conștientă⁷³.

49

Katona Pál⁷⁴,
**PARTIDUL COMUNIST ROMÂN „SINGURUL PARTID
 CARE REPREZINTĂ ADEVĂRATELE INTERESE
 ȘI ALE NAȚIONALITĂȚILOR CONLOCUITOARE“**

Am dus votul a douăsprezece mii de muncitori forestieri din Valea Mureșului, atunci, când în 1921 am creat Partidul Comunist Român. În Valea Mureșului, la Ilva, exploatați și într-o mizerie de nedescris lucram împreună cu muncitorii forestieri și cu tăietorii de lemne. Deși lucram din greu, de la răsăritul pînă la apusul soarelui, totuși abia am putut să avem de mîncare. Patronii însă, lună de lună puneau în buzunar sute de mii. Chiar și singele omului se infierbînta de atîta nedreptate.

Am căutat ieșirea; trebuia să doborîm orînduirea capitalistă și să creăm o lume nouă, o lume a muncitorilor, altfel rămîneau totdeauna în robie. [...]

Au trecut anii, dar și astăzi sînt mîndru că — alături de ceilalți —, și noi cei din Valea Mureșului, am putut să fim părtași la acest mare eveniment istoric, că și noi am putut să contribuim la formarea istoriei țării noastre, la clădirea lumii noi.

La procesul care a urmat Congresului, când am fost întrebat de procurorul militar, că de ce vrem să doborîm vechea orînduire, de ce am votat pentru făurirea Partidului Comunist Român, am răspuns, că acesta este partidul tuturor, atît al românilor cît și al maghiarilor, că este singurul partid care reprezintă adevăratele interese și ale naționalităților conlocuitoare. În aceasă convingere nu ne-am înșelat nici ulterior.

Deși am fost hărțuit mult în anii care au urmat acestui eveniment, totuși s-au înfăptuit visurile noastre. Învățătura Partidului Comunist Român a fost tot timpul pentru mine o convingere adevărată⁷⁵.

50

Köblös Elek,
**[ÎMPOTRIVA EXPLOATATORILOR,
 INDIFERENT DE NAȚIONALITATEA LOR]**

Noi nu iubim pe magnatul ungar mai mult decît pe boierul român. Noi vrem eliberarea întregului proletariat, vrem să mînînce numai acel care muncește. Nu putem tolera ca cizma jandarmului să ne închidă gura⁷⁶.

51

Kahana Mózes,
„MASELE NU NĂZUIESC SPRE DESPĂRȚIRE“

În Transilvania, lozinca «autodeterminării pînă la despărțire» nu se bucură de simpatie în mase, întrucît masele nu năzuiesc spre despărțire⁷⁷.

⁷³ Kós Károly, *Erdély. Kulturtörténeti vázlat [Transilvania. Schiță istorică a culturii]*, Erdély Szépművés Céh, Cluj, 1929, p. 88.

⁷⁴ Katona Pál (1894—1973), delegat la Congresul din mai 1921 al P.C.R.

⁷⁵ A párt tanítása a mi hitünk... [Învățătura partidului nostru crezul nostru...], în *Hargita Kalendarium*, 1972 [Calendarul Harghitei, 1972], Miercurea Ciuc, p. 62—63.

⁷⁶ Din cuvîntarea rostită la 23 iulie 1922 de către militantul comunist Elek Köblös în cadrul adunării organizației de partid din orașul Tîrgu Mureș care a hotărît trecerea pe baze organizatorice comuniste a Secțiunii locale a partidului, în „Előre” („Înainte”), Tg. Mureș, din 29 iulie 1922.

⁷⁷ Din cuvîntul lui Kahana Mózes, delegat din Transilvania la Congresul al III-lea al P.C.R. din anul 1924, reproduș în raportul către Prezidiul Cominternului despre Congresul al III-lea al Partidului Comunist Român și semnat Manu (Boris Ștefanov) (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa nr. 19/1924, fila 7).

52

**„TOVARĂȘII IMRE ALADĂR ȘI CONSTANTIN IVĂNUȘ
SĂ FIE PUȘI IMEDIAT ÎN LIBERTATE“**

Muncitorii lemnari din Brașov, întruniți în adunare de membri, vineri, la 8 august 1924, în localul Căminului muncitoresc, luind cunoștință despre arestarea tov. Imre Aladár și Constantin Ivănuș, secretari regionali ai Uniunii muncitorilor în lemn din România, protestează cu toată energia contra prigoanei îndreptate contra acestor tovarăși, pe care, avînd în vedere că tovarășii Imre și Ivănuș sînt secretarii uniunii, o consideră ca o prigoană pornită de autorități contra Uniunii Muncitorilor în Lemn.

Adunarea de membri pretinde ca tovarășii Imre și Ivănuș să fie puși imediat în libertate, și asta cu atît mai virtos cu cît legea sindicatelor profesionale ne asigură dreptul de a organiza muncitorimea ⁷⁸.

53

Köblös Elek,

**„NUMAI ACEASTĂ LUPTĂ COMUNĂ VA PUTEA ADUCE
ELIBERAREA POPORULUI MUNCITOR“**

Poporul muncitor român n-are nici un interes ca naționalitățile cu alt grai care trăiesc în țara noastră să fie asuprite... Poporul muncitor român are tot interesul să mobilizeze și naționalitățile subjugate din țara noastră pentru eliberarea întregului popor muncitor de sub jugul bancherilor, capitaliștilor și ciocoilor de toate naționalitățile. Numai această luptă comună va putea aduce eliberarea poporului muncitor ⁷⁹.

54

Józsa Béla ⁸⁰,

**„SOARTA NE-O VOM HOTĂRI NOI SINGURI,
AICI, ȘI NU GÖMBÖS CU HITLER LA BERLIN“**

Dacă vrem pace, trebuie să luptăm împotriva provocatorilor de război... Și trebuie să luptăm, mai ales noi, maghiarii, împotriva celor care, în urma vizitelor făcute de Horthy și Gömbös la Hitler, vor să ne insuflă în mod perfid ideea că ei vor fi eliberatori ai poporului maghiar din Ardeal. Noi nu avem nevoie de o asemenea eliberare. Libertatea noastră și a naționalităților conlocuitoare ne-o putem asigura noi, aici, și de asemenea și drepturile noastre, iar soarta ne-o vom hotări noi singuri, aici, și nu Gömbös cu Hitler la Berlin ⁸¹.

⁷⁸ Hotărîre [a muncitorilor lemnari din Brașov împotriva arestării secretarilor regionali ai Uniunii Muncitorilor în Lemn din România], în „Lemnarul“ (Cluj), anul III, nr. 8 din 15 august 1924.

⁷⁹ Fragment dintr-un raport, prezentat de militantul comunist Elek Köblös la 5 octombrie 1926 (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 137 din 1926).

⁸⁰ Józsa Béla (1898—1943), militant al Partidului Comunist Român.

⁸¹ Józsa Béla, *Ha békét akarsz, harcolj érte!* [De vrei pace, luptă pentru ea!], în „Új Szó“ („Cuvîntul nou“), Tîrgu-Mureș din 1 august 1936.

55

Gaál Gábor ⁸²,

**[NAȚIONALITATEA MAGHIARĂ DIN TRANSILVANIA
TRĂIEȘTE ÎN SFERELE CROITE DE NĂZUINȚELE
ÎNTREGII ROMÂNII]**

Niciodată nu este îngăduit să te gîndești la literatură fără a te gîndi la poporul căreia îi aparține. Căci poporul este terenul de unde răsare literatura, pe care îl influențează la rîndul lui, de aceea între amîndouă există o înrîurire reciprocă permanentă. Literaturii adevărate, realizate, sînt numai acelea în care se poate recunoaște poporul, iar după popor se poate recunoaște literatura. De aceea, este inacceptabilă teza literaturii numai transilvănene în România. Este inacceptabilă, deoarece teza aceasta limitează literatura naționalității maghiare în România numai la funcția vitală a unui singur grup, pe cînd această naționalitate trăiește într-un cadru mai larg, cu alte moșteniri istorice-sociale, în sfere croite și de alte năzuințe decît în Transilvania : în întreaga Romînie de astăzi ⁸³.

56

Organizația MADOSZ :

„SÎNTEM LEGAȚI DE ACEST PĂMÎNT ȘI DE LOCUITORII SĂI“

Noi maghiarii din Transilvania, sîntem legați de acest pămînt și de locuitorii săi de altă limbă și, în primul rînd, de poporul român. În decursul veacurilor, înflorirea socială s-a născut totdeauna din stîmă și ajutorul reciproc, în timp ce vrăjmășia, ura de rasă, exclusivismul național, în dauna celui alt, au netezit calea jugului comun... Spiritul frăției constituie singurul legămint care poate să strîngă laolaltă indisolubil popoarele noastre și care rezistă la orice încercare de dezbinare din afară ⁸⁴.

57

**„VOM APĂRA,
DACĂ VA FI NEVOIE CU PREȚUL VIETII NOASTRE,
FRONTIERELE ACTUALE ALE ROMÂNIEI“**

Libertatea, independența și dezvoltarea viitoare a maghiarilor din Ardeal sînt strîns legate de independența și soarta poporului român. Granițele actuale, independența Romîniei sînt grav periclitare de puterile Axei. Noi spunem deschis că libertatea, bunăstarea, dezvoltarea națională, economică și culturală a maghiarilor din Ardeal sînt, de asemenea, periclitare în urma aspirațiilor de cîmpire ale Axei. Sîntem, de aceea, în mod categoric împotriva revizionismului, în interesul maghiarilor și

⁸² Gaál Gábor (1891—1954), scriitor, istoric literar și sociolog.

⁸³ Gaál Gábor, *Transilvânia-i-e vagy romániai magyar irodalom ? (Literatură transilvăneană sau literatură maghiară din România ?)*, în „Korunk“, anul XII, nr. 3, martie 1937, p. 215.

⁸⁴ Fragment dintr-un memoriu al MADOSZ, din noiembrie 1938, semnat de mii de persoane, adresat guvernului, în care se evidențiază necesitatea luptei comune a poporului român și a oamenilor muncii de naționalitate maghiară pentru apărarea independenței Romîniei. („Erdélyi Magyar Szó Naplóra“ [„Calendarul cuvîntului maghiar transilvănean“], Cluj, 1940, p. 44. Reprodus după : Ladislau Bányai, *Pe făgașul tradițiilor frățești*, București, 1971, p. 209—210.)

al întregului popor din România. Înțelegem să tragem toate consecințele acestei atitudini și sintem gata de a lupta cu arma în mină dacă va fi nevoie, disciplinat, curajos, organizat, împotriva aspirațiilor de cotopire ale Axei și sateliților ei. Vom apăra, dacă va fi nevoie cu prețul vieții noastre, frontierele actuale ale României. Din punct de vedere politic, vom demasca cu toată puterea și capacitatea noastră pe agenții interni ai Axei și-i vom combate, fie că sint maghiari, germani sau români...

Din cele de mai sus, reiese că nu așteptăm de la domnii fasciști-hitleriști din Budapesta asigurarea drepturilor noastre naționale, dezvoltarea și buna noastră stare, ci de la înțelegerea reciprocă cu poporul român, de la colaborarea cu acesta⁸⁵.

58

**„SÎNTEM FIDELI
SPIRITULUI DE COLABORARE ȘI DE AJUTOR MUTUAL
AL ROMÂNILOR ȘI MAGHIARILOR“**

Considerăm că o grea amenințare apasă asupra Transilvaniei, asupra integrității teritoriale și independenței României prin revendicările Budapestei și ale Berlinului... Sîntem fideli tradițiilor democratice și memoriei nemuritoare a apărătorilor libertăților și drepturilor maselor din Transilvania, fideli spiritului de colaborare și de ajutor mutual al românilor și maghiarilor din Transilvania, care s-a manifestat de atîtea ori în decursul istoriei, sintem fideli țăranilor maghiari și români, care au luptat împreună pe muntele Bobilna în 1437 pentru drepturile lor comune — sintem fideli luptelor de eliberare națională și socială ale lui Horea, Cloșca și Crișan... și ale lui Avram Iancu, apărători ai independenței⁸⁶.

59

**Krenner Miklós⁸⁷,
„AICI VREM SĂ LUPTĂM ÎMPREUNĂ CU FRĂȚII NOȘTRI
ȚĂRANI ȘI MUNCITORI ROMÂNI“**

Am luptat împreună în trecut cu frații noștri țărani și muncitori români... pentru aceleași drepturi, împotriva aceleiași asupriri. În continuare, aici vrem să luptăm cu frații noștri țărani și muncitori români, pentru libertate, pămînt, pace și pîine care ne sînt comune. Nu avem nevoie din nici o parte de provocatori nechemăți⁸⁸.

60

**„Igazság“,
„MASELE MAGHIARE ȘI ROMÂNE TREBUIE SĂ LUPT
ȘI ACUM ÎN COMUN ÎMPOTRIVA PERICOLULUI NOU COMUN“**

Mai presus de toate, masele maghiare și române de secole întregi trăiesc împreună și întrajutorindu-se pe pămîntul Transilvaniei trebuie să lupte și acum în comun împotriva pericolului nou comun⁸⁹.

⁸⁵ Din broșura-manifest editată de Comitetul teritorial pentru Ardeal și Banat al P.C.R. și apărută sub semnătura lui Szenkovits Sándor, sub titlul: *Nem kapitulálni! Ellenállni! [Nu capitulare! Rezistență!]*, Tipografia „Grafica“, Cluj, martie 1939, p. 16—17.

⁸⁶ Dintr-o moțiune, lansată în iunie 1939 de către un grup de maghiari din Transilvania (Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul nr. 23, dosarul nr. 924, fila 1).

⁸⁷ Krenner Miklós (1875—1968), publicist.

⁸⁸ Krenner Miklós, *Rólunk, nélkülünk* [Despre noi, fără noi], în „Erdélyi Magyar Szó“, Cluj, din 30 iulie 1939 (semnat: *Spectator*).

⁸⁹ „Igazság“ („Adevărul“), Cluj, anul I, nr. 1 din iulie 1939.

61

**Józsa Béla,
„SÎNTEM PENTRU FRĂȚIA CU FII POPORULUI ROMÂN,
CARE AU LUPTAT ALĂTURI DE NOI
PENTRU DREPTURILE NOASTRE“**

Sîntem pentru frăția cu fiii poporului român, care, în fabrici, în ateliere, au luptat de multe ori alături de noi pentru drepturile noastre ciuntite, pentru egalitate. Ne declarăm pentru această frăție ⁹⁰.

62

**„Erdélyi Magyar Szó“,
„PUTEM DOBÎNDI LIBERTATEA ȘI EGALITATEA NOASTRĂ
ÎN DREPTURI NUMAI CU SPRIJINUL POPORULUI ROMÂN“**

Noi, maghiarii din România, acordăm o mare însemnătate manifestării sincere și deschise a dorinței de înfrățire cu poporul român..., căci putem dobîndi libertatea și egalitatea noastră în drepturi numai cu sprijinul poporului român ⁹¹.

63

**Bányai László ⁹²,
„VREM UN VIITOR MAI BUN,
ȘI ACEST VIITOR ÎL PUTEM DOBÎNDI
NUMAI ÎN FRĂȚIE CU POPORUL ROMÂN“**

La Cluj, în ultimile două zile ale acestui an [1939], o sută douăzeci de reprezentanți ai oamenilor muncii maghiari din întreaga țară și-au formulat și cuprins într-o rezoluție problemele lor vitale...

Toți participanții la întâlnirea populară și-au exprimat un singur gînd: Vrem un viitor mai bun și acest viitor îl putem dobîndi numai în frăție cu poporul român. Vrem pace, ne declarăm împotriva extinderii războiului imperialist asupra țării noastre și această pace dorim s-o clădim pe drepturi egale ⁹³.

64

**„Erdélyi Magyar Szó“,
MUNCITORII ROMÂNI ȘI MAGHIARI
„S-AU CONTOPIT ÎN LUPTELE SECULARE“**

Muncitorii maghiari îi asigură de încrederea lor frățească pe muncitorii români cu care s-au contopit în luptele seculare duse împotriva feudalismului ungar și cu care au luptat împreună în cei 20 de ani care au trecut ⁹⁴.

⁹⁰ Dintr-o cuvîntare rostită de militantul comunist Józsa Béla la Sighișoara și publicată în „Brassoi Lapok“ („Gazeta Brașovului“) din 2 august 1939.

⁹¹ „Erdélyi Magyar Szó“, anul I, nr. 11 din 27 august 1939.

⁹² *Bányai László* (n. 1907), istoric. A făcut parte din conducerea MADOSZ.

⁹³ *Bányai László, Találkozó a béke jegyében [Întîlnire în numele păcii]*, în „Erdélyi Magyar Szó“ din 21 ianuarie 1940.

⁹⁴ Din Hotărîrea consfătuirii muncitorilor clujeni din februarie 1940 care a condamnat activitatea antidemocratică a Comunității maghiare, în „Erdélyi Magyar Szó“ din 25 februarie 1940.

65

[IMPOTRIVA OCUPAȚIEI HORTHYTE]

În general, populația săsească este vădit ostilă ideii de a trece sub dominația horthystă..., [ea] este favorabilă intereselor românești în Transilvania⁹⁵

66

[IMPOTRIVA CESIUNILOR TERITORIALE]

Germanii din Banat nici nu vor să audă de cedarea vreunei porțiuni din Banat către Ungaria⁹⁶.

67

„APĂRIND GRANIȚELE ROMÂNEȘTI, APĂRĂM PĂMÎNTUL
NOSTRU“

„Pacea și egalitatea, dar nu revizuirea granițelor!“; „Apărind granițele românești, noi apărăm pământul nostru!“⁹⁷.

68

Jordáky Lajos⁹⁸,
„SINTEM ÎN FRĂȚIE CU TOȚI ACEI CARE TRĂIESC
PE ACEST PĂMÎNT“

Sintem în frăție cu toți acei care trăiesc pe acest pământ, care muncesc în aceeași fabrică și birou, care împreună scurmă pământul și care împreună trudesc pentru asigurarea unui viitor comun mai fericit⁹⁹.

⁹⁵ „Raport al Legiunii de jandarmi Brașov din iulie 1910 (Reprodus după: Carol Gölner, *Muncă și năzuințe comune*, p. 182).

⁹⁶ Din raportul postului de jandarmi Nițchidorf, datat 19 august 1940, în legătură cu adunarea care a avut loc la 18 august 1940 în comuna Lenauheim (Arhiva Inspectoratului de miliție al județului Timiș, fondul Legiunea de jandarmi Timiș-Torontal, dosarul nr. 4/1940, fila 1029).

⁹⁷ Conținutul pancartelor cu care muncitorii și țăranii de naționalitate maghiară din Transilvania au defilat în mai 1939 în orașul Cluj („România“ din 3 septembrie 1940).

⁹⁸ Jordáky Lajos (1913–1976), istoric.

⁹⁹ A munkásság útja Erdélyben [Drumul muncitorimii din Transilvania], „Népszava“ din 25 decembrie 1940.

69

Méliusz József ¹⁰⁰,
**„DUPĂ DICTATUL DE LA VIENA
 LEGĂTURA SPIRITUALĂ ROMÂNŌ-MAGHIARĂ
 S-A ADÎNCIT ȘI MAI MULT“**

După dictatul de la Viena, legătura spirituală româno-maghiară nu s-a rupt, ea s-a adîncit și mai mult, sub semnul mobilizării împotriva fascismului și războiului. În anii războiului, cercul meu de prieteni români a continuat să se lărgească. M-am întîlnit din nou cu Miron Radu Paraschivescu, la redacția ziarului „Timpul” din Capitală. Această redacție era un autentic loc de întîlnire și de refugiu al scriitorilor români antifasciști. Atunci m-am împrietenit cu George Macovescu, de asemenea colaborator al „Timpului” și, totodată — asta am aflat-o mai târziu —, redactor al ziarului „România liberă”, organul Partidului Comunist Român ¹⁰¹.

70

Balogh Edgár,
**[MOBILIZAȚII DE PARTIDUL COMUNIST,
 ROMÂNII ȘI MAGHIARII AU LUPTAT UNIȚI
 ÎMPOTRIVA FASCISMULUI]**

Comuniștii erau pretutindeni, și 23 August i-a mobilizat la noi acțiuni nu numai pe ei, ci a redeșteptat în sufletul celor mai largi pături muncitorești tot ce au auzit și au învățat de la Partidul Comunist Român în decursul celor peste două decenii... Români, maghiari s-au unit, s-au sprijinit reciproc și rezistența lor a căpătat astfel perspectivă tot mai largă, concretizată în sabotarea ordinelor de mobilizare și de evacuare date de trupele fasciste, precum și în apărarea uzinelor și în pregătirea sprijinirii armatei române ¹⁰².

71

Nagy István ¹⁰³,
**„TUTUROR NE ERA EVIDENT CĂ TREBUIE SĂ NE UNIM,
 FĂRĂ DEOSEBIRE DE NAȚIONALITATE“**

Esența conviețuirii româno-maghiare-germane a fost aceeași în toate organizațiile noastre, fiindcă lucram împreună în fabrici și ateliere, în cartierele mărginașe unde locuiam ca vecini. Cu excepția celor mai înapoiți, tuturor ne era evident că trebuie să ne unim, fără deosebire de naționalitate, trebuie să ne ajutăm reciproc în lupta împotriva asupritorilor noștri, care încercau să îngreueze condițiile noastre mizere și care se străduiau să slăbească unitatea noastră și prin otrava

¹⁰⁰ Méliusz József (n. 1909), scriitor și ziarist.

¹⁰¹ Beke György, *Tolmács nélkül [Fără interpret]*, Editura Kriterion, București, 1972, p. 207.

¹⁰² Balogh Edgár, *Fenséges erők megmozdulása [Trezirea la viață a unor forțe mărețe]*, în „Korunk”, anul XVIII, nr. 7—8, iulie-august 1959, p. 982.

¹⁰³ Nagy István (1904—1977), scriitor.

șovinismului. Cînd am fost întemnițat pentru lupta noastră, familiile muncitorești și prietenii noștri din rindurile intelectualității, români, maghiari și germani, adunau împreună bani și alimente în ajutorul nostru și al copiilor sau mamelor noastre rămase fără sprijin; ei ne-au procurat cărți progresiste românești și maghiare pentru ca dezvoltarea noastră spirituală să nu înceteze nici în închisori ¹⁰⁴.

72

[TINERI DE NAȚIONALITATE GERMANĂ DIN BANAT
ȘI-AU MANIFESTAT NEMULȚUMIREA ȘI REFUZUL
DE A FI ÎNROLAȚI ÎN ARMATA GERMANĂ]

Iar cînd trenul s-a pus în mișcare, tineretul învagonat a strigat de trei ori «Trăiască România Mare». Din cei înrolați la Sfînta-Ana, cca 20—25 au fost încorporați..., iar alții au refuzat a se încorpora, prezentîndu-se pentru serviciul militar la unitățile românești din care fac parte, cum a fost cazul lui Iosif Kohn, care, în ziua încorporării, s-a prezentat la Regimentul din Craiova ¹⁰⁵.

73

[ȚĂRANII SAȘI CER CURMAREA GRABNICĂ
A RĂZBOIULUI HITLERIST]

Populația săsească de la sate se manifestă extrem de nemulțumită și nu sînt puțini aceia care cer o cît mai grabnică curmare a războiului în detrimentul Germaniei ¹⁰⁶.

74

„Keleti Magyar Újság”,
„SÎNTEM FRAȚI ;
SORBIM LAPTELE UNUI SINGUR DESTIN“

În rindurile unor pături largi ale maghiarilor din Transilvania, această dorință este deosebit de vie — că trebuie să trăim laolaltă, că trebuie să ne înțelegem reciproc. Orice neînțelegere s-ar ivi între noi, nu putem nega că sîntem frați: sorbim laptele unui singur destin și aceasta se reflectă în manifestările străduințelor noastre sociale, politice și economice... ¹⁰⁷.

¹⁰⁴ Beke György, Tolmács nélkül [Fără interpret], Editura Kriterion, București, 1972, p. 124.

¹⁰⁵ Raport din 30 iulie 1943 al Prefecturii județului Arad, în: *Documente din istoria mișcării muncitorești arădene 1918—1944*, Arad, 1972, p. 323.

¹⁰⁶ Notă informativă din 2 august 1944 adresată Ministerului de Interne, nr. 79, fondul Prefectura județului Sibiu (Reprodus după: Carol Göllner, *Muncă și năzuințe comune*, p. 189).

¹⁰⁷ Magyarok és románok [Maghiari și români], în „Keleti Magyar Újság” („Ziarul maghiar de răsărit”), Cluj, din 19 septembrie 1944.

Sesiune științifică cu tema: „Eroismul poporului român în lupta pentru apărarea țării“

În ziua de 5 august 1977 a avut loc, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, sesiunea științifică cu tema: „Eroismul poporului român în lupta pentru apărarea țării“, consacrată împlinirii a șase decenii de la istoricele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz din vara anului 1917.

Întreaga istorie multimilenară a poporului român, a arătat prof. dr. docent Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de științe sociale și politice în cuvântul de deschidere a lucrărilor sesiunii, este străbătută, ca un fir roșu, de voința neștrămutată de a asigura dezvoltarea de-sine-stătătoare a patriei străbune, ca și de conștiința neclintită a dreptului și necesității asigurării unei depline independențe a statului român. Faptele de viteză ale ostașilor români de acum 60 de ani, s-a relevat în continuare, reprezintă o pilduitoare expresie a consensului național al românilor pentru apărarea propriei lor ființe, pentru o viață liberă și independentă, a triumfului luptei unui popor care are de partea sa dreptatea cauzei și a istoriei.

În continuarea lucrărilor sesiunii au fost prezentate următoarele comunicări: *Eroismul poporului român în lupta pentru apărarea țării*, de G-ral lt. GHEORGHE GOMOIU, adjunct al ministrului Apărării Naționale, secretar al Consiliului Politic Superior al Armatei; *Înfăptuirea unității naționale, obiectiv central al luptei poporului român* de Prof. univ. CONSTANȚIN NUȚU, Universitatea București;

Activitatea diplomației românești în perioada primului război mondial de VASILE GLIGA, adjunct al ministrului Afacerilor Externe; *Ofensiva eliberatoare a trupelor române în Transilvania, în august-septembrie 1916* de Col. DUMITRU MATEI, cercetător principal la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară; *Rezistența populației împotriva ocupanților, în teritoriile cucerite* de Dr. AUGUSTIN DEAC, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice, cercetător principal la Institutul de studii istorice și social-politice; *Epopoea rezistenței din Moldova* de Prof. univ. GHEORGHE PLATON, Universitatea „Al. I. Cuza“, Iași; *Divizia 12 infanterie în bătălia de la Mărăști* de G-ral lt. (r) EM. IONESCU, participant la lupta de la Mărăști; *Mărturii despre luptele artileristilor români la Mărășești* de ȚIRIPA IVAN (sergent), participant la bătălia de la Mărășești; *Amintiri ale unui veteran din primul război mondial (din luptele de la Mărășești)* de IOAN GRIGORE MIRCEA (sergent), participant la bătălia de la Mărășești; *Amintiri despre lupta vinătorilor de munte români în bătălia de la Oituz* de ION CIOARĂ (caporal), participant la luptele de la Oituz; *Participarea voluntarilor din provinciile românești aflate sub dominația străină la lupta pentru eliberarea națională* de Dr. ION CICALĂ, cercetător principal la Institutul de istorie și arheologie din Cluj-Napoca; *Contribuția românilor din străinătate la realizarea idealului națio-*

nal, *desăvîrșirea unității statale* de dr. FLORIN CONSTANTINIU, cercetător principal la Institutul de istorie „N. Iorga” și I. STANCIU, cercetător științific la Institutul de istorie „N. Iorga”.

Manifestarea comemorativă, organizată de Academia Republicii Socialiste România, Academia de științe sociale și politice, Ministerul Apărării Naționale, Ministerul Educației și Învățămîntului și Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a reliefat obiectivul central al luptei poporului român — înfăptuirea unității naționale, condițiile interne și internaționale ale intrării țării noastre în primul război mondial, activitatea diplomației românești, epopeea rezistenței din Moldova, strategia și tactica militară a principalelor momente ale luptelor istorice de la Mărășești, Mărășești și Oituz, ofensiva eliberatoare a trupelor române în Transilvania, rezistența populației împotriva ocupanților în teritoriile vremelnice cucerite, participarea voluntarilor din pro-

vinciile românești aflate sub dominație străină la lupta pentru eliberarea națională, contribuția românilor din străinătate la realizarea idealului național de desăvîrșire a unității statale.

În cuvîntul de închidere, ION POPESCU-PUTURI, directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., relevînd rolul Partidului Comunist Român de continuator al tradițiilor înaintate de apărare a patriei, a suveranității și independenței naționale, a arătat: „În consecvența cu care continuă glorioasele tradiții ale luptei pentru independență, unite, apărarea patriei străbune a înaintașilor, încununîndu-le prin reala libertate și suveranitate de care se bucură astăzi poporul nostru, rezidă unul din temeiurile dragostei și încrederii nemărginite cu care întreaga noastră națiune socialistă înconjoară partidul comunistilor”.

Sesiunea a constituit un omagiu adus faptelor de vitejie și eroism ale poporului român, al voinței sale de a-și apăra dreptul la viață și libertate.

Dezbateri privind periodizarea istoriei poporului român

În zilele de 16—17 iunie 1977, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc o dezbatere pe tema periodizării istoriei poporului român, în cadrul căreia și-au exprimat opiniile numeroși specialiști.

Punctul de vedere al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., pe care-l publicăm în cele ce urmează, a fost expus de directorul adjunct, dr. GHEORGHE ZAHARIA.

Dezbaterile organizate pe tema periodizării istoriei poporului român prezintă o însemnătate deosebită din multiple puncte de vedere. În ultimă instanță, aceasta este o chestiune care interesează nu numai un grup de specialiști, ci întregul nostru popor, deoarece Cartea de istorie, bazată pe concluziile cercetării științifice, trebuie să convingă pe cititorul neerudit, dar instruit și exigent pentru a gândi și a înțelege el însuși concluziile specialiștilor. Masa de cititori — și

Tratatul de istorie se va adresa unor largi mase de cititori — dorește să-și regăsească în Cartea de istorie pe înaintașii săi, cu tot ceea ce au realizat ei mai bun, într-o prezentare cît mai fidelă a adevărului istoric.

Periodizarea — care are drept scop să fixeze marile repere istorice ale dezvoltării societății românești — nu poate risca o fixare greșită a acestora, deoarece ele pot deveni sursa unor concluzii ce, trecînd cu mult peste fruntariile timpu-

lui și ale unor dezbateri academice, ajung pînă în zilele noastre, sub forma unor realități politice.

Este, de aceea, un interes național ca această lucrare fundamentală — Cartea de istorie a poporului român — să reflecte atît nivelul înalt de documentare atins de cercetarea istorică pentru toate epocile, cît și concepția și gîndirea științifică a autorilor, cadre de bază ale frontului nostru istoric.

Dacă mișcarea revoluționară din România, încă în 1883, edita o revistă intitulată semnificativ „Dacia viitoare”, în care, exprimîndu-și deschis țelul adînc patriotic, scria că : „Voim Dacia așa cum fu, căci istoria și dreptul, țărîna de douăzeci de ori seculară ne dau dreptul a aspira la o Dacie română”, cu atît mai mult astăzi, cînd partidul clasei muncitoare conduce destinele poporului român, ne cere, ca și înaintașii săi, să pornim de la cunoașterea și înțelegerea profundă a trecutului multimilenar al poporului nostru.

Iată pentru ce Institutul de studii istorice și social-politice, care, prin profilul activității sale, are sarcina de a se ocupa de istoria mișcării muncitorești și socialiste, de istoria Partidului Comunist Român ca parte integrantă a istoriei societății românești, socotește necesar să expună cîteva puncte de vedere și considerațiuni cu privire la problemele periodizării istoriei poporului român.

I. Considerăm necesar să subliniem, în primul rînd, ca o chestiune de metodologie, necesitatea de a gîndi materialul istoric la nivelul nu numai al capacității actuale de înțelegere, ci și al problematicei epocii noastre contemporane, a statului nostru, a locului poporului român în lume. Este de la sine înțeles că eliminarea unor idei preconcepute sau a unor idei impuse de împrejurări speciale din trecut este o primă condiție pentru a păși cu curaj la elaborarea Tratatului de istorie a României.

II. În al doilea rînd, problema periodizării trebuie privită în concepția materialist-dialectică, adică asociată cu schimbarea unor orînduiri sociale ce au avut loc *nu la o dată anumită*, ci în cadrul unor procese mai ample și mai îndelungate.

Anumite date istorice care au căpătat o însemnătate exagerată în lucrările de istorie din trecut trebuie să fie privite ca făcînd parte din cadrul unor procese istorice cu antecedente inevitabile (chiar dacă nu există atestări documentare suficiente) și consecințe la fel de importante. De pildă, așa-numita „retragere a

lui Aurelian” din 271 este, desigur, o dată importantă, dar nu numai prin ea însăși, ci și prin totalitatea cauzelor care au determinat această retragere, din care nu pot lipsi afirmarea elementului autohton, deseale răscoale ale dacilor, care creau o mare nesigurantă spatelui ocupantului — cum am zice astăzi —, ca și consecințele retragerii, adică reluarea vieții unitare pe întregul teritoriu al dacilor.

III. În lumina celor de mai sus, problema „momentului încheierii procesului de formare a poporului român” — am citat formularea cuprinsă în textul convocării la această dezbatere — impune cîteva clarificări de ordin mai general. În primul rînd, credem că trebuie să vorbim de *originile poporului român* și nu de formarea lui, pentru că poporul român, istoricește vorbind, nu are un moment de încheiere a formării sale — cum, de altfel, nu are nici un alt popor — ci el parcurge un proces evolutiv, cu momente de afirmare a individualității sale distincte, în anumite epoci istorice. Poporul român, cu acest nume, este același popor care, cu alt nume, s-a aflat pe pămîntul ce l-a stăpînit totdeauna de mai multe mii de ani. Este drept că împrejurările istorice din secolele I—III e.n., adică războaiele cu romanii și cucerirea unei părți din Dacia de către Imperiul roman au avut consecințe importante asupra profilului geto-dacilor, dar ei și-au păstrat fizionomia, trăsăturile specifice, obiceiurile, unele chiar pînă în zilele noastre.

Contactul populației geto-dacice cu alte popoare, după încetarea stăpînirii romane, oricît ar fi fost de puternic sau violent, nu a putut disloca elementul autohton, fapt atestat și de documente. Dar chiar dacă documentele nu l-ar atesta continuu, prezența lui reală pe acest pămînt în diferite momente istorice ne obligă să-i recunoaștem permanența și continuitatea.

Este posibil ca prezența pe teritoriul nostru a unor surse documentare lăsate de elementele străine să fi determinat pe unii istorici să deplaseze centrul de greutate al istoriei poporului român pe aceste documente. Ar fi, poate, corect, din punct de vedere documentar, dar greșit, fals, în raport cu marea realitate istorică : *prezența continuă a românilor aici, de la obîrșia lor.*

IV. În asemenea condiții, a vorbi de „formarea” poporului român înseamnă a nega istoria strămoșilor noștri, a căuta factori externi, care, chipurile, au *determinat* apariția unui popor pe aceste me-

leaguri, ceea ce este în contradicție cu înseși tezele de bază ale materialismului dialectic și istoric.

Grecii, deși au venit și peste ei numeroase alte neamuri, au rămas greci; la fel și alte popoare vechi. De ce să nu admitem deci, că geto-dacii, strămoșii direcți și autentici ai românilor, au continuat să se dezvolte pe multimilenara lor vatră etno-culturală, îmbogățindu-și trăsăturile ca popor cu o individualitate bine conturată, cu o viață spirituală remarcabilă?

Făuritori ai unei strălucite civilizații, geto-dacii au avut organizarea lor statală, care a atins punctul culminant în perioada regatului centralizat sub Burebista și Decebal. Desigur, noi și asidue cercetări vor elucida multe și importante aspecte ale poporului dac, ca aceea a limbii vorbite, a caracterului religiei lor și altele.

Cum e și firesc, la evoluția pozitivă a poporului dac și-au adus o contribuție amplele relații de influențare reciprocă cu marile civilizații ale antichității, greacă, persană și apoi romană, elementele asimilate adăugând trăsături noi personalității sale, în procesul prefacerilor progresive.

Cu toate aspectele negative pe care le-a avut ocupația romană peste o parte a Vechii Dacii, influența și conviețuirea îndelungată cu romanii au determinat o nouă înflorire economico-politică a acestor meleaguri, și-au pus amprenta asupra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geografic. Subliniind cu multă claritate acest proces, A. D. Xenopol scria: „În rădăcina fiziologică a neamului românesc se reflectă vechiul prototip dacic, păstrat cu o curățenie tot atât de mare ca și limpezala minții romane, încât astăzi poporul român apare ca un trunchi dac pe care s-a altoit o puternică și frumoasă coroană de încrengături, frunză și floare romană”.

După părăsirea Daciei de către stăpânirea romană, dacii — cu forțele reunite — vor constitui factorul de bază în dezvoltarea poporului român. Reliefind acest adevăr istoric, Vasile Pârvan nota: „Solidaritatea de interese a Daciei pre-romane s-a refăcut; dacii din Dacia mare au contribuit la păstrarea a ceea ce romanii din Dacia romană creaseră prin cultura lor”. Astfel, românii și-au păstrat neîntrerupt continuitatea de viață și etnico-lingvistică pe tot teritoriul corespunzând vetrei strămoșești.

V. Noi considerăm că revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, a

marcat începutul epocii moderne, dar evenimentul din 1821 a încorporat o mare bogăție de fapte pregătitoare din perioada anterioară (să amintim pe cele mai marcante, cum au fost reformele lui Constantin Mavrocordat și răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan din secolul al XVIII-lea), după cum în deceniile ce au urmat anului 1821 procesele istorice din societatea românească vor desăvârși ceea ce s-a preconizat în revoluția lui Tudor Vladimirescu.

Un asemenea mod de a aborda problemele istorice socotim că este potrivit și atunci când ne referim la marile idealuri ale poporului nostru, cum au fost unitatea și independența sa națională. Se obișnuiește să se vorbească despre „prima unire”, formulă inexactă din punct de vedere istoric, aceea realizată sub Mihai Viteazul; problema *reunirii* — de fapt — trebuie urmărită și în perioada anterioară momentului 1600, acesta reprezentând punctul culminant al afirmării unor asemenea tendințe.

În genere, istoriografia românească din ultima vreme a făcut o serie de reevaluări importante cu privire la problema independenței statelor românești în decursul timpului, dar socotim că trebuie reevaluată și istoria poporului român din secolul al XVIII-lea, pentru a pune în concordanță elementele constitutive ale aceluiași proces istoric — lupta pentru cucerirea *independenței depline* a românilor, în *cadrul unui stat național unic*. Acest stat s-a realizat în 1918 și el a constituit un moment remarcabil al epocii moderne, pe linie burghez-democratică, care a deschis un câmp mai larg dezvoltării forțelor de producție ale țării.

Perioada celui de-al doilea război mondial a adus o puternică ascuțire a contradicțiilor interne ale societății burgheze românești. Având în urma lor peste un secol de frământări și lupte sociale, în împrejurările internaționale favorabile din acei ani, ele au pus la ordine zilei atât necesitatea eliberării țării de sub dominația nazismului, cât și a transformării structurale a relațiilor de producție. Domnia burgheziei românești își trăia ultimii ani. Se apropia încheierea epocii sale, epoca modernă.

VI. Iată de ce este unanim acceptat faptul că insurecția din august 1944, care a adus pe primul plan al vieții politice românești masele populare, în frunte cu clasa muncitoare, a deschis calea înfăptuirii năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin. Totodată, s-a inaugurat epoca unor profunde transfor-

mări revoluționare, democratice în societatea românească, a cuceririi puterii de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și masele largi populare, ceea ce constituie conținutul esențial al epocii contemporane a istoriei. „Epoca ce a urmat a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — se arată în Programul Partidului Comunist Român — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nemurătoare generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în propria sa țară“. Odată cu aceasta, *în-ceperea epoca contemporană* a istoriei poporului nostru.

Situarea începutului epocii contemporane în august 1944 corespunde pe deplin realității și, în același timp, concepției materialismului istoric, criteriului succesiunii orînduirilor social-economice. Anul 1944, prin tot ce aduce el nou pe tărîm politic, social, economic, a marcat un moment de hotar în istoria noastră națională, intrînd ca un eveniment cu mari rezonanțe în conștiința poporului nostru.

În ceea ce privește succesiunea unor etape în cadrul acestei mari epoci din istoria patriei noastre, se pot stabili trei etape distincte, care, prin trăsăturile lor caracteristice, au individualitate proprie. La rîndul său, fiecare etapă are cîteva perioade distincte, configurate de modificările petrecute în baza și suprastructura societății.

Considerăm că limitele în timp ale celor trei etape ale istoriei contemporane sînt :

1. 23 August 1944 — 30 Decembrie 1947 : etapa înfăptuirii revoluției democrat-populare, a instaurării puterii muncitorilor și țăranilor, a trecerii poporului pe calea făuririi libere a viitorului.

2. 1947—1965 : etapa înfăptuirii revoluției socialiste, a desfășurării cu succes a operei de edificare a orînduirii socialiste în România.

3. Etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Această etapă, enunțată de Congresul al X-lea al P.C.R. din 1969, are începutul marcat prin documente oficiale de stat, odată cu planul cincinal 1971—1975. Propunem însă ca la periodizarea din Tratatul de Istorie a României anii 1965—1970, considerați ca perioadă a consolidării societății socialiste, a bazei sale tehnico-materiale, să figureze în etapa a treia, ca moment de pregătire și deschidere a etapei edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Sînt multe argumente pentru susținerea acestei propuneri. În primul rînd, relațiile socialiste erau generalizate în întreaga economie națională în anul 1965, fapt ce caracterizează întreaga etapă. Acest an însă aduce modificări esențiale de ordin statal care-și mențin valabilitatea pînă în zilele noastre. A fost proclamată Republica Socialistă România. A fost adoptată noua Constituție a țării.

Perioada care a început după 1965, prin amploarea dezvoltării României în toate domeniile, dar, mai ales, pe planul afirmării sale în lume, va intra în Cartea de istorie ca una dintre cele mai glorioase epoci pe care le-a trăit poporul român în îndelungata sa existență.

Simpozionul româno-iugoslav

În cadrul acordului de colaborare dintre Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. și Institutul de istorie contemporană din Belgrad a avut loc la București, la sfîrșitul anului 1976, simpozionul comun cu tema : „Alianța clasei muncitoare cu țăărănimea în perioada revoluției și construcției societății socialiste“.

Din partea delegației iugoslave au fost prezentate referatele : „Satul iugoslav în cadrul războiului de eliberare și a revoluției 1941—1945“, de Pero Morača, consilier științific ; „Activitatea de mobilizare

a țăărănimii în războiul de eliberare națională“, de Dušan Zivković, consilier științific ; „Caracteristicile fundamentale ale dezvoltării sociale a Iugoslaviei socialiste“, de prof. dr. Dušan Bilangici.

Delegația română a susținut referatele : „Alianța muncitorească-țăărănească în etapa revoluției democrat-populare și a construirii bazelor socialismului“, de Paraschiva Nichita, cercetător științific principal ; „Colaborarea economică multilaterală între clasa muncitoare și țăărănimie în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — expresie a

întăririi alianței muncitorești-tărănești", de prof. dr. Marin Popescu ; „Continutul alianței muncitorești-tărănești în etapa actuală. Rolul și perspectivele țărănimii", de D. Dumitru, director la Institutul de cercetări pentru economia agrară ; „Formele instituționale ale alianței muncitorești-tărănești în etapa actuală", de dr. Gheorghe Surpat, șef de secție.

Problematica largă a simpozionului, precum și modul său de desfășurare, cea mai mare parte din timp fiind afectată dezbaterilor, au permis atât abordarea

unor probleme teoretice privind alianța muncitorească-țărănească, precum și problema alianțelor politice în general, cât și relevarea pe larg a căilor concrete ale întăririi alianței muncitorești-tărănești în țările noastre.

Simpozionul s-a dovedit un bun prilej de a face un schimb de păreri în problemele puse în dezbatere, de a releva experiența partidelor noastre în întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea, intelectualitatea și celelalte categorii de oameni ai muncii în procesul revoluției și construirii societății socialiste.

A doua sesiune a comisiei mixte de istorie româno-polone

În zilele de 26—29 mai 1977, s-au desfășurat, la Suceava, lucrările celei de-a doua sesiuni a Comisiei mixte de istorie româno-polone. Din țara noastră au participat prof. univ. dr. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga", conducătorul părții române, dr. ȘERBAN PAPACOSTEA, dr. ILIE CORFUS, cercetători științifici principali la același institut, dr. LEONID BOICU, șef de sector la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol" din Iași, dr. MILICĂ MOLDOVEANU, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., membri ai părții române a Comisiei mixte. Au mai luat parte, ca experți invitați, prof. univ. dr. VASILE IONESCU, rectorul Institutului pedagogic din Suceava, dr. VENIAMIN CIOBANU, cercetător științific la Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol", dr. FLORIN CONSTANTINIU și ȘTEFANA SIMIONESCU DĂSCĂLESCU, cercetători științifici la Institutul de istorie „Nicolae Iorga", MIHAI LAZĂR, asistent la Institutul pedagogic din Suceava. Istoricii polonezi au fost reprezentați de prof. dr. TADEUSZ JEDRUSZCZAK, redactor șef al revistei „Kwartalnik Historyczny", conducătorul părții poloneze, dr. docent WIESLAW BALCERAK, director adjunct al Institutului de istorie a țărilor socialiste din cadrul Academiei Polone de Științe, prof. dr. ȘTEFAN KALABINSKI, șef de sector la Institutul de istorie al Academiei Polone de Științe, dr. HANNA JEDRUSZCZAK de la același institut, dr. docent JAN

TOMICKI de la Școala Superioară de Științe Sociale de pe lângă C.C. al P.M.U.P., dr. WANDA WOLSKA de la Muzeul arheologic de stat din Varșovia.

În cadrul sesiunii au fost prezentate două referate de bază : *Mișcarea revoluționară și lupta pentru independență în țările române în secolul al XIX-lea*, în care dr. LEONID BOICU a relevat principalele etape ale luptei poporului român pentru unitate și neatințare, poziția profund patriotică a forțelor înaintate, revoluționare față de problema independenței ; *Etapile dezvoltării mișcării muncitorești poloneze*, prezentat de prof. dr. ȘTEFAN KALABINSKI, care a scos în evidență etapele dezvoltării mișcării muncitorești socialiste poloneze și principalele orientări politice-ideologice din cadrul acestora în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea, stăruind asupra atitudinii diferitelor partide față de problema refacerii statului polonez, a caracterului și structurilor social-economice ale acestuia. Referatele *Istoria Poloniei populare în istoriografia poloneză*, de dr. HANNA JEDRUSZCZAK, și *Cercetări privind istoria postbelică a României*, de dr. FLORIN CONSTANTINIU, au făcut un bilanț al investigațiilor istoriografice privind desfășurarea revoluției populare în cele două țări și au evocat direcțiile viitoarelor cercetări menite să conducă la continuă aprofundare și reliefare de noi aspecte ale problematicii revoluției populare.

Dr. WIESLAW BALCERAK și dr. MILICĂ MOLDOVEANU au expus infor-

mări cu privire la noutățile editoriale din domeniul istoriei apărute în Polonia și România în perioada dintre prima și a doua sesiune a Comisiei mixte (mai 1976 — mai 1977). S-a subliniat reflec-tarea în numeroase lucrări a celor două mari evenimente din istoria țării noastre aniversate în 1977 : 70 de ani de la marea răscoală a țăranilor din 1907 și centenarul independenței de stat a României.

Referatele, ca și dezbaterile pe margi-neau lor au prilejuit un schimb fructuos de păreri între istoricii români și polonezi.

Protocolul, semnat în prezența consilie-rului cultural al Ambasadei R. P. Polone la București, JERZY TOMALAK, a sta-bilit programul de lucru al Comisiei în viitori doi ani, reliefind dorința celor două părți de a dezvolta în continuare colaborarea științifică și a-și aduce con-tribuția la buna desfășurare a Congresu-lui mondial de științe istorice, care va avea loc în 1980 la București.

MILICĂ MOLDOVEANU

СОДЕРЖАНИЕ

ГЕОРГЕ СУРПАТ: Политика РКП всестороннего развития человека, подъема уровня жизни, в ходе созидания все-сторонне развитого социалистического общества	3	БОЕВОЕ ПРОШЛОЕ РУМЫНСКОГО НАРОДА — ПРЕДМЕТ ИЗУЧЕНИЯ И ВОСПОМИНАНИЙ В НАШЕМ РАБОЧИМ ДВИЖЕНИИ	
ДУМИТРУ МАЗИЛУ: Действенная солидарность румынского народа с борьбой народов освобожденных из под империалистического господства, за полную независимость и суверенитет, за социальный прогресс	23	Из летописи борьбы за воссоединение Молдавии и Валахии. Мирча Мушат	106
ВАСИЛЕ БЫРЗА: Героические поступки молодежи во время восстания и анти-гитлеровской войны.	35	Женщины Румынии — действенные участницы в разработке и применение в жизнь политической линии РКП, в борьбе за свободную и независимую родину (II) Дойна Смырча	123
ИОН ЕНЕСКУ: Внешняя политика Румынии в 1944—1947 гг.	58	ДОКУМЕНТЫ	
УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННОСТЬ		Из архива истории Румынии (VI)	133
МИХАЙ ТЕЛЕСКУ: Уезд Тимиш на координатах истории румынского народа	77	ДОКУМЕНТАЦИЯ	
		Объединенные в совместной борьбе и деятельности, в деле расцвета Румынии. Ласло Герген, Николае Рауш	172
		НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ	

SUMMARY

GHEORGHE SURPAT: The Policy of the R.C.P. for the Manysided Development of the Human Beings, for a High Standard of Living.	3	MOTHERLAND'S COUNTIES TRADITION AND CONTEMPORANEOUSNESS	
DUMITRU MAZILU: The Active Solidarity of the Romanian People with the Struggle for Total Independence and Sovereignty and Social Progress of the Peoples Liberated From Under the Imperialist Domination.	23	MIHAI TELESU: The Place of Timis Country in the History of the Romanian People.	77
VASILE BIRZA: Heroic Deeds of the Youth During the Insurrection and Anti — Hitlerite War.	35	THE STRUGGLE OF THE ROMANIAN PEOPLE — OBJECT OF STUDY AND EVOCATION OF OUR WORKERS' MOVEMENT	
ION ENESCU: Romania's Foreign Policy (1944—1947).	58	Pages of Struggle for the Unification of Moldova and Muntenia. Mircea Musat.	106

Romanian Women Active Participants in Drawing Up and Applying the Policy of the R.C.P., for a Free and Independent Romania II. — Doina Smârcea	123
---	-----

DOCUMENTS

From the Archives of the History of Romania I.	133
---	-----

DOCUMENTS

Brotherhood in Joint Struggle and Labor for Romania's Prosperity. László Gergely, Nicolae Rauş.	172
--	-----

SCIENTIFIC LIFE

SOMMAIRE

GHEORGHE SURPAT: La politique du P.C.R. du développement multilatéral de l'homme, d'augmentation du niveau de la vie dans le procès du forçage de la société socialiste multilatérale développée	3
DUMITRU MAZILU: La solidarité militante du peuple roumain avec la lutte des peuples libérés de sous la domination de l'impérialisme, pour indépendance et souveraineté entière, pour le progrès social	23
VASILE BÎRZA: Faits d'heroïsme de la jeunesse dans l'insurrection et dans la guerre antihitlérienne	35
ION ENESCU: La politique étrangère de la Roumanie dans les années 1944—1947	58
LES DISTRICTS DE LA PATRIE—TRADITION ET CONTEMPORAINETÉ	
MIHAI TELESU: Le district Timiş dans l'histoire du peuple roumain	77

LE PASSÉ DE LA LUTTE DU PEUPLE ROUMAIN — OBJET D'ETUDE ET D'ÉVOCATION DANS NOTRE MOUVEMENT OUVRIERE

De la chronique de la lutte pour l'union de la Moldavie avec la Valachie: Mircea Muşat. ..	106
Les femmes roumaines participantes actives à l'élaboration et l'application de la politique du P.C.R. pour une Roumanie libre et indépendante (II): Doina Smârcea	123

DOCUMENTS

De l'archive de l'histoire de la Roumanie (VI). ..	133
--	-----

DOCUMENTAIRE

Fraternisés dans la lutte et le travail commun pour l'épanouissement de la Roumanie: László Gergely, Nicolae Rauş.	172
---	-----

LA VIE SCIENTIFIQUE

SUMARIO

GHEORGHE SURPAT: Política del P.C.R. del desarrollo multilateralmente del hombre, de elevación del tenor de vida, en el proceso de la edificación de la sociedad socialista multilateralmente desarrollada.	3
DUMITRU MAZILU: La solidaridad militante del pueblo rumano con lucha de los pueblos liberados de la dominación del imperialismo por la independencia y soberanía por completo, por progreso social.	23
VASILE BÎRZA: Hechos de heroísmo de la juventud en la insurrección y en la guerra antihitleriana.	35
ION ENESCU: Política externa de Roumania en los años (1944—1947)	58
LOS DISTROS DE LA PATRIA — TRADICION Y CONTEMPORANEIDAD	
MIHAI TELESU: El distrito Timiş en la historia del pueblo rumano.	77

EL PASADO DE LUCHA DEL PUEBLO RUMANO — OBJETO DE ESTUDIO Y EVOCAÇÃO DEL MOVIMIENTO OBRERO RUMANO

De la crónica de lucha por la unión de Moldavia con Muntenia. Mircea Muşat	106
Las mujeres-participantes activas en la liberación y aplicación de la política P.C.R. por una Rumanía libera y independiente (II). Doina Smârcea.	123

DOCUMENTOS

Del archivo de la historia de Rumania (VI). ..	133
--	-----

DOCUMENTAL

Fraternizados en la lucha y trabajo comun por florecimiento de Rumania: László Gergely, Nicolae Rauş.	172
--	-----

VIDA CIENTIFICA

INHALT

GHEORGHE SURPAT: Die Politik der RKP für die vielseitige Entwicklung des Menschen, die Erhöhung des Lebensniveaus, im Prozess der Gestaltung der vielseitig entwickelten sozialistischen Gesellschaft. ..	3
--	---

DUMITRU MAZILU: Die kämpfende Solidarität des rumänischen Volkes mit dem Kampf der vom imperialistischen Joch befreiten Völker für vollständige Unabhängigkeit und Souveranität, für sozialen Fortschritt.	23
--	----

VASILE BIRZA: Heldenhafte Taten der Jugend im antihitleristischen Krieg und Aufstand.	35
ION ENESCU: Die Aussenpolitik Rumäniens in den Jahren 1944—1947	58

DIE KREISE DES VATERLANDS—TRADITION UND GEGENWART

MIHAI TELESU: Der Kreis Timiş auf den Koordinaten der Geschichte des rumänischen Volkes.	77
---	----

DIE KAMPFVERGANGENHEIT DES RUMÄNISCHEN VOLKES — STUDIUM—UND DARSTELLUNGSOBJEKT IN UNSERER ARBEITERBEWEGUNG

Aus der Kampfchronik für die Vereinigung der Moldau mit der Walachei: <i>Mircea Muşat</i>	106
--	-----

Die rumänischen Frauen — aktive Teilnehmer bei der Ausarbeitung und Durchführung der Politik der RKP für ein freies und unabhängiges Rumänien (II): <i>Doina Smărcea</i>	123
---	-----

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der Geschichte Rumäniens (VI) 133
--

URKUNDEN

Verbrüdet im gemeinsamen Kampf und Arbeit, für das Aufblühen Rumäniens: <i>László Gergely, Nicolae Raş</i>	172
---	-----

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raș

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

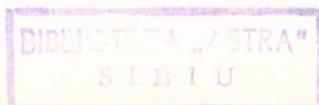
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

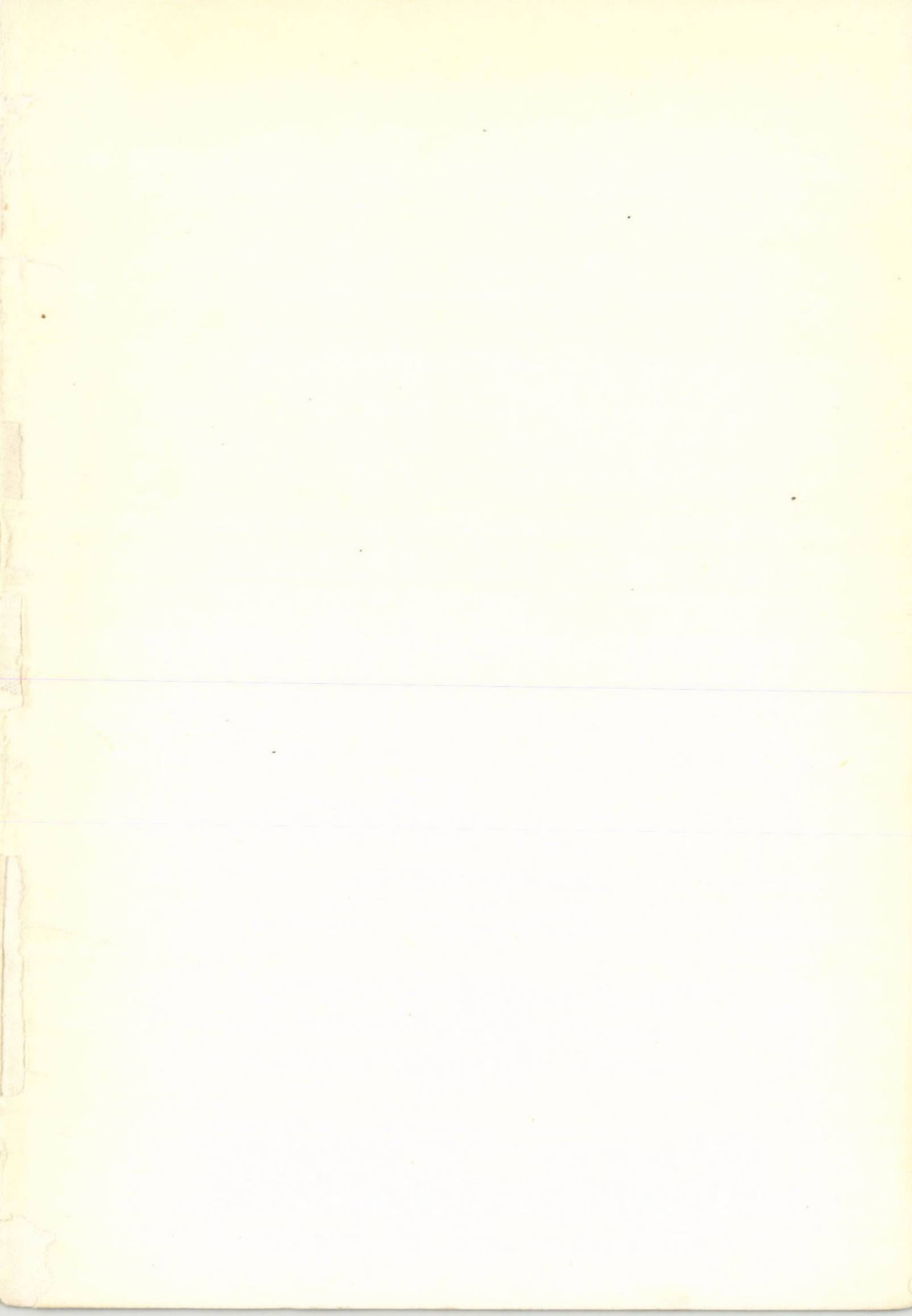
Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”

I 8979

anale de istorie

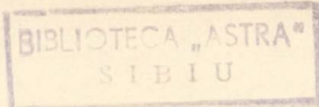
anul XXIII **5** 1977

1999

97

0 JUL 2005

8979

2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNCĂ C.C. AL P.C.R.

anale de istorie

Anul XXIII

5

1977

SUMAR

Ani de istorice înfăptuiri socialiste ale poporului nostru condus de Partidul
Comunist Român 3

ION POPESCU-PUȚURI : Gîndirea și activitatea revoluționară creatoare a
tovarășului **NICOLAE CEAUȘESCU** în conducerea destinului poporului
român. 19

G-ral maior **ILIE CEAUȘESCU**, g-ral maior **CONSTANTIN OLTEANU** : Evo-
luția forțelor armate române în procesul transformărilor revoluționar-
democratice. 29

ELENA MUREȘAN : Dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor și formarea
omului nou în concepția Partidului Comunist Român. 43

★

Continuitatea istorică, unitatea și independența națională a românilor în opera
lui Nicolae Bălcescu 57

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

IOAN FORIȘ : Județul Satu Mare în contextul istoriei patriei 82

ANIVERSĂRI

A 60-a aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovie-
tic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie. 102

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (VII) 112

26657.

PAGINI DIN ISTORIA MIȘCĂRII COMUNISTE, REVOLUȚIONARE ȘI DEMOCRATICE INTERNAȚIONALE

Internaționala Socialistă și unele probleme ale lumii contemporane : <i>Emilia Bălănică</i>	153
---	-----

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Simpozion dedicat împlinirii a 60 de ani de la glorioasele bătălii purtate de armata română la Mărăști, Mărășești, Oituz : <i>Ioan Mitrea</i> (Bacău)	163
Carei — Sesiune de comunicări științifice consacrată zilei Armatei Republicii Socialiste România.	164
Sesiune științifică cu tema : „Însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie ; România și Revoluția din Octombrie”	164
Expoziția documentară : „Lenin — Octombrie — Contemporaneitatea”.	165
Expoziția documentară „A 60-a aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovietic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie”	167
Urbino (Italia) — „A treia săptămână internațională de studii marxiste”	168

CRITICĂ ȘI BIBLIOGRAFIE

„Documente privind marea răscoală a țăranilor din 1907”, vol. I, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, 574 p. : <i>Gheorghe Unc</i> ; Al. Gh. Savu, „Sistemul partidelor politice din România, 1919—1940”, Editura științifică și enciclopedică, București, 1976, 260 p. : <i>Ioan Scurtu</i> ; Barbara W. Tuchman, „Trufașa citadelă”, Editura politică, București, 1977, 608 p. : <i>Nicolae Copoiu</i>	172
---	-----

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU,
MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC,
VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de
redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE
ZAHARIA.

Ani de istorice înfăptuiri socialiste ale poporului nostru condus de Partidul Comunist Român

Procesul revoluționar complex marcat de triumful revoluției democrat-populare și socialiste, de statornicirea orînduirii socialiste pe pămîntul românesc, s-a îmbogățit cu noi sensuri în etapa actuală de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Jaloane majore ale noii etape de dezvoltare, congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, conferințele naționale din 1967 și 1972, ale partidului, s-au constituit în foruri de dezbateră creatoare și de adoptare a măsurilor menite să direcționeze activitatea creatoare, conștientă a poporului român, să impulsioneze întreaga viață care pulsează pe pămîntul țării.

Un aport decisiv în fundamentarea teoretică și aplicarea politicii generale a partidului și statului nostru îl are activitatea revoluționară a tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România, pusă în slujba înfloririi patriei socialiste, dezvoltării pe multiple planuri a omului nou, creșterii prestigiului și rolului României pe arena internațională.

Instituționalizarea Conferințelor naționale, care se organizează între Congresele P.C.R., constituie o nouă expresie a ancorării politicii partidului în realitățile românești, a concepției revoluționare vii, dinamice, de neobosită și continuă confruntare a rezultatelor obținute cu cerințele majore ale dezvoltării, ale accelerării mersului înainte al patriei, promovată de conducerea partidului, personal de tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Pe aceste coordonate se va desfășura, în luna decembrie a acestui an, Conferința Națională a P.C.R. care, analizînd vasta activitate desfășurată în vederea îndeplinirii hotărîrilor Congresului al XI-lea, a sarcinilor fundamentate în Programul P.C.R., va contura noi orizonturi operei de făurire a societății socialiste și comuniste în țara noastră.

S-au scurs 10 ani de cînd, în decembrie 1967, au avut loc lucrările Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român, timp în care poporul nostru condus de partid a obținut succese de importanță istorică în ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație, de bunăstare și fericire, pe

drumul edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, al înaintării României spre comunism.

Într-o perioadă istorică relativ scurtă, s-au asigurat o puternică dezvoltare a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, ridicarea la un nivel superior a activității economice, politice și organizatorice, România devenind o țară industrial-agrară, cu o industrie puternică, în plină dezvoltare, și cu o agricultură într-un amplu proces de modernizare; avuția națională a cunoscut o creștere importantă și, pe această bază, s-a ridicat sensibil nivelul de viață material și spiritual al întregului popor.

Rezultatele obținute de poporul nostru în această perioadă atestă capacitatea deplină a partidului de a da răspunsuri cerințelor dezvoltării sociale în conformitate cu stările concret-istorice din România. Ținând seama de legile sociale obiective și studiind situația concretă a țării, în continuă evoluție, partidul comunist a adoptat liniile generale strategice și tactice corespunzătoare fiecărei etape istorice și a determinat înaintarea neabătută a poporului român pe calea noii orînduirii. Activitatea teoretică și practică desfășurată de partid în toate domeniile vieții reprezintă factorul politic fundamental care a asigurat edificarea socialismului în țara noastră.

Pe măsura dezvoltării în amploare și adîncime a operei de construire a socialismului, s-a afirmat cu tot mai multă putere calitatea de forță conducătoare în societate a Partidului Comunist Român, au crescut și mai mult prestigiul și autoritatea lui în masele largi. Identificîndu-se cu idealurile poporului, cu interesele națiunii, acționînd ca un organism viu, partidul nostru a fost inițiatorul și organizatorul tuturor acțiunilor întreprinse în vederea dezvoltării forțelor de producție, perfecționării relațiilor socialiste de producție, ridicării nivelului de cultură și civilizație pe calea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Partidul Comunist Român s-a călăuzit după concepția potrivit căreia premisa hotărîtoare a succesului în opera de construire a socialismului este continua sa întărire politică și organizatorică, creșterea rolului său conducător în toate compartimentele vieții sociale, cimentarea unității rîndurilor sale, strîngerea legăturilor lui cu masele.

Revoluționarea întregului mod de viață al poporului, transformarea radicală a societății au fost condiționate de întărirea partidului, de adoptarea unor forme organizatorice și metode de activitate care să contribuie la dinamizarea clasei muncitoare, a întregii mase de oameni ai muncii pentru a participa cît mai intens și constant la făurirea socialismului multilateral dezvoltat, la înaintarea României spre comunism.

Toate realizările dobîndite în dezvoltarea României socialiste, în elaborarea și aplicarea politicii partidului comunist sînt inseparabil legate de activitatea revoluționară neobosită, teoretică și practică, a secretarului general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Conferința Națională din 1967 a luat în dezbatere și a aprobat măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei naționale, a metodelor de organizare și conducere a vieții sociale, corespunzător noii etape de dezvoltare socialistă a țării, precum și principiile de bază ale îmbunătățirii organizării administrativ-teritoriale a României și sistematizării localităților rurale, măsuri de o importanță deosebită pentru acce-

lerarea progresului material și spiritual al societății noastre, pentru viitorul poporului român¹.

Măsurile preconizate, supuse unei largi dezbateri populare și adoptate apoi de Conferință, au pornit de la cerințele, de la realitățile țării, ale etapei de dezvoltare a României, s-au întemeiat pe legitățile și principiile fundamentale ale dezvoltării economiei și culturii noastre socialiste. În cursul dezbaterilor premergătoare Conferinței, s-au făcut numeroase observații, propuneri și sugestii valoroase, menite să contribuie la îmbunătățirea proiectelor elaborate. Toate acestea reprezintă o ilustrare elocventă a practicii P.C.R. de a se consulta cu poporul în legătură cu acțiunile care angajează destinele țării, relevă faptul că „politica Partidului Comunist Român, este, în ultimă instanță, emanația voinței întregului popor, a intereselor sale fundamentale”².

Ideea de bază în elaborarea și aplicarea măsurilor preconizate a constituit-o ridicarea eficienței politice, economice și sociale, iar efortul principal a fost îndreptat în direcția creării unor structuri organizatorice deosebite ca orientare de sistemul administrativ-organizatoric, corespunzător unei anumite etape de dezvoltare. În condițiile societății socialiste, eficiența economică maximă a unităților — îndeosebi a celor cu activitate de producție — implică o conducere unitară, avînd la bază politica economică a partidului. Construirea societății socialiste creează condiții pentru apariția unor forme de organizare și conducere socială noi, total diferite de cele anterioare, pentru cristalizarea unor noi principii și norme de egalitate și echitate socialistă. „De felul în care știm să dirijăm în mod conștient dezvoltarea forțelor de producție, să asigurăm justa lor repartizare teritorială, folosirea corespunzătoare a mijloacelor financiare, umane și materiale — sublinia secretarul general al partidului — depinde în ultimă instanță progresul rapid și multilateral al societății”³.

În sistemul nostru economic, organizarea industriei pe cele trei verigi : minister, centrală industrială, întreprindere, corespunde pe deplin scopului urmărit : ridicarea eficienței economice. Întreprinderea, ca unitate de bază a economiei, are rolul de a administra cu eficiență maximă mijloacele de care dispune, de a asigura îndeplinirea ritmică și la toți indicatorii a sarcinilor planificate, folosirea completă a capacităților productive, modernizarea proceselor tehnologice, creșterea productivității muncii, reducerea continuă a cheltuielilor de producție și ridicarea calității produselor. Centralele industriale, mari unități economice, reunesc — în raport cu specificul proceselor tehnologice, relațiile de cooperare, amplasarea geografică și alți factori economici — întreprinderi cu profil apropiat sau din ramuri conexe, dispun de posibilități sporite pentru organizarea rațională a producției, promovarea progresului tehnico-științific și creșterea rentabilității producției. Ele au sarcina de a dezvolta specializarea și cooperarea între unitățile componente, de a realiza în mod centralizat unele activități din domeniul cercetării, proiectării, pregătirii și executării investițiilor, al aprovizionării tehnico-materiale și desfacerii, de a acorda întreprinderilor sprijin și asistență tehnică-organizatorică.

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 504.

² Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 505.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 33.

Această structură corespunde întru totul realității că, în țara noastră, dezvoltarea economică-socială planificată se bazează pe Programul Partidului Comunist Român, fundamentat pe previziunea științifică a progresului societății, în concordanță cu cerințele legităților obiective ale dezvoltării istorice și realităților economice și sociale ale fiecărei etape pe calea României spre noi și mari realizări. La temelia dezvoltării statului nostru stau planurile naționale unice care unesc toate resursele umane și materiale pentru făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate și pentru crearea premiselor materiale ale trecerii treptate spre comunism. Orientarea conștientă a dezvoltării economice și sociale, determinarea sa pe baze științifice reprezintă o necesitate obiectivă. De aceea, funcția esențială a planului național unic este de a asigura valorificarea întregului potențial al țării, creșterea în proporții optime a tuturor ramurilor și sectoarelor de activitate, folosirea unitară a pîrghiilor economice-sociale, încadrarea activității curente în cerințele de lungă perspectivă ale dezvoltării țării, unirea tuturor eforturilor națiunii într-o direcție unică : înfăptuirea programului partidului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

În acest context, este important de subliniat că măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei s-au luat în condițiile în care economia noastră se afla în plin avînt, cînd forțele de producție ale țării, productivitatea muncii și volumul producției industriale se dezvoltau în ritmuri foarte înalte.

Ansamblul măsurilor stabilite de partid pentru ridicarea eficienței economice și asigurarea progresului rapid al întregii noastre societăți asigură un loc important organizării pe baze științifice a producției și a muncii. Pe măsură ce economia capătă o dezvoltare tot mai mare, în condițiile revoluției tehnico-științifice și angrenează un număr crescînd de personal muncitor, organizarea producției și a muncii pe baze științifice se impune cu necesitate.

Evidențiind sarcinile ce revin întreprinderilor în complexul de măsuri pentru perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia la Conferința Națională a P.C.R. din 1967 : „Sarcini de mare răspundere îi revin întreprinderii în organizarea științifică a producției și a muncii, problemă fundamentală a progresului întregii noastre economii”⁴.

Organizarea științifică a producției se înscrie, alături de progresul tehnic, ca unul dintre principalii factori ai îndeplinirii planului de producție. Ea reprezintă instrumentul care asigură coordonarea judicioasă și folosirea rațională a elementelor procesului de producție, în scopul obținerii unei maxime eficiențe cu minimum de cheltuieli de muncă socială.

La Conferința Națională a partidului din 1967 s-a pus, de asemenea, accent deosebit pe necesitatea îmbunătățirii continue a calităților produselor ca o condiție de bază pentru satisfacerea — la nivel tot mai înalt — a nevoilor producției și consumului, pe mai buna utilizare a finanțelor și creditului, pe necesitatea reducerii prețului de cost ca proces continuu,

⁴ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 537.

pe folosirea eficientă a tuturor pîrghiilor mecanismului economic și social.

În procesul construcției socialiste s-a impus luarea în considerare a faptului că la noi în țară agricultura reprezintă una din ramurile de cea mai mare importanță ale economiei naționale. Ea are un rol hotărîtor pentru progresul rapid al întregii economii, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului. Pornind de la aceste premise, partidul nostru a luat, pe baza indicațiilor congreselor P.C.R., măsuri concrete pentru dezvoltarea mecanizării și chimizării agriculturii, pentru lărgirea irigațiilor și îmbunătățirilor funciare, în vederea modernizării agriculturii și creșterii producției agricole. Pe planul organizării activității agriculturii, măsurile inițiate — instituționalizarea congresului țărănimii, organizarea uniunilor intercooperatiste, cuprinderea în planul unic național de dezvoltare a agriculturii, a tuturor unităților, de stat și cooperatiste și altele — se înscriu în acțiunea de perfecționare a organizării și conducerii tuturor domeniilor vieții social-economice din țara noastră.

Confruntate cu viața, cu practica, aceste noi structuri și forme novatoare de organizare și conducere a activității economice și-au dovedit pe deplin viabilitatea; sistemul organizatoric adoptat, în ansamblul său, a permis îmbinarea armonioasă a conducerii unitare a economiei cu o largă autonomie și inițiativă a unităților de bază, a favorizat înlăturarea fenomenelor de centralism excesiv, a creat un cadru propice apropierii actului de conducere de sfera producției, rezolvării operative a problemelor.

Perfecționarea formelor și metodelor de conducere a vieții sociale, politice și economice a fost însoțită de un amplu program de pregătire politică-ideologică și de specialitate a cadrelor de conducere, a tuturor oamenilor muncii, măsuri izvorîte din necesitatea însușirii științei conducerii societății, a metodelor moderne de dirijare, opțiune și decizie în funcție de varianta optimă. De asemenea, s-a inițiat pentru întregul personal muncitor acțiunea de vaste proporții a reciclării, în cadrul căreia milioane de oameni ai muncii iau contact și își însușesc cele mai noi cunoștințe în domeniul lor de activitate, iar creșterea pregătirii profesionale a fost adoptată ca un criteriu fundamental de încadrare și promovare în muncă.

O importantă măsură adoptată de Conferința Națională a partidului din 1967 a constituit-o îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale a țării* și sistematizării localităților rurale.

Principiile de bază ale acțiunii partidului în acest domeniu au izvorît din necesitatea punerii de acord a organizării administrativ-teritoriale cu schimbările calitative intervenite în dezvoltarea forțelor de producție și în repartizarea lor geografică, în dezvoltarea societății, cu modificările ce s-au produs în structura populației, în profilul, dimensiunile și condițiile de viață ale orașelor, comunelor și satelor de pe întreg cuprinsul țării.

Principiile adoptate de Conferința Națională a partidului din 1967 au fost definitivitate în urma consultării largi a opiniilor cetățenilor, specialiștilor, a activiștilor de partid și de stat, a aprobării propunerilor cu privire la organizarea județelor și municipiilor de către Plenara C.C. al

* Cadrul legal a fost stabilit prin Legea 2/1968 privind organizarea administrativă a teritoriului Republicii Socialiste România.

P.C.R. din 14 februarie 1968 și au căpătat putere de lege prin adoptarea lor de către Marea Adunare Națională la 16 februarie 1968.

Rezultatele pozitive esențiale ale măsurilor adoptate au fost apropierea conducerii centrale de unitățile de bază, de locul unde se îndeplinesc nemijlocit hotărârile de partid și de stat, ridicarea rolului și sporirea atribuțiilor orașelor și comunelor ca unități de bază ale noii organizări administrativ-teritoriale, micșorarea aparatului administrativ. S-a creat, totodată, un cadru mai favorabil repartizării raționale a forțelor de producție, a obiectivelor economice pe teritoriul țării, ridicării rapide a zonelor mai puțin dezvoltate, folosirii mai raționale și eficiente a forței de muncă, mai bune desfășurări a construcției socialiste și dezvoltării armonioase a tuturor județelor țării. Această orientare a fost concretizată într-o formă și mai clară de Congresul al XI-lea, care a stabilit ca pînă în 1980 fiecare județ să realizeze o producție de cel puțin 10 miliarde lei.

Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „îmbunătățirea organizării administrativ-teritoriale asigură aplicarea mai eficientă a principiului centralismului democratic, creează condiții pentru ridicarea întregii activități a organelor locale ale puterii și administrației de stat pe o treaptă calitativ superioară, potrivit cu sarcinile complexe ce revin în etapa actuală județelor, municipiilor, orașelor și comunelor”⁵.

Viața a confirmat, de asemenea, justetea măsurii privind cumulul de funcții în activitatea unor activiști, pe linie de partid și de stat. Hotărîrea cu care a fost transpusă în practică a contribuit la eliminarea unor paralelisme, la soluționarea operativă și unitară a problemelor de către organele de partid și de stat, la legarea mai strînsă a activității de partid de munca practică de conducere a întregii vieți social-economice.

Ca urmare a reorganizării administrativ-teritoriale, s-a impus elaborarea unei noi legi de organizare și funcționare a organelor locale, care a definit atribuțiile și competențele consiliilor populare județene, municipale, orașenești și comunale ca organe de conducere colectivă, le-a acordat o largă autonomie în soluționarea problemelor de interes local, le-a sporit răspunderea pentru întreaga activitate din județele și localitățile respective.

La activitatea generală desfășurată pe plan economic, politic, social, cultural, pentru progresul operei de construcție socialistă în patria noastră, o contribuție importantă au adus consiliile populare, care și-au sporit simțitor rolul în organizarea și conducerea economiei locale, în valorificarea resurselor de creștere a producției industriale și locale, în buna gospodărire și înfrumusețare a localităților urbane și rurale.

Perioada ultimilor ani a marcat trecerea la îndeplinirea amplului program de sistematizare, menit să asigure dezvoltarea tuturor localităților ca unități administrativ-teritoriale complexe, capabile să asigure locuitorilor condiții optime de muncă și viață, înflorirea tuturor orașelor și satelor patriei, ridicarea generală a gradului de civilizație. Succesele realizate sînt rodul muncii întregului nostru popor, al patriotismului fierbinte, al hotărîrii și abnegației cu care clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, toți oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte

⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică. București, 1969, p. 8.

naționalități — înfăptuiesc politica P.C.R., forța conducătoare a întregii noastre societăți.

Concomitent cu preocuparea pentru perfecționarea formelor și metodelor de conducere economică și socială, partidul a inițiat și pus în practică măsuri pentru lărgirea conținutului democratic al acestora, în vederea creării cadrului pentru o participare cât mai largă și mai activă a oamenilor muncii la conducerea treburilor obștești.

Procesul de adâncire a democrației socialiste s-a desfășurat deopotrivă, în toate sferele vieții sociale, corelându-se cu creșterea rolului statului în organizarea și conducerea unitară a întregii activități economice și sociale.

Caracteristic pentru viața politică a țării este și faptul că democrația reprezentativă se îmbină strâns cu democrația directă, participativă. După Congresul al XI-lea al partidului, care a adoptat Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, a sporit ponderea formelor democrației participative în raportul dintre cele două modalități de manifestare a democrației socialiste, proces obiectiv, care se dezvoltă odată cu adâncirea și diversificarea condițiilor pentru „participarea activă și efectivă a oamenilor muncii la elaborarea și înfăptuirea politicii generale de conducere a societății, pentru punerea tot mai largă în valoare a experienței și înțelepciunii colective a maselor, pentru afirmarea capacităților creatoare ale tuturor cetățenilor în slujba înfloririi patriei socialiste”⁶.

Înființarea organelor de conducere colectivă și măsurile luate prin crearea cadrului legislativ și organizatoric de participare a oamenilor muncii la conducere exprimă preocuparea partidului pentru perfecționarea conducerii vieții sociale și asigurarea eficienței activității, reflectă esența real-democratică a statului nostru, corespunde caracterului social al proprietății asupra mijloacelor de producție și al repartiției veniturilor.

Expresie a democrației socialiste, adunările generale, consiliile oamenilor muncii și-au relevat pe deplin trăinicia și capacitatea, s-au afirmat drept cadru care asigură participarea clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii la conducerea economiei, a întregii noastre societăți. Ca organe de conducere economică-socială a unităților de producție, de cercetare, culturale și de învățământ, consiliile oamenilor muncii reprezintă „forma cea mai democratică de conducere, care demonstrează superioritatea orînduirii noastre, a democrației muncitorești în România”⁷.

Consiliile oamenilor muncii, adunările generale sînt forme de dezvoltare ale autoconducerii muncitorești, de manifestare a răspunderii fiecărui colectiv pentru buna gospodărire a mijloacelor ce îi sînt încredințate — ca parte a avuției generale a întregului nostru popor. Atribuțiile consiliilor oamenilor muncii vizează întreaga activitate care se desfășoară

⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 132.

⁷ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Ședința de constituire a Consiliului național al oamenilor muncii. 13 octombrie 1977, în „Scînteia”, nr. 10 933, din 14 octombrie 1977.

în unitatea respectivă : organizarea temeinică a activității de înfăptuire a planului de dezvoltare economică și problemele sociale, condițiile de muncă și de viață ale celor ce muncesc, aplicarea principiilor socialiste de retribuire etc. Consiliile oamenilor muncii, prin componența lor, împletesc experiența cadrelor de conducere cu experiența muncitorească, asigurând o unitate armonioasă în conducerea întregii activități care se desfășoară în țară.

Măsurile adoptate la ședința de constituire a Consiliului Național al Oamenilor Muncii, din 13 octombrie 1977, sînt menite să sporească rolul consiliilor oamenilor muncii, contribuția lor la îndeplinirea planului, a hotărîrilor Congresului al XI-lea și a Programului partidului. Mărirea numărului membrilor consiliilor oamenilor muncii, desemnarea ca președinte al consiliului a secretarului organizației de partid, directorul întreprinderii fiind primul vicepreședinte al consiliului și președintele biroului executiv, președintele sindicatului devenind și vicepreședinte al consiliului avînd și atribuția de a conduce adunarea generală a oamenilor muncii, un vicepreședinte al consiliului oamenilor muncii în fiecare întreprindere din rîndul muncitorilor care lucrează nemijlocit în producție, sînt măsuri care se înscriu pe linia perfecționării continue a activității organelor de conducere, ele urmărind, în esență, creșterea rolului conducător al clasei muncitoare, al organizațiilor de partid, al partidului în general, în activitatea de organizare și conducere a producției.

Constituirea Consiliului Național al Oamenilor Muncii reprezintă, după cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu, „o încununare a activității desfășurate în ultimii ani de Comitetul Central al partidului nostru pentru perfecționarea conducerii tuturor domeniilor de activitate, a întregii societăți, pentru crearea unui cadru organizatoric tot mai democratic, care să permită participarea activă a maselor largi populare, a oamenilor muncii, în frunte cu clasa muncitoare, la conducerea tuturor sectoarelor vieții economico-sociale, la guvernarea statului”⁸.

În cadrul sistemului democratic al țării noastre există o formă, unică în felul ei, de participare a maselor populare la conducerea societății. Avem organisme și pe plan local, și în unitățile economice și sociale, și pe plan național, care permit participarea largă a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, a întregului popor la conducerea societății⁹.

În organismele colective își găsesc locul, în mod corespunzător, toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate — români, maghiari, germani și de alte naționalități, cei mai buni oameni ai muncii, membri sau care nu sînt membri de partid, tineri, femei.

Consiliul Național al Oamenilor Muncii, organism larg democratic, creat din inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, pe baza Hotărîrii Congresului consiliilor oamenilor muncii (Consiliile oamenilor muncii s-au constituit cu 8 ani în urmă), cuprinde 960 de membri. În componența sa o treime din membri sînt oameni ai muncii care lucrează direct în producție, în întreprinderi, muncitori și maiștri, membri ai consiliilor oamenilor muncii, aleși în adunările reprezentanților oamenilor muncii pe județe și municipiul București.

⁸ *Ibidem.*

⁹ *Ibidem*, p. 3.

Constituirea Consiliului Național al Oamenilor Muncii atestă odată în plus preocuparea conducerii partidului și statului, personal a tovarășului Nicolae Ceaușescu, de a dezvolta continuu organismele colective, de a asigura participarea la activitatea acestora, a tuturor categoriilor sociale, pentru a-și putea spune părerea în mod direct și nemijlocit asupra tuturor problemelor care privesc dezvoltarea societății noastre socialiste, bunăstarea și fericirea întregului popor.

Alegerea secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în înalta funcție de președinte al Consiliului Național al Oamenilor Muncii, autentic parlament muncitoresc, constituie garanția sigură că acest puternic forum democratic își va face pe deplin datoria și va asigura afirmarea tot mai puternică a rolului clasei muncitoare în conducerea întregii vieți economico-sociale, în dezvoltarea democrației și a autoconducerii, în înfăptuirea neabătută a Programului partidului.

În anii anteriori, au fost create și alte organisme și forme de conducere democratică, cum sînt Frontul Unității Socialiste, Congresul consiliilor populare ; s-au instituționalizat congresele agriculturii, al educației politice și culturii socialiste, al consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi, s-au adoptat măsuri importante pentru perfecționarea activității Marii Adunări Naționale și a Consiliului de Miniștri. În vederea fructificării cît mai depline a energiilor creatoare ale oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare au fost create consilii naționale ale oamenilor muncii de diferite naționalități.

De mare însemnătate pentru dezvoltarea democrației socialiste a fost constituirea, la sfîrșitul anului 1968, a Frontului Unității Socialiste, organism politic revoluționar care înmănunchează alături de P.C.R., forța politică conducătoare a societății socialiste, toate organizațiile de masă și obștești, exponenții tuturor claselor și categoriilor sociale care alcătuiesc structura societății. El este expresie grăitoare a schimbărilor fundamentale produse în structura socială a țării, precum și a perspectivei de unire tot mai strînsă și de apropiere tot mai deplină a tuturor claselor și categoriilor sociale în făurirea noii societăți de oameni ai muncii, a societății comuniste.

Frontului Unității Socialiste îi revin sarcini importante în coordonarea activității tuturor organizațiilor componente, astfel încît fiecare să-și poată îndeplini cît mai bine rolul care îi revine în societate, să poată asigura participarea efectivă și cît mai activă a membrilor lor la viața politică și social-economică a țării, în vederea realizării cu forțe comune a obiectivelor unice care decurg din programul partidului.

Prin participarea tuturor oamenilor muncii la activitatea Frontului Unității Socialiste se consfințește odată în plus realitatea manifestă în societatea noastră socialistă : între cetățenii țării nu există nici o deosebire pe motiv de naționalitate, limbă, rasă sau concepție religioasă ; toți, fără nici o deosebire, se bucură de drepturi și îndatoriri egale. Frontul Unității Socialiste, celelalte organisme de organizare și conducere democratică a vieții sociale din țara noastră sînt tot atîtea argumente care demonstrează transpunerea în viață, fără nici o excepție, a prevederilor constituționale conform cărora cetățenii Republicii Socialiste România sînt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale ; statul român garantează egalitatea în drepturi a cetățenilor.

Dezvoltarea economică și socială a tuturor județelor și localităților creează baza reală pentru manifestarea deplinei egalități între oamenii muncii fără deosebire de naționalitate. Formele democratice care au fost create, asigură condiții concrete de participare, în mod organizat, a oamenilor muncii la conducerea tuturor sectoarelor de activitate, a întregii societăți. De asemenea, au fost create și asigurate condiții de participare largă la activitatea culturală, în învățământ, în artă, în limba pe care cetățenii o cunosc mai bine. Acestea asigură participarea egală la viața socială a tuturor cetățenilor țării, indiferent de naționalitate, a întregului nostru popor, deoarece, „indiferent în ce limbă vorbim, reprezentăm un singur popor — poporul socialist al României”¹⁰.

În acești ani au fost adoptate noi și importante măsuri de perfecționare a organizării și conducerii vieții economico-sociale, de adâncire a democrației socialiste; au fost instituite noi organisme la scară națională. Primele congrese ale consiliilor populare, educației politice și culturii socialiste, agriculturii, consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții, transporturi s-au afirmat ca manifestări politice de mare amploare, ca forme superioare de participare directă și efectivă a maselor la dezbaterile problemelor de interes vital privind dezvoltarea economico-socială a României. Au fost create, totodată, organisme noi cu caracter permanent, care asigură participarea maselor populare, a reprezentanților lor la conducerea societății pe plan național: Camera legislativă a Consiliilor populare, Consiliul Național al Agriculturii, Consiliul Național al Oamenilor Muncii. Toate acestea au deschis orizonturi noi dezvoltării democrației socialiste, demonstrează clar că în condițiile în care clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii deține întreaga putere, se creează posibilitatea unei adevărate democrații care permite manifestarea deplină a poporului, ca făuritor conștient al propriei istorii, al viitorului său fericit.

S-au luat, totodată măsuri de organizare și conducere democratică în domeniul învățământului, științei și culturii, al activității politico-ideologice. S-a elaborat și se pune în aplicare Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educarea socialistă a maselor, s-au adoptat ca norme de viață și muncă ale comuniștilor, ale întregului popor principiile eticii și echității socialiste și comuniste.

În ansamblul reuniunilor organizate pe scară națională de partid în vederea dezbaterii cu activiștii, cu cadre de partid și de stat, cu reprezentanți direcți ai maselor populare, a modalităților de realizare practică a istoricelor hotărâri ale Congresului al XI-lea al partidului, se înscrie și Congresul educației politice și al culturii socialiste din iunie 1976.

Modul în care s-a desfășurat pregătirea Congresului, desfășurarea sa, au devenit cadrul unei uriașe dezbateri naționale a problemelor fundamentale ale vieții politice, ideologice și culturale din țara noastră. Amploarea fără precedent a acestei acțiuni, ca și profunzimea dezbaterilor, în centrul cărora s-au situat problemele esențiale, de conținut, ale

¹⁰ *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, 12 octombrie 1977, „Scînteia”, nr. 10 932, din 13 octombrie 1977.*

ideologiei și culturii noastre socialiste, au demonstrat interesul profund și preocuparea vie a oamenilor muncii, a întregului popor pentru ridicarea tuturor sectoarelor muncii educative și a vieții spirituale a națiunii noastre socialiste la un nivel superior, corespunzător etapei noi în care se găsește societatea socialistă românească.

Totodată, Congresul a constituit încă o verificare de cea mai mare importanță a justeței hotărârilor Congresului al XI-lea, a principiilor Programului P.C.R., a întregii politici a partidului și, în mod special, a atenției care se acordă permanent activității de educare și formare a omului nou — ca parte integrantă a operei de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare spre cea mai umană și dezvoltată societate, cea comunistă.

Ținând seama de experiența pozitivă a pregătirii și organizării acestui prim Congres al educației politice și al culturii socialiste, s-a hotărât ca și în viitor, la fiecare cinci ani, după fiecare congres al partidului, să se organizeze o asemenea dezbatere amplă asupra problemelor ideologice și culturale, să se introducă în sistemul democrației noastre socialiste, ca for de dezbatere cu întregul popor a problemelor formării conștiinței noi, Congresul educației politice și al culturii socialiste.

Educația socialistă, dezvoltarea culturii revoluționare nu pot fi soluționate decât cu participarea activă a maselor populare, a întregului popor. Această activitate se integrează în procesul lărgirii continue a democrației noastre socialiste, reprezintă un factor de mare importanță în dezvoltarea generală a țării, în participarea întregului popor la construirea conștiință a propriului său destin.

Festivalul național „Cîntarea României“, organizat din inițiativa secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a dat un impuls puternic activității cultural-artistice, participării maselor la această activitate. În prima ediție a Festivalului s-a obținut o experiență bună, s-au manifestat realizări în ceea ce privește participarea largă, cît și relativ la o mai mare varietate a activității cultural-artistice, precum și în alte domenii. Se impune ca această experiență să fie folosită și generalizată și, trecînd la desfășurarea celui de-al doilea concurs care va începe din toamna anului 1977, trebuie aduse îmbunătățiri hotărîte în acest domeniu. „Este necesar să acordăm o atenție mai mare activității cultural-artistice — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — care trebuie să cuprindă masele largi populare și să se desfășoare în fiecare unitate economico-socială, în fiecare localitate“¹¹.

Pornind de la premisa că numai ținînd seama de tendințele care au loc în dezvoltarea societății omenești, în raportul de forțe pe arena mondială, se va putea asigura înfăptuirea cu succes a sarcinilor trasate de Congresul al XI-lea al partidului și, în același timp, de la adevărul că mersul înainte al patriei noastre pe calea socialismului va spori contribuția României, a partidului nostru la întărirea forțelor socialismului și

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei. 9 septembrie 1977*, Editura politică, București, 1977, p. 37.

progresului, la cauza colaborării și păcii în lume. Partidul Comunist Român are permanent în vedere că între politica internă și cea internațională a partidului, a statului român, există o strînsă unitate dialectică.

Pe baza principiilor afirmate în problemele de politică internațională, România a desfășurat o amplă și rodnică activitate, confirmîndu-se încă o dată justetea aprecierilor și concluziilor Congresului al XI-lea în domeniul politicii externe. În prezent țara noastră întreține relații diplomatice și consulare cu 130 de state și relații economice cu peste 140 de țări. În perioada care a trecut de la Congresul al XI-lea a avut loc o puternică dezvoltare a relațiilor de prietenie, solidaritate și colaborare pe multiple planuri cu toate țările socialiste, s-a intensificat colaborarea politică, economică, tehnico-științifică, culturală cu țările în curs de dezvoltare, cu celelalte țări ale lumii. Contribuțiile aduse de țara noastră la promovarea unui climat favorabil colaborării constructive între popoare, la soluționarea problemelor majore ale omenirii, la apărarea cauzei păcii, socialismului, libertății și independenței popoarelor au făcut să crească neîncetat prestigiul țării noastre în lume. „Datorită acestei politici, România și-a cucerit prieteni pe toate continentele, politica ei se bucură de stima și prețuirea popoarelor de pe toate meridianele”¹².

Ca și întreaga operă de construcție internă, activitatea externă a României se întemeiază pe gîndirea vie, marxist-leninistă a Partidului Comunist Român, pe promovarea cu consecvență a noului, în lumina analizei științifice, materialist-dialectice a realităților contemporane, a schimbărilor profunde și rapide care se petrec în lume, pe înțelegerea legilor și proceselor obiective ale vieții internaționale.

Opțiunile politice românești pe plan internațional decurg din necesitatea asigurării condițiilor externe prielnice desfășurării rodnice și nestingerite a vastei opere de construcție pașnică în care este angajat astăzi poporul nostru, din hotărîrea fermă de a acționa neobosit pentru triumful idealurilor libertății și independenței naționale, păcii și colaborării, progresului și prosperității întregii omeniri, exprimă fidel interesele naționale fundamentale ale poporului român, aspirațiile sale de pace și propășire multilaterală, afirmîndu-se totodată ca fiind în deplin consens cu cele mai importante comandamente ale dezvoltării sociale contemporane, ale cauzei generale a păcii și progresului.

Republica Socialistă România promovează cu consecvență o politică externă activă și dinamică, de pace, înțelegere reciprocă și colaborare cu toate statele lumii fără deosebire de orînduire socială, pune pe primul plan dezvoltarea raporturilor cu țările socialiste, promovează o largă colaborare cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele. România socialistă militează pentru întărirea unității și solidarității tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, a tuturor forțelor care doresc pacea și bunăstarea omenirii.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1974, p. 19.

O contribuție esențială la stabilirea și promovarea politicii externe a P.C.R., a României, o are tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, președintele republicii, prin contribuția teoretică și analiza în spirit revoluționar, a realităților lumii contemporane, prin activitatea practică pe care o desfășoară cu ocazia numeroaselor contacte cu șefi de state și de partide, cu șefi de guverne, prin contribuția pe care o aduce la reuniuni internaționale sau în alte manifestări de politică externă.

Expresie a cerințelor obiective ale progresului contemporan, colaborarea și cooperarea economică, tehnică-științifică și culturală internațională au un rol tot mai important în viața economică și socială a tuturor statelor. Schimburile economice multilaterale, precum și cooperarea în producție între țări contribuie la o mai bună valorificare a potențialului material și uman al fiecărei națiuni, la mai buna cunoaștere și înțelegere reciprocă între popoare, servind cauzei păcii și securității internaționale.

„În epoca noastră, când cuceririle științifice și tehnice pun la îndemina popoarelor imense posibilități de a-și spori avuția materială și spirituală, de a valorifica resursele naturale în folosul societății, dezvoltării relațiilor economice între state, participarea la diviziunea internațională a muncii, formarea și lărgirea cooperării internaționale se impune ca o necesitate obiectivă a progresului fiecărei țări în parte, a dezvoltării civilizației umane în general, ca o condiție esențială a instaurării unui climat de încredere între popoare, de securitate și pace în lume”¹³. Transpunând în viață cu consecvență orientările fundamentale stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R., țara noastră se afirmă pe arena mondială ca un promotor și militant ferm pentru democratizarea vieții internaționale, pentru stabilirea unor raporturi economice și politice noi între state, care să asigure progresul economico-social al omenirii.

Concepția românească referitoare la principiile ce se cer așezate la baza relațiilor interstatuale în epoca contemporană aduce o viziune nouă asupra normelor privind relațiile internaționale, norme pe care România socialistă le-a ridicat la rangul de principii constituționale. Noile principii impun respectarea dreptului fiecărui stat la existență independentă și suverană, a egalității în drepturi a tuturor statelor, indiferent de mărime, mod de dezvoltare și sistem politic, economic și social, a dreptului fiecărui stat de a-și alege și dezvolta liber sistemul său politic, social-economic și cultural, abținerea de la amenințarea cu forța sau folosirea forței, respectarea integrității teritoriale și inviolabilitatea frontierelor, neintervenția directă sau indirectă — sub nici un motiv — în afacerile interne ale oricărui stat, îndatorirea statelor de a-și soluționa diferendele lor internaționale pe cale pașnică, cooperarea în diverse domenii ale relațiilor internaționale în scopul promovării păcii și securității internaționale și al progresului economic și social.

Elaborând conceptul românesc cu privire la instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că este necesar ca vechile relații internaționale să fie schimbate și înlocuite cu o politică nouă, de deplină egalitate în drepturi între toate statele lumii. Aceasta este o legitate a dezvoltării sociale, atât pe plan

¹³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 5, Editura politică, București, p. 917—918.

național, cît și internațional, un proces determinat de însăși dialectica dezvoltării social-istorice. Instaurarea unei noi ordini economice internaționale presupune lichidarea stării de subdezvoltare, a decalajelor existente între nivelurile economice ale statelor lumii, soluționarea problemei alimentației, descoperirea și folosirea unor noi surse de energie, realizarea unei mai mari stabilități a prețurilor, înlăturîndu-se fluctuațiile speculative, creșterile sau scăderile artificiale ale acestora; noua ordine economică reclamă crearea condițiilor ca toate statele să beneficieze de cuceririle științei și tehnicii, înlăturarea discriminării sau a barierelor, impune sprijinirea țărilor mai puțin avansate în efortul propriu de pregătire a cadrelor naționale.

Viața demonstrează că socialismul și pacea sînt indisolubil legate într-o unitate dialectică. „Concentrarea tuturor eforturilor și resurselor societății pentru edificarea socialismului și comunismului impune în mod obiectiv asigurarea unor condiții de pace — se subliniază în Programul P.C.R. — Prin însăși natura orînduirii sale, prin concepția sa generală, ideologică și politică, socialismul aspiră în mod vital spre pace și colaborare între națiuni“¹⁴.

În contextul luptei pentru pace un rol central îl ocupă lupta pentru dezarmarea generală, pentru înfăptuirea căreia România consideră de datoria sa să acționeze cu tot mai multă intensitate în vederea trecerii la înfăptuirea măsurilor de dezarmare și în primul rînd a dezarmării nucleare. Se impun, de asemenea, măsuri pentru reducerea trupelor, desființarea bazelor militare străine, a blocurilor militare, adoptarea de angajamente solemne care să pună capăt oricărei agresiuni sau amestec.

Țara noastră acționează și va acționa cu consecvență pentru întărirea rolului O.N.U. și a celorlalte organisme internaționale, pentru perfecționarea și democratizarea lor, pentru participarea tuturor statelor la activitatea acestora, a forurilor lor de conducere, pentru aplicarea principiului consensului la adoptarea tuturor hotărîrilor.

Edificarea păcii și securității în Europa este un proces complex, implicînd numeroase domenii în care popoarele pot și trebuie să acționeze cu consecvență. Încheierea cu succes, în 1975, a Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, adoptarea prin consens a Actului final, la elaborarea căruia România a avut o contribuție importantă, au marcat un moment de însemnătate istorică în viața continentului nostru, au deschis larg perspectiva instaurării unui climat de încredere, securitate și colaborare. Partidul și statul nostru, acționînd în spiritul obiectivelor stabilite de Congresul al XI-lea al P.C.R., aduc o contribuție activă la dezvoltarea cooperării economice, tehnico-științifice în Europa, la înfăptuirea consecventă a Actului final. Reuniunea care are loc în acest timp la Belgrad este chemată, prin măsurile care le va adopta, să dea un nou și puternic impuls înfăptuirii în practică a obiectivelor majore convenite la Helsinki.

¹⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 200—201.

În cadrul politicii generale de înăptuire a securității europene partidul și statul nostru militează neabătut pentru colaborarea multilaterală între statele balcanice, pentru transformarea Balcanilor într-o zonă liberă de arme nucleare și baze militare străine, într-o zonă a păcii și colaborării.

Justețea politicii externe a partidului și statului român, politică realistă și mobilizatoare, stabilită de Congresul al XI-lea, de Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilaterale dezvoltate și înaintare a României spre comunism, care poartă girul aprobării întregii națiuni române, s-a verificat, se verifică zi de zi în realitățile vieții, ale faptelor și fenomenelor care se produc pe arena internațională.

Contribuind, prin activitatea sa dinamică, principală și concretă la promovarea și realizarea marilor imperative ale umanității, stăruind neabătut în eforturile sale ca O.N.U. să devină cu adevărat Organizația mondială a cărei eficiență să-și facă mai rodnic resimțită existența și ca, pe continentul nostru, noile relații dintre state să asigure nu numai un nou destin Europei, dar să se poată constitui și ca exemplu pe scară mondială, România acționează în virtutea convingerii sale, rezultând din analiza științifică a realității politice internaționale, că, în complexitatea fenomenelor contemporane, singura cale spre progres și pace nu poate fi decât aceea a colaborării și înțelegerii între state egale în drepturi, care se conduc, în relațiile lor externe, de noile principii ale echității și dreptății.

Rezultat firesc al politicii interne și externe promovate cu consecvență de partid, relațiile internaționale ale României s-au dezvoltat — mai ales în perioada marcată de Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea și Conferințele Naționale ale P.C.R. din 1967 și 1972 — într-un ritm fără precedent, ridicându-se pe o treaptă nouă, calitativ superioară. În conformitate cu orientările stabilite de Congresul al XI-lea, țara noastră va acționa în continuare pentru înăptuirea securității și cooperării în Europa, pentru excluderea forței și amenințării cu forța din relațiile dintre state, pentru înăptuirea dezarmării, pentru participarea tuturor statelor în condiții de deplină egalitate la viața internațională. Țara noastră își va continua neabătut eforturile pentru lichidarea subdezvoltării, instaurarea unei noi ordini economice, care să asigure progresul mai rapid al tuturor țărilor și popoarelor.

La împlinirea a zece ani de la Conferința Națională a partidului din 1967 se confirmă că măsurile stabilite atunci și pe parcursul timpului pînă azi s-au dovedit pe deplin juste. Întregul ansamblu de măsuri a avut drept scop perfecționarea cadrului organizatoric de conducere a societății, crearea condițiilor pentru o mai efectivă și directă participare a oamenilor muncii, a tuturor cetățenilor țării la conducerea diferitelor sectoare de activitate, a întregii societăți. Ele sînt expresia democrației noastre socialiste, care asigură participarea conștientă a poporului la făurirea propriului său destin.

Complexitatea sarcinilor ce revin partidului în etapa actuală presupune ca, odată cu evoluția ascendentă a societății, partidul însuși să se

dezvolte ca un organism dinamic, a cărui maturitate și forță organizatorică se adâncesc și se amplifică neconținut. Promotor al înnoirilor în societate, Partidul Comunist Român, care cuprinde între cei peste 2 700 000 de membri pe cei mai înaintați muncitori, țărani, intelectuali, își perfecționează el însuși activitatea, structura, metodele de lucru, viața sa internă.

În atmosfera de puternică emulație premergătoare Conferinței Naționale a partidului, poporul român desfășoară o activitate intensă, susținută, pătrunsă de spirit de răspundere pentru transpunerea în viață a obiectivelor economice și sociale înscrise în actualul cincinal și în Programul suplimentar de dezvoltare economică a României pe perioada 1976—1980.

Gîndirea și activitatea revoluționară creatoare a tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU în conducerea destinelor poporului român

ION POPESCU-PUȚURI

Înțelepciunea coborîită din milenii și îmbogățită prin experiența veacurilor a fost întotdeauna izvorul capacității poporului român de a-și alege în frunte pe cei mai buni și mai de virtute dintre fiii săi.

Istoria a dat țării omul de glorie la vreme de glorie. Momentele cruciale pentru existența și devenirea poporului român s-au transfigurat în personalitatea, voința, dîrzenia și înalta chibzuire politică a unor mari conducători, participanți de prim rang la ascensiunea istoriei noastre în numele și pe temeiul aspirațiilor acestui pămînt.

Într-o asemenea continuitate, pe care istoria a validat-o și a gravat-o cu litere de aur în cartea vieții românești, se află numele celui mai vrednic fiu al patriei, comunist de omenie, făurar de istorie, Nicolae Ceaușescu, omul a cărui viață se contopește întru totul cu istoria contemporană a țării, cu viața poporului, cu viitorul patriei socialiste și comuniste.

Patriot înflăcărat, internaționalist consecvent, tovarășul Nicolae Ceaușescu este chintesența celor mai nobile virtuți ale poporului, a celor mai înalte idealuri și țeluri, cărora le-a consacrat mai bine de patru decenii din pilduitoarea sa viață. Secretarul general al partidului și președintele României se identifică, prin întreaga sa luptă și viață, cu simțirea și aspirațiile de libertate, cu demnitatea și mîndria poporului român. Cutezanța sa revoluționară în abordarea celor mai complexe probleme, spiritul creator în definirea căilor de făurire a noii societăți, plecînd de la legitățile generale, aplicate la particularitățile României, au substanțializat patrioniul politic și spiritual național și universal.

În cei peste zece ani de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu se află în fruntea partidului și a țării, ani care condensează o etapă nouă în istoria edificării socialismului în România, poporul român s-a convins pe deplin, prin propria experiență, de rodnicia conducerii clarvăzătoare, expresie elocventă a dinamismului, spiritului științific, a puterii de muncă și dăruire revoluționară, trăsături proprii tovarășului Nicolae Ceaușescu, ce

au definit și definesc cea mai impetuoasă dezvoltare a patriei din întreaga ei istorie.

Conducător revoluționar, cu o bogată experiență în activitatea de conducere a celor mai diverse domenii de activitate, stimat și prețuit de popor pentru marea înțelegere a spiritului contemporan al dezvoltării, receptiv la tot ceea ce este nou și servește progresului patriei și omenirii, tovarășul Nicolae Ceaușescu a adus și aduce o contribuție decisivă la marile izbînzi ale socialismului pe pămîntul României.

Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, conferințele naționale ale partidului, care au imprimat țării un ritm fără precedent de dezvoltare pe toate planurile, reprezintă, în același timp, un adaos de substanță pe planul ascensiunii politice, economice și sociale a României, la ridicarea țării la cotele celei mai înalte deveniri.

Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în mersul socialist al României se inaugurează o perioadă în care cunoaște o amploare fără precedent procesul de perfecționare și de modernizare a tuturor laturilor vieții sociale, a structurilor organizatorice, a formelor și metodelor planificării economiei naționale, potrivit condițiilor concrete și cerințelor etapei de dezvoltare a României, a raporturilor sociale de producție și a relațiilor între oameni, a cadrului legislativ și a celui instituțional, în sensul lărgirii și adîncirii democrației, al participării tot mai active a celor ce muncesc la conducerea treburilor țării. Au fost supuse analizei critice, în spirit științific, toate compartimentele de activitate, fiind relevate succesele și dezvăluite deficiențele, rămîinerile în urmă ; au fost combătute manifestările subiectiviste, tendințele conservatoare și elaborate măsuri constructive, înnoitoare menite să asigure progresul general al societății, mersul ascendent și rapid al economiei, științei și culturii românești.

Partidul Comunist Român, în frunte cu secretarul său general, a desfășurat o bogată activitate de fundamentare a liniei sale politice generale, a tacticii și strategiei în etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării treptate a patriei spre comunism, de elaborare teoretică, creativă, în lumina concepției materialist-dialectice și istorice, pe baza studierii profunde a realităților naționale și internaționale, a unor probleme principale, de cardinală însemnătate, cum sînt : conținutul și trăsăturile societății socialiste multilateral dezvoltate și căile înfăptuirii ei ; principiile fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă ; procesul dialectic al creșterii rolului clasei muncitoare și al partidului ; lărgirea și perfecționarea democrației socialiste în perioada edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și în perspectiva înaintării spre comunism ; căile de soluționare a contradicțiilor în socialism ; rolul națiunii și evoluția funcțiilor statului în socialism ; dialectica raportului național-internațional în construirea noii societăți ; principiile relațiilor dintre state, dintre partidele comuniste și muncitorești ; democratizarea relațiilor internaționale ș.a.

Desfășurarea unei ample activități teoretice, stimularea climatului ideologic fecund, de dezbateri temeinică a problemelor edificării societății socialiste în țara noastră, a celor privind evoluția lumii contemporane, îmbinarea spiritului științific cutezător cu investigarea aprofundată a realității, a cerințelor obiective, a noilor fenomene sociale, contactul permanent cu problemele ridicate de viață, cu oamenii, confruntarea continuă

a teoriei cu practica sînt laturi indisolubil legate de personalitatea secretarului general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, care contribuie în mod hotărîtor, exemplar la elaborarea politicii interne și internaționale a partidului și statului nostru. Gîndirea sa social-politică, întreaga sa operă revoluționară sînt un exemplu de spirit creator, un remarcabil aport la îmbogățirea de către partidul nostru a tezaurului teoretic al socialismului științific cu experiența revoluției și construcției socialiste din România. Prin întreaga sa viață, secretarul general al partidului, președintele Republicii Socialiste România reprezintă expresia dragostei nețărmurite și a devotamentului înălțător față de popor, slujind cu credință aspirațiile sale de progres și prosperitate, idealurile socialismului, ale păcii și înțelegerii între popoare.

Preocuparea neobosită a Partidului Comunist Român de a cunoaște realitățile în esența lor, de a studia procesul revoluționar contemporan în continuă devenire, de a asigura permanent concordanța dintre linia politică generală și cerințele dezvoltării sociale izvorăsc din considerentul că viabilitatea și justețea liniei politice constau în realismul inițiativelor și al măsurilor adoptate, în capacitatea de a acționa creator, de a răspunde nemijlocit cerințelor concrete. Partidul nostru pornește, în aceasta, de la constatarea că socialismul științific nu reprezintă o însumare rigidă de teze imuabile, ci o știință revoluționară mereu vie, în neconținută îmbogățire prin raportarea la realitate, la tot ceea ce apare nou în știință. O asemenea concepție și orientare practică dobîndește o importanță excepțională în zilele noastre, cînd imensa varietate a condițiilor specifice în care activează partidele comuniste, diversitatea căilor trecerii spre socialism, schimbările profunde și rapide pe care le cunoaște lumea contemporană impun cu acuitate abordarea în spirit creator a teoriei revoluționare; aceste schimbări ridică acut în fața partidelor comuniste și muncitorești noi probleme și sarcini complexe, care nu pot fi soluționate prin aplicarea uniformă a unor principii generale, ci necesită imperios cercetarea de fundament a noilor realități.

Pentru dezvoltarea gîndirii creatoare, a spiritului novator, Partidul Comunist Român intensifică și extinde dezbaterile ideologice, confruntarea de opinii, schimbul de idei. Larga deschidere și receptivitate față de noile aspecte sociale, stimularea dialogului și confruntării fertile de păreri sînt însoțite de cultivarea intransigenței și spiritului ofensiv împotriva oricăror concepții retrograde, neștiințifice.

O strălucită materializare a acestui spirit o constituie documentele Congresului al XI-lea al partidului, elaborate pe temeiul unei analize profund științifice, realiste, în spiritul materialismului dialectic și istoric. Rod al bogatei activități teoretice a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, documentele celui de-al XI-lea Congres al partidului — Raportul Comitetului Central cu privire la activitatea P.C.R. prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu, Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Codul principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste, precum și celelalte documente — abordează probleme teoretice de cardinală însemnătate ale etapei actuale a construcției socialiste în România și dau

soluții științifice, originale, rezultate din aplicarea principiilor generale ale socialismului științific la condițiile concrete ale țării noastre.

Expresie a activității teoretice și practice laborioase desfășurată de partidul nostru, sintetizând cerințele obiective ale dezvoltării societății, Programul — cartă de bază ideologică, teoretică și politică a P.C.R. — stabilește într-o perspectivă cuprinzătoare și unitară strategia generală și orientările tactice ale partidului și statului nostru pentru o perioadă de 20 pînă la 25 de ani. El fundamentează științific principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate — ca etapă superioară a socialismului —, obiectivele și direcțiile de bază ale politicii și activității externe ale partidului și statului nostru. Programul dă partidului și poporului o orientare clară în eforturile pentru întărirea solidarității internaționale a forțelor revoluționare, progresiste, antiimperialiste, pentru o politică de prietenie și colaborare între popoarele lumii.

Congresul al XI-lea al P.C.R. a dat o înaltă apreciere contribuției nemijlocite, de inestimabilă valoare, a tovarășului Nicolae Ceaușescu la fundamentearea teoretică și la elaborarea Programului, la stabilirea liniei generale și a direcțiilor principale de acțiune în vederea edificării cu succes a societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii treptate la construcția comunismului în țara noastră.

Spiritul creator al concepției P.C.R. de construire a socialismului și-a găsit o vie expresie în definirea conținutului, trăsăturilor și obiectivelor etapei edificării societății socialiste multilateral dezvoltate — etapă obiectiv necesară în procesul trecerii spre comunism.

Înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate presupune mutații calitative în toate procesele și laturile caracteristice acestei societăți : creșterea puternică a forțelor de producție pe baza cuceririlor revoluției tehnice-științifice și amplasarea lor rațională pe întreg teritoriul țării ; îmbunătățirea continuă a structurii economiei naționale, în pas cu exigențele revoluției tehnice-științifice și corespunzător cerințelor diviziunii internaționale a muncii ; valorificarea la un nivel superior a resurselor materiale și umane ale țării, în vederea creșterii venitului național și a bunăstării poporului ; egalizarea nivelului de dezvoltare a României cu țările socialiste avansate din punctul de vedere economic, apropierea țării noastre de statele industriale dezvoltate ale lumii, perfecționarea continuă a relațiilor de producție, a conducerii și organizării activității economice și sociale, dezvoltarea acțiunii conștiente pentru soluționarea contradicțiilor, înlăturarea vechiului și promovarea noului în toate sectoarele de activitate ; dezvoltarea învățămîntului, în strînsă legătură cu cerințele producției de bunuri materiale și ale activității spirituale, a științei și culturii, corespunzător cu necesitățile generale ale progresului material și spiritual ; intensificarea și perfecționarea activității politice, ideologice și educative de formare a omului nou, de afirmare în viață a principiilor eticii și echității socialiste, de înarmare a oamenilor muncii cu concepția materialist-dialectică, de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a întregului popor, promovarea și mai puternică a principiilor socialiste de muncă și repartitie, ridicarea continuă a nivelului de trai material și spiritual al întregului popor ; adîncirea democrației socialiste, prin lărgirea și perfecționarea cadrului organizatoric de participare activă și efectivă a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii la conducerea societății, la

elaborarea și la înfăptuirea politicii interne și externe a partidului ; creșterea și mai accentuată a rolului clasei muncitoare și al partidului ei de avangardă în întreaga viață socială, o și mai mare apropiere între clasele și categoriile sociale, întărirea continuă a unității socialiste a întregului popor ; lărgirea permanentă și diversificarea cooperării economice cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii.

Obiectivele stabilite relevă caracterul unitar, armonios al concepției P.C.R. despre societatea socialistă multilateral dezvoltată și crearea premiselor înaintării treptate a României spre comunism, concepție care înmănunchează într-un tot indestructibil toate laturile vieții sociale și stabilește direcțiile și sarcinile concrete pentru dezvoltarea lor.

Această viziune atotcuprinzătoare asupra obiectivelor edificării societății socialiste multilateral dezvoltate concepute în sensul satisfacerii cât mai depline a trebuințelor materiale și spirituale ale oamenilor muncii constituie o contribuție originală a partidului nostru la îmbogățirea tezaurului universal al gândirii marxiste contemporane în domeniul social-politic.

Pornind de la concepția că forța și superioritatea noii orînduiri se afirmă nu numai prin ritmul rapid al dezvoltării economice, ci și prin adîncirea continuă a democrației socialiste, congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea, conferințele naționale ale partidului au acordat o mare atenție îmbunătățirii continue a organizării societății noastre, perfecționării conducerii economiei, a tuturor sectoarelor vieții sociale, în concordanță cu cerințele etapei actuale de dezvoltare a țării. Ca urmare a îndeplinirii ferme a acestei orientări, ultimii ani au fost deosebit de rodnici pe linia modernizării și primenirii structurale organizatorice — esența acestei laborioase activități constind în îmbunătățirea mecanismului conducerii centralizate și coordonării unitare a diferitelor sectoare ale vieții economice-sociale, concomitent cu adîncirea democrației socialiste.

Ca o preocupare fundamentală a conducerii partidului, a secretarului său general s-a afirmat grija pentru raționalizarea aparatului de partid, de stat și economic la toate verigile, pentru creșterea continuă a funcționalității sale prin conturarea unor forme și structuri mai suple și mai eficiente, eliminarea paralelismelor, a suprapunerilor și factorilor de tergiversare, simplificarea și reducerea drumului deciziilor, creșterea operativității și eficienței. Caracteristic acestei perioade a fost orientarea tot mai fermă a organizațiilor de partid și de stat spre activitatea concretă, practică pentru rezolvarea efectivă a problemelor, pe primul plan situîndu-se aprecierea activității desfășurate prin prisma rezultatelor obținute.

Dînd expresie preocupării de perfecționare a organizării conducerii și planificării economiei naționale, de îmbunătățire a forțelor și metodelor de conducere a vieții sociale, partidul a promovat consecvent măsuri menite să asigure concordanța armonioasă a pirghiilor economice și social-politice cu imperativele vieții economice, sociale, politice, spirituale. Caracteristica acestor măsuri — fie că este vorba de planificarea activității economice-sociale, de creșterea rolului organelor și organizațiilor de partid, fie de perspectiva împletirii tot mai strînse a activității partidului, statului și celorlalte organisme sociale — constă în faptul că vizează toate domeniile hotărîtoare ale activității economice și sociale : dezvoltarea în ritm înalt a forțelor de producție, progresul producției de bunuri materiale, în

pas cu cele mai noi cuceriri ale științei și tehnicii, ridicarea nivelului de trai al maselor, perfecționarea noilor relații de producție și sociale, afirmarea în viață a principiilor eticii și echității socialiste. Din inițiativa și sub conducerea partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu, în toate aceste domenii vitale ale construcției socialiste perfecționarea se manifestă ca o trăsătură fundamentală, ca una din sursele transformărilor calitative înnoitoare. Larga deschidere spre nou, spre factorii dinamizatori ai progresului reflectă capacitatea partidului de a orienta științific eforturile națiunii noastre socialiste, de a se manifesta ca purtător al autenticei inițiative istorice.

Succesele obținute în toate domeniile confirmă faptul că măsurile de perfecționare inițiate de partid, de secretarul său general au un rol dinamizator asupra dezvoltării economice și sociale a țării, deschizând calea valorificării resurselor materiale și umane, ridicării reale a eficienței activității economice, generând un impuls puternic realizării actualului cincinal înainte de termen.

Contribuția tovarășului Nicolae Ceaușescu la rezolvarea problemelor teoretice și de construcție practică a socialismului în țara noastră se materializează și în fundamentarea tezei privind caracterul legic al întăririi continue a rolului conducător al partidului. Perfecționarea activității organizațiilor de partid, creșterea combativității lor față de lipsuri și neajunsuri, amplificarea muncii organizatorice și politice-educative a acestora reprezintă o cheazășie a succeselor în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Semnificativ pentru procesul de continuă adâncire a democrației socialiste este dezvoltarea cadrului organizatoric menit să înlesnească participarea directă, tot mai intensă a maselor la conducerea treburilor obștești. Dialogul permanent cu poporul, ca principală metodă de conducere a partidului și statului, și-a găsit expresie într-un șir de manifestări cu amplă rezonanță, consfătuiri republicane pe ramuri de activitate, vizite de lucru ale secretarului general al partidului în județe, cu prilejul cărora a fost analizat, într-un spirit de înaltă exigență, modul cum sînt aplicate hotărârile congreselor, ale conferințelor naționale, au fost adoptate operații măsuri eficiente pentru înlăturarea deficiențelor, pentru ridicarea activității la un nivel mereu superior.

Perioada ultimilor ani este elocventă pentru consecvența cu care partidul nostru se călăuzește după concepția potrivit căreia un factor primordial al întregii activități de transformare revoluționară a societății îl constituie formarea omului nou, caracterizat printr-o înaltă conștiință socialistă, un larg orizont cultural, prin atitudinea înaintată în muncă, familie și societate. În spiritul programului ideologic ca parte integrantă a procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate se desfășoară, pe multiple planuri, o vastă activitate politică-educativă avînd drept obiectiv fundamental însușirea organică de către toți oamenii muncii a spiritului revoluționar, așezarea fermă a relațiilor sociale pe baza principiilor eticii și echității socialiste. Această activitate, aflată permanent pe agenda de lucru a secretarului general al partidului nostru, care a cuprins în sfera ei de influență cele mai largi mase ale populației, cu precădere tineretul, își arată tot mai mult roadele în stimularea cultului muncii, a atitudinii înaintate față de avutul obștesc, în întărirea ordinii și disciplinei

în producție și în viața socială, în promovarea intransigenței împotriva oricăror influențe ale ideologiei și moralei burgheze, ca și a manifestărilor vechiului în modul de gândire și de comportare. Principala cerință pe care partidul o pune în fața activității politice-ideologice constă în cultivarea stăruitoare a sentimentului înaltei responsabilități sociale, astfel încât toți cetățenii să judece fiecare act social prin prisma intereselor generale ale poporului, ale societății.

Întreaga activitate de educație socialistă a maselor este orientată de către partid spre o strinsă legătură cu activitatea productivă, cu practica social-politică, ca principal teren de formare a conștiinței socialiste.

În lumina acestei concepții, desfășurarea unei permanente activități politice-ideologice și de educație socialistă reprezintă un atribut esențial al exercitării rolului conducător al partidului, o necesitate obiectivă în întreaga perioadă de edificare a socialismului și comunismului.

Pornind de la datele realității sociale, de la spiritul creator al teoriei socialismului științific, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, a formulat ideea de mare semnificație teoretică și practică potrivit căreia în condițiile societății socialiste rămânerea în urmă a conștiinței sociale față de existența socială nu are un caracter fatal, că partidul dispune de toate condițiile pentru ca, pe baza unei vaste activități politice-educative, să ridice conștiința socială a oamenilor la nivelul noii lor existențe obiective. Subliniind necesitatea combaterii concepției de natură să conducă la pasivitate, la atitudini de toleranță față de deprinderi și manifestări retrograde, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că „este necesar să nu ne mai închinăm în mod fatalist în fața tezei că conștiința rămâne în urma dezvoltării bazei materiale, ci să înțelegem că, dezvoltând baza materială, avem posibilitatea — și trebuie să facem — ca conștiința să se ridice la nivelul bazei materiale și chiar să devină ea însăși o forță materială mobilizatoare, în stare să călăuzească întreaga noastră activitate, să lumineze calea poporului nostru spre societatea socialistă multilateral dezvoltată, spre comunism“. Această teză constituie, de asemenea, o contribuție a partidului nostru la dezvoltarea creatoare a teoriei marxist-leniniste.

Rezultatele activității ideologice și de educare socialistă își găsesc expresia în participarea entuziastă a întregului popor la transpunerea în viață a programului partidului, în atitudinea înaintată manifestată în munca pentru slujirea intereselor generale ale societății, în spiritul și atitudinea hotărâtă cu care oamenii muncii acționează pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate.

Avînd la bază analiza multilaterală a fenomenelor și legilor obiective ale evoluției sociale, cunoașterea realităților internaționale contemporane, a fenomenelor noi care apar în geografia politică a lumii, politica internațională a Partidului Comunist Român, a României socialiste, în a cărei fundamentare rolul decisiv revine tovarășului Nicolae Ceaușescu, se distinge, de asemenea, prin realism și obiectivitate, printr-un profund caracter științific; ea răspunde imperativelor majore ale cauzei păcii, colaborării și înțelegerii între popoare, luptei împotriva imperialismului, pentru progres social.

Activitatea internațională a Partidului Comunist Român și statului nostru este orientată spre promovarea fermă a principiilor noi de relații

între state : deplina egalitate în drepturi, respectarea independenței și suveranității naționale, neaměstecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau la amenințarea cu forță, dreptul fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale. Aceste principii, îmbrățișate tot mai larg de popoare, se afirmă cu tot mai multă acuitate ca singurele în măsură să chează și să normalizeze relații normale și fructuoase între state, să evite noi conflicte, să însănătoșească climatul internațional.

În spiritul concepției socialismului științific, Partidul Comunist Român îmbină armonios preocupările pentru dezvoltarea pe o treaptă superioară a națiunii, pentru întărirea continuă a statului nostru socialist, a independenței și suveranității sale, cu dezvoltarea solidarității internaționaliste.

Viața însăși confirmă că numai prin întărirea fiecărei națiuni, a statelor naționale independente, prin respectarea intereselor lor legitime se creează condițiile pentru dispariția oricăror neîncrederi și animozități, pentru întărirea solidarității internaționale în lupta împotriva politicii imperialiste, neocolonialiste, pentru libertate, pace și progres ; la rîndul lor, legăturile de solidaritate internațională între popoare, relațiile de prietenie și colaborare dintre ele se pot dezvolta tocmai consolidîndu-se independența și libertatea națiunilor. Opunerea celor două laturi — național și internațional, patriotism și internaționalism — sau conceperea unității lor ca subordonarea uneia față de cealaltă sînt depășite istoricește și profund dăunătoare în etapa istorică actuală, nu pot decît să prejudicieze atît intereselor fiecărei țări, cît și întăririi solidarității internaționaliste.

Partidul nostru pornește de la aprecierea profund realistă că solidaritatea internațională are, în fiecare etapă istorică, un conținut concret, determinat, care evoluează dialectic, potrivit transformărilor și mutațiilor petrecute în lume, condițiilor în continuă schimbare și cerințelor mereu noi ale procesului revoluționar. De la sprijinirea morală și materială a luptelor sociale din diferite țări, din perioada de început a mișcării muncitorești internaționale, conceptul de internaționalism și-a lărgit considerabil conținutul, incluzînd laturi noi, ca, de pildă, solidaritatea principală cu toate țările socialiste și partidele comuniste și muncitorești, cu mișcările de eliberare națională, cu lupta popoarelor pentru dezvoltarea independentă, împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului.

Este meritul istoric al partidului nostru, personal al tovarășului Nicolae Ceaușescu, că, în condițiile realităților lumii contemporane, cînd consolidarea independenței constituie o cerință logică, progresistă, revoluționară, aflată la ordinea zilei, și cînd se cere o aplicare strictă a principiilor autonomiei și egalității în drepturi a tuturor partidelor, neaměstecul în treburile interne, stimei, respectului și sprijinului reciproc, conținutul internaționalismului proletar să fie definit tocmai ținînd seama de aceste cerințe. „Nu trebuie uitat nici un moment — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — că apărarea libertății și independenței este o condiție esențială a îndeplinirii idealurilor socialismului și comunismului în lume, că aceasta constituie adevărata piatră de încercare a adevăratului internaționalism proletar revoluționar“.

Victoria revoluțiilor proletare, socialiste într-o serie de țări, apariția pe scena istoriei a statelor socialiste, opțiunea tot mai largă a unor popoare care pășesc pe calea dezvoltării independente pentru calea socialistă pun

în evidență realitățile noi ale lumii contemporane. Partidul nostru apreciază că, în contextul acestor realități, crește tot mai mult rolul partidelor comuniste și muncitorești în organizarea și conducerea luptelor revoluționare de transformare a societății omenеști, pentru instaurarea unei noi ordini internaționale, bazată pe dreptate și echitate.

În condițiile creșterii și diversificării activității partidelor comuniste și muncitorești în epoca contemporană nu mai este posibilă existența vreunui centru care să-și propună coordonarea activității partidelor comuniste și muncitorești. Trebuie realizată o colaborare bazată pe deplină egalitate, care să excludă orice amestec în treburile interne ale altor partide.

Ceea ce trebuie să definească relațiile dintre partidele comuniste în epoca contemporană potrivit concepției P.C.R., a secretarului său general sînt consultările frățești, care nu iau decizii și nu fixează linii de conduită obligatorii care să ducă la încordarea și alterarea relațiilor dintre partide, la imixțiuni în treburile lor interne, la etichetări și blamări, sau care să se termine chiar cu excomunicarea unor partide.

Partidul nostru consideră aceste consfătuiri, fie ele bilaterale, regionale sau mondiale, ca important mijloc de schimb de experiență, în care fiecare partid reține ceea ce e necesar și se adecvează la activitatea lui și renunță la ceea ce nu-i corespunde.

Pornind de la importanța deosebită pe care o prezintă unitatea de acțiune a partidelor comuniste și muncitorești, partidul nostru își întărește tot mai mult legăturile de prietenie, colaborare și solidaritate cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste și muncitorești. În această perioadă, datorită activității susținute a tovarășului Nicolae Ceaușescu, cunoscător al marilor mutații politice din lumea contemporană, s-au intensificat relațiile de colaborare cu partidele socialiste și social-democrate, cu mișcările de eliberare națională, cu partidele de guvernămînt din țările în curs de dezvoltare, cu alte partide și organizații revoluționare, progresiste, democrate. În același timp, în spiritul principiilor coexistenței pașnice, România militează pentru extinderea și amplificarea raporturilor reciproc avantajoase cu toate țările lumii, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale — imperativ vital pentru progresul omenirii.

Legat de aceasta, o contribuție creatoare au adus partidul nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu la definirea conceptului noii ordini economice și politice internaționale. Încă de la Congresul al IX-lea al P.C.R. statuarea necesității unor relații noi între state și a principiilor pe care acestea trebuie să se întemeieze a prefigurat elaborarea în timp, într-o viziune teoretică creatoare, a conceptului românesc asupra unei noi ordini economice și politice internaționale înfățișat în Raportul tovarășului Nicolae Ceaușescu la cel de-al XI-lea Congres al partidului. Mai mult decît atît, întreaga activitate practică a României socialiste pe tărîmul vieții internaționale ilustrează orientarea fermă spre întărirea solidarității și dezvoltarea colaborării cu țările în curs de dezvoltare.

Este vorba de un ansamblu de măsuri vizînd așezarea pe baze cu adevărat echitabile a raporturilor economice și a schimburilor comerciale, însănătoșirea sistemului valutar-financiar, dezvoltarea largă a colaborării reciproc avantajoase și sprijinirea de către întreaga comunitate internațională a eforturilor depuse de popoarele din țările în curs de dezvoltare.

În același timp, depășirea decalajelor și eliminarea fenomenului de subdezvoltare reprezintă astăzi o cauză comună a omenirii în ansamblu, o expresie superioară a solidarității umane la nivelul planetei. Instaurarea unei noi ordini nu se reduce la o simplă redistribuire a avuției mondiale, ci este chemată să dea un impuls dinamic dezvoltării tuturor țărilor, a tuturor popoarelor.

Clădirea unei astfel de structuri noi a raporturilor interstatale reprezintă o amplă operă constructivă de proporții planetare, dar, în același timp, este o luptă în care sînt angajate de pe acum imense forțe sociale și politice ale contemporaneității. Este astăzi în puterea popoarelor să împiedice alunecarea acestei confruntări istorice pe făgașul războiului și distrugerii, să asigure triumful rațiunii, să ofere generațiilor viitoare posibilitatea de a trăi într-o lume a păcii și a colaborării. Analizînd cu sobrietate și realism cursul evenimentelor internaționale, relevînd cu răspundere pericolele ce amenință încă pacea și securitatea mondială, partidul nostru înfățișează o viziune optimistă asupra viitorului omenirii, viziune izvorîtă din încrederea nestrămănutată pe care o are în înțelepciunea popoarelor, în capacitatea lor dovedită de a determina, prin acțiune conștientă și organizată, soluții conforme imperativelor istoriei. În munca și lupta pentru o ordine mondială superioară este necesară participarea activă și contribuția tuturor statelor, a tuturor națiunilor, a tuturor forțelor care doresc să înalțe și să ducă mai departe în timp civilizația umană.

Dezvoltarea socială contemporană, evenimentele internaționale impun mai mult ca oricînd întărirea pe baze noi a unității clasei muncitoare, a tuturor forțelor revoluționare, progresiste. O importanță primordială au, în această direcție, colaborarea și unitatea dintre comuniști și socialiști. Și în acest domeniu este meritul istoric al P.C.R., al tovarășului Nicolae Ceaușescu, care, ținînd seama de experiența istorică, a proclamat ca principiu necesitatea reconcilierii istorice între partidele comuniste și socialiste, ca bază pentru întărirea colaborării lor, a frontului antimonopolist și antiimperialist, pentru creșterea unității forțelor păcii și colaborării internaționale.

Abordarea realistă a tuturor proceselor vieții contemporane, soluțiile originale și îndrăznețe în rezolvarea unor probleme complexe ale dezvoltării României socialiste, participarea activă a țării la viața internațională reprezintă contribuții concrete și de valoare aduse de Partidul Comunist Român la îmbogățirea teoretică și practică a experienței revoluționare, internaționale, a tezaurului comun al gândirii social-politice universale. La aceasta, un merit remarcabil a revenit și revine secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, promotor îndrăzneț al nobilelor idealuri ale comunismului, ale păcii și înțelegerii între popoare, aportului său activ, original la studierea, interpretarea și soluționarea științifică a problemelor pe care le ridică edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate în România, definirea țelurilor de luptă ale forțelor înaintate de pretutindeni, precum și a relațiilor dintre acestea.

Evoluția forțelor armate române în procesul transformărilor revoluționar-democratice

General-maior dr. ILIE CEAUȘESCU
General-maior dr. CONSTANTIN OLTEANU

Istoria armatei române este legată nemijlocit de întreaga istorie și luptă a poporului român împotriva dominației străine, pentru apărarea independenței naționale, pentru progres social. Armata noastră nouă de astăzi este purtătoarea și continuatoarea demnă a mărețelor tradiții de patriotism și spirit de jertfă dovedite de înaintași în momentele grele prin care a trecut patria noastră. Ea duce cu cinste mai departe strălucitele fapte de arme înscrise în istoria națională de arcașii lui Mircea cel Bătrîn, de plăieșii lui Ștefan cel Mare, de luptătorii lui Mihai Viteazul și altor domnitori, care nu și-au precupețit niciodată viața pentru apărarea pământului țării împotriva cotropitorilor ; ea continuă minunatele tradiții ale pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ale eroicilor soldați din Dealul Spirii care și-au vărsat singele pentru cauza revoluției de la 1848 ; este urmașa glorioșilor dorobanți — „români de viță veche“, care, în redutele de la Plevna și Grivița, de la Rahova și Smîrdan au pecetluit, în 1877, independența deplină de stat a României ; a eroilor de la Oituz, Mărăști și Mărășești, care în timpul primului război mondial au apărut cu trupul lor pământul strămoșesc împotriva ocupanților militariști germani, au căzut pe câmpul de luptă pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale a patriei.

Armata noastră socialistă este creația și opera Partidului Comunist Român, a politicii sale marxist-leniniste, desfășurată timp de decenii. Raporturile strânse ale partidului cu armata în perioada interbelică, participarea activă a forțelor armate la înfăptuirea insurecției naționale din August 1944 și la războiul împotriva Germaniei fasciste au avut un rol de mare însemnătate în procesul de făurire a armatei noi, populare, apărătoare de nădejde a cuceririlor revoluționare, a independenței patriei. Acest proces s-a amplificat în perioada transformărilor revoluționare ale societății noastre, căpătînd un conținut nou o dată cu cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și trecerea la construirea socialismului.

Făcînd o profundă analiză marxist-leninistă a situației concrete existente în România după victoria insurecției naționale și antiimperiale, partidul comunist a elaborat obiectivele ce urmau să fie îndeplinite în etapa respectivă pentru asigurarea mersului ascendent și continuu al procesului revoluționar spre edificarea socialismului în țara noastră. Ținînd seama de specificul situației care se crease în România prin participarea armatei, în totalitatea ei, la înfăptuirea gloriosului act de la 23 August 1944, ca și de necesitatea angajării imediate a potențialului militar al țării în războiul antihitlerist, P.C.R. și-a stabilit o linie concretă și originală de transformare a vechii armate române, într-o armată de tip nou, care să slujească interesele poporului muncitor. Politica partidului comunist în problemele militare, de transformare a vechiului organism într-unul revoluționar, prevedea efectuarea treptată de transformări de structură, profunde, în toate sferile de activitate ale sistemului militar, pe calea democratizării armatei. Aceasta presupunea, în primul rînd, înlăturarea elementelor reacționare, menținerea elementelor sănătoase, provenite din rîndurile maselor populare, care-și dovediseră atașamentul față de interesele majore ale poporului român în încheștarea pe viață și pe moarte cu trupele hitleriste și erau ferm hotărîte să sprijine acțiunile revoluționare întreprinse de P.C.R. în perioada respectivă. Aceste elemente constituiau marea majoritate a armatei, pe care P.C.R. urma s-o completeze cu muncitori, țărani și intelectuali, cu activiști de partid. De reținut este faptul că procesul de transformare revoluționară a armatei române într-o armată de tip nou a fost realizat în cadrul amplului proces de democratizare a aparatului de stat, a întregii vieți politice din România.

Politica militară a P.C.R., stabilită în concordanță cu realitățile din România, era o politică originală, constituind, în același timp, o contribuție de seamă a partidului nostru la îmbogățirea teoriei și practicii marxist-leniniste în domeniul respectiv.

Procesul de transformare a armatei române într-o armată de tip nou a început încă de la 23 August 1944, cînd aceasta s-a alăturat în totalitatea ei forțelor insurecționale, prin aceasta aderînd, de fapt, la platforma revoluționară de salvare a țării, elaborată de partidul comunist și însușită de toate forțele democratice și patriotice din România.

Partidul Comunist Român a avut permanent în vedere ca, concomitent cu participarea la războiul antihitlerist, armata să fie alături de forțele progresiste în lupta împotriva reacțiunii. În acest sens, partidul a acordat o atenție deosebită activității politice în cadrul armatei, atît în rîndul trupei cît și al ofițerilor și generalilor, lucru ce se impunea cu atît mai mult cu cît reacțiunea își mai punea speranțe în unele cadre militare, în scopul realizării planurilor lor. O deosebită însemnătate pentru desfășurarea acestui proces a avut-o faptul că „23 August 1944 a însemnat nu numai înlăturarea oricăror interdicții pentru activitatea forțelor politice progresiste, ci a consemnat pentru prima oară afirmarea ireversibilă a Partidului Comunist Român ca forță de guvernămînt, care cîștiga locul de factor conducător al societății românești”¹. Aceasta a

¹ G-ral locot. Ion Coman. *Întărirea continuă a legăturii dintre armată și popor — componentă a operei de făurire a noii organizații militare, în Momente din făurirea și întărirea armatei Republicii Socialiste România*, p. 26.

determinat creșterea intensității și lărgirea spațiului de exercitare a influenței ideilor înnoitoare asupra armatei în întregul ei.

Aceste direcții de acțiune au fost prezente în toate documentele elaborate de P.C.R. după 23 August 1944, referitoare la caracterul și rolul armatei. În acest sens, în apelul C.C. al P.C.R., publicat în primul număr legal al ziarului „Scînteia”, se sublinia că, pentru ca armata să-și îndeplinească cu succes îndatoririle către țară și popor, se impunea reorganizarea ei temeinică, prin curățirea de toate elementele profasciste și reacționare. „În ostirea noastră trebuie să domnească noul duh de viață democratică, corespunzător năzuințelor și voinței întregului popor”². Partidul Comunist Român preciza cu claritate că „nu-i poate fi indiferentă starea forțelor armate ale țării”³.

În perioada respectivă trebuiau întreprinse acțiuni menite să asigure penetrarea largă în armată a influenței forțelor democratice, în frunte cu P.C.R. Pentru aceasta era necesară antrenarea cadrelor militare la îndeplinirea obiectivelor antifasciste și general-democratice ale revoluției noastre populare, neutralizarea influențelor negative, lămurirea militarilor asupra sensului luptei forțelor democratice, precum și asupra caracterului drept al războiului antihitlerist. Pentru realizarea unor asemenea deziderate, P.C.R. s-a preocupat de dezvoltarea și consolidarea legăturilor sale cu unitățile și formațiunile militare, mai ales cu cele din țară, unde posibilitățile de acțiune erau mult mai mari, în scopul mobilizării lor la sprijinirea luptei maselor pentru rezolvarea problemelor de interes vital ale poporului român; au fost luate măsuri pentru întărirea organizatorică și politică a organizațiilor de partid din unități și îndeosebi pentru crearea altora noi; în cadrul organizațiilor regionale și județene ale P.C.R. s-au constituit, încă din toamna și iarna anului 1944, resoarte militare care coordonau toate acțiunile desfășurate în vederea democratizării armatei.

Problemele complexe și dificile ale armatei erau amplu dezbătute de ziarul „Scînteia”, care, începînd din luna octombrie, a înființat rubrica specială *Armata să fie a poporului*, cît și de alte organe de presă ale P.C.R. și ale celorlalte organizații democratice. Partidul comunist milita în această perioadă pentru stabilirea unei legături organice, indestructibile între popor și armată, pentru ca „niciodată un dușman al poporului să nu poată folosi armata împotriva neamului. Aceasta înseamnă ca armata să apere poporul, să-i fie scut și sabie împotriva inamicilor externi și uneltelor lor interne”⁴. Ca urmare a acțiunilor ferme ale P.C.R., ale forțelor democratice, au fost luate, încă din toamna anului 1944, măsuri ce deschideau calea democratizării armatei. Astfel, s-a legiferat înlăturarea din cadrele active ale armatei a unor elemente necorespunzătoare, s-au întreprins măsuri pentru interzicerea propagandei antidemocratice, pentru reprimirea în cadrele armatei a unor generali și ofițeri superiori care fuseseră trecuți în retragere sau în rezervă de către regimul antonescian⁵, a fost abrogată legea antonesciană pri-

² „Scînteia” din 21 septembrie 1944.

³ „Scînteia” din 22 septembrie 1944.

⁴ „Scînteia” din 5 martie 1945.

⁵ „Monitorul oficial”, nr. 205 din 6 septembrie 1944, p. 6248.

vind pedeapsa corporală în armată⁶. Totodată, sub presiunea forțelor democratice, au fost emise o serie de decrete-legi referitoare la : abrogarea legii rasiste de recrutare⁷; abrogarea obligației ofițerilor și subofițerilor de a se căsători doar cu soții cu dotă⁸ etc.

În același timp, Partidul Comunist Român a militat pentru educarea militarilor în spiritul unei înalte conștiințe cetățenești, a disciplinei liber consimțite, izvorâtă din înțelegerea adâncă de către fiecare militar, indiferent de grad, a misiunii ce revenea armatei în noile condiții, ale putericei lupte revoluționare. „Ostașii din cazărmi și garnizoane ca și cei de pe front — sublinia „Scînteia“ — trebuie să-și facă datoria. Fiecare ostaș concentrat sau activ trebuie să se gîndească mai întîi la interesele generale ale patriei și apoi la interesele lor personale. Întîi trebuie distrus definitiv fascismul, iar în urmă fiecare își va primi răsplata sa“⁹.

O altă coordonată a activității P.C.R. în această perioadă a fost acordarea de drepturi politice militarilor de orice grad, condiție esențială, indispensabilă pentru democratizarea armatei. Pe aceeași linie, partidul s-a preocupat de îmbunătățirea situației familiilor militarilor, atît ale ostașilor care luptau pe front, cît și ale celor care se pregăteau în cazărmlle din țară.

Un rol important în strîngerea legăturilor dintre armată și popor l-a avut lupta fermă a partidului comunist pentru îmfăptuirea reformei agrare, faptul că împrîrietărirea luptătorilor de pe front stătea pe primul plan, așa cum prevedea Platforma F.N.D. Luptînd împotriva acelor care se opuneau realizării acestui deziderat major, la ordinea zilei, P.C.R. declara că „amînarea reformei agrare slăbește efortul de război“ și că „țărani ostăș vor lupta cu și mai multă însuflețire și-și vor dărui viața neprecupețînd nimic în lupta contra hoardelor fasciste, atunci cînd vor ști că pămîntul pe care îl apără este al lor, atunci cînd vor ști că familiile lor, urmașii lor, nu vor mai fi robi la moșieri“¹⁰. Politica Partidului Comunist Român a fost puternic sprijinită de militarii de pe front care, prin scrisori trimise în țară, cereau, la rîndul lor, îmfăptuirea imediată a reformei agrare.

O direcție de primă importanță a activității desfășurate de comuniști în rîndurile militarilor consta în relevarea caracterului drept, eliberator al războiului antihitlerist. Comuniștii și uteciștii, alți patrioți antifasciști explicau militarilor — prin munca de la om la om, precum și prin intermediul presei revoluționare — sensul nou al războiului și țelurile lui eliberatoare. „Armata română — sublinia „România liberă“ — a găsit calea adevăratei lupte, lupta patriotică a întregului popor împotriva hitleriștilor crotropitori“. Ziarul releva că de la 23 august ostașii români luptau „într-un război drept, război de eliberare a țării“ de crotropitorii hitleriști și că întregul popor român înconjoară cu dragoste lupta lor plină de elan și jertfă, pentru că ea era, în același timp, „lupta întregului popor pentru libertate, independență și o viață mai bună“¹¹.

⁶ „Monitorul oficial“, nr. 223 din 27 septembrie 1944, p. 6429.

⁷ „Monitorul oficial“, nr. 202 din 2 septembrie 1944, p. 6235.

⁸ „Monitorul oficial“, nr. 227 din 2 octombrie 1944, p. 6480.

⁹ „Scînteia“ din 21 ianuarie 1945.

¹⁰ „Scînteia“ din 2 noiembrie 1944.

¹¹ „România liberă“ din 4 septembrie 1944.

Caracterul profund patriotic al politicii P.C.R., lupta sa consecventă pentru salvagardarea intereselor majore ale poporului român au avut ecou pozitiv și în rîndurile corpului ofițeresc și al generalilor, pînă la nivelele superioare. La procesul de raliere treptată a armatei la politica P.C.R. au contribuit, desigur, mai multe elemente, cum au fost: activitatea dusă de comuniști în armată încă de la crearea P.C.R. și atragerea de partea forțelor antihitleriste a unor generali și ofițeri superiori, cu sentimente patriotice; preocupările P.C.R., după 23 August 1944, în direcția rezolvării unor probleme fundamentale ale armatei și politica sa justă susținută de masele populare; apelurile sale către armată, pătrunse de un puternic spirit patriotic și activitatea neobosită a comuniștilor de susținere a frontului antihitlerist; reliefarea cu diferite prilejuri, și mai ales prin intermediul presei, a vitejiei și eroismului ostașilor români de pe front, procesul revoluționar general care se desfășura în țară etc. O deosebită importanță a avut propagarea de către comuniști printre ofițeri și militari a concepției materialist-dialectice despre natură și societate, despre inevitabilitatea pieirii orînduirii capitaliste și a victoriei societății socialiste, despre misiunea și rolul armatei în cadrul noii societăți. Acțiunile partidului comunist, cursul evenimentelor au avut ca rezultat delimitări și deplasări în corpul de comandă, ce aveau să aducă treptat alături de comuniști și aliații lor o parte însemnată a cadrelor superioare, să împingă pe poziții defensive și să izoleze pe acei ofițeri care, prin originea și legăturile lor de clasă, nu se puteau desprinde de interesele minorității exploatatoare. În ziarul „Înainte“, organul Comitetului regional Oltenia al P.C.R., se arăta că „ofițerii noștri au izbutit să reziste înfrîuririi fasciste [...], și-au păstrat independența de gîndire [...] și-au făcut concepții cu adevărat democratice asupra vieții în general și a vieții militare în special“. În concluzie, se menționa că „sînt în rîndurile armatei ofițeri de elită, cheazășie pentru viitorul armatei, pentru viitorul țării“¹².

Cînd lupta dusă pentru puterea de stat a ajuns la apogeu, cînd valul revoluției populare zdruncina grav pozițiile politice ale reacțiunii, liderii partidelor politice reacționare și monarhia au încercat, ca o ieșire din situația ce se crease, să recurgă la forța armată, dînd cuvînt de ordine în acest sens. În această situație, P.C.R. și-a intensificat, pe toate planurile, activitatea de influențare a militarilor pentru a-i determina să fie alături de mase, subliniind în mod deosebit comunitatea de interese ce exista între armată și popor, necesitatea participării militarilor alături de masele largi populare în lupta pentru instaurarea unui guvern democratic, pentru progres social. „Armata și poporul — sublinia „Scînteia“ din 4 februarie 1945 — trebuie să formeze un bloc puternic în interesul înalt al țării, peste voința căruia nimeni să nu mai îndrăznească a trece vreodată“. La 22 februarie 1945, cînd masele erau în plină efervescență revoluționară și în ofensivă deschisă împotriva reacțiunii, Frontul Național Democrat a lansat un vibrant apel, publicat în ziarul „Drum nou“ din 26 februarie 1945, în care, adresîndu-se militarilor de toate gradele, se spunea: „Voi nu trebuie și nici nu puteți fi de partea moșierimii și a

¹² „Înainte“ din 28 octombrie 1944.

uneltelor ei... Alăturați-vă cu toți demonstrațiilor organizate de Frontul Național-Democratic...”

În februarie 1945, în rîndul unităților de pe front a fost răspîndit manifestul *Ofițeri, subofițeri și ostași*, în care se sublinia că armata „este chemată să apere existența poporului, să-i asigure liniștea necesară muncii și prosperității”. Manifestul se încheia cu cuvintele : „Alăturați-vă și încadrați-vă acestei lupte alături de F.N.D. pentru că de rezultatul ei depinde existența voastră demnă și soarta întregului popor, pentru că numai aceasta este calea care duce către libertatea, progresul și prosperitatea națiunii române”¹³. În același timp, în unitățile din țară a fost răspîndit un manifest-chemare al Consiliului F.N.D., intitulat *Ofițeri, subofițeri și soldați*. Au fost întreprinse acțiuni și pe plan local, între care amintim manifestul difuzat de Comitetul F.N.D. din Brașov, prin care militarii erau chemați să sprijine lupta maselor pentru instaurarea unui guvern al F.N.D. Totodată, acum s-au lărgit și întărit legăturile P.C.R. cu unitățile militare. Numai în Capitală, în luna februarie 1945, partidul comunist avea legături temeinice cu un număr însemnat de ofițeri și soldați din 24 de unități, subunități și formațiuni militare.

Rezultatul unei astfel de activități nu a întârziat să-și arate roadele. Unitățile militare au refuzat să execute ordinele guvernărilor reacționari, care le cereau să tragă în popor. Într-o serie de orașe, din toate părțile țării, militarii au luat parte la mitinguri și demonstrații. În cuvîntul rostit cu aceste prilejuri, unii ofițeri superiori — așa cum a făcut la Iași șeful de stat major al Corpului 4 armată — au asigurat pe manifestanți că armata este alături de lupta și năzuințele maselor populare.

Deosebit de grăitor pentru deplasările care avuseseră loc în rîndurile armatei este faptul că la București, în ziua de 24 februarie 1945, cînd a fost dezlănțuit un atac armat asupra demonstrației a circa 500 000 de cetățeni care cereau un guvern democratic, masa soldaților și ofițerilor patrioți a fost alături de popor, iar numeroase cadre ale armatei au luat atitudine deschisă împotriva încercării reacțiunii de a declanșa un război civil. Astfel, în scrisoarea adresată regelui, și publicată în presă, după represiunea din 24 februarie 1945, de un grup de generali și ofițeri superiori ce ocupau poziții însemnate în ierarhia militară, se arăta : „Declarăm că ne desolidarizăm de acțiunea și de declarațiile generalului Nicolae Rădescu, considerîndu-le pe amîndouă dăunătoare intereselor armatei și ale țării”¹⁴. Era un fapt fără precedent în anele armatei, cu un larg ecou în rîndurile soldaților și ofițerilor, care vădea că drumul început, de democratizare a armatei, era ireversibil.

Prin lupta maselor, conduse de P.C.R., la 6 martie 1945 a fost instaurat primul guvern revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-tărănesc din istoria țării, prezidat de dr. Petru Groza, expresie a colaborării largi a forțelor ce se pronunțau pentru adînci transformări revoluționare, sociale și politice.

Instaurarea guvernului revoluționar-democratic a creat cadrul adecvat unor largi posibilități de accelerare a procesului de transformare

¹³ Arhiva M.F.A., fondul M.St.M., dosarul nr. 230/56, fila 421.

¹⁴ „Scînteia” din 4 martie 1945.

a armatei, ceea ce a permis să se obțină, în timp scurt, succese remarcabile. Armata, ca fenomen social integrat, a suferit modelări importante, care s-au produs concomitent cu ansamblul schimbărilor ce au avut loc în societatea românească.

O trăsătură definitorie a noii etape a constituit-o faptul că Partidul Comunist Român exercita conducerea armatei prin intermediul guvernului democratic. Activitatea politică desfășurată de partid în rândurile militarilor se îmbina armonios cu o serie de măsuri politico-organizatorice luate de organele de stat, menite să schimbe profilul moral-politic al armatei, rolul și funcțiile ei în viața societății românești. Prin asemenea acțiuni P.C.R. își manifesta tot mai concret și hotărâtor rolul său de conducător în domeniul construcției militare. Acest rol de forță conducătoare în opera de edificare a noului organism militar, ca de altfel și în celelalte domenii, a fost dobândit de partidul comunist în mod treptat, în cursul unor crâncene bătălii împotriva forțelor reacționare; el a fost rezultatul luptelor revoluționare ale maselor largi populare, ca urmare a schimbării treptate a raportului de forțe pe arena politică a țării.

Măsurile revoluționare întreprinse de P.C.R. pe linia transformării organismului militar se materializau prin modificări esențiale în configurația generală și în structurile interne ale armatei. Restructurări importante s-au produs încă în cursul lunii septembrie 1944; acestea au vizat îndeosebi reorganizarea unor comandamente, mari unități și unități, completarea lor umană și materială, în vederea luptelor duse pentru eliberarea părții de nord-vest a țării. După desăvârșirea eliberării teritoriului național de sub ocupația fascistă armata română a cunoscut o reorganizare: s-au definitivat cadrul general și structurile interne ale forțelor de campanie (10 divizii de infanterie, 2 divizii de munte, 3 divizii de cavalerie; marile unități de uscat erau structurate în 4 corpuri de armată, iar acestea în 2 armate; apoi au mai fost prevăzute un corp aerian, unități de artilerie antiaeriană, unități speciale); s-au redus numărul și efectivele marilor unități din interior (la un corp de armată, Corpul de munte cu 2 divizii, 1 divizie de gardă regală, comandamentele teritoriale ale celor patru corpuri de armată, cercuri teritoriale, școli, formațiuni ș.a.), s-a trecut la o nouă organizare teritorială¹⁵.

Odată cu terminarea războiului s-au întreprins ample acțiuni pentru reorganizarea armatei potrivit noilor condiții. În 1945—1946 s-a trecut la restructurarea unor comandamente și mari unități și la „sistemul de mobilizare teritorial“.

În evoluția instrucției și organizării armatei un loc important ocupă ansamblul acțiunilor întreprinse în prima jumătate a anului 1947: punerea în aplicare a unui amplu „plan de activitate a Marelui stat major“ prin care se urmărea să se asigure „revizuirea principiilor de organizare și doctrină, în raport cu transformările prin care țara noastră a trecut după cel de-al doilea război mondial“¹⁶; îmbunătățirea unor programe de instrucție în spiritul prevederilor din planul respectiv; trecerea completă la organizarea de pace a armatei și definitivarea structurilor sale

¹⁵ Arhiva M.F.A., fondul nr. 948, dosarul nr. 135, filele 56—65.

¹⁶ Loc. cit., dosarul nr. 948/811, fila 196.

interne pe baza „Legii pentru organizarea armatei” și a „Legii pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale”.

În ceea ce privește efectivele militare și perspectiva dezvoltării unor arme, „Legea pentru organizarea armatei” (nr. 206/1947) răspundea anumitor restricții stipulate prin tratatul de pace. Totodată, legiuitorul încerca să soluționeze cerințe concrete izvorâte din situația specifică a țării noastre (nevoi, posibilități, situație internă și internațională, tradiții militare etc.)¹⁷.

De remarcat că în structura comandamentelor de la toate eşaloanele a fost introdusă instituția „comandanților secunzi pentru educație”, iar în sistemul învățământului militar a fost statuat „Centrul de instrucție pentru educație”, care funcționa sub conducerea directă a Inspectoratului general al armatei pentru educație, avînd un rol de mare importanță în pregătirea și formarea cadrelor sub aspect politico-moral.

Demne de reținut sînt și unele schimbări aduse prin „Legea pentru organizarea și funcționarea Ministerului Apărării Naționale”¹⁸, care consacră, în concordanță cu etapa ce se deschisese, o nouă titulatură a departamentului militar. Legea reînființa Consiliul superior al oștirii, ca organ consultativ permanent de conducere al Ministerului Apărării Naționale, chemat să se pronunțe „în toate chestiunile care privesc organizarea și pregătirea armatei, proiectele de legi militare sau proiectele de legi care interesează armata [...]”, să „soluționeze toate problemele în legătură cu selecționarea și înaintarea ofițerilor [...]”; din consiliu făcea parte, ca membru permanent, și inspectorul general al armatei pentru educație. Totodată, au fost consemnate oficial misiunea Inspectoratului general al armatei pentru educație de a conduce „întreaga activitate educativă în armată”, atribuțiile de conducere ale celor mai importante instituții și formații de educare politică și culturală, precum și drepturile de „administrare a creditelor, fondurilor și materialelor ce-i sînt repartizate”. Legea fixa rolul Marelui stat major ca „organ de studii, concepție și planificare pentru organizarea și pregătirea forțelor armate”. S-au înființat organe centrale specializate pentru conducerea instrucției și învățămîntului: Direcția superioară a instrucției, Direcția superioară a școlilor militare, Direcția liceelor militare și colegiilor pentru orfanii de război.

Sub influența prefacerilor ce aveau loc în societatea românească, s-au intensificat și preocupările pentru îmbunătățirea structurală a sistemului de pregătire militară pentru apărarea țării și, în acest cadru, a conținutului instrucției și educației militare. Motivînd necesitatea acestor căutări, Marele stat major arăta într-un studiu elaborat la începutul anului 1947 că „Poporul român, păstrător al politicii tradiționale de raporturi pașnice cu toți vecinii, nu va întreprinde niciodată vreo agresiune avînd ca scop cuceriri teritoriale sau aserviri de popoare. Prețuind pacea, nu va accepta ideea războiului decît forțat de împrejurări, numai în scopul de a-și apăra independența, libertatea, drepturile, avutul și hotarele, dacă ar fi atacat direct sau atunci cînd ar fi chemat să contribuie

¹⁷ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 141 din 24 iunie 1947, p. 5119—5127.

¹⁸ „Monitorul oficial”, partea I, nr. 141, 24 iunie 1947, p. 5110—5118.

la o cauză comună interesînd menținerea păcii“¹⁹. În acest sens era necesară o doctrină nouă, determinată de „posibilitățile și condițiile specifice ale țării, poporului și armatei noastre“, care să țină seama de „experiența ultimului război, de transformările sociale, de perfecționările aduse mijloacelor de luptă și de ultimele descoperiri tehnice în domeniul armelor noi“²⁰.

O caracteristică a procesului înnoitor care s-a desfășurat în viața armatei în perioada anilor 1944—1947 o reprezintă, astfel, continuitatea activității de pregătire a trupelor și îmbogățirea ei constantă prin asimilarea unor elemente calitative noi rezultate din prefacerea democratică a țării și din învățămintele relevate de experiența dobîndită în cel de-al doilea război mondial²¹.

Aceste orientări, deși modeste, în perioada dată, ținteau la formarea „unui luptător nou [...] mai experimentat, mai antrenat, conștient și cu personalitate“, care să fie „adevăratul ostaș-cetățean al țării, pătruns de înaltele virtuți morale, civice și ostășești, potrivit cărora să-și îndeplinească îndatoririle din convingere și să pună în serviciul patriei toată capacitatea și forța sa morală, astfel ca drepturile și libertățile cîștigate prin noua orientare a statului de după război să fie respectate și apărute“. În acest sens a fost îmbunătățit conținutul educativ al instrucției, concomitent cu creșterea ponderii educației ca disciplină de instrucție. În programele analitice pe anul 1946—1947 s-au afectat, la toate armele, ore pentru educație, apreciindu-se că „Instrucția propriu-zisă își găsește în educație un complement indispensabil care determină, în special, elementul de convingere și suportul moral necesar atît desfășurării instrucției cît și formării virtuților ostășești“²².

Procesul de transformare revoluționară a armatei a fost susținut activ prin presa militară, atît prin organul central al armatei și gazetele ostășești, cît și prin publicațiile de specialitate. Diverse analize ale publicațiilor militare apărute în cursul anului 1947 evidențiază rolul activ al unor gazete ca „Aripi noi“, „Cuvîntul grănicerilor“, „Viața geniului“, al unor reviste cu tradiție — „Revista artileriei“, „Revista infanteriei“, „Revista aeronauticii“, al „Revistei armeei blindate și motomecanizate“, înființată în acel an. Un adevărat eveniment l-a constituit în publicistica militară apariția, în octombrie 1947, a revistei „Armata“ — organ lunar al Inspectoratului general al armatei pentru educație.

Politica promovată de partidul comunist în domeniul militar pornea de la necesitatea obiectivă a făuririi noului organism militar ca parte organică a procesului revoluționar. Guvernul revoluționar-democrat, precizîndu-și în prima sa ședință orientările esențiale ale programului de guvernare, sublinia că o problemă de mare importanță „este problema armatei, problema reorganizării armatei. Trebuie să facem în așa fel încît armata noastră să simtă întreaga căldură a poporului, întregul spri-

¹⁹ Arhiva M.F.A., fondul Comitetului materialelor de război, dosarul nr. 948/811, filele 160—161.

²⁰ Loc. cit., fila 160.

²¹ Arhiva M.F.A., fondul Direcția pregătirii de luptă, dosarul nr. 227/1945—46, fila 49.

²² Loc. cit., lit. D, cota 447, p. 5—6.

jin al poporului”²³. Prin urmare, în noile condiții istorice politica partidului nostru în domeniul construcției militare a devenit o politică de stat, guvernul propunându-și, printre preocupările prioritare, înfăptuirea unor transformări esențiale în armată. Această realitate a fost limpede exprimată de dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, care releva că una dintre sarcinile cele mai mari ale poporului român și ale guvernului este democratizarea armatei, așa încît „nimeni să nu mai sape prăpastia între armată și popor”²⁴.

Ridicarea pe o treaptă calitativ superioară a activității P.C.R. pe tărîm militar impunea luarea unor grabnice măsuri de ordin organizatoric. Folosind experiența acumulată în anii ilegalității, în scopul coordonării activității de partid în armată a fost constituită o secție militară care își desfășura activitatea sub conducerea nemijlocită a Comitetului Central al partidului. A fost formată, de asemenea, o comisie centrală, alcătuită din trei membri din conducerea superioară a partidului, care se ocupa de problemele militare. Partidul comunist a trecut la reorganizarea resoartelor militare în cadrul organizațiilor regionale și județene, a luat măsuri pentru pătrunderea organizatorică în cît mai multe unități, pentru întărirea organizațiilor de partid existente în armată etc. În acest ansamblu de măsuri se înscrie și Consfătuirea cu secretarii comitetelor regionale de partid, organizată de către Comitetul Central al partidului în zilele de 15—17 noiembrie 1945. Analizînd, într-un spirit de înaltă responsabilitate, felul în care se desfășura munca în rîndurile armatei, participanții la consfătuire au înfățișat, totodată, sarcinile care stăteau în fața organelor și organizațiilor de partid în acest sector de activitate. La consfătuire s-a subliniat necesitatea unei activități intense de partid în armată, colaborarea „strînsă cu soldații și ofițerii democrați, cu ofițerii de educație și cultură, o muncă largă folosind faptul că noi sîntem adevărații patrioți și luptători pentru independența națională”²⁵.

În același timp, s-a acționat intens pentru extinderea rețelei organizațiilor de partid în armată, întărirea continuă a acestor organizații, precum și pentru creșterea numărului de membri de partid *.

Partidul Comunist Român a întreprins importante măsuri pentru organizarea și desfășurarea activității politico-educative în rîndurile maselor de militari, avînd în vedere faptul că în condițiile date căpăta o importanță excepțională clarificarea lor ideologică, educarea lor în spiritul noilor idei. Pentru promovarea accelerată a prefacerilor revoluționare în viața armatei, pentru succesul acțiunii de transformare a organismului militar existent într-un factor de sprijin al noului regim s-a constituit un aparat special destinat muncii politico-educative în rîndurile militarilor. Încă în prima ședință a guvernului democratic s-a hotărît, din inițiativa reprezentanților partidului comunist, să se alcătuiască

²³ „Scînteia” din 11 martie 1945.

²⁴ Arhiva M.F.A., fondul E.C.P., dosarul nr. 744/73, fila 23.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 1, fila 169.

* Ca urmare a intensei preocupări în direcția amintită, la sfîrșitul anului 1945, în județul Ilfov erau 15 organizații de partid, ce însumau 600 de membri de partid militari, iar în cadrul Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” existau 700 de membri de partid. În orașul București numărul membrilor de partid militari se ridica la 1 300. În organizațiile de partid din regionala Oltenia erau 520 de membri de partid militari.

în unitățile militare care se găseau pe front un aparat de educație ; astfel, în luna aprilie 1945 au fost încadrați în armata română primii lucrători politici, iar prin Ordinul general din 8 mai 1945 au fost consacrate înființarea și funcționarea acestui organism, sub denumirea de „aparatul pentru cultură, educație și propagandă” (E.C.P.)²⁶, al cărui rol era „de a realiza democratizarea armatei și reorganizarea operei de educare a ofițerilor și cadrelor inferioare, pentru apropierea armatei de întregul popor românesc”²⁷. Ulterior, în toamna aceluiași an, aparatul de educație (denumit curent aparatul politic) a fost generalizat în întreaga armată.

Aflat practic de la început sub conducerea partidului comunist — prin „Direcția superioară a educației, culturii și propagandei”, iar apoi prin „Inspectoratul general al armatei pentru educație” —, aparatul de educație a desfășurat activitatea politico-educativă în sensul comandamentelor revoluției populare, al contopirii depline a orientării militarilor cu cea a întregului popor muncitor. Legiferarea aparatului politic a fost rodul luptei hotărâte a partidului comunist și a guvernului revoluționar-democratic.

Partidul Comunist Român și guvernul revoluționar-democratic au dat o mare atenție încadrării aparatului de educație cu ofițeri și subofițeri activi și de rezervă, a căror pregătire, atitudine și activitate corespundeau cu menirea acestui organism special. Are loc, astfel, un fenomen specific condițiilor concrete din România și anume faptul că din rîndurile vechii armate se recrutau cadre destinate să organizeze și să desfășoare în mod concret acțiunea de educare și reeducare a personalului armatei, inclusiv a ofițerilor și generalilor, să imprime o orientare democratică procesului instructiv-educativ din armată.

În același timp, trebuie menționat că partidul a acordat o deosebită atenție cadrelor ofițerești tinere, care au reușit să înțeleagă mai repede sensul fundamental și rațiunea politicii comuniștilor, încadrîndu-se tot mai mult în acțiunea generală de democratizare a armatei, de transformare revoluționară a acesteia. Un exemplu elocvent în acest sens îl constituie promoțiile de ofițeri din anii 1945, 1946 și 1947, care s-au înregistrat în ansamblul eforturilor făcute pentru democratizarea armatei, au participat, în marea lor majoritate, la acțiunile întreprinse pentru sprijinirea luptelor maselor populare.

Un rol important în orientarea politică a ofițerilor din aceste promoții și în justa lor opțiune l-a avut faptul că ei au participat, fie în calitate de elevi ai școlilor militare de ofițeri, fie ca ofițeri, la cursurile organizate la Centrul de instrucție, educație, cultură și propagandă de la Breaza, audiind prelegeri ținute de activiști de partid și de stat cu o înaltă pregătire. Prin înființarea, la 2 octombrie 1945, a Centrului de la Breaza s-au pus bazele învățămîntului militar-politic în armata română, întemeiat pe concepția materialist-dialectică despre lume și societate. Cursurile acestuia au fost absolvite pînă la sfîrșitul anului 1947 de trei serii de elevi, proveniți din rîndurile ofițerilor, subofițerilor și militarilor în termen. Tot în această perioadă au mai funcționat șapte cursuri

²⁶ Arhiva M.F.A., fondul Inspectoratul general al armatei pentru educație, cultură și propagandă, dosarul nr. 44, fila 7 (Decret nr. 320 din 25 aprilie 1945).

²⁷ Loc. cit., Corespondența Direcției Superioare E.C.P., dosarul nr. 5, fila 164.

de informare, la care au participat cadre militare active, elevi ai școlilor militare de ofițeri, ai liceelor militare etc.

Activitatea desfășurată de aparatul politic a fost apreciată de Plenara C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946, care arăta că acesta a obținut succese „serioase în ceea ce privește influențarea și pătrunderea ideilor democratice în armată, în sinul marelui majorității a soldaților și în sinul celei mai bune părți a ofițerimii române”. Plenara sublinia, de asemenea, că acolo unde organele locale de partid au „înțeles just problema militară, adică a muncii de partid între militari, rezultatele sînt desigur îmbucurătoare, succesele sînt destul de frumoase, influența noastră, a partidului nostru crește pe zi ce trece”²⁸.

Formarea noilor cadre militare a constituit o preocupare principală a Partidului Comunist Român în acești ani, făcînd parte organică din politica generală a P.C.R. de formare a omului nou, cu înfățișare morală și spirituală corespunzătoare noii orînduirii sociale. Elementul esențial în acest proces îl constituia educarea și reeducarea cadrelor existente.

Una din direcțiile importante a politicii de formare a cadrelor noi a reprezentat-o măsura de a primi în rîndurile membrilor de partid pe cele mai valoroase cadre militare. Ca urmare a creșterii prestigiului și influenței partidului în rîndurile armatei, mulți ofițeri și subofițeri cereau să fie primiți în partid.

Problema formării cadrelor militare în perioada respectivă a stat în atenția Plenarei C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946, care a apreciat că în selecționarea și promovarea cadrelor militare trebuiau aplicate atît criteriul moral, cît și cel profesional, acordîndu-se o însemnătate deosebită atragerii și educării celor mai valoroase cadre militare active. „Noi — s-a subliniat la plenară — trebuie să îndreptăm munca asupra ofițerilor care și din punct de vedere al valorii profesionale, care ca militari, se bucură de încredere și popularitate. În primul rînd aceste elemente trebuie atrase în partid”²⁹.

Pe lîngă schimbările ce s-au produs în profilul spiritual al corpului de cadre al armatei, în această perioadă își au începutul și unele modificări în compoziția acestuia. Astfel, pînă la 30 decembrie 1947 au fost promovate o serie de cadre noi provenite din rîndul foștilor voluntari români în războiul antihitlerist și al ofițerilor de rezervă rechemati în activitate.

Armata a fost atrasă și la acțiunile de refacere a economiei naționale, de lichidare a urmărilor războiului. „Ostașii țării noastre — scria ziarul „Scînteia” — bravi eroi, care au purtat tricolorul românesc alături de glorioasa armată roșie în lupta pentru nimicirea mașinii de război germano-fasciste, nu s-au lăsat mai prejos în domeniul muncii pentru refacere... Ei schimbă arma, tunul și mitraliera cu care au nimicit pe ocupanții hitleriști și iau în mîinile lor aspre de oameni ai muncii uneltele cu care au început să reclădească, să refacă ceea ce au distrus criminalii hitleriști”³⁰.

²⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6, fila 200.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6, fila 203.

³⁰ „Scînteia” din 31 octombrie 1945.

Armata — care a primit pentru prima oară drept de vot — și-a dovedit atașamentul față de cauza revoluției populare și cu prilejul alegerilor din noiembrie 1946. În timpul campaniei electorale, activiști de partid și de stat au organizat consfătuiri cu cadrele de bază ale oștirii, întâlniri cu caracter electoral cu militarii de toate gradele, explicându-le sensul votării candidaților forțelor democratice. „La alegerile care se apropie — declara C. Vasiliu-Rășcanu, ministrul de război de atunci — armata se va găsi în front cu forțele democratice, alături de care au luptat și au muncit de la 23 August 1944, asigurând și mai departe libera dezvoltare a regimului democratic, singurul regim care ne poate duce înainte pe calea progresului și civilizației”³¹. În timpul alegerilor armata a fost alături de masele largi populare, contribuind la victoria în alegeri a forțelor democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român. În timp ce numărul voturilor exprimate în favoarea coaliției forțelor democratice a fost — pe plan național — de peste 70%, în armată el s-a ridicat la peste 90%. Existau, astfel, toate temeiurile ca la mitingul ce a avut loc în Piața Națiunii din București, consacrat victoriei în alegeri a Blocului Partidelor Democratice, dr. Petru Groza să aprecieze că „Armata poporului a devenit a noastră, a tuturor și va rămâne pentru totdeauna și de aici înainte, în slujba numai și numai a poporului”³².

Înfăptuirea politicii partidului de democratizare a armatei a căpătat noi valențe ca urmare a faptului că la sfârșitul anului 1947 conducerea ei a fost nemijlocit preluată de către Partidul Comunist Român, prin numirea lui Emil Bodnaraș în funcția de ministru al apărării naționale. Acesta a fost un rezultat direct al influenței și al activității P.C.R. în armată, o expresie elocventă a stadiului avansat la care ajunsese armata pe drumul transformării ei revoluționare și, totodată, a necesității imperioase de a intensifica ritmul și a lărgi conținutul acestei transformări.

Proclamarea Republicii a fost primită cu entuziasm de armata română. În cadrul unor mitinguri care au avut loc în mod spontan, militarii de toate gradele și-au exprimat bucuria față de proclamarea republicii. De asemenea, ei și-au manifestat deschis adevărată bucurie la politica partidului comunist, la țelurile regimului democrat-popular. Armata și-a găsit o concludentă expresie juridico-morală în actul depunerii jurământului față de puterea populară. Pentru prima dată în istoria sa, armata română a jurat credință poporului, s-a angajat solemn să apere cuceririle sale revoluționare, independența și suveranitatea patriei, drepturile oamenilor muncii cu adevărat stăpâni ai destinului lor.

Toate acestea au făcut ca în configurația structurală, politică și socială a armatei să se producă modificări de însemnătate esențială. În felul acesta armata se integra în mod organic în noua viață social-politică a țării, devenind o componentă importantă a ansamblului forțelor care acționau pentru realizarea năzuințelor vitale ale maselor largi populare din țara noastră.

Cucerirea puterii politice depline de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii, și trecerea la etapa construcției socialiste au marcat realizarea unor

³¹ „Glasul armatei” din 14 noiembrie 1946.

³² „Glasul armatei” din 25 noiembrie 1946.

profunde schimbări structurale și de concepție în cadrul organismului militar, punînd probleme noi și complexe în fața Partidului Comunist Român, în domeniul politicii și gîndirii sale militare.

În complexul și profundul proces revoluționar care s-a desfășurat în România după 23 August 1944, în marile bătălii economice, sociale și politice, în lupta pentru cucerirea puterii, partidul a dat o atenție deosebită democratizării, reorganizării și întăririi forțelor noastre armate.

Ca urmare a grijii și preocupării permanente manifestate de Partidul Comunist Român, țara noastră „dispune — așa cum subliniază secretarul general al P.C.R. — de o forță armată bine dotată și temeinic instruită, provenind din sinul poporului și legată strîns de popor, cu un înalt nivel de conștiință politică, pe deplin conștientă de înalta răspundere ce-i revine în marea operă istorică pe care o îndeplinește poporul nostru. Formată și dezvoltată sub conducerea nemijlocită a Partidului Comunist Român — forța politică conducătoare a întregii noastre națiuni — armata este oricînd gata să servească patria, să apere orînduirea nouă, socialistă, libertatea și independența întregii națiuni”³³.

Viața a demonstrat că politica revoluționară, marxist-leninistă promovată cu consecvență de Partidul Comunist Român a fost profund științifică și a corespuns pe deplin condițiilor concrete din România. Astăzi, armata noastră nouă, populară, născută în lupta împotriva fascismului, își ridică continuu pregătirea militară și politică pentru a fi gata în orice moment să-și îndeplinească înalta misiune de apărare a cuceririlor revoluționare, a independenței și suveranității patriei noastre socialiste.

³³ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea solemnă consacrată celei de-a XXX-a aniversări a Armatei Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1974, p. 11—12.

Dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor și formarea omului nou în concepția Partidului Comunist Român

ELENA MUREȘAN

Problematika formării și dezvoltării conștiinței socialiste a maselor ocupă în gândirea și practica politico-socială a partidului nostru un loc ce decurge din însuși faptul că socialismul înseamnă creație *conștientă*, în deplină concordanță cu cerințele legilor obiective ale dezvoltării sociale. Ca forță politică conducătoare în societate, P.C.R. s-a preocupat constant de formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a poporului, elaborînd, în fiecare etapă, strategii corespunzătoare.

Congresul al IX-lea al partidului a deschis prin progresele înregistrate în viața economică și social-politică, drumul spre o etapă superioară în edificarea noii orînduiri — aceea a socialismului multilateral dezvoltat, ale cărei obiective au fost formulate de Congresele al X-lea și al XI-lea. În acest cadru, caracterizat printr-o prodigioasă și creatoare activitate teoretico-ideologică, P.C.R. a elaborat, în documentele sale programatice, o concepție unitară, sistematică asupra dezvoltării conștiinței socialiste, „latură esențială a rolului său conducător”¹, parte intrinsecă a procesului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră², care-și găsește o expresie sintetică în Programul Partidului Comunist Român adoptat de Congresul al XI-lea.

Plecînd de la ideea că edificarea „celei mai drepte și mai umane orînduiri din cîte a cunoscut istoria”³ se realizează prin eforturile conjugate ale tuturor membrilor societății, politica partidului nostru în acest domeniu are la bază principiile umanismului socialist, care se întemeiază pe realitățile societății românești în plină dezvoltare, din care au dispărut per-

¹ Tezele Comitetului Central al Partidului Comunist Român pentru Congresul al X-lea al partidului, Editura politică, București, 1969, p. 35.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative*. 9 iulie 1971, Editura politică, București, 1971, p. 36—37.

³ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 166.

tru totdeauna exploatarea, inegalitățile de clasă, sociale și naționale. P.C.R. acționează permanent pentru ca umanismul revoluționar, care „constă în situarea omului în centrul întregii preocupări și activități a societății și, în același timp, în stabilirea unor raporturi armonioase, organice între individ și colectivitate”⁴, să se reflecte tot mai larg în toate laturile vieții sociale, să penetreze adânc conștiințele. O atare concepție și politica care se bazează pe ea implică, deci, o strînsă intercondiționare între formarea omului nou și dezvoltarea conștiinței socialiste, aceasta din urmă constituindu-se în parte integrantă a procesului, de mare complexitate, de făurire a tipului uman propriu comunismului. Avînd o asemenea finalitate, formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor reprezintă un obiectiv fundamental, în funcție de care partidul concepe și desfășoară ansamblul activității politico-ideologice.

În acest sens, sferile în care se exercită politica educativă a partidului sînt multiple, ele rezultînd din însăși accepțiunea largă a conceptului de conștiință socialistă, care cuprinde atît elemente teoretice-ideologice, cît și atitudinale, la rîndul lor factori cu rol formativ *. Conștiința socialistă presupune, astfel, „atît cunoașterea temeinică a ceea ce este valoros în domeniul culturii, științei și tehnicii contemporane, stăpînirea deplină a profesiunii, cît și însușirea concepției filozofice despre lume și societate a partidului nostru — materialismul dialectic și istoric — formarea unei atitudini cetățenești înaintate”⁵.

Importanța care revine științei, culturii și tehnicii în formarea multilaterală a omului nou, în dezvoltarea conștiinței socialiste rezidă în faptul că etapa în care se află construcția noii orînduiri confruntă țara noastră cu probleme deosebite, legate de transformarea științei într-o forță de producție nemijlocită, de modernizarea bazei tehnico-materiale a economiei și perfecționarea continuă a relațiilor de producție, de ridicarea întregii munci de conducere și organizare a activității economico-sociale la un nivel superior⁶, făurirea socialismului și comunismului realizîndu-se „pe baza celor mai noi cuceriri ale cunoașterii umane”⁷, de către oameni cu un larg orizont științific și cultural.

Componenta teoretică, de cunoaștere a conștiinței socialiste se impune cu necesitate sporită în condițiile desfășurării revoluției tehnico-științifice contemporane, ale cărei procese în curs tînd la modificarea întregului profil al producției industriale, prin modernizarea și scăderea ponderii ramurilor tradiționale în favoarea celor avansate și, în perspectivă, prin automatizarea producției. Aceste transformări schimbă, implicit, locul

⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste. 2 iunie 1976*, Editura politică, București, 1976, p. 69.

* Vezi în legătură cu acest subiect : Ion Florea, Ion Moraru, *Dezvoltarea multilaterală a conștiinței socialiste*, Editura politică, București, 1973.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1969, p. 93—94.

⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la deschiderea colocviului privind problemele științei conducerii societății. 6 martie 1972*, Editura politică, București, 1972, p. 8.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea cadrelor din domeniul științelor sociale și învățămîntului politic — 6 octombrie 1976*, Editura politică, București, 1976, p. 13.

omului în raport cu forțele de producție, deoarece progresul științei și tehnicii va depinde într-o măsură tot mai mare de capacitățile creative ale omului, de dezvoltarea sa multilaterală.

În ceea ce privește cultura, în concepția partidului nostru ea reprezintă ansamblul cunoștințelor de care societatea dispune la un moment dat și care sînt determinate, la rîndul lor, de gradul de dezvoltare a forțelor de producție, a științei și tehnicii, a învățămîntului, literaturii, artei, mijloacelor de informare în masă ⁸.

Punînd un accent deosebit asupra rolului formativ al culturii, documentele P.C.R. subliniază că în sfera acesteia trebuie considerate, în afara producțiilor contemporane și moștenirea mișcării noastre revoluționare ⁹, precum și tot „ceea ce s-a creat bun în trecut, în toate domeniile de activitate” ¹⁰. Dar, evident, preluarea trebuie să se facă reevaluîndu-se în *mod critic*, de pe pozițiile teoretice ale partidului nostru, ideile, tezele pe care le conțin aceste opere. În același timp, epoca noastră, epoca unor transformări revoluționare în toate planurile existenței materiale și spirituale, se cere oglindită în opere de autentică valoare culturală, „masele populare, geniul inepuizabil și mereu inovator al poporului” avînd „rolul determinant în crearea culturii noi” ¹¹. Acest geniu creator, purtător al particularităților spirituale ale poporului român, s-a materializat, dealtfel, de-a lungul veacurilor în monumente de frumusețe artistică și morală, cu nimic mai prejos de creațiile marilor artiști contemporani lor. Aceasta și face ca arta noastră populară să rămînă în permanență „unul din principalele izvoare de fantezie, experiență de viață și profunzime a gîndirii” ¹², menită să inspire creațiile evului socialist.

Stăpînirea deplină a profesiei — alt element component al conceptului de conștiință socialistă — se constituie în trăsătură distinctivă a omului nou, martor și participant al progresului rapid din știință și tehnologie, care face din ridicarea calificării un factor hotărîtor „pentru asigurarea dezvoltării în continuare în ritm înalt a țării noastre, pentru îndeplinirea Programului partidului” ¹³. Aflată în strînsă interdependență cu componenta teoretică a conștiinței socialiste, competența profesională implică acțiunea conștientă de însușire și valorificare a tot ceea ce apare nou în domeniul în care lucrezi, precum și de continuă autoperfecționare, de dezvoltare a capacităților creative. Măsurile aprobate de Plenara Comitetului Central al partidului din iulie a.c. privind perfecționarea organizării

⁸ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 171.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1974, p. 93.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea cadrelor din domeniul științelor sociale și învățămîntului politic*. 6 octombrie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 9.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*. 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 55.

¹² *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Conferința națională a scriitorilor*, în „Scînteia”, anul XLVI, nr. 10 814, din 27 mai 1977, p. 3.

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 61.

și funcționării învățămîntului general, liceal, profesional și superior — parte integrantă dintr-un ansamblu de acțiuni care au drept scop asigurarea unei mai bune orientări a învățămîntului spre producție, pregătirea tinerilor pentru satisfacerea cerințelor economiei naționale și ale vieții sociale la nivelul celor mai noi cuceriri ale științei și tehnicii contemporane — se înscriu în activitatea P.C.R. de organizare a cadrului instituțional în direcția necesităților prefigurate de dezvoltarea obiectivă a societății *. Vădind viziunea științifică, prospectivă a partidului nostru, aceste măsuri se caracterizează, în același timp, ca elemente componente ale politicii de educație, de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor, concepută de partid în legătură organică cu acțiunea conștientă, de edificare pe toate planurile a noii etape. Astfel, ni se relevă corelații între politica partidului în domeniul ideologic-educativ și a democrației socialiste.

În acest sens, pregătirea culturală, științifică și profesională a omului societății noastre, cu o conștiință avansată, reprezintă un mijloc și, în același timp, un rezultat al adîncirii democrației socialiste. Un mijloc, pentru că sistemul democrației socialiste presupune participarea tot mai largă a maselor la *elaborarea și îndeplinirea* politicii interne și externe a partidului și statului nostru. Or, o participare efectivă și nemijlocită la adoptarea deciziilor care privesc mersul înainte al societății nu se poate realiza decît de către oameni cu o temeinică pregătire științifică și profesională, care, pe această bază, acționează conștient și permanent în direcția perfecționării continue a sistemului, în diversele sale laturi. „Democrația socialistă — se subliniază în Program — se va dezvolta pe măsura ridicării gradului de pregătire și competență a oamenilor muncii, lărgirii orizontului de cunoaștere și nivelului lor ideologic și politic“ ¹⁴.

Formația complexă a omului nou este, pe de altă parte, un rezultat al orînduirii noastre, care a creat premisele economice, sociale și politice pentru realizarea acesteia. Cadrul juridic și instituțional democratic, precum și climatul politic menit să stimuleze inițiativa maselor, spiritul lor critic și autocritic constructiv au însemnat un puternic factor de educație politică **. În fața exigențelor de competență pe care le pretinde antrenarea maselor la conducerea efectivă a vieții economice și sociale singurul răspuns pozitiv îl reprezintă acțiunea de îmbogățire permanentă a cunoștințelor culturale, științifice și profesionale, astfel încît fiecare membru al societății „să poată aduce o contribuție din ce în ce mai substanțială, mai prețioasă, la eforturile generale de progres ale țării“ ¹⁵.

Politica P.C.R. de perfecționare continuă a democrației socialiste — inclusiv în sensul creșterii ponderii democrației participative în raport cu cea reprezentativă — se circumscrie țelului umanist, revoluționar al societății noastre — formarea omului nou, cu o conștiință avansată. În

* Vezi Suzana Gîdea, *Învățămîntul în pas cu cerințele dezvoltării economico-sociale*, în „Era socialistă“, nr. 14/1977, p. 10—13.

¹⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 132.

** Despre valențele educative ale democrației socialiste vezi: Ion Florea, *Democrație și conștiință politică*, Editura politică, București, 1976, p. 29—30.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința festivă de deschidere a Congresului al X-lea al Uniunii Tineretului Comunist, a Conferinței a X-a a Uniunii Asociațiilor Studenților Comuniști din România și a celei de-a III-a Conferințe Naționale a Organizației Pionierilor*. 3 noiembrie 1975, Editura politică, București, 1975, p. 19.

acest cadru se cere menționată crearea și funcționarea Consiliilor oamenilor muncii — „organe colective de conducere din întreprinderi și centrale, din unitățile economice și sociale... investite cu mari răspunderi și atribuții în asigurarea dezvoltării producției, înfăptuirea repartiției, gospodărirea avutului obștesc, întărirea proprietății socialiste, îmbunătățirea condițiilor de viață și muncă ale tuturor oamenilor muncii“ —, precum și a adunărilor generale ale oamenilor muncii, ca „foruri supreme de conducere colectivă“¹⁶. Acestea au dreptul de a lua decizii în toate problemele, inclusiv să propună schimbarea cadrelor de conducere în situația în care nu-și îndeplinesc răspunderile ce le revin.

Activitatea în aceste forme organizatorice democratice este menită să contribuie — ca și întregul sistem de instituții democratice în continuă perfecționare — la ridicarea conștiinței socialiste a fiecărui membru al societății noastre și formarea omului nou, la lărgirea „participării și întăririi răspunderii personale față de interesele generale ale colectivității“, care va conduce, în perspectivă, „la realizarea formei superioare, comuniste a conducerii societății de către mase“¹⁷.

Pe această linie, pentru dezvoltarea democrației muncitorești, a auto-conducerii muncitorești — școală de educare a conștiinței socialiste —, P.C.R. a hotărât instituționalizarea Congresului consiliilor oamenilor muncii ca for suprem de conducere a activității în sfera industriei, construcțiilor și transporturilor, precum și constituirea unui organism permanent de conducere, îndrumare și control al consiliilor oamenilor muncii — Consiliul Național al oamenilor muncii, expresie elocventă a democratismului societății românești, care asigură participarea la scară națională a tuturor celor ce muncesc la conducerea societății¹⁸.

Partidul nostru pornește de la faptul că munca ideologică, de propagandă are un rol deosebit de important pentru traducerea în viață a hotărârilor luate, pentru asigurarea vitalității întregului sistem de organisme democratice, în sensul că „toți cei care participă la activitatea acestor organe să înțeleagă ce au de făcut, pentru ca adunările generale să fie într-adevăr forumul de conducere a întregii activități din unitățile respective, ca aceste consilii să funcționeze ca organisme colective de conducere în toate domeniile de activitate“¹⁹.

Între elementele constitutive ale conștiinței socialiste — reprezentînd, în același timp, „cerințe fundamentale, care se condiționează și se influențează reciproc“²⁰ — componentei ideologice îi revine rolul hotărîtor. Aceasta, întrucît „În orînduirea noastră ideologia dominantă este ideologia clasei muncitoare, concepția ei despre lume și viață — materia-

¹⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul Consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*. 11 iulie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 52.

¹⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 171.

¹⁸ Vezi Creșterea rolului clasei muncitoare în conducerea societății noastre socialiste, în realizarea Programului partidului, în „Era socialistă“, nr. 14/1977, p. 6.

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei*. 9 septembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 19.

²⁰ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 94.

lismul dialectic și istoric", care trebuie să constituie fundamentul „întregii activități spirituale, desfășurate de toți factorii de stat, sociali și obștești”²¹.

Avînd caracter științific, concepția filozofică despre lume și viață a clasei muncitoare conferă *unitate de conținut* profilului spiritual al omului nou ; ea constituie axul în jurul căruia se concentrează trăsăturile specifice constructorului noii orînduiri, elementul *esențial* al conștiinței socialiste. De aceea în munca educativă a partidului, după cum se apreciază în Program, „activitatea de clarificare politico-ideologică a maselor, de formare a concepției lor filozofice materialist-dialectice și istorice, a unor convingeri științifice privind materialitatea lumii înconjurătoare”²² ocupă un loc important. Această activitate are în vedere că însușirea teoriei revoluționare a clasei muncitoare nu reprezintă un simplu proces de cunoaștere, ci înarmează partidul, pe militanții săi, cu „cunoștințele necesare desfășurării acțiunii conștiente de transformare a societății”²³, pe baza interpretării și folosirii legilor obiective ce guvernează dezvoltarea socială *în fiecare etapă dată*²⁴.

Congresul al XI-lea a hotărît în acest sens ca Comitetul Central, organele sale de specialitate să conducă și să îndrume *nemijlocit* întreaga activitate ideologică, teoretică, întreaga muncă politică și cultural-educativă, precizîndu-se că științele sociale constituie *parte integrantă* a acestei activități. „Trebuie să lichidăm cu desăvîrșire — se arată în *Raportul* la Congres — mentalitatea anarhică, mic-burgheză, că problemele istoriei, ale diferitelor științe sociale sînt doar probleme de strictă specialitate. Acestea sînt probleme ale teoriei și ideologiei comuniste, și de ele nu se pot ocupa decît acei care își însușesc și aplică ideologia și concepția comunistă despre lume”²⁵.

Relevînd relația organică dintre știință și ideologie, în condițiile societății socialiste, P.C.R. a subliniat necesitatea ca predarea *științelor sociale* să se facă în toate formele învățămîntului de stat * ; examenul de științe sociale să se introducă ca examen de bază, față de care nici un student să nu absolve facultatea, deoarece orice specialist trebuie să posede „temeinice cunoștințe ideologice comuniste”²⁶.

Între științele sociale, un rol deosebit în dezvoltarea conștiinței revoluționare revine istoriei, predării sale în lumina datelor obiective ale adevărului istoric. Activitatea ideologică și politico-educativă „trebuie să facă din istorie un puternic factor al educației patriotice, al formării unei

²¹ Tezele Comitetului Central al Partidului Comunist Român pentru Congresul al X-lea al Partidului, p. 34.

²² Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 157.

²³ Ibid.

²⁴ Nicolae Ceaușescu, *Raport la Conferința Națională a Partidului Comunist Român. 19—21 iulie 1972*, Editura politică, București, 1972, p. 82.

²⁵ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 94.

* Despre educația ideologică a tineretului studios vezi : Marian Rădoi, *Tehnică și umanism*, Editura Albatros, 1972, p. 139—145.

²⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative. 9 iulie 1971*, p. 70.

gîndiri înaintate“²⁷, care să cultive respectul față de trecutul de muncă și de luptă pentru independență și suveranitate, progres și o viață mai bună al fiecărui popor, astfel încît această disciplină să se constituie într-un mijloc de afirmare al prieteniei și solidarității între popoare, în acțiunea comună de întărire a colaborării și păcii internaționale.

Problemele teoriei și ideologiei comuniste se află în prim planul activității partidului — forța politică conducătoare a societății noastre — *în activitatea sa de zi cu zi*, „dezvoltînd permanent spiritul revoluționar militant al comuniștilor“²⁸, care au datoriat să lupte împotriva a tot ceea ce este vechi, a tot ceea ce nu mai corespunde condițiilor istorice și sociale actuale, împotriva stării de automulțumire, să fie promotori îndrăzneți ai noului. P.C.R. a combătut, în această direcție, opinia greșită care-și făcuse loc în decursul anilor, potrivit căreia pentru a conduce corespunzător diferite domenii de activitate ar fi suficientă experiența de viață; din aceste motive „unele cadre au neglijat studiul pentru ridicarea nivelului lor ideologic-politic și pentru îmbogățirea orizontului lor de cunoștințe științifice și profesionale“²⁹, fapte care — dată fiind creșterea rolului factorului conștient pe măsura dezvoltării societății, al cărei progres depinde tot mai mult de nivelul reflectării necesităților obiective de către activitatea ideologică-politică — pot împiedica rezolvarea problemelor tot mai complexe ale construcției economico-sociale în țara noastră.

După cum releva recent secretarul general al partidului nostru, de modul în care se îndeplinește această „obligație a întregului activ, a întregului nostru partid“ depinde, în cele din urmă, însuși „succesul activității politico-educative în rîndul maselor largi populare“³⁰. Și aceasta, întrucît activitatea ideologică și de propagandă trebuie să fie strîns ancorată în problemele concrete ale vieții, pentru a studia și a putea explica masele de oameni ai muncii fenomenele sociale care au loc în societatea noastră ca urmare a dezvoltării forțelor de producție, a continuei perfecționări a relațiilor sociale și de producție, pentru a contribui la elaborarea căilor menite să asigure o concordanță cît mai deplină între caracterul forțelor de producție și relațiile de producție, în așa fel încît să devină o forță materială, dinamizatoare a muncii din toate domeniile.

Activiștii de partid și de stat, cadrele de conducere de la toate nivelurile — precizează tovarășul Nicolae Ceaușescu — își pot îndeplini misiunea numai în măsura în care înțeleg — pe baza pregătirii politice și ideologice temeinice — mutațiile revoluționare din societatea noastră și din lumea contemporană și sînt în stare „să elaboreze soluții și să organizeze activitatea conștientă a maselor în concordanță cu aceste transformări

²⁷ Rezoluția Congresului educației politice și al culturii socialiste. 2—4 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 17.

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român*, p. 94.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la deschiderea colocviului privind problemele științei conducerii societății*. 6 martie 1972, Editura politică, București, 1972, p. 7.

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru de la Comitetul Central al Partidului Comunist Român*. 23 septembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 23—24.

din întreaga viață economico-socială, din întreaga activitate internațională”³¹.

Pentru înlăturarea neajunsurilor în acest domeniu, partidul a inițiat, după Plenara din 1971, o serie de măsuri : cursuri de perfecționare și reciclare periodică a cadrelor, reorganizarea și restructurarea întregii activități ideologice și educativ-politice. Astfel, învățământul de partid * a fost organizat în trei forme de bază, având ca obiect de studiu : problemele activității de partid și de stat ; socialismul științific și problemele dezvoltării economico-sociale a României ; problemele materialismului dialectic și istoric, ale rolului științei și tehnicii în progresul economico-social al țării.

O atenție sporită a fost acordată Academiei „Ștefan Gheorghiu” și școlilor interjudețene de partid pentru formarea și educarea cadrelor în toate domeniile activității de partid și de stat. A fost reorganizat, pe o bază nouă, învățământul seral de partid cu o durată de trei ani — care, practic, cuprinde aproape toți membrii de partid, ca și numeroși oameni ai muncii —, precum și Universitatea politică și de conducere, ca formă superioară pentru pregătirea politico-ideologică a activului de partid și de stat.

Conținutul complex al conceptului de conștiință socialistă este împlinit prin latura comportamentală — atitudinea cetățenească înaintată — a omului nou. Aceasta implică transformarea valorilor de cunoaștere, teoretice, ideologice, în convingeri proprii, în motivații de ordin afectiv volitional, în idealuri intime. Ca și conștiința socială, conștiința socialistă are, deci, două niveluri de manifestare — teoretic-ideologic și psihologic-afectiv, care numai în unitatea lor definesc conceptul.

Abordarea în această lumină a conceptului de conștiință socialistă nu este un fapt întâmplător. Ilustrînd, implicit, procesul de *dezvoltare socialistă* a societății noastre, crearea premiselor trecerii într-o etapă superioară în edificarea noii orînduiri, din care rezultă exigențe sporite pentru ansamblul societății, din analiza conceptului de conștiință socialistă decurge, de asemenea, faptul că partidul pune în centrul preocupărilor și al politicii sale omul, pe care-l concepe ca constructor *conștient*, activ al comunismului în țara noastră. Formularea de către P.C.R. a principiilor eticii și echității socialiste, care „vor trebui să devină codul muncii și vieții comuniștilor, al tineretului revoluționar, al întregului popor”³² — însușit de Congresul al XI-lea ca parte intrinsecă a Programului — vădește, în același sens, nu numai necesitatea realizării unor raporturi noi între oameni, bazate pe respect și colaborare, ci și faptul că societatea noastră socialistă a atins un nivel de dezvoltare de la care, în continuare, progresul ei general nu poate fi conceput fără participarea multilaterală a unui om multilateral dezvoltat, în educarea căruia aceste principii devin indispensabile. Dealtfel, deși aparțin sferei morale, în concepția P.C.R. principiile eticii și echității socialiste întrepătrund toate zonele conștiinței sociale, înrîurind, în acest mod, dezvoltarea socială, constituindu-se în factor ce contribuie

³¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei. 9 septembrie 1977*, p. 11.

* Este concludent pentru extinderea ariei sale faptul că în diferitele forme ale învățământului de partid au fost cuprinși în anul de studiu 1976—1977 aproape 3 milioane de cursanți.

³² *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 159.

la „omogenizarea orînduirii noi, la înaintarea fermă pe drumul comunismului“³³.

O altă problemă teoretică cu implicații directe în acțiunea de educație politică, de creștere a conștiinței socialiste a maselor, dezvoltată în documentele P.C.R., este cea a *raporturilor dintre existența socială și conștiință*. Astfel, plecînd de la teza marxist-leninistă potrivit căreia „modul de viață socială determină modul de gîndire al oamenilor, raporturile dintre ei, nivelul conștiinței lor“³⁴, partidul nostru vădește un interes permanent pentru perfecționarea cadrului social, de viață, a raporturilor socialiste de producție și a relațiilor dintre oameni, știut fiind faptul că victoria noii orînduirii a desființat numai inegalitatea economică și politică de clasă, fără a soluționa totalitatea problemelor sociale de care este legată înfăptuirea plenară a principiilor socialismului și comunismului³⁵.

În legătură cu aceasta, P.C.R. a analizat, în spiritul principialității marxiste, problema contradicțiilor în condițiile socialismului, care — nesesizate și înțelese la timp, neacționîndu-se pentru înlăturarea lor prin organizarea societății — pot deveni antagoniste și duce chiar la ciocniri. Astfel, deși în societatea noastră sînt numai clase și grupări sociale prietene, animate de aceleași interese și un ideal comun — făurirea celei mai drepte orînduirii —, între ele există totuși contradicții și deosebiri. Între țărănime și muncitorime, între sat și oraș, precum și între diferite alte categorii sociale se mai manifestă anumite deosebiri în ceea ce privește condițiile și felul muncii prestate, nivelul conștiinței, situația veniturilor etc., generatoare de contradicții. Direcțiile de acțiune ale partidului în următorii 20—25 de ani, înscrise în Program — în domeniile industrial, agrar, al investițiilor și construcțiilor, al sistematizării orașelor și satelor, al ridicării nivelului de trai al întregului popor, al învățămîntului și pregătirii profesionale a cadrelor, politica demografică și de folosire a forței de muncă ș.a. — reprezintă modalități de soluționare treptată a acestor deosebiri. În viziunea P.C.R., în perspectivă istorică, odată cu dispariția claselor și lichidarea deosebirilor dintre munca fizică și intelectuală, dintre cea agricolă și industrială, dintre sat și oraș se va ajunge la o unitate superioară a oamenilor muncii — *poporul muncitor unic al societății comuniste*; în acest cadru, deosebirile ce se vor manifesta între diferitele categorii de oameni ai muncii vor fi numai în raport cu rolul lor în procesul de producție, în activitatea socială utilă³⁶.

În lumina acestei concepții, obiectivele etapei de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în țara noastră sînt, totodată, căi de ridicare a conștiinței socialiste a maselor. Partidul Comunist Român pornește de la faptul că formarea omului nou „este o problemă de mare amploare și de lungă perspectivă, legată nemijlocit de procesul dezvoltării și moderni-

³³ *Ibidem*, p. 160.

³⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la Programul P.C.R., pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste*. 3 noiembrie 1971, Editura politică, București, 1971, p. 34.

³⁵ *Ibidem*, p. 35.

³⁶ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 151.

zării forțelor de producție, al perfecționării relațiilor de producție și sociale, de întreaga evoluție a societății”³⁷.

Recunoscând rolul esențial al forțelor de producție în dezvoltarea societății, determinarea conștiinței de către condițiile existenței materiale, în documentele partidului nostru se subliniază, în același timp, teza potrivit căreia concepțiile și ideile oamenilor, nivelul de cunoaștere și cultură, gradul de dezvoltare al conștiinței se manifestă „ca o puternică forță materială în transformarea revoluționară a societății”³⁸.

În virtutea acestei concepții dialectice, P.C.R. respinge atitudinea defetistă, de justificare a fenomenelor negative care apar în viața socială ori în comportamentul unor oameni prin teza despre rămânerea în urmă a conștiinței față de dezvoltarea vieții materiale.

Abordarea în această optică constructivă a raporturilor dintre existența socială și conștiință stă la baza activității politico-educative a partidului de formare și de dezvoltare a conștiinței socialiste a maselor, de formare a omului nou, politică aflată în strînsă concordanță cu crearea tuturor condițiilor care asigură exercitarea rolului conducător al clasei muncitoare în societatea noastră, participarea efectivă a maselor largi la conducerea societății³⁹. Prefacerile structurale din toate domeniile, participarea întregului popor la împlinirea vastului program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate reprezintă, în acest sens, materializarea concretă a procesului de dezvoltare a conștiinței socialiste și formare a omului nou. Plenara Comitetului Central din 3—5 noiembrie 1971 se înscrie ca documentul teoretic și programatic care sistematizează, într-o viziune unitară, *Programul ideologic* al partidului, stabilind sarcinile organelor și organizațiilor de partid, ale organizațiilor de masă și obștești, ale tuturor organismelor cu caracter educativ, în activitatea de ridicare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii și formare a omului nou. Activitatea practică desfășurată de partid în perioada scursă de la Plenara din noiembrie 1971, orientată prin documente care adîncesc și îmbogățesc direcțiile jalonate atunci, configurează gîndirea complexă, creatoare a partidului în acest domeniu.

Punînd la baza muncii politico-educative concepția revoluționară despre lume și viață a clasei muncitoare, Programul partidului trasează un amplu program de acțiune tuturor factorilor educaționali din societatea noastră, în rîndul cărora școala, învățămîntul ocupă un loc central. Educînd generațiile tinere, constructorii conștienți de mîine ai viitorului comunist al patriei, școala reprezintă factorul principal în pregătirea tineretului în spiritul educației muncitorești, al dragostei de muncă, în dezvoltarea aptitudinilor pentru activitatea socială utilă.

Înlăturînd premisele economice și sociale ale exploatării, în socialism munca liberă, în care omul se regăsește pe sine, se constituie nu nu-

³⁷ Rezoluția Congresului educației politice și al culturii socialiste. 2—4 iunie 1976, p. 11.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste. 2 iunie 1976, p. 9.*

³⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Consfătuirea de lucru a activului de partid din domeniul ideologiei și al activității politice și cultural-educative. 9 iulie 1971, p. 42.*

mai în unica sursă a sporirii avuției naționale, ci și în principalul mijloc de afirmare a personalității umane, a capacităților sale creatoare. De aceea, ea reprezintă elementul „determinant în formarea conștiinței socialiste, în educarea morală și politică a maselor”⁴⁰.

Școala — se subliniază în documentele P.C.R. — trebuie să acorde o importanță mai mare predării istoriei, literaturii limbii române, creației populare, ca discipline cu un puternic rol formativ, educativ, care modelează în sens socialist conștiința tinerei generații. În același sens, partidul consideră că învățământul trebuie să cultive spiritul de creație științifică și tehnică, să stimuleze mândria pentru cercetarea și creația românească, indispensabile înfăptuirii obiectivelor cincinalului revoluției tehnico-științifice, progresului rapid al țării pe calea civilizației materiale și spirituale socialiste*.

În formarea omului nou, cu o înaltă conștiință revoluționară, un rol deosebit revine creației literar-artistice. Adresându-se maselor largi populare, făuritorilor tuturor bunurilor materiale, această creație trebuie să-și aibă izvorul de inspirație în viața și munca acestor mase, în universul lor spiritual, de probleme. Partidul respinge în această privință atât optica idealizantă, de prezentare a vieții în culori trandafirii, cât și fetișizarea unor fapte de viață și acte ale indivizilor, rupte de contextul social-istoric în care se produc, fără cauzalitate și scop, ca atitudini false, de denaturare a realității.

Adevărata artă, situată pe pozițiile revoluționare ale etapei istorice pe care o parcurge societatea noastră, este cea care redă veridic și obiectiv realitatea, care mobilizează și înnobilează pe constructorii noului, veștejind mentalitățile retrograde, lipsurile și greșelile, militând prin mijloacele proprii ei „în direcția unei contribuții active la transformarea înnoitoare, progresistă a societății, a omului”⁴¹.

În lumea contemporană, în care forțele progresiste și revoluționare de pretutindeni se unesc în lupta împotriva imperialismului și a racilelor sale, creația literar-artistică nu poate rămâne neangajată. Cultivând tradițiile înaintate ale poporului nostru în lupta comună pentru o viață despo-vărată de exploatare și asuprire ea va sluji, în același timp, aspirațiile de libertate și independență ale tuturor popoarelor, în lupta comună împotriva reacțiunii, neofascismului, rasismului, politicii de dominație și dictat, servind marii cauze a progresului, păcii și prieteniei între popoare și națiuni.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 40.

* Definitorie pentru concepția P.C.R. asupra rolului major al școlii în societatea noastră este *Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. din 18—19 iunie 1973 cu privire la dezvoltarea și perfecționarea învățământului în R.S.R.*, care formulează obiective de bază în acest domeniu, urmărite și îmbogățite în continuare de către partid : sporirea contribuției învățământului la formarea cadrelor, în strînsă legătură cu cerințele dezvoltării social-economice a patriei ; creșterea aportului școlii la ridicarea nivelului cultural al întregului popor, la lichidarea deosebirilor esențiale dintre munca fizică și cea intelectuală, la dezvoltarea vieții spirituale ; pregătirea tineretului din toate gradele de învățămînt pentru viață și muncă ; asigurarea unui caracter deschis învățămîntului ; dezvoltarea acțiunii de democratizare a întregului învățămînt ; introducerea tot mai largă a principiului educației permanente ș.a. (p. 31, 32).

⁴¹ *Ibidem*, p. 60.

În același sens este chemată să acționeze și critica de artă; ea are menirea de a promova, în spiritul concepției revoluționare a partidului nostru, creația artistică cu un înalt conținut educativ și valoare estetică, aprofundând noțiunile de realism socialist — incompatibil cu „impunerea unor tipuri și șabloane în artă” — și de umanism revoluționar — înțelegerea „mai complexă a omului în societate, luat nu ca individ izolat..., ci ca om social aflat în strînsă legătură și interdependență cu semenii săi”⁴² —, ca și alte concepte specifice artei socialiste.

Presa și radioteleviziunea — se subliniază în documentele de partid — au, de asemenea, mari răspunderi în munca politico-educativă de dezvoltare a conștiinței socialiste, de formare a omului nou, cu un larg orizont cultural și ideologic, în informarea corectă și combaterea intransigentă a concepțiilor și manifestărilor care dăunează intereselor societății noastre⁴³.

Pe aceeași linie, un rol deosebit în munca educativă revine artei cinematografice, care, bucurîndu-se de o largă audiență, penetrează adînc conștiința omului contemporan. Tocmai de aceea se impune o atitudine exigentă față de calitatea filmelor românești, cît și față de importul filmelor din străinătate. Această cerință a muncii educative, formulată de partid, nu contravine, ci, dimpotrivă, se înscrie consecvent în politica țării noastre de dezvoltare activă a schimburilor și cooperării culturale, de inițiere în acest domeniu a unor acțiuni menite să promoveze valorile culturale autentice, care contribuie la progresul general al umanității.

Aceleași exigențe sînt puse de partid în fața instituțiilor culturale — teatre, opere, operete, orchestre filarmice etc. —, care trebuie să valorifice, prin repertoriul lor, bogata noastră creație artistică clasică și contemporană, operele cele mai reprezentative din patrimoniul artistic universal, contribuind la opera de educație politică, morală și estetică a maselor largi.

În concepția partidului nostru formarea omului nou și educația socialistă a maselor „constituie o problemă de cea mai mare importanță pentru întreaga societate”, a cărei soluționare nu poate fi, ca atare, decît democratică, presupunînd „participarea activă a maselor populare, a întregului nostru popor”⁴⁴.

Această idee, cu profunde implicații umaniste, se integrează organic în politica P.C.R. de adîncire continuă a democrației socialiste, concepută drept cadru de afirmare plenară a personalității umane, a creativității maselor. Pe aceeași linie, și-n lumina principiilor fundamentale ale trecerii în viitor spre societatea comunistă, înscrise în Program, în cadrul tuturor unităților economice și sociale vor fi îmbinate armonios producția cu edu-

⁴² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la Programul P.C.R. pentru îmbunătățirea activității ideologice, ridicarea nivelului general al cunoașterii și educația socialistă a maselor, pentru așezarea relațiilor din societatea noastră pe baza principiilor eticii și echității socialiste și comuniste*. 3 noiembrie 1971, p. 69.

⁴³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul Consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*. 11 iulie 1977, p. 62.

⁴⁴ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*. 2 iunie 1976, p. 54.

cația, întreprinderile și instituțiile trebuind să devină „centre de formare a omului nou“, cu „o înaltă conștiință socialistă“. În această concepție, casele de cultură și cluburile din instituții „trebuie să se manifeste ca adevărate focare de educație și cultură, de formare a conștiinței socialiste a oamenilor muncii“⁴⁵.

Toți factorii educaționali din societatea noastră — se subliniază în documentele partidului — au datoria de a pune în centrul activității pe care o desfășoară *patriotismul revoluționar, socialist*, conceput ca expresie a conștiinței revoluționare comuniste. În această accepțiune, patriotismul socialist are o sferă foarte largă, incluzând elemente ale conștiinței politice socialiste: hotărîrea de a nu precupeți nimic pentru înfăptuirea politicii partidului comunist; sentimentul răspunderii față de moștenirea înaintașilor; a face totul pentru a spori avuția națională, proprietatea socialistă; a milita împotriva concepțiilor și manifestărilor retrograde.

Avînd prin excelență un caracter de clasă, conștiința socialistă, înțeleasă în totalitatea laturilor sale, se manifestă și trebuie să devină conștiința revoluționară a întregului popor. În această privință se impune observația că după cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare conștiința socialistă reprezenta mai ales atributul oamenilor muncii și se manifesta cu precădere în calitatea sa de conștiință politică, formată și educată în tumultul procesului revoluționar. Victoria deplină a socialismului în țara noastră a însemnat generalizarea noilor relații de producție în economie, crearea economiei socialiste unitare și, pe această bază, a *comunității* de interese economice a tuturor claselor și păturilor sociale, care își cîștigă existența numai prin muncă. Înăptuirea acestor mutații în economie și viața socială accentuează procesul apropierii claselor și categoriilor sociale, a ștergerii treptate a deosebirilor esențiale dintre munca fizică și intelectuală, dintre cea agricolă și industrială, omogenizarea crescîndă a nivelului general de civilizație al maselor, pe baza ridicării calității vieții socialiste, fapte ce se repercutează pe planul conștiinței sociale prin formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste. „În perioada care urmează — se subliniază în Program — se va accelera procesul formării *societății unitare a tuturor oamenilor muncii* (subl. ns.)“⁴⁶, proces ce se va reflecta, în mod necesar, în *generalizarea* conștiinței socialiste a clasei muncitoare la scara întregului popor, în *extinderea* sa la ansamblul formelor conștiinței sociale, în *creșterea* nivelului său de manifestare — laturi care, la rîndul lor, își vor găsi expresia în ridicarea nivelului general al societății, în dezvoltarea unei spiritualități noi, superioare.

Evident, partidul nostru nu concepe și nu urmărește prin politica sa educativă-ideologică *uniformizarea* oamenilor, pornind de la faptul că fiecărui om îi sînt proprii o anume individualitate și personalitate. Ținînd seama de rolul *educației* în raportul dintre conștiința socială și cea individuală — prin intermediul căreia se imprimă manifestărilor conștiinței individuale un sens general, *ce decurge* din cerințele necesității istorice de făurire a noii orînduiri și *corespunde* acesteia, precum și din caracterul unic al ideologiei pe care se bazează societatea noastră — P.C.R., în spiritul dialecticii marxiste, subliniază că „Înarmîndu-i pe oameni cu cele mai

⁴⁵ Ibidem, p. 52.

⁴⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 106.

înaintate cuceriri ale cunoașterii, trebuie să dezvoltăm valorile morale și virtuțile umane specifice fiecărui cetățean, în strînsă concordanță cu gîndirea filozofică și etica socială revoluționară, caracteristice orînduirii noastre noi, socialiste și comuniste“⁴⁷.

Analiza concepției partidului nostru despre formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor, ilustrativă pentru activitatea sa marxistă creatoare, pentru principialitatea cu care aplică tezele generale ale socialismului științific la condițiile specifice ale țării și ale etapei de edificare a orînduirii noi, pune în fața cercetării în domeniul științelor sociale aspecte și probleme a căror aprofundare teoretică se impune ca cerință de permanență, pornind de la adevărul că socialismul se construiește *de către oameni și pentru oameni*, ale căror concepții, țeluri și idealuri înrîuiesc și dinamizează procesul social.

⁴⁷ Rezoluția Congresului educației politice și al culturii socialiste. 2—4 iunie 1976, p. 12.

Continuitatea istorică, unitatea și independența națională a românilor în opera lui Nicolae Bălcescu

Se împlinesc 125 de ani de la stingerea din viață, la 16/29 noiembrie 1852, a lui Nicolae Bălcescu, cugetătorul de geniu care și-a împlinit destinul într-o vreme cînd un nou ev își ctitoria înțeleșurile și făgașul prin creația revoluționară a poporului nostru. Gîndirea sa originală, formată la școala multimilenară de viață a acestui neam, fundată pe dragostea de glie și setea de dreptate, se definește printr-o seamă de valori și semnificații care s-au statornicit în fondul de aur al cugetării revoluționare a poporului nostru.

Cu mijloacele științei istorice, ale științei economice și ale celei politice, gînditorul român cercetează și formulează principii și observații care se pătrund de la năzuințele sociale ale maselor exploatate, de la idealurile naționale ale poporului român, acest tezaur proiectîndu-și luminile, prin ceea ce are el mai prețios, pînă în vremurile noastre.

Am cuprins în paginile antologice din opera lui Bălcescu, pe care le reproducem în continuare, variate scrieri care reflectă gîndirea sa în domeniul național, structurate după cum urmează : I. Istoria națională — temei, îndemn și pilduire în lupta românilor pentru unire și neațîrnare ; II. Unitatea și independența — idealuri revoluționare cardinale și permanente ale poporului român. Strînsa legătură dintre ele. Interdependența nemijlocită dintre țelurile naționale și sociale. Dobîndirea lor prin propriile forțe ale poporului ; III. Capitulațiile — confirmare a drepturilor naționale ale țării, cadru de acțiune pentru unirea și neațîrnarea deplină ; IV. Imperiile din toate timpurile — opresoare ale popoarelor. Iminente lor dispariție din istorie, ca și a celor care le dau sprijin. Regulamentul organic — instrument de înrobire economică și națională a poporului român ; V. Rolul națiunii în asigurarea și dezvoltarea vieții de-sine-stătătoare a poporului român, a tuturor popoarelor. Egalitatea de drepturi a națiunilor și popoarelor, indiferent de mărimea lor, și conlucrarea lor pe această bază. Încrederea desăvîrșită în triumful idealurilor naționale și sociale ale poporului român.

Înfățișarea gîndirii lui Nicolae Bălcescu prin însăși vibrația cuvîntului său este o operă de autentică restituire istorică, pe care, desigur, studii și documente o vor amplifica în acest an al comemorării marelui nostru revoluționar și în perspectiva apropiatei împliniri a 130 de ani de la revoluția română din 1848.

Materialele pe care le publicăm sînt precedate de titluri reprezentînd extrase din scrierile reproduse sau reflectări nemijlocite ale conținutului acestora.

I. ISTORIA NAȚIONALĂ — TEMEI, ÎNDEMN ȘI PILDUIRE ÎN LUPTA ROMÂNILOR PENTRU UNIRE ȘI NEATĂRNARE

1

LOCUITORII VECHII DACII AVEAU „RĂDĂCINĂ PUTERNICĂ ȘI ADÎNC ÎNFIPTĂ ACI“

Potopul de nații barbare și furtunile veacurilor ce trecuseră peste pământul vechei Dacii, de la descălecarea lui de romani, nu-l putură deșărta de acești locuitori, care prinsese rădăcină puternică și adînc înfiptă aci. Românii se păstrară dar în toată întinderea Daciei, cu limba, cu obiceiurile străbune, cu caracterul lor național, fără a se împetriși cu alte neamuri streine; [în] Valahia și Moldova se păstrară locuitorii în cea mai mare omogenitate; în Transilvania însă, pe alocurea, se așezară, în puțin număr, săci, sași și unguri, precum și sirbi în Banat, dar în toate locurile majoritatea erau români. Timpul viforos al veacului de mijloc împărțise pământul românesc în trei țări: Transilvania cu Banatul, Moldova și Țara Românească; dar în inimile tuturor românilor rămase neștearsă tradiția unui trai comun și dorința d-a-l înființa din nou¹.

2

„O NAȚIE CARE ÎN MIJLOCUL ATÎTOR NEVOI ȘI-A PĂSTRAT NAȚIONALITATEA“

Călcați de la începutul lor de atîtea popoare barbare, goți, huni, ghepizi, avari, bulgari, pacinați, cumani, tătari, încunjurați apoi de nații puternice, cum ungurii, polonii și turcii, care toate ținea a-i robi, ei își păstrară naționalitatea lor [...]. Această ne va aduce să credem că o nație care în mijlocul atîtor nevoi și-a păstrat naționalitatea ei în curgere de 18 veacuri, nu mai poate peri. Această convicție, apoi, ne va face să avem mai multă încredere în viitor și să lucrăm cu mai multă inimă la o reformă politică și soțială, care să ne facă vrednici a ne lua rangul ce ni se cuvine în marea familie a națiilor europene².

3

ȚĂRILE ROMÂNEȘTI DĂINUIRĂ „SINGURE, IZOLATE, SLOBODE“

Dar multă vreme încă, pînă la 1467, domnii Țării Românești păstrară stăpînire peste ducaturile Omlașului, Făgărașului și Rodna în Transilvania, precum și domnul Moldovei stăpîni mai multă vreme ducatul Maramureșului. Întimplările păstrară aceste țări, Transilvania, Țara Românească și Moldova, singure, izolate, slobode, între Împărăția Turcească, Ungaria și Polonia, care toate amenința cotropirea lor. Era dar firesc lucru ca orice voievod din aceste trei țări [ce] se simțea în putere să caute a le uni într-un singur stat și astfel a reintemeia vechiul regat al Daciei³.

¹ Românii supt Mihai-Voievod Viteazul. Ediție îngrijită și Repere istorico-literare de Andrei Rusu, Editura Minerva, București, 1975, p. 181. (Seria Patrimoniul.)

² Cuvînt preliminaru despre izvoarele istoriei românilor, în: N. Bălcescu, Opere, vol. I. Scrieri istorice, politice și economice. 1844—1847. Texte, note și materiale. Ediție critică de G. Zane și Elena G. Zane, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1974, p. 95.

³ Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, p. 182.

4

**„PĂRINȚII NOȘTRI ADOPTARĂ NIȘTE INSTITUȚII ÎNTEMEIATE
PE NIȘTE PRINCIPURI PE CARE PUBLICIȘTII DE ACUM
A EUROPEI LUMINATE LE GĂSESC DE CELE MAI RAȚIONALE“**

Soarta părinților noștri a pregătit pe a noastră ; instituțiile lor sînt baza instituțiilor noastre. Într-însa, mai cu seamă, am vedea că în acele veacuri, ce le numim barbare, părinții noștri adoptară niște instituții întemeiate pe niște principuri pe care publiciștii de acum a Europei luminate le găsesc de cele mai raționale. Într-însa am vedea că drepturile sfinte ale omenirii au găsit totdeauna apărători într-această țară, că părinții noștri le-au cunoscut, le-au prețuit, s-au jertfit pentru dinsele ; și dacă nu ni le-au lăsat întru toată întregimea lor, vina n-a fost a lor, ci a grelelor împrejurări în care s-au aflat⁴.

5

**„ROMÂNII DETERĂ DEZLEGARE
UNEI VESTITE PROBLEME MILITARE“**

Astfel era p-acei timp starea ostășască în Europa ; nimenea nu se gîdea cum s-ar putea dobîndi o mai bună organizare, cînd românii deteră o dezlegare acelei vestite probleme militare, care stă în a dobîndi rezultaturile cele mai bune cu cheltuiala cea mai puțină ; dezlegare la care d-abia după cinci veacuri a putut ajunge Europa.

Românii, de la întemeierea principatului lor, au simțit trebuința ce are un stat de o armată permanentă, armată care să fie gata la orice minut a reîmpinge pe vrăjmaș din orice parte s-ar ivi. Ei pricepură încă și aceasta, că o asemenea armată nu se poate privi decît ca o avangardă a norodului și că tot bazul sistemii militare trebuie a sta într-o bună întocmire de o numeroasă rezervă națională ; pentru aceea au organizat ei de la început „Armata, Miliția și Rădicarea gloatelor“ ; încît la dinșii tot românul se naștea cu datoria d-a fi soldat și d-a apăra statul la vreme de nevoie, și cînd vrăjmașul călca pămîntul românesc, toată țara trebuia să fie în arme.

Fiice ale lui Radu Negru și Mircea cel Bătrîn, legioanele românești, patru veacuri, fură campionul creștinătății și bulevardul Europei⁵.

6

**„DE ZECE ORI MAI PUȚIN NUMEROȘI DECÎT DUȘMANII,
ROMÂNII CÎȘTIGARĂ ASUPRĂ-LE O BIRUINȚĂ STRĂLUCITĂ“**

Astfel fu acea vrednică de o neștearsă aducere-aminte zi de bătaie de la Călugăreni, în care românii scriseră cu sabie și cu singe pagina cea mai strălucită din anele lor. De zeci de ori mai puțin numeroși decît dușmanii, ei cîștigară asupra-le o biruință strălucită și avură gloria d-a învinge un general pîn-atunci încă neînvins. Munteni, moldoveni și ardeleni, soldați și căpetenii se luptară toți ca niște eroi⁶.

⁴ Puterea armată și arta militară de la întemeierea Principatului Valahiei pînă acum, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 45.

⁵ *Ibidem*, p. 49—50.

⁶ *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, p. 97.

7

**„ROMÂNII ȘI-AU VĂRSAT SINGELE
PENTRU APĂRAREA CIVILIZAȚIEI ȘI A LIBERTĂȚII“**

Ei [românii] s-au purtat totdeauna ca niște viteji, au făcut cele mai mari jertfe și au vărsat singele pînă la unul pentru apărarea civilizației și a libertății, și Europa, d-ar fi recunoscătoare, ar plăti cu oarecare faceri de bine jertfele lor ⁷.

8

**„UNITATEA NAȚIONALĂ FU VISAREA IUBITA
A TUTUROR BĂRBAȚILOR NOȘTRI CEI MARI“**

Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari, cari întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului, spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră. Pentru dînsa Mircea cel Bătrîn și Ștefan cel Mare se luptară toată viața lor îndelungată și traseră asupra-le năvălirea îngrozitoare a turcilor, pentru dînsa Mihai cel Viteaz cade ucis în cîmpul Turda, pentru dînsa Șerban Cantacuzino bea otravă, pentru dînsa Horia moarte cumplită pe roată suferă ⁸.

9

**„PUTEREA DOMNILOR, AJUTATĂ DE ELEMENTUL DEMOCRATIC,
IEȘI BIRUITOARE“**

Îndată după moartea lui Mircea I, partidele în care țara era împărțită începură lupta între dînsese, fiecare puindu-să supt unul din fiii săi. Turcii și ungurii găsiră prilej a se amesteca între deosibitele partide, neștiind cînd pe una, cînd pe alta, și a călca libertatea nației. Puterea domnilor însă, ajutată de elementul democratic, ieși biruitoare din aceste lupte între dușmanii dinlăuntru și cei dinafară ⁹.

10

**„UNITATEA NAȚIONALĂ — SINGURUL MIJLOC D-A SE MÎNTUI
DE SUPT STĂPÎNIREA STREINILOR“**

Marea idee a unității naționale era dar pe acele vremi un simțiment popular. În ochii poporului, ea era aceea ce e astăzi un drept și o datorie, singurul mijloc d-a se mîntui de supt stăpînirea streinilor, d-a intra în întregimea drepturilor sale naționale și d-a le păstra nevătămate de bîntuirea dușmanilor ¹⁰.

⁷ Comentarii asupra bătăliei de la Cîmpii Rigăi sau Cosova (17, 18, 19 octombrie 1448), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 86.

⁸ *Mersul revoluției în istoria românilor*, în : N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a. *Scriseri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 105.

⁹ *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, p. 14.

¹⁰ *Ibidem*, p. 183.

11

**„UN POPOR ÎNTREG JURASE CĂ VA MURI PENTRU PATRIE
ȘI LIBERTATE“**

Era în vremea unei frumoase deșteptări naționale [a revoluției de la 1848], atunci cînd un popor întreg jurase că va muri pentru patrie și libertate. Turcul, vecinul dușman, se pornise tot de la Giurgiu spre a ne răpi aceste bunuri scumpe. Mă aflam într-o adunare populară, cînd sosi vestea că păgînul a tăbărit la Călugăreni, călcîind cu picior batjocoritor sfînta țărîna a părinților noștri, glorioșii martiri ai libertății naționale ¹¹.

12

„NOI VREM SĂ NE UNIM CU ȚEARA“

Românii din Ardeal fură cei dintîi cari salutară cu înfocare falnicul soare de libertate ce lumină atunci [la 1848] lumea. Sînt astăzi trei ani, mulți din noi am văzut cu ochii lor cînd deputații români din toată țeara Ardealului în număr de cincizeci mii, toți țărani și fii de țărani, se adunară la Blaj, în cîmpul numit de atunci al Libertății, ca să facem în numele nației această declarație : Sînt, deci intru în drepturile mele ! Și Europa află cu mirare că în Transilvania o nație română, de a cărei existență nici că bănuia, și-a proclamat independința sa, și ea fu silită a-i recunoaște dreptul și a o înscrie de atunci în numărul națiilor celor vii.

Zi de 15 Mai 1848 ! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag ! Tu minunași lumea și arătași că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor. În anele române altă zi nu strălucește mai frumos decît tine și cea asemenea ție, sora ta iubită, ziua de 11 Iunie 1848 a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o zi măreață ! Căci întâiași dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzînd celor ce vorbeau de Unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare : «Noi vrem să ne unim cu Țeara» ¹².

13

**ÎN MUNȚII APUSENI,
„PE ACELE PISCURI URIAȘE, PE DEASUPRA NORILOR,
O NAȚIONALITATE ȘI O VIEATĂ ROMÂNEASCĂ,
ÎNFOCATĂ ȘI PUTERNICĂ“**

În acea vreme cînd inima îmi era zdrobită, căci în toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmanii străini, fusei fericit a găsi acolo pe acele piscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o vieată românească, infocată și puternică.

Cu ce entuziasm frenetic fusei aclamat și binecuvîntat de toți acei țărani, cînd le spusei că am venit să le aduc urări de noroc și izbîndă, din partea fraților lor din țeară, minunați de vitejia lor ! În ce tăcere adîncă mă ocoleau și mă ascultau ei, cînd le vorbeam de puterea nației române, de numărul ei, de întinderea pămîntului ce i-a dat Dumnezeu și de ursitele cele mărețe ce o așteaptă în viitor ! Seara, după ce toată

¹¹ Ibidem, p. 88.

¹² Mișcarea românilor din Ardeal la 1848, în N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 126.

ziua străjuiau potecile, se hărțuiau și se luptau cu dușmanul, îi vedeai adunați trimbe, trimbe, pe lângă focuri, care povestind întâmplările zilei și acele trecute, care zicind din fluere, buciume și cimpoi. Cît colo o altă trimbă din cei mai juni învățînd și întrebîndu-se dialogul românizat din cartea Paroles d'un croyant a lui Lamennais, «June soldat, unde mergi?». Apoi cu toții, juni, bărbați și bătrîni, se puneau de făceau să răsune văile munților de cîntări de vitejie și de naționalitate, mai cu seamă de acea puternică și frumoasă marseliesă a d-lui Mureșanu : «Deșteaptă-te române», pe care o cîntau chiar în mijlocul focurilor și a urlletelor de tunuri...¹³

14

**„ADUCEREA-AMINTE A ACELOR TIMPURI EROICE
SĂ DEȘTEPTE ÎN NOI SIMTIMENTUL DATORINȚEI“**

Moștenitori a drepturilor pentru păstrarea cărora părinții noștri au luptat atîta în veacurile trecute, fie ca aducerea-amine a acelor timpuri eroice să deștepte în noi simtimentul datorinței ce avem d-a păstra și d-a mări pentru viitorime această prețioasă moștenire¹⁴.

**II. UNITATEA ȘI INDEPENDENȚA —
IDEALURI REVOLUȚIONARE
CARDINALE ȘI PERMANENTE
ALE POPORULUI ROMÂN.
STRÎNSA LEGĂTURĂ DINTRE ELE.
INTERDEPENDENȚA NEMIJLOCITĂ DINTRE
TELURILE NAȚIONALE ȘI SOCIALE.
DOBÎNDIREA LOR PRIN
PROPRIILE FORȚE ALE POPORULUI**

15

**„ODATĂ ÎNFĂPTUITĂ REVOLUȚIA DEMOCRATICĂ ȘI SOCIALĂ,
NE MAI RĂMÎNEAU DE FĂCUT ALTE DOUĂ REVOLUȚII :
PENTRU UNITATEA NAȚIONALĂ ȘI, MAI TÎRZIU,
PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ“**

Revoluția din iunie n-a fost inventată, nici fabricată, nici de mine, nici de voi, nici de d-l Eliad, nici de vreun alt revoluționar. Ea nu-i decît dezvoltarea aceluia proces neîncetat și natural, început în societatea noastră, ca și în toate societățile de la originea lor... Care trebuia să fie, deci, programul revoluției de la 1848 ? El era dezvoltarea progresivă a revoluției din 1821. Era organizarea democrației și eliberarea țaranului, improprietărîndu-l. Într-un cuvînt, trebuia făcută o revoluție democratică

¹³ Ibidem, p. 129.

¹⁴ Românii supt Mihai-Voievod Viteazul, p. 23.

și socială [...]. Odată înfăptuită această revoluție, ne mai rămîneau de făcut alte două revoluții ; o revoluție pentru unitatea națională și, mai târziu, pentru independența națională, ca în felul acesta națiunea să reîntre în posesia deplină a drepturilor sale naturale ¹⁵.

16

„ȚINTA NAȚIONALĂ — CEA MAI PRINCIPALĂ, CHESTIE DE VIAȚĂ ȘI PUTERE, ATÎT ÎNLĂUNTRU CÎT ȘI DIN AFARĂ“

Care este calea noastră d-aci înainte. Trei ținte deosibite, între care aleargă națiile.

1. Ținta națională cea mai principală, de unde chestia de unitate națională, chestie de viață și putere, atît înlăuntru cît și din afară, și care ne poate pune în stare a ne împlini misia noastră în omenire. Ce este acum practicabil în această privință. Unirea Principatelor deocamdată etc.

2. Ținta soțială care se rezumă în chestia proprietății, de care se leagă și chestia dajdii, a creditului și a organizației lui.

3. Ținta politică sau formele organizației din lăuntru sau : Libertatea și Egalitatea individuală. Suveranitatea poporului. Tiparul. Asociații. Camera. Domnul. Judecătoriale și legile. Puterea armată. Educația și instrucția etc. ¹⁶.

17

„UNITATEA NAȚIONALĂ ESTE CHEZĂȘUIREA LIBERTĂȚII“

Această condiție de putere, de cari avem nevoie, nu le putem găsi decît în solidaritatea tuturor românilor, în unirea lor într-o singură nație, unire la care sînt mențiți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simțimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și în sfîrșit prin nevoia de-a se păstra și de-a se mîntui.

Dacă naționalitatea este sufletul unui popor, dacă cită vreme el păstrează acest semn caracteristic al individualității sale, acest spirit de viață, el este investit cu dreptul neprescriptibil de-a trăi liber, unitatea națională este chezășuirea libertății lui, este trupul lui trebuincios ca sufletul să nu piară și să amorțească, ci din contră să poată crește și a se dezvolta ¹⁷.

18

„UNIUNEA NAȚIONALĂ DAR E SINGURUL PRINCIPIU DE VIAȚĂ, SINGURUL PRINCIPIU DE MÎNTUIRE PENTRU NOI“

Gemind supt aceeași crudă soartă, suferind aceleași chinuri, simțind aceleași trebuințe, românii din toate părțile României se sculară într-acest an strigînd înaintea lumii «libertate vrem». Era însă o strigare care ar fi trebuit a o arunca mai nainte de orice alta ; aceasta era : «uniunea noastră națională vrem». Nu poate fi fericire

¹⁵ Scrisoare către A. G. Goleșcu (Paris, 4 martie 1850), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*. Scrisori. Memorii. Adrese. Documente. Note și materiale. Ediție critică de G. Zane, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1962, p. 277.

¹⁶ Scrisoare către Ion Ghica (Paris, 15 decembrie 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 248.

¹⁷ *Mersul revoluției în istoria românilor*, în : N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 105.

fără libertate, nu poate fi libertate fără putere, și noi românii nu vom putea fi puternici pînă cînd nu ne vom uni cu toții într-unul și același corp politic. Uniunea națională dar e singurul principiu de viață, singurul principiu de mintuire pentru noi. Aceasta era credința politică a părinților noștri în luptele lor eroice. Bărbații noștri cei mari, cari intrupară în sine individualitatea și cugetarea popoului, spre a o manifesta lumii, trăiră, se luptară și periră martiri pentru această credință¹⁸.

19

„POPORUL E ATOTPUTERNIC CÎND ESTE UNIT“

Singurul suveran sau stăpîn e nația întreagă adică poporul, și poporul își pune în lucrare puterea prin slujbașii aleși de dînsul, Poporul are încă datorii a împlini către cetățeni ca și cetățenii către dînsul. Poporul e atotputernic cînd este unit...¹⁹.

20

„LIBERTATEA DIN LĂUNTRU E PESTE PUTINȚĂ A DOBÎNDI FĂRĂ LIBERTATEA DIN AFARĂ“

Revoluția viitoare nu se mai poate mărgini a voi ca românii să fie liberi, egali, proprietari de pămînt și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din lăuntru, care e peste puțină a dobîndi fără libertatea din afară, libertatea de supt domnirea streină, ci va cere unitatea și libertatea națională. Deviza ei va fi Dreptate, Frăție, Unitate. Ea va fi o revoluție națională.

Aceasta este calea ce va lua revoluția română, în viitor.

Și numai atunci cînd războiul sfînt va mintui nația de apăsarea streinilor și-o va reîntregi în libertatea și unitatea sa, adunarea poporului, Constituanta, va putea să realizeze în pace toate reformele politice și soțiale, de cari el are nevoie și să constituie domnirea democrației, domnirea poporului prin popor²⁰.

21

„O UNIRE STRINSĂ ÎNTRE TOȚI ROMÂNII ȘI O RIDICARE A TUTUROR ÎMPREUNĂ“

Astăzi este invederat pentru tot românul cu minte și cu inimă, că libertatea naționalităților nu poate veni dela curțile împărătești și din mila împăraților și a despoților, ci numai într-o unire strînsă între toți românii și dintr-o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele impilate. Aceasta este calea nouă pe care pășesc și trebuie a păși toți românii, de progres și de mișcare, din Ardeal, din Banat, din Ungaria, precum și cei din Principate²¹.

¹⁸ Manifest trimis la 8 martie 1848 de emigrația română din Constantinopol, sub semnătura lui Nicolae Bălcescu, către emigrația română din Paris, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV, *Correspondență*, p. 135.

¹⁹ *Manualul bunului român*, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, *Studii și articole*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1953, p. 352.

²⁰ *Mersul revoluției în istoria românilor*, în : N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 106—107.

²¹ *Mișcarea românilor din Ardeal la 1848*, în : N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 130—131.

22

**[PRINCIPATELE — PUNCTUL DE SPRIJIN ȘI CENTRUL
LUPTEI PENTRU LIBERTATEA TUTUROR ROMÂNILOR]**

Românismul nu se va putea dezvolta și scăpa de atîția vrăjmași ce-l apasă pînă cînd ambele principate nu vor fi libere...²².

23

TELURILE REVOLUȚIEI : „DEMOCRAȚIE ȘI NAȚIONALITATE“

Revoluțiile actuale s-au făcut pentru două principii : democrație și naționalitate ²³.

24

**„ÎNTREGIREA ROMÂNULUI ÎN DREPTURILE SALE DE OM,
DE CETĂȚEAN ȘI DE NAȚIE“**

Într-acest chip vedem că printr-atîtea stavili, războaie, vărsări de sînge, chinuri în șirul veacurilor și istoria ne arată revoluția ducînd pe nația română din prefaceri în prefaceri, în calea acelei legi universale a dezvoltării istorice a națiilor : înălțarea plebeianismului la putere sau după cum o formulăm noi : întregirea românului, vecinul, serful veacului de mijloc, în drepturile sale de om, de cetățean și de nație ²⁴.

25

**„UNITATEA NAȚIONALĂ ȘI REFORMAREA SOCIALĂ A ROMÂNILOR,
BAZATĂ PE PRINCIPIILE DREPTĂȚII ȘI EGALITAȚII“**

Tînta noastră, domnilor, socotesc că nu poate fi alta decît Unitatea națională a românilor. Unitate mai întii în idei și în simtimente, care să aducă apoi cu vremea unitatea politică, care... să facă un trup politic, o nație românească, un stat de șapte milioane de români. La crearea acestei naționalități, la o reformare socială a românilor, bazată pe sfintele principii ale dreptății și ale egalității, trebuie să țintească toate silințele noastre. Românismul dar e steagul nostru, supt dînsul trebuie să chemăm pe toți românii ²⁵.

²² Scrisoare către Ion Ghica (Pesta, 4 iulie 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 210.

²³ Scrisoare către Ion Ghica (Pesta, 13/25 iunie 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 194.

²⁴ *Mersul revoluției în istoria românilor*, în : N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 103.

²⁵ *Cuvîntare ținută la Societatea studenților români din Paris*, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 177—178.

26

**„NU ERA DE AJUNS A VOI NUMAI CA STATUL SĂ SE FACĂ
ROMÂNESC, TREBUIA ÎNCĂ A DESLEGA PROBLEMA SĂRACIEI
POPORULUI“**

Ideile și interesele poporului se prefăcuseră și revoluția așteptată nu se mai putea mărgini în sinteza de la 1821. Acum nu era de ajuns a voi numai ca statul să se facă românesc, trebuia încă a deslega problema sărăciei poporului, a da o altă organizație proprietății, baza societății, a bogăției și fericirii publice. Sdrubind Reglementul care monopolizase statul, proprietatea pământului și capitalul în mîinile ciocoiului, era neapărat a proclama democratizarea statului prin egalitatea drepturilor, a pământului prin improprietărirea țăranilor și a capitalului prin instituțiile de credit organizate de stat. De-aci nevoia de-a opera o revoluție democratică și socială. Astfel fu programul revoluției de la 1848²⁶.

27

**„IMPROPRIETĂRIREA ȚĂRANILOR — PROBLEMA
DIN A CĂREI DESLEGARE ATÎRNĂ NU NUMAI VIITORUL ȚĂRII
ROMÂNEȘTI, CI A TOATEI ROMÂNIMI“**

Din toate chestiile cîte s-au discutat de la glorioasele evenimente din 11 iunie incoace, cea mai grea, cea mai delicată și totdeauna aceea care a iscat mai multe patimi în țeară, este fără îndoială chestia de a face pe țăran proprietar. De aceea ne propunem a o tracta și noi, a o discuta supt toate fazele sale și a o lămuri pe cît ne vor permite puterile noastre intelectuale.

Orice măsură socială ca să fie adevărat bună, cată să satisfacă din trei puncturi de vedere diferite ; cată să fie națională, cată să fie morală și dreaptă, și în sfîrșit cată să fie folositoare tuturilor. Să examinăm dar, dacă proiectul de a face pe țăran proprietar este totdeauna național, moral și folositor ; și dacă la această întrebare, răspunsul va fi totdeauna pozitiv, să avem curajul, lăsînd la o parte orice patimă, orice prejudeție, de a ne uni cu toată buna voință, de a alergera din toate puterile noastre la singurul mijloc de scăpare pentru o țeară slabă și născîndă ca a noastră, la singurul remediu de a avea o patrie tare și strînsă [...]. Să nu ne ferim de a tracta de față o chestie de așa mare importanță, din a cărei deslegare atîrnă nu numai viitorul Țării Românești, ci a toatei românimi, să fim curați la inimă, să fim drepecți, să fim neinteresăți și să nu uităm nemărginita îndatorire ce ne este impusă că sintem români și că avem a organiza o patrie, a scăpa o patrie. [...]

Dar cînd e vorba de apărarea teritoriului național, de a apăra patria de o năvălire străină sau de a o scăpa dacă este ocupată, atunci... corpurile armate, soldații nu ajung, atunci trebuie ceva mai mult decît toate acestea, trebuie o populație întregă armată, țărani fanatici, pătrunși de sacrul foc a amorului de patrie, trebuie într-un cuvînt proprietari mici cu arme în mînă.

Să conchidem dar, toți ciți sintem bogați sau săraci, mici sau mari proprietari sau nu proprietari, că pentru a avea o patrie, spre a o putea apăra, și a apăra naționalitatea noastră, este de neapărată trebuință a face pe țăran proprietar. Fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate, și care e omul, care este românul, care este nobilul care să nu voiască o patrie, care să nu aspire la o Românie²⁷.

²⁶ Mersul revoluției în istoria românilor, în : N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 103.

²⁷ Despre improprietărirea țăranilor, în : N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea I. *Scrieri istorice, politice și economice*. Ediție critică adnotată cu o introducere de G. Zane, Fundația pentru literatură și artă, București, 1940, p. 271, 276.

28

**„NU PUTEM AȘTEPTA NIMIC DE LA ÎMPĂRAȚII,
CI DIN REVOLUȚIE NUMAI“**

Nimeni nu mai crede acum că împărățiile vor putea face pentru noi, ci numai revoluția generală. Au risce dar de a fi priviți ca anarhiști de cabinete, trebuia să arătăm că ele ne-au dovedit că nu mai putem aștepta nimic de la dinsele, ci din revoluție numai ²⁸.

29

**„ÎMPĂRAȚII, DOMNII ȘI BOIERII PĂMINTULUI
NU DAU FĂRĂ NUMAI ACEIA CE LE SMULG POPOARELE“**

În zadar veți ingenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, dar, a o lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceia ce le smulg popoarele. Fiți gata, dar, a vă lupta bărbătește căci, prin lucrare și jertfire, prin singele vărsat, poporul dobîndește cunoștința drepturilor și datoriilor sale. Ziua izbîndirii, ziua dreptății se apropie, în care se vor ridica popoarele ca să măture rămășița tiranilor de pe fața pământului ²⁹.

30

**„ROMÂNUL NU VA DOBÎNDI ÎMBUNĂTĂȚIRILE
DE CARI ARE NEVOIE PÎNĂ ATUNCI
CÎND ÎȘI VA SFĂRÎMA SINGUR LANȚURILE“**

Prigonitorii noștri, dușmanii de moarte ai românului, dovediră înaintea lumii, aceea de care noi nu ne-am fost indoit niciodată, aceea ce le o strigam totdeauna în gura mare, că vorbele lor sînt minciună, făgăduielile lor înșelăciune; că românul nu va dobîndi îmbunătățirile de cari are nevoie — căci rușii și ciocoi nu o vor, turcii nu pot și nu știu — pînă atunci cînd, îmbărbătat, el își va sfărîma singur lanțurile ce îl țin legat. Dușmanii o simt bine și de aceea lanțul îl string cît pot mai mult. Nu numai atît, dar în marea lor temere ei propovăduiesc desnădăjduirea, răspîdesc minciuna că fiii patriei după pămîntul exilului sînt desuniți, că lucrează vinzarea.

Fraților români! Niciodată încrederea în viitorul României, una, mare și nedespărțită, nu a eșit din inima noastră. Niciodată desunirea nu va fi păcatul la care vom cădea. Datoriile cari le avem către patrie nu sînt încă împlinite, singele nostru este al vostru, virtutea noastră este a voastră, noi le cruțăm pentru voi, pentru minuirea țării, cînd ceasul sculării popoarelor și al biruinței lor va suna; și acest ceas nu este departe. Dar acest ceas atît de mult așteptat, acest mare și glorios viitor tot omul cu credința în inimă îl vede, îl atinge, ca să zicem așa, cu degetul; pentru căci acela carele a suferit ca lumea, de la o margine a Europei pînă la alta, să fie un minut zdruncinat și plină de singe nu a suferit-o, decît pentru ca triumful democrației să fie mai grabnic, mai strălucit, mai statornic.

Pînă atunci însă, fraților, v-o mai zicem încă odată, nu dați crezămînt vorbelor apăsătorilor țării, nu vă lăsați să vă amăgească nici făgăduielile nici invitățile ciocoiului și a muscalilor, ca printr-o mișcare fără vreme să prăvăliți țeara în prăpastie.

²⁸ Scrisoare către Ion Ghica (Paris, 16 octombrie 1850), în: N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 335.

²⁹ *Mersul revoluției în istoria românilor*, în: N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 107.

Așteptați în răbdare și resignație ziua preursită. Sentinele ale poporului, deslipite de trupul lui și răspindite de vijelie pe fața lumii *, noi priveghem cu luare aminte și pipăim lucrarea surdă ce se face în inima popoarelor-frăți, și nu vom lipsi a vă prevesti în ceasul deșteptării generale, aceea ce aveți a face. Fapta voastră atunci va fi mare și glorioasă, căci misia românului ce a luat de deviză dreptate, frăție, este aceea de a se afla el întâi în cimpul de bătaie, în avangarda luptelor democrației în contra tiraniei !³⁰

III. CAPITULAȚIILE—CONFIRMARE A DREPTURILOR NAȚIONALE ALE ȚĂRII, CADRU DE ACȚIUNE PENTRU UNIREA ȘI NEATÎRNAREA DEPLINĂ

31

„REVOLUȚIA CERU TURCIEI SĂ RESPECTE VECHILE CAPITULAȚII, IAR RUSIEI SĂ-ȘI PĂZEASCĂ TRACTATELE FĂRĂ A SE MAI AMESTECA ÎN TREBURILE DIN LAUNTRU ALE ȚĂRII“

Revoluția de la 1848 caută a reintregi pe români ** numai în drepturile sale de om și de cetățean, fără a căuta a-l reintregi în drepturile sale de nație. Întru aceasta ea se mărgini a cere ca Turcia să respecte vechile capitulații recunoscute și întărite și prin tractatul de la Adrianopol și hattișeriful de la 1834. Ea ceru asemenea ca Rusia să-și păzească tractatele cari recunosc autonomia și independența administrativă a țării și nesiliuirea pământului ei și să se mărginească în rolul ei de chezașă, fără a se mai amesteca în treburile din launtru ale țării, usurpind titlul și rolul de protectoare³¹.

32

„PRIN CAPITULAȚII NAȚIA ÎȘI PĂSTREAZĂ DREPTUL DE A SE GUVERNA DUPĂ CUM ÎI PLACE, FĂRĂ A SE ATINGE SUVERANITATEA EI“

Țeara noastră românească nu fu niciodată supusă cu sabia, ci de bună voea sa se recunoscă supt protecția turcilor. La anul 1393 părinții noștri, după ce se luptară mai multe veacuri pentru independența lor cu atâtea potoape de nații barbare ce se vărsară pe pământul nostru, văzându-se slabi și amenințați totdeauna de unguri și de turci, se învoiră cu Mircea cel Bătrîn, domnul lor cel vestit, și împreună închinară țeara turcilor, cu făgăduință ca să-i ajute în războiul ce aveau cu ungurii.

* După revoluție, fruntașii acesteia au fost nevoiți să se exileze.

³⁰ [Manifest către poporul român], datat Paris, 20 septembrie 1850 și semnat: C. Bălcescu, N. Bălcescu, D. Brătianu, C. G. Florescu, S. Golescu, N. Golescu, G. Magheru, B. Mălinescu, A. Paleologu, Rosetti, J. Voinescu (N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 94, 95).

** Conform cu textul original.

³¹ Mersul revoluției în istoria românilor, în: N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 104.

Iată **Hati-Humaiun** din anul 1393, ce le dăte sultanul **Baiazet I**, poreclit **Ilderim** :

1. Prin înalta noastră milostivire, noi ne învoim ca ȧeara de curind supusă prin puterea noastră nebiruită să se cirmuiască după înșiși legile sale și ca domnul ȧării Românești să aibă dreptul de-a face război sau pace, și acela de viață și de moarte asupra supușilor săi.

2. Toți creștinii, cari îmbrățișind legea lui Mahomed, vor trece iarăși în ținuturile supuse puterii noastre, în ȧeara Românească și din nou se vor creștina, nu vor putea de loc a fi luați îndărăt sau supărați.

3. Toți acei români, cari vor merge în vreo parte din ținuturile noastre, vor fi scutiți de haraciu și de orice altă capitație.

4. Domnii creștini se vor alege de mitropolit și boieri.

5. Dar pentru această mare milostivire, și fiindcă noi am înscris pe acest domn raia în lista celorlalți supuși ai noștri, acesta va fi îndatorat a plăti pe an, la hasnaoa împărătească, trei mii bani roșii de ȧeară, sau cinci sute de lei de argint în moneda noastră.

«Dat în Nicopole, la anul 795, luna Rebiul evvel sau la 1393 și înscris în arhivele împărătești.

Acest tractat prin care ȧeara își păstrează dreptul de a se guverna cu legile sale, dreptul de a face război sau pace, dreptul de a-și alege pe capul nației, îndatorindu-se numai la un ușor tribut, nu poate fi privit, după dreptul gintelor (neamurilor) astfel decât ca un tractat de protecție ; căci, după obiceiul cunoscut în deobște în Europa, o nație care nu e în stare a se apăra singură de insultă sau de asuprire poate dobîndi protecția unui stat mai puternic. De o va dobîndi îndatorindu-se numai la oarecari condiții, sau chiar cu plata unui tribut spre recunoștință pentru siguranța ce i se dă, și păstrindu-și dreptul de-a se guverna, după cum îi place, acesta este un tractat de protecție, care nu atinge suveranitatea ei.

Acest tractat însă nu ținu mult. Românii iubiau prea mult independința ; ei jertfiseră prea mult pentru dinsa, ca să-l poată suferi cu plăcere, oricît de nesupărător era. Turcii însă mai întii începură a nu-l păzi. Atunci o luptă ce ținu o jumătate de secol începu între români și turci. Supt povața lui Mircea I, Vlad II Dracul și Vlad IV Tepeș, românii făcură minuni de vitejii, apărără ȧeara lor nebintuită de vrăjmași, sdrobiră în mai multe rinduri armatele lor și le goniră pină la Adrianopole.

La 1460, domnul Vlad IV, văzînd numeroasele biruințe ale turcilor, coprînderea Constantinopolului și groaza ce numele lor răspîndea în toată Europa, sfātuindu-se cu poporul, trimise deputați la Adrianopole și încheiară un tractat, ale cărui articole principale sint acestea :

Art. I. Sultanul primește și se leagă pentru dînsul și pentru următorii săi a protege ȧeara Românească și a o apăra împotriva oricărui vrăjmaș, necerînd altceva fără numai supremația asupra suveranității acestei țări, ai cărei voevozi vor fi datori a plăti Înaltei Porți un tribut de zece mii galbeni *.

Art. II. În fiecare an un slujbaș al Porții va veni în ȧeara Românească ca să primească tributul și va fi însoțit la întoarcerea sa cu un slujbaș al voevodului pină la Giurgiu, unde din nou se va număra suma dată și se va da o a doua încredințare de primire ; apoi cînd se va trece dincolo de Dunăre, ȧeara nu va mai fi răpunzătoare de orice se va mai întimpla.

Art. III. Înalta Poartă nu se va amesteca întru nimic în administrația locală a țării și nici un turc nu va avea voie a veni în ȧeara Românească fără pricină învedereată.

Art. IV. Voevozii vor urma a fi aleși de mitropolit, episcopi, boieri și alegerea lui va fi recunoscută de Poartă.

Art. V. Nația română va urma a se bucura de libertatea de-a-și da legi și voevozii vor avea dreptul de viață și de moarte asupra supușilor lor precum acela de-a face pace și război, fără a fi supuși pentru nici unul din aceste acte la vreo răspundere către Înalta Poartă.

Art. VI. Înalta Poartă făgăduiește de-a nu slobozi niciodată vreun firman, după cererea vreunui supus român, pentru pricinile sale în ȧeara Românească, de orice

* Acest tribut se păstră mereu în drept, deși în faptă se lua îndoit și împătrit. Prin senedul sultanului de la 16 oct. 1783 se hotărî să fie statornic 437 500 lei. Aceasta se hotărî și de tractatul de la Adrianopole, iar în urma convenției de la Petersburg se urcă tributul la 2 000 000 lei turcești, sau 1 140 000 lei de ȧeara Românească. (Nota lui Nicolae Bălcescu.)

fel vor fi, și de-a nu-și lua dreptul de-a chema la Constantinople, sau în orice altă parte din ținuturile turcești, un supus român, supt orice pricinuire.

Art. VII. Dacă un turc are un proces în Țeara Românească, cu un supus al acestei țări, pricina lui se va cerceta și hotări de Divanul românesc, după legile locului.

Art. VIII. Toți neguțătorii turci, ce vor veni într-această țeară spre a cumpăra sau vinde mărfuri, vor trebui să facă cunoscut autorităților locale vremea cit vor zăbovi, și trebuie să plece îndată ce această vreme se va sfârși.

Art. IX. Nici un turc nu poate lua cu sine una sau mai multe slugi născute în Țeara Românească, de orice sex ar fi, și nici o moscheie turcească să nu se afle în nici într-o parte a pământului românesc.

Acest tractat nefiind nici lăsat în uitare, nici ramplasat printr-altul mai nou, este încă în tărie și astăzi, și singur numai hotărăște raporturile țării cu înalta Poartă. El asigură poporului dreptul de-a-și da legi, dreptul de-a face război și pace; prin urmare nu poate fi privit ca un tractat de supunere, ci numai ca un tractat de protecție, ca o alianță neegală, căci supremația, care este numai un drept de onoare, și tributul, singurele drepturi ce are Poarta, nu ating întru nimic suveranitatea nației române. Astfel privesc acest tractat toți publiciștii Europei.

«Dacă se respectează istoria, zice învățatul publicist Martens, dacă se păstrează înțelesul tractatelor după cuvintele lor, apoi este învederat că numai la 1460 înalta Poartă începu a fi totdeauna și protectriță și suzerană; că Țeara Românească n-a fost niciodată încorporată (intrupată); că ea n-a pierdut niciodată caracterul esențial al suveranității sale, că statul, în ceea ce privește constituția și guvernul său dinlăuntru, n-are a primi legi de la nimeni; că suveranitatea sa nu poate fi atinsă, căci îi lipsesc oarecari drepturi din acele ce fac parte din dreptul public; că ea nu e datoră a recunoaște asupra-i o putere legiuitoare străină. Țeara Românească nu s-a învoit a plăti un tribut și a suferi ca Poarta să aibă un drept de supremație, fără numai ca să nu încete a fi un stat suveran. Țeara Românească este un stat suveran și un tractat de protecție, un tribut, o alianță nepotrivită și chiar supremația (dacă este un drept de ginte în Europa) nu-i pot lua suveranitatea, cind ea are dreptul de a se guverna, de-a-și da legi, d-a face tractate de pace și război, și încă de a fi reprezentată din afară».

Un alt publicist, Vattel, în Dreptul său al gintelor zice: «Un stat slab care, pentru siguranța lui se pune supt protecția altuia mai puternic, și se îndatorează spre recunoștință la mai multe datorințe echivalind această protecție, fără însă a se despoia de dreptul de a se guverna, nu încetează pentru aceasta de a figura între statele suverane, ce nu recunosc alte legi, fără numai dreptul gintelor; și un tribut plătit de un stat la o putere străină, deși micșorează puțin demnitatea sa, fiind ca o mărturisire a slăbiciunii sale, dar tot păstrează suveranitatea sa în întregime».

Aceste două tractate, de la 1393 și 1460, ce mai pe urmă se coprinseră supt numirea de Capitulații ale țării, fură mereu recunoscute și întărite de către înalta Poartă prin mai multe hătișerifuri. Ele sînt recunoscute însuși și de tractatele Rusiei cu Poarta, deși acestea nu pot lega întru nimic pe români, căci Rusia fiind numai o chezașă a drepturilor țării nu putea trata pentru noi și în numele nostru. Astfel art. 5 al tratatului de la Adrianopole zice:

«Principatele Țării Românești și al Moldaviei, fiind așezate printr-o capitulație supt suzeranitatea înaltei Porți, și Rusia chezașuind prosperitatea lor, se înțelege că ele vor păstra toate privilegiurile și scutirile ce li s-au acordat sau prin capitulațiile lor sau prin tractatele încheiate între ambele Curți împărătești, sau prin hătișerifuri date în deosebite vremi. Prin urmare ele se vor bucura de libera păzire a religiei lor, de o siguranță desăvîrșită, de o administrație națională și independentă și de o întreagă libertate de comerț».

Și într-alt articol se zice asemenea: «hospodarii vor regula liber toate trebile din lăuntru a provinciilor lor, sfătuindu-se cu Adunările lor respective, fără însă a putea să aducă nici o vătămare la drepturile chezașuite ambelor țări prin hătișerifuri, și nu vor fi turburate în administrația dinlăuntru prin nici o poruncă împotrivoitoare acelor drepturi». Art. 4 al hătișerifului din anul 1834 glăsuiește asemenea. Art. 8 al aceluiași hătișerif zice: «Aceste principate au toate drepturile unui principat independent...». Așadar după glăsuirea tractatelor noastre cu Poarta, după dreptul gintelor și chiar după tractatele Rusiei cu Poarta, poporul român și-a păstrat totdeauna dreptul său de suveran. Dreptul M.S. Sultanului în țeara noastră stă nu-

mai în tributul hotărit ce sîntem datori a-i plăti în fiecare an, și în dreptul de suveranitate, adică dreptul de a întări pe domnul ales de țeară și de a fi privit ca un mai mare al țării, nu însă de a porunci în țeară.

Acestea sînt, frați români, drepturile noastre. Părinții noștri au vărsat prețiosul lor singe pentru a ni le lăsa de moștenire, și datoria noastră este a le păstra cu aceeași putere pentru fiii noștri. Timpul n-a venit ca să dobîndim o independență absolută. Poziția noastră politică, după tractate, este încă bună, numai trebuie a fi păzită de Înalta Poartă, a fi sprijinită cu statornicie de noi. Să nu uităm că sîntem datori a apăra naționalitatea și drepturile noastre, de vom fi nevoiți, chiar vărsînd singele nostru. De vom cădea în această luptă sfîntă, să cădem însă bărbătește, astfel cum au trăit părinții noștri ; și ca dinșii să strigăm : mai bine țeara noastră să se prefacă într-un întins mormînt, numai să rămîie tot țeara românilor.³²

33

„PRIVILEGIILE PE CARE LE DOBÎNDISERĂ PRINCIPATELE CA URMARE A CAPITULAȚILOR AU FOST RECUNOSCUTE PRIN TRATATE ULTERIOARE“

CĂTRE EDITORUL ZIARULUI DAILY NEWS,

Domnule, manifestul rusesc datînd din 19/31 iulie 1848, care a precedat cu aproape două luni ocuparea Valahiei, exprimă în mod formal aceste două principii :

1. Ocupația urmează să aibă un caracter temporar și va lua sfîrșit în virtutea unei simple cereri din partea Porții, de îndată ce ordinea va fi restabilită în principate. «Din clipa în care ordinea legală va fi fost restabilită, sau din clipa în care Poarta va fi obținut o garanție suficientă asupra liniștii lăuntrice în aceste două provincii, trupele noastre vor fi retrase din ele» (Circulara contelui Nesselrode, cu data de 19/31 iulie 1848).

2. Că legislația organică a acestor provincii are nevoie să fie revizuită și că s-ar putea să fie nevoie de modificarea Regulamentelor organice («Este cu putință ca regimul administrativ al principatelor să aibă nevoie de îmbunătățiri și chiar să fie nevoie să fie modificat în mai multe puncte.» — Ibid).

Cum și-a îndeplinit aceste angajamente Rusia ? Ce reforme, ce îmbunătățiri a introdus Rusia în regimul lăuntric al acestor principate ?

La 30 septembrie 1848, generalul Lüders, care ocupase Moldova cu cîteva săptămîni mai înainte, a trecut frontiera Valahiei în fruntea avangardei ruse. Au trecut pe urmă patru luni și a sosit luna februarie. La acea dată, nu mai rămăsese nici cea mai neînsemnată urmă din revoluția care motivase în ochii Europei intrarea trupelor rusești pe teritoriul Valahiei. Fusese restabilită în întregime ordinea legală, astfel cum o înțelege Rusia și astfel cum domnește și astăzi. Trebuie să înțelegem prin aceasta că toți aceia care au avut vreo participare la recente evenimente au fost întemnițați sau exilați, în vreme ce întreaga țară a fost sleită prin contribuțiile de război impuse și prin obligația de a hrăni și de a găzdui 50 000 cazaci, astfel încît a fost cu totul ruinată (Turcia și-a asigurat întreținerea trupelor ei de ocupație pe propria cheltuială). Nici măcar nu s-a pus problema vreunei reforme. Este adevărat că a fost instituită o comisie, dar misiunea ei este să funcționeze în calitate de tribunal militar pentru judecata tuturor indivizilor care sînt bănuși că ar nutri ostilitate față de Rusia.

Turcia, considerînd că ea însăși s-a achitat de toate garanțiile necesare liniștii lăuntrice a principatelor, a notificat guvernului de la St. Petersburg intenția ei de a evacua țara și a invita Rusia să-i urmeze exemplul.

Rusia a refuzat, fără a tăgădui, însă, drepturile Porții. Ea declară că nu a sosit momentul potrivit pentru evacuare, și în chipul acesta înțelege să se erijeze în singur arbitru al situației, cu excluderea Porții, într-o problemă în care tocmai aceasta din urmă s-ar cuveni să fie singura parte care să ia o hotărîre. Refuzul Rusiei a silit Poarta să-și prelungească ocupația, pentru a nu lăsa Rusia să rămînă stăpîn absolut

³² Drepturile românilor către Înalta Poartă, în : N. Bălcescu, *Opere*. Tomul I, partea I, ediția din 1940, p. 263—267.

al situației; prin aceasta, se ajunge la agravarea, zi de zi, a nefericitei situații a celor două principate.

În cele din urmă, la 1 mai 1849, Convenția de la Balta-Liman a fost încheiată. Este binecunoscută grava știrbire a prerogativelor Porții, conținută în această convenție, ca și știrbirea privilegiilor celor două principate. Această știrbire nu se cuvine să fie considerată ca integrându-se în dreptul națiunilor din Europa. Într-adevăr, Convenția de la Balta-Liman recunoaște Rusiei un drept care i-a fost pînă acum tăgăduit întotdeauna, și anume acela de a ocupa militărește cele două principate și de a se amesteca în administrația lor lăuntrică. Privilegiile pe care le dobîndiseră principatele moldo-valahe ca urmare a Capitulațiilor lor încheiate cu turcii, privilegiile care au fost recunoscute prin tratate ulterioare, sînt următoarele:

1. Dreptul de a-și alege domnitorii (hospodarii).

2. Independența administrativă și legislativă.

3. Inviolabilitatea teritoriului lor.

Drepturile reținute de Poartă în calitate de putere suzerană sînt următoarele:

1. Dreptul pur onorific de a-i confirma pe domnitorii (hospodarii) aleși de națiune.

2. Un tribut anual de trei milioane de piaștri turcești de la cele două principate.

Rusia nu are alt drept decît acela de a împiedica Poarta să încalce privilegiile acordate moldo-valahilor, privilegiile pe care Poarta le-a garantat prin Tratatul de pace de la Adrianopol [septembrie 1829].

Convenția de la Balta-Liman menține următoarele principii:

Vor fi instituite două comisii în vederea revizuirii Regulamentelor organice. Activitatea comisiilor va fi supusă examinării guvernului otoman, care, după ce va ajunge la o înțelegere în această privință cu Curtea Rusiei, va promulga textele revizuite, sub forma unui hattișerif (articolul al 2-lea din Convenție). Fiecare din cele două guverne va menține în principate oștiri cu un efectiv între 20 000 și 30 000 oameni, pînă la deplina pacificare a țării. După ce pacificarea va fi realizată, și pînă la deplina intrare în vigoare a Constituției pentru cele două principate, fiecare din cele două puteri va trebui să-și reducă armata de ocupație la 10 000 oameni; îndată după intrarea în vigoare a Constituțiilor, cele două puteri vor evacua principatele în întregime și simultan (Ibid., art. 4).

Este limpede prin urmare, că, prin Convenția de la Balta-Liman, nu numai că se violează toate privilegiile hărăzite moldo-valahilor, dar se mai acordă Rusiei și drepturi de suzeranitate egale cu acelea de care dispune Poarta. În același timp în care Rusia recunoaște aceste două principii, ea se folosește de unul din ele ca să se elibereze de obligația de a ține seama de celălalt. Regulamentul organic din 1831 a fost revizuit și promulgat cu sprijinul a o sută de mii de baionete. Era oare prea mult dacă aceeași legislație era revizuită cu sprijinul unei oștiri de 30 000 oameni, cu atît mai mult cu cît în aceeași vreme insurecția era biruitoare la frontierele Ungariei? Doar după pacificarea țărilor învecinate urma să fie redus numărul ostașilor la 10 000.

Pacificarea a fost efectuată și Turcia, credincioasă angajamentelor luate de ea, a evacuat, parțial, principatele; ea avea, prin urmare, dreptul să se aștepte ca și Rusia să urmeze exemplul ei. Dar nu s-a întîmplat nimic din ce spera ea. Rusia găsește neconținut vreun pretext sau altul să-și prelungească ocupația, iar dl. De Titoff a răspuns, la începutul lunii trecute, la o întîmpinare făcută de către Poartă: «Poarta s-a grăbit să-și reducă oștirea din Valahia la 10 000 oameni, astfel că Rusia nu-și poate îndeplini stipulațiile prevăzute în Convenția de la Balta-Liman, în această privință, pînă cînd nu se va ajunge la soluționarea diferendelor privind-i pe refugiați și pînă cînd nu vor fi reluate tratativele diplomatice».

Despre ce era oare vorba în această nouă pretenție ridicată de Rusia? Ce aveau de-a face refugiații cu ocuparea principatelor? În chipul acesta înțelege Rusia să-și respecte angajamentele și îndatoririle prevăzute pe un ton atît de emfatic pe care a înțeles să și le ia prin manifestul din 19/31 iulie, și anume că: «Trecutul îngăduise prezentului să priceapă că în mai multe împrejurări Rusia a ocupat fie principatele în întregime, fie o parte din ele; și, totuși, credincioasă asigurărilor pe care le dăduse în prealabil, ea le-a evacuat întotdeauna, de îndată ce și-a realizat obiectivele pe care dorea să le obțină mai înainte de a-și retrage trupele»? Este adevărat că Rusia a evacuat principatele în toate cazurile în care a ajuns să le ocupe, dar aceasta

numai după ce le-a stăpinit vreme de mai mulți ani și după ce avusese grijă să le mențină într-o permanentă aprehensiune *. Astfel, în 1812, Rusia a pus stăpânire pe Basarabia, un ținut care făcea parte integrantă din Moldova ; în 1829, a pus stăpânire pe o altă fărîmă a acestui principat ; în vreme ce, la începutul fiecărui război, Rusia garantase moldovenilor integritatea teritoriului lor. Prin urmare, tot ce afirmă astăzi Rusia nu poate fi decît cu scopul de a-și bate iarăși joc de buna credință și de credulitatea Europei.

În momentul de față, greutățile pricinuite de situația refugiaților au fost încheiate ; nu cred, totuși, că Rusia va evacua principatele. Numărul actual al trupelor rusești aflate efectiv în lăuntru principatelor se ridică la 46 000 oameni ; și scrisorile pe care le-am primit din Moldova mă asigură că din moment în moment se așteaptă sosirea unei alte oștiri.

În vreme ce Rusia continuă să-și țină trupele în principate, în ciuda angajamentelor luate de ea și a necontenitelor reclamații din partea Porții, să vedem ce s-a realizat în privința reformelor pe care autoritățile rusești le considerau că sînt atît de urgente.

Rusia a început prin a suspenda Adunările obștești, cărora singure le aparținea dreptul de a asigura administrația lăuntrică a țării, în virtutea Capitulațiilor și a dreptului public al principatelor. Pentru revizuirea Regulamentelor organice, Rusia a instituit două comitete. Numai că aceste comitete, în loc să fie alcătuite din reprezentanții legali și legitimi ai țării, au fost compuse exclusiv din boieri devotați Rusiei ; boieri care au fost numiți de această putere în același chip în care aceasta se purtase cu Adunarea din 1831 ; și, dacă se poate invoca trecutul ca o îndreptățire pentru judecarea prezentului, putem de pe acum prevedea că noua Constituție care se pregătește va fi încă și mai rea decît Regulamentul organic. Prima măsură a acestor comitete îngăduie să ne dăm seama cît se poate de bine despre aceasta. Ele tocmai au declarat că țărănimea trebuie să rămînă legată de brazdă și că nu se va clinti nici una din uriașele poveri care apasă pe umerii acestei păături sociale nefericite. Dacă s-ar fi intenționat în mod serios vreo reformă, vreo măsură innoitoare care să răspundă năzuințelor și nevoilor poporului și care să fie în stare să preîntîmpine viitoarele revoluții, s-ar fi convenit oare ca inițiativa unor asemenea reforme să fi fost încredințată unor comitete astfel cum sînt comitetele instituite acum, în loc să fie lăsată pe seama unei Adunări Naționale, aleasă în mod liber și reprezentînd interesele tuturor păturilor sociale ?

Între timp, ocupația rusească reprezintă pentru Valahia un cost de un milion de piaștri pe lună ; iar în anul care tocmai s-a încheiat, datoria publică a principatului a sporit pînă la douăzeci de milioane de piaștri.

Mizeria populației sporește de la o zi la alta sub cîrmuirea domnitorului actual, Dl. Știrbei, care, în loc să se străduiască să acopere în ochii partidului național ilegalitatea alegerii lui, pare că socotește drept sarcină deosebită să mărească nemulțumirea tuturor păturilor populației țării.

Și iată acum că se răspindește un raport, de către Cabinetul de la St. Petersburg, a cărui politică, de la data ocupației militare a celor două principate, a năzuit necontenit să-i compromită pe turci în ochii valahilor, aruncînd pe seama turcilor tot neajunsul aparent al măsurilor opresive pe care numai Cabinetul din St. Petersburg le-a provocat în taină sau le-a înriurit. Anume, raportul răspîndit acum pretinde că Maiestatea Sa împăratul ar fi gata să solicite Porții unirea celor două principate și independența lor, sub protectoratul Rusiei. E vorba de un proiect care, cu mult timp mai înainte, a fost favorabil privit de Rusia, ca un mijloc sigur de a-și obține realizarea scopului urmărit de ea. În această privință agenții Rusiei au fost însărcinați să sondeze dispozițiile fruntașilor partidului național, în 1848, numai cu cîteva zile înainte de mișcarea din iunie. Cu scopul de a fi pregătită pentru orice împrejurare, Rusia a organizat corpuri libere de valahi, comandate de ofițeri ruși și folosind ca limbă de comandă limba rusă.

Prin urmare, cheștiunea principatelor a fost ridicată din nou la Constantinopol. Rusia se străduiește să cîștige în această cheștiune ceea ce a pierdut în cheștiunea refugiaților. Iar Poarta, în ciuda faptului că-și dă cît se poate de bine seama de

* Teamă vagă, frică nedeslușită (cauzată de presupunerea posibilității unui pericol).

importanța acestei chestiuni, de care poate să atirne însăși existența ei viitoare, va fi silită să accepte toate cererile Rusiei, dacă s-ar întâmpla să fie din nou părăsită de Anglia și Franța, așa cum a fost părăsită în vremea în care s-a încheiat Convenția de la Balta-Liman.

A sosit vremea ca opinia publică și Cabinetele Europei să-și deschidă ochii asupra acestei politici de rapacitate și asupra amenințărilor tainice ale Rusiei. Nu se află acum în joc numai un simplu interes de umanitate, ci se pune problema gravă a însăși existenței Imperiului otoman. Nu este îndeajuns să fi fost închise Strimtorile. Dacă se impune ca Turcia să-și mențină integritatea teritorială, este indispensabil să-i fie acoperită frontiera din miază-noapte și, prin aceasta, șuvoiul potopului rusesc să fie astfel constrins să reentre în propria lui matcă. Existența Imperiului otoman este incompatibilă cu prezența unei oștiri rusești pe Dunăre.

Sînt, domnule, al dvs. supus

N. BĂLCESCU

Membru al fostului Guvern provizoriu
al Valahiei ³³

Londra, 19 ianuarie 1850.

IV. IMPERIILE DIN TOATE TIMPURILE — OPRESORE ALE POPOARELOR. IMINENTA LOR DISPARIȚIE DIN ISTORIE, CA ȘI A CELOR CARE LE DAU SPRIJIN. REGULAMENTUL ORGANIC — INSTRUMENT DE ÎNROBIRE ECONOMICĂ ȘI NAȚIONALĂ A POPORULUI ROMÂN

34

EPOCA ROMANĂ ÎN DACIA „AVU ȘI EA DURERILE SALE“

Autorul [Cîntării României] își exaltă, poate cam mult, fericirea epocii romane, care, pe lângă o mare civilizație materială, avu și ea durerile sale ³⁴.

35

„ÎNTINSA ÎMPĂRĂȚIE ROMANĂ TREBUI SĂ CAZĂ“

Os[te]nită de atîtea rele ce o rodea, întinsa împărăție romană trebui să cază. Unitatea falsă la care ea supuse prin silă lumea trebui să se sfarme ca să dea locu la organizarea progresivă a unei unități mai adevărate, produsă prin armonia naționalităților libere ³⁵.

³³ The intervention of Russia in the Danubian Principalities [Intervenția Rusiei în Principatele Dunărene]. Articol conceput sub formă de scrisoare deschisă, adresată la 19 ianuarie 1850 redactorului șef al cotidianului „Daily News“ și semnat: N. Bălcescu, membru al fostului guvern provizoriu al Valahiei (Reprodus după: Horia Nestorescu-Bălcești, *Demersul lui Nicolae Bălcescu la Londra*, în „Magazin istoric“, anul X, nr. 7(112), iulie 1976, p. 18—21).

³⁴ Prefață la *Cîntarea României*, în: N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 111.

³⁵ *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, p. 8.

36

**„STATURILE ÎNTEMEIATE PE CONQUISTĂ,
PE CĂLCAREA DREPTURILOR NAȚILOR SE VOR SDROBI“**

Este vremea astăzi, cînd naționalitatea și existența politică ne sînt tăgăduite, cînd vedem că de la 1848, mai cu seamă, cuvintele unitate și naționalitate sînt în toate gurile în Europa, simțimentul lor în toate inimile, și au armat toate brațele, au vărsat atîta sînge în acești doi ani din urmă, sînge ce va curge mereu, pînă ce cartă Europei se va prefăce, staturile întemeiate pe conquistă, pe călcarea drepturilor națiilor se vor sdrobi, națiile se vor reintregi în libertatea lor și sfînta alianță a popoarelor se va întocmi ³⁶.

37

„IMPERIUL TURC VA CĂDEA“

Imperiul turc va cădea fără îndoială, de nu va grăbi a face concesii populațiilor creștine [popoarelor din Balcani pe care acesta le oprima] ³⁷.

38

**[CEI CARE TREC DE PARTEA PUTERILOR OPRESOARE
NU POT DĂINUI]**

Trebuie să știi că muvmentul slav s-a perdut de tot, nu d-acum dar din minutul decînd ei au început a lucra de față împreună cu Austria și pentru dînsa. El era puternic în anul trecut căci era curat național, dar acum s-a înecat cu totul în muvmentul reacționar al Austriei ³⁸.

39

**„NAȚILE UNDE UN MIC NUMĂR DE CETĂȚENI
ÎȘI ÎNTEMEIAZĂ PUTEREA ȘI FERICIREA LOR
PE ROBIREA GLOATELOR PIER“**

Căci vai de acele nații unde un mic număr de cetățeni își întemeiază puterea și fericirea lor pe robirea gloatelor ! Ele per !

Astfel noi văzurăm în zilele noastre o nație puternică și vitează, cu care odinioară ne luptam împreună pe cîmpul slavei pentru libertate și creștinătate, o

³⁶ Mersul revoluției în istoria românilor, în : N. Bălcescu, *Opere*, Tomul 1, partea a II-a, ediția din 1940, p. 106.

³⁷ Scrisoare către Ion Ghica (Belgrad, 21 ianuarie 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 130.

³⁸ Scrisoare către A. G. Goleșcu (Panclova, 1/12 mai 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 168—169.

văzurăm căzind cu zgomot, zdrobită în bucăți, o văzurăm chiar în anul acesta frământându-se în mormintul său, fără a se mai putea rădica, nu din nevoea puternicilor săi vrăjmași, dar din pricină că și acolo o aristocrație egoistă călcase în picioare drepturile omenirii !³⁹

40

„REGULAMENTUL ORGANIC A ARUNCAT TOATĂ POVARA STATULUI NUMAI PE SPINAREA ȚĂRANULUI“

Regulamentul împărți țara în două caste : țărani muncitori, producători, contribuitori, boieri, nelucrători (oisifs), privilegiați, mîncători ; țăranii ce au numai datorii fără nici un drept, boierii ce au numai drepturi fără nici o datorie. Apoi călcînd chiar și egalitatea care exista pînă atunci între boierii de orice grad, prin niște dispoziții îndeminatice, așezînd categorii între dînșii, prin împărțirea în trei clase, concentră toată puterea Statului în mina unei minorități de vreo șaizeci de familii de boieri mari. În privința chestiei sociale de care ne ocupăm, boierii se făcură că ușurează pe țărani de greutățile dăjdiei ce plăteau la Stat, ca să-i poată îngreua mai mult în numele proprietății.

Ținta Regulamentului, au mărturisit ei însuși, a fost de a mări, cu paguba Vistieriei, drepturile proprietății, spre răsplătire, zic ei, a jertfelor făcute de dînșii.

[...] Regulamentul hotări rentă, cum el prefăcu fermagiul în servagiu și cum pe tenancier, proprietarul real, îl făcu șerf al proprietarului nominal et usufructier [și uzufructuar]...

Fericit țăranul cînd s-ar putea plăti de proprietar numai cu sumele ce am însemnat ! Dar boierii nu se mulțumesc a le lua de patru ori mai mult decît dobinda capitalului dat lor. Regulamentul le înfățișează încă mijlocul d-a lua cel puțin de zece ori mai mult, dîndu-le dreptul să ceară claca în zece zile de lucru, după cum și fac mai adesea, și astfel ruinează de tot pe țăran.

[...] Dar dacă Regulamentul în niște țări unde pămîntul este atît de întins și brațele atît de puține a dat pămîntului prin feluri de chipuri o valoare atît de exorbitantă către valoarea muncii, încît a robit-o pe aceasta cu totul pămîntului ; dacă el a aruncat toată povara Statului numai pe spinarea țăranului, să vedem încăi de a respectat în țăran personalitatea omenească, libertatea lui, această proprietate întîitoare, originea și baza de toată proprietatea. [...]

Să ascultăm plingerile făcute [de țăranii] prin deputații lor în Comisia [proprietății] din anul 1848 :

«Regulamentul, zicea deputatul țăran Ene Cojocarul, îngrădise pe locuitori în proprietatea fiecărui boier ca într-o cetate de zid cu porțile de fier, de unde nu mai aveam pe unde să ieșim ; că deși fugeam în altă parte, nu avem loc a fi scăpați, măcar că ne lăsăm munca, casele, pometurile și viile, munca părinților noștri și a noastră, ca să fim scăpați cu acelea și să ne lase să ne hrănim unde eram fugiți. Și în ceasul ce ne afla trimitea dorobanții isprăvniceii și venea și arendașii cu gonacii lor și ne lua legați și ne aducea iarăși la urmă, întocmai ca pe niște vite, închizîndu-ne prin beciuri și prin coșarele d-voastră pe vreme de iarnă fără nici un foc acolo, aruncînd și apă peste noi ca să degerăm și ca cu patima acelora să sperie și pe ceilalți». [...] Și apoi adaogă : «La părerea deputaților proprietari că nu este claca robie, răspund că pînă la Regulament n-a fost robie așa de aspră ca de atunci încoa. Nu este omul rob lipit de moșie cînd n-are voie să se

³⁹ Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 161.

ducă de pe o moșie pe alta ? Noi n-avem voie măcar să fugim, de vreme ce ne aduce înapoi cu bătaie. Ce înseamnă în Regulament pedeapsa aceea ca să plătească țăranul toată claca pe un an de zile înainte și toate sădirile sale și alte lucruri muncite de dinsul să rămâie degeaba proprietarului ?»⁴⁰.

41

„REGULAMENTUL ORGANIC NU SE MULȚUMEȘTE A DESMOȘTENI UN POPOR ÎNTREG“

De la Petru cel Mare boierii caută în Rusia mintuirea lor de fanarioți și turci, și Rusia supt titlul de ocrotitoare, țineste mereu a coprinde țările române. Dar războaiele și intrigile ei se zădărnicesc de împrejurări favoritoare. Neputind izbuti a opri țările pe seamă-i, ea se silește la tot războiul de-a le emancipa de turci și în vreme ce lanțul ce leagă țările de turci mai slăbea, Rusia mai strîngea lanțul ce le lega de dînsa. Pacea de la Adrianopol recunoaște capitulațiile vechi și autonomia țării, aceea ce era un bine și o dreaptă răsplătire a jertfelor ce românii făcură pentru ruși într-atîtea rînduri ; dar într-aceiași vreme Rusia prin siluire, prin mișelia și trădarea ciocoilor își dobîndește drepturi nouă în țeară. Regulamentul organic de la 1831, care desființează reforma lui Mavrocordat și se pune în locu-i, e contractul care robește țeara ciocoilor și pe ciocoi muscalilor.

Dar Regulamentul nu se mulțumește a desmoșteni un popor întreg și a organiza statul ciocoiesc, ci încă, cu toate că recunosc drepturile de posesie ale țăranilor asupra pămîntului lucrat de dinșii din veci, urcă nemăsurat drepturile proprietarilor și în faptă robește pe om pămîntului și monopolizează proprietatea în mîinile ciocoilor. Niciodată oligarhia nu fu mai bine întărită, înlăuntrul țării de Regulament, dinafară de sprijinul puternic al Rusiei. Cu toate acestea, această tiranie spăimîntătoare moare ucisă prin covîrșirea ei chiar⁴¹.

42

„REVOLUȚIA DE LA 1848 CERE PĂZIREA TRACTATELOR FĂRĂ A PROCLAMA UN DREPT NOU“

Revoluția de la 1848 nu era dar în drept împotrivoare nici Porții, nici Rusiei, de vreme ce se mărginea a cere păzirea tractatelor fără a proclama un drept nou. Românii, în bună credința lor, socoteau că aceste puteri vor fi gata a păzi sfințenia tractatelor și nu vor putea a le tăgădui reformarea legiurilor, potrivit dreptului lor de autonomie⁴².

43

„LEGALITATEA DINLĂUNTRU ȘI DIN AFARĂ A ȚERII NOASTRE E LEGALITATEA REGULAMENTULUI ȘI A FIRMANELOR“

Imi vorbești încă de legalitate, la care vrei să fii înjugat.
Ce înțelegi prin legalitate ? Și care ?

⁴⁰ Reforma socială la români, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I. Studii și articole, ediția din 1953, p. 261, 262, 266—267, 271—272.

⁴¹ Mersul revoluției în istoria românilor, în : N. Bălcescu, *Opere*, Tomul I, partea a II-a, ediția din 1940, p. 102—103.

⁴² *Ibidem*, p. 104—105.

Legalitatea regulamentului și a firmanelor ?

Legalitatea convenției de la Balta Liman ? Aceasta e astăzi legalitatea dinlăuntru și din afară a țerii noastre.⁴³

**V. ROLUL NAȚIUNII ÎN ASIGURAREA ȘI DEZVOLTAREA
VIEȚII DE-SINE-STĂTĂTOARE A POPORULUI ROMÂN,
A TUTUROR POPOARELOR. EGALITATEA DE DREPTURI
A NAȚIUNILOR ȘI POPOARELOR,
INDIFERENT DE MĂRIMEA LOR, ȘI CONLUCRAREA LOR
PE ACEASTĂ BAZĂ. ÎNCREDEREA DESĂVÎRȘITĂ
ÎN TRIUMFUL IDEALURILOR NAȚIONALE
ȘI SOCIALE ALE POPORULUI ROMÂN**

44

**„ORICE NAȚIE ARE O MISIE
A ÎMPLINI ÎN OMENIRE“**

Prin împărțirea funcțiilor, națiile în omenire, ca și individurile în societate, produc, chiar prin diversitatea lor, armonia totului, unitatea.

Orice nație dar, precum orice individ, are o misie a împlini în omenire, adică a concurge, după natura și geniul său propriu, la triumful științei asupra naturii, la perfecționarea înțelegerii și a simțimentului omenesc...⁴⁴

45

**„NAȚIUNEA SUPRAVIEȚUIEȘTE INDEPENDENȚEI
ȘI SINGURĂ POATE SĂ O RECUCEREASCĂ“**

Naționalitatea este forma superioară a vieții raselor, ea supraviețuiește adesea independenței și singură poate să o recucerească. Ea este legitimitatea popoarelor⁴⁵.

46

**„PÎNĂ CÎND UN POPOR NU VA EXISTA CA NAȚIE
N-ARE CE FACE CU LIBERTATEA“**

Pentru mine chestia naționalității o pui mai presus de libertate. Pînă cînd un popor nu va exista ca nație, n-are ce face cu libertatea. Libertatea se poate lesne

⁴³ Scrisoare către Ion Ghica (Paris, 26 iulie 1851), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 377.

⁴⁴ *Românii supt Mihai-Voievod Viteazul*, p. 6.

⁴⁵ Scrisoare către Comitetul de conducere a emigrației maghiare din Paris (Paris, februarie 1851), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 359.

redobîndi, cînd se va perde, iar naționalitatea nu. De aceea eu crez că în poziția de acum a țerii noastre trebuie să țintim mai mult a păstra naționalitatea noastră, atît de amenințată, și că cerem atîta libertate, pe cit ne este neapărată pentru dezvoltarea naționalității noastre ⁴⁶.

47

[EGALITATEA NAȚIUNILOR]

...Noi trebuie să profesăm respectul naționalităților și egalitatea lor ⁴⁷.

48

[COMUNICAREA ÎNTRE NAȚIUNI PE TEMEIUL ÎNLESNIRILOR ȘI RELAȚIILOR ECONOMICE]

O singură observație avem să mai facem asupra scrierii d. Aimé Martin. În capul Despre nădejdiile viitorului el se pleacă a crede că Nordul este menit a cuprinde și a civiliza Orientul. Această doctrină fatalistă contrazice la toate celelalte idei ale d. Aimé Martin. În contra d-lui, dar, noi credem că vremile concuistelor a trecut, că duhul concuistei doarme cu Napoleon în mormîntul său și că nimic nu-l va mai deștepta, că nădejdea civilizației popoarelor este în comunicația ideilor, care va veni din comunicația națiilor ce înlesnirile și relațiile comerciale vor aduce ⁴⁸.

49

„ROMÂNII NU VOR PIERI, NU POT PIERI“

Cum aceste țări române care numără o existență de 18 veacuri, cum această nație peste care a trecut atîtea potopuri de nații barbare fără a o putea înghiți, fără a o face să-și pearză naționalitatea sa, care a scăpat nevătămată din grozăviile veacului de mijloc, de atîția vrăjmași puternici și mai numeroși decît dînsa ce o amenința să o cutropească, cum această nație care fu atîta vreme campionul creștinătății și bulevardul civilizației și al libertății, cum va putea fi ea ursită să pearză acum în al 19 veac, în veacul luminilor, al deșteptării popoarelor, în veacul libertății. „Dacă nici un suflet nu pierе, zice d. Michelet, cum acele mari suflete ale națiilor, cu geniul lor cel plin de viață, cu istoria lor bogată în martiri, plină de jertfiri eroice, plină de imortalitate, cum oare vor putea a se stinge?“. Așa, domnilor, Românii nu vor pieri ! Românii nu pot pieri ! ⁴⁹.

⁴⁶ Scrisoare către Ion Ghica (Belgrad, 21 ianuarie 1849), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 129.

⁴⁷ Scrisoare către Ion Ghica (Paris, 16 noiembrie 1850), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 344.

⁴⁸ *Filosofie socială*, în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 168.

⁴⁹ [Cuvîntare ținută la Societatea studenților români din Paris], în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. I, ediția din 1974, p. 176.

50

„POPORUL ROMÂN POATE PEA BINE TRĂI DE SINEȘI“

Să ne aducem aminte acele zile fericite de la revoluția de la 1848. Cu ce inimă mare, frumoasă și îndurătoare se arată poporul! Cum se purta el cu cuviință și rinduială fără a face nici o vătămare, nici o necuviință în trei revoluții ce făcu în București la 11, 19 și 30 Iunie! Cu cită înțelegere și rinduială și toți într-un glas alegeau guvernul în Cimpul Libertății! Cum aleseră de bine deputații la Comisia pentru proprietate, și cum acești deputați se arătară mai cu înțelegere și mai cu judecată decît deputații boierești pe care îi biruiră și îi rămaseră cu cuvîntul tot mereu în desbateri. Să ne aducem toate aceste bine aminte, și ne vom încredința că poporul român e destul de matur și că poate prea bine trăi de sineși fără stăpîni și a se bucura de toate drepturile cetățenești⁵⁰.

51

„ROMÂNIA NOASTRĂ SE VA ÎNFĂPTUI“

Unirea Țării Românești și a Moldovei este un fapt acceptat de toată lumea, chiar și de ruși, și înfăptuirea ei nu poate întîrzia. Românii din Austria, pe baza Constituției din 4 martie și a făgăduielilor care li s-au făcut, cer o deplină înțelegere și cu multă tărie a se constitui într-un singur corp național de 3 milioane și jumătate, și pînă la urmă vor reuși.

Cînd două mari grupe de 4 milioane și 3 milioane și jumătate de români vor fi constituite unul lîngă altul, cine va putea să împiedice unirea lor? România noastră se va înfăptui. Am o credință adîncă. E orb cine n-o vede⁵¹.

52

„ÎN ROMÂNIA ȘI PRIN ROMÂNIA SĂ ÎNTĂRIM
FRĂȚIA NOASTRĂ“

Este mare și frumoasă ideea ta d-a căuta a-ți încălzi inima, trudită și înghețată de suferințele intime, la vatra națională. Nenorociți sint acei ce concentrează toată puterea lor d-a iubi într-o dragoste intimă asupra unui obiect rar de găsit, iute trecător și peritoriu, cînd îl găsim. Pentru ce să nu întoarcem dragostea noastră toată asupra unui obiect mare și neperitoriu? Și ce e mai mare pentru om decît țara sa? Să nu ne mai trudim dar, iubite Basile, a alerga după fericirea intimă, o năluca ce tu nu vei mai putea găsi, ce eu n-am găsit niciodată, și pe care e multă vreme de cînd n-o mai caut. Să întoarcem ceea ce ne-a mai rămas din dragostea noastră, s-o întoarcem către țara noastră. România va fi iubită noastră. Întrinsa și printrinsa să reinnoim și să întărim frăția noastră⁵².

⁵⁰ Manualul bunului român, în : N. Bălcescu. *Opere*, vol. I, ediția din 1953, p. 352.

⁵¹ Scrisoare către A. G. Golescu (Paris, 4 martie 1850), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 278.

⁵² Scrisoare către Vasile Alecsandri (Paris, 29 noiembrie 1847), în : N. Bălcescu, *Opere*, vol. IV. *Correspondență*, p. 82.

53

**„ATUNCI NU VA MAI FI NICI OM ROB,
NICI NAȚIE ROABĂ, NICI OM STĂPÎN PE ALTUL,
NICI POPOR STĂPÎN PE ALTUL,
CI DOMNIREA DREPTĂȚII ȘI A FRĂȚIEI“**

Minutele în care scriu sint pline de amar și întristare. Pe cînd Europa, întreagă Europă se pregătea de a saluta triumful libertății, eroica Franță le la care aștepta semnalul, Franța prin fatalitate și prin neunirea fiilor săi, cade gîcind în neputință sub un despotism umilitor. Fiii fără-de-legii triumfează în toate părțile și întemeiază spurcata lor tiranie. Sufletele generoase — zdrobite și rănite de moarte — vîd apuind din vederea lor ziua mintuirii. Însumi eu, cu o inimă sfișiată de durere, mă lupt cu o boală crudă și neimblinzită, caut a cîștiga timp asupra-i și a o întrece în iuteală ca să pot lăsa fraților mei aceste pagine din viața părinților *, și cad sleit de puteri, mistuit prin silințele ce fac. Cu toate aceste temeieri de descurajare, sufletu-mi te slăvește încă, înzeită Libertate, și deși oamenii singuiurilor au învelit cu năframă dulce fața ta, crede că va veni zioa fericită, zioa izbîndirii, cînd omenirea întreagă se va scula spre a sfișia acest vîl și dușmanii tăi se vor împetri la vederea chipului tău de lumină ; atunci nu va mai fi nici om rob, nici nație roabă, nici om stăpîn pe altul, nici popor stăpîn pe altul, ci domnirea Dreptății și a Frăției. Aceste cuvinte ce odată am dat ca deviză nației mele, vor domni lumea ; atunci așteptarea, visarea vieții mele se va împlini ; atunci toți românii vor fi unu, liberi și frați. Vai ! nu voi avea noroc a vedea această zi, dar și eu asemeni am muncit și am pătimit pentru dreptate, și cel din urmă al meu cuvînt va fi încă un imn ție, țeara mea mult dragă.⁵³

* Este vorba de Românii supt Mihai-Voievod Viteazul.

⁵³ Însemnări făcute de Nicolae Bălcescu în decembrie 1851, la Hyères. Reprodus după : G. Zane, N. Bălcescu, Opera. Omul. Epoca, Editura Eminescu, București, 1975, p. 297—298.

Județul Satu Mare în contextul istoriei patriei

IOAN FORIȘ

membru al C.C. al P.C.R.,
prim-secretar al Comitetului județean
Satu Mare al P.C.R.

Teritoriul județului Satu Mare, situat la fruntariile nord-vestice ale României socialiste, scăldat de apele anticului Samus (Someș), locuit din vremuri străvechi de populația traco-geto-dacă, demonstrează, prin întregul său trecut istoric milenar, că a constituit o străveche și puternică vatră de plămădire și continuitate a poporului român, purtînd, peste secole, conștiința unității și neatîrării sale.

Cercetările arheologice întreprinse în județ, cu precădere în ultimele două decenii, dovedesc atît faptul că Sătmarul, ca dealtfel întreg teritoriul țării noastre, a fost locuit din timpuri străvechi, precum și aceea că populația și-a perpetuat existența sa materială și spirituală generație după generație. Astfel, săpăturile din depresiunea Oaș atestă prezența locuitorilor în aceste părți încă din epoca pietrei cioplite, respectiv din paleolitic : Bixad, Boinești, Orașu Nou, Racșa, Călinești, Tîrșolt etc. Epoca nouă a pietrei, neoliticul, cu transformările pe care le-a înregistrat societatea omenească în acel stadiu de dezvoltare, sînt pregnant ilustrate prin descoperirile de la Apa, Homorodul de Sus, Ciumești, Berea, Carei, Satu Mare.

Strămoșii noștri, traco-geto-dacii au făurit, în acest spațiu, o înfloritoare civilizație, așa după cum relevă descoperirile arheologice din epoca bronzului de la Căuaș, Carei, Satu Mare, Culciu Mare, Cehăluț, Medieșul Aurit, Batarci, Dămănești precum și în multe alte părți ale județului.

Județul Satu Mare a făcut parte din statul dac condus de Burebista și Decebal, contribuind la întărirea puterii economice și militare a acestuia. După anul 106 e.n., pe aceste meleaguri, la fel ca pe multe altele situate la vest sau nord-est de noua provincie, și-au continuat viața materială și spirituală puternice comunități dace, rămase în afara ocupației romane, cunoscute sub numele generic de dacii liberi. Între aceste comunități și populația aflată sub ocupația romană s-au menținut puternice legături, realitate care a contribuit la dezvoltarea unitară a poporului român de pe întreg teritoriul țării.

După părăsirea Daciei de către legiunile și administrația romană, poporul nostru, aflat încă în plin proces de cristalizare a fizionomiei sale etnice și spirituale, a făcut față singur valurilor migratoare ce au trecut peste vatra sa. În această epocă de mari mișcări demografice, în vecinătatea țării noastre s-au așezat unele populații migratoare. Între acestea și poporul român s-au statornicit, de-a lungul timpului, relații de prietenie și întrajutorare reciprocă, de conviețuire pașnică și colaborare. Grupuri de slavi, maghiari, germani, tătari și alții s-au așezat și pe teritoriile locuite de români, legându-și pentru totdeauna soarta de poporul nostru, muncind și trăind împreună, făurind laolaltă progresul material și spiritual, luptând cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună.

Referindu-se la acest aspect, în care se integrează și istoria Sătmăruului, secretarul general al partidului nostru subliniază : „în luptele împotriva asupritorilor de orice fel, nu odată, românii, maghiarii, germanii de pe aceste meleaguri au luptat împreună, continuând în mod minunat tradițiile înaintașilor, ale dacilor liberi, care niciodată nu au vrut să fie sub dominația străină și au luptat întotdeauna pentru a fi oameni liberi, care să-și hotărască ei înșiși dezvoltarea. Aceste tradiții comune s-au evidențiat, nu odată, în luptele purtate de-a lungul secolelor și în această parte a țării”¹.

După încheierea perioadei migrațiunilor, viața statornică a locuitorilor continuă pe un plan ascendent, prin organizarea lor în nuclee statale de tip voievodal. Actualul teritoriu al județului Satu Mare a făcut parte din voievodatul românesc condus de Menumorut, care se întindea de la Mureș spre nord, cuprinzând și aceste meleaguri. Menumorut, la fel ca și Gelu sau Glad, s-a remarcat în luptele de apărare împotriva feudalității maghiare care, atrasă de bogățiile fostei Dacii, a inaugurat, la începutul celui de-al X-lea veac al primului mileniu politica de cuceriri la estul regatului maghiar. Unul din momentele dramatice ale rezistenței populației de pe aceste meleaguri împotriva feudalității maghiare l-a constituit lupta de apărare a „țării lui Menumorut” și a cetății Satu Mare (Castrum Zotmar)².

În condițiile cuceririi Transilvaniei de către statul feudal ungar, după îndelungate și grele bătălii, populația din părțile Sătmăruului a trecut la lupta de rezistență în fața agresorilor străini, păstrându-și formele sale tradiționale de organizare — „Țara Oașului”, după cum și toponimia — românească, care au fost și sînt pînă în zilele noastre unele și aceleași.

De-a lungul vremii, masele populare din această zonă a țării — români, maghiari, germani și de alte naționalități — au acționat împreună în mari frământări și mișcări sociale, contribuind la dezvoltarea societății. Asemenea întregii țări, masele țărănești de pe teritoriul județului Satu Mare s-au ridicat nu odată împotriva exploatării, pentru libertate socială

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 13, Editura politică, București, 1977, p. 534.

² A se vedea : G. Popa-Lisseanu, *Izvoarele istoriei Românilor*, vol. I, București, 1934, cap. XI, p. 42—43, 93.

și națională, pentru o viață mai bună, dovedind un înalt spirit revoluționar.

Pe măsura accentuării exploatării feudale s-a amplificat lupta țăranimii pentru apărarea intereselor sale fundamentale. În anul 1380, mai mult de 2 000 de țărani aserviți, români și maghiari, din peste 20 de sate din jurul orașului Satu Mare s-au răsculat. Cinci decenii mai târziu, odată cu marea răscoală a țăranilor de la Bobilna, din anul 1437, ținutul a fost cuprins din nou de o puternică efervescență revoluționară, la răscoală participând un număr important de țărani sătmăreni conduși de judele Martin și meșteșugarul Valentin din Satu Mare.

Lupte puternice și bine organizate s-au desfășurat și în anul 1514 în timpul războiului țăranesc condus de Gheorghe Doja. Armatele de sub conducerea lui Laurențiu Meszaros, avînd și sprijinul populației sărace de la orașe, au reușit să cucerească mai multe ținuturi și orașe din județele Satu Mare și Bihor. După înăbușirea răscoalei mai mulți nobili români au fost judecați de un tribunal al mării nobilimi maghiare și condamnați la diverse pedepse „pentru că au ținut partea țăranimii“.

La sfîrșitul veacului al XVII-lea și începutul celui următor se produc noi frămîntări sociale pe meleagurile nord-vestice ale țării. Între anii 1703—1711, sub conducerea lui Francisc Rakoczi al II-lea, s-au ridicat la luptă împotriva Imperiului habsburgic, oameni de diferite naționalități — români, maghiari, germani — aparținînd tuturor claselor sociale, forța principală constituind-o, însă, țăranimea. Dintre acțiunile desfășurate în această vreme se remarcă, în mod deosebit, cea condusă de haiducul Gilgor Pinte, zis Viteazul, care a reunit mii de răsculați, avînd ca mobil al luptei revendicări de ordin social și național. La rîndul său marea răscoală țărănească condusă de Horea, Cloșca și Crișan, din 1784, a avut și în județul nostru un mare ecou. Astfel, în documente se menționează că ancheta efectuată de autorități printre țăranii din Arduș, Belțug și Socond, bănuiește a fi propagat ideile răscoalei, evidenția faptul că aceștia „așteaptă cu bucurie oamenii lui Horea, cărora li s-ar alătura împotriva domnilor“³.

În întreg evul mediu, orașul și cetatea Satu Mare au jucat un important rol politic și militar, atît în luptele împotriva Imperiului otoman, cît și în strîngerea legăturilor dintre cele trei țări române, pentru apărarea comună împotriva cîmpitorilor străini.

Așezată la întretăierea unor vechi drumuri comerciale, ocupînd o poziție strategică importantă în nord-vestul Transilvaniei, cetatea a fost martora multor evenimente. Aici și-au găsit adăpost, înțelegere ori ajutor domni și voievozi din Moldova și Țara Românească, dintre care îl amintim pe Alexandru Lăpușneanu, Pătrașcu cel Bun, Radu Șerban, Gheorghe Ștefan, Constantin Șerban, Mihnea al III-lea. În rîndul acestora s-a numărat și Mihai Viteazul, sub geniul și strălucirea căruia, pentru înfrîngerea oară, s-a realizat unirea celor trei țări române. Întors de la Viena și Praga, în anul 1601, îl găsim pe Mihai la Satu Mare între 7 iulie și 1 august, tabăra lui fiind amplasată în apropierea orașului, la Moftin. Prezența, vreme de numai un secol (mijlocul veacului al XVII-lea — mijlocul veacului al XVIII-lea), a peste zece domni și voievozi din Moldova și Țara Românească, după cum rezultă din documente, dovedește strînsele legături

³ *Sătmărenii în luptă pentru socialism*, Satu Mare, 1974, p. 12.

politice și militare, pe lângă cele economice, existente între cele trei țări române, precum și importanța deținută de orașul, cetatea și comitatul * Satu Mare în evul mediu, în cadrul acestor legături.

La sfârșitul veacului al XVIII-lea și în decursul celui următor, în condițiile destrămării feudalismului, se amplifică lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominației străine și înfăptuirea statului național unitar român.

Cu o deosebită vigoare, masele populare din zona Satului Mare au participat la revoluția burghezo-democratică de la 1848, peste 20 de localități fiind cuprinse de vîlvătaia revoluției : Păulești, Lipău, Oar, Valea Vinului, Arduș, Resighea, Hodod, Sătmărel ș.a. Unora dintre participanți, cum au fost cei din comunele Medieșul Aurit și Românești, li s-a intentat un proces, în urma căruia Dumitru Zob și Ștefan Zima au fost condamnați la moarte, iar alți 57 de revoluționari la ani grei de închisoare.

Un puternic ecou a avut pe aceste meleaguri constituirea statului național român modern, în 1859, moment de însemnătate istorică în cursul mereu ascendent al luptei românilor pentru unitate națională și independență.

Moștenitori ai unor bogate și străvechi tradiții democratice și de luptă revoluționară pentru libertate socială și națională, locuitorii Sătmărlui vor aduce un substanțial aport la marea epopee națională și populară de la 1877—1878. Documentele epocii relevă existența unei puternice conștiințe naționale, a dorinței arzătoare a românilor sătmăreni, ca dealtfel a tuturor românilor din teritoriile cotate, de împlinire a visului lor secular : realizarea unității naționale și dobîndirea independenței depline a României. Locuitorii din satele și orașele județului au participat, cu deosebită vigoare, la „cauza generală română“, fie prin ofrande materiale (Satu Mare, Sătmărel, Birsăul de Sus, Birsăul de Jos, Babța etc.), fie direct pe cîmpul de luptă, cum este cazul medicului Andrei Pop din Tîrșolț. Prin faptele lor, sătmărenii s-au dovedit încă odată a fi o componentă activă și organică a poporului român în lupta spre afirmarea identității sale.

A doua jumătate a veacului trecut și începutul secolului nostru marchează o nouă treaptă, calitativ superioară, a luptei locuitorilor acestor ținuturi, pentru cucerirea drepturilor naționale legitime, încălcate brutal de către Imperiul Austro-Ungar. În aceste lupte necurmăte s-au afirmat numeroși intelectuali progresiști, între care se numără și Grigore Maior din Sărăuad, Moise Sora Novac din Hurez, Petru Bran, întemeietorul studiului limbii române în cadrul învățămîntului liceal din Satu Mare, Ioane Marcu, Antoniu Bălibanu din Unimăt, dar mai cu seamă vajnicul și temerarul luptător pentru drepturile românilor din Transilvania, dr. Vasile Lucaciu. O concretizare plenară a luptei dusă de românii din Transilvania pentru dreptate socială și națională, la sfârșitul secolului trecut, o constituie participarea a numeroși sătmăreni la mișcarea memorandistă din anii 1892—1894, precum și remarcabila poziție a lui Vasile Lucaciu la procesul memorandiștilor, ca și înflăcăratele manifestări în apărarea „inculpaților“ în procesul intentat de autoritățile reacționare în 1894.

* Din punct de vedere administrativ, teritoriul județului Satu Mare era organizat sub forma unui comitat (n.a.).

Pe plan social, unul dintre cele mai importante procese care au loc în această perioadă l-a constituit apariția clasei muncitoare, clasa cea mai înaintată a societății românești. Încă de la afirmarea sa pe scena istoriei, odată cu dezvoltarea forțelor de producție naționale, a industriei, proletariatul s-a manifestat ca o puternică forță revoluționară a progresului, ca exponent al intereselor vitale ale oamenilor muncii, ca luptător pentru îndeplinirea cerințelor obiective ale dezvoltării societății românești: făurirea și dezvoltarea statului național unitar, cucerirea și apărarea independenței sale, afirmarea liberă a națiunii române. De la mijlocul veacului trecut, odată cu răspîndirea ideilor socialiste, mișcarea muncitorească și socialistă din cadrul județului nostru a cunoscut o dezvoltare rapidă, cuprinzînd mase tot mai mari de oameni ai muncii. Un pas important în lupta și organizarea muncitorimii sătmărene l-a constituit crearea în anul 1890 a organizațiilor social-democrate pe baza principiilor socialismului științific. Din noiembrie 1903 activitatea acestor organizații a fost coordonată de către Comitetul județean Satu Mare al Partidului social-democrat.

La începutul secolului XX lupta muncitorimii a dobîndit noi contururi, avînd loc numeroase greve la Carei, Satu Mare și în alte localități ale județului. Numai în anul 1906 s-au desfășurat 14 greve la care au participat 2 500 de muncitori. Sub directă influență a luptelor proletariatului industrial s-a intensificat lupta muncitorilor agricoli, care din anul 1906, declarînd cunoscutele „Greve de seceriș“, pășesc deschis la luptă.

Este bine știut că mișcarea națională a românilor din Transilvania a luat un avînt deosebit după declanșarea, în anul 1914, a primei conflagrații mondiale, dar mai ales în condițiile în care România a intrat în război pentru cauza dreaptă a desăvîrșirii procesului de formare a statului național unitar român.

În efervescența evenimentelor din toamna anului 1918, masele populare de pe Someș au înscris o nouă pagină de eroism în istoria patriei. La chemarea Consiliului național român central, în întreaga Transilvanie, după cum și în Sătmăruș, s-au format consilii naționale care au preluat administrația comunelor, plășilor și județelor, precum și gărzi naționale. Se remarcă îndeosebi activitatea consiliilor naționale de la Livada, Bixad, Apa, Crucișor, Rătești, Turț, Pișcari. La 12 noiembrie 1918 se constituie Consiliul național român al județului Satu Mare, iar în ziua următoare, Consiliul național al orașului Satu Mare, care au exprimat ferma hotărîre a populației județului de a se uni „pentru totdeauna cu România patria — mamă“⁴.

La Marele sfat al națiunii de la Alba Iulia, desfășurat în ziua de 1 decembrie 1918, au participat peste 60 de delegați aleși de cercurile electorale din județ, precum și cîteva sute de alți locuitori sătmăreni, din zonele Oaș, Carei, Satu Mare, Tășnad ș.a. care, în strînsă unire cu ceilalți reprezentanți ai populației Transilvaniei, s-au pronunțat cu fermitate pentru unirea cu „Țara“. Constituirea statului național unitar român, încununare a luptei plină de jertfe a numeroase generații de eroi, a marcat intrarea României într-un nou stadiu al evoluției sale istorice, prin fructificarea la scară națională a capacității creatoare a poporului român.

⁴ *Sătmărenii în lupta pentru socialism*, p. 23.

„Odată cu realizarea statului național unitar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — România intră într-o nouă etapă a dezvoltării sale economice, sociale și politice. În această perioadă are loc o puternică creștere a forțelor de producție, se produc mari schimbări în structura societății, în raporturile dintre clase, în afirmarea noilor forțe sociale, în întreaga viață politică a țării“⁵.

În anii care au urmat, în condițiile avîntului revoluționar, muncitorimea din județul nostru a cunoscut un ascendent proces de maturizare, călire politică și ideologică. În anul 1919 s-au creat noi organizații locale ale Partidului social-democrat și s-au consolidat cele existente, o vie activitate revoluționară desfășurînd cele din Satu Mare, Carei, Ardud, Orașul Nou, Negrești-Oaș. În același timp s-a extins organizarea maselor muncitoare de la orașe în sindicate, s-au constituit organizații revoluționare de tineret la Satu Mare și Carei. Concomitent cu acest proces au loc numeroase acțiuni revoluționare pentru apărarea intereselor fundamentale ale celor ce muncesc : greve, demonstrații împotriva condițiilor grele de viață și de muncă, stării de asediu și cenzurii, pentru recunoașterea sindicatelor ș.a. În vara anului 1920, în județ s-a desfășurat o amplă mișcare grevistă care a antrenat muncitorii din industria metalurgică, alimentară, a lemnului, funcționarii din comerț.

În această atmosferă de puternică efervescență revoluționară, în octombrie 1920, muncitorimea din județ a răspuns la apelul lansat de conducerea Partidului socialist și a mișcării sindicale pentru declararea grevei generale. Această mare acțiune de clasă a început în Sătmar în dimineața zilei de 21 octombrie prin acțiunile muncitorilor de la Atelierele C.F.R., Fabrica de cărămizi, Fabrica „Frații Princz“, Fabrica de pîine și Atelierul tipografic. În pofida măsurilor luate de autorități, greva a durat pînă la 27 octombrie. Participînd la greva generală, muncitorimea din această parte a țării a făcut dovada înaltei sale conștiințe revoluționare.

În toată această perioadă, de ample frămîntări sociale, în cadrul organizațiilor socialiste din județul Satu Mare s-au desfășurat, cu intensitate crescîndă, largi dezbateri teoretice asupra programului și tacticii partidului clasei muncitoare din România, asupra necesității transformării Partidului socialist, în întregul său, în partid comunist. Pregătirile multiple care au avut loc în întreaga țară, în primăvara anului 1921, în vederea convocării congresului partidului socialist, au cuprins și muncitorimea sătmarăneană. La Satu Mare, Carei, Ardud, Negrești s-au organizat adunări ale secțiunilor Partidului socialist, prilej de dezbateri a multiplelor probleme care urmau a sta în atenția Congresului. Organizațiile socialiste din Satu Mare au fost reprezentate la Congresul din mai 1921 de militantul socialist George Rus, care a primit mandat de a vota, fără rezerve, pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist⁶.

Crearea Partidului Comunist Român în mai 1921 „a marcat o etapă nouă, superioară, atît pe plan politic și ideologic cît și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României* — 9 mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 25.

⁶ *Sătmarenii în luptă pentru socialism*, p. 25—26.

avangardă al clasei muncitoare, a dat un nou și puternic avînt luptelor politice și sociale desfășurate de masele largi populare din țara noastră⁷.

În perioada ce a urmat Congresului din mai 1921, în pofida măsurilor represive luate de autorități, comuniștii din Satu Mare, printre care Nistor Iosif, Mureșan Vasile, Olteanu Alexandru, Bencze Alexandru, Nemeș Ileana, Kovacs Ludovic, Pop Mihai și mulți alții, au desfășurat o intensă activitate organizatorică și politică în rîndul maselor muncitoare. Documentele din acea vreme atestă faptul că organizația Partidului comunist din Satu Mare a luat ființă în vara anului 1922. În anul următor, multor comuniști din acest județ li s-au înmînat carnete de membru de partid, care purtau semnătura lui Gheorghe Cristescu, primul secretar general al Partidului Comunist Român. La scurt timp, s-au creat organizații ale P.C.R. la Carei, Ardud, Bixad, Halmeu, după cum tot atunci s-au înființat secțiuni ale tineretului comunist.

După refacerea economiei naționale, grav afectată de distrugerile primului război mondial și de jaful practicat pe scară largă de către ocupanții străini, din 1922 România a intrat într-o nouă fază a dezvoltării sale. În această perioadă, pe plan local, s-au dezvoltat într-un ritm mai accelerat forțele de producție, obținîndu-se realizări îndeosebi în industrie, Satu Mare devenind un important centru industrial al țării. Uzinele „Unio“, Fabrica „Frații Princz“, Atelierele C.F.R. constituiau importante unități ale industriei acestei zone, precum și a întregii economii naționale. În anii 1929—1930, în Satu Mare existau aproximativ 5 000 de muncitori industriali, la o populație totală de aproximativ 50 000 locuitori, constituind o bază importantă pentru afirmarea unei puternice mișcări revoluționare.

Sub conducerea secțiunii Satu Mare a P.C.R., masele muncitoare au luptat cu fermitate împotriva exploatării, pentru apărarea intereselor lor fundamentale. În perioada 1924—1929 s-au desfășurat numeroase acțiuni greviste la care au luat parte mase largi de muncitori.

Pentru mobilizarea și conducerea luptei maselor populare Partidul comunist a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică, atît nemijlocit cît și prin intermediul unor organizații de masă legale aflate sub conducerea sa. Între aceste organizații Blocul muncitoresc-țărănesc a ocupat un loc important. La alegerile din anul 1931, organizația din Satu Mare a B.M.Ț. a obținut peste 4 500 de voturi, reușind să trimită în Parlament un deputat din partea acestui județ.

Perioada crizei economice din 1929—1933 s-a caracterizat și în județul nostru prin scăderea nivelului de viață și accentuarea exploatării maselor muncitoare, fapt ce a determinat dezvoltarea unui puternic val de lupte revoluționare, integrat organic în marile mișcări sociale desfășurate în acei ani în întreaga țară și care au culminat cu eroicele confruntări de clasă ale petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933.

În timpul creșterii pericolului fascist, extern și intern, care amenința grav independența, suveranitatea națională și integritatea teritorială a României, s-a impus ca obiectiv prioritar și de maximă importanță mobilizarea la acțiuni a tuturor forțelor înaintate ale națiunii române.

⁷ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 22—23.

În fruntea vastei opere de realizare a unei cuprinzătoare coaliții de forțe social-politice potrivnice pericolului fascist, pentru salvagardarea intereselor majore ale poporului român, a însăși ființei sale, s-au situat ferm comuniștii. Partidul comunist a devenit catalizatorul și susținătorul tuturor categoriilor sociale și forțelor politice vital interesate în apărarea drepturilor și libertăților democratice, în asigurarea dezvoltării independente și suverane a României.

Ampla mișcare antifascistă din România — rezultat direct al efortului susținut și permanent al partidului comunistilor și al puternicelor tradiții democratice ale poporului român — a cunoscut o dezvoltare considerabilă și în această zonă a țării. Edificatoare în acest sens sînt marile demonstrații din 1935, 1936 și 1937, la care au participat mii de muncitori, țărani, intelectuali, funcționari, comercianți, meseriași, de toate naționalitățile, cu care prilej s-au pronunțat cu fermitate pentru apărarea independenței naționale, a integrității teritoriale a României. Printre cele mai importante acțiuni întreprinse de forțele antifasciste din județ în această perioadă a fost cea de la 1 Mai 1939 de la Satu Mare, la care a luat parte un mare număr de cetățeni — români, maghiari, germani și de alte naționalități, aparținînd diferitelor clase, grupuri sociale și forțe politice, și care s-au ridicat cu hotărîre împotriva extinderii agresiunii fasciste, manifestîndu-și, totodată, solidaritatea cu poporul cehoslovac ce devenise victimă a agresiunii hitleriste. Cetățenii județului Satu Mare au participat cu entuziasm și deosebită promptitudine la măsurile întreprinse de statul român în această perioadă, pentru apărarea împotriva acțiunilor statelor fasciste și revizioniste ce vizau nemijlocit și România. Referindu-se la acest fenomen de masă, un document al prefecturii județului consemna faptul că la Satu Mare „prezentarea oamenilor la concentrarea trupelor (în anul 1939 — n.n.) s-a făcut cu repeziciune“, răs-punzînd în egală măsură români și maghiari ⁸.

Unul din momentele cele mai dramatice, care au pus la grea încercare populația județului nostru, ca dealtfel din multe județe ale Transilvaniei și din întreaga țară, l-a constituit Dictatul fascist de la Viena, din 30 august 1940, în urma căruia a fost smuls cu forța din trupul pămîntului strămoșesc un teritoriu de 43 500 kmp, cu o populație de 2,6 milioane locuitori, în majoritate covârșitoare români. Starea de spirit declanșată de acest act s-a concretizat în numeroase acțiuni de fierbinte patriotism. În rîndurile populației din județ, ale trupelor aflate în zonă s-a manifestat o puternică revoltă, concomitent cu hotărîrea de a apăra cu arma în mînă pămîntul patriei împotriva oricărui agresor. Reflectînd patriotismul fierbinte al comuniștilor, Filimon Sîrbu, care satisfăcea stagiul militar la o unitate din zona orașului Carei, a luat o atitudine fermă de rezistență la apariția trupelor horthyste. Este de subliniat și faptul că două divizii și un regiment al armatei române aflate la Satu Mare au refuzat să părăsească pozițiile și să se retragă.

Ocupația fascisto-horthystă a avut consecințe dintre cele mai grave asupra maselor populare din județul nostru, ca dealtminteri din întreg teritoriul țării răpit în urma Dictatului fascist de la Viena. Autoritățile de ocupație au întreprins numeroase acțiuni care au înrăutățit situația materială a maselor, fără deosebire de naționalitate, s-a amplificat șo-

⁸ Sătmărenii în luptă pentru socialism, p. 41.

majul, au fost expropriați numeroși țărani împroprietăriți în cursul reformei agrare de după unirea Transilvaniei cu România. Au fost luate aspre măsuri de reprimare a luptei forțelor patriotice și antifasciste, a maselor muncitoare, în general, care activau împotriva regimului de ocupație. Grav au fost afectate interesele maselor românești, indiferent de categoria socială, împotriva cărora, pe lângă acțiunile generale de înăbușire a luptei antifasciste, au fost luate numeroase și largi măsuri de deznaționalizare. Aceste dispoziții s-au realizat prin intermediul administrației de stat, sistemului de învățământ, cultului religios etc. Revelatoare în acest sens sînt instrucțiunile date de către conducerea Partidului Național Maghiar din Transilvania, partid însărcinat cu „remaghiarizarea” populației românești, organelor administrative din teritoriul aflat sub ocupația horthystă. Astfel, într-o adresă trimisă prefectului județului Satu Mare, la 15 august 1941, se cerea să se adopte măsuri energice pentru ca „în marea de români din comitatul Satu Mare să nu se piardă insulele de maghiari”⁹. Între altele, se recomanda ca românii să fie obligați să adopte religia romano-catolică. În același timp, s-au luat măsuri ca numele și prenumele românilor în actele de stare civilă, precum și denumirea localităților românești să fie scrise în limba maghiară¹⁰.

Pe aceste coordonate regimul horthyst a desfășurat în toată perioada ocupației o amplă politică de deznaționalizare a populației românești, expresie a politicii generale șovine, teroriste duse față de naționalitățile conlocuitoare din teritoriile ocupate.

Lupta antifascistă a populației din ținuturile sătmărene a continuat cu intensitate crescîndă, mărturie fiind acțiunile desfășurate în cursul anilor 1941, 1942 și 1943 de către forțele patriotice românești în colaborare cu populația maghiară, germană și de alte naționalități, contra regimului fascist horthyst și a războiului hitlerist. Împotriva patrioților, a mișcării de rezistență antihitleristă autoritățile horthyste au întreprins numeroase acțiuni represive. Astfel, în vara anului 1944, la marginea comunei Apa, au fost împușcați 12 tineri care au refuzat să răspundă ordinului de încorporare; din același motiv au fost executați, în Oaș, alți 8 tineri. În ciuda terorii și reprimării, mișcarea de rezistență antihorthystă și antihitleristă în județul Satu Mare a luat amploare, mergînd pînă la lupta cu arma în mînă. În vara anului 1944, în pădurile din Oaș și din zona Tășnadului acționau grupuri de partizani din rîndurile cărora făceau parte numeroși antifasciști.

Insurecția națională armată, antifascistă și antiimperialistă din August 1944 a determinat o profundă însuflețire a maselor populare și din județul Satu Mare în lupta pentru anularea Dictatului de la Viena și reintegrarea teritoriului cotropit al Transilvaniei în hotarele firești ale României libere.

Pe teritoriul județului Satu Mare, operațiunile militare pentru eliberarea ultimei porțiuni din pămîntul țării au fost duse de către Corpurile 2 și 6 din Armata a IV-a română, diviziile 3, 9, 11, 18, 21 infanterie, 1 și 8 cavalerie, care acționau în strînsă cooperare cu unitățile Diviziei 133 sovietice — „Smolensk”. Acestor forțe li s-a adăugat importantul

⁹ Arhivele Statului Satu Mare, Fondul Subprefectură, dosar nr 17/1941, fila 98.

¹⁰ Loc cit., Dosar nr. 19/1941, fila 33; dosar nr. 22/1941, fila 26.

sprijin al locuitorilor din județ. La 25 octombrie 1944 orașele Satu Mare și Carei au fost eliberate de către armatele române, încheindu-se astfel operațiunea alungării ultimelor trupe germane și horthyste de pe teritoriul țării noastre.

În perioada imediat următoare insurecției victorioase, Partidul Comunist Român a desfășurat o amplă muncă politică, a trecut la reorganizarea pe baze noi a activității sale, a mișcării sindicale, a organizațiilor de tineret, de femei și a altor organizații democratice.

Lupta oamenilor muncii din județul Satu Mare în perioada 1944—1947 s-a integrat organic în cadrul marelui efort al întregii țări, al întregului popor, pentru înfăptuirea unor adânci transformări economico-sociale și politice cerute obiectiv de procesul desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și pregătirii condițiilor trecerii la socialism.

Printre marile probleme care au stat în centrul atenției și activității partidului comunist, a tuturor forțelor democratice au fost participarea țării, cu efort sporit, la războiul antihitlerist, defascizarea și democratizarea vieții publice, redresarea economiei distrusă de război, instaurarea unui guvern democratic și înfăptuirea reformei agrare. În lupta pentru realizarea acestor obiective, masele muncitoare, forțele democratice și progresiste din județ, indiferent de naționalitate, au constituit un front comun împotriva reacțiunii.

Prin lupta lor, forțele democratice din județul Satu Mare și-au adus o prețioasă contribuție la amplificarea procesului revoluționar, la continua izolare și înlăturare a reacțiunii din viața politică și de stat a țării și la instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic, condus de dr. Petru Groza, primul guvern real democratic din istoria țării. După 6 martie, în condițiile intensificării luptei forțelor democratice pentru aplicarea în viață a programului general de refacere a țării și consolidare a regimului revoluționar democratic, în condițiile în care partidul comunist devine principalul partid de guvernământ, noua putere de stat constituia un puternic instrument în vederea dezvoltării procesului revoluționar.

Dealtfel, întreaga perioadă de după 23 august 1944 pînă la sfîrșitul anului 1947 „se caracterizează prin mari lupte revoluționare care au dus la realizarea unor profunde transformări sociale, la înfăptuirea unei politici naționale de deplină egalitate în drepturi pentru naționalități, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea maselor populare”¹¹.

Una dintre cele mai importante sarcini ce a stat în atenția comunistilor, a tuturor oamenilor muncii sătmăreni a fost redresarea economică, înlăturarea grabnică a urmărilor războiului. Anii ocupației horthyste și ai războiului, operațiunile militare desfășurate în această parte a țării afectaseră grav situația economică a județului : orașul Satu Mare și numeroase localități rurale au fost distruse în proporții considerabile ; au fost avariate grav obiectivele industriale, rețeaua de drumuri, căi ferate, telecomunicații, poduri, centrale electrice, rețeaua comercială etc. Descriind un aspect al fizionomiei de atunci a orașului Satu Mare, un ziar local scria : „În acea vreme, acest oraș năpăstuit părea mort. Se părea că nu va reveni aici niciodată viața. Casele se căscau fără acoperiș spre cer,

¹¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 54—55.

străzile erau pline de grămezi de moloz, podurile și drumurile erau distruse, în servicii domnea un vid imens”¹².

Confrunțați cu astfel de probleme, comuniștii, oamenii muncii sătmăreni și-au regrupat forțele și, uniți, au redat, în scurt timp, județului cursul normal al vieții economice și spirituale, înfăptuind, totodată, ca de altfel pe întreg teritoriul țării, adinci transformări revoluționare care au pregătit condițiile dezvoltării pe noi coordonate a acestor meleaguri. Un eveniment important în activitatea comuniștilor și tuturor oamenilor muncii sătmăreni, desfășurată cu abnegație în direcția rezolvării sarcinilor complexe care le stăteau în față, l-a constituit Conferința organizației regionale P.C.R. Desfășurată în zilele de 19—20 august 1945, Conferința a analizat și a elaborat o serie de măsuri menite a intensifica procesul refacerii economice, consolidării pozițiilor forțelor democratice, întăririi legăturilor dintre partid și mase, creșterii rolului organizațiilor de partid, înfăptuirii amplului program de renaștere democratică a țării, inclusiv a acestor meleaguri.

După Conferință, Comitetul regional de partid și-a mutat sediul de la Satu Mare la Oradea. Sub conducerea sa, organizațiile de partid din județ au desfășurat o amplă activitate politică și organizatorică pentru înfăptuirea hotărârilor Conferinței regionale și, îndeosebi, a Conferinței Naționale a P.C.R., din octombrie 1945.

Sfârșitul anului 1945 și începutul celui următor îi găsea pe comuniști, pe toți oamenii muncii din județ angajați în marea bătălie pentru înfrângerea reacțiunii și consolidarea cuceririlor revoluționar-democratice.

Campania pentru alegerile parlamentare din 1946 a ridicat în fața partidului comunist, a tuturor forțelor democratice sarcini deosebite. Ca și în întreaga țară, campania electorală a prilejuit o confruntare amplă între forțele democratice și reacțiune. În timpul acestei noi bătălii politice, organizațiile partidului comunist, celelalte forțe reunite în Blocul Partidelor Democratice au desfășurat o vastă activitate politică pentru cunoașterea și înfăptuirea de către mase a politicii guvernului, pentru izolarea și înfrângerea reacțiunii. Una din sarcinile specifice care s-au ridicat în fața forțelor democratice din județ a fost combaterea necruțătoare a propagandei revizioniste ca și a încercărilor de învrăjbire a oamenilor muncii români și maghiari și de a slăbi, pe această cale, unitatea lor de luptă pentru înfăptuirea transformărilor revoluționare, în care erau deopotrivă interesați. Un remarcabil eveniment al confruntării electorale în județ l-a constituit vizita președintelui Consiliului de Miniștri, dr. Petru Groza, și participarea acestuia la câteva mari mitinguri, la Satu Mare, Carei ș.a., în vara anului 1946.

În județul Satu Mare, ca și în întreaga țară, forțele democratice au obținut o strălucită victorie. Astfel, din cei 165 000 de cetățeni cu drept de vot înscrși pe listele de alegători au votat 147 380, iar dintre aceștia 115 200 s-au pronunțat pentru candidații Blocului Partidelor Democratice. Rezultatul alegerilor din noiembrie 1946 a confirmat cu strălucire opțiunea maselor populare pentru regimul democratic, constituind expresia cea mai elocventă a adevărului acestora la politica de transformări democratice, revoluționare promovată cu fermitate de Partidul Comunist Român.

¹² „Szabad Élet” („Vremuri noi”) din 29 ianuarie 1945.

Amplificarea procesului revoluționar, adîncirea transformărilor ce a avut loc în cursul anului 1947 au angajat plenar și masele muncitoare din județul Satu Mare în frontul comun al întregului popor român. În cea de a doua jumătate a anului 1947 în județ se resimțeau puternic rezultatele efortului maselor muncitoare pentru redresarea economiei, pentru refacerea orașelor și satelor județului, urmările războiului fiind înlăturate în mare măsură. Orașul Satu Mare și celelalte localități din județ afectate de război au fost în bună măsură reconstruite, situația materială a populației îmbunătățită, potențialul economic (industria, agricultura, comerțul etc.) era redresat și reorganizat potrivit noilor condiții de pace, aidoma întregii economii naționale. Totuși, județul Satu Mare continua să poarte încă urmările războiului ; nivelul producției industriale nu atinsese parametrii antebelici.

Deși dispunea de cîteva obiective industriale, dintre care unele relativ mari („Unio“, „Frații Princz“, nodul feroviar C.F.R. etc.), totuși județul era slab dezvoltat din punct de vedere economic : industrie rămasă în urmă, fărîmitată, insuficient dotată tehnic, în care predominau obiective mici, aparținînd ramurilor ușoară și alimentară. Economia județului era preponderent agrară. Dar și în ceea ce privește agricultura trebuie remarcat că, afară de cîteva localități în care se practica o agricultură modernă, intensivă, covîrșitoarea majoritate a țărănimii era lipsită de posibilități materiale pentru cultivarea pămîntului cu mijloace avansate, obținînd un randament scăzut, avînd o situație economică grea.

Problemele reorganizării pe baze noi a economiei se vor situa și în județul Satu Mare pe primul plan în procesul de înfăptuire a sarcinilor revoluției socialiste în care a pășit țara noastră după înlăturarea monarhiei și proclamarea Republicii, la 30 decembrie 1947.

Un moment de importanță istorică în viața poporului nostru l-a constituit realizarea unității politice și organizatorice a clasei muncitoare prin făurirea partidului unic în februarie 1948, acte la care și sătmărenii și-au adus o importantă contribuție. Îndeplinindu-și cu cînstă mandatul încredințat de Conferința județeană de unificare a organizațiilor celor două partide muncitorești, care a avut loc la 25 ianuarie 1948, cei 10 delegați, reprezentanți ai comuniștilor și socialiștilor sătmăreni, au transmis Congresului din februarie 1948 voința fermă a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii din această parte a țării, fără deosebire de naționalitate, de a munci cu abnegație, sub conducerea partidului unic al clasei muncitoare, pentru edificarea noii orînduiri în patria noastră, de a veghea permanent la păstrarea unității de luptă, de voință și de acțiune a clasei muncitoare din România.

După cum se știe, Congresul al VI-lea al partidului a elaborat un vast program în vederea amplificării transformărilor revoluționare potrivit noii etape istorice în care intra țara noastră : construirea socialismului. Una dintre cele mai importante măsuri inițiate de partid la începutul revoluției socialiste a fost naționalizarea principalelor mijloace de producție industriale, miniere, bancare, de transport și asigurări, la 11 iunie 1948. În județul nostru, naționalizarea a antrenat pe toți oamenii muncii, hotărîți să apere și să consolideze această cucerire revoluționară. Pe baza legii de naționalizare au trecut în proprietatea statului, ca bun al întregului popor, o seamă de întreprinderi cum sînt : Uzina „Unio“, Fabrica „Frații Princz“ (actual „23 August“), Fabrica de țigle și cărămidă,

Industria textilă „Ardeleana“, Fabrica de sticlă Poiana Codrului și alte unități, unele dintre ele, dezvoltate și modernizate ulterior, în procesul industrializării socialiste, s-au făcut cunoscute în țară și peste hotare ca unități industriale de prim rang al economiei socialiste românești.

După naționalizare, Comitetul județean, toate organizațiile de partid au desfășurat o susținută activitate politică pentru formarea unei atitudini înaintate a muncitorimii față de mijloacele de producție, pentru îndeplinirea sarcinilor de reconstrucție și dezvoltare economică a județului și a țării. În perioada care a urmat, deși au continuat să se mențină o serie de greutăți, producția industrială a județului a cunoscut o tendință generală de creștere, dovadă elocventă a capacității clasei muncitoare de a organiza și conduce producția fără burghezie și mai bine decât aceasta.

Odată cu terminarea refacerii economice postbelice, prin îndeplinirea și depășirea planurilor anuale pe anii 1949—1950, partidul nostru a pus în fața clasei muncitoare sarcina industrializării socialiste, temelie a făuririi unei economii naționale moderne, armonioase și dinamice, „ca singura cale de lichidare a înapoierii economice, de valorificare superioară a bogățiilor naturale, de sporire rapidă a avuției naționale și ridicare a standardului de viață al maselor, de întărire a independenței naționale“¹³.

Concepția partidului nostru cu privire la industrializarea socialistă a fost elaborată la congresele al VI-lea, al VII-lea și al VIII-lea și s-a concretizat în cele trei planuri cincinale din perioada 1951—1965, perioadă în care în țara noastră s-a făurit, în linii esențiale, baza economică a societății socialiste. Datorită politicii partidului de repartizare judicioasă a forțelor de producție pe întreg cuprinsul țării, teritoriul de astăzi al județului a cunoscut în această perioadă o importantă dezvoltare industrială. Dintre realizările obținute menționăm: lărgirea considerabilă a spațiului de producție în toate unitățile industriale; construirea, numai în perioada 1956—1960, a șapte noi obiective industriale; modernizarea și trecerea Uzinei „Unio“, începînd cu anul 1954, la realizarea producției pentru export; înzestrarea mării majorități a unităților cu utilaje și mașini moderne. În decursul celor trei planuri cincinale, ritmul mediu anual de creștere a producției industriale a județului a fost de circa 15%.

Una dintre sarcinile de mare importanță în făurirea noii orînduiri a constituit-o organizarea pe baze socialiste a agriculturii. În acest domeniu, organizațiile de partid de pe teritoriul județului ca și cele din întreaga țară au desfășurat, pe parcursul celor 13 ani care s-au scurs între Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 și anul 1962, cînd s-a încheiat procesul cooperativizării agriculturii, o vastă activitate politică în rîndurile țărănimii, au depășit multe greutăți în munca lor, pentru a convinge masele țărănimii să pășească pe calea agriculturii socialiste. Drept urmare, de la cele două cooperative agricole de producție, cîte au luat ființă în 1949 (Botiz și Păulești), numărul lor a ajuns la 81 în 1955 și la 123 în 1962. În județul Satu Mare cooperativizarea agriculturii s-a încheiat, practic, la sfîrșitul anului 1961.

Concomitent cu lupta pentru reorganizarea socialistă a satului, organele și organizațiile de partid au luat o seamă de măsuri în vederea consolidării, a întăririi economico-organizatorice a cooperației de produc-

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, Editura politică, București, 1977, p. 17.

ție din agricultură. La rîndul său, statul a oferit țărănimii un ajutor multilateral prin mașini, credite, semințe de soi, asistență tehnică ș.a. Edificațiile, în această privință, este creșterea masivă a numărului de tractoare fizice de la 192, cîte lucrau pe ogoarele județului în 1950, la peste 2 000, în 1965. Este caracteristic, de asemenea, faptul că întărirea economico-organizatorică a cooperației de producție agricolă a dus la creșterea an de an a producției. În anii 1961—1962 numeroase cooperative agricole de producție au obținut între 2 500—3 500 kg grîu și peste 3 500 kg porumb boabe la ha, precum și alte rezultate care au demonstrat superioritatea agriculturii cooperatiste față de agricultura practică anterior.

Concomitent cu îndeplinirea sarcinilor economice ale procesului de edificare a noii orînduirii, organele de partid și de stat din actualul județ Satu Mare au acționat pentru îndeplinirea obiectivelor complexe ale revoluției culturale, desfășurînd o vastă activitate pentru ridicarea nivelului de cultură al tuturor oamenilor muncii, formării conștiinței lor socialiste.

Printre urmările vechiului regim bazat pe clase antagoniste, lipsit de interese pentru cultura maselor, se număra și existența neștiutorilor de carte, la care se adăuga nivelul cultural scăzut al maselor muncitoare în general. De aceea, un loc central în îndeplinirea revoluției socialiste în domeniul vieții spirituale l-a ocupat lichidarea analfabetismului, precum și răspîndirea culturii și ideologiei socialiste în mase. În realizarea sarcinilor complexe din acest domeniu un aport important au avut instituțiile culturale din cadrul județului : rețeaua de școli, Ateneul popular, Filarmonica de Stat din Satu Mare, Conservatorul de muzică și artă dramatică, Secțiile română și maghiară ale Teatrului de Nord, cele 160 cămine culturale ș.a. Acestor ani le aparține inițierea unei vaste mișcări artistice de masă care a antrenat mii de cetățeni din județ, zeci de formații teatrale, de dansuri, corale și instrumentale, brigăzi de agitație ale întreprinderilor și instituțiilor, ale căminelor culturale, remarcîndu-se prin activitatea lor artiștii amatori din Halmeu, Livada, Tășnad, Roșiori, Medieșul Aurit ; numai în formațiile corale, în vara anului 1951, erau cuprinse peste 5 000 persoane. Organele de partid, diferitele instituții antrenate în vastul proces educațional, cultural de masă au acordat o atenție deosebită particularităților spirituale ale acestei zone, promovînd tradiții din toate zonele folclorice ale județului (Oaș, Codru etc.) și aparținînd tuturor oamenilor muncii ce trăiesc pe aceste meleaguri : români, maghiari, germani.

Ca urmare a activității intense și multilaterale desfășurate de organizațiile de partid s-au produs, încă din această perioadă, importante mutații calitative în conștiința oamenilor muncii în sensul întăririi unității moral-politice a locuitorilor din județ în jurul partidului, cimentării continuie a unității frățesti dintre toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, consolidării și adîncirii încrederii și stimei reciproce dintre aceștia, s-au înlăturat efectele politicii promovate în trecut de către cercurile reacționare, retrograde.

Obținerea acestor realizări a fost posibilă datorită creșterii necontenite a rolului conducător al organelor și organizațiilor de partid din județ, sporirii eficienței activității lor politice în mase, iar ca rezultat nemijlocit al creșterii influenței partidului în masele de oameni ai muncii, a sporit efectivul organizațiilor de partid. Dacă în 1951 existau 357 organi-

zații de bază cu un număr de 7 998 membri, în anul 1965 efectivul celor peste 1 100 organizații de bază din zona actualului județ Satu Mare depășea 25 000 de comuniști.

Din punctul de vedere administrativ-teritorial, actualul teritoriu al județului Satu Mare a cunoscut aceeași evoluție ca toate celelalte zone ale țării noastre. După cum se știe, Plenara C.C. al P.C.R. din 15—17 mai 1950 a hotărât o nouă organizare administrativ-teritorială a țării, pe raioane și regiuni. În asemenea condiții, teritoriul vechiului județ Satu Mare a fost împărțit în mai multe raioane : Satu Mare, Carei, Oaș, Baia Mare, care au intrat în componența regiunii Baia Mare.

În istoria contemporană a României și, în acest cadru, a județului Satu Mare, congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R. s-au impus și vor rămâne ca momente decisive în ridicarea pe o treaptă superioară a activității partidului și a întregului popor român, pentru edificarea socialismului. Așa cum se arată în Programul P.C.R., „odată cu Congresul al IX-lea al partidului, în 1965, cu adoptarea noii constituții și proclamarea Republicii Socialiste România, se deschide o perioadă nouă în dezvoltarea socialistă a țării, în activitatea partidului”¹⁴.

O importanță deosebită pentru dezvoltarea construcției socialiste a avut reorganizarea administrativ-teritorială a țării pe baza hotărârilor adoptate de Conferința Națională a P.C.R. din decembrie 1967, care, înălăturând o serie de verigi și trepte intermediare, a apropiat conducerea de unitățile de bază, de activitatea de producție. Noua organizare teritorial-administrativă, în cadrul căreia a fost creat și județul Satu Mare, se impunea ca o măsură cu ample semnificații în politica consecvent promovată de partid de amplasare armonioasă a forțelor de producție pe întreg teritoriul patriei și a determina, pe această bază, ridicarea rapidă, economico-socială și culturală, a tuturor zonelor țării și îndeosebi a celor mai puțin dezvoltate economic ; ea a dat un nou și puternic avânt vieții economico-sociale pe întreg teritoriul României socialiste.

Pe baza rezultatelor, a transformărilor adânci și complexe care s-au produs în viața societății noastre în această perioadă, Congresul al X-lea al partidului, din august 1969, a apreciat că s-au creat condiții necesare pentru trecerea la o etapă nouă a dezvoltării socialiste a țării : făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate. La rîndul său, în noiembrie 1974, Congresul al XI-lea al P.C.R. a făcut un amplu bilanț al succeselor obținute de poporul nostru în toate domeniile de activitate, în ridicarea României pe noi culmi de progres și civilizație socialistă, adoptînd Directivele privind dezvoltarea economico-socială a țării în anii 1976—1980 și în perspectivă, pînă în 1990. De însemnătate istorică epocală, acest Congres a adoptat Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, care asigură perspectiva și orientarea clară a partidului, a întregului popor pentru următorii 15—20 de ani, definește strategia generală a partidului, a României socialiste, cristalizează direcțiile dezvoltării multilaterale a țării noastre.

Analiza realizărilor obținute de poporul român, de județul nostru, în perioada de după Congresul al IX-lea al P.C.R., pune în lumină un

¹⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism. p. 59.

adevăr adînc intrat în conștiința oamenilor muncii din patria noastră, anume că aceasta este perioada cea mai fertilă, cea mai dinamică, mai prosperă din întreaga istorie a patriei noastre. Acest adevăr este organic corelat cu altul și anume că toate realizările acestei perioade, succesele fără precedent dobîndite în toate domeniile sînt legate de activitatea prodigioasă, fără răgaz, de exemplară dăruire revoluționară, de patos comunist a secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Județul Satu Mare, oamenii muncii români, maghiari, germani și de alte naționalități de pe meleagurile sătmărene se mîndresc cu prilejul de a fi fost, începînd din anul 1969, de 6 ori gazdele ospitaliere ale conducerii partidului, în frunte cu tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cadrul unor vizite de lucru, sau al unor împrejurări festive, așa cum a fost sărbătorirea unui mileniu de atestare documentară a municipiului Satu Mare, ori în momente deosebit de grele pentru noi, cum au fost cele din vara anului 1970, în timpul inundațiilor. Fiecare dintre aceste întîlniri ale tovarășului Nicolae Ceaușescu cu oamenii muncii din municipiul și județul Satu Mare au constituit dialoguri fructuoase, s-au concretizat în măsuri și indicații de neprețuită valoare pentru dezvoltarea economico-socială și culturală rapidă, mereu ascendentă a județului nostru.

Analizînd retrospectiv dezvoltarea județului Satu Mare, în perioada ce s-a scurs de la Congresul al IX-lea pînă în prezent, se impune a fi subliniată ideea, devenită axiomă, că baza dezvoltării societății, a depășirii stadiului de slabă dezvoltare o constituie efortul propriu al poporului, mobilizarea intensă a tuturor resurselor materiale și umane, într-o concepție de perspectivă. Alocarea unei părți însemnate din venitul național pentru dezvoltare, și în primul rînd pentru industrializare, reprezintă calea sigură a propășirii întregii vieți sociale. Repartizarea armonioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu este nu numai o soluție care rezolvă un întreg ansamblu de probleme economico-sociale, culturale ș.a., ci și singura cale care asigură valorificarea superioară a resurselor din toate zonele, accesul tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, la binefacerile civilizației socialiste.

Datorită înfăptuirii consecvente a concepției strategice a partidului, județul Satu Mare a cunoscut în anii 1965—1976 un amplu proces de dezvoltare economico-socială și spirituală. Pentru a ilustra această realitate sînt suficiente cîteva date : de exemplu, întreaga producție industrială a județului din anul 1938 se obține în prezent în numai 7 zile. Dacă în 1965 valoarea producției globale industriale era de 2,1 miliarde lei, ea a crescut în 1968 la 2,9 miliarde, la 3,5 miliarde în 1960, în 1975 la 7,2 miliarde, iar în 1976 la 8,2 miliarde. Efortul oamenilor muncii sătmăreni pentru înfăptuirea sarcinilor de plan din domeniul industriei s-a concretizat în depășirea producției globale planificate pentru anul 1976 cu 204 milioane lei, iar în primele 7 luni ale anului în curs cu 150 milioane lei. De asemenea, trebuie menționat că, în cursul anului 1976 și în primele 7 luni ale anului în curs, în județ au fost puse în funcțiune o seamă de capacități industriale, dintre care menționăm : secția forja-debitare IJIL și Complexul feroviar Satu Mare — Ferăstrău ; fabrica de lapte praf și fabrica de gheață Carei ; fabrica de piine Negrești-Oaș ; Întreprinderea de prelucrare a inului Supur ; Uzina „Unio” Satu Mare, fabrica de mobilă a IPL Satu Mare ; poligonul de prefabricate al IIJC ; Complexul de valorificare a legumelor și fructelor al ILF ș.a.

Aceste realizări au la bază amplul efort de investiții îndreptat de partidul și statul nostru spre județul Satu Mare. Spre pildă, numai în cincinalul 1971—1975 volumul investițiilor a depășit 5 miliarde de lei, pentru ca în cincinalul actual acesta să se cifreze la peste 7,2 miliarde lei. Investițiile perioadei 1976—1980 sînt destinate pentru o serie de obiective, cum sînt : dezvoltarea uzinei „Unio“ și a Întreprinderii de piese auto Satu Mare ; dezvoltarea capacității de turnare a întreprinderii „23 August“ ; dezvoltarea întreprinderii de confecții „Mondiala“ ; realizarea unei secții de finisaj pentru țesături de bumbac la întreprinderea „Textila Ardeleană“ ; dezvoltarea întreprinderii textile „Integrata“ Negrești-Oaș ; construirea Întreprinderii de mașini pentru unelte așchietoare Satu Mare, a Combinatului pentru îngrășăminte chimice ; a abatorului și antrepozitului frigorific din Satu Mare ș.a. Prin realizarea acestor obiective, Comitetul județean de partid acționează ferm ca și în cadrul județului să se asigure o dezvoltare cît mai armonioasă, construind obiective industriale în zonele mai puțin industrializate.

Analiza riguroasă a realităților industriei județului, a realizărilor obținute de colectivele de oameni ai muncii, cu deosebire în cincinalul precedent și în cel actual, pe bună dreptate definit ca cincinal al afirmării revoluției tehnico-științifice, reliefează sporirea eficienței economice, folosirea superioară a potențialului productiv. Astfel, se reduc continuu cheltuielile materiale la 1 000 lei producție marfă, o atenție deosebită se acordă creșterii productivității muncii, ceea ce conduce la faptul că, în acest an, peste două treimi din sporul producției industriale se realizează pe seama creșterii productivității muncii. Pentru întregirea acestor date, ca și pentru a atesta în plus gradul ridicat al activității industriei sătmărene, menționăm că, asemenea întregii economii naționale, și în județul nostru ritmul de creștere al exportului este mult mai ridicat decît cel al creșterii producției industriale, situîndu-se în perioada 1973—1977 la procentul de 16,9 la sută.

În prezent toate colectivele de oameni ai muncii sînt mobilizate ferm la realizarea angajamentelor suplimentare asumate în vederea realizării pînă la sfîrșitul anului a unei producții în plus de 300 milioane lei, contribuind, pe măsura posibilităților județului nostru, la recuperarea pierderilor provocate de seismul din 4 martie, pentru dezvoltarea mai rapidă a întregii economii naționale.

Ramură puternică a economiei județului, agricultura sătmăreană și-a dublat valoarea producției globale, în perioada 1968—1976. Datorită dezvoltării bazei tehnico-materiale, care permite mecanizarea complexă a tuturor suprafețelor și lucrărilor efectuate, a hărniciei lucrătorilor ogoarelor și a sprijinului acordat de stat, agricultura județului nostru, ca și a întregii țări, a înregistrat în 1976 cea mai bogată recoltă din istoria sa, iar realizările din 1977 la cereale sînt superioare celor din anul trecut. Spre exemplu, cooperativele agricole de producție din județ au obținut în 1976, față de cincinalul 1971—1975, o producție medie la grîu cu 25⁰/₁₀₀ mai mare ; la sfeclă de zahăr cu 25⁰/₁₀₀ ; la floarea soarelui cu 29⁰/₁₀₀ ; la cartofi cu 16⁰/₁₀₀. Și în domeniul zootehnic, deși planul efectivelor de animale nu s-a realizat integral, s-a înregistrat, în 1976 față de anul precedent, un spor de circa 5 700 bovine, 9 000 porcine, peste 15 000 ovine, iar măsurile privind dezvoltarea zootehniei și a producției animaliere, stabilite de plenara Comitetului județean de partid din 24 iunie 1977, prevăd ca pînă

la sfârșitul cincinalului această ramură să reprezinte peste 40% din întreaga producție agricolă.

Întreaga dezvoltare a societății noastre demonstrează concludent că succesele obținute în activitatea economică se răsfrâng direct asupra nivelului și modului de viață al oamenilor muncii, care sînt beneficiarii nemijlociți a tot ceea ce se realizează în societatea noastră. Desigur, înainte de toate, dezvoltarea economică aduce după sine crearea de noi locuri de muncă, asigurînd fiecărui cetățean posibilitatea de a duce o existență demnă, de a se realiza pe plan profesional în concordanță cu pregătirea sa. În perioada 1965—1976 numărul personalului scriptic în județ a crescut cu aproape 44 000, din care 90 la sută muncitori. De asemenea, în acest cincinal se vor crea peste 10 000 noi locuri de muncă, unde vor fi încadrate noile contingente de muncitori, ingineri, tehnicieni și alte categorii socio-profesionale. Retribuția medie lunară pe total personal a crescut în perioada 1965—1976 cu 182%. Retribuția medie reală a fost în 1976 de 1 646, cu 7,2% mai mare decît în 1975, iar veniturile bănești ale țăranilor cooperatori au crescut de 14 ori față de anul 1965. În concordanță cu sporirea puterii de cumpărare a populației județului, volumul desfacerilor de mărfuri a crescut cu 253,1% în perioada 1965—1976.

Aceste coordonate ale vieții noastre economico-sociale sînt integrate organic viziunii de ansamblu a societății socialiste multilateral dezvoltate, ca etapă ce să concretizeze, pe toate planurile, superioritatea noii orînduirii, să-i confere autentice trăsături de civilizație nouă, socialistă. În acest sens, în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Conferința națională a scriitorilor se sublinia: „Pornind de la considerentul că menirea istorică a socialismului este nu numai eliberarea omului de exploatare și asigurare, asigurarea bunăstării lui materiale și spirituale, ci și făurirea unei civilizații superioare, partidul și statul nostru asigură dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățămîntului, științei, culturii, legarea tot mai strînsă a acestora de cerințele concrete ale societății, intensificarea tot mai puternică a vieții spirituale a poporului, făurirea suprastructurii noi a orînduirii pe care o edificăm”¹⁵.

Concludente pentru această orientare programatică, ce relevă o altă dimensiune a experienței românești în conceptarea marilor procese civilizatoare inaugurate de societatea socialistă, sînt realizările obținute în județul nostru în dezvoltarea învățămîntului, culturii, artei. Cu privire la noile dimensiuni ale vieții spirituale a oamenilor muncii sătmăreni, sinteza cea mai expresivă o constituie marele festival național „Cîntarea României” din acest an. Prilej nemaiîntîlnit în anele țării noastre, această amplă manifestare a dezvăluit inepuizabila forță de creație și interpretare artistică a tuturor celor ce muncesc în acest județ, români, maghiari, germani, fără deosebire de naționalitate. Prin creațiile proprii, prin cînt, vers și joc, masele muncitoare sătmărene au glorificat marile transformări revoluționare împlinite în România socialistă, inclusiv în județul Satu Mare, și-au afirmat încă odată voința nestrămutată de a înfrîntui neabătut politica partidului de dezvoltare neconținută a țării spre comunism. Cele 324 formații artistice de amatori care cuprind peste 6 100 membri, 650 formații ale tineretului și pionierilor, în rîndurile cărora

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Conferința națională a scriitorilor*, Editura politică, București, 1977, p. 7.

activează peste 16 500 interpreți, au prezentat sute de spectacole la care au participat 300 000 de cetățeni. Valoarea artei sătmărene a primit o elocventă consacrare cu prilejul fazei pe țară a festivalului, unde două formații sătmărene s-au clasat pe locul I, 14 formații pe locul II, 9 formații pe locul III.

Evident, activitatea educativă desfășurată pe teritoriul județului Satu Mare sub conducerea organizațiilor de partid este mult mai complexă, multilaterală. În sprijinirea activității economice și tehnice din industrie și agricultură, organizațiile de partid au desfășurat o vastă activitate politică și cultural-educativă; în județ au fost efectuate mii de expuneri, dezbateri, simpozioane, mese rotunde ș.a., abordându-se o gamă vastă de probleme reclamate de cerințele concrete ale îndeplinirii sarcinilor de producție în industrie și agricultură. Întreaga activitate politică și cultural-educativă are ca scop suprem formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, afirmarea valorilor culturii noi, a principiilor eticii și echității socialiste, întărirea necontenită a unității de muncă și acțiune dintre oamenii muncii români și cei aparținând naționalităților conlocuitoare — maghiari, germani și de alte naționalități.

Nu am putea înțelege marile transformări petrecute în județul nostru fără a aprecia meritul esențial al organelor și organizațiilor de partid, al tuturor comuniștilor, în mobilizarea maselor la îndeplinirea mărețelor obiective ce ne-au stat și ne stau în continuare în față. Din 1968, când organizația județeană număra peste 30 000 comuniști, au crescut continuu rîndurile membrilor de partid, astfel că în prezent avem un număr de peste 46 000 membri de partid, din care 51,1% sînt muncitori, 24,3% țărani, 20,2% intelectuali; femeile reprezintă 25,8% din efectivul organizației județene. Alături de structura socio-profesională, organizația județeană reflectă și compoziția națională a populației din județ. Creșterea numerică a membrilor de partid s-a realizat în condițiile amplificării rolului conducător al organizațiilor de partid, a sporirii atribuțiilor acestora, a punerii în practică a conducerii științifice a întregii noastre vieți economico-sociale.

Afirmarea elementelor unui stil superior de conducere, din interiorul societății, creșterea competenței politico-organizatorice, ideologice a organelor și organizațiilor de partid, situarea comuniștilor ca exemple înaintate de competență profesională și politică, de atitudine civică, au determinat sporirea la cote fără precedent a rolului conducător al organelor și organizațiilor de partid, au asigurat capacitatea efectivă a acestora de a conduce masele, atît în împrejurările normale ale muncii și vieții, cît și în cele mai grele, așa cum au fost cele provocate de inundațiile din vara anului 1970.

Toate aspectele menționate privind dezvoltarea economico-socială, politică, culturală, a județului Satu Mare demonstrează că această străveche zonă de viață și cultură românească pulsează în același ritm cu organismul dinamic al întregii societăți socialiste românești, că perioada ce urmează îi deschide perspective însuflețitoare, de amplificare a realizărilor de pînă în prezent. Realitățile și perspectivele țării noastre, iar în acest context general ale județului Satu Mare, concretizează cu puterea de convingere a faptelor aprecierea făcută de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al XI-lea al P.C.R.: „Toate acestea ne dau temeiul să privim cu încredere viitorul, avînd garanția că dezvoltarea viitoare econo-

mico-socială a țării dispune de o temelie trainică și că România va obține noi și mari succese în toate domeniile de activitate, își va făuri o civilizație socialistă tot mai avansată, va merge ferm spre comunism“.

Coordonatele pe care va evolua județul nostru în perioada 1976—1980 și în perspectiva anilor 1990, ca dealtfel toate județele patriei, întreaga țară, în viziunea programului partidului, a documentelor Congresului al XI-lea, vor duce și aceste meleaguri pe culmi mereu superioare de civilizație socialistă, de progres material și spiritual. Potrivit prevederilor actualului plan cincinal în profil teritorial, producția industrială globală va crește de la 7,460 miliarde lei la 11,869 miliarde lei, într-un ritm mediu anual de 9,6%. Parametri superiori va cunoaște și valoarea producției globale agricole, care va atinge cota de aproape 3 miliarde și jumătate. În județ se va realiza, în continuare, o vastă activitate de investiții, care se va cifra în anul 1980 la peste 61,2 miliarde lei, numărul personalului muncitor va spori la 100 763 în 1980 față de 95 800 în 1975; la prevederile menționate se adaugă creșterea volumului desfacerilor de mărfuri cu 152%, iar a volumului prestărilor de servicii către populație cu 160%. Cele mai substanțiale ritmuri de creștere vor înregistra industria ușoară, industria construcțiilor de mașini și mineritul. Pe harta județului își va face apariția în această perioadă o nouă ramură industrială: chimia.

Un ritm susținut de dezvoltare va înregistra agricultura, care prin adâncirea procesului de zonare și concentrare a producției agricole, consolidarea bazei tehnico-materiale și a tehnologiilor, creșterea suprafeței arabile cu 12 000 ha și a celei irigate cu aproape 600 ha și prin alte măsuri va asigura sporirea producției agricole la grâu și secară cu 189%, porumb boabe cu 107%, cartofi cu 112% ș.a.

Alături de acești parametri esențiali pe care vor evolua cele două ramuri hotărâtoare ale economiei județului — industria și agricultura — fizionomia județului va cunoaște importante modificări, ca urmare a amplificării construcției de locuințe care se va cifra la 12 400 apartamente, a îmbunătățirii sistemului de alimentare cu apă și canalizării multor localități urbane și rurale, a sporirii eforturilor pentru ocrotirea sănătății și îmbunătățirea neconținută a vieții materiale și spirituale a celor ce muncesc și trăiesc pe meleagurile sătmărene.

Județul Satu Mare se înscrie astfel pe coordonatele milenarei istorii a României ca o parte organică și activă a luptei generale a poporului român pentru progres, libertate, independență și suveranitate, pentru socialism și comunism.

A 60-a aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovietic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie

Eveniment cu profunde și ample semnificații victoria Revoluției Socialiste din Octombrie a reprezentat o strălucită confirmare a teoriei leniniste cu privire la posibilitatea înlăptuirii revoluției socialiste, la început într-o singură țară. Urmărind cu consecvență neabătută obiectivul grandios al făuririi primului stat al muncitorilor și țăranilor, Partidul Comunist Bolșevic, creat și condus de V. I. Lenin, a unit forțele proletariatului rus angajate într-o îndelungată și eroică bătălie revoluționară, a condus spre victorie masele, principal factor al progresului istoric.

Relevînd importanța acestui eveniment, Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism dă o înaltă apreciere semnificației de larg ecou istoric al revoluției, atunci cînd subliniază faptul că apariția primului stat al muncitorilor și țăranilor a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a stimulat întreaga luptă de eliberare națională și socială a popoarelor.

Învîingînd prin lupte grele împotrivirea reacțiunii interne și internaționale, marile dificultăți create de politica imperialistă de încercuire și izolare, popoarele sovietice au realizat, sub conducerea partidului lor comunist, prin uriașe eforturi creatoare, programul leninist de edificare a societății socialiste și au trecut cu succes la înlăptuirea comunismului.

Victoria Revoluției din Octombrie, răsturnarea regimului țarist — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au dus la lichidarea pentru totdeauna a exploatării și asupririi în rîndurile popoarelor din vechea Rusie, la instaurarea relațiilor de producție noi, socialiste. Sub conducerea P.C.U.S., popoarele sovietice au făurit cu succes baza tehnico-materială a noii societăți, lichidînd înapoierea moștenită de la regimul țarist, asigurînd dezvoltarea vertiginoasă a forțelor de producție, industrializarea socialistă a țării, reorganizarea socialistă a agriculturii, progresul multilateral al economiei, științei, culturii, ridicarea nivelului de trai al maselor, edificînd cu succes noua orînduire pe pămîntul Uniunii Sovietice.

Realizările Uniunii Sovietice în decursul celor șase decenii de existență demonstrează că socialismul a asigurat ritmuri înalte de dezvoltare în toate sferele vieții sociale. Venitul național a sporit de 65 de ori în comparație cu nivelul de dinaintea revoluției. Actualmente, în numai două zile și jumătate economia națională sovietică produce tot atât cât în întregul an 1913. Dacă înainte de revoluție Rusiei îi aparținea cu puțin peste 4% din producția industrială mondială, în prezent Uniunii Sovietice îi revin 20% din această producție. Volumul producției agrare a crescut în anii puterii sovietice de 4,4 ori. A sporit nivelul de trai al popoarelor sovietice, veniturile reale ale muncitorilor din industrie crescând de 10 ori față de 1913, iar cele ale țăranilor de 14 ori. Statul sovietic a înfăptuit, totodată, un vast program de construcții de locuințe și de obiective social-culturale.

În prezent, oamenii sovietici sînt angajați într-o activitate intensă în vederea îndeplinirii prevederilor cuprinse în hotărârile Congresului al XXV-lea al P.C.U.S., a realizării și depășirii sarcinilor celui de-al X-lea plan cincinal, cincinalul eficienței și al calității. Antrenați într-o largă întrecere socialistă, în cinstea celei de-a 60-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, oamenii muncii din Uniunea Sovietică își concentrează eforturile spre accelerarea progresului tehnic-științific, creșterea productivității muncii, realizarea de economii la materii prime și materiale. Succesele primului an al cincinalului, în care venitul național a crescut cu cinci la sută, iar industria a dat peste plan produse în valoare de peste șase miliarde ruble, cînd în agricultură a fost obținută o recoltă record de cereale, subliniază hotărîrea fermă a popoarelor sovietice de a-l îndeplini cu cinste, înscriind astfel o nouă etapă glorioasă în edificarea comunismului.

Partidul și poporul nostru dau o înaltă apreciere succeselor mărețe obținute de popoarele Uniunii Sovietice, sub conducerea Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, în edificarea noii orînduiri, în dezvoltarea economiei, științei și culturii, în ridicarea bunăstării maselor, considerînd că toate acestea au o mare însemnătate atît pentru țara vecină și prietenă, cît și pentru cauza generală a socialismului și păcii.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a izbucnit în condițiile cînd primul război mondial imperialist ascuțise la maximum contradicțiile sociale și naționale în întreaga lume. Scopul urmărit de marile puteri era realizarea unei noi împărțiri de teritorii și zone de influență, concomitent cu sugrumarea mișcărilor de eliberare națională care luaseră o amploare fără precedent la începutul secolului al XX-lea. „De aproape o jumătate de veac — scria V. I. Lenin, analizînd cauzele războiului — guvernelor și clasele dominante și din Anglia, și din Franța, și din Rusia au dus o politică de jefuire a coloniilor, de asuprire a unor națiuni străine și de înăbușire a mișcării muncitorești. Tocmai această politică, și numai această politică este continuată de actualul război. În special politica dusă și de Austria și de Rusia, atît în timp de pace cît și în timp de război, e o politică de înrobire a națiunilor și nu de eliberare a lor“.

Prăbușirea imperiului multinațional țarist, înfrîngerea în război a Puterilor Centrale, au atras după sine prăbușirea imperiului multinațional austro-ungar. Se confirmase judecata de valoare a lui Engels, exprimată încă în 1888 pe baza unei realiste înțelegeri a evoluției istorice: „Dacă miine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa

nici o Austro-Ungarie". Această previziune s-a adeverit și, în cursul anului 1918, imperiul habsburgic s-a prăbușit sub loviturile luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite, iar pe ruinele sale s-a creat Republica Cehoslovacă, a avut loc unirea într-un singur stat a regatului Serbiei cu Croația, Slovenia, Bosnia și Herțegovina, s-a refăcut statul independent polonez, Austria s-a transformat în republică, a luat naștere Republica Ungară independentă. Aceste transformări radicale petrecute în viața popoarelor Europei, deși au dus la crearea unor state burgheze, s-au înscris în istoria modernă ca procese cu caracter obiectiv, progresist, iar desfășurarea ulterioară a evenimentelor a dovedit viabilitatea formării statelor naționale, rod al luptei de eliberare a popoarelor.

În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine s-a încadrat și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar. Realizarea acestui dezlăsat istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni. Istoria demonstrează că formarea statului național unitar român nu a fost rezultatul unui eveniment întâmplător, de conjunctură, al înțelegerilor intervenite la masa tratativelor ; tratatul de pace n-a făcut decât să consfințească o situație de fapt, creată de lupta maselor populare.

În acest context general au avut loc și în țara noastră schimbări profunde în dezvoltarea economică și socială, s-a născut o vie efervescență politică, în centrul căreia un rol tot mai important a jucat proletariatul, clasa cea mai avansată a societății. Activitatea ideologică și organizatorică desfășurată pentru așezarea pe baze comuniste a partidului clasei muncitoare a creat condițiile corespunzătoare ca la Marele Congres al organizațiilor socialiste din mai 1921 să se hotărască făurirea Partidului Comunist Român.

Împlinirea a 60 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie prilejuiește comuniștilor români, întregului nostru popor exprimarea înaltei prețuiri față de acest eveniment cu amplu ecou în istoria universală, înfăptuit prin lupta eroică a muncitorilor și țăranilor din Rusia, sub conducerea Partidului Comunist făurit de Lenin — eveniment care a pus bazele primului stat socialist din lume, a inaugurat epoca revoluțiilor proletare, a trecerii omenirii de la capitalism la socialism.

După cum se știe, una dintre trăsăturile de bază ale mișcării muncitorești din România a fost permanenta ei orientare spre dezvoltarea relațiilor de solidaritate cu mișcările revoluționare din alte țări. Socialiștii din țara noastră au avut legături cu Asociația Internațională a Muncitorilor, revoluționari din România au luptat pe baricadele Comunei din Paris, au întreținut contacte cu organizațiile muncitorești din Germania, Franța, Italia, Rusia, Austro-Ungaria ș.a. Principiul solidarității internaționale a fost înscris la loc de frunte în programul partidului clasei muncitoare constituit în 1893.

Legături puternice s-au dezvoltat între mișcarea muncitorească din România și mișcarea revoluționară din Rusia. Îndeosebi în timpul revoluției populare din 1905—1907, mișcarea muncitorească din țara noastră și-a exprimat cu energie solidaritatea și sprijinul pentru militanții revoluțio-

nari din Rusia. În acei ani a început să fie cunoscută în țara noastră lupta partidului făurit și condus de V. I. Lenin. Existau legături de prietenie, corespondență directă între conducătorii mișcării revoluționare din Rusia și din România — între V. I. Lenin, G. V. Plehanov și C. Dobrogeanu-Gherea, I. C. Frimu ș.a.

În condițiile acestor legături, vestea izbucnirii revoluției ruse din februarie 1917 a fost salutăată cu însuflețire de clasa muncitoare, de cercurile progresiste din România, care vedeau în transformările revoluționare din Rusia deschiderea unor perspective de afirmare a libertății popoarelor din fostul imperiu țarist, ca și din Austro-Ungaria. În vara anului 1917, legăturile revoluționare româno-ruse s-au afirmat atât pe teritoriul României neocupate de trupe germane și austro-ungare, unde soldații revoluționari ruși au luat parte la manifestații ale muncitorimii române (la Iași și în alte orașe), cât și în sudul Rusiei, în special la Odessa, unde fuseseră evacuate o serie de instituții și întreprinderi din România.

Mișcarea socialistă din România a fost printre primele detașamente proletare din lume care și-au exprimat încrederea fermă în victoria deplină a Revoluției din Octombrie. Ecoul amplu al revoluției din Rusia în țara noastră și solidaritatea cu proletariatul din țara vecină se explică atât prin nivelul conștiinței revoluționare a clasei muncitoare din România, cât și prin condițiile specifice societății românești, în cadrul căreia se afirmau cu putere aspirațiile revoluționare ale oamenilor muncii.

Forța, combativitatea revoluționară a mișcării muncitorești din România, maturizarea ei politică ca urmare a ascuțirii contradicțiilor sociale și-au găsit ilustrare în numeroase acțiuni, ca demonstrații de stradă, întruniri, editarea de manifeste. Cea mai amplă bătălie de clasă desfășurată de proletariatul din țara noastră în anii avântului revoluționar a reprezentat-o marea grevă generală din octombrie 1920, ilustrare vie a creșterii combativității și maturizării politice a proletariatului român. Cu prilejul tuturor acțiunilor întreprinse pentru satisfacerea propriilor sale revendicări, proletariatul român și-a exprimat cu vigoare solidaritatea internaționalistă cu puterea sovietică. La 21 iulie 1919, clasa muncitoare din România a declarat o grevă politică de sprijinire a revoluției ruse și a puterii proletare din Ungaria.

Un rol deosebit de important în clarificarea opiniei publice asupra realităților din Rusia sovietică l-au îndeplinit, în anii 1918—1920, ziarele „Socialismul“, „Tineretul socialist“, „Viața sindicală“, „Iașul socialist“, „Nădejdea“, care au publicat numeroase articole și informații despre lupta puterii sovietice împotriva forțelor contrarevoluționare.

Toate acțiunile de solidarizare cu Rusia sovietică au fost conduse efectiv de partidul clasei muncitoare din România, care a înscris, încă în *Declarația* din decembrie 1918, principiul că „este solidar cu partidul comunist rus și cu toate partidele socialiste revoluționare din lumea întreagă“.

În timp ce, pe teritoriul României, acțiunile revendicative muncitorești se îmbinau organic cu manifestațiile de solidaritate față de puterea sovietică, aceasta a primit un sprijin direct, cu arma în mână, din partea revoluționarilor români aflați pe teritoriul Rusiei.

Timp de aproape trei ani, sute de muncitori români aflați pe teritoriul Rusiei revoluționare, cărora li s-au adăugat mii de români din rîn-

durile foștilor prizonieri transilvăneni din cadrul armatei austro-ungare, au participat cu arma în mână la lupta pentru apărarea statului sovietic împotriva albgardiștilor și a intervenționiștilor străini, s-au înrolat în unitățile Armatei roșii sau au luptat în cadrul unor unități internaționale pe fronturile din Ucraina, Crimeea, Volga, Ural, Tașkent, Siberia, dând dovezi de neasemuit eroism.

După eliberarea Ucrainei de intervenționiști și albgardiști s-au format aci noi unități internaționale, între care Regimentul 1 comunist românesc și Regimentul al treilea internațional la Odessa, Regimentul al doilea revoluționar român la Kerson : subunități internaționale au fost constituite în localitățile Elisabetgrad, Ekaterinoslav, Nikolaev și Tiraspol. Toate acestea, la care s-au adăugat unitățile create anterior la Kiev, Poltava, Harkov, s-au reunit, în mai 1919, în prima divizie sovietică internaționalistă, cu sediul la Odessa, comandată de revoluționarul român I. Levescu. Divizia, care, formată din români, bulgari, sârbi și greci, număra, în iunie 1919, 2 800 oameni, a contribuit, alături de unități ale Armatei roșii, la lichidarea bandelor albgardiste în raionul Cercass. Despre acest regiment, pe care l-a denumit „regimentul roșu român“, gazeta „Comunistul“ scria la 12 iulie 1919 : „avîntul și vitejia cu care luptă tovarășii noștri stîrnesc admirația tuturor, spre cîntea lor și a proletariatului român“.

Însuflețiți de un înalt spirit de sacrificiu, revoluționarii români au desfășurat acțiuni de luptă și în teritoriile aflate vremelnice sub stăpînirea albgardiștilor. Astfel, un grup de 50 de oameni, în frunte cu Mihail Gheorghiu, acționînd în zona dintre orașele Kemerovo și Krasnoiarsk, nu departe de magistrala transsiberiană, a provocat deraierea unor trenuri dușmane, a aruncat în aer poduri folosite de albgardiști, a atacat prin surprindere și nimicit detașamente kolceakiste. În cele din urmă, grupul a fost capturat de contrarevoluționari, care i-au împușcat la marginea satului Jukovka. Puterea sovietică a ridicat aci un monument în memoria eroilor căzuți.

Poporul nostru se mîndrește cu faptele de eroism ale fiilor săi în sprijinul Revoluției din Octombrie. Dînd o înaltă apreciere participării revoluționarilor români la lupta pentru victoria Revoluției din Octombrie, guvernul sovietic a acordat acestora, cu prilejul semicentenarului revoluției, peste 400 de ordine și medalii, între care cinci ordine Lenin.

Așa cum este bine cunoscut, în decursul întregii sale existențe, în ciuda condițiilor aspre ale ilegalității, partidul comunist a militat neabătut pentru o politică de prietenie și bună vecinătate cu U.R.S.S. În anii grei ai dictaturii antonesciene, comuniștii s-au situat în fruntea mișcării de rezistență antifascistă, au luptat cu eroism și abnegație pentru unirea tuturor forțelor patriotice, asigurînd victoria insurecției naționale armate anti-fasciste și antiimperialiste.

După 23 August 1944, sîngele vărsat în comun de ostașii români și sovietici în luptele pentru eliberarea României și apoi în marea bătălie pentru zdrobirea hitlerismului a cimentat pentru totdeauna frăția de arme româno-sovietică, prietenia de nezdruccinat dintre popoarele noastre. Avînd asemenea rădăcini viguroase, relațiile multilaterale româno-sovietice s-au ridicat în anii socialismului pe o treaptă nouă, superioară, pe temelia trainică a principiilor marxism-leninismului și ale solidarității internaționale.

Cea de-a 60-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie are loc în condițiile unei evoluții mereu ascendente a raporturilor frățești româno-sovietice, determinate de legăturile de solidaritate și colaborare dintre conducătorii de partid și de stat ai celor două țări, de întâlnirile și contactele directe dintre tovarășii Nicolae Ceaușescu și Leonid Ilici Brejnev. Vizita efectuată anul trecut de tovarășul Nicolae Ceaușescu în Uniunea Sovietică, precum și vizita efectuată la București de către tovarășul L. I. Brejnev, convorbirile dintre cei doi conducători reprezentă, prin amploarea schimbului de păreri, prin importanța și semnificația înțelegerilor stabilite, un moment remarcabil în dezvoltarea relațiilor româno-sovietice, o contribuție la întărirea colaborării româno-sovietice pe arena mondială.

Unite printr-o rodnică și largă colaborare multilaterală, România socialistă și Uniunea Sovietică își conjugă în planuri și forme tot mai diverse eforturile în acțiuni hotărâte, perseverente în sprijinul păcii și securității în lume, militând pentru destindere și colaborare în folosul propriilor popoare, al progresului și bunăstării întregii omeniri.

Sensurile fundamentale ale epocii istorice deschise de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie s-au afirmat cu mai multă putere și amploare în împrejurările când, după cel de-al doilea război mondial, un număr însemnat de țări din Europa, Asia și America au pășit la instaurarea puterii populare, la construirea socialismului.

S-a creat sistemul socialist mondial — rezultat al unui proces istoric legic, al materializării ideilor socialismului în viața popoarelor la scara unei mari părți a planetei noastre.

O însemnată internațională istorică a avut victoria revoluției socialiste din China. Progresele Republicii Populare Chineze în economie și știință, în construirea noii societăți, obținute sub conducerea Partidului Comunist Chinez, rolul ei activ pe arena mondială au adus o mare contribuție la accentuarea superiorității forțelor socialismului în lume.

Țările socialiste cuprind peste 30 la sută din populația globului și dau aproape 40 la sută din producția mondială de bunuri materiale, având o pondere tot mai mare în întreaga dezvoltare a civilizației moderne. Prin succesele obținute în activitatea economico-socială, prin politica lor externă consacrată cauzei progresului și păcii în lume, țările socialiste exercită o înrîurire tot mai mare asupra întregii dezvoltări istorice contemporane, asupra întregului curs al vieții internaționale.

Evenimentele petrecute în lume confirmă faptul că epoca actuală este epoca unor mari transformări revoluționare sociale și naționale. Sfera de acțiune a imperialismului s-a restrâns considerabil, s-a schimbat radical raportul de forțe pe plan mondial în favoarea socialismului, progresului și democrației. Intrat în criza sa generală după ce, în urma Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a încetat de a mai fi singura orînduire, capitalismul se află acum într-o nouă fază a crizei sale, care cuprinde toate sferele vieții sociale și evidențiază odată în plus că orînduirea capitalistă este istoricește perimată.

În această epocă s-a intensificat procesul istoric al lichidării dominației imperialiste, coloniale și neocoloniale, a crescut impetuos lupta forțelor revoluționare, progresiste și democratice, mișcarea popoarelor pentru a imprima un nou curs vieții internaționale, o nouă ordine econo-

mică și politică bazată pe relații de egalitate între state, indiferent de mărimea lor, pe dreptul tuturor popoarelor de a folosi rezultatele cuceririlor științei și tehnicii. Vechile relații interne și internaționale, create de orînduirea capitalistă, nu mai pot oferi soluții pozitive problemelor complexe care preocupă lumea contemporană. Legitățile obiective, dialectica socială determină înlocuirea vechilor rînduiri, cer înfăptuirea unei lumi a dreptății sociale și naționale, în cadrul fiecărui stat, precum și pe plan mondial care să asigure un nou avînt forțelor de producție, științei și culturii, progresului multilateral. În prezent, noi popoare, care s-au eliberat și se eliberează de sub dominația imperialismului, se îndreaptă spre socialism.

O caracteristică a situației mondiale contemporane, a marilor mutații sociale determinate de avîntul impetuos al forțelor de producție este creșterea continuă a rolului clasei muncitoare în societate și în viața internațională.

Colaborarea pe plan național și internațional a tuturor claselor și categoriilor sociale, îndeosebi unitatea clasei muncitoare, reprezintă astăzi factorul determinant al transformărilor revoluționare, naționale și sociale care au un loc în viața omenirii contemporane, garanția dezvoltării progresiste a întregii societăți omenеști. Devine tot mai evident că toate aceste forțe sociale, popoarele în general, constituie, în condițiile internaționale actuale, factorul dinamizator al tuturor schimbărilor înnoitoare ale lumii, forța hotărîtoare în realizarea unei politici noi, cu adevărat democratice în viața internațională.

Odată cu creșterea rolului maselor populare în dezvoltarea istorică, în viața națională și internațională, sporește continuu în cadrul fiecărei țări, precum și pe arena mondială influența organizațiilor politice și profesionale, a organizațiilor revoluționare și democratice. În acest cadru se înscrie dezvoltarea tot mai impetuoasă a mișcării comuniste și muncitorești — forța politică revoluționară cea mai avansată a lumii contemporane.

Un rol important în viața politică contemporană îl au partidele socialiste și social-democrate, care într-un număr de țări îndeplinesc funcția de partide de guvernămînt. În multe țări, îndeosebi în țările în curs de dezvoltare, un rol important au mișcările de eliberare națională, precum și partidele progresiste de guvernămînt. Există, de asemenea, în diferite țări, partide democratice care se pronunță pentru dezvoltarea progresistă, independentă a popoarelor lor și care îndeplinesc un rol important în viața politică a națiunii, inclusiv ca partide de guvernămînt. Existența diferitelor partide democratice și progresiste și a mișcărilor de eliberare este o realitate pregnantă a lumii contemporane. Creșterea înrîuririi asupra accelerării proceselor social-politice pozitive impune întărirea colaborării dintre toate aceste forțe, fără deosebire de concepții politice, filozofice și religioase, atît în cadrul fiecărei țări, cît și pe plan internațional.

Ținînd seama de faptul că într-o serie de țări capitaliste dezvoltate există mai multe partide muncitorești, precum și alte partide și organizații progresiste ce se pronunță pentru o înnoire a societății, colaborarea între comuniști, socialiști și alte organizații progresiste, democratice, inclusiv masele de catolici, apare ca o necesitate obiectivă pentru

asigurarea majorității în lupta pentru răsturnarea vechii orînduiri și transformarea revoluționară a societății.

Pornind de la aceste realități și considerente, Partidul Comunist Român dezvoltă larg colaborarea cu toate partidele revoluționare, progresiste și democratice, întărește continuu solidaritatea și conlucrarea cu ele.

Dezvoltarea revoluționară și democratică din epoca contemporană demonstrează că, pornind de la principiile generale ale socialismului științific, fiecare partid marxist-leninist îmbogățește prin experiența sa tezaurul universal al teoriei și practicii revoluționare, al construcției socialismului și comunismului în condițiile concrete ale fiecărei țări.

În viitor, transformările revoluționare vor cunoaște o și mai mare diversificare. Fiecare popor, pornind de la principiile revoluționare ale socialismului științific, va trece la socialism pe o cale proprie; fiecare partid, fiecare popor își vor aduce contribuția prin experiența lor la îmbogățirea tezaurului universal al teoriei și practicii revoluției și construcției socialiste. În legătură cu trecerea în viitor a noi popoare spre socialism, trebuie pornit nu de la scheme și șabloane lipsite de viabilitate, ci de la cerințele imperioase ale vieții, de la realitățile sociale noi din fiecare țară. Însăși Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a fost făurită, sub conducerea partidului comunist al lui Lenin, în condițiile interne concrete ale structurii social-politice a Rusiei, pornind de la nivelul ei de dezvoltare, de la gradul de organizare a clasei muncitoare, a maselor populare, în împrejurările internaționale favorabile ale momentului.

Năzuințele de progres ale omenirii muncitoare se îndreaptă tot mai puternic spre idealul comunismului, orînduire a cărei misiune istorică este eliberarea tuturor popoarelor de exploatare, de orice asuprire socială și națională, organizarea lumii pe temeiul trainic al egalității și dreptății, al bunăstării și civilizației, împlinind astfel comandamentele sociale fundamentale ale erei noi deschise în istorie de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

★

Desfășurînd o amplă și profundă activitate în vederea edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism, Partidul Comunist Român își îndeplinește, în egală măsură, datoria supremă față de destinele propriului popor și sarcinile ce-i revin pe plan internațional, aducînd o contribuție de preț la triumful cauzei socialismului, al progresului și păcii în lume. Referindu-se la aceasta, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea: „Preocupîndu-ne de asigurarea progresului multilateral al patriei noastre, de edificarea socialismului, dezvoltăm o strînsă colaborare cu celelalte popoare, deoarece numai în condițiile unor relații internaționale noi, ale păcii, ne putem realiza, ca și celelalte popoare, programele și năzuințele de bunăstare și fericire. Iată de ce, ceea ce realizăm în România constituie și o contribuție la cauza socialismului și progresului, a păcii și colaborării între toate națiunile lumii“.

Dînd expresie intereselor și aspirațiilor fundamentale ale poporului nostru, partidul și țara noastră promovează o politică externă dinamică, în strînsă legătură cu obiectivele pașnice, constructive, urmărite pe plan intern și avînd drept scop fundamental întărirea forțelor păcii și progresului social, spre făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, în care

fiecare popor, stăpîn pe destinele sale, să se poată dezvolta liber, independent și potrivit aspirațiilor sale.

În politica ei externă țara noastră pune pe primul plan dezvoltarea colaborării cu toate țările socialiste, amplificarea relațiilor de prietenie, solidaritate și conlucrare multilaterală cu ele în spiritul egalității, avantajului reciproc și întrajutorării în toate domeniile. Aceasta corespunde pe deplin atît intereselor poporului român, cît și intereselor celorlalte popoare care construiesc noua orînduire, cauzei generale a socialismului și păcii.

Ca membră a Organizației Tratatului de la Varșovia, România se preocupă în mod constant de întărirea capacității de luptă a armatei sale naționale, colaborează cu armatele celorlalte țări membre, este gata să-și îndeplinească oricînd obligațiile pe care și le-a asumat. Împreună cu celelalte țări, ne-am pronunțat și ne pronunțăm, totodată, pentru lichidarea blocurilor militare, pentru desființarea N.A.T.O. și, concomitent, a Pactului de la Varșovia.

În calitate de membră a C.A.E.R., țara noastră participă intens la activitatea acestei organizații, aducîndu-și contribuția la realizarea Programului complex.

România dezvoltă, de asemenea, relații economice și cooperarea cu toate celelalte țări socialiste. În extinderea relațiilor economice și de cooperare în producție și tehnice-științifice cu toate țările socialiste partidul pornește de la faptul că întărirea continuă a fiecărui stat socialist, egalizarea nivelurilor de dezvoltare constituie o necesitate pentru progresul general al socialismului, pentru afirmarea în lume a unei ordini economice noi bazate pe egalitate și avantajul reciproc. Relațiile economice și de cooperare dintre țările socialiste trebuie să fie un exemplu de raporturi echitabile între state libere și suverane, exercitînd o puternică influență internațională, contribuind la creșterea prestigiului și forței de atracție a socialismului în lume.

În același timp, România își întărește legăturile, pe multiple planuri, cu statele care pășesc pe calea dezvoltării libere, de-sine-stătătoare — o expresie elocventă constituind-o, în acest sens, intrarea sa în grupul țărilor în curs de dezvoltare și participarea, în calitate de invitată, la activitatea țărilor nealinate. Acționînd în spiritul coexistenței pașnice, România își amplifică și raporturile cu țările capitaliste dezvoltate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, aducîndu-și contribuția activă la afirmarea puternică în viața internațională a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, renunțării la forță și la amenințarea cu folosirea forței, la respectarea dreptului fiecărui popor de a fi stăpîn pe destinele sale.

Țara noastră se pronunță consecvent pentru înfăptuirea securității trainice pe continentul european, pentru înlăturarea grabnică a tuturor surselor de încordare și conflict, pentru înfăptuirea dezarmării, în primul rînd a dezarmării nucleare. România socialistă acordă o mare atenție înfăptuirii în viață a documentelor adoptate la Helsinki cu privire la securitatea și colaborarea în Europa. În acest sens, partidul și statul nostru consideră că reuniunea de la Belgrad trebuie să constituie nu numai un prilej de bilanț a ceea ce s-a făcut, ci să stabilească noi măsuri pentru înfăptuirea în viață a acestor documente, pentru realizarea unei largi

colaborări, pentru întărirea securității și păcii în Europa și în întreaga lume.

Subliniind stringența lichidării subdezvoltării, statornicirii unor raporturi noi, echitabile între state, România se pronunță pentru făurirea noii ordini economice internaționale. Promovarea unor relații economice noi, de deplină egalitate între state, constituie o necesitate obiectivă a întăririi prieteniei între popoare și a consolidării păcii în lume.

Pornind de la toate aceste considerente, România va participa activ la schimburile și cooperarea economică internațională, la activitatea diferitelor organisme economice mondiale, aducându-și contribuția la soluționarea tuturor problemelor internaționale, la realizarea unei noi ordini economice mondiale, la progresul general al popoarelor, la făurirea unei lumi mai bune și mai drepte, a echității în viața internațională contemporană.

Evocarea aniversării a 60 de ani de la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie are loc în condițiile în care comuniștii, întregul nostru popor sînt angajați plenar în activitatea vastă de înfăptuire a mărețului program de edificare a societății socialiste multilateral dezvoltate, trasat de cel de-al XI-lea Congres al Partidului Comunist Român, program ce va ridica România pe noi culmi ale civilizației și progresului, spre binele poporului român, al cauzei generale a păcii și socialismului în lume. În-făptuirea acestui program a devenit cauza generală a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a tuturor celor ce muncesc în patria noastră, fără deosebire de naționalitate, a întregului nostru popor, care acționează într-o unitate deplină în jurul Partidului Comunist Român, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pe drumul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintării României spre comunism.

Din arhiva istoriei României (VII)

Dacă anul 1904, prin înțelegerile dintre Anglia și Franța (doc. nr. 114; 115; 116; 119), a adus noi precizări în direcția delimitării celor două grupări politice adverse, delimitare bazată pe împărțirea de teritorii și sfere de influență, în perioada următoare au continuat a se face tatonări, proiecte și contraproiecte ale unor înțelegeri politice menite să ducă la modificări în raportul de forțe în favoarea uneia sau alteia dintre grupările existente (doc. nr. 117; 118; 120; 125). Vaste zone din Orientul Îndepărtat, Asia, Africa și Europa constituiau obiecte ale tranzacțiilor imperialiste, tranzacții care încercau să atragă ca instrumente în sfera acțiunii lor state mai mici și mai slabe (doc. nr. 128).

Balkanii, Strîmtorile și Constantinopolul au continuat să ocupe un loc central în politica marilor puteri imperialiste, importanța acestei zone crescînd pe măsură ce fenomenul general al mișcărilor de eliberare națională ridica tot mai acut problema modalităților de menținere a vechii ordini politice stabilite prin Tratatul de la Berlin. Criza bosniacă și actul de forță al Austro-Ungariei — ocuparea Bosniei și Herțegovinei — au complicat situația internațională, au agravat divergențele și contradicțiile dintre marile puteri (doc. nr. 121; 122; 123; 124; 130). Statele balcanice, zona geografică a acestora erau folosite tot mai mult de marile puteri ca un cîmp de confruntare și înfruntare a intereselor lor; pacea de la București din 28 iulie/10 august 1913 a fost un act prin care statele balcanice, afirmîndu-și independența și suveranitatea, au realizat un consens în ceea ce privește statutul politico-juridic fără amestecul sau dicatul marilor puteri (doc. nr. 140).

VIORICA MOISUC

114

1904, aprilie 8, Londra. DECLARAȚIA ANGLO-FRANCEZĂ PRIVIND EGIPTUL ȘI MAROCUL *

ARTICOLUL I

Guvernul Majestății sale britanice declară că el nu are intenția să modifice statutul politic al Egiptului.

Din partea sa, guvernul Republicii Franceze declară că el nu va împiedica acțiunea Angliei în această țară, cerînd să fie fixat un termen pentru ocupația

* Ministère des Affaires Étrangères, Documents diplomatiques, Paris, Imprimerie Nationale, MDCCCCIV, doc. nr. 2, p. 21—24 (originalul în limbile franceză și engleză).

britanică, sau un alt mod de procedură, și că el dă adeziunea sa pentru proiectul decretului Keditului, care este anexat prezentului aranjament și care cuprinde garanțiile considerate necesare pentru salvarea intereselor deținătorilor datoriei egiptene, dar cu condiția că, după punerea sa în vigoare, nu va putea fi introdusă nici o modificare fără asentimentul puterilor semnatare ale Convenției de la Londra din 1885.

S-a căzut de acord că Direcția generală de antichități din Egipt va continua să fie încredințată, ca și în trecut, unui savant francez.

Școlile franceze în Egipt vor continua să beneficieze de aceeași libertate ca în trecut.

ARTICOLUL II

Guvernul Republicii Franceze declară că nu are intenția să modifice statutul politic al Marocului.

Din partea sa, guvernul Majestății Sale britanice recunoaște că Franței îi revine — indeosebi ca putere limitrofă a Marocului pe o întindere vastă — să vegheze la liniștea din această țară și să-i acorde asistența sa pentru toate reformele administrative, economice, financiare și militare de care el (Marocul — n. red.) are nevoie.

El declară că nu va împiedica acțiunea Franței în acest sens, cu rezerva că această acțiune va lăsa intacte drepturile pe care Marea Britanie le are în Maroc — în virtutea tratatelor, convențiilor și uzanțelor — inclusiv dreptul de cabotaj între porturile marocane, de care beneficiază vasele engleze, începând din 1901.

ARTICOLUL III

Guvernul Majestății Sale britanice, din partea sa, va respecta drepturile pe care, în virtutea tratatelor, convențiilor și uzanțelor, Franța le are în Egipt, inclusiv dreptul de cabotaj între porturile egiptene, acordat vaselor franceze.

ARTICOLUL IV

Cele două guverne, acordând aceeași importanță principiului libertății comerciale atât în Egipt cât și în Maroc, declară că ele nu se vor preta acolo la nici o inegalitate, nici în stabilirea drepturilor vamilor sau altor taxe, nici în stabilirea tarifelor de transport pe calea ferată.

Comerțul, atât al uneia, cât și al celeilalte dintre națiuni cu Marocul și cu Egiptul, va beneficia de același tratament pentru tranzitul prin posesiunile franceze și britanice din Africa. Un acord între cele două guverne va reglementa condițiile acestui tranzit și va fixa punctele de trecere.

Acest angajament reciproc este valabil pentru o perioadă de treizeci de ani. În lipsa unei denunțări făcute în mod expres cel puțin cu un an înainte, această perioadă va fi prelungită din cinci în cinci ani. Totuși, guvernul Republicii Franceze, în Maroc și guvernul Majestății Sale britanice, în Egipt își rezervă dreptul de a veghea pentru ca concesiunile de drumuri, căi ferate, porturi etc. să fie acordate în astfel de condiții încât autoritatea de stat asupra acestor mari întreprinderi de interes general să rămână întreagă.

ARTICOLUL V

Guvernul Majestății Sale britanice declară că el se va folosi de influența sa pentru ca funcționarii francezi aflați în prezent în serviciu în Egipt, să nu fie puși în condiții mai puțin avantajoase decât acelea aplicate funcționarilor englezi din același serviciu.

Guvernul Republicii Franceze, din partea sa, nu va obiecta pentru ca condiții analoage să fie acceptate pentru funcționarii britanici aflați în prezent cu serviciul în Maroc.

ARTICOLUL VI

În scopul asigurării trecerii libere prin Canalul de Suez, guvernul Majestății Sale britanice declară că aderă la stipulațiile tratatului încheiat la 29 octombrie 1888, și la punerea lor în vigoare. Trecerea liberă prin Canal fiind astfel garantată, executarea ultimei fraze din paragraful 1 și aceleia din paragraful 2 al art. VIII al acestui tratat vor fi suprimate.

ARTICOLUL VII

În scopul asigurării trecerii prin Strimtoarea Gibraltar, cele două guverne cad de acord de a nu permite construirea de fortificații sau de lucrări strategice de orice fel pe partea coastei Marocului, cuprinsă între Mealilla și înălțimile care domină malul drept al Sebou-lui exclusiv.

Totodată, această dispoziție nu se aplică la punctele ocupate în prezent de Spania pe malul marocan al Mediteranei.

ARTICOLUL VIII

Cele două guverne, conducându-se după sentimentele lor de sinceră prietenie pentru Spania, iau în deosebită considerare interesele pe care ea le deține datorită poziției sale geografice și a posesiunilor sale teritoriale pe coasta marocană a Mediteranei; și, în legătură cu care, guvernul francez se va concerta cu guvernul spaniol.

Se va comunica guvernului Majestății Sale britanice acordul ce va putea să intervină, în această chestiune, între Franța și Spania.

ARTICOLUL IX

Cele două guverne consimt să acorde sprijinul diplomației lor pentru executarea clauzelor prezentei Declarații cu privire la Egipt și Maroc.

În baza căruia Excelența Sa ambasadorul Republicii Franceze pe lângă Majestatea Sa Regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor, și principal secretar de stat pentru Afacerile străine al Majestății Sale britanice, autorizați cu puteri depline în acest scop, au semnat prezenta Declarație și au aplicat sigiliile lor.

Făcut la Londra, în dublu exemplar, la 8 aprilie 1904.

(L.S.) Paul Cambon

(L.S.) Lansdowne

115

1904, aprilie 8, Londra. CONVENȚIA ÎNTRE MAREA BRITANIE ȘI FRANȚA PRIVIND TERRA-NOVA ȘI AFRICA *

Președintele Republicii Franceze și Majestatea Sa Regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor, fiind hotărâți să pună capăt, printr-un acord de bună înțelegere, dificultăților intervenite în Terra-Nova au hotărât să încheie o convenție în acest scop și au numit ca plenipotențieri ai lor pe următorii :

Președintele Republicii Franceze pe Excelența Sa domnul Paul Cambon, ambasador al Republicii Franceze pe lângă Majestatea Sa regele Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor ; și

Majestatea Sa Regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor, pe onorabilul Henry Charles

* Documents diplomatiques, doc. nr. 3, p. 35—41 (originalul în limbile franceză și engleză).

Keith Petty-Fitzmaurice, marchiz de Lansdowne, principal secretar de stat al Majestății Sale la Departamentul Afacerilor Străine.

Care, după ce și-au comunicat deplinele lor puteri, găsite în bună și convenită formă, s-au înțeles asupra celor ce urmează sub rezerva aprobării parlamentelor lor respective.

ART. I

Franța renunță la privilegiile stabilite în folosul său prin art. XIII al Tratatului de la Utrecht și confirmate sau modificate prin dispozițiuni ulterioare.

ART. II

Franța păstrează pentru resortisanții săi, pe picior de egalitate cu supușii britanici, dreptul de pescuit în apele teritoriale pe partea de coastă a Terrei-Nova cuprinsă între Cap Saint-Jean și Cap Raye, trecind prin Nord; acest drept se va exercita în timpul sezonului obișnuit de pescuit, terminându-se pentru toată lumea la data de 20 octombrie a fiecărui an. Francezii vor putea deci să pescuiască acolo orice fel de pește, inclusiv momeala, precum și crustaceii. Ei vor putea să intre în orice port sau loc adăpostit de pe acest țărm și să-și procure de acolo cele necesare aprovizionării sau momeală și să se adăpostească în aceleași condiții ca și locuitorii din Terra-Nova, răminind supuși dispozițiilor legale în vigoare; de asemenea, ei vor putea să pescuiască la gura riurilor, fără ca, totuși, să poată depăși o linie dreaptă, care va fi trasată de la unul la celălalt dintre punctele extreme ale țărmului, între care riul se varsă în mare. Ei vor trebui să se abțină a folosi unelte de pescuit fixe fără permisiunea autorităților locale.

Pe partea coastei menționate mai sus, englezii și francezii vor fi supuși pe picior de egalitate, legilor și dispozițiilor acum în vigoare sau care ar putea fi date, în viitor, pentru prohibirea, determinată, pe o perioadă a pescuitului anumitor pești sau pentru ameliorarea locurilor de pescuit. Se vor aduce la cunoștința guvernului Republicii Franceze legile și dispozițiile noi cu trei luni înaintea datei cind acestea vor trebui aplicate.

Politica pescuitului pe partea de țărm susmenționată, precum și aceea a traficului ilicit cu lichioruri și contrabanda cu alcool, vor face obiectul unei reglementări, stabilită de comun acord între cele două guverne.

ART. III

O indemnizație pecuniară va fi alocată de guvernul Majestății Sale britanice cetățenilor francezi care se ocupă cu pescuitul sau pregătirea peștelui pe „Treaty Shore“, care vor fi obligați fie să părăsească întreprinderile pe care le posedă, fie să renunțe la industria lor, ca urmare a modificării aduse de prezenta convenție la starea actuală de lucruri.

Această indemnizație nu va putea fi reclamată de cei interesați decît dacă ei și-au exercitat meseria anterior închiderii sezonului de pescuit din 1903.

Cererile de despăgubire vor fi supuse unui Tribunal arbitral compus din cîte un ofițer al fiecărei națiuni și, în caz de dezacord a unui supraarbitraj desemnat conform procedurii instituite prin art. XXXII al Convenției de la Haga. Amănuntele pentru punerea la punct a constituirii Tribunalului și a condițiilor pentru deschiderea anchetelor, pentru a pune cererile pe rol, vor face obiectul unui acord special între cele două guverne.

ART. IV

Guvernul Majestății Sale britanice, recunoscînd că, în afară de despăgubirea menționată în articolul precedent, Franței i se cuvine o compensație teritorială pentru renunțarea la privilegiul său asupra părții din insula Terra-Nova, avută în vedere în articolul II, cade de acord cu guvernul Republicii Franceze asupra dispozițiilor care fac obiectul următoarelor articole:

ART. V

Frontiera existentă între Senegambia și colonia engleză Gambia, va fi modificată, în așa fel încât să asigure Franței stăpînirea Yarboutendei și a terenurilor și punctelor de aterizare aparținînd acestei localități.

În cazul în care navigația maritimă nu se va putea practica pînă atunci, se va asigura guvernului francez un acces în aval, la un punct al riului Gambia, care va fi recunoscut de comun acord ca fiind accesibil vaselor comerciale, care fac navigația maritimă.

Condițiile în care vor fi reglementate tranzitul pe riul Gambia și afluenții săi, precum și modul de acces prin punctul ce va fi rezervat Franței, în executarea paragrafului precedent, vor face obiectul unor dispoziții ce vor trebui concertate între cele două guverne. S-a stabilit că în orice caz, aceste condiții vor fi cel puțin tot atît de favorabile ca acelea ale regimului instituit prin aplicarea Actului general al Conferinței africane din 26 februarie 1885 și al Convenției franco-engleze din 14 iunie 1898, în partea engleză a bazinului Nigerului.

ART. VI

Grupul indicat sub numele de insulele Los, care este situat în fața orașului Konakry, este cedat de Majestatea Sa britanică Franței.

ART. VII

Persoanele născute pe teritoriile cedate Franței prin art. V și VI ale prezentei Convenții vor putea să-și păstreze naționalitatea britanică, cu ajutorul unei declarații individuale, făcută de ele însele, în acest scop, în fața autorității competente sau, în cazul copiilor minori, de părinții sau tutorii lor.

Termenul în care va trebui să se facă declarația de opțiune prevăzută în paragraful precedent va fi de un an, începînd din ziua instalării autorității franceze pe teritoriul pe care vor fi născute numitele persoane.

Legile și datinele indigene, în prezent în vigoare, vor fi respectate pe cît posibil.

În insulele Los, și în timpul unei perioade de treizeci de ani, începînd de la schimbarea instrumentelor de ratificare ale prezentei convenții, pescarii englezi vor beneficia — în ce privește dreptul de ancorare pe orice vreme, de aprovizionare cu alimente și cu apă potabilă, de reparații, de transbordare a mărfurilor, a vînzării peștelui, a coborîrii pe uscat și uscatul năvoadelor — de același regim ca pescarii francezi, cu rezerva, totuși, a respectării de către ei a prescripțiilor publicate în legile și dispozițiile franceze care vor fi aici în vigoare.

ART. VIII

La Est de Niger și sub rezerva modificărilor pe care le vor putea permite acolo stipulațiile inserate în ultimul paragraf al prezentului articol, traseul ce urmează va fi substituit delimitării stabilite între posesiunile franceze și engleze, prin Convenția din 14 iunie 1898 :

Plecînd din punctul de pe malul stîng al Nigerului, indicat în art. III al Convenției din 14 iunie 1898, adică de la linia mediană de la Dallul-Maouri, frontiera va urma această linie mediană, pînă la întîlnirea sa cu circumferința unui cerc descris din centrul orașului Sokoto cu o rază de 160 932 metri (100 mile). De la acest punct, ea va urma arcul septentrional al acestui cerc pînă la un punct situat la 5 kilometri la sud de punctul de intersecție cu numitul arc de cerc al drumului de la Dosso la Matankari, prin Mauurédé.

Ea va atinge în linie dreaptă, un punct situat la 20 km spre Nord de Konni (Birni-N'Kouni), apoi de aici, tot în linie dreaptă, un punct situat la 15 km Sud de Maradi și va întîlni apoi direct intersecția paralelei 13° 20' latitudine nordică cu un meridian trecînd la 70 mile Est de a doua intersecție a latitudinii 14° Nord cu arcul nordic al cercului sus-citat. De aici, frontiera va urma, spre Est, paralela 13° 20' latitudine Nordică, pînă la întîlnirea sa cu malul stîng al riului Komadougou Ouoblé (Komadugu Waube), al cărui talveg ea îl va urma pînă la lacul Ciad. Dar dacă, înainte de a întîlni acest riu, frontiera ajunge la o distanță de 5 km de drumul urmat de caravane de la Zinder la Yo, prin Soua Kololoua (Sua Kololoua), Adeber și

Kabi, frontiera va fi trasată la o distanță de 5 km Sud de acest drum, până la întilnirea sa cu malul sting al riului Komadougou Ouobé (Komadugu Waube), fiind cu toate acestea stabilit că dacă frontiera astfel trasată ar ajunge să traverseze un sat, acest sat, cu terenurile sale, va trebui atribuit guvernului la care va reveni partea cea mai mare din sat și din pământurile sale. Ea va urma apoi, ca mai sus, talvegul numitului riu până la lacul Ciad. De aici, ea va urma gradul de latitudine trecind prin talvegul gurii zisului riu până la intersecția sa cu meridianul care trece la 35' Est de centrul orașului Konka, apoi acest meridian spre Sud până la intersecția sa cu malul sudic al lacului Ciad.

S-a stabilit totuși că atunci cind comisarii celor două guverne, care procedează în acest moment la delimitarea liniei fixate în art. IV al Convenției din 14 iunie 1898, vor reveni și vor putea fi consultați, cele două guverne vor lua în considerare orice modificare la linia de frontieră arătată mai sus, care ar fi dorită pentru a determina linia de demarcație cu mai multă precizie. În scopul evitării inconvenientelor care ar putea să rezulte dintr-o parte și din alta de la o trasare care s-ar îndepărta de frontierele recunoscute și bine constatate, s-a convenit că, în partea traseului unde frontiera nu este determinată de căile comerciale, se va ține seama de diviziunile politice actuale ale teritoriilor, în așa fel încît triburile care aparțin de teritoriile de la Tessaoua-Maradi și Zinder să fie, pe cît posibil, lăsate Franței și acelea aparținînd teritoriilor din zona engleză, pe cît posibil, lăsate Marii Britanii.

În plus, s-a stabilit că, dacă este nevoie, limita va fi modificată, în așa fel încît să asigure Franței o comunicație în apă liberă, în orice sezon, între posesiunile din nord-vestul și sud-estul lacului și o parte din suprafața apelor libere ale lacului, cel puțin proporțională cu aceea care îi era atribuită prin harta care constituie anexa nr. 2 a Convenției din 14 iunie 1898.

În partea comună a riului Komadougou, populațiile riverane vor avea egalitatea drepturilor pentru pescuit.

ART. IX

Prezenta convenție va fi ratificată și ratificările vor fi schimbate la Londra, în termen de 8 luni, sau, dacă este posibil, mai curînd.

În baza căreia Excelența Sa ambasadorul Republicii Franceze acreditat pe lângă Majestatea Sa Regele Regatului Unit al Marii Britanii și al Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împăratul Indiilor și principalul secretar de stat pentru afacerile străine al Majestății Sale britanice, autorizați cu puteri depline în acest scop, au semnat prezenta convenție și au pus sigiliile lor.

Făcut la Londra, în dublu exemplar, la 8 aprilie 1904.

(L.S.) Paul Cambon

(L.S.) Lansdowne

116

1904, aprilie 8, Londra. DECLARAȚIA ANGLO-FRANCEZĂ PRIVIND TERITORIILE SIAM, MADAGASCAR ȘI NOILE HEBRIDE *

I. SIAM

Guvernul Republicii Franceze și guvernul Majestății Sale britanice mențin articolele 1 și 2 din declarația semnată la Londra la 15 ianuarie 1896 de către baronul de Courcel, ambasador al Republicii Franceze în acea vreme pe lângă Majestatea Sa britanică și marchizul de Salisbury, principal secretar de stat pentru Afacerile Străine al Majestății Sale britanice la vremea aceea.

Totodată, în vederea completării acestor dispozițiuni, ei declară de comun acord că influența Marii Britanii asupra teritoriilor situate la vestul bazinului

* Documents diplomatiques, doc. nr. 4, p. 43-44 (originalul în limbile franceză și engleză).

Meinam va fi recunoscută de Franța și aceea a Franței va fi recunoscută de Marea Britanie asupra teritoriilor situate la Est de aceeași regiune, toate posesiunile siameze de la est și sud-est de zona susmenționată și insulele învecinate depinzând astfel, în viitor, de influența franceză și pe de altă parte, toate posesiunile siameze de la vest de această zonă și de golful Siam, inclusiv peninsula Malaya și insulele înconjurătoare, fiind sub influența engleză.

Cele două părți contractante, înlăturind de altfel orice idee de anexiune a unui teritoriu siamez și hotărâte să se abțină de la orice act care ar contraveni dispozițiilor tratatelor existente, convin ca, sub această rezervă și vis-à-vis de una și de cealaltă, acțiunea respectivă a celor două guverne se va exercita liber pe fiecare din cele două sfere de influență astfel delimitate.

II. MADAGASCAR

Ținând seama de acordul care se pregătește referitor la problemele juridice și la serviciul poștal în Zanzibar și pe coasta adiacentă, guvernul Majestății Sale britanice renunță la reclamația pe care el a formulat-o împotriva introducerii tarifului vamal stabilit în Madagascar după anexarea acestei insule de către Franța. Guvernul Republicii Franceze ia act de această declarație.

III. NOILE HEBRIDE

Cele două guverne convin să pregătească de comun acord un aranjament care, fără să implice aici o modificare în statu-quo-ul politic, să pună capăt dificultăților rezultând din absența unei jurisdicții referitoare la indigenii din Noile Hebride.

Ele convin să numească o comisie pentru reglementarea diferendelor funciare ale resortisanților lor respectivi în numitele insule. Competența acestei comisii și regulile de procedură vor face obiectul unui acord preliminar între cele două guverne.

Pentru care, Excelența Sa ambasadorul Republicii Franceze pe lângă Majestatea Sa regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor și principalul secretar de stat pentru afacerile străine al Majestății Sale britanice, autorizați cu forme depline în acest scop, au semnat prezenta declarație și au aplicat sigiliile lor.

Făcut la Londra, în dublu exemplar, la 8 aprilie 1904.

(L.S.) Paul Cambon

(L.S.) Lansdowne

117

1904, octombrie 15, Petersburg. DECLARAȚIA COMUNA AUSTRO-UNGARO—RUSA *

Subsemnații, împuterniciți de auguștii lor suverani, s-au reunit astăzi la ministerul imperial al afacerilor străine pentru a semna următoarea declarație :

Austro-Ungaria și Rusia, unite prin vederi identice asupra politicii conservatoare ce trebuie urmată în țările balcanice, și foarte satisfăcute de rezultatul obținut pînă aci prin strînsa lor colaborare, sînt ferm decise să persevereze pe această cale. Fericite de a constata o dată mai mult această înțelegere, cabinetele de la Viena și Petersburg acordă un mare preț faptului de a-și da în formă cuvenită o dovadă de prietenie și încredere reciprocă.

În acest scop, cele două puteri au căzut de acord să observe o neutralitate loială și absolută în cazul cînd una din cele două părți semnatare ale acestei declarații s-ar găsi singură și fără provocare din partea sa, în stare de război cu o terță putere care ar căuta să aducă atingere securității sale sau statu-quo-ului a cărui menținere constituie baza înțelegerii lor pe cit de pacifică, pe atît de conservatoare.

* A. F. Pribram, Op. cit., doc. nr. 23, p. 133—134 (originalul în limba franceză).

Angajamentul stipulat mai sus între Austro-Ungaria și Rusia nu se aplică, firește, țărilor balcanice ale căror destine se leagă în mod evident de acordul stabilit între cele două imperii vecine. Zisul angajament este înțeles că rămâne valabil atît timp cit cele două mari puteri vor urmări politica lor de înțelegere în afacerile privind Turcia ; el va fi ținut secret și nu va putea fi comunicat unui alt guvern decît după o înțelegere prealabilă între cabinetele de la Viena și Petersburg.

Făcut în dublu exemplar la Petersburg, la 2/15 octombrie 1904¹.

L. Aehrenthal

Conte Lamsdorf

118

1905, iulie 11/24. TRATAT DE ALIANȚĂ DEFENSIVĂ ÎNTRU RUSIA ȘI GERMANIA *

M.M.L.L. Imperiale împăratul tuturor Rusiilor de o parte și împăratul Germaniei de cealaltă, în scopul asigurării păcii în Europa au convenit asupra articolelor următoare ale unui tratat de alianță defensivă :

1. Dacă un stat european, oricare ar fi atacă unul din cele două imperii, aliatul său se angajează să-l ajute în Europa prin toate forțele terestre și maritime de care dispune.

2. Înaltele părți contractante se angajează să nu încheie pace separată cu nici un adversar comun.

3. Prezentul tratat va intra în vigoare în momentul încheierii păcii între Rusia și Japonia și trebuie să fie denunțat cu un an înainte de expirarea lui.

4. După intrarea în vigoare a acestui tratat împăratul tuturor Rusiilor va întreprinde demersurile necesare pentru a-l face cunoscut Franței și a-i propune să adere în calitate de aliat.

Semnat :

Wilhelm, von Tschirschky und Bögendorff,

Nicolae, Birilev.

119

1907, august 18/31, Petersburg. CONVENȚIA DINTRE RUSIA ȘI MAREA BRITANIE CU PRIVIRE LA PERSIA, AFGANISTAN ȘI TIBET **

Majestatea Sa împăratul tuturor Rusiilor și Majestatea Sa regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor, animați de dorința sinceră de a reglementa printr-un acord reciproc diferite chestiuni cu privire la interesele statelor lor pe continentul asiatic au hotărît să încheie acorduri destinate să prevină orice cauză de neînțelegere între Rusia și Marea Britanie privind aceste chestiuni și au numit, în acest scop, în calitate de plenipotențieri ai lor pe :

Majestatea Sa împăratul tuturor Rusiilor pe :

Mareșalul Curții Sale, Alexandru Isvolsky, ministrul afacerilor străine.

Majestatea Sa regele Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei și al teritoriilor britanice de peste mări, împărat al Indiilor :

¹ Ratificarea nu a avut loc întrucît tratatul a devenit definitiv prin hotărîrea celor doi șefi de stat (nota red.)

* Emile Laloy, Op. cit., doc. nr. 6, p. 19—21 (textul în limba franceză). În culegerea de documente secrete extrase din arhivele fostului minister rus al afacerilor străine, publicată în limba rusă de guvernul sovietic în perioada decembrie 1917—februarie 1918, documentul poartă nr. 38 (nota red.)

** Martens, Op. cit., seria III, vol. I, cartea I, Leipzig, 1908, doc. nr. 5, p. 8—14. Schimbul instrumentelor de ratificare a avut loc la Petersburg, la 23 septembrie 1907 (originalul în limba franceză).

pe Prea Onorabilul Sir Arthur Nicolson, ambasadorul său extraordinar și plenipotențiar pe lângă Majestatea Sa Împăratul tuturor Rusiilor, care, după ce și-au comunicat puterile lor depline, găsite în bună și cuvenită formă, au convenit asupra celor ce urmează :

ARANJAMENT PRIVITOR LA PERSIA

Guvernele Rusiei și Marii Britanii, angajându-se reciproc să respecte integritatea și independența Persiei și dorind sincer ocrotirea ordinii pe toată întinderea acestei țări și dezvoltarea sa pașnică, precum și stabilirea permanentă de avantaje egale pentru comerțul și industria tuturor celorlalte națiuni ;

considerând că fiecare dintre ele are, pentru considerațiuni de ordin geografic și economic, un interes special la menținerea păcii și ordinii în anumite provincii ale Persiei, apropiate sau învecinate cu Rusia, pe de o parte, și la frontierele Afganistanului și Belucistanului, de cealaltă parte ; și fiind dornice să evite orice motiv de conflict între interesele lor respective în provinciile persane menționate mai sus :

au căzut de acord asupra următoarelor stipulații :

I

Marea Britanie se angajează a nu căuta pentru ea însăși și a nu sprijini în favoarea supușilor britanici, precum și în favoarea supușilor unor terțe puteri, vreo concesiune de natură politică sau comercială, precum sînt concesiunile de căi ferate, de bănci, de telegraf, de drumuri, de transport, de asigurări etc. dincolo de o linie plecînd de la Kasrichirin prin Isfahan, Iezd, Kharh și ajungînd la un punct pe frontiera persană, la intersecția frontierelor rusă și afgană, și a nu se opune, direct sau indirect, la cereri de concesiuni identice în această regiune susținute de guvernul rus. Se înțelege că localitățile menționate mai sus intră în regiunea în care Marea Britanie se angajează a nu cere concesiunile susnumite.

II

Rusia, din partea sa, se angajează a nu căuta pentru ea însăși și a nu sprijini în favoarea supușilor ruși, precum și în favoarea supușilor unor terțe puteri, vreo concesiune de natură politică sau comercială, precum sînt concesiunile de căi ferate, de bănci, de telegraf, de drumuri, de transport, de asigurări etc., dincolo de o linie plecînd de la frontiera afgană prin Gazik, Birdjand, Kerman și ajungînd la Bender—Abbas, și a nu se opune, direct sau indirect, unor cereri de concesiuni asemănătoare în această regiune, susținute de guvernul britanic. Se înțelege că localitățile menționate mai sus intră în regiunea în care Rusia se angajează a nu cere concesiunile susamintite.

III

Rusia se angajează, în ceea ce o privește, să nu se opună, fără a se fi înțeles în prealabil cu Anglia, pentru ca unele concesiuni să fie date la supuși britanici în regiunile Persiei situate între liniile menționate în art. I și II.

Marea Britanie ia un angajament identic în ceea ce privește concesiuni de dat unor supuși ruși în aceleași regiuni ale Persiei.

Toate concesiunile existente astăzi în regiunile arătate în art. I și II sînt respectate.

IV

S-a căzut de acord ca veniturile tuturor vămilor persane, cu excepția aceloră din Farsistan și din Golful Persic, venituri care garantează amortizarea și dobînzile împrumuturilor încheiate de guvernul Șahului la Banca de scont și împrumuturi a Persiei pînă la data semnării prezentului aranjament, vor fi afectate în același scop ca și în trecut.

S-a hotărît, de asemenea, că veniturile vămilor persane din Farsistan și din Golful Persic, precum și acelea ale pescăriilor de pe litoralul persan al Mării Caspice și acelea ale poștelor și telegrafului vor fi afectate, ca și în trecut, pentru garanția împrumuturilor încheiate de guvernul Șahului la Banca imperială a Persiei pînă la data semnării prezentului aranjament.

V

În caz de neregularități în amortizarea sau plata procentelor împrumuturilor persane încheiate la Banca de scont și împrumut a Persiei și la Banca imperială a Persiei pînă la data semnării prezentului aranjament și dacă devine necesar pentru Rusia să instituie un control asupra surselor veniturilor care asigură garanția împrumuturilor încheiate la prima din băncile amintite și situate în regiunea menționată în art. II al prezentului aranjament sau pentru Marea Britanie să instituie un control asupra surselor de venituri care asigură garanția regulată a împrumuturilor încheiate la cea de a doua din băncile susnumite și situate în regiunea specificată în art. I al prezentului aranjament, guvernele rus și englez se angajează să înceapă în prealabil un schimb de opinii prietenești, în vederea determinării de comun acord a măsurilor de control de care este vorba și de a evita orice ingerință care nu ar fi conformă cu principiile care servesc ca bază prezentului aranjament.

CONVENȚIE CU PRIVIRE LA AFGANISTAN

Înaltele părți contractante, cu scopul de a asigura perfecta securitate pe frontierele respective în Asia Centrală și menținerea în aceste regiuni a unei păci trainice și durabile, au încheiat convenția următoare :

Art. I

Guvernul Majestății Sale britanice declară că el nu are intenția de a modifica statutul politic al Afganistanului.

Guvernul Majestății Sale britanice se angajează, în plus, să exercite influența sa în Afganistan numai într-un sens pașnic și el însuși nu va lua în Afganistan și nu va încuraja Afganistanul să ia măsuri de amenințare împotriva Rusiei.

De partea sa, guvernul imperial al Rusiei declară că el recunoaște Afganistanul ca aflindu-se în afara sferei de influență rusă și el se angajează să se folosească pentru toate relațiile sale politice cu Afganistanul de intermedierea guvernului Majestății Sale britanice ; el se angajează, de asemenea, să nu trimită nici un agent în Afganistan.

Art. II

Guvernul Majestății Sale britanice declarînd în tratatul semnat la Kabul, la 21 martie 1905, că el recunoaște aranjamentul și angajamentele încheiate cu defunctul Emir Abdul Rahman și că el nu are nici o intenție de a se amesteca în administrația internă a teritoriului afgan, Marea Britanie se angajează să nu anexeze sau să ocupe, contrar tratatului numit, vreo parte oarecare din Afganistan, nici să se amestece în administrația internă a acestei țări, sub rezerva ca emirul să îndeplinească angajamentele deja contractate de el față de guvernul Majestății Sale britanice, în virtutea tratatului susmenționat.

Art. III

Autoritățile ruse și afgane, special desemnate în acest scop pe frontieră sau în provinciile de frontieră, vor putea să stabilească relații direct reciproce pentru a soluționa chestiunile locale cu un caracter nepolitic.

Art. IV

Guvernele Rusiei și Marii Britanii declară că recunosc față de Afganistan principiul de egalitate al aranjamentului în ce privește comerțul și sînt de acord ca

toate facilitățile care au fost sau vor fi cîștigate în viitor pentru comerțul și comerțianții englezi și anglo-indieni, vor fi de asemenea aplicate și comerțului și comerțianților ruși. Dacă dezvoltarea comerțului vine să demonstreze necesitatea agenților comerciali, cele două guverne se vor înțelege asupra măsurilor ce trebuie luate, în raport, bineînțeles, cu drepturile suverane ale emirului.

Art. V

Prezentele aranjamente nu vor intra în vigoare decît începînd din momentul în care guvernul britanic va fi notificat guvernului rus consimțămîntul emirului la condițiile stipulate mai sus.

ARANJAMENT PRIVIND TIBETUL

Guvernele Rusiei și Marii Britanii, recunoscînd drepturile suverane ale Chinei asupra Tibetului și considerînd că, datorită situației sale geografice, Marea Britanie are un interes special să vadă regimul actual al relațiilor externe ale Tibetului menținut integral, au convenit asupra următorului aranjament :

Art. I

Cele două înalte părți contractante se angajează să respecte integritatea teritorială a Tibetului și să se abțină de la orice ingerință în administrația sa internă.

Art. II

Conformîndu-se principiului admis al suzeranității Chinei asupra Tibetului, Rusia și Marea Britanie se angajează a nu trata cu Tibetul decît prin intermediul guvernului chinez. Acest angajament nu exclude totuși legăturile directe ale agenților comerciali englezi cu autoritățile tibetane, prevăzute prin art. V al convenției din 7 septembrie 1904 între Marea Britanie și Tibet și confirmate prin convenția din 27 aprilie 1906 între Marea Britanie și China ; el nu modifică nici angajamentele asumate de Marea Britanie și China în virtutea art. I al numitei convenții din 1906.

Se înțelege că budiștii, atît supuși ruși, cît și britanici, pot intra în legături directe pe teren strict religios cu Dalai-Lama și cu ceilalți reprezentanți ai budismului în Tibet ; guvernele Rusiei și Marii Britanii se angajează, atît cît va depinde de ele, a nu admite ca aceste legături să prejudicieze stipulațiile din prezentul aranjament.

Art. III

Guvernele rus și britanic se angajează, fiecare în ce-l privește, a nu trimite reprezentanți la Lhasa.

Art. IV

Cele două înalte părți se angajează a nu încerca sau obține, nici în contul lor propriu, nici în favoarea supușilor lor, nici o concesiune de căi ferate, drumuri, telegraf și mine sau alte drepturi în Tibet.

Art. V

Cele două guverne sînt de acord că nici o parte din veniturile Tibetului, fie în natură, fie în numerar nu poate fi angajată sau alocată Rusiei și Marii Britanii, cît și supușilor lor.

ANEXĂ LA ARANJAMENTUL ÎNTRE RUSIA ȘI MAREA BRITANIE REFERITOARE LA TIBET

Marea Britanie reafirmă declarația semnată de Excelența Sa Vice-Regele și Guvernatorul General al Indiilor, și care este anexată la ratificarea Convenției din 7 septembrie 1904, prin care se stipulează că ocuparea văii Chumbi de forțele bri-

tanice va lua sfârșit după plata celor trei anuități ale indemnizației de 25 000 000 rupii, cu condiția ca centrele comerciale menționate în art. II al convenției citate să fi fost efectiv deschise de trei ani încoace și ca autoritățile tibetane în această perioadă să se fi conformat cu strictete sub toate raporturile condițiilor din convenția din 1904. Se înțelege că dacă ocuparea văii Chumbi de către forțele britanice nu va fi luat sfârșit, pentru oricare motiv ar fi, la termenul prevăzut prin declarația susarătată, guvernele rus și britanic vor începe un schimb de opinii amical în legătură cu aceasta.

Prezenta convenție va fi ratificată și ratificările vor fi schimbate la Petersburg de îndată ce va fi posibil.

Drept pentru care plenipotențiarilor respectivi au semnat prezenta convenție și au aplicat sigiliile lor.

Intocmită la Petersburg, în dublu exemplar, 18/31 august 1907.

(L.S.)

A. Nicolson

(L.S.)

Isvolsky

NOTĂ REMISĂ DE EXCELENȚA SA AMBASADORUL ANGLIEI, EXCELENȚEI SALE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI, PETERSBURG,
18/31 AUGUST 1907

Domnule Ministru,

Referindu-mă la aranjamentul cu privire la Tibet, semnat astăzi, am onoarea a face Excelenței Voastre declarația următoare :

Guvernul britanic consideră necesar, atît cît va depinde de el, de a nu admite — cu excepția unui acord prealabil cu guvernul rus — pentru o durată de trei ani, începînd de la data prezentei comunicări, intrarea în Tibet a unei misiuni științifice oarecare, cu condiția ca o asigurare asemănătoare să fie dată din partea guvernului imperial al Rusiei.

Guvernul britanic își propune, în plus, de a se adresa guvernului chinez, cu scopul de a-l face pe acesta să accepte o obligație analoagă pentru o perioadă corespunzătoare ; se înțelege de la sine că același demers va fi făcut de guvernul rus. La expirarea termenului de trei ani citat anterior, guvernul britanic va aviza de comun acord cu guvernul rus oportunitatea, dacă este cazul, a măsurilor ulterioare ce vor trebui luate cu privire la expedițiile științifice în Tibet.

Binevoiți etc...

A. Nicolson

NOTĂ REMISĂ DE EXCELENȚA SA, MINISTRUL AFACERILOR
STRĂINE AL RUSIEI, EXCELENȚEI SALE, AMBASADORUL
ANGLIEI, PETERSBURG, 18/31 AUGUST 1907

Domnule Ambasador,

Răspunzînd notei Excelenței Voastre cu data de astăzi am onoarea a declara la rîndul meu că guvernul imperial al Rusiei consideră necesar, pe cît va depinde de el, de a nu admite — exceptînd acordul prealabil al guvernului britanic — pentru o durată de trei ani, începînd de la data prezentei comunicări, intrarea în Tibet a unei misiuni științifice oarecare.

La fel ca guvernul britanic, guvernul imperial își propune să se adreseze guvernului chinez cu scopul de a-l face pe acesta să accepte o obligație analoagă pentru o perioadă corespunzătoare.

Se înțelege că la expirarea termenului de trei ani cele două guverne vor aviza de comun acord oportunitatea, dacă este cazul, a măsurilor ulterioare ce vor trebui luate cu privire la expedițiile științifice în Tibet.

Binevoiți etc...

Isvolsky

120

**1907, octombrie 16/29, Petersburg. PROTOCOL SECRET ÎNTRE
GERMANIA ȘI RUSIA PRIVIND MENȚINEREA STATU-QUO-ULUI
TERITORIAL ÎN REGIUNILE MĂRII BALTICE ***

Cele două guverne imperiale ale Germaniei și Rusiei, recunoscînd existența unei perfecte comunități de interese în politica lor privind regiunile Mării Baltice, și dorind să consolideze, printr-o înțelegere relativă la acestea, legăturile, de mai multe ori seculare, de prietenie tradițională și de bună vecinătate ce unesc statele lor,

declară prin prezentul protocol că politica lor generală din aceste regiuni are ca obiect menținerea actualului statu-quo teritorial.

Conform acestui principiu fundamental al politicii lor, cele două guverne imperiale sînt ferm hotărîte să păstreze intacte drepturile M.S. împăratului Germaniei, rege al Prusiei și ale M.S. împăratului tuturor Rusiilor, asupra posesiunilor continentale și insulare respective situate în zisele regiuni.

Celelalte două state riverane ale Balticii, și anume Suedia și Danemarca, vor putea fi admise să încheie cu cele două imperii acorduri speciale recunoscînd integritatea lor teritorială și asigurînd astfel menținerea generală a actualului statu-quo în bazinul Mării Baltice.

Se înțelege că guvernul imperial al Germaniei nu va considera ca fiind contrară principiilor mai sus enunțate, eventuala abrogare, în favoarea Rusiei, a convenției din 30 martie 1856, încheiată la Paris între Rusia, Franța și Marea Britanie privind insulele Aaland.

Cele două guverne imperiale sînt de acord că prezentul protocol va rămîne secret pînă în momentul cînd ele vor aprecia, după o înțelegere prealabilă, că este oportun să-l publice sau să-l comunice altor guverne.

Drept care subsemnații, autorizați formal în acest scop, au semnat prezentul protocol și i-au aplicat sigiliile cu însemnele lor.

Făcut în dublu exemplar la Petersburg, la 16/29 octombrie 1907.

Schoen

Gubastov

121

**1908, septembrie 29, Budapesta. SCRISOARE PARTICULARĂ
A ÎMPĂRATULUI FRANZ IOSIF CĂTRE EDUARD AL VII-LEA,
REGELE MARII BRITANII ****

Țin foarte mult să te informez eu însumi și în persoană asupra unei hotărîri importante pe care mă voi vedea în curînd obligat să o iau și pe care tu o vei aprecia — sînt sigur de aceasta — în spiritul prieteniei strînse și tradiționale care ne unește. Este vorba de o problemă a cărei soluționare nu va putea fi amînată fără pericol pentru dezvoltarea pașnică a evenimentelor din apropierea frontierelor monarhiei mele. Soarta Bosniei și Herțegovinei a fost în 1878 incredințată, la inițiativa delegaților britanici, Austro-Ungariei, în scopul de a se introduce aici „o

* Martens, *Op. cit.*, seria III, vol. X, doc. nr. 217, p. 751—752 (originalul în limba franceză).

** Österreich-Ungarns Aussenpolitik. Von der Bosnischen Krise 1908 bis zum Kriegsausbruch 1914. Diplomatische Aktenstücke des Österreichisch Ungarischen Ministerium der Aussern. Erster Band, 13. März 1908 bis 26 — Februar 1909. Österreichischer Bundesverlag für Unterricht, Wissenschaft und Kunst, Wien und Leipzig, 1930, doc. nr. 93, p. 104—105 (traducere din limba franceză) (în continuare Österreich-Ungarns A.P.)

administrație statornică și puternică“. Aceste provincii au ajuns, de atunci, datorită preocupărilor asidue ale guvernului meu, la un înalt nivel de cultură materială și intelectuală; ele aspiră deci în mod legitim la binefacerile unui regim autonom și constituțional, regim pe care guvernul meu nu crede să-l poată refuza mult timp, în prezența evenimentelor neprevăzute care se desfășoară în Turcia. Or, nu pare posibil a proceda la acordarea unei constituții pentru Bosnia și Herțegovina înainte de a reglementa definitiv situația politică a acestor provincii. Acestea nu sînt, deci, considerațiuni de utilitate politică, ci exigențele imperioase ale situației care mă vor obliga să procedez la anexarea Bosniei și Herțegovinei. Trebuie să mai adaug că hotărîrea pe care mă voi vedea obligat a o lua nu va schimba cu nimic orientarea conservatoare a politicii Austro-Ungariei și că guvernul meu va respecta și în viitor principiile de dezinteresare de care el a dat de nenumărate ori dovadă. În această ordine de idei am autorizat guvernul meu să renunțe în momentul anexării Bosniei și Herțegovinei la exercitarea drepturilor militare și administrative, pe care Tratatul de la Berlin ni le-a conferit în sangeacul Novi-Bazar. Rechemarea imediată a trupelor mele, care în prezent se află acolo în garnizoană, va sancționa această renunțare.

Franz Iosif

122

1908, septembrie 29, Budapesta. SCRISOARE PARTICULARĂ A ÎMPĂRATULUI FRANZ IOSIF CĂTRE ÎMPĂRATUL NICOLAE AL II-LEA AL RUSIEI *

Tu ai desigur cunoștință de negocierile începute de cîtva timp între cele două guverne ale noastre, în vederea consolidării bazelor alianței noastre în chestiunile Orientului și pentru a stabili temeinic, pentru viitor, ideile generale ale politicii ce trebuie urmată de comun acord în Peninsula Balcanică. Nu este nevoie să relev cît preț pun pe succesul acestor negocieri, ferm convins cum sînt că o înțelegere ca aceea pe care guvernele noastre o au în vedere va servi cel mai bine principiile monarhice și conservatoare la care ne gîdim mereu, în interesul însuși al viitorului celor două Imperii ale noastre. Lucrînd pentru dezvoltarea fericită a acestor probleme de o așa mare importanță, guvernul meu a trebuit să se ocupe, de asemenea, de o altă problemă de însemnătate excepțională, a cărei soluționare nu va putea fi aminată fără pericol pentru dezvoltarea pașnică a evenimentelor din apropierea frontierelor provinciilor mele. Este vorba de situația Bosniei și Herțegovinei. Aceste două provincii au ajuns astăzi — datorită preocupărilor asidue ale guvernului meu — la un înalt grad de cultură materială și intelectuală; ele aspiră deci în mod legitim la binefacerile unui regim autonom și constituțional, regim pe care guvernul meu nu crede a putea să-l mai refuze mult timp, avînd în vedere evenimentele neprevăzute care se desfășoară în Turcia. Or, nu pare posibilă acordarea unei constituții pentru Bosnia și Herțegovina înainte de a fi reglementat în mod definitiv viitorul politic al acestor provincii. Pare, deci, să fi sosit momentul la care făcea aluzie dl. de Giers într-o telegramă adresată prințului Lobanov, la 27 februarie 1884, cînd vorbea „de circumstanțele neprevăzute care ar putea obliga guvernul austriac să modifice starea de lucruri existentă în cele două provincii ocupate“. Acestea nu sînt deci considerații de utilitate politică, ci exigențele imperioase ale situației care mă vor obliga să procedez la anexarea Bosniei și Herțegovinei. Convins de prietenia ta verificată și încredințat în forța legăturilor tradiționale care unesc cele două Imperii ale noastre, am ferma convingere că tu vei aprecia în mod binevoitor o măsură care ne este dictată de necesitate și pe care răposații tăi tată și bunic au prevăzut-o și acceptat-o fără rezerve. Pentru a-ți dovedi că această hotărîre nu este deloc în contradicție cu orientarea conservatoare a politicii Austro-Ungariei și că guvernul meu rămîne loial principiilor de dezinteresare stabilite în 1897, nu-mi rămîne decît să-ți scriu că am autorizat guvernul meu să renunțe în momentul anexării Bosniei și Her-

* Österreich-Ungarns A.P., doc. 97, vol. I, p. 107 (traducere din limba franceză).

țegovinei la exercitarea drepturilor militare și administrative pe care Tratatul de la Berlin le conferă monarhiei în sangeacul Novi-Bazar. Rechemarea imediată a trupelor mele care, în prezent, se află acolo în garnizoană, va sancționa această renunțare.

Franz Iosif

123

1908, octombrie 11. SCRISOARE PARTICULARA A REGELUI EDUARD AL VII-LEA AL MARII BRITANII ADRESATĂ ÎMPĂRATULUI FRANZ IOSIF *

Am primit scrisoarea prin care ai binevoit să mă informezi cu privire la importanța hotărîre pe care ai luat-o, de a proceda la anexarea Bosniei și Herțegovinei și țin să-ți mulțumesc pentru faptul că te-ai gândit să-mi faci cunoscut modul tău de a vedea, atît de conform cu prietenia noastră. Cu toate acestea, eu nu pot decît să-ți exprim toate regretele mele de a te vedea luînd o astfel de hotărîre, îndeosebi în momentul în care evenimentele survenite în Bulgaria au compromis deja situația în statele balcanice. De asemenea, eu nu-ți voi ascunde că țin foarte mult la principiile consacrate în Protocolul din 17 ianuarie 1871, conform cărora, Tratatul de la Berlin nu ar putea fi modificat decît cu aprobarea puterilor contractante și, mai ales, în cazul actual, al Turciei, care este puterea cea mai interesată. Aflu cu o mare plăcere că hotărîrea ta, luată în aceste circumstanțe, nu va schimba cu nimic orientarea conservatoare a politicii Austro-Ungariei și te rog etc.

Eduard

124

- 1908, noiembrie 14, Viena. RĂSPUNSUL CABINETULUI
AUSTRO-UNGAR LA COMUNICAREA FĂCUTĂ DE GUVERNUL DIN
PETERSBURG CU PRIVIRE LA PROGRAMUL UNEI
CONFERINȚE A MARILOR PUTERI (I) ;
1908, noiembrie 22, Petersburg. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI DIN
PETERSBURG CĂTRE CABINETUL DIN VIENA (II) ;
1908, decembrie 8, Viena. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI DIN
VIENA CĂTRE CABINETUL DIN PETERSBURG (III) ;
1908, decembrie 17, Petersburg. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI
DIN PETERSBURG, CĂTRE CABINETUL DIN VIENA (IV) **

I. RĂSPUNSUL CABINETULUI DE LA VIENA LA COMUNICAREA PROGRAMULUI CONFERINȚEI¹, LA 14 NOIEMBRIE 1908

Guvernul de la Viena este de părere că Conferința destinată să reglementeze diferitele chestiuni ivite în urma recentelor evenimente privind Peninsula Balcanică nu va putea să se întrunească în mod util decît dacă va fi elaborat un acord prealabil între Puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin.

* Österreich-Ungarns A.P., doc. nr. 244, vol. I, p. 193 (traducere din limba franceză).

** B.D. 1898—1918, vol. V (1903—1909), doc. nr. 491, p. 538—543 (originalul în limba engleză).

¹ Principalele puncte ale programului Conferinței asupra cărora căzuseră de acord Isvolsky și E. Grey la 16 oct. 1908 erau următoarele : 1. Bulgaria, statutul său juridic și obligațiile sale. Dosarele față de Turcia. 2. Bosnia și Herțegovina. 3. Sangeacul Novi-Bazar. 4. Stipulațiile art. 23 din Tratatul de la Berlin, privind provinciile Turciei din Europa. 5. Art.

Cu privire la programul menționatei Conferințe, guvernul de la Viena se alătură, în general, proiectului pe care guvernul Imperial i l-a comunicat în mod confidențial prin intermediul contelui Berchtold și el este cu totul dispus să intre într-un schimb de vederi referitoare la diferitele puncte ale acestui program.

În ceea ce privește punctul 1, „Bulgaria, statutul său juridic și obligațiile sale financiare față de Turcia“, guvernul Imperial și Regal se declară gata să recunoască noua stare de lucruri proclamată în Bulgaria; acționînd în felul acesta, el pornește de la convingerea că Conferința nu va sancționa independența acestui Stat decît atunci cînd chestiunile financiare, inclusiv chestiunea căilor ferate orientale vor fi fost reglementate.

Punctele 2 și 3 „Bosnia și Hertegovina“ și „Sangeacul Novi-Bazar“ vor putea figura printre punctele programului, dar este bineînțeles că extinderea drepturilor suverane ale Majestății Sale Imperiale și Regale Apostolice asupra Bosniei și Hertegovinei după cum și evacuarea Sangeacului nu vor mai putea forma obiectul unei discuții. Noi dorim să ajungem în această privință la o înțelegere cu Sublima Poartă; constatînd această înțelegere, Conferința va proceda la abrogarea articolului 25 al Tratatului de la Berlin.

Pentru punctele 4 și 5 „stipulațiile articolului 23 al Tratatului de la Berlin privind provinciile Turciei Europene“ și „articolul 62 privind provinciile locuite de armeni“, noi sintem de părere că ele vor putea forma, în mod util, obiectul unei discuții destinată să pună dispozițiile articolelor susmenționate în acord cu noul regim constituțional din Turcia, care stabilește o egalitate perfectă de drepturi pentru toți supușii otomani, fără deosebire de rasă sau religie; aplicarea acestor principii ar face lipsite de obiect dispozițiile speciale prevăzute de Tratatul de la Berlin.

Punctul 6 „stipulațiunile articolului 29 care limitează drepturile suverane ale Muntenegrului“ nu întîlnește obiecții din partea cabinetului Imperial și Regal; acesta crede că este, totuși, de datoria sa, să scoată în evidență că a formulat întotdeauna anumite rezerve privind concesiile de făcut Muntenegrului în raport cu acest articol. Aceste rezerve se referă: la construirea unei căi ferate de-a lungul litoralului muntenegrin pe care noi vrem să o realizăm în acord cu guvernul principalului și cu obligația acestuia din urmă de a nu ridica fortificații de-a lungul coastelor, nici un port militar la Antivari.

Redactarea punctului 7 „avantaje de procurat Serbiei și Muntenegrului“, puțin dă loc la interpretări eronate, ar fi util să fie înlocuit cu versiunea următoare „avantaje economice de procurat Serbiei și Muntenegrului“.

Guvernul de la Viena este de acord cu guvernul Imperial asupra punctului 8 din program „drepturile statelor balcanice în calitate de riverane ale Dunării“; el simpatizează cu ideea de a acorda drepturi mai considerabile asupra Dunării atît României cît și Serbiei și Bulgariei.

În legătură cu punctul 9 „chestiuni ale Capitulațiilor și ale oficiilor de poștă străine în Turcia“, cabinetul de la Viena este gata să ajungă la un comun acord cu Puterile asupra modificărilor ce vor putea fi aduse regimului actual.

În ce privește post-scriptumul la programul privind insula Creta, cabinetul de la Viena nu are obiecțiuni de formulat.

Observațiile de mai sus vor putea, după părerea cabinetului de la Viena, să dea guvernului Imperial ocazia de a preciza felul său de a vedea privind diferitele puncte ale programului.

II. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI DE LA PETERSBURG, 22 NOIEMBRIE 1908

Cabinetul de la Petersburg împărtășește pe deplin părerea guvernului de la Viena că Conferința destinată să reglementeze diferitele chestiuni ivite în urma recentelor evenimente din Peninsula Balcanică nu se va putea întruni cu folos decît după ce se va fi stabilit un acord prealabil între Puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin.

61 privind provinciile locuite de armeni. 6. Stipulațiile art. 29 care limitează drepturile suverane ale Muntenegrului. 7. Avantajele ce trebuie să le obțină Serbia și Muntenegru. 8. Drepturile statelor balcanice ca riverane Dunării. 9. Chestiunile Capitulațiilor și oficiilor poștale străine în Turcia. Chestiunea insulei Creta urma să fie examinată de cele patru Puteri protectoare și Turcia. (Nota red.).

Cabinetul de la Petersburg este de părere că un asemenea acord s-ar referi, firește, la extinderea și conținutul programului Conferinței, dar că aceasta va trebui să aibă facultatea de a discuta în toată libertatea diferitele chestiuni ce îi vor fi supuse.

Aceasta determină guvernul Imperial să examineze înainte de toate rezervele formulate de cabinetul de la Viena, cu privire la punctele 2 și 3 ale programului.

Cabinetul de la Viena declară că aceste două puncte : „Bosnia și Herțegovina“ și „Sangeacul Novi-Bazar“ nu vor putea figura în program decât dacă este limpede că extinderea drepturilor suverane ale Majestății Imperiale și Regale Apostolice asupra Bosniei și Herțegovinei, precum și evacuarea Sangeacului nu vor mai putea forma obiectul unei discuții ; cabinetul de la Viena adaugă că dorește să ajungă la o înțelegere în această problemă cu Sublima Poartă și că Conferința ar trebui să să mărginească la a constata această înțelegere și a abroga articolul 25 al Tratatului de la Berlin.

Guvernul de la Petersburg crede că este de datoria sa să amintească că atunci cind în 1871, în urma actului unilateral prin care Rusia declarase că se dezice de anumite clauze ale Tratatului de la Paris, fiind vorba de a întruni o Conferință, Puterile nu au consimțit să ia parte la aceasta decât cu condiția expresă ca ea să se întrunească fără ca nimic să se fi hotărît dinainte în ce privește rezultatele ei. Aceasta s-a constatat la prima ședință a Conferinței de către președintele ei, lordul Grainville, care a declarat că chestiunile ce i-au fost supuse vor trebui să fie examinate și discutate fără părtinire și în deplină libertate.

În ce privește înțelegerea pe care cabinetul de la Viena dorește să o realizeze cu Sublima Poartă, cabinetul Imperial consideră că aceasta va contribui, firește, la îndreptarea chestiunii spre o soluție ; dar o asemenea înțelegere nu va putea să decidă dinainte soluția definitivă, nici să împiedice o discuție liberă între Puteri, căci, în conformitate cu principiile solemn recunoscute de către Conferința de la Londra, nici o putere nu poate să se dezlege de angajamentele unui tratat, nici să modifice stipulațiile acestuia, fără o înțelegere între toate părțile contractante.

În fine, cabinetul de la Petersburg consideră că Conferința nu se va putea mărgini deloc la o simplă abrogare a articolului 25 al Tratatului de la Berlin, dar că, urmînd precedentul stabilit de Conferința de la Londra în cazul cind Puterile cad de acord asupra chestiunii ce va fi supusă examinării lor, ea va trebui să înlocuiască articolul 25 printr-o nouă stipulare.

Înainte de a exprima o părere asupra celorlalte puncte ale programului, cabinetul de la Petersburg ar dori să știe, dacă cabinetul de la Viena împărtășește modul său de a vedea chestiunea prejudiciabilă formulată mai sus ; cabinetul de la Petersburg acordă o mare importanță acestei chestiuni și apreciază în ceea ce îl privește, că Conferința proiectată ar trebui să fie plasată în toate punctele conforme precedentului stabilit de Conferința de la Londra în 1871.

Cabinetul de la Petersburg crede că este de datoria sa să adauge că are intenția de a supune în curînd punctul de vedere mai sus expus, aprecierii celorlalte Puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin.

III. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI DE LA VIENA, 8 DECEMBRIE 1908

Cabinetul de la Viena se grăbește să constate că cele două guverne au același mod de vedere despre oportunitatea unui acord prealabil între Puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, acord fără de care, o Conferință destinată să reglementeze diferitele chestiuni balcanice nu s-ar putea întruni cu folos.

Cabinetul de la Viena consideră că poate să tragă de aici concluzia că cabinetul de la Petersburg este de asemenea preocupat de a înconjura viitoarea Conferință cu garanții pentru izbînda sarcinii sale și de a o scuti de pericolele ce ar putea rezulta foarte ușor dintr-o disensiune chiar în sinul Conferinței. Acest scop avut în vedere de cele două guverne și care reprezintă un interes european, nu va fi realizat, după părerea noastră, decât într-un mod foarte imperfect dacă acordul prealabil între Puteri se mărginește strict la enumerarea punctelor ce vor forma programul Conferinței. Această metodă nu va fi de ajuns pentru garantarea cursului prompt și satisfăcător al deliberărilor și îndepărtarea cauzelor posibile de divergențe.

Noi considerăm deci că schimbul de vederi între cabinete ar trebui să se refere și la fondul chestiunilor privitoare la diferitele puncte ale programului, cel puțin, la cele mai importante dintre ele ; acest schimb de vederi va ajunge, să sperăm, la anumite formule care vor trasa limite precise discuției.

Astfel, în ce privește punctul 2 al programului „Bosnia și Herțegovina“, cabinetul de la Petersburg va fi, desigur, dispus să limiteze discuția în așa fel încât să nu se repună în chestiune faptul anexării acestor provincii. O astfel de atitudine a guvernului Imperial ni se pare cu atât mai puțin posibilă de pus la îndoială cu cât eventualitatea anexiunii fusese prevăzută și acceptată în diferite tratate anterioare încheiate între cele două Imperii. În convorbirile foarte recente a căror inițiativă o luase cabinetul de la Petersburg, acesta s-a arătat gata să-și ia angajamentul de a rămâne într-o atitudine amicală față de anexiune, în schimbul unei atitudini similare din partea cabinetului de la Viena într-o chestiune care interesează Rusia.

Dacă cabinetul de la Petersburg în legătură cu acest punct crede că este de datoria sa să amintească principiile recunoscute de Conferința de la Londra, cabinetul de la Viena ar putea să facă observația că, făcând abstracție de alte schimbări survenite după 1878 în raport cu Tratatul de la Berlin, guvernul Imperial a considerat el însuși compatibil cu aceste principii, să se deslege, fără o înțelegere între toate părțile contractante, de angajamentul stipulat prin articolul 59 privind portul Batumi.

Cabinetul de la Viena este, prin urmare, de părere că modul de a proceda avut în vedere de el va contribui mult la înlesnirea lucrărilor unei Conferințe și la îndepărtarea dificultăților ce s-ar ivi dacă s-ar lăsa discutării diferitelor puncte o deplină și întreagă libertate.

Cabinetul de la Viena se felicită pentru speranța că guvernul Imperial, autorul proiectului unei reuniuni a Puterilor, se va inspira din aceeași dorință de împăcare și de înțelegere, și apreciind considerațiunile de mai sus, ar dori foarte mult să facă cunoscut guvernului Imperial și Regal părerea sa asupra punctelor importante ale programului Conferinței.

IV. AIDE-MÉMOIRE AL CABINETULUI DE LA PETERSBURG, 17 DECEMBRIE 1908

Cabinetul Imperial după ce a supus unei examinări atente aide-mémoire al cabinetului de la Viena din data de 8 decembrie curent crede că este de datoria sa să releve, înainte de toate, punctele următoare care i se pare că au nevoie de unele lămuriri :

1. Cabinetul de la Viena menționează, incidental, convorbiri în cursul cărora guvernul Imperial s-ar fi arătat gata să-și ia angajamentul de a rămâne într-o atitudine amicală în anumite condiții față de anexarea Bosniei și Herțegovinei.

Dacă cabinetul de la Viena înțelege să se refere la aide-mémoire confidențial al guvernului Imperial din data de 19 iunie anul trecut, trebuie menționat că acest document, care a avut drept scop să precizeze diferite chestiuni vizate de acordul austro-rus din 1897, stabilește textual că după părerea noastră „chestiunea modificării stării de lucruri statornicită prin articolul 25 al Tratatului de la Berlin, adică anexarea Bosniei și Herțegovinei, are un caracter eminent european și nu este de natură să fie reglementată printr-o înțelegere separată între Rusia și Austro-Ungaria“. Acest punct de vedere nu a fost niciodată abandonat de către guvernul Imperial ; dacă, totuși, acesta s-ar arăta dispus în același timp să accepte discutarea acestei chestiuni cu cabinetul de la Viena, o asemenea discuție nu ar putea, evident, să aibă decît un caracter prealabil și pregătitor al unei înțelegeri generale ;

2. În legătură cu principiul recunoscut de Conferința de la Londra, cabinetul de la Viena face remarcă că guvernul Imperial a considerat el însuși compatibil cu acest principiu să se deslege, fără o înțelegere între toate părțile contractante, de angajamentul stipulat prin articolul 59 al Tratatului de la Berlin, privind portul Batumi.

La acest punct, cabinetul Imperial nu poate decît să se refere la textul însuși al articolului 59 care nu conține nici un angajament, ci doar o declarație a Majestății Sale Împăratul Rusiei, care are un caracter pur unilateral și spontan ; hotărîrea luată apoi de guvernul Imperial referitor la portul Batumi nu a încălecat, prin

urmare, nici o stipulație hotărâtă în comun de Puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin ;

3. Cabinetul de la Viena atribuie guvernului Imperial originea proiectului unei reuniuni a Puterilor ; deși nu acordă acestui punct nici o importanță, cabinetul Imperial crede că este de datoria sa, totuși, să menționeze că proiectul unei Conferințe a fost emis pentru prima dată nu de el, ci de guvernul otoman, în depeșa sa circulară cu privire la proclamarea independenței Bulgariei.

Trecind la analiza conținutului aide-mémoire al cabinetului de la Viena, din data de 8 decembrie curent, cabinetul Imperial constată cu o vie satisfacție că guvernul Imperial și Regal nu mai insistă asupra punctului de vedere expus în memoriul său precedent, și anume, că chestiunea extinderii drepturilor suverane ale Majestății Sale Imperiale și Regale Apostolice asupra Bosniei și Herțegovinei, precum și chestiunea evacuării sangeacului [Novi-Bazar] nu vor mai putea forma obiectul unei discuții, și că Puterile adunate în Conferință vor trebui să se limiteze la constatarea unei înțelegeri eventuale între Austro-Ungaria și Turcia și la abrogarea articolului 25 al Tratatului de la Berlin.

Într-adevăr, cabinetul de la Viena, formulind opinia că acordul prealabil între Puteri nu va trebui să se mărginească strict la enumerarea punctelor programului, emite în același timp părerea că schimbul de vederi între cabinete va trebui să se refere la fondul chestiunilor care privesc diferitele puncte ale programului, în consecință și la chestiunea Bosniei și Herțegovinei. Acest schimb de vederi s-ar solda cu anumite formule care ar trasa limite precise discuției în Conferință.

În aceste condiții, în timp ce consideră că modul de a proceda sugerat de cabinetul de la Viena prezintă din cauza încetinelii sale, serioase neajunsuri, cabinetul Imperial, dornic de a face dovadă, în ceea ce-l privește, de un spirit conciliator, este gata să nu se opună, dacă celelalte Puteri sint dispuse să-și dea adeziunea la aceasta. Cabinetul de la Viena va putea propune modul de a proceda susarătat cabinetelor, cărora, guvernul Imperial nu va întârzia să le notifice, din partea sa, maniera sa de a vedea această problemă.

În ceea ce privește dorința cabinetului de la Viena ca guvernul Imperial să facă cunoscută guvernului Imperial și Regal părerea sa despre punctele importante ale programului Conferinței, cabinetul Imperial își va face o datorie, ca în cazul cînd modul de a proceda sugerat de cabinetul de la Viena este acceptat de Puteri, de a prezenta în cursul negocierilor ce vor urma vederile sale privind punctele programului care sint de natură să intereseze în mod deosebit Rusia.

125

1909, mai 4/17, Petersburg. PROIECTUL TRATATULUI RUSO-GERMAN *

1. În scopul spulberării conform dorinței Germaniei a „legendei“ și înlăturarea neînțelegerii ruso-germane care s-a dezvoltat în mod vizibil cu prilejul conflictului austro-sîrb, fără însă a se înrăutăți mai mult relațiile dintre cabinetele din Petersburg și Viena.

2. Germania aderă la acordul austro-rus din 1897 cu modificările decurgînd din ultimele evenimente.

3. Germania garantează executarea de către Austro-Ungaria a obligației contractate de aceasta în tratatul de mai sus de a se abține de la orice acțiune militară în Peninsula Balcanică peste limitele actuale. În caz contrar, Germania nu va considera intrarea armatelor rusești în Austro-Ungaria drept un casus foederis.

4. În așteptarea fixării de către puterile semnatare a Tratatului de la Berlin a unor sancțiuni formale indispensabile pentru o schimbare, Germania acordă Rusiei

* Emile Laloy, Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie, publiés par les bolcheviks, Paris, 1920, doc. nr. 15, f. 50—52 (traducere din limba franceză). În culegerea de documente secrete extrase din arhivele fostului minister rus al afacerilor străine, publicată în limba rusă de guvernul sovietic în perioada decembrie 1917—februarie 1918, documentul poartă nr. 2 (nota red.).

sprijinul diplomatic efectiv dorit pentru o soluționare definitivă a chestiunii Strimtorilor.

5. Germania promite același sprijin pentru construirea rapidă a căii ferate de la Dunăre la Marea Adriatică.

6. În Persia, Germania recunoaște drepturile decurgând pentru Rusia din tratatul ruso-englez din 1907¹.

Articol secret. În cazul unui atac al Angliei împotriva Germaniei, Rusia va rămâne neutră.

Italia, Franța și Anglia au aderat la părțile acestui tratat care, respectiv, le privesc.

126

1909, iunie 10, Berlin. SCRISOAREA CANCELARULUI IMPERIAL VON BÜLOW CĂTRE ÎMPĂRATUL WILHELM AL II-LEA *

Berlin, 10 iunie 1909

Sînt convins că grație Majestății Voastre, întîlnirea cu Majestatea Sa împăratul Rusiei se va petrece la fel de bine ca și vizita la Viena din acest moment. Sînt fericit că Schoen însoțește pe Majestatea Voastră ; el este foarte simpatic rușilor și Majestăților Lor. Eu alături în piesa anexă o copie a celor „zece porunci“, ce i le-am dat lui Schoen. Ele corespund raporturilor lui Pourtalès² și lui Hintze³.

Consider ca util în sine schimbul de toasturi, „căci ele relevă importanța întrevederii“. Dar aș propune foarte respectuos să se sublinieze atunci prietenia personală ce unește pe cei doi puternici suverani și că ea este o garanție a păcii. Pot să cer la Petersburg o ciornă a toastului ce se va pronunța acolo ?

PIESĂ ANEXĂ

1. A trata amabil pe ruși. În particular pe Isvolsky ; trebuie să vorbim politic cu el, deoarece el a fost adus de suveranul său. Firește, mai ales față de el, se impune prudență. Lăsați-l să vorbească.

2. Să nu se spună nimic rușilor care, transmis la Viena (fie direct fie indirect, via Londra sau Paris, de exemplu), să poată trezi neîncrederea.

3. Să nu se atace chestiunea Dardanelor. În cazul cînd rușii ar face-o, să li se răspundă amabil că aceasta este o chestiune europeană, dar că dorințele Rusiei nu se vor izbi, desigur, de o rezistență din partea noastră, dacă dezvoltarea ulterioară a relațiilor germano-ruse ne permite o atitudine binevoitoare.

4. Să nu se abordeze chestiunea Cretei. În cazul cînd ar ridica-o rușii, să se spună că noi nu sîntem putere protectoare și că noi n-avem nici un interes în joc.

5. Dacă rușii ar veni să formuleze plingeri privitoare la Austria, suspinați sau surideți, după gravitatea lor, și dați din umeri, dar nu le aprobați.

6. A se sprijini fără încetare pe relațiile de prietenie tradiționale ce există între Rusia și Germania, care sînt baza ordinii monarhice și a păcii în lume.

Alianța celor trei imperii rămîne idealul nostru, dar în această privință îi lăsăm să vină rușii, [spre noi] noi nu putem în acest moment să ne angajăm într-un acord separat cu ei, ci numai împreună cu Austria.

7. Dacă rușii spun că situația din Turcia este nesigură, și că nu se poate prevedea ce se va întîmpla acolo, să nu se contrazică ; dar, din partea noastră, să se trateze evenimentele din Turcia cu calm și seninătate. Noi nu sîntem angajați în prima linie.

¹ Vezi doc. nr. 119 (nota red.).

* Correspondance secrète de Bülow et de Guillaume II, Paris, 1931, p. 242—244 (traducere din limba franceză).

² Ambasadorul Germaniei la Petersburg între 1907 și 1914 (nota rea.).

³ Atașatul naval al Germaniei la Petersburg (nota red.).

8. Să nu se pronunțe un cuvânt împotriva Angliei ; i s-ar raporta imediat și n-ar face, de altfel, decît să întărească simpatia ce încearcă rușii în acest moment față de ea.

9. Noi n-avem intenția de a stingheri pe ruși în Persia sau în orice punct din Orient. Evenimentele din Persia nu ne interesează nicidecum. „Nescio quid nobis magis fascinentum sit“.

10. N-ar fi bine să se revină prea mult asupra evenimentelor din iarna trecută. Dacă rușii vorbesc cei dintîi despre ele, să li se spună : atitudinea noastră a fost loială față de Austria, sinceră și amicală pentru Rusia ; noi am voit întotdeauna pacea. Să nu se revină în nici un caz asupra [acordului] de la Björkö.

127

1909, decembrie 19, Roma/Viena. ACORD ÎNTRE AUSTRO-UNGARIA
ȘI ITALIA PENTRU INTERPRETAREA ȘI COMPLETAREA
ARTICOLULUI VII DIN TRATATUL TRIPLEI ALIANȚE DIN
20 FEBRUARIE 1887 *

Secret.

În convorbirile pe care le-am avut (ați avut) în ultima vreme cu ducele Avarna (contele Aehrenthal) în vederea precizării și completării articolului VII din Tratatul Triplei Alianțe, noi am (dvs. ați) căzut mai întîi de acord ca, Austro-Ungaria renunțînd la drepturile ce-i conferise Tratatul de la Berlin referitor la sangeacul Novi-Bazar, dispozițiile articolului precizat al Triplei Alianțe se aplică la sangeac precum și la celelalte părți ale Imperiului otoman. Dacă deci, în urma imposibilității de a menține statu-quo în Balcani, Austro-Ungaria ar fi adusă, prin forța evenimentelor, să¹ procedeze la o ocupație temporară sau permanentă a sangeacului Novi-Bazar, această ocupare nu va avea loc decît după un acord prealabil cu Italia, bazat pe principiul unei compensații.

Credincioși spiritului care a inspirat tratatul Triplei Alianțe și în scopul de a fixa într-o manieră precisă și de comun acord procedeu pe care socotesc cabinetele aliate să-l adopte în anumite eventualități, noi am (dvs. ați) convenit, mai mult, ducele Avarna (contele Aehrenthal) și cu mine asupra celor ce urmează :

Fiecare dintre cele două cabinete se angajează să nu contracteze un acord oarecare cu o terță putere privitor la chestiunile balcanice fără ca celălalt cabinet să participe la el pe picior de egalitate absolută ; la fel, cele două cabinete se angajează să-și comunice orice propunere ce s-ar face unuia sau celuilalt de către o terță putere, venind în contra² principiului de neintervenție și raportîndu-se la o modificare a statu-quo-ului în regiunile din Balcani sau ale coastelor și insulelor otomane din Adriatică și din Marea Egee.

Fără discuție că articolul VII din Tratatul Triplei Alianțe, pe care dispozițiile ce preced nu fac decît să-l precizeze și completeze, rămîne integral în vigoare.

În ceea ce privește durata angajamentului asumat de cele două cabinete în virtutea a ceea ce precede, se înțelege că ea trebuie să coincidă cu aceea a Tratatului Triplei Alianțe, astfel încît angajamentul însuși ar fi implicit reinnoit odată cu reinnoirea Triplei Alianțe.

Conform dispozițiilor analoge ale acestui tratat, cele două cabinete își promit mutual secretul privitor la angajamentul ce și-au asumat ; numai cabinetul de la Berlin va fi informat, sub titlul de aliat, fără întîrziere de către cele două guverne.

* A. F. Pribram, Les Traités politiques secrets de l'Autriche-Hongrie 1879—1914, vol. I, doc. nr. 24, p. 134—137 (originalul în limba franceză). Acest acord a fost perfectat prin schimbul instrucțiunilor secrete cu același text date de miniștrii afacerilor străine ale celor două state, trimișilor lor la Viena și Roma (nota red.).

¹ Inițial, în instrucțiunea austro-ungară exista : „Austro-Ungaria se vedea în necesitatea de a proceda...“ Noua redactare a fost inserată de baronul Aehrenthal, cu propria sa mînă (nota Pribram).

² Conform cu originalul (nota red.).

În scopul de a stabili în mod exact ceea ce s-a convenit în discuțiile ce am avut eu cu cabinetul regal (Imperial și Regal) prin intermediul ducelui Avarna (prin intermediul dvs.), vă rog, domnule ambasador, să comunicați această depeșă domnului ministru al afacerilor străine și să-i lăsați o copie.

Agreați etc.

Guicciardini

128

1909, decembrie, Petersburg. PROIECTUL TRATATULUI RUSO-BULGAR *

Guvernele imperial rus și țarist bulgar au convenit să contracteze în numele intereselor lor comune următorul acord secret :

1. În caz de război al Rusiei simultan cu Germania, Austro-Ungaria și România, sau cu Austro-Ungaria și România, și de asemenea în caz de război între Rusia și Turcia, oricare ar fi puterea care să fi luat inițiativa războiului, Bulgaria se angajează, dacă guvernul rus o cere, să mobilizeze de îndată toate forțele sale, spre a începe operațiunile în conformitate cu planurile elaborate în prealabil, și să nu le oprească înainte ca obiectivele urmărite în aceste planuri să fi fost complet atinse, și în tot cazul, nu înainte de a fi obținut consimțământul guvernului rus.

2. Dacă Austro-Ungaria, aliată cu o altă putere neprovocată de Bulgaria, atacă pe aceasta din urmă, Rusia se angajează să acorde Bulgariei un sprijin militar efectiv.

3. Dacă Turcia, fără să fi fost provocată de Bulgaria, deschide ostilitățile împotriva acesteia din urmă, Rusia se angajează să mobilizeze suficiente trupe în Caucaz (și dacă este necesar în districtul militar al Odesei) spre a ușura situația armatei bulgare pe teatrul de război din Europa. Rezervându-și libertatea de a acționa potrivit împrejurărilor, Rusia își ia angajamentul de a ajuta efectiv Bulgaria cu forțe armate dacă o a treia putere, fără să fi fost provocată la aceasta de Bulgaria, ar lua parte împotriva Bulgariei într-un război al acesteia contra Turciei.

4. În cazul unui război victorios cu Austro-Ungaria și România sau cu Germania, Austro-Ungaria și România, Rusia se angajează să facă ceea ce îi este posibil pentru extinderea teritoriului bulgar asupra localităților cu populație bulgară situate între Marea Neagră și malul drept al Dunării. În afară de aceasta, Rusia va acorda Bulgariei un sprijin eficient pentru rectificarea, în măsura posibilului, a celorlalte granițe ale regatului Bulgariei în direcțiile în care le dorește. În plus, Bulgaria va avea dreptul, în cadrul despăgubirilor de război, la o parte proporțională cu participarea forțelor sale la război și cu cheltuielile pe care va fi obligată să le facă.

5. Conștientă că realizarea, atât de scumpă Rusiei, a idealurilor înalte ale popoarelor slave din Peninsula Balcanică, nu va fi posibilă decât după terminarea victorioasă a luptei Rusiei cu Germania și Austro-Ungaria, Bulgaria își ia angajamentul solemn în acest caz (și de asemenea în cazul alianței României și Turciei cu Puterile susmenționate) de a face toate eforturile pentru a împiedica lărgirea cadrului războiului. În ceea ce privește puterile, fie aliate, fie prietene ale Rusiei, guvernul bulgar va păstra o atitudine amicală.

6. În caz de victorie în războiul cu Turcia, Rusia se obligă să facă tot ce-i este posibil, pentru ca teritoriul bulgar să fie extins asupra localităților având populație bulgară, de exemplu în limitele stabilite în preliminarile păcii încheiate la San-Stefano, la 19 februarie 1878.

7. Dacă rezultatele războiului, în cazurile prevăzute de articolele 1, 2 și 3 ale prezentului tratat, nu corespund pe deplin cu țelurile fixate, Rusia se angajează să-și

* Émile Laloy, Les documents secrets des archives du ministère des affaires étrangères de Russie, publiés par les bolcheviks, Paris, 1920, doc. nr. 16, p. 53—58 (traducere din limba franceză). În culegerea de documente secrete extrase din arhivele fostului minister rus al afacerilor străine, publicată în limba rusă de guvernul sovietic în perioada decembrie 1917—februarie 1918, documentul poartă nr. 26. Acest proiect de tratat era destinat să aducă tratatul ruso-bulgar din 1902, modificările ce se impuneau în urma schimbărilor survenite în relațiile Rusiei cu Turcia și Germania (nota red.).

utilizeze toate eforturile pentru a păstra frontierele actuale ale Bulgariei și a-i micșora în măsura posibilului despăgubirile ce ii vor fi cerute.

8. (Redactarea în comun a planului de operațiuni și a modificărilor sale, grosul armatei bulgare trebuind să acționeze împotriva principalului inamic comun).

9. De la începerea operațiunilor, armata bulgară va acționa în mod independent, dar urmărind scopurile stabilite în prealabil și la care nu va putea renunța decît de acord cu înaltul comandament rus sau sub influența unei forțe majore. Dacă în cursul războiului acest înalt comandament consideră necesară schimbarea obiectivelor stabilite la început, directivele corespunzătoare vor fi complet obligatorii pentru armata bulgară. Tratatul actual nu va fi obligatoriu în toate consecințele sale decît în caz de executare completă a acestei cerințe, atît de necesară pentru succesul războiului.

10. În caz de cooperare a armatelor rusă și bulgară pe același teatru de război, comandamentul comun va fi exercitat de un generalisim rus (În toate celelalte cazuri, acest comandament va aparține comandantului unității cele mai importante, și dacă unitățile sînt de același rang egal, comandanților mai vechi).

11. (Un plenipotențiar militar rus va fi atașat generalisimului bulgar, și alți ofițeri celorlalte detașamente bulgare dacă va fi cazul. Ei vor avea vot deliberativ, dar nu se vor putea urma dispozițiile lor, arătîndu-se în scris motivul).

12. (Obligație pentru Bulgaria de a se înțelege în prealabil cu Rusia pentru numirea generalisimului (dacă țarul bulgar nu comandă el însuși) și a șefului de stat major general).

13. (Drept de rechiziție egal pentru fiecare armată pe teritoriul celeilalte. Punerea la dispoziția rușilor a porturilor bulgărești).

14. (Prezenta convenție este încheiată pentru o durată de cinci ani și va continua apoi pînă la expirarea unui an după denunțarea sa).

15. (Convenția trebuie să fie ținută secretă).

16. (În caz de denunțare a convenției, cele două exemplare ale ei vor fi distruse și ea va fi ținută în secret, în continuare).

129

1911, decembrie 6, Viena. PROTOCOLUL CONSILIULUI DE MINISTRI AL AUSTRO-UNGARIEI, ȚINUT SUB PREȘEDINȚIA MINISTRULUI DE EXTERNE I. ȘI R., CONTELE AEHRENTHAL *

Prezenți: Președintele Consiliului de Miniștri I. și R., contele Stürgkh, președintele Consiliului regal de miniștri, contele Khuen-Héderváry, ministrul de finanțe I. și R. comun, Freiherr von Burian, ministrul I. și R. de război, general de infanterie Ritter von Auffenberg, ministrul I. și R. de finanțe, Ritter von Zalesky, ministrul de finanțe regal ungar, dr. von Lukács, comandantul I. și R. de marină și șeful Ministerului de Război, secția Marinei, amiralul conte Montecuccoli.

Procesul-verbal: Consilierul ministerial și de curte, von Günther.

Obiectul: Bugetul comun pentru anul 1912.

Președintele deschide conferința la ora 11 dimineața și ține mai întîi o expunere asupra evenimentelor politice din ultimele luni. Contele Aehrenthal atrage atenția că în decursul relatării sale va atinge unele probleme de natură foarte confidențială, în care scop roagă dinainte ca respectivele comunicări să fie considerate drept strict secrete. În ceea ce privește războiul italo-turc și poziția adoptată de monarhie față de acesta, Austro-Ungaria și Germania nu au avut mină liberă la dezlănțuirea crizei. Germania era obligată printr-o prevedere a acordului tripartit, iar Austro-Ungaria printr-o notă remisă în anul 1902, să nu împiedice o expansiune italiană în Africa de Nord, în cazul cînd ar surveni unele eventualități în regatul turc. Deși în toamna trecută nu a existat o asemenea situație, care să corespundă

* Österreich-Ungarns A.P., doc. nr. 3057, vol. III, p. 641—648 (originalul în limba germană).

eventualității menționate mai sus în întregime, nu a fost totuși nici un motiv de a împiedica aliatul, respectiv Italia, în acțiunea sa la Tripoli sau în Cirenaica. Politica de a lăsa lucrurile să-și urmeze cursul era recomandabilă chiar și numai din cauză că, conform informațiilor noastre, regele Victor Emanuel și guvernul său aveau o poziție favorabilă față de chestiunea reînnoirii alianței tripartite. O altă atitudine nu ar fi făcut decât să încurajeze planurile puterilor occidentale care, așa cum rezultă destul de evident chiar și din lectura presei zilnice ar fi vrut să folosească situația încurcată tripolitană pentru a tulbura relațiile noastre cu Italia și a o împinge pe aceasta afară din alianța tripartită.

Poziția adoptată de noi în acest război a putut fi constatată, de altfel și din declarațiile făcute la 24 octombrie a.c. în ambele Parlamente de către ambii președinți de consiliu, pe baza comunicărilor Ministerului Afacerilor Străine. Președintele, în special, se referă la promisiunea făcută de către guvernul italian de a nu extinde operațiunile de război în Marea Adriatică și Marea Ionică. Față de o încercare de sondaj, avind drept obiect extinderea teatrului de război în Marea Egee, Austro-Ungaria a adoptat o poziție foarte rezervată și mai curind în sensul unei avertizări. Ne-am menținut punctul de vedere că alianța tripartită, pe lângă marele principiu al păstrării păcii, precum și al apărării și protecției reciproce a teritoriilor, are drept scop menținerea integrității Turciei și a statu-quo-ului în Balcani, și am atras atenția Italiei că o asemenea acțiune, extinsă, ar leza aceste principii. Și alte cabinete au deconșeiat Italia, cu prudență, de a întreprinde acțiunea plănuită.

În săptămâna din urmă s-a auzit vorbindu-se mult și despre o inițiativă rusă, care urmărește să împiedice tulburarea liberei circulații a mărfurilor în Strimtori. Rusia este foarte preocupată de o asemenea eventualitate, din cauza marilor sale exporturi de cereale, zahăr ș.a.m.d. și dorește sprijinul celorlalte cabinete pentru a se face o declarație în sensul de a se face cunoscut celor două puteri beligerante că o blocadă italiană a Strimtorilor sau închiderea Dardanelelor din partea turcilor ar fi contrară articolului 3 din protocolul de la Londra, din anul 1871. Chestiunea aceasta nu a avut însă până acum nici o urmare, deoarece guvernul italian s-a adresat la Petersburg, arătând că nu intenționează în momentul de față să aplice o blocadă și că o acțiune întreprinsă de Rusia și de celelalte puteri ar fi considerată la Roma ca o atitudine neamică.

În ceea ce privește acțiunea Rusiei în chestiunea deschiderii Dardanelelor pentru vasele sale de război, trebuie arătat că această putere ar dori să folosească situația dificilă a Turciei pentru a atinge un scop la care tinde de multă vreme. Problema este foarte încurcată și importantă. Atitudinea noastră deocamdată este de expectativă; sintem foarte interesați în menținerea actualei situații de drept.

Cu toate că o eventuală mediere de pace s-ar părea că se află încă într-un viitor foarte îndepărtat, vorbitorul a arătat că, dată fiind atmosfera încordată dintre Anglia și Germania, nu ar fi lipsit de primejdie dacă acțiunea respectivă ar porni de la o putere sau de la un grup de puteri, deoarece un asemenea procedeu ar putea fi ușor considerat drept o mișcare de șah a unui grup împotriva celuilalt. De aceea el a propus la sfârșitul lui octombrie ca toate puterile să urmărească cu atenție evenimentele, să rămână permanent în contact, iar la o acțiune de mediere să nu se procedeze individual sau în grup, ci împreună. Propunerea sa a fost unanim aprobată. Nu-și face însă iluzii, căci chiar dacă propunerea sa a fost acceptată, o acțiune comună a Europei ar putea suferi de pe urma faptului că există mari rivalități.

Italia s-a pripit cu declarația sa de anexiune. Turcia nu poate să încheie pace, respectiv să recunoască anexiunea. Chiar dacă s-ar găsi un partid care ar fi de compărat, nu trebuie trecut cu vederea că de fapt arabii duc războiul, care după cum se știe sînt foarte puțin tratabili, și anume aceiași arabi care le provoacă turcilor în Yemen cele mai mari greutăți, unde mii de soldați au pierit din cauza climatei perifice. Un alt avantaj pentru Turcia constă în faptul că războiul costă relativ puțin bani. Conform unor declarații ale domnului Revoil, directorul general al băncii otomane, care a trecut de curind prin Viena, problema banilor nu a jucat nici un rol pentru Turcia și nu ar putea avea în viitorul apropiat nici o influență asupra încheierii păcii [...]

Contele Aehrenthal a expus mai departe că, în cazul cînd presupunerea sa cu privire la o durată mai îndelungată a războiului este corectă, trebuie văzut, în cazul cînd va dura pînă în primăvara următoare, ce probleme se ridică în legătură cu atitudinea statelor balcanice. Muntenegrul își continuă intrigile, pe Albania nu se poate conta, la fel ca și în anii precedenți, și nici în Macedonia lucrurile nu stau prea bine. Cu toate acestea, el speră că liniștea va fi menținută în Balcani. Puterile, și în spe-

cial Rusia, vor sprijini statu-quo-ul. Relațiile dintre Austro-Ungaria și Rusia cunosc o dezvoltare favorabilă. Dacă, contrar așteptărilor și în ciuda eforturilor Puterilor, s-ar produce încurcături în Balcani, vom căuta să izolăm conflictul, să nu intervenim la început și să așteptăm desfășurarea, rezervându-ne să ne exercităm influența determinată asupra rezultatelor situației finale.

Politica de expectativă se recomandă chiar și numai din cauză că o altă criză gravă se apropie, cea germano-engleză. Cu tot acordul dintre Franța și Germania asupra Marocului, atmosfera dintre Germania și Anglia nu s-a îmbunătățit și trebuie să ne așteptăm la evenimente serioase. Politica împăratului Wilhelm este, așa cum a dovedit-o de multe ori, o politică pașnică, astfel încât el va întârzia conflictul cât mai mult posibil. El iubește Anglia, țara și poporul, și la urma urmei și pentru el este important să câștige timp. Se va căuta desigur să se ajungă la o înțelegere cu privire la programul flotelor, dar foarte mult depinde de rezultatul alegerilor pentru Reichsrat (sic) ce urmează a avea loc în ianuarie viitor. Conte Aehrenthal socotește că lucrurile nu se vor precipita probabil, însă desfășurarea firească nu poate fi oprită și trebuie ținut seama de asta. Va trebui contat pe izbucnirea crizei peste 3, 4, poate 5 ani. Această perspectivă serioasă în ceea ce privește viitorul ne silește să fim pregătiți și cea mai bună pregătire este rapida rezolvare a măsurilor de apărare la Viena și Budapesta. Ambele guverne sînt în situația de a ne aminti situația serioasă care se află în fața noastră și în care putem fi atrași în ciuda atitudinii noastre pașnice și rezervate. Antagonismul dintre Germania și Anglia atinge un stadiu din ce în ce mai grav și nu este exclus că trebuie să ducem lupta umăr la umăr cu Germania, în calitate de aliați credincioși ai acesteia. Asemenea argumente vor contribui desigur la înlăturarea actualei situații, care ne-a dus de la o criză la alta, și să creem o lege a apărării, și nu un provizorat. Nu trebuie subestimată impresia pe care o va face strălucită adoptarea legii apărării, căci în felul acesta se va vedea că situația noastră, în ciuda tuturor greutăților, se consolidează. Pe de altă parte, vorbitorul nu poate ascunde că o aminare în continuare va îngreui conducerea politicii externe, deoarece am putea fi considerați ca o cantitate neglijabilă și s-ar putea trece peste noi în problemele la ordinea zilei. Încheindu-și expunerea cu rugămintea insistentă ca legea apărării să poată ajunge la soluționare cât mai curînd, vorbitorul a spus că stă la dispoziție în cazul cînd unii participanți la conferință ar dori să-i pună întrebări concrete.

Președintele Consiliului R. ungar de miniștri mulțumește președintelui pentru expunerea sa, care permite o privire de ansamblu asupra situației externe. Pentru el prezintă o deosebită importanță menținerea păcii și a bazei politicii noastre de pînă acum, adică a Pactului tripartit, ceea ce el ca șef al guvernului ungar nu poate decît să aprobe. Alt moment îmbucurător este un anumit contact luat cu Rusia în politica orientală [...] ¹

Președintele subliniază că [...] chiar dacă Monarhia nu are o încredere deosebită în aliatul ei italian și această relație nu poate deveni atît de intimă cum este aceea care ne leagă de Reichul german, lipsește totuși un prilej direct pentru o neîncredere deschisă. Ministrul afacerilor externe trebuie deci să-și mențină dorința ca să evite orice ar putea trezi în Italia credința că ne-am aștepta din partea Italiei la o acțiune trădătoare. Dacă, cum s-a spus, la consfăturile cu privire la bugetul pe 5 ani al armatei și marinei nu a existat îngrijorare în privința unui război, de ce s-ar produce îngrijorarea acum, cînd Italia este angajată cu trei corpuri de armată în Tripoli? Chiar în cazul unui pesimism foarte dezvoltat, eventualitatea unui război cu Italia poate fi admisă numai în cazul cînd în anul următor s-ar produce complicații în Balcani și am urmări o politică alături de Italia, care nu ar fi de conciliat cu principiile noastre de pînă acum. Conte Aehrenthal nu crede deci în primejdia unei complicații apropiate, dar dacă s-ar ajunge acolo, ar fi prea tîrziu pentru realizarea planurilor ministrului de război, deoarece un asemenea război ar trebui dus atunci, după toate probabilitățile, încă în cursul anului următor. După terminarea chestiunii Tripoli, ar trebui să ne îndreptăm atenția, mai mult decît oricînd, asupra relațiilor germano-engleze și să observăm ce se petrece în Marea Nordului. Dacă se va ajunge acolo într-adevăr la o ruptură, se va naște întrebarea dacă există un casus foederis, dacă sintem obligați să luptăm alături de Germania și s-o apărăm împotriva Rusiei. Într-un asemenea caz fortărețele și mortierele din sud nu ne vor fi de nici un folos. Dacă situația privind Italia s-ar înrăutăți, va fi desigur de datoria sa să informeze Majestatea Sa și cele două guverne. În cazul unei conduceri

¹ Urmează discuții pe marginea unor probleme de natură financiară (nota red.).

juste a politicii externe, și fără a face caz în mod inutil de o neîncredere arătată în mod deschis Italiei, vom putea s-o scoatem destul de bine la capăt cu aceasta. Desigur că nu este posibil să considerăm Italia ca pe un prieten necondiționat, este însă în interesul monarhiei să păstrăm acest stat mai departe ca pe un aliat al nostru.

...Tratarea cerințelor în plus ale delegațiilor...

Înainte de a se trece la adoptarea rezoluțiilor cu privire la buget, președintele Consiliului de Miniștri R. ungar cere cuvântul. Oricât de neplăcut i-ar fi, trebuie să ridice o problemă în legătură cu cele apărute în ultima săptămână, pe de o parte deoarece presa le-a pus în circulație, pe de altă parte însă pentru că nu numai că nu exercită vreo influență pozitivă asupra colaborării armonioase a celor trei guverne, ci în mod regretabil provoacă exact contrariul. Vrea să vorbească deschis. În Ministerul de Război s-a organizat un birou al presei, ale cărui enunțuri nu sînt prea fericite și care au în Ungaria un efect cît se poate de dăunător asupra opiniei publice, pe cînd ar trebui tocmai să se facă tot posibilul pentru a se evita tulburarea armoniei. Nu se poate guverna în felul acesta. Poziția tuturor guvernelor este zdruncinată prin asemenea procedee, o consecință de care oamenii aceștia nu au nici o idee. Înființarea unui birou separat de presă la Ministerul de Război nu este avantajoasă și nici necesară. Este de înțeles că fiecare minister are interes să ia cunoștință de cele publicate în presă și eventual să comunice și el informații. În acest scop este suficient un birou de presă, în cazul de față acel al Ministerului de Externe, care este bine organizat și încadrat cu oameni de specialitate, care știu cum să se comporte cu ziaristii. Prin acest birou trebuie să aibă loc contactul Ministerului de Război cu presa. Mărturisește în mod deschis că nu va admite un al doilea birou de presă, adică un birou propriu al unui minister, în afară de cel al său. Atît timp cît va mai exista alt birou, va exista și primejdia să se producă consecințe de felul acestora. Ar fi deci foarte de dorit ca să dispară cît mai curînd cauza acestui fenomen supărător. Comunicatul asupra retragerii șefului statului major a făcut ca presa ungară să-și iasă în asemenea hal din fire, încît nu a putut fi ținută în friu și nici în prezent nu poate fi. Fără această publicare, chestiunea s-ar fi desfășurat foarte liniștit. Firește, el presupune că aceste publicări provin de la acest birou de presă, așa cum s-a afirmat în presă și nu a fost dezmințit. Este necesar să existe o armonie între guverne și ministere, căci altfel nu s-ar putea guverna, așa după cum a mai arătat.

Ministrul de război a răspuns că, de fapt, biroul său de presă este un birou literar. Pentru un birou de presă trebuie să existe un fond de presă, de care Ministerul de Externe dispune, dar el nu. Că biroul său ar face politică este exclus. Are două sarcini, în primul rînd să înregistreze evenimentele zilei, în măsura în care cele apărute în ziare privesc probleme militare, și în al doilea rînd să publice în cadrul armatei diverse comunicări, pentru a da lămuriri. A face mai mult decît atîta, nici nu ar fi posibil. Recunoaște că primul comunicat, care a fost complet inofensiv, a fost influențat de el, deoarece demiterea subită a șefului de stat major a produs o impresie cît se poate de penibilă în armată. A vrut doar să liniștească lucrurile, și nicidecum să influențeze situația în vreun fel.

Președintele Consiliului de Miniștri R. ungar a replicat la aceasta că înțelege prea bine că trebuie urmărite aparițiile din presă și date anumite lămuriri, dar nu trebuie făcute critici. Că emanațiile menționate nu au fost prea fericite o dovedește agitația presei. A început o discuție care nu se va sfîrși, deoarece această problemă a trezit o mare neliniște. Nimeni nu și-ar fi bătut capul și oricine ar fi socotit că este de înțeles că baronul Conrad își caută acum alt cîmp de activitate. Acum însă trebuie să ne așteptăm la discuții nesfîrșite asupra părerilor sale, din cauza cărora a demisionat, ceea ce este într-adevăr foarte neplăcut.

Președintele discută poziția contelui Khuen în problema publicațiilor recente din presă, pentru care îi este extrem de recunoscător și cu care este absolut de acord. Și el este de părere că este o situație imposibilă, cînd un minister comun lansează un comunicat fără știința celorlalți miniștri, în special fără știința ministrului casei I. și R. și al externelor. Îndată ce a auzit că Majestatea Sa l-a eliberat pe baronul Conrad din funcția sa, a discutat chestiunea cu ambele guverne, în vederea unui comunicat de orientare, era însă prea tîrziu. Primul lucru pe care îl aștepta de la colegul său, ministrul de război, și pe care trebuia să-l aștepte, era să i se adreseze lui. Ceea ce însă nu s-a întîmplat. L-ar fi tratat desigur cu cea mai mare înțelegere. Socotește că nu ar fi în situația de a rămîne la conducerea guvernului I. și R. dacă ar mai fi posibil ca comunicate ale unui minister comun să apară fără aprobarea sa prealabilă. În această privință se referă la colaborarea armonioasă a

guvernului I. și R. cu cele două guverne, care într-o asemenea problemă este de la sine înțeles. Se va pune în legătură în această privință cu ministrul de război, dorește însă să observe că ar fi fără îndoială mai bine dacă cercurile militare ar fi mai puțin active cu scrisul.

Ministrul de război explică că a fost anunțat la 11 dimineața despre demitere, cu indicația să nu menționeze în nici un fel chestiunea, deoarece Majestatea Sa dorea ca aceasta să mai fie aminată 1—2 zile. Într-adevăr nu a vorbit cu nimeni despre aceasta, nici măcar cu șeful său prezidial. Spre surprinderea sa, chiar a doua zi ziarele de dimineață au publicat informația. Atunci a socotit că este necesar să comunice presei o relatare, având în vedere atmosfera din armată. De altfel, se va conforma dorinței exprimate și ar vrea doar să adauge că ceea ce a mai apărut în plus în ziare nu provine de la el sau de la biroul său de presă. S-a luat în considerare și publicarea unei dezmințiri, dar s-a renunțat, deoarece el e de părerea, probabil justă, că orice altă discuție ar mări agitația, în parte, artificială a presei, dat fiind că și cea mai corectă dezmințire va fi tot un prilej pentru împunsături din partea acelor care urmăresc acest lucru. Ministrul de război se referă la diverse articole care se pare că provin de la un înalt general, și regretă că este calificat drept războinic, deși se afirmă că nu sintem pregătiți de război. El este străin de toate aceste articole.

Președintele și contele Khuen critică din nou că nu s-a publicat nici o dezmințire în ceea ce privește faptul că celelalte comunicări ar proveni de la Ministerul de Război, iar președintele subliniază din nou că singurul mijloc de a preveni asemenea întâmplări constă în înțelegerea pe care un ministru comun trebuie să-l aibă cu celălalt, respectiv cu ministrul de externe; iar contele Khuen accentuează că, așa cum a mai menționat, un birou de presă trebuie să fie compus din oameni de specialitate, care cunosc felul în care trebuie tratate asemenea chestiuni, ceea ce nu se poate cere unor ofițeri, de aceea biroul de presă al Ministerului de Război este de prisos, cel a Ministerului de Externe fiind suficient. Cînd nu te pricepi în asemenea lucruri, ești la cheremul unor oameni care nu ne vor binele nici unuia dintre noi. Mulțumește ministrului de război pentru lămuririle date. Neînțelegerea, dacă a existat, se datorește faptului că nu s-a produs nici o dezmințire cu privire la publicații, care inițial au fost indicate ca provenind de la Ministerul de Război și care au adus în zvon public divergențele între două ministere comune.

...Bugetul Ministerului de Externe, pregătirea tratativilor de către delegații... Aehrenthal. Günther, redactor de protocol¹.

130

1911, decembrie 12, Viena. MEMORIU SECRET AL MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE AL AUSTRO-UNGARIEI *

[...] ² Privire istorică asupra relațiilor austro-ruse...

Tocmai în momentul de față este, de altfel, de relevat una din acele situații care, conform experienței, determină de obicei Rusia la o apropiere de Monarhie. Cabinetul rus dorește o rezolvare a problemei Strimtorilor în conformitate cu interesele ruse și a adus în discuție și față de noi această temă. Cabinetul de la Viena și-a definitivat poziția față de tentativa rusă în sensul că trebuie evitată în orice caz indisponerea Rusiei și că discuțiile privind dorințele ruse pot să fie continuate. Că nu este tocmai ușor de a pune în concordanță apărarea intereselor Monarhiei cu dorința de a îmbunătăți relațiile noastre cu Rusia o arată, de altfel, dezvăluirile pe care domnul Ciaricov³ le-a făcut la Constantinopol în problema Strimtorilor. Chiar dacă trebuie considerat că ambasadorul rus s-a exprimat cu

¹ Insemnare marginală a împăratului Franz Iosif: „Am luat la cunoștință conținutul acestui protocol, Viena, 7 ianuarie 1912, Franz Iosif” (*nota red.*).

* Österreich-Ungarns A.P., doc. nr. 3095, vol. III, p. 668—670. (Originalul în limba germană).

² Conform cu originalul (*nota red.*).

³ Ambasadorul Rusiei la Constantinopol (*nota red.*).

prea mult zel, este totuși destul de limpede că concepția rusă privind rezolvarea problemei Dardanelelor pregătește un fel de tutelă rusă asupra Turciei și Balcanilor. Dacă însă se va reuși a se trece de aceste dificultăți și dacă în viitor condițiile pentru o îmbunătățire a relațiilor noastre cu Rusia se vor dezvolta în mod mai favorabil, nu trebuie pe de altă parte pierdut din vedere că, datorită opoziției anglo-germane, situația diplomatică a Rusiei este astăzi atât de avantajoasă cum nu ar fi fost posibil de prevăzut doar cu câțiva ani în urmă și că în consecință Rusia este în prezent oarecum răsfățată. Este fapt că Rusia este curtată astăzi de Anglia și de Germania. Anglia, care a tras din antanta cu Rusia doar avantaje foarte problematice și trebuie să lase să se petreacă, în special în Persia, lucruri care în nici un caz nu pot fi după gustul ei, își menține ferm antanta cu Rusia pentru a-i impune Germaniei.

Din aceleași motive, Germania, din partea sa, îi face curte Rusiei de pe vremea Potsdam-ului într-un mod nu prea reținut, fără a ține seama de poziția sa la Constantinopol și, în mod regretabil, pe seama poziției noastre în Balcani. Întrucât cu greu ar fi posibil de a participa cu succes în această întrecere, Cabinetul imperial și regal își va menține, tocmai pentru că pune mult preț pe o înțelegere sinceră cu Rusia și o colaborare armonioasă a celor două Puteri imperiale, politica sa liniștită de expectativă, eventual însă și de venire în întâmpinarea Rusiei, evitând tot ceea ce ar putea fi interpretat drept o insistență deosebită. Cît de puțin este răsplătită o asemenea atitudine atentă o arată cel mai bine ecoul neplăcut pe care l-au trezit avansurile unora dintre ziarele noastre, ca de exemplu cele ale ziarului „Vaterland“ în publicistica rusă, declarații care, printre alte ziare, au fost întimpinate cu batjocură și de „Sviet“. Și alte semne arată că atmosfera politică în Rusia nu este încă favorabilă unei apropieri de Monarhie. Astfel, de exemplu, la Petersburg se mai menține vechea metodă de a prezenta Austro-Ungaria — în contrast cu politica „nevinovată și inofensivă“ a Rusiei — ca tulburind pacea, urmărind planuri de cucerire și alte planuri egoiste. Și recente atentate cu bombe din Macedonia, care sînt de atribuit probabil unei acțiuni comune a elementelor irresponsabile italiene cu propaganda bulgară și greacă, sînt, conform unor indicații confidentiale, folosite de partea rusă în același sens — contrar celor bine știute de ei — cu tendința evidentă de a face atmosferă împotriva Monarhiei și a trezi neîncrederea Italiei. Din cele expuse mai sus asupra relațiilor noastre cu Rusia reiese, în ceea ce privește legăturile noastre cu Italia, că conform unui raționament logic, ar trebui să menținem alianța cu aceasta atît timp cît relațiile noastre cu Rusia nu vor fi ajuns într-un stadiu complet limpede. Dacă ținem seama de axioma de politică internațională, conform căreia este indicat să ai relații bune cu cît mai multe state, pentru a putea apoi, la momentul hotărîtor, alege dintre ele, atunci această axiomă este cu atît mai justă în situația cînd nu este stabilit dacă avem măcar alegerea liberă. Alianța noastră cu Italia este produsul utilității, nu o chestiune de inimă; guvernul imperial și regal, care are de înregistrat destule simptome neplăcute în atitudinea aliatului, nu își face iluzii nici în privința sincerității sentimentelor nutrite în Italia față de Monarhie; dar îndeosebi în momentul de față, cînd Italia, datorită acțiunii sale în Tripolitania, simte probabil mai mult necesitatea unor bune relații cu Monarhia și, pe baza experienței de pînă acum, se poate presupune că posesiunea africană recent cucerită de Italia îi va da încă vreme de decenii, de acum înainte, destulă bătaie de cap — există perspectiva ca relațiile noastre cu vecinul din sud să se dezvolte în mod mai normal și mai satisfăcător. Făcînd abstracție de motivele ce pledează în favoarea menținerii alianței cu Italia, datorită neclarității relațiilor noastre cu Rusia — este necesar să tratăm cu mare prudență politica noastră italiană și din cauza intereselor Germaniei, de care trebuie să ținem seama. Germania vrea pace și dorește ca conflictul, în cazul cînd nu poate fi evitat, să fie cel puțin aminat — aceasta din rațiuni militare. Dacă însă Italia ar ieși din pactul tripartit, consecința ar fi că s-ar alătura grupului de puteri rivale ale antantei. Se poate prevedea cu destulă certitudine că în acest caz Anglia nu va sta mult pe gînduri și va folosi momentul pentru a determina luarea unei hotărîri. Așa cum s-a mai arătat în cuprinsul acestei expuneri, încordarea dintre Anglia și Germania este aceea care dă situației impactul său istoric mondial. Această situație de încordare, care își manifestă efectele în toate direcțiile, ne obligă la o politică foarte atentă de observare, dar în același timp de prudență și tatonare. Chiar dacă Cabinetul I. și R. s-ar gîndi să rezolve problemele ce interesează Monarhia, în primul rînd printr-o acțiune în Italia sau în Balcani, nu ar fi posibil

să le lichideze definitiv, căci marea hotărâre despre ceea ce se va întâmpla în viitor în Europa se va produce în Vosgi și pe mărele ce scaldă coastele germane și engleze.

131

1912, martie 24, Viena. RAPORT ÎNTOCMIT DE CONTELE BERCHTOLD, PRIVIND CONVORBIREA AVUTĂ CU ÎMPĂRATUL GERMANIEI, WILHELM AL II-LEA *

Majestatea Sa împăratul Wilhelm m-a primit cu ocazia șederii sale la Viena, în trecere spre Korfu, la 23 martie, în palatul Schönbrunn. După câteva fraze introductive, prin care suveranul și-a exprimat bucuria sa pentru aspectul excelent al stăpînului nostru prea grațios și a menționat primirea cordială de care s-a bucurat, apreciind, de asemenea, și articolele de salut ale presei vieneze, Majestatea Sa a trecut la tema politică. În conflictul italo-turc căruia împăratul Wilhelm i-a prezis încă o lungă durată, Majestatea Sa vede urmarea unei greșeli regretabile a politicii italiene. Regele Victor Emanuel n-ar fi luat niciodată inițiativa pentru anexarea Tripolitaniei și Cirenaicei, el a declarat chiar în mod expres că nu vrea să-și ofere sprijinul în acest scop; ulterior a fost minat și el însă de opinia populară în această aventură și n-a mai putut rezista curentului. Acum Italia se găsește într-o acțiune costisitoare al cărui sfîrșit nu se poate prevedea. Pentru Austro-Ungaria și Germania această stare a lucrurilor nu poate fi altfel dezavantajoasă. Italia se împotmolește acum în nordul Africii, vine prin aceasta în opoziție de interese cu Franța — atît în Marea Mediterană cît și pe continentul african — și apare permanent retrasă din Marea Adriatică. Răcirea relațiilor cu Franța, pentru legarea mai strînsă a căroră domnul Barrère a luptat timp de 10 ani, cu mijloace permise și nepermise, pentru a vedea eșuate acum toate străduințele sale, trebuia în mod necesar să aibă ca urmare o apropiere mai strînsă a Italiei de Austro-Ungaria și Germania. De fapt regele Victor Emanuel i-a declarat d-lui von Kiderlen¹ că el dorește necondiționat să țină de Tripla Alianță și reînnoirea urgentă a acesteia. Observația mea că Italia se abate de la Marea Adriatică prin expansiunea sa în Tripolitania desigur numai provizoriu părea a nu fi tocmai pe gustul împăratului Wilhelm, dînsul referindu-se la o turnură destul de marcantă a atmosferei din peninsula Apenină după părăirea suveranului, unde în vremea mai nouă s-a discutat în organe mai serioase eventualitatea unei cooperări viitoare a flotei austro-ungare și italiene.

Trecînd la criza marocană, împăratul Wilhelm a accentuat în mod viu că el a considerat de la început tratativele ca o negociere de afaceri. La Paris au stat față în față două consorții bancare, dintre care una era interesată în Maroc, cealaltă în Congo, și ambele au jucat fotbal cu guvernul. „Onoarea Germaniei“ este ca în aceste negocieri să nu fie deloc angajată. Această concepție el a păstrat-o de-a lungul întregii crize, oricît de gălăgioasă și vehementă a devenit opinia publică în Germania. Publicul a ridicat adesea pretenții, lasă însă altora răspunderea. Germania n-a pierdut nimic prin faptul că a lăsat Franței nuca marocană în care francezii trebuie să-și rupă acum dinții. Misiunea lordului Haldane la Berlin, Majestatea Sa a caracterizat-o ca o încercare eșuată de apropiere anglo-germană, care însă prin aceasta nu trebuie să fie considerată ca înmormîntată. Suveranul nutrește ideea ca în locul unei înțelegeri relative la înarmările pe apă și pe uscat să facă să apară una pe terenul politic. Prima este exclusă, deoarece el a declarat că nu vrea să se amestece nimeni în problemele armatei și flotei. O explicație privitoare la problemele politice i se pare lui însă de domeniul posibilității. Anglia are în lume rivali mult mai serioși decît Germania. Aceștia sînt Japonia și America. Se va putea găsi aici o solidaritate de interese, care i-ar permite Ger-

* Österreich-Ungarns A.P., doc. nr. 3394, vol. IV, p. 59—62 (originalul în limba germană). Convorbirea a avut loc la palatul Schönbrunn, la 23 martie 1912 (nota red.).

¹ Secretar de stat pentru afacerile străine al Germaniei (nota red.).

maniei să aducă Anglia de partea sa și cu aceasta mai aproape de Tripla Alianță. Dacă însă ar putea reuși o înțelegere, ar cădea orice velleitate de restrângere sau limitare a înarmărilor. Majestatea Sa are în orice caz intenția să abordeze mai de aproape ideea. Apare însă, în orice caz, discutabil dacă cu actualii bărbați de stat englezi care sînt în cea mai mare parte avocați, de aceea proști politicieni, s-ar putea face ceva. Cu un bărbat de stat conservator de talie mare, cum a fost Salisbury, chestiunea ar fi mai ușoară. Deocamdată, împăratul l-a familiarizat pe lordul Haldane cu concepțiile sale. Spre marea lui surprindere este chestionat de la Londra dacă eventual ar putea fi inclusă și Franța, la care suveranul a răspuns aprobînd. Aș vedea bucuros „capetele infierbîtate de la Paris — spuse Majestatea Sa — cînd va veni Anglia cu o astfel de propunere!”. De altfel Franța este — după părerea împăratului Wilhelm — oarecum plictisită de tutela engleză și poate că ar ajunge să adere la o combinație concepută pe baze largi. Prin aceasta pacea Europei ar fi asigurată pentru ani îndelungași și Europa s-ar putea îndrepta unită spre marile probleme ale Extremului Orient. Într-un mod amănunțit împăratul Wilhelm a discutat după aceea condițiile din China și pericolul penetrației economice și politice a Japoniei în Imperiul de mijloc. „La ce ne folosesc nouă Africa de vest și de est — așa s-a exprimat suveranul —, cu o populație neagră fără exigențe culturale, fără pretenții în ce privește tehnica noastră modernă, fără putere de cumpărare pentru industria noastră“. Cu totul altfel este în ce privește China, care devine an de an o piață tot mai absorbantă pentru articolele epocii moderne, care construiește căi ferate și canale, are o populație ce numără sute de milioane și este capabilă de dezvoltare și se găsește antrenată în procesul de întinerire a vechii sale civilizații. Dacă i-ar reuși Japoniei să cucerească China economic și poate și politic, nota va trebui să o plătească Europa.

Situația în Orientul Apropiat, împăratul german o judecă într-un mod optimist. Rusia nu are nici un chef să pună pe tapet problema Balcanică. Deja teama de reizbucnirea revoluției exclude o astfel de politică. Sfaturile înțelepte pe care le-a primit regele Muntenegrului la Petersburg au căzut pe un sol roditor și prin aceasta apare exclus un element de neliniște din Peninsula. Pe lângă aceasta, Rusia are multe de făcut în răsăritul îndepărtat și mijlociu. De-a lungul frontierei mongole se ridică lucrări de fortificații costisitoare și se fabrică mijloace de comunicații strategice. În Persia de nord sînt concentrate trupe pentru a respinge înaintarea turcilor care au pătruns pînă la Urmia. Cum ar putea fi atunci Rusia în stare să vrea să apară tulburătoare în Balcani? Demiterea recentă a d-lui Ciaričov din postul de ambasador la Constantinopol, Majestatea Sa o vede ca o confirmare a acestei concepții. În legătură cu considerațiile privitoare la politica Rusiei de după războiul japonez, împăratul Wilhelm a menționat „frumosul moment“ al anexării Bosniei și Herțegovinei. Aceasta a fost o punere în scenă măreață, care a demonstrat în lumea întreagă forța vitală ce caracterizează Tripla Alianță și a arătat cum — potrivit unui cuvînt al lui Bismarck — „popoarele Monarhiei austro-ungare sînt solidare cînd împăratul Francisc Iosif incalecă calul“.

La sfîrșitul audienței, Majestatea Sa m-a concediat în modul cel mai cordial cu cuvintele: „eu sper că ne vom înțelege bine între noi. Cît mă privește, puteți conta pe mine!“.

În legătură cu aceasta mai trebuie menționată o scurtă convorbire pe care am avut-o în aceeași zi, după masa din castelul Schönbrunn, cu ministrul plenipotențiar baron von Jenisch, care îl însoțea pe împăratul german, convorbire în cursul căreia poate mai mult decît a permis să se constate din cuvintele Majestății Sale a reieșit suita de idei a factorilor decisivi de la Berlin. Numitul diplomat german mi-a adresat cele mai calde salutări ale cancelarului imperial von Bethmann-Hollweg și ale secretarului de stat von Kiderlen-Wächter, adăugînd că este însărcinat să-mi dea cea mai formală asigurare că la Potsdam nu s-a încheiat nici un acord între guvernul german și cel rusesc, care să nu fi fost comunicat și cabinetului de la Viena. De aceea se speră că nu există nici un fel de indispoziție la Viena din cauza întrevederii de la Potsdam, pentru care după cele spuse n-ar exista nici cel mai mic motiv. Și mai clar a devenit baronul von Jenisch în străduințele sale de a lovi cuiul în cap cînd, după aceea, a asigurat că „tratativele“ privitoare la realizarea unui acord între Austro-Ungaria și Rusia trebuie să fie salutat desigur cu bucurie; o valoare deosebită ar avea însă un acord rezultat din aceasta dacă ar fi

inclusă și Italia, prin care apoi, în caz de diferențe de păreri, două părți s-ar opune celei de a treia !. În replica mea m-am limitat să remarc față de von Jenisch că exemplul de calcul elaborat de el în cazul dat ar putea să aducă și o altă soluție decât cea apărută lui în momentul de față.

132

1912, iulie 8—9, Viena. PROTOCOLUL CONSILIULUI DE MINIȘTRI
PENTRU AFACERILE COMUNE AL AUSTRO-UNGARIEI,
ȚINUT LA VIENA, SUB PREȘEDINȚIA MINISTRULUI CASEI I. R.
ȘI DE EXTERNE, CONTELE BERCHTOLD *

Prezenți : Primul ministru regal maghiar von Lukács, ministrul I. și R. de interne dr. baron von Heinold ca reprezentant al primului ministru I. și R., ministrul de război I. și R. general de infanterie cavaler von Auffenberg, ministrul de finanțe comun I. și R. cavaler von Bilinski, ministrul de finanțe I. și R. von Zaleski, ministrul de finanțe regal maghiar dr. Teleszky, comandantul de marină I. și R. amiralul conte Montecuccoli, șeful Statului Major I. și R. general-locotenent Schemua.

Redactor al protocolului : Consilierul aulic și ministerial cavaler von Günther.

Obiectul : Proiectul de buget comun pentru anul 1913.

Președintele deschide ședința la orele 10¹/₂ dimineața, cu expunere generală asupra situației externe, în care arată că expunerea de ansamblu pe care a conceput-o contele Aehrenthal în conferința ministerială din 6 decembrie 1911, s-a ocupat în principal de războiul italo-turc, precum și de antagonismul anglo-german și de crizele viitoare derivate de acesta din urmă. De atunci conflictul dintre Italia și Turcia nu numai că nu a găsit o încheiere ; perspectivele pentru desfășurarea viitoare sînt astăzi mult mai nefavorabile decât era cazul atunci. Acțiunea de pace începută din inițiativă rusească a suferit un eșec complet din cauza diferendelor de neîmpăcat ieșite la iveală îndeosebi în ceea ce privește problema suveranității. Italia este legată prin legea referitoare la proclamarea suveranității, Turcia pe de altă parte nu poate renunța la suzeranitate asupra ambelor provincii, fără pericolul de a provoca revolta în propria sa țară, și anume atît în teritoriile turcești cit și în cele arabe. Continuarea încercărilor de mediere a fost fără perspective în aceste împrejurări, cu atît mai mult că inițiativa rusească ar fi făcut de la bun început mediația odioasă în ochii guvernului turc. Cu eșecul acțiunii de mijlocire a coicis extinderea operațiunilor navale italiene la Marea Egee, prin care războiul a intrat într-un stadiu mai serios. Ținînd seama de pericolele ce au putut rezulta din această acțiune pentru liniștea din Balcani, guvernul I. și R. și-a orientat strădaniile în a determina guvernul italian să limiteze de fapt operațiunile militare ale Italiei în Marea Egee și să renunțe la ocuparea insulelor mai nordice ale Arhipelagului, precum și la o acțiune contra Dardanelelor. Rezervele formulate pentru ultimele două eventualități ale guvernului italian nu și-ar fi pierdut efectul dorit. Deocamdată s-a renunțat la acțiunea plănuită și în schimb au fost reluate operațiunile războinice din Libia. În Italia a fost însă decisivă în ultimă instanță opinia publică ; de aceea nu poți să nu fii îngrijorat că continuarea acțiunii în Orientul Apropiat i s-ar putea impune guvernului italian și contra voinței sale. Deja prin ocuparea de pînă acum a insulelor locuite de creștini s-a creat o situație dificilă în sensul că prin aceasta s-a trezit panhelenismul și revenirea, la vremea sa, a acestor teritorii va constitui o problemă spinoasă. O continuare a acțiunii italiene va duce însă, după toate probabilitățile, la consecințe dintre cele mai fatale. Apariția trupelor italiene pe insulele nordice sau forțarea Dardanelelor de către flota italiană ar putea să dea semnalul pentru o ridicare generală în Balcani. Tarele armatei turce ieșite la iveală sub forma rebeliunilor din ultimele zile păreau destinate tocmai să trezească pofta de acțiune a statelor balcanice. Pentru monarhia austro-ungară ar rezulta, în cazul unei con-

* Österreich-Ungarns A. P., doc. nr. 3612, vol. IV, p. 254—257 (originalul în limba germană).

flagrații balcanice, necesitatea de a înmulți posturile de pe frontiere pentru ca în acest mod să poată apare ca un factor de putere și să împiedice astfel să se ia, fără ca ea să fie întrebă, dispoziții privitoare la domeniile ce o interesează mai îndeaproape pe ea, ale expansiunii economice.

Trecînd la relațiile anglo-germane, contele Berchtold a remarcat că opoziția dintre ambele țări n-a suferit în ultimele luni nici o schimbare esențială. Încercarea lordului Haldane¹ de a realiza un compromis privitor la programul flotelor a eșuat. Înarmările vor fi continuate de ambele părți cu același exces de zel. La rivalitățile mai profunde ale ambelor națiuni, șansele reușitei ideii susținute de împăratul Wilhelm de a iniția înțelegerea cu Anglia, pe un alt teren, pe cel politic, sînt foarte mici. Mult mai probabil este că nu se va putea evita cazul de conflict prognosticat și de contele Aehrenthal. Deosebit de nefavorabil este influențată evoluția relațiilor anglo-germane de împrejurarea că opinia publică din Franța este în așa măsură iritată contra Germaniei din timpul crizei marocane, din anul trecut, cum nu a mai fost cazul din anii '70. În conferința ministerială de anul trecut, primul ministru regal maghiar exprimase dorința ca relațiile dintre Austro-Ungaria și Rusia să se poată dezvolta cît se poate de pline de încredere. De astă dată contele Berchtold poate da asigurarea că și preocuparea sa este de a adînci cît se poate luarea de contacte cu cabinetul de la Petersburg. În această privință un anumit capital de încredere personală îi poate fi de folos, aceasta rezultînd din relațiile amicale pe care le are cu bărbații de stat ruși de seamă. Pe de altă parte nu trebuie să uităm totuși că acestei strădanii îi stau în cale dificultăți serioase. Acestea sînt îndeosebi politica rutenă urmărită în vremea din urmă de Monarhie și politica Balcanică tradițională a Rusiei. El recunoaște deplin că este o imposibilitate să li se refuze la 4 milioane de cetățeni ruteni principiile egalei îndreptățiri și elementele culturii naționale, numai fiindcă Rusia vede în apăsarea aceleiași naționalități un postulat al rațiunii de stat. Trebuie să se conteze însă cu aceea că, potrivit concepției rusești, în urma politicii rutene practică aici sînt ridicați 30 milioane de ruteni ruși contra guvernului central rusesc și, prin aceasta, e zdruncinat din temelii sistemul de stat rusesc de astăzi. Că aceste condiții nu numai că împiedică apropierea în acest moment, ci ascund și material ușor inflamabil, nu este nevoie să se demonstreze mai de aproape. Cît privește politica Balcanică rusească se poate găsi în orice caz în momentul de față o liniștire în ideea că Rusia evită, la fel ca și Austro-Ungaria, o complicație. În cazul totuși că s-ar produce așa ceva contrar voinței Austro-Ungariei, Rusia — în această privință nu trebuie să-și facă nici o iluzie — va adopta în primul rînd ca stea conducătoare propriile sale interese tradiționale, care, după cum se știe, nu evoluează paralel cu acelea ale Monarhiei. Contele Berchtold ar dori să rezume cele spuse în sensul că la orizontul politicii externe a Austro-Ungariei se pot zări mai multe puncte negre, în fața cărora a închide ochii ar fi o ușurință și o lipsă de conștiință condamnată. Acestea sînt anume: 1. desfășurarea în continuare a războiului italo-turc; 2. rivalitatea anglo-germană, accentuată prin antagonismul: Franța contra Germaniei; 3. piedicile de politică internă și externă ce stau în calea unei apropieri a Austro-Ungariei față de Rusia. Fiecare din aceste momente poate pune Monarhia la un moment dat în fața necesității de a trebui să recurgă la ultima ratio, fie pentru a-și proteja propriile interese vitale, fie pentru a-și satisface obligațiile de alianță. Sarcina diplomației va fi firește să prevină pe cît se poate ca să se ajungă la o astfel de nenorocire. Diplomația este însă condamnată la neputință dacă nu găsește un sprijin într-o forță de apărare adecvată, o armată gata să lupte și o marină pregătită de război. Atunci Monarhia ar putea fi pusă ușor în fața alternativei penibile: fie să înfrunte riscul de a se expune unui conflict ce ar putea duce la un cataclism, fie să dea înapoi cu certitudinea de a abdica prin aceasta ca factor de putere independent și de a se prăbuși în competiția marilor puteri. De aceea el trebuie să adreseze apelul stăruitor către ambele guverne: să binevoiască a apropia cît se poate de complet creditele cerute de administrația militară și de comanda-mentul marinei. [...] ².

¹ Ministrul de război al Marii Britanii (nota red.).

² În continuarea discuțiilor au avut loc delibărări privitoare la proiectul de buget, precum și la dotarea armatei și flotei. Pe marginea textului există următoarea însemnare a împăratului Franz Iosif: „Am luat la cunoștință conținutul acestui protocol. Bad Ische, 7 septembrie 1912. Franz Iosif” (nota red.).

133

**1913, iulie 12/26, Berlin. TELEGRAMA MINISTRULUI
PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI ÎN GERMANIA, BELDIMAN,
ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE,
T. MAIORESCU ***

Berlin, 12/26 iulie 1913

Secretarul de Stat m-a rugat să exprim Excelenței Voastre toată mulțumirea că Conferința de la București se va întruni în curând. Guvernul Imperial, doritor mai ales să vadă reușite toate eforturile României pentru stabilirea unei păci definitive între statele balcanice, crede că cu cât vom întrebuința mai puțin influențe străine în gresile deliberări ce vor începe, cu atât reușita va fi asigurată. Nu vom putea fi supărați pe Grecia și Serbia că n-au voit să consimtă a suspenda ostilitățile, fără să se asigure în același timp de baza preliminarilor, ceea ce de altfel pare mai avantajos pentru sarcina României.

Beldiman

134

**1913, iulie 18/31, Paris. TELEGRAMA MINISTRULUI
PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA PARIS, AL. EM. LAHOVARY,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU ****

Paris, 18/31 iulie 1913

Domnule președinte al Consiliului,

Veștile sosite din București la Ministerul Afacerilor Străine au făcut aici cea mai bună impresie. D-l Pichon¹, pe care l-am văzut ieri, m-a însărcinat să felicit guvernul român pentru înțelepciunea, moderațiunea și abilitatea cu care a știut să lucreze la restabilirea păcii, cât și la protecțiunea și apărarea intereselor României în conflictul balcanic.

Suspendarea luptelor pe timp de cinci zile, venită tocmai la timp, dă speranța unei apropiate încheieri a păcii. Chestiunea Adrianopolului va rămâne deschisă și aranjarea ei este întrevăzută în toate felurile.

Al. Em. Lahovary

135

**1913, iulie 23/august 5, Paris. TELEGRAMA LUI AL. EM. LAHOVARY,
MINISTRUL PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA PARIS,
CĂTRE T. MAIORESCU, MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE *****

Paris, 23 iulie/5 august 1913

Guvernul Republicii continuă să intervină pe lângă Marile Puteri, pentru ca să asigure respectul integral al clauzelor Tratatului care va fi semnat la București, contra unei revizuii totale sau parțiale din partea Europei.

* Cartea verde. Documente diplomatice, București, 1913, doc. nr. 265, p. 249. În perioada 28 martie 1912 — 4 ianuarie 1914, Titu Maiorescu a fost președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor străine (*nota red.*).

** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 267, p. 250.

¹ Ministrul afacerilor străine al Franței (*nota red.*).

*** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 268, p. 251.

D-l Pichon a făcut tot posibilul ca să spulbere, în privința aceasta, toate iluziunile guvernului bulgar. [...] ¹

Al. Em. Lahovary

136

1913, iulie 24/august 6, Londra. **TELEGRAMA MINISTRULUI
PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI ÎN MAREA BRITANIE
ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU ***

Londra, 24 iulie/6 august 1913

Organele principale ale presei engleze salută cu mare satisfacție încheierea păcii din București și felicită călduros România și pe Majestatea Sa regele Carol, căruia i se datorește acest fericit rezultat. Europa datorează recunoștință României spune „Times“, pentru tăria cu care a impus soluțiunea și pentru moderațiunea cu care a fixat propriile ei cereri.

Mișu

137

1913, iulie 26/august 8, Viena. **RAPORTUL
MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI
ÎN AUSTRO-UNGARIA, E. MAVROCORDAT,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU ****

Viena, 26 iulie/8 august 1913

Domnule președinte al Consiliului,

Toată presa austriacă aduce omagii autorității, dexterității și repeziciunii cu care, într-un scurt interval de opt zile, guvernul român a reușit să producă încheierea unui Tratat de Pace între beligeranții din Peninsula Balcanică. Se bucură de a vedea astfel sfârșit o stare de lucruri atât de penibilă și dăunătoare în acelaș timp intereselor țărilor din vecinătatea teatrului ostilităților [...] ².

Ambasadorul Germaniei crede că o revizuire a tratatului din București, idee care de altfel nu este împărtășită în Germania, nu va putea modifica hotărârile luate la conferința păcii din București [...] ².

Din tot reiese că, la urma urmei, totul se va mărgini la câteva dorințe platonice și fără mare însemnătate.

În tot cazul rectificarea frontierei noastre nu va fi pusă de loc în cauză ; și numai câteva chestiuni ca aceea a Cavallei, sau a rectificării noii frontiere sirbo-bulgare, într-un înțeles mai favorabil bulgarilor, vor putea fi discutate.

Edg. Mavrocordat

¹ Conform cu originalul (*nota red.*).

* Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 271, p. 252.

** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 272, p. 253.

² Conform cu originalul (*nota red.*).

138

1913, iulie 26/august 8, Berlin. **TELEGRAMA**
MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA BERLIN,
A. BELDIMAN, ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE,
T. MAIORESCU *

Berlin 26 iulie/8 august 1913

Guvernul Imperial felicită călduros pe Excelența Voastră pentru încheierea
 păcii din București, pe care o consideră ca definitivă.

Beldiman

139

1913, iulie 26/august 8, Paris. **TELEGRAMA MINISTRULUI**
PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA PARIS, AL. EM. LAHOVARY,
ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU**

Paris 26 iulie/8 august 1913

Aflai acum că ministrul Franței la București a fost însărcinat să solicite o
 audiență Majestății Sale regelui pentru a exprima Majestății Sale felicitările pre-
 ședintelui Republicii și guvernului francez pentru fericitul sfârșit al negociațiu-
 nilor păcii.

Al. Em. Lahovary

140

1913, iulie 28/august 10, București.
TRATATUL DE PACE DE LA BUCUREȘTI (A) ;
PROTOCOL ANEXĂ LA ARTICOLUL II AL TRATATULUI (B) ***

A

MAJESTĂȚILE LOR REGELE ROMÂNIEI, REGELE GRECILOR, REGELE
 MUNTENEGRULUI și REGELE SERBIEI, de o parte, și MAJESTATEA SA REGELE
 BULGARILOR, de altă parte, însuflețiți de dorința de a pune capăt stării de război
 care există în prezent între țările LOR respective, voind, dintr-un sentiment de
 ordine, să stabilească pacea între popoarele LOR atât de mult încercate, au hotărât
 să încheie un tratat de pace definitiv. MAJESTĂȚILE LOR pomenite mai sus au
 numit, în acest scop, următorii plenipotențieri :

MAJESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI :

Excelența Sa domnul Titu Maiorescu, președintele Consiliului SĂU de mi-
 niștri, ministru al afacerilor străine ;

Excelența Sa domnul Alexandru Marghiloman, ministrul SĂU de finanțe ;

Excelența Sa domnul Take Ionescu, ministrul SĂU de interne ;

Excelența sa domnul C. G. Dissescu, ministrul SĂU al cultelor și al instruc-
 țiunii publice ;

General de divizie adjutant C. Coandă, inspector general al artileriei, și

Colonelul C. Christescu, sub-șef al marelui stat major al armatei SALE.

* Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 275, p. 256.

** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 276, p. 256.

*** Cartea verde, București, 1913, p. 261—270.

MAJESTATEA SA REGELE GRECILOR :

Excelența Sa domnul Elefterios Veniselos, președintele consiliului SĂU de miniștri, ministru de război ;

Excelența Sa domnul Dumitru Panas, ministru plenipotențiar ;

Domnul Nicolae Politis, profesor de drept internațional la Universitatea din Paris ;

Căpitan Ath. Exadactylos ;

Căpitan C. Pali.

MAJESTATEA SA REGELE MUNTENEGRULUI :

Excelența Sa generalul Serdar Yanko Vucotici, președintele consiliului SĂU de miniștri, ministru de război, și domnul Ion Matanovici, fost însărcinat cu afaceri al Muntenegrului la Constantinopol.

MAJESTATEA SA REGELE SERBIEI :

Excelența sa domnul Nicolae Pasici, președintele consiliului SĂU de miniștri, ministru al afacerilor străine ;

Excelența sa Mihail G. Ristici, trimisul SĂU extraordinar și ministru plenipotențiar la București ;

Excelența Sa domnul doctor Miroslav Spalaicovici, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar ;

Colonelul K. Smilianici, și locotenentul colonel D. Calafatovici.

MAJESTATEA SA REGELE BULGARILOR :

Excelența Sa domnul Dimitri Toncef, ministrul SĂU de finanțe ;

Generalul maior Ivan Ficef, șef de stat major al armatei SALE ;

Domnul Sava Ivanciof, doctor în drept, fost vice-președinte al Sobraniei ;

Domnul Simion Radef, și locotenentul-colonel de stat major Constantin Stanciof.

Care după propunerea guvernului regal al României, s-au întrunit în conferință la București, întăriți cu depline puteri, găsite în regulă.

Dim fericire s-au înțeles și au convenit cele ce urmează :

ARTICOLUL ÎNȚII

Cu începere din ziua schimbului ratificării acestui tratat, pace și prietenie va domni între MAJESTATEA SA REGELE ROMÂNIEI, MAJESTATEA SA REGELE GRECILOR, MAJESTATEA SA REGELE MUNTENEGRULUI, MAJESTATEA SA REGELE SERBIEI ȘI MAJESTATEA SA REGELE BULGARILOR, între moștenitorii și urmașii LOR, statele LOR și supușii respectivi.

ARTICOLUL II

Între regatul Bulgariei și regatul României, vechea graniță între Dunăre și Marea Neagră este, în conformitate cu procesul-verbal încheiat de delegații militari respectivi și anexat la Protocolul No. 5 din 22 Iulie (4 August) 1913 al Conferinței din București, rectificată în modul următor :

Noua graniță va porni de la Dunăre, din sus de Turtucaia ca să ajungă în Marea Neagră la miazăzi de Ekrene.

Între aceste două puncte externe, linia graniței va urma traseul indicat pe hărțile 1/100.000 și 1/200.000¹ ale statului major român și după descrierea anexată acestui articol.

E hotărât înțeles că Bulgaria va dărîma, cel mai târziu într-un răstimp de doi ani, lucrările fortificațiilor existente și nu va construi altele la Rusciuk, la Șumla, în părțile intermediare, și într-o zonă de douăzeci kilometri împrejurul Balicului.

O comisiune mixtă, compusă din reprezentanții celor două Părți contractante, în număr egal din ambele părți, va fi însărcinată, ca, în 15 zile care vor urma după semnarea acestui Tratat, să execute la fața locului traseul noii granițe, conform stipulațiilor precedente. Această comisiune va prezida la împărțirea proprietății imobiliare și capitalurilor care pînă acum au aparținut în comun județelor, comunelor, sau comunităților de locuitori despărțiți prin noua linie de graniță. În caz de

¹ Nu se publică (nota red.).

neînțelegere asupra traseului și asupra măsurilor de execuțiune, cele două Părți contractante se obligă a se adresa unui al treilea guvern amic pentru a-l ruga să desemneze un arbitru, a cărui deciziune asupra punctelor în litigiu va fi considerată ca definitivă.

ARTICOLUL III

Între regatul Bulgariei și regatul Serbiei, granița va urma, conform procesului verbal încheiat de către delegații militari respectivi și anexat la Protocolul No. 9 din 25 Iulie (7 August) 1913 al Conferinței din București, următorul traseu :

Linia de graniță va pleca de la vechea graniță, din culmea Patarica, va urma vechea graniță turco-bulgară și linia de despărțire între Vardar și Struma, cu excepțiunea că adinca vale a Strumiței să rămână pe teritoriul sîrb ; ea va merge pînă la muntele Belasica, unde se va împreuna cu granița bulgaro-greacă. O descripție detaliată a acestei granițe și traseul pe harta 1/200.000 a statului major austriac, sînt anexate articolului de față¹.

O comisiune mixtă, compusă din reprezentanții celor două părți contractante, în număr egal din ambele Părți, va fi însărcinată, în cele 15 zile care vor urma de la semnarea acestui Tratat, să execute pe teren traseul noii granițe conform stipulațiunilor precedente.

Această comisiune va prezida la împărțirea proprietății imobiliare și capitalurilor care pînă acum au aparținut în comun județelor, comunelor sau comunităților locuitorilor despărțiți de noua graniță. În caz de neînțelegere asupra traseului și măsurilor de execuțiune, cele două Părți contractante se obligă a se adresa unui al treilea guvern amic pentru a-l ruga să desemneze un arbitru a cărui deciziune asupra punctelor în litigiu să fie considerată ca definitivă.

ARTICOLUL IV

Chestiunile relative la vechea graniță sirbo-bulgară vor fi regulate după înțelegerea stabilită între cele două Părți contractante, constatată în protocolul anexat articolului de față.

ARTICOLUL V

Între regatul Greciei și regatul Bulgariei, granița va urma conform procesului verbal încheiat de către delegații militari respectivi și anexat la Protocolul No. 9 din 25 Iulie (7 August) 1913 al Conferinței din București, următorul traseu :

Linia de graniță va pleca de la noua graniță bulgaro-sirbă pe creasta Belasica Planina pentru a ajunge la vărsarea Mestei în Marea Egee.

Între aceste două puncte extreme, linia de graniță va urma traseul arătat pe harta 1/200.000 a statului major austriac¹ și după descrierea anexată articolului de față.

O comisiune mixtă, compusă din reprezentanții celor două Părți contractante, în număr egal din ambele Părți, va fi însărcinată, în cele 15 zile care vor urma de la semnarea acestui Tratat, să execute pe teren traseul graniței, conform stipulațiilor precedente.

Această comisiune va prezida la împărțirea proprietății imobiliare și capitalurilor care pînă acum au aparținut în comun județelor, comunelor sau comunităților locuitorilor despărțiți de noua graniță. În caz de neînțelegere asupra traseului și măsurilor de execuțiune, cele două Părți contractante se obligă a se adresa unui al treilea guvern amic pentru a-l ruga să desemneze un arbitru a cărui deciziune asupra punctelor în litigiu să fie considerată ca definitivă.

Rămîne bineînțeles că Bulgaria chiar de acum renunță la orice pretențiune asupra insulei Creta.

ARTICOLUL VI

Cartierele generale ale armatelor respective vor fi îndată înștiințate de semnarea prezentului Tratat. Guvernul bulgar se obligă a-și pune armata sa, chiar a doua zi după această semnare, pe picior de pace. El va trimite trupele în garnizoanele lor, unde se va proceda, în cel mai scurt timp, la trimiterea rezervelor la vatră.

¹ Nu se publică (nota red.).

Trupele a căror garnizoană se găsește situată în zona de ocupație a uneia din Părțile contractante vor fi trimise în alt loc pe teritoriul bulgar și nu vor putea să-și ia garnizoanele obișnuite, decât după ce se va evacua zona de ocupațiune sus pomenită.

ARTICOLUL VII

În timpul ocupației teritoriilor bulgare, diferitele armate vor avea dreptul să rechiziționeze, plătind în numerar.

Vor avea dreptul să întrebuițeze căile ferate la transportul trupelor și aprovizionărilor de orice natură, fără nici o indemnizație pentru autoritatea locală.

Bolnavii și răniții vor fi sub îngrijirea ziselor armate.

ARTICOLUL IX

Îndată după schimbul ratificărilor prezentului Tratat, toți prizonierii de război vor fi în mod reciproc predați.

Guvernele Înalțelor Părți contractante vor desemna fiecare Comisari speciali însărcinați să primească prizonierii.

Toți prizonierii aflați în puterea unui guvern vor fi eliberați comisarului guvernului căruia aparțin sau reprezentantului său autorizat, la locul care va fi fixat de părțile interesate.

Guvernele Înalțelor Părți contractante vor prezenta reciproc unul altuia, cât mai curînd după remiterea prizonierilor, o socoteală de cheltuielile ce le-a făcut pentru îngrijirea și întreținerea prizonierilor, de la data prinderii sau a predării pînă la aceea a morții sau remiterii. Se va face o compensație între sumele datorate de Bulgaria fiecăreia din Înaltele Părți contractante și de acelea datorate de acestea Bulgariei, iar diferența va fi plătită guvernului creditor imediat după facerea socotelilor de mai sus.

ARTICOLUL X

Acest Tratat va fi ratificat și ratificările se vor schimba la București în termen de 15 zile sau mai curînd dacă se poate.

Pentru care, Plenipotențiarii respectivi l-au semnat și au pus pecetea lor.

Făcut la București, în a douăzeci și opta zi a lunii iulie (a zecea zi a lunii august) în anul o mie nouă sute treisprezece.

Semnați :

PENTRU ROMÂNIA :

(L.S.) T. Maiorescu
Al. Marghiloman
Take Ionescu
C. G. Dissescu
General Adjutant Coandă
Colonel Christescu

PENTRU GRECIA :

(L.S.) E. K. Veniselos
D. Panas
N. Politis
Căpitan A. Exadactylos
Căpitan C. Pali

PENTRU MUNTENEGRU :

(L.S.) General Serdar I. Vukotici
Y. Matanovici

PENTRU SERBIA :

Nik. P. Pasici
M. G. Ristici
M. Spalacovici
Colonel Smilianovici
Lt. colonel D. Calafatovici

PENTRU BULGARIA :

(L.S.) D. Toncef
General Ficel
Dr. S. Ivanciof
S. Radef
Lt. colonel Stanciof

Pentru conformitate cu originalul
A. Pisoski
Filitti

B.

PROTOCOL
ANEXAT LA ARTICOLUL II AL TRATATULUI DIN
BUCUREȘTI DIN DOUĂZECI ȘI OPT IULIE (ZECE
AUGUST) UNA MIE NOUĂ SUTE TREISPREZECE.

DESCRIȚIUNEA ȘI ALINIAREA TRASEULUI NOII
FRUNTARII BULGARO-ROMÂNE

Traseul fruntariei așa cum este însemnat pe harta 1/200.000¹ urmează liniile sau punctele caracteristice pământului ca : văi, vilcele, culmi, povirnișuri etc. Între sate urmează mijlocul spațiului ținind pe cât este posibil liniile naturale.

I. TRASEUL GENERAL

Traseul general pleacă de la Dunăre la înălțimea intervalului care desparte cele două insule așezate la nord-estul iezzerului Kalimok.

RĂMÂNE BULGARIEI

Satele :

Breslen
 Kiutiucli
 Giuvdze
 Nastradin
 Kascilar
 Kaslakoi
 Zeferler
 Kara Kozalar
 Iunuslar
 Seremetkoi
 Ieni Balabanlar
 Salladin
 Kadir
 Iucli
 Ferhatlar
 Saltiklar
 Coban Nasuf
 Sarvi
 Mahmusli
 Kuciuk Ahmed
 Bestepe
 Peceli
 Burhanlar
 Kisildzilar
 Giokee Diolliuk
 Kaputsi Mahle
 Korkut
 Canlar
 Emirovo
 Semat
 Botiove (Iusenli)
 Kara Bunar
 Ermenli
 Krumovo
 (Kumludsa grn)
 Ieni Mahle
 Vlahlar
 Klimentovo (Kapakli)
 Dis Budac
 Bel Monastir (Mon Aladza)

RĂMÂNE ROMÂNIEI

Satele :

Tiurk Smil
 Sianovo
 Hadsifaclar
 Kovandsilar
 Mezim Mahle
 Kara Mehmetler
 Saliher
 Kioze Abdi
 Kanipe
 At Serman
 Ova Serman
 Omurdsa
 Taslimah
 Rahman Asiklar
 Ibriam Mahla
 Cirekci
 Kara Kadilar
 Kili Kadi
 Trubcular
 Ehisce
 Vladimirovo (Deli Osmanlar)
 Serdimen
 Kadiievo
 Novo Botiovo
 Saridsa
 Balidsa
 Kuiudsuc
 Mustafa Beiler
 Causkioi
 Ekrene

¹ Nu se publică (nota red.).

141

1913, iulie 28/august 10, Petersburg.

**TELEGRAMA MINISTRULUI PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI LA
PETERSBURG, NANO, ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR
STRĂINE, T. MAIORESCU ***

Petersburg, 28 iulie/10 august 1913

D-nul Sazonov mi-a comunicat via mulțumire ce i-a exprimat Majestatea Sa Împăratul pentru fericitul sfârșit al Conferinței din București, chemată să înalțe prestigiul României și să mărească încă popularitatea Dinastiei sale.

Nano

142

**1913, iulie 30/august 12, Roma. TELEGRAMA ÎNSĂRCINATULUI
CU AFACERI AL ROMÂNIEI ÎN ITALIA, PENESCU,
ADRESATĂ MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU****

Roma, 30 iulie/12 august 1913

Cred a ști că atît la Consulta, cît și în presa italiană domnește o mare satisfacție, pentru încheierea păcii și recunoaște că fericitul sfârșit al negocierilor la Conferința păcii din București se datorește în mare parte spiritului de solidaritate și moderațiune, precum și atitudinii hotărîtă a României. Iar în ceea ce privește revizuirea Tratatului din București de către Marile Puteri, guvernul italian, după ceea ce mi s-a spus la Consulta, n-a luat încă o hotărîre definitivă, din cauza divergenței de păreri ce există asupra acestui subiect. De altfel, este puțin probabil, a adăugat secretarul general, ca revizuirea să se facă, din cauza noilor greutăți internaționale pe care ar putea să le aducă și mai ales din cauza imposibilității de a executa hotărîrile pe care eventual le-ar lua Puterile după revizuire.

Penescu

143

**1913, iulie 31/august 13, Viena. TELEGRAMA CONTELUI BERCHTOLD
CĂTRE LEGAȚIA AUSTRO-UNGARIEI LA BUCUREȘTI
PENTRU A FI COMUNICATĂ
MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL ROMÂNIEI *****

Indeminearea și prudența politică ce le-a arătat cabinetul din București, cu prilejul tratărilor de curînd terminate, au produs guvernului Imperial și Regal, care de la început a considerat Bucureștii ca cel mai nimerit loc pentru acele tratări, o deosebită satisfacție. Doresc dar să transmit d-lui Maiorescu, remarcabilul conducător al tratărilor, cele mai călduroase felicitări ale guvernului Imperial și Regal. [...] ¹

Lucrînd astfel, România a răspuns, într-un mod care merită recunoștință, dorinței simțite de Europa întregă de a pune capăt luptelor singeroase din Balcani.

* Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 277, p. 257.

** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 278, p. 257—258.

*** Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 279, p. 258.

¹ Conform cu originalul (*nota red.*).

**1913, august 1/14, Londra. RAPORTUL MINISTRULUI
PLENIPOTENȚIAR AL ROMÂNIEI ÎN MAREA BRITANIE, N. MIȘU,
CĂTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE, T. MAIORESCU ***

Londra, 1/14 august 1913

Domnule președinte al Consiliului,

Înainte de închiderea Parlamentului englez, Sir Eduard Grey¹ a făcut o dare de seamă asupra politicii externe, care, fiind cunoscută Excelenței Voastre din ziare, cred de prisos a v-o împărtăși [...]

Punctul cardinal al politicii engleze rămâne menținerea concertului european și evitarea oricărei acțiuni izolate, care ar putea distruge armonia dintre Marile Puteri și ar putea duce la un războiu european. [...]

În convorbirea ce am avut cu Sir Eduard Grey, D-sa mi-a spus că Tratatul de la București este opera politică cea mai meritorie ce s-a făcut în ultimul timp. Guvernul englez este încântat și simte o mare ușurare că prin Tratatul de la București s-a pus capăt conflictului balcanic.

În ceea ce privește revizuirea Tratatului de la București, ministrul mi-a spus că, negreșit, în principiu, Marile Puteri au dreptul de a examina acest Tratat, întrucât el poate atinge interesele europene. Anglia negreșit că se va asocia la propunerile provenind din partea unanimității Puterilor în această chestiune. În practică, însă, D-sa crede că această unanimitate nu se va obține.

Guvernul și opinia publică engleză, a adăugat Sird Eduard Grey, sunt foarte mulțumite că Tratatul de la București a pus capăt unui conflict care era un scandal european, mai cu seamă după atrocitățile comise, de care s-au făcut vinovați, cu excepție România, toți beligeranții [...]². Presa engleză recunoaște acum aproape în unanimitate serviciul adus păcii europene prin intervenția României și rolul țării în încheierea păcii.

Organele serioase ale presei engleze fac să reiasă importanța memorabilă a Tratatului de pace de la București, căci este primul în istorie prin care popoarele balcanice au reușit singure să reguleze între ele dificultățile lor.

N. Mișu

* Cartea verde, București, 1913, doc. nr. 281, p. 259—260.

¹ Secretar de stat al afacerilor străine a Marii Britanii (*nota red.*).

² Conform cu originalul (*nota red.*).

Internaționala Socialistă și unele probleme ale lumii contemporane

În anii imediat următori celui de-al doilea război mondial, deși sciziunea din rindurile mișcării muncitorești nu era înlăturată, în majoritatea țărilor continentului european — Franța, Italia, țările Europei de est — partidele socialiste cooperau cu cele comuniste în acțiuni comune de luptă și în guverne.

Lupta împotriva Germaniei hitleriste i-a unit pe comuniști, social-democrați și socialiști de aceeași parte a frontului, avînd același dușman. De aceea și în rindurile socialiștilor își croia drum tot mai mult ideea necesității unității mișcării muncitorești. Astfel, încă în 1943 la Conferința Partidului Laburist din Marea Britanie, Harold Laski, conducător influent al mișcării muncitorești engleze, aprecia că ar fi o tragedie de prim ordin în mișcarea muncitorească internațională dacă următorii ani de după război „ar fi marcați de conflicte reciproce” ca cele dintre cele două războaie mondiale¹.

Problema unificării mișcării social-democrate cu cea comunistă s-a pus diferit de la țară la țară, potrivit condițiilor istorice proprii, gradului de influență politică diferit al unui partid sau altul, raportului forțelor de clasă etc. În climatul politic postbelic, reactivarea Internaționalei Socialiste* se lovea de multe ezitări, ridica probleme dificile, ceea ce a făcut ca pînă la înființarea Internaționalei Socialiste în 1951 să aibă loc 11 conferințe preliminare**.

Din inițiativa Partidului laburist britanic, în martie 1945, a fost convocată o conferință internațională socialistă pregătitoare, la care au participat numai reprezentanții a 13 partide. Unele partide (din Germania, Austria, Ungaria) n-au fost invitate, iar altele n-au putut să-și trimită reprezentanți. Dezbaterile conferinței au avut ca punct central problema Germaniei și a dezvoltării ei viitoare. Totodată, ea a stabilit constituirea unui „Comitet pregătitor” cu sarcina de a întocmi un plan privind reactivarea Internaționalei Muncitorești Socialiste, principiile, structura și sarcinile ei principale.

În mai 1946, la Clacton, în apropierea Londrei, tot din inițiativa laburiștilor, s-a ținut prima conferință internațională a social-democrației, care trebuia să hotărască asupra reluării activității Internaționalei.

¹ Report of the Forty-second Annual Conference of the Labour Party, London, 1943, p. 150.

* Internaționala Socialistă postbelică este continuatoarea Internaționalei Muncitorești Socialiste. Internaționala a fost dizolvată oficial în noiembrie 1946 prin hotărîrea Conferinței de la Bournemouth (Marea Britanie): practic biroul a ținut ultima ședință a sa la 3 aprilie 1940 la Bruxelles.

** Conferința pregătitoare de la Londra din 5 martie 1945; prima conferință — Clacton, 2—5 mai 1946; a doua conferință — Bournemouth, 3—8 noiembrie 1946; a treia conferință — Zürich, 6—9 iunie 1947; a patra conferință — Anvers, 29—30 noiembrie 1947; a cincea conferință — Londra, 20—23 martie 1948; a șasea conferință — Viena, 4—7 iunie 1948; a șaptea conferință — Boarn, 14—17 mai 1949; a opta conferință — Paris, 10—11 decembrie 1949; a noua conferință — Hastings, 13—19 mai 1950; a zecea conferință — Copenhaga, 1—3 iunie 1950.

Partidul laburist britanic și partidele socialiste din țările scandinave, partide de guvernământ, temindu-se că hotărârile adoptate de un centru — Internaționala Socialistă — ar putea prejudicia propriile lor măsuri politic-economice pe plan intern s-au declarat împotriva reactivării Internaționalei Socialiste. Referindu-se la efectele pozitive pe care le-ar avea colaborarea pe plan internațional dintre comuniști și socialiști, Harold J. Laski arăta într-un Memorandum prezentat în cadrul discuțiilor că printr-o astfel de conlucrare „Europa ar deveni în douăzeci de ani un continent socialist”². Partidele socialiste din Europa răsăriteană, care acționau în strinsă legătură cu partidele comuniste, găseau inacceptabilă intrarea lor într-o organizație internațională care s-ar fi aflat sub influența partidelor din vestul Europei. Ele au pledat la conferință pentru făurirea unei internaționale muncitorești care să-i cuprindă atât pe socialiști cât și pe comuniști, după exemplul Federației Sindicale Mondiale. Aceeași atitudine față de reactivarea Internaționalei Socialiste au avut-o și Pietro Nenni — conducătorul Partidului Socialist Italian —, Louis de Brouckere, vechi militant în mișcarea muncitorească belgiană, unii membri ai Partidului Socialist Francez.

Pentru reînființarea Internaționalei Socialiste s-au declarat partidele socialiste din Franța, Belgia, Elveția și Austria. Pozițiile diferite adoptate de partidele socialiste în problema apropierei și conlucrării cu alte forțe politice, oglindite și în cadrul Conferinței, nu au făcut posibilă adoptarea unei hotărâri de reactivare a Internaționalei.

Divergențele între partidele socialiste se manifestau și în alte domenii. Astfel, unii conducători socialiști priveau problema democrației parlamentare, a libertăților, ruptă de condițiile concrete istorice, neînțelegând că ceea ce putea fi valabil pentru o anumită țară, cu un anumit grad de dezvoltare economică, socială și politică nu putea fi aplicat aidoma în altă țară.

La încheierea lucrărilor Conferinței de la Clacton, participanții au stabilit să continue, în mod periodic, astfel de consfătuiri, care să formeze cadrul necesar de discuțare a unor probleme internaționale. S-a hotărât, de asemenea, ca adoptarea rezoluțiilor să aibă la bază unanimitatea voturilor, iar la consfătuire să fie îndreptățiți a participa numai un partid socialist din fiecare țară. În vederea pregătirii tehnice a viitoarelor consfătuiri și pentru realizarea legăturii între partide, Conferința a constituit un Secretariat la Londra — Socialist Information and Liaison Office (S.I.L.O.) ; atribuțiile primului Secretariat S.I.L.O. au fost îndeplinite de secretariatul internațional al Partidului laburist britanic.

Problema reînființării Internaționalei Socialiste s-a pus din nou la Conferința din 3—8 noiembrie 1946, ținută la Bournemouth, ajungându-se iar la concluzia, aproape unanimă, că organizarea acesteia „nu era posibilă pentru moment”³.

Conferința de la Bournemouth a avut în centrul dezbaterilor sale problema relațiilor Partidului Social Democrat din partea apuseană a Germaniei cu celelalte partide socialiste. Ținând seama de faptul că mulți socialiști învinovăteau întregul popor german de nelegiuirile săvârșite de hitleriști, majoritatea participanților la conferință s-a declarat împotriva adoptării unei hotărâri, aminându-se aceasta pentru viitoarea conferință, cînd urmau să fie invitați să-și spună cuvîntul și reprezentanții social-democrației din Germania occidentală.

La cea de-a treia Conferință, ținută la Zürich între 6 și 9 iunie 1947, au participat 83 de delegați reprezentînd 24 de partide. Reluîndu-se în discuție problema Partidului Social-Democrat din vestul Germaniei, în ultima zi a conferinței au participat și delegații germani — Kurt Schumacher, Erich Ollenhauer și Fritz Henssler — care și-au prezentat poziția lor. După referatul susținut de Kurt Schumacher, Conferința a însărcinat o comisie formată din reprezentanți ai mai multor partide (Louis de Brouckere — Belgia, Franz Jonas — Austria și alții) care să poarte noi discuții cu delegații vest-germani și să informeze despre concluziile lor. În raportul întocmit de această comisie se arăta, printre altele, că „în programul său P.S.D.G. nu se deosebește de partidele socialiste ale celorlalte țări nici prin cuvinte, nici prin acțiuni”⁴.

² Memorandumul, ca și toate documentele și rezoluțiile conferințelor Internaționalei Socialiste, se află în Arhiva Internaționalei Socialiste a Institutului internațional de istorie socială din Amsterdam.

³ Vezi Julius Braunthal, *Geschichte der Internationale*, vol. 3, Editura J.H.W. Dietz Nachf. G. M.B.H. Hannover, 1971, p. 172.

⁴ Vezi textul cuvîntării lui Schumacher și cel al comisiei raportoare în: *Turmwächter der Demokratie*, Berlin, 1953, vol. I, p. 510—522.

În urma informării prezentate de comisie, cea de-a patra Conferință din 29—30 noiembrie 1947, de la Anvers, a hotărât primirea P.S.D.G. la conferințele Internaționalei Socialiste, ca membru cu drepturi egale ⁵.

La Zürich s-a discutat din nou reconstituirea Internaționalei Socialiste și a fost desemnată o comisie căreia i s-a dat sarcina să studieze problema și să facă propuneri la Conferința de la Anvers. Concluziile comisiei au fost că, pentru moment, reconstituirea Internaționalei Socialiste era inoportună, dar a propus și s-a acceptat transformarea S.I.L.O. într-un Comitet al Conferințelor Socialiste Internaționale — Committee of International Socialist Conferences, cunoscut sub numele de COMISCO. În acest comitet erau reprezentate toate partidele membre. S-a stabilit, de asemenea, să se creeze un birou format din cîte un delegat al partidelor din Marea Britanie, Franța, Belgia, Olanda, Austria și o reprezentanță generală a partidelor scandinave. Președintele acestui birou a fost desemnat Morgan Philips, secretarul general al Partidului laburist englez.

În anii 1948—1949 problema reconstituirii Internaționalei Socialiste a fost pusă din nou. La cea de-a 8-a Conferință de la Paris, din 10—11 decembrie 1949, a fost constituită o comisie avînd ca sarcină să elaboreze o declarație privind principiile ideologice comune ale partidelor. Proiectul de declarație a fost difuzat tuturor partidelor membre pentru informare și propuneri, iar la a 10-a Conferință COMISCO de la Copenhaga — iunie 1950 —, avîndu-se în vedere totalitatea propunerilor primite, s-a elaborat un proiect definitiv privitor la reînființarea Internaționalei Socialiste.

Pornind de la experiența organizării Internaționalei Muncitorești Socialiste ⁶, întemeiată în 1923, în contextul acțiunilor de pregătire a reconstituirii Internaționalei Socialiste, rezervele exprimate de unele partide — îndeosebi de Partidul laburist britanic și partidele scandinave — erau determinate de teama de a nu se ajunge la o îngîrădire a autonomiei lor.

La reuniunea COMISCO din martie 1951, Partidul Muncitoresc din Belgia și Partidul laburist britanic au condiționat participarea lor la noua internațională de respectarea deplină a autonomiei partidelor și au supus spre aprobare o rezoluție, însoțită cu unanimitate de voturi, care cuprindea principiul „liberului acord” față de hotărîrile adoptate. Documentul prevedea: „Rezoluțiile unei asociații socialiste internaționale trebuie să poarte pecetea liberului acord. Ele nu pot constitui dispoziții obligatorii pentru partide care, individual, sînt răspunzătoare față de membrii și alegătorii lor. O asociație socialistă internațională nu poate să revendice un drept de conducere” ⁷.

Reuniunea COMISCO din 2—4 martie 1951, de la Londra, a hotărît ca la următoarea adunare generală a Conferinței Internaționale Socialiste să se pună la ordine de zi întemeierea formală a Internaționalei Socialiste.

La 30 iunie 1951 a fost convocată la Frankfurt pe Main, Conferința Internațională Socialistă, înscrisă în protocol ca primul congres al Internaționalei Socialiste. Au participat 106 delegați reprezentînd 34 de partide, care cuprindeau un număr total de 9 783 000 de membri și 43 534 000 de alegători. Pe lîngă delegați din țări europene au participat și reprezentanți ai partidelor din Argentina, India, Japonia, Canada, Uruguay, S.U.A. A fost, de asemenea, reprezentată Federația Internațională a Tineretului Socialist, numărînd 466 000 de membri ⁸.

⁵ Pentru primirea P.S.D.G. au existat 12 voturi, împotriva au fost 4 voturi (Palestina, Polonia, Cehoslovacia și Ungaria) și două abțineri (Elveția și Italia). Vezi COMISCO, Circulara nr. 88, p. 21—23, Arhiva Internaționalei Socialiste de la Institutul internațional pentru istorie socială din Amsterdam.

⁶ Art. 3 din Statut prevedea că I.M.S. „este o realitate vie numai în măsura în care hotărîrile ei în toate problemele internaționale sînt obligatorii pentru toți membrii săi. Orice hotărîre a organizației internaționale înseamnă de aceea o limitare liber-consimțită a autonomiei partidului din fiecare țară”. Citat după Julius Braunthal, *Geschichte der Internationale*, vol. 2, Hanovra, 1963, p. 286.

⁷ COMISCO, Circulara nr. 71/1951. Arhiva Internaționalei Socialiste de la Institutul internațional de istorie socială din Amsterdam.

⁸ *Ibidem*.

Participanții la Congres au adoptat o rezoluție care prevedea : „Conferința internațională socialistă își schimbă numele în Internaționala Socialistă ; Comitetul Conferinței Internaționale Socialiste (COMISCO) își schimbă numele în Consiliul general al Internației Socialiste ; Biroul COMISCO își schimbă numele în Biroul Internației Socialiste”⁹.

Congresul a adoptat alte două documente principale : Statutul I.S. și Declarația de principii a „socialismului democratic”.

În Statut se prevede că organele Internației Socialiste sînt Congresul, Consiliul general al Internației, Biroul I.S. și Secretariatul.

Congresul adoptă principiile, hotărăște statutul și decide cu o majoritate de două treimi primirea de noi membri ; el se întrunește o dată la doi ani. Fiecare partid membru este îndreptățit să participe la congres, cu drept de vot sau consultativ (Consiliul general internațional al femeilor social-democrate și Federația internațională a tineretului socialist aveau numai drept consultativ). Fiecare partid cu drept de vot, indiferent de mărimea lui, dispune de un singur vot, așa cum prevedeau în trecut statutele Internației I și a II-a, spre deosebire de statutul Internației Muncitorești Socialiste care acorda dreptul la un număr de voturi potrivit mărimii și numărului de membri al fiecărui partid.

Consiliul general alege președintele, vicepreședinții și secretarul Internației Socialiste, hotărăște bugetul și fixează cotizațiile membrilor. El are sarcina de a coordona poziția I.S. în problemele politice curente și se întrunește de trei ori pe an. În Consiliul general sînt reprezentate toate partidele prin cîte doi membri.

Biroul, format din membrii partidelor din 10 țări stabilite de congres, îndeplinește funcția de executiv al Internației. Organul executiv nemijlocit al Internației este secretarul, conducător al Secretariatului, răspunzător în fața Biroului.

Primul președinte al Internației Socialiste a fost ales Morgan Phillips (Marea Britanie), iar primul secretar — Julius Braunthal (Austria).

Declarația Internației Socialiste adoptată la 3 iulie 1951 la Congresul de la Frankfurt pe Main se intitulază „Teluri și sarcini ale socialismului democratic” și cuprinde un preambul și patru capitole : democrația politică, democrația economică, democrația socială și progresul cultural, democrația internațională.

În preambul, capitalismul este condamnat ca fiind „incapabil de a satisface cerințele elementare de viață ale omenirii. El s-a dovedit incapabil de a funcționa fără crize pustitoare și șomaj în masă. A produs nesiguranță socială și contraste izbitoare între sărac și bogat. A înăsprit, prin expansiune imperialistă și exploatare colonială, conflictele dintre națiuni și rase. Într-un șir de țări, cu ajutorul marelui capital, barbaria trecutului, în forma fascismului și nazismului, a ridicat din nou capul”¹⁰.

În ce privește transformările sociale, opțiunea social-democrației este pentru calea schimbării ordinii capitaliste printr-un proces evolutiv și nu cu metode revoluționare. Declarația apreciază că „socialismul democratic” ar fi început deja să se înfăptuiască în unele state. Astfel, preambulul afirmă : „în multe țări capitalismul anarhic este îngrădit de forme economice în care statul intervine ca regulator în economie și extinderea crescîndă a proprietății comune asupra mijloacelor de producție restringe sfera de acțiune a capitalului particular... Securitatea socială și democratizarea economiei sînt înfăptuite în măsură crescîndă. Aceasta este rezultatul unor lupte socialiste și sindicale purtate timp de decenii. În țările cu partide socialiste puternice este în curs de apariție o nouă ordine socială”.

De aici decurge un element nou în concepția social-democrației de după război, evident la Congresul de la Frankfurt pe Main și anume acordarea priorității „democrației politice” în lupta împotriva capitalismului, sarcina preluării puterii economice căpătînd o importanță secundară.

Referindu-se la situația din țările în curs de dezvoltare, declarația subliniază lupta socialistilor „împotriva formelor parazitare ale exploatării de către oligarhiile financiare indigene, ca și împotriva exploatării coloniale de către capitaliștii străini. Ei luptă pentru făurirea unei democrații politice și economice, pentru ridicarea nive-

⁹ Report of the First Congress of the Socialist International held at Frankfurt — on — Main, 30 iunie—3 iulie 1951, Circulara nr. 100/1951.

¹⁰ Vezi Aims and Tasks of Democratic Socialism în : *Declarations of the Socialist International. The basic principles of democratic Socialism adopted by Socialist International at Frankfurt in 1951 and Oslo 1962*, London.

lului de viață al maselor populare prin reforma agrară și industrializare, prin reforme sociale, extinderea proprietății colective și dezvoltarea cooperativelor de producție și consum“.

Declarația prevede o multitudine de forme de făurire a proprietății comune, dar nu pune ca țel înlăturarea completă a proprietății monopolurilor și prin aceasta a puterii lor politice și economice, ci doar îngrădirea acestora, prin exercitarea unui control public. Se declară că „Socialismul vrea să învingă sistemul capitalist printr-o ordine economică în care interesele colectivității să prevaleze asupra intereselor de profit... Mărirea proprietății publice și formele planificării sint condiționate de structura fiecărei țări — spune Declarația. Proprietatea colectivă poate fi creată prin naționalizarea concernelor și întreprinderilor particulare capitaliste sau prin crearea unor concerne de folos obștești sau întreprinderi comunale și cooperative de consum și producție“. În concluzie, documentul precizează că „aceste forme multiple de proprietate colectivă nu sint un scop în sine. Ele trebuie să servească drept instrumente pentru a putea supune controlului public industriile de bază de care depind viața și bunăstarea colectivității, pentru a promova raționalizarea industriilor mai înapoiate tehnic și a împiedica exploatarea poporului de către monopolurile și cartelurile capitaliste“.

În declarația Internaționalei Socialiste din 1951, în capitolul IV, este precizată poziția social-democrației față de aspecte importante ale dezvoltării lumii contemporane: O.N.U., crearea unor relații internaționale democratice, menținerea păcii etc.

Capitolul „Democrația internațională“ exprimă năzuința spre întronarea unor relații între state bazate „pe colaborarea liber-consimțită a națiunilor. Aceasta necesită democrație pe plan mondial, într-o ordine de drept internațională, care să garanteze libertatea popoarelor și respectul drepturilor omului“. Organizația Națiunilor Unite este considerată „un pas important în făurirea unei colectivități internaționale“ și se accentuează necesitatea îndeplinirii întocmai a principiilor Cartei sale.

În concepția Internaționalei Socialiste care luptă împotriva „oricărei forme de imperialism“, împotriva subjugării și exploatării oricărui popor, „nu este de ajuns să te împotrivești imperialismului“. Cînd în vaste regiuni ale lumii milioane de oameni trăiesc în sărăcie și neștiință, cînd sărăcia împiedică dezvoltarea, „democrația, bunăstarea și pacea cer o nouă împărțire a bogățiilor lumii și o ridicare a productivității în ținuturile nedezvoltate economic. Este în interesul tuturor popoarelor să ridice în aceste ținuturi nivelul de viață material și cultural“, conchide declarația, precizînd solidaritatea activă a Internaționalei față de popoarele din țările subdezvoltate.

Social-democrația apreciază că „pacea poate fi garantată numai printr-un sistem de securitate colectivă“, care „va crea premisele pentru dezvoltarea mondială“.

Documentul reliefează ideea conform căreia lupta pentru menținerea păcii este legată indestructibil de lupta pentru libertate și că „socialiștii luptă pentru o lume a păcii în libertate, pentru o lume care proscribe exploatarea și înrobirea omului de către om, a unor popoare de către alte popoare, pentru o lume în care dezvoltarea personalității fiecăruia este premisa pentru o dezvoltare fructuoasă a întregii umanități“.

Congresul al II-lea — Milano, 17—22 octombrie 1952 — a adoptat în unanimitate un program al politicii Internaționalei Socialiste față de țările subdezvoltate economic.

Astfel, declarația de principii „Politica socialistă față de țările subdezvoltate“ precizează atît atitudinea față de imperialism și colonialism, cît și sarcinile socialiștilor din țările subdezvoltate și din țările dezvoltate, în vederea înlăturării unor transformări economico-sociale în țările subdezvoltate, a instaurării unor relații noi între popoare, de ajutorare reciprocă, care să ducă la egalizarea nivelului de viață.

Internaționala Socialistă „năzuiește eliberarea tuturor oamenilor din dependența economică, spirituală și politică“ și, pronunțîndu-se pentru libertatea tuturor națiunilor, respinge orice formă de discriminare rasială, „orice sistem care împarte lumea în națiuni de prim rang și de-al doilea rang“.

Același document programatic, după ce arată că toate popoarele au un interes vital în ridicarea nivelului material și cultural din țările subdezvoltate, relevă: „folosirea cît mai mult posibil a resurselor naturale, ridicarea productivității în țările subdezvoltate și transformarea raporturilor privind venitul în lume, și prin aceasta egalizarea nivelului de viață în diferite părți ale lumii, sint condiții preliminare ale democrației, bunăstării și păcii“.

Pornind de la analiza realităților economico-sociale din țările în curs de dezvoltare, în Declarația adoptată la Congresul al II-lea al I.S. se subliniază importanța

nevoilor de investiții în aceste țări și a acordării de sprijin financiar deoarece „acumularea de capital în ținuturile subdezvoltate este cu totul insuficientă pentru a duce la o dezvoltare economică rapidă și la progres social”. Documentul adoptat la congres propune căi de realizare ale acestui obiectiv, cerind constituirea unui fond general de dezvoltare alimentat printr-un efort colectiv internațional, acțiuni de ajutorare în cadrul unor programe generale realizate de un număr de țări cointerestate în dezvoltarea relațiilor cu o anumită regiune, acțiuni de ajutorare în relațiile bilaterale.

Importanța declarațiilor adoptate la primele două congrese ale Internaționalei Socialiste, din 1951 și 1952, constă în aceea că ele au jalonat programul general ideologic, principiile de bază ale social-democrației pentru perioada care a urmat*.

Ideile politico-ideologice socialiste ale anilor '50 evoluaseră mult față de cele ale Internaționalei Muncitorești Socialiste din perioada interbelică. Spre deosebire de trecut, în anii de după al doilea război mondial Internaționala Socialistă recunoaște apariția și importanța mișcării socialiste în Asia și începe să dezvolte legături tot mai strînse cu partidele socialiste din afara Europei.

La Congresul de la Frankfurt pe Main fuseseră reprezentate două partide socialiste din Asia, cel din Japonia și cel din India, în timp ce la Milano, la congresul Internaționalei Socialiste din 1952 au participat partidele din Birmania, India, Indonezia, Israel și Japonia, dintre care unele au fost alese membre în Birou. Dealtfel, Congresul al II-lea a dezbătut un memoriu privind problema relațiilor cu mișcarea socialistă din afara Europei, care preciza că „Internaționala Socialistă trebuie să evite pericolul de a deveni numai o internațională «vestică» sau «albă»”¹¹ și propunea încadrarea în Internaționala Socialistă a tuturor partidelor care îndeplinesc condițiile de primire.

Sub impulsul Partidului Socialist din India, membru al Internaționalei Socialiste, la 6 ianuarie 1953, reprezentanții mișcării socialiste din Asia se reunesc la Rangoon, capitala Birmaniei, într-o conferință internațională cunoscută sub numele de Asian Socialist Conference (Conferința Socialistă Asiatică — A.S.C.). La această reuniune au participat 177 delegați ai partidelor socialiste din Birmania, India, Japonia, Indonezia, Israel, Malaezia, Liban, Pakistan. Au participat, de asemenea, în calitate de observatori, delegați din Tunisia, Algeria, Nepal, Uganda și Kenya. Ca invitați, au fost prezenți delegați din partea Uniunii Comuniștilor din Iugoslavia, ai Federației Tineretului Internaționalei Socialiste, precum și reprezentanți ai Internaționalei Socialiste.

Reuniunea de la Rangoon și-a pus ca obiectiv crearea unei „Organizații speciale pentru contact strîns și colaborare între partidele Asiei”, pentru coordonarea atitudinii lor politice și crearea unor „legături nemijlocite” cu Internaționala Socialistă¹².

Internaționala Socialistă și Conferința Socialistă Asiatică au căzut de acord asupra dreptului de a avea reciproc reprezentanți în toate organismele (congres, consiliu general, birou), de a face schimb de documente și informații pentru membrii lor și de a-și coordona acțiunile.

La Congresul din 5—15 ianuarie 1953 de la Rangoon a fost adoptată Declarația „Principiile și țelurile socialistilor din Asia” — document a cărui deosebită importanță rezidă în faptul că formulează pentru prima oară linia politică a partidelor socialiste din țările Asiei: lupta împotriva colonialismului, pentru cîștigarea independenței naționale, înlăturarea exploatării omului de către om, reformă agrară, dezvoltarea industriei pe baza folosirii resurselor naturale proprii etc.

Ținînd seama de specificul țărilor din Asia, declarația congresului precizează că „socialismul în Asia și în alte țări subdezvoltate trebuie să depună eforturi deosebite pentru îmbunătățirea situației vieții mării mase de țărani, a cărei dorință de progres și îmbunătățire a situației este tot atît de arzătoare, dacă nu chiar mai mare

* Internaționala Socialistă a ținut, pînă la sfîrșitul anului 1976, un număr de 13 congrese: Congresul I — Frankfurt pe Main, 30 iunie — 3 iulie 1951; Congresul al II-lea — Milano, 17—21 octombrie 1952; Congresul al III-lea — Stockholm, 15—18 iulie 1953; Congresul al IV-lea — Londra, 12—16 iulie 1955; Congresul al V-lea — Viena, 2—6 iulie 1957; Congresul al VI-lea — Hamburg, 14—17 iulie 1959; Congresul al VII-lea — Roma, 23—27 octombrie 1961; Congresul al VIII-lea — Amsterdam, 9—12 septembrie 1963; Congresul al IX-lea — Bruxelles, 5—6 septembrie 1964; Congresul al X-lea — Stockholm, 5—7 mai 1966; Congresul al XI-lea — Eastbourne, 18—20 iunie 1969; Congresul al XII-lea — Viena, 25—27 iunie 1972; Congresul al XIII-lea — Geneva, 26—28 noiembrie 1976.

¹¹ Socialist International, Report on Activities. Circulara nr. 90/1953, p. 17.

¹² Resolutions of the First Asian Socialist Conference, Rangoon 1953, Rangoon, 1954, p. 12.

decît cea a muncitorilor. Faptul că cele mai multe țări asiatice sînt în mod covîrșitor țări agrare și, prin aceasta, masa țăranilor formează majoritatea zdrobitoare a populației, trebuie să influențeze necondiționat întregul caracter și năzuințele socialismului asiatic*.

Pentru coordonarea acțiunilor partidelor socialiste din Asia împotriva colonialismului, Biroul A.S.C. a hotărît, la sesiunea sa din august 1953, constituirea unui birou anticolonial. Reprezentanți ai Conferinței Socialiste Asiatice au participat la Congresul Internațional Socialiste de la Stockholm (iulie 1953) și la Congresul de la Londra (din 12—16 iulie 1955), unde s-au dezbătut probleme privind colonialismul și s-a adoptat o rezoluție, respectiv o declarație comună despre colonialism. În declarația comună de la Londra, se arată, printre altele: „menținerea colonialismului și imperialismului, precum și inegalitatea economică și politica sferelor de influență sînt surse principale de încordare internațională și de amenințare permanentă a păcii în lume”. Lupta împotriva colonialismului nu trebuie să se limiteze numai la dobîndirea independenței naționale, ci trebuie să tindă spre „înlăturarea oricărei forme de exploatare a omului de către om, la egalitatea socială și economică a maselor oprimatelor...”

Către sfîrșitul anilor '50 și începutul anilor '60 partidele socialiste și social-democrate din țările europene acumulasera o experiență suficientă pentru a putea trage unele concluzii asupra modului de înfăptuire a sarcinilor puse de Internaționala Socialistă încă de la primele ei congrese.

Deși în propriile programe partidele socialiste și social-democrate au ținut seamă de prevederile declarațiilor de principii ale Internaționalei Socialiste, adaptîndu-le la condițiile din fiecare țară, rezultatele obținute au fost vădit departe de telurile socialiste.

Declarația „Lumea de astăzi — văzută socialist” adoptată de Consiliul general al Internaționalei Socialiste în sesiunea din 2—4 iunie 1962, de la Oslo, înfățișează stadiul atins în dezvoltarea lumii contemporane și dă orientări de viitor mișcării social-democrate.

Se apreciază că în multe țări industrializate s-au obținut progrese importante pe linia făuririi „statului bunăstării”*, „s-au născut noi forme ale dreptului de proprietate și control asupra producției”. Cu toate acestea, menționează declarația, „societatea industrializată se află în continuare în fața unor probleme serioase. Investițiile au crescut în multe țări, însă ele sînt adesea cu mult sub ceea ce ar putea atinge o economie cu adevărat planificată. Pe lingă aceasta, adesea investițiile de capital sînt prost orientate. De foarte multe ori ele sînt dirijate spre obținerea unui profit capitalist rapid, în loc să se construiască planificat bazele economiei sau să se satisfacă nevoi sociale și culturale urgente.

Nivelul de viață al majorității s-a ridicat considerabil, dar, ca și mai înainte, există mari disproporții în repartizarea avutiei și venitului. Cea mai mare parte a bogăției particulare se găsește, în continuare, în mina cîtorva. „Societatea continuă să fie scindată în clase...”.

Înfățișînd realitățile existente în țările industrializate, Consiliul General al Internaționalei Socialiste recomandă, totodată, unele căi menite să ducă, potrivit concepției social-democrației, la înlăturarea inechităților economico-sociale din țările respective.

Pornind de la premisa după care nu este necesară exproprierea proprietății marilor monopoluri, Declarația de la Oslo menționează că „Dacă vrem să realizăm o dreaptă repartitie a averii avem nevoie de o largă proprietate publică, de control și alte mijloace legislative care să țină în friu monopolul particular, să reinnoiască radical sistemul fiscal și să apere consumatorul”. Totodată, arată necesitatea intervenției statului în economie și a creării unor condiții care să asigure muncitorului o influență eficientă în luarea hotărîrilor în industrie și în general în economie.

Față de noile state afro-asiatice care și-au dobîndit independența în acea perioadă, Consiliul General al Internaționalei Socialiste manifestă o atitudine pozitivă, pentru sprijinirea lor multilaterală, subliniind inexistența vreunei justificări pentru „menținerea colonialismului sub orice formă s-ar manifesta el”.

Apreciînd că în fața noilor state stau sarcini uriașe de a schimba și înnoi ritmul de viață al popoarelor respective, organizația „recunoaște că astfel de schimbări adînci

* Din programul Partidului Social-Democrat din R. F. Germania — unul din cele mai mari partide ale Internaționalei Socialiste — adoptat la Bad Godesberg, în noiembrie 1959, rezultă că „telul politicii economice social-democrate este continua creștere a bunăstării”.

nu vor putea avea loc dacă nu se va produce și în țările industrializate o cotitură radicală în gândire și în acțiune“.

În același context de idei se arată că „noilor state trebuie să le stea la dispoziție întreaga experiență științifică, tehnologică și politică a țărilor dezvoltate“, precum și necesitatea ca țările industrializate „să aloce cel puțin un procent din venitul lor național pentru program de ajutorare“.

În capitolul „Socialismul și pacea mondială“ un accent deosebit se pune pe rolul O.N.U. în menținerea păcii, pe transformarea organizației încît să devină capabilă să răspundă marilor cerințe ale vremii, să fie întărită „în așa fel încît să poată acționa cu tot mai mare succes pentru pace. Națiunile trebuie să aplaneze conflictele dintre ele cu mijloace pașnice, fără folosirea forței. Carta Națiunilor Unite și toate hotărârile care se bazează pe ea trebuie să fie respectate de toți. În Carta și structura Națiunilor Unite trebuie să se reflecte rolul tot mai important pe care noile state îl joacă pe arena mondială. Întreaga lume trebuie să fie membru al Națiunilor Unite astfel încît toate națiunile, inclusiv China, să fie reprezentate prin guvernele lor“.

Tot în capitolul despre pacea mondială este exprimată poziția Internaționalei Socialiste în problema colaborării internaționale ca „cerință a timpului nostru“, asupra necesității dezarmării generale, ca și atitudinea contrară scindării lumii în blocuri și războiului rece.

Linii generale stabilite de documentul de la Oslo cu privire la realizarea „socialismului democratic“ în țările industrializate au fost aplicate, în măsură diferită, de partidele componente ale Internaționalei Socialiste. Cu toate acestea, după cum menționează Michael Harrington, „reforma statului bunăstării nu rezolvă problemele noastre cele mai urgente“ deoarece aproape orice năzuință de dreptate socială este pervertită sau subminată de structura de clasă a societății capitaliste“¹³.

În același sens, Guy Molet, fost lider al Partidului Socialist Francez, plecînd de la constatarea că „în toate țările în care social-democrații au fost — și uneori timp îndelungat — în fruntea statului, ei n-au reușit să schimbe caracterul sistemului economic“, arată că social-democrații „au extras din societatea capitalistă tot ce se putea extrage din ea pe calea reformelor“ și că, în consecință, este necesar să se săvîrșească „saltul“, să fie atacat „însuși regimul capitalist, cu alte cuvinte să înceapă un proces revoluționar autentic“¹⁴.

Confruntate cu o serie de probleme ale lumii contemporane, unele partide socialiste și social-democrate au adoptat poziții mai radicale privind modul de transformare a societății capitaliste și au exprimat unele păreri noi în ce privește căile construcției unei noi societăți. Diversitatea existentă la nivelul partidelor a influențat hotărârile Internaționalei Socialiste cu privire la linia politică-tactică generală.

În aprilie 1972, apreciind realitățile existente — colaborările realizate în unele țări pe plan național între partide socialiste și comuniste în vederea unei lupte comune — Biroul Internaționalei Socialiste a adoptat un document în care se arată că „Partidele membre ale Internaționalei Socialiste sînt libere să-și hotărască singure propriile relații bilaterale cu toate celelalte partide“¹⁵.

Lucrările celui de-al XIII-lea Congres al Internaționalei Socialiste de la Geneva (26—28 noiembrie 1976) se înscriu pe aceeași linie.

În „Rezoluția cu privire la solidaritatea economică internațională“ adoptată de Congres se arată că „Sistemul economic capitalist neplanificat, bazat pe piața liberă, care domină cea mai mare parte a lumii, a eșuat în mod lamentabil, nereușind să asigure soluții economice armonioase în relațiile dintre națiuni și nici să realizeze un nivel de viață adecvat mai mult decît pentru o minoritate a omenirii“. Eșecul plenar al capitalismului duce la „necesitatea unui sistem total nou de abordare a problemelor economice internaționale, iar acest nou sistem... poate și trebuie să fie cel socialist“. Pentru aceasta se recomandă „acțiuni radicale și viguroase pe plan național și internațional, inspirate de noul sens al solidarității în întreaga societate umană“.

În contextul solidarității internaționale se preconizează ca „țările care au o poziție financiară privilegiată să asigure un masiv transfer de bani în condiții convenabile către națiunile mai puțin privilegiate“, urmărindu-se astfel „diminuarea în mod eficient a inegalităților dintre diferitele zone ale lumii“. Rezoluția preconizează ca aceste măsuri să fie suplimentate de altele „din domeniile economic, comercial și

¹³ Michael Harrington, *Socialismus. Geschichte und Zukunft einer Idee*, Belser Verlag, Stuttgart, 1975, p. 348.

¹⁴ „Le Nouvel Observateur“, nr. 207, 28.X-3.XI. 1968, p. 24.

¹⁵ „Socialist Affairs“, mai 1972, vol. XXII, nr. 5, p. 94.

monetar", intrucit operațiile mecanismului pieții „nu pot crea condiții de egalitate și dreptate, ci, dimpotrivă, în cele mai multe cazuri ele tind spre o sporire a puterii celui mai sănătos și mai puternic în detrimentul celui slab“.

În vederea îndeplinirii obiectivelor ordinii economice internaționale propuse de Internaționala Socialistă și pentru rezolvarea unor probleme actuale, documentul prevede că „țările industrializate trebuie să fie pregătite pentru a interveni în mod direct și eficient“. Sînt preconizate măsuri în legătură cu deplina utilizare a resurselor productive, paralel cu altele menite să oprească inflația, să pună capăt șomajului și să elimine inegalitățile în domeniile sănătății și veniturilor. De asemenea, rezoluția consideră necesare : creșterea importurilor de produse industriale din țările în curs de dezvoltare ; colaborarea dintre țări pentru a asigura o dezvoltare economică sănătoasă ; transferul de tehnologii și know-how dinspre țările dezvoltate spre țările în curs de dezvoltare ; îmbunătățirea metodelor de control a deplasărilor de capital și a tranzacțiilor făcute de companiile multinaționale în afara frontierelor etc.

Considerînd necesar ca toate statele să depună eforturi susținute pentru a asigura o distribuție echitabilă a resurselor în beneficiul întregii lumi, documentul Internaționaliei Socialiste apreciază, pe de altă parte, că „nici un stat nu trebuie să-și folosească resursele naturale și bogățiile ca mijloc de presiune politică sau economică împotriva altor state“.

Rezoluția abordează, de asemenea, problema păstrării și apărării mediului înconjurător și sugerează, totodată, înființarea unor „sisteme internaționale de exploatare a proprietăților și resurselor comune aflate în afara jurisdicției naționale“ vizînd prin aceasta, îndeosebi, marile resurse ale oceanelor și fundului mărilor.

Un alt document adoptat de Congresul Internaționaliei Socialiste de la Geneva este „Rezoluția asupra situației politice“, în care se face o analiză a situației politice internaționale insistîndu-se asupra problemelor de stringență actualitate : destinderea și colaborarea internațională, Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa, dezarmarea și securitatea internațională, rolul O.N.U., ca organizație mondială, poziția față de evenimentele din Orientul Mijlociu și Africa australă.

Precizînd că „pacea este o creație continuă“ și că o contribuție importantă la menținerea ei o reprezintă „dezvoltarea bazată pe respectul suveranității, independenței și demnității națiunilor“, Internaționala Socialistă cheamă prin această rezoluție „toate partidele membre să acorde prioritate dialogului dintre națiuni pe baza egalității în drepturi, a respectării identității și suveranității statelor“.

Internaționala Socialistă consideră că blocurile militare nu trebuie să reprezinte, un factor permanent în relațiile internaționale și de aceea „refuză să accepte împărțirea lumii în două blocuri imuabile opuse, care produc încordare și riscul unei confruntări“. Acțiunea de destindere fiind „un element care trebuie continuu susținut în negocierile bi și multilaterale“, în document se stipulează că „actualelor tratative privind reducerea forțelor armate trebuie să li se acorde prioritate“, iar acordurile odată obținute trebuie să fie puse în aplicare și menținute de instituții specializate ale sistemului internațional de control.

Actul final adoptat la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa de la Helsinki este apreciat de rezoluție ca o treaptă importantă în dezvoltarea relațiilor internaționale, în întărirea securității europene și exprimă intenția Internaționaliei Socialiste de a contribui la transpunerea lui în practică.

Pornind de la aprecierea că „dezarmarea, controlul armamentelor și a vehiculării armelor sînt de importanță vitală pentru întreaga omenire“, rezoluția Internaționaliei Socialiste cheamă la oprirea imediată a proliferării armelor nucleare, exercitarea unui control eficace asupra acestora, și a exportului și importului de material fisionabil, a tehnologiei adiacente, „interzicerea experiențelor nucleare și crearea de zone denuclearizate“.

Totodată, Internaționala Socialistă consideră că „obiectivul final continuă să fie dezarmarea generală“ și „învită toate guvernele să întreprindă pași necesari pentru realizarea acestei mari acțiuni umanitare“.

În același capitol dedicat dezarmării și securității rezoluția abordează și unele probleme concrete ale realităților internaționale.

Documentul se referă la necesitatea unei cît mai rapide încheieri a negocierilor U.R.S.S.—S.U.A. (cunoscute sub numele de S.A.L.T.), astfel încît „să se obțină o reducere atît cantitativă cît și calitativă a armamentelor strategice“, deoarece astfel „se pot obține progrese în eventuala reducere a armelor convenționale“. Internaționala Socialistă subliniază, de asemenea, importanța pe care o acordă negocierilor de

la Viena, considerind că acestea trebuie îndreptate „spre realizarea unei reale destinderi militare, însoțită de acorduri eficiente, echilibrate și controlate a limitării armamentelor în zona Europei centrale“.

Față de problemele din Orientul Mijlociu, Internaționala Socialistă se declară partizana rezolvării lor pe calea negocierilor între părțile interesate, în conformitate cu rezoluțiile Consiliului de Securitate și cheamă la reluarea Conferinței de la Geneva.

Rezoluția se ocupă și de situația din Africa australă, pe care o caracterizează ca „o amenințare la adresa păcii“ și apreciază că nu se poate vorbi de pace în Africa „pînă cînd doctrina diabolică a apartheidului nu va fi eradicată“. Se cere să se întreprindă acțiuni concrete și se cheamă „toate guvernele să pună capăt legăturilor nesănătoase cu apartheidul“. Referitor la situația din Namibia, Internaționala recunoaște că principala forță în realizarea independenței acestei țări este poporul namibian.

Cel de-al XIII-lea Congres al Internaționalei Socialiste a adoptat un nou statut care aduce unele modificări privind îndeosebi structura organizatorică. În prezent Internaționala Socialistă se compune din două categorii de membri : partidele membre și organizațiile frățesti (Consiliul Internațional al Femeilor Social-Democrate și Uniunea Internațională a Tineretului Socialist), care au drept la cuvînt și la vot ; partidele consultative și organizațiile asociate (cu caracter internațional sau regional, recunoscute de I.S.), care au drept la cuvînt, dar nu și la vot*.

Potrivit noului statut, organele Internaționalei Socialiste sînt : Congresul, Biroul, Comitetul financiar și de administrație și Secretariatul.

Congresul se întrunește cu regularitate la convocarea biroului, o dată la doi ani. Dreptul la reprezentare în congres este de șase persoane pentru partidele membre și organizațiile frățesti și de două persoane pentru partidele consultative și organizațiile asociate.

Biroul se compune din reprezentanții tuturor partidelor membre și ai celor două organizații frățesti, fiecare avînd un singur vot. Statutul prevede printre altele că Biroul propune congresului candidatul la funcția de secretar general. Biroul convoacă cel puțin o dată pe an o conferință a liderilor partidelor și se întrunește cel puțin de două ori într-un an calendaristic.

Comitetul financiar și pentru administrație se compune din șapte reprezentanți ai partidelor membre și organizațiilor frățesti, are un forum compus din patru membri, se întrunește cel puțin de două ori într-un an calendaristic, pregătește și recomandă biroului bugetul pentru anul următor. Președintele Internaționalei Socialiste este ales de congres pe o perioadă de doi ani. La Geneva, Congresul a ales în această funcție pe Willy Brandt (R.F.G.). Președintele sau unul dintre vicepreședinții prezenți vor conduce toate lucrările Biroului sau ale Congresului. Secretarul general, ales de Congres la propunerea Biroului (la ultimul Congres a fost ales Bernt Carlsson — Suedia), îndeplinește o serie de funcții administrative și răspunde de organizarea întîlnirilor desfășurate sub auspiciile organizației.

Congresul de la Geneva a ales 14 vicepreședinți, în majoritatea lor șefi ai partidelor membre, precum și un Comitet de onoare format din personalități ale social-democrației internaționale.

Marcind o extindere organizatorică, Congresul de la Geneva a ales ca membri ai Internaționalei Socialiste, Uniunea progresistă din Senegal, Partidul revoluționar din Republica Dominicană și Partidul socialist indian, iar ca membri consultativi — Partidul Socialist din Cipru (EDEK) și Comitetul de organizare social-democrat din S.U.A.

Viitorul congres al Internaționalei Socialiste urmează să aibă loc la Vancouver (Canada) în anul 1978.

EMILIA BĂLĂNICĂ

* Internaționala Socialistă cuprinde 62 de partide și organizații — 43 cu statut de membru plin și 19 cu statut de membru consultativ. Cîrca 40 de partide socialiste și social-democrate nu sînt afiliate la Internaționala Socialistă. (Vezi „Socialist Affairs“, nr. 6, 1975 și modificările produse la Congresul al XIII-lea din noiembrie 1976.)

Simpozion dedicat împlinirii a 60 de ani de la glorioasele bătălii purtate de armata română la Mărăști, Mărășești, Oituz

În organizarea Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău, Muzeului județean de istorie și artă, Arhivelor Statului — Filiala Bacău și cu concursul filialelor din Bacău și Gheorghe Gheorghiu-Dej ale Societății de științe istorice, la 20 august 1977 s-a desfășurat, în municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej, simpozionul consacrat împlinirii a 60 de ani de la glorioasele bătălii purtate de armata română la Mărăști, Mărășești, Oituz în anul 1917.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul CONSTANTIN TOMA, secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R.

Au fost expuse comunicările: *Contextul internațional și semnificația istorică a glorioaselor lupte din vara anului 1917 pentru apărarea independenței și ființei statului român*, de conf. univ. dr. I. AGRIGOROAIEI, de la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași; *Contribuția și eroismul maselor în obținerea victoriei de la Oituz în eroicele lupte din primul război mondial*, de general C. DIDULESCU, Bacău; *Eroismul ostașilor români în luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, de general maior în rezervă ALEXANDRU MANOLACHE; *Desfășurarea luptelor de la Oituz*, de prof. VASILE FLOREA, vicepreședinte al Comitetului județean de cultură și educație socialistă Bacău; *Ecoul victoriilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz în presa italiană*, de PAOLO GIANFELICI, de la Universitatea din Roma; *În poarta Oituzului — 1917*, de general locotenent în rezervă MARCEL OLTEANU; *Oituzul eroic*, de general locotenent în rezervă ALEXANDRU DOBRICEANU; *Ecouri*

belgiene ale victoriilor românești de la Mărășești, Mărăști și Oituz, de A. PRICOP, Arhivele Statului Iași; *Acțiuni revoluționare în cuprinsul județului Bacău în timpul primului război mondial*, de E. CHIRIACESCU, Arhivele Statului Bacău; *Documente ieșene și străine privind victoriile armatei române de la Oituz și Cireșoaia*, de D. IVĂNESCU, Arhivele Statului Iași; *Onestul în primul război mondial*, de N. IRIMIA, Miliția Municipiului Gheorghe Gheorghiu-Dej; *Mărăști, Mărășești și Oituz, simbol al voinței poporului român de a trăi liber și independent*, de prof. I. MITREA, directorul Muzeului județean de istorie și artă Bacău; *Importanța mondială a victoriilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz*, de prof. univ. dr. docent D. SMÎNTINESCU, București; *Legiunea română din Italia — contribuția ei la întregirea neamului*, de prof. D. ZAHARIA, directorul Filialei Bacău a Arhivelor Statului; *Sistemul tratatelor de la Paris și relațiile politice românești (1919—1920)*, de dr. GH. I. FLORESCU, Institutul de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” Iași; *Metodica predării lecției: România în primul război mondial*, de prof. I. CIUȚĂ, Liceul de chimie din Bacău; *Voluntariatul în primul război mondial*, de GH. SIBECHI, Iași.

Participanții la simpozion au asistat la vernisajul expoziției documentare 60 de ani de la victoriile armatei române obținute la Mărăști, Mărășești, Oituz și au vizitat monumentele eroilor de la Bogdănești, Oituz, Cireșoaia și Tirgu Ocna.

IOAN MITREA
Bacău

Carei — Sesiune de comunicări științifice consacrată zilei Armatei Republicii Socialiste România

Cu prilejul sărbătoririi Zilei de 25 octombrie, care marchează eliberarea completă, în urmă cu 33 de ani, a teritoriului României de sub dominația fascistă și care a devenit Ziua Armatei Republicii Socialiste România, a avut loc în orașul Carei, eliberat la 25 octombrie 1944, o sesiune de comunicări științifice. Sesiunea, intitulată *Hronic Careian*, a fost organizată de Comitetul orașenesc de partid Carei și s-a desfășurat în cadrul manifestărilor „Săptămânii cultural-științifice careiene”.

În deschidere, a luat cuvântul tovarășul IOAN FORIȘ, prim-secretar al Comitetului județean Satu Mare al P.C.R. Participanții la sesiune au audiat, în continuare, comunicările: *Tradiție și prezent în viața Careiului*, de IOAN CORNEANU, prim-secretar al Comitetului orașenesc de partid Carei; *Împrejurările în care s-a produs Dictatul de la Viena din august 1940*, de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Momente și aspecte din istoria orașului Carei de la origini până în 1918*, de prof. dr. IOAN M. BOTA, Școala generală din Florești, județul Cluj; *Aspecte ale vieții social-politice din Carei în primii ani de după eliberare*, de prof. NICOLAE CĂDARIU, Cluj-Napoca; *Careiul — centru românesc de cultură*, de dr. VASILE VETIȘANU de la Institutul de cercetări etnologice și dialectologice din București; *Lupta poporului român pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei*

oglundită în presa românească a vremii (septembrie—octombrie 1944), de dr. IOAN BABICI, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Unitatea și independența națională, valori permanente ale gândirii și acțiunii poporului român*, de conf. dr. MIHAI FĂTU, cercetător științific principal la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Din tradițiile învățămîntului careian*, de prof. PAUL PTEANCU, Carei; *Drumul lui Mihai Viteazul de la Moftin-Carei la Guruslău*, de prof. VALERIA CIOCIAN, Școala generală din Bobota, județul Sălaj; *Situația economică, politică și socială a orașului Carei în perioada ocupației horthyste-fasciste*, de SERGIU VASIL-MARINESCU, directorul Filialei Satu Mare a Arhivelor Statului; *Momente istorice ale luptei unite a oamenilor muncii careieni pentru scuturarea oprimirii naționale și sociale*, de prof. IOAN GERGELY, președintele Comitetului județean Satu Mare al oamenilor muncii de naționalitate maghiară; *Nicolae Iorga și Careiul*, de IRINA BĂICAN, Liceul pedagogic Carei; *Problema libertății naționale în gândirea lui Simion Bărnuțiu*, de prof. VALENTIN BĂRBAN, redactor la ziarul „Năzuința” din județul Sălaj; *Zona Careiului în secolele II—X*, de GHEORGHE LAZIN, muzeograf la Muzeul județean Satu Mare, și prof. IOAN NEMETI, Școala generală nr. 1 Carei; *Valorificarea moștenirii culturale careiene*, de prof. NAE ANTONESCU, Școala generală din Terebești.

Sesiune științifică cu tema:

„Însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie; România și Revoluția din Octombrie”

În ziua de 29 octombrie 1977, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, a avut loc sesiunea știin-

țifică cu tema: *Însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie; România și Revoluția din Octombrie*, organizată de Academia Repu-

blicii "Socialiste România, Academia de Științe Sociale și Politice, Ministerul Educației și Învățămîntului, Academia „Ștefan Gheorghiu“, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Academia Militară.

Au participat tovarășii MIHAI DALEA, membru supleant al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R., președintele Consiliului General A.R.L.U.S., DUMITRU TURCUȘ, adjunct de șef de secție la C.C. al P.C.R., SUZANA GÂDEA, ministrul educației și învățămîntului, activiști de partid și de stat, vechi militanți ai mișcării democratice și muncitorești din țara noastră, membri ai Biroului Consiliului General A.R.L.U.S., conducători ai unor instituții centrale, reprezentanți ai oamenilor muncii din Capitală, ai unor organizații de masă și obștești, generali și ofițeri superiori, oameni de știință și cultură, ziariști.

Au fost de față V. I. DROZDENKO, ambasadorul Uniunii Sovietice la București, membri ai Ambasadei.

În deschidere, a luat cuvîntul prof. univ. dr. docent MIHNEA GHEORGHIU, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice, membru corespondent

al Academiei Republicii Socialiste România.

Au fost prezentate comunicările: *Marrea Revoluție Socialistă din Octombrie*, de MIHAI DALEA; *Solidaritatea mișcării muncitorești și democratice din România cu Revoluția din Octombrie, cu statul sovietic*, de dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Cooperarea militară româno-sovietică în războiul antihitlerist*, de general-maior VICTOR VOICHIȚĂ, secretar adjunct al Consiliului Politic Superior al Armatei; *Dezvoltarea relațiilor economice și tehnico-științifice dintre România și U.R.S.S.*, de prof. univ. dr. MIHAI PĂRĂLUȚĂ; *Legăturile în domeniul culturii și artei dintre România și U.R.S.S.*, de ION HOBANA, secretar al Uniunii Scriitorilor; *Schimbări în raporturile de forță pe arena internațională în etapa actuală*, de prof. univ. dr. FLORIN BALAURE, prorector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”; *Relațiile dintre P.C.R. și P.C.U.S., dintre poporul român și popoarele sovietice sub semnul prieteniei militante și al colaborării*, de dr. DUMITRU TURCUȘ.

Expoziția documentară:

„Lenin — Octombrie — Contemporaneitatea“

La Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a avut loc, în ziua de 12 octombrie 1977, vernisajul expoziției documentare *LENIN — OCTOMBRIE — CONTEMPORANEITATEA*, organizată de Muzeul central „V. I. Lenin“ din Moscova și dedicată celei de-a 60-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Au luat parte tovarășii ALEXANDRU SZABO și HARALAMBIE ALEXA, adjuncți de șefi de secție la C.C. al P.C.R., VASILE GLIGA, adjunct al ministrului Afacerilor Externe, reprezentanți ai Consiliului General A.R.L.U.S., ai Consiliului Culturii și Educației Socialiste, activiști de partid și de stat, reprezentanți ai oamenilor muncii din Capitală, cadre didactice, ziariști.

A fost de față tovarășul B. I. MINAKOV, însărcinat cu afaceri ad-interim al U.R.S.S. la București, membri ai Ambasadei, precum și membrii delegației Asociației de prietenie sovieto-română, aflată în vizită în țara noastră.

Au fost prezenți șefi ai unor misiuni diplomatice acreditați la București, membri ai corpului diplomatic.

La festivitatea de deschidere au rostit cuvîntări tovarășul NICOLAE CIOROIU, directorul Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, și tovarășul A. L. TARATUNIN, cercetător științific la Muzeul central „V. I. Lenin“. În cuvîntul lor, vorbitorii au omagiat personalitatea marelui gînditor și revoluționar V. I. Lenin, întemeietor al primului

stat socialist din lume, au relevat conținutul și semnificația acestei expoziții, vernisată în preajma aniversării de la 7 Noiembrie, succesele obținute de U.R.S.S. în construirea socialismului și comunismului, semnificația profundă a adoptării noii Constituții a U.R.S.S. Au fost subliniate îndelungatele tradiții comune care leagă popoarele României și Uniunii Sovietice, dezvoltarea ascendentă a relațiilor frățesti dintre partidele, țările și popoarele noastre, în evoluția cărora, așa cum, de altfel, se reflectă și într-o serie de documente ale expoziției, un rol de o însemnătate deosebită au avut întâlnirile și convorbirile dintre tovarășii NICOLAE CEAUȘESCU și LEONID ILICI BREJNEV.

Printr-un larg material ilustrativ — facsimile ale unor documente de epocă, unele purtând semnătura lui Vladimir Ilici Lenin, fotografii, reproduceri de artă, afișe politice ș.a. —, expoziția înfățișează un drum istoric tumultuos, jalonat de mari momente și procese ale revoluției și construcției socialiste din țara vecină și prietenă.

Se evocă anii eroici ai organizării și activității ilegale a partidului clasei muncitoare din Rusia, întemeiat pe principiile ideologice, politice și organizatorice elaborate de V. I. Lenin, lunile de efervescență revoluționară premergătoare Revoluției din Octombrie, în care se plămădea marea prefacere, zilele „care au zguduit lumea” ale lui noiembrie 1917, precum și primele acte ale Puterii sovietice — acte de dreptate socială, ale voinței de pace a poporului rus.

Expoziția redă, în continuare, cei dinții ani ai tinărului stat socialist, puterica încordare a energiilor pentru apărarea cuceririlor revoluției, eforturile de construcție și reconstrucție economică a țării. În întreg acest itinerar istoric este o prezență statornică centrală personalitatea lui V. I. Lenin. O suită de lucrări, manuscrise, citate, fotografii ș.a. mărturisesc că toate aceste momente și procese revoluționare sînt strîns legate de gîndirea și fapta lui V. I. Lenin.

Într-o expresie grafică adecvată este reflectată solidaritatea proletariatului, a forțelor progresiste de pretutindeni cu revoluția socialistă din Rusia, cu statul sovietic. Mai multe fotografii prezintă,

în acest cadru, ecoul larg pe care l-au avut în România evenimentele din Rusia, sprijinul acordat proletariatului rus de către clasa muncitoare din țara noastră, participarea revoluționarilor români cu arma în mînă la apărarea revoluției — pagină luminoasă în bogata cronică a tradițiilor solidarității internaționale ale poporului nostru.

În mod reprezentativ este oglindită în expoziție lupta și victoria popoarelor sovietice în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Organizatorul și dinamizatorul acestei izbînde a fost — așa cum o pune convingător în evidență expoziția — Partidul Comunist. Cuvintele lui V. I. Lenin, înscrise pe un panou, dau expresie adevărului cu strălucire demonstrat de această victorie că „Niciodată nu va fi învins poporul ai cărui muncitori și țărani și-au dat seama, au simțit și au văzut în majoritatea lor că își apără propria lor putere, puterea sovietică, puterea celor ce muncesc”.

Un loc deosebit ocupă în expoziție evidențierea succeselor recente ale poporului sovietic în creșterea potențialului industrial al țării, în sporirea producțiilor agricole, în valorificarea tot mai intensă a cuceririlor științei și tehnicii, în ridicarea nivelului de trai al oamenilor sovietici.

Fotografii extrase de presă, afișe, alte documente oglindesc atmosfera acestui ultim an în care a fost adoptată, după o largă dezbatere populară, noua Constituție a țării și în care au fost adăugate bilanțului general noi realizări remarcabile pe care popoarele Uniunii Sovietice le consacră jubileului Revoluției din Octombrie.

Despre istoria zilelor noastre vorbesc, de asemenea, exponatele privitoare la colaborarea rodnică, pe multiple planuri, dintre P.C.U.S. și P.C.R., dintre Uniunea Sovietică și România socialistă, dintre U.R.S.S. și alte țări socialiste, la sprijinul acordat forțelor antiimperialiste de pretutindeni, la creșterea prestigiului socialismului în lume.

Prin ansamblul său, expoziția **LENIN — OCTOMBRIE — CONTEMPORANEITATEA** configurează, în liniile sale definitorii, o istorie densă, în momentele sale marcante.

Expoziția documentară

„A 60-a aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovietic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie“

Realizată prin eforturile înmănunchate ale Muzeului de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, Consiliului General A.R.L.U.S. și Muzeului de istorie al Republicii Socialiste Română, expoziția documentară *A 60-a aniversare a sărbătorii popoarelor Uniunii Sovietice, a statului sovietic — Marea Revoluție Socialistă din Octombrie* înscrie în peisajul manifestărilor consacrate acestui jubileu o certă reușită. Numeroase facsimile de documente și fotografii prilejuiesc vizitatorului rememorarea unor momente imprimate cu litere de foc în analele istoriei, precum prima revoluție rusă — „repetiția generală din 1905“, cum a numit-o Lenin —, revoluția din februarie 1917, zilele furtunoase ale lui Octombrie cu prefacerile uriașe pe care le-au inaugurat, adoptarea celor dintii acte ale noii puteri revoluționare.

Expoziția înfățișează, de asemenea, pagini elocvente din ampla cronică a muncii și vieții, a izbînzilor de astăzi ale popoarelor sovietice; cifre și fotografii alcătuiesc o sugestivă imagine panoramică a dinamismului și forței economiei sovietice, a realizărilor de vîrf din domeniul științei și tehnicii, a ridicării continue a nivelului de trai material și spiritual al oamenilor muncii sovietici.

Mărturii istorice variate pun în relief, în liniile sale esențiale, solidaritatea activă a proletariatului român, a forțelor progresiste din țara noastră cu revoluția socialistă rusă, cu tînărul stat sovietic. Ele subliniază că asemenea manifestări continuau tradiții de solidaritate ce numărau chiar atunci multe decenii, în cadrul cărora se înscriseră ca luminoase pagini și legăturile pe care o serie de militanți revoluționari din țara noastră le-au întreținut cu Vladimir Ilici Lenin. Din manifeste, din paginile presei, din fotografii de epocă răzbat spre noi cuvîntul fierbinte al publicațiilor noastre proletare salutînd epocala înfăptuire din Rusia, vuietul manifestațiilor

în sprijinul puterii sovietelor etc. — tot atîtea dovezi ale largului ecou al lui Octombrie în România; din datele expuse aflăm că revoluționarii români au luptat cu arma în mînă în 27 de mari orașe pentru apărarea revoluției și a cuceririlor ei, că ostașii revoluționari români au singurat în nenumărate alte locuri din Rusia, acolo unde au cerut-o necesitățile acelor vremuri eroice.

Sînt tradiții de solidaritate pe care activitatea P.C.R. — așa cum o reliefează exponatele prezentate — le-a ridicat pe trepte superioare, partidul nostru militînd cu statornicie, încă de la începuturile existenței sale, pentru stabilirea unor raporturi de bună vecinătate cu statul sovietic; iar atunci cînd nori grei s-au adunat pe cerul patriei, P.C.R. a organizat și a condus la izbîndă lupta antihitleristă a poporului român, pentru alăturarea României la coaliția antihitleristă. Imagini din zilele sfîrșitului de August 1944, cînd Capitala României, eliberată de forțele insurecționale, a primit trupele sovietice în trecere prin București, ale ostașilor români și sovietici aflați umăr la umăr pe frontul antihitlerist — surprinși în prima linie ori în clipe de răgaz — jalonează un moment care s-a impus în istorie prin contribuția sa hotărîtoare la cimentarea frăției de arme româno-sovietice, a prieteniei dintre cele două popoare.

Numeroase date statistice și fotografii ilustrează întărirea continuă a prieteniei și conlucrării dintre România și U.R.S.S., dintre P.C.R. și P.C.U.S. în anii construcției socialiste, contribuția deosebită pe care au adus-o la dezvoltarea acestor relații vizitele reciproce, întîlnirile și convorbirile dintre tovarășii NICOLAE CEAUȘESCU și LEONID ILICI BREJNEV, înțelegerile convenite cu aceste prilejuri — tot atîtea porți deschise spre adîncirea colaborării și prieteniei dintre cele două partide, dintre poporul român și popoarele sovietice.

Urbino (Italia) — „A treia săptămână internațională de studii marxiste“

Aflată la cea de-a treia manifestare*, *Săptămâna internațională de studii marxiste* și-a desfășurat lucrările, la Urbino, între 5 și 9 octombrie a.c. Organizată de către Fundația Lelio și Lisli Basso**, împreună cu Universitatea din Urbino, sub patronajul autorităților regiunii Marche, această manifestare științifică a înscris pe agenda de lucru tema: *Congresul de la Gotha, partidul muncitoresc și socialismul*.

La lucrările colocviului au luat parte peste 80 de istorici din 12 țări: Italia, Franța, R.F.G., Berlinul Occidental, Belgia, Elveția, Canada, S.U.A., U.R.S.S., Polonia, R.D.G. și România.

Au rostit discursuri inaugurale CARLO BO, rectorul Universității din Urbino, una dintre figurile proeminente ale culturii contemporane italiene, senatorul LELIO BASSO și reprezentanți ai autorităților regionale și locale.

Lucrările colocviului s-au desfășurat în patru secțiuni, după cum urmează:

1. *Marea depresiune, restructurarea capitalismului și nașterea partidului*. Referate: J. KOCKA (Universitatea din Bielefeld — R.F.G.) — *Modificarea structurii economico-sociale în Germania în timpul lui Bismarck*; H. J. STEINBERG (Universitatea din Bremen — R.F.G.) — *Marea depresiune, restructurarea capitalismului și mișcarea muncitorească din Germania*; J. DROZ (Universitatea din Paris) — *Geneza partidului societății muncitorești în concepția lassalleană*; L. MACHTEN (Universitatea din Bremen) — *Efectele crizei economice din*

1873 asupra mișcării muncitorești germane și unificarea fracțiunilor social-aemocrate; E. KUNDEL (Institutul de marxism-leninism din Berlin — R.D.G.) — *Procesul de unificare dintre organizațiile eisenachiană și lassalleană*. Intervenții: L. VILLARI (Universitatea din Roma) — *Marea depresiune, criza agrară și analiza capitalismului*; R. MONTELEONE (Universitatea din Torino — Italia) — *Ideologia imperialistă a capitalismului „matur“ și clasele populare*; G. BONACCHI (Fundația Basso) — *Procesul de concentrare capitalistă în Germania și reflexele sale asupra concepției despre stat a social-democrației germane*; W. MOMMSEN (Universitatea din Düsseldorf — R.F.G.) — *Structura social-economică și lupta dintre curențele din cadrul mișcării muncitorești germane între 1860—1870*; W. SCHIEDER (Universitatea din Treviri — Italia) — *Socialismul — concept politic în perioada Programului de la Gotha*; M. WALDENBERG (Universitatea din Cracovia — Polonia) — *Tipuri de revoluție în istoria P.S.D. din Germania*; F. ANDREUCCI (Universitatea din Pisa — Italia) — *Social-democrația germană între 1875 și 1895 și rolul lui Engels*.

2. *Partidul și sindicatele — separarea dintre lupta politică și economică în mișcarea muncitorească la sfîrșitul secolului al XIX-lea*. Referate: G. HAUP (Școala de Înalte studii în științe sociale — Paris) — *Partidul și sindicatele: socialismul și democrația în cadrul Internaționalei a II-a*; R. ZOLL (Bremen — R.F.G.) — *Sindicatul și democrația proletară*. Intervenții: G. MANACORDA (Universitatea din Catania — Italia) — *Asocierea muncitorească, autonomia politică a proletariatului și partidul organizat de către Marx și Engels*; A. ARRU (Institutul universitar oriental din Napoli — Italia) — *Separarea dintre lupta politică și cea economică ca element al crizei primei Internaționale*; F. EBERLE (Universitatea din Dortmund — R.F.G.) — *Influența Vereinskultur-ului asupra mișcării muncitorești germane*; D. GROH (Universitatea din Constanza — Elveția) — *Unele observații cu privire la Lothar Machten în legătură cu corelația dintre criza creării și stagnarea politico-ideologică a mișcării muncitorești germane în faza unirii de la Gotha*; B. G. TARTAKOVSKI (Institutul de

* Prima Săptămână internațională de studii marxiste, organizată la Reggio Emilia, în 1973, a dezbătut subiectul „Contribuția Rosei Luxemburg la dezvoltarea gândirii lui Marx“, iar, a doua, desfășurată la Firenze, în martie 1975, a luat în discuție „Situația capitalismului contemporan în lumina gândirii lui Marx“.

** Fundația Basso, cunoscută și sub numele de Institutul pentru studiul societății contemporane (Issoco), a fost constituită la 30 august 1973, avînd sediul la Roma. Are patru secții — istorică, socio-economică, politică-juridică și America latină — care organizează sesiuni, colocvii, seminarii pe teme de istorie, economie politică, sociologie, filozofie atît în Italia cît și în străinătate. Biblioteca și arhiva Fundației Basso dețin un important număr de lucrări de specialitate cît și fonduri unice în Italia (Rosa Luxemburg, Revoluția franceză, Comuna din Paris, mișcarea muncitorească franceză, germană și italiană, Internaționala a II-a etc.). Fundația editează două publicații periodice: „Problemi del Socialismo“ și „Annali della Fondazione Lelio e Lisli Basso — Issoco“.

marxism-leninism din Moscova) — *Critica programului de la Gotha și mișcarea muncitorească europeană (1875—1890)*.

3. *Actualitatea criticii lui Marx asupra Programului de la Gotha*. Referate: grupul de lucru coordonat de C. LACORTE (Universitatea din Urbino) — *Marx contra compromisului de la Gotha*; A. NATOLI (Roma) — *Critica Programului de la Gotha de Marx și poziția mișcării muncitorești*; P. M. SWEEZY („Monthly Review“, New York — S.U.A.) — *Actualitatea criticii lui Marx în etapa imperialismului*; E. MENDEL (Bruxelles — Belgia) — *Critica Programului de la Gotha și problema categoriei micilor producători în societatea postcapitalistă*. Intervenții: Redacția „*Question criminale*“ coordonată de A. BARATTA și F. BRICOLA (Universitatea din Bologna — Italia și Universitatea din Saarbrücken — R.F.G.) — *Critica drepului burghez ca drept al inegalității*; W. EICHWEDE (Universitatea din Bremen — R.F.G.) — *Statul socialist și raporturi de clasă în Uniunea Sovietică*; F. COCCIA (Institutul politico-cultural din Milano — Italia) — *Socialismul și lupta de clasă în China*; G. HUBER (Berlin) — *Raportul dintre teorie și practică în teoria și practica actuală*; U. SCHMIEDERER (Universitatea din Osnabrück — R.F.G.) — *Critica lui Marx și problema revizionismului în mișcarea muncitorească*; R. GUASTINI (Universitatea din Genova — Italia) — *Marx și perioada de tranziție*.

4. *Programul de la Gotha și problema trecerii la socialism*. Referate: O. NEGTE (Universitatea din Hanovra — R.F.G.) — *Problema organizării: revoluția și organizarea cu procese*; L. BASSO — *Marx și problema trecerii la socialism*. Intervenții: D. ZOLO (Universitatea din Sassari — Italia) — *Republica democratică în Critica Programului de la Gotha*; E. ALTVATER (Universitatea liberă — Berlin) — *Raportul între Macht și legile economice tradiționale ale social-democrației și teoria modernă a lui Stamokap*; J. E. VOLKOV (Institutul de marxism-leninism din Moscova) — *Construcția socialismului — prima fază a comunismului*; *lupta de clasă, dictatura proletariatului; dezvoltarea succesivă a luptei de clasă și a statului socialist*; R.P. SIEFERLE (Universitatea din Constanța — Elveția) — *Problema conștiinței de clasă în teoria revoluției la Marx*.

În afara discuțiilor desfășurate în secțiuni, a fost organizată o masă rotundă asupra problemelor perioadei de tranziție de la capitalism la socialism, la care au

participat W. ABENDROTH (Frankfurt pe Main — R.F.G.), E. ALTVATER L. BASSO, J. JULLIARD, O. NEGTE, A. NATOLI, C. LACORTE.

Reprezentanții Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., CRISTIAN POPIȘTEANU și FLORIAN TÂNĂȘESCU, au prezentat referatul 1886: *primul program al mișcării revoluționare marxiste din România*, în cadrul secțiunii a II-a a acestei manifestări științifice. În referat, autorii au subliniat faptul că elaborările programatice de substanță și orientare marxistă, în care să se definească obiectivele strategice și tactice ale partidelor muncitorești, s-au desfășurat în împrejurări complexe, cunoscând nuanțări de formă și diferențieri de conținut în strînsă corelare cu condițiile concret istorice din țara respectivă. Un exemplu edificator în acest sens l-a oferit evoluția mișcării muncitorești din România care relevă modul specific de receptare și promovare a ideologiei marxiste, de anticipare teoretică a direcțiilor activității partidului politic al proletariatului printr-un program cu conținut marxist.

După prezentarea coordonatelor dezvoltării României în a doua jumătate a secolului trecut și, în acest context, a evoluției procesului de formare și organizare politică și profesională a proletariatului român, autorii au examinat etapele elaborărilor programatice ale mișcării muncitorești din România pînă la apariția primului program marxist, în anul 1886. În continuare este analizat conținutul acestui program, datorat gînditorului și teoreticianului socialist Constantin Dobrogeanu-Gherea, una dintre cele mai reprezentative figuri ale socialiștilor europeni de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul veacului următor. „Ceea ce caracteriza acest document programatic al mișcării revoluționare din România, ca și ansamblul activității teoretice a marxistilor români — se relevă în referat —, era înțelegerea și aplicarea creatoare a principiilor socialismului științific, nu ca o doctrină abstractă, ci ca un îndreptar pentru analiza concretă, lucidă a dezvoltării sociale a țării și pentru elaborarea soluțiilor revoluționare corespunzătoare, tacticii imediate și de perspectivă a clasei muncitoare“.

Din referatele prezentate în cadrul colocviului ca și din dezbaterile care au avut loc pe marginea lor s-au desprins trei orientări fundamentale față de moștenirea filozofico-politică marxistă: 1. Marxismul este imuabil ca teorie și

trebuie interpretat în litera sa strictă; 2. Marxismul are limite și, din acest motiv, trebuie revizuite teoriile lui Lassalle și Macht; 3. Marxismul este o filozofie deschisă, aptă să se îmbogățească continuu din experiența mișcării muncitorești internaționale.

Referatele ca și intervențiile din cadrul colocviului, dincolo de aceste orientări, au prezentat date și interpretări proprii, fapt ce a sporit interesul pentru dezbateri, la care au asistat, în afara oaspeților străini, numeroase cadre didactice și studenți ai Universității din Urbino.

JÜRGEN KOCKA, în referatul său, analizează modificările survenite în structura societății germane ca urmare a industrializării capitaliste începute în deceniile trei și patru ale secolului trecut. În context, cercetătorul german se referă la procesul dezvoltării proletariatului german, îndeosebi a celui de fabrică, pînă în preajma izbucnirii primului război mondial.

Urmărind efectele crizei economice din 1873 asupra dezvoltării capitaliste a Germaniei cit și asupra evoluției mișcării muncitorești, HANS IOSEF STEINBERG, nu împărtășește părerea că aceasta reprezintă un simptom al prăbușirii „imnente” a capitalismului. După opinia sa, în exprimarea unei asemenea aprecieri, primează „dorința” și nu analiza temeinică a realităților epocii respective.

Pornind de la observațiile lui Karl Marx asupra manifestărilor de criză în agricultura unor state europene în a doua jumătate a secolului trecut, LUCIO VILLARI remarcă, în intervenția sa, extinderea și agravarea acestui fenomen pe măsura dezvoltării societății capitaliste. Această situație a generat ascensiunea interesului pentru studierea problemei agrare și pentru adoptarea unor soluții menite a-i diminua efectele, interes manifestat atît de către partidele socialiste și social-democrate cît și de către unele organisme guvernamentale din state europene.

Faza monopolistă a dezvoltării capitalismului a fost însoțită, după cum se arată în intervenția lui RENATO MONTELEONE, de apariția unei ideologii specifice a claselor dominante menită a găsi argumente care să justifice politica imperialistă promovată de cercurile marii burghezii industrial-bancare din statele industrializate. Aceste argumente sînt de natură economică („necesitatea” controlului materiilor prime, a exportului de mărfuri și de capital, pentru dezvoltarea industriei), politică („predesti-

narea” unor state și popoare „de a decădea la ranguri inferioare”), umanitară („misiunea civilizatoare” a națiunilor dezvoltate), demografică (excedentele demografice ale țărilor dezvoltate „justifică” expansiunea colonială ca o măsură „necesară” pentru cucerirea unor noi teritorii). Asemenea ideologie, a fost marcată și prin editarea unui număr important de lucrări în Germania, Anglia, Franța, Italia, Belgia, S.U.A., Japonia începînd cu ultimele decenii ale secolului trecut, lucrări la care se referă și autorul acestei intervenții.

LOTHAR MACHTEN și ERIK KUNDEL, judecînd prin prisma experienței mișcării muncitorești din Germania — unificarea eisenachienilor cu lassalleanilor — au subliniat importanța capitală a unității politice și profesionale a proletariatului, iar WOLFGANG SCHIEDER, urmărind evoluția mișcării muncitorești din Germania în ultimele patru decenii ale secolului trecut a explicat semnificația denumirilor purtate în acea vreme de către organizațiile politice ale proletariatului german.

Ideologia și politica promovate de către Partidul social-democrat din Germania între anii 1890—1914, urmărite în evoluția lor, oferă posibilitatea lui MAREK WALDENBERG de a surprinde existența unor concepții diferite la conducătorii acestui partid, care s-au reflectat și pe planul elaborării strategiei și tacticii sale. Autorul se referă la K. Kautsky, E. Bernstein, A. Bebel, R. Luxemburg, A. Pannekoek, insistînd îndeosebi asupra teoriilor primului dintre aceștia.

După părerea istoricului polonez, concepțiile lui K. Kautsky nu pot fi apreciate drept fataliste, așa cum s-a susținut și se afirmă încă. Kautsky a relevat, nu odată, necesitatea istorică a socialismului, inevitabilitatea prăbușirii capitalismului. Această concepție a lui Kautsky, se arată în intervenție, „era fondată pe aprecierea fundamentală a sociologiei marxiste asupra formării conștiinței și a voinței claselor sociale și pe analiza capitalismului”.

Rolul lui Fr. Engels, din ultimii săi ani de viață, a afirmat F. ANDREUCCI în intervenția sa, trebuie redimensionat în sensul părăsirii mitului nestorian, pentru o imagine mai realistă. Sub raport ideologic teoria elaborată de Marx și Engels nu trebuie privită și interpretată static, ea fiind deschisă oricăror înnoiri.

Evoluția raporturilor dintre organizațiile politice și profesionale muncitorești din Europa în timpul existenței Internaționalei a II-a a constituit obiectul aten-

ției referatului lui GEORGES HAUPT. Autorul a prezentat procesul de separare între cele două tipuri de organizații muncitorești, dinamica efectivelor lor și a electoratului socialist între 1872 și 1913. În separarea organizațiilor socialiste de cele profesionale, se arată în referat, se disting două mari perioade care, fiecare își are specificul său: I 1870—1890, în care s-au format partidele și s-au constituit sindicatele și a II-a între 1891—1914 când are loc despărțirea dintre sindicate și organizațiile politice.

Analizând fazele dezvoltării partidului muncitoresc în general, GASTONE MANACORDA, remarcă că, în secolul al XIX-lea, acesta „era o asociație fluidă care se identifica cu mișcarea de idei și cu programele politice, se manifesta în principal în alegerile electorale și parlament într-o formă organizatorică instabilă și adesea fără bază teritorială prea largă“. Partidul organizat, centralizat ca „instituție“, așa cum este un partid muncitoresc, s-a constituit mai târziu, la începutul veacului nostru, prin transformările calitative care au avut loc, la început în P.S.D. din Germania și în P.M.S.D.R. din Rusia sub influența lui Karl Kautsky și a lui V. I. Lenin, apoi în alte partide muncitorești. Supunând analizei unele texte ale lui Marx și Lenin, autorul intervenției critică încercările de identificare a acestora, de considerare a primului ca un precursor al doctrinei leniniste privind partidul politic muncitoresc.

În intervenția sa, BORIS GRIGORIEVICI TARTAKOVSKI s-a referit la receptarea criticii făcute de Marx Programului de la Gotha de către mișcarea muncitorească, cu exemplificări din activitatea teoretică a partidelor socialiste și social-democrate din apusul și centrul Europei.

CARMELO LACORTE, exprimând opiniile Grupului de lucru din cadrul Institutului de filozofie al Universității din Urbino, a insistat asupra actualității criticii lui Marx asupra Programului de la Gotha privind perioada de tranziție de la capitalism la socialism, combaterea teoriilor revizioniste, unitatea mișcării muncitorești naționale și internaționale. În legătură cu acest ultim aspect, coordonatorul grupului de lucru menționat, exprimă părerea că unificarea dintre eisenachieni și lassalleani, pe baza unui compromis istoric, nu a reprezentat și nu poate reprezenta un model de unitate pentru mișcarea muncitorească.

Lecturarea criticii Programului de la Gotha, i-a prilejuit lui RICCARDO

GUASTINI unele constatări pe care le-a comunicat, după propriile sale afirmații, ca simple note de lectură. El extrage din lucrare, în primul rând, etapele dezvoltării sociale în perioada de tranziție de la capitalism la socialism. O cercetare mai atentă a acestei scrieri marxiste îl conduce la concluzia că, de fapt, Marx a prevăzut trei faze ale dezvoltării acestei etape istorice: dictatura proletariatului, prima fază a societății comuniste și faza superioară a societății comuniste.

Perioada de tranziție de la capitalism la socialism constituie obiectul și al intervenției lui IURI EVGHENEVICI VOLKOV. Istoricul sovietic prezintă pe larg procesul istoric revoluționar care a avut loc în Rusia după victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, cu toate fazele sale de dezvoltare.

Referindu-se la aceeași problemă, F. COCCIA, apreciază aportul Rosei Luxemburg și al lui Mao Tzedun la îmbogățirea teoriei și practicii revoluționare marxiste, prima, prin crearea unei organizații politice muncitorești, care ar putea constitui un model original și viabil, al doilea, prin dezvoltarea teoriei luptei de clasă în etapa de tranziție.

Senatorul LELIO BASSO atît în referat cît și în intervenția din timpul dezbaterilor, a insistat în mod deosebit asupra interpretării obiective, științifice a operei lui Marx. După opinia sa perioada de tranziție de la capitalism la socialism este o perioadă de lungă durată cu diverse faze de evoluție, determinate și de specificul țării în care are loc acest proces. Noțiunea de „dictatură a proletariatului“, este de părere același autor, nu trebuie fetișizată sau interpretată simplist, cu atît mai mult nu trebuie aplicată mecanic, deoarece conduce la deformări grave ale însăși teoriei marxiste. Fiecare revoluție proletară reprezintă o experiență istorică unică, care se cere a fi privită obiectiv atît prin prisma condițiilor istorice în care s-a înfăptuit, cît și a rezultatelor practice.

A treia săptămîină internațională de studii marxiste a constituit un util schimb de opinii între cercetători ai istoriei mișcării muncitorești din unele țări europene și din America. De asemenea, colocviul a permis participanților contacte personale, contribuind, astfel, la cunoașterea lor reciprocă, la strîngerea legăturilor prietenești.

**CRISTIAN POPIȘTEANU
FLORIAN TĂNĂȘESCU**

**DOCUMENTE PRIVIND MAREA RĂSCOALĂ
A ȚĂRANILOR DIN 1907, VOL. I**

*Editura Academiei Republicii Socialiste România,
București, 1977, 574 p.*

Cu prilejul elaborării amplei și valoroasei monografii colective privind *Marea răsccoală a țăranilor din 1907* — lucrare apărută cu un deceniu în urmă —, autorii ei au depistat și selectat un fond bogat de materiale documentare, care, pe parcurs, s-a lărgit continuu. Introducerea acestor materiale în circuitul științific se impunea, ca o sarcină reclamată, deopotrivă, de marea semnificație a evenimentului în istoria țării și de valoarea informativă intrinsecă a documentelor.

În acest sens, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., Institutul de istorie „Nicolae Iorga” și Arhivele statului București au inițiat editarea unui corpus de documente în mai multe volume, care să reflecte multila-

teral uriașa ridicare la luptă a țăranimii române. Munca întreprinsă în această direcție de un colectiv format din cercetători de la instituțiile menționate s-a materializat în primăvara acestui an, prin apariția, în Editura Academiei Republicii Socialiste România, a primului volum din cadrul acestei colecții*.

Volumul la care ne referim, ilustrează pe larg conținutul problemei agrare în țara noastră și situația social-economică

* Volumul apare sub îngrijirea unui colectiv format din: Ion Popescu-Puțuri, acad. | Andrei Oțetea (coordonatori), Damian Hurezeanu, Mircea Iosa, Vasile Niculae. Au colaborat: Marin Badea, Augustin Deac, Ion Felea, Marin Florescu, Coralia Fotino, Titu Georgescu, Ion Ilincioiu, Anastasie Iordache, Traian Lungu, Rodica Șoimescu, Georgeta Tudoran.

a țăranimii române la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Cele aproape 446 de documente cite cuprinde volumul (în majoritate izvoare de prim ordin, provenite din arhive centrale și locale) oferă imaginea veridică, cuprinzătoare a cauzelor obiective care au generat marea răsccoală. Metodologic, documentele sînt compartimentate în secțiuni tematice, iar în cadrul fiecărei secțiuni sînt inserate potrivit principiului cronologic.

Prima parte a lucrării dezvăluie structura proprietății agrare în România, nedreapta ei repartizare, care constituia, de fapt, baza antagonismului social ce frământa lumea satelor. Interesante sînt documentele care înfățișează inventarul viu și mort existent atunci în agricultură, prețurile muncilor agricole efectuate de țărani pe pămînturile marilor proprietari și arendași, legislația de tocmeli agricole etc. O pondere însemnată în suita acestor documente este consacrată contracte-

lor de învoiele agricole, tablourilor și rapoartelor privind situația învoielilor, înainte și după răscoadă. Parcurgându-le, cititorul face cunoștință cu condițiile de învoiele stipulate în contractele agricole, condiții ce învederează exploatarea la care era supusă țărâniimea. Ele pecetluiau o tristă realitate, constituindu-se în adevărate acte de acuzare la adresa regimului agrar bazat pe dominația moșierimii asupra lumii satului, măturii elocvente ale încăușării economice a țărâniimii. Această stare de lucruri este recunoscută și de unele autorități locale. Astfel, într-un document se constată cu luciditate: „...cauza răscoadelor nu trebuie căutată în nici o altă parte ci numai în învoiele agricole, care drept vorbind, nu mai pot fi numite învoiele, întrucât proprietarul și arendașul impun țăranului dorințele și gusturile sale și el neavînd încotro este nevoit să le primească — să se învoiască“ (doc. 138).

O categorie de documente, semnificativă pentru modul în care se oglindește starea de lucruri existentă la sate în preajma răscoadelor, o reprezintă cererile și plîngerile țăranilor adresate autorităților. Răzbat în aceste petiții setea țăranilor de dreptate socială, prevestind totodată apropiata lor ridicare la luptă. Așa, de pildă, în petiția locuitorilor din comuna Stroiești, județul Botoșani, se arată că, dacă pînă la 1 martie 1907 arendașul nu le va da pămînt de lucru, „cu forța ne vom duce pe moșie și vom băga plugurile noastre spre a ne asigura existența noastră și a copiilor

noștri și că nu ne vom da înapoi chiar cu riscul vieții noastre“ (doc. 211). Într-o altă petiție, redactată de țăranii din comuna Liteni, județul Suceava, se atrăgea atenția prefectului că, în cazul cînd nu li se vor permite a intra în stăpînirea proprietății „Rotunda“, „sîntem siliți a ara moșia forțat cu plugurile noastre“ (doc. 227). În dese cazuri, țăranii își afirmau drepturile, evocînd contribuția lor decisivă la obținerea neatrînării țării în războiul din 1877. „Sîntem veterani — citim într-o petiție a țăranilor din comuna Bănești către prefectul județului Vîlcea —, am luat parte în războiul de la 1877—1878 din care unii au scăpat răniți iar alții după împrejurări astăzi ne găsim în viață... De aceea respectuos vă rugăm, domnule prefect, să binevoiți a interveni... către autoritățile mai superioare și în drept de a ni se da și nouă pămînt“ (doc. 258).

O serie de documente se referă la camăta la sate, unul din fenomenele care a contribuit la adîncirea mizeriei și ruînării maselor de țărani. Nevoia de bani sau de alimente obliga pe țărani să-și amaneteze pămîntul sau să se îndatoreze cu munci, pe care practic nu puteau ani de zile să le satisfacă. Unul dintre acestea atestă întinderea acestei plăgi, relevînd că „un însemnat număr de primari, preoți, învățători, percepatori etc. practică meseria de împrumutători și că de cele mai multe ori, pentru asigurarea plății sumelor împrumutate, iau în arendă în condițiuni destul de oneroase pămînturile de muncă ale sătenilor datornici“ (doc. 368).

O amplă secvență din volum înmănunchiază documente privind situația materială și culturală a țărâniimii. Ele oferă un tablou zguduitor al suferințelor și privațiunilor în care se zbătea țărâniimea în ajunul mării furtuni. La lipsa de pămînt, la greutatea învoielilor agricole, la abuzurile săvîrșite de proprietari și arendași, se adăuga sporierea impozitelor, care veneau să lovească puternic în veniturile, și așa destul de reduse, ale maselor țărânești. Este sugestivă, în acest sens, petiția celor 85 de țărani din comuna Onești, județul Bacău, adresată Senatului, prin care cereau să fie scutiți de taxe, întrucît „domnii senatori! la noi mai a ajuns cuțitul la os cu atîtea dări pe capul nostru și de unde putem noi să mai dăm încă 5 lei. Dacă noi nu avem pămînturi de hrană și imasuri să ne creștem vite... Credem că moșii și strămoșii noștri nu și-au vărsat sîngele pentru apărarea pămîntului țării românești ca noi să tot plătim la dări“ (doc. 215).

În acest context, mai sînt incluse o suită de documente, ce dezvăluie, cu puternică autenticitate, situația precară a condițiilor de locuit și a asistenței sanitare în lumea satelor, starea loabelor de școală, lipsa de învățători și alte cadre calificate, frecvența elevilor din mediul rural etc. Din șirul acestor izvoare incluse în volum, cităm un scurt fragment dintr-un articol publicat în „Convorbiri didactice“ din aprilie 1905, în care se arată, că „Se pierde pe fiecare an aproape 500.000 de elevi din cauză că nu avem școli, învăță-

tori, localuri, săteni cu bună stare economică, autorități comunale cu dor de lumina consătenilor lor" (doc. 393).

Volumul de documente surprinde și alte fațete ale situației social-economice a țărănimii și ale proceselor caracteristice agriculturii din România în preajma marii vîlvă-tăi, care a cuprins țara în 1907. Desigur, așa cum se

precizează și în introducere, el nu a putut fi decît selectiv, în raport cu vastitatea materialului existent. Se cuvine a sublinia însă faptul că, colectivul de îngrijire a volumului a reușit ca să includă în el ceea ce este caracteristic, relevant din izvoarele avute la dispoziție, ceea ce exprimă esența fenomenelor care

constituie obiectul lucrării.

Documentele înmănușate în acest volum din ampla colecție consacrată anului 1907 se adresează deopotrivă specialiștilor și publicului larg, care va găsi în această lucrare răspunsul concludent la întrebarea: „De ce s-au răscolat țărani”.

GHEORGHE UNC

**Al. Gh. Savu, SISTEMUL PARTIDELOR
POLITICE DIN ROMÂNIA, 1919—1940,**

*Editura științifică și enciclopedică,
București, 1976, 260 p.*

Lucrarea semnată de Al. Gh. Savu analizează partidele politice din România în anii 1919—1940, cuprinzînd considerații privind dinamica sistemului de partide interbelice, a clasificării acestora. Cartea prezintă pe larg evoluția partidelor politice în perioada decembrie 1937 — august 1940. În capitole speciale sînt analizate partidele și instaurarea dictaturii regale în februarie 1938, dizolvarea partidelor politice, Frontul Renașterii Naționale, frontul antifascist în activitatea Partidului Comunist Român, reggrupările politice în perioada crizei dictaturii regale.

Al. Gh. Savu își elaborează concluziile pe baza cercetării atente a datelor concrete, înglobate într-o viziune de ansamblu cuprinzătoare. După ce analizează pe multiple planuri, procesul de „disociere” a partidelor politice, de erodare și compromitere a lor, autorul insistă asupra momentului critic din noiembrie 1937, cînd nici un partid

n-a întrunit procentul de 40%, din totalul voturilor pentru a beneficia de prima electorală.

În pagini dense, Al. Gh. Savu analizează modul în care s-a ajuns la dizolvarea partidelor politice în perioada dictaturii regale, activitatea acestora în noile condiții, măsurile lui Carol al II-lea și a principalilor săi sfetnici de a crea o organizație politică viabilă. În carte se acordă o atenție deosebită acțiunii P.C.R. pentru unirea tuturor forțelor democratice, antifasciste în lupta împotriva dictaturii regale, a pericolului fascist, a Gărzii de fier, pentru salvagardarea independenței și integrității teritoriale a României.

Cartea *Sistemul partidelor politice din România, 1919—1940* conține unele afirmații și aprecieri discutabile. Astfel, includerea Partidului Conservator (Gr. Filipescu) printre forțele dictatoriale (p. 86) o considerăm neconformă cu realitatea avînd în vedere atitudinea sa antifascistă și po-

ziția lui Gr. Filipescu potrivit tendințelor dictatoriale ale lui Carol al II-lea.

Autorul apreciază că alegerile din 1928 au fost „singurele alegeri libere din istoria parlamentului burghez din România” (p. 29). După opinia noastră — avînd în vedere intervenția redusă a aparatului de stat ea ar putea fi extinsă și asupra alegerilor parlamentare din 1919—1920, 1932 și 1937.

Afirmația de la pagina 45 potrivit căreia Uniunea Națională nu a putut recolta decît 15%, din voturi, iar restul pînă la 47,5% „a fost contribuția aparatului dirijat de experimentatul Argetoianu” este neargumentată, mai ales că este formulată atît de categoric.

Caracterizarea lui Gr. Iunian, așa cum rezultă din lucrare, ca „om al regelui” ni se pare unilateră. Desprinderea lui din P.N.Ț. apare exclusiv legată de „urcarea regelui Carol al II-lea pe tron” (p. 43). Într-adevăr, Gr. Iunian a fost adeptul revenirii lui Carol în țară, dar plecarea lui din P.N.Ț. s-a produs în octombrie 1932 și a fost generată de cauze mult mai complexe, de natură economică, socială și politică; evident, manevre-

le lui Carol al II-lea au avut și ele un anumit rol în decizia lui Gr. Iunian. El nu a fost însă un adept al dictaturii regale, numărându-se printre adversarii regimului instaurat la 10 februarie 1938.

Aprecierea că P.N.L. a fost singurul partid care a supraviețuit primului război mondial (p. 54) trebuie revăzută, deoarece și Partidul Național-Democrat și-a continuat existența până în 1938. Acest partid a fost înființat de N. Iorga în 1910; a fuzionat în 1924 cu gruparea lui C. Argetoianu (desprinsă din Partidul Poporului), luându-și numele de Partidul Naționalist al Poporului, iar în 1925 cu Partidul Național prezidat de I. Maniu. În 1926 și-a reluat activitatea sub numele de Partidul Național, iar în 1932 a revenit la titulatura de Partidul Național-Democrat. Așadar, partidul prezidat de N. Iorga nu s-a înființat în 1926, așa cum rezultă din tabelul aflat la pagina 53. În ceea ce privește Partidul Poporului, cred că data înființării lui trebuie scotită la aprilie 1918, când se intitula Liga Poporului, deoarece schimbarea denumirii în aprilie 1920 a fost un act formal, iar nu unul de conținut.

O inexactitate s-a strecurat la pagina 119: V. Iamandi nu era membru al P.N.T., ci un cunoscut lider al P.N.D.; de asemenea, la pagina 187 există o greșeală de tipar: tratatul economic cu Germania a fost semnat în martie 1939, iar nu în martie 1938.

Între titlul cărții și conținutul ei există o serioasă discrepanță. De fapt numai două capitole, din cele șapte, tratează problematica partidelor politice până în decembrie

1937. Dar și aceste două capitole sînt abordate tot prin prisma situației din decembrie 1937, chiar dacă se vorbește de perioada interbelică.

Capitolul I debutează cu următoarele rînduri: „Viața politică burgheză oferea, incontestabil, în perioada interbelică, un spectacol în multe privințe dezolant. Penurie de idei programatice. Conducere centrale roase de fricțiuni lăuntrice și aflate într-o acută criză de autoritate. O abundență neobișnuită de disidențe. Compromisuri lipsite de principii între grupări situate, prin orientările lor, la antipodii constelației politice” (p. 13).

O asemenea apreciere este, desigur, valabilă pentru anul 1937 nu însă și pentru primul deceniu al perioadei interbelice. Parcurgînd presa vremii și dezbaterile parlamentare nu putem să nu constatăm faptul că în acea perioadă au avut loc ample dezbateri privind doctrinele (țărănistă, liberală, neoliberală, social-democrată ș.a.) și programele partidelor politice. „Criza de autoritate” nu este caracteristică acelor ani. Al. Averescu în 1918—1921, I. I. C. Brătianu (pînă la moartea sa, în noiembrie 1927) sau I. Maniu erau lideri politici a căror autoritate nu era pusă, realmente, sub semnul întrebării.

Disidențele nu cunoșteau nici ele o „abundență neobișnuită”, iar compromisurile lipsite de principii între grupările situate la antipodii constelației politice constituiau o excepție, iar nu o caracteristică.

Pornind de la situația existentă în 1937, autorul pune sub semnul întrebării caracterul de partid al Partidului Po-

porului, întrucît el reprezenta „un grup restrîns de cadre ofițerești nemulțumite și avide de putere, veterani din primul război mondial care mai păstrau amintirea a ceea ce fusese sau păruse să fie generalul Averescu, elemente moșierești răzlețite” (p. 58). Dacă însă analiza s-ar fi extins asupra întregii perioade interbelice — așa cum ne sugerează titlul cărții — atunci o asemenea apreciere era exclusă. Nu se poate contesta baza socială largă (deși foarte eterogenă) a Ligii (Partidului) Poporului în primii ani ai perioadei interbelice, și nici popularitatea de care această organizație se bucura în anii 1918—1920, reflectată și în succesul electoral înregistrat în alegerile parlamentare din 1920. În orice caz, cel puțin pînă în 1932, cînd Partidul Poporului a fost părăsit de gruparea condusă de O. Goga, aprecierea din lucrare este inadecvată.

La pagina 67 găsim următoarea apreciere: „Politica generală a Partidului Național Liberal în perioada de care ne ocupăm îl definește ca un partid de dreapta, exponent al intereselor unei părți a capitalului financiar. Acest partid a apărut însă și poziția moșierimii, opunîndu-se categoric unei noi exproprii și preconizînd măsuri menite să asigure dezvoltarea evolutivă a capitalismului în agricultură”. Aprecierea este justă pentru anul 1937, dar nu și pentru anii 1918—1919 cînd, aflat la guvern, P.N.L. a dat cunoscutele decrete-legi pentru reforma agrară. Și exemplele de acest gen ar putea continua.

Practic, problematica anilor 1919—1937 este abordată pe 75 de pagini, dintre cele 260 ale cărții, lucrarea fiind axată pe perioada decembrie 1937 — august 1940, completînd în mod fericit monografia *Dictatura regală* publicată de autor în anul 1970.

Avînd în vedere această realitate, consider că titlul cărții nu corespunde integral conținutului; cred că cel mai corect ar fi fost dacă lucrarea se intitula *Considerații privind partidele politice în perioada dictaturii regale*.

Se cuvine reliefat stilul antrenant în care a fost scrisă cartea, ceea ce facilitează parcurgerea ei de un public foarte larg, doritor să cunoască problematica atît de complexă a vieții politice din România.

IOAN SCURTU

Barbara W. Tuchman, TRUFAȘA CITADELA,

Editura politică, București, 1977, 608 p.

Nu este nevoie să insistăm asupra însemnătății traducerii și tipăririi în limba română a unor lucrări științifice de valoare apărute în alte țări. Editurile noastre desfășoară de mai mulți ani o acțiune salutară și în domeniul literaturii istorice. Cititorul român — și mai întîi istoricul român — are în felul acesta posibilitatea dobîndirii și lărgirii ariei unor informații, documentare sau interpretative, cu privire la evenimente și fenomene din trecutul altor țări și popoare. Sigur că fiecare lucrare tradusă aduce, odată cu bagajul documentar-informativ și alte elemente interesante, cum ar fi structura materialului, stil deosebit sau inedite unghiuri de vedere. De obicei, editurile noastre solicită un specialist român pentru a prefața lucrarea tradusă, prefețe care pregătesc pe cititor în vederea înțelegerii conținutului cărții sau îl avertizează asupra unor lacune ale sale deosebit de interesante ori discutabile. Prefețele devin, prin aceasta, un fel de recenzii, mai mult sau mai puțin cuprinzătoare.

O carte de istorie, însă, ca oricare alta, nu poate avea un singur recenzent. Iarși, de obicei, revistele de specialitate din țara noastră ignoră lucrările traduse, socotind că o lucrare științifică trebuie recenzată la apariția ei, și nu cu prilejul traducerii în românește. Este o atitudine logică, bazată pe principiul necesității pentru specialist de a se informa direct sau cu ajutorul revistelor de profil, cu privire la producția științifică din alte țări. Mai multe motive, însă, dintre care unele sînt greu de ignorat, fac ca această atitudine să se bazeze, în realitate, pe o iluzie. Este suficient să luăm în considerare cantitatea enormă de literatură științifică, practic imposibil de parcurs, și diversitatea limbilor în care ea este realizată, pentru a înțelege caracterul iluzoriu al posibilității urmăririi ei mai mult decît fragmentar. De aceea, fără a subestima principiul la care ne-am referit mai sus, socotim, în chip practic, necesar ca revistele de istorie din țara noastră să acorde o mai mare atenție lucrărilor de

istorie ce se traduc în românește.

O carte apărută anul acesta, care merită o asemenea atenție este *Trufașa citadelă*, de Barbara W. Tuchman. Ea a fost tipărită pentru prima oară în limba engleză la New York, în anul 1967, și s-a bucurat de o primire excepțională, putem spune, neobișnuită pentru o lucrare, totuși, de istorie, nu de literatură. Din scrierile aceleiași autoare, în anul 1970 a fost tradusă și tipărită în românește lucrarea *Tunurile din August*, Barbara Tuchman devenind astfel unul dintre cei mai cunoscuți istorici străini publicului din țara noastră. Este încă un motiv să supunem cititorilor din România cîteva opinii, izvorîte din alte unghiuri de vedere decît ale autoarei prefeței lucrării de față — Eliza Campus — sau care vin să completeze observațiile și comentariile sale.

Derutat de aparenta asemănare cu titluri de romane, cititorul obișnuit crede, probabil, că *Trufașa citadelă* este o carte beletristică, sub titlul căreia s-a înlocuit mențiunea „roman” sau „nuvele” cu aceea de „O frescă a lumii dinaintea primului război mondial (1890—1914)”. Absența a-

paratului critic, a surse-
lor bibliografice, întărește
impresia că avem în față
o povestire, o „frescă”
despre oamenii și faptele
unei anume epoci istorice.
Specialiștii, istoricii, de
 obicei, nu iau în studiu
asemenea lucrări. Regre-
tând și noi, fără îndoială,
absența celui mai ele-
mentar aparat științific,
socotim totuși necesar să
atragem atenția cititorului
român, inclusiv specialiș-
tilor, asupra valorii știin-
țifice a lucrării și a unor
probleme pe care ea le
sugerează.

Lucrarea este în pri-
mul rînd și în sensul cel
mai exact al termenilor,
o carte de istorie univer-
sală. Nu este un manual
sau un tratat, ci o lucrare
de cercetare, botezată
„frescă”, căreia i s-au
omis sursele din subsolul
paginilor, datorită, proba-
bil, intenției de a lărgi
cercul cititorilor. Bogăția
de informații este însă
mai mult decît evidentă,
poate nu atît prin numă-
rul mare de citate, cît
mai ales prin ceea ce a
asigurat judecățile de va-
loare ale autoarei, aproa-
pe totdeauna exacte și
îmbrăcate în formulări
remarcabile.

Cele opt capitole ale
lucrării prezintă proble-
mele cele mai semnifica-
tive ale statelor care vor
deveni principalii prota-
goniști ai primului război
mondial. Dar, dacă privim
mai atent structura cărții,
constatăm că, din cele
opt capitole, numai cinci
înfățișează probleme in-
terne ale unor țări (două
despre Anglia — „Patri-
cienii” și „Transferul pu-
terii”; unul despre Sta-
tele Unite ale Americii
— „Sfîrșitul unui vis”; u-
nul despre Franța — „Dă-
mi doamne, lupta!”; unul
despre Germania — „Vin
vremurile lui Nero”), în
timp ce trei capitole

dezbat marile probleme,
în concepția autoarei, ale
timpului: socialismul și
mișcarea muncitorească
(sub titlul „Moartea lui
Jaurès”), cursa înarmări-
lor și primele încercări de
reglementare internațio-
nală în acest domeniu
(„Îndepărtatele băței de
tobă”) și mișcarea anar-
histă („Ideea și fapta”).

Pentru Anglia, cu care
se deschide volumul, au-
toarea a ales — subtitlul
„Patricienii” — ideea *sti-
lului* vieții politice engle-
ze la înfîlnirea celor două
veacuri — XIX și XX —
și treptata schimbare a
acestui stil sub presiunea
noilor date ale societății
moderne. Stilul era stilul
conservator — chiar pa-
triarhal — în viața poli-
tică internă, iar conducă-
torii de partid erau recru-
tați, natural și tradițional,
din rîndul proprietarilor
de pămînt, obligatoriu a
celor bogați, pentru că,
observă autoarea pe bună
dreptate, spre deosebire
de concepția americană,
potrivit căreia originea
umilă era (și este) o „ca-
litate superioară”, că „nu-
mai oamenii care au răz-
bătut prin propriile forțe
poartă semnul capaci-
tății”, englezii socoteau,
dimpotrivă, că „numai
viețuirea îndelungată a
aceleiași familii, în condi-
ții de educație, confort și
responsabilitate socială
putea oferi hrana spiri-
tuală naturală a «apti-
tudinilor superioare»”
(p. 37).

„Fresca” societății poli-
tice engleze cuprinde o
serie de portrete ale oa-
menilor politici ai timpu-
lui, începînd cu lordul Sa-
lisbury și sfîrșind cu Ar-
thur Balfour, exponentul
timid al detașării de ve-
chile tabieturi ale omu-
lui politic englez. „Cînd
a ajuns prim-ministru
— scrie autoarea —, (Bal-
four) a fost primul om

avînd această funcție care
s-a dus la Buckingham
Palace cu automobilul și
primul care a venit la
Camera Comunelor cu o
pălărie moale pe cap” (p.
89). Fiindcă, pînă atunci,
„viața clasei sus-puse”
engleze avea ca un atri-
but inseparabil calul.
Acesta era „mijloc de lo-
comoție, oferea o ocupație
și subiecte de conversație,
inspira dragoste, bravură,
poezie și curaj fizic. Era
elementul esențial al
curselor, sportul regilor
și al cavaleriei, elita răz-
boiului” (p. 51). Din cînd
în cînd, autoarea ne aver-
tizează că viața „patricie-
nilor” englezi nu era viața
Angliei, a poporului en-
glez. În timp ce 60 de fa-
miii aveau un venit anu-
al de peste 50.000 de lire,
20 de milioane de englezi
dispuneau de un venit
anual sub 160 lire (p. 56,
57).

De multe ori, istoricii
români subliniază aseme-
nea contraste și antago-
nisme sociale din Româ-
nia aceleiași epoci, ca și
cum acestea erau *specifi-
ce* românești. În fapt,
însă, asemenea realități
se mai aflau și pe alte
meleaguri și poate nu era
cu totul împlătoare
asemănarea dintre unele
trăsături ale partidului
conservator din România
și ale „patricienilor” en-
glezi. De altfel, cel puțin
doi dintre corifeii români
ai conservatorilor, P. P.
Carp și Take Ionescu, se
purtau după *stilul* englez
(chiar dacă primul avea
practic legături mai pu-
ternice cu Germania).

Autoarea revine asupra
vieții politice interne en-
gleze spre sfîrșitul cărții,
în cel de al 7-lea capitol,
unde analizează eveni-
mente din perioada 1902—
1911 și unde insistă asu-
pra „problemei sociale”,
care „plutea” deasupra
tuturor celorlalte. Autoa-

rea subscris la constatarea unor comisii de anchetă din epocă, după care „cea mai bogată țară a lumii se rezema pe o fundație reprezentată de o treime din populație care trăia «într-o sărăcie cronică, incapabilă să-și satisfacă nevoile elementare ale vieții animale»“ (p. 465). Ea critică în același timp, poziția Societății fabiene, care milita pentru „un socialism fără Marx sau revoluție, ceva ca un fel de Machbet fără omoruri: un socialism englezesc confortabil, intelectual, respectabil, gradat...” (p. 469). Ea evocă, de asemenea, faptul semnificativ că un autor englez ca J. A. Hobson, cunoscut și recunoscut pentru analizele sale asupra societății capitaliste în stadiul său imperialist, nu s-a bucurat de nici o atenție din partea autorităților științifice din Anglia.

În acest capitol, cititorul întâlnește multe date referitoare la istoria mișcării socialiste și muncitorești din Anglia de la începutul veacului nostru. Între acestea se remarcă străduința autoarei de a *explica* de ce această mișcare a avut rezultatele modeste cunoscute. „Clasa muncitoare engleză — îl citează Barbara W. Tuchman pe Clemenceau — este o clasă burgheză“ (p. 472), motiv pentru care Federația socialist-democratică, adeptă a celor mai violente doctrine revoluționare ale socialismului continental“, rămânea, „în lipsă de aderenți, o voce fără trup“ (p. 471). În același loc, H.M. Hyndman este apreciat ca un adept al socialismului „numai din dușmănie față de lume“, citându-se fraza acestuia: „Nu mi-aș fi putut continua activitatea, dacă nu m-aș fi așteptat de fie-

care dată ca revoluția să izbucnească luna viitoare la ora 10 dimineața“; aluzie la lipsa de pregătire teoretică a conducătorilor socialismului britanic.

Dar ceea ce ocupă cea mai mare parte a acestui capitol este descrierea minuțioasă a „transferului de putere“ de la clasa patricienilor cantonați în Camera lorzilor, la clasa „băcanilor“, a burgheziei, instalate în Camera Comunelor. Expresia electorală a acestui transfer a fost marcată în 1906, prin alegerea unei Camere în care erau 513 deputați aleși pe listele liberale și numai 157 conservatori. Evenimentul este important și prin aceea că organizațiile muncitorești au cîștigat 53 locuri — primul succes electoral semnificativ al viitorului partid laburist. În ce privește însă mecanismul constituțional englez era vorba de a reduce dreptul de veto al Camerei lorzilor sau de a transforma, de a-i „îmbunătăți“ compoziția socială a acesteia prin investirea de noi nobili. Un vot decisiv a avut loc la 10 august 1911, cînd însăși Camera lorzilor a votat ratificarea legii desființării dreptului ei de veto. Rezultat aparent paradoxal, datorat însă riscului de a îngroșa numărul lorzilor cu noi „înnobilări“.

La prima vedere, Statele Unite ale Americii se aflau la o distanță apreciabilă de problemele specifice continentului european la sfîrșitul secolului trecut. Un anumit specific al dezvoltării „lumii noi“ creaa impresia unor mari deosebiri între America de Nord și Europa. Dar o direcție în perspectiva acestui tînăr și viguros stat l-a adus alături de vechile puteri europene: această direcție era repre-

zentată de începutul expansiunii imperialiste, de încheierea politicii izolaționiste. Capitolul despre istoria S.U.A. în anii 1890—1902 descrie modul cum s-a cristalizat doctrina războinică a expansiunii americane. „E timpul să ne trezim — spunea senatorul Cullom, în 1895 — și să ne dăm seama de necesitatea de a anexa teritorii... Avem nevoie de toată această emisferă nordică“. Autoarea comentează, nu fără aluzii la perioadele de mai tîrziu, această declarație și altele asemănătoare: „După cum se vede, în 1895 nu era încă necesar ca agresivitatea să fie prezentată drept altceva decît ceea ce era în realitate“ (p. 180). Vom regăsi poziția americană în capitolul consacrat conferințelor (pentru pace și dezarmare) de la Haga din 1899 și 1907.

S-ar putea spune că autoarea și-a adaptat formula stilistică și metodologică în funcție de specificul țării căreia îi este consacrat capitolul. Dacă pentru Germania a adoptat formula sobră a analizei compozițiilor muzicale, pentru Anglia a recurs la folosirea acelor date din care țîșnește humorul englez, pentru Franța capitolul reflectă strălucirea polemicii, a spiritului poporului acestei țări.

Franța este prezentă în volum direct prin evocarea „Afacerii Dreyfus“, înfățișată de Barbara W. Tuchman, ca un moment al conștiinței umane. Pentru a ilustra această teză, autoarea face incursiuni, sondaje în viața internă a Franței, în poziția sa internațională. Cu acest prilej a adunat într-o veritabilă colecție, cuvintele, replicile și detaliile memorabile din

epocă, cărora nu rareori le-a adăugat și propriile sale memorări nu mai puțin memorabile, ca, de pildă : „Internaționala dinastică a curților regale“ ș.a. Sînt dezvăluite modele ale personajelor lui Proust care, departe de a fi rupt de istoria timpului său, „se cățara în fiecare zi pînă la galeria publicului, aducîndu-și cu el cafea și sandvișuri, pentru ca să nu piardă nici o clipă din dezbateri“ (p. 259).

Istoria Franței este reluată parțial de autoare în capitolul ultim al lucrării. „Moartea lui Jaurès“, titlu însă onorific, deoarece conținutul studiului îmbrățișează mișcarea socialistă din mai multe țări în perioada 1890—1910. Unele observații ale autoarei sînt demne de reținut, deși se mișcă cu mai puțină siguranță în istoria socialismului : „Socialismul nu era o doctrină dură, ca o piatră prețioasă imposibil de prelucrat, ci varia după perioadă, țară, situație și grup politic“ (p. 538); „Socialismul era o cauză, și nu o carieră“ (p. 539); despre Partidul social-democrat german scrie : „Fiindcă alianța cu partidele burgheze era inadmisibilă din punct de vedere principial, social-democrații germani din Reichstag rămîneau, în pofida numărului lor, o grupare relativ neputincioasă într-un corp legislativ neputincios“ (p. 544).

Autoarea a surprins veridic trăsăturile Partidului social-democrat german, partid care, deși cel mai mare și, aparent, cel mai puternic din lume, s-a dovedit a fi, în realitate, un slab partid muncitoresc-socialist. Se descrie, de asemenea, rolul lui Bernstein și problema „millerandismu-

lui“, care la timpul respectiv, după cum se știe, au provocat mari dezbateri în partidele muncitorești. Ca și în alte capitole, Barbara W. Tuchman caută mobilurile de după cortina aparentă a faptelor. Astfel, problema „colaborării“ de clasă a partidului social-democrat german, la începutul veacului nostru, după ce obținuse 81 de mandate de deputați este împinsă spre o latură secundară, de formă : partidul avea dreptul la un post de vicepreședinte în Reichstag, dar vicepreședintele era obligat să facă o vizită protocolară kaiserului, în costum de curte. Motivînd că un socialist nu putea să îmbrace pantaloni scurți, cu ciorapi și pantofi cu cataramă, deoarece aceasta era o insultă la adresa clasei muncitoare, Bebel, conducătorul partidului a refuzat ca un socialist să ocupe locul de vicepreședinte al Reichstagului. Arătînd că în pofida acestei consecvențe pe un plan minor, „în colectivitatea social-democrată, revizionismul ținea pasul cu naționalismul“, autoarea conchide pe bună dreptate că în Germania „zoriile roșii ale revoluției își aminau într-una apariția“ (p. 594).

Foarte semnificativ pentru definirea epocii dinaintea primului război mondial este capitolul „Îndepărtatele băta de tobă“, în care sînt descrise conferințele de la Haga din 1899 și 1907. Acestea au fost primele conferințe internaționale din istorie consacrate „dezarmării“ și ele au fost inițiate, oricît ar părea de paradoxal, de țarul Rusiei. Progresele tehnice în domeniul armamentului, descoperirea dinamitei și alți factori politici-econo-

mici, au generat o vertiginosă cursă a înarmărilor, fără precedent. Să reținem o observație a autoarei pe marginea progresului tehnic și a consecințelor sale pe planul relațiilor internaționale : „Populația avea acum la dispoziție apă curentă, străzi iluminate, instalații sanitare, alimente conservate și congelate, mașini de cusut, mașini de spălat, mașini de scris, mașini de tuns gazonul, fonograful, telegraful și telefonul, pentru ca mai tirziu, începînd cu anii '90, să capete extraordinarul dar de a se putea deplasa individual și mecanic în trăsuri fără cai. Părea imposibil ca un ciștig material atît de important să nu fi produs o schimbare spirituală ca noul secol să nu fie începutul unei noi ere în comportamentul omului și deci, pe scurt, ca omul să nu fi devenit prea civilizat ca să nu mai recurgă la război“ (p. 303—304). Într-adevăr „la belle époque“, pe care o descrie autoarea, a nutrit asemenea iluzii, mai ales că apăruse și o forță socială — mișcarea muncitorească, adversară a războiului. Inițiativa țarului Rusiei de a se convoca o conferință internațională nu a fost întîmplătoare, cel puțin din două motive : unul privea stadiul mai înapoiat al pregătirilor militare ale Rusiei, al doilea, nevoia de a ciștiga un cît de mic credit în ochii maselor populare din imperiul țarist, ajunsese în pragul unei revolte generale.

Autoarea descrie cu talent perplexitatea cabinetelor europene care s-au trezit din senin cu propunerea guvernului din Petersburg. În timp ce englezii considerau ideea încetării cursei înarmă-

rilor „cea mai mare absurditate și prostie“ (p. 310), Kaiserul Wilhelm al II-lea era revoltat, nu numai pentru problema în sine, a dezarmării, ci și dintr-un sentiment de orgoliu, că țarul „Nicky“ cu propunerea lui trecuse pe primul plan în atenția lumii, el socotind că acest loc îi aparținea. Franța, adusă de procesul lui Dreyfus „într-o stare de spirit suprapatriotică“, era supărată că aliatul său Rusia lansase inițiativa fără să o consulte în prealabil. Privită cu scepticism de oamenii politici, torpilată de participanți, Conferința de la Haga din 1899 a stîrnit un ecou favorabil în opinia publică. „Pacifiștii“, în rîndurile cărora este citată și regina României, au salutat cu căldură conferințele de la Haga. Cu toate acestea, sau pentru a nu dezamăgi cu totul popoarele, Conferința de la Haga din 1899 a adoptat cîteva hotărîri demne de a fi consemnate: una asupra arbitrajului, una asupra legilor și cutumelor războiului terestru și una privind războiul maritim.

Cea de-a doua conferință de la Haga, din 1907, a adoptat, la rîndul ei, opt convenții privind războiul maritim, care prevedeau regulile, drepturile și restricțiile pentru toate mijloacele posibile de a dăuna inamicului.

După cum remarcă autoarea, conferințele de la Haga au dovedit că participanții au preferat să dezbată nu prevenirea războiului ci modul în care avea să fie dus acesta.

Prin introducerea unor fapte din viața, numai aparent de toate zilele, a oamenilor unei epoci, prin reliefarea aceloră dintre ele care le-au ocupat timpul și mintea mai cu de-

osebire, *Trufașa citadelă* exprimă tendința pozitivă din domeniul istoriografiei, de a cuprinde *integral* datele trecutului. În această privință, faptul cel mai remarcabil — prin el însuși, dar și prin modul cum autoarea l-a integrat în lucrare — este corelația dintre muzica lui Richard Strauss și aspirația imperialistă a Germaniei, modul cum se demonstrează că prima exprimă politica generală a statului german.

Din acest punct de vedere, capitolul cel mai original, fără îndoială, este cel referitor la Germania, cu titlul, nu lipsit de semnificație istorică, „Vin vremurile lui Nero“. Nu este vorba despre folosirea unui material nou, original, ci despre corelația pe care o stabilește autoarea între trei componente ale suprastructurii spirituale a societății germane și tendințele politice ale statului german. Muzica lui Richard Strauss, filozofia lui Nietzsche și politica cercurilor militariste, în frunte cu împăratul Wilhelm al II-lea, se întîlesc într-o analiză profundă, putem spune în perfectă concordanță cu principiile materialismului dialectic și istoric. Această analiză exprimă nu numai o asociație de idei, ci o demonstrație articulată a relației dintre bază și suprastructură, termeni pe care, firește, autoarea nu-i folosește niciodată. Ceea ce regretă cititorul la capătul lecturii acestei cărți este că metoda a fost aplicată numai Germaniei și au fost luate ca exemple numai muzica și filozofia din această țară.

După părerea noastră, Istoria, cartea de istorie, este incapabilă să reflecte sau să reconstituie trecutul unei societăți, fără să

ia în considerare toate produsele acestei societăți — materiale și spirituale, inclusiv și mai presus de orice omul, pe care îl creează produsele ei. Barbara Tuchman ne-a dat un model strălucit de analiză a unei societăți, explorînd nu atît documentar cît sociologic și psihologic datele fundamentale caracteristice unui popor și ale unui stat, ce avea să dezlănțuie în mai puțin de trei decenii două războaie mondiale.

Peste tot în carte se descrie, în elementele sale de bază, ceea ce se numește „stilul de viață“ al epocii. Este preponderent cel al claselor conducătoare, dar autoarea are pagini vii despre viața grea a maselor muncitorești, în special din Anglia și Germania. În acest cadru, nu putea să lipsească mișcarea socialistă și muncitorească internațională. Deși capitolul consacrat acestei probleme este mai sumar desfășurat, el realizează, în ansamblul lucrării, o integrare a fenomenului muncitoresc-socialist în marile procese istorice din epoca modernă.

Este interesant că autoarea a pus o distanță apreciabilă, nu numai de concepție dar chiar în sensul propriu, al orînduirii capitolelor lucrării, între anarhism și socialism. În carte există, după cum am arătat, capitolul „Ideea și fapta“, care prezintă mișcarea anarhistă, mai exact „faptele“ acesteia, adică atentatele la viața unor lideri politici. Capitolul este una dintre cele mai complete sinteze a istoriei mișcării anarhiste de la sfîrșitul secolului trecut. Mai puțin docu-

mentată asupra istoriei interne a Rusiei, autoarea nu s-a angajat în prezentarea acțiunilor anarhiste și teroriste din această țară.

Meritele mari ale lucrării constau, pe de o parte, în analiza originală a unui fenomen istoric, criza sistemului capitalist și a relațiilor internaționale înainte de primul război mondial, iar pe de altă parte, într-o expresivitate, deseori memora-

bilă, de descriere a unor evenimente importante din epocă.

Ne-ar fi interesat ca în această lucrare de ansamblu asupra relațiilor internaționale și vieții politice interne a marilor puteri europene să fie încadrată o problemă ce se „cocea” în perioada descrisă: lupta popoarelor asuprite din Austro-Ungaria, Rusia și Turcia pentru libertate și unitate națională, fenomen ma-

jor în anii 1912—1918, adică în timpul războaielor balcanice (1912—1913) și a primului război mondial (1914—1918). Este cu atât mai regretabilă această absență din *Tru-fașa citadelă*, cu cât o asemenea problemă s-a constituit parte integrantă a tabloului general pe care îl înfățișa societatea europeană la începutul veacului nostru.

NICOLAE COPOIU

СОДЕРЖАНИЕ

Годы исторических социалистических достижений нашего народа под руководством Румынской Коммунистической Партии	3	УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ	
ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Революционно-творческое мышление и деятельность товарища Николае Чаушеску в руководстве судьбами румынского народа.	19	ИОАН ФОРИШ: Уезд Сату Маре в контексте истории родины.	82
Г-рал майор ИЛИЕ ЧАУШЕСКУ, Г-рал Майор КОНСТАНТИН ОЛТЯНУ: Эволюция румынских вооруженных сил в процессе революционно-демократических преобразований.	29	ГODOBЩИНЫ	
ЕЛЕНА МУРЕШАН: Развитие социалистического сознания масс и формирование нового человека в концепции Румынской Коммунистической Партии.	43	60-ая годовщина Великой Октябрьской Социалистической Революции — праздник народов Советского Союза, советского государства.	102
★		ДОКУМЕНТЫ	
Историческая продолжительность, национальное единство и независимость румын в творчестве Николая Бэлческу.	57	Из архива истории Румынии (VII)	112
		СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ КОММУНИСТИЧЕСКОГО, РЕВОЛЮЦИОННОГО И ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО ДВИЖЕНИЯ	
		Социалистический интернационал и некоторые вопросы современного мира: Эмилия Бэлэникэ.	153
		НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ	
		КРИТИКА И БИБЛИОГРАФИЯ	

SUMMARY

Years of Historic Socialist Achievements of our People Sead by the Romanian Communist Party	3	the Development of the Socialist Consciousness of the Masses and the Formation of a New Men	43
ION POPESCU-PUTURI: The Creative Revolutionary Thinking and Activity of Comrade Nicolae Ceaușescu in Leading the Destiny of the Romanian People	19	★	
G-ral maior ILIE CEAUȘESCU, G-ral maior C-TIN OLTEANU: The Evolution of the Romanian Armed Forces in the Process of Revolutionary and Democratic Transformation	29	The Idea of Historical Continuity, National Unity and Independence of the Romanian People in Nicolae Bălcescu's Works	57
ELENA MUREȘAN: The Concept of the Romanian Communist Party Concerning		THE MOTHERLAND'S COUNTIES — TRADITION AND CONTEMPORANITY	
		IOAN FORIȘ: Satu Mare County in the Motherland's History	82
		ANNIVERSARIES	
		The 60 th Anniversary of the Great Socialist October Revolution	102

DOCUMENTS

- From the Historical Archives of Romania
(VII) 112

- The Socialist International and Some Problems of the Present World: Emilia
Bălănică 153

PAGES FROM THE INTERNATIONAL COMMUNIST, REVOLUTIONARY AND
DEMOCRATIC MOVEMENTS

SCIENTIFIC LIFE

CRITICS AND BIBLIOGRAPHY

SOMMAIRE

- Années des réalisations socialistes de notre
peuple conduit par le Parti Communiste
Roumain 3

- ION POPESCU-PUȚURI: La pensée et
l'activité révolutionnaire créatrice du
camarade Nicolae Ceaușescu dans la
direction des destins du peuple roumain 19

- G-ral maior ILIE CEAUȘESCU, G-ral maior
CONSTANTIN OLTEANU: L'évolution
des forces armées roumaines dans le processus
des transformations révolutionnaires
démocratiques 29

- ELENA MUREȘAN: Le développement de
la conscience socialiste des masses et la
formation de l'homme nouveau selon la
conception du Parti Communiste Roumain.
..... 43

★

- Continuité historique, unité et indépendance
nationale des roumains dans l'oeuvre de
Nicolae Bălcescu 57

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION
ET CONTEMPORAINETÉ

- IOAN FORIȘ: Le district de Satu-Mare dans
le contexte de l'histoire de la patrie .. 82

ANNIVERSAIRES

- Le 60-ème anniversaire de la fête des peuples
de l'Union Soviétique, de l'état soviétique
— la Grande Révolution Socialiste
d'Octobre 102

DOCUMENTS

- De l'archive de l'histoire de la Roumanie (VII) 112

PAGES DE L'HISTOIRE DU MOUVEMENT
COMMUNISTE, RÉVOLUTIONNAIRE
ET DÉMOCRATIQUE INTERNATIONAL

- L'Internationale socialiste et certains problèmes
du monde contemporain: Emilia
Bălănică 153

LA VIE SCIENTIFIQUE

CRITIQUE ET BIBLIOGRAPHIE

SUMARIO

- Años de realizaciones historicas del nuestro
pueblo dirigido del Partido Comunista
Rumano 3

- ION POPESCU-PUȚURI: El pensamiento y
la actividad revolucionaria creadora del
camarada Nicolae Ceaușescu en la dirección
de los destinos de la patria 19

- G-ral maior ILIE CEAUȘESCU, G-ral maior
CONSTANTIN OLTEANU: La evolución
de las fuerzas armadas rumanas en el
proceso de las transformaciones revolucionarias
— democráticas 29

- ELENA MUREȘAN: El desarrollo de la
conciencia socialista de las masas y la

- formación del hombre nuevo en la concepción
del Partido Comunista Rumano 43

★

- La continuidad historica, la unidad y la
independencia nacional de los rumanos
en la obra de Nicolae Bălcescu 57

LOS DISTRICTOS DEL PAIS — LA TRADICIÓN
Y LA CONTEMPORANEIDAD

- IOAN FORIȘ: El distrito Satu-Mare en el
contexto de la historia del pais 82

ANIVERSACIONES

- La 60-aniversación de la celebración de los
pueblos de la Unión Sovietic, del estado
sovietico — la grand Revolución Socialista
de Octubre 102

DOCUMENTOS

Del archivo de la historia de Rumania (VII) 112

PAGINAS DE LA HISTORIA DEL MOVIMIENTO COMUNISTA, REVOLUCIONARIA Y DEMOCRATICA INTERNACIONAL

Internacionala socialista y algunos problemas del mundo contemporaneo: Emilia Bălănică 153

VIDA CIENTIFICA
CRITICA Y BIBLIOGRAFIA

INHALT

Jahre historischer sozialistischer Errungenschaften unseres Volkes unter der Leitung der Rumänischen Kommunistischen Partei 3

ION POPESCU-PUȚURI: Das Denken und die schöpferische Tätigkeit des Genossen Nicolae Ceaușescu in der Führung des Schicksals des rumänischen Volkes. 19

G-ral maior ILIE CEAUȘESCU, G-ral maior CONSTANTIN OLTEANU: Die Evolution der rumänischen Streitkräfte im Prozess der revolutionär-demokratischen Umwandlungen 29

ELENA MUREȘAN: Die Entwicklung des sozialistischen Bewusstseins der Massen und die Gestaltung der neuen Menschen in der Auffassung der Rumänischen Kommunistischen Partei 43

Die historische Kontinuität, die Einheit und die nationale Unabhängigkeit der Rumänen im Werk von Nicolae Bălcescu 57

DIE KREISE DES VATERLANDES — TRADITION UND GEGENWART

IOAN FORIȘ: Der Kreis Satu-Mare im Zusammenhang der Geschichte des Vaterlandes 82

FEIRTAGE

Der 60. Feiertag der Völker der Sowjetunion, des sowjetischen Staates. Die grosse Oktoberrevolution 102

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der Geschichte Rumäniens (VII) 112

SEITEN AUS DER GESCHICHTE DER KOMMUNISTISCHEN, REVOLUTIONÄREN UND DEMOKRATISCHEN ARBEITERBEWEGUNG

Die sozialistische Internationale und einige Probleme der gegenwärtigen Welt: Emilia Bălănică 153

DAS WISSENSCHAFTLICHE LEBEN
KRITIK UND BIBLIOGRAPHIE

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

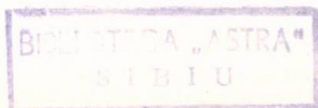
Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA” — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.B. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Științei”

1999

97

0 101 2005

78980

anale de istorie

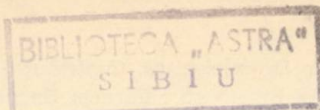
anul XXIII 6 1977

1920

97

0 III 2005

i 8980

2014

Proletari din toate țările, uniți-vă !

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C.C. AL P.C.R.

anale de
istorie

Anul XXIII
6
1977

SUMAR

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU i-a fost conferită cea mai înaltă distincție a Consiliului Mondial al Păcii — medalia de aur „Frédéric Joliot-Curie“	3
★	
ION POPESCU-PUȚURI : Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916.	7
DUMITRU V. FIROIU : Statul socialist român — rezultat al luptei revoluționare și democratice a poporului	24
ION ARDELEANU : Democrația socialistă — încununare a luptei maselor populare pentru dreptate și echitate socială	41
SERGIU CELAC : Contribuția României la definirea conceptului de sistem de securitate și cooperare în Europa	53
★	
1918 — eveniment epocal în afirmarea și dezvoltarea istorică a poporului român : MIRCEA MUȘAT	61

JUDEȚELE PATRIEI — TRADIȚIE ȘI CONTEMPORANEITATE

GHEORGHE BLAJ : Județul Bihor în contextul istoriei patriei	88
2 050 DE ANI DE LA CREAREA PRIMULUI STAT DAC CENTRALIZAT ȘI INDEPENDENT	
Hotărîrea Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent	116

26658.

Cetatea Helis — capitala regelui dac Dromichaetes. Contribuții privind istoria de peste două milenii a orașului București : Carmen Bogdan	120
--	-----

DOCUMENTE

Din arhiva istoriei României (VIII)	126
★	
<u>Petre Constantinescu-Iași</u>	171

COLEGIUL DE REDACȚIE

ION ARDELEANU, AUGUSTIN DEAC, GHEORGHE I. IONIȚĂ, N. G. MUNTEANU, MIRCEA T. MUȘAT, PARASCHIVA NICHITA, NICOLAE PETREANU, ARON PETRIC, VASILE PETRIȘOR, VALTER ROMAN, VIRGIL SMĂRCEA — secretar responsabil de redacție, GHEORGHE SURPAT, ȘTEFAN VOICU, VLADIMIR ZAHARESCU, GHEORGHE ZAHARIA.

Tovarășului NICOLAE CEAUȘESCU
i-a fost conferită cea mai înaltă distincție
a Consiliului Mondial al Păcii—
medalia de aur „Frédéric Joliot-Curie”

Tovarășului Nicolae Ceașescu, secretar general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România, i-a fost conferită, sîmbătă, 19 noiembrie, în cadrul unei ceremonii desfășurate la Consiliul de Stat, medalia de aur „Frédéric Joliot-Curie”, cea mai înaltă distincție a mișcării mondiale pentru pace, atribuită șefului statului român în semn de profundă prețuire pentru contribuția sa remarcabilă la cauza păcii, colaborării și prieteniei între popoare.

Prestigioasa medalie i-a fost înmînată tovarășului Nicolae Ceașescu de Romesh Chandra, președintele Consiliului Mondial al Păcii.

La ceremonie au participat tovarășii Manea Mănescu, Emil Bobu, Cornel Burtică, Gheorghe Rădulescu, Ștefan Andrei.

A luat, de asemenea, parte o delegație a Consiliului Mondial al Păcii, formată din Gheorghe D. Goshkin, membru al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, președintele Comitetului bulgar al păcii, doamna Yves Farge, membru al Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii, membru al Biroului Comitetului Național al mișcării pentru pace din Franța, și doamna Kati Hannikainen, secretar al Consiliului Mondial al Păcii (Finlanda).

Înminînd președintelui Nicolae Ceașescu înalta distincție, președintele Consiliului Mondial al Păcii a rostit un cuvînt omagial.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, în cuvîntul său, a mulțumit călduros pentru distincția primită.

Membrii delegației Consiliului Mondial al Păcii au felicitat apoi călduros pe șeful statului român pentru distincția conferită.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu a fost, de asemenea, felicitat cu căldură de tovarășii din conducerea partidului și statului nostru.

În continuare, președintele Nicolae Ceaușescu s-a întreținut cu președintele Consiliului Mondial al Păcii, cu membrii delegației Consiliului, într-o ambianță de cordialitate și prietenie.

**Cuvîntul președintelui
Consiliului Mondial
al Păcii,
ROMESH CHANDRA**

Domnule președinte,

Am onoarea de a vă transmite din partea Prezidiului Consiliului Mondial al Păcii cea mai înaltă distincție a consiliului — Medalia de aur a păcii.

Această medalie vi se înmînează dumneavoastră, domnule președinte, pentru remarcabila activitate pe care ați desfășurat-o, de-a lungul întregii dumneavoastră vieți, în favoarea păcii și securității internaționale, pentru destindere și dezarmare.

Această medalie vi se înmînează ca o recunoaștere a muncii pe care ați depus-o în slujba poporului dumneavoastră, pentru a-i asigura o viață mai bună, pentru a construi socialismul.

Această medalie vi se înmînează ca o recunoaștere a remarcabilei dumneavoastră activități în sprijinul luptei de eliberare națională a popoarelor, pentru independența tuturor popoarelor lumii.

Această medalie vi se înmînează pentru remarcabila și marea dumneavoastră activitate în sprijinul luptei țărilor recent eliberate, pentru făurirea unei noi ordini economice internaționale.

**Cuvîntul președintelui
Republicii Socialiste
România,
NICOLAE CEAUȘESCU**

Domnule președinte al Consiliului Mondial al Păcii,

Prieteni și tovarăși,

Aș dori să încep prin a vă mulțumi dumneavoastră, Consiliului Mondial al Păcii, pentru hotărîrea de a-mi înmîna această medalie, act în care văd o apreciere a politicii Partidului Comunist Român, a poporului și guvernului României socialiste, a eforturilor depuse pentru promovarea colaborării internaționale și păcii în lume.

Partidul Comunist Român, România socialistă au acționat și acționează cu toată fermitatea pentru realizarea în lume a unei politici noi, bazată pe egalitate în drepturi, pe respectul independenței și suveranității naționale, pe neamestecul în treburile interne, pe renunțarea la forță și la amenințarea cu forță în relațiile dintre state.

Schimbările care s-au produs în viața internațională, și care continuă să aibă loc, demonstrează cu putere rolul important al popoarelor, al forțelor progresiste în rindul cărora Consiliul Mondial al Păcii, organis-

Vă înminăm această medalie dumneavoastră și, prin dumneavoastră, Partidului Comunist Român, Guvernului Republicii Socialiste România, poporului român.

Această medalie reprezintă, de asemenea, expresia solidarității și sprijinului din partea Consiliului Mondial al Păcii, a mișcărilor naționale pentru pace din 130 de țări de pe toate continentele lumii.

România, ca parte a marii comunități socialiste, joacă și va juca și în continuare un rol important în rezolvarea tuturor problemelor de care depind soarta păcii, dreptatea socială și progresul social. Astăzi, în mod deosebit, dorim să remarcăm rolul important jucat de țara dumneavoastră, alături de toate țările socialiste, pentru asigurarea succesului Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa de la Helsinki. Amintim, de asemenea, noile inițiative adoptate recent la București de țările Tratatului de la Varșovia pentru dezarmare, pentru curmarea cursei înarmărilor.

Dorim să vă transmitem, cu această ocazie, urările noastre de succese tot mai mari în activitatea dumneavoastră personală; de asemenea, urări de succese Partidului Comunist Român, Guvernului Republicii Socialiste România în aducerea unei contribuții și mai mari la cauza păcii mondiale.

Această medalie poartă numele unui mare om — fondatorul mișcării noastre — Frédéric Joliot-Curie. Sînt sigur că ar fi fost foarte fericit să știe că dumneavoastră ați avut amabilitatea să acceptați această înaltă distincție a Consiliului Mondial al Păcii.

Permiteți-mi să vă înminez acum Medalia Consiliului Mondial al Păcii.

mele naționale respective, toți cei care se pronunță pentru pace aduc o contribuție de seamă. Toate aceste forțe, acționînd cu și mai multă consecvență, într-o solidaritate tot mai mare, pot influența tot mai mult schimbările ce se produc în lume, asigurarea îndeplinirii cursului destinderii, a politicii de pace și colaborare.

România a acționat întotdeauna pentru unirea tuturor forțelor progresiste, antiimperialiste, pentru întărirea solidarității țărilor socialiste, a statelor în curs de dezvoltare, nealiniatelor, a tuturor popoarelor în lupta pentru o politică de pace, în care fiecare națiune să-și poată concentra resursele dezvoltării economico-sociale, bunăstării și fericirii.

Acordăm o mare atenție problemelor securității europene și dorim ca reuniunea de la Belgrad, care se desfășoară în prezent, să dea un nou imbold îndeplinirii documentelor semnate la Helsinki, să deschidă calea destinderii, colaborării economice, cultural-științifice, în domeniul umanitar și, totodată, să dea un impuls mai puternic îndeplinirii dezangajării militare, condiție esențială a colaborării și securității în Europa și în întreaga lume.

Am acționat întotdeauna pentru soluționarea problemelor litigioase dintre state pe calea tratatelor. Sîntem preocupați și în prezent ca problemele din Africa să se rezolve pe această cale. Mă refer la problemele dintre unele state africane, la necesitatea de a se împiedica extinderea unor conflicte sau izbucnirea altora noi.

Sprijinim activ realizarea unei păci trainice în Cipru, așa cum am acționat și acționăm pentru soluționarea problemelor din Orientul Mijlociu pe calea tratativelor, care să ducă la instaurarea unei păci trainice, juste, bazată pe retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în războiul din 1967 și soluționarea problemei poporului palestinian, inclusiv prin constituirea unui stat palestinian independent. Considerăm că aceasta corespunde intereselor tuturor popoarelor, cauzei păcii generale și că, în această direcție, trebuie făcut totul pentru reluarea cât mai grabnică a Conferinței de la Geneva, pentru ca țările direct interesate să ajungă la înțelegerile corespunzătoare, la realizarea păcii, atât de necesară nu numai în Orientul Mijlociu, dar în întreaga lume.

Intr-adevăr, Partidul Comunist Român, poporul român au acordat întotdeauna sprijin luptei de eliberare națională a popoarelor, împotriva dominației imperialiste și coloniale. Sprijinim activ lupta popoarelor din Namibia, Rhodesia, a populației majoritare din Africa de Sud împotriva politicii de apartheid, acordăm întregul sprijin tuturor celor ce se ridică pentru a pune cu desăvârșire capăt dominației coloniale, imperialiste, milităm pentru a se asigura fiecărei națiuni dreptul de a fi pe deplin stăpînă pe destinele sale.

Puteți fi siguri că și în continuare partidul nostru, poporul român, guvernul, eu personal, vom face totul pentru a aduce contribu-

ția României socialiste la promovarea politicii de pace, la realizarea dezarmării, și în primul rînd a dezarmării nucleare, la înfăptuirea noii ordini economice, ca o condiție primordială pentru o pace trainică în lume, la realizarea unei lumi mai drepte și mai bune pe planeta noastră.

Considerăm că în fața Consiliului Mondial al Păcii, a organizațiilor care se pronunță pentru pace, atât pe plan național, cît și pe plan internațional, stau îndatoriri deosebit de mari, ținînd seama că există încă forțe puternice care pot pune în pericol pacea. Se impune intensificarea luptei popoarelor pentru a asigura pacea; numai în măsura în care popoarele vor fi hotărîte și vor acționa cu fermitate, se va asigura pacea atât de necesară națiunilor pentru a-și concentra forțele construcției pașnice, bunăstării și fericirii.

Încă o dată, vă mulțumesc călduros pentru această medalie, pe care o consider un simbol al solidarității forțelor progresiste, care luptă pentru pace, considerînd, totodată, că aceasta mă obligă pe mine, partidul, poporul român, de a fi și mai activi în realizarea politicii noi care să ducă mai departe cursul destinării și păcii în lume.

Vă urez dumneavoastră, Consiliului Mondial al Păcii, succese cît mai mari în activitatea desfășurată, deoarece aceasta corespunde intereselor tuturor popoarelor.

Merită, într-adevăr, să se facă totul pentru a asigura pacea popoarelor!

Pentru o cauză dreaptă. Intrarea României în război în august 1916

ION POPESCU-PUȚURI

Istoria poporului român este plină de strălucite do-
vezi ale hotărîrii sale nestrămutate de a lupta necon-
tenit — sub cele mai diferite forme — răscoale
populare, intensă și iscusită activitate diplomatică, războaie drepte și revo-
luții — împotriva asupririi și cotropirilor străine, pentru libertate națio-
nală și dreptate socială, pentru o viață liberă și demnă, într-un stat unitar
și independent. Un asemenea moment este războiul României declarat în
anul 1916, pentru eliberarea teritoriilor românești, care se găseau de se-
cole sub stăpînirea străină.

*
* *

Poporul român, unul dintre cele mai vechi popoare europene, a
cărui istorie începe cu cea a geto-dacilor s-a format și dezvoltat unitar
în spațiul carpato-danubiano-pontic, în străbuna vatră a Daciei lui Bure-
bista și Decebal, unde a locuit neîntrerupt, a făurit și permanentizat pe
aceste meleaguri o nouă înflorire economico-socială și a pus amprenta asu-
pra întregii evoluții istorice ulterioare a societății din acest spațiu geogra-
fic. Urmas al „celor mai drepți și mai viteji dintre traci” — cum îi numea
Herodot pe geto-daci — poporul român s-a distins întotdeauna prin dra-
gostea de adevăr și dreptate, prin dîrzenie și neînfricare în luptă, prin
voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină
libertate. Așa se explică și faptul că marile migrațiuni în Europa nu au
putut schimba caracteristicile spirituale și morale ale poporului român.

Constituirea statelor feudale românești au marcat o epocă nouă în
istoria poporului nostru, în dezvoltarea sa economică, socială și politică.

Poporul român a trebuit să înfrunte cu bărbăție nenumărate atacuri
ale cotropitorilor, pentru a-și asigura continuitatea pe pămîntul pe care
s-a dezvoltat continuu. Stau mărturie eroica rezistență opusă de renumiți
voievozi, ca Gelu, Glad, Menumorut, Ioan, Farcaș, Litovoi, împotriva
tendențelor expansioniste ale marilor imperii vecine. Victoria lui
Basarab I — la Posada, în 1330 — împotriva cotropitorilor și mărețele
bătălii conduse de Bogdan I contra dominației străine au consfințit inde-
pendența Țării Românești și a Moldovei. În același timp, luptele româ-

nilor au avut ca rezultat constituirea voievodatului autonom al Transilvaniei.

O caracteristică importantă a procesului de formare a statelor feudale românești și apoi a națiunii române, a statului nostru național unitar — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — o constituie faptul că el a avut loc în condițiile vecinătății poporului român cu cele trei mari imperii ale vremii, începînd cu cel otoman, iar mai tîrziu cu imperiile țarist și habsburgic. Această împrejurare a făcut ca timp de peste 400 de ani poporul nostru să fie obiectul unei permanente politici de dominație străină, să ducă lupte grele pentru a-și apăra libertatea, neatîrnarea, propria ființă, pămîntul străbun¹.

La sfîrșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea, invazia otomană, ajunsă la Dunăre, amenința grav integritatea și independența românilor. Cu toate strălucitele victorii ale lui Mircea cel Bătrîn și ale celorlalți domnitori care i-au urmat, Dobrogea a fost smulsă din trupul țării și încorporată Imperiului otoman la 1484.

Puternica împotrivire a poporului român în fața invadatorilor, forța economică și politică a statelor românești, precum și prestigiul consacrat în glorioase lupte ale voievozilor români au făcut ca Țara Românească, Transilvania și Moldova să nu poată fi transformate în provincii turcești (pașalicuri), ci, dimpotrivă, ca Poarta să recunoască puterea suverană a domnitorilor, dreptul țărilor române de a se cîrmui liber, după legi și întocmiri proprii, iar în schimbul unor sume de bani pe care se obligau să le plătească sultanului și al altor avantaje, Turcia să le aperse integritatea teritorială. În înțelesul acestor tratate, denumite „capitulații“, nici Moldova, nici Țara Românească și nici Transilvania nu au fost niciodată încorporate Imperiului otoman, ci și-au păstrat independența în accepția raporturilor de suzeranitate de tip feudal. Sesizînd însemnătatea politică deosebită a tratatelor încheiate cu Poarta, Nicolae Bălcescu scria că, potrivit acestor tratate, „țara își păstrează dreptul d-a se guverna cu legile sale, dreptul d-a face război sau pace, dreptul de a-și alege capul nației, îndatorindu-se numai la un ușor tribut... Acestea sînt drepturile noastre. Părinții noștri au vărsat prețiosul lor sînge pentru a ni le lăsa de moștenire și datoria noastră este de a le păstra cu aceeași putere pentru fiii noștri“².

Avînd în frunte domnitori patrioți, precum Mircea cel Bătrîn, Dan al II-lea, Vlad Țepeș, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, Ion Vodă cel Viteaz, Mihai Viteazul, Matei Basarab, Constantin Brîncoveanu ș.a., masele populare au înscris pagini de epopee în lupta eroică de apărare a pămîntului străbun, pentru respectarea tratatelor încheiate de domnitorii români și pe care Poarta nu odată le încălcase. Greul acestor bătălii l-a dus țărănimea, aceea care în momentele de restriște, animată de profunde sentimente patriotice, a alcătuit „oastea cea mare“ a țării. Probîndu-și virtuțile revoluționare în mari răscoale cu caracter social și național — la Bobîlna (1437), sub conducerea lui Gheorghe Doja (1514), Horia, Cloșca și Crișan (1784) — masele

¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, București, 1976, p. 13.

² N. Bălcescu, *Drepturile românilor către Înalta Poartă*, în *Opere*, ediția

țărănimii au reprezentat factorul decisiv al strălucitelor victorii de la Posada (1330), Rovine (1393), Vaslui (1457), Jiliștea (1574), Călugăreni (1595) etc.

În vederea menținerii și consolidării independenței, autonomiei recunoscute prin tratate, dar tot mai grav amenințate de Imperiul otoman, unii domnitori, animați de un profund patriotism, au înțeles că o rezistență eficientă în calea tendințelor expansioniste era posibilă prin făurirea frontului comun al țărilor române — orientare politică constantă, ce reliefează cu putere legăturile organice între toate teritoriile românești, precum și realizarea unei concentrări de forțe a statelor amenințate, menite să stăvilească invazia otomană, să salvgardeze cuceririle civilizației europene.

În focul luptelor românilor pentru libertate se conturează tot mai clar necesitatea imperioasă a înfăptuirii unității politice a țărilor române, obiectiv fundamental determinat de însăși evoluția istorică a poporului nostru. Ideea unității poporului român este susținută de către marii cărturari ai neamului — Ion Neculce, Miron Costin, Constantin Cantacuzino, Simion Ștefan, Dimitrie Cantemir, Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai. Astfel, cronicarul Miron Costin, în *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor*, apreciază : „...Locul acesta dar unde este acu Moldova și Țara Muntenească, este drept Dachia, cum și tot Ardealul cu Maramorășul și cu Țara Oltului. Alt nume mai vechi decât acesta, Dachia, nu să află în toți cît sînt istorici“³.

La rîndul său Bogdan P. Hasdeu, vorbind despre unitatea teritorială și lingvistică a poporului român de pretutindeni, scria : „Providențiala unitate a tuturor românilor de astă parte a Dunării e atît de intimă, încît chiar din punctul de vedere strictamente teritorial tot încă este încă imposibil de a decide cine anume sînt moldoveni, munteni sau ardeleni ! Nu numai în privința limbei, ci și în aceea a teritoriului este absolutamente imposibil de a trage o linie de demarcațiune între moldoveni și munteni... moldovenii sînt munteni, muntenii sînt moldoveni, moldovenii și muntenii sînt transilvăneni, transilvănenii sînt moldoveni și munteni, iată singurul aspect adevărat și posibil al acestui majestuos tablou, de o unitate națională fără exemplu în anele lumii !... Moldova, Transilvania, Muntenia nu există pe fața pămîntului ; există o singură Românie, cu un picior în Dunăre și cu altul pe ramificațiunile cele mai depărtate ale Carpaților ; există un singur corp și un singur suflet, în care toți nervii și toate suspinele vibrează unul către altul cuvintele Antigonei către soru-sa Ismena în tragedia lui Sofocle...“⁴.

Unitatea teritorială și de limbă a poporului român este constatată și de numeroși cărturari străini. Astfel Anton Maria del Chiaro Fiorentino, în *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia* (Istoria revoluțiilor moderne din Valahia), scria : „Toată întinderea de pămînt ce astăzi se numește Valahia, e o parte din vechea Dacie, în care se cuprindeau provinciile, denumite de geografii de azi Transilvania, Valahia și

³ Miron Costin, *De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* (1686—1691) în *Opere alese*, Editura științifică, București, 1967, p. 153.

⁴ „Românul“ din 6 august 1867.

Moldova. [...] În limba lor ei își zic *români* patriei lor, adică Valahiei, țara *românească*, iar limbii limba *românească*..."⁵.

Dimitrie Cantemir în una din lucrările sale insera și aprecierea lui Iohan Bun, din *Gloverie Gheograful* despre români și țara lor : „Lăcuiitorii zice acestor țări (adecă a Moldovei, și a Munteniei, și a Ardealului) mai de nainte au fost Gheti, cărora după socoteala lui Plinie, Romanii li-au zis Dachi ; Iară după aceia s-au despărțit Dachia acesta într-alte numere doaa. Deci care de mult s-au fost chemînd Dachia din mijloc, apoi s-au numit Transilvania, adecă cum zicem noi Ardialul. Între acestea și între Dunăre s-au zis Valahia mică, adecă țara Muntenească. Între Valahia mică și între apa Prutului, așijdere între Prut, și între Nistru, pînă la Marea Neagră — s-au chemat Valahie mare, adecă Moldova. Așijdere acelaș Gheograf, de Transilvania, Cap. 9, zice : Care țări acum, cu deosebire numere să cheamă, Valahia și Moldova, în vremile mai vechi tot cu-n nume, Valahia, să chema”⁶.

În vederea împlinirii idealurilor de independență și suveranitate ale poporului său, grav amenințate de neconținutele invazii ale trupelor otomane, Mihai Viteazul va declanșa epopeea națională ce-i va conferi pentru totdeauna admirația și recunoștința românilor și care-l va face un erou al luptelor pentru unitate statală și pentru apărarea independenței țării. El a înfăptuit cea dintîi reunire politică a țărilor române, aducînd sub autoritatea sa aproape întregul teritoriu al vechii Dacii. La Iași, în anul 1600, Mihai Viteazul se intitula „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”.

Dînd o înaltă apreciere acestui moment remarcabil din istoria poporului român, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia că unirea înfăptuită sub conducerea marelui voievod „s-a înscris pentru totdeauna, cu litere de aur, în hronicul țării, acest act devenind un simbol strălucit, însuflețitor pentru toate generațiile care au aspirat spre constituirea statului unic național”⁷.

În pofida acestor acte de înalt eroism marile imperii vecine, în perioada de plină ascensiune în direcția cōtropicirii de teritorii străine își încalcă regulat propriile angajamente asumate. Pentru a-și realiza propriile interese Imperiul otoman a cedat — fără a avea dreptul să o facă — teritoriile din trupul țărilor române care au fost anexate de Imperiul habsburgic : Transilvania în 1699, Oltenia și Banatul în 1718 și Bucovina în 1775. Rusia țaristă a încorporat Basarabia în 1812.

Numeroasele războaie pustiitoare purtate adeseori pe teritoriul românesc de către aceste imperii au dus la jefuirea bogățiilor naționale, la distrugerea sau înstrăinarea a numeroase valori materiale și spirituale, la frînarea dezvoltării economice și politice a societății românești în epoca respectivă.

Merită însă subliniat faptul că, deși înconjurate de trei mari imperii, care într-o formă sau alta promovau aceeași politică de dominație și asuprire, țările românești au reușit să-și păstreze permanent autonomia,

⁵ Anton Maria del Chiaro Fiorentino, *Storia delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Veneția, 1718 ; vezi *Revoluțiile Valahiei*, Editura „Nicolae Iorga”, Iași, 1929, p. 1—2, 5—6.

⁶ Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor*, (1717). București, 1901, ediția Gr. Tocilescu, p. 13, 24—25, 57, 104, 304—305.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 708.

constituind totodată și un puternic sprijin pentru celelalte popoare din Balcani în lupta lor de eliberare națională.

Deși imperiile străine erau interesate în împiedicarea oricăror schimbări cu caracter progresist și, în special, în înăbușirea aspirațiilor de unire și dezvoltare de sine stătătoare a poporului român, nimeni și nimic n-a putut opri procesul obiectiv de dezvoltare economică, socială și politică a poporului român, drumul său ascendent pe calea civilizației și progresului. Mișcarea în legătură cu *Supplexul* din 1791, revoluția din 1821 condusă de Tudor Vladimirescu, revoluția burghezo-democratică de la 1848, Unirea Principatelor din 1859 și proclamarea independenței absolute la 1877 — reprezintă mari momente ale istoriei în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Ele au exprimat hotărîrea muntenilor, moldovenilor, transilvănenilor de a realiza unirea lor în cadrul frontierelor unui și aceluiași stat național, independent. Ilustrul revoluționar și cărturar Nicolae Bălcescu scria la mijlocul veacului trecut : „Unitatea națională fu visarea iubită a voievozilor noștri cei viteji, a tuturor bărbaților noștri cei mari care întrupară în sine individualitatea și cugetarea poporului spre a o manifesta lumii. Pentru dînsa ei trăiră, munciră, suferiră și muriră“ ; Cezar Bolliac, în consens cu Bălcescu, adăuga : „Unirea României într-un singur stat nu este o idee numai în capetele cîtorva români prea înaintați ; nu este o idee ieșită din dezbaterile de la '48 încoace ; ea a fost sentimentul național în toate părțile României de cînd istoria a început a ne spune cîte ceva despre Dacia“.

Peste împotrivirea deschisă a Porții și a unor mari puteri, ca Austria și Anglia care își asumaseră rolul de garante ale țărilor române, la 1859 a triumfat voința de unitate a poporului nostru. Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza ca domnitor al Moldovei și Țării Românești în ianuarie 1859 — expresie a înțelegerii profunde a căilor de realizare a unei aspirații vitale a poporului — într-o conjunctură internațională nefavorabilă, a fost susținută cu entuziasm și bucurie de masele populare. Ea a consacrat unirea Moldovei cu Țara Românească, pas important pe calea realizării statului național unitar român.

Lupta pentru libertate și independență națională se ridică pe o treaptă superioară, astfel că la mai puțin de două decenii după Unire este cucerită, cu arma în mînă, prin mari sacrificii și jertfe de sînge, independența absolută de stat a patriei noastre.

Marile puteri, promovînd o politică de forță și dictat, au recunoscut la 1878 independența României, restabilind autoritatea sa asupra Dobrogei, lezîndu-i însă integritatea teritorială, în alte părți ale frontierei.

Proclamarea independenței absolute — cum au caracterizat-o la timpul lor corpurile legiuitoare ale țării — realiza eliminarea suzeranității Porții otomane, a protectoratului țarist — cînd fățiș, cînd deghizat —, precum și a tutelei celor șapte puteri europene stabilită prin convenția de la Paris din 1856. Prin aceasta României i-au fost deschise noi orizonturi dezvoltării și a creat cadrul favorabil intensificării luptei pentru desăvîrșirea statului național unitar român. Referindu-se la semnificația istorică a acestui măreț eveniment, Programul Partidului Comunist Român subliniază : „Rezultat al luptei eroice a Armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care și-a dovedit încă o dată marea capacitate de luptă — dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării econo-

mice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare”⁸.

Lupta românilor pentru menținerea independenței, pentru formarea statului național unitar a reprezentat un comandament major al deceniilor care au urmat. Ea a fost ridicată pe noi trepte de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar, făurit în anul 1893, care a preluat steagul marilor idealuri ale poporului muncitor, ale luptei de eliberare socială și națională de pe ambele versante ale Carpaților. „Voim Dacia așa cum ea fu — scria în 1883 revista socialistă semnificativ intitulată «Dacia viitoare» —, fiindcă istoria și dreptul, tradițiunea și plebiscitul, trecutul și prezentul ne dau dreptul de a aspira la o Dacie Română”⁹.

Necesitatea legică a progresului României, legată nemijlocit de înfăptuirea idealului național — unirea tuturor provinciilor românești într-un stat național unitar — a constituit în perioada istoriei moderne a poporului nostru o problemă fundamentală, de rezolvarea ei depinzând însuși viitorul națiunii române, evoluția sa ulterioară pe calea progresului și civilizației. De aceea ideea luptei pentru desăvîrșirea statului național a animat toate clasele și păturile sociale, a inspirat programele de acțiune ale tuturor partidelor politice românești.

Problema luptei de eliberare națională și-a găsit o temeinică fundamentare în programele mișcării socialiste, în scrierile militanților de frunte ai partidului politic proletar, care s-au ridicat cu tărie împotriva dominației străine și au proclamat solemn dreptul imprescriptibil și inviolabil al națiunii noastre, ca, de altfel, al tuturor națiunilor, la o viață liberă și independentă.

C. Dobrogeanu-Gherea, una dintre personalitățile luminoase ale culturii românești, teoretician de seamă al mișcării muncitorești și socialiste din România, referindu-se la necesitatea desăvîrșirii procesului de formare a statului național unitar, scria: „O țară, ca un organism social, trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice. Împărțită în mai multe părți, cum e Polonia sau cum e în parte România, dezvoltarea sa devine anormală și nesănătoasă în cel mai înalt grad”¹⁰.

În preajma izbucnirii primului război mondial, dezvoltarea social-economică și politică a României, creșterea conștiinței naționale a poporului român, precum și intensificarea fără precedent a luptei de eliberare națională în toate provinciile sale istorice, au ridicat în fața națiunii necesitatea inexorabilă a realizării unirii tuturor acestor provincii românești într-un singur stat național unitar.

Războiul mondial izbucnit în iulie 1914 între cele două grupări militare opuse — Tripla Alianță și Tripla Înțelegerere sau Antanta — a fost rezultatul acțiunii legii dezvoltării economice și politice inegale și în salturi a țărilor capitaliste, proprie perioadei imperialiste de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. În această etapă unele state, ca Germania, S.U.A., cunoscuseră o rapidă dezvoltare, între-

⁸ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 34.

⁹ „Dacia viitoare”, anul I, nr. 1 din 16 februarie 1883.

¹⁰ C. Dobrogeanu-Gherea, *Asupra socialismului în țările înapoiate*, în *Post-față* la K. Kautsky, *Bazele social-democrației*, București, 1911, p. 264.

cînd statele vechi industriale și mari posesoare de colonii — Anglia, Franța. Aceasta a dus la schimbarea raportului de forțe, la spargerea echilibrului vremelnice, care nu mai putea fi restabilit decît prin forță.

Încă de la începutul războiului mondial, socialiștii români au apreciat în mod realist caracterul conflagrației mondiale, situîndu-se astfel la diapazonul cel mai înalt al înțelegerii, în lumina socialismului științific, a evenimentelor internaționale : „Războiul acesta — releva teoreticianul socialist C. Dobrogeanu-Gherea — e un război cu caracter imperialist și e provocat de cauza politicii imperialiste mondiale. Și ce altceva e imperialismul și politica imperialistă decît lupta puterilor mari capitaliste pentru dominarea economică, deci necesarmente și politică a lumii, iar această dominare însemnează doar distrugerea independenței țărilor mai înapoiate, mai slabe, în special a celor mici, și nu sub semnul restabilirii și întregirii lor“ ¹¹.

Cu alt prilej, Gherea sublinia : „Războiul acesta e, în primul rînd, urmarea politicii imperialiste pentru stăpînirea economică a lumii, pe care puterile mari capitaliste o urmează de zeci de ani. Această politică imperialistă domină întreaga viață politico-socială a marilor țări civilizate“ ¹².

În mod similar caracterizau războiul mondial și alți membri ai conducerii Partidului Social-Democrat din România.

Astfel, Ecaterina Arbore scria : „...concurența colonială între Anglia și Germania, alianță bazată pe interese materiale capitaliste, pe chestiuirea miliardelor franceze, care apăsau din ce în ce mai greu prin impozite indirecte popoarele din Rusia, alianța încheiată pe minciuna patriotardă de revanșă, a panslavismului în Peninsula Balcanică, visul secular al Rusiei, militarismul crescînd al Germaniei nu puteau merge la infinit, supraproducția tunurilor Krupp trebuia să se termine, alcătuirea capitalistă a Austriei nu putea merge înainte cu veșnica concurență a naționalităților ce o compun“ ¹³.

Iar M. Gh. Bujor relevă și un alt element pentru care imperialiștii au declarat războiul, și anume acela al abaterii clasei muncitoare de la lupta sa : „Clasele stăpînitoare de pretutindeni consideră războiul și ca un mijloc de suprimare a luptei de clasă, o luptă pentru destrămarea proletariatului, de înăbușire a marii mișcări socialiste“ ¹⁴.

Ținînd seama că războiul nu rezolvă contradicțiile de clasă — după cum remarcă C. Dobrogeanu-Gherea — „el nu înlătură antagonismele, nu rezolvă definitiv nici o contradicție profundă a societății actuale (capitaliste), ba el le mărește încă, le arată în toată hidoșenia lor, lăsînd, totodată, să se vadă la ce rezultate groaznice și monstruoase duce societatea capitalistă“, fruntașul socialist român aprecia că numai „revoluția socială e menită să rezolve și să înlătore toate antagonismele și contradicțiile profunde și absurde din societatea capitalistă...“ ¹⁵.

La izbucnirea conflagrației mondiale imperialiste, statul român aflat în prima fază de dezvoltare a capitalismului și la interferența unor puternice interese ale marilor puteri, obiect de dispută între puterile imperialiste, a fost nevoit să țină seama de complexitatea împrejurărilor

¹¹ „Lupta zilnică“ din 7 octombrie 1914.

¹² C. Dobrogeanu-Gherea, *Război sau neutralitate*, București, 1914, p. 25.

¹³ „România muncitoare“ din 26 august 1914.

¹⁴ „România muncitoare“ din 10 august 1914.

¹⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Război sau neutralitate*, p. 27—28.

create și, în funcție de acestea, să acționeze în direcția asigurării independenței, suveranității și integrității sale, ca și în direcția realizării aspirației de veacuri a poporului român, făurirea statului național unitar român. De aceea, izbucnirea primului război mondial a stîrnit la început în opinia publică românească pe lingă teamă — deoarece războiul se declarase de către Austro-Ungaria Serbiei, după care foarte ușor putea veni rîndul României — și multă speranță, întrucît conflictul între marile puteri putea crea o conjunctură politică favorabilă pentru realizarea aspirațiilor naționale.

Consiliul de coroană de la Sinaia din august 1914, convocat pentru a decide poziția României față de conflictul european, a hotărît declararea neutralității armate a României : „România — se menționa în hotărîrea acestui consiliu — va aștepta cu arma la picior spre a intra în război acolo și atunci cînd va socoti necesar și potrivit cu interesele sale“.

Această hotărîre a fost un succes al politicii naționale. Opinia publică românească, indiferent de orientările politice ale vremii, năzuia fierbinte spre desăvîrșirea unității statului național, dar modalitatea, căile și formele de realizare difereau de la grupare la grupare, de la personalitate la personalitate.

Susținerea de către clasa muncitoare, de către partidul său politic, a neutralității izvoara din analiza condițiilor concrete create României prin izbucnirea războiului imperialist. Bazîndu-se pe aprecierile lui K. Marx și F. Engels asupra rolului reacționar al țarismului și pe situația creată ca urmare a izbucnirii războiului mondial, ținînd seama de politica acaparatoare a marilor puteri imperialiste, urmărită prin declanșarea războiului, socialiștii români susțineau cu perseverență necesitatea promovării unei politici externe de strictă neutralitate. „Într-adevăr — declară unul dintre socialiștii români, Ottoi Călin —, ambele tabere au nevoie de ajutorul nostru. Nici una din ele însă... nu dorește mărirea noastră. Cu atît mai mult ele s-ar opune la o mărire a țării noastre fără mari sacrificii din partea ei. Dacă Rusia țaristă ar fi zdrobită, Austria n-ar sta cu mîinile în sîn, ...pentru că după cum ea n-a tolerat o Serbie mare, tot așa nu va tolera o Românie mare, chiar făcută în detrimentul unei țări dușmane. Dacă Austria ar ieși zdrobită, sîntem siguri că Rusia s-ar opune cu mai multă energie încă împotriva alipirii Transilvaniei și Bucovinei de țara noastră, pentru că, dacă Rusia urmărea distrugerea Austriei, mai de mult și cu mai multă încăpăținare urmărește ea netezirea căii care ar duce, de-a lungul Mării Negre, înspre Balcani și Bosfor și, prin urmare, cu mai multă îndîrjire s-ar opune ea la crearea unei Româanii mari, care ar fi o veșnică stavilă în calea care o duce spre Constantinopol“. Iată de ce socialistul român conchidea : „Nu există nici o alternativă. Ori neutralitatea desăvîrșită, categoric, oficial declarată, cită vreme integritatea noastră teritorială nu va fi atinsă, ori greutățile unui război, fie că-l întreprindem acum, mai tîrziu sau la sfîrșitul conflictului european, cu riscul, cu cea mai mare posibilitate de a fi la sfîrșit zdrobiți și înghițiți de una din cele două puteri uriașe în luptă“.

Socialiștii români păstrau viu în memorie aprecierile lui F. Engels, care încă în 1888 arătase într-o scrisoare adresată lui Ioan Nădejde, directorul revistei *Contemporanul*, că, atîta timp cît vor exista cele două mari puteri absolutiste, Rusia țaristă și Austro-Ungaria, problema românilor, ca și a celorlalte popoare asuprite, nu putea fi rezolvată, că înfrîngerea uneia dintre aceste mari puteri și victoria celeilalte constituia

un permanent pericol pentru însăși ființa statului român, că „în asemenea luptă n-am putea să ținem cu vreunul din luptători; dimpotrivă, le-am dori să fie cu toții bătuți dacă s-ar putea”¹⁶.

Subliniem această apreciere a lui F. Engels, *dacă s-ar putea*, întrucât, încă din momentul izbucnirii războiului mondial, avînd în vedere poziția strategică a României, potențialul său economic și uman, prestigiul de care s-a bucurat armata română în timpul războaielor precedente, marile puteri imperialiste beligerante — Antanta, ca și Puterile Centrale — au exercitat presiuni asupra guvernului român, condus de Ion I. C. Brătianu, pentru a-l atrage în război, fiecare promițîndu-i teritoriile românești aflate sub dominația celorlalte puteri.

Presiunile diplomatice asupra României din partea marilor puteri ale ambelor tabere au cunoscut de-a lungul celor doi ani de neutralitate momente de „acalmie” sau de intensitate, în funcție de desfășurarea evenimentelor pe fronturile de luptă. Ele au devenit tot mai stăruitoare pe măsură ce apărea limpede că războiul va fi de durată, că atragerea României cu însemnatele ei resurse materiale, grâu, petrol și potențial uman, putea înclina balanța spre victorie.

La începutul războiului mondial, Rusia țaristă nu dorea participarea României la război alături de ea. La numai cîteva luni de la începerea războiului mondial, în schimbul promisiunii României de a rămîne neutră, în octombrie 1914, Rusia țaristă a încheiat cu guvernul de la București o convenție secretă, prin care, pentru promovarea unei politici de neutralitate, se recunoștea României nu numai integritatea și independența sa dar și dreptul asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români¹⁷, fără să se specifice însă care teritorii anume.

Această metodă nu era nouă. De fapt întreaga politică a Rusiei țariste se caracterizează prin metode asemănătoare. Ea urmărea mai întîi apropierea României de Rusia țaristă, pentru ca astfel avînd-o ca aliat în schimbul unor promisiuni fictive de recunoaștere a independenței și integrității teritoriale, să trateze apoi cu adversarii singură și nu odată să decidă în probleme care atingeau interesele vitale ale țării noastre.

Pe baza unor numeroase documente, Karl Marx a sintetizat deosebit de sugestiv adevărata politică a cabinetelor țariste de la Petrograd în această direcție*.

¹⁶ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I, (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 190.

¹⁷ *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, Iași, 1936, p. 8. „Rusia se angajează a se opune oricărui prejudiciu adus statu-quo-ului teritorial al României în întinderea actualelor sale frontiere. Ea se angajează de asemenea a recunoaște României dreptul de a anexa regiunile monarhiei austro-ungare locuite de români. În privința a ceea ce este legat în mod special de Bucovina, principiul majorității populației va servi drept bază la delimitarea teritoriilor ce urmează a fi anexate fie de Rusia, fie de România... România va putea ocupa teritoriile indicate mai sus în momentul cînd se va judeca oportun”.

* „Într-un memorandum — scria Marx — (apărut în «Preussisches Wochenblatt», 1855), redactat în 1837 de guvernul rus pentru țarul de atunci, citim: «Rusiei nu-i place să-și încorporeze dintr-o dată state cu elemente eterogene... În orice caz, pare mai indicat ca acele țări a căror anexare este *hotărîtă*, să rămînă cîtva timp sub administrația unor cîrmuitori proprii, dar absolut dependenți, așa cum am procedat în Moldova și Valahia etc.»

Înainte ca Rusia să-și fi încorporat Crimeea a proclamat independența acesteia. Într-o proclamație rusă din 11 decembrie 1814 se spune printre altele: «Împăratul Alexandru, protectorul vostru, vi se adresează vouă, polonezilor. În-

Politica aceasta poate fi ilustrată în mod detaliat și de scrisoarea împărătesei Ecaterina a II-a din 10 septembrie 1782, trimisă împăratului Austriei, Iosif al II-lea, în care își expune „principiile neclintite” care trebuiau să stea — după aprecierea ei — la baza unui acord între cele două imperii*.

Integritatea teritorială a României a fost recunoscută prin documente semnate de Cabinetul de la Petrograd și în 1877—78, și cu toate acestea la Congresul de la Berlin al marilor puteri, acestea și mai ales Rusia țaristă nu au ținut seama de convențiile încheiate.

Acum, în perioada primului război mondial, guvernul român, pentru a conferi mai multă greutate înțelegerii realizate în octombrie 1914 cu guvernul imperialist țarist, va căuta în tot decursul perioadei neutralității să obțină *concret*, delimitat, recunoașterea teritoriilor sale naționale, aflate sub cotropire austro-ungară, atât din partea cabinetului rus cât și din partea celorlalte mari puteri ale Antantei. Or, tocmai aici s-a vădit

armați-vă singuri pentru a vă apăra patria și a vă păstra *independența politică*“.

„Ce să mai spunem de Principatele dunărene! — aprecia Marx. De la intrarea lui Petru cel Mare în Principatele dunărene, Rusia s-a îngrijit de «*independența*» lor. La Congresul de la Nemirov (1737), împărăteasa Anna a cerut sultanului independența Principatelor dunărene sub protectoratul Rusiei. La Congresul de la Focșani (1772), Ecaterina a II-a a pledat pentru independența Principatelor sub *protectoratul Europei*. Alexandru I a perseverat în aceste strădanii, pecetluindu-le prin transformarea Basarabiei într-o provincie rusească (pacea de la București din 1812). Nicolae i-a fericit chiar pe români, prin intermediul lui Kisseleff, cu *Regulamentul organic*, și astăzi în vigoare. Întreaga Europă a aplaudat entuziasmată acest cod al libertății, care a instituit cea mai infamă iobăgie... Ideea de a prezenta Rusia drept protectoare a liberalismului și a năzuințelor naționale nu este nouă. O pleiadă întreagă de iluminiști francezi și germani au proslăvit-o pe Ecaterina a II-a ca stegară a progresului. La timpul său, „nobilul” Alexandru I (le grec du Bas Empire cum îl numea într-o manieră prea puțin nobilă Napoleon) a jucat rolul de erou al liberalismului în întreaga Europă. N-a fericit el, oare, Finlanda cu binefacerile civilizației ruse?... N-a fost el, oare, șeful secret al «Eteriei»... Nu l-a trimis el, oare, pe Ipsilanti în Valahia în calitate de «conducător al sfintei eterii grecești» și nu a trădat el, oare, Eteria prin intermediul aceluiași Ipsilanti permițând uciderea mișelească a lui Vladimirescu, căpetenia răsculaților valahi?» (K. Marx, F. Engels. *Opere*, vol. 14, Editura politică, București, 1963, p. 541—543).

* Cităm din scrisoare : „... 1. de a aranja lucrurile de manieră de a preveni orice discuție între cele trei imperii și, în consecință, de a evita pe cât posibil o imediată vecinătate între ele ; 2. o egalitate perfectă în privința achizițiilor pe care monarhiile M.V.I. și a mea își propun a face un caz de război împotriva Imperiului turc.

La primul punct ar fi bine, mi se pare, de a statornici în prealabil și pentru totdeauna ca să fie un Stat independent (Sic !) între cele trei Imperii, care să fie menținut mereu în independență față de cele trei monarhii. Acest stat cunoscut odinioară sub numele de Dacia ar putea fi format din provinciile Moldova, Muntenia și Basarabia sub un Suveran de religie creștină care să stăpânească Statul amintit, și pe persoana și fidelitatea căruia să poată conta cele două Curți Imperiale, având grijă de a reglementa în același timp ca acest nou Stat al cărui Suveran va trebui să fie ereditar, să rămână în întregime independent, fără a putea fi niciodată unit nici cu Rusia, nici cu Austria, așa cum de asemenea cele două Imperii ale noastre nu vor consimți niciodată să lase să cadă în dependența vreunei alte puteri. Marginile acestui nou Stat vor urma să fie circumscrise de Nistru și Marea Neagră dinspre partea Poloniei și a Rusiei iar dinspre partea Statelor austriece de ultima luare în posesiune pe care am garantat-o M.V.I. în articolul nostru secret, și în sfârșit prin riul Aluta sau Olt(a) pînă la vărsarea sa în Dunăre. Dinspre partea imperiului turc, frontierele acestui nou stat independent vor fi mărginite de Dunăre pînă la vărsarea sa“. (*Acte și documente relative la Istoria Renascerei României* publicate de Ghenadie Petrescu, D. A. Sturdza și D. C. Sturdza, vol. I, București, tipografia Carol Göbl, 1888, p. 382—390).

16 În aceeași scrisoare, Ecaterina sugera ca pe ruinele imperiului otoman din Europa să se reînvie noul imperiu grec cu un nepot al ei în fruntea acestui impe-

mai pregnant politica imperialistă a Rusiei țariste * ca dealtfel și a celorlalte mari puteri antantiste, care urmăreau scopurile lor de menținere a echilibrului între ele și a influenței în lume prin forță și dictat asupra popoarelor mici și mijlocii, nerecunoscând juste revendicări naționale ale românilor decât atunci când erau în mare impas pe fronturile de luptă.

Un asemenea moment s-a înregistrat în primăvara anului 1915, ca urmare a înfrîngerilor suferite de Antantă îndeosebi pe frontul de est. La 16 martie 1915, marele duce Nicolae, generalissimul armatelor țariste, îi cerea ambasadorului francez la Petrograd să intervină cu orice mijloace la București, pentru a face ca România, ținînd seama de potențialul militar și economic, ca și de situația ei strategică — să fie atrasă în război de partea Antantei. „Am să vă întretin cu lucruri grave. Nu vorbește acum Marele Duce Nicolae d-lui Paléologue, ci comandantul de căpetenie al armatelor ruse se adresează *în mod oficial* ambasadorului Franței. În această calitate, am datoria să vă declar că cooperatiunea *imediată* a Italiei și a *României* este de o *necesitate imperioasă*. Totuși, nu interpretați aceste cuvinte ca un *strigăt de disperare*. Rămîn convins că, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom fi învingători. Însă fără cooperatiunea *ime-*

riu. Iată această parte a scrisorii: „Cu toate că situația geografică și fertilitatea regiunilor Imperiului Otoman vecine cu Statele M.V.I. fac ca achizițiile pe care Ea le va putea realiza să fie cu totul de altă importanță decît cele care sînt la îndemîna Rusiei, prietenia mea personală pentru aliatul meu cel mai scump nu-mi va îngădui niciodată să ezit nici un moment de a-i face acest sacrificiu. Ferm convinsă prin această încredere fără limite pe care eu i-am acordat-o, că, dacă succesele noastre în acest război ne pun în situația de a putea salva Europa de dușmanul numelui creștin alungîndu-l din Constantinopole, M.V.I. nu-mi va refuza asistența sa pentru restabilirea vechii monarhii grecești pe ruine și căderea guvernului barbar care stăpînește acolo, cu condiția expresă din partea mea de a păstra această monarhie reînnoită, într-o deplină independență față de mine, plasînd aici pe mezinul dintre nepoții mei, marele duce Constantin, care se va angaja în același timp de a nu pretinde ceva vreodată de la monarhia rusă, aceste două Imperii nepuțin și netrebuind să fie niciodată unite sub același cap. Același angajament va fi luat la timpul său de către marele duce, fiul meu și de către fiul său mai mare, și în așteptare eu voi fi gata să dau toate asigurările ce vor fi necesare pentru mine și succesorii mei, că niciodată nu se va formula vreo pretenție tinzînd la unirea celor două monarhii sub același cap.

Acest nou imperiu grec ar putea fi mărginit de Marea Neagră dinspre partea Rusiei; hotarele sale dinspre partea Statelor M.V.I. vor depinde de achizițiile pe care Ea le va face sau stipulate la căderea guvernului barbar, și în sfîrșit Dunărea ar fixa granițele Daciei și Imperiului grec. Insulele Arhipelagului vor rămîne de asemenea sub puterea acestui Imperiu reînnoit“.

* Dezvăluind adevăratele planuri ale țarismului la începutul secolului al XIX-lea, mai tîrziu, Leon Casso, ministrul rus al învățămîntului, scria: „La 5 mai s-a alcătuit textul preliminar al tratatului de pace [cu Turcia]. Ambele părți, cu această împrejurare, au luat toate măsurile corespunzătoare, ca nu numai cuprinsul articolelor, dar și însuși faptul semnării să rămînă cît se poate mai multă vreme necunoscut, chiar și în București, de teama, ca nu cumva agenții francezi să reușească să strice înțelegerea făcută cu atîta trudă.

Cesiunile Rusiei pe țărmul Mării Negre și făgăduința dată de noi ca să distrugem Ismailul și Chilia, s-a hotărît atunci să fie cuprinse în două articole secrete. Paragraful I al preliminarilor, care cuprindea în sine trasarea hotarului despărțitor între Turcia și Rusia, ne-a recunoscut țărmul stîng al brațului Chiliei pînă la Mare fără nici o rectificare, numai cu privire la insulele legate de acest țărm am făgăduit că le vom lăsa nepopulate și fără clădiri. Am primit, astfel, acel adaos teritorial, care se prevedea în instrucțiunile date lui Tolstoi, cînd a plecat în 1807, la Paris, pentru tratativele de pace cu reprezentantul Porții și sub egida intervenției franceze: partea de răsărit a Moldovei numită la Iași «partea de din-

diată a Italiei și a României războiul se va prelungi încă multe luni, cu riscuri teribile”¹⁸.

În primăvara anului 1916, Puterile Antantei, cu mari sacrificii înregistrează însemnate victorii atât pe frontul de est cât și pe cel de vest (oprirea germanilor în fața Verdunului, ofensiva Brussilow în est și deschiderea unei noi acțiuni militare pe Somme). Pierderile materiale, dar mai ales umane suferite cu ocazia sus-ziselor victorii, făceau imperios necesară atragerea României. Această conjunctură a determinat reluarea de către Puterile Antantei a tratativelor cu România.

Guvernul român pe lângă recunoașterea de jure din partea acestor puteri a teritoriilor românești care se cereau eliberate ca urmare a participării sale la operațiunile militare, considera necesară asigurarea frontierei de sud, prin prezența unei forțe militare rusești de circa 200 000 de oameni, aprovizionarea cu furniturile militare și munițiile de război contractate în Franța și care se găseau în porturile Arhanghelsk și Murmansk, organizarea unei ofensive generale pe toate fronturile astfel încât acțiunea României să poată avea eficacitatea necesară. Totodată, guvernul român insista în mod deosebit să i se asigure prezența la masa tratativelor cu drepturi egale, alături de statele aliate.

Evenimentele de pe front însă au determinat guvernul francez să exercite presiuni asupra Rusiei pentru a accepta cererile izvorâte din înțelegerile încheiate între părți privind România atât cele teritoriale cât și cele militare.

colo de Prut», stepele de sud, numite Bugeac sau Basarabia în sens restrâns cu toate cetățile de pe Nistru și cu cele două de pe Dunăre : Ismailul și Chilia.

Firește că planurile noastre primordiale au fost mult mai mari. În 1806, am crezut că vom cucerii cele două Principate fără lupte și că vom organiza din ele patru guvernăminte ruse. Împrejurările ne-au silit, pînă la sfîrșit, să ne mulțumim cu un cîștig mult mai modest. Din ceea ce am dobîndit, am alcătuit provincia Basarabiei.

Dar și acest adaos ne-a fost folositor, pentru următoarele motive : 1) el ne apropia de Peninsula Balcanică : și al 2) ne dă puțința să stăm cu picior solid la Dunăre, pentru a ne putea întinde în viitor mai departe în paguba imperiului turcesc, potrivit dorinței politicii Ecaterinei a II-a. Prin acest tratat statul nostru a căpătat o rotunjire a Noii Rusii, dînd siguranță Odesei, născută de curînd, care pînă acum era mereu îngrozită de tătarii neastîmpărați din Bugeac. Dar, afară de aceasta, cel mai esențial moment în acest cîștig a fost faptul, că pentru prima dată Rusia a anexat supuși creștini de ai Porței din Europa. Crimeia și stepa Oceacovului, cucerite pînă acum prezentau prin sine, sau întînderi cu desăvîrșire pustii, sau locuri, populate cu mahomedani. Prin bucata din Moldova alipită la Rusia ni s-a dat puțința pentru prima oară să dovedim popoarelor creștine din Balcani în ce constă deosebirea dintre creștinii de sub jugul otoman și gradul de fericire ce i-ar aștepta, dacă ar fi adumbriți de aripile vulturului cu două capete. Pentru Turcia, pierderea Basarabiei era puțin simțită... În cazul, însă, al unui rezultat favorabil al campaniei contra lui Napoleon, Rusia s-ar fi reîntors spre Dunăre și trebuia să reînnoiască operațiile militare cu Turcia, care ar fi riscat să piardă mai mult decît Basarabia. Trebuie să recunoaștem, că turcii nu s-au înșelat cu totul în calculele lor. Să ne închipuim că pacea de la București (1812) nu s-ar fi încheiat, și odată cu aceasta și războiul nostru național s-ar fi terminat, de asemenea, cu bine pentru noi. Noi am fi fost siliți atunci să orînduim imediat chestia ruso-turcă și posesiunea Principatelor s-ar fi hotărît în favoarea noastră. Probabil că Alexandru n-ar fi urmărit pe Napoleon pînă la Paris, preferînd să se folosească de forțele armatei noastre pentru terminarea planurilor lui la Dunăre. Rusia n-ar fi primit regatul polon la Congresul din Viena, dar trupele noastre ar fi ocupat Iași și Bucureștii, pentru totdeauna”. Casso, L. A., *Rossia na Dunae i obrazovanie Bessarabskoi oblasti* (Rusia la Dunăre și constituirea regiunii Basarabia). Moskva, f.e., 1913, p. 210—213, 230.

¹⁸ General D. Iliescu, *Documente privitoare la războiul pentru întregirea României. Discurs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1924*, București, 1924, p. 43.

„Cer scuze Maiestății Voastre de a-i atrage atențiunea asupra importanței capitale ce guvernul republicei atribuie viitoarelor hotărâri ale României. Ar fi pentru aliați o mare primejdie dacă această țară ar ceda mai curînd sau mai tîrziu, presiunilor Germaniei. Pentru ei ar fi un adevărat eșec moral și militar, chiar numai dacă România ar persista în neutralitate pînă la sfîrșitul ostilităților. Franța este dispusă să facă tot ce-i va fi cu putință pentru a determina România să intre în acțiune. Nu mă îndoiesc că însuși Maiestatea Voastră apreciază foarte marea însemnătate a cooperațiunii României. O probă strălucită a simțămintelor Maiestății Voastre ați dat-o cînd a fost vorba să se examineze revendicările teritoriale ale României. Astăzi cînd aceste chestiuni delicate au fost regulate și nu a mai rămas decît să se fixeze planul și condițiunile militare, sînt sigur că în aceste noi negociațiuni Maiestatea Voastră va întrebuița voința Sa împăciuitoare astfel ca să fie determinate celor două armate rusă și română o misiune și un teren de acțiune, în care fiecare să dea cel mai mare aport, pentru cel mai mare folos al cauzei comune. Nu este de mirat că România să dorească a îndrepta acțiunea sa principală în regiunile ce i-au fost rezervate prin acordurile diplomatice și este probabil că armata română sprijinită pe armata rusă mai solidă și mai cu experiență, s-ar înflăcăra de propriul său rol de liberator, într-o regiune unde și-ar regăsi frații săi de sînge. Desigur, Maiestatea Voastră a cîntărit înaintea mea aceste considerațiuni și am credința fermă că grație înaltei și pătrunzătoarei sale autorități, se vor aplană greutățile care încă opresc încheierea unui acord militar“ ¹⁹.

Prin această telegramă, aprecia la rîndul său generalul Iliescu, Poincaré repunea România în adevărata ei situațiune de putere militară rugată să coopereze alături de Împătrita Înțelegere cum o ceruse deja Marele Duce Nicolae Nicolaevici în martie 1915, iar nu în poziția de miluită și de solicitatoare, cum o dorea Generalul Alexeev, la 27 ianuarie 1916.

De fapt într-o formă ultimativă guvernului român i s-a impus momentul intrării în război. Inițiativa a pornit din partea guvernului francez. Primul ministru al Franței, Aristide Briand, a trimis o notă ambadorului său din București, Blondel, remisă în iunie 1916 șefului guvernului român I.I.C. Brătianu, în care se preciza că: „Intervenția României, ca să aibă o valoare trebuie să fie imediată. Atacarea viguroasă a armatelor austriace, decimate și în retragere, este o sarcină relativ ușoară pentru români și extrem de folositoare pentru aliați... Dacă România nu profită de ocazia prezentă, ea nu va mai avea putință să devină un popor mare prin reunirea tuturor fiilor săi“ ²⁰.

Conducătorii militari ai Rusiei și Franței s-au adresat la rîndul lor guvernului român sau comandamentului armatei române cu un evident caracter ultimativ prin care cereau intrarea României în război. La 19 iunie/1 iulie 1916 generalul Alexeev, șeful statului major al armatei ruse, trimitea o telegramă atașatului militar rus la București, în care menționa că: „Actuala situațiune militară mă forțează să vă însărcinez să o explicați generalului Iliescu, ca să-i spuneți că este greu să se aștepte ca viitorul să-i procure condițiuni mai favorabile pentru intrarea în război a României. Desigur armata austriacă este încă în stare să reziste cu în-

¹⁹ Ibidem, p. 63—64.

²⁰ Kirilescu, C., *Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919*, vol. I, București, 1922, p. 98.

dîrjire. Însă gradul său actual de dezorganizare nu-i permite să recapete facultatea de a executa acțiuni *ofensive*. Germanii care sînt și ei atacați (pe Somme), nu sînt în stare să întărească esențial pe austriaci. Izvoarele pentru formarea unităților noi sînt secate și pentru a ajuta pe austriaci în direcțiunea Kowel și Wladimir-Wolinsk, germanii au adunat cu greutate, după diferite fronturi, de abia șapte divizii.

Se pare că toate trupele germane și austriace au fost luate din Peninsula Balcanică. Bulgarii rămîn singuri să reziste armatei de la Salonic. Rusia se va însărcina, în cazul unei hotărîri irevocabile a României, luată chiar acum, să transporte de la Arhanghelsk fără întîrziere tot materialul adresat armatei române. Intrarea în acțiune a României în acest moment va avea, în desfășurarea comună a eforturilor Puterilor Aliate, o valoare corespunzătoare, ceea ce nu se va întîmpla în cazul cînd hotărîrea sa va fi amînată la o dată nedefinită.

Situațiunea comandă românilor să se unească cu noi, *acum ori niciodată*. Vă autorizez să expuneți acest punct de vedere d-lui Brătianu și generalului Iliescu“²¹.

La 6 iulie, Pichon, atașatul militar al Franței la București, înmîna din partea comandamentului suprem al armatei franceze, generalul Joffre, o notă avînd următorul cuprins : „Generalul comandant al armatei franceze mă însărcinează să exprim generalului Iliescu că el împărtășește în întregime modul de a vedea al Înaltului comandament rus și crede că România trebuie să se decidă acum ori niciodată“²². Note similare s-au primit din partea reprezentanților Angliei și Italiei.

De menționat că în situația militară agravantă a Puterilor Antantei, din vara anului 1916, ca de altfel și mai înainte, Rusia țaristă, eludînd angajamentele semnate, era pe cale să încheie un tratat cu Puterile Centrale — Austro-Ungaria și Germania, chiar în condițiile intrării României în război, tratat prin care cele două puteri desființau pur și simplu țara noastră, împărțindu-și teritoriul între ele.

V. I. Lenin în articolul *Pacifism burghez și pacifism socialist*, scris în ianuarie 1917, a sesizat această manevră : „cu cît țarismului îi devine mai clară imposibilitatea reală, militară de a recăpăta Polonia, de a cuceri Constantinopolul, de a sparge frontul de fier al trupelor germane, pe care Germania îl rectifică, îl scurtează și îl întărește considerabil în urma ultimelor victorii repurtate în România, cu atît mai mult este el silit să încheie o pace separată cu Germania, adică să treacă de la alianța imperialistă cu Anglia împotriva Germaniei la o alianță imperialistă cu Germania împotriva Angliei... Încă de acum cîteva luni — continua V. I. Lenin — s-a conturat o tendință accentuată a cercurilor imperialiste dominante din Germania spre o alianță cu Rusia împotriva Angliei. Baza alianței o va constitui, pe cît se vede, împărțirea Galiției... a Armeniei și, poate — releva Lenin —, și a României ! Semnificativ în acest sens este că într-un ziar german s-a strecurat o «aluzie» la faptul că România ar putea fi împărțită între Austria, Bulgaria și Rusia !“²³. În aceeași lună, în articolul *O cotitură în politica mondială*, publicat la 21 ianuarie 1917, făcînd cunoscute tratativele secrete încheiate între Rusia țaristă și Ger-

²¹ General D. Iliescu, *Documente privitoare la războiul pentru întregirea României. Discurs rostit în ședința Senatului de la 13 iunie 1924*, București, 1924, p. 78—80.

²² *Idem*.

²³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 30, Editura politică, București 1964, p. 244, 245.

mania imperialistă, Lenin afirma : „Nu este exclus ca o pace separată între Germania și Rusia să fi fost totuși încheiată...”. „Cît despre planul de împărțire a României între Rusia și «Quadrupla Alianță», respectiv puterile Centrale, «despre aceasta se vorbește pe față în presa imperialistă germană !»²⁴.

În fața presiunilor diplomatice și militare exercitate, în vara anului 1916 România a intrat în război alături de Antantă, față de care își exprimase clar drepturile sale naționale, formulate în funcție de structura etnografică a populației, de principiul majorității elementului românesc în cea parte de țară.

Toate aceste cereri ale României au stat la baza tratatului politic și militar încheiat în vara anului 1916 între țara noastră, pe de o parte, și Rusia, Anglia, Franța și Italia, pe de altă parte.

Prin semnarea tratatului politic și militar, marile puteri ale Antantei recunoșteau României pentru prima dată formal și din punct de vedere juridic dezideratele ei naționale și îi promiteau asigurarea sprijinului lor pentru realizarea dorințelor sale legitime.

În consiliul de coroană din 27 august 1916, Ion I. C. Brătianu, primul ministru al țării, explicînd poziția guvernului său și cauzele care au determinat intrarea României în război, preciza : „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se prefăce, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de aliați (de Antantă) și în contra Puterilor Centrale. Fără îndoială — continua el —, cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine și de toți că, chiar dacă ar fi să ieșim învinși, tot cred că țara... trebuie, în această clipă a evoluției ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbînzii trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală, care compromit viitorul lor pentru veacuri de-a rîndul. Într-o atare situație e astăzi românismul. De aceea, chiar de ar fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... Și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jertfe și acestor afirmări de drepturi“.

Cu toate că reprezenta interesele burgheziei în ascensiune, primul ministru al României de atunci, într-un moment de răscruce al istoriei patriei, a dat glas năzuințelor corespunzînd intereselor celor mai adînci ale poporului spre făurirea statului național unitar.

La 14/27 august 1916, România a declarat război numai Austro-Ungariei, motivînd temeinic intrarea sa în luptă ca fiind dictată exclusiv de desăvîrșirea statului național.

„România — se preciza în declarație —, departe de a uita legăturile de sînge cu românii supuși monarhiei austro-ungare, a putut constata că speranța ce ne puseserăm... pe adeziunea noastră la Tripla Alianță a fost

²⁴ Ibidem, p. 341, 342.

înșelată. În cursul unei perioade de mai bine de 30 de ani, românii din monarhie nu numai că n-au văzut niciodată introducându-se vreo reformă de natură a le da cel puțin o speranță de satisfacție, dar, din contră, au fost tratați ca o rasă inferioară și condamnați să sufere apăsarea unui element străin, care nu constituie decît o minoritate în mijlocul naționalităților deosebite din care se compune statul austro-ungar. Toate nedreptățile pe care frații noștri erau, astfel, siliți să le îndure au întreținut între țara noastră și monarhie o stare neîntreruptă de ură... Doi ani de război, în cursul cărora România a păstrat neutralitatea, au dovedit că Austro-Ungaria, ostilă oricărei reforme interne ce ar putea face mai bună viața popoarelor sale, s-a arătat tot pe atît de gata de a le jertfi... România, împinsă de dorința de a contribui să se grăbească sfîrșitul conflictului și, sub imperiul necesității de a-și salva interesele de rasă, se vede nevoită a intra în luptă alături de aceia care pot să-i asigure înfăptuirea unității sale naționale“.

Intrarea României în război a avut așadar scopul de a elibera teritoriile românești aflate sub dominația monarhiei dualiste austro-ungare și unirea lor cu țara.

Cu prilejul aniversării unei jumătăți de veac de la marea epopee națională a Mărășeștilor, Mărăștilor și Oituzului, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, sublinia : „Cu toate că primul război mondial a avut un caracter imperialist, poporul român nu a participat la acest război călăuzit de intenții de cîmpire și anexiune teritorială. Desigur, se poate pune azi întrebarea dacă aceasta era calea cea mai indicată pentru înfăptuirea țărilor legitime ale poporului român, dacă n-ar fi fost mai bine ca România să evite de a intra într-un război care, după cum știți, a îndoliat sute de mii de familii și a atras după sine un lung cortegiu de suferințe și distrugeri. Evoluția evenimentelor a fost însă aceea pe care o știm, și noi trebuie să judecăm faptele așa cum au fost, analizînd în mod obiectiv contextul lor istoric, consecințele pe care le-au generat, străduindu-ne să le dăm interpretarea cea mai justă. Aspirațiilor profunde ale poporului român spre unitate le-au dat glas declarațiile politice ale vremii, presa, puternicele manifestări publice care au avut loc cu acest prilej pe întreg cuprinsul țării și, în mod deosebit, entuziasmul nemărginit cu care ostașii români au fost întîmpinați în Transilvania de masele largi ale întregii populații. Numeroși cetățeni, atît din România de atunci, cît și din Transilvania și Bucovina, aflate sub stăpînirea Imperiului habsburgic, s-au înrolat voluntari, cerînd să li se dea posibilitatea de a lupta pentru cauza întregii țări“²⁵.

De bună seamă, poporul român, România de atunci, ar fi dorit sincer făurirea statului său național unitar nu prin război, după cum au subliniat socialiștii români. Dar aceasta nu depindea de el. În condițiile unei țări ca România, cu teritorii cîmpite de marile puteri vecine, singura posibilitate de a realiza idealul național în acele condiții istorice era folosirea conjuncturii internaționale create atunci. Precedente în istoria noastră, ca și a altor popoare, au mai existat. Nu a participat oare România la războiul dintre Rusia și Turcia din 1877—1878, război în urma căruia a fost recunoscută independența noastră absolută de stat, dar care de ambele părți avea un caracter nejust, de cîmpire sau de menținere a subjugării ?

22 ²⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, București, Editura politică, 1968, p. 467, 468.

Oricum, indiferent de calea aleasă sau impusă de împrejurări pentru făurirea statului național unitar, scopul urmărit de poporul român servea progresului și democrației, răspundea năzuințelor lui de veacuri.

Intrarea României în război în vara anului 1916 a fost întâmpinată cu bucurie de populația românească din provinciile istorice românești, care considerau sosit momentul mult așteptat al eliberării lor. La intrarea primelor trupe române în Brașovul eliberat, se menționează în însemnările unui participant, „toți românii din oraș le-au ieșit înainte cu flori și discursuri, era o însuflețire nemaipomenită”²⁶.

În salaturile adresate armatei române la intrarea în localitate, se sublinia printre altele : „Bine ați venit ! —, strigăm noi, cei de un sînge și de-o lege...”²⁷.

„Armata românească — glăsuia *Gazeta Transilvaniei* din Brașov —, pășind pe pămîntul sfînt pe care răsună de veacuri graiul neamului nostru obijduit, nu a venit cu gînd de dușmănie împotriva oamenilor de orice lege și orice neam rămași pe la vetrele lor, ci, dimpotrivă, însuflețiți de cele mai frățești sentimente pentru tot norodul pașnic”²⁸.

În eliberarea Transilvaniei armata română a fost puternic sprijinită de populația românească și de elemente din rîndurile muncitorilor maghiari și germani. Oameni de diferite vîrste, bărbați și femei, și-au adus contribuția pe măsura puterii lor. Astfel, după cum o atestă numeroasele documente, mii și mii de tineri transilvăneni s-au înrolat în batalioanele românești, întărind rîndurile armatei eliberatoare.

Războiul de întregire al României, început în anul 1916, a fost un război drept, just, național, așa cum dealtfel au fost toate războaiele poporului român purtate pînă atunci împotriva cîmpăcitorilor, — un pas important în procesul făuririi statului național unitar, realizat în 1918.

²⁶ „Gazeta Transilvaniei” din 24 august 1916.

²⁷ „Gazeta Transilvaniei” din 24 august 1916.

²⁸ „Gazeta Transilvaniei” din 7 septembrie 1916.

Statul socialist român — rezultat al luptei revoluționare și democratice a poporului

DUMITRU V. FIROIU

Poporul nostru se află pe pământul căruia îi e stăpîn dintotdeauna ; aici își are obîrșia, aici este o prezență continuă de milenii. Geto-dacii, făuritori ai unei civilizații străvechi, au avut organizare statală proprie care a atins punctul culminant în perioada statului centralizat și independent condus de Burebista și, apoi, în vremea lui Decebal. La evoluția pozitivă a dacilor și-au adus contribuția amplele relații, influențarea reciprocă cu marile civilizații ale timpului : greacă, persană și, mai târziu, cu cea romană. Contactul nemijlocit și masiv cu romanii a determinat o nouă înflorire a societății pe pământurile dacilor, la Carpați, Dunăre și Marea Neagră.

De la începuturile istoriei sale, poporul român a fost confruntat cu mari greutăți și l-au pîndit pericole care i-au pus în primejdie existența, ființa națională chiar. Dar de fiecare dată le-a depășit, le-a învins prin luptă plină de jertfe și cu eroism, prin muncă talentată și avîntată, prin unitate de nezdruccinat. A fost valul de aproape o mie de ani al populațiilor migratoare, epocă cînd poporul nostru a trebuit să-și apere cu toată ființa sa vatra strămoșească. Aflat pe o treaptă superioară de evoluție materială și spirituală, păstrător a unor tradiții și virtuți militare moștenite de la strămoșii săi geto-daci, poporul român a reușit să-i alunge pe migratori, cucerindu-și în mod demn locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii.

Supraviețuirea mileniului migrațiilor nu ar fi fost posibilă dacă poporul român nu ar fi fost un *popor încheșat și organizat, legat trup și suflet de pământul pe care l-au muncit și l-au stropit cu sîngele lor strămoșii săi, aici în spațiul carpato-dunărean-pontic*.

Retragerea administrației romane din Dacia, așa cum foarte clar o demonstrează datele, n-a însemnat și plecarea populației autohtone. Dimpotrivă, rămînînd aici, ea s-a organizat temeinic pentru a face față migrațiilor, dintre care o parte au trecut „călători” peste teritoriile noastre, alții au fost asimilați în urma unei conviețuiri pașnice, iar cu unii a trebuit să fie duse lupte.

Rămânînd aici, în vatra strămoşilor săi, poporul român a trebuit să-şi realizeze o organizare politică temeinică, care în decursul veacurilor a evoluat, aşa încît, din secolul al X-lea, sînt cunoscute, atestate documentar, pe teritoriul ţării noastre *voievodatele*, formaţiuni statale cu caracter feudal. Existenţa lor a fost mult mai veche, formarea lor a fost un proces istoric — de la obştea teritorială, care în perioada postromană nu a fost doar o simplă unitate teritorial-economică, ci a avut şi un pronunţat caracter de organizaţie politică (element foarte elocvent al continuităţii noastre), la formaţiuni politice denumite : voievodate, cnezate, ducate — proces care singur a durat secole, iar faptul că, în documente, normele dreptului aplicat în aceste teritorii sînt denumite vechiul drept românesc (*lex antiqua olahorum*) îşi are semnificaţia lui.

Cu privire la aceste prime state feudale de pe teritoriul ţării noastre, trebuie menţionat că ele şi-au apărut cu arma în mînă independenţa şi, cu toate că uneori poporul român a fost înfrînt pe cîmpul de luptă într-o luptă inegală ca forţe şi dotare, această luptă, prin existenţa unei armate proprii, a dovedit gradul înalt al organizării şi al dezvoltării statelor românilor.

De asemenea, este necesar să subliniem că evoluţia lor a fost cea firească : *unirea în formaţiuni politice mai mari*, care să cuprindă teritorii mai întinse, şi aşa s-au format statele centralizate feudale de sine stătătoare — Moldova, Transilvania şi Ţara Românească — „în care întotdeauna majoritatea populaţiei a fost alcătuită din urmaşii celor «mai drepţi şi mai viteji», constituiţi în poporul român”¹.

Este o particularitate a istoriei noastre faptul că nu s-a reuşit, în acea vreme, să se creeze un singur stat centralizat al tuturor românilor, şi aceasta s-a datorat vicisitudinilor istoriei (de altfel, nu este singurul caz în istoria nu numai a Europei, ci şi a unor popoare de pe alte continente). Dar sentimentul comunităţii de neam, strînsele legături economice, comerciale, culturale, de tradiţie populară, religioase etc. au fost permanente în viaţa poporului nostru, indiferent că s-a aflat la est, la sud sau în interiorul arcului Carpaţilor, pe văile Siretului şi ale Nistrului, în Dobrogea sau în Banat, şi au îmbrăcat cu o constanţă demnă de toată admiraţia diferite forme de manifestare, cunoscîndu-se şi o primă reuşită : *întîia noastră reunire politică, înfăptuită la 1600 de Mihai Viteazul*.

Statele feudale centralizate româneşti, suverane sau autonome, create în secolul al XIII-lea şi al XIV-lea, au fost rezultat al procesului istoric de continuă dezvoltare a poporului român, s-au organizat în acelaşi fel şi, toate trei, n-au făcut excepţie de la modul de organizare specific european.

Dar, de la un anumit moment, marcat de finele secolului al XIV-lea, un mare pericol le ameninţă : Imperiul otoman, colosul militaro-feudal, care, timp de cîteva secole, va duce o luptă crîncenă pentru supunerea Europei. Trebuie să arătăm că, poate, *cea mai importantă stavilă* în calea planurilor şi acţiunilor expansioniste ale acestei puteri în Europa a constituit-o lupta, adesea unită, dusă de poporul român sub conducerea unor destoinici şi viteji comandanţi de oşti, admiraţi de tot continentul, luptă care n-a fost doar pentru apărarea neatîrnării, independenţei şi fiinţei noastre naţionale, ci şi o luptă care a vizat soarta civilizaţiei Europei.

¹ Nicolae Ceauşescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică şi cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conştient şi devotat al societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al comunismului în România*, prezentată la Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste, 2 iunie 1976, Editura politică, Bucureşti, 1976, p. 11.

În realizarea planurilor ei, Poarta otomană a trebuit să aibă permanent în vedere poziția țărilor române, atitudinea poporului nostru și, fără să exagerăm, în funcție de ea a trecut la punerea în practică a acestora. Trebuie să avem în vedere că relațiile dintre țările române și Imperiul otoman s-au stabilit prin capitulații — acte internaționale care cuprindeau drepturi și obligații reciproce din partea părților contractante. Existența acestor relații speciale, în care statele române au fost nevoite să se angajeze cu Imperiul otoman, au permis domnitorilor români să acționeze ca suverani atât în interiorul țărilor lor, cât și în exterior. De mai multe ori a trebuit să fie pusă mîna pe armă și luptat împotriva acestui Imperiu care, nerespectîndu-și obligațiile asumate, amenința permanent prin acțiunile sale ceea ce a avut dintotdeauna cel mai scump poporului nostru : libertatea, independența, neatîrnarea, ființa sa națională, vatra strămoșească. Și istoria poporului nostru cuprinde nenumărate pagini de glorioasă epopee militară care au uimit pe contemporani.

Strădania voievozilor munteni, moldoveni și transilvăneni, sprijinită puternic de popor — în care țărănimea a jucat un rol deosebit — a făcut ca țările noastre să se dezvolte ca state suverane și independente (organizarea de stat a fost făcută după propriile legi și datini, țările române fiind printre puținele state ale timpului care depun pe masa civilizației legi de talia marilor noastre pravile din timpul domniei lui Matei Basarab și Vasile Lupu — expresie a unei pronunțate autonomii ; armatele străine nu ne-au ocupat niciodată ; pe plan extern, domnii și principii țărilor române au întreținut relații foarte complexe — politice, militare, economice, comerciale, culturale etc., concretizate în însemnate tratate², cu aproape toate statele Europei).

„Existența celor trei state feudale românești centralizate în decursul evului mediu, indiferent de vremelnicele suzeranități străine, a fost continuă, ele aflîndu-se în strînse și neîntrerupte legături economice, politice și culturale. Așadar, trăsăturile caracteristice fundamentale ale existenței poporului român în evul mediu au fost : *viața statală autonomă, continuitatea acestei vieți statale, similitudinea organizării lor politice și interdependența* — strînsele legături între ele, în toate domeniile vieții sociale : economie, cultură, politică“³.

Și, ceea ce este foarte important pentru poziția țărilor noastre, pentru tăria organizării lor, a vieții lor economice și politice, a luptei poporului nostru pentru a-și apăra vatra strămoșească și ființa națională în fața unor regate și imperii ale timpului, este faptul că *țările noastre n-au fost transformate în pașalîcuri turcești*, așa cum s-a întîmplat cu statele din vecinătate.

Această apreciere este valabilă pentru țările române și în perioada secolului al XVIII-lea și primele două decenii din secolul următor, cînd, cu toată întărirea dominației otomane în Moldova și Țara Românească și a dominației habsburgice în Transilvania, ele n-au fost transfor-

² Vezi I. Ionașcu, P. Bărbulescu, Gh. Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1369—1900)*, Editura politică, București, 1971 ; Idem, *Tratatul internațional ale României, 1354—1920*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1975 ; vezi și Dumitru V. Firoiu, *Statutul politico-juridic al țărilor române de la formarea lor și pînă la proclamarea independenței de stat depline a României*, în „Anale de istorie“ nr. 3/1977, p. 106—124.

³ Dumitru Almaș, *Statele feudale românești în secolele XIV—XVIII și lupta lor pentru apărarea independenței, pentru libertate și unitate. Unirea tuturor românilor sub conducerea lui Mihai Viteazul*, în „Anale de istorie“ nr. 5—6/1976, p. 116.

mate în pașalicuri. Dimpotrivă, viața economică și social-politică din această perioadă s-a dezvoltat în funcție de imperativele impuse de dezvoltarea procesului acumulării primitive a capitalului și de pregătire a terenului pentru trecerea la o nouă orînduire social-economică, iar unii domni fanarioți și unii conducători ai Transilvaniei, influențați și de ideile noi — novatoare — au luat măsuri și au realizat reforme care au sprijinit acest proces. Totuși, dominația marilor imperii vecine, cu întregul ei cortegiu de greutăți, privațiuni și suferințe, a dus, după cum subliniază Programul Partidului Comunist Român, „la prelungirea în timp a orînduirii feudale, la întîrzierea procesului dezvoltării societății românești, care a rămas în urmă față de țările din centrul și apusul continentului, unde destrămarea orînduirii feudale, trecerea la capitalism și închegarea statelor naționale s-au putut realiza cu mult înainte”⁴.

Cu toate acestea, în viața poporului nostru au loc importante transformări revoluționare care au dus „la accelerarea dezvoltării forțelor de producție, la apariția relațiilor noi, capitaliste, la schimbarea structurii sociale prin intrarea pe arena istoriei a burgheziei în ascensiune și a noii clase revoluționare a proletariatului”⁵.

Determinată de stările interne și externe în care se găseau țările române, Revoluția de la 1821 a marcat în cuprinsul istoriei moderne a României un moment de cotitură în lupta pentru libertate și dreptate socială, pentru scuturarea dominației străine și afirmarea drepturilor naționale ale poporului român. Au loc în această perioadă puternice frământări și căutări (au apărut organizații care-și puneau ca sarcină transformarea societății, prin lichidarea mai mult sau mai puțin categorică a vechilor relații de producție și a suprastructurii generate de ele ; s-au elaborat o serie de proiecte în această direcție ; s-au realizat reforme economice, sociale și politice ; s-a reorganizat conducerea țărilor noastre ; s-au adoptat legi în care „suflul” nou este tot mai prezent ; s-a desfășurat o amplă activitate culturală ș.a.), demonstrînd perseverența urmărire a amplificării luptei de eliberare socială și pentru libertate națională. În acest sens trebuie avută în vedere și contribuția conjuncturii internaționale. Această activitate complexă a culminat cu revoluția română de la 1848, care „a dat un puternic impuls creșterii conștiinței de sine a poporului român, a exprimat hotărîrea moldovenilor, muntenilor și transilvănenilor de a sfărîma vechile relații feudale, de a deschide calea noii orînduiri, de a făuri unitatea națională în cadrul frontierelor unuia și aceluiași stat, de a înainta neabătut pe drumul progresului și democrației”⁶.

Idealurile revoluției de la 1848, care au însuflețit poporul român, n-au pierit. Masele populare, „hotărîte să lupte pentru o viață mai bună, liberă și independentă, să asigure dezvoltarea țării pe calea progresului economic și social”⁷, vor fi și în continuare factorul decisiv al evoluției istoriei României și, prin lupta lor, vor contribui decisiv la împlinirea visului secu-

⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, Editura politică, București, 1975, p. 29—30.

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*, 9 mai 1977, Editura politică, București, 1977, p. 12.

⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 32.

⁷ *Ibidem*, p. 33.

lar, „înfăptuirea în 1859 a statului național, prin unirea Munteniei și Moldovei sub domnia luminoasă a lui Alexandru Ioan Cuza”⁸; de asemenea, tot ele, vor înfăptui și vor pecetlui cu singele lor cucerirea independenței de stat depline a țării, în 1877.

După formarea statului național român și după perioada de fecundă activitate reformatoare a întîiului domn al României moderne — Alexandru Ioan Cuza, activitate care a cuprins aproape toate ramurile vieții economice, sociale și politice și care a stat la baza României moderne, după cucerirea independenței de stat depline, țara noastră a cunoscut o dezvoltare mai accentuată a forțelor și relațiilor de producție capitaliste. Procesul obiectiv al dezvoltării pe calea capitalismului s-a amplificat și, ceea ce este foarte important, încă din această perioadă „crește noua clasă socială, proletariatul, care începe să joace un rol tot mai important pe scena istoriei”⁹ și care își va constitui, în 1893, partidul său politic pe baza principiilor socialismului științific: Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România.

Clasa muncitoare, partidul său socialist, mișcarea muncitorească din țara noastră vor fi o prezență activă, vie, în disputele privind marile probleme cu care era confruntat poporul român atît pe plan intern (reforma electorală și problema votului universal, o nouă reformă agrară și sprijinirea luptei țărănimii împotriva exploataării, cum a fost cazul în timpul răscoalei din 1907, dar nu numai atunci, problema acordării de drepturi și libertăți pentru toți cetățenii țării și asigurarea unei egalități cît mai reale în drepturi între oameni ș.a.), cît și în privința problemelor de politică externă, ridicîndu-se „cu hotărîre împotriva războiului imperialist, organizînd diferite acțiuni de masă și luînd parte la conferințele internaționale contra războiului. Totodată, în timpul primului război mondial ea a luptat eroic, cu arma în mînă, împotriva ocupanților militariști germani, pentru apărarea integrității patriei, aducîndu-și contribuția activă la unirea Transilvaniei cu România, la realizarea visului secular al poporului român de a trăi într-un singur stat național independent și liber”¹⁰.

Este demn de subliniat că încă din această perioadă, din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, mișcarea muncitorească revoluționară din țara noastră, partidul politic al clasei noastre muncitoare și-au propus „ca obiectiv fundamental intensificarea luptei pentru eliberarea proletariatului și a maselor populare de exploatare și asuprire, pentru înlăturarea vechilor orînduiri și făurirea noii orînduiri sociale”¹¹.

După primul război mondial, în condițiile înfăptuirii statului național român unitar, cînd țara noastră a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale istorice și cînd, pe plan mondial, se manifestă avîntul general al mișcării revoluționare, proletariatul din țara noastră s-a ridicat cu hotărîre la luptă pentru transformarea democratică a societății românești și apărarea intereselor maselor largi populare. Grevele și demonstrațiile contra politicii claselor exploatare, care s-au amplificat după primul război mondial, s-au

⁸ Ibid.

⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, p. 17.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, 11 iulie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 10—11.

¹¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea festivă consacrată aniversării a*

repercutat asupra activității guvernanților din România, contribuind la elaborarea unor măsuri pozitive, ca cele privitoare la sistemul electoral (s-a desființat sistemul cenșitar și a fost proclamat votul universal, egal, direct, obligatoriu și secret, pe baza reprezentării proporționale, prin reformele din 1917/1918), la reglementarea conflictelor colective de muncă, la legiferarea, în 1921, a reformei agrare și, tot în 1921, la elaborarea primei legi asupra sindicatelor profesionale ș.a., reglementări care au fost elaborate sub presiunea mișcării muncitorești revoluționare și democratice. Desigur, ele au purtat amprenta concepției de clasă a celor ce le-au elaborat.

Intr-un context internațional în care, încă de la sfârșitul celui de-al doilea deceniu și începutul celui de-al treilea al secolului nostru, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice instaurând dictatura fascistă în multe țări (în 1920 s-a instalat dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 s-a instaurat fascismul în Italia, în 1923 a triumfat dictatura fascistă în Bulgaria, în 1926 în Portugalia, în același an s-a instaurat dictatura militară în Polonia, în 1929 dictatura militaro-regală în Iugoslavia, ca în 1933 să aibă loc acapararea puterii de stat de către hitlerism în Germania, după care, în 1934, s-a instaurat fascismul în Austria, în 1936 a venit la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 s-a instaurat dictatura fascistă franchistă în Spania¹²), regimul burghez român, clasele dominante din România n-au întreprins asemenea măsuri și numai mult mai târziu, la începutul deceniului al cincilea al secolului nostru, în alte condiții istorice, a avut loc instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene. Aceasta s-a datorat, în primul rând și în principal, forței mișcării muncitorești revoluționare, care de la 8 mai 1921 a avut în fruntea ei Partidul Comunist Român, constituit pe baza concepției revoluționare a materialismului dialectic și istoric. „După crearea Partidului Comunist Român, care a înscris pe steagul său țelul cuceririi puterii politice de către clasa muncitoare și făurirea orînduirii socialiste și comuniste, proletariatul organizat a desfășurat larg asaltul împotriva claselor dominante, a înfeudării țării puterilor străine, pentru apărarea intereselor naționale, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității patriei“¹³. Guvernanții României au trebuit să țină seama de această realitate și, prin politica promovată și măsurile edictate, pentru o anumită perioadă de timp va fi îndepărtat pericolul instaurării unei dictaturi de dreapta în țara noastră. Amintim că viața constituțională a țării s-a bazat pe Constituția modificată în 1923, „care a reflectat schimbările survenite în raportul de forțe sociale, în evoluția economică și politică a țării după făurirea statului național unitar“¹⁴. Pe baza dispozițiilor acestei Constituții — reflectînd transformările petrecute, precum și cerințele dezvoltării capitaliste, în ea s-au inclus o serie de prevederi burghezo-democratice ca : egalitatea tuturor cetățenilor în fața legii, libertatea

80 de ani de la crearea partidului politic al clasei muncitoare din România, 30 martie 1973, Editura politică, București, 1973, p. 24.

¹² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, p. 20—21.

¹³ I. Popescu-Puțuri, M. Mușat, *Partidul Comunist Român, stegar al luptei pentru salvagardarea suveranității și independenței naționale a României*, în „Anale de istorie“ nr. 2/1977, p. 36.

¹⁴ I. Ardeleanu, *Trăsăturile regimului social-politic din România în perioada interbelică. Lupta forțelor democratice, în frunte cu P.C.R., împotriva primejdiei fasciste, pentru apărarea independenței, suveranității și integrității României*, în „Anale de istorie“ nr. 1/1977, p. 178.

muncii, libertatea de asociere, libertatea presei etc., care, însă, nu erau garantate în fapt ¹⁵ — și a raportului de forțe dintre proletariat și burghezie, în diferitele etape concrete ale evoluției țării noastre, activitatea statului burghez român s-a concretizat în măsuri care, pe de o parte, au fost concesiile smulse de clasa muncitoare și alte categorii de oameni ai muncii prin lupta lor (la loc de frunte situându-se măsurile din domeniul relațiilor de muncă edictate în perioada anilor 1928—1933), iar, pe de altă parte, această activitate s-a materializat în măsuri al căror caracter fățiș împotriva mișcării comuniste a fost evident (așa a fost, spre exemplu, legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice din 1924, modificată în 1927 și în 1933).

După 1933, în condițiile acaparării puterii de stat în Germania de către hitleriști și a intensificării în țara noastră a activității organizațiilor fasciste și profasciste în frunte cu Garda de fier, Partidul Comunist Român a chemat la luptă unită și organizată împotriva lor, pentru apărarea democrației, integrității teritoriale, independenței și suveranității, alături de clasa muncitoare, masele largi populare de la orașe și sate, intelectualitatea progresistă, numeroși oameni politici democrați.

Acțiunile întreprinse și rezultatele obținute au confirmat justetea orientărilor și a politicii partidului comunist, în condițiile în care guvernul liberal de sub conducerea lui Gh. Tătărescu, în perioada de la începutul anului 1934 și sfârșitul anului 1937, „a acționat pe linia pregătirii terenului în vederea instaurării unui regim de dictatură personală a regelui. Tătărescu a permanentizat regimul stării de asediu, a lărgit sistemul de guvernare prin decrete-legi, ocolind tot mai mult parlamentul care încă din această perioadă își pierde tot mai mult din importanță” ¹⁶.

Evenimentele care au avut loc la sfârșitul anului 1937 și începutul lui 1938, în principal, alegerile parlamentare din decembrie 1937, instalarea la conducerea statului a guvernului Goga-Cuza, guvern cu slabă influență, dar ale cărui măsuri antidemocratice au trezit mari nemulțumiri și o opoziție foarte puternică din partea forțelor democratice, a dat prilejul lui Carol al II-lea să-și pună în aplicare planul său : instaurarea dictaturii regelui și a cercurilor apropiate lui, prin aceasta punându-se capăt regimului democrației parlamentare burgheze.

„Eroica luptă dusă în acei ani de partidul nostru în fruntea clasei muncitoare, a forțelor progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, amplexarea mișcărilor democratice, cât și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste” ¹⁷.

Într-o conjunctură externă favorabilă Germaniei hitleriste, când sistemul de alianțe al României se prăbușise și țara se găsea izolată ¹⁸, în condițiile interne de derută și panică a virfurilor conducătoare, cel de-al III-lea Reich a impus ca, la 4 septembrie 1940, generalul Ion Antonescu să

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibidem, p. 179.

¹⁷ I. Popescu-Puțuri, M. Mușat, *Partidul Comunist Român, stegar al luptei pentru salvagardarea suveranității și independenței naționale a României*, p. 41—42.

¹⁸ Vezi Gh. Zaharia, *Lupta forțelor revoluționare, patriotice, în frunte cu P.C.R., împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului hitlerist. Pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din august 1944. Participarea României la războiul antihitlerist*, în „Anale de istorie” nr. 1/1977, p. 195—213.

fie numit șef al guvernului, iar apoi, după abdicarea regelui Carol al II-lea, la 6 septembrie, să-și asume și funcția de conducător al statului. Împreună cu mișcarea legionară, I. Antonescu a proclamat, la 14 septembrie 1940, Statul național legionar ¹⁹.

„Politica de cedare și capitulare în fața Germaniei pe plan internațional, cât și politica antinațională a cercurilor celor mai reacționare din România, instaurarea dictaturii militaro-fasciste în septembrie 1940, au deschis calea aservirii complete a țării noastre de către Germania hitleristă. A început cea mai neagră perioadă din istoria modernă a României“ ²⁰.

În aceste împrejurări tragice, cu trupe germane în țară, cu angrenarea României, împotriva voinței poporului, în războiul hitlerist, cu sentimentele naționale constant jignite de către naziști, cu tot mai mari lipsuri materiale, cu rechiziții și corvezi tot mai apăsătoare, cu intensificarea continuă a terorii, a oprimmării fizice și morale, care au provocat o puternică stare de spirit antifascistă în rîndul poporului român, *singura forță politică în stare să dea forțelor patriotice perspectiva clară a luptei lor a fost Partidul Comunist Român.*

„Partidul nostru a organizat și condus masele largi populare la lupta împotriva politicii cercurilor guvernante, de înfeudare a țării Germaniei naziste, împotriva războiului dezlănțuit de Hitler contra Uniunii Sovietice, pentru ieșirea României din acest război și alăturarea ei coaliției anti-hitleriste. Realizînd o largă unitate a tuturor forțelor care se pronunțau pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, întărind colaborarea cu forțele militare, subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu, partidul a pregătit și a dus la victorie insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, de la 23 August, care a deschis poporului român calea luării soartei în propriile sale mîini“ ²¹.

Înfăptuirea actului istoric din August 1944 a deschis calea unei dezvoltări noi, democratice și progresiste a societății românești, precum și a lichidării definitive a oricărei dependențe a poporului nostru față de monopolurile străine, de cercurile imperialiste internaționale. „România și-a dobîndit, pentru prima dată în mod cu adevărat plenar, independența și suveranitatea națională, la baza cărora au fost puse eliberarea poporului de orice exploatare și asuprire, cucerirea puterii politice și economice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu intelectualitatea, cu celelalte forțe sociale, edificarea noii orînduiri socialiste în care masele muncitoare, poporul își făurește în mod conștient propriul viitor, propria istorie“ ²².

Dînd acoperire propriei declarații politice din 24 august 1944, în care se arăta că „Astăzi, dictatura a fost înlăturată. Poporul reintră în drepturile lui. Regimul politic pe care îl vom înfăptui va fi un regim democratic, în care libertățile publice și drepturile cetățenești vor fi garantate și respectate. De acum înainte înțelegem să fim stăpîni pe destinele noastre“ ²³, guvernul instaurat la 23 August 1944, după ce a adoptat decretul de

¹⁹ Ibid.

²⁰ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 45.

²¹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*, p. 26.

²² Ibidem, p. 27.

²³ „România liberă“ nr. 11, din 24 august 1944.

amnistie, a elaborat la 31 august 1944 *Decretul constituțional* nr. 1626, care a stat la baza viitorului regim constituțional în toată perioada revoluției popular-democratice. Prima mențiune în legătură cu regimul constituțional al României din această etapă a revoluției popular-democratice este în legătură cu dispozițiile art. I al acestui decret, prin care s-a statuat că : „Drepturile românilor sînt cele recunoscute de Constituția din 1866, cu modificările ce ulterior i-au fost aduse și de Constituția din 29 martie 1923“.

Prin aceste dispoziții au fost abrogate, deci, legile din perioada dictaturii regale și a dictaturii militaro-fasciste contrarii dispozițiilor constituționale repuse în vigoare, la legislația ultimei perioade făcîndu-se și referiri exprese în art. V al acestui decret.

Trebuie să subliniem că, prevederile art. al II-lea prin care s-a stabilit că „Sub rezerva celor cuprinse în art. III și IV, puterile statului se vor exercita după regulile așezate în Constituția din 29 martie 1923“, coroborate cu cele ale art. al III-lea în care s-a prevăzut „Un decret dat în urma hotărîrii Consiliului de miniștri va organiza Reprezentanța Națională“, înseamnă că dispozițiile constituționale referitoare la organizarea, structura, componența și competența parlamentului nu au fost repuse în vigoare, iar prevederea că în viitor se va „organiza“ Reprezentanța Națională semnifică implicit că decretul ce urma a se da în urma unei hotărîri a Consiliului de miniștri putea să cuprindă cu totul alte norme decît cele ce fuseseră cuprinse în Constituția repusă în vigoare și în legile electorale date în aplicarea dispozițiilor ei. Așa s-au și petrecut lucrurile cu decretul 2218 și 2219 din 1946 ²⁴.

De asemenea, trebuie să arătăm că repunerea în vigoare a Constituției s-a făcut în alte condiții decît cele existente atunci cînd ea a fost elaborată și cînd dispozițiile ei au fost în vigoare, în trecut. Eram în etapa revoluției popular-democratice, cînd lupta revoluționară a poporului, în frunte cu clasa muncitoare, condusă de Partidul Comunist Român situat ferm și hotărît, cu toată autoritatea ce i-o conferea trecutul de luptă și jertfă, în fruntea forțelor democratice, a făcut ca formalismul — ce a caracterizat dispozițiile constituționale din timpul regimului burhez român — să fie înlăturat, pentru a face loc traducerii reale și efective în practică a acestor prevederi, în favoarea luptei revoluționare. Amintim că, și înainte de instaurarea la cîrma țării, la 6 martie 1945, a guvernului revoluționar-democratic cu pronunțat caracter muncitoresc-țărănesc, datorită priceperii și măiestriei cu care partidul comunist a coordonat lupta revoluționară a poporului muncitor cu acțiunile reprezentanților F.N.D. din guvern, a fost dat conținut concret unora din dispozițiile Constituției repusă în vigoare. Așa, de exemplu, prin decretul nr. 150, din 20 ianuarie 1945, asupra *sindicatelor profesionale* ²⁵, s-a dat un asemenea conținut real dispozițiilor art. 27 al Constituției din 1866 (art. 29 al Constituției modificate în 1923) referitoare la dreptul de asociere. Totodată, marile demonstrații de stradă, mitingurile și adunările care au avut loc în această perioadă au fost o concretizare în fapt, chiar dacă elementele reacționare din guvern erau împotriva lor luînd și măsuri represive, a dispoziției Constituției repusă în vigoare, după care : „Românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau religie, au dreptul de a se aduna pașnic și fără arme,

²⁴ Vezi *Colecțiunea de legi și regulamente*, tom. XXIV, p. 1533—1535 (Decretul nr. 2218) și p. 1537—1560 (Decretul nr. 2219).

²⁵ *Ibidem*, tom. XXIII, p. 98—112.

conformându-se legilor cari reglementează exercițiul acestui drept, pentru a trata tot felul de chestiuni : întru aceasta nu este trebuință de autorizare prealabilă" (art. 28 al Constituției modificate în 1923).

În Programul Partidului Comunist Român, adoptat la Congresul al XI-lea, se arată că această perioadă „se caracterizează prin mari lupte revoluționare care au dus la realizarea unor profunde transformări sociale“, că „această etapă a marcat înfăptuirea revoluției popular-democratice, instaurarea puterii muncitorilor și țăranilor, trecerea poporului nostru pe calea făuririi libere a viitorului său“²⁶.

Încetînd de a mai fi instrumentul claselor exploatatoare, statul român s-a transformat treptat în instrument al poporului revoluționar în vederea realizării sarcinilor legate de refacerea economiei naționale, ridicate de legiferarea și desăvîrșirea reformei agrare, de înfăptuirea unor reforme structurale cu caracter democratic-revoluționar, instrumentul principal al luptei pentru asigurarea independenței și suveranității noastre.

Importantele măsuri economice interne adoptate în toate sectoarele (industrie, agricultură, comerț, circulație monetară, sistem bancar etc.) și care demonstrează că statul nostru a dus în această perioadă o vastă activitate de evidență, control și, de la un anumit moment dat, de o oarecare dirijare a producției, sînt foarte elocvente, demonstrînd transformarea statului în instrumentul necesar pentru realizarea sarcinilor revoluției popular-democratice. Lor li s-au adăugat intensă activitate politică, importante măsuri și succese politice obținute în lupta cu elementele reacționare — de la sistemul alianțelor și al colaborării, pînă la măsuri ferme de sancționare a celor ce se făceau vinovați de acte antistatale și la măsuri prin care s-a urmărit izolarea cercurilor reacționare și apoi zdrobirea lor, în principal pe plan politic.

Marile succese politice : instaurarea la 6 martie 1945 a guvernului revoluționar-democratic ; victoria în alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 ; dispariția din arena politică a partidelor „istorice“ și, mai apoi, alungarea ultimilor reprezentanți ai burgheziei din guvern au demonstrat hotărîrea fermă a poporului de a urma calea trasată de partid, calea democrației și socialismului, singura cale a fericirii noastre, ca și capacitatea Partidului Comunist Român de a aplica creator, în condițiile concrete ale țării noastre, adevărurile generale ale socialismului științific.

Fără a face o demonstrație exhaustivă, trebuie să amintim *contribuția dreptului* la realizarea importantelor sarcini ale acestei etape, a cărei finalitate a fost pregătirea trecerii la revoluția socialistă. Această perioadă a marcat începutul schimbării opticii asupra dreptului și a rolului său în societate, în sensul că el trebuie să fie prezent nu numai acolo unde apare un conflict cu legea, așa cum a fost și cum este cazul în societatea capitalistă. Dreptul trebuia, de acum, să-și aducă contribuția constructivă la progresul și prosperitatea poporului român. Măsurilor legislative elaborate în această perioadă, un loc aparte ocupîndu-l cele din finalul anului 1946 și din tot anul 1947 (etățizarea Băncii Naționale a României, crearea oficiilor industriale, legea privitoare la regimul juridic și circulația imobilelor agricole, legea privitoare la circulația produselor agricole, legea reformei monetare ș.a.), le-a fost proprie această trăsătură.

Activitatea din perioada respectivă a atins punctul culminant, realizîndu-se saltul calitativ al trecerii la înfăptuirea sarcinilor revoluției so-

²⁶ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 55.

cialiste, la 30 decembrie 1947, cînd a fost proclamată Republica Populară Română, prin aceasta stabilindu-se concordanța dintre esența muncitorească țărănească a puterii de stat și forma statului.

Cu anul 1948, poporul român a trecut la grandioasa operă de făurire a societății fără exploatatori și fără exploatare, la construirea societății socialiste. După ce a parcurs perioada desfășurării cu succes a operei de edificare a orînduirii socialiste și pe cea a consolidării societății socialiste, a bazei sale tehnico-materiale, azi România se află în epoca edificării societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare spre comunism ²⁷.

Construcția socialismului nu a fost și nici nu putea fi un proces care să se producă doar în domeniul economicului. Revoluția socialistă își pune sarcina transformării lumii în complexitatea ei, construindu-se o societate nouă sub toate aspectele, inclusiv sub aspectul formării omului nou.

Pe drumul parcurs de poporul nostru, *statul și dreptul au ocupat un loc central*, în sensul că s-au creat un stat și un drept nou, dinamice, supuse unui proces continuu de înnoire, de perfecționare. În perioada care s-a scurs a avut loc și trecerea de la statul democrat-popular la statul socialist ca și evoluția funcțiilor statului, s-au produs mutații care au dat ființă democrației noastre socialiste ; de la perioada cînd a trebuit să se țină seama de existența încă a unor clase și categorii exploatare, la democrația socialistă, dreptul nostru socialist, creat în acest timp, a avut la temelie constituțiile din aprilie 1948 și din septembrie 1952 și a reflectat în dispozițiile lui realitățile societății românești.

Concluzia care se degajă dintr-o retrospectivă istorică a construcției socialiste pînă la etapa edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, cu referire la stat și drept, este aceea că statul și dreptul socialist și-au dovedit din plin superioritatea față de statul și dreptul bazat pe exploatare, că democrația noastră socialistă și-a manifestat de la început superioritatea față de democrația burgheză. Dacă ne-am referi numai la două exemple concrete și ar fi suficient pentru a justifica această concluzie. În primul rînd, amintim că organele puterii de stat s-au creat ca organe reprezentative ale întregului popor muncitor, desemnate pe baza votului universal, egal, direct și secret, Republica Populară Română fiind statul oamenilor muncii de la orașe și sate. În al doilea rînd, menționăm constituțiile României din această perioadă care au înscris pentru prima dată în istoria poporului român drepturile și libertățile fundamentale ale omului, iar această înscrisoare nu a fost o proclamare formală, ci s-au stabilit și garanțiile necesare, amplificate și adîncite prin legi ordinare elaborate în spiritul tragerii în viață a prevederilor constituționale.

La 21 august 1965, expresie elocventă a victoriei depline și definitive a socialismului în țara noastră, a fost elaborată actuala Cartă constituțională a țării noastre — Constituția Republicii Socialiste România — prin care s-a stabilit un cadru de largi posibilități de dezvoltare și afirmare a națiunii noastre socialiste și, în contextul realizării cu succes a obiectivelor stabilite de Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, s-a creat „temelia pentru trecerea la o nouă etapă de dezvoltare a țării — etapa construirii societății socialiste multilateral dezvoltate — obiectiv istoric în-

scris în Programul Partidului Comunist Român, care cuprinde o perioadă de cîteva cincinale“²⁸.

Edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate este, în același timp, și *un proces istoric de continuă perfecționare a întregii vieți economice, sociale și politice, de conducere și organizare mai bună a muncii*, proces în care dezvoltarea continuă a democrației socialiste este o necesitate obiectivă a făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate și trecerii spre comunism, iar perfecționarea, transformarea și continua adaptare la realități — cu viziunea perspectivei — a conducerii societății, a statului și dreptului, ocupă un loc aparte.

Fără a intra în detalii, vom jalona cîteva aspecte care ni se par a fi mai importante în legătură cu acest proces foarte complex. Se impune a menționa că el a început încă cu un deceniu și mai bine în urmă, că s-a accelerat și s-a adîncit în ultimii ani și meritul principal îi revine secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

De la punerea în aplicare a Constituției din 1965, în cadrul creat de dispozițiile ei, *a avut loc continua dezvoltare și perfecționare a democrației noastre socialiste*, atît sub aspectul ei reprezentativ, cît și sub aspectul democrației directe. Dezvoltarea democrației economice, a democrației muncitorești, lărgirea continuă a formelor de participare a oamenilor muncii la dezbaterile problemelor vieții economice și sociale, la conducerea statului, este caracteristica ultimilor ani din viața societății noastre. Trebuie să mai amintim aici însemnătatea pe care a avut-o instituționalizarea adunărilor generale și a consiliilor oamenilor muncii ca organe supreme de conducere și decizie, precum și încetățenirea practicii consfătuirilor pe ramuri de producție, a ținerii unor conferințe și congrese naționale, larg reprezentative, ale diferitelor categorii de oameni ai muncii cu scopul dezbaterii problemelor fundamentale ale dezvoltării României socialiste. De asemenea, s-au creat la nivel național organisme noi, cu caracter permanent, chemate să asigure participarea maselor populare la conducerea societății : Camera Legislativă a Consiliilor Populare, Consiliul Național al Agriculturii, Consiliul Național al Oamenilor Muncii.

Referindu-se la această constantă a politicii partidului nostru — preocuparea permanentă pentru perfecționarea continuă a democrației socialiste — și subliniind că perfecționarea activității consiliilor oamenilor muncii și adunărilor generale este un aspect al preocupărilor pentru dezvoltarea democrației socialiste, de lărgire a cadrului de participare a întregului popor la făurirea conștientă a propriului destin, la conducerea societății, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a accentuat că „Am realizat numeroase organisme și la nivel central care asigură și pe plan național participarea organizată a tuturor categoriilor sociale ale poporului nostru la conducerea societății. În acest fel, partidul nostru înfăptuiește neabătut prevederile Programului — cerință de bază, de altfel, a socialismului și comunismului însuși — creînd o organizare socială de democrație directă, largă, în care poporul își poate spune deschis părerea asupra oricăror probleme și poate participa nemijlocit la înfăptuirea în viață a întregii noastre politici interne și internaționale“²⁹. Către aceeași cerință esențială a evoluției democrației noastre socialiste converg

²⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, p. 16.

²⁹ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, p. 58.

și sublinierile secretarului general al partidului, președintele Republicii Socialiste România la plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste din ziua de 12 octombrie 1977 : „Cînd vorbim de creșterea răspunderii consiliilor populare, de lărgirea drepturilor lor, de autoconducere, ne referim nu numai la organele respective, ci și la participarea efectivă a maselor de cetățeni la activitatea din fiecare localitate. De altfel nici nu se poate concepe o bună conducere a localităților, o întărire a spiritului de autoconducere, fără participarea largă a maselor de oameni ai muncii la activitatea din fiecare oraș sau comună. Acestor probleme trebuie să le acordăm mai multă atenție și să acționăm cu toată hotărîrea pentru înfăptuirea lor în viață“ ³⁰.

Viitorul nostru socialist presupune și o continuă dezvoltare a democrației directe. Sigur că pentru a acționa cu succes deplin în realizarea măsurilor ce vizează continua perfecționare și adîncirea democrației socialiste se cer împlinite o serie de cerințe, clar formulate în documentele partidului. Așa cum se accentuează în Programul Partidului Comunist Român, „democrația socialistă se va dezvolta pe măsura ridicării gradului de pregătire și competență a oamenilor muncii, lărgirii orizontului de cunoaștere și nivelului lor ideologic și politic“ ³¹. Faptul va da maselor populare tot mai multe posibilități de înțelegere cît mai deplină a sarcinilor ce le stau în față, a necesității aplicării și respectării cu strictețe a legilor țării și a normelor socialiste de conviețuire socială, a principiilor și normelor eticii și echității, a răspunderii fiecărei persoane față de interesele generale ale societății, a conștiinței datoriei împlinite atunci cînd fiecare va face totul pentru bunăstarea și fericirea poporului, pentru cauza socialismului și comunismului. Trebuie să subliniem că partidul și statul nostru au întreprins și vor mai întreprinde încă multe acțiuni, au adoptat multe măsuri de importanță maximă (cele referitoare la învățămînt și pregătirea cadrelor, la ridicarea continuă a nivelului politic și ideologic al celor ce muncesc, la formarea conștiinței socialiste ș.a.) pentru ca aceste deziderate formulate în Program să devină realitate.

Pentru procesul de continuă adîncire și perfecționare a democrației noastre socialiste este imperios necesar a fi folosite din plin, la capacitatea și posibilitățile ce le oferă, toate formele organizatorice create în acest scop. Secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta recent că : „Nu în suficientă măsură însă am acordat atenție și ne-am străduit ca toți cei care participă la activitatea acestor organe să înțeleagă ce au de făcut, pentru ca adunările generale să fie într-adevăr forumul de conducere a întregii activități din unitățile respective, ca aceste consilii să funcționeze ca organisme colective de conducere în toate domeniile de activitate.

Nici în privința aceasta activitatea noastră politică și ideologică, propaganda de partid nu au făcut tot ceea ce trebuia pentru a asigura vitalitatea acestor organisme, înțelegerea largă a rolului și atribuțiilor lor, pentru explicarea și elaborarea căilor de perfecționare continuă a demo-

³⁰ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Plenara Consiliului Național al Frontului Unității Socialiste, 12 octombrie 1977, „Scînteia“ nr. 10932, din 13 octombrie 1977.

³¹ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 132.

crației socialiste pe baza măsurilor adoptate de conducerea de partid și de stat”³².

Avem o linie programatică care-și confirmă justetea cu fiecare zi, cu fiecare succes pe care-l obținem, avem un cadru organizatoric bun și bine pus la punct, avem cadre care pot face față cu succes sarcinilor, avem un popor ce-și dovedește constant hărnicia, talentul și abnegația în muncă, ca atare, există toate garanțiile că sub conducerea înțeleaptă a Partidului Comunist Român țara noastră va cunoaște dezvoltarea și perfecționarea continuă a întregii vieți sociale, în care adîncirea continuă a democrației socialiste ocupă un loc central.

Parte integrantă a procesului general de continuă perfecționare a întregii vieți economice, sociale și politice și strîns legată de procesul continuu perfecționării și adînciri a democrației socialiste din țara noastră, evoluția statului și dreptului socialist român în etapa actuală este una dintre problemele fundamentale ale edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

De fapt, după punerea în aplicare a Constituției din 1965, au fost luate măsuri deosebit de importante pe linia mai bune organizări și funcționări, pe linia perfecționării conducerii statului nostru și în domeniul dreptului. Am amintit, cu aceeași intenție de a nu intra în detalii, că prin Legea 2/1968 s-a stabilit noua organizare administrativă a teritoriului țării, care, cu toate implicațiile ei, a permis dezvoltarea rapidă a unui număr foarte mare de zone ale țării, care erau rămase în urmă sau în curs de dezvoltare. „Se dovedește justă hotărîrea partidului nostru de amplasare a forțelor de producție pe întreg teritoriul țării, de dezvoltare armonioasă a tuturor județelor, orientare concretizată într-o formă și mai clară de Congresul al XI-lea care a stabilit ca, pînă în 1980, fiecare județ să realizeze o producție de cel puțin 10 miliarde lei”³³. Au fost adoptate și o serie de măsuri pentru mai buna organizare și funcționare a Marii Adunări Naționale și a diferitelor ei organisme și comisii.

Prin Legea privind modificarea Constituției, votată de Marea Adunare Națională la 28 martie 1974, dată înscrisă cu litere de aur în istoria contemporană a României, s-a consfințit, într-un cadru solemn, instituirea funcției de președinte al Republicii Socialiste România, funcție în care, conform voinței întregii noastre națiuni socialiste, a fost ales secretarul general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În această scurtă trecere în revistă a măsurilor privind perfecționarea continuă a organizării și funcționării statului în ultimul deceniu al evoluției țării noastre, mai trebuie amintit că, în 1975, a fost elaborată o nouă lege electorală care lărgeste cadrele democrației noastre socialiste printr-o îmbinare armonioasă a laturii reprezentative cu cea a democrației directe; de asemenea, relevăm organele cu dublă natură, de partid și de stat, ca o contribuție importantă a partidului nostru la tezaurul socialismului științific.

Nici dreptul nu a rămas în afara acestui proces propriu construcției socialiste din țara noastră. Au fost elaborate importante coduri — Codul penal și Codul de procedură penală, Codul muncii (al doilea cod în acest

³² Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei*, 9 septembrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 19.

³³ *Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la consfătuirea de lucru de la C.C. al P.C.R., 21—23 septembrie 1977*, în „Scînteia”, nr. 10 916, din 24 septembrie 1977.

domeniu) — și o serie de legi ordinare referitoare la organizarea și conducerea unităților socialiste, privitoare la organizarea și disciplina muncii în unitățile socialiste de stat, la perfecționarea pregătirii profesionale a lucrătorilor din unitățile socialiste, la încadrarea și promovarea în muncă a personalului din unitățile socialiste de stat ș.a. Trebuie, totodată, o subliniere în plus pentru complexul de măsuri legislative adoptate în vara anului acesta, referitoare la retribuție, pensii și asistența socială.

Partidul nostru, traducând în practică prevederile Programului adoptat de Congresul al XI-lea după care statul, ca produs al împărțirii societății în clase antagoniste, „va dispărea treptat, pe măsura dispariției claselor, a omogenizării societății, a creării poporului unic muncitor al societății comuniste”³⁴, ne pune deja în fața unei adevărate revoluții în privința viitorului statului și a dreptului, noile norme și principii de drept ce se vor elabora trebuind să țină seama de realitățile noi, proprii orînduirii socialiste și comuniste.

Dreptul socialist român este chemat, prin principiile și conținutul său, „să exprime în modul cel mai corespunzător schimbările revoluționare produse în caracterul forțelor și relațiilor de producție, să permită așezarea pe baze judicioase a raporturilor dintre întreprinderi, dintre diferitele organisme sociale, dintre cetățeni — în dubla lor calitate de producători și de proprietari ai avuției naționale — să dea formă juridică adecvată raporturilor de conviețuire socială în orînduirea socialistă și comunistă”³⁵. În legătură cu evoluția în viitor a statului și dreptului nostru, secretarul general al partidului sublinia că „o trăsătură definitorie a procesului de perfecționare a activității statului nostru, în etapa actuală, este trecerea unora din funcțiile sale pe seama maselor populare, a colectivelor de oameni ai muncii”³⁶.

Așa cum reiese cu toată claritatea din documentele recent adoptate de partid, este vorba, pe de o parte, de modificarea conținutului unora din funcțiile statului socialist român prin accentuarea rolului acestuia în organizarea și conducerea întregii vieți economice-sociale, deci îmbogățirea funcției economico-organizatorice, conținutul său principal constituindu-l conducerea planificată a economiei pe temeiul planului național unic de dezvoltare economică-socială și a funcției cultural-educative, a cărei finalitate este formarea omului nou, prin dezvoltarea conștiinței socialiste, cultivarea atitudinii înaintate față de muncă, perfecționarea învățămîntului, dezvoltarea științei, artei și culturii. Umanismul societății noastre, care pune pe primul plan omul, evidenția tovarășul Nicolae Ceaușescu, are în vedere „tocmai creșterea răspunderii pentru viitorul patriei, pentru socialism, pentru comunism, pentru ca omul să fie într-adevăr un participant activ la întreaga operă de făurire a noii societăți, ca el să poată privi întotdeauna cu mîndrie la ceea ce a făcut, să nu-i fie rușine de munca lui, să nu dea înapoi, într-un moment sau altul, sau atunci cînd este greu să nu caute să găsească un locșor mai călduț. Umanismul revoluționar presupune tocmai un om înaintat, un luptător care este gata de orice sacrificiu, un revoluți-

³⁴ Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, p. 118.

³⁵ Ibidem, p. 128—129.

³⁶ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*, p. 58.

onar în toate privințele. Numai un asemenea umanism este revoluționar ! Acesta-i umanismul pe care trebuie să-l creăm noi în România !”³⁷.

Pe de altă parte, se are în vedere diminuarea laturilor bazate pe constrângere ale funcțiilor statului, trecerea tot mai accentuată a unora din atribuții și răspunderi pe seama clasei muncitoare, a maselor largi de oameni ai muncii, a colectivelor de muncă. Este o reconsiderare în spirit revoluționar a concepției despre constrângerea ca mijloc de apărare a ordinii publice, reconsiderare impusă, așa cum s-a subliniat, de faptul că „tocmai pe măsură ce se dezvoltă forțele de producție, se perfecționează relațiile de producție, dispar deosebiri esențiale între clasele și categoriile sociale, între formele de muncă, se produce apropierea între clase, se ridică nivelul de conștiință al maselor, mergem spre dispariția treptată a statului, și nu spre întărirea caracterului său represiv”³⁸.

Este de reliefat că această importantă teză teoretică, cu nebanuite implicații pentru practica revoluționară a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate, a și început să se transpună în viață. Pe linia de acțiune respectivă, plenara C.C. al P.C.R. a adoptat, la 28—29 iunie 1977, Hotărîrea cu privire la creșterea rolului unităților socialiste, al organizațiilor obștești, al maselor populare în respectarea legalității, sancționarea și reeducarea prin muncă a persoanelor care comit abateri și încălcări de la normele de conviețuire socială și legile țării, hotărîre în care sînt exprimate forța și umanismul societății noastre, dezvoltarea și adîncirea democrației socialiste și care așază pe baze noi rolul și funcțiile deosebit de importante care revin colectivității în înfăptuirea legalității socialiste, în nobila activitate de formare a omului nou, cu o conștiință înaintată, în educarea cetățenilor, în special a tineretului, în spiritul eticii și echității socialiste³⁹.

Urmările imediate și de perspectivă ale documentelor adoptate de partid se vor concretiza în mutații de incomensurabilă valoare revoluționară în legislație, unde se impune elaborarea de norme și principii noi, corespunzătoare etapei făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, ca și schimbarea concepției despre rolul statului, al dreptului și al legalității, în sensul elaborării unei noi concepții care să reflecte cît mai exact concordanța dintre suprastructura politico-juridică și realitățile societății noastre. Așa, de pildă, se cere ca dreptul să reflecte, prin dispozițiile sale, cît mai multe din principiile și normele eticii și echității socialiste, să se amplifice și adîncească conținutul moral al dreptului, iar unele raporturi sociale să fie scoase de sub incidența reglementării juridice, rezolvarea lor urmînd a se face pe baza normelor și principiilor eticii și echității socialiste, a Codului adoptat de Congresul al XI-lea al P.C.R.

Schimbări revoluționare, prefigurate de măsurile adoptate la indicația conducerii partidului în această privință și care constituie începutul unui proces ce va revoluționa concepția despre justiție și despre sancțiuni și menirea ei, vor trebui să se producă și în legătură cu judecarea celor ce vor comite abateri și încălcări ale normelor de conviețuire socială și a legilor țării, precum și în legătură cu sancționarea acestora.

Esențialul în această direcție îl constituie rolul unităților socialiste,

³⁷ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei*, p. 28.

³⁸ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român*, 29 iunie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 20—21.

³⁹ Vezi și C. Stătescu, *Sarcini noi, revoluționare, în elaborarea noii legislații*, în „Revista română de drept” nr. 7/1977, p. 7.

organizațiilor obștești, colectivelor de oameni ai muncii, maselor populare, ca judecători ai faptelor contravenind normelor de conviețuire socială sau a încălcărilor legilor țării — instanțele judecătorești și celelalte organe ce contribuie la buna desfășurare a judecății se vor menține și vor fi chemate să soluționeze faptele mai grave —, ca și rolul *muncii utile*, atât în prevenirea unor asemenea fapte, cât și sub aspectul reeducării prin muncă, fără privare de libertate, a celor ce au comis abateri de la normele de conviețuire socială sau au încălcat legile țării, reeducare în cadrul unităților socialiste, cu sprijinul și sub îndrumarea colectivelor de muncă, a organizațiilor de masă și obștești. Este una din căile care se va amplifica mult în viitor, în procesul formării omului nou. De fapt, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al partidului, a accentuat că : „Este necesar să acordăm o mai mare atenție activității de educare a maselor, a tineretului în spiritul dragostei pentru muncă, formării unei atitudini ferme față de cei care doresc să muncească cât mai puțin și să primească cât mai mult, sau dacă este posibil să primească cum se prevede în comunism și să nu facă nimic pentru societate, spunând că așa prevede comunismul : să muncească cât pot — iar unii spun că nu pot să muncească deloc — și să primească cât au nevoie“ ⁴⁰.

Poporul nostru are în fața sa sarcini mărețe, de a căror realizare depinde mersul ascendent al României către zorii comunismului. Cheazășia succeselor noastre viitoare ne este conducerea întregii vieți de către Partidul Comunist Român care, prin activitatea de pînă acum, și-a dovedit nu numai capacitatea de a aplica creator adevărurile generale ale socialismului științific în condițiile concrete de construcție a socialismului în țara noastră, ci și capacitatea sa novatoare, aducîndu-și o inestimabilă contribuție la îmbogățirea tezaurului socialismului științific, și aceasta pentru că partidul nu-și desfășoară activitatea în afara societății, ci se află, așa cum s-a aflat mereu în decursul existenței sale, în cea mai strînsă legătură cu masele, cu poporul român.

⁴⁰ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la consfătuirea de lucru cu activiștii și cadrele din domeniul educației politice, al propagandei și ideologiei*, p. 27.

Democrația socialistă— încununare a luptei maselor populare pentru dreptate și echitate socială

ION ARDELEANU

Spiritul de dreptate și echitate socială, caracteristică de structură a fizionomiei morale a poporului român, mereu dezvoltat de-a lungul multimilenarei sale istorii, a cunoscut în perioada de după Congresul al IX-lea al partidului planurile unei noi și marcante înfloriri. Vasta activitate a Partidului Comunist Român, a secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, situează România pe noi trepte de progres și civilizație, cu un nivel de trai al poporului în continuă creștere, cu învățămîntul, știința, arta și cultura în plină dezvoltare, cu o continuă lărgire a democrației socialiste și o plenară afirmare a personalității umane.

Grija permanentă a partidului, a tovarășului Nicolae Ceaușescu pentru lărgirea și adîncirea democrației socialiste este astăzi pusă tot mai mult în evidență de participarea oamenilor muncii la conducerea vieții economice și sociale, perfecționarea cadrului legislativ pentru exercitarea libertăților democratice, asigurarea deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, aplicarea neabătută în viață a principiilor eticii și echității socialiste, creșterea rolului femeii, al tineretului în viața economică-socială, procesul de omogenizare socială, întărirea unității moral-politice a întregului popor în jurul partidului.

Istoria glorioasă de luptă a poporului nostru pentru dreptate și echitate socială detășează cu putere faptul că în centrul preocupărilor și acțiunilor maselor populare s-a aflat năzuința egalității reale din punctul de vedere economic, politic, social a tuturor cetățenilor patriei. Urmas al „celor mai dreپți și mai viteji dintre traci“ — cum îi numea Herodot pe geto-daci —, poporul român s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr, de dreptate și echitate, prin dîrzenie și neînfricare în luptă, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său. Aceasta s-a verificat în lupta maselor împotriva exploatării sociale, în bătăliile întregului popor împotriva cetro-pitorilor străini, cît și în realizarea unor raporturi de bună conviețuire, bazate pe principiul dreptății și echității, cu maghiarii, germanii, secuii și alte naționalități care s-au așezat în unele părți ale teritoriului patriei în diferite momente ale evului mediu. Trăind aici în cadrul relațiilor tradi-

ționale de conviețuire ale maselor poporului român, fondate pe aspirațiile muncii constructive și pașnice, pe spiritul de dreptate și libertate, naționalitățile conlocuitoare și-au legat pentru totdeauna soarta de viața și năzuințele acestui pământ, au muncit în unitate și frăție cu poporul român, participând împreună cu el la făurirea progresului material și spiritual al patriei comune, au luptat cot la cot pentru libertate și independență, pentru dreptate socială și o viață mai bună.

Istoria zilelor noastre atestă cu o particulară elocvență că democrația socialistă reprezintă cel mai înalt tip de democrație față de cele cunoscute în trecut; ea realizează, pentru prima dată, egalitatea economică, socială, politică și culturală a tuturor celor ce muncesc, cea mai largă participare a maselor la viața politică, la conducerea întregii societăți.

Acționînd în spiritul legilor dezvoltării istorice, în slujba mersului înainte al societății, Partidul Comunist Român desfășoară o largă și profundă activitate de continuă perfecționare a orînduirii noastre. „Dezvoltarea democrației socialiste — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — va stimula și pune tot mai deplin în valoare energiile și elanul creator al maselor, va asigura climatul necesar afirmării plene a personalității umane, accelerării progresului întregii societăți“¹.

Istoria poporului nostru, ca și întreaga experiență socială mondială confirmă adevărul de necontestat că orice clasă socială care promovează o politică de asuprire și împilare, care nesocotește și încalcă drepturile maselor populare, făuritoarele tuturor bunurilor materiale și spirituale ale societății, încalcă drepturile elementare ale omului și personalității umane, oricît de puternică ar fi ea la un moment dat, de oricîtă forță de represiune ar dispune, este sortită, pînă la urmă, înfrîngerii, prăbușirii, dispariției. Pe deplin a fost confirmat acest adevăr în țara noastră încă din vremurile evului mediu. Împotriva aservirii feudale dinlăuntru și dinafară s-a ridicat atunci, împreună cu masele populare, țărănimea, purtătoarea idealurilor luptei pentru dreptate și echitate socială. Ea a fost mult timp principala făuritoare a bunurilor materiale și spirituale, prin munca ei îndrîjită făcînd să renască, de atîtea ori, din cenușă și ruină, țara prădată de armatele dușmane, de imperiile cotropitoare. „Sensibilitatea și înțelepciunea țărănimii noastre — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — și-au găsit expresie nu numai în bogăția artei populare, de o mare frumusețe, profunzime și originalitate, ci și într-un cod moral superior în care sînt înscrise, la loc de frunte, cinstea și omenia, dragostea de muncă și de natură, dîrzenia și neînfricarea în fața greutăților, vitejia și eroismul“². Marile și numeroasele răscoale ale țărănimii împotriva asupririi și exploatării constituiau o expresie a cerințelor obiective ale evoluției societății românești, a necesității realizării unor schimbări care să deschidă drum liber dezvoltării forțelor de producție, progresului economic și social al țării, să instituie condiții de viață mai drepte.

Situată pe frontispiciul istoriei moderne a României, proclamația revoluției de la 1821 se adresa astfel locuitorilor de la orașe și sate: „Veniți

¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multi-lateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 133.

² Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la realizarea unei agriculturi intensive, moderne, de mare randament și înaltă productivitate, la creșterea bunăstării întregii țărănimii*. 18 aprilie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 7—8.

dar, fraților, cu toții cu rău să pierdem pe cei răi ca să ne fie nouă bine ! Și să să aleagă din căpeteniile noastre cei care pot să fie buni. Aceia sînt ai noștri și cu noi dimpreună vor lucra binele, ca să fie și lor bine, precum ne sînt făgăduiți“³.

În secolul al XIX-lea, masele țărănești au jucat un rol de seamă în lupta pentru înfăptuirea reformelor cerute de descătușarea forțelor de producție și dezvoltarea relațiilor noi, capitaliste, pentru afirmarea în viața politică a maselor largi populare. Animată de dorința dreptății și libertății sociale, țărănimea, împreună cu lucrătorii, a luptat în revoluția de la 1848 pentru abolirea relațiilor feudale, pentru „egalitate, dreptate și frăție“, pentru înlăturarea opresiunii străine.

Forța și combativitatea clasei muncitoare, a maselor țărănești s-au manifestat activ și în cursul celorlalte momente hotărîtoare ale istoriei noastre moderne — unirea Moldovei și Munteniei în 1859 și făurirea statului național modern român ; proclamarea și cucerirea independenței de stat depline a României, în 1877 —, cînd pe primul plan au situat comandamentele naționale supreme ale țării, pentru ca imediat după aceea să acționeze cu noi energii pe terenul înfăptuirilor de dreptate socială.

Programele mișcării muncitorești și socialiste din a doua jumătate a secolului al XIX-lea au promovat ca idealuri istorice centrale egalitatea și dreptatea socială și politică. Organul de presă al Cercului socialist din București, „Înainte“, definind atitudinea socialiștilor în această problemă, scria : „Socialiștii nu cred în altă justiție decît aceea ce emană de la popor, de la omenire ; ei doresc o familie moralizată prin egalitate și libertate reciprocă ; ei cred că suma valorilor producției (pămîntul, instrumentele muncii, materia brută, mijloacele de transport etc.) trebuie să fie proprietatea tuturor, pentru ca independenți să poată trăi. Acea stare de proprietate este singura și numai ea capabilă de a asigura fiecărui om egalitatea dezvoltării sale proprii și, prin urmare, a acțiunii sale vitale ; ei cred, că, fiind fieșicare stăpîn pe munca sa, are și dreptul atunci la echivalentul integral al producției și muncii sale proprii, dînd societății numai ceea ce i se cuvine“⁴.

Preocupările programatice ale mișcării socialiste și-au găsit reflectare și în activitatea constantă și amplă pentru atragerea la luptă a maselor țărănești, solidaritatea clasei muncitoare cu țărănimea dezvoltîndu-se ca o componentă esențială a luptei pentru libertate și dreptate. În ciclul celor „opt scrisori către țărani“, adresate de Cercul socialist din Iași în 1882, se scria : „Vroim frăție, dar nu cu stăpînii, nu cu zapcii, nu cu dorobanții, nu cu popă, nu cu mari și cu mici, ci cu toții deopotrivă, nu cu regim parlamentar, nici cu vot universal, ci cu dreptate, cu frăție“⁵.

Preluînd tradițiile mișcării democratice, progresiste din țara noastră și dezvoltîndu-le pe trunchiul concepției socialismului științific, cercurile muncitorești din deceniul al IX-lea al secolului trecut au dezbătut, alături de problemele înfăptuirii în viață a dreptății și egalității sociale, forma de organizare democratică a statului. În acest cadru, socialiștii români au situat în centrul activității lor organizarea pe principii de clasă a muncii

³ *Documente privind istoria României*, vol. I, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1959, p. 208.

⁴ „Înainte“, anul I, nr. 1 din 26 octombrie 1880.

⁵ G. Munteanu, *Opt scrisori către țărani*, Tipografia „Buciumul român“, Iași, 1882, în *Documente din istoria mișcării muncitorești din România (1879—1892)*, Editura politică, București, 1973, p. 154.

torilor, convinși fiind că numai pe această cale se putea aspira la schimbarea organizării de stat. Partida socialistă română — arătau ei — „are de îndeplinit o muncă uriașă, trebuie să lumineze și să organizeze muncitorii de la sate și de la orașe, trebuie să vie înaintea lor cu un program teoretic și practic care să arate calea de urmat“, pentru ca astfel să fie îmbunătățită și schimbată starea poporului ⁶.

Un rol important în cristalizarea acestor idei, concomitent cu răspîndirea și însușirea ideilor revoluționare marxiste în România, a avut primul program revoluționar marxist din țara noastră intitulat *Ce vor socialiștii români*, în care ideile pentru instaurarea dreptății și echității, a unei orinduii cu adevărat democratice au fost concepute în concordanță cu țelul luptei proletariatului — cucerirea puterii politice și transformarea pe baze revoluționare a societății. „Poporul, proletariatul, ajungînd la putere după revoluția socială, proletară — se arăta în programul din 1886 —, va întrebuința dictatura de clasă ca mijloc pentru a-și întări domnia, pentru a organiza formele de viață ale societății socialiste“ ⁷.

Ideea republicii democratice, a statului oamenilor muncii s-a conturat tot mai evident în cadrul dezbaterilor care au avut loc în mișcarea socialistă în preajma creării partidului marxist al clasei muncitoare din țara noastră. „Reforma socială“ scria în 1890 că „Noi, ca și întregul popor care suferă... voim republică dreaptă și națională“ ⁸.

După publicarea, în decembrie 1892, a Proiectului Programului Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în dezbaterile care au avut loc în organizațiile muncitorești, în paginile publicațiilor socialiste s-au făcut numeroase propuneri în legătură cu prevederea în program a sarcinilor referitoare la cucerirea de drepturi și libertăți democratice, accentuîndu-se ideea instituirii republicii ca formă de stat. Constantin Mille, în numele Clubului din București, arătînd că scopul luptei socialiștilor este republica, a propus o nouă redactare a articolului 15 din Proiect. „Social-democrația română — scria C. Mille —, declarîndu-se în principiu pentru forma de guvernămînt republicană, ca mijloace tranzitorii propunem : a) restrîngerea prerogativelor coroanei și mai ales a drepturilor de a schimba ministerul, de dizolvare și prorogare. b) Întoarcerea domeniilor coroanei la stat“ ⁹. Aceste propuneri au fost cuprinse în Programul adoptat de istoricul Congres din 31 martie — 3 aprilie 1893, care a hotărît constituirea partidului marxist al clasei muncitoare, Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România ¹⁰.

Acțiunile muncitorilor, țăranilor pentru dreptate în condițiile marilor frămîntări sociale de la începutul secolului al XX-lea au cunoscut noi și ample forme de manifestare. Libertate, dreptate au fost aspirațiile care au unit rîndurile țăranilor răsculați în anul 1907, pe întinsul patriei.

Lupta pentru drepturi și libertăți democratice s-a îmbinat în contextul primelor decenii ale secolului al XX-lea cu lupta pentru făurirea statului național unitar. Partidul Social-Democrat aprecia atunci că „Numai o constituentă aleasă de întreg poporul poate da României un regim trainic și sănătos“.

⁶ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România (1879—1892)*, p. 215.

⁷ *Ibidem*, p. 317.

⁸ „Reforma socială“, anul I, nr. 4 din 7 octombrie 1890.

⁹ „Munca“ din 20 decembrie 1892.

¹⁰ *Programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România*, „Tipografia nouă“, București, 1894, p. 19.

Desăvîrșirea statului național unitar român, în memorabilul an 1918, a marcat intrarea țării într-un nou stadiu al evoluției sale economice-sociale. Viața social-politică s-a caracterizat prin intensificarea luptei maselor largi populare pentru transformarea democratică a societății, prin maturizarea și creșterea rolului clasei muncitoare — proces care a dus la făurirea, în mai 1921, a Partidului Comunist Român.

Partidul revoluționar al clasei muncitoare s-a afirmat ca o puternică forță politică capabilă să ducă la victorie lupta clasei muncitoare, a poporului împotriva orînduirii burgheze, pentru libertate și dreptate socială. În întreaga perioadă dintre cele două războaie mondiale, Partidul Comunist Român s-a ridicat cu hotărîre împotriva pericolului fascismului și războiului, a desfășurat o intensă activitate pentru unirea forțelor progresiste, antifasciste, în lupta pentru libertăți democratice, pentru o politică națională de deplină egalitate în drepturi a naționalităților conlocuitoare, pentru salvagardarea intereselor maselor largi populare, a independenței și integrității teritoriale a patriei.

Asumîndu-și răspunderea pentru împlinirea năzuințelor de dreptate și libertate ale maselor muncitoare, pentru dezvoltarea progresistă a societății românești, pentru interesele vitale ale poporului, P.C.R. a desfășurat o amplă activitate revoluționară, conducînd clasa muncitoare la mari lupte politice și sociale. Sînt cunoscute bătăliile de clasă ale minerilor de la Lupeni din anul 1929, amplele mișcări revoluționare ale proletariatului din anii 1931—1933, care au culminat cu luptele petroliștilor și ceferiștilor din ianuarie-februarie 1933.

O mare amploare a căpătat lupta condusă de partidul clasei muncitoare împotriva pericolului fascismului, în cadrul căreia se detașează puternica demonstrație, organizată pe baza frontului unic, de la 1 Mai 1939, în care s-a manifestat hotărîrea maselor de a impune drepturi și libertăți, de a se împotrivi cu arma în mîină Germaniei naziste.

Odată cu istorica victorie a insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste, din August 1944, în dezvoltarea și activitatea partidului nostru, a luptei poporului a început o etapă nouă. „Epoca ce a urmat — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru al poporului român de a fi stăpîn în propria sa țară”¹¹.

Întreaga perioadă de după 23 August 1944 pînă la sfîrșitul anului 1947 se caracterizează prin mari lupte revoluționare, care au dus la realizarea unor profunde transformări sociale, situarea în centrul vieții politice, economice și sociale a maselor populare, la înfăptuirea unei politici naționale de egalitate în drepturi pentru naționalități, la un șir de reforme economice și sociale în favoarea clasei muncitoare și a țărănimii.

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și cu celelalte categorii de oameni ai muncii și instaurarea regimului de democrație populară marchează trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste. Un obiectiv central al întregii lupte revoluționare a partidului în perioada care a urmat a fost lichidarea dominației claselor exploataatoare, înfăptuirea revoluției socialiste și edificarea

¹¹ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 52.

pe baze democratice, în spiritul dreptății și echității, a noii orînduiri. Făurirea, în februarie 1948, a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare a asigurat forța politică și organizatorică necesară conducerii operei complexe de transformare socialistă a țării, de construire a socialismului. Într-o perioadă istoricește scurtă a fost lichidată proprietatea capitalistă asupra mijloacelor de producție, creîndu-se în economie proprietatea socialistă a întregului popor, s-a încheiat cooperativizarea agriculturii, ceea ce a însemnat o profundă revoluție în viața satului. Ca urmare a acestor profunde transformări revoluționare înlăptuite de clasa muncitoare și ceilalți oameni ai muncii, sub conducerea partidului comunist, în România s-a realizat economia socialistă unitară, ceea ce a marcat victoria socialismului în toate sectoarele de activitate, lichidarea pentru totdeauna a claselor exploataatoare, abolirea exploatării omului de către om, afirmarea principiilor socialiste în viața socială.

Odată cu Congresul al IX-lea al partidului, din anul 1965, cu adoptarea noii Constituții și cu proclamarea Republicii Socialiste România, s-a deschis o perioadă nouă în dezvoltarea democrației socialiste în țara noastră. Pe temelia dezvoltării construcției socialiste s-au luat măsuri pentru perfecționarea democrației socialiste și, în primul rînd, a democrației economice, pentru instituționalizarea conducerii colective, a adunărilor generale ale oamenilor muncii, pentru asigurarea cadrului corespunzător participării mai intense, efective a maselor de oameni ai muncii — în dubla lor calitate de proprietari ai mijloacelor de producție și de producători — la gospodărirea întreprinderilor și instituțiilor, la conducerea societății.

Perfecționînd neconținut aceste forme de muncă și conducere, s-a asigurat o democrație concretă, reală, care a stimulat elanul, inițiativa și spiritul gospodăresc al maselor, a contribuit la dezvoltarea exigenței cetățenești, a dus la întărirea răspunderii sociale. „Făurirea socialismului — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — este strîns legată de lărgirea și perfecționarea în continuare a democrației socialiste — condiție de prim ordin a realizării cu succes a sarcinilor complexe ale conducerii societății în etapa actuală, a mersului înainte al patriei noastre”¹².

Partidul nostru, preocupat de asigurarea unei reale democrații, de perfecționarea neconținută a întregului mecanism economic-social, a luat o seamă de măsuri pentru făurirea unor structuri noi ale mecanismului de conducere a economiei. A fost adoptat un nou sistem organizatoric în întreg aparatul de producție, s-au instituționalizat forme noi, originale, menite să asigure o largă participare a tuturor oamenilor muncii la conducerea și la organizarea întregii activități economice și sociale.

Partidul nostru a acționat și acționează pentru a asigura ca întreaga activitate de conducere și organizare a economiei, a tuturor întreprinderilor să se realizeze cu participarea nemijlocită a clasei muncitoare, a maselor largi de oameni ai muncii pentru a se asigura reala dezvoltare a democrației economice. În acest context se înscriu măsurile luate pe baza Hotărîrii Plenarei C.C. la P.C.R. din 20—21 noiembrie 1972, referitoare la crearea consiliilor de control muncitoresc și a comisiilor pe domenii de activitate.

O mare însemnătate prezintă în sistemul democrației economice Consiliul Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale a României, Consiliul Organizării Economico-Sociale și Consiliul Central de Control Muncitoresc al Activității Economice și Sociale, organisme democratice, reprezentative,

46 ¹² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 7, Editura politică, București, 1973, p. 976—977.

cu caracter deliberativ, formate din cadre de partid și de stat, din reprezentanți ai oamenilor muncii care lucrează direct în producție, specialiști de înaltă calificare din domeniul economic, tehnic și științific. Atribuțiile acestor organisme sînt legate de elaborarea prognozelor, activitatea de planificare, analize, studii de perfecționare a structurilor organizatorice potrivit cerințelor fiecărei etape de dezvoltare a țării, asigurarea unui sistem unitar de control prin antrenarea largă a oamenilor muncii.

În contextul vieții politice din țara noastră — expresie a profundeii democrației — se relevă dialogul permanent al partidului, al secretarului său general cu poporul, cu masele de oameni ai muncii, consultarea lor sistematică în legătură cu o serie de probleme de larg interes. Vizitele sistematice ale tovarășului Nicolae Ceaușescu în județele țării, întîlnirile sale cu toate categoriile de oameni ai muncii au prilejuit de fiecare dată o puternică manifestare a atașamentului întregului popor față de politica partidului, au constituit, totodată, prilejuri de cunoaștere amănunțită a realităților, de examinare și discuție directă cu muncitorii, inginerii și tehnicienii, cu cadrele de răspundere asupra problemelor economice principale.

Dezvoltarea consecventă a democrației economice sub forma consultării și participării maselor își găsește o expresie elocventă în consfăturile de lucru pe ramuri de activitate, consfăturile cu cadrele de bază de partid și de stat din județe și din diferite sectoare, activitatea consiliilor oamenilor muncii — organe colective de conducere din întreprinderi și centrale, din unitățile economice și sociale, adunările generale ale oamenilor muncii care dezbat planurile de producție, Consiliul național al oamenilor muncii din industrie, transporturi și construcții și Congresul consiliilor oamenilor muncii, care se întrunește, periodic, o dată la cinci ani.

Consiliile oamenilor muncii, ca organe de conducere economică-socială a unităților de producție, de cercetare, culturale, de învățămînt, reprezintă forma cea mai democratică de conducere, ce demonstrează superioritatea democrației muncitorești din țara noastră. Împreună cu adunările generale, ele sînt o expresie a dezvoltării autoconducerii muncitorești, o manifestare a răspunderii fiecărui colectiv pentru buna gospodărire a avuției generale a întregului popor. La 13 octombrie 1977, pe baza hotărîrii Congresului Consiliilor oamenilor muncii, a fost constituit Consiliul Național, format din 960 de membri. Din rîndurile acestuia fac parte consiliile de conducere ale unor ministere, precum și Comitetul Executiv al Consiliului Central al U.G.S.R., Consiliul organizării economico-sociale, Consiliul de control muncitoresc al activității economice și sociale, reprezentanți ai C.C. al U.T.C., ai Consiliului Național al Femeilor, muncitori și maiștri, membri ai consiliilor oamenilor muncii din județe și municipiul București. „Formarea Consiliului național al oamenilor muncii — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — reprezintă un factor de importanță deosebită în sistemul democrației noastre, în crearea cadrului organizatoric cît mai adecvat participării la scară națională a clasei muncitoare, a oamenilor muncii, la conducerea societății, reprezintă o expresie tot mai puternică a democratismului societății noastre, a faptului că poporul nostru își făurește în mod conștient și liber propriul său viitor, viitorul comunist”.¹³

În sistemul democrației socialiste din țara noastră, un loc de seamă ocupă organizațiile obștești. În concordanță cu țelurile generale ale con-

¹³ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*. 11 iulie 1977. *Cuvînt de închidere*. 13 iulie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 92.

strucției socialiste, Constituția Republicii Socialiste România prevede, la articolul 27, că cetățenii „au dreptul de a se asocia în organizații sindicale, cooperatiste, de tineret, de femei, social-culturale, în uniuni de creație, asociații științifice, tehnice, sportive, precum și în alte organizații obștești”¹⁴. Locul, rolul și funcțiile organizațiilor obștești în sistemul organizării politice a României sînt determinate de natura socialistă a orînduirii sociale și de stat, de sarcinile care decurg din programul făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Diversitatea organizațiilor obștești existente în țara noastră exprimă interesele specifice diferitelor categorii sociale, fiind, totodată, rezultatul îmbogățirii permanente a formelor de participare tot mai activă la viața politică, socială, economică a cetățenilor patriei.

Organizațiile de masă și obștești din țara noastră sînt grupate în Frontul Unității Socialiste, cel mai larg organism politic, democratic, cu caracter permanent, care reunește, prin însăși componența lui, forțele politice și sociale ale națiunii. Frontul Unității Socialiste cuprinde, sub conducerea Partidului Comunist Român, organizațiile de masă, obștești, profesionale, cooperatiste, consiliile oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, uniunile creatorilor, asociațiile și societățile științifice, culturale și sportive și alte organizații, oglindind transformările din structura socială a țării, unitatea de interese, de voință și acțiune a întregului popor.

Frontul Unității Socialiste constituie un adevărat forum național al tuturor claselor și categoriilor sociale, organismul prin care se manifestă, potrivit cerințelor etapei actuale de dezvoltare a societății socialiste românești, creșterea rolului conducător al clasei muncitoare și al partidului în stat și în societate, a rolului organizațiilor obștești, întărirea unității sociale și politice a întregii societăți pe linia omogenizării ei treptate, adîncirea democratismului socialist, printr-o participare tot mai activă, directă și eficientă, a tuturor oamenilor muncii la procesul decizional, la conducerea statului și societății. Primul Congres al Frontului Unității Socialiste, care a avut loc în mai 1974, a oferit o imagine impresionantă a unității întregului nostru popor, a coeziunii tuturor oamenilor muncii în jurul Partidului Comunist Român. Congresul a ales în funcția de președinte al Frontului Unității Socialiste pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele Republicii Socialiste România.

Prin componența și atribuțiile sale, Frontul Unității Socialiste simbolizează — așa cum relevă tovarășul Nicolae Ceaușescu — „unitatea de voință și acțiune a întregului popor, reflectă procesul, ce se accentuează continuu, de transformare a societății noastre socialiste într-o societate tot mai unitară, de făurire a poporului muncitor unic al societății comuniste”.¹⁵

Aplicarea consecventă a principiilor dreptății, echității sociale, în toată complexitatea lor, presupune continua îmbunătățire a cadrului legislativ pentru exercitarea libertăților democratice. În etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, rolul dreptului crește, se extinde aria de cuprindere a reglementărilor juridice, sporește influența sa educativă. În același timp, este perfecționat întregul sistem de drept. În ultimii

¹⁴ *Constituția Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1972, p. 10.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 10, Editura politică, București, 1974, p. 283.

ani, pe baza Constituției, au fost adoptate importante acte normative, atît în domeniul construcției de stat, social-economice, cît și pentru apărarea ordinii sociale, a drepturilor și libertăților cetățenești. Dreptul socialist, ca mecanism de reglementare a comportamentului uman, exprimă, prin normele sale, politica de construire a socialismului, politică ce reflectă voința suverană a poporului. „Legalitatea și disciplina sînt două laturi esențiale ale democratismului socialist, deoarece ele asigură traducerea în viață a voinței poporului exprimată în legi, precum și respectarea neabătută a drepturilor și libertăților cetățenești”.¹⁶

Potrivit Constituției (articolul 2), „Întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa. Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-tărănească”¹⁷. Puterea poporului se exercită printr-un sistem de organe la baza căruia stau Marea Adunare Națională și consiliile populare, organe reprezentative alese prin vot universal, egal, direct și secret, sistem alcătuit din organele puterii de stat, organele administrației de stat, organele justiției și organele procuraturii. Alegerea organelor reprezentative are loc pe baza unui sistem electoral profund democratic. Sistemul electoral consfințește, alături de eligibilitatea deputaților, responsabilitatea și revocabilitatea lor.

Pe baza legii fundamentale a țării, a ansamblului legislației, se asigură cadrul totalei exercitări a drepturilor și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor. Prevederile constituționale, spre deosebire de situația din vechiul regim, sînt garantate și se asigură exercitarea lor. O caracteristică a democrației socialiste constă în faptul că în cadrul drepturilor și libertăților fundamentale, pe primul loc se situează drepturile social-economice, avînd ca obiect asigurarea dezvoltării materiale și culturale a cetățenilor, ridicarea nivelului lor de viață, și anume : dreptul la muncă, dreptul la odihnă, dreptul la asigurarea materială, dreptul la învățătură, dreptul la proprietate personală, drepturile social-politice, drepturile electorale ș.a. Fiecare dintre acestea se exercită de către toți fiii patriei, fără deosebire de naționalitate. Realizarea lor determină înfăptuirea pleneră a edificării societății socialiste multilateral dezvoltate. Preocuparea pentru garantarea și aplicarea pe scară tot mai largă a acestor drepturi și libertăți caracterizează întregul sistem politic al României socialiste. Consfințirea lor reprezintă, totodată, traducerea în viață a principiilor generale ale drepturilor omului, consacrate în diferite documente internaționale. Instituția drepturilor, a libertăților și îndatoririlor cetățenești se prezintă ca o trăsătură esențială a democrației socialiste, ca o formă concretă de afirmare a acesteia în viața de zi cu zi a fiecărui cetățean. „Democrația socialistă — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — presupune creșterea continuă a răspunderii fiecărui cetățean, întărirea disciplinei și ordinii sociale ; ea este incompatibilă cu orice manifestare de dezordine, anarhie, cu lipsa de răspundere față de interesele patriei, ale întregului nostru popor”¹⁸.

Socialismul — pentru a se împlini ca tip superior de organizare și viață socială — cere nu numai ca oamenii să se elibereze de dependența față de proprietatea privată asupra mijloacelor de producție, ci și de men-

¹⁶ Ion Ceterchi, *Democrația socialistă, principii și acțiune politică*, Editura politică, București, 1974, p. 83.

¹⁷ *Constituția Republicii Socialiste România*, p. 3.

¹⁸ Nicolae Ceaușescu, *Expunere la Congresul consiliilor oamenilor muncii din industrie, construcții și transporturi*. 11 iulie 1977. Cuvînt de închidere. 13 iulie 1977, p. 62.

talitatea și comportamentul, de morala din trecut. Orînduirea socialistă generează un nou tip de relații sociale, bazate pe egalitate și dreptate socială, pe principiile eticii și echității socialiste. Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român a adoptat *Codul principiilor și normelor muncii și vieții comuniștilor, ale eticii și echității socialiste*, a căror însușire și respectare constituie o trăsătură de bază a omului nou, cu o conștiință socialistă.

Un rol important pe planul aplicării în viață a acestor norme revine tuturor organizațiilor și factorilor care participă la formarea și educarea omului. Sarcini deosebite revin femeilor, tineretului. Organizațiile de femei au un rol important în mobilizarea și antrenarea femeilor, care reprezintă peste jumătate din populația țării, la activitatea politică, economică și social-culturală, pentru educarea lor în spiritul nou al socialismului, pentru respectarea neabătută a principiilor egalității în drepturi a femeilor cu bărbații, pentru promovarea femeilor în diferite profesii și în activități de conducere.

Poziția femeilor în viața social-politică a țării, existența în practică a drepturilor de care se bucură se reflectă în prezența lor în rândurile Partidului Comunist Român. Din totalul membrilor partidului, 26% sînt femei.

Relevînd necesitatea promovării femeilor în activitatea de conducere, secretarul general al partidului arată : „Trebuie, într-adevăr, să acordăm atenția necesară ca în consiliile muncitorești din întreprinderi, din toate instituțiile, să participe activ femeile. De altfel, participarea lor trebuie să se manifeste nu numai în consiliile de conducere, ci și în activitatea de conducere nemijlocită, ca directori, directori generali, miniștri. Aceasta trebuie să constituie o orientare permanentă, corespunzător liniei generale a partidului nostru, pe care trebuie să o promovăm ferm în toate domeniile de activitate”¹⁹.

O trăsătură caracteristică a democratismului socialist este participarea activă și plenară a tineretului la viața social-politică, la conducerea destinului națiunii. Lucru firesc, deoarece tineretul va trebui să continue opera înaintașilor, să preia pe deplin pregătit ridicarea țării pe culmile civilizației comuniste. În spiritul prevederilor constituționale, se asigură tinerilor condițiile necesare dezvoltării aptitudinilor lor fizice și intelectuale, organizațiile de tineret pun în centrul preocupărilor lor educarea noii generații prin muncă și pentru muncă, pregătirea multilaterală pentru viață și integrarea sa organică în viața socială, ca participant activ și responsabil la opera de conducere și dezvoltare multilaterală a țării.

În *Programul Partidului Comunist Român*, subliniindu-se însemnătatea sarcinilor ce revin partidului, întregii societăți pentru creșterea și educarea tinerei generații, se arată : „Uniunea Tineretului Comunist trebuie să cultive în conștiința tinerelor generații înaltele trăsături morale ale omului înaintat al societății noastre, sentimentul răspunderii în muncă și al datoriei față de patrie, popor și partid, față de viitorul socialist și comunist al patriei”²⁰.

În contextul construirii noii orînduiri sociale, o atenție deosebită se acordă problemei națiunii și a naționalităților conlocuitoare. Partidul Co-

¹⁹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la ședința de constituire a Consiliului Național al oamenilor muncii*. 13 octombrie 1977, Editura politică, București, 1977, p. 21.

²⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, p. 138.

munist Român apreciază că preocuparea pentru asigurarea deplinei egalități în drepturi a oamenilor muncii aparținând naționalităților conlocuitoare, pentru soluționarea problemelor lor specifice își păstrează importanța în întreaga perioadă de făurire a noii societăți și de trecere spre comunism. Naționalitățile conlocuitoare se bucură de depline drepturi atât pe planul democrației politice, economice, cât și al dezvoltării și înfloririi culturii, artei, științei și învățămîntului.

Prin dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție pe teritoriul patriei și ridicarea economică a tuturor zonelor țării, se realizează întărirea bazei economice a egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, fapt consfințit de Constituția Republicii Socialiste România. Semnificativ pentru posibilitățile largi de participare la conducerea statului este faptul că din cei 349 de deputați aleși în Marea Adunare Națională, 40 provin din rîndul naționalităților conlocuitoare. Existența Consiliilor oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană, sîrbă, ucraineană — care fac parte din Frontul Unității Socialiste — asigură participarea lor organizată și mereu mai largă la viața politică, socială, economică și culturală a întregului popor.

Alegerile de deputați în Consiliile populare municipale, ale sectoarelor municipiului București, orașenești și comunale de la 20 noiembrie 1977 au prilejuit afirmarea și mai puternică a spiritului democratic din țara noastră, a posibilităților neîngrădite pe care le are cetățeanul, în calitate de alegător, — de a se pronunța liber, în conformitate cu convingerile lui, asupra celor mai buni dintre cei mai buni candidați. Posibilitatea de a-și exercita într-adevăr această opțiune este exprimată și de faptul că, la alegerile din 20 noiembrie, în 85 la sută din cele 56 800 circumscripții electorale au fost propuși cîte doi candidați atât membri cît și nemembri de partid. Din totalul de 56 855 deputați aleși, 52,65 la sută provin din rîndurile clasei muncitoare, 66,32 la sută sînt țărani. 90,09 la sută din deputații aleși sînt de naționalitate română, 7,38 la sută sînt maghiari, 1,57 la sută sînt germani, 0,96 la sută aparțin altor naționalități. Din numărul total al deputaților 34,65 la sută sînt femei ²¹.

Documentele Congresului al XI-lea, Programul P.C.R. trasează principalele direcții de adîncire a democrației socialiste : perfecționarea centralismului democratic, a activității organelor supreme și locale ale puterii, a activității organelor centrale și locale ale administrației de stat, aplicarea consecventă a principiului muncii și conducerii colective, creșterea rolului consiliilor oamenilor muncii, al adunărilor generale din unitățile economice-sociale, lărgirea controlului democratic al îndeplinirii sarcinilor, creșterea rolului organizațiilor de masă în activitatea economică-socială, a Frontului Unității Socialiste.

Direcția fundamentală a adîncirii și perfecționării democrației socialiste o constituie atragerea unor mase tot mai largi, practic a întregului popor, la conducerea societății. Adîncirea și perfecționarea democrației socialiste promovează în întreaga viață socială normele și principiile eticii și echității socialiste, și, în același timp, se sprijină pe împlinirea acestora.

Un accent deosebit pun documentele de partid pe asigurarea unui climat social în care să se poată exprima deschis opiniile, în care critica și autocritica să funcționeze ca un instrument de analiză responsabilă a lipsurilor și de găsire a celor mai bune soluții pentru lichidarea lor.

²¹ „Scînteia“, din 24 noiembrie 1977.

Partidul nostru înfăptuiește neabătut prevederile Programului, creînd o organizare socială de democrație directă, largă, în care poporul își poate spune deschis părerea asupra oricăror probleme și poate participa nemijlocit la înfăptuirea în viață a întregii politici interne și internaționale a statului.

Măsurile luate în vara anului 1977, trecerea pe prim plan a răspunderii oamenilor muncii pentru reeducarea celor care comit încălcări ale normelor de conviețuire socială, desființarea controlului preventiv din afară asupra instituțiilor de informare și de artă ilustrează stadiul înalt la care a ajuns societatea românească, superioritatea ei, încrederea în capacitatea celor care lucrează în aceste domenii de a aplica ferm în viață politica partidului, creșterea nivelului politic și cultural al maselor largi populare.

Dezvoltarea democrației se va corela cu creșterea gradului de pregătire și competență profesională a oamenilor muncii, cu lărgirea orizontului de cunoaștere și ridicarea nivelului politic-ideologic. Prin caracterul ei profund umanist, prin faptul că toate prevederile ei sînt puse în slujba omului, democrația socialistă creează condiții pentru dezvoltarea multilaterală a personalității fiecărui cetățean, a conștiinței și responsabilității sale. Chezășia realizării acestor obiective o constituie conducerea de către partid a întregii activități economice, sociale și politice.

Contribuția României la definirea conceptului de sistem de securitate și cooperare în Europa

SERGIU CELAC

Călădirea unui sistem durabil de relații noi, de securitate și cooperare la nivelul unui întreg continent reprezintă un obiectiv de dimensiuni istorice, implică parcurgerea unui proces complex și relativ îndelungat, în cadrul căruia trebuie căutate și găsite de comun acord soluții eficiente și viabile pentru o multitudine de probleme, într-un mod care să corespundă în cel mai înalt grad cu puțință atît intereselor specifice ale fiecărui stat, cît și aspirațiilor generale spre pace și înțelegere ale popoarelor.

Pentru a avea o imagine mai clară asupra complexității acestui efort, trebuie adăugat că diferitele aspecte ale problematicii europene — fie că este vorba de cele politice sau militare, economice, culturale ori umane — se află în strînsă legătură și interdependență dialectică, reprezintă, de fapt, componente ale unui proces unitar. Aceasta este concepția care a stat de la început la baza poziției promovate de România socialistă și care, în urma unor îndelungate eforturi depuse de-a lungul anilor alături de alte state, de forțele politice progresiste de pe continent, și-a găsit reflectarea în orientarea generală a Actului final adoptat în august 1975 de cele 35 de state participante la Conferința pentru Securitate și Cooperare în Europa. Contribuția activă a țării noastre este prezentă și poate fi identificată precis în realizările fiecărei etape a drumului parcurs pînă acum spre țelul final al edificării unei Europe noi, unite, a unei Europe fără blocuri, în care fiecare națiune, indiferent de mărime sau de orînduire socială, să participe cu drepturi egale la soluționarea tuturor problemelor, să aibă asigurate independența și suveranitatea și să colaboreze rodnic, în toate domeniile, cu celelalte națiuni, într-un climat de securitate și înțelegere. În viziunea dinamică, revoluționară a partidului nostru, făurirea securității europene impune eforturi și luptă, confruntarea de idei și alternative, combaterea hotărîită a oricăror elemente care frînează mersul înainte pe acest drum și, totodată, cultivarea perseverență a tuturor filoanelor de realism constructiv.

Timpul care s-a scurs de la Conferința europeană a confirmat viabilitatea bazei de consens politic realizată cu acel prilej, furnizînd numeroase dovezi concrete ale voinței popoarelor europene de a asigura o dinamică ascendentă a cursului spre destindere și colaborare. Și-au găsit confirmare deplină tezele și aprecierile partidului nostru privind sensul și amploarea proceselor pozitive care își croiesc drum în viața continentului european, precum și rolul forțelor sociale și politice chemate să dea viață obiectivelor majore ale securității și păcii.

În spiritul normelor și principiilor înscrise în Actul final al Conferinței de la Helsinki s-au întreprins în această perioadă noi pași în direcția normalizării și dezvoltării pe multiple planuri a raporturilor dintre state, s-a trecut la soluționarea unor probleme care dănuiau de mai multă vreme. Un exemplu al manifestării acestui spirit nou l-a constituit și ținerea, la începutul anului 1976, a întâlnirii de la Atena consacrate examinării căilor de dezvoltare a colaborării economice și tehnico-științifice între statele din Balcani. Problemele securității și cooperării în Europa au format obiectul unei preocupări crescînde din partea partidelor și forțelor politice din țările europene, s-au aflat pe agenda dezbaterilor guvernamentale și parlamentare, au făcut obiectul confruntărilor electorale care au avut loc în acest răstimp. Conferința de la Berlin, din vara anului 1976, a partidelor comuniste și muncitorești din țările europene, a confirmat angajamentul ferm al acestor partide de a milita, fiecare în condițiile specifice în care își desfășoară activitatea, pentru realizarea celor mai largi convergențe de forțe sociale și politice, pentru mobilizarea maselor populare în vederea adîncirii procesului de destindere și promovării cauzei păcii și progresului social. Totodată, evenimentele acestor ani au arătat că evoluția situației generale în Europa și în lume are un caracter complex și adesea contradictoriu, că ea nu urmează un drum rectiliniu și că mai sînt încă de depășit numeroase dificultăți și obstacole. Cu toate complicațiile care există efectiv pe plan internațional, practic pe toate continentele, rămîne însă un fapt că probleme nerezolvate dintre cele mai delicate persistă tocmai în Europa, unde se mențin încă contradicții majore de interese stimulate de divizarea continentului în blocuri militare opuse, se percep în mod acut efectele cursei înarmărilor, ale acumulării unui imens arsenal de arme distrugătoare, inclusiv de arme nucleare, ale prezenței de trupe și baze străine, toate acestea generînd permanent noi surse de tensiune, sporind primejdia unei confruntări.

În aceste împrejurări, este evident că soluții viabile, de perspectivă nu pot rezulta dintr-o preocupare obsesivă de a menține stări de fapt care nu mai corespund dinamicii realităților contemporane, cerințelor evoluției societății umane. De aceea, sesizarea, recunoașterea și acceptarea unor realități existente nu poate constitui un obiectiv final, ci doar punctul de plecare pentru modificarea permanentă în sens pozitiv a acestor realități, în consonanță cu cerințele progresului istoric. Și tocmai de aceea învățămintele care se desprind din experiența concretă a relațiilor intereuropene în această perioadă au o valoare definitorie pentru stabilirea ariei problematice, a priorităților și ritmului de înaintare în procesul edificării unor relații de tip nou, superior între state în Europa.

Pe planul acțiunii politice, încheierea cu succes a Conferinței general-europene a marcat inaugurarea unei etape noi, de transpunere în practică a acordului principial conținut în Actul final și de asigurare a continuității procesului constructiv astfel început. Obiectul reuniunii de la

care și-a deschis lucrările la 4 octombrie 1977 îl constituie tocmai evaluarea modului în care au fost aplicate cele convenite la Helsinki, examinarea propunerilor de impulsioneare a înlăturării prevederilor Actului final, stabilirea precisă a activităților multilaterale care vor avea loc în viitor și elaborarea unui document final care să consemneze concluziile și hotărârile ce vor fi convenite prin consens în acest cadru. Poziția României în această nouă etapă de luptă a fost clar definită în documentele ședinței comune din 28—29 martie 1977 a Comitetului Central al P.C.R., Marii Adunări Naționale și Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și Sociale și a fost reafirmată cu tărie în cuvântările secretarului general al partidului, președintele republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Acționăm pentru înlăturarea în viață a documentelor semnate la Helsinki privind securitatea și cooperarea europeană și așteptăm ca reuniunea care are loc în prezent la Belgrad să marcheze un nou pas înainte în înlăturarea acestor documente, atât în ce privește colaborarea economică, tehnico-științifică, culturală, cât, mai cu seamă, trecerea la măsuri concrete de dezangajare militară, fără de care nu se poate vorbi de securitate și pace în Europa și în întreaga lume”.¹ În baza programului stabilit de conducerea partidului și statului, reprezentanții români la reuniunea de la Belgrad s-au situat pe o poziție activă pentru promovarea acestor obiective, astfel ca rezultatele întâlnirii să fie pe măsura speranțelor justificate ale popoarelor europene. Este demn de remarcat în această privință că dintre cele peste 80 de propuneri depuse oficial, sub forma de documente de lucru, pe masa reuniunii, opt aparțin României, vizînd domenii de importanță majoră cum sînt : adoptarea de măsuri suplimentare în vederea întăririi stabilității și încrederii, înghețarea bugetelor militare, contribuția țărilor europene la edificarea unei noi ordini economice internaționale, convocarea unor reuniuni de experți în problema accesului statelor la realizările științei și tehnicii contemporane, promovarea unor forme moderne în relațiile economice dintre state, inclusiv prin crearea unui centru european de cooperare industrială, dezvoltarea colaborării tehnico-științifice în agricultură, amplificarea conlucrării culturale prin organizarea de festivaluri ale prieteniei, întâlniri și simpozioane între specialiști și expoziții comune pe teme de arhitectură și sistematizare, desfășurarea unor activități pan-europene în domeniul tineretului. Inițiativele prezentate de România, ca și propunerile constructive ale altor state, au menirea să concretizeze în forme specifice prevederile conținute în cadrul politic statornicit de Actul final de la Helsinki, să le transpună în înțelegeri practice și angajamente cu valoare juridică explicită, consemnate în convenții multilaterale cu caracter general-european. Încadrîndu-se în concepția de ansamblu a României asupra securității europene ca sistem, activitatea depusă pe acest tărîm are în vedere, de fapt, efectul cumulativ al unei multitudini de acțiuni și măsuri ce se întreprind în domenii diferite și în forme variate, articulînd treptat componentele esențiale ale unei noi structuri viitoare a raporturilor inter-statale la nivelul întregului continent.

După cum remarcă un reputat specialist francez al științei viitorului, „în mod normal, se gîndește la viitor numai pentru a realiza anumite proiecte. Este împotriva naturii de a gîndi la viitor în sine și nici nu se poate vorbi de viitor în general. Întrebarea corectă este : al cui viitor și pentru

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la adunarea populară din municipiul Pitești*, „Scinteia”, nr. 10 942, din 25 octombrie 1977.

cine ?² Este un merit cert al conducerii partidului și statului nostru de a fi avut curajul și, totodată, de a-și fi asumat răspunderea unei priviri în viitor, dincolo de proiectarea mecanică a fenomenelor și tendințelor dominante în evoluția situației politice europene, așa cum apăreau cu evidență la un moment dat. Este vorba de afirmarea și susținerea unei definiții coerente și multilaterale a noțiunii de sistem de securitate și cooperare de dimensiuni continentale. Tocmai formularea, încă în 1970, de către tovarășul Nicolae Ceaușescu a conceptului românesc de securitate europeană ca „un sistem de angajamente ferme din partea tuturor statelor, precum și de măsuri concrete de natură să ducă la excluderea forței din relațiile interstatuale, să ofere tuturor țărilor garanții depline că sint la adăpost de orice act de agresiune”³ a conferit consistență și continuitate, concreteță de viziune și scop acțiunilor întreprinse de România în acești ani.

În dialectica complexă a împletirii și interacțiunii diferitelor componente ale procesului unitar astfel conceput intervin, după cum este și firesc, momente în care anumite elemente capătă o pondere relativă mai mare, când se cere o concentrare a atenției generale asupra unor aspecte unde, dintr-un motiv sau altul, se constată o rămânere în urmă. Este un adevăr axiomatic, o teză care nici nu mai necesită demonstrații sau căutarea de argumente, faptul că securitatea statelor și, cu atât mai mult, edificarea unui sistem durabil de relații pașnice, de înțelegere și colaborare la scara unui continent depind în cel mai înalt grad de realizarea unor progrese reale și substanțiale pe calea dezangajării militare și dezarmării, a diminuării rolului și ponderii factorilor de ordin militar în ansamblul preocupărilor politice general-europene. Or, tocmai în această privință lucrurile înaintează mai greu, în special din cauza anumitor tendințe de a separa problemele dezarmării de ansamblul acțiunilor îndreptate spre întărirea securității, destinderii și colaborării pe continent. În aceeași ordine de idei, dacă vrem să fim cu adevărat realiști, trebuie spus cât se poate de clar că eforturile întreprinse în ultimii ani, materializate în acorduri limitate privind realizarea și menținerea unui anumit echilibru în domeniul înarmărilor, nu pot fi, în nici un caz, identificate ca măsuri de dezarmare.

Sesizarea acestei realități, cu toate consecințele sale deosebit de îngrijorătoare pentru pacea și securitatea fiecăruia dintre statele continentului european și ale lumii întregi, a stat la baza elaborării propunerilor cunoscute ale României, inclusiv a inițiativelor prezentate în cadrul reuniunii de la Belgrad, referitoare la asumarea de către toate statele participante a unor angajamente ferme privind lichidarea bazelor militare, retragerea trupelor străine de pe teritoriul altor state, diminuarea armatelor naționale, înghețarea și reducerea, pentru început, cu 5—10 la sută a bugetelor și efectivelor militare ale tuturor acestor state, precum și adoptarea unor măsuri adiacente pentru întărirea stabilității și încrederii prin renunțarea la demonstrații de forță de orice fel. Pe aceeași linie se încadrează și propunerea cu privire la încheierea unui pact general-european care să consacre angajamentul de renunțare la folosirea forței și la amenințarea cu forța și obligația statelor posesoare de arme nucleare de a nu folosi asemenea arme, sub nici o formă și în nici o împrejurare,

² Bertrand de Jouvenel, interviu acordat publicației „Revista economică”, nr. 39, din 30 septembrie 1977.

³ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul construirii societății socialiste multilaterale dezvoltate*, vol. 4, București, Editura politică, 1970, p. 933.

împotriva altor state sau grupuri de state. Asemenea măsuri, ca și altele de acest fel, sînt menite să netezească drumul spre tranziția necesară de la existența blocurilor militare la securitatea statelor într-o Europă fără blocuri.

Reluarea, în condițiile actuale, cu o insistență sporită a ideii suprimării divizării artificiale și reciproc păgubitoare a Europei în blocuri militare, idee susținută consecvent de țările socialiste, capătă o însemnătate principială de prim ordin. Nu este întîmplător faptul că, în corul propovăduitorilor tezei potrivit căreia destinderea climatului politic internațional ar oferi avantaje unilaterale țărilor socialiste, s-a auzit mai puternic în această perioadă glasul acelor nostalgici occidentali ai perioadei războiului rece, care vedeau în întărirea alianțelor militare și în revitalizarea politicii de bloc singurul antidot eficient față de „pericolele destinderii”. O deformare aștiințifică și potențial periculoasă sub raportul implicațiilor teoretice și practic politice o reprezintă identificarea voită (sau ca rezultat al unui automatism de gîndire) a sistemelor social-economice cu alianțele politico-militare. Aceasta duce în mod necesar la alimentarea confuziilor, încă destul de frecvente, în privința deosebirilor esențiale care există între raportul de forțe social-politice, pe de o parte, și raportul de forțe strategico-militare, pe de altă parte. O consecință directă a unei asemenea abordări este temerea, vînturată adesea în lucrările de specialitate și chiar în luările de poziție ale unor oameni politici din occident, că orice modificare revoluționară a regimului social prin opțiunea clar exprimată a poporului respectiv pentru calea socialistă de dezvoltare ar fi echivalentă cu trecerea imediată de partea celui alt bloc militar, cu implicațiile corespunzătoare asupra balanței de forțe strategice. Se impune deci concluzia că, în prezent, simpla enunțare în abstract a lozincii desființării simultane a blocurilor militare nu mai este suficientă. Este necesar să se facă cel puțin încă un pas mai departe pentru a furniza o imagine clară a structurilor, inclusiv instituționale, menite să înlocuiască realitatea perimată a blocurilor, să se prevadă ansamblul de măsuri ce vor trebui întreprinse în acest scop, precum și ordinea, succesiunea logică, în care acestea urmează să se realizeze. Numai o asemenea abordare va fi de natură să mobilizeze energia și hotărîrea de a acționa a forțelor politice și sociale chemate să ducă acest proces complex la bun sfîrșit.

Vechea întrebare : ce trebuie realizat mai întîi, dezarmarea sau securitatea, își găsește corespondentul modern în falsa dilemă asupra priorității ce ar trebui acordată contextului sau substanței securității. Răspunsul astăzi, ca și ieri, nu poate veni decît din joncțiunea organică și asigurarea progresului neînterupt ale ambelor componente în cadrul unui proces unitar, cu o finalitate clară. Oricum, acțiunea forțelor politice realiste pentru pace și securitate în Europa se desfășoară astăzi în împrejurări noi, care marchează deosebiri calitative esențiale față de situația din trecut. Partidul nostru a subliniat nu o dată rolul decisiv ce revine în această privință popoarelor, maselor largi din toate țările continentului. Probată de realitate, această teză dobîndește în prezent o recunoaștere tot mai largă. Interesantă ni se pare în acest context observația făcută în cadrul lucrărilor congresului Asociației internaționale de științe politice (Edinburgh, august 1976) în sensul că în perioada actuală s-ar constata o creștere a influenței factorilor sociali asupra celor diplomatici și de echilibru militar, precum și o sporire a importanței raporturilor din interiorul

alianțelor față de raporturile dintre alianțe.⁴ În aceeași ordine de idei, este de reținut sublinierea făcută într-un comentariu al ziarului francez *Le Monde* că „în orice caz, forța economică și forța militară nu trebuie să ne facă să uităm forța dinamicii sociale... Dinamica socială care începe să se manifeste din nou în viața europeană va apărea tot mai mult ca unul dintre motoarele schimbării și ca o cheie a raporturilor internaționale pe continent“.⁵

Un lucru este clar, acela că, față de reprezentările anterioare asupra securității, limitate exclusiv (sau aproape exclusiv) la considerente de ordin militar, noțiunea a dobândit în ultimii ani valențe și ramificații mult mai numeroase, incluzând o serie de componente cu valori variabile și extinzându-se asupra unei arii problematice care cuprinde cvasitotalitatea preocupărilor curente și de perspectivă ale statelor. Mai mult, ideea de securitate nu se mai reduce la redefinirea, în lumina unei viziuni comune, reciproc acceptabile și explicit convenite ca atare, a raporturilor dintre state, ci se referă într-o măsură crescândă și la corelațiile dintre probleme și situații, inclusiv influența pe care acestea o exercită asupra comportamentului fiecărui stat și asupra orientării și conținutului colaborării internaționale.

Sfera largă, potențial inepuizabilă a cooperării dintre statele europene pe baze egale, reciproc avantajoase oferă nenumărate argumente ale necesității abordării constructive a problemelor în lumina viziunii unui viitor comun. Pe de o parte convenirea unor aranjamente-cadru, cu caracter principal, la nivel general-european, așa cum este Actul final al Conferinței de la Helsinki, creează un element comun de referință și, totodată, constituie un puternic imbold pentru punerea de acord a unor înțelegeri specifice, în domenii și pe probleme concrete pe plan bilateral și subregional. Pe de altă parte, multiplicarea unor asemenea acorduri specifice, raportate la o bază comună de principii și obiective, lărgeste, tocmai prin elementele similare pe care acordurile le conțin și le promovează, aria consensului posibil la nivelul celor 35 de state europene și nordamericane.

Este cât se poate de evident că în condiții normale — iar prin „condiții normale“ înțelegem orice scenariu de evoluție a evenimentelor cu excepția unui cataclism nuclear — legăturile economice și de altă natură între statele europene, ca și peste tot în lume, vor continua să se dezvolte și să se diversifice, corespunzător legităților istoriei și cerințelor progresului uman. Efectele revoluției tehnico-științifice imprimă un caracter de urgență acțiunilor pe acest tărâm, iar conștiința sporită a responsabilității comune în fața problemelor de interes global amplifică sfera problematică a acțiunii concertate. Problema în prezent este de a găsi căile pentru ca ceea ce este în mod evident necesar să devină și posibil, să devină o realitate cotidiană a vieții fiecărui locuitor al continentului nostru.

De aceea, calea spre noi progrese reale în domeniul securității și cooperării nu poate fi, așa cum s-a demonstrat și în cursul dezbaterilor de pînă acum din cadrul reuniunii de la Belgrad, supralicitarea anumitor di-

⁴ Pierre Hassner, *L'avenir des alliances en Europe*, în „Revue française de science politique“, nr. 6, decembrie 1976.

⁵ Jacques Huntzinger, *L'ébranlement européen*, în „Le Monde“, din 20—21 februarie 1977.

vergențe care sînt binecunoscute, există și vor exista, ci căutarea formulelor practice de valorificare a acelor posibilități care oferă cele mai mari șanse de a întruni consensul tuturor participanților. Aceasta nu echivalează în nici un caz cu o escamotare neprincipială a diferențelor — unele dintre ele de ordin fundamental — deoarece tocmai identificarea lor precisă și recunoașterea lor ca atare oferă posibilitatea circumscrierii și ulterior a extinderii ariei de acord potențial. Confruntarea de idei și alternative este o condiție firească și necesară a cooperării și, din acest punct de vedere, diversitatea este o virtute, iar nu un handicap. Aceasta nu înseamnă nici alegerea căii minime rezistențe prin ignorarea sau excluderea din discuție a unor probleme care prezintă încă aspecte complexe și, uneori, delicate, dar a căror soluționare pozitivă este esențială pentru continuitatea procesului de edificare a securității europene. Important este, însă, să se pună accentul tocmai pe problemele esențiale, cum sînt dezangajarea militară și dezarmarea, promovarea colaborării reciproc avantajoase în domenii de interes general, iar nu pe elementele a căror ridicare urmărește scopul de a pune într-o situație dezavantajoasă pe unii parteneri la negocieri.

Faptele arată că în această privință sînt necesare clarificări suplimentare, mai ales în sensul stabilirii unei ordini de priorități raționale și realiste de abordare a problemelor. Dincolo de înfruntările în public și la masa de tratative — în problemele contactelor umane și schimbului de informații, de pildă — rămîne un fapt că lărgirea, necesară și dorită, a colaborării în domeniile respective nu poate fi decît o consecință, iar nu o premisă, a dezvoltării generale a relațiilor dintre statele continentului.

Parafrăzînd celebra comparație a dezvoltării economice cu mersul pe bicicletă — rămîi în picioare atîta vreme cît dai din pedale — se poate spune că soliditatea destinderii rezidă tocmai în dinamica ascendentă a continuității ei. Este cel puțin imprudent să se considere că destinderea internațională este în primul rînd, dacă nu exclusiv, o chestiune de atmosferă. Mai mult, juxtapunerea a doi termeni abstracți este de natură să genereze confuzii suplimentare, să alimenteze iluzii nejustificate. Iată de ce, concepția românească asupra destinderii, văzută ca o componentă majoră a făuririi securității, insistă asupra materialității acestei noțiuni, asupra cerinței ca dimensiunile ei să poată fi permanent măsurate în fapte concrete.

Raportarea permanentă a fiecărui pas la exigențele țelului final și la acțiunea concretă a legităților dezvoltării social-istorice are în această privință o însemnătate de ordin principial. Căci, așa cum observă savantul sovietic N. Iuriev, „în pofida zigzagurilor istoriei, promovarea cauzei securității europene are caracterul unui proces istoric progresiv, iar făurirea unui sistem de securitate europeană reprezintă rezultatul acțiunii legităților implacabile ale dezvoltării relațiilor internaționale în epoca contemporană”.⁶ În orice caz, acceptarea ideii că securitatea europeană reprezintă un concept dinamic, evolutiv, un proces, iar nu un datum fix, imuabil este de o importanță capitală pentru definirea obiectivelor și modalităților concrete de acțiune. Astfel, după cum remarcă cercetătorul american Robert Legvold, „dacă procesul este văzut ca parte integrantă a finalității preconizate și este conceput, prin urmare, ca o

⁶ N. Iuriev, *Securitatea europeană — problemă importantă a contemporaneității*, în *Problemi sovremennoi Evropi*, Izd. „Misli”, Moscova, 1974, p. 43.

întâinare graduală, etapizată spre obiectivul stabilit, fiecare nou progres întărindu-l pe cel realizat anterior, efectele sale pot fi profunde ; dacă, însă, lucrurile se reduc la o manipulare confuză a climatului politic, în absența unei concepții clare asupra genului de securitate europeană care se dorește să fie construită, efectul este de natură să fie mult mai puțin constructiv.“⁷

Acum, cînd efectuarea unor transformări democratice radicale care să deschidă calea spre socialism este o perspectivă reală — și în mai multe cazuri apropiată — în unele țări ale Europei occidentale, capătă o importanță principală tot mai mare definirea modului în care vor putea colabora în viitor statele în care socialismul a învins definitiv, statele unde evoluția spre socialism se află, în forme diferite, în faze de început și statele în care se mențin încă, o vreme mai mult sau mai puțin îndelungată, structurile capitaliste „clasice“. În această lumină, pînă și dicotomia implicit stabilită în conceptul de coexistență pașnică între state cu orînduiri sociale diferite reclamă o nuanțare corespunzătoare noilor realități în curs de cristalizare pe arena politică europeană. Este deosebit de semnificativ faptul că în dezbaterile interne din cadrul partidelor comuniste precum și altor forțe politice democratice din unele țări vest-europene problemele politicii externe și ale apărării naționale au căpătat o pondere sporită, reflectînd o nevoie reală de clarificare și precizare a pozițiilor în perspectiva exercitării (sau a participării la exercitarea) puterii în stat.

Evident, există abordări foarte diferite ale noțiunii de securitate națională și internațională, determinate de condițiile specifice politice, economice și sociale ale fiecărei țări, de învățămintele de care o țară sau alta ține seama din propria experiență istorică, de tradițiile și permanențele politicii sale externe, de ponderea pe care o au în acest cadru considerentele de ordin strategic, de caracterul orînduirii de stat și valorile pe care le cultivă societatea respectivă. Făurirea unui sistem de securitate la nivelul unui întreg continent nu echivalează însă cu proiectarea mecanică la o scară mai largă a unor interese unilaterale și încercarea de a le impune într-un cadru multilateral. Este, de fapt, vorba de cu totul altceva și anume definirea unei structuri a păcii și colaborării pe plan general-european în care să se poată regăsi interesele legitime de securitate ale fiecăruia dintre participanți. Tocmai asupra modului de a concepe finalitatea procesului de edificare a unui sistem coerent de angajamente și măsuri care să constituie eșafodajul de garanții al securității europene se impune în prezent o mai mare concentrare a atenției și efortului creator din partea factorilor politici responsabili.

Procesul început prin ținerea primei Conferințe pentru Securitate și Cooperare în Europa creează treptat cadrul pentru reglementarea problemelor majore de care depinde viitorul dezvoltării și conviețuirii pașnice a națiunilor europene. Se profilează, însă, încă de pe acum probleme a căror soluționare s-ar putea să nu fie posibilă în cadrul existent. Aici, ca și în alte locuri, se ridică cerința ca alcătuirea și structurarea cadrului democratic pan-european de decizie și acțiune să nu fie devansate de procesul maturizării problemelor ce vor trebui rezolvate numai cu participarea și corespunzător intereselor tuturor popoarelor continentului.

⁷ Robert Legvold, *The Problem of European Security*, în „Problems of Communism“, vol. XXIII, ianuarie-februarie 1974.

1918—eveniment epocal în afirmarea și dezvoltarea istorică a poporului român

MIRCEA MUȘAT

Împrejurări istorice vitrege au făcut ca, din cele mai vechi timpuri, poporul român să se dezvolte într-o permanentă confruntare cu piedici și greutatea de tot felul, de nenumărate adversități interne și externe. Valurile populațiilor migratoare abătute secole întregi asupra meleagurilor românești, poziția de răscruce la interferența intereselor rivale ale celor mai mari imperii din Europa — otoman, habsburgic și țarist —, războaiele duse pe teritoriul țărilor române soldate cu distrugerea sau înstrăinarea a nenumărate valori materiale și spirituale, toate acestea, la care se adaugă uneori împărțirea unor teritorii românești între marile imperii, s-au răsfrânt considerabil, frînând progresul economic și spiritual al poporului nostru. Împotriva tuturor opreliștilor, nimeni și nimic n-a putut să înăbușe voința poporului român de a trăi liber și independent în vatra strămoșească. Idealurile de unitate și independență națională au împurpurat permanent steagurile lui de luptă, i-au înzecit forțele făcându-l să înscrie pagini de adevărată epopee în lupta pentru păstrarea ființei naționale, unității teritoriale și de stat, pentru neatîrnarea țării.

Rar se poate întâlni în istoria Europei, un popor, care s-a confruntat secole de-a rândul cu politica de cuceriri și anexiuni ale marilor imperii și care să-și păstreze ființa națională, coordonatele sale etnice specifice și să fi intrat demn și mândru în istoria modernă, cucerindu-și independența și desăvârșindu-și unitatea de stat, o dată cu cele mai multe popoare europene.

★

Plămădit ca popor unitar în Dacia străbună, afirmându-și individualitatea de milenii în această parte a Europei, poporul român și-a păstrat neîntrerupt în decursul timpului continuitatea de viață materială, comunitatea etnico-lingvistică și cultural-spirituală, în pofida tuturor vicisitudinilor cu care a fost confruntat.

Numeroase vestigii arheologice și mărturii scrise ale antichității amintesc despre geto-daci, care făceau parte din numerosul neam al tracilor, cu adânci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic și despre care marele istoric al antichității Herodot, scria cu peste 2500 de ani în urmă, că „sînt cei mai viteji și mai drepti dintre traci“. Este demn de reținut că izvoarele scrise foarte îndepărtate privind pe strămoșii noștri din ultima jumătate a mileniului I î.e.n. îi prezintă mereu angrenați în marile evenimente ale timpului, în postura de apărători ai gliei împotriva acelor care le nesocoteau hotarele, aspri cu cei care, dintr-un motiv sau altul, le călcau datinile, obiceiurile, pămîntul și le tulburau viața pașnică. S-a conturat prin vremuri și s-a dăltuit în lespezi epoca înfloritorului stat dac centralizat și independent de sub conducerea lui Burebista, apreciat ca cel dintîi și cel mai mare dintre toți regii care au domnit vreodată asupra Traciei.

Statul condus de Burebista, pe care-l vom aniversa în 1980 legat de împlinirea a 2050 de ani de la constituirea sa, își exercită influența pe un vast teritoriu, mergînd în Nord-Vest pînă la Munții Slovaci și Dunărea Mijlocie, spre Sud pînă la Munții Balcani iar spre Sud-Est pînă în Nordul Mării Negre.

În vremea lui Burebista, peste tot în Dacia, se desfășoară o intensă și clocotitoare activitate. Înțeleapta sa politică internă s-a materializat într-o vie activitate meșteșugărească, comercială și edilitară. Se intensifică schimburile, pe plan intern ori cu lumea din afară. Pentru a apăra statul, Burebista și-a organizat o armată puternică, care, după cum scrie istoricul și geograful Strabo, crescuse neînchipuit de mult, încît putea să trimită la luptă pînă la „două sute de mii de oameni“.

Burebista rămîne în istoria patriei și a poporului nostru ca una dintre cele mai fecunde și luminoase personalități. El a depășit limitele epocii sale, înscriindu-și numele între marile personalități ale antichității.

Epoca lui Burebista a pregătît epoca lui Decebal, regele erou al dacilor, care va avea de înfruntat una din cele mai mari forțe ale antichității — Imperiul roman. Astfel primul secol al erei noastre consemnează începutul luptelor strămoșilor noștri pentru neatîrnare și de apărare a unui teritoriu definit, care va deveni „suma vieții noastre istorice“, cum numea Mihai Eminescu lupta pentru independență la români.

Continuitatea neîntreruptă în vatra în care s-a zămislit, păstrarea entității etnico-lingvistică și cultural-spirituală, ca și lupta pentru afirmarea ființei naționale a reprezentat într-un anume fel, caracteristica poporului nostru, personalitatea lui în istoria Europei. Căci după legendarii Burebista și Decebal au urmat Gelu, Glad și Menumorut și apoi marii conducători de țară și de oști ca Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și mulți alți vajnici apărători ai gliei strămoșești.

În secolele IV-X, care corespund perioadei de trecere pe teritoriul patriei noastre a populațiilor migratoare, continuitatea poporului român s-a menținut și dezvoltat neîntrerupt, ducînd la încheierea statelor feudale românești în întreg spațiul vechii Dacii. Încă la începutul secolului al X-lea, pe teritoriul Transilvaniei sînt menționate pentru prima oară, în „Gesta Hungarorum“, formațiunile statale feudale românești, conduse de Gelu, Glad și Menumorut, voievozi care au luptat cu vitejie împotriva regelui ungar Arpad, a politiciii acestuia de jaf și cuceriri. Afirmîndu-și hotărîrea de a-și apăra independența și de a-și păstra integritatea voievo-

datului său, cronica menționează că Menumorut a răspuns cu demnitate regelui ungar, subliniind că „refuză să-i dea chiar și o palmă de pământ”¹.

În spațiul românesc dintre Carpați și Nistru, cronicile vechi amintesc o serie de voievoodate românești, cum sînt cele ale Birlădenilor în centrul Moldovei, ale Brodniciilor între curbura Carpaților și Dunăre ș.a., ca și cele ale lui Litovoi, Seneslau, Ioan, Farcaș, jupan Dimitrie, Balica, Dobrotiță și atîtea altele pe teritoriul dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră.

Procesul istoric obiectiv de constituire a statului feudal român centralizat, ca rezultat al dezvoltării și unificării voievodatelor de pe întreg teritoriul patriei noastre, a fost îngreunat atît de tendințele centrifuge interne datorate procesului de fărîmîtare feudală caracteristic întregii Europe din acea vreme, cît și de vitregiile permanentului pericol extern. Așa se face că, începînd din secolul al X-lea, după sedentarizarea lor în Cîmpia Panonică, în pofida unei puternice rezistențe a românilor în frunte cu voievozii lor, cetele regilor unguri încep agresiunea asupra Transilvaniei, căutînd să cucerească părți din aceasta. Ei încep să stăpînească părți din teritoriul Transilvaniei abia către sfîrșitul secolului al XIII-lea și începutul secolului al XIV-lea. Chiar și după această dată, românii din Transilvania și-au păstrat multă vreme vechea organizare în „țări”, rezistînd și perpetuînd românitatea în aceste locuri. Organizați din punct de vedere social în obști săt_ești, românii formau mase compacte, țări, în toate regiunile Transilvaniei. Documentele regilor unguri datînd din această vreme, pomenesc destul de des de „terra Blacorum” (Țara românilor). Țările Oașului, Lăpușului, Sălajului, Țara Hațegului, unde se întindea stăpînirea voievodatului lui Litovoi, reunind români de la nord și sud de Carpați, Țara Maramureșului, unde existau voievodatele românești ale Drăgoșeștilor și Bogdăneștilor, toate acestea atestă că la începutul secolului al XIV-lea se manifestau încă larg libertățile și individualitatea politică a românilor în întreaga Transilvanie. În aceste condiții, organizarea administrativă a Transilvaniei a trebuit să aibă o structură deosebită de restul statului feudal ungar, păstrîndu-se pentru ea forma autohtonă de organizare : voievodatul, comun și celorlalte țări române.

Cît privește formațiunile prestatale aflate pe teritoriul de la sud și est de Carpați, acestea, ca urmare a procesului de formare și dezvoltare a relațiilor de producție feudale și a slăbirii pericolului străin s-au constituit în state independente de sine stătătoare. S-au păstrat scrieri care atestă nu numai luptele eroice ale domnitorilor români din această vreme pentru independența și integritatea statală, ci și exprimarea prin viu grai a sentimentelor patriotice de care erau animați. Astfel, o cronică maghiară — *Cronica pictată de la Viena* — mărturisește că, în 1330, cînd regele ungar, Carol Robert, a pătruns cu armată pe teritoriul de margini al Țării Românești, domnitorul român Basarab I, întemeietorul acestei țări, l-a avertizat pe invadatorul ungar cu următoarele cuvinte : „să vă întoarceți îndărăt cu pace și să înconju-rați primejdia persoanelor voastre, pentru că dacă veniți mai mult înlăuntru țării, nu veți putea nicidecum să înconju-rați primejdia”².

Sentimentul de domnie într-o țară liberă și independentă, de cîrmuitor stăpîn în patria sa, și l-a manifestat cu pregnanță Mircea cel Bătrîn (domn al Țării Românești între 1386—1418). Păstrînd cu strășnicie, prin

¹ *File din cronici. Crestomație*, Editura militară, București, 1973, p. 10.

² *Ibidem*, p. 18.

aprigă luptă și printr-o înțeleaptă politică externă, libertatea țării, el se intitula cu îndreptățită mîndrie patriotică : „Io Mircea, mare Voievod și Domn cu mila lui Dumnezeu și cu darul lui Dumnezeu stăpînind și domnind toată țara Ungro-Vlahiei și părțile de peste munți, încă și spre părțile tătărești și Amlașului și Făgărașului herțeg și Banatului de la Severin domn, și de amîndouă părțile de peste toată Dunărea pînă la Marea cea mare și cetății Dîrstorului stăpînitor”³.

La sfîrșitul secolului al XIV-lea, Roman Mușat se intitula : „Voievod al Țării Moldovei de la Munți și pînă la țărmul Mării Negre”.

Dar, țările române, abia constituite în state feudale independente, au trebuit să facă față pericolului din sud reprezentat de Imperiul otoman, care, după ce cucerise întreaga Peninsulă Balcanică, și transformase țările bulgarilor și sîrbilor în pašalicuri turcești, se afla către sfîrșitul secolului al XIV-lea în contact direct cu țările române. În anul 1417, cu toate strălucitoarele victorii obținute de Mircea cel Bătrîn, cu tot eroismul maselor populare, Imperiul otoman reușește să smulgă Țării Românești teritoriul dintre Dunăre și Mare — Dobrogea, pe care o va ține sub stăpînire pînă în 1878.

Rezistența comună a țărilor române împotriva pericolului otoman, victoriile repurtate în timpul domniei lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și a altor domnitori, au permis țărilor române să încheie înțelegeri și tratate cu Poarta, încă din secolul al XIV-lea, prin care se recunoștea puterea suverană a domnitorilor, iar în schimbul unei sume de bani pe care aceștia erau obligați s-o plătească sultanului, sub formă de tribut, Poarta otomană se obliga să asigure independența și integritatea teritorială a țărilor române. Chiar și mai tîrziu, la mijlocul secolului al XVI-lea, cînd asupra țărilor române s-a accentuat presiunea politică și economică a Porții otomane, aceasta nu a însemnat însă ocuparea și transformarea lor în provincii turcești, administrate direct de Poartă pe baza obiceiurilor și legilor mahomedane, ci, prin tratatele politice amintite, cunoscute sub denumirea de „Capitulații”, țările române își mențineau autonomia administrativă, se conduceau după legile și obiceiurile lor, își păstrau privilegiile recunoscute în aceste acte oficiale. Astfel, în tratatul încheiat în 1511 între Moldova și Poarta otomană se prevedea : „Poarta recunoaște Moldova de pămînt slobod și nesupus. Legea creștinească, care se ține în Moldova, nu va fi niciodată călcată sau tulburată... Poarta se îndatorește de a apăra Moldova de toți cei ce ar putea să o calce, păzind-o în starea în care a fost înainte, fără a i se face vreo nelegiuire sau să sufere ca să i se facă vreodată cea mai mică dezbinare. Moldova va fi stăpînită și ocîrmuită după pravilele și canoanele sale, fără să se amestece Poarta cît de puțin. Domnii vor fi aleși de norod și întăriți de Poartă ca să stăpînească cît vor trăi. Domnii vor fi ocîrmuiitori a tot pămîntul Moldovei...”⁴.

Divizarea poporului român în mai multe țări în evul mediu n-a putut să submineze unitatea lui, exprimată în comunitatea limbii și culturii, în similitudinea structurii economice, sociale și culturale de pe întregul teritoriu locuit de români. În acest cadru au fost păstrate între țările române strînse și permanente legături economice, politice și militare, iar

³ *Documente privind istoria României*, B., veacurile XIII-XV, Editura Academiei R.P.R., București, 1950, p. 51.

⁴ Apud : A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, vol. IV, ediția a III-a, Editura „Cartea românească”, București [f. a.], p. 214.

organizarea internă, domnia, dregătoriile, justiția, armata, dările și celelalte instituții feudale au fost identice sau aproape identice. Poporul și-a păstrat în continuare numele generic și străvechi pentru toți locuitorii patriei noastre, acela de român, chiar dacă, pe lângă acest nume, noi am mai avut și altele, luate după denumiri politice, zone geografice, denumirile apelor, munților. Denumirile de munteni, moldoveni, olteni, ardeleni, bănașeni, maramureșeni, bucovineni, dobrogeni sau — în cuprinsul acestora — denumiri și mari particularizate — moți (în Munții Apuseni), vrînceni (în Vrancea), birseni (în Țara Birsei) etc. sînt subsumate categoriei istorice de popor român. Aceste adevăruri se regăsesc în opera științifică a multor savanți de renume mondial. Istoricul francez Jules Michelet, de pildă, sublinia în acest sens : „Românii își păstrează intact tot ce le-a rămas de la străbuni : îmbrăcăminte, obiceiuri, limba și mai ales marile său nume : român !”

Începuturile secolului al XVI-lea marchează o nouă etapă în ofensiva dezlănțuită de Imperiul otoman spre centrul Europei. În urma luptei de la Mohács (1526), forțele otomane zdrobesc armata ungară și desființează regatul ungar. La cîțiva ani (1541), Poarta transformă Ungaria centrală în pașalic cu capitala la Buda, iar fostul voievodat al Transilvaniei s-a desfăcut din legăturile politice de pînă atunci și a căpătat o nouă organizare, ca principat independent de coroana ungară, dar vasal Porții otomane. Trebuie remarcat că la crearea principatului autonom au contribuit într-o oarecare măsură acțiunea militară întreprinsă în Transilvania de Petru Rareș, domnul Moldovei, existența unei permanente penetrații economice între toate provinciile românești, acțiunile militare comune și mai ales comunitatea de limbă și cultură a acestor provincii românești. Cît privește Banatul și o parte din Crișana ele au fost transformate de turci în 1552 în pașalic cu capitala la Timișoara.

În această etapă grea a istoriei sale, poporul român, căuta orice mijloc de a supraviețui, de a face față complexei situații externe. Ideea luptei pentru unitate și independență persistă și mai mult. Domnitorul Neagoe Basarab (1512—1521) povățuia pe fiul său să-și iubească țara și să nu o lase în miinile dușmanului, „că mai bună este moartea cu cinste, decît viața cu amar și ocară”⁵. În același spirit își exprima dragostea de glia românească domnul Moldovei, Iliăș Rareș (1546—1551), fiul lui Petru Rareș : „Voim să ținem ținutul părintelui nostru ; bunilor buni li vom fi, dar totdeauna dușmanilor noștri ne vom împotrivi”⁶.

Ca un simbol al dreptului istoric de a trăi liber și independent în vatra strămoșească, poporul român a reușit să înfăptuiască actul demnității naționale sub domnia lui Mihai vodă Viteazul, înfăptuind acum 377 de ani prima unire politică a țărilor române în hotarele ce cuprindeau cea mai mare parte a teritoriului vechii Dacii. După realizarea acestui act, Mihai Viteazul se intitula : „domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”⁷. Pe bună dreptate, în unirea țărilor române, istoricul oficial al lui Gabriel Bethlen, Gaspar Bojtinus vedea „inevitabilis factorum lex” (împlinirea unei legi a destinului inevitabil)⁸.

⁵ *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, text ales și stabilit de Florica Moisil și Dan Zamfirescu, Editura „Minerva”, București, 1970, p. 281.

⁶ Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediția a III-a, Vălenii de Munte, 1932, p. 201.

⁷ *Documente privind istoria României*, veacul XVI, vol. VI, Editura Academiei R.P.R., București, p. 390.

⁸ *Ibidem*, p. 293.

Pentru independența, libertatea și unitatea țărilor române, Mihai Viteazul și-a închinat toată viața sa. El n-a precupețit nimic pentru acest țel : nici avere, nici familie și nici sîngele său. Într-o scrisoare către Ferdinand I de Medici, mare duce toscan, sublinia : „Am cîrmuit trei țări : Țara Românească, Transilvania și Moldova... În vremea aceasta oricine poate vedea că n-am cruțat nici cheltuieli, nici osteneală, nici sînge, nici propria-mi viață, ci am purtat războiul foarte mult timp eu însumi cu sabia în mînă”⁹.

După Mihai Viteazul, ideea reconstituirii vechii Dacii, a unirii țărilor române, în hotarele lor firești, a dominat planurile politice, diplomatice și militare ale multor domnitori, printre care amintim pe Gheorghe Ștefan, Matei Basarab, Șerban Cantacuzino, Constantin Brîncoveanu, Gabriel Bethlen, Mihnea al III-lea, Gheorghe Rákóczy și mulți alții.

Începînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea și la începutul secolului al XVIII-lea, cînd puterea Imperiului otoman era în declin, în timp ce puterea Austriei și Rusiei țariste creștea, țările române au ajuns la interferența intereselor militare și politice ale celor trei mari imperii. În această situație, Poarta otomană a încercat nu de puține ori să-și rezolve greutățile militare și politice pe seama poporului român, încalcînd în mod flagrant obligațiile asumate prin „Capitulații” și ajungînd pînă la cedări de teritorii din trupul acestor țări.

Acest fapt a determinat pe unii domnitori români să încerce unele alianțe cu Imperiul țarist, care era potrivnic Porții otomane ; în același timp, Rusia țaristă caută să-și atribuie din ce în ce mai mult titlul și dreptul de „protectoare” a popoarelor aflate sub dominația otomană. Astfel, în anul 1656, în timpul domniei lui Gheorghe Ștefan și a țarului Alexei Mihailovici se încheie primul tratat politic, cunoscut pînă acum, între Moldova și Rusia, ca între două state suverane. Prin primul articol al acestui tratat, „Rusia se obliga să respecte cîntea și rînduielele Moldovei, așa cum au fost înainte, cînd țara nu era vasală turcilor, adică fără nici un amestec în politică și administrație” ; iar mai departe se preciza că : „Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei, va avea tronul pe viață, iar succesorul său trebuie ales numai dintre localnici”¹⁰. Cu alte cuvinte Rusia se obliga să respecte independența Moldovei și se opunea ingerințelor Imperiului otoman.

De asemenea, prevederile tratatului încheiat de Dimitrie Cantemir, domnul Moldovei, cu Petru cel Mare, țarul Rusiei, la 13 aprilie 1711, are la bază aceleași principii. Cei doi conducători au tratat ca între suveranii a două state independente. Cu alte cuvinte Petru cel Mare n-a tratat cu domnul Moldovei prin intermediul Porții, ci el îl recunoștea pe acesta ca domn absolut al țării. „După vechile obiceiuri ale Moldovei — se arată în articolul 6 — toată puterea statului va fi în mîna domnului”¹¹. Totodată țarul Rusiei recunoștea în articolul 11 că „Hotarele Principatului Moldovei după drepturile sale antice sînt acelea ce se descriu cu rîul Nistru, Cameneț, Bender (Tighina), cu tot teritoriul Bugeacului, Dunărea, Muntenia, marele ducat al Transilvaniei și cu teritoriul Poloniei după delimitarea făcută”¹².

⁹ Apud : I. Lupșa, *Lecturi din izvoarele istoriei patriei*, București, 1928, p. 145—146.

¹⁰ Dumitru Ionescu, *Tratatul încheiat de Gheorghe Ștefan cu rușii. 1656*, București.

¹¹ I. Mitileneu, *Colecția de tratate și convenții române cu puterile străine*, p. 74—77.

¹² Ibid.

Declinul tot mai vădit al Imperiului otoman, la începutul secolului al XVIII-lea, a permis Imperiului habsburgic să înceapă ofensiva împotriva turcilor, vizînd în mod deschis și soarta țărilor române. În anul 1686, în urma victoriilor obținute asupra turcilor, armata austriacă a pătruns în Transilvania, impunînd principelui Mihail Apafi tratatul de la Blaj prin care armata de ocupație trebuia primită în Transilvania „pentru iernat”. Ulterior, prin metode militare forte, în anul 1688, habsburgii au obținut de la Dieta Transilvaniei renunțarea „de bună voie” la suzeranitatea Porții și acceptarea „protecției împăratului” de la Viena. Practic, Transilvania devenea o provincie a Imperiului habsburgic, „legalizată și statornicită” politico-juridic prin Diploma Leopoldină, „document” prin care împăratul austriac devenea și principe al Transilvaniei. Această situație a Transilvaniei a fost acceptată de Poartă prin tratatul de pace de la Carlowitz (1699), în urma căruia Transilvania era trecută „oficial” sub stăpînirea Imperiului habsburgic, schimbîndu-se astfel dominația otomană cu ocupația austriacă. După războiul austro-turc din 1716—1718, Oltenia a fost anexată de Imperiul habsburgic pentru o perioadă de 21 de ani, între 1718—1739.

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, ciocnirea de interese dintre marile imperii ajunsese la apogeu, punînd în pericol existența și ființa națională a popoarelor din centrul și răsăritul Europei. Prima a căzut pradă Polonia, împărțită în 1772 între Prusia, Austria și Rusia. Vitregia soartei s-a abătut de data aceasta asupra teritoriului Moldovei.

La sfîrșitul războiului ruso-turc din anii 1768—1774, cîștigat de Imperiul țarist, Austria a mobilizat armata și a sprijinit Turcia în cadrul tratativelor, pentru a nu permite Rusiei să obțină avantaje prea mari. Drept recompensă pentru acest ajutor, habsburgii, prin manevre politice dintre cele mai necinstite și prin mijloace de corupție din cele mai josnice, au cerut Porții otomane o rectificare de frontieră în sudul Galiției, sub pretext că au nevoie de o fișie de pămînt românesc pentru a lega Galița, pe care o ocupase în 1688. Prezintănd o hartă falsificată, habsburgii reușese să anexeze un teritoriu mult mai întins din nordul Moldovei. Actul de cedare a fost semnat la Palamuta pe Nistru în 1775 și apoi inclus în tratatul de pace semnat la Siștov între Austria și Turcia în 1791, prin care se ceda Austriei partea de nord a Moldovei, teritoriu cu cele mai numeroase vestigii ale istoriei românești, inclusiv vechea capitală a Moldovei feudale, Suceava.

Actul de cedare a fost încheiat de Poarta otomană, care, în virtutea vechilor capitulații, n-avea dreptul să cedeze nici un petec de pămînt din trupul Moldovei. Protestele maselor, boierilor și clerului românesc, în frunte cu domnitorul Grigore Ghica, împotriva violării teritoriului țării, au rămas fără ecou. Domnul țării a fost asasinat mișelește de otomani, la Iași, în octombrie 1777.

Guvernul habsburgic a denumit la început noul teritoriu „Moldova austriacă”. Curînd însă, pentru a masca anexiunea, Austria denumește acest teritoriu „Bucovina”, după denumirea pădurilor de fagi de la Cosmin. Pînă în 1786, Bucovina a fost menținută sub administrația militară austriacă, iar după această dată a fost alipită la Galiția, ca o simplă circumscripție administrativă a acestei provincii.

La începutul secolului al XIX-lea, norii negri ai războiului provocați de înclăștarea dintre imperiile otoman, habsburgic și țarist, la care s-a adăugat în curînd și imperiul lui Napoleon, s-au abătut din nou asupra țărilor române. După ce, în 1787, în urma cuceririi teritoriului dintre Bug

și Nistru, Imperiul țarist își fixează hotarul pe Nistru, ajungând pentru prima dată granița cu Moldova în 1806, izbucnește un nou război ruso-turc pentru supremația în bazinul Mării Negre și al Dunării.

Prin semnarea tratatului de pace de la București, la 28 mai 1812, între Rusia și Turcia, se termina un lung război de aproape șase ani între cele două imperii, la care participaseră, de partea armatelor ruse, și unități militare românești, compuse din panduri, între care Tudor Vladimirescu, în speranța că la încheierea păcii se va asigura țării lor independența deplină. Speranța obținerii independenței depline era îndreptățită de promisiunile, e drept destul de neclare, făcute românilor de țarul Alexandru I în manifestul său din 12 decembrie 1806, la începutul războiului. Adresându-se divanurilor celor două principate, țarul Alexandru I declara că le va păzi „de toate relele care amenință pământul lor“, le va apăra „sloboda lucrare a credinței, desfășurarea tuturor privilegiilor și obiceiurilor lor“¹³ etc.

Vagile promisiuni erau însă menite numai să justifice războiul contra Imperiului otoman, început prin ocuparea militară a principatelor române (Moldova și Țara Românească), pe care le-a folosit ca bază economică a războiului și pentru a le determina să participe la lupta contra forțelor otomane.

O dovadă în plus o constituie tratatul de alianță secret semnat la 7 iulie 1807, la Tilsit, prin care guvernele rus și francez cădeau de acord ca, în cazul că Poarta nu va accepta mediația Franței, cele două guverne să acționeze împreună contra ei, înțelegându-se să sustragă toate provinciile Imperiului otoman din Europa. La întvederea de la Erfurt, în septembrie 1808, Napoleon i-a dat țarului Alexandru I consimțământul său de a anexa Moldova și Muntenia după încheierea păcii. Referindu-se la această înțelegere, Karl Marx scria : „La Tilsit și la Erfurt Napoleon îi promisese țarului Rusiei Moldova și Valahia și-l lăsase să întvedă perspectiva unei împărțiri a Turciei cu excepția Constantinopolului“¹⁴.

Rezistența armată a turcilor prelungindu-se și ajungându-se la răcirea raporturilor dintre Franța și Rusia, guvernul țarist a devenit mai conciliant. Când Napoleon I a început, în mai 1812, campania sa contra Rusiei, guvernul țarist s-a grăbit să încheie la 28 mai 1812 pacea de la București, prin care s-a mulțumit să primească partea de est a Moldovei situată între Prut și Nistru, pe care a încorporat-o la Rusia sub denumirea de Basarabia. Înainte de această dată, s-a numit „Basarabia“ doar o mică porțiune din sudul Moldovei la nord de Delta Dunării, dintre Prut, Nistru și Marea Neagră, cu cetățile Chilia și Cetatea Albă, fiind cunoscută mai târziu sub denumirea de ținutul Bugeacului. Această regiune a fost numită Basarabia deoarece a făcut parte din Țara Românească în timpul domniei Basarabilor. Referindu-se la extinderea denumirii de Basarabia asupra întregii părți a Moldovei dintre Prut și Nistru, academicianul sovietic L. S. Berg, în lucrarea *Bessarabia. Strani. Ludi. Hozeistvo (Basarabia. Țara. Oamenii. Economia)*, Izdatelstvo „Ogni“, 1918, p. 2, scria : „Motivul care a determinat ca denumirea părții meridionale a acestei provincii să fie extinsă asupra întregului teritoriu este de natură politică. În conformitate cu una din clauzele tratatului de la Tilsit, încheiat între Napoleon și Alexandru I,

¹³ Dimitrie A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente referitoare la istoria renașterii României*, vol. I, partea a II-a, București, 1900, p. 292—293.

¹⁴ Karl Marx, *Însemnări despre români* (manuscrise inedite), Editura Academiei R.P.R., București, 1964, p. 106.

Rusia se obligă să evacueze pînă la încheierea păcii, trupele sale din Moldova și Muntenia. În decursul tratatelor ulterioare de la Paris, la sfîrșitul anului 1807, împuțernicitul rus arată că în tratat nu se vorbește nimic despre Basarabia, fapt pentru care a insistat ca ea să rămînă Rusiei, interpretînd noțiunea de Basarabia mai larg, nu numai privind Bugeacul, ci întregul teritoriu cuprins între Nistru și Prut“.

Așadar, în mai 1812, pentru a cîta oară, Poarta otomană încălca în mod flagrant obligațiile asumate prin tratatele cu țările române, smulgînd Moldovei jumătate din teritoriul său și cedîndu-l Rusiei ca recompensă pentru acceptarea condițiilor de pace. Referindu-se la caracterul nejust al acestui tratat, Karl Marx scria : „Poarta cedează Basarabia. Turcia nu poate ceda ceea ce nu-i aparține pentru că Poarta otomană n-a fost niciodată suverană asupra țărilor române. Poarta însăși a recunoscut acest lucru cînd la Carlowitz, presată de austrieci să le cedeze Moldovalahia, le-a răspuns că nu are dreptul de a face vreo concesie teritorială, deoarece capitulațiile nu-i conferă decît un drept de supremație“¹⁵.

În legătură cu evenimentele anului 1812, omul de știință rus Leon Casso arăta că Ciceagov, amiral rus care a înlocuit pe Kutuzov în mai 1812 la tratativele ulterioare purtate cu turcii, a fost împotriva ocupării Basarabiei de către Rusia. Înainte de a pleca din Petrograd, în aprilie 1812, el a rugat pe țar să-i completeze instrucțiunile sale cu încă un alineat și anume „despre posibilitatea de a renunța la partea de răsărit a Moldovei“¹⁶. Ciceagov a sosit însă la București la cîteva zile după semnarea tratatului și n-a putut să mai schimbe prevederile lui, deoarece Kutuzov, comandantul suprem al armatei de la Dunăre, semnase pacea de la București. În această situație, el a insistat pe lîngă țar să schimbe prevederile tratatului în sensul de a „receda turcilor acea parte din Moldova pe care au dobîndit-o prin tratatul de pace ca recompensă pentru alianța cu noi“¹⁷.

Prin pacea de la Adrianopol din 14 septembrie 1829, încheiată în urma războiului ruso-turc început în 1827, Rusia anexează și Delta Dunării cu Insula Șerpilor, frontiera fiind stabilită pe brațul Sf. Gheorghe. Această situație se menține pînă în 1856, cînd, după războiul Crimeii, prin Tratatul de la Paris s-a retrocedat Moldovei atît Delta Dunării și Insula Șerpilor cît și cele trei județe din sudul Basarabiei : Ismail, Cahul și Cetatea Albă.

În deceniile care au urmat, procesul obiectiv legic al dezvoltării societății românești — pe plan economic, social, politic și cultural — ducea spre împlinirea năzuințelor de unire a țărilor române, năzuințe pentru care au militat și luptat secole de-a rîndul spiritele cele mai înaintate, forțele progresiste ale societății, masele largi populare, adevăratele făuritoare ale istoriei.

Atunci cînd, în procesul dezvoltării relațiilor capitaliste, elementelor de unitate materială și spirituală, de limbă și cultură, de unitate etnică și a conștiinței de neam, aspirațiilor și idealurilor comune, li s-au adăugat impulsul dinamic al progresului economic, nevoia lărgirii și asigurării unei piețe unitare, conștiința unității de neam s-a dezvoltat într-o conștiință națională, iar năzuința de unitate a devenit țel politic, țelul unirii tuturor forțelor românești într-un stat național unitar.

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ Leon Casso, *Rossia i Evropa*, Petrograd, 1912, p. 221.

¹⁷ *Ibidem*, p. 237.

Un rol important în afirmarea conștiinței naționale ca fenomen istoric l-a avut pleiada de renumiți cronicari, ca și reprezentanții de seamă ai culturii românești care au contribuit la dezvoltarea conștiinței unității poporului român, a originii comune a românilor din toate teritoriile, prin sublinierea luptelor seculare duse de poporul nostru împotriva cotropitorilor, a momentelor de strălucire ale istoriei sale. Cuvîntul „Dacia“ a devenit un manifest în publicațiile istorice și literare ale epocii.

O deosebită semnificație în lupta pentru libertate socială și națională a poporului român a avut răscoala țăranilor din anul 1784 condusă de Horia, Cloșca și Crișan. Marx scria că Horia plănuia eliberarea neamului său, el devenind „simbolul renașterii Daciei“.

Tot ce s-a acumulat în „18 veacuri de lucrare a poporului asupra lui însuși“ — vitejie, curaj, înțelepciune, meșteșugul armelor ca și cel al diplomației, dorul de libertate, setea de neîntîrnare și sentimentul de nesupunere, argumentele spadei și ale izvoarelor de necontestat despre drepturile legitime de stăpîni ai Daciei străbune — se întruchipează prin Tudor Vladimirescu și generația revoluționarilor de la 1848 în năzuința de veacuri a maselor populare de a realiza „slobozenia din afară și dinăuntru“.

În contextul istoric, întemeiat pe ascensiunea revoluțiilor în Europa, revoluționarii de la 1848 proclamă în țările române ideea „triumfului dreptului asupra țării“, anunțînd, „în numele revoluției române“, dreptul la unitate și independență al poporului român. În acest context a răsunat glasul revoluționarului democrat Nicolae Bălcescu : „Vrem să fim o națiune, una, puternică și liberă prin dreptul și datoria noastră, pentru binele nostru și al celorlalte nații, căci voim fericirea noastră și avem o misiune a împlini în omenire“.

Peste împotrivirea deschisă a marilor puteri, la 24 ianuarie 1859 a triumfat voința de unitate a poporului nostru. „Zi de aur a veacului“, cum au numit-o contemporanii, Unirea Principatelor, realizată prin ceea ce Mihail Kogălniceanu definea drept „actul energetic al națiunii“, a reprezentat încununarea unui proces istoric obiectiv.

Unirea Moldovei cu Muntenia și crearea statului modern România au constituit punctul de plecare și pîrghia de susținere a tuturor eforturilor depuse pentru săvîrșirea unității naționale și statale, nucleul de atracție pentru toate provinciile românești ce se găseau încă sub stăpînirea străină. „Cînd s-a ales Cuza domn — scria cărturarul transilvănean Alexandru Papiu Ilarian — entuziasmul la românii din Transilvania era, poate, mai mare decît în Principate“.

Secolele de jertfe și de neîntrerupte eforturi închinată libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la actul istoric din 9 mai 1877. Dînd expresie voinței și aspirațiilor întregului popor român, parlamentul a proclamat în acea zi, prin vot unanim, independența absolută a țării noastre. Proclamarea independenței depline a prilejuit ample manifestații populare pe întregul cuprins al României, s-a bucurat de un puternic ecou în rîndurile tuturor românilor din teritoriile naționale aflate în vremea aceea sub stăpînire străină.

Marea victorie a poporului român de la 9 mai 1877 a fost întîmpinată cu satisfacție de forțele progresiste internaționale, de popoarele care se aflau angajate, la rîndul lor, în lupta de eliberare națională. Ea a avut o rezonanță deosebită în spațiul sud-est european și balcanic, în care sîrbii, muntenegrii, croații, bulgarii și alte popoare desfășurau în acea perioadă grele bătălii pentru scuturarea dominației străine. Independența României a constituit o componentă de seamă a procesului obiectiv de eliberare și

de unificare a națiunilor subjugate în cuprinsul unor state proprii neatîr-nate, care se dezvolta tumultuos în cea de a doua jumătate a secolului trecut pe continentul european.

După război, străvechiul teritoriu românesc dintre Dunăre și Marea Neagră — Dobrogea — s-a reunit cu țara. Marile puteri continuînd însă politica de dictat au rupt din trupul Moldovei cele trei județe Cahul, Ismail și Cetatea Albă, care au fost alipite Rusiei.

Unirea din 1859 și cucerirea independenței de stat în 1877 au deschis o etapă nouă în mișcarea politică și națională a românilor, în viața economică, socială și culturală a țării. Ideea libertății naționale a cuprins gîndurile și voința unor largi pături sociale, ale forțelor politice burgheze înaintate ale societăților și asociațiilor culturale, presa, tribuna parlamentului etc., înscriindu-se ca un obiectiv central al activității acestora. Lupta românilor din teritoriile aflate sub dominație străină, pentru drepturi politice, economice și culturale, găsește un răsunset tot mai puternic în întreaga țară.

Dezvoltarea conștiinței naționale a căpătat un nou și puternic impuls odată cu afirmarea clasei muncitoare pe arena istoriei. Într-o epocă în care o parte însemnată a teritoriului național se găsea încă sub dominația străină, în care masele largi populare erau pătrunse de idealul desăvîrșirii unității și independenței naționale, mișcarea muncitorească și socialistă din România s-au pronunțat răspicat în sprijinul aspirației seculare a poporului nostru. Încă de la primele lor manifestări publice, socialiștii români au luat atitudine fermă în problema desăvîrșirii unității naționale și statale. „Voim Dacia așa cum ea fu — scria gazeta „Dacia viitoare“ într-un număr din 1883 — fiindcă istoria și dreptul, trecutul și prezentul ne dau dreptul a aspira la o Dacie română. Acest pămînt udat cu sîngele și sudoarea străbunilor noștri, înmulțit cu țărîna lor de douăzeci de ori seculară, e al nostru“. Mai departe, gazeta adăuga: „Dominația unei națiuni asupra alteia să înceteze, românii să fie toți liberi și să formeze un stat, iar nu să geamă sub dominațiuni străine și vitrege...“.

Crearea în 1893 a partidului politic al clasei muncitoare din România a impulsionat lupta clasei muncitoare pentru unificarea statală. Chiar la congresul de constituire a partidului, delegații au relevat faptul că „în Transilvania trei milioane de români sînt de fapt privați de orice drept politic“, că ei „sînt supuși la neconținute vexațiuni din partea unei administrațiuni fără scrupule“.

La începutul secolului al XX-lea, ideea unității statale a poporului român a constituit o permanență printre preocupările ideologice și practice ale mișcării socialiste de pe ambele versante ale Carpaților.

Dezvoltarea social-economică și politică a ridicat în fața națiunii române necesitatea inexorabilă a desăvîrșirii unității statale, a eliberării tuturor provinciilor românești aflate sub stăpînire străină și unirea lor cu Țara. România a participat la primul război mondial pentru cauza sa dreaptă — reunirea într-un stat puternic și independent a tuturor românilor. În luptele pentru apărarea pămîntului patriei împotriva ocupanților militariști germani din timpul primului război mondial, pentru salvagardarea unității și integrității teritoriale, oștile române, masele populare din întreaga țară au înscris la Mărăști, Mărășești, Oituz și în multe alte locuri pagini nepieritoare de eroism și abnegație, de spirit de jertfă și patriotism fierbinte, imprimînd luptei sale un caracter popular, național.

Prăbușirea țarismului, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a răsunit ca un îndemn înflăcărat la lupta pentru realizarea aspira-

țiilor de libertate și autodeterminare ale tuturor popoarelor lumii. Intensificarea luptelor de eliberare națională, înfringerile militare suferite de Puterile Centrale au reprezentat un factor puternic în accelerarea destrămării Imperiului austro-ungar. Se adevereau astfel cuvintele pe care F. Engels le scria socialistului român Ioan Nădejde, încă în ianuarie 1888 : „Dacă mâine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîine n-ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie“. De altfel, în 1916, Lenin califica monarhia austro-ungară drept „O uniune șubredă a cîtorva clici de paraziți sociali“, subliniind că „lichidarea Austro-Ungariei nu reprezintă istoricește decît o continuare a destrămării Turciei, fiind, ca și aceasta, o necesitate a procesului istoric de dezvoltare“. Această previziune s-a adevărit și, în cursul anului 1918, pe ruinele acestui imperiu de tristă amintire, au apărut statele naționale suverane și independente ale popoarelor din centrul și sud-estul Europei : Republica Cehoslovacă, Statul Iugoslav, Republica Austria, Republica Ungară independentă ș.a.

În mișcarea popoarelor pentru autodeterminare națională și înlăturarea dominației străine se încadrează și lupta poporului român. Ea a avut un caracter larg, burghezo-democratic, antrenînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte forțe sociale și politice.

Temeiul acțiunilor avea la bază principiile lui V. I. Lenin, care în broșura publicată în septembrie 1917 sub titlul *Sarcinile proletariatului în revoluția noastră*, arăta că : „În chestiunea națională, partidul proletar trebuie să susțină mai întîi proclamarea și îndeplinirea imediată a libertății depline de despărțire de Rusia pentru toate națiunile și popoarele asuprite de țarism, înglobate cu forța sau ținute cu forța în granițele statului, adică anexate“¹⁸.

Pornind de la cele de mai sus și în contextul istoric dat, la 27 martie 1918, Basarabia s-a unit prin voința poporului cu România¹⁹.

În provinciile românești din Austro-Ungaria, vestea victoriei revoluției din Rusia a trezit speranțe și a impulsionat lupta pentru eliberarea națională.

Marile manifestații și demonstrații organizate în tot cursul anului 1918, participarea întregului popor la cauza unirii, acțiunile inițiate de asociațiile și societățile culturale, exprimau actul de voință al întregii națiuni române. Așa, de exemplu, în proclamația de la Iași din 6 octombrie 1918, adoptată la marea manifestație din Piața Unirii, organizată cu ocazia întoarcerii în țară a primelor detașamente de români transilvăneni, se spunea : „Cerem să fim eliberați de sub jugul monarhiei austro-ungare și sîntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber“²⁰.

Atitudinea națiunii române a contribuit în mod decisiv la grăbirea procesului de lichidare a unui regim despotice și agresiv, la sfărîmarea cătușelor asupririi naționale în tot Imperiul austro-ungar²¹.

Către sfîrșitul anului 1918, încheierea procesului de formare a statului național român unitar intră într-o nouă etapă de dezvoltare. Destrămarea monarhiei austro-ungare a accelerat lupta pentru unirea Bucovinei

¹⁸ V. I. Lenin, *Despre problema națională și național-colonială*, București, E.P.L.P., 1958, p. 465.

¹⁹ Vezi, pe larg : Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România. 1918—1921*, ediția a II-a, completată, Editura politică, București, 1976.

²⁰ *Marea Unire de la 1 decembrie 1918*, București, 1934, p. 28.

²¹ Ștefan Pascu, *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia*, Cluj, 1968, p. 327.

cu România²². Atît mişcarea revoluţionară democratică cît şi mişcarea pentru unitate naţională au acţionat în acelaşi sens.

Într-un strîns paralelism se desfăşoară şi evenimentele din Transilvania. La 18/31 octombrie 1918 s-a constituit Consiliul Naţional Român Central, „ca unicul for care reprezenta voinţa poporului român“, format din şase social-democraţi şi şase reprezentanţi ai Partidului Naţional Român²³.

Pe întreg teritoriul Transilvaniei s-au format consilii naţionale regionale, locale şi gărzi naţionale, ca organe ale unei largi mişcări burghezo-democratice, care activau sub conducerea Consiliului Naţional Român Central.

Evenimentele din Transilvania au influenţat şi au grăbit, la rîndul lor, desfăşurarea celor din Bucovina. La 15/28 noiembrie Congresul reprezentanţilor populaţiei din Bucovina prin hotărîrea unanimă au decis „Unirea necondiţionată şi pentru vecie a Bucovinei, în vechile ei hotare cu România“²⁴.

Actul unirii Bucovinei cu România a fost salutat cu entuziasm de poporul român de pe întreg teritoriul ţării prin numeroase manifestaţii, telegrame, scrisori, prin presă şi recunoscut pe plan internaţional. Astfel, ţinuturile Țării de Sus, care păstrau osemintele lui Ștefan cel Mare şi ale altor voievozi români denumite impropriu Bucovina, locuite dintotdeauna de români şi alături de care în timpul stăpînirii străine se așezaseră şi alte naţionalităţi, ca ucrainenii, polonezii, germanii, își ocupau acum locul de drept alături de celelalte provincii istorice românești reunite cu patria mamă după 144 de ani de dominație străină.

În acest timp românii din Transilvania pregăteau marea adunare de la Alba Iulia. În manifestul lansat la 7/20 noiembrie 1918 se arată : „Mersul irezistibil al civilizaţiunii omenesti a scos şi neamul nostru românesc din întunericul robiei la lumina conştiinţei de sine... Vrem să trăim alături de celelalte naţiuni ale lumii, liberi şi independenţi“²⁵.

Cele zece zile în care s-au făcut pregătirile pentru Adunarea de la Alba Iulia au fost cele mai entuziaste, mai înfrigurate, mai emoţionante din istoria românilor din Transilvania, a întregului popor român, care aştepta ultimul act al desăvîşirii unităţii sale statal-naţionale.

Adunările pentru alegerea deputaţilor în Marele Sfat, la care au participat muncitori, meseriaşi, intelectuali, ţărani, femei şi bărbaţi, vîrstnici şi tineri, au afirmat solidaritatea tuturor românilor în jurul celei mai mari probleme din istoria poporului, voinţa lor nestrămutată de unire. Din cele mai depărtate regiuni s-au îndreptat spre Alba Iulia zeci de mii de români, unii pornind la drum aproape imediat ce a fost comunicată data şi locul Adunării, toţi cîntînd „Deşteaptă-te române“ şi purtînd steaguri tricolore. „N-avem nevoie să ne-o spunem unul altuia — scria în acele zile Ilie Cristea în ziarul „Glasul Ardealului“ — e destul să ne privim în ochi pentru ca să ne convingem că ceasul a sosit. Cuvîntul, păstrat pînă acum în cutele cele mai adînci ale sufletului, se va rosti unanim, măreţ şi nestrămutat. Unirea noastră va fi indiscutabilă“²⁶.

²² Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Op. cit.*, p. 16—17.

²³ „Adevărul“ din 21 octombrie/3 noiembrie 1918.

²⁴ „Glasul Bucovinei“, anul I, nr. 13 din 20 noiembrie 1918.

²⁵ „Românul“, anul VII, nr. 11 din 8/21 noiembrie 1918.

²⁶ „Glasul Ardealului“ din 17/30 noiembrie 1918.

La 1 decembrie 1918 s-au strâns la Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horia, peste 100 000 de oameni, muncitori, țărani, intelectuali, meseriași, veniți să consfințească actul legic, obiectiv și progresist de încheiere a procesului de formare a statului național unitar român. La Adunare erau prezenți 1 228 de delegați, aleși prin vot de cercurile electorale sau de organizațiile politice și de instituțiile românești din Transilvania, printre care oameni politici și fruntași ai mișcării naționale. Au fost prezenți 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd aproape 70 000 de muncitori organizați, atît români cît și maghiari, germani și de alte naționalități²⁷.

Adunarea de la 1 decembrie 1918 a adoptat istorica „Declarație de la Alba Iulia”, prin care Marea Adunare Națională a proclamat solemn „Unirea Transilvaniei și Banatului cu România pentru toate veacurile”²⁸.

Formarea statului național unitar român a fost opera întregului popor român. Unirea, din memorabilul an 1918, a fost încununarea victorioasă a luptei seculare duse de cele mai înaintate forțe ale poporului român, de cărturarii și marii gînditori ai neamului, a fost voința întregului popor român.

Înfăptuirea unității statului român a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea României moderne, a avut o înfrîurire pozitivă asupra întregii evoluții economice, politice și sociale a țării. S-au creat condiții pentru dezvoltarea forțelor progresiste ale societății, ale clasei muncitoare, ale partidului său politic.

În februarie 1919, referindu-se la actul just al desăvîrșirii unității statului național, în declarația Comitetului executiv provizoriu al Partidului socialist și a Comisiei generale provizorii a sindicatelor din România se arăta : „Provinciile românești subjugate de alte națiuni nu puteau să rămînă în afară de aceste prefaceri. Locuite în marea lor majoritate de o populațiune românească, apăsată de secole de dominațiune străină, împiedicate astfel în dezvoltarea lor economică, politică și culturală, aceste provincii s-au emancipat de sub aceste dominațiuni, devenind libere. Prin dreptul de autodeterminare a națiunilor, principiu recunoscut de întregul socialism internațional, românii din teritoriile subjugate și-au manifestat prin hotărîrile adunărilor lor naționale voința de a se uni cu România pe baza rezoluțiunilor votate. Ca socialiști români internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum și respectăm legămintele de unire hotărîte. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine”²⁹.

Caracterul cvasiconcomitent al hotărîrilor de unire cu România — 27 martie, 28 noiembrie și 1 decembrie 1918 —, conținutul identic al programelor mișcărilor revoluționare burghezo-democratice de eliberare națională a românilor, componența forțelor sociale participante la această luptă au ilustrat și au dovedit unitatea de aspirații, comunitatea idealului național : făurirea statului român unitar.

În perspectiva istoriei, marile înfăptuiri ale poporului român, re-realizate în 1918 și confirmarea lor prin hotărîrile Conferinței de Pace, pun și mai mult în evidență faptul că România nu a făcut parte din rîndul profitorilor unei păci realizate prin bunăvoința învingătorilor sau a cîști-

²⁷ Tiron Albani, *Douăzeci de ani de la Unire*, vol. I, Oradea, 1938, p. 225—228.

²⁸ *Marea Adunare Națională întrunită la Alba Iulia în ziua de 1 decembrie 1918. Acte și documente*, vol. I, p. 14—18.

²⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 166.

gurilor aduse de hazardul biruinței într-un război, ci a fost expresia vie, dinamică, a națiunii române, a aspirațiilor de veacuri ale unui popor hotărît să trăiască unit, liber și independent în vatra strămoșească unde s-a zămislit. Aceste coordonate de afirmare, de apărare a unității și integrității țării, de păstrare a independenței și suveranității naționale, care se identificau cu idealurile poporului român, au jalonat direcțiile politicii externe românești din perioada interbelică.

Istoria demonstrează că formarea statului național unitar nu a fost rezultatul unui eveniment de conjunctură. Relevînd împrejurările istorice ale desăvîrșirii acestui proces, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta : „Alcătuirea statului român național unitar nu este deci un dar, rezultatul unor conferințe internaționale, ci rodul luptei neobosite duse de cele mai înaintate forțe ale societății, de masele largi populare pentru unire, produsul legic al dezvoltării istorice, sociale și naționale a poporului român”³⁰.

Desăvîrșirea unității național-statale a României demonstrează, cu tăria argumentului istoric, că acest eveniment a fost rezultatul firesc al unui proces pentru împlinirea căruia poporul român a dus o luptă milenară, iar nu o consecință a conjuncturii externe sau a unor înțelegeri intervenite la masa tratatelor. Tratatetele de pace de la Saint Germain (1919), Trianon (1920) și Paris (1920) au consfințit pe plan internațional o situație de fapt creată de lupta maselor populare³¹. Unirea, al cărui proces s-a încheiat la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, a însemnat înfăptuirea firească a năzuinței seculare a poporului nostru, a visului pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași, împlinirea unei necesități obiective a însăși dezvoltării istorice.

Corespunzînd unei necesități legice obiective și năzuinței seculare a poporului român, actele energice înfăptuite de națiunea română la 1859, 1877 și 1918 au dus la realizarea unității de stat, au creat condiții favorabile pentru o dezvoltare independentă, pentru progresul general al societății, contribuind la consolidarea și lărgirea pieței interne, la concentrarea resurselor economice și spirituale ale poporului român. În același timp, ele au deschis perspectiva dezvoltării mai rapide a forțelor de producție ale țării și pentru intensificarea activității forțelor sociale progresiste, a mișcării muncitorești revoluționare. Așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în *Expunerea prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste*, „formarea statului național unitar marchează intrarea României într-un stadiu nou al evoluției sale economico-sociale, caracterizat prin creșterea rapidă a forțelor de producție și accelerarea dezvoltării capitaliste”.

În România se aflau atunci la ordinea zilei probleme deosebit de stringente care se cereau soluționate fără întârziere, ca, de pildă, reforma agrară, lichidarea relațiilor de producție feudale, refacerea economiei distruse de război, înlăturarea inflației, dezvoltarea unor ramuri noi ale economiei naționale, asigurarea unor condiții de viață mai bune pentru masele muncitoare, democratizarea vieții de stat.

În aceste condiții sînt adoptate o serie de legi cu un caracter larg democratic, cum a fost legea electorală, care a abolit vechiul sistem de vot cenzitar și a lărgit considerabil participarea maselor la viața politică,

³⁰ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, București, 1976, p. 18.

³¹ V. V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României*, Sibiu, 1925, p. 92—113.

și legea pentru reforma agrară, care a dus la exproprierea a peste șase milioane de hectare, adică circa 66% din întreaga suprafață de pământ deținută de moșierime.

Transformările care au avut loc în viața economică au declanșat procesul de reorganizare și regrupare a forțelor politice și au afectat structura claselor sociale, raporturile dintre ele, ponderea și poziția lor în viața de stat, ca și compoziția de clasă a partidelor burgheze.

Procesul obiectiv de dezvoltare capitalistă a țării a întărit pozițiile economice ale burgheziei accentuând rolul mării burghezii în ansamblul societății.

Pentru mării proprietari, perioada analizată s-a soldat cu o reducere considerabilă a forței economice și a rolului său politic. În atmosfera generată de avântul revoluționar al maselor și de ascuțirea contradicțiilor interne ale societății românești, de lărgirea drepturilor electorale și de înviorarea curentelor de opinie democratică, moșierimea, clasa cea mai retrogradă a societății românești, n-a mai putut să-și apere și să-și conserve pozițiile economice și politice. Lovită în suportul politic prin desființarea sistemului cenșitar și aplicarea votului universal, moșierimea primește prin legiferarea și aplicarea reformei agrare o lovitură și pe plan economic, fapt care-i va reduce considerabil rolul și influența în viața politică a țării.

Totodată, făurirea statului național român unitar a întregit forțele proletariatului, a creat condițiile pentru unirea pe scară națională a mișcării muncitorești, conferindu-i un nou cadru de dezvoltare și manifestare.

Un moment de cea mai mare importanță în istoria dezvoltării mișcării muncitorești și a celorlalte forțe democratice și progresiste din țara noastră, în lupta pentru apărarea independenței și suveranității naționale l-a constituit transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român, în mai 1921, devenind în acel timp primul partid politic organizat la scară națională. Continuator direct al partidului politic marxist creat în 1893, a celor mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist este, în noile condiții istorice, exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor român ³².

În acești ani, activitatea Partidului Comunist Român a fost mult îngreunată de amestecul Internaționalei a III-a în treburile sale interne prin impunerea unor teze și lozinci neconforme cu realitățile țării, de neînțelegerea și necunoașterea de către unele cadre din conducerea sa a realităților social-politice românești, datorită și condițiilor în care era nevoit partidul să-și desfășoare activitatea și care împiedicau dezbaterea largă și principială în partid a problemelor social-economice ale dezvoltării țării. Astfel, în documentele de partid adoptate în special la Congresule al III-lea (1924) și al IV-lea (1928) și în parte și la Congresul al V-lea (1931) s-au impus o serie de aprecieri greșite privind problema națională, colaborarea cu alte forțe muncitorești și democratice, precum și modul de apreciere a statului român, considerat, în mod greșit, ca „un stat tipic cu multe națiuni“, rezultat din „acapararea unor teritorii străine“. La aceasta a contribuit și faptul că în conducerea partidului s-au aflat uneori cadre ce nu cunoșteau realitățile țării, inclusiv persoane trimise de Comintern din alte țări, și care aplicau unele teze și indicații cu caracter general fără să țină seama de aceste realități.

76 ³² Mircea Mușat, *Înfăptuirile maselor populare din România și confirmarea lor pe plan internațional*, în „Anale de istorie“, anul XXII, nr. 2/1976, p. 60—72.

Pe plan mondial, după o perioadă de relativă stabilitate și dezvoltare, în 1929 izbucnește în lumea capitalistă criza economică. Producându-se pe fondul crizei generale a capitalismului, criza economică din 1929—1933 cuprinde toate ramurile de activitate și toate țările capitaliste, accentuând și mai mult instabilitatea lumii burgheze, făcând să crească valul luptei revoluționare a oamenilor muncii.

În perioada dintre cele două războaie mondiale pe plan internațional s-au pus multiple probleme, unele dintre ele afectând și țara noastră.

După încheierea primei conflagrații mondiale, pe harta politică a Europei s-au produs importante schimbări. „Pe arena internațională — se arată în Programul Partidului Comunist Român — sfinșitul primului război mondial generase schimbări profunde, radicale. Se prăbușiseră imperiile otoman, habsburgic și țarist, se intensificau pretutindeni luptele de clasă, revoluționare, împotriva dominației imperialiste și colonialiste”³³. Începea să se contureze un nou echilibru de forțe. Statele Unite ale Americii se afirmă ca mare putere, în timp ce Anglia și Franța pierd hegemonia mondială.

Pe acest fundal politic se afirmă statele mici și mijlocii, între care și România, vital interesate în stabilirea unor noi norme și raporturi bazate pe egalitate în drepturi între statele mari și mici, în promovarea unor măsuri, acțiuni, care să pună stavilă tendințelor revanșarde și revizioniste ale statelor învinse.

În cadrul general al relațiilor internaționale, dintre cele două războaie mondiale, s-a desfășurat politica externă a României care a urmărit cu perseverență apărarea integrității teritoriale, conservarea statu-quo-ului postbelic.

Politica externă a României în perioada interbelică, în genere, a fost orientată către Franța și Anglia, România considerând că aceste țări prezintă o mai mare garanție decât alte state în arena internațională pentru menținerea sistemului de la Versailles, de pildă Italia, care pe plan extern promova o politică revizionistă. Contrar intereselor ce o legau de cele două puteri occidentale, țara noastră a refuzat să participe la acțiuni agresive inițiate de aceste state. Astfel, în 1920, în pofida repetatelor cereri ale Franței, România a respins ideea de a participa la războiul împotriva Rusiei Sovietice³⁴.

Activitatea politico-diplomatică a României în direcția stabilirii și întreținerii unor relații de bună vecinătate cu statele limitrofe, ca și a contracarării intențiilor revanșarde ale țărilor învinse în război, s-au materializat prin încheierea, în anii 1920—1921, a unor tratate bilaterale, care au pus bazele alianței cunoscute sub denumirea de Mica Înțelegere, din care făceau parte România, Cehoslovacia și Iugoslavia³⁵. Pe aceeași linie se înscrie și aderarea României la Societatea Națiunilor (iunie 1918), considerându-se, astfel, aliata tuturor statelor membre ale acestei organizații. În spiritul prevederilor Ligii Națiunilor, România a participat la Conferința de la Geneva care și-a început lucrările la 10 aprilie 1922, unde,

³³ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 38.

³⁴ M. Mușat și I. Ardeleanu, *Marea Unire din 1918 și confirmarea ei pe plan internațional*, în *Independența României*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1977, p. 401—411.

³⁵ *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici, Iași, 1936, p. 414—418.

împreună cu reprezentanții statelor care făceau parte din Mica Înțelegere, a susținut necesitatea de a nu se aduce nici o modificare tratatelor în vigoare.

În 1923, România a luat parte la Conferința de la Lausanne, prilejuită de izbucnirea conflictului greco-turc în legătură cu asigurarea unui control asupra strîmtorilor. Față de acest diferend, România s-a situat pe poziția aplanării, argumentînd nevoia de libertate și internaționalizare a strîmtorilor, care trebuiau să fie deschise atît pentru vasele de război, cît și pentru navele de comerț, fără nici un fel de restricții.

Tot la Lausanne, Cicerin, comisar al poporului pentru Afacerile Externe al Uniunii Sovietice, a propus un pact de neagresiune cu România care să aibă la bază următoarele : „a) recunoașterea sub o formă oarecare a alipirii Basarabiei contra tezaurului și bijuteriilor Coroanei, făcîndu-se o totală lichidare a datoriilor reciproce ; b) reglementarea celorlalte chestiuni pendinte“ (Arhiva M.A.E., fond 71/U.R.S.S., 1941—1947, vol. 32). Au urmat tratativele româno-sovietice de la Viena, din 27 martie—2 aprilie 1924, în cadrul cărora delegația română a propus drept condiție a reluării relațiilor normale între cele două state, recunoașterea frontierei pe Nistru. Neajungîndu-se la un acord, tratativele au fost întrerupte.

La 12 octombrie 1924, Comitetul Executiv Central din Ucraina, pornind de la cerințele populației moldovenești de dincolo de Nistru, a hotărît formarea Republicii Autonome Socialiste Sovietice Moldovenești, cuprinzînd 11 raioane, cu o suprafață de 9 000 km² și 545 000 de locuitori. Pînă în 1929 capitala a fost la Balta, apoi la Tiraspol („Istoria Partidului Comunist al Moldovei. Studii, ed. a II-a, revăzută și adăugită, Editura „Cartea Moldovenească“, Chișinău, 1968, p. 132—141).

O preocupare constantă a României a fost de a adînci și îmbunătăți relațiile cu țările din Balcani, concretizată și în eforturile depuse pentru realizarea Înțelegerii balcanice. Prin crearea acestui instrument de securitate în Balcani, echivalent cu acela pe care-l reprezenta Mica Înțelegere, se realiza un front comun de luptă antirevizionistă, de cooperare între popoare, pentru menținerea păcii în această parte a Europei.

România a adus o contribuție însemnată la conferințele internaționale care dezbăteau probleme ale dezarmării, asigurării păcii pe continentul european și în întreaga lume. Pornind de la principiul indivizibilității păcii, țara noastră considera că acoperirea Europei cu o rețea de pacte de asistență mutuală și crearea în acest fel a unui larg front al păcii reprezenta o modalitate eficace pentru împiedicarea agresiunii, pentru o reală și efectivă securitate a popoarelor. În acest context, la 9 iunie 1934 au fost stabilite relații diplomatice între România și Uniunea Sovietică.

Desfășurarea evenimentelor istorice în perioada dintre primul și cel de-al doilea război mondial — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie pentru toate popoarele continentului nostru un bogat izvor de învățăminte și concluzii. Încă de la sfîrșitul celui de-al doilea deceniu și începutul deceniului al treilea din acest secol, forțele cele mai reacționare ale burgheziei au trecut la lichidarea libertăților democratice și la instaurarea dictaturii fasciste. Astfel, în 1920 vine la putere dictatura fascistă horthystă în Ungaria, în 1922 se instaurează fascismul la conducerea Italiei, în 1923 triumfă dictatura fascistă în Bulgaria, iar în 1926 în Portugalia. Urmează apoi, în 1926, instaurarea dictaturii militare în Polonia, a dictaturii militaro-regale în Iugoslavia în 1929, iar în 1933 a dictaturii fasciste hitleriste în Germania. În anul 1934 se instaurează fascismul în Austria,

în 1936 vine la putere dictatura militară în Grecia, iar în 1939 se instalează dictatura fascistă în Spania.

Aflată în calea planurilor de expansiune și cîmpire ale statelor fasciste — datorită faptului că era deținătoarea unei game largi de materii prime necesare mașinii de război hitleriste, precum și datorită poziției strategice-cheie pe care o ocupa în sud-estul continentului —, România își vedea tot mai mult periclitată suveranitatea, independența și integritatea teritorială. Ofensiva Reichului în vederea subordonării și aservirii României era înlesnită și de situația politică internă, creată ca urmare a activității cercurilor reacționare, de lichidare a democrației burgheze, de restrîngere a drepturilor și libertăților cetățenești, de încurajare, patronare și finanțare a organizațiilor fasciste din interior, și în special a Gărzii de fier, devenită treptat o agentură a hitlerismului în țara noastră.

În acele momente hotărîtoare pentru destinele țării, pentru cursul politicii interne și externe a României, clasa muncitoare, în frunte cu Partidul Comunist Român, s-a dovedit la înălțimea misiunii sale istorice. Apreciind lupta împotriva fascismului, pentru apărarea independenței și integrității țării ca cea mai importantă și urgentă cerință a etapei istorice date, înfruntînd cu eroism condițiile grele ale ilegalității, P.C.R. s-a afirmat ca forța organizatoare și conducătoare a mișcării antifasciste. În acest scop, Partidul Comunist Român și-a intensificat eforturile pentru unirea forțelor democratice, antifasciste, pentru activizarea clasei muncitoare, a maselor țărănești, intelectualității progresiste și altor pături și categorii sociale; partidul și-a lărgit contactele cu grupările și organizațiile democratice, a stabilit legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice progresiste.

Orientarea politico-tactică a comuniștilor în concordanță cu imperativele vremii a permis inițierea unor noi acțiuni de front unic muncitoresc și de front popular, a unor acorduri de colaborare între organizațiile politice muncitorești, pe baza cărora s-au desfășurat importante bătălii de clasă. În același timp, în condițiile unei situații dominate de mari frământări sociale și de pericolul fascist, s-au constituit numeroase organizații de masă legale, democratice, antifasciste, create sau influențate de Partidul Comunist Român, organizații care aveau să angajeze mase cît mai largi de cetățeni în acțiunile antifasciste și antirăzboinice.

Pe baza experienței proprii și a experienței mișcării muncitorești internaționale în lupta împotriva fascismului, plenara C.C. al P.C.R. din iulie 1936 a pus în centrul atenției problema pericolului fascist, care amenința integritatea teritorială a țării, însăși ființa națională a poporului român. Plenara aprecia că triumful hitlerismului ar duce la „dezmembrarea României în folosul țărilor fasciste și la înrobirea poporului român, la acapararea bogățiilor țării de către imperialismul german“. Exprimînd patriotismul fierbinte al comuniștilor, documentele plenarei subliniau că se impune „apărarea fiecărei palme de pămînt a țării“, și că, în consecință, comuniștii „vor intra în primele rînduri ale luptătorilor pentru respingerea agresiunii fasciste“. Plenara a elaborat o platformă de luptă patriotică, antifascistă, menită să ralieze într-un front unit largi forțe social-politice, inclusiv partide și grupări burgheze cu poziții lucide, democratice.

Partidul Comunist Român, mișcarea muncitorească, forțele democratice și progresiste din țara noastră au condamnat cu hotărîre anexarea Austriei, iar apoi dictatul de la München și cîmpirea Cehoslovaciei de către Germania nazistă, afirmîndu-și solidaritatea cu popoarele subjugate. În primăvara anului 1939, P.C.R., cercurile largi ale opiniei publice de-

mocratice din România au protestat, de asemenea, cu fermitate împotriva agresiunii săvârșite de Italia fascistă asupra Albaniei, iar în toamna aceluiași an au acordat un însemnat sprijin material și moral cetățenilor polonezi nevoiți să-și părăsească țara copleșită de agresori. În același spirit, poporul român și-a exprimat simpatia față de lupta altor popoare amenințate sau atacate de fascism, înscriind prin aceasta o pagină luminoasă de solidaritate internaționalistă cu forțele progresiste, cu popoarele din întreaga lume, împotriva fascismului și agresiunii, pentru păstrarea integrității și independenței naționale.

Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în primele rînduri ale clasei muncitoare și ale unor largi forțe progresiste, sub steagul democrației și independenței țării, amplexarea mișcărilor democratice, ca și atitudinea realistă a unor personalități și grupări politice burgheze au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste.

Încă de la înființarea sa, partidul politic al clasei noastre muncitoare s-a pronunțat cu hotărîre pentru deplina egalitate în drepturi între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate. În decursul anilor el a dezvoltat o largă activitate de apărare a intereselor oamenilor muncii de naționalitate maghiară, germană și de alte naționalități, de organizare a acestora, de întărire a solidarității între toți cei ce muncesc. După lichidarea pozițiilor greșite în problema națională datorate după cum s-a mai arătat, procedelor imixtioniste ale Internaționalei a III-a, s-au realizat progrese însemnate pe tărîmul activității politice în rîndul oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Politica justă a partidului în problema națională — politică de întărire a solidarității între toți oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate și de egalitate în drepturi — s-a reflectat cu putere în perioada luptelor împotriva pericolului fascist pentru apărarea independenței și integrității patriei.

Partidul Comunist Român, atent la evoluția gravă a evenimentelor care se succedau cu repeziciune și cu consecințe din ce în ce mai grele, nu a conștientizat să cheme cele mai diferite forțe sociale și politice la vîgilență și acțiune hotărîtă de rezistență. „Să nu capitulăm ! Să ne împotrivim !“, glăsuia unul din nenumăratele manifeste ale P.C.R. din acel timp. „Comuniștii vor lupta cu arma în mînă în primele rînduri. Uniți-vă cu toții într-un singur front puternic contra lui Hitler și aliaților lui revizionști !“, citim într-un alt document al partidului comunist.

Pe o platformă comună cu partidul comunist s-au aflat în apărarea intereselor supreme ale țării o serie de cercuri politice și personalități a căror luciditate i-a îndemnat la sprijinirea liniei de ordine dată de comuniști.

Starea de spirit antihitleristă a maselor s-a făcut cunoscută în timpul marilor demonstrații antifasciste de la 1 Mai 1939 care au avut loc în București și în alte centre ale țării. Desfășurate sub lozincile : „Vrem România liberă și independentă !“, „Jos fascismul !“, „Cerem abrogarea pactului economic româno-german !“, „Jos agresorul hitlerist !“, acțiunile de la 1 Mai 1939 au produs o deosebită impresie peste hotare.

Din ansamblul muncii politice și organizatorice desfășurate de P.C.R. în acei ani, plenara a VI-a a C.C. al P.C.R. din 1939 se desprinde cu deosebire prin profunzimea analizei întreprinse asupra unor probleme majore, de larg interes pentru masele populare. Relevînd extinderea agresiunii hitleriste, faptul că „primejdia dezmembrării și ocupării României de către Germania fascistă și statele revizioniste a crescut enorm“, plenara stabilea

drept sarcină centrală a partidului concentrarea eforturilor „pentru înfăptuirea grabnică a Frontului unic, a Frontului popular antifascist și a unui larg front al forțelor patriotice, care să lupte contra agresiunii hitleriste și pentru doborârea dictaturii regale“.

În pofida puternicelor mișcări antifasciste care aveau loc în țară, ca și în alte țări ale Europei, a glasului tot mai răspicat al forțelor înaintate care avertizau asupra pericolului agresiunii hitleriste, marile puteri imperialiste, cercurile guvernante dintr-o serie de state au adoptat o poziție de cedare și capitulare în fața pretențiilor Germaniei naziste, n-au înțeles necesitatea luptei unite împotriva agresorului. În acel climat, politica imperialistă de reîmpărțire a lumii și de aspirație la dominația mondială promovată de Germania hitleristă a dus la dezlănțuirea celui de-al doilea război mondial la 1 septembrie 1939. Rînd pe rînd au fost atacate și subjugate un mare număr de state din Europa, printre care Cehoslovacia, Polonia, Iugoslavia, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca.

Marșul războinic al Germaniei hitleriste, cotropirea succesivă a unor țări europene au creat o situație din ce în ce mai grea pentru România.

Anul 1940 a înregistrat o serie de acte care au contribuit la extinderea focarului de război pe continentul european. Sub loviturile armatei hitleriste, țările mici apusene au căzut una după alta. Capitularea Franței și înfrîngerea Angliei pe continent, amenințarea ei cu invazia hitleristă, izolarea României pe plan extern au agravat și mai mult situația țării noastre.

La 26 iunie 1940, guvernul U.R.S.S. a adresat o notă cu caracter ultimativ guvernului român cu privire la teritoriul dintre Prut și Nistru (Basarabia), care urma să fie încorporat U.R.S.S. Prin aceeași notă se cerea nordul Bucovinei drept despăgubire pentru cei 22 de ani cît Basarabia s-a aflat în cadrul României³⁶. Ca urmare, teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și partea de nord a Bucovinei au fost încorporate la Uniunea Sovietică.

La 30 august 1940, Germania hitleristă și Italia mussoliniană au impus guvernului român odiosul dictat fascist de la Viena, în urma căruia, partea de nord a Transilvaniei a fost smulsă din trupul țării și predată Ungariei horthyste. Împotriva dictatului de la Viena s-au ridicat cu hotărîre Partidul Comunist Român, mișcarea revoluționară democratică și antifascistă din patria noastră. Țara întreagă a fost cuprinsă de un puternic val de demonstrații de protest.

În acest context politic, care a stimulat activitatea grupărilor fasciste, aducîndu-le pe primul plan al scenei politice românești, istoria avea să înregistreze, în primele zile ale lunii septembrie 1940, înlăturarea dictaturii regale și instaurarea dictaturii militaro-fasciste și odată cu aceasta începutul uneia dintre cele mai grele etape din istoria modernă a poporului român.

Regimul antonescian a reprezentat forma de guvernămînt teroristă, antipopulară și antinațională a cercurilor celor mai reacționare din România, legate de Germania nazistă. El s-a caracterizat pe plan intern prin răspîndirea ideologiei fasciste, prin suprimarea oricăror drepturi și liber-

³⁶ „Izvestiia“ din 27 iunie 1940 ; *Politica externă a Uniunii Sovietice*, culegere de documente, vol. 4, Moscova, 1946, p. 515 ; A. Vianu, C. Bușe, Z. Zamfir, Gh. Bădescu, *Relații internaționale în acte și documente*, vol. II (1939—1945), Editura didactică și pedagogică, 1976, p. 50.

tăți democratice, prin metode teroriste de guvernare, al căror ascuțiș era îndreptat împotriva clasei muncitoare și a partidului ei comunist.

Poporul român nu s-a împăcat niciodată cu subordonarea politică, militară și economică a țării imperialiștilor germani, cu guvernarea dictaturii militaro-fasciste, cu războiul hitlerist. Mișcarea de rezistență, care a început imediat după instaurarea regimului militaro-fascist, a cuprins treptat cele mai diferite pături și categorii sociale, dezvoltându-se neîntrerupt.

Pregătind răsturnarea dictaturii militaro-fasciste și militând consecvent pentru salvarea țării de catastrofa națională de care era amenințată, Partidul Comunist Român a urmărit cu perseverență coalizarea pe baze largi a tuturor forțelor sociale și politice interesate dintr-un motiv sau altul în înfăptuirea unor asemenea acte patriotice. Partidul Comunist Român a fost singurul partid politic din România care a avut în acele împrejurări o orientare clară și a acționat pe direcțiile de larg interes patriotic, național, popular. Afirmându-se ca adevărat catalizator al voinței și intereselor fundamentale ale poporului român, partidul comunist a grupat în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice, a preconizat unirea într-un front comun a tuturor forțelor de bază ale națiunii române, a tuturor partidelor, grupărilor și cercurilor politice interesate în răsturnarea dictaturii și eliberarea țării de sub dominația fascistă, a orientat lupta pentru libertate și independență națională pe făgașul insurecției antifasciste, singura cale posibilă în acele împrejurări.

În vara anului 1944, condițiile interne și externe deveniseră favorabile trecerii la înfăptuirea insurecției armate. Factorii principali care indicau această realitate erau : starea de efervescență a maselor ; adâncirea crizei politice și militare a regimului de dictatură militaro-fascistă ; atitudinea profund ostilă a majorității armatei române față de continuarea războiului hitlerist ; înfăptuirea în ansamblu a măsurilor politice și militare de pregătire a insurecției. Pe plan extern existau condiții favorabile create de succesele militare hotărtoare ale armatei sovietice, care ducea greul războiului, de acțiunile ofensive ale armatelor anglo-americane în vestul Europei după deschiderea celui de-al doilea front la 6 iunie 1944, de amploarea luptei antifasciste a popoarelor Europei, de mișcarea de partizani, ce dădeau puternice lovituri mașinii de război hitleriste, de forțele populare, care au adus o contribuție de mare însemnătate la cauza generală a victoriei în războiul antifascist.

În aceste condiții interne și externe a fost declanșată, la 23 August 1944, insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă, care a dus la răsturnarea dictaturii antonesciene.

Vigoarea și fermitatea cu care întregul popor s-a ridicat la luptă, largă participare a tuturor forțelor patriotice la insurecție demonstrează că August 1944 a reprezentat un energic și determinant act de voință al întregii noastre națiuni, o strălucită afirmare a hotăririi poporului român de a zdrobi orice dominație străină, de a fi liber și deplin stăpîn în țara sa, de a-și hotărî singur destinele.

După victoria insurecției din August 1944, în istoria Partidului Comunist Român se deschide una dintre cele mai importante perioade, dar și dintre cele mai grele, aceea a muncii creatoare, constructive, care să-i permită să mobilizeze și să conducă masele în procesul înfăptuirii sarcinilor revoluției democrat-populare.

În aceste condiții, partidul comunist, conducînd lupta maselor largi populare împotriva cercurilor reacționare, a folosit o tactică principală

și suplă, reușind să realizeze un nou sistem de alianțe, a încheiat acorduri și coaliții cu forțe sociale și politice interesate integral sau parțial pentru înfăptuirea obiectivelor general-democratice.

În ample bătălii de clasă, economice, sociale și politice — s-a cimentat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, s-a întărit unitatea cu intelectualitatea și cu alte categorii sociale, s-a consolidat frăția oamenilor muncii români, maghiari, germani, și de alte naționalități, s-a schimbat raportul de forțe în țară, crescînd rolul maselor populare în întreaga viață politică.

La începutul anului 1945, procesul revoluționar din România ajunsese într-un asemenea stadiu de maturizare, încît răsturnarea de la putere a cercurilor reacționare și preluarea puterii de către forțele democratice se aflau la ordinea zilei. Tactica justă a P.C.R. a determinat ca împotriva reacțiunii coalizate să se ridice treptat forțe sociale uriașe, în plină ofensivă: clasa muncitoare, unită în F.U.M.; alianța muncitorească-țăărănească, închegată în focul luptei pentru reforma agrară și cucerirea puterii; un larg front democratic, cuprinzînd masele cele mai largi ale poporului, unite în jurul clasei muncitoare.

Prin conținutul său de clasă și prin obiectivele sale, guvernul instaurat la 6 martie 1945 avea un pronunțat caracter muncitoresc-țăărănesc. Constituirea guvernului dr. Petru Groza nu a reprezentat o simplă schimbare de guvern, ci o schimbare a însuși regimului politic din țara noastră: instaurarea puterii revoluționar-democratice a muncitorilor și țăranilor.

Etapă anilor 1944—1947 se caracterizează prin mari lupte revoluționare, care au dus la înfăptuirea unor profunde transformări economice și social-politice: instaurarea puterii democrat-revoluționare a muncitorilor și țăranilor, printr-o intensă activitate de refacere a economiei naționale, prin înfăptuirea reformei agrare și a altor reforme structurale cu caracter democratic-revoluționar, prin creșterea rolului clasei muncitoare și participarea ei directă la conducerea activității întreprinderilor etc.

Odată cu înlăturarea monarhiei și proclamarea republicii, România a intrat într-o etapă nouă a dezvoltării sale; cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și celelalte categorii de oameni ai muncii și trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

Un eveniment de seamă în viața politică a țării, în istoria clasei muncitoare, a luptei revoluționare a partidului comunist a fost realizarea unității organice — politice, ideologice, organizatorice — a clasei muncitoare, prin unificarea Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat, consfințită la Congresul al VI-lea al partidului, din februarie 1948. Crearea Partidului Muncitoresc Român, ce număra aproape un milion de membri, a asigurat forța politică și organizatorică necesară conducerii operei complexe de transformare socialistă a țării, de făurire a noii orînduirii sociale. Făurirea partidului revoluționar unic al clasei muncitoare a pus capăt pentru totdeauna sciziunii din mișcarea muncitorească, a constituit o însemnată victorie a forțelor revoluționare din România.

Intrarea României în etapa construcției socialiste a pus în fața partidului sarcina elaborării unei politici unitare, științifice, care să deschidă calea rezolvării marilor probleme social-economice și politice, ca: făurirea unei industrii naționale puternice și moderne; reorganizarea agriculturii și a producției agricole pe baze socialiste; înfăptuirea revoluției culturale; asigurarea unui nivel de trai ridicat al poporului.

O perioadă nouă în dezvoltarea țării, în activitatea partidului nostru a fost marcată de Congresul al IX-lea al P.C.R., care și-a desfășurat lucrările între 19 și 24 iulie 1965 la București și care a ales în fruntea partidului pe tovarășul Nicolae Ceaușescu. Pornind de la considerentul că socialismul a învins definitiv în țara noastră, că a fost făurită economia socialistă unitară, Congresul al IX-lea a hotărât să fie supusă Marii Adunări Naționale propunerea ca patria noastră să poarte denumirea de Republica Socialistă România, denumire care corespundea pe deplin stadiului de dezvoltare a societății românești. Propunerea a fost aprobată de Marea Adunare Națională în sesiunea din august 1965, care a votat Constituția Republicii Socialiste România. Aceasta reprezintă un bilanț al cuceririlor obținute de poporul român în procesul construirii socialismului; ea este, în același timp, un program de viitor, constituind cadrul juridic fundamental al edificării societății socialiste multilateral dezvoltate.

Succesele obținute în anii ce au urmat în dezvoltarea forțelor de producție, a activității economico-sociale generale, în perfecționarea relațiilor de producție și a organizării sociale, în lărgirea democrației socialiste și ridicarea nivelului de trai al poporului, au permis să se treacă — așa cum a apreciat Congresul al X-lea al partidului (1969) — la o etapă nouă a construcției socialiste, etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate.

Bilanțul cincinalului 1971—1975 este edificator pentru forța pe care o reprezintă o națiune conștientă de obiectivele pe care trebuie să le realizeze în fiecare etapă, spre a atinge țelurile înalte stabilite de către forța conducătoare a radicalelor mutații în civilizația României.

De la începutul revoluției populare, din 1944 și pînă în 1975, în cele peste trei decenii de putere popular-democratică și socialistă, România a înregistrat, prin eroica dăruire a maselor populare, a clasei muncitoare în primul rînd, o creștere de circa 30 de ori a producției industriale. S-au afirmat acele ramuri și subramuri ale industriei care se caracterizează printr-o înaltă tehnicitate: electrotehnica, a cărei depășire față de cincinalul precedent a fost de circa 190%; electronica înregistrînd o creștere de aproape 270%; mecanica fină și optica, 27,30%, mașini și utilaje tehnologice peste 820% ș.a.m.d. Industria chimică, industrie de vîrf, s-a situat între ramurile cu o evoluție rapidă, crescînd cu peste 200%.

De o deosebită însemnătate pentru mersul ascendent al țării noastre pe calea civilizației socialiste și comuniste, a creșterii contribuției României la crearea unei lumi mai bune și mai drepte, a fost alegerea la 28 martie 1974, prin votul unanim al deputaților forumului suprem de conducere al statului, a secretarului general al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu, în funcția de președinte al Republicii Socialiste România.

Dînd expresie voinței poporului și partidului, a dragostei și încrederii lor, la 17 martie 1975, același forum a reales ca președinte al țării pe tovarășul Nicolae Ceaușescu.

În zilele de 25—28 noiembrie 1975 a avut loc Congresul al XI-lea al Partidului Comunist Român. Congresul a constituit o nouă manifestare istorică în care partidul a dat direcțiile de dezvoltare a României pe o treaptă superioară, parcurgerii unei însemnate etape a drumului de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate.

Partidul Comunist Român și-a îndeplinit cu cinste rolul de forță conducătoare a națiunii în opera de construire a socialismului, aplicînd creator legitățile generale la condițiile concrete ale României și îmbogățind tezaurul teoriei și practicii revoluționare mondiale.

Înfăptuind revoluția socialistă și asigurînd edificarea cu succes a noii orînduiri sociale în patria noastră, poporul român a realizat nu numai o măreață operă istorică națională, ci a adus totodată o contribuție însemnată la lupta forțelor revoluționare de pretutindeni pentru libertate și progres social, la cauza întăririi socialismului în lume, la creșterea prestigiului și influenței sale asupra dezvoltării sociale contemporane.

Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, elaborat sub directa îndrumare a tovarășului Nicolae Ceaușescu, înmănchează toată experiența națiunii noastre în construcția socialismului și viziunea, etapă cu etapă, a marșului României spre comunism. Carta fundamentală, politică, ideologică-teoretică a viitorului României are în substanța sa valorile trecutului și eroismul constructiv al prezentului, care fac mai bine înțeles fundamentul pe care Partidul Comunist Român așează perspectivele poporului nostru. „Programul — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu — fundamentează științific principiile de bază ale societății socialiste multilateral dezvoltate — ca fază superioară a socialismului —, precum și o serie de procese esențiale ale trecerii spre comunism și trășături ale fizionomiei orînduirii comuniste“.

Experiența în construcția socialismului și multilaterală pregătire pentru dezvoltarea națiunii socialiste duc la acumularea unui bogat tezaur de valori practice și teoretice cu care România se înscrie în tezaurul internațional al practicii revoluționare și teoriei socialismului științific, îmbogățind-o prin concluziile românești.

Întreaga politică a Partidului Comunist Român, indisolubila unitate a laturilor sale, internă și externă, corespunde pe deplin atât intereselor fundamentale ale poporului român, cît și intereselor generale ale cauzei socialismului în lume, colaborării între popoare, statornicirii și întăririi păcii.

Politica externă a României, stat socialist suveran și independent, exprimă aspirațiile și năzuințele vitale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii, interesele naționale ale țării, ale construcției socialiste; în același timp, corespunde pe deplin cerințelor majore ale dezvoltării sociale contemporane, intereselor generale ale socialismului, ale luptei popoarelor pentru pace, libertate și progres social.

În etapa actuală activitatea de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate se desfășoară în condiții internaționale complexe, caracterizate prin amploarea luptei forțelor antiimperialiste, democratice și progresiste pentru înțelegere și destindere în lume, pentru progres social și pace, prin creșterea continuă și accentuarea superiorității lor în raportul mondial de forțe, prin ofensiva lor pe toate planurile vieții sociale. Evoluția evenimentelor din lumea contemporană, procesele petrecute în viața internațională, mutațiile în raportul de forțe confirmă pe deplin justetea principiilor și orientărilor fundamentale ale congreselor al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale partidului, politica promovată de partid în domeniul relațiilor externe.

România socialistă situează în mod constant în centrul politicii sale externe relațiile de prietenie și colaborare multilaterală cu toate țările

socialiste. Acționînd pe baza principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței, suveranității naționale, a neamestecului în treburile interne și întrajutorării tovărășești țara noastră amplifică legăturile de colaborare în cele mai diverse domenii. România dezvoltă consecvent relații de colaborare și cooperare multilaterală cu țările membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, cu toate țările socialiste, văzînd în aceasta un factor de bază al dezvoltării fiecărei țări socialiste, în parte, al întăririi sistemului mondial socialist în ansamblu.

România militează consecvent pentru întărirea unității țărilor socialiste, pentru creșterea forței și influenței sistemului mondial socialist — principalul factor al luptei antiimperialiste în întreaga lume.

România socialistă acționează pentru extinderea și consolidarea solidarității cu statele care au pășit pe calea dezvoltării economico-sociale independente, cu popoarele care militează pentru schimbări sociale progresiste în viața societății, pentru dreptul inalienabil al fiecărui popor de a fi deplin stăpîn pe destinele sale, de a-și făuri viața așa cum o dorește, fără nici un amestec din afară. Este o realizare deosebit de importantă a acestor ani strîngerea legăturilor prietenești ale României cu numeroase state în curs de dezvoltare din Asia, Africa și America Latină, cu statele nealiniat, așezarea bazelor unei cooperări stabile, reciproc avantajoase și de amplă perspectivă.

Manifestînd un înalt spirit de solidaritate internaționalistă România socialistă a acordat și acordă sprijin activ, multilateral mișcărilor de eliberare națională, cauzei drepte a popoarelor care se mai află încă sub dominația colonială. Țara noastră acționează pentru recunoașterea pe plan internațional a legitimității luptei acestor mișcări naționale, singurele în măsură să reprezinte voința popoarelor respective, acordă tot sprijinul său luptei pentru a se pune capăt politicii imperialiste de forță și dictat, colonialismului și neocolonialismului.

În spiritul principiilor coexistenței pașnice, România dezvoltă relații multilaterale cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială. Extinderea considerabilă a raporturilor internaționale ale țării noastre în cele peste trei decenii de la Eliberarea patriei de sub dominația fascistă își găsește expresie în faptul că România are relații diplomatice cu 130 de state (față de 25 de state în 1947). Au cunoscut o largă extindere și o continuă creștere calitativă acțiunile de cooperare economică cu țările socialiste, cu statele care au pășit pe calea dezvoltării independente, cu alte țări ale lumii, indiferent de sistemul lor social-politic.

Credincioase principiilor coexistenței pașnice și profund devotată cauzei păcii și prieteniei între popoare, România socialistă a acționat și acționează stăruitor pentru dezvoltarea colaborării pe plan economic, tehnico-științific, politic și cultural cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, pentru adîncirea și consolidarea cursului spre destindere, pentru instaurarea unei noi ordini economice și politice internaționale, întemeiate pe principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță sau la amenințarea cu forță, pe respectarea dreptului fiecărui popor de a-și decide singur calea evoluției sociale și politice.

Ca țară europeană, România a acționat și acționează cu neabătută consecvență pentru instaurarea pe continent a unui climat trainic de

securitate și cooperare, a acționat și s-a pronunțat pentru încheierea cu succes a Conferinței general-europene de la Helsinki, pentru ca aceasta să ducă la așezarea raporturilor dintre statele continentului pe principii noi, să asigure o largă colaborare între toate țările europene, să dea mai multă garanție fiecărui popor că se va putea consacra dezvoltării sale economico-sociale, fără pericolul vreunei agresiuni sau imixțiuni din afară. Delegația României a participat activ la Conferința europeană pentru securitate de la Helsinki, militând pentru o politică nouă, de colaborare și înțelegere între țări și popoare.

În acest spirit, România s-a pronunțat și a întreprins multiple acțiuni practice pentru dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate între țările din Balcani, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii, prieteniei și conlucrării rodnice între popoare fără arme nucleare.

Solidar de la început cu lupta dreaptă a poporului vietnamez poporul român a salutat cu satisfacție acordurile de la Paris cu privire la încheierea păcii din Vietnam, ca și acordul de restabilire a păcii și înțelegerii naționale în Laos.

România a depus eforturi susținute pentru realizarea unei păci drepte în Orientul Mijlociu. Aceasta presupune retragerea Israelului din teritoriile arabe ocupate în urma războiului din 1967, asigurarea independenței și integrității tuturor statelor din zonă, rezolvarea problemei poporului palestinian potrivit cu aspirațiile sale legitime.

Pornind de la marile comandamente ale păcii, România a militat și militează pentru realizarea unor progrese efective pe calea dezarmării generale, pentru adoptarea unor măsuri care să ducă la oprirea cursei înarmărilor, la limitarea și reducerea treptată a bugetelor militare, începând cu bugetele statelor mari, interzicerea folosirii armamentului nuclear și a altor arme de distrugere în masă, lichidarea bazelor militare de pe teritoriile altor state și retragerea trupelor străine în granițele lor naționale, stabilirea de zone denuclearizate, crearea condițiilor pentru desființarea blocurilor militare.

Participantă activă la acțiunile constructive pe plan internațional care slujesc păcii și înțelegerii între popoare, România a contribuit și contribuie, prin acte și inițiative concrete, la creșterea rolului și eficienței Organizației Națiunilor Unite în viața internațională, acționează stăruitor pentru ca O.N.U. să-și îmbogățească activitatea, să devină forul cel mai larg al participării active a tuturor statelor, pe baza deplinei egalități, la rezolvarea problemelor majore ale omenirii.

În elaborarea principială, cât și în înfăptuirea practică a politicii externe a României, merite remarcabile revin tovarășului Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., președintele Republicii Socialiste România. Strălucit exponent al aspirațiilor și intereselor vitale ale poporului român, secretarul general al Partidului Comunist Român, președintele României, s-a afirmat și se afirmă ca un militant de frunte al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, al frontului revoluționar, ca o personalitate de prim rang a vieții internaționale. De activitatea sa sînt indisolubil legate succesele de seamă obținute de România socialistă, atât în planul edificării noii orînduiri sociale cât și în sfera afirmării României pe arena internațională, a sporirii aportului ei la promovarea destinderii, înțelegerii și păcii între popoare, la statornicirea în lume a unor relații noi, întemeiate pe încredere, respect reciproc și egalitate în drepturi, la cauza socialismului, democrației și progresului.

Județul Bihor în contextul istoriei patriei

GHEORGHE BLAJ

Bihorul — piatra de hotar la fruntariile vestice ale țării — și-a durat vatra multimilenară într-o deplină unitate economică, social-politică, culturală și națională cu toate celelalte provincii ale patriei străbune. Locuitorii săi, asemeni tuturor românilor, și-au făurit istoria mai veche în lupte grele și înversunate pentru libertate, independență, unitate națională și integritate teritorială, în care au făcut dovada înaltelor lor virtuți de vitejie și de fierbinte patriotism. Istoria vremurilor noi, care a schimbat din temelii viața acestora, ne înfățișează oameni noi, angajați plenar în efortul creator al întregului nostru popor în marea operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism.

Prezența omului în vremurile străvechi este atestată în județul nostru încă din epoca paleolitică prin descoperirile făcute în zona dunelor nisipoase de la Săcueni — Valea lui Mihaî cât și în peșterile de la Vadul Crișului și Chișcău. Aceste descoperiri comparate cu cele de la Iosășel (județul Arad) și cu cele din Țara Oașului — zone aflate în vecinătatea Bihorului — și apreciate în raport cu săpăturile efectuate în nordul Moldovei, Munteniei, Olteniei și Dobrogei, oferă imaginea perimetrului ocupat de către oamenii paleoliticului în județul nostru.

O fază nouă a existenței celor mai vechi locuitori ai județului s-a înregistrat în epoca neolitică, ale cărei urme materiale au fost atestate în hotarul satului Rîpa, lângă stațiunea balneoclimaterică Tinca. Alături de ceramică, unelte și ustensile din piatră și din os a fost găsită o statueta de lut ars, reprezentînd o femeie care constituie prima imagine artistică a omului din epoca pietrei, cunoscută pînă în prezent în județul Bihor. Au fost de asemenea cercetate peșterile de la Vadul Crișului și de la Meziad, precum și așezările de la Oradea—Salca, Oradea—Iosia, Suplacu de Barcău — adevărate sate neolitice — unde s-a găsit olărie pictată în culori vii : alb, roșu-crud, portocaliu, negru, maro.

Epoca de tranziție către bronzul tracic este ilustrată prin așezările de la Girișul de Criș, Sîntandrei, Paușa, Vadul Crișului și cele de pe Valea Roșiei ai căror fâurari erau strămoșii îndepărtați și traco-geto-dacilor de pe plaiurile Bihorului și strămoșii apropiați ai comunităților trace din epoca bronzului.

La Otomani, localitate care a dat numele unei importante civilizații a bronzului, Sălacea și Roșiori au fost parțial sau în întregime cercetate întinse așezări, unele dintre ele întărite cu șanțuri și valuri de pământ, care au jucat rolul unor adevărate cetăți. Uneltele și olăria dovedesc o viață statornică pe parcursul celor aproape două milenii ale epocii bronzului tracic din nord-vestul României (1700—800 î.e.n.). Numeroase depozite de unelte și arme de bronz, ca cele de la Răbăgani, Sînicolau Român, Tăuteu, Biharia, Bicaciu, asemănătoare celor din întreaga epocă a bronzului tracic și cu nimic mai prejos de uneltele și armele similare ale troienilor și aheilor, dovedesc măiestria meșteșugarilor traci, puterea lor de creație tehnică. Multe dintre aceste depozite de bronzuri dăinuie și chiar predomină și în prima parte a epocii fierului geto-dacic, pînă cînd uneltele și armele de fier le vor înlocui cu totul. Unele dintre aceste depozite pot fi legate de descoperirile efectuate în întinsele stațiuni din prima vîrstă a fierului traco-dacic de la Tășad, Cociuba Mare, Ripa, Sîntion, Valea lui Mihai. Olăria acestor secole constă din vase mari bitronconice, de culoare neagră, frumos ornamentate cu gurguie și caneluri, motive plastice de mare efect artistic, demonstrînd legături cu lumea illirică, cu nordul Italiei și sudul helladic.

Din aceste secole ni s-au transmis peste ani importante tezaure de aur, între care vestitele cazane din Bihor, și podoabele de la Adoni, Marghita, Oradea, Săcueni, Sîntandrei, Tăuteu, Vadul Crișului și Hodiș.

Ramură nordică a mării familii tracice, geto-dacii, care și aici au urmat cursul istoric unitar al neamului lor, și-au atestat viguros prezența prin dezvoltarea unei puternice civilizații materiale și spirituale. În epoca statului dac centralizat și independent de sub conducerea marelui rege Burebista, locuitorii acestui pământ s-au ridicat la un nou nivel de viață economică și politică. Și-au construit cetăți puternice pentru a rezista împotriva dușmanilor cum au fost cele de la Tășad, Sacalasău Nou, Suplacu de Barcău, Marca, Oradea—Dealul Viilor, sau tîrguri, cu intensă viață economică, ca cel de la Oradea—Salca. Uneltele, armele și olăria modelată cu mîna sau la roată, alături de importante tezaure de podoabe de argint de la Cadea, Sacalasău Nou, Tășad, Drăgești și de monede de la Vaida și Sînicolau Român relevă o viață economică intensă, o artă care și-a păstrat vigoarea originalității timp de secole. Tezaurele monetare atestă și legăturile comerciale ale dacilor din Bihor cu lumea elenistică și romană înainte cu două secole de cucerirea Daciei intracarpatică de către romani.

Aflați în contact cu lumea romană timp de secole, dacii bihoreni nu au căzut însă sub stăpînirea romană, așa cum s-a întîmplat cu o parte a întinsului teritoriu al statului dac condus de Decebal. Ei au luat parte activă la luptele purtate de marele conducător dac pentru apărarea statului său împotriva invaziei trupelor celui mai mare imperiu al timpului. Îndîrjirea luptelor este atestată de incendierea cetăților de la Clit, Suplacu de Barcău—Marca, Sacalasău Nou.

Dacii liberi din Bihor, asemeni tuturor dacilor rămași în afara provinciei romane Dacia, au menținut strînse și largi legături cu dacii aflați

sub ocupația romană. Dovada materială a acestor permanente și neîntrerupte legături o constituie, între altele, și descoperirile recente de denari romani imperiali la Aștileu, de fibule romane (datînd din secolele III—IV e.n.) la Mișca, Cheșereu și Oradea, de vase mari de argint, romano-bizantine, la Tăuteu.

După părăsirea Daciei de către romani, dacii, cu forțe reunite, vor constitui factorul de bază în dezvoltarea poporului român, în înfruntarea cu aprigă înverșunare, timp de un mileniu, a populațiilor migratoare, începînd cu goții, continuînd cu slavii și isprăvind cu ungurii, turcii vechi și tătarii. Aceste revărsări migratoare nu au putut stăvili progresul material și spiritual al poporului român, împlîntat trainic în vatra sa strămoșească care, la venirea năvălitorilor, avea o vechime de două ori milenară.

Săpături mai vechi și mai noi efectuate la Biharia, Oradea, Suncuiăș, Vadu Crișului, Călățea, Rîpa, Cociuba Mare, Girișul de Criș pun în lumină cultura materială românească veche, reprezentată prin locuințe, unelte și olărie, dovadă a dăinuirii comunităților dacice pe vechile lor așezări. Creatoarea acestei culturi populare de milenară tradiție era populația românească care, în secolele IX—X, va întemeia o întinsă formațiune statală — voievodatul lui Menumorut — ce își avea centrul în cetatea de la Biharea și se întindea spre nord și est pînă spre cetățile sale de la Zothmar (Satu Mare) și Ziloch (Zalău), iar spre sud și vest pînă la Mureș și Tisa.

Locuitorii satelor și țărgurilor Bihorului, făurarii olăriei și a unor unelte de fier (la Biharea, Rîpa etc.), comparabile prin măiestria lor cu cele executate în alte locuri ale Europei, se vor împotrivi cu toate mijloacele populațiilor migratoare care s-au infiltrat în aceste părți. Ei vor constitui baza armatei populare a lui Menumorut care s-a războit îndelung cu cetele maghiare la Sătmăr, Zalău și Biharia pentru apărarea gliei străbune. Luptele pentru neatîrnare duse de masele populare românești din Bihor, atît în vremea lui Menumorut cît și după aceea, constituie o pagină vie a istoriei noastre naționale, o dovadă a dorinței și voinței nestrămutate a românilor de a-și dura viața în libertate, alături de toți fiii pămîntului lor străbun, lăsat moștenire sacră urmașilor. Începînd cu a doua jumătate a secolului al XI-lea, Bihorul, transformat în comitat maghiar, va primi alături de străvechea sa populație românească, coloniști maghiari care, cu timpul, se vor integra comunităților românești sau, avînd asigurat concursul feudalilor maghiari, își vor construi așezări proprii. Aceștia au conviețuit și au creat împreună tot ceea ce s-a realizat în aceste părți în secolele următoare. O vreme au staționat în Bihor și secuii, de unde, datorită politicii feudale maghiare, au fost mutați în estul Transilvaniei lîngă populația românească aflată de veacuri în acele locuri.

Populația românească și-a menținut vreme îndelungată formele tradiționale de organizare. Satele românești, chiar în condițiile dominației maghiare, au continuat să viețuiască în cadrul obștilor satești. Feudalii maghiari aveau doar o putere nominală, fiind nevoiți să recunoască forma de organizare a românilor.

Obștea satească a constituit, așadar, cadrul organizat de desfășurare a activității economice, sociale și politice a românilor din Crișana, ca de altfel a tuturor românilor din acele timpuri, reprezentînd o formă instituționalizată a opoziției populației românești față de cîmpitorii străini.

Încercările nobilimii de a deposea de pămînt pe români, accentuate în secolele XIII—XIV, s-au izbit de dîrza rezistență a populației

românești, care este sprijinită în acțiunile sale de către populația maghiară, așa cum a avut loc în anul 1294, când împreună au amenințat pe nobilii cetății Finişului.

Numeroase documente vorbesc și despre existența, concomitentă cu obștile satești, a voievodatelor lui Maxim și Tihomir (pe valea Ghepișului), a voievodatului de Cărândeni a Ocolului Borodului sau a districtului Beiuș ca forme proprii de organizare autonomă a românilor.

În toată această epocă, țărănimea a fost principala producătoare a bunurilor materiale, forța revoluționară a societății feudale. Exploatarea ei în forme tipice feudale, ca urmare a depozitării forțate de către pămînturile sale, moștenite din străbuni, s-a împletit pînă tîrziu, în secolele XVII-XVIII, cu relații de proprietate țărănească liberă, tradiționale românilor.

Țărănimea română și maghiară a răspuns asupririi nobiliare prin ridicarea la luptă în tot cursul evului mediu. Oști formate din țărani au atacat, în 1514, sub conducerea lui Laurențiu Mészáros, căpitan al lui Gheorghe Doja, castelele nobililor de la Cheresig, Săcueni și Tileagd, aflate în perimetrul Crișanei. Stăpîinii de pămînt s-au retras în cetatea Oradea, dar răsculații au dat foc orașului și au început asediul fortificațiilor. Oastea voievodatului Transilvaniei, împreună cu cele ale episcopului de Oradea și feudalilor locali au reușit, după lupte grele, să înfrîngă răscoala în Bihor.

Țărănimea din Țara Crișurilor a jucat un rol important și în marile bătălii purtate pentru neațîrmarea țărilor române. Este cunoscut rolul pe care l-au jucat voievozii de Remetea și cei din părțile Beiușului în bătăliile purtate de Iancu de Hunedoara împotriva oștilor otomane.

La mijlocul secolului al XVI-lea, pericolul cuceririi otomane a devenit tot mai amenințător pentru vestul principatului Transilvania. Incursiunile frecvente ale oștilor turcești de pe teritoriul pašalicurilor de Buda și Timișoara au lovit în primul rînd asupra țărănimii din aceste părți care, pe lîngă dările ce trebuiau să le dea nobililor, erau siliți să satisfacă cerințele tot mai numeroase ale cuceritorilor. În 1598 turcii asediază fără succes cetatea Oradea. Un prețios ajutor în sprijinul asediatorilor a trimis domnul român Mihai Viteazul prin generalul său „Agor Lega“, constînd dintr-o mie și cinci sute de călăreți români, sirbi și alții care, prin vitejia lor, au contribuit la întreruperea asediului. Pentru a da o și mai mare consistență sprijinului său armat, Mihai Viteazul a trecut Dunărea în octombrie 1598 lovind cetățile Vidin și Nicopole. Temerarul voievod și-ar fi continuat acțiunea dacă Sigismund Báthory, principele Transilvaniei, nu l-ar fi derutat cu falsa veste că turcii au luat Oradea. Dacă asediul otoman a rămas fără rezultat, Bihorul și Oradea au căzut în schimb sub suzeranitate habsburgică (1598—1606), ale cărei trupe, participante la despresurarea Oradei, au pus stăpînire pe cetate și pe împrejurimile ei ¹.

În decembrie 1600, Mihai Viteazul a trecut prin Crișana, poposind la Hălmagiu, Beiuș și Oradea. La Beiuș se desparte de un detașament de oșteni, lăsîndu-l sub comanda postelnicului Dimitrie Buzinca pentru a păzi orașul. Este bine primit de căpitanul cetății Oradea, Paul Nyári, astfel că poate să-și continue drumul spre Viena. Haiducii din Bihor, români și maghiari, l-au sprijinit pe Mihai Viteazul și în acțiunile militare ce au premers marii bătălii de la Gurăslău. În ultima mare bătălie dată de Mihai

¹ I. Crăciun, *Cronicarul Szamoszözi și însemnările lui privitoare la români*, Cluj, 1928, p. 111—112.

împotriva nobililor țărani din Bihor au jucat un rol important în obținerea victoriei ².

În anul 1606 Bihorul a fost reintegrat principatului Transilvania ³.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, țărănimea și orășenimea din Bihor au participat la marile bătălii pentru apărarea neatîrnării principatului. Este epoca în care se stabilesc în Bihor, pe domeniul cetății Sinteu, foștii domni ai Țării Românești : Gavril Movilă (1618—1620) și Constantin Șerban (1654—1658), precum și Gheorghe Ștefan, fostul domn al Moldovei (1653—1658). Răspunzînd chemării lor, locuitorii satelor din Bihor au participat la numeroase acțiuni antiotomane pe teritoriul celor trei țări române.

Exploatarea nobiliară a cunoscut în această vreme o deosebită accentuare, ceea ce a determinat puternica răscoală a țărănimii din Bihor, sub conducerea iobagului Ștefan Roman din Tileagd și a lui Gheorghe din Ciurila. Organizați în armate, țărani au amenințat cu ocuparea cetății Oradea. După aproape un an de la izbucnirea ei, răscoala a fost înăbușită, iar căpeteniile ucise.

Poverii dărilor față de nobili i s-a adăugat, în tot cursul secolului al XVII-lea, infiltrarea otomană prin supunerea treptată a satelor din Bihor. Acțiunea s-a încheiat în august 1660 prin cucerirea cetății Oradea și întemeierea unui pașalic cu sediul aici. Izvoarele narrative ale vremii vorbesc despre legendara rezistență a orășenilor, români și maghiari care, timp de 45 zile, au rezistat asediului unei oști de peste 50 000 de soldați, comandați de cei mai vestiți generali otomani ai timpului.

Cucerirea Oradei a reprezentat una dintre ultimele zvîcniri cuceritoare ale Imperiului otoman înainte de înfrîngerea de la Viena (1683). În cei 32 de ani de stăpînire otomană care au urmat, în Bihor s-a revenit la vechea organizare în obștii țărănești, prin intermediul cărora s-a asigurat plata dărilor, buna desfășurare a vieții economice și sociale în aceste ținuturi. Exploatarea otomană, deși apăsătoare, s-a arătat a fi mai atenuată decît cea maghiară sau habsburgică. Turcii nu au purces la presiuni asupra populației române pentru renunțarea la limba și la obiceiurile lor. Unele așezări s-au dezvoltat iar viața culturală a înregistrat unele manifestări încurajatoare prin ridicarea unor lăcașuri de cult, copieri de cărți etc.

Sfîrșitul secolului al XVII-lea și începutul celui următor au adus modificări importante în viața politică a Europei centrale și sud-estice prin declinul puterii otomane și ascensiunea Imperiului habsburgic. Dominația turcească va fi înlocuită cu cea habsburgică care imediat va organiza un sistem nou și greu de impozite. Satele și orașele libere ale haiducilor bihoreni, care și-au păstrat autonomia în timpul stăpînirii otomane, au fost vindute contelui Eszterházi și locuitorii lor transformați în iobagi veșnici — fenomen care avea loc la scara întregii Transilvanii.

Unirea forțată cu biserica romano-catolică impusă românilor, creșterea fiscalității și a măsurilor administrative represive, povara încartiruirii oștilor austriece au accentuat revolta maselor românești împotriva habsburgilor. În timpul răscoalei conduse de Francisc Rákóczi al II-lea (1703—1711), mulți dintre românii din Bihor, conduși de colonelul Marcu Hațeganu, au luptat alături de oștenii acestuia. Un alt episod care evocă

² L. Borcea, *Contribuții la istoria politică a Bihorului în epoca lui Mihai Viteazul (1598—1606)*, în „Crișia”, 1975, p. 110.

³ *Ibid*, p. 119—120.

starea de spirit din acel timp a românilor din Bihor, l-a constituit răscoala condusă de căpitanul Ștefan Sudrighian din toamna anului 1703, care a amenințat cu oștile sale Alba Iulia, capitala principatului Transilvaniei, aflată în mâinile generalului austriac Rabutin.

Înfrângerea răscoalei a determinat înăsprirea exploatării habsburgice, efectuată însă în tot cursul secolului al XVIII-lea, prin mijloace și metode care vizau obținerea unor profituri cât mai ridicate. În acest context s-au introdus mijloace tehnice noi, s-a extins munca salariată, s-a dat o importanță tot mai mare dezvoltării manufacturilor. Țărănimia a fost supusă unor obligații tot mai grele, fapt ce a determinat intensificarea luptei sale. Răscoala lui Horia, Cloșca și Crișan din 1784 a avut un puternic ecou și în Crișana, îndeosebi în părțile Vașcăului și în zona Remetei—Lorău—Ponoare, accentuând spiritul de revoltă al țărănimii și favorizând radicalizarea păturilor intelectuale, a țărgoveților etc.

Un moment dintre cele mai importante ale istoriei locuitorilor acestui colț de țară, ca de altfel al tuturor românilor, l-a constituit participarea lor la revoluția de la 1848. Primele simptome care vestesc furtuna revoluționară s-au manifestat încă din primăvara anului 1848, când țărănimia bihoreană a refuzat să mai răspundă la înrobitoare obligații feudale. Un raport al autorităților locale menționa faptul că „jelierii pretind — aproape în unanimitate — ca, în conformitate cu principiul egalității, să se împartă între ei pământurile moșierilor“. Era o stare de spirit care a cuprins și alte categorii sociale ca, de pildă, intelectuali din sate și orașe. După memorabila adunare populară din 3/15 mai 1848, desfășurată pe Cîmpia libertății din Blaj, se trece la acțiuni concrete, cum au fost cele organizate de studenții de la Academia de drept. De asemenea, la 21 mai s-a ținut o consfătuire, cu prilejul căreia s-a redactat un memoriu în care era formulată cerința de a fi „întrebuințată nestingherit limba maternă în școală și în toate trebile nației noastre cele dinlăuntru“. Limba română a și fost introdusă în predare la gimnaziul „Samuil Vulcan“ din Beiuș de către Alexandru Roman. Se remarcă, prin activitatea lor, revoluționarii Emanuil Gojdu și Nicolae Jiga, care susțin drepturile populației românești. Cel mai important aspect a fost însă sprijinul dat de locuitorii din satele bihorene lui Avram Iancu, conducătorul oastei țărănești din Munții Apuseni — veritabilă citadelă a revoluției. „Mulți tineri și bărbați... au mers de la noi (din Bihor) — se menționa într-o scrisoare a lui I. Cristian către Simion Bărnuțiu — la Iancu. Românii de pe aici n-au alta în gură numai «Iancu»“. Autoritățile au luat măsuri severe împotriva lor, pe unii condamnându-i la spânzurătoare.

Intelectualitatea română din Oradea s-a asociat demersurilor fruntașilor politici transilvăneni din toamna anului 1849, care vizau așezarea națiunii române în drepturile-i firești. Astfel, cu prilejul unei adunări care a avut loc la 18 septembrie 1849, s-a relevat că „precum toate națiunile în timpul de față, cu unite doriri și îndoite puteri, se străduiesc a-și întări și asigura naționalitatea și a-și mijloci constituirea lor în privința politică, așa și națiunea română..., mai ales din părțile Transilvaniei, prin împuternicirii săi deputați la Ministerul imperial la Viena, trimiși cu unite puteri, constituirea precum politică, așa și aceea de sine stătătoare, de la înaltul împărat a-și cere și a-și dobîndi“ urmărește. Orădenii au elaborat un memoriu, în numele întregii populații din acele locuri pe care l-au trimis curții de la Viena în ianuarie 1850. Acest document se impune atenției prin revendicări aproape identice cu cele ale revoluționarilor

transilvăneni, cu care bihoreni au fost solidari pe tot parcursul evenimentelor din anii 1848—1849.

Dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, la 5 și 24 ianuarie 1859, ca domn al Principatelor Unite, a stîrnit un puternic ecou în rîndurile românilor din provinciile românești aflate încă sub stăpînire străină, realitate vie și în Crișana. Alexandru Roman, într-o corespondență, mărturisea faptul că țărani din satele bihorene se salutau cu urarea : „Să trăiască badea Ion“, ceea ce atestă popularitatea ctitorului statului român modern în conștiința locuitorilor din acest străvechi teritoriu românesc.

Un impresionant moment al solidarității naționale s-a realizat în anii războiului pentru cucerirea independenței absolute de stat a României (1877—1878), cînd toate energiile poporului nostru s-au concentrat într-o singură direcție, aceea a obținerii pe cîmpul de luptă a deplinei neahtîrnări. În Crișana, ca și în alte locuri, s-au lansat liste de subscripție pentru soldații români răniți pe cîmpul de luptă. Din datele existente rezultă că au circulat 7 liste de subscripții (2 în Oradea, 4 în depreșiunea Beiușului și 1 la Adoni) pe care au apărut semnăturile multor locuitori (intelectuali, meseriași, negustori și îndeosebi săteni), adunîndu-se o importantă sumă de bani care a fost transmisă — prin intermediul lui George Barițiu — „Crucii roșii“ din România. Deosebit de semnificative, pentru cunoașterea stării de spirit a populației, sînt constatările consemnate de „Gazeta Transilvaniei“ în ianuarie 1878 : „După ce tunul de la Calafat deschise junei armatei române calea spre glorie și mărire urmă o serie de fapte mărețe de la Nicopole, Grivița, Rahova și triumful de la Plevna, care stoarseră admirația lumii întregi și umplură pieptul nostru de cea mai justă mîndrie națională... Dar gloria armatelor române s-a cîștigat cu sacrificiul a numeroase vieți... și a lăsat pe mulți bravi oșteni suferind de rănilor căpătate pe cîmpul de onoare. Întru alinarea suferințelor acestor bravi trebuie să alerge fiecare inimă românească, de aceea și noi..., pătrunși de simțămintele care domină azi întreaga românie, n-am pregetat a răspunde cu căldură la chemarea momentului“. La rîndul său revista „Familia“, al cărei redactor responsabil era scriitorul bihorean Iosif Vulcan, a publicat peste 1 500 de materiale despre eroismul armatei române și acțiunile de solidaritate națională, contribuind la organizarea și dinamizarea mișcării transilvănene pentru strîngerea de bunuri materiale în vederea sprijinirii războiului. Intelectualii maghiari progresiști, cum au fost poetul Arany János și publicistul orădean Lakos Lajos, au scris cu simpatie despre faptele de armă ale ostașilor și ofițerilor români în bătăliile din sudul Dunării, recunoscînd valoarea morală și politică a eforturilor depuse de întregul nostru popor pentru cîștigarea neahtîrnării.

Cucerirea independenței a stimulat lupta pentru unitate și emancipare națională a românilor din Crișana și din toate celelalte provincii românești aflate sub stăpînire străină. „Soarele pentru toți românii — cum afirma un publicist transilvănean — răsărea la București“. În pofida adversităților de tot felul, fruntașii politici de dincoace de Carpați, sprijiniți de țărani și orășeni, au pregătit mișcarea memorandistă — care — prin conținutul și realismul dezideratelor urmărite —, a constituit un moment de o deosebită semnificație istorică. Ca și pînă atunci, locuitorii Crișanei au fost prezenți în focul luptei pentru drepturi naționale, manifestîndu-și voința de a fi liberi. Studenții orădeni împreună cu colegii lor din alte universități, au semnat o declarație care se încheia cu această profesiune de credință : „...voim să trăim și, dacă va pretinde soarta, să și murim în serviciul cauzei poporului nostru“. În timpul desfășurării odiosului

proces intentat memorandiștilor, la Cluj au plecat și locuitori din Crișana, trecînd munții pe căi ascunse, iar la Oradea și în alte localități s-au organizat acțiuni de susținere morală și materială a celor implicați în proces.

O impunătoare campanie de presă în favoarea conducătorilor politici ai românilor au desfășurat publicațiile orădene „Familia” și „Vulturul”, redactorul acesteia din urmă fiind de mai multe ori pedepsit pentru articolele sale temerare. Încercările stăpînirii vremelnice de a tempera spiritul de revoltă al maselor n-au avut nici un rezultat, deoarece lupta pentru independență și unitate națională a luat o amploare din ce în ce mai mare.

Evoluția economică-socială a acestei părți a țării în veacul al XIX-lea a creat condiții pentru formarea proletariatului, pentru apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești care a preluat și ridicat pe noi trepte cele mai înaintate tradiții de luptă ale poporului nostru. Primii pași ai muncitorilor din județul nostru pe calea organizării au fost făcuți la Oradea, unde, în deceniul al VII-lea al veacului trecut, s-au constituit societățile de întrajutorare „Asociația lăcătușilor” (1867) și „Cercul calfelor de meseriași”. Cu timpul, au luat ființă și alte organizații ale muncitorilor, calfelor și meseriașilor orădeni, între acestea numărîndu-se „Asociația profesională a tipografilor” (1870) și „Asociația muncitorilor din Oradea” (1887). La 1 Mai 1890 muncitorii orădeni au sărbătorit pentru prima dată ziua internațională a oamenilor muncii.

Spre sfîrșitul veacului trecut mișcarea muncitorească din aceste locuri a înregistrat o fază nouă a evoluției sale prin organizarea de manifestații și greve, precum și răspîndirea ideilor socialiste în mediul sătesc. Acest din urmă aspect al activității militanților socialiști a avut loc pe fondul accentuării nemulțumirii maselor țărănești față de asuprirea națională și socială exprimată în diverse forme: de la haiducie și pînă la înfruntarea deschisă a organelor represive, cum a fost revolta de la Aleșd din anul 1904, cînd jandarmii au tras în răsculați, făcînd numeroase victime în rîndul acestora.

Cu țărani răsculați s-au solidarizat muncitorii orădeni care au declarat o grevă de protest cît și unii intelectuali. Pînă la izbucnirea primului război mondial, lupta muncitorimii și țărănimii bihorene a cunoscut și alte momente notabile, un rol important în conducerea acțiunilor revenind organizației social-democrate române înființată în anul 1905.

În această perioadă și-au desfășurat activitatea și un număr de asociații culturale cum au fost: societatea „Samuil Vulcan” din Beiuș (1862—1918), Casina română din Beiuș (1871—1918), societatea literară „Holnap” din Oradea (1908). Se cuvine să consemnăm și preocupările reuniunilor muzicale „Hilaria” din Oradea și „Lyra” din Beiuș, reuniunilor femeilor și a învățătorilor, ca și cele ale cercului „Darwin” din Oradea. Presa și-a adus contribuția la îmbogățirea peisajului spiritual ale epocii, evidențiîndu-se în acest sens revistele și ziarele „Familia”, „Vulturul”, „Șezătoarea”, „Ziarul muncitoresc din Oradea”, „Tribuna Bihorului”.

Izbucnirea primului război mondial a adus noi și grele suferințe românilor aflați sub stăpînire străină. În inimile lor își făcuse loc însă, cu putere, speranța înfrîngerii și prăbușirii imperiilor multinaționale și, în aceste împrejurări, unirii lor cu România liberă și independentă. Străluцитеle victorii ale armatelor române din vara anului 1917, care au înșuflețit pe toți românii dîndu-le aripi în lupta lor pentru emancipare națională, ca și prăbușirea Austro-Ungariei și a Rusiei țariste sub loviturile acțiunilor revoluționare ale maselor muncitoare, au apropiat momentul

înfăptuirii idealului românesc de veacuri — constituirea statului național unitar român.

Masele populare din Bihor s-au ridicat cu deosebită energie la luptă pentru desăvîrșirea unității naționale, alcătuiindu-și organe proprii de conducere și administrare : la 12 octombrie 1918, în casa doctorului Aurel Lazăr din Oradea, s-a desfășurat istorica ședință a Comitetului Executiv al Partidului național român, cu care prilej a fost redactată *declarația de autodeterminare* a populației românești din monarhia austro-ungară, luîndu-se totodată hotărîrea de a se organiza, la 1 decembrie 1918, la Alba Iulia, o mare adunare populară, unde reprezentanții autorizați ai poporului român să decidă unirea cu România, patria-mamă. La Alba Iulia, pe Cîmpul lui Horia, în memorabila zi de 1 decembrie 1918, au fost prezenți numeroși locuitori din Bihor care au trecut munții pe jos sau călare, precum și delegații alese în mod democratic. La Alba Iulia s-a înfăptuit, astfel, într-un deplin consens popular, ultimul pas pe calea desăvîrșirii statului național unitar român, prin votarea unirii Transilvaniei cu România.

În satele, comunele și orașele bihorene, la 1 decembrie 1918 ca și în zilele următoare, au avut loc zeci de adunări la care a fost salutat cu entuziasm evenimentul de la Alba Iulia, s-au depus jurăminte pe „Hotărîrea” adoptată la istorica adunare, sub drapele tricolore ⁴.

Un rol important în lupta pentru desăvîrșirea unității național-statale l-a avut mișcarea muncitorească care, și în județul nostru, a luat parte activă la organizarea și desfășurarea acțiunilor populației românești pentru emanciparea națională. Un apel al socialiștilor români din Oradea, publicat în ziarul „Socialismul” care apărea la București, chema soldații și ofițerii reînțorși de pe front să sprijine constituirea consiliilor naționale românești, ca organe reprezentative ale românilor din Transilvania ⁵.

În spiritul Hotărîrii de la Alba Iulia, în repetate rînduri, conducători ai Consiliului național român din Bihor și presa română din județ au făcut declarații prin care arătau că națiunea română proclama că va respecta drepturile naționalităților conlocuitoare din Transilvania. La 7 decembrie 1918, Roman Ciorogariu sublinia că „noi nu rîvnim la asuprirea popoarelor străine... ci mai vîrtos vrem să le respectăm toate drepturile la limba și averea lor, să trăim pașnic împreună, dezvoltîndu-se fiecare spre fericirea sa...” ⁶. În aceeași idee, ziarul „Tribuna Bihorului”, organul Comitetului național român din Oradea și Bihor, sublinia : „Vrem să se știe mai înainte de toate, că nu urîm pe nime. Nici pe unguri, care ne-au făcut atîtea rele, nici pe nemți, care ne-au jefuit. Pe nime. Și nu poftim nici boul, nici asinul, nici țarina, nici legea (credința — *n.n.*), nici limba ungurului... Le vom da toate drepturile la moșia și limba lor...” ⁷.

În pofida dorinței și a declarațiilor politice ale românilor bihoreni, guvernele maghiare din perioada decembrie 1918—aprilie 1919 vor urmări, făcînd toate eforturile în această direcție, înăbușirea mișcării naționale a românilor din Oradea și Bihor, care se pronunțase pentru Unirea cu România și-și crease o temeinică organizație administrativ-politică prin consiliile și gărzile naționale. Budapesta căuta pe toate căile și prin toate mijloacele să mențină în granițele statului maghiar tot ce se putea din ceea ce constituise înainte „Ungaria feudală”. Lupta hotărîită și jertfele

⁴ „Tribuna Bihorului”, anul I, nr. 6 din 27 ianuarie/9 februarie 1919.

⁵ „Socialismul”, nr. 13 din 30 noiembrie 1918.

⁶ Roman R. Ciorogariu, *Zile trăite (1914—1918)*, Oradea, 1926, p. 182.

⁷ „Tribuna Bihorului”, anul I, nr. 2 din 30 decembrie 1918/12 ianuarie 1919.

românilor bihoreni au determinat în final ca și această parte a țării să se integreze, la începutul anului 1919, definitiv și organic României întregite.

Noul cadru economic, social-politic și național în care s-a desfășurat viața societății românești după primul război mondial a creat condiții pentru accelerarea dezvoltării României, pentru fructificarea largă a capacităților creatoare ale poporului român. În aceste împrejurări, în Bihor a crescut numărul atelierelor și fabricilor (în special în industriile chimică, textilă, pielărie și încălțăminte, metalurgică), comerțul s-a dezvoltat considerabil. A sporit numărul școlilor de toate gradele, de la cele primare, la cele secundare, liceale, de meserii și de învățămînt universitar.

Au fost respectate și garantate prin lege demnitatea și interesele economice și culturale ale naționalităților conlocuitoare.

Accentuarea dezvoltării economice capitaliste a județului Bihor a adus după sine creșterea numărului proletariatului de fabrică și, paralel cu aceasta, întărirea organizațiilor sale politice și profesionale, accentuarea spiritului de revoltă împotriva nedreptăților sociale ale timpului.

Muncitorimea orădeană a fost prezentă la Conferința P.S.D. din Transilvania și Banat, ținută la Sibiu în septembrie 1919, delegații săi pronunțându-se pentru realizarea neîntârziată a unificării organizațiilor politice și profesionale muncitorești.

Secțiunea Oradea a Partidului socialist din Transilvania și Banat a organizat lupta muncitorimii din județ împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturi și libertăți cetățenești. Printre importantele acțiuni conduse de secțiune în această perioadă s-au înscris organizarea sărbătoririi zilei de 1 Mai 1920, cînd muncitorii orădeni au întrerupt munca în toate întreprinderile și atelierele din oraș⁸, cît și conducerea acțiunilor lucrătorilor din județul nostru în timpul desfășurării grevei generale din octombrie 1920, Oradea fiind unul dintre centrele muncitorești în care greva s-a manifestat cu deosebită putere.

Încă din ziua de 20 octombrie sindicatele orădene erau pregătite pentru declanșarea grevei, fiecare atelier, fabrică avînd unul sau mai mulți bărbați de încredere, a căror menire era preluarea, la momentul oportun, a conducerii și administrării unităților economice respective.

În noaptea de 20 spre 21 octombrie liderii sindicatelor din Oradea au ținut o ședință la care s-a hotărît declanșarea grevei generale în dimineața zilei următoare. Din primele ore ale zilei, grupuri de cîte 5—6 muncitori, parcurgînd tot orașul, au răspîdit manifeste prin care cereau muncitorilor să înceteze lucrul. Ca urmare, au intrat în grevă muncitorii de la C.F.R., mecanicii de locomotivă, lăcătușii, lucrătorii de la uzinele mecanice „Onter“, chelnerii de la cîteva restaurante, funcționarii de bancă ș.a.⁹.

Autoritățile locale vor folosi în acțiunea de reprimare a grevei generale toate forțele militare de care dispuneau atunci : poliția, soldații garnizoanei și corpul vînătorilor de munte. Au urmat arestări masive în rîndul greviștilor pe baza listelor primite de la patroni : aproximativ 600 de muncitori. În județul Bihor greva va înceta în ziua de 23 octombrie¹⁰.

Înfrîngerea grevei generale din octombrie 1920 a accelerat pregătirile în vederea desfășurării congresului general al mișcării socialiste la care să se decidă transformarea Partidului socialist în partid comunist.

⁸ „Tribuna socialistă“ din 9 mai 1920.

⁹ *Greva generală din România—1920*, Editura politică, București, 1970, p. 263.

¹⁰ „Nagyvárad“ din 24 octombrie 1920.

Muncitorimea orădeană, care de la început se pronunțase pentru această transformare, a trimis reprezentanți la lucrările ședinței Consiliului general al Partidului socialist și ale Comisiei generale sindicale din 30 ianuarie—3 februarie 1921, care au votat pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist.

La congresul din 8—12 mai 1921, împuterniciții organizațiilor muncitorești din Oradea și Sălard¹¹ și-au dat votul pentru crearea Partidului Comunist Român, fiind arestați, în ziua de 12 mai, împreună cu alți militanți revoluționari de către autoritățile regimului burghez.

Măsurile represive adoptate împotriva P.C.R. încă de la începutul existenței sale n-au împiedicat mersul ascendent al mișcării comuniste care, an de an, își va consolida pozițiile și își va lărgi prestigiul și influența în rîndul maselor muncitoare. Începînd cu primăvara anului 1922, în județul nostru au izbucnit o serie de greve și conflicte de muncă, care se vor dezvolta considerabil în următorul an. Se remarcă în special acțiunile muncitorilor metalurgiști, tîmplari și croitori, care se încheie cu satisfacerea doleanțelor greviștilor¹². Aceste acțiuni, în care militanții comuniști au jucat un rol important, s-au desfășurat în front unic muncitoresc, fapt ce releva dorința muncitorimii bihorene ca unitatea proletariatului să se încheie neîntîrziat.

În anul 1925, prin propriile lor forțe, muncitorimea orădeană a reușit să-și construiască un cămin nou, cu săli încăpătoare, pe măsura afluenței crescînde de lucrători, mici meseriași și funcționari către sindicatele unitare. Prin întreaga activitate care se va desfășura aici — conferințe, simpozioane, adunări etc. —, căminul muncitoresc va deveni o adevărată universitate muncitorească. Aceasta va fi, în întreaga perioadă cît autoritățile i-au permis să acționeze (27 decembrie 1925 — aprilie 1929), o a doua casă a multor muncitori și funcționari orădeni¹³.

Scoaterea P.C.R. în afara legilor a ridicat probleme grele și complexe pentru activitatea militanților revoluționari. Se impunea cu acuitate, însă, menținerea și adîncirea legăturilor cu masele muncitoare pentru a se da viață programului politic al P.C.R. Încă în toamna anului 1925 au luat ființă „comitete de front unic“ formate din membri ai P.C.R. și ai sindicatelor unitare, care vor constitui embrioanele Blocului muncitoresc-țărănesc, organizație politică legală de masă aflată sub conducerea P.C.R., care a fost creată la sfîrșitul aceluiași an. La Oradea a luat ființă un comitet de front unic, în fruntea căruia s-a aflat dr. Eugen Rozvan. Potrivit indicațiilor P.C.R., ca aceste „comitete“ să poarte tratative cu partidele și grupările politice care înscriseseră în programul lor înfăptuirea unor măsuri cu caracter democratic, mai ales cu ocazia alegerilor comunale și parlamentare, Comitetul de front unic din Oradea a încheiat un astfel de acord cu secția locală a Partidului național român, la sfîrșitul lunii octombrie 1925. În alegerile comunale de la 27 februarie 1926, la Oradea, de pe listele Blocului muncitoresc-țărănesc au fost aleși 11 candidați, fapt ce reflecta influența apreciabilă a partidului comunist în rîndul populației

¹¹ A. Deac, Fl. Dragne, *Lucrările Congresului I al P.C.R.*, în „Analele Institutului de istorie a partidului“, nr. 2—3/1966, p. 48.

¹² „Tineretul socialist“, anul XI, nr. 23 din 14 ianuarie 1923.

¹³ Ștefan Körösi, *Căminul muncitoresc din Oradea*, în *Semicentenarul Partidului Comunist Român în Bihor. 1921—1971*, Oradea, 1971, p. 137—145.

din Bihor. De asemenea, la Salonta, Tileagd, Marghita în consiliile comunale au fost aleși reprezentanți ai Blocului muncitoresc-tărănesc ¹⁴.

Organizația Oradea a B.M.Ț. și cu prilejul alegerilor comunale și parlamentare din viitorii ani va obține numeroase voturi, situându-se în această privință pe primul loc, ceea ce dovedea activitatea sa bogată și intensă în rîndul maselor muncitoare. În vara anului 1927, Oradea a cunoscut freamătul unor largi acțiuni greviste. Muncitorii metalurgiști de la fabrica de mașini „Phoebus” au intrat în grevă cerînd prelungirea contractului colectiv de muncă care expirase, îmbunătățirea condițiilor de muncă și a salariilor. Dîrzenia cu care au luptat muncitorii a impus în final satisfacerea revendicărilor lor ¹⁵.

În toamna anului 1927, autoritățile din Oradea au arestat și au implicat în procese un număr de muncitori, intelectuali și țărani bihoreni, cunoscuți pentru activitatea lor în cadrul B.M.Ț. Un grup de nouă militanți în frunte cu dr. Eugen Rozvan vor fi judecați în același an, alții vor fi implicați în procesul de la Cluj, judecat un an mai tîrziu. Printre cei 12 militanți revoluționari bihoreni implicați în procesul de la Cluj s-au numărat dr. Eugen Rozvan, Marin Popa, Alexandru Sencovici. Larga mișcare de solidarizare din întreaga țară, la care a participat activ și populația din Bihor, a determinat achitarea majorității inculpaților din cele două procese.

Criza economică din anii 1929—1933 s-a repercutat dureros și asupra maselor muncitoare din județul nostru. Una din consecințele sale cele mai grele a fost concedierea masivă a muncitorilor. În Oradea, în 1931, numărul șomerilor se ridica la 3 500, iar în întreg județul a ajuns la 18 000. **Concomitent cu creșterea șomajului și prelungirea zilei de muncă**, salariile au fost scăzute neconținut. La Oradea, numai în cursul anului 1931, salariile muncitorilor de la Fabrica de textile I.T.C., Turnătoria de fier „Phoebus”, Uzinele municipiului Oradea, morile unite cu aburi „Laszlo și Huniade”, Tipografiile „Românească” și „Cosmos” au fost reduse între 7—20% ¹⁶.

Agravarea situației maselor muncitoare în anii crizei economice a avut drept consecință imediată apariția și dezvoltarea unui puternic val de lupte revoluționare care a cuprins întreaga țară.

În Bihor, semnalul luptelor revoluționare l-au dat muncitorii de la Uzina Electrică Oradea, care, în cursul anului 1928, au revendicat prelungirea contractului colectiv de muncă și ridicarea salariului cu 10% ¹⁷. Muncitorilor de la Uzina Electrică li s-au alăturat cei de la Întreprinderile comunale din Oradea și lucrătorii tipografi. ¹⁸

În cursul anului 1931, acțiunile revoluționare ale proletariatului s-au intensificat, cuprinzînd aproape toate ramurile industriale ale județului Bihor. Astfel, la 23 februarie 1931 muncitorii de la Fabrica de textile I.T.C. Oradea au intrat în conflict cu conducerea întreprinderii, care voia

¹⁴ Iuliu Szikszay, Marin Popa, Ion Bulei, *Eugen Rozvan*, Editura politică, București, 1971, p. 81—86.

¹⁵ P. Bunta, *Acțiuni greviste ale muncitorilor metalurgiști de la fabrica „Phoebus”* — Oradea, în „Arta Musei Napocensis”, tom. III, 1966, p. 329—348.

¹⁶ Arhivele statului Arad, fond Inspectoratul regional al muncii Arad, dosar nr. 1/1926—1947, filele 134—154.

¹⁷ Arhivele statului Oradea, fond Primăria municipiului Oradea, dosarul nr. 11/1928, fila 55.

¹⁸ Loc. cit., dosarul nr. 70/1928—1929, vol. 2, filele 334, 516—517; „Tribuna”, anul X, nr. 27—28 din 1930.

să le reducă salariile cu 15—20%. La 17 martie 1931, muncitoarele de la „Radio Desideriu“ au declarat grevă¹⁹, urmate, la scurtă vreme, de muncitorii de la Tipografiile „Românească“ și „Cosmos“²⁰.

Pe fondul accentuării spiritului revoluționar, activitatea organizațiilor P.C.R. din județul Bihor avea să conducă la declanșarea a noi acțiuni greviste la care au luat parte un număr mare de muncitori. Astfel de acțiuni au desfășurat, în cursul lunii mai 1931, metalurgiștii de la Turnătoria de fier „Phoebus“, muncitorii brutari de la 26 brutării și lucrătorii de la Morile unite din Oradea *.

Luptele revoluționare ale proletariatului bihorean din a doua jumătate a anului 1931, care au cuprins toate întreprinderile industriale din județ, au fost îndreptate, în marea lor majoritate, împotriva concedierilor și scăderii salariilor, pentru condiții mai bune de muncă și de trai.

În acțiunile muncitorești din primii ani ai crizei, partidul comunist a acumulat o bogată experiență politică-organizatorică, fapt ce i-a permis legarea mai strânsă de masele muncitoare, utilizarea într-o mai largă măsură a unor metode și forme noi de activitate, întărirea propriilor rînduri cu cadre de nădejde provenite din rîndul proletariatului industrial.

În Bihor, în cursul anului 1932 acțiunile revoluționare s-au extins neconținut, pe primul plan situîndu-se muncitorii ceferiști. Ziarul „Scînteia“, organ central al P.C.R., referindu-se la acțiunile greviste de la Oradea, releva că, pe lângă lupta pentru satisfacerea propriilor revendicări, ceferiștii orădeni s-au solidarizat cu acțiunile feroviarilor din București, protestînd împotriva represiunii din 9 februarie 1932²¹.

Furtuna revoluționară de la începutul anului 1933 a găsit muncitorimea bihoreană în plin proces de extindere a acțiunilor sale de luptă, care îmbracă un caracter tot mai organizat și ofensiv. Comitetul de acțiune al ceferiștilor din Oradea, constituit la sfîrșitul anului 1932, în ședința desfășurată în ziua de 29 ianuarie 1933 a hotărît declararea unei greve de protest împotriva aplicării unei noi „curbe de sacrificiu“. Pe baza acestei hotărîri, în dimineața zilei de 30 ianuarie muncitorii ceferiști au încetat lucrul, protestînd împotriva repetatelor reduceri de salarii²². În următoarea zi, atelierele C.F.R. au fost ocupate de forțele represive, fapt ce i-a determinat pe muncitori să organizeze o demonstrație de protest în fața Inspecției atelierelor C.F.R. din Oradea²³. În semn de solidaritate cu greviștii de la Atelierele „Grivița“, la 3 februarie muncitorii orădeni au întrerupt lucrul pentru o jumătate de oră, revendicînd totodată recunoașterea delegaților aleși din rîndul lor pentru tratative cu reprezentanții conducerii atelierelor C.F.R.

În acest context, organizația Oradea a P.C.R. a luat în dezbatere problema organizării și mai temeinice a luptei muncitorilor ceferiști și a acțiunilor de solidaritate ale muncitorilor din celelalte fabrici și uzine. În noaptea de 9 spre 10 februarie, pe tot cuprinsul orașului au fost răspîndite manifeste ale secției locale a P.C.R., care chemau muncitorii la acțiuni pentru cucerirea prin luptă a drepturilor și libertăților lor.

¹⁹ Arhivele statului Arad, fondul Inspectoratul regional al muncii Arad, dosarul nr. 1/1926—1947, fila 134.

²⁰ Loc. cit., fila 15 v.

* Loc. cit., fila 13 v, 14 v, 16 v.

²¹ 1933. *Luptele revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din România*, Editura politică, București, 1971, p. 70.

²² *Ibid.*, p. 178—179.

²³ *Ibidem.*

Înăbușirea în sânge a bătăliilor revoluționare ale muncitorilor cefe-riști de la Atelierele „Grivița” din București a provocat un val uriaș de indignare și proteste în rândurile maselor muncitoare, în sprijinul acestora ridicându-se și ceferiștii și muncitorii de la peste 30 de întreprinderi din Oradea, care au declarat greve demonstrative ²⁴.

În condițiile redresării economice a României din perioada 1934—1938, a dezvoltării apreciabile a industriei, agriculturii și comerțului, județul Bihor a înregistrat, la rândul său, creșteri substanțiale ale producției principalelor sale întreprinderi. Ameliorarea parțială a situației maselor, în aceste împrejurări, nu a soluționat însă problemele de bază ale existenței lor, ale condițiilor de muncă. Drept urmare a acestei situații în județ s-au înregistrat nu mai puțin de 106 conflicte de muncă, majoritatea transformându-se în greve. Printre cele mai importante acțiuni greviste s-au înscris cele de la fabricile și atelierele de încălțăminte „Bela Muhary”, „Carmen”, „Ludovic Erdős”, „Anton Gleichman”, „Venus” și „Pinter”, Turnătoria „Phoebus”, fabricile „Rippner”, „Florenz”, „Panea și Makvai”, „Fulger”, „Wo-Ego”, „Desideriu Katona”, în urma cărora patronii au fost forțați să accepte mărirea salariilor, încheierea de noi contracte colective de muncă ²⁵.

Au avut loc și diverse acțiuni ale țăranilor, funcționarilor, profesorilor, pensionarilor și altor categorii sociale afectate de politica promovată de cercurile conducătoare.

Creșterea pe plan intern a pericolului fascist, iar pe plan extern a tendințelor revanșarde și revizioniste ale Germaniei și ale acoliților ei a ridicat în fața maselor largi problema organizării unei riposte comune și hotărâte. În aceste împrejurări, P.C.R., exprimând interesele maselor largi ale întregului popor român, a militat activ pentru unirea tuturor forțelor democratice și antifasciste, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a țării. Comuniștii bihoreni, asemeni tuturor membrilor partidului comunist, au desfășurat o vie activitate pentru transformarea în viață a liniei tactice realiste a conducerii P.C.R. privind realizarea unei largi concentrări de forțe democratice și antifasciste pentru bararea fascismului.

În condițiile dictaturii regelui Carol al II-lea, instaurată la 10 februarie 1938, care a adoptat un șir de măsuri cu caracter antidemocratic, obiectivul principal al activității militanților comuniști a constat în lărgirea bazei de masă a frontului antifascist și mobilizarea maselor muncitoare la acțiuni împotriva Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste sau profasciste.

Evenimentele internaționale desfășurate în intervalul august 1939 — august 1940 au influențat profund și situația României. Atentatul naziștilor și horthyștilor la integritatea și suveranitatea patriei a devenit din ce în ce mai brutal. Politica celui de-al treilea Reich, de ascuțire a contradicțiilor dintre România și Ungaria și de subordonare a acestora intereselor imperialismului fascist german, devenea tot mai fățișă. În acest moment greu pentru destinele țării, poporul român cuprins de un puternic și fierbinte patriotism, hotărât spre rezistența armată, s-a găsit izolat, fără nici un sprijin. La 30 august 1940, România a fost nevoită să accepte condițiile nedrepte ale dictatului de la Viena, prin care partea de nord a

²⁴ *Ibid.*, p. 353.

²⁵ Arhivele statului Arad, fond Inspectoratul regional al muncii Arad, dos. 1/1926—1947, filele 21—38.

Transilvaniei a fost smulsă teritoriului național, fiind ocupată de Ungaria horthystă.

Pentru Bihor, unul din cele mai mari județe ale României antebelice, dictatul de la Viena a însemnat „răpirea a peste 40% din teritoriu cu o populație care ajungea aproape la 60% din totalul locuitorilor județului”²⁶. Sub raport economic, județului nostru îi era smulsă partea cea mai bogată atât din punct de vedere industrial cât și agrar, care a fost transformată în bază de aprovizionare cu materii prime și agro-alimentare a Reichului nazist.

Vestea celor petrecute la Viena a străbătut ca un fulger întreaga țară, umplînd de indignare milioane de cetățeni. În adunări spontane masele populare de la orașe și sate, muncitorii din fabrici și uzine, țărani și intelectuali și-au exprimat hotărîrea fermă de a apăra independența și integritatea teritorială a țării. Astfel, la 31 august 1940, dr. Petru Groza a propus lui Iuliu Maniu să-și mobilizeze membrii partidului său, arătînd că Frontul plugarilor avea pregătiți, numai în județul Bihor, peste 10 000 de oameni gata „să intre în acțiune împotriva cedării”²⁷.

În zilele imediat următoare dictatului de la Viena, puhoie de refugiați umpleau drumurile Transilvaniei. Exodul refugiaților a continuat în tot timpul celor patru ani de ocupație horthystă. Pînă la 1 septembrie 1944 au fost înregistrați oficial 217 942 români care au fost nevoiți să-și abandoneze căminul. La acest număr trebuie adăugat cel al refugiaților care n-au trecut pe la controlul și fișierul central, cifrați la aproximativ 60 000—70 000, ceea ce dă un total de 280 000—290 000 de refugiați. În aceeași perioadă, conform statisticilor ungare, de la sudul graniței artificiale au trecut în partea nord-estică a Transilvaniei peste 150 000 de unguri²⁸. Noua „ordine horthystă”, instaurată în părțile nordice ale Transilvaniei, a adus, odată cu baionetele și legile militare de ocupație, ațîțarea șovină și antisemită, declanșînd o teroare sălbatică, ceea ce a pricinuit populației române majoritare, maselor muncitoare de naționalitate nemaghiară sau negermană o viață grea, nesigură, plină de privațiuni.

Împărțirea județului Bihor, cu toate urmările sale, pregătirile de război și concentrările masive au făcut ca situația materială a populației să devină deosebit de grea. În octombrie 1940, jumătate din cei 5 500 de muncitori din Oradea au devenit șomeri, iar cei care au putut lucra mai departe aveau cîștiguri sub nivelul de trai, timpul de lucru fiind doar de 4 ore pe zi. În februarie 1941, Societatea anonimă de asfalt din Derna-Tătăruș, la care erau angajați 800 muncitori, și-a anunțat falimentul²⁹. La aceasta se adaugă atrocitățile și samavolniciile comise împotriva populației românești de către autoritățile militare și civile horthyste. Astfel, în județul Bihor, „jandarmeria din Voivozi, Simian, Valea lui Mihai... încuviințează cu ochii închiși abuzurile ilegale și terorizarea românilor de către așa-zisele trupe libere și jandarmii grăniceri”³⁰. Regimul de ocupație a trecut la expulzarea în masă a românilor. Începînd cu luna octombrie 1940, numeroase familii de intelectuali și țărani români din teritoriul cedat au fost izgonite de către autoritățile maghiare peste frontieră, prin Ciumeghiu—Miersig și Hidișel. De asemenea, 300 intelectuali, funcțio-

²⁶ Ștefan Pascu, *Istoria Transilvaniei*, Blaj, 1944, p. 318—319.

²⁷ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940 — octombrie 1944)*, Editura „Dacia”, Cluj-Napoca, 1974, p. 37.

²⁸ *Ibid.*, p. 38—39.

²⁹ *Ibid.*, p. 41.

³⁰ *Ibid.*, p. 56.

nari, comercianți și preoți români din Oradea, cu soții și copii, au fost „izgoniți, închiși în închisori, amenințați la zid cu moartea... purtați în convoi spre gara Oradea, unde au fost imbarcați în vagoane de marfă plumbuite și trecuți peste frontieră”³¹. În cursul anului 1940 au fost expulzați toți locuitorii români din comunele Roșiori, Sălard, Săcueni, Ianculești, Horia, Marma Nouă, Scărișoara, Diosig, Salonta, Sălacea, Mihai Bravu și Simian. Autoritățile horthyste au luat și alte măsuri „de ordine” : au maltratată cetățeni români la Oradea, au interzis ca cetățenii unguri să cumpere de la români orice fel de bunuri mobile și imobile, au profanat biserici (la Sălard, cu pietrele și materialele provenite în urma distrugerii bisericii au ridicat un monument eroilor unguri)³². Concomitent cu aceste abuzuri, s-a trecut la îndepărtarea românilor din toate serviciile.

Pe lângă samavolniciile comise, autoritățile horthyste au pus un accent deosebit pe procesul de deznaționalizare a românilor. Într-un document din anul 1941 se menționau următoarele : „În unele cercuri maghiare din Ungaria se crede că măsurile luate sînt atît de eficiente pentru deznaționalizarea completă și rapidă, prin Legea lui Aponyi din 1907, care se aplică și astăzi cu toate vigilența, încît, o dată cu generația actuală, va dispărea elementul românesc din teritoriul cedat, fără urmă de grai și sînge românesc. Pentru reușita acestei metode, guvernul maghiar a și început recensămîntul populației în sensul că, cel puțin 60% din populația românească să fie trecută ca element unguresc de origine, cu scopul de a dovedi străinătății și îndeosebi puterilor Axei, «drepturile» lor, milenare, atît asupra teritoriului cedat cît și asupra întregului Ardeal”³³.

Opera de maghiarizare a elementului românesc din teritoriul cedat s-a desfășurat „după metode cunoscute..., închizîndu-se școlile confesionale românești și obligînd elevii români să învețe limba maghiară”. Cu toate intervențiile făcute, școlile române nu s-au deschis în anul 1941.

Înfrîngerile suferite de Germania hitleristă și de către trupele regimului horthyst, manifestările tot mai vădit antihitleriste, care s-au intensificat la sfîrșitul anului 1942 și începutul celui următor, au determinat guvernul ungar să ia noi măsuri împotriva populației românești din Bihor și a tuturor forțelor potrivnice hitlerismului, horthysmului și a războiului. Ca urmare, în anul 1943, recrutarea pentru muncă s-a făcut și mai intens. Din județul Bihor au fost obligați la muncă forțată țărani români din comunele Hădar, Spinuș, Ciulești, Hîncești, Săliștia, Sirbești, Sacalasău, Picleu, Țigăneștii de Criș, Brusturi, Borod, Cornișel, Borozel, Topa de Criș, Valea Mare de Criș, Buznea³⁴ ș.a.

Cu toată prigoana îndreptată împotriva populației românești, aceasta nu a încetat o clipă să creadă în înfrîngerea horthyștilor, eliberarea acestui străbun pămînt românesc, reîntegrarea sa în România.

Lupta maselor populare din partea de nord a Transilvaniei împotriva regimului de ocupație horthyst, pentru reunirea cu țara, se împletea strîns cu lupta poporului român în anii 1940—1944 pentru eliberarea de sub dominația fascismului, restabilirea independenței, suveranității și integrității teritoriale a României, deziderate care și-au găsit împlinirea în

³¹ Arhivele statului Oradea, fond Prefectura județului Bihor. Cabinetul prefectului, acte nr. 153 și 155/1940.

³² Loc. cit., acte nr. 171/1940.

³³ Arhivele statului Oradea, fond Prefectura județului Bihor, Biroul statistic militar, acte nr. 247 și 250/1940, filele 2—3.

³⁴ *Rezistența antifascistă în partea de nord a Transilvaniei (septembrie 1940 — octombrie 1944)*, p. 79.

urma victoriei insurecției naționale armate, antifasciste și antiimperialiste din august 1944 — moment epocal în istoria României, care a deschis calea unor adânci transformări revoluționare.

Eliberarea întregului teritoriu național de sub ocupația hitleristă-horthystă a deschis noi perspective luptei maselor populare din întreaga țară pentru democrație și progres social. Comunitatea de interese economice și social-politice ale maselor populare de pe întreg teritoriul țării, programul de luptă al forțelor revoluționare elaborat de P.C.R. reprezentau puternice elemente de unire a maselor într-o vastă acțiune revoluționară. Începând din septembrie 1944, s-a trecut la refacerea organizațiilor P.C.R. și la constituirea sindicatelor unite.

Refacerea organizațiilor P.C.R. și încadrarea lor în lupta politică generală au fost însoțite de un șir de măsuri și acțiuni de reală însemnatate pentru viața județelor din această parte a țării. Astfel, la 13 octombrie 1944, organizația Oradea a P.C.R. și-a elaborat programul de mobilizare a maselor la refacerea economică și democratizarea vieții politice.

În spiritul acestui program s-au făcut eforturi considerabile pentru lichidarea consecințelor războiului, refacerea potențialului de producție al întreprinderilor, combaterea și lichidarea actelor de sabotaj, sprijinirea frontului prin mărirea producției. Astfel, muncitorii de la Fabrica „Urania” din Oradea s-au angajat să lucreze cîte o duminică pe lună în „folosul armatei”³⁵, iar cei de la Fabrica de ghete „Carmen” au mărit producția cu 300%³⁶. N-au rămas mai prejos nici țăranii din satele bihorene. Astfel, din satele și comunele fostei plăși Aleșd s-au format caravane de care încărcate cu produse alimentare destinate armatei române care se acoperea de glorie pe cîmpul de luptă. De asemenea, țăranii din comunele Biharia, Diosig, Valea lui Mihai, Marghita, Ghiorac, Borș și altele au colectat peste 30 000 kg de alimente³⁷. În ziua de 10 martie, populația orașului Oradea și a județului Bihor au trimis ostașilor români aflați pe front două vagoane de alimente³⁸.

Constituirea, din inițiativa P.C.R., a Frontului național democrat a reprezentat un însemnat moment în organizarea forțelor democratice din Bihor. La 18 ianuarie 1945 s-a format Comitetul județean Bihor al F.N.D., care avea să joace un rol important în impulsionarea procesului de refacere economico-socială a județului în opera de democratizare a acestei părți a țării.

Instaurarea puterii revoluționar-democratice, la 6 martie 1945, care a deschis noi perspective pentru dezvoltarea țării pe calea democrației și progresului social, a creat condiții favorabile legiferării și aplicării reformei agrare. Trecerea la înfăptuirea reformei agrare în județul Bihor a fost primită cu multă însuflețire de masele țărănești, care, de fapt, au trecut la ocuparea pămînturilor moșierești imediat după eliberarea de sub dominația hitleristo-horthystă. Astfel, țăranimea din Bihor a intrat în posesia a 21 593 ha.

Sintetizînd experiența acumulată de partid și luptele revoluționare și analizînd realitățile economice și social-politice din România de atunci, Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 a stabilit principalele direcții de dezvoltare a țării. În județul Bihor, în luna noiembrie, au avut

³⁵ „Viața nouă” din 27 martie 1945.

³⁶ *Ibid.*, din 28 februarie 1945.

³⁷ *Ibid.*, din 16 februarie 1945.

³⁸ *Ibid.*, din 5 aprilie 1945.

loc mai multe adunări sub conducerea organizației județene a P.C.R. la Tinca, Beliu, Ceișa ș.a., care au avut ca obiect, printre altele, dezbaterea într-un cadru larg, democratic, a rezoluțiilor Conferinței Naționale a P.C.R.

O sarcină deosebită care stătea acum în fața organizației județene a P.C.R. a fost pregătirea alegerilor parlamentare din anul 1946. La Oradea a avut loc o ședință comună, la nivel de regiune, între reprezentanți ai P.C.R. și P.S.D. cu care prilej s-a subliniat necesitatea Frontului unic muncitoresc, a colaborării în timpul alegerilor. Victoria F.N.D. în alegerile parlamentare din 1946 a demonstrat baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democratic al doctorului Petru Groza ³⁹.

Anul 1947 a cunoscut efervescența puternică a luptei pentru desăvârșirea transformărilor general-democratice și pregătirea trecerii la construcția socialistă. Politica clarvăzătoare a P.C.R. a permis ralierea în jurul său a întregului nostru popor, a făcut posibilă proclamarea, la 30 decembrie 1947, a Republicii Populare Române, act de importanță istorică, întâmpinat cu entuziasm și de către întreaga populație a județului nostru.

În etapa istorică care a trecut de la proclamarea republicii, Bihorul a parcurs drumul unei dezvoltări și afirmări semnificative în constelația județelor țării. Vatră de istorie și de muncă neobosită, acest colț de țară s-a angajat încă din primele zile ale noului ev cu tot ce avea mai demn și mai valoros pe magistrala clădirii societății socialiste.

Primii ani ai revoluției socialiste au fost ani de maximă solicitare și încordare, pe toate planurile unei activități deosebit de grele și complexe, de care depindea viitorul nostru socialist. O importanță decisivă pentru întreaga desfășurare a procesului revoluționar în direcțiile stabilite de Conferința Națională a partidului din octombrie 1945 a avut-o făurirea partidului unic al clasei muncitoare din România, în februarie 1948 — Partidul Muncitoresc Român, forța politică și organizatorică necesară conducerii vastei opere de transformare socialistă a țării, de făurire a noii orînduiri.

Între marile acte revoluționare ale acelor ani se impunea fără îndoială naționalizarea principalelor mijloace de producție, care avea drept obiectiv crearea unei puternice baze economice socialiste. În conformitate cu planul Comisiei superioare de naționalizare, în ziua de 11 iunie 1948 s-a trecut la ocuparea întreprinderilor, pe fondul creșterii avîntului revoluționar al maselor, conduse și organizate de partid. „Naționalizarea industriei, băncilor, transporturilor și comerțului — se arată în *Programul Partidului Comunist Român* — a dus la lichidarea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, la crearea în economie a proprietății socialiste a întregului popor ⁴⁰, marcînd de fapt începutul făuririi societății socialiste în România“.

Începutul de drum al Bihorului, drumul construirii noului destin, era marcat, asemeni celorlalte zone ale țării, de o grea moștenire. În 1948 potențialul industriei bihorene era reprezentat cu deosebire de Exploatarea minieră Derna-Tătăruș, cooperativele de confecții și de încălțăminte „Topanca“ sau „Favorit“, cîteva fabrici de cărămidă. Economia județului

³⁹ Ecaterina Deliman, *Lupta țărănimii pentru pămînt în Bihor*, „Lucrări științifice“, vol. 2, Institutul pedagogic Oradea, 1968, p. 335.

⁴⁰ *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 55.

Bihor avea astfel un caracter predominant agrar, cu un nivel scăzut de dezvoltare a forțelor de producție.

În anii industrializării socialiste, ai cooperativizării agriculturii, ai dezvoltării și modernizării forțelor de producție, ai înfloririi învățămîntului, științei și culturii, ai ridicării nivelului de trai al maselor, muncitorimea bihoreană, alături de întreaga și eroica noastră clasă muncitoare, a purtat pe umerii ei greul eforturilor și al luptei, dînd dovadă de un înalt spirit de sacrificiu, de abnegație, de dăruire. Pe șantierele construcției s-au dăltuit noile simboluri ale civilizației, s-au conturat platforme industriale în Oradea, Aleșd, Marghita, Salonta, orașul Dr. Petru Groza, Suplacu de Barcău, Voivozi, Dobrești.

Harta industrială a Țării Crișurilor este împînzită cu stele de primă mărime, cu hale industriale și benzi de fabricație, cu retorte și coloane de rafinării, cu cuptoare incandescente și războaie automate, cu abataje și parchete, cu construcții din beton și sticlă, cu orașe și centre muncitorești. Aproape că nu există ramură a economiei naționale care să nu aibă „reprezentanți” și în județul Bihor : construcțiile de mașini la „Înfrățirea”, întreprinderea de accesorii pentru mijloace de transport, întreprinderea mecanică din orașul Dr. Petru Groza ; energetica — Exploatarea minieră Voivozi, Centrala termică, la care se vor adăuga în curînd hidrocentralele de la Drăgan și Munteni ; metalurgie neferoasă — „Alumina” din Oradea ; prelucrarea țiteiului — Suplacu de Barcău ; industria materialelor de construcții — Aleșd și Oradea, în mod deosebit Combinatul de lianți și azbociment de la Aleșd ; industria încălțămîntei și cea de confecții — Oradea și Marghita ; cea de tricotaje, de blănărie, de textile, industria conservelor, a laptelui, a uleiului și a zahărului ; industria de exploatare și prelucrare a lemnului — Oradea, orașul Dr. Petru Groza, Beiuș, Salonta, Tileagd.

În acești ani de efort creator în care s-au asigurat dezvoltarea tot mai puternică a forțelor de producție, a bazei tehnico-materiale a țării, perfecționarea relațiilor sociale, concomitent cu consolidarea societății noastre socialiste — în județul Bihor s-au consemnat acte de naștere pentru cele mai multe obiective industriale. Astfel, zona de est a Oradei este o adevărată poartă de intrare în România socialistă, cu unitățile industriale „Sinteza” și „Alumina”, Combinatul de prelucrare a lemnului, Centrala termoelectrică, fabrica de zahăr, întreprinderile de materiale de construcții, de accesorii pentru mijloace de transport, de mașini agricole ; zona industrială a orașului Dr. Petru Groza este reprezentată prin întreprinderea mecanică, fabrica de binale, autobaza I.T.A., secția de tricotaje, fabrica de ambalaje mecanice ; zona Salontei — prin întreprinderile de prelucrare a metalului și lemnului, fabrica de textile, autobaza I.T.A. ; zona Aleșdului — prin Combinatul de lianți și azbociment, întreprinderea „Refractar”, secția de prelucrare a bauxitei, fabrica de sticlă „Pădurea Neagră”, autobaza I.T.A. ; zona industrială a Marghitei — prin întreprinderile de confecții și de încălțămînt ; zona Suplacului — prin schela de extracție, rafinăria „Crișana”, exploatarea minieră ; zona de vest a Oradei — prin fabricile de blănuri, de vopsele, de cărămidă, secția de azbociment ; zona centrală a Oradei — prin întreprinderile „Înfrățirea”, „Solidaritatea”, „Arta”, „Crișul”, „Metalica” ; zona Beiușului — prin fabricile de mobilă și mașini unelte etc.

în întregul Bihor, pulsează o puternică și viguroasă industrie în continuă dezvoltare, o activă și complexă viață muncitorească.

Această dezvoltare impresionantă a potențialului economic al județului Bihor a fost posibilă îndeosebi datorită volumului mare de investiții alocate de stat, a cărui cotă a sporit de la un cincinal al altul. Numai în perioada 1948—1965 Bihorul a beneficiat de o investiție de peste 10 miliarde lei, din care 5 miliarde pentru industrie și 3,8 miliarde pentru agricultură.

O dezvoltare tot mai dinamică, mai ales în structurile ei calitative, a înregistrat economia județului nostru în anii de profunde deschideri care au urmat Congresului al IX-lea al partidului. S-a perfecționat activitatea partidului, s-au fertilizat și activizat toate sferele activității sociale, accelerându-se ritmul general de dezvoltare social-politică, economică și culturală a țării. Perioada inaugurată de Congresul al IX-lea se distinge ca o etapă în care procesul de perfecționare și de modernizare a tuturor laturilor vieții sociale, a structurilor organizatorice, a formelor și metodelor de planificare a economiei naționale s-au realizat și amplificat potrivit condițiilor concrete și cerințelor noii etape de dezvoltare a României. Prin realizarea planului cincinal 1966—1970, în spiritul hotărârilor și orientărilor Congresului al IX-lea, temeliile noii societăți, baza sa tehnico-materială s-au consolidat tot mai mult.

Economia județului Bihor a cunoscut în anii de după Congresul al IX-lea al partidului un puternic avânt, datorită realizării unui volum sporit de investiții față de cincinalele anterioare. Astfel, în perioada 1966—1976 județului i s-au alocat din fondurile statului peste 21 miliarde lei, din care industriei 11,2 miliarde lei, adică 53,6%, iar agriculturii 4,4 miliarde lei, respectiv 21%, punându-se în funcțiune 120 capacități și obiective industriale⁴¹.

Realizarea cu succes a obiectivelor stabilite de Congresul al IX-lea al partidului a creat temelia pentru trecerea la o nouă etapă de dezvoltare a țării — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate, obiectiv istoric înscris în Programul Partidului Comunist Român. Această etapă calitativ superioară, de maturizare a tuturor laturilor vieții economico-sociale, a fost inaugurată de cincinalul 1971—1975. La devansarea lui în timp a contribuit decisiv marea întrecere socialistă la nivel național. Bihoreni au încheiat acest cincinal cu 87 zile înainte de termenul stabilit. La 5 octombrie 1975, Biroul Comitetului județean Bihor al P.C.R., Comitetul executiv al Consiliului popular județean, în numele tuturor oamenilor muncii de pe aceste străvechi plaiuri românești, au raportat secretarului general al partidului — tovarășul Nicolae Ceaușescu — realizarea planului la producția industrială pe întreaga perioadă 1951—1975. Dincolo de această dată, pînă în pragul lui 1976, Bihorul se îmbogățește cu o producție industrială suplimentară în valoare totală de peste 3 miliarde lei. Și încă o cifră sintetică vrednică de consemnat : ritmul mediu anual de creștere a producției industriale bihorene în cincinalul încheiat înainte de termen a fost de 13,8% față de 12,9% cît era planificat. Aceasta a făcut posibil ca în cincinalul 1971—1975 să se realizeze la nivelul județului o producție industrială în valoare de peste 13 miliarde lei, depășind astfel cu 91,1% nivelul anului 1970.

⁴¹ Documentar privind județul Bihor, Direcția județeană de statistică, 1976, p. 5. 107

Cincinalul 1976—1980 — parte integrantă a programului general al partidului adoptat la Congresul al XI-lea — are o importanță deosebită în făurirea societății socialiste multilateral dezvoltate în patria noastră. Obiectivele sale deschid perspectiva unui puternic avânt al forțelor de producție, a progresului tot mai rapid al științei și culturii, a unor noi și importante schimbări în structura socială a țării, în perfecționarea raporturilor din societate, a ridicării pe o treaptă superioară a bunăstării întregului popor.

Ca urmare a aplicării neabătute a politicii de industrializare socialistă, factorul primordial al dezvoltării forțelor de producție, al progresului economic și social al țării îl reprezintă industria, care astăzi realizează o producție globală de 34 ori mai mare decât în anul 1938. Eforturile pentru dezvoltarea armonioasă a forțelor de producție pe întregul teritoriu al țării au făcut ca numărul județelor ce obțin o producție globală de peste 10 miliarde lei să crească de la 4, în 1965, la 23 în 1976, între care și județul Bihor.

Populația ocupată a județului la 1 ianuarie 1977 a fost de 294,2 mii persoane, reprezentând 46,5% din populația totală. Din totalul persoanelor ocupate 35,5% lucrează în industrie și 34,8% în agricultură, iar 37,1%, reprezentând ponderea femeilor, îndeosebi în industria ușoară.

Industria județului își desfășoară activitatea în 71 întreprinderi din care 56 întreprinderi de stat și 15 unități ale cooperației meșteșugărești.

Deosebit de semnificativ pentru dinamica pe care a cunoscut-o industria județului în anii construcției socialiste este faptul că producția anului 1938 a fost realizată în anul 1976 în 14 zile, producția anului 1950 în 19 zile, iar cea a anului 1970 în mai puțin de 6 luni. Continuând șirul comparațiilor, menționăm că, numai întreprinderea „Înfrățirea“ Oradea, puternică unitate industrială cu profil de construcții de mașini, a realizat întreaga producție a anului 1938 în 11 luni din 1976, iar întreprinderea chimică „Sinteza“ din Oradea în 1976 a realizat întreaga producție a anului 1950⁴².

Urmind neabătut politica științifică a partidului nostru, indicațiile prețioase ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, oamenii muncii de pe frumoasele meleaguri ale Bihorului — români, maghiari și de alte naționalități — înscriu succese de seamă în efortul general de îndeplinire a sarcinilor ce le revin în actualul cincinal, pe bună dreptate denumit cincinalul afirmării plenare a revoluției tehnico-științifice în toate sectoarele economiei naționale.

În anul 1976 — primul an al actualului cincinal — în economia județului s-a realizat o producție industrială globală de 15,5 miliarde de lei, producție echivalentă cu cea a anilor 1970—1971 sau cu producția a 5 județe : Bistrița Năsăud, Botoșani, Covasna, Sălaj și Tulcea. Aceasta reprezintă 2,4% din producția industrială a țării. Aproape 65% din producția globală industrială a fost produsă în municipiul Oradea, 22,5% în celelalte orașe, iar 12,5% revenind comunelor județului⁴³.

⁴² *Ibid.*, p. 6.

⁴³ *Ibid.*

Din producția realizată pe țară, județul Bihor a produs în 1976 52,8% alumina (locul I), 12,3% mașini-unelte pentru așchieră metalelor (locul III), 15,0% lacuri și vopsele (locul III), 12,8% ciment (locul III), 11,8% încălțăminte (locul II), 6,9% tricotaje, 6,8% zahăr etc. Productivitatea muncii realizată în 1976 a fost de 191 829 lei/lucrător.

Schimbări profunde, de ordin calitativ, s-au produs într-o serie de ramuri industriale. Producția de energie electrică realizată în prezent în județ este de 58 ori mai mare decât în 1938 și de 1,6 ori mai mare decât în 1960. Industria construcțiilor de mașini deține 19,1% din producția industrială globală a județului. În perioada 1965—1976 s-a înregistrat un ritm mediu anual de creștere a producției de 18,1%. Industria chimică s-a dezvoltat în ultimii 12 ani într-un ritm anual de 15,0%, ceea ce a contribuit ca ponderea acestei ramuri în economia județului să crească de la 6,5%, cât era în anul 1965, la 7,7% în 1976. Întreprinderea „Sinteza“ Oradea (1 600 lucrători) produce 15% din producția de lacuri și vopsele a țării. O puternică dezvoltare a cunoscut și industria exploatarei și prelucrării lemnului. Ponderea acestei ramuri reprezintă 5,5% din producția industrială a județului, Combinatul de prelucrare a lemnului exportă peste 60% din producția sa industrială în 19 țări ale lumii, s-au creat 2 unități noi în această ramură : fabrica de mobilă „Alfa“ din Oradea și Fabrica de mobilă din Beiuș.

Industria ușoară, ramură cu tradiție în județul nostru, a cunoscut de asemenea o importantă dezvoltare prin extinderea capacităților existente cât și prin construirea a noi obiective : țesătorie la Salonta, întreprinderea de tricotaje „Miorița“, întreprinderea „Drum Nou“, întreprinderea „Textila“ Crișana, întreprinderea „Viitorul“ — toate în Oradea, fabrica de confecții Marghita. În perioada 1965—1976 ritmul mediu anual de creștere în ramura textilă a fost de 14%, în ramura confecțiilor de 15,9%, iar în cea a pislăriei și încălțăminte de 13,1%. Industria ușoară a Bihorului produce astăzi 6,9% din producția de tricotaje din lână a țării, 6,6% confecții și 11,8% încălțăminte.

Din mănoasele câmpii de pe cursul inferior al Crișurilor, pînă la crestele munților Bihorului, agricultura a fost și este preocuparea de căpetenie a oamenilor minunați de pe aceste plaiuri. În trecut, deși se obțineau producții agricole mai mari decât în alte județe ale țării, agricultura județului Bihor avea totuși un caracter extensiv. Suprafețele însemnate erau deținute de moșieri și chiaburi, în timp ce gospodăriile țărănești își organizau producția pe loturi mici. Dotarea tehnică a agriculturii era deficitară, în anul 1938, pe ogoarele Bihorului lucrînd doar 170 de tractoare.

Punînd pe primul plan industrializarea socialistă a țării, partidul s-a preocupat, în același timp, de dezvoltarea tuturor celorlalte sectoare, inclusiv a agriculturii. După organizarea pe baze socialiste a agriculturii noastre, în urma hotărîrii Plenarei C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, în contextul succeselor obținute în opera de industrializare s-au creat condiții pentru întărirea și modernizarea bazei tehnico-materiale a agriculturii. Producția agricolă a țării a crescut an de an, îmbunătățindu-se totodată și condițiile de muncă și de viață ale țărănimii.

În prezent agricultura, sector de bază a economiei județului, oferă imaginea unei ramuri în plină dezvoltare și modernizare, îndreptată în direcțiile intensificării și dezvoltării multilaterale a producției, capabilă să

asigure creșterea bunăstării țărănimii bihorene și, în același timp, să aducă o contribuție însemnată la dezvoltarea avuției naționale. În perioada 1966—1976 agriculturii județului Bihor i s-a alocat un volum de investiții de peste 4,4 miliarde lei, ceea ce reprezintă 21% din fondurile de investiții realizate în acești ani pe ansamblul județului. La sfârșitul anului 1976, pe teritoriul județului Bihor își desfășurau activitatea 12 unități agricole de stat, 24 stațiuni pentru mecanizarea agriculturii, 171 cooperative agricole de producție și o asociație intercooperatistă de producție.

Una din preocupările principale ale partidului și statului nostru în domeniul agriculturii, aceea a dezvoltării și perfecționării bazei tehnico-materiale, s-a repercutat pozitiv și asupra agriculturii județului Bihor. În acest sens agricultura județului s-a bucurat de însemnate eforturi de investiții, orientate cu prioritate în direcția dezvoltării mecanizării și chimizării, extinderii irigațiilor și a celorlalte lucrări de îmbunătățiri funciare, dezvoltarea plantațiilor pomicele și viticole, construirea de sere moderne, complexe agrozootehnice de tip industrial și de fabrici de furaje combinate. S-a ajuns astfel la o creștere importantă a volumului fondurilor fixe, de aproape 9 ori față de 1965, ridicându-se simțitor gradul de înzestrare tehnică a agriculturii. Ca urmare a sprijinului acordat de stat pentru înzestrarea agriculturii cu mijloace de muncă mecanice, numărul tractoarelor la sfârșitul anului 1976 era de 3 499, al plugurilor pentru tractor de 2 922, al semănătorilor mecanice de 1 217 și al combinelor de 1 523. Față de anul 1950 numărul tractoarelor a crescut de 10 ori, al semănătorilor mecanice de peste 12 ori, iar al plugurilor pentru tractoare de peste 4,6 ori. Progresele realizate în înzestrarea tehnică a agriculturii se oglindesc în reducerea suprafețelor arabile ce revin pe un tractor, de la 941 ha în 1950 la 89 ha în 1976 ⁴⁴.

Suprafața agricolă irigată era de 17 247 ha la sfârșitul anului 1976, ceea ce înseamnă o creștere de 23,2 ori față de anul 1950. Ritmul amenajărilor pentru irigații a sporit simțitor în ultimii ani, suprafața dublându-se față de anul 1970.

Producția globală agricolă a anului 1976 este cu 93,3% mai mare decât cea realizată în anul 1965. Asemeni producției de cereale realizată la nivelul întregii țări în 1977, obținem cea mai mare recoltă de grâu din istoria Bihorului. Ponderea județului Bihor în producția agricolă totală a țării, realizată în 1976, a fost de 11,8% la legume de seră, 4,7% la fructe, 3,6% la sfeclă de zahăr, 2,9% la cereale și legume de câmp. Bihorul ocupă locul al patrulea la producția sfeclei de zahăr și locul al doilea la producția de fructe. Realizăm de asemenea 27% din producția de piersici a țării, ocupînd primul loc. În perioada 1965—1976 a crescut aportul județului Bihor la producția globală agricolă realizată pe țară de la 3,1% la 3,5%.

În anii 1966—1976, orientarea principală a programului de dezvoltare a zootehnicii în cadrul agriculturii județului a constituit-o intensificarea ritmului de creștere a efectivelor de animale, îmbunătățirea fondului biologic al șeptelului și creșterea cantitativă și calitativă a producției animale, prin îmbunătățirea bazei materiale, concentrarea și specializarea producției în unitățile cu cele mai favorabile condiții. Față de 1938 se înregistrează o creștere de 117,2 mii capete bovine, de 356,1 mii capete porcine, de 251,6 mii capete ovine. În 1976 Bihorul a realizat 3,4% din producția de lapte a țării (locul VIII), 4,3% din producția de lînă (locul IV), 5,1% din producția de ouă (locul III), 4,6% din producția de carne (locul VI).

În anii 1969—1971, județul Bihor s-a situat printre primele trei județe în întrecerea socialistă, iar în 1972 organizației județene de partid i s-a conferit Ordinul Muncii clasa I pentru producțiile obținute și contribuția adusă la fondul centralizat al statului. Ne mândrim cu faptul că în județul nostru mai multor cooperative agricole de producție — Salonta, Mădăraș, Toboliu, Săcueni, Berechiu, Cheresig, Vaida, Borș — li s-au conferit înaltul titlu de „Erou al muncii socialiste”.

În perioada 1965—1976, valoarea proprietății obștești din cooperativele agricole de producție a crescut de 2,5 ori, a mijloacelor fixe de 2,8%, în timp ce veniturile bănești realizate au crescut de 2,8 ori.

Dezvoltarea și modernizarea economiei județului Bihor a determinat profunde schimbări în structura forței de muncă precum și în pregătirea profesională a acesteia. La sfârșitul anului 1976, populația ocupată a județului a fost de 254,3 mii persoane, din care 56,9% bărbați și 43,1% femei. Se remarcă, astfel, creșterea gradului de concentrare a forței de muncă în ramurile neagricole și în primul rând în industrie. Este edificatoare în acest sens creșterea populației ocupate în ramurile neagricole de la 49,1% în 1970, la 65,5% în 1976.

Schimbările calitative care au avut loc în structura forței de muncă îmbracă și alte aspecte, între care se evidențiază creșterea efectivului de muncitori, accentuarea ponderii muncitorilor calificați, apariția unor profesii și meserii noi, ridicarea gradului de pregătire profesională a lucrătorilor. În 1970 ponderea muncitorilor a fost de 76,7% față de totalul populației ocupate, iar în 1976 a ajuns la 80,9%⁴⁵.

Promovarea consecventă a progresului tehnic, diversificarea producției, ridicarea calității produselor a permis sporirea participării județului la circuitul economic mondial al țării. Volumul exportului realizat în 1976 a fost de 591,1 milioane lei valută, reprezentând 2,0% din exportul țării. Din totalul producției marfă a județului, peste 25% a fost destinată exportului. Produsele județului se livrează în peste 60 de țări din lume, ponderea produselor industriale din volumul total al livrărilor la export fiind în 1976 de 90,3%.

Succesele realizate în dezvoltarea economică a județului, nivelul și proporțiile acestei dezvoltări au marcat pași importanți pe drumul făuririi unor condiții de trai tot mai bune. Au crescut continuu veniturile oamenilor muncii, s-au îmbunătățit condițiile de locuit, s-a dezvoltat învățământul de toate gradele, s-a extins sistemul de ocrotire a sănătății publice. Retribuția medie lunară a crescut de la 1 378 lei în 1970, la 1 921 lei în 1976. Sumele alocate pentru plata pensiilor au sporit cu 90,2% față de 1970. Alocațiile de stat pentru copii s-au majorat de 1,6 ori iar ajutoarele și bursele din învățământul de stat tot de 1,6 ori.

Creșterea sistematică a veniturilor bănești ale populației a dus la sporirea cantității de bunuri și servicii de care au beneficiat oamenii muncii din orașele și satele județului Bihor. Volumul desfacerilor de mărfuri în comerțul socialist a crescut în perioada 1950—1976 de 12 ori, iar în ultimii 10 ani cu 105,6%. Pe cap de locuitor în anul 1976 s-au vândut, în medie, mărfuri în valoare de 7 275 lei, creșterea față de 1966 fiind de 90,7%⁴⁶.

Un loc important în cadrul politicii de ridicare a bunăstării populației îl ocupă construcția de locuințe. În perioada 1966—1975 au fost

⁴⁵ Ibid, p. 44.

⁴⁶ Ibid, p. 42.

construite peste 18,8 mii apartamente noi, iar în anul 1976 s-au dat în folosință 2 983 apartamente dintre care 1 621 din fondurile statului. Practic, circa 140 mii persoane s-au mutat în locuințe noi în ultimii 12 ani ⁴⁷.

În anii 1966—1976 au fost electrificate 209 sate, numărul acestora la sfârșitul anului 1976 fiind de 419, ceea ce reprezintă 96,3% din numărul total al localităților rurale din județ. Rețeaua de distribuție a apei potabile, în 1976, era extinsă la un număr de 22 localități. La sfârșitul aceluiași an, circa 25 de mii apartamente beneficiau de încălzire termică.

Ca urmare a măsurilor complexe luate de partid și de stat, ocrotirea sănătății a cunoscut an de an o îmbunătățire sensibilă. În perioada 1965—1976 sănătatea a beneficiat de un volum de investiții de peste 407 milioane lei. S-a îmbunătățit înzestrarea unităților sanitare cu aparatură modernă, asigurându-se condiții tot mai bune pentru deservirea medicală a populației. La sfârșitul anului 1976 rețeaua medico-sanitară a județului Bihor dispunea de 15 spitale cu 5 945 paturi, 113 circumscripții sanitare, 49 dispensare de întreprinderi, 17 policlinici teritoriale, 47 case de nașteri — 26 creșe, 63 farmacii, 2 cămine de bătrâni (pensionari), un leagăn de copii. Numărul medicilor a crescut de la 244 în 1950 la 903 în 1976, la un medic revenind 700 locuitori.

Retrospectiva spirituală a celor peste trei decenii, pe aceste meleaguri, brodată pe suportul unor vechi și merituose tradiții culturale progresiste românești, aduce în bogatul buchet cultural al României o contribuție consistentă, rod al unor însemnate eforturi materiale și spirituale îndrumate cu chibzuință de către P.C.R. Aceasta ne îndreptățește să putem afirma cu toată certitudinea că anii puterii populare au deschis Bihorului perspective și largi posibilități pentru dezvoltarea și afirmarea sa culturală. În acești ani, prin grija constantă a partidului au luat ființă 8 case de cultură, 87 cămine culturale comunale cu 348 filiale, cluburi sindicale și ale tineretului, în cadrul cărora mii de artiști amatori își perfecționează și dezvoltă măiestria artistică.

Viața artistică, slab reprezentată, accesibilă numai unor cercuri restrinse în trecut, s-a dezvoltat în mod deosebit în anii socialismului. Ca urmare a unei politici culturale corespunzătoare intereselor maselor de oameni ai muncii, la Oradea iau ființă Teatrul de stat (cu secții în limba română și maghiară), Teatrul de păpuși (cu secții în limba română și maghiară). Tot la Oradea își desfășoară activitatea Filarmonica de stat, orchestra de muzică populară, filiala Uniunii artiștilor plastici, Muzeul Țării Crișurilor precum și muzeele memoriale. Din 1965, când la Oradea au avut loc ample manifestări prilejuite de centenarul revistei „Familia”, apare lunar noua serie (a V-a) a revistei sub conducerea poetului bihorean Alexandru Andrițoiu.

A cunoscut o dezvoltare puternică și rețeaua cinematografică care, față de 12 unități în 1950, a crescut în prezent la 193 cinematografe. În anii de după Eliberare au luat ființă în județul nostru 693 biblioteci, din care 304 școlare și 183 publice.

Cercetarea, valorificarea și stimularea creației populare românești și a naționalităților conlocuitoare constituie de asemenea un domeniu important. S-a dezvoltat o mișcare artistică de amatori care se afirmă nu numai în județ dar și pe alte numeroase scene ale țării și peste hotare. În prezent există 1 577 formații artistice cu 22 000 interpreți, din care 231 formații cu peste 3 000 interpreți ai naționalităților conlocuitoare (222

formații maghiare și 9 slovace). 404 formații artistice noi s-au constituit în timpul desfășurării primei ediții a festivalului național „Cîntarea României”. Mai funcționează 161 cercuri literar-artistice cu aproape 2 000 membri, 397 formații artistice ale pionierilor și școlarilor și 9 ale studenților, 400 cercuri de creație ale pionierilor, elevilor și studenților.

Toate aceste formații au fost prezente în diferitele faze ale primei ediții a festivalului național „Cîntarea României”, iar o parte din ele au ajuns în fazele superioare, inclusiv cea pe țară. În faza finală roadele culese de către aceste formații au fost bogate : 18 premii obținute de către creatorii amatori adulți, 3 premii obținute de către instituțiile profesioniste de spectacole, iar 9 premii au fost decernate formațiilor artistice ale pionierilor și școlarilor. Numeroase formații, printre care : corul sindicatului învățămînt Oradea, corul Căminului cultural Săcueni, ansamblul folcloric al căminului cultural al comunei Vîrciorog, ansamblul folcloric „Bihorul”, formația de dans tematic a casei de cultură a sindicatelor Oradea, ansamblul folcloric al Casei pionierilor Oradea, corul Institutului de învățămînt superior Oradea, taraful liceului pedagogic „Iosif Vulcan” Oradea, brigada artistică de la Întreprinderea „Solidaritatea” Oradea, montajul literar P.C.L.O. — „Hilaria” Oradea, au etalat frumoase virtuți artistice, impunîndu-se prin originalitate în interpretare și un repertoriu de un bogat mesaj patriotic militant.

Privit prin prisma dezvoltării societății românești în anii socialismului, învățămîntul din țara noastră prezintă un tablou deosebit de dinamic. În 1977, tabloul școlii bihorene este cu adevărat măreț. În învățămîntul preșcolar funcționează 491 grădinițe, în care sînt înscrși un număr de 25 697 copii, deservite de un personal didactic ce se ridică la 1 203 educatoare. Rețeaua școlilor de cultură generală și gimnaziale se ridică la 529, cu 2 291 săli de clasă, 185 laboratoare, 254 ateliere proprii. În aceste școli sînt înscrși 82 567 elevi. Numărul personalului didactic din aceste școli se ridică la 4 252 învățători și profesori.

În anul școlar 1977—1978, ca urmare a noii structuri și a noilor profile stabilite prin măsurile adoptate de Plenara C.C. al P.C.R. din iunie 1977, în județul Bihor funcționează 13 licee industriale, din care 7 în municipiul Oradea, 2 în orașul Dr. Petru Groza, cîte unul la Aleșd, Beiuș, Salonta și Marghita ; două licee agro-industriale la Salonta și Valea lui Mihai ; un liceu economic în municipiul Oradea, un liceu pedagogic, un liceu sanitar, trei licee de matematică (2 în municipiul Oradea și unul la Beiuș), un liceu de filologie-istorie la Oradea, clase de biologie, chimie precum și clase de artă — în total 22 licee.

Baza materială a învățămîntului bihorean și-a îmbogățit an de an zestrea. Numai în ultimii 6 ani au fost date în folosință 13 școli generale, profesionale și licee cu 288 săli de clasă, 6 internate școlare, 18 grădinițe cu 1 930 locuri. Școlile dispun de 38 cantine, 39 internate cu 10 925 paturi în dormitoare.

În anii socialismului municipiul Oradea a devenit centru universitar, prin înființarea, în 1963, a Institutului pedagogic de 3 ani, azi Institutul de învățămînt superior, în cadrul căruia funcționează facultatea tehnico-pedagogică care pregătește cadre în următoarele profile : filologie, cu secțiile română-engleză și română-rusă ; educație fizică, cu secția educație fizică ; mecanic, cu secția tehnologia construcțiilor de mașini ; electric, cu secția electromecanică tehnologică. Numărul studenților este de 617 iar cel al cadrelor didactice de 76. Institutul dispune de o modernă bază în care se îmbină armonios studiul, cercetarea, producția : atelier mecanic, de mașini

electrice, laborator electrotehnic, atelier de sticlărie, de mase plastice. Contractele încheiate se ridică la 2 400 mii lei (producție), iar cercetării i s-au alocat în noul an universitar 2 600 mii lei.

În județul Bihor s-a dezvoltat o puternică bază destinată turismului și stațiunilor balneoclimaterice, care se ridică la 46 unități cu 5 655 locuri. Cele mai importante zone turistice și balneoclimaterice sînt Băile Felix, băile 1 Mai, Stîna de Vale, Vadul Crișului, Padi, Poiana Florilor, Piatra Craiului, Meziad. În 1976, în unitățile turistice și de tratament din județ au fost cazate 750 mii persoane din care peste 80 mii străini.

Alături de celelalte județe ale țării, și Bihorul va cunoaște în actualul cincinal o continuă dezvoltare și înflorire. Producția globală industrială va crește cu peste 47,4% față de realizările din anul 1975, în anul 1980 urmînd să obținem o producție globală industrială de peste 20,2 miliarde lei. Aceasta, în condițiile dezvoltării mai rapide a ramurilor purtătoare de progres tehnic, construcția de mașini și chimia, a căror pondere în producția totală a județului va fi de peste 30%.

Fondurile de investiții alocate Bihorului pentru anii 1976—1980 însumează peste 16 miliarde lei, cu peste 7 miliarde lei mai mult decît în cincinalul trecut. Acestea se vor materializa într-un număr de peste 300 unități noi — industriale, agricole și social-culturale — în modernizarea și dezvoltarea celor existente, care vor crea condiții pentru valorificarea într-un grad mai înalt a potențialului uman și material de care dispunem, precum și ridicarea nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii.

Agricultura va cunoaște și în acest cincinal o continuă dezvoltare, prin extinderea mecanizării și chimizării producției agricole, prin realizarea unor importante lucrări de îmbunătățiri funciare, toate acestea asigurînd creșterea producției agricole.

În actualul cincinal se vor construi peste 22 mii de apartamente, față de 11 mii, cîte s-au construit în cincinalul 1971—1975 și peste 3 500 de locuri în cămine pentru nefamiliști. Concomitent cu dezvoltarea potențialului economic al județului, în cincinalul 1976—1980 va continua să se dezvolte și baza materială a învățămîntului, culturii și asistenței medicale. Se vor construi un însemnat număr de școli, grădinițe, internate și dispensare medicale. În același timp se va dezvolta baza materială a turismului prin construirea de noi hoteluri și baze de tratament, noi complexe și baze de agrement, în scopul satisfacerii în condiții tot mai bune a necesităților materiale și spirituale ale oamenilor muncii.

Realizarea obiectivelor și sarcinilor prevăzute pentru actualul cincinal va duce la o creștere substanțială a potențialului economic, științific și cultural al județului Bihor, asigurînd oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate, condiții tot mai bune de muncă și viață.

Acționînd în spiritul orientărilor Congresului al XI-lea al partidului în domeniul sistematizării teritoriale și a amplasării judicioase a forțelor de producție, se va asigura în viitor o creștere generală a gradului de urbanizare a localităților și îmbunătățirea repartizării populației urbane pe județ. Aceste importante preocupări se vor realiza prin dezvoltarea orașelor existente, construirea de noi orașe, transformarea unor localități rurale în centre urbane, creșterea puterii economice și sociale a satelor. Sistematizarea teritorială — proces în plină desfășurare — va determina, astfel, dezvoltarea rațională și armonioasă a întregii rețele de localități.

În prezent, în afară de reședința de județ sînt încă 7 orașe, dintre care Beiușul, Dr. Petru Groza, Marghita, Aleșd, Salonta se vor bucura în

actualul cincinal de importante investiții pentru dezvoltarea lor economico-socială. În viitorii 10—15 ani vor deveni orașe agro-industriale încă opt localități.

În acest fel, se va forma o rețea de localități moderne, repartizate rațional pe întreg teritoriul județului, asigurând o bună servire a populației acestor așezări cit și a celor din jur. Prin dotarea corespunzătoare, viitoarele centre urbane vor asigura la un nivel superior, potrivit profilului lor social-economic, serviciile pentru întreaga populație, reducând totodată deplasările pe mari distanțe ce au loc în prezent între orașe și sate. Creșterea elementelor de urbanizare la sate va apropia și mai mult nivelul de trai al populației față de cel de la orașe.

Pentru înfăptuirea acestor obiective și sarcini mobilizatoare, județul Bihor dispune de un substanțial potențial material și uman. Organizația județeană de partid are o puternică forță politică-organizatorică, care la 1 octombrie 1977 număra 70 765 membri de partid cuprinși într-un număr de 1 758 organizații de bază. Se poate spune că în rîndurile organizației județene de partid sînt cuprinși cei mai înaintați oameni ai muncii din toate sectoarele de activitate — muncitori (peste 55%), țărani (aproape 18%), intelectuali și funcționari (aproape 20%), alte categorii (peste 6%).

Nu există sector de activitate în care, prin numărul membrilor de partid, organizațiile de partid să nu fie puternic reprezentate, ceea ce demonstrează cu putere forța pe care o reprezintă comuniștii, organizațiile de partid din rîndurile muncitorimii bihorene.

HOTĂRÎREA

Plenarei C.C. al P.C.R. cu privire la aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent

În anul 1980 se împlinesc 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, condus de Burebista — moment de cea mai mare însemnătate în istoria poporului român.

Constituirea statului centralizat de sub conducerea lui Burebista, în jurul anului 70 î.e.n., a fost rezultatul dezvoltării vieții materiale și spirituale pe teritoriile locuite de geto-daci, care făceau parte din numeroasa populație a tracilor, cu adânci rădăcini în întreg spațiul carpato-danubian-pontic. Statul dac a cunoscut o puternică înflorire economico-socială în secolul I e.n., sub conducerea lui Decebal (87—106 e.n.).

Ca urmare a politicii de expansiune duse de împărații de la Roma, între statul dac și imperiul roman au apărut conflicte, au izbucnit războaie. După cucerirea Daciei de către romani — care ca orice cucerire a avut și urmări tragice pentru poporul dac — pe baza împlinirii strânse a celor două civilizații ce au conviețuit vreme îndelungată, viața economică, socială și culturală din aceste ținuturi a cunoscut un nou și puternic progres. Moștenitor al marilor virtuți și tradiții ale glorioșilor săi înaintași, poporul român avea să îplinească, într-o existență de aproape două milenii, un eroic, zbuciumat și măreț destin istoric, dezvoltându-se continuu și afirmându-se cu putere în rîndul popoarelor și națiunilor lumii.

Timp de secole, poporul român a trebuit să ducă o luptă îndârjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, graiul și glia strămoșească. Muncind și creînd, pășind mereu înainte pe calea progresului și civilizației, poporul român a rezistat valului popoarelor migratoare, iar mai târziu cotropitorilor și agresorilor de tot felul, dominației străine. Lupta necurmată pentru dezvoltare de sine stătătoare, pentru afirmarea ființei sale naționale constituie o trăsătură caracteristică a întregii istorii a poporului român.

Această luptă s-a îmbinat strîns cu bătăliile de clasă purtate de masele populare pentru dreptate socială și națională, împotriva exploatării și asupririi feudale și capitaliste. Marile mișcări sociale ce jalonează ca un fir roșu întreaga istorie a patriei au constituit o expresie a cerințelor obiec-

tive ale evoluției societății românești, a necesității realizării unor schimbări care să deschidă drum liber dezvoltării forțelor de producție, progresului general economico-social al țării, să asigure condiții de viață mai bune pentru masele largi populare.

În aceste bătălii, alături de români s-au aflat maghiari, secui, germani, sirbi și alte populații, așezate în decursul ultimului mileniu pe teritoriul țării noastre. În munca și lupta comună s-au făurit legăturile de frăție și solidaritate dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare.

Animat de conștiința originii comune și a unității de neam, poporul român a purtat de-a lungul veacurilor lupte grele, pline de sacrificii, pentru unitate națională și neatârnire, pentru a fi liber și stăpîn în propria-i țară. Unirea Moldovei și Munteniei, cucerirea Independenței de stat a României și făurirea în 1918 a statului național unitar român au exercitat o profundă înrîurire asupra evoluției țării pe drumul progresului social, au permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare.

Idealurile de unitate națională și dreptate socială ale înaintașilor au găsit în clasa noastră muncitoare, în partidul ei politic, creat în urmă cu peste opt decenii, cel mai demn, consecvent și lucid apărător și promotor al progresului. Preluînd și ducînd mai departe cele mai bune tradiții ale poporului român, Partidul Comunist Român a organizat și condus lupta maselor largi populare pentru înlăturarea exploatarei și asupririi sociale, împotriva fascismului și războiului. Insurecția națională armată antifascistă și antiimperialistă din august 1944, act energic de voință al întregii națiuni române, realizat sub conducerea partidului comunist, a deschis calea unei dezvoltări noi, democratice și progresiste a societății românești, precum și a lichidării definitive a oricărei dependențe a poporului nostru față de monopolurile străine, de cercurile imperialiste internaționale.

În cele peste trei decenii care au trecut de la eliberarea țării, poporul nostru a parcurs mai multe etape ale dezvoltării sale istorice. A fost instaurată puterea revoluționar-democratică a muncitorimii și țărănimii și înlăturate clasele exploatare ; a triumfat revoluția socialistă, s-a trecut la construirea cu succes a orînduirii socialiste ; în prezent ne aflăm într-o etapă istorică nouă — etapa făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. Politica partidului de dezvoltare a forțelor de producție a dus la sporirea potențialului economic al țării, a asigurat consolidarea tot mai puternică a independenței și suveranității României. O puternică înflorire au cunoscut învățămîntul, știința, cultura, s-au obținut progrese de seamă în ridicarea nivelului de trai material și spiritual al întregului nostru popor.

Au avut loc profunde schimbări în structura socială a țării. Societatea noastră este astăzi alcătuită din clase și categorii sociale prietene, stăpîne pe mijloacele de producție și pe munca lor, care produc valorile materiale și spirituale și care asigură înaintarea accelerată a patriei spre culmi tot mai înalte de progres și bunăstare. Societatea socialistă asigură înflorirea multilaterală a personalității umane, afirmarea plenară a tuturor energiilor și capacităților creatoare ale întregului popor.

Bucurîndu-se de independență și suveranitate deplină, România se afirmă ca o prezență tot mai activă în viața internațională. Partidul și statul nostru acționează consecvent pentru dezvoltarea prieteniei și colaborării cu toate țările socialiste, cu țările în curs de dezvoltare, cu toate statele lumii, indiferent de orînduirea socială, participă activ la rezolvarea marilor probleme ale contemporaneității, militează cu fermitate pentru

afirmarea principiilor noi de relații între state, pentru edificarea unei noi ordini economice și politice internaționale.

În vederea aniversării a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent, Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român hotărăște organizarea unor ample acțiuni și manifestări consacrate evenimentului.

Organizate în strînsă legătură cu vasta activitate creatoare desfășurată pe întreg cuprinsul patriei, aceste manifestări și acțiuni vor trebui să contribuie la o mai puternică mobilizare a tuturor oamenilor muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — la îndeplinirea hotărîrilor istorice ale Congresului al XI-lea, la dezvoltarea în ritm înalt a economiei naționale și înfăptuirea revoluției tehnico-științifice, la creșterea continuă a bogăției naționale și a venitului național, la ridicarea bunăstării materiale și spirituale a întregului popor.

Totodată, aceste acțiuni trebuie să ducă la întărirea hotărîrii maselor largi populare din țara noastră de a înfăptui neabătut politica externă promovată de partidul și statul nostru pentru dezvoltarea colaborării internaționale, asigurarea securității și păcii în lume, pentru aplicarea neabătută în raporturile dintre state a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, nerecurgerii la forță și la amenințarea cu folosirea forței.

Sărbătorirea împlinirii a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent va fi un nou prilej de subliniere, în lumina materialismului dialectic și istoric, a rolului determinant al maselor în făurirea istoriei și civilizației materiale și spirituale a popoarelor, în transformarea revoluționară a societății omenеști. Vor fi puse în lumină influența tot mai puternică pe care o exercită masele largi populare asupra evoluției lumii contemporane, rolul lor hotărîtor în lupta împotriva vechii politici imperialiste de dominație, inechitate, forță și dictat, pentru instaurarea în viața internațională a unei politici noi de egalitate, colaborare și pace.

Pornind de la învățămintele pe care le oferă atât istoria poporului nostru, cît și întreaga istorie universală, va fi relevat rolul de însemnătate istorică al formării națiunii și a statului național pentru progresul general al societății. Se va arăta că națiunea, statul național vor continua să joace, o lungă perioadă de timp, un rol de mare importanță în societate, în lupta împotriva politicii imperialiste, colonialiste și neocolonialiste, că întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate legică, obiectivă, un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului.

Academiile de științe vor organiza sesiuni, simpozioane, dezbateri științifice pe probleme fundamentale ale istoriei patriei; vor fi elaborate Tratatul de istorie a României și alte lucrări științifice care, în lumina orientărilor date de tovarășul Nicolae Ceaușescu cu privire la valorificarea trecutului istoric, vor pune în evidență coordonatele fundamentale ale istoriei patriei, continuitatea poporului român pe teritoriul unde s-a plămădit, factorii care au accelerat evoluția societății românești, ca și cei care au constituit o piedică în calea progresului.

Vor fi înfățișate succesele de însemnătate istorică obținute în opera de edificare socialistă a țării, munca plină de abnegație pe care întregul nostru popor o desfășoară sub conducerea partidului, a secretarului ge-

neral, tovarășul Nicolae Ceaușescu, pentru înflorirea continuă a patriei, pentru afirmarea ei tot mai puternică în viața economică și politică a lumii.

Vor fi continuate cercetările arheologice și etnografice în vederea obținerii de noi mărturii cu privire la geneza, evoluția, organizarea și dezvoltarea primului stat centralizat dac; unitatea culturii materiale și spirituale a locuitorilor pe întreg teritoriul patriei; formarea poporului român și continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri.

Uniunile de creație se vor preocupa de realizarea unor opere literare, muzicale, spectacole, filme, lucrări de artă plastică inspirate din lupta poporului român împotriva cotropitorilor străini, pentru păstrarea ființei naționale, pentru independență și unitate națională, din mișcarea muncitorească, revoluționară, din lupta Partidului Comunist Român pentru răsturnarea vechii orînduiri și edificarea noii societăți socialiste, din munca și viața constructorilor socialismului.

Vor fi organizate acțiuni cultural-educative în scopul cunoașterii de către tînăra generație, de către toți cetățenii patriei a trecutului glorios de luptă al înaintașilor, a realizărilor epocale obținute de poporul nostru în toate domeniile construcției socialismului.

Întreaga activitate cultural-artistică consacrată omagierii împlinirii a 2 050 de ani de la formarea primului stat dac centralizat și independent se va integra în Festivalul național al educației și culturii socialiste „Cîntarea României” — cadrul cel mai larg de participare a maselor populare la dezvoltarea valorilor spirituale ale patriei, de afirmare a talentului, sensibilității și geniului creator al poporului nostru.

Presa, radioteleviziunea vor publica și transmite materiale și programe despre semnificația evenimentului, vor înfățișa pe larg istoricele realizări obținute de oamenii muncii în procesul edificării noii orînduiri, militînd consecvent pentru unirea eforturilor maselor largi populare în vederea înfăptuirii programului de dezvoltare economico-socială a patriei.

Aniversarea a 2 050 de ani de la crearea primului stat dac centralizat și independent va constitui un nou prilej de intensificare a educației patriotice, revoluționare a tineretului, a tuturor cetățenilor. Cîstînd marile evenimente ale istoriei neamului nostru, pe marii noștri înaintași și faptele lor de glorie, oamenii muncii din întreaga țară, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți în jurul partidului, al secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, vor acționa cu toată energia și capacitatea lor de creație pentru a face din România o țară puternică și înfloritoare, pentru făurirea noii istorii a patriei, a istoriei sale socialiste și comuniste.

Cetatea Helis — capitala regelui dac Dromichaites. Contribuții privind istoria de peste două milenii a orașului București

Scrierile antice grecești relatează că, în anii 300 și 292 î.e.n., Dromichaites, regele geților, care stăpînea în Muntenia, a purtat două războaie victorioase împotriva regelui macedonean Lysimah, unul dintre generalii ce au urmat la tron lui Alexandru cel Mare, și care voia să cucerească teritoriile din stînga Dunării. În ultimul război (292 î.e.n.), regele Lysimah a fost făcut prizonier, împreună cu întreaga sa armată de circa 100 000 de războinici, care, însetați și infometați, nu au mai putut lupta. Se consideră că lupta s-a dat în Bărăgan.

Lysimah a fost dus la *Helis* — centrul uniunii de triburi geto-dacice —, unde aceștia au cerut uciderea lui. Dromichaites, însă, a convins pe geto-daci că, acordîndu-i viața, încheierea unei păci le-ar fi fost favorabilă. Prin aceasta, geto-dacii au recăpătat cetățile din dreapta Dunării, pe care le pierduseră anterior ¹.

Istoricul Polybius, în lucrarea sa din secolul al II-lea î.e.n., îl numește pe Dromichaites rege al „odrysilor“. C. Daicoviciu arată că este vorba de o greșeală strecurată de copistul acestei lucrări, care a scris „odrysilor“ în loc de „ordysilor“ sau „ordesilor“ (aceștia fiind geto-dacii argeșeni) ².

¹ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, București, 1935, p. 47—49 ; *Istoria României. Compendiu*, București, 1971, p. 25, 28—29, 31—32 ; D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, Editura științifică, București, 1966 ; *Izvoare privind istoria României*, vol. I, București, 1964, p. 49.

Felul deosebit în care regele a fost tratat de geto-daci ne prilejuiește verificarea deosebitei aprecieri a lui Herodot la adresa străbunilor noștri : „iar geții... sînt cei mai viteji și mai dreپți dintre traci“.

² Hadrian Daicoviciu, *Dacia de la Burebista la cucerirea română*, Editura Dacia, Cluj, 1972, p. 21, 23—34 ; C. Daicoviciu, *Țara lui Dromichaites*, în : *Emlekkönyv Kelemen Lajos*, București—Cluj, 1957, p. 181—182 (Helis n-ar fi decît un centru secundar, pe cînd adevărata capitală ar fi Argedava, situată pe cursul superior al Argeșului).

Constatarea este de cea mai mare importanță, deoarece din aceasta rezultă că centrul formațiunii sale era în regiunea Argeșului. Considerăm că el trebuie căutat în Vlăsia, care era foarte populată.

Denumirea cunoscută de Polybius a rezultat, evident, din faptul că ieșirea la Dunăre a geto-dacilor din centrul cîmpiei muntene se făcea pe cursul inferior al Argeșului. La vărsarea în Dunăre și în sus, pe rîu, grecii făceau schimburi de mărfuri cu geto-dacii de pe Argeș și din alte așezări situate pe malul Dunării. În secolul al II-lea î.e.n., mărfurile grecești urcau pînă la așezarea — nou dezvoltată atunci pe Argeș, azi Popești, comuna Mihăilești — unde se făcea depozitarea lor³. Desigur, de aici se aprovizionă, în primul rînd, centrul Vlăsiei. Grecii au cunoscut pe această cale populația geto-dacă din Vlăsia și astfel s-a păstrat numele geto-dacilor argeșeni, cunoscuți prin comerțul de pe rîul Ordessos — Argeșul de azi.

Lupta de la anul 300 î.e.n. adeverește că geto-dacii stăpîniseră cîmpia munteană și anterior acestei date. Rezultă că Dromichaïtes — regele geto-dacilor argeșeni — își avea reședința în Vlăsia, începînd de la sfîrșitul secolului al IV-lea î.e.n.

Săpăturile arheologice efectuate pe teritoriul orașului București dovedesc că, pe aceste locuri, a existat o aglomerare de așezări începînd din cele mai vechi timpuri.

Aceste săpături, care sînt în curs, nu au stabilit încă îndeostul urmele secolelor IV—III î.e.n. Există indicații pentru aceste secole la dealul Radu Vodă-Bucur — confirmate de prof. univ. D. Berciu —, în Militari, Străulești și Cățelu Nou. Dealul Patriarhiei, care se arată a fi de cea mai mare importanță în aceste cercetări, a fost denivelat în secolul trecut. S-au găsit, totuși, vestigii din epoca bronzului. Urmele arheologice din epoca fierului au fost răscolite⁴; ele, însă, există, probabil răspîndite la poalele dealului.

Săpăturile arheologice au atestat existența mai multor „culturi” cristalizînd gradul dezvoltării unitare a civilizației autohtone. Poziții importante au fost descoperite, pînă în prezent, la Radu Vodă, unde s-au găsit urme începînd din anul 1800 î.e.n. și unde, apoi, a existat o așezare puternică și bogată, întărită cu un șanț de apărare (palisada a fost distrusă, se pare, fără a se putea cerceta); la Mihai Vodă, s-a găsit o așezare avînd și o vatră străveche (în fapt, un altar de cult, ornamentat), ambele datate din secolele III—I î.e.n.⁵. Sperăm că cercetările viitoare vor stabili cu mai multă precizie urmele domniei puternicului rege Dromichaïtes, din secolele IV—III î.e.n.

³ Radu Vulpe, *Așezări getice în Muntenia*, București, 1966, p. 27—38.

⁴ Panait I. Panait, *Sondajele arheologice de pe Dealul Patriarhiei*, în *Cercetări arheologice în București*, Muzeul de istorie a orașului București, 1962, p. 166—170; Vlad Zira, Gh. Cazimir, *Unele rezultate ale săpăturilor arheologice de pe cîmpul Boja din cartierul Militari*, în „Cercetări arheologice”, București, 1963, p. 49—77; Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Muzeul Curtea Veche (Palatul Voievodal)*, cap. I, II, p. 5—15; Muzeul de istorie a Municipiului București, 1973.

⁵ *Bucureștii de odinioară*, București, 1959 (I. Ionescu, Vlad Zira, *Mănăstirea Radu Vodă și biserica Bucur*, p. 51—53; Gh. Cantacuzino, *Cercetări arheologice pe dealul Mihai Vodă și împrejurimi*, p. 93—95).

Monezile din aceste secole, găsite la lacul Tei, Cățelu Nou, Străulești, Giulești (Crîngași), București — limita de nord — și Fundeni, indică o arie largă de circulație monetară la acea vreme ⁶.

Numărul mare de așezări de-a lungul Colentinei și Dîmboviței, pe dealurile Radu Vodă și Bucur, Mihai Vodă, Piscului, Ciurel, Văcărești, Progresul, Popești-Leordeni, Chitila, Străulești, Herăstrău, Tei Toboc, Plumbuita, Pantelimon, Cățelu Nou etc., marchează dezvoltarea la care se ajunsesese în secolul al II-lea î.e.n. ⁷. Această aglomerare ne arată, în același timp, că aici era și centrul tribal al acestor așezări, iar în mijlocul lor exista și o piață străveche. Dar, pentru a se ajunge la această dezvoltare, începuturile datează cel puțin din secolele V—III î.e.n.

Cercetînd hărțile Muzeului orașului București, cit și harta *Muntenia getică* ⁸, constatăm că acest centru coincide cu centrul cîmpiei muntene și cu centrul Vlăsiei, unde codrii care-l înconjurau i-au fost întotdeauna cea mai bună apărare.

Poziția multimilenară de așezări tribale aglomerate, unde se impune a fi existat și un centru, se datorează poziției geografice favorabile — lacurilor din împrejurimi, Dîmboviței și Colentinei, dealurilor, pădurilor, rezultînd și întretăieri de drumuri. Dintre acestea, drumul spre Transilvania (Brașov) este cel mai important — drum străvechi, incontestabil —, care dintotdeauna a legat Dunărea cu munții, pe calea cea mai scurtă, prin centrul cîmpiei.

Drumul principal pleca de la străvechiul Istru (din dreptul Giurguiului, unde, pe malul drept, se continua drumul pe riul Lom), atîngea Bucureștii, riul Teleajen (Ploiești) și urca pe calea acestuia spre Transilvania ⁹. El se constată din înșirarea așezărilor ce existau pe acest parcurs. Drumul se întretăia cu apa Dîmboviței, care constituia calea naturală spre Cetățeni, Bran, Brașov, precum și cu acele drumuri spre Alexandria, Zimnicea, Turnu Măgurele, Crășani, Oltenița, Călărași etc.

La această întretăiere s-a dezvoltat centrul tribal în epoca bronzului și mai mult în perioada a II-a a fierului, cînd, prin intensificarea schimburilor de produse ¹⁰ și prin așezarea lui naturală, a devenit popasul principal al acestui drum. Așezările acestui popas, care există din cele mai vechi timpuri — unde în mod natural era loc de schimburi, de adunări și serbări ale geto-dacilor —, cuprindeau un vast teren, delimitat în epoca feudală ¹¹

⁶ La Giulești (Crîngași) a fost descoperită o drahmă a lui Alexandru cel Mare, din secolul al IV-lea î.e.n. (Muzeul de istorie a municipiului București); la Lacul Tei, o monedă de bronz Cyzicus, secolul al III-lea î.e.n., găsită în anul 1948 de D. V. Rosetti (Muzeul de antichități); la Cățelu Nou, o monedă de bronz, colonia Byzantium, 221 î.e.n. (Valeriu Leahu, *Raport asupra săpăturilor arheologice, efectuate în 1960 la Cățelu Nou*, în „Cercetări arheologice”, București, 1962, p. 34); la Străulești, o monedă de argint (8,6 g) Filip barbar (scris Filipopoy, secolul al III-lea î.e.n.), găsită în anul 1925 de Paul Voiculescu Quintus la Baza sportivă „Stăvilăru”; la București (limita de nord, lîngă calea ferată Constanța), o monedă tip Filip al II-lea, secolul al III-lea î.e.n.; la Fundeni, o monedă imitație Filip al II-lea, secolul al III-lea î.e.n. Pentru aceste ultime două monezi, a se vedea: C. Preda, *Monedele geto-dacilor*, București, 1973, p. 29, 34.

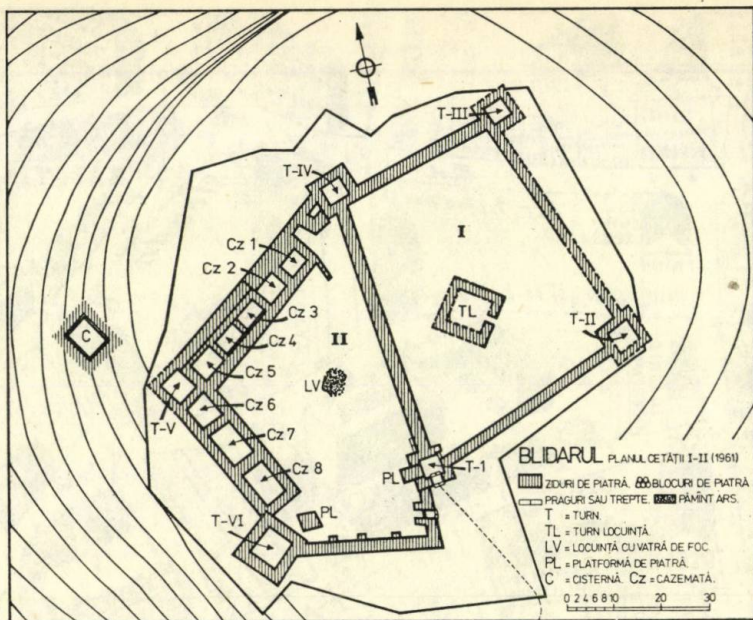
⁷ A se vedea: Radu Vulpe, *Op. cit.*; Mioara Aretia-Turcu, *Cultura geților în cîmpia munteană* (teză de doctorat, mai 1975. Cuprinde o bogată bibliografie).

⁸ A se vedea: Radu Vulpe, *Op. cit.*, p. 4—5.

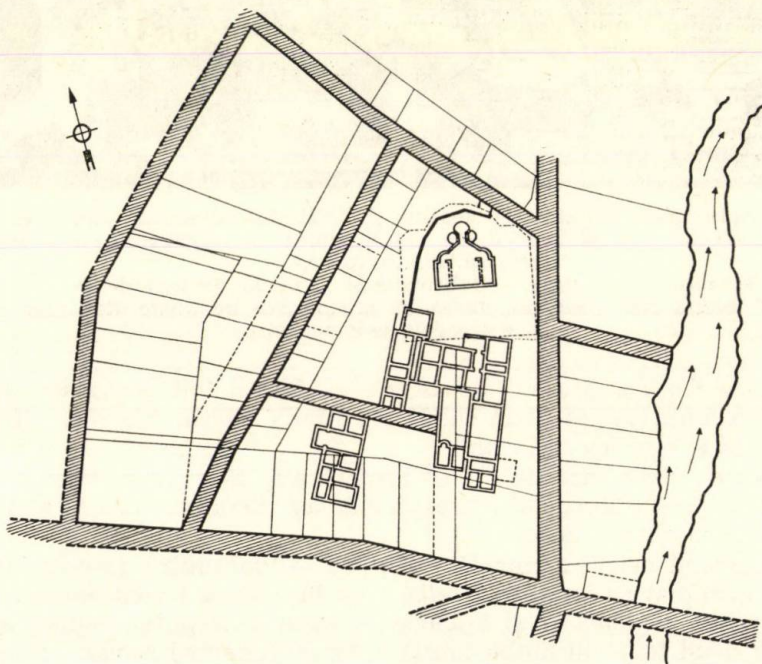
⁹ C.C. Giurescu, *Istoria românilor*, p. 134 (se indică șoseaua urmînd acest drum în vremea romanilor — secolul I —, încît el constituie un argument în reconstituirea drumului amintit la geto-daci).

¹⁰ Florian Georgescu, *București. Scurtă istorie*, București, 1959, p. 13.

¹¹ Ștefan Olteanu, *Geneza orașului București în lumina cercetărilor recente*, în „Materiale de istorie și muzeografie”, II, 1965, p. 26.

Planul cetății dacice de pe Blidaru.

Comparată cu cetatea de pe Blidaru (sec. I î.e.n.), așezarea Curtea Veche sugerează o veche cetate dacică, asemănătoare.

grecescul *helisso*, care are înțelesul de *a se învîrți, a dansa în jurul unui altar și, prin extindere, a se bucura*.

Nume de localități care înseamnă *plăcut, frumos* sînt cunoscute în mai multe limbi : vezi francezul *La Joyeuse*, germanul *Schönbrun*, ca și româneștile *Bucura, Frumoasa, București* ¹². Numele orașului București derivă, evident, din aceeași rădăcină cu *bucur, bucurie* etc.

Considerăm că termenul *bucurie* păstrează sensul denumirii vechii cetăți *Helis* și leagă istoricul ei de cetatea Bucureștilor. *Faptul că aici se întâlneau din cea mai mare vechime toate drumurile din cîmpia munteană demonstrează că numai aici a fost centrul de totdeauna al țării, iar aceasta întărește încă odată legătura dintre HELIS și BUCUREȘTI.*

Centrul, deși părăsit, poate, vremelnic, era alcătuit din mai multe așezări deschise, înșirate pe luncile Dîmboviței și Colentinei, iar pe o colină o cetățuie întărită cu palisadă și șanț de apărare forma străvechiul centru al Vlăsiei împreună cu împrejurimile lui, constituind inima țării.

În secolul al XIV-lea, cetatea Bucureștilor și Dealul Patriarhiei formau centrul orașului. Așezările de la Mihai Vodă și Radu Vodă erau în afară de București ¹³.

Propunerea identificării centrului *Helis* cu așezarea de la Piscul Crăsani, pe Ialomița ¹⁴, este greu de admis, deoarece aceasta nu se deosebește cu nimic de alte așezări. În plus, este situată într-un loc total neprielnic pentru un important centru militar.

Comparată cu cetatea Blidaru (secolul I î.e.n.), așezarea Curtea Veche relevă o cetate dacică, asemănătoare, care impune noi cercetări arheologice. Urmele milenare găsite pînă în prezent în cetate fac evidentă continuitatea acesteia.

Subliniem că amprenta pe care au lăsat-o zidurile cetății și drumurile înconjurătoare marchează, prin străzile ce dăinuiesc și azi, o dovadă multimilenară, de neînălăturat, a acestei străbune așezări. Pe sub zidurile cetății s-au format străzile care poartă azi denumirile „30 Decembrie“, „Șepcari“, „Gabroveni“, „Șelari“ (probabil și „Lipscani“ — încă necercetată).

Ca întotdeauna, tradiția păstrează o urmă de adevăr. Ea ne-a condus la Cetatea *Helis* — centrul în care Dromichaites și-a sărbătorit triumful asupra vestitului rege macedonean Lysimah.

În acest fel, istoria scrisă a Bucureștilor începe în urmă cu 2275—2267 ani, odată cu victoria obținută de geto-daci, în frunte cu regele lor, Dromichaites.

Vechimea așezării este, însă, multimilenară și drumurile care o legau cu așezările din secolul al IV-lea î.e.n. s-au format, evident, încă din primele începuturi de viețuire pe aceste meleaguri.

CARMEN BOGDAN

¹² Pentru această susținere am găsit acordul prețios al prof. univ. George Cicerone Poghir, șef al catedrei de limbi romanice de la Universitatea București, specialist în limba greacă și cunoscător al limbii sanscrite.

¹³ *Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veac XIII—XVI.* Indicele numelor de locuri, p. 87, 115. Tot aici la p. 31 se precizează că în veacul al XVII-lea Dealul Mihai Vodă era în sus de București, iar Dealul Radu Vodă în jos de București.

A se vedea și : Panait I. Panait, Aristide Ștefănescu, *Op. cit.*, fig. 20, vedere a orașului București la 1688. Observăm că orașul medieval s-a dezvoltat pe colina mai joasă de la poalele Dealului Patriarhiei.

¹⁴ Radu Vulpe, *Op. cit.*, p. 42—45.

Din arhiva istoriei României (VIII)

Declanșarea primului război mondial prin atacul Austro-Ungariei împotriva Serbiei, în iulie 1914, a reflectat situația limită în care ajunseseră contradicțiile interimperialiste. Imperiul german intră în război alături de Austro-Ungaria, urmărind propriile sale interese politice. „Este în interesul nostru personal ca Monarhia austro-ungară să se mențină puternică, să nu se prăbușească în lupta cu slavii de sud, asupra cărora Rusia crede că poate sau trebuie să-și asume rolul de protectoare — sublinia cancelarul imperiului în ședința din 1 august 1914 a Bundesratului. Distrugerea statului austriac ar prejudicia, în același timp, rădăcinile Imperiului german. Din această opinie se inspiră politica pe care o ducem de treizeci de ani” (doc. nr. 154). În ceea ce îl privea, Imperiul țarist definea astfel rațiunea participării sale la război: „Politica rusă a înțeles, în adevăr, că triumful Austriei și Germaniei în chestiunea sîrbă ar pune obstacole aproape de neînvins pe calea care duce Rusia la Strimtori și ar împiedica rolul său de protector al popoarelor din familia slavă. Și Rusia a acceptat războiul” (doc. nr. 165) — protecție ce însemna, de fapt, dominația și controlul vieții politice și economice din Balcani. Preocuparea deosebită a Rusiei pentru a-și asigura dominația asupra Strimtorilor și Constantinopolului în contextul creat de evoluția războiului (vezi doc. nr. 164), tratativele duse cu puterile Antantei se finalizează în acordul realizat în primăvara anului 1915, prin care, în schimbul acordului Parisului și Londrei pentru „anexarea de către Rusia a Strimtorilor și Constantinopolului” (doc. nr. 168), Petersburgul își asigura aliații de atitudine să binevoitoare față de aspirațiile lor „în alte regiuni” (Ibid).

În această conjunctură, România, urmărind propriile sale interese legate de desăvîrșirea unirii național-statale, s-a declarat oficial neutră în conflictul ce izbucnise (doc. nr. 155). Scrisorile schimbate între ministrul român la Petersburg, Diamandy, și Sazonov, ministrul rus al Afacerilor Străine, la 18 septembrie/1 octombrie 1914, subliniază cu claritate dezideratul României: eliberarea provinciilor istorice românești aflate sub dominația Austro-Ungariei (doc. nr. 162 și 163).

VIORICA MOISUC

1914, iulie 6, Berlin. TELEGRAMA CANCELARULUI
IMPERIULUI GERMAN, BETHMANN-HOLLWEG,
ADRESATĂ ÎNSĂRCINATULUI CU AFACERI LA BUCUREȘTI *

Berlin, 6 iulie 1914

Telegrama nr. 33

Secret :

Vă rog să cereți o audiență la rege și să-i faceți, în numele împăratului și regelui, următoarele declarații :

Majestatea Sa Franz Josef, într-o scrisoare autografă secretă a semnalat Majestății Sale împărat și rege primejdiiile agitației desfășurate de panslaviștii ruși și sirbi. Atentatul comis împotriva arhiducelui Franz-Ferdinand este urmarea directă a acestei agitații urmărind distrugerea Monarhiei de la Dunăre și slăbirea Triplei Alianțe. Primejdia, așa cum o expunea această scrisoare autografă, este mai mult sporită de strinsa prietenie dintre România și Serbia, de agitația dușmănoasă întreținută în România împotriva Austro-Ungariei și de eforturile Rusiei, încurajate de România, în vederea înființării unei noi ligi balcanice, îndreptată împotriva Monarhiei de la Dunăre. Mai mult, regele Carol a declarat de două ori în ultimul timp reprezentantului austro-ungar că în caz de primejdie, avînd în vedere sentimentele iritate și ostile ale poporului român față de Austro-Ungaria, nu va fi în măsură să-și îndeplinească obligațiile sale de alianță.

Împăratul Franz Josef dorește, în consecință, alăturarea Bulgariei la Tripla Alianță. Natural, viitoarea convenție cu Bulgaria va fi redactată în așa fel încît ea să nu contrazică obligațiile convenționale pe care și le-a asumat față de România.

Majestatea Sa împărat și rege, așa cum știe și regele Carol, s-a pronunțat întotdeauna la Viena pentru o înțelegere cu Serbia. Totuși raporturile dintre Serbia și Austro-Ungaria s-au înrăutățit mereu. Avînd în vedere atentatul de la Saraievo, care este manifestarea unui complot bine organizat și urmarea unei politici de unire a tuturor slavilor din sud sub drapelul sirb, continuată de guvernul de la Belgrad, Majestatea Sa împărat și rege înțelege că împăratul Franz Josef consideră drept imposibilă o înțelegere cu Serbia, și că el încearcă să paralizeze, prin alianța cu Bulgaria, atitudinea amenințătoare a Serbiei împotriva Casei și Imperiului său. Majestatea Sa s-a declarat, în consecință, de acord cu împăratul Franz Josef pentru a accepta tentativele de apropiere ale Bulgariei de Tripla Alianță.

Majestatea Sa împărat și rege roagă pe regele Carol, în calitate de rudă cre-dincioasă, prieten și aliat, să examineze dacă, avînd în vedere caracterul serios al situației, nu s-ar putea detașa de Serbia și să se opună agitației îndreptată în România împotriva existenței Monarhiei de la Dunăre. Majestatea Sa împărat și rege pune bineînțeles cel mai mare preț pe menținerea raporturilor de alianță cordială și plină de încredere cu România și, în cazul în care Majestatea Sa regele ar dori, el ar insista în scopul ca o înțelegere eventuală a Bulgariei cu Tripla Alianță să nu cuprindă numai, ceea ce este de la sine înțeles, stipulații în armonie cu obligațiile convenționale față de România, dar chiar să garanteze în special integritatea teritorială a României.

Vă rog să-mi comunicați pe scurt telegrafic și în amănunt în scris executarea acestor instrucțiuni.

Bethmann-Hollweg

* Documents allemands relatifs à l'Origine de la Guerre, tome I, Paris, 1922, doc. nr. 16, p. 44—45 (traducere din limba franceză).

**1914, iulie 10/23, Belgrad. ULTIMATUM-UL AUSTRO-UNGARIEI
PREZENTAT DE BARONUL GIESL DE GIESLINGEN,
MINISTRUL AUSTRO-UNGARIEI LA BELGRAD,
PREȘEDINTELUI CONSILIULUI DE MINISTRI ȘI MINISTRU
AL AFACERILOR STRĂINE AL SERBIEI, LAZA PAȘU ***

Belgrad, 10/23 iulie
1914

Domnule ministru,

Am onoarea, să prezint Excelenței Voastre nota alăturată pe care am primit-o de la guvernul meu și care este adresată guvernului regatului Serbiei.

Primiți vă rog etc.

Inimată personal, la orele 6 după amiază.

„La 31 martie 1909, ministrul Serbiei la Viena a făcut, la ordinul guvernului său, următoarea declarație guvernului Imperial :

«Serbia recunoaște că nu a fost lezată în drepturile sale prin faptul împlinit creat în Bosnia-Herțegovina și că se va conforma prin urmare oricărei decizii pe care Puterile o vor lua în legătură cu articolul 25 din Tratatul de la Berlin. Accep-tînd sugestiile Marilor Puteri, Serbia se angajează ca din acest moment să renunțe la atitudinea de protestare și împotrivire pe care a manifestat-o față de anexarea din toamna trecută și se angajează, în plus, să-și schimbe politica față de Austro-Ungaria pentru a menține pe viitor cu aceasta relații de bună vecinătate».

Or, istoria ultimilor ani și mai ales evenimentele dureroase din 28 iunie au demonstrat existența în Serbia a unei mișcări subversive al cărei scop este să des-prindă din Monarhia austro-ungară unele părți ale teritoriului ei. Această mișcare, care a luat naștere cu știința guvernului sîrb, a ajuns să se manifeste dîncolo de teritoriul regatului prin acte de terorism, printr-o serie de atentate și prin crime.

Guvernul regal sîrb, departe de a respecta angajamentele formale cuprinse în declarația din 31 martie 1909, nu a făcut nimic pentru a suprima această mișcare : el a tolerat activitatea criminală a diferitelor societăți și asociații îndreptate împo-triva Monarhiei, limbajul excesiv al presei, glorificarea autorilor atentatelor, parti-ciparea ofițerilor și a funcționarilor la fapte subversive, o propagandă nesănătoasă în învățămînt, a tolerat în fine toate manifestările care puteau incita populația sîrbă la ura împotriva Monarhiei și la disprețuirea instituțiilor acesteia.

Această toleranță vinovată a guvernului regal din Serbia nu a încetat nici în momentul în care evenimentele din 28 iunie curent au demonstrat lumii întregi consecințele lor funeste.

Din depozițiile și mărturiile autorilor atentatului din 28 iunie rezultă că crima de la Saraievo a fost plănuită la Belgrad, că armele și explozivele cu care erau în-armăți ucigașii fuseseră date de ofițerii și funcționarii sîrbi care făceau parte din «Narodna Odbrana» și în fine că trecerea în Bosnia a criminalilor și a armelor lor a fost organizată și efectuată de șefii grănicerilor sîrbi.

Rezultatele menționate de instrucția [procesului] nu permit guvernului Imperial și Regal să mai continue multă vreme atitudinea de expectativă răbdătoare pe care a păstrat-o ani de-a rîndul față de acțiunile Belgradului propagate de aici pe teri-toriile Monarhiei. Aceste rezultate îi impun dimpotrivă datoria de a pune capăt uneltirilor care constituie o amenințare pentru liniștea Monarhiei.

Pentru a atinge acest scop guvernul Imperial și Regal se vede obligat să ceară guvernului sîrb să anunțe oficial că condamnă propaganda îndreptată împotriva Monarhiei austro-ungare, adică ansamblul tendințelor care urmăresc în cele din urmă desprinderea din Monarhie a unor teritorii făcînd parte din aceasta și că se angajează să suprimă, prin toate mijloacele, această propagandă criminală și te-roristă.

Pentru a da un caracter solemn acestui angajament, guvernul regal al Serbiei va face să se publice pe prima pagină a Jurnalului Oficial din 13/26 iulie următorul anunț :

* Les pourparlers diplomatiques, IV, Le livre bleu serbe, Paris, Librairie militaire Ber-ger-Levrault, Pages d'histoire — 1914, doc, nr. 32, p. 39—46 (traducere din limba franceză). În continuare : Le livre bleu serbe.

«Guvernul regal al Serbiei condamnă propaganda îndreptată împotriva Austro-Ungariei, adică totalitătatea tendințelor care aspiră în cele din urmă să desprindă din Monarhia austro-ungară teritorii ce-i aparțin și deploră sincer consecințele nefaste ale acestor acte criminale.

Guvernul regal regretă că ofițerii și funcționarii sirbi au participat la propaganda susmenționată și au compromis prin aceasta relațiile de bună vecinătate pe care guvernul regal se angajase în mod solemn să le păstreze prin declarațiile sale din 31 martie 1909.

Guvernul regal, care dezaprobă și repudiază orice idee sau tentativă de imixtiune în existența locuitorilor din orice parte a Austro-Ungariei, consideră de datoria sa de a avertiza formal pe ofițerii, funcționarii și întreaga populație a regatului că pe viitor va proceda cu deosebită asprime împotriva persoanelor care se vor face vinovate de asemenea acțiuni, că va depune toate eforturile pentru a preveni și a reprimă.

Această declarație va fi adusă în același timp la cunoștința armatei regale printr-un ordin de zi al Majestății Sale regelui și va fi publicată în Buletinul Oficial al Armatei.

Guvernul regal sîrb se angajează de asemenea :

1. — Să interzică orice publicație care excită ura și disprețul față de Monarhie și a cărei tendință generală este îndreptată împotriva integrității teritoriale a acesteia ;

2. — Să dizolve imediat Societatea numită „Narodna Odbrana“, să confiscă toate mijloacele ei de propagandă și să procedeze în același mod împotriva tuturor societăților și asociațiilor din Serbia care se dedau la propagandă împotriva Monarhiei austro-ungare. Guvernul regal va lua toate măsurile necesare pentru ca societățile dizolvate să nu-și poată continua activitatea sub un alt nume și sub o altă formă ;

3. — Să elimine fără întârziere din învățămîntul public din Serbia, atît din corpul didactic cit și din mijloacele de instrucție, tot ce servește sau ar putea servi la instigarea propagandei împotriva Austro-Ungariei ;

4. — Să îndepărteze din serviciul militar și din administrație în general pe toți ofițerii și funcționarii vinovați de propagandă împotriva Monarhiei austro-ungare ale căror nume și fapte guvernul Imperial și Regal își rezervă dreptul să le comunice guvernului regal ;

5. — Să accepte colaborarea, în Serbia, a organelor guvernului Imperial și Regal pentru suprimarea mișcării subversive îndreptată împotriva integrității teritoriale a Monarhiei ;

6. — Să deschidă o anchetă judiciară împotriva partizanilor complotului din 28 iunie care se găseau pe teritoriul sîrb ; organe delegate de guvernul Imperial și Regal vor lua parte la cercetări ;

7. — Să procedeze de urgență la arestarea comandantului Voia Tankosici și a numitului Milan Ciganovici, funcționar al statului sîrb, compromis prin rezultatele instrucției de la Saraievo ;

8. — Să împiedice prin măsuri eficace concursul autorităților sîrbe în traficul ilicit de arme și de explozive peste frontieră ; să licențieze și să pedepsească sever pe funcționarii serviciului de frontieră de la Chabatz și Loznița, vinovați de a fi ajutat pe autorii crimei de la Saraievo, facilitîndu-le trecerea frontierei ;

9. — Să dea guvernului Imperial și Regal explicații asupra declarațiilor nejustificabile ale înalților funcționari sîrbi atît din Serbia cit și din străinătate, care în ciuda poziției lor oficiale, nu au ezitat, după atentatul de la 28 iunie, să se exprime în interviuri cu ostilitate față de Monarhia austro-ungară ;

10. — Să avertizeze, fără întârziere, guvernul Imperial și Regal de executarea măsurilor precedente.

Guvernul Imperial și Regal așteaptă răspunsul guvernului regal pînă cel mai tîrziu sîmbătă 25 ale acestei luni, la orele 5 seara.

Memoriul relativ la rezultatele instrucției deschise la Saraievo, în ceea ce privește pe funcționarii menționați la nr. 7 și 8 este alăturat acestei note.

Instrucția criminală deschisă de tribunalul de la Saraievo împotriva lui Gavrilo Princip și copărtașilor lui pentru asasinat și complicitate, crimă comisă de ei la 28 iunie curent, a ajuns pînă în prezent la constatările următoare :

1. — Complotul, avînd drept scop asasinarea, în timpul șederii sale la Saraievo, a arhiducelui Frantz-Ferdinand, a fost pus la cale la Belgrad de Gavrilo Princip,

Nedelijko Cabrinovici, numitul Milan Ciganovici și Trifko Grabez, cu concursul comandantului Voia Tankosici ;

2. — Cele șase bombe și patru pistoale browning, cu care răufăcătorii au comis atentatul, au fost livrate la Belgrad lui Princip, Cabrinovici și Grabez de către Milan Ciganovici și de comandantul Voia Tankosici ;

3. — Bombele sînt grenade de mină provenind din depozitul de arme al armatei sirbe de la Kragujevaț ;

4. — Pentru a asigura reușita atentatului, Ciganovici i-a învățat pe Princip, Cabrinovici și Grabez cum să folosească grenadele și le-a dat lecții de tir cu pistoale browning lui Princip și Grabez, în pădurea din apropierea cîmpului de tir ;

5. — Pentru a face posibilă trecerea frontierei de către Princip, Cabrinovici și Grabez în Bosnia-Herțegovina și de a introduce clandestin contrabanda lor de arme, Ciganovici a organizat un sistem de transport secret.

Astfel organizată, introducerea în Bosnia-Herțegovina a răufăcătorilor și a armelor a fost operată de căpitani de grăniceri de la Chabat (Rado Popovici) și de la Loznița, ca și de vameșul Radivoj Grbici de la Loznița, cu concursul a diverși particulari.

147

1914, iulie 11/24, Belgrad. TELEGRAMA PREȘEDINTELUI
CONSILIULUI DE MINISTRI ȘI MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE
AL SERBIEI, N. PASICI, ADRESATĂ MINISTRULUI SERBIEI
LA PETERSBURG, N. SPALAIKOVICI *

Belgrad, 11/24 iulie 1914

Am informat pe însărcinatul cu afaceri rus că voi remite răspunsul la ultimatum-ul austro-ungar miine, sîmbătă, înainte de orele 6 după amiază. I-am spus că guvernul sirb va cere Statelor prietene să apere independența Serbiei. În cazul în care războiul va fi inevitabil, am adăugat, Serbia îl va face.

148

1914, iulie 11/24, Belgrad. TELEGRAMA LUI N. PASICI,
PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINISTRI ȘI MINISTRU AL
AFACERILOR STRĂINE, ADRESATĂ LUI M. BOŠKOVICI,
MINISTRUL SERBIEI LA LONDRA **

Belgrad, 11/24 iulie 1914

Am informat astăzi pe însărcinatul cu afaceri englez că reclamațiile Austro-Ungariei erau de așa natură încît guvernul nici unei țări independente nu le-ar putea accepta în întregime. I-am exprimat speranța că guvernul englez ar putea interveni pe lângă guvernul austro-ungar în sensul că acesta să-și atenueze reclamațiile. Nu i-am ascuns că eram îngrijorat din cauza evenimentelor care ar putea surveni.

* *Le livre bleu serbe*, doc. nr. 34, p. 47 (traducere din limba franceză).

** *Le livre bleu serbe*, doc. nr. 35, p. 47—48 (traducere din limba franceză).

1914, iulie 12/25, Belgrad. RĂSPUNSUL GUVERNULUI REGAL SÎRB LA ULTIMATUM-UL AUSTRO-UNGARIEI *

Belgrad, 12/25 iulie 1914

Guvernul regal sîrb a primit comunicarea guvernului Imperial și Regal din 10/23 al acestei luni și este convins că răspunsul său va îndepărta orice neînțelegere care amenință să compromită bunele raporturi de vecinătate dintre Monarhia austro-ungară și regatul Serbiei.

Guvernul regal este conștient că protestele care au apărut atît la tribuna Skupșcinei naționale cit și în declarațiile și actele reprezentanților răspunzători ai statului, proteste cărora le-a pus capăt declarația guvernului sîrb din 18/31 martie 1909, nu s-au mai repetat față de marea Monarhie vecină cu nici o ocazie și că, de la acea dată, atît din partea guvernelor regale care s-au succedat cit și din partea organelor acestora, nu s-a mai făcut nici o tentativă în scopul de a schimba starea de fapt politică și juridică creată în Bosnia-Herțegovina.

Guvernul regal constată că sub acest raport guvernul Imperial și Regal nu a avut nici o ocazie, în afară de aceea privind o carte școlară, cu care prilej guvernul Imperial și Regal a primit o explicație pe de-a întregul satisfăcătoare.

Serbia a dat, în nenumărate rînduri, dovezi de politică sa pacifică, și moderată în timpul crizei balcanice, și grație Serbiei și sacrificiilor pe care le-a făcut în interesul exclusiv al păcii europene, această pace a fost păstrată.

Guvernul regal nu poate fi făcut răspunzător de manifestările cu caracter privat — ca articolele de presă și uneltirile unor societăți, manifestări care se produc în aproape toate țările în mod curent și care scapă în general controlului oficial — cu atît mai puțin cu cît guvernul regal, de la soluționarea unei întregi serii de probleme care s-au ivit între Serbia și Austro-Ungaria, a arătat o atenție și a reușit, în acest mod, să reglementeze pe cele mai multe în avantajul progresului celor două țări vecine.

Din această cauză guvernul regal a fost penibil surprins de afirmațiile prin care cetățenii regatului Serbiei ar fi participat la pregătirea atentatului comis la Saraievo. El s-ar fi așteptat să fie invitat să colaboreze la cercetările privitoare la crima aceasta și era gata, pentru a dovedi prin fapte deplina sa corectitudine, să acționeze împotriva tuturor persoanelor care le-ar fi fost comunicate.

Conformindu-se deci dorinței guvernului Imperial și Regal, guvernul regal este dispus să predea justiției, fără deosebire de situația sau rangul său, pe orice cetățean sîrb a cărui complicitate la crima de la Saraievo i-ar fi dovedită.

El se angajează deosebi să publice în prima pagină a Jurnalului Oficial din 13/26 iulie următoarea declarație :

„Guvernul regal al Serbiei condamnă orice propagandă care ar fi îndreptată împotriva Austro-Ungariei, adică ansamblul tendințelor care urmăresc în cele din urmă să desprindă din Monarhia austro-ungară teritorii făcînd parte din aceasta și condamnă sincer consecințele nefaste ale acestor acțiuni criminale.

Guvernul regal regretă că unii ofițeri și funcționari sîrbi ar fi participat, conform comunicării guvernului Imperial și Regal, la propaganda susmenționată și au compromis prin aceasta relațiile de bună vecinătate pe care guvernul regal și le luase în mod solemn prin declarația din 18/31 martie 1909.

Guvernul, care dezaprobă și repudiază orice idee sau tentativă de imixtiune în existența locuitorilor din oricare parte a Austro-Ungariei, consideră că este de datoria lui să avertizeze în mod formal ofițerii, funcționarii și întreaga populație a regatului că pe viitor va proceda deosebit de sever împotriva persoanelor care s-ar face vinovate de asemenea acțiuni, și că va depune toate eforturile pentru a preveni și a reprima“.

Această declarație va fi adusă la cunoștința armatei regale printr-un ordin de zi, în numele Majestății Sale regale și a A.S.R. prințul moștenitor Alexandru, și va fi publicată în viitorul număr al Buletinului oficial al Armatei.

Guvernul regal se angajează, în plus :

1. — Să introducă în prima convocare regulată a Skupșcinei o dispoziție în legea asupra presei prin care va fi pedepsită în modul cel mai sever provocarea la ură și

* Le livre bleu serbe, doc. nr. 39, p. 51—58 (traducere din limba franceză).

la dispreț față de Monarhia austro-ungară, ca și orice publicație a cărei tendință generală va fi îndreptată împotriva integrității teritoriale a Austro-Ungariei.

El se însăreinează ca la revizuirea Constituției, care este apropiată, să introducă în articolul 22 al Constituției un amendament în așa fel încât publicațiile de mai sus să poată fi confiscate, ceea ce, actualmente, în termenii categorici ai articolului 22 al constituției, este imposibil ;

2. — Guvernul nu posedă nici o dovadă și nota guvernului Imperial și Regal nu-i furnizează nici una, că societatea „Narodna Odbrana” și celelalte societăți similare ar fi comis pînă astăzi vreun act criminal de acest gen prin faptele unuia din membrii lor. Cu toate acestea, guvernul regal va accepta cererea guvernului Imperial și Regal și va dizolva societatea „Narodna Odbrana” și orice altă societate care ar activa împotriva Austro-Ungariei ;

3. — Guvernul regal sîrb se angajează să elimine fără întîrziere la instrucția publică din Serbia tot ce servește sau ar putea servi la întîrînerea propagandei împotriva Austro-Ungariei, în momentul în care guvernul Imperial și Regal îi va furniza faptele și dovezile acestei propagande ;

4. — Guvernul regal acceptă, cel puțin, să îndepărteze din serviciul militar pe cei pe care ancheta judiciară îi va fi dovedit că sînt vinovați de acte îndreptate împotriva integrității teritoriului Monarhiei austro-ungare ; el așteaptă ca guvernul Imperial și Regal să-i comunice ulterior numele și faptele acestor ofițeri și funcționari în vederea procedurii care trebuie să urmeze ;

5. — Guvernul regal trebuie să mărturisească că nu-și dă seama în mod clar de sensul și de influența cererii guvernului Imperial și Regal care pretinde ca Serbia să accepte pe teritoriul ei colaborarea organelor guvernului Imperial și Regal.

Dar el declară că va admite orice colaborare care ar corespunde principiilor de drept internațional și procedurii criminale, ca și bunelor raporturi de vecinătate ;

6. — Guvernul regal, este de la sine înțeles, consideră de datoria lui să deschidă o anchetă împotriva tuturor celor care sînt sau, care eventual, ar putea fi implicați în complotul din 15/28 iunie și care s-ar afla pe teritoriul regatului. Cît despre participarea la această anchetă a agenților autorităților austro-ungare care ar fi delegați în acest scop de guvernul Imperial și Regal, guvernul regal nu poate să o accepte, intrucît ar însemna o violare a Constituției și a legii asupra procedurii criminale. Totuși, în cazuri concrete, ar putea fi făcute comunicări organelor austro-ungare asupra rezultatelor instrucției în chestiune ;

7. — Guvernul regal a procedat, chiar din seara remiterii notei, la arestarea comandantului Voia Tankosici. Cît despre Miloș Ciganovici, care este cetățean al Monarhiei austro-ungare și care, pînă la 15/28 iunie era funcționar (ca aspirant) la direcția căilor ferate, nu a putut fi încă prins. Guvernul Imperial și Regal este rugat să binevoiască, după cum se obișnuiește, să facă cunoscut cît mai curînd posibil presupunerile de culpabilitate, ca și dovezile eventuale de culpabilitate care au fost culesse pînă în prezent de ancheta de la Saraievo, în vederea anchetelor ulterioare ;

8. — Guvernul sîrb va întări și va extinde măsurile luate pentru a împiedica traficul ilicit de arme și de explozive peste frontieră. Bineînțeles că el va ordona imediat o anchetă și va pedepsi sever pe funcționarii de frontieră de pe linia Chabatz-Loznița care nu și-au făcut datoria și au lăsat ca autorii crimei de la Saraievo să treacă frontiera ;

9. — Guvernul regal va da de bunăvoie explicații asupra declarațiilor pe care funcționarii săi din Serbia sau din străinătate le-au făcut după atentat în interviuri și care, așa cum afirmă guvernul Imperial și Regal, au fost ostile Monarhiei, imediat ce guvernul Imperial și Regal, îi va fi comunicat pasajele în chestiune ale acestor declarații, și imediat ce va fi demonstrat că aceste declarații au fost într-adevăr făcute de numiții funcționari, declarații asupra cărora guvernul regal însuși va avea grijă să strîngă dovedi și probe convingătoare ;

10. — Guvernul regal va informa guvernul Imperial și Regal de executarea măsurilor cuprinse la punctele precedente în măsura în care aceasta nu s-a făcut în nota precedentă. De îndată ce fiecare măsură va fi ordonată și executată, în cazul în care guvernul Imperial și Regal nu ar fi satisfăcut de acest răspuns, guvernul regal sîrb, considerînd că este în interesul comun să nu precipite soluționarea acestei probleme, este gata, ca întotdeauna, să accepte o înțelegere pașnică, remițînd această problemă fie hotărîrii Tribunalului internațional de la Haga, fie Marilor Puteri care au luat parte la elaborarea declarației pe care guvernul sîrb a făcut-o în

**1914, iulie 15/28, Viena. TELEGRAMA MINISTRULUI
AFACERILOR STRĂINE AL AUSTRO-UNGARIEI,
CONTELE LEOPOLD VON BERCHTOLD, CĂTRE N. PASICI,
PREȘEDINTELE CONSILIULUI DE MINISTRI
ȘI MINISTRU AL AFACERILOR STRĂINE AL SERBIEI ***

Viena, 15/28 iulie 1914

Guvernul regal sîrb nedînd un răspuns favorabil la nota pe care ministrul Austro-Ungariei i-a remis-o în 10/23 iulie 1914, guvernul Imperial și Regal se vede obligat de a proceda el însuși în vederea apărării drepturilor și intereselor sale și de a recurge, în acest scop, la forța armelor. Austro-Ungaria se consideră, deci, din acest moment, în stare de război cu Serbia.

**1914, iulie 31, Berlin. TELEGRAMA SECRETARULUI DE STAT
PENTRU AFACERILE STRĂINE AL GERMANIEI,
VON JAGOW, CĂTRE ÎNSĂRCINATUL CU AFACERI LA BUCUREȘTI ****

Telegrama 58

Berlin, 31 iulie 1914

Vă rog să declarați imediat regelui Carol și d-lui Brătianu cele ce urmează : Dacă războiul cu Rusia devine inevitabil, guvernul Imperial, în cazul unui rezultat favorabil, ar garanta că România va primi, în compensație, Basarabia, dacă își va îndeplini obligațiile de aliat și va participa activ la război, alături de noi¹. Confirmați telegrafic primirea și executarea acestor instrucțiuni.

Jagow

**1914, iulie 31, Berlin. TELEGRAMA ÎMPĂRATULUI GERMANIEI,
WILHELM AL II-LEA,
ADRESATĂ REGELUI ROMÂNIEI, CAROL I *****

Berlin, 31 iulie 1914

După abominabilul asasinat de la Saraievo, venerabilul nostru prieten și aliat Franz Josef a cerut satisfacție Serbiei. Rusia, care aspiră la o hegemonie în Balcani, intervenind în favoarea Serbiei, face tot felul de eforturi pentru a distruge Monarhia austriacă. Nu pot să nu recunosc că tendințele panslaviste urmăresc odată cu distrugerea monarhiei danubiene, dezmembrarea Triplei Alianțe, izolarea și slăbirea Germaniei și dominarea de către Rusia a întregului sud-est al Europei. Fidelitatea față

* *Le livre bleu serbe*, doc. nr. 45, p. 62—63 (traducere din limba franceză).

** Karl Kautsky, *Documents allemands relatifs à l'origine de la guerre*, tome III, *De la réception de la réponse serbe à la nouvelle de la mobilisation générale russe*, Paris, 1922, doc. nr. 506, p. 23 (traducere din limba franceză). În continuare : K. Kautsky, *Documents*.

¹ În proiectul inițial redactat de Jagow, acest paragraf era conceput astfel : „să declarați că, avînd în vedere mobilizarea generală ordonată, de Rusia, războiul este iminent. Dacă s-ar ajunge la război cu Rusia, guvernul Imperial va avea grijă ca România să primească, drept compensație pentru îndeplinirea obligațiilor sale de aliată, și de cooperarea sa activă alături de noi, întreaga Basarabie” (nota K. Kautsky).

*** K. Kautsky, *Documents*, vol. II, doc. nr. 472, p. 235 (traducere din limba franceză),

de alianță, onoarea și sentimentul conservării mă plasează alături de Austria. În această oră gravă gândurile mele se îndreaptă spre tine, care ai creat în partea estică a Europei un stat civilizat și ai erijat astfel un dig împotriva mării slave. Am încredere că, în calitate de rege și ca Hohenzollern tu vei rămâne credincios prietenilor tăi și că tu te vei conforma fără rezervă obligațiilor tale de aliat.

Wilhelm

153

1914, iulie 31, Sofia. TELEGRAMA MINISTRULUI GERMANIEI
ÎN BULGARIA, MICHAHELLES, ADRESATĂ
MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE *

Telegrama 41

Sofia, 31 iulie 1914 ¹

Radoslavov ² și Tontcev ³ m-au asigurat amândoi că n-ar exista nici o intenție ostilă față de România, și că nici o măsură militară nu a fost luată la granița română. Același lucru a fost declarat ieri la București. Dacă conflictul austro-sirb nu va putea fi localizat, Bulgaria va păstra o atitudine amicală față de România și va renunța la orice speranță de a redobîndi Dobrogea, cu condiția ca România să nu ridice nici un obstacol față de aspirațiile bulgare în Macedonia.

Ministrul bulgar la București anunță că împăratul Rusiei a cerut telegrafic regelui Carol sprijinul său în menținerea păcii.

Michahelles

154

1914, august 1, Berlin. EXTRAS DIN PROCESUL VERBAL
AL CELEI DE A XXVII-A ȘEDINȚE A BUNDES RATULUI **

Berlin, 1 august 1914

Prezentarea situației politice

Președintele ⁴ a declarat :

„Împotriva voinței și a tuturor eforturilor noastre, dacă Dumnezeu nu va face în ultimul ceas o minune, va izbucni o gravă criză cum nu s-a mai văzut vreodată, amenințînd pacea Europei și a Germaniei.

Motivele acesteia sînt bine cunoscute guvernelor confederate. La 28 iunie a.c., moștenitorul prezumptiv al tronului Austriei și soția sa au fost asasinați. Ancheta a stabilit că mișcarea pansirbă, durînd de mai mulți ani și care și-a asumat ca țel minarea existenței Austro-Ungariei s-a manifestat prin atentatul de la Saraievo. Austro-Ungaria avea nu numai dreptul, dar chiar obligația să intervină împotriva acestei mișcări. Împăratul Franz Josef ne-a informat despre demersurile care trebuiau întreprinse. Este interesul nostru personal ca Monarhia austro-ungară să se mențină puternică, să nu se prăbușească în lupta cu slavii din sud, asupra cărora Rusia crede că poate sau trebuie să-și asume rolul de protectoare. Distrugerea statului austriac ar prejudicia, în același timp, rădăcinile Imperiului german. Din această opinie se inspiră politica pe care o ducem de treizeci de ani. Iată de ce, cînd Austro-Ungaria ne-a comunicat intențiile ei de a interveni am răspuns următoarele : nu pretindem să emitem judecăți asupra ceea ce trebuie să faceți ; nu este treaba noastră, dar se înțelege de la sine că dacă apare casus foederis, vom fi în mod fidel alături de voi.

* K. Kautsky, *Documents*, vol. III, doc. nr. 548, p. 61 (traducere din limba franceză).

¹ Trimisă de la Sofia la 31 iulie, ora 7,10 ; ajunsă la MAS la 1 august ora 15,14 (nota K. Kautsky).

² Președintele Consiliului de Miniștri și ministrul de interne al Bulgariei (*nota red.*).

³ Ministrul de finanțe al Bulgariei (*nota red.*).

** K. Kautsky, *Documents*, vol. III, doc. nr. 553, p. 63—68 (traducere din limba franceză).

⁴ Cancelarul Imperiului (nota K. Kautsky).

Ultimatum-ul dat de Austro-Ungaria Serbiei și răspunsul acesteia sint cunoscute. Serbia, în răspunsul său, a făcut, sub unele raporturi, concesii la exigențele austriece, dar ea a păstrat puternice rezerve la mai multe din concesiile sale, și a respins cererile importante. Experiențele istorice pe care le-a avut Austria și Serbia au dovedit că simple asigurări din partea Serbiei nu aveau valoare și că trebuiau obținute de la ea garanții materiale.

Am fi doriți să localizăm conflictul care izbucnise între Austria și Serbia. Am susținut chiar de la început acest punct de vedere pe lângă toate cabinetele. Am obținut asentimentul tuturor, cu excepția celui al Rusiei care a declarat că i se părea imposibil ca Serbia și Austro-Ungaria să rămână singurele angajate în conflictul lor. Prin urmare situația s-a încordat, deși Anglia a fost gata să intervină ca mediator, pentru ca conflictul austro-sîrb să nu antreneze un conflict austro-rus.

În acest timp, Rusia făcea pregătiri militare secrete îndreptate mai întâi împotriva Austro-Ungariei. În timpul acestor pregătiri, Rusia ne-a făcut propuneri să mediem la Viena. Aceasta s-a realizat printr-o telegramă a țarului către împărat. Dorese să prezint suma fazelor evoluției situației, dat fiind faptul că am expus precedentele crize actuale, într-o declarație apărută în „Norddeutsche Allgemeine Zeitung“. În telegrama menționată, țarul roagă pe împărat, în termeni presanți, învoind prietenia lor tradițională, să acționeze pentru ca Austro-Ungaria să nu împingă prea departe pretențiile sale. Majestatea Sa, deși a susținut totdeauna concepția conform căreia conflictul dintre Austria și Serbia nu privea decît aceste state, s-a declarat gata să-și asume rolul de mediator pentru menținerea păcii europene și în aceeași zi comunică acordul său țarului. În același timp, guvernul rus ne asigura, protestînd în mod foarte energic, că nu a întreprins împotriva noastră nici o măsură militară. Atunci, am început acțiunea de mediere la Viena.

Iată care era obiectul acesteia :

„Austro-Ungaria declarase de mai multe ori la Petersburg că nu-și propunea nici o anexiune teritorială în Serbia, că nu voia decît să restabilească ordinea compromisă prin agitațiile panserbe. Din acestea am tras concluzia să sfătuim Austria, dacă acesta era într-adevăr punctul său de vedere, să-l declare din nou solemn la Petersburg și să confirme că scopul intervenției sale armate era limitat la obținerea, prin ocuparea unor părți din teritoriul sîrb, a unei garanții, pentru satisfacerea cererilor sale.

Pe o cale similară evolua și propunerea de mediere făcută Angliei pe care o transmisesem guvernului austriac cu rugămintea de a o lua serios în considerație.

În timpul acestor negocieri am fost surprinși, la 30 iulie, de mobilizarea corpurilor de armată ruse împotriva Austro-Ungariei. Împăratul l-a avertizat imediat pe țar, printr-o telegramă, de faptul că aceste măsuri făceau mai dificilă dacă nu imposibilă îndeplinirea rolului de mediator, căci era limpede că dacă Rusia înfăptuia mobilizarea împotriva Austro-Ungariei, era extrem de greu pentru Germania, ca mediator, să mai dea sfaturi guvernului austro-ungar. Cu toate acestea noi am continuat acțiunea de mediere.

Ieri trebuia să fie ziua în care urma să se hotărască dacă Viena se întoarce spre Rusia în sensul propunerii noastre sau al propunerii engleze. În orice caz, Austro-Ungaria, la sugestia noastră relua negocierile directe cu Rusia, care fuseseră întrerupte. S-a negociat deci ieri, la Viena, pe tema unei înțelegeri, și cu sfaturile noastre noi ajunseserăm pînă la limita extremă a ceea ce se poate propune unei mari puteri și unei puteri aliate. Am făcut aceasta continuînd politica pașnică pe care o promovăm de 43 de ani. În acel moment, Rusia și-a mobilizat toate forțele terestre și navale. Cu două zile mai înainte, ea ne mai dăduse încă asigurarea solemnă, că nu va lua nici o măsură împotriva noastră, dar, în realitate primeam fără întrerupere informații despre asemenea măsuri. Nu puteam să considerăm mobilizarea generală decît ca un act ostil îndreptat împotriva noastră. Această mobilizare creează pentru noi o situație din care, dacă nu vrem să ne sacrificăm onoarea și securitatea nu putem ieși, decît prin acte. Nu se poate considera decît ca provocare o mobilizare îndreptată împotriva noastră în timpul acțiunii noastre de mediere. Rusia se străduiește să prezinte lucrurile ca și cum mobilizarea n-ar trebui să fie considerată ca un act ostil nouă. Dar dacă am accepta această concepție, am păcătui față de securitatea patriei noastre. Germania a privit cu un calm formidabil, poate puțin scuizabil, pregătirile militare din Rusia și Franța, pregătiri care, este adevărat, nu însemnau mobilizare, dar care o accelerau enorm.

Noi ne-am fi asumat prin urmare riscul de a pierde inițiativa pe care ne-o asigură cea mai rapidă mobilizare a trupelor. Există pericolul de a vedea, într-un

răstimp scurt, la granițele noastre din est și din vest, o armată gata de război, gata de luptă.

Nu mai putem rămâne inactivi fără a expune, invaziei teritoriile prusace din est și Reichsland-ul în vest.

Iată pentru ce noi ne-am simțit obligați, dată fiind mobilizarea să adresăm Rusiei un ultimatum somînd-o să oprească mobilizarea în termen de 12 ore, și în caz de refuz, amenințînd-o că vom proceda la mobilizare ; am mai adăugat că mobilizarea are la noi un sens limpede. În această situație nu s-a putut evita ca Majestatea Sa să nu declare ieri starea de amenințare de război. În același timp expunînd punctul nostru de vedere am întrebât Franța, cum s-ar comporta în cazul unui război germano-rus. În ultimatum-ul adresat Rusiei, am prevăzut un termen foarte scurt, căci propria noastră securitate, nu ne permite să mai întîrziem în privința pregătirilor militare. Răspunsul a venit astăzi la prînz ; încă nu cunosc cum este conceput, avînd în vedere aglomerarea rețelelor telegrafice, va trebui să-l mai aștept cîteva ore ; dar mă tem însă că Rusia nu va da satisfacție cererii noastre.

Răspunsul Franței urmează să sosească la ora 13,00. Nu cunoaștem exact textul tratatului de alianță dintre Franța și Rusia, însă după tot ce știm despre acest tratat, trebuie să ne temem că Franța nu se va putea abține să acționeze alături de Rusia.

Dacă răspunsul rus nu este satisfăcător și dacă din partea Franței nu va sosi o declarație de neutralitate, care să nu ridice nici o obiecție (trebuie să insistăm, dată fiind situația, pentru o declarație de neutralitate din partea Franței, absolut sigură și fără rezerve). Împăratul va trebui să declare guvernului rus că este nevoit să se considere în stare de război cu Rusia, stare provocată de această putere, și să declare Franței că ne aflăm în război cu Rusia și că, deoarece Franța nu-și garantează neutralitatea sa trebuie să admitem că ne aflăm de asemenea în stare de război și cu Franța. Fac, aici, aceste declarații cu rezerve, deoarece nu știu încă cum vor fi concepute răspunsurile dar am ținut să fac imediat această prezentare în fața Bundesratului pentru a nu pierde timp.

Sper că, după această prezentare, Bundesratul a ajuns la convingerea că Germania, conform politicii pașnice pe care a promovat-o totdeauna, a acționat, pînă în ultimul moment, pentru menținerea păcii. Dar nu putem suporta provocarea lansată de Rusia în Europa. Cu acest prilej, vom avea de suportat consecințele alianței existente între Rusia și Franța. Pot, cu conștiința senină, să cer asentimentul guvernelor germane confederate față de măsurile propuse. Noi n-am vrut războiul ; aceasta ne-a fost impus. Războiul ve cere poporului german cele mai mari sacrificii ; cum însă nu noi am provocat războiul, ci am dorit să-l evităm, ne vom încrede în ajutorul lui Dumnezeu și vom merge cu hotărîre și curaj la lupta pe care trebuie să o ducem pentru onoarea, libertatea și puterea Imperiului german."

După ce cancelarul Imperiului a cerut și primit în unanimitate asentimentul guvernelor confederate pentru ca, în cazul în care Rusia și Franța nu vor face declarații satisfăcătoare, Majestatea Sa împăratul să declare acestor două puteri că ele au provocat starea de război cu Imperiul german, el a adăugat :

„Și astfel, prezentarea pe care am făcut-o a obținut asentimentul general al guvernelor confederate ; dacă zarurile de fier sînt aruncate, să ne ajute Dumnezeu."

155

1914, iulie 18/august 1, București.

DECLARAȚIA DE NEUTRALITATE A ROMÂNIEI *

Consiliul de miniștri care s-a ținut ieri la Sinaia, la vila d-lui Emil Costinescu a durat trei ore. Au luat parte toți miniștrii și dl. M. Pherechide, președintele Camerei. S-au examinat în mod amănunțit toate rapoartele și informațiile culese pe cale diplomatică sau altfel, de către guvern.

S-a opinat apoi că, în faza în care se află acum evenimentele, România să rămînă neutră.

1914, august 1, Viena. **TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMANIEI
LA VIENA, TSCHIRSCHKY,
ADRESATĂ MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE ***

Telegrama 150

Viena, 1 august 1914¹

Guvernul de aici cere să fac cunoscut la București că Turcia și Bulgaria vor să se alăture Triplei Alianțe, ultima angajându-se să respecte integritatea teritorială actuală a României. În consecință, România are spatele acoperit dacă intervine activ împotriva Rusiei.

Tschirschky

1914, august 1, Viena. **TELEGRAMA AMBASADORULUI GERMANIEI
LA VIENA, TSCHIRSCHKY,
ADRESATĂ MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE ****

Telegrama 154

Viena, 1 august 1914²

Contele Tarnovski³ are sarcina să acționeze la Sofia pentru ca Bulgaria să declare la București că atâta timp cât România va merge cu Tripla Alianță nu va avea să se teamă de nimic din partea Bulgariei.

Ministrul Bulgariei la București a primit deja de la guvernul său instrucțiuni în acest sens⁴.

Tschirschky

1914, august 2, Sofia. **TELEGRAMA MINISTRULUI GERMANIEI
IN BULGARIA, MICHAHELLES,
CĂTRE MINISTERUL AFACERILOR STRĂINE *****

Telegrama 43

Sofia, 2 august 1914⁵

Președintele Consiliului de Miniștri, cu asentimentul regelui, ne-a propus astăzi, mie și colegului meu austriac, alăturarea Bulgariei la Tripla Alianță, pe următoarele baze :

1. Tripla Alianță garantează Bulgariei posesiunile sale teritoriale actuale împotriva oricărui atac, de oriunde ar veni.

* K. Kautsky, *Documents*, vol. III, doc. nr. 569, p. 79 (traducere din limba franceză).

¹ Trimisă de la Viena, la ora 14,05 ; ajunsă la MAS la ora 17,45. Telegrama a fost comunicată la 1 august de Jagow, după ușoare modificări, însărcinatului cu afaceri la București. Ajunsă la Oficiul central telegrafic la ora 20,45. Ambasadorul de la Viena a fost informat telegrafic la 1 august că i-a parvenit telegrama însărcinatului cu afaceri la București la ora 21,45 (nota K. Kautsky).

** K. Kautsky, *Documents*, vol. III, doc. nr. 597, p. 104 (traducere din limba franceză).
² Trimisă de la Viena, la ora 20,30. Ajunsă la MAS la ora 22,17. Înregistrată la intrare : 1 august, după-amiază. Deșifrarea a fost supusă împăratului care a notat : „17,30”. Reîntoarsă la 2 august la minister. Împăratul a ordonat transmiterea acestuia la legăția din București și la Statul Major General ; transmiterea la Statul Major General nu a fost făcută. Telegrama lui Tschirschky a fost comunicată la 2 august la București ; sosită la Oficiul central telegrafic la ora 1,26 (nota K. Kautsky).

³ Ministrul Austro-Ungariei la Sofia (nota red.).

⁴ Însemnare marginală a ministrului afacerilor străine al Germaniei : „România trebuie să publice imediat tratatul său cu Austria și să întreprindă imediat mobilizarea împotriva Rusiei” (nota K. Kautsky).

*** K. Kautsky, *Documents*, vol. III, doc. nr. 673, p. 165—166 (traducere din limba franceză).

⁵ Trimisă de la Sofia la ora 13,30 ; ajunsă la MAS la ora 18,05 (nota K. Kautsky).

2. Tripla Alianță promite Bulgariei sprijinul său în realizarea aspirațiilor sale privind viitoarele anexări ale teritoriilor asupra cărora are drepturi istorice și etnografice, și care se află sub stăpânirea unui stat care nu aparține de Tripla Alianță.

În cazul în care România ar merge cu Tripla Alianță, ea nu va avea nimic a se teme din partea Bulgariei, și, în cazul unor modificări teritoriale ulterioare, Bulgaria nu va căuta să facă cuceriri decît în vest. Dacă România ar trece de partea Rusiei, Bulgaria ar avea libertatea de acțiune pentru a-și valorifica pretențiile asupra Dobrogei și s-ar angaja eventual împotriva României.

Președintele Consiliului de Miniștri nu a informat încă despre cele de mai sus pe colegul meu italian și lasă Excelenței Voastre grija de a se înțelege cu Roma.

Michahelles

159

1914, septembrie 4, Paris. **TELEGRAMA MINISTRULUI
AFACERILOR STRĂINE AL FRANȚEI, DELCASSE
ADRESATĂ AMBASADORILOR ȘI MINIȘTRILOR FRANȚEI
ÎN STRĂINĂTATE, PRIVIND DECLARAȚIA GUVERNELOR FRANȚEI,
RUSIEI ȘI MARII BRITANII, SEMNATĂ LA LONDRA
LA 4 SEPTEMBRIE 1914 ***

Declarație

D-l Delcassé, ministrul afacerilor străine,
Către d-nii ambasadori și miniștri ai Franței în străinătate

Paris, 4 septembrie 1914

Declarația următoare a fost semnată în dimineața aceasta la Foreign Office — Londra.

Subsemnații, autorizați formal de respectivele lor guverne, fac următoarea declarație :

„Guvernele britanic, francez și rus se angajează mutual să nu încheie pace separată în cursul prezentului război.

Cele trei guverne convin că atunci cînd va urma să se discute termenii păcii, nici una dintre puterile aliate nu va putea pune condiții de pace fără acordul prealabil cu fiecare dintre ceilalți aliați“.

Paul Cambon
Conte Benckendorff
Edward Grey

Această declarație va fi publicată astăzi

Delcassé.

**1914, septembrie 3/16, Petersburg. TELEGRAMA SECRETĂ
A MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI,
S. SAZONOV, ADRESATĂ MINISTRULUI RUS LA BUCUREȘTI,
POKLEVSKY-KOZIEL ***

3/16 septembrie 1914

Nr. 2618

Copii către ambasadorii de la Bordeaux și de la Londra.

Binevoiți a face următoarea comunicare guvernului român : „Ocupînd o parte a Bucovinei, Rusia a făcut primul pas pe calea eliberării acestei provincii de sub puterea austriacă, eliberare care este deopotrivă dorită de poporul rus și de poporul român. În temeiul acestui fapt, guvernul Imperial se adresează încă odată guvernului regal chemîndu-l să i se alăture, pentru a atinge cît mai repede scopul comun, și îi propune să ocupe cu trupele sale, fără a întîrzia, partea de sud a Bucovinei și a Transilvaniei.

Repartizarea în Bucovina a trupelor ruse și române ar putea fi făcută printr-o înțelegere mutuală a Comandamentelor Supreme ale celor două armate și bazată în mod unic pe rațiuni de ordin militar, fără ca aceasta să influențeze mai tîrziu asupra delimitării teritoriilor, care va avea loc la vremea respectivă, după o înțelegere între guverne și de acord cu etnografia populației“.

Sazonov

**1914, septembrie 10/23, București.
ACORD SECRET ROMÂNNO-ITALIAN ****

Guvernul român și guvernul italian, animați de dorința de a facilita, în măsura în care împrejurările permit, restabilirea păcii generale și de a asigura în același timp, într-o măsură mai eficace, apărarea intereselor lor respective, convin cele ce urmează.

1. Cele două guverne se angajează în mod reciproc să nu iasă din neutralitate fără un aviz prealabil de opt zile.

2. Cele două guverne vor menține legături constante și neîntrerupte în scopul examinării situației, pe măsură ce aceasta se va modifica, și a decide dacă ea comportă necesitatea unor acorduri mai precise în legătură cu atitudinea pe care cele două state vor trebui să o aibă.

3. Cele două guverne, ținînd cont de raporturile lor tradiționale și de analogia situației lor față de războiul actual, se angajează să se pună de acord pentru a avea aceeași atitudine în scopul salvagărdării intereselor lor respective în acțiunea lor pentru menținerea neutralității, precum și în eventualitatea unei medieri, sau în cazul că nu va fi posibil să se păstreze neutralitatea ca urmare a faptului că interesele lor respective ar fi amenințate sau lezate.

4. Cele două guverne se angajează să păstreze secretul cel mai absolut asupra prezentului acord.

Ion I. C. Brătianu

Baron Fasciotti

* Documents diplomatiques secrets russes 1914—1917, Payot, Paris, 1928, p. 176 (traducere din limba franceză). În continuare : D.D.S.R.

** Arhivele Statului București, fond Casa regală, dos. 61/1914, f. 1 (originalul în limba franceză).

1914, septembrie 18/octombrie 1, Petersburg. SCHIMBUL DE NOTE
 ÎNTRE MINISTRUL AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI,
 S. SAZONOV ȘI C. DIAMANDY,
 MINISTRUL ROMÂNIEI LA PETERSBURG *

Notă către ministrul plenipotențiar român

Nr. 112

Țarscoe Selo, 18 septembrie/1 octombrie 1914

Ca urmare a tratativelor ce am purtat, am onoarea a vă face următoarea declarație:

Rusia se obligă să se opună oricărui atac împotriva statu-quo-ului teritorial al României în limitele actualelor sale frontiere. Totodată se obligă să recunoască României dreptul de a-și anexa teritoriile Monarhiei austro-ungare ce sînt locuite de români. Pentru Bucovina principiul majorității populației trebuie să formeze baza delimitării teritoriale între Rusia și România. Această delimitare se va efectua după observații speciale la fața locului, și în acest scop se va forma o comisiune inter-ministerială care trebuie să primească instrucțiuni concepute în spiritul pașnic de care sînt însuflețite ambele guverne.

România va ocupa teritoriile menționate mai înainte de îndată ce va găsi că aceasta este necesar.

Rusia se va îngriji ca obligațiile de mai sus să fie confirmate de cabinetele de la Londra și Paris.

Se înțelege de la sine că prezenta declarație trebuie păstrată secretă pînă în momentul anexării de către România a teritoriilor în chestiune.

Binevoiți a primi etc...

Excelenței sale domnului Sazonov, ministrul afacerilor străine.

Domnule ministru,

Am onoarea a comunica Excelenței Voastre că am primit și am luat la cunoștință declarația dvs. din 18 septembrie/1 octombrie, cu nr. 112, că:

Rusia se obligă să se opună oricărui atac împotriva statu-quo-ului teritorial al României în limitele actualelor sale frontiere. Totodată se obligă să recunoască României dreptul de a-și anexa teritoriile Monarhiei austro-ungare ce sînt locuite de români. Pentru Bucovina principiul majorității populației trebuie să formeze baza delimitării teritoriale între Rusia și România. Această delimitare se va efectua după observații speciale la fața locului, și în acest scop se va forma o comisiune inter-ministerială care trebuie să primească instrucțiuni concepute în spiritul pașnic de care sînt însuflețite ambele guverne.

România va ocupa teritoriile menționate mai înainte de îndată ce va găsi că aceasta este necesar.

Rusia se va îngriji ca obligațiile mai sus menționate să fie confirmate de cabinetele de la Londra și Paris.

În schimbul acestei declarații, am fost imputernicit de către domnul Brătianu, președintele Consiliului de Miniștri român, să declar Excelenței Voastre că România se obligă în ce o privește, să păstreze față de Rusia o neutralitate binevoitoare pînă în ziua în care va ocupa teritoriile Monarhiei austro-ungare, locuite de români.

Se înțelege de la sine că declarațiile ce le-am schimbat între noi trebuie să rămînă secrete pînă în ziua în care România va anexa teritoriile în discuție. Vă rog, domnule ministru, să primiți asigurarea celei mai înalte considerațiuni.

Diamandy

Petersburg, 18 septembrie/1 octombrie 1914

1914, septembrie 20/octombrie 3, Petersburg. TELEGRAMA
 MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI,
 S. SAZONOV, ADRESATĂ MINISTRULUI RUSIEI LA BUCUREȘTI,
 POKLEVSKY KOZIEL *

Am schimbat cu ambasadorul României note conținând următoarele declarații :
 1. Rusia se va opune oricărei atingeri a integrității actuale a României ; 2. Rusia recunoaște dreptul României de a anexa provinciile austro-ungare a căror populație este românească ; această delimitare va fi stabilită în Bucovina de o comisie specială și se va baza pe principiul majorității matematice a uneia sau alteia din populații ; 3. România va putea ocupa aceste teritorii atunci când ea va considera necesar ; 4. Rusia se va însărcina să obțină în această privință consimțământul guvernelor francez și englez ; 5. În schimbul tuturor acestora, România va păstra până în momentul ocupării acestor provincii o neutralitate binevoitoare față de Rusia ; 6. Se va păstra cel mai profund secret asupra tuturor acestor puncte, până în momentul în care aceste provincii vor fi anexate de România. Nota pe care am semnat-o va fi trimisă miine la București de către ministrul României printr-un curier, care ne va aduce copia acestei înțelegeri, despre care nu trebuie să vorbiți colegilor dumneavoastră francez și englez.

Totodată, după ce veți fi primit textul complet, veți explica în mod confidențial dar în scris lui Brătianu că, de acord cu înțelegerea noastră verbală cu Diamandy, noi avem intenția ca, promițând să ne opunem oricărei atingeri a unității României, să nu folosim decît mijloacele diplomatice și nu forța armată. Pe de altă parte arătați-i lui Brătianu că sub titlul de neutralitate binevoitoare noi înțelegem ca România să pună capăt trecerii prin teritoriul ei a munițiilor și aprovizionărilor către inamicii noștri și prietenii lor și, totodată, să ne faciliteze în toate felurile ajutorul pe care noi îl dăm Serbiei. Ar fi bine ca Brătianu să ne confirme cel puțin că acesta este sensul pe care România îl dă promisiunii sale de neutralitate „binevoitoare“.

Sazonov

1914, noiembrie. Petersburg. MEMORANDUM AL
 MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI **

Chestiunea istorică a Strimtorilor are pentru Rusia o importanță economică, strategică și, în general, politică.

1

Calea maritimă prin Dardanele este pentru ruși artera comercială esențială. Cifrele de mai jos atestă importanța sa pentru exportul nostru :

* D.D.S.R., p. 179—180 (traducere din limba franceză).

** Constantinople et les Détroits, Documents secrets de l'ancien Ministère des Affaires Étrangères de Russie, livre première, Paris, Les éditions internationales, 1930, doc. nr. II, p. 43—80 (traducere din limba franceză). În continuare : Constantinople et les Détroits.

EXPORTURI RUSEȘTI ÎN MII DE RUBLE

prin Dardanele

Exporturile totale ale imperiului

1903	410	1001
1904	410	1006
1905	406	1007
1906	378	1094
1907	381	1053
1908	345	998
1909	565	1427
1910	565	1449
1911	568	1591
1912 ¹	433	1518

În medie, în timpul acestor zece ani, exporturile prin Dardanele au constituit 37% din exporturile totale ale Imperiului.

Transporturile pe mare ale mărfurilor exportate prin Dardanele nu pot fi înlocuite prin transporturi pe căi terestre. Acestea din urmă sînt în medie de 25 de ori mai scumpe decît transporturile pe mare. Or, exporturile noastre prin Marea Neagră se compun din griu și, în general, din materii prime, cu alte cuvinte din mărfuri care nu permit un navlu ridicat. Ne putem da seama de importanța primordială pe care o prezintă pentru noi calea comercială prin Strimtori, cînd constatăm grelele repercusiuni exercitate asupra întregii noastre vieți economice de închiderea lor temporară de către Turcia, în 1912 și 1913².

Prejudiciul care a rezultat în urma acestor închideri este apreciat la peste 30 de milioane de ruble lunar. Dacă se acceptă explicațiile ministrului de finanțe în proiectul său de buget al Imperiului pentru anul 1914, balanța comercială a Rusiei a fost, în 1912, inferioară cu 100 de milioane soldului activ mediu al ultimilor trei ani. Cauza acestui lucru trebuie căutată în insuficiența recoltei; dar și — exceptînd aceste cauze naturale — în dificultățile care au fost create exportului de griu în urma închiderii temporare a Dardanelelor pentru vasele de comerț, în influența profundă ce exercită asupra vieții noastre economice întreaga întrerupere a traficului prin Strimtori. Creșterea cu 1/20%, în primăvara lui 1913, a taxei de scont a Băncii de Stat pentru trate la trei luni este un exemplu.

Importanța pentru Rusia a căii comerciale maritime prin Strimtori va crește, fără nici o îndoială, în viitor. Dezvoltarea economică a regiunilor noastre meridionale este deosebit de rapidă și satisfăcătoare. Se poate spera că, datorită abundenței fierului și cărbunului în apropierea mării, aceste provincii vor deveni o regiune industrială prosperă. Dezvoltarea căilor de comunicație și exploatarea bogățiilor hinterlandului economic al Mării Negre și, îndeosebi al Persiei, vor exercita o influență analogă.

Libertatea căii comerciale care unește Marea Neagră și Marea Mediterană, și reciproc, apare astfel drept condiția indispensabilă unei vieți economice normale pentru Rusia și pentru dezvoltarea ulterioară a bogățiilor sale³.

Or, în conjunctura actuală, nu putem considera că acest trafic comercial prin Dardanele ne-ar fi asigurat. Evenimentele din acești ultimi ani au arătat că Turcia, atunci cînd ea găsește că este avantajos, închide Strimtorile, chiar pentru un timp îndelungat și fără a ține seama de interesele noastre. Dacă a fost o acțiune legitimă — pentru motive de apărare personală — de a pune mine în Strimtori în timpul războaielor italo-turc și greco-turc⁴, închiderea Strimtorilor la mijlocul lui septembrie 1914⁵, cînd Turcia nu se afla în stare de război cu nici o putere, nu a fost decît un abuz revoltător.

¹ Reducerea exportului prin Dardanele în anul 1912 este consecința închiderii lor temporare în perioada războiului italo-turc. Cifrele reproduse sînt estimările Ministerului Comerțului și Industriei. (Notă din memoriul original).

² În perioada războaielor italo-turc și balcanic, 1911—1912—1913 (nota red. ruse).

³ Se poate afla un exemplu despre vechimea acestui adevăr în următoarele cuvinte scrise de publicistul francez Favier, în 1773: „Războiul între Rusia și Turcia a fost, în primul rînd, un război comercial întrucît comerțul din Marea Neagră are pentru Rusia o importanță la fel de mare ca aceea pe care o are pentru Franța, pentru Spania și pentru Anglia comerțul american“ (Notă în original).

⁴ Este vorba de războiul italo-turc din 1911—1912 și de cel de-al doilea război balcanic din 1912—1913 (nota red. ruse).

⁵ La 14/27 septembrie 1914, Turcia a închis Strimtorile, invocînd dispoziția primită de escadră engleză de „a nu lăsa să iasă nici o navă turcă din Dardanele și de a trage asupra ei în caz de ieșire“. (Telegrama ambasadorului Rusiei la Constantinopol, Giers, din 14/27 septembrie 1914, nr. 1228). Nota red. ruse.

Nouă nu ne este posibil să admitem că această cale de comerț indispensabilă pentru noi depinde de capriciul unei autorități teritoriale străine și de starea relațiilor sale internaționale. Acest lucru nu numai că este contrar intereselor noastre politice vitale, dar el este și umilitor pentru prestigiul nostru.

În ceea ce privește Strimtorile, scopul nostru trebuie să fie deci — din punct de vedere economic — de a obține garanții pentru ca comerțul nostru să poată folosi, fără obstacole, această cale maritimă.

Aceste garanții trebuie să fie reale. Garanții exclusiv juridice nu pot fi suficiente aici. Ele nu ar avea valoare decât în timp de pace; în timp de război, eficacitatea lor ar fi în funcție de menținerea lor prin forță. Lipsite de sancțiuni, aceste garanții nu pot avea deci valoare. Ele nu ar fi cu adevărat sigure decât în cazul în care întreaga cale maritimă — de-a lungul Dardanelelor — ar fi, sub o formă sau alta, supusă autorității noastre. Numai în ipoteza în care paza acestei căi ar fi în miinile noastre, am putea noi avea certitudinea că ea ar fi, tot timpul, la adăpost de orice atentat. Garanții mai puțin complete ne vor da, bineînțeles o garanție de mai mică valoare.

Este necesar totuși de a nota că nici chiar instaurarea tutelei noastre în Strimtori, nu ne va garanta în mod absolut un acces economic în Mediterana, deoarece aceasta nu ar înlătura posibilitatea pentru o putere, dispunând în Mediterana de forțe navale suficiente, de a declara și a realiza — în caz de război cu noi — blocada Strimtorilor.

2

Importanța strategică a Strimtorilor rezidă în imposibilitatea, pentru Statul care este stăpînul acestora, de a împiedica — prin supravegherea sa și fără a trebui să folosească forțe navale importante — trecerea de nave de război din Mediterana în Marea Neagră și vice-versa. De altfel, Strimtorile sînt o excelentă bază navală pentru operațiunile unei flote, atît în Mediterana cît și în Marea Neagră.

Cum Strimtorile sînt constituite din două defileuri succesive — strimtoarea Bosforului și aceea a Dardanelelor — stăpînirea acestor două defileuri permite trecerea liberă a unei nave dintr-o mare în cealaltă; stăpînirea numai a unuia din aceste defileuri permite împiedicarea accesului navelor în marea învecinată.

Cînd se vorbește de defileul Dardanelelor trebuie să se înțeleagă prin acest lucru nu numai strimtoarea însăși a Dardanelelor dar și spațiul maritim între aceasta din urmă și grupul de insule vecine — Thenedos, Imbros, Samotracia și Lemnos. Aceste insule sînt atît de apropiate de Dardanele încît este posibil — într-o măsură mai mare sau mai mică — să fie folosite pentru a apăra accesul la această strimtoare.

Tehnica militară contemporană oferă mijloace diferite pentru a interzice unei flote străine trecerea prin strimtoare.

Avînd în vedere îngustimea și adîncimea șenalului maritim, închiderea Dardanelelor și a Bosforului poate fi realizată prin mijloacele următoare :

1. amplasarea de baterii de-a lungul coastelor ;
2. amplasarea pe litoral de aparate aruncătoare de mine ;
3. apărarea căii maritime cu ajutorul minelor submarine ;
4. acțiunea submarinelor în Strimtori.

Toate aceste mijloace nu pot fi folosite decât dacă stăpînești malurile Strimtorilor. Această condiție este bineînțeles necesară pentru a amplasa pe litoral artilerie și aparate aruncătoare de mine. Minele submarine defensive nu vor fi eficiente decât dacă artileria împiedică pe adversar de a le ridica cu ajutorul dragoarelor¹. Submarinele nu pot opera în Strimtori decât dacă sînt la adăpost de orice amenințare riverană, intrucît, dată fiind necesitatea lor de a-și arăta periscopul, ele pot fi scufundate de focul artileriei de coastă.

Faptul că Strimtorile se află în stăpînire străină poate avea pentru noi — din punct de vedere militar și naval — consecințele defavorabile de mai jos :

Stăpînirea defileului Dardanelelor (inclusiv, așa cum este arătat mai sus, culoarul care-l precede dintre insule) dă statului care este stăpîn posibilitatea de a împiedica trecerea navelor noastre de război din Marea Neagră în Mediterana, precum și trecerea navelor noastre de război din Mediterana în Marea Neagră, astfel că

¹ A închide Strimtorile fără a avea stăpînirea malurilor prin plasarea acolo, prin surprindere, de mine nu este posibil decât în scurtul răstimp în care aceste mine nu vor fi dragate. Or, nu se poate împiedica dragarea cu ajutorul unei flote decât în cazul în care statul care stăpînește Strimtorile nu s-a preocupat să instaleze acolo mijloace suficiente de apărare. (Notă în original).

trebuie, sau să întărim flota noastră din Marea Neagră, sau să adăpostim aceste nave în porturile noastre.

Deținind, în plus, stăpînirea asupra Bosforului, acest stat poate lăsa să treacă din Mediterana în Marea Neagră forțe navale aflate în război cu noi, fie că sînt ale sale proprii sau celea ale unei terțe puteri. Pericolul pe care-l reprezintă pentru apărarea litoralului nostru meridional apariția în Marea Neagră a [crucișătoarelor] „Goeben” și „Breslau”¹ este un exemplu evident al acestei situații.

În consecință, problemele strategice care le pun pentru noi Strimtorile pot fi de două feluri.

Dorințele noastre se pot limita să creeze o astfel de situație, încît ea să ne dea posibilitatea să împiedicăm ca forțele navale străine să pătrundă în Marea Neagră. Acesta este ceea ce se poate numi punctul de vedere pasiv. Această soluție ar întări și simplifica în cel mai înalt grad apărarea litoralului nostru la Marea Neagră. Ea ne-ar permite — într-o apreciazabilă măsură, de a reduce forțele noastre navale în Marea Neagră, unde problema s-ar limita la luptă împotriva flotelor statelor riverane ale acestei mări.

Acestui punct de vedere exclusiv defensiv este posibil a i se opune un program mult mai larg — cu alte cuvinte activ : garanția oricînd — și, în consecință, în timp de război — a trecerii libere a navelor noastre de război prin Strimtori și a liberului lor acces la Marea Mediterană. O astfel de soluție pretinde, bineînțeles, ca întreaga cale maritimă dinspre Marea Neagră la Marea Mediterană să fie supusă autorității noastre.

Stăpînirea noastră asupra acestei căi maritime — chiar în cazul în care ea s-ar întinde pînă la grupul de insule din Marea Egee și care sînt situate în fața Dardanelor — nu poate să ne dea încă, în orice împrejurare, certitudinea că noi vom avea accesul liber la Marea Mediterană. Un adversar dispunînd de stăpînirea maritimă în această mare, evident că va fi totdeauna în situația de a nu lăsa navele noastre să pătrundă acolo. Aceasta va fi situația în ipoteza unui război cu o putere navală de prim ordin, numai dacă, totuși, flota acestei puteri nu ar fi reținută în altă parte — de exemplu, în cazul în care ea ar fi, în același timp, în război cu o altă mare putere navală.

În cazul în care accesul la Mediterana va fi asigurat navelor noastre de război, rolul flotei noastre din Marea Neagră se va schimba cu totul. Noi am avea posibilitatea să o folosim și în alte mări. Nu am mai fi forțați — așa cum sîntem astăzi — să menținem pe mai multe mări forțe navale importante, ceea ce grevează greu bugetul nostru. Noi am putea atunci să avem doar o flotă puternică și anume în Marea Neagră, limitînd, în celelalte mări, forțele noastre navale scopurilor exclusiv defensive.

Reducerea bugetului marinei care va rezulta din această situație va compensa, într-o oarecare măsură, sacrificii materiale care vor necesita în mod inevitabil stabilirea autorității noastre asupra Strimtorilor.

În plus, libertatea de navigație a navelor noastre de război prin Strimtori ne va permite să acționăm prin flota noastră în Mediterana ; această acțiune, în cazul în care noi am poseda forțe navale considerabile, ar putea să mărească mult influența noastră în lume. Așa cum noi am arătat deja, Strimtorile sînt o excelentă bază pentru operațiile unei flote în Mediterana.

Valoarea acestor argumente pot face, fără îndoială, obiectul unor mari controverse. Poate exista, mai ales, îndoiala asupra avantajului care ar rezulta pentru noi, de a avea o politică maritimă vastă și agresivă, cel puțin la ora actuală.

Dar reglementarea chestiunii Strimtorilor într-un sens susceptibil a asigura navelor noastre de război accesul în Mediterana este cu atît mai importantă cu cît flota de comerț este supusă, în timp de război, aceluiași condiții ca și flota de război.

În adevăr, dacă, pentru o putere oarecare, navigația între Marea Neagră și Mediterana devine imposibilă în fapt, de exemplu, prin plasarea de mine în Dardanele, nu numai navele noastre de război, dar și navele de comerț ale tuturor celorlalte națiuni nu vor mai putea trece în Mediterana. Problema strategică activă a Strimtorilor pretinde astfel aceeași soluționare ca și aceea care consistă în a garanta accesul nostru economic în Mediterana, în măsura în care se apreciază ca fiind obligatoriu de a extinde această garanție la perioada de război.

¹ La începutul războiului mondial, crucișătoarele germane „Goeben” și „Breslau” au încercat să atace transporturile franceze, apoi ele s-au atașat flotelor austriacă și italiană. Primind ordinul de a se îndrepta spre apele turcești, crucișătoarele au ajuns la Constantinopol, la 10 august 1914. Aici ele au fost cumpărate de guvernul turc și au primit numele de „Sultan Navuz” și „Midilli” (nota red. ruse).

Stăpînirea Strimtorilor permite împiedicarea navigației din Marea Neagră în Mediterana și vice-versa. Atît timp cît Strimtorile rămîn în miinile Turciei soarta navelor noastre de război din Marea Neagră este inevitabil dependentă de această putere. Dar, în actuala situație, flota noastră — chiar independent de atitudinea Turciei — nu poate ieși din Marea Neagră. Dispozițiile tratatelor în vigoare interzic trecerea navelor de război a tuturor națiunilor prin Bosfor și Dardanele.

În ce măsură această interdicție lezează interesele noastre? Aprecierile sînt diferite:

Pentru a arăta că închiderea juridică a Strimtorilor lezează interesele noastre, expunem următoarele considerații:

În primul rînd, închiderea Strimtorilor privează Rusia în orice moment — chiar atunci cînd ea se află în stare de pace cu Turcia — de posibilitatea, dacă este cazul, de a face să treacă liber toate forțele sale navale din Marea Neagră în celelalte mări și reciproc. Închiderea Strimtorilor ne-a împiedicat, în 1904, să folosim forțele noastre navale din Marea Neagră în războiul cu Japonia, ceea ce ar fi fost, poate, de natură să exercite o influență decisivă asupra sfîrșitului acestui război¹.

În al doilea rînd, Strimtorile fiind închise, Rusia nu poate să folosească șantierelor sale din Marea Neagră pentru toate nevoile flotei sale pentru că ea nu poate să treacă în alte mări nave construite în Marea Neagră.

În al treilea rînd, închiderea Strimtorilor nu permite Rusiei creșterea, în caz de nevoie, a flotei din Marea Neagră decît numai construind nave noi pe șantierelor sale din Marea Neagră, ceea ce ne pune în inferioritate față de adversarii noștri posibili în această mare. Cumpărarea de către Turcia, din alte țări, de unități navale gata construite, poate modifica pentru timp îndelungat, în favoarea sa, raportul între forțele noastre navale și forțele navale turcești din Marea Neagră; aceasta, deoarece noi nu putem răspunde la creșterea flotei turcești decît construind nave noi pe șantierelor noastre din Marea Neagră, lucru care pretinde un anumit timp. Turcia poate, de asemenea, să ia un avantaj asupra noastră, comandînd navele sale pe șantierelor occidentale, care, după cum se știe, construiesc mult mai rapid decît ale noastre. Această situație ne condamnă la imposibilitatea de a acționa: acest lucru s-a văzut atunci cînd a fost vorba de achiziționarea de către Turcia a cuirasatului brazilian «Rio de Janeiro» și de comanda în Anglia a cuirasatului «Rechadie»².

Împotriva liberei treceri prin Strimtori a navelor de război a celorlalte națiuni, expunem următoarele argumente:

Deschizînd accesul la Marea Neagră pentru flotele străine, noi am renunța, se spune, la situația exclusivă pe care o avem în această mare și am pierde unul din mijloacele de exercitare constantă a unei presiuni asupra Turciei pentru a obține realizarea proiectelor noastre politice în Orientul Apropiat. În plus, prin deschiderea Strimtorilor, escadre străine pot să se introducă în mod permanent în Marea Neagră: puterile rău intenționate față de noi pot să profite de acest lucru pentru a exercita asupra noastră o amenințare permanentă.

Se mai exprimă, de asemenea, opinia că deschiderea Strimtorilor ne-ar obliga la construirea prealabilă a unei flote puternice în Marea Neagră. Nu este posibil să luăm în considerare acest raționament ca îndreptățit. Opinia pe care el se bazează

¹ Printr-un articol secret (Art. 7) al tratatului de alianță anglo-japonez din 1902, Anglia se angaja «să vegheze la observarea tuturor tratatelor existente, care pot avea o importanță generală sau specială pentru Japonia». În conformitate cu acest articol, începînd din 1903, Anglia a început să exercite o presiune energică asupra Turciei, pretinzînd de la ea limitarea dreptului de ieșire din Strimtori a navelor Flotei Voluntare ruse și a transporturilor de material de război și de forțe armate. În timpul iernii 1904, cînd s-a ivit chestiunea trimiterii unui grup de cuirasate din Marea Neagră în Extremul Orient, Anglia a făcut cunoscut Porții că ieșirea din Marea Neagră a navelor rusești ar însemna o violare inadmisibilă a tratatelor internaționale asupra Strimtorilor (dosar din arhivele fostului Minister al Afacerilor străine asupra «Ieșirii navelor rusești din Marea Neagră», 1904. Vezi Cartea oranj publicată de Minister «Nota relativă la trimiterea în Extremul Orient a navelor flotei ruse din Marea Neagră»). Nota ned. ruse.

² În 1913—1914 flota rusă din Marea Neagră se compunea din 5 nave de linie, construite între 1893—1910, din 2 crucișătoare și din 17 torpiloare. Toate aceste nave erau de tip vechi. Se construia, în plus, la Nikolaiev trei cuirasate care trebuiau să fie gata în 1916—1917, două crucișătoare și 9 torpiloare. Turcia opunea acestor nave 2 vase de linie, 2 crucișătoare și 12 torpiloare. În toamna 1914, flota turcă trebuia să se mărească cu 2 cuirasate, «Rechadie», care se construia în Anglia, și «Rio de Janeiro» (Sultan Osman I) cumpărat de la Brazilia. Această creștere a dat Turciei supremația de fapt în Marea Neagră pînă în 1916—1917, dată la care trebuiau să fie terminate cuirasatele din Marea Neagră. Referitor la această chestiune, în 1913—1914, amiralitatea rusă avea în vedere trimiterea la Sevastopol a unei escadre de cuirasate din Marea Baltică și cumpărarea în Anglia și în Statele Unite de nave care se construiau acolo pentru republicile Americii de Sud (Dosarul arhivelor fostului Minister al Afacerilor Străine «Strimtorile și situația navală în zona Mării Negre», 1914). Nota red. ruse.

— și anume, că, datorită convențiilor referitoare la închiderea Strimtorilor, noi nu putem întâlni în Marea Neagră alt adversar decât Turcia — este o opinie falsă. Acest mod de a vedea lucrurile este una din consecințele periculoase ale închiderii Strimtorilor.

Pentru a combina avantajele abrogării în favoarea noastră a închiderii Strimtorilor cu acelea ale interdicției pentru flotele străine de a pătrunde în Marea Neagră, ar trebui să se decidă că trecerea prin Strimtori nu este autorizată decât în ceea ce privește navele de război ale statelor riverane ale Mării Negre. Trebuie, desigur, să se conchidă că reglementarea în acest sens a chestiunii navigației navelor de război prin Strimtori ar fi, din punctul nostru de vedere, mult mai de dorit. Dar, principiul unei inegalități între nave cu diverse pavilioane are puține șanse de a fi admis.

Dacă se compară argumentele pro și contra ale deschiderii Strimtorilor, trebuie să recunoaștem că avantajele pe care ni le vor procura dreptul ca navele de război să treacă prin Strimtori depășesc sensibil inconvenientele admiterii în Marea Neagră a flotelor străine. De altfel, aceste inconveniente ar dispărea cu totul în cazul în care trecerea din Bosfor în Marea Neagră ar depinde de autoritatea noastră.

4

După cum am menționat deja, grupul de insule din Marea Egee, — Thenedos, Imbros, Lemnos și Samotracia — situate la intrarea în Strimtoarea Dardanele, poate fi folosit pentru a înlesni operațiunile împotriva Strimtorilor. Problema strategică, care consistă în a asigura accesul nostru la Mediterana, nu poate, în consecință, să fie reglementată fără a ține seama de aceste insule. Ele nu au toate aceeași importanță tactică. Se asigură liberul acces în Strimtori, prin organizarea în apropierea ieșirii sale de depozite de armament, care să permită flotei care intră sau iese din Strimtori să se desfășoare.

Insulele Imbros și Thenedos se află la o distanță atât de mică de intrarea în Dardanele, încât ele sînt situate în limitele unei zone de apărare, așa cum le pretind condițiile actuale. Pentru a fi în întregime satisfăcătoare, o organizare defensivă a Dardanelor pretinde, în consecință, ca aceste două insule să fie folosite în scopul indicat mai sus și ca ele să formeze precis un front maritim fortificat, destinat să protejeze ieșirile defileelor împotriva unui atac pe mare. În caz contrar, sprijinindu-se pe aceste insule, chiar o flotă relativ puțin importantă, ar putea bloca Dardanelele împotriva unui adversar foarte puternic. În plus, s-ar putea instala pe aceste insule baterii de artilerie pentru bombardarea acceselor în Strimtori.

Dacă Imbros și Thenedos domină direct accesul strimtorii Dardanele, Lemnos și Samotracia domină spațiul maritim care se întinde înaintea lor și care formează zona de apărare, de care a fost vorba mai sus. În special Lemnos, care posedă golfuri excelente, cum este, de exemplu, acela de la Mudros, poate servi ca bază foarte apreciată în vederea întăririi blocadei acestei zone.

Apărarea ieșirii strimtorii Dardanele nu poate fi, deci, organizată în mod satisfăcător decât cu condiția ca insulele Lemnos și Samotracia să nu poată fi folosite în scopul operațiunilor împotriva Strimtorilor. Trebuie totuși să se sublinieze că importanța insulei Lemnos, din acest punct de vedere, este incomparabil mai mare decât aceea a insulei Samotracia. Lemnos domină direct zona de apărare situată în fața Dardanelor; Samotracia nu domină decât împrejurimile din nordul acestei zone de apărare, lăsându-le libere pe celelalte din apropiere. Astfel, ea nu face parte din lanțul celor trei insule de care depinde nemijlocit calea maritimă a Dardanelor¹.

5

Stăpinirea Strimtorilor de către Turcia a fost multă vreme considerată la noi drept o situație relativ satisfăcătoare. Se declara că Turcia nu este un stat destul de puternic pentru a fi capabilă a ne amenința și că, în consecință, ea este forțată să țină seama de interesele noastre; pe de altă parte, suveranitatea sa asupra Bosforului și Dardanelor ne ia grija pazei Strimtorilor. Acest punct de vedere era, fără îndoială, foarte ușor de susținut nu de mult dar, în vremea din urmă, el a devenit greu de apărut. Dezorganizarea internă din Turcia este atât de pronunțată, încât guvernul nu mai este acolo decât un instrument al influențelor externe. Turcia a intrat în orbita unui grup de puteri care ne este ostil. Sub influența acestuia din urmă, Turcia a

¹ O explicație mai detaliată asupra importanței navale și militare a insulelor din arhipelagul Mării Egee, învecinate cu strimtoarea Dardanele, se află în nota anexată prezentei, a căpitanului de fregată A. D. Bubnov (Notă în original).

dezvoltat forțele sale militare și ea a luat față de noi o atitudine amenințătoare. Avantajele strategice date Turciei de stăpînirea Strimtorilor exercită o influență foarte sensibilă asupra situației noastre în Marea Neagră. Prin închiderea reiterată a Strimtorilor, în pofida protestelor noastre, Turcia a dovedit deschis, în ce măsură stabilirea ei în Bosfor și în Dardanele este contrară intereselor noastre.

Dar chestiunea soartei viitoare a Strimtorilor se pune independent chiar de voința noastră, prin forța lucrurilor ; aceasta pentru că este din ce în ce mai evident că Turcia este incapabilă a face să prospere posesiunile sale și a le menține. Dacă noi nu mai putem tolera ca Strimtorile să fie sub dependența Turciei — cel puțin sub dependenta sa nelimitată — transferul lor în miinile unui stat puternic este, cu atît mai mult, pentru noi inadmisibil.

Se poate spune cu certitudine că stăpînirea Strimtorilor de către oricare stat capabil să se opună pretențiilor noastre, va provoca inevitabil un antagonism ascuțit între el și Rusia. În adevăr, stăpînirea Strimtorilor de către acest stat ar echivala cu a-i supune viața economică a regiunilor noastre din Sud ; stăpînirea cheilor Mării Negre nu este singurul avantaj pe care-l dă dominarea Strimtorilor. Situația lor geografică le urcă și mai mult valoarea. Stăpînirea Bosforului și a Dardanelor nu numai că deschide porțile pentru influența noastră în bazinul Mării Negre și al Mediteranei, dar ea este în plus și o bază de penetrație în regiunea balcanică și în Asia Mică, cu alte cuvinte în țările în ale căror destine Rusia este istoricește cea mai interesată.

Noi nu putem, evident, să nu dorim dobîndirea unei poziții politice atît de importante pentru noi. În fapt, în Rusia s-a răspîndit convingerea că dezvoltarea ei de mare putere nu poate fi desăvîrșită decît prin instalarea autorității sale asupra Bosforului și Dardanelor și că chestiunea Strimtorilor nu poate fi reglementată definitiv decît în acest fel.

6

Toate cele de mai sus duc la concluzia următoare : chestiunea Strimtorilor nu poate fi complet soluționată decît prin instaurarea directă a autorității noastre asupra Bosforului și Dardanelor, împreună cu insulele din Marea Egee și un hinterland suficient ; numai astfel stăpînirea noastră va fi temeinică, iar toate problemele noastre referitoare la Strimtori — și anume, problema economică și cele două probleme strategice, activă și pasivă — vor putea fi rezolvate în mod ferm și definitiv. Numai această soluție este conformă cu calitatea noastră de mare putere. Ea singură ne dă posibilitatea de a dezvolta rolul mondial al patriei noastre.

Stabilirea stăpînirii noastre directe poate, e drept, să se limiteze asupra Bosforului sau, în mod general, la teritoriile care sînt necesare pentru soluționarea numai a problemei strategice pasive.

Putem numi prima soluție — «soluția activă», pe a doua, «soluția pasivă».

Cînd apreciem importanța supunerii Strimtorilor față de autoritatea noastră, este imposibil a lăsa de o parte ceea ce s-ar putea numi aspectul defensiv al problemei.

Dacă stăpînirea Strimtorilor creează cele mai bune condiții pentru apărarea litoralului nostru meridional, această achiziție antrenează — în sistemul general al apărării noastre — o mare cheltuială. Strimtorile se prezintă, dinspre uscat, drept o poziție foarte vulnerabilă. Organizarea apărării lor pretinde, în consecință, forțe de uscat foarte importante. După avizul unor persoane competente, se poate afirma cu certitudine că pentru apărarea Bosforului am avea nevoie de cel puțin 150—200 milioane de ruble, pentru construirea de fortificații și pentru întreținerea unei garnizoane compuse din cel puțin două corpuri de armată ; în cazul în care ocupația s-ar întinde pînă la Dardanele, această cheltuială în bani și oameni va trebui dublată.

Valoarea achiziției justifică aceste sacrificii ? Fără să judecăm anticipat răspunsul la această complexă problemă, se impune, totuși, să arătăm că ea trebuie hotărîtă în maniere diferite, după cum te plasezi în ipoteza soluției active a chestiunii Strimtorilor sau în aceea a soluției pasive.

Asigurînd accesul nostru la Mediterana, noi avem în vedere obținerea de avantaje foarte importante din punct de vedere economic, militar și politic. Rangul nostru de mare putere ne obligă să realizăm aceste țeluri. De asemenea, și chestiunea de a ști dacă sacrificiile — necesare pentru realizarea soluției active a problemei Strimtorilor — sînt justificate și, dacă aceste sacrificii sînt proporționale cu forțele și cu resursele Rusiei, trebuie luate în considerare dintr-un înalt punct de vedere politic. Chestiunea se limitează sensibil dacă se examinează soluția pasivă. Țelul nostru, în acest caz, se limitează la a împiedica flotele care ne sînt ostile să pătrundă în Marea Neagră. Apărarea litoralului nostru meridional depinde într-o largă măsură de

aceasta; dar ea poate fi asigurată prin alte modalități, mai ales prin mărirea flotei noastre din Marea Neagră și a mijloacelor sale auxiliare, prin fortificarea țărmurilor etc. În plus, oricât de necesar ar fi de a apăra perfect țărmurile noastre de la Marea Neagră, această problemă rămâne totuși o chestiune deosebită în sistemul general al apărării noastre. Este neapărat necesar a se lua toate acestea în considerare, pentru a nu supraestima soluția pasivă a chestiunii Strimtorilor. Dacă această soluție nu are decît o importanță limitată și dacă realizarea sa cere sacrificii foarte grele, pot exista mari îndoieli asupra valorii sale.

În ce privește sacrificiile pretinse pentru menținerea controlului nostru în Strimtori, chestiunea se pune pentru a ști dacă mărirea efectivelor militare care ar rezulta nu va fi compensată, într-o oarecare măsură, prin posibilitatea de reducere a forțelor noastre în provinciile din Sud. La această chestiune, trebuie să se răspundă printr-o negare. Este imposibil a se reduce numărul trupelor staționate în circumscripția militară Odesa, din cauza vecinătății cu România. Pe de altă parte, prezența în Caucaz a unor forțe importante nu este necesară numai pentru apărarea frontierei noastre cu Turcia; ea este, de asemenea, condiția absolut necesară pentru menținerea ordinii în această regiune, dată fiind, mai ales, influența dăunătoare pe care o exercită, din acest punct de vedere, vecinătatea Persiei. Protecția împotriva tulburărilor oricînd posibile, interesele importante pe care noi le avem în această țară, reclamă prezența în Caucaz a unui număr suficient de trupe. Pentru aceste motive, nu este posibil a întreține acolo mai puțin de trei corpuri de armată atît cît se află în momentul de față. În ce privește amenințarea care apasă asupra frontierei noastre din Caucaz, ea depinde de viitoarele destine ale Turciei. Dacă, după pierderea ultimelor sale posesiuni europene și a Strimtorilor, Imperiul Osmanliilor nu se destramă, el va continua să-și extragă forțele din Anatolia, unde se află sursa bogățiilor sale. El va fi, în aceeași măsură, ca și la ora actuală, în stare să amenințe frontierele noastre din Caucaz și chiar, după toate aparențele, atenția sa va fi, mai mult decît astăzi, atrasă în această parte. În cazul în care posesiunile sale din sud — Siria, Mesopotamia și Arabia — i-ar fi smulse, puterea Turciei va fi foarte redusă. Problemele sale politice și militare se vor modifica. Odată cu separarea provinciilor armene, contactul nostru direct cu Turcia ar putea chiar să dispară.

Dat fiind dificultățile și sacrificiile impuse pe care le implică subjugarea directă a Strimtorilor autorității noastre, a fost propusă o întreagă serie de jumătăți de măsură. Însăși instaurarea stăpînirii noastre asupra acestei căi maritime a fost interpretată în diferite sensuri. Este indispensabil a se cerceta toate aceste combinații — îndeosebi din punctul de vedere al intereselor noastre — și a se arăta pînă la ce punct ele răspund opiniilor noastre asupra Strimtorilor, așa cum le-am expus mai sus.

7

S-a exprimat adesea opinia, mai ales în străinătate, că problema Strimtorilor poate fi soluționată prin ceea ce se numește internaționalizarea lor. Aceasta constă în stabilirea — pe calea unui acord internațional — a unei obligații reciproce a puterilor de a nu împiedica libera folosire a Strimtorilor, nici în timp de pace, nici în timp de război. Se propune, în acest caz, de a plasa navigația prin Strimtori în condiții juridice, analoge aceloră care Convenția de la Constantinopol, din 1888 le-a stabilit pentru Canalul de Suez¹. În această soluționare a problemei nu se ia deloc în considerare chestiunea stăpînirii malurilor Strimtorilor. Acestea pot, fie să rămînă

¹ Regimul Canalului de Suez a fost fixat printr-o convenție internațională specială, din 29 octombrie 1888. Intrucît diplomații englezi și francezi se referă la ea, în legătură cu chestiunea soartei Constantinopolului și a Strimtorilor, reproducem cîteva articole din această convenție. Articolul 1 declară Canalul de Suez «liber și deschis» tuturor navelor de comerț și de război, fără deosebire de pavilion, atît în timp de pace ca și în timp de război. Dreptul de blocadă nu-l va putea fi aplicat niciodată. Articolele 2 și 3 se raportează la chestiunea inviolabilității Canalului și la partea sa materială. Prin Art. 4, părțile contractante dispun că «nici un drept de război, nici un act de ostilitate sau nici un act avînd drept scop să împiedice libera navigație a Canalului nu va putea fi exercitată în Canal și în porțile de acces, precum și pe o rază de trei mîle marine de la aceste porturi». Staționarea navelor de război ale beligeranților și aprovizionarea lor nu vor fi autorizate decît «în limita strict necesară». Art. 5 «interzice beligeranților, în timp de război, de a debarca și ambarca în Canal și în porturile sale de acces — trupe, muniții și material de război». Art. 7 recunoaște puterilor dreptul de a avea în porturile de acces — Port Saïd și Suez — «nave de război, al căror număr nu va trebui să fie mai mare de două pentru fiecare putere». Articolele 8, 9 și 10 obligă pe reprezentanții diplomației ai puterilor în Egipt, precum și guvernul egiptean, să vegheze la executarea Convenției. În sfîrșit, prin Art. 12, puterile se angajează «să nu caute avantaje teritoriale sau comerciale, nici privilegii în înțelegerea internaționale, care ar putea interveni în legătură cu Canalul». Se știe că nimeni nu a dat importanță practică acestei convenții și că, începînd din primele zile ale războiului din 1914, nici nu s-a mai pus chestiunea (nota red. ruse).

sub suveranitatea Turciei, în totalitate, fie să treacă în parte în miinile Bulgariei sau ale Greciei. Statul care stăpânește țărmurile are numai obligația de a distruge toate fortificațiile care se află acolo și de a nu ridica altele noi. Această obligație se întinde, de asemenea, și la grupul de insule din Marea Egee, care domină Dardanelele.

Dacă neutralitatea Strimtorilor ar asigura cu adevărat libera folosire a acestei căi maritime, — în orice împrejurare — această soluționare ar fi incontestabil foarte atrăgătoare. S-ar putea recurge la ea fără a atinge — în nici un fel — statu quo-ul teritorial. Pe de altă parte, ea nu ar prezenta nici griji, nici sacrificiile care sînt legate de cucerirea Strimtorilor. Dar valoarea acestei soluții este mai mult aparentă decît reală.

Garanțiile internaționale tind la faptul că navigația prin Strimtori să nu fie tulburată, constituind doar o barieră pur morală pentru statul care dorește să închidă Strimtorile sau să le folosească împotriva noastră. Or, prin ea însăși, nici o garanție de ordin juridic nu este eficientă în fața forței și nu are, în consecință, valoare în timp de război, decît numai dacă este menținută de asemenea, prin forță. Se poate afla cel mai bun exemplu în recenta violare a neutralității Belgiei de către Germania.

Exemplul însuși de neutralizare la care se face referire, — propunîndu-se a o extinde la Strimtori — neutralizarea Canalului de Suez, dovedește că ea nu are decît o eficiență aparentă. În fapt, Anglia deține Canalul de Suez. Stăpînă a mărilor, ea poate, atunci cînd îi convine, să ocupe canalul prin flota sa și să pună capăt oricărei garanții internaționale.

În cazul în care Strimtorile ar fi neutralizate, ar fi chiar mult mai ușor să se pună stăpînire pe ele pe cale maritimă, deoarece fortificațiile ar fi distruse.

Fără apărare, Strimtorile vor fi la bunul plac al statului stăpîn al mării. Dar, ocuparea ar fi posibilă chiar și pentru o putere mai slabă din punct de vedere naval decît adversarul său, cu condiția ca ea să fi luat inițiativa în această chestiune.

În cazul în care ea ar reuși să-și introducă flota în Strimtori, ar putea să le închidă cu ajutorul tunurilor flotei sale, a barajelor de mine, a submarinelor și acțiunea detașamentelor de torpiloare în zona înaintată; apoi, după ce ar debarca trupe sub protecția tunurilor flotei sale, ea ar putea să se asigure de această poziție chiar împotriva unei flote mai puternice, care s-ar afla de cealaltă parte a Strimtorilor.

Dacă noi nu realizăm această operație în caz de război, ea ar putea fi realizată de adversarul nostru, fie că este o mare putere sau chiar o putere mediteraneană de gradul doi.

Interdicția de a fortifica malurile Strimtorilor nu împiedică statul care le domină de a le folosi pentru a le închide și pentru a lupta împotriva noastră. Ea înlătură numai posibilitatea pentru acest stat de a avea în Strimtori fortificații permanente și, în general, orice alte mijloace de apărare, care nu pot fi instalate decît printr-o muncă de lungă durată. Dar stăpînirea țărmurilor îi permite, oricînd dorește, de a plasa acolo tunuri, de a instala pe țărmuri lansatoare de torpile și de a răspîndi în apele Strimtorilor baraje de mine. Simultan, și prin metode la care ar fi foarte greu a te opune, s-ar putea chiar pregăti platforme pentru artileria grea etc. Pericolul de a vedea malurile Strimtorilor folosite în acest scop ar fi, evident, considerabil în cazul în care ele s-ar afla în miinile unui stat puternic. Este permis a gîndi în acest context că Bulgaria sau Grecia ar fi — în acest rol — mult mai redutabile pentru noi decît Turcia.

Obligația de a nu bloca Strimtorile, de asemenea, nu ar avea nici o valoare. Ea nu ar deveni eficace decît în măsura în care blocada va fi îndreptată împotriva unui stat capabil, datorită puterii sale navale, de a nu o tolera.

Neutralizarea Strimtorilor nu ar avea în mod real valoare decît cu condiția de a fi apărută cu ajutorul armelor. Or, această protecție, în cazul în care noțiunea de neutralizare ar fi aplicată cu toate consecințele sale, nu ar putea fi organizată decît pe baze internaționale. Dar nu pare posibil de a se putea stabili pe aceste baze vreo sancțiune eficientă.

S-a avansat ideea că apărarea Strimtorilor va putea fi încredințată unei escadre internaționale. În primul rînd, nu se poate presupune că toate puterile cad de acord pentru a sacrifica forțe navale importante în vederea supravegherii permanente a Strimtorilor. După toate aparențele, ele se vor limita la întreținerea în Strimtori a unor mici staționare¹ a căror forță nu va prezenta garanții serioase. În plus, și oricare ar fi compoziția acestei escadre internaționale, — mici staționare sau cuirasate puternice — ea nu va corespunde misiunii sale, întrucît ce vor apare complicații internaționale. Navele beligeranților, uitînd evident de garanțiile internaționale, vor urmări obiectivele lor de război. Aflîndu-se la fața locului, ele ar putea fi folosite în scopuri ofensive chiar în Strimtori; ele ar putea, prin surprindere, să pună acolo mine etc.

¹ Staționar — vas de război de supraveghere și control în rada unui port (nota red.).

Navele puterilor care nu participă la conflict nu ar interveni decât în cazul cînd libertatea navigației prin Strimtori ar prezenta pentru ele un interes destul de puternic pentru a le împinge să iasă din neutralitatea lor. În consecință, dacă o astfel de intervenție ar avea loc, ea se va produce chiar în absența oricărei neutralizări a Strimtorilor.

Neutralizarea fără sancțiuni, sau cu sancțiuni internaționale, nu poate fi decît privită drept un mijloc eficient pentru a garanta libertatea Strimtorilor. Ea nu înlătură posibilitatea violării ei în caz de război, chiar în ipoteza unui război la care Rusia nu ar participa. În plus, neutralizarea nu rezolvă, în nici un caz, problema însăși a apărării Mării Negre. Această obiecție împotriva neutralizării cade dacă aceasta se limitează la Dardanele și dacă, în același timp, Bosforul trece în miinile noastre. În sfîrșit, recunoașterea formală a importanței internaționale a Strimtorilor ne-ar stînjeni dacă noi am dori să obținem, cu timpul, o soluționare care să corespundă mai bine intereselor noastre excepționale asupra Bosforului și Dardanelor.

Neutralizarea se prezintă sub un aspect cu totul deosebit dacă Strimtorile sînt încredințate nou în paza tuturor puterilor, ci numai în paza aliaților noștri, Franța, Anglia, și a noastră înșine. Se propune a se aplica această soluție la Dardanele, în timp ce Bosforul ar fi pus — sub o formă sau alta — sub autoritatea noastră exclusivă.

Chiar dacă se consideră, pentru un motiv sau altul, că instaurarea suveranității noastre asupra Dardanelor ar fi inadmisibilă sau prejudiciabilă, combinația în chestiune este incontestabil seducătoare.

Problema noastră strategică pasivă va fi rezolvată prin încredințarea în miinile noastre a Bosforului. Accesul liber la Mediterana a navelor de război și de comerț ar fi garantat datorită ocupării Strimtorii Dardanele de forțele navale ale Angliei, Franței și Rusiei.

Forța navală considerabilă de care dispune acest grup de puteri exclude posibilitatea unui atac oarecare asupra Strimtorilor dinspre Mediterana. În pofida absenței de fortificații pe țărmurile Dardanelor, forțele navale ale aliaților s-ar putea opune la ocuparea lor dinspre uscat, cel puțin în așteptarea realizării pe aceste țărmuri a unei debarcări pe care stăpînirea noastră asupra Bosforului ar face-o mai ușoară¹.

Partea slabă a acestei soluționări a chestiunii Strimtorilor consistă în aceea că apărarea intereselor noastre acolo va fi încredințată unor miini străine. Ea presupune că grupul internațional actual va rămîne neschimbat și, în plus, că puterile care ne sînt aliate vor fi hotărîte să considere orice acțiune împotriva Strimtorilor, din orice parte ar veni ea, drept un casus belli. Imediat ce apare o îndoială, asupra unuia sau altuia din aceste puncte, întreaga valoare a combinației cade. Avînd în vedere imensa importanță pe care o prezintă pentru noi chestiunea Strimtorilor, noi dorim să facem soluționarea sa independentă de orice voință străină și să o edificăm pe baze mai solide decît celea ce ne sînt oferite, la un moment dat, de o situație internațională care se modifică continuu.

9

² Reglementarea chestiunii Strimtorilor poate fi căutată, de asemenea, într-o alianță a Rusiei cu Turcia. O încercare celebră a fost făcută în acest sens cu ocazia încheierii tratatului de la Unkiar-Iskelessi³. Această soluționare presupune că Turcia se angajează să protejeze accesul nostru militar și comercial în Mediterana, și să închidă Strimtorile, la cererea noastră, în fața flotelor străine. Ea nu poate, evident, avea valoare dacă nu ne sînt date posibilitățile de a lua noi înșine garanții împotriva violării — de orice parte ar proveni ea — a intereselor noastre asupra Strimtorilor, în măsura în care aceasta este posibil în absența stăpînirii directe de către noi; acest rezultat ar putea fi obținut dacă noi avem dreptul să controlăm apărarea Strimtorilor precum și flota turcă. Lucrările de fortificare a Strimtorilor vor trebui să fie conduse de ofițerii și subofițerii noștri în calitate de instructori. Planul de apărare al Strimtorilor va trebui să depîndă de Cartierul nostru general. Flota turcă va trebui neapărat

¹ Apărarea Strimtorilor cu forțe navale este descrisă în detalii, în examinarea propunerilor de cucerire a Strimtorilor cu ajutorul forțelor navale (notă în text original).

² Punctul 8 lipsește (nota red.).

³ Prin tratatul de la Unkiar-Iskelessi, din 26 iunie/8 iulie 1833, Turcia și Rusia contractau o alianță defensivă pentru opt ani. Turcia se angaja, în schimbul sprijinului nelimitat al Rusiei, să închidă Strimtorile la cererea ultimei. Acest tratat fusese impus Turciei, care a chemat pe Nicolae I în ajutorul său, în urma răzvrătirii Pășei Egiptului, Mehmet Ali, împotriva sultanului Mahmud II. Tratatul de la Unkiar-Iskelessi a fost înlocuit — mai ales prin presiunea Angliei — prin Convenția de la Londra, din 1844, cu privire la Strimtori (nota red. ruse).

să fie subordonată Misiunii navale ruse, intrucit, în cazul în care ea ar rămâne independentă, controlul nostru asupra Strimtorilor ar fi redus la zero. Aflindu-se în Strimtori, navele turcești ar putea să bombardeze, cînd le va place, forturile din Bosfor și Dardanele atacîndu-le pe la spate și ocupîndu-le cu atît mai ușor, cu cît nu ne vom putea aștepta ca ofițerii noștri să acționeze împotriva flotei turcești cu ajutorul soldaților turci.

Pentru a da mai mult greutate influenței noastre, ar trebui extins controlul nostru asupra întregii armate turcești, prin intermediul unei misiuni militare generale. O armată turcă absolut independentă de noi ar putea să servească de instrumente unor influențe care ne-ar fi ostile. Introducerea de instructori ruși va putea micșora pericolul.

Se susțin în favoarea acestei soluții următoarele motivări : ea nu pune capăt cu brutalitate situației existente ; ea nu abordează chestiunea Constantinopolului și ea nu pretinde, din partea noastră, sacrificiile pe care le implică stăpinirea malurilor Strimtorilor.

Trebuie totuși să recunoaștem că această soluție nu ar fi decît o jumătate de măsură. În orice mod ar fi stabilit controlul, situația nu ar putea fi decît instabilă. O asemenea soluționare ne va obliga să fim permanent gata a interveni pentru salvagardarea intereselor noastre în Strimtori și a întreprinde, în acest scop, operațiuni strategice pentru a le cuceri. Ar trebui, în acest caz, să întreținem continuu forțele navale și militare și mijloacele de transport necesare pentru această operațiune. Numai prezența acestei amenințări permanente va reține Turcia, deoarece aici vor fi numeroase forțe care o vor incita să se sustragă influenței noastre. Dacă guvernul turc nu poate să ajungă deschis la aceasta, diverse partide turce și diferite organizații, a căror activitate va fi încurajată din exterior, vor urmări acest scop.

În plus, realizarea însăși a controlului este o problemă foarte anevoioasă. Ea cere, pentru a reuși, o vigoare susținută și ea depinde, în cel mai înalt grad, de procedeele practice de aplicare. În condiții dificile sau delicate, personalul recomandat pentru control va trebui să dea dovadă de tact, de posibilități de adaptare și de experiență. Este legitim să ne îndoim că vom fi în stare să-l organizăm cum se cuvine.

Experiențele făcute de instructorii noștri în Bulgaria¹ și în Coreea², nu ne lasă speranța, sub acest raport, a unor rezultate favorabile.

10

Pentru a evita necesitatea de a trebui să construim fortificații pe țărmurile Strimtorilor și a le lua în stăpinire, ceea ce, într-un asemenea caz, este inevitabil, s-a propus o soluție pe care o putem numi „Ocuparea Strimtorilor de către o forță navală”. Ea rezolvă chestiunea Strimtorilor într-un sens activ.

În această ipoteză, țărmurile Strimtorilor ar putea rămîne sub suveranitatea Turciei. Aceasta s-ar angaja numai să distrugă toate fortificațiile care se află acolo și a nu ridica altele noi. Ea ne-ar recunoaște, în plus, dreptul de a menține flota noastră în cele două Strimtori și de a avea acolo, pentru această flotă, puncte de sprijin și de manevră lipsite, de altfel, de mijloacele defensive terestre și care nu ar fi decît locuri de ancorare, cu depozite de cărbuni și alte materiale de aprovizionare. În plus, va fi de mare valoare pentru noi obținerea dreptului de folosință, cu titlul de puncte de sprijin, a insulelor din Marea Marmara, unde forțele noastre navale ar fi mult mai adăpostite de atacurile dinspre uscat. Baza de operațiuni a flotei noastre ar rămîne pe litoralul nostru al Mării Negre.

Ideea fundamentală a acestui proiect este de a folosi flota ca pe o fortăreață, în așteptarea ocupării țărmurilor de către un corp de debarcare.

În fapt, este posibil, pe o rază de aproximativ douăzeci de verste, a apăra, cu ajutorul flotei, țărmurile Strimtorii. Dar această apărare a țărmurilor nu poate fi decît temporară, deoarece, prin operații metodice de asediu, ar fi posibil, acționînd de pe țărm, de a forța flota să iasă din Strimtori. Poate fi găsit ca exemplu al unei

¹ La sfîrșitul războiului ruso-turc din 1877—78, și cînd prințul Alexandru de Battemberg a fost recunoscut de marile puteri ca principe al Bulgariei, trupele corpului expediționar rus au evacuat Bulgaria, nelăsînd acolo decît ofițeri instructori. Conduși de generalii Parensov, Soboliev, Ehrenroth etc., ei au reușit destul de greu, în urma intervenției neîncetate a guvernului rus în viața politică a Bulgariei. Cu toate acestea, instructorii ruși au reușit să pună bazele unei armate bulgare regulate (nota red. ruse).

² Trimiterea unei misiuni militare ruse în Coreea datează din anul 1896. Un plan de organizare a unei armate coreene de 250 000 de oameni a fost elaborat de Ministerul de Război rus. Activitatea misiunii nu a dat rezultate pozitive ; într-un moment critic (începutul anului 1898) guvernul coreean (de tendință rusă) nu a putut să se sprijine pe batalioanele pe care misiunea rusă le conducea și, la cererea sa, ofițerii ruși din armata coreeană au fost rechemati, în martie 1898 (nota red. ruse).

lupte asemănătoare a artileriei de asediu împotriva flotei, în acțiunea japonezilor la Port Arthur împotriva escadrei noastre, care a fost izgonită din port de către tunurile japoneze de 11 și care a fost scufundată când ea a revenit acolo. Pentru a împiedica adversarul să folosească în baterii artilerie grea împotriva flotei noastre și de a se fortifica pe malurile Strimtorilor, va trebui ca noi să preîntîmpinăm acest lucru, prin ocuparea — în urma unei debarcări — a unei întinderi destul de largi pe țărmurile Strimtorilor și ca noi să punem acest spațiu în sarte de apărare, conform procedeeilor războiului terestru. Prezența flotei în Strimtori ne va da un timp suficient și va crea posibilități pentru realizarea acestei debarcări. De asemenea, în această ipoteză noi ar trebui să ținem totdeauna pregătit un corp de debarcare și mijloacele de transport necesare pentru efectuarea operațiunii, precum și materialul de artilerie și utilajele absolut necesare pentru amenajarea unei regiuni fortificate (cu lucrări de tip temporar), pentru a ne asigura stăpînirea Strimtorilor.

În cazul atacării Strimtorilor dinspre mare, nu se va lăsa decît o parte din flotă — escadra de rezervă — care va asigura apărarea țărmurilor ; în ce privește vasele de linie, ele vor înainta pentru o acțiune pur navală.

Așa cum s-a mai explicat deja, în măsura în care Strimtorile pun în fața noastră o problemă care depășește scopurile pur defensive și în care noi avem în vedere să ne asigurăm un acces liber la Mediterana, trebuie ca grupul de insule din Marea Egee, situat în fața Dardanelelor, să nu poată fi folosit nici ca baze maritime pentru o blocadă riguroasă a Strimtorilor, nici ca poziție fortificată pentru a interzice ieșirea.

Dacă pentru soluționarea chestiunii Strimtorilor se recurge numai la mijloace pur navale, această condiție va putea fi realizată doar pînă la un anumit punct anume, prin stabilirea în ceea ce privește aceste insule, a unor dispoziții care să interzică orice măsuri pregătitoare de natură să folosească unor scopuri militare și navale. Ar trebui pentru aceasta să ni se recunoască dreptul de a avea locuri de ancorare la Imbros și Thenedos. S-a menționat, de asemenea, și posibilitatea pentru noi de a crea pe una din aceste insule o bază maritimă fortificată. Această propunere corespunde într-o mică măsură scopului propus, deoarece, din moment ce noi nu am avea în stăpînire țărmurile Strimtorilor, legăturile acestei baze cu spatele nu vor fi garantate în măsură suficientă. Față de Turcia această soluție ne-ar da un puternic mijloc de presiune, prin amenințarea constantă pe care flota noastră ar exercita-o asupra Constantinopolului. Ar fi preferabil, în orice caz, de a plasa forțele navale și armata de uscat turcești sub controlul nostru, pentru ca ele să nu poată împiedica operațiunile noastre, atît în interiorul cît și în exteriorul Strimtorilor.

Ocuparea Strimtorilor de către o forță navală poate să nu fie decît o soluție preliminară a chestiunii. Ea nu suprimă necesitatea pentru noi — în cazul unor complicații — de a o completa prin instalarea noastră pe malurile Strimtorilor și aceasta presupune obligația de a fi totdeauna gata pentru a executa o debarcare. Ea nu ne asigură în întregime stăpînirea Strimtorilor. Prin operațiuni precipitate, adversarul poate reuși să izgonească flota noastră înaintea sosirii corpului nostru de debarcare. Dar, chiar după debarcare, inamicul mai poate încă spera să ne învingă într-un război de campanie. Nu se poate conta pe posibilitatea edificării pe țărmurile Strimtorilor, în grabă, a unor mijloace de apărare cît de puțin rezistente. În fața forței artileriei moderne nu poți spera decît în [eficiența] construcțiilor din beton, a căror realizare nu este posibilă, evident, decît dacă ai sub ocupație teritoriul care trebuie apărat. În plus, această soluție nu poate evita sacrificii materiale importante. Ea presupune că se va ține permanent pregătit un corp de debarcare și mijloacele de transport de care el are nevoie, ceea ce imobilizează în Strimtori mari forțe navale.

Este indispensabil a remarca că ideea de „ocupare a Strimtorilor de către o forță navală“, dacă ea se aplică numai la Dardanele, poate servi cu folos de completare la soluția ce se mărginește la stabilirea în mod solid a stăpînirii noastre numai asupra Bosforului. Ar fi astfel posibil a conta, într-o măsură oarecare, pe realizarea țărmurilor noastre active asupra Strimtorilor. La condiția de a avea o bază solidă și apropiată, dincolo de Dardanele, ocuparea lor prin forțe navale devine, de asemenea, mult mai eficace.

11

Să abordăm soluțiile chestiunii Strimtorilor care implică posesiunea directă de către noi a teritoriilor situate pe țărmurile acestei căi maritime. Trebuie să examinăm mai întîi propunerile care nu au ca scop decît să asigure apărarea Mării Negre, cu alte cuvinte să rezolve problema strategică pasivă. Se pare că, acum este momentul de a menționa opinia exprimată uneori că apărarea Mării Negre ar putea fi asigurată fără a recurge la ocuparea țărmurilor Bosforului, prin achiziționarea unei baze

maritime pe malul Mării Negre, apropiată de această Strimtoare. În acest caz, — se spune — ar fi posibilă realizarea unui blocus foarte riguros la intrarea în Bosfor, blocus a cărui realizare este dificilă la ora actuală, ca urmare a distanței mari care separă Sevastopolul de intrarea în Marea Neagră. Posesiunea acestei baze ar ușura efectiv, într-o largă măsură, situația strategică a flotei noastre din Marea Neagră. Ea ne-ar permite supravegherea continuă a intrării Bosforului și ar împiedica navele inamice să intre fără luptă în Marea Neagră. Atît timp cît nu va fi creată în fața Bosforului, prin lucrări de fortificație adecvate o zonă de apărare satisfăcătoare, lupta la intrarea Bosforului va prezenta pentru flota noastră avantaje tactice importante.

Dar apărarea Mării Negre, în acest caz, depinde exclusiv de o luptă navală al cărei rezultat este totdeauna nesigur și, în consecință, nu se poate considera că ea ar fi absolut asigurată. În plus, stabilirea unei baze în apropierea Bosforului ar antrena, pentru a o proteja, construirea unui puternic punct fortificat. Importantele sacrificii care vor fi necesare, nu ar putea fi justificate decît printr-o soluționare a problemei mult mai satisfăcătoare decît închiderea Mării Negre. În plus, singurele golfuri mici în apropierea Bosforului — acelea de la Iniada și Eregli (Bender-Regli) — nu pot fi folosite drept baze navale — primul din cauza condițiilor nefavorabile de ancoraj, al doilea, din cauza dimensiunilor sale prea mici.

Pentru a face ocupația noastră mai puțin extinsă și a evita ca ea să înglobeze și Constantinopolul, s-ar putea propune — cel puțin în prima perioadă de timp — de a reglementa chestiunea atribuindu-ni-se nouă grupul de insule din Marea de Marmara¹, precum și, dacă este posibil, a peninsulei Artaki (sau Kapu-Dagh), cu condiția ca toate fortificațiile din Bosfor să fie distruse. Apărarea Mării Negre, în acest caz, ar fi susținută pe linia care unește litoralul nordic al Mării de Marmara cu litoralul de sud și care traversează insulele din Marea de Marmara. Ar trebui să se fixeze în aceste insule o bază navală fortificată. Apărarea ar fi realizată prin forța activă a flotei. Avantajele acestei poziții, care dă posibilitatea de a folosi din plin submarine, baraje de mine și baterii de coastă plasate pe insulele din Marea de Marmara, ar permite flotei noastre a susține atacul unor forțe navale chiar superioare. Distrugerea fortificațiilor din Bosfor și, îndeosebi, posibilitatea de a amenința dinspre mare capitala Turciei, cînd ne va conveni, ar asigura, într-o anumită măsură, comunicațiile noastre cu Marea Neagră și cu porturile noastre. Această soluție, după cum se vede, prezintă multe puncte comune cu propunerea de „ocupare a Strimtorilor cu ajutorul unei forțe navale” și ea poate părea drept o completare a sa. Ea are, de altfel, aceleași părți slabe. Ea nu suprimă necesitatea pentru noi de a avea trupe de debarcare, în cazul unei amenințări dinspre uscat. Ea nu garantează nici poziția noastră într-o măsură satisfăcătoare. Ea nu exclude posibilitatea pentru o flotă inamică de a rupe linia defensivă din Marea de Marmara. Protecția Mării Negre nu este deci asigurată în întregime. Se poate spune același lucru despre legătura cu baza noastră din spate. Avantajul acestei soluții față de cele precedente este că ea ne oferă o poziție ceva mai rezistentă, acordîndu-ne în Strimtori o poziție fortificată care, de altfel, nu răspunde într-o măsură suficientă la problema care se pune. Soluția luată în considerare nu este admisibilă decît în cazul în care va fi imposibil a obține posesiunea țărmurilor Bosforului.

Se considera altădată că apărarea Mării Negre ar putea fi asigurată dacă numai partea superioară a Bosforului ar fi în posesiunea noastră. În sensul acesta cercurile noastre guvernamentale propuneau, în 1890 și 1900, să rezolve chestiunea Strimtorilor². Se intenționa să se limiteze ocuparea noastră la pozițiile învecinate cu

¹ În acest grup de insule sînt cuprinse insulele Marmara, Afsia, Aloni (sau Paşa Liman) și celelalte insule mici învecinate (Notă în textul original).

² Basili face, evident, aluzie la tentativa din 1896—97 de a rezolva chestiunea Constantinopolului și a Strimtorilor în sensul dorit de Rusia. În 1895, în urma evenimentelor din Armenia, primul ministru al Marii Britanii și secretar de stat la Afacerile Străine, lord Salisbury, a propus puterilor de a introduce în Strimtori o escadră internațională. Contînd pe situația favorabilă care a rezultat, ambasadorul Rusiei la Constantinopol, Nelidov, a prezentat la 18/30 noiembrie 1896, pentru fi studiat de împărat, un memoriu în care el propunea a se profita de criza turcă pentru o debarcare în Bosfor. Trebuia, după avizul lui Nelidov, să aibă loc un Congres internațional pentru a decide soarta Impeiului otoman. Bazîndu-se pe această notă, la 25 noiembrie/5 decembrie 1896, Nicolae II a convocat un Consiliu extraordinar care a hotărît a se lua măsuri excepționale pentru a garanta drepturile Rusiei în regiunea Constantinopolului și a Strimtorilor și „a se asigura pentru totdeauna trecerea în Marea Neagră” (cuvîntul pentru „totdeauna” era scris de mîna lui Nicolae II și subliniat de două ori). În primăvara lui 1897, se propunea a se trece la executarea acestui proiect, dar a trebuit să se renunțe la el, ca urmare a lipsei mijloacelor de transport și a unei schimbări în condițiile politice. (Dosar din arhivele fostului ministru al Afacerilor Externe, „Strimtori”, I, 1879—1908. A se vedea, de asemenea, „Memoriile contelui S. J. Witte”, tom. I, cap. 6, p. 82—92 și „Relațiile ruso-germane”, ediția Arhivele centrale de la Moscova, 1922, p. 152—162). (Nota red. ruse).

Bosforul pină la Beikos, pe țărmul asiatic, și pină la Kireici-Burn, pe țărmul european. Această soluție era atât de seducătoare încât ea a permis a fi lăsat deoparte Constantinopolul. Dar, la ora actuală stăpinirea numai a Bosforului superior apare ca fiind absolut insuficientă. Având în vedere lungimea tirului de artilerie modernă, cele câteva forturi situate pe țărmul de nord al Bosforului, ar fi reduse la tăcere chiar din primele zile ale războiului.

Stăpinirea Bosforului nu ne poate fi asigurată cu certitudine decât prin stăpinirea celor două maluri, pe toată lungimea Strimtorii și cu un teritoriu destul de întins pentru a stabili acolo o bază fortificată care să răspundă tuturor exigențelor tehnicii contemporane.

Date fiind condițiile topografice locale, condițiile cele mai propice pentru apărarea Bosforului sînt, în partea promontoriului Traciei, poziția Ceataldja, care se întinde la golful Boeyu-Tšekmedje, pină la lacul Derkos și, în partea promontoriului Bithynia, poziția care domină lacul Sabandja-Ghel și valea Sakiria, care se întinde de la gurile acestui riu, pină la Izmid. Aceste linii de apărare trebuie să formeze frontul fortificațiilor durabile ale fortăreței noastre. Condiția indispensabilă a unei organizări satisfăcătoare a apărării va fi aceea a ocupării unei fișii de pămînt suficient de largi, dincolo de aceste limite. Stăpinirea acestei fișii în fața liniei de fortificații este absolut necesară pentru a supraveghea zona de unde se poate bombarda fortăreața și pentru a asigura în interiorul acesteia un loc de apărare, unde s-ar putea desfășura garnizoana, a se executa liber operațiile tactice ale acesteia, a se ocupa pozițiile înaintate avantajoase pentru luptă, într-un cuvînt, în scopul de a da apărării cît mai multă forță posibilă și, în consecință, maximum de șanse de durată și de succes. Lățimea acestei fișii nu va putea fi, în nici un caz, mai mică de douăzeci de verste, dar în previziunea progreselor tehnicii, va fi preferabil a i se lăsa o lățime mai mare. În momentul de față, se admite, în general, la noi că zona unei fortărețe trebuie să se întindă între 30—40 de verste în fața liniei de fortificații. Insulele Prinkipo vor trebui să intre de asemenea în limitele zonei de ocupație. Ar trebui, deci, ca ele să fie incluse în frontul maritim al punctului fortificat. Cu toate că poziția lor nu ar fi cu totul favorabilă pentru a acoperi gurile Bosforului, ele pot totuși — într-o oarecare măsură — să faciliteze accesul flotei în Marea de Marmara.

După cum s-a arătat deja, costul aproximativ al unor astfel de fortificații poate fi evaluat la 150 sau 200 milioane de ruble; efectivul garnizoanei are două corpuri de armată cel puțin.

Amenajarea unei vaste zone fortificate care să domine Constantinopolul nu implică încă necesitatea de a supune în întregime orașul, din punct de vedere administrativ, autorității noastre. Cîrmuirea civilă a acestuia va putea fi organizată pe baza autonomiei și intervenția noastră va putea să se limiteze la domeniul intereselor pur militare. Nu ar fi necesar a extinde autoritatea noastră militară la Constantinopol decât în cazul cînd teritoriile ocupate de noi vor fi puse în stare de asediu. Recunoașterea autonomiei pentru Constantinopol va reduce dificultățile inevitabile legate de supunerea față de influența noastră directă a unui centru atât de important, unde converg atîtea interese financiare, naționale, religioase și altele; ea va putea — pină la un anumit punct — să satisfacă elenismul care privește cu gelozie ambițiile noastre asupra acestui oraș istoric.

Ocupația noastră nu va trebui să se limiteze la o singură parte a Bosforului. Amenajarea unui punct fortificat, care ar apăra numai un țărm al acestei Strimtori, nu va antrena cheltuieli mai mici în oameni și bani decât construirea unei zone fortificate, care să se întindă pe ambele țărmuri ale Bosforului, pină la cele două linii de apărare favorabile pe care le-am arătat mai sus. Pe de altă parte, rezultatele pe care le vom putea obține prin stăpinirea și fortificarea unui singur țărm, rămîn cu mult în urma acelor pe care le-ar da stăpinirea ambelor țărmuri. Partea Bosforului pe care noi nu am fortifica-o va putea fi folosită de adversar drept o poziție comodă pentru a acționa împotriva punctului nostru fortificat. În plus, dacă noi nu vom stăpîni decât un singur țărm, calea maritimă se va afla sub loviturile posibile ale adversarului și flota noastră va fi lipsită de baza sa. Pericolul ivirii flotei inamice în Marea Neagră, va amenința, la rîndul său, din spate, comunicațiile fortăreței. Pentru toate aceste motive, în caz de pericol, dacă totuși ar trebui să ocupăm țărmul Bosforului nefortificat, precum și lucrările de apărare prin mijloace de război terestru, va fi mult mai dificil decât dacă el ar fi cuprins în zona punctului fortificat. Pentru a da sistemului de apărare al Bosforului o rezistență mai mare va fi de dorit o completă construire a unui punct fortificat, prin ocuparea insulelor din Marea de Marmara și, dacă este posibil, a peninsulei Artaki (sau Kapu-Dagh). Insu-

lele din Marea de Marmara oferă o poziție care înlesnește o operație împotriva Bosforului. În cazul în care noi am construi un punct fortificat în această strimtoare, va fi absolut necesar ca să ni se dea în prealabil garanții împotriva folosirii posibile a acestor insule într-un scop care să ne fie ostil. Pe de altă parte, stăpînirea insulelor din Marea de Marmara ne va permite, după cum este arătat mai sus, a crea o linie de apărare maritimă care va ocroti partea răsăriteană a Mării de Marmara împotriva incursiunii flotelor inamice. Posibilitatea de a împiedica forțele navale ostile să navigheze în fața lucrărilor din Bosfor, va fi o garanție împotriva bombardării dinspre mare a flancurilor frontului terestru al fortificațiilor noastre, și, deosebi, a poziției de la Ceataldja. Îndepărtarea frontului maritim va îndepărta și pericolul unui bombardament asupra Constantinopolului care — chiar în cazul în care îi va fi recunoscută autonomia — va fi considerat ca fiind pus sub protecția forțelor noastre militare. Construirea unui avanpost al punctului nostru fortificat în insulele din Marmara, va fi însăși soluția cea mai satisfăcătoare a problemei, care constă în a asigura flotei noastre accesul din Bosfor în Marea de Marmara.

Dacă soluția pasivă a problemei Strimtorilor pretinde — pentru a fi perfectă — extinderea ocupării de către noi nu numai a Bosforului dar și a insulelor din Marmara, nu rămîne decît un pas de făcut pentru a ajunge la soluția activă. A face acest pas va fi cu atît mai ușor cu cît avantajele obținute prin soluția activă depășesc — cu mult — rezultatele obținute prin soluția pasivă.

12

Soluția activă a chestiunii Strimtorilor nu poate fi realizată decît prin supunerea față de autoritatea noastră a strimtorii Dardanele. Aceasta, așa cum a fost spus, cuprinde nu numai defileul dintre peninsula Gallipoli și a peninsulei Troia, dar și spațiul maritim care se întinde între ele și insulele Thenedos, Imbros, Lemnos și Samotracia. Ocuparea tuturor teritoriilor care înconjoară strimtoarea Dardanele și organizarea lor într-o vastă regiune fortificată va fi evident mijlocul ideal pentru a instaura stăpînirea noastră asupra lor. Dar soluționarea problemei într-un cadru atît de vast apare greu de realizat.

Apărarea strimtorii Dardanele dinspre uscat va fi, fără îndoială, realizată în cele mai bune condiții dacă acest defileu s-ar afla în spatele unui punct fortificat, care să ocupe cele două țărmuri. Dar, ca urmare a configurației țărmului asiatic al Dardanelelor, și a condițiilor topografice ale suprafeței sale, frontul de sud al punctului fortificat va trebui să fie împins mult înainte și să cuprindă întreaga peninsulă Troia. Construirea unui punct fortificat care să implice o circumferință atît de vastă va avea drept consecință cheltuieli foarte mari. De asemenea, va fi de preferat a ne limita la construirea unui puternic punct fortificat pe peninsula Gallipoli. Dinspre Asia Mică, strimtoarea va fi apărată împotriva oricărei lovituri de către garnizoana de pe frontul de sud al acestui punct fortificat și de către flotă.

Pentru a compensa, într-o oarecare măsură, părăsirea întregului sistem de fortificații de pe țărmul sudic al Dardanelelor, se vor putea stabili condiții de așa natură, încît acțiunea unui inamic să poată fi împiedicată. Va trebui, pentru aceasta, să extindem dreptul nostru de folosire militară asupra țărmului sudic al Dardanelelor și chiar, dacă este posibil, la întreaga peninsulă Troia, pînă la linia Adramit-Pandermo. Stăpînirea țărmului asiatic al strimtorii ne va asigura și posibilitatea de a amenaja acolo o zonă de apărare, pentru a ne proteja împotriva atacurilor terestre declanșate dinspre Asia Mică. În cazul cel mai rău, ne vom putea mulțumi a limita suveranitatea străinilor pe acest teritoriu măcar pînă la capul Eski-Stambul, dar cu obligația de a distruge toate fortificațiile care se găsesc acolo, de a nu ridica construcții militare de orice fel, de a nu trasa căi strategice etc. și, în general, de a nu folosi acest teritoriu în scopuri militare. Dreptul de supraveghere asupra executării acestei neutralizări ne va fi desigur recunoscut.

Apărarea peninsulei Gallipoli dinspre uscat va fi asigurată în întregime prin fortificarea excelentei poziții de la Bulair. Va fi necesar a se extinde ocupația noastră dincolo de o fișie largă de cel puțin douăzeci de verste sau, mai bine, de treizeci sau patruzeci, pentru a forma în fața fortăreței un spațiu de apărare obligatoriu, pentru aceleași motive ca și în cazul construirii unei fortărețe pe Bosfor.

După cum am arătat, atunci cînd am cercetat importanța tactică a grupului de insule din Marea Egee, din vecinătatea Dardanelelor, fortăreața destinată să asigure ieșirea din această Strimtoare nu va putea fi organizată în mod satisfăcător decît cu condiția de a include în linia frontului său maritim insulele Imbros și Thenedos și de

a amplasa acolo baterii de artilerie. Stăpinirea acestor insule apare astfel ca o condiție obligatorie¹.

În ce privește insulele Lemnos² și Samotracia, reiese din considerațiile expuse mai sus, că prin folosirea acestor insule se poate amenința navigația de-a lungul căii de apă care duce de la gurile Dardanelor până la mare. Cel mai bun mijloc de a înlătura acest pericol, ar fi acela de a ni se atribui aceste două insule. Ar fi de dorit să obținem insula Lemnos, a cărei așezare este mult mai importantă decât aceea a insulei Samotracia. În acest caz, noi am deveni stăpîni absoluți ai acestei zone de nord-est a Mării Egee și blocada Strimtorilor va fi o operație atît de complicată încît ea va fi cu greu realizată. Stăpînirea insulei Lemnos ne va fi foarte utilă, chiar fără a ridica acolo fortificații. Folosirea acestei poziții în vederea operațiilor navale, ne va permite să extindem în cel mai înalt grad activitatea flotei noastre în Marea Egee și, ca urmare, ne va crea condițiile cele mai favorabile pentru apărarea poziției noastre. În consecință, vom renunța la Lemnos numai dacă vom fi constrinși. În cazul în care ne va fi imposibil să avem Lemnos-ul și Samotracia, am putea accepta stăpînirea lor de către o putere de ordinul doi, ca, de exemplu, Grecia care deja le ocupă, dar, cu condiția expresă ca aceste insule să fie neutralizate, ceea ce înseamnă ca ele să nu poată fi nici fortificate, nici folosite în scopuri militare sau navale. O astfel de situație nu ne va împiedica — ca ultimă soluție — de a ocupa temporar insula Lemnos și de a ne folosi de ea conform intereselor noastre. Transferul insulei Lemnos în stăpînirea unei mari puteri va reduce în mod considerabil valoarea punctului fortificat din Dardanele. În legătură cu această chestiune, s-a exprimat opinia că numai stabilirea la Lemnos a unei puteri navale de prim rang va putea fi considerată de noi ca admisibilă, întrucît, oricum, noi nu am putea lupta cu ea pe mare și nici să ocotim comerțul nostru împotriva ei. Cum am arătat deja mai sus, această motivație nu are valoare decât cu condiția ca această flotă să nu fie angajată în altă parte. În acest caz, blocada întinse zone maritime dominată de insula Lemnos va deveni irealizabilă chiar pentru această mare putere maritimă.

Importanța insulei Lemnos, ca poziție care domină calea maritimă a Strimtorilor pînă la mare, va putea fi redusă prin străpungerea unui canal de-a curmezișul peninsulei Gallipoli. În acest caz, insula Samotracia ar dobîndi în parte valoarea strategică ce aparține astăzi insulei Lemnos. În cazul în care va fi creată o nouă cale de acces la mare prin golful Saros ocuparea insulei Samotracia va putea compensa, într-o oarecare măsură, organizarea la Lemnos a unei baze navale străine.

După estimări aproximative, cheltuielile de construcție ale unui punct fortificat pe peninsula Gallipoli — adăugîndu-i un front maritim sub formă de baterii la Imbros și la Thenedos — vor atinge aproximativ 150 sau 200 milioane de ruble. Apărarea sa va necesita o garnizoană stabilă formată din cel puțin, două corpuri de armată.

Crearea unei poziții fortificate în strimtoarea Dardanele impune garantarea legăturii cu litoralul Mării Negre, care-i va servi de spate. Valoarea acestei fortărețe și a numeroaselor efective ale garnizoanei sale dau securității acestor comunicații o importanță deosebită.

În consecință ocuparea strimtorii Dardanele fără fortificarea Bosforului nu trebuie considerată o soluție satisfăcătoare. În acest caz, stăpînirea celor două țărmuri ale Bosforului este deosebit de necesară pentru a obține securitatea completă a comunicațiilor pe mare, de la Marea de Marmara pînă la Marea Neagră. În scopul ameliorării comunicațiilor, ar trebui să fie ocupate și insulele din Marea de Marmara împreună cu peninsula Ataki (sau Kapu-Dagh), pentru că se va înlătura astfel posibilitatea ca aceste insule să fie folosite împotriva noastră drept poziție care domină accesul din Dardanele în Marea de Marmara. Stabilirea, în aceste insule, a unei baze

¹ Stăpînirea insulei Thenedos presupune, evident, extinderea ocupării noastre și asupra insulelor Iepurilor, situate între Thenedos și Dardanele și care pot fi, de asemenea, folosite în scopuri militare (Notă în exemplarul original).

² Insula Lemnos a fost ocupată de greci în timpul celui de al doilea război balcanic, în același timp cu alte insule turcești din Mediterana. În 1913—1914, Grecia și Turcia au început negocierii în legătură cu evacuarea de către greci a insulelor din Marea Egee pe care le ocupau. Turcii, sub presiunea marilor puteri, au consimțit să cedeze Greciei o mare parte din ele, dar ei au păstrat Imbros, Thenedos, Chios și Mytilene. Rusia, care recunoscuse, în principiu, drepturile Greciei asupra insulelor ocupate cu excepția insulelor Imbros și Thenedos — a ezitat asupra chestiunii insulei Lemnos. Împotriva atribuirii ei la Grecia se împotriva mai ales amiralitatea, care ar fi preferat ca insula să rămînă la turci pînă la reglementarea definitivă a problemei Strimtorilor. Cu toate acestea, Sazonov, arăta — într-un raport prezentat împăratului la 5/18 ianuarie 1914, că trecerea insulei Lemnos în stăpînirea Greciei era admisibilă, sub rezerva unor oarecare compensații (dosar din arhivele fostului Minister al Afacerilor Străine, „Rapoartele lui Sazonov”, 1914). Nota red. ruse.

pentru flotă va fi fără nici o îndoială mult mai lesne de realizat decât în strimtoarea Dardanele, mai ales în cazul în care numai un singur țărm va fi fortificat.

Nu poate fi trecută sub tăcere, aici, opinia conform căreia instalarea noastră în strimtoarea Dardanele, fiind mult mai importantă pentru noi decât ocuparea Bosforului, va putea fi realizată chiar fără stăpinirea ultimului, cu condiția ca împrejurările existente să asigure, conform tuturor probabilităților, comunicațiile noastre între Dardanele și Marea Neagră. În acest caz, se consideră ca fiind obligatorie împiedicarea ocupării țărmurilor Bosforului și Mării de Marmara de către un stat mai puternic; capitala Turciei trebuie să rămână la Constantinopol și, în consecință, să fie expusă focului flotei noastre; țărmurile Bosforului să nu fie fortificate, pentru ca flota turcă să fie sau condusă la vest de Dardanele, sau pusă sub controlul nostru efectiv, pentru ca noi să stăpânim insulele din Marea de Marmara și, în sfârșit, să rămână în vigoare interdicția pentru flotele tuturor puterilor — cu excepția celor riverane Mării Negre — de a trece prin Strimtori. În plus, în cazul în care comunicațiile noastre vor fi amenințate ar trebui să ocupăm imediat țărmurile Bosforului, executând acolo o debarcare. Este greu să se admită că, în aceste condiții, am putea considera drept suficient de sigură legătura care unește poziția din Dardanele cu porțile din Marea Neagră.

Apărarea pozițiilor din Dardanele și din Bosfor ar putea să se facă în condiții și mai bune, în cazul cînd ocuparea noastră se va extinde la cele două țărmuri ale Mării de Marmara — de sud și de vest — sau numai la unul din ele. Garantarea unei zone de apărare mai vaste va permite a da apărării o mare vigoare, și în același timp, să se stabilească o legătură pe uscat între cele două puncte fortificate. Pe lângă dificultățile care vor putea fi provocate de o astfel de extindere a ocupației noastre, ea va avea și această parte negativă, care, fiind dată de întinderea frontului, va impune mărirea armatei noastre de ocupație.

Întrucît amenințarea care apasă asupra Strimtorilor este mai mare pe partea europeană, în această direcție va fi necesar a extinde ocupația noastră. Soluția ideală va fi de a cuprinde în zona noastră de ocupație întreaga cîmpie a Traciei cu Adrianopol-ul. Se va obține astfel o poziție defensivă foarte avantajoasă, cu condiția ca ocupația noastră să se întindă pînă la linia mergînd de la Enos de-a lungul rîurilor Martysa și Ergene aproximativ pînă la Lüle Burgaz și de aici pînă la Midia. În acest caz, dispozitivul va prezenta o serie de poziții defensive paralele și pe pantele care domină cursul afluenților rîului Ergene.

În caz că nu va fi posibilă extinderea dominației noastre asupra întregului țărm al Mării de Marmara, sau în cazul cînd acest lucru nu va părea de dorit, ar fi indispensabilă asigurarea securității comunicațiilor noastre maritime împotriva atacurilor posibile din partea forțelor navale străine. Dispunînd de o bază apropiată, ridicată pe teritoriul dintre cele două Strimtori, chiar și o flotă neînsemnată, apărată însă de forturile bazei sale, ar putea fi incomodă pentru noi. Acesta este motivul pentru care noi nu vom putea admite o suveranitate teritorială străină pe țărmurile Mării de Marmara, decît numai cu condiția ca ea să nu aibe nici o bază maritimă fortificată, ca flota sa să nu rămînă acolo în permanență, și ca numărul navelor acesteia să fie limitat.

Dacă nu ocupăm noi înșine litoralul nordic al Mării de Marmara, se poate ridica chestiunea ca el să fie atribuit Bulgariei, în compensație pentru colaborarea sa. Ar fi preferabil să se evite această recunoaștere a unui acces al Bulgariei la Marea de Marmara, deoarece aceasta ar constitui pentru noi o amenințare inutilă în această mare. Totuși, dacă drepturile Bulgariei asupra țărmului și asupra apelor erau limitate, în sensul indicat mai sus, s-ar putea acorda — în cazul cel mai rău — această concesie. În caz că noi nu vom ocupa decît Bosforul, va trebui să se considere ca total indezirabil accesul Bulgariei la Marea de Marmara. Aflat în stăpinirea sa, Rodosto ar putea deveni o armă nu numai pentru operațiuni împotriva Bosforului, dar și împotriva navigației noastre prin Dardanele. Acest pericol va crește și mai mult dacă Bulgaria s-ar apropia de o mare putere navală, care ne va fi ostilă.

Pentru a întocmi prezenta notă, am primit cu privire la chestiunile cu caracter militar indicațiile șefului Marelui Stat Major, general de infanterie, G. N. Danilov; asupra chestiunilor cu caracter naval, multe informații noi mi-au fost date de șeful Biroului de operațiuni al Mării Negre din Statul Major general al Marinei, căpitan de fregată A. V. Nemitz, și de căpitanul de fregată A. D. Bubnov. În plus, am folosit edițiile geografice militare ale general-maiorului Holmsen și ale colonelului Gudim-

Noiembrie 1914

165

1914, decembrie 1/14. MEMORIUL CĂPITANULUI DE FREGATĂ,
A. V. NEMITZ, ȘEFUL BIROULUI OPERAȚIONAL ÎN MAREA NEAGRĂ
DE LA STATUL MAJOR GENERAL AL MARINEI RUSIEI,
PRIVIND CONSTANTINOPOLUL ȘI STRÎMTORILE *

Strict secret. Conversații preliminare asupra acțiunii de la Constantinopol².

1. Telurile politice ale actualului război.

Criza balcanică din 1912—1913 a adus pe ordinea de zi soluția definitivă a „Chestiunii Orientului”. La această epocă, Europa, care căuta într-un consens unanim să evite o conflagrație mondială, a făcut încă un efort pentru a întârzia, cel puțin cu citva timp, soluționarea unei probleme care prezenta în ce o privește atît de multe amenințări. Cursul nou pe care aceasta îl luase inevitabil, ca urmare a celui de al doilea război balcanic, a condus cele două imperii germane aliate la o concepție fatală pentru pacea europeană. Ele considerau că „ambițiile lor imperialiste” — pe care le desemnau sub denumirea de interese vitale — erau amenințate de un crah complet pentru că politica germană nu a reușit cituși de puțin să oprească în loc, apoi să distrugă pentru totdeauna mișcarea de renaștere națională — de unire și eliberare — care se manifesta la popoarele slave de sud și de vest.

Conform acestei concepții, Austria, și mai ales Germania, au intensificat pregătirile lor de înarmare în mod excepțional și, înainte ca puterile vecine să fi izbutit a executa propriile lor măsuri, au pus din propria lor putere și cu toată amploarea chestiunea germano-slavă.

„Serbia trebuia să consimtă de bunăvoie să fie absorbită de Austria; Europa, o dată pentru totdeauna, trebuia să recunoască că slavii de vest și de sud, în general, dar mai ales slavii din Balcani, erau destinați doar pentru a folosi de «teren etnografic» pentru cultura germană, pentru industria germană, cu ate cuvinte, pentru Austria și Germania”. Dacă această concepție nu era admisă de voie, Austria — prin forță — o va impune Serbiei, iar alianța militară a Germaniei și Austriei — Europei.

Un mod atît de cinic de a pune problema a jignit profund aproape toate puterile Europei. Totuși, ele au început prin a căuta compromisuri politice, cu scopul de a salva, dacă era posibil, nefericita Serbie și a satisface Austria și Germania, chiar dacă numai pentru a evita enorma vărsare de sînge a unui război european. A găsi un compromis susceptibil să concilieze dorința legitimă a Serbiei de a-și păstra independența — cu intenția clar exprimată de Austria de a suprima această independență — era evident imposibil.

Printre marile puteri era una pe care această insolentă pretenție germană o puneă într-o astfel de situație, încît ea nu putea spera să găsească — în vreo oarecare formă — o soluție de compromis, care să poată fi acceptată pentru această vastă și complexă problemă.

Această mare putere este Rusia. Rusia a privit întotdeauna cu claritate importanța — în fapt, vitală pentru ea —, a poziției sale politice în Peninsula balcanică și în Strîmtorile care duc prin „Tarigrad” înspre Orient și Occident. Cei mai capabili dintre oamenii săi de stat nu s-au îndoit niciodată că turcii vor fi alungați, mai curînd sau mai tîrziu — din această poziție „mondială” și că locul lor va trebui luat de cîrmuirea unui nou imperiu oriental puternic și anume de cîrmuirea patriei noastre. Numai instalîndu-se cu hotărîre în Bosfor și în Dardanele Rusia va putea îndeplini efectiv misiunea sa istorică, de a constitui într-un singur stat popoarele

¹ În anexă la acest document se află raportul căpitanului de fregată Bubnov «Importanța navală și militară a insulelor din Marea Egee, din vecinătatea strîmtorii Dardanele». Noi omitem acest raport care nu are importanță politică. Din punct de vedere al aspectului exterior, memorandumul la Basili se prezintă sub forma unei cărți, legată în gri, cu titlul

* *Constantinople et les Détroits*, doc. nr. III, p. 80—102 (traducere din limba franceză).

«Scopurile noastre la Strîmtori» și mențiunea „secret”. Nota red. ruse.

² Memoriul lui Nemitz cuprinde două părți: a) politic și b) strategic. Noi nu reproducem aici decît prima parte a memoriului (1—3) (nota red. ruse).

din toată Europa răsăriteană și o parte a Asiei, de a face să domnească pacea între ele și de a le da o cultură „europeană“.

Această idee a inspirat politica externă a Rusiei în cele mai bune epoci ale istoriei sale.

Evenimentele războiului balcanic, pe de o parte, care dovedea imposibilitatea de a amâna reglementarea „chestiunii Orientului“, inițiativa personală a ministrului afacerilor străine¹, a ministrului și șefului Statului Major al Marinei², pe de altă parte, au ridicat această chestiune, în 1913, în toată amploarea ei, spre examinare de către oamenii de stat ai patriei noastre. Această examinare a chestiunii sub toate aspectele ei a ajuns la următoarele concluzii :

1) Calea comerțului maritim care merge de la Marea Neagră spre Mediterana este artera cea mai importantă a comerțului rus. Întreg echilibrul economic al Rusiei se sprijină pe ea și pe funcționarea ei liberă și pașnică. Securitatea absolută a acestei căi comerciale trebuie să fie garantată țării noastre în orice conjunctură. În raportul său din 25 noiembrie 1913, pentru împărat, ministrul afacerilor străine exprima această opinie în următorii termeni : „Strimtorile în stăpînirea unui stat străin — înseamnă subjugarea întregului Sud al Rusiei față de acest stat“.

2) Din punct de vedere strategic, securitatea dorită a litoralului Mării Negre nu este posibilă decît dacă noi ocupăm în Bosfor — și îndeosebi în Dardanele — o poziție defensivă solidă. Pentru a ocroti calea noastră comercială esențială care constituie nervul vital al întregii noastre activități economice — de care tocmai este vorba — instalarea noastră militară în Bosfor și în Dardanele este absolut necesară.

3) Conform celor două puncte de vedere arătate mai sus, este limpede că Convenția de la Paris asupra Strimtorilor otomane³ a plasat Rusia într-o poziție care nu-i permite să-și susțină interesele sale economice vitale și să aperse cum trebuie propriul său litoral : poziție pe care nu ar fi suportat-o nici o altă mare putere, chiar și numai pentru motive de ordin material, fără a vorbi de demnitatea națională ; deoarece este evident că demnitatea Rusiei suferă din cauza interdicției de a trece din Mediterana în Marea Neagră, mai ales cînd menținerea oficială a acestei interdicții este încredințată în mîinile sultanului Turciei.

Această opinie cu privire la importanța politică ce reprezintă pentru Rusia porturile maritime ale Constantinopolului a fost exprimată după cum urmează, în raportul înaintat de ministrul afacerilor străine, raport de care a fost deja vorba : „Pentru Rusia, transferul Strimtorilor Bosfor și Dardanele sub suveranitatea unui alt stat este inadmisibil, nu numai din motive de ordin economic, dar și dintr-un punct de vedere strict politic“.

4) În sfîrșit, instalarea Rusiei la porțile care duc din Marea Neagră în Mediterana și din Europa spre Asia mai are și o altă importanță — o importanță națională în sensul larg al termenului.

Războaiele „fratricide“ între bulgari și sirbi și o serie de alte fapte „revoluționare“, deosebit de frecvente în ultimul timp, proclamă deschis rolul important pe care-l joacă Rusia — care constituie în ceea ce-i privește un centru politic comun — în prosperitatea slavilor și a anumitor alte naționalități. Politica rusă „practică“ este, din motive bine întemeiate, foarte departe de a gîndi la unirea politică a popoarelor slave astăzi independente, sau în parte independente. Politica fundamentală a Rusiei nu tinde cîtusi de puțin la ideea de „a face să curgă în marea rusă fluviile slave“. Dimpotrivă, această politică apreciază pe bună dreptate că, pentru poporul rus, cu cît vor fi mai multe popoare slave independente, cu atît va fi mai bine. Dar, pe de altă parte, este neîndoielnic că un grup de popoare mici are nevoie de un centru politic comun, rol în care au eșuat Monarhia habsburgică și Imperiul otoman. Și acesta este motivul pentru care mîna destinului le înlătură de pe scena lumii.

Rusia poate, fără îndoială, dacă îi place, să refuze această misiune anevoioasă și plină de responsabilități de arbitru al popoarelor slave. Dar atunci se vor produce inevitabil și pentru timp îndelungat zguduiri politice în mijlocul unui întreg grup de popoare pe care Turcia și Austria le-au unificat cîtva timp.

¹ La 23 noiembrie/6 decembrie 1913, Sazonov a prezentat un raport în care arăta necesitatea de a reglementa cît mai curînd posibil chestiunea Constantinopolului și a Strimtorilor și în care solicita aprobarea împăratului pentru convocarea unui Consiliu extraordinar (nota red. ruse).

² În 1913, în urma creșterii flotei turce, ministrul marinei, amiralul Grigorovici, și șeful Statului Major general al Marinei, viceamiralul Lieven, au avut un schimb de opinii cu Sazonov asupra posibilităților de remediere a situației forțelor navale din Marea Neagră. (Dosar din Arhivele fostului Minister al Afacerilor Străine — „Situația navală și militară în regiunea Mării Negre“. 1914) (nota red. ruse).

³ 18/31 martie 1856 (nota red.).

Acestea nu sînt preferințele unor bărbați de stat izolați, nici visele citorva gînditori politici, ci destinele istorice, apelul providenței care au făcut din Rusia conducătorul slavilor, centrul lor conducător, apărătorul lor ; deoarece numai prin trei ei familia rusă s-a dovedit capabilă să creeze în persoana șefului lor suprem o putere unită avînd o importanță mondială. Și puterea supremă a Rusiei a confirmat recent rolul său panslav.

În ultimele momente, înainte de a fi izbucnit conflictul sirbo-bulgar, împăratul a adresat adversarilor cuvinte de încurajare, care au răsunat în lume : „Eu cred că este necesar a declara că statul care va începe războiul va răspunde de aceasta în fața tuturor slavilor“.

Aceste cuvinte, pronunțate în numele slavilor, Bulgaria nu le-a auzit și ea a plătit greu neascultarea sa. După aceasta a fost clar că Rusia nu renunța la rolul său de centru conducător al slavilor, cu toate că ea nu aspira să absoarbă politicește popoarele slave independente. Această părere însăși a unei misiuni panslave a Rusiei a primit, foarte recent, o confirmare strălucită în proclamațiile Înaltului Comandament către polonezi și popoarele din Austro-Ungaria, proclamații făcute în numele împăratului și primite cu entuziasm de întreaga societate rusă¹.

Rusia este chemată, prin forța lucrurilor, să îndeplinească misiunea sa istorică. Pentru ca ea să o poată face, una din condițiile indispensabile este instalarea sa temeinică în Strimtori, între Marea Neagră și Mediterana, și la Constantinopol.

5) Toate argumentele de importanță fundamentală pe care le-am schițat mai sus sînt, la ora actuală, familiare maselor de oameni ai Rusiei. Astfel incită o reglementare favorabilă a chestiunii Orientului Apropiat apare pentru Rusia drept o problemă de politică internă. Noi trebuie să ne înapoiem din război cu ceva care vorbește inimii Rusiei întregi și care să fie realmente important pentru patrie. Fără acest lucru, războiul acesta enorm nu va crea în Rusia unirea, ci discordia.

Astfel, în 1913, o serie de considerații de prim ordin, forțau a se recunoaște că, într-un scurt interval de timp, în cazul unor complicații europene, politica și strategia rusă trebuiau să asigure patriei o poziție dominantă la Constantinopol și în Strimtori. Acest obiectiv a fost supus aprobării împăratului de către ministrul afacerilor străine, drept directivă politică și militară asupra căreia căzuseră de acord miniștrii afacerilor străine, al marinei și al războiului. Această idee a primit atunci asentimentul complet și aprobarea Majestății Sale imperiale².

Astfel, anul trecut, guvernul rus a luat hotărîrea ca, în cazul unui mare război european, să reglementeze chestiunea Orientului în avantajul Rusiei, cu alte cuvinte, prin instaurarea suveranității sale la Constantinopol, în Bosfor și în Dardanele.

Hotărîrea luată în acest fel de Rusia a contribuit, într-o măsură însemnată, să dea fermitate atitudinii sale în conflictul politic penibil și complicat care a precedat actualul război. Politica rusă a înțeles, în adevăr, că triumful Austriei și Germaniei în chestiunea sîrbă ar pune obstacole aproape de neînvins pe calea care duce Rusia la Strimtori și ar împiedica rolul său de protector al popoarelor din familia slavă. Și Rusia a acceptat războiul.

Pe scurt, noi trebuie în consecință să admitem că Rusia continuă cel de al doilea război național al său avînd drept scopuri politice pozitive : 1) de a reglementa cu toată echitatea chestiunea generală germano-slavă în raporturile cu slavii de sud și vest ; 2) de a reglementa conform cu interesele ruse chestiunea Orientului.

Tendința nelimitată a Germaniei pentru dominația externă și pentru o înarmare zisă „strălucită“, obligă Rusia și pe aliații săi a adăuga la aceste două țeluri pozitive ale războiului, alte două țeluri negative : 1) să biruie prin forța armelor tentativele continue ale Germaniei și Austriei de a ridiculiza și a zgudui prestigiul Rusiei ca mare putere ; 2) să permită Rusiei și Europei de a birui, dacă este posibil, militarismul hipertrofiat din acești ultimi zece ani.

În sfîrșit, independent chiar de întreaga dorință activă a Rusiei, evenimentele războiului o obligă, de asemenea, să reglementeze radical problema armenilor.

2. Principalele condiții ale realizării de către Rusia a celui de al doilea țel al actualului război.

Pe calea Strimtorilor Rusia întîlnește două obstacole esențiale : opoziția Germaniei și a Marii Britanii. Dacă Germania este învinsă în actualul război, primul obstacol va fi depășit. Strălucita politică a Ministerului rus al Afacerilor Străine

¹ Apelurile marelui duce Nicolae Nicolaievici către polonezi și popoarele din Austro-Ungaria din 1—14 august și din 3—16 septembrie 1914 (nota red. ruse).

² Concluziile Consiliului extraordinar din 8—21 februarie 1914 au fost publicate în nr. 7 al „Culegerii de documente secrete din Arhivele fostului Minister al Afacerilor Străine“, editia Comisariatului Poporului pentru Afacerile Străine, 1918, și de M. N. Pokrovski, în „Vestnik“ al Ministerului Afacerilor Străine, 1919 (nota red. ruse).

nu numai că ne va asigura o situație politică și internațională deosebit de avantajoasă, dar și, se pare, consimțământul de principiu din partea marilor noștri aliați, pentru o soluționare radicală a chestiunii Orientului în deplin consens cu interesele Rusiei. Astfel, al doilea obstacol pe care Rusia îl va întâlni pe calea spre Strimtori — opoziția Angliei — va fi înlăturat. Actualmente, chestiunea Constantinopolului și Strimtorilor se reduce pentru Rusia la chestiunea [alegerii] momentului și a mijlocului strategic care trebuie folosit pentru a le cucerii și la aceea a formeii politice de adoptat pentru a se menține acolo.

În ce privește momentul în care noi am putea realiza operațiile strategice în vederea cuceririi de către noi a obiectivului de care este vorba, este îndoielnic că ar putea exista două opinii referitor la acest lucru. Noi nu vom dispune, desigur, de forțele terestre necesare operațiunilor strategice împotriva Constantinopolului atît timp cît puterea armată germană nu va fi definitiv zdrobită pe principalul teatru de război. Operațiunile strategice pe uscat, în scopul cuceririi Bosforului, Constantinopolului și Dardanelelor, cer un număr atît de mare de trupe, încît nu pare posibil de a le ridica de pe frontul nostru de vest, atît timp cît nu se va provoca o înfrîngere decisivă armatei germane. Este desigur foarte greu, din punct de vedere strategic, de a prevedea acest moment, dar se poate presupune cu aproximație că armata germană nu se va mai considera în stare să lupte împotriva aliaților decît atunci cînd războiul va fi dus definitiv pe teritoriul german și cînd aliații vor pune stăpînire pe liniile de apărare de-a lungul fluviilor Oder, la Est, și Rin, la Vest. Chiar dacă Germania, în aceste împrejurări va păstra o armată numeroasă și se va afla încă în stare să lupte, ea nu va întîrzia — imediat ce va fi atacată — să-și piardă forța sa morală și materială și va capitula definitiv în fața adversarilor săi. Zdrobită între „ciocanul” armatei franceze și „nicovala” armatei ruse, pierzîndu-și după toate aparențele capitala și principalele sale baze de aprovizionare (în cereale, piese pentru producția industrială și în material de război) — provinciile Renaniei, Sileziei și Prusia Orientală — ea nu va mai putea rezista multă vreme.

Cînd armata rusă va ajunge la Oder și va amenința Berlinul, cînd armata franceză va ajunge la Rin și va ocupa regiunile germane învecinate, se va putea spera că Germania va accepta pacea; ea va încerca probabil să încheie pacea mai devreme, dar în condiții care, fără îndoială, nu vor părea aliaților destul de riguroase¹.

Dacă noi vom duce războiul pînă în momentul cînd această situație strategică și politică se va produce, vom obține înfrîngerea decisivă a Germaniei pe care o cer interesele Rusiei, poporul rus și aliații noștri. Continuînd pînă atunci operațiunile strategice pe principalul teatru de luptă, vom putea executa operațiunile noastre ofensive împotriva Constantinopolului².

Dacă se consideră că vor trece luni de zile între preliminariile păcii cu Germania și încheierea păcii generale în Europa, ceea ce va trebui obținut va fi să reușim a împinge destul de departe operațiunea Constantinopolului înainte ca Congresul european să fi lichidat definitiv marele război european.

Pentru a preciza momentul operațiunilor strategice în discuție, trebuie să avem prezente în memorie următoarele considerațiuni: toate forțele armate ale imperiului se află, la ora actuală, la dispoziția Marelui cartier general. Acesta, desigur, nu va considera posibil detașarea corpurilor de armată necesare pentru operațiunile de la Constantinopol, atît timp cît nu va fi fost obținut un succes decisiv și complet pe frontul occidental. Întrucît nimeni — cu excepția acestuia — nu poate răspunde de rezultatul operațiunilor noastre strategice pe principalul teatru de război, și cum acestea au drept țel victoria hotărîtoare asupra Germaniei, trebuie, evident, să se admită drept condiție fundamentală a executării ofensivei împotriva Constantinopolului realizarea situației strategice expusă mai sus pe teatrul principal al operațiunilor militare.

Dar un moment strategic atît de favorabil pentru aliați va sosi el efectiv?

Da, fără nici o îndoială, cu condiția ca voința conducătorilor Marii Britanii, ai Rusiei și ai Franței să nu slăbească.

Germania a dovedit, în acest război, că stăpînea avantaje strategice remarcabile. Un popor de 70 milioane de oameni — poporul german — a aruncat în

¹ Dacă voința Germaniei este zdrobită mai curînd, cu atît mai bine pentru Rusia. În ce privește operațiunea de la Constantinopol, nu trebuie să ne temem de revanșă. Această revanșă nu va putea să se realizeze într-un răstimp scurt, și, ca o garanție, s-ar putea lua măsuri eficiente cu caracter politic. (Notă în original).

² Mai corect, ale întregului război. (Notă în original).

război 75 corpuri de armată (fără a socoti regimentele de rezervă, miliția teritorială și trupele din interior). Rețeaua ferată a Germaniei, sistemul de fortificații și, în general, întreaga pregătire tehnică a teatrului de război, incomparabil superioară celor ale noastre, au creat pentru operațiunile noastre militare condiții anevoioase; manevra strategică germană — cum o dovedește experiența deja îndelungată a războiului actual — este foarte abilă; acesta este rezultatul școlii de înaltă strategie a armatei. Într-un cuvânt, totul este perfect la ei, de la conducerea unui grup de armate până la tehnica diferitelor arme. Chiar pregătirea rezervelor, a trupelor din linia a doua și a treia este superioară pregătirii noastre și a celei franceze. Tactica diferitelor noastre arme, tactica germană și tactica franceză sînt aproape egale. Cît privește curajul, răbdarea, forța de rezistență a soldatului, ele sînt desăvîrșite. Astfel, armata germană are avantaje remarcabile în ce privește pregătirea sa pentru război și, împreună cu armata austriacă, ea nu cedează cu nimic, nici chiar numeric armatelor Franței, Angliei și Rusiei. Și, cu toate acestea, zdrobirea Germaniei este inevitabilă atîta timp cît voința Triplei Alianțe nu va slăbi. În acest caz Germania va fi învinsă, și într-un mod hotărîtor. Aceasta pentru următoarele motive. În primul rînd, efortul militar al Germaniei (al întregii națiuni) a atins deja limita sa, în timp ce acela al Franței și, îndeosebi, al Angliei și al Rusiei sînt departe de a fi ajuns la maximum. Aceste eforturi vor putea fi mărite considerabil și vor progresa fără încetare. Germania nu va putea suporta mult timp un astfel de efort și ea se va prăbuși; întreaga țară se va prăbuși, armata de asemenea, cu condiția ca aliații să poarte războiul pe teritoriul ei, ceea ce va amplifica imediat criza din țară. Pentru același motiv, fără îndoială că armatele aliate vor crește lent, dar gradat, în timp ce armata germană nu mai poate crește. În al doilea rînd, armata și poporul german sînt lipsite de forță morală, deoarece ele înțeleg limpede că nu vor ajunge să învingă simultan trei mari puteri și că vor reuși, în cel mai bun caz, să nu fie zdrobite ele înșile. Dar, pentru acest rezultat, nu merită osteneala de a lupta. Și aceasta nu merită osteneala nici chiar pentru motivul că responsabilitatea masacrului va cădea fără nici o îndoială asupra Germaniei și Austriei. Principala cauză pentru care zdrobirea Germaniei este inevitabilă, este stîngăcia politicii sale și a strategiei conducătorului ei (strategia împăratului), stîngăcie pe care faptele au confirmat-o: războiul a fost început în circumstanțele cele mai nefavorabile, nici o operațiune importantă strategică generală nu a fost dusă pînă la capăt și principiul fundamental al artei militare, principiul concentrării de forțe a fost violat; forțe considerabile au fost dispersate; nu s-a realizat pe nici un front concentrarea de forțe superioare; dar ele au fost repartizate în mod egal — 45 și 50 de corpuri¹. În aceste condiții, este imposibil a triumfa asupra rușilor în Polonia și Galiția, nici asupra francezilor în Belgia și în Luxemburg. De partea aliaților, o politică genială și o strategie superioară care au dus la realizarea operațiilor remarcabile de la Marna și Vistula².

Strategia superioară și politica aliaților dau dovadă de mult mai mult talent și resursele lor interne sînt incomparabil mai mari. Dacă ei nu părăsesc lupta înainte de vreme, Germania trebuie să fie învinsă.

Astfel, acest moment strategic strălucit la care făceam aluzie mai sus ca fiind acela care ar conveni unei expediții spre Constantinopol va sosi în mod sigur. Dar atunci se va ivi o altă chestiune: va trebui, în acest moment, să se ducă împotriva Imperiului otoman o mare ofensivă pentru atingerea țelului politic pe care-l căutăm, sau poate Turcia, convinsă prin ruina Germaniei, se va considera incapabilă de a lupta împotriva Triplei Înțelegeri și ne va abandona fără luptă ceea ce noi dorim?

În ciuda inegalității forțelor, Turcia nu se va supune de bună voie hotărîrii pe care Rusia, Franța și Anglia au luat-o referitor la ea, intrucît prin această hotărîre Imperiul otoman se desmembrează. Nici un guvern turc nu va putea ceda, fără război, Constantinopolul și Strîmtorile și tot ceea ce mai reclamă aliații.

Și astfel operațiunea strategică de la Constantinopol va fi, în tot cazul, necesară.

¹ Inclusive austriecei, socotindu-se două divizii de corp (?) de armată — 40 divizii — 20 corpuri. (Notă în textul original).

² Operațiunea de la Marna, victoria francezilor pe Marna în septembrie 1914, care a avut ca rezultat oprirea înaintării armatelor germane asupra Parisului și retragerea lor pe linia [riului] Aisne. Operațiunea de la Vistula, prin care a fost respinsă cu succes ofensiva austro-germană asupra Varșoviei, în octombrie-noiembrie 1914 și care a dus la înaintarea armatelor ruse pînă la Cracovia. (Nota red. ruse).

În timp de pace noi nu ne-am pregătit pentru această operațiune. De asemenea, este foarte important acum a fixa momentul cînd ea va putea fi începută pentru ca să o putem pregăti în mod satisfăcător.

Este, evident, foarte greu de prevăzut, la ora actuală, momentul cînd rezistența armatei germane va fi înfrîntă; deoarece operațiunile militare sînt evenimente psihologice elementare, așa încît foarte rar s-a întîmplat să le fi prevăzut cu succes. Se pot numai determina, în linii mari.

Este îndoielnic faptul că războiul cu Germania să dureze mai mult de doi ani, întrucît efortul colosal al poporului german la ora actuală, din punct de vedere economic, militar și moral nu va putea, după cît se pare, să se mențină mai mult de doi ani. Este îndoielnic ca războiul să dureze mai puțin de patru pînă la șase luni, deoarece chiar dacă operațiunile armatelor ruse și franceze nu se desfășoară cu mai puțin succes decît acelea de la Marna și Vistula, înainte de a rupe liniile de apărare de la Rin și Oder, francezii vor trebui să lupte cu germanii (toate acestea pe liniile principale) pe pozițiile actuale, pe linia Meusei și pe linia Rinului; rușii în Polonia în fața Vistulei, pe linia fortificațiilor Poznan-Cracovia și pe Oder (fără a vorbi de operațiunile speciale) — adică, în linii mari, chiar și în cazul succeselor celor două armate aliate, vor trebui să se facă trei mari salturi strategice, să se execute trei mari operațiuni strategice generale pentru a se afla de partea cealaltă a Rinului și a Oderului. Și cum o operațiune generală a unui grup de armate necesită (conform experienței războiului în curs) de la o lună și jumătate la două luni, trebuie să se aprecieze la 4 sau 6 luni cea mai scurtă perioadă de timp în care poate interveni momentul unei operațiuni îndreptate spre Constantinopol.

Trebuie să se aibă în prezent în vedere că o pace separată cu Austria va face ca acest moment să treacă de la limita cea mai îndepărtată la cea mai apropiată.

Întrucît elaborarea și pregătirea expediției de la Constantinopol pretinde mai multe luni, este necesar a ne ocupa de ele imediat.

3. Datele de bază pentru stabilirea planului operațiunii de la Constantinopol și a pregătirii sale strategice.

Chestiunea ocupării de către Rusia a Constantinopolului și Strimtorilor a intrat, deci, la ora actuală în stadiul realizării sale practice. Este necesar a se începe pregătirea sistematică a operațiunilor strategice propriu-zise, ale flotei și armatei, — într-un cuvînt, a campaniei militare. Această pregătire constă, în general, din: 1) alegerea comandantului șef și organizarea înaltului comandament¹; 2) stabilirea planului de campanie; 3) executarea operațiunilor strategice astfel pregătite.

Lăsînd pentru moment deoparte chestiunea comandantului șef și a înaltului comandament², trebuie să se arate aici că nu este posibil de a începe executarea operațiunilor prevăzute fără a se avea la îndemînă un plan de război, nici de a-l elabora fără a se fi fixat concret scopul militar al campaniei militare.

Ilustrăm cele de mai sus cu un exemplu. În caz de debarcare va trebui ca flota să organizeze o bază de manevre pentru operațiunile de acoperire ale corpului de debarcare. Dar nu va fi posibil a pregăti această organizare dacă punctele de debarcare nu sînt cunoscute, întrucît ele depind de particularități topografice și hidrografice. Caracterul de pregătire tehnică a mijloacelor de transport este în întregime în funcție de compoziția trupelor destinate debarcării (efective de artilerie de cîmp și de asediu, de cavalerie, de parcuri și de echipaje etc.). Compoziția armatei depinde, la rîndul său, de itinerarul ales pentru operațiune (de la ce puncte și în ce puncte sînt aduse trupele după debarcare) și așa mai departe. Cu alte cuvinte, este imposibil a fixa operațiunile strategice preliminare în mod precis și complet, fără a fi elaborat planul de campanie; și planul de campanie, la rîndul său, nu poate fi stabilit atît timp cît nu s-a hotărît, în mod suficient de clar, soluționarea politică a problemei.

Astfel, în pregătirea campaniei noastre militare, care trebuie să aibă drept scop cucerirea Constantinopolului și a Strimtorilor, pregătire la care trebuie să se înceapă imediat, primul pas constă în a stabili precis sub ce formă și în ce limită dorim noi să instaurăm suveranitatea Rusiei la Constantinopol, în Bosfor, asupra Dardanelelor și asupra celorlalte regiuni învecinate.

Acest lucru trebuie să se decidă în primul rînd. O dată ce se va decide, va trebui obținută aprobarea Majestății Sale imperiale, pentru a se putea așeza pe baze solide întreaga pregătire a viitoarei campanii și a da strategiei posibilitatea de a

¹ Adică statul-major al comandantului șef și ofițerii care-i sînt imediat subordonați. (Notă în textul original).

² A se vedea ultimul paragraf. (Notă în textul original). Paragraful 13 al memoriului lui Nemitz este intitulat: „Organizarea comandamentului suprem” (nota red. ruse).

executa această pregătire, apoi campania însăși într-un mod sistematic, cu alte cuvinte, în cel mai scurt timp și cu minimum de sacrificii.

Este important a se stabili aici punctul de vedere precis conform cărora trebuie să se reglementeze această chestiune. Acest punct de vedere este următorul :

Date fiind condițiile cu caracter economic, strategic, politic și vasele noastre revendicări naționale, pe care le-am schițat rapid la început, este indispensabil pentru Rusia să ocupe în Strimtori o astfel de poziție strategică încât calea maritimă din Marea Mediterană în Marea Neagră să fie sub protecția flotei și a unei fortărețe ruse. Iată ceea ce este necesar pentru Rusia !

Pe de altă parte, înțelepciunea politică ne obligă să reflectăm asupra motivelor pentru care, acum de curind și timp de ani îndelungați, această chestiune a părut atât de greu de rezolvat. Interese imense, de o importanță „mondială“, de mult timp s-au ciocnit și s-au complicat — într-o manieră complexă și subtilă — la Constantinopol (în vechiul Bizanț, a doua Romă), în acest oraș „mondial“ care nu va fi niciodată și în nici un fel de condiții orașul unei singure naționalități. La Constantinopol, în calitate de punct de contact al Europei occidentale cu Asia Mică, trăiesc și colaborează activ forțe mondiale : 1) religioase — biserica catolică cu rețeaua sa prodigioasă de instituții, patriarhatul greco-ortodox, centrul religios al întregii lumi musulmane etc. ; 2) economice — capitalul imens investit sub toate formele posibile în întreprinderile turcești și străine, de către francezi, englezi și alte națiuni ; 3) politice — interesele marilor puteri în Orientul Apropiat, diferitele ambiții ale popoarelor balcanice etc.

La drept vorbind, puterea Turciei la Constantinopol este de multă vreme fictivă și toți factorii menționați se opun și trăiesc aproape nestinjenți o viață proprie, inspirați și susținuți de marile centre europene și celelalte centre mondiale.

Statul care va cuceri Constantinopolul prin forță va intra imediat în opoziție cu toți acești factori puternici, în spatele cărora se înalță toate marile puteri ale lumii și, în primul rând, aliații noștri. Dacă el nu dă dovadă de o subtilitate și o cultură excepțională pentru a-și atrage toți acești factori îi va fi imposibil să comande, deoarece va însemna să-și impună voința prin intermediul lor tuturor marilor centre europene ; el se va afla inevitabil, chiar de la primii săi pași, în situația de a opta între : sau acest stat nu va intra în conflict cu puterile mondiale și, atunci, autoritatea sa va fi la fel de fictivă ca aceea a Sultanului otoman la Constantinopol, sau el va intra în luptă cu unele dintre ele și, în acest caz, el se va afla imediat antrenat în conflicte penibile, acute și neîncetate cu mai multe puteri europene și, în cele din urmă, va fi forțat să cedeze în fața voinței coaliției europene, ori va fi constrins, prin forța armelor, să abandoneze poziția „mondială“ a Constantinopolului, după exemplul Turciei, care, în momentul de față, este constrinsă.

Este evident că un patriot rus conștient nu poate dori patriei sale nici o dominație fictivă asupra Constantinopolului, nici un conflict cu Europa și, în consecință, el trebuie să reflecteze asupra formei ce trebuie dată suveranității ruse asupra acestui oraș.

Având în vedere condițiile mai sus indicate, este indispensabil ca Rusia — așa cum s-a spus — să aibă stăpânirea militară asupra regiunii Constantinopolului și Strimtorilor, dar forma acestei dominații trebuie să fie aleasă în așa fel încât interesele rusești fiind garantate, ea să ofere Rusiei, în același timp, posibilitatea nu de a slăbi, ci de a consolida poziția sa pe plan internațional : să se apropie și mai strins de „marile aliate“ și să atragă și mai mult spre ea statele balcanice.

Ar fi absolut imposibil să se ajungă la aceasta, chiar dacă s-ar folosi de specialiștii cei mai avizați (în arta diplomatică) ai administrației, dacă Rusia se limitează pur și simplu să anexeze regiunea Constantinopolului ca pe o nouă provincie ; «Tarigradul» nu poate să devină o capitală de provincie rusească, pentru că el este punctul de intersecție al intereselor „mondiale“ și pentru că un simplu guvernator nu poate reglementa astfel de interese. Trebuie să avem un reprezentant special al împăratului și o formă specială de guvernare a orașului.

Rusia trebuie să ia ceea ce este indispensabil, dar ea trebuie să ia în așa fel încât să nu slăbească ci să strângă legăturile care o unesc cu Franța, cu Anglia, cu Germania reorganizată, cu România, Serbia, Grecia și Italia.

Pentru aceasta este suficient să se ia în considerare și să se adopte următorul punct de vedere :

În primul rând, să facă distincția¹ între chestiunea Strimtorilor și chestiunea Constantinopolului și să afirme că : Strimtorile ne sînt absolut indispensabile pentru că prin ele trece principala noastră cale comercială ; dar că Constantinopolul însuși, ca oraș, nu ne este deloc folositor, pentru că el nu ne oferă nici un avantaj real,

¹ Cum proceda totdeauna statul-major general al Marinei. (Notă în original).

amenințându-ne în schimb cu imense complicații politice. În al doilea rând, să facă distincție între chestiunea dominației asupra Strimtorilor Bosfor și Dardanele (în sensul apărării căii maritime care trece prin ele și a porturilor Mării Negre) și chestiunea ocupării litoralului Traciei și Asiei Mici din Marea de Marmara, care este de natură a ne antrena în dificultăți politice în domeniul relațiilor balcano-slave și la apărări militare inutile.

După ce am delimitat astfel chestiunea, ajungem la următoarea formă de dominație asupra Constantinopolului.

Rusia obține în deplină suveranitate cele două țărmuri ale Bosforului cu limitele necesare pentru a construi acolo un punct fortificat maritim și terestru de primă mărime, foarte puternic atât dinspre uscat, cât și dinspre mare și care constituie o bază excelentă pentru escadra rusă. Pentru aceasta, noi trebuie să obținem pe litoralul Traciei întreaga zonă a Bosforului pînă la poziția fortificată de la Ceataldja, împreună cu spațiul necesar pentru ca acolo să se poată desfășura o armată (o zonă de apărare de 20 de verste). Pe Peninsula Bithynia, regiunea care se întinde de la Bosfor pînă la poziția de la fluviul Sakaria, împreună cu apele teritoriale din golful Izmid și o zonă de apărare la 20 de verste pentru desfășurarea trupelor pe poziția de care este vorba: grupul de insule Prinkipo, care face parte din zona tactică a Bosforului; Peninsula Saros (Gallipoli), pentru a construi aici un punct fortificat maritim, care să domine Dardanelele, adică de-a lungul poziției de la Boulair (cu o zonă de apărare de 20 de verste), și insulele Thenedos și Imbros care domină din punct de vedere tactic accesul din strimtoarea Dardanele în Marea Egee.

Stăpînirea completă a insulei Lemnos va avea de asemenea cea mai mare importanță pentru noi, deoarece, din punct de vedere strategic, ea închide Strimtorile; dar, dat fiind ceea ce s-a spus în legătură cu autoritatea noastră printre popoarele balcanice, noi putem admite, sub oarecare rezervă, ca ea să revină Greciei. Noi sintem, de altfel, forțați la aceasta din moment ce ne-am dat deja consimțămîntul la această achiziție. Noi l-am dat nu numai cu aprobarea Statului Major general al Marinei, dar din inițiativa directă a acestuia. În consecință, nu este posibil a pretinde acum ocuparea insulei Lemnos¹. Grecia poate obține această insulă, sub rezerva de a nu construi acolo nici o fortificație sau construcție de ordin militar și să nu aibă nici o flotă acolo, și cu condiția ca Rusia să aibe dreptul de a alege în această insulă golful care-i va place pentru a-și stabili acolo portul său militar.

Chestiunea litoralului asiatic al Mării de Marmara și al Strimtorilor se pune în mod analog. Noi nu putem să le luăm pentru că, în primul rînd, aliații nu ni le oferă și pentru că, în al doilea rînd, făcîndu-ne stăpîni pe litoralul asiatic de la Marea Neagră pînă la Mediterana, noi vom obține o fișie îngustă de pămînt de care nu avem nici o nevoie, nici din punct de vedere economic, nici politic. Această fișie, din cauza lungimii sale, nu poate fi apărată de un singur punct fortificat; ea va pretinde o întreagă serie, sau ea va necesita un număr considerabil de trupe, ceea ce va constitui o sarcină inutilă pentru bugetul nostru militar, dat fiind că această fișie de pămînt nu are nici o valoare materială.

De asemenea, noi nu avem nici o nevoie de litoralul asiatic al Dardanelelor, deoarece, stăpînind Peninsula Saros, vom domina întreaga strimtoare — datorită ocupării numai a unuia din țărmurile sale — imediat ce vom fi construit acolo un puternic punct fortificat. Cu toate acestea, este necesar pentru noi ca țărmul asiatic să nu treacă în mîinile unei terțe puteri independente; el va trebui să rămînă Turciei și va trebui să se interzică ridicarea acolo de construcții militare și întreprinderea unei flote în timp de pace.

Chestiunea litoralului european al Mării de Marmara ne plasează, în raport cu Bulgaria, în aceeași situație ca aceea în care ne aflăm față de Grecia, în ce privește chestiunea insulei Lemnos. Noi nu dorim, nici din punct de vedere strategic, nici din cel politic, să ocupăm aici fișia de pămînt numită linia «Midia — Enos». Ocupînd această îngustă fișie de pămînt între Marea Neagră și Mediterana, noi nu ne-am putea mulțumi cu un singur punct fortificat pentru apărarea teritoriului nostru. Dar noi vom fi obligați a avea fie mai multe puncte fortificate, fie o armată specială, a cărei întreținere va greva bugetul nostru militar, în timp ce Rusia nu are nici o nevoie de această fișie de pămînt, nici din punct de vedere economic, nici politic. Cu alte cuvinte, în loc de a reduce apărarea Mării Negre la un punct pe Bosfor și, în consecință, a ameliora frontiera noastră militară, noi am fi obligați să ocrötăm un culoar greu de apărat, ceea ce ar dăuna frontierei noastre. În același timp, din punct de vedere politic, Rusia se află într-o astfel de situație, încît ea are nevoie de ga-

¹ Nemitz ia în considerare chestiunea insulei Lemnos într-un mod care se deosebește puțin de acela al lui Sazonov. Este posibil ca datele la care el se referă să se raporteze la o situație mai puțin avansată a chestiunii (nota red. ruse).

ranții teritoriale. Cu ajutorul acestor garanții, ei îi va fi mult mai ușor să reconcilieze interesele popoarelor balcanice. Dar numai litoralul Mării de Marmara, de partea Traciei, poate folosi drept garanție de acest fel. Trebuie ca «marii» noștri aliați să ne acorde această fișie de pământ, precum și insula Lemnos. Rusia va ceda ea însăși Bulgariei litoralul Mării de Marmara, de la Ceataldja pînă la linia Bulair — unde se află Rodosto pe care o doresc de mult bulgarii — și ea va da Greciei insula Lemnos.

Construirea unui port bulgar, precum și apariția unei flote bulgare în Marea de Marmara nu ne amenință¹ pentru că această mare va fi închisă — din ambele părți de punctul nostru maritim fortificat și, în consecință, flota bulgară, chiar într-un război contra noastră (ea va fi de altfel, totdeauna mult mai slabă decît flota noastră) va merge la pieire dacă riscă să nu se retragă din Marea de Marmara cînd războiul se va declara. Stabilirea acestei flote nu are, pe de altă parte, nici o importanță, pentru că, după actualul război, Convenția de la Paris asupra Strimtorilor va înceta, în orice caz, de a mai fi în vigoare, oricare ar fi stăpînul Strimtorilor. Ca urmare, flota bulgară va fi o cantitate neglijabilă printre celelalte flote care vor avea dreptul să navigheze în Marea de Marmara și să staționeze la Rodosto. În plus, cu Rodosto, Bulgaria ar obține accesul comercial la Mediterana. Acest acces este important întrucît Rodosto, prin condițiile sale naturale, este potrivit pentru a deveni un port de comerț, în timp ce întreg litoralul la Marea Egee, dat Bulgariei după războiul balcanic, nu are nici un golf apt de a deveni port, ceea ce explică faptul că Bulgaria a luptat în trecut pentru a obține Rodosto sau Kavalla.

Este necesar să acționăm în același fel cu Grecia, referitor la Lemnos. Grecia va fi deja jignită prin stabilirea noastră în Dardanele. Dacă ea primește Lemnosul din miinile Rusiei politica noastră de apropiere strînsă cu Grecia va fi ușurată.

Să examinăm acum problema Constantinopolului în calitate de oraș. Dacă Rusia domină din punct de vedere militar în Bosfor și în Dardanele, ei îi va reveni, fără nici o îndoială, și administrarea Constantinopolului; dar, pentru motivele sus arătate și pentru a nu distruge din germene — prin propria noastră neîndeminare — cel mai mare succes al nostru, nu trebuie să unim Constantinopolul cu posesiunile Imperiului rus, stăpînite în deplină suveranitate. Va trebui să se adopte aici o formă mai subtilă și cu un spirit mai larg, care va cere numirea la Constantinopol nu a unui simplu guvernator, ci a unui reprezentant care să se bucure de puteri mult mai largi. Rusia va trebui să aibă aici în calitate de reprezentant un vice-rege; i se va recunoaște o competență vastă, deoarece funcțiile sale vor fi complexe — administrative, militare și politice. Avînd de fapt — prin forța sa militară, stăpînirea asupra Strimtorilor și asupra Constantinopolului și menținînd aici un reprezentant plasat în fruntea armatei, a flotei și a mecanismului administrativ și politic, Rusia va trebui să aleagă și o astfel de formă de conducere, care să-i permită să nu se amestece în diferitele interese ale marilor și micilor puteri, în acelea ale organizațiilor religioase și internaționale ale întregii lumi, interese care se încurcă și se ciocnesc. Trebuie ca Rusia însăși să facă din Constantinopol și din zona înconjurătoare un oraș liber și neutru, cu o comunitate urbană autonomă, a cărei organizare îi va reveni Europei. Într-un cuvînt, Rusia nu are nevoie decît să obțină un drept de control asupra orașului, pentru ca nimeni să nu ridice construcții militare pe teritoriul Constantinopolului în imediata vecinătate a fortăreței noastre din Bosfor. Trebuie, în plus, ca vice-regele să poată lua în legătură cu aceasta măsurile necesare. Se înțelege de la sine că de Rusia va depinde să indice care sînt punctele de pe litoral și din oraș care trebuie delimitate și plasate sub suveranitatea absolută a sa ca puncte necesare pentru construirea fortăreței.

Această soluționare a problemei politice pe care o avem de rezolvat răspunde condiției puse mai sus. Rusia trebuie să obțină tot ceea ce-i este necesar și să nu compromită poziția internațională favorabilă pe care o are în momentul de față nici față de marile puteri, nici față de puterile balcanice. În cadrul acestei solu-

¹ Raționamentul lui Nemitz cu privire la flota bulgară este de înțeles. La începutul războiului mondial, bulgarii nu dispuneau decît de 6 torpiloare (construite în 1907—1908), de o navă-școală (construită în 1898) și de două iahturi. Cu forțe atît de neînsemnate este evident că nu trebuia să se conteze pe un rol activ în Marea Neagră, cu toate că flota bulgară dăduse dovadă, în 1912, de o oarecare capacitate combativă, scufundînd, în acest an, crucișatorul turc «Hamidie». (Nota red. ruse).

ționări, sentimentul nostru național ar trebui, evident, să obțină satisfacție — catedrala Sf. Sofia de la Constantinopol să redevină creștină și să fie redată cultului.

Căpitan de fregată A.V. Nemitz

1/14 decembrie 1914

166

1914, decembrie 14/27, Petersburg. MEMORIUL ADJUNCTULUI MINISTRULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI, A. A. NERATOV *

Semnificația profund națională a actualului război care pricinuieste țării atitea sacrificii, nu este acceptabil — se pare — decât dacă el se termină prin reglementarea, celor mai vitale probleme ale politicii sale externe, în sensul dorit de Rusia. Printre aceste probleme, și în prim plan, trebuie să se plaseze chestiunea Strimtorilor a cărei soluționare, cu avizul tuturor, n-ar trebui să fie întârziată.

Pe plan internațional, chestiunea Strimtorilor nu era până acum examinată ca o chestiune pur rusească. Acesta era punctul de vedere al păturilor occidentale care puneau în evidență caracterul său european și general.

Dar circumstanțele complexe ale războiului au incitat pe aliații noștri să pună înainte de toate propriile lor interese și să se străduie să le apere, sprijinindu-se pe acțiunea solidară a tuturor acelor care participă la război și pe deciziile pe care ei le-au luat pe calea unui acord reciproc. Astfel, pentru Rusia apare posibilitatea de a profita de această conjunctură favorabilă pentru a rezolva chestiunea Strimtorilor. Franța și Anglia s-au declarat gata să meargă în întâmpinarea dorințelor Rusiei.

Trebuie, în consecință, să examinăm mijloacele necesare pentru atingerea scopului ce ni-l propunem.

Se poate ajunge la aceasta pe căi pur diplomatice ? Trebuie să credem că acest lucru este aproape deloc realizabil. Chiar dacă războiul se termină cu victoria asupra Germaniei și Austro-Ungariei, și acestea ar fi forțate să consimtă la aceasta, Turcia va lupta, în mod cert, până la capăt pentru posesiunea Strimtorilor și Constantinopolului și nu se va supune decât constrinsă de Rusia, cu alte cuvinte în fața ocupării de fapt a Strimtorilor.

Examinarea operațiilor militare posibile pentru a pune stăpânire pe Strimtori nu intră în competența Ministerului Afacerilor Străine. Dar pentru a orienta negocierile diplomatice, este necesar a examina problema din punct de vedere militar.

Difficultatea de a traversa — pornind din Caucaz — Asia Mică în întregime, exclude posibilitatea unei ocupări a Strimtorilor pe calea uscatului dinspre răsărit.

Expediția maritimă, cu o debarcare pe teritoriul Turciei, apare, de asemenea, puțin realizabilă. Turcia, pe de o parte, este destul de bine pregătită pentru a respinge o debarcare pe țărmurile sale ; pe de altă parte, transportul pe mare a unor trupe numeroase — care să nu numere mai puțin de 300 000 de oameni — este destul de riscant, dat fiind faptul existenței în Marea Neagră a navelor de război turcești mai mult sau mai puțin puternice.

Va fi, fără îndoială, mult mai ușor de a ataca Constantinopolul pe uscat, dinspre vest, după ce vom fi debarcat trupele noastre pe litoralul bulgar. Dar, și în acest caz, ne expunem unor mari riscuri transportând trupe pe mare, atât timp cât flota turcă nu a fost scoasă complet din luptă.

Dacă după aceea ar apare indispensabil de a nu ne limita la ipoteza operațiilor pe mare cu debarcarea pe un litoral străin, ci de a pregăti un alt mod de operații, va trebui să se examineze în detalii posibilitatea de a recurge la transportul de trupe pe uscat, prin teritoriul român. Un acord cu România asupra acestei chestiuni nu pare imposibil. Ar trebui numai să se aleagă momentul în care va fi cel mai ușor a se înțelege asupra trecerii trupelor noastre.

* Constantinople et les Détroits, doc. nr. IV, p. 102—106 (traducere din limba franceză).

România şi-a exprimat deja, în februarie trecut, intenţia de a intra în război împotriva Austro-Ungariei¹; astfel, ea se va afla în raporturi de alianţă cu noi. Ar părea mai simplu, în primul moment, să se aştepte sfîrşitul războiului european şi, odată pacea încheiată cu Germania şi Austro-Ungaria, să se semneze cu România o alianţă separată pentru a continua războiul împotriva Turciei. Dar, în acest caz, trebuie să credem că România, care va fi primită deja satisfacţie pentru revendicările sale în Transilvania, va examina, fără nici o îndoială, într-un mod foarte rezervat ideea de a continua războiul în caz că participarea sa nu ar fi plătită cu un preţ bun. Va fi mult mai greu a obţine atunci de la ea trecerea trupelor noastre spre Constantinopol decît acum cînd ea are nevoie de consimţămîntul puterilor Triplei Înţelegeri pentru achiziţiile pe care ea le proiectează. Franţa şi Anglia, obosite de un război prelungit, vor căuta să încheie pacea imediat ce propriile lor ţeluri în războiul împotriva Germaniei vor fi atinse şi continuarea războiului cu Turcia le va lăsa indiferente.

Astfel, ar fi preferabil ca România să se oblige acum să nu împiedice tranzitul trupelor ruseşti prin teritoriul său, fără a fi precizat momentul — din cauza condiţiilor militare — în care un astfel de tranzit va avea loc. Este foarte probabil că guvernul român va vedea în cererea noastră un motiv pentru a ridica, de partea ei, unele pretenţii. Avînd în vedere importanţa problemei, ar fi posibil a se veni în întîmpinarea ei, extinzînd puţin promisiunile ce i s-au făcut deja; garantîndu-i, de exemplu, în tratatul de pace anexarea regiunii Transilvaniei în care populaţia română este predominantă, o parte în contribuţia de război sau recunoaşterea suveranităţii asupra apelor teritoriale ale Dunării, prin desfiinţarea Comisiei Europene². S-ar putea adăuga la acestea garantarea libertăţii de navigaţie în Strimtori.

Aceste obligaţii pe care noi ar trebui să le asigurăm, în vederea tranzitului trupelor ruseşti prin Dobrogea, ar avea ca urmare garantarea românilor împotriva unui atac al Bulgariei. În acelaşi timp, aceasta [Bulgaria] ar trebui să fie pusă la curent de acordul încheiat şi de consimţămîntul României de a i se ceda Dobrogea nouă pînă la frontierele stabilite prin protocolul de la Petersburg³.

Aceste obligaţii pe care noi ni le-am putea asuma vor putea la rîndul lor să fie condiţionate de o imediată intrare în război a României împotriva Austro-Ungariei, conform planului care va fi stabilit de statul major al armatei în campanie.

Acordul cu România ar putea fi, în definitiv, încheiat pe următoarele baze:

Obligaţiile României

1) A lăsa liberă trecere a trupelor ruseşti prin teritoriul român, în timp de război;

2) A începe operaţiunile militare împotriva Austro-Ungariei în legătură cu ruşii, potrivit planului statului-major al armatei ruseşti;

¹ La puţin timp după începutul războiului mondial, între Rusia şi România s-au angajat negocieri cu privire la o acţiune comună împotriva Austriei. Rusia propunea României — drept compensaţie — Transilvania. Românii au insistat asupra garantării inviolabilităţii teritoriului lor, temîndu-se de o ameninţare din partea Bulgariei. Proiectul de convenţie elaborat la Petersburg, care prevedea intrarea imediată în război a României şi neîncheierea de către ea a unei păci separate, nu a fost aprobat de Brătianu. Ulterior, noi negocieri au dus la un schimb de note, la 18 septembrie/1 octombrie 1914, între Sazonov şi ministrul român la Petersburg, Diamandy, după care: a) Rusia se angaja să se opună oricărei atingeri a integrităţii României; b) ea recunoştea României dreptul de a anexa provinciile austro-ungare cu populaţie română; frontiera în Bucovina trebuia trasată de o comisie specială mixtă; c) ea recunoştea României dreptul de a ocupa aceste teritorii atunci cînd ea va considera oportun; d) Rusia promitea să obţină consimţămîntul guvernelor francez şi englez şi, în schimbul acestor compensaţii, România se angaja să respecte faţă de Rusia o neutralitate binevoitoare. Printr-un acord verbal între Sazonov şi Diamandy, Rusia, prin cuvintele «se angaja să se opună oricărei atingeri a integrităţii României», nu avea în vedere decît acţiunea diplomatică şi prin cuvintele «neutralitate binevoitoare», împiedicarea tranzitului pe teritoriul român a materialului de război destinat puterilor centrale şi liberul acces al materialului de război din Rusia spre Serbia. (Dosar din arhivele fostului Minister al Afacerilor Străine. «Acordul cu România», 18 septembrie 1914.) În continuare, negocierile au fost transferate la Bucureşti. Preşedintele Consiliului de Miniştri al României, Brătianu, pentru că nu a dat un răspuns definitiv la propunerile Rusiei, a lăsat să treacă ocazia pentru România de a intra în război alături de puterile Antantei, în februarie 1915. (Telegrame expediate şi primite la Arhivele fostului Minister al Afacerilor Străine, în august — decembrie 1914.) După cum se ştie, România va intra în război la 14/27 august 1916. Nota red. ruse.

² Comisia Europeană a Dunării, instituită în virtutea Art. 15—19 din tratatul de la Paris din 1856 pentru supravegherea navigaţiei pe Dunăre. Drepturi speciale şi privilegii au fost determinate prin tratatele: de la Paris în 1856, de la Londra în 1871, de la Berlin în 1878 şi de la Londra în 1883, ca şi prin actele adiţionale din 1865 şi 1881. Prezentîndu-se ca o instituţie internaţională permanentă, cu jurisdicţia sa proprie şi bugetul său propriu, Comisia Europeană a Dunării are drept misiune să asigure libertatea comerţului pe Dunăre. Comisia are sediul la Galaţi. Ea a fost reorganizată prin tratatul de la Neully, din 27 noiembrie 1919. Nota red. ruse.

³ Neratov face, după cît se pare, aluzie la hotărîrea conferinţei ambasadurilor la Petersburg, în 1913, în virtutea căreia Silistra a fost recunoscută României. Nota red. ruse.

3) A stabili frontiera cu Bulgaria, la sfîrşitul războiului, pe baza protocolului de la Petersburg din 1913.

Obligaţiile Rusiei

1) A acţiona pentru alipirea la România a teritoriilor austro-ungare în care populaţia română predomină ;

2) A acţiona pentru participarea României la contribuţia de război ;

3) A stabili suveranitatea României asupra apelor teritoriale ale Dunării.

Nu trebuie să se disimuleze faptul că românii, prevăzînd cucerirea de către Rusia a unui vast teritoriu în vecinătatea Strimtorilor, vor conta poate, în secret, pe generozitatea sa şi vor spera că se va ajunge într-o zi la un acord pentru a aduce cîteva modificări frontierei Basarabiei. După opinia lor, exemplul Rusiei, care a luat sirbilor orice motiv de a discuta cedarea teritoriilor macedonene la Bulgaria, ar fi uşurat reglementarea definitivă a diferendului sirbo-bulgar şi instaurarea unei păci generale şi trainice în Balcani, fapt ce constituie una din sarcinile politicii ruseşti. Este de la sine înţeles că o astfel de opinie n-ar putea să fie examinată decît cu condiţia stabilirii unei legături strînse între Rusia şi România şi a acedării în viitor a politicii româneşti la planurile Rusiei.

Neratov

14/27 decembrie 1914

167

1915, februarie 8. Petersburg. MEMORIUL MINISTERULUI AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI *

La 8 februarie 1915 a avut loc, la Ministerul Afacerilor Străine, o reuniune în cadrul restrîns, în cursul căreia generalul-adjutant Kuropatkin a expus opiniile sale asupra chestiunii Strimtorilor. Erau prezenţi : S. D. Sazonov, ambasadorul la Constantinopol, M. N. Giers, adjunctul ministrului afacerilor străine, Neratov, şeful Cancelariei ministrului, baronul Schilling, al doilea consilier al Secţiei politice, Gulkevici, al treilea consilier al Secţiei politice Klemm, şi şeful adjunct al Cancelariei, Basili.

După ce a schiţat dezvoltarea istorică a chestiunii Strimtorilor şi importanţa pe care o prezintă pentru noi din punct de vedere militar, economic şi politic, generalul-adjutant Kuropatkin a declarat că era absolut necesar să se profite de actualul război pentru a realiza definitiv scopurile noastre asupra Bosforului şi Dardanelelor. După opinia lui A. N. Kuropatkin, reglementarea acestei chestiuni trebuie făcută prin ocuparea de către noi : 1) a ţărmului european al Bosforului, a Mării Marmara şi a Dardanelelor pînă la linia Enos-Midia ; 2) a ţărmului asiatic scăldat de aceste ape pînă la linia care urmează cursul riului Sakaria pînă la Lefke şi de aici, prin Balikesri pînă la golful Mytilene ; şi 3) a insulelor învecinate cu strimtoarea Dardanele. Ar trebui construit pe Bosfor un punct fortificat de prima mărime ; în acest scop s-ar folosi poziţia de la Ceataldja şi linia de apărare naturală care merge de la Inkiar pînă la Eniki ; liniile fortificate pe Bosforul superior, începînd de la Kiretci-Burn şi Beikos pînă la Marea Neagră vor folosi drept redute pentru acest punct fortificat. Va trebui, de asemenea, să se fortifice peninsula Gallipoli, folosind în acest scop poziţia de la Bulair. Generalul Kuropatkin estimează că patru corpuri de armată vor fi necesare pentru apărarea acestui teritoriu, cheltuiala pentru întreţinerea cărora urmînd a fi compensată, după opinia sa, prin dislocarea — în cazul cînd Strimtorile vor fi ocupate — a unor forţe aflate în garnizoana din circumscripţia militară de la Odesa. În ce priveşte oraşul Constantinopol, în cazul cînd anexarea sa va antrena dificultăţi şi inconveniente excesive, generalul Kuropatkin consideră că este posibil a i se atribui rolul de oraş liber. Oricare ar fi soarta rezervată Constantinopolului, el apreciază drept avantajos pentru noi de a stabili acolo un porto-franco.

Ambasadorul N. Giers s-a ridicat împotriva ideii de a se atribui Constantinopolului rolul de oraş liber. El a arătat că, în acest oraş, nu există elemente capabile

* Constantinople et les Détroits, livre second, doc. nr. 10, p. 20—21 (traducere din limba franceză).

pentru a garanta o administrație autonomă, în condiții care să fie conforme intereselor noastre.

168

1915, martie 5/18, Petersburg. TELEGRAMA MINISTRULUI
AFACERILOR STRĂINE AL RUSIEI S. SAZONOV,
CĂTRE AMBASADORUL RUS LA PARIS, A. P. ISVOLSKY *

Telegrama nr. 1226

5/18 martie 1915

La 23 februarie (8 martie) ambasadorul Franței mi-a declarat ¹ în numele guvernului său că Franța era dispusă să considere în modul cel mai binevoitor realizarea dorințelor noastre referitoare la Constantinopol și la Strimtori, dorințe pe care vi le-am expus în telegrama mea nr. 937 și în legătură cu care v-am dat misiunea de a exprima gratitudinea mea d-lui Delcassé. În convorbirile pe care le-a avut anterior cu dvs., Delcassé ne-a dat, în mai multe rânduri, asigurarea că noi am putea conta pe simpatia Franței și invocase doar necesitatea de a elucida atitudinea Angliei, de ale cărei obiecțiuni se temea, înainte de a putea da el însuși asigurări mai oficiale în sensul deja arătat.

Or, astăzi, guvernul britanic ne-a exprimat în scris deplinul său acord în legătură cu anexarea de către Rusia a Strimtorilor și a Constantinopolului, în limitele stabilite de noi; el a formulat numai o rezervă cu privire la garantarea intereselor sale economice și atitudinea, de asemenea, binevoitoare din partea noastră față de aspirațiile politice ale Angliei în alte regiuni.

În ceea ce mă privește pe mine personal, asigurarea primită de la Delcassé îmi este pe deplin suficientă, din cauza deplinei încrederi pe care mi-o inspiră, dar guvernul imperial ar fi dorit ca guvernul francez să facă acum pentru moment guvernului Britanic declarații mai precise în legătură cu asentimentul său la completa realizare a dorințelor noastre.

Sazonov

* *Constantinople et les Détroits*, livre première, doc. nr. LXXXI, p. 315—316 (traducere din limba franceză).

¹ Isvolksy comunică guvernului său că guvernul francez nu neglijează interesele Rusiei în Bosfor și Dardanele (*nota red.*).

Academician profesor PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI

Din partea Comitetului Central al Partidului Comunist Român

Comitetul Central al Partidului Comunist Român anunță cu profundă durere încetarea din viață a tovarășului Petre Constantinescu-Iași, vechi militant al mișcării revoluționare din țara noastră, care de peste șase decenii a desfășurat o intensă activitate închinată slujirii înaltelor idealuri de libertate și progres ale poporului român, a adus o mare contribuție la triumful ideilor socialiste, la instaurarea puterii populare și făurirea societății socialiste pe pământul României.

S-a stins din viață academicianul profesor Petre Constantinescu-Iași, vechi militant al mișcării muncitorești din România, personalitate de seamă a vieții publice din țara noastră, eminent om de știință.

Petre Constantinescu-Iași s-a născut la 25 noiembrie 1892, într-o familie modestă, de învățători. A făcut la Iași studii de specialitate în filozofie și istorie.

Petre Constantinescu-Iași face parte din pleiada de intelectuali a căror activitate s-a identificat, încă din primii ani ai tinereții, cu mișcarea revoluționară, pe care au slujit-o cu abnegație, pasiune și hotărîre, consecvență și nestrămutată încredere, în întreaga lor viață, îmbrățișînd idealurile partidului clasei muncitoare, ale poporului. Încă de pe băncile liceului, el s-a apropiat de cercurile socialiste, iar în 1910 a intrat în Partidul Social-Democrat, în secția de la Iași. În anii 1914—1916 a participat activ la acțiunile Partidului Social-Democrat și ale sindicatelor din România, îndreptate împotriva războiului dezlănțuit de puterile imperialiste. Petre Constantinescu-Iași a înțeles necesitatea și posibilitatea transformării Partidului Socialist din România în partid comunist. În anii 1918—1921, prin articolele sale în presa muncitorească, îndeosebi în ziarul „Socialismul”, militează pentru transformarea Partidului Socialist în partid comunist; pe aceeași linie se înscriu o serie de lucrări ca „Unde duce colaborarea”, „Dezvoltarea revoluției mondiale și tactica partidelor comuniste în lupta pentru dictatura proletariatului”, „Cum trece socialismul de la știință la acțiune”.

Membru al partidului comunist din 1921, tovarășului Petre Constantinescu-Iași i s-au încredințat de către partid importante misiuni, desfășurînd o bogată activitate revoluționară în perioada dintre cele două războaie mondiale, făcînd parte din conducerea unor organizații de masă legale, create și conduse de P.C.R., cum au fost Blocul muncitoresc-țărănesc, Comitetul pentru amnistie, Comitetul antirăzboinic și altele.

În deceniul al patrulea a luat parte la constituirea Comitetului național antifascist în 1933 și a altor organizații legale de luptă împotriva pericolului fascist.

La 6 decembrie 1935 își pune semnătura, ca președinte al Blocului democratic, pe istoricul acord de la Tebea — platformă de luptă împotriva pericolului fascist în țara noastră — încheiat cu Frontul Plugarilor și cu Partidul socialist, acord la care au aderat Madosz-ul și Frontul Studențesc Democratic.

Arestat, judecat și înțemnițat de mai multe ori pentru activitatea sa revoluționară, petrecând mulți ani în închisorile de la Doftana, Miercurea Ciuc și Tg. Jiu, Petre Constantinescu-Iași a înfruntat cu dirzenie teroarea regimului burghezo-moșieresc.

Petre Constantinescu-Iași și-a consacrat, de asemenea, o bună parte a activității sale înfăptuirii liniei politice consecvente a P.C.R. de solidaritate internaționalistă, reprezentînd mișcarea democratică și antifascistă din România la o serie de congrese și conferințe antifasciste și antirăzboinice internaționale. S-a numărat printre fondatorii asociației „Amicii U.R.S.S.”.

Un loc aparte în viața de comunist a lui Petre Constantinescu-Iași l-a ocupat publicistica sa închinată, cu talent și dăruire, timp de mai multe decenii, propagării largi a politicii P.C.R., luptei partidului, triumfului socialismului pe pămîntul României.

În timpul dictaturii militaro-fasciste a desfășurat o activitate susținută pentru realizarea unității forțelor patriotice în lupta pentru eliberarea țării de sub jugul fascist. În 1942 a făcut parte, alături de alți intelectuali, din conducerea organizației Uniunea Patrioților, iar în anul 1944 a participat la pregătirea insurecției, avînd sarcina de a reprezenta P.C.R., împreună cu Lucrețiu Pătrășcanu, la tratativele pentru realizarea Blocului național democratic.

În anii de după eliberarea țării de sub dominația fascistă, Petre Constantinescu-Iași a militat cu entuziasm și abnegație, în funcțiile de răspundere ce i-au fost încredințate, pentru instaurarea și consolidarea puterii populare, pentru edificarea cu succes a orînduirii noi, socialiste. A făcut parte ca ministru al informațiilor din guvernul instaurat la 6 martie 1945. A fost ales deputat în 1946, mandat care i-a fost reînnoit, în mai multe legislaturi.

În 1948 a ocupat funcția de vicepreședinte al primului Prezidiu al Marii Adunări Naționale.

Prin întreaga activitate desfășurată în această perioadă și-a adus din plin contribuția la înfăptuirea în viață a politicii partidului nostru — de dezvoltare economico-socială a țării și ridicare a nivelului de viață al poporului. A militat neobosit pentru întărirea Partidului Comunist Român, a unității sale, a coeziunii întregului popor în jurul forței sale conducătoare.

Petre Constantinescu-Iași a militat cu consecvență pentru întărirea continuă a României socialiste, pentru independența și suveranitatea țării, pentru relații de prietenie și colaborare cu alte țări, bazate pe deplină egalitate în drepturi, pe stimă și respect reciproc.

Ales membru titular al academiei țării noastre în anul 1948, Petre Constantinescu-Iași a desfășurat o neobosită activitate științifică, aducînd o contribuție de seamă la dezvoltarea științei istorice, a culturii românești.

Meritele sale deosebite pe tărîm social-politic au fost răsplătite cu înaltul titlu de „Erou al Republicii Socialiste România“, „Erou al Muncii Socialiste“, cu ordinul „Victoria Socialismului“ și alte înalte distincții ale Republicii Socialiste România.

Partidul și poporul îl vor păstra veșnic în memorie pe Petre Constantinescu-Iași ca pe un intelectual patriot și revoluționar înflăcărat, profund devotat cauzei socialismului, participant activ la lupta Partidului Comunist Român, a proletariatului și tuturor forțelor progresiste din România pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc de exploatare și asuprire, pentru instaurarea puterii populare, pentru edificarea cu succes a orînduirii noi și înfăptuirea societății socialiste multilateral dezvoltate pe pămîntul patriei noastre.

**ACADEMIA REPUBLICII SOCIALISTE
ROMÂNIA**

**COMITETUL FOȘTILOR LUPTĂTORI
ANTIFASCIȘTI**

**MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI
INVĂȚĂMÎNTULUI**

**INSTITUTUL DE ISTORIE
„NICOLAE IORGA“**

СОДЕРЖАНИЕ

Вручение товарищу **НИКОЛАЕ ЧАУШЕСКУ** высшей награды Всемирного Совета Мира — золотой медали имени Фредерика Жолио-Кюри.

3

★

ИОН ПОНЕСКУ-ПУЦУРЪ: За справедливое дело. Вступление Румынии в войну в август 1916 г.

7

ДУМИТРУ ФИРОЮ: Социалистическое румынское государство—результат революционной и демократической борьбы народа.

24

ИОН АРДЕЛЯНУ: Социалистическая демократия — завершение борьбы народных масс за правоту и социальную справедливость.

42

СЕРДЖУ ЧЕЛАК: Вклад Румынии в определение понятия системы безопасности и кооперирования в Европе.

54

★

1918 — важное событие в истории румынского народа: **МИРЧА МУШАТ**.

62

УЕЗДЫ РОДИНЫ — ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

ГЕОРГЕ БЛАЖ — Уезд Бихор на фоне истории родины. 89

2050—ЛЕТИЕ СОЗДАНИЯ ПЕРВОГО ЦЕНТРАЛИЗОВАННОГО И НЕЗАВИСИМОГО ДАКИЙСКОГО ГОСУДАРСТВА

Решение Пленума Центрального Комитета Румынской коммунистической партии о праздновании 2050-летия создания первого централизованного и независимого дакийского государства. 117

Крепость Хелис — столица дакийского короля Дромихетес. К истории, более чем двух тысячелетней древности, города Бухареста: **КАРМЕН БОГДАН**. 121

ДОКУМЕНТЫ

Из исторического архива Румынии (VII) 127

ПЕТРЕ КОНСТАНТИНЕСКУ-ЯШЪ. 172

SUMMARY

The Golden Medal „Frédéric Joliot-Curie“ — the Highest Distinction of the World Council of Peace—Had Been Awarded to Comrade **NICOLAE CEAUȘESCU**

3

★

ION POPESCU-PUTUR: For a Right Cause. Romania's Participation in World War I in August 1916.

7

DUMITRU FIROIU: The Romania Socialist State — Result of the People's Revolutionary and Democratic Struggle... 24

ION ARDELEANU: Socialist Democracy — the Crown of the Struggle of the People for Justice and Social Equity. 42

SERGIU CELAC: Romania's Contribution to the Definition of the Security and Cooperation System in Europe. 54

★

1918 — Event of Major Importance of the Romanian People's History: **MIRCEA MUȘAT**. 62

THE MOTHERLAND'S COUNTIES — TRADITION AND CONTEMPORANITY

GHEORGHE BLAJ: Bihor County in the Motherland's History. 89

2050th ANNIVERSARY OF THE CREATION OF THE FIRST CENTRALIZED AND INDEPENDENT DACIAN STATE

Decision of the Plenary Session of the C.C. of the R.C.P. concerning the 2050 th Anniversary of the Creation of the First Centralized and Independent Dacian State.	117
---	-----

Helis — the Capital of the Dacian King Dro- michaïtes. Contribution to the Two Thousand Years History of Bucharest: CARMEN BOGDAN.....	121
---	-----

DOCUMENTS

From the Historical Archives of Romania (VIII).	127
<u>PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI</u>	172

SOMMAIRE

CAMARADE CEAUSESCU a reçu la plus haute distinction du Conseil Mondiale de la Paix — la médaille d'or „Frédéric Joliot- Curie“	3
---	---

★

ION POPESCU-PUTURI: Pour une cause juste. L'entrée de la Roumanie dans la guerre en août 1916.....	7
--	---

DUMITRU FIROIU: L'état socialiste rou- main — résultat de la lutte révolution- naire et démocratique du peuple.....	24
---	----

ION ARDELEANU: La démocratie so- cialiste — couronnement de la lutte des masses populaires pour la justice et l'é- quité sociale.	42
---	----

SERGIU CELAC: La contribution de la Roumanie à la définition du concept du système de sécurité et coopération en Europe	54
--	----

★

1918 — événement qui a fait époque dans l'histoire du peuple roumain: MIRCEA MUȘAT.	62
--	----

LES DISTRICTS DE LA PATRIE — TRADITION ET ACTUALITE

GHEORGHE BLAJ: Le district de Bihor dans le contexte de l'histoire de la pa- trie.	89
---	----

2050 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PREMIER ÉTAT DACE CENTRALISÉ ET INDÉPENDANT

Résolution du plenum du Comité Central du Parti Communiste Roumain concernant le 2050-e anniversaire de la création du premier état dace centralisé et indépen- dant.	117
--	-----

Le château—fort Helis — capitale du roi dace Dromichaïtes. Contribution à l'his- toire de plus de deux mille ans de la ville de Bucarest: CARMEN BOGDAN. ..	121
--	-----

DOCUMENTS

De l'archive de l'histoire de Roumanie (VIII)	127
<u>PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI</u>	172

SUMARIO

Al camarada NICOLAE CEAUSESCU le fué conferida la más alta distinción del Con- sejo Mundial de la Paz — medalla de oro „Frédéric Joliot-Curie“	3
---	---

★

ION POPESCU-PUTURI: Por una causa justa. La entrada de Rumania en la guerra en el agosto de 1916.....	7
---	---

DUMITRU FIROIU: El estado socialista rumano — resultado de la lucha revolu- cionaria y democratica del pueblo....	24
---	----

ION ARDELEANU: Democracia socialista — coronación de la lucha de las masas popu- lares por justicia y equidad social	42
--	----

SERGIU CELAC: La contribución de Ru- mania en él definir al concepto de sistema de seguridad y cooperación en Europa..	54
--	----

★

1918 — evento crucial en la historia del pueblo rumano — MIRCEA MUȘAT.....	62
---	----

LOS DISTRICTOS DE LA PATRIA — TRADICION Y CONTEMPORANEIDAD

GHEORGHE BLAJ: El distrito Bihor en el contexto de la historia del país.....	89
---	----

2050 AÑOS DE LA CREACIÓN DEL PRIMER ESTADO DACIO CENTRALIZADO E INDEPENDENTE

La decisión del Pleno del Comité Central del Partido Comunista Rumano sobre el 2050 aniversario de la creación del primer estado dacio centralizado e indepen- dente.	117
--	-----

La fortaleza Helis — el capital del rey dacio Dromichaïtes. Contribuciones con respecto a la historia hace más de dos milenios de la ciudad Bucarest: CARMEN BOGDAN	121
--	-----

DOCUMENTOS

Del archivo de la historia de Rumania (VIII)	127
<u>PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI</u>	172

INHALT

Genossen NICOLAE CEAUȘESCU wurde die größte Auszeichnung des Weltfriedensweltraates verliehen — die Goldmedaille „Frédéric Joliot-Curie“

★

ION POPESCU-PUTURI: Für eine gerechte Sache. Der Eintritt Rumäniens in den Krieg im Jahre 1916.....

DUMITRU FIROIU: Der rumänische sozialistische Staat — Ergebnis des revolutionären und demokratischen Kampfes des Volkes.

ION ARDELEANU: Die sozialistische Demokratie — Krönung des Kampfes der Volksmassen für soziale Gerechtigkeit und Rechtlichkeit

SERGIU CELAC: Der Beitrag Rumäniens zur Festlegung des Konzeptes des Systems für Sicherheit und Zusammenarbeit in Europa.

★

MIRCEA MUȘAT: 1918 — epochemachendes Ereignis in der Geschichte des rumänischen Volkes.

DIE KREISE DER VATERLANDS: TRADITION UND GEGENWART

GHEORGHE BLAJ: Der Kreis Bihor im Zusammenhang mit der Geschichte des Vaterlandes. 89

2050 JAHRE SEIT DER GRÜNDUNG DES ERSTEN ZENTRALISIERTEN UND UNAB- HÄNGIGEN DAKISCHEN STATTES

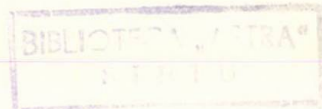
Der Beschluss des Plenums des ZK der RKP anlässlich der 2050-jährigen Feier seit der Gründung des ersten zentralisierten unabhängigen dakischen Staates. 127

Die Burg Helis — die Hauptstadt des dakischen Königs Dromichaite Beiträge zur über zweitausendjährigen Geschichte der Stadt Bukarest: CARMEN BOGDAN 121

DOKUMENTE

Aus dem Archiv der Geschichte Rumäniens (VII). 127

PETRE CONSTANTINESCU-IAȘI. 172

Redactori : Ion Mamina, Ion Oprea, Nicolae Raus

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 722 ; 442.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

Cititorii din străinătate pot face abonamente adresându-se întreprinderii „ROMPRESFILATELIA“ — Serviciul Import-Export presă — București — Calea Griviței nr. 64—66, P.O.P. — Box 2001.

Tiparul executat la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii“

